Ɨ nyúucarij tɨ jájcua tɨ a'ɨ́jna á'xaj ɨ Tavástara' ɨ Jesús tɨ Cɨríistu' pue'een ajta Salmos

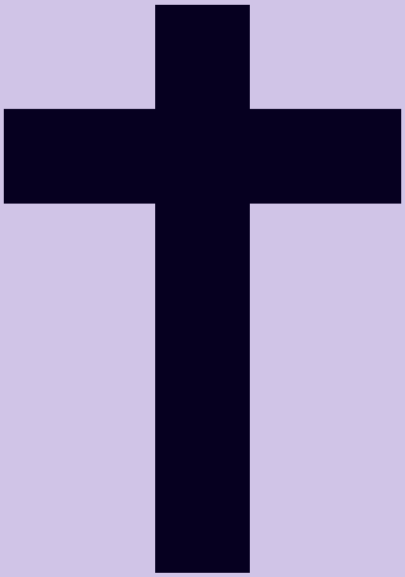

Cora, Santa Teresa: Ɨ nyúucarij tɨ jájcua tɨ a'ɨ́jna á'xaj ɨ Tavástara' ɨ Jesús tɨ Cɨríistu' pue'een ajta Salmos New Testament+

Ɨ nyúucarij tɨ jájcua tɨ a'ɨjna á'xaj ɨ Tavástara' ɨ Jesús tɨ Cɨríistu' pue'een ajta Salmos

Cora, Santa Teresa: Ɨ nyúucarij tɨ jájcua tɨ a'ɨjna á'xaj ɨ Tavástara' ɨ Jesús tɨ Cɨríistu' pue'een ajta Salmos New Testament+

Copyright © 2016 Wycliffe Bible Translators, Inc.

Language: Cora, Santa Teresa

Contributor: Wycliffe Bible Translators, Inc.

All rights reserved.

2020-11-30

PDF generated using Haiola and XeLaTeX on 10 Feb 2021 from source files dated 6 Feb 2021
4f03662f-a4e0-5c7c-a13b-0b7002b5b8f6

Contents

SALMOS 1
San Mateo 146
San Marcos 209
San Lucas 247
San Juan 313
Hechos 361
Romanos 418
1 Corintios 442
2 Corintios 464
Gálatas 478
Efesios 486
Filipenses 493
Colosenses 499
1 Tesalonicenses 504
2 Tesalonicenses 509
1 Timoteo 512
2 Timoteo 518
Tito 523
Filemón 526
Hebreos 528
Santiago 546
1 Pedro 552
2 Pedro 559
1 Juan 563
2 Juan 569
3 Juan 570
Judas 571
El Apocalipsis 573

SALMOS

1

Ɨ tɨ jɨ'ré'can jɨme' tyámua'vi'ra'aj pué'een

1 Che' huatóotyamua've'en a'ɨ́jna ɨ tyáatɨ'
tɨquee a'ɨ́ɨjma namuaj je'ej maj tyihuá'ixaatye' ɨ maj je'ej pua'aj tyityetyúucha'ɨj,
ajta quee ɨ juyéj jitze huaméj ɨ maj jitzán ucáaju' ɨ maj tyi'ijxána'cɨra',
capu ajta hua'antyáana'axcaj ɨ maj je'ej pua'aj tyá'xaj ɨ Dios,
2 sulu a'ɨ́j pu jitze jutyamua've' ɨ nyúucaria'ra' ɨ Tavástara'
ajta a'ɨ́j jitze tyúu'iteeritye' tújca ajta tɨ́ca'.
3 A'ɨ́jna ɨ tyáatɨ' a'yaa pu een tɨ'ɨj ɨ ítyeɨ'rij
tɨ a'áa véjri' ja'tyáhuasti' ɨ játya'naj jitze,
tɨ ajta tajcaa tɨ'ɨjta a'ájna atyojo'ré'nyej a'náj tɨ huatatáca'an
ajta quee a'náj cávesij ɨ xámue'ra'.
¡Néijmi'i tyi'tɨ́j tɨ jɨn je'ej rɨcɨj, tyámua' pu atyojo'ré'nyinyii!

4 Ajta a'ɨ́ɨjma jimi ɨ maj je'ej pua'aj tyityetyúucha'ɨj capu a'yan tyé'yi'ij,
ji'nye a'yaa mu een tɨ'ɨj ɨ xɨéerij áacaj tɨ yo'cuí'naj.
5 A'ɨ́j mu jɨn ɨ maj je'ej pua'aj tyityetyúucha'ɨj Dios pu a'ɨ́ɨjma puéjtzij huo'ta'sij
ajta quee tyi'tɨ́j huá'cɨ'tyij a'áa tɨ tyejé'sejre' a'ɨ́ɨjma jimi ɨ maj tyámua' tyityetyúucha'ɨj.
6 Tavástara' pu huá'cha'ɨj hua' juyéj jitze a'ɨ́ɨjma ɨ maj tyámua' tyityetyúucha'ɨj,
ajta ɨ hua' juyéj ɨ maj je'ej pua'aj rɨcɨj a'áa pu jó'nyee jo'maj jó'vesij.

2

Muáaj paj nyinyóoj pué'een

1 ¿Ji'nye mej mij ju'ɨtziitye' a chájta' jo'maj jo'cháatɨmee ɨ maj quee tyá'tzaahuatye'?
¿Ji'nye mej mij cha'mana'aj tyámua' ju'uurej?
2 Ɨ maj rey jɨn tyityetyu'uj majta tajtúhuan jɨme' a'ɨ́jcɨ japua ɨ chuéj
camu tyá'astej, majta néijmi'i tyi'tɨ́j jɨn avíitzij je'ej rɨcɨj
a'ɨ́jcɨ jimi ɨ Tavástara' majta a'ɨ́jcɨ jimi ɨ tɨ antyíhuaviihuaca'.
3 Majta je'en a'yan tyí'tyejijhuaj tɨjɨn:
"¡Tyiche' tyí'ijtzaanaxɨ'ɨn ɨ cadéenaj!
¡Tyej tyij quee che' jɨ'qui'huaj tyata'aj taxáahuaj huacɨ́'ca'an!"
4 A'ɨ́jna ɨ Tavástara', tajapuá tɨ tyejé'ijtaj,
a'ɨ́ɨ pu hua'a'tzej a'ɨ́ɨjma,
5 aj pu'ij té'ej, nyu'camuɨ'ɨj, tyihuo'tyámuaritye'sij,
huápuɨ'ɨj pu'ij nyu'camuɨ'ɨj a'yan tyu'taxájtaj tɨjɨn:
6 —Nu'ríj tyámua' jáaruuj a'ɨ́jcɨ ɨ nyaj rey jɨn tye'entyárujtye'ej a'ájna a Sión, jo'tɨj tyámua' tyejé'een.
7 Nyaataxájta je'ej tɨ arí tyaaxá'puɨ'ɨntarej ɨ Tavástara',
a'ɨ́ɨ pu a'yan tyinaaté'exaaj tɨjɨn: "Muáaj paj nyiyóoj pué'een;
ijíij nu nyáaj nyerí a' táataj pué'een.
8 Naatáhuaviij nyaj a'ɨ́ɨjma muaatávi'tɨste'en a'yan maj séejre' mej mij muéetzij mua' a'rij muá'ra'nyij
ajta a'áa maj já'sejre' jo'tɨj ɨ chuéj jóo'asej a'ɨ́ɨ mu majta a jitze ajtyama'cáantaj muá'ju'un,
nyáaj nu nyij tyimuaatá'sij.
9 Néijmi'caa paj antyipuá'ritye'sij ɨ maj rey jɨn tyityatatyíj a'ɨ́jcɨ jɨme' ɨ itzɨ́j,
¡pajta a'yan huá'uurej tɨ'ɨj xá'rij paj huatyátaaraxɨ'ɨn!"

10 Mua'aj mu siaj rey jɨn tyitatatyíj siajta mua'aj tajtúhuaanyij, a'íj xu jo'itéej xá'ra'nyij,
¡tyámua' xu naa a'íjcɨ tyi'huóo'iteeritye'en!
11-12 Siata'aj huatyényuunyij ɨ Tavástara' jimi xuutyámua've'ej siajta jéehua tzáahuaty-
i'ra'aj jɨme',
siajta jimi ecóotutaxɨ'ɨn xuuviváaj,
tɨ'ij quee a'ɨ́ɨn tyinyú'caj,
siajta je'en sij mua'aj huácui'nyij ɨ juyéj jitze,
ji'nye ɨ tɨ jɨn nyú'camuɨ' jiye'tzín pu huataséjre'ej.

¡Miche' huatóotyamua've'en a'ɨ́ɨmaj ɨ maj a'ɨ́j jitze jahuoo maj huatyóohuɨɨre'en!

3

*Je'ej t*ɨ tyu'tyényuunyij tɨ'ij jaatáhuoonyij tɨ ɨ Tavástara' jaatyáhuɨɨre'en
Chuíicarij David tɨ jo'yú'xaca', tɨ'ɨj ju'uunaca'aj a'ɨ́jcɨ jimi ɨ juyój Absalón
1 Nyavástara',
jéehua mu ɨ maj quee tyámua' nyojo'mua'raj,
jéehua mu a'ɨ́ɨmaj ɨ maj meríj nyéetzij nyéjcha'ɨɨre',
2 ¡jéehua mu ɨ maj a'yan tyí'nyaxaj tɨjɨn:
"Capu ɨ Dios japuan huatányuusij"!
3 Pajta muáaj, nyavástara',
a'ɨ́ɨ paj pué'een ɨ tɨ nyacánasij tɨ'ij naatyáhuɨɨre'en,
a'ɨ́ɨ paj pué'een ɨ nyaj jɨn naa huasé'rin,
a'ɨ́ɨ paj pué'een ɨ ca'nyíjra'aj tɨ nyatá'caa.

4 Nyejíihuaj nu a'yan tyá'huoo tɨ'ij ɨ Tavástara' naatyáhuɨɨre'en
a'ɨ́ɨ pu'ij nyanamuajran a'ájna jo'tɨj tyámua' tyejé'een jo'tɨj a'ɨ́ɨn já'sejre'.
5 Naatyáhui'sij nyajta huatácusij, nyatɨ'ɨj nyij nyajtáhua'aj huatájɨsij,
ji'nye a'ɨ́ɨ pu ɨ Tavástara' naatyáhuɨɨre'ej.
6 Canu huá'tzɨɨnye' a'ɨ́ɨjma ɨ maj mui'ij ɨ maj nyo'sii
ɨ maj meríj nyajná mej mij naatyényo'si'tye'en.

7 ¡Ájchesij, Tavástara'!
¡Pata'aj nyaj japua huatányuunyij, nyaj Dios!
Muáaj paj hua' nyéerimij jitze hua'rávaxɨ'ɨj ɨ maj nyéjcha'ɨɨre',
¡pajta hua' tamej eecátaaraxɨ'ɨj ɨ maj je'ej pua'aj tyityetyúucha'ɨj!
8 Muáaj, Tavástara', a'ɨ́ɨ paj pué'een ɨ tɨ tajapuá huatányuusij,
¡pata'aj tyámua' tyihuo'tyátoonyij, a'ɨ́ɨjma ɨ maj a'áa jo'cháatɨmee a'chájta'naj jitze!

4

*Tyaj néijmi'i j*ɨn jitzán tyú'ca'nyej ɨ Tavástara'
ɨ tɨ a'ɨ́jna jɨn antyúumua'reej je'ej maj tyu'táchuiicaj, a'ɨ́jcɨ jitze ɨ maj jitzán tyí'cui'nacaa
tɨ tye'ejvivin. Chuíicarij David tɨ jo'yú'xaca'
1 Dios nyéetzij paj naatyáhuɨɨre'ej,
¡pata'aj naatájeevej nyatɨ'ɨjta a' jimi huatyényuunyij!
Muáaj paj tyináahuaj nyatɨ'ɨj je'ej tyé'nyamua'ajcaa,
ná'ancu'vaxɨ' nyéetzij pajta jáanamuaj ɨ nyaj a jimi huatyéenyuj.

2 Mua'aj, mu siaj a'ɨ́j jɨn óotzaahuatye' ɨ siaj va'cán jɨn tyityatatyíj,
¿a'najnyí siaatapuá'cɨtaj ɨ siaj jɨn ná'xaahuataj?,
¿a'najnyí siaatapuá'cɨtaj siaj a'ɨ́j xɨe've' siajta a'ɨ́j huoo
ɨ tɨquee je'ej huatóomua'aj,

tɨ ajta hueˈtzij naˈaj pueˈeen?
3 Siataˈaj jáamuaˈreej tɨ ɨ Tavástaraˈ aˈíj xɨeˈveˈ ɨ tyáatɨˈ tɨ tyámuaˈ jimi tyiˈtyúuchaˈɨj;
siataˈaj jáamuaˈreej tɨ ɨ Tavástaraˈ nyanamuaj nyatɨˈɨjta jaatájeevej.
4 ¡Siataˈaj tyíˈtzɨɨnyeˈej siajta queeˈ cheˈ tyíˈxanaˈcɨreˈej!
Siatɨˈɨjtá huatyéejin, siatɨˈɨj queeˈ cheˈ jeˈej tyahuáasimeˈej
aj xu sij tyámuaˈ tyityoˈhuóomuaˈtzɨj jeˈej siaj tyíˈmuaˈtzej,
5 aj xu sij tzáahuatyiˈraˈaj jɨn tyuˈtámuˈvejritaj
siajta jitzán tyuˈtyácaˈnyej ɨ Tavástaraˈ.

6 Mueˈtíj mu aˈyan tyíˈxaj tɨjɨn: “¿Aˈtanyíj taataséjratyeˈsij ɨ tyaj jɨn huátatyamuaˈveˈen?”
¡Tavástaraˈ, tyámuaˈ paj naa tyiˈtaxɨéˈveˈej pataaséj!
7 Muáaj paj jéehua naatáˈ ɨ nyaxɨéjnyuˈcaa tzajtaˈ ɨ nyaj jɨn nyetyamuaˈveˈ
pequee aˈyan aˈíɨjma jimi ɨ maj jéehua ɨ tyeríicuj tyíchaˈɨj majta jéehua ɨ nahuáj.

8 Nyáaj nu nyij nyaxáahuaj huatyáhuiˈsij nyajta jeˈen huatácusij,
jiˈnye muáaj paj, Tavástaraˈ, nyatáˈcaa nyej nyij nyaxáahuaj yéchajcaj.

5

Tyaj ɨ Dios jamuán séjreˈej tɨˈɨjta eeréˈnyej ɨ xɨcáj
ɨ tɨ aˈíjna jɨn antyúumuaˈreej jeˈej maj tyuˈtáchuiicaj, aˈíjcɨ jitze ɨ cɨˈsítyeˈrij. Chuíicarij David tɨ joˈyúˈxacaˈ
1-2 Tavástaraˈ, muáaj paj nyaj Rey pueˈeen pajta nyaj Dios,
huánamuaj jeˈej nyaj tyíˈxaj,
pataˈaj aˈyan huárɨnyij jeˈej nyaj xájtariˈ aˈ jimi tyuˈtyényuusij,
huánamuaj jeˈej nyaj jéehua a jimi tyíˈnyuu,
jiˈnye muéetzij nu jimi huatyényuusij.

3 Tɨˈɨjta jéˈtaˈ huatyamáˈcaj ɨ xɨcáj muáaj paj nyanamuajran,
tɨˈɨj ooj huápuɨˈɨj huaˈíyaˈcaj muéetzij nu jimi jaataxájtaj tyiˈtíj tɨ jeˈej rɨcɨj nye jimi,
nyajta jeˈen tyíˈchoˈveˈen jeˈej paj tyinaatéˈexaatyeˈej.
4 Capáj muáaj aˈíɨn pueˈeen ɨ Dios tɨ naa jaˈsejratyeˈ ɨ tɨ jeˈej puaˈaj een,
capu jeˈej tyíɨˈrij maj aˈíɨmaj ɨ maj jeˈej puaˈaj tyityetyúuchaˈɨj a jamuán ajaˈchej,
5 aˈájna joˈpaj muáaj jáˈsejreˈ camu aˈíɨmaj áˈvej ɨ maj óotzaahuatyeˈ.
Capáj muáaj huaˈxɨeˈveˈ aˈíɨjma ɨ maj jeˈej puaˈaj tyíˈuurej,
6 pahuaˈantyipuáˈrityeˈsij ɨ maj tyíˈhueˈtacaa pajta queeˈ huoˈtaxɨéˈveˈej ɨ maj avíitzij jɨn
jeˈej puaˈaj rɨcɨj majta tyíˈtyacuiˈcaa.
7 Nyajta nyáaj, aˈíjcɨ jɨmeˈ ɨ paj vaˈcán jɨn nyaxɨeˈveˈ,
nyáaj nu utyárutyij aˈ tyeyúuj tzajtaˈ;
¡ɨˈríj nyaj a jimi huatyényuunyij jéehua tzáahuatyiˈraˈaj jɨmeˈ,
nyajta jaséeraj aˈíjcɨ aˈ tyeyúuj tɨ naa een!

8 Tavástaraˈ, mej mij queeˈ aˈíɨmaj naatyámueˈtɨn ɨ maj nyéjchaˈɨɨreˈ
aˈáa paj nyojooviˈtɨj joˈtɨj tyámuaˈ tyejéˈeen,
aˈíj paj jitze nuˈcájuyetyej ɨ tɨ naa een.
9 Camu aˈíɨmaj aˈnáj jɨˈréˈcan jɨmeˈ tyíˈxaj;
¡aˈíɨ mu huápuɨˈɨj jeˈej puaˈaj een ɨ jutzájtaˈ!
ɨ maj jɨn tyíˈxaj aˈyaa pu tyaarɨeˈej tɨˈɨj joˈmaj muɨˈchíj jaˈváˈnaj majta huaˈantyícuunaxɨj,
¡huápuɨˈɨj pu tyíˈhueˈtacaa ɨ huaˈ nyanúu!

10 ¡Nyaj Dios, puéjtzij paj huoˈtáˈan aˈíɨjma!
¡Muáaj paj aˈyan tyúˈuurej tɨˈij queeˈ aˈyan tyáˈraˈnyij jeˈej maj aˈíɨmaj hueˈtzij jɨn tyíˈxaj!

Capáj huo'taxɨé've'en a'ɨ́jcɨ maj jéehua tyi'ijxána'cɨra',
ji'nye a'ɨ́ɨ mu muéetzij muaatyáhue'taca'.
11 Miche' huatóotyamua've'en a'ɨ́ɨmaj ɨ maj jahuoo pej pij muáaj huo'tyáhuɨɨre'en,
a'náj tɨna'aj xu jutyamua've'ej tyí'chuiicaj;
ji'nye muáaj paj huá'cha'ɨj.
A'ɨ́ɨmaj ɨ maj muaxɨe've', a'ɨ́ɨ mu a' jitze ma'can jutyamua've',
12 ji'nye muáaj, Tavástara', a'ɨ́j paj tyámua' tyu'tyátoosij ɨ tɨ tyámua' tyi'tyúucha'ɨj;
muáaj paj a'ɨ́jna jɨn jacánasij ɨ paj jɨn jaxɨe've'.

6

*Je'ej t*ɨ sɨ́ɨj tyu'tyényuunyij tɨ'ɨjta je'ej tyóomua'ajcaj
ɨ tɨ a'ɨ́jna jɨn antyúumua'reej je'ej maj tyu'táchuiicaj, a'ɨ́jcɨ jitze ɨ maj jitzán tyí'cui'nacaa
tɨ arahuéeicaj tye'ejvivin. Chuíicarij David tɨ jo'yú'xaca'
1 Tavástara',
capáj a'ɨ́jna jɨn nyetya'xɨ'ɨj ɨ paj jɨn nyú'camuɨ',
capáj puéjtzij nyata'care'en a'ɨ́jcɨ jɨme' ɨ paj jɨn huápuɨ'ɨj nyú'camuɨ'.
2 Tavástara', ná'ancu'vaxɨ' nyéetzij,
ji'nye a'yaa pu nya'asej nyaj quee uhuájca'nyej.
Tavástara', tyináahuaatye',
ji'nye néijmi'que' nu ɨ nye tyévij jitze nyevivej.
3 ¡Nyetyényeviveesij a'ɨ́jcɨ jɨme' ɨ nyaj tyí'tzɨɨnye'!
Pajta muáaj, Tavástara', ¿a'najnyí pu'vé'nyesij?
4 Mujo'té'yi'ij, Tavástara', ¡pata'aj nyajapuáj huatányuunyij!,
¡a'ɨ́j paj jɨn nyajapuáj huatányuunyij ɨ paj jɨn nyaxɨe've'!
5 Capu ɨ'ríj tɨ a'tɨ́j tɨ arí huamuɨ́' muéetzij mo'támua'ree,
¿a'tanyíj tyimuaatatyójtzi're'ej a'ájna jo'maj ya'vá'naj?
6 Nu'ríj tácua'naxɨj nyaj nyeyiin.
Tɨ'ɨj púna'aj tɨ́ca'rij jitze jéehua nu nyeyiin
a'ɨ́j pu jɨn ɨ nyamu'tzij arí huatyáru'naca' a'ɨ́jcɨ jɨme' ɨ nyaja'ra'.
7 Canu che' tyámua' metyóonyeej a'ɨ́jcɨ jɨme' ɨ tɨ tyinyetyáacui',
¡canu che' tyámua' metyóonyeej a'ɨ́ɨ mej mij pué'eenye' ɨ maj nyéjcha'ɨɨre'!

8 ¡Xa'ajtácɨɨnyij nye jimi, mu siaj je'ej pua'aj tyityetyúucha'ɨj,
ji'nye ɨ Tavástara' pu arí jáanamuajri' ɨ nyaj nyeyiin!
9 Tavástara' pu arí jáanamuajri' ɨ nyaj jéehua jahuaviij,
¡ɨ Tavástara' pu arí ja'ancuriáa' ɨ nyaj jimi huatyéenyuj!
10 A'ɨ́ɨmaj ɨ maj nyéjcha'ɨɨre', matɨ'ɨj huácui'nyij a'ɨ́jcɨ jɨme' ɨ maj tyí'tzɨɨnye',
a'ɨ́ɨ mu mij tyévi'si' huataséjre'sij,
¡a'ɨ́ɨ mu jiye'tzín huatóo'uunaj muutyévi'ra'aj!

7

*Tavástara' pu a'*ɨ́ɨn pué'een ɨ juées tɨ tyámua' naa tyá'xa'puɨ'ɨntare'
Tɨ'ɨj huóoyiinyaca' a'ɨ́jna ɨ David, a'ájna tɨ'ɨj tyu'táchuiicaca' ɨ Tavástara' jimi, a'yájna
tɨ'ɨj tyaata'íjtaca' a'ɨ́jna ɨ Cus, a'ɨ́j tɨ jitze eeráma'can ɨ Benjamín
1-2 Tavástara', nyaj Dios, muéetzij jimi nu jahuoo pej pij naatyáhuɨɨre'en;
¡pata'aj nyajapuáj huatányuunyij néijmi'caa jimi ɨ maj quee nyeséejracuj!
¡Naatyáhuɨɨre', ji'nye a'yaa mu a'ɨ́ɨmaj een matɨ'ɨj ɨ muajyéj,
mej mij quee a'ɨ́ɨmaj naatyátzaanaxɨ'ɨn
ajta je'en quee aja' a'tɨ́ɨtan tɨ'ij nyajapuáj huatányuunyij!

3 Tavástara', nyaj Dios,

¿tyi'tanyí jitze nye quee tyámua' huarɨj?
¿Nyiquij a'tɨj naajé'caj?
4 ¿Ca' séej ɨ nya' amíincuj tyi'tɨj jɨn je'ej pua'aj nyetyaanájchij?
¿Ca' tyi'tɨj jitzán naapuá'rityej ɨ tɨ nyéjcha'ɨɨre' ɨ tɨ quee a'yan tyi'ja'yájnataca'aj?
5 Tɨpua'aj a'yan tyi'ja'yájnatan, che' a'ɨ́ɨn naatamuáritye'en ɨ tɨ nyéjcha'ɨɨre',
che' naatáa'sej ajta je'en chóota' naatyása'rɨeechej,
ajta je'en a'ɨ́jna jɨn naatyáxaahuataj.

6 ¡Pata'aj nyu'camuɨ'ɨj ájchenyij, Tavástara'!
¡Nyu'camuɨ'ɨj paj huatá'sejrataj a'ɨ́ɨjma jimi ɨ maj nyéjcha'ɨɨre'!
Muáaj, mu paj a'yan tyu'taxájtaca' paj tyámua' tyí'uuren,
nyajamuan paj yésejria'aj.
7 Miche' mue'tɨ́j ɨ tyeɨ́tyee a jitze atahuíistɨra'nyij
pajta acáyixɨ'ɨn a' ɨpuáaj jitze, hua' japua a'ɨ́ɨjma.
8 Tavástara', muáaj paj huá'xɨjtye'en ɨ tyeɨ́tyee,
a'ɨ́j paj jɨn no'xɨ́jtye'en je'ej tɨ nye jitze tyi'tyéevijtɨj,
a'ɨ́j paj jɨn no'xɨ́jtye'en tyi'tɨ́j nyaj quee mua'reeriaca'aj nyajta a'ɨ́jna jɨn a'yan huarɨj.
9 Dios paj quee tyi'tɨ́j jɨn á'ɨtzeere',
pajta jamua'reej je'ej tɨ sɨ́ɨj tyí'mua'tzej,
ajta je'ej tɨ sɨ́ɨj tyétye' ɨmuáj jutzájta' tyí'mua'tzej,
¡antyipuá'ritye' ɨ maj jɨn je'ej pua'aj ɨ rɨcɨj ɨ maj quee tyámua' tyityetyúucha'ɨj,
pajta tyámua' tyeetyécha'ɨɨn a'ɨ́jcɨ ɨ tyáataj tɨ quee tyi'tɨ́j jɨn á'ɨtzeere'!

10 A'ɨ́jna ɨ tɨ naatyáhuɨɨre'ej a'ɨ́ɨ pu a'ɨ́ɨn pué'een ɨ Dios jútye' ɨmuáj tɨ já'sejre',
a'ɨ́ɨjma tɨ japua huatányuusij ɨ maj tyámua' een ɨ juxɨéjnyu'caa tzajta'.
11 Dios pu juées pué'een tɨ tyámua' naa tyá'xa'puɨ'ɨntare'
tɨquee a'náj jitzán huataséjre'sij ɨ tɨ je'ej pua'aj een.
12 Tɨpua'aj ɨ tyáatɨ' quee tyá'antzaahuatye'en ɨ Dios jimi,
Dios pu tyámua' ja'uuren ɨ juchúun;
pu'ríj tyámua' tya'ajcájtyej ɨ jutu'namua',
13 pu'ríj tyámua' tyú'ruuj ɨ tyúu'ɨ'rɨj tɨ tye'entyitáatɨmee,
¡pu'ríj tyámua' tyú'ruuj ɨ tɨ jɨn huatyényo'se'en!
14 Xaaséj a'ɨ́jcɨ ɨ tɨ je'ej pua'aj tyi'tyúucha'ɨ
pu'ríj jo'tacuí'nyaca' tɨ'ɨj ɨ tɨ tyiyóoj ja'mej,
a'ɨ́j pu jɨn jutza' ɨ tɨ je'ej pua'aj een
ajta je'en a'ɨ́j tyiyóoj ja'mej ɨ tɨ hue'tzij pué'een.
15 Ajta arí tye'tyáacuj tyétye' ɨmuáj huápuɨ'ɨj jo'cacúunyican,
a'áa pu'ij ja'tyévesij jo'tɨj jusɨ́ɨj tyeje'tyáacuj.
16 ¡A'ɨ́jna ɨ tɨ jɨn je'ej pua'aj rɨcɨj ajta ɨ tɨ jɨn nyo'se'
a'ɨ́ɨ pu jitzán tyi'rá'eexaj!
17 Nyetyaatatyójtzi're'ej ɨ Tavástara' ji'nye a'ɨ́ɨ pu quee tyi'tɨ́j jɨn á'ɨtzeere',
nyetyu'táchuiicaj a'ɨ́jcɨ jitze ma'can ɨ Tavástara',
a'ɨ́jcɨ jitze ma'can je'ej tɨ ántyapuaj ɨ tajapuá tɨ já'sejre'.

8

A'ɨ́jna ɨ tɨ jɨn ɨ Dios naa huasé'rin ajta tyi'tɨ́j tɨ tyámua' een ɨ tyáataj jimi
ɨ tɨ a'ɨ́jna jɨn antyúumua'reej je'ej maj tyu'táchuiicaj, a'ɨ́jcɨ jitze ɨ canárij Gat tɨ ja'a'rij.
Chuíicarij David tɨ jo'yú'xaca'
1 Tavástara', muáaj paj a'ɨ́ɨn pué'een ɨ tɨ jéetze' va'cán jɨn tyi'tyéjvee tajimí,
¡a'ɨ́jna ɨ paj jɨn ántyapuaj a'ɨ́ɨ pu néijmi'que' tyí'ijta ɨ cháanacaj japua!,

¡ajta ɨ paj jɨn naa huasé'rin jéetze' pu ajca'huáye jóo'asej a'ɨ́jcɨ jitze ɨ tajapuá tɨ séejre'!
2 A'ɨ́ɨmaj mu tyu'táchuiicaj ɨ maj cɨ́le'en,
a'ɨ́ɨmaj ɨ tɨ'ríij ɨ maj móoj tza'caa,
a'ɨ́ɨjma paj jɨn períj huatyá'ca'an,
a'ɨ́ɨ mu mij pué'eenye' ɨ maj muájcha'ɨɨre',
pej pij hua'antyipuá'ritye'en ɨ maj quee tyu'namuaj pajta ɨ maj muanyo'si'tye'.

3 Nyatɨ'ɨjta jaaséj ɨ tajapuá tɨ séejre' muáaj paj jaatyátaahuaca'
nyajta ɨ máxcɨrɨe' nyajta ɨ xú'ra'vetyee ɨ paj jitzán huo'ria'ra'tzaca',
4 a'yaa nu tyi'riá'mua'sij tɨjɨn:
¿A'tanyíj pué'een ɨ tyáatɨ'?
¿A'tyaanyíj maj pué'een ɨ tyeɨ́tyee?
¿Ji'nye pej pij ja'tamuá're'rii pajta a'ɨ́j jitze tyi'amua'tziitye'?
5 Ji'nye a'yaa paj tɨn jáaruuj tɨ'ɨj dios,
pajta jaatá' mej mij jaatyátzaahuatye'en tɨ'ij a'ɨ́jna jɨn tyámua' tyí'sejria'aj,
6 pajta jaatá' tɨ'ij a'ɨ́ɨn tyu'ta'íjtaj néijmi'i jitze muáaj paj tyú'taahuaca',
a'yaa paj tyaatá' tɨ'ij a'ɨ́ɨn néijmi'que' antyúumua'reeriaj,
7 a'ɨ́ɨjma jimi ɨ cánya'xɨɨ ajta ɨ túuru'uj, ajta a'ɨ́ɨjma jimi ɨ tyi'tyán simuáruunyij,
8 ajta a'ɨ́ɨjma jimi ɨ pína'see ɨ maj rá'rɨee ɨ jútye',
a'ɨ́ɨjma jimi ɨ hue'tyée jájritze' maj ja'chej,
¡ajta néijmi'caa a'ɨ́ɨjma jimi ɨ jájritze' maj tyityá'xoo!

9 Tavástara', muáaj paj a'ɨ́ɨn pué'een ɨ tɨ jéetze' va'cán jɨn tyi'tyéjvee tajimí,
¡a'ɨ́jna ɨ paj jɨn ántyapuaj a'ɨ́ɨ pu néijmi'que' tyí'ijta ɨ cháanacaj japua!

9

*Chuíicarij a'*ɨ́j tɨ jitze ma'can ɨ Dios tɨ tyámua' naa tyí'uurej
ɨ tɨ a'ɨ́jna jɨn antyúumua'reej je'ej maj tyu'táchuiicaj, a'ɨ́jcɨ jitze ɨ cɨ'sítye'rij majta ɨ canárij jitze. Chuíicarij David tɨ jo'yú'xaca'
1 Tavástara',
nyáaxɨe've' nyaj tyimuaatatyójtzi're'en néijmi'i ɨ nyaxɨéjnyu'caa jɨme'
nyajta tyu'taxáj ɨ tɨ jéehua a jitze tyí'sejre' ɨ tɨ naa tyu'sé'rin.
2 Muáaj jútye' ɨmuáj paj já'sejre',
a jitze ma'can nu jaxɨe've' nyaj huajíjhua nyenyetyámua'va'aj,
¡nyáaxɨe've' nyaj a'ɨ́j jitze ma'can tyu'táchuiicaj je'ej paj ántyapuaj!

3 A'ɨ́ɨmaj ɨ maj nyéjcha'ɨɨre' a'ɨ́ɨ mu muéetzij jimi huatóo'uunaj;
mue'távatzɨj majta je'en cui'nyij.
4 Muáaj paj juées pué'een ɨ tɨ quee tyi'tɨ́j jɨn á'ɨtzeere',
papu'ríj acáayixɨj a' ɨpuáaj jitze, pej pij tyámua' tyino'xá'puɨ'ɨntari'tze'en.
5 Papu'ríj hua'ajtyá'xɨj a'ɨ́ɨjma ɨ maj quee tyá'tzaahuatye',
pajta hua'antyipua'rij a'ɨ́ɨjma ɨ maj je'ej pua'aj tyityetyúucha'ɨj,
¡papu'ríj jusén jɨme' jo'riu'uj ɨ maj jɨn hua'tamuá're'rihua'aj!
6 A'ɨ́jna ɨ tɨ quee tyámua' tyihuojó'mua'raj pu'ríj huamuɨ́',
majta jamuán huácuij ɨ maj a'áa jo'cháatɨma'caa ɨ chájta'naj jitze jo'tɨj a'ɨ́ɨn tyejé'ijtaj,
muáaj paj hua'antyipua'rityej,
capu che' hua' jimi séejre' ɨ maj jɨn huo'támua'ree.

7 Ajta ɨ Tavástara' a'ɨ́ɨ pu Rey jɨn tyi'tyéjvee jusén jɨme',
a'ɨ́ɨ pu arí tyámua' jáaruuj ɨ ju'ɨpuáa tɨ'ij huo'xa'puɨ'ɨntari'tze'en,
8 néijmi'caa pu á'xɨjtye'en ɨ maj yan huacháatɨmee ɨ cháanacaj japua,

a'íɨ pu tyámua' naa tyihuo'ta'íjtye'sij tɨ'ɨj na'aj tyi'chájta'najmee.
9 Tavástara' pu tyámua' naa tyihuá'cha'ɨj a'íɨjma ɨ maj quee che' je'ej jájtyoovej;
a'íɨ pu tyámua' tyihuá'cha'ɨj matɨ'ɨjta je'ej tyityóomuajtyaj.

10 Tavástara',
ɨ maj muamua'tyej, muéetzij mu jitze tyí'ca'nyej,
ji'nye capáj a'náj mahuóohua'xɨj a'íɨjma ɨ maj muahuoo.
11 Setyu'táchuiicaj ɨ Tavástara' jimi, ɨ tɨ a'áa tyejé'ijtaj a'ájna a Sión;
siahuo'ré'ixaatye' néijmi'que' ɨ chájta'naj jitze je'ej tɨ a'íɨn tyi'tíj huáruuj.
12 Dios pu hua'tamuá're'rii a'íɨjma ɨ maj je'ej tyityóomuajtyej
ajta quee yó'hua'naj ɨ maj juyiin;
puéjtzij pu huo'ta'sij a'íɨjma ɨ maj hua'nyo'si'tye'.

13 Tavástara', ná'ancu'vaxɨ' nyéetzij,
cásɨ' je'ej mu pua'aj nya'uurej ɨ maj nyaxana've',
¡pata'aj nyaj japua huatányuunyij nyej nyij quee huámuɨ'nyij!
14 A'yaa nu nyij, a'ájna jo'tɨj ja'pueertaj a Jerusalén,
a'yaa nu tyihuo'té'exaatye'ej néijmi'caa a'yan maj huacháatɨmee ɨ cháanacaj japua tɨ muéetzij jimi xá'puɨ' mej mij tyu'táchuiicaj,
nyej nyajta nyetyamua've' ji'nye muáaj paj nyajapuáj huatanyúj.

15 A'íɨmaj ɨ maj quee tyá'tzaahuatye' a'íɨ mu jujíɨmua'aj je'ej pua'aj ju'uurej,
a'íɨ mu jujíɨmua'aj eetávitzej
a'íjcɨ jitze ɨ tápi'narij a'íɨmaj maj tyu'tyá'avaataca' mej mij séecan huavívi'.
16 Tavástara' pu arí tyu'tá' mej mij jáamua'tyij,
a'íɨ pu arí néijmi'i tyo'xá'puɨ'ɨntarej.
A'íj mu huatyévi'raj ɨ tɨ je'ej pua'aj tyi'tyúucha'ɨj
a'íjcɨ jɨme' ɨ tyi'tíj a'íɨn tɨ tyámua' jáaruuj tɨ'ij séej huatyéevi'.
17 A'íɨmaj ɨ maj je'ej pua'aj tyityetyúucha'ɨj majta ɨ maj quee tyá'tzaahuatye',
majta ɨ maj yo'huá'xɨj ɨ Dios,
a'áa mu jo'tyá'ɨtzeere'ej jo'maj ɨ muɨ'chítyee já'ava'tacaa,
18 ji'nye camu a'náj huojo'huá'xɨj ɨ maj quee je'ej tyéejviicue',
capu ajta jusén jɨme' jó'vesij ɨ maj jitzán tyi'ijchó've'.

19 Ájchesij, Tavástara',
capáj tyámua' tyeetyéjeevej a'íjcɨ ɨ tyáatɨ' tɨ óotzaahuatye',
pata'aj a'áa huo'xíjtye'en jo'paj muáaj já'sejre' a'íɨjma ɨ maj quee tyá'tzaahuatye'.
20 A'yaa paj huó'uurej mej mij tyu'tátzɨɨnye'en, Tavástara',
¡huo'ta' mej mij uhuóomua'tzɨj maj tyétyecaa mana'aj pué'een!

10

Je'ej tɨ tyu'tyényuunyij tɨ'ij jaatáhuoonyij tɨ ɨ Dios jaatyáhuɨɨre'en
1 Tavástara', ¿ji'nye pej pij a' ɨmuáj já'sejre'?,
¿ji'nye pej pij ja'avaaj tɨ'ɨjta je'ej pua'aj tyí'rɨjcaa?
2 Jéehua pu ootzáahuatye', a'íjna ɨ tɨ je'ej pua'aj tyi'tyúucha'ɨj,
ajta huápuɨ'ɨj nyu'camuɨ'ɨj jamuaritye' a'íjcɨ ɨ tɨ tyóoxaahuaj,
ajta a'íɨ pu huatyévi'ri'huaj
a'íjcɨ jɨme' a'íɨn tɨ tyámua' jáaruuj tɨ'ij a'íɨn séecan huavívi'.
3 A'íjna ɨ tɨ je'ej pua'aj tyi'tyúucha'ɨj a'íj pu jɨn óotzaahuatye' je'ej tɨ jusíɨj tyi'tíj tyí'xɨe've';
a'íɨ pu je'ej pua'aj tyí'xaxa'aj ɨ tɨ jéehua tyí'nyacua'aj ajta majúujɨpuaj ɨ Tavástara'.

4 A'ɨ́jna ɨ tɨ je'ej pua'aj tyi'tyúucha'ɨj a'ɨ́ɨ pu huápuɨ'ɨj óotzaahuatye', ajta a'yan tyí'xaj
tɨjɨn:
“Capu Dios séejre'. Capu ma' a'tɨ́j tɨ nyéetzij tyi'tɨ́j jɨn ná'xɨjtye'ej.”
A'ɨ́i pu néijmi'i a'ɨ́ɨn tyi'pué'een ɨ tɨ jitzán tyí'mua'tzej.
5 A'náj tɨ na'aj pu tyámua' tyé'yi'ij je'ej tɨ tyi'tɨ́j jɨn rɨcɨj.
A'ɨ́jcɨ jimi, capu séejre' ɨ puéjtzij muáaj paj jaatá'an,
capu a' véjri' já'sejre' tɨ'ij a'ɨ́ɨn jaaséj.
A'ɨ́ɨ pu hua'a'tzej ɨ maj jájcha'ɨɨre',
6 ajta a'yan tyí'mua'tzej tɨquee a'tɨ́j je'ej ja'uuren,
tɨ ajta quee a'náj tyi'tɨ́j je'ej pua'aj rɨnyij jimi.
7 Tyényi'tze' pu jéehua éejnyinyii ɨ tɨ je'ej pua'aj huánamuajrii,
tɨ hue'tzij pué'een ajta tɨ'ij séej je'ej pua'aj tyu'tájeevej,
nyúucaria'ra' pu ja'avaaj ɨ tɨ quee jatá'caa tɨ juxáahuaj séjre'ej ajta ɨ tɨ je'ej pua'aj een.
8 A'ɨ́ɨ pu hua'eeve', a'ájna jo'maj jo'cháatɨmee,
ajta avíitzij jɨn jaje'catan a'ɨ́jcɨ ɨ tɨ quee tyi'tɨ́j jɨn á'ɨtzeere'.
Tyámua' pu naa tyé'sej a'ɨ́jcɨ ɨ tɨquee púj oorej tɨ huatyóonaj:
9 a'yaa pu een tɨ'ɨj ɨ muájyej tɨ a'aj je'ráaca'aj jo'tɨj já'tyasta',
a'aj pu'ij je'raque'tɨj ja'eeve' a'ɨ́jcɨ ɨ tɨquee je'ej tyéejviicue',
a'yan tye'ejchó've'ej a'tzáaj tɨ japuan rájtzunaj,
ajta tɨ'ɨj jaatyéevi', aj pu'ij jaatyása'rɨeechij ɨ tápi'narij tzajta'.
10 A'yaa mu mij tyihuo'tyáxaahuataj ɨ maj quee púj oorej maj huatyóonaj,
matɨ'ɨj a'ɨ́ɨmaj tyihuo'ta'íjtye'en ɨ maj je'ej pua'aj tyityetyúucha'ɨj.

11 A'ɨ́jna ɨ tɨ je'ej pua'aj tyi'tyúucha'ɨj a'yaa pu tyí'mua'tzej tɨ ɨ Dios tyojo'hua'naj,
tɨ ajta aróonamuaj ajta quee a'náj tyi'tɨ́j huaséj.
12 ¡Ájchesij, Tavástara', pajta ajméjca'taj!
¡Capáj huojo'hua'nan ɨ maj quee je'ej jájtyoovej!
13 ¿Ji'nye mej mij, nyaj Dios, a'ɨ́ɨmaj ɨ maj je'ej pua'aj tyityetyúucha'ɨj tyí'tyana'naj,
a'yan metyi'mua'astɨj paj muáaj quee huá'xɨjtye'en?
14 Muáaj paj asɨ́ɨj perij huo'séj maj huápuɨ'ɨj je'ej pua'aj tyityetyúucha'ɨj;
¡papu'rij huo'séj, pajta a'yan hua' jimi tyá'xa'puɨ'ɨntare'en tɨ'ɨj tyihua'tyévijtye'!
Muéetzij mu jimi juca'nyej a'ɨ́ɨmaj ɨ maj quee púj oorej maj huatyóonaj,
muáaj paj huo'tyáhuɨɨre'sij a'ɨ́ɨjma ɨ maj xá'rɨcaanyij.
15 ¡Antyína'xɨj ɨ hua' muáca' a'ɨ́ɨjma ɨ maj je'ej pua'aj tyityetyúucha'ɨj!
¡Pajta huo'xɨ́jtye'en a'ɨ́jcɨ jɨme' ɨ maj je'ej pua'aj rɨcɨj
'asta na'aj quee che' tyi'tɨ́j hua' jimi á'ɨtzeeria'aj!

16 Tavástara' pu Rey jɨn tyi'tyéjvee jusén jɨme';
¡a'ɨ́ɨmaj mu eerá'ityi'huaj jo'maj ja'chej ɨ maj quee tyá'tzaahuatye'!
17 Tavástara', muáaj paj janamuaj je'ej maj muéetzij jimi tyá'huoo ɨ maj tyóoxaahuaj,
muáaj paj ca'nyíjra'aj hua'tá'caa pajta huá'namuaj.
18 Tyámua' paj tyo'xá'puɨ'ɨntari'tze'en a'ɨ́jcɨ ɨ tɨ xá'rɨcan pajta a'ɨ́jcɨ ɨ tɨ quee je'ej
jájtyoovej:
¡che' a'ɨ́jna ɨ tyáatɨ', chuéj tɨ jɨn huatyátaavijhuaca',
quee che' tyi'tɨ́j jɨn je'ej pua'aj tyí'uurej!

11

*Tyaj néijmi'i j*ɨn jitzán tyú'ca'nyej ɨ Tavástara'
ɨ tɨ a'ɨ́jna jɨn antyúumua'reej je'ej maj tyu'táchuiicaj. Chuíicarij David tɨ jo'yú'xaca'
1 Nyáaj nu jahuoo tɨ'ij ɨ Tavástara' naatyáhuɨɨre'.

Ajta ji'nye mej mij a'yan tyí'nye'ixaatye' tɨjɨn:
“Huatá'uunaj a'ájna jo'tɨj ɨ jɨríj jo'quéetɨmee, a'yájna matɨ'ɨj ɨ pína'see.
2 Huo'séj a'ɨ́ɨjma ɨ maj je'ej pua'aj tyityetyúucha'ɨj:
a'ɨ́ɨ mu tyámua' ja'uurej ɨ ɨ'rɨ́j a'ɨ́jcɨ jitze ɨ tú'namua'aj,
majta tyámua' tya'ajcájtye'sij ɨ tɨ tye'ejvíi ɨ tú'namua'aj jitze
majta je'en, a'ájna jo'maj jóo'avaaj,
a'áa mu joo'aváataj mahuá'cu'raj ɨ tyétyacaa maj tyámua' tyí'tyetyeɨtyee.
3 Ajta tɨpua'aj ɨ maj tyí'ijta mequee tyámua' tyityetyúucha'ɨɨj,
¿tyi'tanyí jɨn je'ej rɨnyij a'ɨ́jna ɨ tyáatɨ' tɨ tyámua' tyí'tyevij?”

4 Tavástara' pu a'úu já'sejre' ɨ ju tyeyúuj tzajta' tɨ tyámua' een.
Ajta a'ɨ́jna ɨ ɨpuariáara'an ɨ Tavástara' tajapuá pu já'sejre',
ajta tyámua' naa tya'tányeerij
tyámua' pu'ij naa tyihuá'sej a'ɨ́ɨjma ɨ tyeɨ́tyee.
5 Tavástara' pu hua'sej ɨ maj quee tyi'tɨ́j jɨn á'ɨtzeere' ajta ɨ maj je'ej pua'aj tyi-
tyetyúucha'ɨj,
ajta jéehua huápuɨ'ɨj hua'xana've'
a'ɨ́ɨjma ɨ tɨ hua'ráanajchi maj huatyényo'se'en.
6 Tavástara' pu tyu'tá'sij maj huatyéviiyej a'ɨ́ɨjma japua ɨ maj je'ej pua'aj rɨcɨj,
a'ɨ́j mu jɨn huatyéviiyij ɨ tɨ'ɨxcuáa, ɨ tɨéj ajta ɨ tyi'tɨ́j maj a'yan jatamuá'muaj tɨjɨn
asúufrej,
ajta tyu'tá'sij tɨ huatá'aacarej a'ɨ́j pu'ij jɨn néijmi'i tyu'riá'taasij.
¡Tavástara' pu a'yan tyá'xa'puɨ'ɨntare'en je'ej tɨ hua' jimi tyi'tyéevijtɨj!
7 A'ɨ́jna ɨ Tavástara' capu tyi'tɨ́j jɨn á'ɨtzeere'
ajta a'ɨ́j xɨe've' ɨ tɨ tyámua' een;
¡a'ɨ́j mu mij jɨn nyéerima'ra' séjran a'ɨ́ɨmaj ɨ maj tyámua' tyí'tyesejre'!

12

*Je'ej t*ɨ tyu'tyényuunyij tɨ'ij jaatáhuoonyij tɨ ɨ Dios jaatyáhuɨɨre'en
ɨ tɨ a'ɨ́jna jɨn antyúumua'reej je'ej maj tyu'táchuiicaj, a'ɨ́jcɨ jitze ɨ canárij arahuéeicaj tɨ
tye'ejvivin. Chuíicarij David tɨ jo'yú'xaca'
1 Taatyáhuɨɨre', Tavástara', ji'nye camu che' séejre' ɨ maj muéetzij jimi tyá'tzaahuatye'
majta tyámua' tyí'tyesejre'ej,
camu che' séejre' ɨ tyétyacaa maj tyámua' metyityoomuámua're'.
2 A'ɨ́ɨ mu jucuanamuaj séej jamuán majta séej;
je'ej mu pua'aj tyí'jepe' majta quee huatoojé'yacan jɨn tyí'xaj.

3 Tavástara', pata'aj je'ejcuuxɨj ɨ hua'naana'
a'ɨ́ɨjma ɨ maj je'ej pua'aj tyí'jepe' majta óotzaahuatye',
4 ɨ maj a'yan tyí'xaj tɨjɨn:
“A'ɨ́ɨ pu'uj tajitzé juxɨe've' ɨ tatyényij,
tanyanúu pu tajapuá huatányuusij.
¿A'tanyíj óoca'nyej tɨ'ij tyitaata'íjtye'en?”

5 A'yaa pu tyu'taxájtaca' ɨ Tavástara' tɨjɨn:
“A'ɨ́ɨmaj ɨ maj quee je'ej tyéejviicue' majta ɨ maj quee juca'nyej
a'ɨ́ɨjma mu je'ej pua'aj uurej majta puéjtzij hua'tá'caa.
A'ɨ́j nu jɨn ijíij ájchesij,
nyajta a'yan tyihuo'tyáhuɨɨre'sij matɨ'ɨj a'ɨ́ɨmaj jéehua tyá'xɨe've'.”

6 A'ɨ́jna ɨ Tavástara' tɨ jɨn tya'tóorasij a'ɨ́ɨ pu jumua'tɨj;

¡a'yaa pu een tɨ'ɨj ɨ pláataj tɨ huápuɨ'ɨj jumua'tɨj,
maj tyámua' tyeetyáatɨej ɨ oornaj jitze aráahua'puaj pua'máj!
7 Muáaj paj Tavástara', tacha'ɨɨj puá'mej,
¡a'náj tɨna'aj paj tacha'ɨɨj puá'mej a'ɨ́ɨjma jimi ɨ tyeɨ́tyee maj je'ej pua'aj rɨcɨj!
8 A'ɨ́ɨmaj ɨ maj je'ej pua'aj tyityetyúucha'ɨj jo'tɨj na'aj mu séejre'
majta néijmi'que' ɨ cháanacaj japua jaxɨe've' ɨ tɨ je'ej pua'aj een.

13

*Je'ej t*ɨ tyu'tyényuunyij tɨ'ij jáahuɨɨre'en
ɨ tɨ a'ɨ́jna jɨn antyúumua'reej je'ej maj tyu'táchuiicaj. Chuíicarij David tɨ jo'yú'xaca'
1 Tavástara',
¿A'najnyí pano'támua'reerij?
¿Nyi jusén jɨme' penyojo'hua'xɨj?
¿A'najnyí pequee che' nye jimi huatyá'avaataj?
2 ¿A'najnyí quee che' ɨ nyaj júuricamej ajta ɨ nyaxɨéjnyu'caa
jajpuéetzij ja'mej ajta mej mij quee che' a'náj tɨna'aj juxaamuɨjritya'aj?
¿A'najnyí nye quee che' a'ɨ́j jimi tyi'huɨ́ɨre'ej na'mej ɨ tɨ nyéjcha'ɨɨre'?
3 Tavástara', nyaj Dios,
¡naaséj, pajta naatájeevej, tyámua' tyina'tányeeritye' ɨ nyajɨ́ɨse'!
¡Nyej nyij quee nyáaj huámuɨ'nyij!
4 ¡Che' quee a'yan tyí'xajtaj ɨ tɨ nyéjcha'ɨɨre' yee: “Nu'ríj jaatyáamue'tɨj”!
¡Che' quee jutyamua've'ej tɨpua'aj nyáaj nɨe'rá'ɨtzen!

5 Nyáaj nu a'ɨ́j jitze tyí'ca'nyej ɨ paj jɨn nyaxɨe've',
nyaxɨéjnyu'caa pu jutyamua've' ji'nye muáaj paj nyajapuáj huatányuusij.
6 ¡Nyetyu'táchuiicaj a'ɨ́jcɨ jimi ɨ Tavástara' a'ɨ́jcɨ jɨme' tɨ tyámua' nye jimi tyú'ruuj!

14

*Tyi't*ɨ́j tɨ je'ej pua'aj ja'uurej a'ɨ́jcɨ ɨ tyáatɨ'
ɨ tɨ a'ɨ́jna jɨn antyúumua'reej je'ej maj tyu'táchuiicaj. David tɨ jitze ajtyáma'can
1 A'ɨ́ɨmaj ɨ maj quee ma'umuámua're' a'yaa mu tyí'mua'tzej tɨ quee ɨ Dios séejre',
néijmi'i mu meríj je'ej pua'aj huarɨ́j,
tyi'tɨ́j mu jɨn huápuɨ'ɨj je'ej pua'aj huarɨ́j,
¡capu sɨ́ɨj séejre' tɨ tyámua' tyi'tyúucha'ɨɨj!
2 Tajapuá pu ɨmuáj ɨ Tavástara' hua'sej a'ɨ́ɨjma ɨ tyeɨ́tyee
tɨ'ij huo'séj tɨpua'aj sɨ́ɨj séjre'ej tɨ tyihuojó'itej,
a'tɨ́j tɨ ɨ Dios huoocaj.
3 Ajta néijmi'i mu meríj a'ɨ́j jitze ucájrupij ɨ juyéj tɨ je'ej pua'aj een,
néijmi'i mu juxa'aj tyi'tɨ́j jɨn meríj je'ej pua'aj huarɨ́j.
¡Capu che' sɨ́ɨj séejre' tɨ tyámua' tyi'tyúucha'ɨɨcaj!
¡Capu na'aj sɨ́ɨj ma' já'sejre'!

4 Camu tyihuojó'itej a'ɨ́ɨmaj ɨ maj je'ej pua'aj tyityetyúucha'ɨj,
a'ɨ́ɨmaj mu hua'cɨ'ɨn ɨ nyetyeɨ́ɨtyeristyamua' tɨ'ɨj a'tɨ́j tɨ páan huácua'nyij,
a'ɨ́ɨmaj ɨ maj quee jahuoo jitzán ma'can ɨ Tavástara'.
5 A'ɨ́ɨ mu juviváaj muá'ju'un metyi'tzɨ́ɨnya'aj,
ji'nye Dios pu a'ɨ́ɨjma jimi séejre' ɨ maj ja'tzaahuatye'.
6 A'ɨ́ɨmaj mu hua'xaahuaj je'ej maj tyá'xɨe've' ɨ maj tyóoxaahuaj,
ajta ɨ Tavástara' pu tyámua' tyihuá'cha'ɨj.

7 ¡A'tzúj cuj a'ájna a tɨ a'yan tyaja'rájtyapuaj tɨjɨn Sión
a'áa je'ré'nyej ɨ tɨ hua' japua huatányuusij a'ɨ́ɨjma ɨ maj Israel jitze ajtyáma'can!
Tɨ'ɨj ɨ Tavástara' seequéj tyihuo'tyátoonyij a'ɨ́ɨjma ɨ maj jitzán ajtyáma'can,
a'ɨ́ɨmaj mu huatóotyamua've'sij ɨ Jacob maj jitze eeráma'can,
majta néijmi'i ɨ maj Israel jitze ajtyáma'can.

15

*Tyi't*ɨ́j tɨ ɨ Dios tyicho 've' a'ɨ́jcɨ jimi ɨ tyáatɨ'
Chuíicarij David tɨ jo'yú'xaca'
1 Tavástara',
¿a'tanyíj pújoorej tɨ'ij a'áa jo'quéej já'ra'nyij jo'paj muáaj já'sejre'?,
¿a'tanyíj pújoorej tɨ'ɨj a'áa ja'cháaj já'ra'nyij jo'tɨj néijmi'i tyámua' tyejé'een tɨ ajta a' jitze ajtyáma'can?
2 A'ɨ́ɨ pu'uj ɨ tɨ quee tyi'tɨ́j jɨn á'ɨtzeere' ajta tyámua' tyi'tyúucha'ɨj séecan jamuán,
ajta a'ɨ́jna jɨn tyí'xaj ɨ tɨ jɨ'ré'can jɨme' néijmi'i jɨme' ɨ juxɨéjnyu'caa,
3 a'ɨ́jna ɨ tɨ quee a'tɨ́j je'ej pua'aj tyí'xaj,
a'ɨ́jna ɨ tɨ quee je'ej pua'aj ja'uurej ɨ ju' amíincuj,
ajta quee je'ej pua'aj tyihuá'xaj ɨ maj jimi avéjri' jo'cháatɨmee,
4 a'ɨ́jna ɨ tɨ hua'xana've' a'ɨ́ɨjma ɨ maj huápuɨ'ɨj je'ej pua'aj tyityetyúucha'ɨj,
ajta tzáahuatyi'ra'aj tyícha'ɨj a'ɨ́jcɨ jimi ɨ tɨ tyá'tzaahuatye' ɨ Tavástara' jimi,
a'ɨ́jna ɨ tɨ aróo'astee je'ej tɨ tyi'tɨ́j jɨn tya'tóorasij tyij ajta quee tyámua' tyé'yi'can jimi,
5 a'ɨ́jna ɨ tɨ hua'nyijtye' ɨ jutúmii ajta quee huá'huavii mej mij jéetze' tyaanájchitye'en,
a'ɨ́jna ɨ tɨquee jaxɨe've' tɨ tyi'tɨ́j ancuriáan avíitzij jɨme' a'ɨ́jcɨ jimi ɨ tɨquee tyi'tɨ́j jɨn á'ɨtzeere'.
A'ɨ́jna ɨ tɨ a'yan tyi'tyúucha'ɨj, capu a'náj tyi'tɨ́j jɨn ootyá'ɨtzeere'ej.

16

*Capu tyi't*ɨ́j ajtáhua'aj séejre' tɨ jéetze' tyámua' een tyej tyij ja'ancuriá'an
Je'ej tɨ tyi'riá'mua'aj jutzájta' a'ɨ́jna ɨ David
1 ¡Nyéetzij náacha'ɨj, Dios, ji'nye muéetzij nu jimi jahuoo pej pij naatyáhuɨɨre'en!
2 Nyáaj nu a'yan tyimuaaté'exaaj tɨjɨn:
“Muáaj paj nyavástara' pué'een, ɨ tɨ néijmi'i nye jimi tyámua' tyí'uurej,
capu tyi'tɨ́j ajtáhua'aj séejre' tɨ a'yan een patɨ'ɨj muáaj.”
3 A'ɨ́ɨmaj ɨ hua' dioosijtyamua' jéehua mu uhuájca'nyej,
a'yaa mu tyí'xaj a'ɨ́ɨmaj ɨ maj hua' jimi tyá'tzaahuatye',
4 a'ɨ́ɨmaj ɨ maj hua' mui'rej ɨ jusáanturistyamua'
majta jéehua hua' jitze tyí'ca'nyej.
¡Canu a'náj tyi'tɨ́j a'yan uuren matɨ'ɨj a'ɨ́ɨmaj rɨcɨj ɨ xúure'ej jɨme'!
¡Canu a'náj huo'taxájta je'ej maj a'ɨ́ɨmaj ántya'ruj!

5 Muáaj, Tavástara', muéetzij jimi nu néijmi'i tyí'ijcha'ɨj,
muáaj paj néijmi'i jɨn tyámua' tyinaatyátoosij,
nyajúuricamej nu muéetzij jimi jaatyátoosij.
6 A'ɨ́j nu tyu'mué'tɨj a'áa tɨ tyejé'sejre' jo'tɨj huápuɨ'ɨj naa tyojo'sé'rin,
¡naa pu tyu'sé'rin a'ɨ́jna ɨ nyéetzij tɨ tyinaacɨ́'ɨj!

7 Nyetyaatatyójtzi're'ej ɨ Tavástara', ji'nye a'ɨ́ɨ pu tyámua' tyinu'cájuyetyej,
ajta néijmi'que' ɨ nyatzájta' a'ɨ́ɨ pu tɨ́ca' tyámua' tyinu'cámua'riityee.
8 A'náj tɨna'aj nu tyámua' tyá'mua'reej tɨ ɨ Tavástara' nye jimi yésejre',
a'ɨ́ɨ pu nyamuáca'ta' pujmua' séejre', canu nyij tyi'tɨ́j jɨn ootyá'ɨtzeere'ej.
9 A'ɨ́j pu jɨn, ɨ nyatzájta',

jéehua pu ɨ nyaxɨéjnyu'caa jutyamua've'.

Néijmi'i pu ɨ nye tyévij juxáahuaj séeria'aj ja'mej,
10 ji'nye capáj tyu'tá'sij nyaj a'áa ja'séeria'aj ná'ra'nyij jo'maj tyityajá'ava'tacaa,
¡capáj tyu'tá'sij tɨ a'ɨ́jna ɨ tɨ tyámua' a' jimi tyí'sejre' huatyéjpetyej jo'tɨj ja'tyácun!
11 Panaataséjratye'sij ɨ juyéj tɨ jitzán séejre' ɨ júuricamej.
Jéehua pu tyámua'vi'ra'aj séejre' a'ájna jo'paj muáaj já'sejre',
tyámua' pu jusén jɨme' tyí'een muéetzij jimi.

17

*Je'ej t*ɨ tyu'tyényuunyij tɨ'ij jimi tyámua' tyá'ra'nyij
Je'ej tɨ tyu'tyéenyuj a'ɨ́jna ɨ David
1 Tavástara', huánamuaj nyaj quee tyi'tɨ́j jɨn á'ɨtzeere',
pajta a'yan huárɨnyij je'ej nyaj tyí'muahuaviij,
tyámua' tyu'namuaj je'ej nyaj a' jimi tyá'huoo,
ji'nye capu tyenyij jitze éejnyinyii tɨ tyí'hue'tacaa.

2 ¡Che' muéetzij jimi jo'vé'me'en ɨ maj jɨn ná'xɨjtye'en
ji'nye muáaj paj jamua'reej je'ej tɨ tyí'xa'puɨ'ɨn!
3 Muáaj paj períj jamua'reej je'ej nyaj tyí'mua'tzej,
tɨ́ca' paj mujo'vé'mej pej pij náacha'ɨɨn,
tyámua' paj períj huápuɨ'ɨj naa tyinaatyéesej,
pajta quee tyi'tɨ́j huátyoj tɨ je'ej pua'aj een.
Canu tyi'tɨ́j huataxájtaca' tɨ quee a'yan tyi'ja'yájnataca'aj,
4 a'yájna matɨ'ɨj ɨ séecan rɨcɨj,
nu'ríj ajtáraa a'ɨ́ɨjma jimi ɨ maj jéehua junyo'si'tye',
a'yájna patɨ'ɨj muáaj tyu'ta'íjtaca' a'nyúucaa jitze.
5 Tyámua' nu naa tyu'méj a' juyéj jitze,
canu a'náj ajtáraa a'ɨ́jcɨ jitze a'nyúucaa ɨ paj jɨn tyu'ta'íjtaca'.

6 Dios, muéetzij nu jimi huatyényuusij,
ji'nye muáaj paj nyanamuaj,
pata'aj náanamuaj, huánamuaj je'ej nyaj tyí'xaj.
7 Tyámua' paj naa tyinaataséjratye'en ɨ paj jɨn nyaxɨe've',
muáaj, ɨ paj hua' japua huatányuusij a'ɨ́ɨjma jimi ɨ maj hua'ajcha'ɨɨre'
a'ɨ́ɨmaj ɨ maj jahuoo paj a'ɨ́jna jɨn huo'tyáhuɨɨre'en ɨ paj néijmi'i jɨn putyí'uurej.
8 A'yaa paj tyináacha'ɨɨn tɨ'ɨj a'yóoj paj huápuɨ'ɨj jaxɨe've',
miche' a'ɨ́ɨmaj tyámua' tyináacha'ɨɨn ɨ maj a' jimi tyí'huɨɨre'
9 a'ɨ́ɨjma jimi ɨ maj nyéetzij nyenyo'si'tye'ej,
¡ɨ maj nyéjcha'ɨɨre' majta tyí'tyacui'caa a'ɨ́ɨ mu meríj nyajná!
10 A'ɨ́ɨ mu óotzaahuatye', majta tyí'xaj mahua'xáahuataj ɨ séecan,
11 a'ɨ́ɨ mu véjri' nyacújta' naavájraj
a'yaa mu tye'ejchó've' mej mij nɨe'tárɨeenyij a' chóota'.
12 A'yaa mu huasé'rin matɨ'ɨj ɨ muajyéj, muajyéj maj huápuɨ'ɨj nyinyu'cacuj
a'áa mu mij tyámua' jé'een jo'maj jóo'ava'tacaa
majta huápuɨ'ɨj a'ɨ́jna jɨn tyi'ijchó've' mej mij ootátzunaxɨ'ɨn.

13 Ájchesij, Tavástara', ¡pata'aj huo'tanyó'si'tye'en a'ɨ́ɨjma!
¡A'yaa paj huó'uurej mej mij tyítunutaxɨ'ɨn!
A' chúun jɨme', a'ɨ́j paj jɨn nyajapuáj huatányuunyij a'ɨ́jcɨ jimi ɨ tɨ je'ej pua'aj tyi'tyúucha'ɨj,

14 a'ɨ́jna ɨ paj jɨn néijmi'i putyí'uurej, Tavástara', a'ɨ́j paj jɨn nyajapuáj huatányuunyij,
¡hui'rájhua'xɨj a'íjcɨ jitze ɨ cháanacaj,
ɨ maj jitzán jahuoo ɨ tɨ tyihuá'cɨ'tyij!
Tyu'tá' mej mij a'ɨ́ɨmaj huoochíjtyaanyi'taj,
mej mij ɨ hua'yojmua' tyú'cua'nyij 'asta mana'aj quee jó'vetyij,
ajta tɨ'ij a'yan ajta tyá'ra'nyij a'ɨ́ɨjma jimi ɨ hua' yaaxújmua'.
15 Ajta a'yan tyi'jɨ'ré'can jɨme', nyej nyáaj nyaxáahuaj séeria'aj na'mej
a'ɨ́jcɨ jɨme' nyaj a' nyéerimij huaséj,
¡nyaj muéetzij jimi séjre'ej nyatɨ'ɨjta huájɨstij!

18

*Je'ej maj tyu'táchuiicaj mat*ɨ'ɨj tyu'tyámue'tɨn

ɨ tɨ a'ɨ́jna jɨn antyúumua'reej je'ej maj tyu'táchuiicaj. David tɨ jitze ajtyáma'can, Tavástara' tɨ jimi tyí'huɨɨre', ɨ tɨ a'íjcɨ ɨ chuíicarij huatáchuicaca'aj tɨ'ɨj ɨ Tavástara' japuan huatanyúj a'ɨ́jcɨ jimi ɨ Saúl ajta néijmi'caa jimi ɨ maj jájcha'ɨɨria'ca'aj. A'ɨ́ɨ pu a'yan tyu'taxájtaca' tɨjɨn:

1 Muáaj, Tavástara', a'ɨ́ɨ paj pué'een ɨ nyaj jɨn uhuájca'nyej;
¡nyáaj nu muaxɨe've'!
2 Muáaj paj naatyáhuɨɨre'ej,
a'ɨ́ɨ paj pué'een ɨ tɨ nɨe'cánasij,
ɨ tɨ nyajapuáj huatányuusij,
nyaj Dios,
ɨ tyetyéj tɨ nyéetzij naatyánasij,
ɨ nyaj jɨn huatyényanaj,
ɨ tɨ néijmi'i putyí'uurej tɨ'ij nyajapuáj huatányuunyij,
ajta ɨ tɨ jitzán ɨ'ríj nyaj huatyénya'avaaj jútye' ɨmuáj.
3 Muáaj, Tavástara', a'yaa pu a jimi tyi'tyéevijtɨj mej mij tyu'táchuiicaj,
nyatɨ'ɨjta muaatájeevej, aj paj nyaj japua huatányuusij a'ɨ́ɨjma jimi ɨ maj nyéjcha'ɨɨre'.

4 A'ɨ́jna ɨ tɨ tye'entyípuaapua'rityee pu naatyáajɨ'quej
nyetyu'tátzɨn a'ɨ́jcɨ jimi ɨ tɨ néijmi'i tye'entyi'ú'naj.
5 A'ɨ́jna ɨ tɨ tye'entyípuaapua'rityee pu nyojo'rɨej,
¡a'ɨ́ɨ pu naatyáajɨ'quej tɨ'ij naajé'caj!
6 Nyatɨ'ɨj je'ej tyé'nyamua'ajcaa Tavástara' nu jimi huatyéenyuj,
naatyéenyuj tɨ'ij ɨ Dios naatyáhuɨɨre'en,
a'ɨ́ɨ pu'ij náanamuajri' ɨ ju tyeyúuj tzajta',
¡a'ɨ́ɨ pu jáanamuajri' ɨ nyaj huajíjhuaca'!

7 Aj pu'ij huápuɨ'ɨj ca'nyíin jɨn huatóoca'tzɨj ɨ chuéj,
a'ɨ́ɨ pu néijmi'que' tyu'tóoca'tzɨj ɨ jɨríj,
a'ɨ́j pu jɨn tyu'táhuaaxɨj ɨ Tavástara' tɨ nyú'camuɨ',
8 Tzú'rita' pu cɨtzíj iráanyej,
ajta ɨ tyényi'tze' ɨ tɨéj tɨ néijmi'i tye'entyi'ú'naj,
¡jutyényij jitze pu tɨ'ɨxcuáa éejhua'naa tɨ a'táatɨmee!
9 A'ɨ́ɨ pu tya'antacúj ɨ tajapuá, tɨ'quij yava'cáanyej.
¡Ajta jityán ɨ ɨcájra'an jitze jéehua pu jéetɨrij séjria'ca'aj tɨ xú'muaa!
10 A'ɨ́j pu séej japua avé'yixɨj ɨ tajapuá maj tyí'huɨɨre', tɨ'quij huatará'raj
a'ɨ́ɨ pu jaatátajchaca' ɨ áacaj.
11 A'ɨ́j pu jɨn huatyóo'avaataca',
ajta a'ɨ́jna jɨn ahuóonaj,
ɨ jéetɨrij tɨ xú'muaa tɨ jéehua séjria'ca'aj

ajta a'ɨjna jitze ɨ jéetɨrij tɨ xú'muaa jéehua pu jájtyij séjria'ca'aj.
12 Aj pu'ij tatzárij áan je'ráanyej jo'tɨj je'ej jé'eenye'ej tɨ a'yan huasé'rihua'aj tɨ'ɨj maj huatyóona'axcava'xɨ'ɨn ɨ víityee,
aj mu mij ɨ jéetɨrij tzajta' tyéetyee aje'cáavatzɨj ajta tɨ'ɨxcuáa tɨ a'táatɨmee.

13 A'ɨjna ɨ Tavástara', jútye' ɨmuáj tɨ já'sejre',
a'yaa pu jútye' ɨmuáj ɨ nyúucaria'ra' tyu'tánamuajrej tɨ'ɨj víityee maj huatányuunyij,
tyéetyee jamuán ajta tɨ'ɨxcuáa tɨ a'táatɨmee.
14 A'yaa mu ɨ víityee tyityetyóona'axcava'raj tɨ'ɨj ɨ'rɨ́j tɨ jɨn tyu'támuɨɨnyij,
cha' mu'uj mij huatóo'uj a'ɨ́ɨmaj ɨ maj nyéjcha'ɨɨre'.
15 Ajta pu huataséjre ɨ tɨ quee séjria'ca'aj tyétye' ɨmuáj ɨ jájritze',
ajta ɨ cháanacaj tɨ japua aróoca'nyej a'ɨ́ɨ pu ajta huataséjre
a'ɨ́jna jɨme' tɨ tzɨ́ɨnyi're' huatánamuajre ɨ nyúucaria'ra' ɨ Tavástara',
ajta a'ɨ́jna jɨme' ɨ tɨ ca'nyíin jɨn tyu'tajɨ́'tzej.

16 Dios pu jumuáca' jɨn na'ajriáj jútye' ɨmuáj jo'tɨj a'ɨ́ɨn já'sejre',
jumuáca' pu'ij ajta jɨn na'ajriáj a'ɨ́jcɨ jitze ɨ jájritze' tɨ jéehua ootɨ́'.
17 Nyajapuáj pu huatanyúj a'ɨ́ɨjma jimi ɨ maj huápuɨ'ɨj uhuácaca'nye' maj nyéjcha'ɨɨre'.
ɨ maj nyaxana'va'ca'aj majta jéetze' uhuácaca'nye' nye quee nyáaj.
18 A'aj mu naatanyó'si'tyej nyatɨ'ɨj quee je'ej tyéejviicue'raca'aj,
ajta ɨ Tavástara' pu naatyáhuɨɨ,
19 a'ɨ́ɨ pu nɨi'rájtoo jó'nyej nyaxáahuaj já'sejria'aj,
¡nyajapuáj pu huatanyúj a'ɨ́jcɨ jɨme' ɨ tɨ nyaxɨe'va'ca'aj!
20 ɨ Tavástara' pu naatá' ɨ nyaj jaamué'tɨj
a'ɨ́jna ɨ tɨ nyacɨ'puáatacaj a'ɨ́jcɨ jɨme' nyej tyámua' tyi'tyínyecha'ɨj,
21 ji'nye nyáaj nu a'ɨ́j jitze ucáamej ɨ juyáara' ɨ Tavástara',
¡canu a'náj jaatyáhue'taca' ɨ nyaj Dios!
22 Nyáaj nu a'náj tɨna'aj jamua'reej je'ej tɨ a'ɨ́ɨn tyu'ta'ɨ́jtaca',
canu a'náj jaatyáxaahuataca' je'ej tɨ a'ɨ́ɨn junyúucaa jɨn tyu'ta'ɨ́jtaca'.
23 Canu tyi'tɨ́j jɨn a'ɨtzéeria'aj naaméj a'ɨ́jcɨ jimi,
nu'rɨ́j ajtáraa a'ɨ́jcɨ jitze ɨ tɨ je'ej pua'aj een.
24 Tavástara' pu tyinaatá' tyi'tɨ́j nyaj huamue'tɨj
a'ɨ́jcɨ jɨme' nyaj néijmi'i jɨn tyámua' huarɨ́j jo'tɨj a'ɨ́ɨn já'sejre'.
25 Muáaj, Tavástara', tyámua' paj éenye'ej séejre' a'ɨ́jcɨ jimi ɨ tɨ tyámua' tyí'sejre',
ajta jɨ'réenye'ej séejre' a'ɨ́jcɨ jimi ɨ tɨquee tyi'tɨ́j á'ɨtzeere',
26 pajta quee hue'tzij jɨn séejre' a'ɨ́jcɨ jimi ɨ tɨ quee tyí'hue'tacaa,
pajta huápuɨ'ɨj jaria'mua'reej a'ɨ́jcɨ jimi ɨ tu'cájmua'rej.
27 Muáaj paj hua' japua huatányuusij a'ɨ́ɨjma ɨ maj quee óotzaahuatye',
pajta jéehua huo'tyáxaahuataj a'ɨ́ɨjma ɨ maj óotzaahuatye'.
28 Muáaj, Tavástara', muáaj paj naatyátatzavi'tye'ej,
muáaj, nyaj Dios, muáaj paj naatyátatzavi'tye'ej a'ájna jo'tɨj jo'tɨ́ca'.
29 Muáaj paj naatáhuɨɨre'sij a'ɨ́j nu jɨn jaatyánasij a'ɨ́jcɨ ɨ tɨ nyéjcha'ɨɨre',
ajta quee naatyánasij ɨ tɨ jɨn curia'námi'huajmee ɨ hua' chájta'naj.

30 A'ɨ́jna ɨ juyáara' ɨ Dios néijmi'i pu jɨn tyámua' een,
ajta ɨ tɨ jɨn tya'tóoratziiri' ɨ Dios a'ɨ́j pu jitze ɨ'rɨ́j tyaj jitzán tyú'ca'nyej,
¡Dios pu huo'tyécha'ɨɨsij néijmi'caa a'ɨ́ɨjma ɨ maj jitzán tyí'ca'nyej!
31 ¿A'tanyíj Dios pué'een, tɨ quee Tavástara' jitze séejre'?
¿Tyi'tanyí dios ra' ajtáhua'aj sɨ́ɨj séejre' tɨ'ij taatyécha'ɨɨn?
32 Dios pu a'ɨ́ɨn pué'een ɨ tɨ ca'nyíjra'aj nyatá'caa,
a'ɨ́ɨ pu tyámua' ja'uurej je'ej nyej nyáaj tyi'tyínyecha'ɨj,

33 a'ɨ́ɨ pu tyi'tá'caa tɨquee a'chu tyíjetyej ɨ nye chapuáaj, a'yájna tɨ'ɨj ɨ muaxáj,
ajta nyatá'caa nyej nyij tyámua' eenye' séejre' jútye' ɨmuáj,
34 a'ɨ́ɨ pu tyámua' nya'uurej nyej nyij huatyényo'se'en,
ca'nyíjra'aj pu nyatá'caa nyej nyij ja'antyítutaj ɨ tú'namua'aj tyapúusti' tɨ jɨn taavijhua.

35 Muáaj paj nyecha'ɨj pajta nyajapuáj huatányuusij,
pajta tyámua' naa tyí'nyevi' a'muáca'ta' jɨme',
pu'ríj tyámua' tyinaatyáhuɨɨ a'ɨ́jna muáaj paj tyinaatá'.
36 Tyámua' paj tyú'ruuj ɨ nyajuyéj jitze tɨ'ij quee tyi'tɨ́j nyetyesi'huaritye',
canu nyij tyi'tɨ́j jitze éejcataj ɨ nya' ɨ́ɨcaj jɨme'.

37 Nyahuo'taven ɨ maj nyéjcha'ɨɨre' nyajta je'en huo'táa'saca',
aj nu nyij tányij huariá'raa nyatɨ'ɨj hua'antyipua'ritya'aj.
38 Nyahuo'tyátzaanaxɨj. Camu che' ájhuiixɨj.
A'ɨ́ɨ mu eetavátzɨj jó'nyaj ja'ra'ɨ́ɨcajmee.
39 Muáaj paj ca'nyíjra'aj naatá' nyatɨ'ɨj huatyéenyo'sej,
muáaj paj a'yan huó'ruuj maj a'ɨ́ɨmaj nye jimi ecóotutaxɨ'ɨn ɨ maj quee tyu'namuaj,
40 ajta mej mij nye jimi huatóo'uunaj a'ɨ́ɨmaj ɨ maj nyéjcha'ɨɨre'.
A'yaa nu nyij tyihua'antyipuá'rij a'ɨ́ɨjma ɨ maj nyaxana'va'ca'aj.
41 A'ɨ́ɨ mu jahuooca'aj maj huo'táhuɨɨre'en, ajta capu a'tɨ́j huo'táhuɨɨrej,
Tavástara' mu majta huatajé, ajta a'ɨ́ɨn quee huó'namuajri'.
42 ¡A'yaa nu huó'ruuj tɨ'ɨj chuéj tɨ muɨɨnyíj áacaj tɨ jajcui'naj!
¡Nyajta a'yan atyihuojóoraxɨj tɨ'ɨj xɨéerij a cáayej jitze!
43 Nyajapuáj paj huatanyúj a'ɨ́ɨjma jimi ɨ tyeɨ́tyee maj quee tyihuojó'itej,
pajta naatá' nyej nyij néijmi'que' tyu'ta'íjtaj
majta tyeɨ́tyee nyahuɨɨre' ɨ nyej nyáaj quee huá'muajtyajca'aj.
44 Matɨ'ɨjta náanamuaj, a'ɨ́ɨ mu na'rá'astijre'ej,
tyeɨ́tyee mu tyámua' tyí'nyaxaj ɨ maj séej chuéj japua jo'cháatɨmee,
45 majta séecan ɨ tyeɨ́tyee ɨ maj majta séej chuéj japua jo'cháatɨmee a'ɨ́ɨ mu quee che' je'ej jájtyoovej
majta juviváaj iiráaju' jo'maj jóo'avaataca'aj.
46 ¡Che' jusén jɨn séjre'ej ɨ Tavástara!
¡Che' tyámua' eenye' ɨ tɨ nyecha'ɨj!
¡Nyiche' va'cán jɨn tyámua' tyeetyátoonyij ɨ Dios tɨ nyaj japua huatányuusij!
47 A'ɨ́ɨ pu Dios pué'een ɨ tɨ puéjtzij huo'ta'sij a'ɨ́ɨjma ɨ maj je'ej pua'aj nyoorej
ajta naatá' nyej nyáaj tyihuo'ta'íjtye'en ɨ tɨ chájta'najmee jitze.
48 A'ɨ́ɨ pu nyajapuáj huatányuusij ɨ maj jɨn nyajaaxɨejvi' ɨ maj nyéjcha'ɨɨre',
ajta a'ɨ́ɨjma jimi ɨ maj quee tyihuojó'itej ɨ maj nyeyo'si'tya'cuj.
¡Muáaj, Tavástara', muáaj paj nyaj japua huatányuusij a'ɨ́ɨjma jimi ɨ tyétyacaa maj tyo'cájaaxɨejve'!
49 A'ɨ́j nu jɨn tyí'muatyojtzi're' hua' tzajta' ɨ tyeɨ́tyee,
nyajta tyu'táchuiicaj a'ɨ́jcɨ jitze ɨ paj jɨn ántyapuaj.
50 Muáaj paj tyi'tá'caa tɨ tyu'tyámue'tɨj a'ɨ́jna ɨ paj rey jɨn ja'antyíhuoj,
a'náj tɨna'aj paj tyámua' tyeetyátoosij a'ɨ́jcɨ ɨ David pajta ɨ maj jitzán eeráma'can.

19

Ɨ tɨ jɨn ɨ Dios naa huasé'rin a'ɨ́jcɨ jitze ɨ tɨ tyú'taahuaca'
ɨ tɨ a'ɨ́jna jɨn antyúumua'reej je'ej maj tyu'táchuiicaj. Chuíicarij David tɨ jo'yú'xaca'
1 ɨ tajapuá tɨ séejre' pu jaxaj ɨ tɨ jɨn ɨ Dios naa huasé'rin,
ajta ɨ tɨ tyú'taahuaca' pu jɨn ámiteere' tɨ a'ɨ́ɨn jéehua tyu'yí'tɨn.
2 A'náj tɨna'aj mu jatyáxajta,

majta ɨ tɨ́ca' néijmi'que' jamua'reeren.
3 Tyij ajta quee namuajre' ɨ maj tyi'tyáxajta
capu sɨ́ɨj nyúucarij namuajre',
4 ajta ɨ nyúucaria'ra' pu néijmi'que' mua'reeri'huan ɨ cháanacaj japua,
a'áa pu já'mua'reeri'huan jo'tɨj ɨ cháanacaj joo'ástɨmee.
A'áa pu Dios tyámua' tyojo'ruuj tɨ'ij ɨ xɨcáj a'áa ja'séeria'aj já'ra'nyij,
5 ajta a'yan tyi'ráamej tyámua' éenye'ej tɨ'ɨj ɨ tɨ huatyényeɨɨchij,
a'yaa pu tyu'tóotyamua've'sij tɨ'ɨj ɨ tɨ tɨe'chacaa tɨ'ij tyu'mué'tɨn.
6 A'yaa pu ɨ xɨcáj utyeje'ejnyésij jitzán ɨ jútye' tɨ séejre',
ajta je'en uja'ancárutyij yu pujmua' a'ɨ́jcɨ jitze ɨ tajapuá tɨ séejre',
ajta quee huatáɨ'riitarij tɨ tyi'tɨ́j huatyóo'avaaj tɨ'ij quee jatyátɨeexɨ'rasime'en.

7 Néijmi'i pu jɨn tyámua' een ɨ Tavástara' tɨ jɨn tyí'mua'taj,
ji'nye a'ɨ́ɨ pu jájcuacan tyu'tá'caa ɨ júuricamej.
Tyámua' pu een ɨ Tavástara' tɨ jɨn tyu'ta'íjtaca',
ji'nye tyámua' pu tyu'cámua'riityej a'ɨ́jcɨ ɨ tyáataj tɨ quee óotzaahuatye'.
8 ɨ Tavástara' tɨ jɨn tyu'ta'íjtaca' tyámua' pu tyí'een,
ji'nye tyámua'vi'ra'aj pu tatá'caa ɨ taxɨéjnyu'caa tzajta'.
ɨ nyúucarij tɨ jɨn tyu'ta'íjtaca' ɨ Tavástara' a'ɨ́ɨ pu jumua'tɨj
ajta tyámua' tyita'tanyéjnye'rityee ɨ tajɨ'ɨj jitze.
9 Tyámua' pu een ɨ Tavástara' tyaj jɨn huátzaahuatye'en
ajta jusén jɨme' séejre'.
Jɨ'ré'can jɨme' pu séejre' ɨ nyúucarij Tavástara' tɨ jɨn tyu'ta'íjtaca',
néijmi'i pu'ij a'ɨ́ɨn tyámua' tyí'een,
10 ¡jéetze' pu tyá'najchij quee ɨ ooroj tɨ jumua'tɨj!,
¡jéetze' pu áncacaj mequee ɨ sarátyee maj jumua'tɨj!
11 A'íi pu a'ɨ́ɨn pué'een ɨ tɨ jacha'ɨj a'ɨ́jcɨ ɨ tɨ muéetzij muahuɨɨre',
ajta tyámua' jimi tye'mej tɨpua'aj ja'rá'astijre'en.

12 ¿A'tanyíj jusɨ́ɨj jamua'reeren tyi'tɨ́j tɨ jɨn quee xá'puɨ' huarɨ́j?
¡Tyinaatú'uunyi', Tavástara', ɨ nyaj jɨn quee xá'puɨ' huarɨ́j avíitzij jɨme'!
13 Capáj tyi'tá'care'en tɨ óotzaahuatye'ej a'ɨ́jna ɨ tɨ muahuɨɨre',
capáj tyi'tá'care'en tɨ a'ɨ́ɨn tyinaata'íjtye'en ɨ nyaj jɨn á'nyatzaahuatye'.
A'yaa nu nyij tyáatɨ' tyi' pue'éenye'ej na'mej tɨ quee tyi'tɨ́j jɨn á'ɨtzeere',
a'yaa nu nyij quee che' va'cán jɨn tyi'ijxána'cɨra'aj na'mej.

14 Che' tyámua' eenye' muéetzij jimi
ɨ nyenyúucaa ajta je'ej nyaj tyí'mua'tzej,
Nyavástara', muáaj paj nyahuɨɨre' pajta nyajapuáj huatányuusij.

20

Je'ej tyaj tyityeetyényuunyij tyej tyij tyu'tyámue'tɨn

ɨ tɨ a'ɨ́jna jɨn antyúumua'reej je'ej maj tyu'táchuiicaj. Chuíicarij David tɨ jo'yú'xaca'
1 Che' ɨ Tavástara' muáanamuaj tɨpua'aj je'ej petya'amua'ajcaj,
che' ɨ Dios ra' a'ɨ́jcɨ ɨ Jacob a' japua huatányuunyij.
2 Che' a'ɨ́ɨn uyo'ta'ítyej ɨ paj jɨn huatyá'huɨɨre'en
a'áa pu ɨmuáj yo'ta'ítyij a' tɨ a'yan tyaja'rájtyapuaj tɨjɨn Sión.
3 Che' néijmi'i tyo'támua'reej ɨ paj jimi tyu'támu'vejritaca'
ajta tyámua' tyihua'ancuria'an ɨ ya'muáatyee paj jimi huo'támu'vejritaca'.
4 Che' néijmi'i jɨn a'yan huárɨnyij je'ej paj tyá'xɨe've'
ajta je'en a'yan huárɨnyij je'ej paj perij tyaataxájtaca'.

5 A'yaa tu tyij a'ɨ́jna jɨn tyí'ye'esten ɨ paj jɨn tyu'tyámue'tɨj,
tyajta je'en jútye' ajméjca'taxɨ'ɨj
nyúucaritze' a'ɨ́jcɨ ɨ taj Dios.
¡Che' ɨ Tavástara' néijmi'i jɨn a'yan huárɨnyij je'ej paj tyaatáhuaviiraj!

6 Tyámua' nu naa tyá'mua'reej tɨ ɨ Tavástara'
jaatá'sij tɨ tyu'tyámue'tɨn a'ɨ́jna ɨ rey a'ɨ́ɨn tɨ ja'antyíhuoj,
ajta janamuajran a'ájna a tajapuá jo'tɨj tyámua' tyejé'een,
a'ɨ́ɨ pu jaatá'sij ɨ tɨ néijmi'i jɨn putyí'uurej tɨ'ij va'cán jɨn tyu'tyámue'tɨn.
7 Séecan mu a'ɨ́ɨjma hua'ajcha'ɨj ɨ cariáata' ɨ maj jitzán huanyo'se'en
majta séecan ɨ cahuáayu'uj huáya'muaj,
tyajta ityáj a'ɨ́j tu jitze ajtyu'uj ɨ Tavástara' taj Dios.
8 A'ɨ́ɨ mu tyítunutaxɨj, matɨ'ɨj mij eetávatzɨj,
tyajta ityáj tyóoche' tu tyámua' een tyajta huatyu'uj.

9 Tavástara', ¡huatá' tɨ tyu'tyámue'tɨn a'ɨ́jna ɨ tɨ rey jɨn tyi'tyéjvee!
¡Pajta táanamuaj tyatɨ'ɨjtá muaatájeevej!

21

*Je'ej tyaj tyu'táchuiicaj tyat*ɨ'ɨj tyu'tyámue'tɨn
ɨ tɨ a'ɨ́jna jɨn antyúumua'reej je'ej maj tyu'táchuiicaj. Chuíicarij David tɨ jo'yú'xaca'
1 Tavástara', a'ɨ́ɨ pu jutyamua've' ɨ tɨ rey jɨn tyi'tyéjvee ji'nye ca'nyíjra'aj paj jaatá',
¡jéehua pu huápuɨ'ɨj jutyamua've' ji'nye muáaj paj jaatá' tɨ tyu'tyámue'tɨn!
2 A'yaa paj huarɨ́j je'ej tɨ a'ɨ́ɨn tyá'xɨe'va'ca'aj,
capáj tyi'tɨ́j jɨn quee a'yan huarɨ́j je'ej tɨ a'ɨ́ɨn tyimuaatáhuaviiri'.
3 Muáaj paj jaataxɨé'vej pajta va'cán jɨn tyámua' tyeetyájtoo
pajta cúruun ju'cárujtyi'ri' ooroj tɨ pué'een.
4 Júuricamej pu muaatáhuaviiri', muáaj pej pij jaatá',
júuricamej tɨ á'tyeeren ajta quee tyi'tɨ́j jɨn je'ej rɨnyij.
5 Tyí'muatyojtzi're' a'ɨ́jcɨ jɨme' paj jaatáhuɨɨ, ijíij pu va'cán jɨn putyi'uurejve,
muáaj paj jaatá' mej mij jaatyátzaahuatye'en ajta je'en jɨ'réenye'ej séejre'.
6 Jusén jɨme' paj tyámua' tyeetyájtoo,
jéehua pu jutyamua've' a'ɨ́jcɨ jɨme' paj jitzán séejre'.

7 Muáaj, rey paj pué'een, capu a'náj antyipua'rij ɨ paj jɨn tyi'tyéjvee, ji'nye Tavástara' paj jitze tyí'ca'nyej,
¡a'ɨ́j paj jitze tyí'ca'nyej ɨ tɨ jɨn muaxɨe've' a'ɨ́jna ɨ tɨ jútye' ɨmuáj já'sejre'!
8 A'ɨ́jna ɨ paj néijmi'i jɨn putyí'uurej a'ɨ́ɨ pu néijmi'caa huata'sij ɨ maj muájcha'ɨɨre',
ja'muáca'ta' paj jɨn huo'táa'sij ɨ maj muaxana've',
9 a'úu paj huojo'tyátoosij ɨ oornaj tzajta' tɨ ú'taa
patɨ'ɨj a'ɨ́j jɨn huatá'sejrataj pej pij huo'xɨ́jtye'en.
A'ɨ́jna ɨ Tavástara', tɨ jɨn nyú'camuɨ',
a'ɨ́j pu jɨn hua'antyipua'ritye'sij ɨ tɨéj jɨme' tɨ néijmi'i tye'entyípuaapua'rityee.
10 Pajta huo'rio'uunaj íiyan cháanacaj japua pajta hua' tzajta' ɨ tyeɨ́tyee
a'ɨ́ɨjma ɨ hua'yojmua' pajta ɨ maj hua' jitze eerányesij.
11 Tyij majta jaxɨe'va'aj maj je'ej pua'aj muáa'uurej
majta jaxajta je'ej maj huárɨnyij a' jimi
capu a'yan tye'mej je'ej maj a'ɨ́ɨmaj tyá'xɨe've',
12 ji'nye muáaj paj huo'tamuáritye'sij,
a' tú'namua' paj jɨn a'ɨ́ɨjma huatyámue'tɨj.

13 ¡Ájchesij Tavástara', a'ɨ́jcɨ jɨme' ɨ paj néijmi'i jɨn putyí'uurej!
¡Tyetyí'ye'estej tyajta tyu'táchuiicaj a'ɨ́jcɨ jɨme' paj tyu'tyáamue'tɨj!

22

*Je'ej t*ɨ tyí'jijhuaj ɨ tɨquee je'ej jájtyoovej ajta ɨ chuíicarij maj jɨn tyaatatyójtzi're'en ɨ tɨ a'ɨ́jna jɨn antyúumua'reej je'ej maj tyu'táchuiicaj, a'ɨ́jcɨ jɨme' ɨ cuíinarij tɨ a'yan ántyapuaj tɨjɨn "ɨ muaxáj tɨ séejre' tɨ'ɨjta ɨ xɨcáj eeré'nyej". Chuíicarij David tɨ jo'yú'xaca'
1 Muáaj paj nyaj Dios, muáaj paj nyaj Dios,
¿ji'nye pej pij manúurɨej?,
¿ji'nye pej pij quee paj mujo'vé'me'en pajta je'en nyajapuáj huatányuunyij?,
¿ji'nye pej pij quee nyanamuaj nyatɨ'ɨjta nyeyiinyej a' jimi huatyényuunyij?
2 Muáaj paj nyaj Dios,
tújca nyajta tɨ́ca' nu a'jimi jahuoo, ajta capáj nyanamuaj,
¡capu je'ej tyíɨ'rij nyej nyij huányaso'pe'en!

3 Pajta muáaj néijmi'i jɨn tyámua' een,
muáaj paj tyí'ijta, néijmi'i mu tyí'muatyojtzi're' ɨ maj Israel jitze ajtyáma'can.
4 A'ɨ́ɨmaj ɨ tahuásimua'cɨ'ɨj mu a' jitze tyu'cá'an,
a' jitze mu tyi'ca'nyajca'aj, muáaj pej pij hui'rájtoj,
5 mamuaatáhuaviiri' paj huo'táhuɨɨre'en, aj pej pij huo'ta' maj juxáahuaj séjre'ej,
a' jitze mu tyu'cá'an, ajta capáj muáaj huo'tyáxaahuataca'.

6 Ajta canu nyáaj tyáatɨ' pué'een, sulu chui'nuj nu pué'een,
¡a'ɨ́ɨ nu pué'een ɨ tyeɨ́tyee maj néijmi'i jatyá'aatzej!
7 A'ɨ́ɨmaj ɨ maj nyeséj, a'ɨ́ɨ mu nyéetzij nya'a'tzej,
jéehua mu ná'xaahuaj, majta nye jimi naa tyitye'cámu'vajra
8 majta a'yan tyi'xáataj tɨjɨn:
"A'múu pu ɨ Tavástara' jitze tyí'ca'nyej,
che' a'ɨ́ɨn ɨ Tavástara' ji'rátoonyij.
A'ɨ́jcɨ jɨme' ɨ tɨ huápuɨ'ɨj jaxɨe've', che' a'ɨ́ɨn japuan huatányuunyij."

9 A'yaa pu'ij tyí'een:
muáaj paj tyu'tá' nyej nyij huanɨe'huaj ɨ jucáara' jitze ɨ náanaj,
pajta tyu'tá' nyej nyij jitzán huányaso'pe'en.
10 Nyatɨ'ɨj quee xu nyáaj huanɨe'huacaj,
muáaj paj a'ɨ́ɨn pué'eenye'ej ɨ paj nyaj jɨme' antyíamua'reeriaca'aj,
nyatɨ'ɨj nyana'aj tyí'sejria'ca'aj ɨ jucáara' jitze ɨ náanaj,
muáaj paj nyaj Dios pué'een.
11 Capáj nye jimi ajtáyi'can,
ji'nye véjri' pu yetyí'sejre' ɨ tɨ je'ej pua'aj tyí'nya'uurej,
ajta quee a'tɨ́j nyaj jamuán yésejre' tɨ'ij naatáhuɨɨre'en.

12 A'yaa mu meríj tyinyajná matɨ'ɨj ɨ túuru'uj a'ɨ́ɨmaj ɨ maj nyéjcha'ɨɨre',
a'yaa mu huasé'rin matɨ'ɨj ɨ túuru'uj a'áa maj já'ma'can a'ájna a Basán,
13 a'yaa mu tyí'tyacɨ'xɨj matɨ'ɨj ɨ muajyéj ɨ maj huápuɨ'ɨj nyinyu'cacuj,
a'ɨ́ɨ mu jacácuaxa'va'raj majta je'en nyéetzij nyatache'vej.
14 A'yaa nu een tɨ ɨ jájtyij tɨ tyixɨ́rej,
ajta ɨ nyacaríj arí néijmi'i eerácuuxɨj.
Ajta ɨ nyaxɨéjnyu'caa a'yaa pu een tɨ'ɨj ɨ xɨ́ɨjca
a'ɨ́ɨ pu arí ij tyáxɨsij ɨ nyaj tzajta'.
15 A'yaa pu arí tyu'tyáahuaj ɨ nye tyenyij tɨ'ɨj ɨ xaríj tɨ huatyáteeri'huaca',

ajta ɨ nyenyanúu arí arávi'taxɨj yujtyí pujmua'.
¡Chuéj tɨ muɨɨnyíj paj jɨn na'vá'naj cuxáa nyaj nyeríj huamuɨ́'!
16 A'yaa mu cuxáa tzɨ'cɨ́ɨj, jéehua mu ɨ maj je'ej pua'aj tyityetyúucha'ɨj
a'ɨ́ɨ mu meríj néijmi'que' nyeria'naj,
majta meríj tyinaapuéj ɨ nyamuáca' jitze majta nya' ɨ́ɨcaj jitze.
17 Ɨ'ríj nyaj jaatyé'iten ɨ nyacaríj.
A'náj tɨna'aj mu na'ráasej a'ɨ́ɨmaj ɨ maj nyéjcha'ɨɨre',
18 a'ɨ́ɨ mu meríj tyu'rióotui'ij ɨ tyí'nyacaanaa,
majta a'ɨ́jcɨ jɨn jumue'tɨj.

19 Pajta muáaj, Tavástara', ɨ paj a'ɨ́ɨn pué'een ɨ nyaj jɨn uhuájca'nyej,
¡capáj nye jimi ajtáyi'can!, ¡jiye'tzín paj mujo'vé'me'en pej pij naatáhuɨɨre'en!
20 Pata'aj nyaj japua huatányuunyij nyej nyij quee huámuɨ'nyij a'ɨ́jcɨ jɨme' ɨ chúun,
capáj tyi'tá'care'en mej mij naajé'caj a'ɨ́ɨmaj ɨ tzɨ'cɨ́ɨj,
21 Pata'aj nyaj japua huatányuunyij mej mij quee naatyájcɨ'mej ɨ muajyéj,
¡pajta tyu'tyáanaj tɨ'ij quee je'ej nya'uurej ɨ hua'ahuaj ɨ túuru'uj!
22 Nyáaj nu a' jitze ma'can tyihuo'té'exaatye'ej ɨ nye'ihuáamua',
nyajta tyimuaatatyójtzi're'ej a'ájna jo'maj a'ɨ́ɨmaj jóosɨ'rii.
23 Mua'aj, mu siaj tzáahuatyi'ra'aj jimi tyícha'ɨj ɨ Tavástara', ¡setyu'tatyójtzi're'!
¡Miche' néijmi'i tyámua' tyeetyátoonyij a'ɨ́ɨmaj ɨ maj Jacob jitze eeráma'can!
¡Miche' néijmi'i jaatyáanajche ɨ maj Jacob jitze eeráma'can!
24 Ji'nye capu a'ɨ́ɨn séej huatyáxaahuataj capu ajta séej quee namuajran
a'ɨ́ɨmaj ɨ maj quee je'ej tyéejviicue' maj jɨn japuéjtzitarej,
capu ajta a'ɨ́ɨjma jimi huatyóo'avaataj.
¡A'ɨ́ɨ pu huá'namuaj matɨ'ɨjta jimi jahuoocaj tɨ'ij huo'tyáhuɨɨre'en!
25 Hua' tzajta' a'tyéɨtyeristyamua' ɨ maj jéehua ará'asej
nyetyimuatatyójtzi're'ej a'ɨ́jcɨ jɨme' ɨ paj tyámua' een,
hua' jimi ɨ maj tzáahuatyi'ra'aj a' jimi tyícha'ɨj
nyamua'ra'astijre'ej tyi'tɨ́j nyaj jɨn atányarasij.

26 Setyú'cua', mua'aj mu siaj quee je'ej jájtyoovej,
'asta siana'aj quee tyámua' tyityaatajú'xaj,
setyu'tatyójtzi're' ɨ Tavástara', mua'aj mu siaj jahuoo,
siata'aj sij jéehua á'tyeevi'in siaj a'yan huacháatɨme'nyij.
27 Néijmi'i ɨ maj séej chuéj japua jo'cháatɨmee majta ɨ maj séej nyúucarij jɨn tyí'xaj,
a'ɨ́ɨmaj ɨ tyeɨ́tyee maj a'áa jo'cháatɨmee jo'tɨj ɨ chuéj joo'ástɨmee,
xo'támua'reej ɨ Tavástara', siajta je'en jimi mujo'vá'ju'un,
a'ɨ́j xu jimi tyítunutaxɨ'ɨn.
28 Ji'nye a'ɨ́ɨ pu a'ɨ́ɨn pué'een ɨ Tavástara' ɨ tɨ Rey jɨn tyí'ijta,
ajta néijmi'caa tyí'ijtye' ɨ maj a'yan huacháatɨmee ɨ cháanacaj japua.
29 Jimi xu ecóotutaxɨ'ɨn siajta a'ɨ́j siana'aj huatyáanajchej,
néijmi'i ɨ maj jéehua tyú'cha'ɨj,
néijmi'i ɨ maj chuéj tɨ muɨɨnyíj huatyóotaahuaj,
ji'nye camu a'ɨ́ɨmaj jujɨ́ɨmua'aj júurij.

30 Ɨ maj nyej jitze eerányesij a'ɨ́ɨ mu jaatyánajchij ɨ Tavástara'
majta jusén jɨme' jitzán ma'can tyi'xáataj muá'ju'un,
31 ajta ɨ maj majca'huáyee nanɨe'huan, a'ɨ́ɨ mu huo'té'exaatye'ej
ɨ paj jɨn tyámua' tyá'xa'puɨ'ɨntare' ajta je'ej paj tyí'muarɨe'.

23

A'ɨ́jna ɨ Tavástara' a'ɨ́ɨ pu a'ɨ́ɨn pué'een ɨ tɨ nyecha'ɨj
Chuíicarij David tɨ jo'yú'xaca'
1 A'ɨ́jna ɨ Tavástara' a'ɨ́ɨ pu a'ɨ́ɨn pué'een ɨ tɨ nyecha'ɨj,
capu tyi'tɨ́j ná'ɨtziitye'.
2 A'áa pu nyaja'ta'caa nyej nyij huányaso'pe'en a'ájna jo'tɨj naa tyojo'huá'raa,
ajta a'áa nyojoovi'tɨj jo'tɨj quee ca'nyíin já'muɨ'yej,
3 ca'nyíjra'aj tɨ jájcuaj pu nyatá'caa
ajta juyéj jitze náavi'tɨj tɨ huatóoje'yej,
a'ɨ́j pu jɨn tyámua' tyeetyátoosij je'ej tɨ a'ɨ́ɨn ántyapuaj.

4 Tyij nyajta a'áa joomé'en jo'tɨj jéetze' jo'tɨ́ca' tɨ tyú'uu tzajta',
canu tyi'tɨ́j jɨn tyi'tzɨ́ɨnye'ej na'mej,
ji'nye muáaj paj Tavástara', nyaj jamuán yésejre'.

5 Tyámua' paj nye jimi tyí'uurej
hua'jɨɨsapuaj a'ɨ́ɨjma ɨ maj nyéjcha'ɨɨre',
pajta nyaj mu'uj jitze na'vá'huaaj a'ɨ́jcɨ ɨ tɨ naa tyaarɨe'ej,
ajta jéehua nye jitze tyí'sejre' a'ɨ́jna ɨ tɨ naa tyí'een muáaj paj tyinyatá'caa.
6 A'ɨ́jna muáaj paj tyinaatapuéjvej ajta ɨ paj jɨn nyaxɨe've' a'ɨ́ɨ mu nyaj jamuán yésejre'
nyatɨ'ɨj nyana'aj pua'an xɨcáj á'tyeeren,
ajta a'ájna jo'paj ja'chej, Tavástara', a'áa nu jusén jɨme' ja'cháaj na'mej.

24

A'ɨ́jna ɨ Rey tɨ jɨn tyi'tyéjvee tɨ naa huasé'rin
Chuíicarij David tɨ jo'yú'xaca'
1 Tavástara' pu ja'a'rij néijmi'i ɨ cháanacaj,
ajta néijmi'i ɨ tɨ jitzán tyí'sejre',
majta néijmi'i ɨ maj jitzán ajo'cháatɨmee.
2 Ji'nye Tavástara' pu tyámua' jáaruuj ɨ tɨ jitzán aróoca'nyej ɨ chuéj
ajta tyámua' jáaruuj ɨ jájritze' ajta ɨ játya'naj jitze.

3 ¿A'tanyíj púj oorej tɨ'ij a'áa jo'ré'nyej jo'tɨj je'ej je'en ɨ Tavástara'?
¿A'tanyíj púj oorej tɨ'ij a'áa ja'séeria'aj já'ra'nyij ɨ tyeyúujra' tzajta' tɨ naa een?
4 A'ɨ́jna ɨ tɨ tyámua' een ɨ jumuáca' jitze ɨ jumua'tzíira'aj jitze
ajta quee tyi'tɨ́j jɨn tyi'ijxána'cɨra'aj
a'ɨ́jna ɨ tɨ quee sáanturij na'michej
ajta quee hue'tzij jɨn tya'tóoratzi'racaa.
5 A'ɨ́jna ɨ Tavástara', ajta ɨ Dios tɨ japuan huatányuusij,
a'ɨ́ɨ pu tyámua' tyeetyátoosij ajta tyámua' naa tyá'xa'puɨ'ɨntari'tze'en.
6 A'yaa pu tyúuxɨe've' maj a'yan eenye' a'ɨ́ɨmaj ɨ maj jahuoo ɨ Tavástara',
a'ɨ́ɨmaj ɨ maj jahuoo maj jaaséj jo'tɨj já'sejre' ɨ Dios ra' a'ɨ́jcɨ ɨ Jacob.

7 ¡Che' antácuunyi'huaxɨ'ɨn ɨ puéertaj tɨ jusén jɨn séejre'!
¡Che' antacúunyi'huaj tá'ra'nyij tyahua'puajma'aj,
a'ɨ́ɨ pu'ij utyárutyij a'ɨ́jna ɨ tɨ naa huasé'rin ɨ tɨ Rey jɨn tyi'tyéjvee!

8 ¿A'tanyíj a'ɨ́ɨn pué'een ɨ tɨ naa huasé'rin ɨ tɨ Rey jɨn tyi'tyéjvee?
¡A'ɨ́ɨ pu a'ɨ́ɨn pué'een ɨ Tavástara', ɨ tɨ uhuájca'nyej ajta jéehua jaayí'tɨn tɨ huatyény-
o'se'en!
¡A'ɨ́ɨ pu a'ɨ́ɨn pué'een ɨ Tavástara', ɨ tɨ jaayí'tɨn tɨ tyu'tyámue'tɨn a'ájna jo'maj já'nyo'se'!

9 ¡Che' antácuunyi'huaxɨ'ɨn ɨ puéertaj tɨ jusén jɨn séejre'!
¡Che' antacúunyi'huaj tá'ra'nyij tyahua'puajma'aj,
a'ɨ́ɨ pu'ij utyárutyij a'ɨ́jna ɨ tɨ naa huasé'rin ɨ tɨ Rey jɨn tyi'tyéjvee!

10 ¿A'tanyíj a'ɨ́ɨn pué'een ɨ tɨ naa huasé'rin ɨ tɨ Rey jɨn tyi'tyéjvee?
¡A'ɨ́ɨ pu a'ɨ́ɨn pué'een ɨ Tavástara' ɨ tɨ néijmi'i putyí'uurej!
¡A'ɨ́ɨ pu a'ɨ́ɨn pué'een ɨ tɨ Rey jɨn tyi'tyéjvee tɨ ajta naa huasé'rin!

25

*Je'ej t*ɨ sɨ́ɨj tyu'tyényuunyij tɨ'ij jaatáhuoonyij tɨ ɨ Dios tyámua' tyu'cájuyetyej David tɨ ja'a'rij
1 Tavástara', muéetzij jimi nu huatyényuusij;
2 nyaj Dios, muéetzij jimi nu tyí'ca'nyej:
capáj tyi'tá'care'en nyej nyij tyévi'si' huataséjre'en.
¡Miche' quee nya'a'tzej a'ɨ́ɨmaj ɨ maj nyéjcha'ɨɨre'!
3 ¡Che' quee a'náj tyévi'si' huataséjre'en
sɨ́ɨj tɨ muéetzij jitze tyí'ca'nyej!
¡Miche' a'ɨ́ɨmaj huatóotyevi'ra'astaj
a'ɨ́ɨmaj ɨ maj cha'mana'aj tyi'tɨ́j jɨn je'ej pua'aj tyí'muaxaj!

4 Tavástara',
naataséjratye' a' juyéj,
pata'aj a'ɨ́j jitze tyámua' tyináavi'tɨsime'en,
5 ná'anvi'tɨchij, nu'cájuyetyej a'ɨ́jcɨ jitze ɨ tɨ jɨ'ré'can jɨme',
ji'nye muáaj paj nyaj Dios pué'een pajta ɨ tɨ nyaj japua huatányuusij.
A'náj tɨna'aj nu muéetzij jitze tyí'ca'nyej.

6 Tavástara',
ootámua'reej ɨ paj jɨn taxɨe've' ɨ paj jɨn tá'cu'vej
ɨ paj a'náj tɨna'aj tasejratye',
7 ajta capáj ja'tamuá're'rihua'an tyi'tɨ́j nyaj jɨn ootyá'ɨtzee
nusu tyi'tɨ́j nyaj jɨn je'ej pua'aj huarɨ́j nyatɨ'ɨj nyooj tyamueestaca'aj.
Tavástara', nyéetzij paj no'támua'reej,
a'ɨ́jcɨ jɨme' paj va'cán jɨn nyaxɨe've' pajta ɨ paj jéehua tyinaatapuéjvej.

8 Tavástara' pu tyámua' een ajta quee tyi'tɨ́j jɨn á'ɨtzeere',
a'ɨ́ɨ pu tyámua' huá'uurej je'ej maj tyityetyúucha'ɨj ɨ maj tyi'ijxána'cɨra'
9 ajta tyámua' tyihuo'cájuyetyej a'ɨ́ɨjma ɨ maj quee óotzaahuatye',
¡a'ɨ́ɨ pu tyámua' huá'uurej mej mij quee tyi'tɨ́j jɨn á'ɨtzeeria'aj!
10 A'ɨ́ɨ pu a'náj tɨna'aj tyámua' huá'uurej hua'xɨe've'ej ajta quee tyi'tɨ́j jɨn a'ɨtzéeria'aj,
a'ɨ́ɨjma ɨ maj ja'rá'astej tyi'tɨ́j tɨ jɨn tyihua'táratziiri',
ajta je'ej tɨ tyi'tɨ́j jɨn tyu'ta'ɨ́jtaca'.

11 Tavástara', va'cán nu jɨn ootyá'ɨtzee,
tyinaatú'uunyi'ri', tyámua' paj tyeetyátoonyij ɨ paj jɨn ántyapuaj.
12 A'ɨ́jcɨ ɨ tyáatɨ' tɨ tzáahuatyi'ra'aj jimi tyícha'ɨj ɨ Tavástara',
a'ɨ́j pu huataséjratye'sij tyi'tɨ́j tɨ juyáara' jitze ucájrutyej,
13 a'ɨ́ɨ pu néijmi'i tyámua' jimi tyí'uurej
ajta ɨ chuéj huo'ta'sij a'ɨ́ɨjma ɨ maj hua' jitze eerányesij.
14 Tavástara' pu hua' amíincuj pué'een a'ɨ́ɨjma ɨ maj tzáahuatyi'ra'aj jimi tyícha'ɨj,
ajta huo'ta'sij maj jáamua'reej tyi'tɨ́j tɨ jɨn tya'tóoratziiri'.

15 A'náj tɨna'aj nu a'ɨ́j jitze rányeej ɨ Tavástara',
ji'nye a'ɨ́ɨ pu néijmi'i jɨn tyámua' tyí'nyecha'ɨj.

16 Naaséj, Tavástara', ná'ancu'vaxɨ' nyéetzij,
ji'nye nyasɨ́ɨj nu yésejre' nyajta quee je'ej jájtyoovej.
17 Ɨ nyaxɨéjnyu'caa pu je'ej pua'aj tyóomua'tzej,
pata'aj nyaj japua huatányuunyij ɨ nyaj je'ej pua'aj tyé'nyamua'tzej.
18 Huaséj ɨ nyaj jɨn jajpuéjtzij ajta ɨ nyaj jɨn á'viicue're',
pajta tyinaatú'uunyi' ɨ nyaj jɨn á'ɨtzeere'.
19 Cásɨ' huo'séj a'chu maj ará'asej ɨ maj nyéjcha'ɨɨre'
a'ɨ́ɨmaj ɨ maj nyeje'catamuɨ' a'ɨ́jcɨ jɨme' ɨ maj jéehua nyaxana've'ej.
20 ¡Náacha'ɨj, pajta japuan huatányuunyij ɨ nyajúuricamej!
Capáj tyi'tá'care'en nyej nyij tyévi'si' huataséjre'en,
ji'nye muéetzij nu jimi jahuoo pej pij naatyáhuɨɨre'en.
21 Che' a'ɨ́ɨn naatyáhuɨɨre'en ɨ nyaj tyámua' een nyajta quee je'ej pua'aj tyí'mua'tzej,
ji'nye muéetzij jimi nu nyeríj tyí'ca'nyej.

22 ¡Muáaj paj nyaj Dios,
pata'aj néijmi'i jɨn hua' japua huatányuunyij tyi'tɨ́j maj jɨn je'ej tyityóomua'tzej a'ɨ́ɨmaj ɨ maj Israel jitze ajtyáma'can!

26

Tyi'tɨ́j tɨ jitze juca'nyej a'ɨ́jna ɨ júuricamej tɨ tyámua' een
Ɨ David tɨ ja'a'rij
1 Tavástara', pata'aj tyámua' tyino'xá'puɨ'ɨntari'tze'en,
ji'nye tyámua' nu tyi'tyínyecha'ɨj canu tyi'tɨ́j jɨn á'ɨtzeere'.
Muéetzij nu jimi Tavástara', tyámua' naa tyí'ca'nyej,
2 tyámua' paj naa tyinaaséj, pajta a'náj tɨna'aj nyeséejra,
¡pajta jaatyéesej je'ej nyaj tyí'mua'tzej
pajta a'ɨ́j huaséj je'ej tɨ een tyétye' ɨmuáj ɨ nyamua'tzíira'aj!
3 A'náj tɨna'aj pu nye jitze séejre' ɨ paj jɨn nyaxɨe've'
nyajta quee tyi'tɨ́j jɨn á'ɨtzeere' a' jimi,
4 canu a'náj hua' jamuán tyu'xájtaca' ɨ maj tyí'hue'tacaa
canu nyajta hua'antyánaxcaca' a'ɨ́ɨjma ɨ maj quee ma'umuámua're'.
5 Capu na'ráanajchij maj jusɨ'rihua'an a'ɨ́ɨmaj ɨ maj je'ej pua'aj tyityetyúucha'ɨj,
canu a'náj hua' jamuán tyu'yé'estej ɨ maj je'ej pua'aj rɨcɨj.

6 Nu'ríj tyámua' naa tya'nányamuejtyej nyajta quee che' tyi'tɨ́j jɨn tyi'ijxána'cɨra',
Tavástara' a'yaa nu tyá'xɨe've' nyaj ajtyáxɨɨrej jo'tɨj jo'tyéjvee ɨ nyaj japuan muatyáana-jche,
7 nyajta je'en muéetzij jimi tyu'táchuiicaj,
nyajta a'ɨ́j huataxáj ɨ tɨ jéehua naa tyu'sé'rin muéetzij jimi.

8 Tavástara' nyáaj nu jaxɨe've', a'ɨ́jcɨ ɨ tyeyúuj ɨ paj tzajta' séejre',
jo'tɨj já'sejre' a'ɨ́jna ɨ paj jɨn huápuɨ'ɨj naa huasé'rin.
9 Capáj náa'ri'racare'en ɨ nyajúuricamej hua' jamuán ɨ maj tyi'ijxána'cɨra',
capáj tyi'tá'care'en tɨ nye jimi a'yan tyé'yi'can tɨ'ɨj tyihuá'uurej a'ɨ́ɨjma ɨ maj tyí'tyacui'-caa,
10 a'ɨ́ɨjma ɨ tɨ hua' muáca' jitze séejre'
ɨ maj jɨn je'ej pua'aj tyityetyúucha'ɨj ajta tyi'tɨ́j maj jɨn tyeɨ́tyee cuanamuaj.
11 Nyajta nyáaj canu tyi'tɨ́j jɨn á'ɨtzeere'

¡pata'aj nyajapuáj huatányuunyij, ná'ancu'vaxɨ' nyéetzij!
12 Tyámua' nu naa tya'rányaca'nyej ɨ nya' ɨ́ɨcaj jɨme',
tyámua' nu tyeetyátoosij ɨ Tavástara' metyi'séeracaj ɨ tyeɨ́tyeristyamua'me'en!

27

*Tavástara' pu a'*ɨ́ɨn pué'een ɨ tɨ nyatatzavi'tye' ajta ɨ tɨ nyaj japua huatányuusij
ɨ David tɨ ja'a'rij
1 Tavástara' pu a'ɨ́ɨn pué'een ɨ tɨ nyatatzavi'tye' ajta ɨ tɨ nyaj japua huatányuusij,
¿a'tajnyíj jimi nyetyi'tzɨɨnya'aj na'mej?
Tavástara' pu japuan huatányuusij ɨ nyajúuricamej,
¿a'tajnyíj nyij tzɨɨnye'ej na'mej?
2 A'ɨ́ɨmaj ɨ maj je'ej pua'aj tyityetyúucha'ɨj, ɨ maj nyéjcha'ɨɨre',
a'ɨ́ɨ mu tyúusɨ'rii mej mij nyajná majta je'en na'antyipuá'ritye'en,
majta a'ɨ́ɨmaj mu jujɨ́ɨmua'aj ejcá'cata'aj majta eetávitzej.
3 Tyij majta mue'tɨ́j a'ɨ́ɨmaj nyeria'naj,
capu tyi'tzɨ́ɨnye'ej ta'mej ɨ nyaxɨéjnyu'caa,
tyij majta tyámua' ju'uurej mej mij naatyényo'si'tye'en,
nyáaj nu nyaxáahuaj séeria'aj na'mej.

4 Séej nu'uj tyi'tɨ́j jaatáhuaviiri' ɨ Tavástara',
sɨ́ɨj pu'uj ɨ tɨ nye jitze juxɨe've',
a'ɨ́ɨ pu a'ɨ́ɨn pué'een nyej nyij a'áa ja'séeria'aj ná'ra'nyij ɨ tyeyúuj tzajta' Tavástara' tɨ ja'a'rij
a'náj tɨna'aj tújca'rij tzajta' nyatɨ'ɨj nyana'aj á'tyeeren
nyej nyij ɨ tyeyúujra' tzajta' jaatyáanajche
nyajta je'en a'ɨ́j huaséj ɨ tɨ jɨn huápuɨ'ɨj naa huasé'rin.
5 Tɨ'ɨj a'ájna atyojo'ré'nyej ɨ xɨcáara' tɨ jitzán je'ej pua'aj tyi'éenye'ej ja'mej,
a'ɨ́ɨ pu ɨ Tavástara' nyecha'ɨɨj ja'mej ɨ ju tyeyúuj tzajta',
nyáaj nu jityán ja'séeria'aj na'mej.
¡Ajta tyi'tɨ́j jitze tɨ ájtyeej tyámua' tyi'nyecha'ɨ́ɨj ja'mej!
6 Aj pu'ij naatáɨ'riitye'sij nyej nyij ájnyeerej
hua' japua a'ɨ́ɨjma ɨ maj nyéjcha'ɨɨre',
aj nu nyij jimi tyu'támu'vejritaj ɨ tyeyúuj tzajta',
nyajta je'en jijhuan nyenyetyámua'va'aj, nyajta jimi tyu'táchuiicaj ɨ Tavástara'.

7 Muéetzij jimi nu huatyényuusij, Tavástara': náanamuajri'.
Ná'ancu'vaxɨ' nyéetzij, ¡pajta naatájeevej!
8 Nyaxɨéjnyu'caa pu a'yan tyí'nye'ixaatye' tɨjɨn:
“Pata'aj jáahuoonyij jo'tɨj ɨ Tavástara' já'sejre'.”
Nyajta nyáaj, Tavástara', nyámuahuoo jo'paj muáaj já'sejre'.
9 ¡Capáj ja'avaataj nye jimi!
¡Capáj a'ɨ́jcɨ jɨn manúujɨpuan ɨ paj jɨn nyú'camuɨ'!
¡Muáaj paj pu'uj a'ɨ́ɨn pué'een ɨ paj naatyáhuɨɨre'ej!
Capáj juséentacan manúujɨpuan pajta quee tyi'tɨ́j naata'an nyaj jɨn huatyényahuɨɨre'en,
ji'nye muáaj paj nyaj Dios pué'een pajta ɨ tɨ nyaj japua huatányuusij.
10 Tyij ajta ɨ táataj manúurɨeenyij nusu ɨ náanaj manúurɨej,
muáaj, Tavástara', muáaj paj nyaj jɨme' antyía'mua'reeriaj puá'mej.

11 Tavástara', naataséjratye' a' juyéj,
pajta a'ɨ́j jitze nu'cájuyetyej ɨ tɨ naa een
ji'nye a'ɨ́ɨmaj mu nye'eeve' ɨ maj nyéjcha'ɨɨre',

12 capáj tyi'tá'care'en mej mij nye jimi a'yan huárɨnyij je'ej maj a'ɨ́ɨmaj tyá'xɨe've',
ji'nye mue'tɨ́j mu meríj a'ɨ́ɨmaj je'ej pua'aj tyinaaxájtaca'
a'ɨ́ɨmaj ɨ maj jéehua tyí'hue'tacaa majta junyo'se've'ej.
13 Ajta nyáaj nu tyámua' naa tyá'mua'reej
nyej nyáaj jaséjran a'ɨ́jcɨ ɨ tɨ jɨn ɨ Tavástara' tyámua' tyinaatyátoosij
nyatɨ'ɨj nyana'aj á'tyeeren nyaj júurij.

14 ¡Tavástara' paj jitze tyú'ca'nyej!
¡Huatyá'ca'nyej, capáj tá'xa'huata'an!
¡A'yaa pu tyi'ja'yájna, Tavástara' paj jitze tyú'ca'nyej!

28

Tavástara' pu janamuaj je'ej tyaj jimi tyityeetyényuusij
ɨ David tɨ ja'a'rij
1 Tavástara', muáaj paj tyámua' tyí'nyecha'ɨj,
muéetzij nu jimi huatyényuusij.
Pata'aj naatájeevej nyatɨ'ɨj muéetzij jimi huatyényuunyij.
Ji'nye tɨpua'aj pequee náanamuaj,
pu'ríj nyej nyij a'ɨ́ɨjma jimi huatyénye'iteen ɨ muɨ'chítyee.
2 Huánamuajri' nyej jíihuaj muéetzij jimi jahuoo paj naatyáhuɨɨre'en,
nyatɨ'ɨjta ajméjca'taxɨ'ɨn a'ájna jo'tɨj já'sejre' a' tyeyúuj tɨ tyámua' een.

3 Capáj anyojóojɨpuan hua' jamuán ɨ maj je'ej pua'aj tyityetyúucha'ɨj,
capáj tyi'tá'care'en tɨ'ij a'yan cha'tána'aj tyí'nyoorej tɨ'ɨj a'ɨ́ɨjma ɨ maj je'ej pua'aj rɨcɨj,
ɨ maj jéjrista' a'yan tyúusejrataj cuxáa maj tyámua' tyí'tyetyeɨtyee
ajta hua' tzajta' pu jéehua séejre' ɨ maj jɨn je'ej pua'aj tyí'uurej.
4 Pata'aj a'yan tyihuo'tá'an je'ej tɨ a'ɨ́ɨjma tyi'tyévijtye',
néijmi'i jɨme' tyi'tɨ́j maj jɨn je'ej pua'aj huarɨ́j,
a'yaa paj huó'uurej je'ej maj a'ɨ́ɨmaj tyi'tɨ́j jɨn huarɨ́j,
a'yájna matɨ'ɨj a'ɨ́ɨmaj tyi'tɨ́j jɨn je'ej pua'aj huarɨ́j.
5 Ji'nye camu a'ɨ́ɨmaj jo'támua'reeri',
je'ej tɨ tyi'tɨ́j jɨn huarɨ́j ɨ Tavástara',
¡che' a'ɨ́ɨn hua'antyipuá'ritye'en ajta je'en quee che' hua'ajriá'puana'an!

6 ¡Che' tyámua' éenye'ej séjre'ej ɨ Tavástara', ɨ tɨ náanamuajri' je'ej nyaj jimi tyu'-tyéenyuj!
7 A'ɨ́jna ɨ Tavástara' a'ɨ́ɨ pu nyecha'ɨj a'ɨ́jcɨ jɨme' ɨ tɨ néijmi'i jɨn putyí'uurej,
a'ɨ́j nu jitze néijmi'i jɨn tyu'cá'an, a'ɨ́ɨ pu'ij naatyáhuɨɨ.
ɨ nyaxɨéjnyu'caa pu jutyamua've',
nyetyu'táchuiicaj nyajta tyaatatyójtzi're'ej ɨ Tavástara'.

8 Tavástara' pu a'ɨ́ɨn pué'een ɨ maj jɨn uhuácaca'nye' ɨ tyeɨ́tyeristyamua'me'en,
a'ɨ́ɨ pu ajta jaatyáhuɨɨre'ej a'ɨ́jcɨ ɨ rey a'ɨ́ɨn tɨ ja'antyíhuoj.
9 Tavástara', pata'aj hua' japua huatányuunyij a'tyéɨtyeristyamua',
pajta tyámua' tyihuo'tyátoonyij ɨ maj muéetzij jitze ajtyáma'can.
A'yaa paj tyihuó'cha'ɨɨn tɨ'ɨj ɨ cánya'xɨɨ tɨ sɨɨre',
¡a'náj tɨna'aj paj néijmi'caa tyámua' tyí'vi'raj!

29

ɨ nyúucaria'ra' ɨ Tavástara' ɨ tɨ néijmi'i jɨn putyí'uurej
Chuíicarij David tɨ jo'yú'xaca'

1 Siataʼaj néijmiʼi tyaatatyójtziʼreʼen ɨ Tavástaraʼ, mu siaj yójmuaʼmuaʼ pueʼeen ɨ Dios,
setyuʼtatyójtziʼreʼ ɨ tɨ néijmiʼi jɨn putyíʼuurej siajta ɨ tɨ jɨn naa huaseʼrin ɨ Tavástaraʼ,
2 setyuʼtatyójtziʼreʼ ɨ tɨ naa huaseʼrin ɨ tɨ jɨn ántyapuaj ɨ Tavástaraʼ,
siajta jaatyáanajche ɨ Tavástaraʼ aʼájna joʼtɨj naa tyejéʼeen joʼtɨj aʼíɨn jáʼsejreʼ.

3 Ɨ nyúucariaʼraʼ ɨ Tavástaraʼ aʼíɨ pu caʼnyíin jɨn tányuuvej ɨ jájritzeʼ,
aʼíjna ɨ Dios tɨ jɨn naa huaseʼrin aʼíɨ pu caʼnyíin jɨn namuajreʼ,
Tavástaraʼ pu aʼáa jáʼsejreʼ ɨ jájritzeʼ tɨ caʼnyíin jáʼxɨreʼ.
4 Caʼnyíin pu jɨn namuajreʼ ɨ nyúucariaʼraʼ ɨ Tavástaraʼ tɨʼɨj víityee maj tyényuuveʼen,
ajta queeaʼtíj púj oorej tɨ jaatyápuaʼritye'en ɨ nyúucariaʼraʼ ɨ Tavástaraʼ,
5 aʼíɨ pu ɨ nyúucariaʼraʼ ɨ Tavástaraʼ jaʼcátaaraxɨj ɨ jucúj tɨ tyuʼuj.
¡Tavástaraʼ pu jaʼcátaaraxɨj ɨ jucúj aʼáa tɨ joʼváatɨmee a Líbano!
6 Ajta jaatácaʼtzɨj ɨ jɨríj aʼáa tɨ joʼquéetɨmee a Líbano ajta aʼájna a Sirión,
¡ajta tyuʼtáʼsij maj tyítzunaxɨʼɨn matɨʼɨj ɨ túuruʼuj majta ɨ visáaruʼuj!
7 Ɨ nyúucariaʼraʼ ɨ Tavástaraʼ aʼyaa pu een tɨʼɨj ɨ maj tyóonaʼaxcavaʼraʼan,
8 aʼíjna ɨ nyúucariaʼraʼ ɨ Tavástaraʼ aʼíɨ pu jaatácaʼtzɨj ɨ chuéj tɨ quee tyiʼtíj japuan séejreʼ,
¡Tavástaraʼ pu jaatácaʼtzɨj ɨ chuéj tɨ quee tyiʼtíj japuan séejreʼ aʼáa tɨ jáʼsejreʼ a Cadés!
9 Ɨ nyúucariaʼraʼ ɨ Tavástaraʼ aʼíɨ pu jaatácaʼtzɨj ɨ suʼuj tɨ huaʼuj
ajta néijmiʼi tyuʼriáʼnaʼcaj ɨ tɨ viváajmaʼaj tyuʼuj.
Néijmiʼi mu jaatyátzaahuatyeʼsij, aʼájna joʼtɨj ɨ tyeyúujraʼ joʼtyéjvee.

10 Tavástaraʼ pu tyihuáʼijtyeʼ ɨ víityee,
¡Tavástaraʼ pu rey jɨn tyíʼijta jusén jɨmeʼ!
11 Tavástaraʼ pu caʼnyíjraʼaj huoʼtaʼsij ɨ jutyéɨtyeristyamuaʼ,
Tavástaraʼ pu tyámuaʼ tyihuoʼtyátoosij ajta tyámuaʼ naa tyihuoʼtyéjeevij ɨ maj jitzán ajtyámaʼcan.

30

*Chuíicarij tyaj j*ɨn tyaatatyójtziʼreʼen ɨ Tavástaraʼ
Chuíicarij. Jeʼej maj tyuʼtáchuiicaj matɨʼɨj tyámuaʼ tyeetyátoonyij ɨ tyeyúuj. David tɨ jaʼaʼrij
1 Tavástaraʼ, nyáaj nu muéetzij tyíʼmuatzojtziʼreʼ
jiʼnye muáaj paj naatáʼ nyej nyij nyaxáahuaj séjreʼej,
jiʼnye muáaj paj queeʼ tyuʼtáʼ
mej mij aʼíɨmaj naatyáxaahuataj ɨ maj nyéjchaʼɨɨreʼ.
2 Tavástaraʼ, nyaj Dios,
muéetzij nu muaatáhuaviiriʼ paj naatáhuɨɨreʼen, muáaj pej pij tyináahuaj,
3 muáaj, Tavástaraʼ, muáaj paj náahuɨɨ nyej nyij quee huámuɨʼnyij,
júuricamej paj naatáʼ, pajta nyajapuáj huatanyúj nyej nyij quee huámuɨʼnyij.

4 Muaʼaj, mu siaj tyámuaʼ een ɨ Tavástaraʼ jimi, ¡siataʼaj jimi tyuʼtáchuiicaj!,
¡siajta tyaatatyójtziʼreʼen ɨ tɨ naa een ɨ tɨ jɨn ántyapuaj!
5 Jiʼnye capu aʼchu áʼtyeeren ɨ tɨ jɨn nyúʼcamuɨʼ,
ajta ɨ tɨ jɨn tyámuaʼ naa tyaʼajxɨéʼviʼraʼ, jusén pu jɨn séejreʼ.
Tɨpuaʼaj tíca' tyátayiinyaʼaj,
íiyaʼ tu tyijtá tatyámuaʼveʼej táʼjuʼun.

6 Aʼyaa pu nyéetzij nyaʼaxcaj tɨquee tyiʼtíj jeʼej nyoorej, nyajta aʼyan tyiʼriáʼmuaʼaj tɨjɨn:
“Capu cheʼ aʼnáj tyiʼtíj jeʼej nyaʼuurej.”
7 Pajta muáaj, Tavástaraʼ, aʼíjna ɨ paj jɨn tyámuaʼ tyitatáʼcaa
muáaj paj perij tyámuaʼ náaʼuuriajcaʼaj aʼájna joʼtɨj tyámuaʼ tyejéʼeen,

ajta patɨ'ɨj quee che' nyahuɨɨria'ca'aj
a'ɨ́jna ɨ tɨ tzɨ́ɨnyi're' pu nyojo'rɨej.
8 Tavástara', muéetzij jimi nu huatyényuusij,
Tavástara', muéetzij jimi nu jéehua jahuoo.
9 ¿Tyi'tanyí je'ej tyúumue'tɨj tɨpua'aj nyáaj náamuɨ'nyij,
nusu tɨpua'aj nyéetzij mana'vá'naj?
¡Capu ɨ'ríj tɨ ɨ chuéj tɨ muɨɨnyíj tyimuaatatyójtzi're'en
nusu tɨ jaataxáj ɨ paj jɨn naa een!
10 Tavástara', náanamuaj pajta nyéetzij ná'ancu'vaxɨ',
Tavástara', ¡naatáhuɨɨre'!

11 Paj pu'ríj naatá' nyaj a'ɨ́jna jɨn huatányetyamua've'en ɨ nyaj jɨn nyaxaamuɨjritya'ca'aj;
papu'ríj néijmi'i tyinyacáa'ri'ri' ɨ nyaj jɨn nyaxaamujritye'
pajta a'ɨ́j tyinatyéechejtye ɨ nyaj jɨn tyú'ye'esten.
12 A'ɨ́j nu jɨn Tavástara' nyaj Dios,
capu ɨ'ríj nyaj quee ave'nyuuca'an,
¡a' jimi nu tyu'táchuiicaj
nyajta a'náj tɨna'aj tyimuaatatyójtzi're'ej!

31

Je'ej tyej tyámua' naa ɨ Tavástara' jitze tyú'ca'nyej
ɨ tɨ a'ɨ́jna jɨn antyúumua'reej je'ej maj tyu'táchuiicaj. Chuíicarij David tɨ jo'yú'xaca'
1 Tavástara', muéetzij jimi nu jahuoo paj naatyáhuɨɨre'en;
¡capáj a'náj tyi'tá'care'en nyej nyij tyévi'si' huataséjre'en!
¡Tyámua' paj tyinaatyáhuɨɨre'en, ji'nye muáaj paj quee tyi'tɨ́j jɨn á'ɨtzeere'!
2 Tyámua' paj tyináanamuaj;
¡pata'aj huatá'ca'nyej, pajta je'en nyaj japua huatányuunyij!
Pata'aj muáaj a'ɨ́ɨn pué'eenye' ɨ nyaj jitzán huatyényaca'nyej,
¡muáaj paj a'ɨ́ɨn pué'eenye' ɨ tɨ nyahuɨɨre' ajta ɨ tɨ nyaj japua huatányuusij!
3 ¡Muáaj paj a'ɨ́ɨn pué'een ɨ nyaj jitzán nyaca'nyej ajta ɨ nyaj jitzán huatyényahuɨɨre'en!

¡Tyámua' paj tyináavi'tɨsime'en pajta náacha'ɨɨn, tyámua' paj tyeetyátoonyij ɨ paj jɨn ántyapuaj!
4 ¡Naatyáhuɨɨre' mej mij quee je'ej nyoorej ɨ maj nye'eeve',
ji'nye muáaj paj a'ɨ́ɨn pué'een ɨ tɨ nyecha'ɨj!
5 Muéetzij nu muaatátuiire'sij ɨ nyajúuricamej,
¡pata'aj nɨi'rátoonyij, Tavástara', Dios paj jɨ'ré'can jɨme' pué'een!

6 Nyahua'xana've' a'ɨ́ɨjma ɨ maj hua'najchej ɨ sáanturij maj quee tyi'tɨ́j huɨɨre'.
Nu'ríj néijmi'i jɨn a'ɨ́j jitze tyí'ca'nyej ɨ Tavástara'.
7 A'ɨ́jna ɨ paj jɨn nyaxɨe've' pu nyatá'caa nyej nyij huányetyamua've'en.
Muáaj paj perí́j jaaséj ɨ nyaj jɨn nyaxaamujritye',
pajta jamua'reej ɨ nyaj jɨn je'ej tyé'nyamua'tzej,
8 capáj tyi'tá'care'en tɨ a'ɨ́ɨn naatyéevi' ɨ tɨ nyéjcha'ɨɨre',
¡muáaj paj a'áa nyojo'tyéjche jo'tɨj quee tyi'tɨ́j je'ej nyaja'uurej!

9 Tavástara', nyéetzij ná'ancu'vaxɨ',
ji'nye jéehua pu je'ej pua'aj tyí'nya'uurej.
A'ɨ́jna ɨ tɨ nyacui' a'ɨ́j pu jɨn nyacua'nyej ɨ nyajɨ'ɨj jitze,
ɨ nye tyévij jitze, ¡ajta néijmi'que' tyinyetyáacui'!
10 ¡A'ɨ́jna ɨ tɨ nyacui' ajta ɨ nyaj nyeyiin

a'ɨ́ɨ pu quee naatá'sij nyej nyij á'tyeevi'in nyajúurij!
Canu che' nyaca'nyej a'ɨ́jcɨ jɨme' nyej nyaxaamujritye',
¡néijmi'que' nu nyeríj ɨ nye tyévij jitze quee che' nyaca'nyej!

11 Nyáaj nu a'ɨ́ɨn pué'een ɨ maj néijmi'i ja'a'tzej a'ɨ́ɨmaj ɨ maj nyéjcha'ɨɨre'
a'ɨ́ɨmaj mu majta nya'a'tzej ɨ maj nye jimi avéjri' huacháatɨmee,
majta néijmi'i nyatzɨɨnye' a'ɨ́ɨmaj ɨ maj nyamua'tyej.
¡A'ɨ́ɨmaj mu nye jimi huatóo'uunaj a'ájna a' cáayej jitze matɨ'ɨjta naaséj!
12 Néijmi'i mu meríj nyojo'hua'xɨj,
cuxáa nyaj nyeríj huamuɨ'.
A'yaa nu een tɨ'ɨj ɨ xá'rij tɨ arí huatyátaarixɨj.
13 Jéehua nu tyí'namuaj maj ɨ tyeɨ́tyee je'ej pua'aj tyinyetyáxajta:
"Jéehua pu tyú'tzɨɨnyi're' néijmi'que'."
A'ɨ́ɨmaj ɨ maj nyéjcha'ɨɨre', a'ɨ́ɨ mu tyámua' ju'uurej mej mij je'ej pua'aj náa'uurej,
¡tyámua' mu ju'uurej mej mij naajé'caj!

14 Nyajta nyáaj, Tavástara', muéetzij nu jimi tyí'ca'nyej,
nyáaj nu a'yan tyu'taxájtaca' tɨjɨn: "¡Muáaj paj nyaj Dios pué'een!"
15 Muáaj paj a'muáca' jitze ji'tyáa' ɨ nyajúuricamej,
¡pata'aj nyaj japua huatányuunyij a'ɨ́ɨjma jimi ɨ maj nyéjcha'ɨɨre', majta nyamuaritye'!
16 Pata'aj jaataxɨé've'en a'íjna ɨ tɨ muéetzij muahuɨɨre',
pajta nyaj japua huatányuunyij, a'ɨ́jcɨ jɨme' ɨ paj nyaxɨe've'.
17 Tavástara', muéetzij jimi nu huatyényuusij,
¡capáj tyi'tá'care'en nyej nyij tyévi'si' huataséjre'en!
¡Pata'aj a'ɨ́ɨjma huatatyévi'ra'astaj ɨ maj je'ej pua'aj tyityetyúucha'ɨj,
pata'aj a'áa huaja'vá'naj jo'maj tyityajá'ava'tacaa tɨ'ij quee a'tɨ́j huo'namuaj!
18 Che' quee namuajria'aj je'ej maj tyí'xaj a'ɨ́ɨmaj ɨ maj tyí'hue'tacaa,
ɨ maj tyá'xaahuataj metyí'xaj majta tyú'xana've',
majta je'ej pua'aj tyá'xaj a'ɨ́jcɨ ɨ tyáataj tɨ quee tyi'tɨ́j jɨn á'ɨtzeere'.

19 ¡Huápuɨ'ɨj paj muáaj naa huojo'mua'raj a'ɨ́ɨjma ɨ maj tzáahuatyi'ra'aj a' jimi tyícha'ɨj!
A'yaa paj tyé'cha'ɨj tɨ'ɨj tyi'tɨ́j tɨ huápuɨ'ɨj tyá'najchij
pajta, hua'jɨɨsa' a'ɨ́ɨjma ɨ tyétyacaa,
a'ɨ́ɨjma paj tyu'tá'sij ɨ maj muéetzij jimi tyí'ca'nyej.
20 Hua' jamuán paj séeria'aj puá'mej pajta tyámua' tyihuo'tyécha'ɨɨsij
pajta quee tyu'tá'sij tɨ'ij a'yan tyá'ra'nyij je'ej maj a'ɨ́ɨmaj tyá'xɨe've' ɨ tyétyacaa ɨ maj je'ej pua'aj tyityetyúucha'ɨj;
muáaj paj hua'cha'ɨ́ɨj puá'mej a'ájna jo'paj muáaj já'sejre'
mej mij quee je'ej pua'aj tyihuá'jeevej a'ɨ́ɨmaj ɨ maj hua'ajcha'ɨɨre'.

21 Che' jɨ'réenya'aj séjre'ej ɨ Tavástara', tɨ a'ɨ́jna jɨme' ɨ tɨ jɨn taxɨe've'
jéehua tyámua' tyú'ruuj nye jimi
a'ájna nyatɨ'ɨj quee je'ej jájtyoove'ej.
22 Nyatɨ'ɨj jéehua tyihuányamua'tziityej a'yaa nu tyi'riá'mua'aj tɨjɨn
paj períj a'ɨmuáj nyojóoriej jo'paj muáaj quee já'sejre',
ajta nyatɨ'ɨj muaatáhuaviiri' paj naatáhuɨɨre'en,
muáaj paj náanamuajri' ɨ nyaj jijhuaca'aj.

23 Siata'aj jaaxɨé've'en ɨ Tavástara', néijmi'i ɨ maj quee tyi'tɨ́j jɨn á'ɨtzeere'.
Tavástara' pu tyámua' tyihuá'cha'ɨj a'ɨ́ɨjma ɨ maj quee tyí'hue'tacaa,
ajta a'ɨ́ɨjma ɨ maj jéehua óotzaahuatye'

a'yaa pu puéjtzij tyihuo'tá'sij je'ej tɨ tyihuá'cɨ'puaj.
24 Xatyóoca'nyej siajta ca'nyíjra'aj huatóoa'an ɨ juxɨéjnyu'caa tzajta'
néijmi'i ɨ maj Tavástara' jitze tyí'ca'nyej.

32

*Tyaj jaataxáj tyi't*ɨ́j tyaj jɨn ootyá'ɨtzee tyajta je'en tyu'táta'uunyi'
Je'ej tɨ tyihuo'muá'tyej a'ɨ́jna ɨ David
1 Che' huatóotyamua've'en a'ɨ́jna ɨ tyáatɨ' ɨ maj meríj néijmi'i jɨn tyaatú'uunyi'ri'
tyi'tɨ́j maj jitzán pua'ritye' ajta tyi'tɨ́j tɨ jɨn huóoxana'cɨrej.
2 Che' huatóotyamua've'en a'ɨ́jna ɨ tyáatɨ' tɨ quee tyi'tɨ́j jɨn avíitzij je'ej pua'aj rɨcɨj
tɨ ajta quee ɨ Tavástara' tyi'tɨ́j jitzán pua'ritye'ej.

3 Nyatɨ'ɨj quee xu jaxáatacaj tyi'tɨ́j nyaj jɨn tyi'ijxána'cɨra'ca'aj,
nye tyévira' pu á'pua'risime'ej
a'ɨ́jna jɨme' nyaj a'náj tɨna'aj nyeyiinyaca'aj,
4 ji'nye tújca ajta tɨ́ca'
ja'muáca' tɨ néijmi'i tyámua' tyí'uurej a'ɨ́ɨ pu nye jitze séjria'ca'aj.
A'yájna tɨ'ɨj ɨ xúuxu'uj tyu'tyáhuasij ɨ xɨ́jcata',
a'yaa pu nya'axcaj nyaj quee che' je'ej rɨnyij.

5 Ajta néijmi'i nu muéetzij tyimuaaté'exaaj
tyi'tɨ́j nyaj jɨn tyi'ijxána'cɨra'ca'aj ajta ɨ nyaj jɨn je'ej pua'aj huarɨ́j,
a'yaa nu tyaataxɨe'vej nyaj muéetzij tyimuaaté'exaatye'en ɨ nyaj tyi'ijxána'cɨra'ca'aj,
pajta muáaj, Tavástara', muáaj paj tyinaatú'uunyi'ri'.

6 A'ɨ́j pu jɨn, tɨ'ɨjta je'ej pua'aj tyí'rɨjcaj
a'ɨ́ɨmaj ɨ maj tyámua' een a'ɨ́ɨ mu muéetzij jimi huatyényuusij,
tyij ajta ɨ jájtyij ca'nyíin jɨn huatámuɨ'yej
capu a'ɨ́ɨjma jitze ajtyá'astij.
7 Muáaj paj a'ɨ́ɨn pué'een ɨ paj naatyáhuɨɨre'ej:
muáaj paj nyecha'ɨj tɨ'ij quee tyi'tɨ́j je'ej nyoorej,
muáaj paj a'ɨ́jna jɨn nɨe'cánasij ɨ chuíicarij ɨ paj jɨn tyu'tyámue'tɨj.

8 Ɨ Tavástara' pu a'yan tyí'xaj tɨjɨn:
"Nyajɨ'ɨj nu jɨn tyámua' naa tyí'muasej.
Nyáaj nu muaaté'exaatye'sij je'ej paj huárɨnyij,
tyámua' nu tyimu'cámua'riitye'ej,
nyajta nu muaataséjratye'sij ɨ juyéj paj jitzán huame'en.
9 Capáj a'yan eenye' tɨ'ɨj ɨ muáatzuj nusu tɨ'ɨj ɨ cahuáayu',
ɨ tɨquee huáɨ'riitye' mej mij tyihuojo'itéej muá'ra'nyij
a'yaa pu'ij tyúuxɨe've' tyaj hua'ria'ca'nyihua'an
a'ɨ́jcɨ jɨme' ɨ píriin ajta ɨ tɨ jɨn antyájɨ'qui'
ji'nye capu seequéj ajtáhua'aj je'ej tyíɨ'rij mej mij a' jimi ajtyáxɨɨrej."

10 Jéehua mu tyí'cucui' a'ɨ́ɨmaj ɨ maj je'ej pua'aj tyityetyúucha'ɨj,
ajta a'ɨ́jna ɨ tɨ jɨn tyú'xɨe've' ɨ Tavástara'
a'ɨ́j pu jɨn néijmi'caa eeriá'nasij a'ɨ́ɨjma ɨ maj jitzán tyí'ca'nyej.
11 Siata'aj huatóotyamua've'en ɨ Tavástara' jimi,
tyétyacaa siaj tyámua' een siajta quee tyi'tɨ́j jɨn á'ɨtzeere'
¡siata'aj huatóotyamua've'en siajta, jutyamua've'ej huajíjhua!

33

Chuíicarij ajta ɨ tyaj jɨn tyaatatyójtzi're'en ɨ Tavástara'
1 Siata'aj jimi tyu'táchuiicaj ɨ Tavástara', tyétyacaa siaj tyámua' een,
hua' tyenyij jitze a'ɨ́ɨjma ɨ maj tyámua' een, naa pu huánamuajrii ɨ chuíicarij.
2 Setyu'tatyójtzi're' ɨ Tavástara' a'ɨ́jcɨ jɨme' ɨ áarpaj,
siajta jimi tyu'táchuiicaj a'ɨ́jcɨ jɨme' ɨ canárij,
3 siata'aj chuíicarij tɨ jájcuaj huatáchuiicaj,
¡siajta jutyamua've'ej tyámua' naa jimi setyu'tácuiinaj!

4 A'ɨ́jna ɨ nyúucaria'ra' ɨ Tavástara' jɨ'ré'can jɨme' pu séejre',
a'ɨ́j pu jɨn séejre' tyi'tɨ́j tɨ a'ɨ́ɨn tyú'taahuaca'.
5 Tavástara' pu a'ɨ́j xɨe've' ɨ tɨ quee tyi'tɨ́j jɨn á'ɨtzeere' tɨ ajta tyámua' een,
¡a'ɨ́jna ɨ tɨ jɨn taaxɨé'vej a'ɨ́ɨ pu arí orióonajchaca' néijmi'que' ɨ cháanacaj japua!
6 A'ɨ́jcɨ jɨme' ɨ nyúucaria'ra' ɨ Tavástara'
a'ɨ́j pu jɨn huatyátaavijhuaca' ɨ tajapuá tɨ séejre',
ajta tɨ'ɨj tyu'tajɨ́'tzej ɨ jutyényij jɨme'
aj mu mij néijmi'i ɨ xú'ra'vetyee huataséjre.
7 A'ɨ́ɨ pu jasɨɨre' ajta tyámua' ja'uurej
a'ɨ́jcɨ ɨ jájtyij a'ájna jo'tɨj huápuɨ'ɨj ja'tyáatɨ'.

8 Siata'aj néijmi'que' ɨ chuéj japua jaatyátzaahuatye'en ɨ Tavástara',
¡néijmi'i xu jaatyátzaahuatye'en mu siaj a'yan huacháatɨmee ɨ cháanacaj japua!
9 Ji'nye a'ɨ́ɨ pu tyu'taxájtaca', ajta je'en néijmi'i tyú'taavijhuaca',
a'ɨ́ɨ pu tyu'ta'ɨ́jtaca', ajta je'en néijmi'i tyámua' tyi'éenye'ej ja'raa.
10 Tavástara' pu néijmi'i hua'antyí'uunyi'raj tyi'tɨ́j maj muarɨe'
a'ɨ́ɨmaj ɨ maj quee tyá'tzaahuatye',
11 ajta je'ej tyi'tɨ́j jɨn ɨ Tavástara' tyí'muarɨe'
a'náj tɨna'aj pu tyámua' éenye'ej ja'mej.
12 Miche' huatóotyamua've'en ɨ tyeɨ́tyee ɨ tɨ hua' Dios a'ɨ́ɨn pué'een ɨ Tavástara',
chájta'naj a'ɨ́ɨn tɨ ja'antyíhuoj ajta huatyóoa'rij.

13 Tavástara' pu taséj jútye' ɨmuáj
ajta néijmi'caa tyámua' tyí'sej ɨ tyeɨ́tyee,
14 a'ájna ɨmuáj jo'tɨj a'ɨ́ɨn ja'chej
a'ɨ́ɨ pu néijmi'caa tyámua' tyí'sej ɨ cháanacaj japua maj huacháatɨmee,
15 a'ɨ́ɨ pu a'ɨ́ɨn pué'een ɨ tɨ jaatyátaahuaca' ɨ hua'xɨéjnyu'caa
a'ɨ́ɨ pu ajta néijmi'i tyí'sej tyi'tɨ́j maj jɨn je'ej rɨcɨj.

16 Capu sɨ́ɨj ɨ tɨ rey jɨn tyi'tyéjvee jujapuá huatányuusij a'ɨ́ɨjma jɨme' ɨ maj mue'tɨ́j ɨ xantáaru'uj jimi tyí'huɨɨre',
camu majta a'ɨ́ɨmaj jujapuá huatányuusij ɨ maj jéehua jaayí'tɨn maj huatyényo'se'en majta jéehua uhuácaca'nye',
17 camu tyi'tɨ́j huɨɨre' ɨ cahuáayu'uj mej mij séej japuan huatányuunyij,
tyij majta jéehua uhuácaca'nye'ej, camu hua' japua huatányuusij.

18 Ajta ɨ Tavástara' a'náj tɨna'aj pu huá'cha'ɨj
a'ɨ́ɨjma ɨ maj tzáahuatyi'ra'aj jimi tyícha'ɨj majta a'ɨ́j jitze tyí'ca'nyej ɨ tɨ jɨn hua'xɨe've',
19 a'ɨ́ɨ pu hua' japua huatányuusij mej mij quee huácui'nyij
ajta júuricamej huo'ta'sij tɨ'ɨjta huatújri'huaj.

20 Ityáj tu a'ɨ́j jitze tyí'ca'nyej ɨ Tavástara',
¡a'ɨ́ɨ pu tahuɨɨre' ajta tyámua' tyí'tacha'ɨj!
21 Ɨ taxɨéjnyu'caa pu jutyamua've' ɨ Tavástara' jimi,
a'ɨ́j tu jitze tyí'ca'nyej ɨ tɨ jɨn ántyapuaj tɨ naa een.
22 ¡Tavástara', che' a'ɨ́jna ɨ paj jɨn taxɨe've', a'náj tɨna'aj tajamuán séjre'ej,
a'yájna tyatɨ'ɨj muéetzij tyimuajcho've'!

34

Je'ej tyaj tyu'táchuiicaj tyej tyij tyaatatyójtzi're'en ɨ Tavástara'

David tɨ jo'tyéyu'xaca'aj, tɨ'ɨj tyíchee a'ɨ́jcɨ jimi ɨ Abimélec, ɨ tɨ jimi hue'tzij jɨn a'yan tyu'tóosejrataca' tɨjɨn huatyóotɨmue'ri'

1 A'náj tɨna'aj nu tye'tyóotzi're'ej na'mej ɨ Tavástara',
nye tyenyij nu jɨn a'náj tɨna'aj jimi tyi'chuíicaj na'mej.
2 Nyáaj nu á'nyatzaahuatye' ɨ Tavástara' jimi,
¡xáanamuajri' siajta huatóotyamua've'en, tyétyacaa siaj quee óotzaahuatye'!
3 Tyiche' néijmi'i jimi tyu'táchuiicaj tyajta séej tyana'aj a'huatanyúucaritye'en
a'ɨ́jcɨ jɨme' ɨ tɨ va'cán jɨn tyi'tyéjvee ɨ tɨ jɨn ántyapuaj ɨ Tavástara'.

4 Tavástara' nu jimi jaatáhuoj tɨ'ij naatáhuɨɨre'en, a'ɨ́ɨ pu'ij náanamuajri',
ajta je'en nyaj japua huatanyúj a'ɨ́jcɨ jɨme' nyej nyáaj tyí'tzɨɨnya'ca'aj,
5 A'ɨ́ɨmaj ɨ maj jahuoo ɨ Tavástara' jimi
a'ɨ́ɨ mu nyéeri'iste' séeria'aj muá'ju'un a'ɨ́jcɨ jɨme' ɨ maj jutyamua've'
majta je'en quee a'náj huatóotyevi'ra'astaj.
6 A'ɨ́i pu huajíjhuaca' ɨ tɨ quee je'ej tyéejviicue', Tavástara' pu'ij jáanamuajri'
ajta néijmi'i jɨn japuan huatanyúj ɨ tɨ jɨn je'ej tyóomua'ajcaa.
7 A'ɨ́jna ɨ tajapuá tɨ tyí'huɨɨre' ɨ Tavástara' jimi a'ɨ́ɨ pu huá'cha'ɨj ajta hua' japua huatányuusij
a'ɨ́ɨjma ɨ maj tzáahuatyi'ra'aj jimi tyícha'ɨj ɨ Tavástara'.
8 Siata'aj jaatyéesej, siajta je'en jáamua'reej tɨ néijmi'i jɨn tyámua' een ɨ Tavástara'.
¡Che' huatóotyamua've'en a'ɨ́jna ɨ tyáatɨ' tɨ a'ɨ́j jitze tyí'ca'nyej!
9 Siata'aj jaatyátzaahuatye'en ɨ Tavástara', néijmi'i ɨ maj jimi tyámua' een,
ji'nye capu tyi'tɨ́j huo'tya'ɨtziitye'ej a'ɨ́ɨjma ɨ maj tzáahuatyi'ra'aj jimi tyícha'ɨj.
10 A'ɨ́ɨmaj ɨ chíjtyaanyi'ij a'ɨ́ɨ mu pue'éenye'ej muá'ju'un ɨ maj quee je'ej tyéejviicue', majta jajpuéetzij muá'ju'un matɨ'ɨj huatatájcun,
majta a'ɨ́ɨmaj ɨ maj jahuoo ɨ Tavástara' jimi capu a'náj tyi'tɨ́j huá'ɨtziitya'aj ja'mej.

11 Musio'vá'ju', nyiyóojmua', siata'aj náanamuaj:
a'ɨ́j nu já'muamua'tyen siaj sij tzáahuatyi'ra'aj jimi tyícha'ɨj ɨ Tavástara'.
12 ¿Nyi páaxɨe've' paj jéehua á'tyeevi'in?
¿Nyi páaxɨe've' paj jaxáahuaj chajca?
13 Pata'aj jaatapuá'cɨtaj tɨ'ij mua' nyanúu quee je'ej pua'aj tyí'xaxa'ta'an,
ajta tɨ'ij mua' tyenyij quee a'náj tyí'hue'taj.
14 Ajtára' a'ɨ́jcɨ jitze ɨ tɨ je'ej pua'aj een, pajta je'en tyámua' huárɨnyij,
a'ɨ́j paj huáhuoonyij ɨ tɨ naa mua'axcaj, pajta je'en a'ɨ́j jitze ucájrutyej.

15 Tavástara' pu huá'cha'ɨj a'ɨ́ɨjma ɨ tyétyacaa maj tyámua' een
ajta huá'namuaj je'ej maj a'ɨ́ɨmaj tyityeetyényuusij.
16 Tavástara' pu hua'ajcha'ɨɨre' a'ɨ́ɨjma ɨ maj je'ej pua'aj tyityetyúucha'ɨj,
a'ɨ́j pu jɨn hua'antyipua'ritye'sij mej mij quee che' hua'tamuá're'rihua'an ɨ cháanacaj japua.
17 Tavástara' pu janamuaj a'ɨ́jcɨ ɨ tyáataj tɨ tyámua' tyi'tyúucha'ɨj,

ajta néijmi'i jɨn japuan huatányuusij tyi'tɨ́j tɨ jɨn je'ej tyóomua'ajcaj.
18 Tavástara' pu véjri' séejre', tɨ'ij hua' japua huatányuunyij a'ɨ́ɨjma ɨ maj quee je'ej tyéejtyoovej ɨ juxɨéjnyu'caa tzajta'
majta meríj yo'rɨej ɨ maj jitzán tyi'ijchó'va'ca'aj.

19 A'ɨ́jna ɨ tyáatɨ' tɨ tyámua' tyi'tyúucha'ɨj jéehua pu tyi'tɨ́j jɨn japuéjtzitaren,
ajta a'ɨ́jna ɨ Tavástara' a'ɨ́ɨ pu néijmi'i jɨn japuan huatányuusij.
20 A'ɨ́ɨ pu néijmi'i ɨ caríira' cha'ɨj,
camu mij séej antyína'caj.
21 A'ɨ́ɨmaj ɨ maj je'ej pua'aj tyityetyúucha'ɨj a'ɨ́j mu jɨn cui'nyij ɨ maj jɨn je'ej pua'aj rɨcɨj,
majta a'ɨ́ɨmaj mu japuéjtzitaren ɨ maj jájcha'ɨɨre' a'ɨ́jcɨ ɨ tyáataj tɨ tyámua' tyi'tyúucha'ɨj.
22 Ajta a'ɨ́jna ɨ Tavástara' a'ɨ́ɨ pu hua' japua huatányuusij a'ɨ́ɨjma ɨ maj jimi tyí'huɨɨre',
¡camu a'yan tya'ajpuéjtzij muá'ju'un a'ɨ́ɨmaj ɨ maj jitzán tyí'ca'nyej!

35

*Je'ej tyej tyaatáhuoonyij t*ɨ'ij ɨ Tavástara' taatáhuɨɨre'en
David tɨ ja'a'rij
1 Tavástara', pata'aj hua'ajcha'ɨɨre'ej a'ɨ́ɨjma ɨ maj nyéetzij nyéjcha'ɨɨre';
pajta huo'tanyó'si'tye'en a'ɨ́ɨjma ɨ maj nyéetzij nyenyo'si'tye'ej.
2 Pata'aj tyámua' jáa'uurej ɨ paj jɨn huatyényo'se'en pajta je'en naatáhuɨɨre'en,
3 pata'aj já'ajchueenyij a' chúun pej pij huo'tanyó'si'tye'en a'ɨ́ɨjma ɨ maj nyamuaritye',
¡naaté'exaatye' paj muáaj a'ɨ́ɨn pué'een ɨ tɨ nyajapuáj huatányuusij!

4 Miche' jutyévi'ra'aj muatóo'uunaj
a'ɨ́ɨmaj ɨ maj jaxɨe've' maj naajé'caj;
miche' jutyévi'ra'aj muatóo'uunaj
a'ɨ́ɨmaj ɨ maj jaxɨe've' maj tyinaapuéjtye'en;
5 ¡miche' a'yan huárɨnyij tɨ'ɨj ɨ xɨéerij áacaj tɨ yo'cuí'naj!
a'ɨ́jna ɨ tɨ tajapuá tyí'huɨɨre' ɨ Tavástara' jimi a'ɨ́ɨ pu ahuojóohua'xɨj.
6 ¡Che' huatyátɨca'rej ɨ hua' juyéj jitze ajta huapuɨ́tyi'cɨj,
che' a'ɨ́ɨn huo'tamuáritye'en ɨ tajapuá tɨ tyí'huɨɨre' ɨ Tavástara' jimi!
7 Canu je'ej hua'uuriáacaj matɨ'ɨj a'ɨ́ɨmaj avíitzij jɨn jaxɨe'va'ca'aj maj naatyéevi';
canu nyajta je'ej hua'uuriáacaj matɨ'ɨj a'ɨ́ɨmaj ja'tyáacuj
nyej nyij nyáaj a'áa ja'tyéjvetyij.
8 ¡Che' je'ej pua'aj tyú'rɨnyij hua' jimi!
¡Miche' jujɨ́ɨmua'aj je'ej pua'aj huóo'uurej!
¡Che' je'ej pua'aj tyá'ra'nyij hua' jimi!

9 Aj nu nyij huatányetyamua've'sij ɨ Tavástara' jimi,
ji'nye a'ɨ́ɨ pu nyajapuáj huatányuusij.
10 Nyaxɨéjnyu'caa nu jɨn a'yan tyu'taxájtaj tɨjɨn:
"¿A'tanyíj ajtáhua'aj séejre' tɨ a'yan een patɨ'ɨj muáaj Tavástara'?
Muáaj paj hua' japua huatányuusij a'ɨ́ɨjma ɨ maj quee je'ej tyéejviicue'
a'ɨ́ɨjma jimi ɨ maj jéetze' uhuácaca'nye' mequee a'ɨ́ɨmaj,
ɨ maj majta je'ej pua'aj huá'uurej."

11 A'ɨ́ɨmaj mu nye jitze tyí'pua'ritye' ɨ maj je'ej pua'aj tyityetyúucha'ɨj
majta a'ɨ́j tyí'nye'ihuo' tyi'tɨ́j nyej nyáaj quee mua'reej.
12 Nyáaj nu tyámua' tyí'uurej hua' jimi majta a'ɨ́ɨmaj mu je'ej pua'aj nya'uurej,
a'íi pu'ij jéehua nyaxaamujritye',
13 ji'nye matɨ'ɨj a'ɨ́ɨmaj tyí'cucui'ca'aj

nyáaj nu hua' jɨme' je'ej tyé'nyamua'ajcaa,
nyáaj nu cha' nyana'aj tyi'tyényeche'tyahua'aj nyajta nye ítzi'va'ca'aj,
nyajta nyatzájta' a'náj tɨna'aj jahuooca'aj.
14 Nyáaj nu nyaxaamujritya'ca'aj nyajta je'ej tyé'nyamua'ajcaa,
cuxáa nyaj a'ɨ́jna jɨn nyaxaamujritya'aj tɨ'ɨj náanaj tɨ huámuɨ'nyij,
nusu a'ɨ́jna ɨ tyaj néemi'ij á'tajaahuatye' ca' ɨ nye'ihuáara'.
15 Ajta tɨ'ɨj nye jimi je'ej pua'aj tyu'rɨ́j,
néijmi'i mu a'ɨ́ɨmaj naatyá'a'tzaca';
cuxáa maj tyeɨ́tyee pué'eenye' maj quee nyamua'tyej,
majta jéehua huápuɨ'ɨj je'ej pua'aj náaruj.
16 A'ɨ́ɨ mu je'ej pua'aj tyí'nyaxaj, majta nya'a'tzej,
majta na'ráasej a'ɨ́jcɨ jɨme' maj jéehua nyaxana've'ej.

17 Tavástara', ¿a'chunyéj pooj á'tyeeren paj hua'raséeraj puá'mej?
¡Pata'aj nyaj japua huatányuunyij, ji'nye a'íj nu jɨn júurij,
a'ɨ́ɨjma jimi ɨ maj a'yan tyí'tyacɨ'xɨj matɨ'ɨj ɨ muajyéj!
18 Nyetyimuatatyójtzi're'ej hua' tzajta' a'tyéɨtyeristyamua' maj jéehua ará'asej;
¡menyeséeracaj mu a'ɨ́ɨmaj nyatɨ'ɨj tyámua' tyimuaatyátoosij!

19 Miche' quee nyéetzij jɨn jutyamua've'ej a'ɨ́ɨmaj ɨ maj nyéjcha'ɨɨre',
miche' quee jutyamua've'ej a'ɨ́jcɨ jɨme' nyej nyáaj nyaxaamujritye' a'ɨ́ɨmaj ɨ maj cha'mana'aj tyi'tɨ́j jɨn nyajaaxɨejvi'.
20 Ji'nye camu a'ɨ́ɨmaj jahuoo maj juxáahuaj séjre'ej,
sulu a'ɨ́ɨ mu avíitzij jɨn tyámua' ju'uurej mej mij tyi'tɨ́j je'ej pua'aj huá'uurej
a'ɨ́ɨjma jimi ɨ tyeɨ́tyee maj tyámua' naa tyityeecháatɨmee,
21 a'ɨ́ɨ mu acácuaxa'va'raj nye jimi, mej mij hue'tzij jɨn a'yan tyinaataxáj tɨjɨn:
"¡Cásɨ' tajɨ'ɨj tu jɨn tyeríj jaaséj!"

22 ¡Muáaj paj hua'sej, Tavástara'!
¡Capáj a'yan eenye' tɨ'ɨj ɨ tɨ quee atányuuvej!
¡Capáj nye jimi ajtáyi'can!
23 Ájchesij, Tavástara' nyaj Dios, ¡huájɨsij!
Pata'aj no'xá'puɨ'ɨntari'tze'en, nyajamuan paj séjre'ej.
24 Tavástara' nyaj Dios, pata'aj no'xɨ́jtye'en,
a'ɨ́jcɨ jɨme' ɨ paj muáaj jɨn tyámua' naa tyá'xa'puɨ'ɨntare'.
¡Miche' quee a'ɨ́ɨmaj nya'a'tzej!
25 Miche' quee a'yan tyí'xajtaj nusu maj a'yan tyí'mua'ajcaj yee:
"¡A'yaa tu tyá'xɨe'va'ca'aj!
¡Tu'ríj néijmi'i jɨn ja'antyipuá'rij!"
26 Miche' huápuɨ'ɨj huatóotyevi'ra'astaj
a'ɨ́ɨmaj ɨ maj nya'a'tzej a'ɨ́jcɨ jɨme' tɨ quee tyámua' tyí'nya'uurej,
miche' jéehua huápuɨ'ɨj huatóotyevi'ra'astaj
a'ɨ́ɨmaj ɨ maj jéehua nye jimi óotzaahuatye'.
27 Ajta miche' huatóotyamua've'en majta huajíjhua muutyámua'va'aj
a'ɨ́ɨmaj ɨ maj nyeséejracuj nyaj tyu'tyámue'tɨ;
miche' a'náj tɨna'aj a'yan tyí'xajtaj tɨjɨn:
"¡Va'cán pu jɨn tyí'ijta ɨ Tavástara',
ajta ja'ráanajchi tɨ tyámua' tyí'eenye' a'ɨ́jcɨ jimi ɨ tɨ jahuɨɨre'!"
28 Nyenyanúu nu jɨn jaataxájtaj ɨ paj jɨn tyámua' tyí'uurej;
¡néijmi'i tújca'rij tzajta' nu tyimuaatatyójtzi're'ej!

36

Tyi'tɨ́j tɨ ɨ tyáatɨ' jɨn je'ej pua'aj tyi'tyúucha'ɨj ajta ɨ Dios tɨ tyú'puejve'
ɨ tɨ a'ɨ́jna jɨn antyúumua'reej je'ej maj tyu'táchuiicaj. David tɨ ja'a'rij, Tavástara' tɨ jimi tyí'huɨɨre'
1 A'ɨ́jna ɨ tɨ je'ej pua'aj een a'ɨ́j pu tyí'ixaatye' ɨ tɨ je'ej pua'aj tyi'tyúucha'ɨj
tyétye' ɨmuáj ɨ xɨéjnyu'caria'ra' tzajta'.
Capu a'náj tzajta' séejre'
tɨ'ij tzáahuatyi'ra'aj jimi tyícha'ɨɨj ɨ Dios.
2 A'yaa pu tyóomua'tzej maj néijmi'i tyámua' tyá'xaj,
capu ij jaxana've' ɨ tɨ jɨn je'ej pua'aj tyi'tyúucha'ɨj.
3 Je'ej pu pua'aj tyí'xaxa'aj ajta tyí'hue'tacaa,
a'ɨ́ɨ pu yo'rɨej ɨ tɨ xá'puɨ', ajta jaatapuá'cɨtaca' ɨ tɨ tyámua' een.
4 Huaque'tɨ́j pu a'ájna jo'tɨj já'hui'caa, a'ɨ́j pu curia'mua'sij tyi'tɨ́j tɨ jɨn je'ej pua'aj huárɨnyij,
huápuɨ'ɨj pu a'ɨ́j jitze juca'nyej ɨ tɨ jɨn je'ej pua'aj rɨcɨj
capu ij jaxɨe've' tɨ jaatapuá'cɨtaj ɨ tɨ je'ej pua'aj een.

5 Ajta ɨ paj jɨn taxɨe've', Tavástara', tajapuá pu ɨmuáj ja'rá'asej;
ajta ɨ paj jɨn tyámua' een a'áa pu ja'rá'asej ɨ tɨ huá'raa jitze tajapuá tɨ séejre'.
6 A'ɨ́jna ɨ paj muáaj jɨn tyí'xa'puɨ'ɨntare' a'yaa pu een tɨ'ɨj ɨ jɨríj tɨ jéetze' ajtɨ́tɨ'ɨjmee;
ajta ɨ paj jɨn tyí'ijta a'yaa pu een tɨ'ɨj ɨ jájtyij tɨ ve'éj tɨ ajta huápuɨ'ɨj atyáatɨ'.
Muáaj, Tavástara', muáaj paj huá'cha'ɨj ɨ tyeɨ́tyee pajta ɨ tyi'tyán maj tyityaacɨ́'ɨj.
7 ¡Dios, huápuɨ'ɨj pu naa huasé'rin ɨ paj jɨn taxɨe've'!
Muéetzij mu jimi jahuoo, a'ɨ́ɨmaj ɨ tyeɨ́tyee mej mij huatyóohuɨɨre'en.
8 Tyámua' mu naa tyityaatajú'xaj
a'ɨ́jcɨ jɨme' ɨ tɨ jéehua ɨ cue'ráj tyí'sejre' a'ájna jo'paj ja'chej,
muáaj paj hua'tá'caa mej mij huaye'en a'ɨ́jcɨ jitze ɨ játya'naj tɨ naa éenye'ej muɨ'yej,
9 ji'nye muéetzij jitze pu séejre' ɨ júuricamej
ajta muéetzij jimi ɨ'ríj tyej tyij ma'unyéjnye'rej.

10 Pata'aj a'náj tɨ na'aj hua'tá'care'en ɨ paj jɨn taxɨe've' pajta ɨ paj jɨn tyámua' een
a'ɨ́ɨjma ɨ maj muéetzij muamua'tyej,
a'ɨ́ɨjma ɨ tyeɨ́tyee maj quee tyi'tɨ́j jɨn á'ɨtzeere'.
11 Capáj tyi'tá'care'en maj naatzíinajyi'can a'ɨ́ɨmaj ɨ maj óotzaahuatye'
nusu maj a'ɨ́ɨmaj nyenyo'si'tya'aj ɨ maj je'ej pua'aj tyityetyúucha'ɨj.
12 ¡Cásɨ' a'ɨ́ɨmaj mu eetávitzej ɨ maj je'ej pua'aj tyityetyúucha'ɨj!
¡A'ɨ́ɨ mu eetávitzej mej mij quee che' ájhuiixɨ'ɨn!

37

Tavástara' paj jitze tyú'ca'nyej
David tɨ ja'a'rij
1 Capáj nyu'camuɨ'ɨj tyij majta a'ɨ́ɨn pué'eenye' ɨ maj je'ej pua'aj tyityetyúucha'ɨj,
capáj pajta huá'xana've'ej a'ɨ́ɨjma ɨ maj je'ej pua'aj rɨcɨj,
2 ji'nye jiye'tzín mu huatyáhuasij, a'yájna tɨ'ɨj ɨ ɨxáj;
¡a'yaa mu tyityeeriá'huasij tɨ'ɨj ɨ tu'píj!

3 Tavástara' paj jitze tyú'ca'nyej pajta tyámua' tyi'tyía'cha'ɨj,
a'yan paj chajca ɨ cháanacaj japua pequee tyi'tɨ́j jɨn a'ɨtzéeria'aj.
4 Tyámua' paj naa tyáaxɨe've'en ɨ Tavástara',
a'ɨ́ɨ pu néijmi'i tyimuaatá'sij tyi'tɨ́j paj jéetze' xɨe've'.

5 Pajta a' júuricamej jaatá'an ɨ Tavástara',
a'ɨ́j paj jitze tyú'ca'nyej, a'ɨ́ɨ pu'ij muaatyáhuɨɨre'ej.
6 A'ɨ́ɨ pu muaatá'sij paj a'yan huasé'rihua'an tɨ'ɨj ɨ tatzárij a'ɨ́jcɨ jɨme' paj tyámua' tyi'tyía'cha'ɨj
a'yájna tɨ'ɨj ɨ xɨcáj tya'taa a'tzáaj tacuaríixpuaj.

7 Capáj je'ej tyí'nyuuca'an ɨ Tavástara' jimi,
naa paj tyu'ta'cua'nyéej petyu'chó've'en tɨ'ij a'ɨ́ɨn muaatáhuɨɨre'en.
Capáj jajaaxɨejvi'raj a'ɨ́jcɨ ɨ tɨ tyu'tyáamue'tɨj,
nusu a'ɨ́jcɨ jimi ɨ tɨ avíitzij jɨn je'ej pua'aj rɨcɨj.

8 Huatapuá'cɨtaj ɨ paj jɨn nyú'camuɨ', jó'hua'xɨj tyi'tɨ́j paj jɨn nyú'camuɨ';
capáj nyu'caj, ji'nye jéetze' pu je'ej pua'aj tye'mej.
9 Ji'nye ɨ maj je'ej pua'aj tyityetyúucha'ɨj aa mu ɨmuáj huojóohua'xɨj ɨ chuéj japua,
majta ɨ maj jitzán tyí'ca'nyej ɨ Tavástara'
a'ɨ́ɨmaj mu a'yan huochéetya'ajra'sij.

10 Capu che' a'chu á'tyeeren matɨ'ɨj quee che' ma'huá'taj muá'ju'un ɨ maj je'ej pua'aj rɨcɨj;
tyij pajta jéehua hua'huoocaj, capáj che' hua'tyoonyij.
11 Majta ɨ maj quee óotzaahuatye' a'ɨ́ɨjma pu a'rij ja'mej ɨ cháanacaj
majta juxáahuaj huacháatɨma'aj muá'ju'un.

12 A'ɨ́jna ɨ tɨ je'ej pua'aj tyi'tyúucha'ɨj a'ɨ́ɨ pu tyámua' ju'uurej tɨ'ij je'ej pua'aj jáa'uurej ɨ tyáataj tɨ tyámua' tyi'tyúucha'ɨj,
ajta jéehua huápuɨ'ɨj jaxána've'ej ja'ráasej.
13 Ajta ɨ Tavástara' pu hua'a'tzej, ji'nye a'ɨ́ɨ pu jamua'reej
tɨ arí tya'rá'iixaj a'ɨ́jcɨ jimi ɨ tɨ je'ej pua'aj tyi'tyúucha'ɨj.

14 A'ɨ́ɨmaj mu tyí'ijcunaj ɨ tyúuchun ɨ maj je'ej pua'aj tyityetyúucha'ɨj majta tyámua' tyí'uurej ɨ tú'namua'aj,
mej mij hua'antyipuá'ritye'en ɨ maj quee je'ej tyéejviicue' majta ɨ maj quee óotzaahu-atye',
ajta mej mij huó'cui'nyij ɨ maj tyámua' tyityetyúucha'ɨj.
15 Ajta a'ɨ́ɨ pu ɨ tyihuá'chuun hua'antyétzesij ɨ hua'xɨéjnyu'caa jitze,
ajta ɨ tyihuá'tu'namua' tyu'tyána'xɨj.

16 Tyi'tɨ́j tɨ cɨ́ɨ na'aj caa tyí'ijcha'ɨj a'ɨ́jna ɨ tyáatɨ' tɨ tyámua' tyi'tyúucha'ɨj
jéetze' pu tyámua' een quee tyi'tɨ́j maj jéehua tyícha'ɨj ɨ maj je'ej pua'aj tyí'tyetyeɨtyee.
17 Ji'nye Tavástara' pu hua'antyipua'ritye'sij a'ɨ́ɨmaj ɨ maj je'ej pua'aj rɨcɨj,
ajta hua'cha'ɨ́ɨj ja'mej ɨ maj tyámua' tyityetyúucha'ɨj.

18 Tavástara' pu huá'cha'ɨj a'ɨ́ɨjma ɨ maj quee tyi'tɨ́j jɨn á'ɨtzeere',
ajta jusén jɨn séeria'aj ja'mej tyi'tɨ́j maj a'ɨ́ɨmaj ancuriáa'sij.
19 Tɨ'ɨj je'ej pua'aj tyí'rɨjcaa, tɨ'ɨjta huatújri'huaj,
camu tyévi'si' séeria'aj muá'ju'un, ji'nye jéehua mu tyi'ijcha'ɨ́ɨj muá'ju'un ɨ maj tyú'cua'nyij.

20 A'ɨ́ɨmaj ɨ maj je'ej pua'aj rɨcɨj a'yaa mu tyityeetyátaasij tɨ'ɨj tu'píj tɨ huáchij,
majta ɨ maj jájcha'ɨɨre' ɨ Tavástara' a'yaa mu tyityaja'huóopua'rixɨ'ɨj tɨ'ɨj ɨ cɨtzíj.
21 A'ɨ́jna ɨ tɨ je'ej pua'aj tyi'tyúucha'ɨj a'ɨ́ɨ pu tyúunyejvi' ajta capu tyí'na'chitaj,

ajta a'ɨ́jna ɨ tyáatɨ' tɨ tyámua' tyí'tyevij a'ɨ́ɨ pu naa tyihuojó'mua'raj ajta tyú'puejve'.
22 A'ɨ́ɨjma ɨ Tavástara' tɨ tyámua' tyihuo'tyátoosij a'ɨ́ɨ mu ja'ancuriáa'sij ɨ chuéj,
ajta a'ɨ́ɨn tɨ je'ej pua'aj huá'uurej a'ɨ́ɨ mu antyipua'rij.

23 Tavástara' pu tyámua' naa tyéevi'tɨj a'ɨ́jcɨ ɨ tyáataj
ajta a'ɨ́j jitze jáavi'tɨj ɨ juyéj a'ɨ́j tɨ aráanajchi,
24 ajta tɨpua'aj eetávetyij, capu a'yan éenye'ej ja'mej,
ji'nye ɨ Tavástara' pu javi' ɨ muáca'ra'an jitze.

25 Nyáaj nu huátyamueestariaca', nyajta nyeríj vastacɨrɨe',
ajta canu a'náj jaaséj a'ɨ́jcɨ ɨ tyáataj tɨ tyámua' tyi'tyúucha'ɨj tɨ tyi'tɨ́j jɨn japuéjtzitarej
canu nyajta a'náj huo'séj ɨ yójmua'mua' maj tyi'tɨ́j huóotɨveenyij.
26 A'náj tɨna'aj pu tyihua'cu'vej, ajta tyú'nyijtye',
majta ɨ yójmua'mua' tyámua' mu naa tyityeetyátuiihuaj.

27 Ajtára' a'ɨ́jcɨ jitze ɨ tɨ je'ej pua'aj een pajta je'en tyámua' tyi'tyía'cha'ɨɨj,
a'yaa paj a'náj tɨna'aj tye'ejcha'ɨɨj puá'mej jo'paj ja'huá'chejtye'en.
28 Ji'nye Tavástara' pu jaxɨe've' a'ɨ́jcɨ ɨ tɨ tyámua' tyi'tyúucha'ɨj
ajta quee huojo'hua'naj a'ɨ́ɨjma ɨ maj quee tyi'tɨ́j jɨn á'ɨtzeere',
ajta hua'antyipua'ritye'sij a'ɨ́ɨjma ɨ maj je'ej pua'aj rɨcɨj
capu ajta huo'ta'sij maj séecan hua' jitze eeráanyej.
29 A'ɨ́ɨmaj ɨ maj tyámua' tyí'tyetyeɨtyee a'ɨ́ɨ mu ja'ancuriáa'sij ɨ chuéj
majta jusén jɨme' a'ɨ́jcɨ japua huacháatɨma'aj muá'ju'un.

30 A'ɨ́jna ɨ tyáatɨ' tɨ tyámua' tyi'tyúucha'ɨj ja'huoo'itéerican pu jɨn tyí'xaj,
a'ɨ́jna ɨ tyáatɨ' tɨ tyámua' tyi'tyúucha'ɨj a'ɨ́j pu tyí'xaj ɨ tɨ tyí'xa'puɨ'.
31 Ajta ɨ xɨéjnyu'caria'ra' tzajta' ú'sejre' je'ej tɨ ɨ Dios ra' tyí'mua'taj,
ajta quee a'náj antyípuɨtyij ɨ ju'ɨ́ɨcaj jɨme'.

32 A'ɨ́jna ɨ tɨ je'ej pua'aj rɨcɨj a'ɨ́j pu avíitzij jɨn eeve' ɨ tyáatɨ' tɨ tyámua' tyi'tyúucha'ɨj,
a'ɨ́jcɨ jɨme' tɨ a'yan tyá'xɨe've' tɨ jaajé'caj;
33 ajta ɨ Tavástara' capu tyu'tá'sij tɨ tyi'tɨ́j je'ej pua'aj ja'uurej,
capu ajta tyu'tá'sij mej mij tyi'tɨ́j jitzán pua'ritye'ej.

34 Muáaj, Tavástara' paj jitze tyú'ca'nyej, pajta ja'rá'astijre'en,
a'ɨ́ɨ pu'ij tyámua' tyimuaatyátoosij ajta muaatá'sij paj muáaj ja'ancuriá'an ɨ chuéj.
Mua' jɨ'ɨj paj jɨn hua'sejran matɨ'ɨj antyipua'rej ɨ maj je'ej pua'aj rɨcɨj.

35 Nu'ríj jaaséj a'ɨ́jcɨ ɨ tɨ je'ej pua'aj rɨcɨj, jéehua pu óotzaahuatye',
a'yaa pu jéehua tyi'tyáxamue' tɨ'ɨj ɨ cɨyéj tɨ a'áa ja'távej jo'tɨj jo'jɨ́'re'en,
36 ajta je'ej pu huárupij, capu che' ma' já'sejre',
nyáaj nu jáahuoj, ajta canu jáatyoj.

37 Pata'aj jaaséj a'ɨ́jcɨ ɨ tyáataj tɨ tyámua' een ajta quee tyi'tɨ́j jɨn á'ɨtzeere',
juxáahuaj pu naa atyeje'chaaj ja'mej a'ɨ́jna ɨ tyáatɨ'.
38 Majta ɨ maj quee tyihuojó'itej a'ɨ́ɨjma mu néijmi'caa antyipuá'ritye'sij,
a'yaa mu mij majta tyitye'entyipuá'rij a'ɨ́ɨmaj ɨ maj je'ej pua'aj rɨcɨj.

39 A'ɨ́jna ɨ tɨ huá'huɨɨre' ɨ tyeɨ́tyee maj tyámua' een Tavástara' pu jimi já'ma'can,
a'ɨ́ɨ pu'ij huo'tyáhuɨɨre'sij tɨ'ɨjta tyi'tɨ́j jéehua hua'tyesi'huaritye'ej.
40 Tavástara' pu huo'táhuɨɨre'ej mej mij huatóo'uunaj.

A'íɨ pu tyu'tá'sij mej mij huatóo'uunaj a'íɨmaj jimi ɨ maj je'ej pua'aj rɨcɨj, ajta hua' japua huatányuusij,
ji'nye a'ɨ́j mu jimi jáahuoj tɨ'ij a'íɨn huó'cha'ɨɨn.

38

*Je'ej t*ɨ tyu'tyényuunyij tɨ'ij jaatáhuoonyij tɨ ɨ Dios jaatáhuɨɨre'en
Chuíicarij David tɨ jo'tyéyu'xaca'aj, mej mij a'ɨ́jna jɨn néijmi'i tyo'támua'reej ɨ mu'véjrij
1 Tavástara', capáj nyetya'xɨ'ɨj a'ɨ́jcɨ jɨme' ɨ paj jɨn nyú'camuɨ'
capáj pajta puéjtzij nyata'care'en patɨ'ɨjta nyu'camuɨ'ɨj.
2 Ji'nye pu'ríj nye jitze rá'aj a'ɨ́jna ɨ paj jɨn puéjtzij naatá';
¡a'ɨ́j paj jɨn puéjtzij naatá' a'chu paj uhuájca'nyej!
3 A'ɨ́jna ɨ paj jɨn nyú'camuɨ' a'ɨ́jcɨ jɨme' nyej nyáaj tyi'ijxána'cɨra',
néijmi'que' nu ɨ nye tyévij jitze tyí'cui',
¡capu sɨ́ɨj tyámua' een ɨ nyacaríj!
4 Canu che' je'ej jájtyoovej a'ɨ́jcɨ jɨme' nyaj jéehua je'ej pua'aj huarɨ́j,
jéehua pu tyí'nyetyesi'huaritye' canu nyij che' tyé'viicue'.
5 A'ɨ́jcɨ jɨme' nyaj quee tyi'tɨ́j jó'itej,
pu'ríj tyépetyij ɨ nyaj jɨn tyí'puejtyi' ajta je'ej pua'aj tyaarɨe'ej.
6 A'náj tɨna'aj nu nyaxamúuritya'aj menyo'cha'can,
na'canyamua'astɨj nyajta quee je'ej tyéejtyoovej.
7 Nyahuárij pu nyacui' a'ɨ́jcɨ jɨme' ɨ nyaj puɨstaj,
¡néijmi'que' nu tyí'cui' ɨ nye tyévira' jitze!
8 Huápuɨ'ɨj nu tyí'cui' nyajta quee che' nyaca'nyej,
¡a'ɨ́jna ɨ nyaj jɨn nyeyiin nyaxɨéjnyu'caa nu jɨn nyeyiin!

9 Tavástara', muáaj paj jamua'reej je'ej nyej nyáaj tyá'xɨe've',
ajta ɨ nyaj jɨn ucayáatɨyi'ij muáaj paj asɨ́ɨj tyámua' naa tyá'mua'reej.
10 Nyaxɨéjnyu'caa pu ca'nyíin jɨn ú'tzunaj,
capu che' ma' já'sejre' ɨ nyaj jɨn uhuájca'nyej,
¡canu nyajta che' tyámua' metyóonyeej!
11 A'ɨ́ɨmaj ɨ maj tyámua' naa tyi'nya'amíincustyamua',
majta ɨ maj je'ej nyamuarimuaj,
aa mu ɨmuáj jo'tyú'uj, mej mij quee jaaséj ɨ nyaj jɨn tyí'cui'.
12 A'ɨ́ɨmaj ɨ maj nyeje'catamuɨ', tyi'tɨ́j mu jɨn avíitzij je'ej nya'uurej,
ɨ maj jaxɨe've' tɨ'ij je'ej pua'aj tyí'nya'uurej, a'ɨ́ɨ mu jaxaj je'ej maj tyina'antyipuá'ritye'en
majta a'náj tɨna'aj jaaxá'puɨ'ɨntarej mej mij avíitzij jɨn je'ej pua'aj náa'uurej.

13 Nyajta nyáaj a'yaa nu rɨcɨj tɨ'ɨj ɨ tɨ quee iityánamuaj,
cuxáa nyaj quee huá'namuajraj;
cuxáa nyaj quee atányuuve'en, canu acácuaxa'va'raj.
14 A'yaa nu een tɨ'ɨj ɨ tɨ quee iityánamuaj
ajta quee nyuuvej tɨ'ij jujapuá huatányuunyij.
15 Nyáaj nu muéetzij jimi tyi'ijchó've',
Tavástara' pajta nyaj Dios paj pué'een,
a'yaa nu tyá'xɨe've' paj muáaj nyaj jɨme' huatányuunyij.
16 A'ɨ́j nu'uj muahuavii mej mij quee nyéetzij nya'a'tzej,
mej mij quee jutyamua've'ej nyatɨ'ɨjta tyi'tɨ́j jɨn ootyá'ɨtzeere'en.

17 A'yaa pu tyi'jɨ'ré'can jɨme', nu'ríj tɨn eetávesij,
ajta quee tyápuaapua'rej ɨ tɨ tyinyetyáacui'.
18 Nyaataxájta tyi'tɨ́j nyaj jɨn ootyá'ɨtzeerej,

ji'nye capu naa nya'asej ɨ nyaj jéehua tyi'tɨj jɨn ootyá'ɨtzee.
19 Mu'ríj jéetze' huatámui'riaca' ɨ maj nyéjcha'ɨɨre';
jéehua mu ɨ maj cha'mana'aj tyi'tɨj jɨn nyéjcha'ɨɨre'.
20 Je'ej mu pua'aj nya'uurej a'ɨ́jcɨ jɨme' nyej nyáaj tyámua' naa hua' jimi tyí'uurej;
ji'nye nyáaxɨe've' nyej tyámua' rɨjcaj a'ɨ́ɨ mu mij jɨn nyéjcha'ɨɨre'.

21 Tavástara', ¡capáj juséentacan manúujɨpuan!
Nyaj Dios, ¡capáj nye jimi ajtáyi'can!
22 Nyaj Dios pajta nyaj vástara', ¡jiye'tzín paj mujo'vé'me'en pej pij naatáhuɨɨre'en!

39

Capu á'tyeeren ɨ tyaj jɨn júurij
ɨ tɨ a'ɨ́jna jɨn antyúumua'reej je'ej maj tyu'táchuiicaj. A'ɨ́ɨn tɨ jo'yú'xaca' ɨ Jedutún. Chuíicarij David tɨ jo'yú'xaca'
1 Nyáaj nu a'yan tya'tányarajcaa nyej tyámua' tyi'tyínyecha'ɨɨcaj,
nyaj quee je'ej pua'aj tyí'xajtaj,
nyaj quee je'ej pua'aj tyí'nyuuca'an
matɨ'ɨj móoj yevéjri' huatyú'uucaj ɨ maj je'ej pua'aj tyityetyúucha'ɨj.
2 Nyajta a'yan rɨjcaj tɨ'ɨj ɨ tɨ quee atányuuvej, canu tyi'tɨ́j xajtaca'aj.
¡Canu nyana'aj nyajta a'ɨ́j xajtaca'aj ɨ tɨ xá'puɨ'!
Ajta pu'ríj jéetze' tyinyetyácui'ca'aj;
3 ¡ajta ɨ nyaxɨéjnyu'caa tzajta' pu nú'tɨeexɨ'raca'aj!
A'ɨ́j nu jitze tyi'ria'mua'síma'caj, tɨ'ɨj nyatzájta' tɨéj huataséjre,
aj nu nyij ca'nyíin jɨn a'yan tyu'taxájtaca' tɨjɨn:

4 "Tavástara', naaté'exaatye' nyej nyij jáamua'reej je'ej tɨ nye jimi tye'mej
ajta a'chunyéj na'tyéeren nyaj júurij na'mej,
nyej nyij jáamua'reej nyej quee a'chu á'tyeeren nyajúurij.
5 Muáaj paj naatá' nyej nyij cɨ́ɨ nyana'aj á'tyeevi'in nyaj júurij,
capu tyi'tɨ́j pué'een muéetzij jimi ɨ nyajúuricamej.
¡Néijmi'i mu ɨ tyeɨ́tyee a'yan á'tɨjtɨ' tɨ'ɨj séej tɨ ucayáatɨra'nyij!
6 ¡Néijmi'i mu ɨ tyeɨ́tyee a'yan een tɨ'ɨj ɨ quéenyi'istarij!
Capu tyi'tɨ́j je'ej tyeetyáhuɨɨre'ej tɨpua'aj jéehua tyí'ijsɨɨre'en ɨ tɨ tyá'najchij,
ji'nye capu jamua'reej a'tɨ́j tɨ tyí'cɨ'tyij ɨ tɨ tyí'ijsɨɨre'sij.
7 Ajta tɨpua'aj a'yan tyí'eenye', Tavástara', ¿tyi'tanyí jɨn nyetyi'cho've'?
¡Muéetzij nu jimi tyi'ijchó've'!
8 Pata'aj nyajapuáj huatányuunyij a'ɨ́jcɨ jɨme' nyaj tyi'ijxána'cɨra';
capáj tyi'tá'care'en mej mij a'ɨ́ɨmaj je'ej nyojo'mua'raj ɨ maj quee ma'umuámua're'.

9 'A'yaa nu huarɨ́j tɨ'ɨj ɨ tɨ quee atányuuvej nyajta quee acácuaxa'taca',
ji'nye muáaj paj a'ɨ́ɨn pué'een ɨ tɨ néijmi'i jɨn a'yan rɨnyij.
10 Ajta capáj che' puéjtzij nyatá'care'en,
ji'nye nu'ríj huápuɨ'ɨj a'ɨ́jcɨ jɨn japuéjtzitarej.
11 Muáaj paj tyámua' ja'uurej a'ɨ́jcɨ ɨ tyévij puéjtzij paatá'caria'aj a'ɨ́jcɨ jɨme' ɨ tɨ jɨn quee xá'puɨ' huarɨ́j,
pajta a'yan ja'uurej tɨ'ɨj ɨ chuéj tɨ muɨɨnyíj tyi'tɨ́j tɨ a'ɨ́ɨn jéetze' xɨe've'.
¡Néijmi'i mu ɨ tyeɨ́tyee a'yan een tɨ'ɨj séej tɨ ucayáatɨra'nyij!

12 'Tavástara', huánamuaj je'ej nyaj a'jimi tyu'tyényuusij,
¡pata'aj tyámua' tyáanamuaj je'ej nyaj tyí'nyeyiin!,
¡capáj quee ave'nyuuca'an nyatɨ'ɨjta eetaja'ra'tajyi'can!

A'yaa nu a' jimi een tɨ'ɨj ɨ tɨ séej chuéj japua já'ma'can,
tɨ'ɨj ɨ pína'aj tɨ huayi'ij na'aj, a'yájna matɨ'ɨj ɨ nyahuásimua'cɨ'ɨj.
13 Capáj che' nyeséejra, cɨ́ɨ tyinaatá' nyej nyij ucayáatɨra'nyij,
ijíij nyej nyooj yésejre' nyajta quee xu huamuɨ́'.”

40

*Na'ráanajchij nyaj a'yan huár*ɨnyij je'ej paj muáaj tyá'xɨe've', nyaj Dios
ɨ tɨ a'ɨ́jna jɨn antyúumua'reej je'ej maj tyu'táchuiicaj. Chuíicarij David tɨ jo'yú'xaca'
1 Tavástara' nu jimi jaatyájtoo ɨ nyaj jɨn tyi'ijchó've',
a'ɨ́ɨ pu'ij ecóotutaca' tɨ'ij jáanamuaj je'ej nyaj jimi tyá'huoo,
2 nyajapuáj pu huatanyúj nyej nyij quee huámuɨ'nyij a'ájna jo'tɨj ja'tyácun,
capu tyu'tá' nyej nyij atyájcataj jo'tɨj jéehua jo'jéxaj.
A'áa pu nyaja'rá'ɨɨcatyej jo'tɨj tyámua' naa tyojo'toonyij,
tyámua' pu tyí'uurej jó'nyaj jooméj.
3 A'ɨ́ɨ pu naatá' nyej nyij jájcuacan tyu'táchuiicaj,
a'ɨ́jcɨ ɨ chuíicarij ɨ nyaj jɨn tyámua' tyaatá'an ɨ Dios.
Mamue'tɨ́j mu, matɨ'ɨj a'íj huaséj, aj mu mij tyu'tyátzaahuatyej
matɨ'ɨj mij a'ɨ́j jitze tyu'tyáaca'an ɨ Tavástara'.
4 ¡Che' huatóotyamua've'en a'ɨ́jna ɨ tyáatɨ' tɨ ɨ Tavástara' jitze tyí'ca'nyej
ajta quee a'ɨ́ɨjma jitze tyí'ca'nyej ɨ maj óotzaahuatye'
nusu a'ɨ́ɨjma ɨ maj sáanturij najchej!

5 Nyavástara' ajta nyaj Dios,
jéehua pu tyí'sejre' ɨ tɨ naa tyu'sé'rin muáaj paj tyú'taahuaca'
ajta je'ej paj jéehua ityájma tyitá'cu'vej.
¡Capu tyi'tɨ́j séejre' tɨ a'yan huasé'rihua'an patɨ'ɨj muáaj!
Nyáaxɨe've' nyaj huo'ré'ixaatye'en, nyaj a'ɨ́j tyu'taxáj,
ajta canu púj oorej nyej nyij néijmi'i tyu'taxáj.

6 Capáj muáaj a'ɨ́jna jɨn atyamua've' maj a' jimi tyu'támu'vejritaj
nusu maj jatzíj tyimuaatámu'vejritye'en,
capáj pajta jahuoo mej mij ya'muáatyee a' jimi huatámu'vejritaj
nusu maj tyi'tɨ́j tyu'tá'an a jimi pej pij a'ɨ́jna jɨn tyihuo'tú'uunyi'.
Sulu a'yaa paj huarɨ́j, muáaj paj naatá' nyej nyij iityánamuajra.
7 A'ɨ́j nu jɨn a'yan tyu'taxájtaca' tɨjɨn: Yá'nyaj huatyéjve,
a'yájna tɨ'ɨj nyaj jɨme' tyé'yu'si' ɨ yu'xarij jitze.
8 Nyaj Dios, nyéetzij pu na'ráanajchij nyaj a'yan huárɨnyij je'ej paj muáaj tyá'xɨe've',
nyaxɨéjnyu'caa tzajta' pu séejre' je'ej paj muáaj tyí'nyamua'tyej.
9 A'ɨ́ɨmaj mu mue'tɨ́j tyi'séeracaj a'tyéɨtyeristyamua'
nyatɨ'ɨj huo'taséjra tyi'tɨ́j tɨ xá'puɨ'.
¡Muáaj paj tyámua' naa tyá'mua'reej, Tavástara', nyaj quee a'náj huatyápua'riaca'!
10 Canu a'náj quee jaataxájtaca' a'ɨ́jcɨ ɨ paj jɨn tyámua' tyí'uurej,
nu'ríj jaataxájtaca' paj quee tyi'tɨ́j jɨn á'ɨtzeere' nyajta ɨ paj jɨn tahuɨɨre'.
Canu a'náj jaatyá'avaataca' ɨ paj jɨn taxɨe've' ajta ɨ tɨ jɨ'ré'can jɨme' muéetzij jimi
a'ɨ́ɨjma jimi a'tyéɨtyeristyamua' ɨ maj jéehua ará'asej.
11 Pajta muáaj, Tavástara', capáj nya'aviitze'ej ɨ paj jɨn tyámua' nyojo'mua'raj.
A'náj tɨna'aj paj nyecha'ɨɨj a'ɨ́jcɨ jɨme' ɨ paj jɨn nyaxɨe've' ajta ɨ paj jɨn tyámua' een.
12 Ji'nye jéehua pu je'ej pua'aj tyí'nya'uurej
ajta quee ɨ'ríj nyaj jaatyé'iten a'chu tɨ arí pua'máj je'ej pua'aj tyináaruuj.
A'ɨ́ɨ pu arí nyeria'naj ɨ nyaj jɨn je'ej pua'aj huarɨ́j,
canu nyij nyajta che' tyámua' metyóonyeej.

Pu'ríj jéetze' ará'asej quee ɨ nyaj cɨpuáj,
capu ij ajta che' nyaca'nyisti'.
13 Tavástara', pata'aj cui' mujo'vé'me'en pej pij nyajapuáj huatányuunyij.
Tavástara', ca'nácan paj mujo'vé'me'en pej pij naatáhuɨɨre'en.
14 ¡Miche' néijmi'i jɨn huápuɨ'ɨj tyévi'si' huataséjre'en
a'ɨ́ɨmaj ɨ maj jaxɨe've' maj na'antyipuá'ritye'en!
¡Miche' tyévi'si' séeria'aj huatóo'uunaj
a'ɨ́ɨmaj ɨ maj je'ej pua'aj nya'uuriajmuɨ'!
15 ¡Miche' jutyévi'ra'aj muatóo'uunaj
a'ɨ́ɨmaj ɨ maj je'ej pua'aj nyojo'mua'raj!
16 Majta néijmi'i a'ɨ́ɨmaj ɨ maj muéetzij muahuoo
miche' a'ɨ́ɨmaj jéehua huatóotyamua've'en,
majta ɨ maj jaxɨe've' paj hua' japua huatányuunyij
miche' a'náj tɨna'aj a'yan tyí'xajtaj tɨjɨn: "¡Va'cán pu jɨn antyúumua'reej ɨ Tavástara'!"

17 Ajta nyaj jɨme', nyaj quee je'ej tyéejviicue' nyajta quee je'ej tyéejtyoovej,
capáj nyojo'hua'nan, Tavástara'.
Muáaj paj a'ɨ́ɨn pué'een ɨ tɨ nyahuɨɨre' ajta nyajapuáj huatányuusij,
¡capáj á'tyeevi'in, nyaj Dios!

41

*Je'ej t*ɨ tyu'tyéenyuj ɨ a'tɨ́j tɨ tyí'cui'
ɨ tɨ a'ɨ́jna jɨn antyúumua'reej je'ej maj tyu'táchuiicaj. Chuíicarij David tɨ jo'yú'xaca'
1 Che' huatóotyamua've'en a'ɨ́jna ɨ tɨ a'ɨ́j jitze tyí'mua'tzej ɨ tɨ quee juca'nyej ajta quee je'ej tyéejviicue',
Tavástara' pu japuan huatányuusij tɨ'ɨjta je'ej pua'aj tyí'rɨjcaa.
2 Tavástara' pu jacha'ɨɨj ja'mej,
júuricamej pu jaatá'sij ajta tɨ'ij huatóotyamua've'en ɨ chuéj japua,
ajta quee tyu'tá'sij tɨ'ij a'yan atyojo'ré'nyej je'ej maj tyá'xɨe've' ɨ maj jájcha'ɨɨre'.
3 Tavástara' pu ca'nyíjra'aj jaatá'sij tɨ'ɨj quee che' tyé'viicue'raj,
ajta tyámua' ja'uurej a'ɨ́jcɨ ɨ tɨ jɨn tyí'cui'.

4 Nyáaj nu a'yan tyu'taxájtaca' tɨjɨn:
"Tavástara', ná'ancu'vaxɨ',
tyináahuaatye', tyij nyajta muéetzij jimi ootyá'ɨtzeerej."
5 A'ɨ́ɨmaj ɨ maj nyéjcha'ɨɨre' a'yaa mu tyá'xɨe've' tɨ'ij je'ej pua'aj tyí'nya'uurej, a'yaa mu tyí'xaj tɨjɨn:
"¿A'najnyí muɨ'nyij tyej tyij quee che' ja'tamuá're'rihua'an?"
6 Ya mu nyetyésise', majta quee tzáahuatyi'ra'aj jɨn a'yan rɨcɨj,
hua'mua'tziira'aj jitze pu séejre' néijmi'i ɨ tɨ je'ej pua'aj een,
a'aj pu ámiteere' matɨ'ɨjta cáayej jitze ajooju'un.
7 A'ɨ́ɨ mu jusɨɨre' ɨ maj nyéjcha'ɨɨre' mej mij nyéetzij naaxáj,
a'yaa mu tyí'mua'tzej nyej nyasɨ́ɨj pué'eenye' ɨ nyaj jɨn japuéjtzitarej
8 majta a'yan tyí'xaj tɨjɨn:
"Tyiyáaru' pu jimi jo'vé'mej ɨ tɨ jɨn tyí'cui',
a'ɨ́j pu jɨn huaca'aj jo'tɨj já'hui'caa ajta je'en quee che' ájchesij."
9 Ajta a'ɨ́jna ɨ tɨ tyámua' naa tyi'nya'amíincuj, nyáaj nyej jitzán tyi'ca'nyajca'aj,
ɨ tɨ nyaj jamuán tyí'cua'caria'aj, a'ɨ́ɨ pu arí ajta nyéjcha'ɨɨre'.
10 Pajta muáaj, Tavástara', ná'ancu'vaxɨ',
naatá' nyaj ájchenyij nyajta je'en a'yan huó'uurej je'ej tɨ a'ɨ́ɨjma jimi tyi'tyéevijtɨj.
11 A'yaa nu nyij tyá'mua'reeren nyaj a'yan rɨcɨj je'ej tɨ muéetzij tyimua'ráanajchi,

tɨ quee nyéetzij jɨme' jutyamua've'ej a'ɨ́jna ɨ tɨ nyéjcha'ɨɨre'.
12 Ajta nyéetzij jɨme', nyaj tyámua' tyi'tyínyecha'ɨj nyajta quee tyi'tɨ́j jɨn á'ɨtzeere',
tyámua' paj tyí'nyevi'raj mua' muáca' jɨme',
nyej nyij a'náj tɨna'aj ajamuán aja' séjre'ej.
13 ¡Che' tyámua' éenye'ej séjre'ej ɨ Tavástara', hua' Dios ɨ maj Israel jitze ajtyáma'can,
ijíij ajta jusén jɨme'!
¡Che' a'yan tyá'ra'nyij!

42

*Ɨ nyaj j*ɨn tyi'ijchó've' Dios pu jimi já'ma'can
Ɨ tɨ a'ɨ́jna jɨn antyúumua'reej je'ej maj tyu'táchuiicaj. Ɨ nyúucarij tɨ naa huánamuajrii
a'ɨ́ɨmaj maj huóomua'tziityej ɨ yójmua'mua' a'ɨ́jcɨ ɨ Coré
1 A'yájna tɨ'ɨj ɨ muaxáj tyá'huoo ɨ játya'naj tɨ'ij huaye'en,
a'yaa nu nyaj Dios, nyáaj muéetzij tyí'muahuoo.
2 A'yaa pu ɨ Dios nye jitze tyúuxɨe've' tɨ'ɨj ɨ jájtyij, a'ɨ́jna ɨ Dios júuricamej tɨ pué'een.
¿A'najnyí nyajtáhua'aj huatányesejrataj ɨ Dios jimi?
3 Tújca nyajta tɨ́ca', a'ɨ́j nu jɨn júurij ɨ nyaj eetaja'ra'tajyi'ij,
meentyij móoj a'náj tɨna'aj a'yan tyí'nye'ihuo' tɨjɨn:
"¿Jo'nyij je'ej je'en a' Dios?"

4 Nyatɨ'ɨjta a'íjcɨ jitze tyi'riá'mua'sime'en,
aj nu nyij tyi'tá'caa tɨ'ij jéehua je'ej pua'aj nye jimi tyí'rɨjcaa.
Nya'tamua're'rii nyatɨ'ɨj hua' jamuán ɨ tyeɨ́tyee ajooma'caj,
nyáaj nu ahuojóovi'tɨsima'aj jo'tɨj jo'tyéjvee ɨ tyeyúujra' ɨ Dios
tyejíihuaj a'ɨ́jcɨ jɨme' tyaj tatyamua've' tyajta tyi'muatyóotzi're'ej.
¡Va'cán tu jɨn tyámua' naa tyí'ye'estyahua'aj!

5 ¿Ji'nye nyij tyi'tɨ́j jɨn tyí'nyaxaahuataj?
¿Ji'nye nyij tyi'tɨ́j jɨn je'ej tyé'nyamua'astɨj na'mej?
Nyáaj nu nyeríj ɨ Dios jitze tyí'ca'nyej,
a'ɨ́jcɨ ɨ nyej nyooj tye'tyóotzi're'ej na'mej.
¡A'ɨ́ɨ pu nyaj Dios pué'een ajta ɨ tɨ nyaj japua huatányuusij!

6 Jéehua pu quee nú'ca'nyisti'.
A'ɨ́j nu jɨn huápuɨ'ɨj muéetzij jitze tyi'riá'mua'sij
tɨ'ɨj na'aj a'ájna ɨ játya'naj jitze Jordán tɨ ántyapuaj,
tɨ'ɨj na'aj a'ájna a jɨríj tɨ jo'quéetɨmee a' tɨ a'yan tyaja'rájtyapuaj tɨjɨn Hermón ajta a Misar.
7 A'áa pu já'namuajre' jo'tɨj je'cacúunyijmee
a'ɨ́jna ɨ tɨ ca'nyíin jɨn tyáhuaasij ɨ ta'ancáamuɨ'yej;
a'ɨ́jna ɨ jájtyij paj jéehua muáaj muya'ta'ítyacaa
a'ɨ́ɨ pu'ij arí nyajapuáj ucámuɨ'yaca'.

8 Tújca pu ɨ Tavástara' uya'ta'ítyacaa ɨ tɨ jɨn nyaxɨe've',
ajta tɨ́ca' canu ja'antyipuá'ritye'sij ɨ nyaj tyi'tyéchuiicaj
capu ajta ɨ nyaj tyényuusij ɨ Dios jimi júuricamej tɨ nyatá'caa.
9 A'yaa nu tyé'ixaatye' ɨ nyaj Dios, a'ɨ́jna ɨ tɨ nyaj japua huatányuusij tɨjɨn:
"¿Ji'nye pej pij nyojo'hua'xɨj?
¿Ji'nye nyej nyij nyaxamúuritya'aj menyo'cha'can
nyajta hua'tzɨ́ɨnye'ej a'ɨ́ɨjma ɨ maj nyéjcha'ɨɨre'?"
10 Ɨ nyacaríj pu ajta nyacui'

a'ɨ́jcɨ jɨme' maj je'ej pua'aj tyí'nyaxaj ɨ maj nyéjcha'ɨɨre',
ɨ maj a'náj tɨna'aj a'yan tyí'nye'ihuo' tɨjɨn:
"¿Jo'nyij je'ej jé'een a' Dios?"

11 ¿Ji'nye nyij tyi'tɨ́j jɨn tyí'nyaxaahuataj?
¿Ji'nye nyij tyi'tɨ́j jɨn je'ej tyé'nyamua'astɨj na'mej?
Nyáaj nu nyeríj ɨ Dios jitze tyí'ca'nyej,
a'ɨ́jcɨ ɨ nyej nyooj tye'tyóotzi're'ej na'mej.
¡A'ɨ́ɨ pu nyaj Dios pué'een ajta ɨ tɨ nyaj japua huatányuusij!

43

1 Nyaj Dios, tyámua' paj tyino'xá'puɨ'ɨntari'tze'en;
¡pata'aj naatyáhuɨɨre'en a'ɨ́ɨjma jimi ɨ tyeɨ́tyee ɨ maj quee tyá'tzaahuatye'!
¡Pata'aj nyaj japua huatányuunyij a'ɨ́jcɨ jimi ɨ tɨ tyí'hue'tacaa ajta ɨ tɨ je'ej pua'aj rɨcɨj,
2 ji'nye muáaj paj nyaj Dios pué'een pajta ɨ tɨ naatyáhuɨɨre'e!
¿Ji'nye pej pij quee nyatá'caa nyaj a' jimi séjre'ej?
¿Ji'nye nyej nyij nyaxamúuritya'aj menyo'cha'can
nyajta hua'tzɨ́ɨnye'ej a'ɨ́ɨjma ɨ maj nyéjcha'ɨɨre'?
3 Mujo'ta'ítyij ɨ nyaj jɨn atányeerej ajta ɨ tɨ jɨ'ré'can jɨme',
tɨ'ij a'ɨ́ɨn naataséjratye'en ɨ juyéj
ɨ tɨ a'áa jó'nyee jo'tɨj néijmi'i tyámua' tyejé'een,
a'ájna jo'paj muáaj ja'chej.
4 Aj nu nyij a'áa ja'rá'astij jo'tɨj jo'tyéjvee ɨ maj japuan muana'michej, nyaj Dios,
a'áa nu nyij tyimuaatatyójtzi're'ej nyetyi'chuíicaj a'ɨ́jcɨ jitze ɨ canárij,
ji'nye muáaj, nyaj Dios, muáaj paj néijmi'i ɨ nyajúuricamej jitze nyetyamua'viste'ej.

5 ¿Ji'nye nyij tyi'tɨ́j jɨn tyí'nyaxaahuataj?
¿Ji'nye nyij tyi'tɨ́j jɨn je'ej tyé'nyamua'astɨj na'mej?
Nyáaj nu nyeríj ɨ Dios jitze tyí'ca'nyej,
a'ɨ́jcɨ ɨ nyej nyooj tye'tyóotzi're'ej na'mej.
¡A'ɨ́ɨ pu nyaj Dios pué'een ajta ɨ tɨ nyaj japua huatányuusij!

44

*Je'ej tyaj tyityeetyényuunyij t*ɨ'ij ɨ Dios taatáhuɨɨre'en
ɨ tɨ a'ɨ́jna jɨn antyúumua'reej je'ej maj tyu'táchuiicaj. ɨ nyúucarij tɨ naa huánamuajrii
a'ɨ́ɨmaj maj huóomua'tziityej ɨ yójmua'mua' a'ɨ́jcɨ ɨ Coré
1 Taj Dios, tu'ríj jáanamuajri' ɨ tyaj jɨn iityanamuáarajmee,
majta ɨ tahuásimua' mu'ríj majta táa'ixaaj
je'ej paj muáaj tyi'tɨ́j huáruuj matɨ'ɨj móoj a'ɨ́ɨmaj júuricaj
je'ej tɨ tyi'tɨ́j huarɨ́j tɨ'ɨj a'ájna ɨmuáj putyí'rɨjcaa.
2 Mua' muáca' paj jɨme'
hui'ráahua'xɨj a'ɨ́ɨjma ɨ maj quee tyá'tzaahuatye',
puéjtzij paj huo'ta' a'ɨ́ɨjma ɨ maj séej chuéj japua jo'cháatɨmee
pajta je'en huo'ta' mej mij a'áa jo'cháatɨme'nyij ɨ tahuásimua'cɨ'ɨj.
3 Ji'nye capu ɨ hua' muáca' huo'ta' capu ajta ɨ tyihuá'chuun huo'ta'
mej mij a'ɨ́ɨmaj tyu'tyámue'tɨn,
camu a'ɨ́ɨmaj jaamué'tɨj a'ɨ́jcɨ ɨ chuéj.
Sulu a'ɨ́jna ɨ paj néijmi'i jɨn putyí'uurej ajta ɨ paj jɨn uhuájca'nyej.
Ajta a'ɨ́jna ɨ tɨ jéehua huanyéeri'cɨriajraa a'ɨ́jcɨ jɨme' paj muáaj a'áa jo'tyávaaca'aj,
ji'nye muáaj paj jéehua hua'xɨe'va'ca'aj.

4 ¡Muáaj paj nyaj Rey!, ¡pajta nyaj Dios!
Muáaj paj huo'ta' mej mij tyu'tyámue'tɨn a'ɨ́ɨmaj ɨ maj a'tyéɨtyeristyamua' pué'een;
5 muéetzij tu jitze ma'can huo'mué'tɨj a'ɨ́ɨjma ɨ maj tájcha'ɨɨre',
¡a' jitze ma'can tu huo'tzíinajraa a'ɨ́ɨjma ɨ maj tanyo'si'tya'ca'aj!
6 Ji'nye canu nyáaj a'ɨ́j jitze tyí'ca'nyej ɨ nyaj tú'namua',
capu ajta ɨ nye chúun naatá'sij nyej nyij tyu'tyámue'tɨn,
7 muáaj paj a'ɨ́ɨn pué'een ɨ tɨ taatá' tyej tyij huo'mué'tɨn a'ɨ́ɨjma ɨ maj tájcha'ɨɨre',
ajta tyévi'si' huo'taséjrataca' a'ɨ́ɨjma ɨ maj taxana'va'ca'aj.
8 A'náj tɨna'aj tu a'tatzáahuatye'ej tá'ju'un muéetzij jimi, taj Dios,
tyajta a'náj tɨna'aj tyi'muatyóotzi're'ej tá'ju'un.
9 Ajta papu'ríj matuuhua'xɨj,
pajta perį́j tyévi'si' taataséjrataca',
capáj che' hua' jamuán séejre' ɨ taxantáaru'ustyamua'.
10 Muáaj paj tyu'tá' tyej tyij huá'tzɨɨnye'ej a'ɨ́ɨjma ɨ maj tájcha'ɨɨre',
a'ɨ́ɨ mu tyí'tanahue' ɨ maj taxana've'
majta tyitáa'ri'racaa je'ej maj a'ɨ́ɨmaj tyá'xɨe've'.
11 Muáaj paj a'áa tojóotoj
cuxáa tyaj cánya'xɨɨ pué'eenye' mej mij táacui'nyij,
pajta tyu'tá' tyej tyij ma'úrutyej hua' tzajta' ɨ maj quee tyá'tzaahuatye',
12 muáaj paj huápuɨ'ɨj jáahuaj huo'toj a'tyéɨtyeristyamua',
pajta quee tyi'tɨ́j huamue'tɨj a'ɨ́jcɨ jɨme' ɨ paj huo'toj.
13 Muáaj paj a'yan táaruuj mej mij je'ej pua'aj tyí'taxajtaj,
a'ɨ́ɨmaj ɨ maj a véjri' huacháatɨmee tajimí a'ɨ́ɨ mu je'ej pua'aj tyí'taxaj majta tyévi'si' ta'uurej,
14 Muáaj paj tyu'tá' mej mij je'ej pua'aj tyí'taxajta ɨ maj quee tyá'tzaahuatye',
matɨ'ɨjta taaséj, a'ɨ́ɨ mu tajimí eecámu'vajra.
15 Camu a'náj jatapuá'cɨtacaa maj ná'xaahuaj,
jéehua nu nyetyevi'ra' ɨ nye nyéerimij jitze
16 a'ɨ́ɨn tɨ'ij pué'eenye' ɨ tɨ nyéjcha'ɨɨre', ɨ tɨ a'yan tyá'xɨe've' tɨ tyo'rióorɨeeraj
ajta je'ej pua'aj tyí'nyaxaj ajta hue'tzij jɨn nye jitze tyí'pua'ritye'.

17 A'yaa pu'ij tyí'ta'uurej
ajta quee a'ɨ́jna jɨme' tyaj mojo'huá'xɨj.
¡Catu a'náj tyi'tɨ́j jɨn ootyá'ɨtzeerej a'ɨ́jcɨ jitze ɨ nyúucarij ɨ paj jɨn tyitaata'íj!
18 Catu a'yan tyí'mua'tzej tyej tyij mamúurɨenyij
catu tyajta ajtacɨ́j a' juyéj jitze.
19 Ajta a'yájna, muáaj paj perį́j tatzíinajraa
a'ájna jo'maj tyi'tyán jó'cɨ'ɨj maj tyí'tyacɨ'macaa.
A'ɨ́j paj jɨn tɨe'cáanaj ɨ tɨ́ca'rij.
20 Tɨpua'aj tyamojo'hua'xɨɨnyijche', taj Dios,
tyajta je'en séej huatyáanajchej ɨ dios tyaj quee jamua'tyej,
21 muáaj paj jamua'réerejche'en,
ji'nye muáaj paj jamua'reej je'ej tɨ tyi'tɨ́j een ɨ tamua'tzíira'aj jitze.
22 Tyajta muéetzij tu jitze ma'can a'náj tɨna'aj
a'yan tyá'taca'nyej tyej tyij huácui'nyij,
a'yaa mu ta'uurej matɨ'ɨj ɨ cánya'xɨɨ ɨ maj huá'cui'nyij.

23 ¿Ji'nye pej pij tyácusij, Tavástara'?
¡Huájɨsij, huájɨsij!
¡Capáj jusén jɨme' matúujɨpuan!
24 ¿Ji'nye pej pij ja'avaaj?

¿Ji'nye pej pij ityájma tojó'hua'naj,
ɨ tyaj jéehua japuéjtzitarej?
25 Catu che' tyé'viicue' majta meríj taatyáxaahuataca',
a'ɨ́jcɨ jɨme' maj taatyása'rɨeechaca' a chóota'.
26 ¡Ájchesij,
pata'aj mujo'vé'me'en pej pij taatáhuɨɨre'en
pajta tajapuá huatányuunyij a'ɨ́jcɨ jɨme' ɨ paj va'cán jɨn taxɨe've'!

45

*Tyi't*ɨ́j maj tyámua' naa tyu'taxáj tɨ'ɨj huatyényeɨɨchej ɨ rey tɨ jɨn tyi'tyéjvee
ɨ tɨ a'ɨ́jna jɨn antyúumua'reej je'ej maj tyu'táchuiicaj, a'ɨ́jcɨ ɨ cuíinarij tɨ a'yan ántyapuaj tɨjɨn: "ɨ tzuhuáa'." ɨ nyúucarij tɨ naa huánamuajrii a'ɨ́ɨmaj maj huóomua'tziityej ɨ yójmua'mua' a'ɨ́jcɨ ɨ Coré. Chuíicarij maj jɨn huóoxɨe've'en. Jéehua pu ɨ nyúucarij tɨ naa huánamuajrii nyamua'tzíira'aj tzajta' séejre'
1 Nyatzájta' pu nyúucarij tásiseerii tɨ naa huánamuajrii,
ajta ɨ nyenyanúu pu a'yan een tɨ'ɨj ɨ tɨ jɨn tyé'yu'xaj a'ɨ́jna ɨ tɨ tyámua' naa tyí'yu'xacaa.
¡A'ɨ́j nu nyij tyámua' naa tyu'taxájtaj a'ɨ́jcɨ jimi ɨ tɨ rey jɨn tyi'tyéjvee!

2 ¡Muáaj paj a'ɨ́ɨn pué'een ɨ tɨ jéetze' naa huasé'rin hua' tzajta' ɨ tyétyacaa!
¡Mua' tyenyij jitze pu séejre' ɨ nyúucarij tɨ huápuɨ'ɨj naa huánamuajrii!
A'ɨ́j pu jɨn ɨ Dios tyámua' naa tyimuatyájtoo jusén jɨme'.
3 ¡Pata'aj tyámua' jáa'uurej a' chúun a'ɨ́jcɨ jitze ɨ paj jɨn avá'jɨ'que', muáaj paj jaayí'tɨn paj huanyo'se'en!
¡A'ɨ́j paj jɨn naa huápuɨ'ɨj huasé'rin!

4 Ajta ɨ paj jɨn naa huasé'rin a'ɨ́j pu jitze séejre' paj tyi'mué'tɨj puaaméj,
pajta nyo'se' a'ɨ́jcɨ jitze ma'can ɨ tɨ jɨ'ré'can jɨme'
pajta tyámua' tyihua'xa'puɨ'ɨntari'tze' a'ɨ́ɨjma ɨ maj quee óotzaahuatye'.
¡A'muáca' paj jɨn tyámua' tyí'uurej mej mij néijmi'i tyámua' tyo'taséj!
5 ɨ maj huacháatɨmee ɨ chájta'naj jitze a'ɨ́ɨ mu eetávitzej jo'paj ja'ra'ɨ́ɨcajmee, taj rey,
a'ɨ́jna ɨ tyiá'ɨ'rɨj huápuɨ'ɨj pu tye'entyipityíijmee a'ɨ́j pu jɨn tyí'rutyijve
hua'xɨéjnyu'caa jitze a'ɨ́ɨjma ɨ maj muájcha'ɨɨre'.

6 ɨ paj jɨn tyí'ijta, taj Dios, jusén pu jɨn séejre',
ajta a'ɨ́ɨn pué'een ɨ tɨ tyámua' naa tyí'ijta.
7 A'ɨ́j paj xɨe've' ɨ tɨ xá'puɨ' pajta jaxana've' a'ɨ́jcɨ ɨ tɨ je'ej pua'aj een.
A'ɨ́j pu jɨn ɨ Dios mua'antyíhuoo, a' Dios,
ajta muaatá' pej pij huatá'tyamua've'en
ajta muéetzij jéetze' tyámua' tyimuaatá' quee ɨ séecan ɨ maj ajamuán aja'seejre'.
8 Néijmi'i ɨ tyi'acáanaa a'yaa pu tyi'tyáarɨe' tɨ'ɨj a'ɨ́jna ɨ ɨ́ɨjcua, tɨ'ɨj ɨ áloes ajta tɨ'ɨj ɨ canéelaj,
ajta ɨ cuíinarij a jitze séejre' canárij tɨ jitze ma'can
pajta atyamua've' a'ájna jo'maj je'ráatyij ɨ maj va'cán jɨn tyityetyu'uj.
9 Hua' tzajta' ɨ úucaa ɨ maj a'jimi tyí'huɨɨre' a'ɨ́ɨ mu majta séejre' ɨ maj huápuɨ'ɨj naa huasé'rin,
a'muáca'ta' pujmua' a'ɨ́jcɨ jitze ɨ paj jitzán acájca a'áa pu já'sejre' ɨ íitɨ' tɨ va'cán jɨn tyi'tyéjvee,
ajta a'ɨ́jna jɨn tyámua' huóoruuj ɨ ooroj tɨ jéetze' tyámua' een.

10 Náanamuajri', nyiyóoj paj íitɨ',
tyámua' paj naa tyáanamuaj je'ej nyaj tyimuaaté'exaatye'ej,

huojo'huá'xɨj a'tyéɨtyeristyamua' pajta ɨ maj tyámua' naa tyí'muamua'tyej,
11 ji'nye a'ɨ́jna ɨ tɨ rey jɨn tyi'tyéjvee a'ɨ́j pu séjramu' ɨ paj jɨn naa huasé'rin,
a'ɨ́ɨ pu a' vástara' pué'een, a'yaa pu'ij tyúuxɨe've' paj ja'rá'astijre'en.
12 Íitɨ' va'cán paj jɨn tyi'tyéjvee a'ájna a Tiro,
a'ɨ́ɨmaj ɨ chíjtyaanyi'ij chájta' maj ja'chej
a'yaa mu tyá'xɨe've' maj tyi'tɨ́j tyimuaatapuéjve'en mej mij tyámua' a'jimi tyí'tyesejre'ej.
13 ¡A'yun pu iityárutyij ɨ íitɨ' va'cán tɨ jɨn tyi'tyéjvee, huápuɨ'ɨj naa huasé'rihua'aj!
¡Ajta a'yaa eenye' tyi'tyéechan tɨ'ɨj ɨ ooroj!
14 Tyámua' mu naa eenye' tyetyechéetye'en matɨ'ɨj mij já'vi'tɨn a'ɨ́jcɨ jimi ɨ rey,
majta jamuán ɨ úucaa maj jahuɨɨre',
ɨ maj majta séecan jamuán antyúunajchi.
15 A'ɨ́ɨ mu huaju' jéehua muutyámua'va'aj,
a'yaa mu mij tyuutyámua've'ej matɨ'ɨj a'úun jo'tyárutyij jo'tɨj je'rájcaj a'ɨ́jna ɨ rey.

16 A'yóojmua', taj rey,
a'ɨ́ɨ mu huatyára'sij jo'maj tyejé'ijtaca'aj ɨ ja'huásimua'cɨ'ɨj,
pajta je'en tyu'tá'sij mej mij néijmi'que' tyu'ta'ɨ́jtaj ɨ chuéj japua jo'maj jo'cháatɨmee.
17 Nyáaj nu a'yan rɨnyij mej mij jo'támua'reej je'ej paj ántyapuaj
ɨ maj hua' jitze eerányesij,
ajta mej mij jusén jɨme' tyimuaatatyójtzi're'en ɨ maj huacháatɨmee ɨ chájta'naj jitze.

46

Tavástara' pu tajamuán yésejre'

ɨ tɨ a'ɨ́jna jɨn antyúumua'reej je'ej maj tyu'táchuiicaj. Chuíicarij mej mij cɨ'sítye'rij jitze jaatáchuiicaj a'ɨ́ɨmaj ɨ Coré tyí'yojmua'
1 Dios pu taatyáhuɨɨre'ej ajta a'ɨ́ɨn pué'een ɨ tyaj jɨn uhuájca'nyej,
a'aj pu taatyáhuɨɨre'ej tyatɨ'ɨjtá quee je'ej jájtyoove'en.
2 A'ɨ́j tu jɨn quee tyi'tzɨ́ɨnye'ej tá'ju'un,
tyij ajta huatáxɨjtye ɨ cháanacaj,
tyij ajta ɨ jɨríj atyojo'cájrutyej tyétye' ɨmuáj ɨ jájritze',
3 tyij ajta tyájujhua'nasime'en ɨ jájtyij ajta jéehua á'xɨre'ej,
tyij ajta tyu'tóoca'tzɨn ɨ jɨríj a'ɨ́jcɨ jɨme' ɨ tɨ huápuɨ'ɨj nyú'camuɨ'.

4 A'ɨ́jna ɨ játya'naj tɨ mui'caquéj huatámuɨ'yaca' a'ɨ́ɨ pu tyámua'vi'ra'aj jaatá'sij ɨ chájta'naj Dios tɨ jitze ajtyáma'can,
a'ɨ́jna ɨ chájta'naj tɨ jéetze' tyámua' een tɨ ajta tajapuá já'sejre'.
5 Dios pu a'áa jé'ta' já'sejre', ajta tyámua' tyé'cha'ɨj,
Dios pu jaatyáhuɨɨre'ej tɨ'ɨjta ɨ xɨcáj eeré'nyej.
6 ɨ maj séej chuéj japua jo'cháatɨmee mu ju'ɨtziitye', majta ɨ maj tyí'ijta mu juvivej,
¡ajta ɨ chuéj pu huatáxɨjtyij tɨ'ɨj ɨ Tavástara' tyu'tá'an maj jáanamuaj ɨ nyúucaria'ra'!

7 ¡A'ɨ́jna ɨ Tavástara' tɨ néijmi'i jɨn antyúumua'reej a'ɨ́ɨ pu tajamuán yésejre'!
¡A'ɨ́jna ɨ Dios ra' a'ɨ́jcɨ ɨ Jacob a'ɨ́ɨ pu taatyáhuɨɨre'ej!

8 Musio'vá'ju' siata'aj tyu'séj ɨ tɨ huápuɨ'ɨj naa tyu'sé'rin
a'ɨ́jna ɨ Tavástara' tɨ tyú'taahuaca' ɨ cháanacaj japua,
9 pu'ríj ja'antyipuá'rij ɨ maj junyo'si'tya'ca'aj
néijmi'que' jo'tɨj joo'ástɨmee ɨ cháanacaj,
pu'ríj tyu'tyáana'xɨj ɨ tú'namua'aj,
pu'ríj tyi'ijná'xɨj ɨ tyapúusti'ij tɨ tye'entyipityíijmee ɨ maj jɨn nyo'sii,
¡ajta tyu'tyáatɨej ɨ cariáata' ɨ maj jitzán nyo'sii!

10 “¡Siata'aj jaatapuá'cɨtaj! ¡Xu'huóomua'tzɨj nyej nyáaj a'ɨ́ɨn pué'een ɨ Dios!
¡Nyáaj nu hua' japua séejre' néijmi'caa jimi ɨ maj séej chuéj japua jo'cháatɨmee!
¡Nyáaj nu japuan séejre' néijmi'que' ɨ cháanacaj!”

11 ¡A'ɨ́jna ɨ Tavástara' tɨ néijmi'i jɨn antyúumua'reej a'ɨ́ɨ pu tajamuán yésejre'!
¡A'ɨ́jna ɨ Dios ra' a'ɨ́jcɨ ɨ Jacob a'ɨ́ɨ pu taatyáhuɨɨre'ej!

47

*Dios pu a'*ɨ́ɨn pué'een ɨ tɨ Rey jɨn tyi'tyéjvee néijmi'que' ɨ cháanacaj japua
ɨ tɨ a'ɨ́jna jɨn antyúumua'reej je'ej maj tyu'táchuiicaj. Chuíicarij a'ɨ́ɨmaj maj jo'yú'xaca'
ɨ yójmua'mua' a'ɨ́jcɨ ɨ Coré
1 ¡Siahuóotyamua've', néijmi'que' tɨ'ɨj na'aj tyi'chájta'najmee!
¡Siajta huatyényuunyij ɨ Dios jimi siajíihuaj a'ɨ́jcɨ jɨme' siaj jutyamua've'!
2 Ji'nye a'ɨ́jna ɨ Tavástara', jútye' ɨmuáj tɨ já'sejre', huápuɨ'ɨj pu tzɨ́ɨnyi're',
a'ɨ́ɨ pu a'ɨ́ɨn pué'een ɨ tɨ va'cán Rey jɨme' tyi'tyéjvee néijmi'que' ɨ cháanacaj japua.
3 Hua'ajtavi'tɨj ɨ maj chájta' jo'cháatɨmee ajta a'ɨ́ɨjma ɨ maj séej chuéj japua já'ma'can
ajta je'en huo'ta'íj mej mij ityájma ta'rá'astijre'en.
4 Pu'ríj ja'antyíhuoj a'ɨ́jna ɨ tɨ ityájma tyí'tacɨ'tyij,
a'ɨ́ɨn tɨ'ij pué'een ɨ Jacob tɨ jɨn óotzaahuatye', a'ɨ́jcɨ ɨ tɨ jéehua jaataxɨé'vej.

5 Dios ɨ Tavástara' pu'ríj huatyéeyixɨj ɨ ju'ɨpuáa jitze
hua' tzajta' ɨ maj jutyamua've'ej mejijhuaj majta ɨ trompéetaj maj jitze tyí'cɨ'sitye'.
6 Setyu'táchuiicaj, setyu'táchuiicaj ɨ Dios jimi.
Setyu'táchuiicaj, setyu'táchuiicaj a'ɨ́jcɨ jimi ɨ tɨ Rey jɨn tyi'tyéjvee tajimí.
7 A'ɨ́j xu huatáchuiicaj ɨ tɨ naa huánamuajrii ɨ Dios jimi,
ji'nye a'ɨ́ɨ pu a'ɨ́ɨn pué'een ɨ tɨ Rey jɨn tyi'tyéjvee néijmi'que' ɨ cháanacaj japua.
8 ¡Dios pu a'ɨ́ɨn pué'een ɨ tɨ Rey jɨn tyi'tyéjvee a'ɨ́ɨjma jimi ɨ maj séej chuéj japua jo'cháatɨmee!
¡Dios pu arí acáayixɨj ɨ ju'ɨpuáa jitze tɨ naa een!
9 A'ɨ́ɨmaj ɨ tyétyacaa maj jéetze' juxɨe've' a'ájna jo'maj jo'cháatɨmee
a'ɨ́ɨ mu hua' jitze ajtyáhuiixɨ'ɨj ɨ tyeítyeristyamua'me'en ɨ Dios ra' a'ɨ́jcɨ ɨ Abraham,
10 ji'nye ɨ Dios pu jimi je'ráma'can ɨ maj jɨn putyí'uurej ɨ cháanacaj japua.
¡A'ɨ́ɨ pu néijmi'caa japua tyí'ijta!

48

*A'*ɨ́jna ɨ Sión tɨ jɨn naa huasé'rin, chájta'naj tɨ pué'een Dios tɨ jitze ajtyáma'can
Chuíicarij. Chuíicarij a'ɨ́ɨmaj maj jo'yú'xaca' ɨ yójmua'mua' a'ɨ́jcɨ ɨ Coré
1 ¡Va'cán pu jɨn tyi'tyéjvee ɨ Tavástara'!
¡A'ɨ́jna ɨ taj Dios tyámua' pu een tyej tyij jimi tyu'táchuiicaj
ɨ chájta'naj tɨ jitzán ajtyáma'can ajta a'ájna jo'tɨj néijmi'i tyámua' tyejé'een ɨ jɨríj jitze!

2 ¡Naa pu huasé'rin a'ɨ́jna ɨ jɨríj tɨ ájtyeej ɨ tɨ a'yan ántyapuaj tɨjɨn Sión,
a'ájna pujmua', jo'tɨj jo'tá'asej ajtyapuáj ɨmuáj tɨ séejre'!
¡A'ɨ́ɨ pu tyámua'vi'ra'aj pué'een néijmi'que' ɨ chuéj japua!
¡A'ɨ́ɨ pu pué'een ɨ chájta'naj tɨ ve'éj a'ɨ́ɨn tɨ ja'a'rij ɨ Rey tɨ jɨn tyi'tyéjvee!

3 Dios pu a'áa já'sejre' a Jerusalén a'ájna jo'maj je'ráatyij ɨ maj tyí'ijta;
Dios pu a'yan tyu'tóosejrataca' tɨ'ɨj jo'tɨj jáaɨ'rij tɨ'ij tyámua' tyihuo'tyáhuɨɨre'en.
4 Ji'nye a'ɨ́ɨmaj mu tyúusɨɨj ɨ maj rey jɨn tyityetyu'uj
aj mu mij néemi'ij a'ɨ́j jimi huataje'yaca';

5 ajta matɨ'ɨj jaaséj ɨ chájta'naj je'ej mu tyo'taséj,
majta quee che' je'ej jájtyoova'aj aj mu mij huatóo'uj.
6 A'ɨ́ɨ pu hua' jimi huatyá'ɨtzee ɨ maj jɨn tyu'tátzɨɨnye'en:
huápuɨ'ɨj pu hua'cui'ca'aj, a'yájna tɨ'ɨj íitaj tɨ ootacuí'nyej tɨ'ɨj tyiyóoj ja'mej;
7 pahua'antyipuá'rij ɨ maj tyí'ijta a'yájna tɨ'ɨj ɨ áacaj a'áa tɨ pujmua' je'ré'nyinyii jo'tɨj ɨ xɨcáj jé'ejnyinyiij, ɨ tɨ huo'tyáana'xɨj ɨ báarcuj a'áa maj já'sejre' a' tɨ a'yan tyaja'rájtyapuaj tɨjɨn Tarsis.
8 A'ájna a chájta'naj jitze taj Dios tɨ ja'a'rij,
ɨ Tavástara' ɨ tɨ néijmi'i jɨn antyúumua'reej,
a'ɨ́j tu tyeríj huaséj ɨ tajɨ'ɨj jɨme'
a'yájna matɨ'ɨj meríj tyitáa'ixaatya'ca'aj,
¡Dios pu jusén jɨme' tyámua' tye'cha'ɨ́ɨj ja'mej ɨ chájta'naj Jerusalén!

9 Taj Dios, a'ájna jé'ta' a' tyeyúuj tzajta'
a'áa tu a'ɨ́j jitze tyí'mua'tzej ɨ paj va'cán jɨn taxɨe've'.
10 Taj Dios, néijmi'que' mu ɨ cháanacaj japua tyámua' tyimuatá'caa
a'yájna tɨ'ɨj tya'ráanajchi a'ɨ́jcɨ jitze je'ej paj ántyapuaj.
A'ɨ́jna ɨ paj néijmi'i jɨn putyí'uurej a'ɨ́j paj jɨn tyámua' naa tyá'xa'puɨ'ɨntare'.

11 ¡Miche' néijmi'i huatóotyamua've'en a'ájna a tɨ a'yan tyaja'rájtyapuaj tɨjɨn Sión!
¡Miche' tyítzunaxɨ'ɨn muutyámua'va'aj ɨ chájta'naj jitze a'áa tɨ tyeje'ejtyáma'can a Judá
a'ɨ́jcɨ jɨme' je'ej paj tyámua' naa tyaaxá'puɨ'ɨntarej!

12 Siata'aj eetyácɨɨnyej a'ájna a Sión
siajta je'en jaatyé'iten a'chu tɨ ará'asej ɨ chi'ij tɨ ajtɨ́tɨ'ɨjmee;
13 xaaséj ɨ tɨ atátaavijhuaj ajta jo'maj je'ráatyij a'ɨ́ɨmaj ɨ maj tyí'ijta,
tɨ'ij ɨ'ríitan siaj huo'té'exaatye'en
a'ɨ́ɨjma ɨ maj ja'mua jitze eerányesij
14 tɨ a'yan een ɨ taj Dios
tɨ'ɨj na'aj yu tɨ jo'ca'aj ajta jusén jɨme'.
¡A'ɨ́ɨ pu a'ɨ́ɨn pué'een ɨ tɨ táavi'tɨj ijíij ajta jusén jɨme'!

49

*A'*ɨ́jna ɨ túmii capu néijmi'i putyí'uurej
ɨ tɨ a'ɨ́jna jɨn antyúumua'reej je'ej maj tyu'táchuiicaj. Chuíicarij a'ɨ́ɨmaj maj jo'yú'xaca'
ɨ yójmua'mua' a'ɨ́jcɨ ɨ Coré
1 Tyámua' xu naa a'íj tyu'namuaj,
chájta'naj siajta néijmi'i ɨ siaj a'yan huacháatɨmee ɨ cháanacaj japua,
2 a'yaa pu'uj tána'aj tyihuá'ixaatye' ɨ maj chíjtyaanyi'ij ajta a'ɨ́ɨjma ɨ maj quee je'ej tyéejviicue',
tɨ'ɨj ajta a'ɨ́ɨjma ɨ maj uhuácaca'nye' ajta a'ɨ́ɨjma ɨ maj tyóoxaahuaj.
3 A'yaa nu tyu'taxájtaj tɨ'ɨj ɨ tɨ jéehua tyojó'itej
nyajta a'ɨ́j huataxájta tyi'tɨ́j tɨ ú'sejre' ɨ nyatzájta',
4 tyámua' nu tyá'namuajran je'ej maj tyí'xaj ɨ maj jéehua tyojó'itej,
nyajta ɨ canárij jitze jaataxájtaj tyi'tɨ́j nyaj avaataca'aj ɨ nyatzájta'.

5 ¿Ji'nye nyej nyij tyí'tzɨɨnye'ej na'mej
tɨ'ɨj a'ájna atyojo'ré'nyej a'ɨ́jcɨ ɨ xɨcáara' tɨ jitzán je'ej pua'aj tyi'éenye'ej ta'mej,
nyatɨ'ɨj a'ɨ́jna jɨn curiá'nami'huaj
ɨ maj jɨn je'ej pua'aj rɨcɨj ɨ maj nyéjcha'ɨɨre'?
6 A'ɨ́ɨmaj mu a'ɨ́j jitze tyí'ca'nyej ɨ maj jéehua tyí'ijcha'ɨj

majta a'ɨ́j jɨn óotzaahuatye' tyi'tɨ́j maj jéehua tyú'cha'ɨj,
7 ajta capu a'tɨ́j púj oorej tɨ jusɨ́ɨj jujapuá huatányuunyij
nusu tɨ tyaanájchitye'en ɨ Dios tɨ'ij japuan huatányuunyij ɨ júuricama'ra'.
8 ¡Capu túmii séejre' ɨ tɨ jɨn ɨ'ríj tɨ'ij a'tɨ́j jáananan ɨ júuricama'ra' ɨ tyévij,
9 tɨ'ij jusén jɨn júurij já'ra'nyij ajta je'en jáahuɨɨre'en tɨ'ij quee huámuɨ'nyij!
10 Ji'nye a'yaa pu tyí'sejre' maj néijmi'i juxa'aj mana'aj tyí'tyacu'vacaa,
a'ɨ́ɨmaj ɨ maj tyojó'itej ajta a'yan cha'tána'aj tyihuá'uurej ɨ maj quee tyojó'itej,
ajta je'en séecan tyí'cɨ'tyij ɨ maj jéehua tyí'ijcha'ɨica'aj.
11 Tyij majta tyámua' naa tyo'tyéyu'xaca' jo'maj tyaja'tachuéj,
a'áa mu jusén jɨn ja'séeria'aj muá'ju'un jo'maj tyityajá'ava'tacaa,
¡a'áa mu jusén jɨme' jo'tyá'ɨtzeere'ej!

12 Capu jusén jɨme' séejre' ɨ tyévij, tyij ajta huápuɨ'ɨj chíjtyaanyi' pué'eenye',
a'yaa pu cha'tána'aj tyí'muɨ'nyij matɨ'ɨj ɨ tyi'tyán maj tyityaacɨ́'ɨj.

13 A'yaa mu tyitye'entyipuá'rij a'ɨ́ɨmaj ɨ maj jujɨ́ɨmua'aj jujitzé tyí'ca'nyej,
a'yaa mu tyitye'entyipuá'rij a'ɨ́ɨmaj ɨ maj jujɨ́ɨmua'aj tyámua' tyúuxaj.
14 A'ɨ́ɨjma ɨ tyeɨ́tyee, a'ɨ́ɨ pu hua'ajséejra ɨ tɨ tye'entyípuaapua'rityee
a'áa pu'ij huojóovi'tɨj jo'maj tyityajá'ava'tacaa
a'yaa pu cuxáa maj cánya'xɨɨ pué'eenye'.
Tɨ'ɨj eeré'nyej ɨ xɨcáj,
a'ɨ́ɨmaj mu hua' jimi tyu'tyámue'tɨj ɨ maj tyámua' tyityetyúucha'ɨj,
majta a'ɨ́ɨmaj camu che' uhuácaca'nye'ej muá'ju'un
a'áa mu mij jo'tyá'ɨtzeere'ej jo'maj tyityajá'ava'tacaa.
15 Ajta ɨ Dios pu nyajapuáj huatányuusij nyej nyij quee huámuɨ'nyij,
ji'nye a'ɨ́ɨ pu ná'vi'tɨn jo'tɨj a'ɨ́ɨn já'sejre'.

16 Capáj je'ej tyá'mua'ajcaj tɨpua'aj a'tɨ́j huatyoochíjtyaanyi'taj;
ajta arí jéetze' naa huasé'rihua'an ɨ chi'ra'an,
17 ji'nye tɨ'ɨj huámuɨ'nyij capu tyi'tɨ́j á'tɨnyij,
capu ajta ɨ tɨ jɨn naa huasé'rihua'aj jamuán a'áa jo'tyá'ɨtzeere'ej jo'maj yo'tyá'avaataj.
18 Tyij ajta jutyamua've'ej tɨ'ɨj ooj ajá'chajcaj,
majta ɨ tyeɨ́tyee tyámua' naa tyá'xajta a'ɨ́jcɨ jɨme' tɨ chíjtyaanyi' pué'een,
19 a'náj pu atyojo'ré'nyesij ɨ xɨcáara' tɨ jitzán muɨ'nyij,
a'aj pu'ij quee che' jaséjran ɨ tɨ jɨn huányeeri'ij.

20 Capu jusén jɨme' séejre' ɨ tyévij, tyij ajta huápuɨ'ɨj chíjtyaanyi' pué'eenye',
a'yaa pu cha'tána'aj tyí'muɨ'nyij matɨ'ɨj ɨ tyi'tyán maj tyityaacɨ́'ɨj.

50

*Dios pu a'*ɨ́ɨn pué'een ɨ tɨ néijmi'i tyámua' naa tyá'xa'puɨ'ɨntare'
Chuíicarij a'ɨ́ɨn tɨ ja'a'rij ɨ Asaf
1 ɨ Tavástara', a'ɨ́jna ɨ Dios tɨ tyihuá'ijtye' séecan ɨ dioosij, a'ɨ́ɨ pu arí tyu'taxájtaca',
a'ɨ́ɨjma pu huatajé ɨ maj a'yan huacháatɨmee ɨ cháanacaj japua
tɨ'ɨj na'aj jo'tɨj jé'ejnyinyiij ɨ xɨcáj ajta jo'tɨj ja'ancáru'pij.
2 Dios pu jɨn huányeeri'ij a'ájna a Sión,
a'ɨ́jna ɨ chájta'naj tɨ tyámua' een ajta naa huasé'rin.
3 A'ɨ́jna ɨ taj Dios pu aje'cáamej, ajta capu xájtari'
tɨéj tɨ néijmi'i tyojó'jɨpuaj pu anaquéej jimi huaméj,
majta ca'nyíin jɨn tyéviiyij a'ɨ́jcɨ jimi.
4 Jútye' ɨmuáj, Dios pu a'ɨ́j huatajé ɨ tajapuá tɨ séejre' ajta a'ɨ́jcɨ ɨ cháanacaj

mej mij jaaséj je'ej tɨ tya'ajpuéetzij ja'mej ɨ chájta'naj a'ɨ́j tɨ jitze ajtyáma'can.

5 “Siahua'ajsɨɨre' a'ɨ́ɨjma ɨ maj tyámua' nyéetzij tyiná'astijre',
a'ɨ́ɨmaj ɨ maj nye jimi tyi'tɨ́j jɨn tya'tóoraj
a'ɨ́jcɨ jɨme' maj nye jimi tyu'támu'vejritaca'.”
6 Ajta ɨ tajapuá tɨ séejre' pu jatyáxajta tɨ ɨ Dios tyámua' éenye'ej séejre'.

7 “Setyú'namuaj, Israel siaj jitze ajtyáma'can, chájta'naj nye jitze siaj ajtyáma'can,
néijmi'i nu tyámua' naa a' jimi tyu'taséjrataj.
¡Nyáaj nu Dios pué'een! ¡Nyáaj nu ja'mua Dios pué'een!
8 Canu a'ɨ́jna jɨn quee muasej mu paj nye jimi tyí'mu'vejritaj
ajta ɨ ya'muáatyee paj huá'teeraj pej pij naatyátzaahuatye'en.
9 Canu ɨ visáaru'uj muahuavii ɨ paj hua'aj ya'muaj
canu nyajta ɨ túuru'uj ɨ maj iira'uj a' cúraarita',
10 ji'nye nyéetzij mu nya'a'rij néijmi'i ɨ tyi'tyán maj tyityaacɨ́'ɨj,
a'yájna matɨ'ɨj majta ɨ maj huo'ya'muaj jo'maj jo'cháatɨmee,
11 nyéetzij mu nya'a'rij ɨ pína'see maj huacɨ́j ɨ jɨríj jitze
majta néijmi'i matɨ'ɨj mana'aj pua'máj tyityáaxoo a'ɨtzitáj.
12 Tɨpua'aj nyáaj nye í'cuataj, canu muéetzij muate'exáatye'nyijche'en,
ji'nye ɨ cháanacaj pu nyéetzij nya'a'rij, ajta néijmi'i tyi'tɨ́j tɨ jitzán tyí'sejre'.
13 ¿Ca' a'ɨ́j nyacua'caa ɨ huá'hue'ra' ɨ túuru'uj
nusu a'ɨ́j nyeya'caa ɨ hua' xuure' ɨ chíutyee maj túuru'uj?
14 ¡Che' a'ɨ́jna ɨ paj jɨn tyé'tyojtzi're' a'ɨ́ɨn pué'eenye' ɨ paj jaatámu'vejritye'sij ɨ Dios,
pajta a'yan huárɨnyij je'ej paj tya'tá'ratziiri' a'ɨ́jcɨ jimi ɨ tɨ jútye' ɨmuáj já'sejre'!
15 Pata'aj nye jimi huatyényuunyij patɨ'ɨjta quee je'ej tyéejtyoove'en,
nyáaj nu ajapua huatányuusij, pajta je'en muáaj naatyátzaahuatye'sij.”

16 Ajta a'ɨ́jcɨ ɨ tɨ je'ej pua'aj rɨcɨj Dios pu a'yan tyé'ixaatye' tɨjɨn:
“¿Tyi'tanyí jɨn puaatá'cɨ'puaj pej pij a'ɨ́j á'mua'tyej ɨ nyenyúucaa
nusu paj jaxajta tyi'tɨ́j nyaj jɨn tya'tányaratziiri',
17 tɨpua'aj quee mua'ránajchij nyej nyáaj tyámua' mua'uurej
pajta quee tzáahuatyi'ra'aj jimi tyícha'ɨj ɨ nyenyúucaa?
18 A'ɨ́j paj tyámua' naa tyu'tyéjeevij ɨ tɨ tyí'nahua',
¡pajta huá'jaahuatye' ɨ tyeɨ́tyee maj jéehua tyí'xana'cɨre'!
19 A'ɨ́jcɨ jimi ɨ tɨ je'ej pua'aj een ajta ɨ maj hue'tzij huá'taavijre'
a'ɨ́j pu jɨn tyámua' een mua' nyanúu ajta mua' tyenyij.
20 Hue'tzij paj jɨn je'ej pua'aj tyá'xaj a'ihuáara',
¡a'ɨ́j paj je'ej pua'aj uurej a'ihuáara'!
21 A'íj paj néijmi'i jɨn a'yan huarɨ́j, nyajta nyáaj canu huatanyúj,
a'yaa paj tyi'riá'mua'aj nyej nyáaj nyajta a'yan tyi'tyínyecha'ɨɨca'aj patɨ'ɨj muáaj.
Ajta a'yaa nu tyimua'rájeevij a'jɨ́ɨsa'puaj,
¡tyámua' nu tyimuá'xa'puɨ'ɨntari'tze'en!

22 ’A'íj xu tyámua' tyojo'itéej xá'ra'nyij, mua'aj mu siaj yó'hua'naj ɨ Dios,
nyej nyij quee nyáaj huatyényechenyij nyaj jamua'antyipuá'ritye'en
ajta je'en quee maja' a'tɨ́ɨtan tɨ'ij ja'mua japua huatányuunyij.
23 A'ɨ́jna ɨ tɨ a'ɨ́j naatámu'vejritye'en ɨ tɨ tyinaatatyójtzi're'en, a'ɨ́ɨ pu naatyátzaahuatye'sij.
¡Nyáaj nu a'ɨ́j japua huatányuusij ɨ tɨ tyámua' tyu'méj ɨ nyaj juyéj jitze!”

51

Nyaj Dios, ná'ancu'vaxɨ' nyéetzij
ɨ tɨ a'ɨ́jna jɨn antyúumua'reej je'ej maj tyu'táchuiicaj. Chuíicarij David tɨ ja'a'rij, tɨ'ɨj ɨ
Natán Dios tɨ jitze ma'can tyí'xaj jajtyá'xɨj a'ɨ́jcɨ jɨme' tɨ huóoxana'cɨrej a'ɨ́jcɨ jamuán ɨ
íitaj Betsabé tɨ ántyapuaj
1 A'ɨ́jcɨ jɨme' ɨ paj jɨn taxɨe've', nyaj Dios, ná'ancu'vaxɨ' nyéetzij;
a'ɨ́jcɨ jɨme' ɨ paj tyámua' naa tyí'nyaxɨe've', oorió'uunaj tyi'tɨ́j nyaj jɨn ootyá'ɨtzee.
2 ¡Nyacájo'sin a'ɨ́jcɨ jɨme' ɨ nyaj quee tyámua' huarɨ́j!
¡Tyinaatú'uunyi'ri' tyi'tɨ́j nyaj jɨn tyi'ijxána'cɨra'!
3 Nyáamua'ree nyaj quee tyihuojó'iteeca'aj,
capu ɨ'ríj ɨ nyamua'tzíira'aj jitze nyej nyij jo'rio'uunaj tyi'tɨ́j nyaj jɨn tyi'ijxána'cɨra'.
4 Muéetzij jimi nu ootyá'ɨtzee, muéetzij nu'uj jimi ootyá'ɨtzee,
je'ej pua'aj nyetyi'tyinyecha'ɨɨj, a'ɨ́jcɨ jɨme' ɨ tɨ quee xá'puɨ' muéetzij jimi.
A'ɨ́j pu jɨn a'yan tyí'xa'puɨ' paj tyámua' tyino'xá'puɨ'ɨntari'tze'en;
ajta quee tyi'tɨ́j jɨn á'ɨtzeere' je'ej paj muáaj tyihuá'xɨjtye'en.

5 A'yaa pu tyi'jɨ'ré'can jɨme', nyaj je'ej pua'aj tyi'tyévistaj nyatɨ'ɨj huanɨe'huaca';
jéehua nu tyi'ijxána'cɨra'ca'aj tɨ'ɨj na'aj ɨ náanaj tyinaaxá'pueeri'.
6 A'yaa pu tyi'ja'yájna, paj muáaj jaxɨe've' a'ɨ́jcɨ ɨ xɨéjnyu'carij tɨ tyámua' tyo'cájmua'rej,
pajta ɨ nyamua'tzíira'aj jitze períj tyámua' tyinu'cámua'riityej.
7 Pata'aj naajájcuare'en hisoopoj xamue' jɨme', aj nu nyij tyámua' éenye'ej na'mej;
nyacájo'sin, aj nu nyij jéetze' huatyácueenarij quee ɨ séerij.
8 Pajta jéehua naata'an ɨ nyaj jɨn huatányetyamua've'en
jájcuan paj naatatyámua'viste'en, tyij pajta períj puéjtzij naatá'.
9 Capáj che' ja'sejra tyi'tɨ́j nyaj jɨn á'ɨtzeere'
pajta néijmi'i oorió'uunaj ɨ nyaj jɨn je'ej pua'aj huarɨ́j.

10 Nyaj Dios, ¡séej nu'cáxɨejnyu'caritye' tɨquee tyi'tɨ́j jɨn á'ɨtzeere'!,
¡pajta júuricamej naata'an tɨ jájcuaj tɨ ajta tyámua' tyi'tyúucha'ɨj!
11 Capáj a'áa nyojóojɨpuan jo'paj quee já'sejre'
capáj pajta náari'racare'en a'júuricamej tɨ tyámua' een.
12 Naatá' nyaj jájcuan jɨn huatányetyamua've'en a'ɨ́jcɨ jɨme' paj nyajapuáj huatányuusij;
tyámua' paj tyí'nyevi'raj a'ɨ́jcɨ jɨme' a'júuricamej tɨ jéehua tyihua'cu'vej,
13 nyej nyij nyáaj huo'mua'tyej a'juyéj a'ɨ́ɨjma ɨ maj quee tyihuojó'itej
mej mij majta a'ɨ́ɨmaj muá'antzaahuatye'en ɨ maj tyi'ijxána'cɨra'.
14 Nyajapuáj huatányuuchij nyej nyij quee che' tyí'tyacui'ijca,
nyaj Dios, muáaj paj a'ɨ́ɨn pué'een ɨ Dios tɨ nyajapuáj huatányuusij,
aj nu nyij a'ɨ́j huatáchuiicaj paj muáaj tyámua' éenye'ej séejre'.

15 Tavástara', naatá' nyej nyij tyu'taxáj,
aj nu nyij nye tyenyij jɨn muéetzij jimi tyu'táchuiicaj.
16 Ji'nye capáj jaxɨe've' maj tyí'muamu'vejritye'ej nusu maj ya'muáatyee tɨeeraj a' jitze ma'can,
ɨ'ríj nyej nyáaj a'ɨ́j tyimuaatá'an, ajta capu a'ɨ́ɨn tyimua'ráanajchi.
17 A'ɨ́jna ɨ mu'véjrij ɨ Dios jimi a'ɨ́ɨ pu a'ɨ́ɨn pué'een ɨ júuricamej tɨ japuéjtzitarej,
¡capáj muáaj jaatyáxaahuataj, nyaj Dios, ɨ xɨéjnyu'carij tɨ jéehua japuéjtzitarej!

18 Axɨe'vi'ra' paj jɨn tyámua' tyeetyátoosij ɨ Sión;
ajtáhua'aj atátaahuaj ɨ tɨ jɨn curiá'nami' ɨ Jerusalén.
19 Aj pej pij ja'ancuriá'an je'ej tɨ tyi'tɨ́j muéetzij jimi tyúuxɨe've',
a'ɨ́jna ɨ mu'véjrij ajta ɨ ya'muáatyee maj hua'te'racaa;

aj mu mij visáaru'uj huatámu'vejritaj a'ɨ́jcɨ japua ɨ maj jitzán muana'michej.

52

*Capu tyi't*ɨ́j huɨɨre' ɨ tɨ jɨn óotzaahuatye' a'ɨ́jna ɨ tɨ je'ej pua'aj rɨcɨj
ɨ tɨ a'ɨ́jna jɨn antyúumua'reej je'ej maj tyu'táchuiicaj. Je'ej tɨ tyihuo'muá'tyej a'ɨ́jna ɨ David, tɨ'ɨj ɨ Doeg Edom tɨ já'ma'can Saúl jimi ujó'mej tɨ'ij jaaté'exaatye'en tɨ ɨ David a'áa jo'tyávaaca'aj jo'tɨj ɨ Abimélec ja'chej

1 ¿Ji'nye pej pij a'ɨ́jna jɨn á'atzaahuatye' ɨ paj jɨn je'ej pua'aj rɨcɨj, mu paj néijmi'i putyí'uurej?
¡A'ɨ́ɨ pu jusén jɨme' séejre' ɨ Dios tɨ jɨn taxɨe've'!
2 A'ɨ́j papu'uj curia'mua'sij pej pij je'ej pua'aj huárɨnyij,
mua' nyanúu pu je'ej pua'aj tyí'uurej a'yájna tɨ'ɨj ɨ náhuaaj tɨ tyí'ɨtzɨj.
3 A'ɨ́ɨ pu jéetze' mua'ráanajchij ɨ tɨ je'ej pua'aj een quee ɨ tɨ xá'puɨ',
a'ɨ́j paj jéetze' xɨe've' ɨ tɨ hue'tzij pequee a'ɨ́jcɨ ɨ tɨ jɨ'ré'can jɨme'.

4 Nyanúrij tɨ tyí'hue'tacaa,
a'ɨ́j paj xɨe've' ɨ nyúucarij tɨ tye'entyípuaapua'rityee,
5 a'yaa pu'ij ajta ɨ Dios tyimua'antyipuá'ritye'sij jusén jɨme',
a'ɨ́ɨ pu muaatyévi'raj ajta je'en mui'rárɨesij a'chi'táj, ajta muáari'raj a'júuricamej.

6 A'ɨ́ɨmaj ɨ maj já'astijre' ɨ Dios, a'íj mu séjran majta je'en tyu'tátzɨɨnye'ej;
majta a'ɨ́j mu huatyáxaahuataj ɨ tyáataj, a'yan metyi'xáataj tɨjɨn:
7 "Cásɨ' a'ɨ́jna ɨ tɨ quee jahuoo tɨ'ij ɨ Dios jaatyáhuɨɨre'en,
ɨ tɨ a'ɨ́j jitze tyí'ca'nyej ɨ tɨ jéehua tyí'ijcha'ɨj
ajta quee jatapuá'cɨtacaa tɨ je'ej pua'aj rɨjcaj."
8 Nyajta nyáaj a'yaa nu een tɨ'ɨj ɨ ítyeɨ'rij tɨ naa tyi'hua'raa
a'ájna jo'tɨj jo'tyéjvee ɨ tyeyúujra' ɨ Dios;
¡a'náj tɨna'aj nu a'ɨ́j jitze tyí'ca'nyej ɨ tɨ jɨn taxɨe've'!

9 Nyaj Dios, a'náj tɨna'aj nu tyimuaatatyójtzi're'ej a'ɨ́jcɨ jɨme' je'ej paj tyi'tɨ́j huáruuj;
muéetzij nu jimi tyi'ijchó've'ej hua' jamuán ɨ maj tyámua' een a' jimi,
ji'nye muáaj paj néijmi'i jɨn tyámua' een.

53

*Tyi't*ɨ́j tɨ jɨn je'ej pua'aj huarɨ́j ɨ tyévij
ɨ tɨ a'ɨ́jna jɨn antyúumua'reej je'ej maj tyu'táchuiicaj, mej mij jaatáchuiicaj tɨ'ɨjta sɨ́ɨj tyí'cui'ij. Je'ej tɨ tyihuo'muá'tyej a'ɨ́jna ɨ David

1 A'ɨ́ɨmaj ɨ maj quee ma'umuámua're' a'yaa mu tyí'mua'tzej tɨquee ɨ Dios ma' já'sejre'
néijmi'i mu meríj je'ej pua'aj tyityo'cájrupij,
néijmi'i mu meríj tyi'tɨ́j jɨn je'ej pua'aj huarɨ́j,
¡capu sɨ́ɨj séejre' tɨ tyámua' tyi'tyúucha'ɨɨj!
2 Tajapuá ɨmuáj, a'ɨ́ɨ pu ɨ Dios hua'sej a'ɨ́ɨjma ɨ tyeɨ́tyee
tɨ'ij huo'séj tɨpua'aj sɨ́ɨj séjre'ej tɨ tyojó'itej,
a'tɨ́j tɨ ɨ Dios huoocaj.
3 Majta néijmi'i mu meríj yaa pujmua' huárupij,
néijmi'i mu juxa'aj tyi'tɨ́j jɨn meríj je'ej pua'aj huarɨ́j.
¡Capu che' sɨ́ɨj séejre' tɨ tyámua' tyi'tyúucha'ɨɨcaj!
¡Capu na'aj sɨ́ɨj ma' já'sejre'!

4 Camu tyojó'itej a'ɨ́ɨmaj ɨ maj je'ej pua'aj tyityetyúucha'ɨj,

a'ɨ́ɨmaj mu hua'cɨ'ɨn ɨ nyetyeɨ́ɨtyeristyamua' tɨ'ɨj a'tɨ́j tɨ páan huácua'nyij,
a'ɨ́ɨmaj ɨ maj quee jahuoo ɨ Dios jimi.
5 Tyij ajta quee meje'tyi'tɨɨtan mej mij a'ɨ́ɨmaj juvivej,
a'ɨ́ɨ mu juviváaj muá'ju'un a'ɨ́jcɨ jɨme' ɨ maj tyí'tzɨɨnye',
ji'nye Dios pu tyojo'cuíxɨ'ɨj ɨ tyihuá'carij a'ɨ́ɨjma ɨ maj jájcha'ɨɨre'.
A'ɨ́ɨ mu tyévi'si' huataséjre'ej, ji'nye Dios pu mahuóohua'xɨj.

6 ¡A'tzúj cuj a'ájna a tɨ a'yan tyaja'rájtyapuaj tɨjɨn Sión
a'áa je'ré'nyej ɨ tɨ hua' japua huatányuusij ɨ maj Israel jitze ajtyáma'can!
Tɨ'ɨj ɨ Dios ajtáhua'aj tyámua' tyihuo'tyátoonyij ɨ jutyéɨtyeristyamua',
a'ɨ́ɨmaj mu huatóotyamua've'sij ɨ Jacob maj jitze eeráma'can,
majta néijmi'i ɨ maj Israel jitze ajtyáma'can.

54

*Je'ej maj tyityeetyényuunyij mej mij jaatáhuoonyij t*ɨ'ɨj ɨ Dios huo'tyáhuɨɨre'en
ɨ tɨ a'ɨ́jna jɨn antyúumua'reej je'ej maj tyu'táchuiicaj, a'ɨ́jcɨ jitze ɨ maj jitzán tyí'cui'nacaa
tɨ tye'ejvivin. Je'ej tɨ tyihuo'muá'tyej a'ɨ́jna ɨ David, matɨ'ɨj a'ɨ́ɨmaj ɨ maj Zif ja'chej ujó'ju'
mej mij ɨ Saúl a'yan tyu'té'exaatye'en tɨjɨn: "¿Nyiquee tatzájta' huatyóo'avaataca' a'ɨ́jna
ɨ David?"
1 ¡Pata'aj nyajapuáj huatányuunyij, nyaj Dios, a'ɨ́jcɨ jɨme' ɨ paj jɨn ántyapuaj!
¡Pata'aj nyajapuáj huatányuunyij a'ɨ́jcɨ jɨme' ɨ paj néijmi'i jɨn putyí'uurej!
2 Huánamuaj, nyaj Dios, je'ej nyaj muéetzij jimi tyi'tyényuusij;
tyámua' paj tyáanamuaj ɨ nyenyúucaa,
3 ji'nye tyeɨ́tyee maj óotzaahuatye' majta ɨ maj je'ej pua'aj tyú'riacaa
a'ɨ́ɨ mu nyéjcha'ɨɨre' majta jaxɨe've' maj naajé'caj.
¡Capu ɨ Dios a'ɨ́ɨjma jimi séejre'!
4 Ajta a'yájna, Dios pu nyahuɨɨre',
Tavástara' pu naatá'sij nyej nyij júurij huatyá'ɨtzeere'en.
5-6 A'ɨ́ɨ pu a'yan ja'uurej tɨ a'ɨ́jna ɨ maj jɨn je'ej pua'aj rɨcɨj ɨ maj nyéjcha'ɨɨre'
a'ɨ́ɨ pu a'ɨ́ɨjma tána'aj jimi huatyá'ɨtzeere'ej.

¡Pata'aj hua'antyipuá'ritye'en, Tavástara', ji'nye muáaj paj quee tyi'tɨ́j jɨn á'ɨtzeere'!
Nyáaj nu nyaxɨe'vi'ra' jɨn tyimuaatámu'vejritye'ej
nyajta tyimuaatatyójtzi're'ej, ji'nye muáaj paj tyámua' een,
7 ji'nye néijmi'i paj jɨn nyajapuáj huatanyúj nyatɨ'ɨj quee che' je'ej jájtyoova'aj
nyajta huo'séj maj huamué'tɨchej ɨ maj nyéjcha'ɨɨre'.

55

*Je'ej t*ɨ tyu'tyéenyuj a'ɨ́jna ɨ maj jaatamuárij
ɨ tɨ a'ɨ́jna jɨn antyúumua'reej je'ej maj tyu'táchuiicaj, a'ɨ́jcɨ jitze ɨ maj jitzán tyí'cui'nacaa
tɨ tye'ejvivin. Je'ej tɨ tyihuo'muá'tyej a'ɨ́jna ɨ David
1 Nyaj Dios, huánamuaj je'ej nyaj muéetzij jimi tyi'tyényuusij;
capáj yó'hua'nan je'ej nyaj tyí'muahuaviij.
2-3 Náanamuaj, naatájee,
muéetzij nu jimi huatyényuusij nyatɨ'ɨjta quee je'ej jájtyoove'en.
A'ɨ́ɨ mu nyamuaritye' je'ej maj tyí'xaj ɨ maj nyéjcha'ɨɨre'
ajta je'ej maj tyí'tyejijhuaj ɨ maj je'ej pua'aj rɨcɨj.

Jéehua mu je'ej pua'aj tyi'nyamuarɨe'riste',
majta nyenyo'si'tye'ej jéehua menyínyu'cacuj.
4 Ca'nyíin pu huápuɨ'ɨj ú'tzunaj ɨ nyaxɨéjnyu'caa ɨ nyatzájta',

a'íɨ pu nye jitze rá'aj ɨ tzíɨnyi'ra'aj nyej nyij quee jaxɨe'va'aj nyaj huámuɨ'nyij.
5 Huápuɨ'ɨj nu tyí'tzɨɨnye' yunyatzájta',
nyetyényeviveesij a'íjcɨ jɨme' nyaj tyí'tzɨɨnye'.
6 A'yaa nu nyij tyí'xaj tɨjɨn:
"A'tzúj cuj nyáaj a'yan nyetya'ajta' anájme'nyij tɨ'ɨj ɨ jáamui',
aj nu nyij huatara'ranyijche'en nyej nyij huányaso'pe'en.
7 Naará'rɨe'sima'aj nu nyij ɨmuáj je'ej huarutyéeche'en,
a'áa nu ja'huanyechéetye'nyijche'en jo'tɨj quee já'tyi'tɨj.
8 Aj nu nyij huatanya'uunajche'en tɨ'ij náahuɨɨre'en
a'íjcɨ jɨme' tɨ ca'nyíin jɨn huá'aacaj majta ca'nyíin jɨn viiyej."

9 Hua'antyipua'ritye', Tavástara', huojo'rɨéj huá'nyuucaa jɨme',
ji'nye a'íj nu séj maj jucu'raj majta jutya'xɨ'ɨj,
10 tújca majta tíca' a'áa mu ja'tacɨ'ɨj ɨ chájta'naj jitze.
A'íj mu jitze séejre' ɨ maj je'ej pua'aj rɨcɨj majta ɨ maj avíitzij jɨn je'ej pua'aj tyúuxaj,
jéehua mu néijmi'i huápuɨ'ɨj je'ej pua'aj tyityetyúucha'ɨj,
11 a'áa pu ɨ cáayej jitze séejre' maj jucu'raj majta jucuanamuaj.

12 Capu a'íɨn je'ej pua'aj tyinaataxájtaca' ɨ tɨ nyéjcha'ɨɨre',
tyi'tíj nyej nyáaj a'yan tyé'viicue',
capu ajta naatanyó'si'tyej a'íjna ɨ tɨ nyaxana've',
nyej nyajta jimi púj oorej nyej nyij huatyénya'avaaj.
13 ¡Ajta muáaj paj a'íɨn pué'een, ɨ tyaj tyámua' naa tyí'tamuajtyej,
pajta muáaj huápuɨ'ɨj tyámua' naa tyí'nyamua'tyej,
14 ɨ tyaj néemi'ij a'áa já'tasɨ'rihua'aj ɨ tyeyúujra' tzajta' ɨ Dios
tyej tyij tyámua' naa tyi'huáta'ixaatye'en,
tyajta tu néemi'ij cɨɨnyaca'aj hua' tzajta' ɨ tyeítyee!

15 ¡Miche' jiye'tzín huácui'nyij ɨ maj nyéjcha'ɨɨre'!
Miche' júurican ava'naj,
ji'nye hua'xɨéjnyu'caa tzajta' pu séejre' ɨ tɨ je'ej pua'aj een.
16 Nyajta nyáaj nu ɨ Dios jimi huatyényuusij,
a'íɨ pu ɨ Tavástara' nyajapuáj huatányuusij.
17 Nyáaj nu nyenyuuste'en nyajta nyeyiinyen
íiya', chúmua' nyajta tíca',
a'íɨ pu'ij nyanamuajran.
18 Nyajapuáj pu huatányuusij nyatɨ'ɨj huatyényo'se'en,
japuan pu huatányuusij ɨ nyajúuricamej,
tyij majta jéehua ará'axcaj ɨ maj nyéjcha'ɨɨre'.

19 A'íjna ɨ Dios, ɨ tɨ jusén jɨme' tyí'ijta,
a'íɨ pu nyanamuajran ajta je'en huo'tyáxaahuataj,
ji'nye camu a'íɨmaj jatapuá'cɨtacaa ɨ maj jɨn je'ej pua'aj tyityetyúucha'ɨj
camu majta jatzɨɨnye' ɨ Dios.
20 A'íɨ mu jumuáca' jɨn je'ej pua'aj huá'uurej ɨ ju' amíincustyamua',
majta quee ja'rá'astee je'ej maj tyitya'tóorasij a'íɨjma jimi ɨ maj huá'muajtyej.
21 Majta huápuɨ'ɨj naa huatoocua'nyéej metyí'xaj,
ajta ɨ hua'mua'tziira'aj pu tzajta' séejre' ɨ maj jɨn nyo'se'.
Ajta ɨ huá'nyuucaa jéetze' pu cua'tyij quee ɨ aséityij,
ajta capu a'yan een sulu chúun pu pué'een tɨ huápuɨ'ɨj tyí'ɨtzɨj.

22 Tavástara' paj jitze tyu'tyátoonyij ɨ paj jɨn je'ej tyá'mua'tzej,
a'ɨ́ɨ pu'ij tyámua' tyi'muacha'ɨ́ɨj ja'mej;
capu a'náj tyu'tá'sij tɨ'ij eetávetyij
a'ɨ́jna ɨ tyáatɨ' tɨ tzáahuatyi'ra'aj jimi tyí'cha'ɨj.

23 Nyaj Dios, ɨ maj tyí'tyacui'caa majta ɨ maj tyí'hue'tacaa camu júurij muá'ju'un
camu mana'aj jé'ta' úhuiixɨ'ɨj a'chu maj á'tɨjtɨ'rej maj júurij,
muáaj paj a'áa huaja'tyáhua'xɨj jo'maj tyityajá'ava'tacaa,
nyajta nyáaj nu a' jitze tyí'ca'nyej.

56

Dios jitze nu tyí'ca'nyej nyajta tyé'tyojtzi're' ɨ nyúucaria'ra'
ɨ tɨ a'ɨ́jna jɨn antyúumua'reej je'ej maj tyu'táchuiicaj, a'ɨ́jcɨ jɨme' ɨ chuíicarij tɨ a'yan ántyapuaj tɨjɨn: "ɨ hua' jáamui' a'ɨ́ɨjma ɨ dioosij ɨ maj a' ɨmuáj já'sejre'." ɨ nyúucarij tɨ naa huánamuajrii a'ɨ́ɨn tɨ jaria'mua'aj a'ɨ́jna ɨ David, matɨ'ɨj a'ɨ́ɨmaj ɨ filisteos jaatyéevi' a'ájna a Gat
1 Nyaj Dios, ná'ancu'vaxɨ' nyéetzij,
ji'nye tyeɨ́tyee mu séejre' maj nyamuaritye',
a'náj tɨna'aj mu nyenyo'si'tye'ej majta je'ej pua'aj nyoorej.
2 A'náj tɨna'aj mu nyamuaritye' a'ɨ́ɨmaj ɨ maj nyéjcha'ɨɨre',
jéehua mu ɨ maj ootzáahuatye'ej nyenyo'si'tye'ej.

3 Nyatɨ'ɨjta tyí'tzɨɨnye'ej, muéetzij jimi nu tyí'ca'nyej.
4 Dios jitze nu tyí'ca'nyej nyajta ɨ nyúucaria'ra' tyí'tyojtzi're',
Dios jitze nu tyí'ca'nyej a'ɨ́j nu jɨn quee tyí'tzɨɨnye'.
¿Tyi'tanyí jɨn je'ej pua'aj nya'uurej ɨ tyáatɨ'?

5 A'náj tɨna'aj mu tyí'nyapuejtye' a'ɨ́jcɨ jɨme' je'ej maj tyí'nyejee,
a'ɨ́j mu'uj curia'mua'sij mej mij je'ej pua'aj náa'uurej.
6 A'yaa mu ju' avaaj majta ajca'huáye,
a'ɨ́ɨ mu nyacújta' curia'ju',
a'yaa mu mij tyi'ijchó've' a'tzáaj maj naajé'caj.

7 ¿Nyiquij hua' huɨɨre'en a'ɨ́jcɨ jimi ɨ maj jɨn je'ej pua'aj rɨcɨj?
Nyaj Dios, huo'tyáxaahuataj a'ɨ́jcɨ jɨme' ɨ paj jɨn nyú'camuɨ' a'ɨ́ɨjma ɨ tyeɨ́tyee.
8 Muáaj paj jamua'reej a'chu nyaj nyeríj pua'máj huatánya'uj,
muáaj paj jasɨɨre' pajta jamua'reej nyatɨ'ɨjta eetaja'ra'tajyi'can.
¿Ca' quee á'yu'si'ij a'yu'xaa jitze?
9 A'ɨ́ɨmaj ɨ maj nyéjcha'ɨɨre' a'ɨ́ɨ mu nye jimi huatóo'uunaj
nyatɨ'ɨj nyáaj muaatáhuavii paj naatáhuɨɨre'en.
Nyáaj nu tyámua' naa tyá'mua'reej tɨ ɨ Dios naatyáhuɨɨre'ej.

10 Dios jitze nu tyí'ca'nyej nyajta ɨ nyúucaria'ra' tyí'tyojtzi're',
nyáaj nu Tavástara' jitze tyí'ca'nyej nyajta ɨ nyúucaria'ra' tyí'tyojtzi're',
11 Dios nu jitze tyí'ca'nyej a'ɨ́j nu jɨn quee tyí'tzɨɨnye'.
¿Tyi'tanyí jɨn je'ej pua'aj nya'uurej ɨ tyáatɨ'?

12 Tyi'tɨ́j nyaj jɨn muéetzij jimi tya'tányaratziiri', nyaj Dios,
a'yaa nu tyimua'rá'astijre'ej nyetyi'chuíicaj,
13 ji'nye nyajapuáj paj huatanyúj nyej nyij quee huámuɨ'nyij,
ji'nye capáj tyu'tá' nyej nyij tyi'tɨ́j jɨn ootyá'ɨtzeere'en,

nyej nyij nyáaj a'áa já'sejria'aj jo'tɨj jó'nyeeri'ij ajta ɨ júuricamej a'áa já'sejre',
a'ájna jo'tɨj ɨ Dios já'sejre'.

57

*Je'ej tyaj tyityeetyényuunyij t*ɨ'ij a'ɨ́ɨn taatyáhuɨɨre'en ɨ tajapuá tɨ já'ma'can
ɨ tɨ a'ɨ́jna jɨn antyúumua'reej je'ej maj tyu'táchuiicaj: "Capáj tyi'tɨ́j antyíu'na'an."
Nyúucarij tɨ naa huánamuajrii a'ɨ́ɨn tɨ jaria'mua'aj a'ɨ́jna ɨ David, tɨ'ɨj huatóo'uj a'ɨ́jcɨ
jimi ɨ Saúl ajta je'en a'áa jo'tyóo'avaataca'aj jo'tɨj já'tyasta'
1 Ná'ancu'vaxɨ' nyéetzij, nyaj Dios, ná'ancu'vaxɨ' nyéetzij,
ji'nye muéetzij jimi nu jahuoo pej pij naatyáhuɨɨre'en.
A'yaa nu tyá'xɨe've' nyaj a' anáj jityej huatyénya'avaaj,
'asta na'aj quee néijmi'i mutyojo'me'en.
2 A'ɨ́j nu jimi huatyényuusij ɨ Dios jútye' ɨmuáj tɨ já'sejre',
a'ɨ́jcɨ jimi ɨ Dios ɨ tɨ néijmi'i jɨn nyahuɨɨre'.
3 A'ɨ́ɨ pu jútye' ɨmuáj uyo'ta'ítyij ɨ tɨ jɨn taxɨe've' ajta ɨ tɨ jimi jɨ'ré'can jɨme',
a'ɨ́ɨ pu'ij nyajapuáj huatányuusij a'ɨ́ɨjma jimi ɨ maj huápuɨ'ɨj je'ej pua'aj nya'uurej.
4 A'áa nu nyáaj chóota' jo'riá'ca'aj,
hua'tzajta' ɨ muájyej tyeɨ́tyee maj cɨ'macaa,
hua' tamej pu a'yan een tɨ'ɨj ɨ tyapúusti' tɨ antyípityij ajta tɨ'ɨj ɨ'rɨ́j,
ajta ɨ hua' nyanuu tɨ'ɨj chúun tɨ tyí'ɨtzɨj.
5 Nyaj Dios, muáaj paj japuan já'sejre' ɨ tajapuá tɨ séejre'.
A'ɨ́jna ɨ paj jɨn naa huasé'rin pu néijmi'que' a'yan séejre' ɨ cháanacaj japua.
6 A'ɨ́ɨmaj ɨ maj nyéjcha'ɨɨre' a'ɨ́ɨ mu tyi'tɨ́j tyámua' huáruuj mej mij naatyéevi'
tɨ'ij quee che' nyaca'nyisti'raj,
a'ɨ́ɨ mu mij ja'tyáacuj jó'nyaj jo'ré'nyinyiij,
majta a'ɨ́ɨmaj mu jujɨ́ɨmua'aj a'áa ja'tyáavatzɨj.

7 ɨ nyaj xɨéjnyu'caa pu néijmi'i jɨn óoca'nyej, nyaj Dios,
ɨ nyaxɨéjnyu'caa pu tyámua' een tɨ'ij a'jimi tyu'táchuiicaj.
8 Nyajúuricamej, pata'aj huájɨstij,
xaatájɨsij, canárij ɨ maj jitzán tyí'cui'nacaa,
tyámua' xu huóo'uurej tɨ'ɨj quee eexúj ɨ xɨcáj eeré'nyej.
9 Chuíicarij nu jɨn tyimuaatatyójtzi're'ej, Tavástara',
jé'ta' a'ájna jo'maj já'sejre' a'tyéɨtyeristyamua' majta ɨ maj séej chuéj japua já'ma'can.
10 Ji'nye ɨ paj jɨn taxɨe've' tajapuá pu ɨmuáj ja'rá'asej,
ajta ɨ paj jɨn tyámua' een a'áa pu ja'rá'asej ɨ tɨ huá'raa jitze tajapuá tɨ séejre'.

11 Nyaj Dios, muáaj paj japuan já'sejre' ɨ tajapuá tɨ séejre'.
¡A'ɨ́jna ɨ paj jɨn naa huasé'rin a'ɨ́ɨ pu néijmi'que' oorióonajchi ɨ cháanacaj japua!

58

*Je'ej maj tyaatáhuoonyij mej mij tyámua' naa tyihuo'xá'pu*ɨ'ɨntari'tze'en
ɨ tɨ a'ɨ́jna jɨn antyúumua'reej je'ej maj tyu'táchuiicaj. Capáj tyi'tɨ́j antyíu'na'an.
Nyúucarij tɨ naa huánamuajrii a'ɨ́ɨn tɨ jaria'mua'aj ɨ David
1 Mua'aj, mu siaj huápuɨ'ɨj uhuácaca'nye'ej,
¿nyi jɨ'ré'can jɨme' tyámua' naa néijmi'i setya'xa'puɨ'ɨntare'
nyi siajta tyámua' naa tyihuá'xɨjtye' ɨ tyeɨ́tyee?
2 Ajta a'yájna, a'yaa xu rɨcɨj je'ej pua'aj setyá'xɨe've'ej,
mua'aj xu tyi'tá'caa mej mij junyo'si'tye'ej a'ɨ́jcɨ japua ɨ chuéj jo'maj jo'cháatɨmee.

3 ɨ maj je'ej pua'aj tyityetyúucha'ɨj a'ɨ́ɨ mu je'ej pua'aj huarɨ́j matɨ'ɨj móoj hua'jucáatze'
a'séeria'caj ɨ junáanastyamua',
ɨ maj tyí'hue'tacaa mu je'ej pua'aj tyityo'cárutyij a'ájna matɨ'ɨj quee xu nanɨe'huaj.
4 Jéehua pu huá've'rij hua' jitze séejre' a'yájna matɨ'ɨj ɨ cú'cu'see;
a'yaa mu een tɨ'ɨj ɨ cú'cu'uj tɨ tyú'cha'vacaa
ɨ tɨ a'yan ju'uurej tɨ'ɨj ɨ tɨquee iityánamuaj, ajta ityóonamuaj ɨ junaxɨéeta'
5 tɨ'ij quee jáanamuaj ɨ tɨ tyi'tyácuiinaj a'ɨ́jna ɨ tɨ támua'rej,
ɨ tɨ jaayí'tɨn tɨ huojo'pua'ritye'en.

6 Nyaj Dios, ¡antatáarajra' ɨ hua' tamej!
Tavástara', ¡antatáarajra' ɨ hua' tamej a'ɨ́ɨjma ɨ muajyéj!
7 Miche' a'huóopua'rixɨ'ɨn, tɨ'ɨj ɨ jájtyij tɨ tyixɨ́re'en,
miche' huaria'huaj, a'yájna tɨ'ɨj ɨ tu'píj juyéj jitze tɨ tyu'uj,
8 miche' huatóopua'rej, tɨ'ɨj ɨ xɨ́'pu'uj a'ɨ́jcɨ jitze ɨ ju'ɨ́'rique',
¡tɨ'ɨj ɨ pá'rɨ'ɨj tɨ arájvej ajta quee a'náj jaaséj ɨ tɨ jɨn huányeeri'ij!,
9 miche' huatyátaanyij tɨ'ɨj ɨ tzícare'ej matɨ'ɨj quee eexúj jamua'réeriacaj,
miche' ca'nyíin jɨn hue'ejcuuxɨj, tɨ'ɨj tu'píj tɨ huá'raa.

10 A'ɨ́jna ɨ tɨquee tyi'tɨ́j jɨn á'ɨtzeere' a'ɨ́ɨ pu huatóotyamua've'sij tɨ'ɨj Dios puéjtzij a'ɨ́jcɨ
jɨme' ɨ maj jɨn je'ej pua'aj huarɨ́j;
¡a'áa pu jo'ré'nyesij jo'tɨj jo'xúuriajraa a'ɨ́jna ɨ tɨ je'ej pua'aj tyi'tyúucha'ɨj!
11 Aj mu mij a'yan tyu'taxájtaj tɨjɨn:
"¡Jéehua pu tyí'huɨɨre' nyej tyámua' tyi'tyínyecha'ɨɨj!
¡Dios pu séejre' ɨ tɨ huá'xɨjtye'en ɨ maj a'yan huacháatɨmee ɨ cháanacaj japua!"

59

*Tavástara' pu a'*ɨ́ɨn pué'een ɨ tɨ tacha'ɨj
ɨ tɨ a'ɨ́jna jɨn antyúumua'reej je'ej maj tyu'táchuiicaj. "Capáj tyi'tɨ́j antyíu'na'an."
Nyúucarij tɨ naa huánamuajrii David tɨ jaria'mua'aj, tɨ'ɨj Saúl tyu'ta'íjtaca' maj jáacha'ɨɨn
ɨ chi'ra'an a'ɨ́jcɨ ɨ David mej mij jaajé'caj
1 Nyaj Dios, pata'aj nyaj japua huatányuunyij a'ɨ́ɨjma jimi ɨ maj nyéjcha'ɨɨre';
pajta naatyécha'ɨɨn a'ɨ́ɨjma jimi ɨ maj je'ej pua'aj nya'uurej.
2 Nyajapuáj paj huatányuunyij a'ɨ́ɨjma jimi ɨ maj je'ej pua'aj tyí'uurej,
nyajapuáj paj huatányuunyij a'ɨ́ɨjma jimi ɨ maj tyí'tyacui'caa,
3 ji'nye tyétyacaa mu séejre' maj uhuácaca'nye'
majta a'ɨ́j mana'aj tyicho've'ej a'tzáaj maj naajé'caj.

Tavástara', canu a'ɨ́ɨn pué'een ɨ tɨ quee tyihuojó'itej canu nyajta huányaxana'cɨrej;
4 canu tyi'tɨ́j jɨn je'ej pua'aj huarɨ́j,
ajta, a'yaa pu tyí'een, a'ɨ́ɨ mu tyámua' ju'uurej mej mij naatyényo'si'tye'en.
¡Huájɨsij!
¡Pajta mujo'vé'me'en pej pij na'antyinájche pajta je'en naaséj!
5 Muáaj, Tavástara', Dios mu paj néijmi'i putyí'uurej, pajta hua' Dios a'ɨ́ɨjma ɨ maj Israel
jitze ajtyáma'can,
huájɨsij pajta puéjtzij huo'tá'an a'ɨ́ɨjma ɨ maj quee tyá'tzaahuatye',
capáj hua'cu'vej a'ɨ́ɨjma ɨ maj je'ej pua'aj tyityetyúucha'ɨj.
6 Tɨ́ca' mu aje'ré'nyinyii, a'yan metyi'tyá'xɨ'ɨj matɨ'ɨj ɨ tzɨ'cɨ́ɨj,
a'áa mu mij ja'tacɨ'ɨj jo'tɨj ja'chajta'.
7 Majta ejcuéemuxa'aj ɨ jutyényij jitze,
a'yaa mu mij tyúu'ixaatye' mej mij tyi'tɨ́j je'ej pua'aj huá'uurej a'yaa mu tɨjɨn:
"¡Capu ma' a'tɨ́j tɨ'ij táanamuaj!"

8 Pajta muáaj, Tavástara', muáaj paj hua'a'tzej a'íijma;
muáaj paj hua'xaahuari' a'íijma i maj quee tyá'tzaahuatye'.
9 Muéetzij jimi nu tyámua' éenye'ej na'mej, nyaj Dios,
ji'nye muáaj paj a'íin pué'een i ti ca'nyíjra'aj nyatá'caa ajta i ti nyecha'ij.
10 A'íjna i Dios i ti nyaxie've' a'íi pu mujo'va'ma'aj ta'mej ti'ij na'antyinájche;
a'íi pu naatá'sij nyej nyij huo'séj mati'ij huatyámue'tiche'en i maj nyéjcha'iire'.

11 Capáj hua'cu'vej a'íijma,
mata'aj mij a'íimaj a'náj tina'aj jamua'reeriaj i maj nye chájta'naj pué'een;
huo'tamuáritye' a'íjci jime' i paj néijmi'i jin putyí'uurej, pajta huo'tyáxaahuataj.
¡Tavástara' pu a'íin pué'een i ti tyámua' naa tyí'tacha'ij!

12 A'íj mu jin atyá'itze'rii néijmi'i jime' je'ej maj tyí'xaj;
¡miche' a'íjna jin huavívi'ri'huaj tyi'tíj maj jujíimua'aj jin óotzaahuatye'
majta tyi'tíj maj hue'tzij jin tya'tóoratzi'raj!
13 ¡Hua'antyipua'ritye', hua'antyipua'ritye' a'íjci jime' i paj jin nyú'camui'!
¡Miche' quee che' ma' já'sejria'aj!
¡Che' huamua'reerijhuaj ti i Dios a'íin pué'een i ti Rey jin tyi'tyéjvee
a'íjci jimi i Jacob ajta a'ájna imuáj jo'tij i chuéj jóo'asej!
14-15 Mati'ijta tíca' aje'ré'nyej a'yan metyi'tyá'xi'ij mati'ij i tzi'cíij,
majta je'en a'áa ja'tací'ca'an jo'tij ja'chajta' cue'ráj metyi'huooj,
a'íi mu mij tyi'tyá'xi'ij muá'ju'un mati'ij quee jéehua i cue'ráj tyú'tyoonyij.

16 Ajta nyéetzij jime', íiya' nu muéetzij jimi tyu'táchuiicaj;
ca'nyíin nu jin jaataxájtaj i paj jin taxie've' nyajta i paj jin néijmi'i putyí'uurej.
Ji'nye muáaj paj a'íin pué'een i ti tyámua' tyí'nyecha'ij,
i ti nyahuiire' nyati'ijta quee je'ej jájtyoove'en.
17 Muéetzij jimi nu tyu'táchuiicaj, nyaj Dios,
ji'nye muáaj paj a'íin pué'een i ti ca'nyíjra'aj nyatá'caa ajta i ti tyámua' tyí'nyecha'ij,
¡muáaj paj a'íin pué'een i Dios ti nyaxie've'!

60

Je'ej maj tyaatáhuoonyij ti'ij a'íin huo'tyáhuiire'en i tajapuá ti já'ma'can
ɨ ti a'íjna jin antyúumua'reej je'ej maj tyu'táchuiicaj, a'íjci jime' i cuíinarij ti a'yan huatóomua'aj tijin: "ɨ tzuhuáa ti jin séejre' je'ej maj tyityetyúucha'ij." Nyúucarij ti naa huánamuajrii David ti jin tyihuo'muá'tyej, ti'ij eerájraa ti'ij huatyényo'se'en a'íijma jimi i maj a'yan hua'tamuá'muaj tijin arameos a'áa maj ja'chej a Naharaim majta a'ájna a Sobá, ajta a'íjna i Joab, ti'ij huariá'raa, tamuáamuata' japuan hua'puaj ví'ra'aj pua'muácaa pu i tyétyecaa antyimue'tij a'áa maj já'ma'can a Edom ti'ij a'áa jo'tyéenyo'sej a ti a'yan tyaja'rájtyapuaj tijin Valle de la Sal
1 A'íjci i paj jin nyú'camui', nyaj Dios, a'íj paj jin períj matuuhua'xij,
pajta ta'antyipuá'rij;
¡taatá' ijíij tyej tyij tyajtáhua'aj huatyátaca'nyej!
2 Muáaj paj tyu'tá' ti'ij i cháanacaj huatóoca'tzij ajta ootátzi'tyej;
¡pata'aj ijíij tyámua' jáa'uurej jo'tij jo'tátaariaca', ji'nye a'íi pu huatyámuiirixi'sij!
3 Jéehua paj huápui'ij puéjtzij huo'ta' i maj a'chájta'naj jitze ajtyáma'can,
a'íj paj taatá' i nahuáj ti tyú'timue'raste'.
4 Muáaj paj tyi'tíj huo'taséjratyej a'íijma i maj tzáahuatyi'ra'aj a'jimi tyícha'ij
mej mij jáamua'reej a'tzáaj maj huatóo'uunaj ti'ij quee i i'ríj tyihuo'puéjtye'en.
5 ¡Taatájee, pajta tajapuá huatányuunyij a'íjci jime' i paj néijmi'i jin putyí'uurej!

¡Pajta hua' japua huatányuunyij a'ɨ́ɨjma ɨ paj hua'xɨe've'!

6 Dios pu a'yan tyu'taxájtaca' a'ájna a tɨ a'ɨ́ɨn já'sejre' tɨjɨn:
"¡Nyenyetyámua'va'aj nu mui'caquéj jariá'naxɨ'ɨj ɨ chájta'naj Siquem
nyajta a'ɨ́j néijmi'i huo'riáa'sij a'áa tɨ huataca'aj a Sucot!
7 A'ɨ́jna ɨ Galaad ajta ɨ Manasés a'ɨ́ɨ mu nye jitze ajtyáma'can;
Ajta ɨ Efraín pu a'ɨ́ɨn pué'een ɨ tɨ na'vá'naa ɨ nyamu'uj jitze,
ajta ɨ Judá pu a'ɨ́ɨn pué'een ɨ nye tyáxu'uj ɨ nyaj jɨn tyí'ijta,
8 Moab pu a'ɨ́ɨn pué'een ɨ tɨ a'yan tyí'huɨɨre' tɨ'ɨj ɨ nyaj jitzán anányamuejtye'en,
nyajta ɨ nyaj ca'quéj a'ɨ́j nu japua jarárɨesij ɨ Edom,
¡nyajta jijhuan nyatɨ'ɨj tyu'tyámue'tɨj a'ɨ́ɨjma jimi ɨ filisteos!"

9 ¿A'tanyíj ná'vi'tɨn tɨ'ij a'áa nyojo're'nyijtye'en jo'tɨj já'sejre' ɨ chájta'naj tɨ curiá'nami'?
¿A'tanyíj ná'vi'tɨn a'ájna ɨmuáj a tɨ a'yan tyaja'rájtyapuaj tɨjɨn Edom?
10 Ji'nye muáaj, nyaj Dios, muáaj paj matuuhua'xɨj,
¡capáj che' hua' jamuán huaméj ɨ tyétyacaa maj tajɨ́me' nyo'sii!
11 Taatáhuɨɨre' a'ɨ́jcɨ jimi ɨ tɨ tájcha'ɨɨre',
ji'nye capu tyi'tɨ́j huɨɨre' ɨ tyévij tɨ jɨn tyí'cha'ɨj.
12 Va'cán tu jɨn tyu'tyámue'tɨj a'ɨ́jcɨ jɨme' ɨ Dios tɨ jɨn taatyáhuɨɨre'ej,
¡a'ɨ́ɨ pu huo'tzíinajra'aj a'ɨ́ɨjma ɨ maj tájcha'ɨɨre'!

61

*Tyiche' a'*ɨ́j jitze tyú'ca'nyej ɨ Dios tɨ jɨn taatyáhuɨɨre'ej
ɨ tɨ a'ɨ́jna jɨn antyúumua'reej je'ej maj tyu'táchuiicaj, a'ɨ́jcɨ jitze ɨ maj jitzán tyí'cui'nacaa
tɨ tye'ejvivin. David tɨ ja'a'rij
1 Nyaj Dios, huánamuajri' je'ej nyaj tyí'nyeyiin a'ɨ́jcɨ jɨme' ɨ tɨ nyacui',
¡pajta a'yan huárɨnyij je'ej nyaj a'jimi tyá'huoo!
2 Muéetzij jimi nu huatyéenyuj a'ájna ɨmuáj jo'tɨj ɨ chuéj jóo'asej,
ji'nye ɨ nyaxɨéjnyu'caa pu quee che' juca'nyej.
A'áa paj tyámua' tyinyojó'cha'ɨɨn jo'paj muáaj já'sejre',
3 ji'nye muáaj paj a'ɨ́ɨn pué'een ɨ tɨ naatyáhuɨɨre'ej.
¡A'yaa paj een tɨ'ɨj tyi'tɨ́j tɨ ájtaavijhuaca' tɨ ajta tyámua' tyúuca'nyej
muáaj pej pij nyajapuáj huatányuusij a'ɨ́jcɨ jimi ɨ tɨ nyéjcha'ɨɨre'!
4 Nyáaxɨe've' nyaj jusén jɨn a'áa jo'quéej ná'ra'nyij jo'paj muáaj ja'chej,
tyámua' nyetyi'cha'ɨɨri'huaj a' anáj jityej muéetzij.
5 Muáaj, nyaj Dios, papu'ríj jáanamuajri' je'ej nyaj tya'tányaratziiri',
pajta naatá' a'ɨ́jna ɨ tɨ nyéetzij nyacɨ'puaj
ɨ paj tyámua' jáaruuj a'ɨ́ɨjma jimi ɨ maj muéetzij mua'tzaahuatye'.

6 Huatá' tɨ'ij á'tyeevi'in a'ɨ́jna ɨ rey tɨ jɨn tyi'tyéjvee;
che' jéehua á'tyeevi'in, mue'tɨj nyinyi'ra'aj jɨme',
7 ajta a'ɨ́jna jɨn tyu'ta'ɨ́jtaj ɨ paj jɨn muáaj tyámua' tya'tá'caa.
Tyámua' paj tyéecha'ɨɨn a'ɨ́jcɨ jɨme' ɨ paj taxɨe've' pajta ɨ paj jɨn tyámua' een,
8 a'yaa nu a'náj tɨna'aj muéetzij jimi tyi'chuíicaj na'mej
nyajta a'náj tɨna'aj arányа'astesij je'ej nyaj tyi'tɨ́j jɨn tya'tányaratziiraj.

62

*A'*ɨ́ɨ pu'uj ɨ Dios a'ɨ́ɨn pué'een ɨ tɨ taatyáhuɨɨre'ej
ɨ tɨ a'ɨ́jna jɨn antyúumua'reej je'ej maj tyu'táchuiicaj. Jedutún tɨ ja'a'rij. Chuíicarij David
tɨ jo'yú'xaca'

1 A'ɨ́j nu'uj ɨ Dios jimi jatyoovej nyej nyij huányaso'pe'en;;
a'ɨ́j pu jimi jo'vé'mej ɨ tɨ nyajapuáj huatányuusij.
2 A'ɨ́ɨ pu'uj naatyáhuɨɨre'ej ajta tyámua' tyí'nyecha'ɨj.
Canu tyi'tɨ́j jɨn ootyá'ɨtzeere'ej, ji'nye a'ɨ́ɨ pu a'ɨ́ɨn pué'een ɨ tɨ naatyáhuɨɨre'ej.

3 ¿A'náj nyij mua'aj siatapuá'cɨtaj siaj sij quee che' nyenyo'si'tya'aj
ajta ɨ siaj jaxɨe've' siaj jɨn ná'xaahuataj,
cuxáa nyaj jáxu'uj pué'eenye' ɨ maj ja'ajtaahuaca' ajta arí á'vesij
nusu tɨ'ɨj ɨ cúraaj tɨ ajta arí tɨn huatyu'uunyij?
4 A'ɨ́j mu'uj curia'mua'sij je'ej maj tyina'antyipuá'ritye'en,
ajta a'ɨ́ɨn huápuɨ'ɨj naa hua'asej ɨ tɨ hue'tzij pué'een.
Jutyényij mu jɨn tyámua' naa tyí'nyaxaj,
majta ɨ jumua'tzíira'aj mu jɨn je'ej pua'aj tyí'nyaxaj.

5 A'ɨ́j nu'uj ɨ Dios jimi jatyoovej nyej nyij huányaso'pe'en,
ji'nye a'ɨ́j pu jimi jo'vé'mej ɨ nyaj jɨn tyi'ijchó've'ej.
6 A'ɨ́ɨ pu'uj naatyáhuɨɨre'ej ajta tyámua' tyí'nyecha'ɨj.
Canu tyi'tɨ́j jɨn ootyá'ɨtzeere'ej, ji'nye a'ɨ́ɨ pu a'ɨ́ɨn pué'een ɨ tɨ nyahuɨɨre'.

7 Dios pu jimi já'ma'can ɨ tɨ nyahuɨɨre' ajta ɨ nyaj jɨn nyáaj tyámua' een;
a'ɨ́ɨ pu a'ɨ́ɨn pué'een ɨ tɨ tyámua' tyí'nyecha'ɨj ajta ɨ tɨ naatyáhuɨɨre'ej.
8 ¡Nye chájta'naj siaj jitze ajtyáma'can, a'náj tɨna'aj xu a'ɨ́j jitze tyú'ca'nyej!
¡Siajta jimi huatyényuunyij tyámua' naa jitzán setyi'ca'nyéej!
¡Dios pu a'ɨ́ɨn pué'een ɨ tɨ taatyáhuɨɨre'ej!

9 Capu ɨ tyévij tyi'tɨ́j jɨn je'ej a'yaa pu'uj tɨ'ɨj séej tɨ ucayáatɨra'nyij,
tɨpua'aj ɨ tɨquee je'ej tyéejviicue' nusu ɨ tɨ chíjtyaanyi' pué'een;
tɨpua'aj néijmi'caa tyi'tɨ́j jitze mahua'cá'iteen
a'yaa pu'uj cuxáa tɨquee tyi'tɨ́j aráacaj.
10 Capáj a'ɨ́j jitze tyí'ca'nyej ɨ paj jɨn je'ej pua'aj tyi'tyía'cha'ɨj,
¡capáj pajta a'ɨ́j jitze tyi'ijchó've'ej ɨ paj tyí'nahua'!
Ajta tɨpua'aj siahuoochíjtyaanyi'taj,
caxu a'ɨ́j jitze tyí'ca'nyej ɨ túmii.

11-12 Nu'ríj mue'tɨ́j a'yan tyáanamuajri'
a'íjna ɨ Dios tɨ a'yan tyaataxájtaca' tɨjɨn:
a'ɨ́jna ɨ tɨ néijmi'i putyí'uurej ajta ɨ tɨ jɨn taxɨe've' a'ɨ́ɨ pu ja'a'rij,
tɨ ajta a'ɨ́ɨn a'yan tyihuá'najchitye'en séej ajta séej
je'ej tɨ sɨ́ɨj tyi'tɨ́j jɨn huarɨ́j.

63

Dios pu a'ɨ́ɨn pué'een ɨ tɨ jɨn naa ja'asej a'ɨ́jcɨ ɨ tyévij

Chuíicarij David tɨ jo'yú'xaca', tɨ'ɨj a'áa jo'tyávaaca'aj jo'tɨj quee já'tyi'tɨj a'áa tɨ ja'ajtyáma'can a Judá

1 ¡Nyaj Dios, muáaj paj a'ɨ́ɨn pué'een ɨ nyaj Dios!
Jéehua nu muaxɨe've' nyámuahuoo, ji'nye muáaj paj a'ɨ́ɨn pué'een ɨ jájtyij tɨ nyejitzé juxɨe've';
néijmi'i pu ɨ nye tyévij muéetzij muaxɨe've',
a'yájna tɨ'ɨj jo'tɨj jo'huáchij, jo'tɨj jéehua ɨ jájtyij jóoxɨe've'.
2 ¡Nyámuaseejramu' a'ájna jo'tɨj tyámua' tyejé'een,
nyajta je'en jaaséj ɨ paj néijmi'i jɨn putyí'uurej ajta ɨ paj jɨn naa huasé'rin,

3 ji'nye ɨ paj jɨn nyaxɨe've' jéetze' pu tyí'huɨɨre' quee ɨ nyaj jɨn júurij!
Nye tyenyij nu jɨn tyimuaatatyójtzi're'ej,
4 néijmi'i nu ɨ nyajúuricamej jɨn tyi'muatyóotzi're'ej na'mej,
muéetzij jimi nu ajméjca'taxɨ'ɨj nyatɨ'ɨjta huatyényuunyij.
5 Huápuɨ'ɨj pu naa naatá'astij,
a'yájna tɨ'ɨj ɨ tɨ tyí'cua' a'ájna jo'maj naa eenye' tyajá'cue'raataj,
nye tyenyij nu jɨn tyimuaatatyójtzi're'ej nyenyetyámua'va'aj.

6 Tɨ'ɨjta tɨ́ca', nyatɨ'ɨjta huaque'tɨ́j,
muéetzij nu mua'tamuá're'rii nyajta muéetzij jitze tyí'mua'tzej,
7 ji'nye muáaj paj a'ɨ́ɨn pué'een ɨ tɨ nyahuɨɨre'.
¡A' anáj jityej nu nyetyamua've'!
8 Néijmi'i pu ɨ nyajúuricamej muéetzij jitze séejre',
pajta a'muáca'ta' jɨn quee nyatato'raj.
9 A'ɨ́ɨmaj ɨ maj a'yan tyá'xɨe've' maj naajé'caj
a'áa mu ja'tyávatzɨj jo'tɨj ja'tyácun majta je'en antyipua'rij,
10 ¡a'ɨ́ɨ mu cui'iihuan a'ɨ́jcɨ jɨme' ɨ chúun
majta je'en ɨ ɨ́ɨra'vetyee hua'cɨ'men!
11 Ajta a'ɨ́jna ɨ tɨ rey jɨn tyi'tyéjvee a'ɨ́ɨ pu huatóotyamua've'sij ɨ Dios jimi,
a'ɨ́ɨ mu tyu'táchuiicaj a'ɨ́ɨmaj ɨ maj jimi tya'tóoratziiri',
majta ɨ maj tyí'hue'tacaa a'ɨ́ɨ mu quee che' atanyúuva'aj muá'ju'un.

64

Je'ej maj tyityeetyényuunyij tɨ'ij ɨ Dios huó'cha'ɨɨn
ɨ tɨ a'ɨ́jna jɨn antyúumua'reej je'ej maj tyu'táchuiicaj. Chuíicarij David tɨ jo'yú'xaca'
1 Nyaj Dios, huánamuaj je'ej nyaj tyí'nyenyuuste';
huácha'ɨj ɨ nyajúuricamej a'ɨ́ɨjma jimi ɨ maj huápuɨ'ɨj nyéjcha'ɨɨre'.
2 Naatyá'avaaj a'ɨ́ɨjma jimi ɨ maj je'ej pua'aj tyityetyúucha'ɨj
ajta je'ej maj avíitzij tyi'tɨ́j jɨn rɨcɨj;
pajta nyajapuáj huatányuunyij tyi'tɨ́j maj jɨn tyámua' ju'uurej ɨ maj je'ej pua'aj rɨcɨj,
3 a'ɨ́ɨ mu jacaachej ɨ junyanúu cuxáa tɨ chúun pué'eenye'
ajta ɨ maj jɨn tyí'xaj a'yaa pu een tɨ'ɨj ɨ ɨ'rɨ́j tɨ tyu'jé'caj.

4 A'áa mu ɨmuáj jo'tya'úuj jo'maj jóo'avaaj je'ej pua'aj mahua'uurej a'ɨ́ɨjma ɨ maj quee tyi'tɨ́j jɨn á'ɨtzeere',
a'ɨ́ɨ mu mij hua'cu'raj matɨ'ɨj quee putyámuamua're'ej. Camu a'ɨ́ɨmaj tyí'tzɨɨnye'ej.
5 A'ɨ́ɨ mu jujɨ́ɨmua'aj ca'nyíjra'aj tóoa'caa mej mij je'ej pua'aj huárɨnyij;
a'ɨ́ɨ mu avíitzij jɨn tyámua' ja'uurej ɨ maj jɨn huá'viivi'
majta a'yan tyí'mua'tzej tɨ quee a'tɨ́j hua'sejran,
6 tɨ quee a'tɨ́j jaatyésejra tyi'tɨ́j maj jɨn je'ej pua'aj rɨcɨj.
Ajta a'ɨ́jna ɨ tɨ jaayí'tɨn tɨ jáamua'reej
je'ej tɨ avíitzij jɨn tyí'mua'tzej a'ɨ́jna ɨ tyévij,
a'ɨ́ɨ pu tyámua' tyeetyésejra.
7 Dios pu tyihuá'puejtye'en a'ɨ́jcɨ jɨme' ɨ tyihua' ɨ'rɨ́j,
a'ɨ́ɨ pu tyihuá'puejtye'en matɨ'ɨj pua'aj quee putyámuamua're'ej,
8 a'ɨ́ɨ mu jujɨ́ɨmua'aj puéjtzij huatóoa'sij a'ɨ́jcɨ jɨme' je'ej maj tyí'xaj;
ajta a'tyán maj hua'sejran a'ɨ́ɨ mu huo'tyáxaahuataj.
9 Aj mu mij néijmi'i tzáahuatyi'ra'aj tyicha'ɨ́ɨj muá'ju'un ɨ Dios
majta jaataxájtaj je'ej tɨ tyi'tɨ́j jɨn rɨcɨj,
majta a'ɨ́j jitze tyúumua'tziitye'en je'ej tɨ a'ɨ́ɨn tyi'tɨ́j huáruuj.

10 A'ɨ́jna ɨ tyévij tɨ tyámua' tyi'tyúucha'ɨj a'ɨ́ɨ pu huatóotyamua've'sij ɨ Tavástara' jimi
ajta a'ɨ́j jimi jahuoonyij tɨ'ij jaatyáhuɨɨre'en,
majta néijmi'i ɨ tyeɨ́tyee maj tyámua' tyityetyúucha'ɨj
a'ɨ́ɨjma pu tyámua' huata'eexaj.

65

*Dios pu jimi tyéevijt*ɨj tyej tyu'táchuiicaj
Ɨ tɨ a'ɨ́jna jɨn antyúumua'reej je'ej maj tyu'táchuiicaj. Chuíicarij maj jɨn tyaatatyójtz-
i're'en ajta chuíicarij maj jɨn jaatyáanajche David tɨ tyo'yú'xaca'
1 Hua' Dios a'ɨ́ɨjma ɨ maj Sión já'ma'can,
¡muéetzij pu jimi tyéevijtɨj tyej tyu'táchuiicaj!,
¡muéetzij pu jimi a'yan tyúuxɨe've' tyaj ja'rá'astej je'ej tyaj tya'tátaratziiri',
2 ji'nye páanamuaj je'ej tyaj a'jimi tyityeetyényuusij!
Néijmi'i mu a'jimi ajtyáxɨɨrij ɨ maj a'yan ɨ cháanacaj japua huacháatɨmee.
3 A'ɨ́ɨ pu tyí'ta'ijtye' ɨ tyaj jɨn je'ej pua'aj rɨcɨj,
ajta muáaj paj tyitaatú'uunyi'raj ɨ tyaj jɨn ootyá'ɨtzee.
4 Jutyamua've'ej a'ɨ́jna ɨ tyáatɨ' muáaj paj ja'antyíhuoj
pajta jaatá'sij tɨ a'áa ja'séeria'aj já'ra'nyij véjri' a'jimi,
a'újna a chi'táj ɨ tyeyúuj tzajta'.
¡Tyiche' a'ɨ́jna tya'ancuriáan ɨ tɨ jéetze' tyi'jɨ́'re'en a'chéj tɨ tyejé'sejre',
ajta ɨ tɨ jɨn tyámua' tyí'een a' tyeyúuj tzajta'!

5 Dios ajta Tavástara' paj tajapuá huatányuusij,
muáaj paj tanamuaj
a'ɨ́jcɨ jɨme' paj va'cán jɨn tyámua' tajimí tyí'uurej;
néijmi'que' ɨ chuéj japua muéetzij mu jitze tyí'ca'nyej,
ajta a'ɨ́jna ɨ jájtyij tɨ ve'éj a tɨ ɨmuáj já'sejre';
6 muáaj paj tyámua' naa tyí'cha'ɨj ɨ jɨríj
a'ɨ́jcɨ jɨme' ɨ paj néijmi'i jɨn putyí'uurej ajta ɨ paj jɨn uhuájca'nyej.
7 Muáaj paj japua'ritye' a'ɨ́jcɨ ɨ jájtyij tɨ ca'nyíin jɨn á'xɨre'ej
pajta jaatyápua'ritye'sij tyi'tɨ́j maj jɨn junyo'si'tye' ɨ chájta'naj jitze;
8 majta a'ɨ́ɨmaj ɨ maj a' ɨmuáj jo'cháatɨmee séej ɨ chuéj japua
a'ɨ́ɨ mu naa tyojo'sej muáaj paj tyú'taahuaca',
muéetzij mu jɨn tyéjijhuaj muutyámua'va'aj
tɨ'ɨj na'aj jo'tɨj ɨ xɨcáj jé'ejnyinyiij ajta jo'tɨj ja'ancáru'pij.
9 Muáaj paj tyámua' naa tyé'cha'ɨj ɨ cháanacaj,
petyi'tá'caa mej mij japuan huatyéviiyej ajta je'en tyú'cɨɨrej,
muáaj paj tyi'tá'caa tɨ camuɨ'yéjme'nyij ɨ a'chí'ij jitze
tɨ'ij a'ɨ́jna jɨn huácɨɨrej ɨ tyeríicuj.
¡A'yaa pej pij tyámua' ja'uurej a'ájna jo'maj tyajá'huastee!
10 Muáaj paj jaatyáru'nyej ɨ chuéj maj japuan huátasaahuaca'
pajta néijmi'que' tyámua' naa tyo'ré'je'yitye'sij,
muáaj paj jéehua ɨ víityee mujo'ta'ítyij tɨ'ij quee huátoonyi'in ɨ chuéj japua
pajta tyámua' tyu'tyátoosij ɨ tɨ tyí'cɨɨren.
11 Tɨ'ɨj púna'aj ju'síj muáaj paj néijmi'i tyámua' tyu'tyátoosij,
a' jéetɨrij jitze mu jéehua huatyéviiyij;
12 ɨxáj pu huahua'raa a'ájna jo'tɨj quee já'tyi'tɨj
ajta a'ájna a' ɨtzitáj néijmi'i pu huápuɨ'ɨj naa tyu'sé'rin;
13 jéehua mu tyí'tyasɨɨre' a'ájna jo'tɨj jó'yacuarej,
ajta ɨ tyeríicuj jéehua pu cɨɨren jo'maj tyajá'huastee,
¡néijmi'i mu tyí'chuiicaj majta jíihuaj a'ɨ́jcɨ jɨme' ɨ maj jutyamua've'ej!

66

Naa pu tyu'sé'rin muáaj paj tyú'taahuaca'

ɨ tɨ a'ɨ́jna jɨn antyúumua'reej je'ej maj tyu'táchuiicaj. Chuíicarij maj jɨn tyaatatyójtz-
i're'en, chuíicarij maj jɨn jaatyáanajche
1 Setyu'táchuiicaj ɨ Dios jimi xuutyámua've'ej,
mu siaj a'yan huacháatɨmee néijmi'que' ɨ cháanacaj japua;
2 setyu'táchuiicaj a'ɨ́jcɨ jitze ɨ tɨ naa huánamuajrii ɨ tɨ jɨn ántyapuaj;
chuíicarij xu jimi tyu'táchuiicaj tɨ naa tyú'namuajrii.
3 A'yaa xu tyaaté'exaatye'en ɨ Dios tɨjɨn:
“Naa pu tyihuá'sejratye' muáaj paj tyú'taahuaca'.
A'ɨ́jcɨ jɨme' ɨ paj néijmi'i jɨn putyí'uurej
a'ɨ́ɨ mu muéetzij jimi eetávitzej metyi'tzɨ́ɨnye'ej ɨ maj muájcha'ɨɨre',
4 néijmi'i mu muanajche ɨ maj a'yan huacháatɨmee ɨ cháanacaj japua
majta muéetzij jitze ma'can tyí'chuiicaj.”

5 Musio'vá'ju' siajta jaaséj je'ej tɨ ɨ Dios tyí'muarɨe',
je'ej tɨ tyámua' tyú'ruuj a'ɨ́jna jɨme' ɨ tɨ naa tyihuá'sejratye' a'ɨ́ɨjma jimi ɨ tyeɨ́tyee,
6 a'yaa pu jáaruuj ɨ jájtyij tɨ'ɨj chuéj tɨ huáchij,
majta a'ɨ́ɨmaj ɨ tahuásimua'cɨ'ɨj a'ɨ́ɨ mu juɨ'ɨcán antacɨ́j ɨ játya'naj jitze,
tyiche' huátatyamua've'en ɨ Dios jimi.
7 A'ɨ́jcɨ jɨme' ɨ tɨ néijmi'i jɨn putyí'uurej, a'ɨ́j pu jusén jɨn tyí'ijta,
tyámua' pu naa tyihuá'sej ɨ maj séej chuéj japua jo'cháatɨmee,
mata'aj mij a'ɨ́ɨmaj ɨ maj quee tyihuojó'itej
tyámua' ju'uuriaj mej mij jaatyényo'si'tye'en.

8 ¡Mu siaj séej chuéj japua jo'cháatɨmee, tyámua' xu tyeetyátoonyij ɨ Dios,
che' huánamuajre'en ɨ siaj jimi tyi'tyéchuiicaj!
9 Ji'nye a'ɨ́ɨ pu taatá' tyej tyij júurij huatyá'ɨtzeere'en,
capu tyu'tá' tyej tyij huatyámue'tɨche'en.
10 A'ɨ́jna ɨ taj Dios, a'ɨ́ɨ pu taatyéesej tyej tyij tyámua' eenye',
tyámua' pu táaruuj tɨ'ɨj a'ɨ́jna ɨ pláataj tɨ jumua'tɨj.
11 Muáaj paj tyu'tá' tyej tyij huavívi'ri'huaj,
pajta je'en tyijetyáacan tyitaatyé'ijcatyej.
12 Muáaj paj tyu'tá' tɨ cha'na'aj a'tɨ́j taatzíinajra'nyij,
tu'ríj jaapuéjtzitariaca' jájtyij jɨme' tyajta tɨéj jɨme',
ajta muáaj paj períj taatá' tyej tyij ucayáatɨra'nyij.

13 A'úu nu jo'tyárutyij a' tyeyúuj tzajta' nyajta je'en ya'muáatyee huatyáteeraj a' jitze
ma'can,
a'yaa nu nyij tya'ránya'astesij je'ej nyaj muéetzij jimi tya'tányaraj,
14 a'ɨ́jna ɨ nyaj muéetzij jimi tya'tányaratziiri'
nyatɨ'ɨj jéehua huápuɨ'ɨj japuéjtzitariaca'aj.
15 Ya'muáatyee maj pu'tyij nu muéetzij jitze ma'can huatyáteeraj,
túuru'uj nu a' jimi tyu'tátuiire'ej nyajta chíutyee maj túuru'uj,
nyajta nu cánya'xɨɨ a' jimi huatámu'vejritaj.

16 ¡Siata'aj néijmi'i mua'aj mujo'vá'ju'un,
mu siaj tzáahuatyi'ra'aj jimi tyícha'ɨj ɨ Dios!
¡Xáanamuajri', ɨ nyaj jamuaaté'exaatye'sij
a'ɨ́jcɨ jɨme' je'ej tɨ tyi'tɨ́j huáruuj nye jimi!
17 Nye tyenyij nyajta ɨ nyenyanúu jɨme'

nu jaatajé nyajta tyaatatyójtzi'rej.
18 Tɨpua'aj nyáaj je'ej pua'aj nyetyi'ria'mua'sime'en,
capu ɨ Tavástara' nyanamuáarajche'en,
19 ¡ajta a'ɨ́ɨ pu náanamuajri' ajta a'yan huarɨ́j je'ej nyaj tyaatáhuaviiri'!

20 ¡Che' tyámua' eenye' ɨ Dios,
ɨ tɨ jáanamuajri' je'ej nyaj jimi tyu'tyéenyuj
ajta quee jaatapuá'cɨtaca' tɨ nyaxɨe've'!

67

Miche' néijmi'i ɨ tyeɨ́tyee tyimuaatatyójtzi're'en
ɨ tɨ a'ɨ́jna jɨn antyúumua'reej je'ej maj tyu'táchuiicaj, a'ɨ́jcɨ jitze ɨ maj jɨn tyí'cui'nacaa
tɨ tye'ejvivin. Chuíicarij maj jɨn tyaatatyójtzi're'en ajta chuíicarij maj jɨn jaatyáanajche
1 Che' ɨ Tavástara' tá'ancu'vaxɨ'ɨn ajta tyámua' tyitaatyátoonyij,
che' tyámua' tojo'sejra,
2 mej mij néijmi'i ɨ maj a'yan huacháatɨmee ɨ cháanacaj japua
jáamua'reej je'ej tɨ a'ɨ́ɨn tya'ajxɨé'vi'ra' ajta ɨ tɨ jɨn tajapuá huatányuusij.

3 Taj Dios, miche' ɨ tyeɨ́tyee maj huachéj ɨ chájta'naj jitze tyimuaatatyójtzi're'en;
¡miche' néijmi'que' tɨ'ɨj na'aj tyi'chájta'najmee tyimuaatatyójtzi're'en!

4 Miche' jutyamua've'ej muaajíjhuaj ɨ maj séej chuéj japua jo'cháatɨmee,
ji'nye muáaj paj tyámua' naa tyí'ijta tɨ'ɨj na'aj tyi'chájta'najmee,
¡muáaj paj tyihuá'ijtye' néijmi'caa ɨ maj a'yan huacháatɨmee ɨ cháanacaj japua!

5 Taj Dios, miche' ɨ tyeɨ́tyee maj huachéj ɨ chájta'naj jitze tyimuaatatyójtzi're'en,
¡miche' néijmi'que' tɨ'ɨj na'aj tyi'chájta'najmee tyimuaatatyójtzi're'en!

6 Pu'ríj tyú'cɨɨriaca' ɨ chuéj japua;
¡a'ɨ́jna ɨ taj Dios pu tyámua' tyitaatyájtoo!
7 ¡Che' ɨ Dios tyámua' tyitaatyátoonyij!
¡Miche' néijmi'que' ɨ cháanacaj japua jaatyátzaahuatye'en!

68

*Mat*ɨ'ɨj tyu'tyáamue'tɨj majta je'en eetyáacɨj ɨ maj Israel jitze ajtyáma'can
ɨ tɨ a'ɨ́jna jɨn antyúumua'reej je'ej maj tyu'táchuiicaj. Chuíicarij maj jɨn tyaatatyójtz-
i're'en ajta chuíicarij maj jɨn jaatyáanajche David tɨ tyo'yú'xaca'
1 Tɨ'ɨjta ɨ Dios ájchenyij,
a'ɨ́ɨmaj mu huatóo'uunaj ɨ maj jájcha'ɨɨre';
majta ɨ maj jaxana've' a'ɨ́ɨ mu huatóo'uunaj jo'tɨj já'sejre';
2 a'yaa mu tyityaja'huóopua'rixɨ'ɨj tɨ'ɨj ɨ cɨtzíj ɨ áacaj tzajta',
a'yaa mu tyityatóotui'sij tɨ'ɨj ɨ xɨ́ɨjca ɨ tɨéj jitze;
ɨ Dios jimi mu jo'vátzɨj néijmi'i ɨ maj je'ej pua'aj rɨcɨj.
3 Majta a'ɨ́ɨ mu huatóotyamua've'sij ɨ maj tyámua' tyityetyúucha'ɨj,
ɨ Dios jimi mu jéehua jutyamua've',
¡majta tyítzunaxɨ'ɨj muutyámua've'ej!

4 Mua'aj xu ɨ Dios jimi tyu'táchuiicaj,
setyu'táchuiicaj a'ɨ́jcɨ jitze ma'can ɨ tɨ jɨn ántyapuaj;
setyu'tatyójtzi're' a'ɨ́jcɨ ɨ tɨ ave'quéej a'áa ja'yi'vej ɨ jéetɨrij japua.
¡Xatóotyamua've' ɨ Tavástara' jimi!

¡Xatóotyamua've' jo'tɨj a'ɨ́ɨn já'sejre'!
5 Dios, ɨ tɨ a'áa já'sejre' ɨ ju tyeyúuj tzajta' tɨ tyámua' een,
a'ɨ́ɨ pu hua' táataj ɨ maj xá'rɨcaanyij
ajta hua' japua huatányuusij ɨ úucaa maj antyúujɨɨmua'astariaca';
6 Dios pu huo'ta'sij jo'maj jo'tye'en ɨ maj quee je'ej tyímuarimuaj,
hui'rátoosij ɨ maj eetyánami' ajta tyámua' tyihuo'tyátoosij;
majta ɨ maj quee tyihuojó'itej a'áa mu ja'cháaj muá'ju'un jo'tɨj quee tyi'tɨ́j já'cɨjcɨ'rej.

7 Nyaj Dios, patɨ'ɨj anaquéej huama'ca'aj a'ɨ́ɨjma jimi a'tyéɨtyeristyamua'
matɨ'ɨj ajooju'caj a'ájna jo'tɨj quee já'tyi'tɨj,
8 ɨ chuéj pu huatóoca'tzɨj,
majta je'en jéehua huatyéviiyaca',
a'ɨ́jna ɨ jɨríj Sinaí tɨ ántyapuaj a'ɨ́ɨ pu huatóoca'tzɨj ɨ Dios jimi,
jimi ɨ hua' Dios ɨ maj Israel jitze ajtyáma'can.
9 Nyaj Dios, muáaj paj tyu'tá' mej mij jéehua huatyéviiyej,
a'ɨ́ɨmaj a'tyéɨtyeristyamua' mu huácua'naxɨj, ajta muáaj paj ca'nyíjra'aj huo'ta'.
10 A'ɨ́ɨmaj a'tyéɨtyeristyamua' mu a'áa ja'huóochejtye
pajta muáaj, nyaj Dios, a'ɨ́jcɨ jɨme' ɨ paj jɨn taxɨe've',
muáaj paj tyaatá' tyi'tɨ́j tɨ ja'ɨtziitya'ca'aj a'ɨ́jcɨ ɨ tɨ quee je'ej tyéejviicue'.

11 Tavástara' pu nyúucarij huatyájto;
mue'tɨ́j mu mij ɨ úucaa jaxajtaca'aj:
12 "¡A'ɨ́ɨmaj mu meríj huatóo'uj ɨ maj rey jɨn tyityetyu'uj majta ɨ hua' xantáaru'ustya-
mua' hua' jamuán!"
Ajta jo'maj jo'cháatɨmee, a'ɨ́ɨmaj mu ɨ úucaa tyu'rióoa'caa
tyi'tɨ́j maj tyihuáa'ri'ri' a'ɨ́ɨjma ɨ maj hua'ajcha'ɨɨre',
13 siajta mua'aj a'áa xu jo'tyá'ɨtzee jo'siaj jo'cháatɨmee.
¡A'ɨ́jna ɨ jáamui' anáj pláataj pu jɨn canámi'huajmee!
¡Ajta ɨ jú'xa'ra' ooroj jɨme' tɨ huápuɨ'ɨj jumua'tɨj!
14 Tɨ'ɨj a'ɨ́jna ɨ tɨ néijmi'i jɨn antyúumua'reej huo'tamuárij a'ɨ́ɨjma ɨ maj rey jɨn
tyityatatyíj,
a'yaa pu huasé'rihua'aj cuxáa séerij huatyácatyii a'ɨ́jcɨ japua ɨ jɨríj ɨ maj a'yan
jatamuá'muaj tɨjɨn Salmón.

15 ¡Huápuɨ'ɨj pu ajtɨ́tɨ'ɨjmee ɨ jɨríj a'áa tɨ jo'quéetɨmee a'ájna a Basán,
ajta ɨ tɨ cavi'yetze'ejmee a'ɨ́ɨ pu ajta ajtɨ́tɨ'ɨjmee!
16 Mua'aj, mu siaj jɨríj pué'een tɨ huápuɨ'ɨj ajtɨ́tɨ'ɨjmee,
¿ji'nye siaj sij ja'ráasej siaaxána've'ej
a'ɨ́jcɨ ɨ jɨríj ɨ Dios tɨ jaaxɨe've' tɨ'ij a'áa ja'huóochejtye'en?
¡A'ɨ́jna ɨ Tavástara' a'ɨ́ɨ pu a'áa jusén jɨme' ja'cháaj ja'mej!

17 Dios pu jéehua hua'ajcha'ɨj ɨ cariáata' ɨ tɨ jitzán huatyényo'se'en;
a'áa pu ja'rájraa a'ájna a Sinaí tɨ'ij a'áa ja'rá'astij jo'tɨj ɨ tyeyúujra' jo'tyéjvee.
18 Nyaj Dios, jútye' ɨmuáj paj tyíraa pajta hua'antyivi'tɨ́j a'ɨ́ɨjma ɨ paj hua'antyimue'tɨj;
a'ɨ́ɨmaj mu ɨ tyétyacaa tyimuaatapuéjve ɨ tɨ jéehua tyá'najchij
Tavástara', a'ɨ́ɨmaj mu majta tyámua' tyimuatyájtoo ɨ maj quee tyihuojó'iteeca'aj.

19 ¡Che' jɨ'réenya'aj séjre'ej ɨ Tavástara', ɨ taj Dios ajta ɨ tɨ tajapuá huatányuusij,
ɨ tɨ a'náj tɨna'aj a'ɨ́j jimi tyi'tyá'ɨtze'rii ɨ tyí'ta'ijca!
20 A'ɨ́jna ɨ taj Dios, Dios pu pué'een tɨ tajapuá huatányuusij
ajta púj oorej tɨ tajapuá huatányuunyij tyej tyij quee huácui'nyij.

21 Dios pu jo'tátaaraxɨ'ɨj ɨ hua' mu'uj a'ɨ́ɨjma ɨ maj jájcha'ɨɨre',
hua' mu'uj a'ɨ́ɨjma ɨ maj a'yaa mana'aj tyúuxana'cɨre'.

22 Tavástara' pu arí a'yan tyu'taxájtaca' tɨjɨn:
“Nyáaj nu muaatá'sij paj huaria'ra'nyij a'ájna a Basán;
nyajta nu muaatá'sij paj eetára'nyij a'ájna a jájritze' tɨ huápuɨ'ɨj atyáatɨ',
23 pej pij aná'jo'sixɨ'ɨn mua' ɨ́ɨcaj jitze
a'ɨ́jcɨ jɨme' ɨ hua' xuure' ɨ maj muájcha'ɨɨre'
ajta mej mij a'ya'muáj tzɨ'cɨ́ɨj jaayé'en ɨ hua' xuure'.”

24 Taj Dios, nyaj Dios ajta nyaj Rey,
a' tyeyúuj tzajta' pu séejre' maj tyámua' ju'uurej
mej mij a' jitze ma'can tyu'yé'estej.
25 A'ɨ́ɨmaj mu anáatyij ɨ maj tyí'chuicacaa
majta ɨ maj tyí'cui'nacaa hua'cujta mu huaju'
majta jé'ta' ɨ íimuaa
a'ɨ́ɨ mu majta quéetzarij jitze tyú'cuiinaj.
26 ¡Néijmi'i xu tyámua' tyeetyátoonyij ɨ Dios ɨ tɨ Tavástara' pué'een!
Néijmi'i xu tyámua' tyeetyátoonyij mu siaj Israel jitze ajtyáma'can.
27 A'ɨ́ɨjma jimi pu anaquéej huaméj ɨ Benjamín, ɨ tɨ cɨ́leen,
majta mue'tɨ́j ɨ maj tyí'ijta a'ɨ́jcɨ jimi ɨ Judá,
majta a'ɨ́jcɨ jimi ɨ Zabulón majta ɨ Neftalí jimi.

28 Nyaj Dios, huataséjrataj ɨ paj jɨn néijmi'i putyí'uurej,
¡pajta tyámua' jáa'uurej tyi'tɨ́j paj je'ej huáruuj ityájma jimi!
29 A'ájna ɨmuáj jo'tɨj a' tyeyúuj já'sejre' tɨ ájtyeej, a'ájna a Jerusalén,
jo'maj a'ɨ́ɨmaj ɨ maj rey jɨn tyityetyu'uj tyimojo'tapuéjve,
30 a'áa paj jajtyá'xɨ'ɨn ɨ Egipto, ɨ tɨ je'ej pua'aj huasé'rin a'áa tɨ já'sejre' véjri' ɨ játya'naj jitze,
túuru'uj majta visáaru'uj maj tyú'ma'cuj a'áa maj ja'távee
maj a'ɨ́jna jɨme' hua'xaahuaj ɨ tyeɨ́tyee a'ɨ́jcɨ jɨme' ɨ maj jéehua tyí'ijcha'ɨj,
¡pata'aj huojo'cuíxɨ'ɨn ɨ tyeɨ́tyee maj jaxɨe've' maj huanyo'se'en!
31 A'áa mu a Egipto ja'rácɨɨnyij ɨ maj tyámua' tyimuaatyátoosij,
majta ɨ maj Etiopía já'ma'can a'ɨ́ɨ mu ajméjca'taxɨ'ɨj ɨ Dios jimi.

32 ¡Setyu'táchuiicaj ɨ Dios jimi, mu siaj tyí'ijta ɨ cháanacaj japua,
siata'aj tyu'táchuiicaj ɨ Tavástara' jimi,
33 a'ɨ́jna ɨ tɨ ave'quéej a'áa ja'yi'vej a tajapuá,
a'ɨ́jna ɨ tajapuá tɨ jusén jɨme' séejre'!
Xáanamuajri' je'ej tɨ huánamuajrii ɨ tɨ jɨn tyí'xaj,
ɨ nyúucaria'ra' tɨ néijmi'i putyí'uurej.
34 Xaatyátzaahuatye' a'ɨ́jcɨ ɨ Dios tɨ néijmi'i jɨn putyí'uurej,
a'ɨ́jna ɨ tɨ jɨn tyí'ijta a'ɨ́ɨ pu néijmi'que' séejre' a'ájna a Israel,
ajta ɨ tɨ néijmi'i jɨn putyí'uurej a'áa pu ja'rá'asej ɨ tajapuá tɨ séejre' jitze ɨ tɨ huá'raa.
35 Huápuɨ'ɨj pu naa huasé'rin ɨ Dios a'újna ɨ ju tyeyúuj tzajta',
a'ɨ́jna ɨ hua' Dios ɨ maj Israel jitze ajtyáma'can a'ɨ́ɨ pu hua'tá'caa mej mij néijmi'i putyí'uurej ajta ca'nyíjra'aj hua'tá'caa ɨ jutyéɨtyeristyamua'.

¡Che' jɨ'réenya'aj séjre'ej ɨ Dios!

69

*Je'ej t*ɨ tyí'jijhuaj a'ɨ́jna ɨ tɨ je'ej tyóomua'tzej
ɨ tɨ a'ɨ́jna jɨn antyúumua'reej je'ej maj tyu'táchuiicaj, a'ɨ́jcɨ jɨme' ɨ cuíinarij tɨ a'yan huatóomua'aj tɨjɨn: “Tzuhuáa.” David tɨ ja'a'rij.

1 Pata'aj huatányuunyij, nyaj Dios,
ji'nye nu'ríj tɨn atyámuɨ'sij a jáata';
2 nu'ríj ajo'cárutyij a'ájna jo'tɨj va'tɨ́j ja'ajréxaj
ajta quee je'ej tyíɨ'rij jó'nyaj ja'rányaca'nyej.
A'áa nu'ríj ja'rá'aj jo'tɨj jéetze' ja'tyáatɨ'
ajta arí tɨn nɨe'tarɨésij ɨ tɨ ca'nyíin jɨn muɨ'yej.
3 Capu che' nyaɨ'riitye' nyaj ca'nyíin jɨn huajíjhua,
jéehua pu'ríj huápuɨ'ɨj na'antyáacui',
ɨ nyajɨ'ɨj nu nyajta nyeríj jɨn huácua'naxɨj
a'ɨ́jcɨ jɨme' nyaj jéehua nyeríj á'tyeej nyaj tyi'ijchó've' ɨ Dios jimi.
4 Mu'ríj jéetze' huatámui'riaca' ɨ maj cha'mana'aj tyi'tɨ́j jɨn nyaxana've'ej
quee a'chu nyaj pua'mácan cájcɨpuaj ɨ nyamu'uj jitze,
mu'ríj huatámui'riaca' ɨ maj nyéjcha'ɨɨre',
ɨ maj cha'mana'aj na'antyipuá'ritya'mu'
majta nyahuavii nyaj huo'tátuiire'en tyi'tɨ́j nyaj quee huanáhuaj.

5 Nyaj Dios, muáaj paj jamua'reej nyaj huápuɨ'ɨj quee tyú'namuajraca'aj;
capu je'ej tyíɨ'rij nyaj jaatyá'avaaj tyi'tɨ́j nyaj jɨn ootyá'ɨtzee.
6 Tavástara', Dios mu paj néijmi'i putyí'uurej pajta néijmi'i jɨn antyía'mua'reej,
miche' quee tyévi'si' huataséjre'en nyáaj nyej nyij pué'eenye',
a'ɨ́ɨmaj ɨ maj muéetzij jitze tyí'ca'nyej,
hua' Dios a'ɨ́ɨjma ɨ maj Israel jitze ajtyáma'can,
miche' quee je'ej tyityóomua'ajcaj nye jitze ma'can
a'ɨ́ɨmaj ɨ maj jéehua muéetzij muahuoo.
7 A' jitze ma'can nu nyeríj néijmi'i tyo'táviicue'ri' ɨ maj je'ej pua'aj tyí'nyaxaj,
nye nyéerimij pu arí jitze séejre' ɨ tɨ tyévi'si' huasé'rin,
8 a'yaa nu een tɨ'ɨj ɨ tɨ seequéj huasé'rin majta quee nyamua'tyej
a'ɨ́ɨmaj ɨ maj nye'ihuáamua' pué'een.

9 Jéehua nu huápuɨ'ɨj jaxɨe've' a'ɨ́jcɨ a' tyeyúuj,
nye jitze pu arí tyi'rá'aj a'ɨ́jna ɨ tɨ je'ej pua'aj tyí'een
a'ɨ́jcɨ jɨme' maj muéetzij je'ej pua'aj tyí'muaxaj.
10 Nyatɨ'ɨjta nyeyiinyej nyajta nye ítzi've'ej, a'ɨ́ɨmaj mu je'ej tyí'nyaxaj;
11 tɨpua'aj nyényaxaamujritya'aj, néijmi'i mu a'ɨ́ɨmaj naatyá'a'tzij.
12 Néijmi'i mu nyéetzij nyetyáxajta,
majta ɨ maj ta'ruj a'ɨ́ɨmaj mu nyéetzij nyetyéchuiicaj.

13 Nyajta nyáaj, Tavástara', nyáaj nu muéetzij jimi huatyényuusij.
Nyaj Dios, ¡pata'aj ijíij naatáhuɨɨre'en!
A'ɨ́jcɨ jɨme' ɨ paj jéehua nyaxɨe've', ¡ijíij paj naatájeevej!
A'ɨ́jcɨ jɨme' paj jɨn tyámua' een, ¡nyajapuáj paj huatányuunyij!
14 ¡Capáj tyi'tá'care'en nyej nyij atyájrutyej jo'tɨj jo'jáxu'ta'!
¡Nyajapuáj paj huatányuunyij a'ɨ́ɨjma jimi ɨ maj nyaxana've'
pajta a'ájna jo'tɨj ɨ jájtyij ja'tyáatɨ'!
15 ¡Capáj tyi'tá'care'en tɨ nɨe'tárɨeenyij ɨ tɨ ca'nyíin jɨn muɨ'yej!
¡Capáj tyi'tá'care'en tɨ ɨ jájtyij tɨ viváajma'aj atyúuta'huaj

anyojo'cárujtye'en ajta je'en na'vá'naj!

16 Tavástara', pata'aj naatájeevej;
¡muáaj paj néijmi'i jɨn tyámua' een pajta jéehua taxɨe've'!
A'ɨ́jcɨ jɨme' ɨ paj jéehua tyámua' tyihuojó'mua'raj, nyejitzé paj rányeerej;
17 ¡capáj manúujɨpuan nyéetzij ɨ nyaj muahuɨɨre'!
¡Ca'nácan paj naatájeevej, ji'nye je'ej pu pua'aj tyí'nya'uurej!
18 Nyejitzé paj ajtyáxɨɨrej, pajta je'en nyajapuáj huatányuunyij;
¡nyajapuáj paj huatányuunyij a'ɨ́ɨjma jimi ɨ maj nyéjcha'ɨɨre'!
19 Muáaj paj jamua'reej maj je'ej pua'aj tyí'nyaxaj,
nyajta japuéjtzitarej a'ɨ́jcɨ jɨme' ɨ tɨ tyú'tyevi'raste' nyajta ɨ maj jɨn ná'xaahuaj,
muáaj paj huá'muajtyej a'tyán maj a'ɨ́ɨn pué'een ɨ maj nyéjcha'ɨɨre'.
20 Pu'ríj nyatzájta' je'ej pua'aj náaruj ɨ maj je'ej pua'aj tyí'nyaxaj,
¡capu nú'ca'nyisti' nyajta quee che' nyaca'nyej!
Cha'na'aj nu'uj jahuoo
a'ɨ́jcɨ ɨ tɨ tyámua' tyinaatyéjeevej ajta ná'ancu'vaxɨ'.
21 Huá've'rij mu atyájraj ɨ nyacue'raj jitze,
ajta nyatɨ'ɨj huataí'imuj nahuáj mu naatá' tɨ ántzinaj.

22 ¡Che' a'ɨ́jna ɨ hua' méesaj jo'maj tyajá'cua'caa hua' jamuán ɨ ju' amíincustyamua'
che' a'ɨ́ɨn tyi'pue'éenye'ej já'ra'nyij ɨ maj jɨn huavívi'ri'huaj!
23 ¡Pata'aj huo'tá'an mej mij aracúcu'nyij muá'ra'nyij
ajta mej mij a'náj tɨna'aj juviváaj ɨ jutɨ́jchij jitze!
24 Hua' jitze paj jarárɨeenyij ɨ paj jɨn nyú'camuɨ';
¡pajta a'ɨ́jna jɨn huo'tyátɨeeraj ɨ paj jɨn nyú'camuɨ'!
25 Che' quee che' aja'tyi'tɨ́ɨtaj a'ájna jo'maj tyojo'tyá'ɨnaamuaa,
ajta quee che' a'tɨ́j a'áa ja'chajca jo'maj a'ɨ́ɨmaj jo'cháatɨma'caa;
26 ji'nye a'ɨ́ɨmaj mu jamuaritye' a'ɨ́jcɨ ɨ paj muáaj puéjtzij jaatá',
majta já'xaahuaj ɨ tɨ jatyácui'nyij a'ɨ́jcɨ ɨ paj muáaj tyaapuéj.
27 A'ɨ́j paj pajta huo'ria'rɨeeraj ɨ tɨ je'ej pua'aj een;
¡che' quee huo'cɨ'tyij pej pij tyihuo'tú'uunyi'!
28 ¡Huo'rio'uunaj je'ej maj ántya'ruj a'ɨ́jcɨ jitze ɨ yu'xarij júuricamej tɨ jitzán séejre'!
¡Capáj huá'yu'xaj jo'maj ja'yu'si' ɨ maj quee tyi'tɨ́j jɨn á'ɨtzeere'!
29 Pajta nyéetzij, ɨ nyaj tyí'cui' nyajta je'ej tyé'nyamua'tzej,
na'ajriáj, nyaj Dios, pajta nyajapuáj huatányuunyij.

30 Nyetyatatyójtzi're'ej nyetyi'chuíicaj ɨ Dios,
jimi nu tyu'táchuiicaj nyetyaatatyójtzi're'ej,
31 Tavástara' pu'ij jéetze' tyámua' tyo'tóomua'sij
quee tɨpua'aj túuru' jimi naatámu'vejritaj
na'ríij visáaru' tɨ ava'ahuájmee ajta anacáarɨe'ejmee.
32 Matɨ'ɨj a'íj huaséj, a'ɨ́ɨmaj mu huatóotyamua've'sij ɨ maj je'ej tyityóomua'tzej
ajta ca'nyíjra'aj huataséjre'sij a'ɨ́ɨjma jimi ɨ maj jahuoo ɨ Dios;
33 ji'nye ɨ Tavástara' pu huá'namuaj a'ɨ́ɨjma ɨ maj quee je'ej tyéejviicue'
ajta quee hua'xana've' a'ɨ́ɨjma ɨ maj eetyánami' ɨ maj jitzán ajtyáma'can.

34 ¡Setyu'tatyójtzi're' ɨ Tavástara' tajapuá tɨ séejre', ɨ cháanacaj ajta ɨ jájrij,
majta néijmi'i a'ɨ́j maj jitze tyí'tyesejre'!
35-36 Ji'nye Dios pu a'ɨ́j japua huatányuusij ɨ Sión
ajta tyámua' ja'uurej ɨ chájta'naj a'áa tɨ tyeje'ejtyáma'can a Judá.
Hua'yojmua' ɨ maj tyí'huɨɨre' a'ɨ́ɨjma pu a'rij ja'mej ɨ chájta'naj Sión tɨ ántyapuaj,

a'áa mu mij ja'cháaj muá'ju'un majta néijmi'i tyu'tyóoa'ritye'sij,
a'ɨ́ɨmaj ɨ maj jaxɨe've' ɨ tɨ jɨn ántyapuaj a'ɨ́ɨ mu a'áa jo'cháatɨma'aj muá'ju'un.

70

*Ca'nácan paj mujo'vé'me'en pej pij naatáhu*ɨɨre'en
ɨ tɨ a'ɨ́jna jɨn antyúumua'reej je'ej maj tyu'táchuiicaj. David tɨ ja'a'rij, mej mij a'ɨ́jna jɨn uhuóomua'tzɨj
1 Nyaj Dios, ¡pata'aj mujo'vé'me'en pej pij nyajapuáj huatányuunyij!
Tavástara', ¡ca'nácan paj mujo'vé'me'en pej pij naatáhuɨɨre'en!
2 ¡Miche' huápuɨ'ɨj tyévi'si' huataséjre'en
a'ɨ́ɨmaj ɨ maj a'yan tyá'huoo mej mij naajé'caj!
¡Miche' tyévi'si' huasé'rihua'aj muatóo'uunaj
a'ɨ́ɨmaj ɨ maj jaxɨe've' mej mij tyinaapuéjtye'en!
3 ¡Miche' jutyévi'ra'aj muatóo'uunaj
a'ɨ́ɨmaj ɨ maj nyéetzij ná'xaahuaj!
4 Ajta miche' néijmi'i ɨ maj muahuoo
jéehua huatóotyamua've'en,
ajta ɨ maj jaxɨe've' paj hua' japua huatányuunyij
miche' jusén jɨme' a'yan tyí'xajtaj tɨjɨn: "¡Dios pu va'cán jɨn antyúumua'reej!"

5 Ajta nyaj jɨme', nyaj quee je'ej tyéejviicue' nyajta je'ej tyé'nyamua'tzej,
nyaj Dios, ¡ca'nácan paj mujo'vé'me'en pej pij naatáhuɨɨre'en!
Muáaj paj a'ɨ́ɨn pué'een ɨ tɨ naatáhuɨɨre'sij ajta nyajapuáj huatányuusij;
¡capáj mu' já'tyeevi'in, Tavástara'!

71

*Je'ej t*ɨ tyu'tyéenyuj a'ɨ́jna ɨ a'tɨ́j tɨ arí vástɨ'
1 Tavástara', muéetzij jimi nu jahuoo pej pij naatyáhuɨɨre'en;
¡capáj a'náj tyi'tá'care'en nyej nyij a' jimi je'ej pua'aj tyo'tányamua'tyij!
2 ¡Pata'aj nyajapuáj huatányuunyij, pajta je'en tyámua' tyinaatyécha'ɨɨn,
ji'nye muáaj paj néijmi'i jɨn tyámua' een!
A'tzúj cui' náanamuaj, pajta nyajapuáj huatányuunyij.
3 Muáaj paj a'ɨ́ɨn pué'eenye' ɨ nyaj jitzán arányaca'nyej,
¡muáaj paj a'ɨ́ɨn pué'eenye' ɨ tɨ jitzán ɨ'ríj tɨ'ij náahuɨɨre'en pajta ɨ tɨ nyajapuáj huatányuunyij!
¡Muáaj paj a'ɨ́ɨn pué'een ɨ nyaj jitzán arányaca'nyej ajta tɨ'ij náahuɨɨre'en!
4 Nyaj Dios,
nyajapuáj paj huatányuunyij a'ɨ́jcɨ jimi ɨ tɨ je'ej pua'aj tyi'tyúucha'ɨj,
a'ɨ́jcɨ jimi ɨ tɨ tyí'tyacui'caa pajta ɨ tɨ ja'ráanajchi tɨ huanyo'se'en,
5 ji'nye muáaj, Tavástara', nyatɨ'ɨj nyana'aj tyí'tyamuestaca'aj
muáaj paj a'ɨ́ɨn pué'een ɨ nyaj jitzán tyi'ijchó've' pajta tyámua' tyí'nyecha'ɨj.
6 Nyóoche' nu nyáaj a'áa ja'séeria'caj ɨ jucáara' jitze ɨ náanaj,
nyajta nyeríj muéetzij jitze arányaca'nyajca'aj.
¡Muáaj paj tyu'tá' nyej nyij huanɨe'huaj!
¡Nyáaj nu a'náj tɨna'aj tyi'muatyóotzi're'ej na'mej!

7 Mue'tɨ́j mu meríj nyéetzij tyámua' nyojo'sej,
ajta muáaj paj a'ɨ́ɨn pué'een ɨ tɨ nyahuɨɨre'.
8 A'náj tɨna'aj pu ɨ nye tyenyij jitze séejre'
nyej nyij a'ɨ́j huatáchuiicaj ɨ paj jɨn naa huasé'rin,
9 capáj nyaxana'va'aj tɨpua'aj nyeríj vastacɨrɨe'ej,

capáj manúujɨpuan tɨpua'aj nye quee che' nyaca'nyej.
10 A'ɨ́ɨmaj ɨ maj nyéjcha'ɨɨre', ɨ maj jaxɨe've' maj naajé'caj,
a'ɨ́ɨmaj mu meríj antyóosɨɨj majta tyámua' ju'uurej mej mij je'ej náa'uurej.
11 A'yaa mu tyí'xaj tɨjɨn: "¡Siata'aj jaataváj siajta je'en jaatyéevi',
ji'nye Dios pu arí majúurɨej
capu ij a'tɨ́j japuan huatányuusij!"

12 Capáj nye jimi ajtáyi'can, nyaj Dios;
¡ca'nácan paj mujo'vé'me'en pej pij naatáhuɨɨre'en!
13 ¡Miche' tyévi'si' huataséjre'en majta je'ej hua'antyipuá'ritye'en
a'ɨ́ɨmaj ɨ maj nyéetzij nyéjcha'ɨɨre'!
¡Miche' huápuɨ'ɨj huatóotyevi'ra'astaj
ɨ maj a'yan tyá'xɨe've' tɨ'ij nyéetzij je'ej pua'aj tyí'nya'uurej!
14 Ajta nyáaj nu a'náj tɨna'aj a'jimi tyi'ijchó've'ej na'mej,
nyajta jéetze' nyajtáhua'aj jéetze' nu tyimuaatatyójtzi're'ej,
15 a'náj tɨna'aj nu muéetzij muaxáataj na'mej ɨ nye tyenyij jɨme'
paj muáaj tajapuá huatanyúj pajta néijmi'i jɨn tyámua' tyito'xá'puɨ'ɨntari'tzej.
¡A'íi pu a'ɨ́ɨ pué'een ɨ tɨ quee nyaɨ'riitye' nyej nyij yo'itéej ná'ra'nyij!
16 Nyaataxájta je'ej paj muáaj tyi'tɨ́j va'cán jɨn tyí'muarɨe', Tavástara'.
¡Nyáaj nu jaataxájtaj paj muáaj pana'aj a'ɨ́ɨn pué'een ɨ tɨ quee tyi'tɨ́j jɨn á'ɨtzeere'!

17 Nyaj Dios,
muáaj paj néijmi'i tyinaamuá'tyej nyatɨ'ɨj nyana'aj tyu'cɨ́leenyi'tariaca',
ajta nyóoche' nu jaxáataj na'mej ɨ paj va'cán jɨn tyí'muarɨe'.
18 Nyaj Dios, capáj manúujɨpuan
tyij nyajta nyeríj nyáaj vastacɨrɨe'ej nyajta ava'cueenavi'ij,
ji'nye nyóoche' nu hua'ixáatya'aj na'mej paj muáaj néijmi'i putyí'uurej
a'ɨ́ɨjma ijíij maj huátyeɨtyee ajta majca'huáyee maj huataséjre'sij.

19 A'ɨ́jna ɨ paj jɨn tyá'xa'puɨ'ɨntare', nyaj Dios, tajapuá pu ɨmuáj ja'rá'asej,
muáaj paj va'cán jɨn tyí'muarɨe',
¡capu sɨ́ɨj ajtáhua'aj séejre' tɨ a'yan een patɨ'ɨj muáaj!
20 Tyij pajta perij naatá' nyej nyij jaaséj
ɨ tɨ jéehua je'ej pua'aj tyí'rɨcɨj ajta jéehua ɨ xaamújrira'aj,
pajtáhua'aj paj naatá'sij nyej nyij júurij ná'ra'nyij,
pajtáhua'aj paj na'ajriásij tyétye' ɨmuáj ɨ chuéj tzajta',
21 va'cán paj jɨn tyámua' tyinaatyátoosij
pajta je'en tyámua' tyinaatyéjeevij.

22 Nyajta nyáaj, nyaj jɨme',
nyetyu'táchuiicaj nyajta tyimuaatatyójtzi're'ej a'ɨ́jcɨ jɨme' ɨ paj tyámua' een
a'ɨ́jcɨ jitze ɨ áarpaj nyajta ɨ canárij jitze,
nyaj Dios, muáaj paj tyámua' een a'ɨ́ɨjma jimi ɨ maj Israel jitze ajtyáma'can.
23 Nye tyenyij pu huatóotyamua've'sij tɨ'ɨj muéetzij muaatáchuiicaj,
a'yájna tɨ'ɨj ajta néijmi'i ɨ nye tyévij, ɨ paj muáaj japuan huatanyúj.
24 A'yaa pu'uj tána'aj ɨ nyenyanúu tyi'xáataj ja'mej a'náj tɨna'aj
paj muáaj jɨ'réenye'ej séejre',
ji'nye a'ɨ́ɨmaj ɨ maj jaxɨe'va'ca'aj tɨ'ij nye jimi je'ej pua'aj tyá'ra'nyij
a'ɨ́ɨjma pu arí a'ɨ́ɨn hua'cáanaj ɨ tɨ tyévi'si' huasé'rin.

72

*Je'ej maj tyityeetyényuunyij a'*ɨ́jcɨ jɨme' ɨ rey
Salomón tɨ ja'a'rij.

1 Pata'aj jaatá'an, nyaj Dios, a'ɨ́jcɨ ɨ rey,
a'ɨ́jcɨ ɨ paj muáaj jɨn tyá'xa'puɨ'ɨntare' pajta ɨ paj jɨn tyámua' een,
2 ta'aj ij a'ɨ́jcɨ jɨme' ɨ paj jɨn tyámua' een ajta ɨ paj jɨn tyá'xa'puɨ'ɨntare'
a'ɨ́jcɨ jɨn tyu'ta'ɨ́jtaj a'ájna a chájta'naj jitze ajta a'ɨ́ɨjma jimi ɨ maj a jimi quee je'ej tyéejviicue'.
3 Che' ɨ jɨríj jitze huataséjre'en ajta ɨ tɨ cavi'yetze'ejmee jitze
ɨ tɨ tyámua' tyí'een ajta ɨ maj tyámua' tyí'tyesejre'ej a' chájta'.
4 ¡Che' a'ɨ́jna ɨ rey tyámua' tyihuo'xá'puɨ'ɨntari'tze'en a'ɨ́ɨjma ɨ maj quee je'ej tyéejviicue'!
¡Che' hua' japua huatányuunyij hua' yojmua' ɨ maj jajpuéjtzij
ajta huo'tzíinajra'nyij a'ɨ́ɨjma ɨ maj je'ej pua'aj huá'uurej!

5 ¡Che' ɨ rey a'náj tɨna'aj muéetzij jimi tzáahuatyi'ra'aj tyícha'ɨɨj,
tɨ'ɨj ooj ɨ xɨcáj ajta ɨ máxcɨrɨe' séjre'ej!
6 ¡Che' a'yan eenye' matɨ'ɨj ɨ víityee ajta ɨ japúutzarij
maj tyí'ipuaj ɨ chuéj japua majta ɨ ɨxáj!
7 ¡Che' jéehua séjre'ej ɨ tɨ tyámua' een ajta ɨ tɨ huatóoje'yej
a'ɨ́jcɨ xɨcáara' jitze tɨ'ɨj a'ɨ́ɨn tyu'ta'ɨ́jtaj,
'asta na'aj quee che' má'hua'tan ɨ máxcɨrɨe'!
8 ¡Che' néijmi'que' tyu'ta'ɨ́jtaj tɨ'ɨj na'aj jo'tɨj sɨ́ɨj ɨ jájrij ja'vá'asej ajtáhua'aj ɨ sɨ́ɨj,
tɨ'ɨj na'aj a'ájna ɨ játya'naj jitze Éufrates 'asta jo'tɨj ɨ chuéj jóo'asej!
9 ¡Miche' ɨ maj jájcha'ɨɨre', ɨ maj a'áa jo'cháatɨmee jo'tɨj quee já'tyi'tɨj,
miche' a'ɨ́ɨmaj jimi huatóotonyij!
10 ¡Miche' tyi'tɨ́j tyaatapuéjve'en majta jaatyátzaahuatye'en
ɨ maj rey jɨn tyityetyu'uj a'ájna a Tarsis majta jo'tɨj ja'rahuáchijmee ɨ jájritze',
ɨ maj rey jɨn tyityetyu'uj a'ájna a Sabá majta a Sebá!
11 ¡Miche' néijmi'i ɨ maj rey jɨn tyityetyu'uj jimi tyítunutaxɨ'ɨn!
¡Majta néijmi'i jaatyáhuɨɨre'en ɨ maj séej chuéj japua jo'cháatɨmee!
12 Ji'nye a'ɨ́ɨ pu japuan huatányuusij je'ej tɨ tyá'huoo a'ɨ́jna ɨ tɨ quee je'ej tyéejviicue'
ajta a'ɨ́jcɨ ɨ tɨ jajpuéjtzij ɨ tɨ quee a'tɨ́j jahuɨɨre'.
13 A'ɨ́ɨ pu hua'ancu'vajxɨ'ɨj a'ɨ́ɨjma ɨ maj quee óotzaahuatye'
ajta japuan huatányuusij ɨ huá'juuricamej a'ɨ́ɨjma ɨ maj quee je'ej tyéejviicue'.
14 Hua' japua pu huatányuusij ɨ tɨ jéehua tyihuá'tyesi'huaritye' ajta ɨ tɨ je'ej pua'aj tyihuá'uurej,
ji'nye ɨ huá'juuricamej pu jéehua jimi juxɨe've'.

15 ¡Che' jusén jɨme' júurij ɨ rey!
¡Miche' ooroj jaatá'an a'áa tɨ já'ma'can a Sabá!
¡Miche' a'náj tɨna'aj jahuoocaj ɨ Dios jimi a'ɨ́jcɨ jɨme'!
¡Che' ɨ Dios a'náj tɨna'aj tyámua' tyeetyátoonyij!
16 ¡Che' jéehua ɨ tyeríicuj huáxoovi'in a'ájna jo'tɨj a'ɨ́ɨn já'ma'can
ajta je'en jéehua séjre'ej ɨ tɨ cavi'yetze'ejmee jitze ɨ jɨríj!
¡Che' jéehua ɨ jatzíj huataséjre'en a'yájna tɨ'ɨj a'ájna a Líbano
ajta je'en jéehua íjmueeya'xɨ'ɨn tɨ'ɨj ɨ ɨxáj ɨtzitáj tɨ já'sejre'!
17 ¡Che' jusén jɨme' séjre'ej je'ej tɨ ántyapuaj a'ɨ́jna ɨ rey,
ajta je'en a'yan á'tyeevi'in tɨ'ɨj ɨ xɨcáj á'tyeeren!
¡Miche' néijmi'i ɨ maj a'yan huacháatɨmee ɨ cháanacaj japua

a'ɨ́j jitze ma'can tya'ancuriáan ɨ maj jɨn tyámua' tyityeetyátuiihuaj!
¡Majta je'en néijmi'i ɨ maj séej chuéj japua jo'cháatɨmee jimi huatóotyamua've'en!

18 Che' tyámua' éenye'ej séjre'ej ɨ Dios, hua' vástara' ajta hua' Dios ɨ maj Israel jitze ajtyáma'can,
ɨ tɨ a'ɨ́ɨ na'aj a'ɨ́ɨn pué'een ɨ tɨ va'cán jɨn tyí'muarɨe';
19 che' jusén jɨme' tyámua' tyí'sejria'aj ɨ tɨ jɨn ántyapuaj ajta huápuɨ'ɨj naa huánamuajrii.
¡Che' néijmi'que' ɨ cháanacaj japua huataséjre'en ɨ tɨ jɨn naa huasé'rin!
¡Che' a'yan tyá'ra'nyij!

20 A'yaa pu antyipuá'riaca' je'ej tɨ tyu'tyéenyuj a'ɨ́jna ɨ David, yójra' a'ɨ́jcɨ ɨ Jesé.

73

*Tyi't*ɨ́j tɨ ɨ Dios tyú'puejve'
Chuíicarij Asaf tɨ ja'a'rij
1 ¡Tyámua' pu ɨ Dios huojo'mua'raj a'ɨ́ɨjma ɨ maj Israel jitze ajtyáma'can,
a'ɨ́ɨjma jimi ɨ maj tyámua' een ɨ juxɨéjnyu'caa tzajta'!
2 Tɨpua'aj jéetze' á'tyeevi'cajche', nyáaj nu eetavetyíiche'en,
tɨ́mua' nu antyípuɨtyaca' ɨ nyaj ɨ́ɨcaj jɨme'.
3 Ji'nye nyahua'anchueerej tɨ'ɨj tyámua' tyí'rɨjcaa
a'ɨ́ɨjma jimi ɨ maj óotzaahuatye' ajta a'ɨ́ɨjma jimi ɨ maj je'ej pua'aj tyityetyúucha'ɨj.

4 Capu a'ɨ́ɨjma hua' jitze juxɨe've' tɨpua'aj muáacui'nyij,
ji'nye camu a'ɨ́ɨmaj tyi'tɨ́j jɨn tyí'cucui',
5 capu tyi'tɨ́j huá'ɨtziitye' tɨ'ɨj ɨ séecan ɨ tyeɨ́tyee
capu ajta tyi'tɨ́j je'ej pua'aj rɨcɨj a'ɨ́ɨjma jimi tɨ'ɨj tyihuá'uurej ɨ séecan.
6 A'ɨ́j mu jɨn a'ɨ́j acájtɨcɨj ɨ maj jɨn óotzaahuatye'
majta a'ɨ́j tyi'tyóoche'tyee ɨ maj jɨn junyo'si'tye';
7 huápuɨ'ɨj mu juxáahuaj tyí'cua' a'ɨ́j pu jɨn quee tyi'tɨ́j hua' jitze juxɨe've',
majta mu jaxɨe've' maj jéehua tyi'tɨ́j jɨn je'ej pua'aj huárɨnyij.
8 Je'ej mu pua'aj tyi'xáataj, mootzáahuatya'aj majta quee tyi'tɨ́j á'tyase'ej
a'ɨ́ɨ mu hua'nyeechej mej mij je'ej pua'aj huárɨnyij majta hua'nyo'si'tye',
9 majta je'ej pua'aj tyá'xaj ɨ tajapuá tɨ séejre'
majta junyanúu jɨn je'ej pua'aj tyí'uurej ɨ cháanacaj japua.

10 A'ɨ́j mu jɨn ɨ tyeɨ́tyee tyámua' tyihuá'xaj
majta quee púj oorej mej mij jáamua'reej tyi'tɨ́j maj jɨn je'ej pua'aj rɨcɨj.
11 A'yaa mu tyí'ihuo' tɨjɨn: "¿Nyiquij ɨ Dios jamua'reeren?
¿Nyiquij jamua'reeren a'ɨ́jna ɨ tɨ jútye' ɨmuáj já'sejre'?"
12 ¡Siahuo'séj a'ɨ́ɨjma ɨ maj je'ej pua'aj tyityetyúucha'ɨj!
Juxáahuaj mu naa merij jéetze' tyityetyoochíjtyaanyi'taj.
13 ¡Capu tyi'tɨ́j je'ej tyí'huɨɨre' nyej nyij tyámua' eenye' ɨ nyaxɨéjnyu'caa tzajta'
nusu nyaj tyi'cánya'a'ri' néijmi'i ɨ tɨ je'ej pua'aj tyí'een!
14 Ji'nye a'náj tɨna'aj mu nyetyáava'raj,
majta tɨ'ɨj púna'aj ariá'pua'aj puéjtzij mu nyatá'caa.

15 Tɨpua'aj nyáaj a'yan nyetyu'mua'tyiiche'en matɨ'ɨj a'ɨ́ɨmaj,
je'en nu pua'aj hua'uréenyijche' a'ɨ́ɨjma a'yóojmua'.
16 A'yaa nu tyá'xɨe'va'ca'aj nyej nyij yo'itéej ná'ra'nyiiche',
ajta canu pujáaruj ji'nye huápuɨ'ɨj pu naatatyési'huarityej.
17 A'aj nu'uj nyatɨ'ɨj a'úun jo'tyájrupij u tyeyúujra' tzajta' ɨ Dios

aj nu nyij jáamua'reeri' jo'maj a'íimaj jóohuiixi'ij,
18 a'áa paj huojo'tyáhuii jo'tij jo'puítyi'ij
pajta a'áa huojóotajchi jo'tij je'ej pua'aj tyejé'een.
19 ¡Cíi mu'uj mij á'tyeeren matii'ij mij antyipua'rij!
A'íjna i ti tzíinyi're' pu hua'antyipua'ritye'sij.
20 Patii'ij muáaj, Tavástara', ájchenyij,
a'yájna tii'ij síij ti huájij ti tyácusima'aj,
pahuo'tyáxaahuataj i maj hue'tzij jin jusejrataj.

21 Nyáaj nu huápuii'ij nyu'camuii'ca'aj
ajta i nyaxiéjnyu'caa tzajta' nú'cui'ca'aj,
22 ji'nye a'íi nu pué'eenye'ej i ti quee tyihuojó'itej nyajta quee tyi'tíj huayí'tihua'aj,
¡a'yaa nu a'jimi éenye'ej ti tyi'tíj ti simuárun ti quee tyihuojó'itej!
23 Ajta a'yájna, a'náj tina'aj nu muéetzij jimi séjria'ca'aj.
Nyamuáca' paj tyiví' nyamuáca'ta' ti pujmua',
24 tyámua' paj tyinu'cájuyetyej a'íjci jime' je'ej paj tyináa'ixaaj
ajta tii'ij néijmi'i tye'entyipuá'rej tyámua' paj naa tyinaataxié've'ej.
25 ¿Atajnyí nyamua'tyej u tajapuá?
¡Muéetzij nu'uj!
Tipua'aj muéetzij jamuán anyo'tyávaacaj canu tyi'tíj xie've' cháanacaj japua ti já'ma'-can.
26 Néijmi'i pu i nye tyévira' á'pua'rej,
ajta i Dios pu a'íin pué'een i nyaj jitzán séeria'aj na'mej jusén jime',
ajta tyámua' tye'cha'íij ja'mej i nyaxiéjnyu'caa.

27 A'íimaj i maj muéetzij jimi ajtáciinyej, a'íi mu cui'nyij;
ji'nye muáaj hua'antyipua'ritye'sij a'íijma i maj ti muéetzij jimi ajtací'ij.
28 Ajta nyáaj nu ajtyáxiirij i Dios jimi,
ji'nye a'íi pu nye jimi jéetze' tyámua' een.
Muáaj, Tavástara' nyaj Dios, a'íi paj pué'een i ti naatyáhuiire'ej,
nyáaj nu nyij néijmi'i huataxájta tyi'tíj paj je'ej huáruuj.

74

Je'ej tyaj tyityeetyényuunyij ti'ij huó'huiire'en chájta' maj jo'cháatimee
Nyúucarij ti naa huánamuajrii a'íin ti ja'a'rij i Asaf
1 Taj Dios, ¿ji'nye pej pij jusén jin matuuhua'xij?
¿Ji'nye pej pij huápuii'ij tyi'ijnyú'caca'
a'íijma jimi i cánya'xii muéetzij maj aya'muaj?
2 Huo'támua'reeri' a'íijma i maj a'chájta'naj pué'een,
a'íijma i paj hua'antyíhuoj tii'ij néijmi'i tyo'huatyóochej,
a'íijma i paj hua' japua huatanyúj mej mij a'tyéityeristyamua' pué'eenye'ej muá'ra'nyij.
Ootámua'reeri' a'íjci i jiríj Sión ti ántyapuaj, a'ájna jo'paj ja'chej.
3 Mupo'vé'me' pej pij jaaséj a'íjci i ti quee je'ej huasé'rin;
a'íjna i ti tájcha'iire' pu arí néijmi'i tyu'tyá'uj a' tyeyúuj tzajta'.

4 A'íimaj i maj muájcha'iire' a'íi mu tyí'chuiicaj a' tyeyúuj tzajta' a'íjci jime' maj tyu'tyáamue'tij;
¡majta tyi'tíj atyojo'huíitya'ajraa i ti jin ámiteere' maj a'íimaj tyu'tyáamue'tij
5 a'ájna a' ti jo'tyényinyi'ij i tyeyúuj!
A'yaa mu ricij matii'ij i ciyéj maj tyi'tavéjchij
a'ájna jo'tij huápuii'ij jo'itzitaj,

6 a'ɨ́j mu jɨn ɨ tyapuéj majta ɨ martíiyuj
tyu'tyú'uj ɨ cɨyéj tɨ jɨn tyí'taavijhuaca'aj.
7 Majta mu jaatyáatɨej a'ɨ́jcɨ a' tyeyúuj,
meetyáxaahuataca' a' tyeyúuj;
matɨ'ɨj néijmi'i huatyu'uj ajta je'en a' chóota' ja'ajquéej ja'raa.
8 A'yaa mu tyaaxá'puɨ'ɨntarej maj néijmi'i tye'entyipuá'ritye'en,
néijmi'que' mu tyu'tɨéerajraa ɨ chuéj japua
jo'tyaj já'tasɨ'rihua'aj tyej tyij muatyáanajche.
9 Capu che' séejre' a'ájna jo'tɨj tyámua' tyejé'eenye'ej;
capu che' sɨ́ɨj séejre' tɨ a' jitze ma'can tyí'xaxa'aj,
catu tyana'aj jamua'reej a'chu tɨ a'íjna á'tyeeren.

10 Taj Dios,
¿a'chunyéj ooj á'tyeeren tɨ je'ej pua'aj tyi'taxáataj ja'mej a'ɨ́jna ɨ tɨ tájcha'ɨɨre'?
¿A'chunyéj ooj á'tyeeren tɨ muéetzij je'ej pua'aj tyi'muaxáataj ja'mej?
11 ¿Ji'nye pej pij ja'avaaj a'muáca' ɨ tɨ néijmi'i putyí'uurej?
¿Ji'nye pej pij curia'tú'tu'ujmee?
12 Tɨ'ɨj na'aj jájcuaj ɨmuáj, muáaj paj Rey jɨn tyi'tyéjvee.
Muáaj, taj Dios, mue'tɨ́j paj tyu'tyáamue'tɨj
a'ɨ́jcɨ japua ɨ cháanacaj:
13 muáaj paj uya'ráxɨɨraxɨj ɨ jájrij a'ɨ́jcɨ jɨme' ɨ paj néijmi'i jɨn putyí'uurej,
pajta hua' mu'uj íjveechixɨj ɨ tyi'tyán maj viváajma'aj tyitye'sejriaca'aj a jáata',
14 pajta ja'vé'tzij ɨ mu'úura' a'ɨ́jcɨ ɨ tɨ je'ej pua'aj huasé'rin tɨ a'yan ántyapuaj tɨjɨn Leviatán
pajta je'en a'ɨ́ɨjma huatá'an mej mij jaatyájcɨ'mej ɨ tyi'tyán a'áa maj tyityejé'sejre' jo'tɨj quee já'tyi'tɨj.
15 Muáaj paj tyu'tá' tɨ huatámuɨ'yej ɨ játya'naj jitze ajta jo'tɨj ja'aj jéexavi'ijmee
pajta tyu'tá' tɨ atyájxɨ'nyij ɨ játya'naj tɨ a'náj tɨna'aj muɨ'yaca'aj.
16 Muéetzij pu mua' a'rij ɨ túja'rij ajta ɨ tɨ́ca'rij;
muáaj paj tyámua' jáaruuj ɨ máxcɨrɨe' pajta ɨ xɨcáj;
17 muáaj paj jaatyé'itej jo'tɨj joo'ástɨmee ɨ cháanacaj;
muáaj paj tyu'tá' tɨ'ij huáxɨcaj ajta tɨ'ij huáseevi'in.

18 Muáaj paj jamua'réerej, Tavástara', tɨ a'ɨ́jna ɨ tɨ tájcha'ɨɨre' muéetzij je'ej pua'aj tyí'muaxaj,
majta ɨ tyeɨ́tyee ɨ maj quee ma'umuámua're' a'ɨ́ɨ mu majta je'ej pua'aj tyí'muaxaj.
19 ¡Capáj jusén jɨme' huápuɨ'ɨj tojó'hua'nan!
A'yaa tu een tɨ'ɨj ɨ jáamui' catu uhuácaca'nye',
¡capáj tatató'ra'an a'ɨ́ɨjma jimi ɨ maj tyí'tyacɨ'macaa!
20 ¡Pata'aj jo'támua'reej tyi'tɨ́j paj jɨn tya'tá'ratziiri',
ji'nye néijmi'que' mu ɨ chuéj japua jucu'raj
a'yaa pu'ujtána'aj tyí'rɨcɨj jo'tɨj ɨ chuéj joo'ástɨmee!
21 Capáj tyi'tá'care'en maj já'xaahuataj a'ɨ́jcɨ ɨ tɨ quee je'ej tyéejtyoovej,
¡tyu'tá' mej mij tyimuaatatyójtzi're'en a'ɨ́jna ɨ tɨquee je'ej tyéejviicue' ajta ɨ tɨquee óotzaahuatye'!

22 ¡Ájchesij, taj Dios! ¡Pajta a' japua huatányuunyij!
¡Ootámua'reej maj quee ja'antyápua'cɨtacaa maj je'ej pua'aj tyí'muaxajta a'ɨ́ɨmaj ɨ maj quee ma'umuámua're'!
23 Capáj yó'hua'nan je'ej maj tyí'tyejijhuaj a'ɨ́ɨmaj ɨ maj muájcha'ɨɨre',
je'ej maj meríj jéetze' tyí'tyejijhuaj a'ɨ́ɨmaj ɨ maj quee tyihuojó'itej.

75

Dios, ɨ tɨ Juées jɨn tyi'tyéjvee
ɨ tɨ a'ɨ́jna jɨn antyúumua'reej je'ej maj tyu'táchuiicaj. Capáj tyi'tɨ́j antyíu'na'an.
Chuíicarij maj jɨn tyaatatyójtzi're'en maj jɨn jaatyáanajche Asaf tɨ ja'a'rij
1 Muéetzij tu tyí'muatyojtzi're', taj Dios,
muéetzij tu tyí'muatyojtzi're',
a'yaa tu jéehua tyá'huoo a' jitze ma'can tyajta a'ɨ́j tyí'chuiicaj ɨ tɨ naa tyu'sé'rin muáaj
paj tyú'taahuaca'.

2 Tavástara' pu a'yan tyí'xaj tɨjɨn:
"A'ájna a'náj nyej nyáaj a'yan tyaataxájta,
nyáaj nu néijmi'caa tyámua' tyá'xɨjtye'en.
3 Tɨ'ɨjta huatóoca'tzɨj ɨ chuéj, majta néijmi'i ɨ maj japuan huacháatɨmee,
nyáaj nu a'ɨ́ɨn pué'een ɨ tɨ tyámua' tyé'cha'ɨj ɨ tɨ japuan róoca'nyej."
4 Ajta a'ɨ́ɨjma ɨ maj óotzaahuatye' ajta ɨ maj je'ej pua'aj rɨcɨj a'yaa nu tyihuá'ixaatye'
tɨjɨn:
"Caxu junyo'si'tye'ej caxu siajta óotzaahuatye'ej;
5 caxu a'ɨ́j jitze tyí'ca'nyej tyi'tɨ́j siaj huayí'tɨn
caxu huápuɨ'ɨj óotzaahuatye'ej tɨpua'aj tyi'tɨ́j setyáxajtasime'en."

6 Ji'nye capu ɨ puéjtzij a'áa je'ré'nyesij
a'ájna jo'tɨj ɨ xɨcáj jé'ejnyinyiij nusu jo'tɨj ja'ancáru'pij,
capu ajta a'ájna jo'tɨj quee já'tyi'tɨj nusu a jɨríj tzajta',
7 sulu a'ɨ́ɨ pu ɨ Dios Juées tɨ jɨn tyi'tyéjvee:
a'ɨ́ɨ pu séecan huatyáxaahuataj ajta séecan tyámua' tyu'tyátoosij.
8 Tavástara' pu ji'tyáaja ɨ jumuáca' jitze ɨ tɨ jitzán uhuáa' ɨ tɨ jɨn nyú'camuɨ',
nahuáj pu á'naxcaj ajta arí újmue'riaca'.
Tɨ'ɨj jajxɨ́re'en a'ɨ́jcɨ ɨ nahuáj,
néijmi'i ɨ maj je'ej pua'aj rɨcɨj ɨ cháanacaj japua
a'ɨ́ɨ mu néijmi'i juquéi'sij.

9 Nyáaj nu a'náj tɨna'aj jaxáataj na'mej ɨ Dios ra' a'ɨ́jcɨ ɨ Jacob
nyajta jimi tyu'táchuiicaj;
10 ji'nye a'ɨ́ɨ pu ja'antyipuá'ritye'sij ɨ maj jɨn óotzaahuatye' a'ɨ́ɨmaj ɨ maj je'ej pua'aj rɨcɨj;
ajta jéetze' pu tyámua' tyeetyátoosij a'ɨ́jcɨ ɨ tyáataj tɨ tyámua' tyí'tyevij.

76

Dios, ɨ tɨ néijmi'i jɨn tyu'tyáamue'tɨj
ɨ tɨ a'ɨ́jna jɨn antyúumua'reej je'ej maj tyu'táchuiicaj, a'ɨ́jcɨ jitze ɨ maj jɨn tyí'cui'nacaa
tɨ tye'ejvivin. Chuíicarij maj jɨn tyaatatyójtzi're'en maj jɨn jaatyáanajche Asaf tɨ ja'a'rij
1 Dios mu néijmi'que' jamua'tyej a'ájna a Judá;
néijmi'que' pu namuajre' a'ájna a Israel je'ej tɨ a'ɨ́ɨn ántyapuaj.
2 ɨ tyeyúujra' a'áa pu já'sejre' ɨ jɨríj japua tɨ a'yan ántyapuaj tɨjɨn Sión,
a'áa tɨ já'sejre' a Jerusalén;
3 a'áa pu tyu'tyáana'xɨj ɨ tyapúusti'ij ɨ maj jɨn junyo'si'tya'ca'aj,
ɨ maj jɨn huatyóonaj, chúun, tú'namua'aj ajta ɨ'rɨ́j.

4 ¡Muáaj paj huápuɨ'ɨj naa huasé'rin, taj Dios!
¡Jéetze' paj va'tɨ́j séejre' quee ɨ jɨríj tɨ jusén jɨn séejre'!
5 A'ɨ́ɨjma mu néijmi'i tyo'huáari'ri' ɨ maj jéetze' jaayí'tɨn maj huatyényo'se'en,
majta quee je'ej huarɨ́j a'ɨ́ɨmaj ɨ maj jéetze' uhuácaca'nye'ej,

a'ɨ́ɨmaj mu tajɨ́ɨsa'puaj huatácu'tzuca' matɨ'ɨj mij huácuij.
6 Camu majta che' púj oorej mej mij huatáhuaaxɨ'ɨn ɨ cariáata' majta ɨ cahuáayu'uj
patɨ'ɨj muáaj, Dios ra' ɨ Jacob huo'tányeechej.

7 ¡Muáaj paj huápuɨ'ɨj á'tzaahuatyi're'!
¿A'tanyíj púj oorej tɨ'ij a'jimi ajo'tyávaacaj
tɨ'ɨjta huataséjre'en ɨ paj jɨn nyú'camuɨ'?
8 Tajapuá pu ɨmuáj séejre' ɨ puéjtzij paj taatá'sij,
ajta ɨ cháanacaj pu tyí'tzɨɨnye' a'ɨ́j pu jɨn quee che' táhuan,
9 taj Dios,
patɨ'ɨjta ájchenyij pej pij tyo'xá'puɨ'ɨntare'en
ajta pej pij hua' japua huatányuunyij a'ɨ́ɨjma ɨ maj japuéjtzitarej ɨ cháanacaj japua.

10 A'ɨ́jna ɨ tɨ jɨn nyú'camuɨ' ɨ tyévij a'ɨ́ɨ pu pué'eenye'ej ja'mej ɨ tɨ jɨn tyimuaatatyójtz-
i're'ej,
¡tyij ajta cɨ́ɨ na'aj tyi'ijnyú'caj a'ɨ́ɨ pu pué'eenye'ej ja'mej a' cúruun!
11 Siata'aj mua'aj jimi tya'tóoratziij a'ɨ́jcɨ ɨ Tavástara', siajta ɨ Dios jimi,
siajta je'en néijmi'i jɨn aróo'astej.
Mua'aj, mu siaj ataváatɨmee a'ɨ́jcɨ jimi ɨ tɨ a'yan tyúuxɨe've' tyaj tzáahuatyi'ra'aj jimi
tyícha'ɨɨj,
¡siata'aj jimi tyu'támu'vejritaj!
12 Ji'nye a'ɨ́ɨ pu huáari'raj ɨ huá'juuricamej a'ɨ́ɨjma ɨ maj tyí'ijta
ajta tyu'tá'sij mej mij tyu'tátzɨɨnye'en ɨ maj tyí'ijta ɨ cháanacaj japua.

77

Tyiche' jitzán tyú'mua'tyij ɨ tɨ jɨn ɨ Dios tyí'muarɨe'
ɨ tɨ a'ɨ́jna jɨn antyúumua'reej je'ej maj tyu'táchuiicaj. A'ɨ́ɨn tɨ ja'a'rij ɨ Jedutún. Chuíicarij
Asaf tɨ ja'a'rij
1 A'ɨ́jcɨ jimi nu ɨ Dios ca'nyíin jɨn huatyényuusij
ta'aj ij a'ɨ́ɨn náanamuaj.
2 Tɨpua'aj séej xɨcáj jitze nyényaxaamujritya'aj a'ɨ́j nu huoonyij ɨ Tavástara',
nyajta quee jaatapuá'cɨtaj nyaj ajméjca'taxɨ'ɨn
nyatɨ'ɨjta tɨ́ca' tyényuusime'en.
Capu ɨ'ríj tɨ huóoso'pe'en ɨ nyajúuricamej.
3 A'ɨ́j nu ootámua'reerij ɨ Dios, nyajta je'en nyeyiinyen,
nyajta je'en uhuányamua'tzɨj, aj nu nyij tányij huatányaxaahuataj.

4 Muáaj, Tavástara', capáj nyatá'caa nyej nyij ootyájcutyij;
¡canu che' je'ej jájtyoovej, ajta quee che' nyaɨ'riitye' nyaj tyu'taxáj!
5 A'ɨ́j nu jitze tyi'riá'mua'sij ɨ xɨcáj nyajta ɨ nyinyi'ra'aj yatɨj je'ré'nyej,
6 nya'tamua're'rii nyaj tɨ́ca' tyi'chuicacaria'aj.
Nyatzájta' nu a'yan tyi'riá'mua'sij, nyajta je'en a'yan tyu'ta'íhuo'sij tɨjɨn:
7 ¿Nyiquij jusén jɨme' nyu'camuɨ'ɨj ja'mej ɨ Tavástara'?
¿Nyiquij quee che' tyámua' tojo'mua'ráaj ja'mej?
8 ¿Nyiquij arí huatyápua'riaca' ɨ tɨ jɨn taxɨe'va'ca'aj?
¿Nyiquij arí jusén jɨme' huatyápua'riaca' ɨ tɨ jɨn tya'tóoratziiri'?
9 ¿Nyiquij arí ɨ Dios yo'huá'xɨj ɨ tɨ jɨn tyámua' tyí'tyevistaca'aj?
¿Nyi arí huápuɨ'ɨj tyinyú'caca', ajta je'en quee che' tá'cu'vej?
10 Ajta ɨ tɨ jéetze' je'ej pua'aj nya'asej a'ɨ́ɨ pu a'ɨ́ɨn pué'een ɨ nyaj a'yan tyí'mua'ajcaj
tɨ a'ɨ́jna ɨ tɨ tajapuá já'sejre' quee che' a'ɨ́ɨn pué'een ityájma jimi.
11 A'ɨ́j nu tyo'támua'reerij ɨ tɨ naa tyihuá'sejratye'

ɨ tɨ anaquéej tyí'sejria'ca'aj ɨ Tavástara' jimi,
12 a'ɨ́j nu néijmi'i tyo'támua'reerij ɨ tɨ a'ɨ́ɨn tyú'taahuaca'.

13 Taj Dios, muáaj paj néijmi'i jɨn tyámua' rɨcɨj je'ej paj tyi'tɨ́j uurej;
¿nyiquij ajtáhua'aj sɨ́ɨj séejre' ɨ dios tɨ a'yan een patɨ'ɨj muáaj?
14 ¡Muáaj paj a'ɨ́ɨn pué'een ɨ Dios ɨ tɨ a'ɨ́j tyí'taahuaj ɨ tɨ naa tyu'sé'rin!
¡Muáaj paj huo'taséjratyej néijmi'caa ɨ tyeɨ́tyee ɨ paj néijmi'i jɨn putyí'uurej!
15 Pajta ɨ paj néijmi'i jɨn putyí'uurej a'ɨ́j paj jɨn hua' japua huatanyúj a' tyeɨ́tyeristyamua',
yójmua'mua' a'ɨ́jcɨ ɨ Jacob pajta a'ɨ́j tyí'yojmua' ɨ José.

16 Taj Dios, tɨ'ɨj ɨ jájrij muaaséj, a'ɨ́ɨ pu tyu'tátzɨɨn,
ajta huatóoca'tzɨj ɨ jájtyij tyétye' ɨmuáj tɨ já'sejre',
17 majta ɨ jéetɨrij tyu'tá' mej mij huatyéviiyej,
majta mu tyényuuve'ej u tajapuá
majta néijmi'que' tyóona'axcava'ra'aj.
18 Ajta huatánamuajre maj tyényuuve'ej a'ájna jo'tɨj jó'aacaj,
néijmi'que' pu ɨ cháanacaj japua huanyéeri'cɨriajraa a'ɨ́jcɨ jɨme' ɨ maj tyána'axcava'ra'aj
ajta néijmi'i ɨ chuéj ca'nyíin jɨn huatóoca'tzɨj.
19 Pajta tyu'tá' maj antácɨɨnyej ɨ jájritze',
muáaj paj antáraa ɨ jájtyij jitze,
ajta capu a'tɨ́j jáamua'reeri' jo'paj jo'ré'nyej.
20 Pahuó'vi'tɨsime'ej a'tyéɨtyeristyamua' a'yájna matɨ'ɨj a'ya'muáj,
a'ɨ́ɨjma jitze ma'can ɨ Moisés ajta ɨ Aarón.

78

*Je'ej t*ɨ ɨ Dios tyámua' tyí'uurej a'ɨ́ɨjma jimi ɨ jutyéɨtyeristyamua'
Nyúucarij tɨ naa huánamuajrii Asaf tɨ jɨn tyihuo'muá'tyej
1 Mua'aj mu siaj nyetyeɨ́ɨtyeristyamua' pué'een, a'yaa xu huárɨnyij je'ej nyaj tyaja'mua-
mua'tyej;
¡siata'aj ecóotutaxɨ'ɨn siaj sij tyámua' tyáanamuaj je'ej nyaj tyajá'mua'ixaatye'!
2 Séej nu nyúucarij jɨn tyajamuaaté'exaatye'sij,
a'ɨ́j nu tyu'taxájtaj tyi'tɨ́j tɨ aviitzi'huaca'aj
tɨ'ɨj na'aj jájcuaj ɨmuáj yatɨj je'ré'nyej.
3 Tyi'tɨ́j tyaj huánamuajri' tyajta jamua'reej
majta ɨ tahuásimua'cɨ'ɨj maj táa'ixaaj,
4 catu huo'tyá'aviitze'ej a'ɨ́ɨjma ɨ tayójmua'.
A'ɨ́ɨjma jitze ma'can ɨ maj tajitzé eerányesij a'ɨ́ɨjma tu jɨn tyaatatyójtzi're'ej ɨ Tavástara'
tyajta jaataxájtaj ɨ tɨ néijmi'i jɨn putyí'uurej ajta ɨ tɨ jɨn naa huasé'rin.

5 Dios pu nyúucarij huatyájto a'ɨ́jcɨ jimi ɨ Jacob;
ajta tyi'tɨ́j jɨn tyu'ta'íjtaca' a'ájna a Israel,
ajta a'ɨ́j jɨn tyihuo'ta'íj ɨ tahuásimua'cɨ'ɨj
mej mij a'ɨ́ɨmaj huo'mua'tyej ɨ maj hua' jitze eerányesij,
6 mej mij jáamua'tyij ɨ maj majca'huáyee hua' jitze eerányesij,
hua' yojmua' ɨ maj nanɨe'huan,
majta je'en a'ɨ́ɨmaj, a'ɨ́ɨjma mu mijta mua'tyen ɨ juyójmua',
7 mata'aj mij ɨ Dios jitze tyú'ca'nyej
majta je'en quee yo'huá'xɨj je'ej tɨ a'ɨ́ɨn tyú'ruuj,
ajta mej mij a'yan huárɨnyij je'ej tɨ tyi'tɨ́j jɨn tyu'ta'íjtaca'
8 mej mij quee a'yan huárɨnyij matɨ'ɨj ɨ hua' huásimua'cɨ'ɨj,
ɨ maj quee tyihuojó'itej majta quee ma'umuámua're',

majta quee tyámua' een ɨ juxɨéjnyu'caa tzajta' nusu ɨ ju júuricamej jitze,
¡tyeɨ́tyee maj quee tyámua' tyityetyúucha'ɨɨca'aj ɨ Dios jimi!

9 A'ɨ́ɨmaj ɨ tyeɨ́tyeristyamua'me'en a'ɨ́jcɨ ɨ Efraín,
ɨ maj tyámua' eenye' a'ɨ́jcɨ jɨme' ɨ tú'namua'aj majta ɨ'rɨ́j
a'ɨ́ɨ mu huatóo'uj a'ɨ́jcɨ xɨcáara' jitze matɨ'ɨj huatyéenyo'sej,
10 camu jaatyátzaahuatyej ɨ Dios tɨ jɨn tya'tóoratziiri'
camu majta jaataxɨé'vej maj ja'rá'astej je'ej tɨ a'ɨ́ɨn tyí'mua'taj.
11 A'ɨ́ɨ mu yo'huá'xɨj je'ej tɨ a'ɨ́ɨn hua' jimi tyu'muárɨej,
ajta ɨ tɨ naa tyu'sé'rin a'ɨ́ɨn tɨ tyihuo'taséjratyej.
12 Dios pu tyihuo'taséjratyej ɨ tɨ naa tyu'sé'rin a'ɨ́ɨjma ɨ já'muahuasimua'cɨ'ɨj
a'áa tɨ huataca'aj a Soan, a'áa tɨ já'sejre' a Egipto:
13 ajta hua'puaquéj jájsɨɨrej ɨ jájrij, tɨ'quij huo'ta' maj antácɨɨnyej,
ajta a'ɨ́ɨ pu juxa'aj a'yan jáaruuj tɨ'ɨj jáxu'uj tɨ ájtaavijhuaca'.
14 Tújca pu jéetɨrij jɨn huo'vi'tɨsime'ej,
ajta ɨ tɨ́ca' tɨéj pu jɨn huo'tátzavi'tye'sima'aj.
15 Ajta a'ájna jo'tɨj quee já'tyi'tɨj a'ɨ́ɨ pu tyetyéj tɨ ve'éj jé'ta' ootátaaraca',
ajta je'en mui'caa ɨ jájtyij huo'ta'.
16 ¡Dios pu tyu'tá' tɨ ɨ jájtyij eeráanyej a'ɨ́jcɨ jitze ɨ tyetyéj
a'ɨ́j pu'ij jɨn va'tɨ́j ɨ jájtyij huatámuɨ'yaca'!

17 Majta a'ɨ́ɨmaj móoche' mu atyá'ɨtze'rihua'aj ɨ Dios jimi,
camu jaatyátzaahuatyej a'ɨ́jcɨ ɨ tajapuá tɨ já'sejre' matɨ'ɨj a'áa jo'tyú'uuca'aj jo'tɨj quee já'tyi'tɨj.
18 A'yaa mu tyá'xɨe'va'ca'aj maj jaatyéesej
cue'ráj metyi'huooj a'ɨ́ɨjma tɨ tya'ránajchica'aj.
19 Jitzán mu rányuuca'aj, a'yan metyi'xáataj tɨjɨn:
"¿Nyi ɨ Dios mujo'va'ma'aj ja'mej tɨ'ij méesaj japua tyitáacue'tyej a'yájna jo'tɨj quee já'tyi'tɨj?
20 A'yaa pu tyi'ja'yájna tɨ ɨ Dios ja'cátaaraca' ɨ tyetyéj,
ajta je'en a'ɨ́j jitze jájtyij eeráanyej tɨ'ɨj játya'naj,
a'ɨ́j pu jɨn ɨ chuéj ajo'cájrupij,
ajta, ¿nyiquij páan ajta taatá'sij?
¿Nyiquij ajta hue'ra'aj huo'ta'sij ɨ jutyéɨtyeristyamua'?"

21 Tɨ'ɨj ɨ Tavástara' a'ɨ́j huánamuajri', a'ɨ́ɨ pu tyinyú'caca';
¡ɨ tɨ jɨn nyú'camuɨ', a'yaa pu een tɨ'ɨj ɨ tɨéj,
a'ɨ́j pu jimi tyinyú'caca' ɨ Jacob!
22 Ji'nye camu ɨ Dios jitze tyu'cá'an
camu majta tyá'antzaahuaj tɨ a'ɨ́ɨn huo'tyáhuɨɨrej.
23 Ajta a'yájna, Dios pu tyihuo'ta'ɨ́j ɨ jéetɨrij
ajta ja'antacúj ɨ tɨ jɨn eetyánami' u tajapuá,
24 ¡ajta je'en tyu'tá' tɨ aje'cáanyej ɨ cue'ráj tɨ a'yan huatóomua'aj tɨjɨn maná,
tɨ a'yan éenye'ej tɨ'ɨj tyeríicuj tajapuá tɨ já'ma'can, mej mij a'ɨ́ɨmaj tyú'cua'nyij!
25 ¡A'ɨ́ɨ pu tyévij jáacuaj ɨ tajapuá maj tyí'huɨɨre' maj jacua'caa!
¡Dios pu jéehua tyámua' naa tyihuo'cue'ej!
26 A'ɨ́jna ɨ áacaj a'áa tɨ je'ré'nyej jo'tɨj ɨ xɨcáj jé'ejnyinyiij ajta áatyej pujmua' tɨ je'tányinyii
a'ɨ́ɨ mu tajapuá huatá'aacariaca',
¡Dios pu a'yan tyú'ruuj a'ɨ́jcɨ jɨme' ɨ tɨ néijmi'i jɨn putyí'uurej!
27 Ajta tyu'tá' tɨ hue'ra'aj huáviiyej hua' japua ɨ jutyéɨtyeristyamua';

a'ɨ́jna jɨme' maj pína'see mue'tɨ́j aje'cáanyej a'yájna tɨ'ɨj ɨ séj jájritze' tɨ séejre'.
28 Dios pu tyu'tá' maj a'áa jé'ta' ja'rávatzɨj jo'maj a'ɨ́ɨmaj tyojo'tyá'ɨnaamuaca'aj
ajta jo'tɨj tyojoo'ástɨmee ɨ tyihua' ɨnáamuaj.
29 A'ɨ́ɨ mu mij tyú'cuaa 'asta mana'aj quee tyámua' tyityaatajú'xaj,
a'yaa pu'ij ɨ Dios tya'róo'astej tɨ'ij a'yan tyá'ra'nyij je'ej maj a'ɨ́ɨmaj tyaaxɨé'va'ca'aj.
30 Ajta capu eexúj huatyápua'riaca'aj je'ej maj a'ɨ́ɨmaj tyá'xɨe'va'ca'aj,
óoche' pu hua' tyenyij jitze séjria'ca'aj ɨ cue'ráj,
31 tɨ'ɨj ɨ Dios tɨ jɨn nyú'camuɨ' hua' japua rájve
ajta je'en a'ɨ́ɨjma huácuij ɨ tyétyacaa maj jéetze' uhuácaca'nye'.
¡Huo'cuij a'ɨ́ɨjma ɨ tyétyacaa maj jéetze' tyámua' een Israel maj jitze ajtyáma'can!

32 Tɨ'ɨj a'yan tya'náara'aj, majtáhua'aj mu huóoxana'cɨrej;
camu tyá'antzaahuaj a'ɨ́jcɨ jitze ɨ tɨ naa tyu'sé'rin ɨ Dios jimi.
33 A'ɨ́j pu jɨn ɨ Dios ja'antyipuá'rij ɨ huá'juuricamej
cuxáa maj séej mana'aj jɨn ucayáatɨra'nyij
a'ɨ́jcɨ jitze ɨ tɨ huápuɨ'ɨj tzɨ́ɨnyi'si' huasé'rin.
34 Tɨpua'aj ɨ Dios hua'cui'ijcaj, aj mu mij jahuoonyij;
majta jimi tya'antzá'huatyahua'aj majta quee juxaahuataj jahuooca'aj,
35 aj mumij ja'tamuá're'rihua'aj ɨ Dios tajapuá tɨ já'sejre'
ɨ tɨ hua'cha'ɨɨca'aj ajta hua' japua nyuuca'aj.
36 Majta ɨ jutyényij jɨme' majta ɨ junyanúu jɨme'
jéehua mu huápuɨ'ɨj jacuanamuajca'aj,
37 ji'nye camu a'náj tzáahuatyi'ra'aj jɨn jaatyátzaahuatyej
camu majta jɨ'ré'nye'ej séjria'ca'aj a'ɨ́jcɨ jitze ɨ tɨ jɨn tya'tóoratziiri'.

38 Ajta ɨ Dios pu hua'cu'vajca'aj,
ajta tyihuá'uunyi'raca'aj ɨ maj jɨn je'ej pua'aj rɨjcaa ajta quee hua'antyipua'rityahua'aj,
mue'tɨ́j pu quee jaataxɨé'vej tɨ hua' jimi tyinyú'caj
ajta quee tyu'tá' tɨ a'ɨ́ɨn jaatyámue'tɨn ɨ tɨ jɨn nyú'camuɨ'.
39 Dios pu jo'támua'reeri' maj tyeɨ́tyee mana'aj pué'eenye'ej;
maj a'yan een tɨ'ɨj ɨ áacaj, tɨ yujo'mej ajta quee che' pu ájvesij.

40 ¡A'chunyéj pua'máj mequee jáanamuajri' ɨ Dios
majta jimi je'ej pua'aj huarɨ́j a'ájna jo'tɨj quee já'tyi'tɨj!
41 Majta móoche' mu jaxɨe'va'ca'aj maj tyi'tɨ́j jɨn jaatyéesej;
a'ɨ́ɨ mu jaxaamuɨjritya'ca'aj a'ɨ́jna ɨ tɨ jɨ'réenye'ej séejre' a'ájna a Israel.
42 Camu jo'támua'reeri' a'ɨ́jcɨ xɨcáara'
tɨ'ɨj ɨ Dios, a'ɨ́jcɨ jɨme' ɨ tɨ néijmi'i jɨn putyí'uurej, hua' japua huatanyúj a'ɨ́ɨjma jimi ɨ
maj hua'ajcha'ɨɨre';
43 tɨ'ɨj a'ájna a Soan, a'áa tɨ ja'ajtyáma'can a Egipto,
va'cán jɨn tyu'muárɨej ajta ɨ maj jɨn je'ej tyo'taséj,
44 tɨ'ɨj tyu'tá' tɨ ɨ játya'naj xúure'ej huatyóotaahuaj,
ajta je'en quee che' huatáɨ'riitariaca' maj jaayé'en a'ɨ́ɨmaj ɨ maj Egipto já'ma'can.
45 Ajta xɨe'rúj maj tyú'cha'vacaa a'ɨ́ɨjma jimi huata'ítyaca' ajta taachuísee,
maj néijmi'i tyu'riá'xɨhuaaj majta tyojó'jɨpuaj,
46 ajta a'ɨ́ɨjma ɨ vítzi'cɨɨ huatá' ɨ tɨ tyú'cɨɨriaca'
a'ɨ́ɨmaj maj tyu'muárɨe'ca'aj.
47 Ajta tyéetyee jɨme' ajta séerij
a'ɨ́j pu jɨn ja'antyipuá'rij ɨ xápua' maj jahuastya'ca'aj ajta ɨ úuvaj.
48 Majta ɨ huá'ya'muaj ɨ huáacasij majta ɨ cánya'xɨɨ a'ɨ́ɨ mu huácuij
a'ɨ́jcɨ jɨme' maj tyéetyee huavátzɨj majta ɨ víityee maj huo'cájtzej.

49 Dios pu a'ɨ́ɨjma jimi uyo'ta'ítyaca' ɨ tɨ jɨn huápuɨ'ɨj nyú'camuɨ':
ɨ tɨ jɨn nyú'camuɨ', puéjtzij ajta ɨ maj jɨn je'ej tyityo'tóomua'tyij,
a'yájna tɨ'ɨj ɨ maj jitzán jáamua'reej tɨ je'ej pua'aj tye'mej.
50 ¡A'ɨ́ɨ pu tyu'tá' tɨ huataséjre'en ɨ tɨ jɨn nyú'camuɨ'!
Capu tyaatú'uunyi'ri' ɨ hua' júuricamej,
sulu a'ɨ́ɨ pu tyu'tá' mej mij huácui'nyij,
51 ¡a'áa pu'uj tána'aj huojo'cuii a'ájna a Egipto
a'ɨ́ɨjma ɨ hua'yojmua' ɨ maj tyétyacaa maj anáatya'aj huanánɨe'huaca' majta a'áa ja'ajtyáma'cantaca'aj a Egipto!

52 Ajta a'ɨ́ɨjma eeráavi'tɨj ɨ Israel maj jitze ajtyáma'can tɨ'ɨj cánya'xɨɨ maj pué'eenye';
a'ɨ́ɨ pu'ij tyámua' tyihuó'vi'tɨsime'ej a'ájna jo'tɨj quee já'tyi'tɨj.
53 Tyámua' pu tyihua'cha'ɨ́ɨj huo'vi'tɨsime'ej,
mej mij a'ɨ́ɨmaj quee tyí'tzɨɨnye'ej,
ajta a'ɨ́ɨjma ɨ maj hua'ajcha'ɨɨre' a'áa mu ja'tyájcuii a jájritze'.
54 Dios pu huojo'ví'tɨj ɨ jutyéɨtyeristyamua' a'ájna a chuéj japua a'ɨ́ɨn tɨ ja'antyíhuoj,
¡ajta ɨ jɨríj a'ɨ́ɨn tɨ jaamué'tɨj mej mij ɨ tyeɨ́tyeristyamua'me'en ja'ancuriá'an!
55 Hua'antyipua'rij ɨ maj quee tyá'tzaahuatye' a'ɨ́ɨmaj metyi'séeracaj ɨ Israel maj jitze ajtyáma'can,
ajta ɨ chuéj a'ɨ́ɨjma pu huatátuii ɨ jutyéɨtyeristyamua',
ajta huo'ta' mej mij a'áa jo'cháatɨme'nyij ɨ tyihua' ɨnáamuaj tzajta'.

56 Ajta a'ɨ́ɨmaj mu jaatyéesej a'ɨ́jcɨ ɨ Dios tajapuá tɨ já'sejre'
a'ɨ́jcɨ jɨme' maj quee jaatyátzaahuatyej
majta quee a'yan huarɨ́j je'ej tɨ a'ɨ́ɨn tyu'ta'íjtaca',
57 ji'nye, a'yájna matɨ'ɨj ɨ hua' huásimua'
a'ɨ́ɨ mu majta jimi ajtacɨ́j majta je'ej pua'aj huarɨ́j,
¡a'ɨ́ɨ mu majta antyúutuuxɨj tɨ'ɨj ɨ tú'namua'aj tɨ quee tyámua' tyí'taavijhua!
58 A'ɨ́ɨ mu jajaaxɨejtye' a'ɨ́jcɨ jɨme' maj tyi'tɨ́j ájtaahuaxɨj,
mej mij a'ɨ́j japua sáanturij huatyáanajchej, a'yaa mu mij tyu'tá' tɨ a'ɨ́ɨn huá'anchueere'en.
59 Dios pu'ij tyinyú'caca' tɨ'ɨj a'ɨ́j huaséj,
ajta néijmi'caa huare'ityaca' ɨ Israel maj jitze ajtyáma'can,
60 ajta ayoorɨej ɨ tyeyúuj a'áa tɨ já'sejria'ca'aj a'ájna chájta' Siló,
ɨ tɨ chi'ra'an pué'eenye' ɨ tyeɨ́tyee tzajta'.
61 Tyu'tá' mej mij a'ɨ́ɨmaj ɨ maj jájcha'ɨɨre' jaatyéevi'
a'ɨ́jcɨ ɨ tɨ jɨn naa huasé'rin ajta ɨ tɨ néijmi'i jɨn putyí'uurej.
62 Huápuɨ'ɨj pu nyu'camuɨ'ca'aj a'ɨ́ɨjma jimi ɨ jutyéɨtyeristyamua',
a'ɨ́j pu jɨn tyu'tá' maj chúun jɨn huó'cui'nyij a'ɨ́ɨmaj ɨ maj hua'ajcha'ɨɨre'.
63 ɨ tyáamua mu huácuij matɨéeri'huaj,
camu che' tyu'táchuiicaca' mej mij ɨ íimuaa huáhuɨɨchej.
64 A'ɨ́ɨmaj mu ɨ puaaríij huácui'iihuaca' ɨ chúun jɨme',
majta ɨ úucaa ɨ maj antyúujɨɨmua'astariaca' camu huo'yiinyaca'.

65 Ajta ɨ Tavástara' pu huájɨj, tɨ'ɨj ɨ tɨ tyi'tyámaarasima'aj,
tɨ'ɨj ɨ tɨ nyo'sii tɨ huatyájtahue ajta je'en arí otóomua'reeri',
66 ajta je'en hua'antyimue'tɨj ɨ maj jájcha'ɨɨre', huo'ta' mej mij huatóo'uunaj,
¡ajta tyévi'si' huo'ta'séjrataca' jusén jɨme'!
67 Ajta ahuojóohua'xɨj ɨ José maj jamuán ajá'chajca'aj,
ajta quee a'ɨ́ɨjma antyíhuo ɨ Efraín maj jitze ajtyáma'can;
68 sulu a'ɨ́ɨjma pu antyíhuo ɨ Judá maj jitze ajtyáma'can,

ajta a'ɨjcɨ ɨ jɨríj tɨ jéehua jaxɨe've' Sión tɨ ántyapuaj.
69 Ajta tyeyúuj ájtaahuaca', a'yan ajtyéevi'can tɨ'ɨj tajapuá tɨ séejre',
ajta jusén jɨme' tyámua' tyeetyájtoo, a'yájna tɨ'ɨj ɨ cháanacaj.
70 A'ɨ́j pu antyíhuo ɨ David tɨ a'ɨ́ɨn pué'een ɨ tɨ jahuɨɨre',
a'ɨ́jna ɨ cánya'xɨɨ tɨ sɨɨria'ca'aj,
71 capu che' jaatá' tɨ cánya'xɨɨ sɨɨre'ej,
sulu tɨ'ij ɨ tyeɨ́tyeristyamua'me'en huácha'ɨɨn,
tɨ'ij a'ɨ́ɨn hua'ajséejra ɨ Israel maj jitze ajtyáma'can.
72 David pu'ij tyámua' tyihuó'cha'ɨj ɨ tyeɨ́tyeristyamua'me'en ɨ Dios,
a'ɨ́ɨ pu huó'cha'ɨj ajta tyámua' tyihuo'cájuyetyej
jumuáca' jɨn tyámua' tyi'uuriáaj ajta juxɨéjnyu'caa tzajta' tyámua' éenye'ej.

79

*Mat*ɨ'ɨj huatóoxaamujrityej a'ɨ́jcɨ jɨme' tɨ ɨ Jerusalén huatyu'uunyi'huaca'
Chuíicarij Asaf tɨ ja'a'rij
1 ¡Taj Dios, a'ɨ́ɨmaj ɨ maj quee tyá'tzaahuatye' a'ɨ́ɨ mu tye'entyipuá'rityej muéetzij tyí'mua'a'rij!
¡Majta a'úun jo'tyájrupij a' tyeyúuj jo'tɨj néijmi'i tyámua' tyejé'een
ajta néijmi'i huatyu'uunyi'huaca' ɨ chájta'naj Jerusalén!
2 ¡Aa mu huaja'ajtoo ɨ hua' tyévira' ɨ maj muahuɨɨria'ca'aj,
ɨ maj muéetzij jimi tyámua' tyityetyúucha'ɨɨca'aj,
mej mij a'yan tyu'tyáhuɨɨre'en tɨ'ɨj cue'ráj
a'ɨ́ɨjma jimi ɨ muá'rɨe'cajtzij ajta tyi'tyán simuáruunyij jimi!
3 A'yaa mu tya'ajxɨ́rej ɨ hua' xuure' tɨ'ɨj jájtyij tɨ pué'eenye'
néijmi'que' a'ájna a Jerusalén,
ajta quee aja' a'tɨ́j tɨ'ij tyityáa'avaataj.
4 A'tzísi' tu séejre' a'ɨ́ɨjma jimi ɨ maj avéjri' antacháatɨmee,
néijmi'i mu je'ej pua'aj tyí'taxaj a'chu maj pua'máj atacháatɨmee.

5 Muáaj Tavástara',
¿a'chunyéj ooj á'tyeeren ɨ paj jɨn nyú'camuɨ'?
¿Nyi jusén jɨme' a'táaj ja'mej ɨ paj jɨn nyú'camuɨ' tɨ'ɨj ɨ tɨéj?
6 ¡Che' ɨ paj jɨn nyú'camuɨ' a'ɨ́ɨjma japua rájvetyij ɨ maj quee tyá'tzaahuatye'
ɨ maj quee muamua'tyej majta quee muéetzij jimi jahuoo!
7 Ji'nye a'ɨ́ɨmaj mu je'ej pua'aj jáaruuj a'ɨ́jcɨ ɨ Jacob
majta néijmi'i huatyu'uj ɨ chuéj jo'tɨj a'ɨ́ɨn já'chajca'aj.
8 Capáj tyi'tá'care'en tyej tyij ityáj hua' jɨme' tyu'nájchitaj
tyi'tɨ́j maj jɨn je'ej pua'aj huarɨ́j a'ɨ́ɨmaj ɨ tahuásimua'cɨ'ɨj,
¡che' ca'nácan mujo'vé'me'en a'ɨ́jna ɨ paj jɨn taxɨe've',
ji'nye catu che' je'ej jájtyoovej je'ej tyaj huárɨnyij!

9 Taj Dios, muáaj paj a'ɨ́ɨn pué'een ɨ tɨ tajapuá huatányuusij,
taatáhuɨɨre', tajapuá huatányuuchij pajta tyitaatú'uunyi',
a'ɨ́jcɨ jitze ma'can ɨ tɨ naa huánamuajrii ɨ paj jɨn ántyapuaj.
10 Capu juxɨe've' maj a'yan tyí'xajtaj ɨ maj quee tyá'tzaahuatye' yee:
"¿Jo'nyij je'ej je'en ɨ hua' Dios?"
¡Taatá' tyej tyij jaaséj ɨ paj jɨn tyo'riá'rɨeeraj a'ɨ́jcɨ jɨme' maj huo'cuij ɨ maj muéetzij muahuɨɨre'!
¡Miche' a'ɨ́ɨmaj majta jáamua'reej ɨ maj quee tyá'tzaahuatye'!
11 Huo'namuaj je'ej maj tyí'xaj a'ɨ́ɨmaj ɨ maj námi',
pajta hua' japua huatányuunyij a'ɨ́jcɨ jɨme' ɨ paj néijmi'i jɨn putyí'uurej

a'ɨ́ɨjma ɨ maj meríj a'yan tyihuo'taxájtaca' mej mij huó'cui'nyij.

12 Muáaj Tavástara', aráahua'puaj pua'máj paj tyo'riá'rɨeeraj a'ɨ́ɨjma jimi ɨ maj tajimí avéjri' jo'cháatɨmee
a'ɨ́jcɨ jɨme' maj je'ej pua'aj tyimuaaxájtaca',
13 tyajta ityáj, ɨ tyaj a'tyéɨtyeristyamua' pué'een,
tyaj a'áa já'sejre' tɨ'ɨj cánya'xɨɨ tyaj pué'eenye' a'ájna jo'paj muáaj tyámua' tyojo'ruuj,
a'náj tɨna'aj tu tyi'muatyóotzi're'ej tá'ju'un,
¡tyajta muéetzij jimi jusén jɨme' tyi'chuíicaj tá'ju'un!

80

Tyámua' paj tojo'sejra

ɨ tɨ a'ɨ́jna jɨn antyúumua'reej je'ej maj tyu'táchuiicaj, a'ɨ́jcɨ jɨme' ɨ chuíicarij tɨ a'yan huatóomua'aj tɨjɨn "ɨ tzuhuáa". Je'ej tɨ tyi'tyúucha'ɨɨca'aj ajta chuíicaria'ra' a'ɨ́jcɨ ɨ Asaf
1 Muáaj mu paj jacha'ɨj ɨ Israel,
pajta tyámua' tyihuá'juyetyej a'ɨ́ɨjma ɨ maj José jitze eeráma'can a'yájna tɨ'ɨj ɨ ya'-muáatyee tɨ sɨɨre',
majta a'ɨ́ɨmaj tyámua' tyí'muacha'ɨj ɨ tajapuá maj tyí'huɨɨre',
¡huánamuaj!
¡Tyámua' paj yó'sejraj a'ɨ́jcɨ ɨ Efraín,
2 ɨ Benjamín pajta a'ɨ́jcɨ ɨ Manasés!
Huájɨsij pajta mujo'vé'me'en pej pij tajapuá huatányuunyij a'ɨ́jcɨ jɨme' ɨ paj néijmi'i jɨn putyí'uurej.
3 Taj Dios, pajtáhua'aj paj a'yan tyitaatyátoonyij tyatɨ'ɨj éenye'ej.
Tyámua' paj tojo'sejra aj pu'ij tahuɨɨre'en.

4 Tavástara', Dios mu paj néijmi'i jɨn antyía'mua'reej,
¿a'chunyéj pooj á'tyeeren penyu'camu'uj
a'ɨ́jcɨ jɨme' je'ej maj a' jimi tyá'huoo a'tyéɨtyeristyamua'?
5 Muáaj paj taatá' tyaj eetaja'ra'taxɨ'ɨn capáj cue'ráj tyitaatá',
ajta tyej tyij a'ɨ́j huaye'en, ɨ tyaj jéehua eetaja'ra'taxɨj.
6 A'yaa paj tyu'tá' mej mij a'ɨ́ɨmaj taatyá'a'tzej ɨ maj tajimí véjri' antacháatɨmee,
a'ɨ́ɨmaj mu majta ta'a'tzej ɨ maj tájcha'ɨɨre'.

7 Dios mu paj néijmi'i jɨn antyía'mua'reej,
¡pajtáhua'aj paj a'yan tyitaatyátoonyij tyatɨ'ɨj éenye'ej!
¡Tyámua' paj tojo'sejra aj pu'ij tahuɨɨre'en!

8 A'áa paj a Egipto úuvaj ítyɨ'rira' ja'ráapij,
pajta hui'ráahua'xɨj ɨ maj quee tyá'tzaahuatye' pej pij a'ɨ́j atyáhuaste'en.
9 Tyámua' paj jáa'uurijtze ɨ chuéj,
a'ɨ́ɨ pu'ij aróonaana'tyej ajta je'en neíjmi'que' ɨ chuéj japua oorióonajchaca'.
10 Ajta ɨ juquéenyi'istaa jɨn tya'vá'naj ɨ jɨríj,
ajta ɨ juxámue' jɨme' ɨ tɨ tyu'uj tɨ jéetze' tyo'huatɨ́tɨ'ɨjmee.
11 Ajta ɨ xámue'ra' a'áa pu ɨ jájrij jitze ɨmuáj ja'rá'aj,
ajta ɨ tɨ jitzán ajtanyáxɨj a'áa pu ja'rá'aj ɨ játya'naj jitze tɨ a'yan ántyapuaj tɨjɨn Éufrates.
12 ¿Ji'nye pej pij jaatyú'uj ɨ tɨ jɨn curiá'nami',
pajta tyu'tá' mej mij jáajuuraj ɨ maj mu jó'cɨ'ɨj ɨ juyéj jitze?
13 A'ɨ́ɨ pu ɨ tuíixuj yójve tyojó'jɨpuaj,
¡majta ɨ tyi'tyán simuáruunyij jimi je'ej pua'aj tyí'uurej!

14 Dios mu paj néijmi'i jɨn antyía'mua'reej, pata'aj cui' huaria'ra'nyij,
tyámua' paj naa tyitaaséj a'ájna ɨmuáj u tajapuá
pajta hua' jimi tyú'mua'tyij a'tyéɨtyeristyamua',
15 a'ɨ́jcɨ ɨ ítyɨ'rij muáaj paj pajta ja'tyáhuiij,
pajta tyámua' jáaruuj ɨ tɨ jitzan eeré'nyej.
16 Pata'aj a'ɨ́jna jɨn hua'antyipuá'ritye'en ɨ paj jɨn nyú'camuɨ'
a'ɨ́ɨjma ɨ maj ja'antyive'chej majta je'en jatɨeeraj,
17 pajta jaatyáhuɨɨre'en a'ɨ́jcɨ ɨ tyévij muáaj paj ja'antyíhuoj,
a'ɨ́jna ɨ tɨ eeráanyej a'ɨ́jcɨ jitze ɨ tyévij muáaj paj tyámua' tyeetyájtoo,
18 tyata'aj tyij quee che' a'náj a' jimi ajtacɨ́'ca'an.
¡Júuricamej paj taatá'an, aj tu tyij muéetzij tyana'aj tyij muaatyánajchij!

19 Muáaj Tavástara', Dios mu paj néijmi'i jɨn antyía'mua'reej,
¡pajtáhua'aj paj a'yan tyitaatyátoonyij tyatɨ'ɨj éenye'ej!
¡Tyámua' paj tojo'sejra aj pu'ij tahuɨɨre'en!

81

Tyi'tɨ́j tɨ jɨn ɨ Dios tyámua' tyihuojó'mua'raj ajta ɨ Israel tɨ jɨn je'ej pua'aj huarɨ́j ɨ tɨ a'ɨ́jna jɨn antyúumua'reej je'ej maj tyu'táchuiicaj, a'ɨ́jcɨ jitze tyí'canaa ɨ Gat. A'ɨ́ɨn tɨ ja'a'rij ɨ Asaf
1 ¡Siata'aj jutyamua've'ej ɨ Dios jimi setyu'táchuiicaj, ji'nye a'ɨ́j tu jɨn uhuájca'nyej!
¡Siajta jíihuaj setyaatatyójtzi're'en a'ɨ́jcɨ ɨ Dios ra' ɨ Jacob!
2 Setyu'táchuiicaj a'ɨ́j setyi'huáaristya'aj ɨ quéetzarij,
siajta a'ɨ́jcɨ jitze ɨ áarpaj siajta ɨ canárij jitze.
3 Siajta tyu'tácɨ'sitye'en ɨ trompéetaj jitze tɨ'ɨj ɨ máxcɨrɨe' jájcuan jɨn huataséjre'en,
siajta je'en tɨ'ɨjta néijmi'i huataséjre'en ɨ máxcɨrɨe',
ji'nye a'yaa pu tyúuxɨe've' siaj a'ɨ́jcɨ xɨcáara' jitze va'cán jɨn tyu'yé'estej.
4 Ji'nye a'íi pu a'ɨ́ɨn pué'een ɨ tɨ jɨn tyu'ta'íjtaca'
ɨ Dios ra' a'ɨ́jcɨ ɨ Jacob a'ájna a Israel,
5 a'ɨ́ɨ pu a'ɨ́ɨn pué'een je'ej maj tyaata'íj a'ɨ́jcɨ ɨ José
tɨ'ɨj ɨ Dios huo'tanyó'si'tyej a'ɨ́ɨjma ɨ maj Egipto já'ma'can.

Nyúucarij nu huánamuajri' nyaj quee jamua'ajcaa a'tɨ́j tɨ pué'eenye'ej, tɨ a'yan tɨjɨn:
6 "Nu'ríj tyimu'huatyátɨchiiri' ɨ paj tyo'huatyátɨjcaa,
nu'ríj tyámua' tyú'ruuj a' jimi pej pij quee che' ca'nyíin jɨn tyí'muarɨe'ej.
7 Patɨ'ɨj quee che' je'ej jájtyoova'aj nye jimi paj huatyéenyuj, nyáaj nu nyij a' japua huatanyúj,
a'ɨ́j nu jitze muaatajé ɨ jéetɨrij tɨ tyényuuve'ej,
nyajta je'en muatyéesej véjri' a'ájna a' tɨ ja'rájmuaa a' tɨ a'yan tyaja'rájtyapuaj tɨjɨn Meribá.
8 Setyú'namuaj, nyetyeɨ́ɨtyeristyamua', je'ej nyaj tyajá'mua'ixaatye',
¡a'yaa nu tyá'xɨe've' siaj náanamuaj, mua'aj mu siaj Israel jitze ajtyáma'can!
9 Capáj sáanturij tyícha'ɨɨj maj séej chuéj japua já'ma'can;
capáj pajta séecan dioosij najchej ɨ paj quee huá'muajtyej.
10 Nyáaj nu a' vástara' pué'een, nyajta a' Dios,
ɨ nyaj mui'rájtoo a'ɨ́jcɨ japua ɨ chuéj Egipto tɨ tyaja'rájtyapuaj,
tyámua' paj naa tya'cácuaxa'taj, nyáaj nu nyij muaatájuxɨeetye'sij.

11 'Majta ɨ nyetyeɨ́ɨtyeristyamua' camu nyanamuájracuca'aj,
¡camu a'yan huarɨ́j je'ej nyaj tyihuó'ixaaj a'ɨ́ɨmaj ɨ maj Israel jitze ajtyáma'can!
12 A'ɨ́j nu jɨn huo'ta' mej mij a'yan huárɨnyij je'ej maj a'ɨ́ɨmaj tyá'xɨe've',

a'yaa mu mij atyityeje'cháaj muá'raa je'ej tɨ jéetze' tyihua'ránajchaca'.
13 ¡Tɨpua'aj a'ɨ́ɨmaj ɨ nyetyeɨ́ɨtyeristyamua' manáanamuajrajche'en!
¡Tɨpua'aj ɨ Israel maj jitze ajtyáma'can a'yan metyityaajú'cajche'en je'ej nyaj tyi-huo'cájuyetyej,
14 a'yaa pu'ij tɨ'ɨj séej maj ootyása'cɨva'xɨ'ɨn
nyatɨ'ɨj nyáaj huo'tyaxáahuatajche'en a'ɨ́ɨjma ɨ maj hua'ajcha'ɨɨre'
nyajta puéjtzij huo'tá'nyijche' ɨ maj quee naa huojo'mua'raj!

15 'A'ɨ́ɨmaj ɨ maj jaxana've' ɨ Tavástara' a'ɨ́ɨ mu huápuɨ'ɨj tyu'tátzɨɨnye'ej,
majta je'en jusén jɨme' jajpuéetzij muá'ju'un.
16 ¡Dios pu ɨ tyeríicuj tɨ jéetze' jɨ́'re'en hua'cue'tyej ɨ jutyéɨtyeristyamua',
ajta sarátyee huái'tye'en ɨtzitáj maj huáxoo!"

82

*Dios pu a'*ɨ́ɨn pué'een ɨ Juées tɨ jéetze' va'cán jɨn tyi'tyéjvee
Chuíicarij a'ɨ́ɨn tɨ ja'a'rij ɨ Asaf
1 Dios pu tyámua' naa tyu'tóosejrataj a'ájna jo'maj jóosɨɨre'
ajta tyámua' tyá'xa'puɨ'ɨntare' u tajapuá jo'maj já'sejre' ɨ maj jimi tyí'huɨɨre'.
2 "¿A'najnyí mua'aj siaatapuá'cɨtaj siaj je'ej pua'aj tyá'xa'puɨ'ɨntare'
ajta siaj hua' jamuán ajtyá'uj xá'ju'un a'ɨ́ɨjma ɨ maj je'ej pua'aj tyityetyúucha'ɨj?
3 ¡Tyámua' xu tyo'xá'puɨ'ɨntari'tze'en a'ɨ́jcɨ ɨ tɨ quee juca'nyej siajta ɨ xá'rɨcan!
¡Tyámua' xu tyo'xá'puɨ'ɨntari'tze'en ɨ tɨ quee je'ej tyéejviicue' siajta ɨ tɨ jajpuéjtzij!
4 ¡Siata'aj hui'rátoonyij a'ɨ́ɨjma ɨ maj quee juca'nyej siajta ɨ maj quee je'ej tyéejviicue',
siajta hua' japua huatányuunyij a'ɨ́ɨjma jimi ɨ maj je'ej pua'aj tyityetyúucha'ɨj!

5 'Siajta mua'aj caxu jamua'reej, caxu tyihuojó'itej,
tɨ́ca'rij tzajta' xu cɨɨnyej.
A'ɨ́ɨ pu tóocatzej ɨ chuéj tɨ japuan róoca'nyej.
6 A'yaa nu nyáaj tyu'taxájtaca' siaj mua'aj dioosij pué'een;
siajta néijmi'i yójmua'mua' pué'een a'ɨ́jcɨ ɨ tajapuá tɨ já'sejre'.
7 Ajta a'yájna, a'yaa xu néijmi'i tyí'tyacui'nyij matɨ'ɨj ɨ tyeɨ́tyee,
¡siajta a'yan tyitye'entyipuá'rij tɨ'ɨj ɨ tɨ tyi'tɨ́j jɨn antyúumua'reej!"

8 ¡Taj Dios, pata'aj huatye'chenyij paj jo'xɨ́jtye'en ɨ cháanacaj,
ji'nye muáaj paj antyía'mua'reej néijmi'caa jimi ɨ tyeɨ́tyee ɨ maj séej chuéj japua jo'cháatɨmee!

83

*Je'ej tyaj tyityeetyényuunyij t*ɨ'ij ɨ Dios tajɨ́me' pu huárɨnyij
Cuíinarij ajta chuíicarij Asaf tɨ ja'a'rij
1 Taj Dios, ¡capáj quee ave'nyuuca'an!
¡Capáj pajta quee táhuaanye'en nusu paj quee che' tyí'xajtaj!
2 Huo'séj ɨ maj muájcha'ɨɨre', a'ɨ́ɨjma ɨ maj muaxana've':
a'ɨ́ɨ mu huápuɨ'ɨj ju'ɨtziitye' majta muéetzij je'ej pua'aj tyí'muaxaj.
3 A'ɨ́ɨ mu meríj tyi'tɨ́j je'ej pua'aj tyu'xá'puɨ'ɨntarej
a'ɨ́ɨjma jimi a'tyéɨtyeristyamua',
¡majta a'ɨ́ɨjma jimi ɨ paj tyámua' tyihuá'cha'ɨj!
4 A'yaa mu meríj tyaaxájtaca' maj mujo'vá'ju'un mej mij ta'antyipuá'ritye'en
mej mij quee che' yajá'hua'tan ɨ tatyeɨ́tyeristyamua',
mej mij quee che' jamua'reeriaj ɨ tɨ jɨn ántyapuaj ɨ Israel.

5 Tyi'tɨ́j mu meríj jɨn muéetzij jimi tya'tóoraj,
a'yaa mu meríj huóoruuj tɨ'ɨj tɨ sɨ́ɨj na'aj ɨ tyévij pué'eenye',
6 a'ɨ́ɨmaj ɨ maj a'áa jo'cháatɨmee jo'tɨj ɨ Edom tyojo'tyá'ɨnaamuaa ajta ɨ Ismael,
a'ɨ́ɨjma maj jitze eeráma'can ɨ Agar majta ɨ Moab,
7 ɨ Guebal, ɨ Amón majta ɨ Amalec,
a'ɨ́ɨmaj ɨ filisteos, majta a'áa maj jo'cháatɨmee a Tiro,
8 majta je'en a'ɨ́ɨmaj ɨ asirios a'ɨ́ɨ mu majta hua' jitze ajtyu'uj,
a'ɨ́ɨ mu mij a'ɨ́ɨn pué'een ɨ maj jɨn uhuácaca'nye' ɨ Lot tyí'yojmua'.

9 A'yaa paj huó'uurej a'ɨ́ɨjma patɨ'ɨj huó'ruuj ɨ Madián maj jitze ajtyáma'cantaca'aj,
a'yájna patɨ'ɨj jáaruuj a'ɨ́jcɨ ɨ Sísara,
a'yájna patɨ'ɨj jáaruuj a'ɨ́jcɨ ɨ Jabín a'ájna ɨ áchij jitze tɨ a'yan tyaja'rájtyapuaj tɨjɨn Quisón,
10 ɨ maj antyipuá'riaca' a'ájna a Endor,
¡majta a'yan tyu'tyáhuɨɨ tɨ'ɨj ɨ chuéj japua tɨ tyi'jɨ́re'nyi'tare'!
11 A'yaa paj huó'uurej a'ɨ́ɨjma ɨ tyétyacaa maj jéetze' juxɨe've'
patɨ'ɨj huó'ruuj a'ɨ́jcɨ ɨ Oreb pajta a'ɨ́jcɨ ɨ Zeeb;
a'yaa paj néijmi'caa huá'uurej ɨ maj hua' jimi tyí'ijta
a'yájna patɨ'ɨj huó'ruuj a'ɨ́jcɨ ɨ Zébah pajta a'ɨ́jcɨ ɨ Salmuná,
12 ɨ maj a'yan tyá'xɨe'va'ca'aj maj tyu'tyóoa'ritye'en a'ɨ́jcɨ ɨ Dios tɨ tyi'tachuéj.

13 Nyaj Dios, a'yaa paj huó'uurej tɨ'ɨj tu'píj tɨ viváajma'aj tatyé'tye' ɨ maj jaaré'vejchaca',
tɨ'ɨj xamuáj tɨ huáchij áacaj tɨ yo'cuíxɨj;
14 a'yájna tɨ'ɨj ɨ tɨéj tyu'riá'tɨeeraj a' ɨtzitáj
ajta je'en néijmi'i tye'entyipuá'ritye'sij a'áa tɨ tyejé'sejre' a' ɨtzitáj,
15 ¡a'yaa pej pij muáaj tyihuo'taváj
pajta huo'tamuáritye'en je'ej pua'aj petyi'uuriáj hua' jimi víityee pajta áacaj jɨme'!
16 ¡Tavástara', pata'aj tyévi'si' huo'taséjrataj,
mata'aj mij muéetzij mo'támua'ree!
17 Miche' jusén jɨme' jutyévi'ra'aj muá'ra'nyij,
¡miche' huatootyévi'ra'astan majta je'en huácui'nyij!
18 ¡Miche' jáamua'reej paj muáaj pana'aj a'ɨ́ɨn pué'een ɨ Tavástara',
paj muáaj pana'aj a'ɨ́ɨn pué'een ɨ tajapuá tɨ já'sejre'
ajta quee sɨ́ɨj ajtáhua'aj yajá'hua' íiyan ɨ cháanacaj japua!

84

*Ɨ tyaj j*ɨn jaxɨe've' ɨ chi'ra'an ɨ Dios
Ɨ tɨ a'ɨ́jna jɨn antyúumua'reej je'ej maj tyu'táchuiicaj, a'ɨ́jcɨ jitze tyí'canaa ɨ Gat. Yójmua'mua' a'ɨ́jcɨ ɨ Coré. Chuíicarij
1 ¡Naa pu huápuɨ'ɨj huasé'rin a' tyeyúuj,
Tavástara' muáaj paj néijmi'i putyí'uurej!
2 ¡A'yaa nu jéehua tyá'xɨe've' nyajta a'yan tyá'huoo
nyej nyij a'áa jo'tyávaacaj a tɨ jo'tyényinyi'ij a' tyeyúuj!
¡Néijmi'i jɨme' ɨ nyaxɨéjnyu'caa
nyetyi'chuíicaj nyenyetyámua'va'aj a'ɨ́jcɨ jimi ɨ Dios júuricamej tɨ jitzán séejre'!

3 Majta ɨ pína'see majta ɨ jeevíj
a'ɨ́ɨ mu jatyoonyij jo'maj tyámua' jé'eenye' a'chí'ij jitze
ajta jo'maj tyihuojo'tyé'ito'ritye'en ɨ juyójmua',
muáaj paj Tavástara' néijmi'i putyí'uurej,
nyaj rey paj pué'een pajta nyaj Dios.

4 ¡Múutyamua've' a'ɨ́ɨmaj ɨ maj a'úu ja'chej a' tyeyúuj tzajta'
majta je'en a'náj tɨna'aj tyí'muatyojtzi're'!
5 ¡Múutyamua've' ɨ maj muéetzij jimi jatyoovej pej pij huo'tyáhuɨɨre'en,
ɨ maj a'yan tyá'xɨe've' maj juɨ'ɨcán a'áa jo'ré'nyej jo'maj mojo'tyáanajche!
6 Matɨ'ɨj a'áa joojú'un jo'tɨj ɨ cɨyéj jo'váatɨmee bálsamo maj jatamuá'muaj
a'yaa mu ja'uuren tɨ'ɨj jo'tɨj ja'rájmuaa,
majta ɨ víityee mu majta tyámua' tyeetyátoosij;
7 a'ɨ́ɨ mu mij jéetze' huatyóoca'nyesij,
majta a'ájna a Sión a'áa mu jaséjran ɨ Dios tɨ néijmi'i jɨn antyúumua'reej.

8 Tavástara', Dios mu paj néijmi'i putyí'uurej pajta néijmi'i jɨn antyía'mua'reej,
Dios ra' a'ɨ́jcɨ ɨ Jacob,
¡huánamuaj je'ej nyaj a' jimi tyi'tyényuusij!
9 Cásɨ', nyaj Dios, tyámua' paj naa tyeeséj
a'ɨ́jna ɨ tɨ a'ɨ́ɨn pué'een ɨ tɨ taatyáhuɨɨre'ej
a'ɨ́jna muáaj paj ja'antyíhuoj tɨ'ij rey pué'eenye'.

10 ¡Jéetze' pu nyaj séej xɨcáj a'áa jo'tyávaacaj jo'paj muáaj já'sejre',
quee nyaj séej ví'ra'aj xɨcáj a' ɨmuáj já'sejria'aj!
Jéetze' nu jaxɨe've' nyaj a'áa tyaja'ajmuárɨe'rij a' tɨ jo'tyényinyi'ij ɨ tyeyúujra' ɨ nyaj Dios
quee nyaj a'áa ja'chajca jo'maj je'ej pua'aj tyityeje'tyúucha'ɨj.
11 Ji'nye a'ɨ́jna ɨ Dios ɨ tɨ Tavástara' pué'een a'ɨ́ɨ pu tatatzavi'tye' ajta tyámua' tyí'ta'cha'ɨj,
Tavástara' pu hua'xɨe've' ajta huo'tyátzaahuatye'sij a'ɨ́ɨjma ɨ maj quee tyi'tɨ́j jɨn á'ɨtzeere',
ajta néijmi'i tyihuo'tá'sij ɨ tɨ tyámua' tyí'een.

12 Tavástara' mu paj néijmi'i putyí'uurej pajta néijmi'i jɨn antyía'mua'reej,
¡miche' huatóotyamua've'en a'ɨ́ɨmaj ɨ maj muéetzij jitze tyí'ca'nyej!

85

Pajtáhua'aj paj tajapuá huatányuunyij

ɨ tɨ a'ɨ́jna jɨn antyúumua'reej je'ej maj tyu'táchuiicaj. Chuíicarij a'ɨ́ɨmaj maj jo'yú'xaca'
ɨ yójmua'mua' a'ɨ́jcɨ ɨ Coré
1 Tavástara', muáaj paj tyámua' naa huojo'mua'raj a'yaa maj huacháatɨmee a' chuéj japua;
pajta jájcuan jɨn tyámua' tyeetyájtoo a'ɨ́jcɨ ɨ Jacob,
2 pajta tyihuo'tú'uunyi'ri' tyi'tɨ́j maj jɨn je'ej pua'aj huarɨ́j a'tyéɨtyeristyamua'
pajta néijmi'i ɨ maj jɨn tyi'ijxána'cɨra'ca'aj;
3 néijmi'i pu arí jɨn huatyápua'riaca'
ɨ paj jɨn nyu'camuɨ'ca'aj ajta ɨ tɨ muajaaxɨejtya'ca'aj.

4 Taj Dios pajta a'ɨ́ɨn pué'een ɨ tɨ tajapuá huatányuusij,
¡pata'aj ijíij tajapuá huatányuunyij
pajta je'en quee che' ityájma tajaaxɨejvi'raj!
5 ¿Ca' jusén jɨme' a'yan tyi'séere'ej ja'mej
ɨ paj jɨn tajimí nyú'camuɨ'?
6 ¿Nyi pequee che' júuricamej taatá'sij
mej mij a'tyéɨtyeristyamua' a' jimi huatóotyamua've'en?
7 Muáaj paj Tavástara',
¡taataséjratye' ɨ paj jɨn taxɨe've', pajta tajapuá huatányuunyij!

8 Nyáanamuajran je'ej tɨ ɨ Tavástara' tyu'taxájtaj;
ji'nye a'ɨ́ɨ pu tyámua' naa tyihuo'tyéjeevij ɨ jutyéɨtyeristyamua',
a'ɨ́ɨjma ɨ maj jimi tyámua' een,
mej mij quee che' je'ej pua'aj tyityaja'huótɨmue'raj.
9 A'yaa pu tyi'jɨ'ré'can jɨme', Dios pu huápuɨ'ɨj yevéjri' séejre',
tɨ'ij hua' japua huatányuunyij a'ɨ́ɨjma ɨ maj tzáahuatyi'ra'aj jimi tyícha'ɨj,
a'ɨ́jna ɨ tɨ jɨn naa huasé'rin pu tajamuán yeséeria'aj ja'mej ɨ cháanacaj japua.

10 A'ɨ́jna ɨ tɨ jɨn taxɨe've' ajta ɨ tɨ jɨ'ré'can jɨme' a'ɨ́ɨ mu a' jóosejran,
ajta ɨ tɨ naa tyú'asej ajta ɨ tɨ tyámua' tyá'xa'puɨ'ɨntare' a'ɨ́ɨ mu iityóopuɨ'tze'sij,
11 ɨ tɨ jɨ'ré'can jɨme' pu chóota' ajnyésij
ajta ɨ tɨ tyámua' tyí'xa'puɨ'ɨntare' a'ɨ́ɨ pu tajapuá ɨmuáj taséeraj ja'mej.
12 A'ɨ́ɨ pu ɨ Tavástara' tyu'tá'sij mej mij huatyéviiyej,
ajta je'en ɨ cháanacaj japua tyí'cɨɨren.
13 A'ɨ́ɨ pu anaquéej huama'aj ja'mej ɨ tɨ tyámua' tyá'xa'puɨ'ɨntare',
ajta je'en tyámua' tyí'uuren ɨ juyáara' jitze.

86

Muáaj papu'uj Dios pué'een

Je'ej tɨ tyu'tyéenyuj a'ɨ́jna ɨ David
1 Tavástara', a'tzúj cui' náanamuaj,
ji'nye huápuɨ'ɨj nu nyaxaamujritye' nyajta quee je'ej tyéejviicue';
2 tyámua' paj tyináacha'ɨɨn, ji'nye tyámua' nu eenye' a' jimi séejre'.
Muáaj paj nyaj Dios pué'een;
¡pata'aj japuan huatányuunyij a'íjcɨ ɨ tɨ muéetzij muahuɨɨre' ajta a' jitze tyí'ca'nyej!

3 Tavástara', nyéetzij ná'ancu'vaxɨ'
ɨ nyaj muéetzij jimi a'náj tɨna'aj jahuoo.
4 Tavástara', pata'aj ca'nyíjra'aj jaatá'an a'ɨ́jcɨ ɨ tɨ muéetzij muahuɨɨre',
ji'nye a' jitze ma'can nu huatyényuusij.
5 Ji'nye muáaj, Tavástara', tyámua' paj tyihuojó'mua'raj pajta tyú'uunyi';
néijmi'i paj jɨn hua'xɨe've' a'ɨ́ɨjma ɨ maj muéetzij jimi jahuoo.

6 Tavástara', huánamuaj je'ej nyaj a' jimi tyá'huoo
¡pajta a'yan huárɨnyij je'ej nyaj tyí'muahuaviij!
7 Muéetzij jimi nu huatyényuusij nyatɨ'ɨjta quee je'ej jájtyoove'en,
ji'nye muáaj paj naatájeevij.
8 ¡Capu sɨ́ɨj ajtáhua'aj séejre' tɨ a'yan eenye' patɨ'ɨj muáaj, Tavástara'!
¡Capu sɨ́ɨj ajtáhua'aj jaayí'tɨn tɨ a'yan tyu'muárɨe'en patɨ'ɨj muáaj!

9 Muáaj paj Tavástara',
muáaj paj néijmi'caa huátahuaaca' ɨ tyeɨ́tyee,
a'ɨ́ɨ mu mij mujo'vá'ju'uj muá'ju'un mej mij muatyáanajche,
ajta mej mij tyámua' tyeetyátoonyij ɨ paj jɨn ántyapuaj.
10 Ji'nye muáaj papu'uj Dios pué'een,
¡muáaj paj va'cán jɨn tyí'muarɨe' ajta naa tyihua'séjratye' a' jitze tɨ tyí'sejre'!

11 Nyavástara', naataséjratye' a' juyéj,
nyej nyij nyáaj jɨ'réenya'aj a'ɨ́j jitze ucájrutyej.
Tyámua' paj jáa'uurej ɨ nyaj xɨéjnyu'caa ta'aj ij muaatyátzaahuatye'en.
12 Nyavástara' pajta nyaj Dios,

néijmi'i nu ɨ nyaxɨéjnyu'caa jɨn tyimuaatatyójtzi're'ej
nyajta a'náj tɨna'aj tyámua' tyaataxájta ɨ paj jɨn ántyapuaj.
13 ¡Va'tɨ́j pu nye jitze séejre' ɨ paj jɨn nyaxɨe've'!
¡Nyaj japua paj huatanyúj nyej nyij quee a'áa jo'tyá'ɨtzeere'en jo'maj tyityajá'ava'tacaa!

14 Nyaj Dios, mue'tɨ́j mu ɨ maj axáa tyí'jepe' majta ɨ tɨ hua'ráanajchi maj junyo'si'tye'ej
ɨ maj quee muéetzij muamua'tyej,
a'ɨ́ɨ mu nyéetzij nyéjcha'ɨɨre' majta jaxɨe've' maj naajé'caj.
15 Pajta muáaj, Tavástara',
Dios paj pué'een tɨ tyámua' tyihuojó'mua'raj pajta tyihua'cu'vej,
pajta quee jiye'tzín tyinyú'cacaa, muáaj paj jɨ'ré'can jɨn taxɨe've'.
16 Naaséj, nyéetzij ná'ancu'vaxɨ'.
¡Pata'aj japuan huatányuunyij a'ɨ́jcɨ ɨ tɨ muahuɨɨre'!
¡Ca'nyíjra'aj paj jaatá'an!
17 Tyámua' paj naa tyinaataséjratye'en ɨ paj jɨn tyámua' tyí'tyevij,
mata'aj mij huatóotyevi'ra'astaj matɨ'ɨj jaaséj a'ɨ́ɨmaj ɨ maj nyaxana've'.
¡Muáaj, Tavástara', muáaj paj nyahuɨɨre' pajta tyámua' tyinaatyéjeevij!

87

Chuíicaria'ra' ɨ chájta'naj Dios tɨ jitze ajtyáma'can
Chuíicarij ajta cuíinarij a'ɨ́ɨmaj maj jo'yú'xaca' ɨ yójmua'mua' a'ɨ́jcɨ ɨ Coré
1 A'ɨ́jna ɨ tɨ jitzán ájtaavijhuaca' ɨ chájta'naj Dios tɨ ja'a'rij
a'ɨ́j pu jitze séejre' ɨ jɨríj tɨ naa een.
2 Ɨ Tavástara' pu jaxɨe've' ɨ puéertaj a'áa tɨ jɨn tyeje'tyánami' a Sión
ajta quee a'yan tyi'tɨ́j séej ajtáhua'aj a'ɨ́jcɨ tyía'rij ɨ Jacob.
3 Chájta'naj Dios tɨ ja'a'rij,
jéehua mu tyámua' naa muéetzij tyí'muaxaj:
4 "Hua' tzajta' ɨ chájta'naj ɨ maj nyamua'tyej
ɨ'ríj nyaj a'ɨ́j huataxáj ɨ Egipto nyajta ɨ Babilonia,
a'ɨ́jcɨ ɨ Filistea, Tiro nyajta ɨ Etiopía,
néijmi'i mu a'ɨ́ɨmaj a jitze eeráanyej."

5 A'yaa mu tyu'taxájtaj a'ájna chájta' Sión tɨ tyaja'rájtyapuaj tɨjɨn:
"A'íjna ajta a'áa tɨ séejre' a'ɨ́j mu jitze eeráanyej ɨ Sión."
A'ɨ́jna ɨ tajapuá tɨ ɨmuáj já'sejre' pu a'yan tyaataxájtaca'.
6 Tavástara' pu a'yan tyé'yu'xaj ɨ yu'xarij jitze
a'ɨ́jcɨ ɨ chájta'naj tɨ jimi a'yan tyi'tyéevijtɨj tɨ tyámua' een a'yaa pu tyé'yu'xaj tɨjɨn:
"A'íi pu a'ɨ́j jitze eeráma'can."

7 Majta ɨ maj tyí'chuiicaj majta ɨ maj tyí'nye' a'yaa mu tyí'xaj tɨjɨn:
"Ɨ nye chi'ij muéetzij pu jitze séejre'."

88

*Tavástara' ¿ji'nye pej pij manúuj*ɨpuaj?
Chuíicarij a'ɨ́ɨmaj maj ja'a'rij ɨ Coré tyí'yojmua'. Ɨ tɨ a'ɨ́jna jɨn antyúumua'reej je'ej maj tyu'táchuiicaj, mej mij jaatáchuiicaj tɨ'ɨjta sɨ́ɨj tyí'cui'ij. Je'ej tɨ tyihuo'muá'tyej a'ɨ́jna ɨ Hemán, a'ɨ́ɨjma tɨ jitze ajtyáma'can ɨ ezrahitas, mata'aj mij jaatáchuiicaj
1 Tavástara', nyaj Dios ajta ɨ tɨ nyajapuáj huatányuusij,
tújca nyajta tɨ́ca' muéetzij nu muahuavii pej pij naatáhuɨɨre'en,
2 ¡ancuriáa' je'ej nyaj a' jimi tyá'huoo!,
¡pajta a'yan huárɨnyij je'ej nyaj tyí'muahuaviij!

3 Jéehua pu ɨ tɨ je'ej pua'aj een nye jitze tɨ arí huatyá'ɨtzee,
a'ɨ́j nu jɨn nyeríj tɨn huatámuɨ'sij,
4 ¡pu'ríj ɨ'ríj maj naatyé'iten a'ɨ́ɨjma jamuán ɨ muɨ'chítyee,
ji'nye canu che' uhuájca'nyej!
5 A'áa mu meríj nyojóorɨej hua' tzajta' ɨ maj meríj huácuij;
a'yaa nu een matɨ'ɨj ɨ maj huácuij matɨ'ɨj huatyéenyo'sej
majta je'en meríj huo'tyá'avaataca';
a'yájna matɨ'ɨj ɨ maj meríj yo'rɨej muáaj paj jɨn huo'tyáhuɨɨre'en
pajta je'en muáaj perij huojo'huá'xɨj.
6 Muáaj paj a'áa nyeje'tyájrɨee a tɨ jéetze' tyétye' ɨmuáj jo'cácun,
a'ájna jo'tɨj jo'tɨ́ca' ajta je'ej pua'aj éenye'que'.
7 Nyejitzé pu rá'aj ɨ paj jɨn nyú'camuɨ',
¡pajta anyojo'cáarujtye tɨ'ɨj jáata' a'ɨ́jcɨ jitze ɨ tɨ huápuɨ'ɨj tyú'tyesi'huaritye'!
8 Muáaj paj tyu'tá' mej mij manúurɨeenyij ɨ nya'amíincustyamua',
pajta tyu'tá' mej mij a'ɨ́ɨmaj quee nyaxɨe've'.
¡A'yaa nu een tɨ'ɨj ɨ tɨ námi' tɨ quee púJoorej tɨ'ij huatóo'uunaj!
9 Nyajta quee che' tyámua' tya'tányeej a'ɨ́jcɨ jɨme' nyaj huápuɨ'ɨj nyeyiin.
¡A'náj tɨna'aj nu muéetzij jimi jahuoo, Tavástara',
nyajta muéetzij jimi ajméjca'taxɨ'ɨj!
10 ¿Nyi tyi'tɨ́j jɨn je'ej parɨnyij a'ɨ́ɨjma jimi ɨ maj meríj huácuij tyej tyij je'ej tyo'taséj?
¿Nyi je'ej tyíɨ'rij mej mij a'ɨ́ɨmaj tyimuaatatyójtzi're'en ɨ muɨ'chítyee?
11 ¿Nyi a'ɨ́j muaataxájta ɨ tɨ jɨ'ré'can jɨme' majta ɨ paj jɨn taxɨe've'
a'ájna jo'maj tyityajá'ava'tacaa, jo'tɨj a'ɨ́ɨn tyejé'ijtaj ɨ tɨ tye'entyípuaapua'rityee?
12 A'ájna jo'tɨj já'sejre' ɨ tɨ tye'entyípuaapua'rityee, majta néijmi'caa jó'hua'naj,
¿nyi sɨ́ɨj séeria'aj ja'mej tɨ jáamua'tyij paj tyámua' tyí'uurej ajta ɨ paj jɨn va'cán jɨn néijmi'i putyí'uurej?
13 Nyajta nyáaj, Tavástara', muéetzij nu jimi jahuoo,
tɨ'ɨjta ariá'pua'aj muéetzij jimi nu huatyényuusij.
14 ¿Ji'nye pej pij manúujɨpuaj, Tavástara'?
¿Ji'nye pej pij nye jimi ja'avaaj?
15 Nyatɨ'ɨj nyana'aj tyú'tyamueestariaca'
je'ej nu tyé'nyamua'tzej nyajta á'viicue're' nyej nyij quee huámuɨ'nyij,
nyetyo'viicue'ri' ɨ tɨ jéehua tyí'tyesi' muéetzij tɨ jimi tyojo'vé'mej,
canu nyij che' tyé'viicue'.
16 Nye jitze pu arí yan huatyéenyej ɨ paj jɨn nyú'camuɨ',
ajta je'en na'antyimué'tɨj;
17 a'ɨ́ɨ pu a'náj tɨna'aj néijmi'que' nyeria'naa,
a'yájna tɨ'ɨj tɨpua'aj jáata' anyo'cájrutyej.
18 Camu che' nye jimi yajá'hua' ɨ nya' amíincustyamua' nusu ɨ maj nyamua'tyej,
a'ɨ́ɨ pu'quij ɨ tɨ́ca'rij nyajamuan yésejre'.

89

Tyi'tɨ́j tɨ jɨn ɨ Dios tya'tóoratziiri' a'ɨ́jcɨ jimi ɨ David
Je'ej tɨ tyihuo'muá'tyej a'ɨ́jna ɨ Etán ɨ tɨ a'ɨ́ɨmaj jitze ajtyáma'can ɨ ezrahíta
1 Tavástara', a'náj tɨna'aj nu jaataxájtaj nyatɨ'ɨjta tyí'chuiicaj
paj muáaj tyámua' naa tyihuojó'mua'raj;
tɨ'ɨj púna'aj nu jaxáataj na'mej
paj muáaj quee tyi'tɨ́j jɨn á'ɨtzeere'.
2 Nyaataxájta tɨ jusén jɨme' séejre' ɨ paj jɨn taxɨe've';
ajta ɨ paj jɨn tyámua' een quee seequéj ju'uurej,
a'yájna tɨ'ɨj quee seequéj tyúu'uurej ɨ tajapuá tɨ séejre'.

3 Tyi'tɨj paj jɨn tya'tá'ratziiri' a'ɨ́jcɨ jimi ɨ David;
a'yaa paj tya'táratziiri' a'ɨ́jcɨ ɨ paj ja'antyíhuoj tɨjɨn:
4 “Nyetyu'ta'sij mej mij ɨ maj a' jitze eeráma'can
jusén jɨme' a' jitze ma'can tyu'ta'ɨ́jtaj.”

5 Muáaj paj Tavástara' pué'een,
néijmi'i ɨ maj tajapuá já'sejre'
a'ɨ́ɨ mu tyí'muatyojtzi're' a'ɨ́jcɨ jɨme' paj tyámua' een pajta tyámua' tyí'uurej.
6 ¡Capu sɨ́ɨj dios ajtáhua'aj séejre', a'újna u tajapuá
tɨ'ij a'yan eenye' patɨ'ɨj muáaj, Tavástara'!
7 Dios paj va'cán jɨn antyía'mua'reej pajta á'tyesi're',
a'ɨ́ɨmaj mu muéetzij jimi ataváatɨmee ɨ maj muahuɨɨre'.

8 Tavástara', Dios mu paj néijmi'i putyí'uurej pajta néijmi'i jɨn antyía'mua'reej.
Néijmi'i pu muéetzij mua' a'rij ɨ paj jɨn putyí'uurej pajta a'ɨ́j jɨn cánami' ɨ tɨ jɨ'ré'can jɨme';
¡capu sɨ́ɨj ajtáhua'aj séejre' a'yájna patɨ'ɨj muáaj!
9 Muáaj paj púj oorej paj jaatyápua'ritye'en ɨ jájrij tɨ á'xɨre'ej ca'nyíin jɨme'
pajta jaatyápua'ritye'sij ɨ tɨ jéehua atyúuta'hua'aj,
10 pajta ja'vé'tzij a'ɨ́jcɨ ɨ tɨ tzɨ́ɨnyi're' a'ájna a jájritze'
a'yájna tɨ'ɨj muɨ'chíj tɨ pué'eenye',
pajta huojo'cuíxɨj a'ɨ́ɨjma ɨ maj muájcha'ɨɨre'
a'ɨ́jcɨ jɨme' ɨ paj jɨn uhuájca'nyej a'muáca' jɨme'.
11 A'ɨ́jna ɨ tajapuá tɨ séejre' ajta ɨ cháanacaj muéetzij pu tyí'mua'a'rij;
muáaj paj jaatyátaahuaca' ɨ cháanacaj pajta néijmi'i a'ɨ́j tɨ jitze tyí'sejre'.
12 Muáaj paj jaatyátaahuaca' ajtyapuáj tɨ ɨmuáj já'sejre' pajta áatyej tɨ pujmua' séejre',
a'ɨ́jna ɨ jɨríj Tahor tɨ ántyapuaj ajta ɨ Hermón a'ɨ́ɨ mu jutyamua've'ej a' jimi tyí'chuiicaj.
13 Mua' muáca' pu néijmi'i putyí'uurej,
pajta amuáca'ta' jéehua uhuájca'nyej pajta néijmi'i jɨn tyu'tyámue'tɨj.
14 A' ɨpuáaj pu tyámua' een a'ɨ́jcɨ jitze ɨ paj jɨn tyá'xa'puɨ'ɨntare' ajta a'ɨ́jcɨ jitze ɨ tɨ huatóoje'yej,
a'ɨ́jna ɨ paj jɨn taxɨe've' ajta ɨ paj jɨn tyámua' een a'ɨ́ɨ mu mua'antyinájchij.

15 Muáaj paj Tavástara', miche' huatóotyamua've'en a'ɨ́ɨmaj ɨ maj jutyamua've'ej metyí'muatyojtzi're'
majta tyámua' naa tyityaajú' a'ɨ́jcɨ jɨme' muáaj paj huá'tatzavi'tye',
16 majta a' jitze ma'can a'náj tɨna'aj jutyamua've'
ajta tyámua' hua'asej paj muáaj jɨ'réenye'ej séejre'.
17 A'yaa pu tyi'jɨ'ré'can jɨme', muáaj paj a'ɨ́ɨn pué'een ɨ maj jɨn uhuájca'nyej ajta ɨ maj jɨn naa huasé'rin;
tyajta tyeríj jéetze' néijmi'i putyí'uurej a'ɨ́jcɨ jɨme' paj muáaj tyámua' tya'ajxɨé'vi'ra' tajimí.
18 ¡A'ɨ́ɨ pu ɨ Tavástara' a'ɨ́ɨn pué'een ɨ tɨ taatyáhuɨɨre'ej!
¡A'ɨ́jna ɨ tɨ rey jɨn tyi'tyéjvee tajimí a'ɨ́ɨ pu a'ɨ́ɨn pué'een ɨ tɨ jɨ'réenye'ej séejre' a Israel!

19 A'náj ɨmuáj paj a'yan tyu'taxájtaca' a'ɨ́jcɨ jitze ɨ tɨquee je'ej ámiteere' ɨ tɨ a'yáana'aj cuxáa tɨ tyi'tyámaarasime'en,
a'yaa pej pij tyihuo'té'exaaj a'ɨ́ɨjma ɨ maj tyámua' een a jimi tɨjɨn:
“Séej nu nyeríj antyíhuo a'ɨ́ɨjma jimi ɨ nyetyeɨ́ɨtyeristyamua',
nu'ríj va'cán jɨn tye'entyáarujtyej nyajta jaatyáhuɨɨ.
20 ¡A'ɨ́j nu nyeríj huátyoj ɨ David ɨ tɨ nyahuɨɨre'!

A'ɨ́j nu nyeríj ja'vá'huaaj ɨ aséityij nyajta je'en rey jɨn tye'entyáarujtyej,
21 nyajta je'en a'náj tɨna'aj jaatyáhuɨɨre'ej.
A'ɨ́j nu jɨn ɨ nyaj néijmi'i jɨn putyí'uurej jaatá'sij tɨ'ij huatyóoca'nyej,
22 camu mij jaatanyo'si'tye'ej ɨ maj jájcha'ɨɨre'
camu majta ja'antyimué'tɨj ɨ maj je'ej pua'aj tyityetyúucha'ɨj.
23 Nyahuo'tzíinajra'aj a'ɨ́ɨjma ɨ maj jájcha'ɨɨre',
¡mej mij quee che' aja'hua'tan a'jɨ́ɨsa'puaj!
¡Nyahua'antyipua'ritye'sij a'ɨ́ɨjma ɨ maj jájcha'ɨɨre'!
24 A'ɨ́j pu jitze séeria'aj ja'mej ɨ nyaj jɨn jaxɨe've' ajta ɨ nyaj jɨn tyámua' tyi'tyínyecha'ɨj,
ajta je'en nyaj jɨme' huatámui'rij ɨ tɨ jɨn néijmi'i putyí'uurej.
25 Tyámua' nu ja'uuren a'ɨ́jcɨ ɨ tɨ néijmi'i jɨn putyí'uurej ajta ɨ tɨ jɨn tyí'ijta
tɨ'ɨj na'aj a'ájna a Mediterráneo ajta a'ájna ɨmuáj a Éufrates.
26 A'ɨ́ɨ pu a'yan tyinaaté'exaatye'sij tɨjɨn: Muáaj paj nyavástara' pué'een;
muáaj paj nyaj Dios pué'een, ɨ tɨ nyajapuáj huatányuusij ajta naatyécha'ɨɨsij.”
27 Nyáaj nu nyij a'ɨ́j tyaata'sij a'ɨ́j tɨ tyí'cɨ'puaj ɨ tɨ anaquéej huanɨe'huaca',
quee tyi'tɨ́j maj tyícha'ɨj íiyan cháanacaj japua maj tyí'ijta.
28 Ɨ nyaj jɨn jaxɨe've' pu jusén jɨme' jimi séeria'aj ja'mej,
ajta jimi tyámua' éenye'ej ja'mej ɨ nyaj jɨn tya'tányaratziiri'.
29 A'ɨ́ɨ mu jitzán ma'can jusén jɨme' tyu'ta'íjtaj ɨ maj jitzán eerányesij,
tɨ'ɨj ooj séjre'ej ɨ tajapuá tɨ séejre'.

30 ’Ajta tɨpua'aj a'ɨ́ɨmaj meyo'hua'xɨj je'ej nyaj tyihuo'muá'tyej
majta quee a'yan tyí'tyechajcaj je'ej nyej nyáaj tyu'ta'íjtaca',
31 tɨpua'aj muá'ɨtzeeria'aj ɨ nyenyúucaa jitze
majta quee já'astijria'aj ɨ nyaj jɨn tyu'ta'íjtaca',
32 puéjtzij nu huo'ta'sij a'ɨ́jcɨ jɨme' maj quee nyanamuaj majta je'ej pua'aj tyi-tyetyúu'cha'ɨɨj
a'ɨ́j nu jɨn puéjtzij huo'ta'sij ɨ nyacɨyéj,
33 ajta canu jaatapuá'cɨtaj nyaj jaxɨe've' a'ɨ́jcɨ ɨ David,
nyajta quee tyi'tɨ́j jɨn ootyá'ɨtzeere'sij ɨ nyaj jɨn jimi tyámua' een.
34 Canu jaatáxaahuataj tyi'tɨ́j nyaj jɨn tya'tányaratziiri'
canu nyajta ootyá'ɨtzeere'ej a'ɨ́jcɨ jitze ɨ nyenyúucaa.
35 Séej nu'uj jimi tya'tányaratziiri' a'ɨ́jcɨ jɨme' nyaj tyámua' een
canu nyij jacuanamuan:
36 a'ɨ́ɨ mu jitzán ma'can jusén jɨme' tyu'ta'íjtaj ɨ maj jitzán eerányesij,
tɨ'ɨj ooj ɨ xɨcáj séjre'ej.
37 ¡A'náj tɨna'aj mu tyámua' éenye'ej muá'ju'un, a'yájna tɨ'ɨj ɨ máxcɨrɨe'!
¡A'náj tɨna'aj mu tyámua' éenye'ej muá'ju'un, tɨ'ɨj ooj séjre'ej ɨ tajapuá tɨ séejre'!”

38 Ajta a'yájna, papu'ríj majúurɨej pajta jaataxána'vej
a'ɨ́jcɨ ɨ rey muáaj paj ja'antyíhuoj,
¡pajta jimi tyinyú'caca'!
39 Papu'ríj jaatyú'uj ɨ paj jɨn tya'táratziiri' a'ɨ́jcɨ ɨ tɨ muahuɨɨre';
pajta a'chóota' ya'rájrɨee ɨ cúruun a'ɨ́ɨn tɨ ja'a'rij.
40 Muáaj paj mui'caquej jarácuunaxɨj ɨ tɨ jɨn curiá'nami';
¡pajta néijmi'i huatyu'uj ɨ chájta'naj!
41 Néijmi'i mu ɨ maj mu jó'cɨ'ɨj tyí'nahua' tyi'tɨ́j maj a'yan tyí'xɨe've',
a'ɨ́ɨmaj mu je'ej pua'aj tyá'xaj ɨ maj a véjri' huacháatɨmee.
42 A'yaa paj tyu'tá' mej mij ɨ maj jájcha'ɨɨre'
ajméjca'taxɨ'ɨn muutyámua'va'aj a'ɨ́jcɨ jɨme' maj tyu'tyáamue'tɨj.
43 Pajta ju'tyaxɨ́ɨtya'ajraa ɨ tɨ jɨn tyí'ɨtzɨj ɨ chuumájra'

capáj pajta jáacha'ɨj tɨ'ɨj huatyéenyo'sej.
44 Papu'ríj huáari'ri' ɨ maj jɨn naa huasé'rin,
pajta atyojo'hua'astɨ́raa a chóota' ɨ tyihuá' ɨpuáaj maj jitzan acáatya'aj muá'cɨ'ɨj,
45 pajta quee che' jaatá' tɨ'ij jéehua nyinyi'ra'aj á'tyeevi'in
pajta je'en huápuɨ'ɨj tyévi'si' jaataséjrataca'.
46 Muáaj paj Tavástara' pué'een,
¿a'chunyéj pooj á'tyeeren pua'aváataj?
¿Nyi jusén jɨme' a'táaj ja'mej ɨ paj jɨn nyú'camuɨ', a'yájna tɨ'ɨj ɨ tɨéj?
47 Tavástara', ootámua'reej nyaj quee a'chu á'tyeeren nyaj júurij;
tɨ a'ɨ́jna ɨ tyévij, muáaj paj jaatyátaahuaca', quee a'chu á'tyeeren.
48 ¡Capu a'tɨ́j púj oorej tɨ júurij ajta je'en quee a'náj huámuɨ'nyij!
¡Capu a'tɨ́j púj oorej tɨ'ij quee huámuɨ'nyij!
49 Tavástara', ¿jo'nyij je'en a'ɨ́jna ɨ paj anaquéej jɨn taaxɨé'vej,
ɨ paj ja'táratziiri' ɨ David a'ɨ́jcɨ jɨme' ɨ paj jɨn tyámua' een?
50 Tavástara', huo'támua'ree a'ɨ́ɨjma ɨ maj muahuɨɨre'
maj jéehua ɨ tyeɨ́tyee je'ej pua'aj tyihuá'xaj;
tɨ nye jitze séejre' a'ɨ́jna ɨ maj jɨn je'ej pua'aj tyihuá'xaj.
51 Muáaj paj Tavástara' pué'een,
¡a'yaa mu je'ej pua'aj tyí'taxaj ɨ maj muájcha'ɨɨre'!
¡A'yaa mu a'náj tɨna'aj je'ej pua'aj tyá'xaj a'ɨ́jcɨ ɨ paj ja'antyíhuoj!

52 Che' jusén jɨme' tyámua' éenye'ej séjre'ej ɨ Tavástara'.
¡Che' a'yan tyá'ra'nyij!

90

*Ɨ Dios t*ɨ jusén jɨme' séejre' ajta ɨ tyévij tɨ quee a'chu juca'nyej
Je'ej tɨ tyu'tyéenyuj a'ɨ́jna ɨ Moisés, tyévij Dios tɨ jitze ajtyáma'can
1 Tavástara', muáaj paj a'ɨ́ɨn pué'een ɨ tɨ tahuɨɨre'
tyatɨ'ɨj tyana'aj á'tɨjtɨ'rej tyajúurij.
2 Tɨ'ɨj quee eexúj maja'huá'tacaj ɨ jɨríj
ajta quee maja'huá'tacaj ɨ chuéj ajta cháanacaj,
tɨ'ɨj na'aj ajca'huá' ɨmuáj tɨ putyajá'rɨjcaa,
ajta je'ej tɨ ooj yetyojooméj,
muáaj paj Dios pué'een.
3 A'yaa paj ja'uurej ɨ tyévij tɨ'ij ajtáhua'aj chuéj huatyóotaahuaj
patɨ'ɨjta a'yan tyu'taxáj tɨjɨn: “Siajtáhua'aj xu chuéj huatyóotaahuaj, mua'aj tyeɨ́tyee.”

4 A'yaa pu tyi'ja'yájna, séej ví'ra'aj nyinyi'ra'aj, muéetzij jimi,
a'yaa pu tɨ'ɨj tajquíj tɨ putyi'rɨjcáj, tɨ oochán yujo'mej.
¡A'yaa pu a'chu tɨ arí caa tyooméj ɨ tɨ́ca'rij!

5 Pajta huo'tyása'rɨeechij a'ɨ́ɨjma ɨ tyeɨ́tyee ca'nyíin jɨme',
mej mij jiye'tzín jó'vetyij tɨ'ɨj ɨ tɨ tyú'maaraca',
6 a'yaa mu een tɨ'ɨj ɨ tu'píj, tɨ ájnyinyiij ajta íiya' huataxútɨe'sij,
ajta tɨ'ɨjta chúmua' aj pu huatyáhuasij ajta je'en muɨ'nyij.

7 A'yaa pu tyi'ja'yájna, a'ɨ́j paj jɨn ta'antyipuá'ritye'sij ɨ paj jɨn nyú'camuɨ',
¡ajta je'en je'ej pua'aj tyitojo'hua'naj!
8 A'ɨ́jna ɨ tyí'taxana'cɨra' ajta ɨ tyaj jɨn je'ej pua'aj rɨcɨj
a'ɨ́ɨ pu tyámua' naa tyu'taséjre'sij muéetzij jimi.

9 A'yaa pu tyi'ja'yájna, néijmi'i ɨ tajúuricamej
a'ɨ́j pu jɨn antyipua'rij ɨ paj jɨn nyú'camuɨ';
ajta ɨ nyinyi'ra'aj ɨ tyaj jitzán júurij a'yaa pu tyaja'huóopua'rixɨj tɨ'ɨj séej nyaj ucayáatɨra'nyij.
10 Huéeicatyej japuan tamuáamuata' nyinyi'ra'aj tu á'tɨjtɨ' tyajúurij,
ajta ɨ maj jéetze' uhuácaca'nye'ej muáacuatyej nyinyi'ra'aj mu á'tɨjtɨ',
ajta capu tyi'tɨ́j huɨɨre' maj a'ɨ́jna jɨn óotzaahuatye'ej maj jéehua á'tyeevi'in
a'yaa pu'uj tyí'huɨɨre' mej mij jaapuéjtzitarej ajta muárɨe'rij mej mij huóocha'ɨɨn.
¡Jiye'tzín pu mu jó'yi'ij ɨ nyinyi'ra'aj, a'yájna tyatɨ'ɨj tyajta ityáj!

11 ¿A'tanyíj jamua'reej je'ej tɨ een ɨ paj jɨn nyú'camuɨ'?
¿A'tanyíj jamua'reej tyi'tɨ́j tɨ muajaaxɨejtye'?
12 Táamua'tyej tyej tyij tyámua' tyée'iten a'chu tyaj á'tyeeren,
tyej tyij tyámua' tyojo'itéej tá'ra'nyij a'ɨ́jcɨ jɨme' ɨ tyaj jɨn ma'umuámua're'.

13 ¡Tavástara', huariá'ra' ityájma jimi!
¿A'chunyéj pooj mu' á'tyeeren?
¡Hua'ancu'vajxɨ' a'íijma ɨ maj muéetzij muahuɨɨre'!
14 A'ɨ́j paj taatá'an ɨ paj jɨn taxɨe've' tɨ'ɨj eeré'nyej ɨ xɨcáj,
tyatatyámua've'ej tu tyij tyí'chuiicaj tá'ju'un tya'tɨ'ɨj tyana'aj á'tyeeren tyajúurij.
15 Taatá' tyaj jéehua á'tyeevi'in tyatatyámua've'ej
a'yájna tyatɨ'ɨj tyeríj á'tyeej tyaj je'ej tyá'tamuajtyej.
16 ¡Tyu'tá' mej mij ɨ maj muahuɨɨre' majta ɨ maj hua' jitze eeráanyej
jaaséj muáaj paj jɨn tyí'muarɨe' ajta ɨ paj jɨn naa huasé'rin!

17 Che' a'ɨ́jna ɨ tɨ jɨn naa tyihuojó'mua'raj ɨ Tavástara', a'ɨ́jna ɨ taj Dios,
che' a'ɨ́ɨn tajitzé séjre'ej.
¡Tyámua' paj jáa'uurej, Tavástara', a'ɨ́jna ɨ tyaj jɨn tyí'muarɨe'!
¡Tyámua' paj jáa'uurej, jee, a'ɨ́jna ɨ tyaj jɨn tyí'muarɨe'!

91

*A'*ɨ́jna ɨ Tavástara' a'ɨ́ɨ pu a'ɨ́ɨn pué'een ɨ tɨ tahuɨɨre'
1 A'ɨ́jna ɨ tɨ jitzán séejre' ɨ tɨ tyámua' tyé'cha'ɨj
a'ɨ́j tɨ jimi já'ma'can ɨ jútye' ɨmuáj tɨ já'sejre' ɨ tɨ néijmi'i putyí'uurej ajta néijmi'i jɨn antyúumua'reej,
2 a'yaa pu tyé'ixaatye' ɨ Tavástara' tɨjɨn: “Muáaj paj nyecha'ɨj,
ɨ nyaj jitzán nyaca'nyej, nyaj Dios, ɨ nyaj jitzán tyí'ca'nyej.”

3 A'ɨ́ɨ pu'uj púj oorej tɨ'ij a' japua huatányuunyij
a'ɨ́jcɨ jimi ɨ tɨ avíitzij jɨn tyu'jé'caj ajta a'ɨ́jcɨ jimi ɨ tɨ je'ej pua'aj tyú'uurej,
4 ji'nye a'ɨ́ɨ pu tyámua' naa tyimue'cánasij,
jityán pej pij tyámua' tyí'cha'ɨɨri'huaj puá'mej.
¡A'ɨ́j pu jɨn muacánasij ɨ tɨ jɨn tyámua' een!
5 Capáj tyí'tzɨɨnye'ej tyi'tɨ́j tɨ je'ej rɨcɨj ɨ tɨ́ca',
nusu ɨ tújca tɨ ajta jéehua je'ej pua'aj tyí'rɨcɨj,
6 nusu tyi'tɨ́j tɨ je'ej tyu'ma'aj ta'mej ɨ tɨ́ca'rij jitze,
nusu ɨ tɨ tye'entyípuaapua'rityee tɨ'ɨj huányeeri'cɨj ɨ xɨcáj jɨme';
7 ji'nye séej ví'ra'aj mu cui'nyij a' útata' pujmua'
majta tamuáamuata' ví'ra'aj a'muáca'ta' pujmua',
ajta muéetzij capu tyi'tɨ́j je'ej mua'uuren.
8 Muáaj papu'uj hua'raséeraj puá'mej,

pahua'séeraj paj puá'mej tɨ'ɨj a'yan tyá'ra'nyij a'ɨ́ɨjma jimi ɨ maj je'ej pua'aj rɨcɨj je'ej tɨ
a'ɨ́ɨjma jimi tyi'tyéevijtɨj.

9 Ji'nye papu'ríj a'yan jáaruuj tɨ'ij ɨ Tavástara' muaatyáhuɨɨre'en,
ajta a'ɨ́ɨn muacha'ɨ́ɨj ja'mej ɨ tajapuá tɨ já'sejre',
10 capu tyi'tɨ́j a' jimi huataséjre'sij tɨ je'ej pua'aj een
capu ajta ɨ cui'nyi'ra'aj a'chéj ja'rá'iixaj;
11 ji'nye a'ɨ́ɨ pu uhuojo'ta'ítyij ɨ maj jimi tyí'huɨɨre'
mej mij muáacha'ɨɨn jo'paj je'ej tyojooma'aj puá'mej.
12 A'ɨ́ɨ mu jumuáca' jɨn mua'ajriásij
pej pij quee tyi'tɨ́j jitze eejca'cata'an.
13 ɨ'ríitaj pu á'mej paj muajyéj tzajta' aja'tame'en,
hua' tzajta' ɨ maj tzɨ́ɨnyi're' pajta ɨ cú'cu'see tzajta'.

14 "Nyáaj nu japuan huatányuusij,
tɨ'ij quee tyi'tɨ́j je'ej pua'aj ja'uurej,
ji'nye a'ɨ́ɨ pu nyaxɨe've' ajta nyamua'tyej.
15 Tɨ'ɨj naatájeevej, nyáaj nu nyajta jaatájeevij;
¡nyáaj nu jamuán ajo'tyaváaj na'mej!
Nyajta japuan huatányuusij tɨ'ij quee je'ej tyóomua'ajcaj
nyajta je'en tyámua' tyaataséjrataj séecan jimi;
16 nyaatá'sij tɨ'ij tyámua' naa tyi'huótyamua've'en ajta á'tyeevi'in júurij:
¡nyajta jaatá'sij tɨ'ij huótyamua've'en a'ɨ́jcɨ jɨme' nyej nyáaj japuan huatányuusij!"

92

*Chuíicarij tyaj j*ɨn tyaatatyójtzi're'en
Chuíicarij ajta cuíinarij mej mij sáahuaj tyu'táchuiicaj
1 Tavástara' tajapuá paj já'sejre',
¡tyámua' pu naa tyí'xa'puɨ' tyaj tyimuaatatyójtzi're'en
tyajta a' jitze ma'can tyu'táchuiicaj ɨ tyaj jɨn muaatyátzaahuatye'en!
2 Tyaj íiya' jaataxáj tyajta tɨ'ɨjta huariá'tɨca'rej
a'ɨ́jcɨ ɨ muáaj paj jɨn taxɨe've' ajta paj jɨn tyámua' een,
3 che' huatánamuajre'en ɨ canárij jitze tɨ tye'ejvivin,
xájtari' naa ɨ cuíinarij a'ɨ́jcɨ jitze ɨ áarpaj ajta ɨ canárij.

4 Muáaj paj Tavástara' pué'een,
¡muáaj paj tyámua' naa tyinaatyájtoo a'ɨ́jcɨ jɨme' je'ej paj huarɨ́j!
¡Jéehua nu nyetyamua've' a'ɨ́jcɨ jɨme' je'ej paj tyí'muarɨe'!
5 Muáaj paj Tavástara' pué'een,
¡va'cán paj jɨn tyí'muarɨe'!,
¡pajta huápuɨ'ɨj jaayí'tɨn je'ej paj ye'ej tyámua' tyú'mua'tyij!
6 ¡A'ɨ́ɨ mu ɨ maj quee tyi'tɨ́j huayí'tɨn quee púj oorej mej mij yo'itéej muá'ra'nyij!
7 Tɨpua'aj ɨ maj je'ej pua'aj tyityetyúucha'ɨj majta ɨ maj je'ej pua'aj tyí'uurej
a'yan metyi'tyahuose' tɨ'ɨj ɨ tu'píj, ajta tyámua' tyé'yi'can hua' jimi,
a'yaa pu'uj tyu'tyáhuɨɨre'sij mej mij jusén jɨme' jó'vetyij.
8 Pajta muáaj, Tavástara', jusén jɨme' paj jútye' ɨmuáj já'sejre'.
9 Ajta tyi'tɨ́j pu sɨ́ɨj a'yan tyi'ja'yájna, Tavástara':
maj a'ɨ́ɨmaj antyipua'rij ɨ maj muájcha'ɨɨre';
majta ɨ maj je'ej pua'aj tyí'uurej jo'xɨ́sij.

10 Muáaj paj tyi'tá'caa nyej nyij jéetze' huatyényaca'nyej

a'yájna tɨ'ɨj ɨ túuru' tyo'huájca'nyej,
pajta nyamu'uutze' na'vá'huaatye'sij a'ɨ́jcɨ ɨ tɨ naa tyaarɨe'ej.
11 Nyáaj nu nyij hua'sejran matɨ'ɨj eetávatzɨj a'ɨ́ɨmaj ɨ maj nyéjcha'ɨɨre';
¡nyajta nu huá'namuajran je'ej maj tyúunyuste' ɨ maj je'ej pua'aj tyityetyúucha'ɨj!

12 A'ɨ́ɨmaj ɨ maj tyámua' tyí'tyetyeɨtyee a'yaa mu tyityaataxútɨe'sij tɨ'ɨj ɨ tacɨ́j
majta a'yan tyí'cɨɨren tɨ'ɨj ɨ jucúj a'áa tɨ jó'uuj a Líbano.
13 A'áa mu ja'huasti' a'ɨ́jcɨ jitze ɨ tyeyúujra' ɨ Tavástara';
majta huataxútɨe'sij a'ájna jo'tɨj ɨ Dios já'sejre'.
14 Tyij majta meríj huásij pué'eenye', móoche' mu huatatáque'sij;
a'náj tɨna'aj mu juca'nyáaj muá'ju'un majta tyámua' éenye'ej mua'mej,
15 majta je'en jaariá'xajta tɨ ɨ Tavástara', a'ɨ́jna ɨ tɨ nyecha'ɨj,
tyámua' pu éenye'ej séejre' ajta quee tyi'tɨ́j jitzán séejre' tɨ je'ej pua'aj een.

93

Tavástara' pu Rey pué'een

1 ¡Tavástara' pu Rey pué'een!
¡Tavástara' pu arí a'ɨ́j tyu'tyóochejtyej ɨ tɨ naa tyu'sé'rin
ajta a'ɨ́jna jɨn curioonaj ɨ tɨ néijmi'i jɨn putyí'uurej!
A'ɨ́ɨ pu tyámua' jáaruuj ɨ cháanacaj, tɨ'ij quee táhuaanye'en.
2 A'yaa pu'ij ooj tyí'een, Tavástara', tyámua' pu een a'ɨ́jna ɨ paj jitzán huatyájcaj.
¡Muáaj paj jusén jɨme' séejre'!

3 Muáaj paj Tavástara' pué'een,
ɨ játya'naj pu tɨ'rájna ajta jéehua á'xɨre'ej;
4 ajta muáaj, Tavástara', jútye' ɨmuáj paj já'sejre',
jéetze' paj uhuájca'nyej quee ɨ jájtyij tɨ á'xɨre'ej
nusu ɨ japúutzarij tɨ atyúuta'huaj ɨ jájritze'.

5 Muáaj paj Tavástara' pué'een,
tyámua' pu een a'ɨ́jna ɨ paj jɨn tyu'ta'íjtaca'.
¡Ajta ɨ paj jɨn tyámua' een a'ɨ́j pu jɨn jusén jɨme' naa huasé'rin a' tyeyúuj!

94

A'ɨ́jna ɨ Tavástara' a'ɨ́ɨ pu juées pué'een íiyan ɨ cháanacaj japua

1 ¡Huatá'sejrataj, Tavástara', Dios paj a'ɨ́jna jɨn antyía'mua'reej paj tyámua' tyo'xá'puɨ'ɨntare'en!
2 Muáaj paj a'ɨ́ɨn pué'een ɨ juées paj jɨn tyi'tyéjvee íiyan ɨ cháanacaj japua;
¡ájchesij a'ɨ́ɨjma jimi ɨ maj óotzaahuatye'
a'yaa paj tyihuo'xá'puɨ'ɨntari'tze'en je'ej tɨ hua' jimi tyi'tyéevijtɨj!

3 ¿A'chunyéj móoj á'tyeeren, Tavástara',
a'chunyéj móoj á'tyeeren muutyámua'va'aj a'ɨ́ɨmaj ɨ maj je'ej pua'aj tyityetyúucha'ɨj?
4 Néijmi'i mu je'ej pua'aj tyityetyúucha'ɨj
axáa mu tyí'jepe' majta jéehua óotzaahuatye';
¡a'ɨ́ɨ mu je'ej tɨn huóoxaxa'aj!
5 Muáaj paj Tavástara' pué'een,
a'ɨ́ɨ mu je'ej pua'aj huá'uurej a'tyéɨtyeristyamua';
mahua'xaahuataj ɨ maj a' jitze ajtyáma'can.
6 Mahuá'cu'raj ɨ úucaa maj antyúujɨɨmua'astariaca' majta ɨ maj séej chuéj japua já'ma'can,

majta mu hua'cu'raj ɨ maj xá'rɨcaanyij.
7 A'yaa mu tyí'xaj tɨ ɨ Tavástara' quee atányeej,
tɨ ɨ Dios ra' ɨ Jacob quee tyi'tɨ́j je'ej tyí'mua'reej.

8 ¡Siata'aj tyihuojo'itéej xá'ra'nyij, tyeɨ́tyee siaj quee tyi'tɨ́j huayí'tɨn siajta quee tyojó'itej!
¿A'najnyí sij tyi'tɨ́j je'ej tyu'tyátzaahuatye'sij?
9 ¿Nyiquij quee iityánamuaj
a'ɨ́jna ɨ tɨ jaatyátaahuaca' ɨ tyaj jɨn iityanamuáarajmee?
¿Nyiquij quee ajta a'tányeej
a'ɨ́jna ɨ tɨ jaatyátaahuaca' ɨ jɨ'sij?
10 ¿Nyiquij quee puéjtzij huo'tá'sij
a'ɨ́jna ɨ tɨ tyámua' huá'uurej ɨ tyeɨ́tyee séej chuéj japua maj já'ma'can?
¿Nyiquij quee ajta tyi'tɨ́j mua'reej
a'ɨ́jna ɨ tɨ ju'cámua'riityej tɨ'ij tyu'yí'tɨhua'an ɨ tyévij?
11 Tavástara' pu jamua'reej tɨ ɨ tyáatɨ'
a'ɨ́j na'aj tyi'riá'mua'sij ɨ tɨ quee tyi'tɨ́j huɨɨre'.

12 Muáaj paj Tavástara' pué'een,
che' huatóotyamua've'en a'ɨ́jna ɨ paj muáaj tyámua' joorej
pajta muáaj a'ɨ́j tyámua' naa tyí'itɨɨj
13 ta'aj ij quee tyi'tɨ́j jɨn je'ej tyóomua'ajcaj
tɨ'ɨjta je'ej pua'aj atyojoome'en,
ajta a'ɨ́jcɨ jimi ɨ tɨ je'ej pua'aj tyi'tyúucha'ɨj
a'ɨ́j pu jimi tyámua' een jo'tɨj ja'tyévesij.
14 ɨ Tavástara' capu mahuóohua'xɨj ɨ jutyéɨtyeristyamua',
capu ajta jujɨ́ɨmua'astacan ajóohua'xɨj ɨ maj jimi tyá'tzaahuatye'.
15 Majtáhua'aj mu tyámua' naa tyá'xa'puɨ'ɨntare'en a'ájna jo'maj jóosɨ'rii,
majta néijmi'i ɨ maj tyámua' tyityetyúucha'ɨj a'yaa mu tyityo'cárutyij.

16 ¿A'tanyíj nyaj japua huatányuusij
a'ɨ́ɨjma jimi ɨ maj je'ej pua'aj rɨcɨj majta je'ej pua'aj tyí'uurej?
17 Tɨpua'aj ɨ Tavástara' quee naatáhuɨɨre'nyijche'en,
nyáaj nu nyij nyeríj a'áa ja'séeria'cajche' jo'maj tyityajá'ava'tacaa.
18 Nyatɨ'ɨj a'yan tyu'taxájtaca' tɨjɨn: “Nya' ɨ́ɨcaj pu antyípuɨnyej”,
a'ɨ́jna ɨ paj jɨn nyaxɨe've', Tavástara', a'ɨ́ɨ pu mujo'vé'mej tɨ'ij naatáhuɨɨre'en.
19 A'ɨ́jna ɨ nyaj jɨn je'ej tyé'nyamua'tzej
tɨ jitzán tásiseerii ɨ nyamua'tzíira'aj,
muáaj paj tyámua' tyinaatyéeje nyej nyij huatányetyamua've'en.
20 Capáj muáaj huá'jaahuatye' a'ɨ́ɨjma ɨ juéesij ɨ maj quee tyámua' tyá'xa'puɨ'ɨntare';
majta quee tyámua' rɨcɨj a'ɨ́jcɨ jitze a' nyuucaaj,
21 ɨ maj avíitzij jɨn je'ej pua'aj ja'uurej a'ɨ́jcɨ ɨ tɨ quee tyi'tɨ́j jɨn á'ɨtzeere' ajta tyámua' tyi'tyúucha'ɨj,
majta je'en tyu'tá'sij mej mij jaajé'caj.
22 Ajta ɨ Tavástara' pu a'ɨ́ɨn pué'een ɨ tɨ naatyáhuɨɨre'ej,
a'ɨ́jna ɨ nyaj Dios pu a'ɨ́ɨn pué'een ɨ tyetyéj ɨ nyaj jitzan huatyénya'avaaj.
23 Tavástara' pu tyu'tá'sij mej mij ɨ maj je'ej pua'aj tyityetyúucha'ɨj
a'ɨ́jna jɨn antyipua'rej ɨ maj jɨn jujɨ́ɨmua'aj je'ej pua'aj tyityetyúucha'ɨj.
¡A'ɨ́jna ɨ taj Dios pu hua'antyipua'ritye'sij!

95

Tyiche' tatyámua've'ej tyetyu'táchuiicaj ɨ Tavástara' jimi
1 Musio'vá'ju', tyiche' tatyámua've'ej tyetyu'táchuiicaj ɨ Tavástara' jimi;
tyiche' tyu'táchuiicaj a'ɨ́jcɨ jimi ɨ tɨ tacha'ɨj ajta tajapuá huatányuusij.
2 Tyiche' tye'tyóotzi're'ej a'úun tyo'tyájrutyej jo'tɨj a'ɨ́ɨn já'sejre',
tyajta je'en jitzán ma'can tyu'táchuiicaj.
3 Ji'nye a'ɨ́jna ɨ Tavástara' ɨ Dios va'cán pu jɨn séejre',
a'ɨ́jna ɨ tɨ Rey jɨn tyi'tyéjvee néijmi'caa jimi ɨ tajapuá maj tyí'huɨɨre'.
4 A'ɨ́ɨ pu ɨ jumuáca' jitze ji'tyáa'
néijmi'i ɨ cháanacaj ajta néijmi'i ɨ tɨ jitzán tyí'sejre',
a'ɨ́ɨ pu ja'a'rij ɨ jɨríj tɨ jéetze' ajtɨ́tɨ'ɨjmee.
5 A'ɨ́ɨ pu ajta ja'a'rij ɨ jájrij, ji'nye a'ɨ́ɨ pu jaatyátaahuaca',
jumuáca' pu jɨn jaatyátaahuaca' a'ɨ́jcɨ ɨ chuéj tɨ huáchij.

6 Musio'vá'ju', tyiche' tyítunutaxɨ'ɨn tyajta je'en jaatyáanajche,
tyiche' tyítunutaxɨ'ɨn a'ɨ́jcɨ jimi ɨ Tavástara',
ji'nye a'ɨ́ɨ pu táataahuaca'.
7 A'ɨ́ɨ pu taj Dios pué'een, tyajta ityáj tu tyeɨ́tyeristyamua'me'en pué'een;
ityáj tu cánya'xɨɨ pué'een tyaj a'áa ja'távee jo'tɨj a'ɨ́ɨn tyaja'tachuéj.

Xáanamuajri' ijíij je'ej tɨ a'ɨ́ɨn tyí'xaj tɨ a'yan tɨjɨn:
8 “Caxu tyóonaamuan ɨ juxɨéjnyu'caa tzajta' siatɨ'ɨj huarɨ́j a'ájna a Meribá,
siatɨ'ɨj séej xɨcáara' jitze huarɨ́j a'ájna a Masá, a'ájna jo'tɨj quee já'tyi'tɨj,
9 matɨ'ɨj naatáhuaviiri' nyaj tyi'tɨ́j jɨn a'yan huárɨnyij a'ɨ́ɨmaj ɨ já'muahuasimua'cɨ'ɨj,
tyij majta meríj tyí'sejraca'aj je'ej nyaj tyí'muarɨe'ca'aj.
10 Huá'puatyej nyinyi'ra'aj nu á'tyeej nyaj nyú'camuɨ'
a'ɨ́ɨjma jimi ɨ tyeɨ́tyee,
nyajta a'yan tyu'taxájtaca' tɨjɨn: A'íimaj ɨ tyeɨ́tyee huápuɨ'ɨj mu je'ej pua'aj tyityaajú',
¡camu ja'astej ɨ nyúucarij ɨ nyaj jɨn tyu'ta'íjtaca'!”
11 A'ɨ́j nu jɨn nyenyu'camu'uj a'yan nyetya'tányaratziiri'
maj quee a'áa jo'tyá'ɨtzeere'ej jo'maj nye jimi ja'huóoso'pe'en.”

96

Chuíicarij tɨ jájcuaj ɨ Tavástara' jimi
1 Jájcuacan setyu'táchuiicaj a'ɨ́jcɨ jimi ɨ Tavástara';
setyu'táchuiicaj ɨ Tavástara' jimi, a'yan siaj huacháatɨmee néijmi'que' ɨ cháanacaj japua;
2 setyu'táchuiicaj ɨ Tavástara' jimi, tyámua' xu tyeetyátoonyij ɨ tɨ jɨn ántyapuaj;
a'náj tɨna'aj xu jaxajta ɨ tɨ jɨn tajapuá huatányuusij.
3 Xaataxáj ɨ tɨ jɨn naa huasé'rin ajta ɨ tɨ jɨn tyámua' naa tyí'uurej
hua' tzajta' ɨ tyeɨ́tyee siajta a'ɨ́ɨjma jimi ɨ maj séej chuéj japua jo'cháatɨmee,
4 ji'nye va'cán pu jɨn tyi'tyéjvee a'ɨ́jna ɨ Tavástara'
ajta jimi a'yan tyi'tyéevijtɨj tyej tyij tyu'táchuiicaj:
¡ajta a'ɨ́ɨn pué'een ɨ tɨ jéetze' á'tyesi're'!
5 Camu tyi'tɨ́j huɨɨre' ɨ hua' dioosijtyamua' ɨ séecan,
ji'nye ɨ Tavástara' pu jaatyátaahuaca' ɨ tajapuá tɨ séejre'.
6 ¡Tyámua' pu naa tyí'een jo'tɨj a'ɨ́ɨn já'sejre'!
¡A'ɨ́ɨ pu séejre' ɨ tɨ néijmi'i jɨn putyí'uurej ajta ɨ tɨ jɨn naa huasé'rin ɨ tyeyúujra'!

7 Siata'aj huatóotonyij ɨ Tavástara' jimi, tyeɨ́tyee siaj huacháatɨmee ɨ chájta'naj jitze;
siajta jáamua'tyij ɨ tɨ jɨn néijmi'i putyí'uurej ajta ɨ tɨ jɨn naa huasé'rin,

8 siata'aj jaatyátzaahuatye'en ɨ Tavástara' a'yájna tɨ'ɨj jimi tyúuxɨe've',
siajta tyu'támu'vejritaj ɨ tyeyúujra' tzajta',
9 siata'aj jaatyáanajche ɨ Tavástara' ɨ tyeyúujra' tzajta' tɨ naa huasé'rin.
¡Miche' néijmi'i ɨ tyeɨ́tyee ɨ maj a'yan huacháatɨmee ɨ cháanacaj japua jimi juviveej!
10 A'yaa xu tyihuo'té'exaatye'en tɨjɨn: "¡A'ɨ́jna ɨ Tavástara' pu Rey pué'een!"
A'ɨ́ɨ pu tyámua' jáaruuj ɨ cháanacaj, tɨ'ij quee táhuaanye'en,
a'ɨ́ɨ pu néijmi'caa ɨ tyeɨ́tyee juxa'aj na'aj tyí'ijtye'.
11 ¡Miche' huatóotyamua've'en ɨ tajapuá ajta ɨ cháanacaj!
¡Che' huatyahuáatɨra'nyij ɨ jájrij ajta néijmi'i a'ɨ́j tɨ jitze tyí'sejre'!
12 ¡Che' huatóotyamua've'en ɨ ɨtzitáj ajta néijmi'i ɨ tɨ jitzán tyí'sejre'!
¡Miche' jutyamua've'ej huajíjhua ɨ cɨyéj tɨ tyú'uu,
13 a'ɨ́jcɨ jimi ɨ Tavástara', tɨ yaja'vé'mej!
¡Jee, a'ɨ́ɨ pu yaja'vé'mej tɨ'ij tyu'ta'íjtaj ɨ cháanacaj japua,
ajta tyu'ta'íjtaj ɨ chájta'naj jitze yan tɨ séejre' ɨ cháanacaj japua
a'ɨ́jcɨ jɨme' ɨ tɨ xá'puɨ' ajta ɨ tɨ jɨ'ré'can jɨme'!

97

Tavástara' pu Rey pué'een

1 ¡Siata'aj néijmi'que' huatóotyamua've'en ɨ cháanacaj japua!
¡Siajta huatóotyamua've'en jo'tɨj ja'rahuáchijmee ɨ jájritze'!
¡Tavástara' pu Rey pué'een!
2 Ajta jéetɨrij jariá'naj tɨquee tzajta' nyéeri'ij;
ajta ɨ ɨpuariáara'an a'ɨ́j pu jitze juca'nyej ɨ tɨ tyámua' een ajta huatóoje'yej;
3 ajta ɨ tɨéj anájcaj a'ɨ́jcɨ jimi
a'ɨ́ɨ pu'ij huá'teeraj a'ɨ́ɨjma ɨ maj jájcha'ɨɨre'.
4 A'ɨ́jna ɨ tɨ tyána'axcava'ra'aj a'ɨ́j pu jɨn huányeeri'ij ɨ cháanacaj japua,
¡ajta ɨ cháanacaj pu huatóoca'tzɨj tɨ'ɨjta a'ɨ́ɨjma huaséj!
5 Ajta ɨ jɨríj a'yaa pu tyu'tóotui'sij tɨ'ɨj ɨ xɨ́ɨjca
a'ɨ́jcɨ jimi ɨ Tavástara', a'ɨ́jcɨ jimi ɨ tɨ néijmi'i ja'a'rij ɨ cháanacaj.
6 Ajta ɨ tajapuá tɨ séejre' pu jaxajta ɨ tɨ jɨn tyámua' naa tyá'xa'puɨ'ɨntare';
néijmi'i mu ɨ tyeɨ́tyee jaaséj ɨ tɨ jɨn naa huasé'rin.
7 Mahuo'tyáxaahuataca' a'ɨ́ɨjma ɨ maj sáanturij najchej,
a'ɨ́ɨmaj ɨ maj a'ɨ́ɨjma jimi óotzaahuatye'.
Néijmi'i mu ɨ maj tajapuá tyí'huɨɨre' jimi ecóotutaxɨj.

8 Muáaj paj Tavástara' pué'een,
A'ɨ́jna ɨ chájta'naj Sión ajta séecan ɨ chájta'naj Judá tɨ jitze ajtyáma'can
a'ɨ́ɨ mu a'ɨ́j jɨn jutyamua've' je'ej paj muáaj tyu'ta'íjtaca',
9 ji'nye muáaj, Tavástara' jútye' ɨmuáj paj já'sejre',
muáaj paj néijmi'i japuan séejre' ɨ cháanacaj
pajta jéetze' hua' japua ɨmuáj séejre' ɨ maj a jimi tyí'huɨɨre'.

10 Tavástara' pu hua'xɨe've' a'ɨ́ɨjma ɨ tɨ quee hua'ráanajchi ɨ tɨ je'ej pua'aj een;
ajta tyámua' tyé'cha'ɨj ɨ hua' júuricamej ɨ maj jimi tyámua' een;
hua' japua pu huatányuusij mej mij quee je'ej huá'uurej ɨ maj je'ej pua'aj tyi-tyetyúucha'ɨj.
11 Tatzárij pu huataséjre'sij a'ɨ́jcɨ jimi ɨ tyévij tɨ tyámua' tyi'tyúucha'ɨj;
majta huatóotyamua've'sij ɨ tyeɨ́tyee maj quee tyi'tɨ́j jɨn á'ɨtzeere'.

12 ¡Siata'aj huatóotyamua've'en ɨ Tavástara' jimi, tyeɨ́tyee siaj tyámua' tyityetyúucha'ɨj,
siajta tyaatatyójtzi're'en ɨ tɨ jɨn ántyapuaj tɨ ajta tyámua' een!

98

Tavástara' pu arí jatáa'saca' ɨ tɨ jɨn tyu'tyámue'tɨn
Chuíicarij
1 ¡Siata'aj jájcuacan tyu'táchuiicaj ɨ Tavástara' jimi,
ji'nye tyámua' pu va'cán jɨn tyú'ruuj tajimí ɨ tyaj jɨn je'ej tyo'taséj!
¡Pu'ríj jatáa'saca' ɨ tɨ jɨn tyu'tyámue'tɨn
a'ɨ́jcɨ jɨme' ɨ tɨ néijmi'i jɨn putyí'uurej, ajta ɨ jumuáca' jɨme' tɨ tyámua' een!
2 Ɨ Tavástara' pu arí jaataxájtaca' ɨ tɨ jɨn tyu'tyáamue'tɨj,
ajta arí jaataséjrataca' ɨ tɨ jɨn tyámua' tyá'xa'puɨ'ɨntare'
a'ɨ́ɨmaj mu mij jaaséj ɨ maj a'yan huacháatɨmee ɨ cháanacaj japua,
3 a'náj tɨna'aj pu jitzán séejre' ɨ tɨ jɨn tyú'xɨe've' ajta ɨ tɨ jɨn tyámua' tyí'tyevij
a'ɨ́ɨjma jimi ɨ tyeɨ́tyee ɨ maj Israel jitze ajtyáma'can.
¡Majta meríj néijmi'i jaaséj a'ájna ɨmuáj jo'tɨj ɨ cháanacaj joo'ástɨmee
a'ɨ́jcɨ ɨ taj Dios tɨ jɨn tyu'tyáamue'tɨj!

4 Xuutyámua've'ej xu setyu'táchuiicaj ɨ Dios jimi,
mu siaj yan huacháatɨmee néijmi'que' ɨ cháanacaj japua;
jéehua xu naa tyityatóotyamua've'en
siajta jimi tyu'táchuiicaj.
5 Setyu'táchuiicaj ɨ Tavástara' jimi a'ɨ́jcɨ jitze setyi'cuíinaj ɨ arpaj,
siajta a'ɨ́jcɨ jitze canárij tɨ tye'ejvivin.
6 Siata'aj jutyamua've'ej setyu'táchuiicaj a'ɨ́jcɨ jimi ɨ Tavástara', ɨ tɨ Rey pué'een,
siajta néijmi'i a'ɨ́jcɨ jitze ɨ cɨ'sítye'rij tɨ tyí'sejre'.

7 Che' huatánamuajre'en ɨ jájrij ajta néijmi'i a'ɨ́j tɨ jitze tyí'sejre',
ɨ cháanacaj majta ɨ maj japuan huacháatɨmee;
8 che' ajta huatánamuajre'en ɨ játya'naj;
miche' antyóosɨɨre'en ɨ jɨríj mej mij huajíjhua muutyámua'va'aj
9 a'ɨ́jcɨ jimi ɨ Tavástara',
ɨ tɨ mujo'vé'mej tɨ'ɨj tyu'ta'íjtaj ɨ cháanacaj japua.
A'ɨ́ɨ pu tyu'ta'íjtaj tɨ'ɨj na'aj tyi'chájta'najmee íiyan ɨ cháanacaj japua
tyámua' tyu'toojé'yacan jɨme' ajta juxa'aj na'aj tyihuo'ta'íjtye'sij.

99

*Ɨ Tavástara' pu Rey j*ɨn tyi'tyéjvee tɨ jéetze' va'cán jɨn antyúumua'reej
1 ¡Tavástara' pu Rey pué'een!
¡Ɨ maj tajapuá tyí'huɨɨre' mu tyámua' tyé'cha'ɨj a'ɨ́jcɨ ɨ tɨ jitzán acájca!
A'ɨ́ɨmaj mu ɨ tyeɨ́tyee juvivej, ajta néijmi'i ɨ cháanacaj.
2 Tavástara' pu va'cán jɨn tyi'tyéjvee a'ájna a Sión;
Tavástara' pu néijmi'caa japua séejre'.
3 Che' tyámua' eenye' ɨ tɨ jɨn ántyapuaj, va'cán pu jɨn séejre' ajta tzáahuatyi're';

¡Dios pu néijmi'i jɨn tyámua' een!

4 Muáaj paj Rey pué'een ɨ tɨ néijmi'i putyí'uurej ajta a'ɨ́j xɨe've' ɨ tɨ xá'puɨ';
muáaj paj néijmi'caa juxa'aj pana'aj tyu'tyájtoo.
Pajta tyámua' naa tyihuó'ixaaj ɨ yójmua'mua' a'ɨ́jcɨ ɨ Jacob
a'ɨ́jcɨ ɨ tɨ xá'puɨ' ajta ɨ tɨ huatóoje'yej.
5 ¡Setyu'tatyójtzi're' ɨ Tavástara', a'ɨ́jcɨ ɨ taj Dios,
siajta tyítunutaxɨ'ɨn jo'tɨj a'ɨ́ɨn ja'ra'ɨ́ɨcajmee!

¡Dios pu néijmi'i jɨn tyámua' een!

6 A'ɨ́jna ɨ Moisés ajta ɨ Aarón a'ɨ́ɨ mu puaríij jɨn tyityetyu'uj;
Samuel pu ajta hua' tzajta' ajo'tyávaaca'aj ɨ maj tyaatatyójtzi'rej.
Tavástara' pu huo'tyáhuɨɨ a'ɨ́ɨjma
matɨ'ɨj a'ɨ́ɨmaj jaatáhuaviiri' tɨ huo'táhuɨɨre'en.
7 Dios pu hua' jamuán tyu'xájtaca'
a'ɨ́jcɨ jitze ɨ jéetɨrij tɨ hua' japua aja'cáva'ca'aj,
majta a'ɨ́ɨmaj a'yaa mu huarɨ́j tɨ'ɨj tyihuo'ta'íj
majta mu ja'rá'astej ɨ nyúucarij tɨ hua' jimi jaatyájtoo.

8 Tavástara', taj Dios, ¡muáaj paj tyihuá'ixaatya'ca'aj!
Muáaj paj hua' jimi a'ɨ́ɨn pué'eenye'ej ɨ Dios tɨ tyú'uunyi',
ajta a'yaa paj cha'taj pana'aj puéjtzij tyihuo'tá' tyi'tɨ́j maj jɨn je'ej pua'aj huarɨ́j.
9 Setyu'tatyójtzi're' ɨ Tavástara' taj Dios,
¡siajta jimi tyítunutaxɨ'ɨn a'ájna ɨ jɨríj jitze tɨ tyámua' een!

¡A'ɨ́jna ɨ taj Dios, ajta Tavástara', néijmi'i pu jɨn tyámua' een!

100

Tavástara' pu táataahuaca' jitzán tu tyij ajtyáma'can

Chuíicarij maj jɨn tyaatatyójtzi're'en.
1 ¡Setyu'táchuiicaj xuutyámua've'ej ɨ Tavástara' jimi,
mu siaj a'yan huacháatɨmee néijmi'que' ɨ cháanacaj japua!
2 Xuutyámua've'ej xu jaatyáanajche ɨ Tavástara';
¡xa'antyijíihuaj xu siajta jutyamua've'ej musio'vá'ju' a'ɨ́jcɨ jimi!
3 Siata'aj jáamua'tyij tɨ ɨ Tavástara' Dios pué'een;
a'ɨ́ɨ pu táataahuaca' ityáj tu tyij jitzán ajtyáma'can;
¡chájta'naj tu pué'een a'ɨ́j tyaj jitze ajtyáma'can tyajta cánya'xɨɨ a'áa tyaj ja'távee jo'tɨj a'ɨ́ɨn tyaja'tachuéj!
4 Musio'vá'ju' jo'tɨj ja'pueertaj a'ájna jo'tɨj ja'rájta'cuaj ɨ tyeyúujra' tzajta'
a'ɨ́j setyi'chuíicaj ɨ siaj jɨn tyaatatyójtzi're'en.
¡Setyu'tatyójtzi're', siajta tyámua' tyeetyátoonyij ɨ tɨ jɨn ántyapuaj!
5 Ji'nye ɨ Tavástara' pu tyámua' tojo'mua'raj;
ajta jusén jɨme' séejre' ɨ tɨ jɨn taxɨe've'
ajta ɨ tɨ quee tyi'tɨ́j jɨn á'ɨtzeere' capu a'náj antyipua'rij.

101

Tyi'tɨ́j tɨ jɨn ɨ rey tya'tóoratziiri' ɨ Dios jimi

Chuíicarij David tɨ ja'a'rij
1 Nyáaxɨe've' nyaj tyaatatyójtzi're'en ɨ tɨ jɨn taxɨe've' ajta ɨ tɨ jimi tyámua' een;
nyáaxɨe've', Tavástara', nyaj muéetzij jimi tyu'táchuiicaj;
2 nyáaxɨe've' nyaj tyámua' naa tyí'chajca.
¿A'najnyí nye jimi mupo'va'ma'aj puá'mej?

Canu tyi'tɨ́j jɨn a'ɨtzéeria'aj na'mej
canu nyajta tyi'tɨ́j jɨn ootyá'ɨtzeere'ej jó'nyaj ja'chej,
3 canu che' a'náj ja'raséeraj na'mej
nyej nyij tyi'tɨ́j jɨn je'ej pua'aj tya'tányaratyij.

Nyahua'xana've' a'ɨ́ɨjma ɨ maj quee ja'astej ɨ Dios;

¡canu a'náj tyu'tá'sij mej mij nye jimi ajtyáxɨɨrej!
4 Canu a'ɨ́j jitze tyi'ria'mua'síme'ej na'mej ɨ tɨ tyihuojó'jɨpuaj:
¡canu jaxɨe've' nyej nyij tyi'tɨ́j jɨn je'ej pua'aj rɨjcaj!
5 Canu huo'ta'sij mej mij tyí'xajtaj
maj xájtari' je'ej pua'aj tyihuá'xajtaj ɨ juxa'aj tyeɨ́tyee;
¡canu huá'jaahuatye' ɨ maj óotzaahuatye' nusu ɨ maj a'yan tyúuxaj maj jéetze' tyámua' een mequée ɨ séecan!

6 A'ɨ́ɨjma nu jaahuatye'en ɨ tyeɨ́tyee maj tyámua' tyityetyúucha'ɨj,
mej mij véjri' nye jimi ajo'cháatɨme'nyij;
a'ɨ́ɨ pu'uj nye jitze ajtyáma'cantaj ja'mej
ɨ tɨ tyámua' naa atyeje'chej.
7 Ajta quee je'ej tyiɨ'ríitaj ja'mej tɨ sɨ́ɨj nyaj jamuán aja'séejria'aj ɨ tɨ tyú'cuanamuaj;
capu sɨ́ɨj tɨ tyí'hue'tacaa nyej jimi aja' séeria'aj ja'mej.
8 A'náj tɨna'aj nu huo'tyápua'ritye'sij mej mij quee je'ej tyáhuaasime'en
néijmi'i a'ɨ́ɨmaj ɨ maj je'ej pua'aj tyityetyúucha'ɨj;
¡nyajta hui'ráhua'xɨj a'ájna a chájta'naj jitze Tavástara' tɨ jitze ajtyáma'can
néijmi'caa a'ɨ́ɨjma ɨ maj tyi'tɨ́j jɨn je'ej pua'aj rɨcɨj!

102

Je'ej tɨ tyu'tyéenyuj a'ɨ́jna ɨ tɨ quee je'ej jájtyoovej
Je'ej tɨ tyá'huoo a'ɨ́jna ɨ tɨquee che' je'ej ja'tyoovej ajta tɨ'ɨj quee che' jamua'reej je'ej tɨ huárɨnyij jéehua pu'ij junyuuste' ɨ Tavástara' jimi
1 Tavástara', huánamuaj je'ej nyaj tyi'tyényuusij,
¡tyu'tá' tɨ'ij muéetzij jimi ja'rá'astij je'ej nyaj tyí'jijhuaj!
2 Capáj nye jimi ja'avaataj mua' nyéerimij
nyatɨ'ɨjta quee je'ej jájtyoove'en;
¡tyámua' paj tyináanamuaj!,
¡ca'nácan paj huatányuunyij nyatɨ'ɨjta muaatájeevej!
3 Ji'nye ɨ nyajúuricamej pu ja'huóopua'rixɨ'ɨj a'yájna tɨ'ɨj ɨ cɨtzíj,
ajta ɨ nyacaríj a'yaa pu tya'taa tɨ'ɨj ɨ tɨ'ɨxcuáa,
4 capu che' juca'nyej ɨ nyaxɨéjnyu'caa
a'yaa pu een tɨ'ɨj ɨ tu'píj tɨ huatyáahuaj;
¡capu ajta che' nyaca'nyisti' nyej nyij tyú'cua'nyij!
5 Ɨ nyahue'ra' pu arí cávi'taxɨj ɨ nyacaríj jitze
a'ɨ́jcɨ jɨme' nyaj huápuɨ'ɨj nyeyiin.
6 A'yaa nu een tɨ'ɨj ɨ síihua'aj a'áa tɨ já'sejre' jo'tɨj quee já'tyi'tɨj,
tɨ'ɨj ɨ muacɨríj tɨ a'áa já'sejre' jo'tɨj quee jooyi'rij.
7 Canu che' cutzuj.
A'yaa nu een tɨ'ɨj ɨ pína'aj tɨ jusɨ́ɨj huayi'ij.
8 Majta quee a'náj jaatapuá'cɨtaca' maj je'ej pua'aj tyí'nyaxaj ɨ maj nyéjcha'ɨɨre'
majta je'ej pua'aj tyá'xaj ɨ nyaj jɨn ántyapuaj.
9 Nyajta quee che' páan cua', sulu a'ɨ́j nu'uj nyij ɨ nasíj;
ajta ɨ nyaj ja'antyíye'ej a'ɨ́ɨ pu já'naxcaj ɨ nyaj eetaja'ra'tajyi'ij,
10 a'ɨ́jcɨ jɨme' paj nyú'camuɨ' ajta ɨ tɨ muajaaxɨejtye',
ji'nye muáaj paj na'ajriáj pej pij majca'huáyee na'antyipuá'ritye'en.
11 Ɨ nyaj jɨn júurij a'yaa pu mutyojo'yi'ij tɨ'ɨj quéenyi'istarij;
a'yaa nu tyi'tyáhuasij tɨ'ɨj ɨ tu'píj.
12 Pajta muáaj, Tavástara', jusén jɨme' paj tyí'ijta;
¡a'náj tɨna'aj mu jamua'reeriaj muá'ju'un je'ej paj ántyapuaj!
13 Ájchesij, pajta ja'ancu'vaxɨ'ɨn ɨ Sión,

ji'nye pu'ríj tya'rá'aj a'náj tɨ a'yan tya'tácatyiij;
¡pu'ríj hua'xa'puɨ'ɨn paj tyaatú'uunyi'!
14 A'ɨ́ɨmaj ɨ maj a jimi tyá'tzaahuatye' mu jaxɨe've' a' tyetyéj;
ajta quee tyámua' hua'asej a'ɨ́jcɨ jɨme' tɨ huatyu'uunyi'huaca'.

15 Néijmi'i ɨ tyeɨ́tyee majta ɨ maj tyí'ijta ɨ cháanacaj japua
a'ɨ́ɨ mu jaatyátzaahuatye'sij ɨ tɨ jɨn ántyapuaj ɨ Tavástara' majta ɨ tɨ jɨn naa huasé'rin
16 tɨ'ɨj a'ɨ́ɨn ajtáhua'aj jaatyátaahuaj ɨ Sión
ajta je'en huataséjre'en ɨ tɨ jɨn naa huasé'rin,
17 tɨ'ɨj jáanamuaj je'ej tɨ tyu'tyéenyuj a'ɨ́jna ɨ tɨ quee je'ej jájtyoovej
ajta je'en néijmi'i jɨn a'yan huárɨnyij je'ej tɨ jéehua tyá'huaviij.
18 Che' a'íjna ooyú'si'huaj
mej mij jáamua'reej ɨ maj majca'huáyee huataséjre'sij,
mej mij majta a'ɨ́ɨmaj tyaatatyójtzi're'en ɨ Tavástara'
a'ɨ́ɨmaj ɨ maj majca'huáyee nanɨe'huan.

19 Tavástara' pu jaaséj ɨ cháanacaj a'ájna ɨmuáj a jútye',
jútye' ɨmuáj jo'tɨj tyámua' tyejé'een,
20 tɨ'ij huo'namuaj ɨ maj juyiin a'ɨ́jcɨ jɨme' maj námi'
ajta hua' japua huatányuunyij a'ɨ́ɨjma ɨ maj meríj a'yan tyihuo'taxájtaca' maj huó'cui'nyij,
21 ta'aj ij a'ájna a Sión, ajta a Jerusalén,
huatánamuajre'en maj jaataxáj majta tyaatatyójtzi're'en ɨ Tavástara'
22 matɨ'ɨj néijmi'i ɨ tyeɨ́tyee ɨ maj a'yan huacháatɨmee ɨ cháanacaj japua
tyúusɨɨre'en mej mij tyaatatyójtzi're'en.

23 A'ɨ́ɨ pu náari'ri' ɨ nyaj jɨn uhuájca'nyej nyatɨ'ɨj nyooj huama'caj ɨ juyéj jitze';
ajta je'en quee che' naatá' nyej nyij jéetze' á'tyeevi'in.
24 Nyáaj nu a'yan tyaaté'exaa tɨjɨn: “Nyaj Dios,
capáj ná'vi'tɨɨcare'en tɨ'ɨj ooj jé'ta' ná'ɨtziitya'aj nyaj a'yan séjre'ej.”
¡Capu a'náj antyipua'rij ɨ nyinyi'ra'aj muéetzij jimi!
25 Tyámua' paj jáaruuj ɨ cháanacaj tɨ'ɨj néijmi'i tyo'huatyóochej;
muáaj paj pajta jaatyátaahuaca' ɨ tajapuá tɨ séejre'.
26 Ajta néijmi'i pu a'ɨ́jna tye'entyipuá'rij,
ajta muáaj paj tyámua' éenye'ej jusén jɨn séejre'.
Néijmi'i pu a'ɨ́jna tyu'tyápa'naj, a'yájna tɨ'ɨj ɨ cáanarij;
¡muáaj paj seequéj ja'uuren tɨ'quij seequéj éenye'ej ja'mej!
a'yájna tɨ'ɨj a'tɨ́j tɨ seequéj eenye' tyu'tyóochejtye'en.
27 Pajta muáaj a'ɨ́ɨn pana'aj pué'een;
capu a'náj antyipua'rij ɨ nyinyi'ra'aj muéetzij jimi.
28 Tyámua' paj tyihua'cha'ɨ́ɨj puá'mej a'ɨ́ɨjma ɨ maj hua' jitze eerányesij ɨ maj muahuɨɨre';
tyámua' paj huá'uuren a'ájna jo'paj muáaj já'sejre'.

103

Tyámua' nu tyeetyátoosij ɨ Tavástara'
David tɨ ja'a'rij
1 Néijmi'i nu ɨ nyamua'tzíira'aj jɨn tyámua' tyeetyátoosij ɨ Tavástara';
néijmi'i nu ɨ nye tyévira' jɨn tyámua' tyeetyátoosij a'ɨ́jcɨ ɨ tɨ tyámua' een ɨ tɨ jɨn ántyapuaj.
2 Néijmi'i nu ɨ nyamua'tzíira'aj jɨme' tyámua' tyeetyátoosij ɨ Tavástara',
nyajta quee séej jó'hua'xɨj ɨ tɨ jɨn tyámua' nyej jimi tyú'ruuj.

3 A'íɨ pu a'íɨn pué'een ɨ tɨ néijmi'i tyinaatú'uunyi'raj ɨ nyaj jɨn quee xá'puɨ' huarɨ́j,
ajta néijmi'i jɨn tyí'nyahuaatye'en tyi'tɨ́j nyaj jɨn tyí'cui',
4 a'íɨ pu nyaj japua huatányuusij nyej nyij quee huámuɨ'nyij,
ajta nɨe'cánasij a'ɨ́jcɨ jɨme' ɨ tɨ jɨn nyaxɨe've' tyámua' naa tyu'toocua'nyéej,
5 ajta néijmi'i tyinaatá'sij ɨ tɨ jéetze' tyi'jɨ́'re'en
ajta nyajajcuare'en a'yájna tɨ'ɨj ɨ cué'ra'vej.

6 Tavástara' pu a'ɨ́j jɨn huá'xɨjtye'en ɨ tɨ jɨ'ré'can jɨme' tyámua' naa tyá'xa'puɨ'ɨntare'
a'íɨjma ɨ maj jájpuejtzij a'ɨ́jcɨ jɨme' maj je'ej pua'aj huá'uurej.
7 A'ɨ́j pu jaataséjra ɨ ju juyéj ajta je'ej tɨ tyu'muárɨej
a'ɨ́jcɨ ɨ Moisés ajta a'íɨjma ɨ Israel maj jitze ajtyáma'can.
8 Tyámua' pu naa tyihuojó'mua'raj ɨ Tavástara' ajta tyihua'cu'vej'
ajta quee jiye'tzín tyinyú'caj ji'nye a'íɨ pu taxɨe've'.
9 Capu a'náj tɨna'aj tatya'xɨ' capu ajta jusén jɨme' nyú'camuɨ';
10 capu a'yan tyitaatá' tɨ'ɨj tyi'tacɨ'puáatacaj
a'ɨ́jcɨ jɨme' tyaj je'ej pua'aj huarɨ́j ajta tyi'tɨ́j tyaj jɨn tyi'ijxána'cɨra',
11 ajta quee ɨ'ríj tɨ huatye'iteehuaj ɨ tɨ jɨn hua'xɨe've' a'íɨjma ɨ maj ja'tzaahuatye'
a'yájna tɨ'ɨj quee tyíɨ'rij tɨ huatye'iteehuaj tɨ'ɨj na'aj ɨ tajapuá ɨmuáj ajta iiye'ej cháanacaj
japua.
12 Pu'ríj a'ɨmuáj tyojoohuá'xɨj ɨ tyaj jɨn tyi'ijxána'cɨra'ca'aj,
a'yájna tɨ'ɨj a'ɨmuáj tyejé'sejre' jo'tɨj ɨ xɨcáj jé'ejnyinyiij ajta jo'tɨj ja'ancáru'pij.
13 A'yaa pu een ɨ Tavástara', a'íɨjma jimi ɨ maj ja'tzaahuatye',
tyámua' pu naa tyihuá'xɨe've' tɨ'ɨj ɨ hua' táataj ɨ tɨ'ríij,
14 ji'nye a'íɨ pu jamua'reej je'ej tɨ ye'ej tyitáataahuaca',
tyámua' pu naa tyá'mua'reej tyaj chuéj tyana'aj pué'een.

15 A'ɨ́jna ɨ júuricama'ra' ɨ tyévij a'yaa pu een tɨ'ɨj ɨ tu'píj:
a'yaa pu tye'ejnyésij tɨ'ɨj ɨ xúuxu'uj a'ájna a'ɨtzitáj,
16 jiye'tzín pu ɨ áacaj jaariá'tuuxɨj, tɨ'quij quee che' aja'hua'taj ja'mej,
ajta je'en quee che' a'tɨ́j jamua'reeriaj ja'mej je'ej tɨ tyi'tɨ́j jáaruuj.
17 Ajta ɨ Tavástara' tɨ jɨn taxɨe've' a'íɨ pu jusén jɨme' séejre'
a'íɨjma jimi ɨ maj ja'tzaahuatye',
capu a'náj huatyápua'rij ɨ tɨ jɨn tyámua' tyá'xa'puɨ'ɨntare'
a'yaa pu jusén jɨme' tyi'séere'ej ja'mej ɨ tyeɨ́tyee jimi,
18 ajta a'íɨmaj jimi ɨ maj ja'rá'astej je'ej tɨ a'íɨn tya'tóoraj
majta quee yó'hua'naj maj a'yan rɨjcaj tɨ'ɨj a'íɨn tyu'ta'íjtaca'.
19 Tavástara' pu arí ɨ ju'ɨpuáa tyámua' huáruuj a'ájna u tajapuá,
ajta ɨ tɨ jɨn tyí'ijta pu néijmi'que' antyúumua'reej.

20 ¡Tyámua' xu tyeetyátoonyij ɨ Tavástara', tajapuá siaj néijmi'i putyí'uurej!
Mua'aj, mu siaj a'yan rɨcɨj je'ej tɨ a'íɨn tyí'ijta,
siaj tyámua' tyá'namuaj siajta a'yan rɨcɨj tɨ'ɨj a'íɨn tyí'ijta.
21 ¡Tyámua' xu tyeetyátoonyij ɨ Tavástara' mua'aj siaj xantáaru'ustyamua'mua' pué'een,
ɨ maj jahuɨɨre' majta a'yan rɨcɨj je'ej tɨ a'íɨn tya'ajxɨé'vi'ra'!
22 ¡Che' néijmi'i jitzán tyámua' tyí'sejria'aj ɨ Tavástara' tyi'tɨ́j tɨ a'íɨn tyú'taahuaca',
néijmi'que' jo'tɨj a'íɨn tyejé'ijtaj!

¡Tyámua' nu tyeetyátoosij ɨ Tavástara' néijmi'i jɨme' ɨ nyajúuricamej!

104

Je'ej tyej tyaatatyójtzi're'en ɨ tɨ néijmi'i tyú'taahuaca'

1 ¡Tyámua' nu tyeetyátoosij ɨ Tavástara' néijmi'i ɨ nyajúuricamej jɨme'!
¡Va'cán paj jɨn séejre', Tavástara' pajta nyaj Dios!
A'ɨ́j paj perij tyu'tyé'chejtyej ɨ tɨ naa tyu'sé'rin ajta tya'tátaavej;
2 a'ɨ́j paj perij jɨn eecá'naj ɨ tatzárij.
¡Muáaj paj jaatajíyo'rej ɨ tajapuá tɨ séejre' tɨ'ɨj cáanarij tɨ nyéeri'ij!
3 ¡Muáaj paj tyámua' jáaruuj ɨ jájtyij japua
ɨ tɨ japuan róoca'nyej a'chí'ij, pajta a'yan cha'taj jáaruuj ɨ jútye' ɨmuáj!
Pajta a'ɨ́j japua yi'cacaa ɨ jéetɨrij,
a'ɨ́j paj jitze huatará'rɨe'sij ɨ áacaj.
4 A'ɨ́ɨ pu ɨ áacaj muéetzij jimi tyí'huɨɨre' tɨ'ij tyihuo'té'exaatye'en,
ajta ɨ tɨéj tɨ atyúumemej pu ajta muahuɨɨre'.

5 Pajta tyámua' naa tyeetyácajtye'en ɨ cháanacaj
ta'aj ij quee a'náj táhuaanye'en a'ájna jo'paj muáaj tyámua' yó'ruuj.
6 A'ɨ́jna ɨ jájrij pu ja'vá'najca'aj ɨ chuéj
a'yájna tɨ'ɨj cuxáa cáanaria'ra'an tɨ pué'eenye'.
ɨ jájtyij pu tya'vá'najca'aj ɨ jɨrij.
7 Ajta muáaj paj jajtyá'xɨj, aj pu'ij tyíchee;
jiye'tzín pu huatóo'uj tɨ'ɨj ca'nyíin jɨn huatánamuajre a'nyúucaa.
8 Ajta huataséjre ɨ jɨrij
ajta jo'tɨj ja'cacúunyijmee,
néijmi'i pu a'yan tyu'rɨ́j je'ej paj muáaj tyu'ta'íjtaca',
9 a'ájna jo'paj muáaj tyojo'tá' tɨ'ij a'áa jóo'astij,
tɨ'ij quee che' ja'vá'najca ɨ chuéj.

10 Muáaj paj uya'ta'ítyacaa ɨ jájtyij a'ájna jo'tɨj ja'ajmuɨ'yéjmee
tɨ'ij ajtyá'astij ɨ játya'naj jitze tɨ canyáatɨmee ɨ jɨrij jitze.
11 A'ɨ́j mu mij ɨ jájtyij ya'caa ɨ tyi'tyán simuáruunyij maj tyityaacɨ́'ɨj;
a'ɨ́j mu majta jɨn tyámua' naa tyí'tyeya'caa ɨ púuru'uj maj huacɨ'ɨj.
12 A'ájna jo'tɨj joo'ástɨmee ɨ játya'naj
a'áa mu tyojóo'ito'rityee ɨ pína'see jútye' maj rá'rɨee,
¡a'ɨ́ɨ mu cɨ'xɨcaa, a'ɨ́jcɨ jitze ɨ tɨ tyi'tyáxamue' ɨ cɨyéj!

13 Muáaj paj a'ɨ́ɨn pué'een ɨ tɨ tyí'ipuaj a' ɨtzitáj
a'ájna jo'paj muáaj ja'chej, jútye' ɨmuáj u tajapuá;
matɨ'ɨjta ca'nyíin jɨn huatyéviiyej a'ɨ́j paj jɨn tyámua' tyeetyátoosij ɨ chuéj.
14 Petyi'tá'caa tɨ ajnyéj ɨ ɨxáj mej mij ɨ tyi'tyán jáacua'nyij,
ajta ɨ ítyeɨ'rij tyeɨ́tyee maj tyí'huastee
mej mij tyo'tácua'nyij ɨ cháanacaj japua,
15 a'ɨ́jna ɨ cue'ráj ca'nyíjra'aj tɨ hua'tá'caa,
ɨ nahuáj, mej mij a'ɨ́jna jɨn huatóotyamua've'en
ajta tyámua' naa jéetze' tyu'taséjre'sij ɨ hua' nyéerimij quee ɨ aséityij jɨme'.
16 Ajta tyámua' naa tyí'huose'en ɨ tɨ tyú'uu,
ɨ jucúj a'áa tɨ jo'váatɨmee a Líbano Tavástara' tɨ jaahuástej.
17 A'ɨ́j mu jitze tyúu'ito'rityee ɨ pína'see maj jéetze' cɨ́le'en,
majta ɨ cuaxúuj a'áa mu jóoche'tyee ɨ jucúj jitze.
18 Ajta a'ɨ́jcɨ jitze ɨ jɨrij tɨ ajtɨ́tɨ'ɨjmee a'áa mu jó'cɨ'ɨj ɨ chíutyee simuáruunyij,
ajta ɨ tyetyéj tzajta' mu jóo'ava'tacaa ɨ jejtzɨ́ɨj.

19 Pajta ɨ máxcɨrɨe' huatyátaahuaca' tyej tyij jáamua'reej a'náj tɨ putyí'rɨcɨ;
ɨ xɨcáj pu ajta jamua'reej a'tzáaj tɨ ancájrutyej.

20 Ajta ɨ tɨ́ca'rij huataséjre'sij tɨ'ɨjta huatyéchumua'rej,
aj mu mij huataséjre'sij ɨ tyi'tyán ɨtzitáj maj tyityaacɨ́'ɨj.
21 Ɨ muajyéj mu cɨ'xɨcaa mej mij tyi'tɨ́j huatyéevi',
a'yaa mu tyá'huaviij ɨ Dios tɨ'ij tyi'tɨ́j huo'tá'an maj jáacua'nyij.
22 Ajta tɨ'ɨjta ɨ xɨcáj eeré'nyej, aj mu mijta jo'jú'un
majta je'en huatyéjisij jo'tɨj ja'tyásta'najmee.
23 Aj pu'ij té'ej ɨ tyáatɨ' eeráamej tɨ'ij a'áa jó'me'en jo'tɨj tyajá'muarɨe'
ajta je'en tyí'muarɨe'en 'asta na'aj quee huaré'chumua'rej.

24 ¡Jéehua paj tyú'taahuaca', Tavástara'!
A'ɨ́j paj jɨn tyú'taahuaca' ɨ paj jɨn jéehua tyu'yí'tɨn;
¡ɨ cháanacaj japua pu tyí'sejre' néijmi'i paj muáaj tyú'taahuaca'!
25 A'áa pu já'sejre' ɨ jájrij, antayóoj ajta huápuɨ'ɨj va'tɨ́j séejre',
jo'maj jéehua ɨ tyi'tyán tyityaja'xoo,
maj vivéejmee ajta ɨ maj cɨ́le'en;
26 a'áa mu majta ɨ báarcuj já'cɨɨnyej, a'áa mu majta já'sejre' ɨ tyi'tyán maj tzɨ́ɨnyi're',
a'ɨ́jna ɨ tɨ tzɨ́ɨnyi're' muáaj paj jaatyátaahuaca' pej pij a'ɨ́j jɨn huáhuajca.
27 Néijmi'i mu a'ɨ́ɨmaj muéetzij jimi tyi'ijchó've'
pej pij tyihuo'tá'an ɨ maj tyú'cua'nyij a'tzáaj tɨ a'yan hua' jimi tya'tácaj.
28 Muáaj paj tyihuo'tá'sij, a'ɨ́ɨ mu mij tya'ancuriáa'sij;
a'muáca' paj jɨn tyihuo'tá'sij, majta je'en a'ɨ́ɨmaj tyámua' naa tyityaatajú'xaj;
29 tɨpua'aj puaatyá'avaaj hua' jimi, metyu'tátzɨɨnye'ej;
tɨpua'aj pequee che' huo'tá'an maj ucayáatɨyi'can, a'ɨ́ɨ mu cui'nyij
majta je'en majtáhua'aj chuéj huatyóotaahuaj.
30 Ajta tɨpua'aj a'júuricamej upahuojo'ta'ítyi're'en, a'ɨ́ɨ mu huose'en,
a'yaa pej pij tyá'jajcuare'en tɨ'ij naa huasé'rihua'an ɨ cháanacaj.

31 ¡Jusén pu jɨn séejre' a'ɨ́jna ɨ Tavástara' tɨ jɨn naa huasé'rin!
¡Tavástara' pu jutyamua've' je'ej tɨ tyi'tɨ́j tyu'tyátaahuaca'!
32 Ɨ cháanacaj pu juvivej tɨ'ɨjta a'ɨ́ɨn jaaséj,
¡ajta ájcɨtzujtarij ɨ jɨríj tɨpua'aj a'ɨ́ɨn ja'ajtamuárɨe'en!

33 Nyatɨ'ɨj nyáaj nyooj séjre'ej nyajta júurij,
nyetyu'táchuiicaj ɨ Tavástara' jimi nyaj Dios.
34 A'yaa nu tyá'xɨe've' tɨ ja'ráanajche ɨ Tavástara' je'ej nyaj tyi'riá'mua'sij,
ji'nye a'ɨ́j nu jimi jatyoovej ɨ nyaj jɨn huatányetyamua've'en.
35 ¡Miche' huaria'xɨj ɨ cháanacaj japua ɨ maj tyí'xana'cɨre'!
¡Miche' antyipua'rej ɨ maj je'ej pua'aj tyityetyúucha'ɨj!
¡Tyámua' nu tyeetyátoosij ɨ Tavástara' néijmi'i ɨ nyajúuricamej jɨme'!
¡Alelúuyaj!

105

*Je'ej t*ɨ ɨ Dios tyu'muárɨej a'ɨ́ɨjma jimi ɨ maj Israel jitze ajtyáma'can
1 ¡Setyu'tatyójtzi're' ɨ Tavástara'!
¡Siajta jaariá'xaj je'ej tɨ a'ɨ́ɨn ántyapuaj!
Siahuo'ré'ixaatye' ɨ chájta'naj jitze je'ej tɨ a'ɨ́ɨn tyí'muarɨe'.
2 Siajta tyu'táchuiicaj a'ɨ́j jitze ma'can.
¡Xaataxáj je'ej tɨ a'ɨ́ɨn va'cán jɨn tyí'muarɨe'!
3 Siajta a'ɨ́jna jɨn ahuóotzaahuatye'en ɨ tɨ tyámua' een ɨ tɨ jɨn ántyapuaj.
¡Che' jutyamua've'ej ɨ hua'xɨéjnyu'caa

a'ɨ́ɨjma ɨ maj jahuoo ɨ Tavástara'!
4 A'ɨ́j xu jitze huatyóoca'nyej ɨ Tavástara', siajta a'ɨ́jcɨ jitze ɨ tɨ jɨn néijmi'i putyí'uurej;
Tavástara' xu jitze a'náj tɨna'aj tyí'ca'nyej.
5 Xo'támua'reej tɨ a'ɨ́ɨn va'cán jɨn tyí'muarɨe' ajta naa tyu'sé'rin,
ajta je'ej tɨ a'ɨ́ɨn tyaataxájtaca' ɨ tɨ jɨn tyu'ta'íjtaca',
6 mua'aj, ɨ siaj a'ɨ́j jitze eeráma'can ɨ Abraham ɨ tɨ jahuɨɨre',
mua'aj, yójmua'mua' a'ɨ́jcɨ ɨ Jacob, a'ɨ́ɨn tɨ jamua'antyíhuoo.

7 A'ɨ́ɨ pu a'ɨ́ɨn pué'een ɨ Tavástara', taj Dios;
¡a'ɨ́ɨ pu néijmi'que' tyí'ijta ɨ cháanacaj japua!
8 Tyij ajta mue'tɨ́j séej ví'ra'aj nyinyi'ra'aj mutyojo'me'en
capu a'náj yo'huá'xɨj tyi'tɨ́j tɨ jɨn tya'tóoraj ɨ junyúucaa jitze,
9 a'ɨ́jcɨ ɨ tɨ jɨn tya'táratziiri' ɨ Abraham,
ajta tyi'tɨ́j tɨ jɨn tya'tóoraj a'ɨ́jcɨ jimi ɨ Isaac
10 a'yaa pu ajta tyeetyájtoo tɨ'ɨj nyúucarij maj jɨn tyu'ta'íjtaj a'ɨ́jcɨ jimi ɨ Jacob,
ajta a'ɨ́jna jɨn jusén jɨme' tya'tácaj a'ɨ́ɨjma jimi ɨ Israel maj jitze ajtyáma'can,
11 tɨ'ɨj a'yan tyu'taxájtaca' tɨjɨn:
"A'ɨ́j nu ɨ chuéj muaatá'sij a'áa tɨ ja'ajtyáma'can a Canaán
a'yájna tɨ'ɨj muéetzij tɨ muáacɨ'tyij pata'aj pij ja'ancuriá'an."

12 A'ɨ́ɨmaj ɨ maj cɨ́ɨ mana'aj ará'axcaa,
majta je'cáj ɨ maj séej chuéj japua já'ma'can,
13 a'yaa mu mij a'ɨ́ɨmaj tyityajú'ca'aj séej chuéj japua majtáhua'aj séej chuéj japua
jo'maj séecan tyejé'ijtaj majtáhua'aj jo'maj séecan tyejé'ijtaj,
14 Dios pu quee tyu'tá' tɨ'ij tyi'tɨ́j je'ej pua'aj huó'uurej,
ajta tyámua' tyihuo'té'exaaj a'ɨ́ɨjma ɨ maj tyí'ijtaca'aj a'yan tɨjɨn:
15 "Je'ej huá'uurej a'ɨ́ɨjma ɨ nyaj hua'antyíhuoj
caxu siajta je'ej pua'aj huá'uurej a'ɨ́ɨjma ɨ maj nye jitze ma'can tyí'xaxa'aj."

16 Ajta tyu'tá' mej mij huatatájcun a'ɨ́jcɨ chuéjra' japua,
ajta néijmi'i tyihuáa'ri'ri' ɨ tɨ tyí'cue'ri'.
17 Ajta a'ɨ́ɨjma jimi pu anaquéej huata'ítyaca' a'ɨ́jcɨ ɨ José,
a'ɨ́jcɨ ɨ maj a'yan tyáatooca'aj tɨ'ɨj ɨ tɨ ca'nyéjrij jɨn tyí'huɨɨre'.
18 Majta cadéenaj jɨn tyaapuéj ɨ ɨcájra'an jitze;
¡majta a'úun ye'tyáanaj jo'tɨj tyapúusti' jɨn tyeje'tyánami'!
19 A'ɨ́jna ɨ nyúucaria'ra' ɨ Tavástara' pu jaatyéesej a'ɨ́jcɨ ɨ José,
'asta na'aj quee a'yan tya'róo'astej je'ej tɨ ɨ José tyu'taxájtaca'.
20 A'ɨ́jna ɨ rey, ɨ tɨ mui'caa tyí'ijtya'ca'aj ɨ tyeɨ́tyee,
a'ɨ́ɨ pu a'yan tyu'ta'íjtaca' mej mij ji'rátoonyij jo'tɨj je'tyánami'huaca'aj,
21 ajta ja'antyíhuoj tɨ'ij tyu'ta'íjtaj ajta néijmi'i jɨn antyúumua'reeriaj jo'tɨj a'ɨ́ɨn ja'chej,
néijmi'i jɨme' tyi'tɨ́j tɨ a'ɨ́ɨn tyícha'ɨɨca'aj,
22 tɨ'ij tyihuó'mua'tyen ajta tyámua' tyihuo'cámua'riitye'en
a'ɨ́ɨjma ɨ maj tyí'ijta ajta a'ɨ́ɨjma ɨ huáasij.

23 Aj pu'ij té'ej a'ɨ́ɨn mujo'vé'mej ɨ Israel, a'ɨ́ɨn tɨ'ij pué'een ɨ Jacob,
a'yaa pu'ij a'áa tyejé'chajca'aj a Egipto tɨ'ɨj ɨ tɨ séej chuéj japua já'ma'can,
a'ɨ́jcɨ japua ɨ chuéj tɨ a'yan tyaja'rájtyapuaj tɨjɨn Cam.
24 Dios pu'ij tyu'tá' mej mij huápuɨ'ɨj huatámui'rej ɨ tyeɨ́tyeristyamua'me'en,
majta je'en jéetze' huatyóoca'an mequee a'ɨ́ɨmaj ɨ maj Egipto já'ma'can.
25 Ajta a'yaa pu huó'ruuj mej mij ɨ maj Egipto já'ma'can
huá'anchueere'en a'ɨ́ɨjma ɨ tyeɨ́tyeristyamua'me'en

ajta mej mij huo'cuanamuan ɨ Dios maj huɨɨre'.

26 Aj pu'ij Dios Moisés ujo'ta'ítyaca' ɨ tɨ jimi tyí'huɨɨre',
ajta a'ɨ́jcɨ ɨ Aarón, ɨ tɨ ajta arí ja'antyíhuooca'aj,
27 a'ɨ́ɨ mu mij a'yan huarɨ́j ɨ maj jɨn tyámua' tyo'taséj ɨ Dios jimi a'ájna jo'tɨj quee já'tyi'tɨj:
¡majta jéehua tyu'séj a'ɨ́jcɨ japua ɨ chuéj Cam tɨ tyaja'rájtyapuaj!
28 Dios pu tɨ́ca'rij ujo'ta'ítyaca' ɨ tɨ jɨn néijmi'i tya'vá'naj,
majta ɨ Egipto maj já'ma'can camu ja'rá'astijrej ɨ nyúucaria'ra'.
29 Ajta tyu'tá' tɨ'ij xúure'ej huatyóotaahuaj ɨ jájtyij tɨ muɨ'yej ɨ játya'naj jitze,
ajta néijmi'caa huácuij ɨ hue'tyée;
30 jéehua pu ajta taachuísee ujo'ta'ítyaca' a'ɨ́jcɨ chuéjra' japua,
a'áa mu mij majta ja'rá'aj jo'tɨj ɨ rey já'hui'care'ej.
31 Dios pu tyu'taxájtaca', matɨ'ɨj mij jéehua ɨ xɨe'rúj huataséjre maj cɨ́le'en ajta maj vivéejmee
néijmi'que' mu mij oorióonajchaca' ɨ chuéj japua a'áa tɨ ja'ajtyáma'can a Egipto.
32 Ajta quee víityee ujo'ta'ítyaca', sulu a'ɨ́ɨj pu'uj ɨ tyéetyee
ajta tɨéj a'ɨ́jcɨ japua ɨ chuéj a'áa tɨ huataca'aj.
33 Ajta yo'rɨej ɨ úuvaj maj jahuastya'ca'aj ajta a'ɨ́jcɨ ɨ xápua' maj jata'ítyɨ'rica'aj;
¡tye'entyipuá'rij ɨ tɨ tyú'uuca'aj a'ájna a Egipto!
34 Dios pu tyu'taxájtaca', majta je'en ɨ vítzi'cɨɨ huataséjre;
¡majta jéehua huápuɨ'ɨj ará'axcaa, capu ij ɨ'riitaca'aj maj huo'tyé'iten!
35 ¡Majta néijmi'i tyu'riá'xɨj ɨ tu'píj ɨtzitáj tɨ tyú'uuca'aj
majta néijmi'i ɨ chuéj japua tɨ tye'ejnyájca'aj!
36 ¡Ajta huo'cuij, a'ájna a Egipto,
a'ɨ́ɨjma ɨ hua'yojmua' maj anáatya'aj huanánɨe'huaca' a'áa maj já'ma'can!

37 Aj pu'ij té'ej ɨ Dios hue'ráavi'tɨj ɨ jutyéɨtyeristyamua' a'ájna
majta a'ɨ́jna jo'tɨɨ ɨ ooroj majta ɨ pláataj,
ajta quee sɨ́ɨj tɨ hua' jitze ajtyáma'can tyi'tɨ́j jɨn tyu'puéjtyi'huaca'.
38 A'ɨ́ɨmaj ɨ Egipto maj já'ma'can mu huatóotyamua'vej matɨ'ɨj huo'séj maj jo'cɨ́j,
ji'nye huápuɨ'ɨj mu tyí'tzɨɨnya'ca'aj.
39 Dios pu jéetɨrij ujo'ta'ítyaca' tɨ'ij hua'vá'naj
ajta tɨéj tɨ'ij tɨ́ca' huo'tyátatzavi'tye'en.
40 Majta a'ɨ́j tyu'táhuoo ɨ maj tyú'cua'nyij, aj pu'ij so'ríj ujo'ta'ítyaca',
majta a'ɨ́j jɨn tyámua' naa tyityaatajú'xaj ɨ páan jútye' tɨ je'cáanyej.
41 Ajta ɨ tyetyéj tɨ tyétyee pu ajtyátaaraca', aj pu'ij jájtyij a'ɨ́j jitze eerámuɨ'yaca'
a'ɨ́ɨ pu'ij huatámuɨ'yaca' a'ájna jo'tɨj quee já'tyi'tɨj a'yájna tɨ'ɨj játya'naj.
42 Ji'nye a'ɨ́j pu ootámua'reeri' ɨ tɨ tyámua' een ɨ tɨ jɨn tya'tóoratziiri'
a'ɨ́j tɨ a'yan tya'táratziiri' ɨ Abraham ɨ tɨ jahuɨɨre'.
43 A'yaa pu'ij ɨ Dios tyihue'ráavi'tɨj ɨ jutyéɨtyeristyamua' ɨ tɨ arí hua'antyíhuooca'aj,
mua'antyijíihuaj a'ɨ́jcɨ jɨme' maj huatóotyamua'vej,
44 ajta je'en a'ɨ́j huo'ta' ɨ chuéj séecan tɨ jimi ajtyáma'can taca'aj
ajta a'ɨ́jcɨ ɨ tɨ tyú'cɨɨriaca' a'ɨ́ɨmaj maj tyu'muárɨej ɨ séej maj chájta'naj jitze aja'chej,
45 mej mij tyu'tyátzaahuatye'en majta je'en a'yan huárɨnyij
je'ej tɨ tyí'ijta ɨ nyúucaria'ra' ajta je'ej tɨ tyí'mua'taj ɨ Tavástara'.

¡Alelúuyaj!

106

Tyi'tɨ́j maj jɨn a'náj tɨna'aj atyá'ɨtze'rihua'aj ɨ maj Israel jitze ajtyáma'can
1 ¡Alelúuyaj!

Setyu'tatyójtzi're' ɨ Tavástara', ji'nye a'ɨ́ɨ pu tyámua' tyihuojó'mua'raj,
ajta ɨ tɨ jɨn taxɨe've' jusén jɨme' pu séejre'.
2 ¿A'tanyíj púj oorej tɨ'ij jo'tyéeyu'xaj ɨ tɨ jɨn tyu'tyáamue'tɨj ɨ Tavástara'?
¿A'tanyíj púj oorej tɨ'ij a'yan tyaatatyójtzi're'en tɨ'ɨj jimi tyi'tyéevijtɨj?
3 Miche' huatóotyamua've'en ɨ maj tyámua' tyityetyúucha'ɨj
majta a'náj tɨna'aj tyámua' rɨcɨj.
4 Pano'támua'reej nyéetzij, Tavástara', patɨ'ɨj tyámua' tyihuo'tyátoonyij a'tyéɨtyeristyamua';
nyéetzij paj nyamua'reeriaj patɨ'ɨj mujo'vé'me'en pej pij hua' japua huatányuunyij,
5 nyata'aj nyij nyáaj jaaséj ɨ maj jɨn huatóotyamua've'sij a'ɨ́ɨmaj ɨ paj hua'antyíhuoj,
nyata'aj nyij huatányetyamua've'en nyajta ootányatzaahuatye'en
a'ɨ́ɨjma jamuán ɨ maj a' jitze ajtyáma'can.

6 A'yaa tu cha'taj tyana'aj tyityo'tyá'ɨtzeerej matɨ'ɨj ɨ tahuásimua'cɨ'ɨj;
tu'ríj je'ej pua'aj tyityo'cájrupij, tyajta tyeríj je'ej pua'aj huarɨ́j.
7 A'ɨ́ɨmaj ɨ tahuásimua'cɨ'ɨj, a'ájna a Egipto,
camu tyu'tyátzaahuatyej je'ej paj muáaj hua' jimi va'cán jɨn tyu'muárɨej,
majta mu yo'huá'xɨj a'ɨ́jcɨ ɨ paj muáaj jɨn hua'xɨe've',
camu majta muáanamuajri' véjri' a'ájna jájritze' tɨ po'vij.

8 Ajta ɨ Dios pu hua' japua huatanyúj, ajta huo'ta' mej mij jáamua'tyij ɨ tɨ jɨn néijmi'i putyí'uurej
a'yaa pu huarɨ́j tɨ'ij tyámua' tyu'tyá'ɨtzeere'en ɨ tɨ jɨn ántyapuaj.
9 Ajta jajtyá'xɨj a'ɨ́jcɨ ɨ jájrij tɨ po'vij a'ɨ́ɨ pu'ij aria'huaxɨj.
A'yaa mu mij huáchiste' tyitya'antacɨ́j a'ɨ́jcɨ jitze ɨ jájrij
a'yájna tɨ'ɨj jo'tɨj quee já'tyi'tɨj.
10 A'yaa pu'ij hua' japua tyu'tanyúj a'ɨ́ɨjma jimi ɨ maj hua'ajcha'ɨɨre',
ajta a'ɨ́ɨjma jimi ɨ maj hua'xana'va'ca'aj.
11 ɨ jájtyij pu hua'vá'naj a'ɨ́ɨjma ɨ maj quee hua'séjramu'ca'aj
ajta quee sɨ́ɨj júurij huatyá'ɨtzeerej.
12 Aj mu mij tyá'antzaahuaj a'ɨ́jcɨ jitze ɨ Dios tɨ tyihua'táratziiri'
majta je'en jimi tyu'táchuiicaca'.

13 Majta jiye'tzín mu yo'huá'xɨj je'ej tɨ ɨ Dios tyi'tɨ́j hua' jimi huáruuj,
majta quee tyu'chó'vej mej mij jáamua'tyij je'ej tɨ tyi'tɨ́j hua' jimi tya'tácatyiij.
14 A'ájna, jo'maj jujɨ́ɨmua'aj já'sejria'ca'aj jo'tɨj quee já'tyi'tɨj,
a'áa mu quee tyámua' huarɨ́j a'ɨ́jcɨ jimi ɨ Dios
a'yaa mu tyá'xɨe'va'ca'aj tɨ a'ɨ́ɨn a'yan huárɨnyiiche' je'ej maj a'ɨ́ɨmaj tyá'xɨe'va'ca'aj.
15 Ajta ɨ Dios pu a'yan tyihuo'tá' je'ej maj a'ɨ́ɨmaj tyaatáhuaviiri',
ajta a'ɨ́j pu uhuojo'ta'ítyi'ri' ɨ cui'nyi'ra'aj maj jɨn huácui'nyij.

16 A'ájna jo'maj tyojo'tyá'ɨnaamuaca'aj a'áa mu ja'anchueerej a'ɨ́jcɨ ɨ Moisés,
majta a'ɨ́jcɨ ɨ Aarón, a'ɨ́jna ɨ tɨ tyámua' tyá'huɨɨria'ca'aj ɨ Tavástara'.
17 Aj pu'ij ɨ chuéj atyátaariaca' a'ɨ́ɨ pu'ij ajo'cájrupij ɨ Datán,
majta je'en a'ɨ́ɨjma ɨ Abiram maj jitze ajtyáma'cantaca'aj.
18 ¡Ajta ɨ tɨéj ájtaa a'ɨ́ɨjma jimi!
¡A'ɨ́ɨ pu'ij ɨ tɨéj huo'tyáatɨej ɨ maj je'ej pua'aj tyityetyúucha'ɨɨca'aj!

19 Majta a'ájna ɨ jɨríj japua Horeb tɨ tyaja'rájtyapuaj a'áa mu visáaru' huatyátaahuaca',
tyi'tɨ́j ooroj maj jɨn jaatyátaahuaca', a'ɨ́j mu mij huatyánajchaca':
20 ¡a'ɨ́j mu seequéj huáruuj ɨ Dios tɨ naa huasé'rin

a'ɨ́jcɨ jɨme' ɨ tyi'tɨ́j tɨ a'yan huasé'rin tɨ'ɨj túuru' ɨxáj tɨ cua'caa!
21 Meyo'hua'xɨj ɨ Dios, ɨ tɨ hua' japua huatanyúj,
ɨ tɨ va'cán jɨn tyu'muárɨej a'ájna a Egipto,
22 ajta jéehua tyámua' tyú'ruuj ɨ tɨ naa tyu'sé'rin a'ɨ́jcɨ japua ɨ chuéj tɨ a'yan tyaja'rájtyapuaj tɨjɨn Cam
ajta ɨ maj jɨn je'en tyo'taséj a'ájna a jájritze' tɨ po'vij.
23 Dios pu a'yan tyu'taxájtaca' tɨ hua'antyipua'ritye'sij;
ajta a'ɨ́jna ɨ Moisés, a'ɨ́ɨn tɨ ja'antyíhuoj, a'ɨ́ɨ pu hua' jimi ajo'tyéechaxɨ
ajta je'en jaatyápua'rij ɨ Dios tɨ jɨn nyu'camuɨ'ca'aj,
a'ɨ́ɨ pu'ij quee tyu'tá' tɨ'ij hua'antyipuá'ritye'en.

24 A'yaa mu mij majca'huáyee quee tyaataxɨe'vej ɨ chuéj tɨ naa huasé'rin,
majta quee tyá'antzaahuaj je'ej tɨ ɨ Dios tyihua'táratziiri',
25 majta ɨ ju'ɨnáamua tzajta' je'ej pua'aj tyaataxájtaca' ɨ Tavástara',
camu majta ja'rá'astej je'ej tɨ a'ɨ́ɨn tyu'ta'íjtaca'.
26 Aj pu'ij a'ɨ́ɨn ajméjca'taca' tɨ'quij a'yan tya'tóoratziiri'
tɨ tyu'tá'sij mej mij huácui'nyij a'ájna jo'tɨj quee já'tyi'tɨj,
27 tɨ a'yan ajta tyihuá'cui'nyij a'ɨ́ɨjma ɨ maj hua' jitze eerányesij
ajta je'en huojo'cuíxɨ'ɨj a'ɨ́ɨjma tzajta' ɨ maj quee tyá'tzaahuatye'.

28 Majta je'en ca'nyéjrij jɨn tyu'tyáhuɨɨ a'ɨ́jcɨ jimi ɨ Baal-peor,
a'ɨ́j mu majta tyú'cuaa ɨ tɨ tyu'támu'vejrityi'huaca' a'ɨ́ɨjma jimi ɨ dioosij maj quee júurij.
29 Majta jájriaaxɨej ɨ Dios a'ɨ́jcɨ jɨme' ɨ maj jɨn je'ej pua'aj huarɨ́j,
aj pu'ij jéehua cui'nyi'ra'aj hua' jimi huataséjre.
30 Ajta a'ɨ́ɨ pu ájchej ɨ Finees tɨ'quij jaajé'caj a'tɨ́j tɨ pué'eenye',
a'yaa pu'ij tyu'tyápua'riaca' ɨ maj jɨn tyí'cucui'ca'aj,
31 Dios pu'ij tyámua' jo'taséj je'ej tɨ tyi'tɨ́j jɨn tyámua' huarɨ́j,
mej mij jusén jɨme' jaxájta ɨ hua' huásimua' jimi ajta a'ɨ́ɨjma jimi ɨ hua'yojmua'.

32 A'yaa mu majta huarɨ́j tɨ'ij ɨ Dios tyinyú'caj
véjri' a'ájna jo'tɨj ja'rájmuaa a' tɨ a'yan tyaja'rájtyapuaj tɨjɨn Meribá,
a'ɨ́ɨ mu mij pué'eenye'
tɨ'ij ɨ Moisés jimi je'ej pua'aj atyojo'ré'nyej,
33 ji'nye a'ɨ́ɨ mu quee ca'nyíjra'aj jaatá'
a'ɨ́j pu jɨn cha'na'aj tyí'xajtaca'aj ajta quee jamua'reeriaca'aj je'ej tɨ tyi'tyáxajtasima'aj.

34 Camu hua'antyipua'rityej a'áa maj jo'cháatɨma'caa
jo'tɨj ɨ Tavástara' a'yan tyihuojo'ta'íjtya'ca'aj mej mij hua'antyipuá'ritye'en.
35 Sulu a'yaa mu huarɨ́j,
a'ɨ́ɨjma mu antyánaxcaca' ɨ maj quee tyá'tzaahuatye'
majta je'en a'yan tyaarɨ'rej je'ej maj a'ɨ́ɨmaj tyityaajú'ca'aj,
36 a'ɨ́ɨjma mu ɨ sáanturij huatyánajchaca',
a'ɨ́ɨ mu mij pué'eenye' mej mij a'ɨ́ɨmaj je'ej pua'aj tyityojo'vej,
37 ji'nye a'ɨ́ɨmaj mu huo'támu'vejritaca' ɨ juyójmua' maj tyétyacaa ajta ɨ maj úucaa
a'yan metyihuo'cui'ij a'ɨ́ɨjma jitze ma'can ɨ tyiyáaru'uj.
38 Majta a'ɨ́ɨjma huácuij ɨ maj quee tyi'tɨ́j jɨn á'ɨtzeeria'ca'aj,
hua' xuure' ɨ hua'yojmua' maj úucaa ajta maj tyétyacaa,
a'ɨ́ɨjma mu mij huatámu'vejrityej ɨ dioosij Canaán maj já'ma'can.
ɨ chuéj pu je'ej pua'aj huarɨ́j a'ɨ́jcɨ jɨme' ɨ hua' xúure'ej,
39 a'ɨ́ɨ mu mij majta je'ej pua'aj huarɨ́j majta huóoxana'cɨrej
néijmi'i jɨme' ɨ maj jɨn huápuɨ'ɨj je'ej pua'aj tyityo'cájrupij.

40 Tavástara' pu huápuɨ'ɨj tyinyú'caca' a'ɨ́ɨjma jimi ɨ jutyéɨtyeristyamua',
ajta huo'taxána'vej, a'ɨ́ɨjma ɨ maj jitzan ajtyáma'can taca'aj;
41 ajta ahuojóohua'xɨj a'ɨ́ɨjma jimi ɨ maj quee tyá'tzaahuatye',
a'ɨ́ɨ mu mij hua' jimi tyu'ta'íjtaca' ɨ maj hua'ajcha'ɨɨre';
42 a'ɨ́ɨmaj mu huo'tzíinajraa ɨ maj hua'ajcha'ɨɨre',
majta huo'tyáxaahuataca' je'ej maj a'ɨ́ɨmaj tyihuo'ta'íj.
43 Dios pu mue'tɨ́j hua' japua huatanyúj,
majta a'ɨ́ɨmaj camu a'yan huarɨ́j je'ej tɨ a'ɨ́ɨn tyihuo'xá'puɨ'ɨntari'tzej
a'ɨ́ɨ mu mij jó'vej tyi'tɨ́j maj jujɨ́ɨmua'aj jɨn je'ej pua'aj huarɨ́j.
44 Ajta a'yájna, tɨ'ɨj huo'séj maj quee je'ej jájtyoove'ej
ajta huó'namuajri' maj juyiinyaca'aj,
45 aj pu jo'támua'reeri' je'ej tɨ hua' jimi tya'tóoratziiri'
aj pu'ij seequéj huóoruuj,
ji'nye huápuɨ'ɨj pu va'cán jɨn taxɨe've',
46 ¡a'yaa pu'ij tyu'tá' mej mij ɨ maj je'ej pua'aj huá'uuriajca'aj
tyámua' naa metyihua'ajcha'ɨ́ɨj muá'ra'nyij!

47 ¡Tajapuá paj huatányuunyij, Tavástara' taj Dios!
¡Pajta tɨi'rátoonyij hua' tzajta' ɨ maj séej chuéj japua jo'cháatɨmee
tyej tyij tyimuaatatyójtzi're'en a'ɨ́jcɨ jitze ma'can je'ej paj ántyapuaj,
tyata'aj tyij tatyámua've'ej tyetyimuaatatyójtzi're'en!
48 ¡Che' tyámua' tyí'sejria'aj ɨ Tavástara', hua' Dios ɨ maj Israel jitze ajtyáma'can,
che' a'yan tyí'sejria'aj jusén jɨme'!
¡Miche' néijmi'i a'yan tyu'taxáj tɨjɨn: “Che' a'yan tyá'ra'nyij”!

¡Alelúuyaj!

107

*Je'ej t*ɨ a'náj tɨna'aj tyí'taxɨe've' ɨ Tavástara'
1 Setyu'tatyójtzi're' ɨ Tavástara', ji'nye a'ɨ́ɨ pu tyámua' tyihuojó'mua'raj,
ji'nye jusén jɨme' pu séejre' ɨ tɨ jɨn taxɨe've'.
2 Miche' a'yan tyaataxáj a'ɨ́ɨmaj ɨ tɨ Tavástara' hua' japua huatanyúj,
tɨ hua' japua huatanyúj a'ɨ́ɨjma jimi ɨ maj hua'ajcha'ɨɨre',
3 ɨ tɨ hua'ajsɨɨ hua' tzajta' ɨ maj séej chuéj japua já'ma'can
ajtyapuáj pujmua' maj já'sejria'ca'aj majta áatyej pujmua',
a'áa maj já'sejria'ca'aj jo'tɨj ɨ xɨcáj jé'ejnyinyiij majta jo'tɨj ja'ancáru'pij.

4 A'áa mu mij jo'vátzɨj jo'tɨj quee já'tyi'tɨj ajta jéehua jó'saata',
camu mij jatyoova'aj ɨ juyéj chájta' tɨ jó'nyee mej mij a'áa ja'huóochejtye'en,
5 matájcuca'aj majta í'cuca'aj,
¡majta meríj á'cui'iihuaca'aj!
6 Ajta matɨ'ɨj quee che' je'ej jájtyoove'ej Tavástara' mu jimi huatyéenyuj,
a'ɨ́ɨ pu'ij hua' japua huatanyúj matɨ'ɨj je'ej tyityóomuajtyajca'aj.
7 Aj pu'ij té'ej tyámua' naa tyihuo'cájuyetyej
mej mij chájta' ja'rá'astij majta je'en a'áa ja'huóochejtye'en.

8 Setyu'tatyójtzi're' ɨ Tavástara' a'ɨ́jcɨ jɨme' ɨ tɨ taxɨe've',
¡ajta je'ej tɨ tyámua' va'cán jɨn tyí'uurej ɨ tyeɨ́tyee tzajta'!
9 Ji'nye a'ɨ́ɨ pu jaatá'sij tɨ huaye'en a'ɨ́jna ɨ tɨ í'mu'uj
ajta jéehua tyaata'sij ɨ tɨ tyí'cue'ri' a'ɨ́jcɨ ɨ tɨ i'cuaj.

10 Huápuɨ'ɨj pu huatɨ́ca'ca'aj a'ájna jo'maj já'chajca'aj,
a'ɨ́ɨ pu hua'tyánaamuaj ɨ maj jɨn juxaamuɨjritya'ca'aj ajta ɨ cadéenaj,
11 a'ɨ́jcɨ jɨme' maj quee a'yan huarɨ́j je'ej tɨ ɨ Tavástara' tyu'ta'ítjtaca',
majta jaatyáxaahuataca' je'ej tɨ tyihuo'xá'puɨ'ɨntari'tzej ɨ tajapuá tɨ já'sejre'.
12 Dios pu a'ɨ́j huo'ta' ɨ tɨ huápuɨ'ɨj muárɨe'rij;
mue'távitzaaj, ajta quee a'tɨ́j huá'huɨɨria'ca'aj.
13 Ajta matɨ'ɨj quee che' je'ej jájtyoove'ej aj mu mij Tavástara' jimi huatyéenyuj,
a'ɨ́ɨ pu'ij hua' japua huatanyúj matɨ'ɨj je'ej tyityóomuajtyajca'aj;
14 ajta hui'rájtoj a'ájna jo'tɨj huápuɨ'ɨj jo'tɨ́ca'
ajta hua' japua huatanyúj mata'aj mij quee che' jɨ'qui'huaj ɨ cadéenaj jɨme'.

15 Setyu'tatyójtzi're' ɨ Tavástara' a'ɨ́jcɨ jɨme' ɨ tɨ taxɨe've',
¡ajta je'ej tɨ va'cán jɨn tyámua' tyí'uurej ɨ tyeɨ́tyee jimi!
16 ¡A'ɨ́ɨ pu tyu'tyátaaraxɨj ɨ puéertaj broonce tɨ jɨn tyí'taavijhuaca'aj!
¡Ajta tyi'ijná'xɨj tyi'tɨ́j tɨ tyapúusti' jɨn tyí'taavijhuaca'aj!

17 Ɨ maj tyí'cucui' majta ɨ maj je'ej tyityóomuajtyej
a'ɨ́jcɨ jɨme' maj je'ej pua'aj huarɨ́j majta tyi'ijxána'cɨra'ca'aj,
18 camu che' pújooriajva'aj maj tyi'tɨ́j huácua'nyij;
¡muríj huápuɨ'ɨj á'cui'iihuaca'aj!
19 Ajta matɨ'ɨj quee che' je'ej jájtyoove'ej aj mu mij huatyéenyuj ɨ Tavástara' jimi,
a'ɨ́ɨ pu'ij hua' japua huatanyúj matɨ'ɨj je'ej tyi'tyóomuajtyajca'aj;
20 junyúucaa pu ujo'ta'ítyaca', tɨ'quij tyihuó'huaa;
¡hua' japua pu'ij huatanyúj mej mij quee huácui'nyij!

21 Setyu'tatyójtzi're' ɨ Tavástara' a'ɨ́jcɨ jɨme' tɨ a'ɨ́ɨn taxɨe've',
¡a'ɨ́jcɨ jɨme' ɨ tɨ tyámua' va'cán jɨn tyámua' tyí'uurej ɨ tyeɨ́tyee tzajta'!
22 Siajta jimi tyu'támu'vejritaj siaj sij a'ɨ́j jɨn tyaatatyójtzi're'en
siajta jutyamua've'ej jaataxáj je'ej tɨ a'ɨ́ɨj rɨcɨj.

23 Jájritze' mu ajo'ré'nyej ɨ maj tyí'to'racaria'aj.
Majta ɨ jájtyij uja'ráxɨria'xɨj a'ɨ́jcɨ jɨme' ɨ ju báarcuj,
24 a'áa mu mij, jo'tɨj huápuɨ'ɨj ja'tyáatɨ', a'áa mu jaaséj
ɨ tɨ jɨn naa huasé'rin ɨ Tavástara' tɨ tyú'taahuaca'.
25 Jéehua pu huatá'aacariaca' tɨ'ɨj ɨ Tavástara' nyuucaaj huatánamuajre
a'ɨ́j pu'ij jɨn viváajma'aj tyúuta'hua'aj ɨ jájtyij;
26 aj mu mij jútye' jo'vátzɨj u tajapuá ɨmuáj
majta je'en ajo'cájrupij tyétye' ɨmuáj ɨ jájritze';
¡meyo'rɨej ɨ maj jɨn juca'nyajca'aj matɨ'ɨj tyu'tátzɨɨn!
27 A'yaa mu tyitya'antávitzaaj matɨ'ɨj ɨ maj ta'ruj;
¡capu tyi'tɨ́j je'ej tyihuo'tyáhuɨɨ ɨ maj jɨn jéehua tyu'yí'tɨhua'aj!
28 Ajta matɨ'ɨj quee che' je'ej jájtyoove'ej aj mu mij Tavástara' jimi huatyéenyuj,
a'ɨ́ɨ pu'ij hua' japua huatanyúj matɨ'ɨj je'ej tyityóomuajtyajca'aj,
29 ajta je'en jéetɨrij huatyátaahuaca' ɨ japúutzarij tɨ atyúuta'hua'aj,
ajta huatyápua'riaca' ɨ jájtyij tɨ á'xɨria'ca'aj.
30 Matɨ'ɨj jaaséj tɨ naa hua'éenya'aj ɨ jájtyij japua, a'ɨ́ɨ mu huatóotyamua'vej,
Dios pu'ij a'áa huojóovi'tɨj jo'maj a'ɨ́ɨmaj a'yan tyiyá'xɨe'va'ca'aj.

31 Setyu'tatyójtzi're' ɨ Tavástara' a'ɨ́jcɨ jɨme' tɨ a'ɨ́ɨn taxɨe've',
¡je'ej tɨ a'ɨ́ɨn tyámua' naa tyí'uurej ɨ tyeɨ́tyee jimi!
32 ¡Ca'nyíin xu jɨn jaataxáj matɨ'ɨjta néijmi'i tyúusɨɨre'en!

¡Setyu'tatyójtzi're' a'ájna jo'maj ɨ huásij jóosɨɨre'!

33 Tavástara' pu a'yan ja'uurej ɨ játya'naj ajta jo'tɨj ja'ajréxaj
tɨ'ɨj jo'tɨj quee já'tyi'tɨj ajta ɨ chuéj tɨ huáchij,
34 ajta a'ɨ́jcɨ chuéj tɨ jɨ́'re'en a'yaa pu ja'uurej tɨ'ɨj chuéj tɨ quee tyi'tɨ́j huɨɨre',
a'ɨ́jcɨ jɨme' maj je'ej pua'aj tyityetyúucha'ɨj a'áa maj jo'cháatɨmee;
35 ajta jo'tɨj quee já'tyi'tɨj a'yaa pu ja'uurej tɨ'ɨj jo'tɨj ja'alaguun
ajta jo'tɨj ɨ chuéj jo'huáchij tɨ'ɨj jo'tɨj ja'rájmuaa;
36 a'áa pu tyámua' huaja'uurej a'ɨ́ɨjma ɨ maj tajcuj,
a'ɨ́ɨ mu mij chájta'naj huatyátaahuaj.
37 A'ɨ́ɨ mu tyí'huaste'en, majta úuvaj huiitye'en
jéehua mu mij tyí'cɨɨtyej.
38 A'ɨ́ɨ pu'ij tyámua' tyihuo'tyátoosij, tyu'tá'sij mej mij huatámui'rej
ajta mej mij majta huatámui'rej ɨ huá'ya'muaj.
39 Ajta tɨpua'aj muáacui'nyij majta quee che' a'chu ará'axcaj
a'ɨ́jcɨ jɨme' tɨ je'ej pua'aj tyihuá'uurej,
tɨ quee tyámua' tyé'yi'ij hua' jimi majta japuéjtzitarej,
40 Dios pu ahuóohua'xɨj a'ɨ́ɨjma ɨ maj je'ej pua'aj huá'uurej
ajta tyu'tá'sij mej mij jó'vetyij a'ájna jo'tɨj quee já'tyi'tɨj ajta quee aja' juyéj.
41 A'ɨ́ɨ pu huo'tyáhuɨɨre'sij ɨ maj quee je'ej tyéejviicue' a'ɨ́jcɨ jɨme' maj jajpuéjtzij;
¡huo'ta'sij mej mij huatámui'rej ɨ tyeɨ́tyeristyamua'me'en a'yájna matɨ'ɨj ɨ ya'muáatyee!
42 Matɨ'ɨj a'ɨ́j huaséj, a'ɨ́ɨmaj mu huatóotyamua've'sij ɨ maj tyámua' tyí'tyetyeɨtyee,
majta a'ɨ́ɨmaj quee che' huatányuusij ɨ maj je'ej pua'aj tyityetyúucha'ɨj.

43 A'ɨ́jna ɨ tɨ tyámua' metyóomua'rej,
a'yaa pu jimi tyúuxɨe've' tɨ a'ɨ́j mua'reeriaj
ajta yo'itéej já'ra'nyij ɨ Tavástara' tɨ jɨn taxɨe've'.

108

*Nyax*ɨéjnyu'caa pu néijmi'i jɨn putya'ajxɨe'vi'ra'aj
Cuíinarij ajta ɨ chuíicarij David ja'a'rij
1 Nyaxɨéjnyu'caa pu néijmi'i jɨn putya'ajxɨe'vi'ra'aj, nyaj Dios,
¡a'yaa pu tya'ajxɨé'vi'ra' tɨ muéetzij jimi tyu'táchuiicaj!
Huájɨsij, nyajúuricamej;
2 xaatájɨsij, áarpaj ajta canárij;
¡nyáajɨstej ɨ tɨ jájcuan huatapuá'rij!
3 Chuíicarij nu jɨn tyimuaatatyójtzi're'ej, Tavástara',
hua' tzajta' ɨ tyeɨ́tyee nyajta a'ɨ́ɨjma jimi ɨ maj séej chuéj japua jo'cháatɨmee.
4 Ji'nye jéetze' paj va'cán jɨn taxɨe've' quee ɨ tajapuá tɨ séejre'.
¡ɨ paj jɨn tyámua' een a'áa pu ja'rá'asej ɨ tɨ huá'raa jitze tajapuá tɨ séejre'!
5 ¡Nyaj Dios, muáaj paj japuan aja'seejre' ɨ tajapuá tɨ séejre';
ajta ɨ paj jɨn naa huasé'rin néijmi'que' pu orióonajchi ɨ cháanacaj japua!
6 A'ɨ́j paj jɨn tajapuá huatányuunyij ɨ paj jɨn néijmi'i putyí'uurej,
ta'aj ij huó'huɨɨre'en a'ɨ́ɨjma ɨ paj hua'xɨe've'.
¡Pata'aj taatájeevej!

7 Dios pu tyu'taxájtaca' a'újna ɨ ju tyeyúuj tzajta' a'yan tɨjɨn:
"¡Nyenyetyámua'va'aj nu mui'caquéj jariá'naxɨ'ɨj ɨ chájta'naj Siquem
nyajta a'ɨ́j huo'riáa'sij a'áa tɨ huataca'aj a Sucot!
8 A'ɨ́jna ɨ Galaad ajta ɨ Manasés a'ɨ́ɨ mu nye jitze ajtyáma'can;
Efraín pu a'ɨ́ɨn pué'een ɨ tɨ na'vá'naa ɨ nyamu'uj jitze;

ajta Judá pu a'ɨ́ɨn pué'een ɨ itzɨ́j nyaj jɨn tyí'ijta;
9 Moab pu a'ɨ́ɨn pué'een ɨ nyaj jitzán anányamuejtye'en;
nyajta ɨ nyaj ca'quéj a'ɨ́j nu japua jarárɨesij ɨ Edom,
¡nyajta tyu'táchuiicaj nyatɨ'ɨj tyu'tyámue'tɨn a'ɨ́ɨjma jimi ɨ filisteos!”

10 ¿A'tanyíj ná'vi'tɨn a'ájna jo'tɨj já'sejre' ɨ chájta'naj tɨ curiá'nami'?
¿A'tanyíj nu'cájuyetyej a'ájna a tɨ a'yan tyaja'rájtyapuaj tɨjɨn Edom?
11 Ji'nye muáaj, taj Dios, muáaj paj períj matuuhua'xɨj,
¡capáj che' hua' jamuán ujó'mej ɨ tyétyacaa maj tajɨ́me' nyo'sii!
12 Taatáhuɨɨre' a'ɨ́jcɨ jimi ɨ tɨ tájcha'ɨɨre',
ji'nye capu tyi'tɨ́j huɨɨre' ɨ tyévij tɨ jɨn tyí'huɨɨre'.
13 Va'cán tu jɨn tyí'mue'tɨn a'ɨ́jcɨ jɨme' ɨ Dios tɨ taatyáhuɨɨre'ej,
¡a'ɨ́ɨ pu'ij huo'tzíinajra'aj a'ɨ́ɨjma ɨ maj tájcha'ɨɨre'!

109

*Ɨ t*ɨ tajapuá huatányuusij a'ɨ́jcɨ jimi ɨ juées tɨ va'cán jɨn tyi'tyéjvee
ɨ tɨ a'ɨ́jna jɨn antyúumua'reej je'ej maj tyu'táchuiicaj. Chuíicarij David tɨ ja'a'rij
1 Taj Dios, capáj quee ave'nyuuca'an nyatɨ'ɨj a' jimi tyényuusime'en,
2 ji'nye ɨ hua' tyenyij ɨ maj tyí'hue'tacaa ajta ɨ maj je'ej pua'aj tyityetyúucha'ɨj
a'ɨ́ɨ mu nyéetzij je'ej pua'aj tyí'nyaxaj,
ajta quee a'yan tyi'ja'yájna matɨ'ɨj nyéetzij tyí'nyaxaj.
3 A'ɨ́ɨ pu nyeria'naa ɨ maj jɨn nyaxana've'ej je'ej pua'aj metyí'nyaxaj,
majta cha'mana'aj je'ej pua'aj nya'uurej.
4 Nyáaj nu hua'xɨe've', majta a'ɨ́ɨmaj mu nyenyo'si'tye'ej;
ajta nyáaj nu huatyényuusij.
5 A'ɨ́ɨ mu je'ej pua'aj náaruj a'ɨ́jcɨ jɨme' nyej nyáaj tyámua' tyihuá'ajcha'ɨj,
ajta a'ɨ́jcɨ jɨme' nyej nyáaj hua'xɨe've', a'ɨ́ɨ mu nyaxana've'.

6 A'ɨ́j paj jimi juées ajo'tyéjchetyij tɨ je'ej pua'aj tyi'tyúucha'ɨj,
ajta je'en a'ɨ́ɨn jitzán tyo'ojpuá'ritye'en ɨ tɨ japuan huatányuusij,
7 miche' néijmi'i jitzán tyo'ojpuá'ritye'en a'ájna jo'maj puéjtzij yo'tá'sij;
miche' a'ɨ́ɨmaj puéjtzij jaatá'an ɨ maj jahuɨɨre'.
8 ¡Che' quee a'chu á'tyeevi'in júurij
ajta je'en sɨ́ɨj tya'ancuriáan tyi'tɨ́j tɨ tyí'ijcha'ɨɨca'aj!
9 ¡Miche' ɨ yójmua'mua' xá'rɨcaanyij pué'eenye'
ajta ɨ ɨ́ɨra'ra'an antyúusɨɨjtare!
10 ¡Miche' ɨ yójmua'mua' ahuacɨ́'ca'an túmii mahua'huavíiraj!
Majta ahuojóohua'xɨj jo'tɨj ɨ tyihuá'chi'ij tyojo'tyú'uunyi'huaca'.
11 Ajta néijmi'i tyojó'tɨnyij ɨ túmii tɨ tyú'nyijtye'
tyi'tɨ́j tɨ je'ej a'ɨ́ɨn tyí'ijcha'ɨɨca'aj.
Majta tyeɨ́tyee maj quee huá'muajtyej
miche' a'ɨ́ɨn tyihuo'náhue' tyi'tɨ́j maj huamue'tɨj a'ɨ́jcɨ jɨme' maj tyu'muárɨej.
12 Che' quee a'tɨ́j séjre'ej tɨ'ij a'ɨ́j áancu'vaxɨ'ɨn
ajta ɨ yójmua'mua' ɨ maj xá'rɨcaanyij pué'een.
13 Miche' antyipua'rej ɨ maj hua' jitze eeráma'can,
che' ajta jusén jɨme' jó'vetyij je'ej maj tyitye'entyímu'tacaa.
14 Che' ɨ Tavástara' jo'támua'reej tyi'tɨ́j tɨ jɨn quee xá'puɨ' huarɨ́j ɨ táatajra'
ajta quee a'náj jo'rio'uunaj ɨ náanajra' tɨ jɨn huóoxana'cɨrej;
15 che' ɨ Tavástara' jusén jɨme' jamua'reeriaj ɨ hua'xana'cɨra'
ajta jo'rio'uunaj ɨ cháanacaj japua ɨ maj jɨn jamua'reerej.

16 Capu a'náj a'yan tyi'riá'mua'aj tɨ'ij tyihua'cu'vej,
ɨ maj quee je'ej tyéejviicue' ɨ maj quee óotzaahuatye' ajta ɨ maj je'ej tyityóomuajtyej
a'ɨ́ɨjma pu huatavéen 'asta na'aj quee huo'cuij.
17 Ji'nye a'ɨ́ɨ pu jéetze' ja'ránajchaca' ɨ tɨ je'ej pua'aj een,
¡miche' je'ej pua'aj jáa'uurej!
Capu jaataxɨé'vej maj tyámua' tyeetyátoonyij,
¡che' quee ij a'náj tyámua' tyí'sejria'aj!
18 Che' a'ɨ́jna jɨn cánami'huaj ɨ tɨ je'ej pua'aj een a'yájna tɨ'ɨj cáanarij jɨme' tɨ cóonaj;
che' ajta tzajta' utyéenyej jucáara' jitze ajta ɨ caríira' jitze
tɨ'ɨj jájtyij tɨ pué'eenye' nusu tɨ'ɨj aséityij,
19 ¡che' a'yan tya'cáanaj tɨ'ɨj ɨ cáanarij
ajta je'en a'yan tyeetyácajtye'en tɨ'ɨj ɨ tɨ jɨn ahuójɨ'que'!
20 ¡Che' a'yan tyihuo'nájchitye'en ɨ Tavástara' a'ɨ́ɨjma ɨ maj nyéjcha'ɨɨre'
ajta a'ɨ́ɨjma ɨ maj je'ej pua'aj tyí'nyaxaj!

21 Pajta muáaj, Tavástara', tyámua' paj tyeetyátoonyij ɨ paj jɨn ántyapuaj, pajta tyámua'
tyinaatyécha'ɨɨn.
¡Nyajapuáj paj huatányuunyij, a'ɨ́jcɨ jɨme' paj tyámua' tyihuojó'mua'raj pajta taxɨe've'!
22 Huápuɨ'ɨj nu quee je'ej tyéejviicue' nyajta quee je'ej jájtyoovej,
nyetyi'puejtyi' ɨ nyaxɨéjnyu'caa jitze,
23 a'yaa nu tyaja'huányapua'rixɨ'ɨj tɨ'ɨj ɨ quéenyi'istarij,
¡ajta ɨ áacaj naatyása'rɨeechij tɨ'ɨj a'ɨ́jcɨ ɨ vítzi'ij!
24 Nyatunúj jitze nu tyényeviveesij a'ɨ́jcɨ jɨme' nyaj quee che' tyí'cua';
nyajta nyeríj tyáhuasij a'ɨ́jcɨ jɨme' tɨ cue'ráj tyiná'ɨtziitye'.
25 ¡Nyáaj nu a'ɨ́ɨn pué'een ɨ maj néijmi'i ja'a'tzej ɨ tyeɨ́tyee!
¡Matɨ'ɨjta naaséj, a'ɨ́ɨ mu je'ej tyi'nyaxáataj nye jimi mue'cámu'vajra!
26 Naatáhuɨɨre', Tavástara' pajta nyaj Dios;
¡nyajapuáj paj huatányuunyij, a'ɨ́jcɨ jɨme' ɨ paj nyaxɨe've'!
27 Miche' a'yan tyáamua'reej paj muáaj, Tavástara',
a'íjcɨ jɨn a'yan huarɨ́j a'muáca' jɨme'.
28 Capu je'ej tyij majta je'ej pua'aj tyinaatyátoonyij,
ji'nye muáaj paj tyámua' tyinaatyátoosij.
Miche' a'ɨ́ɨmaj huatóotyevi'ra'astaj
ajta je'en a'ɨ́ɨn huatóotyamua've'en muéetzij tɨ muahuɨɨre'.
29 ¡Miche' ɨ maj nyéjcha'ɨɨre' huápuɨ'ɨj huatóotyevi'ra'astaj!
¡Che' a'ɨ́ɨn hua'cáanaj ɨ maj jɨn jutyevi'ra' a'yájna tɨ'ɨj ɨ máancaj!
30 Nye tyenyij nu jɨn tye'tyóotzi're'ej na'mej ɨ Tavástara',
¡nyetyaatatyójtzi're'ej hua' tzajta' jéehua ɨ tyeɨ́tyee!
31 Ji'nye a'ɨ́ɨ pu japuan huatányuusij ɨ tɨ quee je'ej tyéejviicue'
a'ɨ́ɨ pu'ij jaatyáhuɨɨre'ej a'ɨ́ɨjma jimi ɨ maj je'ej pua'aj ja'uurej.

110

*Tavástara' pu ca'nyíjra'aj jaatá'sij a'*ɨ́jcɨ ɨ rey
Chuíicarij David tɨ ja'a'rij
1 Tavástara' pu a'yan tyaaté'exaa ɨ nyavástara' tɨjɨn:
"Huayíixɨ'ɨj iiye'ej nyamuáca'ta' pujmua',
'asta nyana'aj quee nyáaj hua'antyimue'tɨn ɨ maj muájcha'ɨɨre
mej mij a'áa ja'séeria'aj muá'ra'nyij a' ɨ́ɨcaj jityej."

2 A'ájna a Sión, a'ɨ́jna ɨ Tavástara' pu muaatátuiire'sij
ɨ itzɨ́j, ɨ tɨ jɨn ámiteere' paj muáaj tyu'ta'íjtaj.

¡A'yaa pej pij tyihuo'ta'íjtye'en, a'íɨjma ɨ maj muájcha'ɨɨre'!
3 A'íɨjma mu a'tyéɨtyeristyamua' muaatátuiire'ej
a'íjcɨ xɨcáara' jitze ɨ paj jitzán tyu'tyámue'tɨj.
A'íjcɨ japua ɨ jɨríj tɨ tyámua' een,
ajta a'yájna tɨ'ɨj ɨ tɨ huarɨéenajyi'ij tɨ'ɨjta huatapua'rej
a'íj paj jɨn tɨ'ɨj pu pana'aj jajajcuare' tɨ'ɨjta ɨ xɨcáj eeré'nyej.

4 Tavástara' pu arí tyi'tíj jɨn tya'tóoratziiri',
ajta je'en néijmi'i jɨn a'yan tya'róo'astej:
“Muáaj paj puaaríj jɨn tyi'tyéjvee jusén jɨme',
a'yájna tɨ'ɨj ajta ɨ Melquisedec tɨ jɨn tyi'tyávaaca'aj.”

5 Tavástara' pu amuáca'ta' já'sejre';
a'íjcɨ xɨcáara' tɨ jitzán tyinyú'caj, a'íɨjma pu antyipuá'ritye'sij ɨ maj rey jɨn tyityetyu'uj;
6 ajta puéjtzij huo'ta'sij a'íɨjma ɨ maj séej chuéj japua jo'cháatɨmee,
muɨ'chítyee pu'ij aja'ajsɨɨre'ej;
¡hua' mu'uj pu tya'rátaaraxɨ'ɨj néijmi'que' ɨ chuéj japua!
7 A'íjcɨ ɨ juyéj jitze, a'áa pu já'ye'en ɨ áchij jitze,
a'íɨ pu'ij ɨ jájtyij ca'nyíjra'aj jaatá'sij tɨ jájcuaj.

111

*Tyiche' jaatáchuiicaj je'ej t*ɨ ɨ Dios tyí'muarɨe'
1 Alelúuyaj.

Néijmi'i nu ɨ nyaxɨéjnyu'caa jɨn tyaatatyójtzi're'ej ɨ Tavástara'
a'ájna jo'maj ɨ tyeɨtyee jóosɨɨre' maj tyámua' een,
a'ájna jo'maj néijmi'i jóosɨɨre'.
2 Va'cán pu jɨn tyí'muarɨe' ɨ Tavástara',
majta ɨ maj jaxɨe've', a'íj mu jitze tyúumua'tyej.
3 Naa pu huasé'rin je'ej tɨ tyí'muarɨe' ajta huápuɨ'ɨj naa tyihuá'sejratye',
ajta jusén jɨme' séejre' ɨ tɨ jɨn tyámua' tyá'xa'puɨ'ɨntare'.
4 Ajta a'yan jáaruuj tɨ'ij quee a'tíj yó'hua'nan ɨ tɨ jɨn naa huasé'rin.

Tavástara' pu naa tyihuojó'mua'raj ajta quee jiye'tzín tyinyú'cacaa;
5 cue'ráj pu tyihuo'tá'sij a'íɨjma ɨ maj tzáahuatyi'ra'aj jimi tyícha'ɨj,
¡a'náj tɨna'aj pu jamua'reej tyi'tíj tɨ jɨn tya'tóoratziiri'!
6 Huo'taséjratyej ɨ tɨ néijmi'i jɨn putyí'uurej a'íɨjma ɨ jutyéɨtyeristyamua',
a'yaa pu'ij a'íɨjma tyu'tá' a'íɨjma tɨ tyía'rica'aj ɨ maj quee tyá'tzaahuatye'.
7 Je'ej tɨ a'íɨn rɨcɨj tyámua' pu een ajta a'yan tyi'ja'yájna;
a'yaa pu tyíɨ'rij tyaj jitzán tyú'ca'nyej je'ej tɨ a'íɨn tyu'ta'íjtaca',
8 ji'nye jusén jɨme' pu tyámua' éenye'ej tyí'sejre'
ajta a'yan tyu'tyátaavijhuaca' jɨ'ré'can jɨme' ajta huatoojé'yacan jɨme'.
9 A'íɨjma pu iirájtoo ɨ jutyéɨtyeristyamua'
ajta jusén jɨme' tyámua' jáaruuj ɨ tɨ jɨn tya'tóoratziiri'.
Dios pu tyámua' een ajta á'tyesi're'.

10 Ajta tyej tyij jéetze' tyámua' tyojo'itéej a'yaa pu tyúuxɨe've' tyaj jaatyátzaahuatye'en
ɨ Tavástara';
a'íɨmaj ɨ maj tzáahuatyi'ra'aj jimi tyícha'ɨj, tyámua' mu tyihuojo'itéej mua'ju'un a'íɨmaj.
¡Dios mu a'náj tɨna'aj tyi'tyóotzi're'ej muá'ju'un!

112

Tyi'tɨ́j tɨ jɨn jutyamua've' a'ɨ́jna ɨ tyévij tɨ tyámua' tyi'tyúucha'ɨj
1 ¡Alelúuyaj!

Che' huatóotyamua've'en ɨ tyévij tɨ tzáahuatyi'ra'aj tyícha'ɨj ɨ Tavástara' jimi
ajta a'ɨ́j jitze jutyamua've' je'ej tɨ a'ɨ́ɨn tyu'ta'ɨ́jtaca'.
2 A'ɨ́ɨmaj ɨ maj a'ɨ́j jitze eeráma'can ɨ tyévij tɨ tyámua' tyi'tyúucha'ɨj
tyámua' mu tyityeetyátuiihuaj majta tyu'ta'ɨ́jtaj ɨ cháanacaj japua.
3 A'ájna jo'tɨj a'ɨ́ɨn ja'chej jéehua pu tyí'sejre' a'ɨ́ɨn tɨ tyí'ijcha'ɨj,
ajta a'náj tɨna'aj tyihuá'puejve'.
4 Tatzárij pu séejre' a'ájna jo'tɨj jo'tɨ́ca'
tɨ'ij a'ɨ́ɨjma huatyátatzavi'tye'en ɨ tyeɨ́tyee maj tyámua' tyityetyúucha'ɨj,
ajta a'ɨ́jcɨ ɨ tɨ tyihua'cu'vej, ajta néijmi'i jɨn tyámua' tyi'tyúucha'ɨj.
5 A'ɨ́jna ɨ tyévij tɨ tyámua' tyi'tyúucha'ɨj tyámua' pu naa tyí'tyevij ajta tyu'nyijtye' tyi'tɨ́j
maj jaatáhuaviiraj,
tyámua' pu ajta naa tye'cha'ɨj je'ej tɨ tyi'tɨ́j tyí'muarɨe',
6 a'ɨ́j pu jɨn quee a'náj tyi'tɨ́j jɨn eerá'ɨtzeesij.
¡A'ɨ́jna ɨ tyévij tɨ tyámua' tyi'tyúucha'ɨj a'ɨ́j mu atamua're'rihua'aj muá'ju'un!
7 Capu tyí'tzɨɨnye' tɨpua'aj tyi'tɨ́j je'ej pua'aj tyí'namuajre'ej;
xɨéjnyu'caria'ra' pu tyámua' een, ajta ɨ Tavástara' jitze tyí'ca'nyej.
8 Xɨéjnyu'caria'ra' pu tyámua' een, capu tyí'tzɨɨnye',
ajta pu hua'a'tzej hua'ráasej a'ɨ́ɨjma ɨ maj jájcha'ɨɨre'.
9 Tyi'tɨ́j pu tyihuo'riáa'sij a'ɨ́ɨjma ɨ maj quee je'ej tyéejviicue',
a'náj tɨna'aj pu tyámua' tyí'tyevij,
ajta tyámua' naa tyúusejrataj séecan jimi.
10 A'ɨ́ɨ pu'ij tyinyú'caj ɨ tɨ je'ej pua'aj tyi'tyúucha'ɨj tɨ'ɨjta jaaséj;
ajta tɨ'ɨj quee je'ej huárɨnyij aj pu'ij ancuriocɨ'máaj ja'mej ɨ jutaméj jɨme'.
Capu tyi'tɨ́j huatyáhuɨɨre'ej je'ej maj tyá'xɨe've' ɨ maj je'ej pua'aj tyityetyúucha'ɨj.

113

Tyiche' tyu'táchuiicaj ɨ Tavástara' jimi ɨ tɨ tyámua' tyitájcha'ɨj
1 ¡Alelúuyaj!
Mu siaj jahuɨɨre' ɨ Tavástara', ¡setyu'tatyójtzi're' ɨ tɨ jɨn ántyapuaj!

2 ¡Che' tyámua' eenye' ijíij ajta jusén jɨme'
ɨ tɨ jɨn ántyapuaj ɨ Tavástara'!
3 ¡Miche' tyaatatyójtzi're'en ɨ tɨ jɨn ántyapuaj ɨ Tavástara'
a'ájna jo'tɨj ɨ xɨcáj jé'ejnyinyiij ajta jo'tɨj ja'ancáru'pij!
4 Tavástara' pu néijmi'caa japua séejre' ɨ tyeɨ́tyee;
ajta ɨ tɨ jɨn naa huasé'rin a'ɨ́ɨ pu tajapuá já'sejre'.
5 Capu a'tɨ́j a'yan ajtáhua'aj een tɨ'ɨj ɨ Tavástara' taj Dios,
a'áa tɨ tyejé'ijtaj jútye' ɨmuáj,
6 ajta a'yan tyi'ja'yájna, tɨ a'ɨ́ɨn ecóotutaj
tɨ'ij jaaséj ɨ tajapuá tɨ séejre' ajta ɨ cháanacaj.
7 Tavástara' pu chóota' ja'ajriásij a'ɨ́jcɨ ɨ tɨquee je'ej tyéejviicue',
ajta a'yan cha'tána'aj tye'ejriásij a'ɨ́jcɨ ɨ tɨquee tyi'tɨ́j tyícha'ɨj
8 tɨ'ij ja'tyájratyij hua' jamuán ɨ tyeɨ́tyee maj jéehua juxɨe've',
hua' tzajta' ɨ tyeɨ́tyee maj jéehua juxɨe've' a'ájna jo'tɨj a'ɨ́ɨn ja'chej.
9 A'ɨ́jcɨ ɨ íitaj tɨ quee tyiyóomua'aj ta'raa
jaatá'sij tɨ'ij huatóotyamua've'en a'ɨ́jcɨ jɨme' tɨ arí tyiyójmua'

ajta tɨ arí jusɨ́ɨj huatyéechi'ij.

¡Alelúuyaj!

114

*Tyi'tɨ́*j maj atamua're'rii matɨ'ɨj eeráacɨj a'ájna a Egipto
1 Tɨ'ɨj ɨ Israel, chi'ra'an a'ɨ́jcɨ ɨ Jacob,
eerájraa a'ájna a Egipto, a'ɨ́jcɨ japua ɨ chuéj tɨ quee jamua'tyej,
2 Judá pu a'ɨ́ɨn pué'eenye'ej ja'raa ɨ tyeyúujra' a'ɨ́jcɨ ɨ Tavástara',
Israel pu ijta jimi tyu'ta'íjtaca'.

3 Tɨ'ɨj ɨ jájrij jaaséj a'ɨ́jcɨ ɨ Israel, a'ɨ́ɨ pu huatóo'uj,
ajta a'ɨ́jna ɨ játya'naj Jordán tɨ ántyapuaj juhuárita' pu huariá'raa.
4 ¡Ɨ jɨríj tɨ cɨle'nye'ej séejre' ajta tɨ ajtɨ́tɨ'ɨjmee
a'yaa mu tyityájtzunaxɨj matɨ'ɨj ɨ cánya'xɨɨ!

5 ¿Tyi'tanyí je'ej muáaruuj, jájrij, patɨ'ɨj pij huatá'uj?
¿Tyi'tanyí je'ej muáaruuj, Jordán, pej pij ahuárita' huariá'raa?
6 ¿Tyi'tanyí je'ej huarɨ́j, a'ɨ́jcɨ jitze ɨ jɨríj tɨ cɨ́le'en ajta ɨ tɨ ajtɨ́tɨ'ɨjmee,
siaj sij a'yan tyityájtzunaxɨj matɨ'ɨj ɨ cánya'xɨɨ?

7 ¡Pata'aj huatyé'vivaaxɨ'ɨn muáaj, chuéj,
a'ɨ́jcɨ jimi ɨ Tavástara', Dios ra' a'ɨ́jcɨ ɨ Jacob!
8 ¡A'ɨ́ɨ pu jaatyá' alaguuntaca' a'ɨ́jcɨ ɨ apuéerij!
¡Ajta tyu'tá' tɨ'ij arámuaacaj jo'tɨj jo'tyetyéj tzajta'!

115

*A'*ɨ́jna ɨ taj Dios tajapuá pu já'sejre'
1 Tavástara', pata'aj asɨ́ɨj tyámua' tyu'tá'sejrataj, capáj ityájma;
¡tyámua' paj tyu'tyátoonyij, a'ɨ́jcɨ jɨme' paj jɨ'ré'can jɨme' taxɨe've'!
2 ¿Ji'nye mej mij a'yan tyí'ihuo' ɨ maj quee tyá'tzaahuatye'
yee jo'nyij je'ej je'en ɨ ja'mua Dios?
3 Taj Dios pu tajapuá já'sejre';
a'ɨ́ɨ pu néijmi'i jɨn a'yan huarɨ́j je'ej tɨ tyi'tɨ́j tyí'xɨe'va'ca'aj.

4 Hua' sáanturistyamua' ɨ maj quee tyá'tzaahuatye' ooroj mu jɨn taavijhua majta pláataj,
tyi'tɨ́j pu'uj tyi'pué'een tyeɨ́tyee maj jumuáca' jɨn tyú'taahuaca':
5 mua'ancatyányijmee, ajta capu ɨ'ríj maj tyu'taxáj,
mua'ajrɨ'ɨjsíjmee, ajta camu atanyéjnye',
6 mua'ajtanaxɨéejmee ajta camu iityanamuáarajmee;
majta mu ajtzu'rijmee, ajta camu tyi'tɨ́j ɨ'chuej;
7 mua'ajtamuáca'ajmee, ajta camu pújoorej maj tyi'tɨ́j tyiví';
mui'ra'ɨ́ɨcajmee, ajta camu rácɨjcɨ'nyive';
¡capu tyi'tɨ́j cɨ́ɨ tyí'namuajre' ɨ hua' tyenyij jitze!
8 A'yaa mu cha'taj mana'aj een matɨ'ɨj ɨ sáanturij
a'ɨ́ɨmaj ɨ maj hua'ta'huacaa
majta ɨ maj hua' jimi tyá'tzaahuatye'.

9 Mua'aj mu siaj Israel jitze ajtyáma'can, ¡Tavástara' xu jitze tyú'ca'nyej!
A'ɨ́ɨ pu tahuɨɨre' ajta tyámua' tyí'tacha'ɨj.
10 Siajta mua'aj puaaríij, ¡Tavástara' xu jitze tyú'ca'nyej!

A'ɨ́ɨ pu tahuɨɨre' ajta tyámua' tyí'tacha'ɨj.
11 Mua'aj mu siaj tzáahuatyi'ra'aj jimi tyícha'ɨj ɨ Tavástara',
¡a'ɨ́j xu jitze tyú'ca'nyej!
A'ɨ́ɨ pu tahuɨɨre' ajta tyámua' tyí'tacha'ɨj.

12 ¡Tavástara' pu arí ityájma to'támua'reeri'
tyámua' pu'ij tyitaatyátoosij!
Tyámua' pu tyihuo'tyátoosij a'ɨ́ɨjma ɨ Israel maj jitze ajtyáma'can,
tyámua' pu tyihuo'tyátoosij a'ɨ́ɨjma ɨ puaaríij,
13 tyámua' pu tyihuo'tyátoosij a'ɨ́ɨjma ɨ maj tzáahuatyi'ra'aj jimi tyícha'ɨj,
a'ɨ́ɨjma ɨ maj óotzaahuatye' ajta ɨ maj tyóoxaahuaj.

14 ¡Che' ɨ Tavástara' huo'támui'rej ɨ maj ja'mua jitze eerányesij
mua'ajmaj ajta ɨ já'muayojmua'!
15 ¡Che' ɨ Tavástara', ɨ tɨ jaatyátaahuaca' ɨ tajapuá tɨ séejre' ajta ɨ cháanacaj,
a'ɨ́ɨn tyámua' mua'ajmaj tyajamuaatyátoonyij!
16 A'ɨ́jna ɨ tajapuá tɨ séejre' Tavástara' pu jitze ajtyáma'can,
ajta ɨ cháanacaj a'ɨ́j pu huatátuiirej ɨ tyévij.
17 A'ɨ́ɨmaj ɨ maj meríj a'áa jo'tyá'ɨtzee jo'maj ɨ muɨ'chítyee já'ava'tacaa,
ɨ maj meríj huácuij, camu púj oorej mej mij tyaatatyójtzi're'en ɨ Tavástara';
18 ajta ityáj tu tyaatatyójtzi're'ej
ijíij tyajta jusén jɨme'.
¡Alelúuyaj!

116

Je'ej tyaj jimi tyityeetyényuunyij tyej tyij tyaatatyójtzi're'en

1 Nyáaxɨe've' ɨ Tavástara' ji'nye a'ɨ́ɨ pu náanamuajri' nyatɨ'ɨj jimi huatyéenyuj,
2 ji'nye a'ɨ́ɨ pu tyámua' huóoruuj tɨ'ij náanamuaj.
¡Nyáaj nu nyij jimi a'yan tyá'huoo na'mej nyatɨ'ɨj nyana'aj á'tyeeren nyajúurij!
3 A'ɨ́ɨ pu naatyáajɨ'quej ɨ tɨ tye'entyípuaapua'rityee,
nyajta tɨn a'áa jo'tyá'ɨtzee jo'maj tyityajá'ava'tacaa nyatɨ'ɨj quee je'ej jájtyoove'ej
a'ɨ́ɨ pu ajta naatyáajɨ'quej ɨ nyaj jɨn tyu'tátzɨɨn ajta ɨ tɨ nyetyácui'nyisime'ej.
4 Aj nu nyij huatyéenyuj a'ɨ́jcɨ jitze ma'can ɨ Tavástara'
a'yaa nu nyij jéehua tyaatáhuaviiri' tɨ a'ɨ́ɨn japuan huatányuunyij ɨ nyajúuricamej.

5 Tavástara' pu tyámua' tyá'xa'puɨ'ɨntare' ajta tyihua'cu'vej;
taj Dios pu huápuɨ'ɨj naa tyihuojó'mua'raj.
6 Tavástara' pu huá'cha'ɨj a'ɨ́ɨjma ɨ maj quee óotzaahuatye'.
Tɨ'ɨj nyéetzij quee che' nyaca'nyisti'raca'aj, a'ɨ́ɨ pu nyajapuáj huatanyúj.
7 Ajta ijíij, a'yaa pu tyí'nyaɨ'ɨriitye' nyej nyaxáahuaj séjre'ej
ji'nye ɨ Tavástara' pu nye jimi tyámua' tyú'ruuj,
8 ji'nye a'ɨ́ɨ pu nyajapuáj huatanyúj nyej nyij quee huámuɨ'nyij,
ji'nye nyajapuáj pu huatanyúj nyej nyij quee che' nyeyiinyej nyajta quee che' ee-tahuɨ'tzɨ'ɨn.
9 Néijmi'i nu jɨn ja'rá'astijre'ej ɨ Tavástara'
nyatɨ'ɨj nyooj júurij íiyan ɨ cháanacaj japua.

10 Nyáaj nu jitzán tyá'tzaahuatya'ca'aj, tyij nyajta a'yan tyí'xajtaca'aj
nyaj huápuɨ'ɨj jéehua je'ej pua'aj tyé'nyamua'ajcaa.
11 Nyatɨ'ɨj quee che' je'ej jájtyoova'aj, a'yaa nu tyu'taxájtaca'
maj néijmi'i ɨ tyeɨ́tyee tyí'hue'tacaa.

12 ¿Ji'nye nyij tyá'najchitye'en ɨ Tavástara'
a'ɨ́jcɨ jɨme' tɨ tyámua' naa tyú'ruuj nye jimi?
13 ¡Nye'ejriásij a'ɨ́jcɨ ɨ váasuj tɨ jɨn nyajapuáj huatanyúj
nyajta je'en jitzán ma'can huatyényuusij!
14 Na'ránya'astej tyi'tɨ́j nyaj jɨn tya'táratziiri' ɨ Tavástara'
néijmi'i ɨ tyeɨ́tyeristyamua'me'en metyi'séeracaj.

15 Jéehua pu tyaja'huóojɨpuaj ɨ Tavástara'
tɨpua'aj jaaséj tɨ sɨ́ɨj huámuɨ'nyij ɨ maj jaxɨe've'.
16 ¡Muáaj paj Tavástara', nyáaj nu muéetzij muahuɨɨre'!
¡Nyáaj nu yójra' pue'éen a'ɨ́jcɨ ɨ tɨ muéetzij muahuɨɨre'!
Muáaj paj períj jájtzaanaxɨj nyáaj nyej jɨn jɨ'qui'huaca'aj.
17 Ajta nyej nyij tyimuaatatyójtzi're'en, a jimi nu tyu'támu'vejritaj,
nyajta a' jimi huatyényuusij, Tavástara', a'ɨ́jcɨ ɨ paj jɨn ántyapuaj.
18 Na'ránya'astej tyi'tɨ́j nyaj jɨn tya'tányaratziiri' ɨ Tavástara' jimi
néijmi'i ɨ tyeɨ́tyeristyamua'me'en metyi'séeracaj,
19 a'újna jo'tɨj ja'rájta'cuaj ɨ tyeyúujra' ɨ Tavástara',
¡jé'ta' a'ájna muéetzij jimi, Jerusalén!

¡Alelúuyaj!

117

Chuíicarij tyaj jimi jaatáchuiicaj ɨ Tavástara'
1 Mu siaj séej chuéj japua jo'cháatɨmee siajta néijmi'que' tɨ'ɨj na'aj tyi'chájta'najmee,
néijmi'i xu tyaatatyójtzi're'en ɨ Tavástara',
2 ji'nye a'ɨ́jna ɨ tɨ jɨn taxɨe've' va'tɨ́j pu séejre',
¡a'ɨ́jna ɨ tɨ jɨn tyámua' een ɨ Tavástara' jusén pu jɨn séejre'!

¡Alelúuyaj!

118

*A'*ɨ́jna ɨ tɨ jɨn néijmi'i putyí'uurej ɨ Tavástara' néijmi'i pu jɨn tyámua' een
1 Setyu'tatyójtzi're' ɨ Tavástara', ji'nye a'ɨ́ɨ pu tyámua' een,
ji'nye jusén pu jɨn séejre' ɨ tɨ jɨn taxɨe've'.
2 Miche' a'yan tyu'taxáj a'ɨ́ɨmaj ɨ maj Israel jitze ajtyáma'can tɨjɨn:
"A'ɨ́jna ɨ Tavástara' tɨ jɨn taxɨe've' a'ɨ́ɨ pu jusén jɨme' séejre'."
3 Miche' a'yan tyu'taxáj ɨ puaaríij tɨjɨn:
"A'ɨ́jna ɨ Tavástara' tɨ jɨn taxɨe've' a'ɨ́ɨ pu jusén jɨme' séejre'."
4 Miche' a'yan tyu'taxáj a'ɨ́ɨmaj ɨ maj tzáahuatyi'ra'aj jimi tyícha'ɨj ɨ Tavástara' tɨjɨn:
"A'ɨ́jna ɨ Tavástara' tɨ jɨn taxɨe've' a'ɨ́ɨ pu jusén jɨme' séejre'."

5 Nyatɨ'ɨj quee che' je'ej jájtyoova'aj Tavástara' jimi nu huatyéenyuj;
a'ɨ́ɨ pu'ij náanamuajri' ajta je'en nɨi'rájtoo.
6 Tavástara' pu nyajamuan yésejre', canu nyij tyí'tzɨɨnye'.
¿Ji'nye nya'uuren ɨ tyévij?
7 Tavástara' pu nyajamuan yésejre', a'ɨ́ɨ pu'ij nyahuɨɨre'.
¡Nyáaj nu hua'sejran matɨ'ɨj huatyámue'tɨche'en a'ɨ́ɨmaj ɨ maj nyaxana've'!
8 Jéetze' pu tyí'huɨɨre' tyaj Tavástara' jitze tyú'ca'nyej
quee a'yan tɨpua'aj ɨ tyévij jitze tyetyú'ca'nyej.
9 Jéetze' pu tyí'huɨɨre' tyaj Tavástara' jitze tyú'ca'nyej
quee tɨpua'aj tyeɨ́tyee jitze tyetyú'ca'nyej maj va'cán jɨn tyityatatyíj.

10 Néijmi'i mu a'ɨ́ɨmaj nyeria'naj ɨ maj séej chuéj japua jo'cháatɨmee,
ajta a'ɨ́j nu jitze ma'can ɨ Tavástara' hua'antyimue'tɨj.
11 Néijmi'que' mu nye jimi atahuíistɨraa,
ajta nyáaj nu a'ɨ́j jitze ma'can ɨ Tavástara' hua'antyimue'tɨj.
12 A'yaa mu tyinyeriá'naj matɨ'ɨj ɨ tzíjca'riisee,
ajta ɨ maj jɨn nyu'camuɨ'ca'aj a'yaa pu tyu'tyájtaa tɨ'ɨj ɨ tzícare'ej,
¡nyáaj nu ɨ Tavástara' jitze ma'can hua'antyimue'tɨj!
13 Ca'nyíin mu jɨn naatátajchaca', nyej nyij eetávetyijche',
ajta ɨ Tavástara' pu mujo'vé'mej tɨ'ij naatáhuɨɨre'en.
14 Nyáaj nu tyu'táchuiicaj ɨ Tavástara' jimi, ɨ tɨ ca'nyíjra'aj nyatá'caa.
¡A'ɨ́ɨ pu a'ɨ́ɨn pué'een ɨ tɨ nyajapuáj huatányuusij!

15 A'ájna jo'maj ja'chej ɨ tyeɨ́tyee maj tyámua' tyityetyúucha'ɨj
a'áa mu jutyamua've'ej metyi'chuíicaj a'ɨ́jcɨ jɨme' maj tyu'tyáamue'tɨj.
"¡A'ɨ́jna ɨ Tavástara' tɨ néijmi'i jɨn putyí'uurej a'ɨ́ɨ pu néijmi'i tyu'tyáamue'tɨj!
16 ¡A'ɨ́jna ɨ Tavástara' tɨ jɨn néijmi'i putyí'uurej néijmi'i pu jɨn tyámua' een!
¡A'ɨ́jna ɨ Tavástara' tɨ néijmi'i jɨn putyí'uurej a'ɨ́ɨ pu néijmi'i tyu'tyáamue'tɨj!"
17 ¡Canu muɨ'nyij, sulu nyajúurij nu na'mej
nyata'aj nyij jaataxáj tyi'tɨ́j tɨ je'ej huáruuj ɨ Tavástara'!
18 Tavástara' pu jéehua huápuɨ'ɨj puéjtzij naatá',
ajta capu naatá' nyej nyij huámuɨ'nyij.

19 ¡Setya'antácuunaxɨ' jo'tɨj ja'pueertajmee ɨ tyeyúuj,
a'yaa nu tyá'xɨe've' nyaj utyájrutyej nyej nyij tyaatatyójtzi're'en ɨ Tavástara'!

20 A'íi pu a'ɨ́ɨn pué'een ɨ puéertara' ɨ Tavástara',
a'úu mu mij jo'tyárutyij a'ɨ́ɨmaj ɨ maj jɨ'ré'nye'ej jimi séejre'.

21 Nyetyi'muatyojtzi're', Tavástara', ji'nye muáaj paj náanamuajri'
pajta je'en a'ɨ́ɨn pué'een ɨ tɨ nyajapuáj huatányuusij.
22 A'ɨ́jna ɨ tyetyéj maj majúurɨej a'ɨ́ɨmaj ɨ chi'ij maj ta'huacaa
a'yaa pu tye'rájraa tɨ a'ɨ́ɨn pué'eenye'ej ja'raa ɨ tɨ jéetze' juxɨe've'.
23 A'ɨ́ɨ pu ɨ Tavástara' a'yan jáaruuj,
a'ɨ́j tu tyij jɨn ityáj tyámua' tyo'taséj.
24 A'íi pu xɨcáara' a'ɨ́ɨ pué'een tɨ'ɨj ɨ Tavástara' a'yan huarɨ́j:
¡che' ijíij naa ta'axcaj tyata'aj tyij huátatyamua've'en!

25 A'tzúj cui', Tavástara', ¡tajapuá huatányuuchij!
A'tzúj cui', Tavástara', ¡tajimí tyámua' tyú'uurej ta'aj ij tyámua' atyojo'ré'nyej!

26 ¡Che' tyámua' eenye' a'ɨ́jna ɨ tɨ jitzán ma'can ɨ Tavástara' yeje'vé'mej!
Mua'ajmaj tu tyámua' tyajamuaatyátoosij a'újna u tyeyúujra' tzajta' ɨ Tavástara'.
27 Tavástara' pu a'ɨ́ɨn pué'een ɨ Dios, ¡a'ɨ́ɨ pu tatatzavi'tye'!
Siata'aj huatyóohuiinyij siaj tyu'yé'estej xamuáj xa'antyipíij
siaj sij a'áa ja'rá'astij jo'tɨj jo'tyéjvee ɨ siaj japuan tyu'támu'vejritaj.

28 Nyetyi'muatyojtzi're' nyajta tyu'táchuiicaj a'ɨ́jcɨ jɨme' paj va'cán jɨn tyi'tyéjvee,
ji'nye muáaj paj nyaj Dios pué'een.
29 Setyu'tatyójtzi're' ɨ Tavástara', ji'nye a'ɨ́ɨ pu tyámua' tojo'mua'raj,
ajta jusén jɨme' séejre' ɨ tɨ jɨn taxɨe've'.

119

*Je'ej tyaj tyaatáchuiicaj a'*ɨ́jcɨ ɨ nyúucarij Dios tɨ jɨn tyí'ijta
1 Miche' huatóotyamua've'en a'ɨ́ɨmaj ɨ maj jɨ'ré'nye'ej tyámua' tyityaajú'
majta a'yan tyityaajú' tɨ'ɨj ɨ Tavástara' tyitaamuá'tyej.
2 Miche' huatóotyamua've'en ɨ maj a'yan rɨcɨj je'ej tɨ a'ɨ́ɨn tyu'ta'íjtaca'
majta néijmi'i ɨ juxɨéjnyu'caa jɨn jahuoo,
3 a'ɨ́ɨmaj ɨ maj quee tyi'tɨ́j jɨn je'ej pua'aj rɨcɨj,
a'ɨ́ɨmaj ɨ maj jitzán huaju' ɨ juyáara' ɨ Tavástara'.
4 Muáaj paj a'yan tyu'ta'íjtaca' mej mij a'nyúucaa
néijmi'i ará'astijre'en tzáahuatyi'ra'aj jɨme'.
5 ¡A'yaa nu nyáaj tyá'xɨe've' nyaj tyámua' tyí'sejria'aj
a'ɨ́jcɨ jɨme' nyaj ja'rá'astej je'ej paj muáaj tyu'ta'íjtaca'!
6 Canu nyij tyi'tɨ́j jɨn nyetyevi'ra' na'mej
nyatɨ'ɨj néijmi'i a'rá'astej je'ej paj muáaj tyu'ta'íjtaca'.
7 Tzáahuatyi'ra'aj nu nyaj xɨéjnyu'caa jɨn tyimuaatatyójtzi're'ej
nyatɨ'ɨj jáarɨ'rej je'ej paj muáaj tyámua' naa tyu'ta'íjtaca'.
8 ¡A'yaa nu tyá'xɨe've' nyaj ja'rá'astijre'en a'nyúucaa!
¡Capáj a'náj manújujɨpuan!

9 ¿Ji'nye tyíɨ'rij tɨ'ij ɨ tyamuéej quee tyi'tɨ́j jɨn á'ɨtzeeria'aj?
¡Ajta je'en a'yan tyi'tyúucha'ɨɨj je'ej paj muáaj tyaataxájtaca'!
10 Nyáaj nu néijmi'i ɨ nyaxɨéjnyu'caa jɨn muahuoo;
capáj tyi'tá'care'en nyej nyij ajtáyi'can a'ɨ́jcɨ jitze a'nyúucaa.
11 Nu'ríj ju'huatyá'ɨtzee a'nyúucaa ɨ nyaxɨéjnyu'caa tzajta'
nyej nyij quee tyi'tɨ́j jɨn ootyá'ɨtzeere'en muéetzij jimi.
12 ¡Néijmi'i paj jɨn tyámua' een, Tavástara'!
¡Náamua'tyej ɨ nyúucarij paj jɨn tyí'ijta!
13 Nye tyenyij nu jɨn jaataxájtaj
néijmi'i tyi'tɨ́j paj muáaj a'yan tyu'taxájtaj.
14 Naatányetyamua've'sij nyatɨ'ɨj a'yan tyu'mé'en je'ej paj muáaj tyu'ta'íjtaca',
nye quee a'yan a'ɨ́jcɨ jitze je'ej nyaj jéehua tyi'tɨ́j tyí'ijcha'ɨj.
15 A'ɨ́j nu jitze tyí'nyamua'tziitye'en je'ej paj tyu'ta'íjtaca'
nyajta a'juyéj jitze tyámua' naa tyo'cárutyij.
16 A'ɨ́j nu jɨn a'nyúucaa huatányetyamua've'sij
nyajta quee yo'huá'xɨj a'nyúucaa.

17 ¡Pata'aj júuricamej jaatá'an a'íjcɨ ɨ tɨ muéetzij muahuɨɨre'!
¡Nya'ra'astej a'nyúucaa!
18 Na'tányeeritye' ɨ nyajɨ́ɨse', nyata'aj nyij jaaséj
tɨ naa huasé'rin je'ej paj muáaj tyí'mua'taj.
19 A'yaa nu een iiye'ej ɨ chuéj japua tɨ'ɨj ɨ tɨ séej chuéj japua já'ma'can;
capáj nye jimi ja'avaataj a'ɨ́jcɨ ɨ nyúucarij muáaj paj jɨn tyu'ta'íjtaca'.
20 A'náj tɨna'aj nu je'ej tyé'nyamua'tzej
a'ɨ́jcɨ jɨme' nyaj jaxɨe've' nyaj jáamua'tyij je'ej paj muáaj tyu'ta'íjtaca'.
21 Muáaj paj hua'tyaxɨ' a'ɨ́ɨjma ɨ maj je'ej pua'aj tyí'xaxa'aj majta je'ej pua'aj rɨcɨj
majta quee a'yan rɨcɨj patɨ'ɨj muáaj tyu'ta'íjtaca'.
22 Capáj tyi'tá'care'en maj je'ej pua'aj tyí'nyaxajta nusu men mij nyaxana've'ej,
ji'nye nu'ríj ja'rá'astijrej a'ɨ́jcɨ a'nyúucaa ɨ paj jɨn tyu'ta'íjtaca'.
23 Tyij majta ɨ tyeɨ́tyee maj jéehua uhuácaca'nye' jahuoocaj mej mij je'ej pua'aj náa'uurej,
a'íjna ɨ tɨ muéetzij muahuɨɨre' a'ɨ́j pu jitze tyúumua'tziitye'en a'nyúucaa.
24 Nyáaj nu nyetyamua've' a'ɨ́jcɨ jɨme' ɨ nyúucarij ɨ paj jɨn tyu'ta'íjtaca';

a'íɨ pu'ij a'íɨn pué'een ɨ tɨ nyéetzij tyámua' tyí'nye'ixaatye'.

25 Nu'ríj tɨn huatámuɨ'sij,
¡júuricamej naatá', a'yájna patɨ'ɨj tya'tá'ratziiri'!
26 Nu'ríj muaaté'exaaj je'ej nyaj tyi'tyínyecha'ɨj, muáaj pej pij naatajé.
¡Náamua'tyej a'ɨ́jcɨ ɨ nyúucarij muáaj paj jɨn tyí'ijta!
27 Naatá' nyej nyij yo'itéej ná'ra'nyij nyata'aj nyij a'yan tyu'mé'en patɨ'ɨj tyu'ta'íjtaca',
ji'nye nyáaxɨe've' nyaj a'ɨ́j jitze tyú'mua'tyij ɨ tɨ naa huasé'rin muáaj paj tyú'taahuaca'.
28 Nyenyaxaamúuritya'aj nu huápuɨ'ɨj nyényeyiin;
¡ca'nyíjra'aj naatá', a'yájna patɨ'ɨj tya'tá'ratziiri'!
29 Capáj tyi'tá'care'en nyej nyij a'ɨ́j jitze ucájrutyej ɨ juyéj tɨ hue'tzij pué'een
naatá' nyej nyij tyámua' tyiyo'itéej ná'ra'nyij je'ej paj muáaj tyí'mua'taj.
30 A'ɨ́j nu nyeríj antyíhuo ɨ juyéj tɨ jɨ'ré'can jɨme'
a'yaa nu tyá'xɨe've' nyaj jáamua'tyij je'ej paj tyu'ta'íjtaca'.
31 Tavástara', nu'ríj a'ɨ́j jitze tyu'tyáaca'an je'ej paj muáaj tyu'ta'íjtaca';
¡capáj tyi'tá'care'en nyej nyij huatányetyevi'ra'astaj!
32 Ca'nácan nu ja'rá'astej ɨ nyúucarij ɨ paj jɨn tyu'ta'íjtaca'
ji'nye muáaj paj tyámua'vi'ra'aj nyatá'caa ɨ nyaxɨéjnyu'caa tzajta'.

33 Tavástara', náamua'tyej nyej nyij a'juyéj jitze ucájrutyej,
ji'nye a'yaa nu tyá'xɨe've' nyaj a'ɨ́j jitze ucájrutyej 'asta jo'tɨj jóo'asej.
34 Naatá' ɨ nyaj jɨn tyojo'itéej ná'ra'nyij nyaj ju'huatyá'ɨtzen je'ej paj muáaj tyí'mua'taj;
¡nyáaxɨe've' nyaj ja'rá'astej néijmi'i ɨ nyaxɨéjnyu'caa jɨme'!
35 A'ɨ́j paj jitze nu'cájuyetyej je'ej paj muáaj tyu'ta'íjtaca',
ji'nye a'ɨ́j pu jitze séejre' ɨ nyaj jɨn huatányetyamua've'en.
36 Tyu'tá' tɨ'ij ɨ nyaxɨéjnyu'caa a'ɨ́j huátaxɨe've'en muáaj paj jɨn tyu'ta'íjtaca'
quee a'ɨ́jcɨ ɨ tɨ avíitzij jɨn huamue'tɨchi'huaca'.
37 Capáj tyi'tá'care'en nyej nyij a'ɨ́ɨjma aráseejra ɨ maj hue'tzij jɨn jusejrataj;
¡júuricamej paj naata'an nyej nyij huame'en a'juyéj jitze!
38 Tyámua' paj naa tyaaté'exaatye'en a'íjcɨ ɨ tɨ muéetzij muahuɨɨre'
je'ej paj tyihua'táratziiri' a'ɨ́ɨjma ɨ maj tzáahuatyi'ra'aj a'jimi tyícha'ɨj.
39 Capáj tyi'tá'care'en tɨ nye jitze rá'astij a'ɨ́jcɨ ɨ nyaj jatzɨɨnye',
ji'nye tyámua' pu een a'ɨ́jna ɨ paj jɨn tyu'ta'íjtaca'.
40 A'yaa nu tyá'xɨe've' nyaj ja'rá'astej a'ɨ́jcɨ ɨ paj jɨn tyu'ta'íjtaca';
¡júuricamej paj naata'an, ji'nye muáaj paj néijmi'i tyámua' tyí'uurej!

41 Naataséjratye', Tavástara', ɨ paj jɨn nyaxɨe've' ajta ɨ paj jɨn nyajapuáj huatányuusij,
a'yájna patɨ'ɨj tya'tá'ratziiri'.
42 A'aj nu nyij púj ooren nyaj jaatájeevej a'ɨ́jcɨ ɨ tɨ je'ej pua'aj tyinaatájeevej,
ji'nye a'ɨ́j nu jitze a'nyúucaa tyí'ca'nyej.
43 Capáj tyi'tá'care'en nyej nyij quee che' a'ɨ́jna xajtaj ɨ nyúucarij tɨ jɨ'ré'can jɨme',
ji'nye a'ɨ́j nu jitze tyi'ijchó've' ɨ nyúucarij muáaj paj jɨn tyu'ta'íjtaca'.
44 ¡Nyáaxɨe've' nyaj a'yan huárɨnyij patɨ'ɨj tyitaamuá'tyej,
a'náj tɨna'aj, nyajta jusén jɨme'!
45 A'yaa nu nyij nyaxáahuaj tyi'cháaj na'mej,
ji'nye a'yaa nu tyu'méj patɨ'ɨj tyu'ta'íjtaca'.
46 Nyaataxájta je'ej paj muáaj tyu'ta'íjtaca' a'ɨ́ɨjma jimi ɨ maj rey jɨn tyityetyu'uj
nyajta quee nyetyevi'ra' na'mej.
47 Ji'nye nyáaxɨe've' a'ɨ́jcɨ ɨ nyúucarij ɨ paj jɨn tyu'ta'íjtaca'
nyajta a'ɨ́jcɨ jɨn nyetyamua've'.
48 Nyáaxɨe've' nyajta nyetyámua've'ej nya'ancuriáasij ɨ nyúucarij ɨ paj jɨn tyu'ta'íjtaca',

nyajta jéehua a'ɨ́j jitze tyí'mua'tzej ɨ nyúucarij paj jɨn tyí'ijta.

49 Ootámua'reej ɨ nyúucarij paj jaatá' a'íjcɨ ɨ tɨ muéetzij muahuɨ́re':
muáaj paj a'yan náaruj nyej nyij a'ɨ́j jitze tyi'ijchó've'ej.
50 A'íi pu a'ɨ́ɨn pué'een ɨ tɨ tyámua' tyinaatyéjeevij nyatɨ'ɨjta nyaxaamujritya'aj:
júuricamej paj nyatá'caa a'ɨ́jcɨ jɨme' ɨ paj jɨn tyina'táratziiri'.
51 A'náj tɨna'aj mu je'ej pua'aj tyí'nyaxaj a'ɨ́ɨmaj ɨ maj je'ej pua'aj tyí'jepe',
nyajta nyáaj canu ajtayi'ij a'ɨ́jcɨ jitze ɨ paj muáaj tyinaamuá'tyej.
52 Nyajta nu jamua'reej je'ej paj jájcuaj ɨmuáj tyu'ta'íjtaca',
a'ɨ́j nu nyij jitze, Tavástara', nyáaj jatyoovej ɨ nyaj jɨn huatányetyamua've'en.
53 Ɨ maj je'ej pua'aj tyityetyúucha'ɨj majta majúujɨpuaj je'ej paj muáaj tyitaamuá'tyej
jéehua mu huápuɨ'ɨj nyéetzij nyajaaxɨejtye'.
54 Cuíinarij pu nye jimi pué'een ɨ nyúucarij paj jɨn tyu'ta'íjtaca'
a'íjcɨ japua ɨ chuéj jó'nyaj a'yan je'en tɨ'ɨj ɨ séej chuéj japua tɨ já'ma'can.
55 Tavástara', tɨ'ɨjta tɨ́ca' muéetzij nu mua'tamuá're'rii,
a'yaa nu tyá'xɨe've' nyaj a'yan huárɨnyij patɨ'ɨj muáaj tyí'tamua'tyej.
56 A'íi pu a'ɨ́ɨn pué'een ɨ tɨ nyejitzé a'yan tyúuxɨe've':
nyaj ja'rá'astej ɨ nyúucarij muáaj paj jɨn tyu'ta'íjtaca'.
57 Muáaj, Tavástara', muáaj paj a'ɨ́ɨn pué'een ɨ tɨ nyejitzé séejre';
a'yaa nu tya'tányaratziiri' nyaj a'yan rɨnyij je'ej paj muáaj tyu'taxájtaca'.
58 Néijmi'i nu ɨ nyaxɨéjnyu'caa jɨn a'yan tya'tányaratziiri' nyej nyij tyámua' eenye' muéetzij jimi;
tyámua' paj nyojo'mua'raj, a'yájna patɨ'ɨj tya'tá'ratziiri'.
59 A'ɨ́j nu jitze tyi'riá'mua'aj je'ej nyaj tyi'tyínyecha'ɨj,
aj nu nyij nyajtáhua'aj ja'rá'astej ɨ nyúucarij muáaj paj jɨn tyu'ta'íjtaca'.
60 Ca'nácan nu a'yan huarɨ́j, canu á'tyeej
nyatɨ'ɨj nyij a'yan huarɨ́j je'ej paj muáaj tyu'ta'íjtaca'.
61 A'ɨ́ɨ mu meríj avíitzij jɨn nyeria'naj ɨ maj je'ej pua'aj tyityetyúucha'ɨj,
ajta nyáaj canu yo'huá'xɨj je'ej paj muáaj tyinaamuá'tyej.
62 Jé'ta' tɨ́ca' nu ájchesij nyej nyij muéetzij tyimuaatatyójtzi're'en
a'ɨ́jcɨ jɨme' tɨ tyámua' een ɨ nyúucarij muáaj paj jɨn tyí'ijta.
63 Nyáaj nu huá'jaahuatye' a'ɨ́ɨjma ɨ maj tzáahuatyi'ra'aj a'jimi tyícha'ɨj
majta ɨ maj ja'rá'astee je'ej paj muáaj tyu'ta'íjtaca'.
64 Tavástara', néijmi'que' pu ɨ cháanacaj japua séejre' ɨ paj jɨn taxɨe've',
náamua'tyej a'ɨ́jcɨ ɨ nyúucarij ɨ paj jɨn tyí'ijta.
65 Tavástara', muáaj paj tyámua' tyéejcha'ɨ́ɨj a'íjcɨ ɨ tɨ muéetzij muahuɨ́re',
a'yájna patɨ'ɨj tya'tá'ratziiri'.
66 Náamua'tyej nyej nyij tyámua' metyóomua'reerej nyajta tyojó'iteej,
ji'nye a'ɨ́j nu jitze tyí'ca'nyej ɨ nyúucarij muáaj paj jɨn tyu'ta'íjtaca'.
67 Matɨ'ɨj quee eexúj naatyaxáahuatacaj jéehua nu je'ej pua'aj tyi'tyínyecha'ɨ́ɨca'aj,
ajta ijíij nu a'nyúucaa ja'astej.
68 Muáaj paj tyámua' tyihuojó'mua'raj, pajta tyámua' tyi'tyía'cha'ɨj,
náamua'tyej ɨ nyúucarij paj jɨn tyí'ijta.
69 Ɨ maj axáa tyí'jepe' mu hue'tzij jɨn cha'mana'aj ná'xɨjtye',
ajta nyáaj nu néijmi'i ɨ nyaxɨéjnyu'caa jɨn ja'astej ɨ nyúucarij muáaj paj jɨn tyí'ijta.
70 A'ɨ́ɨ mu je'ej pua'aj een ɨ jumua'tzíira'aj jitze,
ajta nyáaj nu nyetyamua've' a'ɨ́jcɨ jɨme' je'ej paj tyí'nyamua'tyej.
71 Tyámua' pu tyá'raa nye jimi a'ɨ́jcɨ jɨme' maj naatyáxaahuataca',
ji'nye a'yaa nu tyaarɨ'rej a'ɨ́jcɨ ɨ nyúucarij muáaj paj jɨn tyí'ijta.
72 Nye jimi pu jéetze' juxɨe've' a'ɨ́jna ɨ nyúucarij muáaj paj nye'ixaatye',
quee séej ví'ra'aj tɨ ará'asej ɨ túmii ooroj tɨ pué'een nusu pláataj.

73 Muáaj paj naatyátaahuaca' a'yájna nyatɨ'ɨj huasé'rin;
¡naatá' nyej nyij yó'itej ná'ra'nyij a'ɨ́jcɨ ɨ nyúucarij muáaj paj jɨn tyu'ta'íjtaca'!
74 A'ɨ́ɨmaj ɨ maj tzáahuatyi'ra'aj a'jimi tyícha'ɨj a'ɨ́ɨ mu huatóotyamua've'sij matɨ'ɨj naaséj,
ji'nye nyáaj nu a'nyúucaa jitze nyeríj tyi'ijchó've'.
75 Tavástara', nyáaj nu jamua'reej tɨ tyámua' een ɨ nyúucarij muáaj paj jɨn tyu'ta'íjtaca'
ajta a'yan tyí'xa'puɨ' pej pij nyéetzij puéjtzij naata'an tɨpua'aj nyequee ja'rá'astej.
76 ¡Che' a'ɨ́ɨn tyámua' tyinaatyéjeevej ɨ paj jɨn nyaxɨe've',
a'yájna patɨ'ɨj nyéetzij tyina'táratziiri'!
77 Naataséjratye' ɨ paj jɨn nyaxɨe've', pajta naata'an nyej nyij júurij ná'ra'nyij,
ji'nye a'ɨ́j nu jitze nyetyamua've' ɨ nyúucarij muáaj paj nyamua'tyej.
78 Miche' huatóotyevi'ra'astaj ɨ maj axáa tyí'jepe'
ɨ maj cha'mana'aj tyi'tɨ́j jɨn je'ej pua'aj tyí'nyaxaj;
nyáaj nu jaxɨe've' nyaj a'nyúucaa jitze tyú'mua'tyij.
79 Miche' nyajamuan tyúusɨɨre'en a'ɨ́ɨmaj ɨ maj tzáahuatyi'ra'aj a'jimi tyícha'ɨj,
a'ɨ́ɨmaj ɨ maj jamua'tyej ɨ nyúucarij muáaj paj jɨn tyu'ta'íjtaca'.
80 Che' ɨ nyaxɨéjnyu'caa tyámua' eenye' a'ɨ́jcɨ jitze ɨ nyúucarij muáaj paj jɨn tyu'ta'íjtaca',
nyej nyij quee tyi'tɨ́j jɨn nyetyevi'ra'.

81 A'yaa nu jéehua tyá'xɨe've' paj nyaj japua huatányuunyij,
¡a'ɨ́j nu nyeríj jitze tyi'ijchó've' a'nyúucaa!
82 Nyajɨ'ɨj pu arí huácua'naj nyaj atanyéerij nyetyi'ijcho've' ɨ paj jɨn tyina'táratziiri',
a'yaa nu tyí'xaj tɨjɨn: "¿A'najnyí mupo'va'ma'aj puá'mej pej pij tyámua' tyinaatyé-jeevej?"
83 Tyij nyajta vastacɨrɨe' pué'een tɨquee tyi'tɨ́j huɨɨre' majta meríj nyojo'hua'xɨj,
canu yo'huá'xɨj ɨ nyúucarij muáaj paj jɨn tyí'ijta.
84 ¿A'chunyéj nyooj á'tyeeren nyetyi'cho've'ej?
¿A'najnyí puéjtzij pahuo'tá'sij a'ɨ́ɨjma ɨ maj je'ej pua'aj nya'uurej?
85 Tyeɨ́tyee maj axáa tyí'jepe' maj quee a'yan tyityaajú' patɨ'ɨj muáaj tyí'tamua'tyej
a'ɨ́ɨ mu meríj avíitzij jɨn tyámua' huóoruuj mej mij naatyéevi' jó'nyaj jooméj.
86 ¡Naatáhuɨɨre', ji'nye cha'na'aj mu'uj nyamuaritye'!
¡Néijmi'i pu jɨ'ré'can jɨme' ɨ nyúucarij muáaj paj tajimí jaatyájtoo!
87 Tɨ́mua' mu na'antyipuá'rityej íiyan cháanacaj japua,
ajta canu nyáaj ajtáraa a'ɨ́jcɨ jitze ɨ nyúucarij muáaj paj jɨn tyu'ta'íjtaca'.
88 Júuricamej paj naata'an, a'ɨ́jcɨ jɨme' ɨ paj nyaxɨe've',
nyáaj nu nyij ja'rá'astej a'ɨ́jcɨ ɨ nyúucarij a' tyenyij jitze tɨ eejnyéj.

89 Tavástara', a'nyúucaa pu jusén jɨme' séejre';
¡tyámua' pu éenye'ej séejre' u tajapuá!
90 Jusén jɨme' pu séejre' a'ɨ́jna ɨ paj jɨn tyámua' een;
muáaj paj tyámua' tyeetyáacajtyej ɨ chuéj, a'ɨ́j pu jɨn tyámua' tyí'sejre'.
91 Néijmi'i pu óoche' tyámua' tyí'een, a'yájna patɨ'ɨj muáaj tyu'tyájtoo a'nyúucaa jɨme',
ji'nye néijmi'i mu muéetzij a'jimi tyí'huɨɨre'.
92 Tɨpua'aj quee nyetyamua'viste'ej a'ɨ́jcɨ ɨ paj muáaj nyamua'tyej,
a'ɨ́ɨ pu arí na'antyipuá'ritye'nyijche' ɨ xaamújrira'aj.
93 Canu a'náj yo'huá'xɨj a'ɨ́jcɨ ɨ nyúucarij muáaj paj jɨn tyu'ta'íjtaca',
ji'nye a'ɨ́j paj jitze ma'can júuricamej naatá'.
94 ¡Nyajapuáj paj huatányuunyij, ji'nye a' jitze nu ajtyáma'can
nyajta a'yan tyu'méj patɨ'ɨj muáaj tyu'ta'íjtaca'!
95 Ɨ maj je'ej pua'aj tyityetyúucha'ɨj mu tyi'ijchó've' a'tzáaj maj na'antyipuá'ritye'en,
ajta nyáaj nu quee jatato'raj a'ɨ́jcɨ ɨ nyúucarij muáaj paj jɨn tyí'ijta.

96 A'yaa nu nyeríj tyí'sej tɨ néijmi'i tye'entyípuaapua'rej,
ajta ɨ nyúucarij muáaj paj jɨn tyu'ta'íjtaca' jusén jɨme' pu séejre'.

97 ¡Jéehua nu jaxɨe've' je'ej paj muáaj tyí'nyamua'tyej!
¡A'tzáaj tɨna'aj nu a'ɨ́j jitze tyi'riá'mua'sij!
98 A'ɨ́jna ɨ nyúucarij paj jɨn tyu'ta'íjtaca' nyéetzij pu nya'a'rij jusén jɨme';
a'ɨ́ɨ pu naatá' nyej nyij jéetze' tyojo'itéej ná'ra'nyij mequee a'ɨ́ɨmaj ɨ maj nyéjcha'ɨɨre'.
99 Jéetze' nu tyojó'itej mequee a'ɨ́ɨmaj ɨ maj tyí'nyamua'tyej
ji'nye jéehua nu a'ɨ́j jitze tyí'mua'tzej ɨ nyúucarij muáaj paj jɨn tyu'ta'íjtaca'.
100 Jéetze' nu tyojó'itej mequee ɨ huáasij
ji'nye nyáaj nu ja'tzaahuatye' ɨ nyúucarij paj jɨn tyu'ta'íjtaca'.
101 Nu'ríj ajtáraa a'ɨ́jcɨ ɨ juyéj jitze tɨ quee tyámua' een
nyej nyij a'nyúucaa ará'astej.
102 Canu ajtáraa a'ɨ́jcɨ jitze ɨ nyúucarij muáaj paj jɨn tyu'ta'íjtaca'
ji'nye muáaj paj a'ɨ́ɨn pué'een ɨ tɨ tyí'nyamua'tyej.
103 Jéetze' pu áncacaj ɨ nye tyenyij jitze a'ɨ́jna ɨ paj jɨn tyina'táratziiri'
mequee ɨ sarátyee ɨ nye tyényi'tze'.
104 A'ɨ́j nu nyeríj jitze je'raa ɨ nyúucarij muáaj paj jɨn tyu'ta'íjtaca' nyej nyij tyojó'iteej,
a'ɨ́j nu jɨn néijmi'i xana've' je'ej maj hue'tzij jɨn tyityetyúucha'ɨj.

105 A'nyúucaa pu tatzárij pué'een jó'nyaj ja'ra'ɨ́ɨcajmee
ajta a'ɨ́ɨn pué'een ɨ tɨ jɨn huányeeri'ij ɨ nyajuyéj jitze.
106 Tyi'tɨ́j nu jɨn tya'tányaratziiri', a'ɨ́j nu nyij jɨn aránya'astesij:
¡néijmi'i nu jɨn a'yan rɨnyij je'ej tɨ tyí'xaj ɨ nyúucarij tɨ tyámua' een muáaj paj jaatyájtoo!
107 Tavástara', je'ej nu tyé'nyamua'tzej;
¡júuricamej naatá', a'yájna patɨ'ɨj tya'tá'ratziiri'!
108 Ancuriáa', Tavástara', je'ej nyaj tyí'muatyojtzi're' ɨ nye tyenyij jɨme',
pajta je'en a'nyúucaa náamua'tyej.
109 A'náj tɨna'aj nu a'áa já'sejre' jo'maj tyityajá'cui'caa,
ajta canu yó'hua'naj je'ej paj muáaj tyinaamuá'tyej.
110 A'ɨ́ɨmaj ɨ maj je'ej pua'aj tyityetyúucha'ɨj mu jaxɨe've' maj naatyéevi',
ajta nyáaj canu ajtayi'ij a'ɨ́jcɨ jitze ɨ nyúucarij muáaj paj jaatyájtoo.
111 A'ɨ́jna ɨ nyaj jusén jɨme' jajcha'ɨ́ɨj na'mej a'ɨ́ɨ pu a'ɨ́ɨn pué'een a'nyúucaa,
ji'nye a'ɨ́j nu jɨn nyetyamua've' ɨ nyaxɨéjnyu'caa tzajta'.
112 Nyaxɨéjnyu'caa nu jɨn a'yan tyu'tányaxajtaca' nyaj ja'rá'astej ɨ nyúucarij muáaj paj jɨn tyí'ijta,
a'yaa nu jusén jɨme' rɨnyij 'asta na'aj quee néijmi'i tye'entyipuá'rej.

113 Nyahua'xana've' ɨ tyeɨ́tyee maj quee a'yan rɨcɨj je'ej maj tyí'xaj,
ajta a'ɨ́j nu xɨe've' je'ej paj tyí'nyamua'tyej.
114 Muáaj paj a'ɨ́ɨn pué'een ɨ tɨ nyajapuáj huatányuusij pajta nyecha'ɨj;
a'ɨ́j nu jitze tyi'ijchó've' ɨ nyúucarij muáaj paj jaatyájtoo.
115 ¡Nye jimi xu ajtácɨɨnyej, mu siaj je'ej pua'aj tyityetyúucha'ɨj,
ji'nye a'yaa nu nyáaj tyá'xɨe've' nyaj ja'rá'astej je'ej tɨ tyu'ta'íjtaca' ɨ nyaj Dios!
116 Ca'nyíjra'aj paj naata'an, a'yájna patɨ'ɨj tya'tá'ratziiri', aj nu nyij júurij na'mej;
¡capáj tyi'tá'care'en nyej nyij je'ej tyo'tányamua'tyij a'ɨ́jcɨ jɨme' je'ej nyaj tyi'ijchó've'!
117 Naatáhuɨɨre', aj pu'ij nyéetzij nyahuɨɨre'en;
a'yaa nu nyij a'náj tɨna'aj tya'rá'astej ɨ nyúucarij muáaj paj jɨn tyí'ijta.
118 Muáaj paj mahuóohua'naj a'ɨ́ɨjma ɨ maj ajtacɨ́'ɨj a'nyúucaa jitze,
ji'nye capu tyi'tɨ́j huɨɨre' je'ej maj a'ɨ́ɨmaj metyityoomuámua're'ej.
119 A'ɨ́ɨmaj ɨ maj je'ej pua'aj rɨcɨj ɨ cháanacaj japua a'jimi mu a'yan een tɨ'ɨj ɨ xɨéerij,

a'ɨ́j nu jɨn nyáaj jaxɨe've' je'ej paj muáaj tyu'ta'íjtaca'.
120 Nye tyévira' pu juvivej a'ɨ́jcɨ jɨme' nyaj tzáahuatyi'ra'aj a'jimi tyícha'ɨj;
¡jéehua nu huápuɨ'ɨj tzáahuatyi'ra'aj jimi tyícha'ɨj ɨ nyúucarij muáaj paj jaatyájtoo!

121 Canu a'náj jaatapuá'cɨtaca' a'ɨ́jcɨ ɨ nyaj jɨn tyámua' tyi'tyínyecha'ɨj,
capáj nyatato'ra'an a'ɨ́ɨjma jimi ɨ maj je'ej pua'aj nya'uurej.
122 Muáaj paj a'ɨ́j jɨn antyía'mua'reeriaj tɨ'ij nye jimi tyámua' tyí'eenye',
miche' quee je'ej pua'aj nya'uuriaj ɨ maj je'ej pua'aj tyí'jepe'.
123 Pu'ríj ɨ nyajɨ'ɨj tácua'naxɨj a'ɨ́jcɨ jɨme' nyaj tyi'ijchó've' paj nyajapuáj huatányuunyij,
nyetyi'ijcho've' paj nɨi'rátoonyij, a'yájna patɨ'ɨj tya'tá'ratziiri'.
124 Tyámua' paj tyeetyátoonyij a'íjcɨ ɨ tɨ muéetzij muahuɨɨre' a'ɨ́jcɨ jɨme' ɨ paj jɨn taxɨe've'.
¡Náamua'tyej ɨ nyúucarij paj jɨn tyí'ijta!
125 Nyáaj nu a'ɨ́ɨn pué'een ɨ tɨ muahuɨɨre'.
Naatá' nyej nyij tyojó'iteej,
ji'nye a'yaa nu tyá'xɨe've' nyaj jáamua'tyij a'ɨ́jcɨ ɨ nyúucarij muáaj paj jɨn tyí'ijta.
126 Tavástara', pu'ríj hua'xa'puɨ'ɨn paj tyi'tɨ́j jɨn je'ej huárɨnyij,
ji'nye camu che' a'yan rɨcɨj je'ej paj muáaj tyitaamuá'tyej.
127 Ji'nye nyáaj nu jaxɨe've' a'ɨ́jcɨ ɨ nyúucarij muáaj paj jɨn tyu'ta'íjtaca'
jéetze' nu a'ɨ́j xɨe've' nyequee ɨ ooroj tɨ jumua'tɨj.
128 A'ɨ́j nu jɨn a'nyúucaa jitze tyí'nyamua'tyej
nyajta néijmi'i xana've' ɨ maj hue'tzij jɨn je'ej pua'aj tyityetyúucha'ɨj.

129 Naa pu huasé'rin a'ɨ́jna ɨ nyúucarij muáaj paj jɨn tyu'ta'íjtaca';
a'ɨ́j nu jɨn ja'astej.
130 Tyámua' pu naa tyihua'tányeeritye' a'nyúucaa tɨpua'aj tyámua' naa metyaataxáj,
tyámua' pu tyihuá'mua'tyej a'ɨ́ɨjma ɨ tyeɨ́tyee maj quee óotzaahuatye'.
131 Huápuɨ'ɨj nu jaxɨe've' nyatɨ'ɨjta tyu'taxáj
ji'nye jéehua nu jaxɨe've' a'nyúucaa.
132 Naaséj, pajta je'en ná'ancu'vaxɨ' nyéetzij,
a'yájna patɨ'ɨj rɨcɨj a'ɨ́ɨjma jimi ɨ maj muaxɨe've'.
133 Naatá' nyej nyij a'yan tyu'mé'en tɨ'ɨj tyi'huóoxɨe've' a'nyúucaa jitze;
capáj tyi'tá'care'en tɨ'ij a'ɨ́ɨn tyí'nye'ijtye'ej ɨ tɨ je'ej pua'aj een.
134 Nyajapuáj paj huatányuunyij a'ɨ́ɨjma jimi ɨ tyeɨ́tyee maj je'ej pua'aj rɨcɨj,
ji'nye a'yaa nu tyá'xɨe've' nyaj néijmi'i ará'astej ɨ nyúucarij muáaj paj jɨn tyí'ijta.
135 Tyámua' paj naa tyeeséj a'íjcɨ ɨ tɨ muéetzij muahuɨɨre',
pajta je'en náamua'tyej ɨ nyúucarij ɨ paj jɨn tyí'ijta.
136 Jéehua nu huápuɨ'ɨj eetaja'ra'tajyi'ij ɨ nyaj jɨɨse'
ji'nye camu ja'aste je'ej paj tyí'tamua'tyej.

137 Tavástara', muáaj paj néijmi'i jɨn tyámua' een;
tyámua' pu naa tyu'tóoje'yej ɨ nyúucarij paj jɨn tyí'ijta.
138 Néijmi'i ɨ nyúucarij ɨ paj jɨn tyu'ta'íjtaca'
tyámua' pu een ajta a'yan tyi'jɨ'ré'can jɨme'.
139 Jéehua nu je'ej tyé'nyamua'tzej a'ɨ́jcɨ jitze a'nyúucaa,
ji'nye a'ɨ́ɨmaj ɨ maj nyéjcha'ɨɨre' mu'ríj yo'huá'xɨj.
140 A'ɨ́jna ɨ paj jɨn tya'tá'ratziiri' pu arí néijmi'i tyu'tyáamue'tɨj;
a'ɨ́j pu jɨn jaxɨe've' a'íjna ɨ tɨ muéetzij muahuɨɨre'.
141 Canu tyi'tɨ́j jɨn á'nyatzaahuatye', majta mu manúujɨpuaj,
ajta canu yó'hua'naj ɨ nyúucarij muáaj paj jɨn tyu'ta'íjtaca'.
142 A'ɨ́j paj muáaj jɨn tyá'xa'puɨ'ɨntare' ɨ tɨ tyámua' een,

ajta a'yan tyi'jɨ'ré'can jɨme' je'ej paj tyí'tamua'tyej.
143 Je'ej nu tyé'nyamua'ajcaa nyajta quee je'ej jájtyoova'aj,
ajta a'ɨ́j nu jɨn huatányetyamua'vej ɨ nyúucarij muáaj paj jɨn tyu'ta'íjtaca'.
144 A'náj tɨna'aj pu tyámua' een je'ej paj muáaj tyu'ta'íjtaca';
¡naatá' nyaj tyojo'itéej ná'ra'nyij nyej nyij a'ɨ́jna jɨn júurij!

145 Tavástara', néijmi'i nu ɨ nyaxɨéjnyu'caa jɨn muaatájeevij,
¡pata'aj naatájeevej, ji'nye a'yaa nu tyá'xɨe've' nyaj a'nyúucaa ará'astej!
146 Muéetzij jimi nu huatyényuusij, naatáhuɨ́re'
nyej nyij ja'rá'astej je'ej paj muáaj tyu'ta'íjtaca'.
147 Tɨ'ɨj quee eexúj huatapua'rej, na'ajchesij nyej nyij muaatáhuavii paj naatyáhuɨ́re'en,
a'ɨ́j nu jitze tyi'ijchó've' je'ej paj muáaj tyina'táratziiri'.
148 Ajta tɨ'ɨj quee eexúj huariá'tɨca'rej, nyajɨ'ɨj pu arí tyámua' een tɨ'ij huatáxa'iire'en
nyej nyij a'ɨ́j jitze tyi'huényamua'tziitye'en ɨ paj jɨn tyina'táratziiri'.
149 Náanamuajri' je'ej nyaj tyi'tyényuusij, Tavástara', a'ɨ́jcɨ jɨme' ɨ paj nyaxɨe've';
júuricamej naatá', a'yájna patɨ'ɨj perij tyámua' naa tyaaxá'puɨ'ɨntarej.
150 Véjri' mu nye jimi yésejre' a'ɨ́ɨmaj ɨ maj je'ej pua'aj nya'uuriajmuɨ',
ajta amu' ɨmuáj já'sejre' a'ɨ́jcɨ jitze muáaj paj jɨn tyí'mua'taj.
151 Muáaj, Tavástara', véjri' paj yésejre',
ajta néijmi'i a'nyúucaa a'yan tyi'jɨ'ré'can jɨme'.
152 Nu'ríj ará'tyeej nyaj jamua'tyej a'ɨ́jcɨ ɨ nyúucarij muáaj paj jɨn tyu'ta'íjtaca',
muáaj paj jusén jɨme' tyámua' naa tyeetyájtoo.

153 Huaséj ɨ nyaj jɨn je'ej tyé'nyamua'tzej pajta je'en nyajapuáj huatányuunyij,
ji'nye canu nyeexúj yo'huá'xɨj je'ej paj muáaj tyinaamuá'tyej.
154 Tyámua' paj tyaataxáj je'ej nyaj tyi'tyínyecha'ɨj pajta nɨi'rátoonyij;
¡júuricamej naatá', a'yájna patɨ'ɨj tya'tá'ratziiri'!
155 Capáj a'ɨ́ɨjma huatyáhuɨ́re'ej ɨ maj je'ej pua'aj tyityetyúucha'ɨj,
ji'nye camu a'yan tyityaajú' patɨ'ɨj a'nyúucaa jɨn tyu'ta'íjtaca'.
156 Tavástara', va'cán paj jɨn huápuɨ'ɨj taxɨe've';
júuricamej naatá', a'ɨ́jcɨ jɨme' ɨ paj jɨn tyámua' naa tyá'xa'puɨ'ɨntare'.
157 Mamui'íj ɨ maj nyéjcha'ɨ́re' majta ɨ maj je'ej pua'aj nya'uurej,
ajta canu nyáaj ajtayi'ij a'ɨ́jcɨ jitze ɨ nyúucarij muáaj paj jɨn tyu'ta'íjtaca'.
158 Canu hua'sejramu' ɨ maj avíitzij jɨn je'ej pua'aj rɨcɨj,
a'ɨ́ɨmaj ɨ maj quee ja'astej a'ɨ́jcɨ ɨ nyúucarij muáaj paj jɨn tyu'ta'íjtaca'.
159 Tavástara', huaséj nyaj jéehua jaxɨe've' a'ɨ́jcɨ ɨ nyúucarij muáaj paj jɨn tyu'ta'íjtaca';
¡júuricamej naatá', a'ɨ́jcɨ jɨme' ɨ paj nyaxɨe've'!
160 A'nyúucaa jitze pu néijmi'i séejre' ɨ tɨ jɨ'ré'can jɨme';
jusén jɨme' pu séejre' ajta tyámua' een néijmi'i ɨ nyúucarij muáaj paj jɨn tyu'ta'íjtaca'.
161 A'ɨ́ɨmaj ɨ tyeɨ́tyee maj jéehua uhuácaca'nye' mu cha'mana'aj nyamuaritye',
ajta ɨ nyaxɨéjnyu'caa pu jéehua jaatyátzaahuatye'ej a'ɨ́jcɨ a'nyúucaa.
162 Nyáaj nu a'ɨ́j jɨn nyetyamua've' ɨ paj jɨn tyina'táratziiri',
a'yájna tɨ'ɨj a'tɨ́j tɨ a'ɨ́j huátyoonyij ɨ tɨ jéehua tyá'najchij.
163 Nyáaxana've' ɨ tɨ hue'tzij pué'een, canu jaxɨe've' tɨ nyej jitze séjre'ej,
ajta a'ɨ́j nu xɨe've' je'ej paj muáaj tyí'nyamua'tyej.
164 A'náj tɨna'aj nu tyí'muatyojtzi're'
a'ɨ́jcɨ jɨme' ɨ nyúucarij tɨ tyámua' een muáaj paj jɨn tyu'ta'íjtaca'.
165 A'ɨ́ɨmaj ɨ maj jaxɨe've' je'ej paj muáaj tyí'mua'taj juxáahuaj mu naa tyí'tyesejre',
ajta quee tyi'tɨ́j je'ej huá'uurej mej mij eeriá'ɨtzen.
166 Tavástara', a'yaa nu tyi'ijchó've' paj nyajapuáj huatányuunyij,
ji'nye néijmi'i nu jɨn a'yan tyu'méj patɨ'ɨj a'nyúucaa jɨn tyu'ta'íjtaca'.

167 Nyáaj nu néijmi'i a'nyúucaa já'astej
néijmi'i nu ɨ nyaxɨéjnyu'caa jɨn jaxɨe've'.
168 Nyáaj nu ja'astej ɨ nyúucarij muáaj paj jɨn tyu'ta'íjtaca';
¡muáaj paj néijmi'i mua'reej je'ej nyaj tyi'tyínyecha'ɨj!
169 Che' a'áa ja'rá'astij ɨ nyaj jijhuaj, Tavástara', a'ájna jo'paj muáaj já'sejre';
¡naatá' nyej nyij tyojó'iteej, a'yájna patɨ'ɨj tyaataxájtaca'!
170 Che' muéetzij jimi ja'rá'astij je'ej nyaj tyi'tyényuusij;
¡pajta nɨi'rátoonyij, a'yájna patɨ'ɨj a'nyúucaa jɨn tya'tá'ratziiri'!
171 Che' ɨ nye tyenyij jitze huatánamuajre'en ɨ chuíicarij,
ji'nye muáaj paj a'ɨ́j náamua'tyej ɨ nyúucarij ɨ paj jɨn tyí'ijta.
172 Che' ɨ nye tyenyij a'ɨ́j huatáchuiicaj je'ej paj muáaj tyina'táratziiri',
ji'nye néijmi'i pu tyámua' een a'ɨ́jna ɨ nyúucarij ɨ paj jɨn tyu'ta'íjtaca'.
173 Che' tyámua' eenye' a'muáca' pej pij naatáhuɨɨre'en,
ji'nye jéetze' nu a'ɨ́j huataxɨe'vej je'ej paj tyu'taxájtaca'.
174 Tavástara', ¡a'yaa nu jéehua tyá'xɨe've' paj nyajapuáj huatányuunyij!
¡Nyáaj nu a'ɨ́jna jɨn nyetyamua've' je'ej paj tyí'nyamua'tyej!
175 Nyáaxɨe've' nyaj júurij nyej nyij tyimuaatatyójtzi're'en;
che' a'ɨ́ɨn naatyáhuɨɨre'en muáaj paj jɨn tyámua' tyá'xa'puɨ'ɨntare'.
176 A'yaa nu tyojo'vej tɨ'ɨj ɨ cánya'aj, ¡mu paj jo'vé'me'en pej pij nyéetzij náahuoonyij
ji'nye canu nyeexúj yo'huá'xɨj ɨ nyúucarij muáaj paj jɨn tyu'ta'íjtaca'!

120

*Je'ej tyaj tyityeetyényuunyij a'*ɨ́jcɨ jɨme' tɨ jéehua je'ej pua'aj tyí'rɨcɨj
Cuíinarij ɨ maj jɨn huatyáaju'un
1 Nyatɨ'ɨjta je'ej tyé'nyamua'ajcaj, Tavástara' jimi nu huatyényuusij,
a'ɨ́ɨ pu'ij naatájeevij.
2 Tavástara', nyajapuáj paj huatányuunyij a'ɨ́ɨjma jimi ɨ maj tyí'hue'tacaa
pajta a'ɨ́jcɨ jimi ɨ nyanúrij tɨ hue'tzij jɨn tyí'xaj.

3 ¿Tyi'tanyí pajtáhua'aj ancuriáa'sij, nyanúrij paj tyí'hue'tacaa?
4 ¡ɨ'rɨ́j tɨ huápuɨ'ɨj tye'entyipityíijmee ɨ maj jɨn nyo'sii!
¡Ajta ɨ tɨ'ɨxcuáa tɨ huápuɨ'ɨj a'táatɨmee!

5 ¡Che' je'ej tyí'nyahuɨɨre'ej, nyaj a'yan a'yaa tyiche' iiye'ej Mésec tɨ'ɨj ɨ tɨ séej chuéj japua já'ma'can
nyajta a'áa ja'huányechejtyej jo'maj a'ɨ́ɨmaj tyojo'tyá'ɨnaamuaa ɨ Quedar maj jitze ajtyáma'can!
6 Nu'ríj á'tyeej nyaj a'áa ja'chej a'ɨ́ɨjma tzajta' ɨ maj quee jaxɨe've' maj juxáahuaj huacháatɨme'nyij;
7 ¡nyatɨ'ɨjta nyáaj a'ɨ́jna xajtaj tyaj taxáahuaj huacháatɨme'nyij, a'ɨ́ɨ mu a'ɨ́j huataxájta je'ej maj tyityeetyényo'se'en!

121

*Tavástara' pu a'*ɨ́ɨn pué'een ɨ tɨ tyámua' tyí'muacha'ɨj
Cuíinarij ɨ maj jɨn huatyáaju'un
1 Nyatɨ'ɨjta ɨ jɨríj huaséj a'yaa nu tyu'taxájtaj tɨjɨn:
"¿Jo'nyij je'ré'nyesij ɨ tɨ naatyáhuɨɨre'ej?"
2 Tavástara' jimi pu jo'va'ma'aj ta'mej ɨ tɨ naatyáhuɨɨre'ej,
a'ɨ́jna ɨ tɨ jaatyátaahuaca' ɨ tajapuá tɨ séejre' ajta ɨ cháanacaj.

3 ¡Capu a'náj tyu'tá'sij pej pij eetávetyij!

¡Capu a'náj huatácusij a'íjna ɨ tɨ muacha'ɨj!
4 Capu, capu a'íɨn a'náj tyácusij;
capu a'náj tyácusij a'íjna ɨ tɨ hua'ajséejra ɨ Israel maj jitze ajtyáma'can.
5 Tavástara' pu a'íɨn pué'een ɨ tɨ muacha'ɨj;
Tavástara' pu a'íɨn pué'een ɨ tɨ quee tyu'tá'sij tɨ'ij tyi'tíj je'ej mua'uurej,
ɨ tɨ véjri' a'jimi séejre' tɨ'ij muaatáhuɨɨre'en.
6 Capu ɨ xɨcáj je'ej mua'uurej tɨ'ɨjta tújca putyi'rɨjcáj,
capu ajta ɨ máxcɨrɨe' tɨ'ɨjta huatíca'aj.

7 Tavástara' pu néijmi'i jɨn tyámua' tyí'muacha'ɨj;
a'íɨ pu jacha'ɨj a' júuricamej.
8 Tavástara' pu muacha'ɨj jo'tɨj na'aj paj jooma'aj puá'mej ɨ juyéj jitze,
ijíij ajta jusén jɨme'.

122

Je'ej maj tyaatáchuiicaj ɨ Jerusalén
Cuíinarij ɨ maj jɨn huatyáaju'un, David tɨ ja'a'rij
1 ¡Jéehua nu huatányetyamua've'sij matɨ'ɨjta a'yan tyinaaté'exaatye'en tɨjɨn:
"Che'réj a'ájna jo'tɨj jo'tyéjvee ɨ tyeyúujra' ɨ Tavástara'"!
2 Jerusalén, ¡tu'ríj utyájrupij a'ájna jo'tɨj ja'pueertaj!
3 Jerusalén, chájta'naj tɨ huatyátaavijhuaca'
mej mij néijmi'i a'áa jóosɨ'rihua'an a'áa maj jo'cháatɨmee.
4 A'áa mu ja'rá'iixaj a'íɨmaj ɨ maj Tavástara' jitze ajtyáma'can
mej mij tyaatatyójtzi're'en ɨ tɨ jɨn ántyapuaj,
a'yájna matɨ'ɨj tyihuo'ta'íj a'íɨjma ɨ maj Israel jitze ajtyáma'can.
5 A'áa pu já'sejre' jo'maj je'ráatyij ɨ maj tyámua' naa tyá'xa'puɨ'ɨntare',
jo'maj je'ráatyij ɨ maj tyá'xa'puɨ'ɨntare' a'ájna jo'tɨj ɨ David ja'chej.

6 A'yaa xu mua'aj tyu'taxáj néijmi'i ɨ juxɨéjnyu'caa jɨme' tɨjɨn:
"Che' tyámua' tyí'eenye' muéetzij jimi, Jerusalén;
miche' juxáahuaj huacháatɨme'nyij a'íɨmaj ɨ maj muaxɨe've'.
7 Che' tyámua' tyí'eenye' a'íjcɨ jitze ɨ paj jɨn curiá'nami',
majta tyámua' tyí'cha'ɨɨj a'újna jo'maj je'ráatyij ɨ maj tyí'ijta."

8 Ajta ijíij, a'íɨjma jitze ma'can ɨ nye'ihuáamua' majta ɨ maj nyamua'tyej a'yaa nu tyu'taxájtaj tɨjɨn:
"Che' néijmi'i tyámua' tyí'eenye' muéetzij jimi.
9 A'íjcɨ jitze ma'can ɨ tyeyúujra' ɨ Tavástara' taj Dios
a'ɨj nu huoonyij ɨ tɨ tyámua' een muéetzij jimi."

123

Tyiche' taxáahuaj huatyényuunyij ɨ Dios jimi jitzán tyetyi'ca'nyáaj
Cuíinarij ɨ maj jɨn huatyáaju'un
1 Muéetzij jimi, Tavástara', nyamuaséeraj nu nyámuahuavii,
muéetzij jimi, tajapuá paj tyejé'ijtaj.
2 Tya'raséeraj tu jahuaviij ɨ Tavástara' taj Dios,
a'yájna tɨ'ɨj ɨ tyáatɨ' tɨ tyí'ijtyi're' tya'ráasej a'íjcɨ ɨ tɨ tyé'ijtye',
a'yájna tɨ'ɨj ɨ íitɨ' tɨ tyí'ijtyi're' tya'ráasej a'íjcɨ ɨ tɨ tyé'ijtye',
a'yan tyetye'ejcho've'ej tɨ'ij a'íɨn tá'ancu'vaxɨ'ɨn.
3 Tá'ancu'vaxɨ' ityájma, Tavástara';
tá'ancu'vaxɨ' ityájma,

ji'nye catu che' janamuajracuj ɨ maj je'ej pua'aj tyí'taxaj.
4 ¡Tu'ríj jéehua jaapuéjtzitariaca'
a'ɨ́ɨmaj maj je'ej pua'aj tyí'taxaj ɨ maj chíjtyaanyi'ij pué'een
majta mu a'ɨ́ɨmaj taxana've' ɨ maj jéehua óotzaahuatye'!

124

*Dios pu a'*ɨ́ɨn pué'een ɨ tɨ japuan huatányuusij ɨ Israel
Cuíinarij ɨ maj jɨn huatyáaju'un, David tɨ ja'a'rij
1 Tɨpua'aj ɨ Tavástara' quee tajamuán yésejria'aj
miche' a'ɨ́ɨmaj jaataxáj ɨ maj Israel jitze ajtyáma'can,
2 tɨpua'aj ɨ Tavástara' quee tajamuán yésejria'aj
matɨ'ɨj ɨ tyétyacaa ájhuiixɨj mej mij taatanyo'si'tye'en,
3 a'ɨ́ɨ mu néijmi'caa ta'antyipuá'ritye'nyijche'en
matɨ'ɨj a'ɨ́ɨmaj tajimí jéehua huatanyínyu'cacuca'.
4 Aj pu'ij ɨ jájtyij ca'nyíin jɨn ta'antɨnyíiche'en;
játya'naj pu tajapuá huatamuɨ'yéenyijche'en.
5 ¡Ajta ɨ jájtyij tɨ ca'nyíin jɨn tyájujhua'naj
a'ɨ́ɨ pu ajta tajapuá huatamuɨ'yéenyijche'en!

6 ¡Che' tyámua' éenye'ej séjre'ej ɨ Tavástara',
ɨ tɨ quee tyu'tá' mej mij taatyátzaanaxɨ'ɨn ɨ jutaméj jɨme'!
7 Tu'ríj huatáta'uj mej mij quee taavívi'
tɨ'ɨj ɨ pína'aj tɨ huatóo'uj mej mij quee jáame'nyij,
a'ɨ́ɨ pu huatyátzaanyixɨj ɨ maj jɨn jaxɨe'va'ca'aj maj taavívi', ityáj tu tyij huatáta'uj.
8 A'ɨ́jna ɨ tɨ taatyáhuɨɨre'ej Tavástara' jimi pu jo'vé'yi'ij,
a'ɨ́jna ɨ tɨ jaatyátaahuaca' ɨ tajapuá tɨ séejre' ajta ɨ cháanacaj.

125

*Dios pu huá'cha'*ɨj a'ɨ́ɨjma ɨ maj jitzán ajtyáma'can
Cuíinarij ɨ maj jɨn huatyáaju'un
1 Capu tyi'tɨ́j je'ej huá'uurej a'ɨ́ɨjma ɨ maj Tavástara' jitze tyí'ca'nyej,
a'yájna tɨ'ɨj ajta ɨ jɨríj Sión tɨ ántyapuaj, a'ɨ́ɨ pu jusén jɨme' séejre'.
2 A'yájna tɨ'ɨj ɨ jɨríj tɨ ataquéetɨme a'ájna a Jerusalén,
a'yaa pu ɨ Tavástara' tyihua'riá'naa ɨ jutyéɨtyeristyamua' ijíij ajta jusén jɨme'.
3 A'ɨ́jna ɨ tɨ quee tyámua' tyí'ijta capu jusén jɨme' tyi'íitaj ja'mej
a'ɨ́jcɨ japua ɨ chuéj Dios tɨ a'ɨ́ɨjma huatá' ɨ jutyéɨtyeristyamua',
na'ríij quee a'ɨ́ɨmaj mu ɨ maj tyeɨ́tyeristyamua'me'en pué'een
huatyóohuisij mej mij je'ej pua'aj huárɨnyij.

4 Tavástara', tyámua' paj tyihuo'tyátoonyij a'ɨ́ɨjma ɨ tyeɨ́tyee maj tyámua' tyi-
tyetyúucha'ɨj,
a'ɨ́ɨjma ɨ tyeɨ́tyee maj tyámua' een ɨ juxɨéjnyu'caa tzajta',
5 ajta a'ɨ́ɨjma ɨ maj juyéj jitze huaju' tɨ quee tyámua' een
a'yaa paj huó'uurej tɨ'ɨj a'ɨ́ɨjma jimi atyojo'ré'nyesij ɨ maj je'ej pua'aj tyityetyúucha'ɨj.

¡Che' tyámua' tyí'eenye' a'ɨ́ɨjma jimi ɨ maj Israel jitze ajtyáma'can!

126

*¡Muáaj paj a'yan tyú'uurej t*ɨ'ij tajimí tyámua' tyá'ra'nyij!
Cuíinarij ɨ maj jɨn huatyáaju'un
1 Tɨ'ɨj ɨ Tavástara' seequéj tyeetyájtoo ɨ Sión,

a'yaa pu to'taséjra cuxáa tyaj tyi'tyámaarasime'en.
2 Aj pu'ij ɨ tatyényij jitze huataséjre
tyej tyij huána'nan tyajta huajíjhua tyatatyámua've'ej;
aj mu mij ɨ maj quee tyá'tzaahuatye' a'yan tyí'xajtaca'aj tɨjɨn:
"¡Tavástara' pu va'cán jɨn tyámua' tyú'ruuj a'ɨ́ɨjma jimi!"
3 A'yaa pu tyi'ja'yájna, Tavástara' pu va'cán jɨn tyámua' tajimí tyú'ruuj,
a'ɨ́j tu jɨn huátatyamua'vej.

4 ¡Tavástara', ajtáhua'aj paj tyu'tá'an tɨ'ij tajimí tyámua' tyá'ra'nyij,
a'yájna tɨ'ɨj seequéj tye'mej tɨpua'aj muaatyéviiyej a'ájna jo'tɨj quee já'tyi'tɨj!
5 A'ɨ́ɨmaj ɨ maj juyíinyej metyi'huaste',
a'ɨ́ɨ mu tyí'cɨɨtyen majta je'en jijhuan a'ɨ́jcɨ jɨme' ɨ maj jutyamua've'ej.
6 Tyij majta móoj juyíinyej ayóotɨsima'aj cústaaj jitze ɨ jatzíj,
a'ɨ́ɨ mu tyí'chuiicaj huaria'cɨɨnyij a'ɨ́jcɨ jɨme' ɨ maj jutyamua've',
majta jéehua jaa'á'sima'aj ɨ tyeríicuj tɨ huácɨɨriaca'.

127

Néijmi'i pu ɨ Tavástara' jitze tyeje'ráma'can
Cuíinarij ɨ maj jɨn huatyáaju'un, Salomón tɨ ja'a'rij
1 Tɨpua'aj ɨ Tavástara' quee ja'ajtaahuaj ɨ chi'ij,
capu tyi'tɨ́j je'ej tyí'huɨɨre' tɨpua'aj metyí'muarɨe'ej ɨ chi'ij maj tyí'ta'huacaa,
tɨpua'aj ɨ Tavástara' quee jacha'ɨɨj ɨ chájta'naj,
capu tyi'tɨ́j je'ej tyí'huɨɨre' maj ixɨe'ria'aj ɨ maj tyí'cha'ɨj.
2 Capu tyi'tɨ́j je'ej tyí'huɨɨre' maj tyí'muarɨe'ej tɨ'ɨj na'aj tye'ré'nyej ɨ xɨcáj 'asta na'aj quee uja'ancájrutyej,
majta je'en tyú'cua'nyij a'ɨ́jcɨ jɨme' maj ca'nyíin jɨn tyu'muárɨej,
tɨ'ɨj ɨ Dios tyihua'tá'caa ɨ maj jimi tyámua' een matɨ'ɨj a'ɨ́ɨmaj móoj tyácu'tzij.

3 A'ɨ́ɨmaj ɨ tayójmua' maj nanɨe'huacaa
a'ɨ́ɨ mu a'ɨ́ɨn pué'een ɨ Tavástara' tɨ jɨn tyámua' tyitaatyátoosij.
4 A'ɨ́ɨmaj ɨ tayójmua' maj nanɨe'huan tyatɨ'ɨj tyooj tyáamua
a'yaa mu een tɨ'ɨj ɨ ɨ'rɨ́j muáca'ra'an jitze a'ɨ́jcɨ ɨ tɨ nyo'sii.
5 ¡Che' huatóotyamua've'en a'ɨ́jna ɨ tyáatɨ' tɨ jéehua a'yan énya'can tyiyójmua'!
Capu tyévi'si' huataséjre'ej a'ɨ́ɨjma jimi ɨ maj jájcha'ɨɨre'
tɨ'ɨj a'ɨ́ɨjma jɨn huatyóohuɨɨre'en a'ɨ́ɨjma jimi ɨ maj tyityatatyíj.

128

*Tyi't*ɨ́j tyej tyámua' naa tya'ancuriáa'sij ɨ Tavástara' jimi
Cuíinarij ɨ maj jɨn huatyáaju'un
1 Huatá'tyamua've' muáaj, mu paj tzáahuatyi'ra'aj jimi tyícha'ɨj ɨ Tavástara'
pajta juyáara' jitze ucáamej.
2 A'ɨ́j paj tyí'cua'nyij tyi'tɨ́j paj jɨn tyu'muárɨej,
puatá'tyamua've'sij ajta tyámua' tye'mej a'jimi.
3 Ajta a'ájna a'chi'táj jo'paj ja'chej,
a'ɨ́ɨj pu a'yan éenye'ej ta'mej tɨ'ɨj ɨ úuvaj tɨ jéehua taca',
majta a'yóojmua', matɨ'ɨj ataráasajra'nyij jo'siaj tyajá'cua'caa,
a'yaa mu éenye'ej muá'ju'un tɨ'ɨj ɨ ítyɨ'rij tɨ jéehua eere'nyaxɨj.
4 A'yaa pu ɨ Tavástara' tyámua' tyeetyátoosij a'ɨ́jcɨ ɨ tyévij tɨ tzáahuatyi'ra'aj jimi tyícha'ɨj.

5 ¡Che' ɨ Tavástara' tyámua' tyimuaatyátoonyij a'ájna ɨmuáj a Sión!

¡Pajta jaaséj tɨ tyámua' tyí'een a'ɨ́ɨjma jimi ɨ maj Jerusalén já'ma'can
a'náj tɨna'aj patɨ'ɨj pana'aj á'tyeeren pajúurij!
6 ¡Che' a'yan atyojo'ré'nyej pej pij huo'séj a'yaaxújmua'!

¡Che' tyámua' tyí'eenye' a'ɨ́ɨjma jimi ɨ maj Israel jitze ajtyáma'can!

129

Tavástara' pu tatá'caa tyaj taxáahuaj séjre'ej
Cuíinarij ɨ maj jɨn huatyáaju'un
1 Jéehua nu nyeríj je'ej pua'aj tyi'huányaxaamujrij
nyatɨ'ɨj nyana'aj tyú'tyamueestariaca'
miche' a'yan tyu'taxáj ɨ maj Israel jitze ajtyáma'can,
2 jéehua nu nyeríj je'ej pua'aj tyi'huányaxaamujrij
nyatɨ'ɨj nyana'aj tyú'tyamueestariaca',
ajta camu nyéetzij tyi'tɨ́j jɨn je'ej náaruj.
3 Mu'ríj tyinaapuéj ɨ nyahuárij jitze a'ɨ́jcɨ jɨme' maj nɨe'tyáavaxɨj,
ajta va'tɨ́j pu ere'séere'ejme jó'nyaj tyajá'puejtyi',
4 ajta a'ɨ́jna ɨ Tavástara', ɨ tɨ tyámua' tyi'tyúucha'ɨj,
a'ɨ́ɨ pu nyajapuáj huatanyúj a'ɨ́ɨjma jimi ɨ maj je'ej pua'aj tyityetyúucha'ɨj.

5 ¡Miche' a'ɨ́ɨmaj huatóotyevi'ra'astaj majta je'en huatóo'uunaj
a'ɨ́ɨmaj ɨ maj jájcha'ɨɨre' ɨ Sión!
6 ¡Miche' a'yan huárɨnyij tɨ'ɨj ɨ tu'píj chi'ij japua tɨ tyé'ejnyinyiij,
matɨ'ɨj quee xu je'ejtzaanaxɨ'ɨn a'ɨ́ɨ pu huatyáhuasij!
7 Tu'píj tɨ quee tyi'tɨ́j huɨɨre' muáca'ra'an jitze
a'ɨ́jcɨ ɨ tyeríicuj tɨ sɨɨre' ajta ja'antyájɨ'quiij;
8 tu'píj tɨ quee a'tɨ́j a'yan tyaataxájta yee:
"¡Tavástara' pu tyámua' tyeetyájtoo!"

Ityáj tu mua'ajmaj tyámua' tyajamuaatyájtoo
a'ɨ́jcɨ jitze ma'can ɨ Tavástara'.

130

Tyiche' ɨ Tavástara' jitze tyú'ca'nyej
Cuíinarij ɨ maj jɨn huatyáaju'un
1 A'ájna jo'tɨj jo'cá'asej a tɨ huápuɨ'ɨj ja'tyácun
a'áa nu muéetzij jimi huatyényuusij, Tavástara'.
2 ¡Huánamuajri', Tavástara', je'ej nyaj a'jimi tyi'tyényuusij!
¡pajta jáanamuaj je'ej nyaj tyi'jíihuaj nyáhuoo muéetzij jimi!

3 Tavástara', Tavástara', tɨpua'aj a' peyóomua'reerej tyi'tɨ́j maj jɨn quee xá'puɨ' huarɨ́j,
¿a'tanyíj pu jooréenyijche'en tɨ'ij júurij huatyá'ɨtzeere'en?
4 Ajta muéetzij tu jimi jatyoonyij pej pij tyitaatú'uunyi',
tyej tyij muaatyátzaahuatye'en.

5 Néijmi'i nu ɨ nyajúuricamej a'ɨ́j jitze tyi'ijchó've' ɨ Tavástara',
nyajta nu ɨ nyúucaria'ra' jitze tyí'ca'nyej.
6 Nyáaj nu ɨ Tavástara' jitze tyi'ijchó've'ej
mequee a'yan a'ɨ́ɨmaj ɨ maj tyí'cha'ɨj tye'ejchó've' tɨ huatapua'rej.
A'yájna matɨ'ɨj ɨ maj tyí'cha'ɨj tye'ejchó've' tɨ huatapua'rej,
7 Tavástara' jimi xu tyu'chó've'en, mua'aj mu siaj Israel jitze ajtyáma'can,

ji'nye a'ɨj pu jitze séejre' ɨ tɨ jɨn taxɨe've' ajta ɨ tyaj jɨn taxáahuaj séjre'ej.
8 ¡A'ɨɨ pu hua' japua huatányuusij tyi'tɨj maj jɨn quee xá'puɨ' huarɨj ɨ Israel maj jitze ajtyáma'can!

131

Tyiche' huatyényuunyij jitzán tyetyi'ca'nyáaj
Cuíinarij ɨ maj jɨn huatyáaju'un, David tɨ ja'a'rij
1 Tavástara', capu ɨ nyaxɨéjnyu'caa tyi'tɨj jɨn óotzaahuatye',
canu nyajta je'ej pua'aj tyihuojó'sej,
canu tyi'tɨj jéehua xɨe've' nusu ɨ tɨ naa tyu'sé'rin
tyi'tɨj nyaj quee púj oorej nyej nyij ja'ancuriá'an.
2 Ajta a'yaa nu een, canu ave'nyuu nyajta quee je'ej rɨcɨj,
a'yaa nu een tɨ'ɨj ɨ unyáaque'ej maj moochán jaatzí'tyej
ajta je'en ɨ náanajra' tyámua' tyé'vi' ɨ jumuáca' jɨme'.
¡A'yaa nu een tɨ'ɨj ɨ unyáaque'ej maj moochán jaatzí'tyej!

3 Mu siaj Israel jitze ajtyáma'can, Tavástara' xu jitze tyi'ijchó've'ej ijíij siajta jusén jɨme'.

132

Tyi'tɨj tɨ ɨ Dios ja'táratziiri' a'ɨjcɨ ɨ David
Cuíinarij ɨ maj jɨn huatyáaju'un
1 Ootámua'reej, Tavástara', a'ɨjcɨ ɨ David
pajta néijmi'i tyi'tɨj tɨ jɨn je'ej tyóomua'tzej,
2 ootámua'reej tyi'tɨj tɨ jɨn tyámua' naa tya'tóoratziiri',
muéetzij jimi, a'ɨjna ɨ tɨ néijmi'i jɨn antyúumua'reej a'ɨjcɨ jimi ɨ Jacob.
3 "Canu nye chi'táj ujo'tyárutyij
canu nyajta huatyáhui'sij nyej nyij huányaso'pe'en,
4 canu ootyácusij
canu nyana'aj cɨɨ tyi'rácusij,
5 nyatɨ'ɨj quee eexúj chi'ij huátyoonyij
a'ɨɨn tɨ'ij ja'a'rij ɨ Tavástara', ɨ tɨ néijmi'i jɨn antyúumua'reej a'ɨjcɨ jimi ɨ Jacob."

6 A'áa tu a Efrata jáanamuajri' maj jatyáxajtasima'aj ɨ tɨ jitzán séejre' ɨ paj jɨn tya'tá'ratziiri',
tyajta je'en a'áa ɨtzitáj yo'tyoj a'áa tɨ ja'ajtyáma'can a Jáar.
7 ¡Tyiche' a'áa jó'ju'un ɨ tyeyúujra' tzajta' ɨ Tavástara'!
¡Tyiche' jimi tyítunutaxɨ'ɨn véjri' jo'tɨj a'ɨɨn ja'ra'ɨɨcajmee!

8 Ájchesij, Tavástara', a'ɨjcɨ jɨme' ɨ tɨ jitzán séejre' ɨ paj jɨn tya'tá'ratziiri',
pajta je'en mujo'vé'me'en a'yájna jo'paj ja'huá'so'pe'en.
9 Miche' tyámua' tyityatóosejrata a'ɨɨmaj ɨ maj a'jimi tyí'huɨɨre',
majta jutyamua've'ej huajíjhua ɨ maj a'jimi tyámua' een.
10 A'ɨj paj ootámua'reej ɨ David, muéetzij tɨ muahuɨɨre',
capáj majúujɨpuan a'ɨjcɨ ɨ rey muáaj paj ja'antyíhuoj.

11 Tavástara' pu tyi'tɨj jɨn tyámua' naa tya'táratziiri' a'ɨjcɨ ɨ David,
a'yaa pu'ij néijmi'i jɨn tya'róo'astej je'ej tɨ tya'táratziiri'.
12 "Séej nu va'cán jɨn tye'entyárujtye'ej muéetzij tɨ jitze eerányesij.
Tɨpua'aj a'yóojmua' ma'rá'astej je'ej nyaj tyi'tɨj jɨn tya'tányaraj
majta a'ɨjcɨ ɨ nyúucarij ɨ nyaj jɨn tyihuá'mua'tyen,
majta je'en a'yan majta huárɨnyij ɨ hua'yojmua' a'ɨɨjma

a'íɨjma pu jitze jusén jɨme' séeria'aj ja'mej ɨ maj jɨn tyu'ta'íjtaj.”

13 ¡Tavástara' pu arí a'ɨ́j antyíhuo ɨ jɨríj Sión tɨ ántyapuaj!
¡A'yaa pu tya'vá'huoo tɨ'ij a'áa ja'huóochejtye'en!
14 “A'íɨ pu ɨ jɨríj a'íɨn pué'een ɨ nyaj jitzán jaxɨe've' nyej jusén jɨme' a'yan séjre'ej,
a'áa nu ja'cháaj na'mej, ji'nye a'yaa pu tyina'ránajchaca'.
15 Jéehua nu tyámua' tyu'tyátoosij a'ɨ́jcɨ ɨ tyaja'muacue'raj
nyajta tyámua' tyihuá'cue'tyej a'íɨjma ɨ maj quee je'ej tyéejviicue'.
16 A'ɨ́j nu tyihuo'tyéchejtye'sij ɨ maj jɨn ja'mua japua huatányuunyij a'íɨmaj ɨ maj ja'mua jimi tyí'huɨɨre'
nyajta nu tyu'tá'sij mej mij jutyamua've'ej muaajíjhuaj ɨ maj jimi tyámua' een.
17 A'áa nu nyij tyu'tá'sij tɨ'ij huataséjre'en ɨ David tɨ jɨn antyúumua'reej.
Nu'ríj ɨ tatzárij tyámua' huáruuj
a'ɨ́j nu nyij jimi jaatyátoosij ɨ rey nyaj nyeríj ja'antyíhuoj.
18 Jéehua nu huápuɨ'ɨj tyévi'si' huo'taséjrataj a'íɨjma ɨ maj jájcha'ɨɨre',
ajta a'ɨ́j nu huápuɨ'ɨj tyámua' naa tyu'taséjrataj.”

133

Je'ej tyej tyaatáchuiicaj ɨ tɨ néijmi'caa jɨn taxɨe've'
Cuíinarij ɨ maj jɨn huatyáaju'un, David tɨ ja'a'rij
1 ¡Xaaséj tɨ naa een ajta tyámua' naa tyihuá'sejratye'
maj ɨ maj ju'ihuáamua' tyámua' naa néemi'ij metyí'tyechajcaj!
2 A'yaa mu een tɨ'ɨj ɨ tɨ naa tyaarɨe'ej
ɨ maj hua'vá'hua'tyee ɨ hua' mu'uj jitze a'íɨjma ɨ tyeyúuj tzajta' maj tyí'huɨɨre'
ajta pu hua'nyeerij jitze hua'cámejra
'asta na'aj quee hua' cɨjpíj jitze tyí'astij.
3 A'yaa pu huasé'rin tɨ'ɨj ɨ tɨ huarɨéenajyi'ij ɨ jɨríj japua Hermón tɨ ántyapuaj,
ajta je'en a'áa ja'rá'iixaj ɨ jɨríj japua Sión tɨ ántyapuaj.
A'áa pu putyajá'rɨcɨj jo'tɨj ɨ Tavástara' ya'ta'ítyacaa
ɨ tɨ jɨn tyámua' tyitaatyátoosij tyej tyij á'tyeevi'in tyajúurij.

134

Che' ɨ Tavástara' tyámua' tyimuaatyátoonyij
Cuíinarij ɨ maj jɨn huatyáaju'un
1 ¡Che'réj, mua'aj mu siaj jahuɨɨre' ɨ Tavástara'!
¡Néijmi'i xu mua'aj tyámua' tyeetyátoonyij ɨ Tavástara',
mu siaj a'úu je'rú'uj ɨ tyeyúujra' tzajta' tɨ'ɨjta huariá'tɨca'rej!
2 ¡Xa'ajméjca'taxɨ' jo'tɨj tyámua' tyejé'een
siajta tyámua' tyeetyátoonyij a'ɨ́jcɨ ɨ Tavástara'!
3 ¡Che' ɨ Tavástara', ɨ tɨ jaatyátaahuaca' ɨ tajapuá tɨ séejre' ajta ɨ cháanacaj,
che' a'íɨn tyámua' tyimuaatyátoonyij a'ájna ɨmuáj jo'tɨj já'sejre' ɨ jɨríj Sión tɨ ántyapuaj!

135

*Je'ej t*ɨ tyi'tɨ́j va'cán jɨn tyu'muárɨej ɨ Dios
1 ¡Alelúuyaj!

Setyu'tatyójtzi're' ɨ tɨ jɨn ántyapuaj ɨ Tavástara',
mua'aj xu tyaatatyójtzi're'en, mu siaj jahuɨɨre',
2 mu siaj a'úu já'sejre' ɨ tyeyúujra' tzajta' ɨ Tavástara',
jo'tɨj ja'rájta'cuaj ɨ tyeyúujra' a'ɨ́jcɨ ɨ taj Dios.
3 Setyu'tatyójtzi're' ɨ Tavástara', ji'nye a'íɨ pu tyámua' een;

jitzán ma'can xu tyu'táchuiicaj, ji'nye a'íɨ pu tyámua' naa tyihuojó'mua'raj.
4 Ji'nye a'ɨ́j pu antyíhuo ɨ Jacob, ajta a'yan jaatamua'aj tɨjɨn Israel,
tɨ'ij a'íɨn pue'éenye'ej já'ra'nyij ɨ tɨ jitzán jéehua juxɨe've'.

5 Nyáaj nu tyámua' naa tyá'mua'reej tɨ ɨ Tavástara' taj Dios
jéetze' va'cán jɨn antyúumua'reej quee sɨ́ɨj tɨ ajta tyi'tɨ́j jɨn antyúumua'reej.
6 Tavástara' pu néijmi'i jɨn a'yan rɨcɨj je'ej tɨ tyi'tɨ́j tyí'xɨe've',
a'yaa pu'uj tána'aj u tajapuá ajta íiyan ɨ cháanacaj japua,
a'yaa pu'uj tána'aj ɨ jájritze' tɨ'ɨj jo'tɨj jo'ca'ástɨmee tyétye' ɨmuáj.
7 Jéetɨrij pu tyítɨsij a'ájna ɨmuáj jo'tɨj jóo'asej ɨ cháanacaj,
ajta tyu'tá'sij mej mij tyóona'axcava'ra'an mej mij jáamua'reej tɨjɨn muaatyéviiyij,
ajta tyu'tá'sij tɨ'ij ajta huatá'aacarej.
8 A'íɨ pu a'íɨn pué'een ɨ tɨ a'ɨ́j jɨn tyihuo'puéj ɨ tɨ hua'antyipua'rityej
a'íɨjma ɨ hua'yojmua' ɨ maj anáatya'aj muaanánɨe'huaca' a'áa maj já'chajca'aj a Egipto
majta ɨ huá'ya'muaj ɨ maj majta anáatya'aj huanánɨe'huaca'.
9 A'ájna jo'tɨj jɨ'ríj jo'huáxɨejnyu'caa ɨ Egipto,
a'áa pu jaata'ítyaca' ɨ tɨ jɨn naa huasé'rin
a'ɨ́jcɨ jimi ɨ tɨ va'cán jɨn antyúumua'reej majta ɨ maj jimi tyí'huɨɨre'.
10 Mui'caa pu ɨ chájta'naj a'ɨ́j jɨn tyihuo'puéj ɨ maj jɨn antyipuá'riaca',
ajta huo'cuij a'íɨjma ɨ maj rey jɨn tyityetyú'uuca'aj ɨ maj jéehua uhuácaca'nye'ej:
11 a'ɨ́jcɨ ɨ Sihón, rey tɨ jɨn tyi'tyávaaca'aj a'íɨjma jimi ɨ amorreo,
a'ɨ́jcɨ ɨ Og, rey tɨ jɨn tyi'tyávaaca'aj a'ájna a Basán,
ajta néijmi'caa ɨ maj rey jɨn tyityetyú'uuca'aj a'ájna a Canaán,
12 ajta ɨ tyihua'chuéj a'íɨjma ɨ maj rey jɨn tyityetyú'uuca'aj
a'íɨjma pu huatá' mej mij a'íɨmaj tya'ancuriáan ɨ tyeɨ́tyeristyamua'me'en Israel maj jitze ajtyáma'can.

13 Tavástara', jusén pu jɨn séejre' ɨ paj jɨn ántyapuaj;
jusén jɨme' mu muamua'réeriaj mua'mej.
14 Tavástara' pu tyámua' tyihua'xa'puɨ'ɨntari'tze'en ɨ jutyéɨtyeristyamua';
a'íɨ pu hua'cu'vej a'íɨjma ɨ maj jahuɨɨre'.
15 Ɨ hua' sáanturistyamua' a'íɨjma ɨ maj quee tyá'tzaahuatye' ooroj mu jɨn taavijhua majta pláataj,
tyi'tɨ́j pu'uj tyi'pué'een tyáatɨ' tɨ jumuáca' jɨn hua'taahuaj.
16 Mua'ancáatyenyij, ajta camu púj oorej maj tyu'taxáj,
mua'ajrɨ'ɨjsíjmee, ajta camu atanyéjnye',
17 mua'ajtanaxɨéejmee, ajta camu iityanamuáarajmee,
¡capu na'aj júuricamej hua' jitze séejre'!
18 A'yaa mu'uj támana'aj een matɨ'ɨj ɨ sáanturij
a'íɨmaj ɨ maj hua'taahuaj
majta ɨ maj a'íɨjma jimi tyá'tzaahuatye'.

19 Mu siaj Israel jitze ajtyáma'can, setyu'tatyójtzi're' ɨ Tavástara';
mu siaj tyí'huɨɨre' ɨ tyeyúuj tzajta', setyu'tatyójtzi're' ɨ Tavástara';
20 siajta mua'aj levíitaj, setyu'tatyójtzi're' ɨ Tavástara',
mua'aj mu siaj tzáahuatyi'ra'aj jimi tyícha'ɨj ɨ Tavástara', setyu'tatyójtzi're'.
21 ¡Miche' tyaatatyíjtzi're'en a'ájna a Sión
a'ɨ́jna ɨ Tavástara', ɨ tɨ a'áa ja'chej a Jerusalén!

¡Alelúuyaj!

136

*Ɨ Dios t*ɨ jusén jɨme' hua'xɨe've' a'ɨ́ɨjma ɨ maj Israel jitze ajtyáma'can
1 Setyu'tatyójtzi're' ɨ Tavástara', ji'nye a'ɨ́ɨ pu tyámua' een,
ji'nye capu a'náj antyipua'rij ɨ tɨ jɨn taxɨe've'.
2 Setyu'tatyójtzi're' ɨ Dios tɨ néijmi'caa tyí'ijtye' ɨ dioosij,
ji'nye capu a'náj antyipua'rij ɨ tɨ jɨn taxɨe've'.
3 Setyu'tatyójtzi're' ɨ hua' Vástara' ɨ maj tyi'tɨ́j jɨn tyityetyu'uj,
ji'nye capu a'náj antyipua'rij ɨ tɨ jɨn taxɨe've'.
4 A'ɨ́jcɨ ɨ tɨ a'ɨ́ɨ na'aj va'cán jɨme' tyámua' tyí'uurej,
ji'nye capu a'náj antyipua'rij ɨ tɨ jɨn taxɨe've'.
5 A'ɨ́jna ɨ tɨ jaatyátaahuaca' ɨ tajapuá tɨ séejre' a'ɨ́jcɨ jɨme' ɨ tɨ jéehua tyu'yí'tɨn,
ji'nye capu a'náj antyipua'rij ɨ tɨ jɨn taxɨe've'.
6 A'ɨ́jcɨ ɨ tɨ tyámua' jáaruuj ɨ chuéj ɨ jájtyij japua,
ji'nye capu a'náj antyipua'rij ɨ tɨ jɨn taxɨe've'.
7 A'ɨ́jcɨ ɨ tɨ jaatyátaahuaca' ɨ xɨcáj ajta ɨ máxcɨrɨe',
ji'nye capu a'náj antyipua'rij ɨ tɨ jɨn taxɨe've':
8 ɨ xɨcáj, tɨ'ij tújca jɨn huányeeri'cɨj,
ji'nye capu a'náj antyipua'rij ɨ tɨ jɨn taxɨe've',
9 ɨ máxcɨrɨe' ajta ɨ xú'ra'vetyee, mej mij tɨ́ca' jɨn huányeeri'cɨj,
ji'nye capu a'náj antyipua'rij ɨ tɨ jɨn taxɨe've'.
10 A'ɨ́jna ɨ tɨ tyaapuéj ɨ hua'yoj tɨ anaquéej huanɨe'huaca' a'áa maj já'chajca'aj a Egipto,
ji'nye capu a'náj antyipua'rij ɨ tɨ jɨn taxɨe've'.
11 A'ɨ́jna ɨ tɨ hui'rájtoj a'ɨ́ɨjma ɨ maj Israel jitze ajtyáma'can a'ájna a Egipto,
ji'nye capu a'náj antyipua'rij ɨ tɨ jɨn taxɨe've';
12 a'ɨ́jcɨ jɨme' tɨ huataméjca'taca' ɨ jumuáca' jɨme' tɨ néijmi'i jɨn putyí'uurej,
ji'nye capu a'náj antyipua'rij ɨ tɨ jɨn taxɨe've'.
13 A'ɨ́jna ɨ tɨ hua'puaquéj jájsɨɨ ɨ jájrij tɨ po'vij,
ji'nye capu a'náj antyipua'rij ɨ tɨ jɨn taxɨe've'.
14 A'ɨ́jna ɨ tɨ huo'ta' maj antácɨɨnyej ɨ jájritze' a'ɨ́ɨmaj ɨ maj Israel jitze ajtyáma'can,
ji'nye capu a'náj antyipua'rij ɨ tɨ jɨn taxɨe've'.
15 A'ɨ́jna ɨ tɨ ja'vá'naj a jájritze' tɨ po'vij a'ɨ́jcɨ ɨ tɨ va'cán jɨn tyí'ijta a'ájna a Egipto ajta ɨ xantáaru'ustyamua'mua',
ji'nye capu a'náj antyipua'rij ɨ tɨ jɨn taxɨe've'.
16 A'ɨ́jna ɨ tɨ jutyéɨtyeristyamua' jo'ví'tɨj a'ájna jo'tɨj quee já'tyi'tɨj,
ji'nye capu a'náj antyipua'rij ɨ tɨ jɨn taxɨe've'.
17 A'ɨ́jna ɨ tɨ mui'caa antyipua'rityej ɨ maj va'cán jɨn tyityetyú'uuca'aj rey jɨme',
ji'nye capu a'náj antyipua'rij ɨ tɨ jɨn taxɨe've'.
18 A'ɨ́jna ɨ tɨ huo'cuij ɨ maj rey jɨn tyityetyú'uuca'aj majta jéehua uhuácaca'nye'ej,
ji'nye capu a'náj antyipua'rij ɨ tɨ jɨn taxɨe've'.
19 A'ɨ́jcɨ ɨ Sihón, rey tɨ jɨn tyi'tyávaaca'aj a'ɨ́ɨjma jimi ɨ amorreo,
ji'nye capu a'náj antyipua'rij ɨ tɨ jɨn taxɨe've',
20 a'ɨ́jcɨ ɨ Og, rey tɨ jɨn tyi'tyávaaca'aj a'ájna a Basán,
ji'nye capu a'náj antyipua'rij ɨ tɨ jɨn taxɨe've'.
21 A'ɨ́jna ɨ chuéj tɨ huo'riáa' ɨ rey maj tyi'tachuéjca'aj,
ji'nye capu a'náj antyipua'rij ɨ tɨ jɨn taxɨe've',
22 ajta je'en a'ɨ́ɨjma tyu'tá' mej mij a'ɨ́ɨmaj tya'ancuriáan ɨ Israel maj jitze ajtyáma'can,
ji'nye capu a'náj antyipua'rij ɨ tɨ jɨn taxɨe've'.
23 A'ɨ́jna ɨ tɨ ta'tamuá're'rii tyatɨ'ɨjtá á'viicue'ria'aj,
ji'nye capu a'náj antyipua'rij ɨ tɨ jɨn taxɨe've'.
24 A'ɨ́jna ɨ tɨ tajapuá huatányuusij a'ɨ́ɨjma jimi ɨ maj tájcha'ɨɨre',
ji'nye capu a'náj antyipua'rij ɨ tɨ jɨn taxɨe've'.

25 A'ɨ́jna ɨ tɨ tyihuá'cue'tyej ɨ tyeɨ́tyee ajta a'ɨ́ɨjma ɨ tyi'tyán maj tyityaacɨ́'ɨj,
ji'nye capu a'náj antyipua'rij ɨ tɨ jɨn taxɨe've'.
26 ¡Setyu'tatyójtzi're' ɨ Dios tajapuá tɨ já'sejre',
ji'nye capu a'náj antyipua'rij ɨ tɨ jɨn taxɨe've'!

137

Véjri' a'ájna ɨ játya'naj jitze tɨ a'yan ántyapuaj tɨjɨn Babilonia

1 A'áa tu véjri' ja'ajtyequeetɨma'aj ɨ játya'naj jitze a'áa tyeje'ejtyáma'can a tɨ a'yan tyaja'rájtyapuaj tɨjɨn Babilonia
tyátayiinyaca'aj tyatɨ'ɨjtá a'ɨ́j ootámua'reej ɨ Sión.
2 Tyajta a'ɨ́jcɨ jitze ɨ tɨ huá'uuj álamo tɨ huatóomua'aj a'áa tɨ ja're'vej a'chájta'
a'ɨ́j tu jitze antyaja'cávihuaaj ɨ tyí'tacanaaj.
3 A'ájna, a'ɨ́ɨmaj ɨ maj a'áa tojo'jájpua mataavívi'raj,
a'ɨ́ɨmaj ɨ maj néijmi'i tyitu'huáari'ri',
a'ɨ́ɨ mu tahuaviiraca'aj tyej tyij tatyámua've'ej tyetyu'táchuiicaj,
¡tyej tyij a'ɨ́j tyu'táchuiicaj ɨ chuíicarij a'áa tɨ tyajá'ma'can a Sión!

4 ¿Nyi ityáj tyetyu'táchuiicaj ɨ Tavástara' tyi'chuiicarij
a'ɨ́jcɨ japua ɨ chuéj jo'maj je'ej pua'aj já'rɨcɨj?
5 ¡Tɨpua'aj muéetzij nyamojo'hua'xɨn, Jerusalén,
che' ɨ nyamuáca' huatyáahuaj ɨ nyamuáca'ta' tɨ pujmua'!
6 ¡Che' ɨ nyenyanúu arávi'taxɨ'ɨn yujtyí pujmua'
tɨpua'aj nye quee muéetzij mo'támua'ree,
tɨpua'aj pequee muáaj Jerusalén a'ɨ́ɨn pué'eenye'
ɨ nyaj jɨn jéehua nyetyamua've'!

7 Tavástara', huo'támua'ree a'ɨ́ɨjma ɨ maj a'yan hua'tamuá'muaj tɨjɨn edomitas,
a'ájna matɨ'ɨj huatyéenyo'sej ɨ Jerusalén maj ja'chej, a'ɨ́ɨ mu a'yan tyí'xajtaca'aj tɨjɨn:
"¡Xaatyú'uunaj, siajta xu néijmi'i huatyú'uunaj ɨ tɨ atátaavijhuaj ɨ chájta'naj jitze!"

8 ¡Muáaj, Babilonia, muáaj paj huatyú'uunyi'huaj!
¡Che' huatóotyamua've'en a'ɨ́jna ɨ tɨ mua'antyipuá'ritye'sij
ji'nye muáaj paj tyojo'rɨej!
9 ¡Che' huatóotyamua've'en a'ɨ́jna ɨ tɨ hua'vivi'ran ɨ a'tɨ'ríiramua'
ajta je'en huo'tyátzaanaxɨ'ɨn ɨ tyetyéj japua!

138

Je'ej tyaj tyityeetyényuunyij ɨ Tavástara' jimi tyej tyij tyaatatyójtzi're'en
David tɨ ja'a'rij

1 Nyetyimuatatyójtzi're'ej, Tavástara', néijmi'i ɨ nyaxɨéjnyu'caa jɨme';
nyajta muéetzij jimi tyu'táchuiicaj a'ɨ́ɨmaj metyi'séeracaj ɨ maj muéetzij muahuɨɨre'.
2 A'áa nu pujmua' ja'ajtunutaj jo'tɨj jo'tyéjvee a' tyeyúuj
nyej nyij tyimuaatatyójtzi're'en a'ɨ́jcɨ jɨme' paj nyaxɨe've' ajta ɨ tɨ muéetzij jimi jɨ'ré'can jɨme',
ji'nye muáaj paj jaataséjrataca' ɨ paj jɨn ántyapuaj pajta a'nyúucaa
néijmi'que' tɨ'ɨj na'aj pua'máj tyí'sejre'.
3 Nyatɨ'ɨj muéetzij jimi huatyéenyuj, muáaj paj náanamuajri',
pajta jéetze' ca'nyíjra'aj naatá'.

4 Néijmi'i mu tyimuaatatyójtzi're'ej a'ɨ́ɨmaj ɨ maj tyí'ijta ɨ cháanacaj japua
matɨ'ɨj jáanamuaj tyi'tɨ́j paj jɨn tya'tá'ratziiri'.

5 A'ɨɨ mu tyaatatyójtzi're'ej ɨ Tavástara' a'ɨjcɨ jɨme' je'ej tɨ a'ɨɨn tyu'ta'ɨjtaca',
ji'nye va'tɨj pu séejre' ɨ Tavástara' tɨ jɨn naa huasé'rin.
6 Tyij ajta ɨ Tavástara' jútye' ɨmuáj já'sejre',
a'ɨj pu jitze rányeej ɨ tyévij tɨ quee óotzaahuatye',
ajta a'ɨmuáj já'sejre' a'ɨɨjma jimi ɨ maj óotzaahuatye'.

7 Tɨ'ɨjta je'ej pua'aj nye jimi tyí'rɨjcaj,
muáaj paj nyecha'ɨɨj puá'mej nyej nyij nyooj júurij;
muáaj paj uyo'ta'ítyij ɨ paj jɨn néijmi'i putyí'uurej pajta nyajapuáj huatányuusij
a'ɨjcɨ jimi ɨ maj jɨn nyajaaxɨejvi' a'ɨɨmaj ɨ maj nyéjcha'ɨɨre'.
8 ¡Tavástara' pu néijmi'i jɨn tyámua' tyí'uurej
tyi'tɨj tɨ arí nye jimi a'yan tyu'taxájtaca'!
Tavástara', jusén jɨme' pu séejre' ɨ paj jɨn taxɨe've';
¡capáj jataxá'huata'an tyi'tɨj paj períj jɨn uhuatyé'chej!

139

Dios pu néijmi'i tyí'mua'reej

ɨ tɨ a'ɨjna jɨn antyúumua'reej je'ej maj tyu'táchuiicaj. Chuíicarij David tɨ ja'a'rij
1 Tavástara', muáaj paj períj naatyéesej pajta tyámua' tyí'nyamua'tyej,
2 muáaj paj néijmi'i mua'reej je'ej nyaj tyi'tyínyecha'ɨj,
tyij pajta a'ɨmuáj já'sejre' muáaj paj jamua'reej je'ej nyaj tyí'mua'tzej.
3 Muáaj paj jamua'reej jó'nyaj jooméj nusu jó'nyaj nyeríj je'ré'nyej,
¡néijmi'i paj mua'reej tyi'tɨj nyaj je'ej uurej!
4 Capu eexúj ɨ nye tyenyij jitze séejre' je'ej nyaj tyu'taxájtaj,
pajta muáaj, Tavástara' papu'ríj jamua'reej.
5 Néijmi'que' paj períj nyeria'naj;
muáaj paj nye jitze rámejca'aj.
6 Capu nye jitze séejre' ɨ nyaj jɨn néijmi'i tyu'yí'tɨhua'an,
¡huápuɨ'ɨj pu nyetyesi'huaritye' nyej nyij yo'itéej ná'ra'nyij!

7 ¿Nyi je'ej tyíɨ'rij nyej nyij ɨmuáj je'ej huárutyej, a'ɨjcɨ jimi ɨ júuricama'ra' ɨ Dios?
¿Ji'nye yaa pujmua' naatánya'uunaj, nyej nyij a'ɨmuáj já'sejria'aj muéetzij jimi?
8 Tɨpua'aj jútye' ɨmuáj nyajra'nyij nyej nyij tajapuá já'sejria'aj;
a'áa paj muáaj já'sejre',
na'ríij tyétye' ɨmuáj anyo'cájrutyej ɨ chuéj tzajta',
a'áa paj pajta muáaj já'sejre';
9 Na'ríij naatará'ra'an a'ájna pujmua' jo'tɨj ɨ xɨcáj jé'ejnyinyiij,
na'ríij a'áa jé'ta' nya'huányechejtye'en ɨ jájritze' a'áa tɨ ajta já'sejre' a xɨcáj tɨ jé'e-
jnyinyiij,
10 a'áa pu ajta a'muáca' nyecha'ɨɨj ja'mej;
muáaj paj a'muáca' jɨn quee naatátoosij.
11 Tɨpua'aj a'yan nyetyi'mua'tzej nyaj a'áa jo'tyénya'avaaj jo'tɨj jo'tɨca',
na'ríij tɨca'rij huatyóotaahuaj ɨ tatzárij tɨ nye jitze séejre',
12 capu ɨ tɨca'rij muéetzij jimi naatyá'avaataj,
ajta ɨ tɨca'rij a'yan tyo'tátaasij tɨ'ɨj ɨ tújca'rij.
¡A'ɨjna ɨ tɨca'rij ajta ɨ tatzárij muéetzij jimi mu juxa'aj mana'aj een!

13 Muáaj paj a'ɨɨn pué'een ɨ tɨ néijmi'i ɨ nye tyévira' huatyátaahuaca';
muáaj paj naatyátaahuaca' jucáara' jitze ɨ náanaj.
14 Nyetyi'muatyojtzi're' ji'nye tyámua' nu tyo'taséj,
ji'nye naa pu tyu'sé'rin muáaj paj tyú'taahuaca'.

¡A'ɨ́j nu tyámua' naa tyí'mua'reej!
15 Ajta quee a' jimi aviitzi'huaca'aj ɨ nye tyévira' tɨ'ɨj huave'sej
nyatɨ'ɨj nyáaj avíitzij jɨn tyátaavijhuasime'ej,
nyatɨ'ɨj tyátaavijhuasime'ej a'ájna jo'tɨj quee jáaɨ'rij tɨ a'tɨ́j jaaséj.
16 Mua' jɨ'síj pu jaaséj tɨ'ɨj ɨ nye tyévij tyóotaahuasime'ej,
néijmi'i pu arí a'yan tyé'yu'si'huaca'aj a'yu'xaa jitze.
Pajta jaataxájtaca' a'chu nyaj pua'an xɨcáj á'tyeeren nyajúurij
nyatɨ'ɨj quee eexúj séej xɨcáj a'tyéevi'caj.

17 Nyaj Dios, huápuɨ'ɨj pu naa na'séjratye' je'ej paj tyí'mua'tzej;
ajta quee a'náj tye'entyipuá'rij je'ej paj muáaj tyí'muarɨe'.
18 Tɨpua'aj nyáaxɨe've'ej nyaj jaatyé'iten, jéetze' pu mue'tɨ́j ja'mej quee ɨ séj a'áa tɨ ja'ajtyájcaj a jájrij tɨ ja'vá'asej;
ajta tɨpua'aj pu nyana'aj néijmi'i tyu'tyé'iten, nyóoche' nu ajamuán séeria'aj na'mej.

19 Nyaj Dios,
huáari'ri' ɨ huá'juuricamej a'ɨ́ɨjma ɨ maj je'ej pua'aj tyityetyúucha'ɨj
pajta a' ɨmuáj huojóohua'xɨj nye jimi ɨ maj tyí'tyacui'caa,
20 pajta a'ɨ́ɨjma ɨ maj muéetzij je'ej pua'aj tyí'muaxaj
majta cha'mana'aj tyi'tɨ́j jɨn a'jimi rányuuj.

21 Tavástara', ¿nyi nye quee nyajta hua'xana've' a'ɨ́ɨjma ɨ maj muéetzij muájcha'ɨɨre'
nyajta quee hua'xɨe've' a'ɨ́ɨjma ɨ maj a'jimi rányuuj?
22 ¡Néijmi'i nu ɨ nyajúuricamej jɨn hua'xana've'!
¡A'yaa nu tyihuá'xaj tɨjɨn nyaj hua'ajcha'ɨɨre'!

23 Nyaj Dios, naatyéesej ɨ nyatzájta', pata'aj jáamua'tyij ɨ nyaxɨéjnyu'caa;
tyámua' paj tyinaatyéesej, pata'aj jáamua'reej je'ej nyaj tyí'mua'tzej,
24 naaséj tɨpua'aj a'ɨ́j jitze nu'cáame'en ɨ juyéj tɨ je'ej pua'aj een,
pajta je'en a'ɨ́j jitze nu'cájuyetyej ɨ tɨ jusén jɨme' séejre'.

140

Je'ej tyaj tyityeetyényuunyij tɨ'ij ɨ Dios taatyáhuɨɨre'en
ɨ tɨ a'ɨ́jna jɨn antyúumua'reej je'ej maj tyu'táchuiicaj. Chuíicarij David tɨ ja'a'rij
1 Tavástara', pata'aj nyajapuáj huatányuunyij a'ɨ́ɨjma jimi ɨ maj je'ej pua'aj tyi-tyetyúucha'ɨj;
pajta naatyécha'ɨɨn a'ɨ́ɨjma jimi ɨ maj ucóonyo'se've',
2 a'ɨ́ɨjma jimi ɨ maj tyámua' ju'uurej mej mij tyi'tɨ́j je'ej pua'aj huá'uurej
majta a'náj tɨna'aj junyo'si'tye'ej.
3 Hua' nyanúu pu antyipityíijmee, a'yájna tɨ'ɨj ɨ cú'cu'uj tyí'nyanuu,
ajta ɨ maj jɨn tyí'xaj a'yaa pu een tɨ'ɨj ɨ cú'cu'uj tyi'hua've'rij.
4 Tavástara', náacha'ɨj a'ɨ́ɨjma jimi ɨ maj je'ej pua'aj rɨcɨj,
náacha'ɨj a'ɨ́ɨjma jimi ɨ maj junyo'si'tye'ej,
ɨ maj tyi'tɨ́j je'ej tyí'xa'puɨ'ɨntare' nyej nyij nyáaj eeriá'ɨtzen.
5 A'ɨ́ɨmaj ɨ maj óotzaahuatye' a'ɨ́ɨ mu tyi'tɨ́j jɨn nyacuanamuaj,
majta meríj tyámua' tyú'ruuj ɨ maj jɨn naatyéevi' majta je'en naatyájɨ'que'en,
a'áa mu meríj tyámua' ja'huooruj jó'nyaj jo'ré'nyinyiij.

6 A'yaa nu nyeríj tyaaté'exaa ɨ Tavástara' tɨjɨn: “Muáaj paj nyaj Dios pué'een,
¡náanamuajri', je'ej nyej nyáaj a' jimi jéehua tyá'huoo!

7 Tavástara', Tavástara', nyaj japua paj huatányuunyij mu paj néijmi'i jɨn antyía'-
mua'reej,
muáaj paj jacha'ɨj ɨ nyaj mu'uj a'ájna jo'maj já'nyo'se'.”

8-9 Tavástara', capáj tyi'tá'care'en tɨ'ij a'yan tyá'ra'nyij je'ej tɨ a'ɨ́ɨn tyá'xɨe've' ɨ tɨ je'ej
pua'aj rɨcɨj;
capáj tyi'tá'care'en tɨ a'yan atyojo'ré'nyinyiica'an je'ej tɨ arí a'ɨ́ɨn tyaaxá'puɨ'ɨntarej.
A'ɨ́ɨmaj ɨ maj nyájnaamuaj a'ɨ́ɨ mu nye jimi eecámu'vajra,
che' a'ɨ́ɨjma japua rájvetyij ɨ maj jɨn jaxɨe've' mej mij nyéetzij je'ej pua'aj náa'uurej.
10 Che' a'ɨ́ɨjma japua rávatzɨj ɨ tɨ'ɨxcuáa tɨ a'táatɨmee,
miche' a'áa huaja'tyáhua'xɨj jo'tɨj ja'tyácucu'un, jo'maj quee che' a'náj je'tácɨɨnyij.
11 Che' quee a'yan séjre'ej ɨ cháanacaj japua a'ɨ́jna ɨ tɨ tyí'hue'tacaa,
che' ɨ tɨ je'ej pua'aj een jaatamuáritye'en a'ɨ́jcɨ ɨ tɨ ucóonyo'se've' ajta je'en jo'puá'ri-
tye'en.

12 Nyáaj nu jamua'reej tɨ ɨ Tavástara' já'xa'puɨ'ɨntari'tze'en a'ɨ́jcɨ ɨ tɨquee je'ej
tyéejviicue'
ajta japuan huatányuusij a'ɨ́jcɨ ɨ tɨ quee je'ej jájtyoovej.
13 A'ɨ́ɨmaj mu ɨ tyétyacaa maj tyámua' tyityetyúucha'ɨj tyimuaatatyójtzi're'ej;
¡majta a jimi júurij muá'ju'un ɨ tyeɨ́tyee maj tyámua' tyityaajú'!

141

Nyáaj nu muéetzij jitze rányeej

Chuíicarij David tɨ ja'a'rij
1 Muéetzij jimi nu huatyényuusij, Tavástara', ¡jiye'tzín paj mujo'vé'me'en!,
¡huánamuajri' ɨ nyenyúucaa nyatɨ'ɨjta muéetzij jimi huatyényuunyij!
2 Che' a'yan eenye' ɨ nyaj jɨn huatyényuusij a jimi tɨ'ɨj ɨ ɨ́ɨjcua,
ajta ɨ nyaj a' jimi ajméjca'taxɨ'ɨn, a'yájna tɨ'ɨj chúmua' maj a'jimi tyu'támu'vejritaj.

3 Tavástara', muáaj paj tyámua' tyéecha'ɨɨn je'ej nyaj tyu'taxájtaj;
tyámua' paj tyináacha'ɨɨn nyatɨ'ɨjta tyí'xajtaj.
4 Capáj tyi'tá'care'en nyej nyij a'ɨ́j jitze tyi'riá'mua'sime'en ɨ tɨ quee xá'puɨ',
capáj tyi'tá'care'en nyej nyij je'ej pua'aj tyi'tyínyecha'ɨɨj
nusu nyej nyij a'ɨ́ɨjma jamuán tyí'cua'ajcaj ɨ maj je'ej pua'aj tyityetyúucha'ɨj.

5 A'yaa pu tyí'xa'puɨ' tɨ puéjtzij naata'an a'ɨ́jna ɨ tyévij tɨ tyámua' tyi'tyúucha'ɨj,
che' ajta ɨ tɨ naa curiá'rɨe' nyejtya'xɨ'ɨn.
Néijmi'i nu a'ɨ́j tya'ancuriáa'sij,
tyij ajta nye jimi je'ej pua'aj tyí'rɨjcaa, muéetzij jimi nu huatyényuusij.
6 A'ɨ́ɨmaj ɨ maj tyihuá'ijtye' ɨ maj je'ej pua'aj rɨcɨj a'ɨ́ɨjma mu puéjtzij huo'tá'sij,
majta je'en jaséjran nyej nyáaj tyámua' eenye' tyí'xajtaca'aj.
7 Tyihuá'carij pu a'áa tyojo'je'estɨ́ma'aj ja'mej jo'maj tyityajá'ava'tacaa,
a'yájna tɨ'ɨj chóota' maj metyo'íicha'ajra'nyij.

8 Tavástara', Tavástara', nyáaj nu muéetzij jitze rányeej.
Muéetzij jimi nu jahuoo paj naatyáhuɨɨre'en: capáj manúujɨpuan.
9 Pajta nyajapuáj huatányuunyij tyi'tɨ́j maj jɨn jaxɨe've' maj náacuanamuaj;
pajta nyajapuáj huatányuunyij a'ɨ́ɨjma jimi ɨ maj je'ej pua'aj tyityetyúucha'ɨj.
10 Miche' a'ɨ́ɨmaj a'ɨ́jna jɨn huavívi'ri'huaj ɨ maj tyámua' jáaruuj,
ajta nyáaj nyiche' nyooj huame'en.

142

Muáaj paj a'ɨ́ɨn pué'een ɨ nyaj jitzán huatyényahuɨɨre'ej

Je'ej tɨ tyihuo'muá'tyej ajta je'ej tɨ tyu'tyéenyuj a'ɨ́jna ɨ David, tɨ'ɨj tyásta'naj jitze je'rácatyii

1 Ca'nyíin nu jɨn jahuoo ɨ Tavástara' jimi,
ca'nyíin nu jɨn jahuaviij tɨ'ij a'ɨ́ɨn ná'ancu'vaxɨ'.
2 A'ɨ́j nu jimi jaataséjrataj tyi'tɨ́j nyaj jɨn nyenyuuste',
a'ɨ́j nu jimi jaataséjrataj tyi'tɨ́j nyaj jɨn je'ej tyé'nyamua'tzej
3 nyatɨ'ɨjta huápuɨ'ɨj quee je'ej tyéejtyoove'en.

Tavástara', muáaj paj jamua'tyej ɨ nyaj juyéj,
a'ɨ́jcɨ ɨ juyéj nyaj jitzán huaméj,
a'áa mu tyi'tɨ́j tyámua' jó'ruuj mej mij naatyéevi'.
4 Nyajta a'áa jóonyeerij a' nyamuáca'ta' pujmua'
ajta quee a'tɨ́j aja've'mej tɨ'ij naatáhuɨɨre'en.
¡Capu ma' a'tɨ́j tɨ'ij nyajapuáj huatányuunyij!
¡Capu ma' a'tɨ́j nyej nyáaj jitzán juxɨé'va'aj!

5 Muéetzij jimi nu huatyényuusij, Tavástara',
A'yaa nu nyij tyí'mua'ixaatye' tɨjɨn: "Muáaj paj a'ɨ́ɨn pué'een ɨ nyaj jitzán huatyényahuɨɨre'ej;
muáaj papu'uj a'ɨ́ɨn pué'een ɨ tɨ nye jimi séejre' ijíij nyej nyooj júurij."
6 Huánamuajri' je'ej nyaj a'jimi tyá'huoo,
ji'nye canu che' nyaca'nyej yényesejre',
Nyajapuáj paj huatányuunyij a'ɨ́ɨjma jimi ɨ maj nyamuaritye',
ji'nye jéetze' mu a'ɨ́ɨmaj uhuácaca'nye' nyequee nyáaj.
7 Pata'aj nɨi'rátoonyij a'yújna jó'nyaj je'tyánami'
nyata'aj nyij nyáaj tyimuaatatyójtzi're'en.
A'ɨ́ɨ mu mij nyej jimi atahuíistɨra'aj ɨ tyeɨ́tyee maj quee tyi'tɨ́j jɨn á'ɨtzeere'
tɨpua'aj perij muáaj tyámua' tyinaatyátoonyij.

143

Muéetzij jimi nu nyerij tyu'tyáaca'an

Chuíicarij David tɨ ja'a'rij

1 Tavástara', huánamuajri' je'ej nyaj a' jimi tyi'tyényuusij,
tyámua' paj tyáanamuaj je'ej nyaj tyá'huoo.
¡Pajta naatájeevej, ji'nye muáaj paj tyámua' een pajta quee tyi'tɨ́j jɨn á'ɨtzeere'!
2 Capáj jahuaviiraj tɨ'ij jaataxáj tyi'tɨ́j tɨ jɨn quee xá'puɨ' huarɨ́j a'ɨ́jna ɨ tɨ muéetzij muahuɨɨre',
ji'nye néijmi'i mu muéetzij jimi á'ɨtzeere'.

3 A'ɨ́ɨmaj mu nyamuaritye' ɨ maj nyéjcha'ɨɨre',
majta chóota' merij naatzíinajraa,
ca'nyéjrij mu jɨn nye'ijtye' nyej nyij a'áa ja'chajca jo'tɨj jo'tɨ́ca',
a'yájna matɨ'ɨj ɨ maj merij á'tyeej maj huácuij.
4 Huápuɨ'ɨj nu quee che' je'ej tyéejtyoovej,
ajta ɨ nyaxɨéjnyu'caa quee che' je'ej jájtyoovej.
5 Nyáamua'ree je'ej tɨ jájcuaj tyí'eenye'ej,
nyajta a'ɨ́j jitze tyí'mua'tzej je'ej paj muáaj tyu'muárɨej.
6 Muéetzij jimi nu ajméjca'taxɨ'ɨj,
muéetzij jimi nu jaxɨe've' nyaj huaye'en, a'yájna tɨ'ɨj ɨ chuéj tɨ huáchij.

7 Tavástara', ¡ca'nácan paj naatájeevej,
ji'nye canu che' tyámua' tya'tányuuvej!
Capáj nye jimi ajtáyi'can,
ji'nye a'yaa nu éenye'ej na'mej matɨ'ɨj ɨ muɨ'chítyee.
8 Tɨ'ɨjta íiya' putyi'rɨjcáj muáaj paj no'támua'reeritzi'tye'en ɨ paj jɨn nyaxɨe've',
ji'nye muéetzij nu nyeríj jitze tyu'tyáaca'an.
Muáaj paj no'támua'reeritzi'tye'en je'ej nyaj tyi'tyínyecha'ɨj,
ji'nye muéetzij jimi pu já'ma'can tyi'tɨ́j nyaj a'yan tyí'xɨe've'.
9 Nyajapuáj paj huatányuunyij, Tavástara', a'ɨ́ɨjma jimi ɨ maj nyéjcha'ɨɨre',
ji'nye muéetzij jimi nu jahuoo paj naatyáhuɨɨre'en.
10 Náamua'tyej nyej nyij a'yan huárɨnyij je'ej paj muáaj tyá'xɨe've',
ji'nye muáaj paj nyaj Dios pué'een.
¡Che' a' júuricamej tɨ naa een náavi'tɨsime'en
a'ɨ́jcɨ jitze ɨ juyéj tɨ huatóoje'yej!
11 Muéetzij jitze ma'can, Tavástara', ¡naatá' nyej nyij júurij!

Ji'nye jɨ'réenya'aj paj séejre', ¡nɨi'ráatoj nyej nyij quee je'ej tyé'nyamua'ajcaj!
12 Ji'nye capáj tyi'tɨ́j jɨn á'ɨtzeere', ¡hua'antyipua'ritye' a'ɨ́ɨjma ɨ maj nyéjcha'ɨɨre'!
¡Hua'antyipua'ritye' néijmi'caa a'ɨ́ɨjma ɨ maj nyéjcha'ɨɨre', ji'nye nyáaj nu a'ɨ́ɨn pué'een ɨ tɨ muahuɨɨre'!

144

*Je'ej t*ɨ ɨ Dios tyí'tyojtzi're' a'ɨ́jna ɨ rey tɨ jɨn tyi'tyéjvee
David tɨ ja'a'rij
1 ¡Che' tyámua' eenye' ɨ Tavástara', ɨ tɨ nyecha'ɨj!
A'ɨ́ɨ pu a'ɨ́ɨn pué'een ɨ tɨ tyámua' tyí'nyamua'tyej ajta tyámua' nya'uurej
nyej nyij tyu'tyámue'tɨn nyatɨ'ɨj huatyényo'se'en;
2 a'ɨ́ɨ pu nya' amíincuj pué'een tɨ quee tyi'tɨ́j jɨn á'ɨtzeere', a'ɨ́j nu jimi tyámua' tyí'cha'ɨɨri'huaj;
ɨ tɨ jéetze' jútye' ɨmuáj já'sejre' nyej nyij jitzán huatyénya'avaaj, ɨ tɨ nyajapuáj huatányuusij,
a'ɨ́ɨ pu a'ɨ́ɨn pué'een ɨ tɨ nyacánasij, a'ɨ́j nu nyij jɨn huatyényanasij;
a'ɨ́ɨ pu tyu'tá'sij nyej nyij tyihuo'ta'íjtye'en a' chájta' maj jo'cháatɨmee.

3 Tavástara', ¿tyi'tanyí pué'een ɨ tyáatɨ', pej pij quee yó'hua'nan?
¿Tyi'tanyí je'ej tyi'pué'een ɨ tyévij, tɨ'ij a' jitze juxɨe've'?
4 A'ɨ́jna ɨ tyáatɨ' a'yaa pu een tɨ'ɨj séej paj ucayáatɨra'nyij;
ajta ɨ tɨ jɨn júurij a'yaa pu mutyojo'yi'ij tɨ'ɨj ɨ quéenyi'istarij.
5 Tavástara', tya'antácuunaj u tajapuá, pajta je'en mujo'vé'me'en;
pajta japuan tyí'astij ɨ jɨríj tɨ'ij ájcɨtzujtarej;
6 pajta tyu'táhua'xɨj ɨ tyiá'ɨ'rɨj, majta huatyóona'axcava'xɨ'ɨn,
pajta je'en huo'tamuáritye'en a'ɨ́ɨjma ɨ maj muájcha'ɨɨre'.
7 Mu paj jo'taméjca'aj jútye' ɨmuáj,
pajta nyajapuáj huatányuunyij ɨ jájritze', ji'nye nu'ríj tɨn atyámuɨ'sij;
nyajapuáj paj huatányuunyij a'ɨ́jcɨ jimi ɨ maj jɨn uhuácaca'nye'ej a'ɨ́ɨmaj ɨ tyeɨ́tyee nyaj quee huá'muajtyej,
8 a'ɨ́ɨmaj ɨ maj tyí'hue'tacaa
majta ajméjca'tacaa mej mij hue'tzij jɨn tyu'taxáj.

9 Tavástara', jájcuacan nu ɨ chuíicarij a' jimi huatáchuiicaj;
nyetyu'táchuiicaj muéetzij jimi a'ɨ́jcɨ jitze ɨ canárij.

10-11 Muáaj, mu paj hua'tá'caa mej mij tyu'tyámue'tɨn ɨ maj rey jɨn tyityetyu'uj;
muáaj, mu paj japuan huatanyúj a'ɨ́jcɨ ɨ David muéetzij tɨ muahuɨɨre',
nyajapuáj paj huatányuunyij a'ɨ́jcɨ jimi ɨ náhuaaj tɨ tyu'jé'caj;
nyajapuáj paj huatányuunyij a'ɨ́jcɨ jimi ɨ maj jɨn uhuácaca'nye'ej a'ɨ́ɨmaj ɨ tyeɨ́tyee nyaj
quee huá'muajtyej,
ɨ maj hue'tzij jɨn tyí'xaj
majta ajméjca'tacaa mej mij hue'tzij jɨn tyu'taxáj.

12 A'ɨ́ɨmaj ɨ tayójmua' a'yaa mu tyí'tyahuose' tɨ'ɨj ɨ ítyeɨ'rij tyej tyámua' tyí'uurej;
majta ɨ tayójmua' maj úucaa naa huasé'rihua'an a'yájna tɨ'ɨj ɨ chi'ij jitze tɨ arúu'pu'uj
ɨ tɨ jitzán aróoca'nyej a'ɨ́jna ɨ tyeyúuj.
13 Ajta ɨ tyi'tachojrij tzajta' tyó'jɨstij,
néijmi'i pu cue'ráj a'úun tyó'cataj.
Majta ɨ taya'muaj jéehua mu támui'rij,
mu'ríj jéehua ví'ra'aj séejre' néijmi'que'.
14 Majta ɨ taya'muaj huáacasij a'ɨ́ɨ mu majta meríj ju'tzaj,
majta quee tyitya'rájhua'naj.
Camu tyi'tɨ́j jɨn je'ej tyí'tyejijhuaj a' cáayej jitze.
15 ¡Miche' huatóotyamua've'en a'ájna a' chájta' jo'tɨj néijmi'i a'yan tyejé'een!
¡Miche' huatóotyamua've'en a' chájta' jo'tɨj ɨ Dios huaja' Vástara'!

145

Miche' néijmi'i ɨ tyeɨ́tyee tyaatatyójtzi're'en ɨ Tavástara'
Je'ej tɨ tyu'táchuiicaca' a'ɨ́jna ɨ David
1 A'ɨ́j nu huataxájta je'ej paj va'cán jɨn tyí'ijta, nyaj Dios pajta nyaj rey;
a'náj tɨna'aj nu tyámua' tyeetyátoosij ɨ paj jɨn ántyapuaj.
2 Tɨ'ɨj púna'aj nu tyi'muatyóotzi're'ej na'mej,
nyajta muéetzij jitze ma'can a'náj tɨna'aj tyi'chuíicaj na'mej.
3 Va'cán pu jɨn tyi'tyéjvee ɨ Tavástara' ajta jimi a'yan tyi'tyéevijtɨj tyaj tyu'táchuiicaj,
jéetze' pu va'cán jɨn antyúumua'reej quee ɨ tyaj jɨn tyojó'itej.

4 ɨ hua' huásimua' majta ɨ tɨ'ríij a'ɨ́ɨ mu tyámua' tyu'tyátoosij muáaj paj tyú'taahuaca',
a'ɨ́j mu xáataj muá'ju'un je'ej paj muáaj tyi'tɨ́j va'can tyú'taahuaca'.
5 A'ɨ́j mu xáataj muá'ju'un ɨ tɨ naa huasé'rin muáaj paj jɨn ajtyíamua'reej,
nyajta nyáaj a'ɨ́j nu jitze tyí'nyamua'tziitye'en ɨ tɨ naa tyu'sé'rin muáaj paj tyú'taahuaca'.
6 A'ɨ́j mu tyi'xáataj muá'ju'un muáaj paj tyú'taahuaca' ɨ paj néijmi' jɨn putyi'uurej tɨ
huápuɨ'ɨj tyé'tyesi're',
nyajta nyáaj a'ɨ́j nu huataxájta ɨ paj va'cán jɨn tyi'tyéjvee.
7 A'ɨ́j mu xáataj muá'ju'un paj huápuɨ'ɨj naa tyí'tyevij,
majta jutyámua've'ej mejíihuaj a'yan metyi'xáataj muá'ju'un paj jɨ'réenye'ej séejre'.

8 Tavástara' pu naa tyihuojó'mua'raj ajta tyihua'cu'vej,
capu jiye'tzín tyo'cájaaxɨejve' ajta jéehua taxɨe've'.
9 Tavástara' pu jɨ'réenya'aj séejre' néijmi'caa jimi,
ajta tyámua' naa tyí'cha'ɨj ɨ tɨ tyú'taahuaca'.

10 ¡Miche' tyimuaatatyójtzi're'en, Tavástara', tyi'tɨ́j paj muáaj tyú'taahuaca'!
¡Miche' a'ɨ́ɨmaj tyimuaatatyójtzi're'en ɨ maj a' jimi tyámua' een!
11 ¡Miche' a'ɨ́j huataxáj ɨ tɨ huápuɨ'ɨj naa huasé'rin a'ɨ́jna ɨ paj jɨn tyí'ijta!
¡Miche' a'ɨ́j huataxáj ɨ tɨ quee a'tɨ́j a'yan tyeeyí'tɨn tɨ a'yan tyu'muáriɨe'en!
12 ¡Miche' ɨ tyeɨ́tyee jáamua'reej paj muáaj néijmi'i putyí'uurej

ajta ɨ tɨ va'tɨ́j séejre' a'ɨ́jna ɨ paj jɨn tyí'ijta!
13 A'ɨ́jna ɨ paj jɨn tyí'ijta a'ɨ́j paj jɨn jusén tyu'ta'íjtaj,
ajta ɨ paj jɨn antyía'mua'reej jusén jɨme' pu séeria'aj ja'mej.

14 Tavástara' pu huo'tyácajtye'sij a'ɨ́ɨjma ɨ maj eetávitzej
ajta hua'aj ja'puanaj a'ɨ́ɨjma ɨ maj quee uhuácaca'nye'.
15 Néijmi'i mu muéetzij jitze rányejnye' majta a' jimi tyi'ijchó've'
paj muáaj tyihuo'tá'an ɨ tɨ tyí'cue'ri' a'náj tɨ a'yan tyí'xa'puɨ'ɨn.
16 Muáaj paj huataméjca'taj, pajta a'ɨ́jcɨ jɨme' axɨe'vi'ra'
jɨn tyámua' tyihuo'tyátoosij a'ɨ́ɨjma ɨ maj júurij.
17 Tavástara' pu tyámua' een ɨ ju juyéj jitze,
ajta jéehua tyámua' tyí'uurej je'ej tɨ a'ɨ́ɨn tyí'taxɨe've'.
18 Tavástara' pu véjri' séejre' a'ɨ́ɨjma jimi ɨ maj jimi jahuoo,
a'ɨ́ɨjma jimi ɨ maj tzáahuatyi'ra'aj jɨn jahuoo.
19 A'ɨ́ɨ pu a'yan rɨnyij je'ej maj tyá'xɨe've' ɨ maj tzáahuatyi'ra'aj jimi tyícha'ɨj;
matɨ'ɨjta jahuaviiraj tɨ huo'táhuɨɨre'en, a'ɨ́ɨ pu huá'namuaj ajta hua' japua huatányuusij.
20 Tavástara' pu huá'cha'ɨj a'ɨ́ɨjma ɨ maj jaxɨe've',
ajta hua'antyipua'ritye'sij a'ɨ́ɨjma ɨ maj je'ej pua'aj tyityetyúucha'ɨj.

21 ¡Che' ɨ nye tyenyij tyaatatyójtzi're'en ɨ Tavástara'!
¡Miche' néijmi'i tyámua' tyeetyátoonyij je'ej tɨ a'ɨ́ɨn ántyapuaj,
ijíij majta jusén jɨme'!

146

Je'ej tyaj tyu'táchuiicaj ɨ Dios tɨ tyú'taahuaca'
1 ¡Alelúuyaj!

Néijmi'i nu ɨ nyaj júuricamej jɨn tyaatatyójtzi're'ej ɨ Tavástara'.
2 Nyáaj nu tye'tyóotzi're'ej na'mej ɨ Tavástara' nyatɨ'ɨj nyooj júurij;
nyetyi'chuíicaj nu na'mej ɨ Dios jimi nyatɨ'ɨj nyooj séjre'ej.
3 Caxu a'ɨ́ɨjma jitze tyí'ca'nyej ɨ tyétyacaa maj jéehua juxɨe've',
a'ɨ́ɨjma jimi ɨ tyeɨ́tyee maj quee pújoorej maj séej japua huatányuunyij,
4 ji'nye tɨpua'aj meríj huácui'nyij chuéj mu majtáhua'aj huatyóotaahuaj,
a'ɨ́j pu'uj tána'aj xɨcáara' jitze tye'entyipuá'rij ɨ maj jɨn tyí'muarɨe'ca'aj.

5 Che' jutyamua've'ej ɨ tɨ ja'ancuriáa'vej tɨ ɨ Dios ra' ɨ Jacob jaatáhuɨɨre'en,
a'ɨ́jna ɨ tɨ tyi'ijchó've'ej ɨ Tavástara' jimi tɨ Dios ra' pue'éen.
6 A'ɨ́ɨ pu jaatyátaahuaca' ɨ tajapuá tɨ séejre', ɨ cháanacaj ajta ɨ jájrij,
ajta néijmi'i a'ɨ́j tɨ jitze tyí'sejre'.
A'ɨ́ɨ pu a'náj tɨna'aj ja'rá'astee ɨ junyúucaa
7 Tyámua' pu tyí'uurej a'ɨ́ɨjma jimi ɨ maj quee je'ej jájtyoovej
ajta tyihuo'tá'sij ɨ cue'ráj a'ɨ́ɨjma ɨ maj tajcuj.

Tavástara' pu hui'rátoosij a'ɨ́ɨjma ɨ maj námi',
8 Tavástara' pu hua'tanyéjnye'rityee a'ɨ́ɨjma ɨ maj aracúcu'nyijmee;
Tavástara' pu hua'aj ja'puanaj ɨ maj meríj eetavátzɨj,
Tavástara' pu hua'xɨe've' ɨ tyeɨ́tyee maj tyámua' tyí'tyesejre',
9 Tavástara' pu huá'cha'ɨj a'ɨ́ɨjma ɨ maj séej chuéj japua já'ma'can
ajta huá'cha'ɨj a'ɨ́ɨjma ɨ xá'rɨcaanyij ajta ɨ úucaa maj antyúujɨɨmua'astariaca',
ajta huojo'hua'naj ɨ juyéj jitze a'ɨ́ɨjma ɨ maj je'ej pua'aj tyityetyúucha'ɨj.

10 Mua'aj mu siaj Sión ja'chej, Tavástara' pu jusén jɨme' tyi'íitaj ja'mej,
ajta ɨ ja'mua Dios pu ajta jusén jɨme' séeria'aj ja'mej.

¡Alelúuyaj!

147

Capu juxa'aj na'aj huó'ruuj ɨ maj séej chuéj japua jo'cháatɨmee
1 ¡Alelúuyaj!

¡Naa pu xá'puɨ' tyaj tyu'táchuiicaj ɨ Dios jimi!
¡A'yaa pu tyúuxɨe've' tyaj a'ɨ́j jimi tyámua' naa tyu'táchuiicaj!
2 Tavástara' pu ajtáhua'aj jaatyátaahuaj ɨ chájta'naj Jerusalén
ajta hua'ajsɨɨre'ej a'ɨ́ɨjma ɨ Israel maj jitze ajtyáma'can ɨ maj jo'vátzɨj.
3 A'ɨ́ɨ pu tyihuá'huaatye'en ɨ maj quee tyámua' een ɨ juxɨéjnyu'caa tzajta',
ajta tyihua'huáatye'ej jo'maj tyajá'puejtyi'huaj.
4 A'ɨ́ɨ pu jamua'reej a'chu maj ará'asej ɨ xú'ra'vetyee,
ajta je'en séej ajta séej huataxájta je'ej tɨ ántyapuaj.
5 Va'cán pu jɨn antyúumua'reej ɨ taj Dios, ajta néijmi'i putyí'uurej,
capu mu' jóo'asej ɨ tɨ jɨn tyu'yí'tɨn.
6 Tavástara' pu ca'nyíjra'aj hua'tá'caa a'ɨ́ɨjma ɨ maj quee óotzaahuatye',
ajta jéehua pu huápuɨ'ɨj huo'tyáxaahuataj a'ɨ́ɨjma ɨ maj je'ej pua'aj tyityetyúucha'ɨj.

7 Setyu'táchuiicaj ɨ Tavástara' jimi setye'tyóotzi're'ej;
siajta tyu'táchuiicaj ɨ taj Dios jimi, a'ɨ́jcɨ jitze ɨ canárij.
8 A'ɨ́ɨ pu jo'tánaamuaj ɨ tajapuá tɨ séejre' a'ɨ́jcɨ jɨme' ɨ jéetɨrij,
ajta tyámua' huá'uurej ɨ víityee mej mij huatyéviiyej ɨ cháanacaj japua,
ajta tyi'tá'caa tɨ ɨ ɨxáj ajnyéj a ɨtzitáj,
9 tyihuá'cue'tyej ɨ tyi'tyán maj tyityaacɨ́'ɨj
ajta a'ɨ́ɨjma ɨ hua'yojmua' ɨ cua'tzáaj matɨ'ɨj aja'cɨ'xɨj.
10 Capu ɨ tɨ jɨn uhuájca'nyej ɨ cahuáayu' nusu ɨ tyáatɨ' tɨ jéehua uhuájca'nyej
capu a'ɨ́ɨn jitzán juxɨe've' ɨ Tavástara',
11 a'ɨ́ɨ mu jitzán juxɨe've' ɨ maj tzáahuatyi'ra'aj jimi tyícha'ɨj,
ɨ maj jitzán tyí'ca'nyej ɨ tɨ jɨn hua'xɨe've'.

12 Mua'aj mu siaj Jerusalén huacháatɨmee, setyu'tatyójtzi're' ɨ Tavástara';
siajta mu siaj Sión ja'chej, setyu'tatyójtzi're' ɨ ju Dios.
13 Ji'nye a'ɨ́ɨ pu tyámua' tye'tyáacajtye jo'tɨj ja'pueertaj
ajta tyámua' tyihuo'tyájtoo a'yóojmua' a'ájna a chájta'.
14 A'ɨ́ɨ pu tyu'tá'sij paj axáahuaj séjria'aj a' chuéj japua
ajta a'ɨ́j muaatá'sij ɨ tyeríicuj tɨ jéetze' jɨ́'re'en.
15 A'ɨ́ɨ pu junyúucaa ujo'ta'ítyij ɨ cháanacaj japua,
ajta ɨ nyúucaria'ra' pu jiye'tzín yará'astij.
16 A'ɨ́ɨ pu jataahuaj ɨ séerij cuxáa tɨ muxáj tɨ pué'eenye',
ajta séerij ajnyésij néijmi'que' ɨ chuéj japua tɨ'ɨj ɨ chuéj tɨ muɨɨnyíj.
17 A'ɨ́ɨ pu ajta ɨ séerij ujo'ta'ítyij a'yájna matɨ'ɨj ɨ tyéetyee;
ajta a'ɨ́jcɨ jɨme' ɨ cɨmuájrij tɨ ujo'ta'ítyij, a'ɨ́j pu jɨn ɨ jáj séerij huatyóotaahuaj.
18 Ajta je'en ɨ junyúucaa mujo'ta'ítyij, aj pu'ij ɨ séerij huatóopua'rij;
a'ɨ́ɨ pu tyu'tá'sij tɨ huatá'aacarej, aj pu'ij ɨ jájtyij huatámuɨ'yij.
19 A'ɨ́ɨ pu tyu'tá' tɨ jáamua'tyij ɨ Jacob, ɨ Israel,
ɨ junyúucaa, ɨ nyúucarij tɨ jɨn tyí'ijta ajta je'ej tɨ tyeetyájtoo.
20 Capu a'yan huó'ruuj ɨ maj séej chuéj japua já'ma'can,

ɨ maj quee a'náj jaamua'aj je'ej tɨ a'ɨ́ɨn tyu'ta'íjtaca'.

¡Alelúuyaj!

148

*Ɨ Tavástara' t*ɨ tyú'taahuaca' a'ɨ́ɨ pu tyé'tyojtzi're'
1 ¡Alelúuyaj!
¡Setyu'tatyójtzi're' ɨ Tavástara' jútye' ɨmuáj u tajapuá!
¡Setyu'tatyójtzi're' ɨ Tavástara' jútye' ɨmuáj!
2 ¡Mua'aj xu siajta tyaatatyójtzi're'en, néijmi'i mu siaj jimi tyí'huɨɨre'!
¡Mua'aj xu siajta tyaatatyójtzi're'en, tajapuá siaj tyí'cha'ɨj!
3 ¡Setyu'tatyójtzi're' siajta mua'aj, xɨcáj ajta ɨ máxcɨrɨe'!
¡Mua'aj xu siajta tyaatatyójtzi're'en, tatzárij siaj naa huasé'rin!
4 ¡Tyu'tatyójtzi're', tajapuá jútye' ɨmuáj paj já'sejre',
pajta muáaj jájtyij, japuan paj já'sejre' ɨ tajapuá tɨ séejre'!

5 Setyu'tatyójtzi're' ɨ tɨ jɨn ántyapuaj ɨ Tavástara',
ji'nye a'ɨ́ɨ pu séej na'aj jɨn tyu'ta'íjtaca' aj pu'ij néijmi'i tyú'taavijhuaca';
6 a'ɨ́ɨ pu a'yan tyeetyájtoo tɨ'ij jusén jɨme' séjre'ej,
ajta nyúucarij jɨn tyu'ta'íjtaca' tɨ a'yan tyúuxɨe've' maj néijmi'i ará'astej.

7 ¡Setyu'tatyójtzi're' ɨ Tavástara' ɨ cháanacaj japua,
tyi'tyán maj viváajma'aj tyí'tyesejre' ɨ jájritze', ɨ jájritze' jo'tɨj ja'tyáatɨ'!
8 ¡Ɨ maj tyóona'axcava'ra majta ɨ tyéetyee, ɨ séerij ajta ɨ tɨ huarɨéenajyi'ij!
¡Ajta ɨ áacaj tɨ a'yan rɨcɨj je'ej tɨ tyu'ta'íjtyi'huaca'!
9 ¡Ɨ jɨríj ajta ɨ tɨ cavi'yetze'ejmee!
¡Néijmi'i ɨ jucúj ajta ɨ ítyeɨ'rij tɨ tyí'tajcaa!
10 ¡Tyi'tyán ya'muáatyee majta ɨ simuáruunyij!
¡Ɨ pína'see majta ɨ chóota' maj huacɨ́ɨnyajcɨ'ɨj!
11 ¡Ɨ maj tyí'ijta ɨ cháanacaj japua majta ɨ chájta'naj jitze!
¡Ɨ maj tyí'ijta majta ɨ tajtúhuaanyij cháanacaj japua maj tyí'ijta!
12 ¡Tyétyacaa majta ɨ úucaa, tyáamua majta ɨ huáasij!

13 ¡Néijmi'i xu tyaatatyójtzi're'en ɨ Tavástara' tɨ jɨn ántyapuaj,
ji'nye a'ɨ́ɨ pu'uj a'ɨ́jna jɨn ántyapuaj ɨ jútye' ɨmuáj tɨ já'ma'can!
¡Ɨ tɨ jɨn néijmi' putyi'uurej tajapuá pu já'sejre' ajta íiyan cháanacaj japua!
14 ¡A'ɨ́ɨ pu tyu'tá' mej mij néijmi'i putyí'uuriaj ɨ maj jitzán ajtyáma'can!

¡A'ɨ́ɨ mu néijmi'i tyaatatyójtzi're'ej ɨ maj jimi tyámua' een,
a'ɨ́ɨmaj ɨ maj Israel jitze ajtyáma'can, chájta'naj tɨ jimi véjri' séejre'!

¡Alelúuyaj!

149

Dios, ɨ tɨ néijmi'i tyú'taahuaca' ajta Rey jɨn tyi'tyéjvee
1 ¡Alelúuyaj!

Jájcuacan xu tyu'táchuiicaj ɨ Tavástara' jimi,
a'áa xu tyaatatyójtzi're'en jo'maj jóosɨɨre' ɨ maj jimi tyámua' tyityetyúucha'ɨj.
2 Xatóotyamua've' mu siaj Israel jitze ajtyáma'can, siajta Sión siaj jo'cháatɨmee,
ji'nye Dios pu néijmi'i ja'mua jimi tyú'taahuaca' ajta Rey jɨn tyi'tyéjvee.

3 Setyu'tatyójtzi're' ɨ tɨ jɨn ántyapuaj siajta jimi tyu'tyéenye'en,
jimi xu tyu'táchuiicaj ɨ canárij jitze siajta ɨ quéetzaj jitze.
4 Ji'nye ɨ Tavástara' pu jutyamua've' a'ɨ́ɨjma jimi ɨ jutyéɨtyeristyamua',
a'ɨ́ɨjma pu huata'sij maj tyu'mué'tɨn ɨ maj quee óotzaahuatye'.
5 Siata'aj huatóotyamua've'en mu siaj quee tyi'tɨ́j jɨn á'ɨtzeere' a'ɨ́jcɨ jɨme' siaj tyu'tyá-
mue'tɨj,
tyij siajta siooj tyácu'tzisime'en xuutyámua've'ej xu tyí'chuiicaj.
6 Che' ɨ chuíicarij ja'muatyényij jitze séjre'ej ɨ Dios siaj jɨn tyu'tatyójtzi're'en,
ajta ɨ ja'mua muáca' jitze ɨ chúun tɨ juxa'aj tya'antámuamuaa
7 siaj sij a'ɨ́jna jɨn tyo'rióorɨeeraj a'ɨ́ɨjma jimi ɨ maj quee tyá'tzaahuatye',
siajta puéjtzij huo'tá'an ɨ maj séej chuéj japua já'ma'can,
8 siata'aj huo'tyájɨ'que'en ɨ maj rey jɨn tyí'ijta siajta ɨ tyeɨ́tyee maj jéehua uhuácaca'nye'
a'ɨ́jcɨ jɨme' xu huo'tyájɨ'que'en ɨ cadéenaj tyapúusti' tɨ pué'een tɨ tyíjetyej,
9 ta'aj ij a'ɨ́ɨjma jimi a'yan tya'róo'astej je'ej tɨ arí tyo'yú'si'huaca'.
¡A'íi pu a'ɨ́ɨn pue'éenye'ej ja'mej ɨ maj jɨn jaatyátzaahuatye'en ɨ maj jimi tyámua' een!

¡Alelúuyaj!

150

Je'ej maj néijmi'i ɨ Dios jimi tyu'táchuiicaj
1 ¡Alelúuyaj!
¡Setyu'tatyójtzi're' ɨ Dios ɨ tyeyúujra' tzajta' jo'tɨj a'ɨ́ɨn já'sejre'!
¡Setyu'tatyójtzi're' a'ájna u tajapuáj jo'tɨj a'ɨ́ɨn tyejé'ijtaj!
2 ¡A'ɨ́j xu jɨn tyaatatyójtzi're'en je'ej tɨ a'ɨ́ɨn va'cán jɨn tyí'muarɨe'!
¡A'ɨ́j xu jɨn tyaatatyójtzi're'en ɨ tɨ va'cán jɨn séejre' jusén jɨme'!
3 ¡A'ɨ́j xu jitze tyaatatyójtzi're'en ɨ a'huáj!
¡Setyu'tatyójtzi're' a'ɨ́jcɨ jitze ɨ canárij siajtáhua'aj séecan jitze ɨ canárij tɨ seequéj
tyíe'en!
4 ¡Setyu'tatyójtzi're' setyi'nya'aj a'ɨ́jcɨ jitze setyi'cuíinaj ɨ quéetzaj!
¡Setyu'tatyójtzi're' a'ɨ́jcɨ jitze ɨ cɨ'sítye'rij siajta néijmi'i a'ɨ́jcɨ jitze ɨ tɨ tye'ejvivin!
5 ¡Setyu'tatyójtzi're' a'ɨ́jcɨ jitze ɨ tyapúusti' tɨ tyi'sicɨɨra tɨ tyi'táhuan!
¡Setyu'tatyójtzi're' a'ɨ́jcɨ jitze ɨ tyapúusti' tɨ tyi'sicɨɨra tɨ tyi'tyóovivaaraj!
6 ¡Miche' néijmi'i ɨ maj ucayáatɨyi'ij tyaatatyójtzi're'en ɨ Tavástara'!

¡Alelúuyaj!

Je'ej tɨ tyo'yú'xaca' a'ɨ́jna ɨ San Mateo

A'ɨ́ɨmaj ɨ huásimua'mua' a'ɨ́jcɨ ɨ Jesús
(Lc. 3:23-38)

1 A'íi mu a'ɨ́ɨn pué'een ɨ huásimua'mua' ɨ Jesús tɨ Cɨríistu' pué'een ɨ tɨ a'ɨ́ɨjma jitze
eeráma'can ɨ David, ajta a'ɨ́jcɨ ɨ Abraham.
2 Abraham pu táatajra' pué'eenye'ej a'ɨ́jcɨ ɨ Isaac, ajta a'ɨ́jna ɨ Isaac, a'ɨ́j pu'ijta táatajra'
pué'eenye'ej a'ɨ́jcɨ ɨ Jacob, ajta a'ɨ́jna ɨ Jacob, a'ɨ́ɨjma pu tyiyóomua'aj ta'raa a'ɨ́jna ɨ Judá,
ajta séecan ɨ maj ihuáamua'mua' pué'een ɨ Judá. 3 Ajta a'ɨ́jna ɨ Judá a'ɨ́ɨ pu hua' táataj
pué'eenye'ej a'ɨ́ɨjma ɨ Fares ajta ɨ Zérah, ajta a'ɨ́ɨn hua' náanaca'aj ɨ Tamar. Ajta a'ɨ́jna
ɨ Fares, a'ɨ́ɨ pu táatajra' pué'eenye'ej a'ɨ́jcɨ ɨ Esrón, ajta ɨ Esrón a'ɨ́j pu'ijta táatajra'
pué'eenye'ej ɨ Aram. 4 Aram pu táatajra' pué'eenye'ej a'ɨ́jcɨ ɨ Aminadab, ajta a'ɨ́jna ɨ
Aminadab a'ɨ́j pu'ijta táatajra' pué'eenye'ej a'ɨ́jcɨ ɨ Nahasón, ajta je'en Nahasón tyiyóoj
ta'raa tɨ a'yan ántyapuaaca'aj tɨjɨn Salmón. 5 Ajta a'ɨ́jna ɨ Salmón a'ɨ́ɨ pu táatajra'
pué'eenye'ej a'ɨ́jcɨ ɨ Booz, ajta ɨ náanajra' a'ɨ́jcɨ ɨ Booz a'yaa pu ántyapuaaca'aj tɨjɨn
Rahab. Ajta a'ɨ́jna ɨ Booz, a'ɨ́ɨ pu táatajra' pué'eenye'ej a'ɨ́jcɨ ɨ Obed, ajta ɨ náanajra'
a'ɨ́jcɨ ɨ Obed a'yaa pu ántyapuaaca'aj tɨjɨn Rut. Ajta a'ɨ́jna ɨ Obed, a'ɨ́ɨ pu táatajra'
pué'eenye'ej a'ɨ́jcɨ ɨ Isaí, 6 ajta a'ɨ́jna ɨ Isaí pu táatajra' pué'eenye'ej a'ɨ́jcɨ ɨ David, ɨ tɨ
rey jɨme' tyi'tyávaaca'aj.
A'ɨ́jna ɨ David a'ɨ́ɨ pu táatajra' pué'eenye'ej a'ɨ́jcɨ ɨ Salomón, ajta ɨ náanajra' a'ɨ́ɨ pu
a'ɨ́ɨn pué'eenye'ej ɨ Urías tɨ jatyévi'tɨnya'aj. 7 Salomón pu táatajra' pué'eenye'ej a'ɨ́jcɨ
ɨ Roboam, ajta a'ɨ́jna ɨ Roboam, a'ɨ́ɨ pu'ijta táatajra' pué'eenye'ej ɨ Abías, ajta a'ɨ́jna ɨ
Abías, a'ɨ́ɨ pu'ijta táatajra' pué'eenye'ej a'ɨ́jcɨ ɨ Asá. 8 Asá pu táatajra' pué'eenye'ej a'ɨ́jcɨ
ɨ Josafat, ajta a'ɨ́jna ɨ Josafat a'ɨ́ɨ pu'ijta táatajra' pué'eenye'ej a'ɨ́jcɨ ɨ Joram, ajta je'en
a'ɨ́jna ɨ Joram, a'ɨ́ɨ pu táatajra' pué'eenye'ej a'ɨ́jcɨ ɨ Uzías. 9 Ajta a'ɨ́jna ɨ Uzías, a'ɨ́ɨ pu
táatajra' pué'eenye'ej a'ɨ́jcɨ ɨ Jotam, ajta a'ɨ́jna ɨ Jotam a'ɨ́ɨ pu'ijta táatajra' pué'eenye'ej
a'ɨ́jcɨ ɨ Acaz, ajta a'ɨ́jna ɨ Acaz, a'ɨ́ɨ pu táatajra' pué'eenye'ej a'ɨ́jcɨ ɨ Ezequías. 10 Ezequías
pu táatajra' pué'eenye'ej a'ɨ́jcɨ ɨ Manasés, ajta a'ɨ́jna ɨ Manasés a'ɨ́ɨ pu'ijta táatajra'
pué'eenye'ej a'ɨ́jcɨ ɨ Amón, ajta a'ɨ́jna ɨ Amón, a'ɨ́ɨ pu táatajra' pué'eenye'ej a'ɨ́jcɨ ɨ
Josías. 11 Ajta a'ɨ́jna ɨ Josías, a'ɨ́ɨ pu táatajra' pué'eenye'ej a'ɨ́jcɨ ɨ Jeconías, ajta a'ɨ́ɨjma
ɨ ihuáamua'mua' a'ɨ́jcɨ ɨ Jeconías, a'ájna matɨ'ɨj huojo'ví'tɨj a'ɨ́ɨjma ɨ maj Israel jitze
ajtyáma'can ɨ séej chuéj japua tɨ a'yan tyaja'rájtyapuaj tɨjɨn Babilonia.
12 Matɨ'ɨj huojo'ví'tɨj, Jeconías pu séej tyiyóoj ta'raa tɨ a'yan ántyapuaaca'aj tɨjɨn
Salatiel, ajta a'ɨ́jna ɨ Salatiel, a'ɨ́j pu tyiyóoj ta'raa ɨ Zorobabel. 13 Zorobabel pu táatajra'
pué'eenye'ej a'ɨ́jcɨ ɨ Abiud, ajta a'ɨ́jna ɨ Abiud a'ɨ́ɨ pu táatajra' pué'eenye'ej a'ɨ́jcɨ ɨ
Eliaquim, ajta a'ɨ́jna ɨ Eliaquim, a'ɨ́ɨ pu'ijta táatajra' pué'eenye'ej a'ɨ́jcɨ ɨ Azor. 14 Ajta
a'ɨ́jna ɨ Azor, a'ɨ́ɨ pu táatajra' pué'eenye'ej a'ɨ́jcɨ ɨ Sadoc, ajta a'ɨ́jna ɨ Sadoc, a'ɨ́ɨ pu'ijta
táatajra' pué'eenye'ej a'ɨ́jcɨ ɨ Aquim, ajta a'ɨ́jna ɨ Aquim, a'ɨ́ɨ pu táatajra' pué'eenye'ej
a'ɨ́jcɨ ɨ Eliud. 15 Ajta a'ɨ́jna ɨ Eliud, a'ɨ́ɨ pu táatajra' pué'eenye'ej a'ɨ́jcɨ ɨ Eleazar, ajta
a'ɨ́jna ɨ Eleazar, a'ɨ́ɨ pu táatajra' pué'eenye'ej a'ɨ́jcɨ ɨ Matán, ajta a'ɨ́jna ɨ Matán, a'ɨ́j
pu'ijta táatajra' pué'eenye'ej a'ɨ́jcɨ ɨ Jacob. 16 Jacob pu táatajra' pué'eenye'ej a'ɨ́jcɨ ɨ José,
ɨ cɨna'ra'an a'ɨ́jcɨ ɨ Maríia, ajta a'ɨ́jna ɨ Maríia a'ɨ́ɨ pu a'ɨ́ɨn pué'eenye'ej ɨ náanajra' a'ɨ́jcɨ
ɨ Jesús, ɨ tyaj a'yan jatamuá'muaj tɨjɨn Cɨríistu'.
17 A'yaa mu mij tamuáamuata' japuan muáacuaj ará'asej ɨ maj jitzán eeráanyej a'ɨ́jcɨ
ɨ Abraham, 'asta na'aj quee huanɨe'huaca' a'ɨ́jna ɨ David, majta a'yan cha'taj mana'aj
ará'asej ɨ maj a'ɨ́jna jitze eeráanyej ɨ David, matɨ'ɨj huojo'ví'tɨj a'ɨ́ɨmaj ɨ maj Israel
jitze ajtyáma'can a'ájna a Babilonia, majta a'yan cha'taj mana'aj tamuáamuata' japuan
muáacuaj tyitya'rá'axcaa tɨ'ɨj huanɨe'huaca' ɨ Cɨríistu'.

*T*ɨ'ɨj Jesús huanɨe'huaca'
(Lc. 2:1-7)

18 A'yaa pu tyu'nɨé'huaca' a'ɨ́jna ɨ Jesús tɨ ajta Cɨríistu' pué'een. A'ɨ́ɨ pu náanajra' a'ɨ́jna ɨ Maríia, tɨ ajta arí jáatzaahuaj tɨ'ij huatyéviche'en a'ɨ́jcɨ jamuán ɨ José, ajta matɨ'ɨj quee xu néemi'ij huatyá'caj aj pu'ij pá'rɨ'ɨj huataséjre ɨ jucáara' jitze, a'ɨ́j pu jɨn a'yan huarɨ́j ɨ muárɨe'ria'ra' jɨme' ɨ júuricama'ra' ɨ Dios. 19 Ajta a'ɨ́jna ɨ José ɨ tɨ ja'ancuré'vi'tɨj tyámua' pu tyí'tyevistaca'aj, a'ɨ́j pu jɨn quee jaxɨe'va'ca'aj tɨ puéjtzij jaatá'an hua' tzajta' ɨ tyeɨ́tyee, a'yaa pu'ij tyá'xɨe'va'ca'aj tɨ jaatátoonyij avíitzij jɨme'. 20 Tɨ'ɨj arí jaaxá'puɨ'ɨntarej tɨ'ij a'yan huárɨnyij, sɨ́ɨj pu ɨ tɨ tajapuá tyí'huɨɨre' jimi huataséjre tɨ'ɨj ooj tyácusima'aj, a'yaa pu tyaaté'exaa tɨjɨn:

—José, mu paj a'ɨ́j jitze eeráma'can ɨ David, capáj tyí'tzɨɨnye'ej paj ja'ancuré'vi'tɨj a'ɨ́jcɨ ɨ Maríia, ji'nye ɨ tɨ huataséjre ɨ jucáara' jitze, a'ɨ́j pu jɨn huataséjre ɨ muárɨe'ria'ra' ɨ júuricama'ra' ɨ Dios. 21 Maríia pu tyáatacan tyiyóoj ta'mej, a'yaa pej pij jaatámua'tyij tɨjɨn JESÚS. A'yaa pu antyapuáaj ja'mej, ji'nye a'ɨ́ɨ pu hua' japua huatányuusij ɨ jutyéɨtyeristyamua' ɨ maj ootyá'ɨtzeerej ɨ Dios jimi.

22 A'yaa pu tyu'rɨ́j tɨ'ij a'yan tya'róo'astej je'ej tɨ tyu'taxájtaca' a'ɨ́jna ɨ tɨ tyí'xaxa'ta'aj ɨ tavástara' jitze ma'can a'yan tɨjɨn:

23 Pá'rɨ'ɨj pu huataséjre'sij ɨ jucáara' jitze ɨ íitɨ' tɨ quee xu a'tɨ́j jatyévi'tɨn,
a'ɨ́ɨ pu tyiyóoj ta'mej tyáatacan, a'yaa mu mij jaatámua'sij tɨjɨn Emanuel.
A'ɨ́jna nyúucarij Emanuel,
a'yaa pu huatóomua'aj tɨjɨn: Dios pu tajamuán yésejre'.

24 Tɨ'ɨj huájɨj a'ɨ́jna ɨ José, aj pu'ij a'yan huarɨ́j je'ej tɨ tyaaté'exaa a'ɨ́jna ɨ tɨ tajapuá tyí'huɨɨre', aj pu'ij ja'ancuré'vi'tɨj a'ɨ́jcɨ ɨ Maríia. 25 Ajta tɨ'ɨj quee xu jamuán hui'cária'caj a'ɨ́ɨ pu ɨ Maríia tyiyóoj ta'raj tyáatacan, aj pu'ij José a'yan jaatamua'aj tɨjɨn JESÚS.

2

*Mat*ɨ'ɨj uyo'vá'muariaca' a'ɨ́jcɨ ɨ Jesús a'ɨ́ɨmaj ɨ maj jéehua tyo'mua'reej

1 A'áa pu jo'nɨé'huaca' a'ɨ́jna ɨ Jesús a chájta' tɨ a'yan tyaja'rájtyapuaj tɨjɨn Belén, chájta'naj a'áa tɨ ja'ajtyáma'can ɨ chuéj japua tɨ a'yan tyaja'rájtyapuaj tɨjɨn Judea, a'ájna tɨ'ɨj a'ɨ́ɨn tyi'tyaváacaj ɨ rey jɨme' a'ɨ́jna ɨ Herodes. Aj mu mij séecan a'áa ja'rá'aj a Jerusalén ɨ maj jéehua tyo'mua'reej, ɨ maj a'áa pujmua' ja'ráacɨj jo'tɨj ɨ xɨcáj jé'ejnyinyiij, 2 a'yaa mu mij tyu'ta'íhuo' tɨjɨn:

—¿Jo'nyij je'en a'ɨ́jna ɨ hua' rey ɨ maj Israel jitze ajtyáma'can, ɨ tɨ oochán huanɨe'huaca'? Ji'nye xú'ra'vej tu huaséj a'ɨ́ɨn tɨ ja'a'rij a'ájna jo'tɨj ɨ xɨcáj jé'ejnyinyiij, a'ɨ́j tu jɨn mujo'vá'ju'un tyej tyij jaatyáanajche.

3 Tɨ'ɨj jáamua'reeri' a'ɨ́jna ɨ rey Herodes, jéehua pu tyi'mua'astɨ́j ja'raa a'ɨ́jcɨ jɨme', ajta a'yan cha'tána'aj tyihuó'ruuj ɨ tyeɨ́tyee ɨ maj Jerusalén jo'cháatɨma'caa. 4 Aj pu'ij Herodes néijmi'caa huatajé ɨ maj tyihuá'ijtye' a'ɨ́ɨjma ɨ puaaríij, ajta a'ɨ́ɨjma ɨ maj tyihuá'mua'tyej ɨ tyeɨ́tyee je'ej tɨ tyé'yu'si' ɨ yu'xarij jitze ɨ maj jɨn tyí'ijta, a'yaa pu tyihuo'ta'íhuo'ri' tɨjɨn: "¿Jo'nyij já'nɨe'huan a'ɨ́jna ɨ Cɨríistu'?" 5 Aj mu mij a'yan tyaaté'exaa tɨjɨn:

—A'ájna a Belén, ɨ chájta'naj a'áa tɨ ja'ajtyáma'can a Judea, ji'nye a'yaa pu tyo'yú'xaca' a'ɨ́jna ɨ tɨ Dios jitze ma'can tyí'xajtaca'aj tɨjɨn:

6 Pajta muáaj Belén, a'áa paj ja'ajtyáma'can a Judá,
muáaj paj a'ɨ́ɨn pué'een ɨ chájta'naj tɨ jéetze' cɨ́leen,
tɨ'ɨj na'aj tyi'chájta'najmee ɨ cháanacaj japua,
muéetzij jimi pu sɨ́ɨj eerányesij tɨ tyu'ta'íjtaj
ajta hua'cha'ɨ́ɨj ta'mej ɨ nyetyeɨ́ɨtyeristyamua' Israel maj jitze ajtyáma'can.

7 Aj pu'ij ɨ Herodes huo'tajé avíitzij jɨme' a'ɨ́ɨjma ɨ maj jéehua tyo'mua'reej, tɨ'quij
huo'ta'íhuo'ri' a'náj tɨ huataséjre a'ɨ́jna ɨ xú'ra'vej. 8 Ajta je'en huo'ta'ítyaca' a'ájna a
Belén, a'yan tyihua'ixáatye'ej tɨjɨn:
—Séricuj, siata'aj uyo'huoonyij tyámua' naa a'ɨ́jcɨ ɨ pá'rɨ'ɨj, ajta siatɨ'ɨj jáatyoonyij,
aj xu sij mujo'vá'ju'un siaj sij naaté'exaatye', nyata'aj nyij nyajta nyáaj ujó'me'en nyej
jaatyáanajche.
9 Matɨ'ɨj a'yan tyanamuáaraj a'ɨ́jcɨ ɨ rey, aj mu mij ujó'ju'. Ajta a'ɨ́jna ɨ xú'ra'vej ɨ
tɨ hua' jimi huataséjre a'ɨ́ɨ pu anaquéej huama'ca'aj, aj pu'ij a'áan jo'ojcháxɨj ɨ chi'ij
japua jo'tɨj je'ej jé'eenye'ej a'ɨ́jna ɨ pá'rɨ'ɨj. 10 Matɨ'ɨj a'ɨ́ɨmaj ɨ maj jéehua tyo'mua'reej
jaaséej a'ɨ́jcɨ ɨ xú'ra'vej, jéehua mu huatóotyamua'vej. 11 Aj mu mij utyájrupij u chi'táj,
matɨ'ɨj mij jaaséej ɨ pá'rɨ'ɨj jamuán ɨ náanajra', matɨ'ɨj mij jimi tyítunutaxɨj. Majta je'en
tye'entyícuunaxɨj ɨ maj tyaatapuéjve'sij, a'ɨ́j mu jaatapuéjve ɨ ooroj, majta cɨ́tzive'rij,
majta ɨ cuáanye'ej tɨ a'yan ántyapuaj tɨjɨn miirra. 12 Ajta je'en a'yan tya'rá'aj maj a'yan
tyú'maaraca' tɨ Dios huo'tá'ijmuejri' maj quee huariá'cɨɨnyej a'ɨ́jcɨ jimi ɨ Herodes, aj mu
mij séej jitze ɨ juyéj jo'cɨ́j mej mij a'áa jo'ré'nyej jo'maj ja'chej, a'yaa pu tyaaté'exaa tɨjɨn:

*Mat*ɨ'ɨj huatóo'uj a'ájna pujmua' a Egipto

13 Matɨ'ɨj jo'cɨ́ɨnyej a'ɨ́ɨmaj ɨ maj jéehua tyojó'itej, sɨ́ɨj pu ɨ tɨ tajapuá tyí'huɨɨre'
huataséjre a'ɨ́jcɨ jimi ɨ José tɨ'ɨj tyi'máaracaj,
—Ájchesij, pata'aj já'anvi'tɨj mu pá'rɨ'ɨj pajta ɨ náanajra', pej pij jó'ra'nyij a'ájna a
Egipto. A'áa paj jo'tyá'ɨtzeere'en 'asta nyana'aj quee nyajtáhua'aj muaaté'exaatye'en,
ji'nye a'ɨ́jna ɨ Herodes, a'ɨ́ɨ pu jahuoonyij ɨ pá'rɨ'ɨj tɨ'ij jaajé'caj.
14 Aj pu'ij ájchej ɨ José, ajta je'en yo'ví'tɨj a'ɨ́jcɨ ɨ pá'rɨ'ɨj ajta náanajra', ajta je'en hua'
jamuán jó'raa a'ájna tɨ́ca'rij tzajta', a'áa mu mij ja'rá'aj a Egipto, 15 a'áa mu mij já'tyeej
'asta na'aj quee huamuɨ' a'ɨ́jna ɨ Herodes. A'yaa pu tyu'rɨ́j tɨ'ij a'yan tya'róo'astej ɨ
nyúucarij tɨ jaataxájtaca' a'ɨ́jna ɨ tɨ ará'tyeej tyí'xajtaca'aj ɨ Dios jitze ma'can tɨ a'yan
tɨjɨn: "A'áa nu pujmua' yo'tajé ɨ nyiyóoj a'ájna a Egipto."

Herodes pu tyu'ta'ɨjtaca' maj huó'cui'nyij ɨ tɨ'ríij

16 Tɨ'ɨj Herodes jáamua'reeri' maj jáacuanamuaj a'ɨ́ɨmaj ɨ maj jéehua tyojó'itej, jéehua
pu huatanyú'caca', aj pu'ij tyu'ta'ɨjtaca' maj huó'cui'nyij néijmi'caa ɨ tɨ'ríij maj tyétyacaa
ɨ maj a'yan tyéecha'ɨj hua'puaj nyinyi'ra'aj múucɨj pujmua', matɨ'ɨj mana'aj a'áa maj
jo'cháatɨma'caa a Belén, majta ɨ maj a'áa véjri' ja'antacháatɨma'caa. 17 A'yaa pu'ij
tya'róo'astej je'ej tɨ tyo'tyéyu'xaca' a'ɨ́jna ɨ Jeremías ɨ tɨ Dios jitze ma'can tyí'xajtaca'aj,
tɨ a'yan tɨjɨn:
18 A'yaa pu tyí'namuajre' a'ájna a Ramá,
maj jéehua juyiin,
majta jéehua juxaamuɨjritye'.
A'ɨ́ɨ pu a'ɨ́ɨn pué'een ɨ Raquel,
tɨ huá'yiin ɨ juyójmua'
ajta quee jaxɨe'va'ca'aj maj tyámua' tyeetyéjeevej,
ji'nye mu'ríj huácuij ɨ yójmua'mua'.
19 Ajta tɨ'ɨj huamuɨ' a'ɨ́jna ɨ Herodes, sɨ́ɨj tɨ tajapuá tyí'huɨɨre' pu huataséjre a'ɨ́jcɨ jimi
ɨ José tɨ'ɨj tyi'máaracaj, a'yaa pu tyaaté'exaa tɨjɨn:
20 —Ájchesij, pata'aj já'anvi'tɨj mu pá'rɨ'ɨj, pajta ɨ náanajra', siata'aj jó'cɨɨnyej a'ájna
chuéj japua tɨ a'yan tyaja'rájtyapuaj tɨjɨn Israel, ji'nye pu'ríj huamuɨ' a'ɨ́jna ɨ tɨ
jaje'catamuɨ'ca'aj mu pá'rɨ'ɨj.
21 Aj pu'ij ájchej a'ɨ́jna ɨ José, ajta je'en yo'ví'tɨj a'ɨ́jcɨ ɨ pá'rɨ'ɨj ajta ɨ náanajra',
matɨ'ɨj mij jo'cɨ́j a'ájna a Israel. 22 Ajta ɨ José a'yaa pu tyáamua'reeri' tɨ ɨ Arquelao
tyí'ijtaca'aj jutáataj jitze ma'can, a'ɨ́ɨ pu tyu'tátzɨɨn tɨ a'áa ja'rá'astij a Judea. Ajta je'en
Dios a'yan tyaaté'exaa tɨ'ɨj tyi'máaracaj, aj pu'ij a'áa ja'rá'aj jo'tɨj a'yan tyaja'rájtyapuaj
tɨjɨn Galileea. 23 Tɨ'ɨj a'áa ja'rá'aj, a'áa pu ja'huóochejtye chájta' tɨ a'yan tyaja'rájtyapuaj

tɨjɨn Nazaret. A'yaa pu tyu'rɨ́j tɨ'ij a'yan tya'róo'astej je'ej maj tyu'taxájtaca' ɨ maj Dios jitze ma'can tyí'xajtaca'aj a'yan tɨjɨn: "A'yaa mu jaatámua'sij tɨjɨn Nazaret tɨ já'ma'can."

3

*Juan pu tyihuá'ixaatye' a'ájna jo't*ɨj quee já'tyi'tɨj
(Mr. 1:1-8; Lc. 3:1-9, 15-17; Jn. 1:19-28)

1 A'ájna ɨmuáj pu huataséjre a'ɨ́jna ɨ Juan ɨ tɨ huá'ɨɨraca'aj a'ájna jo'tɨj quee já'tyi'tɨj
a tɨ a'yan tyaja'rájtyapuaj tɨjɨn Judea. 2 A'yaa pu tyihuá'ixaatya'ca'aj tɨjɨn: "Siata'aj
ja'antzaahuatye'en ɨ Dios, ji'nye pu'rɨ́j a'ájna atyojo'ré'nyesij tɨ'ɨj ɨ Dios néijmi'que'
tyu'ta'ɨ́jtaj."
3 A'ɨ́jna ɨ Juan, a'ɨ́ɨ pu a'ɨ́ɨn pué'een ɨ Isaías tɨ jaataxájtaca' ɨ Dios jitze ma'can, a'yan
tɨjɨn:
A'tɨ́j pu uja'jíihuaj ja'mej jo'tɨj quee já'tyi'tɨj a'yan tɨjɨn:
"Tyámua' xu huóo'uurej mu jutzájta', ji'nye tavástara' pu ya uvé'nyesij,
a'ɨ́j xu jɨn quee je'ej yó'namuajraj, sulu tyámua' xu eenye'."
4 Ajta a'ɨ́jna ɨ tyí'caanaria'ra' ɨ Juan, caméeyuj ju'xa' pu jɨn tyí'taavijhuaca'aj, ajta
navíj jɨn ahuóojɨ'ca'ca'aj, ajta vítzi'cɨɨ cɨ'macaria'aj, ajta sarátyee cua'caria'aj ɨtzitáj maj
huáxoo. 5 Majta a'ɨ́ɨmaj ɨ tyeɨ́tyee ɨ maj Jerusalén jo'cháatɨma'caa, majta néijmi'i tɨ'ɨj
na'aj a'áa tɨ huataca'aj a Judea, majta ɨ maj a'áa véjri' ja'ajtyecháatɨma'caa játya'naj
jitze Jordán tɨ tyaja'rájtyapuaj, néijmi'i mu ajo'ré'nyej mej mij jáanamuaj a'ɨ́jcɨ ɨ Juan.
6 A'ɨ́ɨ mu jaataxájtaca' ɨ maj jɨn ootyá'ɨtzeerej ɨ Dios jimi, a'ɨ́ɨ pu'ij ɨ Juan huá'ɨɨraca'aj ɨ
játya'naj jitze ɨ Jordán.
7 Ajta ɨ Juan, tɨ'ɨj mui'caa huaséj ɨ maj a'yan ántya'ruj tɨjɨn fariseos, majta ɨ saduceos,
maj aja'vá'ju'ca'aj mej mij huáɨ'huaj, a'yaa pu tyihuo'té'exaaj tɨjɨn:
—Mua'aj mu siaj tyí'hue'tacaa. ¿A'tanyíj a'yan tyajamuaaté'exaa tɨquee já'muacɨ'tyij
ɨ puéjtzij ɨ Dios tɨ jamuaatá'sij? 8 Tyámua' xu huárɨnyij mej mij ɨ tyeɨ́tyee jáamua'reej
siaj seríj ja'antzaahuaj ɨ tavástara', 9 siajta quee a'yan tyityóotzaahuatye'ej yee: "Ityáj tu
Abraham jitze eeráma'can"; ji'nye a'yaa nu tyajá'mua'ixaatye' tɨ ɨ Dios jaayí'tɨn tɨ a'yan
jáa'uurej mu tyetyéj matɨ'ɨj ɨ maj Abraham jitze eeráma'can. 10 Pu'rɨ́j atyojo'ré'nyesij
a'ájna xɨcáara' jitze tɨ'ɨj ɨ Dios puéjtzij jamuaatá'sij, a'yaa pu já'mua'uurej tɨ'ɨj a'tɨ́j tɨ cɨyéj
eejveechixɨ'ɨn tyapuéj jɨme'. Néijmi'i ɨ cɨyéj tɨquee tyí'taajcaa, a'ɨ́ɨ pu tyé'ejveechixɨ'ɨj,
ajta je'en jaatyáteeraj. 11 Nyajta nyáaj, a'yaa nu jájtyij jɨn tyajá'mua'ɨɨraj, nyaja'mua'ix-
aatye'ej siaj sij tyá'antzaahuatye'en ɨ Dios jimi, ajta a'ɨ́jna ɨ tɨ yaja'vé'mej, a'ɨ́ɨ pu
a'ɨ́jna jɨn já'mua'ɨɨran ɨ júuricama'ra' ɨ Dios, tɨ'ij tyámua' jamuáa'uurej. A'ɨ́ɨ pu jéetze'
jaayí'tɨn nyequee nyáaj, ji'nye capu nyéetzij a'yan tyí'nyacɨ'puaj nyaj jajta'ɨ́'pu'xɨ'ɨn ɨ
ca'quéera'an. 12 A'ɨ́ɨ pu arí ji'tyáa' ɨ tɨ jɨn ja'náca'tzɨj ɨ tyeríicuj, a'ɨ́ɨ pu'ij ji'rátui'sij ɨ
xɨéerij apua'quéj. Aj pu'ij ɨ ímue'rij tyámua' uurej ɨ chóorij tzajta', ajta ɨ xɨéerij, tɨéj
jitze pu jaatyáteeraj tɨ quee a'náj já'muɨ'nyij.

*T*ɨ'ɨj ɨ Jesús huáɨ'huaca'
(Mr. 1:9-11; Lc. 3:21-22)

13 Aj pu'ij Jesús uja'rájraa ɨ chuéj japua tɨ a'yan tyaja'rájtyapuaj tɨjɨn Galileea, tɨ'ij
a'áa jo'ré'nyej jo'tɨj ɨ Juan jé'eenye'ej, ta'aj ij ɨ Juan jáa'ɨɨraj ɨ játya'naj jitze tɨ a'yan
ántyapuaj tɨjɨn Jordán. 14 Ajta a'ɨ́jna ɨ Juan, a'yaa pu tyá'xɨe'va'ca'aj tɨ jaatá'ijmuej, a'yaa
pu tyaaté'exaa tɨjɨn:
—¿Nyi muáaj yepevé'mej nye jimí nyej nyij muáa'ɨɨraj? Jéetze' pu tyéevijtɨj paj muáaj
nyéetzij náa'ɨɨraj.
15 Jesús pu a'yan tyaaté'exaa tɨjɨn:
—Che' a'yan eenye', ji'nye a'yaa pu tyúuxɨe've' tyaj ja'rá'astijre'en je'ej tɨ tyí'xa'puɨ' ɨ
Dios jimi.
Aj pu'ij Juan jáa'ɨɨri' a'ɨ́jcɨ ɨ Jesús. 16 Tɨ'ɨj ɨ Jesús huá'ɨɨri'huaca', aj pu'ij eetáraj a
jáata', ajta je'en ɨ tajapuá tya'antácuunyi'huaca', tɨ'quij jaaséej tɨ japuan aje'cáma'ca'aj

a'ɨ́jna ɨ júuricama'ra' ɨ Dios, a'yaa pu huasé'rihua'aj tɨ'ɨj cúcui'. 17 Ajta je'en nyúucarij huánamuajri' tɨ jútye' uje'cánamuajrej a'yan tɨjɨn:
—A'íi pu a'ɨ́ɨn pué'een ɨ nyiyóoj ɨ nyaj jaxɨe've', ɨ nyaj ja'antyíhuoj.

4

Tyiyáaru' pu tyí'tyese' tɨ'ij ja'antyimué'tɨn a'ɨ́jcɨ ɨ Jesús
(Mr. 1:12-13; Lc. 4:1-13)

1 Aj pu'ij a'ɨ́jna ɨ júuricama'ra' ɨ Dios yo'ví'tɨj a'ɨ́jcɨ ɨ Jesús a'ájna jo'tɨj quee já'tyi'tɨj, ta'aj ij ɨ tyiyáaru' tyu'tatyése'en tɨ jaamué'tɨn a'ɨ́jcɨ ɨ Jesús.
2 A'áa pu'ij huá'puatyej xɨcáj á'tyeej ajta quee tyi'tɨ́j cua'ajcaa, aj pu'ij huataí'cuataca'.
3 Aj pu'ij ɨ tyiyáaru' ajtyáxɨɨriaca' ɨ Jesús jimi tɨ'ij tyi'tɨ́j jɨn jaatyámue'tɨn, a'yaa pu tyaaté'exaa tɨjɨn:
—Tɨ pua'aj jɨ'ré'can jɨme' yójra' papué'eenye' ɨ Dios, tyu'ta'íjtaj tɨ'ij mu tyetyéj páan huatyóotaahuaj.
4 Ajta Jesús a'yaa pu tyu'tanyúj tɨjɨn:
—A'yaa pu tyé'yu'si' ɨ yu'xarij jitze tɨjɨn: "Capu a'ɨ́ɨ na'aj juxɨe've' ɨ páan tɨ'ij júurij já'ra'nyij ɨ tyévij, sulu a'ɨ́ɨ pu ajta juxɨe've' ɨ nyúucarij Dios tyenyij jitze tɨ éejnyinyii."
5 Aj pu'ij ɨ tyiyáaru' ajtáhua'aj yo'ví'tɨj a'ɨ́jcɨ ɨ Jesús a'ájna Jerusalén, tɨ'quij tyeyúuj japua ja'antyítoj ɨ tɨ jéetze' ájtyeej, 6 ajta a'yan tyaaté'exaa tɨjɨn:
—Tɨ pua'aj jɨ'ré'can jɨme' yójra' papué'eenye' ɨ Dios, ancájvetzi, ji'nye a'yaa pu tyé'yu'si' ɨ yu'xarij jitze tɨjɨn:
Dios pu uhuojo'ta'ítyij ɨ maj jimi tyí'huɨɨre' mej mij muáacha'ɨɨn.
A'ɨ́ɨ mu jumuáca' jɨn mua'ajriásij,
tɨ'ij quee tyi'tɨ́j je'ej mooriaj.
7 Jesús pu a'yan tyaaté'exaa tɨjɨn:
—A'yaa pu ajta tyé'yu'si' ɨ yu'xarij jitze tɨjɨn: "Capáj tyi'tɨ́j jɨn já'xaahuari'raj ɨ Dios."
8 Tɨ'quij a'ɨ́jna ɨ tyiyáaru' yo'ví'tɨj a'ɨ́jcɨ ɨ Jesús ɨ jɨríj jitze tɨ ájtyeej, aj pu'ij jaataséjra ɨ cháanacaj jo'maj jo'cháatɨmee ɨ tyeɨ́tyee, ajta a'chu tɨ va'tɨ́j séejre', 9 a'yaa pu'ij tyaaté'exaa tɨjɨn:
—Nyáaj nu néijmi'i tyimuaatá'sij a'íjna, tɨpua'aj pájtunutaj pej pij naatyáanajche.
10 Aj pu'ij Jesús a'yan tyaaté'exaa tɨjɨn:
—Áricuj jó'ra', tyiyáaru' paj pué'een, ji'nye a'yaa pu tyé'yu'si' ɨ yu'xarij jitze tɨjɨn: "Siata'aj a'ɨ́j siana'aj huatyáanajchej ɨ tavástara' ɨ Dios, a'ɨ́j xu'uj huatyáhuɨɨre'en."
11 Aj pu'ij ɨ tyiyáaru' ajtáraa a'ɨ́jcɨ jimi ɨ Jesús, matɨ'ɨj mij a'ɨɨmaj huataséjre ɨ maj tajapuá tyí'huɨɨre' mej mij jaatyáhuɨɨre'en a'ɨ́jcɨ ɨ Jesús.

Jesús pu huatyóochej tɨ tyu'muárɨe'en a'ájna a Galileea
(Mr. 1:14-15; Lc. 4:14-15)

12 Tɨ'ɨj Jesús a'yan tyú'namuajri' maj je'tyáanaj a'ɨ́jcɨ ɨ Juan, aj pu'ij jó'raa a'ájna a tɨ a'yan tyaja'rájtyapuaj tɨjɨn Galileea. 13 Ajta quee a'áa jo'tyá'ɨtzee a'ájna a Nazaret, sulu a'áa pu jó'raa a'ájna a Capernaúm, chájta' a'áa tɨ jo'tacá'aj jo'tɨj ja'va'ástɨmee ɨ jájtyij a'ɨ́jna chuéjra' japua a tɨ a'yan tyaja'rájtyapuaj tɨjɨn Zabulón ajta a'yan tɨjɨn Neftalí.
14 A'yaa pu tyu'rɨ́j tɨ'ij a'yan tya'róo'astej je'ej tɨ tyo'yú'xaca' a'ɨ́jna ɨ Isaías ɨ tɨ Dios jitze ma'can tyí'xajtaca'aj, a'yan tɨjɨn:
15 A'ájna a tɨ a'yan tyaja'rájtyapuaj tɨjɨn Zabulón ajta a'ájna a Neftalí,
után jitze pujmua' ɨ játya'naj tɨ a'yan ántyapuaj tɨjɨn Jordán,
a'ájna a tɨ ja'va'ástɨmee ɨ jájtyij tɨ ve'éj,
a'ájna a Galileea, jo'maj jo'cháatɨmee ɨ maj quee tyá'tzaahuatye'.
16 A'ɨ́jna ɨ chájta'naj tɨ tɨ́ca'rij tzajta' séjria'ca'aj,
a'ɨɨ pu jaaséej ɨ tatzárij tɨ ve'éj,
tatzárij pu hua' jimi huataséjre,

a'ɨ́ɨjma jimi ɨ maj ajo'cháatɨma'caa tɨ́ca'riste' jo'maj ya'ajpuéjtzij.
17 Aj pu'ij Jesús huatyóochej tɨ tyihuó'mua'tyej, a'yan pu tyihuá'ixaatya'ca'aj tɨjɨn:
—Siata'aj ja'antzaahuatye'en ɨ Dios, ji'nye pu'ríj a'ájna atyojo'ré'nyesij tɨ'ɨj Dios tyu'ta'íjtaj íiyan cháanacaj japua.

Jesús pu muáacuacaa huatajé ɨ maj cue'tzɨ'puacaa
(Mr. 1:16-20; Lc. 5:1-11)
18 A'áa pu ɨ Jesús ja'ajtyáma'caj jo'tɨj ja'va'ástɨmee ɨ jájtyij a tɨ a'yan tyaja'rájtyapuaj tɨjɨn Galileea, tɨ'ɨj hua'puácaa huaséj ɨ maj ju'ihuáamua', sɨ́ɨj pu a'ɨ́ɨn pué'eenye'ej a'ɨ́jna ɨ Simón ɨ maj majta a'yan jatamuá'muaj tɨjɨn Pedro, ajtáhua'aj ɨ sɨ́ɨj tɨ a'yan ántyapuaj tɨjɨn Andrés. A'ɨ́ɨ mu a'ɨ́ɨn pué'eenye'ej ɨ maj cue'tzɨ'puacaa, a'ɨ́ɨ mu mij tápi'narij jɨn hue'tyée vivi'raca'aj. 19 Jesús pu a'yan tyihuo'té'exaaj tɨjɨn:
—Sianaatavái, nyáaj nu tyaja'muamua'tyen siaj sij tyeɨ́tyee nye jimi tyísɨɨre'en.
20 Aj mu mij huatóoxaahuataca' matɨ'ɨj mij atyojo'píitɨra ɨ tápi'narij, majta je'en jamuán jo'cɨ́j.
21 Tɨ'ɨj ij té'ej a'yee jo'ré'nyej, Jesús pu ajtáhua'aj hua'puácaa huaséj ɨ maj ju'ihuáamua', sɨ́ɨj pu a'yan ántyapuaj tɨjɨn Santiago ajta ɨ sɨ́ɨj a'yan tɨjɨn Juan, a'ɨ́ɨ mu yójmua'mua' pué'eenye'ej a'ɨ́jcɨ ɨ Zebedeo, a'áa mu ja'rátya'ca'aj ɨ canúuhuaj jitze ɨ jutáataj jamuán, tápi'narij mu tyámua' tyí'uuriajca'aj. Aj pu'ij ɨ Jesús huo'tajé, 22 matɨ'ɨj mij jaatáxaahuataca', majta je'en eetacɨ́j ɨ canúuhuaj jitze, a'áa mu'uj mij yoorɨéej ɨ jutáataj, matɨ'ɨj mij jamuán jo'cɨ́j ɨ Jesús.

Jesús pu mui'caa tyí'mua'tyej ɨ tyeɨ́tyee
(Lc. 6:17-19)
23 Jesús pu néijmi'que' huáraa a'ájna a Galileea, tyihua'mua'tyáaj ɨ tyeɨ́tyee ɨ hua' tyeyúuj tzajta'. A'ɨ́j pu huá'ixaatya'ca'aj ɨ nyúucaria'ra' ɨ Dios ajta néijmi'caa tyú'huaaj ɨ tyeɨ́tyee ɨ maj tyí'cucui'ca'aj, ajta quee sɨ́ɨjtaca'aj na'aj ɨ cui'nyi'ra'aj. 24 A'ɨ́j mu ɨ Jesús xajtaca'aj néijmi'que' tɨ'ɨj na'aj a'áa tɨ huataca'aj ɨ chuéj tɨ a'yan tyaja'rájtyapuaj tɨjɨn Siria, a'ɨ́ɨjma mu mij aja've'vi'tɨɨcaria'aj ɨ maj tyí'cucui', séecan mu huápuɨ'ɨj tyí'cucui'ca'aj, ajta séecan quee hua'ca'nyisti'raca'aj, ajta séecan tyiyáaru' hua' tzajta' séjria'ca'aj, majta séecan a'huootɨ́mue'rajma'caa, majta ɨ maj quee rácɨjcɨ'nyive'. Jesús pu néijmi'caa tyú'huaaj.
25 Jéehua mu ɨ tyeɨ́tyee ɨ maj a'áa ja'ráacɨj a Galileea, majta ɨ maj a'áa ja'ráacɨj a tɨ a'yan tyaja'rájtyapuaj tɨjɨn tamuáamuata' tɨ ja'chájta'najmee, majta ɨ maj Jerusalén ja'ráacɨj, majta ɨ Judea maj ja'ráacɨj, majta ɨ maj eetacɨ́j után pujmua' ɨ Jordán jitze, mue'tɨ́j mu jamuán huacɨ́j a'ɨ́jcɨ ɨ Jesús.

5

*Ɨ nyúucarij Jesús t*ɨ huó'ixaaj a'ájna ɨ jɨríj japua
1 Tɨ'ɨj huo'séj ɨ tyeɨ́tyee maj jéehua aja'tyúusɨɨria'ca'aj, Jesús pu antyíraj ɨ jɨríj japua, tɨ'quij ooyíxɨj. Majta a'ɨ́ɨmaj ɨ maj jamuán huacɨ́j, a'ɨ́ɨ mu ajtyáxɨɨriaca', 2 aj pu'ij huatyóochej tɨ tyihuó'mua'tyej, a'yaa pu'ij tyihuó'ixaaj tɨjɨn:

Ɨ nyúucarij ɨ maj jɨn huatóotyamua've'en ɨ Dios jimi
(Lc. 6:20-23)
3 —Miche' huatóotyamua've'en ɨ maj jamua'reej maj quee je'ej tyéejviicue' ɨ Dios jimi, ji'nye a'ɨ́ɨ mu a'ɨ́jna jɨn antyúumua'reeriaj ɨ tajapuá tɨ tyajá'ma'can.
4 'Miche' huatóotyamua've'en ɨ maj juxaamuɨjritye', ji'nye Dios pu tyámua' tyihuo'tyéjeevij.
5 'Miche' huatóotyamua've'en ɨ maj quee óotzaahuatye', ji'nye a'ɨ́ɨ mu ja'ancuriáa'sij a'ɨ́jna ɨ chuéj ɨ tɨ jɨme' ɨ Dios tya'tóoratziiri' tɨ huo'tá'an.

6 'Miche' huatóotyamua've'en ɨ maj a'ɨ́jna jɨn tajcuj, majta a'ɨ́jna jɨn i'cuj maj a'yan
huárɨnyij je'ej tɨ tyí'xa'puɨ' ɨ Dios jimi, ji'nye a'ɨ́ɨjma pu jimi tyámua' tye'mej.
7 'Miche' huatóotyamua've'en ɨ maj hua'cu'vej ɨ juxa'aj tyeɨ́tyee, ji'nye Dios pu ajta
hua'ancu'vajxɨ'ɨj a'ɨ́ɨjma.
8 'Miche' huatóotyamua've'en ɨ maj tyámua' een ɨ juxɨéjnyu'caa tzajta', ji'nye a'ɨ́ɨ mu
jaséjran ɨ Dios.
9 'Miche' huatóotyamua've'en ɨ maj jahuoo mej mij quee nyo'sa'aj, ji'nye Dios pu a'yan
huo'támua'sij tɨjɨn: "Nyiyóojmua'."
10 'Miche' huatóotyamua've'en ɨ maj jajpuéjtzij a'ɨ́jna jɨme' maj a'yan rɨcɨj je'ej tɨ
tyí'xa'puɨ', ji'nye néijmi'i pu tyihuá'cɨ'tyij ɨ tajapuá tɨ tyajá'ma'can.
11 'Siata'aj huatóotyamua've'en, matɨ'ɨj ɨ tyeɨ́tyee je'ej pua'aj tyaja'muaxajtaj, ajta
matɨ'ɨj nye jitze ma'can hue'tzij jɨn tyaja'muaxajtzi'raj. 12 Siata'aj huatóotyamua've'en,
caxu juxaamuɨjritya'aj, ji'nye jéehua pu tyajá'muacɨ'tyij ɨ tajapuá tɨ tyejé'sejre', ji'nye
a'yaa majta huó'ruuj a'ɨ́ɨjma ɨ maj ará'tyeej ɨ Dios jitze ma'can tyí'xajtaca'aj.

Tyaj a'ɨ́jna jɨn tyí'huɨɨre' tyej tyij tyámua' huó'uurej ɨ maj yan séejre' ɨ cháanacaj japua
(Mr. 9:50; Lc. 14:34-35)
13 'A'yaa xu mua'aj tyí'huɨɨre' hua' tzajta' ɨ tyeɨ́tyee tɨ'ɨj ajta tyí'huɨɨre' ɨ unáj ɨ cue'ráj
jitze. Ajta tɨpua'aj huatyájru'naj, aj pu'ij ráxɨ'sij ɨ tá'ancatzaj. ¿Ji'nye ooj tyíɨ'rij tɨ'ij
ajtáhua'aj áancatzaj tá'ra'nyij? Capu ij che' tyi'tɨ́j huɨɨre', a'ɨ́j mu jɨn majúuraxɨj, mej mij
ɨ tyeɨ́tyee jatzíinajyi'can.
14 'A'yaa xu mua'aj een hua' tzajta' ɨ tyeɨ́tyee tɨ'ɨj ɨ tɨéj tɨ á'taa tɨ ajta a'ɨ́jna jɨn a'
ɨmuáj atányeeri'cɨj ɨ cháanacaj japua. A'ɨ́jna ɨ chájta'naj jɨríj jitze tɨ já'sejre', capu
ɨ'ríj tɨ huatyóo'avaaj. 15 Capu ajta a'tɨ́j cantyíij antyíteeraj tɨ'ij áan yo'tyárujtye'en ɨ
utáatzij jityej, sulu ánɨmuaj pu yo'ojchesij tɨ'ij a' ɨmuáj atányeeri'cɨrej hua' tzajta' ɨ
maj iiráatyij u chi'táj. 16 A'yaa xu sij cha'taj siana'aj mua'aj huárɨnyij, siaj sij a'yan
tyihuo'tyátatzavi'tye'en ɨ tyeɨ́tyee, mej mij jamuaaséj siaj xá'puɨ' rɨcɨj, aj mu mij majta
tyaatatyójtzi're'ej ɨ Dios tajapuá tɨ já'sejre'.

Ɨ Jesús ajta a'ɨ́jna ɨ nyúucarij ɨ maj jɨn tyí'ijta
17 'Caxu a'yan tyí'mua'ajcaj yee a'ɨ́j nu jɨn mujo'vé'mej nyej nyij ja'antyipuá'ritye'en
a'ɨ́jcɨ ɨ nyúucarij Moisés tɨ jaatyájtoo nusu ɨ maj jaataxájtaca' a'ɨ́ɨmaj ɨ maj tyí'xajtaca'aj
ɨ Dios jitze ma'can, canu sulu a'ɨ́j nu jɨn mujo'vé'mej nyej nyij ca'nyíjra'aj jamuaata'an.
18 Ji'nye a'yaa nu tyajá'mua'ixaatye' tzáahuatyi'ra'aj jɨme', tɨ'ɨj ooj ya séjre'ej ɨ cháanacaj,
ajta ooj séjre'ej ɨ tajapuá, capu tyi'tɨ́j jó'vesij ɨ tɨ á'yu'si'ij ɨ yu'xarij jitze, 'asta na'aj
quee néijmi'i aróo'astej je'ej tɨ tyé'yu'si'. 19 A'ɨ́j pu jɨn, tɨpua'aj a'tɨ́j séej quee ará'astej
ɨ nyúucarij tɨ á'yu'si'ij ɨ yu'xarij jitze, tyij ajta a'ɨ́ɨn pué'een ɨ tɨquee jéehua juxɨe've',
ajta je'en quee a'yan tyihuó'mua'tyej ɨ tyeɨ́tyee mej mij ja'rá'astej ɨ Dios, a'ɨ́ɨ pu ajta
a'ɨ́ɨn pué'eenye'ej ja'mej ɨ tɨ jéetze' cɨléenye' jɨn tyi'tyaváaj ja'mej u tajapuá. Ajta a'ɨ́jna
ɨ tɨ néijmi'i ará'astej a'ɨ́jcɨ ɨ nyúucarij, ajta je'en séecan huámua'tyej mej mij majta
ja'rá'astej, a'ɨ́ɨ pu va'cán jɨn tyi'tyaváaj ja'mej u tajapuá. 20 A'yaa nu tyajá'mua'ixaatye'
mua'ajmaj, tɨpua'aj sequée hua'antyimue'tɨn a'ɨ́ɨjma ɨ maj tyihuá'mua'tyej ɨ yu'xarij
jitze, siajta a'ɨ́ɨmaj ɨ fariseos, a'ɨ́jna jɨme' siaj a'yan huárɨnyij je'ej tɨ tyí'xa'puɨ' ɨ Dios
jimi, caxu a'náj tajapuá jo'tyá'ɨtzeere'ej.

Jesús pu tyihuá'mua'tyej mej mij quee je'ej jóomua'raj
(Lc. 12:57-59)
21 'Xu'ríj mua'aj a'yan tyú'namuajri' maj a'yan tyihuo'té'exaaj ɨ já'muahuasimua'cɨ'ɨj
tɨjɨn: "Caxu tyí'tyacui'caj, ji'nye a'ɨ́jna ɨ tɨ tyí'tyacui'caa, a'yaa pu tyúuxɨe've' maj
puéjtzij jaatá'an." 22 Nyajta nyáaj, a'yaa nu tyajá'mua'ixaatye' tɨjɨn tɨpua'aj a'tɨ́j
tyinyú'caj ɨ ju'ihuáara' jimi, Dios pu puéjtzij jaatá'sij. Ajta a'ɨ́jna ɨ tɨ je'ej pua'aj

tyaatájeevej ɨ juxaˈaj tyévij, aˈyaa pu tyúuxɨeˈveˈ maj jáˈanviˈtɨj aˈíɨjma jimi ɨ maj tyityatatyíj, ajta aˈíjna ɨ tɨ huápuɨˈɨj jeˈej puaˈaj tyáˈxajta ɨ juxaˈaj tyévij, aˈíɨ pu aˈáa joˈtyáˈɨtzeereˈej joˈtɨj quee aˈnáj jáˈmuɨˈnyij ɨ tɨéj.

23 ’Aˈíj pu jɨn, tɨpuaˈaj períj tyiˈtíj muˈvejritaj aˈíjna japua joˈsiaj yáˈnaˈmichej ɨ Dios, pajta jeˈen joˈtámuaˈreej paj tyiˈtíj jɨn ootyáˈɨtzee ɨ axaˈaj tyévij jimi, 24 aˈáa paj pooj yoˈtyáˈɨtzeen ɨ paj jaatámuˈvejritaj ɨ Dios jimi, pej pij anaquéej ujóˈmeˈen aˈíjcɨ jimi ɨ axaˈaj tyévij, pajta jeˈen tyuˈtáˈuunyiˈ aˈíjcɨ jimi. Aj puˈij huatáɨˈriitarij paj mujoˈvéˈmeˈen pajta jeˈen tyuˈtámuˈvejritaj.

25 ’Tɨpuaˈaj aˈtíj muáˈanviˈtɨj ɨ juéesij jimi, pataˈaj jaaxáˈpuɨˈɨntareˈen aˈíjna jamuán ɨ tɨ muájchaˈɨɨreˈ, tɨˈɨj ooj muáaviˈtɨj, taˈaj ij quee amojoˈréˈnyijtyeˈ ɨ juéesij jimi, naˈríij quee aˈíɨ pu muéetzij tyuˈtátuiireˈsij ɨ juéesij jimi, ajta jeˈen ɨ juées aˈíɨjma jimi muaatátoosij ɨ maj jahuɨɨreˈ, aˈíɨ mu mij mueˈtyánasij. 26 Aˈyaa nu tyíˈmuaˈixaatyeˈ tzáahuatyiˈraˈaj jɨmeˈ mej quee muiˈrátoosij ˈasta panaˈaj quee néijmiˈi tyihuoˈnájchityeˈen aˈchu maj muajijveˈ.

Aˈíjcɨ jɨmeˈ ɨ maj juxanaˈcɨreˈ

27 ’Xuˈríj muaˈaj aˈyan tyúˈnamuajriˈ ɨ maj aamíˈ aˈyan tyuˈtaxájtacaˈ tɨjɨn: “Capáj íitaj jamuán huiˈcareˈen ɨ paj quee jatyéviˈtɨn.” 28 Nyajta nyáaj, aˈyaa nu tyajáˈmuaˈixaatyeˈ tɨjɨn aˈtíj tɨ naˈaj tɨ íitaj huaséj ajta jeˈen jaatanyácuaˈaj, aˈíj pu jɨn arí huóoxanaˈcɨrej ɨ jutzájtaˈ aˈíjna jamuán ɨ íitaj tɨquee jatyéviˈtɨn.

29 ’Aˈyaa nu nyij tyajáˈmuaˈixaatyeˈ tɨjɨn tɨpuaˈaj muaˈ jɨˈɨj tɨ amuácaˈtaˈ pujmuaˈ séejreˈ jitze petyoˈojpuáˈrityeˈen, ɨ paj jɨn ootyáˈɨtzee ɨ Dios jimi, eetátɨchij muaˈ jɨˈɨj pajta jeˈen aˈɨmuáj yóorɨenyij, jiˈnye jéetzeˈ pu muatyáhuɨˈrii paj tyiˈtíj joˈrɨeenyij tɨ cíleen quee maj néijmiˈi aˈáa muajaˈtyárɨeenyij joˈtɨj jusén jɨmeˈ jáˈtaa. 30 Ajta tɨpuaˈaj muaˈ muácaˈ jitze petyoˈojpuáˈrityeˈen, pataˈaj jaˈajtavéjche pajta jeˈen aˈ ɨmuáj yóorɨenyij, jiˈnye jéetzeˈ pu muatyáhuɨˈrii paj tyiˈtíj joˈrɨeenyij tɨ cíleen, quee paj néijmiˈi aˈhuaˈrɨeenyij aˈájna ɨ tɨéj jitze tɨ quee aˈnáj jáˈmuɨˈnyij.

Aˈíjna jɨmeˈ ɨ maj tóotoˈraj
(Mt. 19:9; Mr. 10:11-12; Lc. 16:18)

31 ’Aˈyaa mu majta aamíˈ tyuˈtaxájtacaˈ tɨjɨn: “Aˈtíj tɨ naˈaj tɨ juˈíɨj huatátoonyij, cheˈ yuˈxarij jaatapíjtyeˈen ɨ tɨ jitzán áˈyuˈsiˈij jeˈej tɨ een jɨmeˈ jaatátoj.” 32 Nyajta nyáaj, aˈyaa nu tyajáˈmuaˈixaatyeˈ tɨjɨn tɨpuaˈaj aˈtíj juˈíɨj huatátoonyij, quee aˈyan tyiˈtíj jɨn huarín ɨ íitɨˈ tɨ séej jamuán huáhuiˈnyij, aˈyaa puˈij puéjtzij tyaataˈsij ɨ tɨ íɨraˈraˈan pueˈeenyeˈej. Ajta aˈíjna ɨ tyáatɨˈ tɨ jaˈancuréˈviˈtɨj aˈíjcɨ íitaj tɨ huatátuiihuacaˈ aˈíɨ pu ajta juxanaˈcɨreˈ.

Aˈíjna jɨmeˈ ɨ maj jɨn tyaˈtóoratziˈracaa

33 ’Siajta aˈyan seríj tyúˈnamuajriˈ maj aˈyan aráˈtyeej tyihuoˈtéˈexaaj ɨ tahuásimuaˈcɨˈɨj tɨjɨn: “Capáj yóˈhuaˈnan ɨ paj jɨn tyaˈtáˈratziiriˈ jitzán maˈcan ɨ tavástaraˈ.” 34 Nyajta nyáaj, aˈyaa nu tyajáˈmuaˈixaatyeˈ tɨjɨn: Caxu tyiˈtíj jɨn tyaˈtóoratziˈraˈan. Caxu tyaˈtóoratziˈraˈan aˈíjna jitze maˈcan ɨ tajapuá, jiˈnye aˈíɨ pu aˈíɨn pueˈeen ɨ ɨpuariáaraˈan ɨ Dios, 35 caxu siajta tyaˈtóoratziˈraˈan aˈíjna jitze maˈcan ɨ cháanacaj, jiˈnye aˈíɨ pu yan raˈíɨcajmee ɨ Dios, caxu siajta aˈíjna jitze maˈcan ɨ Jerusalén, jiˈnye aˈíɨ pu ɨ chájtaˈnaj aˈíjna jitze ajtyámaˈcan ɨ rey ɨ tɨ vaˈcán antyúumuaˈreej. 36 Caxu siajta tyaˈtóoratziˈraˈan ɨ jumuˈúj jitze maˈcan, jiˈnye caxu jaayíˈtɨn siaj jaatyáxuˈmuareˈen, nusu siaj jaatyácueenareˈen séej mu ju cɨpuáj. 37 Cheˈ aˈyan eenyeˈ, tɨpuaˈaj aˈyan setyuˈtaxáj yee: “jee”, cheˈ aˈyan eenyeˈ tzáahuatyiˈraˈaj jɨmeˈ, naˈríij aˈyan setyuˈtaxáj yee “capu”, cheˈ aˈyan ajta tzáahuatyiˈraˈaj jɨmeˈ eenyeˈ. Jiˈnye ɨ tɨ seequéj een, aˈíj pu jitze jáˈmaˈcan ɨ tɨ jeˈej puaˈaj een.

*Tyaj huoˈx*ɨéˈveˈen aˈíɨjma ɨ maj tájchaˈɨɨreˈ
(Lc. 6:29-30)

38 ’A'yaa xu mua'aj tyú'namuajri' maj ará'tyeej a'yan tyu'taxájtaca' tɨjɨn: “Tɨpua'aj
a'tɨ́j je'ej pua'aj mojo'sejra, pata'aj pajta muáaj je'ej pua'aj yó'sejraj”, ajta a'yan tɨjɨn:
“Tɨpua'aj a'tɨ́j je'ej pua'aj mua'uuriaj pata'aj pajta muáaj tyi'tɨ́j jɨn je'ej pua'aj jáa'uurej.”
39 Nyajta nyáaj, a'yaa nu tyajá'mua'ixaatye' tɨjɨn: Caxu a'yan cha'taj siana'aj je'ej pua'aj
ja'uurej a'ɨ́jna ɨ tɨ je'ej já'mua'uurej, sulu tɨpua'aj a'tɨ́j mui'tyéveenyij mua' ipéesij
jitze, pata'aj jaatá'an tɨ ajta sɨ́ɨcɨta' mui'tyéveenyij. 40 Tɨpua'aj a'tɨ́j ca'nyéjrij jɨn
mua'antyíchueenyij, pata'aj jaatáchuiitye'en pajta mua' máancaj 41 Ajta tɨpua'aj a'tɨ́j
ca'nyéjrij jɨn muaata'íjtye'en paj tyía'ra'an tya'antɨnyij séej ví'ra'aj ɨmuáj tɨ huatátyeej,
pata'aj hua'puácaa ví'ra'aj ɨmuáj atyiyóotuiiraj. 42 A'tɨ́j tɨ na'aj tɨ tyi'tɨ́j muahuaviiraj,
pata'aj jaatá'an, pajta quee jamueeria'aj tɨpua'aj a'tɨ́j tyi'tɨ́j muaatanyéjvi'.
(Lc. 6:27-28, 32-36)
43 ’A'yaa xu siajta tyú'namuajri' maj ará'tyeej a'yan tyu'taxájtaca' tɨjɨn: “Pata'aj
tyámua' yó'mua'raj ɨ axa'aj tyévij, pajta jájcha'ɨɨria'aj a'ɨ́jcɨ ɨ tɨ muájcha'ɨɨre'.” 44 Nyajta
nyáaj a'yaa nu tyajá'mua'ixaatye' tɨjɨn: Siahuo'xɨé've' ɨ maj jamuájcha'ɨɨre', siajta
huatyényuunyij ɨ Dios jimi a'ɨ́ɨjma jɨme' ɨ maj je'ej pua'aj já'mua'uurej. 45 Aj xu sij mua'aj
yójmua'mua' pué'eenye'ej xá'ju'un ɨ Dios tajapuá tɨ já'sejre', ɨ tɨ je'ré'nyinyiicatyaa
ɨ xɨcáj a'ɨ́ɨjma jimi ɨ maj je'ej pua'aj tyí'tyetyeɨtyee, ajta a'ɨ́ɨjma jimi ɨ maj tyámua'
tyí'tyetyeɨtyee, ajta tyi'tá'caa mej mij huatyéviiyej hua' japua ɨ maj xá'puɨ' rɨcɨj, ajta hua'
japua ɨ maj je'ej pua'aj rɨcɨj. 46 Ji'nye tɨpua'aj mua'aj siahuá'xɨe've'ej a'ɨ́ɨjma ɨ maj majta
já'muaxɨe've', ¿tyi'tanyí siamue'tɨn ɨ Dios jimi? Ajta a'ɨ́ɨmaj ɨ maj huá'jijve' ɨ maj tyí'tɨcɨj
a'ɨ́ɨmaj mu majta a'yan tyityetyúucha'ɨj. 47 Ajta tɨpua'aj a'ɨ́ɨjma siana'aj huatatyójtye'en
ɨ maj ja'mua ihuáamua' pué'een, ¿tyi'tanyí jɨn xá'puɨ' siarɨcɨj? Ji'nye a'ɨ́ɨmaj ɨ maj quee
tyá'tzaahuatye' ɨ Dios jimi, a'yaa mu majta rɨcɨj. 48 Siata'aj tyámua' eenye' a'yájna tɨ'ɨj ɨ
ja'muavástara' tyámua' tyí'een tajapuá tɨ já'sejre'.

6

A'ɨ́jcɨ jɨme' ɨ maj a'yan tyúusejrataj cuxáa maj xá'puɨ' rɨcɨj
1 ’Caxu tyi'tɨ́j jɨn tyámua' rɨjcaj hua' tzajta' ɨ tyeɨ́tyee mej mij a'ɨ́ɨmaj jamuaaséj.
Tɨpua'aj a'yan xáarɨnyij, capu tyi'tɨ́j jamuaatá'sij a'ɨ́jna ɨ siaj jajvástara' tajapuá tɨ
já'sejre'. 2 A'ɨ́j xu jɨn, siatɨ'ɨj tyihuá'puejve'ej a'ɨ́ɨjma ɨ maj quee je'ej tyéejviicue', caxu
jaxajta yee a'yaa tu huarɨ́j, matɨ'ɨj ɨ séecan rɨcɨj ɨ ju tyeyúuj tzajta', majta ɨ cáayej jitze
a'ɨ́ɨjma ɨ maj quee huatoojé'yacan jɨn tyámua' rɨcɨj. A'yaa nu tyajá'mua'ixaatye' tɨjɨn a'ɨ́ɨ
mu meríj néijmi'i tyu'mué'tɨj a'ɨ́jcɨ jɨme' maj ɨ tyeɨ́tyee tyámua' tyihuá'xaj. 3 Pajta muáaj
patɨ'ɨj huá'huɨɨria'aj a'ɨ́ɨjma ɨ maj quee je'ej tyéejviicue', capáj ja'ixaatya'aj ja'ihuáara' ɨ
siaj néemi'ij óojaahuatye', 4 a'yaa paj huárɨnyij avíitzij jɨme'. Ajta a'ɨ́jna ɨ paj jajvástara',
a'ɨ́ɨ pu jaséj ɨ tɨ ju' avaaj, a'ɨ́ɨ pu'ij muaatá'sij ɨ paj jaamué'tɨj.

Jesús pu huá'mua'tyej je'ej maj tyityeetyényuunyij ɨ Dios jimi
(Lc. 11:2-4)
5 ’Siatɨ'ɨj mua'aj tyényuusime'en ɨ Dios jimi, caxu a'yan rɨjcaj matɨ'ɨj a'ɨ́ɨmaj ɨ maj
quee tyámua' tyá'tzaahuatye', ɨ tɨ hua'ráanajchi maj huatyényuunyij muaatya'úuj ɨ
tyeyúuj tzajta', na'ríij mua'ajcacɨ́'ca'aj ɨ cáayej jitze, mej mij séecan huo'séj. A'yaa nu
tyajá'mua'ixaatye' tzáahuatyi'ra'aj jɨme', a'ɨ́ɨmaj mu meríj a'ɨ́jna huamue'tɨj mej mij ɨ
tyeɨ́tyee tyámua' huojo'sejra. 6 Pajta muáaj, patɨ'ɨj tyényuusime'en ɨ Dios jimi, pata'aj
utyájrutyej a'chi'táj, pajta tye'tyáanaj ɨ puéertaj jɨme', aj pej pij huatyényuunyij a'ɨ́jcɨ
jimi ɨ paj jajvástara' ɨ tɨ quee séejre'. Ajta a'ɨ́jna ɨ paj jajtáataj ɨ tɨ jaséj je'ej paj rɨcɨj
avíitzij jɨme', a'ɨ́ɨ pu muaatá'sij ɨ paj jaamué'tɨj.
7 ’Ajta patɨ'ɨj tyényuusime'en ɨ Dios jimi, capáj a'yan tyeeyí'tɨhua'an matɨ'ɨj a'ɨ́ɨmaj
ɨ maj quee tyá'tzaahuatye', ɨ maj jéehua á'tɨjtɨ' metyenyúusima'aj a'ɨ́jna jɨme' ɨ
nyúucarij tɨ quee je'ej huatóomua'aj, ajta a'yan tyihuá'miteeraste' tɨ a'ɨ́jna jɨn ɨ Dios
huá'namuajran. 8 Caxu a'yan rɨjcaj matɨ'ɨj a'ɨ́ɨmaj, ji'nye ɨ siaj jajvástara', a'ɨ́ɨ pu'ríj

jamuaˈree tyiˈtɨj tɨ jamuáˈɨtziityeˈ, tyij siajta sequée xu jaatáhuaviiriˈ. 9 Aˈyaa xu sij
muaˈaj tyityeetyényuunyij tɨjɨn:
Muáaj, mu paj tatáataj, tajapuá paj jáˈsejreˈ,
cheˈ tyámuaˈ eenyeˈ ɨ paj jɨn ántyapuaj.
10 Cheˈ mujoˈvéˈmeˈen ɨ paj jɨn tyíˈijta.
Cheˈ aˈyan tyáˈraˈnyij jeˈej paj muáaj tyáˈxɨeˈveˈ íiyan cháanacaj japua,
aˈyájna tɨˈɨj ajta tyíˈeen ɨ tajapuá.
11 Tyitaatáˈ ɨ tɨ tyíˈcueˈriˈ tɨ tyúuxɨeˈveˈ aˈnáj tɨnaˈaj.
12 Tyitaatúˈuunyiˈ ɨ tyaj jɨn quee xáˈpuɨˈ huarɨ́j,
aˈyájna tyaˈtɨˈɨj ityáj tyihuoˈtúˈuunyiˈriˈ
aˈɨ́ɨjma ɨ maj jeˈej puaˈaj táaruuj.
13 Capáj tyiˈtáˈcareˈen tɨ taamuéˈtɨn aˈɨ́jna ɨ tɨ quee xáˈpuɨˈ,
sulu pataˈaj tajapuá huatányuunyij.
Jiˈnye muáaj paj tyíˈijta, pajta néijmiˈi putyíˈuurej,
aˈɨ́j paj jɨn jusén jɨmeˈ séejreˈ.
14 ’Jiˈnye tɨpuaˈaj muaˈaj setyihuoˈtúˈuunyiˈ aˈɨ́ɨjma ɨ maj jeˈej puaˈaj jamuáaruuj,
aˈɨ́ɨ pu ajta muaˈajmaj tyajamuaatúˈuunyiˈraj ɨ siaj jajvástaraˈ tajapuá tɨ jáˈsejreˈ,
15 ajta tɨpuaˈaj sequée tyihuoˈtúˈuunyiˈ aˈɨ́ɨjma ɨ maj jeˈej puaˈaj jamuáaruuj, capu ajta
tyajamuaatúˈuunyiˈraj aˈɨ́jna ɨ jaˈmuavástaraˈ tyiˈtɨ́j siaj jɨn quee xáˈpuɨˈ huarɨ́j.

Aˈɨ́jcɨ jɨmeˈ ɨ maj juˈitziˈvee

16 ’Siatɨˈɨj juˈítziˈveˈej, caxu acóotzaahuatyaˈaj matɨˈɨj ɨ maj juxaamuɨjrityeˈ, jiˈnye
aˈyaa mu jéjristaˈ rɨcɨj ɨ maj quee tyáˈtzaahuatyeˈ, mej mij ɨ tyeɨ́tyee jáamuaˈreej tɨjɨn
múuˈitziˈveˈej. Aˈyaa nu tyajáˈmuaˈixaatyeˈ maj aˈɨ́ɨmaj meríj jaamuéˈtɨj jeˈej tɨ tyiˈtɨ́j
tyihuáˈcɨˈtyij. 17 Pajta muáaj, patɨˈɨj jaˈɨtziˈveˈej, pataˈaj acaˈjɨstaˈmityeˈen, pajta tyámuaˈ
huáˈuurej, 18 mej mij quee ɨ tyeɨ́tyee jáamuaˈreej yee puaˈitziˈveˈ. Aˈɨ́ɨ puˈuj aˈ vástaraˈ ɨ
paj quee jaséj jamuaˈreej, ajta aˈɨ́jna ɨ aˈ vástaraˈ tɨ jaséj ɨ tɨ juˈ avaaj, aˈɨ́ɨ pu muaatáˈsij
ɨ paj jaamuéˈtɨj.

Aˈɨ́jna ɨ tɨ jéehua tyíˈhuɨɨreˈ ɨ Dios jimi
(Lc. 12:33-34)

19 ’Caxu jéehua tyoˈsɨɨreˈej ɨ juchiˈtáj ɨ tɨ huápuɨˈɨj tyáˈnajchij, joˈmaj ɨ tyajpuásij
tyojóˈjɨpuaj joˈtɨj ajta néijmiˈi ɨ tyajáˈmuaˈaˈrij tyojoˈhuɨ́ˈtzɨj, joˈmaj majta ɨ náhuaˈrij
joˈtyáruˈpij mej mij tyuˈnáhuaˈan. 20 Sulu siataˈaj utyojóˈsɨɨreˈen u tajapuá aˈɨ́jcɨ ɨ tɨ
jéehua tyáˈnajchij, joˈmaj quee ɨ tyajpuásij tyojóˈjɨpuaj, joˈtɨj ajta quee tyiˈtɨ́j joˈhuɨˈtzɨj,
majta quee ɨ náhuaˈrij utyáruˈpij. 21 Jiˈnye joˈtɨj tyiˈtɨ́j jáˈsejreˈ ɨ tɨ jéehua jaˈmua jitze
juxɨeˈveˈ, aˈáa xu siajta tyojomuaˈtzíityeˈej xáˈjuˈun.

Aˈɨ́jna ɨ tɨ jatatzaviˈtyeˈ ɨ tyévij
(Lc. 11:34-36)

22 ’Ajta muaˈ jɨˈɨj, aˈɨ́ɨ pu aˈɨ́ɨn pueˈeen ɨ paj jɨn atányeej pej pij majoˈchaˈcanyeˈen,
aˈyaa puˈij tɨpuaˈaj jɨˈréˈnyeˈ puaˈaj rɨˈsíjmeˈnyij, tyámuaˈ pej pij naa metyóonyeej, 23 ajta
tɨpuaˈaj quee tyiˈtɨ́j huɨɨriaˈaj muaˈ jɨˈɨj, aˈyaa pej pij tɨ́caˈ tyiˈséereˈej puáˈmej. Ajta
tɨpuaˈaj aˈɨ́jna ɨ tatzárij quee tyiˈtɨ́j huɨɨriaˈaj, jéehua pu huápuɨˈɨj aˈ jitze huatyátɨcaˈrij.

Ɨ Dios ajta ɨ túmii
(Lc. 16:13)

24 ’Capu aˈtɨ́j púj oorej tɨ huaˈpuácaa jimi tyuˈtyáhuɨɨreˈen, jiˈnye séej pu tyichaˈɨ́ɨriaˈaj
jaˈmej ɨ tɨ tyéˈijtyeˈ, ajta ɨ séej xaa xɨeˈveˈej jaˈmej, nusu ɨ séej tyámuaˈ tyuˈtyáhuɨɨreˈej,
ajta séej quee aráˈastijreˈej. Aˈɨ́j pu jɨn quee ɨˈríj siaj ɨ Dios tyámuaˈ tyuˈtyáhuɨɨreˈen siajta
aˈɨ́jcɨ ɨ túmii.

Dios pu tyámuaˈ tyihuáˈchaˈɨj ɨ juyójmuaˈ
(Lc. 12:22-31)

25 ’A'ɨ́j nu jɨn a'yan tyajá'mua'ixaatye' tɨjɨn: Caxu a'ɨ́jcɨ jɨn tyí'mua'ajcaj je'ej siaj tyi'tɨ́j
tyí'cua'nyij, nusu je'ej siaj ye'ej tyí'tyeye'en, na'ríij a'ɨ́jcɨ jɨme' ɨ siaj tyu'tyóochejtye'sij.
¿Nyi quee jéetze' juxɨe've' ɨ Dios jimi siaj júurij xá'ra'nyij, quee ɨ cue'ráj nusu ɨ
já'muahue'ra' na'ríij a'ɨ́jna ɨ siaj tyúuche'tyaa? 26 Cásɨ' siahuo'séj mu pína'see ɨ maj
jútye' ra'ra', camu tyí'huastyaa, camu majta tyí'tza'nacaa, camu majta jasɨ'rii ɨ ímue'rij
ɨ juchi'táj, ajta a'ɨ́ɨ pu tyihuá'cue'tyej a'ɨ́jna ɨ ja'muavástara' tajapuá tɨ já'sejre'. Siajta
mua'aj jéetze' xu jitzán juxɨe've' mequee mu pína'see. 27 A'ɨ́j pu jɨn quee tyi'tɨ́j huɨɨre' tɨ
a'tɨ́j jéehua tyúumua'tziitye'ej, ji'nye capu jaatyáhuɨɨre'ej tɨ'ij jéetze' já'tyeevi'in júurij.
28 ’¿Ji'nye siaj sij a'ɨ́jna jɨn tyúumua'tziitye' ɨ siaj tyu'tyóochejtye'en? Cásɨ' xaaséj
mu xúuxu'uj je'ej tɨ tyí'huose' a'ájna a ɨtzitáj, capu tyí'muɨjhuacaa capu ajta tyí'itza-
caa. 29 A'ɨ́j nu jɨn a'yan tyajá'mua'ixaatye' tɨjɨn a'ɨ́jna ɨ rey Salomón, ɨ tɨ jéehua
tyí'ijcha'ɨɨca'aj, capu a'náj naa eenye'en tyu'tyóochejtyej tɨ'ɨj mu xúuxu'uj. 30 A'yaa
pu'ij tɨpua'aj ɨ Dios tyámua' ja'uurej mu tu'píj tɨ ijíij a'áa já'sejre' jo'tɨj jo'ɨtzitaj,
ajta ariá'pua'aj mu jaatyáteeraj chuéj tzajta' ta'ajtaavijhua. Jéetze' pu'ij mua'ajmaj
tyámua' já'mua'uurej mu siaj quee tyá'tzaahuatye' xaa nyu'uj. 31 A'ɨ́j xu jɨn quee
tyúumua'tziitye'ej a'yan setyuu'íhuo'raj tɨjɨn: “¿Tyi'tanyí tyacua'nyij?”, nusu yee:
“¿Tyi'tanyí tyeye'en?”, na'ríij a'yan yee: “¿Tyi'tanyí tyetyu'tyátachejtye'sij?” 32 A'íi pu
a'ɨ́ɨn tyi'pué'een ɨ maj jɨn tyúumua'tziitye' ɨ maj quee tyá'tzaahuatye', siajta mua'aj xu
tyivástara' ɨ tɨ arí jamua'reej tyi'tɨ́j tɨ jamuá'ɨtziitye'. 33 A'yaa pu'ij siata'aj ɨ Dios jimi
tyi'huóomua'tziitye'en, siajta a'ɨ́jcɨ jitze ɨ tajapuá tɨ tyejé'sejre', ajta siaj a'yan huárɨnyij
je'ej tɨ tyí'xa'puɨ'ɨn ɨ Dios jimi, aj xu sij néijmi'i tya'ancuriáa'sij ɨ tɨ tyajamuá'ɨtziitye'.
34 Caxu a'ɨ́jna jɨn je'ej tyí'mua'ajcaj je'ej tɨ ariá'pua'aj tye'mej. Ariá'pua'aj xu sijta
tyi'tyése'ej xá'ju'un a'ɨ́jcɨ jɨme' je'ej tɨ tyi'tɨ́j tyajá'muacɨ'tyij.

7

Tyaj quee séecan jitzán tyí'pua'ritye'ej
(Lc. 6:37-38, 41-42)

1 ’Caxu huá'xɨjtye'ej ɨ séecan, tɨ'ij quee Dios ajta mua'ajmaj jamo'xɨ́jtye'en. 2 Ji'nye
Dios pu a'yan cha'tána'aj tyajamuá'xɨjtye'en siatɨ'ɨj mua'aj tyihuo'xɨ́jtyej ɨ séecan, ajta
a'chu siaj tyi'tɨ́j jaatá', a'yaa pu cha'tána'aj ɨ Dios mua'ajmaj tyajamuaatá'sij. 3 ¿Ji'nye
pej pij a'ɨ́j aráasej a'ihuáara' ɨ tɨ cɨ́ɨ na'aj tyo'tyá'ɨtzee ɨ Dios jimi, pajta quee a'ɨ́jna
séej ɨ paj muáaj va'cán jɨn ootyá'ɨtzee ɨ Dios jimi? 4 Ajta tɨpua'aj muáaj perí́j va'cán jɨn
ootyá'ɨtzee ɨ Dios jimi, ¿ji'nye tyíɨ'rij paj a'yan tyaaté'exaatye'en ja'ihuáara' ɨ tɨ cɨ́ɨ na'aj
tyo'tyá'ɨtzee yee nyiche' muaatáhuɨɨre'en ɨ paj jɨn ootyá'ɨtzee? 5 Muáaj mu paj quee
tyámua' metyóomua'rej, pooj mi' néijmi'i jɨn tyámua' huá'uuren pajta tyu'ta'úunyi'ran
ɨ Dios jimi, aj pej pij a'yan tyaaté'exaatye'en tyi'tɨ́j tɨ jɨn ootyá'ɨtzee ja'ihuáara'.
6 ’Caxu huá'ixaatya'aj ɨ nyúucarij tɨ jɨ́'re'en a'ɨ́ɨjma ɨ maj tyú'xana've', mej mij quee
jamuá'xaahuari'raj matɨ'ɨj ɨ tzɨ'cɨ́ɨj maj tyú'cha'vacaa. Caxu siajta a'ɨ́ɨjma tyí'tuiiria'aj ɨ
maj quee tyi'tɨ́j tyevi'ra' ɨ Dios tɨ tyajamuaatá', mej mij quee je'ej pua'aj jamuáa'uurej,
majta je'en jamuatzíinajyi'can.

Maj jahuaviiraj ɨ Dios, majta tye'ejtyáto'sixɨ'ɨn jo'tɨj ja'pueertaj
(Lc. 11:9-13; 6:31)

7 ’Siata'aj huatyényuunyij ɨ Dios jimi, ji'nye a'ɨ́ɨ pu néijmi'i tyajamuaatá'sij, siajta ɨ
Dios jimi tyú'huoonyij, aj xu sij ja'ancuriáa'sij ɨ siaj jahuoo, siajta tye'ejtyáto'xa'an jo'tɨj
ja'pueertaj, a'aj pu'ij ɨ Dios tya'antácuunaj. 8 Ji'nye a'ɨ́jna ɨ tɨ a'yan tyá'huoo, a'ɨ́ɨ pu
ja'ancuriáa'sij, ajta a'ɨ́jna ɨ tɨ a'yan tyi'tɨ́j tyí'huoocaj, a'ɨ́ɨ pu jatyoonyij, ajta a'ɨ́jna ɨ tɨ
tye'ejtyáto'xa'an jo'tɨj ja'pueertaj, Dios pu tya'antácuunaj.
9 ’¿Ca' sɨ́ɨj tɨ ja'mua jitze ajtyáma'can a'yan tyá'ca'nyej tɨ tyetyéj jaatátɨstej ɨ juyój
tɨpua'aj páan jahuaviiraj? 10 ¿Na'ríij tɨ cú'cu'uj jaatapíjtye'en tɨpua'aj hue'ej jahuaviiraj?
11 A'yaa xu sij tyá'mua'reej siaj jɨ'ré'nye' tyihuo'tá'an ɨ juyójmua' mua'aj mu siaj quee

tyámua' een ɨ jutzájta', ajta ɨ ja'muavástara' tajapuá tɨ já'sejre', jéetze' pu'ij tyámua' tyajamuaatá'sij ɨ tɨ tyi'jɨ́'re'en ɨ siaj jimi jaatáhuoosij.
12 'A'yaa pu'ij, siata'aj a'yan cha'taj siana'aj huárɨnyij ɨ juxa'aj tyeɨ́tyee jimi je'ej siaj mua'aj tyá'xɨe've' maj a'yan huárɨnyij ja'mua jimi, ji'nye a'yaa pu cha'tána'aj tyé'yu'si' ɨ yu'xarij jitze ɨ maj jɨn tyí'ijta, ajta je'ej maj tyu'xájtaca' ɨ Dios jitze ma'can maj tyí'xajtaca'aj.

A'ɨ́jcɨ jɨme' ɨ puéertaj tɨ cɨ́ɨ antayóhuaj
(Lc. 13:24)
13 'Siata'aj a'úu jo'tyájrutyej ɨ puéertaj jitze tɨ cɨ́ɨ antayóhuaj. Ji'nye a'ɨ́jna ɨ puéertaj tɨ antayóhuaj ajta ɨ juyéj tɨ ooyóhuaj, a'ɨ́ɨ tyihuojó'jɨpuaj, mue'tɨ́j mu mij a'ɨ́jna jitze ucáaju', 14 ajta a'ɨ́jna ɨ puéertaj, ajta ɨ juyéj tɨ jamuatá'caa siaj jusén jɨme' júurij xá'ra'nyij, cɨ́ɨ pu antayóhuaj, ajta tyési' tɨ a'tɨ́j japuan huame'en, camu mij mue'tɨ́j jatyoovej.

A'ɨ́j mu ɨ táque'ra' jɨn jamua'reeren tyi'tɨ́j tɨ cɨyáara' pué'een
(Lc. 6:43-44)
15 'Tyámua' xu tyityahuóocha'ɨɨn a'ɨ́ɨjma jimi ɨ maj tyí'hue'tacaa, a'yaa mu tyúuse-jrataj maj ɨ Dios jitze ma'can tyí'xaj. Ja'mua jimi mu ajo'ré'nyinyii naa metyitya-canyúuca'aj, maj majta a'yan een ɨ jutzájta' matɨ'ɨj ɨ ɨra'vej ɨ maj tyí'tyacui'caa, majta tyú'cha'vacaa. 16 ɨ'ríj siaj huó'mua'tyij a'ɨ́jcɨ jɨme' je'ej maj rɨcɨj, ji'nye capu ɨ'ríj tɨ úuvaj huatatáca'an tzícare'ej jitze, nusu tɨ ɨ xápua' a'ɨ́jna jitze taca'aj ɨ tɨ tyétzicare'. 17 A'yaa pu tyí'een, néijmi'i ɨ cɨyéj tɨ tyi'jɨ́'re'en, jɨ'ré'nye'en pu ajta tyí'tajcaa, ajta ɨ cɨyéj tɨ quee tyi'jɨ́'re'en capu ajta jɨ'ré'nye'en taca'. 18 A'ɨ́jna ɨ cɨyéj tɨ jɨ́'re'en, capu ɨ'ríj tɨ je'ej pua'aj eenye'en huatatáca'an, nusu tɨ ɨ cɨyéj tɨquee jɨ́'re'en jɨ'ré'nye' huatatáca'an. 19 Néijmi'i ɨ cɨyéj tɨquee tyi'jɨ́'re'en, a'ɨ́j mu tyé'ejveechixɨ'ɨj, majta je'en tye'entyátɨeeraj. 20 A'yaa pu'ij éenye'que' ɨ'ríj siaj mua'aj huó'mua'tyij a'ɨ́jcɨ jɨme' je'ej maj tyi'tɨ́j jɨn rɨcɨj.

*Camu néijmi'i a'áa jo'tyárutyij jo't*ɨj ɨ Dios tyejé'ijtaj
(Lc. 13:25-27)
21 'Majta ɨ maj a'yan tyí'nyejee yee: "Nyavástara', Nyavástara'", camu néijmi'i a'áa jo'tyárutyij jo'tɨj ɨ Dios tyejé'ijtaj, sulu a'ɨ́ɨ mu'uj ɨ maj a'yan rɨcɨj je'ej tɨ ɨ Dios tyá'xɨe've'. 22 A'ájna xɨcáara' jitze mue'tɨ́j mu a'yan tyinaatájeevij tɨjɨn: "Tavástara', Tavástara', ityáj tu tyu'taxájtaca' a'nyúucaritze', tyajta a'nyúucaritze' ma'can huo'tamuárij ɨ tyiyáaru' ɨ maj hua' tzajta' séjria'ca'aj ɨ tyeɨ́tyee, tyajta jéehua tyu'muárɨej muéetzij jitze ta'rata-ca'nyáaj." 23 Aj nu nyij a'yan tyihuo'té'exaatye'ej tɨjɨn: "Canu a'náj jamuaamuájtyaca', séricuj siájhuii nye jimi, mu siaj je'ej pua'aj tyityetyúucha'ɨj."

A'ɨ́jcɨ jɨme' ɨ maj ja'tátaahuaca' ɨ maj japuan ja'ajtaahuaca' ɨ juchi'ij ɨ maj hua'puaj
(Lc. 6:47-49; Mr. 1:22)
24 'A'yaa pu'ij, a'ɨ́jna ɨ tɨ nyanamuaj, ajta a'yan rɨcɨj je'ej nyaj tyé'ixaatye', a'yaa pu cha'tána'aj metyóomua'rej tɨ'ɨj a'ɨ́jna ɨ a'tɨ́j tɨ huatyóochi'tyej tyetyéj japua. 25 Aj mu mij huatyéviiyaca', ajta huatámuɨ'yaca' ɨ jájtyij, ajta huatá'aacariaca', ajta a'ɨ́jna ɨ chi'ra'an, capu eetávej, ji'nye tyetyéj japua pu ja'ajtaahuaca'. 26 Ajta a'ɨ́jna ɨ tɨ nyanamuaj, ajta quee a'yan rɨcɨj je'ej nyaj tyí'xaj, a'yaa pu een tɨ'ɨj a'ɨ́jna ɨ a'tɨ́j tɨ a'áa jo'tyóochi'tyej jo'tɨj jó'saata'. 27 Aj mu mij huatyéviiyaca', ajta huatámuɨ'yaca' ɨ jájtyij, ajta huatá'aacariaca' aj pu'ij pu eetávej ɨ chi'ra'an. Aj pu'ij néijmi'i tyojo'rɨej.
28 Tɨ'ɨj Jesús ja'antyipuá'rij tɨ tyihuó'ixaaj, néijmi'i mu ɨ tyeɨ́tyee je'ej tyo'taséj a'ɨ́jcɨ jɨme' je'ej tɨ tyihuo'muá'tyej, 29 ji'nye a'yaa pu tyihuo'muá'tyej tɨ'ɨj sɨ́ɨj tɨ va'cán jɨn tyi'tyéjvee, capu a'yan matɨ'ɨj ɨ maj tyihuá'mua'tyahua'aj ɨ yu'xarij jitze ɨ maj jɨn tyí'ijta.

8

*Jesús pu séej tyévij tyú'huaaj t*ɨ cá'atzaj
(Mr. 1:40-45; Lc. 5:12-16)

1 Tɨ'ɨj ɨ Jesús acájraa ɨ jɨríj jitze, jéehua mu tyeɨ́tyee jamuán huajú'ca'aj. 2 Aj pu'ij sɨ́ɨj tyáatɨ' ave'ré'nyej ɨ Jesús jimi, tyí'cui'ca'aj a'ɨ́jna jɨme' tɨ cá'atzaj a'ɨ́ɨ pu'ij jimi tyítunutaca' ɨ Jesús, ajta a'yan tyaaté'exaa tɨjɨn:

—Nyavástara' tɨpua'aj mua'ráanajchij pata'aj tyináahuaatye'en.

3 Aj pu'ij Jesús ja'ajtamuárɨej, ajta a'yan tyaaté'exaa tɨjɨn:

—Na'ráanajchij paj huarúj. Tɨ'ɨj a'yan tyu'taxájtaca', aj pu'ij tyámua' huarɨ́j, tɨ'quij huarúj. 4 Ajta je'en ɨ Jesús a'yan tyaaté'exaa tɨjɨn:

—Cásɨ', capáj a'tɨ́j ixaatye'ej, sulu áricuj pata'aj huatá'sejrataj a'ɨ́jcɨ jimi ɨ puaaríj, pajta tyu'támu'vejritaj a'yájna tɨ'ɨj tyu'ta'íjtaca' ɨ Moisés, mej mij jáamua'reej tɨjɨn papu'ríj huarúj.

Jesús pu tyáahuaj a'ɨ́jcɨ ɨ tɨ jahuɨɨria'ca'aj ɨ xantáaru'uj tɨ tyí'ijtye'
(Lc. 7:1-10)

5 Tɨ'ɨj ɨ Jesús utyájrupij a'ájna ɨ chájta'naj jitze tɨ a'yan tyaja'rájtyapuaj tɨjɨn Capernaúm, sɨ́ɨj pu jimi ajtyáxɨɨriaca' ɨ xantáaru'uj tɨ tyí'ijtye', tɨ'ij tyi'tɨ́j jaatáhuaviij. 6 A'yaa pu tyaaté'exaa tɨjɨn:

—Nyavástara', tyí'cui' a'ɨ́jna ɨ tɨ nyahuɨɨre', capu tyéjchevej, jéehua pu huápuɨ'ɨj jajpuéjtzij.

7 Jesús pu a'yan tyaaté'exaa tɨjɨn:

—Nyáaj nu ujo'ma'aj na'mej, nyej nyij tyáahuaatye'en.

8 Aj pu'ij a'yan tyu'tanyúj a'ɨ́jna ɨ xantáaru'uj tɨ tyí'ijtye' tɨjɨn:

—Nyavástara', capu a'yan tya'ráanajchi paj utyájrutyej ɨ nyechi'táj, a'yaa papu'uj tyu'taxáj ɨ nyúucarij jɨme', aj pu'ij tyámua' rɨnyij a'ɨ́jna ɨ tɨ nyahuɨɨre'. 9 Ji'nye séecan mu majta nyéetzij tyí'nye'ijtye', nyajta nyáaj séecan tyí'ijtye'. Tɨpua'aj séej a'yan nyetyu'té'exaatye'en yee: áricuj, a'ɨ́ɨ pu jo'ma'aj ja'mej, na'ríij séej a'yan nyetyu'té'exaatye'en yee: mujo'té'yi'ij; a'ɨ́ɨ pu mujo'va'ma'aj ta'mej, ajta tɨpua'aj séej nyetyu'ta'íjtye'en je'ej tɨ tyi'tɨ́j huá'uurej, a'yaa pu rɨnyij.

10 Tɨ'ɨj ɨ Jesús a'yan tyáanamuajri', jéehua pu huatóotyamua'vej, aj pu'ij a'yan tyihuo'té'exaaj a'ɨ́ɨjma ɨ maj jamuán huajú'ca'aj tɨjɨn:

—A'yaa nu tyajá'mua'ixaatye' tzáahuatyi'ra'aj jɨme', hua' tzajta' ɨ tyeɨ́tyee ɨ maj a'yan huacháatɨmee ɨ Israel, canu a'náj séej huátyoj tɨ a'yan cha'taj tyá'tzaahuatye' tɨ'ɨj a'íjna ɨ tyáatɨ'. 11 Nyajta a'yan tyajá'mua'ixaatye' maj mue'tɨ́j mujo'vá'ju'uj muá'ju'un, a'ájna pujmua' jo'tɨj ɨ xɨcáj jé'ejnyinyiij majta jo'tɨj ɨ xɨcáj ja'ancáru'pij, mej mij oorá'sej a'ɨ́jcɨ jamuán ɨ Abraham, majta a'ɨ́jcɨ jamuán ɨ Isaac mej mij hua' jamuán tyú'cua'nyij a'ájna jo'tɨj ɨ Dios tyejé'ijtaj, 12 majta a'ɨ́ɨmaj ɨ maj Israel jitze ajtyáma'can, Dios pu a'áa huojoo'ítyij jo'tɨj jo'tɨ́ca'. Jéehua mu mij juyiinyaj muá'ju'un, majta ancurioc'máaj muá'ju'un a'ɨ́jcɨ jɨme' ɨ maj jéehua jajpuéjtzij.

13 Aj pu'ij Jesús a'yan tyaaté'exaa a'ɨ́jcɨ ɨ xantáaru'uj tɨ tyí'ijtye' tɨjɨn:

—Áricuj jó'ra' ja'chej, a'yaa pu tye'mej je'ej paj períj tyá'antzaahuaj. Tɨ'ɨj a'yan tyaaté'exaa, aj pu'ij huarúj a'ɨ́jna ɨ tɨ tyí'huɨɨre' a'ɨ́jna jimi ɨ xantáaru'.

Jesús pu tyáahuaj a'ɨ́jcɨ ɨ mu'nyáara' ɨ Pedro
(Mr. 1:29-31; Lc. 4:38-39)

14 Aj pu'ij Jesús a'áa jo'mej jo'tɨj ɨ Pedro ja'chej, a'áa pu'ij a'ɨ́j jo'tyoo a'ɨ́jcɨ ɨ mu'nyáara' ɨ Pedro, a'áan pu jo'ojca'tyiij ɨ utáatzij japua, ajta jéehua puɨ́staca'aj. 15 Aj pu'ij Jesús jajví' ɨ muáca'ra'an jitze, tɨ'ɨj a'yan huarɨ́j, aj pu'ij huarúj, tɨ'quij ájchej, ajta je'en huatyóochej tɨ'ij tyihuó'cue'tyej.

Jesús pu mui'caa tyú'huaaj ɨ tyeɨ́tyee ɨ maj tyí'cucui'
(Mr. 1:32-34; Lc. 4:40-41)

16 Tɨ'ɨj huaré'chuixarij, jéehua mu huaja'ráavi'tɨj ɨ Jesús jimi a'ɨ́ɨjma ɨ maj tyiyáaru'uj hua' tzajta' ú'sejria'ca'aj, a'ɨ́ɨ pu'ij huo'ta'íj ɨ tyiyáaru'uj maj iirácɨɨnyej ɨ tyeɨ́tyee tzajta',

ajta néijmi'caa tyú'huaaj ɨ maj tyí'cucui'ca'aj. 17 A'yaa pu tyu'rɨ́j tɨ'ij aróo'astej je'ej tɨ
tyu'taxájtaca' a'ɨ́jna ɨ Isaías, ɨ tɨ ará'tyeej tyí'xaxa'ta'aj ɨ Dios jitze ma'can, tɨ'ɨj a'yan
tyu'taxájtaca' tɨjɨn: "A'ɨ́ɨ pu tyitacáa'ri'ri' ɨ tɨquee tú'ca'nyisti'raca'aj, ajta tyojo'tɨɨ ɨ
tyaj jɨn tyí'cucui'ca'aj."

A'ɨ́ɨmaj ɨ maj jaxɨe'va'ca'aj maj jamuán huacɨ́'ca'an ɨ Jesús
(Lc. 9:57-62)

18 Tɨ'ɨj Jesús huo'séj ɨ tyeɨ́tyee ɨ maj jéehua jimi ajtyáxɨɨriaca', aj pu'ij a'yan
tyu'ta'íjtaca' maj antácɨɨnyej után pujmua' ɨ tɨ ja'alaguun jitze. 19 Aj pu'ij sɨ́ɨj tɨ
tyihuá'mua'tyej ɨ yu'xarij jitze ɨ maj jɨn tyí'ijta, a'ɨ́ɨ pu ave'ré'nyej ɨ Jesús jimi, ajta je'en
a'yan tyaaté'exaa tɨjɨn:
—Maeestro, a'yaa nu tyá'xɨe've' nyaj ajamuán jo'cha'canye'en jo'tɨj na'aj paj jooma'aj
puá'mej.
20 Aj pu'ij Jesús a'yan tyaaté'exaa tɨjɨn:
—A'ɨ́ɨmaj ɨ arachuíjse, a'áa mu ja'chej jo'tɨj já'tyasta', majta ɨ pína'see a'ɨ́ɨ mu tyu'íto'
jo'maj jáa'sacaa, nyajta nyáaj, ɨ nyaj nyajta tyévij jitze huanɨe'huaca', canu tyichí' ɨ nyaj
tzajta' huácutyij.
21 Ajtáhua'aj pu sɨ́ɨj tɨ jamuán jo'chá'canya'aj a'yan tyaaté'exaa tɨjɨn:
—Nyavástara', naatá' nyej nyij anaquéej ja'vá'nan ɨ táataj, aj nu nyij yeve'ré'nyesij
nyej nyij ajamuán jo'cha'canye'en.
22 Jesús pu a'yan tyaaté'exaa tɨjɨn:
—Pata'aj nyaj jamuán jo'cha'canye'en, miche' a'ɨ́ɨmaj ɨ muɨ'chítyee hua'vá'naxɨ'ɨn ɨ
juxa'aj muɨ'chítyee.

Tɨ'ɨj Jesús jaatyápua'rij ɨ áacaj
(Mr. 4:35-41; Lc. 8:22-25)

23 Aj pu'ij ɨ Jesús atyájraa ɨ báarcuj jitze, majta a'ɨ́ɨmaj ɨ maj jamuán huacɨ́j. 24 Aj
pu'ij tyámua' ca'nyíin jɨn tyu'tá' aacariaca' ɨ jájtyij japua, ajta viváajma'aj tyúuta'hua'aj
ɨ jájtyij, a'ɨ́ɨ pu'ij atyáxɨjrihua'aj ɨ báarcuj jitze. Ajta a'ɨ́jna ɨ Jesús tyácusima'aj. 25 Aj mu
mij a'ɨ́ɨmaj ɨ maj jamuán huacɨ́j jimi ajo'ré'nyej, matɨ'ɨj mij jaajɨ́stej, a'yaa mu tyaaté'exaa
tɨjɨn:
—¡Tavástara', tajapuá huatányuuchij! ¡Tu'ríj atyácui'sij!
26 Aj pu'ij a'yan tyihuo'té'exaaj tɨjɨn:
—¿Ji'nye siaj sij huápuɨ'ɨj tyí'tzɨɨnye'? Mua'aj siaj quee a'chu tyá'tzaahuatye'.
Tɨ'ɨj a'yan tyu'taxáataj, aj pu'ij ájchej, tɨ'quij jaatá'ijmuejri' ɨ áacaj, ajta ɨ jájtyij, aj
pu'ij huatyápua'riaca' ɨ áacaj, ajta naa oore' éenye'ej ta'raa ɨ jájtyij. 27 Jéehua mu je'ej
tyo'taséj a'ɨ́ɨmaj ɨ maj jamuán huacɨ́j, a'yaa mu tyúu'ihuo'raca'aj tɨjɨn:
—¿Tyi'tanyí tyévira' pué'een a'mújna, mej mij ja'tzaahuatye' ɨ áacaj, ajta ɨ jájtyij?

A'ɨ́ɨmaj ɨ maj Gadara já'ma'can ɨ maj tyiyáaru'uj hua' tzajta' séjria'ca'aj
(Mr. 5:1-20; Lc. 8:26-39)

28 Tɨ'ɨj ɨ Jesús a'áa ja'rá'aj után pujmua' jo'tɨj ja'alaguun, Gadara tɨ ja'ajtyáma'can,
hua'puaj mu mij hua'antyinájchaca' ɨ maj tyiyáaru'uj hua' tzajta' séjria'ca'aj, a'áa mu
ja'ráacɨj jo'maj ɨ muɨ'chítyee já'ava'tacaa, aj mu mij jimi ajtyáxɨɨriaca'. Jéehua mu
simuáruunyica'aj, a'ɨ́j pu jɨn quee ɨ'riitaca'aj tɨ a'tɨ́j ajo'ré'nyej a'ɨ́jna juyéjra' jitze, 29 aj
mu mij a'yan tyityeetyejíihuajraa tɨjɨn:
—Capáj je'ej ta'uurej ityájma, muáaj mu paj yójra' pué'een ɨ Dios. ¿Nyi a'ɨ́j jɨn
mu po'vé'mej pej pij puéjtzij taatá'an? Capu eexúj atyojo'ré'nyej a'náj tyaj jajpuéetzij
tá'ju'un.
30 Meentyij a'ɨmuáj mue'tɨ́j ɨ tuíixuj mo'tyu'uj metye'entyicua'áaj, 31 a'ɨ́ɨ mu mij ɨ maj
tyiyáaru' hua' tzajta' ú'sejria'ca'aj, a'yan tyaatáhuaviiri' a'ɨ́jcɨ ɨ Jesús tɨjɨn:
—Tɨpua'aj pataatamuáritye'en taatá' tyej tyij mu tuíixuj tzajta' utyájrutyej.
32 Jesús pu a'yan tyihuo'té'exaaj tɨjɨn:

—Séricuj.

Matɨ'ɨj mij iiráacɨj, hua' tzajta' ɨ tyétyacaa, aj mu mij hua' tzajta' utyájrupij ɨ tuíixuj, matɨ'ɨj mij a'ɨ́ɨmaj ɨ tuíixuj jo'huáachajraa a'ájna jo'tɨj ja'ancátyee, matɨ'ɨj mij jájritze' ja'tyáavatzɨj, aj mu mij néijmi'i atyájcuii.

33 Majta a'ɨ́ɨmaj ɨ maj huá'sɨɨria'ca'aj ɨ tuíixuj a'ɨ́ɨ mu huatóo'uj, matɨ'ɨj a'áa ja'rá'aj a chájta' aj mu mij tyu'taxájtaca' je'ej tɨ tyi'tɨ́j huarɨ́j, a'ɨ́j mu huo'té'exaa je'ej tɨ tyihuó'ruuj a'ɨ́ɨjma ɨ maj tyiyáaru'uj hua' tzajta' séjria'ca'aj. 34 Matɨ'ɨj mij a'ɨ́ɨmaj ɨ maj a'áa jo'cháatɨma'caa, néijmi'i mu ave'ré'nyej ɨ Jesús jimi, mej mij jamuán tyu'taxáj, a'yaa mu mij jéehua tyaatáhuaviiri' a'ɨ́jcɨ ɨ Jesús tɨ jó'ra'nyij a'ájna.

9

Jesús pu séej tyú'huaaj ɨ tɨ quee tyéchavaaj
(Mr. 2:1-12; Lc. 5:17-26)

1 Aj pu'ij Jesús atyájraa ɨ báarcuj jitze, aj mu mij antacɨ́j után pujmua', matɨ'ɨj mij a'áa ja'rá'aj chájta' jo'tɨj a'ɨ́ɨn jó'catyii. 2 Aj mu mij séecan a'tɨ́j aje'ré'nyijtye tɨ quee tyéchavaaj a'ɨ́jcɨ jimi ɨ Jesús, a'ɨ́j pu japua áan újca'tyii ɨ utáatzij a'ɨ́jna ɨ a'tɨ́j, tɨ'ɨj Jesús huo'séj a'ɨ́ɨjma ɨ tyeɨ́tyee, aj pu'ij jáamua'reeri' tɨjɨn metyá'tzaahuatye', a'yaa pu'ij tyaaté'exaa a'ɨ́jcɨ ɨ tɨ tyí'cui' tɨjɨn:

—Nyiyóoj, huatyá'ca'nyej, pu'ríj ɨ Dios tyimuaatú'uunyi'ri' ɨ paj jɨn ootyá'ɨtzee jimi.

3 Séecan mu mij ɨ maj tyihuá'mua'tyej ɨ yu'xarij jitze ɨ maj jɨn tyí'ijta a'yan tyi'riá'mua'aj tɨjɨn: "Je'ej tɨ a'múu tyu'taxájtaca' je'ej pu pua'aj tyá'xaj ɨ Dios." 4 Ajta ɨ Jesús pu jáamua'reeri' je'ej maj ye'ej tyí'mua'ajcaa, aj pu'ij a'yan tyihuo'ta'íhuo'ri' tɨjɨn:

—¿Ji'nye siaj sij huápuɨ'ɨj je'ej pua'aj tyí'mua'tzej mu jutzájta'? 5 ¿Tyi'tanyí quee jéetze' tyési', nyi nyej a'yan tyaaté'exaatye'en yee: "Pu'ríj ɨ Dios tyimuaatú'uunyi'ri' ɨ paj jɨn ootyá'ɨtzee jimi", na'ríij yee: "Ájchesij anchóoj mua' utáatzij"? 6 A'yaa nu nyij rɨnyij siaj sij jáamua'reej tɨjɨn a'ɨ́jna ɨ tɨ ajta tyévij jitze huanɨe'huaca', tɨ ajta a'ɨ́jna jɨn antyúumua'reej íiyan ɨ cháanacaj japua tɨ'ɨj tyihuo'tú'uunyi' ɨ maj jɨn ootyá'ɨtzee ɨ Dios jimi.

Aj pu'ij a'yan tyaaté'exaa a'ɨ́jcɨ ɨ tɨ quee tyéjchevej tɨjɨn:

—Ájchesij, anchóoj mua' utáatzij, áricuj jó'ra' jo'paj ja'chej.

7 Aj pu'ij ájchej a'ɨ́jna ɨ tɨ tyí'cui'ca'aj, tɨ'ɨj ij jó'raa ɨ juchéj. 8 Majta ɨ tyeɨ́tyee ɨ maj tyí'sejraca'aj je'ej tɨ tyi'tɨ́j huarɨ́j, a'ɨ́ɨ mu tyu'tátzɨɨn, majta je'en tyaatatyójtzi'rej ɨ Dios a'ɨ́jcɨ jɨme' je'ej tɨ a'ɨ́ɨn tyihuo'tá' mej mij a'yan huárɨnyij ɨ tyeɨ́tyee.

*Jesús pu jaatajé a'*ɨ́jcɨ ɨ Mateo
(Mr. 2:13-17; Lc. 5:27-32)

9 Aj pu'ij ɨ Jesús jó'raa, tɨ'quij a'yee jo'ré'nyej tɨ'ɨj ij a'ɨ́j huaséj ɨ a'tɨ́j tɨ a'yan ántyapuaj tɨjɨn Mateo, a'úu pu je'rácatyii u chi'táj maj tzajta' huá'jijva'ca'aj ɨ maj tyí'tɨ'ɨjcɨcaa. Jesús pu a'yan tyaaté'exaa tɨjɨn:

—Pata'aj nyaj jamuán jo'cha'canye'en.

Aj pu'ij ɨ Mateo ájchej, tɨ'quij jamuán jó'raa. 10 Aj pu'ij a'yan tyu'rɨ́j, matɨ'ɨj a'áa ja'rá'aj jo'tɨj ɨ Mateo ja'chej, tɨ'ɨj ɨ Jesús tyí'cua'caj, aj mu mij jéehua ujo'vá'ju' ɨ maj tyí'tyejijve', majta séecan ɨ maj je'ej pua'aj tyí'tyetyeɨtyee, matɨ'ɨj mij huatyára'saca' ɨ méesaj jitze jamuán ɨ Jesús, majta jamuán a'ɨ́ɨmaj ɨ maj Jesús jamuán huacɨ́j. 11 Majta a'ɨ́ɨmaj ɨ fariseos, matɨ'ɨj jaaséej je'ej tɨ rɨjcaa ɨ Jesús, aj mu mij a'yan tyihuo'ta'íhuo'ri' a'ɨ́ɨjma ɨ maj jamuán huacɨ́j tɨjɨn:

—¿Ji'nye een jɨn mu ja'mua maeestro tyí'cua'caa, ajta ya'caa hua' jamuán ɨ maj huá'jijve' ɨ maj tyí'tɨ'ɨjcɨcaa, ajta hua' jamuán ɨ maj je'ej pua'aj tyí'tyetyeɨtyee?

12 Tɨ'ɨj ɨ Jesús a'yan tyihuó'namuajri', a'yaa pu tyihuo'té'exaaj tɨjɨn:

—A'ɨ́ɨmaj ɨ tyeɨ́tyee ɨ maj ajo'ré'nyinyii a'ɨ́jcɨ jimi ɨ tɨ tyí'hua'tacaa, capu juxɨe've' maj a'áa joojú'un ɨ maj jɨ́'re'en, sulu a'ɨ́ɨ mu ajo'ré'nyinyii ɨ tɨ tyí'hua'tacaa jimi ɨ maj

tyí'cucui'. 13 Séricuj, siata'aj tyi'huóomua'tyej a'ɨ́jcɨ jɨme' je'ej tɨ huatóomua'aj a'ɨ́jna
ɨ nyúucarij tɨ a'yan tɨjɨn: "A'yaa nu tyá'xɨe've' siaj hua'cu'vej ɨ juxa'aj tyeɨ́tyee, canu
jaxɨe've' siaj tyi'tɨ́j tyí'tuiiria'aj." Ji'nye canu nyáaj a'ɨ́jna jɨn mujo'vé'mej nyej nyij
a'ɨ́ɨjma huatájeevej ɨ maj tyámua' een, sulu a'ɨ́ɨjma ɨ maj quee xá'puɨ' rɨcɨj.

A'ɨ́j mu jaata'íhuo'ri' je'ej maj tyityahuóo'itzi've'en
(Mr. 2:18-22; Lc. 5:33-39)

14 A'ɨ́ɨmaj ɨ maj Juan jamuán huacɨ́'ca'aj, a'ɨ́ɨ mu aje'ré'nyej ɨ Jesús jimi, matɨ'ɨj mij
a'yan tyaata'íhuo'ri' tɨjɨn:
—Ityáj majta a'ɨ́ɨmaj ɨ fariseos, jéehua tu ta'itzi've', ¿ji'nye mej mij quee a'yan
tyúu'itzi've' ɨ maj muéetzij jamuán huacɨ'ɨj?
15 Aj pu'ij Jesús a'yan tyihuo'té'exaaj tɨjɨn:
—¿Nyiquij ɨ'ríj maj juxaamuɨjritya'aj ɨ maj huatá'inyiihuaca' mej mij tyú'ye'esten,
tɨpua'aj ooj hua' jamuán tyí'ye'estyaj ɨ a'tɨ́j tɨ huatyényeɨɨchaca'? Ajta a'yaa pu
atyojo'ré'nyesij maj já'vi'tɨn ɨ a'tɨ́j, aj mu mij ɨ amíincustyamua' ju'itzi've'en, ji'nye capu
che' aja'hua' ɨ hua' amíincuj.
16 'Capu a'tɨ́j ja'ajtyá'cu'nya'puaj ɨ cɨ́ɨxurij tɨ mí'ma'can, a'ɨ́jna jɨme' ɨ cɨ́ɨxurij tɨ
jájcuaj, ji'nye a'ɨ́ɨ pu ɨ cɨ́ɨxurij tɨ jájcuaj huatyátzu'taj tɨ'ɨj huatyájo'sinyi'huaj, aj pu'ij
jéetze' va'tɨ́j anasúutza'nyij ja'mej. 17 Camu majta nahuáj tɨ jájcuaj ucáto'sij ɨ navíj
limeetara' tzajta' tɨ racue'ríihuajmee, ji'nye ɨ nahuáj pu jaatyásujtza'naxɨ'ɨj ɨ navíj tɨ
racue'ríihuajmee, aj pu'ij jó'vesij ɨ navíj ajta ɨ nahuáj. A'ɨ́j pu jɨn a'yan tyúuxɨe've' maj
ju'cájto'nyij ɨ navíj tzajta' tɨ jájcuaj a'ɨ́jcɨ ɨ nahuáj tɨ ajta jájcuaj, a'yaa pu éenye'que'
tyo'táviicue'raj ɨ tɨ juxa'aj tyi' jájcuaj.

A'ɨ́jna ɨ íitɨ' tɨ tyí'cui'ca'aj ajta ɨ yójra' a'ɨ́jcɨ ɨ Jairo
(Mr. 5:21-43; Lc. 8:40-56)

18 Óoche' pu tyihua'ixáatya'caj ɨ Jesús tɨ'ɨj sɨ́ɨj jimi ave'ré'nyej, a'ɨ́ɨ pu a'ɨ́ɨn
pué'eenye'ej ɨ tɨ tyí'ijta ɨ hua' tyeyúuj tzajta', aj pu'ij tyítunutaxɨj jimi ɨ Jesús, tɨ'quij
a'yan tyaaté'exaa tɨjɨn:
—Nyiyóoj pu oochán huamuɨ́', ajta tɨpua'aj muáaj mu pové'me'en pajta je'en ja'ajta-
muárɨe'en, a'ɨ́ɨ pu huatájuuritaj.
19 Jesús pu ájchej, tɨ'quij ujó'mej majta mu'uj ujó'ju' a'ɨ́ɨmaj ɨ maj jamuán huacɨ́j.
20 Aj pu'ij íitɨ' tɨ arí tamuáamuata' japuan hua'puaj nyinyi'ra'aj á'tyeej tɨ tyí'cui', a'ɨ́ɨ pu
huárita' aje'ré'nyej ɨ Jesús, tɨ'quij ja'ajtamuárɨej ɨ máancajra'an ɨ Jesús. 21 Ji'nye a'yaa pu
tyí'mua'ajcaa tɨjɨn: "Tɨpua'aj a'ɨ́j na'ajtamuárɨe'en ɨ máancajra'an, tyámua' nu rɨnyij."
22 Aj pu'ij ɨ Jesús ooré'nyeeriaca' tɨ'ij jaaséej ɨ íitaj, ajta a'yan tyaaté'exaa tɨjɨn:
—Nyiyóoj, che' ca'nyíjra'aj huataséjre'en mua' tzajta', a'ɨ́j paj jɨn huarúj ɨ jɨn
tyá'antzaahuaj.
Aj pu'ij huarúj a'ɨ́jna ɨ íitɨ'.
23 Tɨ'ɨj ɨ Jesús a'áa ja'rá'aj jo'tɨj ja'chej a'ɨ́jna ɨ tɨ tyí'ijta ɨ tyeyúuj tzajta', aj pu'ij
huo'séj ɨ tyeɨ́tyee ɨ maj tyí'cɨ'sitye', majta jéehua ɨ tyeɨ́tyee juyiinyaca'aj, 24 a'yaa pu
tyihuo'té'exaaj tɨjɨn:
—Xɨi'rácɨɨnyij a'yújna, ji'nye capu muɨ'chij mu íjmue'estɨ', sulu tyácusij pu'uj.
Aj mu mij jaatya'atzájraa a'ɨ́jcɨ Jesús a'ɨ́jcɨ jɨme' je'ej tɨ tyu'taxájtaca', 25 ajta
a'ɨ́ɨ pu hui'rá'ityaca', aj pu'ij utyájrupij jo'tɨj jo'ojcá'aj a'ɨ́jna ɨ íjmue'estɨ', tɨ'quij
ja'náavi' muáca'ra'an jitze, aj pu'ij a'ɨ́jna ɨ íjmue'estɨ' ájchej. 26 Tɨ'quij néijmi'que'
huámua'reeri'huaca' jo'maj jo'cháatɨma'caa je'ej tɨ tyi'tɨ́j huarɨ́j.

Jesús pu hua'puácaa tyú'huaaj ɨ maj arácucu'un
27 Tɨ'ɨj Jesús a'áa ja'rájraa, mahua'puaj mu jaatavén ɨ maj arácucu'un, a'yan metyi-
tye'entyijíihuaj tɨjɨn:
—Tá'ancu'vaxɨ' ityájma muáaj mu paj yójra' pué'een a'ɨ́jcɨ ɨ David.

28 Tɨ'ɨj Jesús utyájrupij u chi'táj, aj mu mij jimi ave'ré'nyej ɨ maj aracúcu'nyijmee, aj
pu'ij a'yan tyihuo'ta'íhuo'ri' tɨjɨn:
—¿Nyi setyá'tzaahuatye' nyaj tyaja'muahuaatye'en?
Matɨ'ɨj mij a'yan tyityaatanyúj tɨjɨn:
—A'yaa pu tyi'ja'yájna tavástara'.
29 Aj pu'ij ɨ Jesús hua'rámuarɨe'xɨj ɨ hua' jɨɨse' jitze, ajta a'yan tyihuo'té'exaaj tɨjɨn:
—Che' a'yan tyá'ra'nyij je'ej siaj seríj mua'aj tyá'antzaahuaj.
30 Aj mu mij atanyéjnye'riaca' ɨ maj hua'puaj. Ajta ɨ Jesús jéehua pu a'yan
tyihuo'tá'ijmuejri' tɨjɨn:
—Caxu a'tɨ́j ixaatye'ej je'ej siaj tyityaarúj.
31 Ajta matɨ'ɨj jo'cɨ́j, a'ɨ́ɨ mu huatyóohuij maj néijmi'que' jaataxáj je'ej tɨ ɨ Jesús
tyihuó'huaa.

Jesús pu séej tyú'huaaj ɨ tɨ quee tyo'rɨ́ɨ'riajca'aj

32 Matɨ'ɨj iiraju'caj ɨ maj aracú'cu'nyijma'caa, séecan mu tyévij aje'ré'nyijtye tɨ
tyiyáaru' tzajta' séjria'ca'aj a'ɨ́j pu jɨn quee tyo'rɨ́ɨ'riajca'aj a'ɨ́jna ɨ a'tɨ́j. 33 Aj pu'ij
Jesús jaatamuárij ɨ tyiyáaru' tɨ tzajta' ú'sejria'ca'aj, tɨ'quij huatáɨ'riitariaca' tɨ tyu'taxáj
a'ɨ́jna ɨ tɨ tyí'cui'ca'aj. Majta a'ɨ́ɨmaj ɨ tyeɨ́tyee, jéehua mu huatóotyamua'vej, a'yaa mu
tyí'xajtaca'aj tɨjɨn:
—Catu a'náj a'yan tyi'tɨ́j tyu'séj iiye'ej Israel tɨ putyí'rɨcɨj.
34 Majta a'ɨ́ɨmaj ɨ fariseos, a'yaa mu tyí'xajtaca'aj tɨjɨn:
—A'ɨ́jna ɨ Jesús, a'ɨ́ɨ pu a'ɨ́ɨn pué'een ɨ tɨ tyihuá'ijtye' ɨ tyiyáaru'uj a'ɨ́j pu jɨn púj oorej
tɨ'ij huo'tamuáritye'en.

*Jesús pu hua'ancu'vajx*ɨ ɨ tyeɨ́tyee

35 Jesús pu néijmi'que' jo'chá'canya'aj tɨ'ɨj na'aj tyi'chájta'najmee ajta néijmi'que'
jo'maj cɨ́ɨ mana'aj tyityojo'cháatɨma'caa, tyihua'mua'tyáaj ɨ hua' tyeyúuj tzajta'. A'ɨ́j pu
huá'ixaatya'ca'aj ɨ nyúucaria'ra' ɨ Dios ɨ tɨ néijmi'que' tyí'ijta, ajta néijmi'caa tyú'huaaj
ɨ maj tyí'cucui'ca'aj, nusu ɨ tɨquee hua'ca'nyisti'raca'aj. 36 Tɨ'ɨj huo'séj ɨ tyeɨ́tyee, jéehua
pu hua'ancu'vajxɨ, ji'nye jéehua mu jajpuéjtzica'aj, majta juxaamuɨjrita'ca'aj, a'yaa mu
éenye'ej matɨ'ɨj ɨ cánya'xɨɨ tɨ quee a'tɨ́j huá'sɨɨre'. 37 Aj pu'ij Jesús a'yan tyihuo'té'exaaj
a'ɨ́ɨjma ɨ maj jamuán huacɨ́j tɨjɨn:
—A'yaa pu tyi'ja'yájna maj jéehua ɨ tyeɨ́tyee séejre', majta ɨ maj hua' jimi
tyí'muɨjhuacaa camu mui'ij. 38 A'ɨ́j pu jɨn a'yan tyúuxɨe've', siaj jaatá'huavii a'ɨ́jcɨ ɨ
tavástara' tɨ'ij hua'ré'vi'tɨxɨ'ɨn ɨ maj tyí'muɨjhuacaa mej mij huá'ajsɨɨre'en ɨ Dios jimi.

10

*Jesús pu hua'vá'jajpuax*ɨj a'ɨ́ɨjma ɨ maj tamuáamuata' japuan hua'puaj ará'asej
(Mr. 3:13-19; Lc. 6:12-16)

1 Aj pu'ij Jesús huo'tajé a'ɨ́ɨjma ɨ maj tamuáamuata' japuan hua'puaj ará'asej, ajta
huo'ta' mej mij jaayí'tɨhua'an maj huo'tamuáritye'en ɨ tyiyáaru'uj ɨ maj hua' tzajta'
séjre' ɨ tyeɨ́tyee, ajta mej mij tyihuó'huaatye'en ɨ maj tyí'cucui', nusu ɨ tɨquee
huá'ca'nyisti'.
2 A'yaa mu ántya'ruj a'ɨ́ɨmaj ɨ maj tamuáamuata' japuan hua'puaj ará'asej, ɨ Jesús
tɨ hua'antyíhuoj. Anaquéej pu ɨ Simón huatajé, ɨ maj majta a'yan jatamuá'muaj tɨjɨn
Pedro, ajta je'en a'ɨ́jcɨ ɨ ihuáaria'ra' ɨ Simón ɨ tɨ a'yan ántyapuaj tɨjɨn Andrés, ajta je'en
a'ɨ́jcɨ ɨ Santiago, ajta ɨ ihuáaria'ra' ɨ tɨ a'yan ántyapuaj tɨjɨn Juan, ɨ maj yójmua'mua'
pué'een a'ɨ́jcɨ ɨ Zebedeo, 3 ajta a'ɨ́jcɨ ɨ Felipe ajta ɨ Bartolomé, ajta a'ɨ́jcɨ ɨ Tomás, ajta ɨ
Mateo, ɨ tɨ huá'jijva'ca'aj a'ɨ́ɨjma ɨ maj tyí'tɨ'ɨjcɨcaa, ajta a'ɨ́jcɨ ɨ Santiago, a'ɨ́ɨn tɨ jajyóoj
ɨ Alfeo, ajta a'ɨ́jcɨ ɨ Tadeo, 4 ajta je'en a'ɨ́jcɨ ɨ Simón ɨ tɨ a'ɨ́ɨjma jitze ajtyáma'can ɨ maj
a'yan hua'tamuá'muaj tɨjɨn cananeo, ajta a'ɨ́jcɨ ɨ Judas ɨ tɨ a'yan tye'entyímu'tacaa tɨjɨn
Iscariote, a'íi pu a'ɨ́ɨn pué'een ɨ tɨ avíitzij jɨn tyu'tátuii a'ɨ́jcɨ ɨ Jesús.

Jesús pu huo'ta'ítyaca' a'ɨ́ɨjma ɨ maj jamuán huacɨ́j maj jaariá'xaj ɨ Dios nyuucaaj
(Mr. 6:7-13; Lc. 9:1-6)

5 Jesús pu huo'ta'ítyaca' a'ɨ́ɨjma ɨ maj tamuáamuata' japuan hua'puaj ará'asej, a'yan
tyihua'ixáatye'ej tɨjɨn:
—Caxu a'áa jo'ré'nyinyiica'an jo'maj jo'cháatɨmee ɨ maj quee Israel jitze ajtyáma'-
can, caxu siajta utyáru'piche'en chájta'naj jitze jo'maj ja'chej ɨ maj Samaaria jitze
ajtyáma'can, 6 sulu siajta a'ɨ́ɨjma jimi ujó'ju'un ɨ maj Israel jitze ajtyáma'can, ɨ maj
a'yan een matɨ'ɨj ɨ cánya'xɨɨ maj jo'vátzɨj. 7 Siata'aj a'ɨ́ɨjma jimi ujó'ju'un siaj sij
huo'té'exaatye'en tɨ arí atyojo'ré'nyesij a'náj tɨ ɨ Dios tyu'ta'íjtaj íiyan ɨ cháanacaj japua.
8 Siata'aj tyihuó'huaatye'en ɨ maj tyí'cucui', siajta huo'tájuuritye'en ɨ maj huácuij, siajta
tyihuó'huaatye'en a'ɨ́ɨjma ɨ maj tyí'cucui' a'ɨ́jcɨ jɨme' ɨ maj a'yan jatamuá'muaj tɨjɨn
léepraj, siajta huo'tamuáritye'en ɨ tyiyáaru'uj ɨ maj hua' tzajta' séejre' ɨ tyeɨ́tyee. Mua'aj
xu quee tyu'nájchitaca' ɨ siaj ja'ancuriáa' siaj sij tyihuó'huaatye'en; a'ɨ́j xu jɨn quee
huá'jijve'ej.
9 'Caxu siajta tyi'tɨ́j a'aj tɨpua'aj ooroj, nusu pláataj, nusu túmii, 10 caxu áto'rij pijca ɨ
siaj jɨn huatyóohuɨɨre'en ɨ juyéj jitze. Caxu hua'puácaa tyí'choocaj ɨ tyúusiicu', nusu ɨ
ca'quéj, caxu siajta ɨ tyáxu'uj choocaj, ji'nye a'yaa pu tyí'xa'puɨ' maj tyáacue'tyej a'ɨ́jcɨ ɨ
tɨ tyí'muarɨe'.
11 'Siatɨ'ɨj chájta'naj jitze mu' ja'rá'astij aj xu sij séej huáhuoonyij ɨ tyévij tɨ tyámua'
tyi'tyúucha'ɨj, a'ɨ́j xu sij jimi huatyá'ɨtzeere'en a'chu siaj á'tyeeren a'ájna a chájta'.
12 Siatɨ'ɨj u'tyájrutyej u chi'táara'an, siahuo'tatyójtye' ɨ maj aja'chej. 13 Tɨpua'aj tyámua'
naa metyajamuaatyéjeevej, che' a'yan eenye' je'ej siaj seríj tyihuo'tatyójtyej, na'ríij
mequee tyámua' tyajamuaetyéeje caxu mua'aj tyi'tɨ́j jo'rɨésij. 14 Ajta tɨpua'aj mequee
jamuaataxɨé've'en, nusu mequee já'muanamuajracuj, aj xu sij iirácɨɨnyej ɨ hua' chi'táj,
nusu ɨ chájta'naj jitze, siajta jaatáca'tzɨj ɨ juca'quéj tɨ'ij cáaxɨj ɨ chuéj. 15 A'yaa nu
tyajá'mua'ixaatye' tzáahuatyi'ra'aj jɨme', tɨ a'ájna xɨcáara' tɨ jitzán ɨ Dios huá'xɨjtye'en
a'ɨ́ɨmaj ɨ tyeɨ́tyee, jéehua pu jéetze' puéjtzij huo'tá'sij, quee a'ɨ́ɨjma ɨ maj ará'tyeej a'áa
já'chajca'aj a'ájna a tɨ a'yan tyaja'rátyapuaaca'aj tɨjɨn Sodoma, ajta a'ájna a Gomorra.

Je'ej maj tyi'tɨ́j jɨn tya'ajpuéetzij muá'ju'un

16 'Cásɨ' mua'aj, nyáaj nu mua'ajmaj a'yan tyajamuaata'ítyij tɨ'ɨj cánya'xɨɨ hua' tzajta'
ɨ tyeɨ́tyee ɨ maj a'yan já'mua'uurej matɨ'ɨj ɨ́ra'vej ɨ maj tyí'tyacɨ'macaa. A'ɨ́j xu jɨn
tyámua' metyityoomuámua're'ej matɨ'ɨj ɨ cú'cu'see, siajta a'yan tyi'tyamuá'ajcaantaj
matɨ'ɨj ɨ cúcui'see. 17 Tyámua' xu tyityahuóocha'ɨɨn, ji'nye mua'ajmaj mu tyu'tátuiire'sij
a'ɨ́ɨjma jimi ɨ maj tyityatatyíj, mej mij a'ɨ́ɨmaj jamuaatyávaxɨ'ɨn, 18 majta mu jamua'vi'tɨn
ɨ tajtúhuan jimi, na'ríij a'ɨ́jcɨ jimi ɨ rey, a'ɨ́jcɨ jɨme' siaj tyí'huɨɨre' nye jitze ma'can,
aj xu sij nye jitze ma'can tyihuo'té'exaatye'en, siajta a'yan cha'taj tyihuo'té'exaatye'ej
a'ɨ́ɨjma ɨ maj quee Israel jitze ajtyáma'can. 19 Ajta matɨ'ɨj jamuá'anvi'tɨj a'ɨ́ɨjma jimi ɨ maj
tyityatatyíj, caxu tyí'mua'ajcaj yee je'quij tyetyu'taxájtaj, na'ríij tyi'tɨ́j siaj nyúucarira'
jɨn tyu'taxáj, ji'nye tɨ'ɨj a'yan tyajá'mua'uuriaj, Dios pu jamuaatá'sij je'ej siaj ye'ej
tyu'taxáj. 20 A'ɨ́j xu jɨn quee mua'aj a'ɨ́ɨn pue'éenye'ej xá'ju'un ɨ siaj tyihuo'té'exaatye'ej,
sulu a'ɨ́ɨ pu ɨ júuricama'ra' ɨ Dios jamuaatá'sij je'ej siaj ye'ej tyu'taxáj.
21 'Majta a'ɨ́ɨmaj ɨ maj ju'ihuáamua', a'ɨ́ɨ mu huá'cui'nyij ɨ ju'ihuáamua', ajta ɨ hua'
huásimua' a'ɨ́ɨ mu majta je'ej pua'aj huá'uurej ɨ juyójmua', majta a'ɨ́ɨmaj ɨ hua'yojmua'
a'ɨ́ɨ mu majta je'ej pua'aj huá'uurej ɨ juhuásimua', aj mu mij tyúucui'sij. 22 Majta néijmi'i
ɨ tyeɨ́tyee ɨ maj yan séejre' ɨ cháanacaj, a'ɨ́ɨ mu jamuájcha'ɨɨria'aj muá'ju'un a'ɨ́jcɨ
jɨme' siaj nyéetzij ná'astijre', ajta a'ɨ́jna ɨ tɨ tyo'táviicue'raj 'asta na'aj quee néijmi'i
tye'entyipuá'rej, Dios pu japuan huatányuusij. 23 Matɨ'ɨj je'ej pua'aj já'mua'uurej ɨ
chájta'naj jitze, siata'aj jiye'tzín iirácɨɨnyej, siaj sij séej chájta'naj jitze jó'cɨɨnyej. A'yaa
nu tyajá'mua'ixaatye', siatɨ'ɨj siooj yajó'jujhua'nye'en séej siajta séej jitze ɨ chájta'naj aj
nu nyij nyáaj ɨ nyaj nyajta tyévij jitze huanɨe'huaca' yava'cányesij.

24 ’A'ɨ́jna ɨ tɨ tyihuá'mua'tyej, jéetze' pu juxɨe've' quee a'ɨ́ɨmaj ɨ maj tyúumua'tyej, ajta
a'ɨ́jna ɨ tɨ tyé'ijtye', jéetze' pu juxɨe've' quee a'ɨ́jna ɨ tɨ jahuɨ́ɨre'. 25 A'yaa pu tyúuxɨe've'
tɨ a'ɨ́jna ɨ tɨ tyúumua'tyej, a'yan cha'tána'aj eenye' tɨ'ɨj ɨ tɨ tyá'mua'tyej, ajta a'ɨ́jna
ɨ tɨ tyí'huɨ́ɨre', che' a'yan cha'tána'aj eenye' tɨ'ɨj a'ɨ́jna ɨ tɨ tyé'ijtye'. Ji'nye a'yaa mu
meríj jaatamua'aj a'ɨ́jcɨ ɨ tɨ aja'chej tɨjɨn: “Beelzebú ɨ tɨ tyihuá'ijtye' ɨ tyiyáaru'uj”, ¿nyi
mequee jéetze' je'ej pua'aj tyihuo'taxájtaj a'ɨ́ɨjma ɨ maj jamuán aja'chej?

*A'*ɨ́jna ɨ tyaj jatzɨ́ɨnya'aj
(Lc. 12:2-9)
26 ’A'ɨ́j xu jɨn quee huá'tzɨ́ɨnye'ej ɨ tyeɨ́tyee. Ji'nye je'ej maj tyi'tɨ́j jɨn rɨcɨj avíitzij
jɨme', a'ɨ́ɨ pu huataséjre'sij, nusu je'ej maj tyi'tɨ́j tyi' avaaj a'ɨ́ɨ pu ajta mua'reeri'huan.
27 Tyi'tɨ́j nyaj tɨ́ca'riste' já'mua'ixaatye', siata'aj tújca jaataxáj, ajta ɨ nyaj avíitzij
jɨn já'mua'ixaatye', ca'nyíin xu jɨn jaataxáj, áan xu ɨmuáj jo'tyúuj ɨ juchi'ij japua.
28 Caxu huá'tzɨ́ɨnye'ej a'ɨ́ɨjma ɨ maj juxa'aj tyeɨ́tyee cui'caa, ji'nye camu jaayí'tɨn maj
ɨ ja'mua júuricamej huajé'caj, sulu siata'aj a'ɨ́j pu tyú'tzɨ́ɨnye'en ɨ Dios ɨ tɨ jaayí'tɨn
tɨ ja'antyipuá'ritye'en mu ja'mua júuricamej, ajta jaayí'tɨn tɨ ja'antyipuá'ritye'en mu
já'muajuuricamej ɨ tɨéj jitze tɨquee a'náj já'muɨ'nyij.
29 ’¿Nyij mequee a'yan tyityá'najchi mu pína'see a'chu séej túmii mahua'puaj? Ajta
a'ɨ́jna ɨ ja'muavástara' a'ɨ́ɨ pu huá'cha'ɨj a'ɨ́ɨjma ɨ pína'see, capu ij sɨ́ɨj muɨ'nyij ɨ pína'aj
tɨpua'aj a'ɨ́ɨn quee a'yan tyu'taxáj. 30 Ajta mua'ajmaj Dios pu jamua'reej a'chu siaj
pua'mácan ava'cɨpuaj sɨ́ɨj ajta sɨ́ɨj. 31 A'ɨ́j xu jɨn quee tyí'tzɨ́ɨnye'ej jéetze' xu mua'aj
juxɨe've' ɨ Dios jimi mequee ɨ pína'see.
(Lc. 12:8-9)
32 ’Tɨpua'aj a'tɨ́j a'yan tyinaataxáj hua' tzajta' ɨ tyeɨ́tyee tɨ nyéetzij ná'astijre', a'yaa
nu nyajta nyáaj tyaataxájta a'ɨ́jcɨ jimi ɨ nyavástara' tajapuá tɨ já'sejre' tɨ a'ɨ́ɨn xá'puɨ'
huarɨ́j, 33 ajta a'ɨ́jna ɨ tɨ naatyáhue'taj hua' tzajta' ɨ tyeɨ́tyee, a'yaa nu nyajta nyáaj
tyeetyáhue'taj nyajta a'yan tyaataxájta a'ɨ́jcɨ jimi ɨ tɨ nyavástara' tajapuá tɨ já'sejre'
nyaj quee jamua'tyej.

*Tye*ɨ́tyee mu jé'ta' huacɨ́j a'ɨ́jcɨ jɨme' ɨ Jesús
(Lc. 12:51-53; 14:26-27)
34 ’Caxu a'yan tyí'mua'ajcaj nyaj a'ɨ́jna jɨn mujo'vé'mej mej mij tyámua' yan tyí'tyecha-
jcaj ɨ cháanacaj japua, canu a'ɨ́jna jɨn mujo'vé'mej mej mij juxáahuaj yan séjre'ej, sulu
mej mij jé'ta' huácɨ́ɨnyej a'ɨ́jcɨ jɨme' je'ej nyaj rɨcɨj. 35 A'ɨ́j nu jɨn mujo'vé'mej mej mij
ɨ hua' yojmua' huatyóochenyij maj huo'tanyó'si'tye'en ɨ juhuásimua', ajta a'ɨ́jna ɨ tɨ
íjmue'estɨ', a'ɨ́ɨ pu ajta jaatyényo'si'tye'ej ɨ junáanaj, ajta a'ɨ́jna ɨ íitɨ' tɨ arí tyimú'
tɨ íitɨ', a'ɨ́ɨ mu majta huatóonyo'si'tye'ej, 36 a'ɨ́j mu jɨn tyuucha'ɨ́ɨre'ej muá'ju'un ɨ
jutyéɨtyeristyamua' jamuán.
37 ’A'ɨ́jna ɨ tɨ jéetze' jaxɨe've' ɨ jutáataj, nusu ɨ junáanaj quee nyéetzij, capu a'yan
tye'tyévijtye' tɨ nyéetzij jimi huatyá'ɨtzeere'en, ajta a'ɨ́jna ɨ tɨ jéetze' jaxɨe've' ɨ juyój
tɨ tyáatɨ', nusu tɨ íitɨ', quee nyéetzij, capu ajta a'yan tye'tyévijtye' tɨ'ij nyéetzij jimi
ajtyáma'cantaj, 38 ajta a'ɨ́jna ɨ tɨquee jaxɨe've' tɨ'ij jajpuéjtzij, nusu maj ɨ tyeɨ́tyee je'ej
pua'aj tyaaxáj, na'ríij tɨpua'aj huámuɨ'nyij ɨ cúruuj jitze, capu jatyévijtye' tɨ'ij nye jitze
ajtyáma'cantaj já'ra'nyij. 39 A'ɨ́jna ɨ tɨ jéehua tyúumua'riitye' tɨ'ij quee huámuɨ'nyij, a'ɨ́ɨ
pu muɨ'nyij, ajta a'ɨ́jna ɨ tɨ huatóoa'an tɨ huámuɨ'nyij a'ɨ́jcɨ jɨme' tɨ nye jitze ma'can
tyihuá'ixaatye', a'ɨ́ɨ pu júurij ta'mej jusén jɨme'.

*Ɨ maj jamue't*ɨn a'ɨ́ɨmaj ɨ maj tyá'tzaahuatye'
(Mr. 9:41)
40 ’A'ɨ́jna ɨ tɨ tyámua' tyajamuaatyéjeevij ɨ juchéj, a'ɨ́ɨ pu ajta nyéetzij tyámua'
tyinaatyéjeevij, ajta a'ɨ́jna ɨ tɨ nyéetzij tyámua' tyinaatyéeje, a'ɨ́j pu ajta tyámua'
tyu'tyéeje ɨ tɨ unyojo'ta'ítyaca'. 41 Ajta a'ɨ́jna ɨ tɨ tyámua' tyetyéejej a'ɨ́jcɨ ɨ tɨ Dios jitze

maˈcan tyíˈxaxaˈaj, aˈyaa pu chaˈtánaˈaj tyáˈcɨˈtyij ɨ Dios jimi tɨˈɨj ajta tyáˈcɨˈtyij aˈɨ́jcɨ ɨ tɨ Dios jitze maˈcan tyíˈxaxaˈaj, ajta aˈɨ́jna ɨ tɨ séej tyámuaˈ tyuˈtyéjeevej ɨ tɨ tyámuaˈ tyiˈtyúuchaˈɨj, aˈyaa pu chaˈtánaˈaj tyáˈcɨˈtyij ɨ Dios jimi tɨˈɨj ajta tyáˈcɨˈtyij aˈɨ́jcɨ ɨ tɨ tyámuaˈ tyiˈtyúuchaˈɨj. 42 Ajta aˈtɨ́j tɨ naˈaj tɨ cɨ́ɨ ɨ jájtyij tyaatáˈan ɨ séej ɨ tyévij tɨ nye jimi ajtyámaˈcan, tyij ajta quee vaˈcán jɨn nye jimi tyiˈtyéjvee, aˈyaa nu tyajáˈmuaˈixaatyeˈ tɨ aˈɨ́ɨn ajta tyiˈtɨ́j ancuriáaˈsij ɨ Dios jimi.

11

Aˈɨ́ɨmaj ɨ tɨ huojoˈtaˈítyacaˈ aˈɨ́jna ɨ Juan ɨ tɨ huáˈɨɨracaˈaj
(Lc. 7:18-35)

1 Tɨˈɨj Jesús jaatapuáˈcɨtacaˈ tɨ tyihuóˈixaaj aˈɨ́ɨjma ɨ maj jamuán huacɨ́j ɨ maj tamuáamuataˈ japuan huaˈpuaj aráˈasej, aj puˈij jóˈraa, tɨˈɨj ij aˈyee joˈréˈnyej ɨ chájtaˈnaj jitze, tɨˈij tyihuóˈmuaˈtyej ajta tyihuóˈixaatyeˈen ɨ tyeɨ́tyee.
2 Ajta aˈɨ́jna ɨ Juan ɨ tɨ eetyánamiˈhuacaˈaj, aˈɨ́ɨ pu jáamuaˈreeriˈ jeˈej tɨ ɨ Jesús rɨjcaa. Aj puˈij séecan huataˈítyacaˈ ɨ maj jamuán huacɨ́ˈcaˈaj 3 mej mij aˈyan tyiyoˈtaˈíhuoˈ aˈɨ́jcɨ ɨ Jesús tɨpuaˈaj aˈɨ́ɨn puéˈeenyeˈ ɨ Cɨríistuˈ, nusu aˈyan tyuuxɨéˈvaˈcaj mej mij séej huachoˈveˈen.
4 Jesús puˈij aˈyan tyihuoˈtéˈexaaj tɨjɨn:
—Séricuj, siataˈaj jaatéˈexaatyeˈen aˈɨ́jcɨ ɨ Juan jeˈej siaj tyiˈtɨ́j tyíˈsej ajta jeˈej siaj tyíˈnamuaj. 5 Siataˈaj jaatéˈexaatyeˈen maj meríj atanyéjnyeˈ ɨ maj aracúcuˈnyijmaˈcaa, majta meríj rácɨjcɨˈnyiveˈ ɨ maj quee rácɨjcɨˈnyiveˈej, majta aˈɨ́ɨmaj meríj huarúj ɨ maj tyíˈcucuiˈ aˈɨ́jcɨ jɨmeˈ ɨ maj cáˈatzaj ɨ juhuéˈraˈ jitze, majta ɨ maj nácuxɨeˈejmaˈcaa meríj iityanamuáarajmee, majta meríj huatájuuriacaˈ ɨ maj meríj huácuiˈijcaa, majta ɨ maj quee jeˈej tyéejviicueˈ muˈríj jáanamuajriˈ ɨ nyúucariaˈraˈ ɨ Dios. 6 Cheˈ huatóotyamuaˈveˈen aˈɨ́jna ɨ aˈtɨ́j tɨ quee juhuáritaˈ huaréˈyiˈij nye jimi aˈɨ́jcɨ jɨmeˈ tɨ quee cheˈ tyéˈviicueˈ.
7 Matɨˈɨj aˈɨ́ɨmaj joˈcɨ́j ɨ maj Juan jamuán huacɨ́ˈcaˈaj, Jesús pu huatyóochej tɨ tyihuóˈixaatyeˈen ɨ tyeɨ́tyee aˈɨ́jcɨ jitze maˈcan ɨ Juan, aˈyan tɨjɨn:
—¿Tyiˈtanyí usioˈtyéesej aˈájna joˈtɨj quee jáˈtyiˈtɨj? ¿Nyiquij ɨ huíinyij usioˈtyéesej áacaj tɨ jaariáˈtuuxɨj? 8 Naˈríij sequée, ¿tyiˈtanyí sianaˈaj ujoˈtyéesej? ¿Nyi aˈtɨ́j sioˈtyéesej tɨ naa eenyeˈen tyíˈchaan? Muaˈaj xu aˈyan tyáˈmuaˈreej maj aˈɨ́ɨjma ɨ maj naa eenyeˈen tyíˈchaan, aˈúu mu jaˈchej ɨ huaˈ chiˈtáj ɨ rey. 9 Arí tɨpuaˈaj sequée aˈyan huarɨ́j, ¿jiˈnye siaj sij aˈáa jaˈtanyéj? ¿Nyi aˈɨ́jna usioˈtyéesej aˈtɨ́j tɨ Dios jitze maˈcan tyíˈxajtacaˈaj? Aˈyaa pu tyiˈjaˈyájna, aˈɨ́j xu ujoˈtyéesej ɨ Juan ɨ tɨ ajta jéetzeˈ vaˈcán jɨn tyiˈtyéjvee quee sɨ́ɨj tɨ ajta aˈɨ́jna jɨn tyiˈtyéjvee tɨ Dios jitze maˈcan tyihuóˈixaatyeˈen.
10 Juan pu aˈɨ́ɨn puéˈeen ɨ tɨ jaˈxaj ɨ yuˈxarij jitze aˈyan tɨjɨn:
Nyáaj nu séej huataˈítyij tɨ anaquéej huamaˈaj jaˈmej
tɨˈij tyámuaˈ tyúˈuurej a juyéj jitze.
11 Aˈyaa nu tyajáˈmuaˈixaatyeˈ tzáahuatyiˈraˈaj jɨmeˈ, huaˈ tzajtaˈ ɨ tyeɨ́tyee ɨ maj yan séejreˈ ɨ cháanacaj japua, capu aˈtɨ́j aˈnáj tyeˈentyájrupij tyiˈtɨ́j jɨmeˈ tɨ jéetzeˈ veˈéj quee ɨ tɨ jɨn tyiˈtyéjvee aˈɨ́jna ɨ Juan, ajta aˈɨ́jna ɨ tɨ jéetzeˈ cɨléenyeˈ jɨn tyiˈtyéjvee ɨ Dios jimi, jéetzeˈ pu vaˈcán jɨn tyiˈtyéjvee aˈɨ́jna ɨ aˈtɨ́j quee aˈɨ́jna ɨ Juan.
12 ’Tɨˈɨj naˈaj tyuˈséjrej aˈɨ́jna ɨ Juan, ya tɨ jeˈréˈnyej, tyeɨ́tyee mu jéehua tyíˈtyeseˈ mej mij utyájrutyej joˈtɨj ɨ Dios jáˈsejreˈ, majta ɨ maj jéehua uhuácacaˈnyeˈ aˈyaa mu tyáˈxɨeˈveˈ maj néijmiˈi tyeˈentyipuáˈrityeˈen tajapuá tɨ tyejéˈsejreˈ. 13 Néijmiˈi ɨ maj Dios jitze maˈcan tyíˈxajtacaˈaj, ajta ɨ yuˈxarij jitze Moisés tɨ joˈyúˈxacaˈ, néijmiˈi mu jaataxájtacaˈ jeˈej tɨ ɨ Dios tyíˈijta íiyan ɨ cháanacaj japua, majta móoj aˈyan tyáˈxajtacaˈaj ˈasta naˈaj quee huataséjre aˈɨ́jna ɨ Juan, 14 ajta tɨpuaˈaj aˈyan setyityóocaˈnyej siaj tyáˈantzaahuatyeˈen, aˈɨ́jna ɨ Juan aˈɨ́ɨ pu aˈɨ́ɨn puéˈeen ɨ tɨ juxɨeˈveˈ tɨ ya uvéˈnyej aˈɨ́jna ɨ tɨ aˈyan ántyapuaj tɨjɨn Elías. 15 Majta aˈɨ́ɨmaj ɨ maj ityanamuáarajmee, micheˈ tyámuaˈ tyáanamuaj.

16 ’¿Ji'nye nyana'aj tyihuo'taxáj je'ej maj een ɨ tyeɨ́tyee ijíij maj yan huacháatɨmee?
A'yaa mu een matɨ'ɨj ɨ tɨ'ríij ɨ maj véjri' ja'ajtyíj jo'maj tyajá'toj, ɨ maj hua'tyéji'vii
ɨ séecan a'yan tɨjɨn: 17 “Tyetyu'tácɨ'sityej, siajta mua'aj caxu tyu'tyéenyej; tyajta tu
tyu'táchuiicaca' tyataxamúuritya'aj, siajta mua'aj caxu huatóoxaamujri.” 18 Ji'nye tɨ'ɨj
ɨ Juan yan uvé'nyej, ɨ tɨ ju'ítzi'va'ca'aj, ajta quee jaya'caria'aj ɨ nahuáj; a'yaa xu sij
tyaataxájtaca' tɨ tyiyáaru' tzajta' séjria'ca'aj. 19 Ajta je'en a'ɨ́ɨn yan uvé'nyej ɨ tɨ ajta tyévij
jitze huanɨe'huaca', tɨquee a'yan tyúu'itzi've', ajta jaya'caa ɨ nahuáj, mua'aj xu sij a'yan
tyaaxájtaca' tɨjɨn huápuɨ'ɨj pu tyí'cua'caa, ajta jaya'caa ɨ nahuáj, ajta huá'jaahuatye' ɨ
maj je'ej pua'aj tyityetyúucha'ɨj, ajta ɨ maj huá'jijve' ɨ maj tyí'tɨ'ɨjcɨcaa. Ajta a'ɨ́jna ɨ tɨ
jɨn Dios néijmi'i tyu'yí'tɨn, a'ɨ́ɨ pu huataséjre'sij.

Je'ej maj tya'ajpuéetzij muá'ju'un ɨ maj a'áa jo'cháatɨmee ɨ chájta'naj jitze jo'maj quee
tyajá'tzaahuatye'
(Lc. 10:13-15)
20 Aj pu'ij Jesús huatyóochej tɨ'ij hua'ajtyá'xɨ'ɨn a'ɨ́ɨjma ɨ tyeɨ́tyee ɨ maj a'áa
jo'cháatɨma'caa jo'tɨj arí jéehua tyojo'muárɨe'ca'aj mej mij tyámua' tyo'taséj, ji'nye camu
huatyóohuij maj seequéj tyú'mua'tyij. A'yaa pu tyihuo'té'exaaj tɨjɨn:
21 —Che' je'ej tɨna'aj ja'mua jimi mu siaj Corazín ja'chej. Che' je'ej tɨna'aj ja'mua
jimi mu siaj Betsaida ja'chej. Ji'nye tɨpua'aj a'yan cha'taj nyana'aj tyu'muárɨe'nyiiche'
a'ájna a Tiro, nyajta a'ájna a Sidón, a'yájna je'ej nyaj nyeríj huarɨ́j ja'mua jimi,
a'ɨ́ɨ mu meríj tya'antzáahuatye'nyijche' ɨ Dios jimi, metyu'tuu'úunyi'ran majta nasíj
ahuohuáatya'xɨ'ɨn. 22 A'yaa nu tyajá'mua'ixaatye' tɨ a'yan tye'mej tɨ'ɨj atyojo'ré'nyej
a'náj tɨ ɨ Dios huá'xɨjtye'en, jéetze' xu mua'aj jajpuéetzij xá'ju'un mequee a'ɨ́ɨmaj ɨ
maj a'áa jo'cháatɨma'caa a'ájna a Tiro majta a'ájna a Sidón. 23 Siajta mua'aj mu siaj
Capernaúm jo'cháatɨmee, ¿nyi a'yan setyityóomuajtye tɨ ɨ Dios jamuaatá'sij siaj sij
tajapuá ja'séeria'aj xá'ra'nyij? Caxu xaa nyu'uj, Dios pu puéjtzij jamuaatá'sij, a'áa xu
jo'tyá'ɨtzeere'en jo'tɨj ja'tyácun ajta quee ámiteere' a'chu tɨ ajo'cátyee. Ji'nye tɨpua'aj
a'yan cha'taj nyana'aj huárɨnyiiche' a'ájna a Sodoma je'ej nyaj nyeríj tyu'muárɨej ja'mua
jimi, a'ɨ́ɨ pu ooj ɨ chájta'naj yeséeria'cajche' ijíij. 24 Ajta a'yaa nu tyajá'mua'ixaatye' tɨjɨn
tɨ'ɨj a'ájna tyojo'ré'nyej a'náj tɨ ɨ Dios huá'xɨjtye'en a'ɨ́ɨjma ɨ maj yan huacháatɨmee
ɨ cháanacaj japua, mua'aj xu jéetze' jajpuéetzij xá'ju'un mequee a'ɨ́ɨmaj ɨ maj a'áa
jo'cháatɨma'caa a'ájna a Sodoma.

Musio'vá'ju' nye jimi siata'aj huóoso'pe'en
(Lc. 10:21-22)
25 A'ájna xɨcáara' jitze Jesús pu a'yan tyu'taxájtaca' tɨjɨn:
—Muáaj mu paj nyavástara', ɨ paj tyí'ijta u tajapuá, pajta íiyan ɨ cháanacaj japua,
muéetzij nu tyí'muatyojtzi're', ji'nye muáaj paj huo'ta' mej mij yo'itéej muá'ra'nyij je'ej
tɨ een a jimi, a'ɨ́ɨmaj ɨ maj quee óotzaahuatye', pajta quee huo'ta' maj yo'itéej muá'ra'nyij
a'ɨ́ɨmaj ɨ maj támua'rej, majta ɨ maj jéehua tyojó'itej. 26 A'yaa pu tyi'ja'yájna nyavástara',
a'yaa pu muéetzij tyimua'ránajchaca'.
27 ’Néijmi'i pu tyinaatátuii a'ɨ́jna ɨ nyavástara'. Capu a'tɨ́j tyámua' tyí'nyamua'tyej je'ej
nyaj een, sulu a'ɨ́ɨ pu'uj ɨ nyavástara', capu ajta a'tɨ́j tyámua' tyá'mua'tyej ɨ nyavástara',
sulu nyáaj ɨ nyaj yójra' pué'een nyáaj nu xaa jamua'tyej, majta a'ɨ́ɨmaj ɨ maj a'yan
tyina'ráanajchi mej mij jáamua'tyij. 28 Siata'aj nye jimi mujo'vá'ju'un néijmi'i mu siaj
cua'naj a'ɨ́jcɨ jɨme' ɨ siaj jahuoo siaj tyámua' tyaatá'an ɨ Dios, siajta a'ɨ́jcɨ jɨn tyí'tyese'
siaj néijmi'i jɨn ja'rá'astijre'en, nyáaj nu jamuaatá'sij siaj sij huóoso'pe'en. 29 Siata'aj
tye'entyájrutyej a'ɨ́jcɨ jɨme' ɨ nyaj jɨn tyajá'mua'ijcatye', siajta nye jimi tyi'huóomua'tyej,
ji'nye nyáaj nu muá'ajcan, nyajta quee á'nyatzaahuatye', nyáaj nu nyij jamuaatá'sij siaj
tyámua' huárɨnyij ɨ jutzájta'. 30 Ji'nye capu muárɨe'rij siaj a'yan huárɨnyij je'ej nyaj
tyajamuaata'íjtye'sij, ajta ɨ nyaj jɨn tyajá'mua'ijcatye', capu ajta muárɨe'rij siaj sij a'yan
huárɨnyij je'ej nyaj tyá'xɨe've'.

12

*Mat*ɨ'ɨj a'ɨ́ɨmaj ɨ maj Jesús jamuán huacɨ́j ja'antyítzaanaxɨj ɨ tyeríicuj tɨ antyimuéeye'ejmee

(Mr. 2:23-28; Lc. 6:1-5)

1 Ajta a'ájna ɨmuáj Jesús pu a'áa jooma'ca'aj jé'ta' ɨ ví'ra'aj tzajta', a'aj pu putyí'rɨjcaa ɨ xɨcáara' maj jitzán juso'pii. Majta ɨ maj jamuán huacɨ́j, a'ɨ́ɨ mu meríj jéehua tajcuca'aj aj mu mij huatyóohuij maj jí'ijtzaanaxɨ'ɨn ɨ tyeríicuj jatze', majta je'en jajcɨ'májraa ɨ jatzíj.
2 Majta ɨ fariseos, matɨ'ɨj huo'séj maj a'yan rɨjcaa, aj mu mij a'yan tyaaté'exaa a'ɨ́jcɨ ɨ Jesús tɨjɨn:
—Cásɨ', huo'séj je'ej maj rɨcɨj mu maj ajamuán huacɨ'ɨj, a'yaa mu rɨcɨj je'ej tɨ quee tyíɨ'rij tɨ a'tɨ́j a'yan rɨjcaj a'ájna xɨcáara' maj jitzán juso'pe'.
3 Aj pu'ij Jesús a'yan tyihuo'té'exaaj tɨjɨn:
—¿Nyi sequée a'náj jo'jíjvej ɨ yu'xarij jitze je'ej tɨ huarɨ́j a'ɨ́jna ɨ David tɨ'ɨj huataí'cuataca', majta ɨ maj jamuán huacɨ́'ca'aj? 4 A'úu pu jo'tyájrupij u tyeyúuj tzajta', ɨ tɨ chi'ra'an pué'een ɨ Dios, ajta je'en jáacuaj a'ɨ́jcɨ ɨ páan ɨ maj Dios huatámu'vejrij, majta ɨ maj jamuán huacɨ́'ca'aj, a'ɨ́ɨ mu majta jáacuaj, ma'ajta a'ɨ́jcɨ ɨ páan a'ɨ́ɨ mu'uj jacua'caa ɨ puaaríij. 5 ¿Ca' sequée a'náj jo'jíjvej je'ej tɨ tyo'yú'xaca' a'ɨ́jna ɨ Moisés, maj a'ɨ́ɨmaj ɨ maj tyityetyúu'pu' u tyeyúuj tzajta', a'ɨ́ɨ mu quee juso'pii a'ájna xɨcáara' maj jitzán juso'pe'?
6 A'yaa nu tyajá'mua'ixaatye', tɨ sɨ́ɨj ya ja'mua jimi séejre' tɨ jéetze' juxɨe've' mequee a'ɨ́ɨmaj ɨ maj tyityetyúu'pu' ɨ tyeyúuj tzajta'. 7 Caxu a'tzúj yó'itej je'ej tɨ huatóomua'aj a'íjna tɨ a'yan tyé'yu'si' ɨ yu'xarij jitze tɨ jɨme' Dios jaataxájtaca' tɨ a'yan tɨjɨn: "A'yaa nu tyá'xɨe've' siaj jujɨ́ɨmua'aj óocu'vej, canu jaxɨe've' siaj tyi'tɨ́j mu'vejritaj." Tɨpua'aj seyo'itée xá'ra'nyiiche', caxu a'yan tyihua'xáatzi'ranche' a'ɨ́ɨjma ɨ maj quee tyi'tɨ́j jɨn ootyá'ɨtzee. 8 A'yaa pu'ij, nyáaj ɨ nyaj nyajta tyévij jitze huanɨe'huaca', nyáaj nu nyajta a'ɨ́jcɨ jɨn antyínyamua'ree ɨ xɨcáara' a'náj maj jitzán juso'pe'.

*Jesús pu séej tyú'huaaj t*ɨ cɨyáaxara'ca'aj ɨ jumuáca' jitze

(Mr. 3:1-6; Lc. 6:6-11)

9 Aj pu'ij Jesús jó'raa, tɨ'quij a'úun jo'tyájrupij u tyeyúuj tzajta'. 10 A'úu pu sɨ́ɨj jo'tyávaaca'aj tɨ cɨyáaxara'ca'aj ɨ jumuáca' jitze, majta ɨ fariseos ɨ maj a'úun je'rú'uuca'aj, a'ɨ́ɨ mu jahuooca'aj je'ej maj tyi'tɨ́j jɨn tyaaxájtzi' ɨ Jesús, a'yaa mu mij tyaata'íhuo'ri' tɨjɨn:
—¿Nyiquij ɨ'ríj tyej tyáahuatye'en séej ɨ tɨ tyí'cui' a'ájna xɨcáara' maj jitzán juso'pe'?
11 Aj pu'ij Jesús a'yan tyihuo'té'exaaj tɨjɨn:
—Tɨpua'aj a'tɨ́j séej cánya'aj tyícɨɨtzij, ajta je'en ɨ cánya'aj atyéjvetyij jo'tɨj ja'tyácun a'ájna matɨ'ɨj pua'aj juso'pe', ¿nyiquee ujo'ma'aj ta'mej tɨ'ij je'tajáj? 12 Ajta ɨ tyévij pu jéetze' tyí'huɨɨre' quee ɨ cánya'aj. A'ɨ́j pu jɨn ɨ'ríj tɨ a'tɨ́j tyi'tɨ́j jɨn xá'puɨ' huárɨnyij a'ájna xɨcáara' matɨ'ɨj pua'aj juso'pe'.
13 Aj pu'ij ɨ Jesús a'yan tyaaté'exaa a'ɨ́jcɨ ɨ tɨ cɨyáaxara' ɨ jumuáca' jitze tɨjɨn:
—Huatátzaaraj mua' muáca', aj pu'ij a'ɨ́jna ɨ tyáatɨ' jaatátzaaraca' ɨ jumuáca', aj pu'ij huarúj, a'yaa pu éenye'ej ja'raa tɨ'ɨj ɨ sɨ́ɨj ɨ muáca'ra'an. 14 Matɨ'ɨj mij iiráacɨj a'ɨ́ɨmaj ɨ fariseos, aj mu mij huatyóohuij maj jaaxá'puɨ'ɨntare'en je'ej maj ye'ej huárɨnyij mej mij jaajé'caj ɨ Jesús.

*Je'ej t*ɨ sɨ́ɨj anaquéej tyaataxájtaca' a'ɨ́jcɨ ɨ Jesús

15 Tɨ'ɨj ɨ Jesús jáamua'reeri' je'ej maj tyaaxá'puɨ'ɨntarej, aj pu'ij iirájraa, majta jéehua ɨ tyeɨ́tyee jamuán jo'cɨ́j. Ajta ɨ Jesús pu néijmi'caa pu tyú'huaaj ɨ maj tyí'cucui'ca'aj, 16 ajta a'yan tyihuá'ijmuejraca'aj maj quee jéjrista' jaxajta a'tɨ́j tɨ puɨ́rɨcɨj. 17 A'yaa pu tyu'rɨ́j tɨ'ij aróo'astej je'ej tɨ jájcuaj ɨmuáj tyu'taxájtaca' a'ɨ́jna ɨ Isaías, ɨ tɨ Dios jitze ma'can tyí'xajtaca'aj, tɨ a'yan tɨjɨn:
18 A'íi pu a'ɨ́ɨn pué'een ɨ tɨ nyahuɨɨre', ɨ nyaj ja'antyíhuoj,
ɨ nyaj jéehua jaxɨe've', nyajta jitzán nyetyamua've'.
Nyajúuricamej nu jimi huatyátoosij,

a'íɨ pu'ij tyámua' tyihuo'tyéjeevij a'íɨjma ɨ maj séej chuéj japua jo'cháatɨmee.
19 Capu a'tɨ́j je'ej tyi'jéevej ja'mej, capu ajta jíihuaj ja'mej,
camu janamuajran tɨ tyi'xáataj ja'mej a'ájna a cáayej jitze.
20 Capu jéetze' puéjtzij huo'ta'sij ɨ maj huápuɨ'ɨj jaapuéjtzitarej,
capu ajta huá'cui'nyij a'íɨjma ɨ maj quee che' tyé'viicue',
sulu a'íɨ pu hua' japua huatányuusij ajta a'ɨ́jna jɨn tyu'tyámue'tɨj ɨ tɨ naa een.
21 Majta ɨ tyeɨ́tyee ɨ maj yan séejre' ɨ cháanacaj japua, néijmi'i mu jimi tyi'ijchó've'.

Matɨ'ɨj ɨ Jesús jitze tyo'ojpuá'rij
(Mr. 3:19-30; Lc. 11:14-23; 12:10)

22 Matɨ'ɨj mij séej uja'ráavi'tɨj ɨ Jesús jimi tɨ tyiyáaru' tzajta' séjria'ca'aj, a'ɨ́j pu jɨn quee atányeerica'aj ajta quee tyo'rɨ́ɨriajca'aj a'ɨ́jna ɨ a'tɨ́j, aj pu'ij ɨ Jesús tyáahuaj tɨ'ɨj ij atányeeriaca', ajta tyo'rɨɨriáaj ja'raa. 23 Néijmi'i mu ɨ tyeɨ́tyee tyámua' tyo'taséj, a'yaa mu mij tyúu'ihuo'raca'aj tɨjɨn:

—¿Nyiquij a'múu a'ɨ́ɨn pué'een ɨ yójra' ɨ David?

24 Majta ɨ fariseos matɨ'ɨj a'yan tyihuó'namuajri', a'yaa mu tyu'taxájtaca' tɨjɨn:

—A'mújna mu a'tɨ́j Beelzebú pu jitze aróoca'nyej, tɨ'ij huo'tamuáritye'en ɨ tyiyáaru'uj, ji'nye Beelzebú pu tyihuá'ijtye' ɨ tyiyáaru'uj.

25 Ajta ɨ Jesús, a'ɨ́ɨ pu jamua'reeriaca'aj je'ej maj tyí'mua'ajcaa, aj pu'ij a'yan tyihuo'té'exaaj tɨjɨn:

—Tɨpua'aj ɨ maj séej chuéj japua já'ma'can jé'ta' muáacɨɨnyej, a'ɨ́ɨ mu huatóony-o'si'tye'ej, ajta ɨ maj a'áa ja'chej camu che' á'tyeeren, na'ríij ɨ maj séej chájta'naj jitze aja'chej nusu ɨ tyeɨ́tyeristyamua'me'en sɨ́ɨj ɨ a'tɨ́j, a'yan majta jé'ta' tyityáacɨɨnyej, camu majta che' á'tyeeren. 26 A'yaa pu cha'tána'aj een, tɨpua'aj ɨ tyiyáaru' huo'ta-muáritye'en ɨ jutyéɨtyeristyamua', a'ɨ́ɨ mu majta jé'ta' ootajú', ¿ji'nye ooj tyíɨ'rij mej mij huatyóoca'nyej? 27 A'yaa xu mua'aj tyí'nyaxaj nyaj jee a'ɨ́j jitze arányaca'nyej ɨ Beelzebú, nyej nyij huo'tamuáritye'en ɨ tyiyáaru'uj, tɨ pua'aj a'yan tyi'ja'yájnatan, ¿a'tanyíj ca'nyíjra'aj hua'tá'caa a'ɨ́ɨmaj ɨ ja'muaxa'aj tyeɨ́tyee, mej mij a'yan cha'taj mana'aj tyihuo'tamuáritye'en? A'ɨ́ɨmaj mu mij a'yan tyaja'muaxaj siaj mua'aj quee xá'puɨ' rɨcɨj a'ɨ́jcɨ jɨme' je'ej siaj nyéetzij tyí'nyaxajtzi'. 28 Ji'nye nyáaj nu a'ɨ́jcɨ jitze arányaca'nyej ɨ júuricama'ra' ɨ Dios nyej nyij tyiyáaru'uj huatamuáritye'en, a'ɨ́j pu jɨn a'yan huatóomua'aj tɨ arí a'ájna atyojo'ré'nyej tɨ'ɨj ɨ Dios tyu'ta'íjtaj ja'mua jimi.

29 '¿Ji'nye tyíɨ'rij tɨ náhua'rij utyájrutyej jo'tɨj ja'chej ɨ a'tɨ́j tɨ uhuájca'nyej tɨ'ij tyaanáhue', tɨpua'aj quee mí'een jaatyájɨ'que'en? Ji'nye a'yaa pu xaa tyu'táɨ'riitarij tɨ'ij utyájrutyej jo'tɨj ja'chej tɨ'ij tyaanáhue' tyía'ra'an.

30 'A'ɨ́jna ɨ tɨquee nyaj jamuán jo'cha'can, a'ɨ́ɨ pu nyéjcha'ɨɨre', ajta ɨ tɨquee tyeɨ́tyee tyísɨɨre' nye jimi, a'ɨ́ɨ pu huojo'cuí'naj.

31 'A'ɨ́j nu jɨn a'yan tyajá'mua'ixaatye' tɨ ɨ Dios néijmi'i tyihuo'tú'uunyi'raj ɨ tyétyacaa ɨ maj jɨn ootyá'ɨtzee ajta ɨ maj jɨn je'ej pua'aj tyí'xaxa'ta'aj, ajta capu tyihuo'tú'uunyi'raj tɨpua'aj je'ej pua'aj metya'xajta ɨ júuricama'ra' ɨ Dios. 32 Dios pu ajta tyaatú'uunyi'raj a'ɨ́jcɨ ɨ tɨ je'ej pua'aj tyí'nyaxaj nyéetzij ɨ nyaj nyajta tyévij jitze huanɨe'huaca', ajta a'tɨ́j tɨ je'ej pua'aj tyá'xajta a'ɨ́jcɨ ɨ júuricama'ra' ɨ Dios, capu a'náj tyaatú'uunyi'raj, capu ajta ɨ séej jitze ɨ cháanacaj tɨ jájcuaj.

Ɨ cɨyéj a'ɨ́j pu jɨn ámiteere' je'ej tɨ eenye' taca'
(Lc. 6:43-45)

33 'Tɨpua'aj jɨ'ré'nye'en ɨ cɨyéj, jɨ'ré'nye'en pu ajta tajcaa, ajta tɨpua'aj quee jɨ'ré'nye'en ɨ cɨyéj capu jɨ'ré'nye'en tajcaa, ji'nye a'ɨ́j pu jɨn ɨ táque'ra' ámiteere' tyi'tɨ́j tɨ cɨyáara' pué'een. 34 Mua'aj xu a'ɨ́jcɨ jitze eeráanyej ɨ cú'cu'uj tɨ tyí'hue'tacaa. ¿Ji'nye tyíɨ'rij siaj tyi'tɨ́j huataxáj tɨ xá'puɨ' tɨpua'aj mua'aj sequée tyámua' eenye'? Ji'nye je'ej tɨ sɨ́ɨj tyí'mua'tzej ɨ jutzájta' a'ɨ́j pu huataxájta. 35 A'ɨ́jna ɨ tyévij tɨ tyámua' een jɨ'ré'nye'en pu tyí'xaj, ji'nye a'ɨ́ɨ pu ajta tyámua' een ɨ jutzájta', ajta ɨ tyévij tɨ je'ej pua'aj een,

a'ɨ́ɨ pu je'ej pua'aj eenye' tyí'xaj, ji'nye a'ɨ́ɨ pu je'ej pua'aj een ɨ jutzájta'. 36 A'yaa nu
tyajá'mua'ixaatye' tɨ a'yan tye'mej a'ájna xɨcáara' tɨ jitzán Dios huá'xɨjtye'en, néijmi'i
mu jɨn á'xɨjtyi'huan tyi'tɨ́j maj je'ej pua'aj tyu'taxájtaca'. 37 Ji'nye Dios pu a'ɨ́jna jɨn
muá'xɨjtye'en je'ej paj tyí'xaxa'ta'aj, a'yaa pu'ij tyo'támiteere'ej tɨpua'aj muáahuɨɨre'en
nusu quee.

Séecan mu ɨ tyeɨ́tyee a'yan tyá'huoo tɨ Jesús huo'taséjratye'en ɨ maj jɨn je'ej tyo'taséj
(Mr. 8:12; Lc. 11:29-32)

38 Aj mu mij ɨ fariseos, majta ɨ maj tyihuá'mua'tyej ɨ yu'xarij jitze, a'ɨ́ɨ mu a'yan
tyaaté'exaa ɨ Jesús tɨjɨn:
—Maeestro, a'yaa tu tyá'xɨe've' paj tyi'tɨ́j taataséjratye'en ɨ tyaj jɨn je'ej tyo'taséj.
39 Jesús pu a'yan tyihuo'té'exaaj tɨjɨn:
—A'íimaj ɨ tyeɨ́tyee ɨ maj je'ej pua'aj tyí'tyetyeɨtyee, a'yaa mu tyí'nyahuavii nyaj
tyi'tɨ́j huo'taséjratye'en ɨ maj jɨn tyámua' tyo'taséj, ajta canu tyi'tɨ́j huo'taséjratye'sij
sulu a'ɨ́j nu'uj je'ej tɨ tyáaruj ɨ Jonás ɨ tɨ Dios jitze ma'can tyí'xajtaca'aj. 40 Ji'nye
a'yájna tɨ'ɨj ɨ Jonás huéeicaj xɨcáj ajta huéeicaj tɨ́ca' tyé'tyee tɨ aráaca'aj ɨ jucáara' jitze ɨ
hue'ej tɨ jaatyáanɨjcua, a'yaa pu cha'tána'aj tyí'nyoorej nyéetzij ɨ nyaj nyajta tyévij jitze
huanɨe'huaca', a'áa nu ja'raque'tɨ́j na'mej chuéj tzajta' huéeicaj xɨcáj, nyajta huéeicaj
tɨ́ca'. 41 A'ɨ́ɨmaj ɨ maj Nínive ja'chej a'ɨ́ɨ mu ja'mua jamuán ajo'tyáhuiixɨ'ɨj a'ájna xɨcáara'
tɨ'ɨj ɨ Dios jamua'xɨjtye'en, majta je'en jamua'xa'puɨ'ɨntari'tze'en mua'ajmaj, ji'nye
a'ɨ́ɨmaj ɨ maj Nínive já'chajca'aj a'ɨ́ɨ mu tyá'antzaahuaj ɨ Dios jimi matɨ'ɨj jáanamuajri'
je'ej tɨ tyu'taxájtaca' a'ɨ́jna ɨ Jonás, nyajta nyáaj, ɨ nyaj ja'mua jamuán yésejre' jéetze'
nu va'cán jɨn tyi'tyéjvee quee ɨ Jonás. 42 Ajta a'ɨ́jna ɨ íitɨ' tɨ jájcuaj ɨmuáj tyí'ijtaca'aj
yúutyej pujmua', a'ɨ́ɨ pu ajta ajo'tyéechaxɨ, matɨ'ɨj huá'xɨjtye'ej ɨ tyeɨ́tyee, a'ɨ́ɨ pu ajta
hua'xa'puɨ'ɨntari'tze'en, ji'nye a'ɨ́ɨ pu a' ɨmuáj jo'vé'mej tɨ'ij jáanamuaj a'ɨ́jcɨ ɨ Salomón
ɨ tɨ jéehua huápuɨ'ɨj tyu'yí'tɨn, nyajta nyáaj, jéetze' nu va'cán jɨn tyi'tyéjvee quee a'ɨ́jna
ɨ Salomón.

A'ɨ́jna ɨ júuricamej tɨ je'ej pua'aj een tɨ ajta huarɨá'raj
(Lc. 11:24-26)

43 'Tɨpua'aj sɨ́ɨj ɨ júuricamej tɨ je'ej pua'aj een iirájra'nyij séej ɨ tyévij tzajta', a'ɨ́ɨ
pu jo'chá'canya'aj ja'mej tɨ jahuoo jo'tɨj jo'huáchij tɨ'ij huóoso'pe'en, ajta tɨ'ɨj quee
jatyoove'en, a'yaa pu tyi'riá'mua'sij tɨjɨn: 44 "Naariá'ra'sij a nyichéj jó'nyaj ja'rájraa."
Tɨ'ɨj ajo'ré'nyej, a'yaa pu eenye' tyoonyij a'ɨ́jna ɨ a'tɨ́j, tɨ naa uhua'é'nya'aj ta'mej tɨ'ɨj
chi'ij maj moochán iirá'icho'taca', majta tyámua' naa tyo'huáruu. 45 Aj pu'ij ɨ júuricamej
uhuaja'rávi'tɨj séecan ɨ maj aráahua'puaj ará'asej ɨ maj jéetze' je'ej pua'aj een quee ɨ
a'ɨ́jna, aj mu mij néijmi'i utyárutyij mej mij iiráatya'aj muá'ra'nyij ɨ tyévij tzajta', ajta
je'en a'yan tye'ráamej tɨ jéetze' je'ej pua'aj éenye'ej ta'mej a'ɨ́jna ɨ tyévij quee tɨ'ɨj jájcuaj
éenye'ej. A'yaa pu'ij tyihuá'uurej a'ɨ́ɨjma ɨ maj je'ej pua'aj tyí'tyetyeɨtyee.

A'ɨ́jna ɨ náanajra' majta ɨ ihuáamua'mua' a'ɨ́jcɨ ɨ Jesús
(Mr. 3:31-35; Lc. 8:19-21)

46 Óoche' pu tyi'xáatacaj ɨ Jesús matɨ'ɨj a'áa ja'rá'aj a'ɨ́jna ɨ náanajra', majta ɨ
ihuáamua'mua', a'áa mu jo'tyáhuiixɨj apua'quéj, a'yaa mu tyá'xɨe'va'ca'aj maj jamuán
tyu'taxáj, 47 aj pu'ij sɨ́ɨj a'yan tyaaté'exaa a'ɨ́jcɨ ɨ Jesús tɨjɨn:
—A mu pua'quéj jo'tyú'uu a' náanaj, majta a'ihuáamua', máaxɨe've' maj ajamuán
tyu'taxáj.
48 Aj pu'ij a'yan tyu'tanyúj a'ɨ́jna ɨ Jesús tɨjɨn:
—¿A'tyaanyíj a'ɨ́ɨn maj pué'een ɨ nye'ihuáamua' ajta ɨ nyináana?
49 Aj pu'ij huo'séerajraa ɨ maj jamuán huacɨ́j, ajta a'yan tyu'taxájtaca' tɨjɨn:
—A'íi mu a'ɨ́ɨn pué'een ɨ maj nyináana majta nye'ihuáamua'. 50 Ji'nye a'tɨ́j tɨna'aj
tɨ a'yan rɨcɨj je'ej tɨ tyá'xɨe've' ɨ Dios, a'ɨ́ɨ pu a'ɨ́ɨn pué'een ɨ nyináana, majta
nye'ihuáamua'.

13

A'ɨ́jcɨ jɨme' ɨ a'tɨ́j tɨ tyí'huastee
(Mr. 4:1-9; Lc. 8:4-8)

1 A'ájna xɨcáara' jitze, Jesús pu iirájraa u chi'táj, a'áa pu ja'rá'aj jo'tɨj ja'va'ástɨmee
ɨ jájrij tɨ'quij a'áa jo'tayíxɨj. 2 Aj mu mij jéehua ajtyáxɨɨriaca' ɨ tyeɨ́tyee jo'tɨj je'ej
jé'eenye'ej, aj pu'ij antyíraj ɨ báarcuj jitze tɨ jáata' acáva'ca'aj, ajta je'en ooyíxɨj, majta
ɨ tyeɨ́tyee a'áa mu ja'ajtyequéetɨma'caa a tɨ ja'va'ástɨmee ɨ jájtyij. 3 Tɨ'quij jéehua
tyihua'ajmuá'tyej séej nyúucarij jɨme', a'yan tɨjɨn:

—A'tɨ́j tɨ tyí'huastee, a'áa pu jo'mej jo'tɨj tyajá'huastee. 4 Aa pu jooma'ca'aj
jatahua'náaj ɨ ímue'rij, séecan pu'ij ɨ ímue'rij juyéj jitze huavatzɨ́ɨjraa, aj mu mij pína'see
jútye' aje'cáanyej matɨ'ɨj mij jaaré'je'puj. 5 Ajta séecan a'áa pu jo'vatzɨ́ɨjraa ɨ tyetyéj
tzajta' jo'tɨj quee jéehua já'chuej, aj pu'ij jiye'tzín ajnyéj ɨ ímue'rij, ji'nye capu jéehua
huáchoota'ca'aj tɨ'ij aróonaana'tye'en, 6 ajta tɨ'ɨj eeré'nyej ɨ xɨcáj, aj pu'ij huaria'huaj ɨ
tɨ arí ajnyéj, ji'nye capu a'chu ajo'canáana'ajma'caaj.

7 'Ajta séecan ɨ ímue'rij, a'áa pu jo'vatzɨ́ɨjraa ɨ tzícare'ej tzajta', tɨ'ɨj ij ɨ tzícare'ej
huahuósej, a'ɨ́ɨ pu ja'vá'naj ɨ tɨ arí ajnyájca'aj, a'ɨ́j pu jɨn quee huácɨɨriaca'.

8 'Ajta séecan a'áa pu jo'vatzɨ́ɨjraa jo'tɨj jo'jɨ́'re'en ɨ chuéj, a'ɨ́ɨ pu xaa ij ajnyéj,
tɨ'quij huahuósej, séecan pu'ij ɨ ímue'rij a'yan tye'rájraa a'chu anxɨtyej ɨ jatzíj tɨ
catyé'tya'ajma'caa, ajta séecan huéeicatyej. Ajta séecan seityéj japuan tamuáamuata'
pu catyé'tya'ajma'caa sɨ́ɨj ajta sɨ́ɨj.

9 'Mu siaj ityanamuáarajmee, tyámua' xu naa tyáanamuaj.

Ji'nye een jɨme' ɨ Jesús tyihuá'mua'tyahua'aj séej nyúucarij jɨme'
(Mr. 4:10-12; Lc. 8:9-10)

10 Aj mu mij ajtyáxɨɨriaca' ɨ Jesús jimi a'ɨ́ɨmaj ɨ maj jamuán huacɨ́j, matɨ'ɨj mij
jaata'íhuo'ri' je'ej tɨ een jɨme' séej nyúucarij jɨn tyihuá'ixaatya'ca'aj ɨ tyeɨ́tyee.

11 Aj pu'ij Jesús a'yan tyu'tanyúj tɨjɨn:

—Dios pu mua'ajmaj jamuaatá' siaj sij yo'itéej xá'ra'nyij je'ej tɨ tyí'een jo'tɨj a'ɨ́ɨn
tyejé'ijtaj, majta ɨ séecan capu huáɨ'riitye' mej mij yo'itéej muá'ra'nyij, ji'nye capu ɨ Dios
a'yan tyihuo'tá'.

12 'A'ɨ́jna ɨ tɨ cɨ́ɨ tyiyo'itéej je'ej tɨ tyí'een ɨ Dios jimi, Dios pu jéetze' jaatá'sij, ajta
a'ɨ́jna ɨ tɨ quee yó'itej, Dios pu jáari'raj a'chu tɨ caa arí tyú'mua'reej 13 A'ɨ́j nu jɨn séej
nyúucarij jɨme' tyihuá'ixaatye', ji'nye a'ɨ́ɨ mu atanyéjnye', ajta camu tyi'tɨ́j séej, majta
mu iityanamuáarajmee, majta quee tyi'tɨ́j namuaj, camu majta yó'itej. 14 A'yaa pu'ij hua'
jimi tya'róo'astej je'ej tɨ tyo'yú'xaca' a'ɨ́jna ɨ Isaías ɨ tɨ tyí'xajtaca'aj ɨ Dios jitze ma'can
a'yan tɨjɨn:

Tyij siajta jéehua tyí'namuaj caxu yo'itéej xá'ju'un,
nusu siajta tyámua' tyitya'tanyéjnye'rij caxu tyi'tɨ́j séjran.
15 Ji'nye a'ɨ́ɨ mu quee tyámua' metyityoomuámua're',
camu iityanamuáarajmee,
a'ɨ́ɨ mu majta quee atanyéjnye',
mej mij jaaséj nusu maj tyu'namuaj,
ajta mej mij quee yo'itéej muá'ra'nyij mej mij nyéetzij jimi tyá'antzaahuatye'en,
nyej nyij nyáaj tyámua' huó'uurej.

16 'Siajta mua'aj siata'aj huatóotyamua've'en, ji'nye mua'aj xu iityanamuáarajmee
siaj sij ja'rá'astijre'en ɨ siaj janamuaj, siajta atanyéjnye'. 17 A'yaa nu tzáahuatyi'ra'aj
jɨn tyajá'mua'ixaatye' maj mue'tɨ́j ɨ maj tyí'xaxa'ta'aj ɨ Dios jitze ma'can, a'ɨ́ɨ mu
jaxɨe'va'ca'aj maj jaaséj je'ej siaj mua'aj seríj tyi'tɨ́j tyí'sej nyej jimi, majta quee camu
jaaséej, a'yaa mu majta tyá'xɨe'va'ca'aj maj jáanamuaj je'ej siaj mua'aj tyí'namuaj nyej
jimi, ajta camu jáanamuajri'.

*Jesús pu huá'ixaatye' je'ej t*ɨ huatóomua'aj ɨ nyúucarij tɨ jaxaj a'ɨ́jcɨ ɨ tɨ tyí'huastyaa
(Mr. 4:13-20; Lc. 8:11-15)

18 'Xáanamuajri' je'ej tɨ huatóomua'aj ɨ nyúucarij tɨ jaxaj a'ɨ́jcɨ ɨ a'tɨ́j tɨ tyí'huastyaa.
19 A'ɨ́ɨmaj ɨ maj jáanamuaj ɨ nyúucaria'ra' ɨ Dios, majta quee yó'itej, a'yaa mu een tɨ'ɨj
ɨ ímue'rij tɨ ajo'vatzɨ́ɨjraa a'ájna juyéj jitze, a'ɨ́jna ɨ tɨ je'ej pua'aj een, a'ɨ́ɨ pu tzajta'
huataséjre'sij, tɨ'quij huáari'raj ɨ nyúucarij ɨ maj jú'mua'reeriaca'aj ɨ juxɨéjnyu'caa
tzajta'.
20 'Ajta a'ɨ́jna ɨ ímue'rij tɨ ajo'vatzɨ́ɨjraa ɨ tyetyéj tzajta', a'yaa pu een tɨ'ɨj ɨ maj
janamuaj ɨ nyúucarij majta je'en jutyamua've'ej naa tya'ancuriáa'sij ɨ maj jáanamuajri',
21 majta quee jéehua ajo'canáana'ajmee capu ij huáɨ'riitye' maj tyámua' eenye', matɨ'ɨjta
jajpuéjtzij na'ríij séecan je'ej pua'aj mahuá'uuriaj, ca'nácan mu ootyá'ɨtzeere'ej.
22 'A'ɨ́jna ɨ ímue'rij tɨ ajo'vatzɨ́ɨjraa jo'tɨj jo'tzícare'ej tzajta', a'ɨ́ɨ pu a'yan een matɨ'ɨj
ɨ maj janamuaj ɨ nyúucarij, ajta jéehua mu tyúumua'tziitye' a'ɨ́jna jɨme' je'ej tɨ tye'mej
íiyan tɨ tyí'ma'can cháanacaj japua, majta a'yan tyá'xɨe've' maj huoochíjtyaanyi'taj, a'ɨ́ɨ
pu'ij huá'cuanamuaj. Néijmi'i pu a'íjna quee tyi'tá'caa tɨ ɨ nyúucarij tyámua' hua' jimi
tyu'tyá'ɨtzeere'en mej mij a'ɨ́jna jɨn huahuóse'en.
23 'Ajta ɨ ímue'rij tɨ a'áa jo'vatzɨ́ɨjraa ɨ chuéj japua tɨ huajɨ're'en, a'yaa pu een matɨ'ɨj
ɨ maj janamuaj ɨ nyúucarij majta yó'itej, jéehua mu mij tyu'tátuiire'sij ɨ Dios jimi tɨ'ɨj
a'ɨ́jna ímue'rij tɨ huácɨɨriaca' a'chu anxɨtyej tɨ catyé'tya'ajma'caa, na'ríij huéeicatyej ajta
seityéj japuan tamuáamuata' ɨ ímue'rij.

*A'*ɨ́jcɨ jɨme' ɨ tu'píj tɨ huahuásti'huaca' jamuán ɨ tyeríicuj
24 Jesús pu ajtáhua'aj séej nyúucarij a'yan tyihuo'té'exaaj tɨjɨn:
—A'yaa pu tyí'een a'ájna jo'tɨj ɨ Dios tyejé'ijtaj tɨ'ɨj a'tɨ́j tɨ ímue'rij huahuástej ɨ
juchuéj japua tɨ huajɨ're'en, 25 ajta matɨ'ɨj néijmi'i tyacu'tzísima'caj, sɨ́ɨj pu ajo'ré'nyej tɨ
jájcha'ɨɨre' a'ɨ́jcɨ ɨ tɨ chuéj tyícha'ɨj, tɨ'quij tu'píj huahuástej a'ɨ́jcɨ tzajta' ɨ tyeríicuj, ajta
je'en jó'raa.
26 'Aj pu'ij tɨ'ɨj ajnyéj a'ɨ́jna ɨ tyeríicuj ajta je'en íijmueya'xɨj, aj mu mij jáamua'reeri'
tɨ ajta sɨ́ɨj huáviviihuaca' ɨ ímue'rij, ji'nye capu íijmueya'xɨj a'ɨ́jna ɨ tu'píj. 27 Matɨ'ɨj mij ɨ
maj tyí'muarɨe' ujó'ju' mej mij jaaté'exaatye'en a'ɨ́jcɨ ɨ tɨ chuéj tyícha'ɨɨj a'yaa mu tɨjɨn:
"Tavástara', nyi pequee a'ɨ́j huahuástej ɨ ímue'rij tɨ jɨ́'re'en a'ájna a' chuéj japua, ¿jo'nyij
ja'ajnyéj a'ɨ́jna ɨ tu'píj?" 28 Aj pu'ij a'ɨ́jna ɨ tɨ chuéj tyícha'ɨj a'yan tyihuo'té'exaaj tɨjɨn:
"Sɨ́ɨj tɨ nyéjcha'ɨɨre' pu jaahuástej." Majta ɨ maj tyí'muarɨe' a'yan tyaata'íhuo'ri' tɨjɨn:
"¿Nyi mua'ráanajchij tyaj ujó'ju'un tyej tyij je'ejcuuxɨj a'ɨ́jcɨ ɨ tu'píj?"
29 'Aj pu'ij a'yan tyu'tanyúj tɨjɨn: "Capu juxɨe've' siaj jaariá'cutaj a'ɨ́jcɨ ɨ tu'píj, ji'nye
tɨpua'aj seríj je'ejcunan a'ɨ́jcɨ ɨ tu'píj, ajta pu éjcuuxɨsij a'ɨ́jna ɨ tyeríicuj. 30 Che' a'yan
eenye' tɨ'ij néijmi'i huahuóse'en 'asta quee atyojo'ré'nyej nyatɨ'ɨj tye'entyiá'sij, aj nu nyij
huo'ta'íjtye'sij ɨ maj tyí'muɨjhuacaa mej mij anaquéej je'ejcuuxɨj a'ɨ́jcɨ ɨ tu'píj, mata'aj
ja'antyájɨ'ca'xɨ'ɨn mej mij jajsɨ́ɨre'en majta jaatyáteeraj, majta je'en ju'tyátoosij a'ɨ́jcɨ ɨ
tyeríicuj u chi'táj jo'maj tyejé'yuhuacaa."

Ɨ játza'ra'an ɨ mostáasaj
(Mr. 4:30-32; Lc. 13:18-19)
31 Jesús pu ajtáhua'aj séej nyúucarij huo'té'exaa a'yaa pu tɨjɨn:
—A'yaa pu tyí'een ɨ Dios jimi tɨ'ɨj tu'píj tyi'tɨ́j tɨ a'yan ántyapuaj tɨjɨn mostáasaj,
a'tɨ́j tɨ jaahuástej ɨ játza'ra'an a'ájna jo'tɨj tyaja'tachuéj. 32 A'ɨ́jna ɨ mostáasaj, a'yaa
pu eenye' tyájatze' tɨ'ɨj ɨ tɨ jéetze' cɨ́leen quee séecan ɨ jatzíj, ajta tɨ'ɨj huahuóse'en,
jéetze' pu uhuatɨ́tɨ'ɨj ja'mej quee séecan ɨ tu'píj iiye'ej tɨ séejre' ɨ cháanacaj japua.
Yaa pu uhuatɨ́tɨ'ɨj ja'mej tɨ'ɨj cɨyéj, aj mu mij pína'see ave'ré'nyesij mej mij a'áan
tyojo'tyóo'ito'ritye'en ɨ cɨyáara' jitze.

A'ɨ́jna ɨ maj janaˈajchityaa ɨ cuéjtzij
(Lc. 13:20-21)
33 Ajtáhuaˈaj séej nyúucarij huoˈtéˈexaa aˈyaa pu tɨjɨn:
—Aˈyaa pu ajta tyíˈeen ɨ Dios jimi tɨˈɨj aˈɨ́jna ɨ levaduuraj, ɨ íitɨˈ tɨ huéeicaj mediidaj atyájraj ɨ aríinaj, aj puˈij jajcuéjtzitacaˈ levaduuraj jamuán, ajta ɨ levaduuraj, aˈɨ́ɨ pu néijmiˈi tzajtaˈ huanyáxɨˈɨj ɨ cuéjtzij.

Jeˈej tɨ een jɨmeˈ ɨ Jesús tyihuáˈmuaˈtyahuaˈaj séej ɨ nyúucarij jɨmeˈ
(Mr. 4:33-34)
34 Jesús pu néijmiˈi aˈyan tyihuáˈixaatyaˈcaˈaj séej nyúucarij jɨmeˈ ɨ tyeɨ́tyee, capu tyiˈtɨ́j huáˈixaatyaˈcaˈaj jaˈhuooˈitéerican jɨmeˈ. 35 Aˈyaa pu huarɨ́j tɨˈij aróoˈastej jeˈej tɨ tyuˈtaxájtacaˈ aˈɨ́jna ɨ tɨ tyíˈxajtacaˈaj ɨ Dios jitze maˈcan tɨ aˈyan tɨjɨn:
Séej nu nyúucarij jɨn tyihuoˈtéˈexaatyeˈej,
Nyáaj nu aˈɨ́j huoˈtéˈexaatyeˈej ɨ tɨ aviitziˈhuacaˈaj,
tɨˈɨj naˈaj ɨ Dios tyeetyátaahuacaˈ ɨ cháanacaj.

Jesús pu huáˈixaatyeˈ jeˈej tɨ huatóomuaˈaj ɨ nyúucarij tɨ jaxaj aˈɨ́jcɨ ɨ tuˈpíj ajta ɨ tyeríicuj
36 Aj puˈij ɨ Jesús huoˈtatyóotyeˈej eerájraa ɨ tyeɨ́tyee jimi, tɨˈquij chiˈtáj utyájrupij, aˈúu mu mij ajtyáxɨɨriacaˈ ɨ maj jamuán huacɨ́j, matɨˈɨj mij jaatáhuaviiriˈ tɨ huoˈtéˈexaatyeˈen jeˈej tɨ huatóomuaˈaj aˈɨ́jna ɨ nyúucarij tɨ jaxaj ɨ tuˈpíj tɨ quee tyiˈtɨ́j huɨɨreˈ tɨ ajnyéj ɨ tasáahua japua.
37 Aj puˈij Jesús aˈyan tyihuoˈtéˈexaaj tɨjɨn:
—Aˈɨ́jna ɨ tɨ jaahuástej ɨ ímueˈrij tɨ jɨ́ˈreˈen, nyáaj nu aˈɨ́ɨn pueˈeen ɨ nyaj nyajta tyévij jitze huanɨeˈhuacaˈ, 38 ajta aˈɨ́jna ɨ tasáahua, aˈɨ́ɨ pu aˈɨ́ɨn pueˈeen ɨ cháanacaj. Aˈɨ́jna ɨ ímueˈrij tɨ jɨ́ˈreˈen aˈɨ́ɨ mu aˈɨ́ɨn pueˈeen ɨ maj tyíˈhuɨɨreˈ ɨ Dios jimi, ajta aˈɨ́jna ɨ tuˈpíj, aˈɨ́ɨ mu aˈɨ́ɨn pueˈeen ɨ tyeɨ́tyeristyamuaˈmeˈen ɨ tyiyáaruˈ. 39 Ajta aˈɨ́jna ɨ tɨ jájchaˈɨɨreˈ aˈɨ́ɨ pu aˈɨ́ɨn pueˈeen ɨ tyiyáaruˈ. Ajta aˈájna xɨcáaraˈ maj jitzán tyíˈtzaanan, aˈyaa pu huatóomuaˈaj aˈájna xɨcáaraˈ tɨ jitzán antyipuaˈrij ɨ cháanacaj, majta ɨ maj tyíˈtzaanan, aˈɨ́ɨ mu aˈɨ́ɨn pueˈeen ɨ maj tyíˈhuɨɨreˈ u tajapuá. 40 Aˈyájna matɨˈɨj ɨ tuˈpíj tyéˈejcuuxɨj mej mij jaatyáteeraj, aˈyaa pu chaˈtánaˈaj tyeˈmej aˈájna xɨcáaraˈ tɨ jitzán jóˈvesij ɨ cháanacaj. 41 Nyajta nyáaj ɨ nyaj nyajta tyévij jitze huanɨeˈhuacaˈ, nyáaj nu huojoˈtaˈítyij ɨ maj tajapuá tyíˈhuɨɨreˈ mej mij huáˈajsɨɨreˈen aˈɨ́ɨjma ɨ maj jeˈej puaˈaj huáˈuurej ɨ tyeɨ́tyee, majta jeˈej puaˈaj rɨcɨj. 42 Aˈáa mu huojóohuaˈxɨj joˈtɨj jáˈtaa, aˈáa mu mij jéehua juyiinyixɨˈɨn, majta jéehua huápuɨˈɨj jajpuéjtzij muáˈjuˈun. 43 Majta aˈɨ́ɨmaj ɨ maj aˈyan rɨcɨj jeˈej tɨ ɨ Dios tyáˈxɨeˈveˈ, aˈyaa mu séeriaˈaj muáˈjuˈun tɨˈɨj ɨ xɨcáj aˈájna joˈtɨj ɨ huaˈ vástaraˈ tyejéˈijtaj. Majta ɨ maj iityanamuáarajmee, micheˈ tyámuaˈ tyáanamuaj.

A'ɨ́jna ɨ tɨ aviitziˈ tɨ jéehua tyáˈnajchij
44 ’Aˈájna joˈtɨj ɨ Dios tyejéˈijtaj, aˈyaa pu tyíˈeen tɨˈɨj ɨ tyiˈtɨ́j tɨ aviitziˈ aˈájna tasáahua japua tɨ ajta jéehua tyáˈnajchij. Aˈtɨ́j pu jáatyoj aj puˈij ajtáhuaˈaj jaatyáˈavaataca, tɨˈquij néijmiˈi tyuˈtój ɨ tɨ tyíˈijchaˈɨj aj puˈij jáananɨej aˈɨ́jcɨ ɨ chuéj.

A'ɨ́jcɨ jɨmeˈ ɨ peerla tɨ jéehua tyáˈnajchij
45 ’Aˈyaa pu ajta tyíˈeen aˈájna joˈtɨj ɨ Dios tyejéˈijtaj tɨˈɨj aˈtɨ́j tɨ tyíˈtoˈracaa tɨ joˈchaˈcan tɨˈij jáahuoonyij tyiˈtɨ́j peerla tɨ naa een, 46 tɨˈɨj séej huátyoj tɨ tyáˈnajchij, aj puˈij jóˈraa tɨˈij néijmiˈi tyúˈtoonyij aˈchu tɨ tyíˈijchaˈɨj, taˈaj ij aˈɨ́j huánanan ɨ peerla.

A'ɨ́jcɨ jɨmeˈ ɨ tápiˈnarij ɨ maj hueˈtyée jɨn viviˈracaa
47 ’Aˈyaa pu ajta tyíˈeen aˈájna joˈtɨj ɨ Dios tyejéˈijtaj, tɨˈɨj aˈɨ́jna ɨ tápiˈnarij ɨ maj hueˈtyée jɨn viviˈracaa, matɨˈɨj jaˈtyáhuaˈxɨj a jáataˈ, aj puˈij tyoonáxcacan eetajájpuaj ɨ hueˈtyée. 48 Matɨˈɨj quee cheˈ úˈvejrij ɨ tápiˈnarij tzajtaˈ, aj mu mij jeˈtapísij a jáataˈ

a'ɨ́jcɨ ɨ tápi'narij, matɨ'ɨj mij a'áa yoopísij jo'tɨj jo'huáchij, aj mu mij hua'sejran, matɨ'ɨj
mij hua'váɨxɨ'sij ɨ hue'tyée maj jɨ́'re'en, majta ɨ maj quee jɨ́'re'en, aa mu huóohua'xɨj.
49 'A'yaa pu'ij ajta tye'mej a'ájna xɨcáara' tɨ jitzán néijmi'i tye'entyipuá'rij íiyan
ɨ cháanacaj japua, a'ɨ́ɨmaj ɨ maj tyí'huɨɨre' u tajapuá a'ɨ́ɨ mu iiráaju'un mej mij
hua'vá'jajpuaxɨ'ɨn ɨ tyeɨ́tyee maj je'ej pua'aj rɨcɨj, majta ɨ maj xá'puɨ' rɨcɨj, 50 aj mu mij
a'áa huojo'cáhua'xɨj ɨ oornaj tzajta' a'ɨ́ɨjma ɨ maj je'ej pua'aj rɨcɨj. Aj mu mij juyiinyixɨ'ɨn,
majta jéehua jajpuéetzij muá'ju'un.

A'ɨ́jna ɨ tɨ jájcuaj ajta ɨ tɨ mí'ma'can
51 Aj pu'ij Jesús a'yan tyihuo'ta'íhuo'ri' tɨjɨn:
—¿Nyi sequée néijmi'i jo'itéej xá'raa mua'aj?
Aj mu mij a'yan tyaaté'exaa tɨjɨn:
—Jee tavástara'.
52 Aj pu'ij Jesús a'yan tyihuo'té'exaaj tɨjɨn:
—Tɨpua'aj sɨ́ɨj tɨ tyúumua'tyej ɨ yu'xarij jitze tyihuó'mua'tyej je'ej tɨ tyí'een ɨ Dios
jimi, a'yaa pu huasé'rin tɨ'ɨj a'tɨ́j tɨ jéehua tyí'ijcha'ɨj ɨ juchi'táj, a'úu pu'ij tyi'ráatɨ'ɨjcɨj
a'ɨ́jcɨ ɨ tɨ tyi'jajcua ajta tɨ tyi'mí'ma'can.

Jesús pu a'áa ja'rá'aj a Nazaret
(Mr. 6:1-6; Lc. 4:16-30)
53 Tɨ'ɨj Jesús ja'antyipuá'rij tɨ tyihuá'ixaatye' séej nyúucarij jɨme', aj pu'ij jó'raa, 54 a'áa
pu ja'rá'aj jo'tɨj jo'vé'sej, aj pu'ij huatyóochej tɨ tyihuó'mua'tyej hua' tyeyúuj tzajta'.
Majta ɨ tyeɨ́tyee ɨ maj jáanamuajri', je'ej mu tyo'taséj a'yaa mu mij tyúu'ixaatya'ca'aj
tɨjɨn:
—¿Jo'nyij tyojo'rɨ'rej a'mújna mu tɨ tyo'mua'reej? ¿Tyi'tanyí muárɨe'ria'ra' pué'een ɨ
tɨ jɨn a'yan rɨcɨj? 55 ¿Nyi quee yójra' pué'een a'ɨ́jcɨ tɨ tyí'si'chacaa, ajta a'ɨ́ɨn náanajra' ɨ
Maríia? ¿Nyiquee a'ɨ́ɨn pué'een ɨ hua' ihuáara' a'ɨ́ɨjma ɨ Jacobo, ɨ José, ɨ Simón, ajta a'ɨ́jna
ɨ Judas, 56 nyi mequee majta yéchej tajamuán, a'ɨ́ɨmaj ɨ ihuáamua'mua' ɨ maj úucaa?
¿Jo'nyij já'ma'can a'ɨ́jna ɨ mua'tzíiria'ra' tɨ jitzán séejre'?
57 A'ɨ́j mu mij jɨn quee jaxɨe'va'ca'aj maj jimi tyá'antzaahuatye'en. Ajta ɨ Jesús a'yaa
pu tyihuo'té'exaaj tɨjɨn:
—Néijmi'i mu tyámua' yó'mua'raj a'ɨ́jcɨ ɨ tɨ tyí'xaj ɨ Dios jitze ma'can, majta a'ɨ́ɨmaj ɨ
tyeɨ́tyeristyamua'me'en ɨ maj jamuán ja'chej, camu tyámua' yó'mua'raj.
58 A'ɨ́j pu jɨn quee jéehua tyu'muárɨej a'ájna, ji'nye a'ɨ́ɨmaj ɨ tyeɨ́tyee camu jitzán
tyá'tzaahuatya'ca'aj.

14

Je'ej tɨ ye'ej tyu'muɨ́' a'ɨ́jna ɨ Juan ɨ tɨ huá'ɨɨraca'aj
(Mr. 6:14-29; Lc. 9:7-9)
1 A'ájna xɨcáara' jitze, a'ɨ́jna ɨ rey Herodes, ɨ tɨ tyí'ijtaca'aj a'ájna Galileea, a'ɨ́ɨ pu
tyú'namuajri' je'ej tɨ tyi'tɨ́j uuriajca'aj ɨ Jesús, 2 aj pu'ij a'yan tyihuo'té'exaaj a'ɨ́ɨjma ɨ
maj jimi tyí'huɨɨria'ca'aj tɨjɨn:
—A'ɨ́ɨ pu a'ɨ́ɨn pué'een ɨ Juan ɨ tɨ huá'ɨɨraca'aj, a'ɨ́ɨ pu huatájuuriaca'. A'ɨ́j pu jɨn
jaayí'tɨn tɨ'ij a'yan huárɨnyij ɨ tyaj jɨn je'ej tyo'taséj.
3 A'ɨ́jna ɨ Herodes, a'ɨ́ɨ pu anaquéej jaatyévi'raca'aj a'ɨ́jcɨ ɨ Juan, ajta je'en ja'najɨ́'que'ej
je'tyáanaj. A'yaa pu jáaruuj, ji'nye Juan pu jajtyá'xɨj a'ɨ́jcɨ jɨme' tɨ Herodes ja'an-
curé'vi'tɨj a'ɨ́jcɨ ɨ íitaj ɨ Felipe tɨ jatyévi'tɨnya'aj, a'ɨ́jna ɨ Felipe a'ɨ́ɨ pu ihuáaria'ra'
pué'eenye'ej a'ɨ́jcɨ ɨ rey, 4 Juan pu'ij a'yan tyaaté'exaa a'ɨ́jcɨ ɨ Herodes tɨjɨn:
—Capu je'ej tyíɨ'rij paj jatyévi'tɨnye'en mua' ihuáara' tɨ jatyévi'tɨnya'aj.
5 Herodes pu jaje'catamuɨ'ca'aj a'ɨ́jcɨ ɨ Juan, ajta huá'tzɨɨnya'ca'aj ɨ tyeɨ́tyee, ji'nye a'ɨ́ɨ
pu jamua'reeriaca'aj maj a'yan tyí'xajtaca'aj tɨ Juan a'ɨ́ɨn pué'eenye'ej sɨ́ɨj tɨ tyí'xajtaca'aj
Dios jitze ma'can. 6 Ajta tɨ'ɨj atyojo'ré'nyej a'ájna xɨcáara' tɨ jitzán huanɨe'huaca' a'ɨ́jna

ɨ Herodes, a'ɨ́jna ɨ yójra' ɨ Herodías pu utyájrupij u chi'táj tɨ'ij tyu'tyéenye'en jusɨ́ɨj
hua' jɨɨsa'puaj, jéehua pu'ij ja'ránajchaca' a'ɨ́jcɨ ɨ Herodes, 7 a'ɨ́j pu jɨn tya'tóoratziiri'
junyúucaa jɨme' tɨ jaatá'sij a'ɨ́jcɨ ɨ íitɨ' je'ej tɨ tyi'tɨ́j tyaatáhuaviiraj. 8 Aj pu'ij a'ɨ́jna ɨ íitɨ'
a'yan tyaatáhuaviiri' je'ej tɨ ɨ náanajra' tyaaté'exaa, a'yaa pu tɨjɨn:
—Naatɨ́'tye' túxa'aj jitze ɨ mu'úura' a'ɨ́jcɨ ɨ Juan tɨ tyí'tyaɨ'racaa.
9 Je'ej pu pua'aj jaata'aj a'ɨ́jcɨ ɨ rey, ajta arí a'yan tya'tóoratziiri' tɨ a'yan rɨnyij je'ej
tɨ tyá'xɨe've', majta a'ɨ́ɨmaj ɨ tɨ huo'tá'inyej, a'ɨ́ɨ mu majta jáanamuajri' tɨ tyu'tá' ɨ
junyúucaa, a'ɨ́j pu jɨn tyu'ta'ɨ́jtaca' mej mij a'yan huárɨnyij je'ej tɨ tyaatáhuaviiri'. 10 Ajta
je'en xantáaru'uj huata'ɨ́tyaca' mej mij ujó'ju'un jo'tɨj je'tyánami' a'ɨ́jna ɨ Juan mej mij
ji'ijvéjchej ɨ mu'úura', 11 matɨ'ɨj mij ya'rɨ́ɨ'tyej a'ɨ́jcɨ jitze ɨ túxa'aj ɨ mu'úura' ɨ Juan, majta
je'en jaata'ɨ́'tyej a'ɨ́jcɨ ɨ yójra' ɨ Herodías, aj pu'ij a'ɨ́jna ɨ íitɨ' jaata'ɨ́'tyej ɨ junáanaj.
12 Majta ɨ maj jamuán huacɨ́'ca'aj a'ɨ́jcɨ ɨ Juan, a'ɨ́ɨ mu ave'ré'nyej matɨ'ɨj mij yo'chuij
ɨ tyévira', majta je'ej ja'vá'naj, aj mu mij ɨ Jesús ujo'té'exaaj.

Jesús pu tyihuo'cue'ej ɨ tyeɨ́tyee ɨ maj anxɨ́ ví'ra'aj ará'asej
(Mr. 6:30-44; Lc. 9:10-17; Jn. 6:1-14)
13 Tɨ'ɨj ɨ Jesús jáamua'reeri' tɨjɨn meejé'caj a'ɨ́jcɨ ɨ Juan, aj pu'ij jusɨ́ɨj jó'raa ɨ báarcuj
jitze, a'áa pu ja'rá'aj jo'tɨj quee já'tyi'tɨj. Majta ɨ tyeɨ́tyee, a'ɨ́ɨ mu jáamua'reeri' jo'tɨj
je'ej jé'eenye'ej, a'ɨ́j mu jɨn curiá'cɨxɨj jo'maj jo'cháatɨmee, matɨ'ɨj mij juɨ'ɨcán jaatavén.
14 Tɨ'ɨj ɨ Jesús eetáraj ɨ báarcuj jitze, mui'caa pu hua'sej ɨ tyeɨ́tyee, aj pu'ij hua'ancu'vajxɨ
ajta je'en tyihuó'huaa ɨ maj tyí'cucui'. 15 Tɨ'ɨj huaré'chumua'riaca', aj mu mij ave'ré'nyej
jimi ɨ maj jamuán huacɨ́j, matɨ'ɨj mij a'yan tyaaté'exaa tɨjɨn:
—Pu'ríj tyéchumua'rij, ajta capu a'tɨ́j ya' ja'chej iiye'ej. Pata'aj hua'ré'ityixɨ'ɨn mej mij
jo'cɨ́xɨ'ɨn majá'hua' chájta' mata'aj tyi'tɨ́j huánanan ɨ maj jáacua'nyij.
16 Ajta a'ɨ́jna ɨ Jesús, a'yaa pu tyu'tanyúj tɨjɨn:
—Capu juxɨe've' maj jo'cɨ́xɨ'ɨn, siata'aj mua'aj tyihuó'cue'tyej.
17 Aj mu mij a'yan tyityaatanyúj tɨjɨn:
—A'yaa tu'uj pua'mácan tyícha'ɨj anxɨ́vicaa ɨ páan, tyajta hua'puácaa ɨ hue'tyée.
18 Aj pu'ij Jesús a'yan tɨjɨn:
—Mesenyaja'váɨ'pu'tye'.
19 Aj pu'ij huo'ta'ɨ́j maj oorá'sej ɨ tu'píj tzajta'. Tɨ'ɨj ij Jesús ja'ancuráɨ'puj ɨ páan, ajta ɨ
hue'tyée, aj pu'ij jútye' jó'nyeeriaca', tɨ'quij tyaatatyójtzi'rej ɨ Dios, ajta jaatyátaaraxɨj ɨ
páan, aj pu'ij huo'ráaɨ'pu'uj a'ɨ́ɨjma ɨ maj jamuán huacɨ́j, majta a'ɨ́ɨmaj huo'ráaɨ'pu'tyej ɨ
tyeɨ́tyee. 20 Néijmi'i mu tyú'cuaa, 'asta mana'aj quee huataju'xaj, majta jaariá'sɨɨ ɨ páan tɨ
avá'ɨtzee, majta ɨ hue'tyée, tamuáamuata' japuan hua'puaquéj pu tya'vá'jɨstixɨj ɨ sicɨ́rij
a'ɨ́jcɨ jɨme' ɨ tɨ tya'vá'ɨtzee. 21 Majta ɨ maj tyú'cuaa, a'yaa mu ará'axcaa a'chu anxɨ́ ví'ra'aj
ɨ tyétyacaa, majta ɨ maj úucaa majta ɨ tɨ'ríij camu huatyé'iteerej néijmi'i mu tyú'cuaa.

Jesús pu antáraa ɨ jájtyij japua
(Mr. 6:45-52; Jn. 6:16-21)
22 Aj pu'ij Jesús huo'ta'ɨ́j a'ɨ́ɨjma ɨ maj jamuán huacɨ́j maj atyácɨɨnyej ɨ báarcuj jitze
mej mij antácɨɨnyej után jitze pujmua', mej mij a'ɨ́ɨn anaquéej a'áa ja'rá'astij, ajta ɨ Jesús
a'áa pu jo'tyá'ɨtzee tɨ'ij hua'ré'ityixɨ'ɨn ɨ tyeɨ́tyee. 23 Tɨ'ɨj hua're'ɨ́tyixɨ'ɨj, aj pu'ij jusɨ́ɨj
antyíraj ɨ jɨríj jitze tɨ'ij huatyényuunyij ɨ Dios jimi. Tɨ'ɨj huariá'tɨca'riaca', a'áa pu jusɨ́ɨj
jo'tyávaaca'aj, 24 ajta a'ɨ́jna ɨ báarcuj pu'ríj a' ɨmuáj joojósima'aj jé'ta' ɨ jájtyij japua. Aj
pu'ij huatá'aacariaca' ca'nyíin jɨme', tyámua' pu tye'tyáxɨjrihua'aj ɨ jájtyij ɨ báarcuj jitze,
ji'nye jéehua pu aja'vá'aacaca'aj. 25 Tɨ'ɨj tapuá'risima'caj, Jesús pu ajo'ré'nyej a'ájna hua'
jimi, jájtyij japua pu huama'ca'aj. 26 Matɨ'ɨj a'ɨ́ɨmaj jaaséj ɨ maj jamuán huacɨ́j, tyámua'
mu tyu'tátzɨɨn, a'yaa mu tyityeetyejíihuajraa tɨjɨn:
—Tyi'tɨ́j pu pué'een tɨ tyú'muaritye'.
27 Ajta je'en Jesús a'yan tyihuo'té'exaaj tɨjɨn:
—Xaatyóoca'nyej mu jutzájta', Jesús nu pué'een, caxu tyí'tzɨɨnye'ej.

28 Aj pu'ij ɨ Pedro a'yan tyu'tanyúj tɨjɨn:
—Tavástara', tɨpua'aj muáaj a'ɨ́ɨn papué'eenye', naata'íjtye' nyaj a'máa uré'nyej a'jimi
ɨ jájtyij japua.
29 Aj pu'ij Jesús a'yan tyaaté'exaa tɨjɨn:
—Mujo'té'yi'ij, tɨ'ɨj ij eetáraj ɨ báarcuj jitze, aj pu'ij a'uriá'rupij ɨ jájtyij japua, a'áa pu
joomá'caj jo'tɨj je'ej jé'eenye'ej ɨ Jesús.
30 Tɨ'ɨj jaaséej tɨ ca'nyíin jɨn huatá'aacariaca', aj pu'ij tyu'tátzɨɨn, ajta je'en ajo'cárु-
tyisima'aj ɨ jájtyij tzajta', a'yaa pu'ij tyu'jíjhuaca' tɨjɨn:
—Tavástara', nyaj japua huatányuuchij.
31 Tɨ'ɨj ij ɨ Jesús ja'uméjca'taca', jajví' a'ɨ́jcɨ ɨ Pedro ɨ muáca'ra'an jitze, aj pu'ij a'yan
tyaaté'exaa tɨjɨn:
—Capáj a'chu tyá'tzaahuatye'. ¿Ji'nye een jɨme' petyu'tátzɨɨn?
32 Matɨ'ɨj atyáacɨj ɨ báarcuj jitze, aj pu'ij huatyápua'riaca' ɨ tɨ huá'aacaca'aj. 33 Majta
ɨ maj arátya'ca'aj ɨ báarcuj jitze, a'ɨ́ɨ mu tyítunutaxɨj ɨ Jesús jimi, matɨ'ɨj mij a'yan
tyaaté'exaa tɨjɨn:
—Muáaj paj jɨ'ré'can jɨme' a'ɨ́ɨn pué'een ɨ yójra' ɨ Dios.

Jesús pu tyihuó'huaa a'ɨ́ɨjma ɨ maj tyí'cucui'ca'aj a'ájna a Genesaret
(Mr. 6:53-56)
34 Matɨ'ɨj antacɨ́j, aj mu mij eetacɨ́j ɨ báarcuj jitze a'ájna chájta' tɨ a'yan tyaja'rájtyapuaj
tɨjɨn Genesaret. 35 Majta ɨ tyeɨ́tyee matɨ'ɨj jaamua'aj a'ɨ́jcɨ ɨ Jesús, aj mu mij néijmi'que'
jáamua'reeri' ɨ maj a' ɨmuáj jo'cháatɨma'caa. Aj mu mij ahuojo'ré'nyijtye néijmi'caa ɨ
maj tyí'cucui' ɨ Jesús jimi, 36 jéehua mu jahuaviiraca'aj tɨ huo'tá'an maj ja'ajtamuárɨe'en
ɨ cáanaria'ra'an jitze, majta ɨ maj ja'ajtamuárɨej néijmi'i mu huarúj.

15

Ɨ tɨ je'ej pua'aj joorej ɨ tyáataj tzajta'
(Mr. 7:1-23)
1 Matɨ'ɨj mij séecan ɨ fariseos majta ɨ maj tyihuá'mua'tyej ɨ yu'xarij jitze ave'ré'nyej ɨ
Jesús jimi, a'áa mu ja'ráacɨj a Jerusalén, a'yaa mu mij tyaata'íhuo'ri' tɨjɨn:
2 —¿Ji'nye een jɨn mequee ja'rá'astee ɨ tahuásimua' yi'ráj ɨ maj a jamuán huacɨ'ɨj?
¿Ji'nye mej mij quee ja'rá'astee a'ɨ́jcɨ jɨme' ɨ maj anomuéetya'xɨ'ɨn matɨ'ɨjta tyí'cua'aj-
caj?
3 Ajta a'ɨ́jna ɨ Jesús, a'yaa pu tyihuo'ta'íhuo'ri' tɨjɨn:
—¿Ji'nye siaj sij siajta mua'aj quee a'yan rɨcɨj je'ej tɨ ɨ Dios tyu'ta'íjtaca', sulu a'ɨ́j
xu jéetze' ja'astej ɨ juyi'ráj ɨ siaj jujɨ́ɨmua'aj siana'aj jájtyo? 4 Ji'nye Dios pu a'yan
tyu'taxájtaca' tɨjɨn: "Huo'tyátzaahuatye' a' táataj, pajta a' náanaj", ajta a'yan tɨjɨn:
"Siata'aj jaajé'caj a'ɨ́jcɨ ɨ a'tɨ́j tɨ je'ej pua'aj tyé'jeevej ɨ jutáataj na'ríij ɨ junáanaj." 5 Siajta
mua'aj, a'yaa xu tyí'xaj tɨ xá'puɨ' tɨpua'aj a'tɨ́j a'yan tyihuo'té'exaatye'en ɨ juhuásimua'
yee: "Néijmi'i a'chu nyaj tyi'tɨ́j tyí'cha'ɨj, a'ɨ́j nu nyeríj jaatámu'vejrityej ɨ Dios, a'ɨ́j
nu quee che' tyi'tɨ́j tyí'cha'ɨj ɨ nyaj jɨn jamuaatáhuɨɨre'en", 6 ajta a'tɨ́j tɨna'aj tɨ a'yan
tyihuo'té'exaatye'en ɨ juhuásimua', a'yaa xu tyí'xaj tɨ ɨ a'tɨ́j jimi quee che' juxɨe've' tɨ
huo'tyáhuɨɨre'en ɨ juhuásimua'. A'yaa xu sij mua'aj quee che' tyá'astej je'ej tɨ ɨ Dios
tyu'ta'íjtaca', siaj sij a'ɨ́j ará'astej ɨ yi'ráj ɨ siaj jujɨ́ɨmua'aj siana'aj jájtyo. 7 Mua'aj mu siaj
je'ej pua'aj tyí'tyetyeɨtyee. Xá'puɨ' pu tyu'taxájtaca' ja'mua jɨme' a'ɨ́jna ɨ Isaías ɨ tɨ Dios
jitze ma'can tyí'xajtaca'aj, tɨ'ɨj a'yan tyu'taxájtaca' tɨjɨn:
8 A'íimaj ɨ tyeɨ́tyee jutyényij mu jɨn tyámua' tyí'nyaxaj,
ajta ɨ hua'xɨéjnyu'caa a' ɨmuáj pu já'sejre' nyéetzij jimi.
9 Capu tyi'tɨ́j huɨɨre' tɨpua'aj manaatyáanajche, ji'nye ɨ maj jɨn tyí'mua'taj,
ajta ɨ maj jɨn tyí'ijta jujɨ́ɨmua'aj mu'uj jájtyo.
10 Aj pu'ij huo'tajé ɨ tyeɨ́tyee tɨ'quij a'yan tyihuo'té'exaaj tɨjɨn:

—Tyámua' xu naa tyáanamuaj siaj sij yo'itéej xá'ra'nyij: 11 Tyi'tɨ́j tɨ na'aj tɨ tyí'cue'ri', capu je'ej tyú'uurej tɨpua'aj a'tɨ́j jáacua'nyij, sulu ɨ tɨ éejnyinyii ɨ tyényi'tze' a'ɨ́ɨ pu xaa je'ej pua'aj joorej.

12 Aj mu mij jimi ajtyáxɨɨriaca' a'ɨ́ɨmaj ɨ maj jamuán huacɨ́j, matɨ'ɨj mij a'yan tyaata'íhuo'ri' tɨjɨn:

—¿Nyi pequee jamua'reej tɨquee hua'ránajchaca' ɨ fariseos matɨ'ɨj jáanamuajri' je'ej paj tyu'taxájtaca'?

13 Ajta ɨ Jesús, a'yaa pu tyihuo'té'exaaj tɨjɨn:

—Tyi'tɨ́j tɨna'aj tɨquee ɨ nyavástara' jaahuástej, a'ɨ́ɨ pu je'ejcuuxɨj néijmi'i ɨ náana'ra'. 14 Miche' a'yan eenye', ji'nye a'ɨ́ɨ mu arácucu'un majta je'en séecan huávi'tɨj ɨ maj majta aracúcu'nyijmee. Ajta tɨpua'aj sɨ́ɨj ta'rácuun ja'naví'raj ɨ tɨ ajta arácun mej mij aja'hua' ja'rá'astij, néijmi'i mu atyávatzɨj jo'tɨj ja'tyácun.

15 Aj pu'ij ɨ Pedro a'yan tyaaté'exaa tɨjɨn:

—Taaté'exaatye' je'ej tɨ huatóomua'aj a'ɨ́jna ɨ nyúucarij ɨ paj poochán jaataxájtaca'.

16 Jesús pu a'yan tyihuo'té'exaaj tɨjɨn:

—¿Nyi sequée siajta mua'aj yo'itéej xá'raa? 17 ¿Nyi sequée yó'itej tɨjɨn néijmi'i a'ɨ́jna ɨ tɨ tyí'cue'ri', a'ɨ́ɨ pu ancárutyij ɨ tyényi'tze', a'áa pu'ij aráyixɨ'ɨj ɨ jucáara' jitze, ajta je'en ɨ chuitɨriáara'an jitze iiráamej? 18 Ajta a'ɨ́jna ɨ tɨ éejnyinyii ɨ tyényi'tze', a'ɨ́ɨ pu tzajta' eerányinyii, a'ɨ́ɨ pu'ij je'ej pua'aj ja'uurej ɨ tyévij. 19 Ji'nye tzajta' pu já'ma'can néijmi'i ɨ mua'tzíira'aj tɨ je'ej pua'aj een, tɨ ca'nyíjra'aj jatá'caa tɨ'ij tyi'tɨ́j jɨn je'ej pua'aj huárɨnyij, tɨpua'aj tyityáacui'nyij, na'ríij séej jamuán huóoxana'cɨre'en, nusu tɨ tyu'náhua'an, na'ríij tyu'hué'taj, na'ríij tɨ je'ej pua'aj tyihuá'xajtaj ɨ juxa'aj tyeɨ́tyee. 20 Néijmi'i ɨ tɨ je'ej pua'aj tyí'een tɨ tyi'tásiseerii ɨ tzajta', a'ɨ́ɨ pu je'ej pua'aj joorej ɨ tyévij, ajta a'ɨ́jna ɨ tɨquee anomuéetya'aj tyú'cua'nyij, capu tyi'tɨ́j je'ej huatóomua'aj ɨ Dios jimi.

Sɨ́ɨj tɨ quee Israel jitze ajtyáma'cantaca'aj tɨ ajta tyá'antzaahuaj
(Mr. 7:24-30)

21 Aj pu'ij ɨ Jesús jó'raa, a'áa pu ja'rá'aj chájta' tɨ a'yan tyaja'rájtyapuaj tɨjɨn Tiro, ajtáhua'aj séej chájta'naj jitze tɨ a'yan tya'rájtyapuaj tɨjɨn Sidón. 22 Aj pu'ij sɨ́ɨj ajtyáxɨɨriaca' ɨ Jesús jimi, íitɨ' pu pué'eenye'ej tɨ séej chuéj japua já'ma'can, a'ɨ́ɨ pu ajtyáxɨɨriaca' a'yan tye'entyijíihuaj tɨjɨn:

—Nyavástara', mu paj yójra' pué'een ɨ David, ná'ancu'vaxɨ' nyéetzij. Nyiyóoj tɨ íitɨ' pu jéehua jajpuéjtzij a'ɨ́jcɨ jɨme' tɨ tyiyáaru' tzajta' séejre'.

23 Ajta a'ɨ́jna ɨ Jesús capu huatanyúj. Aj mu mij ɨ maj jamuán huacɨ́j jimi ave'ré'nyej, matɨ'ɨj mij a'yan tyaatáhuaviiri' tɨjɨn:

—Huaté'exaatye' mu íitaj ta'aj ij jó'ra'nyij, ji'nye tacújta' pu huajíjhua.

24 Aj pu'ij Jesús a'yan tyu'taxájtaca' tɨjɨn:

—Dios pu nyojo'ta'ítyaca' nyaj jó'me'en hua' jimi ɨ maj Israel jitze ajtyáma'can ɨ maj a'yan huasé'rin matɨ'ɨj cánya'xɨɨ maj jó'vej.

25 Ajta a'ɨ́jna ɨ íitɨ' a'ɨ́ɨ pu jimi tyítunutaca', ajta a'yan tyaaté'exaa tɨjɨn:

—Nyavástara', naatáhuɨɨre'.

26 Aj pu'ij Jesús a'yan tyaaté'exaa tɨjɨn:

—Capu a'yan tyí'xa'puɨ'ɨn tyaj huáɨ'pu'racare'en ɨ páan ɨ maj jacua' ɨ tɨ'ríij tyej tyij ɨ tzɨ'cɨ́ɨj huataɨ́'pu'tye'en.

27 Aj pu'ij ɨ íitɨ' a'yan tyu'tanyúj tɨjɨn:

—A'yaa xaa nyu'uj tyi'ja'yájna nyavástara', ajta a'ɨ́ɨmaj ɨ tzɨ'cɨ́ɨj a'yaa mu tyá'cua'caa a'ɨ́jcɨ ɨ tɨ tye'nyíj ɨ páan tɨ acájvitze ɨ méesaj japua jo'maj tyajá'cua' ɨ maj tyihuá'ijtye'.

28 Aj pu'ij ɨ Jesús a'yan tyaaté'exaa tɨjɨn:

—Iitɨ', jéehua paj tyá'tzaahuatye'. A'yaa pu tye'mej je'ej paj tyá'xɨe've'.

Tɨ'ɨj ɨ Jesús a'yan tyu'taxájtaca', aj pu'ij huarúj a'ɨ́jna ɨ yójra' ɨ íitɨ'.

Jesús pu mui'caa tyú'huaaj ɨ maj tyí'cucui'ca'aj
29 Aj pu'ij Jesús jó'raa tɨ'quij a'áa ja'rá'aj jo'tɨj ja'va'ástɨmee ɨ jájtyij a tɨ a'yan
tyaja'rájtyapuaj tɨjɨn Galileea, aj pu'ij ta'ij antyíraj ɨ jɨríj jitze, a'áan pu jo'tayíxɨj.
30 Jéehua mu majta ɨ tyeɨtyee jamuán antyicɨj. A'ɨɨjma mu huávi'tɨsima'aj ɨ maj quee
jɨ'ré'nye'ej ɨ ju'ɨɨcaj jitze, majta ɨ maj aracúcu'nyijmee, ɨ maj quee tya'ancurɨɨ'réejmee,
majta ɨ maj quee jɨ'ré'nye'ej ɨ jumuáca' jitze, mui'caa mu ja'ráavi'tɨj ɨ maj tyí'cucui'ca'aj
ɨ Jesús jimi, a'ɨɨ pu'ij néijmi'caa tyú'huaaj. 31 A'ɨj mu jɨn je'ej tyo'taséj ɨ tyeɨtyee
matɨ'ɨj huo'séj maj meríj tyí'xajtaca'aj ɨ maj quee tya'ancurɨɨ'riáajma'caa; majta tyámua'
éenye'ej ɨ maj quee rácɨjcɨ'nyive'ej, majta meríj tyámua' éenye'ej ɨ jumuáca' jitze ɨ maj
quee jɨ'ré'nye'ej, majta ɨ maj aracúcu'nyijma'caa, mu'ríj atanyéjnye'riaca'. Aj mu mij ɨ
tyeɨtyee huatyóohuij maj tyaatatyójtzi're'en ɨ Dios tɨ tyihuá'ijtye' a'ɨɨjma ɨ maj Israel
jitze ajtyáma'can.

*Jesús pu tyihuo'cue'ej a'*ɨɨjma ɨ tyétyacaa ɨ maj muáacuaj ví'ra'aj ará'asej
(Mr. 8:1-10)
32 Aj pu'ij ɨ Jesús huo'tajé a'ɨɨjma ɨ maj jamuán huacɨj, tɨ'quij a'yan tyihuo'té'exaaj
tɨjɨn:
—Nyahuá'cu'vej a'íijma ɨ tyeɨtyee, ji'nye mu'ríj huéeicaj xɨcáj á'tyeej maj nyaj jamuán
yahuatyú'uj, majta quee tyi'tɨj tyícha'ɨj ɨ maj jáacua'nyij. Canu jaxɨe've' maj quee
tyu'cuá'an mo'cɨxɨ'ɨn, ji'nye camu tyo'táviicue'raj ɨ juyéj jitze.
33 Majta ɨ maj jamuán huacɨj, a'yaa mu tyaaté'exaa tɨjɨn:
—¿Jo'nyij jáaɨ'rij tyaj jaatáhuoonyij ɨ páan tɨ'ij néijmi'caa huácɨ'tyij ɨ tyeɨtyee, a'yájna
jo'tɨj quee a'tɨj ja'chej?
34 Aj pu'ij Jesús a'yan tyihuo'ta'íhuo'ri' tɨjɨn:
—¿A'chunyéj siana'aj pua'mácan huaɨ'pu'sij ɨ páan?
Aj mu mij a'yan tyaaté'exaa tɨjɨn:
—Arahua'puácaa ɨ páan, tyajta cɨɨ caa ɨ hue'tyée.
35 Aj pu'ij huo'ta'íj ɨ tyeɨtyee maj oorá'sej a chóota', 36 tɨ'quij ɨ Jesús ja'ancuráɨ'puj ɨ
páan ajta ɨ hue'tyée, ajta tɨ'ɨj tyaatatyóotzi're'ej ɨ Dios, aj pu'ij ja'antyítaaraxɨj ɨ páan,
tɨ'quij huo'ráaɨ'pu'uj ɨ maj jamuán huacɨj, majta a'ɨɨmaj a'ɨj mu huaráɨ'pu'tyej ɨ tyeɨtyee.
37 Néijmi'i mu tyú'cuaa 'asta mana'aj quee tyámua' tyityaatajú'xaj, majta je'en ɨ maj
jamuán huacɨj, a'ɨɨ mu jaariá'sɨɨ a'ɨjcɨ ɨ páan tɨ avá'ɨtzee ɨ tɨ antyítaarixɨj, arahua'puácaa
sicɨɨ mu jitze tya'vá'jɨstej a'ɨjcɨ jɨme' tɨ avá'ɨtzee. 38 Majta ɨ maj tyú'cuaa, muáacuaj
ví'ra'aj mu ará'axcaa ɨ tyétyacaa, majta quee a'ɨɨjma huatye'itej ɨ úucaa majta ɨ tɨ'ríij.
39 Aj pu'ij ɨ Jesús hua'ré'ityixɨj ɨ tyeɨtyee, tɨ'quij atyájraa ɨ báarcuj jitze, ajta je'en a'áa
jo'mej a'áa tɨ ja'ajtyáma'can a Magdala.

16

*A'*ɨɨmaj ɨ fariseos majta ɨ saduceos, a'ɨɨ mu jaatáhuaviiri' tɨ Jesús tyi'tɨj huo'-
taséjratye'en ɨ maj jɨn tyámua' tyo'taséj
(Mr. 8:11-13; Lc. 12:54-56)
1 Majta a'ɨɨmaj ɨ fariseos, majta ɨ saduceos, a'ɨɨ mu aje'ré'nyej jo'tɨj jo'tyávaaca'aj ɨ
Jesús, mej mij hue'tzij jáatavej, a'ɨj mu jɨn a'yan tyaatáhuaviiri' tɨ huo'taséjratye'en ɨ maj
jɨn jáamua'reej tɨjɨn Dios pu jimi já'ma'can ɨ tɨ jɨn antyúumua'reej. 2 Ajta a'ɨjna ɨ Jesús
a'yaa pu tyihuo'té'exaaj tɨjɨn:
—Tɨ'ɨjta tyéchumua'risima'an a'yaa xu tyi'xáataj xá'yi'ij tɨjɨn: "Naa pu hua'éenya'aj
ja'mej, ji'nye oopó'vij ɨ jútye'"; 3 na'ríij quee tɨ'ɨj huatapua'rej, a'yaa xu siajta tyi'xáataj
xá'yi'ij tɨjɨn: "Ijíij mu huatyéviiyij, ji'nye oopó'vij ɨ jútye' majta jéehua jo'tanáa." Mua'aj
xu tyámua' naa tyeeyí'tɨn siaj jaataxáj je'ej tɨ tyi'tɨj rɨnyij jútye', ¿ji'nye siaj sij quee
jaayí'tɨn siaj jaataxáj je'ej tɨ tyi'tɨj ijíij rɨcɨj? 4 Mua'aj mu siaj je'ej pua'aj tyí'tyetyeɨtyee
siajta jéehua á'ɨtzeere', a'yaa xu tyá'huoo ɨ siaj jɨn jáamua'reej tɨ jútye' já'ma'can ɨ

nyaj jitzán arányacaˈnyej, canu tyiˈtɨ́j jamuaataséjratyeˈsij, sulu aˈɨ́ɨ puˈuj ɨ siaj seríj jamuaˈreej jeˈej tɨ tyáaruj aˈɨ́jcɨ ɨ Jonás.

Aj puˈij Jesús ahuojoˈtyáhuii, tɨˈquij jóˈraa.

*Caxu aˈyan r*ɨjcaj jeˈej maj tyihuáˈmuaˈtyej aˈɨ́ɨmaj ɨ fariseos
(Mr. 8:14-21)

5 Matɨˈɨj antacɨ́j után jitze pujmuaˈ aˈɨ́ɨmaj ɨ maj Jesús jamuán huacɨ́j, aˈɨ́ɨ mu yoˈhuáˈxɨj
maj yaˈráaɨˈpuɨˈɨn ɨ páan maj jáacuaˈnyij. 6 Aj puˈij Jesús aˈyan tyihuoˈtéˈexaaj tɨjɨn:
—Tyámuaˈ xuˈuj muaˈaj, aˈɨ́ɨjma jimi ɨ fariseos ɨ maj jaˈnajchityeˈ ɨ páan tɨˈij ájcuˈusta,
siajta aˈɨ́jcɨ jɨmeˈ ɨ saduceos maj majta jaˈnajchityeˈ.
7 Majta aˈɨ́ɨmaj ɨ maj Jesús jamuán huacɨ́j, aˈyaa mu jujɨ́ɨmuaˈaj tyúuˈixaatyaˈcaˈaj tɨjɨn:
—Aˈyaaˈpuˈtyíˈtaˈixaatyeˈ, jiˈnye catu yaˈráaɨˈpuj ɨ páan.
8 Jesús pu jáamuaˈreeriˈ jeˈej maj yeˈej tyíˈxajtacaˈaj, aj puˈij aˈyan tyihuoˈtéˈexaaj tɨjɨn:
—¿Jiˈnyeˈeenˈjɨmeˈ siaj sij aˈyan tyúuˈixaatyeˈ yee siaj quee páan jaˈrɨ́ɨpuj? Muaˈaj mu
siaj quee aˈchu tyáˈtzaahuatyeˈ. 9 ¿Nyi sequée xu yóˈitej, nyi seríj siajta yoˈhuáˈxɨj aˈchu
tɨpuaˈaj sicɨɨ eerájraa ɨ páan tɨ avá'ɨtzee nyatɨˈɨj huoˈráaɨˈpuˈuj ɨ tyeɨ́tyee ɨ maj anxɨ́
víˈraˈaj aráˈaxcaa aˈɨ́jna jɨmeˈ ɨ tɨ anxɨ́vicaˈaj ɨ páan? 10 ¿Nyi seríj siajta yoˈhuáˈxɨj aˈchu
siaj puaˈmaquéj tyaˈváˈjɨstej ɨ sicɨ́rij jitze, nyatɨˈɨj huoˈráaɨˈpuˈtyej ɨ maj muáacuaj víˈraˈaj
aráˈaxcaa ɨ tyeɨ́tyee aˈɨ́jcɨ jɨmeˈ ɨ taˈráhuaˈpuacaˈaj ɨ páan? 11 ¿Jiˈnyeˈsiajˈsijˈqueeˈyóˈitej
nyaj quee aˈɨ́j jáˈmuaˈixaatyeˈ ɨ páan? Sulu tyámuaˈ xuˈuj muaˈaj aˈɨ́jcɨ ɨ maj jɨn tyíˈxaj
aˈɨ́ɨmaj ɨ fariseos, majta aˈɨ́ɨmaj ɨ saduceos.
12 Aj mu mij yoˈitéej muáˈraa tɨ ɨ Jesús quee aˈɨ́j huáˈixaatyaˈcaˈaj ɨ maj jáˈnaˈchityaa
ɨ páan, sulu maj huóochaˈɨɨn aˈɨ́jcɨ jɨmeˈ jeˈej maj yeˈej tyíˈmuaˈtacaa aˈɨ́ɨmaj ɨ fariseos
majta ɨ saduceos.

*Pedro pu jaataxájtacaˈ t*ɨ Jesús aˈɨ́ɨn puéˈeen ɨ Dios tɨ jaˈantyíhuoj
(Mr. 8:27-30; Lc. 9:18-21)

13 TɨˈɨjˈɨˈJesús aˈáa jaˈráˈaj aˈáa tɨ jaˈajtyámaˈcan a tɨ aˈyan tyajaˈrájtyapuaj tɨjɨn Cesarea
de Filipo, aˈyaa pu tyihuoˈtaˈíhuoˈriˈ aˈɨ́ɨjma ɨ maj jamuán huacɨ́j tɨjɨn:
—¿Jiˈnyeˈmetyíˈxajˈɨˈtyeɨ́tyeeˈaˈtɨ́jˈnyajˈpuéˈeenˈɨˈnyajˈnyajtaˈtyévijˈjitzeˈhuanɨeˈhuacaˈ?
14 Aˈyaaˈmuˈmijˈtyityaatanyújˈtɨjɨn:
—Séecan mu aˈyan tyíˈxaj paj aˈɨ́ɨn puéˈeen ɨ Juan ɨ tɨ huáˈɨɨracaˈaj, majta séecan aˈyan
tyíˈxaj paj aˈɨ́ɨn puéˈeen ɨ Elías, majta séecan aˈyan tɨjɨn aˈɨ́ɨn paj puéˈeen ɨ Jeremías, nusu
sɨ́ɨj tɨ ɨ Dios jitze maˈcan tyíˈxajtacaˈaj.
15 Aj puˈij aˈyan tyihuoˈtaˈíhuoˈriˈ tɨjɨn:
—Arí muaˈaj, ¿jiˈnyeˈsetyiˈxajˈaˈtanyíj nyaj puéˈeen?
16 Ajta aˈɨ́jna ɨ Simón tɨ ajta Pedro ántyapuaj, aˈɨ́ɨ pu aˈyan tyaatéˈexaa tɨjɨn:
—Muáaj paj aˈɨ́ɨn puéˈeen ɨ Cɨríistuˈ, yójraˈ ɨ Dios tɨ júurij.
17 Aj puˈij Jesús aˈyan tyaatéˈexaa tɨjɨn:
—Pataˈaj huatáˈtyamuaˈveˈen muáaj Simón, ɨ paj yójraˈ puéˈeen aˈɨ́jcɨ ɨ Jonás, jiˈnye
capu aˈtɨ́j muaatéˈexaaj iiyeˈej cháanacaj japua, sulu aˈɨ́jna ɨ nyavástaraˈ tɨ tajapuá
jáˈsejreˈ aˈɨ́ɨ pu muaatéˈexaaj. 18 Nyajta nyáaj, aˈyaa nu tyíˈmuaˈixaatyeˈ paj muáaj
Pedro puéˈeen, ɨ paj pajta aˈyan ántyapuaj tɨjɨn tyetyéj, aˈíjna japua ɨ tyetyéj, nyáaj
nu jaˈajtaahuaj ɨ nye tyeyúuj, ajta quee ɨˈríitaj jaˈmej tɨ ɨ tyiyáaruˈ jaamuéˈtɨn ɨ tɨ aˈɨ́j
jɨn antyúumuaˈreej mej mij huácuiˈnyij ɨ tyeɨ́tyee. 19 Nyáaj nu muaatáˈsij paj aˈɨ́jcɨ
jɨn antyíaˈmuaˈreeriaj paj tyihuaˈantácuunyeˈ ɨ aˈájna joˈtɨj ɨ Dios tyejéˈijtaj, tɨpuaˈaj
petyeˈtyáanaj íiyan ɨ cháanacaj japua, Dios pu aˈyan ajta tyeˈtyánasij u tajapuá, ajta
tɨpuaˈaj petyaˈantácuunaj íiyan ɨ cháanacaj japua, Dios pu ajta tyaˈantácuunaj u tajapuá.
20 Aj puˈij ɨ Jesús aˈyan tyihuoˈtaˈíj aˈɨ́ɨjma ɨ maj jamuán huacɨ́j maj quee aˈtɨ́j ixaatyeˈej
tɨ aˈɨ́ɨn puéˈeen ɨ Cɨríistuˈ ɨ Dios tɨ jaˈantyíhuoj.

Jesús pu jaataxájtaca' tɨ muɨ'nyij
(Mr. 8:31—9:1; Lc. 9:22-27)

21 A'aj pu'ij ɨ Jesús huatyóochej tɨ huo'té'exaatye'en a'ɨ́ɨjma ɨ maj jamuán huacɨ́j
tɨ a'yan tyúuxɨe've' tɨ jó'me'en a Jerusalén, majta je'en a'ɨ́ɨmaj ɨ huáasij, majta ɨ maj
tyihuá'ijtye' ɨ puaaríij, majta ɨ maj tyihuá'mua'tyej ɨ yu'xarij jitze, a'ɨ́ɨ mu jéehua
puéjtzij jaatá'sij. A'yaa pu tyihuo'té'exaaj maj jaje'catan, ajta je'en huéeicaj xɨcáj jitze
huatájuuritaj. 22 Ajta a'ɨ́jna ɨ Pedro, a'ɨ́ɨ pu je'ráavi'tɨj, aj pu'ij huatyóochej tɨ jajtyá'xɨ'ɨn
a'ɨ́jcɨ ɨ Jesús, a'yan tɨjɨn:
—Che' Dios quee a'yan tya'xɨé've'ej, che' quee a'yan tyí'mua'uuriaj nyavástara'.
23 Aj pu'ij ooré'nyeeriaca' a'ɨ́jna ɨ Jesús, tɨ'quij a'yan tyaaté'exaa a'ɨ́jcɨ ɨ Pedro tɨjɨn:
—Ajtára' nye jimi, tyiyáaru', ji'nye petyina'antyiú'nyi' nyej nyij ootyá'ɨtzeere'en.
Capáj muáaj a'yan metyóonyeej je'ej tɨ ɨ Dios tyí'sej, sulu je'ej maj ɨ tyeɨ́tyee metyi-
tyoonyéjnye'.
24 Aj pu'ij Jesús a'yan tyihuo'té'exaaj a'ɨ́ɨjma ɨ maj jamuán huacɨ́j tɨjɨn:
—Tɨpua'aj a'tɨ́j jaxɨe've' tɨ nyaj jamuán jo'cha'canye'en, juxɨe've' tɨ quee a'yan rɨjcaj
je'ej tɨ jusɨ́ɨj tyá'xɨe've', sulu che' a'yan tya'ajpuéetzij já'ra'nyij nyaj jamuán juxɨé'vi'ra'
jɨme'. 25 Ji'nye a'ɨ́jna ɨ tɨ tyí'tyese' tɨ'ij quee huámuɨ'nyij, a'ɨ́ɨ pu muɨ'nyij, ajta
a'tɨ́j tɨ huámuɨ'nyij a'ɨ́jna jɨme' tɨ nyéetzij ná'astijre', a'ɨ́ɨ pu júurij huatyá'ɨtzeere'ej.
26 ¿Tyi'tanyí jɨn je'ej tye'tyáhuɨ'rii ɨ tyévij tɨpua'aj néijmi'i huamué'tɨn ɨ cháanacaj, ajta
je'en huámuɨ'nyij? ¿Ca' a'chunyéj tyí'najchitan ɨ tyévij tɨ'ij quee huámuɨ'nyij? 27 Ji'nye
a'ɨ́jna ɨ tɨ ajta tyévij jitze huanɨe'huaca', a'ɨ́ɨ pu yava'cányesij, jéehua naa huasé'rihua'aj,
a'yájna tɨ'ɨj huasé'rin ɨ Dios ɨ tɨ vástaria'ra' pué'een, ajta hua' jamuán ɨ maj tajapuá
tyí'huɨɨre', aj pu'ij a'yan tyihuo'tá'sij séej ajta séej je'ej tɨ sɨ́ɨj tyi'tɨ́j jɨn huarɨ́j. 28 A'yaa
nu tyajá'mua'ixaatye' tzáahuatyi'ra'aj jɨme', séecan ɨ maj ya huatyu'uj, a'ɨ́ɨ mu a'yan
tyá'xɨe've' maj quee huácui'nyij 'asta mana'aj quee jaaséej a'ɨ́jcɨ ɨ tɨ ajta tyévij jitze
huanɨe'huaca' tɨ'ɨj yatanyéj ajta je'en tyu'ta'íjtaj néijmi'que' ɨ cháanacaj japua.

17

*T*ɨ'ɨj Jesús seequéj huataséjre
(Mr. 9:2-13; Lc. 9:28-36)

1 Tɨ'ɨj aráseej xɨcáj tyoomá'caj, Jesús pu a'ɨ́j jo'ví'tɨj ɨ Pedro, ɨ Santiago ajta a'ɨ́jcɨ ɨ Juan
tɨ ihuáaria'ra' pué'een a'ɨ́jcɨ Santiago, aj pu'ij antyíraj jɨríj japua tɨ ájtyeej. 2 A'áa pu'ij
hua'jɨɨsa' jo'maj jo'tyú'uuca'aj seequéj huataséjre a'ɨ́jna ɨ Jesús. A'yaa pu huasé'rihua'aj
ɨ nyéerima'ra' tɨ'ɨj ɨ xɨcáj, ajta ɨ tyí'caanaria'ra' naa pu tyu'tyácueenariaca' tɨ'ɨj tatzárij.
3 Majta je'en a'ɨ́j huaséj ɨ Moisés majta a'ɨ́jcɨ ɨ Elías, a'ɨ́ɨ mu jamuán tyí'xajtaca'aj ɨ Jesús.
4 Ajta ɨ Pedro, a'yaa pu tyaaté'exaa a'ɨ́jcɨ ɨ Jesús tɨjɨn:
—Tavástara', tyámua' pu naa tyaj a'yaa huatyú'uucaj, tɨpua'aj mua'ránajchij tyaj
huéeicacaa huátaahuaj ɨ ɨnáamuaj, sɨ́ɨj tɨ muéetzij mua' ɨnáamuaj ja'mej ajta sɨ́ɨj a'ɨ́jcɨ ɨ
Moisés, ajta sɨ́ɨj ɨ Elías tɨ ja'ɨnáamuaj ja'mej.
5 Tɨ'ɨj ooj ɨ Pedro tyi'tyaxáatasima'caj, jéetɨrij tɨ tyatáatɨyi'caa pu hua' japua
acávi'rixɨj, ajta ɨ jéetɨrij tzajta' pu je'ránamuajre tɨ a'tɨ́j a'yan tyu'taxájtaca' tɨjɨn:
—A'íi pu a'ɨ́ɨn pué'een ɨ nyiyóoj ɨ nyaj jaxɨe've', ɨ nyaj ja'antyíhuoj, xáanamuajri'.
6 Matɨ'ɨj a'yan tyáanamuajri' ɨ maj jamuán huacɨ́j, aj mu mij tyítunataxɨj majta je'en
ecóotutaxɨj a chóota', jéehua metyi'tzɨ́ɨnya'aj. 7 Aj pu'ij Jesús hua' jimi ajtyáxɨɨriaca',
tɨ'quij hua'vá'muarɨej, ajta a'yan tyihuo'té'exaaj tɨjɨn:
—Xá'ajhuiixɨ', caxu tyí'tzɨɨnye'ej.
8 Ajta matɨ'ɨj a'unyéjnye'riaca', camu che' a'tɨ́j a' jo'séj a'ɨ́ɨ pu'uj jusɨ́ɨj ajo'tyávaaca'aj
ɨ Jesús.
9 Matɨ'ɨj aj je'caju'caj ɨ jɨríj jitze, Jesús pu a'yan tyihuo'ta'íj tɨjɨn:
—Caxu a'tɨ́j ixaatye'ej je'ej siaj tyi'tɨ́j tyu'séj, 'asta na'aj quee huatájuurej a'ɨ́jna ɨ tɨ ajta
tyévij jitze huanɨe'huaca'.

10 Majta ɨ maj jamuán huacɨ́j, a'yaa mu tyaata'íhuo'ri' tɨjɨn:
—¿Ji'nye een jɨme' a'yan metyí'xaj ɨ maj tyihuá'mua'tyej ɨ yu'xarij jitze yee anaquéej
pu juxɨe've' tɨ uvé'nyej a'ɨ́jna ɨ Elías?
11 Aj pu'ij Jesús a'yan tyihuo'té'exaaj tɨjɨn:
—A'yaa pu tyi'ja'yájna, Elías pu anaquéej ya'uvé'nyesij tɨ'ij néijmi'i tyámua' tyú'uurej.
12 Nyajta nyáaj, a'yaa nu tyajá'mua'ixaatye' tɨ ɨ Elías arí yatanyéj, majta a'ɨ́ɨmaj camu
jaamua'aj, sulu a'yaa mu jáaruuj je'ej maj tyaaxɨé'va'ca'aj. A'yaa mu cha'taj mana'aj
nyoorej nyéetzij, ɨ nyaj nyajta tyévij jitze huanɨe'huaca', puéjtzij mu majta naatá'sij
a'ɨ́ɨmaj.
13 Aj mu mij ɨ maj jamuán huacɨ́j jáamua'reeri' tɨ a'ɨ́j tyá'xajtasima'aj ɨ Juan ɨ tɨ
huá'ɨɨraca'aj.

Jesús pu tyamuéej tyú'huaaj tɨ tyiyáaru' tzajta' séjria'ca'aj
(Mr. 9:14-29; Lc. 9:37-43)
14 Matɨ'ɨj a'áa ja'rá'aj jo'maj jéehua ɨ tyeɨ́tyee ja'tyúusɨɨria'ca'aj, sɨ́ɨj pu tyáatɨ'
ajtyáxɨɨriaca' ɨ Jesús jimi, tyitunútaj pu'ij a'yan tyaaté'exaa tɨjɨn:
15 —Nyavástara', áncu'vajxɨ' ɨ nyiyóoj, ji'nye tyóotɨmue'racaa, pu'ríj á'tyeej tɨ
jajpuéjtzij, mue'tɨ́j pu anájve ɨ tɨéj jitze ajta a jáata'. 16 A'yaa nu hua'vé'vi'tɨchej
a'ɨ́ɨjma ɨ maj a jamuán huacɨ'ɨj mej mij tyáahuaatye'en, majta quee pu jáaruuj mej mij
tyáahuatye'en.
17 Jesús pu a'yan tyu'tanyúj tɨjɨn:
—Mua'aj mu siaj quee tyá'tzaahuatye', siajta quee tyi'tɨ́j mua'reej. ¿A'chunyéj óoche'
á'ɨtzeere' nyaj yahuatyávaacaj ja'mua jamuán? ¿A'chunyéj ooj á'ɨtzeere' nyej nyij ja'mua
jɨme' á'viicue'ria'aj? Mese'vé'vi'tɨj mu tyamuéej.
18 Aj pu'ij Jesús jajtyá'xɨj a'ɨ́jcɨ ɨ tyiyáaru' tɨ tyamuéej tzajta' séjria'ca'aj, ajta je'en
ji'rámuarij, aj pu'ij huarúj a'ɨ́jna ɨ tyamuéej.
19 Matɨ'ɨjta mij a'ɨ́ɨmaj ɨ maj jamuán huacɨ́j, jujɨ́me' mu jamuán tyu'taxájtaca' a'ɨ́jcɨ ɨ
Jesús, a'yaa mu tyaata'íhuo'ri' tɨjɨn:
—¿Ji'nye tyej tyij quee ityáj pu jáaruuj tyaj jaatamuáritye'en a'ɨ́jcɨ ɨ tyiyáaru'?
20 Aj pu'ij Jesús a'yan tyihuo'té'exaaj tɨjɨn:
—Ji'nye caxu a'chu tyá'tzaahuatye'. A'yaa nu tyajá'mua'ixaatye' tɨjɨn tɨpua'aj se-
tyá'tzaahuatye'ej, tyij siajta cɨ́ɨ siana'aj tyá'tzaahuatye'ej, a'yaa pu tyíɨ'rij siaj a'yan
tyaaté'exaatye'en mu jɨríj yee: "Tyíchesij a'yájna áricuj ajca'huáye"; ajta ɨ jɨríj a'yaa
pu rɨnyij. Capu ij tyi'tɨ́j ja'muamuárɨe'ristya'aj ja'mej. 21 Ajta siata'aj jaatamuáritye'en
a'ɨ́jcɨ ɨ tyiyáaru' tɨ a'yan een, a'yaa pu tyúuxɨe've' siaj huatyényuunyij ɨ Dios jimi, siajta
ju'ítzi've'ej.

Jesús pu ajtáhua'aj jaataxájtaca' tɨ muɨ'nyij
(Mr. 9:30-32; Lc. 9:43-45)
22 Matɨ'ɨj móoj a'áa ja'tajú'caj a'áa tɨ ja'ajtyáma'can a Galileea, Jesús pu a'yan
tyihuo'té'exaaj tɨjɨn:
—A'ɨ́jna ɨ tɨ ajta tyévij jitze huanɨe'huaca', a'ɨ́ɨ pu huatátuiiri'huaj a'ɨ́ɨjma jimi ɨ
tyétyacaa, 23 aj mu mij jaje'catan, ajta je'en huéeicaj xɨcáj jitze huatájuuritaj.
Matɨ'ɨj a'yan tyáanamuajri' jéehua mu huatóoxaamujrityej.

A'ɨ́jcɨ jɨme' ɨ maj jɨn tyí'najchitaj ɨ tyeyúuj tzajta'
24 Tɨ'ɨj ɨ Jesús majta ɨ maj jamuán huacɨ́j a'áa ja'rá'aj a Capernaúm, a'ɨ́ɨmaj ɨ maj
tyí'tyejijve' u tyeyúuj tzajta', a'ɨ́ɨ mu aje'ré'nyej a'ɨ́jcɨ jimi ɨ Pedro, matɨ'ɨj mij a'yan
tyaata'íhuo'ri' tɨjɨn:
—¿Nyi quee tyí'najchitan mu ja'mua maeestro a'ɨ́jcɨ jɨme' ɨ túmii tɨ hua'puaj ɨ tɨ
tyu'tyáhuɨɨre'sij ɨ tyeyúuj tzajta'?
25 Aj pu'ij ɨ Pedro a'yan tyihuo'té'exaaj tɨjɨn:
—Ji'nyi'ijtá tyí'najchitan.

Aj pu'ij ɨ Pedro utyájrupij u chi'táj, capu eexúj tyi'tɨ́j je'ej tyi'xáatacaj a'ɨ́jna ɨ Pedro, sulu Jesús pu anaquéej a'yan tyaaté'exaa tɨjɨn:

—¿Ji'nye tyimuá'miteeraste' muéetzij Simón? ¿A'tyanquíj mejijve' a'ɨ́ɨmaj ɨ maj tyí'ijta ɨ cháanacaj japua, nyiquij a'ɨ́ɨjma mejijve' ɨ juyójmua' ca' a'ɨ́ɨjma ɨ maj séej chuéj japua já'ma'can?

26 Pedro pu a'yan tyu'tanyúj tɨjɨn:

—A'ɨ́ɨjma ɨ maj séej chuéj japua já'ma'can.

Ajta ɨ Jesús a'yaa pu tyaaté'exaa tɨjɨn:

—A'ɨ́j pu jɨn quee a'yan tyúuxɨe've' maj tyí'najchitaj a'ɨ́ɨmaj ɨ hua'yojmua'. 27 Ajta tyata'aj quee huo'tájaaxɨejtye'en, a'áa paj jó'me'en jo'tɨj ja'va'ástɨmee ɨ jájtyij, pajta ja'tyáhua'xɨj ɨ cué'tzɨ'puaa a jáata', pajta je'en je'tajáj a'ɨ́jcɨ ɨ hue'ej ɨ paj anaquéej jaatyévi'raj. A'áan pej pij yé'tyoonyij ɨ tyényi'tze' séej ɨ túmii, pata'aj je'tyɨ́'ɨn pej pij nyaj jɨme' tyu'nájchij pajta ajɨme'.

18

¿A'tanyíj jéetze' juxɨe've'?
(Mr. 9:33-37; Lc. 9:46-48)

1 A'ájna ɨmuáj a'ɨ́ɨ mu ajtyáxɨɨriaca' ɨ Jesús jimi ɨ maj jamuán huacɨ́j, matɨ'ɨj mij a'yan tyaata'íhuo'ri' tɨjɨn:

—¿A'tanyíj jéetze' juxɨe've' ɨ Dios jimi sɨ́ɨj tɨ tajitzé ajtyáma'can?

2 Aj pu'ij Jesús séej ɨ pá'rɨ'ɨj huatajé, tɨ'quij aje'ta' yo'tyéjchej jo'maj ja'ajtyá'ca'aj 3 aj pu'ij a'yan tyu'taxájtaca' tɨjɨn:

—A'yaa nu tyajá'mua'ixaatye' tzáahuatyi'ra'aj jɨme' tɨjɨn tɨpua'aj sequée a'yan huárɨnyij matɨ'ɨj ɨ tɨ'ríij, caxu a'náj utyárutyij jo'tɨj ɨ Dios tyejé'ijtaj. 4 A'ɨ́jna ɨ tɨ jéetze' juxɨe've' a'ájna jo'tɨj ɨ Dios tyejé'ijtaj, a'ɨ́ɨ pu a'ɨ́ɨn pué'een ɨ tɨquee tyi'tɨ́j jɨn óotzaahuatye' ajta a'yan tyi'tyúucha'ɨɨj tɨ'ɨj a'ɨ́jna ɨ pá'rɨ'ɨj. 5 Ajta a'ɨ́jna ɨ tɨ jaataxɨé've'en nyenyúucaritze' séej ɨ pá'rɨ'ɨj tɨ'ɨj a'ɨ́jna, a'ɨ́ɨ pu ajta nyéetzij naataxɨé've'ej.

*T*ɨ pua'aj a'tɨ́j tyi'tɨ́j jɨn ootyá'ɨtzeere'en ɨ Dios jimi
(Mr. 9:42-48; Lc. 17:1-2)

6 'A'tɨ́j tɨna'aj tɨ tye'entyí'uunyi' séej ɨ tɨ nye jimi tyá'tzaahuatye', jéetze' pu jatyahuɨ'rihua'caj maj ja'cave'rajche' ɨ tyetyéj so'nyíj tɨ ve'éj, majta je'en ja'-tyárɨeenyijche' ajáata'. 7 Je'ej pu pua'aj tyí'een hua' jimi ɨ maj yan huacháatɨmee ɨ cháanacaj japua, ajta quee je'ej tyíɨ'rij tɨ quee tyi'tɨ́j séjre'ej tɨ je'ej pua'aj een. Ajta jéetze' je'ej pua'aj tye'mej a'ɨ́ɨjma jimi ɨ maj ca'nyíjra'aj hua'tá'caa ɨ séecan mej mij ootyá'ɨtzeere'en ɨ Dios jimi.

8 'A'ɨ́j pu jɨn tɨpua'aj a'muáca' nusu a' ɨ́ɨcaj jitze petyo'ojpuá'ritye'en ɨ paj jɨn ootyá'ɨtzee ɨ Dios jimi, pe'entyivéjche pej pij a' ɨmuáj yóorɨenyij, jéetze' pu mu-atyáhuɨ'rii paj júurij huatyá'ɨtzeere'en séej jɨme' ɨ a'muáca', na'ríij séej jɨme' a' ɨ́ɨcaj, quee paj hua'puácaa jɨn a'muáca', na'ríij hua'puácaa jɨn ɨ a' ɨ́ɨcaj a'áa mamojóorɨenyij jo'tɨj quee a'náj já'muɨ'nyij ɨ tɨéj. 9 Ajta tɨpua'aj a' jɨ'ɨj jitzán petyo'ojpuá'ritye'en ɨ paj jɨn ootyá'ɨtzee ɨ Dios jimi, eetátɨchij pej pij a' ɨmuáj yóorɨenyij, jéetze' pu muatyáhuɨ'rii paj júurij huatyá'ɨtzeere'en séej jɨme' a' jɨ'ɨj, quee paj hua'puácaa ajrɨ'sij matɨ'ɨj a'áa mojóorɨeenyij jo'tɨj quee a'náj já'muɨ'nyij ɨ tɨéj.

*A'*ɨ́jcɨ jɨme' ɨ cánya'aj tɨ jó'vej
(Lc. 15:3-7)

10 'Caxu je'ej pua'aj huojo'sejra ɨ maj quee meexu a'chu tyá'tzaahuatye'. Ji'nye a'yaa nu tyajá'mua'ixaatye' tzáahuatyi'ra'aj jɨme', a'ɨ́ɨmaj ɨ maj tyí'huɨɨre' u tajapuá a'ɨ́ɨ mu huá'cha'ɨj majta a'náj tɨna'aj ja'ráasej ɨ nyavástara' tajapuá tɨ já'sejre'. 11 A'ɨ́j nu jɨn nyáaj mujo'vé'mej, ɨ nyaj nyajta tyévij jitze huanɨe'huaca' nyej nyij hua' japua huatányuunyij a'ɨ́ɨjma ɨ maj jó'vej.

12 ’¿Ji'nye mua'ajmaj tyajamuá'miteeraste'? Tɨpua'aj a'tɨ́j anxɨtyej pua'mácan tyíya'-
muaj ɨ cánya'xɨɨ ajta je'en séej jo'rɨeenyij, ¿nyi quee a'áa huojo'tyáhuiitye'sij néijmi'caa
ɨ séecan a'ájna ɨ jɨríj jitze, ajta jo'ma'aj ja'mej tɨ'ij jaariá'huoonyij a'ɨ́jcɨ ɨ tɨ jó'vej?
13 Ajta tɨpua'aj jáatyoonyij, a'yaa nu tyajá'mua'ixaatye' tzáahuatyi'ra'aj jɨme' tɨ jéetze'
huatóotyamua've'sij a'ɨ́jcɨ jɨme' tɨ jáatyoj ɨ tɨ jó'vej, quee ɨ séecan ɨ tɨ arí ahuojo'tyáhui-
itya'ca'aj. 14 A'yaa pu cha'tána'aj een a'ɨ́jcɨ jimi ɨ ja'muavástara' tajapuá tɨ já'sejre', capu
jaxɨe've' tɨ sɨ́ɨj jó'vetyij tɨ cɨ́leen tɨ'ɨj a'ífna ɨ pá'rɨ'ɨj.

Je'ej tyaj ye'ej tyaatú'uunyi' ɨ ta'ihuáara'
(Lc. 17:3)

15 ’Tɨpua'aj a'ihuáara' tyi'tɨ́j jɨn ootyá'ɨtzeere'en a'jimi, jujɨ́ɨmua'aj xu tyámua' naa
tyi'huóo'ixaatye'en ɨ tɨ jɨn ootyá'ɨtzee a'jimi. Tɨpua'aj muá'antzaahuatye'en, papu'ríj
jaamué'tɨj siata'aj sij siajtáhua'aj tyámua' naa tyuu'ihuáamua'aj xá'ra'nyij. 16 Tɨ pua'aj
quee muá'antzaahuatye'en, hua'puácaa paj huatájeevej mej mij a'ɨ́ɨmaj jáamua'reej
tɨpua'aj muá'antzaahuatye'en nusu quee. 17 Ajta tɨpua'aj quee huá'antzaahuatye'en
ɨ maj hua'puaj, pata'aj huo'té'exaatye'en néijmi'caa ɨ maj jusɨ'rii, tɨpua'aj quee ajta
huá'antzaahuatye'en a'ɨ́ɨjma, a'yaa paj jaatámua'tyij tɨ'ɨj sɨ́ɨj tɨ quee tyá'tzaahuatye',
na'ríij matɨ'ɨj a'ɨ́ɨmaj ɨ maj huá'jijve' tajtúhuan jitze ma'can.
18 ’A'yaa nu tyajá'mua'ixaatye' tzáahuatyi'ra'aj jɨme', tyi'tɨ́j tɨna'aj siaj mua'aj jɨn quee
tyi'tá'care'en íiyan ɨ cháanacaj japua, Dios pu quee ajta tyu'tá'sij u tajapuá, ajta tyi'tɨ́j siaj
mua'aj jɨn tyi'tá'caa íiyan ɨ cháanacaj japua, Dios pu ajta a'ɨ́jna jɨn tyu'tá'sij u tajapuá.
19 ’A'íj nu já'mua'ixaatye', tɨpua'aj siaj hua'puaj nusu siaj huéeicaj tyi'tɨ́j tyámua' naa
setyu'xá'puɨ'ɨntare'en íiyan ɨ cháanacaj japua siaj sij a'ɨ́jna jɨn huatyényuunyij, a'ɨ́jna
ɨ nyavástara' tajapuá tɨ já'sejre', a'ɨ́ɨ pu jamuaatá'sij je'ej siaj tyi'tɨ́j tyaatáhuaviiraj.
20 Ji'nye jo'maj hua'puaj nusu mahueeícaj ja'tyúusɨɨre'en nyenyúucaritze', a'áa nu jé'ta'
jo'tyaváaj na'mej hua' tzajta' a'ɨ́ɨjma.
21 Aj pu'ij ɨ Pedro ave'ré'nyej ɨ Jesús jimi tɨ'quij a'yan tyaata'íhuo'ri' tɨjɨn:
—Nyavástara', ¿a'chunyéj pua'máj juxɨe've' nyaj tyaatú'uunyi' ɨ nye'ihuáara' tɨpua'aj
tyi'tɨ́j jɨn ootyá'ɨtzeere'en nye jimi? ¿Nyiquij aráahua'puaj pua'máj?
22 Jesús pu a'yan tyaaté'exaa tɨjɨn:
—Canu a'yan tyimuaaté'exaatye'ej yee aráahua'puaj, sulu huéeicatyej japuan tamuáa-
muata' japuan aráahua'puaj ɨ tɨ aráahua'puaj.

A'ɨ́jcɨ jɨme' ɨ tɨ tyé'cha'ɨɨca'aj tɨ ajta quee tyihua'uunyi'ramuɨ'ca'aj
23 ’A'ɨ́j pu jɨn, a'yaa pu tyí'een a'ájna jo'tɨj ɨ Dios tyejé'ijtaj tɨ'ɨj a'ɨ́jna ɨ rey tɨ
a'yan tyá'xɨe'va'ca'aj tɨ jaaxá'puɨ'ɨntare'en a'chu maj tyé'cha'ɨɨria'ca'aj a'ɨ́ɨmaj ɨ maj
jahuɨɨria'ca'aj. 24 Tɨ'ɨj huatyóochej tɨ a'yan huárɨnyij aj mu mij séej jimi ajo'ré'nyej tɨ
jéehua tyé'cha'ɨɨria'ca'aj. 25 Ajta a'ɨ́jna ɨ tɨ tyé'cha'ɨɨca'aj, capu tyí'toova'ca'aj ɨ tɨ jɨn
tyaanájchitye'en, a'ɨ́j pu jɨn ɨ rey a'yan tyu'ta'íjtaca' maj jáatoonyij a'ɨ́jcɨ ɨ tyáataj, majta
ɨ ɨ́ɨra'ra'an, majta ɨ tɨ'ríij majta néijmi'i ɨ tɨ tyí'ijcha'ɨj, ta'aj ij a'ɨ́jna jɨn tyaanájchitye'en
néijmi'i a'chu tɨ tyé'cha'ɨɨria'ca'aj. 26 Aj pu'ij ɨ tɨ tyé'cha'ɨj tyítunutaca' jimi ɨ rey, jéehua
pu a'yan tyaatáhuaviiri' tɨjɨn: “Óoche' cui' a'tzúj naacho've', nyetyí'muanajchitye'en
néijmi'i a'chu nyaj tyimuá'cha'ɨɨre'.” 27 Ajta a'ɨ́jna ɨ tɨ jajijve', a'ɨ́ɨ pu ja'ancu'vaxɨj,
a'ɨ́j pu jɨn néijmi'i tyaatú'uunyi'ri' ɨ tɨ tyé'cha'ɨɨria'ca'aj tɨ'quij jaatátoj. 28 Tɨ'ɨj iirájraa
a'ɨ́jna ɨ tɨ jahuɨɨre', aj pu'ij séej huátyoj tɨ cɨ́ɨ tyé'cha'ɨɨria'ca'aj. A'ɨ́ɨ pu'ij jaatyéevi'
tɨ'quij cɨjpáara'an jitze jajví', ca'nyíin pu jɨn a'yan tyatajé tɨjɨn: “Tyinaanájchitye' ɨ paj
tyiná'cha'ɨɨre'.” 29 Aj pu'ij tyítunutaca' a'ɨ́jna ɨ tɨ ajta jahuɨɨria'ca'aj a'ɨ́jcɨ ɨ rey, a'yaa pu
tyaatáhuaviiri' tɨjɨn: “Óoche' naacho've', nyáaj nu néijmi'i tyí'muanajchitye'en.” 30 Ajta
a'ɨ́jna ɨ sɨ́ɨj, capu jaataxɨé'vej, sulu a'yaa pu tyaata'íjtaca' maj je'tyáanaj 'asta na'aj quee
tyaanájchitye'en néijmi'i a'chu tɨ tyé'cha'ɨɨria'ca'aj. 31 Majta ɨ séecan ɨ maj jahuɨɨre'
a'ɨ́jcɨ ɨ rey, matɨ'ɨj tyu'séj je'ej tɨ tyi'tɨ́j huarɨ́j, capu xá'puɨ' huo'tá'aj, aj mu jɨn ujó'ju'

a'ɨ́jcɨ jimi ɨ tɨ tyihuá'ijtye', matɨ'ɨj mij jaaté'exaa je'ej tɨ tyi'tɨ́j huarɨ́j. 32 Aj pu'ij ɨ
rey tyu'ta'íjtaca' maj uyo'tájeevej a'ɨ́jcɨ ɨ tɨ jahuɨɨre', tɨ'quij a'yan tyaaté'exaa tɨjɨn:
"Muáaj mu paj huápuɨ'ɨj je'ej pua'aj tyí'tyevij. Nyáaj nu tyimuaatú'uunyi'ri' néijmi'i
jɨme' a'chu paj tyiná'cha'ɨɨria'ca'aj, ji'nye a'yaa paj tyinaatáhuaviiri'. 33 A'yaa pu'ij ajta
tyi'tyevíitɨ'caj paj a'yan cha'taj pana'aj muáaj tyá'ancu'vajxɨ'nyiche' ɨ axa'aj tyévij tɨ
nyéetzij nyahuɨɨre' nyatɨ'ɨj nyáaj tyimuá'ancu'vaxɨj muéetzij." 34 Ajta ɨ tɨ tyé'ijtye',
jéehua pu huatanyú'caca' a'ɨ́jcɨ jimi, aj pu'ij tyu'ta'íjtaca' mej mij je'tyáanaj 'asta na'aj
quee néijmi'i tyu'nájchitaj a'chu tɨ tyé'cha'ɨɨria'ca'aj.
35 Ajta ɨ Jesús a'yaa pu ajta tyihuo'té'exaaj tɨjɨn:
—A'yaa pu cha'tána'aj já'mua'uurej ɨ nyavástara' tajapuá tɨ já'sejre', séej ajta séej
tɨpua'aj sequée tyaatú'uunyi' ɨ ju'ihuáara' tzáahuatyi'ra'aj jɨme'.

19

*Jesús pu tyihuá'mua'tyej a'*ɨ́jcɨ jɨme' ɨ maj tóoto'raj
(Mr. 10:1-12; Lc. 16:18)

1 Tɨ'ɨj ɨ Jesús a'yan tyihuo'ixáatya'aj, aj pu'ij jó'raa a'ájna a Galileea, tɨ'quij a'áa ja'rá'aj
a'áa tɨ huataca'aj a Judea, után jitze pujmua' ɨ játya'naj jitze ɨ Jordán. 2 Jéehua mu
tyeɨ́tyee jamuán ujó'ju', a'áa pu'ij tyihuó'huaa ɨ maj tyí'cucui'ca'aj.
3 Aj mu mij séecan ɨ fariseos aje'ré'nyej ɨ Jesús jimi, mej mij tyi'tɨ́j jɨn jaamué'tɨn tɨ'ij
ootyá'ɨtzeere'en, a'yaa mu tyaata'íhuo'ri' tɨjɨn:
—¿Nyi je'ej tyíɨ'rij tɨ a'tɨ́j jaatátoonyij ɨ ju'ɨ́ɨj cha'na'aj tyi'tɨ́j jɨme'?
4 Jesús pu a'yan tyihuo'té'exaaj tɨjɨn:
—¿Nyi sequée a'náj jo'jíjvej ɨ yu'xarij jitze yee ɨ tɨ anaquéej huó'taahuaca' ɨ tyeɨ́tyee,
a'yaa pu néijmi'caa tyú'taahuaca' ɨ tyáataj ajta ɨ íitaj? 5 Ajta a'yan tyu'taxájtaca' tɨjɨn:
"A'ɨ́j pu jɨn ɨ tyáatɨ' ajtaméj ɨ juhuásimua' jimi, ta'aj ij ju'ɨ́ɨj jamuán huatyá'ɨtzeere'en,
majta ɨ maj hua'puaj, a'yaa mu éenye'ej muá'ju'un tɨ'ɨj sɨ́ɨj na'aj ɨ tyévij." 6 A'yaa pu'ij
tyí'een, camu che' hua'puaj sulu sɨ́ɨj mu'uj mij pué'een. A'ɨ́j pu jɨn miche' quee ɨ tyeɨ́tyee
hua'tato'ra'an ɨ Dios tɨ arí hua'antyánajchityej.
7 Aj mu mij a'ɨ́ɨmaj a'yan tyaata'íhuo'ri' tɨjɨn:
—¿Ji'nye na'quij a'ɨ́jna ɨ Moisés a'yan tyu'ta'íjtaca' tɨ a'tɨ́j ju'ɨ́ɨj yu'xarij jaatapíjtye'en
tɨ jitzán á'yu'si'ij tyi'tɨ́j tɨ jɨn jaatátoj?
8 Jesús pu a'yan tyihuo'té'exaaj tɨjɨn:
—A'yaa pu een jɨn Moisés jamuaatá' tɨ a'tɨ́j ɨ ju'ɨ́ɨj ɨ yu'xarij jaatapíjtye'en mej mij
jáamua'reej tɨ jɨn jaatátoj ɨ ju'ɨ́ɨj, ji'nye capu tyi'tɨ́j ja'mua jitze tásiseerii siaj sij tyámua'
tyihuá'ajcha'ɨj ɨ séecan. A'yaa pu een jɨn Moisés jamuaatá'. Ajta, capu a'yan éenye'ej
jájcuaj ɨmuáj. 9 A'yaa nu nyáaj tyajá'mua'ixaatye' tɨjɨn tɨpua'aj a'tɨ́j jaatátoonyij ɨ ju'ɨ́ɨj,
ajta ɨ ɨ́ɨra'ra'an quee séej jamuán huooxána'cɨre'ej, ajta je'en séej ancure'vi'tɨj ɨ íitaj, a'ɨ́ɨ
pu juxana'cɨre' a'ɨ́jcɨ jimi ɨ tɨ jaatátoj.
10 Majta ɨ maj jamuán huacɨ́j, a'yaa mu tyaaté'exaa tɨjɨn:
—Tɨpua'aj a'yan tyí'eenye' a'ɨ́ɨjma jimi ɨ maj nyejnyeɨ'chej, jéetze' pu tyámua' naa maj
quee nyejnyeɨ'chej.
11 Ajta ɨ Jesús a'yaa pu tyihuo'té'exaaj tɨjɨn:
—Camu néijmi'i yo'itéej muá'ju'un a'ɨ́jcɨ, sulu a'ɨ́ɨ mu'uj ɨ tɨ Dios huo'ta' mej mij
tyo'táviicue' juxɨé'vi'ra' jɨme'. 12 A'yaa pu tyí'een, ji'nye a'yaa pu tyihuo'cɨ'ɨj ɨ séecan
matɨ'ɨj huanánɨe'huaca', majta séecan, a'yaa mu een, ji'nye tyétyacaa mu a'yan huó'ruuj,
majta séecan, a'ɨ́ɨ mu huóoxa'puɨ'ɨntarej jujɨ́ɨmua'aj mej mij tye'entyájrutyej ɨ Dios jimi.
A'tɨ́j tɨ jaayí'tɨn tɨ'ij yo'itéej já'ra'nyij, che' tyámua' naa tyiyo'itéej já'ra'nyij.

Jesús pu tyámua' tyihuo'tyájtoo ɨ tɨ'ríij
(Mr. 10:13-16; Lc. 18:15-17)

13 Majta séecan tɨ'ríij ajoovi'tɨj ɨ Jesús jimi, ta'aj ij hua'vá'muarɨe'en, ajta hua' jɨme'
huatyényuunyij ɨ Dios jimi, majta ɨ maj jamuán huacɨ́j, a'ɨ́ɨ mu huatyóohuij maj
hua'ajtyá'xɨ'ɨn a'ɨ́ɨjma ɨ maj ahuojóovi'tɨɨcaria'aj. 14 Aj pu'ij Jesús a'yan tyihuo'té'exaaj
tɨjɨn:
—Siahuo'tá' maj mu tɨ'ríij mujo'vá'ju'un nye jimi, caxu huá'ijmuejra, ji'nye a'áa tɨ
tyejé'sejre' jo'tɨj ɨ Dios tyejé'ijtaj a'ɨ́ɨjma pu tyí'cɨ'tyij ɨ maj a'yan een matɨ'ɨj mu tɨ'ríij.
15 Aj pu'ij hua'vá'muarɨe'xɨj a'ɨ́jna ɨ Jesús, ajta je'en jó'raa a'ájna.

Tyamuéej tɨ chíjtyaanyi' pu Jesús jamuán tyu'taxájtaca'
(Mr. 10:17-31; Lc. 18:18-30)
16 Sɨ́ɨj pu tyamuéej aje'ré'nyej ɨ Jesús jimi, tɨ'quij a'yan tyaata'íhuo'ri' tɨjɨn:
—Maeestro, ¿tyi'tanyí juxɨe've' nyej nyij xá'puɨ' huárɨnyij tɨ'ij a'ɨ́jna náacɨ'tyij nyaj
jusén jɨme' júurij ná'ra'nyij?
17 Jesús pu a'yan tyaaté'exaa tɨjɨn:
—¿Ji'nye een jɨme' a'ɨ́jna petyí'nye'ihuo' tyi'tɨ́j tɨ xá'puɨ'? Sɨ́ɨj pu'uj a'ɨ́ɨn pué'een ɨ tɨ
xá'puɨ' een. Ajta tɨpua'aj páaxɨe've'ej paj jusén jɨme' júurij puá'ra'nyij, a'ɨ́j paj ará'astej
je'ej tɨ ɨ Dios tyu'ta'íjtaca'.
18 Aj pu'ij ɨ tyamuéej a'yan tyaata'íhuo'ri' tɨjɨn:
—¿Tyi'tanyí nyúucarira' na'rá'astej?
Jesús pu a'yan tyaaté'exaa tɨjɨn:
—Capáj tyí'tyacui'caj, capáj tyí'xana'cɨre'ej, capáj tyí'nahua'aj, capáj a'tɨ́j hue'tzij
taavijria'aj, 19 pahuo'tyátzaahuatye'en a' táataj pajta a' náanaj, pajta huo'xɨé've'en
séecan ɨ tyeɨ́tyee a'yájna patɨ'ɨj asɨ́ɨj tyíaxɨe've'.
20 Ajta a'ɨ́jna ɨ tyamuéej a'yaa pu tyaaté'exaa tɨjɨn:
—Néijmi'i nu nyeríj a'ɨ́jna jɨn a'yan huarɨ́j. ¿Tyi'tanyí ajtáhua'aj ná'ɨtziitye'?
21 Aj pu'ij Jesús a'yan tyaaté'exaa tɨjɨn:
—Tɨ pua'aj páaxɨe've'ej paj néijmi'i jɨn tyámua' eenye', áricuj néijmi'i tyu'tój ɨ paj
tyí'ijcha'ɨj, pajta huo'rían ɨ túmii a'ɨ́ɨjma ɨ maj quee je'ej tyéejviicue'. A'yaa paj jéehua
tya'ancuriáa'sij u tajapuá. Aj pej pij mujo'vé'me'en pata'aj nyaj jamuán jo'cha'canye'en.
22 Tɨ'ɨj a'ɨ́jna ɨ tyamuéej a'yan tyáanamuajri', aj pu'ij jó'raa juxaamúuɨritya'aj, ji'nye
chíjtyaanyi' pu pué'eenye'ej.
23 Aj pu'ij ɨ Jesús a'yan tyihuo'té'exaaj a'ɨ́ɨjma ɨ maj jamuán huacɨ́j tɨjɨn:
—A'yaa nu tyajá'mua'ixaatye' tɨ tyámua' tyí'muarɨe'rij tɨ sɨ́ɨj tɨ chíjtyaanyi' ujo'tyájru-
tyej u tajapuá. 24 A'yaa nu nyajtáhua'aj tyajá'mua'ixaatye', tɨ jéetze' quee tyési' tɨ ɨ
caméeyuj anájrutyej pɨ́'se'ej jitze tɨ anácun, quee tɨ ɨ chíjtyaanyi' utyájrutyej jo'tɨj ɨ
Dios tyejé'ijtaj.
25 Matɨ'ɨj a'yan tyáanamuajri' ɨ maj jamuán huacɨ́j, jéehua mu je'ej tyo'taséj, majta
a'yan tyí'xajtaca'aj tɨjɨn:
—Tɨpua'aj a'yan tyí'eenye', ¿a'tyaanyíj na'quij huɨɨre'en?
26 Aj pu'ij Jesús hua'ráasej, tɨ'quij a'yan tyihuo'té'exaaj tɨjɨn:
—A'ɨ́ɨjma jimi ɨ tyeɨ́tyee tyámua' pu tyí'tyesi', ajta ɨ Dios jimi capu tyési'.
27 Aj pu'ij ɨ Pedro a'yan tyaaté'exaa tɨjɨn:
—Ityáj tu tyeríj néijmi'i metyoohuá'xɨj ɨ tyaj tyí'ijcha'ɨɨca'aj tyej tyij ajamuán
huacɨ́'ca'an. ¿Tyi'tanyí ta'ancuriáa'sij?
28 Aj pu'ij Jesús a'yan tyihuo'té'exaaj tɨjɨn:
—A'yaa nu tyajá'mua'ixaatye' tzáahuatyi'ra'aj jɨme', a'ájna xɨcáara' jitze tɨ'ɨj ɨ Dios
néijmi'i tyu'jájcuare'en, tɨ'ɨj a'ɨ́jna ɨ tɨ ajta tyévij jitze huanɨe'huaca' acáyixɨ'ɨn ɨ ɨpuárij
jitze huápuɨ'ɨj naa huasé'rihua'aj, mua'aj mu siaj nyaj jamuán huacɨ'ɨj, a'yaa xu cha'taj
tyitya'cára'sixɨ'sij ɨpuárij jitze tɨ tamuáamuata' japuan hua'puaj tya'rá'asej, siaj sij
huo'xɨ́jtye'en a'ɨ́ɨjma ɨ tyeɨ́tyee ɨ maj Israel jitze eeráma'can, ɨ maj tamuáamuata' japuan
hua'puaj ará'asej. 29 Majta néijmi'i ɨ maj nye jitze ma'can metyoohuá'xɨj ɨ maj tyí'ijcha'ɨj
mej mij nyéetzij naatyáhuɨɨre'en, tɨpua'aj chi'ij, nusu ju'ihuáamua' maj tyétyacaa nusu ɨ

maj úucaa, naˈríij ɨ jutáataj, nusu ɨ junáanaj, naˈríij ɨ juyójmuaˈ, nusu ɨ juchuéj tɨ japuan tyíˈhuastyaa, aˈyaa pu jéetzeˈ tyaˈancuriáaˈsij aˈchu anxɨtyej puaˈmáj, ajta jacɨˈtyij tɨˈij jusén jɨmeˈ júurij jáˈraˈnyij. 30 Ajta ijíij maj mueˈtɨ́j aˈɨ́in pueˈeen ɨ maj anáatyij, aˈɨ́ɨ mu uvéˈtyajtɨrij, majta mueˈtɨ́j ijíij aˈɨ́in pueˈeen ɨ maj uvéˈtyajtɨj, aˈɨ́ɨ mu mij támij anáraˈsij.

20

*A*ˈɨ́jcɨ jɨmeˈ ɨ maj tyíˈmuɨjhuacaa ɨ úuvaj tzajtaˈ

1 ’Aˈyaa pu tyíˈrɨnyacaa aˈájna joˈtɨj ɨ Dios tyejéˈijtaj, tɨˈɨj aˈɨ́jna ɨ aˈtɨ́j tɨ úuvaj huahuástej, tapuáˈrisimaˈcaj pu iirájraa tɨˈij aˈtyán huatáˈinyeen mej mij tyuˈmuárɨeˈen joˈtɨj tyajáˈhusteˈ. 2 Aˈyaa puˈij tyihuoˈxáˈpuɨˈɨntariˈriˈ tɨ aˈyan tyihuoˈnájchityeˈen aˈchu séej túmii jɨmeˈ, tɨˈquij huoˈtaˈítyacaˈ maj jóˈcɨɨnyej joˈtɨj jaˈhuiityiˈ ɨ úuvaj. 3 Ajtáhuaˈaj pu iirájraa aˈɨ́jna ɨ aˈtɨ́j aˈtzáaj jéˈtaˈ huatyamáˈcaj ɨ xɨcáj, séecan pu ajtáhuaˈaj huátyoj aˈájna joˈmaj jóosoˈpii, camu tyiˈtɨ́j muarɨeˈcaˈaj. 4 Aˈyaa puˈij tyihuoˈtéˈexaaj tɨjɨn: “Séricuj siajta muaˈaj, siataˈaj utyojoˈváˈmuarɨeˈen jóˈnyaj úuvaj joˈhuástej, aˈyaa nu tyajaˈmuanajchityeˈej aˈchu tɨ aˈyan tyaˈráanajchi.” Matɨˈɨj mij ujóˈjuˈ. 5 Aˈyaa pu chaˈtánaˈaj huarɨ́j aˈɨ́jna ɨ aˈtɨ́j, ajtáhuaˈaj pu iirájraa aˈtzáaj tacuaríixpuaj, ajtáhuaˈaj tɨˈɨj arí avéjriˈ camaˈcaj ɨ xɨcáj, aˈyaa pu chaˈtánaˈaj huarɨ́j. 6 Ajtáhuaˈaj pu iirájraa tɨˈɨj arí ancarutyísimaˈcaj ɨ xɨcáj, ajtáhuaˈaj pu séecan huátyoj ɨ maj ajoˈtyúˈuucaˈaj joˈmaj jóosoˈpii. Aˈyaa pu tyihuoˈtaˈíhuoˈriˈ tɨjɨn: “¿Jiˈnye een jɨn siaˈyan huatyuˈuj tɨˈɨj naˈaj íiyaˈ ɨmuáj?” 7 Aˈyaa mu tyityaatanyúj tɨjɨn: “Capu aˈtɨ́j maˈ tajáˈinyej.” Aˈyaa puˈij tyihuoˈtéˈexaaj tɨjɨn: “Séricuj siajta muaˈaj, siataˈaj tyojoˈváˈmuarɨeˈen jóˈnyaj úuvaj joˈhuástej.”

8 ’Tɨˈɨj huatyéchumuaˈriacaˈ, aj puˈij jaatajé ɨ tɨ tyihuáˈijtyeˈ ɨ maj tyíˈmuɨjhuacaa, aˈyaa pu tyaatéˈexaa tɨjɨn: “Uhuojoˈtájee ɨ maj tyíˈmuarɨeˈ pataˈaj tyihuoˈnájchityeˈen, aˈɨ́ɨjma paj anaquéej tyuˈnájchityeˈen ɨ maj chúmuaˈ ɨmuáj ajoˈréˈnyej, pajta huaˈantyi-tyájtɨreˈen aˈɨ́ɨjma ɨ maj anaquéej ajoˈréˈnyej.” 9 Aj mu mij aˈɨ́ɨmaj ajeˈréˈnyej ɨ maj aˈtzáaj ɨmuáj huatyóohuij tɨˈɨj arí ancarutyísimaˈcaj ɨ xɨcáj, aj puˈij tyihuoˈnájchij séej ajta séej túmii jɨmeˈ. 10 Tɨˈquij taˈij aˈɨ́ɨjma huacɨˈɨj maj tyiˈhuóonajchityeˈen ɨ maj anaquéej huatyóohuij, aˈyaa mu mij aˈɨ́ɨmaj tyíˈmuaˈajcaj tɨ jéetzeˈ tyihuáˈnajchityeˈen aˈɨ́ɨjma, ajta quee aˈyan tyuˈrɨ́j, jiˈnye aˈyaa mu chaˈtaj manaˈaj tyiˈhuóonajchi séej túmii jɨmeˈ. 11 Matɨˈɨj tyiˈhuoonáachityeˈej, aj mu mij huatyóohuij maj jeˈej tyiˈriáˈmuaˈtyij aˈɨ́jcɨ jimi ɨ tɨ tyichuéj, 12 aˈyaa mu mij tyaatéˈexaa tɨjɨn: “Aˈɨ́ɨmaj ɨ maj quee íiyaˈtaj huatyóohuij, séej ooraj muˈuj tyuˈmuárɨej, pajta muáaj, aˈyaa paj chaˈtaj panaˈaj tyihuoˈnájchij patɨˈɨj ityájma, tyajta ityáj tyetyaˈráˈastej séej xɨcáj tyej tyuˈmuárɨej tɨˈɨj naˈaj tyeˈriáˈxɨriacaˈ.” 13 Ajta aˈɨ́jna ɨ tɨ jaˈaˈrij ɨ úuvaj aˈyaa pu séej tyuˈtéˈexaaj ɨ tɨ anaquéej huatyóochej tɨjɨn: “Cásɨˈ nyaˈ amíincuj, canu jeˈej puaˈaj muaˈuurej. ¿Nyiquij pequee aˈyan tyuˈtáˈ muaˈ nyuucaaj jɨmeˈ paj tyuˈmuárɨeˈen séej túmii jɨmeˈ? 14 Maˈcuíj ancuriáaˈ ɨ paj jaamuéˈtɨj, pajta jóˈraˈnyij. Tɨpuaˈaj nyáaj aˈyan nyetyáˈxɨeˈvaˈaj nyaj aˈyan chaˈtaj nyanaˈaj tyimuaanájchityeˈen nyatɨˈɨj tyaanájchi aˈɨ́jcɨ ɨ tɨ aˈtzáaj ɨmuáj huatyóochej tɨˈɨj arí aancárutyij ɨ xɨcáj, 15 aˈɨ́j nu jɨn aˈyan tyaˈajxɨéˈviˈraˈ nyaj aˈyan huárɨnyij jeˈej nyaj tyáˈxɨeˈveˈ aˈɨ́jcɨ jɨmeˈ ɨ nyaj túmii. ¿Caˈ jeˈej puaˈaj muaˈasej aˈɨ́jcɨ jɨmeˈ nyaj tyámuaˈ tyíˈtyevij?” 16 Aˈɨ́j pu jɨn, aˈɨ́ɨmaj ɨ maj ijíij aˈɨ́in pueˈeen ɨ maj uvéˈtyajtɨj, aˈɨ́ɨ mu anáraˈsij, majta ɨ maj ijíij aˈɨ́in pueˈeen ɨ maj anáatyij, aˈɨ́ɨ mu uvéˈtyajtɨrij.

*Jesús pu arí huéeicaj jaataxájtacaˈ t*ɨ muɨˈnyij
(Mr. 10:32-34; Lc. 18:31-34)

17 Tɨˈɨj ɨ Jesús arí aˈáa joomáˈcaj aˈájna a Jerusalén, aˈɨ́ɨ pu jujɨ́meˈ huoˈtajé aˈɨ́ɨjma ɨ maj jamuán huacɨ́j tɨˈquij aˈyan tyihuoˈtéˈexaaj tɨjɨn:

18 —Tuˈríj aˈáa joˈréˈnyesij a Jerusalén, joˈtɨj joˈtátuiiriˈhuaj aˈɨ́jna ɨ tɨ ajta tyévij jitze huanɨeˈhuacaˈ aˈɨ́ɨjma jimi ɨ maj tyíˈijta ɨ tyeyúuj tzajtaˈ, ajta aˈɨ́ɨjma jimi ɨ maj tyihuáˈ-muaˈtyej ɨ yuˈxarij jitze, aˈɨ́ɨ mu tyuˈtáˈsij mej mij jaajéˈcaj, 19 majta aˈɨ́ɨjma huatátuiireˈsij

ɨ maj séej chuéj japua já'ma'can mej mij jaatyáxaahuataj, majta jaatyávaxɨ'ɨj, majta je'en jó'tateesij ɨ cúruuj jitze, ajta huéeicaj xɨcáj jitze huatájuuritaj.

*Je'ej t*ɨ tyi'tɨ́j tyu'táhuoo ɨ hua' náanaj a'ɨ́ɨjma ɨ Jacobo ajta ɨ Juan
(Mr. 10:35-45)

20 Ajta a'ɨ́jna ɨ hua' náanaj a'ɨ́jna yojmua' ɨ Zebedeo, hua' jamuán ɨ juyójmua', a'ɨ́ɨ pu ajtyáxɨɨriaca' ɨ Jesús jimi ajta je'en tyítunutaca' tɨ'ij tyi'tɨ́j jaatáhuaviij. 21 Jesús pu a'yan tyaata'íhuo'ri' tɨjɨn:

—¿Ji'nye tyi'tɨ́j petyí'xɨe've'?

Aj pu'ij a'yan tyaaté'exaa tɨjɨn:

—Pata'aj huo'tá'an mu nyiyóojmua' tɨ'ij sɨ́ɨj ooyíxɨ'ɨn a'muáca'ta', ajta ɨ sɨ́ɨj tɨ a' útata' pujmua' a'ájna xɨcáara' patɨ'ɨj ya'uvé'nyesij pej pij tyu'ta'íjtaj.

22 Jesús pu a'yan pu tyaaté'exaa tɨjɨn:

—Caxu jamua'reej tyi'tɨ́j siaj nyahuavii. ¿Nyi a'yan setyé'viicue' siaj jajpuéetzij xá'ra'nyij nyatɨ'ɨj nyáaj tya'ajpuéetzij na'mej?

A'yaa mu tyityaatanyúj tɨjɨn:

—Ji'nye tyijtá.

23 Aj pu'ij Jesús a'yan tyihuo'té'exaaj tɨjɨn:

—Mua'aj xu jajpuéetzij xá'ju'un nyatɨ'ɨj nyáaj tya'ajpuéetzij na'mej, ajta tɨ'ij sɨ́ɨj ajcáyixɨ'ɨn ɨ nyamuáca'ta' na'ríij nya' útata' pujmua' capu nyéetzij nyacɨ'puaj, sulu a'ɨ́ɨjma pu cɨ'tyij ɨ tɨ Dios arí hua'antyíhuoj.

24 Matɨ'ɨj ɨ séecan ɨ maj tamuáamuata' ará'asej jáanamuajri', jéehua mu huatanyínyu'-cacuca' a'ɨ́ɨjma jimi ɨ maj hua'puaj. 25 Aj pu'ij ɨ Jesús huo'tajé néijmi'caa, tɨ'quij a'yan tyihuo'té'exaaj tɨjɨn:

—Xu'ríj mua'aj jamua'reej je'ej maj ye'ej rɨcɨj ɨ maj tyí'ijta íiyan cháanacaj japua, ca'nyéjrij mu jɨn tyihuá'ijtye' ɨ tyeɨ́tyee, majta ɨ maj tyityatatyíj, a'ɨ́ɨ mu tyihuá'ijtye' ɨ séecan je'ej maj ye'ej tyá'xɨe've' hua' jimi. 26 Ajta mua'ajmaj jimi capu juxɨe've' tɨ a'yan tyí'eenye'. Sulu a'ɨ́jna ɨ tɨ jaxɨe've' tɨ va'cán jɨn tyi'tyávaacaj, che' a'ɨ́ɨn huo'tyáhuɨɨre'en ɨ séecan, 27 ajta a'ɨ́jna ɨ tɨ jaxɨe've' tɨ tye'entyájrutyej a'ɨ́jna jɨme' ɨ tɨ jéetze' ve'éj, che' a'ɨ́ɨn pué'eenye' ɨ tɨ ca'nyéjrij jɨn tyí'ijtyi're'. 28 Ji'nye a'ɨ́jna ɨ tɨ ajta tyévij jitze huanɨe'huaca', capu a'ɨ́jna jɨn mujo'vé'mej mej mij jaatyáhuɨɨre'en, sulu ta'aj huo'tyáhuɨɨre'en ɨ séecan, ajta hua' jitze ma'can huámuɨ'nyij, tɨ'ij mui'caa huáhuɨɨre'en.

Jesús pu hua'puácaa tyú'huaaj ɨ maj aracúcu'nyijmee
(Mr. 10:46-52; Lc. 18:35-43)

29 Matɨ'ɨj a'ɨ́ɨmaj iiráacɨj a'ájna a Jericó, jéehua mu tyeɨ́tyee jamuán jó'ju' a'ɨ́jcɨ ɨ Jesús. 30 Majta hua'puaj ɨ maj aracúcu'nyijmee a'áa mu je'tyétya'ca'aj véjri' ɨ juyéj jitze, matɨ'ɨj jáanamuajri' tɨ ɨ Jesús aja'vá'ma'ca'aj, a'yaa mu tyityeetyejíihuajraa tɨjɨn:

—Tavástara', mu paj yójra' pué'een a'ɨ́jna ɨ David, tá'ancu'vaxɨ' ityájma.

31 Majta ɨ tyeɨ́tyee, a'ɨ́ɨ mu hua'ajtyá'xɨj, majta huo'tá'ijmuejri' mej mij huatyáa-pua'rej, majta a'ɨ́ɨmaj jéetze' mu ca'nyíin jɨn huatyejíihuajra a'yaa mu tɨjɨn:

—Tavástara', mu paj yójra' pué'een ɨ David, tá'ancu'vaxɨ' ityájma.

32 Aj pu'ij Jesús oocháxɨj, ajta huo'tajé a'ɨ́ɨjma ɨ maj aracúcu'nyijmee, tɨ'quij a'yan tyihuo'ta'íhuo'ri' tɨjɨn:

—¿Ji'nye setyá'xɨe've' nyaj tyi'tɨ́j huá'uurej ja'mua jimi?

33 A'yaa mu tyityaatanyúj tɨjɨn:

—Tavástara', a'yaa tu tyá'xɨe've' tyaj atanyéjnye'rej.

34 Aj pu'ij Jesús hua'ancu'vajxɨ, ajta je'en hua'rámuarɨe'xɨj ɨ hua'jɨ'sij jitze. Tɨ'ɨj hua'rámuarɨe'xɨj aj mu mij huarúj, matɨ'ɨj mij atanyéenye'rij muá'raa, aj mu mij jamuán jo'cɨ́j.

21

Jesús pu a'áa ja'rá'iixaj a Jerusalén
(Mr. 11:1-11; Lc. 19:28-40; Jn. 12:12-19)

1 Matɨ'ɨj meríj véjri' ajooju'caj a'ájna a Jerusalén mu'ríj a'áa ja'rá'ajcaa jo'tɨj ja'chajta'
tɨ a'yan tyaja'rájtyapuaj tɨjɨn Betfagé, chájta'naj a'áa tɨ já'sejre' ɨ jɨríj jitze ɨ maj a'yan
jatamuá'muaj tɨjɨn Aseitúunajrimi, aj pu'ij Jesús hua'puácaa huata'ítyaca' ɨ maj jamuán
huacɨ́j, 2 a'yan tyihuo'te'exáatye'ej tɨjɨn:
—Séricuj siooj a'áa ja'tanyáaj a chájta'. A'áa xu yé'tyoonyij ɨ púuru' tɨ aje'riá'tapi' ajta
jamuán ɨ yójra'. Séej sij je'ejxɨsta, siajta je'en munyaja'rájajnyitye'en. 3 Tɨpua'aj a'tɨ́j je'ej
tyaja'muajeevaj, a'yaa xu tyaaté'exaatye'en tɨjɨn tavástara' pu jitzán juxɨe've', jiye'tzín
jɨme' tu tyijtá yajavá'toosij.
4 A'yaa pu tyu'rɨ́j tɨ'ij a'yan tya'róo'astej je'ej tɨ tyu'taxájtaca' a'ɨ́jna ɨ tɨ Dios jitze
ma'can tyí'xajtaca'aj, tɨ a'yan tɨjɨn:
5 A'yan setyihuo'té'exaatye' a'ɨ́ɨjma ɨ maj a'áa jo'cháatɨmee ɨ chájta'naj jitze ɨ Sión tɨjɨn:
"Cásɨ', pu'ríj aja've'mej ja'mua jimi a'ɨ́jna ɨ ja'mua Rey,
capu je'ej tyéejviicue', ajta avá'caj púuru' japua tɨ cɨ́leen
tɨ yójra' pué'een sɨ́ɨj ɨ maj japuan tyí'tɨ'ɨjcɨcaa."
6 Majta ɨ maj hua'puaj, a'ɨ́ɨ mu jó'ju', majta a'yan huarɨ́j je'ej tɨ Jesús tyihuo'ta'íj. 7 Aj
mu mij uya'ráaja ɨ Jesús jimi a'ɨ́jcɨ ɨ púuru', majta ɨ yójra', matɨ'ɨj mij tye'tyéveerej
ɨ tyúumaancaj a'ɨ́jcɨ ɨ púuru', aj pu'ij ɨ Jesús avé'yixɨj. 8 Majta ɨ tyeɨ́tyee jéehua mu
ajtyáxɨɨriaca'. Séecan mu tyúumaancaj tyo'caváarajraa ɨ juyéj jitze, majta séecan ɨ
xamuáj ɨ maj ja'antáveechixɨj ɨ cɨyéj jitze. 9 Majta néijmi'i ɨ maj anáatya'aj huajú'ca'aj,
majta ɨ maj cújta' huajú'ca'aj, a'yaa mu tyityeejíjhuasime'ej tɨjɨn:
—A'yaa tu tyí'muahuaviij paj tɨi'rátoonyij mu paj yójra' pué'een a'ɨ́jcɨ ɨ rey ɨ David.
Dios pu tyámua' tyeetyájtoo a'ífna ɨ tɨ yaja'vé'mej nyúucaritze' ɨ tavástara'. Miche'
tyaatatyójtzi're'en ɨ maj tajapuá já'sejre'.
10 Tɨ'ɨj ɨ Jesús utyájrupij u Jerusalén, néijmi'i mu ɨ tyeɨ́tyee tyúu'ɨtziityej, majta mue'tɨ́j
a'yan tyí'ihuo'ca'aj tɨjɨn:
—¿A'tanyíj pué'een a'mújna?
11 Majta ɨ tyeɨ́tyee, a'yaa mu tyihuo'té'exaaj tɨjɨn:
—A'múu pu a'ɨ́ɨn pué'een ɨ Jesús Nazaret tɨ já'ma'can, tɨ ajta Dios jitze ma'can tyí'xaj.

Jesús pu jaajájcuarej ɨ tyeyúuj
(Mr. 11:15-19; Lc. 19:45-48; Jn. 2:13-22)

12 Aj pu'ij Jesús utyájrupij ɨ tyeyúuj tzajta' tɨ'quij hui'rámuarij néijmi'caa ɨ maj a'úun
tyí'tooca'aj, ajta ɨ maj a'úun tyí'nanaava'aj. Tyihua' meesaj pu tye'tahuá'xɨj a'ɨ́ɨjma ɨ maj
japuan túmii hua'puata'tyi'raca'aj, ajta tyihuá'ɨpuaa ɨ maj cúcui'see to'racare'ej, 13 a'yaa
pu tyihuo'té'exaaj tɨjɨn:
—A'yaa pu tyé'yu'si' ɨ yu'xarij jitze tɨjɨn: "ɨ nye chi'ij a'yaa mu jaatámua'sij tɨjɨn
chi'ij maj tzajta' huatyényuunyij ɨ Dios jimi." Siajta mua'aj a'yaa xu ja'uurej ɨ chi'ij tɨ'ɨj
tyásta'naj jo'maj náhua'rij jóo'ava'tacaa.
14 Majta u tyeyúuj tzajta', a'ɨ́ɨ mu ajtyáxɨɨriaca' ɨ Jesús jimi ɨ maj arácucu'un majta ɨ
maj quee rácɨjcɨ'nyive', aj pu'ij a'ɨ́ɨn tyihuó'huaa. 15 Ajta matɨ'ɨj ɨ maj puaaríij tyí'ijtye'
ɨ tyeyúuj tzajta', majta ɨ maj tyihuá'mua'tyej ɨ yu'xarij jitze, matɨ'ɨj a'ɨ́ɨmaj jaaséj tɨ ɨ
Jesús tyihuó'huaa, majta huó'namuajri' maj ɨ tɨ'ríij a'yan tyí'tyejijhuaca'aj tɨjɨn: "Tyiche'
tyámua' tyeetyátoonyij a'ɨ́jcɨ ɨ tɨ David jitze eeráanyej", aj mu mij tyinyínyu'cacuca',
16 a'yaa mu tyaaté'exaa a'ɨ́jcɨ ɨ Jesús tɨjɨn:
—¿Nyi pahuá'namuaj je'ej maj tyí'xaj mu tɨ'ríij?
Jesús pu a'yan tyu'tanyúj tɨjɨn:
—Ji'nye nyijta, nyahua'namuaj. Ajta, ¿nyi sequée jo'jíjvej ɨ yu'xarij jitze je'ej tɨ
tyé'yu'si'? A'yaa pu tɨjɨn:

Je'ej maj a'íimaj tyu'táchuiicaj i ti'ríij,
majta i unyáaque'see,
a'íj mu jin tyaatatyójtzi're'ej i Dios.
17 Aj pu'ij Jesús a'áa huojoohuá'xij, ajta je'en jó'raa a'ájna chájta' ti a'yan tyaja'rájtyapuaj tijin Betania, a'áa pu'ij jo'ta'ípua'rej.

Jesús pu je'ej pua'aj tyaatajé i xápua' ti quee tajcaa
(Mr. 11:12-14, 20-26)
18 Yaa ariá'pua'aj tii'ij ajtáhua'aj a'áa jo'mej a chájta', pu'ríj i'cuataca'aj a'íjna i Jesús.
19 Aj pu'ij xápua' huaséj ti aja'távaaca'aj a'ájna véjri' i juyéj jitze, aj pu'ij ajo'ré'nyej jo'tij ja'távej a'íjna i xápua', majta quee taca'ca'aj, jéehua pu'uj tyáxamue'ca'aj. Aj pu'ij Jesús a'yan tyaatajé a'íjci i xápua' tijin:
—Capáj che' a'náj tajca're'en.
Tii'ij a'yan tyaatajé, aj pu'ij huatyáahuaj a'íjna i xápua'. 20 Majta i maj Jesús jamuán huacíj, matii'ij jaaséej, je'ej mu tyo'taséj, a'yaa mu mij tyaata'íhuo'ri' tijin:
—¿Ji'nye een jime' jiye'tzín tyu'tyáahuaj mu xápua'?
21 Aj pu'ij Jesús a'yan tyihuo'té'exaaj tijin:
—A'yaa nu tyajá'mua'ixaatye' tijin tipua'aj setyá'tzaahuatye'ej ti a'yan tye'mej je'ej siaj tyi'tíj tyu'taxájtaj, a'yaa pu tyí'rinyij, siajta quee a'íj siana'aj huayí'tihua'aj xá'ju'un siaj a'yan jáa'uurej a'mújcij mu xápua' nyatii'ij nyeríj jáaruuj, Sulu siajta xu jaayí'tihua'aj xá'ju'un siaj a'yan tyaata'íjtye'en a'mújcij mu jiríj tijin: "Tyíchesij, atyájra' a jájritze'", a'yaa pu'ij ajta tye'mej. 22 Ajta néijmi'i i siaj jin huatyényuusij i Dios jimi, a'yan setya'tzáahuatye'ej a'yaa xu siajta tya'ancuriáa'sij.

*A'*íjna i ti jin antyúumua'reej i Jesús
(Mr. 11:27-33; Lc. 20:1-8)
23 Aj pu'ij ta'ij i Jesús a'úun jo'tyájrupij u tyeyúuj tzajta'. Tii'ij ooj a'úun tyihua'mua'tyáacaj i tyeítyee, a'iimaj mu ajtyáxiiriaca' i Jesús jimi i maj puaaríij tyí'ijtye', majta i huáasij, a'íi mu aje'ré'nyej, matii'ij mij a'yan tyaata'íhuo'ri' tijin:
—¿Tyi'tanyí jin petyi'tyéjvee pej pij a'yan rijcaj? ¿A'tanyíj a'íjna jin mua'antyíhuoo?
24 Jesús pu a'yan tyu'tanyúj tijin:
—Nyáaj nu nyajta séej tyajamuaata'íhuo'raj, tipua'aj sianaaté'exaatye', aj nu nyij jamuaaté'exaatye'sij tyi'tíj nyaj jin tyi'tyéjvee nyej nyij a'yan ricij. 25 A'íjna i ti jin tyi'tyávaaca'aj i Juan tii'ij huó'iiraj i tyeítyee, ¿jo'nyij jo'vé'mej? ¿Nyi tajapuá Dios ti já'sejre', ca' íiyan i cháanacaj japua, hua' tzajta' i tyeítyee? Matii'ij mij tyi'tyúu'ixaaj jujíimua'aj, a'yaa mu tijin:
—Tipua'aj a'yan tyetyaaté'exaatye' yee Dios pu yo'ta'ítyaca', a'yaa pu tyitaaté'exaatye'sij tijin: "¿Ji'nye een jin tyequée ja'antzaahuaj?" 26 Ajta quee je'ej tyíi'rij tyaj a'yan tyaataxáj yee tyétyacaa mu yo'ta'ítyaca', ji'nye tyahuá'tziinye' i tyeítyee, majta néijmi'i a'yan tyá'tzaahuatye' ti i Juan tyí'xajtaca'aj i Dios jitze ma'can. 27 Aj mu mij a'yan tyaaté'exaa a'íjci i Jesús tijin:
—Catu jamua'reej.
Aj pu'ij i Jesús a'yan tyihuo'té'exaaj tijin:
—Canu nyajta nyáaj jamuaaté'exaatye'ej tyi'tíj nyaj jin tyi'tyéjvee nyej nyij a'yan ricij.

*A'*íjci jime' i maj yójmua'mua' pué'een i maj hua'puaj
28 Jesús pu a'yan tyihuo'ta'íhuo'ri' tijin:
—¿Ji'nye mua'ajmaj tyajamuá'miteeraste' a'íjna jime' i nyúucarij? A'tíj pu hua'puácaa tyiyójmua'ca'aj, aj pu'ij séej a'yan tyu'té'exaaj tijin: "Nyiyóoj, áricuj pata'aj tyojo'muárie'en ijíij jó'nyaj úuvaj jo'huástej." 29 Aj pu'ij i yójra' a'yan tyu'tanyúj tijin: "Canu jó'yi'muij." Ajta je'en seequéj tyi'riá'mua'aj aj pu'ij ujó'mej tii'ij tyojo'muárie'en. 30 Ajta je'en i yo'puáara'an ajo'ré'nyej i séej jimi, a'yaa pu'ij cha'taj tyaata'íj. Ajta i yójra' a'yaa

pu tyu'tanyúj tɨjɨn: “Ji'nye nyijta a'yaa nu rɨnyij.” Ajta capu a'yan huarɨ́j. [31] ¿A'tanyíj
a'ɨ́ɨmaj ɨ maj hua'puaj a'yan huarɨ́j je'ej tɨ tyaaxɨé'va'ca'aj ɨ hua' táataj?
A'yaa mu mij a'ɨ́ɨmaj tyityaatanyúj tɨjɨn:
—A'ɨ́jna ɨ ta'nájcaj.
Aj pu'ij Jesús a'yan tyihuo'té'exaaj tɨjɨn:
—A'yaa nu tyajá'mua'ixaatye' tzáahuatyi'ra'aj jɨme', a'ɨ́ɨmaj ɨ maj tyí'tyejijve'
tajtúhuan jitze ma'can, majta ɨ úucaa ɨ maj jutoj túmii jɨme', a'ɨ́ɨ mu já'muamue'tɨn
mej mij utyájrutyej jo'tɨj ɨ Dios tyejé'ijtaj. [32] Ji'nye tɨ'ɨj ɨ Juan mujo'vé'mej tɨ'ij
jamuaaté'exaatye'en je'ej siaj ye'ej huárɨnyij ɨ Dios jimi, mua'aj xu quee ja'antzaahuaj,
majta ɨ maj huá'jijve' majta ɨ úucaa maj jutoj túmii jɨme', a'ɨ́ɨ mu xaa ja'antzaahuaj.
Siajta mua'aj siatɨ'ɨj a'ɨ́j huaséj caxu seequéj tyu'muá'aj siaj sij ja'antzaahuatye'en.

A'ɨ́jcɨ jɨme' ɨ maj tyí'muɨjhuacaa ɨ maj je'ej pua'aj tyí'tyetyeɨtyee
(Mr. 12:1-12; Lc. 20:9-19)

[33] 'Xáanamuajri' a'íjcɨ ɨ nyúucarij: A'tɨ́j pu úuvaj huahuástej, ajta jariá'naj tyetyéj
jɨme', ajta tyi'tɨ́j huatyátaahuaca' tɨ jitzán jaatyájacha'xɨ'ɨn ɨ úuvaj, ajta tyi'tɨ́j ájtaahua-
ca' tɨ'ij japuan ujváaj hua'íxɨe're'en.
'Aj pu'ij séecan hua'tanyéjtye ɨ chuéj mej mij tyaanájchitye'en, ajta je'en jó'raa a'ɨ́jna
ɨ a'tɨ́j séej chuéj japua. [34] Tɨ'ɨj tya'rá'aj matɨ'ɨj pua'aj jaju'racaa a'ɨ́jcɨ ɨ úuvaj, séecan
pu huata'ítyaca' ɨ maj jimi tyí'muarɨe', mej mij uhuojo'táhuavii a'chu tɨ jacɨ'tyij a'ɨ́jcɨ
ɨ tɨ tyi'chuej. [35] Majta a'ɨ́ɨmaj ɨ chuéj maj huo'tanyéj, a'ɨ́ɨ mu huo'vívi' a'ɨ́ɨjma ɨ maj
huata'ítyi'huaca', séej mu huatyáavaxɨj, majta séej huajé'caj, majta séej huatyáto'sij
tyetyéj jɨme'. [36] Ajta ɨ tɨ ja'a'rij ɨ chuéj séecan pu ajtáhua'aj huata'ítyaca', mu'ríj jéetze'
mui'caa, majta ɨ chuéj maj huo'tanyéj, a'yaa mu cha'taj mana'aj huó'ruuj a'ɨ́ɨjma ɨ maj
huata'íjtyi'huaca'.
[37] 'Uve'tyáatɨcan pu'ij ɨ juyój huata'ítyaca' a'yan tyi'mua'astɨ́j tɨjɨn: “A'íj mu xaa
ántzaahuatye'sij ɨ nyiyóoj.” [38] Majta ɨ chuéj maj huo'tanyéj, matɨ'ɨj jaaséej a'ɨ́jcɨ ɨ yójra',
a'yaa mu tyaaxá'puɨ'ɨntarej tɨjɨn: “A'íi pu a'ɨ́ɨn pué'een ɨ tɨ néijmi'i tyá'cɨ'tyij, tyiche'
jaajé'caj tɨ'ij ityájma tyí'ta'a'rij já'ra'nyij.” [39] Aj mu mij jaatyéevi' a'ɨ́jcɨ ɨ yójra', matɨ'ɨj
mij ji'ráaja apua'quéj majta je'en jaajé'caj.
[40] Aj pu'ij Jesús a'yan tyihuo'ta'íhuo'ri' tɨjɨn:
—Ajta a'yájna tɨ'ɨj uvé'nyej a'ɨ́jna ɨ tɨ ja'a'rij ɨ chuéj, ¿ji'nye tyajamuá'miteeraste'
mua'ajmaj, je'quij huá'uuren a'ɨ́ɨjma ɨ chuéj tɨ huo'tanyéj?
[41] A'yaa mu tyityaatanyúj tɨjɨn:
—A'ɨ́ɨ pu quee hua'cu'váaj huá'cui'nyij a'ɨ́ɨjma ɨ maj je'ej pua'aj tyí'tyetyeɨtyee, ajta
je'en séecan huatanyéjtye'sij ɨ chuéj, mej mij jaatá'an ɨ tɨ jacɨ'tyij tɨ'ɨj tya'rá'astij matɨ'ɨj
pua'aj jaju'racaa ɨ úuvaj.
[42] Aj pu'ij Jesús a'yan tyihuo'té'exaaj tɨjɨn:
—¿Nyi sequée a'náj jo'jíjvej ɨ yu'xarij jitze? A'yaa pu tyá'xaj tɨjɨn:
A'ɨ́jna ɨ tyetyéj ɨ maj ájca' yóorɨej ɨ maj chi'ij ta'huacaa,
a'yaa pu tye'rájraa tɨ a'ɨ́ɨn pue'éenye'ej ja'raa ɨ tɨ jéetze' juxɨe've'.
Tavástara' pu a'yan jáaruuj,
a'ɨ́j tu jɨn tyámua' tyo'taséj.
[43] A'ɨ́j nu jɨn a'yan tyajá'mua'ixaatye', maj mua'ajmaj jamuáa'ri'raj a'ɨ́jna ɨ tɨ ja'-
macɨ'tyíiche' ɨ siaj jɨn tyu'ta'íjtaj, mej mij séecan huatá'an ɨ maj a'yan huárɨnyij je'ej
tɨ tya'ráanajchi. [44] Ajta a'ɨ́jna jɨme' ɨ tyetyéj, tɨpua'aj a'tɨ́j jitzán éejcataj a'ɨ́jna ɨ a'tɨ́j
néijmi'que' pu huatyána'xɨj, ajta tɨpua'aj a'ɨ́jna ɨ tyetyéj japuan rájvetyij ɨ tyévij. A'ɨ́ɨ pu
jaatyámuɨnyaxɨ'ɨj.
[45] Majta ɨ maj tyihuá'ijtye' ɨ puaaríij majta ɨ fariseos, matɨ'ɨj jáanamuajri' je'ej tɨ ɨ Jesús
tyí'xajtaca'aj séej nyúucarij jɨme', aj mu mij jáamua'reeri' tɨ a'ɨ́ɨjma tyáxajtasime'ej. [46] Aj
mu mij jáahuoj je'ej maj ye'ej tyeetyéevi', majta huá'tzɨɨnya'ca'aj a'ɨ́ɨjma ɨ tyeɨ́tyee, ji'nye

néijmi'i mu ɨ tyeɨ́tyee a'yan tyá'tzaahuatya'ca'aj tɨ Jesús a'ɨ́ɨn pué'eenye'ej ɨ tɨ Dios jitze ma'can tyí'xaj.

22

*A'*ɨ́jcɨ jɨme' ɨ maj jɨn tyí'ye'estyaa tɨpua'aj a'tɨ́j huatyényeɨɨchej

1 Jesús pu ajtáhua'aj a'yan tyihuo'té'exaaj séej nyúucarij jɨme'. A'yaa pu tɨjɨn:

2 —A'yaa pu tyí'een a'ájna jo'tɨj ɨ Dios tyejé'ijtaj tɨ'ɨj a'ɨ́jna jimi ɨ rey tɨ tyu'yé'estej a'ɨ́jcɨ jɨme' tɨ ɨ yójra' huatyényeɨɨchaca'. 3 A'ɨ́ɨjma pu huata'ítyaca' ɨ maj jimi tyí'muarɨe' mej mij uhuojo'tájeevej a'ɨ́ɨjma ɨ tɨ arí huo'tá'inyej, majta a'ɨ́ɨmaj ɨ maj huatá'inyiihuaca', camu jo'cɨɨnyicuca'aj maj aje'ré'nyej.

4 'Ajtáhua'aj pu séecan huata'ítyaca', a'yan tyihuo'te'exáatye'ej tɨjɨn: "A'yaa xu tyihuo'té'exaatye'en a'ɨ́ɨjma ɨ nyaj huo'tá'inyej tɨjɨn pu'ríj tyámua' tyí'een ɨ cue'ráj. Nu'ríj tyu'ta'íjtaca' maj huó'cui'nyij ɨ ya'muáatyee ɨ nyaj hua'pu'ujtye', néijmi'i pu arí tyámua' tyí'een tyata'aj tyij tyu'yé'estej." 5 Majta ɨ maj huatá'inyiihuaca', camu hua'antzaahuaj. Sɨ́ɨj pu a'áa jo'mej jo'tɨj tyajá'huaste', ajta sɨ́ɨj a'áa pu jo'mej jo'tɨj tyajá'toj, 6 majta séecan mu huo'vívi' ɨ maj tyí'muarɨe' a'ɨ́jcɨ jimi ɨ rey, majta je'ej pua'aj huó'ruuj 'asta mana'aj quee huo'cuij. 7 Aj pu'ij ɨ rey huápuɨ'ɨj huatanyú'caca', tɨ'quij huo'ta'ítyaca' ɨ juxantáaru'ustyamua' mata'aj mij huó'cui'nyij néijmi'caa ɨ tyeɨ́tyee maj tyí'tyacui'caa majta tyu'tyáatɨej ɨ tyihuá'chi'ij. 8 Ajta je'en a'yan tyihuo'té'exaaj a'ɨ́ɨjma ɨ maj jimi tyí'muarɨe' tɨjɨn: "Pu'ríj néijmi'i tyámua' tyí'een tyej tyij tyu'yé'estej, majta a'ɨ́ɨmaj ɨ nyaj huo'tá'inyej, camu yeve'ré'nyajcuj. 9 Séricuj mua'aj, tɨ'ɨj na'aj tyi'cure'nyáatɨmee ɨ juyéj, siata'aj huo'tá'inyej néijmi'caa ɨ tyeɨ́tyee a'chu siaj pua'mácan tyoonyij." 10 Matɨ'ɨj mij iiráacɨj ɨ maj jimi tyí'muarɨe', majta je'en jéehua hua'ajsɨɨ ɨ tyeɨ́tyee a'chu maj pua'mácan huátyoj, ɨ maj je'ej pua'aj tyí'tyetyeɨtyee, majta ɨ maj tyámua' tyí'tyetyeɨtyee, a'yaa mu mij tyityo'huájɨstyaca' ɨ tyeɨ́tyee u chi'táara'an a'ɨ́jcɨ ɨ rey.

11 Tɨ'ɨj ɨ rey utyájrupij tɨ'ij huo'séj a'ɨ́ɨjma ɨ tɨ huo'tá'inyej, aj pu'ij séej huaséj tɨ quee a'yan eenye' tyi'tyéechan je'ej tɨ tyeevíjtye' tɨ'ɨj tɨpua'aj sɨ́ɨj huatyényeɨɨchej. 12 A'yaa pu tyaaté'exaa tɨjɨn: "Nya' amíincuj, ¿ji'nye petyi'tyájrupij a'yújna maj pajta quee a'yan eenye' tyi'tyéechan tɨ'ɨj tyi'tyéevijtɨj tɨ'ɨj tɨpua'aj a'tɨ́j tɨ huatyényeɨɨchij?" Ajta ɨ a'tɨ́j capu huatanyúj. 13 Aj pu'ij ɨ rey a'yan tyihuo'ta'íj a'ɨ́ɨjma ɨ maj tyí'huɨɨre' tɨjɨn: "Siata'aj ja'nájɨ'que'en muáca'ra'an jitze, siajta ɨcájra'an jitze, siajta je'en ji'rárɨeenyij jo'tɨj jo'tɨ́ca'. Aj pu'ij juyiinyen ajta jajpuéetzij ja'mej." 14 Ji'nye mue'tɨ́j mu huatájeevi'huaj, ajta ɨ Dios je'cácaa pu'uj antyíhuoosij.

*A'*ɨ́jcɨ jɨme' ɨ maj jɨn tyí'najchitaj ɨ tajtúhuan jimi
(Mr. 12:13-17; Lc. 20:20-26)

15 Majta ɨ fariseos a'ɨ́ɨ mu jo'cɨ́j, matɨ'ɨj mij jaaxá'puɨ'ɨntarej mej mij tyi'tɨ́j jɨn jaamué'tɨn a'ɨ́jcɨ ɨ Jesús tɨ'ij ootyá'ɨtzeere'en, mej mij a'ɨ́jcɨ jɨn jitzán tyo'ojpuá'ritye'en. 16 Aj mu mij séecan huata'ítyaca', mej mij jamuán tyu'taxáj ɨ Jesús, majtáhua'aj séecan hua' jamuán ɨ maj Herodes jitze ajtyáma'can, a'yaa mu mij tyaaté'exaa tɨjɨn:

—Maeestro, a'yaa tu tyá'mua'reej paj a'ɨ́jna jɨn tyí'mua'taj ɨ tɨ jɨ'ré'can jɨme', pajta huá'mua'tyej je'ej tɨ tyá'xɨe've' ɨ Dios, capu a' jitze juxɨe've' je'ej maj tyí'xaj ɨ tyeɨ́tyee, ji'nye capáj a'yan tyá'xɨe've' mej mij a'ɨ́ɨmaj tyámua' mojo'sejra. 17 Pata'aj taaté'exaatye'en: ¿Nyiquij xá'puɨ' tyaj tyu'nájchij a'ɨ́jcɨ jɨme' ɨ maj huá'jijve' ɨ tajtúhuan jitze ma'can, ca' quee?

18 Ajta ɨ Jesús tɨ'ɨj jáamua'reeri' maj quee huatoojé'yacan jɨn tyé'ihuo'raca'aj, sulu mej mij je'ej pua'aj jáa'uuren, a'yaa pu'ij tyihuo'té'exaaj tɨjɨn:

—Mua'aj mu siaj quee tyi'tɨ́j mua'reej, ¿ji'nye siaj sij tyí'tyese' siaj naatyéevi'? 19 Sianaataséjratye' ɨ túmii ɨ siaj jɨn tyí'najchitaj a'ɨ́ɨjma jimi ɨ maj já'muajijve'.

Aj mu mij séej aya'váɨ'tyej ɨ túmii, 20 ajta ɨ Jesús a'yaa pu tyihuo'ta'íhuo'ri' tɨjɨn:

—¿A'tanyíj nyéerima'ra' á'seejre', ajta ji'nye ántyapuaj yaj tɨ á'yu'si'ij?

21 A'yaa mu tyaaté'exaa tɨjɨn:
—A'ɨ́jna ɨ tɨ tyí'ta'ijtye'.
Aj pu'ij Jesús a'yan tyihuo'té'exaaj tɨjɨn:
—Siata'aj jaatá'an a'ɨ́jcɨ ɨ tajtúhuan tyi'tɨ́j tɨ á'ria'ra' pué'een, siajta ɨ Dios tyi'tɨ́j tɨ á'ria'ra' pué'een.
22 Matɨ'ɨj a'yan tyáanamuajri', je'ej mu tyo'taséj, ámu'uj mij yoorɨéej matɨ'ɨj mij jo'cɨ́j.

A'ájna ɨ xɨcáara' maj jitzán huatájuuritaj ɨ muɨ'chítyee
(Mr. 12:18-27; Lc. 20:27-40)
23 A'ájna xɨcáara' jitze, séecan mu a'ɨ́ɨmaj ɨ saduceos aje'ré'nyej ɨ Jesús jimi. A'yaa mu a'ɨ́ɨmaj tyí'xaj tɨjɨn camu che' huatájuuritaj ɨ maj meríj huácuij, a'ɨ́j mu jɨn a'yan tyaata'íhuo'ri' ɨ Jesús tɨjɨn:
24 —Maeestro, Moisés pu a'yan tyu'xájtaca' tɨjɨn tɨpua'aj a'tɨ́j tɨ nyeɨɨchej huámuɨ'nyij, ajta quee xu tyiyóomua'caj, tɨ a'yan tyúuxɨe've' tɨ ɨ ihuáaria'ra' ja'ancuré'vi'tɨj a'ɨ́jcɨ ɨ tɨ jatyévi'tɨnya'aj ɨ tɨ huamuɨ́', tɨ'ij jitzán ma'can tyiyóomua'aj já'ra'nyij a'ɨ́jcɨ ɨ tɨ huamuɨ́'.
25 A'yaa pu a'náj tyu'rɨ́j ityájma jimi, mua'ráhua'puaca'aj a'ɨ́ɨmaj ɨ maj ju'ihuaamua'ca'aj. Tɨ'quij ɨ tɨ vástɨ' huatyényeɨɨchaca', ajta je'en huamuɨ́'. Capu tyiyóomua'aj ja'raa a'ɨ́jcɨ jitze ɨ tɨ jatyévi'tɨnya'aj, a'ɨ́j pu'ij jimi huatyá'ɨtzee ɨ tɨ je'tyáa'sej. 26 A'yaa pu cha'tána'aj tyáaruj a'ɨ́jcɨ ɨ juutzájra', ajta je'en ɨ sɨ́ɨj ɨ tɨ huéeicaj jitze, a'ɨ́ɨ pu ajta ja'antyánaxcaca', a'yaa pu cha'tána'aj tyáaruj, ajta je'en a'yan tya'raj tɨ a'yan tyihuó'ruuj néijmi'caa ɨ maj aráahua'puaj ará'asej. 27 Tɨ'ɨj a'yan tya'rá'aj aj pu'ij té'ej ɨ íitɨ' huamuɨ́'. 28 Arí ijíij, a'ájna matɨ'ɨj huatájuurej, ¿a'tanyíj cɨ́na'ra'an pue'éenye'ej ja'mej, a'ɨ́ɨmaj ɨ maj aráahua'puaj ará'asej, ji'nye néijmi'i mu jatyévi'tɨnya'aj?
29 Jesús pu a'yan tyihuo'té'exaaj tɨjɨn:
—Huápuɨ'ɨj xu mua'aj quee tyi'tɨ́j je'ej tyí'mua'reej, ji'nye caxu jamua'reej je'ej tɨ tyé'yu'si' ɨ yu'xarij jitze, caxu siajta jamua'tyej ɨ tɨ jɨn ɨ Dios néijmi'i putyí'uurej. 30 Matɨ'ɨj huatájuurej ɨ muɨ'chítyee, camu che' nyejnyeɨ'chen ɨ tyétyacaa, camu majta ɨ úucaa che' huɨɨchan, ji'nye a'yaa mu éenye'ej muá'ju'un matɨ'ɨj ɨ maj tajapuá tyí'huɨɨre' Dios tɨ já'sejre'. 31 Ajta a'ɨ́jna jɨme' maj ɨ muɨ'chítyee huatájuuritaj, ¿nyi sequée a'náj jo'jíjvej ɨ yu'xarij jitze tɨ ɨ Dios a'yan tyu'taxájtaca' tɨjɨn: 32 "Nyáaj nu a'ɨ́ɨn pué'een ɨ hua' Dios a'ɨ́jna ɨ Abraham, ajta ɨ Isaac, ajta ɨ Jacob?" A'ɨ́j pu jɨn quee hua' Dios a'ɨ́ɨjma ɨ muɨ'chítyee, sulu a'ɨ́ɨjma ɨ maj júurij.
33 Matɨ'ɨj ɨ tyeɨ́tyee a'yan tyáanamuajri', tyámua' mu naa tyityo'tóomuajtyaca' a'ɨ́jcɨ jɨme' je'ej tɨ ɨ Jesús tyihuá'mua'tyajca'aj.

*Ɨ nyúucarij t*ɨ jéetze' juxɨe've'
(Mr. 12:28-34)
34 Majta ɨ fariseos, a'ɨ́ɨ mu tyúusɨɨj matɨ'ɨj jáamua'reeri' tɨ ɨ Jesús huo'mué'tɨj a'ɨ́ɨjma ɨ saduceos, 35 ajta sɨ́ɨj tɨ a'ɨ́ɨn pué'een ɨ tɨ tyihuá'mua'tyej ɨ yu'xarij jitze, a'ɨ́ɨ pu a'yan tyaata'íhuo'ri' a'ɨ́jcɨ ɨ Jesús tɨ'ij jaamué'tɨn tɨjɨn:
36 —Maeestro, ¿tyi'tanyí nyúucarira' jéetze' juxɨe've' a'ɨ́ɨn tɨ jo'yú'xaca' ɨ Moisés?
37 Jesús pu a'yan tyaaté'exaa tɨjɨn:
—"Huaxɨe've' a' vástara' tɨ Dios pué'een, néijmi'i jɨme' mua' xɨéjnyu'caa, pajta néijmi'i jɨme' a'júuricamej, pajta néijmi'i jɨme' ɨ paj jɨn ma'úumua'rej." 38 A'ɨí pu a'ɨ́ɨn pué'een ɨ ta'nájcaj, tɨ ajta jéetze' juxɨe've' a'ɨ́jna jitze ɨ nyúucarij. 39 Ajtáhua'aj pu sɨ́ɨj nyúucarij séejre' tɨ a'yan tyá'xaj tɨjɨn: "Huaxɨe've' ɨ axa'aj tyévij a'yájna patɨ'ɨj asɨ́ɨj tyíaxɨe've'."
40 A'ɨ́jna jitze ɨ nyúucarij tɨ hua'puaj a'ɨ́j pu jitze aróoca'nyej néijmi'i ɨ nyúucarij, majta a'ɨ́ɨmaj ɨ maj Dios jitze ma'can tyí'xajtaca'aj, a'ɨ́j mu majta jitze aróoca'nyej.

*¿A'tanyíj jajyóoj a'*ɨ́jcɨ ɨ tɨ Dios ja'antyíhuoj?
(Mr. 12:35-37; Lc. 20:41-44)

41 Matɨ'ɨj móoj aja'tyusɨ́ɨria'caj a'ɨ́ɨmaj ɨ fariseos, 42 Jesús pu a'yan tyihuo'ta'íhuo'ri'
tɨjɨn:
—¿Ji'nye mua'ajmaj tyajamuá'miteeraste' a'ɨ́jcɨ jɨme' ɨ Cɨríistu'? ¿A'tanyíj jitze
eeráma'can?
A'yaa mu tyityaatanyúj tɨjɨn:
—A'ɨ́j pu jitze eeráma'can ɨ David.
43 Aj pu'ij Jesús a'yan tyihuo'té'exaaj tɨjɨn:
—¿Ji'nye na'quij ɨ David, a'ɨ́jna jitze ma'can ɨ júuricama'ra' ɨ Dios, a'yan jaatamua'aj
tɨjɨn nyavástara'? Ji'nye a'yaa pu ɨ David tyu'taxájtaca' tɨjɨn:
44 Tavástara' pu a'yan tyaaté'exaa a'ɨ́jcɨ ɨ nyavástara' tɨjɨn:
"Ooyíxɨ' ɨ iiye'ej nyamuáca'ta',
'asta nyana'aj quee huo'mué'tɨn ɨ maj muájcha'ɨɨre'."
45 ¿Ji'nye tyíɨ'rij tɨ ɨ Cɨríistu' a'ɨ́j jitze eerama'cáantaj ɨ David, tɨpua'aj ɨ David a'yan
jatamuá'muatya'an tɨjɨn nyavástara'?
46 Majta ɨ maj jáanamuajri', camu je'ej tyéejtyoj je'ej maj tyityaatányuunyij, tɨ'ɨj na'aj
a'ájna ɨmuáj, capu che' a'tɨ́j óoca'nyajca'aj tɨ tyi'tɨ́j jaata'íhuo'.

23

*Jesús pu hua' jitze tyo'ojpuá'rij a'*ɨ́ɨjma ɨ fariseos, ajta a'ɨ́ɨjma ɨ maj tyí'mua'taj ɨ yu'xarij
jitze
(Mr. 12:38-40; Lc. 11:37-54; 20:45-47)
1 Aj pu'ij Jesús a'yan tyihuo'té'exaaj a'ɨ́ɨjma ɨ tyeɨ́tyee, ajta a'ɨ́ɨjma ɨ maj jamuán huacɨ́j,
a'yaa pu tɨjɨn:
2 —A'ɨ́ɨmaj ɨ maj tyihuá'mua'tyej ɨ yu'xarij jitze, majta ɨ fariseos, a'ɨ́ɨ mu tyihuá'-
mua'tyej ɨ tyeɨ́tyee ɨ yu'xarij jitze Moisés tɨ jo'yú'xaca'. 3 A'ɨ́j pu jɨn a'yan tyúuxɨe've'
siaj hua'rá'astej, siajta néijmi'i jɨn a'yan huárɨnyij je'ej maj tyajá'mua'ixaatye', ajta
caxu a'yan rɨjcaj je'ej maj a'ɨ́ɨmaj rɨcɨj, ji'nye camu a'ɨ́ɨmaj a'yan rɨcɨj je'ej maj
tyajá'mua'ixaatye'. 4 Jéehua mu tyihuá'ijcatye' ɨ tyeɨ́tyee a'ɨ́jcɨ jɨme' ɨ tɨ huápuɨ'ɨj
muárɨe'rij tɨquee a'tɨ́j púj oorej tɨ'ij a'yan huárɨnyij, majta a'ɨ́ɨmaj camu tóoa'caa tɨ'ij
a'yan cha'tána'aj tyihuó'cɨ'tyij. 5 Néijmi'i mu a'yan rɨcɨj jéjre'cɨtze' mej mij ɨ tyeɨ́tyee
huo'séj. Antajiyo'ojma'can mu ta'huacaa a'ɨ́jcɨ ɨ maj jɨn ootoojɨ́'ca'ajma'aj ɨ jumu'új
jitze, majta tɨtɨ'ɨjme'en tya'ajhuɨ́ɨxɨ'ɨn jo'tɨj jo'ca'ástɨmee ɨ huá'siicu'. 6 A'yaa mu
tyá'xɨe've' tɨ huo'cɨ'tyij maj oorá'sej ɨ ɨpuárij japua a'ɨ́jcɨ jamuán ɨ tɨ antyúumua'reej
ɨ maj jɨn tyí'ye'estyaa, ajta hua' tyeyúuj tzajta', a'ɨ́ɨ mu jaxɨe've' maj oorá'sej ɨ
ɨpuárij japua ta'nájcaj jo'maj já'ra'sacaa ɨ huáasij, 7 ajta a'yan tyihua'ráanajchi maj
ɨ tyeɨ́tyee tzáahuatyi'ra'aj jɨn huo'tatyójtye'en a'ájna jo'tɨj tyajá'tuiihuaj, majta a'yan
hua'tamuá'muatya'an tɨjɨn maeestro.
8 'Siajta mua'aj caxu a'yan tyá'huoocaj mej mij ɨ tyeɨ́tyee a'yan jamuatamuá'-
muatye'en yee maeestro, ji'nye néijmi'i xu mua'aj ju'ihuáamua', ajta sɨ́ɨj na'aj a'ɨ́ɨn
pué'een ɨ tɨ tyaja'muamua'tyej, a'ɨ́ɨ pu a'ɨ́ɨn pué'een ɨ Dios. 9 Siajta quee a'tɨ́j a'yan
tamuá'muatye'en yee nyavástara' íiyan cháanacaj japua, ji'nye séej xu'uj tyivástara',
ɨ tɨ tajapuá já'sejre'. 10 Caxu siajta jahuoocaj mej mij a'yan jamuaatámua'tyij yee
nyamaeestro, ji'nye a'ɨ́ɨ pu'uj ɨ Cɨríistu' a'ɨ́ɨn pué'een ɨ tɨ ja'mua maeestro. 11 A'ɨ́jna
ɨ tɨ jéetze' va'cán jɨn tyi'tyéjvee ja'mua jimi, che' a'ɨ́ɨn néijmi'caa jamuaatyáhuɨɨre'en.
12 Ji'nye a'ɨ́jna ɨ tɨ jusɨ́ɨj óotzaahuatye', a'ɨ́j mu huatyáxaahuataj, ajta ɨ tɨquee a'yan
tyóotzaahuatye', a'ɨ́ɨ pu va'cán jɨn tye'entyárutyij.
13 'Siata'aj huatóoxaamujritye'en mua'aj mu siaj tyihuá'mua'tyej ɨ yu'xarij jitze,
siajta mua'aj mu siaj fariseos pué'een, ji'nye caxu tyámua' metyityoomuámua're', siajta
tyi'tyánaamuaj u tajapuá mej mij quee ɨ tyeɨ́tyee utyájrutyej jo'tɨj ɨ Dios tyejé'ijtaj.
Caxu siajta mua'aj utyárutyicuj, caxu siajta hua'tá'caa mej mij utyájrutyej ɨ maj a'yan
tyá'xɨe've' maj utyájrutyej.

14 ’Siataˈaj huatóoxaamujrityeˈen, mu siaj tyihuáˈmuaˈtyej ɨ yuˈxarij jitze, siajta
muaˈaj mu siaj fariseos puéˈeen, caxu tyámuaˈ metyityoomuámuaˈreˈ, jiˈnye muaˈaj xu
tyihuáˈariˈracaa ɨ maj tyúˈchaˈɨj ɨ juchéj ɨ úucaa ɨ maj antyúujɨɨmuaˈastariacaˈ, siajta
jeˈen jéehua áˈtɨjtɨˈ setyenyúusimaˈaj ɨ Dios jimi, aˈí́j xu sij jɨn jéetzeˈ jajpuéetzij xáˈjuˈun.
15 ’Siataˈaj huatóoxaamujrityeˈen, mu siaj tyihuáˈmuaˈtyej ɨ yuˈxarij jitze, siajta
muaˈaj fariseos, caxu tyámuaˈ metyityoomuámuaˈreˈ, aˈyaa xu tyíˈtyacɨɨnyej néijmiˈqueˈ
ɨ cháanacaj japua siajta ɨ jájtyij japua siaj sij séej huamuéˈtɨn tɨˈij ajta aˈyan tyiˈtyúuchaˈɨj
jáˈraˈnyij siatɨˈɨj muaˈaj, ajta siatɨˈɨj séej huamuéˈtɨn, aˈyaa xu jaˈuuren tɨˈij aˈí́ɨn jéetzeˈ
jamuaatyámueˈtɨn aˈí́jcɨ jɨmeˈ tɨ jeˈej puaˈaj tyíˈtyevistan, aˈí́j pu jɨn jéetzeˈ jajpuéetzij
jaˈmej sequée muaˈaj.
16 ’Siataˈaj huatóoxaamujrityeˈen muaˈaj mu siaj quee atanyéjnyeˈ, aˈyaa xu tyíˈxaj
tɨjɨn: “Capu tyiˈtí́j huɨɨreˈ tɨpuaˈaj aˈtí́j tyaˈtóoratziij nyúucaritzeˈ ɨ tyeyúuj, sulu
tɨpuaˈaj tyaˈtóoratziij nyúucaritzeˈ aˈí́jcɨ ɨ ooroj tɨ tyeyúuj tzajtaˈ séejreˈ, aj pu xaa
juxɨeˈveˈ tɨ jaˈráˈastej aˈí́jcɨ jɨmeˈ ɨ tɨ jɨn tyaˈtóoratziiriˈ.” 17 Muaˈaj siaj quee tyámuaˈ
metyityoomuámuaˈreˈ siajta quee atanyéjnyeˈ. ¿Tyiˈtanyí jéetzeˈ juxɨeˈveˈ nyi aˈí́jna
ɨ ooroj tɨ tyeyúuj tzajtaˈ jáˈsejreˈ, caˈ ɨ tyeyúuj ɨ tɨ tzajtaˈ séejreˈ ɨ ooroj? 18 Aˈyaa
xu siajta muaˈaj tyíˈxaj tɨjɨn: “Tɨpuaˈaj aˈtí́j tyaˈtóoratziij nyúucaritzeˈ aˈí́jna ɨ maj
japuan tyíˈmuˈvejritaj, capu tyiˈtí́j huɨɨreˈ, ajta tɨpuaˈaj aˈtí́j tyaˈtóoratziij nyúucaritzeˈ ɨ
muˈvéjrij tɨ jaˈ áan jaˈtyáˈ aˈí́jna ɨ maj japuan tyíˈmuˈvejritaj, aj pu xaa aˈyan tyúuxɨeˈveˈ
tɨ jaˈráˈastee.” 19 Muaˈaj mu siaj aracúcuˈnyijmee. ¿Tyiˈtanyí jéetzeˈ juxɨeˈveˈ nyi aˈí́jna
ɨ muˈvéjrij, caˈ aˈí́jna ɨ maj japuan tyíˈmuˈvejritacaa? 20 Aˈí́jna ɨ tɨ jitzán tyaˈtóoraj ɨ maj
japuan tyíˈmuˈvejritacaa, capu aˈí́j naˈaj jitze tyaˈtóoraj ɨ maj japuan tyíˈmuˈvejritacaa,
sulu aˈí́j pu ajta jitze tyaˈtóoraj ɨ tɨ aˈáan tyejeˈtyáˈ ɨ maj japuan tyíˈmuˈvejritacaa, 21 ajta
aˈí́jna ɨ tɨ atóoraj nyúucaritzeˈ ɨ tyeyúuj, capu aˈí́j naˈaj jitze tyaˈtóoratziiriˈ ɨ tyeyúuj,
sulu aˈí́j pu ajta nyúucaritzeˈ ɨ Dios tɨ tzajtaˈ séejreˈ aˈí́jcɨ ɨ tyeyúuj. 22 Ajta aˈí́jna ɨ tɨ
nyúucaritzeˈ atóoratyij ɨ tajapuá, aˈí́j pu jitze tyaˈtóoraj ɨ nyúucaritzeˈ aˈí́jcɨ ɨ ɨpuárij
Dios tɨ japuan áan joˈojcaj, ajta jeˈen tyaˈtóoraj nyúucaritzeˈ ɨ Dios tɨ aˈáan joˈojcaj aˈí́jcɨ
japua ɨ ɨpuárij.
23 ’Siataˈaj huatóoxaamujrityeˈen mu siaj tyihuáˈmuaˈtyej ɨ yuˈxarij jitze, siajta muaˈaj
mu siaj fariseos puéˈeen, mu siaj quee tyámuaˈ metyityoomuámuaˈreˈ, jiˈnye muaˈaj xu
tyiˈtáˈcaa jeˈcácaa ɨ tɨ juxɨeˈveˈ aˈí́jcɨ ɨ siaj tyíˈnaˈchityaa ɨ siaj tyíˈcuaˈcaa aˈí́jcɨ ɨ meentaj,
siajta aˈí́jcɨ ɨ tɨ naa tyaarɨeˈej anís tyiˈtí́j, siajta aˈí́jcɨ ɨ comíino, siajta quee jaˈráˈastej
aˈí́jcɨ ɨ nyúucarij tɨ jéetzeˈ juxɨeˈveˈ tɨ aˈí́ɨn puéˈeen ɨ siaj tyámuaˈ jaˈhuóomuaˈraj, ajta
siaj huaˈancuˈvajxɨˈɨn ɨ tyeí́tyee, ajta siaj quee tyiˈtí́j jɨn áˈɨtzeeriaˈaj séecan jimi. Aˈyaa
pu tyúuxɨeˈveˈ siaj aˈyan huárɨnyij, siajta quee yóˈhuaˈnan aˈí́jcɨ ɨ siaj jeˈcácaa tyuˈtáˈan.
24 Muaˈaj mu siaj aracúcuˈnyijmee, séecan xu tyíˈtyeseˈ siaj sij jaˈráˈastej ɨ nyúucarij tɨ
quee jéehua juxɨeˈveˈ, siajta seríj yoˈhuáˈxɨj aˈí́jcɨ ɨ nyúucarij tɨ jéetzeˈ juxɨeˈveˈ.
25 ’¡Siataˈaj huatóoxaamujrityeˈen mu siaj tyihuáˈmuaˈtyej ɨ yuˈxarij jitze, siajta muaˈaj
fariseos!, jiˈnye muaˈaj xu tyámuaˈ juˈuurej maj jéjreˈ, siajta mu jutzájtaˈ jeˈej xu puaˈaj
tyíˈtyetyeɨtyee, aˈí́jcɨ jɨmeˈ siaj tyíˈnahuaˈ siajta jéehua tyíˈnyacuaˈaj. 26 Fariseo mu paj
quee atányeej, pooj miˈ tyámuaˈ uhuáˈuuren aˈ tzajtaˈ, aj paj xaa naa huaséˈrihuaˈaj
puáˈmej maj jéjreˈ.
27 ’Siataˈaj huatóoxaamujrityeˈen mu siaj tyihuáˈmuaˈtyej ɨ yuˈxarij jitze siajta jeˈen
muaˈaj fariseos, caxu tyámuaˈ metyityoomuámuaˈreˈ, aˈyaa xu een tɨˈɨj ɨ huaˈ chiˈij joˈmaj
huajaˈavaˈtacaa ɨ muɨˈchítyee, muaˈaj xu naa huaséˈrin maj jéjreˈ, maj siajta jeˈej puaˈaj
tyíˈtyetyeɨtyee ɨ jutzájtaˈ, ajta jéehua tyoˈhuáaˈ ɨ tyihuáˈcarij, ajta ɨ néijmiˈi ɨ tɨ arí
jeˈej puaˈaj tyíˈeen. 28 Aˈyaa xu muaˈaj een, jéjreˈ xu aˈyan tyúusejrataj siaj tyámuaˈ
tyíˈtyetyeɨtyee, siajta ɨ jutzájtaˈ jeˈej puaˈaj een aˈí́jcɨ jɨmeˈ siaj jeˈej puaˈaj rɨcɨj.
29 ’Siataˈaj huatóoxaamujrityeˈen mu siaj tyihuáˈmuaˈtyej ɨ yuˈxarij jitze, siajta
muaˈaj mu siaj fariseos puéˈeen, jiˈnye muaˈaj xu jaˈajtáˈhuaj ɨ huaˈ chiˈij ɨ maj tzajtaˈ
huoˈtyáatoˈraj ɨ maj meríj huácuij, ɨ maj Dios jitze maˈcan tyíˈxajtacaˈaj, siajta tyámuaˈ

tyí'uurej ɨ tyihuá'chi'ij ɨ maj tzajta' huo'tyáato'raj ɨ maj tyámua' tyí'tyetyeɨɨtyeristaca'aj,
30 siajta je'en a'yan tyu'taxájtaj tɨjɨn: "Tɨpua'aj ityáj tyajúuricajche' a'ájna ɨmuáj matɨ'ɨj
yéchajca'aj ɨ tahuásimua', catu a'yan tyihua'cui'nyíiche' a'ɨ́ɨjma ɨ maj Dios jitze ma'can
tyí'xajtaca'aj." 31 A'ɨ́j xu jɨn a'yan tyá'tzaahuatye' ɨ jutzájta' ɨ siaj a'ɨ́ɨn pué'een ɨ siaj
hua' jitze eeráma'can a'ɨ́ɨjma ɨ maj huo'cuij a'ɨ́ɨjma ɨ maj Dios jitze ma'can tyí'xajtaca'aj.
32 Siata'aj ja'antyícɨ'tyij a'ɨ́jcɨ ɨ maj ju'huatyáhuiij a'ɨ́ɨmaj ɨ já'muahuasimua'cɨ'ɨj.
33 'Mua'aj mu siaj je'ej pua'aj tyí'tyetyeɨtyee. A'ɨ́j xu jitze eeráma'can ɨ cú'cu'uj tɨ
tyí'hue'tacaa. ¿Nyi a'yan setyi'mua'tzej yee já'muahuɨɨre'en tɨ'ij quee ɨ Dios puéjtzij
jamuaata'an? 34 A'ɨ́j nu jɨn nyáaj huo'ta'ítyij ja'mua jimi a'ɨ́ɨjma ɨ maj Dios jitze ma'can
tyí'xaj, nyajta ɨ maj tyámua' metyityoomuámua're', nyajta ɨ maj tyihuó'mua'tyej.
Siajta mua'aj, séecan xu cui'nyij, siajta séecan á'tatan ɨ cúruuj jitze, siajta séecan
huatyávaxɨ'ɨj ɨ tyeyúuj tzajta', siajta séecan huatamuáritye'sij séej chájta'naj jitze siajta
séej. 35 Mua'ajmaj pu'ij já'muacɨ'tyij néijmi'i ɨ puéjtzij ɨ maj jɨn tyityáacuij íiyan ɨ
cháanacaj japua, matɨ'ɨj mana'aj tyeejé'caj a'ɨ́jcɨ ɨ Abel tɨ tyámua' tyí'tyevistaca'aj ajta
matɨ'ɨj jaajé'caj a'ɨ́jcɨ ɨ Zacarías ɨ tɨ yójra' pué'eenye'ej a'ɨ́jna ɨ Berequías, a'áa siaj
yo'jé'caj jé'ta' jo'tɨj jo'tyéjvee ɨ hua' tyeyúuj, ajta a'ɨ́jna ɨ maj japuan tyí'mu'vejritacaa.
36 A'yaa nu tyajá'mua'ixaatye' tɨ néijmi'i ɨ puéjtzij huá'cɨ'tyij a'ɨ́ɨjma ɨ tyeɨ́tyee ijíij maj
yan huacháatɨmee.

*Jesús pu huóoyiinyaca' a'*ɨ́ɨjma jimi ɨ maj Jerusalén já'chajca'aj
(Lc. 13:34-35)

37 'Jerusalén, Jerusalén siaj huacháatɨmee, mua'aj xu huá'cui'caa a'ɨ́ɨjma ɨ maj Dios
jitze ma'can tyí'xaj, siajta huo'tyáto'sixɨj a'ɨ́ɨjma ɨ Dios tɨ ja'mua jimi huo'ta'ítyaca' mej
mij tyajamuáamua'tyej. Mue'tɨ́j nu a'yan tyá'xɨe'va'ca'aj nyaj tyámua' tyajamuáacha'ɨɨn,
nyej nyij ja'mua japua huatányuunyij, a'yájna tɨ'ɨj ɨ tyacuáarɨe' tɨ hua'antyásɨɨrej ɨ
xɨɨpiri'ij tɨ'ij hua'vá'naj ɨ ju' anáj jɨme', siajta mua'aj, caxu a'yan tyaataxɨe'vej. 38 Cásɨ'
xaaséj, a'májna jo'siaj ja'chej, pu'ríj tya'rá'iixaj tɨ'ɨj yáana'quij metyoo'éenye'ej ja'mej,
39 a'yaa tyajá'mua'ixaatye' siaj quee che' nyeséejran, 'asta siana'aj quee a'yan tyu'taxáj
yee: "Tyiche' tyaatatyójtzi're'en a'ɨ́jcɨ ɨ tɨ yaja'vé'mej nyúucaritze' ɨ tavástara'."

24

*Jesús pu jaataxájtaca' t*ɨ huatyú'uunyi'huaj ɨ tyeyúuj
(Mr. 13:1-2; Lc. 21:5-6)

1 Aj pu'ij Jesús iirájraa u tyeyúuj tzajta', tɨ'ɨj iiramá'caj, a'ɨ́ɨ mu aje'ré'nyej ɨ maj jamuán
huacɨ́j, aj mu mij jaatajé tɨ'ij jaaséej ɨ chi'ij tɨ hua'uj avéjri' a tyeyúuj tɨ jo'tyéjvee. 2 Jesús
pu a'yan tyihuo'té'exaaj tɨjɨn:

—¿Nyi néijmi'i setyí'sej mu chi'ij tɨ tyu'uj iiye'ej? A'yaa nu tyajá'mua'ixaatye' tɨ
néijmi'i tyu'tyú'uunyi'huaj capu che' séeria'aj ja'mej ɨ tyetyéj tɨ jujapuá tyiquéetɨme.
Néijmi'i pu huatyú'uunyi'huaj.

*Tyi't*ɨ́j tɨ huataséjre'sij a'ájna xɨcáara' jitze tɨ jitzán tye'entyipuá'rij
(Mr. 13:3-23; Lc. 21:7-24; 17:22-24)

3 Aj mu mij jo'cɨ́j, a'áa mu ja'rá'aj jɨríj jitze tɨ a'yan tyaja'rájtyapuaj tɨjɨn Aseitúuna-
jrimi, a'áa pu jo'taquéecaj a'ɨ́jna ɨ Jesús, matɨ'ɨj ajtyáxɨɨriaca' a'ɨ́ɨmaj ɨ maj jamuán huacɨ́j,
mej mij a'yan tyaata'íhuo' tɨjɨn:

—Tyáaxɨe've' paj taaté'exaatye' a'náj tɨ a'yan tyí'rɨnyij. ¿Tyi'tanyí huataséjre'sij
a'ájna xɨcáara' paj jitzán pajtáhua'aj yava'cányesij, ajta tɨ'ɨj néijmi'i tye'entyipuá'rij ɨ tɨ
tyí'sejre' íiyan ɨ cháanacaj japua?

4 Jesús pu a'yan tyu'tanyúj tɨjɨn:

—Tyámua' xu'uj mua'aj tɨ'ij quee a'tɨ́j já'muacuanamuaj. 5 Ji'nye mue'tɨ́j mu hu-
ataséjre'sij ɨ maj a'yan tyuséerataj muá'ju'un nyatɨ'ɨj nyáaj. A'yaa mu tyi'xáataj
muá'ju'un tɨjɨn: "Nyáaj nu a'ɨ́ɨn pué'een ɨ Cɨríistu'", a'yaa mu mij mui'caa tyí'cuanamuan

tyeɨtyee. 6 Mua'aj xu tyí'namuajran maj meríj tyúunyo'si'tye'ej aja'hua', na'ríij maj
meríj tɨmua' huatyóohuisij maj tyúucui'nyij, siajta mua'aj caxu tyí'tzɨɨnye'ej, ji'nye
juxɨe've' tɨ a'yan tyú'rɨnyij, ajta capu eexúj a'ájna atyojo'ré'nyesij tɨ'ɨj jitzán néijmi'i
tye'entyipuá'rij. 7 Ji'nye séecan mu tyeɨtyee, majtáhua'aj séecan ɨ tyeɨtyee, a'ɨɨ mu
huatóonyo'si'tye'ej, majta ɨ maj séej chuéj japua jo'cháatɨmee, majtáhua'aj ɨ maj majta
séej chuéj japua jo'cháatɨmee a'ɨɨ mu néijmi'i huatóonyo'si'tye'ej, mui'caquéj mu majta
huatatájcu, ajta mui'caquéj huatóoca'tzɨj ɨ chuéj. 8 A'ɨi pu'ij néijmi'i a'ɨɨn tyi'pué'een ɨ
tɨ tya'nájcaj ɨ maj jɨn jajpuéetzij muá'ju'un.

9 'Aj mu mij já'muavivi'ran, mej mij je'ej pua'aj jamuáa'uurej, ajta mej mij ja-
muáacui'nyij, majta néijmi'i ɨ maj a'yan huacháatɨmee ɨ cháanacaj japua a'ɨɨ mu
jamuájcha'ɨɨria'aj muá'ju'un a'ɨjcɨ jɨme' siaj nyéetzij ná'astijre'. 10 A'ájna xɨcáara' jitze,
mue'tɨj mu naatáxahuataj, majta séecan je'ej ju'uuriaj muá'ju'un, majta tyuucha'ɨɨre'ej
muá'ju'un. 11 Mue'tɨj mu huataséjre'sij ɨ maj tyí'hue'tacaa a'ɨjcɨ jɨme' maj nu'uj
Dios jitze ma'can tyí'xaj, a'ɨj mu jɨn jéehua huá'cuanamuan ɨ tyeɨtyee. 12 Jéehua pu
huápuɨ'ɨj je'ej pua'aj tyi'éenye'ej ja'mej, a'ɨj mu jɨn quee che' tyámua' ja'huoomua'raaj
muá'ju'un. 13 Ajta Dios pu japuan huatányuusij a'ɨjcɨ ɨ tɨ tyo'táviicue'raj 'asta na'aj quee
huámuɨ'nyij. 14 Ajta ɨ nyúucaria'ra' ɨ Dios néijmi'que' mu jaariá'xajta ɨ cháanacaj japua,
mej mij jáamua'tyij, aj pu xaa ij néijmi'i tye'entyipuá'rij.

15 'A'ɨjna ɨ Daniel a'yaa pu tyo'yú'xaca' tɨ huápuɨ'ɨj je'ej pua'aj tyí'rɨnyij. Siatɨ'ɨj mua'aj
a'yan tyí'sejraj a'ájna a tɨ naa tyejé'een a'ɨjna ɨ tɨ já'jijve' che' yo'itéej já'ra'nyij, 16 aj
xu sij mu siaj Judea jo'tyú'uucaj, a'áa xu pujmua' huatóo'uunaj jo'tɨj jɨríj jo'quéetɨmee,
17 ajta a'ɨjna ɨ tɨ a'áan jo'ojcatyij ɨ juchi'ij japua, che' quee acáyi'can, tɨ'ij tyi'tɨj iiráa'an
ɨ juchi'táj, 18 ajta a'ɨjna ɨ tɨ tyaja'muarɨe'ej ɨ juví'ra'taj, che' quee ajo'ré'nyinyiica'an a
juchéj tɨ'ij tyúucaanaa tyi'rájtui'nyij. 19 Cuii xaa nyu'uj, je'cáj mu jajpuéetzij muá'ju'un
a'ájna xɨcáara' jitze a'ɨɨmaj ɨ úucaa ɨ maj ootajucájmee, majta a'ɨɨmaj ɨ maj hua'tz-
i'tyéejmee ɨ juyójmua'. 20 Siata'aj a'yan tyaatáhuavii ɨ Dios tɨ'ij quee a'yan tyí'rɨjcaj
a'ájna tɨ'ɨj huaséevi'ij á'yi'ij, na'ríij a'ájna xɨcáara' maj jitzán juso'pii, 21 ji'nye jéehua mu
huápuɨ'ɨj jajpuéetzij muá'ju'un, a'yájna matɨ'ɨj quee a'náj tyaapuéjtzitariaca' tɨ'ɨj na'aj ɨ
Dios tyeetyátaahuaca' ɨ cháanacaj, capu ajta che' maja'puéetzij ja'mej tɨ'ɨj ɨ tɨ huá'cɨ'tyij
a'ájna xɨcáara' jitze. 22 Ajta tɨpua'aj ɨ Dios quee a'yan jáa'uurejche' tɨ'ij quee che' á'tyeevi'
tɨ tyoomé'en a'chu pua'an xɨcáj, capu a'tɨj júurij ta'me'nyíiche', ajta hua' jɨme' ɨ tyeɨtyee
ɨ tɨ Dios arí hua'vá'jajpuaxɨj, capu ij che' á'tyeeren.

23 'Tɨpua'aj a'tɨj a'yan tyajá'mua'ixaatye'ej yee: "Cásɨ' ya'aj huatyéjve ɨ Cɨríistu'", nusu
a'yan yee: "Majca'hua'aj huatyéjve", caxu mua'aj tyá'tzaahuatye'ej 24 Ji'nye mue'tɨj mu
huataséjre'sij ɨ maj a'yan tyuuxáataj muá'ju'un tɨjɨn Cɨríistu' mu pué'een majta hue'tzij
jɨn tyi'xáataj muá'ju'un ɨ Dios jitze ma'can, jéehua mu a'yan tyi'muárɨe'ej muá'ju'un
mej mij séecan je'ej tyo'taséj ɨ tyeɨtyee, tɨpua'aj a'yan tyíɨ'riitan a'ɨɨjma mu majta
cuanamuan ɨ tɨ Dios arí hua'vá'jajpuaxɨj. 25 Nu'ríj mua'ajmaj anaquéej jamuáa'ixaa.
26 A'ɨj pu jɨn, tɨpua'aj a'yan metyaja'mua'ixaatye'ej yee: "Cásɨ' a'máa pu jó'yi'ij ɨtzitáj
jo'tɨj quee ja' a'tɨj", caxu jo'cɨ'ca'an na'ríij a'yan yee: "Yu pu je'rájcaj avíitzij jɨme' u
chi'táj", caxu siajta tyá'tzaahuatye'ej. 27 Ji'nye a'yájna tɨ'ɨj ɨ maj tyóona'axcava'ra'an,
anaquéej pu uje'ejnyéeri'cɨrij jo'tɨj jé'ejnyinyiij ɨ xɨcáj, ajta je'en a'yan cha'tána'aj
utyejé'ejnyeeri'cɨrij jo'tɨj ja'tyáru'pij ɨ xɨcáj, a'yaa pu'ij tye'mej a'ájna xɨcáara' tɨ'ɨj jitzán
yava'cányesij a'ɨjna ɨ tɨ ajta tyévij jitze huanɨe'huaca'. 28 A'yaa pu cha'tána'aj tɨ'ɨj jo'tɨj
tyi'tɨj jo'riá'ca'aj tɨ arí huamuɨ', a'áa mu ja'tyúusɨɨre'ej ɨ muá'rɨe'caj.

A'ájna xɨcáara' tɨ'ɨj jitzán uvé'nyesij ɨ tɨ ajta tyévij jitze huanɨe'huaca'
(Mr. 13:24-37; Lc. 21:25-33; 17:26-30, 34-36)

29 'Tɨ'ɨj tye'entyipuá'ren néijmi'i ɨ maj jɨn jajpuéetzij muá'ju'un a'ájna xɨcáara' jitze,
aj pu'ij anárutyij ɨ xɨcáj, capu huanyéeri'cɨj ja'mej ɨ máxcɨrɨe' jɨme', majta ɨ xú'ra'vej,
a'ɨɨ mu uje'cávatzɨj ɨ jútye', ajta huatóoca'tzɨj néijmi'i ɨ tajapuá tɨ séejre'. 30 Aj pu'ij

huataséjre'sij ɨ jútye' a'ɨ́jna ɨ tɨ ajta tyévij jitze huanɨe'huaca', majta ɨ tyeɨ́tyee maj iiye'ej séejre' ɨ cháanacaj japua, aj mu mij néijmi'i huápuɨ'ɨj tyu'tátzɨɨnye'ej majta juyiinyen néijmi'i ɨ maj a'yan séejre' ɨ cháanacaj japua, matɨ'ɨj jaaséj tɨ ɨ jéetɨrij tzajta' aje'cáama'aj ja'mej a'ɨ́jna ɨ tɨ ajta tyévij jitze huanɨe'huaca' va'cán jɨn antyúumua'reeriaj ajta huápuɨ'ɨj naa huasé'rihua'aj. 31 A'ɨ́ɨ pu'ij huo'ta'ɨ́jtye'sij ɨ maj tajapuá tyí'huɨɨre' tɨ'ɨj tyu'tácɨ'sitye'en, mej mij huá'ajsɨɨre'en a'ɨ́ɨjma ɨ maj meríj antyíhuaviihuaca', tɨ'ɨj na'aj jo'tɨj jo'ástɨmee ɨ cháanacaj.

32 'Siata'aj a'ɨ́j jitze yo'itéej xá'ra'nyij je'ej tɨ ye'ej tyí'caj ɨ xápua': Tɨpua'aj arí antyinyájxɨ'ɨn tɨ cua'tyij ɨ cɨyáara', aj xu sij jamua'reeren tɨ arí véjri' ɨ víita'rij. 33 A'yaa pu cha'tána'aj ij, tɨpua'aj seríj néijmi'i a'yan tyí'sejra, a'yaa xu sij tyáamua'reej tɨ arí véjri' tɨ'ɨj jitzán néijmi'i tye'entyipuá'rij. 34 A'yaa nu tyajá'mua'ixaatye' tɨ néijmi'i a'yan tye'mej matɨ'ɨj móoj júuricaj ɨ tyeɨ́tyee ɨ maj yan séejre' ijíij. 35 A'ɨ́ɨ pu antyipua'rij ɨ cháanacaj ajta u tajapuá, ajta a'ɨ́jna ɨ nyúucarij ɨ nyaj nyeríj jamuáa'ixaa, capu a'náj antyipua'rij sulu néijmi'i pu jɨn aróo'astej.

36 'Ajta a'náj tɨ xɨcáara' nusu a'tzáaj tɨ a'yan tye'mej, capu a'tɨ́j jamua'reej, camu jamua'reej ɨ maj tajapuá tyí'huɨɨre', canu nyajta nyáaj jamua'reej. A'ɨ́ɨ pu'uj na'aj jamua'reej ɨ nyavástara'.

37 'A'yájna tɨ'ɨj tyu'rɨ́j a'ájna tɨ yan séjria'ca'aj a'ɨ́jna ɨ Noé, a'yaa pu cha'tána'aj tye'mej a'ájna tɨ'ɨj yava'cáanyej a'ɨ́jna ɨ tɨ ajta tyévij jitze huanɨe'huaca'. 38 A'ájna ɨmuáj tɨ'ɨj quee xu antyipua'ariva'caj ɨ cháanacaj jájtyij jɨme', metyí'cua'caria'aj ɨ tyeɨ́tyee, majta ya'caria'aj, a'ɨ́ɨ mu nyejnyeɨ'chaca'aj, majta huɨɨchajca'aj, móoche' mu a'yan rɨjcaa 'asta quee ɨ Noé utyájrupij ɨ báarcuj jitze tɨ ve'éj. 39 Ajta matɨ'ɨj pua'aj quee jajchó'va'caj ɨ tyeɨ́tyee, aj mu mij jáamua'reeri' tɨ'ɨj huatámuɨ'yaca', ajta je'en huojo'jójtye néijmi'caa ɨ tyeɨ́tyee. A'yaa pu cha'tána'aj tye'mej a'ájna xɨcáara' jitze tɨ'ɨj yava'cáanyej a'ɨ́jna ɨ tɨ ajta tyévij jitze huanɨe'huaca'. 40 A'ájna tɨ'ɨj putyi'rɨjcáj, a'áa mu hua'puaj jo'tyu'úuj muá'ju'un ɨ tyétyacaa, sɨ́ɨj pu'ij á'vi'tɨchi'huan, ajta sɨ́ɨj, a'áa pu jo'tyá'ɨtzeere'ej. 41 Majta ɨ úucaa a'áa mu jo'tyu'úuj muá'ju'un maj hua'puaj, metya'tɨ'xɨ́j mu muá'ju'un, sɨ́ɨj pu ajta á'vi'tɨchi'huan, ajta ɨ sɨ́ɨj a'áa pu jo'tyá'ɨtzeere'ej.

42 'Siata'aj a'náj tɨna'aj tyámua' naa tyitya'tanyéjnye'rij, ji'nye caxu jamua'reej a'náj tɨ xɨcáara' jitze uvé'nyesij ɨ ja'muavástara'. 43 Siata'aj a'yan tyiyo'itéej xá'ra'nyij a'ɨ́jcɨ jɨme' ɨ a'tɨ́j tɨ aja'chej, tɨpua'aj jamua'reeriaj a'tzáaj tɨ utyárutyij ɨ náhua'rij ɨ chi'táara'an, a'ɨ́ɨ pu atanyéerij ja'mej, capu ij jaatá'sij tɨ ɨ náhua'rij utyájrutyej u chi'táj. 44 A'yaa pu cha'tána'aj tyúuxɨe've' siaj mua'aj tyámua' eenye', ji'nye a'ɨ́jna ɨ tɨ ajta tyévij jitze huanɨe'huaca', a'áa pu uvé'nyesij a'tzáaj siaj quee pu tyámuamua're'ej.

A'ɨ́jna ɨ tɨ quee tyi'tɨ́j jɨn á'ɨtzeere' ajta ɨ tɨ je'ej pua'aj tyi'tyúucha'ɨj
(Lc. 12:41-48)

45 '¿A'tanyíj a'ɨ́ɨn pué'een ɨ tɨquee tyi'tɨ́j jɨn á'ɨtzeere' tɨ ajta tyámua' metyóomua'rej, tɨpua'aj ɨ vástaria'ra' a'yan tyé'ijcatye' tɨ tyihuá'ijtye' ɨ séecan ɨ maj tyí'huɨɨre', tɨ'ij ajta tyihuó'cue'tyej a'tzáaj tɨ arí huaxá'puɨ'ɨntari'huaca'? 46 Che' huatóotyamua've'en a'ɨ́jna ɨ tyévij tɨ a'yan rɨjcaj je'ej tɨ tyaata'ɨ́j tɨ'ɨj uvé'nyej a'ɨ́jna ɨ tɨ tyé'ijtye'. 47 A'yaa nu tyajá'mua'ixaatye' tzáahuatyi'ra'aj jɨme' tɨpua'aj a'yan rɨjcaj tɨ'ɨj uvé'nyej ɨ vástaria'ra', a'ɨ́ɨ pu néijmi'i tyé'ijcatye'en ɨ tɨ tyí'ijcha'ɨj. 48 Ajta tɨpua'aj a'ɨ́jna ɨ tyévij je'ej pua'aj tyí'tyevistan, a'yaa pu tyi'riá'mua'sij ɨ tɨjɨn jéehua pu mu' á'tyeeren ɨ nyavástara', 49 aj pu'ij huatyóochesij tɨ hua'ajtyá'xɨ'ɨn ɨ juxa'aj tyeɨ́tyee ɨ maj tyí'huɨɨre', ajta hua' jamuán tyí'cua'nyij, ajta ye'en a'ɨ́ɨjma jamuán ɨ maj jui'ive', 50 ajta a'ájna tɨ'ɨj pua'aj quee tyi'ijchó've'ej, ajta a'tzáaj tɨquee jamua'reej aj pu'ij uvé'nyesij ɨ vástaria'ra', 51 tɨ'quij jéehua puéjtzij jaatá'sij, ajta tyu'ta'ɨ́jtaj tɨ'ij ajta a'áa jo'tyá'ɨtzeerej jo'maj je'ej je'en ɨ maj je'ej pua'aj tyityetyúucha'ɨj. Aj pu'ij jéehua huatóoxaamujritye'sij ajta jéehua juyiinyixɨ'ɨn.

25

*A'*ɨ́jcɨ jɨme' ɨ íimuaa maj tamuáamuata' ará'asej

1 'A'yaa pu'ij tyí'rɨnyij a'ájna jo'tɨj ɨ Dios tyejé'ijtaj tɨ'ɨj tyu'rɨ́j jo'tɨj a'tɨ́j jo'-
tyényeɨɨchaca', tamuáamuata' mu ará'asej ɨ íimuaa ɨ maj tyojo'tɨɨ ɨ maj jɨn antyitátzave'
mej mij ja'antyinájchej a'ɨ́jcɨ ɨ tɨ huatyényeɨɨchij. 2 Séecan ɨ maj anxɨ́vij camu tyámua'
tyá'mua'reeriaca'aj je'ej maj huárɨnyij, majta ɨ séecan ɨ maj majta anxɨ́vij, a'ɨ́ɨ mu
xaa tyámua' tyá'mua'reeriaca'aj. 3 A'ɨ́ɨmaj ɨ maj quee tyámua' tyá'mua'reeriaca'aj
a'ɨ́ɨ mu tyojó'tɨɨ ɨ maj jɨn antyitátzave'sij, majta quee yo'jáj a'ɨ́jcɨ ɨ aséityij ɨ maj
jɨn ja'antyítɨeeraj, 4 majta ɨ maj tyámua' metyityoomuámua're'ej, a'ɨ́ɨ mu cɨ́xo'rij
tzajta' ju'cájtoj ɨ aséityij, a'ɨ́j mu mij jo'tɨɨ jamuán ɨ maj jɨn antyitátzave'sij. 5 Ajta
jéehua pu á'tyeej a'ɨ́jna ɨ tɨ huatyényeɨɨchij, tyámua' pu cutzíj tyihua'antyimué'tɨj
a'ɨ́ɨjma ɨ íimuaa, matɨ'ɨj mij huatácu'tzuca'. 6 Tɨ'ɨj arí véjri' a'tzáaj jé'ta' tɨ́ca', sɨ́ɨj
pu huajíjhuaca' a'yan tɨjɨn: "Pu'ríj yaja'vé'mej a'ɨ́jna ɨ tɨ huatyényeɨɨchij, xɨi'rácɨɨnyij
siaj sij ja'antyinájchej." 7 Aj mu mij néijmi'i huatájɨj ɨ íimuaa, majta je'en tyámua'
tyú'ruuj ɨ maj jɨn antyúutatzavi'tye'en. 8 Aj mu mij a'ɨ́ɨmaj ɨ maj quee tyámua'
huóoruuj, a'yaa mu tyihuo'tajé ɨ séecan tɨjɨn: "Cɨ́ɨ setyitaatajánɨe'tye' ɨ aséityij, ji'nye
pu'ríj antyímuɨ'sij ityájma tɨ antyítaa." 9 Majta ɨ maj tyámua' metyityoomuámua're'ej,
a'yaa mu tyihuo'té'exaaj tɨjɨn: "Catu xaa nyu'uj, ji'nye capu tacɨ'tyij ityájma, capu ajta
cɨ'pej tyaj jamuatajánɨe'tye'en. Jéetze' pu naa siaj a'áa jó'ju'un jo'tɨj já'xoo ɨ aséityij
siaj sij jáananan." 10 Aj mu mij jó'ju', móoche' mu ajooju'caj tɨ'ɨj ará'aj a'ɨ́jna ɨ tɨ
huatyényeɨɨchij, majta ɨ íimuaa ɨ maj tyámua' huóoruuj, a'ɨ́ɨ mu jamuán utyájrupij ɨ
tɨ huatyényeɨɨchij, tɨ'quij eetyánami'huaca'aj ɨ puéertaj. 11 A'tzúj a'tyéevi'caj majta
ɨ séecan ará'aj ɨ íimuaa, aj mu mij a'yan tyaaté'exaa tɨjɨn: "Tavástara', tavástara',
tyita'antácuunye'." 12 Aj pu'ij a'yan tyihuo'té'exaaj tɨjɨn: "A'yaa nu tyajá'mua'ixaatye'
nyaj quee já'muamuajtyej."

13 Aj pu'ij Jesús a'yan tyihuo'té'exaaj tɨjɨn:

—Siata'aj atanyéjnye'rij, ji'nye caxu jamua'reej a'náj tɨ xɨcáara' jitze uvé'nyesij ɨ
ja'muavástara'.

*A'*ɨ́jcɨ jɨme' ɨ túmii ɨ tɨ hua' vástara' huo'íjcaj a'ɨ́ɨjma ɨ maj jahuɨɨria'ca'aj

14 'A'yaa pu ajta tyí'rɨnyij a'ájna jo'tɨj ɨ Dios tyejé'ijtaj tɨ'ɨj ɨ a'tɨ́j huó'ruuj ɨ maj
jimi tyí'muarɨe'ej, tɨ'ɨj arí jo'yi'muɨ́ɨcaj séej chuéj japua, a'ɨ́ɨ pu huo'tajé ɨ maj jimi
tyí'muarɨe', tɨ'quij huo'cha'ɨɨraj ɨ ju túmii.

15 'Séej pu'ij anxɨ́ ví'ra'aj ɨ túmii huatá', ajtáhua'aj ɨ séej, hua'puaj ví'ra'aj huatá',
ajtáhua'aj ɨ séej, séej ví'ra'aj pu jaatá', a'yaa pu tyihuo'tá' a'chu tu sɨ́ɨj púj oorej. Aj pu'ij
jó'raa. 16 Ajta a'ɨ́jna ɨ tɨ anxɨ́ ví'ra'aj ja'ancuriáa', a'ɨ́ɨ pu huatyóochej tɨ tyu'muárɨe'en
ɨ túmii jɨme', ajta je'en jaamué'tɨj anxɨ́ ví'ra'aj a'ɨ́jcɨ jɨme' ɨ tɨ anaquéej ja'ancuriáa'.
17 A'yaa pu cha'tána'aj huarɨ́j a'ɨ́jna ɨ tɨ hua'puaj ví'ra'aj ancuriáa', a'yaa pu cha'tána'aj
hua'puaj ví'ra'aj tyaamue'tɨj ɨ túmii. 18 Ajta a'ɨ́jna ɨ tɨ séej ví'ra'aj ja'ancuriáa', capu
tyu'muárɨej, a'áa pu ja'hua' ja'rá'aj, tɨ'ij ja'tye'íicha'ajraa a chóota', a'áa pu ja'vá'naj ɨ
túmii tɨ jáacha'ɨɨraj ɨ vástaria'ra'.

19 'Tɨ'ɨj a'tyéevi'caj aj pu'ij ɨ hua' vástara' uvé'nyej, ajta je'en huatyóochej tɨ
jaaxá'puɨ'ɨntare'en ɨ túmii jɨme'. 20 A'ɨ́ɨ pu anaquéej aje'ré'nyej ɨ tɨ anxɨ́ ví'ra'aj
ja'ancuriáa', a'ɨ́ɨ pu ajta ya'ráa' ɨ séecan ɨ anxɨ́ ví'ra'aj ɨ tɨ jaamué'tɨj, a'yaa pu tyaaté'exaa
tɨjɨn: "Nyavástara', muáaj paj anxɨ́ ví'ra'aj naatá' ɨ túmii, cásɨ' a'íj nu jɨn jaamué'tɨj
séecan ɨ tɨ ajta anxɨ́ ví'ra'aj ará'asej." 21 A'yaa pu tyaaté'exaa a'ɨ́jna ɨ tɨ tyé'ijtye'
tɨjɨn: "Xá'puɨ' paj huarɨ́j, tyámua' paj naa tyu'muárɨej, ajta a'ɨ́jna jɨme' ɨ paj tyámua'
tyu'muárɨej, a'ɨ́j nu jɨn jéehua tyí'mua'ijcatye'en iiye'ej nyéetzij jimi. Pui'tyéeme' pata'aj
nyajamuan huatá'tyamua've'en." 22 Aj pu'ij ta'ij a'ɨ́ɨn aje'ré'nyej ɨ tɨ hua'puaj ví'ra'aj
ja'ancuriáa', a'yaa pu tyaaté'exaa tɨjɨn: "Nyavástara', muáaj paj hua'puaj ví'ra'aj naatá' ɨ
túmii, cásɨ', a'íj nu jɨn jaamué'tɨj séecan tɨ a'yan cha'tána'aj hua'puaj ví'ra'aj tya'rá'asej."

23 Ajta ɨ tɨ tyé'ijtye' a'yaa pu tyaaté'exaa tɨjɨn: “Xá'puɨ' paj huarɨ́j, tyámua' paj naa
tyu'muárɨej, ajta a'ɨ́jna jɨme' ɨ paj tyámua' tyu'muárɨej a'ɨ́jcɨ jɨme' ɨ tɨ cɨ́ɨ na'aj, a'ɨ́j
nu jɨn jéehua tyí'mua'ijcatye'. Pui'tyéeme' pata'aj huatá'tyamua've'en.”
24 ’Ajta tɨ'ɨj a'ɨ́ɨn aje'ré'nyej ɨ tɨ séej ví'ra'aj ja'ancuriáa', a'yaa pu tyaaté'exaa a'ɨ́jcɨ
ɨ tɨ tyé'ijtye' tɨjɨn: “Nyavástara', nyáaj nu a'yan tyáamua'reeri' paj tyá'jaaxɨejve', pajta
tyí'tza'nacaa jo'paj quee tyojo'huástej, pajta néijmi'i huariá'sɨɨre'ej tɨ'ɨj tyú'cɨɨrej tɨ'ij
néijmi'i muéetzij muáacɨ'tyij. 25 A'ɨ́j nu jɨn tyí'tzɨɨnya'ca'aj, nyatɨ'ɨj nyij ja'tye'íicha'ajraa
a chóota' nyajta je'en jaatyá'avaataca' a túmii. Ya'cuíj muéetzij tɨ a túmii.” 26 Ajta
ɨ tɨ tyé'ijtye' a'yaa pu tyaaté'exaa tɨjɨn: “Muáaj mu paj quee tyámua' tyu'muárɨej
pajta huɨ'na'se', tɨpua'aj a'yan petyá'mua'reeriaj nyaj tyí'tza'nacaa jó'nyaj quee tyo-
jo'huástej, nyajta néijmi'i huariá'sɨɨre'ej tɨ'ij nyéetzij nya'a'rij já'ra'nyij, 27 a'yaa pu'ij
tyi'xá'puɨ'ɨntacaj paj a'áa yóotonyijche' ɨ túmii hua' jimi ɨ maj túmii tyí'nyijtye' nyej
nyij ja'ancuriá'nyijche' ɨ tɨ nyéetzij nya'a'rij nyajta je'en ɨ tɨ jaamué'tɨj.” 28 Aj pu'ij
a'yan tyihuo'té'exaaj ɨ maj a'áa jo'tyú'uuca'aj tɨjɨn: “Siata'aj jáa'ri' a'ɨ́jcɨ ɨ séej ví'ra'aj
ɨ túmii, siajta jaatá'an a'ɨ́jcɨ ɨ tɨ tamuáamuata' ví'ra'aj tyí'toovej. 29 Ji'nye a'ɨ́jna ɨ tɨ
jéehua tyí'ijcha'ɨj, jéetze' mu tyaata'sij, a'ɨ́j pu jɨn jimi tya'vá'ɨtze'rihua'aj ta'mej, ajta ɨ
tɨ cɨ́ɨ na'aj tyí'ijcha'ɨj, a'ɨ́j mu tyo'huáa'ri'raj tyi'tɨ́j tɨ caa tyí'ijcha'ɨj. 30 Siajta a'ɨ́jcɨ tɨ nye
jimi tyí'muarɨe' tɨ quee tyi'tɨ́j huɨɨre', siata'aj ji'rárɨeenyij mapua'quéj jo'tɨj jo'tɨ́ca'. A'áa
pu'ij huatóoxaamujritye'sij a'ɨ́jna jɨme' tɨ jéehua jajpuéetzij ja'mej.”

*T*ɨ'ɨj Dios huá'xɨjtye'en ɨ tyeɨ́tyee ɨ maj a'yan huacháatɨmee ɨ cháanacaj japua

31 ’A'ájna xɨcáara' tɨ'ɨj yava'cányesij a'ɨ́jna ɨ tɨ ajta tyévij jitze huanɨe'huaca',
huápuɨ'ɨj naa huasé'rihua'aj majta jamuán ɨ maj tajapuá tyí'huɨɨre', a'ɨ́ɨ pu huatyéyixaj
ɨ ɨpuárij jitze tɨ'ij néijmi'i jɨn antyúumua'reeriaj íiyan ɨ cháanacaj japua. 32 Aj mu
mij jimi hua'ajsɨɨrej néijmi'caa ɨ tyeɨ́tyee ɨ maj a'yan séejre' ɨ cháanacaj japua,
a'ɨ́ɨ pu'ij hua'puaquéj hua'ajsɨɨre'ej tɨ'ɨj ɨ a'tɨ́j jujɨ́me' tyihuá'ajsɨɨ ɨ cánya'xɨɨ, ajta
jujɨ́me' ɨ chíiutyee. 33 Jumuáca'ta' pujmua' pu hua'ajsɨɨre'ej ɨ cánya'xɨɨ, ajta ju'útata'
pujmua' ɨ chíiutyee. 34 Ajta a'ɨ́jna ɨ Rey tɨ pué'een, a'yaa pu tyihuo'té'exaatye'ej
a'ɨ́ɨjma ɨ maj muáca'ta' já'sejre' tɨjɨn: “Musio'vá'ju' mua'aj mu siaj tyámua' tyaatá'
ɨ nyavástara', siata'aj ja'ancuriá'an ɨ tɨ já'muacɨ'tyij ɨ tɨ tyámua' éenye'ej tɨ'ɨj
na'aj ɨ Dios tyeetyátaahuaca' ɨ cháanacaj. 35 Ji'nye mua'aj xu tyinaacue'ej nyatɨ'ɨj
huataí'cuataca', siajta xu jájtyij naatá' nyatɨ'ɨj huataí'imuj, mua'aj xu siajta naataxɨé'vej
ujá'muachi'taj tɨ'ɨj quee a'tɨ́j nyaxɨe'va'ca'aj. 36 Mua'aj xu tyinaatyéechejtyej, nyatɨ'ɨj
quee tyi'tyáchajca'aj, ajta nyatɨ'ɨj tyi'ijcuí'nyaca' mua'aj xu unyojo'vá'muaariaca', ajta
nyatɨ'ɨj eetyánami'huaca'aj, mua'aj xu siajta unyojo'tyéesej.” 37 Aj mu mij ɨ maj tyámua'
tyí'tyetyeɨtyee a'yan tyu'ta'íhuo'sij tɨjɨn: “Tavástara', ¿a'najnyí tyetyimuaacue'ej tyatɨ'ɨj
muaaséj ɨ paj i'cuataca'aj? ¿A'najnyí jájtyij tyamuaatá' tyatɨ'ɨj muaaséj ɨ paj i'muɨ'ca'aj?
38 ¿A'najnyí tyamuaataxɨé'vej ɨ tachi'taj patɨ'ɨj quee ma'já'chajca'aj? ¿A'najnyí tyety-
imuaatyéechejtye patɨ'ɨj quee tyi'tyáchajca'aj? 39 ¿Ca' a'najnyí tyamuaatyéesej patɨ'ɨj
eetyánami'huaca'aj, na'ríij tyaj umojo'vá'muaariaca' patɨ'ɨj tyí'cui'ca'aj?” 40 Ajta ɨ
Rey a'yaa pu tyihuo'té'exaatye'sij tɨjɨn: “A'yaa nu tyajá'mua'ixaatye' tɨjɨn je'ej siaj
tyihuo'táhuɨɨ a'ɨ́ɨjma ɨ nye'ihuáamua', a'yaa xu cha'taj siana'aj nyéetzij tyinaatáhuɨɨ.”
41 ’Aj pu'ij ta'ij ɨ rey a'yan tyihuo'té'exaatye'ej a'ɨ́ɨjma ɨ maj útata' aja'seejre'
tɨjɨn: “Siájhuii nye jimi, mu tɨ ɨ Dios puéjtzij jamuaatá'sij, séricuj a'ájna ɨ tɨéj
tzajta' a'ɨ́ɨn tɨ jimi tyámua' tyí'uurijhuaj ɨ tyiyáaru', ajta a'ɨ́ɨjma jimi ɨ maj jahuɨɨre'.
42 Ji'nye caxu tyinaacue'ej, nyatɨ'ɨj huataí'cuataca', caxu siajta jájtyij naatá' nyatɨ'ɨj
huataí'imuj, 43 nyatɨ'ɨj quee huatyéchi'ca'aj caxu naataxɨé'vej ɨ juchéj, nyajta quee
tyi'tyéchajca'aj, siajta mua'aj caxu tyinaatyéechejtyej, nyatɨ'ɨj tyi'ijcuí'nyaca', caxu
náamuariaca', caxu siajta unyojo'tyéesej nyatɨ'ɨj nami'huaca'aj.” 44 Aj mu mij a'ɨ́ɨmaj
a'yan tyaata'íhuo'raj tɨjɨn: “Tavástara', ¿a'najnyí tyamuaaséj patɨ'ɨj huataí'cuataca',
nusu patɨ'ɨj huataí'imuj, na'ríij patɨ'ɨj quee ma'já'chajca'aj, nusu patɨ'ɨj tyí'cui'ca'aj,

ajta patɨ'ɨj eetyánami'huaca'aj, tyajta je'en quee ityáj muaatáhuɨɨ?” 45 Aj pu'ij ɨ Rey
a'yan tyihuo'té'exaatye'sij tɨjɨn: “A'yaa nu tyajá'mua'ixaatye' tɨjɨn a'ɨ́jna jɨme' siaj
quee huo'tyáhuɨɨ ɨ nye'ihuáamua' ɨ maj quee tyi'tɨ́j jɨn antyúumua'reej, caxu siajta
nyéetzij naatyáhuɨɨ.” 46 A'ɨ́ɨ mu mij a'áa jó'ju'uj muá'ju'un jo'maj jusén jɨn ya'ajpuéetzij
muá'ju'un, majta ɨ maj tyámua' tyí'tyetyeɨtyee, a'ɨ́ɨ júurij muá'ju'un jusén jɨme'.

26

*Metyi'huóo'ixaa mej mij jaaxá'pu*ɨ'ɨntare'en maj Jesús huatyéevi'
(Mr. 14:1-2; Lc. 22:1-2; Jn. 11:45-53)

1 Tɨ'ɨj Jesús ja'antyipuá'rij ɨ tɨ tyihuo'mua'aj, a'yaa pu tyihuo'té'exaaj a'ɨ́ɨjma ɨ maj
jamuán huacɨ́j tɨjɨn:
2 —Xu'ríj jamua'reej tɨ hua'puaj xɨcáj á'ɨtzeere' matɨ'ɨj tyí'ye'esten a'ɨ́jcɨ jɨme' tɨ'ɨj Dios
tyihuo'tú'uunyi'ri', ajta a'ɨ́jna ɨ tɨ ajta tyévij jitze huanɨe'huaca' a'ɨ́ɨ pu huatátuiiri'huaj
mej mij jó'tatan ɨ cúruuj jitze.
3 Majta ɨ maj tyihuá'ijtye' ɨ tyeyúuj tzajta', majta ɨ huáasij ɨ maj Israel jitze
ajtyáma'can, a'ɨ́ɨ mu aja'tyúusɨɨj jo'tɨj ja'chej a'ɨ́jna ɨ tɨ néijmi'i jɨn antyúumua'reej ɨ
hua' tyeyúuj tzajta' ɨ tɨ a'yan ántyapuaj tɨjɨn Caifás, 4 a'ɨ́ɨ mu mij jaaxájtaca' je'ej maj
huárɨnyij mej mij hue'tzij jɨn jaatyéevi' a'ɨ́jcɨ ɨ Jesús majta je'en jaajé'caj. 5 A'yaa mu
tyúu'ixaatya'ca'aj tɨjɨn:
—Catu a'ájna jaatyévi'raj matɨ'ɨj tyí'ye'estyaj, mej mij quee ɨ tyeɨtyee huatanyínyu'caj.

*Ít*ɨ' pu ja'vá'huaaj ɨ mu'úutze' ɨ Jesús a'ɨ́jcɨ ɨ tɨ naa tyaarɨe'ej
(Mr. 14:3-9; Jn. 12:1-8)

6 Jesús pu a'áa jo'tyávaaca'aj a Betania jo'tɨj ja'chej a'ɨ́jna ɨ Simón, ɨ maj a'yan
jatamuá'muaj tɨjɨn ɨ tɨ cá'atzaj, 7 aj pu'ij íitɨ' jimi ajtyáxɨɨriaca' limeetaj pu huajásima'aj,
tyetyéj limeetara' pu pué'eenye'ej, naa pu tya'vá'jɨstica'aj ɨ tɨ naa tyaarɨe'ej, tɨ ajta
huápuɨ'ɨj tyá'najchij. Tɨ'ɨj ɨ Jesús huatyequéecaj ɨ méesaj jitze, aj pu'ij ɨ íitɨ' ja'vá'huaaj
áan mu'úutze' a'ɨ́jcɨ ɨ tɨ naa tyaarɨe'ej. 8 Majta ɨ maj jamuán huacɨ́j, matɨ'ɨj jaaséej je'ej
tɨ huarɨ́j, aj mu mij huatanyínyu'cacuca' ɨ íitaj jimi, a'yaa mu tyi'tyuu'ixáatya'ajraa tɨjɨn:
—¿Ji'nye tyá'huajcaj a'mújna ɨ tɨ naa tyaarɨe'ej? 9 Ɪ'ríitacaj pu maj jáatoonyijche'
mui'cájritze' ɨ túmii, mej mij a'ɨ́ɨjma huatáhuɨɨre'en ɨ maj quee je'ej tyéejviicue'.
10 Jesús huó'namuajri' je'ej maj tyí'xajtaca'aj, aj pu'ij a'yan tyihuo'té'exaaj tɨjɨn:
—¿Ji'nye een jɨme' setyá'jaaxɨejvi' mu íitaj? Tyámua' pu nye jimi tyú'ruuj. 11 Ji'nye
a'ɨ́ɨmaj ɨ maj quee je'ej tyéejviicue', a'náj tɨna'aj mu ja'mua jamuán séeria'aj muá'ju'un,
nyajta nyáaj canu a'náj tɨna'aj ja'mua jamuán séeria'aj na'mej. 12 Je'ej tɨ tyi'tɨ́j huáruuj
mu íitɨ' tɨ'ɨj na'vá'xɨri'ri' a'ɨ́jcɨ ɨ tɨ naa tyaarɨe'ej a'ɨ́j pu jɨn tyámua' náaruj matɨ'ɨj
na'vá'naj. 13 A'yaa nu tyajá'mua'ixaatye' tɨjɨn néijmi'que' ɨ cháanacaj japua jo'maj
huojo'té'exaatye'ej ɨ tyeɨtyee ɨ nyúucaria'ra' ɨ Dios, a'ɨ́j mu majta huo'té'exaatye'ej je'ej
tɨ huarɨ́j a'ɨ́jna ɨ íitɨ' mej mij jo'támua'reej.

*Judas pu tyu'tátuii avíitzij j*ɨme' a'ɨ́jcɨ ɨ Jesús
(Mr. 14:10-11; Lc. 22:3-6)

14 Sɨ́ɨj tɨ hua' jitze ajtyáma'can ɨ maj tamuáamuata' japuan hua'puaj ará'asej, ɨ tɨ
a'yan ántyapuaaca'aj tɨjɨn Judas Iscariote, a'ɨ́ɨ pu avá'raj tɨ'ij a'ɨ́ɨjma jimi jo'mej ɨ maj
tyihuá'ijtye' ɨ puaaríij, 15 a'yaa pu tyihuo'té'exaaj tɨjɨn:
—¿A'chunyéj setyí'nyanajchitye'en tɨpua'aj nyajamuaatátuire'en a'ɨ́jcɨ ɨ Jesús?
A'ɨ́ɨ mu mij seityéj japuan tamuáamuata' ɨ túmii pláataj tɨ jumua'tɨj jaatá'. 16 Aj pu'ij ɨ
Judas huatyóochej tɨ jáahuoonyij a'náj tɨ huatáɨ'riitarij tɨ'ij huo'tátuiire'en a'ɨ́jcɨ ɨ Jesús.

*T*ɨ'ɨj tavástara' tyihuo'cue'ej a'ɨ́ɨjma ɨ maj jamuán huacɨ́j
(Mr. 14:12-25; Lc. 22:7-23; Jn. 13:21-30; 1 Co. 11:23-26)

17 Tɨ'ɨj atyojo'ré'nyej a'ájna xɨcáara' ɨ ta'nájcaj maj jitzán tyí'ye'estyahua'aj matɨ'ɨj
páan cua'caria'aj tɨquee cu'ustij, aj mu mij jimi aje'ré'nyej ɨ Jesús a'ɨ́ɨmaj ɨ maj jamuán
huacɨ́j a'yaa mu tyaata'íhuo'ri' tɨjɨn:
—¿Jo'nyij muaja'ráanajchi tyej tyij tyámua' tyojó'uurej tyej tyij jáacua'nyij ɨ páan ɨ tyaj
jɨn jo'támua'reej a'ájna xɨcáara' tɨ'ɨj Dios tyihuo'tú'uunyi'ri' ɨ tayójmua' ɨ maj anáatya'aj
muaanánɨe'huaca'?
18 Aj pu'ij a'yan tyihuo'té'exaaj tɨjɨn:
—Séricuj a'ájna chájta', a'áa xu a'tɨ́j já'tyoonyij, a'yaa xu sij tyaaté'exaatye'en yee:
"Yaa pu tyí'xaj ɨ maeestro tɨjɨn: Pu'ríj atyojo'ré'nyesij a'tzáaj tɨ nye jimi tya'tácaj, a'áa
nu jo'ma'aj na'mej a'chéj nyej nyij jáaye'estyaj ɨ tyaj jɨn jo'támua'reej a'ájna xɨcáara' tɨ
jitzán ɨ Dios tyihuo'tú'uunyi'ri' ɨ hua'yojmua' ɨ maj anáatya'aj muaanánɨe'huaca'."
19 Majta ɨ maj jamuán huacɨ́j, a'yaa mu huarɨ́j je'ej tɨ ɨ Jesús tyihuo'ta'íj, néijmi'i mu
tyámua' tyú'ruuj ɨ maj tyí'cua'nyij.
20 Tɨ'ɨj huatyéchumua'riaca', Jesús pu huatyéeyixɨj ɨ méesaj jitze, hua' jamuán ɨ
maj tamuáamuata' japuan hua'puaj ará'axcaa, 21 matɨ'ɨj móoche' tyí'cua'caj, a'yaa pu
tyihuo'té'exaaj tɨjɨn:
—A'yaa xaa nyu'uj tyi'ja'yájna, sɨ́ɨj tɨ ja'mua jitze ajtyáma'can pu nyéetzij tyu'tátui-
ire'sij hua' jimi ɨ maj tyí'ijta ɨ tyeyúuj tzajta'.
22 Aj mu mij jéehua huatóoxaamujri, majta huatyóohuij maj a'yan tyaata'íhuo' sɨ́ɨj ajta
sɨ́ɨj tɨjɨn:
—Tavástara', ¿nyiquij nyáaj a'ɨ́ɨn nyaj pué'een?
23 Jesús pu a'yan tyihuo'té'exaaj tɨjɨn:
—Sɨ́ɨj tɨ ajta ja'ajrú'nyaxɨ'sij ɨ páan ɨ nyaj puláatuj jitze, a'ɨ́ɨ pu a'ɨ́ɨn pué'een ɨ
tɨ nyéetzij tyu'tátuiire'sij. 24 A'yaa pu néijmi'i atyojo'ré'nyesij nye jimi ɨ nyaj nyajta
tyévij jitze huanɨe'huaca' je'ej tɨ tyé'yu'si' ɨ yu'xarij jitze, ajta a'ɨ́jcɨ jimi ɨ tɨ nyéetzij
tyu'tátuiire'sij, jéetze' pu jatyahuɨ'rihua'caj tɨquee huanɨe'huacajche'.
25 Ajta a'ɨ́jna ɨ Judas ɨ tɨ huo'tátuiire'sij, a'yaa pu tyaata'íhuo'ri' tɨjɨn:
—Maeestro, ¿nyi nyáaj a'ɨ́ɨn nyaj pué'een?
Jesús pu a'yan tyaaté'exaa tɨjɨn:
—Muáaj paj a'yan tyaataxájtaca'.
26 Móoche' mu tyí'cua'caj tɨ'ɨj Jesús páan tɨ'ɨj, ajta tɨ'ɨj tyaatatyóotzi'ria'aj ɨ Dios aj
pu'ij jaatyátaaraxɨj, ajta je'en huo'ráɨ'pu'uj ɨ maj jamuán huacɨ́j, a'yan tyihua'ixáatye'ej
tɨjɨn:
—Xa'ancuráɨ'pu' siajta je'en jáacua'nyij, a'íi pu a'ɨ́ɨn pué'een ɨ nyahue'ra'.
27 Ajta je'en váasuj tyijáj, ajta tɨ'ɨj tyaatatyóotzi'ria'aj ɨ Dios, aj pu'ij huo'tajájnyi a'yan
tyihua'ixáatye'ej tɨjɨn:
—Xaaréi'ij néijmi'i mua'aj, 28 ji'nye a'íi pu a'ɨ́ɨn pué'een ɨ nyaxúure', ɨ tɨ jɨn
tya'róo'astej je'ej tɨ ɨ Dios tya'tóoratziiri' jájcuaj ɨmuáj, a'ɨ́j nu jɨn ɨ nyaxúure' hua'
japua huatányuusij mui'caa ɨ tyeɨ́tyee tɨ'ij Dios tyihuo'tú'uunyi'. 29 Ajta a'yaa nu
tyajá'mua'ixaatye', nyaj quee che' ju'quéi'sij a'ɨ́jcɨ ɨ já'ria'ra' ɨ úuvaj, 'asta na'aj quee
tya'rá'astij a'ájna xɨcáara' jitze tɨ'ɨj ɨ Dios tyu'ta'íjtaj néijmi'que' ɨ cháanacaj japua.

Jesús pu jaataxájtaca' tɨ ɨ Pedro jaatyáhue'taj
(Mr. 14:26-31; Lc. 22:31-34; Jn. 13:36-38)

30 Matɨ'ɨj tyu'tachuíicaj ɨ maj jɨn tyaatatyójtzi'rej ɨ Dios, aj mu mij jo'cɨ́j, matɨ'ɨj mij
a'áa ja'rá'aj Aseitúunajrimi jɨríj tɨ jo'tacá'aj. 31 Aj pu'ij Jesús a'yan tyihuo'té'exaaj tɨjɨn:
—Néijmi'i xu mua'aj ijíij tɨ́ca' yo'rɨésij ɨ siaj jɨn nye jimi tyá'tzaahuatye'. A'yaa pu
tyé'yu'si' ɨ yu'xarij jitze tɨjɨn: "Nyéeje'catan ɨ cánya'xɨɨ tɨ tyiséjra, majta ɨ cánya'xɨɨ
jo'xɨ́sij." 32 Ajta nyatɨ'ɨj huatájuuritaj, a'áa nu nyajtáhua'aj jamuaja'ajsɨɨre'ej a'ájna a
Galileea.
33 Pedro pu a'yan tyu'tanyúj tɨjɨn:
—Tɨpua'aj néijmi'i mequee che' a' jimi tyá'tzaahuatye'ej, canu nyáaj a'yan rɨnyij.

34 Jesús pu a'yan tyaaté'exaa tɨjɨn:
—A'yaa nu tyí'mua'ixaatye' tzáahuatyi'ra'aj jɨme' tɨjɨn ijíij tɨ́ca', tɨ'ɨj quee xu jijhuaj ɨ tyacuáarɨe', huéeicaj paj a'yan tyu'tányuusij tɨjɨn paj quee nyamua'tyej.
35 Ajta ɨ Pedro a'yaa pu tyaaté'exaa tɨjɨn:
—Tɨpua'aj a'yan tyuuxɨé've'ej nyaj ajamuán huámuɨ'nyij, canu muaatyáhue'taj.
Majta néijmi'i ɨ séecan ɨ maj jamuán huacɨ́j, a'yaa mu cha'taj mana'aj tyu'taxájtaca'.

Jesús pu huatyéenyuj ɨ Dios jimi a'ájna a Getsemaní
(Mr. 14:32-42; Lc. 22:39-46)
36 Aj pu'ij jó'raa a'ɨ́jna ɨ Jesús majta ɨ maj jamuán huacɨ́j, a'áa mu ja'rá'aj jo'tɨj a'yan tyaja'rájtyapuaj tɨjɨn Getsemaní, a'yaa pu tyihuo'té'exaaj tɨjɨn:
—Iiye'ej xu mua'aj tyityé'en, nyajta nyáaj maj nu a'tzúj ɨmuáj uré'nyesij nyej nyij huatyényuunyij ɨ Dios jimi.
37 Ajta a'ɨ́jna jo'ví'tɨj ɨ Pedro, ajta a'ɨ́ɨjma ɨ maj hua'puaj ɨ maj yójmua'mua' pué'een ɨ Zebedeo, aj pu'ij je'ej pua'aj jaata'aj ajta jéehua huatóoxaamujrɨj. 38 A'yaa pu tyihuo'té'exaaj tɨjɨn:
—Huápuɨ'ɨj nu nyaxaamujritye' cuxáa nyaj muɨ'nyij. Ya xu huatyá'ɨtzeere'en mua'aj, sióoche' xu nyaj jamuán atanyéjnye'rij.
39 A'tzúj pu a' ɨmuáj jo're'nyéej ɨ Jesús tɨ'ɨj ij tyítunutaca' a chóota', aj pu'ij a'yan tyu'tyéenyuj ɨ Dios jimi tɨjɨn:
—Dios paj nyavástara', tɨpua'aj a'yan petyi'tá'care'en, tɨ'ij quee a'yan tyináacɨ'tyij a'ɨ́jna ɨ tɨ je'ej pua'aj een, ɨ nyaj jɨn jajpuéetzij na'mej, ajta che' quee a'yan tyé'yi'can nyatɨ'ɨj nyáaj tyá'xɨe've', sulu che' a'yan tyá'ra'nyij patɨ'ɨj muáaj tyá'xɨe've'.
40 Aj pu'ij ta'ij aje'ré'nyej jo'maj ja'ajtyá'ca'aj ɨ maj jamuán huacɨ́j, mu'ríj tyácu'tzisima'aj. Aj pu'ij a'yan tyaata'íhuo'ri' a'ɨ́jcɨ ɨ Pedro tɨjɨn:
—¿Nyi pequee a'tzúj tyé'viicue' paj atányeerij nyaj jamuán a'chu caa séej ooraj? 41 Xa'tanyéjnye'rij siajta tyényuusime'en ɨ Dios jimi, siaj sij quee tyi'tɨ́j jɨn ootyá'ɨtzeere'en. Mua'aj xu tyámua' naa tya'ajxɨé'vi'ra' siajta juca'nyej ɨ jutzájta', ajta ɨ já'muahue'ra' jitze capu ja'muaca'nyisti'.
42 Tɨ'ɨj táhua'aj ij huariá'raa, ajta a'yan tyu'tyéenyuj tɨjɨn:
—Dios paj nyavástara', tɨpua'aj quee je'ej tyíɨ'riitan tɨ'ij quee a'yan tyináacɨ'tyij ɨ nyaj jɨn jajpuéetzij na'mej, che' a'yan eenye'en patɨ'ɨj muáaj tyá'xɨe've'.
43 Tɨ'ɨj táhua'aj aje'ré'nyej, ajtáhua'aj pu huo'tyoj macu'tzúcaj ɨ maj jamuán huacɨ́j, ji'nye jéehua pu huá'mue'tɨca'aj ɨ cutzíj. 44 A'áa mu jo'tyá'ɨtzee a'ɨ́ɨmaj, huéeicaj jitze pu ajtáhua'aj ujó'mej ɨ Jesús, ajtáhua'aj pu huatyéenyuj ɨ Dios jimi, a'yaa pu cha'tána'aj tyaatáhuaviiri' je'ej tɨ anaquéej tyaatáhuaviiraca'aj. 45 Aj pu'ij aje'ré'nyej jo'maj ja'ajtyá'ca'aj ɨ maj jamuán huacɨ́j, a'yaa pu'ij tyihuo'té'exaaj tɨjɨn:
—¿Nyi a'yaa siana'aj siooj ji'tyá'cu'tzij siajta naa tyityúuso'pe'? Pu'ríj tya'rá'aj a'tzáaj tɨ huatátuiiri'huaj a'ɨ́jna ɨ tɨ ajta tyévij jitze huanɨe'huaca' a'ɨ́ɨjma jimi ɨ maj je'ej pua'aj tyí'tyetyeɨtyee. 46 Xá'ajhuiixɨ', che'réj, pu'ríj yaja'vé'mej a'ɨ́jna ɨ tɨ nyéetzij tyu'tátuiire'sij.

*Mat*ɨ'ɨj jaatyéevi' a'ɨ́jcɨ ɨ Jesús
(Mr. 14:43-50; Lc. 22:47-53; Jn. 18:2-11)
47 Óoche' pu tyi'tyaxáatasima'caj ɨ Jesús, tɨ'ɨj ɨ Judas aje'ré'nyej, sɨ́ɨj tɨ a'ɨ́ɨn pué'een ɨ tɨ hua' jitze ajtyáma'can ɨ maj tamuáamuata' japuan hua'puaj ará'axcaa, jéehua mu tyeɨ́tyee jamuán huajú'ca'aj náhuaaj metyu'ɨ́ɨ'sima'aj majta séecan cɨyéj tyuɨ́'ɨsima'aj ɨ maj jɨn huóocui'nyij. A'ɨ́ɨmaj mu uhuojo'ta'ítyaca' ɨ maj tyihuá'ijtye' ɨ puaaríij, majta ɨ huáasij a'áa maj tyityatatyíj a chájta'. 48 Ajta a'ɨ́jna ɨ Judas ɨ tɨ tyu'tátuiire'sij ɨ Jesús, a'yaa pu arí anaquéej tyihuo'té'exaatya'ca'aj tɨjɨn: "A'ɨ́jna ɨ nyaj ji'tyápuɨ'tze'ej, a'ɨ́ɨ pu a'ɨ́ɨn pué'een, siata'aj jaatyéevi'." 49 A'yaa pu'ij tɨ'ɨj ajtyáxɨɨriaca' ɨ Jesús jimi, a'yaa pu tyaatatyójtye tɨjɨn:

—Ji'nye pana'aj Maeestro.
Ajta ji'tyáapuɨ'tzej. 50 Jesús pu a'yan tyaaté'exaa tɨjɨn:
—Nya' amíincuj, tyi'tɨ́j paj jɨn mu jo'vé'mej a'yan huárɨchij.
Aj mu mij ɨ séecan ajtyáxɨɨriaca', matɨ'ɨj mij jaatyéevi' a'ɨ́jcɨ ɨ Jesús.
51 Aj pu'ij sɨ́ɨj tɨ Jesús jamuán jo'chá'canya'aj juchúun íjcutaca' tɨ'quij ja'ajtavéjchaca' ɨ naxɨéera' a'ɨ́jcɨ ɨ tɨ jahuɨɨre' ɨ tɨ tyihuá'ijtye' ɨ tyeyúuj tzajta'. 52 Jesús pu a'yan tyaaté'exaa tɨjɨn:
—Ucárujtye' mua' náhuaaj. Ji'nye néijmi'i ɨ maj náhuaaj jɨn tyí'tyacui'caa, a'ɨ́ɨ mu majta náhuaaj jɨn cui'iihuan. 53 ¿Nyi pequee jamua'reej nyej nyáaj jaayí'tɨn nyaj jaatáhuaviij ɨ nyavástara' tɨ'ij huéeicatyej ví'ra'aj huojo'ta'ítyej ɨ maj tajapuá tyí'huɨɨre'? 54 Ajta tɨpua'aj a'yan náarɨnyij, capu che' huatáɨ'riitarij tɨ'ij aróo'astej je'ej tɨ tyé'yu'si' ɨ yu'xarij jitze tɨ a'yan tyúuxɨe've' tɨ a'yan tyá'ra'nyij.
55 Aj pu'ij Jesús a'yan tyihuo'ta'íhuo'ri' ɨ tyeɨtyee tɨjɨn:
—¿Ji'nye een jɨme' mua'aj yesiavá'ju' chúun setyu'ɨɨ'sima'aj siajta cɨyéj siaj sij naatyéevi', cuxáa nyaj nyáaj náhua'rij pué'eenye'? A'náj tɨna'aj nu tyajamuaamuá'tyej ɨ tyeyúuj tzajta', siajta mua'aj caxu a'náj naatyéevi'. 56 Ajta néijmi'i pu a'yan tyí'rɨnyij tɨ'ij a'yan tya'róo'astej je'ej maj tyo'yú'xaca' a'ɨɨmaj ɨ maj Dios jitze ma'can tyí'xajtaca'aj.
Tɨ'ɨj a'yan tyí'rɨjcaa, néijmi'i mu ɨ maj jamuán huacɨ́j ɨ Jesús ayoorɨej matɨ'ɨj mij huatóo'uj.

Matɨ'ɨj yo'ví'tɨj ɨ Jesús hua' jimi ɨ juéesij
(Mr. 14:53-65; Lc. 22:54-55, 63-71; Jn. 18:12-14, 19-24)

57 Majta ɨ maj jaatyéevi' a'ɨ́jcɨ ɨ Jesús, a'áa mu yo'ví'tɨj a'ɨ́jcɨ jimi ɨ Caifás, a'ɨ́jna ɨ tɨ néijmi'i jɨn antyúumua'reej ɨ tyeyúuj tzajta', jo'maj jóosɨɨria'ca'aj ɨ maj tyihuá'mua'tyej ɨ nyúucarij jitze ɨ maj jɨn tyí'ijta, majta ɨ huáasij. 58 Ajta a'ɨ́jna ɨ Pedro a'tzúj pu ɨmuáj jaavájrasima'aj a'ɨ́jcɨ ɨ Jesús, a'áa pu'ij ja'rá'aj jo'tɨj ja'rájta'cuaj jo'tɨj ja'chej a'ɨ́jna ɨ tɨ néijmi'i jɨn antyúumua'reej ɨ tyeyúuj tzajta'. A'úu pu jo'tyájrupij, tɨ'quij hua' jamuán ooyíxɨj a'ɨ́ɨjma ɨ maj tyí'cha'ɨj, tɨ'ij jáamua'reej je'ej tɨ atyojooma'aj ta'mej.
59 Majta ɨ maj tyihuá'ijtye' ɨ puaaríij hua' jamuán ɨ juéesij, a'ɨ́ɨ mu jahuooca'aj ɨ hue'tzij ɨ maj jɨn Jesús jitze tyo'ojpuá'ritye'en tɨ'ij huatáɨ'riitarej maj jaajé'caj, 60 ajta camu je'ej tyéejtyoj tyi'tɨ́j maj jitzán ujpuá'ritye'en, maj majta mue'tɨ́j ɨ tyeɨtyee hue'tzij jɨn tyaaxájtzi'ri'. Aj mu mij hua'puaj aje'ré'nyej, 61 a'yaa mu mij tyihuo'té'exaaj tɨjɨn:
—A'yaa pu tyu'taxájtaca' a'mújna mu tyévij tɨjɨn: "Nyáaj nu jaayí'tɨn nyaj jaatyú'uunaj a'íjna ɨ tyeyúuj tɨ chi'ra'an pué'een ɨ Dios, nyajta je'en nyajtáhua'aj ja'ajtaahuaj huéeicaj xɨcáj jitze."
62 Aj pu'ij a'ɨ́ɨn ájchej ɨ tɨ néijmi'i jɨn antyúumua'reej ɨ tyeyúuj tzajta', tɨ'quij a'yan tyaata'íhuo'ri' ɨ Jesús tɨjɨn:
—¿Nyi pequee huatányuusij? ¿Tyi'tanyí pué'een a'íjna ɨ maj jɨn a jitze tyí'pua'ritye'?
63 Ajta ɨ Jesús capu huatanyúj. Ajta ɨ tɨ néijmi'i jɨn antyúumua'reej ɨ tyeyúuj tzajta', a'yaa pu tyaaté'exaa tɨjɨn:
—A'yaa nu tyí'mua'ijtye' nyúucaritze' ɨ Dios tɨ júurij paj jaataxáj ɨ tɨ jɨ'ré'can jɨme'. Taaté'exaatye' tɨpua'aj muáaj a'ɨ́ɨn paj pué'eenye' ɨ Cɨríistu', ɨ yójra' ɨ Dios.
64 Jesús pu a'yan tyu'tanyúj tɨjɨn:
—Muáaj paj a'yan tyaataxájtaca'. Nyajta nyáaj a'yaa nu tyajá'mua'ixaatye' siaj mua'aj jaséjran a'ɨ́jcɨ ɨ tɨ ajta tyévij jitze huanɨe'huaca' tɨ muáca'ta' ja'ajcaquée ta'mej a'ɨ́jcɨ ɨ tɨ néijmi'i jɨn antyúumua'reej u tajapuá, siajta jaséjran tɨ'ɨj jútye' aje'cáame'en ɨ jéetɨrij tzajta'.
65 Ajta ɨ tɨ néijmi'i jɨn antyúumua'reej ɨ tyeyúuj tzajta', a'ɨ́ɨ pu ja'cásujtza'an ɨ jusíicu' mej mij jáamua'reej tɨ huatanyú'caca', ajta a'yan tyu'taxájtaca' tɨjɨn:
—Je'ej pu pua'aj tyí'xaj ɨ Dios jimi a'mújna mu tyáatɨ', capu che' juxɨe've' maj séecan tyi'tɨ́j jitzán pua'ritye'ej. Mua'aj xu'ríj jáanamuajri' tɨ je'ej pua'aj tyí'xaj ɨ Dios jimi, 66 ¿ji'nye tyajamuá'miteeraste' mua'ajmaj?

A'yaa mu a'ɨ́ɨmaj tyityaatanyúj tɨjɨn:
—A'yaa pu tyeevíjtye' tɨ huámuɨ'nyij a'ɨ́jcɨ jɨme'.
67 Aj mu mij ja'rátzi'tzique'mua'xɨj ajɨ́ɨsa', majta jaatyáavaxɨj. Séecan mu majta jɨ́ɨsa' ja'ráavaxɨj, 68 a'yan metye'ixáatye'ej tɨjɨn:
—Muáaj mu paj a'ɨ́ɨn pué'een ɨ Cɨríistu', huataxáj a'tanyíj mui'tyéjvee.

Pedro pu tyu'hué'taca' tɨ jee quee jamua'tyej ɨ Jesús
(Mr. 14:66-72; Lc. 22:56-62; Jn. 18:15-18, 25-27)
69 Ajta ɨ Pedro, a'áa pu jo'tácatyii a jé'ta' jo'tɨj ja'rájta'cuaj ɨ chi'táj. Aj pu'ij sɨ́ɨj íitɨ' utyájrupij ɨ tɨ jahuɨɨre' a'ɨ́jna ɨ tyeyúuj tzajta' tɨ antyúumua'reej, aj pu'ij jimi aje'ré'nyej tɨ'quij a'yan tyaaté'exaa tɨjɨn:
—Muáaj paj pajta jamuán jo'chá'canya'aj a'ɨ́jcɨ ɨ Jesús Galileea tɨ já'ma'can.
70 Aj pu'ij ɨ Pedro tyu'hué'taca' néijmi'i mu jaséeracaj tɨ'ɨj a'yan tyu'taxájtaca' tɨjɨn:
—Canu jamua'reej tyi'tɨ́j paj tyáxajta.
71 Aj pu'ij ájchee, tɨ'quij a'áa jo'ré'nyej jo'tɨj ja'pueertaj, a'áa pu'ij ajtáhua'aj sɨ́ɨj íitɨ' jaaséej ajta je'en a'yan tyihuo'té'exaaj ɨ tyeɨ́tyee tɨjɨn:
—A'mújna mu tyévij a'múu pu ajta jamuán jo'chá'canya'aj a'ɨ́jcɨ ɨ Jesús Nazaret tɨ já'ma'can.
72 Ajtáhua'aj pu ɨ Pedro tyu'hué'taca', junyúucaritze' pu jɨn a'yan tyihuo'té'exaaj tɨjɨn:
—Canu jamua'tyej a'ɨ́jcɨ ɨ tyévij.
73 A'tzúj a'tyéevi'caj, ɨ maj a'áa ja'ré'tya'ca'aj, a'ɨ́ɨ mu aje'ré'nyej jimí, matɨ'ɨj mij a'yan tyaaté'exaa tɨjɨn:
—Muáaj paj hua' jitze ajtyáma'can. Tu'ríj jamua'reej a'ɨ́jcɨ jɨme' je'ej paj ye'ej tyu'xáxa'aj.
74 Aj pu'ij Pedro huatyóochej tɨ jaatáhuaviij tɨ ɨ Dios puéjtzij jaatá'an tɨpua'aj quee a'yan tyi'ja'yájnatan, a'yaa pu tyihuo'té'exaaj tɨjɨn:
—Canu jamua'tyej a'ɨ́jcɨ ɨ tyévij.
Tɨ'ɨj a'yan tyu'taxájtaca', aj pu'ij ɨ tyacuáarɨe' huajíjhuaca', 75 aj pu'ij ɨ Pedro jo'tá-mua'reeri' je'ej tɨ ɨ Jesús anaquéej tyaaté'exaatya'ca'aj a'yan tɨjɨn: "Tɨ'ɨj quee xu jijhuaj ɨ tyacuáarɨe', huéeicaj paj naatyáhue'taj a'yan petyi'xáataj tɨjɨn capáj nyamua'tyej." Aj pu'ij iirájraa a'ɨ́jna ɨ Pedro, tɨ'quij jéehua huápuɨ'ɨj tyuuyíinyajraa.

27

*Jesús pu huatátuiihuaca' a'*ɨ́jcɨ jimi ɨ Piláato
(Mr. 15:1; Lc. 23:1-2; Jn. 18:28-32)
1 Tɨ'ɨj huatapuá'riaca', néijmi'i mu ɨ maj tyihuá'ijtye' ɨ puaaríij majta ɨ huáasij ɨ maj Israel jitze ajtyáma'can, a'ɨ́ɨ mu néijmi'i jaaxá'puɨ'ɨntarej je'ej maj huárɨnyij mej mij jaajé'caj ɨ Jesús. 2 Ma'najɨ́'ca'aj mu ɨ muáca'ra'an jitze matɨ'ɨj yo'ví'tɨj, aj mu mij jaatátuii a'ɨ́jcɨ ɨ tajtúhuan tɨ a'yan ántyapuaj tɨjɨn Piláato.

Judas pu huatyóocue'mi'in
3 Ajta a'ɨ́jna ɨ Judas ɨ tɨ tyu'tátuii a'ɨ́jcɨ ɨ Jesús, tɨ'ɨj jáamua'reeri' tɨjɨn puéjtzij mu jaatá'sij ɨ Jesús, a'ɨ́ɨ pu ayootoj ɨ túmii hua' jimi ɨ maj puaaríij tyí'ijtye' ajta a'ɨ́ɨjma jimi ɨ huáasij, 4 a'yan tyihuo'te'exáatye'ej tɨjɨn:
—Nyáaj nu ootyá'ɨtzee ɨ Dios jimi, ji'nye a'tɨ́j nu jamuaatátuii tɨquee tyi'tɨ́j jɨn á'ɨtzeere' siaj sij jaajé'caj.
Majta a'ɨ́ɨmaj a'yaa mu tyaaté'exaa tɨjɨn:
—Capu a'tzúj tajitzé juxɨe've' ityájma, muáaj paj pué'eenye'.
5 Aj pu'ij ɨ Judas ayoohuá'axɨj ɨ túmii a chóota' a'újna ɨ tyeyúuj tzajta', tɨ'quij jó'raa ajta je'en cóocue'mi'in.
6 Majta ɨ maj puaaríij tyí'ijtye' a'ɨ́ɨ mu jaaré'je'puj a'ɨ́jcɨ ɨ túmii, majta a'yan tyu'taxájtaca' tɨjɨn:

—Capu je'ej tyíɨ'rij tyaj ju'cáan a'íjcɨ ɨ túmii jo'tɨj jóosɨɨre' ɨ túmii, ji'nye a'íi pu a'íɨn pué'een ɨ tyaj jɨn tyu'nájchitaca' tɨ'ij xúure'ej jó'vetyij.
7 Matɨ'ɨj mij a'yan tyaaxá'puɨ'ɨntarej maj a'íj jɨn chuéj huánanan, ɨ maj a'yan jatamuá'muaj tɨjɨn chuéj tɨ japuan tyí'muɨjhuacaa a'íjna ɨ tɨ xá'rij tyí'ta'huacaa, mej mij a'áa huaja'vá'naamuan a'íɨjma ɨ maj séej chuéj japua já'ma'can. 8 A'íj mu jɨn a'yan jaatamua'aj tɨ'ɨj na'aj a'ájna ɨmuáj a'íjcɨ ɨ chuéj a'yan tɨjɨn chuéj maj japuan jo'riá'xɨrej ɨ xúure'ej. 9 A'yaa pu a'íjna jɨn tya'róo'astej je'ej tɨ tyu'taxájtaca' a'íjna ɨ Jeremías ɨ tɨ Dios jitze ma'can tyí'xajtaca'aj tɨ a'yan tɨjɨn: "A'íɨmaj ɨ maj Israel jitze ajtyáma'can, a'íɨ mu jaaré'je'puj a'íjcɨ ɨ túmii ɨ tɨ seityéj japuan tamuáamuata' ará'asej ɨ maj jɨn tyu'nájchitaca', 10 a'íj mu mij jɨn chuéj huánanɨej jo'tɨj tyajá'muɨjhuacaria'aj a'íjna ɨ xá'rij tɨ tyí'ta'huacaa."

*T*ɨ'ɨj Jesús a'áa jo'tyávaaca'aj a'íjcɨ jimi ɨ Piláato
(Mr. 15:2-5; Lc. 23:3-5; Jn. 18:33-38)
11 Jesús pu jó'vi'tɨchiihuaca' a'íjcɨ jimi ɨ tajtúhuan, a'íɨ pu'ij ɨ tajtúhuan a'yan tyaata'íhuo'ri' tɨjɨn:
—¿Nyi muáaj a'íɨn papué'een ɨ paj hua' rey ɨ maj Israel jitze ajtyáma'can?
A'yaa pu tyu'tanyúj a'íjna ɨ Jesús tɨjɨn: "Muáaj papu'ríj jaataxájtaca'."
12 Matɨ'ɨj móoj a'íɨmaj ɨ maj puaaríij tyí'ijtye' majta ɨ huáasij jitzán tyí'pua'ritya'ca'aj, capu ɨ Jesús tyi'tíj huataxájtaca'. 13 A'íj pu jɨn ɨ Piláato a'yan tyaata'íhuo'ri' tɨjɨn:
—¿Nyi pequee huá'namuaj ɨ maj jéehua a' jitze tyí'pua'ritye'?
14 Ajta ɨ Jesús capu tyi'tíj huataxájtaca', a'íj pu jɨn ɨ tajtúhuan je'ej tyo'tóomua'aj.

*Mat*ɨ'ɨj ɨ Jesús ooxíjtye mej mij tyu'tá'an maj jaajé'caj
(Mr. 15:6-20; Lc. 23:13-25; Jn. 18:38—19:16)
15 Matɨ'ɨj tyí'ye'estyahua'aj, a'yaa pu tyeeyí'tɨhua'aj a'íjna ɨ tajtúhuan tɨ séej huatátoonyij ɨ tɨ eetyánami', a'tíj maj a'yan ɨ tyeítyee tyaatáhuaviiraj. 16 Síɨj pu'ij eetyánami'huaca'aj tɨ a'yan ántyapuaj tɨjɨn Barrabás, néijmi'i mu jamua'tyajca'aj a'íjcɨ ɨ Barrabás, 17 matɨ'ɨj ɨ tyeítyee a'áa ja'tyúusɨɨria'ca'aj, Piláato pu a'yan tyihuo'ta'íhuo'ri' tɨjɨn:
—¿A'tanyíj mua'aj siaxɨe've' nyej nyij jaatátoonyij nyij a'íjcɨ ɨ Barrabás, ca' ɨ Jesús ɨ maj a'yan jatamuá'muaj tɨjɨn Cɨríistu'?
18 Ji'nye a'yaa pu tyáamua'reeri' tɨjɨn me'chueeria'ca'aj ɨ Jesús, a'íj mu jɨn jaatátuiiri' ɨ tajtúhuan.
19 Óoche' pu huatyequéecaj ɨ ɨpuárij japua a'íjna ɨ Piláato tɨ'ɨj íɨra'ra'an a'yan utyiyo'tanyú'chityi'ri' tɨjɨn: "Capáj je'ej jooriaj a'mújcɨj mu tyévij tɨ quee tyi'tíj jɨn á'ɨtzeere', ji'nye je'ej nu pua'aj tyú'maaraca' a'íjcɨ jɨme' ɨ tyévij."
20 Majta ɨ maj tyihuá'ijtye' ɨ puaaríij majta ɨ huáasij, a'íɨ mu ca'nyíjra'aj huo'ta' ɨ tyeítyee mej mij jaatáhuaviij ɨ tajtúhuan tɨ'ij a'íj huatátoonyij ɨ Barrabás, majta je'en a'yan tyaatáhuavii tɨ'ij tyu'tá'an mej mij jaajé'caj a'íjcɨ ɨ Jesús. 21 Ajta ɨ tajtúhuan a'yaa pu ajtáhua'aj tyihuo'ta'íhuo'ri' tɨjɨn:
—¿A'tanyíj siaxɨe've' a'íijma ɨ maj hua'puaj nyej nyij jaatátoonyij?
A'yaa mu a'íɨmaj tyityaatanyúj tɨjɨn:
—A'íjcɨ ɨ Barrabás.
22 Piláato pu a'yan tyihuo'ta'íhuo'ri' tɨjɨn:
—¿Arí mu Jesús ji'nye nyáa'uurej, mu maj a'yan jatamuá'muaj tɨjɨn Cɨríistu'? Néijmi'i mu a'yan tyityaatanyúj tɨjɨn:
—Pata'aj jó'tatan ɨ cúruuj jitze.
23 Ajta Piláato a'yaa pu tyihuo'té'exaaj tɨjɨn:
—¿Ji'nye een jɨme', tyi'tanyí je'ej pua'aj huáruuj?
Majta a'íɨmaj jéetze' mu ca'nyíin jɨn huatyejíihuajra a'yan tɨjɨn:
—Pata'aj jó'tatan ɨ cúruuj jitze.

24 Piláato pu jamua'reeriaca'aj tɨquee je'ej tyíɨ'riitaca'aj je'ej tɨ huárɨnyij hua'
jimi, sulu mu'ríj tɨn tyúucui'sime'ej cha'mana'aj, a'ɨ́j pu jɨn anóomuejtye jájtyij jɨme'
meeséeracaj ɨ tyeɨ́tyee, ajta a'yan tyihua'ixáatye'ej tɨjɨn:
—Canu nyáaj a'ɨ́ɨn pué'een ɨ tɨ jaje'catan a'mújcɨj mu tyáataj, sulu mua'aj xu a'ɨ́ɨn
pué'een.
25 Néijmi'i mu ɨ tyeɨ́tyee a'yan tyityaatanyúj tɨjɨn:
—Che' ityájma a'yan tyitáacɨ'tyij, ajta ɨ tayójmua' tyej tyij ityáj jaajé'caj.
26 Aj pu'ij Piláato jaatátoj a'ɨ́jcɨ ɨ Barrabás, ajta je'en jaata'íjtaca' maj je'riá'vaxɨ'ɨn
a'ɨ́jcɨ ɨ Jesús, aj pu'ij huo'tátuii mej mij yó'tatan.
27 Majta a'ɨ́ɨmaj ɨ xantáaru'ustyamua'mua' ɨ tajtúhuan a'ɨ́ɨ mu yo'jáj ɨ Jesús a'ájna
jo'tɨj ja'chej ɨ tajtúhuan, majta je'en néijmi'caa huatajé ɨ juxa'aj xantáaru', mej mij
tyúusɨɨre'en ɨ Jesús jimi. 28 Matɨ'ɨj mij tya'cáari'ri'ij néijmi'i ɨ tɨ tyí'chajca'aj, majta
síicu'rij ju'cáachejtye tɨ po'vij tɨ xú'muaa tɨ́mua', 29 majta cúruun jaatyátaavej tɨ
tzícare'ej jɨn cɨstijhuaj, a'ɨ́j mu ju'cárujtyi'ri' ɨ mu'úura' jitze, majta itzɨ́j ji'tyéchuiityej
muáca'ta'. Aj mu mij jimi tyítunutaxɨj, a'yaa mu tyá'xaahuari'raca'aj a'yan metye'jéevej
tɨjɨn:
—¿Che' jusén jɨn júurij a'mújna mu tɨ tyihuá'ijtye' a'ɨ́ɨjma ɨ maj Israel jitze ajtyáma'-
can?
30 Majta jaatyétzi'tzique'muaxɨj, majta je'en ja'vá'vaxɨj ɨ mu'úutze' a'ɨ́jcɨ jɨme' ɨ itzɨ́j.
31 Matɨ'ɨj jaatyaxáahuataj, aj mu mij ja'antyíchuij a'ɨ́jcɨ ɨ síicu'rij tɨ po'vij tɨ xú'muaa
tɨ́mua', majta ju'cáachejtye ɨ síicu'ria'ra', aj mu mij yo'jáj mej mij jó'tatan ɨ cúruuj jitze.

Matɨ'ɨj jó'tatee a'ɨ́jcɨ ɨ Jesús ɨ cúruuj jitze
(Mr. 15:21-32; Lc. 23:26-43; Jn. 19:17-27)

32 Matɨ'ɨj ajooju'caj, séej mu tyáataj antyinájchaca' tɨ a'yan ántyapuaj tɨjɨn Simón, a'áa
pu já'ma'can séej chuéj japua tɨ a'yan tyaja'rájtyapuaj tɨjɨn Cirene, a'ɨ́j mu mij huata'íj tɨ
a'ɨ́ɨn ja'antyichóoj ɨ cúruujra' ɨ Jesús.
33 Matɨ'ɨj a'áa ja'rá'aj jo'tɨj a'yan tyaja'rájtyapuaj huá'nyuucaa jɨme' tɨjɨn Gólgota.
Gólgota, a'yaa pu huatóomua'aj tɨjɨn Muɨ'chíj mu'taj, 34 aj mu mij tyi'tɨ́j jaatá' tɨ jaayé'en,
nahuáj tɨ antzíjvi tɨ á'naxcaj, ajta ɨ Jesús tɨ'ɨj jaatyáamua'aj capu ja'ránajchaca'.
35 Matɨ'ɨj yo'tatéexɨ'ɨj ɨ cúruuj jitze, a'ɨ́ɨ mu ɨ xantáaru'uj huáhuajcaca' maj huóo-
mue'tɨj tyetyéj jɨme' mej mij jáamua'reej a'tɨ́j tɨ cɨ'tyij séej ajta séej ɨ tyí'caanaria'ra' ɨ
Jesús. 36 Aj mu mij támij oorá'saca' mej mij jáacha'ɨɨn. 37 Majta táabla cɨléenye' óotatej
jo'tɨj jo'ojmu'uj ɨ Jesús, a'yaa pu tyé'yu'si'huaca'aj je'ej maj tyi'tɨ́j jitzán tyo'ojpuá'rij.
A'yaa pu tyé'yu'si'huaca'aj tɨjɨn: "A'íi pu a'ɨ́ɨn pué'een ɨ Jesús, ɨ tɨ hua' rey a'ɨ́ɨjma ɨ maj
Israel jitze ajtyáma'can."
38 Hua'puaj mu majta ɨ náhua'rij jamuán óotateehuaca', séej mu óotatej ɨ muáca'ta' ɨ
Jesús, majta ɨ séej ɨ útata' pujmua'. 39 Majta ɨ maj aja'tányinyica'aj, matɨ'ɨj jaaséej, a'ɨ́ɨ
mu eecámu'vajra'aj majta já'xaahuataca'aj, 40 a'yaa mu tyé'jeevaca'aj tɨjɨn:
—Muáaj paj jaatyú'uunaj ɨ tyeyúuj, pajta je'en huéeicaj xɨcáj jitze pajtáhua'aj ja'aj-
taahuaj. Tɨpua'aj a'ɨ́ɨn paj pué'eenye' ɨ yójra' ɨ Dios, a japua huatányuuchij, pajta je'en
acájra'nyij mu cúruuj jitze.
41 A'yaa mu cha'taj mana'aj tyá'xaahuari'raca'aj a'ɨ́ɨmaj ɨ maj tyihuá'ijtye' ɨ puaaríij
majta ɨ maj tyihuá'mua'tyej ɨ yu'xarij jitze ɨ maj jɨn tyí'ijta, majta hua' jamuán ɨ huáasij.
A'yaa mu tyí'xajtaca'aj tɨjɨn:
42 —A'múu pu hua' japua huatanyúj ɨ séecan, ajta quee jaayí'tɨn tɨ jusɨ́ɨj jujapuá
huatányuunyij. A'múu pu a'ɨ́ɨn pué'een ɨ tɨ rey jɨn tyi'tyéjvee a'ɨ́ɨjma jimi ɨ maj Israel
jitze ajtyáma'can; che' acájra'nyij mu cúruuj jitze, aj tu xaa jimi tyá'antzaahuatye'sij.
43 A'múu pu ɨ Dios jimi tyí'ca'nyej, che' ɨ Dios ijíij japuan huatányuunyij, tɨpua'aj jɨ'ré'can
jɨme' jaxɨe'va'aj. ¿Nyiquee a'múu a'yan tyu'taxájtaca' tɨ yójra' pué'eenye'ej ɨ Dios?
44 Majta ɨ náhua'rij ɨ maj jamuán óotateehuaca', a'ɨ́ɨ mu majta já'xaahuari'raca'aj.

*T*ɨ'ɨj Jesús huamuɨ́'
(Mr. 15:33-41; Lc. 23:44-49; Jn. 19:28-30)
45 Tɨ'ɨj na'aj a'tzáaj tacuaríixpuaj, 'asta na'aj quee yáacɨj jé'ta' ucamá'caj ɨ xɨcáj,
néijmi'que' pu ɨ cháanacaj japua huatyátɨca'riaca'. 46 Tɨ'ɨj a'yan tyí'rɨjcaj, Jesús pu
ca'nyíin jɨn huajíjhuaca' ɨ junyúucaa jɨme' a'yaa pu tɨjɨn:
—Elí, Elí, ¿lama sabactani? —A'íjna ɨ nyúucarij, a'yaa pu huatóomua'aj tɨjɨn: Mu paj
nyaj Dios, mu paj nyaj Dios, ¿ji'nye een jɨme' pej pij yanúurɨej?
47 Séecan ɨ maj a'áa jo'tyú'uuca'aj máanamuajri', a'yaa mu mij tyu'taxájtaca' tɨjɨn:
—A'ɨ́j pu huatajé a'ɨ́jcɨ ɨ Elías ɨ tɨ Dios jitze ma'can tyí'xajtaca'aj.
48 Aj pu'ij sɨ́ɨj jo'téechajraa tyi'tɨ́j pu ujo'vá'tɨj tɨ uhuájta'tyij, ajta je'en jaatyáaru'nyej
nahuáj jɨme' ta'antzíjvi, aj pu'ij cɨyéj jitze ja'antyijɨ́'que'ej tɨ'ɨj ij já'ajchuii ta'aj ij Jesús
huaye'en a'ɨ́jcɨ jitze. 49 Majta ɨ séecan a'yaa mu tyu'taxájtaca' tɨjɨn:
—Che' a'yan eenye', tyata'aj jaaséj tɨpua'aj yatanyéj a'ɨ́jna ɨ Elías tɨ'ij ja'cátoonyij.
50 Aj pu'ij ɨ Jesús, ajtáhua'aj ca'nyíin jɨn huajíjhuaca', tɨ'quij huamuɨ́'. 51 Tɨ'ɨj a'yan
tyí'rɨjcaj, a'ɨ́ɨ pu ɨ cɨ́ɨxurij tɨ itzijhuaj a'úu tɨ je'cáahuɨɨ ɨ tyeyúuj tzajta' acásujtza'an.
Ajta huatóoca'tzɨj ɨ chuéj, ajta jé'ta' ootátarixɨj ɨ tyetyéj, 52 ajta antyícuunyi'huaxɨj
jo'maj ja'va'námi'huajma'caa ɨ maj meríj huácuij, a'ɨ́ɨ mu mue'tɨ́j huatájuuriaca' ɨ maj
tyámua' tyí'tyetyeɨɨtyeristaca'aj. 53 Aj mu mij eetacɨ́j jo'maj ja'va'námi'huajma'caa, tɨ'ɨj
huatájuuriaca' a'ɨ́jna ɨ Jesús, a'ɨ́ɨ mu utyájrupij u chájta', jo'mej mij jéehua ɨ tyeɨ́tyee
huojo'sej.
54 Ajta a'ɨ́jna ɨ hua' capítan ɨ xantáaru'uj, majta ɨ maj jacha'ɨɨca'aj ɨ Jesús, a'ɨ́ɨ mu
tyu'séj tɨ'ɨj huatóoca'tzɨj ɨ chuéj, majta néijmi'i je'ej tɨ tyi'tɨ́j rɨjcaa, aj mu mij jéehua
tyu'tátzɨɨn, majta a'yan tyu'taxájtaca' tɨjɨn:
—Je'can jɨme' pu a'ɨ́ɨn pué'eenye'ej ɨ yójra' ɨ Dios.
55 Séecan mu majta ɨ úucaa a' ɨmuáj jo'tyu'úuj metyí'sejraca'aj, a'ɨ́ɨ mu jamuán
huacɨ́'ca'aj ɨ Jesús tɨ'ɨj na'aj tyaja'rájraa a'ájna a Galileea, a'ɨ́ɨ mu majta jahuɨɨria'ca'aj.
56 A'íi mu a'ɨ́ɨn pué'een, a'ɨ́jna ɨ Maríia, Magdala tɨ já'ma'can, ajta ɨ sɨ́ɨj ɨ Maríia hua'
náanaj a'ɨ́jcɨ ɨ Jacobo ajta a'ɨ́jcɨ ɨ José, ajta je'en a'ɨ́jna ɨ hua' náanaj a'ɨ́ɨjma yojmua' ɨ
Zebedeo.

*Meetyá'avaataca' a'*ɨ́jcɨ ɨ Jesús
(Mr. 15:42-47; Lc. 23:50-56; Jn. 19:38-42)
57 Tɨ'ɨj arí huachúmua', sɨ́ɨj pu tyáatɨ' tɨ
chíjtyaanyi' aje'ré'nyej tɨ a'yan ántyapuaj tɨjɨn José, a'áa pu já'ma'can chájta' tɨ a'yan
tyaja'rájtyapuaj tɨjɨn Arimatea, a'ɨ́ɨ pu ajta tyá'tzaahuatya'ca'aj ɨ Jesús jimi. 58 A'ɨ́ɨ pu'ij
aje'ré'nyej a'ɨ́jcɨ jimi ɨ Piláato, tɨ'quij jaatáhuaviiri' ɨ tyévira' ɨ Jesús. Piláato pu'ij
tyu'ta'íjtaca' maj jaatátuiire'en, 59 aj pu'ij ɨ José ja'ajtajá ɨ tyévira', ajta jere'ijcataca'
máantaj jɨme' tɨ jájcuaj, 60 a'úu pu yo'tyájtoo ɨ tyévira' ɨ Jesús jo'tɨj oochán yo'ta'íjtaca'
maj ju'tyíicha'ajra'nyij ɨ tyanúxaj tzajta'. Tɨ'ɨj ij je'tyáanaj ɨ tyetyéj jɨme' tɨ sicɨ́ɨrara',
aj pu'ij jó'raa. 61 Ajta a'ɨ́jna ɨ Maríia, Magdala tɨ já'ma'can, ajta ɨ sɨ́ɨj ɨ Maríia, a'áa mu
ja'ajtya'aj muá'raa a'ájna véjri' a tɨ jo'tyárutyi'ij jo'maj yo'tyájtoo.

*A'*ɨ́ɨmaj ɨ maj tyí'cha'ɨɨca'aj jo'tɨj Jesús ja'vá'nami'huaca'aj
62 Yaa ariá'pua'aj, matɨ'ɨj meríj tyámua' huóoruuj mej mij huóoso'pe'en, a'ɨ́ɨmaj ɨ maj
tyihuá'ijtye' ɨ puaaríij, majta ɨ fariseos, a'ɨ́ɨ mu néijmi'i aje'ré'nyej a'ɨ́jcɨ jimi ɨ Piláato,
63 a'yaa mu tyaaté'exaa tɨjɨn:
—Tavástara', a'yaa tu tyo'támua'reeri' tɨ a'yan tyu'taxájtaca' a'ɨ́jna ɨ tɨ tyí'hue'-
tacare'ej, tɨ'ɨj ooj júuricaj, a'yaa pu tyu'taxájtaca' tɨ huéeicaj xɨcáj jitze huatájuuritaj.
64 A'ɨ́j pu jɨn, pata'aj tyu'ta'íjtaj mej mij tyú'cha'ɨɨn jo'tɨj ja'vá'nami' 'asta na'aj quee
mu tyojó'me'en huéeicaj xɨcáj. Na'ríij quee ɨ'ríj maj aje'ré'nyej mej mij jaanáhua'an
ɨ tyévira' a'ɨ́ɨmaj ɨ maj jamuán huacɨ́'ca'aj, aj mu mij a'yan tyihuo'té'exaatye'sij ɨ

tyeítyee tɨjɨn pu'ríj huatájuuriaca'. Ajta jéetze' pu je'ej pua'aj tye'mej quee tɨ'ɨj anaquéej tyu'hué'taca'.
65 Aj pu'ij Piláato a'yan tyihuo'té'exaaj tɨjɨn:
—A'yaa pu tye'mej, metyi'cha'íɨj mu muá'ju'un. Séricuj mua'aj siata'aj tyámua' uyó'uurej, je'ej siaj tyeeyí'tɨn, tɨ'ij quee a'tíj jamuarɨe'ej ɨ tyévira'.
66 Matɨ'ɨj mij jo'cíj, majta tyámua' jáaruuj tɨ'ij quee a'tíj ja'antácuunaj, majta a'áa huojo'tyáhuii ɨ xantáaru'uj mej mij tyú'cha'ɨɨn.

28

*T*ɨ'ɨj ɨ Jesús huatájuuriaca'
(Mr. 16:1-8; Lc. 24:1-12; Jn. 20:1-10)
1 Tɨ'ɨj tya'náara'aj a'ájna xɨcáara' ɨ maj jitzán juso'pii, tapuá'risima'caj pu tɨ'ɨj a'íjna ɨ Maríia, Magdala tɨ já'ma'can, ajta ɨ síɨj ɨ Maríia, a'úu mu ujó'ju' mej mij yo'tyéesej jo'maj yo'tyá'avaataca'. 2 Aj pu'ij jiye'tzín ca'nyíin jɨn huatóoca'tzɨj ɨ chuéj, ji'nye síɨj tɨ tajapuá tyí'huɨɨre' pu aje'cáanyej ɨ jútye', a'áa pu jo'ré'nyej jo'maj yo'tyá'avaataca' ɨ Jesús tɨ'quij ja'anta'íj ɨ tyetyéj ɨ tɨ jɨn eetyánami'huaca'aj jo'tɨj jóocun, ajta a'áan japuan jo'ojyíxɨj. 3 A'íjna ɨ tɨ tajapuá tyí'huɨɨre' naa pu tyi'tyatáatɨyi'caa tɨ'ɨj maj tyóona'axcava'ra'an, ajta naa cuéeinavi' tyi'tyéchajca'aj tɨ'ɨj ɨ séerij. 4 Matɨ'ɨj jaaséj a'íɨmaj ɨ xantáaru'uj ɨ maj tyí'cha'ɨɨca'aj, huápuɨ'ɨj mu tyu'tátzɨɨn majta juviváaca'aj a'íj mu jɨn eetavátzɨj, yaa pu cuxáa muáacuij. 5 Ajta ɨ tɨ tajapuá tyí'huɨɨre', a'yaa pu tyihuo'té'exaaj a'íɨjma ɨ úucaa tɨjɨn:
—Caxu tyí'tzɨɨnye'ej. Nyáaj nu jamua'reej siaj a'íj tyáhuoonyij ɨ Jesús, ɨ maj jó'tatee. 6 Capu yajá'hua', ji'nye pu'ríj huatájuuriaca', a'yájna tɨ'ɨj tyaataxájtaca'. Musio'vá'ju' siata'aj jaaséj jo'maj yo'tyéetyej. 7 Séricuj jiye'tzín jɨme' siata'aj huo'té'exaatye'en a'íɨjma ɨ maj jamuán huací'ca'aj a'yan tɨjɨn: "Pu'ríj huatájuuriaca', a'áa pu jooméj a'ájna a Galileea tɨ'ij ajtáhua'aj a'áa huaja'ajsɨɨre'en." A'íi pu nye jitze juxɨé'va'ca'aj ɨ nyaj nyeríj jamuaaté'exaa.
8 Majta a'íɨmaj ɨ úucaa ca'nácan mu jo'cíj, móoche' mu tyí'tzɨɨnya'ca'aj, majta jéehua jutyamua'va'ca'aj, a'íɨ mu mij jo'huáachajraa mej mij huojo'té'exaatye'en a'íɨjma ɨ maj Jesús jamuán huacíj. 9 Aj pu'ij jiye'tzín ɨ Jesús huatóosejrataca' a'íɨjma jimi ɨ úucaa ajta je'en huo'tatyójtyej. Aj mu mij ɨ úucaa ajtyáxɨɨriaca' majta ja'vé'vi'raxɨj ɨ ɨcájra'an jitze, majta jaatyánajchaca', 10 aj pu'ij Jesús a'yan tyihuo'té'exaaj tɨjɨn:
—Caxu tyí'tzɨɨnye'ej. Séricuj siata'aj huojo'té'exaatye'en ɨ nye'ihuáamua' maj jó'cɨɨnyej a'ájna a Galileea, a'áa mu nyeje'seejran.

Je'ej maj tyu'taxájtaca' ɨ xantáaru'uj
11 Móoche' mu huaju'caj a'íɨmaj ɨ úucaa, matɨ'ɨj séecan ɨ xantáaru'uj ɨ maj tyí'cha'ɨɨca'aj a'áa ja'rá'aj a chájta', aj mu mij néijmi'i huo'té'exaa a'íɨjma ɨ maj puaaríij tyí'ijtye' je'ej tɨ tyi'tíj huaríj. 12 Majta ɨ maj tyí'ijta ɨ tyeyúuj tzajta', a'íɨ mu tyúusɨɨj hua' jamuán ɨ huáasij, mej mij jaaxá'puɨ'ɨntare'en je'ej maj ye'ej huárɨnyij. Aj mu mij jéehua túmii huo'ta' a'íɨjma ɨ xantáaru'uj, 13 a'yan metyihua'ixáatye'ej tɨjɨn:
—A'yaa xu mua'aj tyu'taxáj tɨjɨn tíca' ɨmuáj siatɨ'ɨj tyacu'tzísima'caj, a'íɨmaj ɨ maj Jesús jamuán huací'ca'aj a'íɨ mu aje'ré'nyej matɨ'ɨj mij jaanáhuaj ɨ tyévira'. 14 Ajta tɨpua'aj jáamua'reej ɨ tajtúhuan je'ej tɨ tyi'tíj huaríj, ityáj tu a'yan tyaaté'exaatye'ej tɨ'ij quee tyi'tíj je'ej jamuáa'uurej mua'ajmaj.
15 Majta a'íɨmaj ɨ xantáaru'uj matɨ'ɨj ja'ancuria'aj ɨ túmii aj mu mij a'yan huaríj je'ej maj tyihuo'ta'íj. Tɨ'ɨj na'aj yatɨj je'ré'nyej, a'yaa mu tyí'xaj néijmi'que' a'íɨmaj ɨ maj Israel jitze ajtyáma'can tɨ a'yan tyi'ja'yájna.

Jesús pu tyihuo'ta'íj ɨ maj jamuán huacíj
(Mr. 16:14-18; Lc. 24:36-49; Jn. 20:19-23)

16 Majta ɨ maj tamuáamuata' japuan sɨ́ɨj ará'axcaa, a'áa mu jó'ju' a'ájna a Galileea, a'áa
mu ja'rá'aj jɨríj jitze tɨ'ɨj anaquéej tyihuo'té'exaaj a'ɨ́jna ɨ Jesús. 17 Ajta matɨ'ɨj jaaséej
a'ɨ́jcɨ ɨ Jesús, aj mu mij tyámua' tyaatá', majta séecan camu tyá'tzaahuatya'ca'aj tɨ a'ɨ́ɨn
pué'eenye'ej. 18 Aj pu'ij Jesús ajtyáxɨɨriaca' hua' jimi tɨ'quij a'yan tyihuo'té'exaaj tɨjɨn:
—Dios pu arí néijmi'i tyinaatá' nyej nyij néijmi'i jɨn antyínyamua'reeriaj u tajapuá
nyajta íiyan cháanacaj japua. 19 Siata'aj sij jo'cɨ́xɨ'ɨn néijmi'que' ɨ cháanacaj japua siaj
sij huó'ixaatye'en ɨ tyeɨ́tyee mej mij na'rá'astijre'en, siajta huó'ɨɨraj nyúucaritze' ɨ tɨ
nyavástara', siajta nyúucaritze' ɨ yójra', siajta nyúucaritze' ɨ júuricama'ra' ɨ Dios, 20 siajta
huo'mua'tyej mej mij néijmi'i ja'rá'astej je'ej nyaj nyeríj tyajamuaamuá'tyej. Nyajta
nyáaj a'yaa nu ja'mua jamuán séeria'aj na'mej tɨ'ɨj na'aj yutɨj jo'que'tɨj ja'mej 'asta na'aj
quee néijmi'i tye'entyipuá'rej íiyan cháanacaj japua.

Je'ej tɨ tyo'yú'xaca' a'ɨ́jna ɨ San Marcos

Juan pu tyihuá'ixaatye' a'ájna jo'tɨj quee já'tyi'tɨj
(Mt. 3:1-12; Lc. 3:1-9, 15-17; Jn. 1:19-28)

1 A'yaa pu éenye'que' huatyóochej ɨ nyúucarij tɨ jaxaj a'ɨ́jcɨ ɨ Jesús ɨ Cɨríistu', yójra' tɨ pué'een ɨ Dios.
2 A'yaa pu tyo'yú'xaca' a'ɨ́jna ɨ Isaías ɨ tɨ arí á'tyeej tɨ tyí'xajtaca'aj ɨ Dios jitze ma'can tɨjɨn:
A'tɨ́j nu huata'ítyij anaquéecan ta'aj a jɨme' tyu'taxáj,
tɨ'ij tyámua' tyimuáa'uurijtze'.
3 A'áa pu ja'vá'namuajre' ɨ nyúucarij jo'tɨj quee já'tyi'tɨj, a'yan tɨjɨn:
"Tyámua' xu jáa'uurej ɨ juyáara' ɨ tavástara',
xaatajé'yitzi'tye' ɨ juyáara'."
4 A'áa pu jo'tóosejrataca' ɨ Juan ɨ tɨ huá'ɨɨraca'aj a'ájna jo'tɨj quee já'tyi'tɨj, a'yaa pu néijmi'caa tyú'ixaaj maj tyá'antzaahuatye'en ɨ Dios jimi majta je'en huáɨ'huaj, tɨ'ij ɨ Dios tyihuo'tú'uunyi' ɨ maj quee xá'puɨ' huarɨ́j a'ɨ́jcɨ jimi.
5 Néijmi'i ɨ tyeɨ́tyee a'áa maj tyaja'ránamuaj a judea majta a Jerusalén a'ɨ́ɨ mu aje'ré'nyinyiica'aj mej mij jáanamuaj. Matɨ'ɨj mij jaataxájtaca' ɨ maj quee xá'puɨ' huarɨ́j ɨ Dios jimi, aj pu'ij ɨ Juan huo'ɨɨri' a'ájna ɨ játya'naj jitze tɨ a'yan tya'rájtyapuaj tɨjɨn Jordán.
6 Ajta a'ɨ́jna ɨ tɨ tyí'chajca'aj ɨ Juan a'ɨ́j pu jɨn tyí'taavijhuaca'aj ɨ caméeyuj ju'xa' jɨme', ajta navíj jɨn ahuóojɨ'ca'ca'aj, ajta vítzi'cɨɨ cɨ'macaria'aj, ajta sarátyee cua'caria'aj ɨtzitáj maj huáxoo. 7 A'yaa pu tyihuá'ixaatya'ca'aj tɨjɨn:
—Sɨ́ɨj pu ooj yaja'vé'mej tɨ jéetze' va'cán jɨn tyi'tyéjvee nyequee nyáaj, capu nyéetzij a'yan tyí'nyacɨ'puaj nyej nyij ja'ajta'ɨ́'pu'xɨ'ɨn ɨ ca'quéera'an. 8 Nyáaj nu nyeríj jamuáa'ɨɨri' ɨ jájtyij jɨme', ajta a'ɨ́jna a'ɨ́j pu jɨn já'mua'ɨɨran ɨ júuricama'ra' ɨ Dios.

*Jesús pu huá*ɨ'huaca'
(Mt. 3:13-17; Lc. 3:21-22)

9 A'yaa pu a'ájna tyu'rɨ́j, Jesús pu a'áa ja'rájraa a Nazaret, chájta' a'áa tɨ ja'ajtyáma'can a Galileea, aj pu'ij ɨ Juan jáa'ɨɨri' ɨ játya'naj jitze tɨ a'yan ántyapuaj tɨjɨn Jordán. 10 Tɨ'ɨj na'aj ɨ Jesús tye'táraa ɨ jáata', aj pu'ij jaaséj tɨ antacúj ɨ tajapuá tɨ'ɨj ij a'ɨ́j huaséj ɨ júuricama'ra' ɨ Dios tɨ aje'cáma'ca'aj, a'yaa pu huasé'rihua'aj tɨ'ɨj cúcui'. 11 Ajta je'en nyúucarij huánamuajri' tɨ uje'cánamuajrej u tajapuá, tɨ a'yan tyí'xajtaca'aj tɨjɨn:
—Muáaj paj a'ɨ́ɨn pué'een ɨ nyiyóoj ɨ nyaj jéehua jaxɨe've', ɨ nyaj nyajta ja'antyíhuoj.

*T*ɨ'ɨj ɨ Jesús a'áa jo'tyávaaca'aj jo'tɨj quee já'tyi'tɨj
(Mt. 4:1-11; Lc. 4:1-13)

12 Tɨ'ɨj a'yan tyu'rɨ́j, aj pu'ij ɨ júuricama'ra' ɨ Dios yo'ví'tɨj ɨ Jesús a'ájna jo'tɨj quee já'tyi'tɨj. 13 A'áa pu'ij huá'puatyej xɨcáj já'tyeej, jo'maj tyi'tyán jo'cɨ́'ca'aj simuáruunyij, ajta ɨ tyiyáaru' tyí'tyasa'ca'aj tɨ'ij ɨ Jesús ootyá'ɨtzeere'en ɨ Dios jimi, capu a'yan tyá'raa a'ɨ́ɨ mu jaatyáhuɨɨ ɨ maj tyí'huɨɨre' ɨ tajapuá Dios jimi.

*Jesús pu huatyóochej t*ɨ tyu'muárɨe'en a'ájna a Galileea
(Mt. 4:12-17; Lc. 4:14-15)

14 Tɨ'ɨj eetyanámi'huacaj ɨ Juan, aj pu'ij ɨ Jesús ajo'ré'nyej a Galileea a'áa pu huojó'ixaa ɨ Dios nyuucaaj. 15 A'yan tɨjɨn:
—Pu'ríj tya'rá'aj a'ájna ɨ xɨcáara' jitze ɨ tɨ a'yan tyí'iteeria'ca'aj tɨ'ij ɨ Dios tyu'ta'íjtaj ɨ cháanacaj japua. Siata'aj tyá'antzaahuatye'en ɨ Dios jimi siajta jitzán tyú'ca'nyej ɨ nyúucaria'ra'.

Jesús pu muáacuacaa huatajé ɨ maj cueˈtzɨˈpuacaa
(Mt. 4:18-22; Lc. 5:1-11)

16 Tɨˈɨj Jesús aˈáa jaˈajtyamaˈcaj aˈájna véjriˈ joˈtɨj jaˈváˈasej ɨ jájtyij tɨ aˈyan tyaˈrájtyapuaj tɨjɨn Galileea, aj puˈij aˈɨ́j huaséj ɨ Simón ajta ɨ Andrés ihuáariaˈraˈ tɨ pueˈeen. Aˈɨ́ɨ mu aˈɨ́ɨn pueˈeenyeˈej ɨ maj cueˈtzɨˈpuacariaˈaj, aˈáa mu mij joˈhuaˈnaaj ɨ tápiˈnarij. 17 Jesús pu aˈyan tyihuoˈtajé tɨjɨn:

—Musioˈtéˈyiˈij nyaj jamuán, nyáaj nu jáˈmuamuaˈtyej siataˈaj huoˈtájeevej ɨ tyeɨ́tyee nye jimi.

18 Aˈáa mu mij tyojopíij ɨ tápiˈnarij matɨˈɨj mij jamuán joˈcɨ́j ɨ Jesús.

19 Tɨˈɨj téˈej áyee joˈréˈnyej, Jesús pu aˈɨ́j huaséj ɨ Santiago ajta ɨ Juan ihuáariaˈraˈ tɨ pueˈeen, aˈɨ́ɨ pu huaˈyojmuaˈ ɨ Zebedeo, aˈáa mu jaˈrátyaˈcaˈaj ɨ báarcuj jitze tyámuaˈ metyiˈuuriáaj ɨ tápiˈnarij. 20 Aj puˈij ɨ Jesús huoˈtajé, aˈáa mu mij yoorɨéej ɨ jutáataj Zebedeo ɨ séecan jamuán ɨ maj jahuɨɨriaˈcaˈaj, matɨˈɨj mij Jesús jamuán joˈcɨ́j.

*Aˈɨ́*jna ɨ tyévij tyiyáaruˈ tɨ tzajtaˈ úˈsejriaˈcaˈaj
(Lc. 4:31-37)

21 Aj mu mij aˈáa jaˈráˈaj ɨ chájtaˈ tɨ aˈyan tyaˈrájtyapuaj tɨjɨn Capernaúm, aˈájna ɨ xɨcáaraˈ jitze matɨˈɨj jusoˈpii, aj puˈij ɨ Jesús utyájrupij ɨ tyeyúuj tzajtaˈ, tɨˈquij huatyóochej tɨ tyihuóˈmuaˈtyej. 22 Majta ɨ tyeɨ́tyee jeˈej mu tyityoˈtóomuajtyacaˈ jeˈej tɨ tyihuáˈmuaˈtyajcaˈaj, jiˈnye aˈyaa pu tyiˈtyáxajtasimaˈaj tɨˈɨj ɨ tɨ vaˈcán jɨn tyiˈtyéjvee, capu aˈyan matɨˈɨj ɨ maj tyihuáˈmuaˈtyajcaˈaj aˈɨ́jcɨ jitze ɨ yuˈxarij ɨ maj jɨn tyíˈijta. 23 Aˈúu pu sɨɨj tyáatɨˈ joˈtyávaacaˈaj ɨ tyeyúuj tzajtaˈ ɨ tyiyáaruˈ tɨ tzajtaˈ séjriaˈcaˈaj, aˈɨ́ɨ puˈij aˈyan tyuˈtanyúj 24 tɨjɨn:

—¿Jiˈnye tyiˈtɨ́j paˈuurej tajimí Jesús Nazaret paj jáˈmaˈcan? ¿Nyi aˈɨ́j jɨn mu poˈvéˈmej paj taˈantyipuáˈrityeˈen? Nyámuamuaˈtye aˈtɨ́j paj pueˈeen, nyajta jamuaˈreej paj aˈɨ́ɨn pueˈeen ɨ paj néijmiˈi jɨn tyámuaˈ een ɨ Dios jimi.

25 Aj puˈij Jesús jajtyáˈxɨj ɨ tyiyáaruˈ, aˈyan tyeˈixáatyeˈej tɨjɨn:

—Capáj aveˈnyuucaˈan iirájraˈ mu tyévij tzajtaˈ.

26 Tɨˈquij ɨ tyiyáaruˈ jaatacáˈtzɨj ɨ tyévij caˈnyíin jɨmeˈ, aj puˈij caˈnyíin huajíjhuacaˈ ɨ tyiyáaruˈ tɨ tzajtaˈ úˈsejriaˈcaˈaj ɨ tyévij tɨˈquij iirájraa. 27 Néijmiˈi mu tyuˈtátzɨɨn, majta aˈyan tyúuˈihuoˈracaˈaj séej jamuán ajta séej aˈyan tɨjɨn:

—¿Aˈtanyíj pueˈeen aˈmújna? Tɨˈij jájcuan jɨn tyíˈmuaˈtaj, ajta jeˈen naa tyuˈxáxaˈaj tɨˈɨj ɨ tɨ vaˈcán jɨn tyiˈtyéjvee. Aˈɨ́ɨ mu majta jaˈtzaahuatyeˈ ɨ tyiyáaruˈ jeˈej tɨ yeˈej tyihuoˈtájeevij.

28 Ajta jeˈen jiyeˈtzín néijmiˈqueˈ huámuaˈreeriˈhuacaˈ tɨˈɨj naˈaj aˈájna a Galileea jeˈej tɨ tyiˈtɨ́j huáruuj ɨ Jesús.

Jesús pu tyáahuaj ɨ muˈnyáaraˈ aˈɨ́jcɨ ɨ Simón
(Mt. 8:14-15; Lc. 4:38-39)

29 Matɨˈɨj iiráacɨj ɨ tyeyúuj tzajtaˈ, Jesús pu huaˈ jamuán joˈmej aˈɨ́ɨjma ɨ Santiago ajta ɨ Juan joˈmaj jaˈchej ɨ Simón ajta ɨ Andrés. 30 Aˈɨ́ɨ pu aˈáa jóocaˈtyii ɨ muˈnyáaraˈ ɨ Simón, tyíˈcuiˈcaˈaj aˈɨ́jna puɨ́staca'aj. Aj mu mij jaatéˈexaa ɨ Jesús, 31 aˈɨ́ɨ puˈij ajtyáxɨɨriacaˈ jimi, tɨˈɨj ij jajvíˈ ɨ muácaˈraˈan jitze ajta jeˈen jaˈajriáj, aj puˈij jiyeˈtzín huatyápuaˈriacaˈ ɨ tɨ puɨ́staca'aj ajta jeˈen huatyóochej tɨˈij tyihuóˈcueˈtyej.

Jesús pu jéehua tyihuóˈhuaa ɨ maj tyíˈcucuiˈcaˈaj
(Mt. 8:16-17; Lc. 4:40-41)

32 Tɨˈɨj huaréˈchuixarij aj mu mij néijmiˈcaa ajóoviˈtɨjxɨ ɨ Jesús jimi aˈɨ́ɨjma ɨ maj tyíˈcucuiˈ majta ɨ tyiyáaruˈ maj huaˈ tzajtaˈ úˈsejriaˈcaˈaj, 33 Néijmiˈi mu matɨˈɨj manaˈaj aˈáa maj joˈcháatɨmee aˈáa jaˈtyúusɨɨ a puaˈquéj joˈtɨj jeˈtyényinyiˈij, 34 Jesús pu néijmiˈcaa tyúˈhuaaj ɨ tyeɨ́tyee ɨ maj tyíˈcucuiˈcaˈaj, ajta jéehua hueˈráˈityacaˈ ɨ tyiyáaruˈuj ɨ maj huaˈ tzajtaˈ úˈsejriaˈcaˈaj, capu ajta huaˈtáˈcariaˈaj maj huatányuunyij ɨ tyiyáaruˈuj, jiˈnye aˈɨ́ɨ mu jamuaˈajcaa aˈtɨ́j tɨ pueˈeenyeˈej.

Jesús pu huó'ixaaj ɨ Dios nyuucaaj a'ájna jo'maj jóosɨ'rii
(Lc. 4:42-44)
35 Iiya' pu'uj, tɨ'ɨj óoche' huatɨ́ca'caj, Jesús pu ájchej tɨ'quij eerájraa a'ájna a chájta'
ta'aj ij jusɨ́ɨj huatyényuunyij a'ájna jo'tɨj quee já'tyi'tɨj. 36 Ajta a'ɨ́jna ɨ Simón majta
ɨ maj jamuán huajú'ca'aj, a'ɨ́ɨ mu uyó'huoosij ɨ Jesús, 37 ajta matɨ'ɨj jáatyoj a'yaa mu
tyaaté'exaa tɨjɨn:
—Néijmi'i mu muahuoo.
38 Ajta a'ɨ́jna a'yaa pu tyihuo'té'exaaj tɨjɨn:
—Che'réj tyiche' áyee jo'ré'nyej a'áa tɨ véjri' huaca'aj, a'áa nu nyajta huojo'té'ex-
aatye'ej ɨ nyúucarij, ji'nye a'ɨ́j nu jɨn mujo'vé'mej.
39 Jesús pu'ij néijmi'que' huáraa a'ájna a Galileea, hua'ixáatya'aj ɨ nyúucarij jo'maj
jóosɨ'rii tɨ'ɨj na'aj a'áa tɨ huaca'aj, ajta tyihua'huáatya'aj ɨ tyiyáaru'uj tɨ hua' tzajta'
séjria'ca'aj.

*Jesús pu séej tyú'huaaj t*ɨ cá'atzaj
(Mt. 8:1-4; Lc. 5:12-16)
40 Sɨ́ɨj pu ɨ tyáatɨ' tɨ tyí'cui' tɨ cá'atzaj a' uré'nyej ɨ Jesús jimi, tyitunútaj pu'ij tɨ'ɨj a'yan
tyaaté'exaa tɨjɨn:
—Tɨpua'aj a'yan petya'ajxɨe'vi'ra'aj, tyináahuaatye' ɨ nyaj tyí'cui'.
41 Jesús pu ja'ancu'vaxɨj, tɨ'quij jumuáca' jɨn ja'ajtamuárɨej ajta a'yan tyaaté'exaa tɨjɨn:
—A'yaa nu tya'ajxɨé'vi'ra'. Pata'aj huarúj.
42 Aj pu'ij huatyápua'riaca' ɨ tɨ jɨn tyí'cui'ca'aj, tɨ'quij naa éenye'ej ta'raj. 43 Ajta je'en
ɨ Jesús jaata'ítyaca' a'yan jéehua tye'íicatye'ej tɨjɨn:
44 —Cásɨ', capáj a'tɨ́j ixaatye'ej, sulu áricuj pata'aj huatá'sejrataj a'ɨ́jcɨ jimi ɨ puaaríj, pa-
jta tyu'támu'vejritaj, a'yájna tɨ'ɨj tyu'ta'íjtaca' ɨ Moisés, mata'aj mij a'ɨ́ɨmaj jáamua'reej
ɨ puaaríij tɨjɨn papu'ríj huarúj.
45 Ajta a'ɨ́jna ɨ tyévij tɨ'ɨj jó'raa je'en pu huatyóochej tɨ yo'xáatajra'nyij je'ej tɨ tyi'tɨ́j
jimi huarɨ́j. A'ɨ́j pu jɨn quee che' ɨ'riitaca'aj tɨ ɨ Jesús utyájrutyej ɨ tɨ huachájta'tajmee,
sulu a'áa pu jó'yi'caaj jo'tɨj quee ja' a'tɨ́j, majta ɨ tyeɨ́tyee a'náj tɨna'aj mu a'áa
je'ré'nyinyiica'aj jo'tɨj je'ej jé'eenye'ej ɨ Jesús mej mij jaaséj.

2

Jesús pu séej tyú'huaaj ɨ tɨ quee tyéchavaaj
(Mt. 9:1-8; Lc. 5:17-26)
1 Tyoomá'caj a'chu pua'an xɨcáj, Jesús pu ajtáhua'aj a'áa jo'tyájrupij a Capernaúm.
Matɨ'ɨj jáamua'reeri' tɨ a'áa je'rácatyii ɨ chi'táj, 2 jéehua mu ɨ tyeɨ́tyee tyúusɨɨj, camu
che' á'vejrica'aj a'ájna a tɨ je'tyényinyi'ij, ajta ɨ Jesús huá'ixaatya'ca'aj ɨ nyúucaria'ra' ɨ
Dios.
3 Aj mu mij mamuáacuaj ɨ tyeɨ́tyee séej ajo'ré'nyijtye ɨ tɨ tyí'cui' tɨ quee tyéchavaaj.
4 Ajta jéehua mu ɨ tyeɨ́tyee eetyóosɨɨria'ca'aj a tɨ je'tyényinyi'ij a'ɨ́j pu jɨn quee ɨ'riitaca'aj
maj ajtyáxɨɨrej jo'tɨj ɨ Jesús jo'tyávaaca'aj, aj mu mij antyicɨ́j ɨ chi'ij japua, matɨ'ɨj mij
ja'náacuj aj mu mij ju'cájtoo ɨ tɨ tyí'cui'. 5 Tɨ'ɨj ɨ Jesús huo'séj maj tyá'tzaahuatya'ca'aj,
a'yaa pu tyaaté'exaa ɨ tɨ tyí'cui' tɨjɨn:
—Nyiyóoj, pu'ríj ɨ Dios tyimuaatú'uunyi'ri' ɨ paj jɨn quee xá'puɨ' huarɨ́j.
6 Séecan mu a'áa ja'ajtyá'ca'aj ɨ maj tyihuá'mua'tyej ɨ yu'xarij jitze ɨ maj jɨn tyí'ijta,
a'ɨ́ɨ mu mij a'yan tyi'riá'mua'aj tɨjɨn: 7 "¿Ji'nye tyóoca'nyej tɨ'ij a'yan tyí'xajtaj a'mújna?
Nyúucaria'ra' pu je'ej pua'aj namuajre' ɨ Dios jimi. A'ɨ́ɨ pu'uj ɨ Dios jaayí'tɨn tɨ'ij
tyihuo'tú'uunyi' ɨ maj jɨn ootyá'ɨtzee." 8 Ajta ɨ Jesús pu jáamua'reeri' je'ej maj ye'ej
tyí'mua'ajcaa, a'yaa pu'ij tyihuo'ta'íhuo'ri' tɨjɨn:
—¿Ji'nye siaj sij a'yan tyí'mua'tzej? 9 ¿Tyi'tanyí quee tyési', nyi nyaj a'yan tyaaté'ex-
aatye'en ɨ tɨquee tyéjchevej yee: "Nu'ríj tyimuaatú'uunyi'ri' ɨ paj jɨn quee xá'puɨ' huarɨ́j
ɨ Dios jimi", nusu nyaj a'yan yee: "Ájchesij, pajta ja'antyi'ɨ'ɨj mua' utáatzij pajta je'en

jóʼraʼnyij”? 10 Aʼyaa nu nyij tyajamuaataséjratyeʼsij tɨ ɨ yójraʼ ɨ Dios ajta aʼɨ́jna jɨn antyúumuaʼreej íiyan ɨ cháanacaj japua tɨʼij tyihuoʼtúʼuunyiʼ ɨ maj jɨn ootyáʼɨtzeerej ɨ Dios jimi.

Aj puʼij aʼyan tyaatéʼexaa aʼɨ́jcɨ ɨ tɨ quee tyéchavaaj tɨjɨn:

11 —Aʼyaa nu muéetzij tyíʼmuaʼixaatyeʼ, ájchesij, pataʼaj jaʼantyiʼɨʼɨj muaʼ utáatzij, áricuj joʼpaj jaʼchej.

12 Aj puʼij ɨ tɨ tyíʼcuiʼ ájchej, aj puʼij jatyɨ́j ɨ juʼutáatzij tɨʼquij jóʼraa, néijmiʼi metyiʼséeracaj ɨ tyeɨ́tyee. Aj mu mij néijmiʼi jeʼej tyityoʼtóomuajtyacaʼ majta tyaatatyójtziʼrej ɨ Dios, aʼyan metyiʼxáataj tɨjɨn:

—Catu aʼnáj tyiʼtɨ́j aʼyan tyuʼséj.

Jesús pu jaatajé aʼɨ́jcɨ ɨ Leví
(Mt. 9:9-13; Lc. 5:27-32)

13 Aj puʼij ajtáhuaʼaj ɨ Jesús aʼáa joʼmej joʼtɨj jaʼvaʼástɨmee ɨ jájtyij, majta ɨ tyeɨ́tyee jimi mu ajtyáxɨɨriacaʼ, aʼɨ́ɨ puʼij tyihuáʼmuaʼtyajcaʼaj. 14 Tɨʼɨj aʼáa joomáʼcaj aʼɨ́j pu huaséj ɨ Leví, yójraʼ tɨ pueʼeen aʼɨ́jcɨ ɨ Alfeo, aʼúu pu jeʼrácatyii joʼmaj huajaʼjijveʼ ɨ maj tyíʼtɨʼɨjcɨcariaʼaj ɨ Roma pujmuaʼ. Jesús pu aʼyan tyaatéʼexaa tɨjɨn:

—Pataʼaj nyaj jamuán joʼchaʼcanyeʼen.

Aj puʼij ɨ Leví ájchej tɨʼquij jamuán joʼmej.

15 Aj puʼij aʼyan tyuʼrɨ́j tɨʼɨj ɨ Jesús aʼáa tyajaʼcuajʼcáj joʼtɨj jaʼchej ɨ Leví, majta jéehua ɨ maj huáʼjijvaʼcaʼaj ɨ maj tyíʼtɨʼɨjcɨcariaʼaj, majtáhuaʼaj séecan ɨ tyeɨ́tyee ɨ maj jeʼej puaʼaj tyíʼtyetyeɨtyee, aʼɨ́ɨ mu majta tyíʼcuaʼajcaa ɨ méesaj japua, jamuán ɨ Jesús majta ɨ maj jamuán huacɨ́j, jiʼnye jéehua mu ɨ maj Jesús jamuán huajúʼcaʼaj. 16 Séecan mu ɨ maj tyihuáʼmuaʼtyej ɨ yuʼxarij jitze ɨ maj jɨn tyíʼijta, ɨ maj fariseos pueʼeen, matɨʼɨj jaaséj tɨ ɨ Jesús huaʼ jamuán tyíʼcuaʼajcaa, aʼyaa mu tyihuoʼtaʼíhuoʼriʼ ɨ maj jamuán huacɨ́j ɨ Jesús tɨjɨn:

—¿Jiʼnye een jɨmeʼ aʼɨ́jna ɨ tɨ tyajaʼmuamuaʼtyej tyíʼcuaʼcaa aʼɨ́ɨjma jamuán ɨ maj tyíʼtyejijveʼ ajta huaʼ jamuán ɨ maj jéehua jáʼɨtzeereʼ?.

17 Jesús pu huóʼnamuajriʼ, aj puʼij aʼyan tyihuoʼtéʼexaaj tɨjɨn:

—Aʼɨ́ɨmaj ɨ maj quee tyíʼcucuiʼ camu aʼɨ́jcɨ jimi ajoʼréʼnyesij ɨ tɨ tyíʼhuaʼtacaa, sulu aʼɨ́ɨmaj mu ajoʼréʼnyej ɨ maj tyíʼcucuiʼ. Canu nyáaj aʼɨ́jcɨ jɨn mu joʼvéʼmej nyej nyij aʼɨ́ɨjma huatájeevej ɨ maj tyámuaʼ een, sulu aʼɨ́ɨjma ɨ maj jéehua ootyáʼɨtzee ɨ Dios jimi.

Aʼɨ́j mu jaataʼíhuoʼriʼ ɨ Jesús jeʼej maj tyityahuóoʼitziʼveʼen
(Mt. 9:14-17; Lc. 5:33-39)

18 Séej mu aʼyan tyúuʼitziʼvaʼcaʼaj aʼɨ́ɨmaj ɨ Juan maj jamuán huacɨ́ʼcaʼaj, majta ɨ fariseos, aj mu mij séecan ɨ tyeɨ́tyee ajeʼréʼnyej ɨ Jesús jimi matɨʼɨj mij aʼyan tyaataʼíhuoʼriʼ tɨjɨn:

—Aʼɨ́ɨmaj mu juʼitziʼvee ɨ Juan maj jamuán huacɨ́ʼcaʼaj majta ɨ fariseos, ¿jiʼnye mej mij quee juʼitziʼvee ɨ maj ajamuán huacɨʼɨj?

19 Jesús pu aʼyan tyihuoʼtéʼexaaj tɨjɨn:

—¿Nyiquij ɨʼríj maj juʼítziʼveʼej ɨ maj huoʼtáʼinyej mej mij tyuʼyéʼestej aʼɨ́jcɨ jɨmeʼ tɨ sɨ́ɨj huatyényeɨɨchij, tɨʼɨj ɨ tɨ huatyényeɨɨchij ooj huaʼ jamuán ajoʼtyávaacaj? Tɨpuaʼaj ooj huaʼ jamuán ajoʼtyávaacaj ɨ tɨ huatyényeɨɨchij, capu jeʼej tyíɨʼrij maj juʼítziʼveʼej. 20 Ajta aʼyaa pu atyojoʼréʼnyesij ɨ xɨcáaraʼ ɨ maj jitzán jáʼviʼtɨn ɨ tɨ huatyényeɨɨchij, tɨʼɨj aʼájna atyojoʼréʼnyej, aj mu mij juʼitziʼveʼen.

21 Capu aʼtɨ́j jaacuʼnyaʼpuan ɨ cáanarij tɨ míʼmaʼcan ɨ cáanarij jɨmeʼ tɨ jájcuaj, jiʼnye huatyátzuʼtaj ɨ cɨ́ɨxurij tɨ jájcuaj tɨʼɨj huatyájoʼsinyiʼhuaj, aj puʼij jaʼnásujtzaʼnaj ɨ tɨ míʼmaʼcan, tɨʼquij jéetzeʼ vaʼtɨ́j anasúutzaʼnyij jaʼmej. 22 Camu majta ɨ nahuáj tɨ jájcuaj ucátoʼsij ɨ cɨ́xoʼrij tzajtaʼ tɨ uriáʼcueʼrijhua, jiʼnye aʼɨ́ɨ pu újmueʼrij tɨʼquij ootátzaanyij ɨ cɨ́xoʼrij tɨ uriáʼcueʼrijhua, aj puʼij jóʼvesij ɨ cɨ́xoʼrij ajta ɨ nahuáj. Aʼɨ́j pu jɨn juxɨeʼveʼ maj juʼcájtoʼnyij ɨ cɨ́xoʼrij tzajtaʼ tɨ jájcuaj ɨ nahuáj tɨ ajta jájcuaj.

A'ɨ́ɨ mu jí'ijtzaanaxɨj ɨ tyeríicuj ɨ Jesús maj jamuán huacɨ́j a'náj matɨ'ɨj pua'aj juso'pii
(Mt. 12:1-8; Lc. 6:1-5)

23 A'ájna xɨcáara' ɨ maj jitzán juso'pii, Jesús pu a'áa jooma'ca'aj jo'tɨj tyeríicuj
ja'huasti', majta a'ɨ́ɨmaj ɨ maj jamuán huacɨ́j, matɨ'ɨj a'áa jooju'uj, a'ɨ́ɨ mu huatyóohuij
maj jí'ijtzaanaxɨ'ɨn ɨ muéeya'ra' ɨ tyeríicuj. 24 Majta ɨ fariseos a'yaa mu tyaata'íhuo'ri' ɨ
Jesús tɨjɨn:

—Cásɨ', ¿ji'nye mej mij a'yan rɨcɨj ɨ maj ajamuán huacɨ'ɨj je'ej tɨquee tyíɨ'rij tɨ a'tɨ́j
a'yan rɨjcaj a'ájna ɨ xɨcáara' jitze ɨ maj jitzán juso'pii?

25 Ajta ɨ Jesús a'yaa pu tyihuo'té'exaaj tɨjɨn:

—¿Nyi sequée mua'aj a'náj jo'jíjvej ɨ yu'xarij jitze je'ej tɨ huarɨ́j ɨ David tɨ'ɨj huataí'cu-
ataca', majta ɨ maj jamuán huacɨ́j? 26 Tɨ'ɨj a'ɨ́jna ɨ Abiatar puaaríj jɨn tyi'tyaváacaj, David
pu utyájrupij ɨ tyeyúuj tzajta' tɨ'quij jáacuaj ɨ páan ɨ maj jaatámu'vejritaca' ɨ Dios jimi,
ɨ maj a'ɨ́ɨ mana'aj jacua'caria'aj ɨ puaaríij, ajta je'en a'ɨ́ɨjma huacue'ej ɨ maj jamuán
huajú'ca'aj.

27 Ajtáhua'aj pu ɨ Jesús a'yan tyihuó'ixaaj tɨjɨn:

—A'ɨ́jna ɨ xɨcáara' ɨ maj jitzán juso'pii a'yaa pu tyo'xá'puɨ'ɨntari'huaca' tɨ'ij huo'-
tyáhuɨɨre'en ɨ tyeɨ́tyee, camu mej mij ɨ tyeɨ́tyee jaatyáhuɨɨre'en a'ɨ́jcɨ ɨ xɨcáara' ɨ maj
jitzán juso'pii. 28 A'ɨ́j pu jɨn ɨ yójra' ɨ Dios a'ɨ́jna jɨn antyúumua'reej ɨ xɨcáara' ɨ maj jitzán
juso'pii.

3

A'ɨ́jcɨ jɨme' ɨ a'tɨ́j tɨ cɨyáaxara' ɨ jumuáca' jitze
(Mt. 12:9-14; Lc. 6:6-11)

1 Aj pu'ij ɨ Jesús ajtáhua'aj a'úun jo'tyájrupij ɨ tyeyúuj tzajta', sɨ́ɨj pu tyáatɨ' a'úun
jo'tyávaaca'aj tɨ cɨyáaxara'ca'aj ɨ jumuáca' jitze. 2 A'ɨ́ɨ mu mij ɨ fariseos ja'eeva'ca'aj a'ɨ́jcɨ
ɨ Jesús mej mij jaaséj tɨpua'aj tyáahuaatye'en a'ɨ́jcɨ xɨcáara' jitze ɨ maj jitzán juso'pii, mej
mij a'ɨ́jcɨ jɨn tyi'tɨ́j jitzán ujpuá'ritye'en. 3 Aj pu'ij Jesús a'yan tyaatajé a'ɨ́jcɨ ɨ tɨ cɨyáaxara'
ɨ jumuáca' jitze tɨjɨn:

—Ájchesij iiye'ej jé'ta' huatyéjchaxɨj.

4 Ajta je'en a'yan tyihuo'ta'íhuo'ri' ɨ séecan tɨjɨn:

—¿Tyi'tanyí jɨn je'ej tyíɨ'rij tɨ'ij a'tɨ́j a'yan huárɨnyij a'ájna xɨcáara' jitze ɨ maj
jitzán juso'pii, nyi tɨ tyámua' huárɨnyij, ca' tɨ je'ej pua'aj huárɨnyij? ¿Nyi maj séej
tyú'huaatye'en ca' maj séej antyipuá'ritye'en?

Majta a'ɨ́ɨmaj camu je'ej tyu'taxájtaca'. 5 Aj pu'ij Jesús huo'séerajraa nyu'camuɨ'ɨj, ajta
huatóoxaamujrityej a'ɨ́ɨjma jimi ɨ maj quee jaxɨe'va'ca'aj maj jáanamuaj, tɨ'quij a'yan
tyaatajé a'ɨ́jcɨ ɨ tyáataj tɨjɨn:

—Huatátzaaraj mua' muáca'.

Aj pu'ij ɨ tyáatɨ' jaatátzaaraca' ɨ jumuáca' tɨ'quij huarúj. 6 Aj mu mij a'ɨ́ɨmaj ɨ fariseos
iiráacɨj, matɨ'ɨj mij huatyóohuij maj jaaxá'puɨ'ɨntare'en a'ɨ́ɨjma jamuán ɨ maj Herodes
jitze ajtyáma'can je'ej maj ye'ej huárɨnyij mej mij jaajé'caj a'ɨ́jcɨ ɨ Jesús.

*Jéehua mu tyeɨ́*tyee a'áa ja'tyúusɨɨ jo'tɨj ja'vá'asej ɨ jájtyij

7 Aj pu'ij ɨ Jesús jó'raa, hua' jamuán ɨ maj jamuán huacɨ́j, a'áa pu'ij ja'rá'aj jo'tɨj
ja'vá'asej ɨ jájtyij. Jéehua mu majta ɨ tyeɨ́tyee ɨ maj a'áa huacháatɨma'caa a Galileea
jamuán huajú'ca'aj. 8 Matɨ'ɨj jáamua'reeri' je'ej tɨ va'cán jɨn tyí'muarɨe'ca'aj ɨ Jesús,
jéehua mu ujo'vá'ju' a'áa maj ja'ráacɨj a Judea, majta a Jerusalén, majta a Idumea, majta
a Tiro, majta a Sidón, majta ɨ maj Jordán já'ma'can. 9 Aj pu'ij jɨn ɨ Jesús a'ɨ́ɨjma huata'íj
ɨ maj jamuán huacɨ́j maj báarcuj jáahuaviitze'en, tɨ'ij jitzán atyéyixɨ'ɨn mej mij quee ɨ
tyeɨ́tyee jatzíinajyi'can. 10 Ji'nye pu'ríj jéehua tyihuo'huaatya'ca'aj ɨ maj tyí'cucui'ca'aj,
a'ɨ́j mu jɨn ɨ maj tyí'cucui' ajtyáxɨɨriaca' mej mij ja'ajtamuárɨe'en a'ɨ́jcɨ ɨ Jesús.

11 Ajta matɨ'ɨj ɨ maj tyiyáaru'uj hua'tzajta' séjria'ca'aj jaaséj ɨ Jesús, a'ɨ́ɨ mu jimi
tyítunutaxɨj majta a'yan tyí'tyejijhuaca'aj tɨjɨn:
—Muáaj paj yójra' pué'een ɨ Dios.
12 Ajta ɨ Jesús pu a'yan tyihuo'ta'íj maj quee jaxajta hua' tzajta' ɨ tyeɨ́tyee a'tɨ́j tɨ
pué'een.

Jesús pu hua'antyíhuoj a'ɨ́ɨjma ɨ maj tamuáamuata' japuan hua'puaj ará'asej
(Mt. 10:1-4; Lc. 6:12-16)
13 Aj pu'ij ɨ Jesús a'áan jo'ojnyéj ɨ jɨríj japua, aj pu'ij huo'tajé a'tyán maj ja'ránajchaca'.
Matɨ'ɨj néijmi'i tyúusɨɨj, 14 tamuáamuata' japuan hua'puácaa pu antyíhuo, mej mij
jamuán huacɨ́'ca'an ajta tɨ'ij huo'ta'íjtye'en mej mij jaariá'xaj ɨ Dios nyuucaaj. A'yaa
pu'ij huo'tamua'aj tɨjɨn ɨ maj tyu'ta'íjtyi'rej, 15 ajta a'ɨ́jna jɨn tyihuo'ta'íj mej mij antyúu-
mua'reeriaj maj hue'rá'ityej ɨ tyiyáaru'uj ɨ maj hua' tzajta' séejre' ɨ tyeɨ́tyee. 16 A'íi mu
mij a'ɨ́ɨn pué'een ɨ maj tamuáamuata' japuan hua'puaj ará'asej ɨ tɨ hua'antyíhuoj: A'ɨ́jcɨ
ɨ Simón, ɨ tɨ ajta a'yan jaatamua'aj tɨjɨn Pedro, 17 a'ɨ́jcɨ ɨ Santiago ajta ɨ Juan ihuáaria'ra'
tɨ pué'een; a'ɨ́ɨjma yojmua' ɨ Zebedeo, ɨ tɨ ajta a'yan huo'tamua'aj jɨme' tɨjɨn Boanerges
a'yaa tɨ'ij huatóomua'aj tɨjɨn, Yójmua'mua' ɨ maj tyényuuvej; 18 ajta a'ɨ́jcɨ ɨ Andrés, ajta
ɨ Felipe, ajta ɨ Bartolomé, ajta ɨ Mateo, ajta ɨ Tomás, ajta a'ɨ́jcɨ ɨ Santiago, yójra' a'ɨ́jcɨ
ɨ Alfeo, ajta ɨ Tadeo, ajta ɨ Simón ɨ maj a'yan jatamuá'muaj tɨjɨn cananeo, 19 ajta a'ɨ́jcɨ
ɨ Judas ɨ tɨ a'yan tye'entyímu'tacaa tɨjɨn Iscariote, a'ɨ́ɨ pu a'ɨ́ɨn pué'een ɨ tɨ avíitzij jɨn
tyu'tátuiirej a'ɨ́jcɨ ɨ Jesús.

Tyi'tɨ́j mu jitzán ujpuá'rij ɨ Jesús
(Mt. 12:22-32; Lc. 11:14-23; 12:10)
20 Aj pu'ij té'ej ɨ Jesús chi'táj jo'tyájrupij, majta mu jéehua tyúusɨɨj ɨ tyeɨ́tyee, capu
ij ɨ'riitaca'aj tɨ hua' jamuán tyú'cua'nyij ɨ maj jamuán huacɨ́j. 21 Matɨ'ɨj jáamua'reeri'
ɨ ihuáamua'mua' a'ɨ́jcɨ ɨ Jesús jo'tɨj je'ej jé'eenye'ej, a'ɨ́ɨ mu a'áa jo'ré'nyej mej mij
já'anvi'tɨj, ji'nye a'yaa mu tyí'xajtaca'aj tɨ arí huatyóotɨmue'ri'.
22 Majta a'ɨ́ɨmaj ɨ maj tyihuá'mua'tyej ɨ yu'xarij jitze ɨ maj jɨn tyí'ijta a'áa mu ja'ráacɨj
a Jerusalén, a'yaa mu tyí'xajtaca'aj tɨjɨn: —Beelzebú, a'ɨ́jna ɨ tɨ tyihuá'ijtye' ɨ tyiyáaru'uj,
a'ɨ́j pu jitze juca'nyej a'mújna mu tyévij tɨ'ij huo'tamuáritye'en ɨ tyiyáaru'uj.
23 Jesús pu huo'tajé, tɨ'quij a'yan tyihuo'té'exaaj tɨjɨn: —¿Ji'nye tyíɨ'rij tɨ ɨ
tyiyáaru' jusɨ́ɨj huatóomuaritye'en? 24 Tɨpua'aj ɨ maj séej chájta'naj jitze aja'chej jé'ta'
muáacɨɨnyej, camu che' á'tyeeren, 25 ajta tɨpua'aj ɨ tyeɨ́tyeristyamua'me'en ɨ a'tɨ́j
jé'ta' muáacɨɨnyej, camu majta che' á'tyeeren. 26 A'yaa pu cha'tána'aj, tɨpua'aj jé'ta'
muáacɨɨnyej ɨ tyeɨ́tyeristyamua'me'en ɨ tyiyáaru' majta je'en tyúucui'nyij, camu che'
á'tyeeren, sulu a'ɨ́ɨ mu antyipua'rij.
27 Capu je'ej tyíɨ'rij tɨ a'tɨ́j utyájrutyej jo'tɨj ja'chej ɨ tu'huájca'nyej tɨ'ij tyi'tɨ́j
jaanáhue', tɨpua'aj quee anaquéej jaatyájɨ'que'en, ji'nye a'yaa pu tyu'táɨ'riitarij tɨ'ij
tyi'tɨ́j jaanáhue'.
28 A'yaa nu tzáahuatyi'ra'aj jɨn tyajá'mua'ixaatye' tɨ ɨ Dios tyihuo'tú'uunyi'raj néi-
jmi'caa ɨ tyeɨ́tyee ɨ maj jɨn quee xá'puɨ' huarɨ́j nusu tyi'tɨ́j maj je'ej pua'aj tyu'taxájtaca'.
29 Ajta tɨpua'aj a'tɨ́j je'ej pua'aj tyaataxáj a'ɨ́jcɨ ɨ júuricama'ra' ɨ Dios, capu ɨ Dios a'náj
tyaatú'uunyi'raj, sulu a'ɨ́j pu jɨn jajpuéetzij ja'mej jusén jɨme'.
30 A'yaa pu ɨ Jesús tyu'taxájtaca', ji'nye a'yaa mu a'ɨ́ɨmaj tyí'xajtaca'aj tɨjɨn tyiyáaru'
pu tzajta' ú'sejria'ca'aj.

Ɨ náanajra' majta ihuáamua'mua' a'ɨ́jcɨ ɨ Jesús
(Mt. 12:46-50; Lc. 8:19-21)
31 Aj mu mij a'áa ja'rá'aj ɨ náanajra' majta ɨ ihuáamua'mua' a'ɨ́jcɨ ɨ Jesús, a'áa mu
mij jéjre' jo'tyu'úuj matɨ'ɨj tyu'ta'íjtaca' maj uyo'tájeevej. 32 A'ɨ́ɨmaj ɨ tyeɨ́tyee ɨ maj a'áa
ja'taquéetɨma'caa ɨ Jesús jimi, a'ɨ́ɨ mu a'yan tyaaté'exaa tɨjɨn:

—A'ɨ́jna a náanaj, majta a'ihuáamua' mu mapua'quéj jo'tyú'uu, a'ɨ́ɨ mu muahuoo.
33 Jesús pu a'yan tyihuo'té'exaaj tɨjɨn:
—¿A'tanyíj a'ɨ́ɨn pué'een ɨ nyináana majta ɨ nye'ihuáamua'?
34 Aj pu'ij huo'séerajraa ɨ tyeɨ́tyee ɨ maj jimi ataquéetɨma'caj, tɨ'quij a'yan tyihuo'té'exaaj tɨjɨn:
—A'íi mu a'ɨ́ɨn pué'een ɨ nyináana majta ɨ nye'ihuáamua'. 35 Ji'nye a'tɨ́j tɨ tɨna'aj tɨ a'yan rɨcɨj je'ej tɨ ɨ Dios tyá'xɨe've', a'ɨ́ɨ pu a'ɨ́ɨn pué'een ɨ nye'ihuáara' ajta nyaj náanaj.

4

A'ɨ́jna ɨ a'tɨ́j tɨ tyí'huastyaa
(Mt. 13:1-9; Lc. 8:4-8)
1 Ajtáhua'aj pu ɨ Jesús huatyóochej tɨ tyihuó'mua'tyej a'ájna jo'tɨj ja'vá'asej ɨ jájtyij. Majta je'en jéehua ɨ tyeɨ́tyee tyúusɨɨj, Jesús pu'ij báarcuj jitze atyájraa a'áa tɨ jáata' ja'cáva'ca'aj, majta a'ɨ́ɨmaj ɨ tyeɨ́tyee a'áa mu ja'ajtyequéetɨma'caa a tɨj jóo'asej ɨ jájtyij.
2 Aj pu'ij jéehua tyihuó'ixaaj séej jɨme' ɨ nyúucarij.
A'yaa pu tyihuo'muá'tyej tɨjɨn:
3 —Xáanamuajri' a'íjcɨ: A'tɨ́j pu a'áa jo'mej jo'tɨj tyajá'huaste'. 4 A'áa pu jooma'ca'aj jatahua'náaj ɨ ímue'rij, séecan pu'ij a'áa jo'vatzɨ́ɨjraa ɨ juyéj jitze, aj mu mij ɨ pína'see jaaré'je'puj ɨ ímue'rij. 5 Ajta séecan pu a'áa jo'vatzɨ́ɨjraa tyetyéj tzajta' jo'tɨj quee jéehua jo'choota', aj pu'ij jiye'tzín acáanyaxɨj ɨ ímue'rij, ji'nye capu a'chu huácatyiij ɨ chuéj, 6 ajta tɨ'ɨj ɨ xɨcáj eeré'nyej, aj pu'ij huariá'taj ɨ tɨ arí ajnyéj, ajta quee a'chu ajo'canáana'ajma'caaj, a'ɨ́j pu jɨn huaria'huaj. 7 Ajta séecan ɨ ímue'rij, a'áa pu jo'vatzɨ́ɨjraa ɨ tzícare'ej tzajta', tɨ'ɨj ɨ tzícare'ej huahuásej aj pu'ij ja'vá'naj ɨ tɨ arí ajnyéj, a'ɨ́j pu jɨn quee huácɨɨriaca' ɨ ímue'rij. 8 Ajta séecan pu a'áa jo'vatzɨ́ɨjraa jo'tɨj naa jo'éen ɨ chuéj, a'ɨ́ɨ pu'ij ajnyéj, ajta je'en jéehua huácɨɨriaca', séecan pu ɨ ímue'rij a'yan tyi'ca'tyé'tya'ajma'caa ɨ cúuxa'aj jitze sɨ́ɨj tɨna'aj tya'ajtanyéj ɨ ímue'rij a'chu seityéj japuan tamuáamuata' ɨ jatzíj, ajta séecan a'chu huéeicatyej, ajta séecan anxɨtyej.
9 Jesús pu ajta a'yan tyihuo'té'exaaj tɨjɨn:
—Ɨ maj iityanamuáarajmee, miche' tyámua' naa tyáanamuaj.

Ji'nye een jɨme' séej nyúucarij jɨn tyihuá'mua'tyej
(Mt. 13:10-17; Lc. 8:9-10)
10 Tɨ'ɨj a'yan tyu'rɨ́j, Jesús pu jusɨ́ɨj a'áa jo'tyá'ɨtzee, majta ɨ maj hua' jamuán ajo'tyú'uuca'aj ɨ maj tamuáamuata' japuan hua'puaj ará'asej, a'ɨ́ɨ mu a'yan tyaata'íhuo'ri' je'ej tɨ huatóomua'aj a'ɨ́jna ɨ nyúucarij tɨ jaaxájtaca'. 11 A'yaa pu'ij tyihuo'té'exaaj tɨjɨn:
—Mua'ajmaj pu ɨ Dios tyajá'mua'ixaatye' je'ej tɨ tyí'een jo'tɨj a'ɨ́ɨn tyejé'ijtaj, ajta a'ɨ́ɨjma ɨ maj jéjre' maj jo'tyú'uu, a'yaa pu séej nyúucarij jɨn tyihuá'mua'tyen, 12 mata'aj mij quee tyi'tɨ́j huaséj tyij majta ma'unyéjnye'rij, majta je'en quee tyi'tɨ́j huánamuaj, tyij majta iityanamuáarajme'nyij, camu mij majta ja'antzaahuatye'sij ɨ Dios, tɨ'ij a'ɨ́ɨn tyihuo'tú'uunyi'.

Jesús pu huá'ixaatye' je'ej tɨ huatóomua'aj ɨ nyúucarij tɨ jaxaj a'ɨ́jcɨ ɨ a'tɨ́j tɨ tyí'huastyaa
(Mt. 13:18-23; Lc. 8:11-15)
13 Aj pu'ij ɨ Jesús a'yan tyihuo'ta'íhuo'ri' tɨjɨn:
—¿Nyi sequée yo'itéej xá'raa a'ɨ́jcɨ ɨ nyúucarij? ¿Ji'nye tyíɨ'rij siaj sij yo'itéej xá'ra'nyij ɨ séecan ɨ nyúucarij? 14 A'ɨ́jna ɨ ímue'rij tɨ huaste', a'yaa pu een tɨ'ɨj ɨ a'tɨ́j tɨ huá'ixaatye' ɨ Dios nyuucaaj. 15 Séecan mu ɨ tyeɨ́tyee a'yan een tɨ'ɨj ɨ ímue'rij juyéj jitze tɨ huavatzɨ́ɨjraa: a'ɨ́ɨ mu mij tyámua' naa tyá'namuaj ɨ nyúucarij, ajta matɨ'ɨj janamuáaran a'ɨ́ɨ pu ɨ tyiyáaru' jiye'tzín huo'huáari'racaa ɨ nyúucarij ɨ maj merij jú'mua'reeriaca'aj ɨ jutzájta'. 16 Majta séecan a'yaa mu een tɨ'ɨj ɨ ímue'rij tyetyéj tzajta' tɨ huavatzɨ́ɨjraa: a'ɨ́ɨ mu tyámua' naa tyá'namuaj ɨ nyúucarij majta jutyamua've'ej ja'ancuriáa'sij, 17 ajta

camu jéehua ajo'canáana'ajmee, camu mij juca'nyej, a'ɨ́j mu jɨn jajpuéetzij a'ɨ́jcɨ jɨme' maj hua'xaahuari' ɨ nyúucarij, na'ríij je'ej pua'aj mahuá'uuriaj, aj mu mij jiye'tzín yo'huá'xɨj ɨ maj jitzán tyá'tzaahuatye'. 18 Majta séecan a'yaa mu een tɨ'ɨj ɨ ímue'rij tɨ tzícare'ej tzajta' huavatzɨ́ɨjraa: a'ɨ́ɨ mu janamuaj ɨ nyúucarij, 19 ajta jéehua pu hua' jitze juxɨe've' je'ej maj tyi'tɨ́j tyí'muarɨe', a'yaa mu tyá'xɨe've' maj jéehua tyí'toova'aj, majta jaxɨe've' maj néijmi'i tyí'ijcha'ɨj. A'ɨ́ɨ pu hua' tzajta' huataséjre'sij, capu ij jaatá'sij tɨ jitzán huatyá'ɨtzeere'en ɨ nyúucarij. 20 Séecan mu majta séejre' ɨ maj janamuaj ɨ nyúucarij majta ja'rá'astej, a'ɨ́ɨ mu mij jéehua tyu'tyáhuɨɨre'sij, a'yájna tɨ'ɨj ɨ ímue'rij tɨ huahuásti'huaca' jo'tɨj jo'jɨ́'re'en. A'ɨ́ɨ mu mij a'yan tyu'tyáhuɨɨre'sij tɨ'ɨj ɨ ímue'rij tɨ huácɨɨriaca' a'chu seityéj japuan tamuáamuata' tɨ cure'tyé'tye'ejmee, majta séecan huéeicatyej, majta séecan anxɨtyej sɨ́ɨj ajta sɨ́ɨj.

A'ɨ́jna ɨ tatzárij tɨ antyítaa ɨ huootyij jitze
(Lc. 8:16-18)

21 Jesús pu ajta a'yan tyihuo'té'exaaj tɨjɨn:
—¿Nyiquij ɨ tatzárij mua'antyítɨeeraj mej mij cajún jityej ye'rájchetyij, ca' mej mij utáatzij jityej ye'rájchetyij? Capu xaa nyu'uj, sulu áan mu ɨmuáj yo'ojchesij, ta'aj ij a' ɨmuáj atányeeri'cɨj. 22 A'yaa pu cha'tána'aj, capu tyi'tɨ́j jusén jɨn avíitzi'huaj ja'mej, sulu huataséjre'sij, na'ríij tyi'tɨ́j maj aviitzi' jɨn mua'reej ɨ jumua'tzíira'aj tzajta' a'ɨ́ɨ pu ajta mua'reeri'huan. 23 Mu siaj iityanamuáarajmee, tyámua' xu naa tyáanamuaj.
24 A'yaa pu ajta tyihuo'té'exaaj tɨjɨn:
—Xaaséj tyi'tɨ́j siaj namuaj. A'chu siaj mua'aj tyi'tɨ́j huo'tá'an ɨ séecan, a'yaa pu cha'tána'aj ɨ Dios mua'ajmaj tyajamuaatá'sij, ajta je'en jéetze' tyajamuaatá'sij. 25 Ji'nye a'ɨ́jna ɨ tɨ tyi'tɨ́j cɨ́ɨ tyí'ijcha'ɨj, a'ɨ́ɨ pu jéetze' tya'ancuriáa'sij, ajta ɨ tɨ quee tyi'tɨ́j tyí'cha'ɨj, a'ɨ́j mu tyáa'ri'raj a'chu tɨ tyi'tɨ́j tyí'cha'ɨj.

Ɨ nyúucarij tɨ jaxaj a'ɨ́jcɨ ɨ ímue'rij tɨ huose'en

26 A'yaa pu ajta tyihuo'té'exaaj ɨ Jesús tɨjɨn:
—A'yaa pu tyí'een a'ájna jo'tɨj ɨ Dios tyejé'ijtaj tɨ'ɨj a'tɨ́j tɨ ímue'rij huahuástej ɨ chuéj japua, 27 tɨ a'yan cha'tána'aj tye'mej tɨpua'aj tyácusime'en a'ɨ́jna ɨ a'tɨ́j, na'ríij atányeerij, capu jamua'reeren je'ej tɨ ye'ej tye'ejnyésij tɨpua'aj tɨ́ca' na'ríij tújca a'ɨ́ɨ pu ɨ ímue'rij acányesij ajta je'en huose'en. 28 A'ɨ́ɨ pu ɨ chuéj jusɨ́ɨj tyámua' joorej tɨ'ij acáanyej ɨ ímue'rij, aj pu'ij ajnyésij ɨ xámue'ra' ajta je'en huatámueeya'aj, tɨ'quij ɨ muéeya'ra' jitze canyáatɨra'sij ɨ jatzíj. 29 Tɨpua'aj arí ɨ jatzíj huáca'naj aj mu mij jaariá'sɨɨre'sij, ji'nye pu'ríj tya'rá'aj a'ájna xɨcáara' jitze ɨ maj jitzán tyúutza'nyii.

A'ɨ́jna ɨ nyúucarij tɨ jaxaj ɨ mostáasaj jatze'
(Mt. 13:31-32; Lc. 13:18-19)

30 A'yaa pu ajta tyihuo'té'exaaj ɨ Jesús tɨjɨn:
—¿Ji'nye ye'ej tyíɨ'rij tyej tyij a'yan tyaataxáj je'ej tɨ tyí'een jo'tɨj ɨ Dios tyejé'ijtaj, tyi'tanyí tɨn a'yan huasé'rin? 31 A'yaa pu een tɨ'ɨj ɨ mostáasaj jatze' tɨ ɨ chóota' atyáhuasti'huaca'. A'ɨ́ɨ pu a'ɨ́ɨn pué'een ɨ jatzíj tɨ jéetze' cɨ́leen tɨ íiyan séejre' ɨ cháanacaj japua, 32 ajta tɨ'ɨj atyáhuasti'huaj ɨ jatzíj, a'ɨ́ɨ pu'ij huose'en tɨ'quij jéetze' uhuatɨ́tɨ'ɨj ja'mej quee ɨ tɨ tyí'huasti', tyámua' pu viváajma'aj tyi'tyáxamue'ej ja'mej, a'ɨ́j pu jɨn ɨ'ríitaj ja'mej maj ɨ pína'see jitzán tyi'huóo'ito'tye' a'ɨ́jcɨ jityej ɨ tɨ huáqueenyi'iste'.

Je'ej tɨ ye'ej een jɨme' ɨ Jesús tyihuá'mua'tyajca'aj séej nyúucarij jɨme'
(Mt. 13:34-35)

33 A'yaa pu ɨ Jesús tyihuá'mua'tyajca'aj ɨ nyúucaria'ra' ɨ Dios, jéehua pu tyihuó'ixaaj séej nyúucarij jɨme', a'chu maj a'yan púj ooriajva'aj mej mij yó'itej muá'ra'nyij. 34 Capu tyi'tɨ́j huá'ixaatya'ca'aj tɨquee a'yan séej nyúucarij jɨme', ajta a'ɨ́ɨmaj ɨ maj jamuán huacɨ́j tyámua' pu amitéeria'can jɨn tyihuá'ixaatya'ca'aj jujɨ́me'.

Jesús pu jaatyápua'rij ɨ áacaj ajta ɨ jájtyij tɨ tyúuta'hua'aj
(Mt. 8:23-27; Lc. 8:22-25)

35 A'ájna xɨcáara' jitze tɨ'ɨj tyechúmua'risima'caj, Jesús pu a'yan tyihuo'té'exaaj
a'ɨ́ɨjma ɨ maj jamuán huacɨ́j tɨjɨn:
—Che'réj tyiche' antácɨɨnyej után jitze pujmua'.
36 A'áa mu'uj mij huaja'ajhua'xɨ́ɨ ɨ tyeɨ́tyee matɨ'ɨj mij yo'ví'tɨj ɨ Jesús ɨ báarcuj jitze
a'áa tɨ jo'tyávaaca'aj, majtáhua'aj mu séecan hua' jamuán ujó'ju' séecan báarcuj jitze.
37 Aj pu'ij ca'nyíin jɨn huatá'aacariaca', tyámua' pu apúutzarij tyi'tyúuta'hua'aj a'ɨ́ɨ pu'ij
atyáxɨjrihua'aj ɨ báarcuj jitze, pu'ríj ij tɨn avá'ajɨstisima'aj ɨ báarcuj jitze. 38 Ajta a'ɨ́jna ɨ
Jesús pu huatácuj hua'huarita' pujmua' ɨ tyeɨ́tyee tyi'ijmú'tzij pu huáca'tyii. Aj mu mij
jaajɨ́stej majta je'en a'yan tyaaté'exaa tɨjɨn:
—Maeestro, ¿nyiquee a jitze juxɨe've' tyaj tyeríj tɨn atyácui'sij?
39 Aj pu'ij ɨ Jesús ájchej tɨ'quij jaata'íjmuejri' ɨ áacaj, ajta ɨ jájtyij a'yan tyu'tajé tɨjɨn:
—Capáj che' jujhua'naj. Huatyáapua'rij.
Aj pu'ij huatyápua'riaca' ɨ áacaj ajta je'en naa tyo'rióoje'yaca' ɨ jájtyij. 40 Aj pu'ij ɨ
Jesús a'yan tyihuo'té'exaaj a'ɨ́ɨjma ɨ maj jamuán huacɨ́j tɨjɨn:
—¿Ji'nye siaj sij tyí'tzɨɨnye'? ¿Nyi sequée xu tyámua' tyá'tzaahuatye'?
41 A'ɨ́ɨ mu mij tyámua' tyu'tátzɨɨn, majta a'yan tyúu'ihuo'raca'aj séej jamuán majta
séej tɨjɨn:
—¿A'tanyíj pué'een a'mújna, mej mij majta ja'astej ɨ áacaj ajta ɨ jájtyij?

5

A'ɨ́jna ɨ a'tɨ́j Gadara tɨ já'ma'can
(Mt. 8:28-34; Lc. 8:26-39)

1 Aj mu mij után jitze pujmua' ja'rá'aj, a'yaa pu tya'rájtyapuaj tɨjɨn Gadara. 2 Tɨ'ɨj
na'aj tye'táraa ɨ Jesús ɨ báarcuj jitze, sɨ́ɨj pu tyáatɨ' jimi ajtyáxɨɨriaca' tɨ tyiyáaru' tzajta'
ú'sejre'. A'ɨ́jna ɨ tyáatɨ' a'áa pu je'táraa jo'maj ɨ muɨ'chítyee já'ava'tacaa, 3 ji'nye a'áa pu
já'chajca'aj. Capu ɨ'riitaca'aj tɨ a'tɨ́j jaatyájɨ'que'en, nyi cadéenaj jɨme'. 4 Mue'tɨ́j mu'ríj
ja'nájɨ'ca'ca'aj ɨ muáca'ra'an majta ɨ ɨcájra' jitze ɨ cadéenaj jɨme', je'en pu jajtzá'na'aj,
capu je'ej tyíɨ'riitaca'aj tɨ a'tɨ́j jaamué'tɨn. 5 A'náj tɨ na'aj pu a'áa jo'chá'canya'aj ɨ
jɨríj jitze ajta jo'maj muɨ'chítyee já'ava'tacaa tújca ajta tɨ́ca', antyijíihua ajta tyetyéj jɨn
curióoto'xa'aj. 6 Ajta tɨ'ɨj a'ɨ́j huaséj ɨ Jesús, aj pu'ij ootatéj, tɨ'ɨj ij tyítunutaca' a'ájna
véjri' jo'tɨj jo'tyávaaca'aj ɨ Jesús, 7 tɨ'quij a'yan tyaatajé ca'nyíin jɨme' tɨjɨn:
—Capáj nyéetzij je'ej nyoorej, Jesús, ɨ paj yójra' pué'een ɨ Dios tɨ néijmi'que' tyí'ijta.
A'yaa nu tyí'muahuaviij ɨ Dios jitze ma'can paj quee puéjtzij nyata'care'en.
8 A'yaa pu tyí'xajtaca'aj, ji'nye Jesús pu a'yan tyaatájeevaca'aj tɨjɨn:
—Tyiyáaru' mu paj je'ej pua'aj metyóomua'rej, iirájra' mu tyévij tzajta'.
9 Jesús pu a'yan tyaata'íhuo'ri' tɨjɨn:
—¿Ji'nye pua'antyapuaj?
Aj pu'ij a'yan tyu'tanyúj tɨjɨn:
—A'yaa nu ántyapuaj tɨjɨn Legión, ji'nye tyámua' tu tyí'tyamui'ij.
10 A'ɨ́ɨ pu'ij a'yan jéehua tyá'huaviiraca'aj a'ɨ́jcɨ ɨ Jesús tɨquee hue'rá'ityacare'en
a'ájna. 11 Ajta a'ájna véjri', jéehua mu ɨ tuíixuj a'áa tyojóohuɨɨraca'aj, 12 a'yaa mu mij
ɨ tyiyáaru'uj tyaatáhuaviiri' tɨjɨn:
—Taata'ítyij ɨ tuíixuj jimi taatá' tyej tyij hua' tzajta' utyájrutyej.
13 Aj pu'ij ɨ Jesús huo'ta', matɨ'ɨj mij iiráacɨj ɨ tyiyáaru' ɨ maj tzajta' séjria'ca'aj a'ɨ́jcɨ
ɨ tyévij, aj mu mij ɨ tuíixuj tzajta' utyájrupij. Majta ɨ tuíixuj a'yaa mu ará'axcaa a'chu
hua'puaj ví'ra'aj, a'ɨ́ɨ mu mij jo'huáachajraa a'ájna pujmua' jo'tɨj ja'ancátyee, aj mu mij
ujvátzɨj majta je'en jáata' atyáavatzɨj a'áa mu mij néijmi'i atyájcuii.
14 Majta a'ɨ́ɨmaj ɨ maj hua'cha'ɨɨca'aj ɨ tuíixuj a'ɨ́ɨ mu tyu'tátzɨɨn, matɨ'ɨj mij jó'ju' maj
tyojo'taxáj ɨ chájta', majta a'ɨ́ɨjma ɨ maj a ɨmuáj antacháatɨmee. Aj mu mij aje'ré'nyej

ɨ tyeɨ́tyee mej mij jáamuaˈreej jeˈej tɨ tyiˈtɨ́j huarɨ́j. 15 Matɨˈɨj aˈáa joˈréˈnyej joˈtɨj jeˈej
jéˈeenyeˈej ɨ Jesús, aj mu mij aˈɨ́j huaséj ɨ tyévij ɨ tyiyáaruˈuj maj tzajtaˈ úˈsejriaˈcaˈaj, aˈáa
pu joˈtácatyii, capu cheˈ jutɨmueˈracaˈaj, puˈríj tyámuaˈ éenyaˈcaˈaj aˈɨ́jna ɨ tyévij. Jéehua
mu ɨ tyeɨ́tyee tyuˈtátzɨɨn, 16 majta aˈɨ́ɨmaj ɨ maj jaaséj jeˈej tɨ tyiˈtɨ́j huarɨ́j, néijmiˈi mu
huoˈtéˈexaa ɨ tyeɨ́tyee jeˈej tɨ tyáaruj ɨ tyévij ɨ tyiyáaruˈuj maj tzajtaˈ séjriaˈcaˈaj, ajta
jeˈej tɨ tyiˈtɨ́j huóˈruuj ɨ tuíixuj. 17 Aj mu mij huatyóohuij ɨ tyeɨ́tyee maj jaatáhuaviij ɨ
Jesús tɨ jóˈraˈnyij aˈájna.
18 Tɨˈɨj ɨ Jesús atyájraa ɨ báarcuj jitze, aˈɨ́jna ɨ tyévij tyiyáaruˈ maj tzajtaˈ séjriaˈcaˈaj,
aˈɨ́ɨ pu aˈyan tyaatáhuaviiriˈ aˈɨ́jcɨ ɨ Jesús tɨ jaatáˈan tɨ jamuán jóˈmeˈen. 19 Ajta ɨ Jesús
capu jaatáˈ, sulu aˈyaa pu tyaatéˈexaa tɨjɨn:
—Áricuj jóˈraˈ joˈpaj jaˈchej huaˈ jamuán aˈihuáamuaˈ, pajta jeˈen néijmiˈi huoˈtéˈex-
aatyeˈen jeˈej tɨ muáaruuj ɨ tavástaraˈ, ajta jeˈej tɨ tyimuáˈancuˈvaxɨj.
20 Aj puˈij jóˈraa ɨ aˈtɨ́j, ajta jeˈen huatyóochej tɨ huoˈtéˈexaatyeˈen ɨ maj aˈáa
joˈcháatɨmee aˈájna tɨ aˈyan tyaˈrájtyapuaj tɨjɨn Tamuáamuataˈ tɨ Chájtaˈnajmee, jeˈej
tɨ tyiˈtɨ́j huáruuj jimi aˈɨ́jna ɨ Jesús, néijmiˈi mu ɨ tyeɨ́tyee jeˈej tyityoˈtóomuajtyacaˈ.

Aˈɨ́jna ɨ íitɨˈ tɨ tyíˈcuiˈ ajta ɨ yójraˈ aˈɨ́jcɨ ɨ Jairo
(Mt. 9:18-26; Lc. 8:40-56)

21 Tɨˈɨj ɨ Jesús huariáˈraa ɨ báarcuj jitze aˈáa pu jaˈráˈaj után jitze pujmuaˈ, aj mu
mij jéehua ɨ tyeɨ́tyee ajtyáxɨɨriacaˈ, ajta ɨ Jesús aˈáa pu joˈtyéechaxɨj joˈtɨj jóoˈasej ɨ
jájtyij. 22 Aj puˈij sɨ́ɨj aráˈaj ɨ tɨ vaˈcán jɨn tyiˈtyávaacaˈaj huaˈ tyeyúuj tzajtaˈ, aˈyaa pu
ántyapuaacaˈaj tɨjɨn Jairo, tɨˈɨj jaaséj ɨ Jesús aj puˈij tyítunutacaˈ a chóotaˈ joˈtɨj joˈtyéjvee,
23 jéehua pu aˈyan tyaatáhuaviiriˈ tɨjɨn:
—Nyiyóoj pu áˈmeˈrej, mujoˈtéˈyiˈij pataˈaj jaˈajtamuárɨeˈen taˈaj huarúj, ajta jeˈen
júurij jáˈraˈnyij.
24 Jesús puˈij jamuán ujóˈmej, majta jéehua ɨ tyeɨ́tyee ujóˈjuˈ huaˈ jamuán tyámuaˈ mu
mij tyityóotajchacaˈaj. 25 Ajta huaˈ tzajtaˈ ɨ tyeɨ́tyee íitɨˈ tɨ tyíˈcuiˈ pu ajoˈtyávaacaˈaj,
puˈríj tamuáamuataˈ japuan huaˈpuaj nyinyiˈraˈaj áˈtyeeviˈcaˈaj tɨ tyíˈcuiˈ, aˈnáj tɨnaˈaj
pu anámuɨˈyacaˈaj ɨ xúureˈej. 26 Jéehua pu jajpuéjtzicaˈaj aˈɨ́jcɨ jɨmeˈ tɨ arí jéehua
huóoˈijtacaˈ ɨ maj tyíˈhuaˈtacaa jimi, puˈríj ij néijmiˈi tyajaˈhuóorɨeecaˈaj, ajta capu tyiˈtɨ́j
jarújtyeˈ. Sulu aˈyaa puˈuj jéetzeˈ tyiˈijcuíˈnyacaˈ. 27 Tɨˈɨj tyúˈnamuajriˈ jeˈej tɨ tyiˈtɨ́j
huáruuj ɨ Jesús, aˈɨ́jna íitɨˈ pu huaˈhuaritaˈ ɨ tyeɨ́tyee ajeˈreˈnyéej tɨˈquij jaˈajtamuárɨej
ɨ máancajraˈan ɨ Jesús. 28 Jiˈnye aˈyaa pu tyíˈmuaˈajcaa tɨjɨn: “Aˈɨ́j nu jɨn tyámuaˈ rɨnyij
tɨpuaˈaj nyaˈajtamuárɨeˈen máancajraˈan.” 29 Tɨˈɨj aˈyan huarɨ́j aj puˈij huatyápuaˈriacaˈ ɨ
tɨ anámuɨˈyacaˈaj ɨ xúureˈej, ajta aˈyan jaataˈaj ɨ tzajtaˈ tɨ arí tyámuaˈ huarɨ́j. 30 Jesús pu
jáamuaˈreeriˈ tɨ aˈtɨ́j tyúˈhuaaj tɨ tyíˈcuiˈ, aj puˈij pu ájvej huoˈséerajraa ɨ tyeɨ́tyee, ajta
jeˈen aˈyan tyuˈtaˈíhuoˈ tɨjɨn:
—¿Aˈtanyíj naˈajtamuárɨej ɨ nyamáancaj jitze?
31 Aˈɨ́ɨmaj ɨ maj jamuán huacɨ́j mu aˈyan tyaatéˈexaa tɨjɨn:
—Muáaj paj huaˈsej maj jéehua ɨ tyeɨ́tyee muaˈtajche, pajta aˈyan tyíˈihuoˈ tɨjɨn:
“¿Aˈtanyíj naˈajtamuárɨej?”
32 Ajta ɨ Jesús pu huoˈséerajyiˈcaa ɨ maj aˈáa joˈváatɨmaˈcaa, tɨˈij jaaséj aˈtɨ́j tɨ
jaˈajtamuárɨej. 33 Aj puˈij ɨ íitɨˈ tyuˈtátzɨɨn ajta tyóoviveesimaˈaj, jiˈnye jamuaˈreeriacaˈaj
tyiˈtɨ́j tɨ jeˈej jáaruuj, aj puˈij ajtyáxɨɨriacaˈ joˈtɨj joˈtyéjvee ɨ Jesús tɨˈquij jimi tyítunutacaˈ,
ajta jeˈen néijmiˈi jaatéˈexaa tzáahuatyiˈraˈaj jɨmeˈ. 34 Jesús pu aˈyan tyaatéˈexaa tɨjɨn:
—Nyiyóoj, aˈɨ́j paj jɨn tyámuaˈ huarɨ́j ɨ paj tyáˈantzaahuaj. Áricuj axáahuaj jóˈraˈ cheˈ
tyámuaˈ muaˈaxcaj ɨ paj perɨ́j huarúj.
35 Óocheˈ pu tyiˈtyaxáatasimaˈcaj ɨ Jesús, matɨˈɨj séecan aráˈaj aˈáa maj jaˈchej aˈɨ́jcɨ
jamuán ɨ tɨ vaˈcán jɨn tyiˈtyéjvee ɨ huaˈ tyeyúuj tzajtaˈ, aˈyaa mu mij tyaatéˈexaa ɨ
yoˈpuáaraˈan ɨ tɨ tyíˈcuiˈ tɨjɨn:
—Puˈríj huamuɨ́ˈ aˈyóoj. ¿Jiˈnye pej pij pooj tyáˈɨtzaaj mu maeestro?

36 Ajta ɨ Jesús, capu hua'antzaahuaj a'ɨ́ɨmaj, a'yaa pu'ij tyaaté'exaa ɨ yo'puáara'an tɨjɨn:
—Capáj tyí'tzɨɨnye'ej, a'ɨ́ɨ pu'uj juxɨe've' paj tyá'antzaahuatye'en.
37 Ajta quee a'tɨ́j huatá' mej mij jamuán ujó'ju', sulu a'ɨ́j pu'uj ɨ Pedro, ajta ɨ Santiago,
ajta a'ɨ́jcɨ ɨ Juan, ɨ tɨ ihuáaria'ra' pué'een ɨ Santiago. 38 Matɨ'ɨj a'áa ja'rá'aj jo'tɨj
ja'chej ɨ yo'puáara'an a'ɨ́jcɨ ɨ tɨ huamuɨ́', jéehua mu ɨ tyeɨ́tyee huaséj ɨ maj ca'nyíin
jɨn tyóoyiinyisime'ej, 39 aj pu'ij utyájrupij uchi'táj tɨ'quij a'yan tyihuo'té'exaaj tɨjɨn:
—¿Ji'nye mej mij je'ej uhuatyáhuaasij siajta jéehua juyiin? Capu muɨ'chij mu pá'rɨ'ɨj,
sulu tyácusij pu'uj.
40 Aj mu mij ɨ tyeɨ́tyee jaatya'atzájraa a'ɨ́jcɨ ɨ Jesús, ajta a'ɨ́ɨ pu néijmi'caa iirá'ityaca',
aj pu'ij a'ɨ́jna jo'ví'tɨj ɨ táatajra' ajta ɨ náanajra' ajta a'ɨ́ɨjma ɨ maj jamuán huajú'ca'aj, aj
pu'ij a'úun jo'tyájrupij jo'tɨj je'ráca'tyii a'ɨ́jna ɨ pá'rɨ'ɨj. 41 Tɨ'quij jajví' ɨ muáca'ra'an jitze
ajta je'en a'yan tyaatajé tɨjɨn:
—Taliita, cuumi —a'ɨ́jna ɨ nyúucarij, Taliita cuumi, a'yaa pu huatóomua'aj tɨjɨn:
Pá'rɨ'ɨj, muéetzij nu a'yan tyí'mua'ixaatye', ájchesij.
42 Aj pu'ij ájchej ɨ pá'rɨ'ɨj, tɨ tamuáamuata' japuan hua'puaj nyinyi'ra'aj jájcha'ɨɨca'aj
ajta je'en huatyóochej tɨ ajo'cha'canye'en. Majta a'ɨ́ɨmaj ɨ tyeɨ́tyee jéehua mu je'ej
tyo'taséj. 43 Ajta ɨ Jesús jéehua pu huo'ta'íj maj quee a'tɨ́j ixaatye'ej, ajta je'en
tyu'ta'íjtaca' mej mij tyáacue'tyej a'ɨ́jcɨ ɨ pá'rɨ'ɨj.

6

Jesús Nazaret tɨ já'ma'can
(Mt. 13:53-58; Lc. 4:16-30)

1 Aj pu'ij ɨ Jesús jó'raa jo'tɨj jo'vé'sej, majta jamuán a'ɨ́ɨmaj ɨ maj jamuán huacɨ́j. 2 Tɨ'ɨj
atyojo'ré'nyej a'ájna xɨcáara' ɨ maj jitzán juso'pii, aj pu'ij huatyóochej tɨ tyihuó'mua'tyej
jo'maj jóosɨ'rii. Jéehua mu tyeɨ́tyee jáanamuajri' a'ɨ́jcɨ ɨ Jesús, aj mu mij je'ej tyo'taséj
majta je'en a'yan tyuú'ihuo'raca'aj tɨjɨn:
—¿Jo'quíj yo'rɨ́'rej a'mújna ɨ nyúucarij? ¿Jo'quíj ye'tyá' ɨ tɨ'ij huápuɨ'ɨj tyojó'itej, ajta
jaayí'tɨn tɨ tyi'tɨ́j tyámua' tyu'taséjre? 3 ¿Nyiquee a'ɨ́ɨn pué'een ɨ tɨ tyí'si'chacaa, yójra' ɨ
Maríia, majta a'ɨ́ɨn ihuáamua'mua' pué'een ɨ Jacobo, ɨ José, ɨ Judas, ajta a'ɨ́jna ɨ Simón?
¿Nyi mequee a'ɨ́ɨmaj majta ɨ ihuáamua'mua' ɨ maj úucaa, tajamuán yéchej?
A'ɨ́j mu jɨn quee jimi tyá'tzaahuatya'ca'aj. 4 Ajta ɨ Jesús pu a'yan tyihuo'té'exaaj tɨjɨn:
—Jo'tɨj na'aj mu tyámua' yó'sej a'ɨ́jcɨ ɨ tɨ jaxaj ɨ nyúucaria'ra' ɨ Dios, majta ɨ maj a'áa
jo'cháatɨmee jo'tɨj ja'chej, majta ɨ maj jamuán aja'chej, camu naa yó'sej a'ɨ́ɨmaj.
5 A'ɨ́j pu jɨn quee ɨ Jesús jéehua tyu'muárɨej a'ájna, séecan pu avá'muarɨe'xɨj ɨ
tyeɨ́tyee, ajta tyihuó'huaa. 6 Ajta je'ej pua'aj tyóomua'ajcaj ji'nye camu ɨ tyeɨ́tyee jimi
tyá'tzaahuatya'ca'aj.

*Jesús pu huo'ta'ítyaca' a'*ɨ́ɨjma ɨ maj jamuán huacɨ́j mej mij jaariá'xaj ɨ Dios nyuucaaj
(Mt. 10:5-15; Lc. 9:1-6)

A'áa pu ɨ Jesús véjri' jo'chá'canya'aj, tyihua'mua'tyáaj. 7 Aj pu'ij huo'tajé a'ɨ́ɨjma ɨ maj
tamuáamuata' japuan hua'puaj ará'asej, tɨ'quij hua'ré'ityixɨj tyahua'puaj ma'can, ajta
huo'ta'íj mej mij huo'tamuáritye'en ɨ tyiyáaru'uj ɨ maj hua' tzajta' séejre' ɨ tyeɨ́tyee.
8 A'yaa pu tyihuo'ta'íj maj quee tyi'tɨ́j a'aj ɨ maj jɨn huatyóohuɨɨre'en ɨ juyéj jitze, sulu
maj a'ɨ́j mana'aj antyichóoj ɨ tyáxu'uj. Capu juxɨé'va'ca'aj maj tyo'ca'íne'ej nusu maj
túmii antyi'á'aj. 9 A'yaa pu tyihuo'ta'íj maj ajtóoca'queetya'xɨ'ɨn, ajta capu huo'ta' maj
hua'puácaa tye'entyicáanarij. 10 A'yaa pu tyihuo'té'exaaj tɨjɨn:
—Siatɨ'ɨj mua'aj chi'táj u'tyájrutyej, a'áa xu jo'tyá'ɨtzeere'en a'chu siaj á'tyeeren a'ájna
a chájta'. 11 Ajta tɨpua'aj majá'hua' mequee jamuaja'tá'care'en siaj utyájrutyej, nusu
mequee já'muanamuajracuj, xɨi'rácɨɨnyij siajta jaatáca'tzɨj ɨ juca'quéj ta'aj ij cáaxɨj ɨ
chuéj, a'yaa mu a'ɨ́ɨmaj tyá'mua'reeren maj ootyá'ɨtzee ɨ Dios jimi.

12 Matɨ'ɨj mij eeráacɨj a'ɨ́ɨmaj ɨ maj jamuán huacɨ́j, mej mij huo'ré'ixaatye'en ɨ tyeɨ́tyee
maj tyá'antzaahuatye'en ɨ Dios jimi. 13 Jéehua mu hue'rá'ityaca' ɨ tyiyáaru'uj maj hua'
tzajta' séjria'ca'aj ɨ tyeɨ́tyee, majta jéehua tyihuó'huaa ɨ maj tyí'cucui'ca'aj a'ɨ́j mu
hua'vá'huaatya'xɨj ɨ aséityij ɨ hua' mu'úutze'.

Matɨ'ɨj jaajé'caj a'ɨ́jcɨ ɨ Juan ɨ tɨ huá'ɨɨraca'aj
(Mt. 14:1-12; Lc. 9:7-9)

14 Ajta a'ɨ́jna ɨ tajtúhuan ɨ tɨ a'yan ántyapuaj tɨjɨn Herodes, a'ɨ́ɨ pu tyú'mua'reeri' je'ej
tɨ tyí'muarɨe'ca'aj Jesús, ji'nye pu'ríj néijmi'que' mua'reeri'huaca'aj. Séecan mu a'yan
tyí'xajtaca'aj tɨjɨn:

—A'ɨ́jna ɨ Juan ɨ tɨ huá'ɨɨraca'aj a'ɨ́ɨ pu huatájuuriaca', a'ɨ́j pu jɨn jaayí'tɨn tɨ a'yan
tyí'muarɨe'ej.

15 Majta séecan a'yan tyí'xajtaca'aj tɨjɨn:

—A'ɨ́ɨ pu a'ɨ́ɨn pué'een ɨ Elías ɨ Dios nyuucaaj tɨ xajtaca'aj.

Majtáhua'aj séecan a'yan tɨjɨn:

—A'ɨ́ɨ pu a'ɨ́ɨn pué'een ɨ tɨ tyí'xaj ɨ Dios jitze ma'can, a'yájna matɨ'ɨj ɨ maj ará'tyeej
tyí'xajtaca'aj.

16 Tɨ'ɨj ɨ Herodes a'yan tyú'namuajri', a'yaa pu tyu'taxájtaca' tɨjɨn:

—A'ɨ́ɨ pu a'ɨ́ɨn pué'een ɨ Juan. Nyáaj nu jaata'íjtaca' maj ji'ijvéjchej ɨ mu'úura' ajta ijíij
arí huatájuuriaca'.

17 A'ɨ́ɨ pu ɨ Herodes jaata'íjtaca' maj ja'nájɨ'que'en majta je'en je'tyáanaj a'ɨ́jcɨ ɨ Juan,
ajta ɨ íitɨ' tɨ a'yan ántyapuaaca'aj tɨjɨn Herodías, a'ɨ́ɨ pu ɨ́ɨra'ra'an pué'eenye'ej ɨ Felipe tɨ
ihuáaria'ra' pué'eenye'ej a'ɨ́jcɨ ɨ Herodes, a'ɨ́ɨ pu'ij ɨ Herodes ja'ancuré'vi'tɨj a'ɨ́jcɨ ɨ íitaj
ɨ Felipe tɨ jatyévi'tɨnya'aj. 18 A'ɨ́j pu jɨn ɨ Juan a'yan tyaaté'exaatya'ca'aj a'ɨ́jcɨ ɨ Herodes
tɨjɨn:

—Capu a'yan tyi'tyéevijtɨj paj jatyévi'tɨnye'en mua' ihuáara' tɨ jatyévi'tɨnya'aj.

19 Herodías pu jájcha'ɨɨria'ca'aj a'ɨ́jcɨ ɨ Juan, a'ɨ́j pu jɨn jaje'catamuɨ'ca'aj, ajta quee
púj ooriajva'aj, 20 ji'nye Herodes pu jatzɨɨnya'ca'aj, a'ɨ́ɨ pu jamua'reeriaca'aj tɨ tyámua'
tyí'tyevistaca'aj ɨ Juan, ajta quee tyi'tɨ́j jɨn á'ɨtzeeria'ca'aj, a'ɨ́j pu jɨn jacha'ɨɨca'aj. Tyij
ajta quee je'ej jájtyoove'ej je'ej tɨ huárɨnyij tɨ'ɨjta janamuajraj, Herodes pu tyámua' naa
tyá'namuajraca'aj a'ɨ́jcɨ ɨ Juan. 21 Tɨ'ɨj tya'rá'aj a'ájna xɨcáara' a'náj tɨ ma'can ɨ Herodes,
jéehua pu tyeɨ́tyee huatá'inyej, matɨ'ɨj mana'aj ɨ maj tyí'ijta, ajta ɨ tyeɨ́tyee ɨ maj va'cán
jɨn tyityetyúu'pu' majta ɨ maj jéehua juxɨe've' a'áa maj huacháatɨmee a Galileea. 22 A'ɨ́jna
ɨ yójra' ɨ Herodías, a'ɨ́ɨ pu utyájrupij u chi'táj tɨ'ij tyu'tyéeye'en jo'maj tyajá'cua'ajcaa,
jéehua pu ja'ránajchaca' a'ɨ́jcɨ ɨ Herodes tɨ'ɨj tyu'tyéenyej, ajta a'ɨ́ɨjma ɨ maj jamuán
tyí'cua'ajcaa, aj pu'ij ɨ tajtúhuan a'yan tyaaté'exaa ɨ íitaj tɨjɨn:

—Naatáhuaviij tyi'tɨ́j paj je'ej tyí'xɨe've', nyáaj nu muaatá'sij.

23 Jéehua pu a'yan tyée'ixaaj tɨ jaatá'sij tyi'tɨ́j tɨ jaatáhuaviiraj, ajta quee je'ej rɨnyij
tɨpua'aj jaatáhuaviij jé'ta' jo'tɨj a'ɨ́ɨn tyihuajá'ijtye'. 24 Aj pu'ij iirájraa a'ɨ́jna ɨ íitɨ', tɨ'ɨj ij
a'yan tyaata'íhuo'ri' ɨ junáanaj tɨjɨn:

—¿Tyi'tanyí nyaatáhuaviij?

Aj pu'ij ɨ náanajra' a'yan tyaaté'exaa tɨjɨn:

—Huatáhuaviiri' ɨ mu'úura' a'ɨ́jcɨ ɨ Juan ɨ tɨ huá'ɨɨraca'aj.

25 Aj pu'ij ajtáhua'aj jiye'tzín utyájrupij ɨ íitɨ' jo'tɨj je'rácatyii ɨ tajtúhuan, tɨ'quij a'yan
tyaaté'exaa tɨjɨn:

—A'yaa nu tyá'xɨe've' paj naatɨ́'tye'en túxa'aj jitze ɨ mu'úura' ɨ Juan ɨ tɨ huá'ɨɨraca'aj.

26 Aj pu'ij ɨ tajtúhuan jéehua huatóoxaamujrityej, ajta arí a'yan tyu'taxájtaca' tɨ a'yan
rɨnyij meeséeracaj a'ɨ́ɨmaj ɨ tɨ huo'tá'inyej, a'ɨ́j pu jɨn ja'rá'astee ɨ junyúucaa. 27 Tɨ'quij
séej ɨ xantáaru' huata'ítyaca' tɨ'ij jaajé'caj ajta je'en u uyo'ta'ítyej ɨ mu'úura' ɨ Juan. Aj
pu'ij ɨ xantáaru' ujó'mej jo'tɨj je'tyánami' ɨ Juan, tɨ'quij ji'ijvéjchaca' ɨ mu'úura' 28 ajta

je'en uya'rájtɨɨ ɨ túxa'aj jitze. A'ɨ́ɨ pu'ij a'ɨ́j huatɨ'ɨj ɨ yójra' ɨ Herodías; tɨ'ɨj ta'ij a'ɨ́ɨn ayooɨ́'tyej ɨ junáanaj.
29 Matɨ'ɨj a'ɨ́ɨmaj ɨ maj Juan jamuán huacɨ́'ca'aj jáamua'reeri', a'ɨ́ɨ mu ajo'ré'nyej mej mij yo'chueenyij ɨ muɨ'chij, majta je'en ja'vá'naj.

Jesús pu tyihuo'cue'ej ɨ maj anxɨ́ ví'ra'aj ará'asej
(Mt. 14:13-21; Lc. 9:10-17; Jn. 6:1-14)
30 Tɨ'ɨj a'yan tyu'rɨ́j, ɨ maj tamuáamuata' japuan hua'puaj ará'asej, a'ɨ́ɨ mu tyúusɨɨj jo'tɨj jo'tyávaaca'aj ɨ Jesús, matɨ'ɨj mij néijmi'i jaaté'exaa je'ej maj tyi'tɨ́j huáruuj ajta je'ej maj tyihuó'mua'tyej. 31 Jesús pu a'yan tyihuo'té'exaaj tɨjɨn:
—Musio'té'yi'ij, tyiche' tajɨ́ɨmua'aj huátaso'pe'en majá'hua' jo'tɨj quee ja' a'tɨ́j.
Ji'nye jéehua mu ɨ tyeɨ́tyee ajo'ré'nyinyiica'aj jo'tɨj jo'tyávaaca'aj ɨ Jesús, majta jo'cɨ́'ca'aj mamue'tɨ́j ɨ tyeɨ́tyee, capu ij ɨ'riitaca'aj maj tyú'cua'nyij a'ɨ́ɨjma jamuán ɨ maj jamuán huacɨ́j. 32 Ajta ɨ Jesús majta ɨ maj jamuán huacɨ́j a'ɨ́ɨ mu jo'cɨ́j ɨ báarcuj jitze, matɨ'ɨj mij a'áa ja'rá'aj jo'tɨj quee ja' a'tɨ́j. 33 Majta mue'tɨ́j mu huo'séj matɨ'ɨj jo'cɨ́j, majta je'en huo'muájtyaca', a'ɨ́j mu jɨn juɨ'ɨcán ajo'ré'nyaxɨj jo'tɨj na'aj maj huacháatɨmee, a'ɨ́ɨ mu mij anaquéej a'áa ja'rá'aj jo'maj ja'ra'íixajche'. 34 Tɨ'ɨj ɨ Jesús eetáraj ɨ báarcuj jitze, jéehua pu ɨ tyeɨ́tyee huaséj, tɨ'ɨj ij huatóoxaamujri, ji'nye a'yaa mu huasé'rihua'aj matɨ'ɨj cánya'xɨɨ tɨquee a'tɨ́j huá'sɨɨria'ca'aj, aj pu'ij huatyóochej tɨ jéehua tyihuó'mua'tyej. 35 Tɨ'ɨj huatyéchumua'riaca', a'ɨ́ɨ mu ɨ maj jamuán huacɨ́j aje'ré'nyej matɨ'ɨj mij a'yan tyaaté'exaa tɨjɨn:
—Pu'ríj huachúmua', ajta quee a'tɨ́j ya' ja'chej iiye'ej véjri'. 36 Hua'ré'ityixɨ' mu tyeɨ́tyee, mej mij jo'cɨ́xɨ'ɨn jo'maj jo'cháatɨmee ajta mej mij tyi'tɨ́j huánanan ɨ maj jáacua'nyij.
37 Ajta ɨ Jesús pu a'yan tyihuo'té'exaaj tɨjɨn:
—Mua'aj setyihuó'cue'tyej.
A'yaa mu a'ɨ́ɨmaj tyityaatanyúj tɨjɨn:
—¿Nyi a'yan petyá'xɨe've' tyaj ujó'ju' tyajta je'en a'yan tyeetyáxɨjtye'en ɨ túmii a'chu tɨ jumue'tɨj hua'puaj anxɨtyej xɨcáj jitze tyej tyij ɨ páan huánanan tyej tyij tyihuó'cue'tyej?
38 Jesús pu a'yan tyihuo'té'exaaj tɨjɨn:
—Séricuj xáahuo. ¿A'chunyéj pua'mácan mua'aj séjcha'ɨj ɨ páan?
Matɨ'ɨj jáamua'reeri', a'yaa mu mij tyaaté'exaa tɨjɨn:
—Anxɨ́vij ɨ páan majta hua'puaj ɨ hue'tyée.
39 Aj pu'ij huo'ta'íjtaca' maj oorá'sej ɨ tyeɨ́tyee metyamue'tɨjma'aj a'ájna ɨ jo'tɨj jo'tu'pij, 40 a'yaa mu mij tyityo'rá'saca', séecan anxɨtyej mu ara'ástɨma'aj, majta séecan huá'puatyej japuan tamuáamuata' mu ara'ástɨma'aj. 41 A'ɨ́ɨ pu'ij Jesús ja'ancuráɨ'puj ɨ páan tɨ anxɨ́vij ajta ɨ hue'tyée ɨ maj hua'puaj, jútye' pu'ij jo'nyéerij tɨ'quij tyaatatyójtz-i'rej ɨ Dios, ajta je'en ja'antyítaaraxɨj ɨ páan, tɨ'quij huo'ráɨ'pu'uj a'ɨ́ɨjma ɨ maj jamuán huacɨ́j mej mij a'ɨ́ɨmaj huo'ráaɨ'pu'tye'en ɨ tyeɨ́tyee. A'ɨ́j pu ajta huo'ráɨ'ɨj ɨ hue'tyée. 42 Néijmi'i mu tyú'cuaa ɨ tyeɨ́tyee, majta tyámua' naa tyityaatajú'xaj, 43 aj mu mij a'ɨ́ɨmaj ɨ maj jamuán huacɨ́j jaariá'sɨɨ ɨ páan tɨ avá'ɨtzee majta ɨ hue'tyée, tamuáamuata' japuan hua'puaj sicɨɨ mu mij tya'vá'jɨstej. 44 Majta ɨ tyétyacaa ɨ maj tyú'cuaa, a'yaa mu ará'axcaa a'chu anxɨ́ ví'ra'aj.

Jesús pu aja'vá'ma'ca'aj ɨ jájtyij japua
(Mt. 14:22-27; Jn. 6:16-21)
45 Tɨ'ɨj a'yan tyu'rɨ́j, Jesús pu huo'ta'íj a'ɨ́ɨjma ɨ maj jamuán huacɨ́j maj atyácɨɨnyej ɨ báarcuj jitze mej mij a'ɨ́ɨmaj anaquéej antácɨɨnyej után jitze pujmua', a tɨ a'yan tyaja'rájtyapuaj tɨjɨn Betsaida, ajta ɨ Jesús a'áa pu ajo'tyá'ɨtzee tɨ'ij hua'ré'ityixɨ'ɨn ɨ tyeɨ́tyee. 46 Tɨ'ɨj hua're'ítyixɨ'ɨj, aj pu'ij ɨ jɨríj jitze antyíraa tɨ'ij huatyényuunyij ɨ Dios jimi. 47 Tɨ'ɨj huaré'chuixariaca', a'áa mu meríj jé'ta' joojú'ca'aj ɨ jájtyij japua ɨ báarcuj jitze mua'ráatya'aj. Ajta ɨ Jesús pu jusɨ́ɨj ajo'tácatyii ɨ jɨríj japua, 48 aj pu'ij huo'séj tɨ

hua'tyesi'huaritya'ca'aj ɨ maj huaju'caj ɨ jájtyij japua, ji'nye a pu ja'va'aacaca'aj. Tɨ'ɨj tapuá'risima'caj, Jesús pu aje'ré'nyej a'ájna jo'maj joojú'ca'aj ɨ báarcuj jitze, a'áa pu ja'vá'ma'ca'aj ɨ jájtyij japua, pu'ríj tɨn hua'náje'yitye'sima'aj. 49 Matɨ'ɨj a'ɨ́ɨmaj jaaséj tɨ jájtyij japua aja'vá'ma'ca'aj, a'yaa mu tyu'muá'aj tɨ nyájcan pue'éenye'ej, aj mu mij huatyejíihuajra, 50 ji'nye néijmi'i mu jaaséej majta tyámua' tyu'tátzɨɨn. Aj pu'ij ɨ Jesús a'yan tyihuo'té'exaaj tɨjɨn:

—Xaatyáapua'rij. Nyáaj nu a'ɨ́ɨn pué'een, caxu tyí'tzɨɨnye'ej.

51 Tɨ'ɨj atyájraa ɨ báarcuj jitze, aj pu'ij huatyápua'riaca' ɨ tɨ huá'aacaca'aj, aj mu mij je'ej tyo'taséj, 52 ji'nye capu je'ej huá'miteerastya'ca'aj je'ej tɨ huarɨ́j tɨ'ij jaatámui'rej ɨ páan, ji'nye jujɨ́ɨmua'aj mu tyóonaamuaj ɨ jutzájta'.

Jesús pu tyihuó'huaa a'ɨ́ɨjma ɨ maj tyí'cucui'ca'aj a'ájna a Genesaret
(Mt. 14:34-36)

53 Matɨ'ɨj antacɨ́j ɨ jájtyij japua, a'áa mu mij ja'rá'aj a tɨ a'yan tyaja'rájtyapuaj tɨjɨn Genesaret, a'áa mu ye'riá'tapej ɨ báarcuj jo'tɨj ja'va'ástɨmee ɨ jájtyij. 54 Matɨ'ɨj eetacɨ́j ɨ báarcuj jitze, jiye'tzín mu ɨ tyeɨ́tyee jaamua'aj a'ɨ́jcɨ ɨ Jesús. 55 A'ɨ́j mu jɨn jiye'tzín ootyáhuaachaca' mej mij hua'ria'tɨxɨj ɨ utáatzij japua ɨ maj tyí'cucui' a'ájna jo'tɨj jo'tyávaaca'aj ɨ Jesús. 56 Ajta jo'tɨj na'aj tɨ jo'ré'nyinyiica'aj, tɨ chájta'najmee tɨ cɨ́le'en na'ríij tɨ viváajma'aj, a'áa mu huojo'ráatzajyi'caa ɨ cáayej jitze, aj mu mij jahuaviiraca'aj tɨ huo'tá'an maj ja'ajtamuárɨe'en ɨ máancajra'an jitze, ajta néijmi'i ɨ maj ja'ajtamuárɨe'xɨj a'ɨ́ɨ mu huarúj.

7

A'ɨ́jna ɨ tɨ je'ej pua'aj joorej tzajta' ɨ tyévij
(Mt. 15:1-20)

1 Aj mu mij ɨ fariseos ajtyáxɨɨriaca' ɨ Jesús jimi, majta séecan hua' jamuán ɨ maj tyihuá'mua'tyej ɨ yu'xarij jitze ɨ maj jɨn tyí'ijta a'áa maj ja'ráacɨj a Jerusalén. 2 Matɨ'ɨj a'ɨ́ɨmaj huo'séj a'ɨ́ɨjma ɨ maj Jesús jamuán huacɨ́j maj quee anomuéetya'xɨ'ɨj matɨ'ɨjta tyí'cua'ajcaj, a'yájna matɨ'ɨj tyeeyí'tɨhua'aj ɨ maj Israel jitze ajtyáma'can, a'ɨ́ɨ mu mij je'ej pua'aj tyihuá'xajtaca'aj. 3 (Ji'nye a'ɨ́ɨmaj ɨ fariseos majta ɨ maj Israel jitze ajtyáma'can, a'ɨ́ɨ mu a'yan tyityaajú'ca'aj je'ej maj ɨ hua' huásimua' tyéejyi'raca'aj, maj anaquéej anomuéetya'xɨ'ɨn matɨ'ɨjta tyí'cua'ajcaj. 4 Ajta tɨpua'aj umetyojo'vá'nanan, camu tyí'cua'nyij tɨpua'aj mequee anaquéej anóomuejtye'en. Majtáhua'aj séecan mui'caa tyi'ijyi'raj, metyí'jo'sica'aj ɨ váasuj ɨ maj jitzán ya'caa, majta ɨ xá'rij, majta ɨ tyúu'utaatzij.) 5 A'ɨ́j mu jɨn ɨ fariseos, majta ɨ maj tyihuá'mua'tyej ɨ yu'xarij jitze ɨ maj jɨn tyí'ijta, a'ɨ́ɨ mu a'yan tyaata'íhuo'ri' a'ɨ́jcɨ ɨ Jesús tɨjɨn:

—¿Ji'nye mej mij quee ja'astej ɨ tahuásimua' yi'ráj ɨ maj ajamuán huacɨ'ɨj, sulu a'yaa mu rɨcɨj maj xána'visi' tyí'cua'caa ɨ jumuáca' jɨme'?

6 Jesús pu a'yan tyihuo'té'exaaj tɨjɨn:

—Xá'puɨ' pu tyu'taxájtaca' ɨ Isaías ɨ tɨ tyí'xajtaca'aj ɨ Dios jitze ma'can, siaj mua'aj quee tyámua' een ɨ jutzájta', tɨ'ɨj a'yan tyo'tyéyu'xaca' tɨjɨn:

A'ɨ́j mu jɨn ɨ tyeɨ́tyee naatyátzaahuatyej
maj tyámua' naa tyí'nyaxaj,
ajta ɨ hua'xɨéjnyu'caa
capu yevéjri' séejre' nye jimi.

7 Capu tyi'tɨ́j huɨɨre' tɨpua'aj manaatyáanajche:
ajta ɨ maj huá'mua'tyej jujɨ́ɨmua'aj mu jájtyo ɨ jutzájta'.

8 Ji'nye mua'aj xu seríj yo'huá'xɨj je'ej tɨ ɨ Dios tyu'ta'íjtaca' siaj sij a'yan huárɨnyij je'ej maj ɨ tyeɨ́tyee tyá'xɨe've'.

9 A'yaa pu ajta tyihuo'té'exaaj tɨjɨn:

—Ajta siaj sij a'ɨ́jcɨ jéetze' ará'astej ɨ juyi'ráj, mua'aj xu quee ja'astej je'ej tɨ ɨ Dios tyu'ta'íjtaca'. 10 Ji'nye a'yaa pu tyu'taxájtaca' ɨ Moisés tɨjɨn: “Tzáahuatyi'ra'aj paj jimi

tyícha'ɨɨj a' táataj pajta a' náanaj", ajta a'yan tɨjɨn: "Siata'aj jaajé'caj a'ɨ́jcɨ ɨ tɨ je'ej
pua'aj tyá'xaj ɨ jutáataj na'ríij ɨ junáanaj". 11 Siajta mua'aj a'yaa xu tyi'tá'caa tɨ a'tɨ́j
a'yan tyihuo'té'exaatye'en ɨ juhuásimua' yee Corbán (a'yaa pu huatóomua'aj a'ɨ́jna
ɨ nyúucarij tɨjɨn mu'véjrij pu pué'een), 12 siajta a'yan tyí'xaj tɨjɨn tɨpua'aj a'tɨ́j a'yan
tyihuo'té'exaatye'en, tɨquee che' jitzán juxɨe've' tɨ'ij huo'tyáhuɨɨre'en ɨ juhuásimua'.
13 A'ɨ́j xu jɨn mua'aj yó'hua'naj ɨ nyúucaria'ra' ɨ Dios a'ɨ́jcɨ jɨme' ɨ ja'muaye'raj siajta
je'en séecan a'yan cha'taj siana'aj tyí'mua'tyej. Siajta séecan tyi'tɨ́j jɨn a'yan jéehua rɨcɨj.
14 Aj pu'ij ɨ Jesús huo'tajé ɨ tyeɨ́tyee, tɨ'quij a'yan tyihuo'té'exaaj tɨjɨn:
—Néijmi'i sianáanamuaj, siajta yo'itéej xá'ra'nyij: 15 Tyi'tɨ́j tɨna'aj tɨ jéjre' ma'can capu
je'ej ja'uurej ɨ tyévij. Ajta ɨ tɨ tzajta' ma'can a'ɨ́ɨ pu xaa je'ej pua'aj joorej. 16 A'tɨ́j tɨ
iityánamuaj che' tyámua' naa tyáanamuaj.
17 Tɨ'ɨj ɨ Jesús a'áa huojo'tyáhuii ɨ tyeɨ́tyee aj pu'ij chi'táj jo'tyájrupij, aj mu mij ɨ maj
jamuán huacɨ́j a'yan tyaata'íhuo'ri' je'ej tɨ huatóomua'aj a'ɨ́jna ɨ nyúucarij tɨ huó'ixaaj.
18 Aj pu'ij a'yan tyihuo'té'exaaj tɨjɨn:
—¿Nyi sequée siajta mua'aj yo'itéej? ¿Nyi sequée yó'itej tɨquee je'ej joorej ɨ tyévij
tyi'tɨ́j tɨ jéjre' ma'can, 19 ji'nye capu tzajta' tyáru'pij ɨ xɨéjnyu'caria'ra' jitze, sulu xayáara'
pu jitze aráyixaj, ajta je'en iiráamej ɨ chuitɨriáara'an jitze?
A'yaa pu'ij tyaataxájtaca' tɨ néijmi'i tyámua' tyí'een ɨ tɨ tyí'cue'ri'. 20 A'yaa pu ajta
tyu'taxájtaca' tɨjɨn:
—A'ɨ́jna ɨ tɨ tyévij jitze éejnyinyii, a'ɨ́ɨ pu xaa je'ej pua'aj joorej. 21 Ji'nye tzajta'
ɨ tyévij, ɨ xɨéjnyu'caria'ra' tzajta', a'úu pu je'rányinyiij ɨ mua'tzíira'aj tɨ je'ej pua'aj
een, tɨ ca'nyíjra'aj jatá'caa ɨ tyévij tɨ'ij jaataxɨé've'en tɨ séej jamuán huáhui'nyij tɨquee
jatyévi'tɨn, tɨ'ij tyu'náhua'an, na'ríij tɨ tyu'jé'caj, 22 tɨ séej jamuán huóoxana'cɨre'en tɨ
quee jatyévi'tɨn, tɨ tyí'nyacua'tzaj, tɨ je'ej pua'aj rɨjcaj, nusu tɨ huá'cuanamuaj, tɨ je'ej
pua'aj huojo'mua'raj, na'ríij tɨ je'ej pua'aj tyihuá'xajtaj, ajta tɨ jéehua óotzaahuatye'ej,
ajta quee jitzán juxɨé'va'aj je'ej tɨ tyihuá'huɨɨre' ɨ séecan. 23 Néijmi'i pu a'íjna tzajta'
tyeje'rányinyiij ajta je'en je'ej pua'aj joorej ɨ tyévij.

*Ɨ íit*ɨ' tɨ séej chuéj japua já'ma'can tɨ ajta tyá'antzaahuaj
(Mt. 15:21-28)

24 Aj pu'ij té'ej ɨ Jesús a'áa jo'mej a'ájna a tɨ a'yan tya'rájtyapuaj tɨjɨn Tiro. A'áa pu
chi'táj jo'tyájrupij, ji'nye capu jaxɨe'va'ca'aj tɨ a'tɨ́j jáamua'reej tɨ a'áa jo'tyávaaca'aj,
ajta capu huatáɨ'riitariaca' tɨ huatyóo'avaaj. 25 Jiye'tzín pu íitɨ' jáamua'reeri' tɨ séej
tyiyójca'aj tyiyáaru' tɨ tzajta' séjria'ca'aj, a'ɨ́ɨ pu'ij aje'ré'nyej tɨ'quij tyítunutaca' a'ájna
jo'tɨj jo'tyávaaca'aj ɨ Jesús. 26 Ajta a'ɨ́jna ɨ íitɨ' capu Israel jitze ajtyáma'cantaca'aj,
sulu a'áa pu já'ma'can a tɨ a'yan tyaja'rájtyapuaj tɨjɨn Sirofenicia. A'ɨ́ɨ pu'ij aje'ré'nyej
tɨ'quij jéehua a'yan tyaatáhuaviiri' a'ɨ́jcɨ ɨ Jesús tɨ ji'rámuaritye'en ɨ tyiyáaru' tɨ tzajta'
séjria'ca'aj ɨ yójra'. 27 Ajta ɨ Jesús a'yaa pu tyaaté'exaa tɨjɨn:
—Tyu'tá' maj anaquéej tyú'cua'nyij ɨ hua'yojmua', ji'nye capu xá'puɨ' maj huáɨ'pu'raj
ɨ páan ɨ tɨ'ríij mej mij tzɨ'cɨ́ɨj huataɨ́'pu'tye'en.
28 A'yaa pu tyu'tanyúj a'ɨ́jna ɨ íitɨ' tɨjɨn:
—A'yaa pu tyi'ja'yájna, nyavástara', ajta a'ɨ́jna ɨ páan tɨ tye'nyíj ɨ maj ja'cájhua'naj ɨ
tɨ'ríij a'ɨ́ɨ mu jacua'nyij ɨ tzɨ'cɨ́ɨj.
29 Jesús pu a'yan tyaaté'exaa tɨjɨn:
—A'ɨ́jcɨ jɨme' je'ej paj tyu'taxájtaca', áricuj axáahuaj jó'ra'. Pu'ríj iirájraa ɨ tyiyáaru'
tɨ tzajta' séjria'ca'aj a'yóoj.
30 Tɨ'ɨj ɨ íitɨ' a'áa ja'rá'aj a juchéj, a'ɨ́ɨ pu jaaséj ɨ juyój tɨ anjo'ojca'tyii ɨ utáatzij japua,
ajta ɨ tyiyáaru' arí iirára'ajcaa ɨ tɨ tzajta' séjria'ca'aj.

*Jesús pu séej tyú'huaaj t*ɨquee iityánamuaj ajta tɨ quee tyo'rɨ́ɨ'rej

31 Ajtáhua'aj pu eerájraa ɨ Jesús a'ájna a Tiro, a'áa pu huatyéenyej a Sidón a'ájna a tɨ
a'yan tya'rájtyapuaj tɨjɨn Tamuáamuata' tɨ a'chájta'tajmee, tɨ'quij a'áa ja'rá'aj ɨ jájtyij tɨ

já'ajmua a tɨ a'yan tyaja'rájtyapuaj tɨjɨn Galileea. 32 A'áa mu mij séej ayóotuiiri' ɨ tɨ quee
iityánamuaj ajta quee tyo'rɨ́ɨ'riajca'aj, aj mu mij jaatáhuaviiri' a'ɨ́jcɨ ɨ Jesús tɨ japuan
rámejca'aj a'ɨ́jcɨ ɨ tɨ tyí'cui'. 33 Aj pu'ij ɨ Jesús je'ráavi'tɨj a'ájna a tyeɨ́tyee tzajta', tɨ'quij
juxɨtyéj urújtya'xɨj ɨ naxɨéeta' ajta ju'ɨ́'rique' ja'antyiméjri' ɨ nyanuriáara' jitze. 34 Aj
pu'ij jútye' jó'nyeeriaca', ajta ucayáatɨraa aj pu'ij a'yan tyaaté'exaa a'ɨ́jcɨ ɨ tyáataj tɨjɨn:
—¡Efatá! (A'ɨ́jna ɨ nyúucarij, a'yaa pu huatóomua'aj tɨjɨn: "Antá'cuunaj").
35 Aj pu'ij huarúj ɨ tɨ tyí'cui'ca'aj, tɨ'quij ityanamuáaraj ja'raa, ajta huatáɨ'riitariaca'
tɨ tyámua' naa tyu'taxáj. 36 Jesús pu a'yan tyihuo'ta'íj maj quee a'tɨ́j ixaatye'ej, ajta
camu a'yan huarɨ́j je'ej tɨ tyihuo'ta'íj, sulu jéetze' mu huo'ré'ixaa. 37 Néijmi'i mu je'ej
tyityo'tóomuajtyaca', a'yaa mu mij tyí'xajtaca'aj tɨjɨn:
—Néijmi'i pu tyámua' tyí'uurej. A'ɨ́ɨ pu jaayí'tɨn tɨ tyihuó'huaatye'en mej mij
ityanamuáaraj muá'ra'nyij ɨ nácuxɨe'ej, ajta mej mij tyu'taxáj ɨ maj quee tyo'rɨɨ'réejmee.

8

Jesús pu tyihuo'cue'ej a'ɨ́ɨjma ɨ maj muáacuaj ví'ra'aj ará'asej
(Mt. 15:32-39)

1 Tɨ'ɨj ooj ɨ Jesús a'áa jo'tyávaaca'aj a'ájna a Galileea, jéehua mu tyeɨ́tyee tyúusɨɨj, majta
quee tyi'tɨ́j tyícha'ɨɨca'aj maj jáacua'nyij, Jesús pu'ij huo'tajé a'ɨɨjma ɨ maj jamuán huacɨ́j
tɨ'quij a'yan tyihuo'té'exaaj tɨjɨn:
2 —Nyényaxaamujritye' hua' jimi mu tyeɨ́tyee, ji'nye mu'ríj huéeicaj xɨcáj á'tyeej maj
nyaj jamuán yahuatyú'uj majta quee tyi'tɨ́j tyícha'ɨj maj jáacua'nyij. 3 Ajta tɨpua'aj
nyahua'ré'ityixɨ'ɨn mej mij jó'cɨɨnyej ɨ juchéj mequee xu tyu'cuá'an, camu tyo'távi-
icue'raj ɨ juyéj japua, ji'nye séecan mu ɨmuáj curiá'cɨxɨj.
4 A'yaa mu mij tyityaatanyúj ɨ maj jamuán huacɨ́j tɨjɨn:
—¿Ji'nye tyíɨ'rij tyaj tyihuó'cue'tyej a'yájna jo'tɨj quee a'tɨ́j ja'chej?
5 Jesús pu a'yan tyihuo'ta'íhuo'ri' tɨjɨn:
—¿A'chunyéj mua'aj pua'mácan xaaɨ́'pu'sij ɨ páan?
Matɨ'ɨj mij a'yan tyaaté'exaa tɨjɨn:
—Arahua'puácaa.
6 Aj pu'ij jaata'íjtaca' maj oorá'sej ɨ tyeɨ́tyee a chóota', tɨ'quij ja'ancuráɨ'puj ɨ páan
tɨ aráahua'puaj ará'asej, ajta tɨ'ɨj tyaatatyóotzi'ria'aj ɨ Dios, aj pu'ij ja'antyítaaraxɨj, ajta
je'en huo'rɨɨ'puɨ'tyej ɨ maj jamuán huacɨ́j, mej mij a'ɨɨmaj huo'rɨɨ'puɨ'tye'en ɨ tyeɨ́tyee,
a'yaa mu mij a'ɨ́jna jɨn huarɨ́j. 7 Majta mu je'cácaa ɨ hue'tyée tyí'cha'ɨɨca'aj, Jesús pu
ajta a'ɨ́jna jɨn tyaatatyójtzi'rej ɨ Dios, ajta je'en huo'ta'íj maj huo'rɨɨ'tye'en ɨ tyeɨ́tyee.
8 Néijmi'i mu tyú'cuaa majta tyámua' tyityaataju'xaj, majta je'en aráahua'puaj sicɨɨ jitze
tya'vá'jɨstya'xɨj a'ɨ́jcɨ jɨme' ɨ páan tɨ avá'ɨtzee ɨ tɨ antyítaarixɨj. 9 Majta ɨ maj tyú'cuaa,
muáacuaj ví'ra'aj mu a'chu ará'axcaa. Aj pu'ij Jesús hua'ré'ityixɨj ɨ tyeɨ́tyee, 10 ajta je'en ɨ
báarcuj jitze atyájraa hua' jamuán ɨ maj jamuán huacɨ́j, matɨ'ɨj mij jo'cɨ́j a'ájna a tɨ a'yan
tyaja'rájtyapuaj tɨjɨn Dalmanuta.

A'ɨ́ɨmaj ɨ fariseos mu jaatáhuaviiri' tɨ ɨ Jesús huo'taséjratye'en ɨ maj jɨn je'ej tyo'taséj
(Mt. 16:1-4; Lc. 12:54-56)

11 A'ɨ́ɨmaj maj mu ɨ fariseos aje'ré'nyej matɨ'ɨj mij huatyóohuij maj tyee'íhuo' a'ɨ́jcɨ
ɨ Jesús. Ajta mej mij tyi'tɨ́j jɨn ja'antyimué'tɨn, a'yaa mu tyaatáhuaviiri' tɨ tyi'tɨ́j
huo'taséjratye'en ɨ maj jɨn je'ej tyo'taséj mej mij jáamua'reej tɨ ɨ Dios jimi jo'vé'mej.
12 Aj pu'ij ɨ Jesús tyámua' naa tyo'cayáatɨraa tɨ'quij a'yan tyu'taxájtaca' tɨjɨn:
—¿Ji'nye mej mij a'íimaj ɨ tyeɨ́tyee a'yan tyí'nyahuavii nyaj tyi'tɨ́j huo'taséjratye'en ɨ
maj jɨn je'ej tyo'taséj?
—A'yaa nu tyajá'mua'ixaatye' tzáahuatyi'ra'aj jɨme' nyaj quee tyi'tɨ́j
jamuaataséjratye'sij.

13 Aj pu'ij ahuojoohuá'xɨj ɨ tyeɨ́tyee, tɨ'quij ajtáhua'aj atyájraa ɨ báarcuj jitze aj mu mij antacɨ́j után jitze pujmua'.

A'ɨ́jna ɨ huá'nyuucaa ɨ fariseos ɨ maj jɨn huá'cuanamuaj ɨ tyeɨ́tyee
(Mt. 16:5-12)

14 Majta a'ɨ́ɨmaj ɨ maj jamuán huacɨ́j ɨ Jesús, a'ɨ́ɨ mu yo'huá'xɨj maj ya'ráaɨ'puɨ'ɨn ɨ páan maj jáacua'nyij, séej mu'uj ɨ páan huaɨ́'ɨsima'aj ɨ báarcuj jitze. 15 Jesús pu'ij a'yan tyihuo'ta'íj tɨjɨn:
—Cásɨ', tyámua' xu'uj a'ɨ́jcɨ jɨme' ɨ fariseos maj jajnájchi ɨ páan, siajta a'ɨ́jcɨ jɨme' maj jajnájchi ɨ maj Herodes jitze ajtyáma'can.
16 Majta ɨ maj jamuán huacɨ́j a'yaa mu tyúu'ixaatya'ca'aj maj quee páan tyícha'ɨɨca'aj.
17 Jesús pu jáamua'reeri' je'ej maj tyúu'ixaatya'ca'aj, a'yaa pu'ij tyihuo'té'exaaj tɨjɨn:
—¿Ji'nye siaj sij a'yan tyí'xaj yee siaj quee páan tyícha'ɨj? ¿Nyi sequée xu yó'itej ca' sequée jamua'reej? ¿Nyi huápuɨ'ɨj sequée tyi'tɨ́j jó'itej? 18 ¿Nyi xa'va'jɨ'síjmee siajta quee tyi'tɨ́j séej, siajta ajta naxɨéjmee siajta quee tyi'tɨ́j namuaj? ¿Nyi sequée che' jamua'reej? 19 Nyatɨ'ɨj huo'rɨ́ɨpu'uj ɨ páan tɨ anxɨ́vica'aj a'ɨ́ɨjma ɨ tyeɨ́tyee ɨ maj anxɨ́ ví'ra'aj ará'axcaa, ¿a'chunyéj pua'an sicɨɨ setya'vá'jɨstej a'ɨ́jcɨ jɨme' ɨ páan tɨ avá'ɨtzee?
Aj mu mij a'yan tyaaté'exaa tɨjɨn:
—Tamuáamuata' japuan hua'puaj sicɨɨ.
20 —Arí nyatɨ'ɨj huo'rɨ́ɨpu'uj ɨ páan tɨ aráahua'puaj ará'axcaa a'ɨ́ɨjma ɨ tyeɨ́tyee ɨ maj muáacuaj ví'ra'aj ará'axcaa, ¿a'chunyéj pua'an sicɨɨ setya'vá'jɨstya'xɨj a'ɨ́jcɨ jɨme' ɨ tɨ avá'ɨtzee?
A'yaa mu tyaaté'exaa tɨjɨn:
—Aráahua'puaj sicɨɨ.
21 Aj pu'ij a'yan tyihuo'té'exaaj tɨjɨn:
—¿Nyi sequée xu yó'itej?

Jesús pu ta'rácuun tyú'huaaj a'ájna a Betsaida

22 Matɨ'ɨj támij a'áa ja'rá'aj a'ájna a Betsaida, aj mu mij ta'rácuun ajoovi'tɨj ɨ Jesús jimi, matɨ'ɨj mij jaatáhuaviiri' tɨ ja'ajtamuárɨe'en. 23 Jesús pu jajví' muáca'ra'an jitze a'ɨ́jcɨ ɨ ta'rácuun tɨ'quij je'ráavi'tɨj ajéjre' a'ájna jo'tɨj ja'chajta'. Aj pu'ij ju'ɨ́'rique' ja'rámejraxɨj a jɨ́ɨsa', ajta je'en ja'ráamuarɨej tɨ'quij jaata'íhuo'ri' tɨpua'aj arí ma'únyeerij 24 Aj pu'ij ɨ ta'rácuun atányeeriaca', tɨ'quij a'yan tyu'tanyúj tɨjɨn:
—Tyétyacaa nu séej. A'yaa mu huasé'rin cuxáa cɨyéj maj pué'een ɨ maj mahuacɨ'ɨj.
25 Jesús pu'ij ajtáhua'aj ja'ráamuarɨej a jɨ́ɨsa'an ɨ ta'rácuun, aj pu'ij ɨ tyáatɨ' atányeeriaca' tɨ'quij huarúj. Pu'ríj tyámua' naa néijmi'i tyí'sejraca'aj. 26 Aj pu'ij ɨ Jesús jaata'ítyaca' tɨ'ij jó'ra'nyij ɨ juchéj, ajta a'yan tyaaté'exaa tɨjɨn:
—Capáj utyáru'piche'en a chájta' pej pij a'tɨ́j huaté'exaatye'en.

Pedro pu jaataxájtaca' tɨ ɨ Jesús a'ɨ́ɨn pué'een ɨ Cɨríistu'
(Mt. 16:13-20; Lc. 9:18-21)

27 Tɨ'ɨj a'yan tyu'rɨ́j, a'ɨ́jna ɨ Jesús majta ɨ maj jamuán huacɨ́j, a'áa mu jó'ju' a'ájna a tɨ a'yan tyaja'rájtyapuaj tɨjɨn Cesarea de Filipo. Juyéj jitze mu ajooju'caj, tɨ'ɨj ɨ Jesús a'yan tyihuo'ta'íhuo'ri' a'ɨ́ɨjma ɨ maj jamuán huacɨ́j tɨjɨn:
—¿Ji'nye metyí'xaj ɨ tyeɨ́tyee a'tanyíj nyaj pué'een?
28 Aj mu mij a'yan tyu'taxájtaca' tɨjɨn:
—Séecan mu a'yan tyí'xaj paj muáaj a'ɨ́ɨn pué'een ɨ Juan ɨ tɨ huá'ɨɨraca'aj, majta séecan a'yan tyí'xaj paj a'ɨ́ɨn pué'een ɨ Elías, majta séecan a'yan tyí'xaj paj sɨ́ɨj a'ɨ́ɨn pué'een ɨ tɨ Dios jitze ma'can tyí'xaj.
29 Aj pu'ij a'yan tyihuo'ta'íhuo'ri' tɨjɨn:
—Arí mua'aj, ¿ji'nye setyi'xaj a'tanyíj nyaj pué'een?
Pedro pu'ij a'yan tyu'taxájtaca' tɨjɨn:
—Muáaj paj a'ɨ́ɨn pué'een ɨ Cɨríistu'.

30 Ajta ɨ Jesús pu huo'tá'ijmuejri' maj quee a'tɨ́j ixaatye'ej.

*Jesús pu jaataxájtaca' t*ɨ muɨ'nyij
(Mt. 16:21-28; Lc. 9:22-27)

31 Jesús pu'ij huatyóochej tɨ tyihuó'mua'tyej tɨ ɨ yójra' ɨ Dios jéehua jajpuéetzij ja'mej, majta quee jaxɨe'va'aj muá'ju'un ɨ huáasij, ɨ maj va'cán jɨn tyityatatyíj ɨ tyeyúuj tzajta', majta ɨ maj tyihuá'mua'tyej ɨ yu'xarij jitze ɨ maj jɨn tyí'ijta. A'yaa pu tyihuo'té'exaaj maj jaje'catan, ajta je'en huéeicaj xɨcáj jitze huatájuuritaj. 32 A'yaa pu tyámua' naa tyihuó'ixaaj a'huo'itéerican jɨme'. Aj pu'ij ɨ Pedro je'ráavi'tɨj ajta huatyóochej tɨ jajtyá'xɨ'ɨn. 33 Ajta ɨ Jesús pu juhuárita' cacháacajra, huo'séerajraa a'ɨ́ɨjma ɨ maj jamuán huacɨ́j, aj pu'ij jajtyá'xɨj a'ɨ́jcɨ ɨ Pedro a'yan tye'ixáatye'ej tɨjɨn:

—Ajtára' nye jimi, mu paj a'yan tyí'xaj tɨ'ɨj ɨ tyiyáaru'. Capáj muáaj a'yan tyí'sej je'ej tɨ ɨ Dios tyá'xɨe've', sulu je'ej maj tyá'xɨe've' ɨ tyeɨ́tyee.

34 Aj pu'ij ɨ Jesús huo'tajé a'ɨ́ɨjma ɨ maj jamuán huacɨ́j ajta ɨ tyeɨ́tyee, tɨ'quij a'yan tyu'taxájtaca' tɨjɨn:

—Tɨpua'aj a'tɨ́j jaxɨe'va'aj tɨ nyaj jamuán jo'cha'canye'en, a'yaa pu tyúuxɨe've' tɨ quee a'yan rɨjcaj je'ej tɨ jusɨ́ɨj tyá'xɨe've', sulu che' ja'antyichóoj ɨ jucúruuj nyaj jamuán jo'cha'canye'en. 35 Ji'nye a'tɨ́j tɨ tyúutyesi'ria'aj tɨ'ij quee huámuɨ'nyij, a'ɨ́ɨ pu yo'rɨésij ɨ ju júuricamej, ajta ɨ tɨ huámuɨ'nyij a'ɨ́jcɨ jɨme' tɨ nyaj jamuán jo'cha'canye'en, nusu tɨ ja'antzaahuaj ɨ nyúucaria'ra' ɨ Dios, a'ɨ́ɨ pu júurij ja'mej jusén jɨme'. 36 ¿Tyi'tanyí je'ej tyeetyáhuɨɨre'ej ɨ tyévij tɨpua'aj néijmi'i huamué'tɨn ɨ cháanacaj, ajta je'en yó'rɨeenyij ɨ ju júuricamej? 37 Nusu a'yájna ¿a'chúquij tyí'najchitan ɨ tyévij tɨ'ij jáahuɨɨre'en ɨ júuricama'ra'? 38 Ji'nye tɨpua'aj a'tɨ́j nyetyevi'ra' nyéetzij na'ríij a'ɨ́jcɨ ɨ nyúucaria'ra' ɨ Dios hua' tzajta' ɨ tyeɨ́tyee ɨ maj quee tyámua' een majta jéehua já'ɨtzeere', a'yaa pu ajta tyu'tóotyevi'ra'astaj ɨ Yójra' ɨ Dios a'ájna xɨcáara' tɨ'ɨj jitzán yava'cányesij ɨ cháanacaj japua va'cán jɨn tyi'tyaváaj ɨ Dios jimi, majta jamuán ɨ maj tajapuá tyí'huɨɨre'.

9

*T*ɨ'ɨj ɨ Jesús seequéj éenye'ej huataséjre
(Mt. 17:1-13; Lc. 9:28-36)

1 Jesús pu ajta a'yan tyihuo'té'exaaj tɨjɨn:

—A'yaa nu tyajá'mua'ixaatye' tzáahuatyi'ra'aj jɨme' maj séecan ɨ maj yahuatyú'uj iiye'ej, a'ɨ́ɨ mu quee jaxɨe've' maj huácui'nyij 'asta mana'aj quee jaaséj tɨ'ɨj yatanyéj ɨ Dios tɨ'ij tyu'ta'íjtaj íiyan ɨ cháanacaj japua a'ɨ́jcɨ jɨme' ɨ tɨ néijmi'i jɨn putyí'uurej.

*T*ɨ'ɨj ɨ Jesús seequéj éenye'ej huataséjre
(Mt. 17:1-13; Lc. 9:28-36)

2 Tɨ'ɨj aráseej xɨcáj tyoomá'caj, Jesús pu a'áan jo'ojnyéj ɨ jɨríj japua, a'ɨ́ɨjma pu jo'ví'tɨj a'ɨ́jcɨ ɨ Pedro, ajta ɨ Santiago ajta a'ɨ́jcɨ ɨ Juan. A'áa pu'ij hua' jɨ́ɨsa' seequéj huatóosejrataca' ɨ Jesús. 3 Tyámua' pu naa tyu'tyácueenariaca' ɨ tyí'caanaria'ra' a'yájna tɨ'ɨj quee a'tɨ́j tyeeyí'tɨn tɨ cáanarij a'yan tyu'tyájo'sin tɨ'ij a'yan tyi'cuéenavi'ij já'ra'nyij. 4 Majta a'ɨ́j huaséj ɨ Elías majta a'ɨ́jcɨ ɨ Moisés, a'ɨ́ɨ mu jamuán tyí'xajtaca'aj a'ɨ́jcɨ ɨ Jesús. 5 Pedro pu'ij a'yan tyaaté'exaa a'ɨ́jcɨ ɨ Jesús tɨjɨn:

—Maeestro, xá'puɨ' pu naa tyaj yahuatyú'uucaj a'yájna. Tyiche' huéeicacaa huá-taahuaj ɨ ɨnáamuaj, sɨ́ɨj tɨ muéetzij mua' arí ja'mej, ajta sɨ́ɨj a'ɨ́jcɨ ɨ Moisés ajta sɨ́ɨj a'ɨ́jcɨ ɨ Elías.

6 Ji'nye a'ɨ́ɨmaj mu tyu'tátzɨɨn ɨ maj jamuán, ajta ɨ Pedro capu jamua'reeriaca'aj je'ej tɨ tyu'taxáj. 7 Aj pu'ij jéetɨrij huataséjre tɨ'quij hua' japua acávi'rixɨj. Ajta ɨ jéetɨrij tzajta' pu nyúucarij huatánamuajre tɨ a'yan tyu'taxájtaca' tɨjɨn:

—A'íi pu nyiyóoj pué'een ɨ nyaj jaxɨe've', xáanamuajri'. 8 Aj mu mij, matɨ'ɨj ajoonyéjnye'riaca', camu che' a'tɨ́j huaséj jamuán, a'ɨ́ɨ pu'uj jusɨ́ɨj ɨ Jesús ajo'tyávaaca'aj.

9 Matɨ'ɨj aje'cajú'caj ɨ jɨríj jitze, Jesús pu huo'ta'íj maj quee a'tɨ́j ixaatye'ej je'ej
maj tyi'tɨ́j tyu'séj, 'asta na'aj quee ɨ Dios yójra' huatájuuritaj. 10 A'ɨ́j mu jɨn a'ɨ́ɨn
mana'aj jamua'reeriaca'aj, tyij majta a'yan tyúu'ihuo'raca'aj je'ej tɨ huatóomua'aj ɨ tɨ
huatájuuritaj. 11 A'yaa mu tyaata'íhuo'ri' ɨ Jesús tɨjɨn:
—¿Ji'nye mej mij a'yan tyí'xaj ɨ maj tyihuá'mua'tyej ɨ yu'xarij jitze ɨ maj jɨn tyí'ijta tɨ
ɨ Elías anaquéej ya'uvé'nyesij?
12 Aj pu'ij a'yan tyihuo'té'exaaj tɨjɨn:
—A'yaa pu tyi'ja'yájna tɨ ɨ Elías anaquéej uvé'nyesij, ajta a'ɨ́ɨn néijmi'i tyámua'
tyí'uuren. ¿Ajta ji'nye tɨ'ij a'yan tyá'xaj ɨ yu'xarij jitze tɨ ɨ yójra' ɨ Dios jajpuéetzij
ja'mej majta je'en jaatyáxaahuataj? 13 Ajta nyáaj nu a'yan tyajá'mua'ixaatye' tɨ ɨ Elías
arí yatanyéj, majta ɨ tyeɨ́tyee a'yaa mu jáaruuj je'ej maj tyaaxɨé'va'ca'aj, a'yájna tɨ'ɨj
tyé'yu'si'huaca'aj ɨ yu'xarij jitze je'ej tɨ tya'ra'nyíiche' jimi.

*Jesús pu tyamuéej tyú'huaaj tyiyáaru' t*ɨ tzajta' ú'sejria'ca'aj
(Mt. 17:14-21; Lc. 9:37-43)

14 Matɨ'ɨj aje'ré'nyej jo'maj je'ej jé'eenye'ej ɨ séecan ɨ maj Jesús jamuán huacɨ́j, a'áa
mu huojo'tyoj majta jéehua ɨ tyeɨ́tyee aja'tyúusɨɨria'ca'aj hua' jamuán, majta séecan
ɨ maj tyihuá'mua'tyej ɨ yu'xarij jitze ɨ maj jɨn tyí'ijta a'ɨ́ɨ mu tyihuá'ihuo'raca'aj
menyínyu'cacuj. 15 Matɨ'ɨj jaaséj a'ɨ́jcɨ ɨ Jesús, néijmi'i mu ootyáhuaachaca' mej mij
jaatatyójtye'en muutyámua'va'aj. 16 A'ɨ́ɨ pu'ij a'yan tyihuo'ta'íhuo'ri' tɨjɨn:
—¿Tyi'tanyí jɨn setyúu'ihuo' a'mújma jamuán?
17 Sɨ́ɨj tɨ a'áa jo'tyávaaca'aj pu a'yan tyu'taxájtaca' tɨjɨn:
—Maeestro, a'yaa nu a'jimi jave'vi'tɨj ɨ nyiyóoj, ji'nye tyiyáaru' pu tzajta' séejre' capu
ij jatá'caa tɨ huatányuunyij. 18 Jo'tɨj na'aj je'ej jé'eenye', ɨ tyiyáaru' pu játya'sacaa ajta
je'tarɨésij a chóota', ajta jéehua éejcueemuxa'rij ɨ jutyényij jitze, ajta ancurioc'máaj
ɨ jutaméj jɨme', aj pu'ij té'ej huatyácɨyaaxarij. Nu'ríj huo'táhuaviiri' ɨ maj ajamuán
huacɨ'ɨj maj jaatamuáritye'en ɨ tyiyáaru', majta a'ɨ́ɨmaj camu pu jáaruuj.
19 Aj pu'ij ɨ Jesús a'yan tyihuo'té'exaaj tɨjɨn:
—Tyeɨ́tyee séej quee tyá'tzaahuatye'. ¿A'chunyéj ooj juxɨe've' nyaj ja'mua jamuán
yahuatyávaacaj? ¿A'chunyéj nyooj ja'mua jɨme' a'víicue'ria'aj na'mej?
—Mese'vé'vi'tɨj ɨ tyamuéej.
20 Aj mu mij aye'vé'vi'tɨj ɨ tyamuéej jimi ɨ Jesús. Ajta tɨ'ɨj ɨ tyiyáaru' jaaséj a'ɨ́jcɨ
ɨ Jesús, a'ɨ́ɨ pu jaatacá'tzɨj ɨ tyamuéej, aj pu'ij arájvej a chóota' putahuɨ'tzɨ'ɨj ajta
éejcueemuxa'riaca' ɨ jutyényij jitze. 21 Jesús pu a'yan tyaata'íhuo'ri' ɨ táatajra' tɨjɨn:
—¿A'chunyéj arí á'tyeej tɨ a'yan tye'tyá'sacaa?
Ajta ɨ táatajra' a'yaa pu tyu'tanyúj tɨjɨn:
—Tɨ'ɨj na'aj je'ej tyi'cíleenye'ej. 22 A'ɨ́jna ɨ tyiyáaru' tɨ tzajta' séejre', mue'tɨ́j pu áan
yo'tyájrɨej ɨ tɨéj tzajta' ajta a jáata', tɨ'ij jaajé'caj. A'yaa pu'ij, tɨpua'aj peeyí'tɨhua'an paj
tyáahuaatye'en, tá'ancu'vaxɨ' ityájma pajta taatáhuɨɨre'en.
23 Jesús pu a'yan tyaaté'exaa tɨjɨn:
—¿Ji'nye pej pij a'yan tyí'xaj yee: tɨpua'aj peeyí'tɨhua'an? Néijmi'i pu tyíɨ'rij a'ɨ́jcɨ jimi
ɨ tɨ tyá'tzaahuatye'.
24 Aj pu'ij ɨ táatajra' ɨ tyamuéej a'yan tyu'jíjhuaca' tɨjɨn:
—Nyáaj nu tyá'tzaahuatye'. Naatáhuɨɨre' nyej nyij jéetze' tyá'antzaahuatye'en.
25 Tɨ'ɨj ɨ Jesús huo'séj maj jéehua ɨ tyeɨ́tyee ajtyáxɨɨrisima'aj, aj pu'ij jajtyá'xɨj ɨ
tyiyáaru' tɨ tzajta' séejre' ɨ tyamuéej, a'yan tɨjɨn:
—Tyiyáaru' mu paj quee iityánamuaj pajta quee atányuuvej, nyáaj nu a'yan tyí'mua'i-
jtye' paj jaatátoonyij mu tyamuéej pajta quee che' tzajta' utyáru'piche'en.
26 Aj pu'ij huajíjhuaca' ɨ tyiyáaru', ajtáhua'aj pu jaatacá'tzɨj a'ɨ́jcɨ ɨ tyamuéej. Aj
pu'ij iirájraa, a'áa pu yóorɨej cuxáa tɨ jaajé'caj, a'ɨ́j mu jɨn mue'tɨ́j a'yan tyí'xajtaca'aj
tɨjɨn huamuɨ́'. 27 Ajta ɨ Jesús, a'ɨ́ɨ pu jajví' muáca'ra'an jitze, tɨ'quij ja'ajriáj, aj pu'ij
huatyéechaxɨj ɨ tyamuéej.

28 Ajta je'en ɨ Jesús chi'táj utyájrupij, aj mu mij ɨ maj jamuán huacɨ́j jujɨ́me' a'yan
tyaata'íhuo'ri' tɨjɨn:
—¿Ji'nye tyej tyij quee ityáj pu jáaruuj tyaj jaatamuáritye'en ɨ tyiyáaru' tɨ tzajta'
séjria'ca'aj?
29 Aj pu'ij ɨ Jesús a'yan tyihuo'té'exaaj tɨjɨn:
—Siata'aj jaatamuáritye'en ɨ tyiyáaru' tɨ a'yan een a'yaa pu tyúuxɨe've' siaj hu-
atyényuunyij ɨ Dios jimi.

*Jesús pu ajtáhua'aj jaataxájtaca' t*ɨ muɨ'nyij
(Mt. 17:22-23; Lc. 9:43-45)
30 Matɨ'ɨj a'áa jo'cɨ́j, a'áa mu huatyéenyej a'ájna a Galileea. Ajta ɨ Jesús capu
jaxɨe'va'ca'aj tɨ a'tɨ́j jáamua'reej, 31 ji'nye avíitzij pu jɨn tyihuá'mua'tyajca'aj ɨ maj
jamuán huacɨ́j. A'yaa pu tyihuá'ixaatya'ca'aj tɨjɨn:
—A'ɨ́jna ɨ Yójra' ɨ Dios pu huatátuiiri'huaj a'ɨ́ɨjma jimi ɨ tyétyacaa, aj mu mij jaje'catan,
ajta huéeicaj xɨcáj jitze huatájuuritaj.
32 Majta a'ɨ́ɨmaj camu yó'iteeca'aj tyi'tɨ́j tɨ huá'ixaatya'ca'aj, majta tyí'tzɨɨnya'ca'aj
maj jaata'íhuo'.

*¿A'tanyíj a'*ɨ́ɨn pué'een ɨ tɨ jéetze' juxɨe've'?
(Mt. 18:1-5; Lc. 9:46-48)
33 A'áa mu ja'rá'aj chájta' tɨ a'yan tya'rájtyapuaj tɨjɨn Capernaúm. Matɨ'ɨj meríj chi'táj
iiratyá'caj, Jesús pu a'yan tyihuo'ta'íhuo'ri' tɨjɨn:
—¿Tyi'tanyí xúu'ihuo'raca'aj ɨ juyéj jitze?
34 Ajta capu sɨ́ɨj huatanyúj, ji'nye a'yaa mu tyúu'ihuo'raca'aj ɨ juyéj jitze a'tɨ́j tɨ a'ɨ́ɨn
pué'eenye'ej ɨ tɨ jéetze' juxɨe've'. 35 Aj pu'ij ɨ Jesús ooyíxɨj, tɨ'quij huo'tajé ɨ maj
tamuáamuata' japuan hua'puaj ará'asej a'yaa pu'ij tyihuo'té'exaaj tɨjɨn:
—Tɨpua'aj a'tɨ́j jaxɨe'va'aj tɨ a'ɨ́ɨn pué'eenye' ɨ tɨ jéetze' juxɨe've', a'yaa pu tyúuxɨe've'
tɨ a'ɨ́ɨn pué'eenye' ɨ tɨ jéetze' cɨléenye' jɨn tyi'tyávaacaj, ajta je'en néijmi'caa hu-
atyáhuɨɨre'en.
36 Ajta je'en pá'rɨ'ɨj a'áa jé'ta' jo'tyéjchej a'ɨ́ɨjma jimi, aj pu'ij jájtɨɨ tɨ'quij a'yan
tyihuo'té'exaaj tɨjɨn:
37 —A'tɨ́j tɨ jaataxɨé've'en nyej jitze ma'can séej ɨ pá'rɨ'ɨj tɨ'ɨj a'íjna, a'ɨ́ɨ pu ajta nyéetzij
naataxɨé've'ej, ajta ɨ tɨ nyéetzij naataxɨé've'en, capu nyéetzij na'aj naataxɨé've'ej, sulu
a'ɨ́j pu ajta huataxɨe'vej ɨ tɨ unyojo'ta'ítyaca'.

*A'*ɨ́jna ɨ tɨquee tájcha'ɨɨre', tajitzé pu ajtyáma'can
(Lc. 9:49-50; Mt. 10:42)
38 Juan pu a'yan tyaaté'exaa tɨjɨn:
—Maeestro, séej tu huaséj tɨ a'nyúucaritze' huá'muaritya'ca'aj ɨ tyiyáaru' ɨ maj hua'
tzajta' séejre' ɨ tyeɨ́tyee, aj tutyij jaatá'ijmuejri' tɨ'ij quee a'yan rɨjcaj, ji'nye capu tajitzé
ajtyáma'can.
39 Jesús pu a'yan tyihuo'té'exaaj tɨjɨn:
—Caxu ja'ijmuejraj, ji'nye tɨpua'aj a'tɨ́j a'yan rɨjcaj ɨ maj jɨn je'ej tyo'taséj nyej jitze
ma'can, capu a'náj je'ej pua'aj tyi'nyaxáataj ja'mej. 40 A'ɨ́jna ɨ tɨ quee tájcha'ɨɨre', a'ɨ́ɨ pu
tahuɨɨre'. 41 A'tɨ́j tɨna'aj tɨ cɨ́ɨ tyajamuaatá'an ɨ jájtyij siaj sij huaye'en a'ɨ́jcɨ jɨme' siaj
nye jitze ajtyáma'can, a'yaa nu tyajá'mua'ixaatye' tɨ ɨ Dios tyaatanájchitye'sij.

*Tyi't*ɨ́j tɨ jɨn jajpuéjtzij ja'mej tɨpua'aj a'tɨ́j ootyá'ɨtzeere'en ɨ Dios jimi
(Mt. 18:6-9; Lc. 17:1-2)
42 —A'tɨ́j tɨna'aj tɨ ca'nyíjra'aj jaatá'an tɨ'ij sɨ́ɨj je'ej pua'aj huárɨnyij ɨ tɨquee xu a'chu
tyá'tzaahuatye' nye jimi, jéetze' pu jatyáhuɨ'rii maj ja'tyárɨeenyij ɨ jájrij jitze tyetyéj
va'cán ma'cave'ran ɨ maj jɨn tyí'tɨxɨcaa. 43 Tɨpua'aj mua' muáca' ca'nyíjra'aj muaatá'an
pej pij tyi'tɨ́j jɨn je'ej pua'aj huárɨnyij, pe'entyivéjche, jéetze' pu muatyáhuɨ'rii paj séej

panaˈaj ajtamuácaˈaj júurij puaatyáˈɨtzereeˈen, quee paj huaˈpuácaa ajtamuácaˈaj aˈáa joˈtyáˈɨtzereeˈen joˈpaj yaˈajpuéetzij puáˈmej, joˈtɨj quee aˈnáj jáˈmuɨˈnyij ɨ tɨéj. 44 Joˈmaj quee aˈnáj jáˈcuiˈnyij ɨ chuiˈnúuj, ajta ɨ tɨéj quee aˈnáj jáˈmuɨˈnyij. 45 Naˈríij muaˈ ɨ́ɨcaj caˈnyíjraˈaj muaatáˈan pej pij jeˈej puaˈaj huárɨnyij, iiráavejchij, jéetzeˈ pu muatyáhuɨˈrii paj séej panaˈaj iiraˈɨ́ɨcaj júurij puaatyáˈɨtzereeˈen, quee paj huaˈpuácaa iiraˈɨ́ɨcaj aˈáa poˈtyáˈɨtzereeˈen joˈtɨj jáˈtaa, 46 joˈmaj quee aˈnáj jáˈcuiˈnyij ɨ chuiˈnúuj, ajta ɨ tɨéj quee aˈnáj jáˈmuɨˈnyij. 47 Naˈríij muaˈ jɨˈɨj caˈnyíjraˈaj muaatáˈan pej pij jeˈej puaˈaj huárɨnyij, eetátɨchij, jéetzeˈ pu muatyáhuɨˈrii paj séej panaˈaj ajrɨˈsij aˈáa poˈtyájrutye joˈtɨj ɨ Dios tyejéˈijtaj, quee paj huaˈpuácaa avaˈjɨˈsíjmaˈaj aˈáa poˈtyájrutye joˈtɨj jáˈtaa, 48 joˈmaj quee aˈnáj jáˈcuiˈnyij ɨ chuiˈnúuj, ajta ɨ tɨéj quee aˈnáj jáˈmuɨˈnyij.

49 Jiˈnye néijmiˈi xu japuéjtzitaren siaj sij tyámuaˈ tyityeetyáˈɨtzereeˈen ɨ jutzájtaˈ. 50 Aˈyaa pu tyíˈhuɨɨreˈ ɨ unáj tɨˈij tyíˈmeˈraˈcatyeˈej ɨ cueˈráj, ajta tɨpuaˈaj rájxɨˈnyij ɨ tɨ áncatzaj, ¿jiˈnye tyíɨˈrij tɨˈij ajtáhuaˈaj áncatzaj jáˈraˈnyij? Siataˈaj muaˈaj aˈyan eenyeˈ tɨˈɨj ɨ unáj siataˈaj juxáahuaj séjreˈej séej jamuán siajta séej.

10

Aˈɨ́jcɨ jɨmeˈ ɨ maj huatóotonyij
(Mt. 19:1-12; Lc. 16:18)

1 Jesús pu eerájraa aˈájna a Capernaúm tɨˈquij aˈáa joˈmej a Judea ajta aˈájna pujmuaˈ a Jordán. Majtáhuaˈaj mu tyúusɨɨj ɨ tyeɨ́tyee joˈtɨj joˈtyávaacaˈaj ɨ Jesús, aj puˈij huatyóochej tɨ tyihuóˈmuaˈtyej, aˈyájna tɨˈɨj tyeeyíˈtɨhuaˈaj. 2 Aj mu mij séecan ɨ Fariseos jimi ajtyáxɨɨriacaˈ ɨ Jesús, ajta mej mij tyiˈtɨ́j jɨn jaatyámueˈtɨn, aˈyaa mu tyaataˈíhuoˈriˈ tɨpuaˈaj jeˈej tyíɨˈriitan tɨ ɨ tyáatɨˈ jaatátoonyij ɨ juˈɨ́ɨj. 3 Aˈyaa puˈij tyihuoˈtéˈexaaj tɨjɨn:

—¿Jiˈnye muaˈajmaj tyajamuaataˈíj ɨ Moisés?

4 Aˈyaa mu mij tyuˈtaxájtacaˈ tɨjɨn:

—Moisés pu tyuˈtáˈ tɨ yuˈxarij jaatapíjtyeˈen ɨ tɨ jitzán áˈyuˈsiˈij jeˈej tɨ een jɨn jaatátoj ɨ juˈɨ́ɨj.

5 Aj puˈij ɨ Jesús aˈyan tyihuoˈtéˈexaaj tɨjɨn:

—Moisés pu aˈyan tyajamuaataˈíj aˈɨ́jcɨ jɨmeˈ siaj muaˈaj quee tyihuojóˈitej. 6 Ajta jájcuaj ɨmuáj tɨˈɨj ɨ Dios jaatyátaahuacaˈ ɨ cháanacaj, “Dios pu huóˈtaahuacaˈ ɨ tyáataj ajta ɨ íitaj.” 7 “Aˈɨ́j pu jɨn ɨ tyáatɨˈ mahuóohuaˈxɨj ɨ juhuásimuaˈ, tɨˈij juˈɨ́ɨj jamuán antyóonaxcaj, 8 aˈyaa mu mij éenyeˈej muáˈjuˈun ɨ maj huaˈpuaj tɨˈɨj sɨ́ɨj naˈaj ɨ tyévij.” Aˈɨ́j mu jɨn quee cheˈ huaˈpuaj, sulu sɨ́ɨj puˈuj. 9 Aˈyaa puˈij tyúuxɨeˈveˈ tɨ ɨ tyáatɨˈ quee huaˈajtajaˈpuanaˈan ɨ Dios tɨ huaˈantyásɨɨrej.

10 Matɨˈɨj meríj chiˈtáj iiratyáˈcaj, majtáhuaˈaj mu aˈɨ́j jɨmeˈ tyaataˈíhuoˈriˈ ɨ maj jamuán huacɨ́j. 11 Jesús pu aˈyan tyihuoˈtéˈexaaj tɨjɨn:

—Tɨpuaˈaj aˈtɨ́j juˈɨ́ɨj huatátoonyij ajta jeˈen séej ancureˈviˈtɨj, aˈɨ́ɨ pu juxanaˈcɨreˈen aˈɨ́jcɨ jimi ɨ tɨ anaquéej jatyéviˈtɨnyaˈaj, 12 ajta tɨpuaˈaj ɨ íitɨˈ jucɨ́ɨn huatátoonyij ajta jeˈen séej jamuán huatyévicheˈen, aˈɨ́ɨ pu ajta juxanaˈcɨreˈ.

Jesús pu huaˈ japua nyuu ɨ tɨˈríij
(Mt. 19:13-15; Lc. 18:15-17)

13 Matɨˈɨj mij tɨˈríij ayeˈvéˈviˈtɨchej ɨ Jesús tɨˈij huaˈajtamuárɨeˈen, aj mu mij aˈɨ́ɨmaj ɨ maj jamuán huacɨ́j huoˈtáˈijmuejriˈ aˈtyán maj ahuajaˈvéˈviˈtɨɨcariaˈaj. 14 Tɨˈɨj ɨ Jesús huoˈséj jeˈej maj rɨjcaj, aj puˈij huatanyúˈcacaˈ, tɨˈquij aˈyan tyihuoˈtéˈexaaj tɨjɨn:

—Micheˈ yeveˈréˈnyej mu tɨˈríij nye jimí, caxu huáˈijmuejra, jiˈnye joˈtɨj ɨ Dios tyejéˈijtaj aˈɨ́ɨmaj mu antyúumuaˈreeriaj muáˈjuˈun ɨ maj aˈyan een matɨˈɨj mu tɨˈríij. 15 Aˈyaa nu tyajáˈmuaˈixaatyeˈ tɨpuaˈaj aˈtɨ́j quee aˈyan tyaˈráˈastej jeˈej tɨ ɨ Dios tyíˈijta aˈyájna tɨˈɨj sɨ́ɨj ɨ páˈrɨˈɨj, capu aˈúun joˈtyárutyij.

16 Aj puˈij xáxuiˈcan tyíˈtɨˈɨjcɨɨ, ajta tyámuaˈ tyihuoˈtyájtoo ɨ Dios jimi huaˈ-vaˈmuɨ́ɨhuaˈaj séej ajta séej.

Ɨ tyamuéej tɨ chíjtyaanyi' pu Jesús jamuán tyu'taxájtaca'
(Mt. 19:16-30; Lc. 18:18-30)

17 Tɨ'ɨj ɨ Jesús arí jo'yi'muɨ́ɨcaj sɨ́ɨj pu a'tɨ́j aje'ré'nyej huatéechisima'aj, aj pu'ij tyítunutaca' ɨ Jesús jimi, tɨ'quij a'yan tyaata'íhuo'ri' tɨjɨn:
—Maeestro mu paj tyámua' een, ¿ji'nye náarɨnyij tɨ'ij náacɨ'tyij nyaj júurij ná'ra'nyij jusén jɨme'?
18 Jesús pu a'yan tyaaté'exaa tɨjɨn:
—¿Ji'nye een jɨme' a'yan petyí'nyejee yee nyaj tyámua' een? Sɨ́ɨj pu'uj séejre' ɨ tɨ tyámua' een, a'ɨ́ɨ pu a'ɨ́ɨn pué'een ɨ Dios. 19 Papu'ríj jamua'reej je'ej tɨ ɨ Dios tyu'ta'íjtaca': "Capáj tyí'tyacui'care'en," "pajta quee tyí'xana'cɨre'ej," "capáj tyí'nahua'aj," "capáj hue'tzij a'tɨ́j taavijria'aj pajta quee a'tɨ́j cuanamuaj," "huo'tyátzaahuatye' a' táataj pajta a' náanaj."
20 Aj pu'ij ɨ a'tɨ́j a'yan tyu'tanyúj tɨjɨn:
—Maeestro, néijmi'i nu nyeríj ja'rá'astej nyatɨ'ɨj nyana'aj tyu'cíleenyi'tariaca'.
21 Jesús pu jaaséj ajta tyámua' tyo'tóomua'aj ɨ jutzájta', aj pu'ij a'yan tyaaté'exaa tɨjɨn:
—Tyi'tɨ́j pu ooj muá'ɨtziitye', áricuj, néijmi'i tyu'tój ɨ paj tyí'ijcha'ɨj pata'aj huo'rían ɨ túmii ɨ maj quee je'ej tyéejviicue'. A'yaa paj jéehua tya'ancuriáa'sij a'ájna jo'tɨj ɨ Dios já'sejre'. Pajta je'en mujo'vé'mej pej pij nyaj jamuán jo'cha'canye'en.
22 Tɨ'ɨj jáanamuajri' a'íjcɨ ɨ nyúucarij, jéehua pu huatóoxaamujri a'ɨ́jna ɨ tyáatɨ', ji'nye jéehua pu tyí'ijcha'ɨ́ɨca'aj.
23 Aj pu'ij ɨ Jesús huanyéeriajraa, ajta a'yan tyihuo'té'exaaj ɨ maj jamuán huacɨ́j tɨjɨn:
—Tyámua' pu tyihuá'tyesi'huaritye' ɨ chíjtyaanyi'ij maj utyájrutyej jo'tɨj ɨ Dios tyejé'ijtaj.
24 Majta ɨ maj jamuán huacɨ́j je'ej mu jo'tánamuajri', a'ɨ́j pu jɨn ɨ Jesús ajtáhua'aj a'yan tyihuo'té'exaaj tɨjɨn:
—Nyiyóojmua', tyámua' pu tyihuá'tyesi'huaritye' ɨ maj jéehua tyí'ijcha'ɨj maj a'áa jo'tyájrutyej jo'tɨj ɨ Dios tyejé'ijtaj. 25 Jéetze' pu quee tyési' tɨ ɨ caméeyuj anájra'nyij ɨ pɨ́'se'ej jitze, quee tɨpua'aj tɨ chíjtyaanyi' a'áa jo'tyájrutyej jo'tɨj ɨ Dios tyejé'ijtaj.
26 Matɨ'ɨj a'yan tyáanamuajri', jéetze' mu je'ej jo'tánamuajri', a'yaa mu mij tyúu'i-huo'raca'aj séej jamuán majta séej tɨjɨn:
—¿A'tanyíj a'yan rɨnyij tɨ'ij jáahuɨ́ɨre'en ɨ Dios jimi?
27 Aj pu'ij ɨ Jesús hua'ráasej tɨ'quij a'yan tyihuo'té'exaaj tɨjɨn:
—A'ɨ́ɨjma jimi ɨ tyétyacaa capu je'ej tyíɨ'rij, ajta capu a'ɨ́jcɨ jimi ɨ Dios, ji'nye capu tyi'tɨ́j jatyesi'huaritye' ɨ Dios.
28 Aj pu'ij ɨ Pedro huatyóochej tɨ a'yan tyaaté'exaatye'en tɨjɨn:
—Ityáj tu tyeríj néijmi'i tyu'tátoj ɨ tyaj tyú'cha'ɨ́ɨca'aj, tyej tyij ajamuán huacɨ'ca'an.
29 Jesús pu a'yan tyihuo'té'exaaj tɨjɨn:
—A'yaa nu tzáahuatyi'ra'aj jɨn tyajá'mua'ixaatye' tɨjɨn tɨpua'aj a'tɨ́j tyi'tɨ́j jo'rɨeenyij nye jimi, na'ríij tɨ ɨ Dios nyuucaaj á'tzaahuatye', tɨpua'aj juchi'ij, na'ríij ju'ihuáamua', jutáataj nusu junáanaj, juyójmua' nusu juchuéj, 30 a'ɨ́ɨ pu tya'ancuriáa'sij tɨ'ɨj ooj júurij íiyan ɨ cháanacaj japua, a'chu anxɨtyej tyi'tɨ́j tɨ je'ej tɨpua'aj chi'ij, na'ríij ju'ihuáamua', junáanaj na'ríij jutáataj, juyójmua' nusu juchuéj, tyij ajta jajpuéetzij, tɨ'ɨj utyájrutyej jo'tɨj ɨ Dios tyejé'ijtaj, aj pu'ij ja'ancuriáa'sij ɨ júuricamej tɨ'ij jusén jɨn júurij já'ra'nyij. 31 Majta mue'tɨ́j maj ijíij a'ɨ́ɨn pué'een ɨ maj anáatyij, a'ɨ́ɨ mu uvé'tyajtɨrij, majta mue'tɨ́j maj ijíij uvé'tyajtɨj, a'ɨ́ɨ mu anára'sij.

Jesús pu ajtáhua'aj jaataxájtaca' tɨ muɨ'nyij
(Mt. 20:17-19; Lc. 18:31-34)

32 A'áa mu joojú'caj a Jerusalén, ajta ɨ Jesús pu anaquéej huama'ca'aj a'ɨ́ɨjma jimi ɨ maj jamuán huacɨ́j. A'ɨ́ɨ mu jéehua jutyamua'va'ca'aj, majta ɨ maj hua' cújta' huajú'ca'aj a'ɨ́ɨ mu tyí'tzɨɨnya'ca'aj. Aj pu'ij ɨ Jesús ajtáhua'aj jujɨ́me' huo'tajé ɨ maj jamuán huacɨ́j, tɨ'quij huatyóochej tɨ huo'té'exaatye'en je'ej tɨ tyi'tɨ́j ja'uurej. 33 A'yaa pu tɨjɨn:

—A'yájna siatɨ'ɨj mua'aj seríj tyí'sej, ijíij tu'ríj jó'ju' a'ájna a Jerusalén, jo'tɨj jo'tátuiir-
i'huaj a'ɨ́jna ɨ tɨ ajta tyévij jitze huanɨe'huaca' a'ɨ́ɨjma jimi ɨ maj tyihuá'ijtye' ɨ tyeyúuj
tzajta', ajta a'ɨ́ɨjma jimi ɨ maj tyihuá'mua'tyej ɨ yu'xarij jitze ɨ maj jɨn tyí'ijta, a'ɨ́ɨ mu
tyu'tá'sij maj jaajé'caj, majta a'ɨ́ɨjma jimi tyu'tátuiire'ej ɨ maj séej chuéj japua já'ma'can.
34 A'ɨ́ɨ mu jaatyáxaahuari'raj, majta jaatyávaxɨ'ɨj, majta jaatyétzi'tzique'muaxɨ'ɨj, majta
jaje'catan, ajta huéeicaj xɨcáj jitze pu huatájuuritaj.

*A'*ɨ́jna ɨ Santiago ajta ɨ Juan a'ɨ́ɨ mu jaatáhuoj je'ej maj tyá'xɨe'va'ca'aj
(Mt. 20:20-28)
35 A'ɨ́jna ɨ Santiago ajta Juan, yójmua'mua' a'ɨ́jcɨ ɨ Zebedeo, a'ɨ́ɨ mu aje'ré'nyej ɨ Jesús
jimi matɨ'ɨj mij a'yan tyaaté'exaa tɨjɨn:
—Maeestro, a'yaa tu tyá'xɨe've' paj a'yan huárɨnyij je'ej tyaj tyimuaatáhuaviiraj.
36 Aj pu'ij Jesús a'yan tyihuo'ta'íhuo'ri' tɨjɨn:
—¿Ji'nye setyá'xɨe've' nyaj a'yan huárɨnyij ja'mua jimi?
37 Aj mu mij a'yan tyaaté'exaa tɨjɨn:
—A'yaa tu tyá'xɨe've' paj taatá'an tyaj ajcára'sixɨ'ɨn sɨ́ɨj amuáca'ta' ajta sɨ́ɨj a' útata'
a'ájna patɨ'ɨj néijmi'i jɨn antyía'mua'reeriaj.
38 Jesús pu a'yan tyihuo'té'exaaj tɨjɨn:
—Caxu mua'aj jamua'reej tyi'tɨ́j siaj nyahuavii. ¿Nyi a'yan setyé'viicue' siaj jajpuéetzij
xá'ra'nyij nyatɨ'ɨj nyáaj tya'ajpuéetzij na'mej, siajta jó'viicue' maj ɨ tyeɨ́tyee je'ej pua'aj
jamuáa'uurej a'yájna matɨ'ɨj nyéetzij nyoorej?
39 Aj mu mij a'yan tyu'taxájtaca' tɨjɨn:
—Ji'nye tyijtá putujoorej.
Jesús pu a'yan tyihuo'té'exaaj tɨjɨn:
—Mua'aj xu jajpuéetzij xá'ju'un nyatɨ'ɨj nyáaj tya'ajpuéetzij na'mej, majta je'ej pua'aj
já'mua'uuren matɨ'ɨj majta nyéetzij nyoorej, 40 ajta canu a'ɨ́jcɨ jɨn antyínyamua'ree nyaj
jamuaata'an siaj ajcára'sixɨ'ɨn sɨ́ɨj nyamuáca'ta' ajta sɨ́ɨj nya' útata', a'ɨ́ɨjma pu cɨ'tyij ɨ
maj tyámua' een.
41 Matɨ'ɨj huó'namuajri' ɨ séecan ɨ maj tamuáamuata' ará'asej, muaatanyínyu'cacuca'
a'ɨ́ɨjma jimi ɨ Jacobo ajta ɨ Juan. 42 Ajta ɨ Jesús pu huo'tajé, ajta a'yan tyihuo'té'exaaj
tɨjɨn:
—A'yaa xu mua'aj tyá'mua'reej, je'ej maj rɨcɨj ɨ maj tyí'ijta ɨ cháanacaj japua, ca'nyíin
mu jɨn tyihuá'ijtye' ɨ tyeɨ́tyee, ɨ maj va'cán jɨn tyityatatyíj, a'ɨ́ɨ mu tyihuá'ijtye' je'ej maj
huárɨnyij ɨ séecan. 43 Ajta ja'mua jimi capu a'yan tyúuxɨe've' tɨ a'yan tyí'rɨjcaa. Tɨpua'aj
a'tɨ́j jaxɨe'va'aj tɨ va'cán jɨn tyi'tyaváaj já'ra'nyij, a'yaa pu tyúuxɨe've' tɨ néijmi'caa
huatyáhuɨɨre'en, 44 ajta ɨ tɨ ja'mua jimi a'yan tyá'xɨe've' tɨ a'ɨ́ɨn pué'eenye' ɨ tɨ anájcaj,
a'yaa pu tyúuxɨe've' tɨ a'ɨ́ɨn huo'tyáhuɨɨre'en néijmi'caa ɨ séecan. 45 Ji'nye ɨ yójra' ɨ Dios
capu a'ɨ́jna jɨn mujo'vé'mej mej mij jaatyáhuɨɨre'en, sulu tɨ'ij huo'tyáhuɨɨre'en ajta hua'
jitze ma'can huámuɨ'nyij mui'caa ɨ tyeɨ́tyee.

*Jesús pu tyáahuaj a'*ɨ́jcɨ ɨ Bartimeo ɨ ta'rácuun
(Mt. 20:29-34; Lc. 18:35-43)
46 Matɨ'ɨj mij a'áa ja'rá'aj chájta' tɨ a'yan tya'rájtyapuaj tɨjɨn Jericó. Ajta tɨ'ɨj ɨ Jesús
arí iiramá'caj a'ájna a chájta', majta cújta' huajú'ca'aj ɨ maj jamuán huacɨ́j, majta mue'tɨ́j
ɨ tyeɨ́tyee hua' jamuán huajú'ca'aj, a'áa pu sɨ́ɨj ta'rácuun je'tyácatyij véjri' juyéj jitze,
a'yaa pu ántyapuaaca'aj tɨjɨn Bartimeo, yójra' a'ɨ́jcɨ ɨ Timeo. 47 Tɨ'ɨj jáanamuajri' tɨ a'ɨ́ɨn
aja'vá'ma'ca'aj ɨ Jesús Nazaret tɨ já'ma'can, a'ɨ́ɨ pu ɨ ta'rácuun huatyóochej tɨ a'yan
tyu'jíjhuaj tɨjɨn:
—Jesús, mu paj yójra' pué'een a'ɨ́jcɨ ɨ David, ná'ancu'vaxɨ' nyéetzij.
48 Mue'tɨ́j mu ɨ tyeɨ́tyee jaatá'ijmuejri' tɨquee jijhuaj, ajta a'ɨ́jna jéetze' pu ca'nyíin jɨn
jijhuaca'aj a'yan tɨjɨn:
—Mu paj yójra' pué'een a'ɨ́jcɨ ɨ David, ná'ancu'vaxɨ' nyéetzij.

49 Aj pu'ij ɨ Jesús oocháxɨj, tɨ'quij a'yan tyihuo'té'exaaj tɨjɨn:
—Usio'tájee.
Aj mu mij uyo'tajé ɨ ta'rácuun, a'yan metye'ixáatye'ej tɨjɨn:
—Huatyá'ca'nyej a tzajta', ájchesij, muachó've' ɨ Jesús.
50 Aj pu'ij ayóoraaxɨj ɨ jumáancaj, tɨ'quij ájtzunaca' aj pu'ij aje'ré'nyej ɨ Jesús jimi,
51 Jesús pu'ij a'yan tyaata'íhuo'ri' tɨjɨn:
—¿Ji'nye petyaaxɨe've' nyaj tyi'tɨ́j huá'uurej a jimí?
Tɨ'quij a'yan tyaaté'exaa a'ɨ́jna ɨ ta'rácuun tɨjɨn:
—Maeestro, nyáaxɨe've' nyaj atányeerej.
52 Jesús pu a'yan tyaaté'exaa tɨjɨn:
—Pu'ríj paj jó'ra'nyij, papu'ríj huarúj a'ɨ́jcɨ jɨme' ɨ paj tyá'antzaahuaj.
Aj pu'ij jiye'tzín tyámua' huarɨ́j ɨ ta'rácuun tɨ'quij atányeeriaca', ajta je'en jamuán jo'mej a'ɨ́jcɨ ɨ Jesús jo'tɨj jooma'ca'aj ɨ juyéj jitze.

11

Jesús pu utyájrupij a Jerusalén
(Mt. 21:1-11; Lc. 19:28-40; Jn. 12:12-19)

1 Matɨ'ɨj meríj avéjri' joojú'caj a'ájna a Jerusalén, a'áa mu ja'tanyéj jo'tɨj ja'chájta'najmee tɨ a'yan tya'ratyapuájmee tɨjɨn Betfagé, ajta a'ájna Betania. A'áa pu ja'chajta' ɨ jɨríj jitze tɨ a'yan tya'rájtyapuaj tɨjɨn Aseitúunajrimi, aj pu'ij ɨ Jesús hua'puácaa huata'ítyaca'
2 A'yan tyihuo'te'exáatye'ej tɨjɨn:
—Séricuj, siata'aj a'áa ja'tanyéj a chájta' a tɨ véjri' já'sejre', tɨpua'aj seríj a'áa ja'rá'astij, a'áa xu púuru' já'tyoonyij tɨ quee xu a'náj a'tɨ́j japuan avá'caj, a'áa pu je'ejtápi'huaj ja'mej. Aj xu sij je'ejxɨsta, siajta je'en uya'ráaja. 3 Tɨpua'aj a'tɨ́j a'yan tyajá'mua'ihuo'raj yee: "¿Ji'nye sijta tya'rájxɨna mu púuru'?", a'yaa xu tyaaté'exaatye'en yee: "A'ɨ́j pu jitzán juxɨe've' ɨ tavástara'", siajta a'yan tyaaté'exaatye'en tɨjɨn: "Jiye'tzín tu tyijtá yajavá'toosij".
4 Matɨ'ɨj mij ujó'ju', a'áa mu mij pua'quéj cáayej jitze yo'tyoj a'ɨ́jcɨ ɨ púuru', a'áa pu je'ejtápi'huaca'aj avéjri' puéertaj jitze, matɨ'ɨj mij je'ejxɨstaca'.
5 Séecan maj a'áa jo'tyú'uuca'aj, a'ɨ́ɨ mu a'yan tyihuo'ta'íhuo'ri' tɨjɨn:
—¿Tyi'tanyí je'ej sioorej? ¿Ji'nye een jɨme' setye'ejxɨnaj mu púuru'?
6 A'yaa mu tyu'taxájtaca' je'ej tɨ ɨ Jesús tyihuo'té'exaaj, majta a'ɨ́ɨmaj huo'ta' maj ja'ajnáanan. 7 Matɨ'ɨj mij yo'jáj ɨ Jesús jimi a'ɨ́jcɨ ɨ púuru', matɨ'ɨj mij ɨ tyúumaancaj tye'tyéveerej, tɨ'quij avé'yixɨj ɨ Jesús ɨ púuru' japua. 8 Majta a'ɨ́ɨmaj ɨ tyeɨ́tyee jéehua mu ɨ máancaj tyo'caváarajraa ɨ juyéj jitze. Majta séecan xamuáj ucapíitɨraa ɨ juyéj jitze.
9 Majta a'ɨ́ɨmaj ɨ maj anáatya'aj huajú'ca'aj, a'ɨ́ɨ mu huatyóohuij maj huajíjhua, majta ɨ maj cújta' huajú'ca'aj ɨ Jesús, a'yaa mu tyí'tyejijhuaca'aj tɨjɨn:
—Pu'ríj xá'puɨ', che' ɨ Dios tyámua' tyeetyátoonyij a'ɨ́jcɨ ɨ tɨ yevé'mej nyúucaritze' ɨ tavástara'. 10 Pu'ríj xá'puɨ'. Che' Dios jaatyáhuɨɨre'en tyámua' naa a'ɨ́jcɨ tɨ yevé'mej ɨ tɨ tyu'ta'íjtaj tɨ'ɨj ará'tyeej tɨ tyu'ta'íjtaca' ɨ tahuáacɨxa', a'ɨ́jna ɨ David. Ajta a'ɨ́ɨmaj ɨ maj tyí'huɨɨre' u tajapuá, miche' a'yan tyu'taxáj tɨjɨn a'yaa pu tyí'xa'puɨ'.
11 Tɨ'ɨj ij ɨ Jesús ujo'tyájrupij a'ájna a Jerusalén ajta je'en ɨ tyeyúuj tzajta' jo'tyájrupij. Tɨ'ɨj néijmi'que' tyu'séerajra'aj aj pu'ij jó'raa a'ájna a Betania hua' jamuán ɨ maj tamuáamuata' japuan hua'puaj ará'asej, ji'nye pu'ríj huachúmua'ca'aj.

Jesús pu je'ej pua'aj tyaatajé ɨ xápua' tɨ quee taca'ca'aj
(Mt. 21:18-19)

12 Yaa ariá'pua'aj, matɨ'ɨj uja'ráacɨj a'ájna a Betania, Jesús pu huataí'cuataca'. 13 Tɨ'quij a'ɨ́j huaséj ɨ xápua' cɨyéj tɨ a' ɨmuáj ja'távaaca'aj ajta jéehua tyáxamue'ca'aj, aj pu'ij ujó'mej tɨ'ij jaaséj tɨpua'aj taca'aj, ajta capu taca'ca'aj jéehua pu'uj tyáxamue'ca'aj, ji'nye capu a'áa putyí'rɨjcaa tɨ'ɨj pua'aj taajcaa. 14 Aj pu'ij a'yan tyaatajé a'ɨ́jcɨ xápua' tɨjɨn:
—Capu che' a'náj a'tɨ́j jacua'nyij mua' táque'.

Majta ɨ maj ja'mua huacɨ́j a'ɨ́ɨ mu jáanamuajri' je'ej tɨ tyaatajé.

Jesús pu jaajájcuarej ɨ tyeyúuj
(Mt. 21:12-17; Lc. 19:45-48; Jn. 2:13-22)

15 Matɨ'ɨj a'áa ja'rá'aj a Jerusalén, Jesús pu tyeyúuj tzajta' jo'tyájrupij ajta je'en huatyóochej tɨ hue'rá'ityej ɨ maj a'úun tyó'tooca'aj ajta ɨ maj a'úun tyó'nanaavej. Tye'tahuá'xɨj ɨ tyihua' meesaj ɨ maj japuan túmii hua'puata'tyi'raca'aj ɨ tyeɨ́tyee, ajta jo'maj ɨ cúcui'see ja'tooca'aj, 16 ajta quee tyu'tá' tɨ a'tɨ́j tyi'tɨ́j ajóotɨsime'en a jé'ta' ɨ tyeyúuj tzajta'. 17 Ajta je'en tyihua'ajmua'tyájraa a'yan tɨjɨn:

—A'yaa pu tyé'yu'si' ɨ yu'xarij jitze tɨjɨn: "A'yaa mu jaatámua'sij ɨ nye chi'ij tɨjɨn chi'ij maj tzajta' huatyényuunyij ɨ Dios jimi néijmi'i ɨ maj séej chuéj japua ja'chej", siajta mua'aj a'yaa xu jáaruuj tɨ'ɨj jo'tɨj já'tyasta' jo'maj náhua'rij je'ráatyij.

18 Matɨ'ɨj a'yan tyáanamuajri', ɨ maj tyihuá'ijtye' ɨ puaaríj majta ɨ maj tyihuá'mua'tyej ɨ yu'xarij jitze ɨ maj jɨn tyí'ijta, a'ɨ́ɨ mu huatyóohuij maj jáahuoonyij je'ej maj huárɨnyij mej mij jaajé'caj ɨ Jesús, ji'nye a'ɨ́ɨ mu jatzɨɨnya'ca'aj, a'ɨ́jcɨ jɨme' maj néijmi'i naa yó'sejraca'aj je'ej tɨ a'ɨ́ɨn tyihuo'muá'tyej. 19 Ajta tɨ'ɨj huariá'tɨca'riaca', ɨ Jesús majta ɨ maj jamuán huacɨ́j a'ɨ́ɨ mu eeráacɨj a'ájna a chájta'.

*Huatyáahuaj a'*ɨ́jna ɨ xápua'
(Mt. 21:20-22)

20 Yaa ariá'pua'aj mu a'áa véjri' ja'tanyéj jo'tɨj ja'távaaca'aj ɨ xápua', aj mu mij jaaséj tɨ arí huachica'aj tyétye' ɨmuáj ɨ junáana' jitze. 21 Aj pu'ij ɨ Pedro, jo'támua'reeri' je'ej tɨ tyu'rɨ́j, tɨ'quij a'yan tyaaté'exaa a'ɨ́jcɨ ɨ Jesús tɨjɨn:

—Maeestro, cásɨ', pu'ríj huatyáahuaj ɨ xápua' ɨ paj je'ej pua'aj tyaatajé.

22 Jesús pu a'yan tyihuo'té'exaaj tɨjɨn:

—Setyá'antzaahuatye' ɨ Dios jimi. 23 Ji'nye a'yaa nu tyajá'mua'ixaatye' tɨpua'aj a'tɨ́j a'yan tyaaté'exaatye'en ɨ jɨríj yee: "Tyíchesij a'májna atyájrutyij ɨ jájritze'", ajta quee seequéj tyi'mua'astɨ́j, sulu tɨ tyá'tzaahuatye'ej tɨ a'yan tye'mej, aj pu'ij a'yan tye'mej. 24 A'ɨ́j nu jɨn a'yan tyajá'mua'ixaatye' tɨjɨn tyi'tɨ́j siaj mua'aj je'ej tyu'táhuoosij ɨ Dios jimi, a'yaa xu tyá'antzaahuatye'en siaj seríj ja'ancuriáa', aj xu sij ja'ancuriáa'sij. 25 Ajta siatɨ'ɨj tyényuusime'en ɨ Dios jimi, setyihuo'tú'uunyi' a'tyán maj jamuájcha'ɨɨre', ta'aj ij ajta ɨ ja'muavástara' tajapuá tɨ já'sejre' mua'ajmaj tyajamuaatú'uunyi'. 26 Ajta tɨpua'aj sequée tyihuo'tú'uunyi' ɨ maj jamuájcha'ɨɨre', capu ajta mua'ajmaj tyajamuaatú'uunyi'raj ɨ ja'muavástara' tajapuá tɨ já'sejre' ɨ siaj jɨn quee xá'puɨ' jimi huarɨ́j.

*Ɨ t*ɨ jɨn antyúumua'reej ɨ Jesús
(Mt. 21:23-27; Lc. 20:1-8)

27 Aj mu mij majtáhua'aj a'áa jó'ju' a Jerusalén. Tɨ'ɨj ɨ Jesús a'áa ja'ajcayi'cáacaj ɨ tyeyúuj jitze, aj mu mij a'ɨ́ɨmaj ajtyáxɨɨriaca' ɨ maj tyí'ijta ɨ tyeyúuj tzajta', majta ɨ maj tyihuá'mua'tyej ɨ yu'xarij jitze ɨ maj jɨn tyí'ijta majta hua' jamuán ɨ huáasij, 28 matɨ'ɨj mij a'yan tyaata'íhuo'ri' tɨjɨn:

—¿Tyi'tanyí jɨn petyi'tyéjvee pej pij a'yan rɨcɨj? ¿A'tanyíj muaatá' pej pij a'yan rɨjcaj?

29 Aj pu'ij Jesús a'yan tyihuo'té'exaaj tɨjɨn:

—Nyajta nu nyáaj séej tyajamuaata'íhuo'raj, tɨpua'aj sianaaté'exaatye'en, aj nu nyij nyajta nyáaj jamuaaté'exaatye'ej tyi'tɨ́j nyaj jɨn tyi'tyéjvee nyej nyij a'yan rɨcɨj. 30 ¿A'tanyíj ja'antyíhuoj a'ɨ́jcɨ ɨ Juan tɨ'ij huá'ɨɨraca'aj ɨ tyeɨ́tyee, nyiquij ɨ Dios, ca'mij ɨ tyeɨ́tyee? Sianaaté'exaatye'.

31 Aj mu mij huatyóohuij maj tyi'huóo'ihuo' séej jamuán majta séej a'yan tɨjɨn:

—Tɨpua'aj a'yan tyetyaaté'exaatye'en yee Dios pu uyo'ta'ítyaca', a'yaa pu tyitaaté'exaatye'ej yee: "¿Ji'nye een jɨme' sequée ja'antzaahuaj je'ej tɨ tyu'taxájtaca'?" 32 Ajta capu je'ej tyíɨ'rij tyaj a'yan tyaaté'exaatye'en yee ɨ tyeɨ́tyee mu uyo'ta'ítyaca'.

A'yaa mu tyu'taxájtaca', ji'nye mahuá'tzɨɨnya'ca'aj ɨ tyeɨ́tyee, majta néijmi'i ɨ tyeɨ́tyee
a'yan tyá'tzaahuatya'ca'aj tɨ ɨ Juan a'ɨ́ɨn pue'éenye'ej ɨ Dios jitze ma'can tɨ tyí'xajtaca'aj.
33 Aj mu mij a'yan tyaaté'exaa a'ɨ́jcɨ ɨ Jesús tɨjɨn:
—Catu jamua'reej.
Aj pu'ij Jesús a'yan tyihuo'té'exaaj tɨjɨn:
—Canu nyajta nyáaj jamuaaté'exaatye'ej tyi'tɨ́j nyaj jɨn tyi'tyéjvee nyej nyij a'yan rɨcɨj.

12

A'ɨ́jcɨ jɨme' ɨ maj tyí'muɨjhuacaa, ɨ maj je'ej pua'aj huarɨ́j
(Mt. 21:33-46; Lc. 20:9-19)

1 Aj pu'ij ɨ Jesús huatyóochej tɨ tyihuó'ixaatye'en séej jɨme' ɨ nyúucarij. A'yaa pu
tyihuo'té'exaaj tɨjɨn:
—A'tɨ́j pu úuvaj huahuástej ajta je'en jariá'naj, aj pu'ij tyi'tɨ́j huatyátaahuaca' ɨ tɨ
jɨn jaatyájacha'xɨ'ɨn ɨ úuvaj, ajta tyi'tɨ́j ájtaahuaca' ajtyéevi' ɨ maj japuan utyúuj
muaa'íxɨe're'en ɨ maj tyí'muɨjhuacaa. Ajta je'en séecan huatanyéjtye ɨ chuéj mej mij
tyaanájchitye'en cɨ́ɨra'tzuj, tɨ'quij jó'raa a'ɨ́jna ɨ a'tɨ́j séej chuéj japua. 2 Tɨ'ɨj tya'rá'aj a'náj
maj jaju'racaa ɨ úuvaj, séej pu huata'ítyaca' tɨ jimi tyí'huɨɨre' tɨ'ij huo'táhuaviij a'chu tɨ
jacɨ'puaj a'ɨ́jcɨ ɨ a'tɨ́j. 3 Majta a'ɨ́ɨmaj ɨ maj tyí'muɨjhuacaa a'ɨ́ɨ mu jaatyéevi' a'ɨ́jcɨ ɨ tɨ
huata'íjtyi'rej, majta jaatyáavaxɨj a'yaa mu'uj tyaata'ítyaca' camu tyi'tɨ́j jaatá'. 4 Aj pu'ij ɨ
tɨ jachuéj ajtáhua'aj séej huata'ítyaca', majta mu a'ɨ́jcɨ huatyáto'sij tyetyéj jɨme' matɨ'ɨj
mij tyaapuéj ɨ mu'úura' jitze, majta jajtyá'xɨj. 5 Ajtáhua'aj pu séej huata'ítyaca', a'ɨ́j mu
mij huajé'caj. Aj pu'ij ajtáhua'aj séecan huata'ítyaca', a'ɨ́ɨjma mu majta huatyáavaxɨj,
majta séecan huácuij.
6 Óoche' pu sɨ́ɨj á'ɨtzeeria'ca'aj, yójra' a'ɨ́jcɨ ɨ a'tɨ́j, jéehua pu jaxɨe'va'ca'aj a'ɨ́jcɨ.
A'ɨ́j pu'ij huata'ítyaca' a'yan tyi'mua'astɨ́j tɨjɨn: "Ma'antzaahuatye'sij a'íjcɨ ɨ nyiyóoj."
7 Majta ɨ maj tyí'muɨjhuacaa a'yaa mu tyi'huóo'ixaaj tɨjɨn: "A'múu pu a'ɨ́ɨn pué'een ɨ
tɨ néijmi'i tyá'cɨ'tyij, tyiche' jaajé'caj, ta'aj néijmi'i tyitáacɨ'tyij." 8 Aj mu mij jaatyéevi'
a'ɨ́jcɨ ɨ yójra', majta jaajé'caj, matɨ'ɨj mij ji'rájrɨe.
9 —¿Ji'nye tyajamuá'miteeraste' mua'ajmaj, ji'nye rɨnyij a'ɨ́jna ɨ tɨ ja'a'rij ɨ chuéj ajta
ɨ úuvaj? A'ɨ́ɨ pu aja'va'ma'aj ja'mej tɨ'quij huá'cui'nyij ɨ mej tyí'muɨjhuacaa, ajta je'en
séecan huatapuéjve'sij ɨ chuéj ajta ɨ úuvaj.
10 ¿Nyi sequée a'náj jo'jíjvej ɨ yu'xarij jitze a'ɨ́jcɨ ɨ nyúucarij? A'yaa pu tyá'xaj tɨjɨn:
A'ɨ́jcɨ ɨ tyetyéj maj ayoohuá'axɨj ɨ maj chi'ij tyí'ta'huacaa,
a'yaa pu tye'rájraa tɨ a'ɨ́ɨn pue'éenye'ej ja'raa ɨ tɨ jéetze' juxɨe've'.
11 A'yaa pu jáaruuj ɨ tavástara',
a'ɨ́ɨ pu a'ɨ́ɨn pué'een ɨ tɨ naa ta'sejratye'.
12 Aj mu mij tyu'tatyésej maj jaatyéevi' ɨ Jesús, ji'nye a'yaa mu tyá'mua'reeriaca'aj tɨ
a'ɨ́ɨjma huataxájtaca' a'ɨ́jcɨ ɨ nyúucarij jɨme'. Majta huá'tzɨɨnya'ca'aj ɨ tyeɨ́tyee, a'ɨ́j mu
jɨn jaatátoj, matɨ'ɨj mij jo'cɨ́j.

A'ɨ́jcɨ jɨme' ɨ maj huá'jijva'ca'aj
(Mt. 22:15-22; Lc. 20:20-26)

13 Matɨ'ɨj mij séecan huata'ítyaca' ɨ Jesús jimi fariseos mu pué'eenye'ej majta séecan
ɨ maj Herodes jitze ajtyáma'can, mej mij tyi'tɨ́j jaaté'exaatye'en ɨ maj jɨn jitzán
tyo'ojpuá'ritye'en. 14 A'ɨ́ɨ mu mij jó'ju' matɨ'ɨj mij a'yan tyaaté'exaa tɨjɨn:
—Maeestro, tyáamua'reej paj tzáahuatyi'ra'aj jɨn tyí'xaj, ajta quee ajitze juxɨe've' je'ej
maj tyí'xaj ɨ tyeɨ́tyee, ji'nye capáj a'ɨ́jna jɨn tyí'xaj mej mij tyámua' mojo'sejra. Muáaj paj
tzáahuatyi'ra'aj jɨn huá'mua'tyej ɨ juyáara' ɨ Dios. ¿Nyi xá'puɨ' tyej tyu'nájchitaj je'ej tɨ
tyí'tajijve' a'ɨ́jna ɨ tɨ tyihuá'ijtye' ɨ Roma maj já'ma'can?
15 Ajta ɨ Jesús pu jamua'reeriaca'aj maj quee huatoojé'yacan jɨn tyé'ihuo'raca'aj, a'yaa
pu tyihuo'té'exaaj tɨjɨn:

—¿Ji'nye siaj sij tyí'tyese' siaj naatyéevi' hue'tzij jɨme'? Séej túmii mesenyaja'váɨ'tye', nyej nyij jaaséj.
16 Matɨ'ɨj mij aya'váɨ'tyej, aj pu'ij ɨ Jesús a'yan tyihuo'ta'íhuo'ri' tɨjɨn:
—¿A'tanyíj pué'een ɨ ta'cájcaj, ji'nye ántyapuaj ɨ tá'yu'si'?
A'yaa mu tyaaté'exaa tɨjɨn:
—A'ɨ́jna ɨ tɨ tyí'ta'ijtye'.
17 Aj pu'ij Jesús a'yan tyihuo'té'exaaj tɨjɨn:
—Xaatátuiire' a'ɨ́jcɨ ɨ tɨ tyajá'mua'ijtye' tyi'tɨ́j tɨ jacɨ'puaj, siajta jaatá'an ɨ Dios tyi'tɨ́j tɨ ajta jacɨ'puaj.
Majta a'ɨ́ɨmaj tyámua' mu naa tyityo'tóomua'aj a'ɨ́jcɨ jɨme' je'ej tɨ tyu'taxájtaca'.

A'ɨ́jcɨ ɨ xɨcáara' ɨ maj jitzán huatájuuritaj ɨ muɨ'chítyee
(Mt. 22:23-33; Lc. 20:27-40)
18 Aj mu mij séecan ɨ saduceos aje'ré'nyej ɨ Jesús jimi. A'ɨ́ɨ mu a'yan tyí'xaj maj quee che' huatájuuritaj ɨ maj meríj huácuij, a'yaa mu mij tyaata'íhuo'ri' tɨjɨn:
19 —Maeestro, a'yaa pu tyo'yú'xaca' ɨ Moisés tɨjɨn tɨpua'aj a'tɨ́j nyeɨ́ɨchej, ajta je'en quee eexúj tyiyóomua'caj tɨ'ɨj huámuɨ'nyij, juxɨe've' tɨ ɨ ihuáaria'ra' ja'ancuré'vi'tɨj a'ɨ́jcɨ ɨ tɨ jatyévi'tɨnya'aj ɨ tɨ huamuɨ́', ta'aj ij a'ɨ́ɨn tyiyóomua'aj já'ra'nyij a'ɨ́jcɨ jitze ma'can ɨ tɨ huamuɨ́'. 20 A'yaa pu tyu'rɨ́j, mua'ráahua'puaj ɨ maj ju'ihuaamua'ca'aj, tɨ'quij ɨ hua' jaatzí' huatyényeɨ́ɨchaca', capu eexúj tyiyóomua'caj tɨ'ɨj huamuɨ́'. 21 Tɨ'quij ɨ tɨ je'tyáa'sej ja'ancuré'vi'tɨj a'ɨ́jcɨ ɨ tɨ jatyévi'tɨnya'aj a'ɨ́jna ɨ tɨ huamuɨ́', a'ɨ́ɨ pu'ij ajta huamuɨ́' quee jitzán tyiyóomua'aj. A'yaa pu cha'tána'aj tyáaruj ɨ sɨ́ɨj ɨ tɨ je'tyáa'sej, 22 ajta néijmi'caa a'yan tyú'ruuj ɨ maj aráahua'puaj ará'axcaa ɨ maj ju'ihuáamua', capu sɨ́ɨj jitzán tyiyóomua'aj ta'raa. Ajta je'en a'ɨ́ɨn huamuɨ́' ɨ íitɨ'. 23 Arí a'ájna, matɨ'ɨj eetácɨ́ɨnye jo'maj ja'vá'nami' ɨ maj huácuij, majta je'en majtáhua'aj júurij muá'ra'nyij, ¿a'tanyíj cɨ́na'ra'an pué'eenye'ej ja'mej a'ájna ɨ xɨcáara' jitze, tɨpua'aj néijmi'i ɨ maj aráahua'puaj meetyévi'tɨnya'aj?
24 Jesús pu a'yan tyihuo'té'exaaj tɨjɨn:
—Mua'aj xu jéehua tyóoxohuaj, ji'nye caxu jamua'reej je'ej tɨ tyé'yu'si' ɨ yu'xarij jitze caxu siajta jamua'reej je'ej tɨ een ɨ tɨ jɨn ɨ Dios néijmi'i putyí'uurej. 25 Matɨ'ɨj huatájuurej ɨ maj huácuij, camu che' nyejnyeɨ'chen, camu majta ɨ úucaa huɨ́ɨchaj, ji'nye a'yaa mu éenye'ej muá'ju'un matɨ'ɨj een ɨ maj tyí'huɨ́ɨre' u tajapuá. 26 Ajta a'ɨ́jcɨ jɨme' ɨ maj huatájuuritaj ɨ maj meríj huácuij, ¿nyi sequée a'náj jo'jíjvej ɨ yu'xarij Moisés tɨ jo'yú'xaca' je'ej tɨ tyá'xaj ɨ nyúucarij tɨ ɨ Moisés tu'píj huaséj ɨ tɨ vivéejmee tɨ'ɨj tyátaasima'aj? A'ɨ́j pu jitze ɨ Dios a'yan tyaaté'exaa a'ɨ́jcɨ ɨ Moisés tɨjɨn: "Nyáaj nu a'ɨ́ɨn pué'een ɨ hua' Dios, a'ɨ́jna ɨ Abraham, ajta ɨ Isaac nyajta a'ɨ́jcɨ ɨ Jacob". 27 A'ɨ́j pu jɨn, capu hua' Dios pué'een a'ɨ́ɨjma ɨ maj meríj huácuij, sulu a'ɨ́ɨjma pu Dios ɨ maj júurij. A'ɨ́j xu jɨn mua'aj je'ej pua'aj tyityojo'vátzɨj.

A'ɨ́jna ɨ nyúucarij ɨ maj jɨn tyí'ijta tɨ jéetze' juxɨe've'
(Mt. 22:34-40)
28 Matɨ'ɨj jáanamuajri' tɨ ɨ Jesús tyámua' naa tyihuo'té'exaaj, sɨ́ɨj tɨ hua' jitze ajtyáma'can ɨ maj tyihuá'mua'tyej ɨ yu'xarij jitze ɨ maj jɨn tyí'ijta, a'ɨ́ɨ pu huó'namuajri' je'ej maj tyúu'ixaatya'ca'aj, a'ɨ́ɨ pu ajtyáxɨ́ɨriaca' jimi tɨ'quij a'yan tyaata'íhuo'ri' tɨjɨn:
—¿Tyi'tanyí nyúucarira' jéetze' juxɨe've' ɨ tɨ jaaxájtaca' a'ɨ́jna ɨ Moisés?
29 Jesús pu a'yan tyaaté'exaa tɨjɨn:
—A'ɨ́jna ɨ nyúucarij tɨ jéetze' juxɨe've' a'ɨ́ɨ pu a'ɨ́ɨn pué'een ɨ tɨ a'yan yee: "Xáanamua-jri', mu siaj Israel jitze ajtyáma'can, a'ɨ́jna ɨ tavástara' ɨ Dios a'ɨ́ɨ pu sɨ́ɨj na'aj pué'een. 30 A'yaa pu tyúuxɨe've' paj jaaxɨé've'en ɨ Dios néijmi'i jɨme' a'xɨéjnyu'caa, pajta néijmi'i a júuricamej jɨme', pajta ɨ paj jɨn ma'úumua'rej, ajta patɨ'ɨj pana'aj tyo'huájca'nyej." 31 Ajtáhua'aj pu sɨ́ɨj ɨ nyúucarij tɨ je'tyáa'sej, tɨ a'yan yee: "Pata'aj a'yan cha'taj

pana'aj tyámua' tyéejcha'ɨɨj ɨ axa'aj tyévij, a'yájna patɨ'ɨj asɨɨj tyi'tyía'cha'ɨj.” Capu sɨɨj ajtáhua'aj ɨ nyúucarij séejre' tɨ jéetze' juxɨe've' quee a'ɨjna ɨ nyúucarij tɨ hua'puaj.

32 Aj pu'ij a'yan tyaaté'exaa a'ɨjna ɨ tɨ tyihuá'mua'tyej ɨ yu'xarij jitze tɨjɨn:

—Xá'puɨ' paj tyaataxájtaca', Maeestro. A'yaa pu tyi'ja'yájna patɨ'ɨj tyaataxájtaca', sɨɨj pu'uj a'ɨɨn pué'een ɨ Dios, capu sɨɨj ajtáhua'aj séejre'. 33 Ajta maj jaaxɨé've'en ɨ Dios néijmi'i jɨme' ɨ juxɨéjnyu'caa, ajta néijmi'i jɨme' ɨ maj jɨn ma'umuámua're' ajta a'chu tɨ sɨɨj uhuájca'nyej, ajta ɨ tyaj huo'xɨé've'en ɨ taxa'aj tyeɨtyee tyatɨ'ɨj tajɨɨmua'aj tyí'taxɨe've', jéetze' pu tyí'huɨɨre' ɨ Dios jimi quee tɨpua'aj néijmi'i tyetyu'támu'vejrita a'ɨjcɨ jɨme' ɨ maj huá'cui'caa na'ríij néijmi'i jɨme' jo'maj huaja'tɨe'racaa ɨ ya'muáatyee.

34 Tɨ'ɨj ɨ Jesús jáamua'reeri' je'ej tɨ tyu'taxájtaca' a'ɨjna ɨ tɨ tyihuá'mua'tyej, ajta tyámua' tyu'taxájtaca' amitéeria'can jɨme', a'yaa pu tyaaté'exaa tɨjɨn:

—Capáj a' ɨmuáj je'ej je'en jo'tɨj tyejé'ijtaj ɨ Dios.

Ajta quee che' a'tɨj óoca'nyajca'aj tɨ tyi'tɨj jaata'íhuo'.

¿A'tanyíj jitze eeráma'can ɨ Cɨríistu'?
(Mt. 22:41-46; Lc. 20:41-44)

35 Jesús pu tyihuá'mua'tyajca'aj ɨ tyeyúuj tzajta', aj pu'ij a'yan tyu'ta'íhuoj tɨjɨn:

—¿Ji'nye mej mij a'yan tyí'xaj ɨ maj tyihuá'mua'tyej ɨ yu'xarij jitze ɨ maj jɨn tyí'ijta tɨ ɨ Cɨríistu' a'ɨj jitze eeráma'can ɨ David? 36 Ajta a'ɨjna júuricama'ra' ɨ Dios, a'ɨɨ pu ca'nyíjra'aj jaatá' a'ɨjcɨ ɨ David tɨ'ɨj a'yan tyu'taxájtaca' tɨjɨn:

ɨ tavástara' pu a'yan tyaaté'exaa a'ɨjcɨ ɨ nyavástara' tɨjɨn:
“Huatyéyixɨ' ɨ ɨpuárij japua íiyan ɨ nyamuáca'ta',
'asta nyana'aj quee huo'mué'tɨn ɨ maj muájcha'ɨɨre'.”

37 ¿Ji'nye tyíɨ'rij tɨ ɨ Cɨríistu' a'ɨj jitze eerama'cáantaj ɨ David, tɨpua'aj ɨ David a'yan ajta jatamuá'muatya'an ɨ Cɨríistu' tɨjɨn “Nyavástara'”?

Majta jéehua ɨ tyeɨtyee ɨ maj jáanamuajri', tyámua' pu tyihua'ránajchaca' je'ej tɨ tyí'xajtaca'aj ɨ Jesús.

*Jesús pu hua' jitze tyo'ojpuá'rij a'*ɨɨjma ɨ maj tyihuá'mua'tyej ɨ yu'xarij jitze ɨ maj jɨn tyí'ijta
(Mt. 23:1-36; Lc. 11:37-54; 20:45-47)

38 A'yaa pu ɨ Jesús tyihuá'mua'tyajca'aj tɨjɨn:

—Tyámua' xu'uj a'ɨɨjma jimi ɨ maj tyihuá'mua'tyej ɨ yu'xarij jitze, ji'nye a'yaa pu tyihua'ráanajchi maj tyí'chajca ɨ síicu'ri tɨ tyi'catɨtɨ'ɨjmee ajta mej mij tzáahuatyi'ra'aj jɨn ɨ tyeɨtyee huo'tatyójtye'en jo'tɨj na'aj ɨ cáayej jitze. 39 A'ɨɨ mu jahuoo jo'maj ja'rarasej ɨ maj va'cán jɨn tyityatatyíj, na'ríij tɨpua'aj metyí'ye'estyaj aja'hua' chi'táj, a'ɨɨ mu jahuoonyij jo'tɨj jo'ojcaj ɨ tɨ tyihuá'cue'tyej mej mij tyú'cua'nyij ɨ méesaj japua véjri' a'ɨjcɨ jimi, 40 a'ɨɨ mu majta tyihuá'ari'racaa néijmi'i a'chu maj caa tyi'tɨj tyí'ijcha'ɨj ɨ maj antyúujɨɨmua'astariaca' ɨ ucaríjsee, ajta mej mij quee je'ej huojo'sejra a'ɨɨ mu á'tɨjtɨ' metyenyúusima'aj ɨ Dios jimi. A'ɨɨ mu mij jéetze' jajpuéetzij muá'ju'un.

*A'*ɨjcɨ jɨme' ɨ ucaríj tɨ jusɨɨj tɨ tyu'támu'vejritaca'
(Lc. 21:1-4)

41 Ajtáhua'aj pu Jesús a'úun jo'tyávaaca'aj u tyeyúuj tzajta' a'ájna véjri' jo'maj tyajá'mu'vejritacaa, a'ɨɨjma pu séjraca'aj ɨ tyeɨtyee ɨ maj túmii mu'vejritaca'aj. Mue'tɨj mu ɨ chíjtyaanyi' jéehua ɨ túmii jucáhua'naa. 42 Aj pu'ij íitɨ' aje'ré'nyej tɨ jusɨɨjtaca'aj, tɨ'quij a'ɨɨn hua'puácaa ucáahua'xɨj ɨ túmii tɨ quee a'chu ará'asej. 43 Aj pu'ij ɨ Jesús huo'tajé a'ɨɨjma ɨ maj jamuán huacɨj, tɨ'quij a'yan tyihuo'té'exaaj tɨjɨn:

—A'yaa nu tyajá'mua'ixaatye' tɨ a'mújna mu íitɨ' tɨ jusɨɨj jéetze' tyu'tá' quee néijmi'i ɨ maj tyu'tá' a'ɨɨmaj ɨ chíjtyaanyi', 44 ji'nye néijmi'i mu a'ɨj tyu'tá' ɨ túmii tɨ hua'vá'ɨtzi'tyee, ajta a'mújna mu íitɨ', mu tɨquee je'ej tyéejviicue', néijmi'i pu ucáahua'xɨj a'chu tɨ tyí'toova'aj.

13

Jesús pu jaataxájtaca' tɨ ɨ tyeyúuj huatyú'uunyi'huaj
(Mt. 24:1-2; Lc. 21:5-6)

1 Tɨ'ɨj iiramá'caj ɨ Jesús ɨ tyeyúuj tzajta', sɨ́ɨj tɨ jamuán jo'chá'canya'aj pu a'yan tyaaté'exaa tɨjɨn:
—Maeestro, cásɨ' huaséj mu tyetyéj tɨ tyatɨ́tɨ'ɨjmee iiye'ej tɨ tyiquéetɨme ajta mu chi'ij naa pu een.
2 Jesús pu a'yan tyaaté'exaa tɨjɨn:
—¿Nyi petyí'sej mu chi'ij tɨ viváajma'aj tyu'uj? Néijmi'i pu huatyú'uunyi'huaj, capu che' séeria'aj ja'mej ɨ jáxu'uj jitze ɨ tyetyéj tɨ jujapuá tyiquéetɨme.

Tyi'tɨ́j tɨ huataséjre'ej ɨ maj jɨn jáamua'reej tɨ arí tɨ́mua' néijmi'i tye'entyipuá'rij
(Mt. 24:3-28; Lc. 21:7-24; 17:22-24)

3 Matɨ'ɨj mij a'áa jo'cɨ́j a'ájna a jɨríj jitze tɨ a'yan tya'rájtyapuaj tɨjɨn Aseitúunajrimi, a'áa tɨ já'sejre' jo'tɨj ɨ tyeyúuj ja'vé'nyee. Tɨ'quij a'áan jo'tayíxɨj a'ɨ́jna ɨ Jesús, ajta a'ɨ́jna ɨ Pedro, ajta ɨ Jacobo, ajta ɨ Juan, ajta ɨ Andrés, a'ɨ́ɨ mu jujɨ́me' a'yan tyaata'íhuo'ri' 4 a'náj tɨ a'yan tyí'rɨnyij, ajta tyi'tɨ́j tɨ huataséjre'sij ɨ maj jɨn jáamua'reej tɨ arí néijmi'i tye'entyipuá'rij.
5 Jesús pu a'yan tyihuo'té'exaaj tɨjɨn:
—Tyámua' xu'uj mua'aj tɨ'ij quee a'tɨ́j jamuáacuanamuaj. 6 Ji'nye mue'tɨ́j mu huataséjre'sij ɨ maj nyenyúucaa jɨn tyi'xáataj muá'ju'un, a'yaa mu tɨjɨn: "Nyáaj nu a'ɨ́ɨn pué'een", jéehua mu mij huá'cuanamuan ɨ tyeɨ́tyee.
7 'Tɨpua'aj mua'aj seríj a'yan tyí'namuajra yee maj nyo'se' a'ájna ja'hua' na'ríij maj meríj tɨ́mua' huatyóohuisij maj tyúunyo'sitye'ej, caxu tyí'tzɨɨnye'ej. A'yaa pu tyúuxɨe've' tɨ a'yan atyojo'ré'nyej, ajta capu eexúj a'ájna atyojo'ré'nyesij ɨ xɨcáara' tɨ jitzán néijmi'i tya'rá'astij. 8 Ji'nye séecan mu tyeɨ́tyee, majta séecan tyeɨ́tyee jamuán tyúunyo'si'tye'ej, majta ɨ maj séej chuéj japua huacháatɨmee, majta maj séej ɨ chuéj japua huacháatɨmee, a'ɨ́ɨ mu majta tyúunyo'si'tye'ej, ajta pua'maquéj huatóoca'tzɨj ɨ chuéj iiye'ej, ajta jéehua huatúuri'huaj ja'mej. A'ɨ́ɨ pu a'ɨ́ɨn pué'een ɨ ta'nájcaj ɨ maj jɨn jajpuéetzij muá'ju'un.
9 'Tyámua' xu'uj mua'aj jujɨ́ɨmua'aj tyityahuóocha'ɨɨn, ji'nye majamuá'vi'tɨn a'ɨ́ɨjma jimi ɨ maj tyí'ijta, majta jamuaatyávaxɨ'sij a'ájna jo'maj jóosɨ'rii. Majamuaatájeevij siaj sij nye jitze ma'can tyihuo'té'exaatye'en a'ɨ́ɨjma ɨ tajtúhuan siajta a'ɨ́ɨjma ɨ maj rey jɨn tyityatatyíj, a'yaa pu'ij tyu'táɨ'riitarij siaj a'ɨ́ɨjma nye jitze ma'can tyihuo'té'exaatye'en. 10 Ji'nye tɨ'ɨj quee xu néijmi'i tye'entyipuá'ren, a'yaa pu tyúuxɨe've' siaj anaquéej néijmi'que' ɨ cháanacaj japua huo'té'exaatye'en ɨ Dios nyuucaaj. 11 Siajta quee je'ej tyityóomua'ajcaj je'ej siaj tyihuo'té'exaatye'ej matɨ'ɨj jamuá'anvi'tɨj a'ɨ́ɨjma jimi ɨ maj tyí'ijta. A'ɨ́j xu huataxáj tyi'tɨ́j tɨ ɨ Dios jamuaata'íjtye'sij siaj sij jaataxáj, ji'nye caxu mua'aj a'ɨ́ɨn pue'éenye'ej xá'ju'un ɨ siaj tyu'taxájtaj, sulu a'ɨ́jna ɨ júuricama'ra' ɨ Dios. 12 Séecan mu ju'ihuáamua' tyu'tátuiire'sij mej mij huó'cui'nyij, majta ɨ hua' huásimua' juyójmua' mu tyu'tátuiire'sij, majta ɨ hua'yojmua' pu mu ájvatzɨj hua' jimi ɨ jutáatastyamua' matɨ'ɨj mij huá'cui'nyij. 13 Néijmi'i mu ɨ tyeɨ́tyee quee ja'muaxɨe'va'aj muá'ju'un a'ɨ́jcɨ jɨme' ɨ siaj nyejitzé ajtyáma'can; ajta a'ɨ́jna ɨ tɨ tyo'táviicue' 'asta na'aj quee néijmi'i tye'entyipuá'rej, a'ɨ́j pu huɨɨre'en.
14 'A'ájna xɨcáara' jitze tyi'tɨ́j xu séjran tɨ je'ej pua'aj een, tɨ xána'vi're' tɨ tzɨ́ɨnyi're', a'áa mu yo'tyéchesij jo'tɨj quee a'yan tyiye'tyévijtye', (a'ɨ́jna ɨ tɨ já'jijve', a'ɨ́ɨ pu yo'itéej ja'mej), ajta a'ɨ́ɨmaj ɨ maj Judea jo'tyú'uucaj, miche' jiye'tzín jo'cɨ́xɨ'ɨn a'ájna jo'tɨj jɨríj jo'quéetɨmee, 15 ajta ɨ tɨ a'áan jo'ojcatyij ɨ juchi'ij japua, che' quee acáyi'can tɨ'ij tyi'tɨ́j iirá'an u juchi'táj, 16 Na'ríij sɨ́ɨj tyaja'muarɨe'ej ɨ juví'ra'taj, che' quee ajo'ré'nyinyiica'an a juchéj tɨ'ij tyúucaanaa tyi'rájtui'nyij. 17 Cuíi' xaa a'ɨ́ɨmaj ɨ úucaa maj xɨé'chui'tajmee maj puéjtzij mu muá'ju'un a'ájna xɨcáara' jitze, majta ɨ maj juyójmua' móoj tzi'tyaa.

18 Mua'aj xu jahuaviiraj ɨ Dios tɨ'ij quee a'yan atyojo'ré'nyinyica'an a'ájna tɨ'ɨj pua'aj
huaséevi'ij á'yi'ij, 19 ji'nye jéehua mu jajpuéetzij muá'ju'un a'yájna matɨ'ɨj quee a'náj
tyaapuéjtzitariaca' tɨ'ɨj na'aj ɨ Dios tyeetyátaahuaca' ɨ cháanacaj, capu ajta che' a'yan
atyojo'ré'nyesij séej ɨ xɨcáara' jitze tɨ'ɨj a'ájna. 20 Ajta tɨpua'aj ɨ tavástara' quee a'yan
jáa'uurej tɨ'ij quee che' á'tyeevi'in tɨ tyoomé'en a'chu pua'an xɨcáj, capu a'tɨ́j júurij
ta'me'nyíiche', ajta hua' jɨme' ɨ tyeɨ́tyee ɨ Dios tɨ arí hua'antyíhuoj, a'ɨ́ɨ pu'ríj a'yan
jáaruuj tɨ'ij quee che' á'tyeevi'in.
21 'Tɨpua'aj a'ájna ɨ xɨcáara' jitze a'tɨ́j a'yan tyajá'mua'ixaatye'ej yee: "Cásɨ', xaaséj
yána'aj huatyéjve ɨ Cɨríistu'", na'ríij a'yan yee: "Cásɨ', xaaséj ma'aj huatyéjve", caxu
já'tzaahuatya'aj. 22 Ji'nye séecan mu yaja'va'ju'uj muá'ju'un ɨ maj tyí'hue'tacaa, a'ɨ́ɨ mu
mij tyi'tɨ́j tyu'taséjrataj ɨ tyeɨ́tyee jimi mej mij huo'cuanamuan, tɨpua'aj huatáɨ'riitarej
maj a'ɨ́ɨjma huácuanamuan ɨ tyeɨ́tyee ɨ Dios tɨ arí hua'antyíhuoj. 23 Tyámua' xu'uj caxu
yó'hua'nan. Néijmi'i nu nyeríj jamuáa'ixaa je'ej tɨ tyi'tɨ́j rɨnyij.

*T*ɨ'ɨj ajtáhua'aj yava'cányesij a'ɨ́jna ɨ tɨ ajta tyévij jitze huanɨe'huaca'
(Mt. 24:29-35, 42-44; Lc. 21:25-36)
24 'Ajta a'ájna ɨ xɨcáara' jitze, matɨ'ɨj jajpuéetzij muá'ju'un, capu che' eeráxɨrij, ajta
quee che' huanyéeri'cɨj ja'mej ɨ máxcɨrɨe' jɨme', 25 majta uje'cávatzɨj ɨ xú'ra'vetyee tɨ'ɨj
ij huatóoca'tzɨj ɨ tajapuá. 26 Aj xu sij jaséjran ɨ tɨ ajta tyévij jitze huanɨe'huaca' tɨ
aje'cáama'aj ja'mej ɨ jéetɨrij tzajta', naa pu tyámua' tyu'nyéeri'cɨj ja'mej, ajta néijmi'i
jɨn antyúumua'reeriaj ja'mej a'ájna ɨ xɨcáara' jitze. 27 A'ɨ́ɨ pu'ij hua'ré'ityixɨj ɨ maj
jahuɨɨre' mej mij néijmi'caa tyí'sɨɨre'en ɨ tyeɨ́tyee ɨ Dios tɨ arí hua'antyíhuoj, néijmi'caa
mu tyísɨɨre'ej ɨ tyeɨ́tyee jo'tɨj na'aj joo'ástɨmee ɨ chuéj, ajta jo'tɨj joo'ástɨmee ɨ tajapuá.
28 'A'ɨ́j xu jitze tyi'huóo'iteeritye'en ɨ xápua'. Tɨ'ɨj antyicua'tyíjme'nyij ánɨmuaj, ajta
tɨ'ɨj canyáatɨra'nyij ɨ xámue'ra', a'ɨ́j xu jɨn jamua'reeren tɨ arí véjri' ɨ víita'rij. 29 A'yaa
pu cha'taj na'aj tɨpua'aj seríj tyi'tɨ́j a'yan tyí'sejraj, aj xu sij jamua'reeren tɨ arí véjri'
putyí'rɨcɨj a'ájna xɨcáara' tɨ jitzán a'yan tye'mej, siajta jamua'reeren tɨ arí aje'cáama'aj
ja'mej ɨ tɨ ajta tyévij jitze huanɨe'huaca'. 30 A'yaa nu tyajá'mua'ixaatye' tɨ néijmi'i a'yan
tye'mej matɨ'ɨj móoj júuricaj ɨ tyeɨ́tyee ɨ maj iiye'ej huacháatɨmee cháanacaj japua.
31 Néijmi'i pu tye'entyipuá'rij ɨ cháanacaj ajta ɨ tajapuá, ajta ɨ nyenyúucaa capu a'náj
antyipua'rij.
32 'Ajta a'náj tɨ xɨcáara' jitze a'yan tye'mej nusu a'tzáaj tɨ a'yan tye'mej, capu a'tɨ́j
jamua'reej, camu jamua'reej ɨ maj tajapuá tyí'huɨɨre' nusu ɨ Yójra'. A'ɨ́ɨ pu'uj jamua'reej
ɨ nyavástara' ɨ Dios.
33 'A'ɨ́j xu jɨn tyámua' eenye', siajta atanyéjnye'rij, ji'nye caxu jamua'reej a'náj tɨ
a'yan atyojo'ré'nyesij. 34 A'yaa xu tɨ'ɨj ɨ a'tɨ́j tɨ mu' jó'yi'muɨj, anaquéej pu'ij juchi'ij
hua'cha'ɨɨraste' ɨ maj jimi tyí'muarɨe' mej mij jáacha'ɨɨn ɨ chi'ra'an. A'ɨ́ɨjma pu ijcatye'en
séej ajta séej mej mij tyu'muárɨe'en tyi'tɨ́j tɨ muárɨe'ria'ra', ajta séej ijcatye'en tɨ
tyí'cha'ɨɨj ata' puéertaj. 35 Tyámua' xu mua'aj eenye' siajta atanyéjnye'rij, ji'nye caxu
jamua'reej a'náj tɨ uvé'nyesij ɨ tɨ aja'chej, tɨpua'aj tyechúmua'risima'caj, na'ríij a'tzáaj
jé'ta' tɨ́ca', nusu a'tzáaj matɨ'ɨj tyí'tyeji'huacaa ɨ tyacuáarɨe', na'ríij tɨ'ɨj huatapuá'riaca',
36 ji'nye tɨpua'aj jiye'tzín nu'vé'nyej, nyajta jamuáatyoonyij setyacu'tzísima'caj. 37 Ɨ nyaj
mua'ajmaj já'mua'ixaatye' a'ɨ́j nu nyajta huá'ixaatye' néijmi'caa ɨ séecan a'yan tɨjɨn:
Sióoche' xu atanyéjnye'rij.

14

*Tye*ɨ́tyee mu jaaxá'puɨ'ɨntarej mej mij jaatyéevi' a'ɨ́jcɨ ɨ Jesús
(Mt. 26:1-5; Lc. 22:1-2; Jn. 11:45-53)
1 Hua'puaj xɨcáj pu ooj á'ɨtzeeria'ca'aj tɨ'ɨj a'ájna atyojo'ré'nyej matɨ'ɨj pua'aj
tyí'ye'estyahua'aj a'ɨ́jcɨ jɨme' ɨ cánya'xɨɨ maj cui'nyij, majta ɨ páan maj cua'caa tɨquee
cu'ustij. A'ɨ́ɨmaj ɨ maj tyihuá'ijtye' ɨ puaaríij majta ɨ maj tyihuá'mua'tyej ɨ yu'xarij jitze

ɨ maj jɨn tyí'ijta, a'íɨ mu jahuooca'aj je'ej maj huárɨnyij mej mij hue'tzij jɨn jaatyéevi' ɨ Jesús, majta je'en jaajé'caj. [2] Ji'nye séecan mu a'yan tyí'xajtaca'aj tɨjɨn:

—Catu a'ájna jaatyévi'raj matɨ'ɨj tyi'ye'estyáacaj, mej mij quee ɨ tyeítyee huatanyínyu'caj.

Ítɨ' pu tyi'tíj tɨ naa tyaarɨe'ej ja'vá'huaaj a'íjcɨ ɨ Jesús
(Mt. 26:6-13; Jn. 12:1-8)

[3] Tɨ'ɨj ɨ Jesús a'áa jo'tyávaacaj a Betania, a'ájna jo'tɨj ja'chej a'íjna ɨ Simón, ɨ maj majta a'yan jatamuá'muatya'aj tɨjɨn, tɨ Cá'atzaj. Tɨ'ɨj ɨ Jesús ooj ajtyequéecaj ɨ méesaj jitze, íitɨ' pu aje'ré'nyej a'íjcɨ jimi tyetyéj limeetara' pu huajásima'aj, a'íj pu jitze avá'jɨstij ɨ tɨ naa tyaarɨe'ej, nardu jitze tɨ ma'can tyi'tíj tu'píj, ajta jéehua tyá'najchij. Aj pu'ij ɨ íitɨ' antyítaaraca' a'íjcɨ ɨ limeetaj, tɨ'quij ja'vá'huaaj a'íjcɨ ɨ tɨ naa tyaarɨe'ej ɨ mu'úutze' a'íjcɨ ɨ Jesús. [4] Aj mu mij séecan ɨ maj a'úun je'rátya'ca'aj jaatájaaxɨejvi'ri' a'íjcɨ ɨ íitaj, a'yaa mu tyúu'ixaatya'ca'aj tɨjɨn:

—¿Ji'nye een jɨme' jahuajca a'mújcɨj ɨ tɨ naa tyaarɨe'ej? [5] Ɨ'ríitacaj pu maj jáatoonyijche' a'chu huéeicaj anxɨtyej ɨ túmii ará'aj, mej mij a'íjna jɨn huo'táhuɨɨre'en ɨ maj quee je'ej tyéejviicue'.

A'íɨ mu mij je'ej pua'aj tyá'xajtaca'aj a'íjcɨ ɨ íitaj.

[6] Ajta ɨ Jesús a'yaa pu tyu'taxájtaca' tɨjɨn:

—Xaatapuá'cɨj, ¿ji'nye een jɨme' setyá'ɨtziitye'? Tyámua' pu tyi'tíj huáruuj nye jimi. [7] Ji'nye a'íɨmaj ɨ maj quee je'ej tyéejviicue' a'íɨ mu a'náj tɨna'aj ja'mua jimi séeria'aj muá'ju'un, a'yaa pu'ij tyiɨ'ríitaj ja'mej siaj sij huo'tyáhuɨɨre'en tɨpua'aj a'yan setyá'xɨe've'ej, nyajta nyáaj canu a'náj tɨna'aj ja'mua jamuán séeria'aj na'mej. [8] A'íjna ɨ íitɨ' a'yaa pu huarɨ́j je'ej tɨ tyaatá'ɨriityej, a'múu pu anaquéej nyacáhuaj ɨ tɨ naa tyaarɨe'ej, matɨ'ɨj na'vá'nasij. [9] A'yaa nu tzáahuatyi'ra'aj jɨn tyajá'mua'ixaatye' tɨ jo'tɨj na'aj ɨ cháanacaj japua jo'maj huojo'té'exaatye'ej ɨ nyúucaria'ra' ɨ Dios, a'íj mu majta huataxájta je'ej tɨ tyi'tíj huáruuj a'íjna ɨ íitɨ', a'yaa mu mij tyo'támua'reerij.

*Judas pu tyu'tátuiirej a'*íjcɨ ɨ Jesús
(Mt. 26:14-16; Lc. 22:3-6)

[10] A'íjna ɨ Judas Iscariote, síɨj tɨ ajta hua' jitze ajtyáma'can ɨ maj tamuáamuata' japuan hua'puaj ará'asej, a'íɨ pu a'íɨjma jimi jo'mej ɨ maj tyeyúuj tzajta' tyí'ijta tɨ'ij huo'tátuiire'en a'íjcɨ ɨ Jesús. [11] Matɨ'ɨj jáanamuajri', naa pu huo'tá'aj aj mu mij tya'tóoratziiri' maj tyaanájchitye'en a'íjcɨ ɨ Judas, a'íɨ pu'ij ɨ Judas jahuooca'aj a'náj tɨ huatáɨ'riitarij tɨ'ij huo'tátuiire'en a'íjcɨ ɨ Jesús.

*Tavástara' pu tyihuo'cue'ej a'*íɨjma ɨ maj jamuán huacɨ́j
(Mt. 26:17-29; Lc. 22:7-23; Jn. 13:21-30; 1 Co. 11:23-26)

[12] A'ájna xɨcáara' jitze ta'nájcaj ɨ maj jitzán tyí'ye'estyaa mej mij jáacua'nyij ɨ páan tɨquee cu'ustij, a'ájna matɨ'ɨj hua' mu'vejritacaa ɨ cánya'xɨɨ, a'íɨmaj ɨ maj jamuán huacɨ́j mu a'yan tyaata'íhuo'ri' ɨ Jesús tɨjɨn:

—¿Jo'nyij muaja'ráanajchi tyej tyij jó'ju'un, tyajta je'en tyámua' tyú'uurej jo'tyaj ɨ páan já'cua'nyij ɨ tyaj jɨn jo'támua'reej tɨ'ɨj ɨ Dios tyámua' tyitáacha'ɨj?

[13] Aj pu'ij hua'puácaa huata'ítyaca' ɨ maj jamuán huacɨ́j, a'yan tyihua'ixáatye'ej tɨjɨn:

—Séricuj a'ájna a chájta'. A'áa xu a'tíj já'tyoonyij xá'rij tɨ huátɨsij jájtyij tu'huájmuaa, a'íj xu jamuán ujó'ju', [14] jo'tɨj a'íɨn jo'tyárutyij, a'úu xu jáahuoonyij ɨ a'tíj tɨ aja'chej, aj xu sij a'yan tyaaté'exaatye'en tɨjɨn: "A'yaa pu tyí'xaj a'íjna ɨ Maeestro yee: ¿Jo'nyij nyaja'ta'caa nyaj tyú'cua'nyij hua' jamuán ɨ nyetyeíɨtyeristyamua' tyej tyij jo'támua'reej tɨ'ɨj ɨ Dios tyámua' tyitáacha'ɨj?" [15] A'íɨ pu'ij jamuaataséjratye'sij ánɨmuaj ɨ chi'ij tɨ uhuaré'yoo, pu'ríj tyámua' naa tyú'ruuj, a'úu xu tyámua' tyú'uurej ɨ tyaj tyí'cua'nyij.

16 Matɨ'ɨj mij ujó'ju' ɨ maj hua'puaj a'ájna a chájta'. A'yaa pu néijmi'i tya'raj je'ej tɨ ɨ
Jesús tyihuo'té'exaaj, aj mu mij tyámua' tyú'ruuj ɨ maj tyí'cua'nyij ɨ maj jɨn jo'támua'reej
a'ájna ɨ xɨcáara' jitze tɨ'ɨj ɨ Dios huó'cha'ɨj.
17 Tɨ'ɨj arí huatɨ́ca'caj Jesús pu jo'tyájrupij u chi'táj majta jamuán ɨ maj tamuáamuata'
japuan hua'puaj ará'asej. 18 Matɨ'ɨj meríj tyí'cua'caj ɨ méesaj japua, aj pu'ij ɨ Jesús a'yan
tyihuo'té'exaaj tɨjɨn:
—A'yaa nu tyajá'mua'ixaatye' sɨ́ɨj ɨ tɨ ja'mua jitze ajtyáma'can mu siaj nyajamuan
tyí'cua', a'ɨ́ɨ pu nyéetzij tyu'tátuiire'ej a'ɨ́ɨjma jimi ɨ maj tyityatatyíj.
19 Aj mu mij huatóoxaamujrityej, majta je'en huatyóohuij maj jaata'íhuo' a'ɨ́jcɨ ɨ Jesús
sɨ́ɨj ajta sɨ́ɨj a'yan tɨjɨn:
—¿Nyiquij nyáaj a'ɨ́ɨn nyaj pué'een?
20 Aj pu'ij ɨ Jesús a'yan tyihuo'té'exaaj tɨjɨn:
—A'ɨ́ɨ pu a'ɨ́ɨn pué'een sɨ́ɨj ɨ siaj tamuáamuata' japuan hua'puaj ará'asej, a'ɨ́ɨ pu ɨ páan
ájrunyii a'íjcɨ jitze ɨ túxa'aj nyajamuan. 21 A'yaa pu atyojo'ré'nyesij nye jimi je'ej tɨ
tyé'yu'si' ɨ yu'xarij jitze, ajta a'ɨ́jna ɨ tɨ nyéetzij tyu'tátuiire'sij, jéehua pu jajpuéetzij
ja'mej. Jéetze' pu jatyahuɨ'rihua'caj tɨquee nɨe'huacajche'.
22 Móoche' mu tyi'tya'cue'síma'caj, tɨ'ɨj ɨ Jesús páan tyi'ɨ́j, ajta tɨ'ɨj tyaatatyóotzi'ria'aj
ɨ Dios, aj pu'ij ja'antyítaaraca' tɨ'quij huo'rɨ́ɨpu'uj, a'yan tyihua'ixáatye'ej tɨjɨn:
—Xáacua' a'íjcɨ, a'íi pu nyahue'ra' pué'een.
23 Tɨ'ɨj ta'ij ɨ váasuj tyijáj ajta tyaatatyójtzi'rej ɨ Dios, tɨ'quij a'ɨ́ɨjma huatajányij,
néijmi'i mu jaaré'ij ɨ váasuj jitze. 24 A'yaa pu tyihuo'té'exaaj tɨjɨn:
—A'íi pu a'ɨ́ɨn pué'een ɨ nyaxúure' ɨ nyaj je'ráxɨre'sij nyej nyij huo'tyáhuɨɨre'en
mui'caa, ajta tɨ'ij ɨ Dios ja'antyipuá'ritye'en ɨ tɨ jájcuaj jɨn tya'tóoratziiri'. 25 A'yaa nu
tyajá'mua'ixaatye' nyaj quee che' ju'quéi'sij a'íjcɨ ɨ úuvaj ja'ra', 'asta a'ájna xɨcáara' jitze
tɨ'ɨj ɨ Dios néijmi'que' tyu'ta'íjtaj.

Jesús pu jaataxájtaca' tɨ ɨ Pedro jaatyáhue'taj a'yan tɨjɨn canu jamua'tyej
(Mt. 26:30-35; Lc. 22:31-34; Jn. 13:36-38)

26 Matɨ'ɨj tyu'táchuiicaj ɨ maj jɨn tyaatatyójtzi'rej ɨ Dios, aj mu mij jo'cɨ́j a'ájna
Aseitúunajrimi jɨríj tɨ jo'tacá'aj. 27 Jesús pu a'yan tyihuo'té'exaaj tɨjɨn:
—Néijmi'i xu mua'aj yo'huá'xɨj siaj nye jimi tyá'tzaahuatye'. A'yaa pu tyé'yu'si' ɨ
yu'xarij jitze tɨjɨn: "A'ɨ́j nu je'catan ɨ cánya'xɨɨ tɨ sɨɨre', majta ɨ cánya'xɨɨ mamuj úrutyij."
28 Ajta nyatɨ'ɨj huatájuurej, a'áa nu nyajtáhua'aj jamuaja'ajsɨɨre'ej a Galileea.
29 Pedro pu a'yan tyaaté'exaa tɨjɨn:
—Tɨpua'aj néijmi'i meyo'hua'xɨj maj a jimi tyá'tzaahuatye', canu nyáaj a'yan rɨnyij.
30 Jesús pu a'yan tyaaté'exaa tɨjɨn:
—A'yaa nu tzáahuatyi'ra'aj jɨn tyí'mua'ixaatye', ijíij tɨ́ca' tɨ'ɨj quee xu jíihuacaj ɨ
tyacuáarɨe', huéeicaj paj naatyáhue'taj a'yan tɨjɨn capáj nyamua'tyej.
31 Ajta ɨ Pedro ca'nyíin pu jɨn a'yan tyaaté'exaa tɨjɨn:
—Tɨpua'aj a'yan tyúuxɨeve'ej nyaj ajamuán huámuɨ'nyij, canu muaatyáhue'taj.
Majta néijmi'i ɨ séecan a'yaa mu cha'taj mana'aj tyí'xajtaca'aj.

Jesús pu huatyéenyuj a'ájna a Getsemaní
(Mt. 26:36-46; Lc. 22:39-46)

32 Matɨ'ɨj mij jo'cɨ́j a'ájna ja'hua' huastárij tzajta' tɨ a'yan tya'rájtyapuaj tɨjɨn Getse-
maní. Jesús pu a'yan tyihuo'té'exaaj ɨ maj jamuán huacɨ́j tɨjɨn:
—Xaará'saj iiye'ej, nyóoche' nu nyáaj huatyényuusij ɨ Dios jimi.
33 Tɨ'quij áyee jo'ré'nyej, a'ɨ́ɨjma pu jo'ví'tɨj a'ɨ́jcɨ ɨ Pedro ajta ɨ Santiago ajta ɨ Juan,
aj pu'ij huatyóochej tɨ huatóoxaamujritye'en ajta je'ej pua'aj jaata'aj ɨ tzajta'. 34 A'yaa
pu'ij tyihuo'té'exaaj tɨjɨn:
—Je'ej pu pua'aj nu'asej cuxáa nyamuɨ'nyij. A'yaa xu siooj tyityá'caj, sióoche' xu
atanyéjnye'rij.

35 Tɨ'quij ɨ Jesús eerájraa a'tzúj áyee, aj pu'ij tyítunutaca' a chóota', jájhuaviiri' ɨ Dios
tɨpua'aj a'yan tyíɨ'riitan tɨquee a'yan atyojo'ré'nyinyica'an a'ájna ɨ xɨcáara' jitze tɨ jitzán
jajpuéetzij ja'mej. 36 A'yaa pu tyá'huooca'aj ɨ Dios jimi tɨjɨn:
—Dios ɨ paj nyavástara' pué'een, néijmi'i pu tyíɨ'rij muéetzij jimi, tɨpua'aj petyu'tá'an
tɨ'ij quee náacɨ'tyij a'íjna ɨ nyaj jɨn jajpuéetzij na'mej, ajta che' quee a'yan atyo-
jo'ré'nyinyica'an je'ej nyej nyáaj tyá'xɨe've', sulu patɨ'ɨj muáaj tyá'xɨe've'.
37 Aj pu'ij té'ej aje'ré'nyej jo'maj ja'ajtyá'ca'aj ɨ maj jamuán huacɨ́j, a'áa pu'ij huojo'tyoj
tɨpua'aj meríj tyácu'tzij. A'yaa pu tyaaté'exaa a'ɨ́jcɨ ɨ Pedro tɨjɨn:
—Simón, ¿nyi petyácusij? ¿Nyi pequee tyo'táviicue'ri' paj séej ooraj atányeerij?
38 Sióoche' xu atanyéjnye'rij siajta huatyényuunyij ɨ Dios jimi, tɨ'ij quee tyi'tɨ́j je'ej já'-
mua'uurej. A'yaa xu mua'aj tyá'xɨe've' siaj tyámua' huárɨnyij, ajta capu ja'muaca'nyisti'
ɨ já'muahue'ra' jitze.
39 Ajtáhua'aj pu ujó'mej, a'yaa pu cha'tána'aj tyaatáhuaviiri' ɨ Dios. 40 Tɨ'ɨj aje'ré'nyej
ajtáhua'aj pu huo'tyoj metyacu'tzísima'caj, ji'nye cutzíj pu huá'mue'tɨca'aj. Capu je'ej
huá'miteerastya'ca'aj je'ej maj ye'ej tyaaté'exaatye'en. 41 Tɨ'ɨj huéeicaj a'yan huarɨ́j,
ajtáhua'aj pu ujó'mej, tɨ'quij ajtáhua'aj aje'ré'nyej tɨpua'aj meri'ij táhua'aj tyácu'tzij, aj
pu'ij a'yan tyihuo'té'exaaj tɨjɨn:
—¿Nyi siooj tyácu'tzij siajta juso'pe'? Pu'ríj óoche', pu'ríj tya'rá'aj a'náj maj nyéetzij
tyu'tátuiire'ej ɨ nyaj nyajta tyévij jitze huanɨe'huaca', a'ɨ́ɨjma jimi ɨ maj je'ej pua'aj
tyí'tyetyeɨtyee. 42 Xá'ajhuiixɨ', che'réj, pu'ríj yaja'vé'mej ɨ tɨ nyéetzij tyu'tátuiire'ej.

*Mat*ɨ'ɨj jaatyéevi' ɨ Jesús majta yo'jáj
(Mt. 26:47-56; Lc. 22:47-53; Jn. 18:2-11)

43 Óoche' pu tyi'tyaxáatasima'caj ɨ Jesús tɨ'ɨj ɨ Judas, sɨ́ɨj tɨ hua' jitze ajtyáma'can ɨ
maj tamuáamuata' japuan hua'puaj ará'asej, a'ɨ́ɨ pu aje'ré'nyej majta jéehua ɨ tyeɨ́tyee
jamuán huajú'ca'aj metyu'chúumij majta cɨyéj tyu'ɨ́'ɨj. Hua'nyúucaritze' mu a'ɨ́ɨjma
jimi huajú'ca'aj ɨ maj tyí'ijta ɨ tyeyúuj tzajta', majta ɨ maj tyihuá'mua'tyej ɨ yu'xarij
jitze, majta ɨ huáasij. 44 Ajta ɨ Judas pu tya'tóoratziiri' je'ej tɨ ye'ej huárɨnyij mej mij
jáamua'reej a'tɨ́j tɨ a'ɨ́ɨn pué'een ɨ Jesús, a'yan tɨjɨn:
—A'ɨ́jna ɨ nyaj ji'tyápuɨ'tze'ej, a'ɨ́ɨ pu a'ɨ́ɨn pué'een, siata'aj jaatyéevi', siajta ja'ajnáan,
sia'najɨ́'que'en tyámua' naa.
45 A'ɨ́j pu jɨn ajtyáxɨɨriaca' ɨ Jesús jimi tɨ'quij a'yan tyaatajé tɨjɨn:
—Maeestro.
Ajta ji'tyáapuɨ'tzej. 46 Aj mu mij ɨ tyeɨ́tyee jaatyéevi' ɨ Jesús majta ja'náajɨ'quej.
47 Aj pu'ij sɨ́ɨj tɨ a'áa jo'tyávaaca'aj a'ɨ́ɨ pu juchúun íjcutaca', tɨ'ɨj ij ja'ajtavéjchaca' ɨ
naxɨéera' ɨ tɨ jahuɨɨre' a'ɨ́jcɨ ɨ tɨ tyihuá'ijtye' ɨ tyeyúuj tzajta'. 48 Tɨ'quij ɨ Jesús a'yan
tyihuo'ta'íhuo'ri' ɨ tyeɨ́tyee tɨjɨn:
—¿Ji'nye een jɨme' yesetyityavá'ju' xaachúumij siajta cɨyéj tyu'ɨ́'ɨj siaj sij naatyéevi',
cuxáa nyaj náhua'rij pué'eenye'? 49 A'náj tɨna'aj nu ja'mua jamuán ajo'tyávaaca'aj
nyetyaja'muamua'tyáaj u tyeyúuj tzajta', caxu a'náj naatyéevi'. Ajta ijíij pu a'yan tye'mej
ta'aj ij tya'róo'astej je'ej tɨ tyé'yu'si' ɨ yu'xarij jitze.
50 Majta a'ɨ́ɨmaj ɨ maj jamuán huacɨ́j néijmi'i mu huatóo'uj, aa mu'uj mij yoorɨéej
ɨ Jesús. 51 Ajta sɨ́ɨj pu tyamuéej jaavájrasima'aj ɨ Jesús, cáanarij pu jɨn eeróonajca'aj.
A'ɨ́j mu mij huatyéevi', 52 ajta a'ɨ́ɨ pu jaatátoj ɨ cáanarij tɨ'quij huatóo'uj jo'téechajraa
muá'vi'ij.

*Mat*ɨ'ɨj yo'ví'tɨj ɨ Jesús a'ɨ́ɨjma jimi ɨ maj tyityatatyíj
(Mt. 26:57-68; Lc. 22:54-55, 63-71; Jn. 18:12-14, 19-24)

53 Matɨ'ɨj mij yo'ví'tɨj ɨ Jesús a'ɨ́jcɨ jimi ɨ tɨ tyihuá'ijtye' néijmi'caa ɨ tyeyúuj
tzajta', matɨ'ɨj mij néijmi'i tyúusɨɨj ɨ maj tyihuá'ijtye' ɨ puaaríij, ɨ huáasij majta ɨ maj
tyihuá'mua'tyej ɨ yu'xarij jitze. 54 Ajta ɨ Pedro pu ɨmuáj cújta' huama'ca'aj, a'áa pu'ij

ja'rá'aj jo'tɨj ja'chej a'ɨ́jna ɨ tɨ tyihuá'ijtye' ɨ maj tyí'muɨjhuacaa ɨ tyeyúuj tzajta', a'áa pu ja'ajyíxɨj hua' jamuán ɨ xantáaru'uj, oopuɨ́stya'aj ɨ tá'taa jitze.

55 Majta a'ɨ́ɨmaj ɨ maj tyihuá'ijtye' ɨ tyeyúuj tzajta', majta ɨ maj tyityatatyíj, a'ɨ́ɨ mu jahuooca'aj tyi'tɨ́j maj jitzán ujpuá'ritye'en ɨ Jesús, ajta camu tyi'tɨ́j huátyoj. 56 Tyij majta jéehua jaahué'taca'aj, camu ɨ séecan jamua'reeriaca'aj, tyi'tɨ́j maj putyí'xajtaca'aj. 57 Aj mu mij séecan ájhuiixɨj matɨ'ɨj mij hue'tzij jɨn tyu'taxájtaca', a'yan tɨjɨn:

58 —Ityáj tu a'yaa tyáanamuajri' tɨ a'yan tyí'xajtaca'aj tɨjɨn: "Nyáaj nu jaatyú'uunaj a'íjcɨ ɨ tyeyúuj ɨ tyeɨ́tyee maj ja'ajtaahuaca', nyajta je'en huéeicaj xɨcáj jitze séej ájtaahuaj ɨ tyeyúuj ɨ maj quee ɨ tyeɨ́tyee ja'ajtaahuaj."

59 Ajta camu néijmi'i jamua'reeriaca'aj tyi'tɨ́j maj pu tyí'xajtaca'aj ɨ séecan majta ɨ séecan.

60 Aj pu'ij a'ɨ́ɨn ájchej a'ájna hua' tzajta' a'ɨ́jna ɨ tɨ néijmi'caa tyí'ijtye' ɨ tyeyúuj tzajta', tɨ'quij a'yan tyaata'íhuo'ri' a'ɨ́jcɨ ɨ Jesús tɨjɨn:

—¿Nyi pequee huatányuusij? ¿Tyi'tanyí jɨn po'tyá'ɨtzee mej mij a' jitze tyí'pua'ritye'?

61 Ajta ɨ Jesús capu avé'nyuuca'aj, capu tyi'tɨ́j huataxájtaca'. Aj pu'ij ajtáhua'aj ɨ tɨ tyihuá'ijtye' ɨ tyeyúuj tzajta' a'yan tyaata'íhuo'ri' tɨjɨn:

—¿Nyi muáaj a'ɨ́ɨn paj pué'een ɨ Cɨríistu', ɨ tɨ yójra' pué'een ɨ Dios?

62 Jesús pu a'yan tyaaté'exaa tɨjɨn:

—Nyáaj nu a'ɨ́ɨn pué'een. Siajta mua'aj xu nyeséejran ɨ nyaj nyajta tyévij jitze huanɨe'huaca' nyaj ajcaquée na'mej ɨ muáca'ta' ɨ tɨ néijmi'i jɨn antyúumua'reej, siajta nyeséejran nyatɨ'ɨj aje'cáame'en ɨ jéetɨrij tzajta'.

63 Tɨ'quij a'ɨ́jna ɨ tɨ tyihuá'ijtye' ɨ tyeyúuj tzajta' ja'antyisújtza'an ɨ jusíicu', mej mij jáamua'reej tɨjɨn pu'ríj huatanyú'caca', aj pu'ij a'yan tyihuo'té'exaaj tɨjɨn:

—Capu che' juxɨe've' tɨ a'tɨ́j je'ej tyá'xajta. 64 Mua'aj xu seríj jáanamuajri' tɨ je'ej pua'aj tyu'taxájtaca' ɨ Dios jimi. ¿Ji'nye mua'ajmaj tyajamuá'miteeraste'?

Néijmi'i mu juxa'aj tyu'taxájtaca' majta tyu'tá' tɨ huámuɨ'nyij.

65 Aj mu mij séecan huatyóohuij maj jaatyétzi'tzique'muaxɨ'ɨn, majta jo'tanáa ajɨ́ɨsa' majta je'en ji'tyáva'ra'aj ɨ jumuáca' jɨme', a'yan metye'íhuo'raj tɨjɨn:

—Huataxáj a'tanyíj mui'tyéjvee.

Majta ɨ xantáaru'uj ɨ maj tyí'cha'ɨj ɨ tyeyúuj tzajta' a'ɨ́ɨ mu ja'ráavaxɨj ɨ nyéerima'ra' jitze.

Pedro pu tyu'tyáhue'taca' a'yan tɨjɨn capu jamua'tyej ɨ Jesús
(Mt. 26:69-75; Lc. 22:56-62; Jn. 18:15-18, 25-29)

66 Ajta ɨ Pedro, a'áa pu jo'tyávaaca'aj jo'tɨj ja'rájta'cuaj ɨ chi'táj. Aj pu'ij sɨ́ɨj íitɨ' utyájrupij tɨ jahuɨɨre' ɨ tɨ tyihuá'ijtye' ɨ tyeyúuj tzajta', 67 tɨ'ɨj a'ɨ́j huaséj ɨ Pedro tɨ jupuɨstya'ca'aj a'ájna jo'tɨj já'taa, aj pu'ij ja'raséeraj ja'raa tɨ'ɨj ij a'yan tyaaté'exaa tɨjɨn:

—Muáaj paj pajta jamuán jo'chá'canya'aj ɨ Jesús, Nazaret tɨ já'ma'can.

68 Pedro pu jaatyáhue'taca', a'yan tyi'xáataj tɨjɨn:

—Canu jamua'tyej, canu nyajta jamua'reej tyi'tɨ́j paj tyáxajta.

Aj pu'ij iirájraa, a'áa pu je'tyéechaxɨj a tɨ ja'pueertaj. Aj pu'ij ɨ tyacuáarɨe' huajíjhuaca'. 69 Tɨ'ɨj ij ajtáhua'aj ɨ íitɨ' jaaséj a'ɨ́jcɨ ɨ Pedro aj pu'ij séecan huaté'exaaj a'yan tɨjɨn:

—A'múu pu sɨ́ɨj a'ɨ́ɨn pué'een ɨ tɨ hua' jitze ajtyáma'can ɨ maj jamuán huacɨ'ɨj.

70 Ajtáhua'aj pu ɨ Pedro jaatyáhue'taca'. A'tzúj a'tyéevi'caj, a'ɨ́ɨmaj ɨ maj aja'ré'tya'-ca'aj majtáhua'aj mu a'yan tyaaté'exaa ɨ Pedro tɨjɨn:

—A'yaa pu tyi'ja'yájna muáaj paj sɨ́ɨj a'ɨ́ɨn pué'een, ji'nye Galileea paj já'ma'can.

71 Aj pu'ij ɨ Pedro huatyóochej tɨ nyúucaritze' ɨ Dios a'yan tyihuo'té'exaatye'en tɨjɨn:

—Canu jamua'tyej a'ɨ́jcɨ ɨ tyáataj ɨ siaj mua'aj jatyáxajta.

72 Aj pu'ij arí hua'puaj huajíjhuaca' ɨ tyacuáarɨe', tɨ'quij ɨ Pedro jo'támua'reeri' je'ej tɨ tyaaté'exaa ɨ Jesús a'yan tɨjɨn: "Tɨ'ɨj quee xu hua'puaj huajíjhua ɨ tyacuáarɨe', muáaj paj huéeicaj naatyáhue'taj." Aj pu'ij tyuuyíinyajraa a'ɨ́jna ɨ Pedro.

15

Metyu'tátuii a'ɨ́jcɨ ɨ Jesús ɨ Piláato jimi
(Mt. 27:1-2, 11-14; Lc. 23:1-5; Jn. 18:28-38)

1 Tɨ'ɨj huatapuá'riaca', a'ɨ́ɨ mu tyúusɨɨj ɨ maj tyihuá'ijtye' ɨ puaaríij a'ɨ́ɨjma jamuán ɨ
huáasij, majta ɨ maj tyihuá'mua'tyej ɨ yu'xarij jitze ɨ maj jɨn tyí'ijta, majta néijmi'i ɨ maj
tyityatatyíj. Aj mu mij áyoovi'tɨj a'ɨ́jcɨ ɨ Jesús meetyajɨ́'que'ej, matɨ'ɨj mij jaatátuii a'ɨ́jcɨ
ɨ Piláato. 2 Piláato pu'ij a'yan tyaata'íhuo'ri' tɨjɨn:
—¿Nyi muáaj a'ɨ́ɨn papué'een ɨ tɨ tyihuá'ijtye' ɨ maj Israel jitze ajtyáma'can?
Tɨ'quij ɨ Jesús a'yan tyaaté'exaa tɨjɨn:
—Muáaj paj períj a'yan tyaataxájtaca'.
3 Majta ɨ maj tyí'ijta ɨ tyeyúuj tzajta', jéehua mu tyaaxájtzi'ri', 4 Piláato pu'ij ajtáhua'aj
a'yan tyaata'íhuo'ri' tɨjɨn:
—¿Nyi pequee je'ej tyu'tányuusij? Cásɨ' jéehua mu a' jitze tyí'pua'ritye'.
5 Ajta ɨ Jesús capu je'ej tyaaté'exaa, a'ɨ́j pu jɨn quee je'ej jo'támiteeraj a'ɨ́jcɨ ɨ Piláato.

Piláato pu tyu'tá' maj jaajé'caj ɨ Jesús
(Mt. 27:15-31; Lc. 23:13-25; Jn. 18:38—19:16)

6 Matɨ'ɨjta tyí'ye'estyaj, Piláato pu a'yan tyeeyí'tɨhua'aj tɨ séej huatátoonyij ɨ tɨ
eetyánami', a'tɨ́j maj a'yan tyaatáhuaviiraj ɨ tyeɨ́tyee. 7 Sɨ́ɨj pu tyáatɨ' eetyánami'huaca'aj
tɨ a'yan ántyapuaaca'aj tɨjɨn Barrabás, hua' jamuán ɨ séecan ɨ maj tyí'tyacui'caria'aj. 8 Aj
mu mij ɨ tyeɨ́tyee aje'ré'nyej, matɨ'ɨj mij huatyóohuij maj jaatáhuaviij ɨ Piláato tɨ'ij a'yan
huárɨnyij a'ɨ́ɨjma jimi je'ej tɨ tyeeyí'tɨhua'aj. 9 Piláato pu a'yan tyihuo'ta'íhuo'ri' tɨjɨn:
—¿Nyi mua'aj a'yan setyá'xɨe've' nyaj jaatátoonyij a'ɨ́jcɨ tɨ ja'mua tajtúhuan pué'een
mu siaj Israel jitze ajtyáma'can?
10 Ji'nye jamua'reeriaca'aj maj já'chueeria'ca'aj a'ɨ́jcɨ ɨ Jesús a'ɨ́ɨmaj ɨ maj tyihuá'ijtye'
ɨ tyeyúuj tzajta', a'ɨ́j mu jɨn jimi tyu'tátuii. 11 Majta ɨ maj tyihuá'ijtye' ɨ tyeyúuj
tzajta', a'ɨ́ɨ mu ca'nyíjra'aj huo'ta' ɨ tyeɨ́tyee mej mij jaatáhuaviij a'ɨ́jcɨ ɨ Piláato tɨ a'ɨ́j
huatátoonyij ɨ Barrabás.
12 Piláato pu a'yan tyihuo'ta'íhuo'ri' tɨjɨn:
—¿Arí ji'nye náarɨnyij a'mújcɨj jimi mu ja'mua tajtúhuan mu siaj Israel jitze ajtyáma'-
can?
13 Aj mu mij ca'nyíin jɨn huatyejíihuajra a'yan tɨjɨn:
—Pata'aj jó'tatan ɨ cúruuj jitze.
14 Piláato pu a'yan tyihuo'té'exaaj tɨjɨn:
—¿Ji'nye een jɨme', tyi'tanyí je'ej pua'aj huáruuj?
Majta ɨ tyeɨ́tyee majtáhua'aj mu ca'nyíin jɨn huatyejíihuajra a'yan tɨjɨn:
—Oótateexɨ' ɨ cúruuj jitze.
15 Ajta a'ɨ́jna ɨ Piláato, a'yaa pu tyá'xɨe'va'ca'aj tɨ tyámua' tyu'tyá'ɨtzeere'en ɨ tyeɨ́tyee
jimi, a'ɨ́j pu jɨn jaatátoj a'ɨ́jcɨ ɨ Barrabás, ajta tɨ'ɨj tyu'ta'íitaj maj je'riá'vaxɨ'ɨn ɨ Jesús, aj
pu'ij huo'tátuii mej mij jó'tatan ɨ cúruuj jitze.
16 Aj mu mij ɨ xantáaru' yo'jáj a'ɨ́jcɨ ɨ Jesús a'ájna a tɨ ja'rájta'cuaj, aj mu mij néijmi'caa
tyísɨɨ ɨ xantáaru'uj. 17 Síicu'ri mu ju'cáachejtye tɨ po'vij xú'muavi'can jɨme', majta
cúruun jaatyátaavej tzícare'ej tɨ jɨn cɨstijhuaj, a'ɨ́j mu mij ju'cárujtyi'ri'. 18 Majta je'en
huatyóohuij maj huatyejíihuajra'nyij a'yan tɨjɨn:
—Che' júurij a'mújna mu tɨ hua' tajtúhuan pué'een a'ɨ́ɨjma ɨ maj Israel jitze
ajtyáma'can.
19 Majta cɨyéj jɨn ja'vá'va'ra'aj ɨ mu'úura' jitze, majta jaatyétzi'tzique'muaxɨj, aj mu
mij tyítunutacaria'aj mue'cootunáaj, a'yájna cuxáa tyámua' metya'tá'caria'aj. 20 Matɨ'ɨj
jatyaxáahuataj, aj mu mij je'ré'chuiiri' a'ɨ́jcɨ ɨ síicu'ri tɨ po'vij xú'muavi' jɨme', matɨ'ɨjta
mij a'ɨ́j ju'cáachejtye ɨ síicu'ria'ra' matɨ'ɨj mij yo'jáj mej mij jó'tatan ɨ cúruuj jitze.

*Mat*ɨ'ɨj yó'tateexɨj a'ɨ́jcɨ ɨ Jesús ɨ cúruuj jitze
(Mt. 27:32-44; Lc. 23:26-43; Jn. 19:17-27)

21 A'áa pu sɨ́ɨj tyáatɨ' Cirene tɨ já'ma'can, Simón tɨ ántyapuaj táatajra' a'ɨ́jcɨ ɨ
Alejandro ajta a'ɨ́jcɨ ɨ Rufo, a'ɨ́ɨ pu a'áa ja'rájraa jo'tɨj quee a'tɨ́j ja'chej. A'áa pu'ij
huaja'antyinájchaca' jo'maj yoojásima'aj ɨ Jesús, a'ɨ́j mu mij ca'nyéjrij jɨn huata'íj tɨ'ij
ja'antyichóoj ɨ cúruujra' ɨ Jesús.
22 A'áa mu yo'jáj a'ɨ́jcɨ ɨ Jesús, a'ájna a jɨríj jitze tɨ a'yan tyaja'rájtyapuaj huá'nyuucaa
jɨme' tɨjɨn Gólgota, (Gólgota, a'yaa pu huatóomua'aj tɨjɨn Muɨ'chíj Mu'taj), 23 matɨ'ɨj mij
nahuáj jaatanyétzij cuáanye'ej tɨ á'naxcaj, a'yaa mu jatamuá'muaj a'ɨ́jcɨ ɨ cuáanye'ej
tɨjɨn miirra, ajta ɨ Jesús, capu ju'qué'ij a'ɨ́jcɨ ɨ nahuáj. 24 Aj mu mij yó'tateexɨj ɨ cúruuj
jitze. Majta ɨ xantáaru'uj tyetyéj mu jɨn huóomue'tɨj mej mij jáamua'reej a'tɨ́j tɨ cɨ'tyij ɨ
tyí'caanaria'ra' ɨ Jesús sɨ́ɨj ajta sɨ́ɨj.
25 Pu'ríj jé'ta' ujmá'caj ɨ xɨcáj matɨ'ɨj yó'tateexɨj ɨ cúruuj jitze. 26 Majta táabla óotatej ɨ
cúruuj jitze, a'yaa pu tyé'yu'si'huaca'aj je'ej maj tyi'tɨ́j jitzán tyo'ojpuá'rij a'yaa pu tɨjɨn:
"Hua' tajtúhuan ɨ maj Israel jitze ajtyáma'can." 27 Majta mu hua'puácaa ɨ náhua'rij
óotatej, séej mu a'áa jo'tyéjchej ɨ cúruuj ɨ muáca'ta' pujmua', majta séej útata' pujmua'.
28 A'yaa pu tyá'raa je'ej tɨ a'ɨ́jna ɨ nyúucarij tyé'yu'si' ɨ yu'xarij jitze tɨ a'yan tɨjɨn: "A'yaa
mu tyá'mua'reeriaca'aj tɨ je'ej pua'aj tyí'tyevistaca'aj."
29 Majta ɨ maj aja'tányinyica'aj naa mu tyitye'cámu'vajra'aj majta je'ej pua'aj tyá'xaj-
taca'aj a'yan tɨjɨn:
—Muáaj mu paj a'ɨ́ɨn pué'een ɨ paj jaatyú'uunaj ɨ tyeyúuj pajta huéeicaj xɨcáj jitze
ja'ajtaahuaj, 30 asɨ́ɨj a japua huatányuuchij pajta acájra'nyij a'mújcɨj jitze mu cúruuj.
31 A'yaa mu cha'taj mana'aj tyá'xaahuataca'aj ɨ maj tyihuá'ijtye' ɨ tyeyúuj tzajta',
majta ɨ maj tyihuá'mua'tyej ɨ yu'xarij jitze ɨ maj jɨn tyí'ijta. A'yaa mu tyí'xajtaca'aj tɨjɨn:
—A'múu pu séecan japua huatanyúj, ajta capu jaayí'tɨn tɨ jusɨ́ɨj jujapuá huatányuunyij.
32 Che' acájra'nyij mu cúruuj jitze a'mújna mu Cɨríistu' tɨ pué'een, ajta hua' tajtúhuan ɨ
maj Israel jitze ajtyáma'can, tyata'aj tyij jaaséj, tyajta tyá'antzaahuatye'en.
Majta ɨ maj jamuán óotateehuaca' ɨ cúruuj jitze a'ɨ́ɨ mu majta já'xaahuataca'aj.

*T*ɨ'ɨj huamuɨ́' ɨ Jesús
(Mt. 27:45-56; Lc. 23:44-49; Jn. 19:28-30)

33 Tɨ'ɨj tya'rá'aj a'tzáaj tacuaríixpuaj, néijmi'que' pu huariá'tɨca'riaca' ɨ chuéj japua,
ajta á'tyeej tɨ a'yan tyu'tɨ́ca' yáacɨj jé'ta' ucamá'caj ɨ xɨcáj. 34 Tɨ'ɨj yáacɨj jé'ta' ucamá'caj
ɨ xɨcáj, aj pu'ij Jesús ca'nyíin jɨn huajíjhuaca' a'yan tɨjɨn:
—Eloí, Eloí, ¿lama sabactani? A'íjna ɨ nyúucarij, a'yaa pu huatóomua'aj tɨjɨn:
Nyavástara', Nyavástara', ¿ji'nye een jɨme' pej pij nyojo'hua'xɨj?
35 Séecan ɨ maj a'áa jo'tyú'uuca'aj, matɨ'ɨj jáanamuajri' a'yaa mu tyu'taxájtaca' tɨjɨn:
—Xáanamuajri', a'ɨ́j pu huatajé ɨ Elías tɨ'ríij á'tyeej tɨ tyi'tyávaaca'aj ɨ Dios jimi.
36 Aj pu'ij sɨ́ɨj aje'ré'nyej huatéechisima'aj, tyi'tɨ́j pu huátɨsima'aj tɨ ta'chíra' a'ɨ́j pu'ij
huatyáru'nyaxɨj nahuáj jɨme' tɨ antzíjvi, tɨ'quij cɨyéj jitze ja'antyijɨ́'quej, aj pu'ij a'ɨ́jna
ájchui tɨ'ij ɨ Jesús huayé'nyijche' a'ɨ́jcɨ jitze ɨ tyi'tɨ́j, a'yan tyi'xáataj a'ɨ́jna ɨ a'tɨ́j tɨjɨn:
—Setyu'chó've' tɨpua'aj yatanyéj a'ɨ́jna ɨ Elías tɨ'ij ja'cátoonyij mu cúruuj jitze.
37 Aj pu'ij ajtáhua'aj ɨ Jesús ca'nyíin jɨn huajíjhuaca', tɨ'quij huamuɨ́'. 38 Ajta ɨ tyeyúuj
tzajta' cáanarij tɨ 'tzíjhua pu ujo'tahuɨ́jca'aj, a'ɨ́ɨ pu'ij jé'ta' acásujtza'an. 39 Ajta ɨ
tyenyeéntyi' ɨ xantáaru'uj tɨ tyí'ijtye' ɨ maj anxɨtyej ará'asej, a'áa pu jo'tyávaaca'aj véjri'
jo'tɨj jóonyeerica'aj ɨ Jesús, a'ɨ́ɨ pu'ij jáanamuajri' je'ej tɨ tyu'jíjhuaca' ɨ Jesús, ajta jaaséj
je'ej tɨ tyu'muɨ́', a'yaa pu'ij tyu'taxájtaca' tɨjɨn:
—A'yaa pu tyi'jɨ'ré'can jɨme' a'íi pu a'ɨ́ɨn pué'eenye'ej ɨ yójra' ɨ Dios.
40 Séecan mu majta úucaa a' ɨmuáj jo'tyu'úuj méesejraca'aj, sɨ́ɨj pu a'yan ántyapuaa-
ca'aj tɨjɨn Maríia Magdala tɨ já'ma'can, ajtáhua'aj sɨ́ɨj Maríia hua' náanaj a'ɨ́jcɨ ɨ Santiago
tɨ cɨ́leen ajta a'ɨ́jcɨ ɨ José, ajtáhua'aj sɨ́ɨj ɨ íitɨ' tɨ a'yan ántyapuaaca'aj tɨjɨn Salomé. 41 A'ɨ́ɨ

mu ɨ úucaa jamuán huajú'ca'aj ɨ Jesús majta jahuɨɨria'ca'aj tɨ'ɨj a'áa jo'tyávaaca'aj a'ájna a Galileea. Jéehua mu majta séecan ɨ úucaa a'áa jo'tyú'uuca'aj ɨ maj jamuán a'áa jo'ré'nyej a'ájna a Jerusalén.

Matɨ'ɨj jaatyá'avaataca' a'ɨ́jcɨ ɨ Jesús
(Mt. 27:57-61; Lc. 23:50-56; Jn. 19:38-42)

42 Tɨ'ɨj huaré'chumua'riaca', tya'rá'aj a'ájna xɨcáara' jitze matɨ'ɨj tyámua' huóo'uurej, yaa ariá'pua'aj pu atyojo'ré'nyesij a'ájna ɨ xɨcáara' ɨ maj jitzán juso'pii. 43 A'ɨ́jna ɨ José Arimatea tɨ já'ma'can, tɨ ajta hua' jitze ajtyáma'can ɨ maj va'cán jɨn tyityatatyíj, a'ɨ́ɨ pu ajta jacho'va'ca'aj a'ɨ́jcɨ xɨcáara' tɨ'ɨj ɨ Dios tyu'ta'íjtaj néijmi'que' ɨ cháanacaj japua, a'ɨ́ɨ pu'ij ajo'ré'nyej ɨ Piláato jimi, tɨ'quij jaatáhuaviiri' ɨ tyévira' ɨ Jesús. 44 Ajta ɨ Piláato je'ej pu tyo'tóomua'aj tɨ ɨ Jesús arí huamuɨ́', aj pu'ij jaatajé ɨ hua'tyenyeentyi' tɨ'ij jaata'íhuo' a'chu tɨ arí á'tyeevi'ca'aj tɨ huamuɨ́'. 45 Tɨ'ɨj ɨ hua'tyenyeentyi' a'yan tyaaté'exaa tɨ a'yan tyi'ja'yájna, aj pu'ij ɨ Piláato jaatá' a'ɨ́jcɨ ɨ José tɨ ja'cájan ɨ tyévira' ɨ Jesús. 46 Aj pu'ij ɨ José cáanarij huánanɨej tɨ naa een tɨ naa tyí'cueenaa, tɨ'quij ja'ajtajá ɨ muɨ'chíj ajta je'en je'ré'ijcataca' a'ɨ́jcɨ jɨme' ɨ cáanarij. Aj pu'ij a'úun yo'tyéetyej jo'maj yo'ojcúunajraa, ajta tyetyéj tɨ sicɨ́ɨrara' eetyájmua. 47 Ajta a'ɨ́jna ɨ Maríia Magdala tɨ já'ma'can, ajta sɨ́ɨj ɨ Maríia náanajra' a'ɨ́jcɨ ɨ José, a'ɨ́ɨ mu jaaséj jo'maj je'ej yó'ruuj ɨ muɨ'chíj.

16

Jesús pu huatájuuriaca'
(Mt. 28:1-10; Lc. 24:1-12; Jn. 20:1-10)

1 Tɨ'ɨj mu jo'mej a'ájna ɨ xɨcáara' maj jitzán juso'pii, a'ɨ́jna ɨ Maríia Magdala tɨ já'ma'can, ajta ɨ sɨ́ɨj ɨ Maríia náanajra' a'ɨ́jcɨ ɨ Santiago, ajta je'en a'ɨ́jna ɨ Salomé, a'ɨ́j mu tyi'tɨ́j huánanɨej tɨ naa tyaarɨe'ej mej mij jacáhuaatye'en ɨ tyévira' ɨ Jesús. 2 A'ɨ́jcɨ xɨcáara' jitze ta'nájcaj ɨ itéerij, tɨ'ɨj oochán eere'nyéesima'caj ɨ xɨcáj, a'áa mu jó'ju' jo'tɨj ja'vá'nami'huaca'aj ɨ muɨ'chíj, 3 a'yaa mu tyúu'ixaatya'ca'aj tɨjɨn:

—¿A'tanyíj uya'ráxɨɨraj ɨ tyetyéj tɨ jɨn eetyánami' jo'tɨj jóocun tyej tyij utyájrutyej?

4 Ajta matɨ'ɨj a'áa jo'ré'nyej aj mu mij jaaséj tɨpua'aj quee che' eetyájmua ɨ tyetyéj. Ajta tyámua' pu tyí'va'caa ɨ tyetyéj tɨ eetyámuaaca'aj. 5 Matɨ'ɨj utyájrupij jo'tɨj jóocun, tyamuéej mu huaséj tɨ a'úun je'rácatyii muáca'ta' pujmua', catyéevi' pu ucáchajca'aj ajta naa tyí'cueenavi'ca'aj ɨ tɨ tyí'chajca'aj. Aj mu mij ɨ úucaa tyu'tátzɨɨn, 6 ajta a'ɨ́ɨ pu a'yan tyihuo'té'exaaj tɨjɨn:

—Caxu tyí'tzɨɨnye'ej. Mua'aj xu a'ɨ́j tyáhuoonyij ɨ Jesús Nazaret tɨ já'ma'can, ɨ tɨ óotateehuaca' ɨ cúruuj jitze. Pu'ríj huatájuuriaca', capu che' yajá'hua' a'yájna. Cásɨ' xaaséj jo'maj yo'ojtyéj. 7 Áricuj sioté'exaatye' a'ɨ́jcɨ ɨ Pedro siata'aj ɨ séecan ɨ maj jamuán huacɨ́j, a'yan tɨjɨn: "A'ɨ́ɨ pu a'áa jooméj a'ájna a Galileea tɨ'ij ajtáhua'aj jamuájsɨɨre'en jájcuan, a'áa xu yé'sejran, a'yájna tɨ'ɨj arí tyajamuáa'ixaa."

8 Aj mu mij iirahuáachajra ɨ úucaa, ji'nye metyóoviveesima'aj, majta tyí'tzɨɨnya'ca'aj. Ajta camu a'tɨ́j huaté'exaaj ɨ juyéj jitze, ji'nye metyí'tzɨɨnya'ca'aj.

Jesús pu huataséjre a'ɨ́jcɨ jimi ɨ Maríia Magdala tɨ já'ma'can
(Jn. 20:11-18)

9 A'ɨ́jcɨ xɨcáara' jitze ta'nájcaj ɨ séej iteerij tɨ'ɨj ɨ Jesús huatájuuriaca', tɨ'ɨj tapuá'risima'caj a'ɨ́j pu jimi anaquéej huataséjre ɨ Maríia Magdala tɨ já'ma'can, ɨ maj tzajta' séjria'ca'aj ɨ tyiyáaru'uj ɨ maj aráahua'puaj ará'axcaa ɨ Jesús tɨ huo'tamuárij. 10 A'ɨ́ɨ pu ujó'mej tɨ'ij huo'té'exaatye'en a'ɨ́ɨjma ɨ maj jamuán huacɨ́j ɨ Jesús, ɨ maj juxaamuɨjritya'ca'aj majta juyiinyaca'aj. 11 Majta a'ɨ́ɨmaj matɨ'ɨj jáamua'reeri' tɨ ɨ Jesús huatájuuriaca' ajta ɨ Maríia arí jaaséjraca'aj a'ɨ́jcɨ ɨ Jesús, camu ja'antzaahuaj.

Jesús pu huataséjre hua' jimi ɨ maj hua'puaj ɨ maj jamuán huacɨ́j
(Lc. 24:13-35)

12 Tɨ'quij Jesús ajtáhua'aj seequéj tyu'taséjre hua'puácaa jimi ɨ maj a'áa joojú'ca'aj ɨ
juyéj japua jo'tɨj quee a'tɨ́j já'chajca'aj. 13 A'ɨ́ɨ mu mij ujó'ju' mej mij huo'té'exaatye'en ɨ
séecan, camu majta hua'antzaahuaj a'ɨ́ɨjma ɨ maj hua'puaj.

Tyi'tɨ́j tɨ ɨ Jesús huo'ta'íj a'ɨ́ɨjma ɨ maj jamuán huacɨ́j
(Mt. 28:16-20; Lc. 24:36-49; Jn. 20:19-23)

14 Tɨ'ɨj arí jéetze' huachúmua', Jesús pu huatóosejrataca' a'ɨ́ɨjma jimi ɨ maj tamuáa-
muata' japuan séej ará'asej, matɨ'ɨj móoj a'ɨ́ɨmaj ajtyetyá'caj ɨ méesaj jitze. Aj pu'ij
hua'ajtyá'xɨj a'ɨ́jcɨ jɨme' ɨ maj jatyánaamuaj ɨ ju júuricamej majta quee tyá'tzaahuatya'-
ca'aj, ji'nye camu huá'tzaahuatya'ca'aj ɨ maj jaaséj tɨ arí huatájuuriaca'. 15 A'yaa pu
tyihuo'té'exaaj tɨjɨn:
—Séricuj néijmi'que' ɨ cháanacaj japua siahuo'té'exaatye' néijmi'caa ɨ tyeɨ́tyee ɨ
nyúucaria'ra' ɨ Dios. 16 A'tɨ́j tɨ tyá'antzaahuatye'sij ajta huáɨ'huaj, Dios pu tyaatú'u-
unyi'raj, ajta ɨ tɨ quee tyá'antzaahuatye'en, a'ɨ́ɨ pu jajpuéetzij ja'mej. 17 A'yaa mu
tyeeyí'tɨhua'aj muá'ju'un ɨ maj tyá'antzaahuatye'en, nyenyúucaritze' mu huo'tamuári-
tye'sij ɨ tyiyáaru'uj ɨ maj hua' tzajta' séejre' ɨ tyeɨ́tyee, majta séej jɨme' ɨ nyúucarij
tyi'xáataj muá'ju'un, 18 cú'cu'see mu muarɨe'en ɨ maj tyú'cha'vacaa, ajta camu je'ej
huá'uurej, na'ríij huá've'rij mu'cáaye'en, capu ajta je'ej huá'uurej, ajta tɨpua'aj a'ɨ́ɨjma
mua'ajtamuárɨe'xɨ'ɨn ɨ maj tyí'cucui', tyámua' mu rɨnyij.

Jesús pu tyíraa ɨ jútye' tajapuá
(Lc. 24:50-53)

19 Tɨ'ɨj a'yan tyihuo'ixáatya'aj, a'ɨ́jna ɨ tavástara' Jesús pu tajapuá jó'vi'tɨchiihuaca'
tɨ'quij muáca'ta' ɨ Dios ja'ajcáayixɨj. 20 A'ɨ́ɨ mu mij ɨ maj jamuán huacɨ́j ma'úrutyixɨj
mej mij néijmi'que' huo'ré'ixaatye'en ɨ nyúucaria'ra' ɨ Dios, ajta ɨ tavástara' pu
huá'huɨɨria'ca'aj, ajta jaséjrataca'aj tɨ a'yan tyi'ja'yájna je'ej maj a'ɨ́ɨmaj tyí'xajtaca'aj
a'ɨ́j hua'séeratya'aj ɨ maj jɨn tyámua' tyo'taséj.

Je'ej tɨ tyo'yú'xaca' a'ɨ́jna ɨ San Lucas

I tɨ jɨn uhuatyóochej ɨ yu'xarij

1 Mue'tɨ́j mu meríj a'ɨ́jcɨ jɨn huatyóohuij maj jo'sɨɨmua' tyámua' naa je'ej tɨ tyi'tɨ́j ɨ
Dios huáruuj ityájma jimi, 2 a'yaa mu mij tyitáa'ixaaj a'ɨ́ɨmaj ɨ maj jujɨ'ɨj jɨn jaaséej tɨ'ɨj
uhuatyóochej, ajta je'en a'yan tyihuo'cɨ'ɨj mej mij a'ɨ́ɨmaj huo'té'exaatye'en ɨ tyeɨ́tyee
ɨ nyúucarij ɨ Dios tɨ jimi je'ráma'can. 3 Nyáaj nu nyajta nyeríj tyámua' naa a'ɨ́jcɨ
jɨn tyi'huányamua'tyej, a'yaa pu'ij tyino'támiteeraj tɨ xá'puɨ' nyaj tyimuaata'ítyi're'en
yu'xarij jitze néijmi'i je'ej tɨ tyi'tɨ́j huarɨ́j pej pij muáaj Teófilo jáamua'reej mu paj va'cán
jɨn tyi'tyéjvee, 4 pata'aj pij tyámua' naa tyáamua'reej ɨ tɨ a'yan tyi'ja'yájna ɨ maj meríj
muaamuá'tyej.

*S*ɨ́ɨj tɨ tajapuá tyí'huɨɨre' pu jaataxájtaca' tɨ nɨe'huan a'ɨ́jna ɨ Juan

5 A'ájna ɨmuáj pu ɨ Herodes rey jɨn tyi'tyávaaca'aj a'ɨ́ɨjma jimi ɨ maj Israel jitze ajtyá-
ma'can, a'áa pu sɨ́ɨj puaaríj já'chajca'aj tɨ a'yan ántyapuaaca'aj tɨjɨn Zacarías, a'ɨ́j pu jitze
eeráma'cantaca'aj ɨ Abías. Ajta a'ɨ́jna ɨ ɨ́ɨra'ra'an a'yaa pu ántyapuaaca'aj tɨjɨn Isabel, a'ɨ́j
pu jitze eeráma'cantaca'aj ɨ Aarón. 6 A'ɨ́ɨ mu hua'puaj tyámua' tyí'tyetyeɨɨtyeristaca'aj ɨ
Dios jimi, majta néijmi'i jɨn ja'tzaahuatya'ca'aj je'ej tɨ tyu'ta'ɨ́jtaca' ɨ tavástara'. 7 Ajta
camu tyiyójmua'ca'aj, ji'nye capu yo'mua'tacaria'aj ɨ Isabel, majta meríj huosica'aj
a'ɨ́ɨmaj ɨ maj hua'puaj.

8 Aj pu'ij séej xɨcáara' jitze tya'rá'aj tɨ'ɨj a'yan tyihuo'cɨ'ɨj maj a'ɨ́ɨmaj tyu'támu'vejritaj
ɨ Dios jimi ɨ maj Zacarías jimi tyí'huɨɨre', 9 a'yájna matɨ'ɨj tyeeyí'tɨhua'aj a'ɨ́ɨmaj ɨ
puaaríij, a'ɨ́j pu huacɨ'ɨj ɨ Zacarías tɨ'ij a'ɨ́ɨn utyájrutyej ɨ tyeyúuj tzajta', ajta je'en ɨ́ɨjcua
antyíteeraj ɨ tavástara' jimi. 10 Tɨ'ɨj ooj tyatáasima'caj ɨ ɨ́ɨjcua, néijmi'i mu ɨ tyeɨ́tyee
apua'quéj jo'tyu'úuj metyényuusima'aj ɨ Dios jimi. 11 Aj pu'ij sɨ́ɨj tɨ tajapuá tyí'huɨɨre'
huataséjre a'ɨ́jcɨ jimi ɨ Zacarías, muáca'ta' pu pujmua' jo'tyávaaca'aj a'ɨ́jcɨ jitze ɨ maj
japuan jaté'racaa ɨ ɨ́ɨjcua. 12 Tɨ'ɨj jaaséej a'ɨ́jna ɨ Zacarías, je'ej pu tyo'taséj ajta jéehua
tyu'tátzɨɨn. 13 Ajta a'ɨ́jna ɨ tɨ tajapuá tyí'huɨɨre' a'yaa pu tyaaté'exaa tɨjɨn:

—Zacarías, capáj tyí'tzɨɨnye'ej, ji'nye Dios pu arí jáanamuajri' je'ej paj tyu'tyéenyuj,
ajta a'ɨ́jna ɨ Isabel siaj néemi'ij, a'ɨ́ɨ pu tyiyóoj ja'mej, a'yaa pej pij jaatámua'tyij tɨjɨn
Juan. 14 Jéehua paj huatá'tyamua've'sij, majta mue'tɨ́j ɨ tyeɨ́tyee huatóotyamua've'sij
tɨ'ɨj huanɨe'huaj ɨ pá'rɨ'ɨj, 15 ji'nye va'cán pu jɨn tyi'tyaváaj ja'mej a'yóoj ɨ tavástara'
jimi. Capu nahuáj juquéi'sij, ajta jitzán séeria'aj ja'mej ɨ júuricama'ra' ɨ Dios. 16 A'yaa
pu ca'nyíjra'aj tyu'tá'sij mui'caa ɨ tyeɨ́tyee ɨ maj Israel jitze ajtyáma'can, mej mij
tyá'antzaahuatye'en ɨ tavástara' jimi majta ɨ Dios jimi. 17 A'ɨ́ɨ pu ɨ Juan anaquéej
huama'aj ja'mej ɨ tavástara' jimi, a'ɨ́jna jitze arooca'nyáaj ɨ júuricama'ra' ɨ Elías
ajta ɨ tɨ jɨn néijmi'i putyí'uuriajca'aj ɨ Elías, tɨ'ij tyámua' huó'uurej a'ɨ́ɨjma ɨ hua'
huásimua' ɨ tɨ'ríij mej mij huo'taxɨé've'en ɨ juyójmua', ajta mej mij ɨ maj quee tyámua'
metyityoomuámua're' tyihuojo'itéej muá'ra'nyij. Tyámua' pu'ij huá'uuren ɨ tyeɨ́tyee
mej mij jaataxɨé've'en ɨ tavástara'.

18 Aj pu'ij ɨ Zacarías a'yan tyaata'íhuo'ri' a'ɨ́jcɨ ɨ tɨ tajapuá tyí'huɨɨre' tɨjɨn:

—¿Ji'nye nyij tyá'mua'reeren tɨ a'yan tye'mej? Ji'nye nu'ríj vastacɨrɨe', ajta a'ɨ́jna ɨ
tyaj néemi'ij pu'ríj ajta ucaríj.

19 Ajta a'ɨ́jna ɨ tɨ tajapuá tyí'huɨɨre' a'yaa pu tyaaté'exaa tɨjɨn:

—Nyáaj nu Gabriel ántyapuaj, a'ɨ́j nu jimi tyí'huɨɨre' ɨ Dios, a'ɨ́ɨ pu unyojo'ta'ítyaca'
nyej nyij muaaté'exaatye'en a'ɨ́jcɨ ɨ nyúucarij ɨ paj jɨn huatá'tyamua've'sij. 20 Ajta ijíij
capáj tyá'tzaahuatye' je'ej nyaj tyimuaaté'exaaj, a'ɨ́j paj jɨn quee atanyúuva'aj puá'mej,
capu che' ɨ'ríitaj ja'mej paj tyu'taxáj 'asta na'aj quee a'yan tyú'rɨnyij je'ej nyaj nyeríj
tyimuaaté'exaaj.

21 Majta a'ɨimaj ɨ tyeɨtyee, a'áa mu pua'quéj jo'tyú'uuca'aj meechó'va'aj a'ɨjcɨ ɨ
Zacarías a'tzáaj tɨ iiráamej ɨ tyeyúuj tzajta', majta a'yan tyúu'ihuo'raca'aj tyi'tɨj tɨ jɨn arí
huápuɨ'ɨj já'tyeevi'ca'aj tɨ a'úun je'rávaaca'aj. 22 Ajta tɨ'ɨj iirájraa, capu che' ɨ'riitaca'aj
tɨ tyu'taxáj, a'yaa pu jumuáca' jɨn tyihuá'ixaatya'ca'aj, ji'nye capu che' ɨ'riitaca'aj tɨ
huatányuunyij, aj mu mij jáamua'reeri' tɨ tyi'tɨj jimi huataséjre ɨ tyeyúuj tzajta'.
23 Tɨ'ɨj antyipuá'riaca' ɨ tɨ jɨn tyi'tyávaaca'aj ɨ tyeyúuj tzajta' a'ɨjna ɨ Zacarías, aj
pu'ij jó'raa ɨ juchéj. 24 Tɨ'quij huatajútzaj a'ɨjna ɨ Isabel, aj pu'ij huatyóo'avaataca' u
juchéj, anxɨ máxcɨrɨe' pu á'tyeej tɨquee iiráyi'caa ɨ juchi'táj, a'yaa pu tyí'mua'ajcaa tɨjɨn:
25 "Tavástara' pu a'yan náaruj, mata'aj mij ɨ tyeɨtyee quee ná'xaahuataj."

*Sɨ*ɨj tɨ tajapuá tyí'huɨɨre' pu jaataxájtaca' tɨ nɨe'huan ɨ Jesús

26 Tɨ'ɨj aráasej máxcɨrɨe' tyoomá'caj, Dios pu jaata'ítyaca' a'ɨjcɨ ɨ Gabriel a'ájna a
Nazaret chájta' a'áa tɨ ja'ajtyáma'can a Galileea, 27 a'áa pu já'chajca'aj a'ɨjna ɨ Maríia
ɨ tɨ arí tɨmua' huatyéviche'sij a'ɨjcɨ jamuán ɨ José, a'ɨj tɨ jitze eeráma'can ɨ David, ajta
ɨ Maríia capu eexúj a'tɨj jamuán hui'caria'aj. 28 A'ɨjna ɨ tɨ tajapuá tyí'huɨɨre' a'úu pu
jo'tyájrupij jo'tɨj je'rácatyii a'ɨjna ɨ Maríia, tɨ'quij a'yan tyaatatyójtye tɨjɨn:
—Ajɨɨ' Maríia, mu paj Dios jimi tya'ancuriáa'sij. Tavástara' pu a jimi yésejre'.
29 Maríia pu je'ej tyo'taséj tɨ'ɨj a'yan tyaaté'exaa, ajta a'yan tyúu'ihuo'raca'aj je'ej tɨ
huatóomua'aj ɨ nyúucarij tɨ jɨn jaatatyójtyej. 30 A'ɨjna ɨ tɨ tajapuá tyí'huɨɨre' a'yaa pu
tyaaté'exaa tɨjɨn:
—Capáj tyí'tzɨɨnye'ej Maríia, muáaj paj huatá'tyamua've'sij pajta tyaatatyójtzi're'ej
ɨ Dios. 31 Ijíij paj huatajútze'sij, séej paj tyiyóoj puá'mej, a'yaa paj jaatámua'tyij tɨjɨn
JESÚS. 32 A'ɨɨ pu va'cán jɨn tyi'tyaváaj ja'mej, a'yaa mu jaatámua'sij tɨjɨn Yójra' ɨ Dios ɨ tɨ
néijmi'i jɨn antyúumua'reej, ajta ɨ Dios tɨ tavástara' pué'een, a'ɨɨ pu tye'entyájrutye'ej
tɨ'ij néijmi'i jɨn antyúumua'reeriaj, a'yájna tɨ'ɨj ɨ tɨ jɨn tyi'tyávaaca'aj a'ɨjna ɨ David,
33 a'ɨɨ pu'ij jusén jɨn tyu'ta'íjtaj a'ɨɨjma jimi ɨ maj Jacob jitze eeráma'can. Ajta quee a'náj
antyipua'rij ɨ tɨ jɨn tyu'ta'íjtaj.
34 Maríia pu a'yan tyaata'íhuo'ri' a'ɨjcɨ ɨ tɨ tajapuá tyí'huɨɨre' tɨjɨn:
—¿Ji'nye tyíɨ'rij tɨ a'yan tyú'rɨnyij, tɨpua'aj nyequee tyáataj jamuán hui'care'en?
35 Ajta a'ɨjna ɨ tɨ tajapuá tyí'huɨɨre' a'yaa pu tyaaté'exaa tɨjɨn:
—A'ɨjna ɨ júuricama'ra' ɨ Dios, a'ɨɨ pu a jitze huatyá'ɨtzeere'ej, ajta a'ɨjna ɨ tɨ Dios
jɨn néijmi'i putyí'uurej a'ɨɨ pu ajta a'jimi séeria'aj ja'mej. A'ɨj pu jɨn a'ɨjna ɨ pá'rɨ'ɨj tɨ
nɨe'huan a'yaa mu jaatámua'sij tɨjɨn ɨ tɨ quee tyi'tɨj jɨn á'ɨtzeere' tɨ ajta Yójra' pué'een ɨ
Dios.
36 Ajta a'ɨjna a'ihuáara' ɨ Isabel a'ɨɨ pu ajta tyiyóoj ja'mej, tyij ajta arí ucaríj, a'ɨjna
ɨ maj a'yan tyá'xajtaca'aj tɨjɨn ɨ tɨquee yo'mua'tacaa, pu'ríj aráasej máxcɨrɨe' á'tyeej tɨ
jutza'. 37 Capu tyi'tɨj muárɨe'rij ɨ Dios jimi.
38 Aj pu'ij ɨ Maríia a'yan tyaaté'exaa tɨjɨn:
—Nyáaj nu néijmi'i jɨn jaatyáhuɨɨre'ej ɨ nyavástara', che' ɨ Dios a'yan tyú'uurej nye
jimi je'ej paj períj tyinaaté'exaaj.
Aj pu'ij jó'raa a'ɨjna ɨ tɨ tajapuá tyí'huɨɨre'.

*Maríia pu júumuaarin a'*ɨjcɨ ɨ Isabel

39 A'ájna xɨcáara' jitze pu ɨ Maríia jiye'tzín jo'mej a'ájna jo'tɨj ja'chajta' jɨríj jitze
a'áa tɨ ja'ajtyáma'can a Judea, 40 aj pu'ij a'áa ja'rá'aj jo'tɨj ja'chej a'ɨjna ɨ Zacarías,
tɨ'quij jaatatyójtyej a'ɨjcɨ ɨ Isabel, ajta je'en utyájrupij u chi'táj. 41 Tɨ'ɨj a'ɨjna ɨ Isabel
jáanamuajri' tɨ jaatatyójtyej ɨ Maríia, a'ɨɨ pu ɨ pá'rɨ'ɨj huatáhuaaxɨj ɨ jucáatze', ajta a'ɨjna
jimi ɨ Isabel pu huatyá'ɨtzee ɨ júuricama'ra' ɨ Dios. 42 Aj pu'ij Isabel ca'nyíin jɨn a'yan
tyaaté'exaa a'ɨjcɨ ɨ Maríia tɨjɨn:
—Dios pu jéetze' tyámua' tyimuaatyájtoo muéetzij quee séecan ɨ úucaa, ajta tyámua'
tyeetyájtoo ɨ pá'rɨ'ɨj tɨ arájca mua' jucáa jitze. 43 ¿A'tanyíj nyaj pué'een nyáaj, tɨ'ij
mu jo'vé'mej nyéetzij jimi ɨ náanajra' ɨ nyavástara'? 44 Ji'nye nyatɨ'ɨj jáanamuajri'

ɨ paj naatatyójtyej, a'ɨ́ɨ pu ɨ nyiyóoj ootáhuaaxɨj ɨ nyajucáa jitze, a'ɨ́jcɨ jɨme' tɨ huatóotyamua'vej. 45 Jéehua paj huatá'tyamua've'sij, ji'nye muáaj paj tyá'antzaahuaj tɨ a'yan tya'róo'astej je'ej tɨ ɨ tavástara' tyimuaaté'exaaj.

46 Maríia pu a'yan tyu'taxájtaca' tɨjɨn:

ɨ nyaj jɨn ma'úumua'rej a'ɨ́j nu jɨn tyé'tyojtzi're' a'ɨ́jcɨ ɨ tɨ va'cán jɨn tyi'tyéjvee ɨ nyavástara',

47 ajta ɨ nyajúuricamej pu jutyamua've' ɨ Dios jimi ɨ tɨ nyaj japua huatanyúj.

48 Ji'nye ɨ Dios pu nye jitze rányeeriaca', ɨ nyaj quee je'ej tyéejviicue',

ajta ijíij tɨ yujo'que'tɨj ja'mej, néijmi'i mu a'yan tyinaataxájta tɨ ɨ Dios tyámua' tyinaatyájtoo,

49 ji'nye a'ɨ́jna ɨ tɨ néijmi'i jɨn antyúumua'reej, a'ɨ́ɨ pu nye jimi jéehua huápuɨ'ɨj tyámua' tyú'ruuj.

Capu tyi'tɨ́j jɨn á'ɨtzeere' ɨ tɨ jɨn ántyapuaj.

50 Dios pu a'náj tɨ na'aj hua'cu'vej,

a'ɨ́ɨjma ɨ maj jimi jéehua tyá'tzaahuatye'.

51 A'ɨ́j pu jɨn tyu'muárɨej ɨ tɨ néijmi'i jɨn putyí'uurej,

ajta tyihua'antyí'uunyi'ri' a'ɨ́ɨjma ɨ maj óotzaahuatye',

52 ajta tyihuáa'ri'ri' ɨ maj jɨn tyityatatyá'ca'aj va'cán jɨme',

ajta va'cán jɨn tyihua'antyáarujtyej a'ɨ́ɨjma ɨ maj quee je'ej tyéejviicue'.

53 Ajta jéehua tyihuo'tá' a'ɨ́ɨmaj ɨ maj tajcuca'aj,

ajta huo'ta'ítyaca' maj jó'cɨɨnyej mequee tyi'tɨ́j antyi'á'aj ɨ maj chíjtyaanyi'ij pué'een.

54 A'ɨ́ɨjma pu huatáhuɨɨ ɨ maj Israel jitze ajtyáma'can, ɨ maj jimi tyí'huɨɨre',

ajta quee yo'huá'xɨj ɨ tɨ jɨn tya'tóoratziiri' tɨ tyámua' tyihuo'tyéjeevej.

55 A'yaa pu aamí' tya'tóoratziiraca'aj a'ɨ́ɨjma jimi ɨ tahuásimua'cɨ'ɨj,

a'ɨ́jcɨ jimi ɨ Abraham ajta ɨ maj jitzán eerányesij.

56 Ajta a'ɨ́jna ɨ Maríia a'áa pu jo'tyá'ɨtzee a'chu huéeicaj máxcɨrɨe' a'ɨ́jcɨ jamuán ɨ Isabel, aj pu'ij té'ej huariá'raa jo'tɨj ja'chej.

*T*ɨ'ɨj huanɨe'huaca' a'ɨ́jna ɨ Juan

57 Tɨ'ɨj tya'rá'aj a'náj tɨj tyiyóoj já'ra'nyij ɨ Isabel, tyáatacan pu tyiyóoj ja'raa. 58 Majta ɨ tyeɨ́tyee ɨ maj avéjri' huacháatɨma'caa, majta ihuáamua'mua', a'ɨ́ɨ mu curiá'cɨxɨj mej mij jaatatyójtye'en matɨ'ɨj jáamua'reeri' tɨ ɨ tavástara' jéehua ja'ancu'vaxɨj a'ɨ́jcɨ ɨ Isabel. 59 Tɨ'ɨj arahuéeicaj xɨcáj tyoomá'caj, aj mu mij ujó'ju' mej mij ja'antyisíjchej ɨ navíira' ɨ pá'rɨ'ɨj, a'yaa mu mij tyá'xɨe'va'ca'aj mej mij a'yan jaatámua'tyiiche'en tɨjɨn Zacarías a'yájna tɨ'ɨj ántyapuaj ɨ táatajra'. 60 Ajta a'ɨ́jna ɨ náanajra' a'yaa pu tyihuo'té'exaaj tɨjɨn:

—Capu a'yan antyapuáaj ja'mej. Sulu a'yaa pu ántyapuaj ja'mej tɨjɨn Juan.

61 A'yaa mu mij tyaaté'exaa tɨjɨn:

—Capu a'tɨ́j a'yan ántyapuaj tɨ ja'mua jitze ajtyáma'can.

62 Matɨ'ɨj mij jumuáca' jɨn jaata'íhuo'ri' ɨ táatajra' ɨ pá'rɨ'ɨj, mej mij jáamua'reej je'ej tɨ a'ɨ́ɨn tyá'xɨe'va'ca'aj tɨ'ij a'yan ántyapuaj já'ra'nyij. 63 Ajta a'ɨ́jna ɨ táatajra' a'ɨ́ɨ pu táabla huo'táhuaviiri' tɨ jitzán jo'tyéeyu'xaj, a'yaa pu'ij tyo'tyéyu'xaca' tɨjɨn: "Juan pu ántyapuaj ja'mej." Aj mu mij néijmi'i je'ej tyo'taséj. 64 Aj pu'ij huatáɨ'riitariaca' tɨ tyu'taxáj a'ɨ́jna ɨ Zacarías, tɨ'quij huatyóochej tɨ tyaatatyójtzi're'en ɨ Dios. 65 Néijmi'i mu je'ej tyo'taséj ɨ maj avéjri' huacháatɨma'caa, majta néijmi'que' a'yan tyúu'ixaatya'ca'aj je'ej tɨ tyi'tɨ́j huarɨ́j a'ájna jo'tɨj jɨríj jo'quéetɨmee a'áa tɨ ja'ajtyáma'can a Judea. 66 Majta néijmi'i ɨ maj a'yan tyi'namuajraca'aj, a'yaa mu tyúu'ihuo'raca'aj tɨjɨn:

—¿Tyi'táquij jɨn tyi'tyaváaj ja'mej a'ɨ́jna ɨ pá'rɨ'ɨj?

Ji'nye jɨ'ré'can jɨme' pu séjria'ca'aj tɨ ɨ tavástara' jitzán séjria'ca'aj ɨ pá'rɨ'ɨj.

Chuíicaria'ra' ɨ Zacarías

67 Ajta a'ɨ́jna Zacarías, ɨ tɨ táatajra' pué'een ɨ pá'rɨ'ɨj, a'ɨ́j pu jimi huatyá'ɨtzee ɨ júuricama'ra' ɨ Dios, aj pu'ij a'yan tyu'taxájtaca' ɨ Dios jitze ma'can tɨjɨn:

68 Che' tyámua' eenye' ɨ tavástara', ɨ hua' Dios a'ɨ́ɨjma ɨ maj Israel jitze ajtyáma'can,
ji'nye a'ɨ́j pu jɨn mujo'vé'mej tɨ'ij hua' japua huatányuunyij ɨ jutyéɨtyeristyamua'.
69 A'ɨ́ɨ pu uyo'ta'ítyaca' ɨ tɨ va'cán jɨn tyi'tyéjvee tɨ'ij tajapuá huatányuunyij,
sɨ́ɨj tɨ a'ɨ́j jitze eeráma'can ɨ David, ɨ tɨ jahuɨɨre'.
70 A'ɨ́ɨ pu a'ɨ́ɨn pué'een ɨ tɨ Dios ará'tyeej jitzán tya'tóoratziiri':
a'ɨ́ɨjma jitze ma'can pu a'yan tyaataxájtaca' ɨ maj jitzán ma'can tyí'xajtaca'aj,
71 a'ɨ́ɨ pu tajapuá huatányuusij a'ɨ́ɨjma jimi ɨ maj tájcha'ɨɨre',
ajta néijmi'caa a'ɨ́ɨjma jimi ɨ maj taxana've',
72 a'ɨ́ɨ pu hua'ancu'vajxɨ a'ɨ́ɨjma ɨ tahuásimua'cɨ'ɨj,
ajta quee yo'huá'xɨj ɨ nyúucarij ɨ tɨ jɨn tya'tóoratziiri'.
73 A'íi pu a'ɨ́ɨn pué'een ɨ nyúucarij ɨ tɨ jɨn tya'táratziiri'
a'ɨ́jcɨ ɨ tatáataj Abraham:
ɨ tɨ taatá'sij
74 tyej tyij quee tyí'tzɨɨnye'ej yan tyesejria'aj,
tyajta quee hua'ajcha'ɨɨria'aj ɨ maj tájcha'ɨɨre'
sulu tyej tyij taxáahuaj jaatyáhuɨɨre'en,
75 tyámua' tye'éenye'ej tyajta quee tyi'tɨ́j jɨn á'ɨtzeeria'aj,
ajta tyej tyij jimi huatyá'ɨtzeere'en a'chu tyaj pua'an xɨcáj á'tyeeren.
76 Ajta muéetzij jɨme', mu paj nyiyóoj pué'een,
a'yaa mu muaatámua'sij tɨjɨn a'ɨ́j tɨ jitze ma'can tyí'xaj ɨ Dios ɨ tɨ néijmi'i jɨn antyúumua'reej,
ji'nye muáaj paj anaquéej huama'aj puá'mej a'ɨ́jcɨ jimi ɨ tavástara'
tyámua' petyi'uuriáj ɨ tyeɨ́tyee jimi,
77 pajta huo'té'exaatye'ej ɨ tyeɨ́tyeristyamua'me'en
tɨ ɨ Dios tyihuo'tú'uunyi'raj ɨ maj jɨn ootyá'ɨtzee
ajta je'en hua' japua huatányuusij.
78 Ji'nye a'ɨ́jna ɨ taj Dios, a'ɨ́ɨ pu jéehua tá'cu'vej,
a'ɨ́ɨ pu jútye' ɨmuáj tatatzavi'tye' ɨ xɨcáj jɨme',
79 tɨ'ij huo'tyátatzavi'tye'en a'ɨ́ɨjma ɨ maj a'áa jo'cháatɨmee
jo'tɨj jéetze' huápuɨ'ɨj jo'tɨ́ca'
ajta je'en a'ɨ́j jitze huo'cájuyetyej ɨ maj jitzán juxáahuaj séjre'ej.
80 Ajta a'ɨ́jna ɨ pá'rɨ'ɨj a'ɨ́ɨ pu tyéve'sesima'aj, ajta a'ɨ́j jitze huatyóoca'an ɨ júurica-ma'ra' ɨ Dios, a'áa pu já'chajca'aj jo'tɨj quee já'tyi'tɨj, 'asta na'aj quee atyojo'ré'nyej a'ájna xɨcáara' tɨ jitzán huatóosejrata a'ɨ́ɨjma jimi ɨ maj Israel jitze ajtyáma'can.

2

*T*ɨ'ɨj huanɨe'huaca' a'ɨ́jna ɨ Jesús
(Mt. 1:18-25)

1 A'ájna ɨmuáj a'ɨ́ɨ pu rey jɨme' tyi'tyávaaca'aj ɨ Augusto, a'ɨ́ɨ pu'ij tyu'ta'íjtaca' mej mij ahuóoyu'xaj néijmi'i ɨ maj a'áa jo'cháatɨma'caa jo'tɨj a'ɨ́ɨn tyejé'ijtaj. 2 A'yaa pu tyu'rɨ́j matɨ'ɨj ahuóoyu'xaca' tɨ'ɨj ooj Quirinio tyi'tyávaacaj tajtúhuan jɨme' a'ájna a Siria.
3 A'yaa pu'ij tyu'tóoxɨe'vej mej mij néijmi'i ɨ tyeɨ́tyee jo'cɨ́xɨj jo'maj já'ma'can mej mij ahuóoyu'xaj.
4 A'ɨ́j pu jɨn ɨ José iirájraa a'ájna a Nazaret, ɨ Galileea tɨ jitze ajtyáma'can, tɨ'quij a'áa jó'raa a Belén, a'áa tɨ ja'ajtyáma'can a Judea, a'ájna jo'tɨj jo'nɨé'huaca' ɨ David ɨ tɨ rey jɨme' tyi'tyávaaca'aj, ji'nye a'ɨ́jna ɨ José a'ɨ́j pu jitze eeráma'cantaca'aj ɨ David.
5 A'áa pu jo'mej tɨ'ij ahuóoyu'xaj, jamuán a'ɨ́jcɨ ɨ Maríia ɨ tɨ jatyévi'tɨnya'aj, ajta a'ɨ́jna ɨ Maríia pu'rɨ́j jutza'ca'aj. 6 A'áa mu mij jo'tyá'caj a'ájna a Belén tɨ'ɨj atyojo'ré'nyej ɨ xɨcáara' tɨ jitzán huanɨe'huaj ɨ pá'rɨ'ɨj. 7 A'áa pu'ij jo'nɨé'huaca' ɨ yójra' ta'nájcaj, tɨ'quij cɨ́ɨxurij jɨn jaque'ijcataca' ajta je'en jatyéetyej ɨ cɨyéj jitze tɨ atyácun jo'maj ya'muáatyee tyajá'cua'caa, ji'nye camu che' ú'vejrica'aj chi'ij tzajta'.

*Ɨ maj tajapuá tyí'hu*ɨɨre' majta cánya'xɨɨ maj sɨɨria'ca'aj
8 Véjri' a'ájna a Belén a'áa mu séecan ja'ajtyá'ca'aj ɨ maj cánya'xɨɨ sɨɨria'ca'aj, a'áa mu
ja'táxai'irihua'aj hua' jamuán ɨ cánya'xɨɨ. 9 Aj pu'ij jiye'tzín sɨ́ɨj huataséjre ɨ tɨ tajapuá
tyí'huɨɨre' ɨ tavástara' jimi, a'ɨ́ɨ pu'ij huataséjre ɨ tavástara' tɨ jɨn naa huasé'rin ajta je'en
huanyéeri'cɨriajraa jo'maj ja'ajtyá'ca'aj, aj mu mij jéehua tyu'tátzɨɨn. 10 Ajta a'ɨ́jna ɨ tɨ
tajapuá tyí'huɨɨre' a'yaa pu tyihuo'té'exaaj tɨjɨn:
—Caxu tyí'tzɨɨnye'ej, ji'nye a'ɨ́j nu ɨ nyúucarij jamuaaté'exaatye'sij tɨ naa eenye'
tyí'xaj, ɨ maj jɨn jéehua huatóotyamua've'sij ɨ tyeɨ́tyee. 11 Ijíij pu huanɨe'huaca' a'ájna
chájta' David tɨ jitze ajtyáma'can a'ɨ́jna ɨ tɨ ja'mua japua huatányuusij, a'ɨ́ɨ pu a'ɨ́ɨn
pué'een ɨ CɨRÍISTU', ɨ tɨ tavástara' pué'een. 12 A'yaa xu éenye'que' jamua'reeren, a'áa
xu yé'tyoonyij ɨ pá'rɨ'ɨj ca'íicatzi'huaj ajta a'áa ja'raque'tɨ́j ja'mej cɨyéj jitze ta'tyácun ɨ
ya'muáatyee maj jitzán tyá'cua'caa.
13 Aj mu mij jiye'tzín mue'tɨ́j huataséjre ɨ maj tajapuá tyí'huɨɨre' a'ɨ́jcɨ jimi ɨ sɨ́ɨj, ɨ maj
tyé'tyojtzi'ria'ca'aj ɨ Dios, a'yaa mu tyí'xajtaca'aj tɨjɨn
14 Tyiche' tyaatatyójtzi're'en ɨ Dios ɨ tɨ huápuɨ'ɨj naa huasé'rin u tajapuá.
Miche' tyámua' tyí'tyesejre'ej ɨ tyeɨ́tyee íiyan cháanacaj japua ɨ tɨ Dios tyámua'
tyihuo'tyátoosij.
15 Matɨ'ɨj jo'cɨ́j ɨ maj tajapuá tyí'huɨɨre', a'ɨ́ɨmaj ɨ maj cánya'xɨɨ tyiséjraca'aj a'yaa mu
tyu'tóo'ixaaj tɨjɨn:
—Tyiche' ujó'ju' a'ájna a Belén, tyata'aj yo'séj je'ej tɨ tyityaaté'exaaj ɨ tavástara'.
16 Aj mu mij jiye'tzín ujó'ju', matɨ'ɨj mij jáatyoj a'ɨ́jcɨ ɨ Maríia majta ɨ José, majta a'ɨ́jcɨ ɨ
unyáaque'ej, a'áa pu cɨyéj jitze ja'ráca'tyii ya'muáatyee maj jitzán tyá'cua'caa. 17 Matɨ'ɨj
jaaséj, aj mu mij huo'té'exaa je'ej tɨ tyihuo'té'exaaj a'ɨ́jna ɨ tɨ tajapuá tyí'huɨɨre', a'ɨ́jcɨ
jitze ma'can ɨ pá'rɨ'ɨj tɨ huanɨe'huaca', 18 majta néijmi'i ɨ maj huó'namuajri' je'ej mu
tyo'taséj a'ɨ́jcɨ jɨme' je'ej maj tyí'xajtaca'aj ɨ cánya'xɨɨ maj sɨɨria'ca'aj. 19 Ajta a'ɨ́jna ɨ
Maríia néijmi'i pu ju'avaataca'aj ɨ jutzájta', ajta a'náj tɨ na'aj jamua'reeriaca'aj. 20 Majta
a'ɨ́ɨmaj ɨ maj cánya'xɨɨ sɨɨria'ca'aj, a'ɨ́ɨ mu huariá'cɨj jéehua metye'tyóotzi'ria'aj ɨ Dios,
a'ɨ́jcɨ jɨme' je'ej maj tyáanamuajri' ɨ nyúucarij ajta je'ej maj tyi'tɨ́j tyu'séj, ji'nye néijmi'i
pu a'yan atyojo'ré'nyej je'ej tɨ tyihuo'té'exaaj ɨ tajapuá tyí'huɨɨre'.

*Mat*ɨ'ɨj uyo'taséjrataca' ɨ Jesús ɨ tyeyúuj tzajta'
21 Tɨ'ɨj arahuéeicaj xɨcáj tyoomá'caj aj mu mij ja'antyisíjchaca' ɨ navíira' ɨ pá'rɨ'ɨj,
matɨ'ɨj mij a'yan jaatamua'aj tɨjɨn JESÚS, a'yájna tɨ'ɨj tyaaté'exaa a'ɨ́jna ɨ tɨ tajapuá
tyí'huɨɨre' a'ɨ́jcɨ ɨ Maríia tɨ'ɨj quee xu jútza'caj.
22 Tɨ'ɨjta atyojo'ré'nyej a'náj maj huá'ɨɨracaa a'yájna tɨ'ɨj tyé'yu'si' ɨ yu'xarij jitze
Moisés tɨ jo'yú'xaca', aj mu mij yo'ví'tɨj a'ɨ́jcɨ ɨ pá'rɨ'ɨj a'ájna a Jerusalén mej mij
uyo'taséjrataj ɨ tavástara' jimi. 23 A'yaa mu huarɨ́j, ji'nye a'yaa pu tyé'yu'si' ɨ yu'xarij jitze
tɨjɨn: "A'yaa pu tyúuxɨe've' maj jaataséjrataj ɨ tavástara' jimi a'ɨ́jna ɨ pá'rɨ'ɨj tɨ tyáatɨ'
tɨ anaquéej huanɨe'huaca'." 24 A'áa mu mij ujó'ju' mej mij tyu'támu'vejritaj a'yájna tɨ'ɨj
tyé'ijta ɨ nyúucaria'ra' ɨ tavástara', tɨ a'yan tɨjɨn: "Miche' hua'puácaa huatámu'vejritaj
ɨ cúcui'see na'ríij hua'puácaa ɨ jáamui'see."
25 A'ájna ɨmuáj sɨ́ɨj pu a'áa já'chajca'aj a Jerusalén tɨ a'yan ántyapuaaca'aj tɨjɨn
Simeón. Tyámua' pu tyi'tyúucha'ɨɨca'aj ɨ Dios jimi, ajta tyámua' tyí'tyevistaca'aj, a'yaa
pu tye'ejchó'va'ca'aj a'ɨ́jcɨ xɨcáara' tɨ jitzán ɨ Dios hua'ancu'vajxɨ'ɨj a'ɨ́ɨjma ɨ maj Israel
jitze ajtyáma'can. Ajta a'ɨ́jna ɨ júuricama'ra' ɨ Dios a'ɨ́ɨ pu jimi séjria'ca'aj ɨ Simeón,
26 a'yaa pu'ij ɨ júuricama'ra' ɨ Dios tyaaté'exaatya'ca'aj tɨ quee muɨ'nyij 'asta na'aj quee
jaaséj a'ɨ́jcɨ ɨ CɨríIstu', ɨ Dios tɨ uyo'ta'ítyij. 27 Aj pu'ij ɨ júuricama'ra' ɨ Dios a'yan
tyaaté'exaa a'ɨ́jcɨ ɨ Simeón tɨ tyeyúuj tzajta' ja'tanyéj, majta a'ɨ́ɨmaj ɨ pá'rɨ'ɨj huásimua',
a'úu mu majta ja'rá'aj ɨ tyeyúuj tzajta', mej mij a'yan tya'rá'astej je'ej tɨ tyúuxɨe've' ɨ
yu'xarij jitze, 28 Simeón pu'ij ja'ancuré'chuij a'ɨ́jcɨ ɨ pá'rɨ'ɨj, tɨ'quij tyaatatyójtzi'rej ɨ Dios,
a'yan tyi'xáataj tɨjɨn:

29 Nyavástara', ijíij pu'ríj tya'róo'astej je'ej paj tya'tá'ratziiri' nye jimi,
pu'ríj paj jaatá'an tɨ juxáahuaj huámuɨ'nyij a'ɨ́jna ɨ tɨ muahuɨ́ɨre'.
30 Ji'nye nu'ríj jaaséj a'ɨ́jcɨ ɨ tɨ tajapuá huatányuusij,
31 a'ɨ́jcɨ ɨ paj yan jaatyájtoo tɨ'ij huo'tyáhuɨ́ɨre'en,
néijmi'caa ɨ tyeɨ́tyee ɨ maj a'yan huacháatɨmee,
32 a'ɨ́jna ɨ tɨ huo'tyátatzavi'raj ɨ maj yan séejre' ɨ cháanacaj japua,
ajta ɨ maj jɨn naa huasé'rihua'aj muá'ju'un a'ɨ́ɨmaj ɨ maj Israel jitze ajtyáma'can.
33 Ajta a'ɨ́jna táatajra' ajta ɨ náanajra' ɨ Jesús je'ej mu tyo'taséj matɨ'ɨj jáanamuajri'
je'ej tɨ ɨ Simeón tyaataxájtaca' a'ɨ́jcɨ ɨ pá'rɨ'ɨj. 34 Aj pu'ij Simeón tyámua' tyihuo'tyájtoo,
ajta a'yan tyaaté'exaa ɨ Maríia, ɨ náanajra' ɨ pá'rɨ'ɨj tɨjɨn:
—Cásɨ', a'yaa pu tyu'xá'puɨ'ɨntari'huaca' a'íjcɨ jimi ɨ pá'rɨ'ɨj, mej mij mue'tɨ́j va'cán
jɨn tyitye'entyárutyixɨ'ɨn ɨ maj Israel jitze ajtyáma'can, nusu maj mui'caa tyáa'ri'raj ɨ
maj jɨn tyityatatyíj. A'íi pu a'ɨ́ɨn pué'een ɨ siaj jɨn jamua'reeren je'ej tɨ tye'mej, ji'nye
mue'tɨ́j mu quee jaxɨe'va'aj muá'ju'un, 35 a'yaa pu'ij tye'mej tɨ huataséjre'sij je'ej maj
tyí'mua'tzej ɨ tyeɨ́tyee. Ajta néijmi'i a'íjna a'yaa pu muéetzij tyimuaatacuí'nyij a tzajta'
tɨ'ɨj a'tɨ́j tɨ mua'antyéjtzetyij náhuaaj jɨme'.
36 Sɨ́ɨj pu ajta a'áa jo'tyávaaca'aj tɨ Dios jitze ma'can tyí'xajtaca'aj, íitɨ' pu pué'eenye'ej
tɨ a'yan ántyapuaaca'aj tɨjɨn Ana, a'ɨ́ɨ pu táatajra'ca'aj ɨ Penuel, ɨ tɨ Aser jitze
eeráma'can. Pu'ríj huápuɨ'ɨj ucarístaca'aj. A'ɨ́ɨ pu quee eexúj a'chu jajcha'ɨ́ɨcaj tɨ'ɨj
huatyéevichej, aráahua'puaj nyinyi'ra'aj pu'ij á'tyeej tɨ jamuán ajá'chajca'aj ɨ jucɨ́ɨn
tɨ'quij huamuɨ́' ɨ cɨ́na'ra'an, 37 pu'ríj ij muáacuatyej japuan muáacuaj nyinyi'ra'aj
á'tyeevi'ca'aj tɨ jusɨ́ɨjtaca'aj. Ajta capu a'náj iiráyi'caa u tyeyúuj tzajta', sulu a'úu pu a'náj
tɨna'aj tyí'huɨ́ɨria'ca'aj ɨ tavástara' jimi, ju'ítzi've'ej ajta jahuoo ɨ Dios jimi. 38 Aj pu'ij
a'ɨ́jna ɨ Aná ajo'ré'nyej a'ɨ́ɨjma jimi, tɨ'quij huatyóochej tɨ tyaatatyójtzi're'en ɨ Dios, ajta
tɨ tyihuo'té'exaatye'en a'ɨ́jcɨ jitze ma'can ɨ pá'rɨ'ɨj, a'ɨ́ɨmaj ɨ tyeɨ́tyee ɨ maj jacho'va'ca'aj
tɨ Dios hua' japua huatányuunyij a'ɨ́ɨjma jimi ɨ maj Jerusalén huacháatɨmee.

*Mat*ɨ'ɨj huariá'cɨj a Nazaret

39 Matɨ'ɨj néijmi'i antyicɨ'ɨj je'ej tɨ tyé'yu'si' ɨ nyúucaria'ra' jitze ɨ tavástara', aj mu
mij huariá'cɨj a'ájna a Galileea, a'ájna a Nazaret jo'maj já'ma'can. 40 Ajta a'ɨ́jna ɨ pá'rɨ'ɨj
a'ɨ́ɨ pu huave'sej ajta huatyóoca'an, jéehua pu tyámua' metyóomua'riajca'aj, ajta ɨ Dios
pu tyámua' tya'tá'caria'aj.

*A'*ɨ́jcɨ ɨ pá'rɨ'ɨj Jesús tɨ ántyapuaj a'úu mu yó'tyoo u tyeyúuj tzajta'

41 Majta a'ɨ́ɨmaj ɨ huásimua'mua' ɨ Jesús, tɨ'ɨj pu na'aj nyinyi'ra'aj jitze mu a'áa
ja'tányinyiica'aj a'ájna a Jerusalén, mej mij tyu'yé'estej a'ɨ́jcɨ xɨcáara' jitze tɨ jitzán ɨ Dios
tyihuo'tú'uunyi'ri' ɨ hua' yojmua' ɨ maj anáatya'aj muaanánɨe'huaca'. 42 A'yaa pu'ij tɨ'ɨj
ɨ Jesús arí tamuáamuata' japuan hua'puaj nyinyi'ra'aj jájcha'ɨ́ɨca'aj, néijmi'i mu ujó'ju'
mej mij tyu'yé'estej ɨ juyi'ráj jɨme'. 43 Ajta tɨ'ɨj tye'entyipuá'riaca' ɨ maj tyu'yé'estej,
aj mu mij jo'cɨ́j jo'maj ja'chej, ajta a'ɨ́jna ɨ Jesús a'áa pu jóovej a Jerusalén, majta ɨ
huásimua'mua' camu jamua'reeriaca'aj. 44 A'yaa mu tyí'mua'ajcaa tɨ ɨ Jesús hua' jamuán
huama'ca'aj, séej xɨcáj mu á'tyeej maj huaju', aj mu mij huatyóohuij maj jáahuoonyij hua'
tzajta' ɨ maj huá'muajtyej, 45 ajta camu jáatyoj. Aj mu mij huariá'cɨj a'ájna a Jerusalén
mej mij a'áa yó'huoonyij.
46 Huéeicaj xɨcáj mu á'tyeej maj jahuoo, matɨ'ɨj mij a'úu yo'tyoj ɨ tyeyúuj tzajta',
a'áa pu jo'tácatyii hua' jamuán ɨ maj tyihuá'mua'tyej ɨ yu'xarij jitze ɨ maj jɨn tyí'ijta,
hua'namuáaraj ajta tyihua'íhuo'raj. 47 Majta néijmi'i ɨ maj janamuajraca'aj je'ej mu
tyojo'sejraca'aj a'ɨ́jcɨ jɨme' tɨ tyámua' naa tyojó'iteeca'aj ajta je'ej tɨ a'ɨ́ɨn tyihuá'ix-
aatyaca'aj. 48 Matɨ'ɨj ɨ huásimua'mua' jaaséj, je'ej mu tyo'taséj, ajta ɨ náanajra' a'yaa
pu tyaaté'exaa tɨjɨn:
—Nyiyóoj, ¿ji'nye een jɨme' a'yan páta'uurej? Tu'ríj jéehua muáahuoj nyáaj ajta a'
táataj, je'ej tu pua'aj tyá'tamuajtyaca'aj muéetzij jɨme'.

49 Jesús pu a'yan tyihuo'té'exaaj tɨjɨn:
—¿Ji'nye siaj sij nyahuoca'aj? ¿Nyi sequée jamua'reej tɨ a'yan tyúuxɨe've' nyaj a'úun
je'rájcatyij ɨ nyavástara' chi'táj?
50 Majta a'ɨ́ɨmaj camu yo'itéej muá'raa je'ej tɨ tyihuá'ixaatya'ca'aj.
51 Aj pu'ij hua' jamuán jó'raa a'ájna a Nazaret, jo'tɨj ij jo'vé'sej néijmi'i jɨn huá'tzaahu-
atya'aj ɨ juhuásimua'. Ajta ɨ náanajra', a'ɨ́ɨ pu néijmi'i ju'avaataca'aj ɨ jutzájta'. 52 Ajta ɨ
Jesús jéetze' pu tyéve'sesima'aj, ajta jéetze' arí tyo'mua'reeriaca'aj, ajta Dios pu tyámua'
tyeetyájtoo, majta a'ɨ́ɨmaj ɨ tyeɨ́tyee.

3

*T*ɨ'ɨj ɨ Juan tyihuá'ixaatya'ca'aj a'ájna jo'tɨj quee já'tyi'tɨj
(Mt. 3:1-12; Mr. 1:1-8; Jn. 1:19-28)
1 Pu'ríj tamuáamuata' japuan anxɨ́ nyinyi'ra'aj tyoomá'caj tɨ tyí'ijtaca'aj a'ɨ́jna ɨ
Tiberio, ajta a'ɨ́jna ɨ Poncio Piláato a'ɨ́ɨ pu tajtúhuan jɨn tyi'tyávaaca'aj a'ájna a Judea,
ajta ɨ Herodes a'áa pu tyejé'ijtaca'aj a Galileea, ajta ɨ ihuáaria'ra' a'ɨ́jcɨ ɨ Herodes
Filipo tɨ ántyapuaj a'ɨ́ɨ pu tajtúhuan jɨn tyi'tyávaaca'aj a'ájna a Iturea, ajta a'ájna a
Traconíite, ajta a'ɨ́jna ɨ Lisanias a'áa pu ja'tajtúhuanyica'aj a'ájna a Abilene. 2 Ajta a'ɨ́jna
ɨ Anás ajta ɨ Caifás, a'ɨ́ɨ mu puaaríij jɨn tyityetyú'uuca'aj ɨ tyeyúuj tzajta'. A'ájna ɨmuáj
pu ɨ Dios jaatajé a'ɨ́jcɨ ɨ Juan ɨ tɨ yójra' pué'een a'ɨ́jcɨ ɨ Zacarías a'ájna jo'tɨj quee
já'tyi'tɨj, 3 Juan pu'ij néijmi'que' huáraa véjri' a'ájna ɨ játya'naj jitze ɨ Jordán, a'yaa pu
tyihuá'ixaatya'ca'aj ɨ tyeɨ́tyee tɨ a'yan tyúuxɨe've' maj tyá'antzaahuatye'en ɨ Dios jimi
majta je'en huáɨ'huaj, tɨ'ij ɨ Dios tyihuo'tú'uunyi' ɨ maj jɨn ootyá'ɨtzee. 4 A'yaa pu tyu'rɨ́j
je'ej tɨ tyo'tyéyu'xaca' a'ɨ́jna ɨ Isaías ɨ tɨ Dios jitze ma'can, tyí'xajtaca'aj tɨ a'yan tɨjɨn:
A'tɨ́j pu aja'jijhua a'ájna jo'tɨj quee já'tyi'tɨj, a'yaa pu tɨjɨn:
"Tyámua' xu huóo'uurej siaj sij jajchó've'ej ɨ tavástara',
siajta néijmi'i jɨn tyu'túu'uunyi' siaj sij tyámua' eenye'.
5 Miche' néijmi'que' tya'vá'jɨstya'xɨ'ɨn a tɨ ja'tyacúcu'nyijmee,
ajta néijmi'que' oorióoje'yij jo'tɨj ɨ jɨríj jo'quéetɨmee,
ajta ɨ juyéj tɨ tyuututájmee, a'ɨ́ɨ pu huatóoje'yij,
Ajta jo'tɨj quee jo'pá'tzaa, miche' jo'ré'je'yitye'en.
6 Néijmi'i ɨ maj a'yan séejre' ɨ cháanacaj japua, a'ɨ́ɨ mu jaséjran a'ɨ́jcɨ ɨ tɨ Dios jɨn tajapuá
huatányuusij."
7 Matɨ'ɨj ɨ tyeɨ́tyee ajo'ré'nyinyiica'aj tɨ'ij ɨ Juan huó'ɨɨraj, a'yaa pu tyihuo'té'exaaj
tɨjɨn:
—Mua'aj mu siaj cú'cu'see jitze eeráma'can. ¿A'tanyíj mua'ajmaj jamuaaté'exaa yee
tɨquee já'muacɨ'tyij ɨ puéjtzij tɨ yan huataséjre'sij? 8 Siata'aj tyámua' tyityetyúucha'ɨɨj,
ta'aj ij huataséjre'en siaj seríj tyá'tzaahuatye' ɨ tavástara' jimi, siajta quee a'yan tyí'xajtaj
yee: "Ityáj tu Abraham jitze eeráma'can", ji'nye a'yaa nu tyajá'mua'ixaatye' tɨ ɨ Dios
jaayí'tɨn tɨ a'yan ja'uurej ɨ tyetyéj tɨ'ij a'ɨ́ɨn pué'eenye' ɨ tɨ Abraham jitze eeráma'can.
9 Ajta ɨ tyapuéj pu'ríj tyámua' een tɨ'ij je'ejveechixɨ'ɨn ɨ cɨyéj néijmi'i ɨ náana'ra'. Néijmi'i
ɨ cɨyéj tɨquee tyí'tajcaa a'ɨ́ɨ pu tyu'ré'veechi'huaj ajta tyu'tyáteeri'huaj.
10 Aj mu mij ɨ tyeɨ́tyee a'yan tyaata'íhuo'ri' tɨjɨn:
—¿Ji'nye tyana'aj tyij rɨnyij?
11 Juan pu a'yan tyihuo'té'exaaj tɨjɨn:
—A'ɨ́jna ɨ tɨ hua'puácaa tyí'ij síicu'rij, che' séej jaatáchuiitye'en a'ɨ́jcɨ tɨquee tyísiicu',
ajta a'ɨ́jna ɨ tɨ tyí'ijcha'ɨj ɨ tɨ tyí'cue'ri', che' tyaatá'an a'ɨ́jcɨ ɨ tɨ quee tyi'tɨ́j tyícha'ɨj.
12 A'ɨ́ɨ mu majta aje'ré'nyej mej mij huáɨ'huaj ɨ maj huá'jijva'ca'aj ɨ maj tyí'tɨ'ɨjcɨcaa,
matɨ'ɨj mij a'yan tyaata'íhuo'ri' a'ɨ́jcɨ ɨ Juan tɨjɨn:
—Maeestro, ¿ji'nye táarɨnyij ityáj?
13 Juan pu a'yan tyihuo'té'exaaj tɨjɨn:
—Caxu jéetze' huá'jijve'ej, sulu a'ɨ́j xu'uj ancuriáan a'chu tɨ xá'puɨ'.

14 Séecan mu majta ɨ xantáaru' a'yan tyaata'íhuo'ri' tɨjɨn:
—Arí ityáj, ¿ji'nye táarɨnyij?
A'yaa pu tyihuo'té'exaaj tɨjɨn:
—Caxu tyi'tɨ́j huá'nahue'raj ɨ tyeɨ́tyee, caxu hua'nyeechej nusu siaj hue'tzij jɨn tyihuá'xajtzi'raj tyi'tɨ́j maj jɨn quee a'yan huarɨ́j, siata'aj a'ɨ́jcɨ jɨn tyámua' tyityóomuajtyaj a'chu maj tyaja'muanajchitye'ej.
15 Majta a'ɨ́ɨmaj ɨ tyeɨ́tyee je'ej mu tyojo'sejraca'aj, majta a'yan tyúu'ihuo'raca'aj tɨpua'aj ɨ Juan a'ɨ́ɨn pué'eenye' ɨ Cɨríistu', 16 ajta ɨ Juan pu a'yan néijmi'caa tyu'té'exaaj tɨjɨn:
—Nyáaj nu jɨ'ré'can jɨme' jájtyij jɨn já'mua'ɨɨran, ajta sɨ́ɨj pu maja'vé'mej tɨ ɨ júuricama'ra' ɨ Dios jɨn já'mua'ɨɨran. A'ɨ́ɨ pu jéetze' va'cán jɨn antyúumua'reej nyequee nyáaj, capu nyéetzij nyetyévijtye' nyaj ja'ajta'ɨ́'pu'xɨ'ɨn ɨ ca'quéera'an. 17 A'ɨ́ɨ pu ji'tyáa' ɨ tɨ jitzán ja'náca'tzɨj ɨ játza'ra'an ɨ tyeríicuj, tɨ'ij jujɨ́me' jájsɨɨrej ɨ xɨéerij. Ajta a'ɨ́jcɨ ɨ ímue'rij a'ɨ́j pu utyátoosij ɨ chóorij tzajta', ajta ɨ xɨéerij a'ɨ́ɨ pu jaatyáteeraj ɨ tɨéj jitze tɨquee a'náj já'muɨ'nyij.
18 A'yaa pu'ij, ajtáhua'aj séecan ɨ nyúucarij jɨme' pu ɨ Juan a'yan tyihuá'ixaatya'ca'aj ɨ tyeɨ́tyee. 19 A'ɨ́j pu ajta tyityá'xɨj a'ɨ́jcɨ ɨ Herodes tɨ tajtúhuan jɨn tyi'tyávaaca'aj, ji'nye a'ɨ́j pu tyévi'tɨnye'ej a'ɨ́jcɨ ɨ Herodías, ɨ tɨ ɨ́ɨra'ra'an pué'eenye'ej ɨ ihuáaria'ra' ɨ Herodes, ajta a'ɨ́jcɨ jɨme' ɨ tɨ je'ej pua'aj tyi'tyúucha'ɨɨca'aj, 20 ajta ɨ Herodes jéetze' pu je'ej pua'aj huarɨ́j tyi'tɨ́j jɨme', a'ɨ́ɨ pu je'tyáanaj a'ɨ́jcɨ ɨ Juan.

*T*ɨ'ɨj Juan jáa'ɨɨri' a'ɨ́jcɨ ɨ Jesús
(Mt. 3:13-17; Mr. 1:9-11)

21 A'yaa pu tyu'rɨ́j tɨ'ɨj ooj ɨ Juan hua'ɨ́ɨracaj ɨ tyeɨ́tyee, a'ɨ́j pu ajta huá'ɨɨri' ɨ Jesús, ajta tɨ'ɨj ɨ Jesús tyenyúusima'caj, aj pu'ij antacúj ɨ tajapuá, 22 ajta ɨ júuricama'ra' ɨ Dios, a'ɨ́ɨ pu aje'cáanyej a'yan huasé'rihua'aj tɨ'ɨj cúcui', ajta je'en nyúucarij uje'cánamuajrej ɨ jútye', tɨ a'yan tyí'xajtaca'aj tɨjɨn:
—Muáaj paj nyiyóoj pué'een ɨ nyaj jéehua jaxɨe've', muéetzij nu mua'antyíhuoo.

*A'*ɨ́ɨmaj ɨ tɨ Jesús hua' jitze eeráma'can
(Mt. 1:1-17)

23 Ajta a'ɨ́jna ɨ Jesús a'yaa pu tyéejcha'ɨɨca'aj a'chu seityéj japuan tamuáamuata' nyinyi'ra'aj tɨ'ɨj huatyóochej tɨ tyu'muárɨe'en. Majta a'yan tyí'mua'ajcaa tɨ yójra' pué'eenye'ej a'ɨ́jcɨ ɨ José. Ajta a'ɨ́jna ɨ José, a'ɨ́ɨ pu yójra' pué'eenye'ej a'ɨ́jcɨ ɨ Elí, 24 ajta a'ɨ́jna ɨ Elí, a'ɨ́ɨ pu yójra' pué'eenye'ej a'ɨ́jcɨ ɨ Matat, ajta a'ɨ́jna ɨ Matat, a'ɨ́ɨ pu yójra' pué'eenye'ej a'ɨ́jcɨ ɨ Leví, ajta a'ɨ́jna ɨ Leví, a'ɨ́ɨ pu yójra' pué'eenye'ej a'ɨ́jcɨ ɨ Melquí, ajta a'ɨ́jna ɨ Melquí, a'ɨ́ɨ pu yójra' pué'eenye'ej a'ɨ́jcɨ ɨ Janai, ajta a'ɨ́jna ɨ Janai, a'ɨ́ɨ pu yójra' pué'eenye'ej a'ɨ́jcɨ ɨ José, 25 ajta a'ɨ́jna ɨ José, a'ɨ́ɨ pu yójra' pué'eenye'ej a'ɨ́jcɨ ɨ Matatías, ajta a'ɨ́jna ɨ Matatías, a'ɨ́ɨ pu yójra' pué'eenye'ej a'ɨ́jcɨ ɨ Amós, ajta a'ɨ́jna ɨ Amós, a'ɨ́ɨ pu yójra' pué'eenye'ej a'ɨ́jcɨ ɨ Nahúm, ajta a'ɨ́jna ɨ Nahúm, a'ɨ́ɨ pu yójra' pué'eenye'ej a'ɨ́jcɨ ɨ Eslí, ajta a'ɨ́jna ɨ Eslí, a'ɨ́ɨ pu yójra' pué'eenye'ej a'ɨ́jcɨ ɨ Nagai, 26 ajta a'ɨ́jna ɨ Nagai, a'ɨ́ɨ pu yójra' pué'eenye'ej a'ɨ́jcɨ ɨ Máhat, ajta a'ɨ́jna ɨ Máhat, a'ɨ́ɨ pu yójra' pué'eenye'ej a'ɨ́jcɨ ɨ Matatías, Ajta a'ɨ́jna ɨ Matatías, a'ɨ́ɨ pu yójra' pué'eenye'ej a'ɨ́jcɨ ɨ Semei, ajta a'ɨ́jna ɨ Semei, a'ɨ́ɨ pu yójra' pué'eenye'ej a'ɨ́jcɨ ɨ José, ajta a'ɨ́jna ɨ José, a'ɨ́ɨ pu yójra' pué'eenye'ej a'ɨ́jcɨ ɨ Judá, 27 ajta a'ɨ́jna ɨ Judá, a'ɨ́ɨ pu yójra' pué'eenye'ej a'ɨ́jcɨ ɨ Johanán, ajta a'ɨ́jna ɨ Johanán a'ɨ́ɨ pu yójra' pué'eenye'ej a'ɨ́jcɨ ɨ Resá, ajta a'ɨ́jna ɨ Resá a'ɨ́ɨ pu yójra' pué'eenye'ej a'ɨ́jcɨ ɨ Zorobabel, ajta a'ɨ́jna ɨ Zorobabel, a'ɨ́ɨ pu yójra' pué'eenye'ej a'ɨ́jcɨ ɨ Salatiel, ajta a'ɨ́jna ɨ Salatiel, a'ɨ́ɨ pu yójra' pué'eenye'ej a'ɨ́jcɨ ɨ Nerí, 28 ajta a'ɨ́jna ɨ Nerí, a'ɨ́ɨ pu yójra' pué'eenye'ej a'ɨ́jcɨ ɨ Melquí, ajta a'ɨ́jna ɨ Melquí, a'ɨ́ɨ pu yójra' pué'eenye'ej a'ɨ́jcɨ ɨ Adí, ajta a'ɨ́jna ɨ Adí, a'ɨ́ɨ pu yójra' pué'eenye'ej a'ɨ́jcɨ ɨ Cosam, ajta a'ɨ́jna ɨ Cosam, a'ɨ́ɨ pu yójra' pué'eenye'ej a'ɨ́jcɨ ɨ Elmadam, ajta a'ɨ́jna ɨ Elmadam, a'ɨ́ɨ pu yójra' pué'eenye'ej a'ɨ́jcɨ ɨ Er, 29 ajta a'ɨ́jna ɨ Er, a'ɨ́ɨ pu yójra' pué'eenye'ej a'ɨ́jcɨ

ɨ Josué, ajta aˈɨ́jna ɨ Josué, aˈɨ́ɨ pu yójraˈ pueˈeenyeˈej aˈɨ́jcɨ ɨ Eliézer, ajta aˈɨ́jna ɨ Eliézer,
aˈɨ́ɨ pu yójraˈ pueˈeenyeˈej aˈɨ́jcɨ ɨ Jorim, ajta aˈɨ́jna ɨ Jorim, aˈɨ́ɨ pu yójraˈ pueˈeenyeˈej
aˈɨ́jcɨ ɨ Matat, ajta aˈɨ́jna ɨ Matat, aˈɨ́ɨ pu yójraˈ pueˈeenyeˈej aˈɨ́jcɨ ɨ Leví, 30 ajta aˈɨ́jna
ɨ Leví, aˈɨ́ɨ pu yójraˈ pueˈeenyeˈej aˈɨ́jcɨ ɨ Simeón, ajta aˈɨ́jna ɨ Simeón, aˈɨ́ɨ pu yójraˈ
pueˈeenyeˈej aˈɨ́jcɨ ɨ Judá, ajta aˈɨ́jna ɨ Judá, aˈɨ́ɨ pu yójraˈ pueˈeenyeˈej aˈɨ́jcɨ ɨ José, ajta
aˈɨ́jna ɨ José, aˈɨ́ɨ pu yójraˈ pueˈeenyeˈej aˈɨ́jcɨ ɨ Jonam, ajta aˈɨ́jna ɨ Jonam, aˈɨ́ɨ pu yójraˈ
pueˈeenyeˈej aˈɨ́jcɨ ɨ Eliaquim, 31 ajta aˈɨ́jna ɨ Eliaquim, aˈɨ́ɨ pu yójraˈ pueˈeenyeˈej aˈɨ́jcɨ
ɨ Meleá, ajta aˈɨ́jna ɨ Meleá, aˈɨ́ɨ pu yójraˈ pueˈeenyeˈej aˈɨ́jcɨ ɨ Mená, ajta Mená, aˈɨ́ɨ pu
yójraˈ pueˈeenyeˈej aˈɨ́jcɨ ɨ Matatá, ajta aˈɨ́jna ɨ Matatá, aˈɨ́ɨ pu yójraˈ pueˈeenyeˈej aˈɨ́jcɨ ɨ
Natán, ajta aˈɨ́jna ɨ Natán, aˈɨ́ɨ pu yójraˈ pueˈeenyeˈej aˈɨ́jcɨ ɨ David, 32 ajta aˈɨ́jna ɨ David,
aˈɨ́ɨ pu yójraˈ pueˈeenyeˈej aˈɨ́jcɨ ɨ Isaí, ajta aˈɨ́jna ɨ Isaí, aˈɨ́ɨ pu yójraˈ pueˈeenyeˈej aˈɨ́jcɨ
ɨ Obed, ajta aˈɨ́jna ɨ Obed, aˈɨ́ɨ pu yójraˈ pueˈeenyeˈej aˈɨ́jcɨ ɨ Booz, ajta aˈɨ́jna ɨ Booz, aˈɨ́ɨ
pu yójraˈ pueˈeenyeˈej aˈɨ́jcɨ ɨ Salmón, ajta aˈɨ́jna ɨ Salmón, aˈɨ́ɨ pu yójraˈ pueˈeenyeˈej
aˈɨ́jcɨ ɨ Nahasón, 33 ajta aˈɨ́jna ɨ Nahasón, aˈɨ́ɨ pu yójraˈ pueˈeenyeˈej aˈɨ́jcɨ ɨ Aminadab,
ajta aˈɨ́jna ɨ Aminadab, aˈɨ́ɨ pu yójraˈ pueˈeenyeˈej aˈɨ́jcɨ ɨ Aram, ajta aˈɨ́jna ɨ Aram, aˈɨ́ɨ
pu yójraˈ pueˈeenyeˈej aˈɨ́jcɨ ɨ Esrón, ajta aˈɨ́jna ɨ Esrón, aˈɨ́ɨ pu yójraˈ pueˈeenyeˈej aˈɨ́jcɨ
ɨ Fares, ajta aˈɨ́jna ɨ Fares, aˈɨ́ɨ pu yójraˈ pueˈeenyeˈej aˈɨ́jcɨ ɨ Judá, 34 ajta aˈɨ́jna ɨ Judá,
aˈɨ́ɨ pu yójraˈ pueˈeenyeˈej aˈɨ́jcɨ ɨ Jacob, ajta aˈɨ́jna ɨ Jacob, aˈɨ́ɨ pu yójraˈ pueˈeenyeˈej
aˈɨ́jcɨ ɨ Isaac, ajta aˈɨ́jna ɨ Isaac, aˈɨ́ɨ pu yójraˈ pueˈeenyeˈej aˈɨ́jcɨ ɨ Abraham, ajta aˈɨ́jna
ɨ Abraham, aˈɨ́ɨ pu yójraˈ pueˈeenyeˈej aˈɨ́jcɨ ɨ Taré, ajta aˈɨ́jna ɨ Taré, aˈɨ́ɨ pu yójraˈ
pueˈeenyeˈej aˈɨ́jcɨ ɨ Nahor, 35 ajta aˈɨ́jna ɨ Nahor, aˈɨ́ɨ pu yójraˈ pueˈeenyeˈej aˈɨ́jcɨ ɨ Serug,
ajta aˈɨ́jna ɨ Serug, aˈɨ́ɨ pu yójraˈ pueˈeenyeˈej aˈɨ́jcɨ ɨ Ragau, ajta aˈɨ́jna ɨ Ragau, aˈɨ́ɨ pu
yójraˈ pueˈeenyeˈej aˈɨ́jcɨ ɨ Péleg, ajta aˈɨ́jna ɨ Péleg, aˈɨ́ɨ pu yójraˈ pueˈeenyeˈej aˈɨ́jcɨ ɨ
Heber, ajta aˈɨ́jna ɨ Heber, aˈɨ́ɨ pu yójraˈ pueˈeenyeˈej aˈɨ́jcɨ ɨ Sala, 36 ajta aˈɨ́jna ɨ Sala,
aˈɨ́ɨ pu yójraˈ pueˈeenyeˈej aˈɨ́jcɨ ɨ Cainán, ajta aˈɨ́jna ɨ Cainán, aˈɨ́ɨ pu yójraˈ pueˈeenyeˈej
aˈɨ́jcɨ ɨ Arfaxad, ajta aˈɨ́jna ɨ Arfaxad, aˈɨ́ɨ pu yójraˈ pueˈeenyeˈej aˈɨ́jcɨ ɨ Sem, ajta aˈɨ́jna ɨ
Sem, aˈɨ́ɨ pu yójraˈ pueˈeenyeˈej aˈɨ́jcɨ ɨ Noé, ajta aˈɨ́jna ɨ Noé, aˈɨ́ɨ pu yójraˈ pueˈeenyeˈej
aˈɨ́jcɨ ɨ Lámec, 37 ajta aˈɨ́jna ɨ Lámec, aˈɨ́ɨ pu yójraˈ pueˈeenyeˈej aˈɨ́jcɨ ɨ Matusalén, ajta
aˈɨ́jna ɨ Matusalén, aˈɨ́ɨ pu yójraˈ pueˈeenyeˈej aˈɨ́jcɨ ɨ Enoc, ajta aˈɨ́jna ɨ Enoc, aˈɨ́ɨ pu
yójraˈ pueˈeenyeˈej aˈɨ́jcɨ ɨ Jared, ajta aˈɨ́jna ɨ Jared, aˈɨ́ɨ pu yójraˈ pueˈeenyeˈej aˈɨ́jcɨ ɨ
Mahalaleel, ajta aˈɨ́jna ɨ Mahalaleel, aˈɨ́ɨ pu yójraˈ pueˈeenyeˈej aˈɨ́jcɨ ɨ Cainán, 38 ajta
aˈɨ́jna ɨ Cainán, aˈɨ́ɨ pu yójraˈ pueˈeenyeˈej aˈɨ́jcɨ ɨ Enós, ajta aˈɨ́jna ɨ Enós, aˈɨ́ɨ pu yójraˈ
pueˈeenyeˈej aˈɨ́jcɨ ɨ Set, ajta aˈɨ́jna ɨ Set, aˈɨ́ɨ pu yójraˈ pueˈeenyeˈej aˈɨ́jcɨ ɨ Adán. Ajta
aˈɨ́jna ɨ Adán, aˈɨ́ɨ pu yójraˈ pueˈeenyeˈej ɨ Dios.

4

*T*ɨˈɨj tyiyáaruˈ tyuˈtatyésej tɨ jaamueˈtɨn aˈɨ́jcɨ ɨ Jesús
(Mt. 4:1-11; Mr. 1:12-13)

1 Tɨˈquij Jesús jimi huatyáˈɨtzee ɨ júuricamaˈraˈ ɨ Dios, aj puˈij ujaˈrájraa ɨ játyaˈnaj
jitze tɨ aˈyan ántyapuaj tɨjɨn Jordán, ajta aˈɨ́jna ɨ júuricamaˈraˈ aˈɨ́ɨ pu yoˈvíˈtɨj aˈájna joˈtɨj
quee jáˈtyiˈtɨj. 2 Aˈáa puˈij huáˈpuatyej xɨcáj jáˈtyeej, ajta ɨ tyiyáaruˈ pu tyúutyesiˈriaˈcaˈaj
tɨ jaamueˈtɨn tɨˈij tyiˈtɨ́j jɨn ootyáˈɨtzeereˈen ɨ Dios jimi. Ajta ɨ Jesús capu tyiˈtɨ́j huácuaj
tɨˈɨj naˈaj aˈáa jáˈtyeej, aj puˈij huataíˈcuataca. 3 Tɨˈquij ɨ tyiyáaruˈ aˈyan tyaateˈexaa tɨjɨn:
—Tɨpuaˈaj jɨˈréˈcan jɨmeˈ yójraˈ papueˈeenyeˈ ɨ Dios, huataˈíjtyeˈ mu tyetyéj tɨˈij páan
huatyóotaahuaj.
4 Jesús pu aˈyan tyaateˈexaa tɨjɨn:
—Aˈyaa pu tyéˈyuˈsiˈ ɨ yuˈxarij jitze tɨjɨn: “Capu ɨ páan naˈaj jɨn júurij jaˈmej ɨ tyáatɨˈ.”
5 Aj puˈij ɨ tyiyáaruˈ yoˈvíˈtɨj joˈtɨj jaˈajtyee, tɨˈij néijmiˈi jaataséjratyeˈen ɨ cháanacaj,
6 tɨˈquij aˈyan tyaateˈexaa tɨjɨn:

—Nyáaj nu néijmi'i tyimuaatá'sij pej pij muáaj tyihuo'ta'íjtye'en ɨ maj yan séejre' ɨ cháanacaj japua. Ji'nye nyáaj nu a'íj ancuriáa', nyajta a'ɨ́j huata'sij a'tɨ́j tɨ a'yan tyina'ráanajchi. 7 Tɨpua'aj pajtunutaj nyéetzij jimi pajta naatyáanajche, néijmi'i pu muéetzij tyí'mua'a'rij ja'mej.

8 Jesús pu a'yan tyaaté'exaa tɨjɨn:

—A'yaa pu tyé'yu'si' ɨ yu'xarij jitze tɨjɨn: "Siata'aj a'ɨ́j huatyáanajchej ɨ tavástara' ɨ Dios, a'ɨ́j xu'uj huatyáhuɨɨre'en."

9 Aj pu'ij ɨ tyiyáaru' yo'ví'tɨj a'ájna a Jerusalén, a'áan pu ja'antyivi'tɨj ɨ tyeyúuj japua ɨ tɨ jéetze' ájtyeej, a'yaa pu'ij tyaaté'exaa tɨjɨn:

—Tɨpua'aj jɨ'ré'can jɨme' yójra' paj pué'eenye' ɨ Dios, ancájvetzi a'yájna, 10 ji'nye a'yaa pu tyé'yu'si' ɨ yu'xarij jitze tɨjɨn:

Dios pu uhuojo'ta'ítyij ɨ maj jimi tyí'huɨɨre' mej mij muáacha'ɨɨn.

11 A'ɨ́ɨ mu mua'ajriásij ɨ jumuáca' jɨme'

pej pij quee tyi'tɨ́j jitze eejca'cata'an ajta tɨ'ij quee tyi'tɨ́j je'ej mua'uurej.

12 Jesús pu a'yan tyaaté'exaa tɨjɨn:

—A'yaa pu ajta tyé'yu'si' ɨ yu'xarij jitze tɨjɨn: "Capáj tyi'tɨ́j je'ej tyé'ihuo'raj a Dios tɨ'ij a'ɨ́ɨn a'yan huárɨnyij je'ej paj muáaj tyá'xɨe've'."

13 Tɨ'ɨj ɨ tyiyáaru' quee che' je'ej tyéejtyoj je'ej tɨ huárɨnyij, tɨ'ij ja'antyimué'tɨn a'ɨ́jcɨ ɨ Jesús, aj pu'ij jimi ajtáraa 'asta na'aj quee atyojo'ré'nyej a'náj tɨ a'yan tyu'xá'puɨ'ɨntari'huaca' tɨ ajtáhua'aj huatóotyese'en.

Jesús pu huatyóochej tɨ tyu'muárɨe'en a'ájna a Galileea
(Mt. 4:12-17; Mr. 1:14-15)

14 Aj pu'ij Jesús jó'raa a'ájna a Galileea, ajta jéehua jitzán huatyá'ɨtzee ɨ júuricama'ra' ɨ Dios, majta néijmi'i ɨ tyeɨ́tyee a'áa maj jo'cháatɨma'caa, a'ɨ́ɨ mu jáamua'reeri' je'ej tɨ rɨjcaj a'ɨ́jna ɨ Jesús. 15 A'ɨ́ɨ pu tyihuá'mua'tyajca'aj ɨ hua' tyeyúuj tzajta', majta néijmi'i ɨ tyeɨ́tyee tyámua' mu tyeetyájtoo.

*T*ɨ'ɨj Jesús a'áa jo'tyávaaca'aj a'ájna a Nazaret
(Mt. 13:53-58; Mr. 6:1-6)

16 Jesús pu a'áa jo'mej a Nazaret jo'tɨj jo'vé'sej. Tɨ'ɨj atyojo'ré'nyej a'ájna xɨcáara' matɨ'ɨj pua'aj juso'pii, a'úu pu tyeyúuj tzajta' jo'tyájrupij tɨ'ɨj tyeyí'tɨhua'aj, aj pu'ij huatyéechaxɨj tɨ jo'jíjve'en ɨ yu'xarij. 17 Matɨ'ɨj mij jaatapíj ɨ yu'xarij Isaías tɨ jo'yú'xaca', a'aj pu'ij jo'tyoo ɨ tɨ a'yan tyé'yu'si'huaca'aj tɨjɨn:

18 ɨ júuricama'ra' ɨ Dios pu nye jimi séejre',

ji'nye a'ɨ́ɨ pu na'antyíhuoj,

nyej nyij huo'té'exaatye'en ɨ nyúucaria'ra' ɨ Dios a'ɨ́ɨjma ɨ maj quee je'ej tyéejviicue',

a'ɨ́ɨ pu unyojo'ta'ítyaca' nyaj huo'té'exaatye'en a'ɨ́ɨjma ɨ maj námi' nyaj nyeríj hui'rá-toosij,

ajta nyaj tyihuó'huaatye'en ɨ maj aracúcu'nyijmee,

nyajta hua' japua huatányuunyij a'ɨ́ɨjma ɨ maj jajpuéjtzij,

19 nyej nyij huo'té'exaatye'en tɨ arí atyojo'ré'nyej a'náj tɨ ɨ tavástara' tyámua' huá'uurej.

20 Aj pu'ij té'ej jaatyéejirej ɨ yu'xarij, ajta je'en jaatapíj a'ɨ́jcɨ ɨ tɨ tyí'huɨɨre' ɨ tyeyúuj tzajta', tɨ'quij ooyíxɨj. Néijmi'i ɨ maj a'úun je'rátya'ca'aj mu jaséjraca'aj. 21 Aj pu'ij huatyóochej tɨ a'yan tyihuo'té'exaatye'en tɨjɨn:

—Ijíij pu a'yan tya'róo'astej je'ej tɨ tyé'yu'si' a'íjcɨ jitze ɨ yu'xarij ɨ siaj seríj jáanamuajri'.

22 Néijmi'i mu tyámua' tyá'xajtaca'aj a'ɨ́jcɨ ɨ Jesús, majta tyámua' naa tyojo'sejraca'aj a'ɨ́jcɨ jɨme' ɨ tɨ naa namuajria'ca'aj ɨ nyúucarij tɨ jaataxájtaca'. A'yaa mu tyúu'ihuo'ra-ca'aj tɨjɨn:

—¿Nyiquee a'ɨ́ɨn pué'een ɨ yójra' ɨ José?

23 Jesús pu a'yan tyihuo'té'exaaj tɨjɨn:

—Tyij sequée mua'aj a'yan tyinaaté'exaatye'sij a'íjcɨ ɨ nyúucarij ɨ tɨ a'yan yee: “Muáaj mu paj tyí'hua'tacaa, asíɨj tyi'huá'huaatye'”; siajta a'yan tɨjɨn: “A'yájna tyatɨ'ɨj tyáanamuajri' je'ej paj tyú'ruuj a'ájna a Capernaúm, pata'aj pajta a'yan huárɨnyij iiye'ej jo'paj já'ma'can.”

24 A'yaa pu ajtáhua'aj tyihuo'té'exaaj tɨjɨn:

—A'yaa nu tyajá'mua'ixaatye' tzáahuatyi'ra'aj jɨme' maj quee tyámua' tyeetyéjeevij a'íjcɨ ɨ tɨ Dios jitze ma'can tyí'xaj a'íɨmaj ɨ maj a'áa jo'cháatɨmee jo'tɨj a'íɨn já'ma'can. 25 A'yaa pu tyi'ja'yájna, maj jéehua ɨ úucaa séjria'ca'aj ɨ maj jujɨɨmua'astaca'aj tɨ'ɨj yan séjria'ca'aj ɨ Elías, a'ájna tɨ'ɨj huéeicaj nyinyi'ra'aj japuan jé'ta' á'tyeej maj quee che' viiyaca'aj, ajta jéehua huatújri'huaca'aj néijmi'que' tɨ'ɨj na'aj a'áa tɨ huataca'aj a Israel,

26 Ajta a'íjna ɨ Elías capu huata'ítyi'huaca' a'íɨjma jimi ɨ úucaa ɨ maj huóojɨɨmua'astariaca' ɨ maj Israel jitze ajtyáma'can, sulu a'áa pu jó'me'en séej jimi ɨ íitɨ' tɨ jusíɨjtaca'aj, a'áa tɨ já'chajca'aj a'ájna a Sarepta, véjri' a'ájna a chájta'naj jitze ɨ Sidón. 27 Jéehua mu majta séjria'ca'aj ɨ maj ca'atzájma'caa a'ájna a Israel, tɨ'ɨj ooj tyi'tyávaaca'aj a'íjna ɨ Eliseo ɨ tɨ Dios jitze ma'can tyí'xajtaca'aj, ajta capu a'tíj tyú'huaaj, sulu a'íj pu'uj a'íjcɨ ɨ Naamán Siria tɨ já'ma'can.

28 Matɨ'ɨj a'yan tyáanamuajri' ɨ tyeítyee ɨ maj tyeyúuj tzajta' je'rátya'ca'aj, néijmi'i mu jéehua huatanyínyu'cacuca'. 29 Aj mu mij ájhuiixɨj, matɨ'ɨj mij yo'ví'tɨj ca'nyéjrij jɨme', mej mij ji'rátoonyij ɨ chájta'naj jitze, a'áa mu yo'ré'nyijtyej jo'tɨj ja'ancátyee ɨ jɨríj jitze, mej mij a'áan ja'ancárɨeenyij jo'tɨj ja'ancátyee. 30 Ajta a'íjna ɨ Jesús a'áa pu hua' jé'ta' huatyenyéej tɨ'ɨj jó'raa.

Jesús pu tyévij tyú'huaaj tyiyáaru' tɨ tzajta' séjria'ca'aj
(Mt. 1:21-28)

31 Jesús pu a'áa jo'mej a'ájna a Capernaúm, chájta' a'áa tɨ ja'ajtyáma'can a Galileea, ajta a'ájna xɨcáara' jitze ɨ maj jitzán juso'pihua'aj, a'íɨ pu tyihuá'mua'tyahua'aj ɨ tyeítyee. 32 Majta ɨ tyeítyee jéehua mu tyámua' yó'namuajraca'aj je'ej tɨ a'íɨn tyihuá'ixaatya'ca'aj, ji'nye a'yaa pu tyí'xajtaca'aj tɨ'ɨj ɨ tɨ va'cán jɨn tyi'tyéjvee.

33 A'újna u tyeyúuj tzajta' a'úu pu síɨj tyáatɨ' jo'tyávaaca'aj tɨ tyiyáaru' tzajta' séjria'ca'aj, a'íɨ pu'ij ca'nyíin jɨn jaatajé a'íjcɨ ɨ Jesús, a'yan tɨjɨn:

34 —Capáj je'ej ta'uurej. ¿Ji'nye pej pij tyita'antyiú'nyi' ityájma muáaj Jesús Nazaret paj já'ma'can? ¿Nyi a'íjna jɨn mupo'vé'mej pej pij ta'antyipuá'ritye'en? Nyáaj nu muamua'tyej, a'yaa nu tyá'mua'reej paj a'íɨn pué'een ɨ tɨ naa een ɨ Dios tɨ jimi jo'vé'mej.

35 Jesús pu'ij jajtyá'xɨj ɨ tyiyáaru' a'yan tɨjɨn:

—Capáj tyi'tíj xajtaj, iirájra' mu tyévij tzajta'.

Aj pu'ij ɨ tyiyáaru' aya'rájrɨee a chóota' ɨ tyévij meeséeracaj ɨ tyeítyee, tɨ'ɨj quee je'ej jáaruuj a'íjcɨ ɨ tyévij aj pu'ij iirájraa. 36 Néijmi'i mu tyámua' tyu'tátzɨɨn ɨ tyeítyee, majta a'yan tyúu'ihuora'ca'aj tɨjɨn:

—¿Tyi'tanyí nyúucarira' pué'een ɨ tɨ jɨn tyí'xaj? A'íɨ pu tyihuá'ijtye' ɨ tyiyáaru'see, a'íj pu jɨn antyúumua'reej tɨ hui'rá'ityej ɨ tyiyáaru'uj, majta je'en a'íɨmaj janamuaj.

37 Majta néijmi'que' jaxajtaca'aj a'íjcɨ ɨ Jesús tɨ'ɨj na'aj jo'maj jo'cháatɨma'caa.

Jesús pu tyáahuaj ɨ mu'nyáara' a'íjcɨ ɨ Simón
(Mt. 8:14-15; Mr. 1:29-31)

38 Aj pu'ij ɨ Jesús iirájraa ɨ tyeyúuj tzajta' tɨ'quij a'áa ja'rá'aj a Simón tɨ ja'chej. Ajta a'íjna ɨ mu'nyáara' ɨ Simón, a'íɨ pu tyí'cui'ca'aj, jéehua pu puístaca'aj, aj mu mij jaatáhuaviiri' a'íjcɨ ɨ Jesús tɨ tyáahuaatye'en. 39 Jesús pu'ij ecóotutaca' a'íjcɨ jimi, tɨ'quij jajtyá'xɨj a'íjcɨ ɨ tɨ jɨn tyí'cui', aj pu'ij huatyápua'riaca' ɨ cui'nyi'ra'aj. Tɨ'quij ájchej ajta je'en tyihuo'cue'ej.

Tɨ'ɨj Jesús tyihuó'huaa jéehua ɨ tyeítyee
(Mt. 8:16-17; Mr. 1:32-34)

40 Tɨ'ɨj huaré'chumua'riaca', a'ɨ́ɨmaj ɨ tyeɨ́tyee mu hua'ré'vi'tɨxɨj ɨ Jesús jimi néijmi'caa
ɨ maj tyí'cucui', a'ɨ́ɨ pu'ij hua'vá'muarɨe'xɨj séej ajta séej, ajta je'en tyihuó'huaa. 41 Majta ɨ
tyiyáaru' ɨ tyeɨ́tyee maj tzajta' séjria'ca'aj, néijmi'i mu iiráacɨj, a'yaa mu tyí'tyejijhuaca'aj
tɨjɨn:

—Muáaj paj yójra' pué'een ɨ Dios.

Ajta ɨ Jesús pu hua'ajtyá'xɨj, capu ij hua'tá'caria'aj maj tyu'taxáj, ji'nye máamua'ree-
riaca'aj tɨ ɨ Jesús a'ɨ́ɨn pué'eenye' ɨ Cɨríistu'.

Jesús pu huá'ixaatye' ɨ nyúucaria'ra' ɨ Dios a'ájna jo'maj jóosɨ'rii
(Mr. 1:35-39)

42 Tɨ'ɨj huatapuá'riaca', Jesús pu eerájraa a'ájna a chájta', a'áa pu'ij ja'rá'aj jo'tɨj quee
a a'tɨ́j. Majta a'ɨ́ɨmaj ɨ tyeɨ́tyee a'ɨ́ɨ mu uyó'huoosij, matɨ'ɨj mij a'áa ja'rá'aj jo'tɨj je'ej
jé'eenye'ej. A'yaa mu tyá'xɨe'va'ca'aj maj jaatyá'ɨtzen, tɨ'ij quee jó'yi'can, 43 ajta ɨ Jesús
a'yaa pu tyihuo'té'exaaj tɨjɨn:

—A'yaa pu tyúuxɨe've' nyej nyajta huo'té'exaatye'en ɨ nyúucaria'ra' ɨ Dios séecan ɨ
tyeɨ́tyee ɨ maj séej chájta'naj jitze jo'cháatɨmee, ji'nye a'ɨ́j nu jɨn ujo'ta'ítyi'huaca'.

44 A'yaa pu'ij ɨ Jesús tyu'má'ca'aj hua'ixáatya'aj ɨ nyúucaria'ra' ɨ Dios hua' tyeyúuj
tzajta' a'ɨ́ɨjma ɨ maj Israel jitze ajtyáma'can.

5

*Mat*ɨ'ɨj huatámui'riaca' ɨ hue'tyée
(Mt. 4:18-22; Mr. 1:16-20)

1 Jesús pu a'áa jo'tyaváacaj jo'tɨj jájtyij ja'va'ástɨmee a tɨ a'yan tyaja'rájtyapuaj tɨjɨn
Genesaret, matɨ'ɨj jéehua ɨ tyeɨ́tyee jimi ajtyáxɨɨriaca', mej mij jáanamuaj ɨ nyúucaria'ra'
ɨ Dios. 2 Jesús pu hua'puácaa huaséj ɨ báarcuj maj a'áa jo'tyú'uuca'aj a tɨ joo'ástɨmee
ɨ jájtyij. Majta a'ɨ́ɨmaj ɨ maj hue'tyée vivi'racaa a'ɨ́ɨ mu tyí'jo'sica'aj ɨ tápi'narij. 3 Aj
pu'ij Jesús atyájraa séej jitze ɨ báarcuj, a'ɨ́jna ɨ Simón tɨ jacɨɨ, ajta je'en jaatáhuaviiri' tɨ
a'tzúj a' ɨmuáj huatyéchaxɨj a jáata'. Aj pu'ij a'áa a'ráayixɨj ɨ báarcuj jitze, a'áa pu raquée
tyihuo'muá'tyej ɨ tyeɨ́tyee. 4 Tɨ'ɨj ja'antyipuá'rij ɨ tɨ tyihuó'ixaaj, a'yaa pu tyaaté'exaa
a'ɨ́jcɨ ɨ Simón tɨjɨn:

—Pata'aj a' ɨmuáj uré'nyej jo'tɨj jéetze' ja'tyáatɨ' ɨ jájtyij, a'áa xu tye'tyáahua'xɨj ɨ
tápi'narij, ɨ hue'tyée siaj jɨn vivi'racaa.

5 Simón pu a'yan tyaaté'exaa tɨjɨn:

—Maeestro, tu'ríj huatáxa'ii tyaj tyí'muarɨe', catu tyi'tɨ́j huatyéevi', ajta muáaj paj
a'yan tyí'nye'ijtye', nyáaj nu ja'tyáhua'xɨj ɨ tápi'narij.

6 Matɨ'ɨj ja'tyáahua'xɨj ɨ tápi'narij, jéehua mu huápuɨ'ɨj hue'tajájpuaj ɨ hue'tyée,
tɨ́mua' pu tyu'tyásujtza'nyixɨj ɨ tápi'narij. 7 Aj mu mij huo'tajé ɨ maj hua' jamuán tyí'-
muarɨe'ca'aj ɨ maj séej jitze aráatyij ɨ báarcuj mej mij ajo'ré'nyej majta huo'táhuɨɨre'en.
A'ɨ́ɨ mu mij ajo'ré'nyej, matɨ'ɨj mij hua'vá'jɨstya'xɨj ɨ hue'tyée ɨ báarcuj jitze, tɨ́mua'
mu ajo'cárutyixɨj a'ɨ́jcɨ jɨme' maj avá'jɨstyaca'aj ɨ hue'tyée. 8 Tɨ'ɨj a'yan tyeeséj a'ɨ́jna ɨ
Simón, a'ɨ́ɨ pu tyítunutaca' a'ɨ́jcɨ jimi ɨ Jesús, ajta a'yan tyaaté'exaa tɨjɨn:

—Jó'ra' nye jimi nyavástara', ji'nye jéehua nu a jimi ootyá'ɨtzee.

9 A'yaa pu tyu'taxájtaca' a'ɨ́jna Simón, ji'nye a'ɨ́jna majta ɨ séecan tyámua' mu
tyu'tátzɨɨn a'ɨ́jcɨ jɨme' maj jéehua hue'tajájpuaj ɨ hue'tyée. 10 A'yaa mu cha'taj
tyí'tzɨɨnya'ca'aj a'ɨ́jna ɨ Santiago ajta ɨ Juan, ɨ maj yójmua'mua' pué'een a'ɨ́jcɨ ɨ Zebedeo,
a'ɨ́ɨ mu jamuán tyí'muarɨe'ca'aj ɨ Simón. Ajta Jesús pu a'yan tyaaté'exaa a'ɨ́jcɨ ɨ Simón
tɨjɨn:

—Capáj tyí'tzɨɨnye'ej, ijíij tɨ yujo'que'tɨj ja'mej, nye jimi paj tyeɨ́tyee tyísɨɨre'ej.

11 Aj mu mij hue'tajájpuaj ɨ báarcuj jo'tɨj jo'huáchij, a'áa mu néijmi'i tyojoohuá'xɨj
matɨ'ɨj mij jamuán jo'cɨ́j a'ɨ́jcɨ ɨ Jesús.

Jesús pu a'tɨ́j tyú'huaaj tɨ atzáj jitzán tyinyáxɨj
(Mt. 8:1-4; Mr. 1:40-45)

12 Séej xɨcáj jitze, Jesús pu a'áa jo'tyaváacaj jo'tɨj ja'chajta', tɨ'ɨj sɨ́ɨj tyáatɨ' aje'ré'nyej
tɨ tyí'cui', jéehua pu cá'atzaca'aj ɨ juhué'ra' jitze, tɨ'ɨj jaaséej a'ɨ́jcɨ ɨ Jesús, aj pu'ij
tyítunutaca' a'áa pu chóota' rá'aj junyéerin jɨme', a'yaa pu'ij tyaatáhuaviiri' tɨjɨn:
—Nyavástara', tɨpua'aj mua'ránajchij paj tyináahuaatye' ɨ nyaj jɨn tyí'cui'.
13 Jesús pu huataméjca'taca' tɨ'quij ja'ajtamuárɨej, a'yan tye'ixáatye'ej tɨjɨn:
—A'yaa nu tyá'xɨe've' nyaj tyimuáahuaatye'en, pata'aj tyámua' huárɨnyij.
Tɨ'ɨj a'yan tyaaté'exaa aj pu'ij huarúj, 14 ajta ɨ Jesús a'yaa pu tyaata'íj tɨjɨn:
—Capáj a'tɨ́j ixaatye'ej, sulu a'úu paj jó'me'en ɨ tyeyúuj tzajta' pej pij huatá'sejrataj
a'ɨ́jcɨ jimi ɨ puaaríj, pajta tyu'támu'vejritaj a'yájna tɨ'ɨj tyu'ta'íjtaca' ɨ Moisés, mej mij
a'ɨ́ɨmaj jáamua'reej ɨ puaaríij tɨjɨn papu'ríj huarúj.
15 Majta a'ɨ́ɨmaj ɨ tyeɨ́tyee, a'ɨ́ɨ mu jáamua'reeri' je'ej tɨ ɨ Jesús huarɨ́j, jéehua mu mij ɨ
tyeɨ́tyee jimi tyúusɨ'rihua'aj mej mij jáanamuaj ajta tɨ'ij tyihuó'huaatye'en a'ɨ́ɨjma ɨ maj
tyí'cucui'ca'aj. 16 Ajta ɨ Jesús pu ajtáyi'caa hua' jimi tɨ'ij jusɨ́ɨj huatyényuunyij jo'tɨj quee
a a'tɨ́j.

Jesús pu tyihuo'tú'uunyi'ri' ajta séej tyú'huaaj ɨ tɨ quee tyéchavaaj
(Mt. 9:1-8; Mr. 2:1-12)

17 Séej xɨcáj jitze tɨ'ɨj ɨ Jesús tyihua'mua'tyáacaj, séecan mu ɨ fariseos a'áa ja'ajtyá'ca'aj
majta ɨ maj tyihuá'mua'tyej ɨ yu'xarij jitze Moisés tɨ jo'yú'xaca', a'áa mu ja'rácɨɨnyaca'aj
a'ájna a Galileea, majta séecan a'ájna a Judea, majta séecan a'ájna a Jerusalén. Ajta a'ɨ́jna ɨ
tɨ ɨ Dios néijmi'i jɨn putyí'uurej a'ɨ́j pu jimi séjria'ca'aj ɨ Jesús tɨ'ij tyihuó'huaatye'en ɨ maj
tyí'cucui'. 18 Aj mu mij séecan a'áa jo'ré'nyej, tyévij mu huáchuisima'aj, itárij mu japuan
ju'ujtyácaj, capu tyéchavaaj a'ɨ́jna ɨ a'tɨ́j. A'yaa mu tyá'xɨe'va'ca'aj maj ju'tyátoonyij u
chi'táj mej mij a'áa yo'ré'tyej ɨ Jesús jimi, 19 ajta camu jatyoova'aj jo'maj jo'tyájrutyej,
ji'nye jéehua mu tyeɨ́tyee eetyóosɨɨria'ca'aj ata' puéertaj, aj mu mij antyicɨ́j ɨ chi'ij
japua, matɨ'ɨj mij ja'náacuj, aj mu mij ju'cájtoo ɨ itárij japuan mu'ujtyácaj, hua' tzajta' ɨ
tyeɨ́tyee jo'tɨj ɨ Jesús jo'tyéjvee. 20 Tɨ'ɨj ɨ Jesús huo'séj maj tyá'tzaahuatya'ca'aj, a'yaa pu
tyaaté'exaa a'ɨ́jcɨ ɨ tɨ tyí'cui' tɨjɨn:
—Nya' amíincuj, nu'ríj tyimuaatú'uunyi'ri' ɨ paj jɨn ootyá'ɨtzee ɨ Dios jimi.
21 Aj mu mij ɨ maj tyihuá'mua'tyej ɨ yu'xarij jitze majta ɨ fariseos, a'ɨ́ɨ mu huatyóohuij
maj a'yan tyú'mua'tyij tɨjɨn: "¿A'tanyíj pué'een a'mújna tɨ'ij óoca'nyej tɨ je'ej pua'aj
tyu'taxáj ɨ Dios jimi? A'ɨ́ɨ pu'uj ɨ Dios a'ɨ́ɨn pué'een ɨ tɨ tyihuo'tú'uunyi'raj ɨ maj jɨn
ootyá'ɨtzee."
22 Ajta a'ɨ́jna ɨ Jesús a'ɨ́ɨ pu jáamua'reeri' je'ej maj tyí'mua'ajcaa, a'yaa pu'ij tyihuo'-
ta'íhuo'ri' tɨjɨn:
—¿Ji'nye siaj sij a'yan tyí'mua'tzej? 23 ¿Tyi'tanyí jéetze' tyési', nyi nyej a'yan tyu'taxáj
yee: "Nu'ríj tyimuaatú'uunyi'ri' ɨ paj jɨn ootyá'ɨtzee ɨ Dios jimi", na'ríij yee: "Ájchesij,
pajta rájra'nyij"? 24 A'yaa nu nyij tyajamuataséjratye'sij tɨ ɨ yójra' ɨ Dios a'ɨ́jna jɨn
antyúumua'reej tɨ'ij tyihuo'tú'uunyi' ɨ tyeɨ́tyee ɨ maj jɨn ootyá'ɨtzee ɨ Dios jimi íiyan
ɨ cháanacaj japua.
Aj pu'ij a'yan tyaaté'exaa a'ɨ́jcɨ ɨ tɨ quee tyéjchevej tɨjɨn:
—Muéetzij nu a'yan tyí'mua'ixaatye' tɨjɨn, ájchesij, pajta ja'antyipíij mua' itáaj, jó'ra'
jo'paj ja'chej.
25 Aj pu'ij ájchej a'ɨ́jna ɨ tɨ quee tyéchavaaj néijmi'i metyi'séeracaj, ajta je'en jajpí
ɨ itárij tɨ japuan újca'tyii, tɨ'quij jó'raa ɨ juchéj tye'tyóotzi're'ej ɨ Dios. 26 Néijmi'i
mu tyámua' tyo'taséj majta tyaatatyójtzi'rej ɨ Dios, jéehua mu tyi'tzɨ́ɨnye'ej a'yan
metyu'taxájtaca' tɨjɨn:
—Ijíij tu tyeríj a'ɨ́j huaséj ɨ tɨ huápuɨ'ɨj naa huasé'rin.

*T*ɨ'ɨj Jesús jaatajé a'ɨ́jcɨ ɨ Leví
(Mt. 9:9-13; Mr. 2:13-17)

27 Aj pu'ij té'ej Jesús iirájraa tɨ'quij séej huaséj tɨ huá'jijve' a'ɨ́ɨjma ɨ maj tyí'tɨ'ɨjcɨcaa
a'ájna pujmua' a Roma. A'yaa pu ántyapuaaca'aj tɨjɨn Leví, a'úu pu je'rácatyii u chi'táj
jo'maj huaja'jijve'. Jesús pu a'yan tyaaté'exaa tɨjɨn:
—Pata'aj nyaj jamuán jo'cha'canye'en.
28 Aj pu'ij Leví ájchej, néijmi'i pu atyojoohua'xɨɨ tɨ'quij Jesús jamuán jó'raa.
29 Tɨ'quij a'ɨ́jna ɨ Leví tyu'yé'estej ɨ juchéj a'ɨ́jcɨ jɨme' tɨ arí Jesús jamuán jo'chá'-
canya'aj, majta a'ɨ́ɨmaj ɨ maj tyí'tyejijve', majta séecan ɨ tyeɨ́tyee a'ɨ́ɨ mu hua' jamuán
tyú'cuaa. 30 Majta a'ɨ́ɨmaj ɨ fariseos majta ɨ maj tyihuá'mua'tyej ɨ yu'xarij jitze Moisés
tɨ jo'yú'xaca', a'ɨ́ɨ mu huatyóohuij maj je'ej pua'aj tyihuo'xáj a'ɨ́ɨjma ɨ maj Jesús jamuán
huacɨ́j. A'yaa mu tyihuo'té'exaaj tɨjɨn:
—¿Ji'nye siaj sij hua' jamuán tyí'cua'caa siajta ya'caa hua' jamuán ɨ maj tyí'tyejijve',
siajta hua' jamuán ɨ maj jéehua je'ej pua'aj rɨcɨj?
31 Jesús pu a'yan tyihuo'té'exaaj tɨjɨn:
—A'ɨ́ɨmaj ɨ maj tyámua' een majta ɨ maj quee tyí'cucui', capu hua' jitze juxɨe've' maj
ajo'ré'nyej a'ɨ́jcɨ jimi ɨ tɨ tyí'hua'tacaa, sulu a'ɨ́ɨmaj mu ɨ maj tyí'cucui'. 32 Canu nyáaj
a'ɨ́jna jɨn mujo'vé'mej nyej nyij a'ɨ́ɨjma huatájeevej ɨ maj tyámua' een, sulu a'ɨ́ɨjma ɨ maj
jéehua á'ɨtzeere', mej mij tyá'antzaahuatye'en ɨ Dios jimi.

*Mat*ɨ'ɨj jaata'íhuo'ri' je'ej maj tyityahuóo'itzi've'en
(Mt. 9:14-17; Mr. 2:18-22)

33 Matɨ'ɨj mij a'yan tyaata'íhuo'ri' a'ɨ́jcɨ ɨ Jesús tɨjɨn:
—A'ɨ́ɨmaj ɨ maj Juan jamuán huacɨ'ɨj majta ɨ maj fariseos jitze ajtyáma'can jéehua mu
ju'itzi'vee, majta jahuoo ɨ Dios jimi, majta a'ɨ́ɨmaj ɨ maj a jamuán huacɨ'ɨj a'náj tɨna'aj
mu tyí'cua'caa majta ya'caa.
34 Jesús pu a'yan tyihuo'té'exaaj tɨjɨn:
—¿Nyiquij múu'itzi've'en a'ɨ́ɨmaj ɨ maj huo'tá'inyej mej mij tyú'cua'nyij jo'tɨj a'tɨ́j
jo'tyényeɨɨchij, tɨpua'aj ooj hua' jamuán ajo'tyávaacaj a'ɨ́jna ɨ tɨ huatyényeɨɨchij? 35 Ajta
a'yaa pu atyojo'ré'nyesij a'ájna xɨcáara' maj jitzán já'vi'tɨn a'ɨ́jcɨ ɨ tɨ huatyényeɨɨchij,
tɨ'ɨj a'yan tyá'ra'nyij aj mu mij ju'itzi've'en.
36 A'yaa pu ajta tyihuo'té'exaaj tɨjɨn:
—Capu a'tɨ́j jacu'nya'puan ɨ cáanarij tɨ mí'ma'can a'ɨ́jcɨ jɨme' ɨ cáanarij tɨ jájcuaj.
Tɨpua'aj a'ɨ́jcɨ jɨn jaacu'nya'puaj, a'ɨ́ɨ pu huatyátzu'taj ɨ cáanarij tɨ jájcuaj tɨ'ɨj
huatyájo'sinyi'huaj, aj pu'ij anasúutza'nyij ɨ tɨ mí'ma'can tɨ'quij jéetze' va'tɨ́j anasúutza-
'nyij ja'mej. 37 Camu majta ju'cáto'sij ɨ navíj limeetara' tzajta' tɨ pítɨe'nyi' ɨ nahuáj maj
moochán jáataahuaca', ji'nye a'ɨ́ɨ pu ɨ nahuáj tɨ jájcuaj jo'tasújtza'naj ɨ navíj tɨ pítɨe'nyi',
aj pu'ij jó'vesij ɨ navíj ajta ɨ nahuáj. 38 A'ɨ́j pu jɨn a'yan tyúuxɨe've' maj ju'cájto'nyij ɨ navíj
limeetara' tzajta' tɨ jájcuaj a'ɨ́jcɨ ɨ nahuáj tɨ ajta jájcuaj. 39 Ajta matɨ'ɨj ja'antyiye'en
ɨ nahuáj tɨ mí'ma'can, capu a'tɨ́j jaxɨe've' tɨ ju'cáaye'en ɨ tɨ jájcuaj, ji'nye a'yaa pu
tyu'taxájtaj tɨjɨn: "Jéetze' pu ajmé'ra'aj ɨ nahuáj tɨ mí'ma'can."

6

*Ɨ maj Jesús jamuán huac*ɨ́j mu muéeya'aj íijcuuxɨj a'ájna xɨcáara' maj jitzán juso'pii
(Mt. 12:1-8; Mr. 2:23-28)

1 A'ájna xɨcáara' jitze maj jitzán juso'pii, Jesús pu a'áa jooma'ca'aj jo'tɨj tyajá'huasti'.
Majta a'ɨ́ɨmaj ɨ maj jamuán huacɨ́j, a'ɨ́ɨ mu jí'ijtzaanaxɨj ɨ muéeya'ra' ɨ tyeríicuj, matɨ'ɨj
mij jajcua'tɨ́raa ɨ játza'ra'an. 2 Aj mu mij séecan ɨ fariseos a'yan tyihuo'ta'íhuo'ri' tɨjɨn:
—¿Ji'nye siaj sij a'yan rɨcɨj je'ej tɨ quee tyíɨ'rij siaj a'yan huárɨnyij a'ájna xɨcáara' maj
jitzán juso'pii?
3 Jesús pu a'yan tyihuo'té'exaaj tɨjɨn:

—¿Nyi sequée a'náj jo'jíjvej ɨ yu'xarij jitze je'ej tɨ huarɨ́j a'ɨ́jna ɨ David tɨ'ɨj huataí'cuat-aca', majta ɨ maj jamuán huacɨ́'ca'aj? 4 A'úu pu jo'tyájrupij ɨ tyeyúuj tzajta', ɨ tɨ chi'ra'an pué'een ɨ Dios, ajta je'en a'ɨ́jna iirá'puj ɨ páan ɨ maj Dios huatámu'vejrij, tɨ'quij jáacuaj, ajta huo'ta' a'ɨ́ɨjma ɨ maj jamuán huacɨ́'ca'aj, ajta a'ɨ́jcɨ ɨ páan a'ɨ́ɨ mu'uj jacua'caria'aj ɨ puaaríij.

5 A'yaa pu ajta tyihuo'té'exaaj tɨjɨn:

—A'ɨ́jna ɨ yójra' ɨ Dios a'ɨ́ɨ pu ajta antyúumua'reej a'ɨ́jcɨ xɨcáara' jitze ɨ maj jitzán juso'pii.

Jesús pu séej tyú'huaaj ɨ tɨ tyí'cui' a'ájna xɨcáara' jitze ɨ maj jitzán juso'pii
(Mt. 12:9-14; Mr. 3:1-6)

6 Ajtáhua'aj séej xɨcáara' jitze ɨ maj jitzán juso'pii, Jesús pu a'úun jo'tyájrupij ɨ tyeyúuj tzajta', ajta je'en huatyóochej tɨ tyihuó'ixaatye'en. Sɨ́ɨj pu tyáatɨ' a'úun jo'tyávaaca'aj tɨquee támeeve'ej jumuáca'ta' pujmua', 7 majta a'ɨ́ɨmaj ɨ fariseos majta ɨ maj tyihuá'mua'tyej ɨ yu'xarij jitze Moisés tɨ jo'yú'xaca', a'ɨ́ɨ mu ja'eeva'ca'aj mej mij jaaséj tɨpua'aj tyáahuatye'en a'ɨ́jcɨ xɨcáara' jitze ɨ maj jitzán juso'pii, a'yaa mu tyá'xɨe'va'ca'aj maj a'ɨ́j jɨn jitzán tyo'ojpuá'ritye'en. 8 Ajta ɨ Jesús pu jamua'reeriaca'aj je'ej maj tyí'mua'ajcaa, a'ɨ́j pu jɨn a'yan tyaaté'exaa a'ɨ́jcɨ ɨ tɨ quee támeeve'ej tɨjɨn:

—Ájchesij maj jé'ta' huatyéjchaxɨj.

Aj pu'ij a'ɨ́jna ɨ tyáatɨ' ájchej, tɨ'quij huatyéechaxɨj, 9 tɨ'quij Jesús a'yan tyihuo'té'exaaj tɨjɨn:

—A'yaa nu tyajamuaata'íhuo'raj tɨjɨn: ¿Tyi'tanyí ɨ'ríj tyej tyij a'yan huárɨnyij a'ájna xɨcáara' maj jitzán juso'pii, nyi a'ɨ́jcɨ jɨme' ɨ tɨ xá'puɨ' ca' a'ɨ́jcɨ jɨme' ɨ tɨ je'ej pua'aj een? ¿Nyiquij tyaj séej japua huatányuunyij ca' tyaj tyu'tá'an maj jaajé'caj?

10 Ajta je'en huo'séerajraa ɨ maj a'áa ja'taváatɨma'caa, tɨ'quij a'yan tyaaté'exaa a'ɨ́jcɨ ɨ tɨ quee támeevej tɨjɨn:

—Huatátzaaraj mua' muáca'.

Aj pu'ij ɨ tyáatɨ' jaatátzaaraca', tɨ'quij huarúj ɨ jumuáca' jitze. 11 Majta a'ɨ́ɨmaj ɨ fariseos jéehua mu huatanyínyu'cacuca', matɨ'ɨj mij huatyóohuij maj tyi'huóo'ixaatye'en je'ej maj huárɨnyij a'ɨ́jcɨ jimi ɨ Jesús.

*T*ɨ'ɨj Jesús hua'antyíhuoj a'ɨ́ɨjma ɨ maj tamuáamuata' japuan hua'puaj ará'asej
(Mt. 10:1-4; Mr. 3:13-19)

12 A'ájna ɨmuáj, Jesús pu a'áa jo'mej ɨ jɨríj jitze tɨ'ij huatyényuunyij ɨ Dios jimi, huatáxa'ii tɨ tyényuusij. 13 Tɨ'ɨj huatapuá'riaca', aj pu'ij huo'tajé ɨ maj jamuán huacɨ́j, tɨ'quij tamuáamuata' japuan hua'puácaa antyíhuo, ajta je'en a'yan huo'tamua'aj tɨjɨn apúusturu'uj tɨ a'yan huatóomua'aj tɨjɨn sɨ́ɨj tɨ tyu'ta'íjtyi're'ej. 14 A'íi mu mij a'ɨ́ɨn pué'een ɨ tɨ hua'antyíhuoj: A'ɨ́jcɨ ɨ Simón, ɨ tɨ a'yan jaatamua'aj tɨjɨn Pedro, ajta a'ɨ́jcɨ ɨ Andrés, ihuáaria'ra' a'ɨ́jcɨ ɨ Simón, ajta a'ɨ́jcɨ ɨ Santiago, ajta a'ɨ́jcɨ ɨ Juan, ajta a'ɨ́jcɨ ɨ Felipe, ajta a'ɨ́jcɨ ɨ Bartolomé, 15 ajta a'ɨ́jcɨ ɨ Mateo, ajta a'ɨ́jcɨ ɨ Tomás, ajta a'ɨ́jcɨ ɨ Santiago ɨ tɨ yójra' pué'een a'ɨ́jcɨ ɨ Alfeo, ajta a'ɨ́jcɨ ɨ Simón, ɨ maj a'yan jatamuá'muaj tɨjɨn Celoote, 16 ajta a'ɨ́jcɨ ɨ Judas ɨ tɨ yójra' pué'een a'ɨ́jcɨ ɨ Santiago, ajta a'ɨ́jcɨ ɨ Judas ɨ tɨ a'yan tye'entyímu'tacaa tɨjɨn Iscariote, a'íi pu a'ɨ́ɨn pué'een ɨ tɨ tyu'tátuii a'ɨ́jcɨ ɨ Jesús.

Jesús pu tyihuá'mua'tyej jéehua ɨ tyeɨ́tyee
(Mt. 4:23-25)

17 Aj pu'ij ɨ Jesús acájraa ɨ jɨríj japua hua' jamuán ɨ tɨ hua'antyíhuoj, a'áa mu ja'rá'aj jo'tɨj jo'pá'tzaa. A'áa mu jéehua ja'tyúusɨɨria'ca'aj ɨ maj majta jamuán huacɨ́j, majta jéehua ɨ tyeɨ́tyee ajtyáxɨɨriaca' ɨ maj a'áa jo'cháatɨmee a Judea, majta ɨ maj Jerusalén jo'cháatɨmee, majta a'áa maj jo'cháatɨmee a jájtyij tɨ ja'va'ástɨmee a tɨ a'yan tyaja'rájtyapuaj tɨjɨn Tiro ajta a'ájna a Sidón. 18 A'ɨ́j mu jɨn aje'ré'nyej mej mij jáanamuaj a'ɨ́jcɨ ɨ Jesús, ajta tɨ'ij tyihuó'huaatye'en ɨ maj jɨn tyí'cucui'. Majta ɨ maj jajpuéjtzij

a'ɨ́jcɨ jɨme' ɨ tyiyáaru' tɨ hua' tzajta' séejre', Jesús pu néijmi'caa tyú'huaaj. 19 Néijmi'i
mu ɨ tyeɨ́tyee jaxɨe'va'ca'aj maj ja'ajtamuárɨe'en a'ɨ́jcɨ ɨ Jesús, ji'nye a'ɨ́ɨ pu néijmi'caa
tyí'huaatya'ca'aj a'ɨ́jcɨ jɨme' ɨ tɨ jɨn néijmi'i putyí'uurej ɨ tɨ jitzán eerányinyiica'aj.

Ɨ tɨ jɨ'ré'can jɨme' tyi'tyáhuɨ'rii ɨ Dios jimi
(Mt. 5:1-12)

20 Jesús pu huo'séerajraa a'ɨ́ɨjma ɨ maj jamuán huacɨ́j, tɨ'quij a'yan tyihuo'té'exaaj
tɨjɨn:
—Siata'aj huatóotyamua've'en mu siaj quee je'ej tyéejviicue', ji'nye mua'ajmaj pu
tyajá'mua'a'rij a'áa tɨ tyejé'sejre' jo'tɨj ɨ Dios tyejé'ijtaj.
21 'Siata'aj huatóotyamua've'en mu siaj tajcuj, ji'nye Dios pu néijmi'i tyajamuaatá'sij.
'Siata'aj huatóotyamua've'en mu siaj juyiin, ji'nye mua'aj xu huatóotyamua've'sij ɨ
Dios jimi.
22 'Siata'aj huatóotyamua've'en matɨ'ɨj ɨ tyeɨ́tyee jamuájcha'ɨɨria'aj, majta jamuatyí-
tyej, matɨ'ɨj je'ej pua'aj tyaja'muajeevaj nusu majamua'xaahuari'raj, a'ɨ́jcɨ jɨme' siaj
nyéetzij ná'tzaahuatye'. 23 Jéehua xu huatóotyamua've'en tɨ'ɨj a'yan tyajá'mua'uuriaj,
ji'nye mua'aj xu jéehua tya'ancuriáa'sij a'áa tɨ tyajá'ma'can jo'tɨj ɨ Dios já'sejre', ji'nye ɨ
hua' huásimua'cɨ'ɨj a'ɨ́ɨjma ɨ tyeɨ́tyee, a'yaa mu majta je'ej pua'aj huó'ruuj a'ɨ́ɨjma ɨ maj
Dios jitze ma'can tyí'xajtaca'aj.
24 'Siajta mua'aj mu siaj chíjtyaanyi'ij pué'een, siata'aj huatóoxaamujritye'en, ji'nye
mua'aj xu seríj néijmi'i tya'ancuriáa' ɨ cháanacaj japua ɨ siaj jɨn huóotyamua've'en.
25 'Siata'aj huatóoxaamujritye'en mu siaj juxáahuaj tyí'cua', ji'nye mua'aj xu hu-
atatájcuj.
'Siata'aj huatóoxaamujritye'en mu siaj na'naj, ji'nye mua'aj xu juyiinyen siajta
huatóoxaamujritye'sij.
26 'Siata'aj mua'aj huatóoxaamujritye'en matɨ'ɨj néijmi'i tyámua' tyaja'muaxajtaj,
ji'nye a'yaa mu cha'taj huarɨ́j ɨ hua' huásimua'cɨ'ɨj a'ɨ́ɨjma jimi ɨ maj hue'tzij jɨn
tyihuá'ixaatya'ca'aj ɨ tyeɨ́tyee.

*Tyaj huo'x*ɨé've'en a'ɨ́ɨjma ɨ maj je'ej pua'aj tá'mua'raj
(Mt. 5:38-48; 7:12)

27 'Siajta mua'aj mu siaj nyanamuaj a'yaa nu tyajá'mua'ixaatye' tɨjɨn: Siata'aj
huo'xɨé've'en a'ɨ́ɨjma ɨ maj je'ej pua'aj jamua'mua'raj, tyámua' xu tyityetyúucha'ɨɨj
a'ɨ́ɨmaj jimi ɨ maj jamuájcha'ɨɨre'. 28 Siata'aj tyámua' tyihuo'tyátoonyij a'ɨ́ɨjma ɨ maj
je'ej pua'aj tyaja'muaxaj, siajta hua' jɨme' huatyényuunyij a'ɨ́ɨjma ɨ maj je'ej pua'aj
tyaja'muaxaj. 29 Tɨpua'aj a'tɨ́j mui'tyéveenyij mua' apéesij jitze, pata'aj jaatá'an tɨ ajta
sɨ́ɨcɨta' pujmua' mui'tyéveenyij, tɨpua'aj a'tɨ́j muá'chuiiraj mua' máancaj, pata'aj pajta
mua' síicu' jaatáchuiitye'en. 30 Tɨpua'aj a'tɨ́j tyi'tɨ́j muahuaviiraj, pata'aj jaatá'an, ajta
tɨpua'aj a'tɨ́j tyi'tɨ́j muáa'ri' tɨ muéetzij mua' a'rij, capáj ca'nyéjrij jɨn jahuaviiraj tɨ'ij
muaatátuiire'en. 31 Siata'aj a'yan cha'taj siana'aj hua' jimi huárɨnyij, je'ej siaj mua'aj
tyá'xɨe've' mej mij a'yan jamuáa'uurej.
32 'Tɨpua'aj mua'aj a'ɨ́ɨjma siana'aj xɨe've'ej ɨ maj majta já'muaxɨe've', ¿tyi'tanyí jɨn
tyámua' siarɨcɨj siaj sij tyu'tyámue'tɨn ɨ Dios jimi? Caxu tyi'tɨ́j, ji'nye ɨ maj jéehua
á'ɨtzeere' ɨ Dios jimi a'ɨ́ɨ mu majta hua'xɨe've' a'ɨ́ɨjma ɨ maj hua'xɨe've'. 33 Ajta
tɨpua'aj tyámua' setyityetyúucha'ɨɨj a'ɨ́ɨjma jimi ɨ maj tyámua' tyityetyúucha'ɨj ja'mua
jimi, ¿tyi'tanyí jɨn je'ej tyajamuaatyáhuɨɨre'sij? A'ɨ́ɨ mu majta a'yan tyityetyúucha'ɨj
ɨ maj jéehua á'ɨtzeere' ɨ Dios jimi. 34 Ajta tɨpua'aj tyi'tɨ́j siahuo'tanyíjtye' a'ɨ́ɨjma
ɨ siaj a'yan tyihuá'cho've' mej mij majta tyi'tɨ́j jamuaata'an, ¿tyi'tanyí jɨn tyámua'
siarɨcɨj? A'ɨ́ɨmaj ɨ maj jéehua á'ɨtzeere' ɨ Dios jimi, a'ɨ́ɨ mu majta tyúunyejtye' séecan
jamuán a'yan metye'ejcho've'ej mej mij majta a'ɨ́ɨmaj tyi'tɨ́j huo'tá'an. 35 A'yaa pu
tyúuxɨe've' siaj mua'aj huo'xɨé've'en a'ɨ́ɨjma ɨ maj jamuájcha'ɨɨre', siajta tyámua' hua'
jimi tyityetyúucha'ɨɨj, ajta tɨpua'aj tyi'tɨ́j siahuo'tanyíjtye', caxu a'yan tye'ejchó've'ej

mej mij majta a'ɨ́ɨmaj tyi'tɨ́j jamuaata'an. A'yaa xu mua'aj jéehua tya'ancuriáa'sij, siajta yójmua'mua' pue'éenye'ej xá'ju'un ɨ Dios tajapuá tɨ já'sejre', ɨ tɨ ajta tyámua' huojo'mua'raj a'ɨ́ɨjma ɨ maj je'ej pua'aj rɨcɨj. 36 Siata'aj hua'ancu'vajxɨ'ɨn ɨ tyeɨ́tyee, a'yájna tɨ'ɨj ajta ɨ ja'muavástara' tyihua'cu'vej.

*Tyaj quee huá'x*ɨjtye'ej ɨ séecan
(Mt. 7:1-5)

37 'Caxu huá'xɨjtye'ej ɨ séecan, tɨ'ij quee ɨ Dios ajta mua'ajmaj jamo'xɨ́jtye'en. Caxu puéjtzij hua'tá'care'en ɨ séecan, tɨ'ij quee Dios ajta mua'ajmaj puéjtzij jamuaata'an. Setyihuo'tú'uunyi', aj pu'ij ɨ Dios ajta mua'ajmaj tyajamuaatú'uunyi'raj. 38 Siata'aj tyihuo'tá'an ɨ séecan, aj pu'ij ajta ɨ Dios mua'ajmaj tyajamuaatá'sij. A'yaa pu tyajamuaatá'sij tɨ'ɨj tyámua' jo'rio'uurej ajta jaatóoriaxɨ'ɨj tɨ'ij tyámua' naa tya'vá'jɨstixɨ'ɨn. A'chu siaj mua'aj tyu'tapuéjve'sij, a'yaa pu cha'taj ɨ Dios mua'ajmaj tyajamuaatapuéjve'sij.

39 Jesús pu ajtáhua'aj séej nyúucarij huo'té'exaa a'yaa pu tɨjɨn:

—¿Nyi je'ej tyíɨ'rij tɨ sɨ́ɨj tɨ arácun já'anvi'tɨj ɨ séej tɨ ajta arácun? ¿Nyi mequee néijmi'i atyávatzɨj jo'tɨj ja'tyácun? 40 Capu a'ɨ́jna jéetze' juxɨe've' ɨ tɨ tyúumua'tyej quee a'ɨ́jna ɨ tɨ tyá'mua'tyej, ajta tɨ'ɨj ja'antyícɨ'tyij ɨ tɨ tyúumua'tyej, aj pu xaa a'yan éenye'ej ja'mej tɨ'ɨj a'ɨ́jna ɨ tɨ tyá'mua'tyej.

41 '¿Ji'nye een jɨme' petya'ráasej a'ɨ́jcɨ ɨ a'ihuáara' ɨ tɨ cɨ́ɨ na'aj tyo'tyá'ɨtzee ɨ Dios jimi, pajta muáaj pequee asɨ́ɨj aséej ɨ paj jɨn jéehua á'ɨtzeere' ɨ Dios jimi? 42 Ajta tɨpua'aj pequee jaséjraj ɨ paj jɨn jéehua á'ɨtzeere' ɨ Dios jimi, ¿ji'nye pej pij a'yan tyé'ixaatye' a'ihuáara' yee: Nye'ihuáara' nyiche' muaatáhuɨɨre'en ɨ paj jɨn ootyá'ɨtzee ɨ Dios jimi? Muáaj paj quee ma' úmua'rej, anaquéej paj asɨ́ɨj hua'séeran ɨ paj jɨn ootyá'ɨtzeerej ɨ Dios jimi, aj pej pij tyámua' naa tyé'sejran pej pij jaatáhuɨɨre'en a'ihuáara' ɨ tɨ cɨ́ɨ na'aj tyo'tyá'ɨtzee ɨ Dios jimi.

*A'*ɨ́jcɨ ɨ táque'ra' tu jɨn jamua'reeren tyi'tɨ́j tɨ cɨyáara' pué'een
(Mt. 7:17-20; 12:34-35)

43 'Capu je'ej tyíɨ'rij tɨ ɨ cɨyéj tɨ jɨ́'ren je'ej pua'aj eenye' huatatáca'an, capu ajta ɨ'ríj tɨ ɨ cɨyéj tɨ quee jɨ́'re'en naa eenye' huatatáca'an. 44 A'ɨ́j tu jɨn ɨ táque'ra' jamua'reeren tyi'tɨ́j tɨ cɨyáara' pué'een, catu xápua' táque' juuran ɨ cɨyéj jitze tɨ tyétzicare', catu tyajta úuvaj táque'ra' antájuuraj ɨ tzíjque'rixa' jitze. 45 A'ɨ́jna ɨ a'tɨ́j tɨ tyámua' tyí'tyevij, tyámua' pu ajta tyí'xaj, ji'nye tzajta' pu séejre' ɨ tɨ naa een, ajta a'ɨ́jna ɨ tɨ je'ej pua'aj tyí'tyevij, a'ɨ́ɨ pu ajta je'ej pua'aj tyí'xaj, ji'nye a'ɨ́ɨ pu tzajta' séejre' ɨ tɨ je'ej pua'aj een. Ji'nye tyi'tɨ́j tɨ tzajta' séejre' ɨ tyévij a'ɨ́j pu huataxájta ɨ tyénya'ra'.

*I chi'ij t*ɨ tyámua' tyá'ajtaavijhuaca' ajta ɨ sɨ́ɨj tɨ quee tyámua' tyá'ajtaavijhuaca'
(Mt. 7:24-27)

46 '¿Ji'nye siaj sij mua'aj a'yan tyí'nyejee tɨjɨn: "Tavástara', Tavástara'", siajta quee a'yan rɨcɨj je'ej nyaj tyajá'mua'ixaatye'? 47 Nyáaj nu jamuaaté'exaatye'sij je'ej tɨ huasé'rin a'ɨ́jna ɨ tɨ nyéetzij jimi mujo'vé'mej tɨ'ij náanamuaj, ajta je'en a'yan huárɨnyij je'ej nyaj tyí'xaj. 48 A'yaa pu huasé'rin tɨ'ɨj a'ɨ́jna ɨ a'tɨ́j tɨ chi'ij ájtaahuaca', anaquéej pu'ij tyétye' ɨmuáj ja'tacúunajraa, tɨ'quij ja'ajtaahuaca' ɨ jáxu'uj a'ɨ́jcɨ japua ɨ tɨ atátaavijhuaca'. Matɨ'ɨj mij huatyéviiyaca', ajta huatámuɨ'yaca' ɨ játya'naj, jitzán pu'ij ajtyá'aj ɨ játya'naj ɨ chi'ij jitze, ajta ɨ chi'ij capu eetávej, ji'nye tyámua' pu naa tyá'ajtaavijhuaca'.

49 Ajta a'ɨ́jna ɨ tɨ nyanamuaj, ajta quee a'yan rɨcɨj je'ej nyaj tyí'xaj, a'yaa pu huasé'rin tɨ'ɨj ɨ a'tɨ́j tɨ ajta chi'ij ájtaahuaca', ajta quee ja'ta'íicha'ajra'aj, ajta matɨ'ɨj huatyéviiyaca' ajta je'en huatámuɨ'yaca' ɨ játya'naj, Tɨ'ɨj jitzán ajtyá'aj, aj pu'ij je'tárɨej tɨ'quij néijmi'i jo'rɨej.

7

*T*ɨ'ɨj Jesús tyáahuaj a'ɨ́jcɨ ɨ tɨ jahuɨɨre' ɨ tɨ anxɨtyej xantáaru'uj tyí'ijtye'
(Mt. 8:5-13)

1 Tɨ'ɨj ɨ Jesús ja'antyipuá'rij ɨ tɨ tyihuó'ixaaj ɨ tyeɨ́tyee, aj pu'ij jó'raa a'ájna a
Capernaúm. 2 A'áa pu sɨ́ɨj já'chajca'aj ɨ xantáaru' tɨ anxɨtyej pua'mácan tyí'ijtya'ca'aj
ɨ xantáaru'uj, sɨ́ɨj pu'ij tyí'cui'ca'aj ɨ tɨ jimí tyí'huɨɨre', pu'ríj á'me'riajca'aj, ajta a'ɨ́ɨn
pué'eenye'ej ɨ tɨ jéehua jaxɨe've'. 3 Tɨ'ɨj a'ɨ́jna ɨ tɨ anxɨtyej pua'mácan ɨ xantáaru'uj
tyí'ijtye' jáamua'reeri' je'ej tɨ tyi'tɨ́j uuriajca'aj ɨ Jesús, a'ɨ́ɨ pu a'ɨ́ɨjma huata'ítyaca' ɨ
huásij ɨ maj Israel jitze ajtyáma'can mej mij uyo'tájeevej tɨ'ij tyáahuatye'en a'ɨ́jcɨ ɨ tɨ
jimi tyí'huɨɨre'. 4 A'ɨ́ɨ mu mij ajo'ré'nyej ɨ Jesús jimi, a'yaa mu mij tyaaté'exaa tɨjɨn:
—A'yaa pu tye'tyévijtye' paj jaatáhuɨɨre'en a'ɨ́jcɨ ɨ tɨ anxɨtyej xantáaru'uj tyí'ijtye',
5 ji'nye a'ɨ́ɨ pu néijmi'caa tyámua' tojo'mua'raj, a'ɨ́ɨ pu ajta ja'ajtaahuaca' ɨ tatyeyúuj.
6 Jesús pu'ij hua' jamuán jo'mej, ajta matɨ'ɨj avéjri' joojú'caj, a'ɨ́ɨ pu ɨ tɨ anxɨtyej
pua'mácan ɨ xantáaru'uj tyí'ijtye' séecan huata'ítyaca', mej mij a'yan tyaaté'exaatye'en
tɨjɨn:
—Nyavástara', capu a'yan tye'tyévijtye' paj utyájrutyej jó'nyaj ja'chej, 7 a'ɨ́j nu jɨn
quee nyáaj ahuányaca'an nyej nyij muáahuoonyij. A'yaa papu'uj tyu'ta'íjtaj, aj pu a'ɨ́jna
tyámua' rɨnyij ɨ tɨ nye jimi tyí'huɨɨre'. 8 Ji'nye séecan mu majta nyéetzij tyí'nye'ijtye',
nyajta nyáaj séecan nu nyijta tyí'ijtye'. Tɨpua'aj séej a'yan nyetyu'ta'íjtye'en yee áricuj,
a'ɨ́ɨ pu a'yan rɨnyij, na'ríij séej a'yan nyetyu'té'exaatye'en yee mujo'té'yi'ij, a'ɨ́ɨ pu mu
jo'va'ma'aj ja'mej, ajta tɨpua'aj tyi'tɨ́j nyaata'íjtye'en a'yaa pu ajta rɨnyij.
9 Tɨ'ɨj ɨ Jesús a'yan tyáanamuajri' tyámua' pu naa tyo'tóomua'aj a'ɨ́jcɨ jimi, aj pu'ij
huo'séerajra'aj ɨ tyéɨtyee ɨ maj jamuán huajú'ca'aj, tɨ'quij a'yan tyihuo'té'exaaj tɨjɨn:
—A'yaa nu tyajá'mua'ixaatye' nyaj quee a'ájna a Israel a'tɨ́j huátyoj tɨ a'yan cha'tána'aj
tyá'tzaahuatye' tɨ'ɨj a'íjna ɨ xantáaru'.
10 Majta a'ɨ́ɨmaj ɨ maj huata'ítyi'huaca', matɨ'ɨj a'áa ja'rá'aj jo'tɨj ja'chej a'ɨ́jna ɨ
xantáaru', aj mu mij jáatyoj a'ɨ́jcɨ ɨ tɨ jimi tyí'huɨɨre' ajta arí tyámua' éenye'ej.

Jesús pu jaatájuurityej ɨ yójra' a'ɨ́jcɨ ɨ íitaj tɨ jusɨ́ɨjtaca'aj
11 Aj pu'ij té'ej Jesús a'áa jo'mej chájta' tɨ a'yan tyaja'rájtyapuaj tɨjɨn Naín. Majta
mu ujó'ju' a'ɨ́ɨmaj ɨ maj jamuán huacɨ́j, majta jéehua séecan ɨ tyeɨ́tyee hua' jamuán.
12 Mu'ríj avéjri' joojú'ca'aj ɨ chájta'naj jitze, matɨ'ɨj séecan antyinájchaca' maj muɨ'chíj
huáchuisima'aj, a'ɨ́jna ɨ muɨ'chíj yójra' pu pué'eenye'ej ɨ íitaj tɨ jusɨ́ɨjtaca'aj, ajta a'ɨ́j
na'aj tyi'yójca'aj tyáatacan. Jéehua mu majta ɨ tyeɨ́tyee jamuán huajú'ca'aj. 13 Tɨ'ɨj Jesús
jaaséj, jéehua pu huatóoxaamujri ɨ íitaj jimi, a'yaa pu tyaaté'exaa tɨjɨn:
—Capáj ayiinyaj.
14 Aj pu'ij ajtyáxɨɨriaca', tɨ'quij ja'ajtamuárɨej ɨ cɨyéj tɨ japuan áan jo'ojca'tyiij a'ɨ́jna
ɨ tɨ huamuɨ́', majta a'ɨ́ɨmaj ɨ maj jáachuisima'aj a'ɨ́ɨ mu óohuiixɨj. Jesús pu'ij a'yan
tyaaté'exaa ɨ muɨ'chij tɨjɨn:
—Muáaj tyamuéej, muéetzij nu a'yan tyí'mua'ixaatye' tɨjɨn ájchesij.
15 Aj pu'ij a'ɨ́jna ɨ tɨ arí huámuɨ'ɨjcaa ooyíxɨj ajta huatyóochej tɨ tyu'taxáj, Jesús pu'ij
jaatátuiirej ɨ náanajra'. 16 Matɨ'ɨj a'yan tyeeséj, néijmi'i mu tyu'tátzɨɨn majta huatyóohuij
maj tyaatatyójtzi're'en ɨ Dios, a'yaa mu tyí'xajtaca'aj tɨjɨn:
—Sɨ́ɨj tɨ va'cán jɨn tyi'tyéjvee pu arí huataséjre ityájma jimi.
A'yaa mu majta tyí'xajtaca'aj tɨjɨn:
—Dios pu arí mujo'vé'mej tɨ'ij huo'tyáhuɨɨre'en ɨ jutyéɨtyeristyamua'.
17 Néijmi'que' mu jáamua'reeri' je'ej tɨ tyi'tɨ́j huáruuj a'ɨ́jna ɨ Jesús, tɨ'ɨj na'aj a'áa tɨ
huataca'aj a Judea.

*T*ɨ'ɨj Juan séecan huata'ítyaca' ɨ Jesús jimi
(Mt. 11:2-19)

18 Ajta ɨ Juan néijmi'i pu a'íjna tyú'namuajri', ji'nye a'ɨ́ɨmaj mu a'yan tyaaté'exaa ɨ maj
jamuán huacɨ́j. Aj pu'ij hua'puácaa huatajé ɨ maj jamuán huacɨ́j, 19 tɨ'quij huo'ta'ítyaca'
ɨ tavástara' jimi, mej mij jaata'íhuo' tɨpua'aj a'ɨ́ɨn pué'eenye' ɨ tɨ a'yan uvé'nyesij
nusu juxɨe've' maj séej huacho've'en. 20 Aj mu mij a'ɨ́ɨmaj a'áa je'ré'nyej ɨ Juan tɨ
huojo'ta'ítyaca' a'ɨ́jcɨ jimi ɨ Jesús, matɨ'ɨj mij a'yan tyaaté'exaa tɨjɨn:

—A'ɨ́jna ɨ Juan ɨ tɨ tyí'tyaɨ'racaa, a'ɨ́ɨ pu tojo'ta'ítyaca' tyej tyij muaata'íhuo' tɨpua'aj
muáaj a'ɨ́ɨn papué'eenye' ɨ tɨ maja'vé'mej, na'ríij juxɨe've' tyaj séej huacho've'en.

21 Ajta a'ɨ́jna ɨ Jesús, a'ɨ́ɨ pu mui'caa tyú'huaaj ɨ maj tyí'cucui'ca'aj, ajta ɨ maj
juxaamuɨjritya'ca'aj, ajta a'ɨ́ɨjma ɨ maj tyiyáaru' hua' tzajta' séjria'ca'aj, mui'caa pu ajta
tyú'huaaj ɨ maj aracúcu'nyijmee mej mij majtáhua'aj atanyéjnye'rej. 22 Jesús pu'ij a'yan
tyihuo'té'exaaj tɨjɨn:

—Séricuj siata'aj a'yan tyaaté'exaatye'en ɨ Juan je'ej siaj seríj tyu'séj ajta je'ej siaj seríj
tyú'namuajri'. A'yaa xu tyaaté'exaatye'en maj meríj atanyéjnye' ɨ maj aracúcu'nyijma'-
caa, majta meríj huacɨ'ɨj ɨ maj quee rácɨjcɨ'nyive'ej, majta ɨ maj tyí'cucui' ɨ atzáj jɨme',
mu'ríj majta huarúj, majta meríj iityanamuáarajmee ɨ maj nácuxɨe'ejma'caa, mu'ríj
majta huatájuuriaca' ɨ maj meríj huácui'ijcaa, majta meríj jáanamuajri' ɨ nyúucaria'ra'
ɨ Dios a'ɨ́ɨmaj ɨ maj quee je'ej tyéejviicue'. 23 Che' huatóotyamua've'en a'ɨ́jna ɨ tɨquee
a'náj jaatáxaahuataca' tɨ nye jimi tyá'tzaahuatye'.

24 Matɨ'ɨj jo'cɨ́j a'ɨ́ɨmaj ɨ Juan tɨ huojo'ta'ítyaca', Jesús pu huatyóochej tɨ tyihuó'mua'-
tyej ɨ tyeɨ́tyee a'ɨ́jcɨ jitze ma'can ɨ Juan, a'yan tyihua'ixáatye'ej tɨjɨn:

—¿Tyi'tanyí usio'tyéesej a'ájna jo'tɨj quee já'tyi'tɨj? ¿Nyiquij huíinyij xamue' usio'-
tyéesej tɨ áacaj jato'rej? 25 Na'ríij sequée, ¿tyi'tanyí siana'aj ujo'tyéesej? ¿Nyiquij
a'tɨ́j usio'tyéesej tɨ naa eenye' tyi'tyéechan? Mua'aj xu jamua'reej tɨjɨn a'ɨ́ɨmaj ɨ maj
jɨ'ré'nye' tyí'chaan, tɨ ajta tyihua'ráanajchi néijmi'i ɨ tɨ tyá'najchij, a'áa mu ja'chej
jo'maj ɨ maj va'cán jɨn tyityatatyíj ja'chej. 26 Arí tɨpua'aj sequée a'yan huarɨ́j, ¿tyi'tanyí
siana'aj ujo'tyéesej? ¿Nyiquij séej ɨ tɨ Dios jitze ma'can tyí'xaxa'aj? A'yaa pu xaa nyu'uj
tyi'ja'yájna, ajta sɨ́ɨj a'ɨ́ɨn pué'een tɨ jéetze' va'cán jɨn tyi'tyéjvee quee sɨ́ɨj tɨ Dios jitze
ma'can tyí'xaj. 27 Juan pu a'ɨ́ɨn pué'een ɨ tɨ ja'xaj ɨ yu'xarij jitze ɨ tɨ a'yan tɨjɨn:

Nyáaj nu séej anaquéej huata'ítyij tɨ huataséjre'sij pequee muáaj,
a'ɨ́ɨ pu tyámua' huá'uurej ɨ tyeɨ́tyee mej mij muéetzij muáanamuaj.

28 A'yaa nu tyajá'mua'ixaatye' tɨjɨn hua' tzajta' ɨ tyeɨ́tyee, capu a'tɨ́j a'náj tye'en-
tyájrupij tyi'tɨ́j jɨme' tɨ jéetze' ve'éj quee ɨ tɨ jɨn tyi'tyéjvee ɨ Juan, ajta a'ɨ́jna ɨ tɨ jéetze'
cɨléenye' jɨn tyi'tyéjvee ɨ Dios jimi, jéetze' pu va'cán jɨn tyi'tyéjvee quee a'ɨ́jna ɨ Juan.

29 Néijmi'i ɨ maj jáanamuajri' ɨ Juan, majta a'ɨ́ɨmaj ɨ maj tyí'tyejijve', a'ɨ́ɨ mu
huáɨ'huaca' ɨ Juan jimi, a'ɨ́j mu jɨn ja'rá'astej je'ej tɨ ɨ Dios tyá'xɨe've', 30 majta a'ɨ́ɨmaj
ɨ fariseos majta ɨ maj tyihuá'mua'tyej ɨ yu'xarij jitze Moisés tɨ jo'yú'xaca', camu
huáɨ'huaca' ɨ Juan jimi. 31 A'ɨ́j mu jɨn jaatyáxaahuataca' je'ej tɨ ɨ Dios tyá'xɨe'va'ca'aj
hua' jimi:

—¿Ji'nye nyetyihuo'taxaj ɨ tyeɨ́tyee ijíij maj yan séejre'? ¿Ji'nye muaasé'rin? 32 A'yaa
mu huasé'rin matɨ'ɨj ɨ tɨ'ríij maj a'áa ja'ajtyíj jo'maj tyajá'toj, a'ɨ́ɨ mu mij a'yan
tyihua'tají'vii ɨ séecan tɨjɨn: "Tyetyu'tácɨ'sityej, siajta mua'aj caxu tyu'tyéenyej, tyajta
tu taxamúuritye'ej tyu'táchuiicaca', siajta mua'aj caxu huóoyiinyaca'." 33 Ji'nye tɨ'ɨj
a'ɨ́jna ɨ Juan yan uvé'nyej, ɨ tɨquee tyí'cua'caria'aj ajta quee nahuáj ya'caa, mua'aj xu
a'yan tyaataxájtaca' tɨ tyiyáaru' tzajta' séejre'. 34 Ajta je'en a'ɨ́ɨn uvé'nyej ɨ yójra' ɨ
Dios ɨ tɨ tyí'cua'caa ajta jaya'caa ɨ nahuáj, a'yaa xu sij tyaataxájtaca' tɨjɨn tɨ huápuɨ'ɨj
tyí'cua'caa ajta jui'ive', ajta huá'jaahuatye' a'ɨ́ɨmaj ɨ maj tyí'tyejijve', ajta a'ɨ́ɨjma ɨ maj
je'ej pua'aj tyí'tyetyeɨtyee. 35 Ajta ɨ Dios tɨ néijmi'i jɨn tyí'mua'reej a'ɨ́j pu jɨn séejre' je'ej
tɨ tyí'muarɨe'.

*T*ɨ'ɨj ɨ Jesús a'áa jo'tyávaaca'aj jo'tɨj ja'chej ɨ Simón fariseo tɨ pué'een

36 Sɨ́ɨj pu ɨ fariseo jaatá'inyej a'ɨ́jcɨ ɨ Jesús tɨ jamuán tyú'cua'nyij, aj pu'ij Jesús jamuán
jo'mej. Tɨ'ɨj ɨ Jesús huatyequéecaj ɨ méesaj jitze, 37 aj pu'ij íitɨ' tɨ a'áa jo'tyávaaca'aj, tɨ
jéehua je'ej pua'aj tyi'tyúucha'ɨɨca'aj ɨ Dios jimi, a'ɨ́ɨ pu jáamua'reeri' tɨ ɨ Jesús a'áa
tyajá'cua'ajcaa jo'tɨj ɨ fariseo ja'chej, a'áa pu ja'rá'aj tyetyéj limeetara' huajáasima'aj
tɨ tyi'tɨ́j uhuámuaaca'aj tɨ naa tyaarɨe'ej. 38 Tyoyíinyisime'ej pu a véjri' huatyéechaxɨj
jo'tɨj Jesús jo'tyájcaj ɨ méesaj jitze, aj pu'ij jujá'ra' jɨn ja'nájo'sixɨj a'ɨ́jcɨ ɨ Jesús. Ajta
je'en jucɨpuáj jɨn ja'náhuatzi'raxɨj, ajta ja'náapuɨ'tzej, tɨ'quij ja'náxɨri'ri' a'ɨ́jcɨ ɨ tɨ naa
tyaarɨe'ej. 39 Ajta a'ɨ́jna ɨ fariseo ɨ tɨ Jesús huatá'inyej, tɨ'ɨj jaaséej je'ej tɨ rɨjcaj a'ɨ́jna
ɨ íitɨ', a'yaa pu tyi'riá'mua'aj tɨjɨn: "Tɨpua'aj a'múu jɨ'ré'can jɨme' a'ɨ́ɨn pué'eenye' sɨ́ɨj
tɨ Dios jitze ma'can tyí'xaxa'aj, a'múu pu jamua'réeriacajche' tyi'tɨ́j tɨ tyévira' pué'een
a'mújna mu íitɨ', ji'nye íitɨ' pu pué'een tɨ je'ej pua'aj tyi'tyúucha'ɨj ɨ Dios jimi." 40 Aj pu'ij
ɨ Jesús a'yan tyaaté'exaa a'ɨ́jcɨ ɨ fariseo tɨjɨn:
—Simón, tyi'tɨ́j nu muaaté'exaatye'sij.
A'yaa pu tyu'tanyúj a'ɨ́jna ɨ fariseo tɨjɨn:
—Naaté'exaatye', Maeestro.
41 Aj pu'ij Jesús a'yan tyaaté'exaa tɨjɨn:
—Hua'puaj mu ɨ tyétyacaa tyé'cha'ɨɨria'ca'aj a'ɨ́jcɨ ɨ a'tɨ́j tɨ túmii huo'tanyéjtye.
Sɨ́ɨj pu anxí anxɨtyej tyé'cha'ɨɨria'ca'aj, ajta ɨ sɨ́ɨj huá'puatyej japuan tamuáamuata'
pu tyé'cha'ɨɨria'ca'aj, 42 ajta camu púj ooriajva'aj mej mij tyaanájchitye'en, a'ɨ́jna ɨ
tɨ huo'tanyéjtye ɨ túmii, a'ɨ́ɨ pu tyihuo'tú'uunyi'ri' a'ɨ́ɨjma ɨ maj hua'puaj. Ijíij
naaté'exaatye', ¿a'tanyíj jéetze' jaxɨe'va'aj ja'mej a'ɨ́ɨmaj ɨ maj hua'puaj?
43 Ajta a'ɨ́jna ɨ Simón a'yaa pu tyu'tanyúj tɨjɨn:
—A'yaa pu tyiná'miteeraste' tɨjɨn a'ɨ́jna ɨ tɨ jéetze' tyé'cha'ɨɨria'ca'aj, ji'nye jéetze' pu
a'ɨ́j tyu'tú'uunyi'ri'.
Jesús pu a'yan tyaaté'exaa tɨjɨn:
—Xá'puɨ' paj tyu'taxájtaca'.
44 Aj pu'ij ja'raséeraj a'ɨ́jcɨ ɨ íitaj tɨ'ɨj ij Jesús a'yan tyaaté'exaa a'ɨ́jcɨ ɨ Simón tɨjɨn:
—¿Nyi péesej a'íjcɨ ɨ íitaj? Nyáaj nu utyájrupij íiyu'uj a'chi'táj, capáj jájtyij naatá'
nyej nyij anányajo'sixɨ'ɨn, ajta a'mújna mu íitɨ', a'múu pu na'nájo'sixɨj jujá'ra' jɨme',
ajta jucɨpuáj jɨn na'náhuatzi'raxɨj. 45 Capáj nɨi'tyapuɨ'tzej panaatatyójtyej, ajta a'mújna
mu íitɨ', tɨ'ɨj na'aj tyi'tyájrupij a'chi'táj, capu eexúj jaatapuá'cɨtaca' tɨ na'náapuɨ'tzii ɨ
nya' ɨ́ɨcaj jitze. 46 Capáj tyinavá'huaaj ɨ nyamu'uutze', ajta a'mújna mu íitɨ' a'múu pu
na'náxɨri'ri' ɨ nya' ɨ́ɨcaj jitze a'ɨ́jcɨ ɨ tɨ naa tyaarɨe'ej. 47 A'ɨ́j nu jɨn a'yan tyí'mua'ixaatye'
tɨ Dios arí néijmi'i jɨn tyaatú'uunyi'ri' ɨ tɨ jɨn ootyá'ɨtzee jimi, ji'nye jéehua pu
naataxɨé'vej, ajta a'ɨ́jcɨ ɨ maj cɨ́ɨ mana'aj tyaatú'uunyi'ri' cɨ́ɨ pu'uj ajta tyihua'xɨé've'ej
ja'mej a'ɨ́ɨmaj ɨ maj tyaatú'uunyi'ri'.
48 Aj pu'ij Jesús a'yan tyaaté'exaa a'ɨ́jcɨ ɨ íitaj tɨjɨn:
—Nu'ríj tyimuaatú'uunyi'ri' ɨ paj jɨn ootyá'ɨtzee ɨ Dios jimi.
49 Majta a'ɨ́ɨmaj ɨ séecan ɨ maj majta huatá'inyiihuaca', a'ɨ́ɨ mu huatyóohuij maj a'yan
tyi'huóo'ihuo' tɨjɨn:
—¿A'tanyíj pué'een a'mújna tɨ'ij a'ɨ́jna jɨn antyúumua'reej tɨ'ij tyihuo'tú'uunyi' ɨ maj
jɨn ootyá'ɨtzee ɨ Dios jimi?
50 Ajta ɨ Jesús a'yaa pu tyaaté'exaa a'ɨ́jcɨ ɨ íitaj tɨjɨn:
—A'ɨ́j pu jɨn muáhuɨɨ ɨ paj jɨn tyá'antzaahuaj, áricuj axáahuaj jó'ra'.

8

A'ɨ́ɨmaj ɨ úucaa ɨ maj jahuɨɨria'ca'aj a'ɨ́jcɨ ɨ Jesús

1 Tɨ'ɨj a'yan tyu'rɨ́j, Jesús pu a'áa jo'chá'canya'aj mui'caquéj ɨ chájta'naj jitze,
hua'ixáatya'aj ɨ nyúucaria'ra' ɨ Dios. A'ɨ́ɨ mu majta jamuán huajú'ca'aj ɨ maj
tamuáamuata' japuan hua'puaj ará'asej, 2 séecan mu majta úucaa jamuán huajú'ca'aj ɨ

Jesús tɨ tyihuóˈhuaa ɨ maj tyiyáaruˈuj huaˈ tzajtaˈ séjriaˈcaˈaj. Aˈíɨ pu síɨj aˈíɨn pueˈeen aˈíjna ɨ Maríia, ɨ maj aˈyan jatamuáˈmuaj tɨjɨn Magdala tɨ jáˈmaˈcan, ɨ maj jitzán iiráacɨj ɨ tyiyáaruˈuj ɨ maj aráahuaˈpuaj aráˈasej, 3 aˈíɨ pu ajta huaˈ jamuán huamaˈcaˈaj aˈíjna ɨ Juana, ɨ tɨ íraˈraˈ pueˈeen aˈíjcɨ ɨ Cuza, ɨ tɨ tyiˈtyéjvee ɨ Herodes jimi, ajta aˈíjna ɨ Susana, majtáhuaˈaj séecan maj majta huáˈhuɨɨriaˈcaˈaj tyiˈtíj maj tyíˈchaˈɨɨcaˈaj jɨmeˈ.

Aˈíjna ɨ aˈtíj tɨ tyíˈhuastyaa
(Mt. 13:1-9; Mr. 4:1-9)

4 Mueˈtíj mu ɨ tyeítyee jaˈráacɨj ɨ séej chájtaˈnaj jitze majta séej, mej mij jaaséj aˈíjcɨ ɨ Jesús, aj mu mij jéehua tyúusɨɨj ɨ tyeítyee. Aj puˈij Jesús aˈyan tyihuaˈajmuáˈtyej séej nyúucarij jɨmeˈ aˈyan tɨjɨn:

5 —Aˈtíj tɨ tyíˈhuastee pu aˈáa joˈmej joˈtɨj tyajáˈhuasteˈ. Ajta tɨˈɨj tyiˈhuástyaˈcaj, séecan pu ɨ ímueˈrij juyéj jitze huavatzíɨjraa, matɨˈɨj mij ɨ tyeítyee japuan huahuíistɨraa, majta ɨ pínaˈsee mu jaaréˈjeˈpuj. 6 Ajta séecan ɨ ímueˈrij aˈáa pu joˈvatzíɨjraa ɨ tyetyéj tzajtaˈ, ajta tɨˈɨj ajnyáxɨ aj puˈij huariáˈtaj ɨ xɨcáj jɨmeˈ, jiˈnye capu huaréenajyiˈcaa. 7 Ajta séecan ɨ ímueˈrij tzícareˈej pu tzajtaˈ huavatzíɨjraa, aj puˈij ɨ tzícareˈej huahuásej jamuán ɨ ímueˈrij, capu jaatáˈ tɨˈij ajnyáxɨˈɨn ɨ ímueˈrij. 8 Ajta séecan ɨ ímueˈrij, aˈáa pu joˈvatzíɨjraa joˈtɨj joˈjíˈreˈen ɨ chuéj, néijmiˈi pu ajnyéj, tɨˈquij huácɨɨriacaˈ, aˈyaa pu jéetzeˈ tyeˈrájraa quee ɨ tɨ jaahuástej.

Aˈyaa pu tyihuóˈixaaj ɨ Jesús, aj puˈij ajta aˈyan tyihuoˈtéˈexaaj caˈnyíin jɨmeˈ tɨjɨn:

—Mu siaj iityanamuáarajmee, tyámuaˈ xu naa tyáanamuaj.

Jiˈnye tɨˈij séej nyúucarij jɨn tyihuáˈmuaˈtyej
(Mt. 13:10-17; Mr. 4:10-12)

9 Majta aˈíɨmaj ɨ maj jamuán huacíj, aˈyaa mu tyaataˈíhuoˈriˈ jeˈej tɨ huatóomuaˈaj aˈíjna ɨ nyúucarij tɨ jaataxájtacaˈ. 10 Aˈyaa pu tyihuoˈtéˈexaaj tɨjɨn:

—Dios pu muaˈajmaj jamuaatáˈ siaj sij yoˈitéej xáˈraˈnyij ɨ tɨ juˈ avaaj aˈájna joˈtɨj aˈíɨn tyejéˈijtaj, nyajta aˈíɨjma ɨ séecan aˈyaa nu séej nyúucarij jɨn tyihuoˈtéˈexaatyeˈsij, mataˈaj mij quee tyiˈtíj huaséj tyij majta atanyéjnyeˈrij, ajta mej mij quee yoˈitéej muáˈraˈnyij ɨ maj janamuaj.

Jesús pu huáˈixaatyeˈ jeˈej tɨ huatóomuaˈaj ɨ nyúucarij
(Mt. 13:18-23; Mr. 4:13-20)

11 ’Aˈíjna ɨ nyúucarij ɨ nyaj jaataxájtacaˈ aˈyaa pu huatóomuaˈaj tɨjɨn: Aˈíjna ɨ ímueˈrij, aˈíɨ pu aˈíɨn pueˈeen ɨ nyúucariaˈraˈ ɨ Dios, 12 ajta aˈíjna ɨ tɨ huavatzíɨjraa ɨ juyéj jitze, aˈyaa pu een matɨˈɨj aˈíɨmaj ɨ maj janamuaj ɨ nyúucariaˈraˈ ɨ Dios, ajta jeˈen ɨ tyiyáaruˈ mujoˈvaˈmaˈaj jaˈmej aˈíɨ puˈij huáariˈraj ɨ nyúucarij tɨ arí huaˈtzajtaˈ huatyáˈɨtzee, mej mij quee tyáˈantzaahuatyeˈen, ajta tɨˈij quee Dios huaˈ japua huatányuunyij. 13 Ajta aˈíjna ɨ tɨ tyetyéj tzajtaˈ huavatzíɨjraa, aˈyaa pu een matɨˈɨj aˈíɨmaj ɨ maj jutyamuaˈveˈej jaˈancuriáaˈ ɨ nyúucariaˈraˈ ɨ Dios, ajta camu jéehua tyéˈviicueˈ, aˈtzúj mu áˈtyeeren maj tyáˈtzaahuatyeˈ, ajta tɨˈɨjta atyojoˈréˈnyej aˈájna xɨcáaraˈ maj jitzán jajpuéjtzij, camu tyoˈtáviicueˈraj sulu jiyeˈtzín mu yoˈhuáˈxɨj. 14 Ajta ɨ ímueˈrij tɨ tzícareˈej tzajtaˈ huavatzíɨjraa, aˈyaa pu een matɨˈɨj ɨ maj janamuaj ɨ nyúucarij, ajta aˈíɨ pu huáˈmueˈtɨj íiyan tɨ tyíˈsejreˈ ɨ cháanacaj japua, aˈíjna ɨ maj jéehua tyiˈijchaˈíɨj, nusu ɨ tɨ naa tyuˈséˈrin, aˈíj mu jɨn quee aróoˈastee maj tyámuaˈ eenyeˈ ɨ Dios jimi. 15 Ajta aˈíjna ɨ ímueˈrij tɨ aˈáa joˈvatzíɨjraa ɨ chuéj japua joˈtɨj joˈjíˈreˈen, aˈíɨ mu aˈíɨn pueˈeen ɨ maj tyámuaˈ een ɨ jutzájtaˈ, majta juxɨéˈviˈraˈ jɨn janamuaj majta aˈyan rɨcɨj jeˈej tɨ tyéˈijta ɨ nyúucariaˈraˈ ɨ Dios, aˈyaa mu mij jéehua tyuˈtyáhuɨɨreˈsij ɨ Dios jimi.

Ɨ nyúucarij tɨ jaxajta aˈíjcɨ ɨ tɨéj
(Mr. 4:21-25)

16 ’Capu aˈtíj jaˈantyítɨeeraj ɨ tɨéj taˈaj ij tyiˈtíj jɨn jaˈváˈnaj, nusu tɨˈij utáatzij jityej yeˈrájchetyij, sulu áan pu ɨmuáj yoˈojchesij, mej mij atanyéjnyeˈrij ɨ maj utyáruˈpij.

17 A'yaa pu cha'tána'aj quee tyi'tɨ́j tyí'sejre' tɨ jusén jɨn avíitzi'huaj ja'mej, capu ajta jusén
jɨn avíitzi'huaj ja'mej je'ej maj tyi'tɨ́j tyí'mua'reej ɨ tyeɨ́tyee.
18 'A'yaa pu'ij, tyámua' xu tyu'namuaj, ji'nye a'ɨ́jna ɨ tɨ tyi'tɨ́j tyícha'ɨj, Dios pu
jéetze' tyaata'sij, ajta a'ɨ́jna ɨ tɨ quee tyi'tɨ́j tyícha'ɨj, Dios pu jáari'raj a'ɨ́jcɨ ɨ tɨ a'yan
tyé'miteeraste' tɨ jájcha'ɨj.

Ɨ náanajra' majta ɨ ihuáamua'mua' ɨ Jesús
(Mt. 12:46-50; Mr. 3:31-35)

19 'A'ɨ́jna ɨ náanajra' ɨ Jesús majta ihuáamua'mua', a'ɨ́ɨ mu aje'ré'nyej jo'tɨj a'ɨ́ɨn
jo'tyávaaca'aj, ajta capu huatáɨ'riitariaca' maj ajtyáxɨɨrej a'ɨ́jcɨ jimi, ji'nye jéehua mu
ɨ tyeɨ́tyee aja'tyúusɨɨria'ca'aj. 20 A'tɨ́j pu a'yan tyaaté'exaa a'ɨ́jcɨ ɨ Jesús tɨjɨn:
—Mapua'quéj mu jo'tyú'uu a' náanaj, majta a'ihuáamua', a'yaa mu tyá'xɨe've' maj
muaaséj.
21 Aj pu'ij ɨ Jesús a'yan tyihuo'té'exaaj tɨjɨn:
—A'ɨ́ɨmaj ɨ maj janamuaj ɨ nyúucaria'ra' ɨ Dios majta a'yan rɨcɨj je'ej tɨ ɨ nyúucarij
tyí'ijta, a'ɨ́ɨ mu a'ɨ́ɨn pué'een ɨ nyij náanaj majta ɨ nye'ihuáamua'.

*T*ɨ'ɨj Jesús jaatyápua'rij ɨ áacaj
(Mt. 8:23-27; Mr. 4:35-41)

22 Séej xɨcáara' jitze, Jesús pu atyájraa ɨ báarcuj jitze majta a'ɨ́ɨmaj jamuán ɨ tɨ
hua'antyíhuoj, a'yaa pu'ij tyihuo'té'exaaj tɨjɨn:
—Tyiche' antácɨɨnyej után jitze pujmua' ɨ tɨ arájmuaa japua.
Aj mu mij jo'cɨ́j, 23 móoche' mu jájtyij japua huaju'caj, tɨ'ɨj ɨ Jesús huatácuj. Aj pu'ij
ca'nyíin jɨn huatá'aacariaca', ajta jéehua atyáxɨjrihua'aj ɨ jájtyij ɨ báarcuj jitze, mu'ríj
tɨn ajo'cárutyisima'aj. 24 Aj mu mij ɨ maj jamuán huacɨ́j jaajɨ́stej a'ɨ́jcɨ ɨ Jesús, a'yaa mu
tyaaté'exaa tɨjɨn:
—Maeestro, maeestro, tu'ríj tɨn ajo'cárutyij.
Aj pu'ij ɨ Jesús ájchej, tɨ'quij jaatá'ijmuejri' ɨ áacaj ajta ɨ japúutzarij tɨ tyúuta'hua'aj,
tɨ'quij huatyápua'riaca', ajta naa hua'éenya'aj ja'raa. 25 Aj pu'ij té'ej a'yan tyihuo'té'exaaj
a'ɨ́ɨjma ɨ maj jamuán huacɨ́j tɨjɨn:
—¿Ji'nye siaj sij quee tyá'tzaahuatye'?
Majta a'ɨ́ɨmaj, jéehua mu tyí'tzɨɨnya'ca'aj majta je'ej tyityóomuajtyajca'aj, a'yaa mu
tyúu'ihuo'raca'aj tɨjɨn:
—¿A'tanyíj pué'een a'mújna tɨ'ij tyihuá'ijtye' a'ɨ́jcɨ ɨ áacaj ajta ɨ jájtyij, majta je'en
ja'tzaahuatye'?

*Ɨ a't*ɨ́j Gadara tɨ já'ma'can tɨ tyiyáaru' tzajta' séejre'
(Mt. 8:28-34; Mr. 5:1-20)

26 Matɨ'ɨj antacɨ́j a'áa mu ja'rá'aj a'áa tɨ huataca'aj a Gadara, után jitze pujmua'
tɨ já'sejre' a'ájna a Galileea. 27 Tɨ'ɨj ɨ Jesús eetáraj ɨ báarcuj jitze, aj pu'ij sɨ́ɨj
ja'antyinájchaca' ɨ tyévij tɨ tyiyáaru' tzajta' séjria'ca'aj, a'ɨ́ɨ pu'ij ajtyáxɨɨriaca'. Pu'ríj
á'tyeevi'ca'aj tɨquee tyí'chajca'aj a'ɨ́jna ɨ a'tɨ́j, capu ajta chi'ij tzajta' chajca'aj, sulu a'áa
pu já'chajca'aj jo'maj muɨ'chítyee já'ava'tacaa. 28 Tɨ'ɨj jaaséej a'ɨ́jcɨ ɨ Jesús, a'áa pu véjri'
jimi tyítunutaca', a'yan tyi'jíihuaj tɨjɨn:
—Capáj tyina'antyiú'nyi'ra'an nyéetzij, Jesús ɨ paj yójra' pué'een ɨ Dios tajapuá tɨ
já'sejre'. A'yaa nu tyí'muahuaviij, paj quee puéjtzij nyatá'care'en.
29 A'yaa pu tyu'taxájtaca', ji'nye Jesús pu jaata'íj ɨ tyiyáaru' tɨ iirájra'nyij ɨ tyévij
jitze. Mue'tɨ́j mu tzajta' séjria'ca'aj ɨ tyiyáaru'uj a'ɨ́jcɨ ɨ a'tɨ́j, majta ɨ tyeɨ́tyee ɨ maj a'áa
já'chajca'aj, a'ɨ́ɨ mu ja'nájɨ'quihua'aj muáca'ra'an jitze, majta ɨcájra'an jitze cadéenaj
jɨme', majta jaatyá'avaataj, ajta a'ɨ́jna ɨ tyévij, a'ɨ́ɨ pu jajtzá'na'aj ɨ cadéenaj, ajta
ma'úrutyij jo'tɨj quee ja' tyi'tɨ́j. 30 Jesús pu'ij a'yan tyaata'íhuo'ri' tɨjɨn:
—¿Ji'nye pua'antyapuaj?
A'yaa pu tyu'tanyúj a'ɨ́jna ɨ a'tɨ́j tɨjɨn:

—ɨ tyaj séej víʼraʼaj aráʼasej.

Aʼyaa pu tyuʼtaxájtacaʼ, jiʼnye jéehua mu ɨ tyiyáaruʼuj tzajtaʼ séjriaʼcaʼaj, [31] aʼíɨ mu mij ɨ tyiyáaruʼuj aʼyan tyaatáhuaviiriʼ aʼíjcɨ ɨ Jesús tɨquee huoʼtaʼítyej joʼmaj jáʼnamiʼ ɨ tyiyáaruʼuj. [32] Majta a véjriʼ jéehua ɨ tuíixuj joʼtyúʼuucaʼaj, aʼáa mu tyojóohuɨɨracaʼaj ɨ jɨríj jitze, aʼíɨ mu mij ɨ tyiyáaruʼuj aʼyan tyaatáhuaviiriʼ aʼíjcɨ ɨ Jesús tɨ huoʼtáʼan mej mij tuíixuj tzajtaʼ utyájrutyej, aj puʼij Jesús huoʼtaʼ. [33] Matɨʼɨj mij iiráacɨj ɨ tyévij tzajtaʼ, majta jeʼen ɨ tuíixuj tzajtaʼ utyájrupij, majta aʼíɨmaj ɨ tuíixuj mu joʼhuáachajraa, matɨʼɨj mij ancáavatzɨj joʼtɨj jaʼancátyee, aj mu mij jáataʼ atyáavatzɨj aʼáa mu atyájcuii.

[34] Majta aʼíɨmaj ɨ maj huaʼchaʼɨɨcaʼaj ɨ tuíixuj, matɨʼɨj jaaséej jeʼej tɨ tyiʼtíj huaríj, aʼíɨ mu joʼhuáachajraa, matɨʼɨj mij chájtaʼ tyojoʼtaxájtacaʼ, majta néijmiʼqueʼ joʼmaj joʼcháatɨmee. [35] Matɨʼɨj mij ɨ tyeítyee aje'réʼnyej mej mij jaaséj jeʼej tɨ tyiʼtíj huaríj. Matɨʼɨj aʼáa joʼréʼnyej joʼtɨj ɨ Jesús joʼtyávaacaʼaj, aʼáa mu yóʼtyoo aʼíjcɨ ɨ aʼtíj ɨ maj jitzán iiráacɨj ɨ tyiyáaruʼuj, aʼáa pu joʼtácatyii ajta arí tyíʼchajcaʼaj, capu cheʼ jutɨmueʼracaʼaj, aj mu mij tyuʼtátzɨɨn. [36] Majta aʼíɨmaj ɨ maj jaaséej, aʼíɨ mu huoʼtéʼexaa ɨ tyeítyee jeʼej tɨ ɨ Jesús tyáahuaj aʼíjcɨ ɨ aʼtíj tyiyáaruʼuj maj tzajtaʼ séjriaʼcaʼaj. [37] Matɨʼɨj mij néijmiʼi ɨ tyeítyee ɨ maj aʼáa joʼcháatɨmaʼcaa aʼájna a Gadara, aʼíɨ mu jaatáhuaviiriʼ aʼíjcɨ ɨ Jesús tɨ jóʼraʼnyij, jiʼnye jéehua mu tyuʼtátzɨɨn. Aʼíj pu jɨn Jesús atyájraa ɨ báarcuj jitze, tɨʼquij jóʼraa. [38] Ajta aʼíjna ɨ aʼtíj ɨ maj tyiyáaruʼuj tzajtaʼ iiráacɨj, jéehua pu jaatáhuaviiriʼ aʼíjcɨ ɨ Jesús tɨ jaatáʼan tɨ jamuán jóʼraʼnyij, ajta ɨ Jesús aʼyaa pu tyaataʼíj tɨ aʼáa joʼtyáʼɨtzeereʼen, aʼyaa pu tyaatéʼexaa tɨjɨn:

[39] —Huariáʼraʼ joʼpaj jaʼchej, pej pij néijmiʼi huoʼtéʼexaatyeʼen jeʼej tɨ ɨ Dios tyúʼruuj a jimi.

Aj puʼij jóʼraa aʼíjna ɨ aʼtíj, tɨʼquij néijmiʼqueʼ ɨ chájtaʼ huoʼtéʼexaa jeʼej tɨ tyiʼtíj huáruuj jimi aʼíjna ɨ Jesús.

Aʼíjna ɨ íitɨʼ tɨ tyíʼcuiʼ ajta ɨ yójraʼ aʼíjcɨ ɨ Jairo
(Mt. 9:18-26; Mr. 5:21-43)

[40] Tɨʼɨj ɨ Jesús huariáʼraa után jitze pujmuaʼ, tyámuaʼ mu naa ɨ tyeítyee tyetyéejej muutyámuaʼvaʼaj, jiʼnye néijmiʼi mu jachoʼvaʼcaʼaj. [41] Aj puʼij síɨj aje'réʼnyej tɨ aʼyan ántyapuaj tɨjɨn Jairo, aʼíɨ pu aʼíɨn pué'een ɨ tɨ tyíʼijtacaʼaj u tyeyúuj tzajtaʼ. Aʼíɨ puʼij Jesús jimi tyítunutacaʼ, ajta aʼyan tyaatáhuaviiriʼ aʼíjcɨ ɨ Jesús tɨ aʼáa joʼréʼnyej joʼtɨj jaʼchej, [42] jiʼnye séej puʼuj tyiyójcaʼaj íitacan, tɨ aʼyan tyéejchaʼɨɨcaʼaj aʼchu tamuáamuataʼ japuan huaʼpuaj nyinyiʼraʼaj, ajta arí áʼmeʼriajcaʼaj.

Tɨʼɨj ooj ɨ Jesús ajoomaʼcaj, jéehua mu ɨ tyeítyee jimi ajtyáxɨɨriacaʼ, tyámuaʼ mu tyityóotajchacaʼaj. [43] Ajta huaʼ tzajtaʼ ɨ tyeítyee íitɨʼ pu aʼáa joʼtyávaacaʼaj tɨ arí tamuáa-muataʼ japuan huaʼpuaj nyinyiʼraʼaj áʼtyeej tɨ tyíʼcuiʼ aʼíjcɨ jɨmeʼ tɨ anányinyicaʼaj ɨ xúureʼej, ajta arí néijmiʼi jɨn tyajaʼhuóorɨeecaʼaj aʼíjcɨ jɨmeʼ tɨ huóoʼijtacaʼ aʼíɨjma jimi ɨ maj tyíʼhuaʼtacaa, ajta capu aʼtíj jaayíʼtɨhuaʼaj tɨ tyáahuaatyeʼen. [44] Tɨʼquij aʼíjna ɨ íitɨʼ huáritaʼ ajoʼréʼnyej aʼíjcɨ ɨ Jesús, aj puʼij jaʼajtamuárɨej ɨ máancajraʼan jitze, tɨʼɨj aʼyan huaríj aj puʼij huatyápuaʼriacaʼ ɨ tɨ anányinyicaʼaj ɨ xúureʼej.

[45] Tɨʼquij Jesús aʼyan tyihuoʼtaʼíhuoʼriʼ tɨjɨn:

—¿Aʼtanyíj naʼajtamuárɨej?

Ajta capu aʼtíj jaxajtacaʼaj tɨ jaʼajtamuárɨej, Pedro puʼij aʼyan tyuʼtaxájtacaʼ tɨjɨn:

—Maeestro, jéehua mu ɨ tyeítyee a jitze ajtyáxɨɨriacaʼ majta óotajche.

[46] Ajta ɨ Jesús aʼyaa pu tyuʼtaxájtacaʼ tɨjɨn:

—Aʼtíj pu naʼajtamuárɨej, jiʼnye nyáaj nu jáamuaʼreeriʼ tɨʼɨj nyamuárɨeʼriʼraʼ iirájraa.

[47] Ajta aʼíjna ɨ íitɨʼ, aʼíɨ pu jáamuaʼreeriʼ tɨ quee ɨʼriitacaʼaj tɨ huatyóoʼavaaj, aj puʼij aje'réʼnyej juviváaj, tɨʼquij tyítunutacaʼ jimi ɨ Jesús. Aʼyaa puʼij néijmiʼi tyuʼtaxájtacaʼ jeʼej tɨ een jɨmeʼ tyaʼajtamuárɨej, ajta jeʼej tɨʼij tyuʼrúj. [48] Jesús puʼij aʼyan tyaatéʼexaa tɨjɨn:

—Nyiyóoj, papuʼríj huarúj aʼíjcɨ jɨmeʼ paj tyáʼantzaahuaj. Áricuj jóʼraʼ axáahuaj.

49 Óoche' pu tyi'xáatacaj a'ɨ́jna ɨ Jesús, tɨ'ɨj sɨ́ɨj aje'ré'nyej tɨ hua' jitze ajtyáma'can ɨ
maj a'áa ja'chej ɨ Jairo jamuán, a'ɨ́jna ɨ tɨ tyí'ijta ɨ tyeyúuj tzajta', a'yaa pu'ij tyaaté'exaa
tɨjɨn:
—Pu'ríj huamuɨ́' a'yóoj, capáj che' tye'entyiú'nyi'ra'an mu maeestro.
50 Ajta ɨ Jesús tɨ'ɨj a'yan tyáanamuajri' a'yaa pu tyaaté'exaa a'ɨ́jcɨ ɨ Jairo tɨjɨn:
—Capáj tyí'tzɨɨnye'ej, petyá'antzaahuatye'en papu'uj, tyámua' pu rɨnyij a'yóoj.
51 Matɨ'ɨj a'áa ja'rá'aj jo'tɨj ɨ Jairo ja'chej, capu huo'ta' ɨ tyeɨ́tyee maj a'úun
jo'tyájrutyej u chi'táj, a'ɨ́ɨjma pu'uj huatá' ɨ Pedro, ajta ɨ Juan, ajta a'ɨ́jcɨ ɨ Santiago,
ajta a'ɨ́ɨjma ɨ huásimua'mua' ɨ tɨ huamuɨ́'. 52 Néijmi'i mu ɨ tyeɨ́tyee juyiinyaca'aj majta
juxaamuɨjritya'ca'aj, ajta a'ɨ́jna ɨ Jesús, a'yaa pu tyihuo'té'exaaj tɨjɨn:
—Caxu juyiinyaj, capu muɨ'chij, sulu tyácusij pu'uj.
53 Néijmi'i mu jaatya'atzájraa, ji'nye máamua'reeriaca'aj tɨjɨn huamuɨ́'. 54 Aj pu'ij ɨ
Jesús jajví' ɨ muáca'ra'an jitze, ajta ca'nyíin jɨn a'yan tyaatajé tɨjɨn:
—Nyiyóoj ájchesij.
55 Tɨ'quij a'ɨ́ɨn huatájuuriaca', ajta je'en ájchej, ajta ɨ Jesús a'yaa pu tyihuo'ta'íj
ɨ huásimua'mua' mej mij tyáacue'tyej. 56 Jéehua mu je'ej tyityo'tóomuajtyaca' ɨ
huásimua'mua', ajta ɨ Jesús a'yaa pu tyihuo'tá'ijmuejri' maj quee a'tɨ́j ixaatye'ej je'ej tɨ
tyi'tɨ́j huarɨ́j.

9

*T*ɨ'ɨj Jesús hua'ré'ityixɨj ɨ maj jamuán huacɨ́j mej mij huo'ré'ixaatye'en ɨ nyúucari-
a'ra' ɨ Dios
(Mt. 10:5-15; Mr. 6:7-13)
1 Jesús pu hua'ajsɨɨ a'ɨ́ɨjma ɨ maj tamuáamuata' japuan hua'puaj ará'asej, ajta a'yan
tyihuo'tá' mej mij huo'tamuáritye'en ɨ tyiyáaru'uj ɨ maj tyeɨ́tyee tzajta' séejre', ajta maj
tyihuó'huaatye'en ɨ maj jɨn tyí'cucui' ɨ tyeɨ́tyee. 2 A'yaa pu tyihuo'ta'ítyaca' mej mij
huo'ré'ixaatye'en ɨ nyúucaria'ra' ɨ Dios ajta mej mij tyihuó'huaatye'en ɨ maj tyí'cucui'.
3 A'yaa pu tyihuo'té'exaaj tɨjɨn:
—Caxu tyi'tɨ́j a'aj ɨ siaj jɨn huatyóohuɨɨre'en ɨ juyéj jitze, tɨ'ɨj tyi'tɨ́j tyáxu'uj, nusu
áto'rij, na'ríij páan, ca' túmii, caxu siajta hua'puácaa tyí'choocaj ɨ tyúusiicu'. 4 Jo'siaj
ja'rá'iixaj a'tyán maj ja'chej a'áa xu jo'tyá'ɨtzeere'en 'asta siana'aj quee jó'cɨɨnyej a'ájna
a chájta'. 5 Ajta tɨpua'aj a'chájta' mequee já'muanamuajracuj, siata'aj iirácɨɨnyej siajta
jaatáca'tzɨj ɨ juca'quéj tɨ'ij cáaxɨj ɨ chuéj, a'ɨ́j mu jɨn jamua'reeren maj ootyá'ɨtzee ɨ Dios
jimi.
6 Matɨ'ɨj mij a'ɨ́ɨmaj jo'cɨ́j néijmi'que' a'áa tɨ huataca'aj, mahua'ixáatye'ej ɨ nyúucari-
a'ra' ɨ Dios majta tyihua'huáatye'ej ɨ maj tyí'cucui'.

*T*ɨ'ɨj huamuɨ́' a'ɨ́jna ɨ Juan ɨ tɨ huá'ɨɨraca'aj ɨ tyeɨ́tyee
(Mt. 14:1-12; Mr. 6:14-29)
7 Ajta a'ɨ́jna ɨ Herodes ɨ tɨ tajtúhuan jɨn tyi'tyávaaca'aj, a'ɨ́ɨ pu néijmi'i tyú'namuajri'
je'ej tɨ tyi'tɨ́j rɨjcaa, capu ij jamua'reeriaca'aj je'ej tɨ tyú'mua'tyij, ji'nye séecan mu
a'yan tyí'xajtaca'aj tɨ ɨ Juan huatájuuriaca', 8 majta séecan a'yan tyí'xajtaca'aj tɨ a'ɨ́ɨn
huataséjre ɨ Elías, majta séecan a'yan tyí'xajtaca'aj tɨ sɨ́ɨj a'ɨ́ɨn pué'eenye'ej ɨ tɨ ará'tyeej
Dios jitze ma'can tyí'xaxa'ta'aj. 9 Ajta a'ɨ́jna ɨ Herodes a'yaa pu tyu'taxájtaca' tɨjɨn:
—Nyáaj nu tyu'ta'íjtaca' maj ji'ijvéjchej ɨ mu'úura' ɨ Juan. ¿A'tanyíj na'aj pué'een
a'ɨ́jna ɨ nyaj jéehua jɨn a'yan tyí'namuaj?
A'ɨ́j pu jɨn ɨ Herodes tyi'tyasa'ca'aj tɨ'ij jaaséej a'ɨ́jcɨ ɨ Jesús.

*T*ɨ'ɨj Jesús tyihuo'cue'ej a'ɨ́ɨjma ɨ tyeɨ́tyee ɨ maj anxɨ́ ví'ra'aj ará'asej
(Mt. 14:13-21; Mr. 6:30-44; Jn. 6:1-14)
10 Matɨ'ɨj a'ɨ́ɨmaj ɨ maj tamuáamuata' japuan hua'puaj ará'asej uvé'nyej, aj mu mij
jaaté'exaa a'ɨ́jcɨ ɨ Jesús je'ej maj tyi'tɨ́j huáruuj. Tɨ'quij jujɨ́me' huojo'ví'tɨj a'ájna chájta'

tɨ a'yan tyaja'rájtyapuaj tɨjɨn Betsaida. [11] Ajta matɨ'ɨj ɨ tyeɨ́tyee jáamua'reeri', a'áa mu
jo'ré'nyej, aj pu'ij ɨ Jesús huo'ta' maj ajo'ré'nyej, ajta huó'ixaaj je'ej tɨ tyí'een a'ájna jo'tɨj
ɨ Dios tyejé'ijtaj ajta tyihuó'huaa ɨ maj tyí'cucui'ca'aj.
[12] Tɨ'ɨj huare'chúmua'risima'caj, a'ɨ́ɨmaj ɨ maj tamuáamuata' japuan hua'puaj ará'asej
mu aje'ré'nyej ɨ Jesús jimi, a'yaa mu tyaaté'exaa tɨjɨn:
—Pata'aj hua'ré'ityixɨ'ɨn ɨ tyeɨ́tyee, mej mij jo'cíxɨ'ɨn jo'maj jo'cháatɨmee mej mij
huóoso'pe'en majta tyi'tɨ́j huáhuoonyij ɨ maj jáacua'nyij, ji'nye capu yajá'tyi'tɨj a'yájna.
[13] Jesús pu a'yan tyihuo'té'exaaj tɨjɨn:
—Siata'aj mua'aj tyihuó'cue'tyej.
Matɨ'ɨj mij a'yan tyaaté'exaa tɨjɨn:
—A'íj tu'uj tyí'cha'ɨɨj anxɨ́vicaa ɨ páan, tyajta hua'puácaa ɨ hue'tyée, na'ríij utyó'ju'un
tyej tyij utyojo'vá'nanan cue'ráj mej mij néijmi'i tyú'cua'nyij ɨ tyeɨ́tyee.
[14] Ji'nye a'yaa mu ɨ tyétyacaa ará'axcaa a'chu anxɨ́ ví'ra'aj. Ajta ɨ Jesús a'yaa pu
tyihuo'té'exaaj a'ɨ́ɨjma ɨ maj jamuán huacɨ́j tɨjɨn:
—Miche' huara'sej ɨ tyeɨ́tyee huá'puatyej japuan tamuáamuata' mua'ra'ástɨma'aj
méyee majta méyee.
[15] Matɨ'ɨj mij a'yan huarɨ́j je'ej tɨ tyihuo'té'exaaj majta ɨ tyeɨ́tyee néijmi'i mu
huará'saca'. [16] Aj pu'ij Jesús ja'ancuráɨ'puj ɨ páan ajta ɨ hue'tyée, tɨ'quij jútye' jó'ny-
eeriaca', ajta tyaatatyójtzi'rej ɨ Dios, aj pu'ij ja'antyítaaraxɨj ɨ páan, tɨ'quij huo'rɨ́ɨpu'uj
a'ɨ́ɨjma ɨ maj jamuán huacɨ́j, mej mij a'ɨ́ɨmaj huo'rɨ́ɨ'puɨ'tye'en ɨ tyeɨ́tyee. [17] Néijmi'i
mu tyú'cuaa ɨ tyeɨ́tyee majta tyámua' naa tyityaatajú'xaj, majta a'ɨ́ɨmaj ɨ maj Jesús
jamuán huacɨ́j, a'ɨ́ɨ mu jaariá'sɨɨ ɨ páan tɨ avá'ɨtzee, tamuáamuata' japuan hua'puaj mu
tya'vá'jɨstya'xɨj sicɨ́rij jitze a'ɨ́jcɨ jɨme' ɨ tɨ avá'ɨtzee.

Tɨ'ɨj ɨ Pedro jaataxájtaca' tɨ ɨ Jesús a'ɨ́ɨn pué'een ɨ Cɨríistu'
(Mt. 16:13-19; Mr. 8:27-29)

[18] A'náj pu ɨ Jesús jusɨ́ɨj tyényuusime'ej, a'ɨ́ɨ mu'uj jaséjraca'aj ɨ maj jamuán huacɨ́j,
a'yaa pu'ij tyihuo'ta'íhuo'ri' tɨjɨn:
—¿Ji'nye metyí'xaj ɨ tyeɨ́tyee a'tanyíj nyaj pué'een nyáaj?
[19] A'yaa mu a'ɨ́ɨmaj tyaaté'exaa tɨjɨn:
—Séecan mu a'yan tyí'xaj paj muáaj a'ɨ́ɨn pué'een ɨ Juan ɨ tɨ huá'ɨɨraca'aj, majta séecan
a'yan tɨjɨn paj muáaj a'ɨ́ɨn pué'een ɨ Elías, majta séecan a'yan tɨjɨn sɨ́ɨj pu huatájuuriaca'
ɨ maj ará'tyeej ɨ Dios jitze ma'can tyí'xaxa'ta'aj.
[20] Aj pu'ij a'yan tyihuo'ta'íhuo'ri' tɨjɨn:
—Arí mua'aj, ¿ji'nye setyi'xaj a'tanyíj nyaj pué'een?
Aj pu'ij ɨ Pedro a'yan tyaaté'exaa tɨjɨn:
—Muáaj paj a'ɨ́ɨn pué'een ɨ Cɨríistu' ɨ Dios tɨ ja'antyíhuoj.

Jesús pu jaataxájtaca' tɨ arí muɨ'nyij
(Mt. 16:20-28; Mr. 8:30—9:1)

[21] Ajta ɨ Jesús a'yaa pu jéehua tyihuo'íjcaj maj quee a'tɨ́j ixaatye'ej a'tɨ́j tɨ pué'een.
[22] Ajta a'yan tyihuo'té'exaaj tɨjɨn:
—A'ɨ́jna ɨ yójra' ɨ Dios jéehua pu jajpuéetzij ja'mej, majta a'ɨ́ɨmaj ɨ huáasij, majta ɨ maj
tyihuá'ijtye' ɨ puaaríij, majta ɨ maj tyihuá'mua'tyej ɨ yu'xarij jitze Moisés tɨ jo'yú'xaca',
néijmi'i mu a'ɨ́ɨmaj jaatyáxaahuataj. A'ɨ́ɨ mu mij jaje'catan, ajta tɨ'ɨj huéeicaj xɨcáj
tyoomá'caj aj pu'ij huatájuuritaj.
[23] Aj pu'ij néijmi'caa a'yan tyu'té'exaaj tɨjɨn:
—Tɨpua'aj a'tɨ́j jaxɨe'va'aj tɨ nyaj jamuán jo'cha'canye'en, a'yaa pu tyúuxɨe've'
tɨ anaquéej majúurɨeenyij je'ej tɨ jusɨ́ɨj tyá'xɨe've', ajta je'en a'yan cha'taj na'aj
tya'ajxɨé'vi'ra'aj tɨ'ij a'yan ajta tya'ajpuéetzij já'ra'nyij nyatɨ'ɨj nyáaj. [24] Ji'nye a'ɨ́jna ɨ
tɨ jaxɨe've' tɨquee tyi'tɨ́j je'ej jooriaj a'ɨ́ɨ pu muɨ'nyij, ajta tɨpua'aj a'tɨ́j yó'rɨeenyij ɨ ju
júuricamej a'ɨ́jcɨ jɨme' tɨ nyéetzij ná'astijre', a'ɨ́ɨ pu jusén jɨn júurij ja'mej. [25] ¿Ji'nye

tyi'tɨ́j tye'tyáhuɨ'rii ɨ a'tɨ́j tɨpua'aj néijmi'i tyu'mué'tɨn ɨ tɨ íiyan tyí'sejre' ɨ cháanacaj japua tɨpua'aj yó'rɨeenyij ɨ ju júuricamej? 26 Tɨpua'aj a'tɨ́j jutyevi'ra'aj nyéetzij jimi, nusu jatyévi'ra'aj ɨ nyenyúucaa, nyáaj nu nyajta huatányetyevi'ra'astaj a'ɨ́jcɨ jimí a'ájna xɨcáara' jitze nyaj jitzán yava'cányesij, néijmi'i jɨn na'antyinyamua'réeriaj majta nyaj jamuán huaju'uj muá'ju'un ɨ maj tajapuá tyí'huɨɨre'. 27 A'yaa nu tyajá'mua'ixaatye' tzáahuatyi'ra'aj jɨme', séecan ɨ maj ya huatyu'uj camu jaxɨe'va'aj muá'ju'un maj huácui'nyij 'asta mana'aj quee jaaséeran tɨ'ɨj ɨ Dios néijmi'que' tyu'ta'íjtaj.

*T*ɨ'ɨj ɨ Jesús seequéj huóoruuj
(Mt. 17:1-8; Mr. 9:2-8)

28 A'chu arahuéeicaj xɨcáj tyoomá'caj tɨ ɨ Jesús a'yan tyu'xájtaca', aj pu'ij jɨríj japua antyíraj tɨ'ij huatyényuunyij, ajta a'ɨ́j jo'ví'tɨj ɨ Pedro, ajta ɨ Juan, ajta a'ɨ́jcɨ ɨ Santiago. 29 Tɨ'ɨj ooj tyényuusime'ej, aj pu'ij seequéj huóoruuj ɨ junyéerimij jitze, ajta ɨ tyí'caanaria'ra' naa pu tyu'tyácueenariaca' ajta naa tya'tátaave'ej, 30 majta hua'puaj huataséjre ɨ Jesús jamuán. A'ɨ́ɨ mu a'ɨ́ɨn pué'eenye'ej ɨ Moisés ajta a'ɨ́jna ɨ Elías, 31 huápuɨ'ɨj mu naa huasé'rihua'aj, a'ɨ́j mu mij tyáxajtasime'ej je'ej tɨ tye'mej a'ɨ́jcɨ jimi ɨ Jesús a'ájna a Jerusalén. 32 Tyij ajta a'ɨ́jna ɨ Pedro, majta ɨ maj hua'puaj ɨ maj a'áa jo'tyú'uuca'aj jéehua macu'tzicuca'aj, a'ɨ́ɨ mu atanyéjnye'rica'aj, majta je'en jaaséej a'ɨ́jcɨ ɨ tɨ jɨn ɨ Jesús naa huasé'rin, majta hua'puácaa huaséj ɨ tyétyacaa maj jamuán ajo'tyú'uuca'aj ɨ Jesús. 33 Matɨ'ɨj meríj jo'cɨ́ɨnyisima'caj a'ɨ́ɨmaj ɨ maj Jesús jamuán tyí'xajtaca'aj, Pedro pu a'yan tyu'taxájtaca' tɨjɨn:

—Maeestro, tyámua' pu naa tyaj a'yan huatyú'uucaj. Tyiche' huéeicacaa tyú'taahuaj ɨ ɨnáamuaj, sɨ́ɨj tɨ muéetzij mua' a'rij ja'mej, ajta sɨ́ɨj Moisés tɨ ja'a'rij ja'mej, ajta sɨ́ɨj Elías tɨ ja'a'rij ja'mej.

Ajta ɨ Pedro capu je'ej já'miteerastya'ca'aj je'ej tɨ tyí'xajtaca'aj. 34 Tɨ'ɨj ooj tyi'xáatacaj, aj pu'ij jéetɨrij hua' japua huataséjre, ajta tɨ'ɨj ɨ jéetɨrij hue'cáanaj aj mu mij tyu'tátzɨɨn. 35 Aj pu'ij ɨ jéetɨrij tzajta' nyúucarij huatánamuajre tɨ a'yan tyu'taxájtaca' tɨjɨn:

—A'íi pu a'ɨ́ɨn pué'een ɨ nyiyóoj ɨ nyaj ja'antyíhuoj. Siata'aj jáanamuaj.

36 Tɨ'ɨj ɨ nyúucarij a'yan tyu'tánamuajrej, aj pu'ij jusɨ́ɨj ajo'tyaváaj ja'raa ɨ Jesús. Majta a'ɨ́ɨmaj ɨ maj jamuán huacɨ́j, a'ɨ́ɨ mu ju'huatyá'ɨtzee ɨ jutzájta', camu a'tɨ́j huaté'exaaj je'ej maj tyi'tɨ́j tyu'séj.

*Jesús pu tyamuéej tyú'huaaj tyiyáaru' t*ɨ tzajta' séjria'ca'aj
(Mt. 17:14-21; Mr. 9:14-29)

37 Yaa ariá'pua'aj, matɨ'ɨj acáacɨj ɨ jɨríj japua, jéehua mu ɨ tyeɨ́tyee ja'antyinájchaca' ɨ Jesús. 38 Ajta sɨ́ɨj pu hua' tzajta' ɨ tyeɨ́tyee ca'nyíin jɨn a'yan tyaatajé tɨjɨn:

—Maeestro, jéehua nu a'yan tyí'muahuaviij paj jaaséj ɨ nyiyóoj, ji'nye a'ɨ́j nu'uj caa tyi'ijyój, 39 júuricamej tɨ je'ej pua'aj een pu jájviivi', a'ɨ́j pu jɨn iijri'huaj ajta jéehua huá'rurij jatá'caa, ajta je'en éejcueemuxa'rij ɨ jutyényij jitze. Jéehua pu je'ej pua'aj joorej capu jatá'caa tɨ juxáahuaj majo'cha'canye'en. 40 Nyahuo'táhuaviiri' ɨ maj a jamuán huacɨ'ɨj maj jaatamuáritye'en ɨ tɨ tzajta' séejre', ajta camu pu jáaruuj.

41 Jesús pu a'yan tyu'tanyúj tɨjɨn:

—Mua'aj mu siaj quee tyá'tzaahuatye' siajta je'ej pua'aj tyí'tyetyeɨtyee. ¿A'chunyéj juxɨe've' nyaj ja'mua jamuán yahuatyávaacaj nyej nyij ja'mua jɨme' óoviicue're'en? Maja'vé'vi'tɨj a'yóoj.

42 Tɨ'ɨj ooj ɨ tyamuéej ajooma'caj, aj pu'ij ɨ tyiyáaru' je'tárɨej a chóota', ajta huá'rurij jaatá', ajta ɨ Jesús pu jajtyá'xɨj a'ɨ́jcɨ ɨ tyiyáaru', aj pu'ij tyáahuaj a'ɨ́jcɨ ɨ tyamuéej, ajta je'en jaatátuii ɨ yo'puáara'an. 43 Néijmi'i mu tyámua' naa tyo'taséj a'ɨ́jcɨ jɨme' tɨ ɨ Dios jéehua tyámua' tyí'uuriajca'aj.

*Jesús pu ajtáhua'aj jaataxájtaca' t*ɨ muɨ'nyij
(Mt. 17:22-23; Mr. 9:30-32)

Matɨ'ɨj móoj néijmi'i je'ej tyojo'séeracaj a'ɨ́jcɨ jɨme' je'ej tɨ Jesús huarɨ́j, a'ɨ́ɨ pu a'yan tyihuo'té'exaaj a'ɨ́ɨjma ɨ maj jamuán huacɨ́j tɨjɨn.
44 —Tyámua' xu naa tyáanamuaj siajta quee yó'hua'nan, a'ɨ́jna ɨ yójra' ɨ Dios pu huatátuiiri'huaj hua' jimi ɨ tyeɨ́tyee.
45 Ajta a'ɨ́ɨmaj ɨ maj jamuán huacɨ́j, camu yo'itéej muá'raa je'ej tɨ tyihuá'ixaatya'-ca'aj, ji'nye capu eexúj huáɨ'riitya'ca'aj mej mij néijmi'i jo'itéej muá'ra'nyij, majta mu tyí'tzɨɨnya'ca'aj maj jaata'íhuo' a'ɨ́jcɨ ɨ Jesús tɨ'ij tyámua' tyihuo'té'exaatye'en.

¿A'tanyíj jéetze' juxɨe've'?
(Mt. 18:1-5; Mr. 9:33-37)
46 Aj mu mij a'ɨ́ɨmaj ɨ maj jamuán huacɨ́j ɨ Jesús huatyóohuij maj a'yan tyityahuóo-jeevej a'ɨ́jcɨ jɨme' a'tɨ́j tɨ jéetze' juxɨé'va'aj ja'mej.
47 Tɨ'ɨj ɨ Jesús jáamua'reeri' je'ej maj tyí'mua'ajcaa, aj pu'ij pá'rɨ'ɨj aja'vé'vi'tɨj, tɨ'quij avéjri' yo'tyéjchej, 48 aj pu'ij a'yan tyihuo'té'exaaj tɨjɨn:
—A'tɨ́j tɨna'aj tɨ tyámua' tyeetyéjeevej a'íjcɨ ɨ pá'rɨ'ɨj nye jitze ma'can, a'ɨ́ɨ pu ajta nyéetzij naataxɨé've'ej, ajta a'ɨ́jna ɨ tɨ nyéetzij naataxɨé'vej, a'ɨ́j pu ajta huataxɨe'vej ɨ tɨ unyojo'ta'ítyaca'. A'yaa pu tyí'een, a'ɨ́jna ɨ tɨ jéetze' cɨléenye' jɨn tyi'tyéjvee ja'mua jimi, a'ɨ́ɨ pu a'ɨ́ɨn pué'een ɨ tɨ jéetze' juxɨe've'.

A'ɨ́jna ɨ tɨ quee je'ej tojo'mua'raj a'ɨ́ɨ pu tahuɨɨre'
(Mr. 9:38-40)
49 Juan pu a'yan tyaaté'exaa tɨjɨn:
—Maeestro, séej tu a'tɨ́j ajo'séej tɨ a'nyúucaritze' hue'rámuarityahua'aj ɨ tyiyáaru'uj ɨ maj hua' tzajta' séejre' ɨ tyeɨ́tyee, aj tu tyij jaatá'ijmuejri' tɨquee a'yan rɨjcaj, ji'nye capu ityájma jitze ajtyáma'can.
50 Jesús pu a'yan tyaaté'exaa tɨjɨn:
—Caxu ja'ijmuejraj, ji'nye a'ɨ́jna ɨ tɨquee je'ej já'mua'uurej, a'ɨ́ɨ pu já'muahuɨɨre'.

*T*ɨ'ɨj Jesús hua'ajtyá'xɨj a'ɨ́jcɨ ɨ Santiago ajta a'ɨ́jcɨ ɨ Juan
51 Tɨ'ɨj arí tyi'véjri'tacaj a'ájna xɨcáara' tɨ jitzán ɨ Jesús jo'méj u tajapuá, Jesús pu ca'nyíjra'aj huatóoa' tɨ'ij a'áa jó'me'en a Jerusalén. 52 Séecan pu huata'ítyaca' mej mij anaquéej jó'cɨɨnyej a'ájna a chájta' tɨ a'yan tyaja'rájtyapuaj tɨjɨn Samaaria, mej mij a'áa tyámua' tyojó'uurej jo'tɨj ja'rá'iixaj, 53 majta a'ɨ́ɨmaj ɨ maj Samaaria já'chajca'aj, camu jaataxɨé'vej, ji'nye máamua'reeriaca'aj tɨjɨn Jerusalén pu jó'yi'caaj. 54 Tɨ'ɨj a'ɨ́jna ɨ Santiago ajta ɨ Juan, matɨ'ɨj a'ɨ́ɨmaj jáamua'reeri', a'yaa mu tyaaté'exaa a'ɨ́jcɨ ɨ Jesús tɨjɨn:
—Tavástara', ¿nyi páaxɨe've' tyaj a'yan tyu'ta'íjtaj tɨ'ij jútye' je'cáxɨre'en ɨ tɨéj tɨ'ij huó'cui'nyij néijmi'caa a'ɨ́ɨjma?
55 Aj pu'ij ɨ Jesús pu ooré'nyeeriaca' ajta je'en hua'ajtyá'xɨj, a'yaa pu tyihuo'té'exaaj tɨjɨn:
—Caxu mua'aj jamua'reej tyi'tɨ́j tɨ júuricama'ra' ca'nyíjra'aj jamuaatá' siaj sij a'yan tyu'taxáj. 56 Ji'nye canu nyáaj a'ɨ́j jɨn mujo'vé'mej nyej nyij hua'antyipuá'ritye'en ɨ tyeɨ́tyee, sulu nyej nyij hua' japua huatányuunyij.
Aj mu mij jo'cɨ́j, matɨ'ɨj mij séej chájta'naj jitze ja'rá'aj.

*Ɨ maj jax*ɨe'va'ca'aj maj Jesús jamuán huacɨ́'ca'an
(Mt. 8:19-22)
57 Matɨ'ɨj móoj huaju'caj ɨ juyéj jitze, sɨ́ɨj pu a'yan tyaaté'exaa a'ɨ́jcɨ ɨ Jesús tɨjɨn:
—Nyavástara', a'yaa nu tyá'xɨe've' nyaj a jamuán jo'cha'canye'en jo'tɨj na'aj paj jooma'aj puá'mej.
58 Jesús pu a'yan tyaaté'exaa tɨjɨn:
—A'ɨ́ɨmaj ɨ arachuíjse, a'áa mu ja'chej jo'tɨj ja'tyásta'najmee, majta ɨ pína'see a'ɨ́ɨ mu tyúu'ito'rityee ɨ tɨ tyu'uj jitze, ajta a'ɨ́jna ɨ yójra' ɨ Dios capu tyichí' jo'tɨj ja'huóoso'pe'en.

59 Jesús pu séej a'yan tyu'té'exaaj tɨjɨn:
—Pata'aj nyaj jamuán jo'cha'canye'en.
Ajta a'ɨ́jna ɨ a'tɨ́j a'yaa pu tyaaté'exaa tɨjɨn:
—Nyavástara', naatá' nyaj yahuácatyij 'asta na'aj quee huámuɨ'nyij ɨ táataj, nyej nyij ja'vá'naj, aj nu nyij ajamuán jo'chá'canya'aj na'mej.
60 Jesús pu a'yan tyaaté'exaa tɨjɨn:
—Miche' a'ɨ́ɨmaj ɨ muɨ'chítyee hua'vá'naj ɨ juxa'aj muɨ'chítyee, pajta muáaj áricuj pata'aj huo'ré'ixaatye'en ɨ nyúucaria'ra' ɨ Dios.
61 Ajtáhua'aj pu sɨ́ɨj a'yan tyaaté'exaa tɨjɨn:
—Nyavástara', nyáaj nu jaxɨe've' nyaj ajamuán jo'cha'canye'en, ajta naatá' nyej nyij anaquéej uja'tanyéj jó'nyej ja'chej nyej nyij huo'tatyójtye'en ɨ nyetyeɨ́ɨtyeristyamua'.
62 Jesús pu a'yan tyaaté'exaa tɨjɨn:
—A'ɨ́jna ɨ a'tɨ́j tɨ huatyóochej tɨ'ij tyu'muárɨe'en, tɨpua'aj arí jé'ta' umá'caj ajta jaatáxaahuataj, capu tyi'tɨ́j huɨɨre' a'ájna jo'tɨj ɨ Dios tyejé'ijtaj.

10

*T*ɨ'ɨj Jesús hua'ré'ityixɨj a'ɨ́ɨjma ɨ maj huéeicatyej japuan tamuáamuata' ará'asej
1 Tɨ'ɨj a'yan mutyojo'ma'aj, tavástara' pu séecan ava'jajpuaxɨj huéeicatyej japuan tamuáamuata' japuan hua'puaj mu ará'axcaa, a'ɨ́ɨjma pu'ij huata'ítyaca' tyahua'puaj ma'can, mej mij anáatya'aj huaju'un, a'ájna jo'tɨj ja'chájta'najmee jo'tɨj a'ɨ́ɨn jo'ré'nyesij.
2 A'yaa pu tyihuo'té'exaaj tɨjɨn:
—Jéehua mu ɨ tɨ huá'ɨtziitye' mej mij ujo'tyájrutyej jo'tɨj ɨ Dios tyejé'ijtaj, ajta camu mui'ij ɨ maj a'ɨ́jna jɨn tyí'huɨɨre' maj huo'ré'ixaatye'en ɨ nyúucaria'ra' ɨ Dios. A'ɨ́j xu jɨn a'yan tyaatáhuavii ɨ tavástara' tɨ'ij jéetze' huojo'ta'ítyej ɨ maj tyá'tzaahuatye', mej mij néijmi'que' huo'ré'ixaatye'en ɨ tyeɨ́tyee ɨ nyúucaria'ra' ɨ Dios. 3 Séricuj mua'aj, a'yaa nu tyajamuaata'ítyij hua' tzajta' ɨ tyeɨ́tyee, a'yaa xu sij huasé'rihua'aj xá'ju'un matɨ'ɨj cánya'xɨɨ hua' tzajta' ɨ ɨ́ɨra'vetyee. 4 Caxu túmii a'aj, caxu tyi'tɨ́j a'aj ɨ siaj jɨn huatyóohuɨɨre'en caxu siajta áto'rij tyi'píij nusu tyúuca'quej, siajta quee a'tɨ́j tyí'ixaatye'ej ɨ juyéj jitze. 5 Siatɨ'ɨj hua'chej ja'rá'astij, néijmi'caa xu anaquéecan huatatyójtye'en a'yan tɨjɨn: "Che' tyámua' tyí'eenye' yajá'muachej." 6 Ajta tɨpua'aj tyámua' naa metyí'tyechej, hua' jimi pu huatyá'ɨtzeere'ej ɨ siaj jɨn huo'tatyójtyej, na'ríij mequee, caxu mua'aj tyi'tɨ́j jo'rɨésij. 7 A'áa xu jo'tyá'ɨtzeere'en jo'siaj ja'rá'iixaj, siajta tyú'cua'nyij siajta huaye'en tyi'tɨ́j maj jamuaatá'sij, ji'nye a'yaa pu tye'tyévijtye' maj tyaanájchitye'en a'ɨ́jcɨ ɨ tɨ tyí'muɨjhuacaa. Caxu ajó'jujhua'nye' áyee siajta áyee ɨ maj hua'chej jitze. 8 Siatɨ'ɨj séej chájta'naj jitze jo'tyájrutyej, majta je'en tyámua' tyajamuaatyéjeevej, a'ɨ́j xu huácua'nyij tyi'tɨ́j maj já'muacue'tyej, 9 setyihuó'huaatye' ɨ maj tyí'cucui', siajta a'yan tyihuo'té'exaatye'en tɨjɨn: "Pu'ríj ja'mua jimi atyojo'ré'nyesij a'ájna xɨcáara' jitze tɨ'ɨj Dios néijmi'que' tyu'ta'íjtaj." 10 Ajta tɨpua'aj séej chájta'naj jitze sia'rá'astij jo'maj quee tyámua' tyajamojo'tyéjeevej, a'áa xu cáayej jitze a'yan tyihuo'té'exaatye'en tɨjɨn: 11 "A'ɨ́jna ɨ chuéj tɨ muɨɨnyíj tɨ ajtávi'taxɨj ɨ taca'quéj jitze, a'yaa tɨ ma'can ɨ chájta', a'ɨ́j tu huatáca'tzɨj siaj sij jáamua'reej siaj jéehua ootyá'ɨtzeerej ɨ Dios jimi. Ajta a'yaa xu tyá'mua'reeriaj tɨ arí tya'rá'iixaj ja'mua jimi a'náj tɨ ɨ Dios néijmi'que' tyu'ta'íjtaj." 12 A'yaa nu tyajá'mua'ixaatye' tzáahuatyi'ra'aj jɨme', a'ájna xɨcáara' jitze tɨ'ɨj ɨ Dios yará'iixaj jéetze' mu a'ɨ́ɨmaj ɨ tyeɨ́tyee jajpuéetzij muá'ju'un mequee ɨ maj Sodoma já'chajca'aj.

*Ɨ tye*ɨ́tyee maj quee tyá'tzaahuatye'
(Mt. 11:20-24)
13 'Siata'aj huatóoxaamujritye'en mua'aj mu siaj Corazín ja'chej, siata'aj mua'aj mu siaj Betsaida ja'chej. Ji'nye tɨpua'aj a'yan náarɨnyijche' hua' jimi ɨ maj Tiro jo'cháatɨmee na'ríij hua'tzajta' ɨ maj Sidón jo'cháatɨmee, a'ɨ́ɨ mu aamí' tya'antzáahuatye'nyijche' ɨ

Dios jimi, majta cha'mana'aj tyu'tyoochéetya'xɨ'nyijche' majta nasíj japua huara'sejche'
mej mij ɨ tyeɨ́tyee jáamua'reej maj meríj tyá'antzaahuaj. 14 Ajta a'ájna xɨcáara' jitze
matɨ'ɨj néijmi'i á'xɨjtyi'huan, jéetze' xu mua'aj jajpuéetzij xá'ju'un mequee a'ɨ́ɨmaj ɨ maj
Tiro majta ɨ maj Sidón ja'chej. 15 Siajta mua'aj mu siaj Capernaúm ja'chej, ¿nyi a'yan
setyityóotzaahuatye' tɨ ɨ Dios jamua'vi'tɨn ɨ jútye'? Capu xaa nyu'uj, sulu Dios pu a'áa
jamojóohua'xɨj jo'tɨj jéetze' ja'puejtzij.
16 'A'ɨ́jna ɨ a'tɨ́j tɨ já'muanamuaj, a'ɨ́ɨ pu ajta nyéetzij nyanamuaj, ajta a'ɨ́jna ɨ tɨquee
jamua'tzaahuatye', capu ajta nyéetzij ná'tzaahuatye', ajta a'ɨ́jna ɨ tɨ quee nyéetzij
ná'tzaahuatye', a'ɨ́j pu ajta quee á'tzaahuatye' ɨ tɨ nyojo'ta'ítyaca'.

*Mat*ɨ'ɨjta uvé'nyej ɨ maj huéeicatyej japuan tamuáamuata' japuan hua'puaj ará'asej
17 ɨ maj huéeicatyej japuan tamuáamuata' japuan hua'puaj ará'asej, jéehua mu
jutyamua've'ej uvé'nyej, a'yaa mu tyu'xájtasime'ej tɨjɨn:
—Tavástara', majta mu ɨ tyiyáaru'uj ta'rá'astej tyatɨ'ɨj a'nyúucaritze' huo'tamuárij.
18 Jesús pu a'yan tyihuo'té'exaaj tɨjɨn:
—Nyáaj nu jaaséej a'ɨ́jcɨ ɨ tyiyáaru' tɨ'ɨj uje'cájvej ɨ jútye', a'yaa pu huasé'rihua'aj
tɨ'ɨj maj tyóona'axcava'ra'an. 19 Nyáaj nu jamuaatá' mej mij quee je'ej já'mua'uurej ɨ
cú'cu'see, majta ɨ tyaxcáj. Nyajta jamuaatá' siaj sij huo'tyámue'tɨn néijmi'caa ɨ maj
jamuájcha'ɨɨre', mej mij quee je'ej jamuáa'uurej. 20 Siajta caxu a'ɨ́jcɨ jɨn jutyamua've'ej
ɨ maj jamua'rá'astej ɨ tyiyáaru'uj, sulu a'ɨ́j xu jɨn huatóotyamua've'en tɨ arí á'yu'si'ij u
tajapuá je'ej siaj ántya'ruj.

*A'*ɨ́ɨ pu'uj ɨ yójra' jamua'reej a'tɨ́j tɨ táatajra' pué'een
(Mt. 11:25-27; 13:16-17)
21 A'ájna pu'ij ɨ Jesús jéehua huatóotyamua'vej, tɨ'quij a'yan tyu'taxájtaca' ɨ júurica-
ma'ra' ɨ Dios jitze ma'can tɨjɨn:
—Jéehua nu tyí'muatyojtzi're', nyavástara', muáaj paj nyavástara', ɨ paj tyí'ijta
u tajapuá pajta íiyan ɨ cháanacaj japua, ji'nye muáaj paj huo'taséjratyej a'nyúucaa
a'ɨ́ɨjma ɨ maj quee je'ej tyéejviicue', pajta jaatyá'avaataca' a'ɨ́ɨjma jimi ɨ maj jéehua
tyu'yí'tɨn, majta ɨ maj jéehua tyúumua'tyej. Jee xaa nyu'uj nyavástara', ji'nye a'yaa pu
tyimua'ránajchaca'.
22 'Néijmi'i pu ɨ nyavástara' tyinaatá'. Capu a'tɨ́j jamua'reej a'tɨ́j tɨ yójra' pué'een,
sulu a'ɨ́ɨ pu'uj jamua'reej ɨ vástaria'ra', capu ajta a'tɨ́j jamua'reej a'tɨ́j tɨ vástaria'ra'
pué'een, sulu a'ɨ́ɨ pu'uj jamua'reej ɨ tɨ yójra' pué'een, majta je'en a'ɨ́ɨmaj ɨ tɨ ɨ yójra'
huo'taséjratye'sij juxɨé'vi'ra' jɨme'.
23 Tɨ'quij huo'séerajraa a'ɨ́ɨjma ɨ maj jamuán huacɨ́j, a'ɨ́ɨjma pu'ij a'yan tyu'té'exaaj
tɨjɨn:
—Miche' huatóotyamua've'en a'ɨ́ɨmaj ɨ maj jaséj je'ej siaj mua'aj tyi'tɨ́j seríj tyí'sej,
24 ji'nye a'yaa nu tyajá'mua'ixaatye' maj a'ɨ́ɨmaj ɨ maj tyí'xaxa'ta'aj ɨ Dios jitze ma'can,
majta ɨ maj tyityatatyá'ca'aj rey jɨme', a'ɨ́ɨ mu a'yan tyá'xɨe'va'ca'aj maj jaaséej je'ej siaj
mua'aj tyí'sej, ajta camu a'yan tyeeséj, a'yaa mu majta tyá'xɨe'va'ca'aj maj jáanamuaj
je'ej siaj mua'aj tyí'namuaj, ajta camu a'yan tyáanamuajri'.

*Ɨ a't*ɨ́j Samaaria tɨ já'ma'can tɨ tyámua' tyí'tyevij
25 A'náj pu sɨ́ɨj ɨ tɨ tyí'mua'taj ɨ yu'xarij jitze Moisés tɨ jo'yú'xaca', a'ɨ́ɨ pu aje'ré'nyej
tɨ'ij Jesús jamuán tyu'xáj, a'yaa pu tyí'tyesa'ca'aj tɨ'ij ja'antyimué'tɨn, a'ɨ́j pu jɨn a'yan
tyaata'íhuo'ri' tɨjɨn:
—Maeestro, ¿tyi'tanyí juxɨe've' nyaj a'yan huárɨnyij tɨ'ij náacɨ'tyij nyej nyij júurij
ná'ra'nyij jusén jɨme'?
26 Jesús pu a'yan tyaaté'exaa tɨjɨn:
—¿Ji'nye tyé'yu'si' ɨ yu'xarij jitze? ¿Tyi'tanyí puá'jijve' ɨ yu'xarij jitze?
27 Aj pu'ij a'ɨ́jna ɨ tɨ tyí'mua'taj ɨ yu'xarij jitze a'yan tyaaté'exaa tɨjɨn:

—Huaxɨe've' a' vástara' ɨ tɨ Dios pué'een néijmi'i jɨme' a'xɨéjnyu'caa, pajta néijmi'i jɨme' a'júuricamej, pajta néijmi'i jɨme' ɨ paj jɨn uhuájca'nyej pajta ɨ paj jɨn ma'úumua'rej, ajtáhua'aj pu sɨ́ɨj séejre' tɨ a'yan tɨjɨn pata'aj a'yan cha'taj pana'aj tyá'xɨe've' ɨ axa'aj tyévij a'yájna patɨ'ɨj asɨ́ɨj tyíaxɨe've'.

28 Jesús pu a'yan tyaaté'exaa tɨjɨn:

—Xá'puɨ' paj tyaataxájtaca'. Tɨpua'aj néijmi'i pua'rá'astej, aj paj júurij puá'mej jusén jɨme'.

29 Ajta a'ɨ́jna ɨ tɨ tyí'mua'taj, a'ɨ́ɨ pu jaxɨe'va'ca'aj mej mij jáamua'reej ɨ tyeɨ́tyee tɨ quee a'náj ootyá'ɨtzee ɨ Dios jimi, a'ɨ́j pu jɨn a'yan tyaata'íhuo'ri' a'ɨ́jcɨ ɨ Jesús tɨjɨn:

—¿A'tanyíj a'ɨ́ɨn pué'een ɨ nyaxa'aj tyévij?

30 Aj pu'ij ɨ Jesús a'yan tyaaté'exaa tɨjɨn:

—A'tɨ́j pu Jerusalén ja'rájraa, a'áa pu joomá'caj a Jericó, matɨ'ɨj mij náhua'rij ja'antyinájchaca', néijmi'i mu tyaanáhue'ri', majta tya'cáa'ri'ri' ɨ tyí'caanaria'ra', majta jaatyáavaxɨj, matɨ'ɨj mij jo'cɨ́j, a'áa mu mij yo're'tyécaj a juyéj jitze ajta arí á'me'riajca'aj. 31 Aj pu'ij sɨ́ɨj ajta a'áa jooma'ca'aj ɨ juyéj jitze, puaaríij pu pué'eenye'ej a'ɨ́jna, tɨ'ɨj jaaséej tɨ á'me'riajca'aj aa pu ɨmuáj ja'tanyáaj ɨ juyéj jitze ajta mu jo'mej. 32 Ajtáhua'aj pu sɨ́ɨj a'áa jooma'ca'aj a'ɨ́ɨ pu pué'eenye'ej sɨ́ɨj tɨ Leví jitze ajtyáma'can, tɨ ajta tyí'huɨɨria'ca'aj ɨ hua' tyeyúuj tzajta', tɨ'ɨj a'áa jo'ré'nyej jo'tɨj jo'riá'ca'aj ɨ tɨ á'me'riajca'aj, a'ɨ́ɨ pu ajta jaaséej, a'yaa pu cha'taj na'aj huarɨ́j a'áa pu ɨmuáj ja'tanyáaj ajta mu jo'mej. 33 Ajtáhua'aj pu sɨ́ɨj a'áa jooma'ca'aj ɨ juyéj jitze a'ɨ́ɨ pu pué'eenye' sɨ́ɨj tɨ séej chuéj japua já'ma'can tɨ a'yan tyaja'rájtyapuaj tɨjɨn Samaaria, tɨ'ɨj jaaséej, a'ɨ́ɨ pu'ij ja'ancu'vaxɨj. 34 Tɨ'quij jimi ajtyáxɨɨriaca', aj pu'ij jacáajo'sij jo'tɨj tyajá'puejtyi'huaca'aj ɨ aséityij jɨme' ajta ɨ nahuáj, ajta jacá'ijcataca' jo'tɨj tyajá'puejtyi'huaca'aj, aj pu'ij ja'vá'raj ju púuru' japua, tɨ'ɨj ij yo'tɨj a'ájna jo'maj já'asacaa ɨ maj puasaaruve', a'áa pu'ij tyámua' tyéecha'ɨj. 35 Yaa ariá'pua'aj, a'ɨ́jna ɨ tɨ Samaaria já'ma'can, a'ɨ́ɨ pu hua'puácaa iita'ɨ́'puj ɨ túmii, ajta jaata'ɨ́'pu'uj a'ɨ́jcɨ ɨ tɨ antyúumua'reej a'ɨ́jcɨ jɨme' ɨ chi'ij, a'yaa pu tyaaté'exaa tɨjɨn: "Pata'aj tyámua' tyéecha'ɨɨn, nyajta nyáaj nyatɨ'ɨj uvé'nyej, aj nu muaatá'sij néijmi'i a'chu paj jaaxɨ́jtye ɨ paj jáacha'ɨj." 36 A'yaa pu'ij, ¿a'tanyíj a'ɨ́ɨmaj ɨ maj huéeicaj a'ɨ́ɨn pué'een ɨ tɨ tyámua' tyi'tyévistaj ja'raa a'ɨ́jcɨ jimi ɨ juxa'aj tyévij ɨ maj tyaanáhue'ri' ɨ náhua'rij?

37 Ajta a'ɨ́jna ɨ tɨ tyí'mua'taj ɨ yu'xarij jitze Moisés tɨ jo'yú'xaca' a'yaa pu tyaaté'exaa tɨjɨn:

—A'ɨ́jna ɨ tɨ ja'ancu'vaxɨj.

Jesús pu'ij a'yan tyaaté'exaa tɨjɨn:

—Áricuj pata'aj a'yan cha'taj pana'aj huárɨnyij.

*T*ɨ'ɨj Jesús a'áa jo'ré'nyej jo'tɨj ja'chej ɨ Marta ajta ɨ Maríia

38 Ajta a'ɨ́jna ɨ Jesús, a'ɨ́ɨ pu ooj huama'ca'aj, tɨ'quij a'áa ja'rá'aj jo'tɨj ja'chajta', a'áa pu íitɨ' tɨ a'yan ántyapuaj tɨjɨn Marta huo'tyéeje ɨ juchi'táj. 39 Séej pu a'ɨ́jna tyí'ihuaara'ca'aj íitacan, tɨ a'yan ántyapuaaca'aj tɨjɨn Maríia, a'ɨ́ɨ pu'ij ɨ Maríia a'áa véjri' jo'tayíxɨj ɨ Jesús jimi tɨ'ij janamuaj je'ej tɨ tyí'xajtaca'aj. 40 Ajta a'ɨ́jna ɨ Marta, capu je'ej jájtyoove'ej je'ej tɨ huárɨnyij, ji'nye jéehua pu tyí'muarɨe'ca'aj tɨ'ij tyihuó'cue'tyej, aj pu'ij ajtyáxɨɨriaca' ɨ Jesús jimi, tɨ'quij a'yan tyaaté'exaa tɨjɨn:

—Nyavástara', ¿nyiquee a jitze juxɨe've' tɨ nye'ihuáara' quee nyahuɨɨria'aj nyej nyij nyasɨ́ɨj nyana'aj tyí'muarɨe'? Pata'aj jaaté'exaatye'en tɨ'ij naatáhuɨɨre'.

41 Aj pu'ij Jesús a'yan tyaaté'exaa tɨjɨn:

—Marta, Marta, jéehua paj tyí'mua'tzej, pajta jéehua je'ej tyá'mua'tzej, 42 ajta sɨ́ɨj pu'uj juxɨe've' paj a'yan huárɨnyij. Maríia pu a'ɨ́j ava'huoj ɨ tɨ jéetze' jɨ́'re'en, capu ij a'tɨ́j jáa'ri'raj.

11

*T*ɨ'ɨj Jesús huo'mua'aj je'ej maj ye'ej tyityeetyényuunyij
(Mt. 6:9-15; 7:7-11)

1 Séej pu a'yan tyu'rɨ́j, a'áa pu ɨ Jesús ja'tyényuusima'aj ɨ Dios jimi, tɨ'ɨj ja'antyipuá'rij
tɨ tyényuusij, sɨ́ɨj pu ɨ maj jamuán huacɨ́j a'yan tyaaté'exaa tɨjɨn:
—Tavástara', táamua'tyej tyaj huatyényuunyij ɨ Dios jimi, a'yájna tɨ'ɨj ɨ Juan tyihuo'-
muá'tyej a'ɨ́ɨjma ɨ maj jamuán huacɨ́'ca'aj.
2 Jesús pu a'yan tyihuo'té'exaaj tɨjɨn:
—Siatɨ'ɨj huatyényuunyij, a'yaa xu tyu'taxáj tɨjɨn:
Tavástara', che' tyámua' eenye' ɨ paj jɨn ántyapuaj.
Che' mujo'vé'me'en ɨ paj jɨn néijmi'que' tyu'ta'íjtaj.
3 Tyitaatá' ɨ tɨ tyí'cue'ri' ɨ tɨ a'náj tɨna'aj tajitzé tyúuxɨe've'.
4 Tyitaatú'uunyi' ɨ tyaj jɨn ootyá'ɨtzee a'jimi, ji'nye ityáj tu tyajta tyihuo'tú'uunyi'ri'
néijmi'caa a'ɨ́ɨjma ɨ maj ityájma jimi ootyá'ɨtzee.
Capáj tyi'tá'care'en tɨ ɨ tyiyáaru' ca'nyíjra'aj tatá'care'en tyej tyij je'ej pua'aj huárɨnyij.
5 Aj pu'ij ajta a'yan tyihuo'té'exaaj tɨjɨn:
—Tyiche' a'yan tyaataxáj yee mua'aj xu séej tyi' amíincuj, ajta je'en a'tzáaj jé'ta' tɨ́ca'
a'áa jo'ré'nyej jo'tɨj ja'chej ɨ amíincura' tɨ'ɨj ij a'yan tyaaté'exaa tɨjɨn: "Nya' amíincuj,
huéeicacaa naatanyíjtye' ɨ páan, 6 ji'nye oochán pu uvé'nyej sɨ́ɨj ɨ nya' amíincuj tɨ mu'
ja'tamá'ca'aj, nyajta nyáaj, canu tyi'tɨ́j tyícha'ɨj ɨ nyaj jáacue'tyej." 7 Tɨ'quij a'ɨ́jna ɨ tɨ
iirájcaj capu a'yan tyu'tányuusij yee: "Capáj nya'ɨtziitya'aj, pu'ríj eetyánami' ɨ puéertaj,
majta ɨ tɨ'ríij mu'ríj huaje'ej, nyajta nyáaj nu'ríj nyajta huaca'aj, capu che' ɨ'ríj nyaj
ájchenyij nyej nyij tyi'tɨ́j muaatá'an." 8 A'yaa nu tyajá'mua'ixaatye', capu a'ɨ́jna jɨn
ájchesij tɨ'ij tyi'tɨ́j jaatá' a'ɨ́jcɨ jɨme' tɨ amíincura' pué'een, sulu a'ɨ́j jɨn pu ájchesij tɨ'ij
quee ja'ɨtziitya'aj ɨ amíincura', aj pu'ij jaatá'sij, a'chu tɨ tyi'tɨ́j jaatáhuaviiraj. 9 A'ɨ́j nu
jɨn a'yan tyajá'mua'ixaatye' tɨjɨn: Tyi'tɨ́j siaj huatáhuoosij, Dios pu jamuaatá'sij, ajta
tyi'tɨ́j siaj huoo a'ɨ́j xu jimi jatyoonyij, setye'ejtyáto'sixɨ' jo'tɨj ja'pueertaj, aj pu'ij ɨ Dios
tyajamua'antácuunye'sij. 10 Ji'nye tɨpua'aj a'tɨ́j tyi'tɨ́j jahuaviiraj, a'ɨ́ɨ pu ja'ancuriáa'sij,
ajta ɨ tɨ tyi'tɨ́j huoo, a'ɨ́ɨ pu jatyoonyij, ajta ɨ tɨ tye'ejtyáto'sixɨ'ɨn jo'tɨj ja'pueertaj, Dios
pu tya'antácuunye'sij.
11 '¿Nyiquij mua'aj a'yan xáarɨnyij mu siaj huayóojmua', tɨpua'aj a'yóoj hue'ej
muahuaviiraj, nyiquij cú'cu'uj paatapíjtye'sij, 12 nusu tyáxcaj paatáchuiitye'sij tɨpua'aj
to'oj muahuaviiraj? 13 A'yaa xu mua'aj tyij siajta je'ej pua'aj een ɨ jutzájta', siáamua'reej
siaj tyi'tɨ́j huo'tá'an ɨ juyójmua' tɨ jɨ́'re'en, ajta a'ɨ́jna ɨ ja'muavástara' ɨ tɨ tajapuá
já'sejre', a'ɨ́ɨ pu jéetze' jaayí'tɨn tɨ'ij huo'tá'an ɨ júuricama'ra' ɨ Dios a'ɨ́ɨjma ɨ maj
jaatáhuaviiraj.

*Mat*ɨ'ɨj ɨ Jesús tyi'tɨ́j jitzán ujpuá'rij
(Mt. 12:22-30; Mr. 3:19-27)

14 Jesús pu tyiyáaru'uj huatamuárij tɨ tyévij tzajta' séjria'ca'aj, ajta a'ɨ́jna ɨ tyiyáaru'
capu jatá'caria'aj tɨ ɨ tyévij tyu'taxáj, tɨ'ɨj Jesús jaatamuárij, aj pu'ij huatáɨ'riitariaca' tɨ
tyu'taxáj ɨ tyévij. Majta a'ɨ́ɨmaj ɨ tyeɨ́tyee a'ɨ́j mu jɨn je'ej tyo'taséj, 15 majta séecan a'yaa
mu tyu'taxájtaca' tɨjɨn:
—A'ɨ́jna ɨ Beelzebú ɨ tɨ tyihuá'ijtye' ɨ tyiyáaru'uj, a'ɨ́ɨ pu ca'nyíjra'aj jatá'caa a'mújcɨj
mu Jesús tɨ'ij huo'tamuáritye'en ɨ tyiyáaru'uj.
16 Majta séecan a'yaa mu tyá'xɨe'va'ca'aj maj tyi'tɨ́j jɨn ja'antyimué'tɨn ɨ Jesús, a'ɨ́j
mu jɨn jaatáhuaviiri' tɨ tyi'tɨ́j huo'taséjratye'en mej mij a'ɨ́jcɨ jɨn jáamua'reej tɨ tajapuá
já'ma'can. 17 Ajta ɨ Jesús pu jamua'reeriaca'aj je'ej maj tyí'mua'ajcaa, a'yaa pu'ij
tyihuo'té'exaaj tɨjɨn:
—Matɨ'ɨj mana'aj ɨ maj séej ɨ chuéj japua tyí'ijta, tɨpua'aj jé'ta' muáacɨɨnyej, aj
mu mij huatóonyo'si'tye'ej, matɨ'ɨj mij jujɨ́ɨmua'aj antyúupua'ritye'sij, ajta je'en a'yan

cha'taj ɨ tyihuá'chi'ij tyu'tyú'uunyi'huaj. 18 A'yaa pu'ij ajta tyí'een ɨ tyiyáaru' jimi,
tɨpua'aj jé'ta' muáacɨɨnyej, ¿ji'nye tyíɨ'rij tɨ'ij á'tyeevi'in ɨ maj jɨn antyúumua'reej?
A'yaa nu tyajá'mua'ixaatye' a'ɨ́jcɨ jɨme' siaj mua'aj a'yan tyí'nyaxaj yee nyaj Beelzebú
jitze arányaca'nyej nyej nyij huo'tamuáritye'en ɨ tyiyáaru'uj, 19 ajta tɨpua'aj a'yan
tyí'eenye', ¿a'tanyíj jitze mua'róoca'nyej mej mij huo'tamuáritye'en ɨ tyiyáaru'uj a'ɨ́ɨmaj
ɨ maj ja'mua jamuán huacɨ'ɨj? A'ɨ́ɨ mu mij a'yan tyajamuaataxájta siaj mua'aj siajta
ootyá'ɨtzee. 20 Ji'nye tɨpua'aj ɨ júuricama'ra' ɨ Dios jitze na'rányaca'nyej nyej nyij
huo'tamuáritye'en ɨ tyiyáaru'uj, a'yaa pu huatóomua'aj tɨ arí a'ájna atyojo'ré'nyej
ja'mua jimi a'náj tɨ ɨ Dios néijmi'que' tyu'ta'íjtaj.
21 'A'tɨ́j tu'huájca'nyej tɨ ajta tyámua' tyé'cha'ɨj ɨ juchi'ij, néijmi'i ɨ tɨ tyi'ráa' tyámua'
pu naa tyí'cha'ɨɨri'huaj. 22 Ajta tɨpua'aj sɨ́ɨj mujo'vé'me'en tɨ jéetze' uhuájca'nyej quee
a'ɨ́jna, a'ɨ́ɨ pu'ij jaatyámue'tɨj, tɨ'quij néijmi'i tyá'nahue'ran ɨ tɨ tyí'ijcha'ɨj.
23 'A'ɨ́jna ɨ tɨ quee nyahuɨɨre', a'ɨ́ɨ pu nyéjcha'ɨɨre', ajta ɨ tɨquee tyeɨ́tyee tyísɨɨre'ej
nye jimi, a'ɨ́ɨ pu huojo'cuí'naj.

Ɨ júuricamej tɨ je'ej pua'aj een ajtáhua'aj pu huariá'raa
(Mt. 12:43-45)
24 'Ajta a'yan tɨjɨn:
—A'yaa pu rɨcɨj ɨ xɨéjnyu'carij tɨ je'ej pua'aj een, tɨ'ɨj iirájra'nyij séej tzajta' ɨ tyévij, a'ɨ́ɨ
pu ajo'chá'canya'aj ja'mej tɨ'ij jáahuoonyij jo'tɨj ja'huóoso'pe'en, jo'tɨj jo'huáchij. Ajta
tɨ'ɨj quee jatyoove'en, a'yaa pu tyí'mua'tyij tɨjɨn: "Nyiche' huaria'ra'nyij ɨ nyichéj jó'nyaj
ja'rájraa." 25 Tɨ'ɨj uvé'nyen, a'yaa pu een a'ɨ́jna ɨ a'tɨ́j, naa pu een ɨ jutzájta', cuxáa maj
moochán uhuaré'icho'taca', néijmi'i pu tyámua' tyí'een. 26 Aj pu'ij a'ɨ́jna ɨ xɨéjnyu'carij
séecan uja'rávi'tɨj ɨ maj aráahua'puaj ará'asej, ɨ maj majta jéetze' je'ej pua'aj een quee ɨ
sɨ́ɨj. Matɨ'ɨj mij néijmi'i utyárutyij ɨ tyévij tzajta' mej mij a'úu ja'cháaj muá'ra'nyij. Ajta
je'en jéetze' je'ej pua'aj éenye'ej ja'mej a'ɨ́jna ɨ tyévij quee tɨ'ɨj aamí' éenye'ej.

Ɨ tɨ jɨ'ré'can jɨme' tyámua'vi'ra'aj
27 Tɨ'ɨj Jesús ooj tyi'xáatacaj, sɨ́ɨj pu íitɨ' a'áa jo'tyávaaca'aj hua' tzajta' ɨ tyeɨ́tyee. Aj
pu'ij a'yan tyu'taxájtaca' ca'nyíin jɨme' tɨjɨn:
—Tyámua' pu tyaatá' a'ɨ́jcɨ ɨ íitaj ɨ paj jitzán huanɨe'huaca', ajta muaaxá'pueeri'.
28 Aj pu'ij Jesús a'yan tyu'tanyúj tɨjɨn:
—Jéetze' pu tyámua' tyihua'tá'caa a'ɨ́ɨjma ɨ maj janamuaj ɨ Dios nyuucaaj, majta
ja'tzaahuatye'.

*Tyeɨ́*tyee mu jaxɨe'va'ca'aj maj tyi'tɨ́j huaséj tɨ huápuɨ'ɨj juxɨe've'
(Mt. 12:38-42; Mr. 8:12)
29 Jéehua mu ɨ tyeɨ́tyee móoche' ajtyáxɨɨrisima'aj ɨ Jesús jimi, ajta a'ɨ́jna, a'yaa pu
tyu'taxájtaca' tɨjɨn:
—Jéehua mu je'ej pua'aj tyityetyúucha'ɨj ɨ tyeɨ́tyee ijíij maj yan séejre', a'yaa mu
tyá'xɨe've' nyaj tyi'tɨ́j huo'taséjratye'en tɨ huápuɨ'ɨj juxɨe've'. Ajta canu tyi'tɨ́j huo'-
taséjratye'sij, a'ɨ́j nu'uj huo'té'exaatye'ej je'ej tɨ tyáaruj ɨ Jonás.
30 'Ji'nye a'ɨ́ɨ pu ɨ Jonás a'ɨ́ɨn pué'eenye'ej ɨ tɨ huápuɨ'ɨj juxɨe've' ɨ maj jaaséej ɨ
maj Nínive já'chajca'aj, a'yaa nu cha'taj nyana'aj nyáaj a'ɨ́ɨn tyi'pué'een ɨ tɨ huápuɨ'ɨj
juxɨe've' mej mij jaaséj ijíij maj huátyeɨtyee. 31 A'yaa nu tyajá'mua'ixaatye', a'ájna
xɨcáara' jitze tɨ jitzán Dios huá'xɨjtye'en ɨ tyeɨ́tyee, a'ɨ́jna ɨ tɨ aamí' tyi'tyávaaca'aj
reíinaj jɨme' yúutyej pujmua', a'ɨ́ɨ pu a'áa jo'tyéechaxɨj ja'mua jamuán. A'ɨ́ɨ pu ajta
hua' jitze tyo'ojpuá'ritye'sij tyi'tɨ́j jɨme', ji'nye a'ɨ́ɨ pu ɨmuáj mujo'vé'mej tɨ'ij jáanamuaj
a'ɨ́jcɨ ɨ Salomón tɨ tyámua' metyóomua'riajca'aj. Nyajta nyáaj, ɨ nyaj yaa huatyéjve ɨ
tyeɨ́tyee tzajta', jéetze' nu va'cán jɨn tyi'tyéjvee quee a'ɨ́jna ɨ Salomón. 32 Majta ɨ maj
Nínive já'chajca'aj, a'yaa mu rɨnyij a'ájna xɨcáara' jitze ɨ Dios tɨ jitzán huá'xɨjtye'en ɨ
tyeɨ́tyee. A'ɨ́ɨ mu huatyáhuiixɨ'ɨj ja'mua jamuán ijíij siaj huátyeɨtyee, matɨ'ɨj mij ja'mua

jitze tyo'ojpuá'ritye'sij tyi'tɨ́j jɨme'. A'ɨ́ɨmaj mu seequéj tyu'muá'aj matɨ'ɨj jáanamuajri' je'ej tɨ tyihuo'té'exaaj ɨ Jonás. Nyajta nyáaj jéetze' nu va'cán jɨn tyi'tyéjvee quee a'ɨ́jna ɨ Jonás.

Ɨ tɨ jatatzavi'tye' ɨ tyévij
(Mt. 5:15; 6:22-23)

33 'A'ɨ́jna ɨ tɨéj ɨ maj ja'antyítɨeeraj, capu a'tɨ́j me'yo'tyá'avaataj. Capu ajta xá'rij tzajta' ju'cáchesij. Capu xaa nyu'uj, sulu áan pu ɨmuáj yo'ojchesij tɨ'ij huo'tyátatzavi'tye'en ɨ maj a'úun jo'tyárutyij. 34 A'yaa pu tyí'huɨɨre' ajɨ'sij tɨ'ɨj tɨéj tɨ á'taa a jitze, a'ɨ́j pu jɨn, tɨpua'aj jɨ́'reenye' ajɨ'sij, a'yaa pu éenye'ej ja'mej, cuxáa tɨ huányeeri'cɨj néijmi'que' ajitze. Na'ríij quee jɨ́'reenye' ajɨ'sij, a'yaa pu een cuxáa tɨ huatɨ́ca' ajitze. 35 Tyámua' xu'uj mua'aj tɨ'ij quee óomuɨ'nyij ɨ tɨéj tɨ arí ja'mua jitze séejre'. 36 Tɨpua'aj a'náj tɨna'aj á'taacaj mua' jitze, ajta quee a'muɨ'ɨjca, néijmi'que' pu huanyéeri'cɨj ja'mej. A'yaa pu tye'mej, tɨ'ɨj ɨ tɨéj tɨ ajitze séjre'ej.

*T*ɨ'ɨj Jesús hua' jitze tyo'ojpuá'rij a'ɨ́ɨjma ɨ fariseos
(Mt. 23:1-36; Mr. 12:38-40; Lc. 20:45-47)

37 Tɨ'ɨj ja'antyipuá'rij tɨ tyihuó'ixaaj, aj pu'ij sɨ́ɨj fariseo jaatajé tɨ tyojo'vá'cua'nyij jo'tɨj ja'chej, a'áa pu'ij ɨ Jesús jo'mej tɨ'quij utyájrupij ajta je'en ajtyéeyixɨj jo'tɨj méesaj jo'tyéjvee. 38 Ajta a'ɨ́jna ɨ fariseo, je'ej pu'ij pua'aj tyo'tóomua'aj, tɨ'ɨj jaaséej ɨ Jesús tɨquee anomuéetya'aj tyu'cuaj je'ej maj tyeeyí'tɨhua'aj. 39 Aj pu'ij tavástara' a'yan tyihuo'té'exaaj tɨjɨn:

—Mua'aj mu siaj fariseos pué'een, a'yaa xu tyí'tyetyij siaj anóomuejtye mu jumuáca' jitze, ajta quee je'ej jamuá'miteeraste' siaj tyámua' huóo'uurej mu jutzájta'. A'yaa xu een tɨ'ɨj a'tɨ́j tɨ jacáajo'sij jéjre' ɨ váasuj ajta ɨ puláatuj. Maj siajta mua'aj, je'ej xu pua'aj een mu jutzájta', siajta je'ej pua'aj tyí'tyetyeɨtyee a'ɨ́jcɨ jɨme' siaj tyihuá'nahue', siajta je'ej pua'aj huá'uurej.

40 'Siajta quee tyi'tɨ́j mua'reej, a'ɨ́jna ɨ tɨ jaatyátaahuaca' ɨ já'muahue'ra', ¿Nyiquee a'ɨ́ɨn ajta jaatyátaahuaca' ɨ tɨ já'muatzajta' séejre'? 41 Siata'aj tyihuo'tá'an ɨ maj quee je'ej tyéejviicue' a'ɨ́jcɨ ɨ siaj tyí'ijcha'ɨj. A'yaa xu a'ɨ́jcɨ jɨn huárɨnyij, tɨ'ij tyámua' tye'rájra'nyij ja'mua jimi.

42 'Je'ej pu pua'aj atyojo'ré'nyesij ja'mua jimi ɨ fariseos siaj pué'een. A'yaa xu tyi'tá'caa ɨ séej tamuáamuata' anxɨtyej tɨ jitze ma'can a'ɨ́jcɨ ɨ tu'píj, tyi'tɨ́j meentaj, siajta a'ɨ́jcɨ ɨ tu'píj tɨ a'yan huatóomua'aj tɨjɨn ruda, siajta néijmi'i tɨ'ɨj na'aj pua'máj tyí'xoo ɨ tu'píj. Siajta seríj yo'huá'xɨj ɨ tɨ jéetze' juxɨe've' ɨ Dios jimi, siaj tyámua' huó'uurej ɨ juxa'aj tyeɨ́tyee je'ej tɨ tya'ráanajchi, siajta tyámua' tyéejcha'ɨɨj ɨ Dios. Tyámua' pu atyojo're'nyéenyijche' tɨpua'aj sequée yo'hua'naacajche' siaj ja'rá'astee a'ɨ́jcɨ ɨ tɨ jéetze' juxɨe've'. Ajta a'yan tyúuxɨe've' siaj tyu'tá'an a'ɨ́jcɨ ɨ séej tamuáamuata' anxɨtyej tɨ jitze ma'can.

43 'Siata'aj huatóoxaamujritye'en mua'aj, mu siaj fariseos pué'een, jéehua xu jaxɨe've' tɨ tyi'tɨ́j jamuáacɨ'tyij siaj sij oorá'sej ɨpuárij japua jo'maj já'ra'sacaa ɨ huásij ɨ tyeyúuj tzajta'. Ajta jamua'ráanajchij maj ɨ tyeɨ́tyee jamuaatatyójtye'en tzáahuatyi'ra'aj jɨme' jo'maj tyaja'tóotɨmej.

44 'Siata'aj huatóoxaamujritye'en, ji'nye a'yaa xu een tɨ'ɨj jo'maj huaja'vá'naamua ɨ muɨ'chítyee. Majta ɨ tyeɨ́tyee ɨ maj japuan huahuíistɨcɨ'ɨj, camu jamua'reej yee a'tyán mu ava'námi'huajmee.

45 Tɨ'ɨj ij sɨ́ɨj tɨ tyí'mua'taj ɨ yu'xarij jitze, Moisés tɨ jo'yú'xaca', a'yaa pu tyaaté'exaa tɨjɨn:

—Maeestro, je'ej pua'aj paj tyihuá'xaj a'ɨ́ɨjma ɨ fariseos, a'ɨ́j paj jɨn pajta je'ej pua'aj tyí'tajee ityájma.

46 Jesús pu a'yan tyaaté'exaa tɨjɨn:

—Siajta mua'aj, mu siaj tyí'mua'taj ɨ yu'xarij jitze Moisés tɨ jo'yú'xaca', je'ej pu pua'aj tye'mej ja'mua jimi. A'yaa xu tyihuá'ijtye' ɨ tyeɨ́tyee a'ɨ́jcɨ ɨ tɨ huápuɨ'ɨj tyési', siajta huá'ijtye' mej mij ɨ tyeɨ́tyee a'ɨ́jcɨ jɨn a'yan huárɨnyij, siajta mua'aj caxu tyi'tɨ́j jɨn a'yan rɨcɨj.

47 'Je'ej pu pua'aj tye'mej ja'mua jimi, ji'nye mua'aj xu ja'ajtá'huaj ɨ maj tzajta' huo'tyátoosij a'ɨ́ɨjma ɨ maj Dios jitze ma'can tyí'xaxa'ta'aj, a'ɨ́ɨmaj maj huo'cuij ɨ já'muahuasimua'cɨ'ɨj. 48 A'ɨ́j pu jɨn a'yan tyé'miteere' tɨjɨn jamua'ránajchaca' je'ej maj huó'ruuj ɨ já'muahuasimua'cɨ'ɨj, ji'nye a'ɨ́ɨ mu huo'cuij a'ɨ́ɨjma ɨ maj Dios jitze ma'can tyí'xaxa'ta'aj, siajta mua'aj ja'ajtá'huaj jo'maj huaja'vá'naj.

49 'A'ɨ́j pu jɨn ɨ Dios jumua'tzíira'aj jɨn a'yan tyu'taxájtaca' tɨjɨn: "Nyahuo'ta'ítyij hua' jimi ɨ tyeɨ́tyee séecan maj nye jitze ma'can tyí'xaj, nyajta séecan ɨ nyaj hua'antyíhuoj mej mij nyahuɨ́ɨria'aj. Je'cácaa mu cui'nyij a'ɨ́ɨmaj ɨ tyeɨ́tyee, majta séecan je'ej pua'aj uurej." 50 A'ɨ́j pu jɨn ɨ Dios a'ɨ́ɨjma jitze tyí'pua'ritye'en ijíij maj huátyeɨtyee a'ɨ́jcɨ jɨme', matɨ'ɨj mana'aj pua'máj huácuij ɨ maj Dios jitze ma'can tyí'xajtaca'aj, matɨ'ɨj pua'máj huácuij tɨ'ɨj na'aj tyu'séjrej ɨ cháanacaj, 51 tɨ'ɨj na'aj ɨ Abel tɨ huamuɨ́' ajta a'ɨ́jna ɨ Zacarías, ɨ maj jaajé'caj jé'ta' jo'tɨj jo'tyéjvee a'ɨ́jna ɨ maj japuan tyí'mu'vejritacaa, ajta ɨ tyeyúuj tɨ ja'vé'nyee. A'ɨ́j pu jɨn ɨ Dios a'ɨ́ɨjma jitze tyí'pua'ritye'en ijíij maj huátyeɨtyee.

52 'Je'ej pu pua'aj tye'mej ja'mua jimi mu siaj tyí'mua'taj ɨ yu'xarij jitze Moisés tɨ jo'yú'xaca'. Ji'nye mua'aj xu jujɨ́ɨmua'aj jamua'reeriaca'aj je'ej tɨ tyá'xɨe've' ɨ Dios, siajta quee a'yan huarɨ́j je'ej tɨ ɨ Dios tyá'xɨe've'. Caxu siajta hua'tá'caa mej mij séecan jáamua'tyij je'ej tɨ tyí'een ɨ Dios jimi.

53 Tɨ'ɨj Jesús iirájraa, a'ɨ́ɨmaj ɨ fariseos, majta ɨ maj tyí'mua'taj ɨ yu'xarij jitze Moisés tɨ jo'yú'xaca', a'ɨ́ɨ mu jéehua huatanyínyu'cacuca', majta je'en huatyóohuij maj jáa'ɨtziitye'en jéehua metye'íhuo'raj, 54 mej mij jájtyoonyij ɨ tɨ jɨn eerá'ɨtzen, a'ɨ́jcɨ jɨme' je'ej tɨ a'ɨ́ɨn tyu'taxájtaj.

12

*T*ɨpua'aj a'tɨ́j hue'tzij jɨn jusejrataj

1 Majta a'ɨ́ɨmaj ɨ tyeɨ́tyee, jéehua mu ajtyáxɨ́ɨriaca', a'yaa mu ará'axcaa a'chu hua'puaj ví'ra'aj nusu huéeicaj ví'ra'aj, a'ɨ́j mu jɨn huápuɨ'ɨj á'cataca'aj. Ajta a'ɨ́jna ɨ Jesús, a'ɨ́ɨ pu anaquéej tyihua'tyixáatya'ajraa a'ɨ́ɨjma ɨ maj jamuán huacɨ́j a'yan tɨjɨn:

—Tyámua' xu'uj mua'aj a'ɨ́ɨjma jimi ɨ fariseos ɨ maj ja'najchitye' ɨ páan jitze, a'ɨ́ɨmaj mu huá'cuanamuaj ɨ tyeɨ́tyee. 2 Ji'nye tyi'tɨ́j maj mua'reej ɨ tyeɨ́tyee avíitzij jɨme' a'ɨ́ɨ pu mua'reeri'huan, ajta tyi'tɨ́j maj avaataca'aj a'ɨ́ɨ pu huataséjre'sij. 3 A'yaa pu'ij a'ɨ́jcɨ ɨ paj jaataxájtaca' tɨ́ca'riste', a'ɨ́ɨ pu huatánamuajre'ej tújca'rij tzajta', ajta a'ɨ́jna ɨ paj jaataxájtaca' xájtari' u chi'táj, Dios pu jaataxájtaj ca'nyíin jɨme' a'ájna ɨ chi'ij japua.

*A'tanyíj a'yan tyúux*ɨe've' tyaj jatzɨ́ɨnya'aj
(Mt. 10:28-31)

4 'A'yaa nu tyajá'mua'ixaatye' mu siaj nya' amíincustyamua' pué'een, caxu huá'tzɨ́ɨnye'ej a'ɨ́ɨjma ɨ maj jaayí'tɨn maj jaajé'caj ɨ siaj jatyáhue'ra', ji'nye camu jaayí'tɨn maj jo'puá'ritye'en ɨ ja'mua júuricamej. 5 Nyajta nyáaj nu jamuaaté'exaatye'ej a'tɨ́j siaj tzɨ́ɨnye'ej, a'ɨ́j xu tzɨ́ɨnye'ej a'ɨ́jcɨ ɨ tɨ jaayí'tɨn tɨ jaajé'caj ɨ siaj jatyáhue'ra', tɨ ajta jaayí'tɨn tɨ a'áa yóorɨeenyij ɨ ja'mua júuricamej ɨ tɨéj jitze tɨquee a'náj já'muɨ'nyij. A'yaa nu tyajá'mua'ixaatye' tɨjɨn: siata'aj a'ɨ́j huátzɨ́ɨnye'en.

6 'Caxu je'ej tyityóomua'ajcaj. ¿Nyi mequee a'yan tyí'najchitaj a'chu hua'puaj meeru' anxɨ́vicaa jɨme' ɨ pína'see? Camu jéehua tyá'najchij ɨ pína'see, ajta ɨ Dios capu huojo'hua'naj. 7 Ajta ja'mua jɨme', Dios pu jamua'reej a'chu tɨ sɨ́ɨj ajta sɨ́ɨj ava'cɨpuaj, a'ɨ́ɨ pu arí jaatyé'itej. A'ɨ́j xu jɨn quee tyí'tzɨ́ɨnye'ej, ji'nye mua'aj xu jéetze' jitzán juxɨe've' mequee ɨ pína'see.

Ɨ maj ja'xaj a'ɨ́jcɨ ɨ Jesús ɨ tyeɨ́tyee tzajta'
(Mt. 10:32-33; 12:32; 10:19-20)

8 'A'yaa nu tyajá'mua'ixaatye', a'tɨ́j tɨna'aj tɨ a'yan tyu'taxáj ɨ tyeɨ́tyee tzajta' tɨ nyéetzij ná'tzaahuatye', nyáaj ɨ nyaj nyajta tyévij jitze huanɨe'huaca', a'yaa nu nyajta tyaataxájta a'ɨ́ɨjma jimi ɨ maj tajapuá tyí'huɨɨre' ɨ Dios jimi, 9 ajta a'ɨ́jna ɨ tɨ naatyáhue'taj a'ɨ́ɨjma jimi ɨ tyeɨ́tyee, a'yaa nu cha'taj tyaataxájta a'ɨ́ɨjma jimi ɨ maj tyí'huɨɨre' ɨ Dios jimi tɨjɨn canu jamua'tyej.

10 'Dios pu tyihuo'tú'uunyi'raj a'ɨ́ɨjma ɨ maj je'ej pua'aj tyí'nyaxaj nyéetzij ɨ nyaj nyajta tyévij jitze huanɨe'huaca', ajta capu a'náj tyihuo'tú'uunyi'raj a'ɨ́ɨmaj ɨ maj je'ej pua'aj tyaataxáj ɨ júuricama'ra' ɨ Dios.

11 'Matɨ'ɨj jamuá'anvi'tɨj a'ɨ́ɨjma jimi ɨ maj tyeyúuj tzajta' tyí'ijta, nusu a'ɨ́ɨjma jimi ɨ maj tyi'tɨ́j jɨn antyúumua'reej, caxu je'ej tyityóomua'ajcaj je'ej siaj tyityeetyóonaj nusu je'ej siaj tyu'taxájtaj, 12 ji'nye tɨ'ɨj jamuáacɨ'tyij siaj tyu'taxáj, a'ɨ́ɨ pu ɨ júuricama'ra' ɨ Dios tyaja'muamua'tyen je'ej siaj ye'ej tyu'taxájtaj.

A'ɨ́jcɨ jɨme' ɨ tɨ tyí'ijcha'ɨj a'ɨ́jna ɨ chíjtyaanyi'

13 Sɨ́ɨj tɨ hua' tzajta' ajo'tyávaaca'aj, a'yaa pu tyaaté'exaa ɨ Jesús tɨjɨn:

—Maeestro, pata'aj jaaté'exaatye'en ɨ nye'ihuáara' tɨ tyinaatá'an a'ɨ́jcɨ ɨ tɨ nyéetzij tyí'nyacɨ'puaj.

14 Jesús pu a'yan tyu'tanyúj tɨjɨn:

—¿A'tanyíj tyina'antyáarujtyej juées jɨme' nyej nyij nyáaj tyu'xá'puɨ'ɨntare'en ja'mua jimi?

15 Ajta a'yan tyihuo'té'exaaj tɨjɨn:

—Tyámua' xu'uj mua'aj, siaj sij quee huápuɨ'ɨj tyí'nyacua'tzaj siaj jéehua tyu'cha'ɨ́ɨtɨme'nyij, ji'nye tɨpua'aj a'tɨ́j jéehua tyi'tɨ́j tyícha'ɨɨj, capu tyi'tɨ́j je'ej tyeetyáhuɨɨre'ej tɨ'ij quee che' tyi'tɨ́j je'ej ja'uurej.

16 Tɨ'ɨj ij séej nyúucarij jɨn tyihuo'té'exaaj a'yan tɨjɨn:

—A'áa pu ja'hua' chíjtyaanyi' já'chajca'aj, chuéj pu tyícha'ɨɨca'aj tɨ japuan tyí'huastyaa, tyámua' pu jéehua tyú'cɨɨtyej. 17 Tɨ'ɨj ij a'yan tyi'riá'mua'aj tɨjɨn: "¿Ji'nye náarɨnyij? Capu che' ma' jáaɨ'rij jó'nyaj je'ej yó'uurej ɨ tɨ huácɨɨriaca'." 18 Aj pu'ij a'yan tyu'taxájtaca' tɨjɨn: "Nu'ríj jamua'reej je'ej nyaj huárɨnyij. Nyetyu'tyú'uuna ɨ tyí'nyechoorij matɨj tyu'váatɨmee, nyajta je'en séecan ájtaahuaxɨ'sij tɨ jéetze' viváaj-ma'aj já'ra'nyij, nyatɨ'ɨj nyij a'úun ju'tyá'toosij ɨ tɨ tyú'cɨɨriaca', nyajta néijmi'i ɨ nyaj tyí'ijcha'ɨj. 19 Nyajta je'en a'yan tyu'taxájtaj ɨ nyatzájta' tɨjɨn: Nu'ríj néijmi'i tyí'ijcha'ɨj, tyámua' pu tyé'tyeeren tɨ tyámua' tyinaatyáhuɨɨre'sij, nu'ríj nyaj huányaso'pe'en, nyiche' tyí'cua'ajcaj, nyajta ya'caj, nyajta huányetyamua've'en." 20 Ajta ɨ Dios pu a'yan tyaaté'exaa tɨjɨn: "Muáaj mu paj quee ma'úumua'rej, ijíij tɨ́ca' paj muɨ'nyij, ¿a'tanyíj tyí'cɨ'tyij a'ɨ́jna ɨ paj tyámua' tyú'ruuj?" 21 A'yaa pu tye'mej a'ɨ́ɨjma jimi ɨ maj jaxɨe've' maj jéehua tyi'ijcha'ɨ́ɨj, ajta camu tyi'tɨ́j tyí'cha'ɨj ɨ Dios jimi.

Dios pu huá'cha'ɨj ɨ juyójmua'
(Mt. 6:25-34)

22 Tɨ'quij ɨ Jesús a'yan tyihuo'té'exaaj a'ɨ́ɨjma ɨ maj jamuán huacɨ́j tɨjɨn:

—Caxu a'ɨ́jcɨ jɨn tyí'mua'ajcaj je'ej siaj tyí'cua'nyij, nusu je'ej siaj tyí'tyeye'en, na'ríij tyi'tɨ́j siaj cáanarij tyu'tyóochejtye'sij. 23 Jéetze' pu ɨ ja'mua júuricamej juxɨe've' quee ɨ cue'ráj, ajta jéetze' juxɨe've' ɨ ja'muatyévij quee ɨ siaj tyi'tyóoche'tyee. 24 Cásɨ' siahuo'séj mu cua'tzáaj, camu tyí'huastyaa, camu majta tyí'tza'nacaa, camu tyichí' ɨ maj tzajta' tyámua' yó'uurej ɨ maj meríj jájsɨɨ, capu je'ej óoche' pu ɨ Dios tyihuá'cue'tyej. Siajta mua'aj jéetze' xu jimi juxɨe've' ɨ Dios mequee ɨ cua'tzáaj. 25 ¿A'tanyíj jaayí'tɨn tɨ jéetze' á'tyeevi'in tɨ júurij já'ra'nyij a'ɨ́jcɨ jɨme' tɨ jéehua tyúumua'tziitye'? 26 Tɨpua'aj sequée jaayí'tɨhua'an siaj a'yan huárɨnyij, ¿ji'nye een jɨme' sij tyí'mua'tzej a'ɨ́jcɨ jɨme' ɨ tɨ tyá'ɨtzeere'?

27 ’Cásɨ' setyu'séj mu xúuxu'uj je'ej tɨ tyí'huase', capu tyí'muɨjhuacaa capu ajta
tyí'itzacaa. Ajta jéetze' pu naa huasé'rin quee ɨ Salomón ɨ tɨ tyi'tyávaaca'aj rey
jɨme', capu a'náj a'yan tyu'yóochejtyej tyi'tɨ́j jɨme' tɨ naa huasé'rin tɨ'ɨj mu xúuxu'uj.
28 Tɨpua'aj ɨ Dios tyámua' tyé'cha'ɨj ɨ xúuxu'uj tɨ a'áa já'huase' a'ɨtzitáj, ajta yaa ar-
ıá'pua'aj mu jaaré'vejchi, matɨ'ɨj mij jaatyáteeraj, jéetze' pu'ij mua'ajmaj tyajamuaatá'sij
ɨ siaj tyu'tyóochejtye'en, mua'aj mu siaj quee tyá'tzaahuatye'. 29 A'ɨ́j pu jɨn caxu je'ej
tyityóomuajtyej a'ɨ́jcɨ jɨme' tyi'tɨ́j siaj cua'nyij, nusu je'ej siaj tyí'tyeye'en. 30 Ji'nye
néijmi'i matɨ'ɨj mana'aj pua'máj yan huacháatɨmee ɨ cháanacaj japua, a'yaa mu a'ɨ́jcɨ
jɨn tyí'mua'tzej, siajta mua'aj xu tyivástara' tajapuá tɨ já'sejre', a'ɨ́ɨ pu arí jamua'reej
tyi'tɨ́j tɨ jamuá'ɨtziitye'. 31 Jéetze' xu jáahuoonyij ɨ Dios tɨ jɨn tyí'ijta, aj xu sij néijmi'i
tya'ancuriáa'sij ɨ tɨ tyajamuá'ɨtziitye'.

*T*ɨ jéehua tyejé'sejre' ɨ tajapuá tɨ huápuɨ'ɨj tyí'huɨɨre'
(Mt. 6:19-21)
32 ’Nyetyeɨ́ɨtyeristyamua', caxu tyí'zɨɨnye'ej tyij siajta cɨ́ɨ siana'aj ará'asej, a'ɨ́jna ɨ siaj
jajvástara' a'ɨ́ɨ pu jamuaatá'sij siaj utyájrutyej jo'tɨj a'ɨ́ɨn tyejé'ijtaj. 33 Siata'aj tyú'toonyij
ɨ siaj tyí'ijcha'ɨj siajta tyihuo'riáan ɨ maj quee je'ej tyéejviicue', aj xu sij tajapuá jéehua
tyajá'ajsɨɨre'sij ɨ tɨ tyajamuaatyáhuɨɨre'sij, a'yaa pu éenye'ej ja'mej tɨ'ɨj áto'rij tɨquee
a'náj huatyápa'naj, ajta jo'maj quee a'náj jo'tyárutyij ɨ náhua'rij, majta quee a'náj
yo'rɨésij ɨ cɨrimíisee. 34 Ji'nye jo'tɨj tyi'tɨ́j jamuaja'ajcha'ɨɨre' a'áa pu ajta ja'séeria'aj
ja'mej ɨ ja'muaxɨéjnyu'caa.

Tyiche' tyámua' eenye' tyajta tyámua' metyityoonyéjnye'rij
35 ’Tyámua' xu huóo'uurej siaj sij tyu'tyáhuɨɨre'en, sióoche' atanyéjnye'rij tɨ'ɨj a'tɨ́j tɨ
antyitátzave'. 36 A'yaa xu éenye'ej xá'ju'un matɨ'ɨj ɨ maj tyí'huɨɨre' a'tɨ́j jimi tɨ a'áa jo'mej
jo'maj tyeje'ye'estej a'ɨ́jcɨ jɨme' ɨ tɨ sɨ́ɨj huatyényeɨɨchij, majta a'ɨ́ɨmaj ɨ maj tyí'huɨɨre'
móoche' mu tyi'chó've'ej muá'ju'un a'tzáaj tɨ uvé'nyesij a'ɨ́jna ɨ tɨ tyihuá'ijtye', mej
mij jiye'tzín tya'antácuunye' tɨ'ɨj a'ɨ́ɨn tye'ejtyáto'sixɨ'ɨn ɨ puéertaj jitze. 37 Tyámua'
pu tyihuo'tyáhuɨɨre'sij a'ɨ́ɨjma ɨ maj tyí'huɨɨre' tɨ'ɨj huo'séj ɨ maj jacho've' a'tzáaj tɨ
uvé'nyesij a'ɨ́jna ɨ tɨ tyihuá'ijtye'. A'yaa nu tyajá'mua'ixaatye' tzáahuatyi'ra'aj jɨme',
a'ɨ́jna ɨ tɨ tyihuá'ijtye', a'ɨ́ɨ pu tyámua' ju'uurej tɨ'ij huo'tyáhuɨɨre'en, ajta huo'ta'íjtye'sij
maj ajtyáara'asej ɨ méesaj jitze, tɨ'ij tyihuó'cue'tyej. 38 Tyámua' pu tyihuo'tyáhuɨɨre'sij
a'ɨ́ɨjma ɨ maj tyí'huɨɨre' tɨpua'aj móoj jacho'va'aj, a'tzáaj tɨ uvé'nyesij a'ɨ́jna ɨ tɨ
tyihuá'ijtye', tɨpua'aj jé'ta' tɨ́ca' uvé'nyej nusu tapuá'risima'caj. 39 A'yaa xu mua'aj
tyá'mua'reeriaj tɨjɨn, a'ɨ́jna ɨ tɨ tyichí', tɨpua'aj jamua'reeriaj a'tzáaj tɨ ará'iixaj ɨ
náhua'rij, capu jaatá'sij tɨ aná'astij tɨ'ij tyu'náhua'an. 40 Siajta mua'aj, tyámua' xu sij
siajta huó'uurej, ji'nye nyáaj, ɨ nyaj nyajta tyévij jitze huanɨe'huaca', aj nu uvé'nyesij
siatɨ'ɨj pua'aj quee pu tyámuamua're'.

*Ɨ maj tyí'hu*ɨɨre' a'ɨ́ɨmaj ɨ maj hua'puaj
(Mt. 24:45-51)
41 Pedro pu a'yan tyaata'íhuo'ri' tɨjɨn:
—Tavástara', ¿nyij ityájma pana'aj putyí'tajee a'ɨ́jcɨ jɨme' ɨ nyúucarij ca' néijmi'caa
paj putyí'jee?
42 Tavástara' pu a'yan tyu'tanyúj tɨjɨn:
—¿A'tanyíj pué'een a'ɨ́jna ɨ tɨ tyí'huɨɨre', tɨ ajta tyámua' metyóomua'rej, tɨ ajta quee
a'náj tyi'tɨ́j jɨn ootyá'ɨtzee? Ajta a'ɨ́jna ɨ tɨ tyé'ijtye', a'ɨ́ɨ pu tyé'cha'ɨɨraste'en tɨ'ij a'ɨ́jcɨ
jɨn antyúumua'reeriaj a'ɨ́ɨjma ɨ séecan ɨ maj majta tyí'huɨɨre', a'ɨ́ɨ pu tyihuá'cue'tyej
a'tzáaj maj pua'aj tyí'cua'caa. 43 Tyámua' pu tye'mej a'ɨ́jcɨ jimi ɨ tɨ tyí'huɨɨre' tɨ'ɨj
uvé'nyej a'ɨ́jna ɨ tɨ tyé'ijtye', ajta je'en jáatyoonyij a'yan rɨjcaj je'ej tɨ tyaata'íj. 44 Je'can
jɨme' nu a'yan tyajá'mua'ixaatye', néijmi'i pu tyé'cha'ɨɨraste'en a'chu tɨ tyi'tɨ́j tyícha'ɨɨj
a'ɨ́jna ɨ tɨ tyé'ijtye'. 45 Ajta tɨpua'aj a'ɨ́jna ɨ tɨ tyí'huɨɨre' a'yan tyí'mua'ajcaj yee mu pu ja'

jé'tyeeren a'ɨ́jna ɨ tɨ tyináacha'ɨɨraj, ajta quee íiya'taj uvé'nyesij, aj pu'ij huatyóochesij tɨ huo'tyávaxɨ'ɨn a'ɨ́ɨjma ɨ maj tyí'huɨɨre', ɨ maj tyétyacaa ajta ɨ maj úucaa, ajta pu huatyóochesij tɨ tyú'cua'nyij, ajta tɨ nahuáj ucáaye'en tɨ'ɨj ij huatyátahueesij, 46 ajta a'ɨ́jna ɨ tɨ tyé'ijtye', a'ɨ́ɨ pu uvé'nyesij a'náj tɨpua'aj quee jacho've', ajta a'tzáaj tɨpua'aj quee putyamua'riáacaj, aj pu'ij jéehua puéjtzij jaatá'sij, a'yaa pu cha'taj na'aj tyá'cɨ'tyij tɨ'ɨj a'ɨ́ɨjma ɨ maj ootyá'ɨtzeerej ɨ Dios jimi.

47 'A'ɨ́jna ɨ tɨ tyí'huɨɨre' tɨ jamua'reej je'ej tɨ tyá'xɨe've' a'ɨ́jna ɨ tɨ tyé'ijtye', ajta quee tyámua' eenye'en, nusu quee a'yan rɨjcaj je'ej tɨ tyá'xɨe've' ɨ tɨ tyé'ijtye', jéehua pu'ij javeenyij a'ɨ́jna ɨ tɨ tyé'ijtye'. 48 Ajta a'ɨ́jna ɨ tɨ tyí'huɨɨre' tɨquee jamua'reej je'ej tɨ tyá'xɨe've' ɨ tɨ tyé'ijtye', cɨ́ɨ pu'uj tye'ré'vesij tɨpua'aj je'ej pua'aj huárɨnyij. A'tɨ́j maj jéehua tyu'tá', jéehua mu majta tyaatáhuaviiraj, ajta a'tɨ́j maj jéetze' jitzán tyí'ca'nyej jéehua mu majta tyaatáhuaviiraj.

Maj jé'ta' huacɨ́j a'ɨ́jcɨ jɨme' ɨ Jesús
(Mt. 10:34-36)

49 'A'ɨ́j nu jɨn mu jo'vé'mej nyej nyij puéjtzij huo'tá'an a'ɨ́ɨjma ɨ maj je'ej pua'aj rɨcɨj íiyan ɨ cháanacaj japua. Ajta a'yaa pu tyina'ráanajchi tɨ arí huatyóochenyij. 50 A'yaa pu nyéetzij tyí'nyacɨ'tyij nyaj jéehua jajpuéetzij na'mej, jéehua pu je'ej pua'aj nya'aj ja'mej 'asta na'aj quee néijmi'i tye'entyipuá'rej. 51 ¿Nyij a'yan tyajamuá'miteeraste' nyaj a'ɨ́jcɨ jɨn mujo'vé'mej mej mij tyámua' tyí'tyechajcaj íiyan ɨ cháanacaj japua? A'yaa nu tyajá'mua'ixaatye' tɨjɨn canu, sulu mej mij jé'ta' huácɨɨnyej. 52 Ajta ijíij tɨ yujo'que'tɨj ja'mej, ɨ maj anxɨ́vij ɨ tyeɨ́tyee ɨ maj sequée mana'aj aja'chej, a'ɨ́ɨ mu jé'ta' ootajú', a'ɨ́ɨmaj ɨ maj huéeicaj, a'ɨ́ɨ mu hua'aj jaaxɨejvi'raj ɨ maj hua'puaj, majta ɨ maj hua'puaj, a'yaa mu cha'taj tyihua'aj jaaxɨejvi'raj ɨ maj huéeicaj. 53 A'ɨ́ɨ pu ɨ yo'puáara'an jajaaxɨéevi'raj ja'mej ɨ juyój, ajta ɨ yójra' a'yaa pu cha'taj na'aj tya'jaaxɨéevi'raj ja'mej ɨ jutáataj, ajta ɨ náanajra', a'yaa pu cha'taj tya'jaaxɨéevi'raj ja'mej ɨ juyój tɨ íitaj, ajta a'ɨ́jna ɨ yójra' tɨ íitɨ', a'ɨ́ɨ pu ajta jajaxɨéevi'raj ja'mej ɨ junáanaj. Ajta ɨ mu'nyáara' ɨ tɨ íitɨ' ɨ tɨ ucaríj, a'ɨ́ɨ pu ajta jajaaxɨéevi'raj ja'mej ɨ jumu' tɨ íitɨ', ajta a'ɨ́jna ɨ mu'nyáara' tɨ íjmue'estɨ', a'ɨ́ɨ pu ajta jajaaxɨéevi'raj ja'mej ɨ jumu' tɨ ucaríj.

Ɨ maj jɨn jáamua'reej tyi'tɨ́j tɨ xɨcáara' jitze putyí'rɨcɨj
(Mt. 16:1-4; Mr. 8:11-13)

54 Jesús pu ajta a'yan tyihuo'té'exaaj ɨ tyeɨ́tyee tɨjɨn:

—Siatɨ'ɨj ɨ jéetɨrij huaséj tɨ eejnyéj yancɨj pujmua', a'yaa xu tyí'xaxa'aj tɨjɨn mu'ríj huatyéviiyij, ajta a'yan tye'mej. 55 Na'ríij tɨpua'aj huatá'aacarej tɨ yúutyej pujmua' je'tanyéj, a'yaa xu tyí'xaxa'aj tɨjɨn huáxɨcaj pu ja'mej, ajta a'yan tye'mej. 56 Mua'aj mu siaj quee ma'umuámua're', mua'aj xu jaayí'tɨn je'ej siaj ye'ej tyu'taxáj je'ej tɨ tyi'tɨ́j rɨnyij ɨ jútye', nusu íiyan ɨ cháanacaj japua, ¿ji'nye siaj sij quee jaayí'tɨn siaj jaataxáj je'ej tɨ tyi'tɨ́j rɨnyij ja'mua jimi a'ɨ́jcɨ xɨcáara' jitze?

Siaj tyámua' huárɨnyij a'ɨ́ɨjma jimi ɨ maj jamuájcha'ɨɨre'
(Mt. 5:25-26)

57 '¿Ji'nye pequee asɨ́ɨj a'jimi já'xa'puɨ'ɨntare' je'ej tɨ tyi'tɨ́j tyi'tyéevijtɨj? 58 Tɨpua'aj a'tɨ́j tyi'tɨ́j ajitze huapuá'ritye'en, pata'aj jaatáhuaviij siaj jaaxá'puɨ'ɨntare'en, na'ríij quee a'ɨ́ɨ pu muá'vi'tɨn ɨ juésij jimi, tɨ'quij ɨ juées muéetzij tyu'tátuiire'sij a'ɨ́jcɨ jimi ɨ arósee, majta a'ɨ́ɨmaj ɨ arósee, a'ɨ́ɨ mu mue'tyánasij. 59 A'yaa nu tyí'mua'ixaatye' tzáahuatyi'ra'aj jɨme', camu mui'rátoosij 'asta pana'aj quee tyu'nájchij néijmi'i a'chu maj muajijve'.

13

Tɨ jéehua juxɨe've' tɨ a'tɨ́j seequéj tyú'mua'tyij

1 A'ájna séecan mu aje'ré'nyej ɨ Jesús jimi, matɨ'ɨj mij a'yan tyaaté'exaa a'ɨ́jcɨ jɨme'
ɨ maj ɨ Galileea já'chajca'aj, Piláato tɨ huo'cuij matɨ'ɨj móoj cánya'xɨɨ mu'véeritacaj.
2 Jesús pu a'yan tyihuo'ta'íhuo'ri' tɨjɨn:
—¿Nyi a'yan setyi'mua'tzej mua'aj yee a'ɨ́j mu jɨn huo'cuij ɨ tyétyacaa maj jéetze'
je'ej pua'aj tyí'tyetyeɨɨtyeristaca'aj mequee ɨ séecan ɨ maj majta a'áa jo'cháatɨma'caa
a Galileea? 3 A'yaa nu tyajá'mua'ixaatye' tɨquee a'yan tyi'ja'yájna, ajta tɨpua'aj mua'aj
sequée ja'antzaahuatye'en ɨ Dios, mua'aj xu siajta antyipua'rij. 4 Arí a'ɨ́ɨmaj ɨ maj
tamuáamuata' japuan aráhueeicaj ará'asej, ɨ tɨ hua' japua rájve tyi'tɨ́j tɨ ájtyeej a'áa tɨ
jo'tyávaaca'aj a'ájna a Siloé, ¿nyij a'yan setyi'mua'tzej mua'aj a'ɨ́ɨjma jimi maj jéetze' je'ej
pua'aj tyí'tyetyeɨɨtyeristaca'aj mequee ɨ séecan ɨ maj Jerusalén huacháatɨmee? 5 A'yaa
nu tyajá'mua'ixaatye' tɨjɨn: capu a'yan tyi'ja'yájna, ajta tɨpua'aj mua'aj sequée seequéj
tyú'mua'tyij ɨ Dios jimi, mua'aj xu siajta antyipua'rij.

*Ɨ xápua' t*ɨ quee a'náj taca'

6 Tɨ'quij séej nyúucarij jɨn tyihuo'tá'itɨɨri' a'yan tɨjɨn:
—A'tɨ́j pu xápua' ta'ítyeɨ'ca'aj, a'áa pu ye'tyáhuii jo'tɨj úuvaj jo'váatɨmee, tɨ'quij
uyo'tyéesej tɨpua'aj arí taca'aj, ajta capu taca'ca'aj. 7 Tɨ'quij a'yan tyaaté'exaa a'ɨ́jcɨ ɨ
tɨ a'áa tyí'cha'ɨɨca'aj tɨjɨn: "Nu'ríj huéeicaj nyinyi'ra'aj á'tyeej nyaj jatyésise' tɨpua'aj arí
taca'aj, ajta capu taca'. Pata'aj je'ejvéjchej, ji'nye a'múu metyi'távaacaj, tɨ quee tyi'tɨ́j
huɨɨre'." 8 Ajta a'ɨ́jna ɨ tɨ tyí'cha'ɨɨca'aj, a'yaa pu tyaaté'exaa tɨjɨn: "Nyavástara', che'
ooj matávaacaj séej nyinyi'ra'aj. Nyáaj nu ja'ta'íjche'sij, nyajta tyi'tɨ́j ataráastɨra'aj chuéj
jamuán. 9 Tɨpua'aj ju'síj huatatáca'an, che' a'yan metyi'távaacaj, na'ríij quee huatáca'an,
aj pej pij jaata'íjta maj je'ejvéjchej."

*Jesús pu íitaj tyú'huaaj a'ájna x*ɨcáara' maj jitzán juso'pii

10 Tɨ'ɨj a'ájna putyí'rɨjcaj ɨ xɨcáara' maj jitzán juso'pii, Jesús pu tyihuá'mua'tyajca'aj
u tyeyúuj tzajta', 11 sɨ́ɨj pu íitɨ' a'úun jo'tyávaaca'aj, pu'ríj tamuáamuata' japuan
arahuéeicaj nyinyi'ra'aj tyoomá'ca'aj tɨ tyí'cui' a'ɨ́jcɨ jɨme' tyiyáaru' tɨ tzajta' séejre',
antyúutɨpusitye' a'ɨ́jna ɨ íitɨ', capu ɨ'riitaca'aj tɨ huatyóoje'yej. 12 Tɨ'ɨj Jesús jaaséej, aj
pu'ij jaatajé tɨ jimí ave'ré'nyej, a'yaa pu tyaaté'exaa tɨjɨn:
—Iitɨ', nu'ríj tyimuacáa'ri'ri' ɨ paj jɨn tyí'cui'.
13 Tɨ'ɨj ij ja'ajtamuárɨej, aj pu'ij a'ɨ́jna ɨ íitɨ' huatyóoje'yaca', ajta tyaatatyójtzi'rej ɨ
Dios. 14 Ajta a'ɨ́jna ɨ tɨ tyí'ijta ɨ tyeyúuj tzajta', a'ɨ́ɨ pu huatanyú'caca', ji'nye Jesús pu
tyáahuaj a'ájna xɨcáara' jitze matɨ'ɨj pua'aj juso'pii, a'yaa pu tyihuo'té'exaaj a'ɨ́ɨjma ɨ
tyeɨtyee tɨjɨn:
—Arájseej xɨcáj pu ará'asej ɨ maj jitzán tyí'muɨjhuacaa, siata'aj mujo'vá'ju'un siata'aj
a'ájna tyi'huóohuaatye'en, caxu mujo'vá'cɨ'ca'an a'ájna xɨcáara' ɨ maj jitzán juso'pii.
15 Jesús pu a'yan tyu'tanyúj tɨjɨn:
—Mu siaj quee tyámua' tyí'huɨɨre' ɨ Dios jimi, ¿nyij sequée hue'ejxɨɨxɨj ɨ juya'muáj,
tɨpua'aj púuyej, na'ríij púuru' siaj sij uhuojo'véi'tye'en a'ájna xɨcáara' jitze ɨ maj jitzán
juso'pii? 16 Arí a'mújna mu íitɨ', a'múu pu jitzán eeráanyej a'ɨ́jcɨ ɨ Abraham, ajta
pu'ríj tamuáamuata' japuan aráhueeicaj nyinyi'ra'aj tyooméj tɨ ɨ tyiyáaru' jaatyáajɨ'quej
cui'nyi'ra'aj jɨme'. ¿Nyij quee a'yan tyi'tyéevijtɨj nyaj tyáahuaatye'en a'ɨ́jcɨ jɨme' ɨ tɨ
tyí'cui'?
17 Tɨ'ɨj a'yan tyu'taxájtaca', a'ɨ́ɨmaj ɨ maj jájcha'ɨɨria'ca'aj a'ɨ́jcɨ ɨ Jesús, tyámua' mu
tyityaatóotyevi'ri' jimí, ajta séecan ɨ tyeɨtyee, tyámua' pu huo'tá'aj je'ej tɨ tyi'tɨ́j huarɨ́j
tɨ huápuɨ'ɨj juxɨe've'.

*A'*ɨ́jcɨ jɨme' ɨ mostáasaj tɨ atyájatze'
(Mt. 13:31-32; Mr. 4:30-32)

18 Aj pu'ij ɨ Jesús a'yan tyihuo'ta'íhuo'ri' tɨjɨn:
—¿Tyi'tanyí jɨn ɨ'ríj nyaj jaataxáj je'ej tɨ een jo'tɨj ɨ Dios tyejé'ijtaj, ajta tyi'tanyí a'yan
huasé'rin? 19 A'yaa pu huasé'rin tɨ'ɨj tyi'tɨ́j mostáasaj jatze', tɨ a'tɨ́j jaahuástej jo'tɨj

tyajá'huastee, tɨ'quij ajnyéj a'ɨ́jna ɨ jatzíj, ajta je'en huahuásej, tɨ'ɨj ij a'yan uhuatɨ́tɨ'ɨj ja'raa tɨ'ɨj cɨyéj. Majta ɨ pína'see mu aje'ré'nyej, mej mij a'áan jo'tyáara'sej ɨ cɨyáara' jitze.

A'ɨ́jcɨ jɨme' ɨ levaduuraj ɨ maj jajnájchi ɨ aríinaj
(Mt. 13:33)
20 A'yaa pu ajta tyu'taxájtaca' ɨ Jesús tɨjɨn:
—¿Ji'nye huasé'rin ɨ tɨ jɨn ɨ Dios tyí'ijta? 21 A'yaa pu een tɨ'ɨj a'ɨ́jna ɨ levaduuraj íitɨ' tɨ jajnájchi ɨ aríinaj huéeicaj mediidaj tɨ ará'asej, ajta a'ɨ́jna ɨ levaduuraj, a'ɨ́ɨ pu néijmi'i tyináxcaj ɨ cuéjtzij.

A'ɨ́jcɨ jɨme' ɨ puéertaj tɨ cɨ́ɨ antayóhuaj
(Mt. 7:13-14, 21-23)
22 Tɨ'ɨj Jesús a'áa joomá'caj ɨ juyéj jitze Jerusalén tɨ jó'nyaa, jo'tɨj na'aj tɨ jo'ré'nyinyiica'aj, tɨ huachájta'tajmee, na'ríij a' ɨmuáj maj huacháatɨmee, a'ɨ́ɨjma pu tyí'mua'tyahua'aj. 23 Sɨ́ɨj pu a'yan tyaata'íhuo'ri' tɨjɨn:
—Tavástara', ¿nyij cɨ́ɨ mana'aj ará'asej ɨ Dios tɨ hua' japua huatányuusij?
Ajta a'ɨ́jna ɨ Jesús a'yaa pu tyaaté'exaa tɨjɨn:
24 —Siata'aj huatyóoca'nyej siaj sij a'áa jo'tyájrutyej jo'tɨj ja'pueertaj tɨ cɨ́ɨ antayóhuaj, ji'nye a'yaa nu tyajá'mua'ixaatye' tɨjɨn mue'tɨ́j mu jaxɨe'va'aj muá'ju'un maj utyájrutyej, ajta camu pújoorej. 25 Tɨ'ɨj ɨ tɨ aja'chej ájchenyij, ajta je'en tye'tyáanaj jo'tɨj ja'pueertaj, siajta mua'aj a'áa xu pua'quéj huatyu'uj xá'ju'un, siajta tye'ejtyáto'sixɨ'ɨj ɨ puéertaj jitze, a'yaa xu tyaatájeevij tɨjɨn: "Tavástara', tyita'antácuunye'." Ajta a'yaa pu tyajamuaaté'exaatye'sij tɨjɨn: "Canu já'muamuajtye a'tyán siaj pué'een, nyajta quee jamua'reej jo'siaj ja'ráacɨj." 26 Siajta mua'aj, a'yaa xu tyu'taxájtaj tɨjɨn: "Ityáj tu ajamuán tyú'cuaa, tyajta ajamuán hua'íj, pajta muáaj tyí'tamua'tyahua'aj jo'tɨj ɨ juyéj joonyáatɨme." 27 Ajta a'ɨ́ɨ pu a'yan tyajamuaaté'exaatye'sij tɨjɨn: "Canu jamua'reej jo'siaj já'ma'can. Xa'ajtácɨɨnyij nye jimi mua'aj mu siaj je'ej pua'aj tyí'tyetyeɨtyee." 28 A'ɨ́j xu sij jɨn juyiinyaj xá'ju'un siajta huatóoxaamujritye'ej, siatɨ'ɨj a'ɨ́j hua'sej ɨ Abraham, siajta ɨ Isaac, siajta ɨ Jacob, siajta néijmi'caa ɨ Dios jitze ma'can maj tyí'xajtaca'aj, siajta mua'aj a'áa xu jéjre' jo'tya'úuj xá'ju'un. 29 Ji'nye séecan mu aje'ré'nyesij mej mij oorá'sej jo'tɨj méesaj jo'tyéjvee mej mij tyú'cua'nyij a'ájna ɨ Dios tɨ já'sejre'. Siajta mua'aj aa xu pua'quéj jo'tyú'uu xá'ju'un. 30 Ajta je'en ijíij maj uvé'tyajtɨj, a'ɨ́ɨ mu anáatya'aj muá'ju'un, ajta ɨ maj ijíij anáatyij, a'ɨ́ɨ mu uvé'tyajtɨrij.

Tɨ'ɨj Jesús huóoyiinyaca' tɨ'ɨj aja'rányeeriaca' a Jerusalén
(Mt. 23:37-39)
31 Tɨ'ɨj Jesús oochán jaatapuá'cɨtaj tɨ tyihuá'ixaatya'ca'aj ɨ tyeɨ́tyee, aj mu mij séecan jimí aje'ré'nyej, a'ɨ́ɨ mu pué'eenye'ej ɨ fariseos, a'yaa mu tyaaté'exaa tɨjɨn:
—Pata'aj tyíchenyij a'yájna, ji'nye Herodes pu muaje'catamuɨ'ɨj.
32 Aj pu'ij Jesús a'yan tyu'tanyúj tɨjɨn:
—Siata'aj a'áa jó'ju' a'ɨ́jcɨ jimi ɨ Herodes, siata'aj a'yan tyaaté'exaatye'en tɨjɨn ijíij nyajta ariá'pua'aj nu huo'tamuáritye'ej a'ɨ́ɨmaj ɨ tyiyáaru'uj ɨ maj hua' tzajta' séejre' ɨ tyeɨ́tyee, nyajta tyihuá'huaatye'en ɨ maj tyí'cucui', nyajta áatɨjmua' tye'entyínyacɨ'piire'ej. 33 A'yaa pu tyúuxɨe've' nyaj nyooj huame'en ijíij, nyajta ariá'pua'aj, nyajta áatɨjmua', ji'nye capu a'yan tyi'tyéevijtɨj tɨ huámuɨ'nyij a'yájna pua'quéj Jerusalén sɨ́ɨj tɨ Dios jitze ma'can tyí'xaxa'aj.
34 'Mua'aj mu siaj Jerusalén ja'chej, mu siaj Jerusalén já'ma'can, mua'aj xu huá'cui'caa a'ɨ́ɨjma ɨ maj Dios jitze ma'can tyí'xaxa'aj, siajta hua'to'xacaa tyetyéj jɨme' a'ɨ́ɨjma ɨ Dios tɨ uhuojo'ta'ítyaca' ja'mua jimi. Mue'tɨ́j nu a'yan tyá'xɨe'va'ca'aj nyaj huá'ajsɨɨre'en ɨ já'muayojmua' nyej nyij huó'cha'ɨɨn a'yájna tɨ'ɨj tyacuáarɨe' tɨ huá'cha'ɨj ɨ juyójmua', tɨ hue'cánaamuaj ɨ ju' anáj jɨme'. Siajta mua'aj, caxu a'yan tyá'xɨe've'. 35 Cásɨ' xaaséj, nu'ríj majamúuhua'xɨj mua'ajmaj mu siaj Jerusalén ja'chej, a'yaa nu tyajá'mua'ixaatye',

caxu che' nyeséejran 'asta na'aj quee atyojo'ré'nyej a'ájna xɨcáara' jitze siatɨ'ɨj a'yan tyu'taxájtaj yee tyiche' tyámua' tyeetyátoonyij a'ɨ́jcɨ ɨ tɨ maja'vé'mej nyúucaria'ra' jitze ɨ tavástara'.

14

*T*ɨ'ɨj Jesús tyáahuaj a'ɨ́jcɨ ɨ a'tɨ́j tɨ huatyáaja

1 A'yaa pu tyu'rɨ́j tɨ a'ájna putyí'rɨjcaj ɨ xɨcáara' maj jitzán juso'pii, Jesús pu a'áa ja'rá'aj jo'tɨj ja'chej sɨ́ɨj ɨ fariseo tɨ va'cán jɨn tyi'tyéjvee, tɨ'ij jamuán tyú'cua'nyij, majta ɨ tyeɨ́tyee, jéehua mu ja'eeva'ca'aj a'ɨ́jcɨ ɨ Jesús. 2 Sɨ́ɨj pu ajta avéjri' huatyávaaca'aj ɨ Jesús jimi, tyí'cui' a'ɨ́jna ɨ a'tɨ́j, néijmi'que' pu huatyáaja. 3 Ajta a'ɨ́jna ɨ Jesús, a'yaa pu tyihuo'ta'íhuo'ri' ɨ fariseos, ajta a'ɨ́ɨjma ɨ maj tyúumua'tyej ɨ yu'xarij jitze Moisés tɨ jo'yú'xaca' tɨjɨn:

—¿Nyij je'ej tyíɨ'rij nyaj tyáahuaatye'en a'íjcɨ xɨcáara' tyaj jitzán taso'pii, ca' quee? 4 Majta a'ɨ́ɨmaj camu che' huatanyúj, ajta ɨ Jesús, a'ɨ́ɨ pu ja'ajtamuárɨej a'ɨ́jcɨ tɨ tyí'cui', ajta tyáahuaj, aj pu'ij jaata'ítyaca' tɨ jó'ra'nyij juxáahuaj. 5 Tɨ'ɨj ij Jesús a'yan tyihuo'ta'íhuo'ri' tɨjɨn:

—¿Nyiquee ɨ'ríj tɨ a'tɨ́j a'yan huárɨnyij a'ájna xɨcáara' jitze ɨ maj jitzán juso'pii? Tɨpua'aj púuru' atyéjvetyij jo'tɨj ja'tyácun, na'ríij púuyej atyéjvetyij, ¿nyi pequee jiye'tzín je'tajásij jo'tɨj ja'tyéjve?

6 Majta a'ɨ́ɨjma camu je'ej tyityaatanyúj.

*A'*ɨ́jcɨ jɨme' maj huo'tajé maj utyojo'vá'mua'riive'en jo'tɨj a'tɨ́j jo'tyényeɨ́ɨchij

7 Tɨ'quij Jesús huo'séj je'ej maj rɨjcaa a'ɨ́ɨmaj ɨ maj hua'inyiihuaca' maj tyú'cua'nyij, a'ɨ́ɨ mu jahuooca'aj maj avéjri' oorá'sej a'ɨ́jcɨ jimi ɨ tɨ tyihuá'cue'tyej, aj pu'ij a'yan tyihuo'té'exaaj tɨjɨn:

8 —Tɨpua'aj a'tɨ́j muaatájeevej paj tyú'cua'nyij hua' jamuán ɨ maj tyí'ye'estej a'ɨ́jcɨ jɨme' tɨ sɨ́ɨj huatyényeɨ́ɨchij, capáj a'áan jo'ojyí'xa'an véjri' jimi ɨ tɨ muaatajé paj tyú'cua'nyij, sulu a'tzúj paj áan ɨmuáj jo'ojyíxɨ'ɨn. Na'ríij quee tɨpua'aj sɨ́ɨj uvé'nyej tɨ jéetze' juxɨe've' pequee muáaj tɨ ajta jaatajé, 9 ajta a'ɨ́jna ɨ tɨ jamuaatá'inyej a'yaa pu tyimuaatá'jeevij tɨjɨn: "Ájchesij, ta'aj a'mán ujyíxɨ'ɨn a'ɨ́jna ɨ a'tɨ́j." Aj pej pij huatá'tyevi'ra'astaj, patɨ'ɨj a'áan ujyíxɨ'ɨn a'ɨ́jcɨ japua ɨ tɨ jéetze' quee juxɨe've'. 10 Pajta muáaj a'yaa paj huárɨnyij tɨpua'aj a'tɨ́j muaatá'inyen, a'áan paj jo'ojyíxɨ'ɨn jo'tɨj quee ɨ'ríj jóoxɨe've', tɨ'ɨj uvé'nyej ɨ tɨ muaatá'inyej a'ɨ́ɨ pu a'yan tyimuaaté'exaatye'ej tɨjɨn: "Nya' amíincuj, pata'aj ájchenyij a'yájna pata'aj ooyíxɨ'ɨn yee véjri' jo'tɨj jéetze' jóoxɨe've'." A'yaa paj a'ɨ́jcɨ jɨn huárɨnyij, a'yaa mu tyámua' mojo'mua'ráa muá'ju'un ɨ tyeɨ́tyee ɨ maj ajamuán áan jo'ojtyíj. 11 Ji'nye a'tɨ́j tɨ na'aj tɨ óotzaahuatye', a'ɨ́ɨ pu tyévi'si' huataséjre'ej. Ajta a'ɨ́jna ɨ tɨ tyóoxaahuaj, a'ɨ́ɨ pu naa huataséjre'ej.

12 Aj pu'ij a'yan tyaaté'exaa a'ɨ́jcɨ ɨ tɨ jaatá'inyej tɨ tyú'cua'nyij tɨjɨn:

—A'yaa paj huárɨnyij patɨ'ɨj huo'tá'inyen maj tyú'cua'nyij a'tzáaj chúmua' nusu tɨ́ca', capáj hua'jeeva a'ɨ́ɨjma ɨ a' amíincustyamua', ca' a'ihuáamua', nusu a'ɨ́ɨjma ɨ maj chíjtyaanyi' ɨ maj aja'chej véjri' a jimi. Tɨpua'aj a'yan petyihuo'tájeevej a'ɨ́ɨjma, matɨ'ɨj mij majta a'ɨ́ɨmaj muaatá'jeevij muéetzij, a'yaa mu rɨnyij a'ɨ́ɨ mu tyí'muanajchitye'en. 13 Pajta muáaj, patɨ'ɨj huo'tájeevej maj tyú'cua'nyij, a'ɨ́ɨjma paj huatá'inyeen ɨ maj quee je'ej tyéejviicue', pajta a'ɨ́ɨjma ɨ maj jéehua jajpuéjtzij cui'nyi'ra'aj jɨme', pajta a'ɨ́ɨjma ɨ maj quee tyámua' tyityaacɨ́'ɨj, pajta a'ɨ́ɨjma ɨ maj aracúcu'nyijmee. 14 A'yaa paj huárɨnyij, tyámua' mu tyimuaatyátoosij, ji'nye camu tyí'toovej ɨ maj jɨn tyimuaanájchitye'en, ajta a'ɨ́ɨ pu ɨ Dios tyimuaatanájchitye'ej a'ájna xɨcáara' maj jitzán huatájuuritaj ɨ maj tyámua' tyí'tyetyeɨ́ɨtyeristaca'aj.

*A'*ɨ́jcɨ jɨme' tɨ a'tɨ́j huo'tajé maj tyú'cua'nyij chúmua' ma'can

15 Tɨ'ɨj sɨ́ɨj tɨ ajta a'áa jo'tyájcaj hua' jamuán a'yan tyáanamuajri' je'ej tɨ tyu'taxájtaca'
ɨ Jesús, a'yaa pu tyaaté'exaa tɨjɨn:

—Tyámua' pu tye'mej a'ɨ́jcɨ jimi ɨ tɨ tyí'cua'nyij a'ájna xɨcáara' jitze tɨ jitzán ɨ Dios
tyu'ta'íjtaj íiyan ɨ cháanacaj japua.

16 Jesús pu a'yan tyu'tanyúj tɨjɨn:

—A'tɨ́j pu tyámua' huóo'uuriajca'aj tɨ'ij tyihuó'cue'tyej mui'caa pu huatajé. 17 Tɨ'ɨj
a'ájna atyojo'ré'nyej tɨ tyihuó'cue'tyej, aj pu'ij a'ɨ́j huata'ítyaca' ɨ tɨ jimí tyí'huɨɨre'
tɨ'ij uhuojo'tájeevej ɨ tɨ huo'tá'inyej, a'yan tɨjɨn: "Musio'vá'ju', ji'nye pu'ríj tyámua'
tyí'een ɨ siaj tyí'cua'nyij." 18 Majta a'ɨ́ɨmaj, néijmi'i mu huatyóohuij maj tyu'túu'uunyi',
ajta a'ɨ́jna ɨ tɨ anaquéej jaatajé, a'yaa pu tyu'taxájtaca' tɨjɨn: "Nyoochán nu chuéj
huánanɨej nyaj japuan tyu'muárɨe'en, juxɨe've' nyaj yo'tyéesej, a'yaa nu tyí'muahuaviij
paj tyinaatú'uunyi'." 19 Ajta sɨ́ɨj pu a'yan tyu'taxájtaca' tɨjɨn: "Nyoochán nu púuyesij
huánanɨej, tamuáamuata' mu ará'asej, nu'ríj jó'raa nyej nyij huo'tyájmua'tyij, pata'aj
tyinaatú'uunyi'." 20 Ajtáhua'aj ɨ sɨ́ɨj, a'yaa pu tyaaté'exaa tɨjɨn: "Nyoochán nu
huatyényeɨɨchaca', a'ɨ́j pu jɨn quee ɨ'ríj nyaj a'áa jó'me'en." 21 Ajta a'ɨ́jna ɨ tɨ tyí'huɨɨre'
tɨ uhuojo'tajé, tɨ'ɨj uvé'nyej aj pu'ij jaaté'exaa a'ɨ́jcɨ ɨ tɨ tyé'ijtye' je'ej maj tyu'taxájtaca'.
Ajta a'ɨ́jna ɨ tɨ tyé'ijtye' jéehua pu huatanyú'caca'. Tɨ'ɨj ij jaata'ítyaca' a'ɨ́jcɨ tɨ tyí'huɨɨre'
a'yan tye'jéevej tɨjɨn: "Pata'aj jiye'tzín a'áa jó'me'en cáayej jitze, pajta juyéj jitze, tɨ'ɨj
na'aj tyo'tyényinyii ɨ chájta'. Pata'aj huaja'rávi'tɨj a'ɨ́ɨjma ɨ maj quee je'ej tyéejviicue',
pajta a'ɨ́ɨjma ɨ maj jajpuéjtzij cui'nyi'ra'aj jɨme', pajta a'ɨ́ɨjma ɨ maj aracúcu'nyijmee,
pajta ɨ maj quee tyéjchevej." 22 Tɨ'ɨj arí jéetze' huachúmua', a'ɨ́jna ɨ tɨ tyí'huɨɨre', a'yaa
pu tyaaté'exaa tɨjɨn: "Nyavástara', nu'ríj a'yan huarɨ́j je'ej paj tyinaata'íj. Ajta móoche'
mu ú'vej maj séecan mujo'vá'ju'un." 23 Ajta ɨ tɨ tyichí', a'ɨ́ɨ pu a'yan tyaaté'exaa a'ɨ́jcɨ ɨ tɨ
jimí tyí'huɨɨre' tɨjɨn: "Pata'aj a'áa jó'me'en ɨ juyéj jitze a' ɨmuáj tɨ ja'tanyáatɨmee, pajta
méyee a' ɨmuáj maj huacháatɨmee. Pata'aj ca'nyéjrij jɨn huo'tájeevej maj mujo'vá'ju'un,
mej mij uhuájɨstej yu nyechi'táj. 24 A'yaa nu tyí'mua'ixaatye', a'ɨ́ɨmaj ɨ nyaj anaquéej
huo'tajé, capu sɨ́ɨj yee tyí'cua'nyij ɨ nyaj tyihuá'cue'tyej."

*Je'ej t*ɨ tyúuxɨe've' mej mij jamuán huacɨ́'ca'an ɨ Cɨríistu'

25 Jéehua mu tyeɨ́tyee jamuán huacɨ́'ca'aj ɨ Jesús, tɨ'quij a'ɨ́ɨn huo'séerajraa ɨ tyeɨ́tyee,
a'yaa pu'ij tyihuo'té'exaaj tɨjɨn:

26 —A'tɨ́j tɨ na'aj tɨ mujo'vé'me'en nye jimi, a'yaa pu tyúuxɨe've' tɨ jéetze' tyámua'
tyinyéjcha'ɨɨj nyéetzij quee ɨ jutáataj, ɨ junáanaj, nusu ɨ ju'ɨ́ɨj, nusu ɨ juyójmua'
nusu ɨ ju'ihuáamua', ajta ɨ jucu'utzimuáj, na'ríij jusɨ́ɨj quee óoca'nyej, capu je'ej
tyíɨ'rij tɨ nyaj jamuán jo'cha'canye'en. 27 Tɨpua'aj mua'aj sequée óoca'nyej siaj a'yan
tya'ajpuéetzij xá'ra'nyij nyatɨ'ɨj nyáaj, siajta quee juxɨé'vi'ra' jɨn na'rá'astej, capu je'ej
tyíɨ'rij siaj nyaj jamuán huacɨ́'ca'an. 28 Tɨpua'aj sɨ́ɨj a'yan tyá'ajtaahuamu'uj ɨ chi'ij
tɨ ájtyeej, ¿Nyiquee anaquéej huatyéyixɨ'ɨj tɨ'ij jaatyé'iten ɨ túmii tɨ'ij jáamua'reej
tɨpua'aj aróo'astyahua'an tɨ'ij jaatyájcɨ'tyij? 29 Ji'nye tɨpua'aj anaquéej huatyóochenyij
tɨ ja'ajtaahuaj, ajta je'en huaxɨ́j ɨ túmii, capu che' jaatyácɨ'sij, majta ɨ tyeɨ́tyee, matɨ'ɨj
jaaséj a'ɨ́ɨ mu jaatyáxaahuari'raj. 30 A'yaa mu tyu'taxájtaj tɨjɨn: "A'mújna mu tyáatɨ' pu
huatyóochej tɨ ja'ajtaahuaj mu chi'ij, ajta capu pu jáaruuj tɨ jaatyájcɨ'tyij." 31 Na'ríij sɨ́ɨj tɨ
tyi'tyéjvee rey jɨme', tɨpua'aj séej ujá'nyo'si'tye'ej ɨ rey, ¿nyij quee anaquéej huatyéyixaj
tɨ'ij jáamua'reej tɨpua'aj pújoorejve'en a'ɨ́ɨjma jɨme' ɨ maj tamuáamuata' ví'ra'aj ará'asej
tɨ'ij huo'mué'tɨn ɨ séecan ɨ seityéj ví'ra'aj maj ará'asej ɨ xantáaru'uj? 32 Ajta tɨpua'aj quee
pújoorejve'en, tɨ'ɨj ooj a'ɨmuáj ja'vé'mej, a'ɨ́ɨ pu séecan huata'ítyij mej mij ujó'ju' ɨ séej
jimi ɨ rey mata'aj mij jaatáhuaviij maj jaaxá'puɨ'ɨntare'en mej mij quee junyo'si'tye'ej.
33 A'yaa pu cha'taj na'aj een ja'mua jimi, a'tɨ́j tɨna'aj tɨ a'yan tyá'xɨe've' tɨ nyaj jamuán
jo'cha'canye'en, a'yaa pu tyúuxɨe've' tɨ néijmi'i metyoohuá'xɨj a'chu tɨ tyí'ijcha'ɨj, na'ríij
quee, capu je'ej tyíɨ'rij tɨ nyaj jamuán jo'cha'canye'en.

*T*ɨpua'aj ɨ unáj huatyáapua'rej ɨ tɨ jɨn áncatzaj
(Mt. 5:13; Mr. 9:50)
34 'Ajmé'ra'aj ɨ unáj, ajta tɨpua'aj huatyáapua'rej ɨ tɨ jɨn áncatzaj, ¿ji'nye tyíɨ'rij
tɨ'ij ajtáhua'aj áncatzaj já'ra'nyij? 35 Capu che' tyi'tɨ́j huɨɨre', nyij ɨ chuéj japua, nusu
mej mij ja'taráastɨra'nyij ɨ ítyeɨ'rij jitze. A'yaa pu'uj tyí'huɨɨre' maj majúuraxɨj. Ɨ maj
iityanamuáarajmee, miche' jáanamuaj.

15

*A'*ɨ́jcɨ jɨme' ɨ cánya'aj tɨ jó'vej
(Mt. 18:10-14)
1 Majta a'ɨ́ɨmaj ɨ maj huá'jijva'ca'aj ɨ tyeɨ́tyee ɨ maj tyí'tɨcɨj, majta a'ɨ́ɨmaj ɨ maj je'ej
pua'aj tyityetyúucha'ɨj, a'ɨ́ɨ mu ajtyáxɨɨriaca' ɨ Jesús jimi mej mij jáanamuaj. 2 Majta ɨ
fariseos, majta a'ɨ́ɨmaj ɨ maj tyúumua'tyej ɨ yu'xarij jitze Moisés tɨ jo'yú'xaca', a'ɨ́ɨ mu
a'yan tyí'xajtaca'aj tɨjɨn:
—A'mújna mu tyáatɨ' tyámua' pu huojo'mua'raj ɨ maj je'ej pua'aj tyityetyúucha'ɨj, ajta
hua' jamuán tyí'cua'caa.
3 Aj pu'ij Jesús séej nyúucarij jɨn tyihuo'té'exaaj a'yan tɨjɨn:
4 —Tɨpua'aj sɨ́ɨj cánya'xɨɨ tyíya'muaj maj anxɨtyej ará'asej, ajta je'en séej jo'rɨeenyij,
¿nyiquee a'áa huojo'tyáhuiitye'sij ɨ séecan a ɨtzitáj, ajta je'en jaariá'huoosij ɨ sɨ́ɨj tɨ
jó'vej 'asta na'aj quee jáatyoonyij? 5 Tɨ'ɨj jáatyoonyij, aj pu'ij huatóotyamua've'sij, tɨ'ɨj
ij uhuatyóoratziiraj. 6 Tɨ'quij jo'mej ɨ juchéj, aj pu'ij ju' amíincustyamua' huatájeevij,
ajta a'yan tyihuo'té'exaatye'ej tɨjɨn: "Siata'aj huatóotyamua've'en nyaj jamuán, ji'nye
nu'ríj jáatyoj ɨ cánya'aj nyaj yó'rɨeeca'aj." 7 A'yaa nu tyajá'mua'ixaatye' tɨ a'yan tyí'een
u tajapuá Dios tɨ já'sejre', tɨpua'aj a'tɨ́j seequéj tyú'mua'tyij tɨ'ij quee che' je'ej pua'aj
tyi'tyúucha'ɨɨj, tɨ'ij ajta a'yan huárɨnyij je'ej tɨ ɨ Dios tyá'xɨe've', a'ɨ́ɨ mu ɨ maj ɨ Dios
jimi já'sejre' jéetze' jutyamua've' a'ɨ́jcɨ jɨme' ɨ a'tɨ́j tɨ tyá'antzaahuaj ɨ Dios jimi, mequee
a'ɨ́ɨmaj jɨme' séecan ɨ maj mui'ij, ɨ maj tyámua' tyí'tyetyeɨtyee, ɨ tɨquee huá'ɨtziitye' maj
seequéj tyú'mua'tyij.

*A'*ɨ́jcɨ jɨme' ɨ túmii tɨ jó'vej
8 'Tɨpua'aj íitɨ' a'yan tyí'toova'aj a'chu tamuáamuata' túmii. ¿Nyiquij quee a'yan rɨnyij
tɨpua'aj séej jo'rɨeenyij? A'ɨ́ɨ pu tɨéj antyíteeraj, tɨ'quij iirí'icho'taj ɨ juchi'táj, tyámua'
pu tyí'huoonyij 'asta na'aj quee jáatyoonyij. 9 Tɨ'ɨj jáatyoonyij, ju' amíincustyamua' pu
huatájeevij, a'ɨ́ɨmaj ɨ maj véjri' huacháatɨmee, aj pu'ij a'yan tyihuo'té'exaatye'sij tɨjɨn:
"Siata'aj huatóotyamua've'en nyaj jamuán, ji'nye nu'ríj jáatyoj ɨ túmii nyaj yó'rɨeeca'aj."
10 A'yaa nu tyajá'mua'ixaatye' tɨ a'yan tyí'rɨnyacaa u tajapuá ɨ Dios jimi, ajta a'ɨ́ɨmaj jimi
ɨ maj jahuɨɨre'. A'ɨ́ɨ mu jutyamua've' a'ɨ́jcɨ jɨme' tɨ'ɨj sɨ́ɨj tɨ je'ej pua'aj tyi'tyúucha'ɨɨca'aj
huatyóochenyij tɨ seequéj tyú'mua'tyij ɨ Dios jimi.

*A'*ɨ́jcɨ jɨme' ɨ yójra' tɨ quee je'ej tyí'mua'tzej tɨ ɨmuáj je'ej huárupij
11 Jesús pu ajtáhua'aj séej nyúucarij jɨn tyihuo'té'exaaj a'yan tɨjɨn:
—A'áa pu ja'hua' a'tɨ́j já'chajca'aj, hua'puácaa pu tyiyójmua'. 12 Ajta a'ɨ́jna ɨ yójra' tɨ
pá'rɨ'ɨj, a'yaa pu tyaaté'exaa ɨ jutáataj tɨjɨn: "Pata'aj tyinaatá'an nyéetzij tɨ tyí'nyacɨ'tyij
patɨ'ɨj quee che' majá'hua'tan." Ajta a'ɨ́jna ɨ táatajra', a'ɨ́ɨ pu jé'ta' tyaatá' néijmi'i a'chu
tɨ tyí'ijcha'ɨɨca'aj. 13 A'tzúj a'tyéevi'caj tɨ'quij a'ɨ́jna ɨ tɨ pá'rɨ'ɨj, a'ɨ́ɨ pu néijmi'i tyu'tój
ɨ táatajra' tɨ tyaatá'. Ajta je'en ɨmuáj je'ej huárupij a'ɨ́jna ɨ yójra', a'áa pu ja'rá'aj séej ɨ
chuéj japua. A'áa pu'ij ja' yo'tyáaxɨjtye ɨ túmii tɨ ja'ancuriáaca'aj tɨ'ɨj tyú'too táatajra'
tɨ tyaatá', ji'nye je'ej pu pua'aj tyi'tyúucha'ɨɨca'aj. 14 Tɨ'ɨj néijmi'i huatyáaxɨjtye, aj pu'ij
jéehua huataí'cuataca' a'ájna ɨ séej chuéj japua, ajta jo'tyá'ɨtziij tyi'tɨ́j tɨ huácua'nyij.
15 Aj pu'ij séej jimi a'tɨ́j ajo'ré'nyej tɨ'ij jaatá'an tɨ tyu'muárɨe'en, ajta a'ɨ́jna ɨ a'tɨ́j a'yaa
pu tyaatá' tɨ a'áa tyojo'muárɨe'en jo'maj tuíixuj je'rú'uj tɨ'ij tyihuó'cue'tyej.

16 Huápuɨ'ɨj pu huataí'cuataca' a'ɨ́jna ɨ tɨ pá'rɨ'ɨj, a'yaa pu tya'ajpuéjtzica'aj, ajta
jaxɨe'va'ca'aj tɨ jáacua'nyij a'ɨ́jcɨ ɨ cútzape'ej tuíixuj maj jacua'ajcaj, ajta capu a'tɨ́j
jatá'caria'aj tɨ tyi'tɨ́j huácua'nyij. 17 Aj pu'ij uhuóomua'tzɨj, a'yaa pu tyu'muá'aj
tɨjɨn: "Majta a'ɨ́ɨmaj ɨ maj jahuɨɨre' ɨ táataj, matɨ'ɨj mana'aj pua'máj juxáahuaj mu
tyí'cua'. Ajta tya'vá'ɨtze'rii hua' jimi, nyajta nyáaj iiye'ej nu huatyéjve na'me'ríiaj ɨ
nyej i'cuaj jɨme'. 18 Naaré'mej ɨ táataj jimi, a'yaa nu tyaaté'exaatye'ej tɨjɨn: Táataj,
jéehua nu ootyá'ɨtzee ɨ Dios jimi, nyajta ajimi. 19 Capu che' a'yan tyi'tyéevijtɨj paj
a'yan naatámua'tyij yee nyiyóoj. Pata'aj a'yan nyojo'mua'raj patɨ'ɨj a'ɨ́ɨjma ɨ maj ajimi
tyí'muarɨe'." 20 Tɨ'quij jó'raa, aj pu'ij a'áa jo'mej ɨ jutáataj jimi.

'Tɨ'ɨj ooj a' ɨmuáj joomá'caj, a'ɨ́ɨ pu táatajra' jaaséej, huápuɨ'ɨj pu ja'ancu'vaxɨj tɨ'quij
jo'téechajraa jo'tɨj ja'vé'mej ɨ yójra', aj pu'ij ji'ré'chuiixɨj ajta ji'tyáapuɨ'tzej. 21 Ajta
a'ɨ́jna ɨ yójra', a'yaa pu tyaaté'exaa tɨjɨn: "Táataj, jéehua nu ootyá'ɨtzee ɨ Dios jimi,
nyajta ajimi. Capu che' a'yan tyi'tyéevijtɨj paj a'yan tyinaatájeevej yee nyiyóoj." 22 Ajta
a'ɨ́jna ɨ táatajra', a'yaa pu tyihuo'té'exaaj a'ɨ́ɨjma ɨ maj jimi tyí'muarɨe' tɨjɨn: "Ca'nácan
mese'vé'chuij ɨ síicu'rij tɨ jéetze' naa een siaj sij a'ɨ́jcɨ ju'cáchejtye'en, siajta anyíiraj
ju'cárujtyi' ɨ xɨtyáara' jitze, siajta ja'ajtáca'queetye'en. 23 Siajta ɨ visáaru' aja'va'jaj ɨ tɨ
jéetze' pu'chira', siata'aj jáame'nyij. Tyiche' tyu'yé'estej, tyajta tyú'cua'nyij taxáahuaj.
24 Ji'nye ɨ nyiyóoj pu'ríj mu' je'ré'nyej. Tɨ a'yan cuxáa arí mu jó'muɨ'ɨjcaa, ajta je'en
huatájuuriaca', tɨ ajta jo'vajcaa tyajta tyeríj jáatyoj." Aj mu mij huatyóochej mej
tyú'ye'estej.

25 'Ajta a'ɨ́jna ɨ yójra' tɨ vástɨ', a'áa pu ja'hua' tyaja'muarɨe'ca'aj. Tɨ'ɨj arí aja'va'má'caj
véjri' jo'tɨj jo'tyéjvee ɨ chi'ij, a'ɨ́ɨ pu jáanamuajri' mej tyí'cuiinaca'aj, majta tyí'nye'.
26 Tɨ'ɨj ij séej huatajé ɨ tɨ jahuɨɨre' ɨ yo'puáara'an, aj pu'ij a'yan tyaata'íhuo'ri' je'ej maj
rɨjcaj. 27 Ajta ɨ tɨ tyí'huɨɨre', a'yaa pu tyaaté'exaa tɨjɨn: "Pu'ríj uvé'nyej a'júuj, ajta a'
táataj pu jaata'íjtaca' maj jáame'nyij ɨ visáaru' tɨ jéetze' pu'chira' a'ɨ́jcɨ jɨme' tɨ uvé'nyej
jimi ɨ jutáataj tyámua' éenye'ej." 28 Ajta a'ɨ́jna ɨ tɨ vástɨ', tɨ'ɨj a'yan tyáanamuajri', aj
pu'ij huatanyú'caca', capu jaxɨe'va'ca'aj tɨ utyájrutyej u chi'táj, ajta ɨ yo'puáara'an, a'ɨ́ɨ
pu iirájraa tɨ'ɨj ij uyo'tajé, jéehua pu naa tyeetyéeje tɨ'ij utyájrutyej u chi'táj. 29 Ajta a'ɨ́jna
ɨ tɨ vástɨ', a'yaa pu tyaaté'exaa ɨ jutáataj tɨjɨn: "Cásɨ', nyatɨ'ɨj nyana'aj yatyu'caj, jéehua
nu tyí'muarɨe', canu a'náj tyi'tɨ́j jɨn ootyá'ɨtzee ajimi, néijmi'i nu jɨn tya'rá'astej je'ej paj
tyinaata'íj, pajta muáaj, capáj a'náj tyi'tɨ́j naatá' nyi séej ɨ chíiu ɨ nyaj jɨn tyu'yé'estej hua'
jamuán ɨ nya' amíincustyamua'. 30 Pajta muáaj, a'yaa paj huarɨ́j, a'mújna mua' yój a'ɨ́ɨ
pu úucaa jamuán jaaxɨ́jtye néijmi'i ɨ paj tyaatá', ajta tɨ'ɨj uvé'nyej, muáaj paj jáame'rij
ɨ visáaru' tɨ jéetze' pu'chira'." 31 Ajta a'ɨ́jna ɨ yo'puáara'an, a'yaa pu tyaaté'exaa tɨjɨn:
"Nyiyóoj, muáaj paj a'náj tɨna'aj nyaj jamuán yahuácaj, ajta néijmi'i ɨ nyaj tyí'ijcha'ɨj,
muéetzij pu tyí'mua'a'rij. 32 Ajta a'mújna mua' júuj, a'yaa pu éenye'ej tɨ'ɨj muɨ'chíj, ji'nye
capu majá'hua'taca'aj, a'yaa pu'ij ijíij cuxáa tɨ huatájuuriaca'. A'ɨ́ɨ pu jo'vajcaa, ajta pu'ríj
huataséjre, a'ɨ́j pu jɨn a'yan tyúuxɨe've' tyaj huátatyamua've'en, tyajta tyu'yé'estej."

16

A'ɨ́jna ɨ tɨ tyí'huɨɨre' tɨ ootyá'ɨtzee huápuɨ'ɨj a'ɨ́jcɨ jimi ɨ tɨ jahuɨɨre'

1 Jesús pu ajta a'yan tyihuo'té'exaaj a'ɨ́ɨjma ɨ maj jamuán huacɨ́j tɨjɨn:

—A'áa pu ja'hua' chíjtyaanyi' já'chajca'aj, sɨ́ɨj pu jahuɨɨria'ca'aj tɨ antyúumua'ree-
riaca'aj néijmi'i jɨme' a'chu tɨ tyí'ijcha'ɨɨca'aj ɨ chíjtyaanyi'. Matɨ'ɨj mij séecan
uyo'té'exaaj a'ɨ́jcɨ ɨ tɨ tyé'ijtye', tɨ a'ɨ́jna ɨ tɨ jahuɨɨre' cha'na'aj tyi'tyáxɨjtye'sima'aj
ɨ tɨ tyi'ijséjraca'aj. 2 Tɨ'ɨj ij ɨ chíjtyaanyi' uyo'tachó'vej, a'yaa pu tyaata'íhuo'ri' tɨjɨn:
"¿Tyi'tanyí pué'een a'ɨ́jna ɨ maj jɨn je'ej tyí'muaxaj? Pata'aj jo'yú'xaj néijmi'i a'chu paj
tyi'tɨ́j jɨn antyía'mua'reej nyej nyij jáamua'reej a'chu tɨ tya'rá'asej, ji'nye capáj che' a'ɨ́jna
jɨn antyía'mua'reeriaj puá'mej." 3 Ajta a'ɨ́jna ɨ tɨ jahuɨɨria'ca'aj, a'yaa pu tyu'muá'aj
tɨjɨn: "¿Ji'quij nyarɨnyij ijíij tɨ ɨ tɨ tyí'nye'ijtye' tyináa'ri'raj ɨ nyaj jɨn antyínyamua'ree?
Ajta nyéetzij capu che' nyaca'nyisti' nyaj tyi'tɨ́j huamuárɨe'en, nyajta nyényetyevi'ra'

nyej tyi'tɨj huóotɨveenyij. 4 Nu'ríj jamua'reej je'ej nyaj rɨnyij, mej mij tyeɨ́tyee naa
nyojo'mua'raj a'ájna ajuchéj nyatɨ'ɨj quee che' tyí'muarɨe'ej a'yájna." 5 Tɨ'ɨj ij huo'tajé
séej ajta séej ɨ maj tyé'cha'ɨɨria'ca'aj a'ɨ́jcɨ ɨ chíjtyaanyi', a'yaa pu tyaata'íhuo'ri' ɨ tɨ
anaquéej ave'ré'nyej tɨjɨn: "¿A'chunyéj petyé'cha'ɨɨre' ɨ tɨ tyí'nye'ijtye'?" 6 Aj pu'ij a'yan
tyu'tanyúj a'ɨ́jna ɨ a'tɨ́j tɨjɨn: "Anxɨtyej pua'mácan ɨ taampu a'ɨ́jcɨ ɨ aséityij tɨ aseitúunaj
jitze ma'can." Ajta a'ɨ́jna ɨ tɨ antyúumua'reej, a'yaa pu tyaaté'exaa tɨjɨn: "Ya'cuíj ɨ
yu'xarij tɨ jitzán tyé'yu'si' a'chu paj tyé'cha'ɨɨre', huayíixɨ'ɨj jiye'tzín pata'aj séej ooyú'xaj
tɨ a'yaa na'aj a'chu huá'puatyej japuan tamuáamuata' taampu tɨ ará'asej." 7 Tɨ'ɨj ta'ij séej
a'yan tyu'ta'íhuo'ri' tɨjɨn: "Arí muáaj, ¿a'chunyéj petyé'cha'ɨɨre'?" Ajta a'ɨ́ɨn, a'yaa pu
tyaaté'exaa tɨjɨn: "Anxɨtyej pua'mácan mediidaj ɨ tyeríicuj." A'yaa pu tyaaté'exaa tɨjɨn:
"Ya'cuíj ɨ yu'xarij, pata'aj séej ooyú'xaj tɨjɨn muáacuatyej paj tyé'cha'ɨɨre'." 8 Ajta ɨ tɨ
tyé'ijtye', a'ɨ́ɨ pu tyámua' tyaatá', ji'nye tyámua' pu tyu'muá'aj a'ɨ́jcɨ jɨme' je'ej tɨ ye'ej
huárɨnyij. Ji'nye a'ɨ́ɨmaj ɨ maj yan huacháatɨmee ɨ cháanacaj japua, jéetze' mu jaayí'tɨn
je'ej maj ye'ej huárɨnyij ɨ séecan jamuán ɨ tyeɨ́tyee mequee a'ɨ́ɨmaj ɨ maj yójmua'mua'
pué'een ɨ Dios.

9 'A'yaa nu tyajá'mua'ixaatye', caxu cha' siana'aj jaxɨjtya'aj ɨ túmii iiye'ej tɨ ma'can
cháanacaj japua. Che' a'yan tyajamuaatyáhuɨɨre' siaj sij ju' amíincustyamua' huamué'tɨn
mej mij a'ɨ́ɨmaj naa jamojo'mua'raj, ajta tɨ'ɨj quee che' ma' túmiinyij, aj pu'ij Dios
jamuaatá'sij siaj utyájrutyej a'ájna jo'tɨj quee a'náj á'vatzɨj ɨ chi'ij.

10 'A'ɨ́jna tɨ xá'puɨ' rɨcɨj a'ɨ́jcɨ jɨme' tɨ cɨléenye' jɨn tyi'tyéjvee, a'ɨ́ɨ pu ajta xá'puɨ'
rɨnyij tɨpua'aj tyi'tyaváaj já'ra'nyij va'cán jɨme', ajta a'ɨ́jna ɨ tɨquee xá'puɨ' rɨcɨj a'ɨ́jcɨ
jɨme' tɨ cɨléenye' jɨn tyi'tyéjvee, capu ajta xá'puɨ' rɨnyij tɨpua'aj va'cán jɨn tyi'tyaváaj
já'ra'nyij. 11 A'ɨ́j pu jɨn, tɨpua'aj sequée tyámua' tyityе'entyúumua'reeriaj a'ɨ́jcɨ jɨme' ɨ tɨ
a'yan tyí'sejre' íiyan ɨ cháanacaj japua, ¿a'tanyíj ij ja'mua jitze tyi'ca'nyen siaj a'ɨ́jcɨ jɨme'
antyúumua'reeriaj ɨ tɨ huápuɨ'ɨj tyá'najchij? 12 Tɨpua'aj sequée tyámua' tyityetyúucha'ɨj
a'ɨ́jcɨ jɨme' ɨ tɨquee mua'ajmaj tyajá'mua'a'rij, ¿a'tanyíj ij jamuaatá'sij ɨ tɨ mua'ajmaj
tyajá'mua'a'rij?

13 'Capu ɨ'ríj tɨ a'tɨ́j hua'puácaa huáhuɨɨre'en ɨ maj tyí'ijta, tɨpua'aj a'yan huárɨnyij,
séej pu xánave'ej ja'mej, ajta ɨ séej pu jéehua xɨe've'ej ja'mej, na'ríij quee séej pu
já'tzaahuatya'aj ja'mej, ajta ɨ séej pu huatyáxaahuataj. Capu ij ɨ'ríj siaj ɨ Dios
huatyáhuɨɨre'en, siajta ɨ túmii.

14 Majta a'ɨ́ɨmaj ɨ fariseos, jéehua mu janyacua'tzaca'aj ɨ túmii, matɨ'ɨj a'yan
tyáanamuajri', jéehua mu jaatyáxaahuataca' a'ɨ́jcɨ ɨ Jesús. 15 A'yaa pu tyihuo'té'exaaj
ɨ Jesús tɨjɨn:

—Mua'aj xu a'ɨ́ɨn pué'een ɨ siaj a'yan tyúusejrataj siaj tyámua' tyityetyúucha'ɨj ɨ
tyeɨ́tyee jimi, Ajta Dios pu jamua'reej je'ej siaj een mu jutzájta', a'ɨ́jna tɨ naa huasé'rin ɨ
tyeɨ́tyee jimi, a'ɨ́ɨ pu je'ej pua'aj huasé'rin ɨ Dios jimi.

*A'*ɨ́jna ɨ Moisés tɨ jo'yú'xaca', ajta a'ɨ́jna ɨ Dios tɨ jɨn tyí'ijta

16 'A'ɨ́jna ɨ Moisés tɨ jo'yú'xaca', ajta je'ej maj tyo'yú'xaca' ɨ maj tyí'xaxa'ta'aj ɨ Dios
jitze ma'can, a'ɨ́ɨ mu tyihuá'ixaatya'ca'aj ɨ tyeɨ́tyee. Ajta tɨ'ɨj ɨ Juan huataséjre, a'ɨ́j mu
huá'ixaatye' ɨ nyúucarij ɨ maj jɨn huatóotyamua've'en mej mij jáamua'reej je'ej tɨ een
jo'tɨj ɨ Dios tyejé'ijtaj, majta néijmi'i tyí'tyese' maj a'áa jo'tyájrutyej.

17 'Jéetze' pu quee tyési' tɨ ja'huóopua'rixɨ'ɨn ɨ tajapuá tɨ séejre', ajta ɨ cháanacaj. Ajta
a'ɨ́jna ɨ yu'xarij Moisés tɨ jo'yú'xaca', óoche' pu néijmi'i jɨn aróo'astej.

*T*ɨpua'aj a'tɨ́j ju'ɨ́ɨj huatátoonyij
(Mt. 19:1-12; Mr. 10:1-12)

18 'Ajtáhua'aj pu séej nyúucarij huo'té'exaa a'yan tɨjɨn:

—A'tɨ́j tɨ jaatátoonyij ɨ ju'ɨ́ɨj, ajta je'en séej ancure'vi'tɨj, a'ɨ́ɨ pu juxana'cɨre'. Ajta
tɨpua'aj a'tɨ́j íitaj ancure'vi'tɨj tɨ huatátuiihuaca', ajta pu juxana'cɨre'.

A'ɨ́jna ɨ chíjtyaanyi', ajta a'ɨ́jna ɨ Lázaro
19 'Ajtáhua'aj pu a'yan tyihuo'té'exaaj tɨjɨn:
—A'áa pu ja'hua' chíjtyaanyi' já'chajca'aj, tɨ naa eenye' tyúuche'tyahua'aj, cáanarij jɨme' tɨ nacámuaa, ajta tɨ jɨ́'re'en, a'náj tɨna'aj pu tyí'ye'estyahua'aj, ajta jéehua pu tyá'najchica'aj ɨ tɨ tyihuá'cue'tyahua'aj. 20 Ajta a'ɨ́jna ɨ tɨquee je'ej tyéejviicue', a'áa pu je'tyájcaj jo'tɨj ja'pueertaj a tɨ ja'chej ɨ chíjtyaanyi'. A'yaa pu ántyapuaaca'aj a'ɨ́jna ɨ a'tɨ́j tɨjɨn Lázaro, a'ɨ́ɨ pu tyí'cui'ca'aj, néijmi'que' pu cá'atzaca'aj. 21 Jaxɨe'va'ca'aj tɨ jáacua'nyij ɨ cue'ráj tɨ tye'nyíj tɨ tya'cájvitzej ɨ méesaj japua jo'tɨj tyajá'cua' ɨ chíjtyaanyi', majta ɨ tzɨ'cɨ́ɨj mu ajo'ré'nyinyiica'aj, majta jacányesixɨ'ɨj ɨ tɨ cá'atzaj jitze.
22 'Tɨ'quij a'ájna xɨcáara' tɨ'ɨj jitzán huamuɨ́' a'ɨ́jna ɨ Lázaro, a'ɨ́ɨmaj ɨ maj tyí'huɨɨre' u tajapuá, a'ɨ́ɨ mu yo'ví'tɨj ɨ Abraham jimi jo'tɨj Dios já'sejre', ajta a'ɨ́jna ɨ chíjtyaanyi', tɨ'ɨj ij ajta huamuɨ́', majta ja'vá'naj. 23 A'áa pu jo'tyá'ɨtzee jo'tɨj já'taa, jéehua pu jajpuéjtzica'aj a'ɨ́jna ɨ chíjtyaanyi'. Aj pu'ij jaaséej a'ɨ́jcɨ ɨ Abraham, ajta a'ɨ́jcɨ ɨ Lázaro tɨ ajo'tyávaaca'aj ɨ Abraham jamuán.
24 'Aj pu'ij jaatajé tɨjɨn: "Abraham mu paj nyavástara', ná'ancu'vaxɨ', pata'aj mu yo'-ta'ítyej a'mújcɨj mu Lázaro tɨ'ij a'múu jaatyáru'nyej ɨ juxɨtyéj tɨ'ij naatyácɨmuajritye'en ɨ nyenyanúu jitze, ji'nye jéehua nu jajpuéjtzij iiye'ej tɨéj tzajta'." 25 Ajta a'ɨ́jna ɨ Abraham, a'yaa pu tyu'tanyúj tɨjɨn: "Nyiyóoj, ¿nyij pequee jamua'reej je'ej paj jéehua tyi'huá'tyamua'vej patɨ'ɨj pooj júurica'aj ɨ cháanacaj japua? Ajta a'mújna mu Lázaro, jéehua pu jaapuéjtzitariaca'. Ajta ijíij a'ɨ́ɨ pu jutyamua've' a'yájna, pajta muáaj, ijíij paj jajpuéetzij puá'mej. 26 Ajta ijíij, a'yaa pu een, pu'ríj a'yan huó'ruuj tɨ acacúunyijme, a'ɨ́j pu jɨn quee ɨ'ríj maj antácɨɨnyej a'múu pujmua' mua'ajmaj jimi, capu ajta ɨ'ríj maj a'yun pujmua' eetácɨɨnye ityájma jimi."
27 'Tɨ'ɨj ij a'yan tyu'tanyúj tɨjɨn: "Nyavástara', a'yaa nu tyí'muahuaviij paj a'mújcɨj Lázaro huata'íjtye' tɨ a'áa ja'tanyéj ɨ táataj tɨ ja'chej, 28 ji'nye anxɨ́vicaa nu tyí'ihuaamua', che' a'múu tyámua' tyihuo'té'exaatye'en mej mij quee a'yun pujmua' jo'vá'cɨ'ca'an jo'tɨj ja'puejtzij." 29 Abraham pu a'yan tyaaté'exaa tɨjɨn: "A'ɨ́ɨ pu huatyá'ɨtzee a'ɨ́ɨjma jimi a'ɨ́jna Moisés tɨ jo'yú'xaca', ajta ɨ maj jo'yú'xaca' a'ɨ́ɨmaj ɨ maj Dios jitze ma'can tyí'xaxa'ta'aj, miche' a'ɨ́j huánamuaj." 30 Ajta a'ɨ́jna ɨ chíjtyaanyi', a'yaa pu tyaaté'exaa tɨjɨn: "Nyavástara', mu paj Abraham pué'een, camu ja'tzaahuatye' a'ɨ́jcɨ, ajta tɨpua'aj a'tɨ́j tɨ arí huamuɨ́' huataséjre'en a'ɨ́ɨjma jimi, aj mu mij seequéj tyí'mua'tyij ɨ Dios jimi." 31 Aj pu'ij a'yan tyaaté'exaa tɨjɨn: "Tɨpua'aj mequee jáanamuajri' je'ej tɨ tyu'taxájtaca' a'ɨ́jna ɨ Moisés, ajta a'ɨ́ɨjma ɨ maj Dios jitze ma'can tyí'xaxa'ta'aj, camu majta ja'antzaahuatye'sij tɨpua'aj sɨ́ɨj hua' jimi huataséjre'en ɨ a'tɨ́j tɨ arí huamuɨ́'."

17

*T*ɨpua'aj a'tɨ́j tyi'tɨ́j jɨn ootyá'ɨtzeere'en
(Mt. 18:6-7, 21-22; Mr. 9:42)
1 Jesús pu a'yan tyihuo'té'exaaj a'ɨ́ɨjma ɨ maj jamuán huacɨ́j tɨjɨn: —Jéehua pu tyí'sejre' je'ej siaj tyi'tɨ́j jɨn tyityo'tyá'ɨtzeere'en ɨ Dios jimi, je'ej pu pua'aj tye'mej a'ɨ́jcɨ jimi ɨ a'tɨ́j tɨ ca'nyíjra'aj hua'tá'caa mej mij séecan tyi'tɨ́j jɨn ootyá'ɨtzeere'en ɨ Dios jimi. 2 Jéetze' pu jatyáhuɨ'rii a'ɨ́jcɨ ɨ a'tɨ́j maj ja'cátapi' ɨ cɨjpáara'an jitze ɨ tyetyéj so'nyíj tɨ ve'éj, majta je'en ja'tyárɨeenyij jájritze' tɨ'ij a'áa ja'tyájmuɨ'nyij, jéetze' pu jatyáhuɨ'rii quee tɨpua'aj ca'nyíjra'aj hua'tá'care'en a'ɨ́ɨjma ɨ maj cɨ́le'en mej mij a'ɨ́ɨmaj ootyá'ɨtzeere'en ɨ Dios jimi. 3 A'ɨ́j pu jɨn tyámua' xu'uj mua'aj.
'Tɨpua'aj a'ihuáara' tyi'tɨ́j jɨn ootyá'ɨtzeere'en, pata'aj jajtyá'xɨ'ɨn, tɨpua'aj uhuóomua'tzɨj, aj pej pij tyaatú'uunyi'. 4 Tɨpua'aj séej xɨcáj a'tɨ́j aráahua'puaj ootyá'ɨtzeere'en aj jimi, tɨpua'aj ajta je'en aráahua'puaj ajo'ré'nyej a'jimi tɨ'ij muaatáhuavii yee tyinaatú'uunyi'ri' ɨ nyaj jɨn ootyá'ɨtzee a'jimi, a'yaa paj huárɨnyij petyaatú'uunyi'.

*T*ɨpua'aj a'tɨ́j tyá'tzaahuatye'ej

5 Majta a'ɨ́ɨmaj ɨ maj tamuáamuata' japuan hua'puaj ará'asej, a'yaa mu tyaaté'exaa
a'ɨ́jcɨ ɨ tavástara' tɨjɨn:
—Taatá' tyata'aj jéetze' tyá'antzaahuatye'en.
6 Aj pu'ij Jesús a'yan tyihuo'té'exaaj tɨjɨn:
—A'ɨ́ɨ pu'uj juxɨe've' siaj tyá'tzaahuatye'ej, tɨpua'aj cɨ́ɨ setyá'tzaahuatye'ej, a'yaa pu
tyu'táɨ'riitarij siaj a'yan tyaata'íjtye'en a'ɨ́jcɨ ɨ xápua' tɨ eetácutyej, tɨ a'áa jé'ta' jáata'
ja'tyóohuiitye'en jusɨ́ɨj, ajta ɨ xápua', a'yaa pu rɨnyij je'ej siaj tyaata'íjtye'sij.

*Je'ej t*ɨ tyúuxɨe've' a'ɨ́jcɨ jimi ɨ tɨ tyí'huɨɨre'
7 'Tɨpua'aj a'tɨ́j tyí'muarɨe'ej ja'mua jimi a'ɨ́jcɨ jɨme' ɨ tɨ tasáahua na'ríij cánya'xɨɨ
tɨ sɨɨre', tɨ'ɨjta uvé'nyej tɨ utyojo'vá'muarɨej, "¿Nyiquij a'yan setyaatájeevij yee mu-
jo'té'yi'ij, huayíixɨ'ɨj pata'aj tyú'cua'nyij"? 8 Caxu xaa nyu'uj a'yan tyaatájeevij, sulu
a'yaa xu'uj tyaatájeevij tɨjɨn: "Pata'aj tyámua' tyú'uurej ɨ nyaj tyí'cua'nyij, pajta tyámua'
eenye' pej pij tyináacue'tyej, aj pej pij tápij muáaj tyí'cua'nyij, pajta huaye'en." 9 Ajta
tɨ'ɨj a'yan tyú'uurej je'ej siaj tyaata'íj, caxu siajta je'ej tyaaté'exaatye'ej yee che' Dios
tyimuaanájchitye'en. 10 A'yaa xu cha'taj siana'aj mua'aj tyu'taxáj, tɨpua'aj seríj néijmi'i
jɨn a'yan huárɨnyij je'ej tɨ ɨ Dios tyajamuaata'íj, a'yaa xu tyu'taxáj yee: "Catu tyi'tɨ́j
huɨɨre', ji'nye a'yaa tu'uj huarɨ́j je'ej tɨ tyí'tacɨ'puaaca'aj."

*T*ɨ'ɨj Jesús tyihuó'huaa a'ɨ́ɨjma ɨ maj tamuáamuata' ará'asej
11 Óoche' pu huama'caj ɨ juyéj jitze Jerusalén tɨ jó'nyaa, a'áa pu huatyéenyej a
Samaaria, ajta a Galileea. 12 Tɨ'ɨj a'áa joomá'caj a'áa mu ye'entyinájchaca' ɨ tyétyacaa
ɨ maj tamuáamuata' ará'asej, metyí'cucui' a'ɨ́ɨmaj a'ɨ́jcɨ jɨme' tɨ tyinyáxɨj huá'hue'ra'
jitze ɨ maj a'yan jatamuá'muaj tɨjɨn léepraj, a'áa mu ɨmuáj jo'tyáhuiixɨj. 13 Matɨ'ɨj mij
ca'nyíin jɨn jaatajé a'yan tɨjɨn:
—Jesús, mu paj maeestro pué'een, tá'ancu'vaxɨ'.
14 Tɨ'ɨj Jesús huo'séj, a'yaa pu tyihuo'té'exaaj tɨjɨn:
—Siata'aj ujó'ju' hua' jimi ɨ maj tyí'huɨɨre' u tyeyúuj tzajta' siaj sij huatóosejrata
a'ɨ́ɨjma jimi.
Matɨ'ɨj móoj ajoojú'caj, aj pu'ij capua'riaca'aj ɨ atzáj matɨ'ɨj mij naa éenye'ej muá'raa.
15 Tɨ'ɨj sɨ́ɨj huóosej tɨjɨn pu'ríj huarúj, aj pu'ij huariá'raa tye'tyóotzi're'ej ɨ Dios, ca'nyíin
jɨme'. 16 Aj pu'ij tyítunutaca' avéjri' ɨ Jesús jimi, ajta ecóotutaca' tɨ'ɨj ij tyaatatyójtzi'rej.
A'ɨ́jna ɨ a'tɨ́j, Samaaria pu já'ma'can. 17 Jesús pu a'yan tyu'taxájtaca' tɨjɨn:
—¿Nyij mequee tamuáamuata' ará'asej ɨ maj huarúj? ¿Jo'nyij je'ej mé'een ɨ séecan ɨ
maj arámuaacuaj? 18 ¿Nyij a'múu na'aj jusɨ́ɨj huariá'raa, a'mújna tɨ séej chuéjra' japua
já'ma'can tɨ'ij tyámua' tyaatá'an ɨ Dios?
19 Aj pu'ij a'yan tyaaté'exaa a'ɨ́jcɨ ɨ tɨ tyí'cui'ca'aj tɨjɨn:
—Ájchesij pata'aj jó'ra'nyij, ji'nye petyá'antzaahuaj, a'ɨ́j paj jɨn períj huarúj.

*Je'ej t*ɨ éenye'ej ta'mej a'ájna xɨcáara' tɨ jitzán ɨ Dios tyu'ta'íjtaj
(Mt. 24:23-28, 36-41)
20 A'ɨ́ɨ mu ɨ fariseos a'yan tyaata'íhuo'ri' a'ɨ́jcɨ ɨ Jesús a'náj tɨ huataséjre'ej ɨ Dios tɨ
jɨn tyu'ta'íjtaj, aj pu'ij Jesús a'yan tyihuo'té'exaaj tɨjɨn:
—A'ɨ́jna ɨ tɨ jɨn Dios tyu'ta'íjtaj, capu tyi'tɨ́j pué'een tɨ séejre' ɨ siaj sij jɨn jáamua'reej.
21 Camu majta a'yan tyaataxájta ɨ tyeɨ́tyee yee: "Yána'aj huatyéjve", na'ríij yee "Mána'aj
huatyéjve", ji'nye a'ɨ́jna ɨ tɨ jɨn ɨ Dios tyí'ijta pu'ríj yésejre' ja'mua tzajta'.
22 Aj pu'ij a'yan tyihuo'té'exaaj a'ɨ́ɨjma ɨ maj jamuán huacɨ́j tɨjɨn:
—A'yaa pu atyojo'ré'nyesij ɨ xɨcáara' siaj jitzán a'yan tya'xɨé've'ej xá'ju'un siaj jaaséej
nyatɨ'ɨj tyu'ta'íjtaj néijmi'i jɨme' ɨ nyaj jɨn antyínyamua'reeriaj, siajta mua'aj caxu
jaséjran. 23 Séecan mu a'yan tyu'taxájtaj yee: "Yána'aj huatyéjve", na'ríij yee: "Mána'aj
huatyéjve"; caxu ujó'cɨ'ca'an hua' jamuán. 24 Ji'nye a'yaa nu séeria'aj na'mej a'ájna
xɨcáara' nyatɨ'ɨj jitzán tye'entyárutyij a'ɨ́jcɨ jɨme' nyaj néijmi'i jɨn antyínyamua'reeriaj

na'mej. A'yaa nu cha'taj nyana'aj huasé'rihua'aj na'mej matɨ'ɨj ɨ maj tyóona'axcava'ra ɨ jútye', tɨ'ɨj ootátaaxɨ'ɨn, jiye'tzín pu huanyéeri'cɨriajra'aj. 25 Ajta anaquéej pu a'yan tyúuxɨe've' nyaj jéehua jaapuéjtzitarej, a'yaa pu ajta tyúuxɨe've' maj manúurɨeenyij a'ɨ́ɨmaj ijíij maj huátyeɨtyee. 26 A'yájna tɨ'ɨj tyu'rɨ́j ajca'huáj ɨmuáj tɨ'ɨj ooj júuricaj a'ɨ́jna ɨ Noé, a'yaa pu cha'taj na'aj tye'mej a'ájna xɨcáara' jitze nyaj jitzán ya'uvé'nyesij, ɨ nyaj nyajta tyévij jitze huanɨe'huaca'. 27 Metyí'cua'caria'aj ɨ tyeɨ́tyee, majta ya'caria'aj, séecan mu nyéjnyaɨ'ɨjchacaria'aj, a'yaa mu rɨjcaj 'asta na'aj quee Noé utyájrupij ɨ báarcuj jitze, aj mu mij jéehua huatyéviiyaca' tɨ'quij tyíjɨstyaca' ɨ jájtyij, a'ɨ́ɨ pu néijmi'caa antyipua'rij. 28 A'yaa pu cha'taj tyáaruj ajca'huáj ɨmuáj tɨ'ɨj ooj júurica'aj a'ɨ́jna ɨ Lot, a'ɨ́ɨ mu tyí'cua'caria'aj ɨ tyeɨ́tyee, majta ya'caria'aj, majta tyí'nanaava'aj, majta tyí'tooca'aj, majta tyí'huastyahua'aj, majta chi'ij ta'huacaria'aj. 29 Ajta a'ájna xɨcáara' jitze tɨ'ɨj Lot eerájraa a'ájna a Sodoma, aj pu'ij tɨéj huatyéviiyaca' asúufrej tɨ á'naxcaj, aj pu'ij néijmi'caa antyipua'rij. 30 A'yaa pu cha'taj na'aj tyihuá'uurej a'ájna xɨcáara' jitze tɨ'ɨj huataséjre'en ɨ tɨ ajta tyévij jitze huanɨe'huaca'.

31 'A'yaa xu huárɨnyij a'ájna xɨcáara' jitze, tɨpua'aj a'tɨ́j a'áan jó'ojvaacaj ɨ juchi'ij japua, tɨpua'aj chi'táj tyi'ráa'caj ɨ tyía'ra'an, che' quee acáyi'can tɨ'ij tyi'rá'an. Ajta ɨ tɨ tyaja'muarɨe'ej ɨ juví'ra'taj, che' ajta quee ajo'ré'nyinyiica'an ajuchéj. 32 Siata'aj jo'támua'reej je'ej tɨ tyáaruj ɨ ɨ́ɨra'ra'an ɨ Lot. 33 A'tɨ́j tɨna'aj tɨ jacha'ɨj ɨ ju júuricamej tɨ'ij quee tyi'tɨ́j je'ej jooriaj, a'ɨ́ɨ pu yo'rɨésij. Ajta ɨ a'tɨ́j tɨ yo'rɨésij ɨ ju júuricamej nye jitze ma'can, a'ɨ́ɨ pu xaa jusén jɨn huatyá'ɨtzeere'ej.

34 'A'yaa nu tyajá'mua'ixaatye', a'ájna tɨ́ca'rij tzajta', mahua'puaj mu huaje'tɨj muá'ju'un ɨ utáatzij japua. Dios pu séej á'vi'tɨn, ajta ɨ sɨ́ɨj a'áa pu jo'tyá'ɨtzeere'ej. 35 Majta hua'puaj ɨ úucaa, néijmi'i mu tya'tɨ'xɨ́j muá'ju'un, Dios pu séej á'vi'tɨn, ajta ɨ sɨ́ɨj, a'áa pu jo'tyá'ɨtzeere'ej. 36 Majta hua'puaj tyétyacaa, a'áa mu néijmi'i tyaja'muárɨe'ej muá'ju'un ɨ ví'ra'taj, Dios pu ajta séej á'vi'tɨn, ajta ɨ sɨ́ɨj, a'áa pu jo'tyá'ɨtzeere'ej.

37 Majta a'ɨ́ɨmaj ɨ maj Jesús jamuán huacɨ́j, a'yaa mu tyaata'íhuo'ri' tɨjɨn:

—Tavástara', ¿jo'nyij a'yan tyajá'rɨnyij?

A'yaa pu tyu'tanyúj tɨjɨn:

—Jo'tɨj jo'riá'ca'aj tyi'tɨ́j tɨ huamuɨ́', a'áa mu ja'tyúusɨɨre' ɨ muá'rɨe'caj.

18

*A'*ɨ́jna ɨ íitɨ' tɨ jusɨ́ɨj ajta ɨ juées

1 Aj pu'ij Jesús séej nyúucarij jɨn tyihuo'té'exaaj mej mij jáamua'reej tɨ a'yan tyúuxɨe've' maj a'náj tɨna'aj nyuucaaj, majta quee tyóoxa'huata'an. 2 A'yaa pu tyihuo'té'exaaj tɨjɨn:

—A'áa pu ja'hua' séej chájta'naj jitze a'tɨ́j já'chajca'aj tɨ juées jɨn tyi'tyávaaca'aj, capu já'astyajca'aj ɨ Dios, capu ajta jitzán juxɨé'va'ca'aj je'ej tɨ tyi'tɨ́j huá'uuriajca'aj ɨ tyeɨ́tyee. 3 Meentyij sɨ́ɨj íitɨ' a'áa já'chajca'aj tɨ antyúusɨɨjtariaca', a'náj tɨ na'aj pu ajo'ré'nyinyiica'aj ɨ juées jimi, a'yaa pu tyá'huaviiraca'aj tɨ jo'xá'puɨ'ɨntari'tze'en a'ɨ́jcɨ jɨme' tɨ a'tɨ́j jájcha'ɨɨre'. 4 Ajta a'ɨ́jna ɨ juées pu'ríj á'tyeevi'ca'aj tɨquee janamuajraca'aj, aj pu'ij a'yan tyu'muá'aj tɨjɨn: "Jexaa nyu'uj, canu já'tyese' ɨ Dios, capu ajta nye jitze juxɨe've' je'ej tɨ tyi'tɨ́j huá'uurej ɨ tyeɨ́tyee. 5 Ajta a'mújna mu íitɨ', tɨ'ɨj pu na'aj pu yatányinyii, ajta nya'ɨtziitye'. Nyáaj nu já'xa'puɨ'ɨntari'tze'en a'ɨ́jcɨ jɨme' tɨ a'tɨ́j jájcha'ɨɨre', ta'aj ij quee che' yatányinyiica'an na'ríij quee nyatácua'naxɨ'ɨj a'ɨ́jcɨ jɨme'."

6 Ajta tavástara' pu a'yan tyihuo'té'exaaj tɨjɨn:

—A'yaa pu tyu'taxájtaca' a'ɨ́jna ɨ juées tɨ je'ej pua'aj tyi'tyúucha'ɨj. 7 Ajta ɨ siaj jajvástara', ¿nyiquee a'yan cha'taj na'aj hua' japua tyu'tányuusij a'ɨ́ɨjma ɨ tɨ hua'antyíhuoj ɨ maj a'náj tɨna'aj jahuaviij tɨ́ca' majta tújca'rij tzajta'? ¿Nyiquij á'tyeeren tɨ'ij a'yan rɨnyij? 8 A'yaa nu tyajá'mua'ixaatye', Dios pu ja'mua japua huatányuusij, capu á'tyeeren.

Ajta tɨ'ɨj uvé'nyej ɨ tɨ ajta tyévij jitze huanɨe'huaca', ¿nyiquij ooj hua'tyoonyij ɨ maj tyá'tzaahuatye' íiyan ɨ cháanacaj japua?

*A'*ɨ́jna tɨ fariseo pué'een, ajta a'ɨ́jna ɨ tɨ huá'jijva'ca'aj ɨ maj tyí'tɨ'ɨjcɨcaa
9 Jesús pu ajtáhua'aj séej nyúucarij jɨn tyihuo'té'exaaj a'ɨ́ɨjma jɨme' ɨ maj a'yan
tyu'muá'aj ɨ jutzájta' tɨjɨn tyámua' mu tyí'tyetyeɨtyee, ɨ maj majta hua'xaahuaj ɨ juxa'aj
tyeɨ́tyee, a'yaa pu tɨjɨn:
10 —A'ɨ́ɨmaj ɨ maj hua'puaj ɨ tyétyecaa a'úu mu jo'tyájrupij ɨ tyeyúuj tzajta' mej mij
huatyényuunyij, sɨ́ɨj pu fariseo pué'een, ajta ɨ sɨ́ɨj, a'ɨ́ɨ pu puɨ́rɨcɨj ɨ tɨ huá'jijva'ca'aj ɨ
maj tyí'tɨ'ɨjcɨcaa.
11 'Ajta a'ɨ́jna ɨ fariseo, a'ɨ́ɨ pu huatyéechaxɨj tɨ'quij huatyóochej tɨ a'yan tyu'tyényu-
unyij tɨjɨn: "Dios, tyámua' nu tyí'muatyojtzi're' muéetzij, ji'nye canu a'yan een matɨ'ɨj
ɨ séecan ɨ tyeɨ́tyee. A'ɨ́ɨ mu tyí'nahua'raj, majta je'ej pua'aj tyityeetyúucha'ɨj, majta
juxana'cɨre' séecan jamuán ɨ úucaa, canu nyajta a'yan een tɨ'ɨj a'mújna ɨ tɨ huá'jijve'
a'ɨ́ɨjma ɨ maj tyí'tɨ'ɨjcɨcaa. 12 Hua'puaj nu nye itzi'vii séej itéerij jɨme', nyajta a'yan
tyi'tá'caa séej tamuáamuata' tɨ anxɨtyej jitze ma'can ɨ nyaj jamue'tɨj."
13 'Ajta a'ɨ́jna ɨ tɨ huá'jijve' ɨ maj tyí'tɨ'ɨjcɨcaa, a'áa pu ɨmuáj a'tzúj jo'tyéechaxɨj,
capu ajta óoca'nyajca'aj tɨ jútye' jó'nyeerej, sulu antyóoto'xa'aj ɨ jutavíj jitze ɨ jumuáca'
jɨme'. A'yaa pu tyu'tyéenyuj tɨjɨn: "Dios, pata'aj ná'ancu'vaxɨ' nyéetzij, ji'nye je'ej
nu pua'aj tyi'tyínyecha'ɨj." 14 A'yaa nu tyajá'mua'ixaatye' a'ɨ́jna ɨ a'tɨ́j tɨ huá'jijve' ɨ
maj tyí'tɨ'ɨjcɨcaa, a'ɨ́ɨ pu xaa jɨ'réenya'aj huatyá'ɨtzee ɨ jutzájta' tɨ'ɨj jó'raa ɨ juchéj,
ajta ɨ fariseo capu jɨ'réenya'aj huatyá'ɨtzee, ji'nye tɨpua'aj a'tɨ́j óotzaahuatye'ej, a'ɨ́ɨ pu
huatóotyevi'ra'astaj. Ajta ɨ tɨquee a'yan tyóotzaahuatye', a'ɨ́ɨ pu jéetze' juxɨe've' ɨ Dios
jimi.

*T*ɨ'ɨj Jesús tyámua' tyihuo'tá' a'ɨ́ɨjma ɨ tɨ'ríij
(Mt. 19:13-15; Mr. 10:13-16)
15 Majta séecan ɨ tyeɨ́tyee, tɨ'ríij mu aye'vé'vi'tɨchej ɨ Jesús tɨ'ij hua'vá'muarɨe'xɨ'ɨn
tɨ'ij Dios a'ɨ́jcɨ jɨn tyámua' tyihuo'tá'an. Matɨ'ɨj a'ɨ́ɨmaj huo'séj ɨ maj Jesús jamuán huacɨ́j,
aj mu mij hua'ajtyá'xɨj ɨ tyeɨ́tyee. 16 Ajta a'ɨ́jna ɨ Jesús, a'ɨ́ɨ pu huo'tajé ɨ tɨ'ríij mej mij
aje'ré'nyej jimí, a'yaa pu tyu'taxájtaca' tɨjɨn:
—Miche' mahuaja'vé'vi'tɨj nyej jimi mu tɨ'ríij, caxu huá'ijmuejra, ji'nye jo'tɨj ɨ Dios tye-
jé'ijtaj a'ɨ́ɨjma pu cɨ'tyij ɨ maj a'yan een matɨ'ɨj mu tɨ'ríij. 17 A'yaa nu tyajá'mua'ixaatye',
a'tɨ́j tɨquee a'yan een tɨ'ɨj sɨ́ɨj ɨ pá'rɨ'ɨj, capu a'áa jo'tyárutyij jo'tɨj ɨ Dios tyejé'ijtaj.

*Ɨ tyamuéej t*ɨ chíjtyaanyi', Jesús pu jamuán tyu'taxájtaca'
(Mt. 19:16-30; Mr. 10:17-31)
18 Sɨ́ɨj tɨ tyí'ijta pu a'áa jo'tyávaaca'aj, a'yaa pu tyaata'íhuo'ri' a'ɨ́jcɨ ɨ Jesús tɨjɨn:
—Maeestro, mu paj tyámua' tyí'tyevij, ¿tyi'tanyí juxɨe've' nyaj a'yan huárɨnyij tɨ'ij
náacɨ'tyij nyaj júurij ná'ra'nyij tɨ'ɨj na'aj jusén jɨme'?
19 Jesús pu a'yan tyu'tanyúj tɨjɨn:
—¿Ji'nye een jɨme' a'yan petyí'nyaxaj yee nyaj tyámua' tyí'tyevij? Sɨ́ɨj pu a'ɨ́ɨn pué'een
ɨ tɨ naa tyí'tyevij, a'ɨ́ɨ pu a'ɨ́ɨn pué'een ɨ Dios. 20 Papu'ríj jamua'reej je'ej tɨ Dios
tyu'ta'íjtaca' yee: "Capáj axana'cɨria'aj; capáj tyí'tyacui'caj; capáj tyí'nahua'aj; capáj
pajta tyí'hue'tacare'en. Pajta tzáahuatyi'ra'aj tyícha'ɨj jimi a' táataj, pajta a' náanaj."
21 Ajta a'ɨ́jna ɨ tyamuéej a'yaa pu tyaaté'exaa tɨjɨn:
—Néijmi'i nu jɨn tya'rá'astej nyatɨ'ɨj nyana'aj tyí'pa'rɨ'ɨstaca'aj.
22 Tɨ'ɨj Jesús jáanamuajri' je'ej tɨ tyu'taxájtaca', aj pu'ij a'yan tyaaté'exaa tɨjɨn:
—Sɨ́ɨj pu ooj muá'ɨtziitye', pata'aj néijmi'i tyú'toonyij a'chu paj tyí'ijcha'ɨj, aj pej pij
huo'rían ɨ túmii a'ɨ́ɨjma ɨ maj quee je'ej tyé'viicue'. Aj paj xaa ja'ancuriáa'sij ɨ tɨ tajapuá
já'sejre' a'ɨ́jna tɨ huápuɨ'ɨj tyá'najchij, aj pej pij mujo'vé'me'en pata'aj nyaj jamuán
jo'cha'canye'en.

23 Ajta a'ɨ́jna ɨ tyamuéej tɨ'ɨj jáanamuajri' je'ej tɨ ɨ Jesús tyu'taxájtaca', tyámua' pu
tyu'tóoxaamujri, ji'nye jéehua pu tyí'ijcha'ɨɨca'aj. 24 Aj pu'ij Jesús ja'ráasej, tɨ'quij a'yan
tyu'taxájtaca' tɨjɨn:
—Tyámua' pu tyihuá'muarɨe'riste' a'ɨ́ɨjma chíjtyaanyi' mej mij utyájrutyej u tajapuá
Dios tɨ já'sejre'. 25 A'yaa nu tyajá'mua'ixaatye' tɨ jéetze' muárɨe'rij tɨ chíjtyaanyi'
utyájrutyej u tajapuá Dios tɨ já'sejre' quee tɨ caméeyuj anájrutyej ɨ pɨ́'se'ej jitze.
26 Majta a'ɨ́ɨmaj ɨ maj jáanamuajri', a'yaa mu tyaata'íhuo'ri' tɨjɨn:
—¿A'tanyíj ij ɨ Dios jimi huatyá'ɨtzeere'ej?
27 Jesús pu a'yan tyihuo'té'exaaj tɨjɨn:
—A'ɨ́ɨjma jimi ɨ tyétyacaa, capu je'ej tyíɨ'rij, ajta Dios jimi néijmi'i pu tyíɨ'rij.
28 Ajta a'ɨ́jna ɨ Pedro, a'yaa pu tyaaté'exaa tɨjɨn:
—Maeestro, néijmi'i tu tyeríj atyojoohua'xɨj ɨ tyaj tyí'ijcha'ɨɨca'aj tyej tyij ajamuán
huacɨ́'ca'an.
29 Jesús pu a'yan tyihuo'té'exaaj tɨjɨn:
—A'yaa nu tyajá'mua'ixaatye' a'tɨ́j tɨna'aj tɨ metyoohuá'xɨj tɨpua'aj juchi'ij, na'ríij
ju'ɨ́ɨj, nusu ɨ ju'ihuáamua', nusu ɨ juhuásimua', na'ríij ɨ juyójmua', tɨ'ij a'ɨ́jcɨ jɨn a'yan
huárɨnyij je'ej tɨ ɨ Dios tyí'ijta, 30 jéehua pu jéetze' tya'ancuriáa'sij ijíij tɨ yajooméj a'íjcɨ
jitze ɨ cháanacaj, ajta a'ɨ́ɨ pu júurij ja'mej tɨ'ɨj na'aj jusén jɨme'.

Jesús pu'ríj huéeicaj jaataxájtaca' ɨ tɨ muɨ'nyij
(Mt. 20:17-19; Mr. 10:32-34)

31 Tɨ'ɨj ij jujɨ́me' huo'tajé a'ɨ́ɨjma ɨ maj tamuáamuata' japuan hua'puaj ará'asej, a'yaa
pu tyihuo'té'exaaj tɨjɨn:
—Tu'ríj ijíij a'áa jó'ju' a Jerusalén, jo'tɨj néijmi'i tyaja'róo'astej je'ej maj tyo'yú'xaca'
a'ɨ́ɨmaj ɨ maj Dios jitze ma'can tyí'xaxa'ta'aj nyéetzij jɨme', ɨ nyaj nyajta tyévij jitze
huanɨe'huaca'. 32 A'ɨ́ɨ mu nyéetzij tyu'tátuiire'sij a'ɨ́ɨjma jimi ɨ maj séej chuéj japua
já'ma'can, majta a'ɨ́ɨmaj mu naatyáxaahuataj, majta je'ej pua'aj tyí'nyaxajtan, majta
na'rátzi'tzique'muaxɨ'ɨj. 33 Majta je'en naatyávaxɨ'ɨj, matɨ'ɨj mij nyeje'catan, ajta tɨ'ɨj
huéeicaj xɨcáj tyoomá'caj, aj nu nyijta huatájuuritaj.
34 Majta a'ɨ́ɨmaj ɨ maj jamuán huacɨ́j, camu yo'itéej muá'raa je'ej tɨ tyi'tɨ́j tyu'taxájtaca'
camu majta jáamua'reeri' je'ej tɨ huatóomua'aj, ji'nye camu tyámua' tyiyo'itéej muá'raa.

*Jesús pu tyáahuaj a'*ɨ́jcɨ ta'rácuun a'ájna a Jericó
(Mt. 20:29-34; Mr. 10:46-52)

35 Tɨ'ɨj ɨ Jesús arí avéjri' joomá'caj a'ájna a Jericó, sɨ́ɨj tɨ arácun pu a'áa je'tyácatyij
ɨ juyéj jitze, túmii tɨ huá'huaviiraca'aj. 36 Tɨ'ɨj huó'namuajri' maj jéehua tyeɨ́tyee mu
jó'cɨ'ca'aj, aj pu'ij tyu'ta'íhuo' tyi'tɨ́j tɨ je'ej rɨjcaj. 37 Matɨ'ɨj mij a'yan tyaaté'exaa tɨjɨn:
—Ya pu ja'vé'mej a'ɨ́jna ɨ Jesús, Nazaret tɨ já'ma'can.
38 Tɨ'quij a'yan tyu'jíjhuaca' tɨjɨn:
—Jesús, mu paj yójra' pué'een a'ɨ́jcɨ ɨ David, ná'ancu'vaxɨ' nyéetzij.
39 Majta ɨ maj anáatya'aj muaajú'ca'aj, a'ɨ́ɨ mu jajtyá'xɨj tɨ'ij quee che' ave'nyuuca'an.
Ajta a'ɨ́jna jéetze' pu ca'nyíin jɨn tyu'taxájtaca' a'yan tɨjɨn:
—Jesús mu paj yójra' pué'een a'ɨ́jcɨ ɨ David, ná'ancu'vaxɨ' nyéetzij.
40 Aj pu'ij oocháxɨj a'ɨ́jna ɨ Jesús, ajta huo'ta'íj maj aye'vé'vi'tɨj jimí, tɨ'ɨj a véjri'
aja'vá'ma'ca'aj, Jesús pu a'yan tyaata'íhuo'ri' tɨjɨn:
41 —¿Ji'nye tyi'tɨ́j petyí'xɨe've' nyej nyij a'yan huárɨnyij ajimi?
Aj pu'ij ɨ ta'rácuun a'yan tyu'tanyúj tɨjɨn:
—Nyavástara', a'yaa nu tyá'xɨe've' nyej nyajtáhua'aj atányeerej.
42 Aj pu'ij ɨ Jesús a'yan tyaaté'exaa tɨjɨn:
—Atányeerij, ji'nye petyá'antzaahuaj a'ɨ́j paj jɨn períj huarúj.

43 Tɨ'ɨj a'yan tyaaté'exaa, aj pu'ij ɨ ta'rácuun atányeeriaca', ajta jamuán jó'raa ɨ
Jesús, tye'tyóotzi're'ej ɨ Dios, majta néijmi'i ɨ tyeɨ́tyee ɨ maj jaaséej, a'ɨ́ɨ mu majta
tyaatatyójtzi'rej ɨ Dios.

19

*Ɨ Jesús ajta a'*ɨ́jna ɨ Zaqueo

1 Tɨ'ɨj ij Jesús a'áa jo'tyájrupij a Jericó, a'áa pu jé'ta' jooma'ca'aj ɨ chájta'naj jitze.
2 A'áa pu sɨ́ɨj tyáatɨ' já'chajca'aj tɨ chíjtyaanyi', tɨ a'yan ántyapuaj tɨjɨn Zaqueo, a'ɨ́ɨ
pu a'ɨ́ɨn pué'een ɨ tɨ tyihuá'ijtye' a'ɨ́ɨjma ɨ maj huá'jijve' ɨ maj tyí'tɨ'ɨjcɨcaa. 3 A'ɨ́ɨ pu
jaséjramuɨ'ca'aj a'tɨ́j tɨ pué'een ɨ Jesús, ajta capu ɨ'riitaca'aj, ji'nye jéehua mu tyeɨ́tyee,
ajta cɨ́ɨ uhuátyeevi'ij a'ɨ́jna ɨ Zaqueo. 4 Aj pu'ij anayíixɨ'ɨj jo'téechajraa, tɨ'ɨj ij antyíraj
ɨ méjchi jitze tɨ'ij jaaséej, ji'nye pu'ríj jamua'reeriaca'aj tɨjɨn a'áa pu je'ré'nyesij. 5 Tɨ'ɨj
Jesús a'áa je'ré'nyej, aj pu'ij ájnyeeriaca', tɨ'ij a'yan tyaaté'exaa tɨjɨn:

—Zaqueo, pata'aj jiye'tzín acájra'nyij, ji'nye ijíij nu a'áa ja'rá'iixaj a paj ja'chej.

6 Tɨ'quij jiye'tzín acájraa, aj pu'ij tyámua' tyetyéejej a'ɨ́jcɨ ɨ Jesús. 7 Majta a'ɨ́ɨmaj ɨ
tyeɨ́tyee, matɨ'ɨj jaaséej aj mu mij huatyóohuij maj je'ej pua'aj tyaaxáj a'ɨ́jcɨ ɨ Jesús, a'yan
tɨjɨn:

—A'áa pu jo'mej tɨ'ij a'áa ja'rá'astij jo'tɨj ja'chej sɨ́ɨj tɨ je'ej pua'aj tyi'tyúucha'ɨj.

8 Aj pu'ij ɨ Zaqueo ájchej tɨ'ij a'yan tyaaté'exaa a'ɨ́jcɨ ɨ Jesús tɨjɨn:

—Nyavástara', jé'ta' nu tyihuo'tapuéjve'sij ɨ nyaj tyí'ijcha'ɨj a'ɨ́ɨjma ɨ maj quee je'ej
tyéejviicue'. Ajta tɨpua'aj a'náj a'tɨ́j tyi'tɨ́j nyaanáhue'ri', muáacuacaa pua'mácan nu
jaatátuiire'ej.

9 Aj pu'ij Jesús a'yan tyaaté'exaa tɨjɨn:

—Ijíij pu xaa Dios arí huó'huɨɨ a'yaa mej chej, ji'nye a'ɨ́jna ɨ a'tɨ́j, ajta pu a'ɨ́ɨn pué'een
ɨ Abraham tɨ jitze eeráma'can. 10 Ji'nye nyáaj ɨ nyaj nyajta tyévij jitze huanɨe'huaca',
a'yaa nu een jɨn mujo'vé'mej nyej nyij huó'huoonyij, nyajta huó'huɨɨre'en a'ɨ́ɨjma ɨ maj
jó'vatzɨjca'aj.

*A'*ɨ́jna ɨ túmii tamuáamuata' tɨ ará'asej

(Mt. 25:14-30)

11 Móoche' mu tyi'namuáaracaj ɨ tyeɨ́tyee, tɨ'ɨj Jesús séej nyúucarij jɨn tyihuo'té'exaaj,
ji'nye pu'ríj avéjri' jooma'ca'aj a Jerusalén. Majta a'ɨ́ɨmaj ɨ tyeɨ́tyee, a'yaa mu tyí'mua'a-
jcaa tɨjɨn pu'ríj tɨ́mua' huataséjre'sij ɨ Dios tɨ jɨn tɨ tyu'ta'ɨ́jtaj ɨ́iyan ɨ cháanacaj japua.
12 A'ɨ́j pu jɨn a'yan tyihuo'té'exaaj tɨjɨn:

—A'áa pu sɨ́ɨj tyáatɨ' já'chajca'aj, tɨ hua' jitze eeráanyej ɨ tyeɨ́tyee ɨ maj tyí'ijtaca'aj,
tɨ'quij ujó'mej séej chuéj japua mej mij a'áa ye'entyíhuoonyij rey jɨme', tɨ'ɨjta ij
uvé'nyesij. 13 Tɨ'ɨj quee xu jo'yi'váacaj, tamuáamuata' pu pua'mácan huatacho'vej
ɨ maj jimi tyí'muarɨe', aj pu'ij ɨ túmii huo'riáa' tamuáamuata' ara'astɨma'caa séej
ajta séej, a'yaa pu tyihuo'té'exaaj tɨjɨn: "Siata'aj tyu'muárɨe'en a'ɨ́jcɨ jɨme' ɨ túmii,
'asta nyana'aj quee uvé'nyej." 14 Majta a'ɨ́ɨmaj ɨ tyeɨ́tyee, a'ɨ́ɨ mu jájcha'ɨɨria'ca'aj,
matɨ'ɨj mij séecan huata'ítyaca' mej mij a'yan tyu'taxáj yee: "Catu jaxɨe've' tɨ a'ɨ́ɨn
tye'entyájrutyej rey jɨme'." 15 Ajta a'ɨ́ɨ pu tye'entyájrupij rey jɨme', ajta je'en uvé'nyej
a'ájna jo'tɨj ja'chej, aj pu'ij huo'tacho'vej a'ɨ́ɨjma ɨ túmii tɨ huo'riáa' tɨ'ij jáamua'reej
a'chu maj jaamué'tɨj sɨ́ɨj ajta sɨ́ɨj. 16 Ajta ɨ tɨ anaquéej aje'ré'nyej, a'yaa pu tyaaté'exaa
tɨjɨn: "Nyavástara', a'ɨ́jna ɨ túmii muéetzij tɨ mua' a'rij, tamuáamuata' pu pua'mácan
huamue'tɨj ɨ tɨ tamuáamuata' ara'ástɨmee." 17 A'yaa pu tyu'tanyúj a'ɨ́jna ɨ tɨ tyé'ijtye'
tɨjɨn: "Xá'puɨ' paj huarɨ́j mu paj tyámua' tyí'nyahuɨɨre', ji'nye tyámua' pej tyéecha'ɨj ɨ
nyaj cɨ́ɨ caa tyimuaatá', nyáaj nu tyimua'antyárujtye'ej pata'aj tyu'ta'ɨ́jtaj tamuáamuata'
pua'maquéj ɨ chájta'naj jitze." 18 Ajta ɨ tɨ tyí'huɨɨre' tɨ je'tyáa'sej, a'ɨ́ɨ pu ajta
aje'ré'nyej, a'yaa pu tyaaté'exaa tɨjɨn: "Nyavástara', a'ɨ́jna ɨ túmii, muéetzij tɨ mua'
a'rij, anxɨ́vicaa pu pua'mácan huamue'tɨj ɨ tɨ tamuáamuata' tɨ ara'ástɨmee." 19 Ajta

a'ɨ́jna ɨ tɨ tyé'ijtye', a'yaa pu tyaaté'exaa tɨjɨn: "A'yaa nu tyimua'antyárujtye'ej pata'aj tyu'ta'íjtaj anxɨ́vique' pua'maquéj ɨ chájta'naj." 20 Tɨ'quij ajtáhua'aj sɨ́ɨj aje'ré'nyej tɨ jimi tyí'huɨɨre', a'yaa pu tyaaté'exaa tɨjɨn: "Nyavástara', ya'cuíj muéetzij tɨ mua' a'rij ɨ túmii, yaa nu ja'ancuriá'jɨ'quej cɨ́ɨxurij jitze, nyatɨ'ɨj nyij jaatyá'avaataca'. 21 A'yaa nu huarɨ́j, ji'nye nyamuatzɨɨnya'ca'aj, muárɨe'rij tɨ a'tɨ́j tyámua' tyu'tyá'ɨtzeere'en ajimi, muáaj paj jaariá'sɨ'rii ɨ paj quee tyu'tá', pajta tyí'tza'nacaa jo'paj quee tyojo'huástej." 22 Aj pu'ij a'yan tyu'tanyúj a'ɨ́jna ɨ tɨ tyé'ijtye' tɨjɨn: "Muáaj paj quee tyi'tɨ́j huɨɨre', nyáaj nu muá'xɨjtye'en a'ɨ́jcɨ jɨme' je'ej paj tyu'taxájtaca'. Muáaj paj jamua'reeriaca'aj tɨjɨn ca'nyéjrij nu jɨn tyí'ijta. Nyajta jaariá'sɨ'rii ɨ nyaj quee tyu'tá'. Pajta a'yan tyí'nyaxaj nyaj tyí'tza'nacaa jó'nyaj quee tyojo'huástej. 23 ¿Ji'nye een jɨme' pequee a'áa yóotoj ɨ túmii hua' jimi ɨ maj tyu'nyéjtyej tɨ'ij jaamué'tɨn? A'yaa paj huárɨnyiiche', nyáaj nu nyij ja'ancuriá'nyijche' nyéetzij tɨ nya'a'rij, nyajta ɨ tɨ jaamué'tɨj nyatɨ'ɨj uvé'nyej."

24 Aj pu'ij a'yan tyihuo'té'exaaj a'ɨ́ɨjma ɨ maj avéjri' jo'tyú'uuca'aj tɨjɨn: "Siata'aj jáa'ri' ɨ túmii tɨ ji'tyáa', siaj sij jaatá'an a'ɨ́jcɨ ɨ tamuáamuata' tɨ jaamué'tɨj." 25 Majta a'ɨ́ɨmaj a'yaa mu tyaaté'exaa tɨjɨn: "Tavástara', ¿ji'nye tɨ'ij? A'múu pu arí ji'tyáa' tamuáamuata' pua'mácan ɨ túmii." 26 A'yaa pu tyihuo'té'exaaj tɨjɨn: "A'yaa nu tyajá'mua'ixaatye', a'tɨ́j tɨna'aj tɨ jéehua tyi'ijcha'ɨ́ɨj, jéetze' pu tyá'cɨ'tyij a'ɨ́jcɨ. Ajta a'tɨ́j tɨ cɨ́ɨ na'aj tyi'ijcha'ɨ́ɨj, a'ɨ́j mu tyáa'ri'raj ɨ tɨ cɨ́ɨ tyí'ijcha'ɨj. 27 Majta a'ɨ́ɨmaj ɨ maj nyéjcha'ɨɨre', ɨ maj quee jaxɨe'va'ca'aj nyaj rey jɨn tye'entyájrutyej, maj siahuaja'vé'vi'tɨj, siata'aj huó'cui'nyij iiye'ej véjri' nye jimi."

Tɨ'ɨj Jesús ujo'tyárutyij u Jerusalén
(Mt. 21:1-11; Mr. 11:1-11; Jn. 12:12-19)

28 Tɨ'ɨj Jesús jaatapuá'cɨtaca' tɨ tyihuó'ixaatyej, aj pu'ij ta'ij jó'raa Jerusalén tɨ ooj jó'yi'ij. 29 Tɨ'ɨj a'áa véjri' joomá'caj a Betfagé, ajta a'ájna a Betania, chájta' tɨ a'áa jo'tacá'aj ɨ jɨríj jitze tɨ a'yan tyaja'rájtyapuaj tɨjɨn Aseitúunajrimi. A'áa pu hua'puácaa huata'ítyaca' ɨ maj jamuán huacɨ́j, a'yaa pu tyihuo'té'exaaj tɨjɨn:

30 —Siata'aj a'áa ja'tanyéj a'ájna chájta', siatɨ'ɨj a'áa ja'rá'astij a'áa xu púuru' já'ty-oonyij tɨ aje'riá'tapi', tɨquee xu a'náj a'tɨ́j japuan á'yi'xacaa, siata'aj je'ejxɨsta siajta je'en uya'ráaja. 31 Tɨpua'aj a'tɨ́j a'yan tyajá'mua'ihuo'raj yee ji'nye een jɨme' setya'rájxɨnaj, a'yaa xu tyaaté'exaatye'en yee tavástara' pu jitze juxɨe've'.

32 Matɨ'ɨj mij ujó'ju' jo'tɨj huojo'ityaca', a'yaa pu atyojo'ré'nyej tɨ'ɨj tyihuo'té'exaaj a'ɨ́jna ɨ Jesús. 33 Matɨ'ɨj móoj je'ejxɨstájsima'caj ɨ púuru', a'ɨ́ɨ mu mij huo'séj a'ɨ́ɨmaj ɨ maj jacɨɨ, aj mu mij a'yan tyihuo'ta'íhuo'ri' tɨjɨn:

—¿Ji'nye een jɨme' setya'rájxɨnaj mu púuru'?

34 Matɨ'ɨj mij a'yan tyityaatanyúj tɨjɨn:

—Tavástara' pu jitze juxɨe've'.

35 Aj mu mij tyúumaancaj tye'tyéveerej, matɨ'ɨj mij yo'jáj ɨ Jesús jimi, matɨ'ɨj uya'ráaja aj mu mij ja'vá'raj a'ɨ́jcɨ ɨ Jesús ɨ púuru' japua. 36 Tɨ'ɨj na'aj tyu'má'ca'aj ɨ Jesús, tyeɨ́tyee mu máancaj tyo'cavváarajyi'caa ɨ juyéj jitze jo'tɨj jooma'ca'aj. 37 Tɨ'ɨj a'áa jo'camá'caj a'ájna Aseitúunajrimi, néijmi'i ɨ maj jamuán huajú'ca'aj, a'ɨ́ɨ mu huatyóohuij maj tyaatatyójtzi're'en ɨ Dios a'ɨ́jcɨ jɨme' maj huatóotyamua've'en, ji'nye jéehua mu tyu'séj ɨ tɨ huápuɨ'ɨj tyúuxɨe've'. 38 A'yaa mu tyí'xajtaca'aj tɨjɨn:

—¡Huápuɨ'ɨj pu naa een a'ɨ́jna ɨ rey tɨ jɨme' tyi'tyéjvee tɨ yaja'vé'mej nyúucaritze' ɨ Dios! Miche' tyámua' tyi'tyecháaj muá'ra'nyij a'ɨ́ɨmaj ɨ maj tajapuá já'sejre'. Miche' majta néijmi'i jáamua'reej ɨ Dios tɨ néijmi'i jɨn putyí'uurej.

39 Majta séecan ɨ fariseos, matɨ'ɨj jáanamuajri', a'yaa mu tyaaté'exaa a'ɨ́jcɨ ɨ Jesús tɨjɨn:

—Maeestro, huo'tá'ijmuejri' mej mij quee che' a'yan tyí'tyejijhuaj ɨ maj ajamuán huacɨ'ɨj.

40 Aj pu'ij Jesús a'yan tyu'tanyúj tɨjɨn:

—Tɨpua'aj a'ɨ́ɨmaj muatyáapua'rej, tyetyéj mu mijta a'yan tyí'tyejijhuan.

41 Tɨ'ɨj véjri' ajooma'caj a Jerusalén, tɨ'ɨj jaaséej ɨ chájta'naj, aj pu'ij huóoyiinyaca'
a'ɨ́jcɨ jɨme'. 42 A'yaa pu tyu'taxájtaca' tɨjɨn:
—¡Tɨpua'aj mua'aj ijíij siáamua'reeriaj, tyi'tɨ́j tɨ pué'een ɨ tɨ tyámua' tyajamuaatá'sij,
siaj sij tyámua' tyi'tyecháaj xá'ra'nyij ɨ Dios jimi! Ajta ijíij pu'rɨ́j aviitzi', capu ij che'
ɨ'rɨ́j paj jaaséj. 43 Pu'rɨ́j atyojo'ré'nyesij ja'mua jimi a'ájna xɨcáara' jitze ɨ maj jitzán
jamuaatanyó'si'tye'ej ɨ maj jamuájcha'ɨɨre', a'ɨ́ɨ mu mij jamuajnásij, matɨ'ɨj mij jamua-
jnyo'si'tye'ej. 44 Majta néijmi'que' mu tye'entyipuá'ritye'sij, majta néijmi'caa cui'nyij ɨ
maj a'áa huacháatɨmee, néijmi'i mu huatyú'uunaj ɨ tyetyéj tɨ jujapuá tyiquéetɨme, a'ɨ́jcɨ
jɨme' siaj quee jáanamuajri' tɨ'ɨj Dios yatanyéj tɨ'ij ja'mua japua huatányuunyij.

Jesús pu tyámua' tyú'ruuj ɨ tyeyúuj tzajta'
(Mt. 21:12-17; Mr. 11:15-19; Jn. 2:13-22)
45 Aj pu'ij ta'ij ɨ Jesús utyájrupij u tyeyúuj tzajta', tɨ'quij huatyóochej tɨ hui'rámuari-
tye'en a'ɨ́ɨjma ɨ maj a'úun tyí'tooca'aj. 46 A'yaa pu tyihuo'té'exaaj tɨjɨn:
—A'yaa pu tyé'yu'si' ɨ yu'xarij jitze yee: "A'yaa pu tyí'huɨɨre' ɨ nye chi'ij mej mij a'úun
huatyényuunyij ɨ Dios jimi", maj siajta mua'aj, a'yaa xu jáaruuj tɨ a'yan tyí'huɨɨre'ej tɨ'ɨj
tyásta'naj jo'maj náhua'rij jóo'ava'tacaa.
47 A'náj tɨna'aj pu tyihuá'mua'tyahua'aj ɨ tyeɨ́tyee u tyeyúuj tzajta', majta a'ɨ́ɨmaj ɨ
maj tyí'ijta u tyeyúuj tzajta', majta a'ɨ́ɨmaj ɨ maj tyihuá'mua'tyej ɨ yu'xarij jitze Moisés
tɨ jo'yú'xaca', majta ɨ maj jéetze' va'cán jɨn tyityatatyíj hua' tzajta' ɨ tyeɨ́tyee, a'ɨ́ɨ
mu jahuooca'aj je'ej maj ye'ej tyeejé'caj. 48 Majta camu je'ej tyéejtyoj je'ej maj ye'ej
huárɨnyij, ji'nye néijmi'i ɨ tyeɨ́tyee, a'ɨ́ɨ mu tyámua' tyá'namuajracuca'aj.

20

Ɨ tɨ jɨn tyi'tyéjvee a'ɨ́jna ɨ Jesús
(Mt. 21:23-27; Mr. 11:27-33)
1 A'yaa pu a'ájna tyu'rɨ́j tɨ'ɨj ooj Jesús tyihua'mua'tyáacaj u tyeyúuj tzajta', ajta
huá'ixaatya'ca'aj tyeɨ́tyee ɨ nyúucarij tɨ jɨn Dios hua' japua huatányuusij, matɨ'ɨj a'ɨ́ɨmaj
aje'ré'nyej ɨ maj tyeyúuj tzajta' tyí'ijta, majta a'ɨ́ɨmaj ɨ maj tyihuá'mua'tyej ɨ yu'xarij
jitze Moisés tɨ jo'yú'xaca', majta hua' jamuán ɨ huáasij.
2 Matɨ'ɨj mij a'yan tyaaté'exaa tɨjɨn:
—¿Tyi'tanyí jɨn petyi'tyéjvee pej pij a'yan rɨcɨj? ¿A'tanyíj a'íjcɨ jɨn tyimua'antyáaruj-
tye?
3 Aj pu'ij Jesús a'yan tyu'tanyúj tɨjɨn:
—Nyáaj nu nyajta séej tyajamuaata'íhuo'raj. Siata'aj naaté'exaatye': 4 ¿a'tanyíj
uyo'ta'ítyaca' a'ɨ́jcɨ ɨ Juan tɨ'ɨj huó'ɨɨraj ɨ tyeɨ́tyee? ¿Nyiquij ɨ Dios ca' ɨ tyeɨ́tyee?
5 Matɨ'ɨj mij huatyóohuij maj tyi'huóo'ihuo' a'yaa mu tɨjɨn:
—Tɨpua'aj a'yan tyetyaaté'exaatye' yee Dios pu uyo'ta'ítyaca', a'yaa pu tyitaaté'ex-
aatye'ej yee: "¿Ji'nye siana'aj sij quee ja'antzaahuaj?" 6 Ajta tɨpua'aj a'yan tyetyu'taxáj
yee tyétyacaa mu ja'antyíhuoj, aj mu mij néijmi'i ɨ tyeɨ́tyee taatyáto'sixɨ'ɨj tyetyéj jɨme',
ji'nye néijmi'i mu tyámua' naa tyá'mua'reej tɨ Juan a'ɨ́ɨn pué'eenye'ej sɨ́ɨj tɨ tyí'xajtaca'aj
ɨ Dios jitze ma'can. 7 A'ɨ́j mu jɨn a'yan tyaaté'exaa tɨjɨn:
—Catu jamua'reej a'tɨ́j tɨ uyo'ta'ítyaca' a'ɨ́jcɨ ɨ Juan tɨ'ij tyeɨ́tyee huá'ɨɨraj.
8 Aj pu'ij ɨ Jesús, a'yan tyihuo'té'exaaj tɨjɨn:
—Canu nyajta nyáaj jamuaaté'exaatye'ej tyi'tɨ́j nyaj jɨn tyi'tyéjvee nyej nyij a'yan rɨcɨj.

*Ɨ maj tyí'mu*ɨjhuacaa maj je'ej pua'aj tyí'tyetyeɨtyee
(Mt. 21:33-44; Mr. 12:1-11)
9 Ajta je'en Jesús séej nyúucarij jɨn tyihuo'té'exaaj ɨ tyeɨ́tyee a'yan tɨjɨn:
—A'tɨ́j pu úuvaj huahuástej, tɨ'quij séecan ɨ tyeɨ́tyee huatanyéj mej mij a'áa tyojo'-
muárɨe'en ɨ huastárij tzajta', aj pu'ij jó'raa a'ɨ́jna ɨ a'tɨ́j, ɨmuáj pu je'ej huárupij. 10 Tɨ'ɨj
a'ájna atyojo'ré'nyej matɨ'ɨj pua'aj jaju'racaa ɨ úuvaj, séej pu ujo'ta'ítyaca' hua' jimi ɨ tɨ

huoˈtanyéjtye mej mij jaatátuiireˈen jeˈcácaa ɨ tɨ huácɨɨriacaˈ. Majta aˈíɨmaj ɨ tyeɨ́tyee, aˈíɨ mu jaatyáavaxɨj aˈɨ́jcɨ ɨ tɨ ujoˈtaˈítyiˈhuacaˈ, majta quee tyiˈtɨ́j jaatáˈ, aˈyaa muˈuj tyaataˈítyacaˈ. 11 Ajtáhuaˈaj pu séej huataˈítyacaˈ tɨ jimí tyíˈhuɨɨreˈ, majta aˈíɨmaj ɨ tɨ huoˈtanyéj ɨ chuéj, aˈíɨ mu jajtyáˈxɨj, majta jeˈen jaatyáavaxɨj, camu tyiˈtɨ́j jaatáˈ, aˈyaa muˈuj tyaataˈítyacaˈ. 12 Tɨˈquij ajtáhuaˈaj séej huataˈítyacaˈ, majta aˈíɨmaj ɨ tɨ huoˈtanyéj ɨ chuéj, aˈíɨ mu tyaapuéj, majta jaaréˈityacaˈ.

13 ’Tɨˈquij aˈyan tyuˈmuáˈaj aˈɨ́jna ɨ aˈtɨ́j chuéj tɨ tyuˈnyéj tɨjɨn: “¿Jiˈquij náarɨnyij? Nyiyóoj nu huataˈítyij ɨ nyaj huápuɨˈɨj jaxɨeˈveˈ, aˈɨ́j mu xaa ántzaahuatyeˈsij.” 14 Majta aˈíɨmaj, matɨˈɨj jaaséej, aj mu mij tyuˈtóoˈixaaj, aˈyaa mu tyaaxáˈpuɨˈɨntarej tɨjɨn: “Aˈíi pu aˈíɨn pueˈeen ɨ tɨ néijmiˈi tyáˈcɨˈtyij, tyicheˈ jaajéˈcaj tɨˈij ityájma táacɨˈtyij.” 15 Aj mu mij jiˈrájtoo, matɨˈɨj mij jaajéˈcaj.

¿Jiˈnye sij muaˈaj tyíˈmuaˈtzej, jiˈquij huáˈuurej aˈíɨjma, aˈɨ́jna ɨ tɨ jaˈaˈrij ɨ chuéj úuvaj tɨ japuan huastiˈ? 16 Aˈyaa nu tyajáˈmuaˈixaatyeˈ, aˈíɨ pu aˈáa joˈréˈnyesij, tɨˈquij huáˈcuiˈnyij aˈíɨjma ɨ tɨ huoˈtanyéj, ajta jeˈen séecan huatanyéjtyeˈsij mej mij aˈáa tyojoˈmuárɨeˈen.

Matɨˈɨj aˈyan tyáanamuajriˈ ɨ tyeɨ́tyee, aˈyaa mu tyuˈtaxájtacaˈ tɨjɨn:

—Cheˈ quee aˈnáj aˈyan tyíˈrɨjcaj.

17 Aj puˈij Jesús huoˈséerajraa, tɨˈquij aˈyan tyuˈtaxájtacaˈ tɨjɨn:

—Tɨpuaˈaj quee aˈyan tyiˈjaˈyájnatan jeˈej nyaj tyajamuaatéˈexaa, ¿jiˈnye naˈquij aˈyan tyéˈyuˈsiˈ ɨ yuˈxarij jitze? Aˈyan tɨjɨn:

Aˈɨ́jna ɨ tyetyéj ɨ maj majcaˈhuaj júurɨej aˈíɨmaj ɨ maj chiˈij taˈhuacaa,
aˈyaa pu atyojoˈréˈnyej tɨ aˈíɨn pueˈéenyeˈej taˈraj ɨ tɨ jéetzeˈ juxɨeˈveˈ joˈmaj yáˈajtaahuacaˈ ɨ chiˈij.

18 Aˈtɨ́j tɨnaˈaj tɨ aˈɨ́jcɨ japua eetávetyij ɨ tyetyéj, aˈíɨ pu huatyánaˈxɨj néijmiˈqueˈ ɨ jujitzé. Naˈríij tɨpuaˈaj séej japua rájvetyij aˈɨ́jna ɨ tyetyéj, aˈíɨ pu jaatyátzaanaxɨˈɨj.

Aˈɨ́jcɨ jɨmeˈ ɨ maj huáˈjijvaˈcaˈaj ɨ maj tyíˈtɨˈɨjcɨcaa
(Mt. 21:45-46; 22:15-22; Mr. 12:12-17)

19 Majta aˈíɨmaj ɨ maj tyihuáˈmuaˈtyajcaˈaj ɨ yuˈxarij jitze, Moisés tɨ joˈyúˈxacaˈ, majta aˈíɨmaj ɨ maj tyíˈijtacaˈaj u tyeyúuj tzajtaˈ, jéehua mu tyuˈmuáˈaj jeˈej maj yeˈej huárɨnyij mej mij jaatyéeviˈ, jiˈnye aˈyaa mu tyáˈmuaˈreeriacaˈaj tɨ aˈíɨjma putyíˈxajtacaˈaj aˈɨ́jcɨ jɨmeˈ ɨ nyúucarij tɨ jaataxájtacaˈ, camu majta ahuóocaˈan, jiˈnye mahuáˈtzɨɨnyaˈcaˈaj ɨ tyeɨ́tyee.

20 Jéehua mu jaˈeevaˈcaˈaj, aj mu mij séecan huataˈítyacaˈ ɨ maj aˈyan tyúusejrataca'aj tɨjɨn tzáahuatyiˈraˈaj mu jɨn tyíˈxaj, aˈyaa mu tyáˈxɨeˈvaˈcaˈaj maj tyaataˈíhuoˈ tyiˈtɨ́j jɨmeˈ tɨˈij aˈɨ́jcɨ jɨn eeráˈɨtzen mej mij tyuˈtátuireˈen aˈɨ́jcɨ jimi ɨ tajtúhuan.

21 Majta aˈíɨmaj ɨ maj jaˈeevaˈcaˈaj, aˈyaa mu tyaataˈíhuoˈriˈ tɨjɨn:

—Maeestro ityáj tu jamuaˈreej paj tzáahuatyiˈraˈaj jɨn tyíˈxaj, pajta tyihuáˈmuaˈtyej jeˈej tɨ tyiˈtyéevijtɨj. Aˈyaa paj chaˈtaj huáˈuurej ɨ tyeɨ́tyee, muáaj paj tzáahuatyiˈraˈaj jɨn tyihuáˈmuaˈtyej jeˈej tɨ tyáˈxɨeˈveˈ ɨ Dios. 22 ¿Nyiquij xáˈpuɨˈ tyaj tyuˈnájchij aˈɨ́jcɨ jimi ɨ tajtúhuan ɨ tɨ tyíˈtaˈijtyeˈ, caˈ quee?

23 Ajta ɨ Jesús tɨˈɨj jáamuaˈreeriˈ maj quee tzáahuatyiˈraˈaj jɨn tyéˈihuoˈracaˈaj, aj puˈij aˈyan tyihuoˈtéˈexaaj tɨjɨn:

24 —Séej sianaataséjratyeˈ ɨ túmii. ¿Aˈtanyíj nyéerimaˈraˈ puɨ́rɨcɨj ɨ tɨ acájvee? ¿Aˈtanyíj aˈyan ántyapuaj tɨˈɨj tyéˈyuˈsiˈ?

25 Matɨˈɨj mij aˈyan tyityaatanyúj tɨjɨn:

—Aˈíɨ pu pueˈeen ɨ tajtúhuan.

Aj puˈij aˈyan tyihuoˈtéˈexaaj tɨjɨn:

—Siataˈaj jaatáˈan aˈɨ́jcɨ ɨ tajtúhuan, tyiˈtɨ́j tɨ aariaˈraˈ pueˈeen, siataˈaj siajta jaatáˈan ɨ Dios tyiˈtɨ́j tɨ aariaˈraˈ pueˈeen.

26 Majta a'ɨ́ɨmaj camu je'ej tyéejtyoj je'ej maj ye'ej huárɨnyij maj jaamué'tɨn a'ɨ́jcɨ jɨme' je'ej tɨ tyihuo'té'exaaj hua' tzajta' ɨ tyeɨ́tyee. Ji'nye je'ej mu tyo'taséj a'ɨ́jcɨ jɨme' je'ej tɨ tyu'taxájtaca', aj mu mij quee che' je'ej tyityaatanyúj.

A'ɨ́jcɨ jɨme' maj huatájuuritaj ɨ tyeɨ́tyee hua' tzajta' ɨ muɨ'chítyee
(Mt. 22:23-33; Mr. 12:18-27)

27 A'tzúj a'tyéevi'ij, séecan mu aje'ré'nyej, a'ɨ́ɨmaj mu puɨ́rɨcɨj ɨ saduceos, a'yaa mu tyí'xaj a'ɨ́ɨmaj yee camu che' huatájuuritaj ɨ maj meríj huácuij, matɨ'ɨj mij a'yan tyaata'íhuo'ri' tɨjɨn:
28 —Maeestro, a'yaa pu tyo'yú'xaca' a'ɨ́jna ɨ Moisés tɨ a'yan tye'mej ityájma jimi, tɨpua'aj a'tɨ́j tɨ nyeɨɨchej, tɨpua'aj quee eexúj tyiyóomua'caj tɨ'ɨj huamuɨ́', juxɨe've' tɨ ɨ ihuáaria'ra' ja'ancuré'vi'tɨj a'ɨ́jcɨ ɨ tɨ jatyévi'tɨnya'aj ɨ tɨ huamuɨ́' tɨ'ij a'ɨ́jcɨ jitze ma'can tyiyóomua'aj já'ra'nyij.
29 'A'yaa pu tyu'rɨ́j ityájma jimi, aráahua'puaj mu ará'axcaa ɨ tyétyacaa ɨ maj ju'ihuaamua'ca'aj, tɨ'quij ɨ tɨ vástɨ', a'ɨ́ɨ pu huatyényeɨɨchaca', ajta je'en huamuɨ́', capu eexúj tyiyóocaj, a'yaa pu cha'taj na'aj tyáaruj ɨ séej ɨ tɨ je'tyáa'sej. 30 Ajta ɨ sɨ́ɨj ɨ tɨ je'tyáa'sej, a'ɨ́ɨ pu ja'ancuré'vi'tɨj a'ɨ́jcɨ ɨ íitaj tɨ jatyévi'tɨnya'aj a'ɨ́jna ihuáaria'ra', mu'ríj mij huéeicaj ɨ maj huácuij. 31 Ajtáhua'aj sɨ́ɨj tɨ je'tyáa'sej, a'ɨ́ɨ pu ajta ja'ancuré'vi'tɨj, a'yaa pu cha'taj na'aj tyihuó'ruuj néijmi'caa ɨ maj aráahua'puaj, maj quee jitzán tyiyóomua'aj muá'raa, néijmi'i mu huácuij. 32 Ajta je'en a'ɨ́jna ɨ íitɨ' huamuɨ́'.
33 'Arí matɨ'ɨj huatájuuritaj ɨ muɨ'chítyee, ¿a'tanyíj cɨ́na'ra'an pue'éenye'ej ja'mej? Ji'nye néijmi'i mu jatyévi'tɨnya'aj.
34 Aj pu'ij Jesús a'yan tyihuo'té'exaaj tɨjɨn:
—A'ɨ́ɨmaj ɨ tyeɨ́tyee ijíij mu nyejnyeɨ'chacaa, majta huɨɨchej. 35 Majta a'ɨ́ɨmaj ɨ tɨ a'yan tyihuá'cɨ'puaj maj huatájuurej hua'tzajta' ɨ muɨ'chítyee, ajta tɨ'ɨj a'ájna tya'rá'astij a'ájna xɨcáara' jitze tɨ Dios néijmi'que' tyu'ta'íjtaj, camu che' nyejnyeɨ'chen, camu majta huɨɨchan. 36 Camu majta che' cui'nyij, ji'nye a'yaa mu éenye'ej muá'ju'un matɨ'ɨj a'ɨ́ɨmaj ɨ maj tajapuá tyí'huɨɨre'. A'ɨ́ɨ mu yójmua'mua' pue'éenye'ej muá'ju'un ɨ Dios, ji'nye mu'ríj huatájuuriaca'. 37 Ajta a'ɨ́jna ɨ Moisés, a'ɨ́ɨ pu taaté'exaa a'ɨ́jcɨ jɨme' tɨ'ɨj jo'yú'xaca' je'ej tɨ a'náj sɨ́ɨj tyu'tyájtaa ɨ tu'píj tɨ viváajma'aj tatyé'tye'. A'ɨ́j pu jɨn, Moisés a'yan jaatamua'aj ɨ tavástara' tɨjɨn: "Ɨ hua' Dios a'ɨ́ɨjma ɨ Abraham, ajta a'ɨ́jcɨ ɨ Isaac, ajta a'ɨ́jcɨ ɨ Jacob."
38 Ajta ɨ Dios, capu hua' Dios pué'een a'ɨ́ɨmaj ɨ muɨ'chítyee, a'ɨ́ɨjma pu Dios ɨ maj júurij, ji'nye a'ɨ́jna jimi néijmi'i mu júurij.
39 Majta séecan ɨ maj tyihuá'mua'tyej ɨ yu'xarij jitze, Moisés tɨ jo'yú'xaca', a'yaa mu tyityaatanyúj tɨjɨn:
—Maeestro, xá'puɨ' paj tyu'taxájtaca'.
40 Tɨ'ɨj na'aj a'ájna, capu che' a'tɨ́j óoca'nyajca'aj tɨ tyi'tɨ́j jaata'íhuo'.

¿A'tanyíj jajyóoj ɨ Cɨríistu'?
(Mt. 22:41-46; Mr. 12:35-37)

41 Ajta Jesús a'yan tyihuo'té'exaaj tɨjɨn:
—¿Ji'nye mej mij a'yan tyí'xaj ɨ tyeɨ́tyee a'ɨ́jcɨ jɨme' ɨ Cɨríistu' yee David pu jitze eeráma'can? 42 Ajta a'ɨ́jna ɨ David, a'yaa pu tyu'taxájtaca' a'ɨ́jcɨ jɨme' tɨ tyé'yu'si' ɨ yu'xarij jitze tɨ a'yan ántyapuaj tɨjɨn Chuíicarij, a'yan tɨjɨn:
Dios pu a'yan tyaaté'exaa ɨ Nyavástara' tɨ jɨme' yee:
"Acáyixɨ' ɨpuárij japua, iiye'ej nyamuáca'ta',
43 nyana'aj quee huo'mué'tɨn ɨ maj muájcha'ɨɨre'."
44 Ajta ɨ David, a'ɨ́ɨ pu a'yan jaatamua'aj a'ɨ́jcɨ ɨ Dios tɨ ja'antyíhuoj tɨjɨn nyavástara', tɨpua'aj a'yan tyi'ja'yájna, ¿ji'nye tyíɨ'rij tɨ ɨ Cɨríistu' a'ɨ́ɨn pué'eenye' ɨ David tɨ jitze eeráma'can?

Tɨ'ɨj Jesús hua' jitze tyo'ojpuá'rij a'ɨ́ɨjma ɨ juéesij
(Mt. 23:1-36; Mr. 12:38-40; Lc. 11:37-54)

45 Aj pu'ij Jesús a'yan tyihuo'té'exaaj a'ɨ́ɨjma ɨ maj jamuán huacɨ́j, majta tyeɨ́tyee
tyi'namuáaracaj, 46 a'yan tɨjɨn:
—Tyámua' xu'uj mua'aj, a'ɨ́ɨjma jimi ɨ maj tyihuá'mua'tyej ɨ yu'xarij jitze Moisés tɨ
jo'yú'xaca', ji'nye hua'ráanajchi maj catɨ́tɨ'ɨjma'can metyi'cháatɨma'aj mamuaacɨ́'ca'an,
ajta hua'ráanajchi maj ɨ tyeɨ́tyee tzáahuatyi'ra'aj jɨn huo'tatyójtye'en jo'maj huaja'an-
tyinájchij. Majta a'yan tyá'xɨe've' maj huara'sej ɨ ɨpuárij japua tɨ jéetze' juxɨe've' u
tyeyúuj tzajta', ajta hua'ráanajchi maj huara'sej véjri' jimi ɨ tɨ tyihuá'cue'tyej matɨ'ɨj
tyí'ye'estyaj. 47 A'ɨ́ɨ mu majta tyihuá'ari'racaa ɨ hua' chi'ij a'ɨ́ɨjma ɨ úucaa ɨ maj
antyúujɨɨmua'astariaca'. A'yaa mu huarɨ́n matɨ'ɨjta mij tyeyúuj tzajta' jo'tyárutyij.
Matɨ'ɨjta mij ja'tyéevi'ij tyényuusime'ej muá'ju'un mej mij séecan tyeɨ́tyee huo'séj.
Majta a'ɨ́ɨmaj ɨ maj a'yan rɨcɨj, jéehua mu huápuɨ'ɨj jajpuéetzij muá'ju'un.

21

*T*ɨ'ɨj íitɨ' tɨ antyúusɨɨjtariaca' túmii huatámu'vejritaca'
(Mr. 12:41-44)
1 Aj pu'ij Jesús a'ɨ́ɨjma huaséj ɨ chíjtyaanyi'ij maj ɨ túmii ú'sɨɨria'ca'aj, tɨ'ij tyeyúuj
tzajta' tyu'tyáhuɨɨre'en, 2 a'ɨ́ɨ pu ajta íitaj huaséj tɨquee je'ej tyéejviicue', ajta a'ɨ́jna ɨ
íitɨ' hua'puácaa pu ucáahua'xɨj ɨ túmii tɨquee jéehua tyá'najchij. 3 Aj pu'ij Jesús a'yan
tyu'taxájtaca' tɨjɨn:
—A'yaa nu tyajá'mua'ixaatye' tzáahuatyi'ra'aj jɨme', a'mújna mu íitɨ', jéetze' pu
ju'cáahua'xɨj mequee néijmi'i ɨ séecan. 4 A'ɨ́ɨmaj ɨ séecan, néijmi'i mu ju'cáahua'xɨj a'ɨ́jcɨ
ɨ tɨ avá'ɨtzee ɨ maj jéehua tyi'ijcha'ɨ́ɨj, ajta a'mújna tɨquee je'ej tyéejviicue', néijmi'i pu
ucáahua'xɨj a'ɨ́jcɨ ɨ tɨ jɨn huatyohuɨ́ɨre'nyijche'.

*Jesús pu jaataxájtaca' t*ɨ huatyú'uunyi'huaj ɨ tyeyúuj
(Mt. 24:1-2; Mr. 13:1-2)
5 Majta séecan a'yan tyúu'ixaatya'ca'aj a'ɨ́jcɨ jɨme' tɨ naa huasé'rihua'aj ɨ tyeyúuj, ajta
ɨ tyetyéj tɨ cure'tyij néijmi'que', ajta ɨ mu'véjrij ɨ maj tyo'huariá'vɨɨhuaa tɨ naa tyíe'en.
Aj pu'ij Jesús a'yan tyihuo'té'exaaj tɨjɨn:
6 —Néijmi'i tɨ'ɨj na'aj siaj tyí'sej, aj pu atyojo'ré'nyesij a'ájna xɨcáara' maj jitzán néijmi'i
huatyú'uunaj, capu che' séeria'aj ja'mej jáxu'uj jitze ɨ tyetyéj tɨ jujapuá tyiquéetɨme.

*Je'ej t*ɨ tyí'rɨnyij tɨ'ɨj néijmi'i tye'entyipuá'risime'en
(Mt. 24:3-28; Mr. 13:3-23)
7 Matɨ'ɨj mij a'yan tyaata'íhuo'ri' tɨjɨn:
—Maeestro, ¿a'najnyí a'yan tyí'rɨnyij? ¿Tyi'tanyí jɨn tyáamua'reeren tɨ arí tɨ́mua'
a'yan atyojo'ré'nyesij?
8 A'yaa pu tyihuo'té'exaaj tɨjɨn:
—Tyámua' xu'uj mua'aj mej mij quee jamuáacuanamuaj, mue'tɨ́j mu uvé'nyesij
nyenyúucaritze', a'yaa mu tyajamuaaté'exaatye'sij yee: "Nyáaj nu a'ɨ́ɨn pué'een ɨ
Cɨríistu'." Majta a'yan tɨjɨn: "Pu'ríj atyojo'ré'nyesij." Caxu hua' jamuán jo'cɨ́'ca'an.
9 Siatɨ'ɨj a'yan tyu'namuaj tɨjɨn: "Muatóonyo'si'tye'ej aja'hua' séecan jamuán ɨ tyeɨ́tyee,
majta séecan meríj huatyóohuij maj junyo'si'tye'", caxu tyí'tzɨɨnye'ej, a'yaa pu
tyúuxɨe've' tɨ anaquéej a'yan tyú'rɨnyij, ajta capu eexúj néijmi'i tye'entyipuá'rij.
10 Aj pu'ij a'yan tyihuo'té'exaaj tɨjɨn:
—Séecan mu tyeɨ́tyee huatóonyo'si'tye'ej, majta ɨ maj séej chuéj japua huacháatɨmee,
a'ɨ́ɨ mu majta séecan jamuán huatóonyo'si'tye'ej. 11 Pua'maquéj pu huápuɨ'ɨj huatóo-
ca'tzɨj ɨ cháanacaj, ajta huatúuri'huaj ja'mej, ajta jéehua tyu'cuí'nyi'ra'aj ja'mej, ajta
jútye' tyi'tɨ́j pu huataséjre tɨ tzɨ́ɨnyi're', ajta tyi'tɨ́j tɨ huápuɨ'ɨj juxɨe've'.
12 'Ajta tɨ'ɨj quee xu a'yan tyí'rɨjcaj, a'ɨ́ɨ mu anaquéej já'muavivi'ran, majta je'ej
pua'aj já'mua'uuren. A'úu mu jamojo'tyátoosij u tyeyúuj tzajta' na'ríij jo'maj tyityaja'-
naamuacaa, majamuá'vi'tɨn a'ɨ́ɨjma jimi ɨ tajtúhuaanyij, majta a'ɨ́ɨjma jimi ɨ maj rey

jɨn antyúumuaˈreej, aˈyaa mu jáˈmuaˈuurej aˈɨ́jcɨ jɨmeˈ siaj nyéetzij naˈráˈastej. 13 Aj
puˈij ɨˈríitaj jaˈmej siaj nye jitze maˈcan tyihuoˈtéˈexaatyeˈen. 14 Siajta muaˈaj caxu
aˈɨ́jcɨ jɨn tyíˈmuaˈajcaj jeˈej siaj tyuˈtaxáj siaj sij jujapuá huatányuunyij, 15 jiˈnye nyáaj
nu jamuaatáˈsij jeˈej siaj tyuˈtaxáj, siataˈaj sij jaayíˈtɨhuaˈan, siaj jɨn huaˈantyimueˈtɨn
aˈɨ́ɨjma. Camu jeˈej tyeˈejtyóovaˈaj muáˈjuˈun, camu majta hueˈtzij jɨn jáˈmuamueˈtɨn.
16 Majta aˈɨ́ɨmaj ɨ jáˈmuahuasimuaˈ, majta ɨ jaˈmua ihuáamuaˈ, majta aˈɨ́ɨmaj ɨ jaˈmuany-
oosimuaˈ, majta jaˈmua amíincustyamuaˈ, aˈɨ́ɨ mu avíitzij jɨn tyuˈtátuiireˈsij muaˈajmaj.
Majta jeˈcácaa jáˈmuacuiˈnyij. 17 Néijmiˈi mu ɨ tyeɨ́tyee jamuájchaˈɨɨriaˈaj muáˈjuˈun
aˈɨ́jcɨ jɨmeˈ siaj nyéetzij náˈtzaahuatyeˈ. 18 Caxu jeˈej tyityóomuaˈajcaj, jiˈnye ɨ Dios pu
jaˈmuachaˈɨ́ɨj jaˈmej. 19 Siataˈaj huatyóocaˈnyej ɨ jutzájtaˈ siaj sij tyoˈtáviicueˈ, aj xu sij
júurij huatyáˈɨtzeereˈej ɨ Dios jimi.

20 ’SiatɨˈɨJ huoˈséj ɨ xantáaruˈuj maj eetyaváatɨme a Jerusalén, aˈyaa xu tyáˈmuaˈreeriaj
tɨjɨn puˈríj tɨn huatyúˈuunyiˈhuaj ɨ Jerusalén. 21 Majta ɨ maj Judea joˈtyúˈuu, micheˈ
jiyeˈtzín jóˈcɨɨnyej ɨ jɨríj tzajtaˈ. Majta ɨ maj Jerusalén joˈtyúˈuu, micheˈ iirácɨɨnyej
apuaˈquéj ɨ chájtaˈnaj jitze. Majta ɨ maj ɨtzitáj joˈtyúˈuu, micheˈ quee ujoˈtyáruˈpicheˈen
ɨ chájtaˈnaj jitze. 22 Aˈájnaxɨcáaraˈ jitze, jéehua mu jajpuéetzij muáˈjuˈun, jiˈnye aj pu
néijmiˈi tyaˈróoˈastej jeˈej tɨ tyéˈyuˈsiˈ ɨ yuˈxarij jitze. 23 Jéehua mu jajpuéetzij muáˈjuˈun
aˈájna xɨcáaraˈ jitze aˈɨ́ɨmaj ɨ úucaa ɨ maj ootajucájmee, majta aˈɨ́ɨmaj ɨ maj móoj
huáˈtziˈtyej ɨ juyójmuaˈ, jéehua mu huápuɨˈɨj jajpuéetzij muáˈjuˈun aˈɨ́ɨmaj ɨ maj Israel
huacháatɨmee, jiˈnye puéjtzij pu huoˈtáˈsij ɨ Dios. 24 Séecan mu ɨ tyeɨ́tyee cuiˈnyij ɨ chúun
jɨmeˈ, majta séecan áˈviˈtɨn ɨ séej chuéj japua tɨ aˈyan séejreˈ ɨ cháanacaj japua. Majta
ɨ maj quee Israel jáˈmaˈcan, aˈɨ́ɨ mu jaatyúˈuunaj ɨ Jerusalén ˈasta naˈaj quee aróoˈastej
aˈájna xɨcáaraˈ maj jitzán jaataxájtacaˈ.

Jeˈej tɨ yeˈej yetyiˈcányesij aˈɨ́jna ɨ tɨ ajta tyévij jitze huanɨeˈhuacaˈ
(Mt. 24:29-35, 42-44; Mr. 13:24-37)

25 ’Ajta jéehua pu tyuˈtaséjreˈej ɨ jútyeˈ ɨ xɨcáj jitze, ajta ɨ máxcɨrɨeˈ jitze, ajta xúˈraˈvej
tzajtaˈ. Ajta íiyan ɨ cháanacaj japua, aˈɨ́ɨ mu ɨ tyeɨ́tyee tyíˈtzɨɨnyeˈej muáˈjuˈun jiˈnye
capu jeˈej huaˈmitéerastyaˈaj jaˈmej, aˈɨ́jcɨ jɨmeˈ ɨ tɨ jéehua tyuutáˈhuaˈaj jaˈmej ɨ jájritzeˈ
tɨˈij huápuɨˈɨj pu tɨˈráanaj jaˈmej. 26 Jéehua mu ɨ tyeɨ́tyee jóˈpuaˈrij aˈɨ́jcɨ jɨmeˈ mej
tyuˈtátzɨɨnyeˈej, matɨˈɨj jéehua tyúˈmuaˈtyij jeˈej tɨ tyiˈtɨ́j jaˈuurej aˈíjcɨ ɨ cháanacaj,
jiˈnye tyiˈtɨ́j tɨnaˈaj tɨ jútyeˈ tyejéˈsejreˈ, aˈɨ́ɨ pu ajta tyuˈtóocaˈtzɨj. 27 Aˈájnaxɨcáaraˈ
jitze, aˈɨ́ɨ mu jaséjran aˈɨ́jcɨ ɨ tɨ ajta tyévij jitze huanɨeˈhuacaˈ, tɨ ajeˈcáamaˈaj jaˈmej
jéetɨrij tzajtaˈ, huápuɨˈɨj pu naa huaséˈrihuaˈaj jaˈmej, mej mij tyámuaˈ naa tyoˈtaséj ɨ
tyeɨ́tyee, jumuárɨeˈrij pu jɨn yavaˈcányesij. 28 TɨˈɨJ huatyóochenyij tɨ aˈyan tyíˈrɨnyij,
tyámuaˈ xu huóoˈuurej. Siataˈaj atanyéjnyeˈrij, jiˈnye puˈríj véjriˈ aˈájna xɨcáaraˈ Dios
tɨ jitzán jamuiˈrátoosij.

29 Ajta séej nyúucarij huoˈtéˈexaa aˈyan tɨjɨn:

—CásɨˈJ, xaaséj aˈɨ́jcɨ ɨ xápuaˈ, naˈríij séecan ɨ cɨyéj tɨ tyíˈsejreˈ. 30 TɨˈɨJ antyinyájxɨˈɨn ɨ
xámueˈraˈ, muaˈaj xu jaséjran, siajta jamuaˈreeren tɨ arí véjriˈ putyíˈrɨcɨj ɨ víitaˈrij tzajtaˈ.
31 Aˈyaapuchaˈtánaˈaj tyíˈeen, siatɨˈɨj tyíˈsejra jeˈej nyaj tyajamuaatéˈexaa, siataˈaj aˈyan
tyáamuaˈreej tɨ arí tɨ́muaˈ aˈájna putyajáˈrɨcɨj tɨ Dios tyuˈtaˈíjtaj.

32 ’Aˈyaanutyajáˈmuaˈixaatyeˈ tzáahuatyiˈraˈaj jɨmeˈ, néijmiˈi pu aˈyan tyíˈrɨnyij jeˈej
nyaj tyajamuáaˈixaa, meentyij mequee xu huácuij ijíij maj huátyeɨtyee. 33 Aˈɨ́jnaɨtajapuá
tɨ séejreˈ aˈɨ́ɨ pu áˈpuaˈren, ajta ɨ cháanacaj pu ajta áˈpuaˈren, ajta ɨ nyenyúucaa, capu
aˈnáj antyipuaˈrij.

34 ’Tyámuaˈ xuˈuj muaˈaj, caxu jeˈej puaˈaj juˈuuriaj ɨ jutzájtaˈ, aˈɨ́jcɨ jɨmeˈ siaj juiˈiveˈ,
caxu siajta aˈɨ́j jitze tyíˈmuaˈajcaj ɨ tɨ yan tyíˈsejreˈ ɨ cháanacaj japua. TɨˈIj quee aˈájna
xɨcáaraˈ jitze, jaˈmua japua rájvetyij siatɨˈɨj puaˈaj quee jachoˈveˈ. 35 Jiˈnyeaˈɨ́ɨpu huaˈ
japua rávesij néijmiˈcaa japua ɨ maj aˈyan huacháatɨmee ɨ cháanacaj japua. 36 AˈnáJ
tɨnaˈaj xu atanyéjnyeˈrij, siataˈaj aˈyan tyáˈhuaviiraj ɨ Dios tɨˈij jamuáahuɨɨreˈen, tɨˈij

quee tyi'tɨ́j je'ej já'mua'uurej je'ej tɨ tyi'tɨ́j rɨnyij, siajta a'yan tyá'huoocaj siaj sij nye jimi huatyá'ɨtzeere'en, ɨ nyaj nyajta tyévij jitze huanɨe'huaca'.
37 A'náj tɨna'aj tújca'rij tzajta', a'ɨ́ɨ pu tyihuá'mua'tyahua'aj ɨ tyeyúuj tzajta'. Ajta tɨ'ɨjta huaré'chumua'rej, a'áa pu jó'yi'caaj ɨ jɨríj jitze tɨ a'yan tyaja'rájtyapuaj tɨjɨn Aseitúunajrimi, a'áa pu ja'táxai'irihua'aj. 38 Majta néijmi'i mu ɨ tyeɨ́tyee íiya' ajo'ré'nyinyiica'aj jo'tɨj ɨ tyeyúuj jo'tyéjvee mej mij jáanamuaj ɨ Jesús.

22

*Mat*ɨ'ɨj jaaxá'puɨ'ɨntarej maj avíitzij jɨn jaatyéevi' ɨ Jesús
(Mt. 26:1-5, 14-16; Mr. 14:1-2, 10-11; Jn. 11:45-53)
1 Pu'ríj a'ájna véjri' putyí'rɨjcaj matɨ'ɨj pua'aj a'ɨ́jcɨ jɨn tyí'ye'estyaa ɨ maj páan cua'caa ɨ maj quee levaduuraj jana'ajchityaa. A'yaa mu majta jatamuá'muaj tɨjɨn: Tɨ'ɨj Dios tyihuo'tú'uunyi'ri' ɨ hua'yojmua' ɨ maj anáatya'aj muaanánɨe'huaca' a'ájna a Egipto. 2 Majta a'ɨ́ɨmaj ɨ maj tyí'ijta tyeyúuj tzajta', majta a'ɨ́ɨmaj ɨ maj tyihuá'mua'tyej ɨ yu'xarij jitze Moisés tɨ jo'yú'xaca', jéehua mu tyí'mua'ajcaa je'ej maj ye'ej tyeejé'caj ɨ Jesús, majta quee je'ej tyéjtyoova'aj, ji'nye mahuá'tzɨɨnya'ca'aj ɨ tyeɨ́tyee.
3 Tɨ'quij ɨ tyiyáaru' utyájrupij a'ɨ́jcɨ ɨ Judas tzajta', ɨ maj a'yan jatamuá'muaj tɨjɨn Iscariote, a'ɨ́ɨ pu ajta hua' jitze ajtyáma'can ɨ maj tamuáamuata' japuan hua'puaj ará'asej. 4 Tɨ'quij ɨ Judas a'ɨ́ɨjma jimi ajo'ré'nyej ɨ maj tyí'ijta ɨ tyeyúuj tzajta', ajta ɨ maj tyihuá'ijtye' a'ɨ́ɨjma ɨ maj tyí'cha'ɨj u tyeyúuj tzajta', aj pu'ij huo'té'exaa je'ej tɨ ye'ej huárɨnyij tɨ'ij avíitzij jɨn huo'tátuiire'en a'ɨ́jcɨ ɨ Jesús. 5 Majta a'ɨ́ɨmaj mu huatóotyamua'vej, matɨ'ɨj mij tya'tóoratziiri' maj túmii jaatá'. 6 A'ɨ́ɨ pu ja'ancuriáa' ɨ huá'nyuucaa. Aj pu'ij huatyóochej tɨ jáahuoonyij a'náj tɨ ɨ'ríj tɨ huo'tátuiire'en ɨ Jesús maj quee jaséeracaj ɨ tyeɨ́tyee.

*T*ɨ'ɨj tavástara' hua' jamuán tyu'cuaj a'ɨ́ɨjma ɨ maj jamuán huacɨ́j
(Mt. 26:17-29; Mr. 14:12-25; Jn. 13:21-30; 1 Co. 11:23-26)
7 Tɨ'ɨj ij a'ájna atyojo'ré'nyej ɨ xɨcáara' maj jitzán jacua'caa ɨ páan maj quee levaduuraj jana'ajchityaa. A'ájna xɨcáara' jitze, a'ɨ́j mu majta mu'vejritacaa ɨ cánya'aj ɨ maj jɨn jo'támua'reej a'ájna xɨcáara' tɨ Dios jitzán tyihuo'tú'uunyi'ri' ɨ hua'yojmua' ɨ maj anáatya'aj muaanánɨe'huaca'. 8 Aj pu'ij Jesús huo'tacho'vej a'ɨ́jcɨ ɨ Pedro ajta ɨ Juan, a'yaa pu tyihuo'té'exaaj tɨjɨn:
—Siata'aj ujó'ju' siaj sij tyámua' tyojó'uurej tyej tyij jáacua'nyij a'ɨ́jcɨ ɨ tyaj jɨn jo'tá-mua'reej tɨ'ɨj Dios tyihuo'tú'uunyi'ri' ɨ hua'yojmua' ɨ maj anáatya'aj muaanánɨe'huaca'.
9 Ajta a'ɨ́ɨmaj, a'yaa mu tyaata'íhuo'ri' tɨjɨn:
—¿Jo'nyij jitze a'yan petyiyá'xɨe've' tyej tyij tyámua' tyojó'uurej?
10 A'yaa pu tyihuo'té'exaaj tɨjɨn:
—Siatɨ'ɨj chájta' jo'tyájrutyej, tyáataj xu séjran tɨ xá'rij huátɨsij, jájtyij tɨ uhuájmuaa, siata'aj jamuán ujó'ju', siajta jamuán ujo'tyájrutyej u chi'táj jo'tɨj a'ɨ́ɨn ja'rá'iixaj. 11 Siata'aj a'yan tyaaté'exaatye'en a'ɨ́jcɨ ɨ tɨ aja'chej yee: "A'yaa pu tyí'xaj ɨ maeestro yee: ¿Jo'nyij jáaɨ'rij tɨ tyú'cua'nyij ɨ tɨ jɨn jo'támua'reej tɨ'ɨj Dios tyihuo'tú'uunyi'ri' ɨ hua'yojmua' ɨ maj anáatya'aj muaanánɨe'huaca'? A'ɨ́ɨ pu tyí'cua'nyij a'ɨ́ɨjma jamuán ɨ tɨ hua'antyíhuoj." 12 A'ɨ́ɨ pu jamuaataséjratye'sij ánɨmuaj ɨ chi'ij tɨ ve'éj tɨ uhuaré'yohuaj, siata'aj a'úun tyámua' tyojó'uurej.
13 Aj mu mij jo'cɨ́j, matɨ'ɨj a'áa ja'rá'aj, a'yaa pu tyá'raa je'ej tɨ tyihuo'té'exaaj ɨ Jesús, aj mu mij tyámua' tyú'ruuj ɨ maj jɨn jo'támua'reej je'ej tɨ Dios tyihuo'tú'uunyi'ri'.
14 Tɨ'ɨj atyojo'ré'nyej a'tzáaj maj pua'aj tyí'cua'nyij, néijmi'i mu huatyára'saca' véjri' ɨ méesaj jitze, a'ɨ́jna ɨ Jesús, majta a'ɨ́ɨmaj ɨ maj jamuán huacɨ́j. 15 Tɨ'ɨj ij a'yan tyihuo'té'exaaj tɨjɨn:
—Jéehua nu huápuɨ'ɨj a'yan tyá'xɨe'va'ca'aj nyaj ja'mua jamuán tyú'cua'nyij, ijíij nyaj quee xu jajpuéjtzij, tyej tyij néijmi'i jo'támua'reej a'ɨ́jcɨ jɨme' ɨ tɨ Dios tyihuo'tú'uunyi'ri'

ɨ hua'yojmua' ɨ maj anáatya'aj muaanánɨe'huaca'. 16 A'yaa nu tyajá'mua'ixaatye', canu che' a'náj jacua'nyij ɨ páan 'asta quee néijmi'i tya'róo'astej a'ájna xɨcáara' tɨ'ɨj Dios jitzán néijmi'i jɨn tyu'ta'íjtaj íiyan ɨ cháanacaj japua.
17 Aj pu'ij jajriáj ɨ váasuj, tɨ'quij tyámua' tyaatá' ɨ Dios, aj pu'ij huo'tajájnyi, a'yaa pu tyihuo'té'exaaj tɨjɨn:
—Ya'cuíj, siata'aj néijmi'i jaaré'ye'en, 18 ji'nye a'yaa nu tyajá'mua'ixaatye' nyaj quee che' a'náj ju'quéi'sij já'ria'ra' ɨ úuvaj, 'asta na'aj quee yan huataséjre'en a'náj tɨ Dios tyu'ta'íjtaj íiyan ɨ cháanacaj japua.
19 Ajta je'en ɨ páan tyi'ɨ́j, tɨ'ɨj ij ajta tyámua' tyaatá' ɨ Dios. Aj pu'ij ja'antyítaaraca' ɨ páan, ajta je'en huo'ta'ɨ́'pu'uj, a'yaa pu tyihuo'té'exaaj tɨjɨn:
—A'yaa pu huatóomua'aj ɨ páan, a'íi pu a'ɨ́ɨn pué'een ɨ nye tyévira' ɨ nyaj jɨn ja'mua japua huatanyúj. A'yaa xu huárɨnyij siaj sij jo'támua'reej je'ej nyaj huarɨ́j.
20 Matɨ'ɨj tyu'cuá'aj, a'yaa pu cha'taj na'aj huarɨ́j, a'ɨ́ɨ pu jajriáj ɨ váasuj, a'yaa pu tyihuo'té'exaaj tɨjɨn:
—A'íjna ɨ váasuj tzajta' tɨ uhuájmuaa, a'yaa pu huatóomua'aj ɨ nyúucarij tɨ jɨme' Dios jájcuaj jɨn tya'tóoratziiri' tɨ ja'mua japua huatányuusij. A'íi pu a'ɨ́ɨn pué'een ɨ nyaxúure' nyaj je'ráxɨre'sij ja'mua jitze ma'can.
21 'Ajta ɨ a'tɨ́j tɨ avíitzij jɨn tyu'tátuiire'sij nyéetzij, a'ɨ́ɨ pu ajta yésejre' nyaj jamuán iiye'ej méesaj jitze. 22 A'yaa pu tyí'nya'uurej nyéetzij, ɨ nyaj nyajta tyévij jitze huanɨe'huaca', je'ej tɨ tyu'xá'puɨ'ɨntariaca'. Ajta huatóoxaamujritye'ej a'ɨ́jna ɨ tɨ nyéetzij tyu'tátuiire'ej avíitzij jɨme'.
23 Majta a'ɨ́ɨmaj ɨ maj jamuán huacɨ́j, a'ɨ́ɨ mu huatyóohuij maj huóo'ihuo' a'ɨ́jcɨ jɨme' a'tɨ́j tɨ a'ɨ́ɨn pué'een ɨ tɨ tyu'tátuiire'sij.

*A'tanyíj a'*ɨ́ɨn pué'een ɨ tɨ jéetze' juxɨe've'
24 Matɨ'ɨj mij huatyóohuij maj tyi'huóo'ihuo' a'ɨ́jcɨ jɨme' a'tɨ́j tɨ jéetze' juxɨe've'. 25 Ajta ɨ Jesús a'yaa pu tyihuo'té'exaaj tɨjɨn:
—A'ɨ́ɨmaj ɨ maj rey jɨn tyityatatyíj hua' tzajta' ɨ maj quee Israel já'ma'can, a'ɨ́ɨ mu ca'nyéjrij jɨn tyihuá'ijtye'. Ajta a'ɨ́ɨmaj ɨ maj tyihuá'ijtye' ɨ tyeɨ́tyee, a'yaa mu tyúuxaj yee ityáj tu tyámua' tyaja'muacha'ɨj. 26 Siajta mua'aj, caxu a'yan eenye' matɨ'ɨj a'ɨ́ɨmaj, sulu a'yaa xu éenye'ej xá'ra'nyij, a'ɨ́jna ɨ a'tɨ́j tɨ jéetze' juxɨe've' ja'mua jimi, che' a'yan éenye'ej já'ra'nyij tɨ'ɨj ɨ tɨquee tyi'tɨ́j jɨn juxɨe've', ajta a'ɨ́jna ɨ tɨ tyí'ijta, che' a'yan éenye'ej já'ra'nyij tɨ'ɨj a'ɨ́jna ɨ tɨ huá'huɨɨre' néijmi'caa. 27 Cásɨ', ¿a'tanyíj jéetze' va'cán jɨn tyi'tyéjvee? ¿Nyi a'ɨ́jna ɨ tɨ huatyájcaj jo'tɨj méesaj jo'tyéjvee, ca' a'ɨ́jna ɨ tɨ tyá'cue'tyej? ¿Nyiquee a'ɨ́jna ɨ tɨ tyí'cua' huatyequéej jo'tɨj ɨ méesaj jo'tyéjvee? Ajta nyáaj nu a'ɨ́ɨn pué'een ɨ nyaj jéetze' va'cán jɨn tyi'tyéjvee, nyajta nyáaj yanuj huatyéjve ja'mua jimi, tɨ'ɨj a'ɨ́jna ɨ tɨ tyihuá'cue'tyee.
28 'Siajta mua'aj xu a'ɨ́ɨn pué'een ɨ siaj a'náj tɨna'aj nyajamuan ya huatyu'uj nyatɨ'ɨjta jajpuéjtzij. 29 Nyáaj nu jamuaatá', siaj sij tyu'ta'íjtaj, ji'nye a'ɨ́jna ɨ nyavástara' pu'ríj naatá' ɨ nyaj jɨn tyu'ta'íjtaj. 30 A'ájna xɨcáara' jitze nyaj jitzán tyu'ta'íjtaj íiyan ɨ cháanacaj japua, mua'aj xu ajtyára'sij ɨ méesaj jitze siaj sij tyú'cua'nyij siajta huaye'en nyaj jamuán. Siajta je'en huatyára'sij ɨ ɨpuárij japua tɨ jéetze' juxɨe've', siaj sij huo'xɨ́jtye'en a'ɨ́ɨjma ɨ tyeɨ́tyee ɨ maj majta Israel jitze eeránye, ɨ maj tamuáamuata' japuan hua'puaj ará'asej.

Jesús pu a'yan tyaaté'exaa ɨ Pedro tɨjɨn: "Huéeicaj paj pua'máj naatyáhue'taj"
(Mt. 26:31-35; Mr. 14:27-31; Jn. 13:36-38)
31 Aj pu'ij ɨ Jesús a'yan tyaaté'exaa ɨ Pedro tɨjɨn:
—Simón, Simón, a'ɨ́jna ɨ tyiyáaru', a'ɨ́ɨ pu jaatáhuoj tɨ Dios jaatá'an tɨ'ij tyu'tatyése'en tɨ jamuaamué'tɨn siaj sij manúurɨeenyij. 32 Nyajta nyáaj, a'yaa nu tyaatáhuo muéetzij jɨme' ɨ Dios jimi pej pij quee eeriá'ɨtzen a'ɨ́jcɨ jɨme' ɨ paj na'ra'astijre, ajta patɨ'ɨj táhua'aj na'rá'astijre'en, a'yaa paj huárɨnyij, pata'aj ca'nyíjra'aj huo'tá'an a'ihuáamua'.
33 Ajta a'ɨ́jna ɨ Pedro, a'yaa pu tyaaté'exaa tɨjɨn:

—Nyavástara', nu'ríj a'yan tyo'tyényaca'an nyaj ajamuán eetyánami'huaj na'ríij nyaj ajamuán huámuɨ'nyij.
34 Ajta ɨ Jesús a'yan tyu'tanyúj tɨjɨn:
—Pedro, a'yaa nu tyí'mua'ixaatye', tɨ'ɨj quee xu jíihuacaj ɨ tyacuáarɨe', huéeicaj paj naatyáhue'taj a'yan tɨjɨn capáj nyamua'tyej.

*Pu'ríj tya'rá'iixaj t*ɨ'ɨj jajpuéetzij ja'mej a'ɨ́jna ɨ Jesús
35 Aj pu'ij Jesús a'yan tyihuo'ta'íhuo'ri' tɨjɨn:
—¿Nyi tyi'tɨ́j jamo'tyá'ɨtziij nyatɨ'ɨj jamuaata'ítyaca' siaj jo'cɨ́xɨ'ɨn, siaj quee áto'rij jo'píj, siajta quee tyi'tɨ́j joa'áj siaj túmii tzajta' ucá'an, siatɨ'ɨj quee che' séecan ɨ juca'quéj joɨ'ɨ'pu'ca'aj?
A'yaa mu tyityaatanyúj tɨjɨn:
—Capu tyi'tɨ́j to'tyá'ɨtzii.
36 Aj pu'ij a'yan tyihuo'té'exaaj tɨjɨn:
—Ajta ijíij, tɨpua'aj a'tɨ́j tyi' áto'rij, che' ja'antyipíij, na'ríij ɨ túmii tɨ tzajta' ucá'an. Tɨpua'aj a'tɨ́j quee séej tyícha'ɨɨj ɨ chúun, che' jáatoonyij ɨ jumáancaj ajta je'en séej huánanan ɨ chúun a'ɨ́jcɨ jɨme' túmii. 37 A'yaa pu tyé'yu'si' ɨ yu'xarij jitze tɨjɨn: "A'yaa mu jaatamua'aj tɨjɨn a'íi pu a'ɨ́ɨn pué'een sɨ́ɨj tɨ je'ej pua'aj tyí'tyevij." A'yaa nu tyajá'mua'ixaatye' tɨ juxɨe've' tɨ a'yan tya'róo'astej je'ej tɨ tyé'yu'si' nyéetzij jɨme'.
38 Majta a'ɨ́ɨmaj ɨ maj jamuán huacɨ́j, a'yaa mu tyaaté'exaa tɨjɨn:
—Cásɨ' tavástara', hua'puaj pu yee tyí'sejre' ɨ chúun.
Aj pu'ij a'yan tyu'tanyúj tɨjɨn:
—Che' a'yan eenye' caxu che' tyi'tɨ́j xajtaj.

*T*ɨ'ɨj Jesús huatyéenyuj a'ájna a Getsemaní
(Mt. 26:36-46; Mr. 14:32-42)
39 Aj pu'ij iirájraa ɨ Jesús, tɨ'ɨj ij a'áa jo'mej jo'tɨj já'asacaa ɨ jɨríj jitze tɨ a'yan tyaja'rájtyapuaj tɨjɨn Aseitúunajrimi, majta a'ɨ́ɨmaj ɨ maj jamuán huacɨ́j, a'ɨ́ɨ mu majta jamuán ujó'ju'. 40 Tɨ'ɨj a'áa ja'rá'aj, a'yaa pu tyihuo'té'exaaj tɨjɨn:
—Siata'aj huatyényuunyij siaj sij quee tyi'tɨ́j jɨn ootyá'ɨtzeere'en.
41 Tɨ'quij a'áa huojoohuá'xɨj a'tzúj pu a' ɨmuáj jo'ré'nyej a'chu tɨ ɨmuáj aja'ráahuɨ'tzɨj ɨ tyetyéj tɨpua'aj a'tɨ́j jɨn tyu'tató'oj, a'áa pu tyítunutaca', tɨ'quij huatyéenyuj ɨ Dios jimi, 42 a'yan tɨjɨn:
—Nyavástara', a'yaa nu tyí'muahuaviij, tɨpua'aj mua'ráanajchij paj naatá' nyej nyij quee a'yan tya'ajpuéetzij ná'ra'nyij, ajta che' quee a'yan atyojo'ré'nyinyiica'an je'ej nyej nyáaj tyá'xɨe've', sulu che' a'yan tyá'ra'nyij je'ej paj muáaj tyá'xɨe've'.
43 Aj pu'ij sɨ́ɨj jimí huataséjre ɨ tɨ tajapuá tyí'huɨɨre', tɨ'ij ca'nyíjra'aj jaatá'. 44 Ajta ɨ Jesús, jéehua pu tyí'mua'ajcaa, a'ɨ́j pu jɨn jéetze' huatyéenyuj, jéehua pu cámuɨ'yaca'aj ɨ tɨéexɨ'muarij, a'yaa pu huasé'rihua'aj tɨ'ɨj xúure'ej tɨ aja'rátzunyaa a chóota'.
45 Tɨ'quij ájchej jo'tɨj ja'tyényuusima'aj, tɨ'ɨj ij ajo'ré'nyej jo'maj je'ej jé'eenye'ej a'ɨ́ɨmaj ɨ maj jamuán huacɨ́j, mu'ríj tyácu'tzisima'aj, ji'nye jéehua mu cua'naca'aj a'ɨ́jcɨ jɨme' maj juxaamuɨjritye'. 46 A'yaa pu tyihuo'té'exaaj tɨjɨn:
—¿Ji'nye siajta tyityetyacu'tzuj? Xá'ajhuiixɨ', siata'aj huatyényuunyij tɨ'ij quee tyi'tɨ́j ja'mua japua rájvetyij ɨ siaj jɨn ootyá'ɨtzeere'en ɨ Dios jimi.

*Mat*ɨ'ɨj jaatyéevi' a'ɨ́jcɨ ɨ Jesús
(Mt. 26:47-56; Mr. 14:43-50; Jn. 18:2-11)
47 Óoche' pu tyi'xáatacaj ɨ Jesús, matɨ'ɨj jéehua ɨ tyeɨ́tyee aje'ré'nyej, ajta a'ɨ́jna ɨ tɨ a'yan ántyapuaj tɨjɨn Judas, ɨ tɨ ajta hua' jitze ajtyáma'can ɨ maj tamuáamuata' japuan hua'puaj ará'asej, a'ɨ́ɨ pu anaquéej huama'ca'aj, aj pu'ij ajtyáxɨɨriaca' tɨ'ij ji'tyáapuɨ'tzej a'ɨ́jcɨ ɨ Jesús. 48 Ajta ɨ Jesús a'yaa pu tyaata'íhuo'ri' tɨjɨn:
—Judas, ¿nyij a'ɨ́j jɨn penɨi'tyápuɨ'tze'sij pej pij nyéetzij tyu'tátuire'en, ɨ nyaj nyajta tyévij jitze huanɨe'huaca'?

49 Majta a'ɨ́ɨmaj ɨ maj Jesús jamuán huacɨ́j, matɨ'ɨj jaaséej je'ej tɨ tyi'tɨ́j rɨjcaj, aj mu
mij a'yan tyaaté'exaa tɨjɨn:
—Tavástara', ¿nyi tyahuo'tanyó'si'tye'en a'íjcɨ jɨme' ɨ tyí'tachuun?
50 Ajta sɨ́ɨj tɨ Jesús jamuán jo'chá'canya'aj, a'ɨ́ɨ pu tyaapuéj a'ɨ́jcɨ tɨ jahuɨɨre' a'ɨ́jna ɨ tɨ
tyí'ijta u tyeyúuj tzajta', ja'ajtasíjchaca' ɨ naxɨéera', muáca'ta' tɨ pujmua'.
51 Ajta ɨ Jesús a'yaa pu tyu'taxájtaca' tɨjɨn:
—Caxu che' junyo'si'tye'ej.
Tɨ'ɨj ij ja'ajtamuárɨej a'ɨ́jcɨ ɨ naxɨéera' jitze, ajta tyáahuaj. 52 Ajta je'en ɨ Jesús a'yan
tyihuo'té'exaaj a'ɨ́ɨjma ɨ maj tyí'ijta u tyeyúuj tzajta', ajta ɨ maj tyihuá'ijtye' ɨ maj
tyí'cha'ɨj u tyeyúuj tzajta', ajta a'ɨ́ɨjma ɨ huáasij, néijmi'caa matɨ'ɨj mana'aj ɨ maj jimí
aje'ré'nyej a'yan tɨjɨn:
—¿Nyi náhua'rij nyapué'een siaj sij mua'aj mujo'vá'ju'un chúun setyu'ɨ́ɨ'sima'aj,
siajta cɨyéj? 53 A'náj tɨna'aj nu a'úu jo'tyaváaj ná'yi'caaj u tyeyúuj tzajta' ja'mua jimi
nyetyaja'muamuatyáaj. Siajta mua'aj, caxu a'náj naatyéevi', ijíij xu xaa a'yan rɨnyij,
ji'nye a'ɨ́ɨ pu ja'mua jitze ucájrupij a'ɨ́jna ɨ tɨ tyí'ijta tɨ́ca'rij tzajta'.

*T*ɨ'ɨj ɨ Pedro jaatyáhue'taca' a'ɨ́jcɨ ɨ Jesús
(Mt. 26:57-58, 69-75; Mr. 14:53-54, 66-72; Jn. 18:12-18, 25-27)

54 Matɨ'ɨj mij jaatyéevi' a'ɨ́jcɨ ɨ Jesús, aj mu mij yo'ví'tɨj, a'áa mu yo'ré'nyijtyej jo'tɨj
ja'chej a'ɨ́jna ɨ tɨ néijmi'i jɨn antyúumua'reej u tyeyúuj tzajta'. Ajta a'ɨ́jna ɨ Pedro, a'tzúj
pu ɨmuáj jaavájrasima'aj. 55 Matɨ'ɨj mij óonɨej a'ájna jé'ta' jo'tɨj ja'rájta'cuaj u tyeyúuj
tzajta', aj mu mij ataráasajra, ajta ɨ Pedro, a'ɨ́ɨ pu hua' jamuán uja'ajyíxɨj. 56 Tɨ'ɨj ij sɨ́ɨj
ɨ íitɨ' tɨ a'áa tyí'huɨɨre' jaaséej tɨ a'áa ja'ajcatyii jo'tɨj já'taa, tɨ'ɨj tyámua' tyeeséj aj pu'ij
a'yan tyu'taxájtaca' tɨjɨn:
—A'mújna mu tyáatɨ', a'múu pu ajta jamuán jo'chá'canya'aj ɨ Jesús.
57 Ajta a'ɨ́jna ɨ Pedro, a'yaa pu tyu'tyáhue'taca' tɨjɨn:
—Íitɨ', canu nyáaj jamua'tyej.
58 A'tzúj a'tyéevi'caj, ajtáhua'aj sɨ́ɨj jaaséej, a'yaa pu tyu'taxájtaca' tɨjɨn:
—Muáaj paj pajta hua' jitze ajtyáma'can.
Ajta a'ɨ́jna ɨ Pedro, a'yaa pu tyu'tanyúj tɨjɨn:
—Canu xaa nyu'uj.
59 Tɨ'ɨj séej ooraj tyoomá'caj, ajtáhua'aj pu sɨ́ɨj a'yan tyé'jee tɨjɨn:
—A'yaa xaa nyu'uj tyi'ja'yájna tɨ a'múu sɨ́ɨj a'ɨ́ɨn pué'een ɨ tɨ Jesús jamuán jo'chá'-
canya'aj, ji'nye Galileea pu já'ma'can.
60 Ajta a'ɨ́jna ɨ Pedro, a'yaa pu tyu'tanyúj tɨjɨn:
—Capu je'ej ná'miteeraste' tyi'tɨ́j pej nye'ixaatye'.
Tɨ'ɨj ooj a'yan tyi'xáatacaj, aj pu'ij ɨ tyacuáarɨe' huajíjhuaca'. 61 Ajta a'ɨ́jna ɨ tavástara',
a'ɨ́ɨ pu ooré'nyeeriaca', tɨ'ɨj ij ja'ráasej a'ɨ́jcɨ ɨ Pedro, aj pu'ij jo'támua'reeri' je'ej tɨ
tavástara' tyaaté'exaa yee: "Tɨ'ɨj quee xu jíihuacaj ɨ tyacuáarɨe', huéeicaj paj a'yan
tyinaatyáhue'taj tɨjɨn capáj nyamua'tyej." 62 Tɨ'quij Pedro iirájraa apua'quéj, aj pu'ij
tyuuyíinyajraa huápuɨ'ɨj, je'ej pu pua'aj tyo'tóomua'aj.

*Mat*ɨ'ɨj jaatyáxaahuataca' a'ɨ́jcɨ ɨ Jesús
(Mt. 26:67-68; Mr. 14:65)

63 Majta a'ɨ́ɨmaj ɨ maj jacha'ɨɨca'aj, a'ɨ́ɨ mu huatyóohuij maj jatyaxáahuataj, majta
jaatyáavaxɨj a'ɨ́jcɨ ɨ Jesús. 64 Matɨ'ɨj mij jo'tajɨ́'ca'aj a jɨ'sáara' jitze, aj mu mij ca'nyéjrij
jɨn jaata'íhuo'ri' tɨjɨn:
—Huataxáj a'tanyíj mui'tyéjvee.
65 Majta jéehua je'ej pua'aj tyeejéj ma'xáahuataj.

*Mat*ɨ'ɨj ayo'ré'nyijtye ɨ ju juéesijtyamua' jimi
(Mt. 26:59-66; Mr. 14:55-64; Jn. 18:19-24)

66 Tɨ'ɨj huatapuá'riaca', néijmi'i mu tyúusɨɨj ɨ huáasij, majta ɨ maj tyí'ijta u tyeyúuj tzajta', majta a'ɨ́ɨmaj ɨ maj tyihuá'mua'tyej ɨ yu'xarij jitze, Moisés tɨ jo'yú'xaca', matɨ'ɨj mij yo'ví'tɨj hua' jimi ɨ ju juéesij.
67 A'yaa mu tyaaté'exaa tɨjɨn:
—Taaté'exaatye', ¿nyij muáaj a'ɨ́ɨn papué'een ɨ Dios tɨ a'áan yó'ojrasij ɨ ɨpuárij japua?
Tɨ'quij Jesús a'yan tyu'tanyúj tɨjɨn:
—Tɨpua'aj a'yan nyetyájamuaaté'exaatye' yee: Nyáaj nu a'ɨ́ɨn pué'een", caxu ná'antza-ahuatye'ej. 68 Ajta tɨpua'aj nyetyajamuaa'íhuo' caxu huatányuusij. 69 Ajta ijíij tɨ yu-jo'que'tɨj ja'mej, nyáaj ɨ nyaj nyajta tyévij jitze huanɨe'huaca', muáca'ta' nu ja'ajcaquée na'mej ɨ Dios tɨ néijmi'i jɨn antyúumua'reej.
70 Néijmi'i mu a'yan tyaata'íhuo'ri' tɨjɨn:
—¿Nyi a'ɨ́ɨn papué'een ɨ yójra' ɨ Dios?
Ajta ɨ Jesús, a'yaa pu tyu'tanyúj tɨjɨn:
—A'yaa pu tyi'ja'yájna, nyáaj nu a'ɨ́ɨn pué'een je'ej siaj tyu'taxájtaca'.
71 Matɨ'ɨj mij a'yan tyu'tóo'ixaaj tɨjɨn:
—¿Ji'nye tyajtáhua'aj tyá'xɨe've' tyej tyij tyi'tɨ́j jitzán ujpuá'ritye'en? Ityáj tu tyeríj jáanamuajri' je'ej tɨ a'múu tyu'taxájtaca'.

23

Matɨ'ɨj yo'jáj ɨ Jesús a'ɨ́jcɨ jimi ɨ Piláato
(Mt. 27:1-2, 11-14; Mr. 15:1-5; Jn. 18:28-38)

1 Matɨ'ɨj mij néijmi'i ájhuiixɨj ɨ maj a'áa ja'tyúusɨɨ, matɨ'ɨj mij yo'ví'tɨj ɨ Jesús a'ɨ́jcɨ jimi ɨ Piláato. 2 Matɨ'ɨj mij huatyóohuij maj jitzán tyo'ojpuá'ritye'en, a'yaa mu tyu'taxájtaca' tɨjɨn:
—A'yaa tu tyéetyoj tɨ a'múu ca'nyíjra'aj hua'tá'caa ɨ tyeɨ́tyee mej mij huatyényo'se'en ɨ tɨ va'cán jɨn tyi'tyéjvee jimi. A'yaa pu tyí'xaj tɨjɨn capu a'yan tyúuxɨe've' mej mij tyá'najchitye'ej a'ɨ́jcɨ ɨ tajtúhuan ɨ tɨ huá'jijve', a'yaa pu ajta tyihuá'ixaatye' tɨ a'múu a'ɨ́ɨn pué'een ɨ Dios tɨ a'áan yó'ojrasij ɨ ɨpuárij japua, tɨ jee ajta rey jɨme' tyi'tyéjvee.
3 Tɨ'quij Piláato a'yan tyaata'íhuo'ri' tɨjɨn:
—¿Nyi a'ɨ́ɨn papué'een ɨ paj Rey jɨme' tyi'tyéjvee a'ɨ́ɨjma jimi ɨ maj Israel jitze ajtyáma'can?
Ajta ɨ Jesús, a'yaa pu tyu'tanyúj tɨjɨn:
—Jee nyáaj nu a'ɨ́ɨn pué'een ɨ paj jaxaj.
4 Tɨ'quij Piláato a'yan tyihuo'té'exaaj a'ɨ́ɨjma ɨ maj tyí'ijta ɨ tyeyúuj tzajta', ajta a'ɨ́ɨjma ɨ maj a'áa ajtyáxɨɨriaca' tɨjɨn:
—Capu je'ej ná'miteeraste' tyi'tɨ́j tɨ jɨn ootyá'ɨtzee ɨ nyaj jɨn jo'xɨ́jtye'en.
5 Majta a'ɨ́ɨmaj, ca'nyíin mu jɨn a'yan tyu'taxájtaca' tɨjɨn:
—Jéehua pu je'ej pua'aj tyihuá'mua'tyej ɨ tyeɨ́tyee, a'áa pu a'yan tyojo'tyóochej a Galileea, ajta ijíij a'yaa pu rɨcɨj a'yájna Judea.

Matɨ'ɨj yo'jáj ɨ Jesús a'ɨ́jcɨ jimi ɨ Herodes

6 Ajta ɨ Piláato, tɨ'ɨj a'yan tyáanamuajri', a'yaa pu tyihuo'ta'íhuo'ri' tɨjɨn:
—¿Nyi a'mújna mu Jesús a'áa já'ma'can a Galileea?
7 Tɨ'ɨj Piláato a'yan tyáamua'reeri' tɨ ɨ Jesús a'áa já'ma'can jo'tɨj ɨ Herodes tyejé'ijtaj, aj pu'ij huo'ta'íj maj já'anvi'tɨj a'ɨ́jcɨ jimi ɨ Herodes, ɨ rey tɨ jɨn tyi'tyéjvee, a'ɨ́ɨ pu ajta a'áa jo'tyávaaca'aj a Jerusalén. 8 Ajta ɨ Herodes, jéehua pu huatóotyamua'vej tɨ'ɨj jaaséej a'ɨ́jcɨ ɨ Jesús, ji'nye pu'ríj á'tyeej tɨ jaséjramuɨ'ca'aj, ajta jamua'reeriaca'aj je'ej tɨ tyi'tɨ́j uuriajca'aj a'ɨ́jna ɨ Jesús, a'yaa pu tyá'xɨe'va'ca'aj tɨ Jesús tyi'tɨ́j jɨn a'yan huárɨnyij tɨ huápuɨ'ɨj juxɨe've'. 9 Jéehua pu tyee'íhuo'ri', ajta ɨ Jesús capu huatanyúj. 10 Majta a'ɨ́ɨmaj ɨ maj tyí'ijta u tyeyúuj tzajta', majta a'ɨ́ɨmaj ɨ maj tyihuá'mua'tyej ɨ yu'xarij jitze, Moisés tɨ jo'yú'xaca', a'áa mu véjri' jimí jo'tyú'uuca'aj, jéetze' mu ca'nyíin jɨn tyá'xajtzi'raca'aj.

11 Ajta ɨ Herodes, majta aˈɨ́ɨmaj ɨ xantáaruˈuj ɨ tɨ tyihuáˈijtyeˈ, aˈɨ́ɨ mu huatyóohuij
maj jeˈej puaˈaj jáaˈuurej, majta jaatyáxaahuataca' aˈɨ́jcɨ ɨ Jesús. Matɨˈɨj mij cáanarij
juˈcáachejtye tɨ naa een, tɨˈɨj tyihuáˈcaanaa ɨ maj jamuán tyíˈijta ɨ Herodes, ajta jeˈen
huoˈtaˈíj mej mij majtáhuaˈaj jáˈanviˈtɨj ɨ Piláato jimi. 12 Aˈájnaxɨcáaraˈ jitze, aˈɨ́ɨ mu
juˈ amíincustyamuaˈaj muáˈraa aˈɨ́jna ɨ Piláato, ajta aˈɨ́jna ɨ Herodes, tɨˈɨj quee xu aˈyan
tyíˈrɨjcaj, móocheˈ mu tyúuchaˈɨɨriaˈcaˈaj.

Matɨˈɨj jaaxáˈpuɨˈɨntarej maj jaajéˈcaj ɨ Jesús
(Mt. 27:15-26; Mr. 15:6-15; Jn. 18:39—19:16)

13 Ajta ɨ Piláato huoˈtajé aˈɨ́ɨjma ɨ maj tyíˈijta ɨ tyeyúuj tzajtaˈ, ajta aˈɨ́ɨjma ɨ maj
tyityatatyíj, ajta aˈɨ́ɨjma ɨ tyeɨ́tyee. 14 Aj puˈij aˈyan tyihuoˈtéˈexaaj tɨjɨn:
—Siatɨˈɨjyajaveˈréˈnyijtye nye jimi, aˈyaa xu jitzán tyíˈpuaˈrityaˈcaˈaj yee aˈɨ́ɨ pu
caˈnyíjraˈaj huaˈtáˈcaa ɨ tyeɨ́tyee mej mij jéˈtaˈ huácɨɨnyej, nuˈríj tyeeˈíhuoˈriˈ, muaˈaj
senyeséeracaj. Ajta quee jeˈej náˈmiteeresteˈ tyiˈtɨ́j tɨ jɨn ootyáˈɨtzee ɨ siaj jɨn jitzán
tyíˈpuaˈritye'. 15 Capu ajta jeˈej jáˈmiteeresteˈ aˈɨ́jcɨ ɨ Herodes, jiˈnye aˈɨ́ɨ pu ajtáhuaˈaj
muyoˈtaˈítyacaˈ ityájma jimi. Aˈɨ́j xu jɨn seríj jamuaˈreej tɨquee aˈyan tyiˈtyéevijtɨj tɨ
aˈmúu huámuɨˈnyij, jiˈnye capu tyiˈtɨ́j jɨn ootyáˈɨtzee. 16 Puéjtzij nu jaatáˈsij aˈmújcɨj,
nyatɨˈɨjta nyij jaatátoosij. 17 Aˈyaamutyeyíˈtɨhuaˈaj maj séej huatátoonyij ɨ maj
eetyánamiˈ aˈájna matɨˈɨj tyíˈyeˈestyahuaˈaj. 18 Majta aˈɨ́ɨmaj ɨ tyeɨ́tyee, néijmiˈi mu aˈyan
tyityeetyejíihuajraa tɨjɨn:
—Micheˈ jaajéˈcaj aˈmújcɨj mu Jesús, pajta ɨ Barrabás huatátoonyij.
19 (Aˈɨ́jnaɨBarrabás, aˈɨ́j pu jɨn eetyánamiˈhuacaˈaj, jiˈnye caˈnyíjraˈaj pu huoˈtaˈ ɨ
tyeɨ́tyee Jerusalén maj jáˈchajcaˈaj mej mij huoˈtanyóˈsiˈtyeˈen ɨ Roma maj jáˈchajcaˈaj,
aˈɨ́ɨ pu ajta sɨ́ɨj aˈɨ́ɨn puéˈeen ɨ tɨ tyíˈtyacuiˈcariaˈaj.) 20 Ajta ɨ Piláato jaxɨeˈvaˈcaˈaj tɨ
jaatátoonyij aˈɨ́jcɨ ɨ Jesús, aˈɨ́j pu jɨn ajtáhuaˈaj aˈyan tyihuoˈtajé tɨˈij jáamuaˈreej jeˈej
maj tyáˈxɨeˈvaˈcaˈaj ɨ tyeɨ́tyee. 21 Majta aˈɨ́ɨmaj ɨ tyeɨ́tyee aˈyaa tyityeetyejíihuajraa tɨjɨn:
—Pataˈaj yóˈtatan, pataˈaj yóˈtatan.
22 Huéeicaj pu aˈyan tyihuoˈtéˈexaaj tɨjɨn:
—¿Jiˈnyeeenjɨmeˈ? ¿Tyiˈtanyíjeˈejpuaˈaj huáruuj? Capu jeˈej náˈmiteeresteˈ tyiˈtɨ́j
tɨ jɨn ootyáˈɨtzee tɨˈij aˈyan tyeˈtyévijtyeˈej tɨ huámuɨˈnyij aˈmújna, aˈɨ́j nu jɨn aˈyan
nyanaˈaj rɨnyij, puéjtzij nu jaatáˈsij, nyajta jaatátoosij.
23 Majta aˈɨ́ɨmaj ɨ tyeɨ́tyee jéetzeˈ mu caˈnyíin jɨn huatyejíihuajra, majtáhuaˈaj aˈyan
tyaataˈíj tɨ jóˈtatan. Aj mu mij tyuˈmuéˈtɨj aˈɨ́jcɨ jɨmeˈ ɨ maj jéehua huatyejíihuajra. 24 Aj
puˈij ɨ Piláato jaaxáˈpuɨˈɨntarej tɨ aˈyan huárɨnyij jeˈej maj tyaaxɨéˈvaˈcaˈaj ɨ tyeɨ́tyee.
25 Tɨˈquijjaatátojaˈɨ́jcɨ ɨ maj jahuaviiricaˈaj ɨ tyeɨ́tyee ɨ tɨ aˈɨ́jcɨ jɨn eetyánamiˈhuacaˈaj
tɨ caˈnyíjraˈaj huoˈtaˈ mej mij huatyényoˈseˈen, tɨ ajta tyíˈtyacuiˈcariaˈaj. Ajta ɨ Piláato,
aˈɨ́ɨ pu tyuˈtátuii ɨ Jesús mej mij aˈyan jáaˈuurej jeˈej maj tyaaxɨéˈvaˈcaˈaj ɨ tyeɨ́tyee.

Matɨˈɨj yóˈtatej aˈɨ́jcɨ ɨ Jesús
(Mt. 27:32-44; Mr. 15:21-32; Jn. 19:17-27)

26 Matɨˈɨj mij yoˈjáj ɨ Jesús, aˈáa mu yoojáasimaˈcaj, matɨˈɨj séej huatyéeviˈ tɨ aˈyan
ántyapuaj tɨjɨn Simón Cirene tɨ jáˈmaˈcan, aˈáa pu jaˈtanyéj a ɨtzitáj, matɨˈɨj mij
juˈhuatyéchuii ɨ cúruuj tɨˈij jáachuisimeˈen cújtaˈ ɨ Jesús.
27 Jéehua mu tyeɨ́tyee huajúˈcaˈaj huaˈ cújtaˈ, mueˈtɨ́j mu majta ɨ úucaa huajúˈcaˈaj
muxaamúurityaˈaj, majta antyuyíinyaj aˈɨ́jcɨ jɨmeˈ. 28 Aj puˈij Jesús ooréˈnyeeriacaˈ, tɨˈɨj
ij aˈyan tyihuoˈtéˈexaaj tɨjɨn:
—MuaˈajúucaaaˈmuˈsiaˈJerusalén jáˈmaˈcan, caxu nyéetzij jɨn juyiinyaj, sulu jaˈmua
jɨmeˈ siahuóoyiinyixɨˈ, siajta aˈɨ́ɨjma jɨmeˈ ɨ juyójmuaˈ, 29 jiˈnye aj pu atyojoˈréˈnyesij
aˈájna ɨ xɨcáaraˈ siaj jitzán aˈyan tyuˈtaxájtaj yee: “Dios pu tyámuaˈ tyihuoˈtáˈ aˈɨ́ɨjma
ɨ maj quee aˈnáj tyiyóomuaˈaj muáˈraa, majta aˈɨ́ɨmaj ɨ maj quee aˈnáj tɨˈríij huaˈ jitze
huataséjre, majta aˈɨ́ɨjma ɨ maj quee aˈnáj tyuˈtzíˈtyej.” 30 Aˈájnaxɨcáaraˈjitzeaˈyaa mu
rɨnyij ɨ tyeɨ́tyee, aˈɨ́ɨ mu aˈyan tyaatéˈexaatyeˈsij ɨ jɨríj tɨjɨn: “Pataˈajtajapuárájvetyijˈˈ

Majta a'yan cha'taj mana'aj tyaaté'exaatye'ej a'ɨ́jcɨ ɨ jɨríj tɨ huaquéetɨmee tɨjɨn: “Pata'aj taatyá'avaaj.” 31 Tɨpua'aj a'yan nyetya'ajpuéjtzij nyáaj nyej quee tyi'tɨ́j jɨn ootyá'ɨtzee, ¿nyij mequee jéetze' jajpuéetzij muá'ju'un a'ɨ́ɨmaj ɨ maj tyi'tɨ́j jɨn ootyá'ɨtzee?

32 Majta hua'puácaa huajájpuasima'aj ɨ maj je'ej pua'aj tyí'uuriajca'aj mej mij huojo'tatan ɨ Jesús jamuán. 33 Matɨ'ɨj mij a'áa ja'rá'aj jo'tɨj a'yan tyaja'rájtyapuaj tɨjɨn Muɨ'chíj mu'taj, a'áa mu mij yó'tatej hua' jamuán ɨ maj je'ej pua'aj tyí'uuriajca'aj. Séej mu óotatej muáca'ta' pujmua', majta ɨ séej útata' pujmua' ɨ Jesús. 34 Tɨ'quij Jesús a'yan tyu'taxájtaca' tɨjɨn:

—Nyavástara' tyihuo'tú'uunyi'ri', ji'nye camu jamua'reej je'ej maj rɨcɨj.

Majta ɨ xantáaru'uj huáhuajcaca' maj tyetyéj jɨn huóomue'tɨj mej mij jáamua'reej a'tɨ́j tɨ cɨ'tyij ɨ tyí'caanaria'ra' ɨ Jesús. 35 Majta a'ɨ́ɨmaj ɨ tyeɨ́tyee, a'áa mu jo'tyú'uu méesejraca'aj. Majta a'ɨ́ɨmaj ɨ maj tyihuá'ijtye', a'ɨ́ɨ mu majta jaatyáxaahuataca', a'yaa mu tyu'taxájtaca' tɨjɨn:

—A'múu pu séecan japua huatanyúj, che' ajta jujapuá huatányuunyij, tɨpua'aj a'yan tyi'ja'yájnatan tɨ a'múu a'ɨ́ɨn pué'een ɨ Dios tɨ ja'antyíhuoj ɨ tɨ ajta a'áan yó'ojrasij ɨ ɨpuárij japua.

36 Majta a'ɨ́ɨmaj ɨ xantáaru'uj mu ajtyáxɨɨriaca', majta jaatyáxaahuataca', a'ɨ́j mu majta jaatanyétzij tɨ ju'cáaye'en ɨ nahuáj ta'antzíjvi. 37 A'yaa mu tyaaté'exaa tɨjɨn:

—Tɨpua'aj Rey jɨme' petyi'tyávaacaj a'ɨ́ɨjma jimi ɨ maj Israel jitze ajtyáma'can, pata'aj ajapua huatányuunyij.

38 Majta táabla óotatej jo'tɨj jo'ojmu'uj ɨ Jesús, a'yaa pu tyé'yu'si'huaca'aj a'ɨ́jcɨ jitze ɨ táabla tɨjɨn: “A'íi pu a'ɨ́ɨn pué'een ɨ hua' Rey a'ɨ́ɨjma ɨ maj Israel jitze ajtyáma'can.”

39 Ajta sɨ́ɨj ɨ tɨ je'ej pua'aj tyeeyí'tɨhua'aj ɨ tɨ ajta óotateehuaca', a'ɨ́ɨ pu je'ej pua'aj tyé'jeevaca'aj a'ɨ́jcɨ ɨ Jesús, a'yan tɨjɨn:

—¿Nyi pequee a'ɨ́ɨn pué'een ɨ tɨ Dios a'áan mojo'ojrasij ɨ ɨpuárij japua? Pata'aj ajapua huatányuunyij, pajta ityájma japua.

40 Ajta ɨ sɨ́ɨj tɨ je'ej pua'aj tyeyí'tɨhua'aj, tɨ ajta óotateehuaca', a'ɨ́ɨ pu jajtyá'xɨj a'yan tɨjɨn:

—¿Nyi pequee já'tyese' ɨ Dios? Cásɨ', a'yaa paj cha'taj pana'aj tya'ajpuéjtzij tɨ'ɨj a'mújna. 41 A'yaa pu tyi'tyéevijtɨj tyaj a'yan tya'ajpuéjtzij, a'ɨ́jcɨ jɨme' je'ej tyaj tyi'tɨ́j huáruuj, ji'nye pu'ríj a'yan tyitaacɨ'ɨj, ajta a'mújna, capu tyi'tɨ́j jɨn ootyá'ɨtzee.

42 Aj pu'ij a'yan tyaaté'exaa a'ɨ́jcɨ ɨ Jesús tɨjɨn:

—Jesús, pata'aj no'támua'reej a'ájna xɨcáara' paj jitzán huatye'chesij ɨ paj tyu'ta'íjtaj.

43 Ajta a'ɨ́jna ɨ Jesús, a'yaa pu tyu'tanyúj tɨjɨn:

—A'yaa nu tyí'mua'ixaatye' tzáahuatyi'ra'aj jɨme', ijíij paj a'áa jo'tyaváaj puá'mej nyaj jamuán jo'tɨj Dios tyámua' tyimuojo'tyátoosij.

*T*ɨ'ɨj huamuɨ́' a'ɨ́jna ɨ Jesús

(Mt. 27:45-56; Mr. 15:33-41; Jn. 19:28-30)

44 Tɨ'ɨj arí a'tzáaj tacuaríixpuaj putyi'rɨjcáj, aj pu'ij néijmi'que' huariá'tɨca'riaca' ɨ chuéj japua, huéeicaj ooraj pu a'chu á'tyeej tɨ huatɨ́ca'. 45 A'ɨ́jna ɨ xɨcáj oomuɨ́', ajta a'ɨ́jna ɨ cɨ́ɨxurij tɨ a'úun jo'tahuɨ́jca'aj u tyeyúuj tzajta', a'ɨ́ɨ pu jé'ta' acásujtza'an. 46 Ca'nyíin pu jɨn huajíjhuaca' a'ɨ́jna ɨ Jesús. A'yaa pu tyu'taxájtaca' tɨjɨn:

—Mu paj nyavástara', muéetzij nu muaatátuire'sij ɨ nyaxɨéjnyu'caa.

Tɨ'ɨj a'yan tyu'taxájtaca', aj pu'ij huamuɨ́'.

47 Ajta a'ɨ́jna xantáaru'uj tɨ tyí'ijtye' anxɨtyej maj ará'asej, tɨ'ɨj jaaséej je'ej tɨ huarɨ́j, aj pu'ij tyámua' tyaatá' ɨ Dios, ajta a'yan tyu'taxájtaca' tɨjɨn:

—A'yaa xaa nyu'uj tyi'ja'yájna, a'íi pu tyámua' tyí'tyevistaca'aj.

48 Majta a'ɨ́ɨmaj ɨ tyeɨ́tyee ɨ maj ajtyáxɨɨriaca', matɨ'ɨj tyu'séj je'ej tɨ tyi'tɨ́j huarɨ́j, aj mu mij jo'cɨ́xɨj, ji'nye muatóoxaamujrityej majta je'ej pua'aj tyityo'tóomuajtyaca'. 49 Majta

a'ɨ́ɨmaj ɨ maj jamua'tyej, majta ɨ úucaa ɨ maj jamuán uja'ráacɨj a'ájna a Galileea, a'ɨ́ɨ mu a' ɨmuáj jo'tyú'uuca'aj, majta tyí'sejraca'aj je'ej tɨ tyi'tɨ́j rɨjcaj.

*Mat*ɨ'ɨj ja'vá'naj a'ɨ́jcɨ ɨ Jesús
(Mt. 27:57-61; Mr. 15:42-47; Jn. 19:38-42)

50 A'áa pu ajta sɨ́ɨj jo'tyávaaca'aj tɨ a'yan ántyapuaj tɨjɨn José, a'áa pu já'ma'can chájta' tɨ a'yan tyaja'rájtyapuaj tɨjɨn Arimatea, a'áa tɨ huataca'aj a Judea, a'íi pu sɨ́ɨj a'ɨ́ɨn pué'een tɨ hua' jitze ajtyáma'can ɨ juéesij. Tyámua' pu tyí'tyevistaca'aj, ajta quee tyi'tɨ́j jɨn á'ɨtzeeria'ca'aj. 51 Ajta a'ɨ́jna ɨ José, a'ɨ́ɨ pu ajta jajchó'va'ca'aj a'ájna xɨcáara' jitze tɨ'ɨj Dios tyu'ta'ɨ́jtaj ɨiyan ɨ cháanacaj japua. A'ɨ́j pu jɨn quee ja'ránajchaca' je'ej maj tyaaxá'puɨ'ɨntarej, capu ajta tyámua' jaata'aj je'ej maj huarɨ́j ɨ séecan ɨ juéesij. 52 Tɨ'ɨj ij a'áa jo'mej ɨ Piláato jimi, ajta je'en jaatáhuaviiri' tɨ jaatátuiire'en ɨ tyévira' ɨ Jesús. 53 Aj pu'ij ja'ajtajá ɨ tyévira' ɨ Jesús, ajta je'en sáavanaj jɨn jacá'ijcataca', tɨ'quij a'úun jo'tyájrupij jo'tɨj jóocun, tɨ'ɨj ij uyo'ré'tyej jo'maj yo'ojcúunajraa, camu meexu a'náj a'tɨ́j a'úun jo'tyá'avaataca'aj. 54 Pu'ríj a'ájna putyí'rɨjcaa a'ájna xɨcáara' maj jitzán tyámua' ju'uurej, ajta arí tɨn atyojo'ré'nyesima'aj a'ájna xɨcáara' maj jitzán juso'pii.

55 Majta a'ɨ́ɨmaj ɨ úucaa, ɨ maj a'áa ja'ráacɨj a Galileea ɨ Jesús jamuán, a'ɨ́ɨ mu cújta' huajú'ca'aj a'ɨ́jcɨ ɨ José. Matɨ'ɨj mij jaaséej jo'tɨj jóocun, majta jo'tɨj yó'ruuj ɨ tyévira' ɨ Jesús. 56 Matɨ'ɨj mij jo'cɨ́j ɨ juchéj, aj mu mij tyámua' jáaruuj ɨ tu'píj tɨ naa tyaarɨe'ej, majta ɨ maj jacáhuaatye'ej, majta je'en huóoso'pej a'ájna xɨcáara' jitze je'ej tɨ tyúuxɨe've'.

24

*T*ɨ'ɨj huatájuuriaca' ɨ Jesús
(Mt. 28:1-10; Mr. 16:1-8; Jn. 20:1-10)

1 Tɨ'ɨj atyojo'ré'nyej a'ájna xɨcáara' jitze ta'nájcaj ɨ itéerij, íiya' mu'uj ujó'ju' a'ɨ́ɨmaj ɨ úucaa, matɨ'ɨj mij tyojo'tɨɨ ɨ maj tyámua' tyú'ruuj ɨ tu'píj tɨ naa tyi'tyáarɨe', matɨ'ɨj mij ujó'ju' jo'maj je'ej yo'uuriajca'aj. 2 Matɨ'ɨj a'áa ja'rá'aj, aj mu mij jaaséej tɨpua'aj arí antácun. Ajta a'ɨ́jna ɨ tyetyéj ɨ maj je'tyájmuaj, pu'ríj antɨ́'ri'huaca'aj. 3 Matɨ'ɨj utyájrupij, camu che' jáatyoj ɨ tyévira' ɨ Jesús. 4 Meentyij móoj a'ɨ́jcɨ jɨn tyí'mua'ajcaj je'ej tɨ tyi'tɨ́j huarɨ́j a'ɨ́jcɨ jɨme' ɨ tyévira' ɨ Jesús, matɨ'ɨj jiye'tzín hua'puaj huataséjre ɨ tyétyacaa a'ɨ́ɨjma jimi ɨ úucaa, naa mu cuéeinavi' tyí'chajca'aj, naa mu tyityetyátatzarisime'ej. 5 Tyámua' mu tyu'tátzɨɨn ɨ úucaa, a'ɨ́j mu jɨn tyítunutaxɨj, majta ecóotutaxɨj, majta a'ɨ́ɨmaj ɨ tyétyacaa, a'yaa mu tyihuo'té'exaaj tɨjɨn:

—¿Ji'nye siaj sij a'yan tyá'huoo hua' tzajta' ɨ muɨ'chítyee ɨ tɨ arí huatájuuriaca'? 6 Capu che' yajá'hua', ji'nye pu'ríj huatájuuriaca', ¿nyi sequée jamua'reej je'ej tɨ tyajamuaaté'exaa tɨ'ɨj ooj ajo'tyávaaca'aj ja'mua jamuán a'ájna a Galileea, 7 yee tɨ a'yan tyúuxɨe've' maj tyu'tátuire'en a'ɨ́jcɨ ɨ tɨ ajta tyévij jitze huanɨe'huaca' a'ɨ́ɨjma jimi ɨ maj je'ej pua'aj tyityeetyúucha'ɨj mej mij yó'tateexɨ'ɨn? Ajta huéeicaj xɨcáj jitze huatájuurij.

8 Majta a'ɨ́ɨmaj ɨ úucaa, aj mu jo'támua'reeri' je'ej tɨ tyihuo'té'exaaj a'ɨ́jna ɨ Jesús. 9 Aj mu mij iiráacɨj jo'tɨj jóocun, matɨ'ɨj mij jo'cɨ́j juchéj, aj mu mij huo'té'exaa a'ɨ́ɨjma ɨ maj tamuáamuata' japuan sɨ́ɨj ará'asej, majta ɨ séecan, néijmi'i mu huo'té'exaa je'ej maj tyi'tɨ́j tyu'séj. 10 A'ɨ́ɨmaj ɨ úucaa, a'ɨ́ɨ mu a'ɨ́ɨn pué'een, ɨ Maríia Magdala tɨ já'ma'can, ajta a'ɨ́jna ɨ Juana, ajtáhua'aj sɨ́ɨj ɨ Maríia náanajra' tɨ pué'een a'ɨ́jcɨ ɨ Jacobo, majta séecan ɨ úucaa, a'ɨ́ɨ mu a'yan tyihuo'té'exaaj a'ɨ́ɨjma ɨ Jesús tɨ hua'antyíhuoj. 11 Majta a'ɨ́ɨmaj camu huá'tzaahuatya'ca'aj a'ɨ́ɨjma ɨ úucaa, ji'nye capu je'ej huá'miteerastya'ca'aj je'ej maj tyihuo'té'exaaj.

12 Ajta a'ɨ́jna ɨ Pedro, a'ɨ́ɨ pu ájchej, tɨ'quij jo'téechajraa jo'tɨj jóocun, tɨ'quij utyájrupij. Aj pu'ij cɨ́ɨxurij tyu'séj tɨ áan tyajá'ajcatyii, ajta je'en jó'raa jéehua tyi'mua'astɨ́j ɨ jutzájta' je'ej tɨ tyi'tɨ́j huarɨ́j.

A'ájna ɨ juyéj jitze Emaús tɨ jó'nyaa
(Mt. 16:12-13)

13 A'ájna xɨcáara' jitze, ɨ maj hua'puaj ɨ maj hua' jitze ajtyáma'can a'ɨ́ɨjma ɨ maj
Jesús jamuán huacɨ́j, a'áa mu joojú'ca'aj chájta' tɨ a'yan tyaja'rájtyapuaj tɨjɨn Emaús, a'áa
pu ɨmuáj putyajá'rɨcɨj a'ájna a Jerusalén, a'chu tamuáamuata' japuan sɨ́ɨj quiloometroj.
14 Néijmi'i mu tyu'xájtasime'ej je'ej tɨ tyi'tɨ́j huarɨ́j. 15 Móoche' mu tyu'xáatasima'caj, tɨ'ɨj
Jesús ajtyáxɨɨriaca' aj pu'ij hua' jamuán jo'mej. 16 Majta a'ɨ́ɨmaj camu jaamua'aj. 17 Tɨ'quij
Jesús a'yan tyihuo'ta'íhuo'ri' tɨjɨn:

—¿Tyi'tanyí je'ej setyúu'ixaatye' a'yan xuujú' ɨ juyéj jitze?

Matɨ'ɨj mij óohuiixɨj, mua'coomua'astɨ́j. 18 Ajta sɨ́ɨj tɨ a'yan ántyapuaj tɨjɨn Cleofas,
a'ɨ́ɨ pu a'yan tyu'tanyúj tɨjɨn:

—¿Nyi pequee muáaj a'ɨ́ɨn pué'een ɨ paj huayi'ij pana'aj ɨ paj quee tyi'tɨ́j mua'reej je'ej
tɨ tyi'tɨ́j huarɨ́j tajimí?

19 Aj pu'ij a'yan tyihuo'ta'íhuo'ri' tɨjɨn:

—¿Tyi'tanyí je'ej huarɨ́j?

Matɨ'ɨj mij a'yan tyaaté'exaa tɨjɨn:

—A'ɨ́jcɨ jɨme' ɨ Jesús, Nazaret tɨ já'ma'can, a'ɨ́ɨ pu tyí'xajtaca'aj tzáahuatyi'ra'aj jɨme'
ɨ Dios jitze ma'can. Ajta jéehua a'yan tyú'ruuj tɨ huápuɨ'ɨj juxɨe've', ɨ tyeɨ́tyee jimi ajta
ɨ Dios. 20 Majta a'ɨ́ɨmaj ɨ maj tyí'ijta ɨ tyeyúuj tzajta', majta ɨ maj tyí'ta'ijtye', a'ɨ́ɨ mu
tyu'tátuii ɨ Jesús mej mij tyu'tá' maj jaajé'caj, matɨ'ɨj mij yó'tateexɨj. 21 Tyajta ityáj, a'yaa
tu tye'ejchó'va'ca'aj tɨ a'ɨ́ɨn tɨi'rátoonyij ityájma ɨ tyaj Israel jitze ajtyáma'can, pu'ríj
huéeicaj xɨcáj tyooméj maj yó'tateexɨj. 22 Majta séecan úucaa ɨ maj tajitzé ajtyáma'can,
jéehua mu je'ej pua'aj tyo'taséj, íiya' mu'uj uja'tanyéj jo'maj ya'vá'najca'aj a'ɨ́jcɨ ɨ Jesús.
23 Majta camu jáatyoj ɨ tyévira', matɨ'ɨj mij huariá'cɨj, aj mu mij taaté'exaa tɨjɨn séecan
mu huataséjre hua' jimi. A'ɨ́ɨ mu a'ɨ́ɨn pué'eenye'ej ɨ maj tajapuá tyí'huɨɨre', majta
a'yan tyihuo'té'exaaj tɨ arí huatájuuriaca' a'ɨ́jna ɨ Jesús. 24 Majta séecan ɨ maj tajamuán
huacɨ́j, a'ɨ́ɨ mu majta uja'tanyéj jo'maj ya'vá'najca'aj, a'yaa pu tyi'éenye'ej je'ej maj
tyu'taxájtaca' a'ɨ́ɨmaj ɨ úucaa, majta a'ɨ́ɨmaj camu jaaséj a'ɨ́jcɨ ɨ Jesús.

25 Ajta ɨ Jesús a'yaa pu tyihuo'té'exaaj tɨjɨn:

—Ji'nye sequée huápuɨ'ɨj tyojó'itej mua'aj, je'ej xu pua'aj tyityóomuajtyej, caxu je'ej
tyéejtyoovej mu jutzájta' siaj sij tyá'antzaahuatye'en néijmi'i je'ej maj tyu'taxájtaca'
a'ɨ́ɨmaj ɨ maj Dios jitze ma'can tyí'xaxa'ta'aj. 26 ¿Nyi sequée jamua'reeriaca'aj tɨ a'yan
tyúuxɨe'va'ca'aj tɨ anaquéej jajpuéetzij já'ra'nyij a'ɨ́jna ɨ tɨ Dios a'áan yó'ojrasij ɨ ɨpuárij
japua, tɨ'ij tyu'ta'íjtaj íiyan ɨ cháanacaj japua, ajta u tajapuá?

27 Aj pu'ij tyámua' naa néijmi'i tyihuo'té'exaaj je'ej tɨ tyé'yu'si'huaca'aj ɨ yu'xarij jitze
a'ɨ́jcɨ jɨme' ɨ Jesús, tɨ'ɨj a'ɨ́jna tyo'yú'xaca' ɨ Moisés, ajta matɨ'ɨj tyo'yú'xaca' a'ɨ́ɨmaj ɨ maj
Dios jitze ma'can tyí'xaxa'ta'aj.

28 Matɨ'ɨj meríj avéjri' joojú'ca'aj a'ájna chájta' jo'maj ja'rá'iixaj, óoche' pu huama'ca'aj
a'ɨ́jna ɨ Jesús, tɨ'ɨj ɨ tɨ muja'yee jó'yi'ij. 29 Majta a'ɨ́ɨmaj jéehua mu ca'nyíjra'aj jaatá' tɨ
a'áa jo'tyá'ɨtzeere'en, a'yaa mu tyaaté'exaa tɨjɨn:

—Pata'aj tajamuán yahuatyá'ɨtzeere'en, ji'nye pu'ríj huachúmua', ajta arí huar-
iá'tɨca'rij.

Tɨ'quij utyájrupij tɨ'ij hua' jamuán huatyá'ɨtzeere'en. 30 Tɨ'ɨj Jesús ajtyéeyixɨj hua'
jamuán ɨ méesaj jitze, aj pu'ij jatyɨ́'puj ɨ páan, ajta tyámua' tyaatá' ɨ Dios, tɨ'quij jé'ta'
jo'tátaaraca' ɨ páan, aj pu'ij huo'tɨ́'pu'uj. 31 Tɨ'ɨj huo'taɨ'ɨpu'uj, aj mu mij jaamua'aj, ajta
a'ɨ́jna a'huóopua'rixɨj meeséeracaj.

32 Matɨ'ɨj mij a'yan tyityetyúu'ihuo'ri' tɨjɨn:

—¿Nyiquee ca'nyíin jɨn ú'tzunaca'aj ɨ taxɨéjnyu'caa, ajta tatéexɨ'raca'aj tatzájta' tɨ'ɨj
ɨ tɨéj, tɨ'ɨj a'ɨ́ɨn tyitátyixaa ɨ juyéj jitze, tɨ a'yan tyí'ta'ixaatya'ca'aj je'ej tɨ huatóomua'aj
ɨ tɨ tyé'yu'si' ɨ yu'xarij jitze?

33 Matɨ'ɨj mij ájhuiixɨj, ca'nácan mu huariá'cɨj a Jerusalén, a'áa mu huojo'tyoj a'ɨ́ɨjma ɨ
maj tamuáamuata' japuan sɨ́ɨj ará'asej, majta ɨ séecan ɨ maj hua' jamuán huacɨ́j, néijmi'i
mu a'áa ja'tyúusɨɨria'ca'aj. 34 Majta a'ɨ́ɨmaj ɨ maj a'áa jo'tyú'uuca'aj a Jerusalén, a'yaa mu
tyihuo'té'exaaj ɨ maj hua'puaj tɨjɨn:
—A'yaa xaa nyu'uj tyi'ja'yájna, tavástara' pu huatájuuriaca', ajta huataséjre a'ɨ́jcɨ jimi
ɨ Simón.
35 Majta a'ɨ́ɨmaj ɨ maj hua'puaj, a'ɨ́ɨ mu huo'té'exaa je'ej tɨ tyi'tɨ́j huarɨ́j matɨ'ɨj a'áa
joojú'caj ɨ juyéj jitze, ajta je'ej maj tyaamua'aj tɨ'ɨj jé'ta' jo'tátaaraca' ɨ páan.

*T*ɨ'ɨj Jesús huataséjre a'ɨ́ɨjma jimi ɨ maj jamuán huacɨ́j
(Mt. 28:16-20; Mr. 16:14-18; Jn. 20:19-23)
36 Móoche' mu tyi'xáatacaj a'ɨ́jcɨ jɨme' tɨ'ɨj ɨ Jesús huataséjre hua' jimi, a'úu pu jé'ta'
huatyéechaxɨj, aj pu'ij a'yan tyihuo'tatyójtyej tɨjɨn:
—Che' tyámua' ja'mua'axcaj ja'mua tzajta'.
37 Aj mu mij néijmi'i tyámua' tyu'tátzɨɨn, ji'nye a'yaa pu huá'seejratya'ca'aj, cuxáa
nyájcan pué'eenye'ej. 38 A'yaa pu tyihuo'té'exaaj tɨjɨn:
—¿Ji'nye siaj sij huápuɨ'ɨj tyí'tzɨɨnye'? ¿Ji'nye huápuɨ'ɨj tyaja'muatyesi'huaritye'
siaj tyá'antzaahuatye'en? 39 Cásɨ' ɨ nyamuáca' jitze, ajta ɨ nya' ɨ́ɨcaj jitze, nyáaj nu
a'ɨ́ɨn pué'een. Siata'aj na'ajtamuárɨe'en siajta naaséj. Sɨ́ɨj tɨ muɨ'chij, capu a'yan
tyi'tyáhue'ra', capu ajta a'yan tyi'tyájcarij, xu'ríj nyeséj nyaj tyáhue'ra', nyajta tyájcarij.
40 Tɨ'ɨj a'yan tyihuo'té'exaaj, aj pu'ij huo'taséjra ɨ jumuáca', ajta ɨ ju'ɨ́ɨcaj. 41 Majta
a'ɨ́ɨmaj, camu ja'tzaahuatya'ca'aj, ji'nye jéehua mu jutyamua'va'ca'aj, majta je'ej yó'se-
jraca'aj, aj pu'ij a'yan tyihuo'ta'íhuo'ri' tɨjɨn:
—¿Nyi sequée tyi'tɨ́j tyícha'ɨj nyaj jáacua'nyij?
42 Matɨ'ɨj mij hue'ej tɨ hue'ejchi' jaatá'. 43 Tɨ'quij ja'ancuriáa', aj pu'ij jáacuaj
meeséeracaj a'ɨ́ɨmaj. 44 A'yaa pu tyihuo'té'exaaj tɨjɨn:
—A'yaa nu tyajamuaaté'exaa nyatɨ'ɨj ja'mua jamuán jo'chá'canya'aj, tɨ a'yan
tyúuxɨe'va'ca'aj tɨ néijmi'i tya'róo'astej je'ej tɨ tyo'yú'xaca' nyéetzij jɨme' a'ɨ́jna ɨ Moisés,
majta a'ɨ́ɨmaj ɨ maj Dios jitze ma'can tyí'xaxa'ta'aj, ajta ɨ chuíicarij jitze.
45 Aj pu'ij huo'ta' mej mij yo'itéej muá'ra'nyij je'ej tɨ tyé'yu'si' ɨ yu'xarij jitze. 46 A'yaa
pu tyihuo'té'exaaj tɨjɨn:
—A'yaa pu tyé'yu'si' ɨ yu'xarij jitze tɨ a'yan tyúuxɨe'va'ca'aj tɨ jajpuéjtzij já'ra'nyiiche',
a'ɨ́jna ɨ Dios tɨ a'áan yó'ojrasij ɨ ɨpuárij japua. Ajta huéeicaj xɨcáj jitze huatájuuritaj.
47 Majta néijmi'i japua ɨ cháanacaj tyihuo'té'exaatye'sij nyenyúucaritze' mej mij seequéj
tyú'mua'tyij ɨ Dios jimi tɨ'ij a'ɨ́ɨn tyihuo'tú'uunyi'. Siajta mua'aj a'yaa xu huatyóohuisij
siaj tyihuo'té'exaatye'en iiye'ej Jerusalén. 48 Mua'aj xu tyihuo'té'exaatye'ej néijmi'i
je'ej siaj tyi'tɨ́j tyu'séj. 49 Nyáaj nu uyo'ta'ítyij ja'mua jimi a'ɨ́jcɨ ɨ tɨ nyavástara' jɨn
tya'tóoratziiri'. Siajta mua'aj, siata'aj a'yan huatye'en iiye'ej chájta' 'asta siana'aj quee
ja'ancuriá'an a'ɨ́jcɨ ɨ ca'nyíjra'aj jútye' tɨ je'cányesij.

*T*ɨ'ɨj ɨ Jesús tyíraa u tajapuá
(Mr. 16:19-20)
50 Tɨ'quij ɨ Jesús huojo'ví'tɨj a'ájna a Betania, aj pu'ij ajméjca'taxɨj, ajta je'en tyámua'
tyihuo'tá' ɨ hua' tzajta'. 51 Tɨ'ɨj ooj hua'huavivíiriaca'aj, aj pu'ij ahuojo'tyáhuii a'ɨ́ɨjma
tɨ'quij jútye' tyíraa. 52 Majta a'ɨ́ɨmaj mu jaatyánajchaca', jéehua mu huatóotyamua'vej,
matɨ'ɨj mij jo'cɨ́j a Jerusalén. 53 A'náj tɨna'aj mu ɨ tyeyúuj tzajta' je'rú'uuca'aj,
metye'tyóotzi'ria'aj ɨ Dios.

Je'ej tɨ tyo'yú'xaca' a'ɨ́jna ɨ San Juan

I tɨ jɨn uhuatyóochej ɨ yu'xarij

1 Jájcuaj ɨmuáj pu séjria'ca'aj ɨ nyúucarij, ajta a'ɨ́jna ɨ nyúucarij a'ɨ́j pu jimi séjria'ca'aj
ɨ Dios, ajta ɨ Dios pu a'ɨ́ɨn pué'eenye'ej ɨ nyúucarij. 2 A'ɨ́ɨ pu jájcuaj ɨmuáj séjria'ca'aj
ɨ Dios jimi tɨ'ɨj quee xu ma'huá'tacaj ɨ cháanacaj. 3 A'ɨ́j pu jitze ma'can ɨ nyúucarij ɨ
Dios néijmi'i tyú'taahuaca' ɨ tɨ tyí'sejre', capu tyi'tɨ́j a'yan tyi'séere'ej ta'me'nyíiche'
tɨpua'aj quee ɨ nyúucarij a'yan tyu'taxáatajche'. 4 A'ɨ́j pu jitze séjria'ca'aj ɨ júuricamej,
ajta ɨ júuricamej pu jɨn huányeeri'cɨca'aj hua' tzajta' ɨ tyeɨ́tyee. 5 Ajta a'ɨ́jna ɨ tɨ jɨn
huányeeri'ij, a'ɨ́j pu jɨn huanyéeri'cɨj ja'raa jo'tɨj jo'tɨ́ca'ca'aj, ajta ɨ tɨ́ca'rij capu je'ej
joorejvej tɨ jo'jé'caj a'ɨ́jna ɨ tɨ jɨn huányeeri'ij.

6 Sɨ́ɨj pu tyáatɨ' huataséjre tɨ a'yan ántyapuaaca'aj tɨjɨn Juan, Dios pu a'yan yo'ta'íty-
aca', 7 ta'aj ij a'ɨ́jcɨ jitze ma'can ɨ tatzárij tyihuo'té'exaatye'en ɨ tyeɨ́tyee, ajta mej mij
néijmi'i tyá'antzaahuatye'en je'ej tɨ a'ɨ́ɨn tyí'xajtaca'aj. 8 Ajta a'ɨ́jna ɨ Juan capu a'ɨ́ɨn
pué'eenye'ej ɨ tatzárij, sulu sɨ́ɨj tɨ a'ɨ́jna jɨn mujo'vé'mej tɨ'ɨj a'ɨ́jna jitze ma'can ɨ tatzárij
tyihuo'té'exaatye'en. 9 Ajta a'ɨ́jna ɨ tɨ jɨ'ré'can jɨme' tatzárij pué'een ɨ tɨ huá'tatzavi'tye'
néijmi'caa ɨ tyeɨ́tyee, a'ɨ́ɨ pu ooj yaja'vá'ma'ca'aj íiyan ɨ cháanacaj japua.

10 A'ɨ́jna ɨ tɨ nyúucarij pué'een, a'yan pu séjria'ca'aj ɨ cháanacaj japua, ajta Dios
pu ɨ cháanacaj huatyátaahuaca' a'ɨ́jna jitze ma'can ɨ nyúucarij, majta ɨ maj yan
huacháatɨma'caa ɨ cháanacaj japua camu jaamua'aj. 11 A'ɨ́ɨ pu mu jové'mej íiyan
cháanacaj, majta ɨ maj a'yan huacháatɨma'caa camu tyámua' tyetyéejej. 12 Majta a'ɨ́ɨmaj
ɨ maj tyámua' tyetyéejej majta jitzán tyá'antzaahuaj, a'ɨ́ɨ pu a'yan tyihuo'tá' mej mij
yójmua'mua' pue'éenye'ej muá'ra'nyij ɨ Dios. 13 A'ɨ́j mu jɨn yójmua'mua' pué'een
ɨ Dios, camu a'ɨ́jna jɨme' maj tyétyacaa jitze eeráanyej nusu maj jujɨ́ɨmua'aj a'yan
tyá'xɨe'va'ca'aj, sulu a'ɨ́jna jɨme' tɨ ɨ Dios huatyóoyojmua'tyej.

14 A'ɨ́jna ɨ tɨ nyúucarij pué'een a'ɨ́ɨ pu huatyóotyevistaca', ajta tajamuán yéchajca'aj.
Tyajta jaaséj ɨ tɨ jɨn huápuɨ'ɨj naa huasé'rin, ɨ tɨ ja'ancuriáa' ɨ Dios jimi, a'ɨ́jna jɨme' tɨ
a'ɨ́ɨ na'aj yójra', a'ɨ́j pu jimi séejre' ɨ tɨ jɨn taxɨe've' ajta ɨ tɨ jɨ'ré'can jɨme'. 15 Juan pu
a'ɨ́jna jitze ma'can a'yan tyu'taxájtaca' tɨjɨn: "A'íi pu a'ɨ́ɨn pué'een ɨ nyaj jitzán ma'can
tyajamuáa'ixaa, nyatɨ'ɨj a'yan yee a'ɨ́jna tɨ yaja'vé'mej nyaj cújta', jéetze' pu va'cán jɨn
tyi'tyéjvee nyequee nyáaj, ji'nye a'ɨ́ɨ pu anaquéej séjria'ca'aj nyequee nyáaj."

16 Néijmi'i tu tyeríj ityáj a'ɨ́j jimi tya'ancuriáa' ɨ tɨ a'ɨ́ɨn juxɨé'vi'ra' tyámua' tyitatá'caa
séej jɨme' ajtáhua'aj séej, 17 ji'nye a'ɨ́jna ɨ nyúucarij ɨ maj jɨn tyí'ijta a'ɨ́j pu jitze ma'can ɨ
Moisés yan huatyátuiihuaca', ajta ɨ tyaj jɨn huátaxɨe've'en ajta ɨ tɨ jɨ'ré'can jɨme' a'ɨ́j pu
jitze tyeje'ráma'can ɨ Jesús tɨ ajta Cɨríistu' pué'een. 18 Capu a'tɨ́j a'náj jaaséej ɨ Dios, sulu
a'ɨ́ɨ pu'uj ɨ tɨ yójra' pué'een, ɨ tɨ ajta Dios jimi séejre', a'ɨ́ɨ pu taatá' tyej tyij jáamua'tyij
je'ej tɨ een ɨ Dios.

A'ɨ́jna ɨ Juan ɨ tɨ huá'ɨɨraca'aj a'ɨ́ɨ pu jaataxájtaca' a'ɨ́jcɨ ɨ Cɨríistu'
(Mt. 3:11-12; Mr. 1:7-8; Lc. 3:15-17)

19 A'íi pu a'ɨ́ɨn pué'een ɨ Juan tɨ jaataxájtaca', matɨ'ɨj a'ɨ́ɨmaj ɨ maj Israel jitze
ajtyáma'can a'áa huojo'ta'ítyaca' a Jerusalén a'ɨ́ɨjma ɨ puaaríij majta séecan ɨ maj Leví
jitze eeráma'can, mej mij a'yan tyaata'íhuo' a'ɨ́jcɨ ɨ Juan a'tɨ́j tɨ pué'eenye'ej. 20 Ajta
a'ɨ́jna ɨ Juan a'yaa pu tyihuo'té'exaaj je'ej tɨ tyi'jɨ'ré'can jɨme', a'yaa pu tɨjɨn:

—Canu nyáaj a'ɨ́ɨn pué'een ɨ Cɨríistu'.

21 Matɨ'ɨj mij majtáhua'aj a'yan tyaata'íhuo'ri' tɨjɨn:

—¿A'tanyíj pana'aj pué'een? ¿Nyi a'ɨ́ɨn papué'een ɨ Elías?

Juan pu a'yan tyu'tanyúj tɨjɨn:

—Canu nyáaj a'ɨ́ɨn pué'een.
Matɨ'ɨj mij ca'nyíin jɨn a'yan tyaata'íhuo'ri' tɨjɨn:
—¿Nyi a'ɨ́ɨn paj pué'een ɨ tyaj jacho've' ɨ tɨ Dios jitze ma'can tyitaaté'exaatye'sij?
A'yaa pu tyu'tanyúj tɨjɨn:
—Canu a'ɨ́ɨn pué'een.
22 Matɨ'ɨj mij a'yan tyaaté'exaa tɨjɨn:
—¿A'tanyíj pana'aj pué'een? Tajitzé pu juxɨe've' tyata'aj tyij huo'té'exaatye'en a'ɨ́ɨjma ɨ maj tojo'ta'ítyaca'. ¿Ji'nye pij tyitaaté'exaatye'sij ajɨme'?
23 Aj pu'ij Juan a'yan tyihuo'té'exaaj tɨjɨn:
—Nyáaj nu a'ɨ́ɨn pué'een ɨ nyúucarij tɨ a'áa ja'vá'namuajre' jo'tɨj quee já'tyi'tɨj, tɨ a'yan tyí'xaj tɨjɨn: "Tyámua' xu huó'uurej siaj sij tyámua' naa tyeetyéjeevej a'ɨ́jcɨ ɨ tavástara'" —a'yájna tɨ'ɨj tyu'taxájtaca' a'ɨ́jna ɨ Isaías.
24 Majta a'ɨ́ɨmaj ɨ maj fariseos uhuojo'ta'ítyaca' mej mij jamuán tyu'taxáj a'ɨ́jcɨ ɨ Juan,
25 a'yaa mu tyaata'íhuo'ri' tɨjɨn:
—Tɨpua'aj pequee a'ɨ́ɨn pué'eenye' ɨ Cɨríistu', pajta quee a'ɨ́ɨn pué'een ɨ Elías, nusu a'ɨ́jna ɨ tyaj jajchó've' tɨ Dios jitze ma'can tyitaaté'exaatye'ej, ¿ji'nye pej pij a'yan tyihuá'ɨɨraj ɨ tyeɨ́tyee?
26 Juan pu a'yan tyihuo'té'exaaj tɨjɨn:
—Nyáaj nu jájtyij jɨn huá'ɨɨraj, ajta sɨ́ɨj pu ja'mua jimi séejre' ɨ siaj quee jamua'tyej,
27 a'ɨ́ɨ pu ooj maja'vé'mej. Ajta nyéetzij capu a'yan tyinyetyévijtye' nyej nyij ja'aj-ta'ɨ́'pu'xɨ'ɨn ɨ ca'quéera'an.
28 Néijmi'i pu a'ɨ́jna a'yan tyu'rɨ́j a'ájna a tɨ a'yan tyaja'rájtyapuaj tɨjɨn Betania, után jitze pujmua' ɨ játya'naj ɨ Jordán, jo'tɨj a'ɨ́jna ɨ Juan huaja'ɨɨraca'aj.

*Jesús pu a'*ɨ́ɨn pué'een ɨ cánya'aj ɨ tɨ Dios jaatámu'vejritaj
29 Yaa ariá'pua'aj, Juan pu jaaséj a'ɨ́jcɨ ɨ Jesús tɨ aja'vá'ma'ca'aj a'ɨ́jcɨ jimi, aj pu'ij a'yan tyu'taxájtaca' tɨjɨn:
—Cásɨ' xaaséj, a'múu pu a'ɨ́ɨn pué'een ɨ cánya'aj ɨ Dios tɨ jaatámu'vejritaj, ɨ tɨ jɨn tyihuo'tú'uunyi'raj ɨ maj jɨn ootyá'ɨtzee néijmi'i ɨ maj yan séejre' ɨ cháanacaj japua.
30 A'íi pu a'ɨ́ɨn pué'een ɨ nyaj jaxajtaca'aj nyatɨ'ɨj a'yan tyajamuaaté'exaa tɨjɨn: "Sɨ́ɨj pu yaja'va'ma'aj ta'mej ɨ tɨ jéetze' va'cán jɨn tyi'tyéjvee nyequee nyáaj, ji'nye a'ɨ́ɨ pu anaquéej séjria'ca'aj nyequee nyáaj."
31 Canu nyajta nyáaj jamua'tyajca'aj, nyajta a'yaa nu een jɨn mujo'vé'mej nyej nyij huó'ɨɨraj ɨ jájtyij jɨme', mej mij a'ɨ́ɨmaj ɨ maj Israel jitze ajtyáma'can jáamua'tyij.
32 Juan pu ajta a'yan tyu'taxájtaca' tɨjɨn:
—A'yaa nu tyeeséj a'ɨ́jcɨ ɨ júuricama'ra' ɨ Dios tɨ jútye' aje'cáma'ca'aj a'yan huasé'rihua'aj tɨ'ɨj jáamui', ajta je'en áan mu'úutze' jo'ojyíxɨj.
33 Canu nyajta nyáaj jamua'reeriaca'aj a'tɨ́j tɨ pué'eenye'ej, ajta a'ɨ́jna ɨ tɨ nyojo'ta'ítyaca' nyej nyij jájtyij jɨn huó'ɨɨraj, a'yaa pu tyinaaté'exaaj tɨjɨn: "A'ɨ́jna ɨ paj jaséjran ɨ tɨ jitzán áan jo'ojyíxɨ'ɨn a'ɨ́jna ɨ júuricama'ra' ɨ Dios, a'ɨ́ɨ pu a'ɨ́ɨn pué'een ɨ tɨ a'ɨ́jna jɨn huá'ɨɨran ɨ júuricama'ra' ɨ Dios."
34 Nyáaj nu'ríj a'yan tyeeséj, nyáaj nu nyij tyámua' tyá'mua'reej tɨ a'ɨ́ɨn pué'een ɨ yójra' ɨ Dios.

*A'*ɨ́ɨmaj ɨ maj anaquéej jamuán huacɨ́j ɨ Jesús
35 Yaa ariá'pua'aj, Juan pu ajtáhua'aj a'áa jo'tyávaaca'aj hua'puácaa tyivi'tɨ́j ɨ maj jamuán huacɨ́'ca'aj.
36 Tɨ'ɨj jaaséej tɨ aja'tama'ca'aj a'ɨ́jna ɨ Jesús, a'yaa pu tyu'taxájtaca' tɨjɨn:
—Xaaséj, a'múu pu a'ɨ́ɨn pué'een ɨ cánya'aj Dios tɨ jaatámu'vejritaj.
37 Matɨ'ɨj a'yan tyáanamuajri' a'ɨ́ɨmaj ɨ maj hua'puaj, aj mu mij jamuán jó'ju' ɨ Jesús.
38 Aj pu'ij ɨ Jesús ooré'nyeeriaca', tɨ'quij huo'séj maj jaavájrasima'aj, a'yaa pu'ij tyihuo'ta'íhuo'ri' tɨjɨn:
—¿Tyi'tanyí siahuoo?

Aj mu mij a'yan tyityaatanyúj tɨjɨn:
—Maeestro, ¿jo'nyij pe'chej?
39 Aj pu'ij Jesús a'yan tyihuo'té'exaaj tɨjɨn:
—Musio'vá'ju' siata'aj jaaséj.
Aj mu mij jamuán jó'ju', matɨ'ɨj mij jaaséj, a'áa mu jamuán jo'tyá'ɨtzee, 'asta na'aj quee arí yáacɨj cama'caj ɨ xɨcáj.
40 Sɨ́ɨj tɨ jáanamuajri' a'ɨ́jcɨ ɨ Juan ajta je'en jamuán jo'mej ɨ Jesús, a'ɨ́ɨ pu a'ɨ́ɨn pué'eenye'ej a'ɨ́jna ɨ Andrés, ihuáaria'ra' a'ɨ́jcɨ ɨ Simón, tɨ ajta Pedro pué'een. 41 Ajta a'ɨ́jna ɨ Andrés a'ɨ́j pu anaquéej huátyoj a'ɨ́jcɨ ɨ ju'ihuáara' ɨ Simón, a'yaa pu'ij tyaaté'exaa tɨjɨn:
—Tu'ríj jáatyoj a'ɨ́jcɨ ɨ Mesías. (A'ɨ́jna ɨ nyúucarij Mesías, a'yaa pu huatóomua'aj tɨjɨn: Cɨríistu'.)
42 Aj pu'ij ɨ Andrés uya'ráavi'tɨj a'ɨ́jcɨ ɨ Simón ɨ Jesús jimi, tɨ'ɨj ɨ Jesús jaaséj, a'yaa pu tyaaté'exaa tɨjɨn:
—Muáaj paj a'ɨ́ɨn pué'een ɨ Simón, yójra' a'ɨ́jcɨ ɨ Jonás, ajta a'yaa paj ántyapuaj puá'mej tɨjɨn Cefas. (Cefas, a'yaa pu huatóomua'aj tɨjɨn Pedro, tɨ ajta tyetyéj pué'een.)

*Jesús pu jaatajé a'*ɨ́jcɨ ɨ Felipe ajta a'ɨ́jcɨ ɨ Natanael
43 Yaa ariá'pua'aj, Jesús pu a'yan tyaaxá'puɨ'ɨntarej tɨ a'áa jó'me'en a'ájna a Galileea. A'ɨ́j pu'ij antyinájchaca' a'ɨ́jcɨ ɨ Felipe, tɨ'quij a'yan tyaaté'exaa tɨjɨn:
—Pata'aj nyaj jamuán jo'cha'canye'en.
44 A'ɨ́jna ɨ Felipe a'áa pu já'ma'cantaca'aj a'ájna chájta' tɨ a'yan tyaja'rájtyapuaj tɨjɨn Betsaida, jo'maj majta já'ma'cantaca'aj a'ɨ́jna ɨ Andrés ajta ɨ Pedro. 45 Felipe pu a'ɨ́j jó'huoosij a'ɨ́jcɨ ɨ Natanael, tɨ'quij a'yan tyaaté'exaa tɨjɨn:
—Tu'ríj jáatyoj a'ɨ́jcɨ ɨ tɨ ja'xaj ɨ yu'xarij jitze Moisés tɨ jo'yú'xaca', a'ɨ́ɨ pu ajta a'ɨ́ɨn pué'een ɨ maj jitzán ma'can tyo'yú'xaca' a'ɨ́ɨmaj ɨ maj Dios jitze ma'can tyí'xajtaca'aj. A'ɨ́ɨ pu a'ɨ́ɨn pué'een a'ɨ́jna ɨ Jesús, yójra' a'ɨ́jcɨ ɨ José, Nazaret tɨ já'ma'can.
46 Ajta a'ɨ́jna ɨ Natanael a'yaa pu tyu'taxájtaca' tɨjɨn:
—¿Nyi a'yan tyíɨ'rij tɨ Nazaret tyi'tɨ́j je'ráanyej tɨ tyámua' een?
Felipe pu a'yan tyaaté'exaa tɨjɨn:
—Che'réj, pata'aj jaaséj.
47 Tɨ'ɨj Jesús jaaséej tɨ aja'vá'ma'ca'aj a'ɨ́jna ɨ Natanael, a'yaa pu tyu'taxájtaca' tɨjɨn:
—Yaa pu sɨ́ɨj vé'mej tɨ jɨ'ré'can jɨme' Israel jitze ajtyáma'can, capu tyi'tɨ́j séejre' tɨ hue'tzij pué'een a'ɨ́jna jimi.
48 Natanael pu a'yan tyaata'íhuo'ri' tɨjɨn:
—¿Ji'nye pej pij een jɨme' nyamua'tyej?
Jesús pu a'yan tyaaté'exaa tɨjɨn:
—Nyáaj nu muaaséj tɨ'ɨj quee xu muaatajéeva'caj a'ɨ́jna ɨ Felipe, patɨ'ɨj a'áan je'rácatyii ɨ xápua' jityej.
49 Aj pu'ij ɨ Natanael a'yan tyaaté'exaa tɨjɨn:
—Maeestro, muáaj paj a'ɨ́ɨn pué'een ɨ yójra' ɨ Dios, muáaj paj a'ɨ́ɨn pué'een ɨ paj tyitaata'íjtye'sij ɨ tyaj Israel jitze ajtyáma'can.
50 Jesús pu a'yan tyaaté'exaa tɨjɨn:
—¿Nyi a'ɨ́j pana'aj jɨn tyá'tzaahuatye' ɨ nyaj muaaté'exaaj nyaj muaaséj patɨ'ɨj a'áan je'rácatyii ɨ xápua' jityej? A'yaa nu tyí'mua'ixaatye' paj a'ɨ́jna tyí'sejran ɨ tɨ jéetze' tyúuxɨe've'.
51 A'yaa pu ajta tyaaté'exaa ɨ Jesús tɨjɨn:
—A'yaa nu tzáahuatyi'ra'aj jɨn tyajá'mua'ixaatye' siaj mua'aj jaséjran tɨ'ɨj antacúun-yi'huaj ja'mej u tajapuá, siajta a'ɨ́ɨjma séjran ɨ tajapuá maj tyí'huɨɨre' ɨ Dios jimi, a'ɨ́ɨ mu yava'canyinyíica'aj muá'ju'un nyéetzij jimi, majta je'en tajapuá jo'ojnyinyiica'aj muá'ju'un.

2

*T*ɨ'ɨj a'tɨ́j huatyényeɨɨchaca' a'ájna a Caná, Galileea tɨ ja'ajtyáma'can
1 Tɨ'ɨj huéeicaj xɨcáj tyoomá'caj, sɨ́ɨj pu huatyényeɨɨchaca' a'ájna chájta' Caná,
Galileea, tɨ ja'ajtyáma'can. Ajta a'ɨ́jna ɨ náanajra' ɨ Jesús, a'áa pu jo'tyávaaca'aj, 2 a'ɨ́j
mu majta huatá'inyej a'ɨ́jcɨ ɨ Jesús, majta ɨ maj jamuán huacɨ́j, mej mij hua' jamuán
tyú'ye'esten. 3 Aj pu'ij huaxɨ́j a'ɨ́jna ɨ nahuáj, ajta ɨ náanajra' ɨ Jesús a'yaa pu tyaaté'exaa
tɨjɨn:
—Capu che' uhuájmuaa ɨ nahuáj.
4 Jesús pu a'yan tyu'tanyúj tɨjɨn:
—Iitɨ', ¿ji'nye pej pij nyéetzij nye'ixaatye'? Capu eexúj tya'rá'aj nyéetzij jimi.
5 Aj pu'ij ɨ náanajra' a'yan tyihuo'té'exaaj a'ɨ́ɨjma ɨ maj tyí'huɨɨre' tɨjɨn:
—Néijmi'i xu jɨn a'yan huárɨnyij je'ej tɨ a'ɨ́ɨn tyajamuaaté'exaatye'sij.
6 A'áa pu aráasej ɨ xá'rij tyojo'váatɨma'caa tɨ tyetyéj jɨme' tyí'taavijhuaca'aj, a'ɨ́ɨ pu
tyi'pué'eenye'ej ɨ maj jitzán tyí'tyaɨ'racaa a'ɨ́ɨmaj ɨ maj Israel jitze ajtyáma'can. A'yaa
pu tyo'vejrica'aj a'chu huéeicatyej nusu huéeicatyej japuan tamuáamuata' liitruj ɨ jájtyij.
7 Jesús pu'ij a'yan tyihuo'té'exaaj a'ɨ́ɨjma ɨ maj tyí'huɨɨre' tɨjɨn:
—Siata'aj ja'vá'jɨstya'xɨ'ɨn ɨ jájtyij jɨme' ɨ xá'rij tzajta'.
Matɨ'ɨj mij tyámua' naa tya'vá'jɨstya'xɨj, 8 ajta je'en Jesús a'yan tyihuo'té'exaaj tɨjɨn:
—Siata'aj cɨ́ɨ tyi'tajánɨe' ɨ tu'huájmuaa siajta je'en jaatá'an a'ɨ́jcɨ ɨ tɨ a'ɨ́jna jɨn
antyúumua'reej ɨ maj tyí'ye'estej.
Aj mu mij a'yan huarɨ́j. 9 Ajta a'ɨ́jna ɨ tɨ antyúumua'reej, a'ɨ́ɨ pu ju'qué'ij a'ɨ́jcɨ ɨ jájtyij
tɨ huatyóonahuastaca', ajta quee jamua'reeriaca'aj jo'tɨj já'ma'cantaca'aj a'ɨ́jna ɨ nahuáj,
majta a'ɨ́ɨmaj ɨ maj tyí'huɨɨre', a'ɨ́ɨ mu xaa jamua'reeriaca'aj, ji'nye a'ɨ́ɨ mu ju'cáato'xɨj ɨ
jájtyij. A'ɨ́j pu'ij jɨn jaatajé a'ɨ́jcɨ ɨ tɨ huatyényeɨɨchij, 10 tɨ'quij a'yan tyaaté'exaa tɨjɨn:
—Néijmi'i tu a'yan tyeeyí'tɨn, anaquéej tu hua'tá'caa a'ɨ́jna ɨ nahuáj tɨ jéetze' jɨ́'re'en,
ajta tɨpua'aj meríj huatyáta'ruj, aj tu tyij a'ɨ́j huo'tá'sij ɨ nahuáj tɨquee jɨ́'re'en. Pajta
muáaj mápaj ja' yá'ɨtzaaca'aj ɨ tɨ jéetze' jɨ́'re'en tyej tyij ijíij ju'cáaye'en.
11 A'íi pu a'ɨ́ɨn pué'een ɨ tɨ anaquéej a'yan tyi'tɨ́j jɨn huarɨ́j a'ɨ́jna ɨ Jesús ɨ maj jɨn
tyámua' tyo'taséj, a'ájna chájta' a Caná Galileea tɨ ja'ajtyáma'can, a'íj pu jɨn huo'taséjra
ɨ tɨ jɨn naa huasé'rin, majta ɨ maj jamuán huacɨ́j a'ɨ́ɨ mu jimi tyá'antzaahuaj.
12 Aj pu'ij té'ej a'áa jo'mej a Capernaúm, jamuán ɨ náanajra', majta ihuáamua'mua',
majta ɨ maj jamuán huacɨ́j, a'áa mu mij a'chu pua'an xɨcáj já'tyeej.

*Jesús pu jaajájcuarej a'*ɨ́jcɨ ɨ tyeyúuj
(Mt. 21:12-13; Mr. 11:15-18; Lc. 19:45-46)
13 Ajta arí tyí'vejri'taca'aj a'ájna maj jitzán jo'támua'reej a'ɨ́jna xɨcáara' tɨ jitzán
Dios tyihuo'tú'uunyi'ri' a'ɨ́ɨjma ɨ maj Israel jitze ajtyáma'cantaca'aj, Jesús pu'ij a'áa
jo'mej a Jerusalén. 14 A'úu pu'ij ɨ tyeyúuj tzajta' huojo'tyoj a'ɨ́ɨjma ɨ maj hua'tooca'aj ɨ
púuyesij, majta ɨ cánya'xɨɨ, majta cúcui'see, ajta séecan ɨ maj túmii hua'puata'tyi'raca'aj
ɨ tyeɨ́tyee. 15 Tɨ'ɨj huo'séj, Jesús pu'ij cuaartaj huatyátaahuaca' cójnari jɨme', tɨ'quij a'ɨ́jcɨ
jɨn hui'rámuarij néijmi'caa, hua' jamuán ɨ púuyesij ajta ɨ cánya'xɨɨ. Ajta tye'tahuá'xɨj ɨ
tyihua' meesaj ɨ maj japuan hua'puata'tyi'raca'aj ɨ túmii. 16 Ajta a'ɨ́ɨjma ɨ maj cúcui'see
tooca'aj a'yaa pu tyihuo'té'exaaj tɨjɨn:
—Siata'aj tyi'ráan a'yun tɨ tyí'sejre'. Caxu a'yan ja'uurej tɨ'ɨj chi'ij ɨ maj tzajta' túmii
mue'tɨjcaa a'ɨ́jcɨ ɨ chi'ra'an ɨ nyavástara'.
17 Aj mu mij a'ɨ́ɨmaj ɨ maj jamuán huacɨ́j jo'támua'reeri' tɨ a'yan tyé'yu'si' ɨ yu'xarij
jitze tɨjɨn: "A'yaa nu tyá'xɨe've' tɨ tyámua' tyí'eenye' jo'paj jo'tyéechi'ij."
18 Majta a'ɨ́ɨmaj ɨ maj Israel jitze ajtyáma'can, a'yaa mu tyaata'íhuo'ri' tɨjɨn:
—¿Tyi'tanyí jɨn paataséjrataj tyej tyij jáamua'reej tyi'tɨ́j paj jɨn antyía'mua'reeriaj pej
pij a'yan rɨcɨj?
19 Jesús pu a'yan tyihuo'té'exaaj tɨjɨn:

—Xaatyú'uunaj a'íjcɨ ɨ tyeyúuj, nyáaj nu huéeicaj xɨcáj tzajta' nyajtáhua'aj ja'aj-taahuaj.

20 Majta a'ɨ́ɨmaj ɨ maj Israel jitze ajtyáma'can, a'yaa mu tyityaatanyúj tɨjɨn:

—Huá'puatyej nyinyi'ra'aj japuan aráseej mu á'tyeej matɨ'ɨj mij ja'ajtaahuaca' a'íjcɨ ɨ tyeyúuj, ¿nyiquij muáaj huéeicaj xɨcáj jitze pa'ajtaahuaj?

21 Ajta a'ɨ́jna ɨ tyeyúuj ɨ Jesús tɨ jaxajtaca'aj, a'ɨ́j pu putyí'xajtaca'aj ɨ jutyévira'. 22 A'ɨ́j pu jɨn tɨ'ɨj huatájuuriaca', aj mu mij jo'támua'reeri' ɨ maj jamuán huacɨ́j je'ej tɨ tyihuó'ixaatyaca'aj, majta je'en tyá'antzaahuaj ɨ yu'xarij jitze, majta ja'antzaahuaj je'ej tɨ ɨ Jesús tyihuó'ixaaj.

A'ɨ́ɨmaj ɨ maj anaquéej tyá'antzaahuaj ɨ Jesús jimi

23 Tɨ'ɨj ooj ɨ Jesús a'áa jo'tyávaacaj a Jerusalén, a'ájna matɨ'ɨj tyi'ye'estyáacaj a'ɨ́jcɨ jɨme' tɨ Dios tyihuo'tú'uunyi'ri', jéehua mu tyeɨ́tyee jimi tyá'antzaahuaj, matɨ'ɨj jaaséej tɨ a'ɨ́ɨn a'yan rɨjcaa a'ɨ́jcɨ jɨme' tɨ naa tyihuá'sejratye'. 24 Ajta ɨ Jesús capu hua' jitze tyi'ca'nyajca'aj, ji'nye néijmi'caa pu muajtyajca'aj. 25 Capu juxɨé'va'ca'aj tɨ a'tɨ́j jaaté'exaatye'en je'ej tɨ tyi'tyúucha'ɨj sɨ́ɨj ɨ tyévij, ji'nye a'ɨ́ɨ pu jamua'reeriaca'aj je'ej tɨ éenye'ej ɨ mua'tzíiria'ra' ɨ tyévij.

3

Ɨ Jesús ajta ɨ Nicodemo

1 A'áa pu sɨ́ɨj jo'tyávaaca'aj tɨ a'ɨ́ɨjma jitze ajtyáma'cantaca'aj ɨ fariseos, a'yaa pu ántyapuaaca'aj tɨjɨn Nicodemo, tyáatɨ' pu pué'eenye'ej tɨ jéehua juxɨé'va'ca'aj hua' jimi ɨ maj Israel jitze ajtyáma'can. 2 A'ɨ́ɨ pu tɨ́ca' aje'ré'nyej ɨ Jesús jimi, tɨ'quij a'yan tyaaté'exaa tɨjɨn:

—Maeestro, tyáamua'reej tɨ ɨ Dios mojo'ta'ítyaca' pej pij tyitáamua'tyej, ji'nye capu a'tɨ́j jaayí'tɨn tɨ a'yan rɨjcaj patɨ'ɨj muáaj, tɨpua'aj quee ɨ Dios jimi séjre'ej.

3 Jesús pu a'yan tyaaté'exaa tɨjɨn:

—A'yaa nu tyí'mua'ixaatye' tzáahuatyi'ra'aj jɨme', tɨpua'aj quee ɨ a'tɨ́j jájcuan huanɨe'huaj, capu ɨ'ríj tɨ jaaséj jo'tɨj ɨ Dios tyejé'ijtaj.

4 Nicodemo pu a'yan tyaata'íhuo'ri' tɨjɨn:

—¿Ji'nye tyíɨ'rij tɨ a'tɨ́j ajtáhua'aj huanɨe'huaj tɨpua'aj arí vástɨ' pué'eenye'? ¿Nyi je'ej tyíɨ'rij tɨ ajtáhua'aj atyáhui'xɨn ɨ jucáara' jitze ɨ junáanaj tɨ'ij ajtáhua'aj huanɨe'huaj?

5 Tɨ'quij Jesús a'yan tyaaté'exaa tɨjɨn:

—A'yaa nu tzáahuatyi'ra'aj jɨn tyí'mua'ixaatye', a'ɨ́jna ɨ tɨquee huóojajcuare'en a'ɨ́jcɨ jɨme' tɨ huáɨ'huaj ɨ jájtyij jɨme', ajta quee huanɨe'huaj a'ɨ́jcɨ jitze ma'can ɨ júuricama'ra' ɨ Dios, capu je'ej tyíɨ'rij tɨ utyájrutyej jo'tɨj ɨ Dios tyejé'ijtaj. 6 A'ɨ́jna ɨ tɨ tyévij jitze huanɨe'huaca' yan pu ma'can ɨ cháanacaj japua, ajta ɨ tɨ a'ɨ́jna jitze huanɨe'huaca' ɨ júuricama'ra' ɨ Dios, a'ɨ́j pu jitze eeráma'can ɨ júuricama'ra' ɨ Dios. 7 Capáj je'ej tyá'mua'ajcaj nyaj a'yan tyí'mua'ixaatye' yee: "Juxɨe've' paj jájcuan huanɨe'huaj." 8 Jo'tɨj na'aj pu huá'aacaj, tyij pajta janamuaj tɨ jujhua'naj, capáj jamua'reej jo'tɨj pujmua' jo'vé'yi'ij nusu je'ej tɨ pujmua' huaru'pij. A'yaa mu cha'taj mana'aj een a'ɨ́ɨmaj ɨ maj ɨ júuricama'ra' ɨ Dios jitze huanánɨe'huaca'.

9 Nicodemo pu ajtáhua'aj a'yan tyaata'íhuo'ri' tɨjɨn:

—¿Ji'nye tyíɨ'rij tɨ a'yan tyá'ra'nyij?

10 Jesús pu a'yan tyaaté'exaa tɨjɨn:

—Muáaj paj tyihuá'mua'tyej a'ɨ́ɨjma ɨ maj Israel jitze ajtyáma'can, ¿nyi pequee yó'itej tyi'tɨ́j nyaj mua'ixaatye'? 11 A'yaa nu tyí'mua'ixaatye' tzáahuatyi'ra'aj jɨme', ityáj tu a'ɨ́jna huá'ixaatye' tyi'tɨ́j tyej tyámua' naa tyí'mua'reej, tyajta jamua'reej tyi'tɨ́j tyaj huaséj, siajta mua'aj caxu tyá'tzaahuatye' je'ej tyej tyajá'mua'ixaatye'. 12 Tɨpua'aj sequée ná'tzaahuatye'ej tɨpua'aj tyi'tɨ́j nyaja'mua'ixaatye'ej yan tɨ ma'can ɨ cháanacaj

japua, ¿ji'nye setyina'antzaahuatye'sij tɨpua'aj a'ɨ́j nyajamuaaté'exaatye'en ɨ tajapuá tɨ tyajá'ma'can?
13 'Capu a'tɨ́j ujo'ojnyéj ɨ tajapuá, sulu a'ɨ́ɨ pu'uj ɨ tɨ yava'cáanyej ɨ cháanacaj japua, a'ɨ́ɨ tɨ'ij pué'een ɨ tɨ ajta tyévij jitze huanɨe'huaca'. 14 Ajta a'yájna tɨ'ɨj ɨ Moisés tye'ejpíj a'ɨ́jcɨ ɨ cú'cu'uj a'ájna jo'tɨj quee já'tyi'tɨj, a'yaa pu cha'taj na'aj tyúuxɨe've' tɨ Dios ja'ajriáj a'ɨ́jcɨ ɨ tɨ ajta tyévij jitze huanɨe'huaca', 15 mata'aj mij néijmi'i ɨ maj jitzán tyá'antzaahuatye'sij jusén jɨme' maj júurij muá'ra'nyij.

*Dios pu hua'x*ɨe've' néijmi'caa ɨ maj yan huacháatɨmee ɨ cháanacaj japua

16 'Dios pu huápuɨ'ɨj huo'xɨe'vej a'ɨ́ɨjma ɨ maj yan huacháatɨmee ɨ cháanacaj japua, a'ɨ́j pu jɨn ɨ juyój ujo'ta'ítyaca', mata'aj mij néijmi'i ɨ maj jitzán tyá'antzaahuatye'sij quee huácui'nyij, sulu mej mij jusén jɨme' júurij muá'ra'nyij. 17 Ji'nye capu ɨ Dios a'ɨ́jna jɨn uyo'ta'ítyaca' ɨ juyój tɨ'ij puéjtzij huo'tá'an ɨ maj yan huacháatɨmee ɨ cháanacaj japua, sulu tɨ'ij néijmi'caa huáhuɨɨre'en a'ɨ́jcɨ jitze ma'can.
18 'A'ɨ́jna ɨ tɨ tyá'tzaahuatye' a'ɨ́jcɨ jimi ɨ yójra' ɨ Dios, capu puéjtzij jacɨ'tyij, ajta ɨ tɨ quee jimi tyá'tzaahuatye', a'ɨ́j puéjtzij cɨ'tyij a'ɨ́jcɨ jɨme' tɨquee tyá'antzaahuaj ɨ a'ɨ́jcɨ jimi ɨ yójra' ɨ Dios. 19 A'ɨ́ɨmaj ɨ maj quee tyá'tzaahuatye', pu'ríj puéjtzij huo'cɨ'ɨj, ji'nye je'ej mu pua'aj tyityetyúucha'ɨɨca'aj, ajta tɨ'ɨj yan huataséjre ɨ tatzárij, camu jaataxɨé'vej, sulu jéetze' mu jaataxɨé'vej maj a'áa jo'tyá'ɨtzeere'en jo'tɨj jo'tɨ́ca'. 20 Néijmi'i ɨ maj je'ej pua'aj tyityetyúucha'ɨj, camu jaxɨe've' ɨ tatzárij, camu majta jitzán utyáhuiixɨ'ɨj, ji'nye camu jaxɨe've' tɨ huataséjre'en ɨ maj jɨn je'ej pua'aj rɨcɨj. 21 Majta a'ɨ́ɨmaj ɨ maj tzáahuatyi'ra'aj jɨn tyámua' tyityetyúucha'ɨɨj, a'ɨ́ɨ mu jitzán utyáhuiixɨ'ɨj ɨ tatzárij, ta'aj ij huataséjre'en maj a'yan rɨcɨj je'ej tɨ ɨ Dios tya'ajxɨé'vi'ra'.

*A'*ɨ́jna ɨ Juan ɨ tɨ huá'ɨɨraca'aj ajtáhua'aj pu Jesús jitze ma'can tyihuo'té'exaaj

22 Tɨ'ɨj ij Jesús a'áa jo'mej a'ájna a Judea tɨ putyajá'rɨcɨj, majta mu a'ɨ́ɨmaj ujó'ju' ɨ maj jamuán huacɨ́j, a'áa pu'ij hua' jamuán jo'tyávaaca'aj a'chu pua'an xɨcáj huá'ɨɨraj ɨ tyeɨ́tyee. 23 Ajta a'ɨ́jna ɨ Juan a'ɨ́ɨ pu ajta huá'ɨɨraca'aj a a'ájna a tɨ a'yan tyaja'rájtyapuaj tɨjɨn Enón, véjri' a'ájna a Salim, ji'nye jéehua pu muɨ'yaca'aj a'ájna, a'ɨ́j mu jɨn ɨ tyeɨ́tyee aje'ré'nyinyiica'aj tɨ'ij Juan huó'ɨɨraj. 24 Néijmi'i pu a'íjna a'yan tyu'rɨ́j, matɨ'ɨj quee xu je'tyanáava'caj a'ɨ́jcɨ ɨ Juan.
25 Majta séecan ɨ maj Juan jamuán huacɨ́'ca'aj a'ɨ́ɨ mu huatyóohuij maj huóotya'xɨ'ɨn séej jamuán ɨ tɨ Israel jitze ajtyáma'can a'ɨ́jcɨ jɨme' ɨ huá'yi'raj ɨ tɨ a'yan tyúuxɨe've' maj huóojajcuare'en, 26 aj mu mij aje'ré'nyej ɨ Juan jimi matɨ'ɨj mij a'yan tyaaté'exaa tɨjɨn:
—Maeestro, a'ɨ́jna ɨ tɨ ajamuán a'áa jo'tyávaaca'aj után jitze pujmua' ɨ Jordán, ɨ paj jaaxájtaca', a'ɨ́ɨ pu ijíij huá'ɨɨraj ɨ tyeɨ́tyee majta néijmi'i ajo'ré'nyinyii a'ɨ́jcɨ jimi.
27 Juan pu a'yan tyihuo'té'exaaj tɨjɨn:
—Capu ɨ'ríj tɨ a'tɨ́j tyi'tɨ́j jɨn je'ej rɨjcaj, tɨpua'aj quee ɨ Dios a'yan tyaatá'an. 28 Mua'aj xu tyámua' naa tyáanamuajri' nyaj a'yan tyajamuaaté'exaa nyaj quee nyáaj a'ɨ́ɨn pué'een ɨ Cɨríistu', sulu sɨ́ɨj tɨ anaquéej ujo'ta'ítyi'huaca' a'ɨ́jcɨ jimi. 29 Jo'tɨj a'tɨ́j jo'tyényeɨɨchij, a'ɨ́jna ɨ íitɨ' a'ɨ́j pu jimi huatyá'ɨtzeere'ej ɨ tɨ ja'ancuré'vi'tɨj, ajta ɨ amíincura' ɨ a'tɨ́j tɨ a'áa jo'tyéjvee ajta je'en janamuaj, a'ɨ́ɨ pu jéehua huatóotyamua've'sij tɨ'ɨj jáanamuaj je'ej tɨ tyu'taxájtaj. A'yaa nu cha'taj nyana'aj nyáaj ijíij jéehua tyí'nyetyamua've'. 30 A'yaa pu tyúuxɨe've' tɨ a'ɨ́ɨn jéetze' va'cán jɨn tye'entyájrutyej, nyajta nyáaj nyaj jéetze' cɨléenye' jɨn tyu'tyáhuɨɨre'en.

*A'*ɨ́jna ɨ tɨ jútye' jo'vé'mej

31 'A'ɨ́jna ɨ tɨ jútye' jo'vé'mej, a'ɨ́ɨ pu néijmi'i jɨn antyúumua'reej. Ajta a'ɨ́jna ɨ tɨ íiyan ma'can ɨ cháanacaj japua, a'yan pu'uj ma'can, ajta a'ɨ́jna tyí'xaj je'ej tɨ tyi'tɨ́j rɨcɨj ɨ cháanacaj japua. Ajta a'ɨ́jna tɨ tajapuá jo'vé'mej a'ɨ́ɨ pu néijmi'i jɨn antyúumua'reej, 32 ajta a'ɨ́jna huá'ixaatye' je'ej tɨ tyi'tɨ́j tyí'sej ajta je'ej tɨ tyú'namuajri' ɨ Dios jimi, ajta capu a'tɨ́j ja'tzaahuatye' je'ej tɨ tyí'xaj. 33 Ajta tɨpua'aj a'tɨ́j jimi tyá'antzaahuatye'en,

a'íɨ pu ajta a'yan tyu'taxájtaj tɨ a'yan tyi'ja'yájna tɨ Dios tzáahuatyi'ra'aj jɨn tyí'xaj,
34 ji'nye a'ɨ́jna ɨ tɨ Dios uyo'ta'ítyaca', a'yaa pu tyí'xaj je'ej tɨ ɨ Dios tyu'taxájtaca',
ji'nye Dios pu a'yan jéehua tyu'tá'caa ɨ ju júuricamej. 35 Ajta ɨ táatajra' a'íɨ pu jaxɨe've'
ɨ juyój, ajta a'yan tyaatá' tɨ'ij ɨ yójra' néijmi'i jɨn antyúumua'reeriaj. 36 A'ɨ́jna ɨ tɨ
tyá'tzaahuatye' ɨ Dios yójra' jimi, a'íɨ pu jusén jɨme' júurij ja'mej, ajta ɨ tɨquee jaxɨe've'
tɨ jimi tyá'antzaahuatye'en, capu jusén jɨme' júurij ja'mej, sulu Dios pu jéehua puéjtzij
jaatá'sij.

4

*Ɨ Jesús ajta a'*ɨ́jna ɨ íitɨ' Samaaria tɨ já'ma'can

1 Majta a'íɨmaj ɨ fariseos, a'yaa mu tyáamua'reeri' tɨjɨn jéetze' pu huá'mue'tɨj ɨ
tyeɨtyee a'ɨ́jna ɨ Jesús quee a'ɨ́jna ɨ Juan, ajta je'en huá'ɨɨraca'aj, 2 ajta capu a'ɨ́jna ɨ Jesús
huá'ɨɨraca'aj, sulu a'íɨmaj mu ɨ maj jamuán huacɨ́j. 3 Ajta tɨ'ɨj ɨ Jesús a'yan tyáamua'reeri',
aj pu'ij uja'rájraa a Judea tɨ'quij ajtáhua'aj a'áa jo'mej a Galileea.
4 Ajta tɨ'ɨj a'áa jo'mej a'yaa pu tyúuxɨe'va'ca'aj tɨ a'áa jé'ta' huatyéenyej a Samaaria.
5 A'ɨ́j pu jɨn a'áa ja'rá'aj chájta' tɨ a'yan tyaja'rájtyapuaj tɨjɨn Sicar, Samaaria tɨ
ja'ajtyáma'can, a'ájna véjri' jo'tɨj já'sejre' a'ɨ́jna chuéj Jacob tɨ jaatapuéjve ɨ juyój José.
6 A'áa pu já'sejria'ca'aj jo'tɨj ye'tyáacuj a'ɨ́jna ɨ Jacob. Ajta ɨ Jesús, a'áa pu véjri' jo'tayíxɨj
jo'tɨj ja'tyácun, ji'nye pu'ríj cua'naca'aj a'ɨ́jcɨ jɨme' tɨ huaméj ɨ juyéj jitze. A'tzáaj
pu putyí'rɨjcaa tacuaríixpuaj. 7 Tɨ'quij sɨ́ɨj íitɨ' aje'ré'nyej Samaaria tɨ já'ma'can, tɨ'ij
ahuóojejre'en, aj pu'ij Jesús a'yan tyatajé tɨjɨn:
—Cɨ́ɨ jájtyij tyinaatá'.
8 Majta a'íɨmaj ɨ maj jamuán huacɨ́j, a'áa mu jó'ju' a chájta' mej mij tyi'tɨ́j huánanan ɨ
maj jáacua'nyij.
9 Majta a'íɨmaj ɨ maj Israel jitze ajtyáma'can, camu naa ja'huóomua'rajca'aj a'íɨjma
jamuán ɨ maj Samaaria ja'chej, a'ɨ́j pu jɨn ɨ íitɨ' a'yan tyaaté'exaa tɨjɨn:
—¿Ji'nye pej pij muáaj mu paj Israel jitze ajtyáma'can jájtyij nyéetzij tyí'nyahuavii ɨ
nyaj iiye'ej Samaaria ma'can?
10 Jesús pu a'yan tyu'tanyúj tɨjɨn:
—Tɨpua'aj páamua'reerej tyi'tɨ́j tɨ ɨ Dios tyu'tá'caa, pajta jamua'réerej a'tɨ́j tɨ pué'een
ɨ jájtyij tɨ cɨ́ɨ tyí'muahuaviij, a'yaa paj muáaj tyaatahuavíirajche', ajta je'en a'ɨ́ɨn jájtyij
muaatá'nyijche' ɨ paj jusén jɨn júurij pua'mej.
11 Ajta a'ɨ́jna ɨ íitɨ', a'yaa pu tyaaté'exaa tɨjɨn:
—Nyavástara', capáj tyi'tɨ́j tyícha'ɨj ɨ paj jɨn je'tajánɨe' ɨ jájtyij, ajta tyámua' pu
tyo'cátyee ɨ tɨ atyácun, ¿jo'nyij peya'aj jánɨe'sij a'ɨ́jcɨ ɨ jájtyij? 12 A'ɨ́jna ɨ tayo'puacɨ'ɨj ɨ
Jacob a'ɨ́ɨ pu taatá' tyaj a'yan ooyé'en, a'ɨ́ɨ pu ajta a'yan ya'caria'aj, majta ɨ yójmua'mua',
majta ɨ ya'muáamua'me'en. ¿Nyiquij muáaj jéetze' va'cán jɨn petyi'tyéjvee quee a'ɨ́jna?
13 Jesús pu a'yan tyu'tanyúj tɨjɨn:
—Néijmi'i ɨ maj jaya'caa a'íjcɨ ɨ jájtyij, majtáhua'aj mu huataí'icuj, 14 ajta a'ɨ́jna ɨ tɨ
jaayé'en a'ɨ́jcɨ ɨ jájtyij nyáaj nyaj jaatá'sij, capu che' a'náj huataí'imu'uj. Ji'nye a'ɨ́jna ɨ
jájtyij nyáaj nyaj jaatá'sij, a'yaa pu séeria'aj ja'mej jimi tɨ'ɨj jo'tɨj ja'ajmuɨ́'yej, a'ɨ́j pu jɨn
jusén jɨme' júurij ja'mej.
15 Aj pu'ij ɨ íitɨ' a'yan tyaaté'exaa tɨjɨn:
—Nyavástara', pata'aj naata'an a'ɨ́jcɨ ɨ jájtyij nyej nyij quee che' huataí'imu'un, tɨ'ij
ajta quee che' a'yan tyúuxɨe've'ej nyaj yaráaje a'yájna.
16 Jesús pu a'yan tyaaté'exaa tɨjɨn:
—Áricuj, ujo'tájeej ɨ tɨ muatyévi'tɨn, pajta je'en mujo'vé'me'en.
17 A'yaa pu tyu'tanyúj ɨ íitɨ' tɨjɨn:
—Capu a'tɨ́j nyetyévi'tɨn.
Aj pu'ij Jesús a'yan tyaaté'exaa tɨjɨn:

—Xá'puɨ' paj tyu'taxájtaca' tɨquee a'tɨ́j muatyévi'tɨn, 18 ji'nye mu'ríj anxɨ́vij ará'asej ɨ
maj muatyévi'tɨnya'aj, ajta a'ɨ́jna ɨ paj jamuán huácaj ijíij, capu muatyévi'tɨn. A'yaa pu
tyi'ja'yájna je'ej paj tyu'taxájtaca'.
19 Tɨ'ɨj a'yan tyáanamuajri' a'ɨ́jna ɨ íitɨ', a'yaa pu tyaaté'exaa tɨjɨn:
—Nyavástara', nu'ríj jamua'reej paj Dios jitze ma'can tyí'xaj. 20 A'ɨ́ɨmaj ɨ
tahuásimua'cɨ'ɨj a'ɨ́ɨ mu a'yan janajchaca'aj ɨ Dios a'íjcɨ jitze ɨ jɨríj, siajta mua'aj, mu
siaj Israel jitze ajtyáma'can, a'yaa xu tyí'xaj tɨ a'yan tyúuxɨe've' tyaj a'áa yá'na'miche'en
a'ájna a Jerusalén.
21 Jesús pu a'yan tyaaté'exaa tɨjɨn:
—Iitɨ', pata'aj tyá'antzaahuatye'en, pu'ríj atyojo'ré'nyesij a'náj siaj jaatyánajchij ɨ
juvástara' ajta quee che' a'yan tyuuxɨé've'ej ja'mej siaj a'yan jaatyáanajche iiye'ej ɨ jɨríj
japua, nusu siaj a'áa jó'ju'un a Jerusalén. 22 Caxu mua'aj jamua'reej tyi'tɨ́j siaj na'michej,
tyajta ityáj, ityáj tu jamua'reej ɨ tyaj jana'michej, ji'nye ɨ tɨ tajapuá huatányuusij, a'ɨ́ɨmaj
pu jitze eerányesij ɨ maj Israel jitze ajtyáma'can. 23 Ajta pu'ríj atyojo'ré'nyesij, ijíij pu'ríj
a'áan putyajá'rɨcɨj, matɨ'ɨj a'ɨ́j jitze arooca'nyáaj ɨ júuricama'ra' ɨ Dios jaatyánajchij ɨ
tavástara', a'yájna tɨ'ɨj tyihuo'tá'sij ɨ júuricama'ra' ɨ Dios. Ji'nye a'yaa pu ɨ tavástara'
tyá'xɨe've' maj a'yan tyeetyáanajchej. 24 Dios pu júuricamej pué'een, majta a'ɨ́ɨmaj ɨ maj
janajchej, a'yaa pu tyúuxɨe've' maj a'ɨ́jcɨ jitze aróoca'nyej ɨ júuricama'ra' ɨ Dios mej mij
tzáahuatyi'ra'aj jɨn jaatyáanajche.
25 Ajta a'ɨ́jna ɨ íitɨ' a'yaa pu tyaaté'exaa tɨjɨn:
—Nyáaj nu jamua'reej tɨ ya'uvé'nyesij a'ɨ́jna ɨ Cɨríistu', ajta tɨ'ɨj a'ɨ́ɨn uvé'nyej, a'ɨ́ɨ pu
néijmi'i tyitaaté'exaatye'sij.
26 Jesús pu a'yan tyaaté'exaa tɨjɨn:
—Nyáaj nu a'ɨ́ɨn pué'een, ɨ nyaj ajamuán tyi'tyáxajta.
27 Aj mu mij uvé'nyej a'ɨ́ɨmaj ɨ maj jamuán huacɨ́j, je'ej mu tyityo'tóomuajtyaca' matɨ'ɨj
jaaséj tɨ ɨ Jesús íitaj jamuán tyi'tyáxajtasima'aj. Ajta capu sɨ́ɨj ahuóoca'an tɨ jaata'íhuo'
tyi'tɨ́j tɨ huooca'aj ɨ íitɨ', nusu tyi'tɨ́j maj tyáxajtasime'ej. 28 Ajta a'ɨ́jna ɨ íitɨ' a'áa pu
yo'táraj a'ɨ́jcɨ ɨ xá'rij, tɨ'quij a'áa jo'mej a chájta', a'áa pu'ij a'yan tyihuojo'té'exaa ɨ
tyeɨ́tyee tɨjɨn:
29 —Musio'vá'ju' siata'aj jaaséj ɨ a'tɨ́j tɨ arí néijmi'i naaté'exaa je'ej nyaj tyi'-
tyínyecha'ɨj. ¿Nyiquij quee a'ɨ́ɨn pué'een ɨ Cɨríistu'?
30 Aj mu mij ɨ tyeɨ́tyee iiráacɨj a chájta', matɨ'ɨj mij a'áa jo'ré'nyej ɨ Jesús jimi.
31 Meentyij móoj a'ɨ́ɨmaj ɨ maj jamuán huacɨ́j a'yan jéehua tyá'huaviiraca'aj tɨjɨn:
—Maeestro, pata'aj tyú'cua'nyij.
32 Ajta a'ɨ́jna a'yaa pu tyihuo'té'exaaj tɨjɨn:
—Nyáaj nu a'ɨ́j tyícha'ɨj ɨ nyaj jáacua'nyij ɨ siaj mua'aj quee jamua'tyej.
33 Majta ɨ maj jamuán huacɨ́j, a'ɨ́ɨ mu huatyóohuij maj a'yan tyi'huóo'ihuo' séej
jamuán majta séej tɨjɨn:
—¿Nyiquij tyi'tɨ́j cue'ráj yemetya'vá'tuiiri'?
34 Ajta ɨ Jesús a'yaa pu tyihuo'té'exaaj tɨjɨn:
—A'ɨ́ɨ pu nyacue'raj ɨ nyaj a'yan huárɨnyij je'ej tɨ tyá'xɨe've' ɨ tɨ yan nyojo'ta'ítyaca',
ajta nyej nyij ja'antyícɨ'tyij ɨ muárɨe'ria'ra'. 35 A'yaa xu mua'aj tyí'xaj tɨjɨn: "Óoche'
pu muáacuaj máxcɨrɨe' á'ɨtzeere' siaj sij tyi'huóotzaanye'en"; nyajta nyáaj a'yaa nu
tyajá'mua'ixaatye' siaj jaaséj ɨ tɨ tyí'huasti', pu'ríj huaxá'puɨ' siaj tyu'rióotzaanye'en.
36 A'ɨ́jna ɨ tɨ tyí'muarɨe' a'ɨ́ɨ pu ajta tyúunajchitye'en, ajta ɨ tɨ jaariá'sɨɨre'sij a'ɨ́j pu jusén
jɨme' júurij ja'mej, aj mu mij néijmi'i huatóotyamua've'sij a'ɨ́jna ɨ tɨ tyu'huástej ajta ɨ
tɨ tyu'riá'tzaj. 37 A'ɨ́j pu jɨn a'yan tyi'ja'yájna je'ej tɨ tyé'yu'si' ɨ tɨ a'yan tɨjɨn: "Séecan
mu tyí'huaste', majta séecan tyu'riá'tzaanaj." 38 Nyajta nyáaj nu jamuaata'ítyaca' siaj
sij tyu'riá'tzaanaj jo'siaj quee tyojo'huástej, séecan mu tyu'muárɨej, siajta mua'aj xu
ja'ancuriáa' ɨ maj jaamué'tɨj a'ɨ́jcɨ jɨme' ɨ maj tyu'muárɨej.

39 Majta mueˈtɨj ɨ maj Samaaria jáˈmaˈcan tyáˈantzaahuaj ɨ Jesús jimi, aˈɨ́jcɨ jɨmeˈ
jeˈej tɨ ɨ íitɨˈ tyihuoˈtéˈexaaj tɨ aˈyan tɨjɨn: “Néijmiˈi pu naatéˈexaa jeˈej nyaj tyiˈtɨ́j
huáruuj.” 40 Aˈɨ́j mu jɨn, matɨˈɨj ajeˈréˈnyej aˈyaa mu tyaatáhuaviiriˈ aˈɨ́jcɨ ɨ Jesús tɨ aˈáa
huaˈ jamuán joˈtyáˈɨtzeereˈen. Aˈáa puˈij huaˈ jamuán joˈtyáˈɨtzee huaˈpuaj xɨcáj, 41 majta
jéetzeˈ mueˈtɨ́j tyáˈantzaahuaj matɨˈɨj jáanamuajriˈ jeˈej tɨ ɨ Jesús tyihuóˈixaaj. 42 Aˈyaa
mu tyaatéˈexaa aˈɨ́jcɨ ɨ íitaj tɨjɨn:
—Ijíij tu tyeríj tyámuaˈ tyáˈtzaahuatyeˈ, catu aˈɨ́j tyanaˈaj jɨmeˈ jeˈej paj tyitaatéˈexaaj,
sulu ityáj tu tyeríj tajɨ́ɨmuaˈaj jáanamuajriˈ, tyajta aˈyan tyáamuaˈreej tɨ jɨˈréˈcan jɨmeˈ
aˈɨ́ɨn puéˈeen ɨ tɨ tajapuá huatányuusij ɨ tyaj yan séejreˈ ɨ cháanacaj japua.

Jesús pu tyáahuaj ɨ yójraˈ aˈɨ́jcɨ ɨ tɨ tyíˈhuɨɨriaˈcaˈaj ɨ rey jimi
43 Tɨˈɨj mutyojoˈmaˈaj huaˈpuaj xɨcáj, Jesús pu iirájraa aˈájna a Samaaria, ajta jeˈen
jóˈraa aˈájna a Galileea. 44 Jesús pu aˈyan tyuˈtaxájtacaˈ maj quee tyámuaˈ yóˈmuaˈrajcaˈaj
aˈɨ́jcɨ ɨ tɨ Dios jitze maˈcan tyíˈxaj aˈɨ́ɨmaj ɨ maj jamuán ajaˈchej. 45 Tɨˈɨj aˈáa jaˈráˈaj a
Galileea, néijmiˈi mu tyámuaˈ naa tyetyéejej, jiˈnye aˈɨ́ɨ mu majta aˈáa jaˈtanyájcaˈaj a
Jerusalén matɨˈɨj tyuˈyéˈestej, aˈɨ́ɨ mu mij jaaséjracaˈaj jeˈej tɨ tyiˈtɨ́j huáruuj ɨ Jesús.
46 Aj puˈij ɨ Jesús ajtáhuaˈaj aˈáa jaˈráˈaj aˈájna a Caná, joˈtɨj ɨ jájtyij joˈtyánahuastacaˈ.
Aˈáa pu sɨ́ɨj joˈtyávaacaˈaj ɨ tɨ tyiˈtɨ́j jɨn tyiˈtyávaacaˈaj ɨ rey jimi, aˈɨ́ɨ pu séej tyiyójcaˈaj
tɨ tyíˈcuiˈcaˈaj aˈáa pu jóocaˈtyii aˈájna a Capernaúm. 47 Tɨˈɨj aˈɨ́ɨn jáamuaˈreeriˈ tɨ ɨ Jesús
ujaˈrájraa aˈájna a Judea, ajta arí aˈáa jaˈráˈajcaa a Galileea, aˈáa puˈij joˈmej aˈɨ́jcɨ jimi,
tɨˈquij jéehua jaatáhuaviiriˈ tɨ aˈáa jóˈmeˈen joˈtɨj jaˈchej tɨˈij tyáahuatyeˈen ɨ yójraˈ, jiˈnye
puˈríj huápuɨˈɨj áˈmeˈriajcaˈaj. 48 Jesús pu aˈyan tyaatéˈexaa tɨjɨn:
—Caxu muaˈaj aˈnáj tyáˈantzaahuatyeˈsij, tɨpuaˈaj sequée tyiˈtɨ́j huaséj ɨ siaj jɨn jeˈej
tyoˈtaséj.
49 Ajta aˈɨ́jna ɨ tɨ tyiˈtɨ́j jɨn tyiˈtyávaacaˈaj ɨ rey jimi, aˈyaa pu tyaatéˈexaa tɨjɨn:
—Nyavástaraˈ, mupovéˈmeˈen jiyeˈtzín, naˈríij quee aˈɨ́ɨ pu muɨˈnyij ɨ nyiyóoj.
50 Aj puˈij ɨ Jesús aˈyan tyaatéˈexaa tɨjɨn:
—Áricuj jóˈraˈ joˈpaj jaˈchej, puˈríj huarúj aˈyóoj.
Ajta aˈɨ́jna ɨ aˈtɨ́j, aˈɨ́ɨ pu tyáˈantzaahuaj jeˈej tɨ ɨ Jesús tyaatéˈexaa, aj puˈij jóˈraa.
51 Tɨˈɨj arí avéjriˈ joomáˈcaj ɨ juchéj, aˈɨ́ɨ mu jaˈantyinájchacaˈ ɨ maj jahuɨɨreˈ, matɨˈɨj
aˈyan tyaatéˈexaa tɨjɨn:
—Puˈríj huarúj aˈɨ́jna aˈyóoj.
52 Aj puˈij aˈyan tyihuoˈtaˈíhuoˈriˈ aˈtzáaj tɨ huatyápuaˈriacaˈ ɨ tɨ jɨn tyíˈcuiˈcaˈaj, aˈyaa
mu mij tyaatéˈexaa tɨjɨn:
—Tajquíj pu huatyápuaˈriacaˈ aˈtzáaj yacamáˈcaj ɨ xɨcáj.
53 Aj puˈij jáamuaˈreeriˈ aˈɨ́jna ɨ táatajraˈ tɨ aˈyan puaˈaj putyíˈrɨjcaa tɨˈɨj ɨ Jesús aˈyan
tyaatéˈexaa tɨjɨn: “Puˈríj huarúj aˈɨ́jna aˈyóoj”; aj puˈij aˈɨ́jna majta néijmiˈi ɨ maj jamuán
ajaˈchej néijmiˈi mu tyáˈantzaahuaj ɨ Jesús jimi.
54 Aˈíi pu aˈɨ́ɨn puéˈeen ɨ tɨ huaˈpuaj tɨ huápuɨˈɨj juxɨeˈveˈ ɨ tɨ jɨn ɨ Jesús aˈyan huarɨ́j
aˈájna a Galileea tɨˈɨj aˈáa jaˈrájraa a Judea.

5

Jesús pu séej tyúˈhuaaj ɨ tɨquee tyéchavaaj
1 Tɨˈɨj aˈtzúj aˈtyéeviˈcaj, aˈɨ́ɨmaj mu tyiˈyeˈestyáacaj ɨ maj Israel jitze ajtyámaˈcan,
tɨˈɨj ɨ Jesús aˈáa joˈmej a Jerusalén. 2 Véjriˈ aˈájna a Jerusalén joˈtɨj jaˈpueertaj a tɨ
aˈyan tyajaˈrájtyapuaj tɨjɨn joˈmaj joˈtyáruˈpij ɨ cányaˈxɨɨ, aˈáa pu jaˈráamuacaˈaj tɨ aˈyan
tyajaˈrájtyapuaj tɨjɨn Betesda. 3 Anxɨ́vique pu arataˈcuájmaˈcaa joˈmaj jaˈtyúusɨˈrihuaˈaj
jéehua tyeɨ́tyee ɨ maj tyíˈcucuiˈcaˈaj, ɨ maj aracúcuˈnyijmaˈcaa, ɨ maj quee tyámuaˈ
tyityaacɨˈɨj, majta séecan quee púj oorej maj rácɨɨnyej. 4 Aˈɨ́ɨ mu aˈyan tyeˈejchóˈvaˈcaˈaj
tɨˈij ootáhuaaxɨˈɨn ɨ jájtyij, jiˈnye sɨ́ɨj tɨ tajapuá tyíˈhuɨɨreˈ pu ajeˈcányinyiicaˈaj aˈájna
joˈtɨj jaˈrájmuaa tɨˈij joˈtóoriaxɨˈɨn, ajta ɨ tɨ anaquéej atyájraˈnyij a jáataˈ aˈɨ́ɨ pu tyámuaˈ

rɨnyij ɨ tɨ jɨn tyí'cui'. 5 Sɨ́ɨj pu tyáatɨ' a'áa jo'riá'ca'tyii tɨ arí seityéj japuan tamuáamuata' japuan aráhueeicaj nyinyi'ra'aj á'tyeej tɨ tyí'cui'. 6 Tɨ'ɨj ɨ Jesús jaaséj tɨ a'áa jo'riá'ca'tyii, a'yaa pu tyáamua'reeri' tɨ arí á'tyeej tɨ a'yan een, aj pu'ij a'yan tyaata'íhuo'ri' tɨjɨn:

—¿Nyi páaxɨe've' paj huarúj?

7 Ajta a'ɨ́jna ɨ tɨ tyí'cui' a'yaa pu tyu'tanyúj tɨjɨn:

—Nyavástara', capu ma' a'tɨ́j tɨ naatáhuɨɨre' nyej nyij atyájra'nyij a jáata' tɨ'ɨjta ootáhuaaxɨ'ɨn. Ji'nye nyatɨ'ɨj nyooj ajooméj, sɨ́ɨj pu jiye'tzín atyéemej nye quee nyáaj.

8 Jesús pu a'yan tyaaté'exaa tɨjɨn:

—Ájchesij, anchóoj mua' utáatzij, pajta jó'ra'nyij.

9 Aj pu'ij ɨ tyáatɨ' huarúj, tɨ'quij yo'ɨ́j ɨ ju'utáatzij, ajta je'en jó'raa. Ajta a'ájna putyí'rɨjcaa matɨ'ɨj jitzán juso'pihua'aj, 10 a'ɨ́ɨmaj ɨ maj Israel jitze ajtyáma'can, a'yaa mu tyaaté'exaa a'ɨ́jcɨ ɨ a'tɨ́j tɨ arí huarúj tɨjɨn:

—Ijíij pu a'ájna putyí'rɨcɨj ɨ xɨcáara' tyaj jitzán taso'pii, capu je'ej tyíɨ'rij paj jaaɨ́'ɨsima'an mua' utáatzij.

11 Ajta a'ɨ́jna ɨ tɨ tyí'cui'ca'aj a'yaa pu tyihuo'té'exaaj tɨjɨn:

—A'ɨ́jna ɨ tɨ tyináahuaj, a'yaa pu tyinaaté'exaaj tɨjɨn: "Anɨ́'ɨj mua' utáatzij pajta jó'ra'nyij."

12 Aj mu mij a'yan tyaata'íhuo'ri' tɨjɨn:

—¿A'tanyíj pué'een ɨ tɨ a'yan tyimuaaté'exaaj yee: "Pata'aj ja'antyi'ɨ'ɨj mua' utáatzij pajta jó'ra'nyij?"

13 Ajta a'ɨ́jna ɨ a'tɨ́j tɨ huarúj, capu jamua'reeriaca'aj a'tɨ́j tɨ pué'eenye'ej, ji'nye a'ɨ́jna ɨ Jesús pu'ríj áan jo'tyárutyajca'aj hua' tzajta' ɨ maj jéehuaca'aj ɨ tyeɨ́tyee. 14 Aj pu'ij ɨ Jesús a'úun yo'tyoj a'ɨ́jcɨ ɨ tyáataj u tyeyúuj tzajta', tɨ'quij a'yan tyaaté'exaa tɨjɨn:

—Cásɨ', ijíij paj perij huarúj, capáj che' tyi'tɨ́j jɨn je'ej pua'aj rɨjcaj, tɨ'ij quee tyi'tɨ́j jéetze' je'ej pua'aj huárɨnyij ajimi.

15 Aj pu'ij jó'raa a'ɨ́jna ɨ tyáatɨ' ajta je'en huojo'té'exaa a'ɨ́ɨmaj ɨ maj Israel jitze ajtyáma'can tɨ ɨ Jesús a'ɨ́ɨn pué'eenye'ej ɨ tɨ tyáahuaj. 16 A'ɨ́j mu jɨn a'ɨ́ɨmaj ɨ maj Israel jitze ajtyáma'can a'yan tyá'huooca'aj mej mij je'ej pua'aj ja'uurej a'ɨ́jcɨ ɨ Jesús, a'ɨ́jcɨ jɨme' je'ej tɨ tyi'tɨ́j uuriajca'aj a'ájna xɨcáara' maj jitzán juso'pihua'aj. 17 Ajta ɨ Jesús a'yaa pu tyihuo'té'exaaj tɨjɨn:

—Ɨ nyavástara' pu a'náj tɨna'aj tyí'muarɨe', a'ɨ́j nu jɨn nyajta nyáaj tyí'muarɨe'.

18 A'ɨ́j mu jɨn a'ɨ́ɨmaj ɨ maj Israel jitze ajtyáma'can jéetze' jaxɨe'va'ca'aj maj jaajé'caj, ji'nye capu a'ɨ́jna quee huatyátzaahuaj ɨ xɨcáara' maj jitzán juso'pii, sulu a'yaa pu ajta tyúusejrataca'aj tɨ'ɨj ɨ Dios, ajta a'yan jatamuá'muatya'aj tɨ ɨ Dios táatajra' pué'eenye'ej.

*Ɨ t*ɨ jɨn tyi'tyéjvee ɨ yójra' ɨ Dios

19 Jesús pu a'yan tyihuo'té'exaaj tɨjɨn:

—A'yaa nu tyajá'mua'ixaatye' tzáahuatyi'ra'aj jɨme', tɨ ɨ yójra' ɨ Dios quee tyi'tɨ́j je'ej uuren jusɨ́ɨj, sulu a'yaa pu rɨnyij je'ej tɨ tyí'sej ɨ juvástara' jimi. Je'ej tɨ tyi'tɨ́j uurej ɨ vástaria'ra', a'yaa pu cha'taj rɨnyij ɨ yójra'. 20 Ji'nye a'ɨ́ɨ pu ɨ vástaria'ra' jaxɨe've' ɨ juyój a'ɨ́j pu jɨn néijmi'i tyé'sejratye' je'ej tɨ tyi'tɨ́j uurej, ajta óoche' tyaataséjratye'sij tyi'tɨ́j tɨ jéetze' juxɨe've', ɨ siaj jɨn mua'aj je'ej tyo'taséjraj. 21 Ajta a'yájna tɨ'ɨj ɨ vástaria'ra' tyihuo'tá'juurityej ɨ maj meríj huácuij, a'yaa pu cha'taj na'aj ɨ yójra' tyihuo'tájuurityе'sij a'tyán tɨ jimi a'yan tya'ajxɨé'vi'ra'. 22 Ajta a'ɨ́jna ɨ vástaria'ra', capu a'tɨ́j á'axɨjtye', sulu pu'ríj néijmi'i ɨ juyój tyu'tá' tɨ'ij a'ɨ́ɨn néijmi'caa ooxɨ́jtye'en, 23 mata'aj mij néijmi'i jaatyátzaahuatye'en a'ɨ́jcɨ ɨ yójra' a'yájna matɨ'ɨj tyá'tzaahuatye' ɨ vástaria'ra'. A'ɨ́jna ɨ tɨquee tzáahuatyi'ra'aj tyícha'ɨj a'ɨ́jcɨ jimi ɨ yójra', capu ajta ja'tzaahuatye' ɨ vástaria'ra', ji'nye a'ɨ́ɨ pu a'ɨ́ɨn pué'een ɨ tɨ uyo'ta'ítyaca'.

24 'A'yaa nu tyajá'mua'ixaatye' tzáahuatyi'ra'aj jɨme', a'tɨ́j tɨ janamuaj je'ej nyaj tyí'xaj, ajta tyá'tzaahuatye' a'ɨ́jcɨ jimi ɨ tɨ unyojo'ta'ítyaca', a'ɨ́ɨ pu jusén jɨn júurij ja'mej, ajta quee a'náj jajpuéetzij ja'mej, ji'nye a'ɨ́ɨ pu'ríj iirájraa jo'tɨj ja'muɨ'nyíiche', ajta

je'en arí utyájrupij jo'tɨj ja' júurij ja'mej jusén jɨme'. 25 A'yaa nu tyajá'mua'ixaatye', tɨ arí atyojo'ré'nyesij, ajta ijíij arí a'áan putyajá'rɨcɨj, matɨ'ɨj a'ɨ́ɨmaj ɨ maj meríj huácuij janamuajran je'ej tɨ tyí'xaj ɨ yójra' ɨ Dios, majta ja'antzaahuatye'sij, a'ɨ́ɨ mu jusén jɨme' júurij muá'ju'un. 26 Ji'nye a'yájna tɨ'ɨj ɨ vástaria'ra' jusén jɨn tyí'juurij, a'yaa pu cha'taj tyaatá' ɨ juyój tɨ'ij ajta jusén jɨme' júurij já'ra'nyij, 27 ajta a'yan tyaatá' tɨ'ij a'ɨ́ɨn huo'xɨ́jtye'en ɨ tyeɨ́tyee, ji'nye a'ɨ́ɨ pu a'ɨ́ɨn pué'een ɨ yójra' ɨ Dios. 28 Caxu je'ej tyityóomuajtyaj a'íjcɨ jɨme', ji'nye a'yaa pu atyojo'ré'nyesij matɨ'ɨj a'ɨ́ɨmaj ɨ maj meríj huácuij janamuajran ɨ nyúucaria'ra', 29 aj mu mij eetaju' jo'maj ja'va'námi'huajmee. A'ɨ́ɨmaj ɨ maj tyámua' tyityetyúucha'ɨɨca'aj, a'ɨ́ɨ mu huatájuuritaj mej mij jusén jɨn júurij muá'ra'nyij, ajta ɨ maj je'ej pua'aj tyityetyúucha'ɨɨca'aj, a'ɨ́ɨ mu majta huatájuuritaj mej mij huo'xɨ́jtye'en majta je'en puéjtzij huo'tá'an.

Ɨ tɨ jɨn séejre' tyi'tɨ́j tɨ jɨn tyi'tyéjvee ɨ Jesús

30 'Capu ɨ'ríj nyej nyáaj tyi'tɨ́j nyasɨ́ɨj je'ej huá'uurej. A'yaa nu rɨcɨj je'ej tɨ ɨ nyavástara' tyí'nye'ijtye', nyajta tyámua' naa tyihuá'xɨjtye'en, ji'nye canu a'yan rɨcɨj je'ej nyej nyasɨ́ɨj tyá'xɨe've', sulu je'ej tɨ tya'ajxɨé'vi'ra' ɨ nyavástara' ɨ tɨ unyojo'ta'ítyaca'. 31 Tɨpua'aj nyasɨ́ɨj nyejitzé ma'can nyetyu'taxáj, capu tyi'tɨ́j huatyáhuɨɨre'ej je'ej nyaj tyu'taxájtaj. 32 Ajta sɨ́ɨj pu nye jitze ma'can tyu'taxájtaj, a'yaa nu nyij tyámua' tyá'mua'reej tɨ a'ɨ́ɨn tyu'tyáhuɨɨre'sij je'ej tɨ a'ɨ́ɨn tyinaataxájta. 33 Mua'aj xu séecan huata'ítyaca' ɨ Juan jimi, ajta a'ɨ́ɨ pu tzáahuatyi'ra'aj jɨn tyajamuaaté'exaa nye jitze ma'can. 34 Ajta quee nye jitze juxɨe've' tɨ a'tɨ́j nye jitze ma'can tyí'xajtaj. A'yaa nu'uj tyajá'mua'ixaatye' tɨ'ij mua'ajmaj jamuáahuɨɨre'en. 35 A'yaa pu tyu'tyáhuɨɨ a'ɨ́jna ɨ Juan tɨ'ɨj tatzárij tɨ á'taa, siajta mua'aj a'yaa xu cɨ́ɨ siana'aj tyaataxɨe'vej siaj sij a'ɨ́jna jɨn huóotyamua've'en. 36 Ajta tyi'tɨ́j pu jéetze' juxɨe've' quee je'ej tɨ tyu'taxájtaca' a'ɨ́jna ɨ Juan. A'ɨ́jcɨ jɨme' je'ej nyaj rɨcɨj, a'ɨ́ɨ pu a'ɨ́ɨn pué'een ɨ nyavástara' tɨ jɨn nyojo'ta'ítyaca' nyej nyij a'yan huárɨnyij, a'ɨ́j pu jɨn ámiteere' tɨ ɨ nyavástara' unyojo'ta'ítyaca'. 37 Ajta a'ɨ́jna ɨ nyavástara' ɨ tɨ unyojo'ta'ítyaca', a'ɨ́ɨ pu ajta nye jitze ma'can tyu'taxájtaj, tyij siajta mua'aj quee a'náj jáanamuajri' ɨ nyúucaria'ra', caxu siajta a'náj me'ye'sej, 38 caxu siajta tyi'tá'caa tɨ ɨ nyúucaria'ra' ja'mua jimi huatyá'ɨtzeere'en, ji'nye caxu tyá'tzaahuatye' a'ɨ́jcɨ jimi ɨ Dios tɨ yo'ta'ítyaca'. 39 Tyámua' xu mua'aj naa tyóomua'tyej a'ɨ́jcɨ jitze ɨ yu'xarij, ji'nye a'yaa xu tye'ejchó've' siaj a'ɨ́jcɨ jitze jáatyoonyij ɨ siaj jɨn júurij xá'ra'nyij jusén jɨme', ajta a'ɨ́jna ɨ yu'xarij a'ɨ́ɨ pu nyéetzij nyetyáxajta, 40 siajta mua'aj caxu jaxɨe've' siaj nye jimi yeve'ré'nyej siaj jusén jɨn júurij xá'ra'nyij.

41 'Capu nye jitze juxɨe've' tɨpua'aj tyévij tu'cájmua'rej tyámua' tyinaaté'exaatye'. 42 Nyajta tyámua' naa mua'ajmaj tyaja'muamuajtye, a'ɨ́j nu jɨn jamua'reej tɨquee ja'mua jimi séejre' ɨ Dios tɨ jɨn já'muaxɨe've'. 43 Nyáaj nu nyavástara' jitze ma'can yava'cáanyej, siajta mua'aj caxu ná'tzaahuatye', ajta tɨpua'aj sɨ́ɨj junyúucaritze' mujo'vé'me'en, a'ɨ́j xu xaa huatyátzaahuatye'sij. 44 ¿Ji'nye tyíɨ'rij siaj sij tyá'antzaahuatye'en tɨpua'aj jujɨ́ɨmua'aj siana'aj huatyóotzaahuatye'en, siajta quee jahuoocaj ɨ tɨ naa huasé'rin ɨ Dios jimi? 45 Caxu a'yan tyí'mua'tzej yee nyaj nu tyaja'muaxajtzi'ran ɨ nyavástara' jimi, sulu a'ɨ́ɨ pu Moisés tyaja'muaxajtzi'ran, ɨ siaj mua'aj jéehua jitzán tyí'ca'nyej. 46 Ji'nye tɨpua'aj mua'aj tyámua' setyá'tzaahuatye'ej a'ɨ́jcɨ ɨ Moisés, mua'aj xu sij siajta nyéetzij na'antzáahuatye'nyijche', ji'nye a'ɨ́ɨ pu ɨ Moisés nye jitze ma'can tyo'yú'xaca'. 47 Ajta tɨpua'aj sequée já'tzaahuatya'aj je'ej tɨ a'ɨ́ɨn tyo'yú'xaca', ¿ji'nye setyá'antzaahuatye'sij ɨ nyáaj nyaj já'mua'ixaatye'?

6

Jesús pu tyihuo'cue'ej a'ɨ́ɨjma ɨ maj anxɨ́ ví'ra'aj ará'asej
(Mt. 14:13-21; Mr. 6:30-44; Lc. 9:10-17)

1 Tɨ'ɨj a'yan tyu'rɨ́j, Jesús pu antáraj után jitze pujmua' ɨ jájtyij japua a tɨ a'yan tyaja'rájtyapuaj tɨjɨn Galileea, a'yaa pu ajta tya'rájtyapuaj tɨjɨn Tiberias. 2 Jéehua mu

ɨ tyeɨ́tyee jamuán huajú'ca'aj, ji'nye mu'ríj jaséjraca'aj tɨ tyámua' tyí'uuriajca'aj ajta tyihuó'huaa a'ɨ́ɨjma ɨ maj tyí'cucui'. 3 Aj pu'ij ɨ Jesús jɨríj japua antyíraj, a'áan pu jo'ojyíxɨj hua' jamuán ɨ maj jamuán huacɨ́j. 4 Ajta arí tyí'vejri'taca'aj a'ájna xɨcáara' maj jitzán tyí'ye'estyahua'aj a'ɨ́jcɨ jɨme' tɨ ɨ Dios hui'rájtoj ɨ tɨ arí á'tyeej a'ɨ́ɨjma ɨ maj Israel jitze ajtyáma'cantaca'aj. 5 Tɨ'ɨj ɨ Jesús huanyéeriajraa, ajta je'en huo'séj maj jéehua ɨ tyeɨ́tyee jamuán huajú'ca'aj, a'yaa pu'ij tyaaté'exaa a'ɨ́jcɨ ɨ Felipe tɨjɨn:

—¿Jo'nyij tyeyá'nanan ɨ páan mej mij néijmi'i tyú'cua'nyij ɨ tyeɨ́tyee?

6 Ajta a'yaa pu tyaata'íhuo'ri' tɨ'ij jaaséj je'ej tɨ rɨnyij ɨ Felipe, ji'nye Jesús pu'ríj jamua'reeriaca'aj je'ej tɨ huárɨnyij. 7 Felipe pu'ij a'yan tyu'tanyúj tɨjɨn:

—Tɨ pua'aj a'yan tyetyí'toove'ej a'chu hua'puaj anxɨtyej ɨ túmii, capu na'aj cɨ'pej tyej tyij páan huánanan tyajta je'en néijmi'caa tyú'cue'tyej.

8 Aj pu'ij a'ɨ́jna ɨ Andrés, tɨ ajta jamuán jo'chá'canya'aj, tɨ ajta ihuáaria'ra' pué'een ɨ Simón, a'ɨ́ɨ pu a'yan tyaaté'exaa tɨjɨn:

9 —Yaa pu pá'rɨ'ɨj huatyéjve, anxɨ́vicaa pu ɨ páan tyí'cha'ɨj, ajta hua'puácaa ɨ hue'tyée, ajta capu cɨ'pej mej mij néijmi'i tyú'cua'nyij ɨ tyeɨ́tyee.

10 Jesús pu a'yan tyihuo'té'exaaj tɨjɨn:

—Siahuo'té'exaatye' ɨ tyeɨ́tyee maj oorá'sej.

Jéehua pu huátu'piica'aj a'ájna, aj mu mij oorá'saca'. A'chu mu anxɨ́ ví'ra'aj ará'axcaa ɨ tyétyacaa. 11 Aj pu'ij Jesús ja'ancuráɨ'puj ɨ páan, ajta je'en tɨ'ɨj tyaatatyóotzi'ria'aj ɨ Dios, aj pu'ij huo'ráaɨ'pu'uj ɨ maj ajo'quéetɨma'caa. A'yaa pu cha'tána'aj huó'ruuj ɨ hue'tyée, a'ɨ́ɨjma pu ajta huo'rɨɨ'ɨj. 12 Matɨ'ɨj tyámua' naa juxáahuaj tyu'cuá'aj, Jesús pu a'yan tyihuo'té'exaaj a'ɨ́ɨjma ɨ maj jamuán huacɨ́j tɨjɨn:

—Siata'aj jaaráɨ'pu' ɨ tɨ avá'ɨtzee, tɨ'ij quee tyi'tɨ́j jo'huɨ́'tzɨ'ɨn.

13 A'ɨ́ɨ mu mij jaariá'sɨɨ, majta je'en tya'vá'jɨstya'xɨj tamuáamuata' japuan hua'puaj sicɨɨ a'ɨ́jcɨ jɨme' ɨ tɨ avá'ɨtzee ɨ páan tɨ anxɨ́vica'aj. 14 Majta a'ɨ́ɨmaj ɨ tyeɨ́tyee, matɨ'ɨj jaaséej a'ɨ́jcɨ ɨ Jesús tɨ a'yan huarɨ́j, a'yaa mu tyu'taxájtaca' tɨjɨn:

—Jɨ'ré'can jɨme' pu a'ɨ́ɨn pué'een ɨ tɨ Dios jitze ma'can tyí'xaj, ɨ tɨ yan uvé'nyesij ɨ cháanacaj japua.

15 Ajta tɨ'ɨj ɨ Jesús jáamua'reeri' maj a'yan tyá'xɨe'va'ca'aj maj ca'nyéjrij jɨn jaata'íj-tye'en tɨ'ij tye'entyájrutyej ɨ rey jɨme', a'ɨ́ɨ pu'ij avá'raj, tɨ'quij ɨ jɨríj japua áan jo'ojnyéj jusɨ́ɨj.

Jesús pu antáraj ɨ jájtyij japua
(Mt. 14:22-27; Mr. 6:45-52)

16 Tɨ'ɨj huare'chuíxarisima'caj, a'ɨ́ɨ mu ɨ maj jamuán huacɨ́j ajo'cáanyej jo'tɨj ja'-va'ástɨmee ɨ jájtyij, 17 matɨ'ɨj mij báarcuj jitze atyáacɨj, mej mij antácɨɨnyej után jitze pujmua' a Capernaúm. Pu'ríj huariá'tɨca'risima'aj, ajta ɨ Jesús capu aja'hua'taca'aj. 18 Aj pu'ij ca'nyíin jɨn huatá'aacariaca', a'ɨ́j pu jɨn á'xɨria'ca'aj ɨ jájtyij. 19 Matɨ'ɨj meríj anxɨ́vij nusu aráseej quiloometroj a'chu ɨmuáj ajooju'caj, aj mu mij jaaséej tɨ aja'vá'ma'ca'aj a'ɨ́jna ɨ Jesús, jájtyij japua pu huama'ca'aj, tyámua' mu mij tyu'tátzɨɨn. 20 Aj pu'ij a'yan tyihuo'té'exaaj tɨjɨn:

—Nyáaj nu a'ɨ́ɨn pué'een, caxu tyí'tzɨɨnye'ej.

21 Matɨ'ɨj mij tyámua' tyetyéejej a'ájna ɨ báarcuj jitze, camu a'chu a'tyéevi'ij matɨ'ɨj a'áa ja'rá'aj jo'maj jo'cɨ́'ca'aj.

22 Yaa ariá'pua'aj, a'ɨ́ɨmaj ɨ tyeɨ́tyee ɨ maj a'áa ja'tyúusɨɨria'ca'aj ɨ Jesús jimi, a'ɨ́ɨ mu jáamua'reeri' maj a'ɨ́ɨmaj ɨ maj Jesús jamuán huacɨ́j jo'cɨ́j ɨ báarcuj, ajta quee ɨ Jesús hua' jamuán jo'ra'ajcaa. 23 Aj mu mij séecan ɨ báarcuj Tiberias maj ja'ráacɨj a'áa jóohuiixɨj jo'maj tyojó'cuaa ɨ tyeɨ́tyee tɨ'ɨj Jesús tyaatatyóotzi'ria'aj ɨ Dios. 24 Ajta matɨ'ɨj jaaséj tɨquee aja'hua'taca'aj a'ɨ́jna ɨ Jesús majta quee aja'hua'taca'aj a'ɨ́ɨmaj ɨ maj jamuán huacɨ́j, aj mu mij ɨ tyeɨ́tyee atyáacɨj ɨ báarcuj jitze, matɨ'ɨj mij a'áa jó'ju' a Capernaúm, mej mij a'áa yó'huoonyij a'ɨ́jcɨ ɨ Jesús.

*Jesús pu a'*ɨ́ɨn pué'een ɨ páan ɨ maj jɨn júurij muá'ra'nyij

25 Matɨ'ɨj a'áa ja'rá'aj után jitze pujmua' jo'tɨj ja'alaguun, a'áa mu yo'tyoj a'ɨ́jcɨ ɨ Jesús
matɨ'ɨj mij a'yan tyaata'íhuo'ri' tɨjɨn:
—Maeestro, ¿a'najnyí yapaj rá'aj a'yájna?
26 Jesús pu a'yan tyihuo'té'exaaj tɨjɨn:
—A'yaa nu tyajá'mua'ixaatye' tzáahuatyi'ra'aj jɨme', siaj mua'aj a'ɨ́jcɨ jɨn nyahuo ji'nye
setyu'cuaj 'asta siana'aj quee tyámua' tyityaatajú'xaj, caxu a'ɨ́jna jɨme' siaj jaaséj je'ej
nyaj huarɨ́j ɨ siaj jɨn je'ej tyámua' tyo'taséj. 27 Caxu a'ɨ́jna jɨn tyí'muarɨe'ej siaj sij
jaamué'tɨn ɨ cue'ráj tɨ jo'huɨ'tzɨj, sulu a'ɨ́jcɨ jɨme' ɨ cue'ráj tɨ jusén jɨn tyí'huɨɨre' ɨ siaj
jɨn júurij xá'ju'un jusén jɨme'. A'ɨ́ɨ pu a'ɨ́ɨn pué'een ɨ cue'ráj ɨ tɨ jamuaatá'sij a'ɨ́jna ɨ
Dios yójra', ji'nye a'ɨ́jna ɨ Dios, ɨ tɨ tavástara' pué'een, a'ɨ́ɨ pu néijmi'i jitzán tyu'tyájtoo
ɨ juyój.
28 A'yaa mu mij tyaata'íhuo'ri' tɨjɨn:
—¿Tyi'tanyí juxɨe've' tyej tyij a'yan huárɨnyij je'ej tɨ ɨ Dios tyá'xɨe've'?
29 Jesús pu a'yan tyu'tanyúj tɨjɨn:
—A'yaa pu ɨ Dios tyá'xɨe've' siaj jitzán tyá'antzaahuatye'en a'ɨ́jcɨ jimi a'ɨ́ɨn tɨ
uyo'ta'ítyaca'.
30 Matɨ'ɨj mij a'yan tyaata'íhuo'ri' tɨjɨn:
—¿Tyi'tanyí pataataséjratye'sij, tyej tyij jaaséeran tyamua'antzaahuatye'en? ¿Tyi'-
tanyí jɨn je'ej parɨnyij? 31 A'ɨ́ɨmaj ɨ tahuásimua'cɨ'ɨj mu jáacuaj a'ɨ́jcɨ ɨ maná a'ájna jo'tɨj
quee já'tyi'tɨɨtaca'aj, a'yájna tɨ'ɨj tyé'yu'si' ɨ yu'xarij jitze tɨjɨn: "A'ɨ́j pu huo'cue'ej ɨ páan
tajapuá tɨ já'ma'can."
32 Jesús pu a'yan tyihuo'té'exaaj tɨjɨn:
—A'yaa nu tzáahuatyi'ra'aj jɨn tyajá'mua'ixaatye' tɨquee ɨ Moisés pu tyihuo'tá' ɨ páan
tajapuá tɨ já'ma'can, sulu ɨ nyavástara' pu tyu'tá'caa a'ɨ́jna ɨ páan tɨ jɨ'ré'can jɨme'
tajapuá já'ma'can. 33 Ji'nye a'ɨ́jna ɨ páan ɨ Dios tɨ tyu'tá'caa, a'ɨ́ɨ pu a'ɨ́ɨn pué'een tajapuá
tɨ já'ma'can ajta je'en júuricamej hua'tá'caa a'ɨ́ɨjma ɨ maj yan huacháatɨmee ɨ cháanacaj
japua.
34 Matɨ'ɨj mij a'yan tyaatáhuaviiri' tɨjɨn:
—Tavástara', taatá' a'náj tɨna'aj a'ɨ́jcɨ ɨ páan.
35 Jesús pu a'yan tyihuo'té'exaaj tɨjɨn:
—Nyáaj nu a'ɨ́ɨn pué'een ɨ páan tɨ júuricamej tyu'tá'caa. A'ɨ́jna ɨ tɨ nye jimi
yeve'ré'nyej, capu a'náj huataí'cuataj, ajta ɨ tɨ nyéetzij jimi tyá'tzaahuatye', capu ajta
a'náj huataí'imu'uj. 36 Nyajta nyáaj nu nyeríj a'yan tyajamuaaté'exaa, caxu mua'aj
tyá'tzaahuatye' tyij siajta seríj naaséj. 37 Néijmi'i a'ɨ́ɨmaj ɨ tɨ Dios naatátuiire'sij, a'ɨ́ɨ
mu nye jimi yeve'ré'nyesij, majta a'ɨ́ɨmaj ɨ maj nye jimi yeve'ré'nyesij, canu huo'ré'ityij.
38 Ji'nye canu a'ɨ́jcɨ jɨn yava'cáanyej nyej nyij a'yan huárɨnyij je'ej nyej nyasɨ́ɨj tyá'xɨe've',
sulu nyata'aj nyij a'yan huárɨnyij je'ej tɨ tyá'xɨe've' ɨ nyavástara', ɨ tɨ unyojo'ta'ítyaca'.
39 Ajta a'yaa pu tyá'xɨe've' a'ɨ́jna ɨ tɨ unyojo'ta'ítyaca' nyaj quee séej jo'rɨeenyij a'ɨ́ɨjma
ɨ tɨ naatátuiire'sij, sulu nyej nyij huo'tájuuritye'en a'ájna xɨcáara' jitze tɨ'ɨj néijmi'i
tye'entyipuá'rij. 40 Ji'nye a'yaa pu tya'ajxɨé'vi'ra' ɨ nyavástara' maj néijmi'i ɨ maj
jaséjran ɨ yójra' ɨ Dios majta jitzán tyá'antzaahuatye'en, mej mij a'ɨ́ɨmaj jusén jɨn
júurij muá'ra'nyij, nyajta je'en nyáaj huo'tájuuritye'en a'ájna xɨcáara' tɨ'ɨj jitzán néijmi'i
tye'entyipuá'rij.
41 Aj mu mij a'ɨ́ɨmaj ɨ maj Israel jitze ajtyáma'can huatyóohuij maj tyi'huóo'ixaatye'en
jujɨ́ɨmua'aj a'ɨ́jcɨ jɨme' tɨ Jesús a'yan tyu'taxájtaca' tɨjɨn: "Nyáaj nu a'ɨ́ɨn pué'een ɨ páan
júty'e' tɨ je'cáanyej." 42 Matɨ'ɨj mij a'yan tyu'taxájtaca' tɨjɨn:
—¿Nyiquee a'ɨ́ɨn pué'een ɨ Jesús ɨ tɨ yójra' pué'een a'ɨ́jcɨ ɨ José? Ityáj tu jamua'tyej ɨ
táatajra' tyajta ɨ náanajra'. ¿Ji'nye tɨ'ij a'yan tyí'xaj yee júty'e' nu je'cáanyej?
43 Aj pu'ij Jesús a'yan tyihuo'té'exaaj tɨjɨn:

—Caxu che' je'ej tyúu'ixaatye'ej. [44] Capu ɨ'ríj tɨ a'tɨ́j yeve'ré'nyej nye jimi, tɨpua'aj quee
ɨ Dios tɨ unyojo'ta'ítyaca' ca'nyíjra'aj jaatá'an tɨ'ij a'yan huárɨnyij, nyáaj nu jaatájuuri-
tye'sij a'ájna xɨcáara' tɨ jitzán néijmi'i tye'entyipuá'rij. [45] A'yaa mu tyo'yú'xaca' a'ɨ́ɨmaj
ɨ maj Dios jitze ma'can tyí'xajtaca'aj tɨjɨn: "Dios pu néijmi'caa tyí'mua'tyej." A'ɨ́j pu jɨn
a'ɨ́ɨmaj ɨ maj janamuaj ɨ nyavástara', majta a'ɨ́j jitze tyúu'iteeritye', a'ɨ́ɨ mu nye jimi
yeve'ré'nyesij.

[46] 'Capu a'yan huatóomua'aj tɨ a'tɨ́j arí jaaséej ɨ nyavástara', sulu a'ɨ́ɨ pu jaaséj ɨ tɨ
a'ɨ́jna jitzán eeráma'can ɨ Dios. [47] A'yaa nu tzáahuatyi'ra'aj jɨn tyajá'mua'ixaatye' tɨjɨn
a'tɨ́j tɨ tyá'tzaahuatye', a'ɨ́ɨ pu jusén jɨme' júurij ja'mej. [48] Nyáaj nu a'ɨ́ɨn pué'een ɨ páan
tɨ júuricamej tyu'tá'caa. [49] A'ɨ́ɨmaj ɨ já'muahuasimua'cɨ'ɨj a'ɨ́ɨ mu jáacuaj a'ɨ́jcɨ ɨ maná
a'ájna jo'tɨj quee já'tyi'tɨj, majta je'en a'yan cha'taj mana'aj tyityáacuij, [50] nyajta nyáaj
a'ɨ́j nu já'mua'ixaatye' ɨ páan jútye' tɨ je'cáanyej, ajta a'tɨ́j tɨ a'ɨ́j huácua'nyij ɨ páan, capu
muɨ'nyij. [51] Nyáaj nu a'ɨ́ɨn pué'een ɨ páan tɨ júurij jútye' tɨ je'cáanyej, a'tɨ́j tɨ jacua'nyij
a'íjcɨ ɨ páan, a'ɨ́ɨ pu jusén jɨn júurij ja'mej. Ajta a'ɨ́jna ɨ páan ɨ nyaj jaatámu'vejritaj, a'íi
pu a'ɨ́ɨn pué'een ɨ nyaj jatyáhue'ra'. A'yaa nu tyaatámu'vejritaj mej mij júurij muá'ra'nyij
a'ɨ́ɨmaj ɨ maj yan huacháatɨmee ɨ cháanacaj japua.

[52] Majta a'ɨ́ɨmaj ɨ maj Israel jitze ajtyáma'can, a'ɨ́ɨ mu huatyóohuij maj tyi'huóo'ix-
aatye'en séej jamuán majta séej, a'yaa mu tɨjɨn:

—¿Ji'nye tyíɨ'rij tɨ a'múu juhué'ra' táacue'tyej?

[53] Jesús pu a'yan tyihuo'té'exaaj tɨjɨn:

—A'yaa nu tyajá'mua'ixaatye' tɨjɨn tɨpua'aj sequée jáacua'nyij ɨ hue'ria'ra' a'ɨ́jcɨ ɨ
yójra' ɨ Dios, siajta quee jaayé'en ɨ xúuria'ra', caxu jusén jɨn júurij xá'ju'un. [54] A'ɨ́jna ɨ tɨ
jáacua'nyij ɨ nyahue'ra' ajta jaayé'en ɨ nyaxúure', a'ɨ́ɨ pu jusén jɨn júurij ja'mej, nyáaj nu
nyij jaatájuuritye'sij a'ájna xɨcáara' tɨ'ɨj jitzán néijmi'i tye'entyipuá'rij. [55] Ji'nye a'ɨ́jna ɨ
nyahue'ra' a'ɨ́ɨ pu pué'een ɨ cue'ráj tɨ jitzán eeráma'can ɨ júuricamej, ajta ɨ nyaxúure'
a'ɨ́ɨ pu a'ɨ́ɨn pué'een ɨ maj jaayé'en tzáahuatyi'ra'aj jɨme'. [56] A'ɨ́jna ɨ tɨ jacua'nyij ɨ
nyahue'ra', ajta jaayé'en ɨ nyaxúure', a'ɨ́ɨ pu nye jimi huatyá'ɨtzeere'ej, nyajta je'en nyáaj
jimi huatyá'ɨtzeere'ej. [57] A'ɨ́jna ɨ nyavástara', ɨ tɨ unyojo'ta'ítyaca', a'ɨ́ɨ pu júurij, nyajta
nyáaj a'ɨ́j nu jitze ma'can júurij, a'yaa pu cha'tána'aj ij, a'ɨ́jna ɨ tɨ nye jimi tyí'cua'caa,
a'ɨ́ɨ pu nye jitze ma'can júurij ja'mej. [58] A'ɨ́j nu já'mua'ixaatye' ɨ páan jútye' tɨ je'cáanyej.
A'íjna ɨ páan capu a'yan een tɨ'ɨj a'ɨ́jna ɨ maná ɨ já'muahuasimua'cɨ'ɨj maj jáacuaj, ajta
matɨ'ɨj jaacua'aj a'yaa mu cha'mana'aj tyityáacuij, ajta a'tɨ́j tɨ jacua'nyij a'íjcɨ ɨ páan, a'ɨ́ɨ
pu júurij ja'mej jusén jɨme'.

[59] A'yaa pu tyihuo'muá'tyej a'ájna jo'maj jóosɨ'rihua'aj a Capernaúm.

Mue'tɨ́j mu ɨ maj jamuán huacɨ́j jaatáxaahuataca' ɨ Jesús

[60] Matɨ'ɨj a'yan tyáanamuajri', mue'tɨ́j mu ɨ maj jamuán huacɨ́'ca'aj ɨ Jesús a'yan
tyu'taxájtaca' tɨjɨn:

—A'ɨ́jna ɨ tɨ jatyáxajta jéehua pu tyési' tyej tyij a'yan huárɨnyij, ¿a'tanyíj púj oorej tɨ'ij
a'yan huárɨnyij?

[61] Ajta a'ɨ́jna ɨ Jesús, tɨ'ɨj jáamua'reeri' maj a'yan tyúu'ixaatya'ca'aj, a'yaa pu
tyihuo'ta'íhuo'ri' tɨjɨn:

—¿Nyi je'ej pua'aj jamuaatá'aj ɨ nyaj jaataxájtaca'? [62] ¿Ji'nye tya'ra'nyíiche', tɨpua'aj
nyéetzij sianaaséj nyaj jó'ra'nyij u tajapuá jó'nyaj anaquéej jó'catyii? [63] A'ɨ́jna ɨ
júuricama'ra' ɨ Dios, a'ɨ́ɨ pu júuricamej tyu'tá'caa, ajta a'ɨ́jna ɨ siaj jatyáhue'ra' capu
tyi'tɨ́j huɨɨre'. Ajta a'ɨ́jna ɨ nyúucarij ɨ nyaj jamuáa'ixaa a'ɨ́ɨ pu a'ɨ́ɨn pué'een ɨ
júuricama'ra' ɨ Dios, ajta jamuatá'caa siaj sij jusén jɨme' júurij xá'ra'nyij. [64] Ajta séecan
mu ja'mua jimi séejre' ɨ maj quee tyá'tzaahuatye'.

A'yaa pu tyihuo'té'exaaj ɨ Jesús, ji'nye a'ɨ́ɨ pu arí jamua'reeriaca'aj a'tyán maj
pué'eenye'ej ɨ maj quee tyá'tzaahuatye', ajta a'tɨ́j tɨ a'ɨ́ɨn pué'eenye'ej ɨ tɨ a'ɨ́j
tyu'tátuiire'sij. [65] A'ɨ́j pu jɨn a'yan ajta tyihuo'té'exaaj tɨjɨn:

—A'ɨ́j nu jɨn a'yan tyajamuaaté'exaa tɨquee ɨ'ríj tɨ a'tɨ́j nye jimi yeve'ré'nyej, tɨpua'aj quee ɨ Dios ca'nyíjra'aj jaatá'an tɨ'ij a'yan huárɨnyij.
66 Tɨ'ɨj na'aj a'ájna ɨmuáj, mue'tɨ́j mu ɨ maj Jesús jamuán huacɨ́'ca'aj jaatáxaahuataca',
camu mij che' jamuán huacɨ́'ca'aj. 67 Jesús pu a'yan tyihuo'ta'íhuo'ri' a'ɨ́ɨjma ɨ maj
jamuán huacɨ́j ɨ maj tamuáamuata' japuan hua'puaj ará'asej tɨjɨn:
—¿Nyi siajta mua'aj seríj naatáxahuataj?
68 Ajta a'ɨ́jna ɨ Simón tɨ ajta Pedro ántyapuaj, a'yaa pu tyaaté'exaa tɨjɨn:
—Tavástara', ¿a'tanyíj jimi utyo'ju'uj tá'ju'un? A'nyúucaa pu jitze séejre' ɨ tyaj
jɨn júurij tá'ra'nyij jusén jɨme'. 69 Ityáj tu tyeríj ajimi tyá'tzaahuatye', tyajta a'yan
tyá'mua'reej paj muáaj a'ɨ́ɨn pué'een ɨ Dios tɨ jimi jo'vé'mej.
70 Aj pu'ij Jesús a'yan tyihuo'té'exaaj tɨjɨn:
—¿Nyi nyequee nyáaj jamua'antyíhuoo mua'ajmaj mu siaj tamuáamuata' japuan
hua'puaj ará'asej? Ajta sɨ́ɨj tɨ ja'mua jitze ajtyáma'can, tyiyáaru' pu jitzán séejre'.
71 Tɨ'ɨj a'yan tyu'taxájtaca' ɨ Jesús, a'ɨ́j pu tyáxajtasime'ej ɨ Judas, ɨ tɨ yójra' pué'een
a'ɨ́jcɨ ɨ Simón tɨ Iscariote tye'entyímu'tacaa, ji'nye a'ɨ́ɨ pu a'ɨ́ɨn pué'een ɨ tɨ avíitzij jɨn
tyu'tátuiire'sij a'ɨ́jcɨ ɨ Jesús, tyij ajta ɨ Judas hua' jitze ajtyáma'cantaj ɨ maj tamuáamuata'
japuan hua'puaj ará'asej.

7

Camu jimi tyá'tzaahuatye' ɨ ihuáamua'mua' ɨ Jesús

1 Tɨ'ɨj a'yan tyu'rɨ́j, a'áa pu jó'yi'caaj a'ɨ́jna ɨ Jesús a'ájna a Galileea. Capu jaxɨe'va'ca'aj
tɨ a'áa jo'tyávaacaj a Judea, ji'nye a'ɨ́ɨmaj mu jahuooca'aj ɨ maj Israel jitze ajtyáma'can
mej mij jaajé'caj. 2 Ajta arí tyí'vejri'taca'aj a'ájna matɨ'ɨj tyí'ye'estyahua'aj a'ɨ́jcɨ jɨme' ɨ
ɨnáamuaj ɨ maj Israel jitze ajtyáma'can, 3 a'ɨ́ɨmaj mu ɨ ihuáamua'mua' a'yan tyaaté'exaa
tɨjɨn:
—Capáj a'yan a'ɨtzaaj, áricuj a'ájna a Judea, mata'aj mij ɨ maj a jamuán huacɨ'ɨj a'áa
maj já'sejre' jaaséj je'ej paj tyi'tɨ́j jɨn rɨcɨj. 4 Ji'nye tɨpua'aj a'tɨ́j a'yan tyá'xɨe've'ej mej mij
néijmi'i jáamua'tyij, capu avíitzij jɨn tyí'muarɨe'. Ajta a'yájna patɨ'ɨj períj rɨcɨj, jéetze' pu
tyámua' naa paj huo'taséjratye'en néijmi'caa ɨ maj yan huacháatɨmee ɨ cháanacaj japua.
5 Majta a'ɨ́ɨmaj ɨ ihuáamua'mua' camu ja'tzaahuatya'ca'aj a'ɨ́jcɨ ɨ Jesús. 6 Jesús pu'ij
a'yan tyihuo'té'exaaj tɨjɨn:
—Capu eexúj a'ájna atyojo'ré'nyej a'tzáaj tɨ huaxá'puɨ' nye jimi, ajta ja'mua jimi a'náj
tɨ na'aj pu xá'puɨ'. 7 A'ɨ́ɨmaj ɨ maj yan séejre' ɨ cháanacaj japua capu je'ej tyíɨ'rij
mej mij mua'ajmaj jamuájcha'ɨɨria'aj, ajta nyéetzij mu xaa nyéjcha'ɨɨre', ji'nye nyáaj nu
huá'sejratye' tɨ je'ej pua'aj een je'ej maj tyi'tɨ́j uurej. 8 Séricuj mua'aj jo'maj tyeje'ye'estej,
canu nyáaj ujó'yi'ij, ji'nye capu eexúj nye jimi huaxá'puɨ'.
9 A'yaa pu tyihuo'te'exáatye'ej, tɨ'ɨj ij a'áa jo'tyá'ɨtzee a'ájna a Galileea.

*T*ɨ'ɨj Jesús a'áa jo'tyávaaca'aj jo'maj a'ɨ́jcɨ ja'ye'estej ɨ ɨnáamuaj

10 Ajta matɨ'ɨj jo'cɨ́j ɨ ihuáamua'mua', Jesús pu ajta ujó'mej jo'maj tyejé'yi'istej, ajta
capu juséerataj ujó'mej, sulu avíitzij pu jɨn a'yan huarɨ́j. 11 Majta ɨ maj Israel jitze
ajtyáma'can a'ɨ́ɨ mu jahuooca'aj a'ɨ́jcɨ ɨ Jesús, a'yan metyi'xáataj tɨjɨn:
—¿Jo'nyij je'ej je'en a'ɨ́jna ɨ a'tɨ́j?
12 Jéehua mu ɨ tyeɨ́tyee jaxajtaca'aj a'ɨ́jcɨ ɨ Jesús. Séecan mu a'yan tyí'xajtaca'aj tɨjɨn:
"Tyámua' pu tyí'tyevij", majta séecan a'yan tyí'xajtaca'aj tɨjɨn: "Capu tyámua' rɨcɨj, a'ɨ́ɨ
pu huá'cuanamuaj ɨ tyeɨ́tyee."
13 Ajta capu a'tɨ́j óoca'nyajca'aj tɨ jéjre'cɨtze' jaataxáj a'ɨ́jcɨ ɨ Jesús, ji'nye
mahuá'tzɨɨnya'ca'aj a'ɨ́ɨjma ɨ maj Israel jitze ajtyáma'can.
14 Matɨ'ɨj meríj jé'ta' joojú'caj ɨ maj jɨn tyí'ye'estej, aj pu'ij Jesús utyájrupij u tyeyúuj
tzajta' ajta je'en huatyóochej tɨ tyihuó'mua'tyej. 15 Je'ej mu tyo'taséj a'ɨ́ɨmaj ɨ maj Israel
jitze ajtyáma'can, a'yaa mu mij tyí'xajtaca'aj tɨjɨn:

—¿Ji'nye tɨ'ij a'mújna jéehua tyu'yí'tɨn, ma'ajta quee a'náj tyi'huóomua'aj?
16 Jesús pu a'yan tyihuo'té'exaaj tɨjɨn:
—A'ífna ɨ nyaj jɨn tyaja'muamua'tyej canu nyasɨ́ɨj jájtyo, sulu a'ɨ́ɨ pu naatá' ɨ tɨ unyo-
jo'ta'ítyaca'. 17 Tɨpua'aj a'tɨ́j jaxɨe'va'aj tɨ'ij a'yan huárɨnyij je'ej tɨ ɨ Dios tya'ajxɨé'vi'ra',
a'ɨ́ɨ pu jamua'reeren tɨpua'aj ɨ Dios jimi já'ma'cantaj nyaj jɨn tyaja'muamua'tyej na'ríij
nyasɨ́ɨj nyana'aj jájtyo. 18 A'ífna ɨ tɨ a'ífcɨ tyáxajta je'ej tɨ jusɨ́ɨj tyéejtyoj, a'yaa pu
tyá'huoo tɨ'ij jusɨ́ɨj tyámua' huatóosejrata, ajta a'ífna ɨ tɨ a'yan tyá'huoo tɨ'ij tyámua'
tyaatá'an a'ífcɨ ɨ tɨ uyo'ta'ítyaca', a'ɨ́ɨ pu jɨ'ré'can jɨme' tyí'xaj, ajta quee je'ej tyíɨ'rij tɨ'ij
a'tɨ́j je'ej pua'aj tyá'xajta.
19 '¿Nyiquee a'yan tyi'ja'yájna tɨ ɨ Moisés ja'mua jimi jaatyájtoo ɨ nyúucarij ɨ siaj
jɨn tyí'ijta? Ajta capu a'tɨ́j tɨ ja'mua jitze ajtyáma'can ja'tzaahuatye'. ¿Ji'nye een jɨme'
setyá'xɨe've' siaj sij naajé'caj?
20 A'yaa mu ɨ tyeɨ́tyee tyityaatanyúj tɨjɨn:
—Tyiyáaru' pu atzájta' séejre'. ¿A'tanyíj muaje'catamuɨ'ɨj?
21 Jesús pu a'yan tyihuo'té'exaa tɨjɨn:
—Néijmi'i xu mua'aj je'ej tyityo'tóomuajtyaca' nyatɨ'ɨj tyi'tɨ́j tyámua' huáruuj a'ájna
xɨcáara' ɨ siaj jitzán juso'pii. 22 Ajta a'yájna, Moisés pu jamuaata'íj siaj ja'antyísiichixɨ'ɨn
ɨ junavíj (ajta quee ɨ Moisés jitze je'ráma'can, sulu Dios pu jaatyájtoo a'ɨ́ɨjma jimi ɨ
já'muahuasimua'cɨ'ɨj), mua'aj xu sij a'yan tye'entyisí'chej ɨ navíira' ɨ unyáaque'ej tɨ
tyáatɨ' a'ájna xɨcáara' siaj jitzán juso'pii. 23 Ajta a'yájna tyij a'ífna jɨme' siaj quee jaxɨe've'
siaj ootyá'ɨtzeere'en a'ífcɨ jitze ɨ nyúucarij Moisés tɨ jaatyájtoo, siaj sij ja'antyisí'chej
ɨ navíira' ɨ unyáaque'ej a'ájna xɨcáara' siaj jitzán juso'pii, ¿ji'nye siaj sij nye jimi
huatanyínyu'cacuca' nyatɨ'ɨj séej ɨ tyévij tyú'huaaj a'ájna xɨcáara' siaj jitzán juso'pii?
24 Caxu a'ífna jɨn a'yan tyihuá'xɨjtye'ej je'ej tɨ sɨ́ɨj huasé'rin. Siatɨ'ɨjtá séej á'xɨjtye'ej,
a'yaa xu huárɨnyij je'ej tɨ tyi'tyéevijtɨj tzáahuatyi'ra'aj jɨme'.

*Jesús pu jaxaj jo't*ɨj je'ráma'can

25 Séecan ɨ maj a'áa já'chajca'aj a Jerusalén, a'ɨ́ɨ mu huatyóohuij maj a'yan tyi'huóo'i-
huo' tɨjɨn:
—¿Nyiquee a'múu a'ɨ́ɨn pué'een ɨ maj jahuoo mej mij jaajé'caj? 26 A'mána'aj jéjrista'
huatyéjve tyihua'ixáatye'ej, ajta quee a'tɨ́j je'ej tyé'jee. ¿Nyiquij meríj a'ɨ́ɨmaj ɨ maj
tyityatatyíj ja'antzaahuaj tɨ a'múu jɨ'ré'can jɨme' a'ɨ́ɨn pué'een ɨ Cɨríistu'? 27 Ajta
ityáj tu jamua'reej jo'tɨj já'ma'can a'mújna, ajta tɨ'ɨj ɨ Cɨríistu' ya'uvé'nyej, capu a'tɨ́j
jamua'reeriaj ja'mej jo'tɨj já'ma'can.
28 Tɨ'ɨj ɨ Jesús a'yan tyáanamuajri', ajta óoche' tyihua'mua'tyáacaj u tyeyúuj tzajta',
a'yaa pu'ij ca'nyíin jɨn tyu'taxájtaca' tɨjɨn:
—Nyi mua'aj sényamua'tyej nyi siajta jamua'ree jó'nyaj já'ma'can. Ajta canu nyasɨ́ɨj
nyana'aj mujo'vé'mej, sulu a'ɨ́j nu jitze ma'can mujo'vé'mej ɨ tɨ unyojo'ta'ítyaca', sɨ́ɨj tɨ
ɨ'ríj siaj jimi tyú'ca'nyej siajta mua'aj caxu jamua'tyej. 29 Nyáaj nu xaa jamua'tyej, ji'nye
a'ɨ́j nu jitze eeráma'can, ajta a'ɨ́ɨn unyojo'ta'ítyaca'.
30 Aj mu mij tyu'tatyésej maj jaatyéevi', ajta capu a'tɨ́j ahuóoca'an tɨ a'yan huárɨnyij,
ji'nye capu eexúj jimi tya'róo'astyaaca'aj. 31 Mue'tɨ́j mu jimi tyá'antzaahuaj, majta a'yan
tyí'xajtaca'aj tɨjɨn:
—Tɨ'ɨj ya uvé'nyej ɨ Cɨríistu', ¿nyiquij quee jéetze' tyámua' tyí'uurej quee a'mújna mu
a'tɨ́j?

*A'*ɨ́ɨmaj mu ɨ fariseos tyí'tyese' mej mij jaatyéevi' a'ífcɨ ɨ Jesús

32 Majta ɨ fariseos a'ɨ́ɨ mu huó'namuajri' ɨ tyeɨ́tyee maj a'yan tyá'xajtaca'aj a'ífcɨ ɨ
Jesús, aj mu mij a'ɨ́ɨmaj majta ɨ puaaríij maj tyí'ijtye' xantáaru' huata'ítyaca' mej mij
jaatyéevi'. 33 Jesús pu a'yan tyihuo'té'exaaj tɨjɨn:

—A'yaa nu nyooj ja'mua jamuán séeria'aj na'mej, aj nu nyij tányij jó'ra'sij a'ɨ́jcɨ jimi
ɨ tɨ unyojo'ta'ítyaca'. 34 Mua'aj xu nyahuoonyij, ajta caxu nyetyoonyij, ji'nye capu je'ej
tyiɨ'ríitaj ja'mej siaj a'áa jo'ré'nyej jó'nyaj je'ej je'éenya'aj na'mej.
35 Aj mu mij ɨ maj Israel jitze ajtyáma'can huatyóohuij maj tyi'huóo'ihuo' séej jamuán
majta séej a'yan tɨjɨn:
—¿Jo'quíj jo'méj a'mújna, tɨ'ij quee ɨ'ríitaj ja'mej tyaj jáatyoonyij? ¿Nyiquij a'ɨ́ɨjma
jimi jo'ma'aj ja'mej ɨ maj séej chuéj japua ja'chej, tɨ'ij a'ɨ́ɨjma tyú'mua'tyej ɨ maj quee
tyá'tzaahuatye'? 36 ¿Ji'nye jaatamua'aj a'ɨ́jcɨ ɨ nyúucarij tɨ a'yan yee: "Mua'aj xu
nyahuoonyij, siajta quee nyetyoonyij, ji'nye capu je'ej tyíɨ'rij siaj a'áa jo'ré'nyej jó'nyaj
je'ej je'éenya'aj na'mej"?

Jesús pu huo'tajé mej mij jimí a uré'nyej

37 Tɨ'ɨj arí tye'entyipuá'risima'caj ɨ maj tyí'ye'estyaa, a'ájna xɨcáara' jitze ɨ tɨ jéetze'
juxɨe've'. A'ájna xɨcáara' jitze pu ɨ Jesús huatyéechaxɨj, tɨ'quij ca'nyíin jɨn tyu'taxájtaca'
a'yan tɨjɨn:
—Tɨpua'aj a'tɨ́j i'mu'uj, che' nye jimi yeve'ré'nyej, tɨ'ij huaye'en. 38 Ajta a'ɨ́jna ɨ tɨ nye
jimi tyá'tzaahuatye', a'yájna tɨ'ɨj tyé'yu'si' ɨ yu'xarij jitze tɨjɨn: "A'ɨ́j pu tzajta' séeria'aj
ja'mej a'ɨ́jna ɨ jájtyij tɨ júuricamej tyu'tá'caa."
39 A'yaa pu ɨ Jesús tyu'taxájtaca', a'ɨ́ɨjma jimi ɨ maj tyá'antzaahuatye'sij tɨ'ij ajta hua'
jimi huatyá'ɨtzeere'ej ɨ júuricama'ra' ɨ Dios, ji'nye capu eexúj ɨ júuricama'ra' ɨ Dios hua'
jimi séjria'ca'aj, ji'nye capu eexúj ɨ Jesús tajapuá jo'ojnyájca'aj tɨ'ij ɨ Dios ju júuricamej
ujo'ta'ítyej.

Séecan mu ɨ tyeɨ́tyee ajtacɨ́j

40 Séecan mu ɨ tyeɨ́tyee a'áa jo'tyú'uuca'aj ɨ maj a'yan tyu'taxájtaca' matɨ'ɨj jáanamua-
jri' tɨjɨn:
—A'yaa pu tyi'ja'yájna tɨ a'múu a'ɨ́ɨn pué'een ɨ tɨ tyí'xaj ɨ Dios jitze ma'can.
41 Majta séecan a'yan tyu'taxájtaca' tɨjɨn:
—A'íi pu a'ɨ́ɨn pué'een ɨ Cɨríistu'.
Majta séecan a'yaa mu tyí'xajtaca'aj tɨjɨn:
—Capu a'ɨ́ɨn pué'een, ji'nye capu ɨ'ríj tɨ ɨ Cɨríistu' a'áa já'ma'cantaj a Galileea 42 A'yaa
pu tyé'yu'si' ɨ yu'xarij jitze tɨ ɨ Cɨríistu' a'ɨ́j jitze eeráanyesij ɨ David, ajta tɨ a'áa
ja'ma'cáantaj ja'mej a Belén, jo'tɨj ajta já'ma'cantaca'aj a'ɨ́jna ɨ David.
43 A'ɨ́j mu jɨn séecan ajtacɨ́j ɨ tyeɨ́tyee a'ɨ́jcɨ jɨme' je'ej tɨ ɨ Jesús tyu'taxájtaca'. 44 Séecan
mu jaxɨe'va'ca'aj maj jaatyéevi', ajta capu a'tɨ́j a'yan huarɨ́j.

A'ɨ́ɨmaj ɨ maj tyityatatyíj camu ja'tzaahuatya'ca'aj ɨ Jesús

45 Majta a'ɨ́ɨmaj ɨ maj tyí'cha'ɨj ɨ tyeyúuj tzajta', a'ɨ́ɨ mu a'áa jo'ré'nyej hua' jimi ɨ maj
tyeyúuj tzajta' tyí'ijta majta ɨ fariseos jimi, a'yaa mu mij a'ɨ́ɨmaj tyihuo'ta'íhuo'ri' tɨjɨn:
—¿Ji'nye sequée uya'ráaja?
46 Majta a'ɨ́ɨmaj ɨ maj tyí'cha'ɨj, a'yaa mu tyihuo'té'exaaj tɨjɨn:
—Capu a'náj a'tɨ́j a'yan tyu'xájtaca' tɨ'ɨj a'ɨ́jna.
47 Aj mu mij ɨ fariseos a'yan tyihuo'té'exaaj tɨjɨn:
—¿Nyi arí ajta mua'ajmaj jamuáacuanamuaj? 48 ¿Nyiquij arí sɨ́ɨj ɨ tɨ tyí'ta'ijtye'
ja'antzaahuaj a'ɨ́jcɨ, na'ríij sɨ́ɨj tɨ fariseo pué'een? 49 Majta a'ɨ́ɨmaj ɨ tyeɨ́tyee, camu yó'itej
je'ej tɨ tyé'yu'si' a'ɨ́jcɨ jitze ɨ yu'xarij Moisés tɨ jaatyájtoo, a'ɨ́ɨ mu meríj jo'vátzɨj.
50 Ajta ɨ Nicodemo ɨ tɨ arí séej ɨ Jesús jimi ja'tanyájca'aj, a'yaa pu tyihuo'té'exaaj tɨjɨn:
51 —A'yájna tɨ'ɨj tyí'ta'ijtye' ɨ yu'xarij, a'yaa pu tyá'xaj tɨquee je'ej tyíɨ'rij tyaj a'tɨ́j
ooxɨ́jtye'en, tyequée mí'een tyee'íhuo'ran tyej tyij jaanamuáaran je'ej tɨ tyi'tɨ́j jɨn rɨcɨj.
52 Matɨ'ɨj mij a'ɨ́ɨmaj a'yan tyaaté'exaa tɨjɨn:
—¿Nyi pajta muáaj a'áa já'ma'can a Galileea? Ahua'mua'tyej ɨ yu'xarij aj paj
jamua'reeren tɨquee a'tɨ́j a'áa já'ma'can a Galileea tɨ Dios jitze ma'can tyí'xaj.

53 Matɨ'ɨj mij jo'cɨxɨj sɨɨj ajta sɨɨj jo'maj jo'cháatɨmee.

8

*A'*ɨjna ɨ íitɨ' tɨ huóoxana'cɨrej

1 Ajta ɨ Jesús a'áa pu jo'mej jo'tɨj jɨríj jo'tacá'aj tɨ a'yan tyaja'rájtyapuaj tɨjɨn
Aseitúunajrimi, 2 yaa ariá'pua'aj, tɨ'ɨj oochán eere'nyáaj ɨ xɨcáj, ajtáhua'aj pu utyájrupij
u tyeyúuj tzajta'. Majta je'en ɨ tyeɨtyee ajtyáxɨɨriaca' jimi, aj pu'ij ooyíxɨj tɨ'quij
huatyóochej tɨ tyihuó'mua'tyej.

3 Majta a'ɨɨmaj ɨ maj tyihuá'mua'tyej ɨ yu'xarij jitze ɨ maj jɨn tyí'ijta, majta ɨ fariseos,
a'ɨɨ mu íitaj aje'ré'nyijtye, ɨ maj a'yan tyeetyéevi' tɨ'ɨj ooj juxána'cɨria'caj séej jamuán ɨ
tyáataj. A'áa mu mij jé'ta' yo'táraj jo'maj ja'tyúusɨɨria'ca'aj ɨ tyeɨtyee, 4 matɨ'ɨj mij a'yan
tyaaté'exaa a'ɨjcɨ ɨ Jesús tɨjɨn:

—Maeestro, a'yaa mu tyeetyéevi' a'mújcɨj mu íitaj tɨ'ɨj ooj juxána'cɨria'caj. 5 Ajta
a'ɨjna ɨ Moisés a'yaa pu tyu'ta'íjtaca' ɨ yu'xarij jitze tɨ a'yan tyúuxɨe've' tyaj tyetyéj
jɨn jaatyáto'sixɨ'ɨn tyej tyij jaajé'caj, a'tɨj tɨna'aj íitaj tɨ a'yan rɨjcaj. ¿Arí muáaj ji'nye
petyí'xaj?

6 A'yaa mu a'ɨɨmaj tyaata'íhuo'ri' mej mij a'ɨjcɨ jɨn ja'antyimué'tɨn, tɨ'ɨj huatáɨ'riitarej
maj tyi'tɨj jitzán ujpuá'ritye'en. Ajta ɨ Jesús a'ɨɨ pu ecóotutaca', tɨ'quij huatyóochej tɨ
juxɨtyéj jɨn tyo'yú'xaj a chóota'. 7 Majta móoche' a'yan tyé'ihuo'raca'aj, aj pu'ij ɨ Jesús
huatyéechaxɨj tɨ'quij a'yan tyihuo'té'exaaj tɨjɨn:

—A'ɨjna ɨ tɨquee tyi'tɨj jɨn á'ɨtzeere' ajta quee tyi'ijxána'cɨra'aj, che' a'ɨɨn anaquéej
jaatato'oj ɨ tyetyéj jɨme'.

8 Aj pu'ij ajtáhua'aj ecóotutaca' ajta tye'ej yú'xajraa a chóota'. 9 Matɨ'ɨj a'yan
tyáanamuajri' je'ej tɨ ɨ Jesús tyu'taxájtaca', aj mu mij jo'cɨxɨj sɨɨj ajta sɨɨj, anaquéej mu
a'ɨɨmaj jo'cɨj ɨ maj jéetze' huásij. Tɨ'ɨj ɨ Jesús jusɨɨj na'quij a'áa jo'tyá'ɨtzee a'ɨjcɨ jamuán
ɨ íitaj tɨ a'áa jo'tácatyii, 10 aj pu'ij Jesús huatyéechaxɨj ajta a'yan tyaata'íhuo'ri' tɨjɨn:

—Iitɨ', ¿jo'nyij je'ej mé'een ɨ maj a jitze tyí'pua'ritye'?

11 Aj pu'ij ɨ íitɨ' a'yan tyu'tanyúj tɨjɨn:

—Nyavástara', capu ma' a'tɨj tɨ nye jitze tyí'pua'ritye'.

Jesús pu a'yan tyaaté'exaa tɨjɨn:

—Canu nyajta nyáaj tyi'tɨj a jitze pua'ritye', áricuj jó'ra', capáj che' jaxana'cɨria'aj.

*Jesús pu a'*ɨɨn pué'een ɨ tɨ jɨn huányeeri'ij íiyan ɨ cháanacaj japua

12 Aj pu'ij ɨ Jesús ajtáhua'aj a'yan tyihuo'té'exaaj ɨ tyeɨtyee tɨjɨn:

—Nyáaj nu a'ɨɨn pué'een ɨ tɨ jɨn huányeeri'ij íiyan ɨ cháanacaj japua, a'ɨjna ɨ tɨ nyaj
jamuán jo'cha'can, a'ɨj pu jimi séeria'aj ja'mej ɨ tatzárij tɨ júuricamej tyu'tá'caa, capu ij
a'náj tɨca'riste' jo'chá'canya'aj ja'mej.

13 Matɨ'ɨj mij ɨ fariseos a'yan tyaaté'exaa tɨjɨn:

—Muáaj paj asɨɨj tyá'xajta, a'ɨj pu jɨn quee tyi'tɨj huɨɨre' je'ej paj asɨɨj tyi'tyá'xajtaj.

14 Jesús pu a'yan tyihuo'té'exaaj tɨjɨn:

—ɨ nyaj jɨn tyé'nyaxajta tyí'huɨɨre', tyij nyajta nyasɨɨj nyana'aj tyényaxajtaj. Ji'nye
nyáaj nu jamua'reej jó'nyaj je'ráma'can ajta jó'nyaj jooméj, siajta mua'aj caxu jamua'reej.
15 A'yaa xu mua'aj tyihuá'xɨjtye' je'ej siaj jujɨɨmua'aj tyéejtyoovej. Nyajta nyáaj, canu a'tɨj
ja'xɨjtye', 16 ajta tɨpua'aj a'tɨj no'xɨjtyej, a'ɨj nu jɨn ja'xɨjtye'en ɨ tɨ jɨ'ré'can jɨme', ji'nye
canu nyasɨɨj je'ej tyéejtyoj, sulu a'ɨɨ pu ɨ nyavástara' ɨ tɨ unyojo'ta'ítyaca' huá'xɨjtye'en.
17 A'yaa pu tyé'yu'si' a'ɨjcɨ jitze ɨ nyúucarij ɨ siaj jɨn tyí'ijta tɨ a'ájna tyí'huɨɨre' tɨpua'aj
mahua'puaj tyi'tɨj muaataxáj. 18 Nyáaj nu a'ɨɨn pué'een ɨ nyaj nyasɨɨj tyényaxajtaj, ajta
ɨ sɨɨj tɨ a'yan tyi'nyetyáxajta, a'ɨɨ pu a'ɨɨn pué'een ɨ nyavástara' ɨ tɨ unyojo'ta'ítyaca'.

19 Aj mu mij a'yan tyaata'íhuo'ri' tɨjɨn:

—¿Jo'nyij je'ej jé'een ɨ tɨ avastára'?

Jesús pu a'yan tyihuo'té'exaaj tɨjɨn:

—Caxu mua'aj nyamua'tyej a'tɨ́j nyaj pué'een, caxu sij siajta jamua'tyej ɨ nyavástara', tɨpua'aj nyéetzij sényamua'ajca, a'yaa xu sij siajta tya'mua'tyéeche'en ɨ nyavástara'.
20 A'yaa pu ɨ Jesús tyu'taxájtaca' tɨ'ɨj ooj tyihua'mua'tyáacaj u tyeyúuj tzajta', a'ájna véjri' jo'maj yá'sɨ'rii ɨ túmii. Ajta capu a'tɨ́j jaatyéevi', ji'nye capu eexúj atyojo'ré'nyaj-ca'aj a'tzáaj tɨ a'yan tya'tácatyiij jimi.

Jó'nyej nyáaj jooméj, capu ɨ'ríj siaj mua'aj a'áa joojú'un
21 Ajtáhua'aj pu ɨ Jesús a'yan tyihuo'té'exaaj tɨjɨn:
—Nyáaj nu jo'mej, mua'aj xu sij nyahuoonyij, ajta a'ɨ́j xu jɨn cui'nyij ɨ siaj á'ɨtzeere' ɨ Dios jimi. Jó'nyej nyáaj jooma'aj na'mej, capu ɨ'ríj siaj mua'aj a'áa jo'ré'nyej.
22 A'ɨ́ɨmaj ɨ maj Israel jitze ajtyáma'can mu a'yan tyu'taxájtaca' tɨjɨn:
—¿Nyiquij a'yan tyí'mua'tzej tɨ huóoje'caj, tɨ'ij a'yan tyí'xaj yee tɨ quee ɨ'ríj tyaj a'áa jo'ré'nyej jo'tɨj jooma'aj ja'mej?
23 Jesús pu a'yan tyihuo'té'exaaj tɨjɨn:
—Mua'aj xu yan ma'can, nyajta nyáaj jútye' nu já'ma'can, mua'aj xu hua' jitze ajtyáma'can ɨ maj yan séejre' ɨ cháanacaj japua, nyajta nyáaj canu hua' jitze ajtyáma'can.
24 A'ɨ́j nu jɨn a'yan tyajamuaaté'exaa siaj a'ɨ́jna jɨn cui'nyij ɨ siaj jɨn ootyá'ɨtzee ɨ Dios jimi, ji'nye tɨpua'aj sequee tyá'tzaahuatye'ej nyaj a'ɨ́ɨn pué'een ɨ Dios tɨ uyo'ta'ítyaca', a'ɨ́j xu jɨn cui'nyij ɨ siaj jɨn huóoxana'cɨrej.
25 Aj mu mij a'yan tyaata'íhuo'ri' tɨjɨn:
—¿A'tanyíj paj pué'een?
Jesús pu a'yan tyihuo'té'exaaj tɨjɨn:
—Anaquéecan jɨme', ¿ji'nye tyi'tɨ́j tyúuxɨe've' nyej nyij ja'mua jamuán tyi'tyáxaj-tasime'en? 26 Jéehua nu ja'mua jitze ma'can tyu'taxájtaj nyajta jéehua jamua'xɨjtye'en, ajta a'ɨ́jna ɨ tɨ nyojo'ta'ítyaca', a'ɨ́ɨ pu tzáahuatyi'ra'aj jɨn tyí'xaj, ajta a'ɨ́jna ɨ nyej nyáaj huá'ixaatye' ɨ maj yan japuan séejre' ɨ cháanacaj japua, a'ɨ́ɨ pu'uj tána'aj pué'een ɨ nyaj jáanamuajri' a'ɨ́jcɨ jimi ɨ tɨ unyojo'ta'ítyaca'.
27 Majta a'ɨ́ɨmaj camu yo'itéej muá'raa tɨ a'ɨ́j jitze ma'can tyihuá'ixaatya'ca'aj ɨ juvástara'. 28 A'ɨ́j pu jɨn a'yan tyihuo'té'exaaj tɨjɨn:
—Siatɨ'ɨj mua'aj na'ajriáj nyéetzij ɨ nyaj yójra' pué'een ɨ Dios, aj xu sij jamua'reeren nyej nyáaj a'ɨ́ɨn pué'een ɨ Dios tɨ uyo'ta'ítyaca', nyajta quee tyi'tɨ́j jɨn je'ej rɨcɨj ɨ nyej nyasɨ́ɨj nyana'aj jájtyo, sulu a'ɨ́j nu'uj huá'ixaatye' je'ej tɨ ɨ nyavástara' tyinaamuá'tyej.
29 Ji'nye a'ɨ́jna ɨ tɨ unyojo'ta'ítyaca' a'ɨ́ɨ pu nyaj jamuán yésejre', capu ɨ nyavástara' a'náj juséentacan yanúurɨej, ji'nye a'náj tɨna'aj nu a'yan rɨcɨj je'ej tɨ a'ɨ́j tya'ráanajchi.
30 Tɨ'ɨj ɨ Jesús a'yan tyu'taxájtaca', mue'tɨ́j mu jimi tyá'antzaahuaj.

Ɨ yójmua'mua' ɨ Dios majta ɨ maj a'ɨ́j jimi tyí'huɨɨre' ɨ tɨ je'ej pua'aj een
31 Jesús pu a'yan tyihuo'té'exaaj a'ɨ́ɨjma ɨ maj Israel jitze ajtyáma'can ɨ maj jimi tyá'antzaahuaj tɨjɨn:
—Tɨpua'aj tyámua' setyityaajú'un a'ɨ́jcɨ jitze ɨ nyúucarij ɨ nyaj nyeríj jamuáa'ixaa, aj xu nyaj jamuán huacɨ́'ca'aj xá'ju'un, 32 mua'aj xu jamua'reeren ɨ tɨ jɨ'ré'can jɨme' a'yan tyi'ja'yájna, a'ɨ́j xu jɨn juxáahuaj mahuacɨ́'ca'aj xá'ju'un.
33 Matɨ'ɨj mij a'yan tyaaté'exaa tɨjɨn:
—Ityáj tu Abraham jitze eeráma'can, tyajta quee a'náj séecan jimi ca'nyéjrij jɨn tyu'tyáhuɨɨ, ¿ji'nye pej pij muáaj a'yan tyí'ta'ixaatye' tyaj taxáahuaj mahuacɨ́'ca'an?
34 Jesús pu a'yan tyihuo'té'exaaj tɨjɨn:
—A'yaa nu tyajá'mua'ixaatye' tzáahuatyi'ra'aj jɨme' tɨ a'tɨ́j tɨna'aj tɨ ootyá'ɨtzeere'en ɨ Dios jimi, a'ɨ́ɨ pu ca'nyéjrij jɨn tyí'huɨɨre' a'ɨ́jcɨ jimi ɨ tɨ je'ej pua'aj een. 35 A'ɨ́jna ɨ tɨ ca'nyéjrij jɨn tyí'muarɨe' capu jusén jɨn huatyá'ɨtzeere'ej ɨ tɨ jimi tyí'muarɨe', ajta a'ɨ́jna ɨ tɨ yójra' pué'een, a'ɨ́ɨ pu hua' jamuán huatyá'ɨtzeere'ej ɨ jutyéɨtyeristyamua' jimi jusén jɨme'. 36 A'ɨ́j pu jɨn tɨpua'aj ɨ yójra' ɨ Dios jamui'ráatoonyij siaj sij juxáahuaj huacɨ́'ca'aj, a'yaa xu juxáahuaj tyityaacɨ́'ca'aj xá'ju'un. 37 Nyáaj nu jamua'reej siaj Abraham jitze

eeráma'can, siajta a'yan tyá'xɨe've' siaj naajé'caj, ji'nye caxu ná'tzaahuatye' je'ej nyaj tyajá'mua'ixaatye'. 38 A'ɨ́j nu nyáaj já'mua'ixaatye' je'ej tɨ ɨ nyavástara' tyinaamuá'tyej, a'yaa xu sij siajta mua'aj huárɨnyij je'ej siaj tyáanamuajri' ɨ juvástara' jimi.

39 Matɨ'ɨj mij a'yan tyityaatanyúj tɨjɨn:

—A'ɨ́ɨ pu ityájma tavástara' ɨ Abraham.

Ajta ɨ Jesús a'yaa pu tyihuo'té'exaaj tɨjɨn:

—Tɨpua'aj mua'aj jɨ'ré'can jɨme' yójmua'mua' siaj pué'eenye' a'ɨ́jcɨ ɨ Abraham, a'yaa xu sij siajta rɨnyíiche' je'ej tɨ a'ɨ́ɨn huarɨ́j. 40 A'yaa pu'ij, tyij nyajta nyeríj jamuáa'ixaa ɨ tɨ a'yan tyi'ja'yájna, ɨ Dios tɨ naamuá'tyej, mua'aj xu sij jaxɨe've' siaj naajé'caj. Ajta ɨ Abraham capu a'náj a'yan huarɨ́j. 41 Mua'aj xu sij a'yan cha'taj siana'aj rɨcɨj tɨ'ɨj ɨ ja'muavástara'.

A'yaa mu mij a'ɨ́ɨmaj tyityaatanyúj tɨjɨn:

—Catu ityáj a'ɨ́ɨjma jitze huanánɨe'huaca' ɨ maj jujɨɨmua'astaca'aj, sɨ́ɨj pu'uj a'ɨ́ɨn pué'een ɨ tɨ tavástara', a'ɨ́ɨ pu a'ɨ́ɨn pué'een ɨ Dios.

42 Jesús pu a'yan tyihuo'té'exaaj tɨjɨn:

—Tɨpua'aj jɨ'ré'can jɨme' Dios ja'muavástara' pué'eenye', mua'aj xu nyaxɨe've' xá'ju'un, ji'nye nyáaj nu a'ɨ́jcɨ jimi jo'vé'mej ya' nyej nyij huatyéjve. Canu nyasɨ́ɨj mujo'vé'mej, sulu Dios pu unyojo'ta'ítyaca'. 43 ¿Ji'nye tɨ'ij quee ja'mua'ɨ'riitye' siaj yo'itéej xá'ra'nyij ɨ nyaj já'mua'ixaatye'? Caxu nyojo'itej, ji'nye caxu janamuaj ɨ nyúucarij nyaj já'mua'ixaatye'. 44 A'ɨ́ɨ pu mua'ajmaj ja'muatáataj ɨ tyiyáaru', mua'aj xu a'ɨ́j jitze ajtyáma'can, a'yaa xu sij rɨcɨj je'ej tɨ a'ɨ́ɨn tyá'xɨe've'. A'ɨ́ɨ pu ɨ tyiyáaru' tyí'tyacui'caa tɨ'ɨj na'aj jájcuaj ɨmuáj. Capu a'ɨ́jna jitze séejre' ɨ tɨ jɨ'ré'can jɨme', a'ɨ́j pu jɨn hue'tzij tyí'xaj. Tɨ'ɨjta tyí'hue'taj, a'yaa pu tyaataxájta cuxáa a'yan tyi'ja'yájna, ji'nye huápuɨ'ɨj pu tyí'hue'tacaa, a'ɨ́ɨ pu a'ɨ́ɨn pué'een ɨ hua' táataj ɨ maj tyí'hue'tacaa. 45 Nyajta nyáaj a'ɨ́j nu já'mua'ixaatye' ɨ tɨ jɨ'ré'can jɨme', a'ɨ́j xu jɨn mua'aj quee ná'tzaahuatye'. 46 ¿A'tanyíj mua'ajmaj tɨ jitze ajtyáma'can huatóocɨ'puaj tɨ naaté'exaatye' tyi'tɨ́j nyaj jɨn á'ɨtzeere'? Ajta tɨpua'aj a'ɨ́j nyaja'mua'ixaatye' ɨ tɨ jɨ'ré'can jɨme', ¿ji'nye een jɨme' sequée ná'tzaahuatye'? 47 A'ɨ́jna ɨ tɨ Dios jitze ajtyáma'can, a'ɨ́ɨ pu janamuaj je'ej tɨ Dios tyí'xaj, siajta mua'aj caxu ɨ Dios jitze ajtyáma'can, a'ɨ́j xu jɨn quee janamuajracuj ɨ nyúucaria'ra'.

Cɨríistu' pu anaquéej huataséjre quee a'ɨ́jna ɨ Abraham

48 Aj mu mij a'ɨ́ɨmaj ɨ maj Israel jitze ajtyáma'can a'yan tyaaté'exaa tɨjɨn:

—A'yaa pu tyi'ja'yájna je'ej tyaj tyí'xaj paj muáaj Samaaria já'ma'can ajta ɨ tyiyáaru' a tzajta' séejre'.

49 Jesús pu a'yan tyihuo'té'exaaj tɨjɨn:

—Capu tyiyáaru' nyaj tzajta' séejre'. A'yaa nu rɨcɨj nyej nyij jaatyátzaahuatye'en ɨ nyavástara', siajta mua'aj, caxu tzáahuatyi'ra'aj nye jimi tyícha'ɨj. 50 Canu nyáaj jahuoo nyej nyij nyasɨ́ɨj tyámua' tyu'tányaxaj, sulu sɨ́ɨj pu a'yan tyá'huoo, a'ɨ́ɨ pu'ij a'ɨ́ɨn pué'een ɨ tɨ tzáahuatyi'ra'aj jɨn tyihuá'xɨjtye'. 51 A'yaa nu tyajá'mua'ixaatye' tzáahuatyi'ra'aj jɨme' tɨjɨn a'ɨ́jna ɨ tyá'tzaahuatye' je'ej nyaj tyajá'mua'ixaatye', capu a'náj muɨ'nyij.

52 A'yaa mu mij tyityaatanyúj a'ɨ́ɨmaj ɨ maj Israel jitze ajtyáma'can tɨjɨn:

—Ijíij tu tyeríj tyámua' tyá'mua'reej tɨ a'yan tyi'ja'yájna tɨ tyiyáaru' a'tzájta' séejre'. A'ɨ́jna ɨ Abraham majta ɨ maj Dios jitze ma'can tyí'xaxa'ta'aj a'ɨ́ɨ mu néijmi'i huácuij, pajta muáaj a'yaa paj tyí'xaj tɨjɨn: "A'ɨ́jna ɨ tɨ ja'tzaahuatye' ɨ nyenyúucaa, capu a'náj muɨ'nyij." 53 ¿Nyiquij muáaj jéetze' va'cán jɨn petyi'tyéjvee quee ɨ tatáataj Abraham? A'ɨ́ɨ pu huamuɨ́', majta ɨ maj Dios jitze ma'can tyí'xajtaca'aj, a'ɨ́ɨ mu majta huácuij. ¿Ji'nye muáaj petyí'xaj a'tanyíj paj pué'een?

54 Jesús pu a'yan pu tyihuo'té'exaaj tɨjɨn:

—Tɨpua'aj nyasɨ́ɨj ná'nyatzaahuatye'ej, capu tyi'tɨ́j huɨɨre'. Ajta ɨ tɨ tyámua' tyinyatá'-caa, a'ɨ́ɨ pu a'ɨ́ɨn pué'een ɨ nyavástara', a'ɨ́jcɨ ɨ siaj mua'aj a'yan tyá'xaj tɨ ja'mua Dios

pué'een. 55 Siajta mua'aj caxu jamua'tyej. Nyajta nyáaj nu xaa jamua'tyej, ajta tɨpua'aj
a'yan nyetyu'taxáj yee canu jamua'tyej, a'yaa nu nyij tyí'hue'tan siatɨ'ɨj mua'aj. Ajta
a'yaa pu tyi'ja'yájna nyej nyáaj jamua'tyej, nyajta ja'tzaahuatye' ɨ nyúucaria'ra'. 56 A'ɨ́jna
ɨ Abraham ɨ tɨ ja'muatáataj, a'ɨ́ɨ pu huatóotyamua'vej tɨ'ɨj jaaséej a'ɨ́jcɨ xɨcáara' nyaj
jitzán néijmi'i jɨn tyu'ta'íjtaj, a'ɨ́ɨ pu jaaséej, ajta jéehua huápuɨ'ɨj huatóotyamua'vej.
57 Majta a'ɨ́ɨmaj ɨ maj Israel jitze ajtyáma'can, a'yaa mu tyaaté'exaa ɨ Jesús tɨjɨn:
—Capáj peexuj huá'puatyej japuan tamuáamuata' nyinyi'ra'aj jájcha'ɨj, ¿nyi a'yan
petyí'xaj paj jaaséj a'ɨ́jcɨ ɨ Abraham?
58 Jesús pu a'yan tyihuo'té'exaaj tɨjɨn:
—A'yaa nu tzáahuatyi'ra'aj jɨn tyajá'mua'ixaatye' tɨjɨn tɨ'ɨj quee eexúj Abraham
huaséeria'caj, nyáaj nu'ríj séjria'ca'aj.
59 Aj mu mij a'ɨ́ɨmaj tyetyéj tyitu'tuj mej mij jaatyáto'sixɨ'ɨn, ajta a'ɨ́jna ɨ Jesús
huatyóo'avaataca', ajta je'en iirájraa u tyeyúuj tzajta'.

9

*Jesús pu a't*ɨ́j tyú'huaaj tɨ aracúunyij huanɨe'huaca'

1 Tɨ'ɨj ɨ Jesús iiramá'caj a'tɨ́j pu huaséj tɨ aracúunyij huanɨe'huaca'. 2 Majta a'ɨ́ɨmaj ɨ
maj jamuán huacɨ́j a'yaa mu tyaata'íhuo'ri' tɨjɨn:
—Maeestro, ¿ji'nye tɨ'ij aracúunyij tyu'nɨé'huaca'? ¿Nyiquij ɨ huásimua'mua' mo'-
tyá'ɨtzee ca' jusɨ́ɨj tyi'tɨ́j jɨn ootyá'ɨtzee?
3 Jesús pu a'yan tyihuo'té'exaaj tɨjɨn:
—Capu jusɨ́ɨj tyi'tɨ́j jɨn ootyá'ɨtzee, camu majta ɨ huájsimua'mua' ootyá'ɨtzee, a'yaa
pu tyáaruj tɨ'ij jitzán huataséjre'en je'ej tɨ een ɨ muárɨe'ria'ra' ɨ Dios. 4 Tɨ'ɨj ooj
huányeeri'cɨj, a'yaa pu tyúuxɨe've' tyaj a'yan huárɨnyij ɨ muárɨe'ria'ra' jɨme' ɨ tɨ
unyojo'ta'ítyaca', ji'nye pu'ríj huariá'tɨca'rij, ajta quee che' ɨ'ríitaj ja'mej tɨ'ij a'tɨ́j
tyu'muárɨe'en. 5 Ijíij nyaj nyooj yan séejre' ɨ cháanacaj japua, nyáaj nu a'ɨ́ɨn pué'een
ɨ tɨ jɨn huányeeri'ij íiyan cháanacaj japua.
6 Tɨ'ɨj a'yan tyu'taxáataj, aj pu'ij ɨ Jesús a chóota' rájtzitzee, ajta juxɨtyéj jɨn
jaatyáaru'nyej ɨ chuéj, aj pu'ij ja'rápɨtyijra ɨ jɨ'sáara' jitze a'ɨ́jcɨ ɨ ta'rácuun. 7 Ajta a'yan
tyaaté'exaa tɨjɨn:
—Áricuj a'ájna jo'tɨj ja'rájmuaa a tɨ a'yan tyaja'rájtyapuaj tɨjɨn Siloé (Siloé a'yaa pu
huatóomua'aj tɨjɨn: ɨ tɨ huata'ítyi'huaca'.)
A'áa pu'ij jo'mej a'ɨ́jna ɨ tɨ arácun tɨ'ɨj ij acóojɨsta'mij, ajta tɨ'ɨj uja'rájraa pu'ríj
atányeerica'aj. 8 Majta a'ɨ́ɨmaj ɨ maj avéjri' huacháatɨma'caa jo'tɨj já'chajca'aj a'ɨ́jna
ɨ a'tɨ́j, majta ɨ maj a'yan tyé'sejraca'aj tɨ túmii huá'huaviiraca'aj ɨ tyeɨ́tyee, a'yaa mu
tyúu'ihuo'raca'aj tɨjɨn:
—¿Nyiquee a'ɨ́ɨn pué'een ɨ tɨ a'áa jo'taquéej túmii huá'huaviiraca'aj ɨ tyeɨ́tyee?
9 Séecan mu a'yan tyu'taxájtaca' tɨjɨn:
—A'ɨ́ɨ pu a'ɨ́ɨn pué'een.
Majta séecan a'yan tɨjɨn:
—Capu a'ɨ́ɨn pué'een, a'yaa pu'uj huasé'rin tɨ'ɨj a'ɨ́jna.
Ajta a'ɨ́jna, jusɨ́ɨj pu a'yan tyúuxajtaca'aj tɨjɨn:
—Nyáaj nu a'ɨ́ɨn pué'een.
10 Matɨ'ɨj mij a'yan tyaata'íhuo'ri' tɨjɨn:
—¿Ji'nye ye'ej petya'tányeeriaca'?
11 Aj pu'ij a'yan tyihuo'té'exaaj tɨjɨn:
—A'ɨ́jna ɨ tyáatɨ' tɨ a'yan ántyapuaj tɨjɨn Jesús, a'ɨ́ɨ pu chuéj huatyápuɨtaca', tɨ'quij
na'ráahuatya'xɨj ɨ nyaj jɨɨse', ajta je'en a'yan tyinaaté'exaaj tɨjɨn: "Áricuj a'ájna a Siloé,
jo'tɨj ja'rájmuaa, pajta je'en ará'ajo'sixɨ'ɨn." Nyáaj nu nyij a'áa jo'mej, nyajta je'en
arányajo'sixɨj, aj nu nyij atányeeriaca'.
12 Matɨ'ɨj mij a'yan tyaata'íhuo'ri' tɨjɨn:

—¿Joˈnyij jeˈej jeˈen aˈɨ́jna ɨ aˈtɨ́j?
Aˈyaa puˈij tyihuoˈtéˈexaaj tɨjɨn:
—Canu jamuaˈreej.

A'ɨ́ɨmaj ɨ fariseos mu tyéˈihuoˈ aˈɨ́jcɨ ɨ tɨ arácuunyicaˈaj

13 Aj mu mij yoˈvíˈtɨj aˈɨ́jcɨ ɨ taˈrácuunyicaˈaj aˈɨ́ɨjma jimi ɨ fariseos. 14 Ajta aˈájna
putyíˈrɨjcaa ɨ xɨcáaraˈ maj jitzán jusoˈpii tɨˈɨj ɨ Jesús jaatyáaruˈnyej ɨ chuéj ajta tyáahuaj
aˈɨ́jcɨ ɨ taˈrácuunyicaˈaj, 15 aˈɨ́ɨ mu mij aˈyan tyaataˈíhuoˈriˈ jeˈej tɨ tyaˈtáˈnyeeriacaˈ. Ajta
aˈɨ́jna ɨ aˈtɨ́j aˈyaa pu tyihuoˈtéˈexaaj tɨjɨn:
—Aˈɨ́ɨ pu chuéj huatyáaruˈnyej ɨ juɨ́ˈɨrique' jɨmeˈ ajta jeˈen naˈrápuɨtyijraj ɨ nyajɨ́ɨseˈ,
aj nu nyij arányajoˈsij, nyatɨˈɨj nyij atányeeriacaˈ.
16 Séecan mu ɨ fariseos aˈyan tyuˈtaxájtacaˈ tɨjɨn:
—Aˈɨ́jnaɨtɨ aˈyan huarɨ́j capu ɨ Dios jimi jáˈmaˈcan, jiˈnye capu jaatyátzaahuatyej aˈɨ́jcɨ
xɨcáaraˈ ɨ tyaj jitzán tasoˈpii.
Majta séecan aˈyaa mu tyíˈxajtacaˈaj tɨjɨn:
—¿Jiˈnye tyíɨˈrij tɨ aˈtɨ́j aˈyan huárɨnyij, tɨpuaˈaj áˈɨtzeeriaˈaj ɨ Dios jimi?
Aˈɨ́j mu jɨn jéˈtaˈ huacɨ́j aˈɨ́ɨmaj, 17 matɨˈɨj mij majtáhuaˈaj aˈyan tyaataˈíhuoˈriˈ aˈɨ́jcɨ ɨ
tɨ arácuunyicaˈaj tɨjɨn:
—Aˈɨ́ɨ pu arí tyimuáahuaa pej pij atányeerij, ¿jiˈnye petyíˈxaj, aˈtanyíj pueˈeen aˈɨ́jna?
Aj puˈij aˈyan tyihuoˈtéˈexaaj tɨjɨn:
—Aˈɨ́ɨ pu aˈɨ́ɨn pueˈeen ɨ tɨ Dios jitze maˈcan tyíˈxaj.
18 Majta aˈɨ́ɨmaj ɨ maj Israel jitze ajtyámaˈcan camu jaˈantzaahuaj tɨ aracúunyij
huanɨeˈhuacaˈ ajta jeˈen arí atányeericaˈaj, ˈasta manaˈaj quee huoˈtaˈíjtacaˈ mej mij
ujoˈváˈjuˈ ɨ huájsimuaˈmuaˈ, 19 matɨˈɨj mij aˈyan tyihuoˈtaˈíhuoˈriˈ tɨjɨn:
—¿Nyi aˈɨ́ɨn pueˈeen ɨ jáˈmuayoj? ¿Nyi aˈɨ́ɨn pueˈeen ɨ siaj aˈyan tyáˈxaj yee aracúunyij
pu huanɨeˈhuacaˈ? ¿Jiˈnye tyuˈrúj tɨˈij arí atányeej?
20 Aˈyaa mu aˈɨ́ɨmaj ɨ huájsimuaˈmuaˈ tyityaatanyúj tɨjɨn:
—Aˈyaa tu tyáˈmuaˈreej tɨ tayój pueˈeen, tyajta jamuaˈreej tɨ aracúunyij huanɨeˈhuacaˈ,
21 ajta catu jamuaˈreej jeˈej tɨ tyuˈrúj tɨˈij arí ijíij atányeej, nusu aˈtɨ́j tɨ tyáahuaj. Siataˈaj
jaataˈíhuoˈ, jiˈnye puˈríj vástɨˈ, aˈmúu pu jusɨ́ɨj tyuˈtaxájtaj.
22 Aˈyaa mu tyuˈtaxájtacaˈ ɨ huájsimuaˈmuaˈ, jiˈnye aˈɨ́ɨmaj ɨ maj Israel jitze ajtyá-
maˈcan aˈyaa mu meríj tyaaxáˈpuɨˈɨntariaˈcaˈaj mej mij huiˈráˈityej u tyeyúuj tzajtaˈ
aˈtɨ́j tɨnaˈaj tɨ aˈyan tyuˈtaxáj yee Jesús pu aˈɨ́ɨn pueˈeen ɨ Cɨríistuˈ. 23 Aˈɨ́j mu jɨn
ɨ huásimuaˈmuaˈ aˈyan tyuˈtaxájtacaˈ tɨjɨn: “Siataˈaj jaataˈíhuoˈ aˈɨ́jcɨ, jiˈnye puˈríj
vastacaˈaj.”
24 Aˈɨ́ɨmaj ɨ maj Israel ajtyámaˈcan majtáhuaˈaj mu jaatajé aˈɨ́jcɨ tɨ arácuunyicaˈaj,
majta jeˈen aˈyan tyaatéˈexaa tɨjɨn:
—Pataˈaj jitzán maˈcan ɨ Dios taatéˈexaatyeˈ ɨ tɨ jɨˈréˈcan jɨmeˈ. Ityáj tu jamuaˈreej tɨ
aˈɨ́jna ɨ tyáatɨˈ áˈɨtzeereˈ ɨ Dios jimi.
25 Aˈyaa pu tyihuoˈtéˈexaaj tɨjɨn:
—Tɨpuaˈaj áˈɨtzeereˈ ɨ Dios jimi, nusu quee, canu jamuaˈreej. Aˈɨ́j nu xaa muaˈreej nyaj
arácuunyicaˈaj, nyajta ijíij nyeríj atányeej.
26 Majtáhuaˈaj mu aˈyan tyaataˈíhuoˈriˈ tɨjɨn:
—¿Jiˈnye yeˈej muáaruuj? ¿Jiˈnye yeˈej tyimuáahuaa pej pij atányeeriacaˈ?
27 Aj puˈij aˈyan tyihuoˈtéˈexaaj tɨjɨn:
—Nuˈríj jamuaatéˈexaa, siajta muaˈaj caxu náˈtzaahuatyeˈ. ¿Jiˈnye setyáˈxɨeˈveˈ
nyej nyajtáhuaˈaj jamuaatéˈexaatyeˈen? ¿Nyi aˈyan setyáˈxɨeˈveˈ siaj siajta jamuán
huacɨˈcaˈan?
28 Aj mu mij jeˈej puaˈaj tyaatajé, aˈyaa mu tɨjɨn:

Muáaj paj jamuán huayiˈij aˈíjcɨ ɨ tyáataj, tyajta ityáj aˈíj tu jáˈastijreˈ ɨ Moisés. 29 Tyajta
aˈyan tyáˈmuaˈreej tɨ ɨ Dios jamuán tyuˈxájtacaˈ ɨ Moisés, ajta aˈíjcɨ jɨmeˈ ɨ aˈtíj catu
jamuaˈreej joˈtɨj jáˈmaˈcan.
30 Aj puˈij ɨ taˈrácuunyicaˈaj aˈyan tyuˈtanyúj tɨjɨn:
—Capu jeˈej ámiteereˈ jeˈej siaj tyíˈxaj. Caxu muaˈaj jamuaˈreej joˈtɨj jáˈmaˈcan, ajta aˈíɨ
pu tyináahuaj nyej nyij atányeerej. 31 Aˈyaa tu tyámuaˈ naa tyáˈmuaˈreej tɨ ɨ Dios quee
huáˈnamuaj aˈíɨjma ɨ maj jimi áˈɨtzeereˈ, sulu aˈíɨjma puˈuj ɨ maj janaˈmichej majta aˈyan
rɨcɨj jeˈej tɨ aˈíɨn tyáˈxɨeˈveˈ. 32 Catu aˈnáj aˈyan tyáanamuajriˈ tɨ síɨj aˈyan tyáahuatyeˈen
ɨ tɨ aracúunyij huanɨeˈhuacaˈ tɨˈij atányeerej. 33 Tɨpuaˈaj aˈíjna ɨ tyáatɨˈ quee ɨ Dios jimi
jáˈmaˈcantaj, capu aˈyan rɨnyíicheˈ.
34 Matɨˈɨj mij aˈyan tyaatéˈexaa tɨjɨn:
—Muáaj paj jéehua aˈɨtzéeriaˈaj ɨ Dios jimi patɨˈɨj huanɨeˈhuacaˈ, ¿nyi aˈyan
petyáˈxɨeˈveˈ pej pij ityájma tyitáamuaˈtyej?
Aj mu mij jiˈráˈityacaˈ u tyeyúuj tzajtaˈ.

*Jesús pu huaˈajtyáˈx*ɨj aˈíɨjma ɨ maj tyeyúuj tzajtaˈ tyíˈijta
35 Ajta aˈíjna ɨ Jesús aˈyaa pu tyáamuaˈreeriˈ maj jiˈráˈityacaˈ ɨ taˈrácuunyicaˈaj, ajta
tɨˈɨj jaˈantyinájchacaˈ aˈíjcɨ ɨ aˈtíj, aˈyaa pu tyaataˈíhuoˈriˈ tɨjɨn:
—¿Nyi petyáˈtzaahuatyeˈ aˈíjcɨ jimi ɨ yójraˈ ɨ Dios?
36 Aj puˈij aˈyan tyaataˈíhuoˈriˈ tɨjɨn:
—Nyavástaraˈ, naatéˈexaatyeˈ, aˈtanyíj aˈíɨn puéˈeen nyej nyij jimi tyáˈantzaahu-
atyeˈen.
37 Jesús pu aˈyan tyaatéˈexaa tɨjɨn:
—Papuˈríj jaaséej: Nyáaj nu aˈíɨn puéˈeen, ɨ paj jamuán tyiˈtyáxajta.
38 Aj puˈij aˈíjna ɨ tyévij jimi tyítunutacaˈ ɨ Jesús, ajta aˈyan tyaatéˈexaa tɨjɨn:
—Nyavástaraˈ, nyáaj nu tyáˈtzaahuatyeˈ.
39 Ajta ɨ Jesús aˈyaa pu tyuˈtaxájtacaˈ tɨjɨn:
—Nyáaj nu aˈíjcɨ jɨn mujoˈvéˈmej íiyan ɨ cháanacaj japua nyej nyij néijmiˈcaa
ooxíjtyeˈen, mej mij atanyéjnyeˈrej ɨ maj aracúcuˈnyijmee, ajta mej mij aracúcuˈnyij
muáˈraˈnyij aˈíɨmaj ɨ maj atanyéjnyeˈ.
40 Séecan mu ɨ fariseos aˈáa joˈtyúˈuucaˈaj, matɨˈɨj aˈyan tyáanamuajriˈ, aˈyaa mu mij
tyaataˈíhuoˈriˈ tɨjɨn:
—¿Nyiquij ityáj tyajta aracúcuˈnyijmee?
41 Jesús pu aˈyan tyihuoˈtéˈexaaj tɨjɨn:
—Tɨpuaˈaj muaˈaj sequée atanyéjnyeˈrij, caxu tyiˈtíj jɨn ootyaˈɨtzéereˈnyijcheˈen ɨ siaj
jɨn quee xáˈpuɨˈ huaríj. Maj siajta aˈyan tyíˈxaj siaj atanyéjnyeˈ, aˈíj pu jɨn néijmiˈi jaˈmua
jitze tyíˈpuaˈren ɨ siaj jɨn quee xáˈpuɨˈ huaríj.

10

Aˈíjna ɨ tɨ tyityéjyaˈmuaj ajta joˈtɨj jaˈpueertaj
1 ’Aj puˈij ɨ Jesús aˈyan tyihuoˈtéˈexaaj tɨjɨn: Aˈyaa nu tzáahuatyiˈraˈaj jɨn tyajáˈmuaˈix-
aatyeˈ, tɨjɨn aˈíjna ɨ tɨquee utyájrutyej ɨ cányaˈxɨɨ cúraaritaˈ joˈtɨj jaˈpueertaj, sulu tɨ
anyée joˈriáˈraˈnyij, aˈíɨ pu náhuaˈrij pué'een. 2 Ajta aˈíjna ɨ tɨ aˈáa joˈtyájrutyej joˈtɨj
jaˈpueertaj, aˈíɨ pu pué'een ɨ tɨ huáˈchaˈɨj ɨ cányaˈxɨɨ. 3 Aˈíjna ɨ tɨ tyíˈchaˈɨj joˈtɨj
jaˈpueertaj, aˈíɨ pu tyaˈantácuunyeˈsij, ajta aˈíjna ɨ tɨ huáˈchaˈɨj ɨ cányaˈxɨɨ aˈíɨ pu
huoˈtájeevij jeˈej maj ántyaˈruj síɨj ajta síɨj, majta aˈíɨmaj ɨ cányaˈxɨɨ aˈíɨ mu janamuaj
ɨ nyúucariaˈraˈ, aˈíɨ puˈij huiˈrájajpuaj ɨ cúraaritaˈ, 4 ajta tɨˈɨj néijmiˈcaa iirájajpuan
ɨ juyaˈmuáj, aˈíɨ pu anaquéej huamaˈaj jaˈmej, majta ɨ cányaˈxɨɨ cújtaˈ mu huajuˈuj
muáˈjuˈun, jiˈnye aˈíɨ mu janamuaj ɨ nyúucariaˈraˈ. 5 Ajta tɨpuaˈaj síɨj pué'eenyeˈ maj
quee jamuaˈtyej, camu jaatavájraj, sulu muatóoˈuunaj ɨ aˈíjcɨ jimi, jiˈnye camu jamuaˈtyej
ɨ nyúucariaˈraˈ aˈíjcɨ.

6 A'yaa pu ɨ Jesús tyihuo'té'exaaj, majta a'ɨ́ɨmaj, camu yo'itéej muá'raa je'ej tɨ a'ɨ́ɨn
tyihuá'ixaatya'ca'aj.

Jesús pu a'ɨ́ɨn pué'een ɨ tɨ tyámua' naa tyihuá'cha'ɨj ɨ cánya'xɨɨ
7 Jesús pu ajtáhua'aj a'yan tyihuo'té'exaaj tɨjɨn:
—A'yaa nu tyajá'mua'ixaatye' tzáahuatyi'ra'aj jɨme': Nyáaj nu a'ɨ́ɨn pué'een ɨ puéertaj
jo'maj jo'tyárutyij ɨ cánya'xɨɨ. 8 Néijmi'i ɨ maj anaquéej huataséjre nyequee nyáaj,
náhua'rij mu pué'eenye', majta ɨ cánya'xɨɨ, camu huó'namuajri' je'ej maj tyu'taxájtaca'.
9 Nyáaj nu a'ɨ́ɨn pué'een ɨ puéertaj, a'ɨ́jna ɨ tɨ a'úun jo'tyájrutyej, a'ɨ́j pu huɨ́re'en.
A'yaa pu séeria'aj ja'mej tɨ'ɨj ɨ cánya'aj tɨ juxáahuaj iráayi'ij ajta utyáru'pij ajta jéehua
jatyoonyij jo'tɨj tyojo'cué'huaj.
10 'A'ɨ́jna ɨ náhua'rij a'ɨ́j pu jɨn mujo'vé'mej tɨ'ij tyu'náhua'an tɨ tyityáacui'nyij ajta tɨ'ij
néijmi'caa antyipuá'ritye'en, nyajta nyáaj a'ɨ́j nu jɨn mujo'vé'mej siaj sij júurij xá'ra'nyij,
ajta siaj sij jusén jɨme' júurij. 11 Nyáaj nu a'ɨ́ɨn pué'een ɨ nyaj tyámua' tyaja'muacha'ɨj.
A'ɨ́jna ɨ tɨ tyámua' tyihuá'cha'ɨj a'ɨ́ɨ pu ajta hua' jitze ma'can muɨ'nyij ɨ cánya'xɨɨ,
12 ajta a'ɨ́jna ɨ tɨ a'ɨ́jcɨ jɨn tyúunajchitye' ɨ tɨ huá'cha'ɨj ɨ cánya'xɨɨ, tɨpua'aj jaaséej
tɨ ɨ́ra'vej aja've'mej a'ɨ́ɨ pu ahuajóohua'xɨj ɨ cánya'xɨɨ ajta je'en huatóo'uunaj, ji'nye
camu a'ɨ́ɨn jaya'muaj ɨ cánya'xɨɨ. Aj pu'ij ɨ ɨ́ra'vej hua' tzajta' áan jo'tyárutyij ajta je'en
huojo'cuíxɨ'sij ɨ cánya'xɨɨ. 13 A'ɨ́ɨ pu ɨ tyévij huatóo'uunaj, ji'nye a'ɨ́ɨ pu jitzán juxɨe've'
maj tyaanájchitye'en, camu jitzán juxɨe've' ɨ cánya'xɨɨ.
14 'Nyáaj nu a'ɨ́ɨn pué'een ɨ nyaj tyámua' tyihuá'cha'ɨj ɨ cánya'xɨɨ, nyáaj nu huá'mua-
jtyej a'ɨ́ɨjma ɨ cánya'xɨɨ, majta a'ɨ́ɨmaj a'ɨ́ɨ mu majta nyamua'tyej, 15 a'yájna tɨ'ɨj ajta
tyí'nyamua'tyej ɨ nyavástara', a'yaa nu nyajta nyáaj tyá'mua'tyej ɨ nyavástara', a'ɨ́j nu jɨn
hua' jitze ma'can muɨ'nyij ɨ cánya'xɨɨ. 16 Nyajtáhua'aj nu séecan tyíya'muaj ɨ cánya'xɨɨ ɨ
maj quee hua' jitze ajtyáma'can ɨ maj íiyu'uj séejre' ɨ cúraaj tzajta', a'yaa pu'ij tyúuxɨe've'
nyej nyajta a'ɨ́ɨjma jo'vá'jajpuan. A'ɨ́ɨmaj mu ná'antzaahuatye'ej, aj mu mij néijmi'i ɨ
cánya'xɨɨ séej mana'aj ɨ cúraaj jitze iira'úuj muá'ju'un, ajta sɨ́ɨj na'aj hua'cha'ɨ́ɨj ja'mej.
17 'A'ɨ́ɨ pu ɨ nyavástara' nyaxɨe've', ji'nye nyáaj nu hua' jitze ma'can muɨ'nyij, nyajta
je'en nyajtáhua'aj ja'ancuriáa'sij ɨ júuricamej. 18 Capu a'tɨ́j náa'ri'raj ɨ nyajúuricamej,
sulu nyáaj nu nyaxɨe'vi'ra' jɨn hua' jitze ma'can muɨ'nyij. A'yaa nu tyu'tányacɨ'puaj
nyaj hua' jitze ma'can huámuɨ'nyij, ajta nyej nyij nyajtáhua'aj huatájuurej. A'íj pu jɨn
tyinaata'íj ɨ nyavástara'.
19 Matɨ'ɨj a'ɨ́ɨmaj ɨ maj Israel jitze ajtyáma'can a'yan tyáanamuajri', majtáhua'aj mu
jé'ta' huacɨ́j. 20 Mue'tɨ́j mu a'yan tyí'xajtaca'aj tɨjɨn:
—¿Ji'nye siaj sij ja'tzaahuatye', ma'ajta tyiyáaru' tzajta' séejre' a'ɨ́j pu jɨn jutɨ́mue'?
21 Majta séecan a'yaa mu tyu'taxájtaca' tɨjɨn:
—Capu ɨ'ríj tɨ a'tɨ́j a'yan tyí'xajtaj tɨpua'aj tyiyáaru' tzajta' séjre'ej. ¿Nyi a'yan tyíɨ'rij
tɨ ɨ tyiyáaru' tyihuó'huaatye'en tɨ'ij hua'tanyéjnye'ritye'en ɨ maj aracúcu'nyijmee?

Ɨ maj Israel jitze ajtyáma'can mu jaatyáxaahuataca' ɨ Jesús
22 Pu'ríj a'ájna putyí'rɨjcaa tɨ'ɨj huaséevi'ij á'yi'ij, majta a Jerusalén a'ɨ́jna jɨn ty-
i'ye'estyáacaj matɨ'ɨj tyu'tátuii ɨ tyeyúuj. 23 Jesús pu a'úun je'rávaaca'aj ɨ tyeyúuj tzajta',
a'áa pu ja'ajcáyi'caa jo'tɨj ja'antyényinyiij Salomón tɨ ja'ajtaahuaca'. 24 Aj mu mij a'ɨ́ɨmaj
ɨ maj Israel jitze ajtyáma'can ajtyáxɨɨriaca' matɨ'ɨj mij a'yan tyaata'íhuo'ri' tɨjɨn:
—¿A'chunyéj pooj á'tyeeren paj a'yan tyi'ta'avíitze'ej puá'mej? Taaté'exaatye' tzáahu-
atyi'ra'aj jɨme', tɨpua'aj muáaj a'ɨ́ɨn papué'eenye' ɨ Cɨríistu'.
25 Jesús pu a'yan tyihuo'té'exaaj tɨjɨn:
—Nu'ríj nyáaj jamuaaté'exaa, siajta mua'aj caxu ná'antzaahuaj. A'ɨ́jna ɨ nyaj jɨn a'yan
rɨcɨj nyúucaritze' ɨ nyavástara', a'ɨ́j pu jɨn tyámua' naa tyé'miteere', 26 siajta mua'aj
caxu tyá'tzaahuatye', ji'nye caxu hua' jitze ajtyáma'can ɨ cánya'xɨɨ ɨ nyaj hua'ajya'muaj.
27 A'ɨ́ɨmaj ɨ cánya'xɨɨ ɨ maj nyeya'muaj, a'ɨ́ɨ mu janamuaj ɨ nyenyúucaa, nyáaj nu nyajta
huá'muajtyej, a'ɨ́ɨ mu mij a'yan rɨcɨj je'ej nyaj tyihuá'ixaatye'. 28 Nyáaj nu huo'ta'sij

mej mij jusén jɨn júurij muáʼraʼnyij, camu mu mij aʼnáj antyipuaʼrij, capu ajta aʼtɨ́j náʼjajpuanyiʼraj. [29] Aʼɨ́jna ɨ nyavástaraʼ ɨ tɨ aʼyan tyinaatátuii aʼɨ́ɨjma ɨ cányaʼaj, aʼɨ́ɨ pu jéetzeʼ vaʼcán jɨn antyúumuaʼreej, capu ij ɨʼríj tɨ aʼtɨ́j jáʼjajpuanyiʼ. [30] Aʼɨ́jna ɨ nyavástaraʼ nyajta nyáaj sɨ́ɨj tuʼuj puéʼeen.

[31] Majta aʼɨ́ɨmaj ɨ maj Israel jitze ajtyámaʼcan, majtáhuaʼaj mu tyetyéj tyituʼtuj mej mij jaatyátoʼsixɨʼɨn. [32] Ajta ɨ Jesús aʼyaa pu tyihuoʼtéʼexaaj tɨjɨn:

—Aʼɨ́jna ɨ tɨ nyavástaraʼ jɨn néijmiʼi putyíʼuurej, aʼɨ́j nu jɨn nyeríj jéehua tyajamuaataséjra ɨ tɨ naa tyíʼeen, ¿nyi aʼɨ́jna sij jɨn pu tyinaatyátoʼsixɨʼɨj?

[33] Aʼyaa mu tyaatéʼexaa aʼɨ́ɨmaj ɨ maj Israel jitze ajtyámaʼcan tɨjɨn:

—Catu aʼɨ́jcɨ jɨn muaatyátoʼsixɨʼɨj jeʼej paj tyiʼtɨ́j jɨn xáʼpuɨʼ huarɨ́j, sulu aʼɨ́j tu jɨmeʼ paj jeʼej puaʼaj tyáʼxaj ɨ Dios. Muáaj paj tyévij panaʼaj puéʼeen, pajta aʼyan tyíʼasejrata paj Dios puéʼeen.

[34] Jesús pu aʼyan tyihuoʼtéʼexaaj tɨjɨn:

—Aʼyaa pu tyéʼyuʼsiʼ ɨ yuʼxarij jitze ɨ siaj jɨn tyíʼijta tɨjɨn: “Aʼyaa nu nyáaj tyajamuaataxájtacaʼ siaj muaʼaj dioosij puéʼeen.” [35] Aʼyaa tu tyáʼmuaʼreej tɨquee jeʼej tyíɨʼrij tyaj jóʼuunaj jeʼej tɨ tyéʼyuʼsiʼ ɨ yuʼxarij jitze, ajta ɨ Dios pu aʼyan huoʼtamuaʼaj tɨjɨn dioosij aʼɨ́ɨjma ɨ tɨ tyihuoʼtéʼexaaj. [36] Ajta tɨpuaʼaj ɨ Dios nyéetzij naʼantyíhuoj ajta aʼyan nyojoʼtaʼítyacaʼ ɨ cháanacaj japua, ¿jiʼnye siaj sij muaʼaj aʼyan tyíʼxaj yee jeʼej nu puaʼaj tyáʼxaj ɨ Dios aʼɨ́jcɨ jɨmeʼ nyaj aʼyan tyajamuaatéʼexaa yee nyáaj yójraʼ puéʼeen ɨ Dios? [37] Tɨpuaʼaj nyequee aʼyan rɨjcaj jeʼej tɨ rɨcɨj ɨ nyavástaraʼ, caxu náʼtzaahuatyeʼ. [38] Naʼríij aʼyan nyarɨjca jeʼej tɨ ajta rɨcɨj ɨ nyavástaraʼ, tyij siajta quee nyéetzij náʼtzaahuatyeʼ, aʼɨ́j xu jitze tyáʼantzaahuatyeʼen jeʼej nyaj rɨcɨj, siataʼaj sij jáamuaʼreej, siajta yoʼitéej xáʼraʼnyij tɨ ɨ nyavástaraʼ nye jitze séejreʼ nyajta nyáaj aʼɨ́j jimi séejreʼ ɨ nyavástaraʼ.

[39] Majtáhuaʼaj mu tyuʼtatyésej mej mij jaatyéeviʼ, ajta aʼɨ́ɨ pu ɨ Jesús huatóoʼuj.

[40] Aj puʼij ɨ Jesús antáraa után jitze pujmuaʼ ɨ játyaʼnaj jitze ɨ Jordán, aʼáa pu joʼtyóoʼɨtzee joʼtɨj anaquéej ɨ Juan huajaʼɨɨracaʼaj. [41] Mueʼtɨ́j mu ɨ tyeɨ́tyee ajeʼréʼnyej aʼɨ́jcɨ jimi, aʼyaa mu tyíʼxajtacaʼaj tɨjɨn:

—Aʼyaa pu tyiʼjaʼyájna, tyij ajta quee Juan tyiʼtɨ́j jeʼej huáruuj ɨ tyaj jɨn tyámuaʼ tyoʼtaséj, ajta jeʼej tɨ tyaataxájtacaʼ aʼíjcɨ ɨ Jesús néijmiʼi pu aʼyan tyiʼjaʼyájna.

[42] Majta mueʼtɨ́j aʼáa maj jáʼmaʼcan aʼɨ́ɨ mu tyáʼantzaahuaj ɨ Jesús jimi.

11

*T*ɨʼɨj huamuɨ́ʼ aʼɨ́jna ɨ Lázaro

[1] Sɨ́ɨj pu tyáatɨʼ aʼáa jáʼchajcaʼaj tɨ tyíʼcuiʼcaʼaj aʼyaa pu ántyapuaacaʼaj tɨjɨn Lázaro, aʼáa pu jáʼchajcaʼaj chájtaʼ tɨ aʼyan tyajaʼrájtyapuaj tɨjɨn Betania, joʼtɨj ajta jáʼchajcaʼaj aʼɨ́jna ɨ Maríia ajta ɨ ihuáariaʼraʼ Marta. [2] Ajta aʼɨ́jna ɨ Maríia tɨ ihuáariaʼraʼ puéʼeenyeʼej aʼɨ́jcɨ ɨ Lázaro, aʼɨ́ɨ pu aʼɨ́ɨn puéʼeen ɨ tɨ jaʼnáxɨriʼriʼ ɨ ɨcájraʼan jitze ɨ tavástaraʼ aʼɨ́jcɨ ɨ tɨ naa tyaarɨeʼej, tɨ ajta jeʼen jaʼnáhuatziʼraxɨj ɨ jucɨpuáj jɨmeʼ. [3] Aʼɨ́ɨ mu mij ɨ maj huaʼpuaj ɨ maj juʼihuáamuaʼ aʼyan tyuʼtaʼíjtacaʼ maj aʼyan tyaatéʼexaatyeʼen ɨ Jesús tɨjɨn:

—Tavástaraʼ, aʼɨ́ɨ pu tyíʼcuiʼ aʼ amíincuj ɨ paj jaxɨeʼveʼ.

[4] Tɨʼɨj ɨ Jesús aʼyan tyáanamuajriʼ, aʼyaa pu tyuʼtaxájtacaʼ tɨjɨn:

—Capu aʼɨ́jna jɨn tyiʼijcuíʼnyacaʼ tɨʼij huámuɨʼnyij, sulu aʼyaa pu tyuʼtyáhuɨɨreʼsij tɨʼij huataséjreʼen ɨ tɨ jɨn Dios tyámuaʼ tyíʼuurej, ajta tɨʼij huataséjreʼen tɨ néijmiʼi jɨn tyámuaʼ een ɨ yójraʼ ɨ Dios.

[5] Tyij ajta ɨ Jesús jéehua jaxɨeʼvaʼcaʼaj aʼɨ́jcɨ ɨ Marta, ajta ɨ ihuáariaʼraʼ, ajta aʼɨ́jcɨ ɨ Lázaro, [6] matɨʼɨj jaatéʼexaa tɨ ɨ Lázaro tyíʼcuiʼcaʼaj, óocheʼ pu huaʼpuaj xɨcáj aʼáa joʼtyáʼɨtzee joʼtɨj jeʼej jéʼeenyeʼej. [7] Aj puʼij aʼyan tyihuoʼtéʼexaaj aʼɨ́ɨjma ɨ maj jamuán huacɨ́j tɨjɨn:

—Tyicheʼ tyajtáhuaʼaj aʼáa jaʼtanyéj a Judea.

[8] Majta aʼɨ́ɨmaj ɨ maj jamuán huacɨ́j aʼyaa mu tyaatéʼexaa tɨjɨn:

—Maeestro, capu eexúj a'chu á'tyeej maj a'ɨ́ɨmaj ɨ maj Israel jitze ajtyáma'can tyu'tatyésej maj muaatyáto'sixɨ'ɨn tyetyéj jɨme', ¿nyi pajtáhua'aj jaxɨe've' tyej tyij a'áa jó'ju'un?

9 Jesús pu a'yan tyihuo'té'exaaj tɨjɨn:

—¿Nyiquee tamuáamuata' japuan hua'puaj ooraj á'tɨjtɨ' tɨ huányeeri'cɨj ɨ xɨcáj jɨme'? Ajta tɨpua'aj sɨ́ɨj tújca jo'cha'canye'en, capu éejcataj, ji'nye a'ɨ́ɨ pu ma'únyeej a'ɨ́jna jɨme' tɨ huányeeri'ij íiyan ɨ cháanacaj japua, 10 ajta tɨpua'aj sɨ́ɨj tɨ́ca' jo'cha'canye'en, a'ɨ́ɨ pu éejcataj, ji'nye capu huányeeri'ij.

11 Aj pu'ij ajta a'yan tyihuo'té'exaaj tɨjɨn:

—A'ɨ́ɨ pu ɨ ta' amíincuj ɨ Lázaro huatácuj, a'áa nu ja'tanyésij nyej nyij jáajɨstej.

12 Matɨ'ɨj mij a'yan tyaaté'exaa a'ɨ́ɨmaj ɨ maj jamuán huacɨ́j tɨjɨn:

—Tavástara', tɨpua'aj tyácusime'en, a'ɨ́ɨ pu ooj tyámua' rɨnyij.

13 Ajta je'ej tɨ ɨ Jesús tyihuá'ixaatya'ca'aj a'yaa pu tya'xáataj pué'eenye'ej tɨ ɨ Lázaro huamuɨ́', majta a'ɨ́ɨmaj ɨ maj jamuán huacɨ́j a'yaa mu tyí'mua'ajcaa tɨ ɨ Jesús a'yan tyí'xajtaca'aj tɨ ɨ Lázaro tyácusima'aj tɨ'ij huóoso'pe'en. 14 Aj pu'ij ɨ Jesús a'yan tyihuo'té'exaaj ja'huoo'itéerican jɨme' tɨjɨn:

—Pu'ríj huamuɨ́' a'ɨ́jna ɨ Lázaro. 15 A'ɨ́j nu jɨn nyetyamua've' nyaj quee a'áa jo'tyávaaca'aj, ji'nye a'yaa pu jéetze' mua'ajmaj tyajamuaatyáhuɨɨre'sij, siaj sij tyá'antza-ahuatye'en. Tyiche' a'áa jó'ju'un tyej tyij uyo'tyéesej.

16 Ajta a'ɨ́jna ɨ Tomás ɨ maj a'yan jatamuá'muatya'aj tɨjɨn cuáatyirij, a'ɨ́ɨ pu a'yan tyihuo'té'exaaj ɨ séecan ɨ maj majta Jesús jamuán huacɨ́j a'yan tɨjɨn:

—Che'réj tyajta ityáj, tyata'aj jamuán huácui'nyij.

*Jesús pu a'ɨ́ɨ*n pué'een ɨ júuricamej ajta ɨ tɨ huo'tájuuritye'sij

17 Tɨ'ɨj ɨ Jesús a'áa ja'rá'aj, a'yaa pu tyáamua'reeri' tɨ arí muáacuaj xɨcáj á'tyeej maj ja'vá'naj a'ɨ́jcɨ ɨ Lázaro. 18 A'ɨ́jna ɨ chájta'naj ɨ Betania a'áa pu véjri' putyajá'rɨcɨj a'ájna a Jerusalén a'chu pu huéeicaj quiloometroj huatátyeej, 19 mue'tɨ́j mu ɨ maj Israel jitze ajtyáma'can a'áa jo'ré'nyej mej mij jáamuaarej a'ɨ́jcɨ ɨ Marta majta a'ɨ́jcɨ ɨ Maríia, mej mij tyámua' tyihuo'tyéjeevej ɨ maj juxaamuɨjritya'ca'aj a'ɨ́jcɨ jɨme' tɨ huamuɨ́' ɨ hua' ihuáara'. 20 Tɨ'ɨj ɨ Marta jáamua'reeri' tɨ Jesús ajooma'caj, a'ɨ́ɨ pu iirájraa tɨ'ij ja'antyinájchej, ajta ɨ Maríia a'áa pu jo'tyá'ɨtzee a juchéj. 21 Marta pu'ij a'yan tyaaté'exaa ɨ Jesús tɨjɨn:

—Nyavástara', tɨpua'aj yapuáacatyiiche', capu muɨ'nyíiche' ɨ nye'ihuáara'. 22 Ajta a'yaa nu nyáaj tyá'mua'reej tɨ ɨ Dios muaatá'sij je'ej paj tyaatáhuaviiraj.

23 Jesús pu a'yan tyaaté'exaa tɨjɨn:

—A'ɨ́ɨ pu huatájuuritaj a'ihuáara'.

24 Aj pu'ij Marta a'yan tyaaté'exaa tɨjɨn:

—Nyáaj nu jamua'ree tɨ huatájuuritaj matɨ'ɨj huatájuurej ɨ maj meríj huácuij, a'ájna xɨcáara' tɨ'ɨj jitzán néijmi'i tye'entyipuá'rij.

25 Aj pu'ij ɨ Jesús a'yan tyaaté'exaa tɨjɨn:

—Nyáaj nu a'ɨ́ɨn pué'een ɨ nyaj huo'tájuuritye'sij ɨ maj meríj huácuij, nyajta júuricamej pué'een. A'ɨ́jna ɨ tɨ nye jimi tyá'tzaahuatye', tyij ajta huámuɨ'nyij, a'ɨ́ɨ pu huatájuuritaj, 26 ajta a'ɨ́jna ɨ tɨ ooj júurij ajta nye jimi tyá'tzaahuatye', capu a'náj muɨ'nyij. ¿Nyi pá'tzaahuatye' a'ɨ́jcɨ?

27 A'yaa pu'ij ɨ Marta tyaaté'exaa tɨjɨn:

—A'yaa pu tyi'ja'yájna, nyavástara', nyáaj nu tyá'tzaahuatye' paj muáaj a'ɨ́ɨn pué'een ɨ Cɨríistu', yójra' ɨ Dios, ɨ tɨ a'yan tyúuxɨe'va'ca'aj tɨ yan uvé'nyej ɨ cháanacaj japua.

*Jesús pu huóoyiinyaca' jo'maj ya'vá'naj a'*ɨ́jcɨ ɨ Lázaro

28 Tɨ'ɨj a'yan tyu'taxájtaca', aj pu'ij ɨ Marta utyájrupij u chi'táj, tɨ'ɨj ij avíitzij jɨn uyo'tajé ɨ ju'ihuáara' a'yaa pu tɨjɨn:

—Pu'ríj ɨ maeestro ajo'tyéjvee, a'ɨ́ɨ pu muajá'cho've'.

29 Tɨ'ɨj a'yan tyáanamuajri' ɨ Maríia, jiye'tzín pu ájchej ajta je'en ujó'mej ɨ Jesús
jimi. 30 Ajta a'ɨ́jna ɨ Jesús capu eexúj a'áa jo'tyárutyajca'aj a chájta', sulu a'áa pu óoche'
jo'tyávaaca'aj jo'tɨj ɨ Marta ye'entyinájchaca'. 31 Majta ɨ maj Israel jitze ajtyáma'can, ɨ
maj uje'rátya'ca'aj u chi'táj jamuán ɨ Maríia mej mij jaatyápua'ritye'en, matɨ'ɨj jaaséj
tɨ ɨ Maríia jiye'tzín ájchej, ajta je'en iirájraa u chi'táj, a'ɨ́ɨ mu jaatavén, a'yaa mu
tyí'mua'ajcaa tɨ a'áa jo'mej jo'maj ya'vá'naj ɨ ihuáaria'ra' tɨ'ij a'áa ja'huóoyinyixɨ'ɨn.
32 Tɨ'ɨj Maríia a'áa ja'rá'aj jo'tɨj jo'tyávaaca'aj ɨ Jesús, aj pu'ij tyítunutaca' jimi jo'tɨj
ja'ra'ɨ́ɨcajmee, a'yan tye'ixáatye'ej tɨjɨn:
—Nyavástara', tɨpua'aj yapuaatyávaacajche', capu muɨ'nyíiche' ɨ nye'ihuáara'.
33 Tɨ'ɨj ɨ Jesús jaaséj tɨ ɨ Maríia tyóoyiinyisime'ej, ajta a'ɨ́ɨjma huaséj ɨ maj Israel
jitze ajtyáma'cantaca'aj ɨ maj jamuán huajú'ca'aj, jéehua pu je'ej pua'aj jaata'aj ɨ tzajta',
34 a'yaa pu'ij tyihuo'ta'íhuo'ri' tɨjɨn:
—¿Jo'nyij siaya'vá'naj?
Matɨ'ɨj mij a'yan tyaaté'exaa tɨjɨn:
—Mujo'té'yi'ij tavástara', pata'aj yo'tyéesej.
35 Aj pu'ij ɨ Jesús huóoyiinyaca'. 36 Majta ɨ maj Israel jitze ajtyáma'can a'yaa mu
tyu'taxájtaca' tɨjɨn:
—Cásɨ' jéehua pu jaxɨe'va'ca'aj.
37 Majta séecan a'yaa tyí'xajtaca'aj tɨjɨn:
—A'ɨ́ɨ pu séej tyú'huaaj ɨ ta'rácuunyica'aj, ¿nyiquee jaayí'tɨhua'caj tɨ tyáahuatye'ny-
ijche' tɨ'ij ɨ Lázaro quee huámuɨ'nyiiche'en?

Lázaro pu huatájuuriaca'

38 Ajtáhua'aj pu je'ej pua'aj jaata'aj tzajta' ɨ Jesús, aj pu'ij a'áa jo'ré'nyej jo'maj
ya'vá'naj. A'áa pu já'tyasta'ca'aj, tyetyéj pu eetyámuaaca'aj jo'tɨj jóocun. 39 Aj pu'ij Jesús
a'yan tyihuo'té'exaaj tɨjɨn:
—Siata'aj ja'anta'ɨ́n mu tyetyéj.
Ajta ɨ Maríia ɨ tɨ ihuáaria'ra' pué'een a'ɨ́jcɨ ɨ tɨ huamuɨ́', a'yaa pu tyaaté'exaa tɨjɨn:
—Tavástara', pu'ríj je'ej pua'aj tyaarɨe'ej, ji'nye pu'ríj muáacuaj xɨcáj á'tyeej tɨ
avá'nami'huaca'.
40 Jesús pu a'yan tyaaté'exaa tɨjɨn:
—¿Nyi nyequee a'yan tyimuaaté'exaaj paj jaséjran ɨ tɨ jɨn huápuɨ'ɨj naa huasé'rin ɨ
Dios, tɨpua'aj petyá'antzaahuatye'en?
41 Matɨ'ɨj mij ja'anta'ɨ́j ɨ tyetyéj, ajta ɨ Jesús jútye' pu jó'nyeeriaca', tɨ'quij a'yan
tyu'taxájtaca' tɨjɨn:
—Dios paj nyavástara', jéehua nu tyí'muatyojtzi're', ji'nye muáaj paj náanamuajri'.
42 Nyáaj nu jamua'reej paj a'náj tɨna'aj nyanamuaj, ajta a'yaa nu tyaataxájta tɨ'ij
huó'huɨɨre'en ɨ tyeɨ́tyee ɨ maj a'yaa séejre', mej mij tyá'antzaahuatye'en paj muáaj
unyojo'ta'ítyaca'.
43 Tɨ'ɨj a'yan tyu'taxáataj ɨ Jesús, aj pu'ij ca'nyíin jɨn a'yan tyu'tanyúj tɨjɨn:
—Lázaro, iirájra' a'mújna.
44 Ajta a'ɨ́jna ɨ tɨ huámuɨ'ɨjcaa a'ɨ́ɨ pu iirájraa ca'íicatzi'huaj ɨ ju'ɨ́ɨcaj jitze, ajta ɨ
jumuáca' jitze a'ɨ́jcɨ jɨme' ɨ cɨ́ɨxurij, ajta páanyuj jɨn aránami'huaca'aj a jujɨ́ɨse'. Aj pu'ij
Jesús a'yan tyihuo'té'exaaj tɨjɨn:
—Siata'aj je'ré'chueenyij siajta jaatá'an tɨ jó'ra'nyij.

Je'ej maj avíitzij jɨn tyaaxájtaca' mej mij jaatyéevi' a'ɨ́jcɨ ɨ Jesús
(Mt. 26:1-5; Mr. 14:1-2; Lc. 22:1-2)

45 A'ɨ́j mu jɨn mue'tɨ́j ɨ maj Israel jitze ajtyáma'can ɨ maj a'áa jo'tyú'uuca'aj ɨ Maríia
jamuán, a'ɨ́ɨ mu tyá'antzaahuaj ɨ Jesús jimi, matɨ'ɨj jaaséej je'ej tɨ tyi'tɨ́j huáruuj. 46 Majta
séecan mu a'ɨ́ɨmaj jimi ujó'ju' ɨ fariseos, matɨ'ɨj mij huo'té'exaa je'ej tɨ tyi'tɨ́j huáruuj
ɨ Jesús. 47 Aj mu mij ɨ fariseos majta ɨ maj puaaríij tyí'ijtye', a'ɨ́ɨ mu hua'ajsɨɨ ɨ maj
tyityatatyíj, matɨ'ɨj mij a'yan tyihuo'té'exaaj tɨjɨn:

—¿Ji'nye tyarɨnyij? A'ɨ́jna ɨ tyáatɨ' a'náj tɨna'aj pu a'yan tyi'tɨ́j jɨn rɨcɨj ɨ maj jɨn je'ej tyo'taséj ɨ tyeɨ́tyee. 48 Tɨpua'aj tyequée je'ej jooriaj, néijmi'i mu jitzán tyá'antzaahuatye'sij, majta a'ɨ́ɨmaj ɨ maj Roma ja'ajtyáma'can, a'ɨ́ɨ mu ya uvé'nyesij, mej mij tyitáa'ri' néijmi'i ɨ tyaj jɨn tyityatatyíj ɨ tyeyúuj tzajta', majta ja'antyipuá'ritye'sij ɨ tachuéj Israel.

49 Ajta sɨ́ɨj tɨ hua' jitze ajtyáma'can, tɨ a'yan ántyapuaaca'aj tɨjɨn Caifás, a'ɨ́ɨ pu a'ájna ɨmuáj a'ɨ́jna jɨn tyi'tyávaaca'aj a'ɨ́jna jɨme' ɨ tɨ jéetze' va'cán jɨn tyí'huɨɨre' ɨ tyeyúuj tzajta', a'ɨ́ɨ pu'ij a'yan tyihuo'té'exaaj tɨjɨn:

—Caxu mua'aj tyi'tɨ́j mua'reej, 50 capu ajta je'ej jamuá'miteeraste' tɨ jéetze' tatyáhuɨ'rii tɨ sɨ́ɨj na'aj huámuɨ'nyij hua' jitze ma'can ɨ tyeɨ́tyee, quee tyaj néijmi'i antyipua'rej.

51 Ajta a'ɨ́jna ɨ Caifás capu jusɨ́ɨj a'yan tyéejtyoj je'ej tɨ tyu'taxájtaca', sulu a'ɨ́ɨ pu ɨ tɨ Dios jitze ma'can tyí'xajtaca'aj a'yan tyaataxájtaca' tɨ ɨ Jesús hua' jitze ma'can muɨ'nyij matɨ'ɨj mana'aj ɨ maj Israel jitze ajtyáma'can, 52 ajta quee a'ɨ́ɨjma na'aj jimi, sulu tɨ'ij ajta huá'ajsɨɨre'en néijmi'caa ɨ yójmua'mua' ɨ Dios ɨ maj a ɨmuáj jo'cháatɨmee. 53 Tɨ'ɨj na'aj a'ájna ɨmuáj a'ɨ́ɨmaj ɨ maj tyityatatyíj a'ɨ́ɨ mu jaaxá'puɨ'ɨntarej je'ej maj ye'ej huárɨnyij mej mij jaajé'caj ɨ Jesús.

54 A'ɨ́j pu jɨn ɨ Jesús quee che' juséerataj jo'chá'canya'aj hua' tzajta' ɨ maj Israel jitze ajtyáma'can, sulu a'ɨ́ɨ pu eerájraa a'ájna a Judea, tɨ'quij a'áa véjri' ja'rá'aj jo'tɨj quee já'tyi'tɨj, a'áa pu ja'chajta'ca'aj tɨ a'yan tyaja'rájtyapuaj tɨjɨn Efraín. A'áa pu'ij jo'tyóo'ɨtzee majta a'ɨ́ɨmaj ɨ maj jamuán huacɨ́j.

55 Pu'ríj tyi'véjri'tacaj matɨ'ɨj a'ɨ́ɨmaj ɨ maj Israel jitze ajtyáma'can a'ɨ́jcɨ jɨn tyí'ye'estyahua'aj ɨ xɨcáara' tɨ Dios jitzán tyihuo'tú'uunyi'ri', mue'tɨ́j mu ɨ tyeɨ́tyee curiá'cɨxɨj mej mij a'áa jo'ré'nyej a Jerusalén, mej mij huatyáɨ'ɨhuaxɨ'ɨn je'ej tɨ tyúuxɨe've' ɨ maj jɨn tyí'ye'esten. 56 A'ɨ́ɨ mu mij jahuooca'aj a'ɨ́jcɨ ɨ Jesús, majta a'yan tyúu'ihuo'raca'aj u tyeyúuj tzajta' tɨjɨn:

—¿Ji'nye tyajamuá'miteeraste'? ¿Nyiquij maja'vé'mej tɨ'ij yetyi'rámua'riive' ca' quee?

57 Ɨ fariseos majta ɨ maj puaaríij tyí'ijtye', a'yaa mu tyu'ta'íjtaca' tɨjɨn tɨpua'aj a'tɨ́j jamua'reeriaj jo'tɨj je'ej je'en ɨ Jesús, tɨ a'ɨ́ɨn huo'té'exaatye'en, mej mij jaatyéevi'.

12

*Maríia pu ja'náx*ɨri'ri' ɨ tɨ naa tyaarɨe'ej ɨ ɨcájra'an jitze ɨ Jesús
(Mt. 26:6-13; Mr. 14:3-9)

1 Tɨ'ɨj ooj aráseej xɨcáj tya'ɨtzéeria'caj mej mij tyu'yé'estej a'ɨ́jcɨ jitze ma'can ɨ xɨcáara' tɨ Dios jitzán tyihuo'tú'uunyi'ri', Jesús pu a'áa jo'mej a Betania, jo'tɨj já'chajca'aj a'ɨ́jna ɨ Lázaro ɨ tɨ jaatájuurityej. 2 A'áa mu tyojó'cue'raataca' a'ɨ́jcɨ jɨme' je'ej tɨ ɨ Jesús huarɨ́j, Marta pu tyí'huɨɨria'ca'aj tɨ'ij tyihuo'á'xɨ'ɨn, ajta a'ɨ́jna ɨ Lázaro pu huatyácatyii ɨ méesaj jitze jamuán a'ɨ́jcɨ ɨ Jesús. 3 Maríia pu'ij ja' ye'ejriáj ɨ tɨ naa tyaarɨe'ej tɨ jéehua tyá'najchij, nardu pu jaja'ra' tɨ jumua'tɨj, aj pu'ij a'ɨ́j ja'náxɨri'ri' ɨ ɨcájra'an jitze a'ɨ́jcɨ ɨ Jesús, ajta je'en jucɨpuáj jɨn ja'náhuatzi'raxɨj. Aj pu'ij néijmi'que' u chi'táj naa tyo'huatyárɨe'cariaca' a'ɨ́jcɨ jɨme' ɨ tɨ naa curiá'rɨe'. 4 Ajta a'ɨ́jna ɨ Judas ɨ tɨ a'yan tye'entyímu'tacaa tɨjɨn Iscariote, ɨ tɨ a'ɨ́ɨn pué'eenye'ej ɨ tɨ avíitzij jɨn tyu'tátuiire'sij a'ɨ́jcɨ ɨ Jesús, a'yaa pu tyu'taxájtaca' tɨjɨn:

5 —¿Ji'nye mequee maj jáatoonyijche' a'mújcɨj mu tɨ naa tyaarɨe'ej, mej mij a'ɨ́jcɨ jɨn ɨ túmii huo'tyáhuɨɨre'en a'ɨ́ɨjma ɨ maj quee je'ej tyéejviicue'? 6 Ajta ɨ Judas capu a'ɨ́jcɨ jɨn a'yan tyu'taxájtaca' maj jitzán juxɨé'va'ca'aj ɨ maj quee je'ej tyéejviicue', sulu a'yaa pu tyu'taxájtaca', ji'nye náhua'rij pu pué'eenye'ej, ajta a'ɨ́ɨn jacha'ɨɨca'aj ɨ maj tzajta' ju'cáa'vej ɨ túmii, a'ɨ́ɨ pu'ij janahua'ca'aj a'ɨ́jcɨ ɨ túmii. 7 Jesús pu a'yan tyaaté'exaa tɨjɨn:

—Capáj je'ej jooriaj che' a'yan huárɨnyij, ji'nye a'múu pu me'yóomua'reeriaca'aj tɨ'ij nyacáhuaatye'en a'ájna xɨcáara' maj jitzán na'vá'nasij. 8 Majta a'ɨ́ɨmaj ɨ maj quee je'ej

tyéejviicue', a'íɨ mu a'náj tɨna'aj ja'mua jamuán séeria'aj muá'ju'un, nyajta nyáaj canu jusén jɨn ja'mua jimi séeria'aj na'mej.

*Ɨ maj Israel jitze ajtyáma'can mu jaaxá'pu*ɨ'ɨntarej mej mij jaajé'caj ɨ Lázaro

9 Mue'tíj mu ɨ maj Israel jitze ajtyáma'can jáamua'reeri' tɨ Jesús a'áa jo'tyávaaca'aj
a Betania, a'áa mu mij jó'ju' mej mij jaaséej, ajta mej mij a'íj huaséj ɨ Lázaro ɨ Jesús tɨ
jaatájuurij. 10 Aj mu mij ɨ maj tyihuá'ijtye' ɨ puaaríij jaaxá'puɨ'ɨntarej mej mij majta
jaajé'caj a'íjcɨ ɨ Lázaro, 11 ji'nye mue'tíj mu ɨ maj Israel jitze ajtyáma'can ajtacíj hua'
jimi, mej mij ɨ Jesús jimi tyá'antzaahuatye'en.

Jesús pu a'áa jo'tyárutyij a Jerusalén
(Mt. 21:1-11; Mr. 11:1-11; Lc. 19:28-40)

12 Mue'tíj mu tyeítyee a'áa jó'ju' a Jerusalén mej mij tyú'ye'esten, a'íjcɨ jɨme' tɨ'ɨj ɨ
Dios tyihuo'tú'uunyi'ri' ɨ hua'yojmua'. Yaa ariá'pua'aj mu jáamua'reeri' tɨ ɨ Jesús a'áa
ja'rá'astij a Jerusalén. 13 Matɨ'ɨj mij tacíj xamue' antávechij majta je'en jó'ju' mej mij
ja'antyinájchej, a'yan metyitye'entyijíihuaj tɨjɨn:

—Tyámua' pu naa xá'puɨ', tyiche' tyaatatyójtzi're'en a'íjcɨ ɨ tɨ yaja'vé'mej nyúucar-
itze' ɨ tavástara', a'íɨ pu a'íɨn pué'een ɨ Rey tɨ tyitaata'íjtye'sij ityájma ɨ tyaj Israel jitze
ajtyáma'can.

14 Aj pu'ij ɨ Jesús púuru' huátyoj tɨquee xu a'tíj japuan á'yi'xacaa, tɨ'quij avé'yixɨj ta'aj
ij a'yan tyá'ra'nyij je'ej tɨ tyé'yu'si' ɨ yu'xarij jitze tɨ a'yan tɨjɨn:
15 Caxu tyí'tzɨɨnye'ej mu siaj Sión huacháatɨmee,
cásɨ', a'íɨ pu maja'vé'mej ɨ tɨ tyajamuaata'íjtye'sij,
a'íj pu japua avá'caj ɨ púuru' tɨ cíleen.

16 Majta a'íɨmaj ɨ maj Jesús jamuán huacíj camu yo'itéej muá'raa je'ej tɨ huatóomua'aj
ɨ tɨ a'yan tyé'yu'si'huaca'aj, ajta tɨ'ɨj ɨ Dios jaatájuurityej a'íjcɨ ɨ Jesús, aj mu mij
jo'támua'reeri' tɨ a'yan tyé'yu'si'huaca'aj je'ej tɨ tye'mej a'íjcɨ jimi ɨ Jesús.

17 Majta ɨ tyeítyee ɨ maj jamuán ajo'tyú'uuca'aj ɨ Jesús tɨ'ɨj jaatajé a'íjcɨ ɨ Lázaro jo'tɨj
ja'vá'nami'huaca'aj, ajta jaatájuurityej, a'íɨ mu a'íjna xajtaca'aj je'ej maj tyi'tíj tyu'séj.
18 A'íj mu jɨn ɨ tyeítyee iiráacɨj mej mij ja'antyinájchej a'íjcɨ ɨ Jesús, ji'nye a'íɨ mu
jáamua'reeri' tɨ tyi'tíj jɨn a'yan huaríj ɨ maj jɨn je'ej tyo'taséj. 19 Majta a'íɨmaj ɨ fariseos,
a'yaa mu tyúu'ixaatya'ca'aj tɨjɨn:

—Xu'ríj mua'aj tyí'sej tyaj quee je'ej rɨnyij. Cásɨ', néijmi'i mu ɨ tyeítyee a'íj jamuán
jó'ju'.

*Ɨ maj Grecia já'ma'can mu jahuoo a'*íjcɨ ɨ Jesús

20 Ajta hua' tzajta' ɨ tyeítyee ɨ maj a'áa jo'ré'nyej a Jerusalén mej mij jaatyáanajche
ɨ Dios a'ájna matɨ'ɨj tyí'ye'estyaa, séecan mu a'áa jo'tyú'uuca'aj ɨ maj Grecia já'ma'can.
21 A'íɨ mu mij ajtyáxɨɨriaca' a'íjcɨ jimi ɨ Felipe, ɨ tɨ a'áa já'ma'can a Betania, chájta' a'áa
tɨ ja'ajtyáma'can a Galileea, a'yaa mu mij tyaatáhuaviri' tɨjɨn:

—Vástɨ', tyá'xɨe've' tyaj jaaséj a'íjcɨ ɨ Jesús.

22 Ajta a'íjna ɨ Felipe a'áa pu jo'ré'nyej tɨ'ij jaaté'exaatye'en a'íjcɨ ɨ Andrés, matɨ'ɨj mij
a'íɨmaj hua'puaj a'yan tyaaté'exaa a'íjcɨ ɨ Jesús. 23 Aj pu'ij ɨ Jesús a'yan tyu'taxájtaca'
tɨjɨn:

—Pu'ríj a'ájna atyojo'ré'nyej tɨ'ɨj ɨ yójra' ɨ Dios néijmi'i jɨn antyúumua'reeriaj ja'mej.
24 A'yaa nu tyajá'mua'ixaatye' tzáahuatyi'ra'aj jɨme', tɨjɨn tɨpua'aj tɨ'ɨj aja'ajvetyij a
chóota' ɨ játza'ra'an ɨ tyeríicuj quee huámuɨ'nyij, a'yaa pu jusíɨj na'aj tyu'tyá'ɨtzeere'ej
a'íjna ɨ játza'ra'an, ajta tɨpua'aj huámuɨ'nyij, jéehua pu ɨ jatzíj jitzán eeránesij. 25 A'íjna
ɨ tɨ jéehua jaxɨe've' tɨ'ij júurij já'ra'nyij, a'íɨ pu muɨ'nyij, ajta ɨ tɨ quee jitzán juxɨe've'
tɨ júurij já'ra'nyij íiyan cháanacaj japua, a'íɨ pu júurij huatyá'ɨtzeere'ej jusén jɨme'.
26 Tɨpua'aj síɨj jaxɨe'va'aj tɨ'ij naatyáhuɨɨre', che' a'yan huárɨnyij je'ej nyej nyáaj rɨcɨj,

ajta jóˈnyaj joˈtyaváaj naˈmej, aˈáa pu ajta nyaj jamuán joˈtyaváaj jaˈmej aˈɨ́jna ɨ tɨ nyéetzij nyahuɨɨ́reˈ. Tɨpuaˈaj sɨ́ɨj nyahuɨɨ́riaˈaj, nyavástaraˈ pu jaatyátzaahuatyeˈsij.

Jesús pu jaataxájtacaˈ tɨ muɨˈnyij

27 ’Jéehua pu jeˈej puaˈaj nyaˈasej yu nyatzájtaˈ. ¿Ajta jiˈnye nyij tyuˈtaxájtaj? ¿Nyiquij
aˈyan nyetyuˈtaxájta yee: “Nyavástaraˈ, capáj tyiˈtáˈcareˈen tɨˈij aˈyan tyináacɨˈtyij jeˈej tɨ
arí atyojoˈréˈnyesij”? Canu aˈyan tyuˈtaxájtaj, jiˈnye aˈɨ́j nu jɨn mujoˈvéˈmej tɨˈij nye jimi
aˈyan tyáˈraˈnyij. 28 Nyavástaraˈ, pataˈaj tyámuaˈ tyeetyátoonyij ɨ paj jɨn ántyapuaj.
Aj puˈij jútyeˈ ajeˈcánamuajre ɨ nyúucarij tɨ aˈyan tyuˈtaxájtacaˈ tɨjɨn:
—NuˈríJ tyámuaˈ tyeetyájtoo, nyajta jeˈen nyajtáhuaˈaj tyámuaˈ tyeetyátoosij.
29 Majta ɨ tyeɨ́tyee ɨ maj aˈáa joˈtyúˈuucaˈaj, aˈyaa mu tyuˈtaxájtacaˈ maj víityee
huatyéenyuj, majta séecan aˈyaa mu tyíˈxajtacaˈaj tɨ sɨ́ɨj jamuán tyuˈtaxájtacaˈ tajapuá tɨ
tyíˈhuɨɨ́reˈ ɨ Dios jimi.
30 Aj puˈij ɨ Jesús aˈyan tyihuoˈtéˈexaaj tɨjɨn:
—Capu aˈɨ́jna jɨn huatánamuajre ɨ nyúucarij tɨˈij nyéetzij caˈnyíjraˈaj naataˈan, sulu
tɨˈij muaˈajmaj caˈnyíjraˈaj jamuaataˈan. 31 PuˈríJ aˈájna atyojoˈréˈnyej tɨˈɨj ɨ Dios
huáˈxɨjtyeˈen néijmiˈcaa ɨ maj yan huacháatɨmee ɨ cháanacaj japua, ajta arí atyo-
joˈréˈnyej ɨ xɨcáaraˈ tɨ jitzán tyiˈítyiˈhuaj aˈɨ́jna ɨ tɨ íiyan tyíˈijta ɨ cháanacaj japua. 32 Ajta
matɨˈɨj nyéetzij naˈajriáj, aj nu nyij néijmiˈcaa huatájeevij ɨ tyeɨ́tyee mej mij nye jimi
yeveˈréˈnyej.
33 AˈyaaJ pu aˈíjna jɨn tyáˈxajtacaˈaj mej mij jáamuaˈreej jeˈej tɨ yeˈej tyíˈmuɨˈnyij.
34 Majta ɨ tyeɨ́tyee aˈyaa mu tyityaatanyúj tɨjɨn:
—AˈyaaJ tu tyáˈmuaˈreej aˈɨ́jcɨ jitze ɨ nyúucarij Moisés tɨ yan jaatyájtoo, tɨ ɨ Cɨríistuˈ
jusén jɨn júurij jaˈmej. ¿JiˈnyeJ pej pij muáaj aˈyan tyíˈxaj tɨ aˈyan tyúuxɨeˈveˈ maj jaˈajriáj
aˈɨ́jcɨ ɨ tɨ ajta tyévij jitze huanɨeˈhuacaˈ? ¿AˈtanyíJ pué'een aˈɨ́jna ɨ tyévij tɨ ajta tyévij
jitze huanɨeˈhuacaˈ?
35 Jesús pu aˈyan tyihuoˈtéˈexaaj tɨjɨn:
—Óoche' pu jaˈmua jimi séeriaˈaj jaˈmej ɨ tatzárij ɨ tɨ jɨn huányeeriˈij, ajta capu cheˈ
aˈchu áˈtyeeren. SiataˈaJ aˈyan metyityaacɨ́ˈcaˈan ijíij tɨ ooj jaˈmua jimi séejreˈ ɨ tatzárij,
jiˈnye aˈɨ́jna ɨ tɨ tɨ́caˈriste' majoˈchaˈcan, capu jamuaˈreej joˈtɨj jóˈyiˈij. 36 SiataˈaJ jitzán
tyáˈantzaahuatyeˈen aˈɨ́jcɨ ɨ tatzárij ɨ tɨ jɨn huányeeriˈij, siaj sij jitzán ajtyamaˈcáantaj
xáˈraˈnyij ɨ tatzárij.
TɨˈɨJ aˈyan tyuˈtaxáataj, aj puˈij jóˈraa aˈɨ́jna ɨ Jesús, ajta huatyóoˈavaataca' hua' jimi.

Jiˈnye mej mij quee tyáˈtzaahuatyaˈcaˈaj ɨ tyeɨ́tyee ɨ Jesús jimi

37 Ajta aˈɨ́jna ɨ Jesús puˈríJ jéehua aˈyan tyuˈuuriajcaˈaj hua' jimi ɨ maj jɨn jeˈej tyoˈtaséj,
majta aˈɨ́ɨmaj, camu jimi tyáˈtzaahuatyaˈcaˈaj, 38 jiˈnye aˈyaa pu tyúuxɨeˈvaˈcaˈaj tɨ aˈyan
tyaˈróoˈastej jeˈej tɨ tyoˈyúˈxaca' aˈɨ́jna ɨ Isaías ɨ tɨ Dios jitze maˈcan tyíˈxajtacaˈaj, tɨ aˈyan
tɨjɨn:
Tavástaraˈ, ¿aˈtanyíj jaˈantzaahuaj ɨ tanyúuca?
¿AˈtanyíJ jimi ɨ tavástaraˈ jaataséjrataca' ɨ tɨ jɨn néijmiˈi putyíˈuurej?
39 Aˈɨ́j mu jɨn quee tyáˈtzaahuatyaˈcaˈaj, jiˈnye aˈyaa pu ajta tyoˈyúˈxaca' aˈɨ́jna ɨ Isaías
tɨjɨn:
40 Dios pu huaˈráanaxɨj a' huaˈjɨɨ́sa',
ajta tyuˈtyáanaj ɨ hua' tzajta',
mej mij quee atanyéjnyeˈrij,
ajta mej mij quee tyihuojóˈiteej,
mej mij quee nye jimi tyáˈantzaahuatyeˈen.
41 AˈyaaJ pu tyuˈtaxájtaca' aˈɨ́jna ɨ Isaías, jiˈnye aˈɨ́ɨ pu jaaséj ɨ tɨ jɨn huápuɨˈɨj naa
huaséˈrihuaˈaj ɨ Jesús, aˈɨ́j pu jɨn aˈyan tyuˈtaxájtacaˈ.
42 Majta mueˈtɨ́j mu ɨ maj Israel jitze ajtyámaˈcan tyáˈantzaahuaj ɨ Jesús jimi, séecan
mu majta tyáˈantzaahuaj ɨ maj vaˈcán jɨn tyityatatyíj ɨ tyeyúuj tzajtaˈ. Ajta camu

jaxajtacaˈaj huaˈ tzajtaˈ ɨ tyeɨ́tyee, jiˈnye mahuáˈtzɨɨnyaˈcaˈaj ɨ fariseos, mej mij quee aˈɨ́ɨmaj huiˈráˈityej u tyeyúuj tzajtaˈ. 43 Jéetzeˈ pu huaˈránajchicaˈaj mej mij ɨ tyeɨ́tyee
tyámuaˈ tyihuoˈtaxáj, quee tɨ ɨ Dios huoˈtyátzaahuatyeˈen.

Ɨ nyúucariaˈraˈ ɨ Jesús pu huáˈxɨjtyeˈen ɨ tyeɨ́tyee
44 Aj puˈij Jesús caˈnyíin jɨn aˈyan tyuˈtaxájtacaˈ tɨjɨn:
—Tɨpuaˈaj aˈtɨ́j nye jimi tyáˈtzaahuatyeˈej, capu nyéetzij naˈaj jimi tyáˈtzaahuatyeˈ, sulu aˈɨ́j pu ajta jimi tyáˈtzaahuatyeˈ ɨ tɨ unyojoˈtaˈítyacaˈ. 45 Ajta ɨ tɨ nyéetzij nyeséj, aˈɨ́j pu ajta arí huaséj ɨ tɨ unyojoˈtaˈítyacaˈ. 46 Nyáaj nu aˈɨ́ɨn puéˈeen ɨ tatzárij ɨ tɨ jɨn huányeeriˈij, nyajta aˈɨ́jna jɨn mujoˈvéˈmej íiyan ɨ cháanacaj japua, mataˈaj mij aˈɨ́ɨmaj ɨ maj nye jimi tyáˈantzaahuatyeˈen quee aˈáa joˈtyáˈɨtzeereˈen joˈtɨj joˈtɨ́caˈ.
47 Ajta aˈɨ́jna ɨ tɨ janamuaj ɨ nyenyúucaa ajta quee náˈastijreˈ, canu nyáaj aˈɨ́ɨn puéˈeen ɨ nyaj jaˈxɨjtyeˈen, jiˈnye canu nyáaj aˈɨ́jna jɨn mujoˈvéˈmej nyej nyij huoˈxɨ́jtyeˈen ɨ maj aˈyan huacháatɨmee ɨ cháanacaj japua, sulu nyej nyij huaˈ japua huatányuunyij.
48 Aˈɨ́jna ɨ tɨ náˈxaahuaj ajta quee jaˈtzaahuatyeˈ ɨ nyenyúucaa, aˈɨ́ɨ pu áˈxɨjtyiˈhuan aˈɨ́jna jɨmeˈ ɨ nyúucarij ɨ nyaj nyeríj jaaxájtacaˈ aˈájna xɨcáaraˈ tɨˈɨj jitzán néijmiˈi tyeˈentyipuáˈrij. 49 Jiˈnye canu nyasɨ́ɨj jájtyo jeˈej nyaj tyuˈtaxájtacaˈ, sulu aˈɨ́jna ɨ nyavástaraˈ ɨ tɨ unyojoˈtaˈítyacaˈ, aˈɨ́ɨ pu aˈyan tyinaataˈíj jeˈej nyaj yeˈej tyuˈtaxáj, ajta tyiˈtɨ́j nyaj huoˈmuaˈtyej. 50 Nyajta aˈyan tyáˈmuaˈreej tɨ aˈyan tyinaataˈíj ɨ nyavástaraˈ tɨˈij jamuáacɨˈtyij siaj júurij huatyáˈɨtzeereˈen jusén jɨmeˈ. Aˈɨ́j nu jɨn aˈɨ́jna ɨ nyaj jáˈmuaˈixaatyeˈ, aˈyaa nu tyáˈxaj jeˈej tɨ ɨ nyavástaraˈ tyinaataˈíj.

13

*Jesús pu huaˈnájoˈsix*ɨj ɨ huáˈɨɨcaj jitze aˈɨ́ɨmaj ɨ maj jamuán huacɨ́j
1 Puˈríj tɨ́muaˈ aˈájna atyojoˈréˈnyesimaˈaj aˈájna xɨcáaraˈ ɨ maj jitzán joˈtámuaˈreej aˈnáj tɨ ɨ Dios tyihuoˈtúˈuunyiˈriˈ, ajta ɨ Jesús puˈríj jamuaˈreeriacaˈaj tɨ arí aˈájna atyojoˈréˈnyej ɨ xɨcáaraˈ tɨ jitzán joˈmej íiyan ɨ cháanacaj japua, tɨˈij jóˈraˈnyij ɨ juvástaraˈ jamuán. Aˈɨ́ɨ pu aˈnáj tɨnaˈaj huaˈxɨeˈvaˈcaˈaj aˈɨ́ɨjma ɨ maj jamuán huacɨ́j ɨ maj aˈyan séjriaˈcaˈaj ɨ cháanacaj japua, ajta aˈyan tyihuaˈxɨéˈveˈej jaˈmej jusén jɨmeˈ.
2 Ajta matɨˈɨj tyíˈcuaˈcaj ɨ chúmuaˈ, aˈɨ́ɨ pu ajta aˈáa joˈtyávaacaˈaj ɨ Judas, tɨ yójraˈ puéˈeen ɨ Simón tɨ aˈyan tyeˈentyímuˈtacaa tɨjɨn Iscariote, puˈríj ɨ tyiyáaruˈ tzajtaˈ séjriaˈcaˈaj ajta caˈnyíjraˈaj jaatáˈ tɨˈij tyuˈtátuiireˈen aˈɨ́jcɨ ɨ Jesús, 3 ajta ɨ Jesús pu jamuaˈreeriacaˈaj tɨ ɨ vástariaˈraˈ arí néijmiˈi jɨn tyeeˈíjcaj, tɨ ajta juvástaraˈ jimi joˈvéˈmej, ajta aˈɨ́j jimi joˈmaˈaj jaˈmej, 4 aj puˈij ájchej joˈmaj tyajáˈcuaˈajcaa, ajta irióochuiiriˈ ɨ jutasíj tɨ jiˈriáˈhuɨjcaˈaj, aˈɨ́j puˈij séej cɨ́ɨxurij jɨn ahuoojɨˈquej ɨ maj jɨn huaˈcáˈiimua. 5 Tɨˈquij cáasuj jitze atyéeje, aj puˈij huatyóochej tɨ huaˈnájoˈsixɨˈɨn ɨ huáˈɨɨcaj jitze séej ajta séej ɨ maj jamuán huacɨ́j, ajta jeˈen huaˈnáhuatziˈraxɨj aˈɨ́jcɨ jɨmeˈ ɨ cɨ́ɨxurij ɨ tɨ jɨn ahuóojɨˈcaˈcaˈaj.
6 Ajta tɨˈɨj aˈɨ́j jimi ajeˈréˈnyej ɨ Simón tɨ ajta Pedro ántyapuaj, aˈɨ́ɨ pu ɨ Pedro aˈyan tyaatéˈexaa tɨjɨn:
—Nyavástaraˈ, ¿nyi muáaj panaˈnájoˈsixɨˈɨj ɨ nyaˈ ɨ́ɨcaj jitze?
7 Jesús pu aˈyan tyaatéˈexaa tɨjɨn:
—Capáj muáaj ijíij yóˈitej jeˈej nyaj een jɨmeˈ aˈyan rɨcɨj, sulu majcaˈhuáyee paj yoˈitéej puáˈmej.
8 Pedro pu aˈyan tyaatéˈexaa tɨjɨn:
—Canu aˈnáj tyuˈtáˈsij paj naˈnájoˈsixɨˈɨn ɨ nyaˈ ɨ́ɨcaj jitze.
Jesús pu aˈyan tyaatéˈexaa tɨjɨn:
—Tɨpuaˈaj nyequee muaˈnájoˈsixɨˈɨn, capáj cheˈ huaˈ jitze ajtyamaˈcáantaj puáˈmej ɨ maj nye jimi séejreˈ.
9 Aj puˈij ɨ Pedro aˈyan tyaatéˈexaa tɨjɨn:

—Nyavástara', tɨpua'aj a'yan tyuuxɨé've'ej, capáj a'yaa pana'aj tyina'nájo'sixɨ'ɨn ɨ nya' ɨ́ɨcaj jitze, sulu ajta paj na'nájo'sixɨ'ɨn ɨ nyamuáca' jitze, pajta ɨ nyamu'uj jitze.

10 Jesús pu a'yan tyaaté'exaa tɨjɨn:

—A'ɨ́jna ɨ tɨ oochán átyɨ'huaxɨj, a'yaa pu tyúuxɨe've' tɨ a'yaa na'aj tya'nájo'sixɨ'ɨn ɨ ju'ɨ́ɨcaj jitze, ji'nye capu choomuara' ɨ jutyévira' jitze, siajta mua'aj caxu che' choomua, tyij siajta quee néijmi'i tyámua' een.

11 A'yaa pu tyu'taxájtaca' tɨjɨn: "Caxu néijmi'i tyámua' een", ji'nye pu'ríj jamua'reeriaca'aj a'tɨ́j tɨ a'ɨ́ɨn pué'een ɨ tɨ tyu'tátuiire'sij.

12 Tɨ'ɨj hua'najo'sixɨ'ɨj ɨ hua' ɨ́ɨcaj jitze, Jesús pu ajtáhua'aj iirióohuɨjri' ɨ jutasíj, aj pu'ij ajtáhua'aj huatyéeyixɨj ɨ méesaj jitze, ajta je'en a'yan tyihuo'ta'íhuo'ri' tɨjɨn:

—¿Nyi seyó'itej je'ej nyaj een jɨn a'yan jamuáaruuj? 13 Mua'aj xu a'yan nyatamuá'muaj tɨjɨn Maeestro, siajta a'yan tɨjɨn Tavástara', ajta a'yan tyi'ja'yájna, ji'nye nyáaj nu a'ɨ́ɨn pué'een. 14 Ajta nyáaj ɨ nyaj ja'muavástara' pué'een, nyajta ja'mua maeestro, a'yaa nu tyajamua'nájo'sixɨj ɨ já'mua'ɨ́ɨcaj jitze, a'yaa pu'ij ajta tyúuxɨe've' siaj a'yan tyitya'nóojo'sixɨ'ɨn ɨ ju'ɨ́ɨcaj jitze séej siajta séej. 15 A'yaa nu nyáaj nyeríj tyajamuáa'itɨɨri', siata'aj sij siajta mua'aj a'yan cha'taj siana'aj huárɨnyij je'ej nyaj nyeríj nyáaj jamuáaruuj. 16 A'yaa nu tyajá'mua'ixaatye' tzáahuatyi'ra'aj jɨme' tɨ jéetze' juxɨe've' a'ɨ́jna ɨ tɨ tyí'ijta quee a'ɨ́jna ɨ tɨ jahuɨɨre', a'yaa pu ajta jéetze' tyúuxɨe've' a'ɨ́jna ɨ tɨ unyojo'ta'ítyaca' quee ɨ nyaj ujo'ta'ítyi'huaca'. 17 Tɨpua'aj tyámua' setyiyó'iteej a'íjna siajta je'en a'yan huárɨnyij, jéehua xu a'ɨ́jna jɨn huatóotyamua've'sij.

18 'Canu néijmi'caa mua'ajmaj jamuatyáxajta, nyáaj nu jamua'reej a'tyán nyaj antyíhuo. Ajta a'yaa pu tyúuxɨe've' tɨ a'yan tya'róo'astej je'ej tɨ tyé'yu'si' ɨ yu'xarij jitze tɨ a'yan tɨjɨn: "A'ɨ́jna ɨ tɨ nyaj jamuán tyí'cua', a'ɨ́ɨ pu arí nyéjcha'ɨɨre'." 19 A'yaa nu nyeríj anaquéej tyajá'mua'ixaatye' tɨ'ɨj quee xu a'yan tyí'rɨjcaj, ajta tɨ'ɨj a'yan tyí'rɨjcaj aj xu sij jamua'reeren nyej nyáaj a'ɨ́ɨn pué'een je'ej nyaj nyeríj tyajamuaaté'exaa. 20 A'yaa nu tyajá'mua'ixaatye' tzáahuatyi'ra'aj jɨme' tɨjɨn a'ɨ́jna ɨ tɨ tyámua' tyeetyéjeevej ɨ nyaj jaata'ítyaca', a'ɨ́ɨ pu ajta nyéetzij tyámua' tyinaatyéjeevij, ajta a'ɨ́jna ɨ tɨ tyámua' tyinaatyéjeevej nyéetzij, a'yaa pu cha'tána'aj tyámua' tyeetyéjeevij a'ɨ́jcɨ ɨ tɨ unyojo'ta'ítyaca'.

Jesús pu jaataxájtaca' tɨ ɨ Judas a'ɨ́ɨn pué'een ɨ tɨ avíitzij jɨn tyu'tátuiire'sij
(Mt. 26:20-25; Mr. 14:17-21; Lc. 22:21-23)

21 Tɨ'ɨj a'yan tyihuo'te'exáatye'ej, jéehua pu je'ej pua'aj jaata'aj ɨ Jesús, aj pu'ij ja'huoo'itéerican jɨn a'yan tyu'taxájtaca' tɨjɨn:

—A'yaa nu tzáahuatyi'ra'aj jɨn tyajá'mua'ixaatye', sɨ́ɨj tɨ ja'mua jitze ajtyáma'can pu nyéetzij tyu'tátuiire'sij.

22 Majta a'ɨ́ɨmaj ɨ maj jamuán huacɨ́j, mua'róosejraxɨ séej jamuán majta séej, ajta camu jamua'reeriaca'aj a'tɨ́j tɨ tyáxajtasime'ej 23 Ajta sɨ́ɨj tɨ hua' jitze ajtyáma'can, a'ɨ́ɨ pu a'ɨ́ɨn pué'een ɨ tɨ Jesús jéehua jaxɨe'va'ca'aj, a'ɨ́ɨ pu véjri' jimi ajtyácatyiij matɨ'ɨj tyí'cua'ajcaa, 24 ajta a'ɨ́jna ɨ Simón tɨ ajta Pedro pué'een, a'ɨ́ɨ pu jumuáca' jɨn jaatajé a'ɨ́jcɨ ɨ Jesús tɨ jaxɨe'va'ca'aj tɨ'ij jaata'íhuo' a'tɨ́j tɨ pué'een ɨ tɨ jatyáxajtasima'aj. 25 A'ɨ́ɨ pu'ij jéetze' ajtyáxɨɨriaca' ɨ Jesús jimi, tɨ'quij a'yan tyaata'íhuo'ri' tɨjɨn:

—Nyavástara', ¿a'tanyíj a'ɨ́ɨn pué'een?

26 Aj pu'ij ɨ Jesús a'yan tyaaté'exaa tɨjɨn:

—Tɨpua'aj nyeríj ja'ajru'nyaxɨ'ɨn ɨ túxa'aj jitze ɨ páan, aj nu nyij jaataɨ́'tye'sij a'ɨ́jcɨ ɨ a'tɨ́j tɨ a'ɨ́ɨn pué'een.

Aj pu'ij ja'ajru'nyaxɨj ɨ páan ɨ túxa'aj jitze, tɨ'quij a'ɨ́j huatɨ'ɨj ɨ Judas, tɨ yójra' pué'een ɨ Simón tɨ a'yan tye'entyímu'tacaa tɨjɨn Iscariote. 27 Ajta tɨ'ɨj ɨ Judas ja'ancurá'ɨj ɨ páan, a'ɨ́ɨ pu tyiyáaru' tzajta' huataséjre. Jesús pu'ij a'yan tyaaté'exaa tɨjɨn:

—Pata'aj jiye'tzín a'yan huárɨnyij je'ej paj períj tyu'muá'aj.

28 Ajta capu sɨ́ɨj yo'itéej ja'raa ɨ maj tyí'cua'ajcaa ɨ méesaj jitze je'ej tɨ een jɨn a'yan
tyaaté'exaa. 29 Ajta a'ɨ́jna ɨ Judas a'ɨ́ɨ pu a'ɨ́ɨn pué'eenye'ej ɨ tɨ jacha'ɨɨca'aj ɨ túmii,
séecan mu mij a'yan tyi'riá'mua'aj tɨ Jesús a'yan tyaaté'exaa tɨ'ij tyi'tɨ́j huánanan ɨ maj
jɨn tyu'yé'estej, nusu tɨ tyi'tɨ́j huo'tapuéjve'en ɨ maj quee je'ej tyéejviicue'.
30 Tɨ'ɨj ɨ Judas ja'ancurá'ɨj ɨ páan, aj pu'ij iirájraa. Ajta arí huatɨ́ca'ca'aj.

*Ɨ nyúucarij t*ɨ jájcuaj tɨ ajta jéetze' juxɨe've'

31 Tɨ'ɨj iirájraa a'ɨ́jna ɨ Judas, Jesús pu a'yan tyihuo'té'exaaj tɨjɨn:
—Ijíij pu'ríj séejre' ɨ tɨ jɨn huápuɨ'ɨj naa huasé'rin ɨ yójra' ɨ Dios, ajta ɨ tɨ jɨn ɨ Dios
naa huasé'rin a'ɨ́j pu jimi séejre' ɨ yójra'. 32 Ajta tɨpua'aj ɨ yójra' ɨ Dios jimi séjre'ej ɨ tɨ
naa huasé'rin, Dios pu ajta jaataséjrataj ɨ tɨ jɨn naa huasé'rin ɨ yójra', ajta jiye'tzín pu
a'yan rɨnyij. 33 Nyiyóojmua', canu che' á'tyeeren ja'mua jimi. Mua'aj xu nyahuoonyij,
ajta a'yájna nyatɨ'ɨj tyihuo'té'exaaj a'ɨ́ɨmaj ɨ maj Israel jitze ajtyáma'can, a'yaa nu
cha'taj nyana'aj mua'ajmaj tyajamuaaté'exaatye'sij a'yan tɨjɨn: Capu ɨ'ríj siaj mua'aj
a'áa jo'ré'nyej jó'nyej nyáaj jooma'aj na'mej. 34 A'íj nu nyúucarij tɨ jájcuaj jɨn a'yan
tyajá'mua'ijcatye'en siaj huóoxɨe've'en séej jamuán siajta séej. A'yájna nyatɨ'ɨj nyáaj
tyaja'muaxɨe've' mua'ajmaj, a'yaa xu sij siajta mua'aj tyityahuóoxɨe've'en. 35 Tɨpua'aj
a'yan setyityahuóoxɨe've'en séej jamuán siajta séej, néijmi'i mu ɨ maj yan huacháatɨmee
ɨ cháanacaj japua jamua'reeren siaj mua'aj nye jimi tyá'tzaahuatye'.

*Jesús pu huá'ixaatye' t*ɨ ɨ Pedro jaatyáhue'taj
(Mt. 26:31-35; Mr. 14:27-31; Lc. 22:31-34)

36 Aj pu'ij a'ɨ́jna ɨ Simón tɨ ajta Pedro pué'een a'yan tyaata'íhuo'ri' ɨ Jesús tɨjɨn:
—Tavástara', ¿jo'nyij po'ma'aj puá'mej?
Jesús pu a'yan tyaaté'exaa tɨjɨn:
—Jó'nyaj jooma'aj na'mej, capu ɨ'ríj paj ijíij naataváj, sulu majca'huáyee paj nyacújta'
huama'aj puá'mej.
37 Ajta ɨ Pedro a'yaa pu tyaaté'exaa tɨjɨn:
—Nyavástara', ¿ji'nye een jɨn quee ɨ'ríj nyaj ijíij ajamuán jó'me'en? Nyáaj nu
á'nyaca'nyej nyaj a jitze ma'can huámuɨ'nyij.
38 Aj pu'ij ɨ Jesús a'yan tyaaté'exaa tɨjɨn:
—¿Nyi a'yan petya'ca'anyej paj nye jitze ma'can huámuɨ'nyij? A'yaa nu tzáahu-
atyi'ra'aj jɨn tyí'mua'ixaatye' tɨjɨn tɨ'ɨj quee xu jíihuacaj ɨ tyacuáarɨe', huéeicaj paj
naatyáhue'taj a'yan tɨjɨn capáj nyamua'tyej.

14

*Jesús pu tyámua' naa tyihuo'tyéeje a'*ɨ́ɨjma ɨ maj jamuán huacɨ́j

1 'Caxu je'ej tyityóomua'ajcaj. Sióoche' xu tyá'tzaahuatye'ej ɨ Dios jimi, siajta
nyéetzij jimi tyá'tzaahuatye'ej. 2 A'ájna jo'tɨj ɨ nyavástara' ja'chej jéehua pu chi'ij a'áa
tyejé'sejre', tɨpua'aj quee a'yan tyi'ja'yájnatan, canu a'yan tyajamuaate'exáatye'nyijche'
nyaj a'áa jo'ma'aj na'mej nyej nyij tyámua' tyojó'uurej jo'siaj jo'tya'aj xá'ju'un. 3 Ajta
tɨpua'aj nyeríj jó'ra'nyij nyej nyij tyámua' tyojó'uurej jo'siaj jo'tya'aj xá'ju'un, aj nu nyij
nyajtáhua'aj yava'cányesij, nyej nyij jamuá'anvi'tɨn siaj sij siajta mua'aj a'áa jo'tya'aj
xá'ra'nyij jó'nyaj jo'quéej na'mej. 4 Mua'aj xu seríj huamuájtye ɨ juyéj jitze tɨ a'áa
jo'ré'nyee jó'nyaj jooma'aj na'mej.
5 Aj pu'ij ɨ Tomás a'yan tyaaté'exaa ɨ Jesús tɨjɨn:
—Tavástara', catu jamua'reej jo'paj jooma'aj puá'mej, ¿ji'nye tyíɨ'rij tyej tyij huamuáj-
tye ɨ juyéj jitze?
6 Jesús pu a'yan tyaaté'exaa tɨjɨn:
—Nyáaj nu a'ɨ́ɨn pué'een ɨ juyéj, nyajta ɨ tɨ tzáahuatyi'ra'aj jɨn tyí'xaj, nyajta nu a'ɨ́ɨn
pué'een ɨ júuricamej. Nyéetzij pu'uj jimi je'ej tyíɨ'rij tɨ'ij a'tɨ́j a'áa ja'rá'astij ɨ nyavástara'

jimi. 7 Tɨpuaʼaj tyámuaʼ setyináamuaʼtyij, aʼyaa xu siajta tyáʼmuaʼtyij aʼɨ́jcɨ ɨ nyavástaraʼ,
siajta seríj ijíij jamuaʼtyej, jiʼnye xuʼríj jaaséj.
8 Aj puʼij ɨ Felipe aʼyan tyaatéʼexaa tɨjɨn:
—Tavástaraʼ, taataséjratyeʼ aʼɨ́jcɨ ɨ aʼ vástaraʼ, aʼɨ́ɨ pu tajitzé juxɨeʼveʼ.
9 Jesús pu aʼyan tyaatéʼexaa tɨjɨn:
—Felipe, nuʼríj áʼtyeej nyaj jaʼmua jamuán yahuácaj, ¿nyi pequee xu nyamuaʼtyej?
Aʼɨ́jnaɨtɨ nyéetzij arí naaséj, aʼɨ́j pu ajta arí huaséj ɨ nyavástaraʼ, ¿jiʼnye aʼyan
petyíʼnyahuaviij nyej nyij jamuaataséjratyeʼen ɨ nyavástaraʼ? 10 ¿Nyi pequee tyáʼtza-
ahuatyeʼ tɨ ɨ nyavástaraʼ nye jimi séejreʼ, nyajta nyáaj aʼɨ́j jimi nyajta séejreʼ? Tyiʼtɨ́j
nyaj jáʼmuaʼixaatyeʼ, canu nyasɨ́ɨj nyanaʼaj jájtyo. Aʼɨ́jnaɨnyavástaraʼ ɨ tɨ nye jimi
séejreʼ, aʼɨ́j pu muárɨeʼriaʼraʼ puéʼeen ɨ nyaj jɨn aʼyan rɨcɨj. 11 Sianáʼantzaahuatyeʼ nyej
nyáaj aʼɨ́j jimi séejreʼ ɨ nyavástaraʼ, ajta ɨ nyavástaraʼ aʼɨ́ɨ pu ajta nye jimi séejreʼ, naʼríij
quee, siataʼaj aʼɨ́j jɨn tyáʼantzaahuatyeʼen jeʼej nyaj tyiʼtɨ́j jɨn tyíʼmuarɨeʼ. 12 AʼyaaAʼyaa nu
tyajáʼmuaʼixaatyeʼ tzáahuatyiʼraʼaj jɨmeʼ tɨjɨn aʼɨ́jna ɨ tɨ nye jimi tyáʼtzaahuatyeʼ, aʼyaa
pu chaʼtánaʼaj tyíʼmuarɨeʼen nyatɨʼɨj nyáaj, ajta jéetzeʼ vaʼcán jɨn tyíʼmuarɨeʼen, jiʼnye
nyáaj nu aʼáa joomaʼaj naʼmej ɨ nyavástaraʼ jimi. 13 Ajta tyiʼtɨ́j siaj muaʼaj huatáhuoosij
nyéetzij jitze maʼcan, aʼyaa nu rɨnyij, taʼaj nye jitze huataséjreʼen ɨ tɨ jɨn naa huaséʼrin ɨ
nyavástaraʼ. 14 Nyáaj nu néijmiʼi jɨn aʼyan rɨnyij jeʼej siaj tyiʼtɨ́j tyaatáhuaviiraj nyéetzij
jitze maʼcan.

*Jesús pu aʼyan tyaʼtóoraj t*ɨ uyoʼtaʼítyij ɨ júuricamaʼraʼ ɨ Dios

15 ʼTɨpuaʼaj sényaxɨeʼveʼej, aʼyaa xu tyaʼráʼastijreʼej jeʼej nyaj tyajáʼmuaʼixaatyeʼ.
16 Nyajta nyáaj aʼyaa nu tyaatáhuaviiraj ɨ nyavástaraʼ tɨʼij aʼɨ́ɨn uyoʼtaʼítyej ɨ tɨ jaʼmua
japua huatányuusij, ajta jeʼen jusén jɨmeʼ jaʼmua jimi huatyáʼɨtzeereʼen. 17 Aʼɨ́ɨpuAʼɨ́ɨ pu
aʼɨ́ɨn puéʼeen ɨ júuricamaʼraʼ ɨ Dios, ɨ tɨquee ɨʼríj maj jaʼancuriáʼan aʼɨ́ɨmaj ɨ maj yan
huacháatɨmee ɨ cháanacaj japua, jiʼnye camu jaséj, camu majta jamuaʼtyej, siajta muaʼaj
xu jamuaʼtyej, jiʼnye aʼɨ́ɨ pu jaʼmua jimi séejreʼ, ajta jaʼmua jimi huatyáʼɨtzeereʼej.
18 Canu aʼyan jáʼmuaʼuurej matɨʼɨj ɨ maj quee tyitáataj, sulu nyajtáhuaʼaj nu uvéʼnyesij
nyej nyij jaʼmua jamuán séeriaʼaj náʼraʼnyij. 19 Capu cheʼ áʼtyeeren matɨʼɨj quee cheʼ
nyeséejran ɨ maj yan huacháatɨmee ɨ cháanacaj japua, siajta muaʼaj xu xaa nyeséejran,
siajta júurij séeriaʼaj xáʼjuʼun, jiʼnye nyáaj nu júurij. 20 AʼájnaAʼájna xɨcáaraʼ jitze, muaʼaj xu
jamuaʼreeren nyej nyáaj jimi séejreʼ ɨ nyavástaraʼ, siajta muaʼaj nye jimi séejreʼ, nyajta
nyáaj jaʼmua jimi séejreʼ. 21 Aʼɨ́jnaAʼɨ́jna ɨ tɨ jaʼancuriáaʼsij ɨ nyenyúucaa ajta aʼyan rɨcɨj, aʼɨ́j
pu jɨn séejreʼ tɨ jɨʼréʼcan jɨmeʼ nyaxɨeʼveʼ. Aʼɨ́ɨAʼɨ́ɨ puʼij ajta ɨ nyavástaraʼ jaxɨeʼvaʼaj jaʼmej
aʼɨ́jcɨ ɨ tɨ nyaxɨeʼveʼ, nyáaj nu nyajta jaxɨeʼvaʼaj naʼmej, nyajta jimi huataséjreʼsij.
22 Aj puʼij ɨ Judas (capu aʼɨ́jna ɨ tɨ aʼyan tyeʼentyímuʼtacaa yee Iscariote sulu sɨ́ɨj) aʼyan
tyaatéʼexaa tɨjɨn:
—Tavástaraʼ, ¿jiʼnye pej pij ityájma jimi huataséjreʼsij pajta quee aʼɨ́ɨmaj jimi ɨ maj yan
huacháatɨmee ɨ cháanacaj japua?
23 Jesús pu aʼyan tyaatéʼexaa tɨjɨn:
—Aʼɨ́jnaAʼɨ́jna ɨ tɨ nyaxɨeʼveʼ, aʼɨ́ɨ pu jáʼastijreʼ ɨ nyenyúucaa, ajta ɨ nyavástaraʼ pu jaxɨeʼvaʼaj
jaʼmej, néijmiʼi tu tyij jimi huatyáʼɨtzeereʼej. 24 Aʼɨ́jnaAʼɨ́jna ɨ tɨquee nyaxɨeʼveʼ, capu jáʼastijreʼ
ɨ nyenyúucaa. Aʼɨ́jnaAʼɨ́jna ɨ nyúucarij ɨ siaj muaʼaj janamuaj capu nye jitze maʼcan, sulu aʼɨ́j
pu jimi jeʼráma'can ɨ nyavástaraʼ ɨ tɨ unyojoʼtaʼítyacaʼ.
25 ʼAʼyaa nu néijmiʼi aʼíjna tyajáʼmuaʼixaatyeʼ ijíij nyej nyooj jaʼmua jimi ya huatyéjve,
26 ajta ɨ tɨ jaʼmua japua huatányuusij, aʼɨ́jna ɨ júuricamaʼraʼ ɨ Dios, ɨ tɨ ɨ nyavástaraʼ
uyoʼtaʼítyij nyéetzij jitze maʼcan, aʼɨ́ɨ pu néijmiʼi tyajaʼmuamuaʼtyen, ajta jamuaatáʼsij
siaj néijmiʼi joʼitéej xáʼraʼnyij ɨ nyaj nyeríj jamuáaʼixaa.
27 ʼAʼyaa nu jaʼmua jimi jaatyátoosij ɨ tɨ jamuaatyápuaʼrityeʼsij. Nyáaj nu ja-
muaatyápuaʼrityeʼsij, ajta canu aʼyan rɨnyij matɨʼɨj aʼɨ́ɨmaj ɨ maj yan huacháatɨmee

ɨ cháanacaj japua mej mij huo'tyápua'ritye'en ɨ juxa'aj tyeɨ́tyee. Caxu je'ej tyityóomua'ajcaj, caxu siajta tyí'tzɨɨnye'ej. 28 Xu'ríj náanamuajri' nyaj a'yan tyajamuaaté'exaa nyaj jó'raa, nyajtáhua'aj nu nyij uvé'nyesij nyej nyij ja'mua jamuán huatyá'ɨtzeere'en. Tɨpua'aj jɨ'ré'can jɨme' sényaxɨe've'ej, mua'aj xu huatootyámua've'nyijche' a'ɨ́jcɨ jɨme' nyaj ɨ nyavástara' jimi jo'mej, ji'nye a'ɨ́ɨ pu jéetze' juxɨe've' nyequee nyáaj. 29 A'yaa nu anaquéej tyajá'mua'ixaatye', ta'aj ij tɨ'ɨj a'yan tyí'rɨjcaa, aj xu sij tyá'antzaahuatye'en.

30 'Canu che' jéehua tyajá'mua'ixaatye'en, ji'nye pu'ríj uvé'nyesij a'ɨ́jna ɨ tɨ íiyan tyí'ijta ɨ cháanacaj japua. Tyij ajta quee tyi'tɨ́j jɨn púj oorej tɨ'ij na'antyimué'tɨn, 31 a'yaa pu tyúuxɨe've' tɨ a'yan tyá'ra'nyij, mata'aj mij a'ɨ́ɨmaj ɨ maj yan séejre' ɨ cháanacaj japua jáamua'reej nyej nyáaj jaxɨe've' ɨ nyavástara', nyajta a'yan rɨcɨj tyi'tɨ́j tɨ jɨn unyojo'ta'ítyaca'.

Xá'ajhuiixɨ'. Tyiche' tyíhuiinyij a'yájna.

15

*I t*ɨ jɨ'ré'can jɨme' cɨyéj pué'een tɨ huasti'

1 'Nyáaj nu jɨ'ré'can jɨme' a'ɨ́ɨn pué'een ɨ cɨyéj tɨ tyáxamue', ajta ɨ nyavástara' pu a'ɨ́ɨn pué'een ɨ tɨ ja'tyáahuastej ajta tyámua' joorej a'ɨ́jcɨ ɨ cɨyéj. 2 Tɨpua'aj sɨ́ɨj ɨ cɨyáara' tɨ jitzán ajtanyéj quee taca'aj, a'ɨ́ɨ pu ja'ajtavéjchij, ajta tɨpua'aj tyámua' naa tyí'taca'aj, tyámua' púj oorej tɨ'ij jéetze' huatatáca'an. 3 Xu'ríj tyámua' een a'ɨ́jcɨ jɨme' ɨ nyúucarij ɨ nyaj nyeríj jamuáa'ixaj. 4 Siata'aj siooj nye jimi séjre'ej, a'yájna nyatɨ'ɨj nyáaj ja'mua jimi tyí'sejre'. Sɨ́ɨj ɨ cɨyáara' capu ɨ'ríj tɨ jusɨ́ɨj huatatáca'an tɨpua'aj quee aróovi'raj ɨ cɨyéj jitze, a'yaa pu cha'tána'aj tyí'een ja'mua jimi, capu je'ej tyíɨ'rij siaj tyi'tɨ́j jɨn tyu'tyáhuɨɨre'en, tɨpua'aj sequée nye jimi séjre'ej.

5 'Nyáaj nu a'ɨ́ɨn pué'een ɨ cɨyéj, siajta mua'aj ɨ cɨyáara' xu pué'een. A'ɨ́jna ɨ tɨ nye jitze ajtá'uj nyajta nyáaj jimi séejre' jéehua pu huatatáque'sij, ji'nye tɨpua'aj sequée nye jimi séjre'ej, caxu tyi'tɨ́j jɨn je'ej rɨnyij. 6 A'ɨ́jna ɨ tɨquee nye jimi séejre', a'ɨ́ɨ pu nye jitze ajtáveechi'huaj aj pu'ij huatyáhuasij tɨ'ɨj xamuáj aj mu mij jaatyáteeraj.

7 'Tɨpua'aj mua'aj nye jimi tyámua' naa setyí'tyesejria'aj, siajta néijmi'i já'astijria'aj ɨ nyúucarij ɨ nyaj já'muamua'tyej, Dios pu néijmi'i tyajamuaatá'sij tyi'tɨ́j siaj je'ej tyaatáhuaviiraj. 8 A'ɨ́j pu jitze ámiteere' ɨ tɨ jɨn naa huasé'rin ɨ nyavástara', siaj mua'aj jéehua tyámua' naa tyu'muárɨe'en siajta a'ɨ́jna jɨn jɨ'ré'can jɨme' nye jitze ajtyama'cáantaj xá'ra'nyij. 9 Nyáaj nu mua'ajmaj já'muaxɨe've' a'yájna tɨ'ɨj ajta nyéetzij tyí'nyaxɨe've' ɨ nyavástara', siata'aj a'ɨ́jna jitze séjre'ej ɨ nyaj jɨn já'muaxɨe've'. 10 Tɨpua'aj sia'rá'astej ɨ nyúucarij ɨ nyaj nyeríj jamuáa'ixaj, a'ɨ́j xu jitze séeria'aj xá'ju'un ɨ nyaj jɨn já'muaxɨe've', a'yájna nyatɨ'ɨj nyáaj tyá'astej ɨ nyúucaria'ra' ɨ nyavástara' nyajta a'ɨ́j jimi séejre' ɨ tɨ jɨn nyaxɨe've'.

11 'A'yaa nu tyajá'mua'ixaatye' siaj sij nyaj jamuán huatóotyamua've'en, ajta siaj sij a'náj tɨna'aj jutyamua've'ej. 12 A'íi pu'ij a'ɨ́ɨn pué'een ɨ nyúucarij ɨ nyaj jɨn tyajá'mua'ijcatye'en tɨ a'yan tɨjɨn: Siata'aj huóoxɨe've'en séej jamuán siajta séej, a'yájna nyatɨ'ɨj nyáaj nyeríj tyaja'muaxɨe've' mua'ajmaj. 13 A'íi pu a'ɨ́ɨn pué'een ɨ tɨ jɨn jéetze' ámiteere' tɨ a'tɨ́j jaxɨe've' ɨ juxa'aj tyévij a'ɨ́jna ɨ tɨ jitzán ma'can huámuɨ'nyij. 14 Mua'aj xu nyetyeɨ́ɨtyeristyamua' pué'een, tɨpua'aj a'yan xáarɨnyij je'ej nyej nyáaj tyajá'mua'ijtye'. 15 Canu che' a'yan jamuaatámua'sij yee mu siaj tyí'huɨɨre' nye jimi, ji'nye sɨ́ɨj tɨ tyí'huɨɨre' capu jamua'reej je'ej tɨ rɨcɨj ɨ tɨ tyé'ijtye'. A'yaa nu jamuatamua'muaj tɨjɨn nya' amíincustyamua', ji'nye nu'ríj néijmi'i tyajamuaaté'exaa ɨ tɨ nyavástara' nyéetzij tyinaaté'exaaj. 16 Caxu mua'aj nyéetzij na'antyíhuoj, sulu nyáaj nu mua'ajmaj jamua'antyíhuoo, nyajta a'ɨ́jna jɨn tyajamuaata'ɨ́j siaj sij huácɨɨnyej siajta tyámua' naa tyu'muárɨe'en ɨ Dios jimi, ajta jusén jɨn huatyá'ɨtzeere'en ɨ siaj jɨn tyu'muárɨej. A'yaa pu'ij ɨ nyavástara' néijmi'i tyajamuaatá'sij ɨ siaj jaatáhuaviiraj nye jitze ma'can. 17 A'íi pu a'ɨ́ɨn pué'een ɨ nyaj já'mua'ijtye': Siaj huóoxɨe've'en séej jamuán siajta séej.

*Ɨ maj yan huacháat*ɨmee ɨ cháanacaj japua mu jájcha'ɨɨre' ɨ Jesús majta a'ɨ́ɨjma ɨ maj jitzán ajtyáma'can

18 'Tɨpua'aj majá'muaxana've'ej ɨ maj yan huacháatɨmee ɨ cháanacaj japua, a'yaa xu tyá'mua'reeriaj maj nyéetzij anaquéej naataxána'vej. 19 Tɨpua'aj mua'aj yan siama'caantaj ɨ cháanacaj japua, a'ɨ́ɨmaj mu ja'muaxɨe'va'cajche' ɨ maj yan huacháatɨmee, a'yájna matɨ'ɨj tyihuá'xɨe've' ɨ jutyéɨtyeristyamua'. Ajta nyáaj nu jamua'va'jajpua hua' tzajta' ɨ maj yan séejre' ɨ cháanacaj japua, a'ɨ́j mu jɨn já'muaxana've' ɨ maj yan huacháatɨmee ɨ cháanacaj japua, ji'nye caxu che' hua' jitze ajtyáma'can. 20 Xo'támua'reej ɨ nyaj a'yan tyajamuaaté'exaa tɨjɨn: "Capu a'tɨ́j jéetze' juxɨe've' quee a'ɨ́jna ɨ tɨ tyé'ijtye'." Tɨpua'aj meríj nyéetzij je'ej pua'aj náaruj, a'yaa mu majta mua'ajmaj je'ej pua'aj já'mua'uuren, ajta tɨpua'aj meríj ja'antzaahuaj ɨ nyenyúucaa, a'yaa mu majta tyá'antzaahuatye'sij je'ej siaj mua'aj tyihuá'mua'tyen. 21 Néijmi'i mu jɨn a'yan já'mua'uuren a'ɨ́jcɨ jɨme' siaj nyéetzij ná'tzaahuatye', ji'nye camu jamua'tyej a'ɨ́jcɨ ɨ tɨ unyojo'ta'ítyaca'.

22 'Camu a'ɨ́ɨmaj tyi'tɨ́j jɨn a'ɨtzéeria'caj, tɨpua'aj nyequee yava'cányejnyiiche' nyej nyij tyihuó'ixaatye'en. Ajta ijíij capu che' tyi'tɨ́j hua' japua huatányuusij a'ɨ́jcɨ jɨme' ɨ maj ootyá'ɨtzee ɨ Dios jimi, 23 ji'nye a'ɨ́ɨmaj ɨ maj nyaxana've', a'ɨ́ɨ mu majta jaxana've' ɨ nyavástara'. 24 Camu tyi'tɨ́j jɨn a'ɨtzéeria'caj, tɨpua'aj nyequee a'yan huárɨnyiiche' tyi'tɨ́j jɨme' tɨ'ɨj quee a'náj a'tɨ́j huarɨ́j, ajta a'ɨ́ɨmaj mu meríj naaséj, majta móoj nyaxana've', majta a'yan cha'taj mana'aj tyá'xana've' ɨ nyavástara'. 25 Ajta a'yaa pu tyí'rɨcɨj, ji'nye a'yaa pu tyúuxɨe've' tɨ aróo'astej je'ej tɨ tyé'yu'si' ɨ yu'xarij jitze ɨ maj jɨn tyí'ijta tɨ a'yan tɨjɨn: "A'ɨ́ɨmaj mu naataxána'vej ajta canu tyi'tɨ́j jɨn ootyá'ɨtzee."

26 'Ajta tɨ'ɨj uvé'nyej ɨ tɨ ja'mua japua huatányuusij, ɨ nyaj uyo'ta'ítyij a'ɨ́jna jitze ma'can ɨ nyavástara', a'ɨ́jna ɨ júuricamej tɨ Dios jimi já'ma'can, a'ɨ́ɨ pu nye jitze ma'can tyu'taxájtaj. 27 Mua'aj xu siajta nye jitze ma'can tyihuo'té'exaatye'ej, ji'nye mua'aj xu nyaj jamuán huacɨ́j nyatɨ'ɨj nyana'aj a'yan tyu'taséjre.

16

1 'A'yaa nu tyajá'mua'ixaatye' siaj sij quee jaatapuá'cɨtaj siaj nye jimi tyá'tzaahuatye'. 2 A'ɨ́ɨmaj mu jamui'rá'ityij ɨ tyeyúuj tzajta', ajta a'yan tye'mej maj séecan já'muacui'nyij a'yan metyi'mua'astɨj maj ɨ Dios jimi tyí'huɨɨre'. 3 A'yaa mu rɨnyij, ji'nye camu nyamua'tyej, camu majta jamua'tyej ɨ nyavástara'.

4 'A'yaa nu tyajá'mua'ixaatye' siata'aj sij jo'támua'reej tɨpua'aj arí a'yan atyojo'ré'nyej, je'ej nyej nyáaj nyeríj tyajamuáa'ixaa.

*Je'ej t*ɨ tyí'muarɨe' ɨ júuricama'ra' ɨ Dios

'Canu a'yan tyajamuaaté'exaa jájcuaj ɨmuáj, ji'nye nyáaj nu ja'mua jamuán yésejria'ca'aj. 5 Ajta ijíij nu jo'mej a'ɨ́jcɨ jimi ɨ tɨ unyojo'ta'ítyaca', ajta capu sɨ́ɨj tɨ ja'mua jitze ajtyáma'can nye'ihuo' jó'nyaj jó'yi'ij, 6 sulu a'yaa xu seríj tyityatóoxamuɨjrityej, a'ɨ́jcɨ jɨme' je'ej nyaj nyeríj tyajamuaaté'exaa. 7 Ajta a'yaa nu tyajá'mua'ixaatye' tzáahuatyi'ra'aj jɨme' tɨjɨn: Jéetze' pu jamuatyáhuɨ'rii nyaj jó'ra'nyij. Ji'nye tɨpua'aj nyequee jó'ra'nyij, capu yava'cányesij ja'mua jimi ɨ tɨ ja'mua japua huatányuusij, ajta tɨpua'aj nyo'ra'nyij, nyáaj nu ujamojo'ta'ítyi'raj. 8 Tɨ'ɨj a'ɨ́ɨn yava'cáanyej, a'ɨ́ɨ pu tyámua' naa tyihuo'taséjrataj ɨ maj yan séejre' ɨ cháanacaj japua ɨ maj á'ɨtzeere', majta ɨ maj quee jɨ'ré'nye'ej séejre', ajta a'tyán tɨ ɨ Dios ja'xɨjtye'en. 9 A'tɨ́j tɨ á'ɨtzeere' a'ɨ́ɨ pu a'ɨ́ɨn pué'een ɨ tɨquee nye jimi tyá'tzaahuatye', 10 ajta ɨ tɨquee tyi'tɨ́j jɨn á'ɨtzeere', nyáaj nu a'ɨ́ɨn pué'een, ɨ nyaj jo'méj ɨ nyavástara' jimi, siajta mua'aj caxu che' nyeséejran, 11 ajta ɨ Dios tɨ puéjtzij jaatá'sij, a'ɨ́ɨ pu a'ɨ́ɨn pué'een ɨ tɨ íiyan tyí'ijta ɨ cháanacaj japua, tɨ ajta arí jimi a'yan tyo'xá'puɨ'ɨntari'huaca' tɨ'ij puéjtzij jáacɨ'tyij.

12 'Jéehua pu óoche' ɨ nyaj tyajá'mua'ixaatye'en, ajta capu eexúj ijíij já'muaɨ'riitye' siaj sij mua'aj néijmi'i jo'itéej xá'ra'nyij. 13 Tɨ'ɨj uvé'nyej ɨ tɨ jɨ'ré'can jɨme' júuricama'ra' pué'een ɨ Dios, a'ɨ́ɨ pu néijmi'i tyaja'muamua'tyen ɨ tɨ a'yan tyi'ja'yájna, ji'nye capu jusɨ́ɨj jájtyoosij ɨ tɨ jɨn tyajá'mua'ixaatye'en, sulu a'yaa pu tyajá'mua'ixaatye'en je'ej

tɨ tyíˈnamuaj, ajta jamuaatéˈexaatyeˈsij jeˈej tɨ tyeˈmej. 14 Aˈíɨ pu jaataséjrataj ɨ nyaj jɨn naa huaséˈrin, jiˈnye aˈíj pu ancuriáaˈsij ɨ tɨ nyéetzij nyaˈaˈrij, ajta jeˈen jaˈmua jimi jaatyátoosij. 15 Néijmiˈi ɨ tɨ nyavástaraˈ tyíˈijchaˈɨj, aˈíɨ pu ajta nyéetzij tyíˈnyaˈaˈrij, aˈíj nu jɨn aˈyan tyuˈtaxájtacaˈ tɨ ɨ júuricamaˈraˈ ɨ Dios aˈíjna ancuriáaˈsij ɨ tɨ nyéetzij nyaˈaˈrij ajta jeˈen muaˈajmaj jamuaatáˈsij.

16 ’Capu cheˈ aˈchu áˈtyeeren, siatɨˈɨj muaˈaj quee cheˈ nyeséejran, ajta aˈtzúj jéetzeˈ majcaˈhuáyee xu sijta nyeséejran.

*Ɨ siaj j*ɨn juxaamuɨjrityeˈ aˈíɨ pu jamuaatatyámuaˈvisteˈsij

17 Aj mu mij séecan ɨ maj jamuán huacíj aˈyan tyúuˈihuoˈracaˈaj séej jaˈmua majta séej tɨjɨn:

—¿Jiˈnye huatóomuaˈaj aˈíjna ɨ nyúucarij? Aˈyaaˈpuˈtyíˈtaˈixaatyeˈ tɨquee cheˈ áˈtyeeren tyatɨˈɨj quee cheˈ jaséjran, tyajta jeˈen majcaˈhuáyee tyijtá jaséjran, ajta aˈyan tyíˈxaj tɨ aˈáa joomaˈaj jaˈmej ɨ juvástaraˈ jimi. 18 ¿Jiˈnye huatóomuaˈaj aˈíjna ɨ nyúucarij tɨ jíme' yee tɨquee cheˈ aˈchu áˈtyeeren? Catu yóˈitej tyiˈtíj tɨ tyáxajta.

19 Jesús pu jáamuaˈreeriˈ maj jaxɨeˈvaˈcaˈaj maj tyeeˈíhuoˈ, aˈyaa puˈij tyihuoˈtéˈexaaj tɨjɨn:

—Nyáaj nu nyeríj aˈyan tyajamuaatéˈexaa tɨquee cheˈ aˈchu áˈtyeeren siatɨˈɨj quee cheˈ nyeséejran, siajta majcaˈhuáyee xu sijta nyeséejran. ¿Nyi aˈíjna jɨn muaˈaj setyúuˈihuoˈ? 20 Aˈyaaˈnuˈtyajáˈmuaˈixaatyeˈ tzáahuatyiˈraˈaj jɨmeˈ, siaj muaˈaj juyiinyixɨˈɨn, siajta huatóoxaamujrityeˈsij, majta aˈíɨmaj mu huatóotyamuaˈveˈsij ɨ maj yan huacháatɨmee ɨ cháanacaj japua. Tyij siajta muaˈaj juxaamuɨjrityeˈ, aˈíj xu jɨn huatóotyamuaˈveˈsij ɨ siaj jɨn juxaamuɨjrityeˈ. 21 Tɨˈɨj ɨ íitaj ootacuíˈnyej aˈíjcɨ jɨmeˈ tɨ tyiyóoj jaˈmej, jéehua pu jajpuéetzij jaˈmej tɨˈɨj atyojoˈréˈnyej aˈtzáaj tɨ tyiyóoj jaˈmej, ajta tɨˈɨj huanɨeˈhuaj ɨ páˈrɨˈɨj, aj puˈij yoˈhuáˈxɨj ɨ tɨ jɨn jajpuéjtzicaˈaj, aˈíjna jɨmeˈ tɨ jéehua huatóotyamuaˈveˈsij aˈíjcɨ jɨmeˈ ɨ páˈrɨˈɨj tɨ huanɨeˈhuacaˈ íiyan ɨ cháanacaj japua. 22 Aˈyaaˈxuˈsijˈsiajtaˈ muaˈaj ijíij tyaˈajpuéjtzij, nyajta nyáaj, nyajtáhuaˈaj nu jáˈmuasejran, aj xu sij jéehua huatóotyamuaˈveˈsij, ajta capu ɨˈríitaj jaˈmej tɨ aˈtíj jamuáaˈriˈraj ɨ siaj jɨn jutyamuaˈveˈ.

23 ’Aˈájnaˈxɨcáaraˈ jitze caxu cheˈ tyiˈtíj naataˈíhuoˈraj. Aˈyaaˈnuˈtyajáˈmuaˈixaatyeˈ tzáahuatyiˈraˈaj jɨmeˈ tɨ ɨ nyavástaraˈ néijmiˈi tyajamuaatáˈsij tyiˈtíj siaj jaatáhuaviiraj nye jitze maˈcan. 24 Tɨˈɨj naˈaj ya tɨ jeˈréˈnyej caxu seexúj muaˈaj tyiˈtíj jaatáhuaviiriˈ nye jitze huatamaˈcan, siataˈaj jaatáhuaviij, aj xu sij jaˈancuriáaˈsij, siajta jeˈen néijmiˈi jɨn huatóotyamuaˈveˈsij.

*Jesús pu aˈíɨn pué*ˈeen ɨ tɨ néijmiˈi jɨn tyuˈtyáamueˈtɨj íiyan ɨ cháanacaj japua

25 ’Aˈyaaˈnuˈnyeríjˈtyajamuáaˈixaaˈsiejˈnyúucarijˈjɨmeˈ, ajta atyojoˈréˈnyesij ɨ xɨcáaraˈ nyej quee cheˈ seequéj tyajaˈmuaˈixáatyeˈej naˈmej, sulu huatoojéˈyacan nu jɨn tyajáˈmuaˈixaatyeˈen jeˈej tɨ tyíˈeen ɨ nyavástaraˈ jimi. 26 Aˈájnaˈxɨcáaraˈ jitze, muaˈaj xu huatyényuusij nye jitze maˈcan, ajta canu aˈyan tyajáˈmuaˈixaatyeˈ nyej nyáaj jaatáhuaviiraj ɨ nyavástaraˈ nyej nyij jaˈmua jɨmeˈ huatyényuunyij, 27 jiˈnye aˈíɨ pu ɨ nyavástaraˈ jáˈmuaxɨeˈveˈ. Aˈyaaˈpuˈtyajaˈmuaxɨeˈveˈ aˈíjcɨ jɨmeˈ siaj muaˈaj nyéetzij nyaxɨeˈveˈ, siajta tyáˈtzaahuatyeˈ nyaj ɨ Dios jimi joˈvéˈmej. 28 Aˈáaˈnuˈɨˈnyavástaraˈ jimi jaˈrájraa nyej nyij aˈyan vaˈcáanyej ɨ cháanacaj japua, ajta ijíij aˈyaa nu tyíchesij ɨ cháanacaj japua, nyej nyij jóˈraˈnyij ɨ nyavástaraˈ jimi.

29 Aj mu mij ɨ maj jamuán huacíj aˈyan tyaatéˈexaa tɨjɨn:

—Ijíij paj períj jaˈhuooˈitéericɨˈcan jɨn tyíˈxaj, capáj cheˈ séej nyúucarij jɨn tyíˈxaj. 30 Tuˈríjˈjamuaˈreejˈpajˈnéijmiˈiˈtyíˈmuaˈreej, ajta quee juxɨeˈveˈ tɨ aˈtíj tyiˈtíj muaˈihuoˈraj. Aˈíjˈtuˈjɨnˈtyáˈtzaahuatyeˈ paj ɨ Dios jimi joˈvéˈmej.

31 Jesús pu aˈyan tyihuoˈtéˈexaa tɨjɨn:

—¿Nyij xaa seríj ijíij tyáˈtzaahuatyeˈ? 32 Puˈríjˈijíijˈtyaˈráˈaj, ijíij puˈríj aˈáan putyajáˈrɨcɨj siatɨˈɨj muaˈaj joˈcíxɨˈɨj síɨj ajta síɨj, jusén tacan xúsij yanuurɨésij. Ajta canu nyasíɨj

huatyáˈɨtzeereˈej, jiˈnye ɨ nyavástaraˈ pu nyaj jamuán yésejreˈ. 33 Aˈyaa nu tyajáˈmuaˈix-
aatyeˈ siaj sij tyámuaˈ huárɨnyij ɨ jutzájtaˈ aˈɨ́jcɨ jɨmeˈ siaj nye jitze ajtyámaˈcan. Jéehua
xu jajpuéetzij xáˈjuˈun íiyan cháanacaj japua, ajta siataˈaj huatyóocaˈnyej, jiˈnye nyáaj
nuˈríj jaˈantyimuéˈtɨj ɨ cháanacaj.

17

*Jesús pu huaˈ j*ɨmeˈ jahuoo ɨ maj jamuán huacɨ́j

1 Tɨˈɨj ɨ Jesús aˈyan tyuˈtaxáataj, aj puˈij jútyeˈ jóˈnyeeriacaˈ ajta aˈyan tyuˈtaxájtacaˈ
tɨjɨn:
—Nyavástaraˈ, puˈríj aˈájna atyojoˈréˈnyej aˈtzáaj paj jaaxáˈpuɨˈɨntarej, pataˈaj tyámuaˈ
tyeetyátoonyij aˈyóoj, taˈaj ij ajta aˈɨ́ɨn tyámuaˈ tyimuaatyátoonyij muéetzij. 2 Jiˈnye
muáaj paj períj néijmiˈi jɨn tyeˈentyáarujtyej aˈɨ́jcɨ aˈyóoj, mataˈaj mij néijmiˈi jusén jɨn
júurij muáˈraˈnyij ɨ paj jaatáviˈtɨstej. 3 Ajta aˈɨ́jna ɨ maj júurij muáˈjuˈun jusén jɨmeˈ, aˈɨ́ɨ
pu aˈɨ́ɨn puéˈeen ɨ maj muéetzij muáamuaˈtyij, paj muáaj panaˈaj aˈɨ́ɨn puéˈeen ɨ Dios tɨ
tzáahuatyiˈraˈaj jɨn séejreˈ, ajta aˈɨ́jna ɨ Cɨríistuˈ ɨ paj muáaj uyoˈtaˈítyacaˈ.
4 ’Nyáaj nu nyeríj tyámuaˈ tyimuaatáˈ huaˈ jimi ɨ maj aˈyan huacháatɨmee ɨ cháanacaj
japua, jiˈnye nuˈríj jaˈantyicɨˈɨj ɨ paj jɨn tyinaataˈíj. 5 Ajta ijíij nyavástaraˈ, pataˈaj
tyámuaˈ tyinaatyátoonyij ajimi, aˈyájna patɨˈɨj tyámuaˈ tyinyatáˈcareˈej nyatɨˈɨj ajamuán
ajoˈcatyii tɨˈɨj quee xu séeriaˈcaj ɨ cháanacaj.
6 ’Aˈɨ́ɨmaj ɨ paj huaˈantyíhuoj íiyan ɨ cháanacaj japua pej pij naatáviˈtɨstej, nuˈríj
huoˈtéˈexaa aˈtɨ́j paj puéˈeen. Aˈɨ́ɨ mu aˈtyéɨtyeristyamuaˈ puéˈeenyeˈej, ajta muáaj paj
naatáviˈtɨstej, majta meríj jaˈantzaahuaj aˈnyúucaa. 7 Aˈɨ́ɨmaj mu meríj jamuaˈreej tɨ
néijmiˈi muéetzij jimi tyejeˈráma'can, 8 jiˈnye aˈɨ́j nu huoˈtéˈexaa ɨ nyúucarij ɨ paj muáaj
naatéˈexaa, aˈɨ́ɨ mu mij meríj jaˈantzaahuaj. Majta jáamuaˈreeriˈ nyaj jɨˈréˈcan jɨmeˈ
muéetzij jimi joˈvéˈmej, majta tyáˈantzaahuaj paj muáaj unyojoˈtaˈítyacaˈ.
9 ’Aˈyaa nu huaˈ jɨmeˈ tyíˈmuahuaviij, canu aˈyan tyíˈmuahuaviij aˈɨ́ɨjma jɨmeˈ ɨ maj
aˈyan séejreˈ ɨ cháanacaj japua, sulu huaˈ jɨmeˈ ɨ paj naatáviˈtɨstej, jiˈnye aˈɨ́ɨ mu
aˈtyéɨtyeristyamuaˈ puéˈeen. 10 Néijmiˈi ɨ maj nyetyeɨ́ɨtyeristyamuaˈ puéˈeen, aˈɨ́ɨ mu
majta aˈtyéɨtyeristyamuaˈ puéˈeen, majta ɨ maj aˈtyéɨtyeristyamuaˈ puéˈeen, aˈɨ́ɨ mu
majta nyetyeɨ́ɨtyeristyamuaˈ puéˈeen, aˈɨ́ɨjma puˈij jitze séejreˈ ɨ nyaj jɨn naa huaséˈrin.
11 ’Canu cheˈ nyáaj yan huatyáˈɨtzeereˈej ɨ cháanacaj japua, majta aˈɨ́ɨmaj mu aˈyan
huatyáˈɨtzeereˈej, nyajta nyáaj nu joˈméj muéetzij jimi. Nyavástaraˈ mu paj tyámuaˈ een,
huóˈchaˈɨj aˈɨ́jna jitze maˈcan ɨ paj jɨn ántyapuaj, aˈɨ́jna ɨ paj jɨn aˈyan naatamuaˈaj, mej
mij tyámuaˈ eenyeˈ, aˈyájna tyatɨˈɨj ityáj. 12 Nyatɨˈɨj nyáaj huaˈ jamuán aˈyan séjriaˈcaˈaj ɨ
cháanacaj japua, nyáaj nu tyámuaˈ tyihuáˈchaˈɨɨcaˈaj ajitze maˈcan. Capu sɨ́ɨj tɨ huaˈ jitze
ajtyámaˈcan jóˈvej, sulu aˈɨ́ɨ puˈuj ɨ tɨ arí jimi aˈyan tyaˈtácatyiij tɨˈij puéjtzij jáacɨˈtyij,
taˈaj ij aˈyan tyaˈróoˈastej jeˈej tɨ tyéˈyuˈsiˈ ɨ yuˈxarij jitze.
13 ’Nyajta ijíij aˈáa nu joˈmej muéetzij jimi, ajta aˈyaa nu tyíˈxaj nyatɨˈɨj nyooj
yahuatyéjvee ɨ cháanacaj japua, mataˈaj mij néijmiˈi aˈyan chaˈtaj manaˈaj tyityatóotya-
muaˈveˈen nyatɨˈɨj nyáaj tyíˈnyetyamuaˈveˈ. 14 Nyáaj nu nyeríj huóˈixaaj aˈnyúucaa,
majta aˈɨ́ɨmaj mu huaˈajchaˈɨɨreˈ ɨ maj aˈyan huacháatɨmee ɨ cháanacaj japua, jiˈnye camu
huaˈ jitze ajtyámaˈcan ɨ maj yan séejreˈ, aˈyájna nyatɨˈɨj nyajta nyáaj quee yan tyíˈmaˈcan
ɨ cháanacaj japua. 15 Canu aˈyan tyíˈmuahuaviij paj hueˈrátoonyij ɨ cháanacaj japua, sulu
paj tyámuaˈ tyihuóˈchaˈɨɨn aˈɨ́jcɨ jimi ɨ tɨ jeˈej puaˈaj tyíˈeen. 16 Aˈyájna nyatɨˈɨj nyáaj quee
yan tyíˈmaˈcan ɨ cháanacaj japua, camu majta aˈɨ́ɨmaj aˈyan maˈcan ɨ cháanacaj japua.
17 Pataˈaj tyámuaˈ tyihuoˈtyátoonyij aˈjimi, aˈɨ́jcɨ jɨmeˈ ɨ tɨ jɨˈréˈcan jɨmeˈ, ajta aˈɨ́jna ɨ
tɨ jɨˈréˈcan jɨmeˈ aˈɨ́ɨ pu aˈɨ́ɨn puéˈeen aˈnyúucaa. 18 Aˈyájna patɨˈɨj tyinyojoˈtaˈítyacaˈ
aˈɨ́ɨjma jimi ɨ maj aˈyan séejreˈ ɨ cháanacaj japua, aˈyaa nu chaˈtaj nyanaˈaj nyáaj
tyihuoˈtaˈítyij aˈɨ́ɨjma jimi ɨ maj yan séejreˈ ɨ cháanacaj japua. 19 Nyajta nyáaj, aˈyaa nu
huaˈ jitze maˈcan tyuˈtányatoj, mej mij majta aˈɨ́ɨmaj tyámuaˈ tyityeetyátuiihuaj aˈɨ́jcɨ
jitze ɨ tɨ aˈyan tyiˈjaˈyájna.

20 ’Canu a'ɨ́ɨmaj jɨme' nyana'aj a'yan tyí'muahuaviij, sulu nyajta nu a'yan tyí'-
muahuaviij hua' jitze ma'can ɨ maj tyá'antzaahuatye'sij matɨ'ɨj jáanamuaj ɨ nyúucarij
a'ɨ́ɨmaj maj huo'té'exaatye'ej. 21 A'yaa nu tyí'muahuaviij maj néijmi'i a'ɨ́ɨmaj tyámua'
eenye' mej mij quee séecan ajtacɨ́'ca'an, a'yájna patɨ'ɨj muáaj nyavástara' nye jimi
tyí'sejre' nyajta a'jimi séejre', mej mij majta a'ɨ́ɨmaj ityájma jimi séeria'aj muá'ra'nyij,
mata'aj mij a'ɨ́ɨmaj ɨ maj a'yan huacháatɨmee ɨ cháanacaj japua tyá'antzaahuatye'en
paj muáaj nyojo'ta'ítyaca'. 22 A'yaa nu cha'taj nyana'aj tyámua' tyihuo'tyájtoo a'ɨ́jcɨ
jɨme' ɨ tɨ naa huasé'rin ɨ paj jɨn tyámua' tyinaatá', mej mij sɨ́ɨj mana'aj pué'eenye',
a'yájna patɨ'ɨj muáaj nyajta nyáaj sɨ́ɨj tyana'aj tyi'tyapué'een, 23 nyáaj nu hua' jimi séejre',
pajta muáaj nye jimi séejre', mata'aj mij majta a'ɨ́ɨmaj néijmi'i sɨ́ɨj mana'aj pue'éenye'ej
muá'ra'nyij, mej mij a'ɨ́ɨmaj ɨ maj a'yan huacháatɨmee ɨ cháanacaj japua jáamua'reej paj
muáaj nyojo'ta'ítyaca', pajta hua'xɨe've' a'yájna patɨ'ɨj nyéetzij tyí'nyaxɨe've'.
24 ’Nyavástara', muáaj paj naatávi'tɨstej, a'yaa nu nyij tyá'xɨe've' maj nyaj jamuán
séeria'aj muá'ra'nyij jó'nyaj jo'tyaváaj na'mej, mata'aj mij jaaséej ɨ tɨ huápuɨ'ɨj naa
huasé'rin ɨ paj jɨn tyámua' tyinaatá', ji'nye muáaj paj nyaxɨe'va'ca'aj jájcuaj ɨmuáj tɨ'ɨj
quee xu séeria'caj ɨ cháanacaj. 25 Nyavástara', mu paj tyámua' een, camu muamua'tyej
a'ɨ́ɨmaj ɨ maj a'yan huacháatɨmee ɨ cháanacaj japua, ajta nyáaj nu muamua'tyej, a'yaa mu
mij ɨ nyetyeɨ́ɨtyeristyamua' tyá'mua'reej paj muáaj nyojo'ta'ítyaca'. 26 Nu'ríj huo'taséjra
je'ej paj huasé'rin, nyajta nyooj a'yan tyihua'séeratye'ej na'mej, ta'aj ij a'ɨ́jna ɨ paj jɨn
nyaxɨe've' hua' jitze huatyá'ɨtzeere'en, ajta nyej nyij nyáaj hua' jimi séeria'aj ná'ra'nyij.

18

Matɨ'ɨj jaatyéevi' a'ɨ́jcɨ ɨ Jesús
(Mt. 26:47-56; Mr. 14:43-50; Lc. 22:47-53)

1 Tɨ'ɨj a'yan tyihuo'ixáatye'ej, Jesús pu jó'raa, majta a'ɨ́ɨmaj ɨ maj jamuán huacɨ́j, mej
mij antácɨɨnyej után jitze pujmua' ɨ áchij jitze tɨ a'yan tyaja'rájtyapuaj tɨjɨn Cedrón. A'áa
pu jéehua jo'uuca'aj ɨ aseitúunaj cɨyaraj, a'áa pu'ij ɨ jo'tyájrupij majta ɨ maj jamuán
huacɨ́j. 2 Ajta ɨ Judas ɨ tɨ tyu'tátuiire'sij a'ɨ́jcɨ ɨ Jesús, a'ɨ́ɨ pu ajta ujá'mua'tyajca'aj
a'ájna, ji'nye mue'tɨ́j mu a'áa ja'huóosɨɨrej ɨ Jesús majta ɨ maj jamuán huacɨ́j. 3 A'áa pu'ij
ɨ Judas ja'rá'aj majta jamuán ɨ xantáaru'uj majta séecan ɨ maj tyeyúuj tzajta' tyí'cha'ɨj,
a'ɨ́ɨmaj mu uhuojo'ta'ítyaca' ɨ maj tyihuá'ijtye' ɨ puaaríij majta ɨ fariseos. Néijmi'i mu
huatátzave'sima'aj majta tyámua' éenye'ej mej mij huatyényo'se'en. 4 Ajta ɨ Jesús pu'ríj
jamua'reeriaca'aj je'ej tɨ tyi'rɨnyíiche', a'ɨ́j pu jɨn eerájraa tɨ'ij hua'antyinájchaca' ajta
a'yan tyihuo'ta'íhuo'ri' tɨjɨn:
—¿A'tanyíj setyáhuoonyij?
5 A'yaa mu tyaaté'exaa tɨjɨn:
—A'ɨ́jcɨ ɨ Jesús Nazaret tɨ já'ma'can.
Jesús pu a'yan tyihuo'té'exaaj tɨjɨn:
—Nyáaj nu a'ɨ́ɨn pué'een.
Ajta a'ɨ́jna ɨ Judas, ɨ tɨ tyu'tátuiire'sij, a'áa pu hua' jamuán ajo'tyávaaca'aj ɨ xantáaru'.
6 Tɨ'ɨj ɨ Jesús a'yan tyihuo'té'exaaj tɨjɨn: Nyáaj nu a'ɨ́ɨn pué'een, aj mu mij juhuárita'
cáacɨj, majta eetavátzɨj a chóota'. 7 Jesús pu'ij ajtáhua'aj a'yan tyihuo'ta'íhuo'ri' tɨjɨn:
—¿A'tanyíj setyáhuoonyij?
A'yaa mu mij majtáhua'aj tyu'taxájtaca' tɨjɨn:
—A'ɨ́jcɨ ɨ Jesús Nazaret tɨ já'ma'can.
8 Aj pu'ij ajtáhua'aj ɨ Jesús a'yan tyihuo'té'exaaj tɨjɨn:
—Nu'ríj jamuaaté'exaa nyej nyáaj a'ɨ́ɨn pué'een. Tɨpua'aj nyéetzij
senyetyáhuoonye'en, siahuo'tá' maj jó'cɨɨnyej a'íimaj ɨ maj nyaj jamuán huacɨ'ɨj.
9 A'yaa pu tyu'rɨ́j tɨ'ij a'yan tya'róo'astej je'ej tɨ ɨ Jesús tyu'taxájtaca' tɨ a'yan tɨjɨn:
“Nyavástara', capu sɨ́ɨj jó'vej ɨ tɨ hua' jitze ajtyáma'can ɨ paj naatávi'tɨstej.” 10 Aj
pu'ij a'ɨ́jna ɨ Simón tɨ ajta Pedro ántyapuaj, a'ɨ́ɨ pu juchúun íjcutaca', tɨ'quij naxɨéera'

muáca'ta' tɨ pujmua' ajtasíjchaca' a'ɨ́jcɨ ɨ a'tɨ́j tɨ a'yan ántyapuaj tɨjɨn Malco, a'ɨ́ɨ pu a'ɨ́ɨn pué'eenye'ej ɨ tɨ jahuɨɨria'ca'aj a'ɨ́jcɨ ɨ tɨ néijmi'i jɨn antyúumua'reeriaca'aj u tyeyúuj tzajta'. 11 Jesús pu a'yan tyaaté'exaa a'ɨ́jcɨ ɨ Pedro tɨjɨn:

—Ucárujtye' mua' chúun, tɨpua'aj ɨ nyavástara' a'ɨ́jna jɨn unyojo'ta'ítyaca', ¿nyiquee a'yan tyúuxɨe've' nyej nyij ja'rá'astijre'en?

Tɨ'ɨj ɨ Jesús a'áa jo'tyávaaca'aj a'ɨ́jcɨ jimi ɨ Anás
(Mt. 26:57-58; Mr. 14:53-54; Lc. 22:54)

12 Matɨ'ɨj mij a'ɨ́ɨmaj ɨ xantáaru', ajta a'ɨ́jna ɨ tɨ tyihuá'ijtye', majta ɨ maj tyí'cha'ɨj u tyeyúuj tzajta', a'ɨ́ɨ mu jaatyéevi' a'ɨ́jcɨ ɨ Jesús, majta je'en ja'náajɨ'quej. 13 Anaquéej mu mij a'áa yo'ví'tɨj a'ɨ́jcɨ jimi ɨ Anás, ji'nye a'ɨ́ɨ pu mu'nyáara' pué'eenye'ej a'ɨ́jcɨ ɨ Caifás, ɨ tɨ a'ájna ɨmuáj néijmi'i jɨn antyúumua'reeriaca'aj ɨ tyeyúuj tzajta'. 14 A'ɨ́jna ɨ Caifás, a'ɨ́ɨ pu a'ɨ́ɨn pué'eenye'ej ɨ tɨ a'yan tyihuo'té'exaatya'ca'aj ɨ maj Israel jitze ajtyáma'can tɨ jéetze' hua'tyáhuɨ'rihua'aj tɨ sɨ́ɨj na'aj ɨ tyévij huámuɨ'nyij hua' jitze ma'can ɨ tyeɨ́tyee.

Pedro pu a'yan tyu'taxájtaca' tɨjɨn tɨquee jamua'tyej a'ɨ́jcɨ ɨ Jesús
(Mt. 26:69-70; Mr. 14:66-68; Lc. 22:55-57)

15 Ajta a'ɨ́jna ɨ Pedro, ajtáhua'aj sɨ́ɨj tɨ ajta hua' jitze ajtyáma'can a'ɨ́ɨ mu cújta' huajú'ca'aj ɨ Jesús. Ajta ɨ sɨ́ɨj ɨ tɨ ajta Jesús jamuán jo'chá'canya'aj, a'ɨ́ɨ pu jamua'tyajca'aj ɨ tɨ néijmi'i jɨn antyúumua'reeriaca'aj ɨ tyeyúuj tzajta', a'ɨ́j pu jɨn jamuán utyájrupij ɨ Jesús a'ájna a tɨj ja'chej a'ɨ́jna ɨ tɨ tyí'ijta, 16 ajta a'ɨ́jna ɨ Pedro apua'quéj pu jo'tyá'ɨtzee véjri' a tɨ ja'pueertaj. Aj pu'ij a'ɨ́jna ɨ tɨ jamua'tyej ɨ tɨ néijmi'i jɨn antyúumua'reej ajo'ré'nyej ata' puéertaj, tɨ'quij a'yan tyaaté'exaa a'ɨ́jcɨ ɨ íitaj ɨ tɨ a'áa tyí'cha'ɨj ata' puéertaj, tɨ jaatá'an tɨ ɨ Pedro utyájrutyej. 17 Aj pu'ij a'ɨ́jna ɨ íitɨ' ɨ tɨ a'áa tyí'cha'ɨj ata' puéertaj, a'yaa pu tyaata'íhuo'ri' a'ɨ́jcɨ ɨ Pedro tɨjɨn:

—¿Nyi pequee muáaj sɨ́ɨj a'ɨ́ɨn pué'een ɨ tɨ hua' jitze ajtyáma'can ɨ maj jamuán huacɨ'ɨj a'mújcɨj mu tyáataj?

Pedro pu a'yan tyaaté'exaa tɨjɨn:

—Canu, canu a'ɨ́ɨn pué'een.

18 Ajta tyámua' pu tyú'seevi'ij, a'ɨ́ɨ mu mij ɨ maj tyí'huɨɨre' ɨ tyeyúuj tzajta' majta ɨ maj tyí'cha'ɨj u tyeyúuj tzajta' a'ɨ́ɨ mu óonɨej, a'áa mumij ja'taváatɨma'caa jo'tɨj já'taa moopuɨ́stya'aj. Ajta ɨ Pedro pu ajta hua' jamuán ajo'tyávaaca'aj, oopuɨ́stya'aj a tɨ já'taa.

A'ɨ́jna ɨ tɨ néijmi'i jɨn antyúumua'reej pu tyee'íhuo'ri' a'ɨ́jcɨ ɨ Jesús
(Mt. 26:59-66; Mr. 14:55-64; Lc. 22:66-71)

19 A'ɨ́jna ɨ tɨ néijmi'i jɨn antyúumua'reeriaca'aj, a'ɨ́ɨ pu huatyóochej tɨ tyee'íhuo' a'ɨ́jcɨ ɨ Jesús a'ɨ́jna jɨme' ɨ maj jamuán huacɨ́'ca'aj ajta tyi'tɨ́j tɨ hua'mua'tyajca'aj. 20 Jesús pu a'yan tyaaté'exaa tɨjɨn:

—Nyáaj nu jéjrista' tyihuó'ixaaj ɨ tyeɨ́tyee ɨ maj a'yan séejre' ɨ cháanacaj japua, a'náj tɨna'aj nu tyihuá'mua'tyajca'aj ɨ tyeyúuj tzajta', nyajta jo'maj jóosɨ'rii a'ɨ́ɨmaj ɨ maj Israel jitze ajtyáma'can, canu tyi'tɨ́j avíitzij jɨn huataxájtaca'. 21 ¿Ji'nye een jɨme' a'yan petyí'nye'ihuo'? Pata'aj a'ɨ́ɨjma huata'íhuo' ɨ maj náanamuajri', miche' a'ɨ́ɨmaj jamuaaté'exaatye'en tyi'tɨ́j nyaj huó'ixaaj. A'ɨ́ɨ mu jamua'reej je'ej nyaj tyu'xájtaca'.

22 Tɨ'ɨj ɨ Jesús a'yan tyu'taxájtaca', sɨ́ɨj tɨ hua' jitze ajtyáma'can ɨ maj tyí'cha'ɨj u tyeyúuj tzajta', a'ɨ́ɨ pu ja'rájvee a'yan tye'ixáatye'ej tɨjɨn:

—¿Nyi a'yan petyaaté'exaatye'ej a'ɨ́jcɨ ɨ tɨ néijmi'i jɨn antyúumua'reej ɨ tyeyúuj tzajta'?

23 Jesús pu a'yan tyaaté'exaa tɨjɨn:

—Tɨpua'aj tyi'tɨ́j je'ej pua'aj nyetyu'taxájtaca', naaté'exaatye' tyi'tɨ́j tɨ pué'een, ajta tɨpua'aj xá'puɨ' nyetyu'taxájtaca', ¿ji'nye een jɨn petyina'ráava'raj?

24 Aj pu'ij ɨ Anás tyu'ta'íjtaca' maj ja'nájɨ'que'en, majta je'en já'anvi'tɨj a'ɨ́jcɨ jimi ɨ Caifás.

Pedro pu ajtáhua'aj jaatyáhue'taca' ɨ Jesús
(Mt. 26:71-75; Mr. 14:69-72; Lc. 22:58-62)

25 Ajta a'ɨ́jna ɨ Pedro, óoche' pu a'áa jóopuɨstya'ca'aj jo'tɨj já'taa. Matɨ'ɨj a'yan tyaata'íhuo'ri' tɨjɨn:

—¿Nyi pequee muáaj sɨ́ɨj a'ɨ́ɨn pué'een ɨ maj Jesús jamuán huacɨ'ɨj?

Pedro pu tyu'tyáhue'taca', a'yan tyi'xáataj tɨjɨn:

—Canu, canu a'ɨ́ɨn pué'een.

26 Aj pu'ij sɨ́ɨj tɨ jahuɨɨria'ca'aj a'ɨ́jcɨ ɨ tɨ néijmi'i jɨn antyúumua'reej, tɨ ajta ihuáaria'ra' pué'eenye'ej a'ɨ́jcɨ ɨ a'tɨ́j ɨ tɨ Pedro naxɨéera' ajtasíjchaca', a'ɨ́ɨ pu a'yan tyaata'íhuo'ri' tɨjɨn:

—¿Nyi nyequee a'áa muajá'sej a'mújcɨj jamuán jo'tɨj jo'váatɨmee ɨ aseitúunaj cɨyaraj?

27 Pedro pu ajtáhua'aj jaatyáhue'taca', aj pu'ij huajíjhuaca' ɨ tyacuáarɨe'.

*T*ɨ'ɨj ɨ Jesús a'áa jo'tyávaaca'aj a'ɨ́jcɨ jimi ɨ Piláato
(Mt. 27:1-2, 11-31; Mr. 15:1-20; Lc. 23:1-5, 13-25)

28 Matɨ'ɨj mij je'ráavi'tɨj a'ɨ́jcɨ ɨ Jesús a'ájna jo'tɨj ja'chej a'ɨ́jna Caifás, majta je'en a'áa yo'ré'nyijtyej jo'tɨj je'rácatyii ɨ tajtúhuan tɨ tyí'huɨɨre' hua' jitze ma'can ɨ maj Roma ja'chej. Ajta arí tapuá'risima'aj, a'ɨ́ɨmaj ɨ maj Israel jitze ajtyáma'can camu utyájrupij jo'tɨj ɨ tajtúhuan je'rácatyii, mej mij quee tyi'tɨ́j jɨn ootyá'ɨtzeere'en ɨ juyi'ráj jitze, ajta quee huatáɨ'riitarij maj jáacua'nyij ɨ cue'ráj ɨ maj jɨn jo'támua'reej a'ájna xɨcáara' tɨ'ɨj ɨ Dios tyihuo'tú'uunyi'ri'. 29 A'ɨ́j pu jɨn ɨ Piláato iirájraa. A'yaa pu'ij tyihuo'té'exaaj tɨjɨn:

—¿Tyi'tanyí jɨn sia'xɨjtye' a'mújcɨj mu tyáataj?

30 A'yaa mu mij tyityaatanyúj tɨjɨn:

—Tɨpua'aj quee tyi'tɨ́j jɨn ootyá'ɨtzeere'nyijche'en, catu yamuaatatuíire'nyijche'.

31 Piláato pu a'yan tyihuo'té'exaaj tɨjɨn:

—Siata'aj mua'aj já'anvi'tɨj, siajta jo'xɨ́jtye'en a'yájna tɨ'ɨj tyajá'mua'ijtye' ɨ ja'-muaye'raj.

Majta ɨ maj tyí'ijta a'ɨ́ɨjma jimi ɨ maj Israel jitze ajtyáma'can, a'yaa mu tyityaatanyúj tɨjɨn:

—Capu ityájma ɨ tyaj Israel jitze ajtyáma'can tatá'caa tyaj a'tɨ́j huajé'caj.

32 A'yaa pu'ij tya'róo'astej a'ɨ́jna ɨ nyúucarij ɨ Jesús tɨ jaataxájtaca' a'ɨ́jna jɨme' je'ej tɨ tyí'muɨ'nyij. 33 Aj pu'ij ɨ Piláato ajtáhua'aj utyájrupij u chi'táj, tɨ'quij uyo'tajé ɨ Jesús aj pu'ij a'yan tyaata'íhuo'ri' tɨjɨn:

—¿Nyi muáaj a'ɨ́ɨn papué'een ɨ tɨ tyihuá'ijtye' a'ɨ́ɨmaj ɨ maj Israel jitze ajtyáma'can?

34 Jesús pu a'yan tyaaté'exaa tɨjɨn:

—¿Nyi asɨ́ɨj a'yan petyí'nye'ihuo', ca' a'ɨ́jcɨ jɨme' je'ej maj ɨ séecan tyinaataxájtaca' a' jimi?

35 Piláato pu a'yan tyaaté'exaa tɨjɨn:

—¿Nyi nyáaj Israel jitze na'ajtyáma'can? A'ɨ́ɨmaj ɨ maj a'tyéɨtyeristyamua' pué'een, majta ɨ maj tyihuá'ijtye' ɨ puaaríij, a'ɨ́ɨ mu a'ɨ́ɨn pué'een ɨ maj muéetzij yamuava'toj nyéetzij jimi. ¿Tyi'tanyí je'ej puáaruuj?

36 Ajta a'ɨ́jna ɨ Jesús a'yaa pu tyaaté'exaa tɨjɨn:

—A'ɨ́jna ɨ nyaj jɨn tyí'ijta, capu yan ma'can ɨ cháanacaj japua. Tɨpua'aj a'yan nyama'cantajche', tyeɨ́tyee mu nye jimi tyi'huɨ́ɨria'cajche' ɨ maj huatyényo'se'en mej mij quee naatyéevi' a'ɨ́ɨmaj ɨ maj Israel jitze ajtyáma'can. Ajta ɨ nyaj jɨn tyí'ijta capu a'yan ma'can.

37 Aj pu'ij ɨ Piláato a'yan tyaata'íhuo'ri' tɨjɨn:

—¿Nyi muáaj a'ɨ́ɨn papué'een ɨ paj tyihuá'ijtye'?

Jesús pu a'yan tyaaté'exaa tɨjɨn:

—Muáaj paj jaataxájtaca', nyáaj nu Rey pué'een. Nyáaj nu huanɨe'huaca' nyajta yan uvé'nyej ɨ cháanacaj japua, nyej nyij a'ɨ́jna huo'té'exaatye'en ɨ tɨ a'yan tyi'ja'yájna. Majta néijmi'i ɨ maj a'ɨ́j jitze ajtyáma'can ɨ tɨ a'yan tyi'ja'yájna, a'ɨ́ɨ mu nyanamuaj.

38 Piláato pu a'yan tyaaté'exaa tɨjɨn:

—¿Tyi'tanyí pué'een a'ɨ́jna ɨ tɨ a'yan tyi'ja'yájna?

Tɨ'ɨj a'yan tyu'ta'íhuo'oj. Piláato pu ajtáhua'aj iirájraa tɨ'ij hua' jamuán tyu'taxáj ɨ maj Israel jitze ajtyáma'can, a'yaa pu tyihuo'té'exaaj tɨjɨn:

—Canu tyi'tɨ́j tyítyoovej ɨ nyaj jɨn jitzán tyo'ojpuá'ritye'en. 39 Siajta mua'aj a'yaa xu tyeeyí'tɨn nyaj séej jamui'rátuiitze'en ɨ tɨ eetyánami' siatɨ'ɨjtá tyí'ye'estyaj siaj jo'támua'reej ɨ xɨcáara' tɨ jitzán ɨ Dios tyihuo'tú'uunyi'ri', ¿nyi a'yan setyá'xɨe've' nyaj jamui'rátuiitze'en a'ɨ́jcɨ ɨ tɨ tyihuá'ijtye' ɨ maj Israel jitze ajtyáma'can?

40 Néijmi'i mu a'yan tyityeetyejíihuajraa tɨjɨn:

—Catu jaxɨe've' a'mújcɨj. Pata'aj tɨi'rátuiitze'en a'ɨ́jcɨ ɨ Barrabás.

Ajta a'ɨ́jna ɨ Barrabás, a'ɨ́ɨ pu náhua'rij pué'eenye'ej.

19

1 Aj pu'ij ɨ Piláato yo'ví'tɨj a'ɨ́jcɨ ɨ Jesús ajta jaata'íjtaca' mej mij je'riá'vaxɨ'ɨn. 2 Majta a'ɨ́ɨmaj ɨ xantáaru'uj tzícare'ej mu huatyácɨstaca' mej mij cúruun huatyátaahuaj, a'ɨ́j mu mij ju'cárujtyi'ri' ɨ mu'úutze' ɨ Jesús, majta cɨ́ɨxurij ju'cáhuɨjri' tɨ tɨn xú'muaa tɨ po'vij jɨme'. 3 Aj mu mij jimi ajtyáxɨɨriaca' a'yan metye'ixáatye'ej tɨjɨn:

—Che' jusén jɨme' júurij a'ɨ́jna ɨ tɨ tyihuá'ijtye' ɨ maj Israel jitze ajtyáma'can.

Majta ja'ráva'ra'aj ajɨ́ɨsa'.

4 Aj pu'ij ɨ Piláato ajtáhua'aj iirájraa, ajta a'yan tyihuo'té'exaaj tɨjɨn:

—Cásɨ', yanuj jave'vi'tɨj, siata'aj sij jáamua'reej nyaj quee tyi'tɨ́j tyítyoovej ɨ nyaj jɨn jitzán tyo'ojpuá'ritye'en.

5 Aj pu'ij ɨ Jesús iirájraa, ju'carújtya'aj a'ɨ́jcɨ ɨ cúruun tɨ tzícare'ej jɨn cɨstijhuaj, ajta ju'cahuɨ́ɨj a'ɨ́jna ɨ cɨ́ɨxurij tɨ tɨn xú'muaa tɨ po'vij jɨme'. Aj pu'ij ɨ Piláato a'yan tyihuo'té'exaaj tɨjɨn:

—Yána'aj huatyéjve ɨ tyáatɨ'.

6 Matɨ'ɨj a'ɨ́ɨmaj jaaséj ɨ maj tyihuá'ijtye' ɨ puaaríij majta ɨ maj tyí'cha'ɨj u tyeyúuj tzajta', a'yaa mu tyityeetyejíihuajraa tɨjɨn:

—Óotateexɨ' ɨ cúruuj jitze, óotateexɨ'.

Piláato pu a'yan tyihuo'té'exaaj tɨjɨn:

—Siata'aj já'anvi'tɨj siajta mua'aj jó'tatan, ji'nye canu nyáaj tyi'tɨ́j tyítyoovej ɨ nyaj jitzán tyo'ojpuá'ritye'en.

7 Majta a'ɨ́ɨmaj ɨ maj tyihuá'ijtye' ɨ maj Israel jitze ajtyáma'can a'yaa mu tyu'taxájtaca' tɨjɨn:

—Ityáj tu yu'xarij tyícha'ɨj ɨ tyaj jɨn tyí'ijta, ajta a'ɨ́jna jitze ɨ yu'xarij a'yaa pu tyúuxɨe've' tɨ huámuɨ'nyij, ji'nye a'yaa pu tyu'tóosejrataca' tɨ a'ɨ́ɨn pué'een ɨ yójra' ɨ Dios.

8 Tɨ'ɨj a'yan tyáanamuajri' a'ɨ́jna ɨ Piláato, jéetze' pu tyu'tátzɨɨn. 9 Aj pu'ij ajtáhua'aj utyájrupij u chi'táj, ajta yo'ví'tɨj ɨ Jesús, tɨ'quij a'yan tyaata'íhuo'ri' tɨjɨn:

—¿Jo'nyij muáaj pá'ma'can?

Ajta a'ɨ́jna ɨ Jesús capu huatanyúj. 10 Piláato pu'ij a'yan tyaaté'exaa tɨjɨn:

—¿Nyi pequee je'ej tyinaaté'exaatye'ej? ¿Nyi pequee jamua'reej nyaj a'ɨ́jcɨ jɨn antyínyamua'ree nyej nyij mui'rátoonyij, nusu nyaj mojo'tatan ɨ cúruuj jitze?

11 Aj pu'ij ɨ Jesús a'yan tyaaté'exaa tɨjɨn:

—Capáj tyi'tɨ́j jɨn antyíamua'reeriacajche' nye jimi tɨpua'aj quee ɨ Dios muaatá'nyi-jche', a'ɨ́j pu jɨn ɨ tɨ nyéetzij tyu'tátuii ajimi, a'ɨ́ɨ pu jéetze' ootyá'ɨtzee ɨ Dios jimi pequee muáaj.

12 Tɨ'ɨj na'aj a'ájna ɨmuáj, Piláato pu a'yan tyá'huooca'aj je'ej tɨ huárɨnyij tɨ'ij jaatá-
toonyij a'ɨ́jcɨ ɨ Jesús, majta ɨ maj Israel jitze ajtyáma'can a'yaa mu tyityeetyejíihuajraa
tɨjɨn:
—Tɨpua'aj paatátoonyij, capáj che' tyi'tɨ́j jɨn tyi'tyaváaj puá'mej a'ɨ́jcɨ jimi ɨ tajtúhuan
ɨ tɨ tyí'ta'ijtye'. A'tɨ́j tɨna'aj tɨ a'yan tyúusejrataj tɨ a'ɨ́ɨn pué'een ɨ tɨ tyí'ta'ijtye', a'ɨ́ɨ pu
jájcha'ɨɨre' a'ɨ́jcɨ ɨ tajtúhuan.
13 Tɨ'ɨj ɨ Piláato a'yan tyihuó'namuajri', aj pu'ij ji'ráavi'tɨj a'ɨ́jcɨ ɨ Jesús, ajta je'en
ooyíxɨj a'ɨ́jcɨ japua ɨ ɨpuárij jo'maj tyajá'xa'puɨ'ɨntare', a'yaa pu tyaja'rájtyapuaj a'ájna ɨ
huá'nyuucaa jɨme' ɨ Hebreos tɨjɨn: Gabatá, a'yaa tɨ'ij huatóomua'aj tɨjɨn jo'tɨj tyetyéj
jo'muáanyijmee tɨ pá'tzaa. 14 Pu'ríj a'ájna putyí'rɨjcaa ɨ xɨcáara' maj jitzán tyámua'
huóo'uurej mej mij jo'támua'reej a'ájna xɨcáara' tɨ'ɨj jitzán ɨ Dios tyihuo'tú'uunyi'ri',
tɨ'ɨj tya'rá'aj a'tzáaj tacuaríixpuaj. Piláato pu a'yan tyihuo'té'exaaj a'ɨ́ɨjma ɨ maj Israel
jitze ajtyáma'can tɨjɨn:
—Ya'cuíj mu tɨ tyajá'mua'ijtye'.
15 Majta a'ɨ́ɨmaj a'yaa mu tyityeetyejíihuajraa tɨjɨn:
—Meje'rájvi'tɨj. Iirájvi'tɨj, pajta jó'tatan ɨ cúruuj jitze.
Piláato pu a'yan tyihuo'ta'íhuo'ri' tɨjɨn:
—¿Nyi a'yan tyí'xa'puɨ' nyaj jó'tatan a'ɨ́jcɨ ɨ tɨ tyajá'mua'ijtye'?
Majta a'ɨ́ɨmaj ɨ maj puaaríij tyí'ijtye' a'yaa mu tyaaté'exaa tɨjɨn:
—Capu a'tɨ́j ityájma ajtáhua'aj tyí'ta'ijtye', sulu a'ɨ́ɨ pu'uj ɨ tajtúhuan tɨ jɨn tyi'tyéjvee.
16 Aj pu'ij ɨ Piláato huo'tátuii a'ɨ́jcɨ ɨ Jesús mej mij jó'tatan ɨ cúruuj jitze, a'ɨ́ɨ mu mij
yo'ví'tɨj.

Matɨ'ɨj jó'tatee a'ɨ́jcɨ ɨ Jesús ɨ cúruuj jitze
(Mt. 27:32-44; Mr. 15:21-32; Lc. 23:26-43)

17 Aj pu'ij ɨ Jesús iirájraa ja'antyichóoj ɨ jucúruuj, a'áa pu'ij ja'rá'aj jo'tɨj a'yan
tyaja'rájtyapuaj tɨjɨn: "Muɨ'chíj mu'taj", ajta hua' nyuucaaj jɨme' ɨ Hebreos a'yaa pu
tya'rájtyapuaj tɨjɨn: Gólgota. 18 A'áa mu mij yó'tatej, majta jamuán hua'puácaa ɨ tyeɨ́tyee
óotatej, juxa'aj mu tyihuojó'tateexɨj séej sɨ́ɨcɨta' majta séej sɨ́ɨcɨta', a'ɨ́ɨ pu'ij ɨ Jesús jé'ta'
óotateehuaca'. 19 Piláato pu a'yan tyo'tyéyu'xaca' ɨ táabla jitze a'yan tɨjɨn: "Jesús Nazaret
tɨ já'ma'can, a'ɨ́ɨ pu a'ɨ́ɨn pué'een ɨ tɨ tyihuá'ijtye' a'ɨ́ɨjma ɨ maj Israel jitze ajtyáma'can",
ajta je'en jaata'íjtaca' mej mij jó'tatan ɨ cúruuj jitze jo'tɨj jo'ojmu'uj ɨ Jesús.
20 Mue'tɨ́j mu ɨ maj Israel jitze ajtyáma'can jo'jíjvej je'ej tɨ tyé'yu'si'huaca'aj, ji'nye
a'ájna jo'maj yó'tatej ɨ Jesús a'áa pu véjri' putyajá'rɨjcaa ɨ chájta', ajta a'ɨ́jna ɨ tɨ
á'yu'si'huaca'aj, huéeicaj nyuucaaj pu jɨn ooyú'si'huaca', ɨ huá'nyuucaa ɨ Hebreos, ajta
huá'nyuucaa ɨ maj Roma já'ma'can, ajta huá'nyuucaa ɨ Griego. 21 A'ɨ́j mu jɨn a'ɨ́ɨmaj ɨ
maj tyihuá'ijtye' ɨ puaaríij a'yan tyaaté'exaa a'ɨ́jcɨ ɨ Piláato tɨjɨn:
—Capáj a'yan tyé'yu'xaj yee: "A'ɨ́jna ɨ tɨ tyihuá'ijtye' ɨ maj Israel jitze ajtyáma'can",
sulu a'yaa paj tyo'tyéeyu'xaj tɨjɨn: "A'ɨ́jna ɨ tɨ a'yan tyúuxaj tɨ a'ɨ́ɨn pué'een ɨ tɨ
tyihuá'ijtye' a'ɨ́ɨjma ɨ maj Israel jitze ajtyáma'can."
22 Ajta a'ɨ́jna ɨ Piláato a'yaa pu tyihuo'té'exaaj tɨjɨn:
—A'ɨ́jna ɨ nyaj nyeríj jo'tyéyu'xaca'aj, a'yaa pu tye'yú'si'huaj ja'mej.
23 Ajta matɨ'ɨj a'ɨ́ɨmaj ɨ xantáaru' jo'tatéexɨ'ɨj ɨ Jesús, aj mu mij tyi'ijpíj ɨ tyí'caanari-
a'ra', matɨ'ɨj mij muáacuaque' tyí'ijsɨɨria'xɨj, ta'aj séej ajta séej tyú'cɨ'tyij ɨ xantáaru'.
Ajta a'ɨ́ɨn avá'ɨtzee ɨ síicu'ria'ra' tɨ ju'cáchajca'aj, séej pu'uj jɨn itzijhuaca'aj néijmi'que',
24 a'yaa mu mij tyityaatóo'ixaaj ɨ xantáaru'uj tɨjɨn:
—Tyiche' quee jasujtza'naj, sulu tyiche' huátamue'tɨn tyej tyij jáamua'reej a'tɨ́j tɨ
cɨ'tyij.
A'yaa pu'ij tya'róo'astej je'ej tɨ tyé'yu'si' ɨ yu'xarij jitze tɨ a'yan tɨjɨn: "A'ɨ́ɨ mu
tyu'rióotui'tyej ɨ tyí'nyacaanaa, majta huóomue'tɨj mej mij jáamua'reej a'tɨ́j tɨ cɨ'tyij
ɨ nyesíicu'." A'yaa mu mij huarɨ́j ɨ xantáaru'uj.

25 Ajta aˈájna véjriˈ joˈtɨj jaˈrávaacaˈaj ɨ cúruujraˈ ɨ Jesús aˈáa pu joˈtyávaacaˈaj ɨ
náanajraˈ, ajta ɨ ihuáariaˈraˈ ɨ náanajraˈ, ajta aˈɨ́jna ɨ Maríia tɨ ɨ́ɨraˈraˈan pueˈeenyeˈej
aˈɨ́jcɨ ɨ Cleofas, ajtáhuaˈaj sɨ́ɨj aˈɨ́jna ɨ Maríia Magdala tɨ jáˈmaˈcan. 26 Tɨˈɨj ɨ Jesús jaaséej
ɨ junáanaj, ajta aˈɨ́j huaséj ɨ tɨ jaxɨeˈvaˈcaˈaj, tɨ ajta jamuán joˈcháˈcanyaˈaj, aˈyaa puˈij
tyaatéˈexaa ɨ junáanaj tɨjɨn:
—Itɨˈ, aˈmánaˈaj huatyéjve ɨ tɨ aˈyóoj pueˈeen.
27 Ajta aˈɨ́j aˈyan tyuˈtéˈexaaj aˈɨ́jcɨ ɨ tɨ jamuán joˈcháˈcanyaˈaj tɨjɨn:
—Aˈmánaˈaj huatyéjve ɨ tɨ aˈ náanaj pueˈeen.
Tɨˈɨj naˈaj aˈájna, aˈɨ́jna ɨ tɨ jamuán joˈcháˈcanyaˈaj aˈɨ́ɨ pu yoˈvíˈtɨj ɨ juchéj.

*T*ɨˈɨj Jesús huamuɨ́ˈ
(Mt. 27:45-56; Mr. 15:33-41; Lc. 23:44-49)
28 Tɨˈɨj aˈyan tyuˈrɨ́j, aˈɨ́jna ɨ Jesús pu jamuaˈreeriacaˈaj tɨ arí néijmiˈi tyeˈentyipuáˈri-
acaˈ, ajta taˈaj ij aˈyan tyaˈróoˈastej jeˈej tɨ tyéˈyuˈsiˈhuacaˈaj ɨ yuˈxarij jitze, aˈyaa pu
tyuˈtaxájtacaˈ tɨjɨn:
—Nye íˈmuˈuj.
29 Aˈáa pu véjriˈ xáˈrij joˈtácatyii tɨ nahuáj avaˈjɨsticaˈaj tɨ ántzinaj. Matɨˈɨj mij tyiˈtɨ́j
újruˈnyaxɨj tɨ taˈchíraˈ ɨ nahuáj jitze, majta jeˈen hisoopoj cɨyaraj jitze jaˈantyijɨˈquej, aj
mu mij jaˈajtyáxɨɨracaˈ véjriˈ ɨ tyényaˈraˈan jitze. 30 Aj puˈij ɨ Jesús juˈquéˈij ɨ nahuáj tɨ
ántzinaj, ajta jeˈen aˈyan tyuˈtaxájtacaˈ tɨjɨn:
—Puˈríj néijmiˈi tyaˈróoˈastej.
Aj puˈij ecóotutacaˈ, tɨˈquij huamuɨ́ˈ ɨ Jesús.

Xantáaruˈ pu jaˈajtyéjtzej ɨ ítzaˈpuariaˈraˈan ɨ Jesús
31 Aˈaj pu putyíˈrɨjcaa ɨ xɨcáaraˈ maj jitzán tyámuaˈ huóoˈuurej mej mij tyuˈyéˈestej
aˈɨ́jcɨ jɨmeˈ ɨ xɨcáaraˈ tɨ jitzán ɨ Dios tyihuoˈtúˈuunyiˈriˈ, majta aˈɨ́ɨmaj ɨ Israel jitze
ajtyámaˈcan camu jaxɨeˈvaˈcaˈaj mej mij ɨ muɨˈchítyee huatyáˈɨtzeereˈen aˈɨ́jcɨ jitze
ɨ cúruuj tɨˈɨj atyojoˈréˈnyej aˈájna xɨcáaraˈ maj jitzán jusoˈpii, jiˈnye aˈɨ́ɨ pu xɨcáaraˈ
pueˈeenyeˈej ɨ tɨ jéetzeˈ juxɨeˈveˈ. Aˈɨ́j mu jɨn jaatáhuaviiriˈ aˈɨ́jcɨ ɨ Piláato tɨ tyuˈtaˈíjtaj
mej mij huaˈantyínaˈxɨj ɨ huáˈɨɨcaj jitze ɨ maj óotateehuacaˈ, majta jeˈen huaˈajtajájpuan
ɨ muɨˈchítyee. 32 Aj mu mij ɨ xantáaruˈ ujóˈjuˈ matɨˈɨj mij jaˈantyinaˈxɨj ɨ ɨcájraˈan ɨ
sɨ́ɨj tɨ óotateehuacaˈ, majta jeˈen aˈyan chaˈtaj manaˈaj huarɨ́j ɨ séej jimi aˈáa tɨ véjriˈ
jóˈtateehuacaˈ ɨ Jesús jimi. 33 Ajta matɨˈɨj ajtyáxɨɨriacaˈ ɨ Jesús jimi, aˈɨ́ɨ mu jaaséej tɨ arí
muɨˈchicaˈaj. Aˈɨ́j mu jɨn quee jaˈantyinaˈxɨj ɨ ɨcájraˈan.
34 Ajta sɨ́ɨj pu ɨ xantáaruˈ jaˈajtyéjtzej ɨ ítzaˈpuariaˈraˈan jitze cɨyéj jɨmeˈ tɨ antyípityij,
aj puˈij jájtyij ajta ɨ xúureˈej eeráaxɨrej. 35 Ajta ɨ tɨ aˈɨ́jna tyáxajta aˈɨ́ɨ pu aˈɨ́ɨn pueˈeen ɨ
tɨ jaaséj, ajta aˈyan tyiˈjɨˈréˈcan jɨmeˈ jeˈej tɨ tyíˈxaj, aˈɨ́ɨ pu jamuaˈreej tɨ tzáahuatyiˈraˈaj
jɨn tyíˈxaj, siataˈaj sij siajta muaˈaj tyáˈantzaahuatyeˈen. 36 Jiˈnye aˈyaa pu tyuˈrɨ́j tɨˈij
aˈyan tyaˈróoˈastej jeˈej tɨ tyéˈyuˈsiˈ ɨ yuˈxarij jitze tɨ aˈyan tyáˈxaj tɨjɨn: “Camu séej
antyínaˈcaj ɨ caríiraˈan.” 37 Ajtáhuaˈaj pu séej jitze aˈyan tyáˈxaj tɨjɨn: “Aˈɨ́ɨ mu jaséjran
ɨ maj jaˈajtyéjtzej.”

*Mat*ɨˈɨj jaatyáˈavaataca aˈɨ́jcɨ ɨ Jesús
(Mt. 27:57-61; Mr. 15:42-47; Lc. 23:50-56)
38 Tɨˈquij aˈɨ́jna ɨ José Arimatea tɨ jáˈmaˈcan, aˈɨ́ɨ pu jaatáhuaviiriˈ aˈɨ́jcɨ ɨ Piláato tɨˈij
jaatátuiireˈen ɨ tyévira ɨ Jesús. Aˈɨ́jna ɨ José aˈɨ́ɨ pu ajta tyáˈtzaahuatyaˈcaˈaj ɨ Jesús
jimi, ajta avíitzij pu jɨn aˈyan rɨjcaa, jiˈnye huáˈtzɨɨnyaˈcaˈaj ɨ maj tyityatatyíj aˈɨ́ɨjma
jimi ɨ maj Israel jitze ajtyámaˈcan. Aj puˈij ɨ Piláato jaatáˈ, tɨˈquij ɨ José joˈmej, ajta
jeˈen yoˈchuij ɨ tyévira ɨ Jesús. 39 Ajta ɨ Nicodemo ɨ tɨ tɨ́caˈ ajeˈréˈnyej ɨ Jesús jimi
tɨˈij jamuán tyuˈxáj, aˈɨ́ɨ pu ajta ajeˈréˈnyej aˈɨ́j huatɨsímaˈaj ɨ tɨ naa tyaarɨeˈej ɨ miirra
tɨ muátɨˈsiˈ, áloes tyiˈtɨ́j tuˈpíj tɨ áˈnaxcaj, aˈyaa pu tyíjetyacaˈaj aˈchu seityéj quiiluj
japuan tamuáamuataˈ. 40 Aˈyaa puˈij ɨ José ajta aˈɨ́jna ɨ Nicodemo, aˈɨ́ɨ mu mij yoˈchuij ɨ

tyévira' ɨ Jesús, majta jacáhuaa a'ɨ́jcɨ ɨ tɨ naa tyaarɨe'ej, majta jacá'ijcataca' cáanarij jɨme' tɨ me'estíj, a'yájna matɨ'ɨj tyéejyi'raca'aj maj hua'vá'nan ɨ muɨ'chítyee a'ɨ́ɨmaj ɨ maj Israel jitze ajtyáma'can. 41 Ajta a'ájna jo'maj yó'tateexɨj a'ɨ́jcɨ ɨ Jesús, a'áa pu huastárij tyeje'riá'vaaca'aj, a'áa pu'ij já'tyasta' ajta capu eexúj a'náj a'tɨ́j a'úun ja'vá'nami'huaca'aj. 42 A'úu mu mij yo'tyéetyej a'ɨ́jcɨ ɨ Jesús tyévira', ji'nye a'áa pu véjri' putyajá'rɨjcaa, ajta arí a'ájna atyojo'ré'nyesima'aj ɨ xɨcáara' maj jitzán tyámua' huóo'uurej a'ɨ́ɨmaj ɨ maj Israel jitze ajtyáma'can.

20

Jesús pu huatájuuriaca'
(Mt. 28:1-10; Mr. 16:1-8; Lc. 24:1-12)

1 Ajta a'ájna xɨcáara' jitze ta'nájcaj ɨ tɨ jɨn tyo'tyé'iteesij ɨ itéerij, a'ɨ́jna ɨ Maríia Magdala tɨ já'ma'can a'ɨ́ɨ pu íiya' na'aj tɨ'ij óoche' cɨ́ɨ tyu'chuíixavi'caj a'áa jo'mej jo'maj ya'vá'naj, aj pu'ij jaaséej tɨ a'tɨ́j ja'anta'ɨ́j ɨ tyetyéj ɨ tɨ eetyámuaaca'aj jo'tɨj jóocun. 2 Aj pu'ij huariá'raa tɨ'quij jo'téechajraa jo'maj jo'tyú'uuca'aj a'ɨ́jna ɨ Simón tɨ ajta Pedro ántyapuaj, ajta ɨ sɨ́ɨj ɨ tɨ Jesús jamuán jo'chá'canya'aj ɨ tɨ jéehua jaxɨe'va'ca'aj ɨ Jesús, a'yaa pu'ij tyihuo'té'exaaj tɨjɨn:

—Mu'ríj ji'rájchuij ɨ tavástara' tyévira', ajta catu jamua'reej jo'maj je'ej yó'ruuj.

3 Ajta a'ɨ́jna ɨ Pedro, ajta ɨ sɨ́ɨj ɨ tɨ Jesús jamuán jo'chá'canya'aj, a'ɨ́ɨ mu jó'ju' jo'maj ya'vá'najca'aj a'ɨ́jcɨ ɨ Jesús. 4 Néijmi'i mu a'áa jó'huaachij, ajta sɨ́ɨj pu jéetze' ca'nyíin jo'téechajraa quee ɨ Pedro, a'ɨ́j pu jɨn anaquéej a'áa ja'rá'aj. 5 Tɨ'ɨj a'áa ja'rá'aj aj pu'ij ecóotutaca', ajta jaaséj tɨ a'áan ja'ajcatyii ɨ cáanarij tɨ me'estíj ɨ maj jɨn jacá'ijcataca', ajta capu utyájrupij. 6 Aj pu'ij a'ɨ́jna ɨ Pedro ajta a'áa ja'rá'aj, a'ɨ́ɨ pu'ij utyájrupij jo'tɨj jóocun. A'ɨ́ɨ pu'ij ajta jaaséej ɨ cáanarij tɨ me'estíj tɨ a'áan ja'ajcatyii, 7 a'ɨ́j pu ajta huaséj ɨ cɨ́ɨxurij ɨ maj jɨn je'cánajca'aj ɨ mu'úutze' ɨ Jesús, a'ɨ́ɨ pu jíri'huaj jujɨ́me' áan ja'ajcatyii. 8 Aj pu'ij ajta ɨ sɨ́ɨj utyájrupij ɨ tɨ Jesús jamuán jo'chá'canya'aj, ɨ tɨ anaquéej a'áa ja'rá'aj, tɨ'ɨj jaaséj je'ej tɨ tyi'tɨ́j huarɨ́j, aj pu'ij tyá'antzaahuaj. 9 Ji'nye camu meexu yó'iteeca'aj je'ej tɨ tyé'yu'si' ɨ yu'xarij jitze, tɨ a'yan tyúuxɨe'va'ca'aj tɨ ɨ Jesús huatájuurej. 10 Majta a'ɨ́ɨmaj ɨ maj Jesús jamuán huacɨ́j a'ɨ́ɨ mu jo'cɨ́xɨj ɨ juchéj.

Jesús pu huataséjre a'ɨ́jcɨ jimi ɨ Maríia Magdala tɨ já'ma'can
(Mr. 16:9-11)

11 Ajta a'ɨ́jna ɨ Maríia, a'áa pu jo'tyéechaxɨj apua'quéj jo'maj ya'vá'naj juyiinyaj. A'yaa pu tyuyíinyacaj tɨ'ɨj ecóotutaca' tɨ'ij utyényeeriaca' jo'tɨj jóocun, 12 aj pu'ij hua'puácaa huaséj ɨ maj tajapuá tyí'huɨɨre' cuéeinavi' mu tyí'chajca'aj, a'áan mu ja'ajtyá'ca'aj jo'maj yo'ojtyácaca'aj ɨ tyévira' ɨ Jesús, sɨ́ɨj pu a'áan jo'ojcatyiij jo'tɨj jo'ojmu'uuca'aj ajta ɨ sɨ́ɨj jo'tɨj jo'ca'ɨ́ɨcajma'caa. 13 A'ɨ́ɨmaj mu mij a'yan tyaata'íhuo'ri' tɨjɨn:

—Iitɨ', ¿ji'nye petyí'ayin?

A'yaa pu'ij tyihuo'té'exaaj tɨjɨn:

—A'tyán mu yo'chuij ɨ nyavástara' tyévira', ajta nyáaj canu jamua'reej jo'maj je'ej yó'ruuj.

14 Tɨ'ɨj a'yan tyu'taxájtaca', aj pu'ij pu ooré'nyeeriaca', tɨ'ɨj ij a'ɨ́j huaséj ɨ Jesús, ajta a'ɨ́jna ɨ Maríia, capu jamua'reeriaca'aj tɨ Jesús pue'éenye'ej. 15 Jesús pu'ij a'yan tyaata'íhuo'ri' tɨjɨn:

—Iitɨ', ¿ji'nye petyí'ayin? ¿A'tanyíj pahuoo?

A'ɨ́ɨ pu a'yan tyí'mua'ajcaa tɨ a'ɨ́ɨn pué'eenye'ej ɨ tɨ tyámua' tyi'uuriáaj tá'yi'ij a'ájna a huastárij tzajta', a'yaa pu'ij tyaaté'exaa tɨjɨn:

—Nyavástara', tɨpua'aj muáaj piyó'chuij ɨ tyévira', naaté'exaatye' jo'paj je'ej yó'ruuj nyej nyij a'áa yó'huoonyij.

16 Jesús pu a'yan tyaaté'exaa tɨjɨn:

—Maríia.

Aj pu'ij pu ájvej a'ɨ́jcɨ jimi, tɨ'quij hua' nyuucaaj jɨme' a'ɨ́ɨmaj ɨ Hebreos a'yan tyaaté'exaa tɨjɨn:
—Raboni.
(Raboni, a'yaa pu huatóomua'aj a'ɨ́jna ɨ nyúucarij tɨjɨn, Maeestro.)
17 Jesús pu a'yan tyaaté'exaa tɨjɨn:
—Capáj nya'ɨtzaaj, ji'nye canu nyeexúj a'áa jo'mej ɨ nyavástara' jimi. Ajta áricuj pata'aj a'yan tyihuo'té'exaatye'en ɨ nye'ihuáamua' nyej nyajtáhua'aj jo'mej a'ɨ́jcɨ jimi ɨ nyavástara', tɨ ajta ja'muavástara' pué'een, nyajta a'ɨ́jcɨ jimi ɨ nyaj Dios ɨ tɨ ajta ja'mua Dios pué'een.
18 Aj pu'ij ɨ Maríia Magdala tɨ já'ma'can jo'mej a'ɨ́ɨjma jimi ɨ maj Jesús jamuán huacɨ́j, tɨ'quij huo'té'exaa tɨ arí jaaséej ɨ tavástara', ajta je'ej tɨ tyaaté'exaa.

*Jesús pu huatóosejrataca' a'*ɨ́ɨjma jimi ɨ maj jamuán huacɨ́j
(Mt. 28:16-20; Mr. 16:14-18; Lc. 24:36-49)
19 Tɨ'ɨj huatyéchumua'riaca' a'ájna xɨcáara' ɨ ta'nájcaj ɨ itéerij jitze, a'ɨ́ɨmaj ɨ maj Jesús jamuán huacɨ́j, a'ɨ́ɨ mu eetyóonaj u chi'táj jo'maj je'rátya'ca'aj a'ɨ́jcɨ jɨme' ɨ maj huá'tzɨɨnya'ca'aj ɨ maj tyityatatyíj a'ɨ́ɨjma jimi ɨ maj Israel jitze ajtyáma'can. Jesús pu'ij a'úun jo'tyájrupij tɨ'quij a jé'ta' huatyéechaxɨj, a'yaa pu tyihuo'tatyójtyej tɨjɨn:
—Che' huatyáapua'rej mu ja'mua tzajta'.
20 Tɨ'ɨj a'yan tyihuo'té'exaaj, aj pu'ij huo'taséjra ɨ jumuáca' ajta ɨ ju'ítza'puaa jo'maj tyiyo'puéj ɨ maj yó'tateexɨj ɨ cúruuj jitze. A'ɨ́ɨ mu mij ɨ maj jamuán huacɨ́j huatóotyamua'vej matɨ'ɨj jaaséej ɨ tavástara'. 21 Aj pu'ij ɨ Jesús ajtáhua'aj a'yan tyihuo'té'exaaj tɨjɨn:
—Che' huatyáapua'rej mu ja'mua tzajta'. A'yájna tɨ'ɨj ɨ nyavástara' nyéetzij tyinyojo'-ta'ítyaca', a'yaa nu cha'taj nyana'aj nyáaj mua'ajmaj tyajamuaata'ítyij.
22 Aj pu'ij huo'tajɨ́'tzej, ajta a'yan tyihuo'té'exaaj tɨjɨn:
—Siata'aj ja'ancuriá'an ɨ júuricama'ra' ɨ Dios. 23 A'tyán siaj mua'aj tyu'tú'uunyi'raj ɨ maj ootyá'ɨtzee ɨ Dios jimi, Dios pu tyihuo'tú'uunyi'raj, ajta a'tyán siaj quee tyu'tú'uun-yi'raj, capu ajta ɨ Dios tyihuo'tú'uunyi'raj.

Tomás pu jaaséj ɨ tavástara' tɨ arí huatájuuriaca'
24 Ajta a'ɨ́jna ɨ Tomás, tɨ ajta hua' jitze ajtyáma'can ɨ maj tamuáamuata' japuan hua'puaj ará'axcaa, ɨ maj a'yan jatamuá'muaj tɨjɨn cuáatyirij, capu hua' jamuán ajo'tyávaaca'aj tɨ'ɨj Jesús hua' jimi huataséjre. 25 Séecan mu mij a'yan tyaaté'exaa tɨjɨn:
—Tu'ríj jaaséj ɨ tavástara'.
Ajta a'ɨ́jna ɨ Tomás a'yaa pu tyu'tanyúj tɨjɨn:
—Canu tyá'antzaahuatye'sij tɨpua'aj nyequee jaaséej ɨ muáca'ra'an jitze jo'maj ya'nájtze, tɨpua'aj nyajta quee anáxɨtyataj jo'tɨj ɨ cɨláavu ja'nóopu'ca'aj, tɨpua'aj nyajta quee ajtyémejca'aj ɨ ítza'puaria'ra'an jitze.
26 Tɨ'ɨj séej iteerij tyoomá'caj, a'ɨ́ɨmaj ɨ maj Jesús jamuán huacɨ́j mu majtáhua'aj a'úun je'rátya'ca'aj u chi'táj, ajta a'ɨ́jna ɨ Tomás, a'ɨ́ɨ pu ajta hua' jamuán uje'rácatyii. Ajta eetyánami'huaca'aj ɨ puéertaj, ajta ɨ Jesús pu a'úun jo'tyájrupij, ajta aje'ta' huatyéechaxɨj hua' tzajta', a'yaa pu tyihuo'tatyójtyej tɨjɨn:
—Che' huatyáapua'rej ɨ ja'mua tzajta'.
27 Ajta je'en a'yan tyaaté'exaa ɨ Tomás tɨjɨn:
—Huaséj ɨ nyamuáca', pata'aj anáxɨtyataj, pajta ajtyémejca'aj ɨ nye ítza'puaa jitze. Capáj che' seequéj tyí'mua'ajcaj, sulu pata'aj tyá'antzaahuatye'en.
28 Aj pu'ij ɨ Tomás a'yan tyu'tanyúj tɨjɨn:
—Muáaj paj nyavástara' pué'een pajta nyaj Dios.
29 Jesús pu a'yan tyaaté'exaa tɨjɨn:
—¿Nyij a'ɨ́jna jɨn petyá'antzaahuaj ɨ paj naaséj? Miche' huóotyamua've'en ɨ maj quee nyeséeraj metyá'antzaahuaj.

*Ji'nye een j*ɨme' ooyú'si'huaca' a'íjna ɨ yu'xarij
30 Jéehua pu ɨ Jesús ajtáhua'aj séecan jɨn tyu'muárɨej ɨ maj jɨn tyámua' tyo'taséj
meeséeracaj ɨ maj jamuán huacɨ́j, ɨ tɨquee á'yu'si'ij a'íjcɨ jitze ɨ yu'xarij. 31 Ajta a'íjna
a'yaa pu tyo'yú'si'huaca' siajta sij mua'aj tyá'antzaahuatye'en tɨ Jesús a'ɨ́ɨn pué'een ɨ
Cɨríistu', ɨ yójra' ɨ Dios, ajta siaj sij júurij xá'ra'nyij siatɨ'ɨj jimi tyá'antzaahuatye'en.

21

*T*ɨ'ɨj ɨ Jesús huatóosejrataca' a'ɨ́ɨmaj jimi ɨ maj aráahua'puaj ará'asej ɨ maj majta
jamuán huacɨ́j
1 Aj pu'ij ajtáhua'aj ɨ Jesús huatóosejrataca' a'ɨ́ɨmaj jimi ɨ maj jamuán huacɨ́j, a'ájna
véjri' jo'tɨj ja'va'ástɨmee ɨ tɨ ja'alaguun a tɨ a'yan tyaja'rájtyapuaj tɨjɨn Tiberias. A'yaa
pu tyu'rɨ́j: 2 A'áa mu jo'tyú'uucaj a'ɨ́jna ɨ Simón tɨ ajta Pedro ántyapuaj, ajta a'ɨ́jna ɨ
Tomás ɨ maj a'yan jatamuá'muaj tɨjɨn ɨ tɨ cuáatyirij pué'een, a'áa pu ajta jo'tyávaaca'aj
a'ɨ́jna ɨ Natanael ɨ tɨ Caná já'ma'can a'áa tɨ ja'ajtyáma'can a Galileea, majta a'ɨ́ɨmaj ɨ
yójmua'mua' ɨ Zebedeo, majta séecan ɨ maj hua'puaj ɨ maj majta jamuán huacɨ́j ɨ Jesús.
3 A'ɨ́jna ɨ Simón tɨ ajta Pedro ántyapuaj, a'yaa pu tyihuo'té'exaaj tɨjɨn:
—Nyóoche' nu hue'tyée eetajájpuaj.
A'yaa mu mij tyaaté'exaa tɨjɨn:
—Ityáj tu tyajta ajamuán jó'cɨ'ɨj.
Matɨ'ɨj mij ujó'ju' ɨ báarcuj jitze mua'tyacɨ́ɨnyej, muaatáxa'ii maj á'cue'tzɨ'puaj
ajta camu tyi'tɨ́j huatyéevi'. 4 Tɨ'ɨj arí tapuá'risima'caj, Jesús pu a'áa jo'tyávaaca'aj
jo'tɨj joo'ástɨmee ɨ jájtyij, majta a'ɨ́ɨmaj ɨ maj jamuán huacɨ́j, camu jaamua'aj a'tɨ́j tɨ
pué'eenye'ej. 5 Jesús pu'ij a'yan tyihuo'ta'íhuo'ri' tɨjɨn:
—Nye'ihuáamua', ¿nyi seríj huo'vívi' ɨ hue'tyée?
Matɨ'ɨj mij a'yan tyityaatanyúj tɨjɨn:
—Catu tyeexúj.
6 Aj pu'ij ɨ Jesús a'yan tyihuo'té'exaaj tɨjɨn:
—Siata'aj ja'tyáhua'xɨj ɨ tápi'narij muáca'ta' pujmua' ɨ báarcuj jitze, aj xu sij
hue'tajájpuaj ɨ hue'tyée.
Matɨ'ɨj mij a'yan huarɨ́j, aj mu mij hua'vá'jɨstej ɨ hue'tyée ɨ tápi'narij tzajta', ajta capu
che' ɨ'riitaca'aj maj je'tapíj a'ɨ́jcɨ jɨme' ɨ maj mui'caa ɨ hue'tyée. 7 Aj pu'ij a'ɨ́jna ɨ tɨ Jesús
jaxɨe'va'ca'aj a'yan tyaaté'exaa ɨ Pedro tɨjɨn:
—Tavástara' pu pué'een.
Ajta a'ɨ́jna ɨ Pedro tɨ'ɨj a'yan tyáanamuajri' tɨ tavástara' pué'een, aj pu'ij ucóochejtyej
tɨ'quij huatajój tɨ'ij jiye'tzín a'áa jo'ré'nyej ɨ Jesús jimi. 8 Majta a'ɨ́ɨmaj ɨ séecan, a'ɨ́ɨ mu
majta a'áa jo'ré'nyej a tɨ joo'ástɨmee ɨ jájtyij, mu'va'jáapuaj ɨ tápi'narij mua'va'jɨstícan
ɨ hue'tyée jɨme', ji'nye jo'maj jo'tyú'uuca'aj a'yaa pu ajóotyej a'chu anxɨtyej meetroj.
9 Matɨ'ɨj a'áa ja'rá'aj jo'tɨj jo'huáchij, aj mu mij jaaséj tɨ á'taaca'aj, majta hue'tyée
a'áan ja'náje'tyii ɨ tɨ'ɨxcuáa japua, ajta páan aja'ajmuaanyica'aj. 10 Jesús pu'ij a'yan
tyihuo'té'exaaj tɨjɨn:
—Siata'aj je'cácaa maja'váɨ'ɨn ɨ hue'tyée ɨ siaj sioochán hue'tajájpuaj.
11 Aj pu'ij Simón tɨ ajta Pedro ántyapuaj atyájraa ɨ báarcuj jitze, ajta je'tajájpua
ɨ tápi'narij jo'tɨj jo'huáchij, tyámua' mu tyitya'vá'jɨstica'aj ɨ hue'tyée mej vivéejmee,
anxɨtyej japuan huá'puatyej japuan tamuáamuata' japuan huéeicaj mu ará'axcaa, ajta ɨ
tápi'narij capu huatyásujtza'nyij tyij majta avá'ajɨstica'aj ɨ hue'tyée. 12 Jesús pu a'yan
tyihuo'té'exaaj tɨjɨn:
—Musio'vá'ju' siata'aj tyú'cua'nyij.
Ajta capu a'tɨ́j óoca'nyajca'aj tɨ jaata'íhuo' a'tɨ́j tɨ pué'eenye'ej, ji'nye mu'ríj ja-
mua'reeriaca'aj tɨ tavástara' pué'eenye'ej. 13 Aj pu'ij Jesús hua' jimi ajtyáxɨɨriaca', tɨ'quij
jatyɨ́'puj ɨ páan, ajta je'en huo'rɨ́ɨpu'uj, ajta a'yan cha'taj na'aj huarɨ́j a'ɨ́jcɨ jɨme' ɨ
hue'tyée.

14 A'íi pu a'ɨɨn pué'een ɨ tɨ huéeicaj jitze ɨ Jesús huatóosejrataca' a'ɨɨjma jimi ɨ maj
jamuán huacɨj tɨ'ɨj huatájuuriaca'.

*Ɨ nyúucarij Jesús t*ɨ jáa'ixaa a'ɨjcɨ ɨ Pedro

15 Matɨ'ɨj tyu'cuá'aj, Jesús pu a'yan tyaata'íhuo'ri' a'ɨjcɨ ɨ Simón tɨ ajta Pedro ántyapuaj
tɨjɨn:
—Simón, mu paj yójra' pué'een ɨ Juan, ¿nyi jéetze' pényaxɨe've' pequee a'mújma?
Pedro pu a'yan tyaaté'exaa tɨjɨn:
—Nyavástara', muáaj paj jamua'reej nyaj muaxɨe've'.
Jesús pu a'yan tyaaté'exaa tɨjɨn:
—Pata'aj tyámua' tyihuó'cha'ɨɨn ɨ nyetyeɨɨtyeristyamua'.
16 Jesús pu ajtáhua'aj a'yan tyaaté'exaa tɨjɨn:
—Simón, mu paj yójra' pué'een ɨ Juan, ¿nyi pényaxɨe've'?
Pedro pu a'yan tyu'tanyúj tɨjɨn:
—Jee xaa nyu'uj, nyavástara', muáaj paj jamua'reej nyaj muaxɨe've'.
Jesús pu a'yan tyaaté'exaa tɨjɨn:
—Pata'aj tyámua' tyihuó'cha'ɨɨn a'ɨɨjma ɨ maj nye jimi jusɨ'rii.
17 Huéeicaj jitze pu ajtáhua'aj ɨ Jesús a'yan tyaata'íhuo'ri' tɨjɨn:
—Simón mu paj yójra' pué'een ɨ Juan, ¿nyi tzáahuatyi'ra'aj jɨn pényaxɨe've'?
Ajta a'ɨjna ɨ Pedro, jéehua pu huatóoxaamujri tɨ'ɨj ɨ Jesús a'yan huéeicaj tyaata'íhuo'ri'
tɨpua'aj jaxɨe'va'aj, aj pu'ij a'yan tyaaté'exaa tɨjɨn:
—Nyavástara', muáaj paj néijmi'i mua'reej, muáaj paj jamua'ree nyaj muaxɨe've'.
Jesús pu a'yan tyaaté'exaa tɨjɨn:
—Pata'aj tyámua' tyihuó'cha'ɨɨn ɨ nyetyeɨɨtyeristyamua'. 18 A'yaa nu tzáahuaty-
i'ra'aj jɨn tyí'mua'ixaatye' tɨjɨn patɨ'ɨj pa'rɨ'ɨstaca'aj axáahuaj paj huáyi'caa je'ej tɨ
tyimua'ránajchica'aj, ajta patɨ'ɨj vastacɨrɨe'tan, a'yaa paj tye'ejméjca'taxɨ'sij tɨ'ij sɨɨj
mu'cáchejtye'en, ajta je'en muá'vi'tɨn jo'paj quee jó'yi'muɨj.
19 Tɨ'ɨj a'yan tyu'taxájtaca' ɨ Jesús, a'yaa pu tyí'xajtaca'aj mej mij jáamua'reej je'ej tɨ
ye'ej tyí'muɨ'nyij a'ɨjna ɨ Pedro, ajta tɨ a'ɨjna jɨn tyaatatyójtzi're'ej ɨ Dios. Tɨ'quij té'ej
a'yan tyaaté'exaa a'ɨjcɨ ɨ Pedro tɨjɨn:
—Pata'aj nyaj jamuán jo'cha'canye'en.

*A'*ɨjcɨ jɨme' ɨ tɨ Jesús jamuán jo'chá'canya'aj tɨ ajta jéehua jaxɨe've'

20 Aj pu'ij Pedro pu ooré'nyeeriaca' tɨ'ɨj ij jaaséj tɨ cújta' huama'ca'aj a'ɨjna ɨ Jesús tɨ
jaxɨe'va'ca'aj, a'ɨɨ pu a'ɨɨn pué'eenye'ej ɨ tɨ jitzán ajcácatyii ɨ Jesús matɨ'ɨj tyu'cuaj, ɨ
tɨ ajta a'yan tyaata'íhuo'raca'aj a'ɨjcɨ ɨ Jesús tɨjɨn: "Tavástara', ¿a'tanyíj tyu'tátuiire'sij
muéetzij a'ɨɨjma jimi ɨ maj tyityatatyíj?" 21 Tɨ'ɨj ɨ Pedro jaaséej, a'yaa pu tyaata'íhuo'ri'
ɨ Jesús tɨjɨn:
—Nyavástara', arí a'mújna jimi, ¿ji'nye tye'mej?
22 Jesús pu a'yan tyaaté'exaa tɨjɨn:
—Tɨpua'aj a'yan nyetyá'xɨe'va'aj tɨ júurij huatyá'ɨtzeere'en 'asta nyana'aj quee
uvé'nyej, capu a' jitze juxɨe've'. Pajta muáaj pata'aj nyaj jamuán jo'cha'canye'en.
23 A'ɨj mu jɨn a'yan tyo'tánamuajri' tɨquee a'náj muɨ'nyij a'ɨjna ɨ a'tɨj tɨ Jesús jamuán
jo'cha'canye'ej. Ajta ɨ Jesús capu a'yan tyu'taxájtaca' yee capu muɨ'nyij. Sulu a'yaa
pu tyu'taxájtaca' tɨjɨn: Tɨpua'aj a'yan nyetyá'xɨe'va'aj tɨ júurij huatyá'ɨtzeere'en 'asta
nyana'aj quee uvé'nyej, capu a' jitze juxɨe've'.
24 A'íi pu a'ɨɨn pué'een ɨ tɨ Jesús jamuán jo'chá'canya'aj, ɨ tɨ ajta a'íjna tyáxajta, ajta
a'yan tyo'tyéyu'xaca'. Tyajta a'yan tyá'mua'reej tɨ a'yan tyi'ja'yájna je'ej tɨ a'ɨɨn tyí'xaj.
25 Capu sɨɨj na'aj ɨ tɨ Jesús jɨn tyu'muárɨej, tɨpua'aj néijmi'i tyo'yu'xajche' je'ej tɨ tyi'tɨj
jɨn huarɨj séej jɨme' ajta séej, a'yaa pu tyiná'miteeraste' tɨquee tye'véericaj ɨ cháanacaj
japua ɨ yu'xarij tɨ tyuuxɨé'va'caj maj tyo'yu'xajche'.

Je'ej maj ye'ej huarɨ́j a'ɨ́ɨmaj ɨ maj tamuáamuata' japuan hua'puaj ará'asej

*Dios pu hua'táratziiri' t*ɨ hua' jamuán huatyá'ɨtzeere'ej ɨ júuricama'ra'

1 Muáaj Teófilo, séej jitze ɨ yu'xarij ɨ ta'nájcaj, a'ɨ́j nu jitze nyeríj jo'yú'xaca' néijmi'i
je'ej tɨ huarɨ́j a'ɨ́jna ɨ Jesús, nyajta néijmi'i je'ej tɨ tyihuo'mua'aj ɨ tyeɨ́tyee, 2 'asta
na'aj quee jó'vi'tɨchiihuaca' u tajapuá a'ɨ́jna ɨ Jesús, tɨ'ɨj tyihuo'ta'ɨ́itye'ej néijmi'i
jɨme' a'ɨ́ɨjma ɨ tɨ hua'antyíhuoj a'ɨ́jcɨ jɨme' ɨ júuricama'ra' ɨ Dios, je'ej maj tyi'tɨ́j
huá'uurej tɨ'ɨj na'aj yutɨj jo'que'tɨj ja'mej. 3 Tɨ'ɨj huamuɨ́' ɨ Jesús, aj pu'ij a'ɨ́ɨjma jimi
huataséjre ɨ maj jamuán huacɨ́j, A'yaa pu tyu'tóosejrataca' mej mij jáamua'reej tɨjɨn
pu'ríj huatájuuriaca', huá'puatyej xɨcáj pu á'tyeej tɨ a'yan tyi'tásiseerihua'aj a'ɨ́ɨjma jimi,
ajta tyihuá'ixaatya'ca'aj a'ɨ́jcɨ jɨme' ɨ Dios tɨ jɨn néijmi'que' tyí'ijta.
4 Ajta tɨ'ɨj ooj a'áa jo'tyaváacaj hua' jamuán, a'yaa pu tyihuó'ixaaj maj quee iirácɨ'ca'an
a'ájna a Jerusalén. A'yaa pu tyihuo'té'exaaj tɨjɨn:
—Setyu'chó've' 'asta na'aj quee tya'róo'astej ɨ nyavástara' tɨ jamua'táraatziiri', ɨ nyaj
nyeríj jamuáa'ixaa. 5 A'ɨ́jna ɨ Juan, a'ɨ́ɨ pu huá'ɨɨraca'aj ɨ jájtyij jɨme', ajta capu che'
á'tyeeren siatɨ'ɨj a'ɨ́j jɨn ɨ'huan ɨ júuricama'ra' ɨ Dios, ɨ tɨ huatyá'ɨtzeere'ej ja'mua tzajta'.

Jesús pu tyíraa u tajapuá

6 Majta ɨ maj Jesús jimí aja'tyúusɨɨria'ca'aj, a'yaa mu tyaata'íhuo'ri' tɨjɨn:
—Tavástara', ¿nyiquij arí tya'rá'aj a'ájna xɨcáara' jitze paj jitzán tyu'ta'ɨ́jtaj iiye'ej
Israel?
7 Aj pu'ij a'yan tyihuo'té'exaaj tɨjɨn:
—Capu mua'ajmaj já'muacɨ'puaj siaj jáamua'reej a'náj tɨ a'yan atyojo'ré'nyesij. A'ɨ́ɨ
pu'uj jamua'reej ɨ Dios a'náj tɨ a'yan rɨnyij je'ej tɨ tyí'mua'tzej. 8 Ajta tɨ'ɨj yava'cáanyej
a'ɨ́jna ɨ júuricama'ra' ɨ Dios, a'ɨ́ɨ pu jamuaatá'sij ɨ ca'nyíjra'aj, aj xu sij nye jitze ma'can
tyihuo'té'exaatye'ej a'ɨ́ɨjma ɨ maj a'yaa huacháatɨmee iiye'ej Jerusalén, siajta ɨ maj a'áa
huacháatɨmee a Samaaria majta a Judea, siajta a'ɨ́ɨjma ɨ maj a'áa jo'cháatɨmee jo'tɨj
joo'ástɨmee ɨ cháanacaj.
9 Tɨ'ɨj a'yan tyihuo'ixáatya'aj, aj pu'ij jó'vi'tɨchiihuaca' u tajapuá, meeséeracaj ɨ
maj jamuán huacɨ́j, aj pu'ij ɨ jéetɨrij jaatyá'avaataca' a'ɨ́j mu mij jɨn quee che' jaaséj.
10 Móoche' mu jútye' jo'nyéenye'ricaj matɨ'ɨj jiye'tzín hua'puaj huataséjre ɨ tyétyacaa
a'ɨ́ɨjma jimi, naa mu cuéeinavi' tyo'cacháatɨma'caa. 11 A'yaa mu tyihuo'té'exaaj tɨjɨn:
—Mua'aj mu siaj Galileea ja'chej, ¿ji'nye een jɨme' jútye' setyityojó'nyejnye'? A'ɨ́jna
ɨ Jesús, ɨ tɨ jó'vi'tɨchiihuaca' u tajapuá, a'yaa pu'ujtána'aj yetyi'cányesij, je'ej siaj seríj
tyeeséj tɨ'ɨj jó'vi'tɨchiihuaca'.

*A'*ɨ́ɨ mu ja'antyíhuoj ɨ Matíias tɨ'ij tyu'tyáhuɨɨre'en a'ɨ́jcɨ jitze ma'can ɨ Judas

12 A'áa mu jo'tyú'uuca'aj a'ájna Aseitúunajrimi jɨríj jitze tɨ avéjri' jo'tacá'aj a Jerusalén.
A'yaa pu huatátyeej a'chu maj hua'tá'caria'aj tɨ a'tɨ́j aja'tanyéj a'ájna xɨcáara' maj jitzán
juso'pii, aj mu mij uja'ráacɨj a'ájna a Aseitúunajrimi. 13 Matɨ'ɨj ará'aj a'ájna a chájta',
aj mu mij antyicɨ́j ɨ chi'ij ta'antyityájtɨj jitze tɨ jujapuá tyiváatɨmee jo'maj je'ráatya'aj
muá'cɨ'ɨj. A'ɨ́ɨ mu uje'rátya'ca'aj a'ɨ́jna ɨ Pedro, ajta ɨ Juan, ajta a'ɨ́jna ɨ Santiago, ajta
a'ɨ́jna ɨ Andrés, ajta ɨ Felipe, ajta ɨ Tomás, ajta a'ɨ́jna ɨ Bartolomé, ajta ɨ Mateo, ajta ɨ
Santiago, yójra' a'ɨ́jcɨ ɨ Alfeo, a'ɨ́jna ɨ Simón ɨ maj a'yan jatamuá'muaj tɨjɨn ɨ tɨ ooca'nyáaj
a'yan rɨcɨj, ajta a'ɨ́jna ɨ Judas ɨ yójra' tɨ pué'een a'ɨ́jcɨ ɨ Santiago. 14 Néijmi'i mu a'úun
ja'tyúusɨ'rihua'aj mej mij huatyényuunyij ɨ Dios jimi, a'ɨ́ɨjma jamuán ɨ ihuáamua'mua' ɨ
Jesús. Ajta a'ɨ́jna ɨ Maríia, náanajra' ɨ Jesús, majtáhua'aj séecan ɨ úucaa.
15 A'ájna matɨ'ɨj néijmi'i jusɨ́ɨria'caj a'chu mu anxɨtyej japuan seityéj ɨ maj ju'ihuáa-
mua' ará'axcaa, aj pu'ij a'ɨ́jna ɨ Pedro huatyéechaxɨj tɨ'ij a'yan tyihuo'té'exaatye'en tɨjɨn:

16 —Nyeˈihuáamuaˈ, aˈyaa pu tyuuxɨéˈvaˈcaj tɨ aˈyan tyaˈróoˈastej jeˈej tɨ ɨ júuricamaˈraˈ ɨ Dios, aˈíjcɨ jitze maˈcan ɨ David tyaataxájtacaˈ ɨ yuˈxarij jitze aˈíjcɨ jɨmeˈ ɨ Judas, tɨˈij huoˈtátuiireˈen ɨ Jesús avíitzij jɨmeˈ, mej mij ɨ tyeítyee jaatyéeviˈ. 17 Judas pu ajta tajitzé ajtyámaˈcantacaˈaj, aˈyaa pu chaˈtánaˈaj tyiˈtíj jɨn tyiˈtyávaacaˈaj tyatɨˈɨj ityáj. 18 Aˈyaa pu tyáaruj aˈíjcɨ ɨ Judas, aˈíɨ pu chuéj huánanɨej aˈíjcɨ jɨmeˈ ɨ túmii tɨ jaˈancuriáaˈ tɨˈɨj huoˈtátuii ɨ Jesús. Ajta jeˈen cóocueˈmiˈin tɨˈquij acáatzaj, aj puˈij a chóotaˈ jáˈajvej, ajta jeˈen ootatzáj tɨˈquij tyeˈráacuaj ɨ tyiˈchuitɨriaaraˈ. 19 Majta ɨ maj aˈáa huacháatɨmee aˈájna a Jerusalén, néijmiˈi mu jáamuaˈreeriˈ jeˈej tɨ tyiˈtíj jáaruuj aˈíjcɨ ɨ Judas. Aˈíj mu jɨn aˈyan jaatamuaˈaj aˈíjcɨ ɨ chuéj tɨjɨn Acéldama, aˈyaa pu huatóomuaˈaj aˈíjna ɨ nyúucarij tɨjɨn chuéj tɨ xúureˈmeˈ. 20 Aˈyaa pu tyiˈjaˈyájna, puˈríj aˈyan atyojoˈréˈnyej jeˈej tɨ tyéˈyuˈsiˈ aˈíjcɨ jitze ɨ yuˈxarij tɨ aˈyan huatóomuaˈaj tɨjɨn chuíicarij tɨ jɨmeˈ yee:
Cheˈ yáanaˈquij metyóoˈeenyeˈ joˈtɨj jáˈchajcaˈaj.
Cheˈ quee cheˈ aˈtíj aˈchajcaj.
Aˈyaa pu ajta tyáˈxaj tɨjɨn:
Cheˈ síɨj tyeˈentyájrutyej aˈíjcɨ jɨmeˈ ɨ tɨ jɨn tyiˈtyávaacaˈaj aˈíjna ɨ aˈtíj.
21 ’Aˈíj pu jɨn juxɨeˈveˈ tyaj séej aváˈhuoonyij, tɨ tajamuán joˈchaˈcanyeˈen, síɨj tɨ aˈnáj tɨnaˈaj tajamuán yahuatyávaacaˈaj tɨˈɨj ooj Jesús yeséeriaˈcaj, 22 tɨˈɨj naˈaj ɨ Juan tyáaˈɨɨriˈ aˈíjcɨ ɨ Jesús, ajta tɨˈɨj jóˈviˈtɨchiihuacaˈ u tajapuá, juxɨeˈveˈ tɨ síɨj tajamuán joˈchaˈcanyeˈen tɨˈij ajta aˈyan tyihuóˈixaatyeˈen ɨ tyeítyee yee puˈríj huatájuuriacaˈ ɨ Jesús.
23 Aj mu mij huaˈpuácaa antyíhuo: aˈíjcɨ ɨ José Justo, ɨ maj majta aˈyan jatamuáˈmuaj tɨjɨn Barsabás, majta aˈíjcɨ ɨ Matíias. 24 Aj mu mij huatyéenyuj ɨ Dios jimi, aˈyaa mu tɨjɨn:
—Tavástaraˈ, muáaj paj jamuaˈreej jeˈej tɨ yeˈej tyíˈmuaˈtzej ɨ jutzájtaˈ síɨj ajta ɨ síɨj, taataséjratyeˈ aˈtanyíj perij antyíhuo aˈíijma ɨ maj huaˈpuaj. 25 Tɨˈij tyeˈentyájrutyej aˈíjcɨ jɨmeˈ ɨ tɨ jɨn tyiˈtyávaacaˈaj aˈíjna ɨ Judas. Aˈíɨ pu aˈyan tyeˈrájraa tɨˈij jóˈraˈnyij joˈtɨj aˈyan tyiyeˈtyévijtyeˈ.
26 Aj mu mij huóomueˈtɨj, mej mij jáamuaˈreej aˈtíj tɨ cɨˈtyij tɨˈij tyuˈtyáhuɨɨreˈen, aˈíɨ puˈij tyuˈmuéˈtɨj aˈíjna ɨ Matíias. Aj mu mij jaatáˈ tɨ tyuˈtyáhuɨɨreˈen huaˈ jamuán ɨ maj tamuáamuataˈ japuan síɨj aráˈasej.

2

*T*ɨˈɨj huaˈ jimi yavaˈcáanyej ɨ júuricamaˈraˈ ɨ Dios

1 Tɨˈɨj atyojoˈréˈnyej aˈájna xɨcáaraˈ maj jitzán tyíˈyeˈestyahuaˈaj aˈíjcɨ jɨmeˈ ɨ taˈráahuaˈpuaj ɨ itéerij. Aˈyaa mu jatamuáˈmuaj tɨjɨn Pentecostés, aj mu mij néijmiˈi tyúusɨɨj aˈájna xɨcáaraˈ jitze aˈújna u chiˈtáj.
2 Matɨˈɨj mij jáanamuajriˈ tɨ caˈnyíin jɨn ajeˈcájujhuaˈnasimaˈaj ɨ jútyeˈ, caˈnyíin pu jɨn namuajriaˈcaˈaj u chiˈtáj joˈmaj jeˈrátyaˈcaˈaj. 3 Aj mu mij tyiˈtíj huaséj yaa tɨˈɨj nyanúrij tɨ áˈtaa, ajta joˈtzaanyixɨj aˈíjna ɨ nyanúrij, tɨˈquij huaˈ muˈúutzeˈ anráavatzɨj ɨ tɨ huatyátzaanyixɨj. 4 Tɨˈquij huatyáˈɨtzee ɨ júuricamaˈraˈ ɨ Dios huaˈ jimi ɨ tyeítyee, aj mu mij huatyóohuij maj tyuˈtaxáj séecan jɨmeˈ ɨ nyúucarij maj quee xu aˈnáj jɨn meˈtyajáˈxaj, aˈíɨ pu huoˈtaˈ ɨ júuricamaˈraˈ ɨ Dios maj aˈyan tyuˈtaxáj.
5 Séecan mu ɨ tyeítyee aˈáa joˈtyúˈuucaˈaj ɨ maj ɨmuáj curiáˈcɨxɨj ɨ maj jéehua jaxɨeˈvaˈcaˈaj ɨ juyiˈráj, mej mij aˈyan huárɨnyij jeˈej tɨ tyáˈxɨeˈveˈ ɨ Dios, aˈáa mu joˈtyúˈuucaˈaj aˈájna a Jerusalén. 6 Matɨˈɨj huóˈnamuajriˈ ɨ maj jeˈej tyáhuaasimeˈej caˈnyíin jɨmeˈ, néijmiˈi mu tyúusɨɨj, ajta quee jeˈej huáˈmiteerastyaˈcaˈaj, aj mu mij jeˈej tyityoˈtóomuajtyacaˈ, jiˈnye mahuáˈnamuajracaˈaj maj tyíˈxajtacaˈaj aˈíjcɨ jɨmeˈ ɨ huáˈnyuucaa síɨj ajta síɨj. 7 Jéehua mu jeˈej huojoˈsejracaˈaj, aˈyaa mu tyúuˈihuoˈracaˈaj tɨjɨn:
—¿Nyi mequee néijmiˈi mu tyétyacaa, aˈáa jáˈmaˈcan a Galileea? 8 ¿Jiˈnye tyuˈtáɨˈriitariaˈcaˈ maj aˈyan tyíˈxajtaj tyatɨˈɨj ityáj tyiˈtamuáˈmuaj? Tanyúuca mu jɨn tyíˈxaj aˈmúumaj. 9 Séecan tu aˈáa jáˈmaˈcan aˈájna a Partia, tyajta séecan aˈájna a

Media, tyajta séecan a'ájna a Elam, tyajta séecan a'ájna a Mesopotamia. Tyajta séecan
a'áa já'ma'can a Judea, tyajta séecan a'ájna a Capadocia, tyajta séecan a'ájna a Ponto,
tyajta séecan Asia já'ma'can. 10 Séecan tu tyajta a'áa já'ma'can a'ájna a Frigia, tyajta
séecan a'ájna a Panfilia, tyajta séecan a'ájna a Egipto, tyajta pua'maquéj a'ájna a Libia,
tyajta néijmi'que' a'áa tyaj ɨmuáj tyaja'ránamuaj a Cirene, 11 séecan mu Roma já'ma'can;
majta a'ɨ́ɨmaj ɨ maj Israel jitze ajtyáma'can, majta ɨ maj huatyóojuriiyutaca', ityáj tu
huá'namuaj je'ej maj tyí'xaj ɨ tanyúuca jɨme'. A'ɨ́j mu xaj ɨ tɨ naa namuajre' je'ej tɨ ye'ej
rɨcɨj ɨ Dios.
12 Séecan mu je'ej tyityo'tóomuajtyaca', majta quee jamua'reeriaca'aj je'ej maj
tyú'mua'tyij, a'ɨ́ɨ mu mij tyúu'ihuo'raca'aj a'yan tɨjɨn:
—¿Ji'nye huatóomua'aj néijmi'i a'íjna?
13 Majta séecan huo'tyáxaahuataca', a'yaa mu tɨjɨn:
—Metyájta'ruj.

*Ɨ nyúucarij t*ɨ anaquéej jaataxájtaca' ɨ Pedro

14 Ajta a'ɨ́jna ɨ Pedro, a'ɨ́ɨ pu huatyéechaxɨj, a'ɨ́ɨjma jamuán ɨ maj tamuáamuata'
japuan sɨ́ɨj ará'asej, aj pu'ij huo'tajé ca'nyíin jɨme' a'ɨ́ɨjma ɨ tyeɨ́tyee, a'yan tɨjɨn:
—Xáanamuajri' tyámua' naa, ɨ nyaj jamuaaté'exaatye'sij mua'aj mu siaj Israel jitze
ajtyáma'can, siajta mu siaj iiye'ej Jerusalén huacháatɨmee. 15 A'yaa xu tyí'xaj tɨjɨn:
"Metyájta'ruj a'múumaj mu tyétyacaa. Capu a'yan tyi'ja'yájna, ji'nye óoche' pu
hua'íya'aj na'aj." 16 Ajta a'íi pu a'ɨ́ɨn pué'een ɨ tɨ jaaxájtaca' a'ɨ́jna ɨ Joel. A'ɨ́ɨ pu a'ɨ́jcɨ
jɨn tyi'tyávaaca'aj tɨ'ij Dios jitze ma'can tyihuo'té'exaatye'en ɨ tyeɨ́tyee.
A'yaa pu tyu'taxájtaca' a'ɨ́jna tɨjɨn:
17 A'yaa pu tyí'xaj ɨ Dios.
A'yaa pu tye'mej a'ájna xɨcáara' jitze,
tɨ'ɨj jitzán néijmi'i tye'entyipuá'rij.
Nyajúuricamej nu ujo'ta'ítyij
tɨ'ij hua' tzajta' huatyá'ɨtzeere'en,
ɨ maj a'yan huacháatɨmee ɨ cháanacaj japua.
Já'muayojmua', ɨ maj tyétyacaa, majta ɨ maj úucaa,
a'ɨ́ɨ mu nyenyúucaritze' tyihua'ixáatye'ej muá'ju'un ɨ tyeɨ́tyee.
Majta ɨ tyáamua a'ɨ́ɨ mu tyi'séeraj muá'ju'un ɨ Dios tɨ jimi tyeje'ráma'can,
majta ɨ já'muahuasimua', metyi'máaraj mu muá'ju'un.
18 Nyajta nu a'ɨ́ɨjma jimi uyo'ta'ítyij
tɨ'ij huatyá'ɨtzeere'en hua' tzajta'
ɨ maj tyí'huɨɨre' nye jitze ma'can.
Ɨ maj tyétyacaa, ajta ɨ maj úucaa.
A'ɨ́ɨ mu majta nye jitze ma'can tyihuo'té'exaatye'sij.
19 Nyáaj nu tyi'tɨ́j jamuaataséjratye'ej u tajapuá
ɨ siaj jɨn jamua'reej je'ej tɨ tyi'tɨ́j rɨnyij.
Siajta tyi'tɨ́j séjran ɨ siaj jɨn je'ej tyityo'tóomuajtyej
tɨ'ɨj na'aj ve'éj ɨ chuéj.
Xúure'ej xu séjran
siajta tɨéj, siajta ɨ cɨtzíj.
20 Ajta ɨ xɨcáj já'muɨ'nyij, capu che' huanyéeri'cɨj ja'mej.
Ajta ɨ máxcɨrɨe', a'yaa pu éenye'ej ja'mej tɨ'ɨj ɨ xúure'ej.
Aj pu'ij atyojo'ré'nyesij a'ájna xɨcáara' jitze
tɨ'ɨj a'ɨ́ɨn ɨ tavástara' yava'cányesij
íiyan ɨ cháanacaj japua,
naa pu tyu'sé'rihua'aj ja'mej a'ájna xɨcáara' jitze.
21 Ajta a'tɨ́j tɨna'aj tɨ ɨ Dios jimi huatyényuunyij,
a'ɨ́jna ɨ Dios japuan pu huatányuusij a'ɨ́jcɨ ɨ a'tɨ́j.

22 ’Mu siaj Israel jitze ajtyáma'can, xáanamuajri' a'íjcɨ, xu'ríj jamua'reej tɨ ɨ Dios
ja'antyíhuoj a'ɨ́jcɨ ɨ Jesús Nazaret tɨ já'ma'can, a'yaa pu tyi'ja'yájna, ji'nye a'ɨ́jna ɨ
Jesús, jéehua pu tyi'tɨ́j jɨn a'yan huarɨ́j tɨ huápuɨ'ɨj juxɨe've', a'ɨ́jcɨ jɨme' tɨ huo'taséjra ɨ
tyeɨ́tyee, a'ɨ́ɨ pu a'yan huarɨ́j ja'mua jimi siaj sij jáamua'reej tɨ Dios ja'antyíhuoj. 23 A'ɨ́jna
ɨ tyáatɨ' ɨ tɨ ajta tyévij jitze huanɨe'huaca', a'ɨ́j pu ɨ Dios jamuaatátuii, ji'nye a'yaa pu
jaatamua'aj, mua'aj xu sij yó'tatee ɨ cúruuj jitze, majta séecan ja'mua jamuán ɨ maj je'ej
pua'aj tyí'tyetyeɨtyee. 24 Ajta ɨ Dios pu jaatájuurityej, a'ɨ́ɨ pu ajta japuan huatanyúj ɨ
tɨ jɨn jajpuéjtzica'aj a'ɨ́jna ɨ Jesús, a'yaa pu huarɨ́j, ji'nye capu huatáɨ'riitariaca' tɨ a'áa
ja'séeria'aj já'ra'nyij muɨ'chítyee tzajta'. 25 A'yaa pu tyu'taxájtaca' a'ɨ́jna ɨ David a'ɨ́jcɨ
jɨme' ɨ Jesús tɨjɨn:
A'náj tɨna'aj nu jaséjraca'aj a'ɨ́jcɨ ɨ tavástara',
a'ɨ́ɨ pu yésejre' nyamuáca'ta',
a'ɨ́j nu jɨn quee tyi'tɨ́j jɨn ootyá'ɨtzeerej jimi.
26 A'ɨ́j pu jɨn jutyamua've' ɨ nyaxɨéjnyu'caa,
nyajta nyetyamua've' nyetyi'chuíicaj.
A'ɨ́j nu jɨn nyaxáahuaj chaaj na'mej,
27 ji'nye capáj tyu'tá'sij nyaj huámuɨ'nyij,
capáj tyu'tá'sij nyaj a'áan ja'séeria'aj ná'ra'nyij
jo'maj jo'tyá'ɨtze'rii ɨ muɨ'chítyee,
capáj pajta tyu'tá'sij tɨ huatyéjpetyej
a'ɨ́jcɨ ɨ tyévira' ɨ tɨ muahuɨɨre'.
28 Muáaj paj naataséjraj ɨ juyéj
tɨ a'áa jó'nyee jo'tɨj júuricamej já'sejre'.
Pajta naatá'sij nyaj huatányetyamua've'en
a'ájna jo'paj já'sejre'.
29 ’Nye'ihuáamua', a'yaa nu tyajá'mua'ixaatye' tzáahuatyi'ra'aj jɨme', tɨ'ɨj ɨ David
huamuɨ́', majta je'en ja'vá'naj, ijíij óoche' pu yésejre' iiye'ej Jerusalén jo'maj ya'vá'naj.
30 Ajta a'ɨ́jna ɨ David, Dios jitze ma'can pu tyí'xaxa'ta'aj, a'yaa pu'ij tyá'mua'reeriaca'aj tɨ ɨ
Dios a'yan tya'táratziiri' tɨ séej ɨ rey jɨme' tye'entyárutyij ɨ tɨ jitzán eeráma'can. 31 Ji'nye
a'ɨ́ɨ pu ɨ David jamua'reeriaca'aj tɨjɨn a'yaa pu tye'mej je'ej tɨ ɨ Dios tyaataxájtaca'. A'ɨ́j
pu jɨn a'yan tyu'taxájtaca' tɨjɨn huatájuuritaj ɨ Cɨríistu', ajta quee a'áa jo'tyá'ɨtzeere'ej ɨ
muɨ'chítyee tzajta', capu ajta huatyépetyij ɨ tyévira'. 32 Pu'ríj ɨ Dios jaatájuurityej a'ɨ́jcɨ
ɨ Jesús, ityáj tu tyajta a'yan tyá'mua'reej tyajta tyu'séj a'ɨ́jcɨ jɨme'. 33 Pu'ríj ajcáayijxɨ
muáca'ta' ɨ Dios u tajapuá, ajta arí ja'ancuriáa' a'ɨ́jcɨ ɨ júuricama'ra' ɨ tɨ Dios jɨn atóoraj,
a'ɨ́ɨ pu'ij ta'ij ɨ Jesús ityájma taatá' ɨ júuricama'ra' ɨ Dios, ji'nye a'yaa pu tyita'táratziiri'.
A'íi pu'ij a'ɨ́ɨn pué'een ɨ siaj jaséj ajta ɨ siaj janamuaj. 34 Ji'nye capu a'ɨ́ɨn pué'eenye'ej ɨ
David ɨ tɨ tyíraa u tajapuá, ajta a'yan tyu'taxájtaca' tɨjɨn:
A'yaa pu ɨ tavástara' tyaaté'exaa a'ɨ́jcɨ ɨ nyavástara' tɨjɨn:
“Póoche' yan újcatyij iiye'ej nyamuáca'ta'.
35 Asta nyana'aj quee hua'antyimue'tɨn
ɨ maj muájcha'ɨɨre'.”
36 ’A'ɨ́j pu jɨn siata'aj jáamua'reej néijmi'i ɨ siaj iiye'ej huacháatɨmee Israel, tɨ a'yan
tyi'ja'yájna a'ɨ́jna ɨ Jesús ɨ siaj jó'tatee, a'ɨ́ɨ pu a'ɨ́ɨn pué'een ɨ tɨ Dios a'ɨ́jna jɨn
tye'entyáarujtyej tɨ'ij Tavástara' pué'eenye' ajta Cɨríistu'.
37 Matɨ'ɨj jáanamuajri' ɨ tyeɨ́tyee, je'ej pu pua'aj huo'tá'aj ɨ hua' tzajta', aj mu mij
a'yan tyaata'íhuo'ri' a'ɨ́jcɨ ɨ Pedro, majta a'ɨ́ɨjma ɨ séecan ɨ maj tamuáamuata' japuan
sɨ́ɨj ará'asej, a'yan tɨjɨn:
—Ta'ihuáamua', ¿ji'nye táarɨnyij ijíij?
38 Aj pu'ij ɨ Pedro a'yan tyu'tanyúj tɨjɨn:
—Siata'aj seequéj tyú'mua'tyij a'ɨ́jcɨ jimi ɨ Dios, siajta huáɨ'huaj nyúucaritze' ɨ
tavástara' Jesús, a'yaa xu huárɨnyij, aj pu'ij ɨ Dios tyajamuaatú'uunyi'raj, a'ɨ́ɨ pu ajta

uyo'ta'ítyij ɨ ju júuricamej, tɨ'ij ja'mua jimi huatyá'ɨtzeere'en. 39 Ji'nye a'íjna ɨ nyúucarij
ja'mua jitze pu huatama'can, ajta já'muayojmua', ajta ɨ maj a' ɨmuáj jo'cháatɨmee séej ɨ
chuéj japua. Néijmi'caa pu cɨ'tyij a'ɨ́ɨjma ɨ Dios tɨ huo'tájeevij.
40 Séej pu nyúucarij ajta jɨn tyihuo'té'exaaj, jéehua pu huo'ijmujri' mej mij quee je'ej
pua'aj tyityetyúucha'ɨɨj matɨ'ɨj ɨ séecan ɨ tyeɨ́tyee.
41 A'ɨ́ɨmaj ɨ maj jáanamuajri', majta tyá'antzaahuaj majta huáɨ'huaca', huéeicaj
ví'ra'aj mu a'chu ará'axcaa, aj mu mij a'ɨ́ɨjma jamuán antyóosɨɨj ɨ maj tyá'tzaahuatye'.
42 Majta néijmi'i mu a'ɨ́j jitze tyí'mua'ajcaj je'ej maj tyihuá'mua'tyajca'aj a'ɨ́ɨmaj ɨ
maj tamuáamuata' japuan hua'puaj ará'asej, tyámua' mu naa tyityetyúucha'ɨɨca'aj,
máahuooca'aj ɨ Dios jimi, majta jusɨ'rihua'aj mej mij néijmi'i jáacua'nyij ɨ páan.

Je'ej maj tyí'tyechajca'aj ɨ maj anáatya'aj tyá'antzaahuaj

43 Néijmi'i mu je'ej tyojo'sejraca'aj majta je'ej tyityóomuajtyajca'aj, a'ɨ́jcɨ jɨme'
je'ej tɨ Dios tyi'tɨ́j tyí'sejrataca'aj a'ɨ́ɨmaj jɨme' ɨ maj tamuáamuata' japuan hua'puaj
ará'asej. 44 Néijmi'i mu tyámua' tyí'tyechajca'aj ɨ maj tyá'antzaahuaj, majta mu néijmi'i
tyi'tóoa'caria'aj a'chu tɨ sɨ́ɨj caa tyi'tɨ́j tyí'ijcha'ɨj. 45 A'yaa mu rɨjcaj, tɨpua'aj a'tɨ́j tyi'tɨ́j
ja'ɨtziitya'aj, a'ɨ́ɨ pu tyi'tɨ́j toonyij, tɨ'ɨj ij jaatá'sij ɨ túmii a'ɨ́jcɨ ɨ tɨquee che' je'ej
tyéejtyoovej. 46 A'náj tɨna'aj mu jusɨ'rihua'aj u tyeyúuj tzajta', majta mu jusɨ'rihua'aj
jo'maj ja'chej, mej mij jo'támua'reej ɨ tavástara', majta je'en néijmi'i tyí'cua'nyij,
muutyámua'va'aj ɨ jutzájta'. 47 Tyámua' mu tya'tá'caria'aj ɨ Dios, majta ɨ tyeɨ́tyee naa
mu huojo'sejraca'aj a'ɨ́ɨjma, a'ɨ́j mu jɨn a'náj tɨna'aj támui'risima'aj a'ɨ́ɨmaj ɨ tyeɨ́tyee ɨ
maj tya'antzá'huatyahua'aj.

3

*Mat*ɨ'ɨj tyáahuaj séej ɨ tɨquee tyéchavaaj

1 Séej xɨcáj jitze pu a'yan tyu'rɨ́j, a'ɨ́jna ɨ Pedro ajta ɨ Juan, néijmi'i mu a'áa jó'ju'
ɨ tyeyúuj tɨ jo'tyéjvee, mej mij huatyényuunyij, a'tzáaj pu putyí'rɨjcaa yáacɨj jé'ta'
ucamá'caj ɨ xɨcáj. 2 Sɨ́ɨj pu tyáatɨ' a'áa je'tyácatyij a tɨ ja'pueertaj, capu ráyi'vajca'aj a'ɨ́jna
ɨ a'tɨ́j, a'yaa pu éenye'ej huanɨe'huaca', a'náj tɨna'aj mu aye'tyéyi'tzaaj a tɨ ja'pueertaj
maj a'yan jatamuá'muaj tɨjɨn tɨ naa huasé'rin, tɨ'ij a'ɨ́ɨn túmii huá'huaviiraj ɨ maj
utyáru'pij u tyeyúuj tzajta'. 3 Tɨ'ɨj a'ɨ́ɨjma huaséj ɨ Pedro ajta ɨ Juan ɨ maj a'úun
jo'tyárutyisima'aj u tyeyúuj tzajta', aj pu'ij túmii huo'táhuaviiri' maj jaatapuéjve'en. 4 Aj
mu mij ja'ráasej tyámua' naa, ajta a'ɨ́jna ɨ Pedro a'yaa pu tyaaté'exaa tɨjɨn:

—Taaséj.

5 Aj pu'ij quee che' huatanyúj a'ɨ́jna ɨ tyáatɨ', a'yaa pu tyí'mua'ajcaa tɨjɨn túmii mu
naatá'sij. 6 Ajta a'ɨ́jna ɨ Pedro a'yaa pu tyaaté'exaa tɨjɨn:

—Canu pláataj tyícha'ɨj, canu nyajta ooroj tyícha'ɨj, a'ɨ́j nu muaatá'sij tyi'tɨ́j nyej
tyícha'ɨj, a'yaa nu tyí'mua'ixaatye' a'ɨ́jcɨ jitze ma'can ɨ Jesús Nazaret tɨ já'ma'can,
ájchesij, pajta rájra'nyij.
7 Aj pu'ij ɨ Pedro jajví' ɨ muáca'ta' pujmua', tɨ'quij ja'ajriáj, aj pu'ij huarúj néijmi'que'
ɨ ju'ɨ́ɨcaj jitze. 8 A'ɨ́jna ɨ tɨquee tyéchavaaj ájtzunaca', ajta huatyéechaxɨj, aj pu'ij
huatyóochej tɨ rájra'nyij, tɨ'quij hua' jamuán utyájrupij u tyeyúuj tzajta', tyitzúnɨe'cha'aj
pu hua' jamuán utyájrupij, ajta tyé'tyojtzi'ria'ca'aj ɨ Dios. 9 Néijmi'i mu jaaséej ɨ tyeɨ́tyee
tɨ arí rájyi'vej a'ɨ́jna ɨ tɨquee tyéchavaaj, majta jáanamuajri' tɨ tyámua' tya'tá'caria'aj ɨ
Dios. 10 Aj mu mij tyámua' tyo'taséj, majta tyí'tzɨɨnya'ca'aj, matɨ'ɨj jaamua'aj tɨjɨn a'ɨ́ɨ pu
puɨ́rɨcɨj ɨ tɨ túmii huá'huaviiraca'aj ɨ tyeɨ́tyee a tɨ ja'pueertaj a'ɨ́jna ɨ tyeyúuj, a tɨ a'yan
tyaja'rájtyapuaj tɨjɨn tɨ naa huasé'rin.

*T*ɨ'ɨj ajtáhua'aj tyihuo'té'exaaj a'ɨ́jna ɨ Pedro

11 Ajta a'ɨ́jna ɨ tɨquee tyéchavaaj, capu hua'tato'ra'aj a'ɨ́jcɨ ɨ Pedro ajta ɨ Juan. Aj
mu mij néijmi'i ɨ tyeɨ́tyee je'ej tyityo'tóomuajtyaca', matɨ'ɨj mij ootyáhuaachaca' a tɨ

ja'pueertaj tɨ a'yan tyaja'rájtyapuaj tɨjɨn Salomón tɨ ja'a'rij, jo'maj a'ɨ́ɨmaj jo'tyú'uucaj.
12 Tɨ'ɨj ɨ Pedro huo'séj, a'yaa pu tyihuo'té'exaaj tɨjɨn:

—¿Ji'nye een jɨme' je'ej setyityotóomuajtyaca' mua'aj mu siaj Israel jitze ajtyáma'can? ¿Ji'nye siaj sij a'yan tyí'tasej cuxáa ityáj tajɨ́ɨmua'aj tyetyáahuaj a'ɨ́jcɨ ɨ a'tɨ́j, ajta cuxáa ityáj tyetyáahuaj tɨ'ij rájra'nyij a'ɨ́jcɨ jɨme' ɨ tyaj jaayí'tɨn, nusu a'ɨ́jcɨ jɨme' ɨ tyej tyámua' tyihuojó'mua'raj? 13 A'ɨ́jna ɨ hua' Dios, a'ɨ́ɨjma ɨ Abraham, ajta ɨ Isaac, ajta ɨ Jacob. A'ɨ́jna ɨ hua' Dios ɨ tahuásimua'cɨ'ɨj, a'ɨ́ɨ pu tyámua' tyaatá' a'ɨ́jcɨ ɨ juyój Jesús, ɨ siaj mua'aj tyu'tátuii a'ɨ́ɨjma jimi ɨ maj tyí'ijta. Ajta a'ɨ́jna ɨ Piláato, jaxɨe'va'ca'aj tɨ jaatátoonyijche', siajta mua'aj, caxu jaataxɨé'vej, sulu a'yaa xu tyá'xɨe'va'ca'aj tɨ huámuɨ'nyij. 14 Caxu jaatátoj a'ɨ́jcɨ ɨ a'tɨ́j tɨquee a'náj tyi'tɨ́j jɨn ootyá'ɨtzee ɨ Dios jimi, tɨ ajta tyámua' tyí'tyevistaca'aj, sulu a'yaa xu tyaaté'exaa tɨ a'ɨ́j huatátoonyij ɨ sɨ́ɨj tɨ je'ej pua'aj tyi'tyúucha'ɨɨca'aj. 15 Mua'aj xu jaajé'caj a'ɨ́jcɨ ɨ tɨ hua'tá'caa maj júurij muá'ra'nyij ɨ tyeɨ́tyee. Ajta ɨ Dios pu jaatájuurityej, a'ɨ́j tu ityáj tyámua' tyí'mua'reej. 16 A'ɨ́ɨ pu ca'nyíjra'aj jaatá' tɨ'ij huatyéjchenyij a'íjna ɨ tyáatɨ' ɨ siaj jaséj siajta jamua'tyej, a'íi pu tyá'antzaahuaj ɨ Jesús jimi. A'ɨ́j pu jɨn arí huarúj tyámua' naa, siatɨ'ɨj mua'aj seríj tyé'sej.

17 'Nyáaj nu jamua'reej, nye'ihuáamua', siatɨ'ɨj mua'aj majta ɨ maj tyajá'mua'ijtye' jaajé'caj ɨ Jesús, a'yaa xu huarɨ́j, ji'nye caxu jamua'reeriaca'aj, je'ej siaj tyi'tɨ́j uuriajca'aj. 18 Ajta ɨ Dios ja'rá'astee je'ej maj anaquéej tyu'taxájtaca' a'ɨ́ɨmaj ɨ maj ɨ jitzán ma'can tyí'xaxa'ta'aj. A'yaa mu tyu'taxájtaca' tɨ a'yan tyúuxɨe'va'ca'aj tɨ a'ɨ́ɨn huámuɨ'nyij ɨ Cɨríistu'. 19 Siata'aj seequéj tyú'mua'tyij ɨ Dios jimi, tɨ'ij a'ɨ́ɨn tyajamuaatú'uunyi' ɨ siaj jɨn ootyá'ɨtzee a'ɨ́jcɨ jimi. 20 Aj pu'ij Dios uyo'ta'ítyij ja'mua jimi a'ɨ́jcɨ ɨ Jesús, ɨ tɨ ará'tyeej ja'antyíhuooca'aj tɨ'ij a'ɨ́ɨn ja'mua Cɨríistu' pué'eenye'. 21 Juxɨe've' tɨ ɨ Jesús tajapuá jo'tyaváaj já'ra'nyij, 'asta na'aj quee Dios néijmi'i tyu'jájcuare'en ɨ tɨ a'yan tyí'sejre' ɨ cháanacaj japua, a'yaa pu ɨ Dios ará'tyeej tyaataxájtaca' a'ɨ́ɨmaj jitze ma'can ɨ maj jitzán tyí'xaxa'ta'aj. 22 A'yaa pu ɨ Moisés tyihuo'té'exaaj a'ɨ́ɨjma ɨ tahuásimua'cɨ'ɨj tɨjɨn: "Dios pu séej antyíhuoosij ɨ tɨ a'yan cha'tána'aj jitzán ma'can tyu'taxájtaj nyatɨ'ɨj nyáaj, xáanamuajri' néijmi'i je'ej tɨ tyu'taxájtaj, siajta ja'antzaahuatye'en. 23 Tɨpua'aj a'tɨ́j quee já'tzaahuatya'aj, che' quee che' hua' jimi séjre'ej ɨ tyeɨ́tyee."

24 'Néijmi'i ɨ maj tyí'xaxa'ta'aj ɨ Dios jitze ma'can, tɨ'ɨj na'aj ɨ Samuel tyu'séjrej yatɨj je'ré'nyej, a'ɨ́ɨ mu majta jaaxájtaca' je'ej tɨ ijíij tyí'rɨcɨj. 25 Mua'aj xu a'ɨ́ɨn pué'een ɨ siaj ja'ancuriáa'sij ɨ tɨ Dios jɨn atóoraj, a'ɨ́ɨjma jitze tɨ jaataxájtaca' ɨ maj jimi tyí'xaxa'ta'aj, a'ɨ́j xu siajta ancuriáa'sij ɨ nyúucarij Dios tɨ jɨn atóoraj a'ɨ́ɨjma jimi ɨ já'muahuasimua'cɨ'ɨj. Ji'nye a'yaa pu ɨ Dios tyaaté'exaa a'ɨ́jcɨ ɨ Abraham tɨjɨn: "Néijmi'i ɨ tyeɨ́tyee ɨ maj a'áa huacháatɨma'aj muá'ju'un ɨ cháanacaj japua, a'ɨ́ɨ mu ja'ancuriáa'sij ɨ tɨ xá'puɨ' ɨ tɨ huo'tyáhuɨɨre'sij a'ɨ́ɨjma ɨ maj a jitze eerányesij." 26 Tɨ'ɨj ɨ Dios jaatájuurij a'ɨ́jcɨ ɨ Jesús, a'ɨ́ɨ pu anaquéej uyo'ta'ítyaca' ja'mua jimi, tɨ'ij a'ɨ́ɨn tyámua' tyajamuaatá'an, siaj sij néijmi'i jaatapuá'cɨtaj ɨ tɨ je'ej pua'aj een.

4

*Mat*ɨ'ɨj huo'vívi' a'ɨ́jcɨ ɨ Pedro majta ɨ Juan

1 Móoche' mu ɨ Pedro, ajta ɨ Juan tyihuá'ixaatya'ca'aj ɨ tyeɨ́tyee, matɨ'ɨj séecan aje'ré'nyej jo'maj a'ɨ́ɨmaj jo'tyú'uuca'aj. A'ɨ́ɨ mu pué'eenye'ej ɨ maj tyí'cha'ɨj u tyeyúuj tzajta', majta a'ɨ́ɨmaj ɨ Saduceos. 2 Menyínyu'cacuca'aj a'ɨ́ɨjma jimi ɨ Pedro ajta ɨ Juan, a'ɨ́jcɨ jɨme' ɨ maj a'yan tyihuá'mua'tyajca'aj ɨ tyeɨ́tyee, yee majtáhua'aj mu huatájuurij ɨ maj tyá'antzaahuatye'sij, ji'nye a'yaa pu ɨ Dios tyaatájuuritye a'ɨ́jcɨ ɨ Jesús. 3 Aj mu mij huo'vívi', matɨ'ɨj mij hue'tyáanaj, ajta camu tyihuo'íhuo'ri' ji'nye pu'ríj huachúmua'ca'aj. 4 Jéehua mu ɨ tyeɨ́tyee jáanamuajri' ɨ nyúucarij maj jaaxájtaca', majta tyá'antzaahuaj, a'ɨ́j mu jɨn meríj a'yan ará'axcaa a'chu anxɨ́ ví'ra'aj ɨ maj tyá'antzaahuaj.

5 Yaa ariá'pua'aj, a'íɨ mu tyúusɨɨj a'ájna a Jerusalén a'íɨmaj ɨ maj antyúumua'reej
a'ájna a chájta', majta a'íɨmaj ɨ huáasij, majta ɨ maj tyihuá'mua'tyahua'aj ɨ yu'xarij jitze.
6 A'áa pu jo'tyávaaca'aj a'íjna ɨ Anás ɨ tɨ va'cán jɨn tyi'tyéjvee, ajta a'íjna ɨ Caifás, ajta
ɨ Juan, ajta ɨ Alejandro, majta mue'tíj ɨ maj tyeítyeristyamua' pué'een a'íjcɨ ɨ tɨ va'cán
jɨn tyi'tyéjvee. 7 A'íɨ mu mij tyu'ta'íjtaca' maj ahuaja'vé'vi'tɨj a'íjcɨ ɨ Pedro majta ɨ Juan,
mej mij tyihuo'íhuo'. Aj mu mij aje'ta' huo'tyáhuii, matɨ'ɨj mij tyihuo'íhuo'ri' a'yan tɨjɨn:

—¿A'tanyíj jitze xa'rooca'nyéej siaj sij a'yan rɨcɨj, ca' a'tanyíj ca'nyíjra'aj jamuaatá' siaj
sij a'yan tyú'uurej?

8 Aj pu'ij ɨ Pedro a'íjcɨ jitze arooca'nyáaj ɨ júuricama'ra' ɨ Dios, tɨ'ɨj ij a'yan
tyihuo'té'exaaj tɨjɨn:

—Mua'aj mu siaj antyúumua'reej iiye'ej chájta', siajta mua'aj huáasij. 9 Mua'aj xu
tyí'ta'ihuo' a'íjcɨ jɨme' ɨ tɨ xá'puɨ' ɨ tɨ jaacɨ'ɨj a'íjcɨ ɨ tyáataj ɨ tɨquee tyéchavaaj, siata'aj
sij jáamua'reej je'ej tɨ een jɨme' tyu'rúj. 10 A'yaa tu tyajá'mua'ixaatye' mua'ajmaj, tyajta
néijmi'caa ɨ siaj a'yan huacháatɨmee iiye'ej Israel a'íjna ɨ tyáatɨ' yaa tɨ huatyéjve, a'íj
pu jɨn arí huarúj a'íjcɨ jɨme' tɨ ja'antzaahuaj a'íjcɨ ɨ Cɨríistu' Nazaret tɨ já'ma'can,
a'íjcɨ ɨ siaj yó'tatee ɨ cúruuj jitze, Dios tɨ jaatájuurityej. 11 A'íjna ɨ Jesús, a'íɨ pu a'íɨn
pué'een ɨ tyetyéj ɨ siaj quee jaataxɨé'vej mu siaj chi'ij ta'huacaa, a'yaa pu atyojo'ré'nyej
tɨ a'íɨn pué'een ɨ tyetyéj tɨ anájcaj tɨ ajta jéetze' juxɨe've'. 12 Capu máaj a'tíj séejre' tɨ'ij
táahuɨɨre'en, ji'nye néijmi'que' ɨ cháanacaj japua capu máaj séej uje'cá'ityaca' ɨ Dios,
tyej tyij jitzán huatyátahuɨɨre'en.

13 Matɨ'ɨj ɨ maj tyityatatyíj huo'séj maj ca'nyíjra'aj jɨn tyihuá'ixaatyaca'aj a'íjna
ɨ Pedro ajta ɨ Juan, majta jáamua'reeri' maj quee a'náj tyi'huóomua'aj, majta quee
tyojó'iteeca'aj, je'ej mu tyityo'tóomuajtyaca', aj mu mij huo'muájtyaca' tɨjɨn a'íj mu
jamuán huací'ca'aj ɨ Jesús. 14 Ajta a'íjna ɨ tɨ tyí'cui'ca'aj hua' jamuán pu ajo'tyávaaca'aj,
a'íj mu jɨn quee je'ej tyu'taxájtaca' yee capu a'yan tyi'ja'yájna. 15 Aj mu mij huo'ta'íj maj
iirácɨɨnyej jo'maj jóosɨɨria'ca'aj a'íɨmaj ɨ juéesij, matɨ'ɨj mij tyi'tyuu'ixáatya'ajraa.

16 A'yaa mu tɨjɨn:

—¿Ji'quij tyahua'uurej a'mújma mu tyétyacaa? Capu ɨ'ríj tyaj a'yan tyaataxáj yee
capu a'yan tyi'ja'yájna, ji'nye néijmi'i ɨ maj iiye'ej huacháatɨmee Jerusalén, a'íɨ mu
jamua'reej je'ej tɨ tyi'tíj jáaruuj a'íjcɨ ɨ tyévij ɨ tɨ tyí'cui'ca'aj. 17 Ajta tɨ'ij quee jéetze'
majca'huáyee namuajria'aj ɨ tyeítyee tzajta', tyiche' ijíij huo'tányeechej mej mij quee
che' tyihuá'ixaatye'ej ɨ tyeítyee ɨ nyúucaritze' ɨ Jesús.

18 Aj mu mij huo'tajé, majta huo'tá'ijmuejri' mej quee che' tyihuá'ixaatye'ej majta
quee tyihuá'mua'tyej ɨ tyeítyee a'íjcɨ jɨme' ɨ nyúucaritze' ɨ Jesús. 19 Ajta a'íjna ɨ Pedro
ajta ɨ Juan, a'yaa mu tyihuo'té'exaaj tɨjɨn:

—Mua'aj xu jujíɨmua'aj jaaxá'puɨ'ɨntare'en tɨpua'aj a'yan tyí'xa'puɨ'ɨj tyaj mua'ajmaj
jamuá'antzaahuatye'en, nusu tyaj a'íj ántzaahuatye'en ɨ Dios. 20 Ji'nye capu je'ej tyíɨ'rij
tyej quee jaxajta a'íjcɨ ɨ tyaj tyeríj jaaséej tyajta jáanamuajri'.

21 Majta a'íɨmaj ɨ juéesij, a'íɨ mu huo'tá'ijmuejri', majta huo'tányeechej, matɨ'ɨj
mij huo'ta' maj iirácɨɨnyej a'íjcɨ jɨme' maj quee je'ej tyé'ejtyoove'ej je'ej maj puéjtzij
tyihuo'tá'an, ji'nye néijmi'i mu ɨ tyeítyee tyámua' tya'tá'caria'aj ɨ Dios a'íjcɨ jɨme' je'ej
tɨ tyi'tíj huaríj. 22 Ajta ɨ tyáatɨ' ɨ tɨ huarúj nyúucaritze' ɨ Jesús, a'yaa pu tyéejcha'ɨɨca'aj
a'chu huá'puatyej nyinyi'ra'aj ajtáhua'aj a'tzúj jéetze'.

Ɨ maj tyá'tzaahuatye' máahuoo ɨ ca'nyíjra'aj ɨ Dios jimi

23 Matɨ'ɨj mij huo'tátoo a'íjcɨ ɨ Pedro majta ɨ Juan, aj mu mij jo'cíj, matɨ'ɨj mij a'áa
ja'rá'aj jo'maj jo'tyú'uuca'aj a'íɨmaj ɨ maj hua' jitze ajtyáma'can. Aj mu mij huo'té'exaa
néijmi'i je'ej maj ye'ej tyu'taxájtaca' a'íɨmaj ɨ maj va'cán jɨn tyityatatyíj, majta ɨ huáasij.
24 Matɨ'ɨj a'íɨjma huánamuajri', aj mu mij néijmi'i a'yan tyaatáhuaviiri' ɨ Dios tɨjɨn:

—Tavástara', muáaj paj a'ɨ́ɨn pué'een ɨ paj jaatyátaahuaca' a'ɨ́jcɨ ɨ tajapuá, pajta ɨ cháanacaj, pajta ɨ jájtyij tɨ ve'éj. Néijmi'i tɨ'ɨj pua'máj a'yan tyí'sejre', muáaj paj tyú'taahuaca'.

25 Muáaj paj tyu'tá' tɨ a'yan tyu'taxáj a'júuricamej jitze arooca'nyáaj a'ɨ́jna ɨ David, ɨ tɨ muahuɨ̈ɨria'ca'aj, a'yaa pu tyu'taxájtaca' tɨjɨn:
¿Ji'nye mej mij a'ɨ́ɨmaj tyí'tyenyinyu'cacuj
ɨ maj séej chuéj japua já'ma'can?
¿Ji'nye mej mij a'yan tyúumua'tziitye' a'ɨ́jcɨ jɨme'
ɨ tɨquee a'yan tyi'ja'yájna?
26 A'ɨ́ɨmaj ɨ maj tyihuá'ijtye' ɨ tyeɨ́tyee, majta ɨ maj va'cán jɨn
tyityatatyíj iiye'ej cháanacaj japua.
Tyámua' mu ju'uurej mej mij huatyényo'se'en
a'ɨ́jcɨ jimi ɨ Tavástara', majta
a'ɨ́jcɨ jimi ɨ Cɨríistu'.

27 'A'yaa xaa nyu'uj tyi'ja'yájna, a'ɨ́jna ɨ Herodes, ajta a'ɨ́jna ɨ Poncio Piláato, a'ɨ́ɨ mu tyúusɨ̈ɨj iiye'ej chájta', hua' jamuán ɨ tyeɨ́tyee ɨ maj séej chuéj japua já'ma'can, majta hua' jamuán ɨ maj yéchej iiye'ej Israel, múumua'tziitya'ca'aj je'ej maj tye'entyimué'tɨn a'ɨ́jcɨ ɨ tɨ muahuɨ̈ɨre', a'ɨ́jcɨ ɨ Jesús, ɨ paj ja'antyíhuoj pajta a'áan yó'ojrasij ɨ ɨpuárij japua. 28 A'yaa mu huarɨ́j je'ej paj muáaj anaquéej tyaaxá'puɨ'ɨntarej tɨ'ij a'yan tyú'rɨnyij, je'ej paj muáaj tyá'xɨe'va'ca'aj. 29 Ajta ijíij, muáaj paj tavástara', cásɨ' mu meríj tyí'tanyeechej, taatá' ɨ ca'nyíjra'aj tatzájta' ityájma ɨ tyaj muahuɨ̈ɨre', tyata'aj quee tyi'tzɨ́ɨnye'ej tyetyihuó'ixaatye'en a jitze ma'can. 30 Huataséjrataj ɨ paj jɨn néijmi'i putyí'uurej, petyihua'huáatye'ej ɨ maj tyí'cucui', pajta huo'taséjratye'en a'ɨ́jcɨ ɨ paj jɨn períj huo'ta' maj jaayí'tɨhua'an a'ɨ́jcɨ jitze ma'can ɨ Jesús ɨ tɨ muahuɨ̈ɨre'.

31 Matɨ'ɨj ja'antyipuá'rij ɨ maj jɨn tyényuusime'ej, aj pu'ij huatóoca'tzɨj ɨ chi'ij jo'maj je'rátya'ca'aj, ajta huatyá'ɨtzee hua' tzajta' a'ɨ́jna ɨ júuricama'ra' ɨ Dios, camu tyí'tzɨ̈ɨnye'ej metyihuá'ixaatya'ca'aj ɨ Dios jitze ma'can.

Tyi'tɨ́j maj tyí'ijcha'ɨ̈ɨca'aj néijmi'i mu' tyía'rica'aj

32 Néijmi'i ɨ maj tyá'tzaahuatye', ɨ maj mui'caa, juxa'aj mu tyí'mua'ajcaa ajta juxa'aj na'aj tyihuá'miteerastya'ca'aj. Capu a'tɨ́j jusɨ́ɨj na'aj tyi'tyóo'aritye' ɨ tyúua'rij, a'yaa mu néijmi'i tyía'rica'aj. 33 Majta a'ɨ́ɨmaj ɨ maj tamuáamuata' japuan hua'puaj ará'asej, móoche' mu tyihuá'ixaatya'ca'aj a'ɨ́jcɨ jɨme' tɨ Dios jaatájuurityej a'ɨ́jcɨ ɨ Jesús. Dios pu jéehua huá'huɨ̈ɨria'ca'aj néijmi'caa. 34 Capu a'náj a'tɨ́j quee je'ej tyéejviicue'raca'aj, ji'nye metyi'tooca'aj ɨ tyúuchuej majta ɨ tyúuchi'ij, ajta ɨ túmii 35 a'ɨ́ɨjma mu tatuí'rihua'aj a'ɨ́ɨjma ɨ maj tamuáamuata' japuan hua'puaj ará'asej, majta a'ɨ́ɨmaj, a'ɨ́ɨ mu huo'riáa'-caria'aj ɨ túmii, a'chu tɨ séej á'ɨtziitye'. 36 A'ɨ́j pu jɨn a'yan tyu'rɨ́j a'ɨ́jcɨ jimi ɨ José, a'ɨ́jna ɨ tɨ tyí'huɨ̈ɨria'ca'aj ɨ Leví jimi. A'áa pu já'ma'can jo'tɨj a'yan tyaja'rájtyapuaj tɨjɨn Chipre, ɨ maj a'yan jaatamua'aj tɨjɨn Bernabé, a'ɨ́jna ɨ nyúucarij tɨjɨn Bernabé, a'yaa pu huatóomua'aj tɨjɨn: Tɨ tyámua' tyihua'tá'caa a'ɨ́ɨjma ɨ maj juxaamuɨjritye'. 37 Séej pu chuéj tyícha'ɨ̈ɨca'aj a'ɨ́jna ɨ José, aj pu'ij jáatoj, ajta ɨ túmii a'ɨ́ɨjma pu huatá' ɨ maj tamuáamuata' japuan hua'puaj ará'asej.

5

Ɨ tɨ jɨn maj jɨn ootyá'ɨtzee a'ɨ́jna ɨ Ananías, ajta ɨ Safira

1 Ajta a'ɨ́jna ɨ tɨ a'yan ántyapuaj tɨjɨn Ananías, a'ɨ́ɨ pu juchuéj huátoo a'ɨ́jcɨ jamuán ɨ ju'ɨ́ɨj tɨ a'yan ántyapuaj tɨjɨn Safira. 2 Ajta a'ɨ́jna ɨ Ananías, a'yaa pu tyu'tóosejrataca' tɨ néijmi'i tyu'tátuii ɨ túmii, ma'ajta je'cácaa pu huatyóo'ɨtziirej ɨ túmii, capu néijmi'i huo'-ta' a'ɨ́ɨjma ɨ maj tamuáamuata' japuan hua'puaj ará'asej, néijmi'i pu ú'mua'reeriaca'aj ɨ ɨ́ɨra'ra'an. 3 Aj pu'ij ɨ Pedro a'yan tyaaté'exaa tɨjɨn:

—Ananías, ¿ji'nye petyaatá' tɨ ɨ tyiyáaru' mua'antyimué'tɨn tɨ'ij ca'nyíjra'aj muaatá' paj jáacuanamuaj ɨ júuricama'ra' ɨ Dios a'ɨ́jcɨ jɨme' ɨ paj je'cácaa huatyá'ɨtziirej ɨ túmii ɨ paj jaamué'tɨj a'ɨ́jcɨ jɨme' ɨ chuéj paj huátoo? 4 ¿Nyiquee muéetzij ja'a'rica'aj ɨ chuéj? Ajta patɨ'ɨj jáatoj, ¿nyiquee ajta muéetzij mua' a'rica'aj ɨ túmii? ¿ji'nye tɨ'ij a'yan tyimuo'támiteerastej pej pij a'yan tyi'tɨ́j huá'uurej? Capáj a'ɨ́ɨjma putyu'cuanamuaj ɨ tyeɨ́tyee, sulu ɨ Dios paj huácuanamuaj.

5 Tɨ'ɨj jáanamuajri' a'ɨ́jcɨ ɨ nyúucarij, aj pu'ij eetávej a véjri' jo'tɨj ja'ra'ɨ́ɨcajmee a'ɨ́jna ɨ Pedro, tɨ'quij huamuɨ́' a'ɨ́jna ɨ Ananías. Majta néijmi'i ɨ maj jáamua'reeri' je'ej tɨ tyi'tɨ́j huarɨ́j, tyámua' mu tyu'tátzɨɨn. 6 Aj mu mij séecan ave'ré'nyej ɨ maj tyáamua, matɨ'ɨj mij jacá'ijcataca' ɨ cáanarij jɨme', aj mu mij yo'chuij mej mij uya'vá'naj.

7 Huéeicaj ooraj pu a'chu tyoomá'caj, aj pu'ij té'ej aje'ré'nyej a'ɨ́jna ɨ ɨ́ɨra'ra'an a'ɨ́jcɨ ɨ tɨ huamuɨ́', capu tyi'tɨ́j mua'reeriaca'aj a'ɨ́jna je'ej tɨ tyi'tɨ́j huarɨ́j. 8 Aj pu'ij a'yan tyaata'íhuo'ri' a'ɨ́jna ɨ Pedro tɨjɨn:

—Naaté'exaatye', ¿nyi a'yan setyáatoj a'ɨ́jcɨ ɨ chuéj siatɨ'ɨj tyaataxájtaca'?

Aj pu'ij a'yan tyaaté'exaa a'ɨ́jna ɨ íitɨ' tɨjɨn:

—¡Jee! A'yaa tu tyáatoj.

9 Aj pu'ij ɨ Pedro a'yan tyaaté'exaa tɨjɨn:

—¿Ji'nye siaj sij mua'aj a'yan tyaaxá'puɨ'ɨntarej siaj sij jáacuanamuaj ɨ júuricama'ra' ɨ Dios? Cásɨ' a' maj vá'ju', ɨ maj uya'vá'naj a'cɨ́ɨn, a'ɨ́ɨ mu majta muá'chueenyij muéetzij. 10 Tɨ'ɨj a'yan tyaaté'exaa a'ɨ́jna ɨ Pedro, aj pu'ij eetávej jo'tɨj ja'ra'ɨ́ɨcajmee, tɨ'ɨj ij huamuɨ́' a'ɨ́jna ɨ íitɨ', matɨ'ɨj utyájrupij ɨ tyáamua, aj mu mij jaaséej tɨjɨn pu'ríj muɨ'chij, matɨ'ɨj mij yo'chuij maj uya'vá'naj jo'maj ye'tyéetyej ɨ cɨ́na'ra'an. 11 Majta néijmi'i ɨ maj tyá'tzaahuatye', majta ɨ séecan a'chu maj pua'máj jáamua'reeri', néijmi'i mu tyu'tátzɨɨn.

*Maj jéehua a'yan tyú'ruuj a'*ɨ́jcɨ jɨme' ɨ tɨ huápuɨ'ɨj juxɨe've' ɨ Dios jimi

12 Majta a'ɨ́ɨmaj ɨ maj tamuáamuata' japuan hua'puaj ará'asej, jéehua mu a'yan huarɨ́j mej mij huo'taséjratye'en ɨ tyeɨ́tyee maj Dios jitze aróoca'nyej, majta ɨ maj tyá'tza-ahuatye', a'ɨ́ɨ mu tyúusɨɨj a'ájna jo'maj a'yan tyaja'tamuá'muaj tɨjɨn a tɨ jo'tyényinyi'ij Salomón tɨ ja'a'rica'aj. 13 Capu a'tɨ́j óoca'nyajca'aj tɨ ajtyáxɨɨrej a'ɨ́ɨjma jamuán a'ájna jo'tɨj jo'tyényinyi'ij, majta a'ɨ́ɨmaj ɨ séecan, tyámua' mu tyihuá'ajcha'ɨɨca'aj a'ɨ́ɨjma ɨ maj tyá'tzaahuatye'. 14 A'ɨ́j mu jɨn, tyá'antzaahuaj jéehua ɨ tyeɨ́tyee, tyétyacaa majta úucaa, mu'ríj jéetze' mui'caa ɨ maj ja'tzaahuatye' a'ɨ́jcɨ ɨ tavástara'. 15 Mahue'ráto'ra'aj ɨ mej tyí'cucui' a cáayej jitze, utáatzij japua mu áan huo'ojto'aaj, majta itárij japua, a'yaa mu huó'ruuj, majta a'yan tyi'xáataj tɨjɨn ta'aj ij ɨ quéenyi'istaria'ra' a'ɨ́jcɨ ɨ Pedro hua' japua ucáanyej a'ɨ́ɨjma ɨ maj tyí'cucui'. 16 Jéehua mu majta curiá'cɨxɨj ɨ tyeɨ́tyee maj a' ɨmuáj huacháatɨma'caa. A'ɨ́ɨmaj mu uhuaja'ráavi'tɨj ɨ maj tyí'cucui', majta ɨ maj tyiyáaru'uj hua' tzajta' séejre', a'ɨ́ɨ mu néijmi'i huarúj.

*Mat*ɨ'ɨj huanámi'huaca' ɨ maj tyá'tzaahuatye'

17 A'ɨ́jna ɨ tɨ tyihuá'ijtye' u tyeyúuj tzajta', majta a'ɨ́ɨmaj ɨ maj hua' jamuán ajtyu'uj a'ɨ́ɨjma ɨ Saduceos, a'ɨ́ɨ mu jéehua huá'anchueerej. 18 A'ɨ́j mu jɨn huo'vívi' a'ɨ́ɨjma ɨ maj tamuáamuata' japuan hua'puaj ará'asej, matɨ'ɨj mij hue'tyáanaj jo'maj já'nami'huacaa ɨ tyeɨ́tyee.

19 Aj pu'ij tɨ́ca' sɨ́ɨj aje'ré'nyej, tɨ'quij tya'antacúj a'ájna jo'tɨj ja'pueertaj, a'ɨ́ɨ pu a'ɨ́ɨn pué'een ɨ tɨ tyí'huɨɨre' ɨ tajapuá Dios tɨ já'sejre', aj pu'ij hui'ráavi'tɨj, a'yan tyihua'ixáatye'ej tɨjɨn:

20 —Séricuj, siata'aj ujo'tyáhuiixɨ'ɨn u tyeyúuj tzajta', siajta huo'té'exaatye'en ɨ tyeɨ́tyee néijmi'i a'ɨ́jcɨ ɨ nyúucarij tɨ júuricamej pué'een.

21 Matɨ'ɨj mij a'yan huarɨ́j, tapuá'risima'caj pu matɨ'ɨj utyájrupij u tyeyúuj tzajta', aj mu mij huatyóohuij maj tyihuó'mua'tyej ɨ tyeɨ́tyee.

A'ɨ́jna ɨ tɨ tyihuá'ijtye' ɨ tyeyúuj tzajta', majta ɨ maj jamuán ajtyu'uj, a'áa mu ja'rá'aj, matɨ'ɨj mij huo'ta'íj maj tyúusɨɨre'en ɨ juéesij, majta néijmi'i ɨ huáasij, ɨ maj a'áa jo'cháatɨmee a'ájna a Israel. Matɨ'ɨj mij huo'ta'íjtaca' maj ahuaja'vé'vi'tɨj a'ɨ́ɨmaj ɨ maj tamuáamuata' japuan hua'puaj ará'asej. 22 Matɨ'ɨj mij ujó'ju' ɨ xantáaru', aj mu mij a'áa jo'ré'nyej jo'maj tyeɨ́tyee já'nami'huacaa, ma' ajta quee che' aja'ja'tɨɨtaca'aj, aj mu mij huariá'cɨj mej mij huo'té'exaatye'en. 23 A'yaa mu tɨjɨn:

—A'yaa tu eenye' huátyoj jo'maj tyeɨ́tyee já'nami'huacaa, tyámua' pu naa tye'tyá-nami'huaca'aj, majta tyámua' naa tyí'cha'ɨɨca'aj ɨ xantáaru'uj, ajta tyatɨ'ɨj tya'antacúj, catu che' a'tɨ́j uhuátyoj.

24 Tɨ'ɨj jáanamuajri' a'ɨ́jna ɨ tɨ tyihuá'ijtye' ɨ maj tyí'huɨɨre' u tyeyúuj tzajta', majta ɨ maj viváajma'aj jɨn tyityatatyíj u tyeyúuj tzajta', jéehua mu tyúu'ihuo'raca'aj je'ej tɨ tye'mej a'ɨ́jcɨ jɨme'. 25 Aj pu'ij sɨ́ɨj aje'ré'nyej, ajta je'en a'yan tyihuo'té'exaaj tɨjɨn:

—Cásɨ', a'ɨ́ɨmaj ɨ tyétyacaa ɨ siaj hue'tyáanaj, a'úu mu je'rú'uj u tyeyúuj tzajta', metyihua'mua'tyáaj ɨ tyeɨ́tyee.

26 Tɨ'quij a'ɨ́ɨn ujó'mej a'ɨ́jna ɨ tɨ tyihuá'ijtye', séecan jamuán ɨ maj jahuɨɨre', matɨ'ɨj mij huojo'vé'vi'tɨj. Camu ca'nyéjrij jɨme', ji'nye mahuá'tzɨɨnya'ca'aj ɨ tyeɨ́tyee, a'yaa mu tyi'mua'astɨ́j tɨjɨn tɨpua'aj mataatyáto'sixɨ'ɨn tyetyéj jɨme'. 27 Matɨ'ɨj uhuojo'vé'vi'tɨj, aj mu mij huo'ta'íj maj huatóosejrata a'ɨ́ɨjma jimi ɨ maj tyityatatyíj, ajta a'ɨ́jna ɨ tyeyúuj tzajta' tɨ tyí'ijta, a'yaa pu tyihuo'tajé tɨjɨn:

28 —Ityáj tu jamuaatá'ijmuejraca'aj siaj quee che' a'yan tyihuá'mua'tyej ɨ tyeɨ́tyee a'ɨ́jcɨ jitze ma'can ɨ Jesús. ¿Nyi a'yan xaarɨ́j? Caxu xaa nyu'uj a'yan huarɨ́j, sióoche' xu tyihuá'mua'tyej néijmi'que' iiye'ej Jerusalén, siajta tajitzé tyí'pua'ritye' a'yan tɨjɨn ityáj tu a'ɨ́ɨn pué'een ɨ tyaj jaajé'caj a'ɨ́jcɨ ɨ tyévij.

29 Aj pu'ij ɨ Pedro a'yan tyu'tanyúj, majta ɨ séecan tɨjɨn:

—Juxɨe've' tyaj ja'antzaahuatye'en ɨ Dios, capu a'yan tyúuxɨe've' tyaj mua'ajmaj ja-muá'antzaahuatye'en mu siaj tyeɨ́tyee pué'een. 30 A'ɨ́jna ɨ tɨ hua' Dios ɨ tahuásimua'cɨ'ɨj, a'ɨ́ɨ pu jaatájuurityej a'ɨ́jcɨ ɨ Jesús, a'ɨ́jna ɨ siaj mua'aj jaajé'caj, siatɨ'ɨj yó'tatej ɨ cúruuj jitze. 31 Dios pu yo'ví'tɨj tɨ'ɨj ij a'áan yó'ojraj ɨ jumuáca'ta' pujmua', ajta a'ɨ́jcɨ jɨn antyúumua'reeriaj ja'raa tɨ anájcaj, ajta tɨ hua' japua huatányuunyij ɨ tyeɨ́tyee. Mej mij a'ɨ́ɨmaj ɨ maj Israel jitze ajtyáma'can seequéj tyú'mua'tyij ɨ Dios jimi, ajta tɨ'ij a'ɨ́ɨn tyihuo'tú'uunyi' ɨ maj jɨn ootyá'ɨtzee. 32 A'ɨ́j tu ityáj tyámua' tyí'mua'reej, ajta a'yan cha'tána'aj tyá'mua'reej ɨ júuricama'ra' ɨ Dios, ɨ tɨ huo'ta' a'ɨ́ɨjma ɨ maj tyá'tzaahuatye'.

33 Matɨ'ɨj a'ɨ́j huánamuajri', tyámua' mu tyityaatanyínyu'cacuca', a'ɨ́j mu jɨn a'yan tyá'xɨe'va'ca'aj maj huó'cui'nyij. 34 Ajta sɨ́ɨj pu a'áa jo'tyávaaca'aj tɨ a'yan ántyapuaaca'aj tɨjɨn Gamaliel, Fariseo pu pué'eenye'ej a'ɨ́jna, a'ɨ́ɨ pu tyihuá'mua'tyahua'aj ɨ yu'xarij jitze, néijmi'i mu tyámua' tyéejcha'ɨɨca'aj a'ɨ́jcɨ ɨ Gamaliel. Aj pu'ij a'ɨ́ɨn tyu'ta'íjtaca' maj hui'rávi'tɨj a'ɨ́ɨjma ɨ tyétyacaa. 35 Tɨ'quij a'yan tyihuo'té'exaaj a'ɨ́ɨjma ɨ maj tyí'ijta tɨjɨn:

—Mua'aj tyétyacaa iiye'ej siaj huacháatɨmee Israel, tyámua' xu'uj je'ej siaj ye'ej huá'uurej a'mújma mu tyétyacaa. 36 Xu'ríj jamua'reej, tɨ arí á'tyeej tɨ sɨ́ɨj huaséjre tɨ a'yan ántyapuaaca'aj tɨjɨn Teudas, a'yaa pu tyóotzaahuatya'ca'aj tɨ jéehua juxɨé'va'ca'aj, majta ɨ maj jamuán huacɨ́'ca'aj, a'chu mu muáacuaj anxɨtyej ará'axcaa ɨ tyétyacaa, ajta matɨ'ɨj jaajé'caj a'ɨ́jcɨ ɨ a'tɨ́j, a'ɨ́ɨmaj ɨ maj jamuán huacɨ́'ca'aj, mo'xɨ́j, capu tyi'tɨ́j je'ej tyeetyáhuɨɨ a'ɨ́jcɨ ɨ Teudas. 37 Ajtáhua'aj sɨ́ɨj huaséjre, a'ɨ́jna ɨ Judas Galileea tɨ já'ma'can, aj pu huataséjre a'ɨ́jna matɨ'ɨj huo'tyé'itej ɨ tyeɨ́tyee, a'ɨ́ɨ pu huojo'ví'tɨj je'cácaa mej mij jamuán huacɨ́'ca'an, majta mu jaajé'caj, majta ɨ maj jamuán huacɨ́'ca'aj, a'ɨ́ɨ mu ma'úrutyixɨj. 38 A'ɨ́j nu jɨn a'yan tyajá'mua'ixaatye' a'ɨ́jcɨ jɨme' je'ej maj rɨcɨj. Caxu je'ej tyihuá'jeevej a'ɨ́ɨjma ɨ tyétyacaa, miche' iirácɨɨnyej, ji'nye tɨpua'aj jujɨ́ɨmua'aj mana'aj a'yan tyéejtyoj, néijmi'i pu tyojó'vesij. 39 Na'ríij quee tɨpua'aj a'ɨ́jcɨ jitze mua'róoca'nyej

ɨ Dios mej mij a'yan rɨjcaj, caxu mua'aj a'náj tyu'táviicue'raj, tyámua' xu'uj siaj sij quee a'ɨ́j nyo'si'tye'ej ɨ Dios.
40 Néijmi'i mu ja'antzaahuaj, aj mu mij huo'tacho'vej ɨ maj tamuáamuata' japuan hua'puaj ará'asej. Matɨ'ɨj huo'váaj, majta huo'ta'ijmúuraj maj quee che' tyihuá'ixaatye'ej ɨ tyeɨ́tyee Jesús jitze ma'can, aj mu mij huo'tátoo. 41 Majta a'ɨ́ɨmaj ɨ maj tamuáamuata' japuan hua'puaj ará'asej, matɨ'ɨj iiráacɨj jo'maj je'rátya'ca'aj a'ɨ́ɨmaj ɨ maj tyityatatyíj, muatóotyamua'vej a'ɨ́jcɨ jɨme' tɨ ɨ Dios huo'ta' maj a'yan tya'ajpuéetzij muá'ra'nyij a'ɨ́jcɨ jitze ma'can ɨ Jesús. 42 Majta camu jaatapuá'cɨtaca' mej mij quee che' a'yan rɨjcaj, a'náj tɨna'aj mu tyihuá'mua'tyahua'aj ɨ tyeɨ́tyee, a'ɨ́ɨ mu tyihuá'ixaatya'ca'aj a'ɨ́jcɨ jitze ma'can ɨ Jesús, u tyeyúuj tzajta' majta jo'maj jo'cháatɨmee.

6

Mahua'antyíhuoj ɨ maj aráahua'puaj ará'asej mej mij tyu'tyáhuɨɨre'en

1 Majta jéetze' meríj mui'caa ɨ maj tyá'tzaahuatye', majta ɨ maj jaayí'tɨhua'aj ɨ huá'nyuucaa ɨ griego, a'ɨ́ɨ mu huatyóohuij maj tyinyínyu'caj a'ɨ́ɨjma jamuán ɨ maj jaayí'tɨhua'aj ɨ huá'nyuucaa ɨ maj Israel jitze ajtyáma'can, a'yaa mu tɨjɨn camu tyihuo'riáa'caa ɨ tɨ tyí'cue'ri' ɨ ucaríjsee maj jujɨ́ɨmua'aj, ɨ maj jaayí'tɨn ɨ huá'nyuucaa ɨ griego. 2 Aj mu mij hua'ajsɨɨ a'ɨ́ɨjma ɨ maj tyá'tzaahuatye', matɨ'ɨj mij a'yan tyihuo'té'exaaj a'ɨ́ɨjma ɨ maj tamuáamuata' japuan hua'puaj ará'asej tɨjɨn:

—Capu xá'puɨ' tyej quee che' tyihuá'mua'tyej ɨ tyeɨ́tyee ɨ Jesús jitze ma'can, tyej tyij a'ɨ́j tyana'aj ɨ cue'ráj tyihuo'riáa'care'en. 3 Cásɨ' ta'ihuáamua', siata'aj arahua'puácaa avá'huoonyij ɨ tyétyacaa ɨ maj ja'mua jitze ajtyáma'can, ɨ maj tyámua' metyityoomuá-mua're' tɨ ajta ɨ júuricama'ra' ɨ Dios hua' jitze séejre', tyej tyij a'ɨ́j huo'íjcatye'en ɨ tyaj jɨn antyítamua'reej. 4 Tyajta ityáj, tyóoche' tu tyámua' tyityaaju'uj tá'ju'un tyahuavíiraj ɨ Dios, tyajta hua'ixáatya'aj ɨ nyúucaria'ra'.

5 Aj pu'ij néijmi'caa aránajchaca' ɨ tyeɨ́tyee, matɨ'ɨj mij a'ɨ́j antyíhuo a'ɨ́jcɨ ɨ Esteban, ɨ tɨ jéehua tyá'tzaahuatye' ɨ Dios jimi, tɨ ajta ɨ júuricama'ra' jimí séejre', majta a'ɨ́jcɨ ɨ Felipe, majta a'ɨ́jcɨ ɨ Prócoro, majta a'ɨ́jcɨ ɨ Nicanor, majta a'ɨ́jcɨ ɨ Timón, majta a'ɨ́jcɨ ɨ Pármenas, majta a'ɨ́jcɨ ɨ Nicolás Antoquíia tɨ já'ma'can, ɨ tɨ anaquéej ja'antzaahuaj ɨ huá'yi'raj a'ɨ́ɨjma ɨ maj Israel jitze ajtyáma'can.

6 Matɨ'ɨj mij huojo'ví'tɨj jo'maj jo'tyú'uuca'aj a'ɨ́ɨmaj ɨ maj tamuáamuata' japuan hua'puaj ará'asej, a'ɨ́ɨ mu mij jaatáhuaviiri' ɨ Dios a'ɨ́ɨjma jɨme', majta hua'vá'muarɨe'xɨj séej majta séej.

7 Ajta ɨ nyúucaria'ra' ɨ Dios jéehua mu janamuajraca'aj, majta ɨ maj tyá'tzaahuatye' jéetze' mu támui'risima'aj a'ájna a Jerusalén, majta a'ɨ́ɨmaj ɨ maj tyityatatyá'ca'aj u tyeyúuj tzajta', mue'tɨ́j mu majta ja'antzaahuaj ɨ nyúucarij.

*Mat*ɨ'ɨj a'ɨ́j huatyéevi' a'ɨ́jcɨ ɨ Esteban

8 Ajta a'ɨ́jna ɨ Esteban, jéehua pu tyá'tzaahuatya'ca'aj ɨ Dios jimi, ajta jéehua a'ɨ́j jitze aróoca'nyajca'aj, a'ɨ́j pu jɨn huo'taséjra ɨ tyeɨ́tyee je'ej maj ye'ej tyámua' tyaatá'an ɨ Dios. 9 Majta mu séecan aje'ré'nyej ɨ maj séej jitze já'ma'can ɨ tyeyúuj, maj a'yan jatamuá'muaj tɨjɨn hua' tyeyúuj ɨ maj huatátuiihuaca', majta séecan hua' jamuán ɨ maj Cirene já'ma'can, majta séecan a'ájna chájta' tɨ a'yan tyaja'rájtyapuaj tɨjɨn Alejandría, majta ɨ maj a'áa já'ma'can a'ájna a Cilicia, majta séecan ɨ Asia. Matɨ'ɨj mij huatyóohuij maj jaatájeevixɨ'ɨn a'ɨ́jcɨ ɨ Esteban. 10 Camu ja'antyimué'tɨj, ji'nye a'ɨ́j pu jitze aróoca'nyajca'aj ɨ júuricama'ra' ɨ Dios, ajta jéetze' pu jú'mua'reeriaca'aj a'ɨ́jna ɨ Esteban mequee a'ɨ́ɨmaj. 11 Matɨ'ɨj mij séecan tyu'nájchij mej mij a'yan tyu'taxáj tɨjɨn: "Ityáj tu jáanamuajri' tɨ a'ɨ́ɨn je'ej pua'aj tyá'xajtaca'aj a'ɨ́jcɨ ɨ Moisés, ajta ɨ Dios." 12 A'yaa mu huarɨ́j mej mij hua'ajriaxɨejtye'en ɨ tyeɨ́tyee, majta ɨ huáasij, majta ɨ maj tyihuá'mua'tyahua'aj ɨ yu'xarij jitze, matɨ'ɨj mij jaatyéevi' ɨ Esteban, aj mu mij yo'ví'tɨj a'ɨ́ɨjma jimi ɨ juéesij. 13 Majta séecan antyíhuo ɨ maj a'yan tyu'hué'taj tɨjɨn:

—A'náj tɨna'aj pu je'ej pua'aj tyá'xaj a'ɨ́jcɨ ɨ tyeyúuj, ajta ɨ yu'xarij. [14] A'yaa tu tyáanamuajri' tɨ a'yan tyí'xaj tɨ a'ɨ́jna ɨ Jesús Nazaret tɨ já'ma'can jaatyú'uunaj a'ɨ́jcɨ ɨ tyeyúuj, ajta seequéj joorej ɨ tayi'ráj Moisés tɨ a'yan jaatyájtoo.

[15] Matɨ'ɨj ja'ráasej néijmi'i ɨ juéesij, a'yaa pu huasé'rihua'aj ɨ nyéerima'ra' a'ɨ́jcɨ ɨ Esteban tɨ'ɨj sɨ́ɨj ɨ tɨ tajapuá tyí'huɨɨre' ɨ Dios jimi.

7

*T*ɨ'ɨj jujapuá huatanyúj a'ɨ́jna ɨ Esteban

[1] Aj pu'ij a'yan tyaata'íhuo'ri' a'ɨ́jna ɨ tɨ tyí'ijta u tyeyúuj tzajta' tɨjɨn:

—¿Nyi a'yan tyi'ja'yájna matɨ'ɨj tyí'xaj a'múumaj? [2] Aj pu'ij a'yan tyu'tanyúj a'ɨ́jna ɨ Esteban tɨjɨn:

—Xáanamuajri' nye'ihuáamua', siajta mua'aj huáasij, Dios pu huataséjre a'ɨ́jcɨ jimi ɨ Abraham, tɨ'ɨj ooj a'áa jo'tyaváacaj a Mesopotamia, tɨ'ɨj quee xu jo'ra'váacaj a'ájna a tɨ a'yan tyaja'rájtyapuaj tɨjɨn Harán. [3] A'yaa pu ɨ Dios tyaaté'exaa tɨjɨn: "Eerájra' a'íjcɨ japua ɨ a' chuéj, ajta mua' tyéeɨtyeristyamua', capáj huá'vi'tɨj sulu miche' a'yan eenye', séej nu muaataséjratye'ej ɨ chuéj paj japuan séeria'aj puá'mej, pata'aj a'áa jó'ra'nyij." [4] Aj pu'ij ɨ Abraham eerájraa a'ájna a Caldea, tɨ'quij a'áa jo'yíxɨj a Harán. A'tzúj a'tyéevi'caj pu'ij té'ej huamuɨ́' ɨ táatajra' a'ɨ́jcɨ ɨ Abraham, aj pu'ij Dios jaata'íj a'ɨ́jcɨ ɨ Abraham tɨ eerájra'nyij a'ájna a Harán tɨ'ij ja'rájra'nyij a'íjcɨ ɨ chuéj japua ɨ siaj ijíij yan japuan huacháatɨmee. [5] Ajta quee ɨ chuéj jaatá' a'ɨ́jcɨ ɨ Abraham, nyi cɨ́ɨra'tzuj jo'tɨj ja'huóochejtye'en. Ajta ɨ Dios a'yaa pu tya'tóoraj tɨ chuéj jaatá'sij, ta'aj ij tɨ'ɨj huámuɨ'nyij a'ɨ́jna ɨ Abraham, a'ɨ́ɨjma huácɨ'tyij ɨ maj jitzán eerányesij. A'ájna xɨcáara' jitze tɨ'ɨj Dios jitzán a'yan tya'tóoraj, capu eexúj tyiyójmua'ca'aj a'ɨ́jna ɨ Abraham. [6] A'yaa pu ajta tyaaté'exaa maj a'áa jo'tya'aj muá'ju'un ɨ maj jitzán eerányesij, séej chuéj japua jo'maj quee já'ma'can, majta tyihuo'ta'íjtye'sij maj tyu'muárɨe'en puéjtzij jɨme', a'yaa mu á'tyeeren a'chu muáacuaj anxɨtyej nyinyi'ra'aj maj a'yan tya'ajpuéetzij muá'ju'un. [7] A'yaa pu ajta tyaaté'exaa ɨ Dios tɨjɨn: "Nyáaj nu puéjtzij huo'ta'sij a'ɨ́ɨjma ɨ maj ca'nyéjrij jɨn tyihua'íitya'aj muá'ju'un, aj mu mij té'ej eeráaju'un a'ɨ́ɨmaj, matɨ'ɨj mij naatyáhuɨɨre'ej iiye'ej jo'paj jo'caj." [8] Aj pu'ij Dios jaatá' a'ɨ́jcɨ ɨ Abraham tɨ'ij a'ɨ́j jɨn antyúumua'reeriaj ɨ maj ja'antyisí'chej ɨ junavíj. A'ɨ́j pu jɨn tɨ'ɨj tyoomá'caj arahuéeicaj xɨcáj tɨ huanɨe'huaca' ɨ yójra' a'ɨ́jcɨ ɨ Abraham, a'yaa pu'ij jáaruuj ɨ juyój tɨ a'yan ántyapuaaca'aj tɨjɨn Isaac. Ajta a'ɨ́jna ɨ Isaac, a'yaa pu cha'tána'aj jáaruuj a'ɨ́jcɨ ɨ juyój tɨ a'yan ántyapuaaca'aj tɨjɨn Jacob. Ajta a'ɨ́jna ɨ Jacob, a'yaa cha'tána'aj huó'ruuj a'ɨ́ɨjma ɨ juyójmua', ɨ maj tamuáamuata' japuan hua'puaj ará'axcaa, ɨ maj tahuásimua' pué'een.

[9] 'Majta a'ɨ́ɨmaj ɨ yójmua'mua' a'ɨ́jcɨ ɨ Jacob, a'ɨ́ɨ mu ja'anchueerej séej ɨ ju'ihuáara' tɨ a'yan ántyapuaaca'aj tɨjɨn José, aj mu mij jáatoj mej mij séecan yo'ví'tɨj séej chuéj japua tɨ a'yan tyaja'rájtyapuaj tɨjɨn Egipto. Ajta Dios pu jaatyáhuɨɨ a'ɨ́jcɨ ɨ José, [10] jaatyáhuɨɨ tɨ'ij quee jajpuéetzij já'ra'nyij. Dios pu ju'cámua'riityej a'ɨ́jcɨ ɨ José, tɨ'ij tyámua' naa yó'sejraj a'ɨ́jna ɨ tɨ va'cán jɨn tyí'ijta a'ájna a Egipto, ɨ maj a'yan jatamuá'muaj tɨjɨn Faraón, a'ɨ́j pu jɨn ja'antyíhuoj a'ɨ́jcɨ ɨ José tɨ'ij tyu'ta'íjtaj néijmi'que' a'ájna a Egipto, ajta a'ájna jo'tɨj já'chajca'aj a'ɨ́jna ɨ tɨ va'cán jɨn tyí'ijta.

[11] 'Ajta je'en jéehua huatúuri'huaj ja'raa a'ájna a Egipto, ajta a'ájna a Canaán, majta ɨ tahuásimua'cɨ'ɨj, camu tyi'tɨ́j tyí'cha'ɨɨca'aj maj jáacua'nyij. [12] Tɨ'ɨj a'yan tyáamua'reeri' a'ɨ́jna ɨ Jacob, tɨ a'áa tyajá'xoovi'ca'aj a'ájna a Egipto tyi'tɨ́j maj jáacua'nyij, aj pu'ij huo'ta'ítyaca' a'ɨ́ɨjma ɨ juyójmua', a'ɨ́ɨmaj mu a'ɨ́ɨn pué'een ɨ tahuásimua'cɨ'ɨj. A'íi pu a'ɨ́ɨn pué'een ɨ maj anaquéej a'áa ja'tanyéj. [13] Ajta matɨ'ɨj majtáhua'aj a'áa jó'ju' a'ájna a Egipto, aj pu'ij ɨ José huatóoxajtaca' hua' jimi ɨ ju'ihuáamua' a'tɨ́j tɨ pué'eenye'ej, a'yaa pu'ij ɨ Faraón tyáamua'reeri' a'tyán tɨ jitzán eeráma'can a'ɨ́jna ɨ José. [14] Ajta je'en tyu'ta'íjtaca' a'ɨ́jna ɨ José tɨ'ij ɨ táatajra' aje'ré'nyej a Egipto, majta ɨ maj jamuán ajá'chajca'aj, ɨ maj huéeicatyej japuan tamuáamuata' japuan anxɨ́vij ará'axcaa.

15 Tɨ'quij Jacob a'áa ja'huóochejtye a Egipto, a'áa pu'ij jo'muɨ́' a'ɨ́jna, majta a'ɨ́ɨmaj ɨ
tahuásimua'cɨ'ɨj a'áa mu majta jo'cuij. 16 Aj mu mij a'áa huojó'tɨj ɨ muɨ'chítyee a'ájna a
Siquem, a'áa mu huaja'vá'naj a'ɨ́jcɨ jitze ɨ chuéj tɨ huó'nanɨeeri' a'ɨ́jna ɨ Abraham a'ɨ́ɨjma
ɨ yójmua'mua' a'ɨ́jcɨ ɨ Hamor, Siquem tɨ já'chajca'aj.

17 Tɨ'ɨj arí atyojo're'nyéesima'caj a'ɨ́jcɨ xɨcáara' tɨ jitzán aróo'astej ɨ Dios tɨ jɨn
tya'tóoraj a'ɨ́jcɨ jimi ɨ Abraham, jéehua mu huatámui'riaca' a'ɨ́ɨmaj ɨ tahuásimua'cɨ'ɨj
maj jitzán eerányej, mu'rɨ́j mui'caa a'ɨ́ɨmaj ɨ tyeɨ́tyee ɨ maj a'áa jo'tyá'ca'aj a'ájna a
Egipto. 18 Aj pu'ij sɨ́ɨj tye'entyájrupij ɨ tɨ va'cán jɨn tyí'ijtaca'aj a'ájna a Egipto, capu
jaamua'aj a'ɨ́jcɨ ɨ José. 19 A'ɨ́jna ɨ rey, a'ɨ́ɨ pu huo'cuanamuaj ɨ tatyeɨ́tyeristyamua',
je'ej pua'aj pu tyihuá'ajcha'ɨɨca'aj ɨ tahuásimua'cɨ'ɨj. Ca'nyéjrij pu jɨn huo'ta'ɨ́j mej mij
hui'ráhua'xɨj ɨ juyójmua' ɨ maj móoj unyáaque'ej mej mij huácui'nyij. 20 A'ájna tɨ'ɨj
huanɨe'huaca' ɨ Moisés. Majta a'ɨ́ɨmaj ɨ huásimua'mua' ɨ pá'rɨ'ɨj, a'ɨ́ɨ mu jaaxá'pueeri'
a'ájna a juchéj huéeicaj máxcɨrɨe'. 21 Tɨ'ɨj tya'rá'aj a'ájna xɨcáara' jitze ɨ maj jitzán
huá'cui'nyij ɨ tɨ'ríij, ɨ yójra' a'ɨ́jcɨ ɨ tɨ va'cán jɨn tyí'ijta, a'ɨ́ɨ pu japuan huatanyúj ajta
jáave'sijri' yaa tɨ'ɨj juyój. 22 Matɨ'ɨj mij néijmi'i tyaamuá'tyej ɨ maj tyojó'itej a'ɨ́ɨmaj ɨ maj
Egipto já'ma'can. Tyámua' pu tyo'cámua'riajca'aj a'ɨ́jna ɨ Moisés a'ɨ́jcɨ jɨme' tɨ tyu'taxáj,
ajta je'ej tɨ tyi'tɨ́j huá'uurej.

23 'Tɨ'ɨj huá'puatyej nyinyi'ra'aj jajcha'ɨ́ɨcaj ɨ Moisés, a'yaa pu tyu'tóoxajtaca' tɨ
uhuojo'vá'muaarej ɨ maj Israel jitze ajtyáma'can, ji'nye a'ɨ́ɨjma pu jitze eeráma'can.
24 Tɨ'ɨj a'áa ja'rá'aj, aj pu'ij séej huaséj ɨ tɨ Egipto já'ma'can, a'ɨ́ɨ pu séej je'ej pua'aj
uuriajca'aj ɨ tɨ hua' jitze ajtyáma'can, tɨ'quij ɨ Moisés a'áa jo'mej tɨ'ij a'ɨ́jna japua
huatányuunyij, aj pu'ij ɨ Moisés jaajé'caj a'ɨ́jcɨ ɨ a'tɨ́j Egipto tɨ já'ma'can. 25 A'yaa
pu tyí'mua'ajcaj yee máamua'reej ɨ ihuáamua'mua' tɨ ɨ Moisés Dios jitze aróoca'nyej,
tɨ'ij hue'rátoonyij a'ɨ́ɨjma, majta camu jáamua'reeri'. 26 Yaa ariá'pua'aj pu huo'tyoj
hua'puácaa ɨ ju'ihuáamua', múunyo'si'tya'ca'aj a'ɨ́ɨmaj, a'yaa pu tyá'xɨe'va'ca'aj ɨ Moisés
tɨ huo'tá'ijmuj, tɨ'quij a'yan tyihuo'tajé tɨjɨn: "Mua'aj tyétyacaa mu siaj ju'ihuáamua',
¿ji'nye siaj sij je'ej pua'aj ju'uurej jujɨ́ɨmua'aj?" 27 Aj pu'ij ɨ tɨ je'ej pua'aj jooriajca'aj ɨ
séej ɨ ju'ihuáara', a'ɨ́ɨ pu jaatátajchaca' ɨ Moisés, ajta a'yan tyaaté'exaa tɨjɨn: "¿A'tanyíj
mua'antyíhuoo muéetzij tyi'tɨ́j jɨme', pej pij ityájma tyitaata'ɨ́jtye'en? 28 Nyi pajta
nyéetzij nyeje'catan patɨ'ɨj tajquíj tyeejé'caj a'ɨ́jcɨ ɨ tɨ Egipto já'ma'can." 29 Tɨ'ɨj
jáanamuajri' a'ɨ́jna ɨ Moisés, aj pu'ij huatóo'uj, jó'raa a'ájna séej chuéj japua tɨ a'yan
tyaja'rájtyapuaj tɨjɨn Madián, a'áa pu jó'catyii yaa tɨ'ɨj a'tɨ́j tɨquee a'áa já'ma'can, a'áa pu
jo'tyényeɨɨchaca', ajta hua'puácaa tyiyóomua'aj ja'raa a'ɨ́jna ɨ Moisés.

30 'Tyoomá'caj huá'puatyej nyinyi'ra'aj, aj pu'ij sɨ́ɨj huataséjre a'ɨ́jcɨ jimi ɨ Moisés
a'ájna jo'tɨj quee já'tyi'tɨj a véjri' ɨ jɨrɨ́j jitze tɨ a'yan ántyapuaj tɨjɨn Sinaí. A'áa pu
jo'taséjrej ɨ tɨ tajapuá tyí'huɨɨre' tyi'tɨ́j tu'pɨ́j jitze tɨ tyátaasima'aj. 31 Tɨ'ɨj a'ɨ́j huaséj
a'ɨ́jna ɨ Moisés je'ej pu jo'taséj, aj pu'ij ajtyáxɨɨriaca' tɨ'ij véjri' tyámua' naa tyeeséj,
tɨ'quij jáanamuajri' a'ɨ́jcɨ ɨ tavástara' tɨ a'yan tyí'xajtaca'aj tɨjɨn: 32 "Nyáaj nu a'ɨ́ɨn
pué'een ɨ hua' Dios ɨ já'muahuasimua'cɨ'ɨj, a'ɨ́jcɨ ɨ Abraham, a'ɨ́jcɨ ɨ Isaac, nyajta
a'ɨ́jcɨ ɨ Jacob." Ajta ɨ Moisés, jéehua pu tyóoviveesima'aj, capu óoca'nyajca'aj tɨ
jaaséej. 33 Ajta a'yan tyaaté'exaa ɨ tavástara' tɨjɨn: "Pata'aj ajtáɨ'pu'xɨ'ɨn mua' ca'quéj,
ji'nye nyéetzij pu nya'a'rij mu chuéj paj japuan jo'cha'can. 34 Nyáaj nu nyeríj huo'séj
je'ej maj tyá'puejtzitarej ɨ nyetyeɨ́ɨtyeristyamua' ɨ maj a'áa jo'tyíj a Egipto, nyáaj nu
huó'namuajri' a'ɨ́jcɨ ɨ maj jɨn á'viicue're', nu'rɨ́j yava'cáanyej nyej nyij hua' japua
huatányuunyij mej mij iirácɨɨnyej a'ájna a Egipto. A'ɨ́j nu jɨn nyáaj muaata'ítyij, pej pij
a'áa jó'me'en a Egipto."

35 'Maj majta a'ɨ́ɨmaj quee jaataxɨé'vej a'ɨ́jcɨ ɨ Moisés, matɨ'ɨj a'yan tyaaté'exaa tɨjɨn:
"¿A'tanyíj mua'antyíhuoo muéetzij tyi'tɨ́j jɨme', pej pij ityájma tyitaata'ɨ́jtye'en?", Dios
pu uyo'ta'ítyaca' yaa tɨ'ɨj ɨ tɨ hua' jɨme' antyúumua'reej, ajta ɨ tɨ hue'rátoonyij, a'ɨ́jcɨ
jɨme' ɨ tɨ sɨ́ɨj huataséjre ɨ tɨ tajapuá tyí'huɨɨre' a'ɨ́jcɨ jitze ɨ tu'pɨ́j tɨ tyátaasima'aj. 36 A'ɨ́jna

ɨ Moisés, aˈɨɨ pu aˈɨɨn pueˈeen ɨ tɨ huiˈrájtoj aˈájna a Egipto aˈɨɨjma ɨ tahuásimuaˈcɨˈɨj,
tyiˈtɨj pu huoˈtaséjra mej mij aˈɨjcɨ jɨn jáamuaˈreej tɨ Dios jitze aróocaˈnyajcaˈaj, ajta
aˈájna jájritzeˈ tɨ aˈyan tyajaˈrájtyapuaj tɨjɨn jájtyij tɨ poˈvij, ajta aˈájna joˈtɨj quee
jáˈtyiˈtɨj, aˈáa pu huáˈpuatyej nyinyiˈraˈaj áˈtyeej tɨ aˈyan rɨjcaa ɨ Moisés. 37 AˈíjnaɨMoisés, aˈɨɨ pu ajta aˈɨɨn pueˈeenyeˈej ɨ tɨ aˈyan tyihuoˈtéˈexaaj aˈɨɨjma ɨ maj Israel
jitze ajtyámaˈcan tɨjɨn: “Dios pu séej antyíhuoosij tɨ muaˈajmaj jitze ajtyámaˈcan tɨ ajta
aˈyan tyihuoˈtyáhuɨɨreˈsij nyatɨˈɨj nyáaj.” 38 Matɨˈɨj ɨ tyeɨtyee aˈáa jaˈtyúusɨɨ joˈtɨj quee
jáˈtyiˈtɨj, aˈɨɨ pu ajta ɨ Moisés ajoˈtyávaacaˈaj huaˈ jamuán ɨ tahuásimuaˈcɨˈɨj tɨˈij aˈɨɨn
jamuán tyuˈxáj ɨ tɨ tajapuá tyíˈhuɨɨreˈ aˈájna jɨríj japua tɨ aˈyan tyajaˈrájtyapuaj tɨjɨn
Sinaí, aˈɨɨ puˈij jaˈancuriáaˈ ɨ nyúucarij júuricamej tɨ jitzán séejreˈ, tɨˈij tajimí séeriaˈaj
jáˈraˈnyij.
39 ’Majta ɨ tahuásimuaˈcɨˈɨj camu jaataxɨéˈvej maj jaˈantzaahuatyeˈen, aˈyaa mu
tyáˈxɨeˈvaˈcaˈaj ɨ jutzájtaˈ maj huariáˈcɨɨnyej aˈájna a Egipto. 40 Aˈyaaaaˈexaaaˈɨjcɨ ɨ Aarón tɨjɨn: “Sáanturij táataavej mej mij aˈɨɨn anáatyaˈaj muáˈraˈnyij, jiˈnye
catu jamuaˈreej jeˈej tɨ tyiˈtɨj jáaruuj aˈɨjcɨ ɨ Moisés, ɨ tɨ tɨiˈrájtoo aˈájna a Egipto.”
41 Aj mu mij sáantuj huatyátaahuacaˈ tɨ aˈyan huaséˈrihuaˈaj tɨˈɨj visáaruˈ, matɨˈɨj mij
tyaatámuˈvejrityej aˈɨjcɨ ɨ visáaruˈ, muatóotyamuaˈvej majta tyuˈyéˈestej aˈɨjcɨ jɨmeˈ ɨ
maj jaatyátaahuacaˈ jujɨɨmuaˈaj ɨ sáantuj. 42 Ajta ɨ Dios ajtáraa aˈɨɨjma jimi, tɨˈɨj ij huoˈtaˈ
mej mij séej jimi tyuˈtyáhuɨɨreˈen, aˈɨɨjma jimi ɨ xúˈraˈvetyee, máxcɨrɨeˈ, xɨcáj, tyiˈtɨj tɨ
jeˈej tyíˈsejreˈ ɨ jútyeˈ. Aˈyaa pu tyéˈyuˈsiˈ aˈɨjcɨ jitze ɨ yuˈxarij ɨ maj joˈyúˈxacaˈ aˈɨɨmaj ɨ
maj tyityatatyáˈcaˈaj ɨ Dios jimi tɨjɨn:
Muaˈaj mu siaj Israel jitze ajtyámaˈcan,
¿Nyiquij setyinaatámuˈvejritye, siatɨˈɨj huáˈpuatyej
nyinyiˈraˈaj áˈtyeej aˈájna joˈtɨj quee jáˈtyiˈtɨj?
43 Nyij sequée aˈyaa sianaˈaj tyáatɨsimaˈaj ɨ chiˈraˈan
aˈɨjcɨ ɨ sáantuj tɨ aˈyan ántyapuaj tɨjɨn Moloc,
siajta ɨ xúˈraˈvejraˈ ɨ séej ɨ sáantuj
ɨ tɨ aˈyan ántyapuaj tɨjɨn Refán,
aˈíi mu aˈɨɨn pueˈeenyeˈej ɨ sáanturij
ɨ siaj jujɨɨmuaˈaj huóˈtaahuacaˈ
siaj sij tyámuaˈ tyihuoˈtáˈan aˈɨɨjma.
Aˈɨɨjnuɨnaˈáaɨmuáj jamuaataˈítyij
joˈtɨj aˈyan tyajaˈrájtyapuaj tɨjɨn Babilonia.
44 ’Aˈájnaɨjoˈtɨjquee jáˈtyiˈtɨj, aˈɨɨ pu ajaˈ séjriaˈcaˈaj huaˈ jimi ɨ tahuásimuaˈcɨˈɨj aˈɨjna
ɨ ɨnáamuaj tɨ curiáˈnamiˈ joˈmaj jóosɨˈrii, aˈyaa mu eenyeˈ huatyátaahuacaˈ jeˈej tɨ yeˈej
ɨ Dios tyaataˈíj aˈɨjcɨ ɨ Moisés, tɨˈɨj aˈyan tyaatéˈexaa tɨ jaatyátaavej aˈyan eenyeˈ tɨˈɨj ɨ
muaˈtyéjrij tɨ aˈɨɨn jaataséjra. 45 Aˈɨɨmuɨtahuásimuaˈcɨˈɨj jaˈancuriáˈja aˈɨjcɨ ɨ ɨnáamuaj,
aj mu mij uyaˈrájtɨɨ aˈɨɨmaj ɨ maj mu ujoˈváˈjuˈ aˈɨjcɨ jamuán ɨ Josué, matɨˈɨj huoˈmuéˈtɨj
ɨ tyeɨtyee ɨ maj séecan ɨ chájtaˈnaj jitze jáˈchajcaˈaj, aˈɨɨjma ɨ tɨ Dios huoˈtaˈ mej mij
huoˈmuéˈtɨn. Aˈáa pu jáˈsejriaˈcaˈaj aˈɨjna ɨ ɨnáamuaj ˈasta quee huaséjre ɨ David. 46 AˈɨjnaɨDavid, aˈɨj pu huacɨˈɨj tɨ Dios tyámuaˈ tyéejchaˈɨɨj, aˈɨj pu jɨn jaatáhuoj aˈɨjna ɨ David ɨ
Dios jimi, tɨˈij Dios jaatáˈ tɨ David jaˈajtaavej ɨ tyeyúuj tɨˈij aˈyan tyiˈhuɨɨreˈej jáˈraˈnyij
tɨˈɨj chiˈraˈan aˈɨjcɨ ɨ Dios raˈ ɨ Jacob. 47 Capu ajta aˈyan atyojoˈréˈnyej, sulu aˈɨɨ pu
jaˈajtaahuacaˈ ɨ chiˈraˈan ɨ Dios aˈɨjna ɨ Salomón. 48 MaˈajtaɨDios capu aˈáa jaˈchej ɨ chiˈij
tzajtaˈ ɨ maj jaˈajtaahuacaˈ ɨ tyeɨtyee, aˈɨj pu jɨn aˈyan tyoˈyúˈxacaˈ ɨ sɨɨj tɨ tyíˈxajtacaˈaj
ɨ Dios jitze maˈcan tɨjɨn:
49 Ɨ tajapuá pu aˈɨɨn pueˈeen ɨ nyaˈ ɨpuáaj,
ajta ɨ cháanacaj pu aˈɨɨn pueˈeen ɨ nyaj japuan rányacaˈnyej.
¿Tyiˈtanyí chiˈraˈan sianaatyátaavej nyéetzij?
¿Joˈnyijɨjáˈɨˈrij nyaj huányasoˈpeˈen?
50 ¿Nyij nyequee nyáaj aˈɨɨn pueˈeen

ɨ nyaj néijmi'i tyú'taahuaca'?
51 'Aj pu'ij a'yan ajta tyihuo'té'exaaj a'ɨ́jna ɨ Esteban tɨjɨn:
—Maj siajta mua'aj xu tyési', capu tyi'tɨ́j ja'mua tzajta' utyényinyiij, a'náj tɨna'aj xu jitzán raatyij a'ɨ́jcɨ ɨ júuricama'ra' ɨ Dios, a'yaa xu tyityetyóonaamuaj ɨ jutzájta', matɨ'ɨj tyeeyí'tɨhua'aj ɨ já'muahuasimua'cɨ'ɨj. 52 ¿A'tanyíj mequee je'ej huáruuj ɨ já'muahuasimua'cɨ'ɨj ɨ maj jaxajtaca'aj ɨ Dios tɨ jitze eeráma'can? A'ɨ́ɨ mu huo'cuij a'ɨ́ɨjma ɨ maj anaquéej jaataxájtaca' tɨ yava'cányesij ɨ tɨ jɨ'réenye'ej séejre' ɨ Dios jimi. Ajta tɨ'ɨj yatanyéj a'ɨ́jna ɨ tɨquee tyi'tɨ́j jɨn á'ɨtzeere' ɨ Dios jimi, mua'aj xu jáacuanamuaj, siajta jaajé'caj. 53 Mua'aj mu siaj ja'ancuriáa' a'ɨ́jcɨ ɨ nyúucarij, a'ɨ́ɨmaj jimi ɨ maj tajapuá tyí'huɨɨre', caxu ja'tzaahuatye'.

*Mat*ɨ'ɨj jaajé'caj a'ɨ́jcɨ ɨ Esteban
54 Matɨ'ɨj a'yan tyáanamuajri', tyámua' mu tyityaatanyínyu'cacuca', majta ancurioc̈ɨ'máaj ɨ jutaméj jitze a'ɨ́jcɨ jimi ɨ Esteban. 55 Ajta ɨ Esteban, a'ɨ́j pu jitze arooca'nyáaj ɨ júuricama'ra' ɨ Dios, tɨ'quij jútye' jó'nyeeriaca', aj pu'ij jaaséj tɨ aje'cátatzaca'aj ɨ Dios tɨ jɨn naa huasé'rin, ajta pu a'ɨ́j huaséj ɨ Jesús tɨ muáca'ta' pujmua' ɨ Dios jo'tyávaaca'aj. 56 Ajta je'en a'yan tyu'taxájtaca' tɨjɨn:
—Cásɨ' nyéesej ɨ tɨ antácun ɨ tajapuá, nyajta nu jaaséj a'ɨ́jcɨ ɨ tɨ ajta tyévij jitze huanɨe'huaca', tɨ a'áa jo'tyéjvee ɨ muáca'ta' ɨ Dios.
57 Majta a'ɨ́ɨmaj mui'tyóonaxɨj ɨ junaxɨéeta' ɨ jumuáca' jɨme', majta huatyejíihuajra ca'nyíin jɨme', aj mu mij ootyáhuaachaca' a'ɨ́jcɨ jimi. 58 Matɨ'ɨj mij je'ráajaj a'ájna a chájta', aj mu mij jaatyáto'sixɨj tyetyéj jɨme', majta ɨ maj tyí'sejraca'aj, a'ɨ́ɨ mu antyúuchuiixɨ ɨ tyúusiicu', matɨ'ɨj mij atyaja'ajraj a'ɨ́jcɨ jimi ɨ tyamuéej tɨ a'yan ántyapuaj tɨjɨn Saulo.
59 Matɨ'ɨj jatyató'xa'caj a'ɨ́jcɨ ɨ Esteban, a'yaa pu tyaatáhuo ɨ Dios jimi tɨjɨn:
—Jesús, nyavástara', ancuriáa' ɨ nyajúuricamej.
60 Aj pu'ij tyítunutaca', ajta je'en ca'nyíin jɨn a'yan tyu'taxájtaca' tɨjɨn:
—Nyavástara', capáj hua' jitze japua'ritya'aj ɨ maj jɨn ootyá'ɨtzee.
Tɨ'ɨj a'yan tyu'taxáataj, aj pu'ij huamuɨ́'.

8

1 Ajta a'ɨ́jna ɨ Saulo a'áa pu jo'tyávaaca'aj, a'ɨ́ɨ pu hua'sejraca'aj matɨ'ɨj jaajé'caj a'ɨ́jcɨ ɨ Esteban.

*Saulo pu je'ej pua'aj huá'uurej a'*ɨ́ɨjma ɨ maj tyá'tzaahuatye'
A'ájna xɨcáara' jitze mu huatyóohuij maj je'ej pua'aj huó'uurej a'ɨ́ɨjma ɨ maj tyá'tzaahuatye', ɨ maj a'áa já'chajca'aj a Jerusalén. Néijmi'i mu ma'úrutyixɨj tɨ'ɨj na'aj a'áa tɨ huataca'aj a Judea, ajta a'ájna a Samaaria, a'ɨ́ɨ mu'uj quee jo'cɨ́j ɨ maj tamuáamuata' japuan hua'puaj ará'asej. 2 Majta séecan ɨ maj tyámua' tyí'tyetyeɨɨtyeristaca'aj, a'ɨ́ɨ mu ja'vá'naj a'ɨ́jcɨ ɨ Esteban, jéehua mu á'tyeej maj juxaamuɨjritye' a'ɨ́jcɨ jɨme'. 3 Meentyij a'ɨ́jna ɨ Saulo, je'ej pua'aj huá'uuriajca'aj a'ɨ́ɨjma ɨ maj tyá'tzaahuatye', a'ɨ́ɨ pu utyáru'picha'aj hua' chi'táj jo'maj jo'cháatɨma'caa, aj pu'ij hui'rája'puana'aj ɨ tyétyacaa, ajta ɨ úucaa, néijmi'caa pu tyí'tuiiria'ca'aj mej mij hue'tyáanaj.

Felipe pu huo'té'exaa ɨ tavástara' nyuucaaj a'ɨ́ɨjma ɨ maj Samaaria já'ma'can
4 Majta a'ɨ́ɨmaj ɨ maj ma'úrutyixɨj, jo'tɨj na'aj maj joojú'ca'aj, a'ɨ́ɨ mu hua'mua'tyajca'aj ɨ tyeɨ́tyee ɨ nyúucaria'ra' ɨ Dios, ɨ tɨ jɨn hua' japua huatányuusij. 5 Aj pu'ij Felipe a'áa ja'tanyéj a'ájna chájta' tɨ a'áa ja'ajtyáma'can a Samaaria, tɨ'quij huatyóochej tɨ tyihuó'ixaatye'en a'ɨ́jcɨ jitze ma'can ɨ Cɨríistu'. 6 Jéehua mu tyúusɨ'rihua'aj ɨ tyeɨ́tyee, majta tyámua' naa tyúunamuajrastya'ca'aj je'ej tɨ tyí'xajtaca'aj a'ɨ́jna ɨ Felipe, ji'nye jéehua pu tyí'sejrataca'aj tyi'tɨ́j tɨ huápuɨ'ɨj juxɨe've' mej mij jáamua'reej tɨjɨn Dios pu jitze aróoca'nyajca'aj. 7 Majta mue'tɨ́j huarúj ɨ maj tyiyáaru'uj hua' tzajta' séjria'ca'aj, muatyejíihuajraa ɨ tyiyáaru'uj matɨ'ɨj iiráacɨj ɨ tyeɨ́tyee tzajta'. Majta mue'tɨ́j huarúj ɨ

maj quee tyéchavaaj, majta ɨ maj quee tyámua' tyityaacɨ́'ɨj. 8 A'ɨ́j mu mij jɨn tyámua'
tyityahuóotyamua'vej a'ájna a chájta'.
9 Sɨ́ɨj pu ajta a'áa jo'tyávaaca'aj tɨ a'yan ántyapuaaca'aj tɨjɨn Simón, ɨ tɨ ará'tyeej tɨ
tyí'hua'tacare'ej a'ɨ́jcɨ jitze ma'can ɨ tyiyáaru', ɨ tɨ ajta huá'cuanamuajca'aj ɨ tyeɨ́tyee
Samaaria maj jo'cháatɨmee, jéehua pu'ij a'ɨ́j jɨn óotzaahuatya'ca'aj. 10 Néijmi'i mu
ja'tzaahuatya'ca'aj, tɨ'ɨj na'aj ɨ maj cɨ́le'en, majta ɨ maj huáasij, a'yaa mu tyí'xajtaca'aj
tɨjɨn:
—A'íi pu a'ɨ́ɨn pué'een ɨ maj a'yan jatamuá'muaj tɨjɨn:
—Ɨ Dios tɨ jɨn néijmi'i putyí'uurej.
11 Majta ja'tzaahuatya'ca'aj, ji'nye pu'ríj á'tyeevi'ca'aj a'ɨ́jna ɨ Simón tɨ a'yan rɨjcaj
a'ɨ́jcɨ jɨme' mej mij je'ej tyo'taséj ɨ tyeɨ́tyee. 12 Ajta matɨ'ɨj ja'antzaahuaj a'ɨ́jcɨ ɨ nyúucarij
ɨ Felipe tɨ huó'ixaaj, ɨ Dios tɨ jɨn tyí'ijta, ajta ɨ Cɨríistu', aj mu mij huáɨ'huaca' ɨ
tyétyacaa, majta ɨ úucaa. 13 A'ɨ́ɨ pu ajta ɨ Simón tyá'antzaahuaj, aj pu'ij huáɨ'huaca',
tɨ'quij huatyóochej tɨ jamuán jo'cha'canye'en a'ɨ́jcɨ ɨ Felipe, tyámua' pu tyóomua'ajcaa
a'ɨ́jcɨ jɨme' je'ej tɨ rɨjcaj a'ɨ́jna ɨ Felipe, ajta a'ɨ́jcɨ jɨme' ɨ tɨ tyí'sejrataca'aj Dios jitze
ma'can.
14 Matɨ'ɨj jáamua'reeri' ɨ maj tamuáamuata' japuan hua'puaj ará'asej, ɨ maj a'áa
jo'tyú'uuca'aj a Jerusalén, maj meríj ja'antzaahuaj a'ɨ́ɨmaj ɨ maj Samaaria jo'cháatɨmee
ɨ nyúucarij Dios tɨ jimi je'ráma'can, aj mu mij huo'ta'ítyaca' a'ɨ́jcɨ ɨ Pedro, majta a'ɨ́jcɨ
ɨ Juan a'ɨ́ɨjma jimi. 15 Matɨ'ɨj a'áa ja'rá'aj, aj mu mij jaatáhuaviiri' ɨ Dios a'ɨ́ɨjma jɨme'
ɨ maj tyá'tzaahuatye' Samaaria maj já'ma'can, tɨ'ij huatyá'ɨtzeere'en hua' tzajta' a'ɨ́jna
ɨ júuricama'ra' ɨ Dios. 16 Ji'nye capu eexúj yava'cányajca'aj ɨ júuricama'ra' ɨ Dios tɨ'ij
huatyá'ɨtzeere'en hua' tzajta', a'ɨ́j mu jɨn huáɨ'huaca' ɨ tyeɨ́tyee nyúucaritze' ɨ Jesús.
17 Matɨ'ɨj mij a'ɨ́ɨn ɨ Pedro ajta ɨ Juan, hua'vá'muarɨe'xɨj hua' mu'úutze' a'ɨ́ɨjma ɨ tyeɨ́tyee,
aj pu'ij hua' jitze rá'aj a'ɨ́jna ɨ júuricama'ra' ɨ Dios.
18 Tɨ'ɨj ɨ Simón jaaséej tɨ aje'cáma'ca'aj ɨ júuricama'ra' ɨ Dios matɨ'ɨjta séej
avá'muarɨe'en áan mu'úutze', aj pu'ij a'ɨ́ɨn túmii huaá'ca'aj. 19 A'yaa pu tyihuo'té'exaaj
a'ɨ́jna ɨ Simón tɨjɨn:
—Sianaatá' siajta nyéetzij a'ɨ́jcɨ ɨ siaj jɨn jaayí'tɨn, ta'aj ij a'ɨ́jna ɨ nyej nyáaj
ja'vá'muarɨe'sij jitzán huatyá'ɨtzeere'en ɨ júuricama'ra' ɨ Dios.
20 Aj pu'ij ɨ Pedro a'yan tyaaté'exaa tɨjɨn:
—Che' jó'vetyij mua' túmii, pajta muáaj, ji'nye pej pij a'yan tyí'mua'tzej paj túmii jɨn
jáananan ɨ Dios tɨ huáapua'aj hua'tá'caa. 21 Capáj a'yan tyu'tá'cɨ'puaj paj ja'ancuriá'an,
ji'nye capáj tyámua' tyi'tyía'cha'ɨj mua' tzajta' ɨ Dios jimi. 22 Huatapuá'cɨtaj a'ɨ́jcɨ ɨ paj
jɨn je'ej pua'aj rɨcɨj, pajta jaatáhuaviij ɨ Dios, tɨ'ij tyimuaatú'uunyi' a'ɨ́jcɨ jɨme' ɨ paj asɨ́ɨj
a'yan tyéejtyoj mua' tzajta'. 23 Ji'nye a'yaa nu tyí'muasej muéetzij, paj quee tyámua'
huojo'mua'raj ɨ tyeɨ́tyee, a'ɨ́ɨ pu muatyánaamuaj ɨ tɨ je'ej pua'aj een.
24 Aj pu'ij a'yan tyu'tanyúj a'ɨ́jna ɨ Simón tɨjɨn:
—Xaatáhuaviij ɨ Dios nyaj jɨme', tɨ'ij quee tyi'tɨ́j je'ej nyoorej, siatɨ'ɨj tyinaaté'exaaj.
25 Matɨ'ɨj huo'ixáatya'aj ɨ nyúucaria'ra' ɨ tavástara' a'ɨ́ɨjma ɨ tyeɨ́tyee, majta mu
huo'té'exaa ɨ nyúucarij ɨ tɨ jɨn Dios hua' japua huatányuunyij, mui'caquéj a'áa maj
huacháatɨmee a Samaaria, matɨ'ɨj mij jo'cɨ́j a'ájna a Jerusalén.

Ɨ Felipe ajta ɨ a'tɨ́j Etiope tɨ já'ma'can
26 Tɨ'quij sɨ́ɨj tyu'taxájtaca' a'ɨ́jcɨ jamuán ɨ Felipe, a'ɨ́ɨ pu a'ɨ́ɨn pué'een sɨ́ɨj tɨ tyí'huɨɨre'
u tajapuá ɨ Dios jimi, a'yaa pu tyaaté'exaa tɨjɨn:
—Ájchesij pajta jó'ra'nyij aacɨj pujmua', a'ɨ́jcɨ juyéj jitze Jerusalén tɨ je'cáanyee yu
jitze pujmua' a Gaza.
A'ɨ́jna ɨ juyéj, a'ɨ́ɨ pu a'ɨ́ɨn pué'een ɨ tɨ a'áa jo'ré'nyee jo'tɨj quee já'tyi'tɨj. 27 Aj
pu'ij ájchej ɨ Felipe, tɨ'quij jo'mej, a'áa pu jo'camá'caj tɨ'ɨj a'tɨ́j antyinájchaca' Etiope
tɨ já'ma'can. Va'cán pu jɨn tyi'tyávaaca'aj a'ɨ́jna ɨ a'tɨ́j a'ɨ́jcɨ jimi ɨ Candace, a'yaa

pu huatóomua'aj ɨ Candace tɨjɨn hua' reíinaj ɨ maj a'áa já'ma'can a Etiope. A'ɨ́jna ɨ a'tɨ́j, a'ɨ́ɨ pu a'ɨ́jna jɨn antyúumua'reeriaca'aj tɨ túmii sɨɨria'ca'aj, a'ɨ́ɨ pu a'áa ja'tanyéj a'ájna a Jerusalén tɨ'ij Dios jo'tyáanajchej. 28 Pu'ríj a'áa jó'raa a'ájna chuéj japua jo'tɨj já'ma'can, a'ɨ́j pu jitze araquée huama'ca'aj ɨ cariáata'. Yu'xarij pu jitze tyé'jijva'ca'aj a'ɨ́ɨn tɨ jo'yú'xaca' ɨ Isaías. 29 Aj pu'ij ɨ júuricama'ra' ɨ Dios, a'yan tyaaté'exaa a'ɨ́jcɨ ɨ Felipe tɨjɨn:

—Áricuj, ajtyáxɨɨrij a'mújcɨj jitze mu cariáata'.

30 Tɨ'ɨj ij ɨ Felipe ajtyáxɨɨriaca' a'ɨ́jcɨ jimi ɨ a'tɨ́j, aj pu'ij jáanamuajri' tɨ tyé'jijva'ca'aj a'ɨ́jcɨ jitze ɨ yu'xarij a'ɨ́ɨn tɨ jo'yú'xaca' ɨ Isaías, tɨ'quij ɨ Felipe a'yan tyaata'íhuo'ri' tɨjɨn:

—¿Nyi peyó'itej ɨ paj já'jijve'?

31 Aj pu'ij a'yan tyu'tanyúj a'ɨ́jna ɨ a'tɨ́j tɨjɨn:

—¿Ji'nye tyíɨ'rij nyaj yo'itéej ná'ra'nyij, tɨpua'aj quee a'tɨ́j náamua'tyej je'ej tɨ huatóomua'aj ɨ nyúucarij?

Aj pu'ij jaatá'inyej a'ɨ́jna ɨ a'tɨ́j tɨ'ij ɨ Felipe antyíra'nyij ɨ cariáata' jitze, ajta je'en jamuán atyéyixɨ'ɨn.

32 A'yaa pu tyé'yu'si'huaca'aj ɨ tɨ jitzán tyé'jijva'ca'aj tɨjɨn:
A'yaa mu tyiyo'já matɨ'ɨj ɨ cánya'aj jo'maj huaja'cui'caa.
A'yaa pu éenye'ej ja'mej tɨ'ɨj cánya'aj tɨquee nyuuvej matɨ'ɨjta jacáyesime'en.
A'yaa pu cha'tána'aj quee tye'vé'nyuuca'aj, matɨ'ɨj je'ej pua'aj jáaruuj.
33 Jéehua mu jaatyáxaahuataca', capu a'tɨ́j japuan huatanyúj.
¿A'tanyíj ij jaataxájtaj a'tɨ́j tɨ jitze eeráma'can a'ɨ́jna ɨ a'tɨ́j?
Ji'nye a'ɨ́ɨ pu yo'ví'tɨj ɨ júuricama'ra' tɨ'ij quee che' iiye'ej séjre'ej ɨ cháanacaj japua.

34 Aj pu'ij a'ɨ́jna ɨ a'tɨ́j a'yan tyaata'íhuo'ri' a'ɨ́jcɨ ɨ Felipe tɨjɨn:

—A'tzúj cui' naaté'exaatye', ¿a'tanyíj pu tyí'xaj ɨ tɨ tyó'sɨɨmuaj, nyiquij jusɨ́ɨj tyóoxajta ca' a'tɨ́j séej tyáxajta?

35 Aj pu'ij ɨ Felipe huatyóochej tɨ jaaté'exaatye'en a'ɨ́jcɨ ɨ tɨ já'jijva'ca'aj ɨ yu'xarij jitze, a'ɨ́j pu huataxájtaca' ɨ nyúucarij je'ej tɨ tyi'tɨ́j jáaruuj a'ɨ́jcɨ ɨ Jesús. 36 Matɨ'ɨj a'áa jo'ré'nyej jo'tɨj ja'rájmuaa, aj pu'ij a'ɨ́jna ɨ a'tɨ́j a'yan tyaaté'exaa a'ɨ́jcɨ ɨ Felipe tɨjɨn:

—Cásɨ' yána'aj arájmuaa, ¿nyiquij quee je'ej tyíɨ'rij paj náa'ɨɨraj nyéetzij?

37 Aj pu'ij ɨ Felipe a'yan tyaaté'exaa tɨjɨn:

—Tɨpua'aj petyá'tzaahuatye'ej mua' tzajta', aj pu huatáɨ'riitarij.

Aj pu'ij a'yan tyu'taxájtaca' a'ɨ́jna ɨ a'tɨ́j tɨjɨn:

—Nyáaj nu tyá'tzaahuatye' tɨ ɨ Jesús yójra' pué'een ɨ Dios.

38 Aj pu'ij jaata'íjtaca' tɨ óochaxɨj ɨ cariáata', matɨ'ɨj mij acáacɨj ɨ maj hua'puaj, aj mu mij atyáacɨj a jáata', tɨ'quij ɨ Felipe jáa'ɨɨri' a'ɨ́jcɨ ɨ a'tɨ́j. 39 Matɨ'ɨj eetacɨ́j a jáata', aj pu'ij ɨ júuricama'ra' ɨ Dios yo'ví'tɨj a'ɨ́jcɨ ɨ Felipe jiye'tzín jɨme'. Ajta a'ɨ́jna ɨ a'tɨ́j capu che' jaaséej a'ɨ́jcɨ ɨ Felipe je'ej tɨ huárupij, aj pu'ij jó'raa a'ɨ́jna ɨ a'tɨ́j naa tyuutyámua've'ej. 40 Ajta a'ɨ́jna ɨ Felipe, a'áa pu jo'taséjrej a'ájna chájta' tɨ a'yan tyaja'rájtyapuaj tɨjɨn Azoto. A'ɨ́ɨ pu huo'té'exaa ɨ tyeɨ́tyee a'ɨ́jcɨ ɨ nyúucarij tɨ jɨn Dios hua' japua huatányuunyij, a'yaa pu a'ɨ́jcɨ jɨn huarɨ́j, ajtáhua'aj áyee tɨ huachájta'tajmee jitze, ajtáhua'aj áyee, 'asta na'aj quee a'áa ja'rá'aj a'ájna a tɨ a'yan tyaja'rájtyapuaj tɨjɨn Cesarea.

9

*T*ɨ'ɨj a'ɨ́jna ɨ Saulo huatóotoj ɨ Dios jimi
(Hch. 22:6-16; 26:12-18)

1 Tɨ'ɨj ooj a'ɨ́jna ɨ Saulo hua'nyeechacaj tɨ huó'cui'nyij a'ɨ́ɨjma ɨ maj tyá'tzaahuatye' ɨ tavástara' jimi, aj pu'ij uyo'tyéesej a'ɨ́jcɨ ɨ tɨ tyihuá'ijtya'ca'aj u tyeyúuj tzajta'.

2 Aj pu'ij jaatáhuaviiri' tɨ a'ɨ́ɨn ɨ yu'xarij jaatapíjtye'en ɨ tɨ jɨn ujo'tyájrutyej u tyeyúuj tzajta' a'ájna tɨ a'yan tyaja'rájtyapuaj tɨjɨn Damasco. Tɨ'ij a'áa huojo'huoonyij ɨ tyeɨ́tyee ɨ

maj ja'tzaahuatye' ɨ nyúucarij ɨ maj jɨn tyámua' tyityaajú' ɨ Dios jimi, tɨ'ɨj na'aj tyétyacaa majta úucaa, tɨ'ij a'áa hueje'tyáanaj a Jerusalén.

3 Tɨ'ɨj arí a véjri' joomá'caj a Damasco, aj pu'ij jiye'tzín jéehua japuan rányeeri'cɨria'ca', a'ájna jo'tɨj jooma'ca'aj ɨ Saulo. 4 Aj pu'ij acájvej tɨ'quij chóota' atyívej, nyúucarij pu huánamuajri' tɨ a'yan tyaaté'exaa tɨjɨn:

—Saulo, Saulo, ¿ji'nye een jɨme' je'ej pua'aj pényoorej?

5 Tɨ'quij a'yan tyaata'íhuo'ri' a'ɨ́jna ɨ Saulo tɨjɨn:

—¿A'tanyíj paj pué'een nyavástara'?

Aj pu'ij a'yan utyeje'cánamuajre tɨjɨn:

—Nyáaj nu a'ɨ́ɨn pué'een ɨ Jesús, ɨ paj je'ej pua'aj joorej.

6 Aj pu'ij ɨ tavástara' a'yan tyu'tanyúj tɨjɨn:

—Ájchesij, pata'aj jó'me'en a chájta', a'áa mu muojo'té'exaatye'sij je'ej paj ye'ej huárɨnyij.

7 Majta a'ɨ́ɨmaj ɨ maj jamuán huajú'ca'aj, jéehua mu tyí'tzɨɨnya'ca'aj, ji'nye nyúucarij mu huánamuajri', majta camu a'tɨ́j a' jo'séj. 8 Aj pu'ij ájchej a'ɨ́jna ɨ Saulo, tɨ'ɨj a únyeeriaca', capu che' tyí'sejraca'aj, matɨ'ɨj mij ja'naví'raj ɨ muáca'ra'an jitze meyo'ví'tɨj a Damasco. 9 A'yaa pu á'tyeej huéeicaj xɨcáj tɨquee atányeej, ajta quee tyi'tɨ́j huácuaj capu ajta ya'ca'aj.

10 Sɨ́ɨj tɨ tyá'tzaahuatye' pu a'áa já'chajca'aj a'ájna a Damasco, a'yaa pu ántyapuaaca'aj tɨjɨn Ananías, aj pu'ij tavástara' huataséjre a'ɨ́jcɨ jimi, a'yaa pu tyaatajé tɨjɨn:

—Ananías.

Aj pu'ij a'yan tyu'tanyúj tɨjɨn:

—Yá'nyaj huatyéjve, nyavástara'.

11 Aj pu'ij a'yan tyaaté'exaa a'ɨ́jna ɨ tavástara' tɨjɨn:

—Ájchesij áricuj, a'ájna cáayej jitze tɨ a'yan tyaja'rájtyapuaj tɨjɨn tɨ huatóoje'yej, pata'aj a'áa tyojo'ta'íhuo' a Judas tɨ ja'chej, a'ɨ́jcɨ jɨme' ɨ a'tɨ́j tɨ a'yan ántyapuaj tɨjɨn Saulo, Tarso tɨ já'ma'can, a'ɨ́ɨ pu jahuoo ɨ Dios jimi. 12 A'tɨ́j pu huataséjre a'ɨ́jcɨ jimi ɨ Saulo, tɨ a'yan ántyapuaj tɨjɨn Ananías, a'yaa pu tyu'taséjre tɨ a'ɨ́jna ɨ Ananías ujo'tyájrupij, tɨ'quij ja'vá'muarɨej mu'úutze', tɨ'ij ajtáhua'aj atányeerej.

13 Tɨ'ɨj a'yan tyáanamuajri', a'yaa pu tyu'tanyúj a'ɨ́jna ɨ Ananías tɨjɨn:

—Cásɨ', nyavástara', mue'tɨ́j mu meríj naaté'exaa je'ej tɨ tyi'tɨ́j uurej a'ɨ́jna ɨ a'tɨ́j, je'ej pua'aj pu huá'uurej a'ɨ́ɨjma ɨ maj mua'tzaahuatye' ɨ maj a'áa jo'cháatɨmee a'ájna a Jerusalén. 14 Ajta ijíij, a'ɨ́ɨmaj ɨ maj tyí'ijta ɨ tyeyúuj tzajta', a'ɨ́ɨ mu jaatá' tɨ a'ɨ́ɨn yatanyéj, ajta huá'anvi'tɨj hua'najɨ́'caxɨ'ɨn a'ɨ́ɨjma ɨ maj muéetzij muana'michej.

15 Ajta ɨ tavástara' a'yaa pu tyaaté'exaa tɨjɨn:

—Áricuj, nyáaj nu ja'antyíhuoj a'ɨ́jcɨ ɨ a'tɨ́j tɨ'ij nyéetzij jitze ma'can tyihuo'té'exaatye'en, a'ɨ́ɨjma ɨ maj séej chuéj japua ja'chej, ajta ɨ maj va'cán jɨn tyí'ijta, ajta a'ɨ́ɨjma ɨ maj a'áa jo'cháatɨmee a'ájna a Israel. 16 Nyáaj nu jaataséjratye'ej a'ɨ́jcɨ ɨ Saulo tɨ a'yan tyúuxɨe've' tɨ jéehua jajpuéetzij já'ra'nyij nyéetzij jitze ma'can.

17 Aj pu'ij ujó'mej a'ɨ́jna ɨ Ananías, a'áa pu ja'rá'aj a Judas tɨ ja'chej, aj pu'ij utyájrupij u chi'táj. Ajta je'en ja'vá'muarɨej áan mu'úutze' a'ɨ́jcɨ ɨ Saulo, aj pu'ij a'yan tyaatajé tɨjɨn:

—Nye'ihuára' Saulo, a'ɨ́ɨ pu a'yan tyinaata'íj ɨ tavástara', a'ɨ́jna ɨ Jesús ɨ tɨ muéetzij jimi huataséjre patɨ'ɨj aja'va'má'caj, a'yaa pu tyinaata'íj pej pij pajtáhua'aj atányeerej, ajta paj a'ɨ́jcɨ jitze ará'aca'nyej ɨ júuricama'ra' ɨ Dios.

18 Tɨ'ɨj a'yan tyaaté'exaa, tyi'tɨ́j pu eetácuurixɨj ɨ jɨ'sáara' jitze tɨ jo'riá'najca'aj, tɨ'ɨj atányeeriaca', aj pu'ij ájchej a'ɨ́jna ɨ Saulo tɨ'quij huáɨ'huaca'. 19 A'tzúj a'tyéevi'caj pu'ij té'ej tyú'cuaa, tɨ'quij jaatáca'nyisti'ri', a'áa pu jo'tyá'ɨtzee hua' jamuán ɨ maj tyá'tzaahuatye' a'chu pua'an xɨcáj a'ájna a Damasco.

Saulo pu tyihuá'ixaatye' a Damasco

20 Aj pu'ij huatyóochej tɨ tyihuó'ixaatye'en ɨ hua' tyeyúuj tzajta', a'yaa pu tyihuá'-
mua'tyajca'aj tɨ ɨ Jesús yójra' pué'een a'ɨ́jcɨ ɨ Dios. 21 Néijmi'i ɨ maj jáanamuajri', a'ɨ́ɨ mu
je'ej yó'sejraca'aj, a'yaa mu tyí'xajtaca'aj tɨjɨn:
—¿Nyiquee a'ɨ́ɨn pué'een ɨ tɨ je'ej pua'aj huá'uuriajca'aj a'ájna a Jerusalén a'ɨ́ɨjma ɨ maj
tyá'tzaahuatye' ɨ Jesús jimi? ¿Ajta nyiquee a'ɨ́jcɨ jɨn mu jo'vé'mej tɨ'ij a'mújma ánvi'tɨj
hua'najɨ́'caxɨ'ɨn tɨ'ij huo'tátuiire'en ɨ maj tyí'ijta ɨ tyeyúuj tzajta' a'ájna a Jerusalén?
22 Jéetze' pu jaca'nyisti'raca'aj a'ɨ́jcɨ ɨ Saulo, tɨ'ij a'yan tyihuo'té'exaatye'en ɨ tyeɨ́tyee,
ajta huo'mué'tɨj a'ɨ́ɨjma ɨ juríiyuj ɨ maj Damasco já'chajca'aj tɨ'ɨj a'yan tyihuo'té'exaaj tɨ
ɨ Jesús a'ɨ́ɨn pué'een ɨ Cɨríistu'.

Saulo pu huatóo'uj mej mij quee jaatyéevi' ɨ juríiyuj

23 A'chu pua'an xɨcáj, aj mu mij jaaxá'puɨ'ɨntarej a'ɨ́ɨmaj ɨ maj Israel jitze ajtyáma'can
mej mij jaajé'caj a'ɨ́jcɨ ɨ Saulo. 24 Aj pu'ij jáamua'reeri' a'ɨ́jna ɨ Saulo. A'náj tɨna'aj
tújca majta tɨ́ca', a'áa mu je'tyétya'ca'aj jo'tɨj ja'pueertaj jo'tɨj je'ráanyee ɨ juyéj, mej mij
jaajé'caj. 25 Majta a'ɨ́ɨmaj ɨ séecan ɨ maj tyá'tzaahuatye', sicɨ́rij jitze tɨ ve'éj mu ja'tyáaraj
matɨ'ɨj mij ja'ancuriá'toj ɨ tɨ curiá'nami' jitze, a'tzáaj jé'ta' tɨ́ca' aj pu'ij huatóo'uj.
26 Tɨ'ɨj a'áa ja'rá'aj a Jerusalén, jaxɨe'va'ca'aj tɨ hua'antyáanaxcaj a'ɨ́ɨjma ɨ maj
tyá'tzaahuatye', majta a'ɨ́ɨmaj néijmi'i mu jatzɨɨnya'ca'aj, ji'nye camu ja'tzaahuatya'ca'aj
yee a'ɨ́ɨ pu ajta a'ɨ́ɨn pué'een ɨ tɨ tyá'tzaahuatye'. 27 Ajta a'ɨ́jna ɨ Bernabé ja'antzaahuaj, aj
pu'ij yo'ví'tɨj a'ɨ́ɨjma jimi ɨ maj tamuáamuata' japuan hua'puaj ará'asej, ajta huo'té'exaa
tɨ ɨ Saulo jaaséj a'ɨ́jcɨ ɨ tavástara', tɨ'ɨj a'áa joomá'caj ɨ juyéj jitze, ajta ɨ Saulo tyihuó'ixaaj
ɨ Jesús jitze ma'can a'ɨ́ɨjma ɨ maj Damasco já'chajca'aj. 28 A'yaa pu'ij a'áa tyojo'tyá'ɨtzee
a'ɨ́jna ɨ Saulo a'ájna a Jerusalén, ajta a'ɨ́ɨjma jamuán jo'chá'canya'aj. Tyihuá'ixaatya'ca'aj
tzáahuatyi'ra'aj jɨme' ɨ Jesús jitze ma'can. 29 Séecan pu ajta jamuán tyu'taxájtaca', ɨ maj
jaayí'tɨn ɨ huá'nyuucaa ɨ griego, majta a'ɨ́ɨmaj jéehua mu tyúu'ixaatya'ca'aj a'ɨ́jcɨ jɨme',
majta tyí'tyesa'ca'aj maj jaajé'caj. 30 Matɨ'ɨj a'ɨ́ɨmaj ɨ maj tyá'tzaahuatye' jáamua'reeri',
aj mu mij yo'ví'tɨj a'ɨ́jcɨ ɨ Saulo a'ájna a tɨ a'yan tyaja'rájtyapuaj tɨjɨn Cesarea, matɨ'ɨj
támij jaata'ítyaca' a'ájna chájta' tɨ a'yan tyaja'rájtyapuaj tɨjɨn Tarso.
31 Matɨ'ɨj mana'aj ɨ maj tyá'tzaahuatye', a'áa maj huacháatɨmee a'ájna a Judea,
ajta Galileea, ajta a Samaaria, néijmi'i mu tyámua' tyí'tyechajca'aj, majta a'ɨ́jcɨ jitze
aróoca'nyajca'aj ɨ júuricama'ra' ɨ Dios. Me'tyesa'ca'aj a'ɨ́jcɨ ɨ tavástara' maj tyi'tɨ́j jɨn
ootyá'ɨtzeere'en jimi, majta a'ɨ́jna jitze aróoca'nyajca'aj ɨ júuricama'ra' ɨ Dios, a'ɨ́j mu
jɨn támui'risima'aj.

*Pedro pu tyáahuaj a'*ɨ́jcɨ ɨ Eneas

32 A'ɨ́jna ɨ Pedro, a'ɨ́ɨ pu hua'camuáarejyi'ca a'ɨ́ɨjma ɨ maj tyá'tzaahuatye', a'ɨ́ɨjma pu
ajta ujo'vá'muaariaca' ɨ séecan ɨ maj tyá'tzaahuatye', a'áa maj já'chajca'aj a chájta' tɨ
a'yan tyaja'rájtyapuaj tɨjɨn Lida. 33 Séej pu a'áa jo'tyoo ɨ tyáataj tɨ a'yan ántyapuaj tɨjɨn
Eneas, pu'ríj aráhueeicaj nyinyi'ra'aj á'tyeevi'ca'aj tɨquee ajcha'ca'aj ɨ utáatzij japua,
ji'nye capu tyéchavaaj. 34 Aj pu'ij a'yan tyaaté'exaa a'ɨ́jna ɨ Pedro tɨjɨn:
—¡Eneas! a'ɨ́ɨ pu tyí'muahuaatye'en ɨ Jesús. Ájchesij, pata'aj tyámua' jáa'uurej mua'
utáatzij.
Tɨ'ɨj a'yan tyu'taxájtaca', aj pu'ij ájchej ɨ Eneas. 35 Néijmi'i ɨ maj a'áa jo'cháatɨma'caa
a'ájna a Lida, majta a'ájna a Sarón, a'ɨ́ɨ mu jaaséej tɨ'ɨj ájchej, aj mu mij ja'antzaahuaj
a'ɨ́jcɨ ɨ tavástara'.

*Pedro pu jaatájuurij a'*ɨ́jcɨ ɨ Doorcaj

36 Sɨ́ɨj tɨ ajta tyá'tzaahuatye', a'áa pu jo'tyávaaca'aj chájta' tɨ a'yan tyaja'rájtyapuaj
tɨjɨn Jope, íitɨ' a'ɨ́jna ɨ a'tɨ́j, a'yaa pu ántyapuaj tɨjɨn Tabiita; Tabiita a'yaa pu huatóo-
mua'aj huá'nyuucaa jɨme' ɨ griego tɨjɨn Doorcaj. A'ɨ́jna ɨ íitɨ' jéehua pu a'yan rɨjcaa
tyi'tɨ́j jɨme' tɨ xá'puɨ', huá'huɨɨria'aj ɨ maj quee je'ej tyéejviicue'. 37 Tɨ'ɨj Pedro ooj
a'áa jo'tyávaaca'aj a'ájna a Lida, aj pu'ij ɨ Doorcaj tyi'ijcuí'nyaca' tɨ'quij huamuɨ́', ajta

ɨ tyévira' matɨ'ɨj jacajo'sij, aj mu mij ju'tyájtoo u chi'táj. 38 A'ájna a Jope a'áa pu véjri' putyajá'rɨcɨj a Lida, a'áa pu jo'tyávaaca'aj a'ɨ́jna ɨ Pedro, matɨ'ɨj jáamua'reeri' a'ɨ́ɨmaj ɨ maj tyá'tzaahuatye', hua'puácaa mu huata'ítyaca' mej mij uyo'té'exaatye'en a'yan tɨjɨn:

—Pata'aj jiye'tzín mu ja'rájra'nyij iiye'ej Jope.

39 Tɨ'quij ɨ Pedro hua' jamuán ujó'mej, tɨ'ɨj a'áa ja'rá'aj, aj mu mij ju'tyéevi'tɨj jo'tɨj je'ráca'tyii ɨ muɨ'chíj, majta néijmi'i a'ɨ́ɨmaj ɨ maj antyúujɨɨmua'astariaca', mua'cooyi'nya'aj mu eetyahuístɨraj a'ɨ́jcɨ jimi ɨ Pedro, matɨ'ɨj mij tyaataséejra ɨ cáanarij a'ɨ́ɨn tɨ tyí'ta'huacare'ej ɨ Doorcaj tɨ'ɨj óoche' júuricaj. 40 Pedro pu huo'ta'íj maj néijmi'i iirácɨɨnyej, tɨ'quij tyítunutaca', ajta jaatáhuoj ɨ Dios jimi, ja'raséeraj a'ɨ́jcɨ ɨ muɨ'chíj, aj pu'ij a'yan tyaaté'exaa tɨjɨn:

—¡Tabiita, ájchesij!

Tɨ'quij atányeeriaca' a'ɨ́jna ɨ íitɨ', tɨ'ɨj jaaséj a'ɨ́jcɨ ɨ Pedro, aj pu'ij ooyíxɨj. 41 Ajta ɨ Pedro muáca'ra'an pu jitze jajví'raj tɨ'quij ja'ajriáj, aj pu'ij huo'tajé a'ɨ́ɨjma ɨ maj tyá'tzaahuatye', ajta a'ɨ́ɨjma ɨ úucaa ɨ maj antyúujɨɨmua'astariaca', tɨ'quij júurican huataséjrataca'. 42 Néijmi'que' mu jáamua'reeri' a'ɨ́ɨmaj ɨ maj a'áa huacháatɨma'caa a'ájna a Jope, mue'tɨ́j mu mij ja'antzaahuaj a'ɨ́jcɨ ɨ tavástara'. 43 Pedro pu a'áa jo'tyá'ɨtzee a'chu pua'an xɨcáj a'ájna a Jope, a'ɨ́jcɨ jimi ɨ navíj tɨ tyíi'huacaa, Simón pu ántyapuaaca'aj a'ɨ́jna ɨ a'tɨ́j.

10

*Ɨ Pedro ajta a'*ɨ́jna ɨ Cornelio

1 Sɨ́ɨj pu a'áa jo'tyávaaca'aj a'ájna a chájta' tɨ a'yan tyaja'rájtyapuaj tɨjɨn Cesarea, Cornelio pu ántyapuaaca'aj, a'ɨ́ɨ pu a'ɨ́ɨn pué'eenye'ej ɨ tɨ tyihuá'ijtye' a'ɨ́ɨjma ɨ xantáaru'uj ɨ maj Italia já'ma'can. 2 A'ɨ́jna ɨ Cornelio, jéehua pu naa tyihuojó'mua'rajca'aj, majta néijmi'i ɨ maj jamuán chajca'aj, máana'micha'aj ɨ Dios. Jéehua pu huo'táhuɨɨ túmii jɨme' a'ɨ́ɨjma ɨ maj Israel jitze ajtyáma'can, ajta a'náj tɨna'aj jahuooca'aj ɨ Dios jimi. 3 Séej pu a'yan tyu'rɨ́j, a'tzáaj yáacɨj jé'ta' ucamá'caj ɨ xɨcáj, tyi'tɨ́j pu jimi huataséjre, naa pu tyámua' tyeeséj a'ɨ́jcɨ ɨ Dios tɨ jimi tyí'huɨɨre', tɨ a'úun jo'tyájrupij jo'tɨj a'ɨ́ɨn je'rácatyii, aj pu'ij a'yan tyaatajé tɨjɨn:

—¡Cornelio!

4 Tɨ'quij ja'raséeraj ja'raa a'ɨ́jna ɨ Cornelio, tyi'tzɨ́ɨnye'ej pu'ij a'yan tyaata'íhuo'ri' tɨjɨn:

—¿Tyi'tanyí nyavástara'?

Aj pu'ij a'yan tyaaté'exaa a'ɨ́jna ɨ tajapuá tɨ tyí'huɨɨre' tɨjɨn:

—Dios pu jú'mua'ree a'ɨ́jcɨ ɨ paj jahuoo a'náj tɨna'aj, ajta ɨ paj períj huo'tyáhuɨɨ ɨ maj quee je'ej tyéejviicue'. 5 Pata'aj huo'ta'ítyej ɨ tyétyacaa maj a'áa jó'ju' a'ájna a Jope, mata'aj yo'vé'vi'tɨj a'ɨ́jcɨ ɨ Simón ɨ tɨ ajta a'yan ántyapuaj tɨjɨn Pedro. 6 A'áa pu jo'caj séej jamuán tɨ ajta a'yan ántyapuaj tɨjɨn Simón, navíj pu tyíi'huacaa a'ɨ́jna ɨ Simón, a'áa pu véjri' ja'chej jo'tɨj jájtyij ja'vá'asej.

7 Tɨ'ɨj jó'raa a'ɨ́jna ɨ tɨ tajapuá tyajá'huɨɨre' ɨ tɨ jamuán tyu'xájtaca', aj pu'ij ɨ Cornelio hua'puácaa huatacho'vej ɨ maj jahuɨɨre', ajta séej ɨ xantáaru' ɨ tɨ ajta ja'tzaahuatya'ca'aj ɨ Dios. 8 Néijmi'i pu huo'té'exaa je'ej tɨ tyi'tɨ́j huarɨ́j, aj pu'ij huo'ta'ítyaca' maj a'áa jó'ju' a Jope.

9 Yaa ariá'pua'aj, a'tzáaj tacuaríixpuaj, matɨ'ɨj meríj a véjri' ajooju'caj a chájta', aj pu'ij Pedro antyíraj ɨ chi'ij japua, tɨ'ij jaatáhuoonyij ɨ Dios jimi. 10 Pu'ríj i'cuataca'aj, jaxɨe'va'ca'aj tɨ tyi'tɨ́j huácua'nyij, matɨ'ɨj móoj tya'cue'ráatacaj ɨ tɨ tyí'cua'nyij, aj pu'ij tyi'tɨ́j jimi huataséjre. 11 A'ɨ́j pu huaséj tɨ antacúj ɨ tajapuá, tyi'tɨ́j pu aje'cáma'ca'aj muáacuaque' pu tya'ajhuɨhuɨ́jma'caj. 12 Néijmi'i mu tyí'tyesejria'ca'aj a'ɨ́jcɨ jitze ɨ tɨ aje'cáma'ca'aj néijmi'i ɨ tyi'tyán ɨ maj muáacuacaa iira'ɨ́ɨcajmee, majta ɨ maj chóota' huacɨ'ɨj, ɨ maj hua'cɨ́ɨnyajcɨ'ɨj, majta ɨ maj rá'rɨee. 13 Aj pu'ij nyúucarij huánamuajri' tɨ a'yan tyaaté'exaa tɨjɨn:

—Pedro, ájchesij, pataʼaj huóʼcuiʼnyij pajta huoʼcɨʼmej.
14 Ajta ɨ Pedro aʼyaa pu tyuʼtanyúj tɨjɨn:
—Canu xaa nyuʼuj aʼnáj tyiʼtɨ́j cuaʼnyij ɨ tɨquee tyéevijtɨj, naʼríij tyiʼtyán maj xá-
naʼviʼreʼ. 15 Ajtáhuaʼaj pu ɨ nyúucarij aʼyan tyatajé tɨjɨn:
—Néijmiʼi ɨ Dios tɨ tyámuaʼ naa tyúʼruuj, capáj cheʼ aʼyan tyíʼxajtaj yee tyíʼxanaʼviʼreʼ.
16 Aʼyaa pu huéeicaj huarɨ́j, tɨʼquij ajtáhuaʼaj tyíraa u tajapuá aʼɨ́jna ɨ tɨ ajeʼcáanyej.
17 Jéehua pu tyíʼmuaʼajcaj aʼɨ́jna ɨ Pedro aʼɨ́jcɨ jɨmeʼ jeʼej tɨ huatóomuaʼaj aʼɨ́jna ɨ tɨ
jaaséj, matɨʼɨj aʼɨ́ɨn aráʼaj a tɨ jaʼpueertaj aʼɨ́ɨmaj ɨ Cornelio tɨ huojoʼtaʼítyacaʼ, matɨʼɨj
aʼáa jaʼráʼaj aʼɨ́ɨ mu tyuʼíhuoʼsimeʼej joʼtɨj jaʼchej aʼɨ́jna ɨ Simón. 18 Aj mu mij caʼnyíin
jɨn tyuʼtaʼíhuoʼ tɨpuaʼaj aʼúun jeʼrájcatyij aʼɨ́jna ɨ Simón, ɨ tɨ ajta aʼyan ántyapuaj tɨjɨn
Pedro. 19 Ajta ɨ Pedro óocheʼ pu tyíʼmuaʼajcaa aʼɨ́jcɨ jɨmeʼ ɨ tɨ huataséjre aʼɨ́jcɨ jimi, aj
puʼij aʼyan tyaatéʼexaa ɨ júuricamaʼraʼ ɨ Dios tɨjɨn:
—Simón, huéeicaj mu ɨ tyétyacaa muatyáhuoonyij. 20 Ájchesij, pataʼaj acájraʼnyij,
pajta jóʼmeʼen huaʼ jamuán, capáj jeʼej tyíʼmuaʼajcaa, jiʼnye nyáaj nu uhuojoʼtaʼítyacaʼ.
21 Aj puʼij acájraa aʼɨ́jna ɨ Pedro, tɨʼquij aʼyan tyihuoʼtéʼexaaj tɨjɨn:
—Nyáaj nu aʼɨ́ɨn puéʼeen ɨ siaj jatyáhuoonyij, ¿tyiʼtanyí jɨn yesiavá'juʼ?
22 Aj mu mij aʼyan tyityaatanyúj tɨjɨn:
—Aʼɨ́j tu jɨn yavá'juʼ aʼɨ́jcɨ jitze maʼcan ɨ Cornelio ɨ tɨ tyihuáʼijtyeʼ, tyámuaʼ pu
tyíʼtyevij, jéehua pu jaʼtzaahuatyeʼ ɨ Dios, majta néijmiʼi tyámuaʼ tyéejchaʼɨɨj ɨ maj Israel
jitze ajtyámaʼcan. Sɨ́ɨj tɨ tyíʼhuɨɨreʼ u tajapuá ɨ Dios jimi, aʼɨ́ɨ pu jaatéʼexaa tɨ muéetzij
muaataʼíjta paj ujóʼmeʼen a tɨ jaʼchej, tɨʼij aʼɨ́ɨn Cornelio muáanamuaj aʼchu paj nyúucarij
tyaatéʼexaatyeʼsij.
23 Tɨʼquij ɨ Pedro huoʼtáʼinyej maj utyájrutyej u chiʼtáj, aʼáa mu joʼtyóoʼɨtzee, yaa
ariáʼpuaʼaj pu jóʼraa ɨ Pedro huaʼ jamuán, séecan mu majta huaʼ jamuán ujóʼjuʼ ɨ maj
tyáʼtzaahuatyeʼ maj aʼáa jáʼchajcaʼaj aʼájna a Jope.
24 Yaa ariáʼpuaʼaj mu aʼáa jaʼráʼaj a Cesarea, joʼtɨj ɨ Cornelio huajaʼchoʼvaʼcaʼaj, aʼɨ́ɨjma
jamuán ɨ juʼihuáamuaʼ, ajta ɨ maj tyámuaʼ naa tyáʼmuaʼtyej, néijmiʼi mu tyúusɨɨj u
chiʼtáj. 25 Tɨʼɨj Pedro aráʼaj a tɨ jaʼchej, aʼɨ́ɨ pu jaʼantyinájchacaʼ aʼɨ́jna ɨ Cornelio, aj puʼij
tyítunutacaʼ a tɨ jóonyee ɨ Pedro, tɨʼij jaatyáanajche. 26 Ajta ɨ Pedro jaʼajriáj, aʼyaa pu
tyaatéʼexaa tɨjɨn:
—Huatyéjchaxɨj, tyévij nu nyajta nyáaj puéʼeen, patɨʼɨj muáaj.
27 Matɨʼɨj tyuʼtaxáataj jujɨ́ɨmuaʼaj, aj mu mij utyájrupij u chiʼtáj, tɨʼquij aʼɨ́jna ɨ Pedro
huoʼséj ɨ maj jéehua tyúusɨɨj ɨ tyeɨ́tyee. 28 Pedro pu aʼyan tyihuoʼtéʼexaaj tɨjɨn:
—Muaʼaj xu jamuaʼreej tɨ ɨ tayiʼráj quee tyiʼtáʼcaa ityájma ɨ tyaj Israel jitze ajtyámaʼ-
can, tyaj aʼyan tyityojóʼjujhuaʼnyeʼ aʼɨ́ɨjma jamuán ɨ maj séej chuéj japua jáʼmaʼcan, nyij
tyaj huáʼmuaariaj. Ajta ɨ Dios pu naamuáʼtyej nyaj quee aʼyan tyáʼxajta yee capu naa een
mu aʼtɨ́j, nusu yee xánaʼvisiʼ pu huaséʼrin aʼmújna. 29 Aʼɨ́j nu jɨn, matɨʼɨj naatajé nyaj mu
mujoʼvéʼmej, canu tyiʼtɨ́j jeʼej tyuʼtaxájtacaʼ. Aʼyaa nu tyáʼxɨeʼveʼ nyaj jáamuaʼreej jiʼquij
een jɨmeʼ setyinaatachoʼvej.
30 Aj puʼij aʼyan tyuʼtanyúj aʼɨ́jna ɨ Cornelio tɨjɨn:
—Puʼríj muáacuaj xɨcáj tyooméj, yáapuaʼaj aʼtzáaj, aʼyaa nu huaquéej iiyeʼej nyichéj,
nyatɨʼɨj huatyéenyuj ɨ Dios jimi, aʼtzáaj yáacɨj jéʼtaʼ ucamáʼcaj ɨ xɨcáj, tɨʼquij aʼtɨ́j
huataséjre nye jimi, naa pu tyiʼtyamaʼastájyiʼcaa aʼɨ́jna ɨ tɨ jucáchajcaʼaj. 31 Ajta
aʼyan tyinaatéʼexaaj aʼɨ́jna ɨ aʼtɨ́j tɨjɨn: “Cornelio, Dios pu arí jáanamuajriʼ aʼɨ́jcɨ ɨ paj
jimi huatyéenyuj, ajta pu joʼtámuaʼreeriʼ aʼchu paj tyihuoʼtapuéjve ɨ maj quee jeʼej
tyéejviicueʼ. 32 Pataʼaj huoʼtaʼítyej maj ujóʼjuʼun a chájtaʼ tɨ aʼyan tyajaʼrájtyapuaj tɨjɨn
Jope, micheʼ uyoʼvéʼviʼtɨj aʼɨ́jcɨ ɨ Simón, ɨ tɨ ajta aʼyan ántyapuaj tɨjɨn Pedro, aʼáa pu
joʼcaj joʼtɨj jaʼchej ɨ Simón, aʼɨ́jna ɨ navíj tɨ tyíiʼhuacaa, aʼáa pu jaʼchej aʼájna véjriʼ jájtyij
tɨ jaʼváʼasej.” 33 Aʼɨ́j nu jɨn jiyeʼtzín huoʼtaʼítyacaʼ mu séecan mataʼaj mojoʼtájeevej, pajta
muáaj xáʼpuɨʼ paj huarɨ́j paj mujoʼvéʼmej. Ya tuʼríj tyij ijíij néijmiʼi huatyuʼuj, Dios pu

jamua'reej je'ej tyaj ye'ej tyá'xɨe've', tyata'aj néijmi'i jáanamuaj a'chu tɨ ɨ tavástara' tyimuaata'íj paj tyitaaté'exaatye'en.

*Pedro pu tyihuó'ixaaj jo't*ɨj Cornelio ja'chej

34 Aj pu'ij Pedro a'yan tyihuo'té'exaaj tɨjɨn:

—Nu'ríj ijíij yó'itej tɨjɨn a'yaa pu tyi'ja'yájna a'ɨ́jcɨ jimi ɨ Dios néijmi'i mu juxa'aj mana'aj een sɨ́ɨj ajta sɨ́ɨj. 35 Néijmi'i mu jitzán juxɨe've' ɨ Dios a'ɨ́ɨmaj ɨ tyeɨ́tyee ɨ maj ja'tzaahuatye', majta xá'puɨ' rɨcɨj. 36 Dios pu a'yan tyihuo'tajé a'ɨ́ɨmaj ɨ maj Israel jitze eeráma'can, a'ɨ́ɨ pu huo'té'exaa ɨ nyúucarij tɨ tyú'tyamua'viste', a'ɨ́jcɨ jɨme' ɨ Cɨríistu', a'ɨ́jna ɨ tɨ néijmi'caa vástara'.

37 Xu'ríj jamua'reej je'ej tɨ tyi'tɨ́j huarɨ́j néijmi'que' a'ájna a Judea, a'áa pu jo'tyóochej a'ájna a Galileea, tɨ'ɨj ɨ Juan a'yan tyihuo'té'exaaj ɨ tyeɨ́tyee tɨ a'yan tyúuxɨe've' maj huáɨ'huaj. 38 A'yaa xu tyá'mua'reej tɨ ɨ Dios jitzán jaatyájtoo ɨ ju júuricamej ajta ɨ tɨ néijmi'i jɨn putyi'uurejve, a'ɨ́jcɨ jimi ɨ Jesús Nazaret tɨ já'ma'can, a'yaa pu rɨjcaj je'ej tɨ tyí'xa'puɨ', ajta tyihuá'huaatya'ca'aj néijmi'caa ɨ maj jajpuéetzij a'ɨ́jcɨ jɨme' tɨ tyiyáaru' tyihuá'ijtya'ca'aj. A'ɨ́ɨ pu néijmi'i putyi'uuriajva'aj, ji'nye Dios pu jitzán séjria'ca'aj. 39 Ityáj tu néijmi'i mua'reej je'ej tɨ tyi'tɨ́j huáruuj iiye'ej jo'maj ja'chej a'ɨ́ɨmaj ɨ maj Israel jitze ajtyáma'can, ajta a'ájna a Jerusalén. A'tzúj a'tyéevi'caj mu matɨ'ɨj jaajé'caj a'ɨ́jcɨ jɨme' ɨ maj yó'tatej ɨ cúruuj jitze. 40 Ajta ɨ Dios pu jaatájuurityej tɨ'ɨj tyoomá'caj huéeicaj xɨcáj ɨ tɨ huamuɨ', ajta tyu'tá' tɨ'ij huataséjre tajimí. 41 Camu néijmi'i jaaséej, sulu ityáj tu'uj jaaséej, ɨ tɨ a'ɨ́ɨn arí ta'antyíhuooca'aj ɨ Dios. Ityáj tu jamuán tyú'cuaa, tyajta hua'íj a'ɨ́jcɨ jamuán ɨ Jesús tɨ'ɨj huatájuuriaca'. 42 A'ɨ́ɨ pu tyitaata'íj tyej tyij huo'té'exaatye'en ɨ tyeɨ́tyee, yee Jesús pu a'ɨ́ɨn pué'een ɨ tɨ huá'xɨjtye'en néijmi'caa ɨ tyeɨ́tyee, ɨ maj júurij, ajta ɨ maj meríj huácuij. 43 Néijmi'i ɨ maj Dios jitze ma'can tyí'xaxa'ta'aj a'ɨ́ɨ mu jaxajtaca'aj a'ɨ́jcɨ ɨ Jesús, a'yaa mu majta tyu'taxájtaca' yee néijmi'i ɨ maj tyá'antzahuatye'en a'ɨ́jcɨ jimi a'ɨ́ɨ pu tyihuo'tú'uunyi'raj ɨ maj jɨn ootyá'ɨtzee ɨ Dios jimi.

*A'*ɨ́ɨmaj ɨ maj séej chuéj japua já'ma'can, a'ɨ́ɨ mu ja'ancuriáa' ɨ júuricama'ra' ɨ Dios *(Hch. 11:15-17)*

44 Óoche' pu tyi'xáatacaj a'ɨ́jna ɨ Pedro, tɨ'ɨj ɨ júuricama'ra' ɨ Dios hua' jitzán rá'aj néijmi'caa, a'ɨ́ɨjma ɨ maj janamuajraca'aj je'ej tɨ tyí'xajtaca'aj a'ɨ́jna ɨ Pedro. 45 Majta séecan ɨ maj tyá'tzaahuatye', ɨ maj a'ɨ́ɨjma jitze ajtyáma'can ɨ maj ja'antyisí'chej ɨ junavíj, tyámua' mu tyo'taséj a'ɨ́ɨmaj a'ɨ́jcɨ jɨme' tɨ Dios ajta jaatyájtoo ɨ ju júuricamej a'ɨ́ɨjma jimi ɨ maj séej chuéj japua já'ma'can. 46 Tyámua' mu tyo'taséj, ji'nye mahuó'namuajri' maj séecan nyúucarij jɨn tyí'xajtaca'aj, majta tyámua' tya'tá'caria'aj ɨ Dios. 47 Aj pu'ij a'yan tyihuo'té'exaaj a'ɨ́jna ɨ Pedro tɨjɨn:

—¿Nyi je'ej tyíɨ'rij tɨ a'tɨ́j tyu'tyáanaj mej mij quee huáɨ'huaj a'íimaj ɨ tyeɨ́tyee, ɨ maj majta meríj ja'ancuriáa' ɨ júuricama'ra' ɨ Dios yaa tyatɨ'ɨj ityáj?

48 Ajta je'en huo'ta'íj maj huáɨ'huaj nyúucaritze' a'ɨ́jcɨ ɨ Jesús tɨ Cɨríistu' pué'een. Matɨ'ɨj mij ɨ maj huáɨ'huaca' jaatáhuaviiri' ɨ Pedro tɨ huatyá'ɨtzeere'en hua' jamuán a'chu pua'an xɨcáj.

11

*Pedro pu huo'té'exaa je'ej t*ɨ tyi'tɨ́j huarɨ́j a'ɨ́jcɨ jimi ɨ Cornelio *(Hch. 10:9-23, 44-48)*

1 Aj mu mij a'ɨ́ɨmaj ɨ maj Jesús jamuán huacɨ́j, majta ɨ maj tyá'tzaahuatye' ɨ maj a'áa jo'cháatɨma'caa a'ájna a Judea, a'ɨ́ɨ mu jáamua'reeri' tɨjɨn ɨ maj séej chuéj japua já'ma'can mu majta ja'ancuriáa' ɨ nyúucaria'ra' ɨ Dios. 2 Tɨ'ɨj a'ɨ́jna ɨ Pedro a'áa ja'rá'aj a Jerusalén, je'ej mu pua'aj tyaaxájtaca' a'ɨ́ɨmaj ɨ maj majta tyá'tzaahuatye', ɨ maj ja'antyisí'chej ɨ junavíj, 3 a'yaa mu tyaatajé tɨjɨn:

—Je'ej paj pua'aj huarɨ́j, ji'nye a'ɨ́ɨjma paj ujo'vá'muaariaca' ɨ maj quee ja'antyisí'chej ɨ junavíj, pajta hua' jamuán tyú'cuaa.

4 Aj pu'ij Pedro huatyóochej tɨ huo'té'exaatye'en néijmi'i je'ej tɨ tyi'tɨ́j huarɨ́j, 5 a'yan tɨjɨn:

—A'áa nu chájta' jo'tyávaacaj tɨ a'yan tyaja'rájtyapuaj tɨjɨn Jope, nyatɨ'ɨj nyooj tyenyúusima'caj ɨ Dios jimi, aj pu'ij tyi'tɨ́j nyej jimi huataséjre, cáanarij tyi'tɨ́j tɨ júty e' aje'cáanyej, muáacuaque' pu tyé'ejvivin, a'áa pu júty e' je'cáanyej jó'nyaj jo'ojcatyiij. 6 Tyámua' nu tyeeséj tyi'tɨ́j tɨ eeriáa'ca'aj, aj nu nyij tyi'tyán huaséj ɨ maj muáacuacaa iira'ɨ́ɨcajmee, majta ɨ maj simuáruunyij, majta ɨ maj chóota' huacɨ́ɨnyajcɨ'ɨj, majta ɨ maj rá'rɨee.

7 Nyatɨ'ɨj nyij nyúucarij huánamuajri', tɨ a'yan tyinaatajé tɨjɨn:

—Pedro, ájchesij, pata'aj huó'cui'nyij, pajta huo'cɨ'mej. 8 A'yaa nu tyu'tanyúj tɨjɨn: "Canu xaa nyu'uj nyavástara', ji'nye canu a'náj tyi'tɨ́j cua'nyij tɨquee tyéevijtɨj tɨ ajta xána'vi're'." 9 Jútye' pu ajtáhua'aj je'cánamuajre ɨ nyúucarij tɨ a'yan tyinaaté'exaaj tɨjɨn: "I Dios tɨ tyámua' naa tyú'ruuj, capáj a'yan tyí'xajtaj yee tyí'xana'vi're'." 10 Huéeicaj pu a'yan tyu'rɨ́j, ajta je'en tyíraa u tajapuá a'ɨ́jna ɨ cáanarij. 11 Aj mu mij huéeicaj ɨ tyétyacaa a'áa ja'rá'aj jó'nyaj jó'catyii, a'áa mu huojo'ta'ítyaca' a Cesarea mej mij nyéetzij náahuoonyij. 12 Ajta ɨ júuricama'ra' ɨ Dios, a'ɨ́ɨ pu naata'íj nyaj ujó'me'en hua' jamuán a'ɨ́ɨjma, nyequee je'ej tyi'mua'astɨ́j, a'ɨ́ɨ mu majta jó'ju' nyaj jamuán a'ɨ́ɨmaj ɨ ta'ihuáamua' ɨ maj aráseej ará'asej, néijmi'i tu jo'tyájrupij u chi'táj jo'tɨj ja'chej a'ɨ́jna ɨ a'tɨ́j. 13 A'ɨ́ɨ pu taaté'exaa tɨ sɨ́ɨj ɨ tyévij huataséjre tɨ tajapuá tyí'huɨɨre' ɨ Dios jimi a'ájna jo'tɨj ja'chej, a'yaa pu tyaaté'exaa tɨjɨn: "A'tɨ́j huata'ítyej a'ájna a Jope mej mij uyo'vé'vi'tɨj a'ɨ́jcɨ ɨ Simón ɨ maj majta a'yan jatamuá'muaj tɨjɨn Pedro. 14 A'ɨ́ɨ pu muaaté'exaatye'sij je'ej tɨ ɨ Dios tyimuaatú'uunyi'raj ajta a'ɨ́ɨjma a'tyéɨtyeristyamua'." 15 Nyatɨ'ɨj huatyényechej nyaj tyihuo'té'exaatye'en, aj pu'ij ɨ júuricama'ra' ɨ Dios hua' jitzán rá'aj a'ɨ́ɨjma, a'yaa pu cha'tána'aj tɨ'ɨj jájcuaj tajimí tyu'tyá'ɨtzee. 16 Aj nu nyij jo'támua'reeri' je'ej tɨ tyitaaté'exaaj ɨ tavástara' tɨ a'yan tɨjɨn: "A'yaa xaa nyu'uj tyi'ja'yájna, a'ɨ́jna ɨ Juan, a'ɨ́ɨ pu huá'ɨɨraca'aj jájtyij jɨme', siajta mua'aj a'ɨ́j xu jɨn ɨ'huan ɨ júuricama'ra' ɨ Dios." 17 A'ɨ́j pu jɨn tɨpua'aj Dios a'yan cha'tána'aj tyihuo'tá' a'ɨ́ɨjma a'ɨ́jcɨ ɨ tɨ ajta ityájma taatá', ɨ tyaj ja'antzaahuaj a'ɨ́jcɨ ɨ Jesús ɨ tɨ ajta Cɨríistu' pué'een, ¿ji'nye tyíɨ'rij nyej nyaj quee tyi'tá'care'en je'ej tɨ ɨ Dios tyá'xɨe've'?

18 Matɨ'ɨj jáanamuajri' a'ɨ́ɨmaj ɨ maj tyá'tzaahuatye' ɨ maj a'áa huacháatɨmee a'ájna a Jerusalén, camu che' huatanyúj, sulu tyámua' mu tyaatá' ɨ Dios, a'yan metyi'xáataj tɨjɨn:

—Pu'ríj Dios huo'ta' ɨ maj séej chuéj japua ja'chej mej mij jájcuan jɨn tyámua' naa tyú'mua'tyij jimi, mej mij jusén jɨn júurij muá'ra'nyij.

*I hua' tyeyúuj a'*ɨ́ɨjma ɨ Antoquíia maj ja'chej

19 Tɨ'ɨj huamuɨ́' a'ɨ́jna ɨ Esteban, aj mu mij huatyóochej maj je'ej pua'aj huó'uurej a'ɨ́ɨjma ɨ maj tyá'tzaahuatye', séecan mu mij a'áa ja'rá'aj a Fenicia, majta séecan a'ájna a Chipre, majta séecan a'ájna jo'tɨj a'yan tyaja'rájtyapuaj tɨjɨn Antoquíia. Camu a'tɨ́j tɨna'aj ixaatya'ca'aj a'ɨ́jcɨ ɨ nyúucarij ɨ Dios tɨ jitze je'ráma'can, a'ɨ́ɨjma mu'uj huaté'exaaj ɨ maj Israel jitze ajtyáma'can. 20 Majta ɨ séecan ɨ maj Chipre já'ma'can a'ɨ́ɨjma jamuán ɨ maj Cirene já'ma'can, a'ɨ́ɨ mu a'áa ja'tanyéj a'ájna a Antoquíia, aj mu mij huó'ixaaj a'ɨ́ɨjma ɨ maj quee Israel jitze ajtyáma'can, a'ɨ́j mu huo'té'exaa ɨ nyúucaria'ra' ɨ Jesús ɨ tɨ ajta tavástara' pué'een. 21 Jéehua pu huo'tyáhuɨɨ ɨ tavástara', a'ɨ́j mu jɨn mue'tɨ́j tyu'tátoj ɨ tyúuye'raj, matɨ'ɨj ja'antzaahuaj a'ɨ́jcɨ ɨ tavástara'.

22 Majta a'ɨ́ɨmaj ɨ maj tyá'tzaahuatye', ɨ maj a'áa já'chajca'aj a'ájna a Jerusalén, matɨ'ɨj a'ɨ́ɨmaj jáanamuajri' je'ej tɨ tyi'tɨ́j huarɨ́j, a'ɨ́j mu huata'ítyaca' a'ɨ́jcɨ ɨ Bernabé a'ájna a Antoquíia. 23 Tɨ'ɨj a'áa ja'rá'aj, Bernabé pu jaaséej tɨ Dios tyámua' tyú'ruuj a'ɨ́ɨjma jimi. A'ɨ́j pu jɨn jéehua huatóotyamua'vej, a'yaa pu tyihuo'té'exaaj maj huatyóoca'nyej ɨ jutzájta' mej mij tyámua' tyityaaju'un ɨ tavástara' jimi. 24 A'yaa pu tyú'ruuj a'ɨ́jna ɨ

Bernabé, ji'nye tyámua' pu tyí'tyevistaca'aj, a'ɨ́j pu jitze aróoca'nyajca'aj ɨ júuricama'ra' ɨ Dios, ajta jéehua tyá'tzaahuatya'ca'aj, a'ɨ́j mu mij jɨn jéehua ɨ tyeɨ́tyee ja'antzaahuaj a'ɨ́jcɨ ɨ tavástara'.

25 Tɨ'ɨj té'ej jó'raa a'ɨ́jna ɨ Bernabé a'ájna a Tarso, tɨ'ij jáahuoonyij a'ɨ́jcɨ ɨ Saulo. 26 Tɨ'ɨj jáatyoj, aj pu'ij yo'ví'tɨj a'ájna a Antoquíia, a'áa mu séej nyinyi'ra'aj já'tyeej hua' jamuán ɨ maj tyá'tzaahuatye', metyihua'mua'tyáaj jéehua ɨ tyeɨ́tyee. A'ájna a Antoquíia a'áa mu anaquéej a'yan huojo'tamua'aj tɨjɨn cristianos.

27 A'ájna xɨcáara' jitze, séecan mu a'áa ja'rá'aj a'ájna a Antoquíia Jerusalén maj ja'ráacɨj, a'ɨ́ɨ mu a'ɨ́ɨn pué'een ɨ maj Dios jitze ma'can tyí'xaj. 28 Sɨ́ɨj pu a'yan ántyapuaaca'aj tɨjɨn Agabo, a'ɨ́ɨ pu ajo'tyéechaxɨ hua' tzajta', a'ɨ́j pu jitze arooca'nyáaj ɨ júuricama'ra' ɨ Dios, tɨ'ij a'yan tyihuo'té'exaatye'en tɨ huatúuri'huaj ja'mej néijmi'que' íiyan ɨ cháanacaj japua. A'yaa pu'ij tyu'rɨ́j tɨ'ɨj a'ɨ́jna tyí'ijtaca'aj ɨ tɨ va'cán jɨn tyi'tyávaaca'aj ɨ tɨ a'yan ántyapuaaca'aj tɨjɨn Claudio. 29 Aj mu mij ɨ maj tyá'tzaahuatye' Antoquíia maj já'chajca'aj, a'ɨ́ɨ mu a'yan tyaaxá'puɨ'ɨntarej maj tyihuo'ta'ítyi're'en a'ɨ́ɨjma ɨ ju'ihuáamua' Judea maj já'chajca'aj, a'chu tɨ sɨ́ɨj caa putyá'uurejve tɨ'ij huo'-tapuéjve'en. 30 A'yaa mu huarɨ́j, u mu tyihuojo'ta'ítyi'ri' néijmi'i ɨ maj tyihuo'tapuéjve. Ajta a'ɨ́jna ɨ Bernabé, a'ɨ́jcɨ jamuán ɨ Saulo, a'ɨ́ɨ mu huo'tátuii ɨ huáasij ɨ maj a'áa jo'tyú'uuca'aj a'ájna a Jerusalén.

12

*T*ɨ'ɨj huamuɨ́' a'ɨ́jna ɨ Santiago, ajta ɨ Pedro eetyánami'huaca'aj

1 Ajta a'ájna xɨcáara' jitze, a'ɨ́jna ɨ Herodes ɨ tɨ va'cán jɨn tyi'tyávaaca'aj, a'ɨ́ɨ pu huatyóochej tɨ je'ej pua'aj huó'uurej ɨ maj tyá'tzaahuatye'. 2 A'ɨ́ɨ pu jaata'ɨ́jtaca' maj jaajé'caj a'ɨ́jcɨ ɨ Santiago, ɨ tɨ ihuáaria'ra' pué'een a'ɨ́jcɨ ɨ Juan. 3 Ajta tɨ'ɨj jaaséj tɨ hua'ránajchaca' a'ɨ́ɨjma ɨ maj Israel jitze ajtyáma'can, a'ɨ́j pu ajta huata'ɨ́jtaca' maj jaatyéevi' a'ɨ́jcɨ ɨ Pedro. A'yaa pu tyu'rɨ́j a'ájna matɨ'ɨj a'ɨ́j jɨn tyi'ye'estyáacaj ɨ maj páan cua'caa tɨquee cu'ustij. 4 Matɨ'ɨj jaatyeví'raj, aj pu'ij ɨ Herodes je'tyáanaj, jéehua mu tyí'cha'ɨɨca'aj, muáacuaque' mu tyiú'pu'ca'aj metyamuáacuastajma'aj. A'yaa pu tyí'mua'ajcaa tɨ a'ájna jaataséjrataj, tɨ'ɨj tya'náara'an ɨ maj tyí'ye'estyaa. 5 A'ɨ́j pu jɨn ɨ Pedro eetyánami'huaca'aj ajta tyámua' tyí'cha'ɨɨri'huaca'aj, majta ɨ maj tyá'tzaahuatye', a'ɨ́ɨ mu jéetze' jahuooca'aj ɨ Dios jimi a'ɨ́jcɨ jɨme' ɨ Pedro.

*S*ɨ́ɨj tɨ tajapuá tyí'huɨɨre' pu ji'rájtoo a'ɨ́jcɨ ɨ Pedro

6 Tɨ'ɨj huaré'chumua'riaca' aj pu'ij ɨ Herodes ji'ratoonyíiche' mej mij jaaséej ɨ tyeɨ́tyee, ajta a'ɨ́jna ɨ Pedro a'ɨ́ɨ pu tyácusima'aj a jé'ta' jo're'que'tɨ́j anajɨ́'qui'huaj ɨ cadéenaj jɨme' ju'ɨ́ɨcaj jitze ajta ɨ jumuáca' jitze, majta hua'puaj ɨ xantáaru'uj ajtatápi'huaca'aj ɨ Pedro jitze, majta séecan ɨ xantáaru'uj, a'áa mu je'tyú'uuca'aj a tɨ ja'pueertaj maj jacha'ɨɨca'aj. 7 Aj pu'ij jiye'tzín jɨme' sɨ́ɨj tɨ tajapuá tyí'huɨɨre' huataséjre a'újna jo'maj tyeɨ́tyee já'namuacaa, tɨ'quij uhuanyéeri'cɨriajraa, aj pu'ij jaatóoriaxɨj a'ɨ́jcɨ ɨ Pedro ajta a'ɨ́ɨn huájɨj, tɨ'quij a'yan tyaatajé tɨjɨn:

—Ca'nácan, ájchesij.

Aj pu'ij aja'ajvátzɨj ɨ cadéenaj a chóota' a'ɨ́jna ɨ tɨ jɨn anajɨ́'qui'huajma'caaj ɨ Pedro. 8 Aj pu'ij a'yan tyaaté'exaa tɨjɨn:

—Tyu'tyé'chejtye' pajta ajtá'aca'queetye'.

Aj pu'ij a'yan huarɨ́j ɨ Pedro, ajtáhua'aj a'yan tyaaté'exaa a'ɨ́jna ɨ tɨ tajapuá tyí'huɨɨre' tɨjɨn:

—Uca'rújtyi'raj mua' máancaj, pata'aj nyajamuan jó'me'en.

9 Aj pu'ij iirájraa ɨ Pedro, cújta' a'ɨ́jcɨ ɨ tɨ tyí'huɨɨre' u tajapuá, ajta quee jamua'reeri-aca'aj tyij a'yan tyi'ja'yájna je'ej tɨ tyi'tɨ́j uuriajca'aj a'ɨ́jna ɨ tɨ tyí'huɨɨre' u tajapuá, nusu tyi'tyámaarasima'aj na'aj. 10 Matɨ'ɨj mij ajo'ré'nyej jo'maj je'tyú'uuca'aj ɨ xantáaru'uj ɨ maj tyí'cha'ɨɨca'aj, majta áyee séecan jimi ɨ xantáaru'uj, aj mu mij ajo'ré'nyej jo'tɨj

tyapúusti' puéertara' je'tyéjvee jo'tɨj je'ráanyee ɨ juyéj, tɨ'quij jusɨ́ɨj antacúj ɨ puéertaj, aj mu mij iiráacɨj, a'ɨ́j mu jitze huajú'ca'aj ɨ juyéj. Matɨ'ɨj móoj ajooju'caj jo'tɨj jo'ré'nyee ɨ juyéj, aj pu'ij jiye'tzín jó'raa a'ɨ́jna ɨ tɨ tajapuá tyí'huɨɨre'. 11 Aj pu'ij uhuóomua'tzɨj a'ɨ́jna ɨ Pedro, a'yaa pu'ij tyu'taxájtaca' tɨjɨn:

—Nu'ríj jamua'reej tɨ a'yan tyi'ja'yájna tɨ tavástara' séej ujo'ta'ítyaca' ɨ tɨ tyí'huɨɨre' u tajapuá tɨ'ij a'ɨ́ɨn nɨi'rátoonyij, tɨ'ij quee a'yan tyí'nyoorej je'ej tɨ tyá'xɨe've' a'ɨ́jna ɨ Herodes, majta a'ɨ́ɨmaj ɨ maj Israel jitze ajtyáma'can.

12 Tɨ'ɨj jáamua'reeri' tɨ a'yan tyi'ja'yájna, aj pu'ij jó'raa, a'áa pu ja'rá'aj a Maríia tɨ ja'chej, náanajra' a'ɨ́jcɨ ɨ Juan tɨ ajta a'yan ántyapuaj tɨjɨn Marcos. A'áa mu jóosɨɨria'ca'aj jéehua ɨ tyeɨ́tyee ɨ maj jahuooca'aj ɨ Dios jimi. 13 Tɨ'quij a'ɨ́ɨn tye'ejtyáto'sixɨj jo'tɨj ja'pueertaj, aj pu'ij íjmue'estɨ' iirányeeriaca' tɨ a'yan ántyapuaj tɨjɨn Rode, tɨ'ij jaaséej a'tɨ́j tɨ pué'een. 14 Tɨ'ɨj a'ɨ́ɨn jaamua'aj tɨ ɨ Pedro atyaja'xajtaca'aj, capu tya'antacúj, ji'nye huápuɨ'ɨj pu huatóotyamua'vej a'ɨ́jna ɨ íjmue'estɨ', tɨ'quij huaria'téechajra tɨ'ij huo'té'exaatye'en tɨ ɨ Pedro aje'tyéjvee a tɨ ja'pueertaj. 15 Aj mu mij a'yan tyaaté'exaa a'ɨ́jcɨ ɨ íjmue'estaj tɨjɨn:

—Puá'tɨmue' papu'uj.

Ajta a'ɨ́jna, je'can jɨme' pu a'yan tyí'xajtaca'aj tɨ a'yan tyi'ja'yájna. Majta a'ɨ́ɨmaj a'yan mu tyí'xajtaca'aj tɨjɨn:

—Capu a'ɨ́ɨn pué'een, a'ɨ́ɨ pu'uj pué'een ɨ tajapuá tɨ tyí'huɨɨre' ɨ tɨ jacha'ɨj.

16 Meentyij óoche' ɨ Pedro tye'ejtyáto'xa'aj ɨ puéertaj jitze, aj mu mij tya'antacúj, matɨ'ɨj jaaséej metyu'tátzɨn. 17 Jumuáca' pu jɨn huo'té'exaa a'ɨ́jna ɨ Pedro mej mij quee che' je'ej tyáhuaasime'en, aj pu'ij huo'té'exaa je'ej tɨ tyi'rájtoo a'ɨ́jna ɨ tavástara' jo'tɨj je'tyánami'huaca'aj, ajta a'yan tyihuo'té'exaaj tɨjɨn:

—Siata'aj jaaté'exaatye'en a'ɨ́jcɨ ɨ Santiago, siajta ɨ séecan ɨ ta'ihuáamua'.

Aj pu'ij iirájraa, tɨ'quij aja'hua' yee ja'rá'aj.

18 Yaa ariá'pua'aj tɨ'ɨj huatapuá'riaca', jéehua pu quee je'ej huá'miteerastya'ca'aj ɨ xantáaru'uj, ji'nye camu jamua'reeriaca'aj je'ej tɨ tyi'tɨ́j huarɨ́j a'ɨ́jcɨ jimi ɨ Pedro. 19 Aj pu'ij ɨ Herodes tyu'ta'íjtaca' maj jáahuoonyij, majta a'ɨ́ɨmaj camu jáatyoj, a'ɨ́j pu jɨn a'ɨ́ɨjma jitze tyo'ojpuá'rij ɨ xantáaru'uj ɨ maj jacha'ɨɨca'aj, ajta je'en huo'ta'íjtaca' maj huó'cui'nyij. Tɨ'ɨj a'yan tyu'rɨ́j, aj pu'ij ɨ Herodes eerájraa a Judea, tɨ'quij a'áa jó'raa a Cesarea, a'áa pu ja'cháaj ja'raa.

*T*ɨ'ɨj huamuɨ́' ɨ Herodes

20 A'ɨ́jna ɨ Herodes, tyámua' pu tyihuá'jaaxɨejvi'raca'aj a'ɨ́ɨjma ɨ maj a'áa jo'cháatɨma'caa a Tiro majta a Sidón, a'ɨ́ɨ mu mij tyúusɨɨj, matɨ'ɨj mij uja'tanyéj a'ájna a Cesarea. Matɨ'ɨj mij séej huamue'tɨj ɨ a'tɨ́j tɨ a'yan ántyapuaaca'aj tɨjɨn Blasto, a'ɨ́ɨ pu a'ɨ́ɨn pué'een ɨ tɨ jahuɨɨria'ca'aj a'ɨ́jcɨ ɨ Herodes, a'ɨ́ɨ pu huo'tyáhuɨɨ mej mij jaatáhuaviij a'ɨ́jcɨ ɨ Herodes tɨ'ij quee che' huá'jaaxɨejvi'raj a'ɨ́ɨjma, ji'nye ɨ Tiro maj já'chajca'aj majta a Sidón, a'áa mu tyajá'huoocaria'aj ɨ maj tyí'cua', a'ájna ɨ chuéj japua jo'tɨj tyejé'ijtaj a'ɨ́jna ɨ Herodes. 21 A'ájna xɨcáara' jitze maj jaaxá'puɨ'ɨntarej, a'ɨ́ɨ pu ucóochejtyej ɨ jusíicu' ɨ maj jɨn jáamua'tyij tɨ a'ɨ́ɨn pué'een ɨ tɨ va'cán jɨn tyí'ijta, aj pu'ij acáayixɨj ɨ ɨpuárij jitze, tɨ'quij tyihuá'tyixaa néijmi'caa ɨ tyeɨ́tyee. 22 Matɨ'ɨj jáanamuajri' a'ɨ́jcɨ ɨ Herodes, a'yaa mu tyityeetyejíihuajraa tɨjɨn:

—A'íjna ɨ tɨ tyí'xaj capu tyévij pué'een, sulu dios pu pué'een. 23 A'ájna pu'uj tána'aj, sɨ́ɨj ɨ tɨ tyí'huɨɨre' u tajapuá ɨ tavástara' jimi puéjtzij pu jaatá' a'ɨ́jcɨ ɨ Herodes, tɨ'ij a'ɨ́ɨn tyi'ijcuí'nyej, ji'nye capu tyaatatyójtzi'rej ɨ Dios, aj pu'ij huatyéchui'nurej tɨ'quij huamuɨ́'.

24 Ajta ɨ nyúucaria'ra' ɨ Dios, néijmi'que' pu huanamuáariajraa, jo'tɨj na'aj mu jaxajtaca'aj. 25 Matɨ'ɨj a'ɨ́ɨmaj ɨ Bernabé ajta ɨ Saulo ja'antyicɨ'ɨj ɨ maj tyu'muárɨej a'ájna a Jerusalén. Aj mu mij jo'cɨ́j majta a'ɨ́j jo'ví'tɨj a'ɨ́jcɨ ɨ Juan ɨ tɨ ajta a'yan ántyapuaaca'aj tɨjɨn Marcos.

13

*Mat*ɨ'ɨj huatyóohuij a'ɨ́jna ɨ Bernabé ajta ɨ Saulo maj tyihuó'ixaatye'en ɨ tyeɨ́tyee
1 A'ájna tyeyúuj tɨ jo'tyéjvee a chájta' tɨ a'yan tyaja'rájtyapuaj tɨjɨn Antoquíia, a'áa
mu séecan jo'tyú'uuca'aj ɨ maj tyí'xajtaca'aj ɨ Dios jitze ma'can, majta séecan ɨ maj
tyihuá'mua'tyajca'aj ɨ tyeɨ́tyee. A'ɨ́ɨ mu a'ɨ́ɨn pué'eenye'ej a'ɨ́jna ɨ Bernabé, ajta ɨ Simón,
ɨ maj majta a'yan jatamuá'muaj tɨjɨn tɨ xú'muara', ajta ɨ Lucio Cirene tɨ já'ma'can,
ajta ɨ Menahem (a'ɨ́jna ɨ Menahem, a'ɨ́j pu jamuán huave'sej ɨ Herodes ɨ tɨ tyí'ijtaca'aj
néijmi'que' a Galileea), ajta a'ɨ́jna ɨ Saulo. 2 A'ájna matɨ'ɨj jusɨ́ɨria'caj ɨ tavástara' jimi,
majta ju'ítzi've'ej, aj pu'ij ɨ júuricama'ra' ɨ Dios a'yan tyihuo'té'exaaj tɨjɨn:
—Siahua'vé'vi'tɨchij a'mújcɨj mu Bernabé, siajta mu Saulo mata'aj a'yan tyu'-
tyáhuɨɨre'en a'ɨ́jcɨ jɨme' ɨ muárɨe'rij ɨ nyaj nyeríj jɨn hua'antyíhuoj.
3 Matɨ'ɨj jaatáhuaviiraj ɨ Dios majta huoo'ítzi'va'aj, majta hua'va'muárɨe'xɨ'ɨj ɨ hua'
mu'úutze', aj mu mij huo'ta'ítyaca' maj jó'cɨɨnyej.

*Mat*ɨ'ɨj a'áa ja'tanyéj a Chipre
4 A'ɨ́jna ɨ júuricama'ra' ɨ Dios, a'ɨ́ɨ pu huo'ta'ítyaca' a'ɨ́jcɨ ɨ Bernabé, ajta ɨ Saulo,
mej mij a'áa jó'ju' a'ájna chájta' tɨ a'yan tyaja'rájtyapuaj tɨjɨn Seleucia, a'áa mu mij
báarcuj jitze atyáacɨj, matɨ'ɨj mij antacɨ́j séej chuéj japua tɨ a'yan tyaja'rájtyapuaj tɨjɨn
Chipre. 5 Matɨ'ɨj a'áa ja'rá'aj jo'tɨj ɨ báarcuj ja'ajtyéecha'caj, a tɨ a'yan tyaja'rájtyapuaj
tɨjɨn Salamina, aj mu mij huatyóohuij maj huó'ixaatye'en ɨ nyúucaria'ra' ɨ Dios, a'úu mu
tyihuá'ixaatya'ca'aj ɨ hua' tyeyúuj tzajta' a'ɨ́ɨjma ɨ maj Israel jitze ajtyáma'can. A'ɨ́ɨ pu
ajta ɨ Juan hua' jamuán huama'ca'aj, a'ɨ́ɨ pu'ij huá'huɨɨria'ca'aj.
6 Néijmi'que' mu cɨɨnyaca'aj tɨ'ɨj na'aj va'tɨ́j a'chájta', matɨ'ɨj mij a'áa ja'rá'aj chájta',
tɨ a'yan tyaja'rájtyapuaj tɨjɨn Pafos, a'áa mu séej ja'antyinájchaca' tɨ tyí'chahuaa
Israel tɨ jitze ajtyáma'can, a'yaa pu ántyapuaaca'aj tɨjɨn Barjesús, ɨ tɨ hue'tzij jɨn
tyihuá'ixaatya'ca'aj ɨ Dios jitze ma'can. 7 A'ɨ́jna ɨ tɨ tyí'chahuaa, a'ɨ́ɨ pu jamuán
ajo'tyávaaca'aj a'ɨ́jcɨ ɨ tajtúhuan ɨ tɨ a'yan ántyapuaaca'aj tɨjɨn Sergio Paulo, tyámua'
pu metyóomua'riajca'aj a'ɨ́jna ɨ tajtúhuan, aj pu'ij huo'tacho'vej a'ɨ́jcɨ ɨ Bernabé, ajta
ɨ Saulo, ji'nye janamuájramuɨ'ca'aj ɨ Dios nyuucaaj. 8 Ajta ɨ tɨ tyí'chahuaa a'yaa pu
ántyapuaaca'aj hua' nyuucaaj jɨme' ɨ Griegos tɨjɨn Elimas, a'ɨ́ɨ pu tyu'tyáanaj tɨ'ij quee
tyá'antzaahuatye'en ɨ tajtúhuan. 9 Ajta ɨ Saulo, ɨ tɨ ajta a'yan ántyapuaj tɨjɨn Pablo, a'ɨ́j
pu jitze juca'nyáaj ɨ júuricama'ra' ɨ Dios, tɨ'ɨj ij ja'ráasej tyámua' naa. 10 Tɨ'quij a'yan
tyaaté'exaa tɨjɨn:
—Muáaj mu paj tyí'hue'tacaa, pajta je'ej pua'aj metyóomua'rej, tyiyáaru' pu atáataj,
muáaj paj quee janamuajramuɨ' ɨ tɨ naa een. ¿Ji'nye petyihua'antyiú'nyi'raj ɨ maj
a'yan rɨcɨj je'ej tɨ tyá'xɨe've' ɨ Dios? 11 Pu'ríj Dios puéjtzij muaatá'sij, pua'racúunyij paj
puá'mej, capáj che' tyi'tɨ́j séeraj puá'mej a'chu pua'an xɨcáj.
Aj pu'ij a'yan tyá'raa je'ej tɨ tyaaté'exaa ɨ Pablo, tɨ'quij aracúunyij ja'raa a'ɨ́jna ɨ tɨ
tyí'chahuaa, aj pu'ij a'tɨ́j huáhuo tɨ'ij ja'naví'raj, ji'nye capu che' atányeerica'aj. 12 Tɨ'ɨj
a'ɨ́j huaséj ɨ tajtúhuan, aj pu'ij tyá'antzaahuaj, ajta tyámua' naa tyo'taséj a'ɨ́jcɨ jɨme' je'ej
maj ye'ej tyihuo'muá'tyej ɨ tavástara' nyuucaaj.

*Mat*ɨ'ɨj a'áa tyihuojo'mua'aj a Antoquíia a'áa tɨ huataca'aj a Pisidia
13 A'ɨ́jna ɨ Pablo, majta a'ɨ́ɨmaj ɨ maj jamuán huajú'ca'aj, a'áa mu atyáacɨj ɨ báarcuj jitze
a'ájna a Pafos, matɨ'ɨj mij a'áa ja'rá'aj a'ájna chájta' tɨ a'yan tyaja'rájtyapuaj tɨjɨn Perge,
a'áa tɨ huataca'aj a Panfilia, ajta a'ɨ́jna ɨ Juan a'áa pu huojoohuá'xɨj, tɨ'quij huariá'raa
a'ájna a Jerusalén. 14 Majta a'ɨ́ɨmaj ɨ séecan, a'ɨ́ɨ mu eeráacɨj a'ájna a Perge, matɨ'ɨj mij
a'áa ja'rá'aj a'ájna a Antoquíia, a'áa tɨ huataca'aj a Pisidia. A'áa mu jo'tyájrupij hua'
tyeyúuj tzajta' a'ájna xɨcáara' maj jitzán juso'pii, matɨ'ɨj mij huatyára'saca'. 15 Matɨ'ɨj
jo'jíiva'aj ɨ yu'xarij ɨ tɨ anxɨ́vij, majta séecan ɨ yu'xarij ɨ maj jo'yú'xaca' ɨ maj
tyí'xajtaca'aj ɨ Dios jitze ma'can. Aj mu mij ɨ maj tyí'ijta u tyeyúuj tzajta', a'ɨ́ɨ mu a'yan
tyihuo'té'exaaj tɨjɨn:

—Ta'ihuáamua', tɨpua'aj tyi'tɨ́j siahuá'ixaatya'cuj ɨ tyeɨ́tyee ɨ siaj jɨn ca'nyíjra'aj huo'tá'an, siahuo'té'exaatye' ijíij.

16 Tɨ'quij huatyéechaxɨj a'ɨ́jna ɨ Pablo, aj pu'ij ɨ jumuáca' jɨn huo'tá'ijmuejri' mej quee je'ej tyáhuaasime'en, a'yaa pu tyihuo'té'exaaj tɨjɨn:

—Setyú'namuajri' mua'aj mu siaj Israel jitze ajtyáma'can, siajta mua'aj mu siaj séej chuéj japua já'ma'can, mu siaj já'tyese' ɨ Dios. 17 A'ɨ́jna ɨ hua' Dios ɨ maj Israel jitze ajtyáma'can, a'ɨ́ɨ pu hua'antyíhuoj a'ɨ́ɨjma ɨ tahuásimua'cɨ'ɨj, jéehua pu huo'támui'rej, matɨ'ɨj móoj a'áa jo'tyá'caj a'ájna a Egipto jo'maj quee já'chajca'aj. A'tzúj a'tyéevi'caj pu ɨ Dios hue'rájtoo a'ájna a Egipto, a'ɨ́jcɨ jɨme' ɨ tɨ néijmi'i jɨn putyí'uurej. 18 A'ɨ́ɨ pu hua' jɨme' huatyéeviicue'rej huá'puatyej nyinyi'ra'aj a'ájna jo'tɨj quee já'tyi'tɨj. 19 Ajta arahua'puaquej pu hua'antyipua'rij ɨ tyeɨ́tyee ɨ maj a'áa jo'cháatɨma'caa ɨ séej chuéj japua, tɨ a'yan tyaja'rájtyapuaj tɨjɨn Canaán, tɨ'ɨj ij huo'tapuejve a'ɨ́jcɨ ɨ chuéj a'ɨ́ɨjma ɨ tahuásimua'cɨ'ɨj. 20 A'yaa pu á'tyeej a'chu muáacuaj anxɨtyej, japuan huá'puatyej japuan tamuáamuata' nyinyi'ra'aj. Ajta je'en Dios huo'ta' ɨ juyójmua' tɨ tyihuo'ta'íjtye'en juéesij jɨme', a'yaa mu tyityaajú'ca'aj 'asta na'aj quee huaséjre a'ɨ́jna ɨ Samuel ɨ tɨ Dios jitze ma'can tyí'xajtaca'aj. 21 Aj mu mij jaatáhuaviiri' tɨ sɨ́ɨj tye'entyájrutyej tɨ'ij va'cán jɨn tyu'ta'íjtaj, tɨ'quij ɨ Dios a'yan tyu'tá' tɨ sɨ́ɨj tyu'tyáhuɨɨre'en huá'puatyej nyinyi'ra'aj jɨme', a'ɨ́ɨ pu a'ɨ́ɨn pué'eenye'ej a'ɨ́jna ɨ Saúl tɨ yójra' pué'eenye'ej a'ɨ́jcɨ ɨ Quis, ɨ tɨ hua' jitze ajtyáma'cantaca'aj a'ɨ́ɨjma ɨ maj Benjamín jitze eeráanyej. 22 A'tzúj a'tyéevi'caj tɨ'quij té'ej ɨ Dios jáa'ri'ri' ɨ tɨ jɨn tyihuá'ijtya'ca'aj a'ɨ́jna ɨ Saúl, ajta a'ɨ́j huatá' ɨ David tɨ'ij tyihuo'ta'íjtye'en, tɨ'ɨj a'yan tyu'taxájtaca' ɨ Dios tɨjɨn: "Nyáaj nu ja'antyíhuoj a'ɨ́jcɨ ɨ David, ɨ tɨ yójra' pué'een a'ɨ́jcɨ ɨ Isaí, tyámua' pu tyiná'astijre', néijmi'i pu a'yan tyí'uurej je'ej nyaj tyá'xɨe've'." 23 Sɨ́ɨj tɨ a'ɨ́j jitze eeráma'can ɨ David, a'ɨ́ɨ pu a'ɨ́ɨn pué'een ɨ Jesús, ɨ tɨ Dios uyo'ta'ítyaca' tɨ'ij hua' japua huatányuunyij a'ɨ́ɨjma ɨ maj Israel huacháatɨmee, a'yaa pu tya'rá'astej ɨ Dios ɨ tɨ jɨn atóoraj. 24 Tɨ'ɨj quee xu uve'nyáava'caj a'ɨ́jna ɨ Jesús, pu'ríj ɨ Juan huá'ixaatya'ca'aj néijmi'caa a'ɨ́ɨjma ɨ maj Israel jo'cháatɨmee, a'yaa pu tyihuá'ixaatya'ca'aj tɨ a'yan tyúuxɨe've' maj seequéj tyú'mua'tyij jutzájta', majta huáɨ'huaj. 25 Ajta tɨ'ɨj arí a'ájna atyojo'ré'nyesima'aj ɨ xɨcáara' tɨ jitzán muɨ'nyij ɨ Juan, a'yaa pu tyu'taxájtaca' tɨjɨn: "Canu nyáaj a'ɨ́ɨn pué'een ɨ siaj jacho've', sɨ́ɨj pu óoche' yaja'vé'mej, a'ɨ́jcɨ jimi capu nyéetzij nyetyévijtye' nyaj tyi'tɨ́j jɨn jaatyáhuɨɨre'en."

26 'Nye'ihuáamua' mu siaj Abraham jitze eeráanyej, siajta mua'aj mu siaj séej chuéj japua já'ma'can, mu siaj já'tyese' ɨ Dios, a'ɨ́jna ɨ nyúucarij ɨ tɨ tyi'tyáhuɨ'rii ityájma pu jitze huatama'can. 27 A'ɨ́ɨmaj ɨ maj Jerusalén já'chajca'aj, majta ɨ maj tyihuá'ijtya'ca'aj, camu jaamua'aj a'tɨ́j tɨ pué'eenye'ej a'ɨ́jna ɨ Jesús, camu majta yo'itéej muá'raa ɨ nyúucarij ɨ maj jo'yú'xaca' a'ɨ́ɨmaj ɨ maj tyí'xajtaca'aj ɨ Dios jitze ma'can, tɨ'ɨjta atyojo'ré'nyej a'ájna xɨcáara' ɨ maj jitzán juso'pii, a'ɨ́ɨ mu a'yan tya'rá'astej a'ɨ́jcɨ ɨ nyúucarij matɨ'ɨj jitzán tyo'ojpuá'rij a'ɨ́jcɨ ɨ Jesús. 28 Camu je'ej ja'tyoova'aj tyi'tɨ́j maj jitzán ujpuá'ritye'en mej mij jaajé'caj, matɨ'ɨj mij jaatáhuaviiri' a'ɨ́jcɨ ɨ Piláato tɨ a'ɨ́ɨn jaata'íjta maj jaajé'caj. 29 Matɨ'ɨj néijmi'i jɨn a'yan huarɨ́j je'ej tɨ tyé'yu'si'huaca'aj a'ɨ́jcɨ ɨ jitze yu'xarij, aj mu mij ja'ajtajá ɨ cúruuj jitze, matɨ'ɨj mij jaatyá'avaataca'aj. 30 Ajta ɨ Dios pu jaatájuurityej. 31 A'chu pua'an xɨcáj, Jesús pu huatóosejrataca' a'ɨ́ɨjma jimi ɨ maj jamuán huacɨ́j tɨ'ɨj a'áa ja'rájraa a'ájna a Galileea, tɨ'ɨj ij a'áa ja'rá'aj a Jerusalén, ajta ijíij a'ɨ́ɨ mu a'ɨ́ɨn pué'een ɨ maj tyihuá'ixaatye' ɨ tyeɨ́tyee a'ɨ́jcɨ jitze ma'can ɨ Jesús.

32 'Tyajta ityáj, a'yaa tu tyajá'mua'ixaatye' a'ɨ́jcɨ ɨ nyúucarij tɨ naa huánamuajrii, a'ɨ́jna ɨ tɨ jɨn Dios atóoraj a'ɨ́ɨjma jimi ɨ tahuásimua'cɨ'ɨj. 33 Pu'ríj ityájma a'yan tyita'rá'astijre, ɨ tyaj hua' jitze eeráma'can, a'ɨ́j pu jɨn aróo'astej tɨ'ɨj jaatájuurij a'ɨ́jcɨ ɨ Jesús, a'yájna tɨ'ɨj tyé'yu'si' ɨ chuíicarij jitze tɨ hua'puaj tɨjɨn: "Muáaj paj nyiyóoj pué'een, ijíij nu'ríj nyáaj muatáataj." 34 Pu'ríj ɨ Dios a'yan tyaataxájtaca' tɨ jaatájuurityе'sij tɨ'ij quee huatyéjpetyej ɨ tyévira', a'yaa pu tyé'yu'si'huaca'aj tɨjɨn: "A'yaa nu jɨ'ré'can jɨme' tya'ránya'astesij je'ej nyaj nyeríj tyi'tɨ́j tya'táratziiri' a'ɨ́jcɨ ɨ David." 35 A'ɨ́j pu jɨn ajta

a'yan tyá'xaj séej jitze ɨ chuíicarij tɨjɨn: "Capáj tyu'tá'sij tɨ huatyéjpetyej ɨ tyévira' a'ɨ́jcɨ ɨ tɨ muahuɨɨre', ɨ tɨ ajta quee tyi'tɨ́j jɨn á'ɨtzeere' a jimi." 36 A'yaa pu tyi'ja'yájna, a'ɨ́ɨ pu ɨ David huo'tyáhuɨɨ ɨ jutyéɨtyeristyamua' je'ej tɨ ɨ Dios tyaata'íjtya'ca'aj, a'tzúj a'tyéevi'caj tɨ'quij huamuɨ́', matɨ'ɨj mij ja'vá'naj a'ɨ́ɨjma jamuán ɨ huásimua'cɨ'ɨj, ajta je'en huatyépetyaca' ɨ tyévira'. 37 Ajta a'ɨ́jna ɨ tyévira' ɨ Dios tɨ jaatájuurityej, capu huatyépetyaca'. 38 A'ɨ́j pu jɨn a'yan tyúuxɨe've' nye'ihuáamua', siaj jáamua'reej tɨ a'ɨ́jna ɨ Dios tyajamuaatú'uunyi'raj a'ɨ́jcɨ jɨme' tɨ Jesús huamuɨ́' ja'mua jɨme'. 39 A'ɨ́j pu jɨn tyihuo'tú'uunyi'raj néijmi'caa ɨ maj tyá'antzaahuatye'sij, ajta ɨ yu'xarij Moisés tɨ jo'yú'xaca', capu a'náj tyi'tɨ́j jɨn tyajamuaatu'úunyi'rajche'. 40 Tyámua' xu'uj mua'aj tɨ'ij quee a'yan tyaja'mua'uurej je'ej maj tyo'yú'xaca' a'ɨ́ɨmaj ɨ maj tyí'xajtaca'aj ɨ Dios jitze ma'can. 41 A'yaa mu tɨjɨn:

Cásɨ' mu siaj já'xaahuaj,
xu'huóomua'tzɨj ɨ jutzájta', siajta yo'huá'xɨj,
ji'nye ijíij tɨ yaa jooméj,
tyi'tɨ́j nu jɨn a'yan tyí'uurej ɨ siaj quee
ja'antzaahuatye'sij, tɨpua'aj a'tɨ́j já'mua'ixaatya'aj.

42 Matɨ'ɨj iiráacɨj u tyeyúuj tzajta', a'ɨ́jna ɨ Pablo majta ɨ maj jamuán huajú'ca'aj, aj mu mij séecan huo'táhuaviiri' mej mij majtáhua'aj tyihuó'mua'tyej séej jitze ɨ xɨcáj maj jitzán juso'pii. 43 Tɨ'ɨj antyipua'riaj ɨ maj huóosɨɨ u tyeyúuj tzajta', jéehua mu ɨ tyeɨ́tyee ɨ maj Israel jitze ajtyáma'can, majta séecan ɨ maj jaataxɨé'vej ɨ huá'yi'raj, a'ɨ́ɨ mu hua' jamuán jó'ju' a'ɨ́jcɨ Pablo ajta ɨ Bernabé. A'ɨ́ɨ mu mij tyámua' tyihuó'ixaaj, mej mij a'yan tyityaajú'caj je'ej tɨ tyi'huóoxɨe've', a'ɨ́jcɨ jɨme' ɨ Dios tɨ huo'xɨe'vej.

44 Tɨ'ɨj ajtáhua'aj tya'rá'aj a'ájna xɨcáara' jitze maj jitzán juso'pii, néijmi'i mu tɨn tyúusɨɨj ɨ maj a'áa huacháatɨmee, mej mij jáanamuaj ɨ nyúucaria'ra' ɨ tavástara'. 45 Matɨ'ɨj a'ɨ́ɨmaj ɨ maj Israel jitze ajtyáma'can huo'séj maj jéehua tyúusɨɨj ɨ tyeɨ́tyee, tyámua' mu tyihuá'anchueerej, aj mu mij huatyóohuij maj a'yan tyu'xáj tɨquee a'yan tyi'ja'yájna je'ej tɨ tyí'xajtaca'aj a'ɨ́jna ɨ Pablo, majta je'ej pua'aj tyé'jeevaca'aj. 46 Matɨ'ɨj mij ca'nyíjra'aj huatóoa' a'ɨ́jna ɨ Pablo, ajta ɨ Bernabé, aj mu mij a'yan tyihuo'té'exaaj tɨjɨn:

—A'yaa pu tyí'tacɨ'puaj tyaj anaquéej mua'ajmaj jamuaaté'exaatye'en mu siaj Israel jitze ajtyáma'can a'íjna ɨ nyúucaria'ra' ɨ Dios. Siajta mua'aj caxu jaataxɨe'vej, caxu siajta tyá'tzaahuatye' siaj júurij xá'ra'nyij ɨ Dios jimi jusén jɨme', a'ɨ́j tu tyij jɨn a'ɨ́ɨjma jimi ujo'ju'uj tá'ju'un ɨ maj quee Israel jitze ajtyáma'can. 47 Ji'nye a'yaa pu tyitaata'íj ɨ tavástara' tɨjɨn:

Nyáaj nu jamua'antyíhuoo mu siaj Israel jitze ajtyáma'can,
siata'aj huó'ixaatye'en ɨ maj quee Israel jitze ajtyáma'can,
mata'aj mij jáamua'reej a'ɨ́ɨmaj ɨ nyúucarij ɨ nyaj jɨn hue'rátoosij,
néijmi'que' íiyan ɨ cháanacaj japua.

48 Matɨ'ɨj jáanamuajri' ɨ maj quee Israel jitze ajtyáma'can, naa mu tyityaatóotyamua'vej, matɨ'ɨj mij huatyóohuij maj a'yan tyu'taxáj tɨjɨn naa pu huánamuajrii ɨ nyúucaria'ra' ɨ tavástara', aj mu mij néijmi'i tyá'antzaahuaj ɨ Dios tɨ arí hua'antyíhuoca'aj mej mij júurij muá'ra'nyij jusén jɨme'. 49 A'ɨ́j mu jɨn jaaxájtaca' ɨ nyúucaria'ra' ɨ tavástara' néijmi'que' a'áa tɨ huaca'aj. 50 Majta a'ɨ́ɨmaj ɨ maj Israel jitze ajtyáma'can, a'ɨ́ɨ mu tyu'xájtaca' séecan jamuán ɨ úucaa ɨ maj naa tyí'tyetyeɨɨtyee, majta tzáahuatyi'ra'aj hua' jimi tyí'cha'ɨj, majta a'ɨ́ɨmaj ɨ tyétyacaa ɨ maj jéehua tyi'tɨ́j jɨn juxɨé'va'ca'aj a'ájna a chájta', ca'nyíjra'aj mu huo'ta' mej mij je'ej pua'aj huó'uurej a'ɨ́jcɨ ɨ Pablo, majta ɨ Bernabé, mej mij hue'rá'ityej jo'maj jo'cháatɨma'caa. 51 Matɨ'ɨj mij a'ɨ́ɨmaj jaatacá'tzɨj ɨ juca'quéj tɨ'ij cáaxɨj ɨ chuéj, mej mij a'ɨ́ɨmaj ɨ tyeɨ́tyee jáamua'reej maj ootyá'ɨtzee ɨ Dios jimi, aj mu mij jo'cɨ́j, a'ájna a'chájta' a tɨ a'yan tyaja'rájtyapuaj tɨjɨn Iconio. 52 Majta a'ɨ́ɨmaj ɨ maj tyá'tzaahuatye', naa mu tyúutyamua'va'ca'aj, ajta a'ɨ́ɨn jéehua hua' jitze séjria'ca'aj ɨ júuricama'ra' ɨ Dios.

14

*Mat*ɨ'ɨj a'áa tyihuojo'mua'aj a'ájna a Iconio a'ɨ́jna ɨ Pablo ajta ɨ Bernabé

1 Matɨ'ɨj a'áa ja'rá'aj a'ájna a Iconio, a'ɨ́jna ɨ Pablo, ajta ɨ Bernabé, aj mu mij utyájrupij
ɨ hua' tyeyúuj tzajta' a'ɨ́ɨjma ɨ maj Israel jitze ajtyáma'can, matɨ'ɨj mij tzáahuatyi'ra'aj
jɨn tyihuo'mua'aj a'ɨ́ɨjma ɨ tyeɨ́tyee, a'ɨ́j mu jɨn jéehua tyá'antzaahuaj a'ɨ́ɨmaj ɨ maj
Israel jitze ajtyáma'can, majta ɨ maj séej chuéj japua já'ma'can. 2 Majta séecan ɨ maj
quee tyá'tzaahuatya'ca'aj, a'ɨ́ɨ mu ca'nyíjra'aj huo'ta' a'ɨ́ɨjma ɨ maj séej chuéj japua
já'ma'can, mej mij a'ɨ́ɨmaj je'ej pua'aj huojo'namuajraj a'ɨ́ɨmaj ɨ maj tyá'tzaahuatye'.
3 A'ɨ́j mu jɨn a'áa já'tyeej a'ɨ́jna ɨ Pablo, ajta ɨ Bernabé, a'ɨ́j mu jitze tyi'ca'nyáaj ɨ
tavástara' metyihuo'ixaaj, ajta ɨ tavástara' a'yaa pu tyá'xa'puɨ'ɨntaria'ca'aj je'ej maj
a'ɨ́ɨmaj tyí'xajtaca'aj, a'ɨ́jcɨ jɨme' tɨ Dios hua'xɨe've', a'ɨ́j pu jɨn ca'nyíjra'aj huo'ta' mej
mij a'yan huárɨnyij, majta jáamua'reej ɨ tyeɨ́tyee yee ɨ Dios mu jitze aróoca'nyej. 4 Majta
ɨ tyeɨ́tyee ɨ maj a'áa já'chajca'aj a chájta', a'ɨ́ɨ mu jé'ta' huacɨ́j, séecan mu a'ɨ́ɨjma
jamuán ɨ maj Israel jitze ajtyáma'can, majta séecan a'ɨ́ɨjma jamuán ɨ Jesús maj jamuán
huacɨ́j. 5 Aj mu mij a'ɨ́ɨmaj ɨ maj Israel jitze ajtyáma'can, majta a'ɨ́ɨmaj ɨ maj séej chuéj
japua já'ma'can, a'ɨ́ɨ mu jaaxá'puɨ'ɨntarej a'ɨ́ɨjma jamuán ɨ maj tyityatatyíj, mej mij
huo'tyá'xɨ'ɨn, majta huo'tyáto'sixɨ'ɨn tyetyéj jɨme'. 6 Ajta a'ɨ́jna ɨ Pablo ajta ɨ Bernabé,
matɨ'ɨj jáamua'reeri' aj mu mij huatóo'uj, a'áa mu ja'rá'aj a tɨ a'yan tyaja'rájtyapuaj tɨjɨn
Listra, ajta a tɨ a'yan tyaja'rájtyapuaj tɨjɨn Derbe, a'áa pu jitzán ja'ajtyáma'can a'ájna a
Licaonia, majta néijmi'que' a'áa tɨ hua'ca'aj, 7 jo'maj majta huaja'ixaatya'ca'aj ɨ tyeɨ́tyee
ɨ nyúucaria'ra' ɨ Dios.

*Mat*ɨ'ɨj jaatyáto'sixɨj a'ɨ́jcɨ ɨ Pablo a'ájna a Listra

8 A'áa pu sɨ́ɨj jo'tyávaaca'aj a'ájna a Listra, tyévij tɨquee ráyi'vaaca'aj. Capu
huáyi'caa, ji'nye a'yaa pu éenye'ej huanɨe'huaca'. A'ɨ́jna ɨ tyáatɨ' a'áa pu jo'tácatyii,
9 jatyanamuáarasima'aj je'ej tɨ tyí'xajtaca'aj a'ɨ́jna ɨ Pablo, tɨ'quij ɨ Pablo jaaséej tɨ jéehua
tyá'tzaahuatya'ca'aj tɨ'ɨj huarúj. 10 Aj pu'ij a'yan tyaatajé ca'nyíin jɨme' tɨjɨn:

—Huatyéjchaxɨj, tyámua' naa.

Tɨ'quij a'ɨ́ɨn ájtzunaca', ajta je'en huatyóochej tɨ rájra'nyij. 11 Matɨ'ɨj jaaséej je'ej tɨ
tyi'tɨ́j huáruuj ɨ Pablo, aj mu mij huatyejíihuajra ɨ tyeɨ́tyee junyúucaa jɨme' ɨ maj jɨn
tyí'xaj a'ájna Licaonia, a'yaa mu tɨjɨn:

—Dioosij mu yava'cáanyej, a'yaa muaasé'rihua'aj matɨ'ɨj tyétyacaa mej mij yahu-
ataséjre'en tajimí.

12 A'yaa mu tyu'taxájtaca' tɨjɨn, a'mújna mu Bernabé, a'ɨ́ɨ pu a'ɨ́jna pué'een ɨ dios
tyaj a'yan jatamuá'muaj tɨjɨn, Júpiter, ajta a'mújna mu Pablo, a'ɨ́ɨ pu a'ɨ́ɨn pué'een a'ɨ́jna
ɨ Mercurio, a'yaa mu jaatamua'aj a'ɨ́jcɨ ɨ Pablo, ji'nye a'ɨ́ɨ pu tyí'xajtaca'aj. 13 A'ɨ́jna ɨ
puaaríj tɨ jɨn tyí'huɨɨre' ɨ tyeyúuj tzajta', Júpiter tɨ ántyapuaj a'áa tɨ jo'tyávaaca'aj jo'tɨj
jo'tyárutyi'ij a chájta', a'ɨ́ɨ pu túuru'uj ajootoj, ajta ɨ xúuxu'uj tɨ to'tyátutzijhua, majta ɨ
tyeɨ́tyee, a'yaa mu tyá'xɨe'va'ca'aj maj tyihuo'támu'vejritye'en. 14 Matɨ'ɨj jáamua'reeri'
a'ɨ́jna ɨ Pablo, ajta ɨ Bernabé, aj mu mij tya'cásujtza'naj ɨ tyúucaanaa, matɨ'ɨj mij áan
jo'tyájrupij ɨ tyeɨ́tyee tzajta' mua'antyijíihuaj, 15 a'yaa mu tɨjɨn:

—Mua'aj tyétyacaa, ¿ji'nye sij tásij a'yan tyí'tyarɨcɨj? Ityáj tu tyajta tyétyacaa pué'een,
yaa siatɨ'ɨj mua'aj. A'yaa tu een jɨme' mujo'vá'ju'un tyata'aj jamuaaté'exaatye'en siaj sij
jaatapuá'cɨtaj a'ɨ́jcɨ ɨ tɨquee tyi'tɨ́j huɨɨre', siajta ja'antzaahuatye'en ɨ Dios tɨ júurij, ɨ tɨ
jaatyátaahuaca' ɨ tajapuá, ajta ɨ cháanacaj, ajta ɨ jájtyij, ajta néijmi'i tɨ'ɨj na'aj pua'máj
tyí'sejre'. 16 A'náj ɨmuáj pu a'yan tyu'rɨ́j, Dios pu tyu'tá' maj ɨ tyeɨ́tyee a'yan rɨjcaj je'ej
maj a'ɨ́ɨmaj tyá'xɨe'va'ca'aj. 17 Capu a'náj quee a'yan rɨjcaj je'ej tɨ tyúuxɨe've', a'ɨ́jcɨ jɨme'
ɨ tɨ tyámua' rɨcɨj, ji'nye a'ɨ́ɨ pu uhuaja'ta'ítyacaa ɨ víityee, ajta tɨ tyámua' tyú'cɨɨrej, ajta
tyajamuaatá'sij ɨ siaj jáacua'nyij, siata'aj naa tyuutyámua've'ej.

18 Tyij majta meríj a'yan tyihuo'té'exaatya'ca'aj, tyámua' pu tyihuo'tatyési'huarij maj
huo'tá'ijmuejra mej mij quee ɨ tyeɨ́tyee tyihuo'támu'vejritye'en.

19 Aj mu mij séecan ará'aj ɨ maj Israel jitze ajtyáma'can, ɨ maj a'áa ja'ráacɨj a Antoquíia,
majta a Iconio, matɨ'ɨj mij a'yan tyihuo'té'exaaj ɨ tyeɨtyee tɨ je'ej pua'aj tyí'tyevij ɨ Pablo.
Aj mu mij ɨ tyeɨtyee jaatyáto'sij tyetyéj jɨme' a'ɨ́jcɨ ɨ Pablo, a'yaa mu tyí'mua'ajcaa tɨjɨn
pu'ríj huamuɨ́', matɨ'ɨj mij ji'rasa'riéechajraa ajéjre' ɨ chájta'naj jitze. 20 Ajta matɨ'ɨj
a'ɨ́ɨmaj ɨ maj tyá'tzaahuatye' tyúusɨɨj, a'ɨ́ɨ mu mij eetyahuíistɨraj a'ɨ́jcɨ jimi ɨ Pablo, aj
pu'ij ájchej, ajtáhua'aj ujo'tyájrupij u chájta', yaa ariá'pua'aj pu jó'raa a'ɨ́jcɨ jamuán ɨ
Bernabé, a'áa mu jó'ju' a Derbe.
21 Matɨ'ɨj huo'ixáatya'aj ɨ nyúucarij ɨ Dios tɨ jɨn hue'rátoosij, a'ájna a Derbe, jo'maj
jéehua huojo'mue'tɨj ɨ tyeɨtyee maj tyá'antzaahuaj, aj mu mij támij huariá'cɨj a'ájna
a Listra, majta a'ájna a Iconio, majta a Antoquíia. 22 A'yájna yatɨj huaca'aj jéehua mu
ca'nyíjra'aj huo'ta' a'ɨ́ɨmaj ɨ maj tyá'tzaahuatye', a'yaa mu tyihuó'ixaaj mej mij a'yan
tyityaajú'caj je'ej tɨ tyúuxɨe've', majta mu a'yan tyihuo'té'exaaj tɨ ajta juxɨe've' maj
jaapuéjtzitarej mej mij ujo'tyájrutyej jo'tɨj Dios tyejé'ijtaj. 23 Majta mu huáasij antyíhuo
mej mij tyu'tyáhuɨɨre'en hua' tyeyúuj tzajta', matɨ'ɨj mij huatyéenyuj ɨ Dios jimi, majta
huoo'ítzi'va'aj, aj mu mij jitzán huo'tyájto a'ɨ́jcɨ ɨ tavástara' ɨ maj jitzán tyá'antzaahuaj.

Ɨ Pablo ajta ɨ Bernabé, majtáhua'aj mu ujó'ju' a Antoquíia Siria tɨ jitze ajtyáma'can

24 Matɨ'ɨj mu jó'ju' a'ájna a Pisidia, a'áa mu mij ja'rá'aj séej chuéj japua tɨ a'yan
tyaja'rájtyapuaj tɨjɨn Panfilia. 25 Matɨ'ɨj huo'ixáatya'aj ɨ nyúucaria'ra' ɨ Dios, a'ájna
chájta' tɨ a'yan tyaja'rájtyapuaj tɨjɨn Perge, aj mu mij támij jo'cɨ́j a'ájna chájta' tɨ a'yan
tyaja'rájtyapuaj tɨjɨn Atalía. 26 A'áa mu báarcuj jitze atyáacɨj, matɨ'ɨj a'áa jó'ju' séej chuéj
japua tɨ a'yan tyaja'rájtyapuaj tɨjɨn Antoquíia, a'ájna chájta' jo'maj yo'táhuaviiraca'aj tɨ
ɨ Dios huó'cha'ɨɨn, mej mij a'yan tyu'muáriɨe'en je'ej maj meríj tye'entyicɨ'ɨj. 27 Matɨ'ɨj
a'áa ja'rá'aj a Antoquíia, aj mu mij hua'ajsɨɨ ɨ maj tyeyúuj tzajta' jusɨ'rihua'aj, néijmi'i
mu huo'té'exaa je'ej tɨ ɨ Dios tyu'muáriɨej a'ɨ́ɨjma jimi, je'ej tɨ ajta ɨ tavástara' tyihuo'tá'
a'ɨ́ɨjma ɨ maj séej chuéj japua já'ma'can mej mij majta a'ɨ́ɨmaj tyá'antzaahuatye'en. 28 Ɨ
Pablo ajta ɨ Bernabé, a'áa mu á'tyeej hua' jamuán ɨ maj tyá'tzaahuatye'.

15

*Mat*ɨ'ɨj a'áa ja'tyúusɨɨ a Jerusalén

1 A'áa mu a'náj séecan ja'rá'aj a'ájna a Antoquíia, Judea maj ja'ráacɨj, matɨ'ɨj mij
huatyóohuij maj a'yan tyihuó'mua'tyej ɨ ju'ihuáamua', tɨquee je'ej tyíɨ'rij tɨ Dios
tyihuo'tú'uunyi' tɨpua'aj mequee ja'antyisíjchej ɨ junavíj, a'yájna tɨ'ɨj tyeetyájtoo ɨ
Moisés. 2 A'ɨ́jna ɨ Pablo, ajta ɨ Bernabé, tyámua' mu tyihuó'ixaaj tzáahuatyi'ra'aj
jɨme', matɨ'ɨj mij a'ɨ́ɨjma antyíhuo a'ɨ́jcɨ ɨ Pablo majta ɨ Bernabé, majtáhua'aj séecan,
mej mij a'áa jó'ju' a Jerusalén, majta je'en jaaxá'puɨ'ɨntare'en a'ɨ́ɨjma jamuán ɨ maj
tamuáamuata' japuan hua'puaj ará'asej, majta ɨ huáasij ɨ maj jusɨ'rii u tyeyúuj tzajta'
a Jerusalén.
3 Matɨ'ɨj a'áa ja'ráacɨj a Antoquíia, a'áa mu je'ré'nyej a Fenicia, majta a'ájna a Samaaria,
majta huo'té'exaa maj majta a'ɨ́ɨmaj ɨ maj séej chuéj japua já'ma'can tyá'antzaahuaj ɨ
Dios jimi. Aj mu mij huatóotyamua'vej a'ɨ́ɨmaj ɨ maj tyá'tzaahuatye' matɨ'ɨj huó'namua-
jri' je'ej maj tyí'xajtaca'aj.
4 Matɨ'ɨj a'áa ja'rá'aj a Jerusalén a'ɨ́jna ɨ Pablo ajta ɨ Bernabé, tyámua' mu tyihuo'tyéeje
a'ɨ́ɨmaj ɨ maj jusɨ'rii u tyeyúuj tzajta', majta ɨ maj tamuáamuata' japuan hua'puaj
ará'asej, majta ɨ huáasij. Matɨ'ɨj mij néijmi'i huo'té'exaa je'ej tɨ ɨ Dios tyámua' tyú'ruuj
hua' jimi ɨ séecan ɨ tyeɨtyee. 5 Majta séecan a'ɨ́ɨmaj ɨ fariseos ɨ maj majta tyá'tzaahuatye',
a'ɨ́ɨ mu ájhuiixɨj, matɨ'ɨj mij a'yan tyu'taxájtaca' tɨjɨn:

—Juxɨe've' maj ja'antyísiichixɨ'ɨn ɨ junavíj a'ɨ́ɨmaj ɨ maj tyá'tzaahuatye' ɨ maj séej
chuéj japua já'ma'can, miche' ja'rá'astej néijmi'i je'ej tɨ tyu'ta'íjtaca' a'ɨ́jna ɨ Moisés.

6 Aj mu mij tyúusɨɨj a'ɨ́ɨmaj ɨ maj tamuáamuata' japuan hua'puaj ará'asej, majta ɨ huáasij, mej mij tyi'huóo'ixaatye'en a'ɨ́jcɨ jɨme'. 7 Matɨ'ɨj a'tzúj a'tyéevi'ij maj tyí'xaj, aj pu'ij ɨ Pedro ájchej, tɨ'quij a'yan tyihuo'té'exaaj tɨjɨn:

—Nye'ihuáamua', mua'aj xu seríj jamua'reej a'náj tɨ ɨmuáj ɨ Dios na'antyíhuoj nyéetzij, nyej nyij huo'té'exaatye'en ɨ nyúucarij tɨ jɨn Dios tyihuo'tú'uunyi' ɨ maj quee Israel jitze ajtyáma'can, mej mij a'ɨ́ɨmaj tyá'antzaahuatye'en. 8 Ajta ɨ Dios, ɨ tɨ jú'mua'ree je'ej tɨ a'tɨ́j tyí'mua'tzej ɨ jutzájta', a'ɨ́ɨ pu taataséjra tɨ huo'taxɨé'vej, ji'nye a'yaa pu cha'tána'aj tyihuo'tá' a'ɨ́jna ɨ ju júuricamej tɨ'ij huatyá'ɨtzeere'en a'ɨ́ɨjma tzajta' tɨ'ɨj ajta ityájma tyitaatá'. 9 A'ɨ́jcɨ jimi ɨ Dios, néijmi'i tu taxa'aj tyana'aj een, ji'nye a'yaa pu cha'tána'aj tyámua' tyihuó'ruuj matɨ'ɨj jimí tyá'antzaahuaj. 10 A'ɨ́j pu jɨn, ¿ji'nye een jɨme' a'yan setyá'xaj ɨ Dios a'ɨ́jcɨ jɨme' siaj tyihuá'ijtye' a'ɨ́ɨjma ɨ maj tyá'tzaahuatye' yi'ráj jɨme' ɨ maj quee ja'viicue'raca'aj ɨ tahuásimua'cɨ'ɨj, tyajta ityáj? 11 Ajta a'yájna, a'yaa tu tyá'tzaahuatye' tyaj quee tyu'nájchitaca', a'ɨ́jcɨ jɨme' tɨ tavástara' tajapuá huatanyúj, a'yaa pu cha'tána'aj hua' japua tyu'tányuusij a'ɨ́ɨjma.

12 Aj mu mij néijmi'i huatyápua'riaca' ɨ maj tyí'xajtaca'aj, matɨ'ɨj mij huó'namuajri' je'ej maj tyihuá'ixaatya'ca'aj a'ɨ́jna ɨ Pablo, ajta ɨ Bernabé. Néijmi'i mu huo'té'exaa je'ej tɨ ɨ Dios tyihuo'tá' mej mij tyi'tɨ́j huo'taséjratye'en ɨ maj jɨn tyámua' tyo'taséj, a'ɨ́ɨmaj ɨ maj séej chuéj japua já'ma'can. 13 Matɨ'ɨj ja'antyipuá'rij ɨ maj tyí'xajtaca'aj, aj pu'ij Santiago a'yan tyu'taxájtaca' tɨjɨn:

—Nye'ihuáamua', sianáanamuajri'. 14 Simón pu taaté'exaa tɨ ɨ Dios huo'tyáhuɨɨ a'ɨ́ɨjma ɨ maj séej chuéj japua já'ma'can, séecan ɨ tyeɨ́tyee tzajta' mej mij majta tyámua' tyaatá'an. 15 Je'ej maj tyí'xaj a'ɨ́ɨmaj, a'yaa mu cha'taj mana'aj ará'tyeej tyo'yú'xaca' ɨ maj tyí'xajtaca'aj ɨ Dios jitze ma'can, a'yaa pu tyé'yu'si' ɨ yu'xarij jitze, 16 a'yan tɨjɨn:

Tɨ'ɨj antyúucɨ'tyij, aj nu xaa nyij nyáaj uvé'nyesij.
A'ɨ́jna ɨ chi'ra'an ɨ David, ɨ tɨ arí á'vej, nyáaj nu nyajtáhua'aj já'ajca'nyej.
Nyáaj nu ja'antyítaahuaj jájcuan a'ɨ́jcɨ jitze ɨ tɨ ooj ajá'ajnyee.
17 Mata'aj mij séecan jáahuoonyij ɨ tavástara', a'ɨ́ɨjma jamuán ɨ tyeɨ́tyee ɨ maj séej chuéj japua já'ma'can,
ɨ maj meríj nyejitzé pu huatóomua'aj.
18 Ɨ tavástara' pu jájcuaj ɨmuáj tyu'tá' maj a'íjcɨ tyú'mua'tyij, ajta ará'tyeej tɨ tyu'tá' ɨ junyúucaa.

19 'A'ɨ́j nu jɨn a'yan tyajá'mua'ixaatye' tyaj quee tyihua'antyiú'nyi'ra'an a'ɨ́ɨjma ɨ maj séej chuéj japua já'ma'can ɨ maj majta ja'antzaahuatye'sij ɨ Dios. 20 Jéetze' pu tyí'huɨɨre' tyaj tyihuo'ta'ítyi're'en yu'xarij jitze, tyej tyij a'yan tyihuo'té'exaatye'en maj quee tyí'cua'caj ɨ maj tyu'támu'vejritaca' hua' jimi ɨ hua' dioosij, majta quee juxana'cɨria'aj úucaa jamuán, majta ɨ úucaa quee juxana'cɨria'aj ɨ tyétyacaa jamuán, majta quee jacua'caa hue'ria'ra' tyi'tɨ́j maj jaatyácue'mi'in, ajta maj quee jacua'caa ɨ xúuria'ra'. 21 Ji'nye matɨ'ɨj mana'aj tyityeetyóohuij jo'maj jo'cháatɨmee, tyeɨ́tyee mu séejre' maj huá'ixaatye' je'ej tɨ tyo'yú'xaca' a'ɨ́jna ɨ Moisés, ɨ maj hua' tyeyúuj tzajta' já'ji'vii tɨ'ɨjta atyojo'ré'nyej a'ájna xɨcáara' maj jitzán juso'pii.

*Ɨ yu'xarij maj huo'ta'ítyi'ri' a'*ɨ́ɨjma ɨ maj séej chuéj japua já'ma'can

22 A'ɨ́ɨmaj ɨ maj tamuáamuata' japuan hua'puaj ará'asej, majta ɨ huáasij, majta néijmi'i ɨ maj jusɨ'rii u tyeyúuj tzajta', a'ɨ́ɨ mu jo'xá'puɨ'ɨntarej maj séecan antyíhuoonyij, mej mij huo'ta'ítyej a Antoquíia, a'ɨ́ɨjma jamuán ɨ Pablo, ajta ɨ Bernabé. A'ɨ́j mu antyíhuo ɨ Judas tɨ ajta a'yan ántyapuaj tɨjɨn Barsabás, majta a'ɨ́jcɨ ɨ Silas, a'íi mu a'ɨ́ɨn pué'een ɨ tyétyacaa maj jéehua juxɨe've' hua' tzajta' ɨ maj tyá'tzaahuatye'. 23 A'ɨ́ɨjma mu jimi jaata'ítyaca' ɨ yu'xarij tɨ a'yan tyá'xaj tɨjɨn:

"Ityáj ɨ tyaj tamuáamuata' japuan hua'puaj ará'asej, majta ɨ huáasij ɨ tyaj tasɨ'rii ɨ tyeyúuj tzajta', yaa tu já'muatyojtye' mu siaj tyá'tzaahuatye', siajta séej chuéj japua jo'cháatɨmee a'ájna Antoquíia, siajta a'ájna Siria, ajta a'ájna a Cilicia. 24 Tu'ríj

jáamua'reeri' maj séecan iiye'ej jo'cɨ́j tyaj quee ityáj huo'ta'ítyaca', a'ɨ́ɨ mu mij tyaja-
mua'antyiú'nyi' a'ɨ́jcɨ jɨme' je'ej maj tyajá'mua'ixaatye', a'ɨ́j xu sij jɨn quee che' je'ej
jájtyoovej. 25 Ji'nye néijmi'i tu'ríj a'yan tyo'xá'puɨ'ɨntarej tyaj séecan antyíhuoonyij
ityájma maj jitze ajtyáma'can, tyata'aj tyij huo'ta'ítyej ja'mua jimi, a'ɨ́ɨjma jamuán ɨ
Pablo, ajta ɨ Bernabé, 26 A'ɨ́ɨmaj mu meríj a'yan tyityatóomua'aj maj huá'cui'nyij a'ɨ́jcɨ
jimi ɨ tavástara' ɨ Jesús tɨ ajta Cɨríistu' pué'een. 27 A'ɨ́j tu jɨn huo'ta'ítyaca' a'ɨ́jcɨ ɨ Judas,
tyajta ɨ Silas, a'ɨ́ɨ mu jamuaaté'exaatye'sij néijmi'i je'ej tyaj tyeríj tyaaxá'puɨ'ɨntarej.
28 A'yaa pu tyámua' naa tya'rá'najchaca' a'ɨ́jcɨ ɨ júuricama'ra' ɨ Dios, ajta ityájma, tyaj
quee jéehua tyi'tɨ́j jɨn tyajá'mua'ijcatye'ej, sulu a'ɨ́j tu'uj ɨ tɨ jéetze' juxɨe've'. 29 Siaj
quee jacua'caa ɨ ya'muáatyee hue'ra' ɨ maj hua' mu'vejritacaa ɨ judioosij jimi, caxu
siajta jacua'caj hue'ria'ra' ɨ tyi'tɨ́j tɨ huatyácue'mi'nyi'huaca' nusu ɨ xúuria'ra', caxu
siajta juxana'cɨria'aj úucaa jamuán, majta ɨ úucaa quee majta juxana'cɨria'aj ɨ tyétyacaa
jamuán. Tɨpua'aj a'yan xáarɨnyij a'ɨ́jcɨ jɨme' je'ej tyaj tyajá'mua'ixaatye', tyámua' xu
tyityeetyá'ɨtzeere'sij ɨ Dios jimi. A'yaa tu tyaja'muatyojtzi're'."
30 Matɨ'ɨj a'ɨ́ɨmaj huo'tatyóotya'aj, aj mu mij jo'cɨ́j a'ájna a Antoquíia, aj mu mij
hua'ajsɨɨ néijmi'caa ɨ maj tyá'tzaahuatye', matɨ'ɨj mij huo'tapíj ɨ yu'xarij. 31 Matɨ'ɨj
a'ɨ́ɨmaj ɨ maj tyá'tzaahuatye' jo'jíjvej ɨ yu'xarij, tyámua' mu naa tyityaatóotyamua'vej,
ji'nye jéehua pu ca'nyíjra'aj huo'ta'. 32 Ajta a'ɨ́jna ɨ Judas, ajta ɨ Silas, ɨ maj majta
tyihuá'ixa'tyahua'aj ɨ Dios jitze ma'can, a'ɨ́ɨ mu jéehua ca'nyíjra'aj huo'ta' ɨ ju'ihuáamua'
a'ɨ́jcɨ jɨme' ɨ maj tyihuo'té'exaaj. 33 Matɨ'ɨj a'tzúj a'áa a'tyéevi'ij, aj mu mij ɨ maj
tyá'tzaahuatye' tyámua' naa tyihuo'tatyójtyej mej mij juxáahuaj jó'cɨɨnyej, mata'aj mij
majtáhua'aj a'áa ja'rá'astij a'ɨ́ɨjma jimi ɨ maj uhuojo'ta'ítyaca'. 34 Ajta a'ɨ́jcɨ ɨ Silas, a'yaa
pu tya'ránajchaca' tɨ a'áa jo'tyá'ɨtzeere'en. 35 Ajta a'ɨ́jna ɨ Pablo, ajta ɨ Bernabé, a'ɨ́ɨ mu
Antoquíia jo'tyá'ɨtzee, majta séecan jamuán, móoche' mu tyihuá'mua'tyajca'aj, majta
huá'ixaatya'ca'aj ɨ tavástara' nyuucaaj.

*T*ɨ'ɨj ɨ Pablo ajtáraa a'ɨ́jcɨ jimi ɨ Bernabé

36 A'tzúj a'tyéevi'caj, aj pu'ij ɨ Pablo a'yan tyaaté'exaa a'ɨ́jcɨ ɨ Bernabé tɨjɨn:
—Tyooj tyajtáhua'aj huojo'va'muáaren ɨ ta'ihuáamua' ɨ maj a'áa jo'cháatɨmee néi-
jmi'que' jo'tyaj tyeríj huojó'ixaa ɨ nyúucaria'ra' ɨ tavástara', tyata'aj jáamua'reej je'ej tɨ
tyihuá'huɨɨre'.
37 Ajta a'ɨ́jna ɨ Bernabé, a'ɨ́j pu vi'tɨ́mu'caj ɨ Juan, ɨ maj majta a'yan jatamuá'muaj
tɨjɨn Marcos. 38 Ajta a'ɨ́jcɨ ɨ Pablo capu ja'ránajchaca' tɨ já'anvi'tɨj, ji'nye ɨ Marcos pu
a'áa huojóohua'xɨjca'aj a'ájna a Panfilia, capu che' hua' jamuán tyihuá'mua'tyajca'aj.
39 A'ɨ́j mu jɨn quee tyámua' tyo'xá'puɨ'ɨntarej, matɨ'ɨj mij juxáxui'ij jo'cɨ́xɨj, ajta a'ɨ́jna
ɨ Bernabé, a'ɨ́j pu jo'ví'tɨj ɨ Marcos, báarcuj jitze mu jo'cɨ́j a'ájna a Chipre. 40 Ajta a'ɨ́jna ɨ
Pablo, a'ɨ́j pu huatajé ɨ Silas tɨ'ij jamuán jó'me'en, majta a'ɨ́ɨmaj ɨ maj tyá'tzaahuatye', a'ɨ́ɨ
mu jaatáhuaviiri' ɨ tavástara' tɨ'ij huó'cha'ɨɨn a'ɨ́ɨjma ɨ maj hua'puaj, matɨ'ɨj mij jo'cɨ́j.
41 A'áa mu huatyéenyej a'ájna a Siria, majta a'ájna a Cilicia, ca'nyíjra'aj mu hua'tá'caria'aj
ɨ hua' tyeyúuj tzajta' ɨ maj tyá'tzaahuatye'.

16

*T*ɨ'ɨj Timoteo hua' jamuán ujó'mej a'ɨ́ɨjma ɨ Pablo ajta ɨ Silas

1 A'ɨ́jna ɨ Pablo, ajta ɨ Silas, a'áa mu jo'ré'nyej a Derbe, majta a'ájna a Listra, a'áa mu
séej jo'tyoo tɨ tyá'tzaahuatye', tɨ a'yan ántyapuaj tɨjɨn Timoteo, ajta ɨ náanajra' Israel
pu jitze ajtyáma'can, ajta ɨ táatajra' griego pu pué'een. 2 Tyámua' mu yó'mua'rajca'aj
a'ɨ́jcɨ ɨ Timoteo a'ɨ́ɨmaj ɨ maj tyá'tzaahuatye' ɨ Listra maj já'ma'can, majta ɨ Iconio maj
já'ma'can. 3 A'ɨ́jna ɨ Pablo, a'yaa pu tyá'xɨe'va'ca'aj tɨ ɨ Timoteo ujó'me'en hua' jamuán,
a'ɨ́j pu jɨn jaata'íjtaca' maj ja'antyisíjchej ɨ navíira' mej mij quee je'ej tyá'mua'tziire'ej
a'ɨ́ɨmaj ɨ maj Israel jitze ajtyáma'can, ji'nye néijmi'i mu jamua'reeriaca'aj tɨ griego
pué'eenye'ej ɨ táatajra' a'ɨ́jcɨ ɨ Timoteo. 4 Néijmi'que' jo'maj jo'ré'nyinyiica'aj tɨ'ɨj

na'aj tye'chájta'najmee, a'áa mu huó'ixaaj ɨ tyeɨ́tyee je'ej maj tyaaxá'puɨ'ɨntarej ɨ maj tamuáamuata' japuan hua'puaj ará'asej, majta ɨ huáasij ɨ tyeyúuj tzajta' maj tyí'huɨɨre' a Jerusalén. 5 A'ɨ́ɨmaj ɨ maj jusɨ'rihua'aj, a'ɨ́ɨ mu ca'nyíjra'aj tóoa'care'ej ɨ maj jitzán tyá'tzaahuatye', a'ɨ́j mu jɨn támui'risima'aj ɨ maj tyá'tzaahuatye'.

*Pablo pu jimí huataséjre a'*ɨ́jna ɨ a'tɨ́j Macedonia tɨ já'ma'can

6 Ajta ɨ júuricama'ra' ɨ Dios, capu huo'ta' maj huó'ixaatye'en ɨ nyúucarij a'ájna a Asia, a'áa mu huatyéenyej a Frigia majta a'ájna a Galacia, 7 a'áa mu véjri' tanyéj jo'tɨj ja'vá'asej sɨ́ɨj ɨ chuéj tɨ a'yan tyaja'rájtyapuaj tɨjɨn Misia. A'yaa mu tyí'mua'ajcaa maj utyájrutyej a'ájna chuéj japua tɨ a'yan tyaja'rájtyapuaj tɨjɨn Bitinia, ajta capu huo'ta' ɨ júuricama'ra' ɨ Dios. 8 Matɨ'ɨj mij antacɨ́j után jitze pujmua' a Bitinia, matɨ'ɨj mij a'áa je'cáanyej chájta' tɨ a'yan tyaja'rájtyapuaj tɨjɨn Troas. 9 Tɨ́ca' pu ɨ Pablo tyi'tɨ́j huaséj, tɨ a'áa jo'tyávaaca'aj után jitze pujmua', a'tɨ́j tɨ séej chuéj japua já'ma'can tɨ a'yan tyaja'rájtyapuaj tɨjɨn Macedonia, jéehua pu jaatáhuaviiri' a'yan tɨjɨn: "Eetára' yu jitze pujmua' pata'aj taatáhuɨɨre'en." 10 Tɨ'ɨj a'yan tyu'séeraj a'ɨ́jna ɨ Pablo, jiye'tzín tu tyámua' huátaruuj tyej tyij antácɨɨnyej a'ájna a Macedonia, ji'nye a'yaa tu tyá'mua'reeriaca'aj tɨ ɨ Dios taatajé tyej tyij huo'té'exaatye'en ɨ nyúucarij tɨ jɨn Dios hue'rátoosij.

*Mat*ɨ'ɨj tyihuo'mua'aj a'ájna a Filipos

11 A'ájna a Troas a'áa tu ɨ báarcuj jitze atyáacɨj, tyatɨ'ɨj tyij jo'cɨ́j a'ájna a Samotracia jo'tɨj chuéj já'ajnyeej a jáata', yaa ariá'pua'aj tutyij ará'aj a'ájna chájta' tɨ a'yan tyaja'rájtyapuaj tɨjɨn Neápolis. 12 Tyajta je'en a'áa jo'cɨ́j, aj tu tyij a'áa ja'rá'aj séej ɨ chájta'naj jitze tɨ a'yan tyaja'rájtyapuaj tɨjɨn Filipos. A'áa mu já'chajca'aj a'ɨ́ɨmaj ɨ maj Roma jitze ajtyáma'can, a'íi pu a'ɨ́ɨn pué'een ɨ chájta'naj tɨ jéetze' juxɨe've' a'áa tɨ huataca'aj a Macedonia. A'áa tu á'tyeej a'chu pua'an xɨcáj. 13 A'náj matɨ'ɨj pua'aj juso'pihua'aj, aj tu tyij iiráacɨj a jéjre' chájta', a'áa tu jo'ré'nyej véjri' játye', tyej tyij jáahuoonyij jo'tɨj jáaɨ'rij tyaj huatyényuunyij ɨ Dios jimi. A'áa tu oorá'saca', tyatɨ'ɨj tyij huo'té'exaa ɨ nyúucaria'ra' ɨ Dios a'ɨ́ɨjma ɨ úucaa maj tyúusɨɨria'ca'aj. 14 Sɨ́ɨj ɨ íitɨ', a'yaa pu ántyapuaaca'aj tɨjɨn Lidia, Tiatira pu já'ma'can a'ɨ́jna, cáanarij pu tyí'to'racaria'aj tɨ tyí'nacamuaa. A'ɨ́ɨ pu ajta tyá'tzaahuatya'ca'aj ɨ Dios jimi, aj pu'ij Dios jaatá' tɨ'ij tyámua' tyáanamuaj je'ej tɨ tyí'xajtaca'aj a'ɨ́jna ɨ Pablo. 15 Aj pu'ij huáɨ'huaca', majta néijmi'i ɨ ihuáamua'mua', ajta a'yan tyitaatajé a'ɨ́jna ɨ Lidia tɨjɨn:

—Tɨpua'aj a'yan tyajamuá'miteeraste'ej ɨ nyaj nyeríj ja'tzaahuatye' a'ɨ́jcɨ ɨ tavástara', siata'aj mujo'vá'ju'un nyaj jamuán jó'nyaj ja'chej.

Aj pu'ij ca'nyéjrij jɨme' taatajé.

16 Séej pu a'yan tyu'rɨ́j, tyatɨ'ɨj a'áa joojú'caj jo'tyaj tyiye'ixa'tyehua'aj ɨ Dios, a'áa tu íjmue'estaj ja'antyinájchaca' tɨ tyiyáaru' tzajta' séjria'ca'aj tɨ támua'rej. Séecan pu jimi ajtyávaaca'aj tɨ'ij jéehua túmii huo'mué'tɨste'en. 17 Tɨ'quij a'ɨ́jna ɨ íitɨ' taatavén, a'áa pu ja'vé'jijhuasima'aj tacújta' a'yan tɨjɨn:

—A'múumaj mu tyétyacaa mu jahuɨɨre' ɨ Dios ɨ tɨ tajapuá já'sejre' a'yaa mu mij tyajá'mua'ixaatye' je'ej tɨ tyíɨ'rij tɨ Dios tyajamuaatú'uunyi'.

18 Á'tyeej tɨ a'yan tyihuojó'vajran, 'asta na'aj quee ɨ Pablo jatyúna'vej, aj pu'ij ooré'nyeeriaca', tɨ'quij a'yan tyaatajé a'ɨ́jcɨ ɨ tyiyáaru' tɨjɨn:

—A'yaa nu tyí'mua'ijtye' a'ɨ́jcɨ jitze ma'can ɨ Cɨríistu' paj iirájra'nyij a'mújcɨj jitze mu íjmue'estaj.

Tɨ'ɨj a'yan tyaatajé, aj pu'ij iirájraa a'ɨ́jcɨ ɨ íitaj tzajta'.

19 Majta a'ɨ́ɨmaj ɨ maj tyé'ijtya'ca'aj ɨ íjmue'estaj, matɨ'ɨj jáamua'reeri' tɨquee che' je'ej tyíɨ'riitaca'aj maj jaamué'tɨn ɨ túmii a'ɨ́jcɨ jimi, aj mu mij huo'vívi' a'ɨ́ɨjma ɨ Pablo majta ɨ Silas. Matɨ'ɨj mij huojo'ví'tɨj a'ɨ́ɨjma jimi ɨ maj tyí'ijta a'ájna jo'tɨj ja'rájta'cuaj. 20 Matɨ'ɨj mij a'yan tyihuo'té'exaaj ɨ juéesij tɨjɨn:

—A'íimaj ɨ tyétyacaa, Israel maj jitze ajtyáma'can, jéehua mu hua'jaaxɨejtye'ej iiye'ej maj huacháatɨmee. 21 Yi'ráj mu tamua'tyej tɨquee je'ej tyíɨ'rij tyaj ja'antzaahuatye'en, na'ríij tyaj a'yan huárɨnyij ityáj ɨ tyaj Roma jitze ajtyáma'can.

22 Matɨ'ɨj mij ɨ tyeɨtyee huo'tájaaxɨejvi'ri' a'ɨjcɨ ɨ Pablo, majta ɨ Silas, aj mu mij ɨ juéesij tyu'ta'íjtaca' maj tyihua'cáa'ri'raxɨ'ɨn ɨ tyihuá'caanaa, majta hue'riá'vaxɨ'ɨn. 23 Matɨ'ɨj jéehua huo'tyaváaxɨ'ɨj, aj mu mij hue'tyáanaj, majta jaata'íj ɨ tɨ tyí'cha'ɨj tɨ huó'cha'ɨɨn tyámua' naa. 24 Aj pu'ij a'ɨjna ɨ maj tyéecha'ɨɨraj, a'íɨ pu a'úun huojo'tyájto jo'tɨj quee já'ɨ'rij maj iirá'cɨɨnyej, ajta ɨ huá'ɨɨcaj, a'áan pu a'nárujtya'xɨj ɨ táabla jitze.

25 A'tzáaj jé'ta' tɨca', a'ɨjna ɨ Pablo ajta ɨ Silas, móoche' mu tyenyúusima'caj ɨ Dios jimi, majta tyí'chuiicaca'aj, majta ɨ séecan ɨ maj nami'huaca'aj hua' jamuán, a'íɨ mu huá'namuajraca'aj, 26 tɨ'ɨj jiye'tzín jɨme' huatóoca'tzɨj ɨ chuéj, ajta ɨ chi'ij jo'maj je'tyánami'huaca'aj, ca'nyíin pu huatóoca'tzɨj. Aj pu'ij tya'antácuunyixɨj jo'maj je'tyánami'huaca'aj, ajta tyí'ijtzaanyixɨj ɨ cadéenaj ɨ maj jɨn anajɨ'qui'huajma'caaj ɨ maj námi'. 27 Ajta a'ɨjna ɨ tɨ tyí'cha'ɨɨca'aj, tɨ'ɨj huájɨj, aj pu'ij jaaséej tɨ arí tya'antacúunyi'huajma'caj jo'tɨj tyeje'tyanámi'huajma'caa, tɨ'quij juchúun íjcutaca' tɨ'ij huóoje'caj, ji'nye a'yaa pu jaata'aj maj meríj iiráacɨj ɨ maj nami'huaca'aj. 28 Ajta ɨ Pablo, a'yaa pu tyaatajé ca'nyíin jɨme' tɨjɨn:

—Capáj asɨɨj je'ej ja'uurej, yú'tyaj tyooj néijmi'i iiráatyij.

29 Aj pu'ij tɨéj huáhuo ɨ tɨ tyí'cha'ɨɨca'aj, tɨ'quij huatéechisima'aj ujo'tyájrupij jo'maj já'nami'huaca'aj, aj pu'ij tyítunutaca' a'ájna véjri' jo'maj jo'tyú'uuca'aj a'ɨjna ɨ Pablo, ajta ɨ Silas. 30 Tɨ'quij hui'ráavi'tɨj, aj pu'ij a'yan tyihuo'ta'íhuo'ri' tɨjɨn:

—¿Ji'nye náarɨnyij tɨ'ij Dios tyinaatú'uunyi'?

31 Matɨ'ɨj mij a'yan tyaaté'exaa tɨjɨn:

—Ántzaahuatye' ɨ tavástara' a'ɨjcɨ ɨ Jesús, aj pu ɨ Dios tyimuaatú'uunyi'raj, ajta a'ɨɨjma ɨ maj ajamuán aja'chej.

32 Matɨ'ɨj mij jáa'ixaa ɨ nyúucaria'ra' ɨ tavástara' a'ɨjcɨ ɨ a'tɨj, majta a'ɨɨjma ɨ maj jamuán aja'chej. 33 A'áa pu'uj tána'aj a'tzáaj tɨca' a'ɨjna ɨ tɨ tyí'cha'ɨɨca'aj, a'íɨ pu huo'jó'sij ɨ maj tyí'puejtyi'huaca'aj, ajta je'en huáɨ'huaca' a'ɨjna ɨ tɨ tyí'cha'ɨɨca'aj, majta ɨ maj jamuán aja'chej. 34 Tɨ'ɨj ij huojo'ví'tɨj ɨ juchéj, aj pu'ij tyihuo'cue'ej, ajta ɨ maj jamuán aja'chej, jéehua mu huatóotyamua'vej a'ɨjcɨ jɨme' maj ja'antzaahuaj ɨ Dios.

35 Iiya' mu'uj a'ɨɨmaj ɨ juéesij huo'ta'íj ɨ xantáaru'uj, a'yaa mu tyaaté'exaa a'ɨjcɨ tɨ tyí'cha'ɨɨca'aj tɨ hue'rátoonyij a'ɨjcɨ ɨ Pablo ajta Silas. 36 Aj pu'ij a'ɨjna ɨ tɨ tyí'cha'ɨj, a'yan tyaaté'exaa a'ɨjcɨ ɨ Pablo tɨjɨn:

—Manaata'íj ɨ juéesij nyaj jamui'rátoonyij, pu'ríj siaj juxáahuaj jó'cɨɨnyej.

37 Ajta a'ɨjna ɨ Pablo, a'yaa pu tyihuo'té'exaaj a'ɨɨjma ɨ maj tyí'cha'ɨj tɨjɨn:

—Ityájma, ɨ tyaj romanos pué'een, a'íɨ mu jéjrista' taatyáavaxɨj tyeɨtyee tzajta', majta quee xu tyi'tɨj taa'íhuo'raj je'ej tyaj tyi'tɨj jɨn tyityo'tyá'ɨtzee, matɨ'ɨj mij te'tyáanaj. ¿Nyi ijíij meri'ij támij jaxɨe've' maj tɨi'rátoonyij avíitzij jɨme'? Catu iiráaju', miche' a'ɨɨmaj yeve'ré'nyej mata'aj a'ɨɨmaj tɨi'rátoonyij.

38 Matɨ'ɨj mij ɨ xantáaru'uj a'yan tyihuo'té'exaaj a'ɨɨjma ɨ juéesij je'ej tɨ tyu'taxájtaca' a'ɨjna ɨ Pablo, aj mu mij tyámua' tyu'tátzɨɨn a'ɨɨmaj ɨ juéesij matɨ'ɨj jáamua'reeri' maj romanos jitze ajtyáma'cantaca'aj a'ɨjna ɨ Pablo ajta ɨ Silas. 39 Matɨ'ɨj mij ujó'ju' a'ɨɨmaj ɨ juéesij mej mij utyojo'túu'uunyi' hua' jimi ɨ maj hua'puaj, aj mu mij hue'rájtoo, majta huo'ta'íj maj eerácɨɨnyej a'ájna a chájta'. 40 Majta a'ɨɨmaj ɨ maj hua'puaj, a'íɨ mu iiráacɨj jo'maj já'nami'huaca'aj, matɨ'ɨj mij a'áa jó'ju' Lidia tɨ ja'chej, matɨ'ɨj huo'séeraj majta ca'nyíjra'aj huo'tá'aj ɨ maj tyá'tzaahuatye', aj mu mij jo'cɨj.

17

*Mat*ɨ'ɨj tyúunyo'si'ij a'ájna a Tesalónica

1 Matɨ'ɨj mij jo'cɨ́j, a'ɨ́jna ɨ Pablo ajta ɨ Silas, a'áa mu jo'ré'nyej chájta' tɨ a'yan
tyaja'rájtyapuaj tɨjɨn Anfípolis, majta a tɨ a'yan tyaja'rájtyapuaj tɨjɨn Apolonia, matɨ'ɨj
mij a'áa ja'rá'aj chájta' tɨ a'yan tyaja'rájtyapuaj tɨjɨn Tesalónica, jo'tɨj hua' tyeyúuj
já'sejre' a'ɨ́ɨjma ɨ maj Israel jitze ajtyáma'can. 2 Ajta a'ɨ́jna ɨ Pablo a'yaa pu'uj tyu'méj je'ej
tɨ tyeyí'tɨhua'aj tɨ tyihuó'mua'tyej, a'úu pu jo'tyájrupij hua' tyeyúuj tzajta', tɨ'ɨj a'yan
atyojo'ré'nyej a'ájna xɨcáara' jitze matɨ'ɨj pua'aj juso'pii, huéeicaj sáahuaj pu tyihuó'ixaaj
ɨ yu'xarij jitze.
3 A'yaa pu tyihuá'ixaatya'ca'aj tɨ a'yan tyúuxɨe've' tɨ jajpuéetzij já'ra'nyij a'ɨ́jna ɨ tɨ
Dios ja'antyíhuoj, ajta tɨ'ɨj huamuɨ́', a'yaa pu ajta tyúuxɨe'va'ca'aj tɨ huatájuurej, a'yaa
pu tyihuá'ixaatya'ca'aj tɨjɨn:
—A'ɨ́jna ɨ Jesús, ɨ nyaj já'mua'ixaatye' a'ɨ́ɨ pu a'ɨ́ɨn pué'een ɨ Cɨríistu'.
4 Séecan mu tyá'antzaahuaj ɨ maj Israel jitze ajtyáma'can, aj mu mij huo'jaahua
a'ɨ́jcɨ ɨ Pablo, majta ɨ Silas. Jéehua mu majta tyá'antzaahuaj ɨ maj griego pué'een
ɨ maj jana'michej ɨ Dios, majta mue'tɨ́j ɨ úucaa ɨ maj jéetze' juxɨe've'. 5 Majta
a'ɨ́ɨmaj ɨ maj Israel jitze ajtyáma'can, ɨ maj quee tyá'tzaahuatya'ca'aj, a'ɨ́ɨ mu huápuɨ'ɨj
huá'anchueerej, matɨ'ɨj mij séecan tyísɨɨ ɨ maj je'ej pua'aj tyí'tyetyeɨtyee ɨ maj ámana'aj
huacɨ'ɨj, mata'aj mij ca'nyíjra'aj huo'tá'an ɨ tyeɨ́tyee mej mij huatanyínyu'caj. Aj mu mij
a'áa jó'ju' jo'tɨj Jasón ja'chej, a'ɨ́j mu mij huáhuo ɨ Pablo, majta ɨ Silas, mej mij hui'rávi'tɨj,
majta tyu'tátuire'en ɨ tyeɨ́tyee jimi. 6 Ajta matɨ'ɨj quee huo'tyoj a'ɨ́ɨjma ɨ maj hua'puaj,
a'ɨ́j mu mij jo'jáj ɨ Jasón, majta séecan ɨ maj tyá'tzaahuatye', a'ɨ́ɨjma mu jimi ahuojóotoj
ɨ maj tyityatatyíj a chájta', majta a'yan tyitye'entyijíihua tɨjɨn:
—A'íimaj ɨ tyétyacaa ɨ maj tyi'jaaxɨejtaj néijmi'que' ɨ cháanacaj japua, a'ɨ́j mu jɨn meríj
majta yará'aj, 7 ajta a'ɨ́jna ɨ Jasón, tyámua' pu tyihuo'tyéeje ɨ juchéj, néijmi'i mu a'ɨ́ɨmaj
quee a'yan rɨcɨj je'ej tɨ tyí'ijta ɨ tajtúhuan, ji'nye a'yaa mu tyí'xaj tɨ sɨ́ɨj ajtáhua'aj tyí'ijta,
a'tɨ́j tɨ a'yan ántyapuaj tɨjɨn Jesús.
8 Matɨ'ɨj a'ɨ́ɨjma huánamuajri', je'ej mu pua'aj tyityo'tóomuajtyaca' ɨ tyeɨ́tyee, majta
ɨ maj tyityatatyíj. 9 Aj pu'ij ɨ Jasón, majta ɨ séecan, túmii mu tyu'tá' a'ɨ́ɨjma jimi ɨ maj
tyityatatyíj, aj mu mij huo'tátoo.

*Mat*ɨ'ɨj a'áa jo'tyú'uuca'aj a Berea a'ɨ́jna ɨ Pablo ajta ɨ Silas

10 Tɨ́ca' mu ɨ maj tyá'tzaahuatye' huo'ta'ítyaca' a'ɨ́jcɨ ɨ Pablo majta ɨ Silas, mej mij
jiye'tzín jó'cɨɨnyej a'ájna chájta' tɨ a'yan tyaja'rájtyapuaj tɨjɨn Berea, matɨ'ɨj a'áa ja'rá'aj,
aj mu mij a'úu jo'tyájrupij hua' tyeyúuj tzajta' a'ɨ́ɨjma ɨ maj Israel jitze ajtyáma'can.
11 A'ɨ́ɨmaj ɨ maj Berea ja'chej, jéetze' mu tyámua' naa tyí'tyetyeɨɨtyeristaca'aj mequee
a'ɨ́ɨmaj ɨ maj Tesalónica huacháatɨma'caa, naa mu tyámua' tya'ancuriáa' ɨ nyúucarij,
a'náj tɨna'aj mu jahuooca'aj ɨ yu'xarij jitze mej mij jáamua'reej tɨpua'aj a'yan tyi'ja'yáj-
natan je'ej maj tyihuá'mua'tyajca'aj. 12 A'ɨ́j mu jɨn mue'tɨ́j tyá'antzaahuaj, majta mue'tɨ́j ɨ
griego maj jitze ajtyáma'can, a'ɨ́ɨ mu majta tyá'antzaahuaj ɨ úucaa maj jéehua juxɨe've',
majta ɨ tyétyacaa. 13 Majta ɨ Israel maj jitze ajtyáma'can, Tesalónica maj já'chajca'aj,
matɨ'ɨj jáamua'reeri' tɨ ɨ Pablo huá'ixaatya'ca'aj ɨ nyúucaria'ra' ɨ Dios a'ájna a Berea,
aj mu mij a'áa jó'ju', matɨ'ɨj mij huatyóohuij maj ca'nyíjra'aj huo'tá'an ɨ tyeɨ́tyee mej
mij hua'aj jaaxɨejtye'en. 14 Majta a'ɨ́ɨmaj ɨ maj tyá'tzaahuatye', a'ɨ́ɨ mu quee á'tyeej,
je'en mu jaata'ítyaca' ɨ Pablo tɨ'ij jó'ra'nyij a'ájna a tɨ ja'va'ástɨmee ɨ jájtyij tɨ ve'éj,
ajta a'ɨ́jna ɨ Silas, ajta ɨ Timoteo, a'áa mu jo'tyá'ɨtzee a'ájna a Berea. 15 Majta ɨ maj
Pablo jamuán huajú'ca'aj, a'ɨ́ɨ mu jamuán ujó'ju' a'ájna chájta' tɨ a'yan tyaja'rájtyapuaj
tɨjɨn Atenas. Matɨ'ɨj támij huariá'cɨj, ajta ɨ Pablo a'yaa pu tyihuo'táhuaviiri' maj a'yan
tyaaté'exaatye'en a'ɨ́jcɨ ɨ Silas majta ɨ Timoteo maj jiye'tzín uja'rá'cɨɨnyej a'ájna a
Atenas.

*T*ɨ'ɨj Pablo a'áa jo'tyávaaca'aj a Atenas

16 Tɨ'ɨj Pablo óoche' hua'cho'va'caj a'ájna a Atenas, jéehua pu tyinyú'caca' ɨ jutzájta'
a'ɨ́jna jɨme' tɨ huo'séj ɨ hua' dioosij ɨ maj iiratyé'tya'ajma'caa néijmi'que' a chájta'. 17 A'ɨ́j

pu jɨn ɨ Pablo tyihuáˈixaatyaˈcaˈaj huaˈ tyeyúuj tzajtaˈ aˈíɨjma ɨ maj Israel jitze ajtyámaˈ-
can, ajta ɨ séecan jamuán ɨ Dios maj naˈmichej. Aˈnáj tɨnaˈaj pu tyihuáˈixaatyaˈcaˈaj
aˈíɨjma ɨ maj aˈáa joˈtyúˈuucaˈaj aˈájna joˈtɨj tyajaˈtuíihuaj táˈyiˈij. 18 Séecan mu aˈáa
joˈtyúˈuucaˈaj ɨ maj tyúumuaˈtyej ɨ maj aˈyan huaˈtamuáˈmuaj tɨjɨn epicúreos, majta
séecan estoicos maj huaˈtamuáˈmuaj, aˈíɨ mu mij huatyóohuij maj tyuˈxáj aˈíjcɨ jamuán
ɨ Pablo. Séecan mu mij aˈyan tyíˈxajtacaˈaj tɨjɨn:
—¿Jiˈnye tyíˈxaj mu tɨ jéehua tyiˈtyáxajta?
Majta séecan aˈyan tɨjɨn:
—Cuxáa tyíˈtaˈixaatyeˈ séej jɨmeˈ ɨ nyúucarij tɨ séej Dios jimi jáˈmaˈcan.
Aˈyaa mu tyíˈxajtacaˈaj, jiˈnye Pablo pu tyihuáˈixaatyaˈcaˈaj aˈíjcɨ jitze maˈcan ɨ Jesús,
ajta jeˈej maj tyityaatájuurij. 19 Matɨˈɨj mij yoˈvíˈtɨj aˈájna joˈmaj jóosɨˈrihuaˈaj a tɨ aˈyan
tyajaˈrájtyapuaj tɨjɨn Areópago, aˈyaa mu tyaataˈíhuoˈriˈ tɨjɨn:
—¿Nyi jeˈej tyíɨˈrij tyaj jáamuaˈreej tyiˈtíj tɨ pueˈeen mu paj jájcuan tyíˈtamuaˈtyej?
20 Jiˈnye petyíˈtaˈixaatyeˈ tyiˈtíj jɨmeˈ tyej quee yóˈitej, tyáˈxɨeˈveˈ tyaj jáamuaˈreej jeˈej tɨ
huatóomuaˈaj ɨ nyúucarij.
21 Majta néijmiˈi ɨ maj Atenas jáˈmaˈcan, majta ɨ maj séej chuéj japua jáˈmaˈcan ɨ maj
meríj aˈáa joˈcháatɨmaˈcaa a Atenas, aˈíj mu namuajracaˈaj majta tyuuˈixáatyeˈej jeˈej tɨ
jájcuan tyiˈtíj rɨcɨj.
22 Aj puˈij Pablo ajeˈtaˈ huatyéechaxɨj huaˈ tzajtaˈ ɨ maj ajaˈtyúusɨɨriaˈcaˈaj aˈájna a
Areópago, tɨˈquij aˈyan tyuˈtaxájtacaˈ tɨjɨn:
—Muaˈaj Atenas siaj jáˈmaˈcan, aˈyaa nu tyajaˈmuasej siaj jéehua huáˈtzaahuatyeˈ ɨ
judioosij tyámuaˈ. 23 Jiˈnye nyatɨˈɨj majoˈchaˈcanyaˈaj joˈsiaj jóosɨˈrii, séej nu huaséj tɨ
jitzán aˈyan tyéˈyuˈsiˈ tɨjɨn: “Tyámuaˈ tu tyaˈtáˈcaa ɨ Dios tyaj quee jamuaˈtyej.” Aˈíjcɨ ɨ
siaj quee jamuaˈtyej, tyámuaˈ xu tyaˈtáˈcaa, aˈíj nu nyij nyáaj jamuaatéˈexaatyeˈej.
24 ’Aˈíjna ɨ Dios ɨ tɨ jaatyátaahuacaˈ ɨ cháanacaj tyaj japuan séejreˈ, ajta néijmiˈi ɨ tɨ
íiyan tyíˈsejreˈ, aˈíɨ pu aˈíɨn pueˈeen ɨ tɨ tyíˈijta néijmiˈqueˈ u tajapuá, ajta néijmiˈqueˈ
ɨ cháanacaj japua. Capu aˈyun chej ɨ Dios íiyuˈuj tyeyúuj tzajtaˈ ɨ tyétyacaa maj
jaatyátaahuacaˈ. 25 Capu aˈyan tyúuxɨeˈveˈ maj tyiˈtíj jɨn jahuɨɨriaˈaj, jiˈnye aˈíɨ pu
néijmiˈcaa tatáˈcaa tyej tyij júurij táˈraˈnyij, ajta tatáˈcaa ɨ áacaj tyej tyij ucayáatɨyiˈcan,
ajta tyitatáˈcaa néijmiˈi ɨ tɨ tyitáˈɨtziityeˈ.
26 ’Aˈyaa pu ɨ Dios jáaruuj maj séej manaˈaj jitze eerányej ɨ tyáataj néijmiˈi ɨ tyeítyee,
mej mij néijmiˈqueˈ séjreˈej íiyan ɨ cháanacaj japua. Ajta aˈyan tyihuoˈxáˈpuɨˈɨntariˈtzej
aˈchu maj áˈtɨjtɨˈreˈen, ajta joˈmaj joˈcháatɨmeˈnyij. 27 Siataˈaj sij jáahuoonyij ɨ Dios,
siaj sij jáatyoonyij, capu ajta mujaˈ ɨmuáj jáˈsejreˈ ityájma jimi. 28 Aˈyaa pu tyíˈeen,
jiˈnye aˈíj tu jimi júurij ɨ Dios, tyej tyij mahuacíˈcaˈan, tyej tyij tyajta séjreˈej, matɨˈɨj
majta aˈíɨmaj ɨ maj tyíˈchuicacaa muaˈajmaj jimi, ɨ maj aˈyan tyuˈtaxájtacaˈ tɨjɨn: “Ityáj
tu tyajta ɨ Dios jitze eeráma’can.” 29 Jiˈnye ityáj tu ɨ Dios jitze eeráma’can, capu ij
juxɨeˈveˈ tyaj aˈyan tyíˈmuaˈajcaj tɨ Dios ooroj jɨn taavijhua, nusu ɨ pláataj jɨmeˈ, nusu
tyetyéj jɨmeˈ. Capu aˈyan een tɨˈɨj tyiˈtíj ɨ maj jaatyátaahuacaˈ ɨ tyeítyee jeˈej maj yeˈej
tyéejtyoj ɨ jumuaˈtzíiraˈaj jɨmeˈ. 30 Aˈnáj ɨmuáj capu ɨ Dios huoˈxíjtyej ɨ tyeítyee maj
quee jamuaˈreeriacaˈaj jeˈej tɨ tyúuxɨeˈvaˈcaˈaj, ajta ijíij pu aˈíɨn huáˈijtyeˈ néijmiˈcaa ɨ
tyeítyee maj tyáˈantzaahuatyeˈen jimí ɨ Dios. 31 Jiˈnye ɨ Dios puˈríj jaataxájtacaˈ aˈnáj
tɨ huáˈxɨjtyeˈen néijmiˈcaa ɨ tyeítyee, aˈíɨ pu huáˈxɨjtyeˈen aˈíjna ɨ aˈtíj ɨ Dios tɨ arí
jaˈantyíhuoj, ajta arí huoˈtaséjra tɨ aˈyan tyiˈjaˈyájna aˈíjcɨ jɨmeˈ tɨ jaatájuurityej.
32 Matɨˈɨj jáanamuajriˈ maj huatájuurij ɨ muɨˈchítyee, séecan mu jaatyáxaahuataca’,
majta séecan aˈyan tɨjɨn:
—Aˈyaa tu tyáˈxɨeˈveˈ paj pajtáhuaˈaj tyitáaˈixaatyeˈen aˈíjcɨ jɨmeˈ.
33 Aj puˈij ɨ Pablo iirájraa joˈmaj jóosɨɨriaˈcaˈaj. 34 Séecan mu ɨ tyeítyee jamuán
ujóˈjuˈ, majta tyáˈantzaahuaj. Aˈyaa pu síɨj ántyapuaacaˈaj tɨjɨn Dionisio, ɨ tɨ huaˈ jitze
ajtyámaˈcantacaˈaj aˈájna a Areópago, ajta síɨj ɨ íitɨˈ tɨ aˈyan ántyapuaj tɨjɨn Dámaris,
majtáhuaˈaj séecan ɨ maj majta tyáˈantzaahuaj.

18

*T*ɨ'ɨj Pablo a'áa jo'tyávaaca'aj a'ájna a Corinto

1 Tɨ'quij té'ej ɨ Pablo iirájraa a'ájna a Atenas, aj pu'ij a'áa ja'rá'aj chájta' tɨ a'yan
tyaja'rájtyapuaj tɨjɨn Corinto. 2 A'áa pu séej jo'tyoo tɨ Israel jitze ajtyáma'can tɨ a'yan
ántyapuaj tɨjɨn Aquila, a'áa pu já'ma'can chuéj japua tɨ a'yan tyaja'rájtyapuaj tɨjɨn Ponto.
A'ɨ́jna ɨ Aquila, ajta ɨ ɨ́ira'ra'an tɨ a'yan ántyapuaj tɨjɨn Priscila, a'ɨ́ɨ mu a'áa ja'ráacɨj
a'ájna a Italia, ji'nye a'yaa pu tyu'ta'ɨ́jtaca' a'ɨ́jna ɨ Claudio ɨ tɨ va'cán jɨn tyí'ijta ɨ romanos
jimi, maj iirá'cɨɨnyej néijmi'i ɨ maj Israel jitze ajtyáma'can. Ajta a'ɨ́jna ɨ Pablo, a'ɨ́ɨ pu
uhuojo'vá'muaariaca', 3 ajta a'yan cha'taj na'aj tyí'muarɨe'ca'aj tɨ'ɨj a'ɨ́jna ɨ Aquila, ajta
ɨ Priscila. A'ɨ́j pu jɨn hua' jamuán ajo'tyá'ɨtzee, mej mij néijmi'i tyu'muárɨe'en. 4 Ajta
a'náj tɨna'aj matɨ'ɨj pua'aj juso'pihua'aj, a'úu pu ja'tányinyiica'aj hua' tyeyúuj tzajta',
jo'tɨj tyihuaja'ixa'tyahua'aj tɨ'ij hua'antyimue'tɨn a'ɨ́ɨjma ɨ maj Israel jitze ajtyáma'can,
ajta ɨ maj séej chuéj japua já'ma'can.

5 Matɨ'ɨj ará'aj a'ɨ́jna ɨ Silas ajta ɨ Timoteo Macedonia maj ja'ráacɨj, Pablo pu
huatyóochej tɨ a'náj tɨna'aj tyihuó'ixaatye'en ɨ yu'xarij jitze, ajta tyámua' tyihuá'ix-
aatya'ca'aj a'ɨ́ɨjma ɨ maj Israel jitze ajtyáma'can, tɨ ɨ Jesús a'ɨ́ɨn pué'een ɨ Cɨríistu'.
6 Majta a'ɨ́ɨmaj camu jaxɨe'va'ca'aj maj jáanamuaj, a'ɨ́j mu jɨn huatyóohuij maj je'ej pua'aj
tyéjeeve, aj pu'ij Pablo tyu'tacá'tzɨj ɨ tyúucaanaa mej mij jáamua'reej tɨjɨn mo'tyá'ɨtzee
ɨ Dios jimi, a'yaa pu tyihuo'té'exaaj tɨjɨn:

—Mua'aj xu jujɨ́ɨmua'aj pué'eenye'ej xá'ju'un tɨ'ɨj jamua'antyía'sej ɨ puéjtzij, canu
nyáaj. Ajta ijíij tɨ yujo'que'tɨj ja'mej, hua' jimi nu jo'ma'aj na'mej ɨ maj séej chuéj japua
já'ma'can.

7 Aj pu'ij iirájraa u hua' tyeyúuj tzajta' tɨ'quij a'áa ja'rá'aj jo'tɨj ja'chej a'tɨ́j tɨ a'yan
ántyapuaj tɨjɨn Justo. A'ɨ́ɨ pu tyá'tzaahuatya'ca'aj ɨ Dios jimi, ajta avéjri' já'chajca'aj
jo'tɨj ɨ tyeyúuj jo'tyéjvee. 8 Ajta a'ɨ́jna ɨ Crispo, ɨ tɨ tyí'ijta u tyeyúuj tzajta', a'ɨ́ɨ
pu tyá'antzaahuaj ɨ tavástara' jimi, majta néijmi'i ɨ ihuáamua'mua'. Majta mue'tɨ́j ɨ
maj Corinto jo'cháatɨma'caa, matɨ'ɨj jáanamuajri' ɨ nyúucarij, metyá'antzaahuaj matɨ'ɨj
mij huáɨ'huaca'. 9 A'tzáaj tɨ́ca', tavástara' pu huataséjre a'ɨ́jcɨ jimi ɨ Pablo, a'yaa pu
tyaaté'exaa tɨjɨn:

—Capáj tyí'tzɨɨnye'ej, póoche' paj hua'ixáatya'aj ɨ nyúucarij, capáj
ja'antyápua'cɨtacare'en. 10 Ji'nye nyáaj nu ajamuán yésejre', capu a'tɨ́j mua'antyimué'tɨj,
tɨ'ij puéjtzij muaatá'an, majta jéehua ɨ nyetyeɨ́ɨtyeristyamua' yésejre' iiye'ej chájta'.
11 A'ɨ́j pu jɨn ɨ Pablo séej nyinyi'ra'aj japuan jé'ta' a'áa já'tyeej a'ájna a Corinto,
hua'mua'tyáaj a'ɨ́jcɨ ɨ nyúucaria'ra' ɨ Dios.

12 Tɨ'ɨj ɨ Galión tyi'tyávaaca'aj tajtúhuan jɨme' a'ájna a tɨ a'yan tyaja'rájtyapuaj tɨjɨn
Acaya, ɨ maj Israel jitze ajtyáma'can, a'ɨ́ɨ mu tyinyínyu'cacuca' a'ɨ́jcɨ jimi ɨ Pablo, matɨ'ɨj
mij yo'jáj ɨ juéesij jimi. 13 Aj mu mij a'yan tyaaté'exaa ɨ tajtúhuan tɨjɨn:

—A'íjna ɨ tyáatɨ', a'íi pu huá'mua'tyej ɨ tyeɨ́tyee mej mij seequéj tyá'na'miche'en ɨ
Dios, ma'ajta quee a'yan tyitatá'caa ɨ tayi'ráj tyaj a'yan rɨjcaj.

14 Pu'ríj tɨn tyu'taxáatajche' a'ɨ́jna ɨ Pablo, tɨ'ɨj ɨ Galión a'yan tyihuo'té'exaaj a'ɨ́ɨjma
ɨ maj Israel jitze ajtyáma'can tɨjɨn:

—Tɨpua'aj tyi'tɨ́j je'ej huá'uurenyijche', na'ríij a'tɨ́j huajé'catajche', aj nu xaa ja'mua-
namuáarajche' mua'ajmaj mu siaj Israel jitze ajtyáma'can, 15 ajta nyúucarij na'aj pué'een
ɨ siaj jɨn tyí'ijta, a'yaa pu tyi'tyéevijtɨj siaj jujɨ́ɨmua'aj siana'aj jo'xá'puɨ'ɨntare'en, ji'nye
canu nyáaj já'xa'puɨ'ɨntare' a'íjcɨ ɨ nyúucarij.

16 Tɨ'ɨj ij ɨ Galión tyu'ta'ɨ́jtaca' maj néijmi'caa iirá'ityej a'ájna jo'maj jóosɨ'rihua'aj
ɨ juéesij. 17 Aj mu mij néijmi'i jaatyéevi' a'ɨ́jcɨ ɨ Sóstenes ɨ tɨ tyí'ijta u tyeyúuj
tzajta', matɨ'ɨj mij jaatyáavaxɨj jɨɨsa'puaj ɨ tajtúhuan. Ajta a'ɨ́jcɨ ɨ Galión, capu jitzán
juxɨé'va'ca'aj.

*T*ɨ'ɨj ɨ Pablo ajtáhua'aj a'áa jo'mej a Antoquía

18 Ajta ɨ Pablo tyámua' pu óoche' tyé'tyee a'ájna Corinto. Tɨ'quij huo'tatyójtyej ɨ
ju'ihuáamua', ajta je'en báarcuj jitze atyájraa, a'ɨ́ɨjma jamuán ɨ Priscila ajta ɨ Aquila.
Matɨ'ɨj mij antacɨ́j a'ájna séej chuéj japua tɨ a'yan tyaja'rájtyapuaj tɨjɨn Siria. Tɨ'ɨj quee xu
uja'rayi'váacaj a'ájna a Cencrea, aj pu'ij ahuóosisaaxɨj tɨ'ij aróo'astej tyi'tɨ́j tɨ jɨn atóoraj.
19 Matɨ'ɨj a'áa ja'rá'aj a'ájna chájta' tɨ a'yan tyaja'rájtyapuaj tɨjɨn Éfeso, a'áa pu ɨ Pablo
huojoohuá'xɨj a'ɨ́ɨjma ɨ Priscila ajta ɨ Aquila, tɨ'quij u tyeyúuj tzajta' jo'tyájrupij, ajta
je'en tyihuó'ixaaj a'ɨ́ɨjma ɨ maj Israel jitze ajtyáma'can ɨ maj a'úun jóosɨ'rihua'aj. 20 A'ɨ́ɨ
mu mij jaatáhuaviiri' tɨ jéetze' á'tyeevi' hua' jamuán, ajta capu otyóoca'an. 21 Aj pu'ij
huo'tatyójtyej, a'yaa pu tɨjɨn:
—Tɨpua'aj ɨ Dios a'yan tyá'xɨe've'ej, nyajtáhua'aj nu yajamuarámuaarij.
Tɨ'quij ɨ Pablo ɨ báarcuj jitze atyájraa, aj pu'ij jó'raa. 22 Tɨ'ɨj ij a'áa ja'rá'aj
chájta' tɨ a'yan tyaja'rájtyapuaj tɨjɨn Cesarea, ajta je'en a'áa jo'ré'nyej a Jerusalén, tɨ'ij
huo'tatyójtye'en ɨ maj tyeyúuj tzajta' jusɨ'rii, aj pu'ij té'ej a'áa jo'mej a Antoquía.
23 A'tzúj a'tyéevi'caj, aj pu'ij té'ej jájcuan iirájraa, tɨ'ij a'áa ja'tanyéj jo'tɨj ja'chájta'najmee
a tɨ a'yan tyaja'rájtyapuaj tɨjɨn Galacia, ajta a tɨ a'yan tyaja'rájtyapuaj tɨjɨn Frigia. A'ɨ́ɨ
pu ca'nyíjra'aj hua'tá'caria'aj néijmi'caa ɨ maj tyá'tzaahuatye'.

*T*ɨ'ɨj Apolo tyihuó'ixaaj a'ájna a Éfeso

24 A'áa pu a'náj sɨ́ɨj jo'ré'nyej Israel tɨ jitze ajtyáma'can, a'yaa pu ántyapuaj tɨjɨn
Apolo, a'áa pu já'chajca'aj chájta'naj jitze tɨ a'yan tyaja'rájtyapuaj tɨjɨn Alejandría.
Tyámua' pu tyeeyí'tɨhua'aj tɨ tyihuó'ixaatye'en, ajta tyámua' tyiyo'iteeca'aj je'ej tɨ
tyé'yu'si' ɨ yu'xarij jitze. 25 Naa pu tyú'mua'reeriaca'aj je'ej tɨ tyá'xɨe've' ɨ tavástara',
ajta naa tyuutyámua've'ej tyihuá'ixaatyaca'aj, tyámua' pu tyihuá'mua'tyajca'aj a'ɨ́jcɨ
jitze ma'can ɨ Jesús, ajta a'ɨ́j pu'uj mua'reeriaca'aj ɨ tɨ jɨn ɨ Juan huo'ɨɨri'. 26 A'ɨ́ɨ
pu huatyóochej tɨ tyihuó'ixaatye'en u tyeyúuj tzajta' naa tyu'toocua'nyéej, matɨ'ɨj
jáanamuajri', a'ɨ́jna ɨ Priscila ajta ɨ Aquila, a'ɨ́ɨ mu jaatajé tɨ'ij uhuojo'vá'muaarej, aj
mu mij jéetze' tyámua' tyaatá'iteeri' je'ej tɨ tyá'xɨe've' ɨ tavástara'. 27 Ajta tɨ'ɨj ɨ Apolo
arí jo'yi'muɨ́ɨcaj a'ájna a Acaya, a'ɨ́ɨ mu ɨ maj tyá'tzaahuatye' canyíjra'aj jaatá', aj mu
mij yu'xarij huo'ta'ítyi'ri' ɨ maj tyá'tzaahuatye' ɨ maj a'áa ja'chej, mata'aj mij tyámua'
tyeetyéjeevej. Tɨ'ɨj a'áa ja'rá'aj a'ájna a Acaya, tyámua' pu tyihuo'tyáhuɨɨ a'ɨ́ɨjma ɨ tɨ
Dios huo'ta' juxɨé'vi'ra' jɨme' mej mij tyá'antzaahuatye'en. 28 Ji'nye a'yaa pu tyihua'ráaje
ɨ tyeɨ́tyee ɨ maj Israel jitze ajtyáma'can, ajta ɨ yu'xarij jitze pu huo'taséjra tɨ Jesús a'ɨ́ɨn
pué'een ɨ Cɨríistu'.

19

*T*ɨ'ɨj Pablo a'áa jo'tyávaaca'aj a Éfeso

1 Tɨ'ɨj ooj ɨ Apolo a'áa jo'tyávaaca'aj a'ájna a Corinto, Pablo pu huáraa mui'caquéj tɨ'ɨj
na'aj tyi'chájta'najmee a'áa tɨ huataca'aj a Asia. Tɨ'ɨj ij té'ej a'áa ja'rá'aj a'ájna a Éfeso,
jo'tɨj jéehua huojo'tyoj ɨ maj tyá'tzaahuatye'. 2 A'yaa pu tyihuo'ta'íhuo'ri' tɨjɨn:
—¿Nyi sia'ancuriáa' ɨ júuricama'ra' ɨ Dios siatɨ'ɨj tyá'antzaahuaj?
Matɨ'ɨj mij a'yan tyaaté'exaa tɨjɨn:
—Catu ma'yá'namuajraca'aj maj jaxajta ɨ júuricama'ra' ɨ Dios.
3 Aj pu'ij ɨ Pablo a'yan tyihuo'ta'íhuo'ri' tɨjɨn:
—¿A'tanyíj nyúucaritze' xáaɨ'huaca'?
Matɨ'ɨj mij a'yan tyaaté'exaa tɨjɨn:
—A'ɨ́j tu nyúucaritze' huáɨ'huaca' ɨ Juan.
4 Pablo pu a'yan tyihuo'té'exaaj tɨjɨn:
—Juan pu huo'ɨɨri' ɨ tyeɨ́tyee mej mij seequéj tyú'mua'tyij ɨ jutzájta', ajta a'ɨ́ɨ pu
huá'ixaatya'ca'aj maj tyá'antzaahuatye'en a'ɨ́jcɨ jimi ɨ tɨ ooj uvé'nyesij majca'huáyee,
a'ɨ́ɨ pu a'ɨ́ɨn pué'een ɨ Jesús.

5 Matɨ'ɨj jáanamuajri', aj mu mij huáɨ'huaca' nyúucaritze' ɨ Jesús. 6 Ajta tɨ'ɨj ɨ Pablo
hua'vá'muarɨe'xɨj ɨ hua' mu'úutze', aj pu'ij ɨ júuricama'ra' ɨ Dios huatyá'ɨtzee hua'
tzajta'. Matɨ'ɨj mij huatyóohuij maj tyu'xáj nyúucarij jɨme' ɨ maj quee xu jaayí'tɨhua'aj,
majta maj tyu'taxáj ɨ Dios jitze ma'can. 7 A'yaa mu a'chu tamuáamuata' japuan hua'puaj
ɨ tyétyacaa ará'axcaa.
8 Huéeicaj máxcɨrɨe' pu á'tyeej tɨ ɨ Pablo uja'tá'nyinyiica'aj hua' tyeyúuj tzajta', jo'tɨj
tyihuaja'ixaatya'ca'aj quee tyí'tzɨɨnye'ej, ajta hua'tyámue'tɨsima'aj ɨ tyeɨtyee a'ɨjcɨ jɨme'
ɨ tɨ jɨn ɨ Dios tyí'ijta. 9 Majta séecan, camu jáanamuajri' ɨ nyúucarij tɨ huá'ixaatya'ca'aj,
sulu a'yaa mu mij je'ej pua'aj tyí'xajtaca'aj ɨ tyeɨtyee tzajta'. Tɨ'quij ɨ Pablo avá'raj a'ájna
hua' tzajta', ajta séecan jo'ví'tɨj ɨ maj tyá'tzaahuatye', a'ájna jo'maj tyihuaja'mua'tyej,
jo'tɨj ja'chej ɨ tɨ a'yan ántyapuaj tɨjɨn Tirano. A'áa pu a'náj tɨna'aj tyihuá'ixaatya'ca'aj,
10 a'yaa pu huarɨj a'chu hua'puaj nyinyi'ra'aj tɨ a'yan tyihuá'mua'tyajca'aj, a'ɨj mu jɨn
néijmi'i ɨ maj a'áa jo'cháatɨma'caa a'ájna a Asia ɨ maj Israel jitze ajtyáma'can, majta ɨ
maj séej chuéj japua já'ma'can, a'ɨɨ mu jáanamuajri' ɨ nyúucaria'ra' ɨ tavástara'. 11 Ajta
a'ɨjna ɨ Pablo, va'cán pu jɨn tyámua' tyí'uuriajca'aj ɨ tyeɨtyee tzajta' a'ɨjcɨ jitze ma'can ɨ
Dios, 12 tɨ'ɨj ajta a'ɨjna ɨ paanyújra' a'ɨjcɨ ɨ Pablo, nusu tyí'caanaria'ra', tɨpua'aj a'tɨj hua'
japua áan tyojo'ojpíjxɨ'ɨn ɨ mej tyí'cucui', aj mu mij tyámua' rɨnyij, majta ɨ tyiyáaru'uj
iiráaju' ɨ maj hua' tzajta' séejre' ɨ tyeɨtyee.
13 Majta séecan ɨ maj Israel jitze ajtyáma'can ɨ maj a cáayej jitze ajcácɨ'ca'aj,
a'ɨɨ mu hui'tamuárityahua'aj ɨ tyiyáaru'uj ɨ maj hua' tzajta' séjria'ca'aj ɨ tyeɨtyee,
máaxɨe'va'ca'aj maj a'yan huárɨnyij nyúucaria'ra' jitze ɨ Jesús, a'ɨj mu jɨn a'yan
tyihuá'jeevaca'aj ɨ tyiyáaru'see tɨjɨn:
—A'yaa nu tyajá'mua'ijtye' a'ɨjcɨ jitze ma'can ɨ Jesús ɨ tɨ jitzán ma'can tyí'xaj ɨ Pablo
siaj iirácɨɨnyej.
14 A'yaa mu rɨjcaa ɨ maj aráahua'puaj ará'axcaj ɨ maj yójmua'mua' pué'een a'ɨjcɨ ɨ a'tɨj
tɨ a'yan ántyapuaj tɨjɨn Esceva, ɨ tɨ tyihuá'ijtya'ca'aj ɨ maj tyí'huɨɨre' u tyeyúuj tzajta'.
15 Aj pu'ij a'yan tyu'tanyúj a'ɨjna ɨ tyiyáaru' tɨjɨn:
—Nyáamua'tyej a'ɨjcɨ ɨ Jesús, nyajta nu jamua'reej a'tɨj tɨ Pablo pué'een, arí mua'aj,
¿a'tyaanyíj siaj puɨrɨcɨj?
16 Tɨ'ɨj a'yan tyu'taxájtaca', aj pu'ij a'ɨjna ɨ tyiyáaru' jiye'tzín hua' jitze rájve, ajta
huo'mué'tɨj tɨ'ɨj huo'tyényo'si'ij. Matɨ'ɨj mij huatóo'uj mamuámua'vi'ij majta tyi'puée-
tyi'huaj. 17 Majta ɨ maj a'áa já'chajca'aj a'ájna a Éfeso, ɨ maj Israel jitze ajtyáma'can,
majta ɨ maj séej chuéj japua já'ma'can, néijmi'i mu jáamua'reeri' je'ej tɨ tyi'tɨj huó'ruuj,
a'ɨj mu jɨn tyu'tátzɨɨn. Matɨ'ɨj mij jéetze' mue'tɨj jaamua'aj a'ɨjcɨ ɨ tavástara' Jesús.
18 Majta mue'tɨj ɨ maj tyá'antzaahuaj, a'ɨɨ mujo'vá'ju'un mej mij huatóoxaj jéjrista'
tyi'tɨj maj je'ej pua'aj huáruuj, 19 majta mue'tɨj ɨ maj tyí'chahuaa, umuj tyaja'ráaɨ'puj
ɨ tyúuyu'xaa, matɨ'ɨj mij tyu'tyáatɨej, metyi'séeracaj ɨ tyeɨtyee. Matɨ'ɨj mij jaatyé'itej
a'chu tɨ tyá'najchica'aj a'ɨjna ɨ yu'xarij, a'yaa pu ará'aj a'chu huá'puatyej japuan
tamuáamuata' ví'ra'aj ɨ pláataj. 20 A'yaa mu ɨ nyúucaria'ra' ɨ tavástara' meríj jéetze'
néijmi'que' tyá'mua'reeriaca'aj, majta jaséjrataca'aj ɨ tɨ néijmi'i jɨn putyí'uurej.
21 Tɨ'ɨj a'yan tyu'rɨj, aj pu'ij ɨ Pablo jaaxá'puɨ'ɨntarej tɨ uhuojo'vá'muaarej a'ájna
a Macedonia, ajta a Acaya, ajta tɨ ooj a'áa jó'yi'ij a Jerusalén. Ajta tɨ'ɨj Jerusalén
huojo'va'muáaren, juxɨé'va'aj pu ta'mej tɨ a'áa jó'me'en a'ájna a Roma. 22 Aj pu'ij ɨ Pablo
hua'puácaa huata'ítyaca' ɨ maj jahuɨɨre', a'ɨjcɨ ɨ Timoteo ajta ɨ Erasto mej mij jó'cɨɨnyej
a'ájna a Macedonia, ajta a'ɨjna óoche' pu a'áa jo'tyóo'ɨtzee a Asia.

*Mat*ɨ'ɨj tɨn tyúucuij a'ájna a Éfeso

23 A'áa mu a'náj jéehua huatanyínyu'cacuca' ɨ tyeɨtyee a'ɨjcɨ jɨme' ɨ maj huataséjre
ɨ maj tyá'tzaahuatye'. 24 Sɨɨj pu a'ɨjna pué'eenye'ej ɨ tɨ a'yan ántyapuaj tɨjɨn Demetrio,
a'ɨɨ pu chi'ij tyí'ta'huacare'ej tɨ tyi'cɨle'en ɨ tɨ pláataj tyúumua'tɨj, tɨ a'yan huasé'rihua'aj
tɨ'ɨj chi'ra'an ɨ hua' dios tɨ a'yan ántyapuaj tɨjɨn Artemisa, jéehua mu mij jamue'tɨjca'aj

ɨ maj jimi tyí'muarɨe'ca'aj. 25 A'ɨ́ɨ pu'ij hua'ajsɨɨ a'ɨ́ɨjma ɨ maj jimi tyí'muarɨe'ca'aj, ajta
séecan ɨ maj a'yan cha'taj mana'aj eenye' tyí'muarɨe'ca'aj, tɨ'quij a'yan tyihuo'té'exaaj
tɨjɨn:
—Tyétyacaa, mua'aj xu jamua'reej tyej tyámua' naa tyá'mue'tɨj ɨ túmii a'ɨ́jcɨ jɨme'
ɨ tyaj jɨn tyí'muarɨe'. 26 Ajta siatɨ'ɨj seríj tyí'sej siajta tyí'namuaj, je'ej tɨ ɨ Pablo
metyojo'xajtan tɨjɨn ɨ dioosij tyétyacaa maj huo'taahuaca' camu je'can jɨme' dioosij
puɨ́rɨcɨj, a'ɨ́j pu jɨn arí jéehua huo'mué'tɨj ɨ tyeɨ́tyee ɨ maj a'yan ma'can iiye'ej Éfeso,
ajta néijmi'que' a'áa tɨ huataca'aj a Asia.
27 'Je'ej pu pua'aj tyí'uurej, ji'nye a'yaa pu tyu'táɨ'riitarij tyaj yó'rɨeenyij ɨ tyaj jɨn
tyí'muɨjhuacaa, ajta ɨ taj tyeyúuj ɨ tɨ tzajta' iirájvee ɨ tadioos tɨ ve'éj, a'ɨ́jna ɨ Artemisa,
a'yaa pu tyu'táɨ'riitarij maj quee che' jana'miche'en. Majta camu che' jaataxɨé've'sij a'ɨ́jcɨ
ɨ tadioos tɨ ve'éj ɨ maj jana'michej néijmi'que' a'áa tɨ huaca'aj a Asia, majta néijmi'que'
ɨ cháanacaj japua.
28 Matɨ'ɨj a'yan tyú'namuajri', jéehua mu huatanyínyu'cacuca', majta huatyejíihuajra,
a'yan tɨjɨn:
—¡Che' jusén jɨn júurij a'ɨ́jna ɨ Artemisa, Éfeso tɨ já'ma'can!
29 Capu je'ej huo'támiteeraj je'ej maj huárɨnyij a'ájna a chájta'. Matɨ'ɨj mij a'ɨ́ɨjma jimi
ootajé'yaca' a'ɨ́jcɨ ɨ Gayo majta ɨ Aristarco ɨ maj Macedonia já'ma'can, a'ɨ́ɨ mu jamuán
huajú'ca'aj a'ɨ́jcɨ ɨ Pablo, matɨ'ɨj mij huojo'sa'rɨéechajra a'ájna jo'maj jóosɨ'rihua'aj ɨ
tyeɨ́tyee. 30 Ajta ɨ Pablo, a'ɨ́ɨ pu utyárutyimuɨ'ca'aj tɨ'ij tyihuó'ixaatye'en ɨ tyeɨ́tyee,
majta a'ɨ́ɨmaj ɨ maj tyá'tzaahuatye' camu jaatá' tɨ utyájrutyej. 31 Majta séecan ɨ maj
tyityatatyíj a'ájna a Asia, ɨ maj naa yó'mua'raj a'ɨ́jcɨ ɨ Pablo, a'ɨ́ɨ mu a'yan tyaata'ítyi'rej
tɨquee ajo'ré'nyinyiica'an a'ájna jo'maj jóosɨ'rii.
32 Majta a'ɨ́ɨmaj ɨ tyeɨ́tyee ɨ maj jusɨɨria'ca'aj séecan mu seequéj tyityetyéjijhua-
jsime'ej, majta séecan seequéj, majta jéetze' ará'axcaa ɨ maj quee jamua'reeriaca'aj
je'ej maj een jɨme' jusɨɨria'ca'aj. 33 Majta séecan ɨ tyeɨ́tyee ɨ maj jamua'reeriaca'aj
je'ej maj een jɨme' jusɨɨria'ca'aj, a'ɨ́ɨ mu tyámua' tyaaté'exaa a'ɨ́jcɨ ɨ Alejandro, ɨ maj
Israel jitze ajtyáma'can, a'ɨ́ɨ mu ajúutajchaca' jo'maj ja'vé'nyejnye' ɨ tyeɨ́tyee. Tɨ'quij
ɨ Alejandro jumuáca' jɨn huo'tá'ijmuejri' mej mij quee che' je'ej tyáhuaasime'en, tɨ'ij
a'ɨ́ɨn hua' japua huatányuunyij a'ɨ́ɨjma ɨ maj Israel jitze ajtyáma'can. 34 Majta ɨ tyeɨ́tyee
matɨ'ɨj jáamua'reeri' tɨ a'ɨ́ɨn Israel jitze ajtyáma'can, néijmi'i mu huatyejíihuajra a'yaa
mu á'tyeej a'chu hua'puaj ooraj maj a'yan tyityetyéjijhuaj tɨjɨn:
—¡Che' jusén jɨn júurij a'ɨ́jna ɨ Artemisa Éfeso tɨ já'ma'can!
35 Ajta a'ɨ́jna ɨ tɨ tyí'yu'xacaa, a'ɨ́ɨ pu huo'tá'ijmuejri' maj quee che' tyí'xajtaj, aj pu'ij
a'yan tyihuo'té'exaaj ɨ tyeɨ́tyee tɨjɨn:
—Mua'aj tyeɨ́tyee, Éfeso siaj já'ma'can, néijmi'i ɨ tyeɨ́tyee ɨ maj a'yan huacháatɨmee ɨ
cháanacaj japua, a'ɨ́ɨ mu jamua'reej tɨ a'ɨ́jna ɨ chájta'naj antyúumua'reej tɨ jáacha'ɨɨn ɨ
tyeyúuj tɨ tzajta' iirájcaj ɨ dios tɨ ve'éj, a'ɨ́jna ɨ Artemisa, ajta ɨ nyéerima'ra' tɨ tajapuá
je'cáanyej. 36 Capu je'ej tyíɨ'rij tɨ a'tɨ́j já'xaahuataj a'ɨ́jcɨ, xaatapuá'cɨj mu siaj tyé'jijhua,
caxu tyi'tɨ́j je'ej uuriaj siaj quee tyámua' tyá'mua'reej.
37 'Ji'nye a'ɨ́imaj ɨ tyétyacaa ɨ siaj yahua'vé'vi'tɨj camu já'xaahuaj ɨ tyeyúuj, camu majta
je'ej pua'aj tyá'xaj ɨ tadioos.
38 'Tɨpua'aj a'ɨ́jna ɨ Demetrio, majta ɨ maj jimi tyí'muarɨe', tɨpua'aj a'tɨ́j huá'-
jaaxɨejvi'raj, má'maj pueej jɨn séejre' mu juéesij ajta séejre' jo'maj huojo'xɨ́jtye'en,
miche' a'áa ja'huóonyuuste'en ajta je'en a'yan tyéejcha'ɨɨj tɨ sɨ́ɨj ajta sɨ́ɨj jujapuá
huatányuunyij. 39 Ajta tɨpua'aj mua'aj tyi'tɨ́j siajtáhua'aj huoocaj, a'yaa pu tyúuxɨe've'
maj a'áa yo'taxáj jo'maj néijmi'i jóosɨ'rii. 40 Tyi'tɨ́j tɨ arí je'ej huarɨ́j ijíij a'yaa pu
tyu'tácɨ'pej maj tajitzé tyo'ojpuá'ritye'en a'íjcɨ jɨme', capu métyi'tɨ́j je'ej tyaj tyi'tɨ́j
tyu'taxáj, tɨpua'aj mataata'íhuo' a'íjcɨ jɨme' ɨ maj huatyejíihuajra ɨ tyeɨ́tyee.
41 A'yaa pu tyu'taxáataj a'ɨ́jna ɨ tɨ tyí'yu'xacaa, tɨ'ɨj ij hue'rá'ityaca' ɨ tyeɨ́tyee.

20

*T*ɨ'ɨj ɨ Pablo a'áa jo'mej a Macedonia ajta a Grecia

1 Tɨ'ɨj antyipuá'riaca' ɨ maj huóotya'xɨj, Pablo pu huo'tajé ɨ maj tyá'tzaahuatye'
tɨ'ij a'íɨn tyámua' tyihuo'té'exaatye'en. Aj pu'ij huo'tatyóotye'ej, tɨ'quij a'áa jó'raa
a Macedonia. 2 Néijmi'que' pu huó'muaariaca' matɨ'ɨj mana'aj tyityeecháatɨma'caa
a'íɨmaj ɨ maj tyá'tzaahuatye', ca'nyíjra'aj pu hua'tá'caria'aj ɨ nyúucarij jɨme' ɨ tɨ jɨn
tyihuó'ixaaj, tɨ'quij té'ej a'áa ja'rá'aj a'ájna a Grecia, 3 a'áa pu huéeicaj máxcɨrɨe' á'tyeej.
Tɨ'ɨj arí tɨn antyirá'sima'caj ɨ báarcuj jitze tɨ'ij antára'nyij a'ájna a Siria, tɨ'ɨj a'yan
tyáamua'reeri' maj a'yan tyaaxá'puɨ'ɨntarej maj a'áa ye'tyécho've'en ɨ juyáara' jitze
jo'tɨj jo're'nyéenyijche', a'íɨmaj ɨ maj Israel jitze ajtyáma'can. Aj pu'ij huariá'raa tɨ'ij
ajtáhua'aj a'áa huatyéenyej a'ájna a Macedonia. 4 A'íɨ mu jamuán jó'ju' ɨ Sópater yójra'
a'íjcɨ ɨ Pirro, Berea tɨ já'ma'can, ajta a'íjna ɨ Aristarco ajta ɨ Segundo ɨ maj Tesalónica
ja'chej, ajta ɨ Gayo Derbe tɨ já'ma'can, ajta ɨ Timoteo, ajta ɨ Tíquico, ajta ɨ Trófimo,
ɨ Asia maj já'ma'can. 5 A'íimaj ɨ maj tyá'tzaahuatye' anaquéej mu jó'ju' mej mij a'áa
taja'cho've'ej a'ájna a Troas. 6 Tyajta ityáj, tɨ'ɨj tyo'puá'riaca' ɨ maj tyu'yé'estej a'íjcɨ
jɨme' ɨ maj jacua'caa ɨ páan tɨquee cu'ustij, a'áa tu ja'ráacɨj a Filipos ɨ báarcuj jitze, anxí
xɨcáj tu jitze huo'táa'saca' a'ájna a Troas, a'áa tu tyij aráahua'puaj xɨcáj á'tyeej.

*T*ɨ'ɨj ɨ Pablo a'áa huojo'vá'muaariaca' a Troas

7 Tɨ'ɨjta atyojo'ré'nyej ɨ séej xɨcáj jitze ɨ ta'nájcaj ɨ itéerij, aj tu tyij tyítasɨɨj tyej tyij
huariátatare'en ɨ páan, ajta ɨ Pablo tyihuá'ixaatya'ca'aj a'íɨjma ɨ maj tyá'tzaahuatye'.
Ji'nye a'yaa pu tyúuxɨe'va'ca'aj tɨ jó'ra'nyij yaa ariá'pua'aj, a'íj pu jɨn jéehua tyihuó'ixaaj
'asta na'aj quee jé'ta' tíca' tya'rá'aj. 8 A'áa tu ja'tyítasɨɨj ánɨmuaj ɨ chi'ij tzajta', tɨ huéeicaj
jujapuá tyiváatɨmee, a'áan pu ú'taaca'aj jéehua ɨ tatzárij jɨme'. 9 Ajta tyamuéej a'úun
je'rácatyii tɨ a'yan ántyapuaaca'aj tɨjɨn Eutico, a'áan pu jo'huáayixɨj jo'tɨj ja'nácun. Ajta
a'íjna ɨ Pablo jéehua pu tyihuó'ixaaj, a'íj pu jɨn huamué'tɨchej ɨ cutzíj jɨme' a'íjna ɨ
Eutico, tɨ'quij tyámua' huápuɨ'ɨj tyu'tácuj, aj pu'ij ancuré'vej a'íjcɨ jitze ɨ chi'ij tɨ huéeicaj
jujapuá tyiváatɨmee, muɨ'chícan mu'uj mij jajriáj. 10 Aj pu'ij acájraa ɨ Pablo, tɨ'ɨj ij
ja'vé'vi'raxɨj a'íjcɨ ɨ tyamuéej. Ajta a'yan tyihuo'té'exaaj a'íɨjma ɨ maj tyá'tzaahuatye'
tɨjɨn:

—Caxu tyí'tzɨɨnye'ej, óoche' pu júurij.

11 Aj pu'ij ɨ Pablo ajtáhua'aj antyíraj ɨ chi'ij tzajta', tɨ'quij huo'riá'taarej ɨ páan, matɨ'ɨj
jaacua'aj, ajtáhua'aj tyihuá'tyixaa, 'asta na'aj quee huatapuá'riaca'. Tɨ'quij jó'raa. 12 Ajta
a'íjna ɨ tyamuéej, júurican mu jo'ví'tɨj, a'íj mu jɨn jéehua ca'nyíjra'aj huatóoa'.

*Troas pu ja'rájraa t*ɨ'ɨj ij a'áa ja'rá'aj a Mileto

13 Tyajta ityáj ta'náatya'aj tu jo'cíj ɨ báarcuj jitze, a'áa tu ja'rá'aj a'ájna Aso, tyej tyij
a'áa ya'rávi'tɨn a'íjcɨ ɨ Pablo, ji'nye juɨ'ɨcán pu uja'rájraa. 14 Tyatɨ'ɨj jáatyoj a'íjcɨ ɨ
Pablo a'ájna a Aso, aj pu'ij tajamuán atyájraa ɨ báarcuj jitze, tyatɨ'ɨj tyij jó'ju' a'ájna a
Mitilene. 15 A'áa tu eeráacɨj, yaa ariá'pua'aj tu avéjri' ja'ajtyéenyej jo'tɨj ja'ráahuachij tɨ
a'yan tyaja'rájtyapuaj tɨjɨn Quío, tyatɨ'ɨj tyij séej xɨcáj jitze a'áa ja'rá'aj a'ájna a Samos.
Tyajtáhua'aj yaa ariá'pua'aj a'áa tu ja'rá'aj a'ájna chájta' tɨ a'yan tyaja'rájtyapuaj tɨjɨn
Mileto. 16 A'yaa tu huarɨj, ji'nye Pablo pu jaaxá'puɨ'ɨntarej tɨquee a'áa ja'tanyéj a'ájna
a Éfeso, capu ajta á'tyeerimu'ca'aj a'ájna a'áa tɨ huataca'aj a Asia, ji'nye jiye'tzín jɨme'
pu ja'rá'astijmu'ca'aj a'ájna a Jerusalén, tɨpua'aj a'yan tyíɨ'riitan tyaj a'áa jo'tyú'uucaj
matɨ'ɨj tyí'ye'estyaa a'íjcɨ jɨme' ɨ maj jo'támua'reej tɨ arí a'yan tyooméj huá'puatyej
japuan tamuáamuata' xɨcáj.

*Pablo pu ca'nyíjra'aj huo'ta' a'*íɨjma ɨ huáasij Éfeso maj já'ma'can

17 A'áa pu jo'tyaváaj ɨ Pablo a Mileto, tɨ'ɨj huo'ta'íjtaca' maj uhuojo'tájeevej ɨ huáasij ɨ
tyeyúuj tzajta' maj tyí'huɨɨre' a'ájna a Éfeso. 18 Matɨ'ɨj ɨ huáasij aje'ré'nyej, aj pu'ij a'yan
tyihuo'té'exaaj tɨjɨn:

—Mua'aj xu jamua'reej je'ej nyaj tyi'tyínyecha'ɨj nyatɨ'ɨj nyana'aj anaquéej yetyi'-tanyéj iiye'ej Asia. 19 A'náj tɨna'aj nu yahuatyéjvee ja'mua jamuán, netyí'huɨɨria'aj nyajta nyacu'váaj ɨ tavástara' jimi, a'yaa nu tya'canyeyí'nya'aj a'ɨ́jcɨ jɨme' ɨ tɨ jéehua je'ej pua'aj tyina'antyimué'tɨjcaa ajta ɨ maj je'ej pua'aj nyooriajcuca'aj ɨ maj Israel jitze ajtyáma'can. 20 Canu a'náj ootyá'ɨtzee nyaj quee tyajá'mua'ixaatye'ej tyi'tɨ́j tɨ mua'ajmaj jamuatyáhuɨ'rii, nyetyaja'muamua'tyáaj ɨ tyeyúuj tzajta', nyajta jo'siaj jo'cháatɨmee. 21 A'ɨ́ɨjma ɨ maj Israel jitze ajtyáma'can, nyajta a'ɨ́ɨjma ɨ maj séej chuéj japua já'ma'can, a'yaa nu tyihuó'ixaaj tɨ a'yan tyúuxɨe've' mej seequéj tyú'mua'tyij ɨ Dios jimi, majta ja'antzaahuatye'en a'ɨ́jcɨ ɨ tavástara' Jesús ɨ Cɨríistu'. 22 Ajta ijíij a'áa nu jo'ma'aj na'mej a Jerusalén a'ɨ́jcɨ jɨme' tɨ ɨ júuricama'ra' ɨ Dios a'yan tyinaata'íj, canu jamua'reej je'ej tɨ mu' tyinyaja'huɨ́ɨria'aj ja'mej. 23 A'ɨ́j nu xaa mua'reej, tɨ jo'tɨj na'aj tɨ huachájta'tajmee, a'ɨ́jna ɨ júuricama'ra' ɨ Dios a'yaa pu tyí'nye'ixaatye' tɨ a'ɨ́ɨn nyejcho've' ɨ maj tzajta' tyí'tyanamuacaa ajta jéehua ɨ puéjtzij. 24 Capu nye jitze juxɨe've' ɨ nyaj jɨn júurij, a'ɨ́j nu'uj xɨe've' nyaj ja'antyícɨ'tyij je'ej tɨ ɨ Dios tyi'tɨ́j tyinaa'íjcaj nyaj huo'té'exaatye'en ɨ tyeɨ́tyee ɨ nyúucaria'ra', tɨ'ij a'ɨ́ɨn tyihuo'tú'uunyi' juxɨé'vi'ra' jɨme'.

25 'Ajta ijíij tyámua' nu tyá'mua'reej, tɨquee che' a'tɨ́j me' nyeje'seejran, a'ɨ́ɨmaj ɨ nyaj nyeríj huó'ixaaj ɨ Dios tɨ jɨn tyí'ijta. 26 A'ɨ́j nu jɨn a'yan tyajá'mua'ixaatye' ijíij, canu nyáaj pué'eenye' tɨpua'aj tyi'tɨ́j je'ej já'mua'uurej mua'ajmaj, 27 ji'nye néijmi'i nu tyajamuáa'ixaa je'ej tɨ tyá'xɨe've' ɨ Dios, nyajta quee a'náj tyi'tɨ́j jamuaatyá'aviitzej. 28 Tyámua' xu'uj, siata'aj huó'cha'ɨɨn néijmi'caa ɨ maj jusɨ'rii ɨ Dios jimi, jo'tɨj ɨ júuricama'ra' ɨ Dios huaja'antyíhuo mej mij a'ɨ́ɨjma huácha'ɨɨn ɨ maj tyá'tzaahuatye', ɨ tɨ juxúure' jɨn huó'nanɨej a'ɨ́jna ɨ Jesús. 29 A'yaa nu nyáaj tyá'mua'reej nyatɨ'ɨj jó'ra'nyij, séecan mu yaja'va'ju'uj muá'ju'un ja'mua jimi maj a'yan een matɨ'ɨj ɨ́ɨra'vetyee mej tyí'tyacɨ'macaa, ɨ maj a'yan tya'xɨé've'ej muá'ju'un maj hua'antyipuá'ritye'en ɨ maj tyá'tzaahuatye'. 30 Séecan mu avá'ju' ɨ maj ja'mua jitze ajtyáma'can, a'ɨ́ɨ mu hue'tzij jɨn tyihuá'mua'tyen, mej mij a'ɨ́ɨjma antyimue'tɨn ɨ maj tyá'tzaahuatye'. 31 Tyámua' xu'uj mua'aj, xo'támua'reeri' nyaj huéeicaj nyinyi'ra'aj tyajamuáa'ixaa tújca'rij tzajta' nyajta tɨ́ca'rij tzajta', canu a'náj jaatáxaahuataca' nyaj tyajamuáa'ixaa na'canyeyí'nya'aj ja'mua jɨme'.

32 'Ajta ijíij nye'ihuáamua' Dios jimi nu jamuatyátoosij, ajta ɨ nyúucaria'ra' tɨ jaxaj juxɨé'vi'ra' jɨme'. A'ɨ́ɨ pu néijmi'i pu tyí'uurej tɨ'ij a'ɨ́jcɨ jitze aróoca'nyej ɨ júuricama'ra' ɨ Dios, ajta néijmi'i huo'tá'sij ɨ tɨ jɨn atóoraj a'ɨ́ɨjma jimi ɨ jutyéɨtyeristyamua'. 33 Canu nyáaj a'náj tyi'tɨ́j nyacua'aj tɨpua'aj túmii, na'ríij tyihuá'caanaa. 34 Sulu a'yaa xu tyá'mua'reej, nyej nyasɨ́ɨj nyamuáca' jɨn tyu'muárɨej nyej nyij jaamué'tɨn tyi'tɨ́j tɨ juxɨe've' nye jimi, ajta a'ɨ́ɨjma jimi ɨ maj nyaj jamuán huacɨ́j. 35 A'náj tɨna'aj nu jamuáa'itɨɨri' tɨ a'yan tyúuxɨe've' siaj tyu'muárɨe'en ajta siaj sij huo'tyáhuɨɨre'en a'ɨ́ɨjma ɨ maj quee je'ej tyéejviicue', a'ɨ́j xu ú'mua'reeriaj je'ej tɨ tyu'taxájtaca' ɨ tavástara' Jesús tɨjɨn: "Jéetze' pu tyámua' tyé'yi'ij nyaj tyí'puejva'aj quee nyaj tyi'tɨ́j ancuriáan."

36 Tɨ'ɨj a'yan tyihuo'ixáatya'aj ɨ Pablo, aj pu'ij tyítunutaca' ajta huatyéenyuj ɨ Dios jimi hua' jamuán. 37 Néijmi'i mu huóoyiinyixɨj majta néijmi'i ji'ré'chuiixɨj, majta ji'tyápuɨ'tza'xɨj a'ɨ́jcɨ ɨ Pablo. 38 Jéehua mu juxaamuɨjritya'ca'aj, ji'nye a'yaa pu tyihuo'té'exaaj mej quee che' a'náj me'yé'sejran. Aj mumij jamuán ujó'ju' jo'tɨj ja'tyájraa ɨ báarcuj jitze.

21

*T*ɨ'ɨj ɨ Pablo a'áa jo'mej a'ájna a Jerusalén

1 A'áa mu'uj mij joovátzɨj ɨ ta'ihuáamua', aj tu tyij ityáj atyáacɨj ɨ báarcuj jitze, tyatɨ'ɨj tyij huatátaje'yaca' a'ájna a Cos, yaa ariá'pua'aj tu a'áa ja'rá'aj a'ájna a Rodas, tyatɨ'ɨj tátyij a'áa jo'ré'nyej a'ájna a Pátara. 2 A'ájna a Pátara a'áa tu séej jo'tyoo ɨ báarcuj Fenicia tɨ jó'yi'ij, a'ɨ́j tu tyij jitze atyáacɨj, tyatɨ'ɨj tyij jo'cɨ́j. 3 A'áa tu joojú'ca'aj tyatɨ'ɨj jaaséej a

tɨ ja'ajhuáchij, a'yaa pu tya'rájtyapuaj tɨjɨn Chipre, a'áa tu muáca'ta' pujmua' ajcaanyej,
mu tu'uj jó'ju' 'asta tyana'aj quee a'áa ja'rá'aj a Siria. Ajta ɨ báarcuj a'áa pu je'cácaa
tyu'tyájtoo ɨ íjcaj tɨ tyú'tɨsime'ej a'ájna a Tiro, a'áa tu tyij acáacɨj. 4 Tyatɨ'ɨj a'ɨ́ɨjma
huátyoj ɨ maj tyá'tzaahuatye', aráahua'puaj xɨcáj tu á'tyeej tyaj hua' jamuán ajo'tyu'uj.
A'ɨ́ɨmaj mu júuricama'ra' ɨ Dios jitze ma'can jaatá'ijmuejri' a'ɨ́jcɨ ɨ Pablo tɨ'ij quee a'áa
ja'tányinyiica'an a Jerusalén. 5 Tɨ'ɨj mu tyojo'ma'aj aráahua'puaj xɨcáj jitze, aj tutyij
jo'cɨ́j. Néijmi'i ɨ tyétyacaa muanyɨ́ɨnyɨ'chaj, majta huayóomua'aj, a'áa mu tojóotoj jo'tɨj
joo'ástɨmee ɨ chájta'naj, a'áa tu tyij tyítunutaxɨj jo'tɨj ja'va'ástɨmee ɨ jájtyij, tyatɨ'ɨj tyij
huatyéenyuj ɨ Dios jimi. 6 Tyatɨ'ɨj huo'tatyóotya'aj, aj tu tyij atyáacɨj ɨ báarcuj jitze, majta
a'ɨ́ɨmaj huariá'cɨj jo'maj jo'cháatɨmee.
7 Tyatɨ'ɨj jaatyáaxɨjtye ɨ tyaj huajú'ca'aj ɨ jájritze', Tiro tyaj ja'ráacɨj tyatɨ'ɨj tyij
a'áa ja'rá'aj a'ájna a Tolemaida, a'áa tu huo'tatyójtyej ɨ ta'ihuáamua', tyajta hua'
jamuán séej xɨcáj ajo'tyu'uj. 8 Yaa ariá'pua'aj tu jo'cɨ́j tyatɨ'ɨj tyij a'áa ja'rá'aj chájta'
tɨ a'yan tyaja'rájtyapuaj tɨjɨn Cesarea. A'áa tu ja'tanyéj jo'tɨj ja'chej a'ɨ́jna ɨ Felipe ɨ
tɨ tyihuá'ixa'tyee tyeɨ́tyee, a'ɨ́ɨ pu a'ɨ́ɨn pué'een sɨ́ɨj ɨ maj aráahua'puaj ará'asej ɨ maj
tyí'huɨɨre' ɨ tyeyúuj tzajta', a'áa tu jo'tyá'ɨtzee a'ɨ́jcɨ jimi ɨ Felipe. 9 A'ɨ́jna ɨ Felipe
muáacuacaa pu tyiyójmua'ca'aj ɨ úucaa mej quee xu huɨɨchej, a'ɨ́ɨ mu jaxajtaca'aj
nyúucaria'ra' ɨ Dios. 10 A'áa tu tyij á'tyeej a'chu pua'an xɨcáj, tɨ'ɨj ij sɨ́ɨj ará'aj tɨ Dios jitze
ma'can tyí'xajtaca'aj, Judea tɨ já'ma'can, a'yaa pu ántyapuaj a'ɨ́jna tɨjɨn Agabo. 11 Tɨ'ɨj
tajimí ará'aj, aj pu'ij ja'vá'xɨstaca' ɨ tɨ jɨn ahuójɨ'ca'ca'aj a'ɨ́jna ɨ Pablo, aj pu'ij a'ɨ́jcɨ jɨn
anójɨ'quej ɨ ju'ɨ́ɨcaj jitze, ajta ɨ jumuáca' jitze, tɨ'ɨj ij a'yan tyu'taxájtaca' tɨjɨn:
—A'yaa pu tyí'xaj ɨ júuricama'ra' ɨ Dios tɨjɨn a'ájna a Jerusalén, a'ɨ́ɨmaj ɨ maj Israel jitze
ajtyáma'can, a'yaa mu tyeetyájɨ'que'sij a'ɨ́jcɨ ɨ tɨ ja'a'rij a'íjcɨ ɨ maj jɨn ahuojɨ'ca'ajma'aj
muá'cɨ'ɨj, majta huo'tátuiire'sij a'ɨ́ɨjma ɨ maj séej ɨ chuéj japua já'ma'can.
12 Tyatɨ'ɨj a'ɨ́j huánamuajri', ityáj majta ɨ maj Cesarea já'ma'can, néijmi'i tu jaatáhuavi-
iri' a'ɨ́jcɨ ɨ Pablo tɨ'ij quee ujó'yi'can a Jerusalén.
13 Aj pu'ij a'yan tyu'tanyúj a'ɨ́jna ɨ Pablo tɨjɨn:
—¿Ji'nye setyityúuyin siajta nyaxaamujritye'? A'yaa nu tyé'nyaca'nyej, canu a'ɨ́j
nyana'aj jɨme' maj naatyájɨ'que'en, sulu nyej nyajta huámuɨ'nyij a'ájna Jerusalén a'ɨ́jcɨ
jɨme' ɨ nyaj jahuɨɨre' ɨ tavástara' Jesús.
14 Ji'nye catu jaatáviicue'ri' tyaj jaatyá'ɨtzen, tyaatá' tu'uj tyij, a'yan tyetyatajéevej
tɨjɨn:
—Che' a'yan atyojo'ré'nyej je'ej tɨ tyá'xɨe've' ɨ tavástara'.
15 Tɨ'ɨj a'yan tyu'rɨ́j aj tu tyij tyámua' huátaruuj, tyatɨ'ɨj tyij ujó'ju' a'ájna a Jerusalén.
16 Séecan mu tajamuán jó'ju' ɨ maj tyá'tzaahuatye' Cesarea maj já'ma'can, a'ɨ́ɨ mu a'áa
tojo'ré'nyijtyej jo'tɨj ja'chej a'ɨ́jna ɨ tyáatɨ' tɨ a'yan ántyapuaj tɨjɨn Mnasón, Chipre tɨ
já'ma'can, ɨ tɨ arí á'tyeej tɨ tyá'tzaahuatye'.

Pablo pu uyá'muaarej a'ɨ́jcɨ ɨ Jacobo

17 Tyatɨ'ɨj a'áa ja'rá'aj a Jerusalén, naa mu tyámua' tyitaatyéeje jutyámua'vi'ra'aj jɨme'
a'ɨ́ɨmaj ɨ maj tyá'tzaahuatye'. 18 Yaa ariá'pua'aj pu ɨ Pablo tajamuán ujó'mej tyej tyij a'ɨ́j
ujo'vá'muaarej a'ɨ́jcɨ ɨ Jacobo, majta ɨ huáasij néijmi'i mu a'áa jo'tyú'uuca'aj. 19 Aj pu'ij
ɨ Pablo huo'tatyójtyej, tɨ'quij té'ej tyámua' naa tyihuá'tyixaa néijmi'caa je'ej tɨ tyi'tɨ́j
huáruuj a'ɨ́jna jitze ma'can ɨ Dios, a'ɨ́ɨjma jimi ɨ maj séej chuéj japua já'ma'can, 20 Matɨ'ɨj
a'ɨ́j huánamuajri', aj mu mij tyaatatyójtzi'rej ɨ Dios. Majta a'yan tyaaté'exaa a'ɨ́jcɨ ɨ Pablo
tɨjɨn:
—Cásɨ' ta'ihuáara', papu'rɨ́j metyooséj, a'ɨ́ɨmaj ɨ maj Israel jitze ajtyáma'can, mue'tɨ́j
mu merɨ́j tyá'antzaahuaj, néijmi'i mu a'yan tyá'xɨe've' maj a'yan tya'rá'astej je'ej tɨ
tyo'yú'xaca' ɨ yu'xarij jitze a'ɨ́jna ɨ Moisés. 21 Majta a'yan tyihuó'ixaaj néijmi'caa
ɨ maj séej chuéj japua ja'chej ɨ maj majta Israel jitze ajtyáma'can, paj muáaj a'yan
tyihuá'mua'tyej maj quee a'yan rɨjcaj je'ej tɨ tyaaxájtaca' a'ɨ́jna ɨ Moisés, pajta a'yan

tyihuá'ixaatye' maj quee ja'antyisí'chej ɨ junavíj ɨ juyójmua', majta quee a'yaa mana'aj tyaá'sime'ej ɨ juyi'ráj. 22 ¿Ji'nye tyana'aj tyij tyu'taxájtaj matɨ'ɨj jáamua'reej ɨ tyeɨ́tyee paj períj ya'uvé'nyej? 23 Tyámua' pu jéetze' naa paj a'yan huárɨnyij je'ej tyaj tyimuaaté'exaatye'sij. Yaa mu muáacuaj huatyu'uj tajamuán ɨ tyétyacaa, ɨ maj ja'antyícɨ'sij ɨ maj jɨn atóoraj ɨ Dios jimi. 24 Pata'aj hua'antyivi'tɨ́j, pata'aj huá'jajcuare'en hua' jamuán, pajta hua' japua tyu'náachitan, mata'aj mij huo'yéj. Aj mu mij néijmi'i jamua'reeren tɨquee a'yan tyi'ja'yájna je'ej maj tyí'muaxaj muéetzij, sulu paj pajta muáaj ja'astej ɨ yu'xarij ɨ maj jɨn tyí'ijta. 25 Majta ɨ maj quee Israel jitze ajtyáma'can, ɨ maj majta meríj tyá'antzaahuaj, tu'ríj tyihuo'ta'ítyi'ri' ɨ tyaj a'yan tyaaxá'puɨ'ɨntarej maj quee jacua'caa ɨ hue'ra'aj maj jáamu'vejritaca', majta quee jacua'caa ɨ xúure'ej majta ɨ hue'ria'ra' ɨ maj jaatyácue'mi'in. Majta quee juxana'cɨria'aj séecan jamuán.

*Mat*ɨ'ɨj jaatyéevi' a'ɨ́jcɨ ɨ Pablo u tyeyúuj tzajta'

26 Aj pu'ij ɨ Pablo huojo'ví'tɨj ɨ tyétyacaa ɨ maj muáacuaj, yaa ariá'pua'aj pu huóojajcuarej hua' jamuán tɨ'quij utyájrupij u tyeyúuj tzajta' tɨ'ij huo'té'exaatye'en a'náj maj ja'antyícɨ'sij ɨ maj jɨn atóoraj, mej mij tyu'támu'vejritaj sɨ́ɨj ajta sɨ́ɨj.

27 Tɨ'ɨj arí tɨn aráahua'puaj xɨcáj tya'ra'astísima'caj, séecan ɨ maj Israel jitze ajtyáma'can ɨ maj Asia ja'chej, a'ɨ́ɨ mu jaaséej a'ɨ́jcɨ ɨ Pablo ɨ tyeyúuj tzajta', matɨ'ɨj mij ca'nyíjra'aj huo'ta' maj huatanyínyu'caj ɨ tyeɨ́tyee. Aj mu mij ootátzunaxɨj ɨ Pablo jimi, 28 a'yan metyi'tyejíihuaj tɨjɨn:

—Mua'aj mu siaj Israel jitze ajtyáma'can, siataatáhuɨɨre'. A'íi pu a'ɨ́ɨn pué'een ɨ tyáatɨ' tɨ néijmi'que' majo'cha'can, seequéj tyihua'mua'tyée néijmi'caa ɨ tyeɨ́tyee je'ej tɨquee tyi'tyéevijtɨj tajimí, ajta maj quee ja'rá'astej je'ej tɨ tyo'yú'xaca' ɨ Moisés, ajta je'ej pua'aj tyá'xaj a'íjcɨ ɨ tyeyúuj. Ajta séecan ɨ griego utyéevi'tɨj ɨ tatyeyúuj tzajta', capu tzáahuatyi'ra'aj tyícha'ɨj ɨ taj tyeyúuj jitze.

29 A'yaa mu tyí'xajtaca'aj, ji'nye anaquéej mu meríj jaaséjraca'aj a chájta' a'ɨ́jcɨ jamuán ɨ Trófimo Éfeso tɨ já'ma'can, a'ɨ́j mu jɨn a'yan tyí'mua'ajcaj tɨ ɨ Pablo a'úun ya'tavi'tɨ́stɨraa u tyeyúuj tzajta'.

30 Néijmi'que' ɨ chájta'naj jitze, jéehua mu huatanyínyu'cacuca', aj mu mij ɨ tyeɨ́tyee ará'aj muahuáachisima'aj. Matɨ'ɨj mij jaatyéevi' a'ɨ́jcɨ ɨ Pablo, majta ji'rajáanajra u tyeyúuj tzajta', majta je'en jiye'tzín tye'tyáanaxɨj a tɨ ja'pueertajmee. 31 Matɨ'ɨj meríj tɨn jaje'catacuj a'ɨ́jcɨ ɨ Pablo, tɨ'ɨj jáamua'reeri' a'ɨ́jna ɨ xantáaru' ta'nájcaj tɨjɨn néijmi'que' mu nyinyu'cacuj a'ájna a chájta' Jerusalén. 32 Aj pu'ij a'ɨ́jna xantáaru' ta'nájcaj hua'ajsɨɨ ɨ juxantáaru'ustyamua', ajta a'ɨ́ɨjma ɨ maj anxɨtyej xantáaru'uj tyí'ijtya'ca'aj, matɨ'ɨj mij ujó'huaachij jo'maj jo'tyú'uuca'aj ɨ tyeɨ́tyee. Matɨ'ɨj jaaséej a'ɨ́jcɨ ɨ xantáaru' ta'nájcaj majta a'ɨ́ɨjma ɨ xantáaru'ustyamua'mua', aj mu mij jaatáxaahuataca' ɨ maj jatyáva'ra'aj a'ɨ́jcɨ ɨ Pablo. 33 Aj pu'ij ajtyáxɨɨriaca' ɨ xantáaru' ta'nájcaj, tɨ'ɨj ij jaatyéevi' a'ɨ́jcɨ ɨ Pablo, ajta jaata'íjtaca' maj ja'nájɨ'que'en hua'puácaa jɨme' ɨ cadéenaj. A'tzúj a'tyéevi'caj tɨ'quij tyu'ta'íhuo' a'tɨ́j tɨ pué'eenye'ej ajta tyi'tɨ́j tɨ je'ej huáruuj. 34 Majta a'ɨ́ɨmaj ɨ tyeɨ́tyee, séecan mu seequéj tyityetyéjijhuasime'ej, majta séecan seequéj, a'ɨ́j pu jɨn quee je'ej já'miteerastya'ca'aj a'ɨ́jcɨ ɨ xantáaru' ta'nájcaj je'ej tɨ tyo'xá'puɨ'ɨntarej, ji'nye jéehua mu je'ej tyáhuaasime'ej, a'ɨ́j pu jɨn jaata'íjtaca' maj já'anvi'tɨj a'ájna jo'maj je'ráatyij ɨ xantáaru'uj. 35 Matɨ'ɨj a'áa ja'rá'aj jo'tɨj ja'cachetzíicɨ'huajme, a'ɨ́ɨmaj ɨ xantáaru'uj mu'huatyechóoj mu ayootoj a'ɨ́jcɨ ɨ Pablo, ji'nye jéehua mu ɨ tyeɨ́tyee jama'cujca'aj, 36 majta néijmi'i ɨ maj cújta' huajú'ca'aj, a'yaa mu tyityeejíjhuasime'ej tɨjɨn:

—Che' huámuɨ'nyij.

*T*ɨ'ɨj Pablo jujapuá huatanyúj

37 Matɨ'ɨj ju'tyarújtye'sima'caj a'ɨ́jcɨ ɨ Pablo jo'maj je'ráatyij ɨ xantáaru'uj, aj pu'ij ɨ Pablo a'yan tyaata'íhuo'ri' a'ɨ́jcɨ ɨ xantáaru' ta'nájcaj tɨjɨn:

—¿Nyi ɨ'ríj nyej tyu'taxáj cɨ́ɨra'tzuj ajamuán?

Ajta a'ɨ́jna ɨ xantáaru' ta'nájcaj, a'yaa pu tyu'tanyúj tɨjɨn:

—¿Nyi peeyí'tɨn ɨ hua' nyuucaaj ɨ griego? 38 ¿Nyi pequee muáaj a'ɨ́ɨn pué'een ɨ paj
Egipto já'ma'can, ɨ tɨ ará'tyeej tɨ huá'jaxɨejtya'ca'aj ɨ tyeɨ́tyee, ɨ tɨ ajta huojo'ví'tɨj a'ájna
jo'tɨj quee já'tyi'tɨj muáacuaj ví'ra'aj maj ará'asej ɨ mej tyí'tyacui'caa?
39 Aj pu'ij ɨ Pablo a'yan tyaaté'exaa tɨjɨn:
—Nyáaj nu Israel jitze ajtyáma'can, a'áa nu jɨríj ja'chej a'ájna a Tarso, ɨ chájta'naj
tɨ jéehua juxɨe've' a'áa tɨ huataca'aj a Cilicia, jéehua nu muahuavii paj naatá' nyaj
tyihuo'té'exaatye'en ɨ tyeɨ́tyee.
40 Aj pu'ij jaatá' tɨ tyihuo'té'exaatye'en, tɨ'quij ɨ Pablo huatyéechaxɨj a'ájna jo'tɨj ja'ca-
chetzíicɨ'huajme, ajta ɨ jumuáca' jɨn huo'tá'ijmuejri' maj quee che' je'ej tyáhuaasime'en.
Matɨ'ɨj quee che' je'ej tyahuáasima'caj, aj pu'ij hua' nyuucaaj jɨn tyu'taxájtaca' ɨ hebreos,
a'yan tɨjɨn:

22

1 —Nye'ihuáamua' siajta nyahuáasimua', xáanamuajri' je'ej nyaj tyajamuaaté'ex-
aatye'sij ɨ nyúucarij nyaj jɨn nyajapuáj huatányuusij.
2 Matɨ'ɨj jáanamuajri' tɨ a'ɨ́j jɨn tyihuá'ixaatya'ca'aj ɨ hebreos nyuucaaj jɨme', aj
mu mij jéetze' huatyápua'riaca' ɨ maj je'ej tyáhuaasime'ej. Ajta ɨ Pablo a'yaa pu
tyihua'tyé'ixaatye'sima'aj tɨjɨn:
3 —Nyáaj nu Israel jitze ajtyáma'can, a'áa nu jo'nɨé'huaca' a'ájna a Tarso a'áa tɨ
ja'ajtyáma'can a Cilicia, a'yaa nu huave'sej iiye'ej Jerusalén, nyajta tyi'huányamua'aj
a'ɨ́jcɨ jimi ɨ Gamaliel, ɨ tɨ a'yan tya'róonajchij ɨ nyúucarij je'ej maj tyo'yú'xaca' ɨ
tahuásimua'cɨ'ɨj. A'náj tɨna'aj nu a'yan tyáahuoosij je'ej nyaj tyeetyáhuɨre'en ɨ Dios,
néijmi'i jɨme' ɨ nyaxɨéjnyu'caa, a'yájna siatɨ'ɨj néijmi'i mua'aj ijíij tyaá'sij. 4 Jájcuaj ɨmuáj
nu a'yan tyihuá'huooca'aj nyej nyij huó'cui'nyij a'ɨ́ɨjma ɨ maj jájcuan jɨn tyá'tzaahuatye',
nyajta néijmi'caa huavívi' ɨ tyétyacaa, nyajta ɨ maj úucaa nyej nyij hue'tyáanaj. 5 A'ɨ́jna
ɨ tɨ tyihuá'ijtye' a'ɨ́ɨjma ɨ puaaríij, majta néijmi'i ɨ huáasij a'ɨ́ɨ mu jamua'reej. A'ɨ́ɨ
mu yu'xarij tyinaatapíj nyej nyij tyihuo'tátuiire'en ɨ nye ihuáamua' Israel maj jitze
ajtyáma'can, Damasco maj ja'chej, nyajta a'áa ja'tanyéj nyej nyij huó'huoonyij a'ɨ́ɨjma
ɨ maj tyá'tzaahuatye', nyej nyij uhuaja'rávi'tɨj a'yájna iiye'ej Jerusalén tyej tyij puéjtzij
huo'tá'an.

Pablo pu huá'ixaatye' je'ej tɨ tye'entyíhuo ɨ tavástara'
(Hch. 9:1-19; 26:12-18)

6 'Nyatɨ'ɨj a'áa joomá'caj juyéj jitze, nu'ríj avéjri' joomá'caj a Damasco a'tzáaj tacuaríix-
puaj, aj pu'ij jiye'tzín ca'nyíin jɨn uje'cátatzariaca' u tajapuá, tɨ'quij nɨe'riá'naj. 7 Nyatɨ'ɨj
nyij eetávej a chóota'. Nyajta je'en a'tɨ́j huánamuajri' tɨ a'yan tyinaatajé tɨjɨn: "Saulo,
¿ji'nye een jɨme' je'ej pua'aj pényoorej?" 8 Nyatɨ'ɨj nyij tyu'ta'íhuoj a'yan tɨjɨn: "¿A'tanyíj
papué'een nyavástara'?" Ajtáhua'aj a'yan tyu'tánamuajrej tɨjɨn: "Nyáaj nu a'ɨ́ɨn pué'een
ɨ Jesús Nazaret nyaj já'ma'can, a'ɨ́jna ɨ paj muáaj meyo'vajran." 9 Majta ɨ maj nyaj jamuán
huajú'ca'aj, a'ɨ́ɨ mu majta jaaséej ɨ tɨ huatátzariajraa, a'ɨ́j mu'uj quee huánamuajri'
ɨ nyúucarij tɨ tyí'nye'ixaatya'ca'aj. 10 Nyatɨ'ɨj nyij tyu'ta'íhuo' a'yan tɨjɨn: "¿Ji'nye
náarɨnyij nyavástara'?" Aj pu'ij ɨ tavástara' a'yan tyinaaté'exaaj tɨjɨn: "Ájchesij, pata'aj
ɨ paj pooj huaméj a'ájna a Damasco. A'áa mu néijmi'i muojo'té'exaatye'sij je'ej paj
huárɨnyij." 11 Ji'nye na'racúunyij nu na'raa a'ɨ́jcɨ jɨme' ɨ tatzárij, a'ɨ́j mu jɨn a'ɨ́ɨmaj ɨ
maj nyaj jamuán huajú'ca'aj mana'naví'raj mu' mij nyojo'vi'tɨj a'ájna a Damasco.
12 'Sɨ́ɨj pu tyáatɨ' a'áa jo'tyávaaca'aj tɨ a'yan ántyapuaj tɨjɨn Ananías, ɨ tɨ naa
tyí'tyevistaca'aj ajta ja'tzaahuatya'ca'aj a'ɨ́jcɨ ɨ yu'xarij Moisés tɨ jo'yú'xaca', néijmi'i mu
naa yó'mua'rajca'aj ɨ maj Israel jitze ajtyáma'can ɨ maj a'áa já'chajca'aj a'ájna a Damasco.
13 Ananías pu a'áa nyojo'tyéesej, tɨ'ɨj ará'aj a'yaa pu'ij tyinaaté'exaaj tɨjɨn: "Nye'ihuáara'
Saulo, ancuriáa' ajtáhua'aj jájcuan ɨ paj jɨn atányeerej." Tɨ'ɨj a'yan tyinaatajé aj nu nyij
jiye'tzín atányeeriaca', nyatɨ'ɨj nyij jaaséj. 14 Ajta a'yan tyinaaté'exaaj tɨjɨn: "ɨ hua' Dios ɨ
tahuásimua'cɨ'ɨj, a'ɨ́ɨ pu mua'antyíhuoo muéetzij pej pij jáamua'reej je'ej tɨ tyá'xɨe've',

pataˈaj jaaséj aˈíjcɨ ɨ tɨquee aˈnáj tyiˈtíj jɨn ootyáˈɨtzee ɨ Dios jimi, pajta jáanamuaj jeˈej tɨ tyíˈxaj. 15 Muáaj paj aˈíɨn pueˈeenyeˈej puáˈmej ɨ paj aˈíj jɨn antyíaˈmuaˈreeriaj puáˈmej néijmiˈque' ɨ cháanacaj japua, jitzán maˈcan ɨ tavástaraˈ, pataˈaj huóˈixaatyeˈen jeˈej paj períj tyiˈtíj tyuˈséj, pajta jeˈej paj tyúˈnamuajriˈ. 16 Ajta ijíij, capáj jéehua tyiˈchóˈveˈej. Ájchesij, pataˈaj huáɨˈhuaj nyúucaritzeˈ ɨ tavástaraˈ, tɨˈij aˈíɨn tyimuaatúˈuunyiˈ ɨ paj jɨn ootyáˈɨtzee ɨ Dios jimi.”

*Pablo pu huáˈixaatyeˈ jeˈej t*ɨ tyuˈtaˈíjtyiˈhuacaˈ aˈíɨjma jimi ɨ maj séej chuéj japua jáˈmaˈcan

17 ’Nyatɨˈɨj aˈáa jaˈráˈaj a Jerusalén, aj nu nyij utyájrupij ɨ tyeyúuj tzajtaˈ nyej nyij huatyényuunyij ɨ Dios jimi, aj nu nyij tyuˈséj. 18 Aˈíj nu huaséj ɨ tavástaraˈ tɨ aˈyan tyinaatéˈexaaj tɨjɨn: “Caˈnácanˈeerájraˈjiyeˈtzín jɨmeˈ aˈyájna Jerusalén, jiˈnye camu muáˈantzaahuatyeˈsij jeˈej paj tyihuoˈtéˈexaatyeˈsij nye jitze maˈcan.” 19 Aj nu nyij aˈyan tyaatéˈexaa tɨjɨn: “Nyavástaraˈ, aˈíɨ mu aˈyan tyáˈmuaˈreej nyej nyáaj majoˈchaˈcanyaˈaj néijmiˈque' huaˈ tyeyúuj tzajtaˈ, nyajta hueˈtyáanamua ɨ maj muéetzij muaˈtzaahuatyaˈcaˈaj, nyajta huaˈtyávaˈraˈaj. 20 Ajta matɨˈɨj aˈíj huajéˈcaj ɨ Esteban ɨ tɨ muahuɨɨriaˈcaˈaj, ajta tyíˈxajtacaˈaj a jitze maˈcan, nyáaj nu aˈáa joˈtyávaacaˈaj, aˈyaa nu tyáˈxaˈpuɨˈɨntariaˈcaˈaj maj jaajéˈcaj, nyáaj nu nyajta tyúˈchaˈɨj ɨ tyihuáˈcaanaa aˈíɨjma ɨ maj jaajéˈcaj.” 21 Ajta ɨ tavástaraˈ aˈyaa pu tyinaatéˈexaaj tɨjɨn: “Áricuj maˈúrutyij, jiˈnye nyamuaataˈítyij ɨmuáj tyeítyee tzajtaˈ ɨ maj séej chuéj japua jáˈmaˈcan.”

*T*ɨˈɨj ɨ xantáaruˈ taˈnájcaj jachaˈɨɨcaˈaj aˈíjcɨ ɨ Pablo

22 Aˈyaa muˈuj úhuiixɨj ɨ maj móoj jatyánamuajrasimaˈaj, matɨˈɨj mij huatyóohuij maj huatyejíihuajraˈnyij aˈyan tɨjɨn:

—Aˈmújna mu tyévij, capu juxɨeˈveˈ tɨ júurij, xaajéˈcaj taˈaj ij queeˈ majáˈhuaˈtan íiyan ɨ cháanacaj japua.

23 Aˈyaa muˈuj jéetzeˈ tyityetyéjijhuasimeˈej, majta ɨ tyúucaanaa jútyeˈ tyojóˈraaraˈaj, majta ɨ chuéj jútyeˈ jóˈraaraaj. 24 Aj puˈij ɨ xantáaruˈ taˈnájcaj tyuˈtaˈíjtacaˈ maj juˈtyá-toonyij aˈíjcɨ ɨ Pablo joˈmaj jeˈráatyij ɨ xantáaruˈuj, ajta huoˈtaˈíj maj jeˈriáˈvaxɨˈɨn, taˈaj ij tyuˈtaxáj jeˈej maj een jɨmeˈ tyityetyéjijhuaj ɨ tyeítyee. 25 Matɨˈɨj meríj jaatyajíˈcaˈaj mej mij jeˈriáˈvaxɨˈɨn, aj puˈij ɨ Pablo aˈíj aˈyan tyaataˈíhuoˈriˈ ɨ xantáaruˈ taˈnájcaj tɨ aˈáa joˈtyávaacaˈaj tɨjɨn:

—¿Nyi aˈyan setyityaatácɨˈpej siaj sij jeˈriáˈvaxɨˈɨn ɨ aˈtíj Roma tɨ jáˈmaˈcan, siajta quee jamuaˈreeriaj tyiˈtíj siaj jɨn púj oorej?

26 Tɨˈɨj aˈyan tyáanamuajriˈ, aˈíjna ɨ anxɨtyej xantáaruˈuj tɨ tyíˈijtyeˈ, aˈáa pu joˈmej aˈíjcɨ jimi ɨ xantáaruˈ taˈnájcaj, aˈyaa puˈij tyaatéˈexaa tɨjɨn:

—¿Jiˈnye parɨnyij aˈíjcɨ jɨmeˈ? Aˈíjna ɨ tyáatɨˈ aˈáa pu jaˈajtyámaˈcan a Roma.

27 Aj puˈij ɨ xantáaruˈ taˈnájcaj a uréˈnyej ɨ Pablo jimi, tɨˈquij aˈyan tyaataˈíhuoˈriˈ tɨjɨn:

—¿Nyi aˈyan tyiˈjaˈyájna paj aˈáa jaˈajtyámaˈcan a Roma?

Aj puˈij ɨ Pablo aˈyan tyuˈtanyúj tɨjɨn:

—Jee xaa nyuˈuj.

28 Ajta ɨ xantáaruˈ taˈnájcaj aˈyan tyaatéˈexaa tɨjɨn:

—Jéehua nu nyáaj tyuˈnájchitacaˈ nyej nyij huatyényaromaanotaj.

Tɨˈɨj ij ɨ Pablo aˈyan tyaatéˈexaa tɨjɨn:

—Aˈáa nu nyáaj jiyoˈnɨéˈhuacaˈ.

29 Aj mu mij aˈíɨmaj eeráxɨɨriacaˈ ɨ maj jeˈriaˈvaaxɨˈnyijcheˈ ɨ Pablo, ajta aˈíjna ɨ xantáaruˈ taˈnájcaj, tɨˈɨj jáamuaˈreeriˈ tɨ Roma jáˈmaˈcan, tyámuaˈ pu tyuˈtátzɨɨn tɨ jeˈej tyeetyajíˈqueˈej ɨ cadéenaj jɨmeˈ.

*Pablo pu aˈúu joˈtyéechax*ɨj joˈmaj jeˈráatyij ɨ maj tyíˈijta

30 Yaa ariáˈpuaˈaj, ɨ xantáaruˈ taˈnájcaj, aˈyaa pu tyáˈxɨeˈvaˈcaˈaj tɨ jáamuaˈreej jeˈej maj een jɨmeˈ tyáˈxajtziˈracaˈaj aˈíjcɨ ɨ Pablo, aj puˈij jiˈrájtoo, ajta tyuˈtaˈíjtacaˈ maj

tyúusɨɨre'en a'ɨ́ɨmaj ɨ maj tyí'ijta u tyeyúuj tzajta', majta néijmi'i ɨ maj tyityatatyíj. Aj pu'ij hua' jimi áyoovi'tɨj.

23

1 Pablo pu hua'ráasej a'ɨ́ɨjma ɨ maj tyityatatyíj tɨ'quij a'yan tyihuo'té'exaaj tɨjɨn:
—Nye'ihuáamua', tɨ'ɨj na'aj yatɨj je'ré'nyej, canu tyi'tɨ́j jɨn je'ej tyé'nyamua'astɨj ɨ Dios jimi menyo'cha'can.
2 Aj pu'ij a'ɨ́jna ɨ Ananías, ɨ tɨ tyihuá'ijtye' a'ɨ́ɨjma ɨ puaaríij, a'ɨ́ɨ pu huo'ta'íj maj ja'ancáveenyij a'ɨ́jcɨ ɨ Pablo. 3 Ajta ɨ Pablo a'yaa pu tyu'tanyúj tɨjɨn:
—Dios pu muéetzij mua'ancávesij, mu paj quee ma'úumua'rej. Muáaj paj a'ɨ́j jɨn antyía'mua'reej pej pij no'xɨ́jtye'en a'ɨ́jcɨ jɨme' je'ej tɨ tyí'ijta ɨ yu'xarij, ¿ji'nye pej pij a'yan tyá'mua'reeriaj pahuá'ijtye' maj na'ancáveenyij?
4 Majta a'ɨ́ɨmaj ɨ maj uje'rátya'ca'aj, a'yaa mu tyaatajé tɨjɨn:
—¿Ji'nye pej pij je'ej pua'aj tyé'jee a'mújcɨj mu tɨ jéetze' juxɨe've' ɨ Dios jimi?
5 A'yaa pu ɨ Pablo tyihuo'té'exaaj tɨjɨn:
—Nye'ihuáamua', canu jamua'reeriaca'aj tɨ a'múu a'ɨ́ɨn pué'een ɨ tɨ jéetze' juxɨe've' ɨ Dios jimi, ji'nye a'yaa pu tyé'yu'si' ɨ yu'xarij jitze tɨjɨn: "Capáj je'ej tyé'jeevej a'ɨ́jcɨ ɨ tɨ tyi'tyéjvee ɨ tyeɨ́tyee jimi."
6 Aj pu'ij ɨ Pablo jáamua'reeri' tɨjɨn séecan mu ɨ maj tyityatatyíj saduceos pué'eenye'ej, majta séecan fariseos, aj pu'ij ca'nyíin jɨme' a'yan tyu'tanyúj tɨjɨn:
—Nye'ihuáamua', nyáaj nu fariseo pué'een, hua' jitze nu eeráma'can a'ɨ́ɨjma ɨ fariseos, majta ijíij ná'xɨjtye' a'ɨ́jcɨ jɨme' nyaj jacho've' a'náj maj huatájuuritaj ɨ muɨ'chítyee.
7 Tɨ'ɨj ɨ Pablo a'yan tyu'taxájtaca', aj mu mij huatyóohuij maj tyi'huóo'ihuo' a'ɨ́ɨmaj ɨ fariseos, majta a'ɨ́ɨmaj ɨ saduceos, matɨ'ɨj mij jé'ta' huacɨ́j ɨ maj jusɨɨria'ca'aj. 8 Ji'nye ɨ saduceos a'yaa mu tyí'xaj maj quee che' huatájuuritaj ɨ muɨ'chítyee, majta a'yan tɨjɨn maj quee séejre' ɨ júuricamej ɨ maj tyí'huɨɨre' u tajapuá, majta a'ɨ́ɨmaj ɨ fariseos néijmi'i mu a'ɨ́jcɨ tyá'tzaahuatye'. 9 Néijmi'i mu tyéjijhuasime'ej, majta je'cáj ɨ maj tyihuá'mua'tyej ɨ yu'xarij jitze, ɨ maj majta fariseos jitze ajtyáma'can, a'ɨ́ɨ mu ájhuiixɨj matɨ'ɨj mij a'yan tyu'taxájtaca' tɨjɨn:
—A'ɨ́jna ɨ tyáatɨ' capu tyi'tɨ́j je'ej huáruuj, tyij quee sɨ́ɨj tyaaté'exaa ɨ júuricamej tɨ tyí'huɨɨre' u tajapuá, tɨpua'aj a'yan tyi'ja'yájnatan, tyiche' quee jimi rányuuca'an ɨ Dios.
10 Majta meríj jéetze' nyinyu'cacuca'aj, a'ɨ́jna ɨ xantáaru' ta'nájcaj tyí'tzɨɨnya'ca'aj tɨpua'aj meetyáto'sixɨ'ɨn a'ɨ́jcɨ ɨ Pablo, a'ɨ́j pu jɨn huo'ta'íj ɨ xantáaru'uj maj je'ráavi'tɨj mej mij majtáhua'aj uyo'tyátoonyij jo'maj je'ráatyij ɨ xantáaru'uj.
11 Séej tɨ́ca'rij tzajta' pu ɨ tavástara' huataséjre a'ɨ́jcɨ jimi ɨ Pablo, a'yaa pu tyaaté'exaa tɨjɨn:
—Huatyá'ca'nyej mua' tzajta' Pablo, ji'nye a'yájna patɨ'ɨj períj nyaj jɨme' tyihuó'ixaaj iiye'ej Jerusalén, a'yaa paj cha'taj tyihuá'ixaatye'en a'ájna a Roma.

*Mat*ɨ'ɨj jaaxá'puɨ'ɨntarej je'ej maj tyeejé'caj ɨ Pablo
12 Yaa ariá'pua'aj, séecan mu ɨ Israel maj jitze ajtyáma'can a'yan tyaaxá'puɨ'ɨntarej maj jaajé'caj a'ɨ́jcɨ ɨ Pablo, a'yaa mu tyitya'tóoraj maj quee tyú'cua'nyij, majta quee huaye'en, 'asta mana'aj quee jaajé'caj a'ɨ́jcɨ ɨ Pablo. 13 A'chu mu huá'puatyej ará'asej ɨ tyétyacaa ɨ maj a'yan tyitya'tóoraj. 14 A'ɨ́ɨjma jimi mu ujó'ju' ɨ maj tyihuá'ijtye' ɨ puaaríij, majta a'ɨ́ɨjma jimi ɨ huáasij, matɨ'ɨj mij a'yan tyihuo'té'exaaj tɨjɨn:
—Ityáj tu tyeríj a'yan tyaaxá'puɨ'ɨntarej tyej quee tyi'tɨ́j cua'nyij, 'asta tyana'aj quee jaajé'caj a'ɨ́jcɨ ɨ Pablo. 15 Ajta ijíij, mua'aj majta ɨ séecan ɨ maj tyityatatyíj, xaatáhuaviij ɨ xantáaru' ta'nájcaj tɨ'ij ariá'pua'aj ya'ráavi'tɨj a'ɨ́jcɨ ɨ Pablo ja'mua jimi, a'yan setyu'taxáatan yee siata'aj tyámua' naa tyee'íhuo', tyajta ityáj tyámua' tu éenye'ej tá'ju'un tyej tyij jaajé'caj tɨ'ɨj quee xu ya'uvé'nyej.
16 Ajta ɨ yójra' ɨ ihuáaria'ra' a'ɨ́jcɨ ɨ Pablo, a'ɨ́ɨ pu jáamua'reeri' je'ej maj tyi'tɨ́j tyí'xa'puɨ'ɨntaria'ca'aj, tɨ'ɨj ij ujó'mej jo'maj je'ráatyij ɨ xantáaru'uj, aj pu'ij jaaté'exaa

a'ɨ́jcɨ ɨ Pablo. 17 Pablo pu séej huatajé ɨ maj anxɨtyej xantáaru'uj tyí'ijtye', tɨ'quij a'yan tyaaté'exaa tɨjɨn:

—Ánvi'tɨchij mu tyamuéej a'ɨ́jcɨ jimi ɨ xantáaru' ta'nájcaj, ji'nye tyi'tɨ́j pu jaaté'exaatye'ej.

18 Tɨ'quij ɨ tɨ anxɨtyej xantáaru'uj tyí'ijtye', yo'ví'tɨj ɨ xantáaru' jimi ta'nájcaj, ajta a'yan tyaaté'exaa tɨjɨn:

—A'ɨ́jna ɨ Pablo tɨ eetyánami' naatáhuaviiri' nyaj ya'ráavi'tɨj a jimi a'íjcɨ ɨ tyamuéej, ji'nye tyi'tɨ́j pu muaaté'exaatye'sij.

19 Aj pu'ij ɨ xantáaru' ta'nájcaj ja'náavi' ɨ muáca'ra'an jitze a'ɨ́jcɨ ɨ tyamuéej, tɨ'quij je'ráavi'tɨj a'yan tyaata'íhuo'ri' tɨjɨn:

—¿Tyi'tanyí pénye'ixaatya'mu'?

20 A'yaa pu tyaaté'exaa ɨ tyamuéej tɨjɨn:

—A'ɨ́ɨmaj ɨ maj Israel jitze ajtyáma'can, a'ɨ́ɨ mu jaaxá'puɨ'ɨntarej mej mij ariá'pua'aj muaatáhuavii ɨ Pablo, pej pij já'anvi'tɨj hua' jimi ɨ hua' juéesij mata'aj nu'uj mij tyámua' tyáamua'reej ɨ maj jitzán tyí'pua'ritye'. 21 Capáj huá'tzaahuatya'aj, ji'nye huá'puatyej mu a'chu ará'asej ɨ tyétyacaa ɨ maj je'tyécho've'ej ɨ juyéj jitze avíitzij jɨme', a'yaa mu tyaaxá'puɨ'ɨntarej maj quee tyi'tɨ́j cua'nyij, majta quee ye'en 'asta mana'aj quee jaajé'caj a'ɨ́jcɨ ɨ Pablo, ajta ijíij mu'ríj tyámua' huóoruuj, a'ɨ́j mu'uj mij cho've' je'ej paj muáaj tyu'taxájtaj.

22 Aj pu'ij ɨ xantáaru' ta'nájcaj jaata'ítyaca' ɨ tyamuéej tɨ'ij jó'ra'nyij, a'yaa pu tyaata'íj tɨquee a'tɨ́j ixáatye'ej je'ej tɨ arí a'ɨ́j tyu'té'exaaj.

*Pablo pu jó'vi't*ɨchiihuaca' a'ɨ́jcɨ jimi ɨ Félix

23 A'ɨ́jna ɨ xantáaru' ta'nájcaj hua'puácaa pu huatajé ɨ maj anxɨtyej xantáaru'uj tyí'ijtye', ajta a'yan tyihuo'ta'íj maj hua'puaj anxɨtyej ɨ xantáaru'uj tyámua' huá'uurej ɨ maj juɨ'ɨcán, majta huéeicatyej japuan tamuáamuata' maj ave'tyé'tya'aj, majta hua'puaj anxɨtyej ɨ maj chúun tyuɨ́'sima'aj muá'ju'un, mej mij a'áa jó'ju'un a'ájna a Cesarea tɨ́ca' a'tzáaj arámuaacuaj tyoomá'caj ɨ tɨ́ca'rij. 24 Ajta pu huo'ta'íj maj séej eetyésiiratye'en ɨ cahuáayu' ɨ Pablo tɨ japuan ave'quéej, a'yaa pu tyihuo'íjcaj maj tyámua' eenye' ajóotonyij a'ɨ́jcɨ jimi ɨ tajtúhuan tɨ a'yan ántyapuaj tɨjɨn Félix. 25 A'ɨ́ɨjma pu jimi yu'xarij huata'ítyaca' a'yaa pu tyá'xajtaca'aj tɨjɨn:

26 "Nyáaj Claudio Lisias, yaa nu muatyojtye' muéetzij Félix mu paj huápuɨ'ɨj naa huasé'rin pajta tajtúhuan jɨn tyi'tyéjvee. 27 A'ɨ́ɨmaj ɨ maj Israel jitze ajtyáma'can, a'ɨ́ɨ mu jaatyéevi' a'íjcɨ ɨ tyévij majta je'en jajé'catajche', ajta nyatɨ'ɨj jáamua'reeri' tɨ romano pué'een nyáaj nu nyij ajo'ré'nyej nyahua'ajvi'tɨ́j ɨ nyaxantáarustyamua', nyatɨ'ɨj nyij japuan huatanyúj. 28 Nyajta jamua'reerimu'ca'aj je'ej maj een jɨme' tyá'xajtzi'raca'aj, a'ɨ́j nu jɨn yo'ví'tɨj hua' jimi ɨ juéesij ɨ maj tyá'xa'puɨ'ɨntare'. 29 Aj nu nyij jáamua'reeri' maj a'ɨ́jcɨ jɨn tyá'xajtzi'raca'aj ɨ yu'xarij tɨ tyihuá'ijtye' a'ɨ́ɨjma, capu tyi'tɨ́j jɨn ootyá'ɨtzee mej mij jaajé'caj, nusu mej mij a'ɨ́jcɨ jɨn je'tyáanaj a'íjcɨ ɨ a'tɨ́j. 30 Ajta nyatɨ'ɨj jáamua'reeri' maj séecan ɨ Israel maj jitze ajtyáma'can a'yan tyitya'tóoraj maj jaajé'caj, muéetzij nu nyij muaata'ítyi'ri' a'ɨ́jcɨ ɨ tyévij, nyajta nu huo'ta'íj ɨ maj tyá'xajtzi' maj muéetzij muaaté'exaatye'en tyi'tɨ́j maj jɨn tyá'xajtzi'."

31 Majta a'ɨ́ɨmaj ɨ xantáaru'uj, a'yaa mu huarɨ́j je'ej tɨ tyihuo'té'exaaj ɨ xantáaru' ta'nájcaj, tɨ́ca' mu yo'ví'tɨj a'ɨ́jcɨ ɨ Pablo, matɨ'ɨj mij a'áa yo'ré'nyijtyej jo'tɨj a'yan tyaja'rájtyapuaj tɨjɨn Antípatris. 32 Yaa ariá'pua'aj mu huariá'cɨj ɨ maj juɨ'ɨcán huajú'ca'aj jo'maj ja'chej ɨ xantáaru'uj, majta ɨ mata'vé'tye'tye' jamuán mu ujó'ju' a'ɨ́jcɨ ɨ Pablo. 33 Matɨ'ɨj ará'aj a'ájna a Cesarea aj mu mij jaatátuii ɨ yu'xarij a'ɨ́jcɨ ɨ tajtúhuan majta a'ɨ́jcɨ ɨ Pablo. 34 Tɨ'ɨj ɨ tajtúhuan jo'jíjvej a'ɨ́jcɨ ɨ yu'xarij, aj pu'ij tyu'ta'íhuo' jo'tɨj já'ma'cantaca'aj ɨ Pablo, ajta tɨ'ɨj jaamua'réeriaj tɨ Cilicia já'ma'can, 35 a'yaa pu tyaaté'exaa tɨjɨn:

—Aj nu muanamuajran tɨpua'aj meríj uvé'nyej ɨ maj a jitze tyí'pua'ritye'.

Ajta tyu'ta'íjtaca' maj jáacha'ɨɨn ɨ xantáaru'uj a'ájna jo'tɨj ɨ Herodes je'rájcaj.

24

*Pablo pu jujapuá huatanyúj a'*íjcɨ jimi ɨ Félix

1 Anxí xɨcáj pu tyoomá'caj, tɨ'ɨj Ananías ɨ tɨ tyí'ijta u tyeyúuj tzajta' a'áa ja'rá'aj
a'ájna a Cesarea, majta séecan jamuán ɨ huáasij, ajta hua' jamuán síɨj tɨ hua' japua
huatányuunyij, tɨ a'yan ántyapuaj tɨjɨn Tértulo. A'íɨ mu ajo'tyáhuiixɨj ɨ tajtúhuan jimi,
mej mij tyi'tíj jitzán ujpuá'ritye'en a'íjcɨ ɨ Pablo. 2 Matɨ'ɨj ayo'ré'nyijtye a'íjcɨ ɨ Pablo,
a'íɨ pu ɨ Tértulo huatyóochej tɨ tyaaxájtzi', a'yaa pu tyaaté'exaa a'íjcɨ ɨ Félix tɨjɨn:

—Tyóoche' tu tyámua' tyí'tyechajca'aj naa taxáahuaj patɨ'ɨj pooj muáaj tyi'ta'íitya'-
ca'aj, jéehua paj tyámua' tyéjtyoova'aj a tzajta', tyej tyij jéetze' tyámua' yetyi-
tyecháatɨme'nyij. 3 Néijmi'i tu a jimi tya'ancuriáa'vej a'náj tɨna'aj ajta jo'tɨj na'aj,
tyámua' tu tyí'muatyojtzi're' muéetzij Félix paj tajtúhuan pué'een, pajta jéehua tyámua'
naa tyí'uurej. 4 Ajta tyata'aj quee jéehua mua'ɨtzaaj, a'yaa nu tyí'muahuaviij paj a'tzúj
táanamuaj ɨ tyaj tyimuaaté'exaatye'sij. 5 A'yaa tu tyéetyoj a'mújcɨj mu tyáatɨ', tɨ jéehua
je'ej pua'aj tyí'uurej, ajta néijmi'que' ɨ cháanacaj japua ca'nyíjra'aj hua'tá'caa ɨ tyeítyee
ɨ maj Israel jitze ajtyáma'can mej mij huóonyo'si'tye'en, a'íɨ pu ajta antyúumua'reej
a'íɨjma jimi ɨ maj ja'tzaahuatye' a'íjcɨ ɨ Nazaret tɨ já'ma'can. 6 Ajta pu huatóotyesej tɨ
jaatyáxaahuataj ɨ tyeyúuj, a'íj tu jɨn jaatyéevi' tyej tyij jo'xíjtye'en a'yájna tɨ'ɨj tyé'yu'si'
ɨ yu'xarij jitze. 7 Ajta a'íjna ɨ xantáaru' ta'nájcaj ɨ Lisias, a'íɨ pu a'úun jo'tyájrupij tɨ'quij
tá'jajnyi'ri' ca'nyéjrij jɨme'. 8 ɨ'ríj paj muáaj asíɨj tyee'íhuo' pej pij jáamua'reej tɨ a'yan
tyi'ja'yájna néijmi'i ɨ tyaj jitzán tyí'pua'ritye'.

9 Majta ɨ Israel maj jitze ajtyáma'can ɨ maj ajo'tyú'uuca'aj, a'yaa mu majta tyí'xajta-
ca'aj tɨ a'yan tyi'jɨ'ré'can jɨme'. 10 Aj pu'ij ɨ tajtúhuan jumuáca' jɨn jaaté'exaa a'íjcɨ ɨ
Pablo tɨ'ij tyu'taxáj, tɨ'ɨj ij Pablo a'yan tyu'taxájtaca' tɨjɨn:

—Jéehua nu nyetyámua've'ej nyaj japua huatányuusij muéetzij jimi, ji'nye nyáa-
mua'ree paj períj á'tyeej paj juées jɨn tyi'tyéjvee a'íjna chuéj japua. 11 ɨ'ríj paj muáaj
asíɨj tyu'íhuo' pej pij jáamua'reej tɨjɨn oochán pu tamuáamuata' japuan hua'puaj xɨcáj
tyooméj nyaj a'áa ja'rá'aj a'ájna a Jerusalén nyej nyij huatyényuunyij ɨ Dios jimi. 12 Camu
náatyoj a'tíj je'ej pua'aj nyetyi'jeevacaj, canu nyajta huá'tya'xɨ'ca'aj ɨ tyeítyee ɨ tyeyúuj
tzajta', canu nyajta jo'maj jóosɨ'rii, nyajta quee ca'nyíjra'aj hua'tá'caria'aj aja'hua' yee ɨ
chájta'naj jitze. 13 A'íimaj ɨ tyeítyee camu je'ej a'náj tyéejtyoosij maj jaataséjrataj ɨ maj
jɨn nye jitze tyí'pua'ritye'. 14 Ajta a'yaa nu xaa tyaataxájta, canu jaatyá'avaataj, nyáaj nu
jahuɨɨre' ɨ hua' Dios ɨ nyahuásimua'cɨ'ɨj a'íjcɨ jɨme' ɨ juyéj tɨ jájcuaj, ɨ maj a'íɨmaj a'yan
tyí'xaj tɨjɨn nyasíɨj nu'uj jájtyo, ji'nye a'yaa nu néijmi'i tyá'tzaahuatye' je'ej tɨ tyé'yu'si'
ɨ yu'xarij jitze ɨ maj jɨn tyí'ijta, ajta je'ej maj tyo'yú'xaca' ɨ maj tyí'xajtaca'aj ɨ Dios jitze
ma'can. 15 A'yaa nu cha'taj nyana'aj nyáaj tye'ejchó've' ɨ Dios jimi matɨ'ɨj a'múumaj a'íjcɨ
jɨme' ɨ maj huatájuuritaj ɨ muɨ'chítyee, a'íɨmaj ɨ maj tyámua' tyí'tyetyeɨɨtyeristaca'aj,
majta ɨ maj je'ej pua'aj tyityetyúucha'ɨɨca'aj. 16 A'íj nu jɨn tyí'tyese' a'náj tɨna'aj nyej nyij
jɨ'réenya'aj majo'cha'canye'en ɨ Dios jimi, nyajta ɨ tyeítyee jimi.

17 'Tɨ'ɨj tyoomá'caj a'chu pua'an nyinyi'ra'aj nyaj majo'cha'can, naariá'raj jó'nyaj
já'ma'can nyej nyij túmii tyu'tapuéjve'en, nyajta tyu'támu'vejritaj ɨ Dios jimi. 18 A'yaa
nu nyij rɨjcaj matɨ'ɨj séecan naaséj ɨ maj Israel jitze ajtyáma'can Asia maj ja'ráacɨj,
nyatɨ'ɨj nyeríj huányajajcuarej a'yájna tɨ'ɨj tyúuxɨe've', capu ɨ'ríj aja'ja'tɨɨtaca'aj, camu
mij majta ju'ɨtziitya'ca'aj. 19 A'yaa pu tyúuxɨe've' mej mij a'íɨmaj yeve'ré'nyej a jimi
mej mij nye jitze tyo'ojpuá'ritye'en, tɨpua'aj a'yan tyi'tíj metyí'mua'reeriaj nye jimi.
20 Na'ríij mequee, miche' a'múumaj jaataxáj tɨpua'aj tyi'tíj jɨn no'tyá'ɨtzeerej nyatɨ'ɨj
a'áa jo'tyávaaca'aj hua' jimi ɨ hua' juéesij ɨ maj Israel jitze ajtyáma'can. 21 Ca' a'íj jɨn
no'tyá'ɨtzee nyatɨ'ɨj ujo'tyávaaca'aj hua' jimi, nyatɨ'ɨj a'yan tyu'taxájtaca' ca'nyíin jɨme'
tɨjɨn: "Ijíij xu mua'aj ná'xɨjtye', ji'nye nyetyá'tzaahuatye' a'íjcɨ jɨme' ɨ maj majtáhua'aj
huatájuuritaj ɨ muɨ'chítyee."

22 Tɨ'ɨj a'íj huánamuajri', a'ɨ́jna ɨ Félix, tyámua' pu tyú'mua'reeriaca'aj je'ej tɨ ajóo'en
ɨ maj tyá'tzaahuatye' jimi, a'ɨ́j pu jɨn jaatapuá'cɨtaca', ajta a'yan tyihuo'té'exaaj tɨjɨn:
—Tɨpua'aj arí yará'astij ɨ xantáaru' ta'nájcaj a'ɨ́jna ɨ Lisias, aj nu nyij tyámua'
tyá'mua'reeren tyi'tɨ́j siaj jɨn tyá'xajtzi'.
23 Aj pu'ij ɨ Félix a'ɨ́j huata'íj ɨ xantáaru' tɨ anxɨtyej xantáaru'uj tyí'ijtye' tɨ ooj
jacha'ɨɨcaj a'ɨ́jcɨ ɨ Pablo, ajta a'tzúj cɨ́ɨ tyaatá'an mej mij a'ɨ́ɨmaj jáamuaarej ɨ maj
jamua'tyej, majta tyi'tɨ́j jaatá'an tɨ tyá'ɨtziitye'.
24 Tɨ'ɨj tyoomá'caj a'chu pua'an xɨcáj, ajtáhua'aj uvé'nyej a'ɨ́jna ɨ Félix, ajta jamuán ɨ
ɨɨra'ra'an tɨ a'yan ántyapuaj tɨjɨn Drusila, ɨ tɨ Israel jitze ajtyáma'can. Tɨ'ɨj ij jaata'íjtaca'
a'ɨ́jcɨ Pablo, ajta je'en jáanamuajri' je'ej tɨ a'ɨ́ɨn tyí'xajtaca'aj a'ɨ́jcɨ jitze ma'can ɨ Jesús
tɨ ajta Cɨríistu' pué'een. 25 Ajta tɨ'ɨj ɨ Pablo a'yan tyaaté'exaa tɨ tyámua' tyí'chajca,
ajta tyámua' tyi'huóocha'ɨɨn, ajta a'yan tyaaté'exaa tɨ Dios puéjtzij huo'tá'sij a'ɨ́ɨjma
ɨ maj a'yan séejre' iiye'ej cháanacaj japua, a'ɨ́j pu'ij tyu'tátzɨɨn a'ɨ́jna ɨ Félix, a'yaa pu
tyaaté'exaa tɨjɨn:
—Jó'ra' ijíij. Nyajtáhua'aj nu muaatájeevij tɨpua'aj nyeríj huata'ícɨ'pa'aj.
26 Ajta a'ɨ́jna ɨ Félix a'yaa pu tyá'xɨe'va'ca'aj tɨ ɨ Pablo túmii jaatá'an, a'ɨ́j pu jɨn
mue'tɨ́j jaatacho'vej tɨ'ij jamuán tyu'xáj 27 Hua'puaj nyinyi'ra'aj pu mutyojo'mej, tɨ'quij
Félix eerájraa tɨ tyi'tyávaaca'aj tajtúhuan jɨme', tɨ'quij té'ej sɨ́ɨj tye'entyájrupij tɨ a'yan
ántyapuaaca'aj tɨjɨn Porcio Festo. Ajta a'ɨ́jna ɨ Félix, a'yaa pu tyá'xɨe'va'ca'aj tɨ tyámua'
tyu'tyá'ɨtzeere'en a'ɨ́ɨjma jimi ɨ maj Israel jitze ajtyáma'can, a'ɨ́j pu jɨn quee ji'rájtoo a'ɨ́jcɨ
ɨ Pablo.

25

*T*ɨ'ɨj Pablo ajoovi'tɨchiihuaca' a'ɨ́jcɨ jimi ɨ Festo
1 Aj pu'ij ɨ Festo a'áa ja'rá'aj tɨ'ij tye'entyájrutyej tajtúhuan jɨme', huéeicaj xɨcáj
pu á'tyeej a'ájna a Cesarea, tɨ'ɨj ij té'ej a'áa jo'mej a Jerusalén. 2 Majta a'ɨ́ɨmaj ɨ
maj tyihuá'ijtye' u tyeyúuj tzajta', majta séecan ɨ maj Israel jitze ajtyáma'can ɨ maj
viváajma'aj jɨn tyityatatyíj, a'ɨ́ɨ mu ajo'ré'nyej a'ɨ́jcɨ jimi ɨ Festo, mej mij tyi'tɨ́j jɨn
tyaaxájtzi' a'ɨ́jcɨ ɨ Pablo. 3 A'yaa mu tyá'huaviiraca'aj a'ɨ́jcɨ ɨ Festo tɨ jaata'íjta maj
yo'ví'tɨj a'ɨ́jcɨ ɨ Pablo a'ájna a Jerusalén. Majta a'yaa mu tyí'mua'ajcaa a'ɨ́ɨmaj maj
aye'tyécho've'en aja'hua' ɨ juyéj jitze mej mij jaajé'caj. 4 Ajta a'yaa pu tyihuo'té'exaaj
a'ɨ́jna ɨ Festo tɨ ɨ Pablo óoche' nami'huaj a'ájna a Cesarea, ajta a'ɨ́ɨn a'yan tyí'mua'ajcaa
tɨquee a'chu tyoomá'caj tɨ'ɨj jusɨ́ɨj a'áa jo'ma'aj ja'mej. 5 A'yaa pu tyihuo'té'exaaj tɨjɨn:
—A'ɨ́j pu jɨn, miche' a'ɨ́ɨmaj ɨ maj tyityatatyíj ja'mua jimi ujó'ju'un nyaj jamuán
a'ájna a Cesarea, tɨpua'aj ɨ Pablo tyi'tɨ́j jɨn á'ɨtzeeria'aj, a'áa pu ɨ'ríj mej mij jitzán
tyo'ojpuá'ritye'en.
6 A'ɨ́jna ɨ Festo a'yaa pu ujá'tyee a'chu arahuéeicaj xɨcáj, nusu tamuáamuata' xɨcáj
a'ájna a Jerusalén, aj pu'ij té'ej huariá'raa a'ájna a Cesarea. Yaa ariá'pua'aj pu'ij acáayixɨj
hua' jamuán ɨ juéesij, ajta je'en jaatacho'vej a'ɨ́jcɨ ɨ Pablo. 7 Tɨ'ɨj ɨ Pablo utyájrupij, aj
mu mij a'ɨ́ɨmaj ɨ maj Israel jitze ajtyáma'can, ɨ maj a'áa ja'ráacɨj a Jerusalén, a'ɨ́ɨ mu
ajtyáxɨɨriaca', matɨ'ɨj mij jéehua tyaaxájtzi'ri', ajta quee huatáɨ'riitariaca' maj jaataxáj
tɨpua'aj a'yan tyi'ja'yájnatan nusu quee. 8 Aj pu'ij ɨ Pablo tyu'taxájtaca' tɨ'ij jujapuá
huatányuunyij, a'yaa pu tɨjɨn:
—Canu tyi'tɨ́j jɨn ootyá'ɨtzee a'ɨ́jcɨ jimi ɨ huá'yu'xaa ɨ maj Israel jitze ajtyáma'can,
canu nyajta a'ɨ́jcɨ jimi ɨ hua' tyeyúuj, canu nyajta tyi'tɨ́j jɨn ootyá'ɨtzee a'ɨ́jcɨ jimi ɨ tɨ
tyihuá'ijtye' ɨ romanos.
9 Ajta a'ɨ́jna ɨ Festo, a'yaa pu tyá'xɨe'va'ca'aj maj tyámua' yó'sejraj a'ɨ́ɨmaj ɨ maj Israel
jitze ajtyáma'can, a'ɨ́j pu jɨn a'yan tyaata'íhuo'ri' tɨjɨn:
—¿Nyi páaxɨe've' paj a'áa jó'me'en a Jerusalén, nyata'aj a'áa mojo'xá'puɨ'ɨntari'tze'?
10 Pablo pu a'yan tyu'tanyúj tɨjɨn:

—Yá'nyaj huatyéjve hua' jimi ɨ maj jahuɨɨre' ɨ tɨ tyihuá'ijtye' ɨ romanos, a'yaa pu tyi'-tyéevijtɨj siaj jaaxá'puɨ'ɨntare'en a'yájna, ji'nye papu'ríj jáamua'reej, nyaj quee tyi'tɨ́j jɨn ootyá'ɨtzee a'ɨ́ɨjma jimi ɨ maj Israel jitze ajtyáma'can. 11 Tɨpua'aj tyi'tɨ́j jɨn no'tyá'ɨtzeerej tɨ'ij a'yan tyi'tyéevijtɨj maj naajé'caj, canu huatyényanasij sulu miche' naajé'caj, na'ríij quee a'yan tyi'ja'yájna je'ej matɨ'ɨj meríj tyinaaxájtzi'ri', capu a'tɨ́j huatóocɨ'puaj tɨ nyéetzij tyu'tátuire'en hua' jimi. Nyámuahuavii tɨ a'ɨ́ɨn jaaxá'puɨ'ɨntare'en ɨ tɨ tyihuá'ijtye' ɨ romanos.

12 Ajta a'ɨ́jna ɨ Festo, a'ɨ́ɨjma pu jamuán tyu'taxájtaca' ɨ maj tyá'xa'puɨ'ɨntare', aj pu'ij a'yan tyaaté'exaa a'ɨ́jcɨ ɨ Pablo tɨjɨn:

—Muáaj paj jahuoo tɨ a'ɨ́ɨn jaaxá'puɨ'ɨntare'en ɨ tɨ tyihuá'ijtye' ɨ romanos, a'ɨ́jcɨ jimi paj jo'ma'aj puá'mej.

*T*ɨ'ɨj Pablo a'áa jo'tyávaaca'aj a'ɨ́jcɨ jimi ɨ Agripa

13 Tyoomá'caj a'chu pua'an xɨcáj, matɨ'ɨj a'áa ja'rá'aj a'ájna a Cesarea, a'ɨ́jna Agripa ɨ tɨ rey jɨn tyi'tyávaaca'aj, ajta a'ɨ́jna ɨ Berenice, mej mij jaatatyójtye'en a'ɨ́jcɨ ɨ Festo. 14 Ji'nye jéehua mu á'tyeej a'ájna, Festo pu jaaté'exaa a'ɨ́jcɨ ɨ rey je'ej tɨ tyáaruj a'ɨ́jcɨ ɨ Pablo, a'yan tɨjɨn:

—Sɨ́ɨj pu ɨ tyáatɨ' eetyanámi'huaj ja'raa, tɨ'ɨj ɨ Félix eerájraa ɨ tɨ jɨn tyi'tyávaaca'aj. 15 Ajta nyatɨ'ɨj a'áa jó'catyii a Jerusalén, a'ɨ́ɨmaj ɨ maj tyí'ijta hua' tyeyúuj tzajta', majta ɨ huáasij ɨ maj Israel jitze ajtyáma'can, a'ɨ́ɨ mu tyinaataséjra ɨ maj jitzán tyí'pua'ritye', majta je'en naatáhuaviiri' nyaj puéjtzij jaatá'an. 16 A'yaa nu tyihuo'té'exaaj a'ɨ́jcɨ jɨme' tɨquee tyi'tá'caa ɨ hua' yi'ráj ɨ romanos tɨ a'tɨ́j huámuɨ'nyij, mequee xu anaquéej jamuán tyu'xáatan ɨ maj jimi tyi'tɨ́j jitzán pua'ritye', tɨ'ij junyúucaa jɨn jujapuá huatányuunyij. 17 A'ɨ́j nu jɨn, matɨ'ɨj mujo'vá'ju'un nye jimi, canu á'tyeej, sulu yaa ariá'pua'aj nu acáayixɨj hua' jamuán ɨ juéesij, nyatɨ'ɨj nyij jaata'íjtaca' maj aye'vé'vi'tɨj ɨ Pablo. 18 Majta a'ɨ́ɨmaj ɨ maj jitzán tyí'pua'ritya'ca'aj, camu a'yan tyu'taxájtaca' je'ej nyatɨ'ɨj nyáaj tyí'mua'ajcaa. 19 A'ɨ́j mu'uj jɨn tyá'xajtzi'raca'aj a'ɨ́jcɨ jɨme' ɨ juyi'ráj ɨ tɨ jitzán tyá'tzaahuatye', majta a'ɨ́jcɨ jɨme' ɨ a'tɨ́j Jesús tɨ huamuɨ́', tɨ ɨ Pablo a'yan tyá'xaj tɨjɨn: "Óoche' pu júurij a'ɨ́jna ɨ Jesús." 20 Ajta nyéetzij capu je'ej ná'miterastya'ca'aj je'ej nyaj huárɨnyij a'ɨ́jcɨ jɨme', aj nu nyij jaata'íhuo'ri' a'ɨ́jcɨ ɨ Pablo tɨpua'aj ujó'yi'mu'uj a'ájna Jerusalén mej mij jaaxá'puɨ'ɨntari'tze'en a'ɨ́jcɨ jɨme'. 21 Aj pu'ij a'yan tyinaatáhuaviiri' tɨ a'ɨ́ɨn jo'xɨ́jtye'en ɨ romanos tɨ tyí'ijtye', nyatɨ'ɨj nyij jaata'íjtaca' tɨ ooj eetyánami'huaj, 'asta quee huatáɨ'riitarej nyaj jaata'ítyej a'ɨ́jcɨ jimi.

22 Aj pu'ij ɨ Agripa a'yan tyaaté'exaa a'ɨ́jcɨ ɨ Festo tɨjɨn:

—Nyajta nu nyáaj janamuajramuɨ' a'ɨ́jcɨ ɨ tyáataj.

Ajta ɨ Festo a'yan tyu'tanyúj tɨjɨn:

—Ariá'pua'aj paj janamuajran.

23 Yaa ariá'pua'aj mu a'áa ja'rá'aj a'ɨ́jna ɨ Agripa, ajta a'ɨ́jna ɨ Berenice, naa mu éenye'ej tyu'tyoochéetye'ej, matɨ'ɨj mij a'úun jo'tyájrupij hua' jamuán ɨ maj viváajma'aj jɨn tyityatatyíj ɨ xantáaru'uj. Ajta ɨ Festo jaata'íjtaca' maj aye'vé'vi'tɨj a'ɨ́jcɨ ɨ Pablo. 24 Yaa pu tyu'taxájtaca' a'ɨ́jna ɨ Festo tɨjɨn:

—Agripa mu paj rey, siajta mu siaj tajamuán yetyúusɨɨre', xaaséj a'mújcɨj mu tyévij. Néijmi'i ɨ maj Israel jitze ajtyáma'can ɨ maj a'áa ja'chej a Jerusalén, majta ɨ maj iiye'ej huacháatɨmee a'yájna Cesarea, néijmi'i mu a'yan tyá'huoo tɨ huámuɨ'nyij a'mújna mu tyévij. 25 A'yaa pu nyéetzij tyiná'miteeraste' tɨquee tyi'tɨ́j jɨn ootyá'ɨtzee mej mij jaajé'caj. Ajta a'mújna, a'yaa pu tyinaatáhuaviiri' tɨ a'ɨ́ɨn jaaxá'puɨ'ɨntare'en a'ɨ́jna ɨ tɨ tyihuá'ijtye' ɨ romanos, a'yaa nu nyij tyu'muá'aj tɨjɨn nyiche' jaata'ítyej a'ájna a Roma. 26 Ji'nye capu je'ej ná'miteeraste' je'ej nyaj ye'ej tyaata'ítyi're' a'ɨ́jcɨ ɨ tɨ tyihuá'ijtye' ɨ romanos a'ɨ́jcɨ jɨme' ɨ tyévij, a'ɨ́j nu jɨn yajavé'vi'tɨj ja'mua jimi, nyajta muéetzij jimi, Agripa, mu paj rey, pata'aj tyee'íhuo' tɨ'ij tyámua' tyo'támiteere'en nyej

nyij tyaataˈítyiˈreˈ. 27 Aˈyaa pu nyaˈasej tɨquee tyiˈtɨ́j huɨɨreˈ tɨpuaˈaj nyequee joˈyúˈxan
jeˈej maj yeˈej tyiˈtɨ́j jitzán tyíˈpuaˈrityeˈ, nyej nyij aˈyaa nyanaˈaj tyaataˈítyej.

26

Pablo pu jujapuá huatanyúj aˈɨ́jcɨ jimi ɨ rey Agripa

1 Aj puˈij ɨ Agripa aˈyan tyaatéˈexaa aˈɨ́jcɨ ɨ Pablo tɨjɨn:
—Ɨˈríj paj tyuˈtaxáj pataˈaj ajapua huatányuunyij.
Tɨˈquij ɨ Pablo ajméjcaˈtacaˈ, ajta huatyóochej tɨ aˈyan tyuˈtaxáj tɨjɨn:
2 —Agripa rey paj puéˈeen, naa pu nyaˈasej nyaj yahuatyéjvee ajimi, nyej nyij nyaj
japua huatányuunyij néijmiˈi jɨmeˈ ɨ maj jɨn tyíˈnyaxajtziˈ ɨ maj Israel jitze ajtyámaˈcan.
3 Pajta períj jamuaˈreej jeˈej tɨ een ɨ huáˈyiˈraj ɨ maj Israel jitze ajtyámaˈcan, pajta
jamuaˈreej ɨ maj jɨmeˈ tyúuˈixaatyeˈ. Aˈɨ́j nu jɨn aˈyan tyíˈmuahuaviij paj náanamuaj
tyámuaˈ naa.
4 ’Néijmiˈi ɨ maj Israel jitze ajtyámaˈcan, majta ɨ maj aˈáa jaˈchej jóˈnyaj jáˈmaˈcan,
aˈɨ́ɨ mu tyámuaˈ tyáˈmuaˈreej jeˈej nyaj yeˈej tyiˈtyínyechaˈɨɨcaˈaj nyatɨˈɨj nyanaˈaj
tyuˈpáˈrɨˈɨstariacaˈ. 5 Majta mu jamuaˈreej, tɨpuaˈaj huaˈráanajchi, ɨˈríj maj aˈyan
tyuˈtaxáj yee aˈyaa nuˈuj nyeríj tyiˈ fariseo, aˈɨ́jna ɨ tayiˈráj tɨ jéetzeˈ tyésiˈ. 6 Ajta ijíij ya
mu meríj nyeveˈviˈtɨj, manaˈxɨjtyeˈ aˈɨ́jcɨ jɨmeˈ nyaj jachoˈveˈ aˈɨ́jcɨ ɨ tɨ Dios jɨn atóoraj ɨ
tahuásimuaˈcɨˈɨj jimi. 7 Majta aˈɨ́ɨmaj ɨ tatyeɨ́tyeristyamuaˈ ɨ maj tamuáamuataˈ japuan
huaˈpuaj aráˈasej, aˈɨ́ɨ mu majta jachoˈveˈ ˈasta naˈaj quee atyojoˈréˈnyej aˈájna xɨcáaraˈ,
aˈɨ́j mu jɨn janaˈmichej ɨ Dios, néijmiˈi tújcaˈrij tzajtaˈ, majta tɨ́caˈrij tzajtaˈ mu jahuɨɨreˈ.
Agripa rey paj puéˈeen, nyáaj nu aˈyan chaˈtaj nyanaˈaj tyeˈejchóˈveˈ aˈɨ́jcɨ, aˈɨ́j mu mij jɨn
ijíij tyíˈnyaxajtziˈ. 8 ¿Jiˈnye siaj sij quee muaˈaj tyáˈtzaahuatyeˈ tɨ Dios huoˈtájuurityeˈsij
ɨ maj meríj huácuij?
9 ’Aˈyaa nu nyajta nyáaj tyíˈmuaˈajcaa jájcuaj ɨmuáj tɨ aˈyan tyúuxɨeˈvaˈcaˈaj nyaj
néijmiˈi huoˈtáˈijmuj ɨ maj jaˈtzaahuatyeˈ aˈɨ́jcɨ ɨ tɨ aˈyan ántyapuaj tɨjɨn Jesús Nazaret
tɨ jáˈmaˈcan, 10 aˈyaa nu nyij huarɨ́j aˈájna a Jerusalén. Aˈɨ́ɨmaj ɨ maj tyíˈijta u tyeyúuj
tzajtaˈ, aˈɨ́ɨ mu yuˈxarij naatapíj ɨ nyaj jɨn huatányacɨˈpuaj nyaj muiˈcaa eetyáanaj ɨ
maj tyáˈtzaahuatyeˈ, ajta matɨˈɨj huáˈcuiˈcariaˈaj, nyáaj nu nyajta aˈyan tyáˈxɨeˈvaˈcaˈaj.
11 Mueˈtɨ́j nu puéjtzij huaˈtáˈcariaˈaj mej mij jaatapuáˈcɨtaj ɨ maj jaˈtzaahuatyeˈ. Aˈyaa nu
huáˈuuriajcaˈaj néijmiˈque' huaˈ tyeyúuj tzajtaˈ, nyajta jéehua huaˈajchaˈɨɨriaˈcaˈaj, joˈtɨj
naˈaj nu huáyiˈcaa matɨˈɨj manaˈaj tyityeecháatɨmaˈcaa nyej nyij jeˈej puaˈaj huóˈuurej.

Pablo pu huoˈtéˈexaa ɨ tyeɨ́tyee tɨˈɨj tyáˈantzaahuaj ɨ Jesús jimi
(Hch. 9:1-19; 22:6-16)

12 ’Aˈɨ́j nu jɨn ujóˈmej aˈájna a Damasco, jiˈnye aˈɨ́ɨmaj ɨ maj tyíˈijta u tyeyúuj tzajtaˈ, aˈɨ́ɨ
mu naataˈítyacaˈ, majta naatáˈ ɨ nyaj jɨn aˈyan huárɨnyij. 13 Aˈyaa nu tyíˈmuaˈixaatyeˈ,
muáaj paj rey, aˈáa nu joomáˈcaj ɨ juyéj jitze aˈtzáaj tacuaríixpuaj nyatɨˈɨj jaaséej tɨ
tajapuá ujeˈcányeeriˈcɨriacaˈ, ajta jéetzeˈ áˈtaacaˈaj quee ɨ xɨcáj, aˈɨ́ɨ pu néijmiˈque' nye
jitze rátatzavej, ajta huaˈ jitze ɨ maj nyaj jamuán huajúˈcaˈaj. 14 Tyatɨˈɨj tyij néijmiˈi
eetavátzɨj, aj nu nyij aˈtɨ́j huánamuajriˈ tɨ ajoˈtanyúj huaˈ nyuucaaj jɨmeˈ aˈɨ́ɨjma ɨ
hebreos aˈyan tɨjɨn: “Saulo, Saulo, ¿jiˈnye pej pij jeˈej puaˈaj nyoorej? Muáaj paj asɨ́ɨj
jahuoo ɨ puéjtzij.” 15 Nyatɨˈɨj nyij aˈyan tyaataˈíhuoˈriˈ tɨjɨn: “¿Aˈtanyíj paj puéˈeen
nyavástaraˈ?” Aj puˈij aˈyan tyuˈtanyúj tɨjɨn: “Nyáaj nu aˈɨ́ɨn puéˈeen ɨ Jesús, ɨ paj jeˈej
puaˈaj joorej. 16 Ájchesij, huatyéjchaxɨj, aˈyaa nu een jɨmeˈ huataséjre ajimi, nyej nyij
tyimuaaˈíjcatyeˈen aˈɨ́jcɨ jɨmeˈ ɨ paj naatyáhuɨɨreˈen, pajta huoˈtéˈexaatyeˈen ɨ tyeɨ́tyee
jeˈej paj períj tyuˈséj nyej jimi, pajta aˈyan tyihuoˈtéˈexaatyeˈen jeˈej nyaj nyooj tyiˈtɨ́j
tyimuaataséjratyeˈsij. 17 Nyáaj nu ajapua huatányuusij aˈɨ́ɨjma jimi ɨ maj Israel jitze
ajtyámaˈcan, nyajta aˈɨ́ɨjma jimi ɨ maj séej chuéj japua jáˈmaˈcan, aˈɨ́ɨjma jimi nu ijíij
muaataˈítyij. 18 Aˈyaa nu tyimuaataˈítyij pataˈaj huaˈtanyéjnyeˈrityeˈen, mej mij quee
cheˈ tɨ́caˈristeˈ cɨɨnyej, sulu mataˈaj nyéeriˈisteˈ mahuacɨ́ˈcaˈan, tɨˈij quee cheˈ ɨ tyiyáaruˈ

tyihuá'ijtye'ej, sulu mej mij a'yan huárɨnyij je'ej tɨ ɨ Dios tyá'xɨe've', mata'aj nyéetzij majta ná'antzaahuatye'en, aj pu xaa Dios tyihuo'tú'uunyi'raj ɨ maj jɨn quee xá'puɨ' huarɨ́j, tɨ'ij ajta huo'cɨ'tyij mej mij a'áa jo'tyá'ɨtzeere'en jo'tɨj ɨ Dios tyejé'ijtaj."

Pablo pu a'yan huarɨ́j je'ej tɨ tyi'tɨ́j tyu'séj

19 'A'yaa pu'ij, Agripa rey paj pué'een, nyá'astej a'ɨ́jcɨ ɨ tɨ tajapuá já'sejre', 20 nyatɨ'ɨj nyij anaquéej huo'té'exaa a'ɨ́ɨjma ɨ maj a'áa jo'cháatɨmee a'ájna a Damasco, nyajta je'en a'ɨ́ɨjma ɨ maj Jerusalén ja'chej, nyajta néijmi'que' a'áa tɨ huataca'aj a Judea, nyajta ɨ maj séej chuéj japua já'ma'can, jéehua nu huó'ixaaj mej mij seequéj tyú'mua'tyij ɨ jutzájta', mata'aj mij Dios jimi ja'séeria'aj muá'ra'nyij, majta a'yan huárɨnyij tɨ'ij séjre'ej tɨjɨn mu'ríj seequéj tyityaajú'. 21 A'ɨ́j mu jɨn ɨ maj Israel jitze ajtyáma'can, a'ɨ́ɨ mu naatyéevi' u tyeyúuj tzajta', majta nyeje'catamuɨ'ca'aj. 22 Ajta ɨ Dios pu naatyáhuɨɨ a'ɨ́j nu jɨn nyóoche' tyámua' éenye'que' séejre', nyajta nyooj tyihuá'ixaatye' néijmi'caa ɨ tyeɨ́tyee, ɨ maj cɨ́le'en, nyajta ɨ maj huáasij. Canu séej tyi'tɨ́j huó'ixaaj, a'ɨ́j nu'uj je'ej tɨ tyaaxájtaca' a'ɨ́jna ɨ Moisés, majta a'ɨ́ɨmaj ɨ maj tyí'xajtaca'aj ɨ Dios jitze ma'can, a'ɨ́jcɨ jɨme' je'ej tɨ tyi'rɨnyíiche'. 23 A'yaa mu tyu'taxájtaca' tɨ a'yan tyúuxɨe'va'ca'aj tɨ ɨ Cɨríistu' huámuɨ'nyij, ajta je'en a'ɨ́ɨn pue'éenye'ej ta'mej ɨ tɨ anaquéej huatájuuritaj ɨ muɨ'chítyee tzajta', ajta je'en huo'té'exaatye'ej ɨ tɨ jɨn Dios huo'tyáhuɨɨre'en ɨ tyeɨ́tyee ɨ maj Israel jitze ajtyáma'can, ajta ɨ maj séej chuéj japua já'ma'can.

Pablo pu tyí'tyese' je'ej tɨ tyaamue'tɨn tɨ'ij tyá'antzaahuatye'en a'ɨ́jna ɨ rey Agripa

24 Tɨ'ɨj a'yan tyu'taxájtaca' ɨ Pablo, aj pu'ij jiye'tzín huajíjhuaca' a'ɨ́jna ɨ Festo tɨjɨn:

—Pablo puá'tɨmue' muáaj. Papu'ríj huatyá'tɨmue'ri' ɨ paj jéehua tyiá'mua'tyej.

25 Ajta ɨ Pablo a'yaa pu tyaaté'exaa tɨjɨn:

—Festo tajtúhuan paj pué'een, canu nyatɨmue', ɨ nyaj nyeríj jaataxájtaca' tyámua' pu een ajta a'yan tyi'ja'yájna. 26 A'mújna mu rey Agripa, tyámua' pu tyá'mua'reej a'íjcɨ jɨme', a'ɨ́j nu jɨn quee tyi'tzɨ́ɨnye'ej nyetyi'xaj jɨɨsa'puaj, ji'nye tyámua' nu tyá'mua'reej tɨ a'múu ajta néijmi'i mua'reej, tɨquee tyi'tɨ́j je'ej huarɨ́j avíitzij jɨme'. 27 ¿Nyi pequee ja'tzaahuatye' muáaj Agripa rey paj pué'een, je'ej maj tyu'taxájtaca' a'ɨ́ɨmaj ɨ maj tyí'xajtaca'aj ɨ Dios jitze ma'can? Nyáaj nu jamua'reej tɨjɨn petyá'tzaahuatye'.

28 Ajta Agripa a'yan tyu'tanyúj tɨjɨn:

—¿Nyi a'yan petyí'mua'tzej yee a'íj pu'uj jɨn tyá'antzaahuaj ɨ paj cɨ́ɨ pana'aj tyináa'ixaaj ɨ nyúucarij?

29 Ajta ɨ Pablo a'yan tyu'tanyúj tɨjɨn:

—Tɨpua'aj cɨ́ɨ na'aj na'ríij jéehua á'tyeevi'in, Dios pu a'yan tyá'xɨe've' paj quee muáaj pana'aj tyá'antzaahuatye'en, sulu majta mu séecan ɨ maj nyanamuaj ijíij, mej mij néijmi'i a'yan tya'rá'astej a'ɨ́jcɨ ɨ Jesús nyatɨ'ɨj nyáaj, mequee a'yan tyityа'najɨ'qui'huajma'aj ɨ cadéenaj jɨme'.

30 Aj pu'ij ájchej a'ɨ́jna ɨ rey, ajta a'ɨ́jna ɨ tajtúhuan, ajta ɨ Berenice, majta néijmi'i ɨ maj a'úun je'rátya'ca'aj. 31 Aj mu mij a'tzúj eeracɨ́ɨnyej jujɨ́ɨmua'aj mej mij tyi'huóo'ixaatye'en a'ɨ́jcɨ jɨme', a'yaa mu tyúu'ixaatya'ca'aj tɨjɨn:

—A'mújna mu tyévij, capu tyi'tɨ́j je'ej huáruuj mej mij jaajé'caj, capu ajta a'yan tyi'tyéevijtɨj tɨ'ij eetyánami'huaj.

32 Ajta ɨ Agripa a'yaa pu tyaaté'exaa a'ɨ́jcɨ ɨ Festo tɨjɨn:

—ɨ'ríitacaj pu tyaj jaatátoonyijche' a'ɨ́jcɨ ɨ tyáataj, tɨpua'aj quee a'yan tyá'huoocajche'en tɨ a'ɨ́ɨn jaaxá'puɨ'ɨntare'en ɨ tɨ tyihuá'ijtye' ɨ romanos.

27

Matɨ'ɨj jaata'ítyaca' a'ɨ́jcɨ ɨ Pablo a'ájna a Roma

1 Matɨ'ɨj jaaxá'puɨ'ɨntarej maj taata'ítyej a'ájna a Italia, a'ɨ́jna ɨ Pablo, majta séecan ɨ maj nami'huaca'aj, néijmi'i mu séej jimi huatátuiihuaca' ɨ xantáaru' tɨ a'yan ántyapuaaca'aj tɨjɨn Julio, a'ɨ́ɨ pu tyihuá'ijtya'ca'aj ɨ xantáaru'ustyamua'mua' a'ɨ́jcɨ ɨ

tɨ tyihuá'ijtye'. 2 A'áa tu atyáacɨj báarcuj jitze chájta' tɨ a'yan tyaja'rájtyapuaj tɨjɨn
Adramitio, ajta ɨ báarcuj pu'ríj jó'yi'muɨjca'aj után jitze pujmua' tɨ'ij a'áa jo'ré'nyej
jo'maj báarcuj jo'tyú'uuvej a'áa tɨ huataca'aj a Asia. Sɨ́ɨj pu ajta tajamuán huama'ca'aj tɨ
a'yan ántyapuaaca'aj tɨjɨn Aristarco, a'áa pu já'ma'can a'ɨ́jna a Tesalónica, chájta' a'áa tɨ
ja'ajtyáma'can a Macedonia. 3 Yaa ariá'pua'aj tu a'áa ja'rá'aj jo'tɨj báarcuj jo'tyéecha'caj
tɨ a'yan tyaja'rájtyapuaj tɨjɨn Sidón, jo'tɨj a'ɨ́jna ɨ Julio tyámua' tyiyo'tyéeje a'ɨ́jcɨ ɨ
Pablo, ji'nye jaatá' tɨ huó'muaarej ɨ ju' amíncustyamua' mej mij a'ɨ́ɨmaj tyámua'
tyeetyéjeevej a'ɨ́jcɨ ɨ Pablo. 4 Tya'tɨ'ɨj tátyij iiráacɨj a'ájna a Sidón, tyatɨ'ɨj tyij a'áa
jo'ré'nyej jo'tɨj ja'ajhuáchij tɨ a'yan tyaja'rájtyapuaj tɨjɨn Chipre, ji'nye yaa pujmua' pu
aja'vá'aacaca'aj. 5 Aj tutyij antacɨ́j a'ájna véjri' jájtyij tɨ ja'va'ástɨmee, a'áa tɨ huataca'aj
a Cilicia, ajta Panfilia, tyatɨ'ɨj tyij a'áa ja'rá'aj a'ájna chájta' tɨ a'yan tyaja'rájtyapuaj tɨjɨn
Mira, chájta'naj a'áa tɨ ja'ajtyáma'can a Licia.

6 Ajta a'ɨ́jna ɨ xantáaru'uj tɨ tyí'ijtya'ca'aj, séej pu a'áa huátyoj ɨ báarcuj Alejandría
tɨ já'ma'can tɨ ajta Italia jó'yi'ij, aj pu'ij a'ɨ́ɨn taata'ɨ́j tyaj atyácɨɨnyej a'ɨ́jcɨ jitze tyej
tyij huaju'caj. 7 Tá'tyee tyaj xájtari' huaju' a'ɨ́jcɨ jitze ɨ báarcuj, ajta taatatyési'huarij
tyaj a'áa ja'rá'astij jo'tɨj ja'ráahuachij a tɨ a'yan tyaja'rájtyapuaj tɨjɨn Gnido. Óoche' pu
aja'vá'aacaca'aj a'ájna pujmua' a tyaj joojú', a'áa tu véjri' ajcaanyej a'ájna a Salmona,
tyajta a'áa pujmua' je'ré'nyej jo'tɨj ja'ajhuáchij tɨ a'yan tyaja'rájtyapuaj tɨjɨn Creta,
8 tyatɨ'ɨj tyij mujóju' tyési'huacan jɨme' a'ájna jo'tɨj ja'va'ástɨmee ɨ jájtyij, tyatɨ'ɨj tyij
a'áa ja'rá'aj báarcuj tɨ jo'tyéecha'caj tɨ a'yan tyaja'rájtyapuaj tɨjɨn jo'tɨj jo'cuá'naj tɨ ɨ'ríj
tɨ óochaxɨj, a'ájna véjri' chájta'naj tɨ a'yan tyaja'rájtyapuaj tɨjɨn Lasea.

9 Tu'ríj á'tyeevi'ca'aj tyaj huajú'ca'aj, ajta arí tyú'tzɨɨnyi'ria'ca'aj a'ájna jo'tyaj joojú'-
ca'aj, ji'nye pu'ríj véjri' putyí'rɨjcaa ɨ tɨ jitzán huaséevi'ij tá'yi'ij. A'ɨ́j pu jɨn ɨ Pablo a'yan
tyihuo'té'exaaj tɨjɨn:

10 —Mua'aj tyétyacaa, a'yaa pu tyiná'miteeraste' nyéetzij tɨ jéehua tzɨ́ɨnyi're', tɨpua'aj
taajú'caj, tyiyo'rɨésij ɨ báarcuj, tyajta ɨ íjcaj, ajta tyá'ca'nyej tyej tyajta ityáj atyájcui'nyij.

11 Ajta ɨ xantáaru'uj tɨ tyí'ijtya'ca'aj, jéetze' pu ja'antzaahuaj a'ɨ́jcɨ ɨ a'tɨ́j ɨ báarcuj
tɨ tyimuárɨe'rij, ajta a'ɨ́jcɨ ɨ tɨ antyúumua'reej ɨ báarcuj jɨme', ajta a'ɨ́jcɨ ɨ Pablo capu
ja'antzaahuaj. 12 Ajta jo'tyaj ja'rá'aj capu naa hua'éenya'aj tyej tyij a'áa já'tyeevi'cajche'
tɨ'ɨj pua'aj huaséevi'ij tá'yi'ij, néijmi'i mu tɨn a'yan tyí'mua'ajcaa maj iirá'cɨɨnyej a'ájna
mej mij a'áa ja'rá'astij a Fenice, báarcuj tɨ jo'tyéecha'caj, Creta tɨ tyaja'rájtyapuaj, a'áa
pu séjria'ca'aj tɨ'ɨj na'aj ujtyapuáj pujmua', ajta áatyej pujmua', tyej tyij a'áa já'tyeevi'in
tɨ'ɨj na'aj tyu'séevi'ij tá'yi'ij.

*T*ɨ'ɨj apúutzarij huo'táa'saca' ɨ jájritze'

13 A'yaa mu tyí'mua'ajcaj tɨjɨn ɨ'ríj tyaj huaju'un, ji'nye cɨ́ɨ pu'uj tya'na'áacarejyi'caa
áatyej pujmua', aj mu mij jo'cɨ́j a'áa mu véjri' ja'ajtyéenyej jo'tɨj ja'va'ástɨmee ɨ
jájtyij a'ájna a Creta. 14 Ajta capu a'chu a'tyéevi'caj tɨ'ɨj ca'nyíin yejtyapuáj pujmua'
je'rá'aacariaca' aj pu'ij jaatajɨ́'tzej ɨ báarcuj, 15 tɨ'quij jaatátajchaca'. Tyajta quee pu
jáaruuj tyaj huaju'caj ɨ áacaj tzajta', aj tu tyij huatáta'a tɨ tá'antɨnyij ɨ áacaj. 16 Aj
tu tyij huárita' ajcaanyej jo'tɨj cɨléenye' ɨ chuéj já'ajnyeej tɨ a'yan tya'rájtyapuaj tɨjɨn
Cauda, jo'tɨj quee jéehua jó'aacaca'aj, ajta ɨ báarcuj tɨ cɨ́leen tyej tyajta jaajásima'aj,
tyési'huacan tu jɨn ja'antyítoj ɨ báarcuj jitze tɨ ve'éj. 17 Matɨ'ɨj ja'antyítoj, aj mu mij
ja'vá'jɨ'quej cójnari jɨme' ɨ báarcuj jitze tɨ ve'éj. Majta meríj tyí'tzɨɨnya'ca'aj ɨ tɨ arí
tɨn tya'ajcachaaj ɨ séj japua, a'ájna a tɨ a'yan tyaja'rájtyapuaj tɨjɨn La Sirte, aj mu mij
tyi'tɨ́j ootyáxɨɨxɨj tɨ'ij huatajíyo'rej majta jaatá' tɨ ɨ áacaj hua'antɨnyij. 18 Yaa ariá'pua'aj,
óoche' pu jéehua huá'aacaca'aj, matɨ'ɨj mij huatyóohuij maj tye'tyáhua'xɨj a jáata' ɨ íjcaj
tɨ tyú'tɨsime'ej ɨ báarcuj. 19 Tɨ'ɨj huéeicaj xɨcáj tyoomá'caj, aj mu mij tye'tyáahua'xɨj
ɨ jumuáca' jɨme' néijmi'i a'chu tɨ tyú'tɨsime'ej ɨ báarcuj. 20 Jéehua tu á'tyeej tyej quee
che' jaséj ɨ xɨcáj, tyajta ɨ xú'ra'vetyee, ajta óoche' pu huá'aacaca'aj, majta viiyaca'aj, tu'ríj
a'yan tyí'mua'ajcaa tyej quee che' je'ej rɨnyij.

21 Tyajta tyeríj á'tyeevi'ca'aj tyej quee che' tyi'tɨ́j cua'ajcaa, aj pu'ij ɨ Pablo hu-
atyéechaxɨj hua' tzajta' tɨ'ɨj ij a'yan tyihuo'té'exaaj tɨjɨn:
—Mua'aj tyétyacaa, siana'aj tzɨj ná'antzaahuatye'nyijche' siaj quee uja'rácɨ'ca'nyijche'
a'ájna a Creta, catu a'yan tyojo'rɨenyíiche' ɨ íjcaj. 22 Ajta ijíij jéehua nu já'muahuavii
siaj ca'nyíjra'aj huatóoa'an mu jutzájta', ji'nye capu a'tɨ́j muɨ'nyij, tyij tyajta ɨ báarcuj
jo'rɨésij. 23 Tɨ́ca' pu sɨ́ɨj nye jimi huataséjre ɨ tɨ jahuɨɨre' ɨ Dios ɨ nyej nyajta nyáaj jahuɨɨre'
nyajta jitzán ajtyáma'can. 24 A'yaa pu tyinaaté'exaaj tɨjɨn: "Pablo, capáj tyí'tzɨɨnye'ej,
ji'nye a'yaa pu tyúuxɨe've' tɨ ɨ tajtúhuan jaaxá'puɨ'ɨntare'en ɨ maj jɨn tyí'muaxajtzi',
ajta ɨ Dios pu juxɨé'vi'ra' jɨn huo'tyáhuɨɨre'sij mej mij néijmi'i júurij muá'ra'nyij ɨ maj
ajamuán huaju' ɨ báarcuj jitze." 25 A'ɨ́j pu jɨn tyétyacaa siata'aj ca'nyíjra'aj huatóoa'an
mu jutzájta', ji'nye nyáaj nu ɨ Dios jitze tyí'ca'nyej nyajta tyá'tzaahuatye' tɨ a'yan tye'mej
je'ej tɨ a'ɨ́ɨn tyinaaté'exaaj. 26 Tyajta tyóoche' tu a'áa ja'rá'astij jo'tɨj ja'ajhuáchij.
27 Séej tɨ́ca'rij jitze, tɨ'ɨj tyoomá'caj a'chu hua'puaj iteerij, óoche' pu jáatajchisi-
ma'aj ɨ áacaj ɨ báarcuj, a'ɨ́jcɨ japua ɨ jájtyij tɨ a'yan tyaja'rájtyapuaj tɨjɨn Adriático,
tɨ'ɨj atyojo'ré'nyej a'tzáaj jé'ta' tɨ́ca', a'ɨ́ɨmaj ɨ maj jajmuárɨe'rij ɨ báarcuj, a'ɨ́ɨ mu
jáamua'reeri' tyaj tyeríj tɨn ará'astisima'aj jo'tɨj ja'ajhuáchij. 28 Matɨ'ɨj mij jaatyé'itej
ɨ cójnari jɨme' a'chu tɨ ootɨ́' ɨ jáata', seityéj japuan tamuáamuata' japuan arásevij
meetroj pu atyátɨ'ca'aj, matɨ'ɨj ajca'huáye ujú'caj majtáhua'aj mu jaatyé'itej, pu'ríj
seityéj japuan aráahua'puaj meetroj atyátɨ'ca'aj. 29 Matɨ'ɨj mij muáacuacaa atyáahua'xɨj
ɨ tyapúusti' tɨ jo'tóovijmee cɨ́tzata' ɨ báarcuj tɨ'ij aróoca'nyej, ji'nye metyí'tzɨɨnya'ca'aj
tɨpua'aj tya'ajtó'oj ɨ tyetyéj jitze, majta huatyóohuij maj huatyényuunyij ɨ Dios jimi
tɨ'ij jiye'tzín huatapua'rej. 30 Séecan mu ɨ maj tyí'huɨɨria'ca'aj a'yan tyá'xɨe'va'ca'aj
maj iirácɨɨnyejche' ɨ báarcuj jitze, a'ɨ́ɨ mu a'yan tyityatóosejrataca' maj ja'tyáhua'xɨj ɨ
tyapúusti' tɨ jo'tóovijmee, maj majta quee a'yan huarɨ́j, ma'cájtoo mu'uj ɨ báarcuj ɨ tɨ
cɨ́leen mej mij a'ɨ́jcɨ jitze huatyóohuɨɨre'en. 31 Aj pu'ij Pablo a'yan tyaaté'exaa a'ɨ́jcɨ ɨ
xantáaru'uj tɨ tyí'ijtya'ca'aj, ajta a'ɨ́ɨjma maj jamuán huajú'ca'aj tɨjɨn:
—Tɨpua'aj mequee a'ɨ́ɨmaj yahuatyá'ɨtzeere'en ɨ báarcuj jitze, capu je'ej tyu'táɨ'riitarij
tɨ jamuáahuɨɨre'en.
32 Aj mu mij ɨ xantáaru' ja'antyivéjchaca' ɨ cójnari ɨ tɨ jɨn arátapi'huaca'aj ɨ báarcuj
tɨ cɨ́leen, tɨ'ɨj ij atyéjvej a jáata'.
33 Tɨ'ɨj arí tɨn tapuá'rij, Pablo pu ca'nyíjra'aj huo'ta' ɨ hua' tzajta' mej mij tyi'tɨ́j
huácua'nyij, a'yan tɨjɨn:
—Pu'ríj hua'puaj iteerij tyooméj siaj tyí'cho've' je'ej tɨ tyi'tɨ́j rɨnyij, siajta quee me'
tyajá'cua'. 34 Nyaja'muahuavii siaj cɨ́ɨ tyi'tɨ́j tyú'cua'nyij. A'yaa pu tyúuxɨe've', tɨpua'aj
a'yan setyá'xɨe've'ej tɨ jamuáahuɨɨre'en, ji'nye capu tyi'tɨ́j je'ej já'mua'uurej.
35 Tɨ'ɨj a'yan tyu'taxáataj, aj pu'ij ɨ páan tyi'ɨ́j, tɨ'ɨj ij tyaatatyójtzi'rej ɨ Dios néijmi'i
meeséeracaj ɨ tyeɨ́tyee. Tɨ'ɨj jé'ta' jo'tatáaraj ɨ páan aj pu'ij huatyóochej tɨ jáacua'nyij.
36 Aj mu mij néijmi'i ahuóoca'an, matɨ'ɨj mij majta a'ɨ́ɨmaj tyú'cuaa. 37 A'yaa tu
ará'axcaa hua'puaj anxɨtyej japuan huéeicatyej japuan tamuáamuata' japuan arájseej ɨ
tyaj arátya'ca'aj ɨ báarcuj jitze. 38 Matɨ'ɨj tyu'cuá'aj a'chu tɨ hua'ránajchaca', aj mu mij
ja'tyájrɨee a jáata' a'ɨ́jcɨ ɨ tyeríicuj tɨ'ij quee che' a'chu tyíjetyej ɨ báarcuj.

*T*ɨ'ɨj ɨ báarcuj ajo'cájrupij a jáata'

39 Tɨ'ɨj huatapuá'riaca', camu che' huamuájtyajca'aj jo'tɨj putyajá'rɨjcaa, matɨ'ɨj mij
jaaséej jo'tɨj ja'ajtyásaata', a'yaa mu tyá'xɨe'va'ca'aj maj a'áa yoojáj ɨ báarcuj jo'tɨj
jó'saata'. 40 Matɨ'ɨj mij tya'ráveechixɨj ɨ cójnari ɨ maj jɨn je'ejtápa'xɨ'ca'aj ɨ báarcuj,
metye'tyáahua'xɨj a jáata', majta je'en ja'ajca'an ɨ cɨ́ɨxurij ɨ ta'ancáavii ɨ báarcuj
jitze jo'tɨj jóonyee tɨ'ij ɨ áacaj ja'ajnáan a'ɨ́jna jɨme' ɨ cɨ́ɨxurij, aj pu'ij ɨ báarcuj
ajtyáxɨɨriaca' jo'tɨj ja'ajtyásaata'. 41 Ajta séj jitze pu tya'ajcaachaca', capu che' ɨ'riitaca'aj
maj jaatóoriaxɨ'ɨn jo'tɨj jóonyee. Ajta ɨ cɨ́tzata' ɨ báarcuj, pu'ríj tyána'chisima'aj a'ɨ́jcɨ
jɨme' tɨ ca'nyíin jɨme' ajtyáxɨjrihua'aj ɨ jájtyij.

42 Majta a'ɨ́ɨmaj xantáaru'uj, mahuá'cui'cujca'aj néijmi'caa ɨ maj eetyánami'huaca'aj,
mej mij quee huatóo'uunaj muajóosima'aj mana'aj. 43 Ajta ɨ xantáaru'uj tɨ tyí'ijtya'ca'aj,
a'ɨ́ɨ pu a'yan tyá'xɨe'va'ca'aj tɨ japuan huatányuunyij a'ɨ́jcɨ ɨ Pablo, a'ɨ́j pu jɨn
quee huo'ta' maj huó'cui'nyij, sulu a'yaa pu tyu'ta'íjtaca' maj anaquéej antajój ɨ maj
jaayí'tɨhua'aj, mej mij a'áa ja'rá'astij jo'tɨj jó'saata', 44 majta ɨ séecan cɨyéj japua mu
huatajóxɨj, majta séecan cɨyéj japua tɨ pá'tzaa ɨ báarcuj jitze ta'ajtaná'xɨj. A'yaa tu
néijmi'i tyityaja'rá'aj ujitzé pujmua' capu a'tɨ́j atyáamuɨ'.

28

*T*ɨ'ɨj Pablo a'áa jo'tyávaaca'aj a Malta

1 Tɨ'ɨj arí néijmi'caa taahuɨ́ɨria'aj, aj tu tyij jáamua'reeri' tɨ a'yan tya'rájtyapuaj a'ájna
tɨjɨn Malta. 2 Majta ɨ maj a'áa já'chajca'aj, tyámua' mu tyitaatyéeje ityájma. Matɨ'ɨj
mij óonɨej, aj mu mij taatajé tyaj huatátapuɨste'en, ji'nye mevíiyaca'aj, ajta huáseevi'ij.
3 Ajta a'ɨ́jna ɨ Pablo, cɨyéj pu huaria'sɨɨ tɨ'ij ja'nájto'nyij atá'taaj, aj pu'ij cú'cu'uj áan
je'ráanyej ɨ tɨéj tzajta', tɨ'quij ɨ Pablo anáachej ɨ muáca'ra'an jitze. 4 Majta a'ɨ́ɨmaj ɨ maj
a'áa ja'chej, matɨ'ɨj jaaséej ɨ cú'cu'uj ɨ tɨ anja'cáhuɨɨjca'aj ɨ muáca'ra'an jitze ɨ Pablo,
a'yaa mu tyúu'ixaatya'ca'aj sɨ́ɨj ajta sɨ́ɨj tɨjɨn:

—A'ɨ́jna ɨ tyévij tyij quee a'ɨ́ɨn pué'een ɨ tɨ tyí'tyacui'caa, pu'ríj jáahuɨɨ tɨquee
atyáamuɨ' a jáata', ma' ajta ɨ Dios capu tyu'tá'sij tɨ júurij já'ra'nyij.

5 Tɨ'quij ɨ Pablo jaatacá'tzɨj ɨ jumuáca' antɨeepuaj, a'áan pu'ij huatyáavatzɨj ɨ
cú'cu'uj, capu tyi'tɨ́j je'ej jáaruuj. 6 Néijmi'i mu a'yan tye'ejchó'va'ca'aj tɨ ɨ muáca'ra'an
huatyájaanyijche', nusu tɨ huatámuɨ'nyiiche', ajta matɨ'ɨj tyu'chó've'ej, matɨ'ɨj jaaséj
tɨquee tyi'tɨ́j je'ej jáaruuj, aj mu mij seequéj tyu'muá'aj, majta a'yan tyu'taxájtaca' tɨ ɨ
Pablo dios pué'eenye'ej.

7 A'ájna véjri' chuéj pu ria'námi'huajma'caa a'ɨ́ɨn tɨ ja'a'rica'aj ɨ Publio ɨ tɨ tajtúhuan
pué'eenye'ej a'ájna, a'ɨ́ɨ pu tyámua' tyitaatyéeje ajta tyámua' naa tyitaaxá'pueeri' huée-
icaj xɨcáj jitze. 8 Ajta a'ɨ́jna ɨ táatajra' a'ɨ́jcɨ ɨ Publio tyí'cui'ca'aj, jéehua pu pɨstaca'aj,
ajta juhuɨ́ɨria'ca'aj. Tɨ'quij ɨ Pablo jáamuaariaca', ajta jaatáhuaviiri' ɨ Dios tɨ'ij huarúj,
aj pu'ij ja'vá'muarɨej áan mu'úutze' tɨ'quij huarúj. 9 A'ɨ́j mu jɨn majtáhua'aj séecan
ujo'vá'ju' ɨ maj tyí'cucui'ca'aj ɨ maj a'áa jo'cháatɨma'caa, ajta pu a'ɨ́ɨjma tyú'huaaj.
10 Tyámua' mu tyitaatyéeje, ajta tyatɨ'ɨjtá tyámua' huátaruuj tyej tyij jó'cɨɨnyej, néijmi'i
mu tyitaatapuéjvej a'chu tɨ tyitá'ɨtziitya'ca'aj ɨ tyaj jɨn jó'cɨɨnyej.

*T*ɨ'ɨj ɨ Pablo a'áa ja'rá'aj a Roma

11 Tyatɨ'ɨj huéeicaj máxcɨrɨe' á'tyeej a'ájna, aj tu tyij séej jitze atyáacɨj ɨ báarcuj tɨ
ajta a'áa jo'tyá'ɨtzeeria'ca'aj 'asta na'aj quee che' huáseevi'ij, a'áa pu já'ma'cantaca'aj
a'ɨ́jna ɨ báarcuj a Alejandría. Majta tyi'tyán antyiu'pu'ca'aj a tɨ jóonyee ɨ báarcuj
ɨ maj a'yan huasé'rihua'aj tɨ'ɨj dioosij, sɨ́ɨj tɨ a'yan ántyapuaj tɨjɨn Cástor, ajta ɨ sɨ́ɨj
tɨjɨn Pólux. 12 Tyatɨ'ɨj tyij a'áa ja'rá'aj a báarcuj tɨ jo'tyéecha'caj a'ájna chájta' tɨ a'yan
tyaja'rájtyapuaj tɨjɨn Siracusa, jo'tyaj huéeicaj xɨcáj á'tyeej. 13 Tyatɨ'ɨjtá tyij jo'cɨ́j, a'áa
tu tyij ja'rá'aj chájta' tɨ a'yan tyaja'rájtyapuaj tɨjɨn Regio. Yaa ariá'pua'aj áatyej pujmua'
pu va'tá'aacaca'aj ca'nyíin jɨme', tyajta séej xɨcáj jitze tu a'áa ja'rá'aj a'ájna chájta'
tɨ a'yan tyaja'rájtyapuaj tɨjɨn Puteoli. 14 A'áa tu séecan jo'tyoo ɨ ta'ihuáamua', a'ɨ́ɨ
mu mij taatajé tyaj a'áa huatyá'ɨtzeere'en hua' jamuán séej iteerij, a'yaa tu a'ɨ́jcɨ jɨn
huarɨ́j tyatɨ'ɨj tyij a'áa ja'rá'aj a'ájna a Roma. 15 Majta a'ɨ́ɨmaj ɨ ta'ihuáamua' ɨ maj a'áa
ja'chej, mu'ríj jamua'reeriaca'aj tyaj tyeríj ajooju'caj, a'ɨ́j mu jɨn eeráacɨj a chájta' mej
mij ta'antyinájche, a'ájna a tɨ a'yan tyaja'rájtyapuaj tɨjɨn El Foro de Apio, ajta a tɨ a'yan
tyaja'rájtyapuaj tɨjɨn las Tres Tabernas. Tɨ'ɨj ɨ Pablo huo'séj, aj pu'ij tyaatatyójtzi'rej
ɨ Dios, ajta jéetze' huatyóoca'an ɨ jutzájta'. 16 Tyatɨ'ɨj a'áa ja'rá'aj a Roma, maatá' tɨ ɨ
Pablo jujɨ́me' nami'huaj, ajta sɨ́ɨj na'aj jacha'ɨɨca'aj ɨ xantáaru'.

*T*ɨ'ɨj ɨ Pablo tyihuó'ixaaj a'ájna a Roma

17 Tɨ'ɨj huéeicaj xɨcáj tyoomá'caj, Pablo pu huo'tacho'vej ɨ maj tyihuá'ijtye' ɨ maj Israel
jitze ajtyáma'can a Roma maj ja'chej. Matɨ'ɨj tyúusɨɨj, aj pu'ij a'yan tyihuo'té'exaaj tɨjɨn:
—Nye'ihuáamua', canu tyi'tɨ́j je'ej huáruuj a'ɨ́ɨjma jimi ɨ tyeɨ́tyee, canu nyajta tyi'tɨ́j
jɨn ootyá'ɨtzee ɨ huá'yi'raj jitze ɨ tahuásimua'cɨ'ɨj. A'yaa nu éenya'ca'aj, matɨ'ɨj
naatyéevi' a'ájna a Jerusalén, nyajta je'en a'ɨ́ɨjma jimi huatátuiihuaca' ɨ romanos.
18 Matɨ'ɨj tyinaa'íhuo'raj aj mu mij támij a'yan tyá'xɨe'va'ca'aj maj naatátoonyij, ji'nye
camu tyi'tɨ́j huátyoj ɨ tɨ jɨn a'yan tya'ráanajchi mej mij naajé'caj. 19 Majta a'ɨ́ɨmaj
ɨ maj Israel jitze ajtyáma'can a'ɨ́ɨ mu huóonyuustej, aj nu nyij jaatáhuaviiri' tɨ a'ɨ́ɨn
no'xá'puɨ'ɨntari'tze'en ɨ tajtúhuan, tyij nyajta quee tyi'tɨ́j jɨn tyihuá'xajtzi' a'ɨ́ɨjma ɨ
nyetyeɨ́ɨtyeristyamua'. 20 A'ɨ́j nu jɨn a'yan tyaatáhuaviiri' nyaj yajamuaatyéesej, nyajta
tyajamuáa'ixaatye'en, ji'nye nyáaj nu a'yan cha'taj nyana'aj tyé'cho've' ɨ Dios matɨ'ɨj
a'ɨ́ɨmaj ɨ maj Israel jitze ajtyáma'can, a'ɨ́j nu jɨn a'yan huatyéjve na'najɨ́'qui'huaj ɨ
cadéenaj jɨme'.
21 Matɨ'ɨj mij a'yan tyaaté'exaa tɨjɨn:
—Capu ityájma a'tɨ́j mu tyitojo'ta'ítyi'ri' muéetzij jɨme' a'ájna a Judea, camu majta
ɨ ta'ihuáamua' ɨ maj a'áa ja'ráacɨj, capu a'tɨ́j tyi'tɨ́j jɨn tyí'muaxajtzi'. 22 Ajta ityájma
ta'ráanajchi tyaj muáanamuaj je'ej paj tyí'mua'tzej, ji'nye néijmi'que' tu a'yan tyá'-
mua'reej tɨ je'ej pua'aj namuajre' a'ɨ́jna ɨ nyúucarij tɨ jájcuaj ɨ paj jaxaj ɨ tyeɨ́tyee jimi.
23 Matɨ'ɨj mij jaaxá'puɨ'ɨntarej a'náj maj tyúusɨɨre'sij, mue'tɨ́j mu mij ajtyáxɨɨriaca' ɨ
tyeɨ́tyee jo'tɨj ɨ Pablo jo'tyávaaca'aj. Tɨ'ɨj na'aj íiya' tyu'tyóochej 'asta chúmua' ɨmuáj pu
jaatapuá'cɨtaca' tɨ tyihuó'ixaaj a'ɨ́jcɨ jɨme' tɨ Dios tyí'ijta néijmi'que'. Tyi'tyasa'ca'aj tɨ
huo'mué'tɨn mej mij ja'antzaahuatye'en a'ɨ́jcɨ ɨ Jesús, a'ɨ́j pu jitze tyihuá'ixaatya'ca'aj
ɨ Moisés tɨ jo'yú'xaca', ajta ɨ maj tyo'yú'xaca' ɨ maj tyí'xajtaca'aj ɨ Dios jitze ma'can.
24 Séecan mu ja'antzaahuaj je'ej tɨ Pablo tyihuá'ixaatya'ca'aj, majta séecan camu
ja'antzaahuaj. 25 Matɨ'ɨj quee pu jáaruuj je'ej maj tyo'xá'puɨ'ɨntare'en, a'ɨ́j mu mij
jo'cɨ́xɨj. A'yaa pu tyihuo'té'exaaj a'ɨ́jna ɨ Pablo tɨjɨn:
—Xá'puɨ' pu tyu'taxájtaca' a'ɨ́jna ɨ júuricama'ra' ɨ Dios, tɨ'ɨj a'yan tyihuo'té'exaaj ɨ
já'muahuasimua'cɨ'ɨj a'ɨ́jcɨ jitze ma'can ɨ Isaías tɨjɨn:
26 Áricuj huojo'té'exaatye' a'ɨ́ɨjma ɨ tyeɨ́tyee.
Tyij majta jéehua tyú'namuajri', camu yo'itéej muá'ju'un.
Tyij majta jéehua tyí'sej, camu a'náj tyi'tɨ́j séjran.
27 Ɨ hua'muatziira' pu arí je'ej pua'aj huarɨ́j.
Majta unámi'huajmee ɨ junaxɨéeta',
majta aranámi'huajmee ɨ jujɨ́ɨse',
mej mij quee atanyéjnye'rij,
majta quee iityanamuáarajme'nyij,
majta quee yo'itéej muá'ra'nyij,
mej mij quee nye jimi mujo'vá'ju'un,
nyata'aj nyij nyáaj tyihuó'huaatye'en.
28 Siata'aj a'yan tyáamua'reej mua'aj, ijíij tɨ yajooméj, Dios pu arí huo'tá'sij ɨ maj séej
chuéj japua já'ma'can, mej mij a'ɨ́ɨmaj ja'ancuriá'an ɨ tɨ jɨn Dios atóoraj tɨ hua' japua
huatányuunyij, a'ɨ́ɨ mu xaa janamuajran.
29 Tɨ'ɨj ɨ Pablo a'yan tyu'taxájtaca', aj mu mij jo'cɨ́j ɨ maj Israel jitze ajtyáma'can, jéehua
mu tyojo'xáatajraa jujɨ́ɨmua'aj.
30 Ajta a'ɨ́jna ɨ Pablo, a'áa pu hua'puaj nyinyi'ra'aj á'tyeej u chi'táj ɨ maj huatóonyej,
jo'tɨj néijmi'caa jimi tyámua' tyí'tyevistaca'aj ɨ maj jamuariacaria'aj. 31 Jéehua pu
tyihuá'ixaatya'ca'aj a'ɨ́jcɨ jɨme' tɨ Dios néijmi'i jɨn antyúumua'reej íiyan ɨ cháanacaj
japua, ajta u tajapuá, ajta tyihuá'mua'tyahua'aj a'ɨ́jcɨ jitze ma'can ɨ tavástara' Jesús, ajta
quee a'tɨ́j ja'ɨtziitya'ca'aj.

Je'ej tɨ ye'ej tyo'yú'xaca' a'ɨ́jna ɨ San Pablo a'ɨ́ɨjma jimi ɨ maj Roma jo'cháatɨma'caa

Pablo pu hua'tyojtye'

1 Nyáaj nu Pablo yajá'muatyojtye', ɨ nyaj jahuɨɨre' ɨ Cɨríistu' tɨ Jesús pué'een, a'ɨ́ɨ pu
na'antyíhuoj, nyej nyij a'yan huárɨnyij je'ej tɨ a'ɨ́ɨn tyinaata'íj, ajta na'vá'jaj nyej nyij
huo'té'exaatye'en ɨ nyúucaria'ra' ɨ Dios.
2 Jájcuaj ɨmuáj pu ɨ Dios a'yan tya'tóoratziiri' tɨ tyámua' tyihuo'tá'an, a'ɨ́j mu jɨn a'yan
tyo'tyéyu'xaca' a'ɨ́jcɨ jitze ɨ yu'xarij tɨ'ij ityájma jimi huatyá'ɨtzeere'en. 3 A'ɨ́jna ɨ nyúu-
carij, a'ɨ́j pu á'xaj ɨ Cɨríistu' tɨ jí'yojra' ajta tavástara' pué'een, tɨ ajta a'yan tyu'nɨé'huaca'
tɨ'ɨj tyévij, a'ɨ́j tɨ jitze eeráma'can ɨ David. 4 Ajta tɨ'ɨj huatájuuriaca', Dios pu a'yan
jaatamua'aj tɨjɨn nyiyóoj pu pué'een, ajta jaatá' tɨ'ij néijmi'i jɨn antyúumua'reeriaj, ji'nye
a'ɨ́j pu jitze aróoca'nyajca'aj ɨ júuricama'ra' ɨ Dios.
5 Cɨríistu' jimi nu ja'ancuriáa' a'ɨ́jcɨ tɨ jɨn ɨ Dios tyámua' tyinaatá', nyej nyij
jitzán ma'can jó'me'en hua' tzajta' ɨ tyeɨ́tyee, mata'aj mij néijmi'que' ɨ cháanacaj
japua ja'antzaahuatye'en majta a'ɨ́j ará'astej. 6 Matɨ'ɨj mana'aj a'ɨ́ɨmaj, mua'aj xu
siajta hua' jitze ajtyáma'can mu siaj Roma ja'chej. Dios pu jéehua já'muaxɨe've', ajta
jamua'antyíhuoo siaj sij jitzán ajtyama'cáantaj xá'ra'nyij ɨ Jesús tɨ ajta Cɨríistu' pué'een
ajta siaj sij hua'ajtyáanaxca a'ɨ́ɨjma ɨ maj tyá'tzaahuatye'. 7 Che' ɨ Dios, ajta ɨ tavástara'
a'ɨ́jna ɨ Jesús tɨ ajta Cɨríistu' pué'een, miche' a'ɨ́ɨn tyámua' tyajamuaatá'an majta tyámua'
jamuáa'uurej.

*Pablo pu jax*ɨe've' tɨ huojo'vá'muaarej a Roma

8 Anaquéecan jɨme', a'ɨ́j nu jitze ma'can ɨ Cɨríistu' tyámua' tya'tá'caa ɨ Dios ja'mua
jɨme', ji'nye néijmi'que' ɨ cháanacaj japua mu meríj jamua'reej siaj tyá'tzaahuatye'.
9 A'ɨ́jna ɨ Dios, ɨ nyaj jahuɨɨre' néijmi'i jɨme' ɨ nyaxɨéjnyu'caa nyahua'ixáatya'aj ɨ
nyúucaria'ra' ɨ yójra', a'ɨ́ɨ pu jamua'reej nyaj a'náj tɨna'aj jamua'tamuá're'rii, 10 a'yaa
nu a'náj tɨna'aj tyá'huaviij ɨ Dios, tɨpua'aj a'yan tyinyatá'care'en juxɨé'vi'ra' jɨme' nyej
nyij jamojo'vá'muaarej. 11 Ji'nye jéehua nu já'muasejramu' nyata'aj nyij ca'nyíjra'aj
jamuaata'an, ajta siaj sij a'ɨ́jcɨ jitze aróoca'nyej ɨ júuricama'ra' ɨ Dios, siata'aj sij jéetze'
tyámua' naa tyityaaju'un, 12 tyata'aj tyij ca'nyíjra'aj huatáta'an sɨ́ɨj ajta sɨ́ɨj, a'ɨ́jcɨ jɨme'
tyaj taxa'aj tyá'tzaahuatye' taxɨé'vi'ra' jɨme'.
13 A'yaa nu tyá'xɨe've' nye'ihuáamua', siaj jáamua'reej nyaj mue'tɨ́j jaaxá'puɨ'ɨntarej
nyaj a'áa ja'tanyéj ja'mua jimi, ajta nyatɨ'ɨjta jaaxá'puɨ'ɨntare'en nyaj a'yan huárɨnyij,
tyi'tɨ́j pu je'ej rɨnyij nyej nyij quee a'áa jó'me'en. A'yaa nu tyá'xɨe've' nyaj a'yan cha'taj
nyana'aj tyaamue'tɨn ja'mua jimi ɨ nyaj jɨn tyu'tátuiire'en ɨ Dios jimi, je'ej nyaj nyeríj
tyaamue'tɨj séecan jimi ɨ tyeɨ́tyee ɨ maj séej chuéj japua jo'cháatɨmee. 14 A'yaa nu nyeríj
a'ɨ́jcɨ jɨn tya'tányaraj nyej nyij tyihuo'té'exaatye'en a'ɨ́ɨjma ɨ maj Grecia já'ma'can, nyajta
a'ɨ́ɨjma ɨ maj séej chuéj japua já'ma'can, tɨpua'aj jéehua maj tyojó'itej nusu ɨ maj quee
tyojó'itej; 15 a'ɨ́j nu jɨn jéehua jaxɨe've' nyej nyajta jamuaaté'exaatye'en ɨ nyúucarij ɨ tɨ
jɨn ɨ Dios ja'mua japua huatányuunyij, mua'ajmaj mu siaj Roma ja'chej.

*I t*ɨ jɨn uhuájca'nyej ɨ nyúucaria'ra' ɨ Dios

16 Capu nyetyevi'raste' a'ɨ́jna ɨ nyúucarij, ji'nye a'ɨ́ɨ pu pué'een ɨ Dios tɨ jɨn
uhuájca'nyej ta'aj ij néijmi'caa huáhuɨɨre'en ɨ maj tyá'antzaahuatye'sij, anaquéej mu
a'ɨ́ɨmaj ɨ maj Israel jitze ajtyáma'can, majta je'en ɨ maj séej chuéj japua já'ma'can.
17 Ji'nye a'ɨ́jna ɨ nyúucarij jitze pu séejre' tɨ ɨ Dios tyámua' ta'uurej, a'ɨ́jcɨ jɨme' ɨ
tyej tyá'tzaahuatye', tɨ'ɨj na'aj tyo'huatyóochesij ajta jusén jɨme'. A'yaa pu tyé'yu'si' ɨ
yu'xarij jitze tɨjɨn: "A'ɨ́jna ɨ tɨ naa tyí'tyevij, a'ɨ́ɨ pu júurij huatyá'ɨtzeere'ej a'ɨ́jcɨ jɨme' ɨ
tɨ tyá'tzaahuatye'."

*Ɨ maj j*ɨn já'ɨtzeere' ɨ Dios jimi
18 Ajta ɨ Dios pu jaséjrataj ɨ tɨ jɨn nyú'camuɨ' puéjtzij hua'tá'caria'aj néijmi'caa ɨ
tyeɨtyee ɨ maj je'ej pua'aj tyí'tyetyeɨtyee, ɨ maj quee tyi'tá'caa tɨ séjre'ej a'ɨ́jna ɨ tɨ
jɨ'ré'can jɨme'. 19 Ajta ɨ Dios tɨ jimi ɨ'ríj tɨ a'tɨ́j jáamua'tyij a'ɨ́ɨ mu meríj jamua'tyej,
ji'nye Dios pu jusɨ́ɨj arí huo'taséjra. 20 Tɨ'ɨj na'aj ɨ Dios tyeetyátaahuaca' ɨ cháanacaj
ɨ tɨ yujo'vá'ca'aj, tyámua' pu naa tyé'miteere' je'ej tɨ een ɨ muárɨe'ria'ra', ajta quee
a'náj huatyápua'rij tɨ'ɨj na'aj yutɨj jo'que'tɨj ja'mej, ji'nye a'yaa pu tyí'sejre' je'ej tɨ een
ɨ Dios. A'ɨ́j pu jɨn quee je'ej tyíɨ'rij tɨ a'tɨ́j séej jitzán tyo'ojpuá'ritye'en. 21 Tyij majta
meríj jamua'tyej ɨ Dios, camu jaatyátzaahuatyej, camu majta tyaatatyójtzi'rej. Sulu a'ɨ́j
mu jitze ucájrupij maj a'ɨ́jcɨ jitze tyú'mua'tyij ɨ mua'tzíira'aj tɨquee tyi'tɨ́j huɨɨre', capu
ij che' huatáɨ'riitarij tɨ tyámua' tyihuo'támiteeraste'en tzáahuatyi'ra'aj jɨme'. 22 A'yaa
mu tyí'xajtaca'aj tɨjɨn tyámua' tu metyityoomuámua're', ajta a'yaa pu tye'rájraa maj
jéetze' quee ma'umuámua'ria'aj muá'raa. 23 Ji'nye mu'ríj seequéj tyú'ruuj séecan mu'uj
mij pujmua' najchej tɨquee Dios pué'een, tɨ a'yan huasé'rin tɨ'ɨj tyévij, na'ríij tɨ'ɨj pína'aj,
nusu tyi'tɨ́j tɨ muáacuacaa iira'ɨ́ɨcajmee ca' tyi'tɨ́j tɨ huacɨ́ɨnyejyi'ij.
24 A'ɨ́j pu jɨn ɨ Dios mahuoohuá'xɨj a'ɨ́ɨjma ɨ maj je'ej pua'aj meríj tyityo'cájrupij, majta
tyévi'si' rɨcɨj ɨ juxa'aj tyeɨtyee jamuán. 25 A'ɨ́ɨ mu yo'huá'xɨj ɨ tɨ jɨ'ré'can jɨme' ɨ Dios
jimi, a'ɨ́j mu jéetze' á'astijre' ɨ tɨ hue'tzij, majta a'ɨ́j jimi jutzaahuatye' ɨ maj tyí'najchej ɨ
Dios tɨ tyú'taahuaca', camu che' a'ɨ́jcɨ ɨ Dios ɨ tɨ néijmi'i tyú'taahuaca', tyej tyij tyámua'
tyaatá'an tɨ'ɨj na'aj jusén jɨme'. Che' a'yan atyojo'ré'nyej.
26 A'ɨ́j pu jɨn ɨ Dios a'yan metyihuoohuá'xɨj mata'aj mij tyévi'si' huataséjre'en.
Majta a'ɨ́ɨmaj ɨ maj úucaa, a'ɨ́ɨ mu jaatapuá'cɨtaca' maj antyóonaxcaj ɨ tyétyacaa
jamuán, mej mij seequéj huárɨnyij je'ej tɨquee ɨ Dios éenye'que' huo'tyájto. 27 Majta
a'ɨ́ɨmaj ɨ tyétyacaa, a'yaa mu cha'taj mana'aj tyaatapua'cɨtaca' mej mij quee che' majta
hua'antyáanaxcaj ɨ úucaa je'ej tɨ ɨ Dios tyihuo'tyájtoo. A'yaa mu huarɨ́j mej mij juxa'aj
tyétyacaa jamuán huóoxana'cɨre'en a'ɨ́jcɨ jɨme' ɨ tɨ je'ej pua'aj een tɨ hua' tzajta'
eerányinyii, a'yaa mu mij tya'ajpuéjtzij a'ɨ́jcɨ jɨme' ɨ maj huápuɨ'ɨj je'ej pua'aj rɨcɨj.
28 Majta quee jaaxɨe've' maj jáamua'tyij ɨ Dios, a'ɨ́j pu jɨn a'yan metyihuoohuá'xɨj, mej
mij a'yan huárɨnyij je'ej tɨquee tyi'tyéevijtɨj 29 Néijmi'i pu hua' jimi séejre' ɨ tɨ je'ej pua'aj
een, a'ɨ́ɨ mu juxana'cɨre', majta jéehua tyí'nyacua'aj, je'ej mu pua'aj tyí'tyetyeɨtyee.
A'ɨ́ɨ mu majta tyú'jaaxɨejvi', majta tyí'tyacui'caa, jéehua mu majta jutya'racaa, majta
jujɨ́ɨmua'aj jucuanamuajcaa, majta mu je'ej pua'aj huá'uurej ɨ ju'ihuáamua', majta je'ej
pua'aj tyí'xaxa'aj. 30 Je'ej mu pua'aj tyihuá'xaj ɨ juxa'aj tyeɨtyee, majta jájcha'ɨɨre' ɨ Dios,
majta hua'xaahuaj ɨ juxa'aj tyeɨtyee, majta óotzaahuatye', majta hue'tzij jutaavijre', ma-
jta quee huá'tzaahuatye' ɨ juhuásimua'. 31 Camu jaxɨe've' maj tyihuojo'itéej muá'ra'nyij,
camu ja'rá'astyaa ɨ junyúucaa, camu hua'xɨe've' ɨ jutyéɨtyeristyamua', camu tyá'cu'vej.
32 Máamua'reej je'ej tɨ Dios arí tyaaxá'puɨ'ɨntarej tɨjɨn néijmi'i mu cui'nyij ɨ maj a'yan
rɨcɨj, capu hua' jitze juxɨe've', móoche' mu a'yan rɨcɨj, ajta pu naa hua'asej maj séecan
a'yan cha'taj mana'aj rɨjcaj.

2

*Dios pu tzáahuatyi'ra'aj j*ɨn huá'xɨjtye'en ɨ tyeɨtyee
1 Tɨpua'aj muáaj a'tɨ́j jitzán petyí'pua'ritye'ej, capu ɨ'ríj paj a'yan tyu'taxáj yee capáj
muáaj tyi'tɨ́j jɨn je'ej pua'aj huarɨ́j, ji'nye muáaj paj a'yan cha'taj pana'aj je'ej pua'aj
tyi'tyía'cha'ɨj matɨ'ɨj a'ɨ́ɨmaj. 2 Tyajta a'yan tyá'mua'reej tɨ ɨ Dios tzáahuatyi'ra'aj
jɨn huá'xɨjtye'en a'ɨ́ɨjma ɨ maj je'ej pua'aj tyityetyúucha'ɨj. 3 Ajta muéetzij jɨme', mu
paj séecan á'xɨjtye' pajta a'yan cha'taj pana'aj je'ej pua'aj tyi'tyía'cha'ɨj, capáj a'yan
tyí'mua'ajcaj yee capu nyéetzij ɨ Dios puéjtzij naatá'sij. 4 Muáaj paj jaatyáxaahuataca'
a'ɨ́jcɨ ɨ Dios tɨ jéehua tyámua' tyimuatá'caa, ajta muá'cu'vej, ajta a jɨme' tyi'ijchó've',
ajta muéetzij quee je'ej muá'miteeraste' tɨ ɨ Dios tyámua' tyimuatá'caa pej pij jitzán
ajtyáma'cantaj puá'ra'nyij. 5 Pajta muáaj, capáj ma'úumua'rej a'ɨ́j paj jɨn quee jaxɨe've'

paj jaˈantzaahuatyeˈen ɨ Dios, aˈyaa pej pij jéehua tyiˈtyáˈasɨɨriˈtzeˈsij ɨ puéjtzij tɨˈɨj aˈájna atyojoˈréˈnyej aˈnáj tɨ ɨ Dios aˈyan huataséjreˈsij tɨˈij néijmiˈcaa toˈxɨ́jtyeˈen tzáahuatyiˈraˈaj jɨmeˈ, 6 ajta jeˈen aˈyan tyihuoˈtáˈan séej ajta séej jeˈej tɨ sɨ́ɨj tyiˈtɨ́j jɨn huarɨ́j. 7 Dios pu huoˈtaˈsij maj jusén jɨn júurij muáˈraˈnyij aˈɨ́ɨmaj ɨ maj xáˈpuɨˈ huarɨ́j, majta jajchóˈvaˈcaˈaj tɨ Dios tyámuaˈ tyihuoˈtáˈan, 8 ajta ɨ Dios pu nyuˈcamuɨˈɨj puéjtzij huoˈtaˈsij aˈɨ́ɨjma ɨ maj jeˈej puaˈaj tyityetyúuchaˈɨj, ɨ maj aˈɨ́jna jitze jutyamuaˈveˈ ɨ tɨ jeˈej puaˈaj een. 9 Jéehua mu jajpuéetzij muáˈjuˈun aˈɨ́ɨmaj ɨ maj jeˈej puaˈaj tyityetyúuchaˈɨj, anaquéej mu aˈɨ́ɨmaj ɨ maj Israel jitze ajtyámaˈcan, majta jeˈen aˈɨ́ɨmaj ɨ maj séej chuéj japua joˈcháatɨmee. 10 Ajta ɨ Dios pu tyámuaˈ tyihuoˈtyátoosij aˈɨ́ɨmaj ɨ maj tyámuaˈ tyityetyúuchaˈɨɨj, ajta huoˈtyátzaahuatyeˈsij, ajta tyámuaˈ tyihuoˈtyéjeevij jusén jɨmeˈ, anaquéecan aˈɨ́ɨjma ɨ maj Israel jitze ajtyámaˈcan, ajta jeˈen aˈɨ́ɨjma ɨ maj séej chuéj japua jáˈmaˈcan. 11 Jiˈnye néijmiˈi mu juxaˈaj manaˈaj een ɨ Dios jimi.

12 Néijmiˈi ɨ maj quee xáˈpuɨˈ rɨcɨj majta quee aˈnáj jaˈancuriáaˈ ɨ nyúucarij Moisés tɨ jaaxájtacaˈ, aˈyaa mu majta tyíˈtyacuiˈnyij, majta aˈɨ́ɨmaj ɨ maj juxanaˈcɨreˈ, aˈyan metyaˈmuaˈréeriaj jeˈej tɨ tyaaxájtacaˈ ɨ Moisés, aˈɨ́ɨ pu ɨ nyúucarij huáˈxɨjtyeˈen. 13 Jiˈnye camu tyámuaˈ een ɨ Dios jimi aˈɨ́ɨmaj ɨ maj janamuaj manaˈaj ɨ nyúucarij, sulu aˈɨ́ɨmaj ɨ maj aˈyan rɨcɨj jeˈej tɨ tyáˈxaj ɨ nyúucarij. 14 Jiˈnye aˈɨ́ɨmaj ɨ maj séej chuéj japua jáˈmaˈcan, ɨ maj quee aˈnáj jaˈancuriáaˈ ɨ nyúucarij, aˈyaa mu tyáˈastijreˈ jeˈej maj jujɨ́ɨmuaˈaj manaˈaj tyéejtyoovej ɨ jutzájtaˈ, aˈɨ́j mu jɨn jujɨ́ɨmuaˈaj tyúuˈijtyeˈ ɨ junyúucaa jɨmeˈ, 15 aˈɨ́ɨmaj mu aˈyan tyúusejrataj jeˈej tɨ tyáˈxɨeˈveˈ ɨ nyúucarij ɨ maj jɨn tyíˈijta, aˈɨ́ɨ pu huaˈ tzajtaˈ séejreˈ. Aˈɨ́ɨ pu ajta jaséjrataj ɨ maj jɨn maˈumuámuaˈreˈ, ajta ɨ huaˈmuaˈtziiraˈaj puˈij huaˈ jitze tyoˈojpuáˈrityeˈej nusu huaˈ japua huatányuusij, 16 aˈájna xɨcáaraˈ jitze tɨˈɨj ɨ Cɨríistuˈ huáˈxɨjtyeˈen ɨ Dios jitze maˈcan, néijmiˈcaa ɨ tyeɨ́tyee jeˈej maj tyiˈtɨ́j huáruuj avíitzij jɨmeˈ, ajta ɨ nyúucarij jitze maˈcan ɨ nyej nyáaj jamuáaˈixaa.

Aˈɨ́ɨmaj ɨ maj Israel jitze ajtyámaˈcan, ajta ɨ nyúucarij Moisés tɨ jaatyájtoo

17 Pajta muáaj mu paj aˈɨ́jcɨ jitze ajtyámaˈcan ɨ Israel, pajta jáˈastijreˈ aˈɨ́jcɨ ɨ nyúucarij ɨ maj jɨn tyíˈijta, pajta áˈtzaahuatyeˈ ɨ Dios jimi. 18 Páamuaˈreej jeˈej tɨ aˈɨ́ɨn tyáˈxɨeˈveˈ, pajta jamuaˈtyej aˈɨ́jcɨ ɨ nyúucarij ɨ tɨ tyíˈmuamuaˈtyej pej pij tyámuaˈ eenyeˈ. 19 Aˈyaa paj tyíˈmuaˈtzej paj jaayíˈtɨn paj tyihuóˈmuaˈtyej aˈɨ́ɨjma ɨ maj quee aˈnáj tyiˈhuóomuaˈaj, pajta tyámuaˈ tyihuoˈtyéjeevej aˈɨ́ɨjma ɨ maj tɨ́caˈristeˈ séejreˈ, 20 pajta aˈyan tyíˈmuaˈtzej paj jaayíˈtɨn paj tyihuóˈmuaˈtyej aˈɨ́ɨjma ɨ tɨquee huáˈmiteeresteˈ jeˈej tɨ tyiˈtyéevijtɨj, nusu ɨ maj quee óotzaahuatyeˈ, jiˈnye aˈɨ́j paj jitze tyíaˈmuaˈtyej ɨ nyúucarij ɨ maj jɨn tyíˈijta, ɨ tɨ jɨˈréˈcan jɨmeˈ. 21 Tɨpuaˈaj aˈyan petyihuáˈmuaˈtyej ɨ séecan, ¿jiˈnye een jɨmeˈ pequee aˈyan tyiˈ amuaˈtyej asɨ́ɨj? Tɨpuaˈaj aˈyan petyihuáˈmuaˈtyej maj quee tyíˈnahuaˈaj, ¿jiˈnye pej pij muáaj tyíˈnahuaˈ? 22 Aˈyaa paj pajta tyihuáˈixaatyeˈ tɨjɨn maj quee juxanaˈcɨriaˈaj, ¿jiˈnye pej pij muáaj tyíˈxanaˈcɨreˈ? Tɨpuaˈaj quee muaˈráanajchij maj huaˈnajchej ɨ sáanturij, ¿jiˈnye pej pij tyíˈnahuaˈ huaˈ tyeyúuj tzajtaˈ? 23 Aˈɨ́j paj jitze áˈatzaahuatyeˈ ɨ nyúucarij ɨ maj jɨn tyíˈijta, pajta perɨ́j jaatyáxaahuataca' ɨ Dios, jiˈnye capáj aˈyan rɨcɨj jeˈej tɨ aˈɨ́ɨn tyíˈijta. 24 Aˈɨ́j pu jɨn aˈyan tyéˈyuˈsiˈ ɨ yuˈxarij jitze tɨjɨn: “Aˈɨ́ɨmaj ɨ maj quee tyáˈtzaahuatyeˈ mu jeˈej puaˈaj yóˈsej ɨ Dios, jiˈnye muaˈaj xu quee xáˈpuɨˈ rɨcɨj.”

25 Aˈyaa pu tyiˈjaˈyájna tɨjɨn aˈɨ́jna ɨ tɨ jáˈastijreˈ aˈɨ́jcɨ ɨ nyúucarij ɨ maj jɨn tyíˈijta, tyiˈtɨ́j pu jɨn jeˈej tyeetyáhuɨɨreˈej, ajta tɨpuaˈaj quee aˈyan rɨjcaj jeˈej tɨ tyíˈijta ɨ nyúucarij, aˈyaa mu jaˈuurej matɨˈɨj huóˈruuj aˈɨ́ɨjma ɨ maj séej chuéj japua jáˈmaˈcan. 26 Ajta tɨpuaˈaj aˈɨ́jna ɨ tɨ séej chuéj japua jáˈmaˈcan jáˈastijriaˈaj ɨ nyúucarij ɨ maj jɨn tyíˈijta, aˈyaa mu jaatámuaˈsij tɨjɨn Israel pu jitze ajtyámaˈcan, tyij ajta quee aˈyan tyiˈjaˈyájnatan. 27 Aˈɨ́jna ɨ tɨ aˈyan rɨcɨj jeˈej tɨ tyíˈijta ɨ nyúucarij, tyij ajta quee jaˈantyisíjchacaˈ ɨ junavíj, aˈɨ́ɨ pu jaˈxɨjtyeˈen aˈɨ́jcɨ ɨ tɨ jaˈancuriáaˈ ɨ nyúucarij ajta jaˈantyisíjchacaˈ ɨ junavíj. 28 Jiˈnye aˈɨ́jna ɨ tɨ Israel jitze ajtyámaˈcan, capu aˈɨ́ɨ naˈaj juxɨeˈveˈ ɨ tɨ jéjreˈcɨtzeˈ séejreˈ, ajta tɨpuaˈaj jaˈantyisíjchacaˈ ɨ junavíj, capu ajta aˈɨ́ɨ naˈaj juxɨeˈveˈ tɨˈij aˈyan eenyeˈ ɨ

jutyévij jitze. 29 A'ɨ́jna ɨ tɨ tzáahuatyi'ra'aj jɨn Israel jitze ajtyáma'can, a'yaa pu ajta een ɨ jutzájta', ajta a'ɨ́jna ɨ tɨ ja'antyisíjchaca' ɨ junavíj, a'yaa pu huatóomua'aj tɨ tyámua' een ɨ juxɨéjnyu'caa tzajta', capu a'ɨ́ɨ na'aj ɨ tɨ tyé'yu'si' ɨ yu'xarij jitze, sulu a'ɨ́ɨ pu jéetze' juxɨe've' ɨ júuricama'ra' ɨ Dios. A'tɨ́j tɨ a'ɨ́jna jɨn néijmi'i a'yan rɨcɨj, a'ɨ́ɨ pu tyámua' een, ajta quee ɨ tyeɨ́tyee jimi je'ráma'can, sulu ɨ Dios pu jimi je'ráma'can.

3

1 A'yaa pu'ij, ¿nyiquij tyi'tɨ́j jɨn je'ej tye'tyáhuɨ'rii a'ɨ́jcɨ ɨ a'tɨ́j tɨ Israel jitze ajtyáma'cantaj nusu ɨ tɨ ja'antyisíjchaca' ɨ junavíj? 2 A'yaa pu tyi'ja'yájna tɨ jéehua tya'ancuriáa'sij, ajta jéehua jatyáhuɨ'rii, ji'nye Dios pu anaquéej jaatyájtoo ɨ junyúucaa a'ɨ́ɨjma jimi ɨ maj Israel jitze ajtyáma'can. 3 ¿Ji'nye na'quij tye'mej? ¿Nyiquij ɨ Dios ajta je'ej pua'aj rɨnyij a'ɨ́jna jɨme' ɨ maj meríj ɨ tyétyacaa je'ej pua'aj huarɨ́j? 4 Capu xaa nyu'uj. Dios pu tzáahuatyi'ra'aj jɨn séejre' ajta jɨ'ré'can jɨme' tɨ'ɨj na'aj jusén jɨme', tyij majta ɨ tyétyacaa jéehua tyí'hue'tacaa, miche' a'yan eenye', ji'nye a'yaa pu tyé'yu'si' ɨ yu'xarij jitze tɨjɨn:

A'yaa mu tyá'mua'reeren paj tyámua' tyi'tyía'cha'ɨj a'ɨ́jna jɨme' je'ej paj tyí'xaj,
pajta tyu'tyámue'tɨj matɨ'ɨj muá'xɨjtye'ej.

5 Ajta tɨpua'aj a'ɨ́jna jɨme' ɨ tyaj je'ej pua'aj rɨcɨj jɨn séjre'ej tɨ ɨ Dios jɨ'réenye'ej séejre', ¿ji'nye tyetyu'taxájtaj? ¿Nyiquij a'yan tyetyu'taxájtaj tɨ ɨ Dios quee xá'puɨ' rɨcɨj tɨ'ɨjta puéjtzij taatá'an? (A'yaa mu tyí'xaj a'ɨ́ɨmaj ɨ maj quee jamua'tyej ɨ Dios.) 6 ¡Catu xaa nyu'uj! Ji'nye tɨpua'aj ɨ Dios quee tyi'tɨ́j tyámua' uuriaj ityájma jimi, ¿ji'nye tyíɨ'rij tɨ'ij huo'xɨ́jtye'en néijmi'caa ɨ maj yan huacháatɨmee ɨ cháanacaj japua?

7 Ajta tɨpua'aj a'ɨ́jna ɨ nyaj jɨn tyí'hue'taj a'yan tyí'huɨɨre'ej tɨ'ij ɨ Dios jéetze' tyámua' huataséjre'en, ¿ji'nye een jɨme' ɨ Dios a'yan tyiná'xɨjtye' a'ɨ́jcɨ jɨme' ɨ nyaj jɨn ootyá'ɨtzee jimi? 8 Ajta tɨpua'aj a'yan tyí'eenye', ¿nyij a'yan tyúuxɨe've' tyaj je'ej pua'aj huárɨnyij ta'aj ij a'ɨ́ɨn huataséjre'en ɨ tɨ naa een? A'yaa mu séecan nye jitze tyí'pua'ritye' mej mij tyina'antyí'uunyi' je'ej nyaj tyihuá'mua'tyej, ajta a'ɨ́ɨjma a'yaa pu tyihuá'cɨ'tyij mej mij jajpuéetzij muá'ra'nyij.

*Néijmi'i tu á'*ɨtzeere' ɨ Dios jimi

9 ¿Ji'nye na'quij? ¿Nyiquij jéetze' tatyáhuɨ'rii ityájma ɨ tyaj Israel jitze ajtyáma'can? Capu xaa nyu'uj, ji'nye tu'ríj a'yan tyaataxájtaca' tɨjɨn a'ɨ́ɨmaj ɨ maj Israel jitze ajtyáma'can, majta ɨ maj séej chuéj japua já'ma'can, néijmi'i mu meríj je'ej pua'aj huarɨ́j, 10 ji'nye a'yaa pu tyé'yu'si' ɨ yu'xarij jitze tɨjɨn:

Capu sɨ́ɨj a'tɨ́j séejre' tɨ tyámua' tyi'tyúucha'ɨɨj.
11 Capu a'tɨ́j séejre' tɨ tyojó'itej,
capu ma' a'tɨ́j tɨ jahuoocaj ɨ Dios.
12 Néijmi'i mu meríj je'ej pua'aj huarɨ́j,
majta néijmi'i meríj huóoxana'cɨrej.
Capu ma' a'tɨ́j tɨ tyámua' tyi'tyúucha'ɨɨj.
Capu na'aj sɨ́ɨj a'tɨ́j ma' já'sejre'.
13 Je'ej pu pua'aj namuajre' je'ej maj tyí'xaj,
ajta ɨ hua' nyanúu pu jéehua tyí'hue'tacaa,
hua' tyenyij jitze pu aviitzi' ɨ huá've'rij cú'cu'uj tɨ jitze éejnyinyii
14 ajta ɨ maj jɨn je'ej pua'aj tyihuo'xáj ɨ juxa'aj tyeɨ́tyee, mej mij tyúujaaxɨejvi'.
15 Ca'nácan mu jo'huáachajcɨ'ɨj mej mij séej huajé'caj,
16 jéehua pu je'ej pua'aj tyí'een jo'maj joojú',
17 camu jamua'reej je'ej maj juxáahuaj tyí'tyesejre'ej.
18 Capu je'ej huá'miteeraste' mej mij jaatyátzaahuatye'en ɨ Dios, nusu maj jáatzɨɨnye'en.

19 A'yaa tu tyá'mua'reej tɨjɨn néijmi'i je'ej tɨ tyá'xaj ɨ yu'xarij jitze, a'yaa pu tyihuá'ixaatye' a'ɨ́ɨjma ɨ maj a'ɨ́jna jɨn tyí'ijta, mej mij néijmi'i tyu'tyátzaahuatye'en, majta néijmi'i ɨ maj a'yan huacháatɨmee ɨ cháanacaj japua jáamua'reej maj quee xá'puɨ'

huarɨ́j ɨ Dios jimi, [20] ji'nye capu ɨ'ríj tɨ a'tɨ́j a'yan tyu'taxáj yee néijmi'i pu ará'astej
ɨ nyúucarij, tɨ'ij ajta a'yan tyúuxɨe've'ej tɨ'ij Dios a'yan jaatámua'tyij yee tyámua' pu
tyi'tyúucha'ɨj, ji'nye a'ɨ́jna ɨ nyúucarij ɨ maj jɨn tyí'ijta a'yaa pu tyí'huɨɨre' tyej tyij a'ɨ́jna
jɨn jáamua'reej ɨ tyaj jɨn quee xá'puɨ' huarɨ́j.

*Je'ej t*ɨ tyíɨ'rij tyaj jɨ'ré'nye'ej huatyá'ɨtzeere'en ɨ Dios jimi

[21] Ajta ijíij, Dios pu arí a'yan tyitaataséjra je'ej tɨ tyíɨ'rij tyej tyij jɨ'ré'nye'ej jimi
huatyá'ɨtzeere'en, ajta a'yan cha'tána'aj tyí'ta'ixaatye' a'ɨ́jna ɨ nyúucarij, majta a'ɨ́ɨmaj ɨ
maj ará'tyeej tyí'xajtaca'aj ɨ Dios jitze ma'can, [22] a'ɨ́jna ɨ siaj jɨn tyá'tzaahuatye' ɨ Cɨríistu'
jimi, a'ɨ́j pu jɨn ɨ Dios tyámua' tyajamuaatyátoosij. Ji'nye néijmi'i mu juxa'aj mana'aj
een ɨ Dios jimi, [23] néijmi'i mu meríj ootyá'ɨtzee, a'ɨ́j mu jɨn a' ɨmuáj já'sejre' ɨ Dios
jimi. [24] Ajta ɨ Dios pu juxɨé'vi'ra' jɨn a'yan tyihuo'xá'puɨ'ɨntari'ri' mej mij jɨ'réenya'aj
huatyá'ɨtzeere'en, a'ɨ́j pu jɨn hua' japua huatanyúj a'ɨ́jcɨ jɨme' je'ej tɨ huarɨ́j ɨ Cɨríistu'
tɨ ajta Jesús pué'een. [25] Dios pu a'yan jáaruuj tɨ'ij ɨ Cɨríistu' je'ráxɨre'en ɨ juxúure', ajta
je'en a'ɨ́jna jɨn tyihuo'tú'uunyi' ɨ maj jɨn ootyá'ɨtzee. Ajta tɨ'ij tyihuo'tú'uunyi' a'yaa
pu tyúuxɨe've' maj tyá'antzaahuatye'en. Dios pu a'yan tyaataséejrataca' je'ej tɨ a'ɨ́ɨn
tyámua' ta'uurej, tyitaata'úunyi'ran a'ɨ́jna ɨ tyaj jɨn aamí' ootyá'ɨtzee, [26] ji'nye a'ɨ́ɨ pu
tajɨ́me' tyi'ijchó've'ej. A'yaa pu huarɨ́j mej mij a'ɨ́ɨmaj ɨ tyeɨ́tyee ijíij maj séejre' jaaséej ɨ tɨ
a'ɨ́ɨn tyámua' táaruuj, ji'nye a'ɨ́ɨ pu jɨ'réenya'aj séejre', a'yaa pu'ij ajta tyámua' huá'uurej
a'ɨ́ɨjma ɨ maj tyá'tzaahuatye' ɨ Jesús jimi.

[27] ¿Jo'nyij je'ej je'en a'ɨ́jna ɨ tɨ jɨn ɨ tyévij óotzaahuatye' ɨ Dios jimi? Capu che' ma'
já'sejre', ¿ji'nye een jɨme'? Capu a'ɨ́jna jɨme' maj ja'rá'astijrej ɨ nyúucarij ɨ maj jɨn tyí'ijta,
sulu a'ɨ́jna jɨme' ɨ maj tyá'antzaahuaj ɨ Cɨríistu' jimi. [28] A'yaa tutyij tyá'mua'reej tɨjɨn:
Dios pu tyámua' ja'uurej ɨ tyévij, capu ij tyi'tɨ́j je'ej tye'tyáhuɨ'rii tɨ néijmi'i ará'astijre'en
a'ɨ́jcɨ ɨ nyúucarij ɨ maj jɨn tyí'ijta.

[29] ¿Nyiquij ɨ Dios a'ɨ́ɨjma na'aj hua' Dios ɨ maj Israel jitze ajtyáma'can? ¿Nyiquee
hua' Dios pué'een a'ɨ́ɨjma ɨ maj séej chuéj japua já'ma'can? Jee xaa nyu'uj, a'ɨ́ɨ pu ajta
hua' Dios pué'een néijmi'caa ɨ maj séej chuéj japua já'ma'can, [30] ji'nye sɨ́ɨj pu'uj séejre' ɨ
Dios, a'ɨ́ɨ pu a'ɨ́ɨn pué'een ɨ tɨ tyámua' huá'uurej a'ɨ́ɨjma ɨ maj tyá'tzaahuatye', ajta quee
jitzán juxɨe've' tɨpua'aj Israel jitze mua'ajtyáma'cantaj nusu mequee. [31] ¿Nyiquij a'ɨ́jna
jɨn tyá'uunan a'ɨ́jcɨ ɨ nyúucarij ɨ maj jɨn tyí'ijta a'ɨ́jcɨ jɨme' tyej tyá'tzaahuatye'? Catu
xaa nyu'uj. Sulu a'ɨ́j tu jɨn a'yan tyá'neijmi'tare'en.

4

*Je'ej t*ɨ huarɨ́j a'ɨ́jna ɨ Abraham

[1] ¿Ji'nye tyana'aj tyij tyaataxájta je'ej tɨ tyi'tɨ́j tyu'mué'tɨj ɨ Dios jimi a'ɨ́jna ɨ
Abraham? [2] A'yaa xaa nyu'uj tyi'ja'yájna, tɨpua'aj a'yan metyáamua'tyijche' ɨ Abraham
yee tyámua' pu tyí'tyevij a'ɨ́jcɨ jɨme' je'ej tɨ tyi'tɨ́j huáruuj, aj pu xaa ɨ'ríitacaj tɨ
jusɨ́ɨj ahuóotzaahuatye'nyijche', ajta capu je'ej tyíɨ'rij tɨ a'yan huárɨnyij ɨ Dios jimi.
[3] Ji'nye a'yaa pu tyé'yu'si' ɨ yu'xarij jitze tɨjɨn: "Abraham pu ja'antzaahuaj ɨ Dios, a'ɨ́j
pu jɨn ɨ Dios a'yan tyaamua'aj ajta a'yan tyaataxájtaca' tɨjɨn tyámua' pu tyí'tyevij."
[4] Ajta a'yájna tɨpua'aj a'tɨ́j tyi'tɨ́j jɨn tyí'muarɨe'ej, camu tyi'tɨ́j jaatapuéjve'sij juxɨé'vi'ra'
jɨme', sulu metyá'najchitye'en a'ɨ́jcɨ jɨme' ɨ tɨ a'ɨ́ɨn tyu'muárɨej. [5] Ajta tɨpua'aj a'tɨ́j
tyá'tzaahuatye'ej tɨ ɨ Dios jaayí'tɨn tɨ tyámua' jáa'uurej ɨ tyévij tɨ jéehua jimi á'ɨtzeere',
Dios pu ajta a'yan tyaataxájta tɨ tyámua' tyí'tyevij a'ɨ́jna ɨ a'tɨ́j, tyij ajta quee tyi'tɨ́j
xá'puɨ' huáruuj. [6] David pu a'yan cha'tána'aj tyu'taxájtaca' a'ɨ́jcɨ jɨme' ɨ a'tɨ́j tɨ Dios
a'yan tyá'xaj yee tɨ tyámua' tyí'tyevij, quee a'yan tyaataxáatan tyi'tɨ́j tɨ je'ej huáruuj.
[7] A'yaa pu tyu'taxájtaca' ɨ David tɨjɨn:

Miche' huatóotyamua've'en a'ɨ́ɨmaj ɨ Dios tɨ tyihuo'tú'uunyi'ri' ɨ maj jɨn quee xá'puɨ'
huarɨ́j a'ɨ́jcɨ jimi.

8 Che' huatóotyamua've'en a'ɨ́jna ɨ tyévij tɨ Dios quee jitzán tyí'pua'ritye' ɨ tɨ jɨn
ootyá'ɨtzee a'ɨ́jcɨ jimi.

9 ¿Nyiquij a'ɨ́ɨjma na'aj cɨ'puaj ɨ maj meríj ja'antyisíjchaca' ɨ junavíj, a'ɨ́jna ɨ tɨ jɨn Dios
tyámua' tyihua'tá'caa, ca' ajta hua'cɨ'puaj ɨ séecan ɨ maj quee a'yan tye'entyisíjchaca'
ɨ junavíj? A'yaa tu tyeríj tyaataxájtaca' a'ɨ́jcɨ ɨ Abraham, tɨ Dios a'yan jaatamua'aj
tɨjɨn tyámua' pu tyí'tyevij a'ɨ́jcɨ jɨme' tɨ a'ɨ́ɨn tyá'antzaahuaj. 10 Ajta, ¿a'najnyí a'yan
tyaataxájtaca' ɨ Dios? ¿Nyiquij tɨ'ɨj ɨ Abraham ja'antyisíjchaca' ɨ junavíj ca' tɨ'ɨj quee
xu ja'antyisíichava'caj? Capu tɨ'ɨj ja'antyisíjchaca' ɨ junavíj, sulu jájcuaj ɨmuáj pu a'yan
tyaataxájtaca'. 11 Aj pu'ij Abraham ja'antyisíjchaca' ɨ junavíj, mej mij jáamua'reej tɨjɨn
Dios pu arí a'yan tyaataxájtaca' tɨ tyámua' tyí'tyevij, a'ɨ́jcɨ jɨme' tɨ tyá'tzaahuatye'.
A'ɨ́j pu jɨn ɨ Abraham a'ɨ́ɨn pué'een ɨ hua' táataj néijmi'caa ɨ maj tyá'tzaahuatye', tyij
majta quee xu ja'antyisíjchaca' ɨ junavíj, Dios pu a'yan cha'taj na'aj tyihuo'taxájtaj tɨjɨn
tyámua' mu tyí'tyetyeɨtyee. 12 Ajta ɨ Abraham, a'ɨ́ɨ pu ajta hua' táataj pué'een ɨ maj
ja'antyisí'chej ɨ junavíj, ajta a'ɨ́ɨjma ɨ maj tyámua' tyityetyúucha'ɨj tɨ'ɨj ajta a'ɨ́jna ɨ
Abraham, tɨ ajta tyá'tzaahuatya'ca'aj tɨ'ɨj quee xu ja'antyisíichava'caj ɨ junavíj.

I tɨ jɨn Dios tya'tóoratziiri' a'ɨ́ɨjma jimi ɨ maj Abraham jitze eeráma'can

13 A'yaa pu ɨ Dios tya'táratziiri' a'ɨ́jcɨ ɨ Abraham, ajta a'ɨ́ɨjma ɨ maj jitzán eeráanyesij
tɨ a'yan tyihuá'cɨ'tyij néijmi'i ɨ cháanacaj, capu a'yan tya'tácatyiij a'ɨ́ɨjma jimi ɨ
maj ja'rá'astej a'ɨ́jcɨ ɨ nyúucarij ɨ maj jɨn tyí'ijta, sulu a'ɨ́ɨjma jimi ɨ maj tyámua'
tyityetyúucha'ɨj majta tyá'tzaahuatye'. 14 Tɨpua'aj a'ɨ́ɨmaj a'yan tyi'tɨ́j metya'ancuria'an
ɨ maj já'astijre' a'ɨ́jcɨ ɨ nyúucarij ɨ maj jɨn tyí'ijta, capu ij che' tyi'tɨ́j je'ej tyí'huɨɨre' ɨ maj
jɨn tyá'tzaahuatye', capu ajta che' tyi'tɨ́j huɨɨre' ɨ tɨ jɨn Dios tya'tóoratziiri'. 15 Ji'nye
puéjtzij pu hua'tá'caa a'ɨ́jna ɨ nyúucarij ɨ maj jɨn tyí'ijta, ajta jo'tɨj quee já'sejre' ɨ
nyúucarij maj jɨn tyí'ijta, camu majta tyi'tɨ́j jɨn já'ɨtzeere' a'ɨ́jcɨ jimi ɨ nyúucarij.

16 A'ɨ́j pu jɨn, ta'aj ij a'ɨ́jna ɨ tɨ jɨn ɨ Dios tya'táratziiri' ɨ Abraham a'ɨ́ɨjma jimi
huatyá'ɨtzeere'en ɨ maj jitzán eeráma'can, a'yaa pu huáapua'aj hua' jimi tyí'sejre'
a'ɨ́jna jɨme' ɨ maj tyá'tzaahuatye'. A'yaa pu'ij huatóomua'aj tɨquee a'ɨ́ɨjma na'aj jimi
tya'tóoratziiri' ɨ maj ja'astej ɨ nyúucarij ɨ maj jɨn tyí'ijta, sulu a'ɨ́ɨjma pu ajta jimi ɨ
maj a'yan cha'taj mana'aj tyá'tzaahuatye' tɨ'ɨj ɨ Abraham. A'ɨ́j pu jɨn a'ɨ́ɨn pué'een
ɨ tatáataj néijmi'caa ityájma, 17 a'yaa pu tyé'yu'si' ɨ yu'xarij jitze tɨjɨn: "A'yaa nu
tyimua'antyáarujtye pej pij hua' táataj pué'eenye' mui'caa ɨ tyeɨtyee." A'íi pu a'ɨ́ɨn
pué'een ɨ Dios, ɨ Abraham tɨ jimi tyá'antzaahuaj, a'ɨ́ɨ pu a'ɨ́ɨn pué'een ɨ Dios tɨ jaayí'tɨn tɨ
huo'tájuuritye'en a'ɨ́ɨjma ɨ maj meríj huácuij, ajta tyí'taahuaj tyi'tɨ́j tɨquee xu tyí'sejre'.

18 Ajta a'ɨ́jna ɨ Abraham, a'yaa pu tyá'antzaahuaj maj mue'tɨ́j jitzán eerányesij ɨ
tyeɨtyee je'ej tɨ Dios tya'táratziiri', a'ɨ́j pu jɨn a'ɨ́ɨn pue'éenye'ej ta'raj ɨ hua' táataj
mui'caa ɨ tyeɨtyee, a'yájna tɨ'ɨj ɨ Dios tyaaté'exaa tɨjɨn: "Mue'tɨ́j mu ɨ tyeɨtyee a' jitze
eerányesij." 19 Ajta ɨ tɨ jɨn tyá'tzaahuatya'ca'aj a'ɨ́jna ɨ Abraham capu huatyápua'ri-
aca', majta arí tɨn anxɨtyej nyinyi'ra'aj jájcha'ɨɨca'aj, ajta a'ɨ́jna ɨ Sara tɨ ɨ́ɨra'ra'an
pué'eenye'ej a'ɨ́ɨ pu ajta arí ucarístaca'aj, a'ɨ́j pu jɨn a'yan tyí'mua'ajcaa tɨ quee che'
je'ej tyíɨ'riitaca'aj mej mij tyiyóoj muá'ra'nyij. 20 Capu jaatáxaahuataca' capu ajta quee
che' jitzán tyi'ca'nyajca'aj je'ej tɨ ɨ Dios tya'táratziiri', sulu jéetze' pu tyá'antzaahuaj.
Ajta tyaatatyójtzi'rej ɨ Dios, 21 a'yan tyá'tzaahuatye'ej tɨ ɨ Dios a'yan rɨnyij je'ej tɨ
arí tya'táratziiri'. 22 A'ɨ́j pu jɨn ɨ Dios a'yan jaatamua'aj a'ɨ́jcɨ ɨ Abraham tɨ tyámua'
tyi'tyúucha'ɨɨca'aj a'ɨ́jcɨ jimi.

23 Ajta a'ɨ́jcɨ jɨme' tɨ ɨ Dios a'yan jaatamua'aj, capu a'yan tyé'yu'si'huaca'aj tɨ'ij a'yaa
na'aj tyáacɨ'tyij a'ɨ́jcɨ ɨ Abraham, 24 sulu a'yaa pu ajta tyo'tyéyu'si'huaca' ityájma jimi.
Ji'nye Dios pu a'yan cha'taj na'aj tyí'tamua'tyej a'ɨ́jcɨ jɨme' ɨ tyaj jɨn tyá'tzaahuatye',
tɨpua'aj tyetyá'antzaahuatye'en a'ɨ́jcɨ jimi ɨ tɨ jaatájuurityej a'ɨ́jcɨ ɨ Jesús tɨ tavástara'
pué'een, 25 ɨ tɨ huatátuiihuaca' tɨ'ij tajitzé ma'can huámuɨ'nyij, a'ɨ́jcɨ jɨme' tyaj

quee xá'puɨ' huarɨ́j ɨ Dios jimi, ajta je'en Dios jaatájuurityej tɨ'ij ityájma tyámua' tyitaatyátoonyij.

5

*Ɨ tyaj j*ɨn jáamua'reej tɨ ɨ Dios jéehua taxɨe've'

1 Dios pu arí tyámua' tyitaatyájtoo, a'ɨ́jcɨ jɨme' ɨ tyej tyá'tzaahuatye', pu'ríj tyaj taxáahuaj séjre'ej ɨ Dios jimi, tyajta tyaatatyójtzi're'en a'ɨ́jcɨ ɨ tavástara' Jesús ɨ tɨ ajta Cɨríistu' pué'een. 2 Ji'nye a'ɨ́ɨ pu ɨ Cɨríistu' taatá'ɨ'ríityej tyej tyij ajtyáxɨɨrej ɨ Dios jimi, a'ɨ́jcɨ jɨme' ɨ tyej tyá'tzaahuatye', tyej tyij huátatyamua've'en a'ɨ́jna jɨme' ɨ tɨ tyámua' tyitaatyájtoo, tyámua' tutyij een, tyajta tatyamua've' a'ɨ́jcɨ jɨme' tyaj jajchó've' a'ájna xɨcáara' ɨ tyaj jamuán séeria'aj tá'ra'nyij ɨ Dios. 3 Ajta quee a'ɨ́ɨ na'aj, sulu a'ɨ́j tu tyajta jɨn tatyamua've' ɨ tyaj jajpuéjtzij, ji'nye a'yaa tu tyá'mua'reej tɨjɨn a'ɨ́ɨ pu ca'nyíjra'aj tatá'caa tyej tyij tyo'táviicue', 4 ajta ɨ tyej tyámua' eenye' pu tatá'caa tyej tyij jéetze' tyámua' huárɨnyij, ajta ɨ tyaj jéetze' tyámua' eenye' pu tatá'caa tyej tyij tyi'ijchó've'ej tyaj a'áa jo'tyá'ɨtzeere'en ɨ Dios jimi. 5 Ajta ɨ tyaj jɨn tyi'ijchó've' capu a'náj taatatyévi'raste'sij, ji'nye Dios pu ca'nyíjra'aj taatá' ɨ tatzájta', a'ɨ́jcɨ jɨme' tɨ ju júuricamej ityájma jimi huatyájto.

6 Ji'nye tyatɨ'ɨj ityáj quee púj00riajva'aj tyaj tajapuá huatányuunyij, Cɨríistu' pu tajitzé ma'can huamuɨ́' néijmi'caa ityájma ɨ tyaj quee xá'puɨ' huarɨ́j. 7 Jéehua pu tyési' tɨ a'tɨ́j séej jitze ma'can huámuɨ'nyij. Capu ajta a'tɨ́j óoca'nyej tɨ séej jitze ma'can huámuɨ'nyij ɨ tyévij tɨ tyámua' tyí'tyevij, nusu xaa a'tɨ́j óoca'nyej tɨ jitzán ma'can huámuɨ'nyij ɨ a'tɨ́j tɨ jéehua huápuɨ'ɨj tyi'tɨ́j xá'puɨ' huáruuj jimi. 8 Ajta ɨ Dios pu a'yan tyitaataséjratyej tɨ huápuɨ'ɨj taxɨe've', ji'nye tyatɨ'ɨj tyooj jéehua a'ɨtzéeria'caj a'ɨ́jcɨ jimi, Cɨríistu' pu tajitzé ma'can huamuɨ́'. 9 Ajta ijíij, tɨ'ɨj ɨ Dios tyámua' tyitaatyájtoo a'ɨ́jcɨ jɨme' tɨ Cɨríistu' tajitzé ma'can huamuɨ́', tyámua' pu'ij jéetze' tyí'tahuɨɨre' tɨ'ij quee ɨ puéjtzij táacɨ'tyij. 10 A'yaa pu tyi'ja'yájna, ji'nye tyatɨ'ɨj tyooj jajcha'ɨ́ɨria'caj ɨ Dios, a'ɨ́ɨ pu tyámua' tyitaatyájtoo a'ɨ́jcɨ jɨme' tɨ ɨ yójra' tajitzé ma'can huamuɨ́', jéetze' pu'ij tajapuá huatányuusij, tyej tyij tyámua' tyityeetyá'ɨtzeere'en, ijíij tyaj tyeríj jimí ajtyu'uj. 11 Ajta quee a'ɨ́ɨ na'aj, sulu tyajta tu huatátatyamua've'sij ɨ Dios jimi, a'ɨ́jcɨ jɨme' tɨ ɨ tavástara' Jesús ɨ tɨ ajta Cɨríistu' pué'een tyámua' táaruuj, tyej tyij tyámua' tyityeetyá'ɨtzeere'en ɨ Dios jimi.

*A'*ɨ́jna ɨ Adán ajta a'ɨ́jna ɨ Cɨríistu'

12 A'yaa pu tyi'ja'yájna, sɨ́ɨj pu'uj ɨ tyévij tɨ je'ej pua'aj huarɨ́j a'yan huataséjre ɨ cháanacaj japua aj mu mij néijmi'i je'ej pua'aj huarɨ́j, aj pu'ij a'yan atyojo'ré'nyej tɨ huamuɨ́' a'ɨ́jna ɨ a'tɨ́j, a'ɨ́j mu mij jɨn majta néijmi'i huácuij ɨ maj a'ɨ́jcɨ jitze ɨ tyévij eeráanyej, ji'nye néijmi'i mu majta ootyá'ɨtzee ɨ Dios jimi. 13 Tɨ'ɨj quee xu huatyátuiihuaca' ɨ nyúucarij ɨ maj jɨn tyí'ijta, mu'ríj a'yan tyityá'ɨtzeeria'ca'aj ɨ tyeɨ́tyee ɨ Dios jimi, ajta tɨpua'aj quee séjre'ej ɨ nyúucarij ɨ maj jɨn tyí'ijta, capu ɨ'riitaca'aj tɨ séej a'yan tyo'xɨ́jtye'en je'ej tɨ tyi'tɨ́j jɨn tyo'tyá'ɨtzee. 14 Ajta tɨ'ɨj na'aj tyu'séjrej ɨ Adán 'asta na'aj quee huataséjre a'ɨ́jna ɨ Moisés, néijmi'i mu ɨ tyeɨ́tyee huácuij ɨ maj quee xá'puɨ' huarɨ́j, tyij majta quee a'yan cha'taj mana'aj huarɨ́j tɨ'ɨj a'ɨ́jna ɨ Adán ɨ tɨquee ja'rá'astijrej je'ej tɨ ɨ Dios tyaata'íj, ji'nye Adán pu a'yan éenye'ej tɨ'ɨj ɨ tɨ ya'uvé'nyesij.

15 Ajta ɨ tɨ jɨn ootyá'ɨtzee a'ɨ́jna ɨ Adán, capu a'yan cha'tána'aj een tɨ'ɨj ɨ tɨ Dios juxɨé'vi'ra' jɨn taatapuéjve. Ji'nye mue'tɨ́j mu huáacuii a'ɨ́jcɨ jɨme' tɨ sɨ́ɨj ootyá'ɨtzee ɨ Dios jimi, ajta a'ɨ́jna ɨ Dios tɨ taatapuéjve, a'ɨ́jcɨ jɨme' je'ej tɨ ɨ sɨ́ɨj ɨ tyévij huarɨ́j juxɨé'vi'ra' jɨme', a'ɨ́ɨ pu a'ɨ́ɨn pué'een ɨ Cɨríistu', jéetze' pu'ij tyí'huɨɨre' ajta tɨ'ij tyámua' tyihuo'tyátoonyij mui'caa ɨ tyeɨ́tyee. 16 A'ɨ́jna ɨ tɨ jɨn sɨ́ɨj ootyá'ɨtzee ɨ Dios jimi, capu a'yan cha'taj na'aj een tɨ'ɨj ɨ tɨ Dios taatapuéjve, ji'nye tɨ'ɨj sɨ́ɨj ɨ a'tɨ́j ootyá'ɨtzee ɨ Dios jimi, aj pu'ij huataséjre ɨ puéjtzij, ajta ɨ Dios tɨ taatapuéjve, a'ɨ́jcɨ jɨme' ɨ maj jéehua ootyá'ɨtzee a'ɨ́jcɨ jimi, a'ɨ́ɨ pu tatá'caa tyej tyij jɨ'ré'nye'ej huatyá'ɨtzeere'en a'ɨ́jcɨ jimi. 17 Ji'nye a'ɨ́j mu jɨn huácuij ɨ tyeɨ́tyee a'ɨ́jcɨ jɨme' tɨ sɨ́ɨj na'aj ɨ tyévij quee xá'puɨ' huarɨ́j,

jéetze' pu'ij ɨ Dios tyámua' ta'uurej a'ɨ́jcɨ jɨme' ɨ tɨ taatapuéjve, tyej tyij jɨ'ré'nye'ej huatyá'ɨtzeere'en a'ɨ́jcɨ jimi, a'ɨ́jcɨ jɨme' je'ej tɨ huarɨ́j a'ɨ́jna ɨ tyévij, a'ɨ́jna ɨ Jesús tɨ ajta Cɨríistu' pué'een.

18 Ajta a'ɨ́jna ɨ tɨ jɨn quee tyámua' huarɨ́j ɨ Adán, Dios pu'ij néijmi'caa ooxɨ́jtye ɨ tyeɨ́tyee tɨ'ij puéjtzij huo'tá'an, a'yaa pu'ij ajta tye'rájraa mej mij néijmi'i jɨ'ré'nye'ej huatyá'ɨtzeere'en, a'ɨ́jcɨ jɨme' je'ej tɨ huarɨ́j ɨ Cɨríistu' mata'aj mij júurij muá'ra'nyij jusén jɨme'. 19 A'yaa pu sɨ́ɨj na'aj ɨ tyévij quee tya'rá'astijre je'ej tɨ ɨ Dios tyaata'íj, a'ɨ́j mu jɨn mue'tɨ́j ootyá'ɨtzee ɨ Dios jimi, a'yaa pu'ij ajta mui'caa tyu'cɨ́'ɨj mej mij jɨ'ré'nye'ej huatyá'ɨtzeere'en ɨ Dios jimi a'ɨ́jna jɨme' tɨ sɨ́ɨj ɨ tyévij ja'rá'astej ɨ Dios, mej mij mue'tɨ́j tyámua' huárɨnyij ɨ tyeɨ́tyee.

20 Ajta a'ɨ́jna ɨ nyúucarij ɨ maj jɨn tyí'ijta, a'yaa pu een jɨn huatyátuiihuaca' tɨ'ij jéetze' huataséjre'en ɨ maj jɨn ootyá'ɨtzee ɨ Dios jimi, ajta tɨ'ɨj jéetze' huataséjre ɨ maj jɨn ootyá'ɨtzee, Dios pu ajta jéetze' tyámua' tyihuo'tá' juxɨé'vi'ra' jɨme'. 21 A'ɨ́jna ɨ tɨ je'ej pua'aj een ɨ Dios jimi, a'yaa pu tyihuo'mué'tɨj mej mij huácui'nyij, a'yaa pu cha'tána'aj tyu'tyámue'tɨj ɨ tɨ jɨn Dios tyámua' tyitaatá', tyej tyij jɨ'ré'nye'ej huatyá'ɨtzeere'en, ajta tyej tyij júurij tá'ra'nyij jusén jɨme' a'ɨ́jcɨ jimi ɨ tavástara' Jesús tɨ ajta Cɨríistu' pué'een.

6

Ityáj tu júurij séejre' ɨ Cɨríistu' jimi

1 ¿Ji'nye tyana'aj tyij tyu'taxájtaj? ¿Nyiquij tyooj atya'ɨtzé'rihua'aj tá'ju'un ta'aj ij ɨ Dios jéetze' tyámua' tyihuojó'mua'raj? 2 Catu xaa nyu'uj. Tu'ríj ityáj huácuij a'ɨ́jcɨ jimi ɨ tɨ je'ej pua'aj een, ¿ji'nye ooj tyíɨ'rij tyaj a'yan tyí'tyechaj ta'tya'ɨtzé'rihua'aj tyi'tɨ́j jɨme' tɨquee xá'puɨ' een ɨ Dios jimi? 3 ¿Nyij sequée jamua'reej, siaj jimi ajtyáhuiixɨj ɨ Cɨríistu' siatɨ'ɨj huáɨ'huaca', tyajta je'en jitzán ajtyáma'cantaj ta'raa tɨ'ɨj a'ɨ́ɨn huamuɨ́'? 4 Ji'nye tyatɨ'ɨj huáɨ'huaca' tyajta tu avá'nami'huaca' ɨ Cɨríistu' jamuán, tyajta huá'cui'iihuaca' tyej tyij huatájuurej tyajta je'en jájcuan jɨn chajca, a'yájna tɨ'ɨj ɨ Cɨríistu' tyu'tájuuriaca' a'ɨ́jcɨ jɨme' ɨ Dios tɨ néijmi'i jɨn putyí'uurej.

5 Tɨpua'aj a'ɨ́jcɨ jitze ta'ajtyáma'cantaj ɨ Cɨríistu' tɨ'ɨj a'ɨ́ɨn huamuɨ́', tyajta tu jitzán ajtyama'cáantaj ta'raj tɨ'ɨj a'ɨ́ɨn huatájuuriaca'. 6 A'yaa tu tyá'mua'reej tɨjɨn je'ej tyaj jájcuaj tyi'tyítacha'ɨɨca'aj a'ɨ́ɨ pu ajta jamuán óotateehuaca' ɨ Cɨríistu', tɨ'ij antyipua'rej a'ɨ́jna tɨ je'ej pua'aj een ɨ tyaj jɨn tyítacha'ɨɨca'aj, tɨ'ij quee che' ca'nyíjra'aj tatá'care'en a'ɨ́jna ɨ tɨ je'ej pua'aj een. 7 Ji'nye tɨpua'aj a'tɨ́j arí huámuɨ'nyij, capu che' ɨ'ríitaj ja'mej tɨ ɨ tɨ je'ej pua'aj een tyaata'íjtye'en. 8 Tɨpua'aj tyeríj jamuán huácuij ɨ Cɨríistu', jitzán tutyij tyí'ca'nyej tyej tyajta jamuán júurij tá'ju'un. 9 A'yaa tu tyá'mua'reej tɨjɨn tɨ'ɨj ɨ Cɨríistu' huatájuuriaca', capu che' ɨ'ríj tɨ'ij ajtáhua'aj huámuɨ'nyij. Capu che' ɨ'ríj tɨ ja'antyimué'tɨn a'ɨ́jna ɨ tɨ a'ɨ́jna jɨn tyí'ijta mej mij huácui'nyij. 10 Ji'nye ɨ Cɨríistu', tɨ'ɨj huamuɨ́', a'yaa pu een jɨn huamuɨ́' tɨ'ij jo'puá'ritye'en a'ɨ́jcɨ ɨ tɨ je'ej pua'aj een ɨ maj jɨn tyúucha'ɨɨca'aj, ajta tɨ'ɨj huatájuuriaca', a'ɨ́ɨ pu jɨn júurij ta'raa tɨ'ij ɨ Dios jimi séjre'ej. 11 A'yaa xu sij cha'taj siana'aj mua'aj tyá'mua'reeriaj siaj seríj huácuij a'ɨ́jcɨ jimi ɨ tɨ je'ej pua'aj een, maj siajta júurij ɨ Dios jimi a'ɨ́jcɨ jɨme' siaj seríj jitzán ajtyáma'can ɨ Cɨríistu' tɨ ajta Jesús pué'een.

12 A'ɨ́j pu jɨn, caxu tyi'tá'care'en tɨ ɨ tɨ je'ej pua'aj een tyajá'mua'ijtye'ej ɨ ja'mua tzajta', caxu siajta já'astijria'aj a'ɨ́jcɨ ɨ tɨ je'ej pua'aj een ɨ tɨ ja'mua tzajta' eerányinyii. 13 Caxu siajta jatuiiria'aj ɨ ja'muatyévira' a'ɨ́jcɨ ɨ tɨ je'ej pua'aj een, siaj sij a'ɨ́jcɨ jimi tyí'huɨɨre'ej. Sulu siata'aj huatóotonyij ɨ Dios jimi, matɨ'ɨj tyeɨ́tyee maj meríj huácuij majta je'en huatájuuriaca' a'ɨ́jcɨ jɨme' tɨ a'ɨ́ɨn arí jamuáahuɨɨ, siata'aj jaatátuiire'en ɨ jutyévira' siaj sij jaatyáhuɨɨre'en tyi'tɨ́j jɨme' tɨ xá'puɨ' een. 14 A'yaa pu quee che' a'náj tyajamuaata'íjtye'sij a'ɨ́jna ɨ tɨ je'ej pua'aj een, ji'nye caxu ca'nyéjrij jɨn já'astijre' a'ɨ́jcɨ ɨ nyúucarij ɨ maj jɨn tyí'ijta, sulu a'ɨ́j xu jitze aróoca'nyej ɨ tɨ ɨ Dios juxɨé'vi'ra' jɨn tyámua' jamuáaruuj.

*T*ɨpuaˈaj caˈnyéjrij jɨn metyíˈhuɨɨriaˈaj

15 ¿Jiˈnye tyajamuáˈmiteeresteˈ muaˈajmaj? ¿Nyiquij tyooj jeˈej puaˈaj tyiˈtyitachaˈíɨj
táˈjuˈun aˈíjcɨ jɨmeˈ tɨ Dios juxɨéˈviˈraˈ jɨn tyámuaˈ tyitatáˈcaa, tyajta quee cheˈ jáˈasti-
jriaˈaj aˈíjcɨ ɨ nyúucarij ɨ maj jɨn tyíˈijta? Catu xaa nyuˈuj. 16 Muaˈaj xu tyámuaˈ
tyáˈmuaˈreej tɨjɨn tɨpuaˈaj xatóotoonyij aˈtíj jimi siaj sij caˈnyéjrij jɨn jaˈráˈastijreˈen,
muaˈaj xu caˈnyéjrij jɨn jaatyáhuɨɨreˈej. Tɨpuaˈaj aˈyan setyáˈastijriaˈaj aˈíjcɨ tɨ jeˈej puaˈaj
een, aˈíɨ pu jamuaatáˈsij siaj sij huácuiˈnyij, naˈríij tɨpuaˈaj aˈyan setyeetyáhuɨɨreˈen
aˈíjcɨ ɨ tɨ xáˈpuɨˈ een, muaˈaj xu júurij huatyáˈɨtzeereˈej ɨ Dios jimi. 17 Ajta tyicheˈ
tyaatatyójtziˈreˈen ɨ Dios jaˈmua jɨmeˈ, jiˈnye muaˈaj mu xu anaquéej caˈnyéjrij jɨn
jahuɨɨriaˈcaˈaj aˈíjcɨ tɨ jeˈej puaˈaj een, xuˈríj jaˈráˈastej aˈíjcɨ ɨ nyúucarij ɨ maj jɨn tyaja-
muaamuáˈtyej. 18 Tɨˈɨj Dios jamuiˈrájtoo siaj sij queeˈ caˈnyéjrij jɨn jatyáhuɨˈrihuaˈan
aˈíjcɨ ɨ tɨ jeˈej puaˈaj een, aˈyaa pu jamuáaruuj siaj sij jaatyáhuɨɨreˈen aˈíjcɨ ɨ tɨ xáˈpuɨˈ
een aˈíjcɨ jimi ɨ Dios. 19 (Aˈyaa nu tyajáˈmuaˈixaatyeˈ jeˈej tɨ tyihuáˈmiteeresteˈ huaˈ
tzajtaˈ ɨ tyeítyee, jiˈnye óocheˈ pu jamuáˈɨtziityeˈ siaj sij néijmiˈi joˈitéej xáˈraˈnyij.)
Aˈyájna siatɨˈɨj aráˈtyeej tyityaatóoˈaˈ siaj sij jaatyáhuɨɨreˈen aˈíjcɨ ɨ tɨ jeˈej puaˈaj een,
siaj sij jéehua huóoxanaˈcɨreˈen ɨ Dios jimi, aˈyaa puˈij tyúuxɨeˈveˈ siaj aˈyan chaˈtaj
sianaˈaj tyityaatóotoonyij néijmiˈi jɨmeˈ siaj sij jaatyáhuɨɨreˈen ɨ tɨ xáˈpuɨˈ een, siataˈaj
sij jɨˈréˈnyeˈej huatyáˈɨtzeereˈen ɨ Dios jimi.

20 Siatɨˈɨj siooj jatyáhuɨˈrihuaˈaj aˈíjcɨ ɨ tɨ jeˈej puaˈaj een, caxu aˈíjcɨ jitze
tyíˈhuɨɨriaˈcaˈaj ɨ tɨ xáˈpuɨˈ een ɨ Dios jimi, 21 ¿tyiˈtanyí ij jɨn jeˈej tyajamuaatyáhuɨɨ?
Ijíij xu sij jutyeviˈraˈ aˈíjcɨ jɨmeˈ jeˈej siaj tyiˈtíj huáruuj, jiˈnye ɨ tɨ jeˈej puaˈaj een,
aˈyaa pu tyuˈtáˈcaa siaj sij aˈíjcɨ jɨn huácuiˈnyij. 22 Ajta ijíij, tɨˈɨj Dios jamuiˈrájtoo siaj
sij queeˈ jatyáhuɨˈrihuaˈan aˈíjcɨ ɨ tɨ jeˈej puaˈaj een, xuˈríj sij jahuɨɨreˈ ɨ Dios.
Aˈíi pu xaa jáˈmuahuɨɨreˈen, jiˈnye aˈíj pu jitze eeráamej ɨ júuricamej tɨ naa een, ɨ siaj
jɨn júurij xáˈjuˈun jusén jɨmeˈ. 23 Aˈyaa pu tyáˈmueˈtɨn ɨ aˈtíj tɨ huámuɨˈnyij tɨpuaˈaj
jaatyáhuɨɨreˈen aˈíjcɨ tɨ jeˈej puaˈaj een, ajta ɨ tɨ Dios juxɨéˈviˈraˈ jɨn tyámuaˈ tyitaatáˈ,
aˈíɨ pu taatáˈsij tyej tyij júurij huatyáˈɨtzeereˈen aˈíjcɨ jamuán ɨ Cɨríistuˈ tɨ ajta Jesús
pueˈeen, ɨ tavástaraˈ.

7

*Jeˈej t*ɨ huatóomuaˈaj tɨpuaˈaj ɨ maj tyóoviˈtɨn

1 Nyeˈihuáamuaˈ, muaˈaj xu jamuaˈtyej ɨ yuˈxarij ɨ maj jɨn tyíˈijta, aˈyaa xu siajta
tyáˈmuaˈreej tɨ ɨ nyúucarij aˈyan tyéˈijtyeˈ tɨˈɨj ooj júurij ɨ aˈtíj. 2 Ajta aˈyájna
tɨpuaˈaj íitɨˈ huɨchaˈaj, aˈyaa pu tyéˈijtyeˈ aˈíjna ɨ nyúucarij tɨ aˈyan tyúuxɨeˈveˈ tɨ
ɨ íitɨˈ huatyáˈɨtzeereˈen ɨ jucíɨn jamuán tɨˈɨj ooj júurij, ajta tɨpuaˈaj ɨ cína'raˈan arí
huámuɨˈnyij, capu cheˈ aˈyan tyeˈíityeˈej jaˈmej ɨ nyúucarij. 3 Aˈíj pu jɨn, tɨpuaˈaj séej
jamuán huatyéviche'en, tɨˈɨj ooj júurij ɨ cína'raˈan, juxanaˈcɨreˈ aˈíjna ɨ íitɨˈ, ajta tɨpuaˈaj
ɨ cína'raˈan arí huámuɨˈnyij, aˈíjna ɨ nyúucarij capu cheˈ tyeˈíityeˈej taˈmej, aj puˈij ɨˈríitaj
jaˈmej tɨ séej tyáataj jamuán huatyéviche'en.

4 Siajta muaˈaj, nyeˈihuáamuaˈ, siatɨˈɨj jitzán ajtyáhuiixɨj ɨ Cɨríistuˈ aj xu sij siajta
jamuán huácuij aˈíjcɨ jimi ɨ nyúucarij ɨ maj jɨn tyíˈijta, aˈíj xu jɨn muaˈaj séej jitze
ajtyámaˈcan, aˈíɨ pu aˈíɨn pueˈeen ɨ tɨ huamuíˈ ajta jeˈej huatájuuriacaˈ. Aˈíj pu jɨn ɨˈríj
tyej jaatátuiireˈen ɨ Dios ɨ tyaj jɨn xáˈpuɨˈ huaríj. 5 Jiˈnye tyatɨˈɨj aˈyan tyíˈtyechajcaˈaj
matɨˈɨj ɨ maj jeˈej puaˈaj tyityetyúuchaˈɨj, aˈíjna ɨ nyúucarij ɨ maj jɨn tyíˈijta, aˈyaa
pu tyitaatyáhuɨɨ tyej tyij jáamuaˈreej tyaj queeˈ xáˈpuɨˈ rɨjcaa, aˈíj tutyij huamueˈtɨj
tyej tyij huácuiˈnyij. 6 Ajta ijíij tyaj tyeríj huácuij aˈíjcɨ jimi ɨ nyúucarij tɨ néijmiˈi
jɨn tyíˈtaˈijtyaˈcaˈaj, tuˈríj taxáahuaj séejreˈ tyej tyij jaatyáhuɨɨreˈen ɨ Dios aˈíjcɨ jɨmeˈ
ɨ júuricamej tɨ jájcuaj, catu cheˈ aˈíjcɨ jimi ɨ nyúucarij tɨ míˈmaˈcan.

*A*ˈíjna ɨ tɨ jeˈej puaˈaj een tɨ nye jitze séejreˈ

7 ¿Nyij a'yan tyetyu'taxájtaj tɨ ɨ nyúucarij ɨ maj jɨn tyí'ijta je'ej pua'aj een? Catu
xaa nyu'uj, ji'nye canu a'yan tya'mua'réeriajche' tyi'tɨ́j tɨ je'ej pua'aj een tɨpua'aj quee
huatya'ɨtzéere'nyijche' ityájma jimi a'ɨ́jna ɨ nyúucarij ɨ maj jɨn tyí'ijta. Canu a'náj
jamua'réeriajche' tɨ je'ej pua'aj een tɨpua'aj nyetyí'nyacua'tzaj, tɨpua'aj quee a'yan
tyinaaté'exaatye'nyijche' a'ɨ́jna ɨ nyúucarij yee: "Capáj tyí'nyacua'tzaj." 8 Ajta a'ɨ́jna ɨ tɨ
je'ej pua'aj een a'íj pu jitze huóoca'an, tɨ'ij nye jitze jaatyátoonyij néijmi'i ɨ tɨ je'ej pua'aj
een. Ji'nye tɨpua'aj quee séjre'ej ɨ nyúucarij ɨ maj jɨn tyí'ijta, capu ɨ'ríj tyaj jáamua'reej
tyi'tɨ́j tɨ je'ej pua'aj een. 9 Ajta jájcuaj ɨmuáj, nyaxáahuaj nu jo'chá'canya'aj, canu tyi'tɨ́j
mua'reeriaca'aj, ajta nyatɨ'ɨj jáamua'reeri' a'ɨ́jcɨ ɨ nyúucarij ɨ maj jɨn tyí'ijta, aj pu'ij
jéetze' huataséjre nye jimi a'ɨ́jna ɨ tɨ je'ej pua'aj een, aj nu nyij huamuɨ́'. 10 Ajta a'ɨ́jna
ɨ nyúucarij tɨ tyámua' tyinaatá'nyijche' nyej nyij júurij ná'ra'nyij, a'yaa pu tyino'xɨ́jtyej
nyej nyij huámuɨ'nyij, 11 ji'nye a'ɨ́jna ɨ tɨ je'ej pua'aj een a'ɨ́ɨ pu náacuanamuaj nyej nyij
quee ja'rá'astej a'ɨ́jcɨ ɨ nyúucarij, a'ɨ́j pu'ij jɨn ɨ nyúucarij no'xɨ́jtyej nyej nyij huámuɨ'nyij.
12 A'ɨ́j pu jɨn tyámua' een a'ɨ́jna ɨ nyúucarij ɨ maj jɨn tyí'ijta, ajta quee tyi'tɨ́j ja'ɨtziitye',
néijmi'i pu xá'puɨ' een. 13 Ajta ji'nye na'quij, ¿nyiquij a'ɨ́jna ɨ tɨ xá'puɨ' een no'xɨ́jtyej nyej
nyij huámuɨ'nyij? Capu xaa nyu'uj. A'yaa pu tyúuxɨe'va'ca'aj tɨ huataséjre'en ɨ tɨ je'ej
pua'aj een, a'ɨ́j pu jɨn a'ɨ́jna ɨ tɨ xá'puɨ' een no'xɨ́jtyej nyej nyij a'ɨ́jcɨ jɨn huámuɨ'nyij, tɨ'ij
ajta séeria'aj já'ra'nyij tɨ jéehua huápuɨ'ɨj je'ej pua'aj huasé'rin ɨ Dios jimi a'ɨ́jna ɨ tɨ je'ej
pua'aj een.
14 A'yaa tu tyá'mua'reej tɨ ɨ nyúucarij a'ɨ́jna jitze ma'can ɨ júuricama'ra' ɨ Dios, nyajta
nyáaj canu uhuájca'nyej, néijmi'i nu jɨn jahuɨɨre' a'ɨ́jcɨ ɨ tɨ je'ej pua'aj een. 15 Canu yó'itej
je'ej nyaj een jɨme' jɨn a'yan tyi'tyínyecha'ɨj, ji'nye canu a'yan rɨcɨj je'ej nyaj tyá'xɨe've',
ajta a'ɨ́jna ɨ tɨquee na'ráanajchij, a'yaa nu a'ɨ́jcɨ jɨn rɨcɨj. 16 Ajta tɨpua'aj a'yan nyarɨjca
a'ɨ́jcɨ jɨme' ɨ tɨquee na'ráanajchij, aj nu nyij a'yan tyá'mua'reeren tɨ xá'puɨ' een a'ɨ́jna
ɨ nyúucarij ɨ maj jɨn tyí'ijta. 17 A'ɨ́j nu jɨn quee che' nyáaj a'ɨ́ɨn pué'een ɨ tɨ a'yan rɨcɨj,
sulu a'ɨ́jna ɨ tɨ je'ej pua'aj een ɨ tɨ ú'sejre' yunyatzájta'. 18 Ji'nye a'yaa nu tyá'mua'reej
yunyatzájta', ɨ nyahue'ra' jitze tɨquee uhuájca'nyej, tɨquee ú'sejre' ɨ tɨ xá'puɨ' een, tyij
nyajta a'yan tyá'xɨe've' nyaj a'yan huárɨnyij a'ɨ́jcɨ jɨme' ɨ tɨ xá'puɨ', canu púJoorej nyaj
a'yan huárɨnyij. 19 Canu a'ɨ́jcɨ jɨn a'yan rɨcɨj ɨ tɨ xá'puɨ' ɨ tɨ na'ráanajchij nyej nyij a'yan
huárɨnyij, sulu a'ɨ́j nu jɨn je'ej pua'aj rɨcɨj ɨ tɨquee na'ráanajchij. 20 Arí ijíij, tɨpua'aj a'yan
nyarɨjca a'ɨ́jcɨ jɨme' je'ej tɨquee tyina'ráanajchi, canu che' nyáaj a'ɨ́ɨn pué'een ɨ nyaj
a'yan rɨcɨj, sulu a'ɨ́jna ɨ tɨ je'ej pua'aj een tɨ ú'sejre' yunyatzájta'.
21 A'yaa pu'ij tyé'miteere' nyaj jaxɨe've' nyaj xá'puɨ' huárɨnyij, ajta canu púJoorej,
ji'nye nye jitze pu séejre' a'ɨ́jna ɨ tɨ je'ej pua'aj een. 22 ɨ nyaxɨéjnyu'caa nu jɨn jaxɨe've'
nyaj ja'rá'astee a'ɨ́jcɨ ɨ Dios nyuucaaj, 23 a'ɨ́ɨ pu nyo'se' a'ɨ́jna ɨ tɨ je'ej pua'aj een a'ɨ́jcɨ
jamuán ɨ tɨ tyí'ijta yu nyaxɨéjnyu'caa tzajta'. A'ɨ́ɨ pu a'ɨ́ɨn pué'een ɨ tɨ je'ej pua'aj een ɨ
tɨ tyí'ijta nyej jitze tɨ ajta arí naatyáajɨ'quej.
24 Canu nyij che' je'ej tyéejtyoovej. ¿A'tanyíj nɨi'rátoosij a'ɨ́jna jitze ɨ nyaj jatyáhue'ra'
tɨ'ij quee a'yan tyináacɨ'tyij nyaj huámuɨ'nyij? 25 A'ɨ́ɨ pu'uj ɨ Dios, ɨ nyaj tyé'tyojtzi're',
a'ɨ́jcɨ jitze ma'can je'ej tɨ huarɨ́j a'ɨ́jna ɨ Jesús, ɨ Cɨríistu' tɨ ajta tavástara' pué'een. A'yaa
nu nyij tyiyó'itej nyej jaatyáhuɨɨre'en je'ej tɨ tyeetyájtoo a'ɨ́jna ɨ Dios ɨ junyúucaa, nyajta
quee nyaca'nyej a'ɨ́j nu nyij jɨn putya'huɨɨre' a'ɨ́jcɨ ɨ tɨ je'ej pua'aj een.

8

*Tyej tyámua' tyi'tyítacha'*ɨɨj je'ej tɨ tyá'xɨe've' ɨ júuricama'ra' ɨ Dios

1 A'yaa pu'uj, capu che' tyi'tɨ́j je'ej huá'uurej a'ɨ́ɨjma ɨ maj jitzán ajtyu'uj ɨ Cɨríistu', tɨ
ajta Jesús pué'een, 2 ji'nye a'ɨ́jna ɨ nyúucaria'ra' ɨ júuricama'ra' ɨ Dios, ɨ tɨ ajta tyu'tá'caa
tyej tyij júurij tá'ra'nyij a'ɨ́jcɨ jimi ɨ Cɨríistu', a'ɨ́ɨ pu mui'rájtoo a'ɨ́jcɨ jitze ɨ tɨ je'ej
pua'aj een tɨ ajta tyu'jé'caj. 3 Ji'nye ɨ Dios pu a'yan huarɨ́j je'ej tɨquee tyu'táɨ'riitariaca'
tɨ a'yan huárɨnyij ityájma jimi a'ɨ́jna ɨ nyúucarij ɨ maj jɨn tyí'ijta Moisés tɨ jaatyájtoo,

capu táahuɨɨ a'ɨ́jna ɨ nyúucarij a'ɨ́jcɨ jɨme' tyaj quee ja'viicue'raca'aj tyaj ja'rá'astej. A'ɨ́j pu jɨn Dios muyo'ta'ítyaca' ɨ juyój tɨ'ij a'ɨ́ɨn a'yan cha'tána'aj huataséjre'en matɨ'ɨj ɨ tyétyacaa ɨ maj je'ej pua'aj tyityetyúucha'ɨj ɨ Dios jimi, tɨ'ij huatóomu'vejritaj a'ɨ́ɨjma jitze ma'can ɨ maj ootyá'ɨtzee ɨ Dios jimi, a'yaa pu a'ɨ́jna jɨn huarɨ́j tɨ'ij jo'xɨ́jtye'en tɨ'ij quee che' tyi'ta'íitya'aj já'ra'nyij a'ɨ́jna ɨ tɨ je'ej pua'aj een. 4 A'ɨ́ɨ pu a'yan huarɨ́j tyej tyij ityáj ja'rá'astijre'en je'ej tɨ tyúuxɨe've' a'ɨ́jcɨ jitze ɨ nyúucarij, ji'nye catu che' a'yan tyi'tyítacha'ɨj a'ɨ́jcɨ jɨme' ɨ tɨ je'ej pua'aj een tɨ eerányinyii ɨ tatzájta', sulu a'ɨ́j tu jitze arátaca'nyej ɨ júuricama'ra' ɨ Dios.

5 A'ɨ́ɨmaj ɨ maj a'yan tyityetyúucha'ɨj a'ɨ́jcɨ jɨme' tɨ je'ej pua'aj een tɨ eerányinyii ɨ hua' tzajta', a'yaa mu a'ɨ́jcɨ jitze tyí'mua'tzej je'ej tɨ a'ɨ́ɨn ca'nyíjra'aj tyihua'tá'caa, majta a'ɨ́ɨmaj ɨ maj a'ɨ́jcɨ jitze aróoca'nyej ɨ júuricama'ra' ɨ Dios, a'yaa mu a'ɨ́jcɨ jɨn tyá'huoo je'ej tɨ tyá'xɨe've' a'ɨ́jna ɨ júuricama'ra' ɨ Dios. 6 Tɨpua'aj a'tɨ́j a'ɨ́jcɨ jitze tyí'mua'ajcaj ɨ tɨ je'ej pua'aj een tɨ tzajta' eerányinyii, a'yaa pu tyá'cɨ'tyij tɨ'ij huámuɨ'nyij, ajta tɨpua'aj a'tɨ́j a'ɨ́jcɨ jitze tyí'mua'ajcaa je'ej tɨ tyá'xɨe've' a'ɨ́jna ɨ júuricama'ra' ɨ Dios, a'ɨ́ɨ pu júurij huatyá'ɨtzeere'ej ajta tyámua' tyi'éenye'ej ja'mej a'ɨ́jcɨ jimi. 7 Majta a'ɨ́ɨmaj ɨ maj a'ɨ́jcɨ jitze tyí'mua'tzej ɨ tɨ je'ej pua'aj een, a'ɨ́ɨ mu jájcha'ɨɨre' ɨ Dios, ji'nye camu jaxɨe've' majta quee púj oorej maj ja'rá'astej ɨ nyúucaria'ra' ɨ Dios. 8 A'ɨ́j pu jɨn a'ɨ́ɨmaj ɨ maj a'yan tyá'astijre' a'ɨ́jcɨ tɨ je'ej pua'aj een tɨ hua' tzajta' eerányinyii, capu je'ej tyíɨ'rij maj tyámua' tyaatá'an ɨ Dios.

9 Siajta mua'aj caxu che' a'yan tyí'tyechej tɨ'ɨj ɨ tɨ je'ej pua'aj een, sulu je'ej tɨ tyúuxɨe've' ɨ júuricama'ra' jimi ɨ Dios, ji'nye a'ɨ́ɨ pu'ríj huatyá'ɨtzee ja'mua jimi. Dios pu ja'mua tzajta' séejre'. Ajta a'ɨ́jna ɨ tɨquee jimi séejre' ɨ júuricama'ra' ɨ Cɨríistu', capu Cɨríistu' jitze ajtyáma'can. 10 Ajta tɨpua'aj ɨ Cɨríistu' ja'mua tzajta' séjre'ej, a'ɨ́ɨ pu ajta ja'mua tzajta' séejre' ɨ júuricamej, ji'nye Dios pu arí tyámua' jamuáaruuj, tyij ajta arí ɨ ja'muatyévira' huamuɨ́' a'ɨ́jcɨ jitze ɨ tɨ je'ej pua'aj een. 11 Ajta tɨpua'aj ja'mua tzajta' séjre'ej ɨ júuricama'ra' ɨ Dios tɨ jaatájuurityej a'ɨ́jcɨ ɨ Cɨríistu', a'ɨ́ɨ pu ajta jaatájuuritye'sij ɨ siaj jatyáhue'ra' a'ɨ́jcɨ jɨme' tɨ ɨ júuricama'ra' arí ja'mua tzajta' séejre'.

12 A'ɨ́j pu jɨn nye'ihuáamua' a'yan tyúuxɨe've' ityájma jimi tyej tyij quee che' a'yan tyá'astijre'ej a'ɨ́jcɨ tɨ je'ej pua'aj een ɨ tɨ tatzájta' eerányinyii. 13 Ji'nye tɨpua'aj a'yan setyityetyúucha'ɨɨj a'ɨ́jcɨ jɨme' ɨ tɨ je'ej pua'aj een ɨ tɨ eerányinyii ja'mua tzajta', a'yaa pu tyajá'muacɨ'tyij siaj huácui'nyij, ajta tɨpua'aj sequée che' já'astijria'aj a'ɨ́jcɨ ɨ tɨ je'ej pua'aj een tɨ eerányinyii ɨ ja'mua tzajta', siajta je'en a'ɨ́jcɨ jitze aróoca'nyej ɨ júuricama'ra' ɨ Dios, aj xu júurij xá'ju'un.

14 Néijmi'i ɨ maj jitzán aróoca'nyej ɨ júuricama'ra' ɨ Dios, a'ɨ́ɨ mu yójmua'mua' pué'een ɨ Dios. 15 Siajta mua'aj caxu a'ɨ́jna ancuriáa' ɨ júuricamej tɨ'ij ca'nyéjrij jɨn tyajamuata'íjtye'en siaj sij siajta jatzɨɨnya'aj a'ɨ́jcɨ ɨ tɨ tyajá'mua'ijtye', sulu a'ɨ́ɨ pu a'ɨ́ɨn pué'een ɨ júuricama'ra' ɨ tɨ a'yan já'mua'uurej siaj sij yójmua'mua' pue'éenye'ej xá'ra'nyij ɨ Dios. A'ɨ́j tu júuricama'ra' jitze arataca'nyáaj tyij a'yan tyé'jee tɨjɨn: "Muáaj paj tavástara' pué'een." 16 Ajta a'ɨ́jna ɨ júuricama'ra' ɨ Dios, ajta ɨ tajúuricamej, a'yaa mu cha'taj mana'aj tyá'mua'reej tyaj yójmua'mua' pué'een ɨ Dios. 17 Ajta tyaj tyeríj yójmua'mua' pué'een ɨ Dios, tyi'tɨ́j pu a'ɨ́jcɨ jɨn ajta tacɨ'tyij ɨ Dios jimi jamuán ɨ Cɨríistu', ji'nye ityáj tu tyajta jamuán jajpuéjtzij ɨ Cɨríistu' tyajta tutyij jamuán séeria'aj tá'ju'un jusén jɨme'.

A'ɨ́jna tɨ huápuɨ'ɨj naa huasé'rihua'aj ta'mej tɨ ooj maja'vé'mej

18 A'yaa pu tyiná'miteeraste' nyéetzij, a'ɨ́jna ɨ tyaj jɨn jajpuéjtzij íiyan ɨ cháanacaj japua, capu tyi'tɨ́j je'ej a'ɨ́jcɨ jimi ɨ tyaj jimi séeria'aj tá'ju'un tɨ'ɨj huataséjre'en ɨ tavástara'. 19 Ajta tɨ'ɨj na'aj ɨ tɨ a'yan tyí'sejre' ɨ Dios tɨ tyú'taahuaca', a'ɨ́ɨ mu jajchó've' a'ájna xɨcáara' tɨ'ɨj ɨ Dios huatóosejrata ityájma jimi ɨ tyaj yójmua'mua' pué'een. 20 Ji'nye néijmi'i tɨ'ɨj na'aj tyí'sejre' seequéj pu tyi'huóo'ruu tɨ'ij quee a'yan éenye'ej tá'ra'nyij je'ej tɨ tyá'xɨe'va'ca'aj ɨ Dios, capu jusɨ́ɨj a'yan huóoruuj, sulu Dios pu juxɨé'vi'ra' jɨn a'yan

tyeetyájtoo tɨ'ij jaajájcuare'en majca'huáyee, [21] néijmi'i ɨ tɨ tyí'sejre' pu tyi'ijchó've'
a'ájna xɨcáara' tɨ jitzán Dios jaatyáhuɨɨre'ej, tɨ'ij ajta tajamuán séeria'aj já'ra'nyij ɨ tyaj
yójmua'mua' pué'een. [22] A'yaa tu tyá'mua'reej tɨ a'yan tyí'een jo'tɨj na'aj ɨ cháanacaj
japua tɨ a'yan tyu'puéjtzij tɨ'ɨj tɨpua'aj íitaj ootacuí'nyej. [23] Tyajta ityáj a'yaa tu tyajta
tya'ajpuéetzij, ji'nye pu'ríj ityájma jimi séejre' ɨ júuricama'ra' ɨ Dios, tɨ a'ɨ́ɨn pué'een
ɨ ta'nájcaj tɨ Dios a'yan tyita'táratziiri'. Jéehua tu jajpuéetzij a'yan tyetye'ejcho've'ej
tɨ'ij táacɨ'tyij tyaj yójmua'mua' pué'eenye'ej tá'ra'nyij ɨ Dios, tɨ'ij ajta ɨ Dios japuan
huatányuunyij ɨ tatyévira'. [24] A'yaa pu een jɨn Dios tɨi'rájtoo tyej a'yan tye'ejchó've'ej
a'ɨ́jcɨ ɨ tyaj quee xu jaséj. Ajta tɨpua'aj tyeríj jaséjraj ɨ tyaj jajchó've', capu che' juxɨe've'
tyaj jacho'va'aj. ¿Nyi a'tɨ́j tyi'tɨ́j tyicho've' tɨ arí jaaséj? [25] Ajta tɨpua'aj ɨ tyaj jajchó've'
tyequée xu jaséjraj, a'yaa pu tyúuxɨe've' tyaj jacho'va'aj tyequée tyá'xaahuataj.
[26] A'yaa pu'ij ajta ɨ júuricama'ra' ɨ Dios tyí'tahuɨɨre' a'ɨ́jcɨ jɨme' tyaj quee je'ej rɨnyij
tajɨ́ɨmua'aj. Ji'nye catu jamua'reej tyi'tɨ́j tɨ nyúucarira' juxɨe've' tyej tyij huatyényuun-
yij, a'ɨ́j pu jɨn ɨ júuricama'ra' ɨ Dios tajitzé ma'can tyényuusij, a'yaa pu tyó'cɨ'xɨj tɨ'ɨj ɨ
tɨquee tya'ancurɨ́ɨ'rej, ji'nye capu ɨ'ríj tɨ a'tɨ́j jaataxáj. [27] Ajta a'ɨ́jna ɨ Dios tɨ néijmi'i
mua'reej je'ej tyaj tyí'mua'tzej ɨ tatzájta', a'ɨ́ɨ pu jamua'reej je'ej tɨ huatóomua'aj a'ɨ́jna ɨ
tɨ jahuoo ɨ júuricama'ra', ji'nye a'ɨ́ɨ pu hua' japua huatányuusij je'ej tɨ ɨ Dios tyá'xɨe've'.

*Néijmi'i tu j*ɨn tyu'tyámue'tɨj ɨ Dios jimi

[28] A'yaa tu tyá'mua'reej tɨ Dios huá'huɨɨre' tɨ'ij néijmi'i a'yan tye'rájra'nyij je'ej tɨ a'ɨ́ɨn
tyámua' tyihuo'tá'an a'ɨ́ɨjma ɨ maj jaxɨe've', a'ɨ́ɨjma ɨ tɨ arí a'ɨ́ɨn hua'antyíhuoj tɨ'ij tyi'tɨ́j
jɨn tyihua'antyárujtye'en. [29] Ajta a'ɨ́ɨjma ɨ tɨ Dios jájcuaj ɨmuáj arí huá'muajtyajca'aj,
a'yaa pu tyihua'antyíhuoo tɨ'ij a'yan huó'uurej tɨ'ɨj a'ɨ́jna ɨ yójra', ajta tɨ'ij a'ɨ́ɨn
pue'éenye'ej tá'ra'nyij ɨ ta'nájcaj a'ɨ́ɨjma jimi ɨ ihuáamua'mua'. [30] Ajta a'ɨ́ɨjma ɨ tɨ
a'yan jájcuaj ɨmuáj tyihua'antyíhuoo, a'ɨ́ɨ pu ajta huo'tajé, ajta a'ɨ́ɨjma ɨ tɨ huo'tajé, a'ɨ́ɨ
pu tyámua' huó'ruuj mej mij jɨ'réenya'aj huatyá'ɨtzeere'en a'ɨ́jcɨ jimi, ajta a'ɨ́ɨjma ɨ tɨ
tyámua' huó'ruuj, a'ɨ́ɨ pu huo'ta' mej mij jamuán séjre'ej muá'ra'nyij jusén jɨme'.
[31] ¿Ji'nye tyajtáhua'aj tyu'taxájtaj? Tɨpua'aj ɨ Dios tajapuá nyuucaaj, capu ɨ'ríj tɨ a'tɨ́j
ta'antyipuá'ritye'en ityájma. [32] Capu ɨ Dios quee a'yan tyito'tyéchootzej ɨ juyój, sulu
a'ɨ́ɨ pu tyu'tá' tɨ'ij huámuɨ'nyij tajitzé ma'can ɨ cúruuj jitze, ¿nyiquee a'yan cha'taj na'aj
ij juxɨé'vi'ra' jɨn néijmi'i tyitaatapuéjve'sij, ɨ tɨ tyí'sejre' ɨ Cɨríistu' jimi? [33] ¿A'tanyíj
a'yan tyihuá'xajtzi' a'ɨ́ɨjma ɨ Dios tɨ hua'antyíhuoj? Dios pu a'ɨ́ɨn pué'een ɨ tɨ tyámua'
huá'uurej. [34] ¿A'tanyíj puéjtzij huo'tá'sij? A'ɨ́ɨ pu a'ɨ́ɨn pué'een ɨ Cɨríistu' tɨ huamuɨ́',
ajta je'en huatájuuriaca', ijíij pu muáca'ta' ɨ Dios já'sejre', a'ɨ́ɨ pu'ij taatyáhuɨɨre'ej.
[35] ¿A'tanyíj ij tye'entyí'uunaj tɨ'ij ɨ Cɨríistu' quee che' taxɨe've'ej? ¿Nyiquij tɨpua'aj tyi'tɨ́j
tamuarɨe'riste'ej, na'ríij tyi'tɨ́j ta'ɨtziitya'aj, ca' tɨpua'aj je'ej pua'aj máta'uuriaj, nusu
tyatájcuj, ca' tɨpua'aj tyej quee je'ej tyéejviicue'raj, ca' tɨpua'aj tyaj huácui'nyij? [36] A'yaa
pu tyé'yu'si' ɨ yu'xarij jitze tɨjɨn:
Muéetzij jɨme' tu a'náj tɨna'aj á'taca'nyej tyej tyij huácui'nyij,
a'yaa mu ta'uurej matɨ'ɨj a'ɨ́ɨmaj ɨ cánya'xɨɨ ɨ maj huá'cui'caa.
[37] Ajta néijmi'i jɨme' a'ɨ́jcɨ, a'yaa tu tyu'tyámue'tɨj a'ɨ́jcɨ jɨme' tɨ ɨ Cɨríistu' taaxɨé'vej.
[38] A'yaa nu tyámua' tyá'mua'reej tɨquee tyi'tɨ́j tye'entyí'uunaj tɨ'ij quee che' ɨ Dios
taxɨe've'ej. Capu ɨ tyaj júurij huatyá'ɨtzeere'en, na'ríij tyaj huácui'nyij, na'ríij ɨ maj
tajapuá tyí'huɨɨre' ɨ Dios jimi, na'ríij a'ɨ́ɨmaj ɨ maj tyí'huɨɨre' ɨ tyiyáaru' jimi, je'ej tɨ
tyí'rɨcɨj ɨ tɨ tyí'sejre', nusu je'ej tɨ tyí'rɨnyij, [39] tɨpua'aj ɨ tɨ jéetze' ájtyeej, na'ríij ɨ tɨ
jéetze' ajo'cátyee ɨ tajityé, tyi'tɨ́j tɨna'aj tɨ a'yan séejre' ɨ Dios tɨ tyú'taahuaca'. Capu
tyi'tɨ́j tye'entyí'uunaj ɨ Dios tɨ jɨn taxɨe've' ajta taataséjratyej ɨ Cɨríistu' jimi, a'ɨ́jna ɨ
Jesús tɨ tavástara' pué'een.

9

*Dios pu hua'antyíhuoj a'*ɨ́ɨjma ɨ maj Israel jitze ajtyáma'can

1 A'yaa nu tzáahuatyi'ra'aj jɨn tyajá'mua'ixaatye' ɨ Cɨríistu' jimi, canu tyí'hue'taj. Ajta
ɨ nyaj jɨn ma'úumua'rej jamuán ɨ júuricama'ra' ɨ Dios, a'yaa mu tyí'nye'ixaatye' tɨ a'yan
tyi'ja'yájna, 2 jéehua nu nyaxaamujritye', nyajta a'náj tɨna'aj jajpuéjtzij ɨ nyaxɨéjnyu'caa
tzajta', 3 a'yaa nu tyá'xɨe've' tɨpua'aj ɨ'ríitan na'ráanajchij tɨ Cɨríistu' manúurɨeenyij,
tɨ'ij na'antyipuá'ritye'en hua' jitze ma'can ɨ nye'ihuáamua', a'ɨ́ɨjma ɨ maj a'yan cha'taj
mana'aj tyitye'ráanyej nyatɨ'ɨj nyáaj. 4 A'ɨ́ɨ mu Israel jitze ajtyáma'can, ajta ɨ Dios
huatyóoyojmua'tyej. Dios pu ajta huatyá'ɨtzee hua' jimi a'ɨ́jna tɨ naa séeria'aj ta'raa, ajta
hua' jimi tyu'tá' ɨ junyúucaa je'ej tɨ tya'ra'nyíiche', majta a'ɨ́ɨmaj, a'yaa mu tya'ancuriáa'
a'ɨ́jcɨ ɨ nyúucarij ɨ maj jɨn tyí'ijta, majta a'ɨ́jcɨ ɨ yi'ráj je'ej maj tyá'na'michej, ajta mui'caa
jɨn tyihua'táratziiri'. 5 A'ɨ́ɨ mu majta hua' jitze eeráma'can ɨ tahuásimua'cɨ'ɨj, ajta hua'
jitze pu a'yan tye'ráanyej a'ɨ́jna ɨ Cɨríistu' tɨ ajta a'ɨ́ɨn pué'een ɨ Dios ɨ tɨ néijmi'i jɨn
antyúumua'reej, tyiche' a'náj tɨna'aj tyé'tyojtzi're'ej. Che' a'yan tyá'ra'nyij.

6 Canu a'yan tyajá'mua'ixaatye' tɨ ɨ nyúucarij quee tyi'tɨ́j huɨɨria'ca'aj ɨ Dios tɨ
huo'ta' a'ɨ́ɨjma ɨ maj Israel jitze ajtyáma'can, sulu a'ɨ́ɨmaj ɨ maj a'ɨ́jcɨ jitze eeráanyej
ɨ Israel, camu néijmi'i jɨ'ré'can jɨme' a'ɨ́jcɨ jitze ajtyáma'can. 7 Camu majta néijmi'i
yójmua'mua' pué'een a'ɨ́jcɨ ɨ Abraham, sulu Dios pu a'yan tyaaté'exaatya'ca'aj tɨjɨn:
"A'ɨ́ɨ mu a'ɨ́ɨn pué'eenye'ej muá'ju'un a'yóojmua' ɨ maj jitzán eerányesij a'ɨ́jcɨ ɨ Isaac."
8 A'yaa pu'ij tyí'ta'ixaatye' maj quee néijmi'i yójmua'mua' pué'een ɨ Dios ɨ maj Abraham
jitze eeráanyej, sulu a'ɨ́ɨmaj ɨ maj ja'tzaahuatye' a'ɨ́jcɨ ɨ tɨ jɨn Dios tya'tóoratziiri', a'ɨ́ɨ
mu a'ɨ́ɨn pué'een ɨ maj yójmua'mua' pué'een a'ɨ́jcɨ ɨ Abraham. 9 Ji'nye Dios pu a'yan
tya'tóoratziiri' a'ɨ́jcɨ jimi ɨ Abraham tɨjɨn: "A'náj nyaj nyeríj a'yan tyaaxá'puɨ'ɨntarej,
nyáaj nu nyajtáhua'aj ya'uvé'nyesij, ajta ɨ Sara pu arí tyiyóoj ta'mej."

10 Ajta quee a'ɨ́ɨ na'aj. A'ɨ́ɨmaj ɨ maj hua'puaj ɨ yójmua'mua' ɨ Rebeca, a'ɨ́ɨ pu a'ɨ́ɨn
pué'eenye'ej ɨ hua' táataj a'ɨ́jna ɨ Isaac, 11 Ajta matɨ'ɨj quee xu nánɨe'huacaj ɨ maj
hua'puaj, matɨ'ɨj quee xu tyi'tɨ́j je'ej uuriáacaj, tɨpua'aj tɨ xá'puɨ' een, na'ríij tɨ je'ej
pua'aj een, a'yaa pu Dios tyaaté'exaa a'ɨ́jcɨ ɨ hua' náanaj tɨjɨn: "A'ɨ́jna tɨ vástɨ', a'ɨ́ɨ pu
jaatyáhuɨɨre'ej a'ɨ́jcɨ ɨ tɨ pá'rɨ'ɨj." 12-13 Ajta a'yan tɨjɨn: "Nyáaj nu jaxɨe've' a'ɨ́jcɨ Jacob,
nyajta jájcha'ɨɨre' a'ɨ́jcɨ ɨ Esaú." A'yaa pu'ij tyé'miteere' je'ej tɨ rɨcɨj ɨ Dios tɨ'ij a'ɨ́ɨn
séej avá'huoonyij, je'ej tɨ a'ɨ́ɨn tyá'xɨe've', ajta quee a'yan tyaataxáatan je'ej tɨ tyi'tɨ́j jɨn
huarɨ́j.

14 ¿Nyij a'ɨ́jcɨ jɨn a'yan tyetyu'taxájtaj tɨ ɨ Dios quee xá'puɨ' rɨcɨj? Catu xaa nyu'uj.
15 Ji'nye Dios pu a'yan tyaaté'exaa a'ɨ́jcɨ ɨ Moisés tɨjɨn: "Nyáaj nu tyaatú'uunyi'raj a'tɨ́j
tɨna'aj tɨ a'yan tyina'ráanajchi, nyajta nu ja'ancu'vaxɨ'ɨj a'tɨ́j tɨ ajta a'yan tyina'ráana-
jchi." 16 A'yaa pu'ij, capu a'yan tyá'cɨ'tyij ɨ a'tɨ́j a'ɨ́jcɨ jɨme' je'ej tɨ jusɨ́ɨj tyá'xɨe've',
nusu je'ej tɨ tyi'tɨ́j jɨn tyí'tyese', sulu je'ej tɨ ɨ Dios tyá'ancu'vaxɨ'ɨj. 17 Ji'nye a'yaa pu
tyé'yu'si' ɨ yu'xarij jitze tɨ ɨ Dios a'yan tyaaté'exaa a'ɨ́jcɨ ɨ rey Egipto tɨ tyejé'ijtaca'aj
tɨjɨn: "A'yaa nu rey jɨme' tyimua'antyáarujtye nyej nyij a' jimi huo'taséjratye'en ɨ nyaj
jɨn néijmi'i putyí'uurej, ajta mej mij néijmi'que' náamua'tyij íiyan ɨ cháanacaj japua."
18 A'yaa pu'ij ɨ Dios tyá'cu'vej a'tɨ́j tɨ a'yan tya'ráanajchi, ajta a'yan tya'tá'caa tɨ a'tɨ́j
a'yan tye'tyánaamuan ɨ juxɨéjnyu'caa a'tɨ́j tɨ ajta a'yan tya'ráanajchi.

19 Ajta a'tɨ́j pu a'yan tyu'taxájtaj tɨjɨn: "Tɨpua'aj a'yan tyi'ja'yájnatan, ¿ji'nye een
jɨme' ɨ Dios tajitzé tyí'pua'ritye', tɨpua'aj a'ɨ́ɨn jusɨ́ɨj a'yan ta'uurej?" 20 ¡Pajta muáaj
tyáatɨ'! ¿A'tanyíj paj pué'een pej pij a'yan tyí'anyuuste' ɨ Dios jimi? ¿Nyiquij ɨ
xá'rij a'yan tyaaté'exaatye'sij a'ɨ́jcɨ ɨ tɨ jaatyátaahuaca' yee: "Ji'nye een jɨme' a'yan
petyinatyátaahuaca'?" 21 A'ɨ́jna ɨ a'tɨ́j tɨ xá'rij tyí'ta'huacaa, a'yaa pu tyu'tóocɨ'puaj tɨ
tyu'muárɨe'en ɨ xaríj jɨme', tɨ'ij séecan tyú'taahuaj ɨ xá'rijtzee tɨ naa tyu'sé'rin, ajta
séecan tɨ cha'na'aj tɨna'aj tyí'huɨɨre'.

22 Dios pu a'yan tyá'xɨe've' tɨ taataséjratye'en tɨ a'ɨ́ɨn néijmi'i putyí'uurej, a'ɨ́j
pu jɨn néijmi'i tyo'táviicue'ri' a'ɨ́ɨjma jimi ɨ tɨ a'yan tyihua'tyévijtya'ca'aj mej mij
jó'vetyij. 23 A'yaa pu'ij ajta ityájma tyitaataséjra tɨ a'ɨ́ɨn tyámua' tyihuo'tyájtoo a'ɨ́ɨjma

ɨ tɨ huaˈancuˈvajxɨ, ajta anaquéej tyámuaˈ táaruuj tyej tyij huaˈ jitze ajtyámaˈcantaj
táˈraˈnyij. 24 Aˈyaa pu ɨ Dios tyitaatajé, ityájma ɨ tyaj Israel jitze ajtyámaˈcan, ajta aˈíɨjma
ɨ maj séej chuéj japua jáˈmaˈcan. 25 Aˈyaa pu ajta tyoˈtyéyuˈxacaˈ ɨ yuˈxarij jitze aˈíjna ɨ
Oseas tɨjɨn:
Aˈíɨmaj ɨ maj quee nyejitzé ajtyámaˈcantacaˈaj,
aˈyaa nu huoˈtámuaˈsij tɨjɨn muˈríj nyetyeíɨtyeristyamuaˈ pueˈeen,
nyajta aˈíɨjma ɨ nyaj quee huaˈxɨeˈvaˈcaˈaj,
aˈyaa nu nyajta tyihuoˈtaxájtacaˈ tɨjɨn nyaj huaˈxɨeˈveˈ.
26 Ajta joˈmaj aˈyan tyihuojoˈtéˈexaa ɨ tyeítyee yee:
“Muaˈaj xu quee nyetyeíɨtyeristyamuaˈ pueˈeen”,
aˈyaa mu tyihuoˈtaxájtaj maj yójmuaˈmuaˈ pueˈeen ɨ Dios tɨ júurij.
27 Ajta aˈíɨjma ɨ maj Israel jitze ajtyámaˈcan, Isaías pu aˈyan tyihuoˈtéˈexaaj tɨjɨn: “Tyij
majta jéehua ɨ maj Israel jitze ajtyámaˈcan, aˈyan aˈchu tɨˈɨj ɨ séj tɨ aˈáa jaˈajtyájcaj joˈtɨj
jaˈvaˈástɨmee ɨ jájrij, capu néijmiˈcaa huɨɨreˈen tɨˈij ɨ Dios huaˈ japua huatányuunyij,
28 jiˈnye jiyeˈtzín pu ɨ Dios néijmiˈi antyipuáˈrityeˈsij tɨˈij puéjtzij huoˈtáˈan aˈíɨjma ɨ maj
aˈyan huacháatɨmee ɨ cháanacaj japua.” 29 Aˈyájna tɨˈɨj ajta arí tyuˈtaxájtacaˈ aˈíjna ɨ
Isaías tɨjɨn:
Tɨpuaˈaj ɨ Dios tɨ néijmiˈi jɨn antyúumuaˈreej quee taatáˈnyijcheˈ,
tyej tyij séecan jitze eeramaˈcáantaj, aˈyaa puˈij ajta tyiˈtaˈuréenyijcheˈ,
tɨˈɨj tyihuóˈruuj ɨ maj aˈáa joˈcháatɨmaˈcaa a Sodoma majta a Gomorra.

*Ɨ maj j*ɨn ootyáˈɨtzee ɨ maj Israel jitze ajtyámaˈcan

30 ¿Jiˈnye tyetyuˈtaxájtaj aˈíjna jɨmeˈ? Nyiquij aˈíjna jɨmeˈ ɨ tyaj jɨn tyáˈtzaahuatyeˈ,
ɨ Dios tyámuaˈ huóˈruuj ɨ maj quee tyáˈtzaahuatyeˈ, ɨ maj majta jahuoocaˈaj mej
mij jɨˈréˈnyeˈej huatyáˈɨtzeereˈen ɨ Dios jimi. 31 Majta aˈíɨmaj ɨ maj Israel jitze
ajtyámaˈcantacaˈaj, ɨ maj aˈyan tyáˈhuoocaˈaj ɨ nyúucarij jitze ɨ maj jɨn tyíˈijta mej mij
jɨˈréˈnyeˈej huatyáˈɨtzeereˈen ɨ Dios jimi, aˈíɨ mu quee jaˈancuriáaˈ ɨ maj jahuoocaˈaj.
32 ¿Jiˈnye een jɨmeˈ mequee jaˈancuriáaˈ? Aˈyaa mu een jɨn huamuéˈtɨchej maj quee aˈíjna
jitze tyiˈcaˈnyajcaˈaj ɨ maj jitzán tyáˈtzaahuatyeˈ, sulu jeˈej maj tyiˈtíj jɨn rɨjcaa. 33 Aˈíj mu
jɨn huamuéˈtɨchej aˈíjcɨ jɨmeˈ maj jaatyáxaahuataca aˈíjcɨ ɨ tɨ aˈyan tyéˈyuˈsiˈ ɨ yuˈxarij
jitze tɨjɨn:
Nyáaj séej tyévij huataˈítyij a Sión,
aˈyaa pu tyinaatyáhuɨɨreˈej tɨˈɨj ɨ tyetyéj ɨ maj jitzán éjcataj ɨ tyétyacaa,
ajta ɨ tɨ jitzán tyíˈcaˈnyej capu jaatatyéviˈrasteˈsij.

10

1 Nyeˈihuáamuaˈ, aˈyaa nu tyáˈxɨeˈveˈ ɨ nyaxɨéjnyuˈcaa tzajtaˈ, nyajta aˈyan tyáˈhuaviij
ɨ Dios tɨˈij aˈíɨn hueˈrátoonyij ɨ maj Israel jitze ajtyámaˈcan. 2 Aˈyaa nu tyámuaˈ
tyáˈmuaˈreej siaj jéehua jaxɨeˈveˈ siaj jaatyáhuɨɨreˈen ɨ Dios, ajta aˈíjna ɨ siaj jɨn jaxɨeˈveˈ
siaj sij aˈyan huárɨnyij capu aˈíjna jitze aróocaˈnyej ɨ tɨ jɨˈréˈcan jɨmeˈ. 3 Jiˈnye caxu
jamuaˈreej tɨ ɨ Dios aˈíɨn pueˈeen ɨ tɨ tyámuaˈ huáˈuurej ɨ tyeítyee, jujíɨmuaˈaj xu sij
aˈyan tyáˈhuoo siaj sij jɨˈréˈnyeˈej huatyáˈɨtzeereˈen, siajta quee aˈyan rɨcɨj jeˈej tɨ ɨ Dios
tyaaxáˈpuɨˈɨntarej tɨˈij aˈtíj jɨˈréenyaˈaj jimi huatyáˈɨtzeereˈen aˈíjcɨ jimi. 4 Ajta aˈíjna ɨ
nyúucarij ɨ maj jɨn tyíˈijta aˈíɨ pu antyipuáˈriacaˈ tɨˈɨj ɨ Cɨríistuˈ yan uvéˈnyej, aˈyaa puˈij
tyíɨˈrij siaj néijmiˈi tyámuaˈ tyityeetyáˈɨtzeereˈen aˈíjcɨ jɨmeˈ siaj tyáˈantzaahuatyeˈen ɨ
Cɨríistuˈ jimi.
5 Ajta tɨˈij aˈtíj tyámuaˈ tyuˈtyáˈɨtzeereˈen aˈíjna jitze maˈcan ɨ nyúucarij ɨ maj jɨn
tyíˈijta, Moisés pu aˈyan tyoˈtyéyuˈxacaˈ tɨjɨn: “Aˈtíj tɨ jaˈráˈastijreˈen aˈíjcɨ ɨ nyúucarij
ɨ maj jɨn tyíˈijta, aˈyaa pu tyúuxɨeˈveˈ tɨ néijmiˈi aˈíjcɨ jitze aróocaˈnyej ɨ nyúucarij.”
6 Ajta ɨ tɨ jɨn aˈtíj tyámuaˈ tyuˈtyáˈɨtzeereˈen aˈíjna jimi ɨ maj jitzán tyáˈtzaahuatyeˈ,
aˈyaa pu tyáˈxaj tɨjɨn: “Capáj aˈyan tyíˈmuaˈajcaj muaˈ tzajtaˈ yee: ¿Aˈtanyíj tajapuá

jo'ojnyésij?, ta'aj ij yajava'cányijtye'en a'ɨ́jcɨ ɨ Cɨríistu'", [7] na'ríij yee; ¿ajo'cárutyij tyétye'
ɨmuáj?, ta'aj ij je'tátoonyij ɨ Cɨríistu' hua' tzajta' ɨ maj meríj huácuij." [8] Tyi'tanyí na'aj
putyí'xaj ɨ tɨ a'yan yee: "A'ɨ́jna ɨ nyúucarij a jimi pu séejre', ajta a'ɨ́jcɨ jitze ɨ paj jɨn
ma'úumua'rej ajta a'xɨéjnyu'caa tzajta'." A'íi pu a'ɨ́ɨn pué'een ɨ nyúucarij tyaj jitzán
tyá'tzaahuatye' tyajta huá'ixaatye'. [9] Tɨpua'aj a'yan petyu'taxáj yee Jesús pu tavástara'
pué'een, pajta a'xɨéjnyu'caa tzajta' tyá'antzaahuatye'en tɨ ɨ Dios jaatájuurityej, aj pu ɨ
Dios mui'rátoosij. [10] A'yaa pu tyúuxɨe've' paj a'xɨéjnyu'caa jɨn tyá'antzaahuatye'en tɨ'ɨj
muáahuɨɨre'en, pajta mua' tyenyij jɨn jaataxáj tɨ ɨ Jesús a'ɨ́ɨn pué'een ɨ Cɨríistu', aj pu'ij
Dios a japua huatányuusij.

[11] A'yaa pu tyé'yu'si' ɨ yu'xarij jitze tɨjɨn: "A'tɨ́j tɨ tyá'tzaahuatye' ɨ Cɨríistu' jimi,
capu a'náj huatóotyevi'ra'astaj." [12] Majta juxa'aj mana'aj een ɨ tavástara' jimi, a'ɨ́ɨmaj
ɨ maj Israel jitze ajtyáma'can, majta ɨ maj séej chuéj japua já'ma'can, ji'nye sɨ́ɨj pu'uj
a'ɨ́ɨn pué'een ɨ tɨ néijmi'caa tavástara', ajta néijmi'i tyihua'tá'caa je'ej tɨ sɨ́ɨj ajta sɨ́ɨj
tyaatáhuaviiraj. [13] Ji'nye a'yaa pu tyé'yu'si' tɨjɨn: "A'tɨ́j tɨna'aj tɨ a'yan tyaatáhuoosij ɨ
tavástara' jimi, Dios pu japuan huatányuusij." [14] Ajta ¿ji'nye tyíɨ'rij maj huatyényuunyij
ɨ tavástara' jimi, tɨpua'aj mequee xu jimi tyá'tzaahuatye'? ¿Ajta ji'nye tyíɨ'rij mej
mij jimi tyá'antzaahuatye'en, tɨpua'aj mequee xu jáanamuajri' tɨ a'tɨ́j jitzán ma'can
tyihuó'ixaatye'en? ¿Ajta ji'nye metyá'namuajran, tɨpua'aj quee a'tɨ́j huó'ixaatye'en ɨ
nyúucaria'ra' ɨ Dios? [15] ¿Ajta ji'nye metyihuá'ixaatye'en ɨ nyúucarij tɨpua'aj mequee
huata'ítyi'huaj mej mij hua' jimi ujó'ju'? A'ɨ́j pu jɨn a'yan tyé'yu'si' ɨ yu'xarij jitze
tɨjɨn: "Huápuɨ'ɨj mu naa huasé'rin a'ɨ́ɨmaj ɨ maj huata'ítyi'huaj mej mij huó'ixaatye'en ɨ
nyúucaria'ra' ɨ tavástara'."

[16] Ajta camu néijmi'i ja'antzaahuaj ɨ nyúucaria'ra' ɨ Dios. A'yaa pu tyí'een tɨ'ɨj
tyu'taxájtaca' a'ɨ́jna ɨ Isaías tɨjɨn: "Tavástara', ¿a'tanyíj ja'antzaahuatye'sij ɨ nyúucarij
ɨ tyaj tyeríj huo'té'exaa?" [17] A'yaa pu'ij tyí'een, aj pu ɨ a'tɨ́j tyá'antzaahuatye'sij tɨ'ɨj
jáanamuaj ɨ nyúucarij, ajta a'ɨ́jna ɨ nyúucarij a'ɨ́j pu jimi eeráma'can ɨ nyúucaria'ra'
jitze ɨ Cɨríistu'.

[18] Nyajta nyáaj a'yaa nu tyí'ihuo' tɨjɨn: ¿Nyiquij mequee jáanamuajri' ɨ nyúucarij?
Ji'nye mijta máanamuajri'. A'yaa pu tyá'xaj ɨ yu'xarij jitze tɨjɨn:
Néijmi'que' pu huánamuajre ɨ huá'nyuucaa,
ajta huá'nyuucaa, a'áa pu ɨmuáj jó'namuajrej jo'tɨj ɨ cháanacaj joo'ástɨmee.
[19] Nyajtáhua'aj nu a'yan tyu'ta'íhuo'sij tɨjɨn: ¿Nyiquij mequee jáamua'reeri' a'ɨ́ɨmaj ɨ maj
Israel jitze ajtyáma'can?, anaquéej pu ɨ Moisés a'yan tyu'taxájtaca' tɨjɨn:
"Nyáaj nu jamuaatá'sij siaj sij tyíchueerej
a'ɨ́ɨjma jimi ɨ maj quee chájta'naj pué'een,
nyajta jamuaatá'sij siaj tyinyínyu'caj a'ɨ́ɨjma
jimi ɨ maj quee jaxɨe've' maj tyihuojo'itéej muá'ra'nyij."
[20] Ajta ɨ Isaías, a'yaa pu tya'huóoca'an tɨ a'yan tyu'taxáj tɨjɨn:
A'ɨ́ɨmaj ɨ maj quee nyahuoca'aj, a'ɨ́ɨ mu náatyoj,
nyajta a'ɨ́ɨjma jimi huatányesejrataca' ɨ maj quee nyéetzij nye ihuo'ca'aj.
[21] Ajta ɨ Isaías a'yaa pu tyihuo'taxájtaca' a'ɨ́ɨjma ɨ maj Israel jitze ajtyáma'can tɨjɨn: "A'náj
tɨna'aj nu huo'tyáhuɨɨ ɨ maj séej chájta'naj jitze ja'chej ɨ maj quee tyu'namuaj majta quee
tyihuojó'itej."

11

Ɨ Israel Dios tɨ ja'antyíhuoj

[1] A'yaa nu nyijta ijíij tyajá'mua'ihuo': ¿Nyiquij ɨ Dios arí mahuoohuá'xɨj a'ɨ́ɨjma ɨ
maj tyeɨ́tyeristyamua'me'en pué'een? Capu xaa nyu'uj. Nyáaj nu nyajta Israel jitze
ajtyáma'can, nyajta ɨ Abraham jitze eeráma'can, nyajta hua' jitze ajtyáma'can a'ɨ́ɨjma ɨ
maj Benjamín jitze eeráma'can. [2] Tɨ'ɨj na'aj jájcua ɨmuáj, Dios pu a'yan tyihuo'taxájtaca'

a'ɨ́ɨjma ɨ maj Israel jitze ajtyáma'can maj tyeɨ́tyeristyamua' pué'eenye'ej, ajta ijíij capu eexúj mahuoohuá'xɨj. ¿Nyij sequée jamua'reej je'ej tɨ tyé'yu'si' ɨ yu'xarij jitze a'ɨ́j tɨ á'xaj ɨ Elías, tɨ'ɨj a'yan tyaatáhuaviiri' ɨ Dios tɨ'ij a'ɨ́ɨn puéjtzij huo'tá'an a'ɨ́ɨjma ɨ maj Israel jitze ajtyáma'can? A'yaa pu tyu'taxájtaca' tɨjɨn: 3 "Nyavástara', mu'ríj huo'cuij a'ɨ́ɨjma ɨ maj muéetzij jitze ma'can tyí'xaj, majta jaatyú'uunaxɨj ɨ maj japuan tyí'mu'vejritacaa, nyáaj nu'uj nyij nyasɨ́ɨj huatyá'ɨtzee nyajúurij, majta mu mij nyéetzij meríj nyeje'catamuɨ'." 4 Ajta ɨ Dios a'yaa pu tyu'tanyúj tɨjɨn: "Nu'ríj aráahua'puaj ví'ra'aj ɨ tyeɨ́tyee ava'huoj ɨ maj quee a'náj jaanájchaca' a'ɨ́jcɨ ɨ Baal." 5 A'yaa mu cha'taj mana'aj cɨ́ɨ tyí'tyesejre' ijíij ɨ maj tyeɨ́tyeristyamua'me'en pué'een, a'ɨ́ɨmaj ɨ tɨ Dios juxɨé'vi'ra' jɨn hua'antyíhuoj. 6 Ajta tɨpua'aj ɨ Dios hua'antyíhuoj juxɨé'vi'ra' jɨme', capu che' a'ɨ́jna jɨme' je'ej maj tyityetyúucha'ɨɨca'aj, ji'nye tɨpua'aj a'yan tyí'eenye', capu che' tyi'tɨ́j je'ej tyí'huɨɨre' ɨ tɨ jɨn Dios hua'antyíhuoj juxɨé'vi'ra' jɨme'.

7 ¿Ji'nye na'quij? A'ɨ́ɨmaj ɨ maj Israel jitze ajtyáma'can camu ja'ancuriáa' ɨ maj jahuooca'aj, majta a'ɨ́ɨmaj ɨ Dios tɨ hua'antyíhuoj, a'ɨ́ɨ mu xaa ja'ancuriáa'. Ji'nye ɨ séecan huápuɨ'ɨj mu quee tyihuojó'iteeca'aj, 8 a'yájna tɨ'ɨj tyá'xaj ɨ yu'xarij jitze tɨjɨn: "Dios pu a'yan huó'ruuj mej mij quee tyámuamua're'ej, a'yaa mu mij móoj ijíij een, capu je'ej huá'miteeraste' ɨ maj jaséj camu majta yó'itej ɨ maj janamuaj." 9 A'yaa pu ajta tyaataxájtaca' a'ɨ́jna ɨ David tɨjɨn:

Miche' a'ɨ́jna jɨn huavívi'huaj ɨ maj jɨn tyí'ye'estyaa,
mej mij jó'vatzɨj ajta je'en puéjtzij huo'cɨ'tyij.
10 Miche' aracúcu'nyij muá'ra'nyij mej mij quee che' ma'unyéjnye'rij,
Che' ɨ hua' huarij antyúututaj jusén jɨme'.

Dios pu hui'rátoosij a'ɨ́ɨjma ɨ maj séej chuéj japua já'ma'can

11 A'yaa nu nyijta ijíij tyajá'mua'ihuo' tɨjɨn: ¿Nyiquij huápuɨ'ɨj néijmi'i jɨn muo'vátzɨj ɨ maj Israel jitze ajtyáma'can tɨ'ɨj hua' japua rájve ɨ puéjtzij? Capu xaa nyu'uj. Sulu matɨ'ɨj a'ɨ́ɨmaj quee a'yan huarɨ́j ɨ maj Israel jitze ajtyáma'can, a'ɨ́ɨjma pu'ij huáhuɨɨ ɨ maj séej chuéj japua já'ma'can mej mij júurij huatyá'ɨtzeere'en, ajta mej mij a'ɨ́jna jɨn tyíchueerej ɨ maj Israel jitze ajtyáma'can. 12 A'yaa pu'ij tyu'tyáhuɨɨ a'ɨ́jna ɨ maj jɨn huamué'tɨchej a'ɨ́ɨmaj ɨ maj Israel jitze ajtyáma'can, mej mij a'ɨ́jna jɨn huo'tyáhuɨɨre'en a'ɨ́ɨjma ɨ maj séej chuéj japua já'ma'can, jéetze' pu'ij tyámua' tye'mej a'ɨ́ɨjma jimi a'ájna xɨcáara' tɨ'ɨj tyámua' huá'uuren a'ɨ́ɨjma ɨ maj Israel jitze ajtyáma'can.

13 Ajta tyi'tɨ́j nu jamuaaté'exaatye'ej mua'ajmaj mu siaj quee Israel jitze ajtyáma'can. Ji'nye Dios pu a'ɨ́ɨjma jimi naata'ítyaca' ɨ maj quee Israel jitze ajtyáma'can, a'ɨ́j nu jɨn jéehua jaxɨe've' nyaj a'ɨ́jna jɨn jamuaatyáhuɨɨre'en. 14 A'yaa nu tyá'xɨe've' mej mij séecan ɨ nyetyeɨ́ɨtyeristyamua' jamua'anchueere'en mua'ajmaj, mej mij majta a'ɨ́ɨmaj tyá'antzaahuatye'en. 15 Ji'nye tɨ'ɨj ɨ Dios mahuoohuá'xɨj a'ɨ́ɨjma ɨ maj Israel jitze ajtyáma'can, a'yaa pu tyu'tyáhuɨɨ mej mij majtáhua'aj ajtyáxɨɨrej ɨ Dios jimi a'ɨ́ɨjma ɨ maj séej chuéj japua já'ma'can, ¿ji'nye tye'mej tɨ'ɨj ɨ Dios ajtáhua'aj tyámua' tyihuo'tyéjeevej a'ɨ́ɨjma ɨ maj Israel jitze ajtyáma'can? A'yaa pu tye'mej tɨ ɨ Dios huo'tájuuritye'sij a'ɨ́ɨjma ɨ maj meríj huácui'ijcaa 16 Ji'nye tɨpua'aj a'tɨ́j jaatámu'vejritaj ɨ Dios jimi a'ɨ́jna ɨ páan ɨ tɨ anaquéej jaatyátaahuaca', néijmi'i pu ajta ɨ cuéjtzij huatámu'vejrityi'huaca'. Tɨpua'aj ɨ Dios jimi huatámu'vejrityi'huaj ɨ náana'ra' ɨ cɨyéj, néijmi'i pu ɨ cɨyáara' ajta huatámu'vejrityi'huaj.

17 A'ɨ́jna ɨ aseitúunaj, ɨ maj a'ɨ́ɨn pué'een ɨ maj Israel jitze ajtyáma'can, a'yaa mu je'cácaa tye'entyiná'xɨj ɨ pi'istáara', majta je'en séej antyiví'ijtye ɨ pi'istáa tɨ séej jitze ma'cantaca'aj ɨ aseitúunaj tɨ jusɨ́ɨj ajnyéj, mua'aj xu a'ɨ́ɨn pué'een. A'yaa xu seríj a'ɨ́jcɨ jitze tyitye'ejtyáma'can ɨ aseitúunaj, ɨ Dios tɨ jimi ajtyáma'can. 18 Ajta caxu a'ɨ́jna jɨn óotzaahuatye'ej, siaj seríj a'ɨ́jcɨ jitze ajtyáma'can. Tɨpua'aj a'yan siarɨjca, xo'támua'reej tɨquee mua'ajmaj jitze aróoca'nyej ɨ náana'ra' a'ɨ́jcɨ ɨ cɨyéj, sulu mua'aj xu a'ɨ́jcɨ jitze aróoca'nyej ɨ náana'ra'.

19 Tyij sequée a'yan tyu'taxájtaj yee: “Séecan mu ɨ pi'istáa antyiná'axɨj mej mij nyéetzij na'antyiví'ijtye'en ɨ cɨyéj jitze.” 20 A'yaa pu tyi'ja'yájna, ajta a'yaa mu huó'ruuj ji'nye camu tyá'tzaahuatya'ca'aj, siajta mua'aj a'yaa xu a'ɨ́jcɨ jitze tyitye'ejtyáma'can a'ɨ́jcɨ jɨme' siaj tyá'tzaahuatye'. A'ɨ́j xu jɨn quee óotzaahuatye'ej, sulu siata'aj jáatzɨɨnye'en ɨ Dios. 21 Ji'nye capu ɨ Dios tyaatú'uunyi'ri' a'ɨ́jcɨ ɨ pi'istáa ɨ tɨ ajtanyáxɨj ɨ cɨyéj jitze tɨ tyámua' een, capu ij ajta mua'ajmaj tyajamuaatú'uunyi'raj. 22 Siata'aj a'ɨ́jcɨ jitze tyú'mua'tyij ɨ tɨ jɨn ɨ Dios jamua'ancu'vaxɨj, ajta ca'nyíin jɨn tyí'ijta. Ca'nyíin pu jɨn tyihuo'ta'íj a'ɨ́ɨjma ɨ maj ootyá'ɨtzee, ajta mua'ajmaj jamua'ancu'vaxɨj. A'yaa pu'ij tyúuxɨe've' siaj a'ɨ́jcɨ jitze aróoca'nyej ɨ tɨ jɨme' ɨ Dios tyámua' tyajamuaatá', na'ríij sequée a'yan huárɨnyij a'ɨ́ɨ pu ajta majamúuhua'xɨj. 23 Ajta tɨpua'aj a'ɨ́ɨmaj ɨ maj Israel jitze ajtyáma'can majtáhua'aj tyá'antzaahuatye'en, Dios pu ajtáhua'aj hua'antyiví'ijtye'sij, ji'nye a'ɨ́ɨ pu jaayí'tɨn tɨ a'yan huárɨnyij. 24 Ji'nye mua'ajmaj pu ɨ Dios jamua'antyina'xɨj a'ɨ́jcɨ jitze ɨ cɨyéj tɨ jusɨ́ɨj ajnyéj, tɨ'ij jamua'antyiví'ijtye'en a'ɨ́jcɨ jitze ɨ séej ɨ maj ja'tyáhuii, majta a'ɨ́ɨmaj ɨ maj Israel jitze ajtyáma'can, ɨ maj anaquéej ajtyáma'cantaca'aj a'ɨ́jcɨ jitze ɨ cɨyéj, jéetze' pu'ij ɨ'ríj tɨ ɨ Dios ajtáhua'aj hua'antyiví'ijtya'xɨ'ɨn a'ɨ́jcɨ jitze ɨ cɨyéj, mej mij majtáhua'aj jitzán ajtyama'cáantaj muá'ra'nyij.

*T*ɨ'ɨj Dios hui'rátoosij a'ɨ́ɨjma ɨ maj Israel jitze ajtyáma'can

25 Nye'ihuáamua', a'yaa nu tyá'xɨe've' siaj yo'itéej xá'ra'nyij a'ɨ́jna ɨ tɨ aviitzi' ɨ Dios jimi, siaj sij quee tyi'tɨ́j jɨn óotzaahuatye'ej. A'ɨ́ɨmaj ɨ maj Israel jitze ajtyáma'can je'cáj mu quee tyihuojó'itej, a'yaa pu tyihuó'ruuj mej mij séecan tyá'antzaahuatye'en ɨ maj quee Israel jitze ajtyáma'can. 26 Tɨ'ɨj a'yan tyá'ra'nyij, néijmi'caa pu huɨɨre'en a'ɨ́ɨjma ɨ maj Israel jitze ajtyáma'can, ji'nye a'yaa pu tyé'yu'si' ɨ yu'xarij jitze tɨjɨn:

A'ɨ́jna ɨ tɨ hui'rátoosij a'áa pu jo'va'ma'aj ja'mej a Sión,
ajta je'en huo'tyáhuɨɨre'sij a'ɨ́ɨjma ɨ maj Jacob jitze eeráma'can.
27 A'íi pu a'ɨ́ɨn pué'een ɨ nyaj jɨn tya'tányaratziiraj a'ɨ́ɨjma jimi
nyatɨ'ɨj tyihuo'tú'uunyi' ɨ maj jɨn quee xá'puɨ' huarɨ́j.

28 Ajta a'ɨ́jna jitze ma'can ɨ nyúucarij ɨ tɨ jɨn ɨ Dios hui'rátoosij, a'ɨ́ɨ mu jájcha'ɨɨre' ɨ Dios ɨ maj Israel jitze ajtyáma'can, a'yaa mu a'ɨ́jcɨ jɨn huarɨ́j tɨ'ij ajta mua'ajmaj jamuáahuɨɨre'en, ajta ɨ Dios óoche' pu hua'xɨe've' a'ɨ́ɨjma, ji'nye a'ɨ́ɨjma pu antyíhuo ɨ hua' huásimua'cɨ'ɨj. 29 Ji'nye ɨ tɨ Dios huo'ta', capu huáari'raj, capu ajta jo'rio'uunaj ɨ nyúucarij ɨ tɨ jɨn huo'tajé. 30 A'ájna ɨmuáj xu siajta mua'aj quee ja'rá'astijrej ɨ Dios, ajta ijíij maj quee já'astijre' ɨ maj Israel jitze ajtyáma'can, Dios pu'ij arí ajta mua'ajmaj jamua'ancu'vaxɨj. 31 A'yaa mu cha'taj mana'aj mij ijíij quee tyá'astijre', ta'aj ij ɨ Dios jamua'ancu'vaxɨ'ɨn, ajta je'en hua'ancu'vajxɨ a'ɨ́ɨjma a'yájna tɨ'ɨj arí mua'ajmaj tyajamuá'ancu'vaxɨj. 32 Ji'nye Dios pu juxa'aj na'aj tyihuo'xɨ́jtyej ɨ maj jɨn ootyá'ɨtzee a'ɨ́jcɨ jimi, a'yaa pu'ij ajta juxa'aj na'aj néijmi'caa tyá'ancu'vaxɨ'sij.

33 Jéehua pu huápuɨ'ɨj tyu'yí'tɨn ɨ Dios, néijmi'i pu tyo'mua'reej. Capu a'tɨ́j jaayí'tɨn tɨ jaataxáj je'ej tɨ a'ɨ́ɨn tyá'xa'puɨ'ɨntare', nusu tɨ yo'itéej já'ra'nyij je'ej tɨ ajóo'en ɨ Dios jimi. 34 ¿A'tanyíj jamua'reej je'ej tɨ een ɨ mua'tzíiria'ra' ɨ Dios? ¿A'tanyíj jaayí'tɨn tɨ tyámua' tyée'ixaatye'en? 35 ¿A'tanyíj anaquéej tyi'tɨ́j jaatá' ɨ Dios tɨ'ij a'yan tyúuxɨe've'ej tɨ jaatátuiire'en? 36 Ji'nye néijmi'i pu a'ɨ́jcɨ jimi tyajá'ma'can ɨ Dios, a'ɨ́ɨ pu néijmi'i tyú'taahuaca' ajta néijmi'i jimi tyí'sejre'. Tyiche' a'náj tɨ na'aj tyé'tyojtzi're'ej ɨ Dios. Che' a'yan tyá'ra'nyij.

12

*Je'ej maj ye'ej tyityetyúucha'*ɨj ɨ maj tyá'tzaahuatye'

1 A'yaa nu nyij nye'ihuáamua' tyaja'muahuaviij, a'ɨ́jna jɨme' ɨ tɨ jɨn ɨ Dios jamua'ancu'vaxɨj siaj a'yan tyityaatóosejrataj tɨ'ɨj mu'véjrij tɨ júurij, ɨ tɨ ajta naa een ɨ Dios jimi. A'yaa pu tyúuxɨe've' siaj a'yan huárɨnyij siaj sij júurij huatóomu'vejritaj. 2 Caxu che'

a'yan tyityetyúucha'ɨɨj matɨ'ɨj a'ɨ́ɨmaj ɨ maj a'yan séejre' ɨ cháanacaj japua, sulu siata'aj seequéj metyityoomuámua're'ej siajta seequéj tyí'tyechajcaj siata'aj sij jáamua'reej je'ej tɨ ɨ Dios tya'ajxɨé'vi'ra' ɨ tɨ naa een, ɨ tɨ tya'ráanajchi, ajta siaj sij quee tyi'tɨ́j jɨn á'ɨtzeeria'aj.

3 A'ɨ́jcɨ jɨme' ɨ tɨ jɨn ɨ Dios tyinaa'íjcaj juxɨé'vi'ra' jɨme', a'yaa nu tyajá'mua'ixaatye' néijmi'caa mua'ajmaj tɨquee sɨ́ɨj tyi'tɨ́j jɨn óotzaahuatye'ej. Sulu siata'aj tyámua' metyityoomuámua're'ej, siajta a'ɨ́jcɨ jitze tyú'mua'tyij je'ej tɨ tyi'tɨ́j jɨn ɨ Dios tyajamuaatajé siatɨ'ɨj jimi tyá'antzaahuaj. 4 Ji'nye a'yájna tɨ'ɨj ɨ tatyévira' een, capu sɨ́ɨj na'aj ɨ tɨ jitzán tyí'sejre', capu ajta juxa'aj na'aj tyí'huɨɨre', 5 a'yaa tu cha'taj tyana'aj een ityáj, tyij tyajta mui'ij, séej tu'uj tyévira' pué'een ɨ Cɨríistu' jimi, a'yaa tutyij séej tyana'aj tyévira' jitze néijmi'i tyitye'ejtyáma'can.

6 Ajta ɨ Dios quee juxa'aj na'aj tyitaatá' ɨ tyaj jɨn jaatyáhuɨɨre'en, sulu a'yaa pu je'ej tɨ a'ɨ́j tya'ránajchaca' séej jimi ajta séej. A'ɨ́j pu jɨn tɨpua'aj ɨ Dios a'yan tyitaatá'an tyej tyij jitzán ma'can tyu'taxáj, tyiche' jitzán ma'can tyu'taxáj a'chu tyej tyá'tzaahuatye', 7 tɨpua'aj a'yan tyitaatá'an tyej tyij séecan huatyáhuɨɨre'en, tyiche' tyámua' tyihuo'tyáhuɨɨre'en. Ajta ɨ tɨ a'yan tyaacɨ́'ɨj tɨ tyihuó'mua'tyej, che' tyámua' tyihuó'mua'tyej, 8 ajta ɨ tɨ a'yan tyaacɨ́'ɨj tɨ ca'nyíjra'aj huo'tá'an ɨ séecan, che' ca'nyíjra'aj huo'tá'an. Ajta ɨ tɨ a'yan tyaacɨ́'ɨj tɨ a'ɨ́ɨjma tyu'tapuéjve'en ɨ maj quee je'ej tyéejviicue', che' quee ootzáahuatye'ej a'yan rɨjcaj, ajta ɨ tɨ a'ɨ́jna jɨn antyúumua'reej tɨ tyihuo'ta'íjtye'en, che' tyámua' tyi'tyúucha'ɨɨj, ajta a'ɨ́jna ɨ tɨ huá'huɨɨre' ɨ maj japuéjtzitarej, che' jutyamua've'ej a'yan huárɨnyij.

9 Siata'aj tzáahuatyi'ra'aj jɨn huóoxɨe've'en séej siajta séej. Siajta jaatáxaahuataj a'ɨ́jcɨ ɨ tɨ je'ej pua'aj een, siajta je'en ja'rá'astijre'en a'ɨ́jcɨ ɨ tɨ xá'puɨ'. 10 Siata'aj a'yan tyityahuóoxɨe've'en séej siajta séej tɨ'ɨj siaj tyámua' naa tyityúu'ihuaamua'taj, siajta tzáahuatyi'ra'aj jujimí tyícha'ɨɨj.

11 Xaatyóoca'nyej, caxu ju'xaahuataj siaj jahuɨɨria'aj ɨ tavástara' a'ɨ́jna jitze xa'rooca'nyéej ɨ júuricama'ra' ɨ Dios.

12 Siata'aj huóotyamua've'en a'ɨ́jcɨ jɨme' siaj tyi'ijchó've' ɨ Dios jimi, siajta tyo'táviicue' ɨ siaj jɨn jajpuéetzij, a'náj tɨna'aj xu jahuaviiraj ɨ Dios. 13 Siata'aj tyihuo'tá'an tyi'tɨ́j tɨ ɨ séecan tyihuá'ɨtziitye' ɨ maj ja'mua jitze ajtyáma'can, siajta tyámua' naa tyihuo'tyéjeevej ɨ maj já'muamuaarej. 14 Tyámua' xu naa tyihuo'tyéjeevej a'ɨ́ɨjma ɨ maj je'ej pua'aj já'mua'uurej. Caxu puéjtzij hua'tá'care'en sulu tyámua' xu'uj tyihuo'tá'an.

15 Siajta huatóotyamua've'en a'ɨ́ɨjma jamuán ɨ maj jutyamua've', siajta huatóoxaamujritye'en a'ɨ́ɨjma jamuán ɨ maj juxaamuɨjritye'.

16 Tyámua' xu huojo'mua'raj séej siajta séej. Caxu óotzaahuatye'ej, sulu siata'aj antyóosɨɨre'en hua' jamuán ɨ maj quee tyi'tɨ́j jɨn tyityetyu'uj. Caxu a'yan tyityóotzaahuatye'ej yee siaj nu'uj jéehua tyu'yí'tɨn.

17 Tɨpua'aj a'tɨ́j je'ej pua'aj já'mua'uurej, caxu a'yan cha'taj siana'aj mua'aj je'ej pua'aj ja'uurej. A'ɨ́j xu jɨn tyí'tyese'ej siaj sij tyámua' tyityetyúucha'ɨɨj néijmi'caa jimi ɨ tyeɨ́tyee. 18 Siata'aj a'yan huárɨnyij a'chu siaj a'yan tya'ajxɨé'vi'ra', siaj sij tyámua' huojo'mua'raj néijmi'caa ɨ tyeɨ́tyee. 19 Nye'ihuáamua' mu nyaj já'muaxɨe've', caxu puéjtzij jatá'care'en ɨ a'tɨ́j tɨ je'ej pua'aj jamuáaruuj, sulu che' ɨ Dios puéjtzij jaatá'an, ji'nye a'yaa pu tyé'yu'si' ɨ yu'xarij jitze tɨjɨn: "A'yaa pu nyéetzij tyí'nyacɨ'puaj nyaj puéjtzij jaatá'an a'ɨ́jcɨ ɨ tɨ je'ej pua'aj mua'uurej, nyáaj nu tyí'najchitan, a'yaa pu tyí'xaj ɨ tavástara'." 20 A'yaa pu ajta tyé'yu'si' tɨjɨn: "Tɨpua'aj í'cuataj a'ɨ́jna ɨ tɨ muájcha'ɨɨre', pata'aj tyáacue'tyej, na'ríij ajta í'mu'uj pata'aj jájtyij jaatá'an, a'yaa paj huárɨnyij tɨ'ɨj a'ɨ́ɨn huatóotyevi'ra'astaj." 21 Capáj tyi'tá'care'en tɨ a'ɨ́ɨn mua'antyimué'tɨn ɨ tɨ je'ej pua'aj een. Sulu pata'aj ja'antyimué'tɨn a'ɨ́jcɨ tɨ je'ej pua'aj een a'ɨ́jcɨ jɨme' ɨ tɨ xá'puɨ'.

13

1 A'yaa pu tyúuxɨe've' siaj néijmi'i hua'rá'astijre'en a'ɨ́ɨjma ɨ maj tyi'tɨ́j jɨn antyúumua'reej. Ji'nye Dios pu a'yan tyihua'antyíhuoo, a'ɨ́ɨ pu a'ɨ́jna jɨn tyihua'antyáarujtyej. 2 A'ɨ́j pu jɨn a'ɨ́jna ɨ tɨquee huá'astijre' a'ɨ́ɨjma ɨ maj tyityatatyíj, a'ɨ́j pu quee já'astijre' je'ej tɨ ɨ Dios tyu'ta'íjtaca'. Majta ɨ maj quee tyá'astej maj a'yan huárɨnyij, puéjtzij pu hua' japua rávesij, 3 ji'nye ɨ maj tyityatatyíj camu a'ɨ́jna jɨn antyúumua'reej mej mij a'ɨ́ɨjma muaritya'aj ɨ maj tyámua' tyityetyúucha'ɨj, sulu a'ɨ́ɨjma ɨ maj je'ej pua'aj tyityetyúucha'ɨj. ¿Nyij a'yan petyá'xɨe've' paj quee huá'tzɨɨnye'ej a'ɨ́ɨjma ɨ maj tyityatatyíj? Tyámua' paj tyityía'cha'ɨɨj aj mu mij ɨ maj tyityatatyíj jamua'reeren paj quee tyi'tɨ́j jɨn á'ɨtzeere', 4 ji'nye a'ɨ́ɨ pu ɨ Dios jimi tyi'tyéjvee tɨ'ij muáacha'ɨɨn. Ajta tɨpua'aj je'ej pua'aj petyi'tyíacha'ɨɨj, aj paj xaa hua'tzɨ́ɨnye'ej puá'mej, ji'nye a'ɨ́ɨ pu a'ɨ́jna jɨn antyúumua'reej tɨ'ij puéjtzij muaatá'an, a'ɨ́j pu jɨn tyí'huɨɨre' ɨ Dios jimi, ta'aj ij Dios jitze ma'can puéjtzij huo'tá'an a'ɨ́ɨjma ɨ maj je'ej pua'aj tyityetyúucha'ɨj. 5 A'ɨ́j pu jɨn a'yan tyúuxɨe've' siaj hua'rá'astijre'en a'ɨ́ɨjma ɨ maj tyityatatyíj, caxu a'ɨ́j siana'aj jɨme' mej mij quee puéjtzij jamuaata'an, sulu siaj sij a'ɨ́jna jɨn ja'rá'astijre'en ɨ Dios. 6 A'ɨ́j xu jɨn mua'aj tyí'najchitaj a'ɨ́ɨjma jimi ɨ maj tyityatatyíj, ji'nye a'ɨ́ɨ mu tyí'huɨɨre' ɨ Dios jimi, majta a'náj tɨna'aj a'ɨ́jna jɨn antyúumua'reej.

7 Siata'aj a'yan tyihuo'tá'an séej siajta séej je'ej tɨ tya'ráanajchi. Tɨpua'aj petyé'cha'ɨj a'ɨ́ɨjma jimi ɨ maj tyityatatyíj, pata'aj tyihuo'nájchitye'en, na'ríij mámuajijve'ej a'ɨ́jcɨ jɨme' ɨ paj tyí'to'racaa, pata'aj pajta a'ɨ́jcɨ jɨn tyu'nájchij, pajta tzáahuatyi'ra'aj jimi tyícha'ɨj a'ɨ́ɨjma jimi ɨ tɨ a'yan tyúuxɨe've' paj huo'tyátzaahuatye'en, pajta tyámua' tyihuo'tyéjeevej a'ɨ́ɨjma ɨ tɨ a'yan tya'ráanajchi paj tyámua' tyihuo'tyéjeevej.

8 Caxu a'tɨ́j tyé'cha'ɨɨre'ej, a'ɨ́j xu'uj jɨn tyóocha'ɨɨria'aj siaj tyámua' naa tyityahuóoxɨe've'en séej jamuán siajta séej, ji'nye a'ɨ́jna ɨ tɨ hua'xɨe've' ɨ juxa'aj tyeɨ́tyee a'ɨ́ɨ pu arí ja'rá'astej a'ɨ́jcɨ ɨ nyúucarij ɨ maj jɨn tyí'ijta. 9 A'yaa pu tyá'xaj ɨ nyúucarij ɨ maj jɨn tyí'ijta tɨjɨn: "Capáj axana'cɨria'aj, capáj tyí'tyacui'caj, capáj tyí'nahua'aj, capáj tyí'nyacua'tzaj", néijmi'i ɨ nyúucarij tɨ a'yan een, ajtáhua'aj ɨ séecan, séej pu'uj jitze ɨ nyúucarij aróo'astej ɨ tɨ a'yan tyé'yu'si' tɨjɨn: "Pata'aj a'yan tyá'xɨe've' ɨ axa'aj tyévij, ja'yájna patɨ'ɨj asɨ́ɨj tyíaxɨe've'." 10 A'ɨ́jna ɨ tɨ tzáahuatyi'ra'aj jɨn hua'xɨe've' ɨ juxa'aj tyeɨ́tyee, capu je'ej pua'aj huá'uurej ɨ tyeɨ́tyee, a'ɨ́j pu jɨn néijmi'i ará'astej ɨ nyúucarij ɨ maj jɨn tyí'ijta.

11 Siata'aj néijmi'i tyámua' tyí'mua'reeriaj je'ej tɨ ijíij tyí'een, siajta a'yan tyá'mua'reeriaj tɨ a'yan tyúuxɨe've' siaj atanyéjnye'rij. Ji'nye pu'ríj jéetze' véjri' a'ájna xɨcáara' tɨ'ɨj jitzán Dios tajapuá huatányuusij, quee xu a'yan tyi'véjri'tacaj tyatɨ'ɨj anaquéej tyá'antzaahuaj. 12 Pu'ríj jéetze' huatɨ́ca', a'ɨ́j pu jɨn arí véjri' a'ájna xɨcáara' tɨ jitzán ɨ Cɨríistu' tajapuá huatányuusij, a'ɨ́j pu jɨn, tyiche' tyu'tapuá'cɨtaj a'ɨ́jcɨ ɨ tɨ je'ej pua'aj tyí'een, je'ej tyaj anaquéej rɨjcaa, tyiche' a'ɨ́jcɨ jɨn eecátanaj ɨ tatzárij, a'yájna tɨ'ɨj ɨ xantáaru' tyámua' tyúu'uurej tɨ'ij huatyényo'se'en. 13 Tyiche' tyámua' tyityetyítacha'ɨɨj matɨ'ɨj ɨ tyeɨ́tyee ɨ maj nyéeri'iste' maj huacɨ'ɨj. Tyiche' quee hua' jamuán tyí'ye'estyaj ɨ tyeɨ́tyee, tyajta quee ta'ruj, tyajta quee tyí'xana'cɨre'ej, nusu tyaj tanyo'si'tye'ej tajɨ́ɨmua'aj, tyiche' quee á'tachueeria'aj. 14 Sulu tyiche' tyámua' tyityahuátacha'ɨɨn a'yájna tɨ'ɨj tyi'tyúucha'ɨɨca'aj ɨ tavástara', a'ɨ́jna ɨ Jesús tɨ ajta Cɨríistu' pué'een, caxu a'ɨ́jna huoocaj siaj sij a'ɨ́j ará'astijre'en ɨ tɨ je'ej pua'aj een ɨ tɨ já'muatzajta' eerányinyii.

14

Ɨ maj quee jéehua uhuácaca'nye' ɨ maj jitzán tyá'tzaahuatye'

1 Siata'aj tyámua' tyeetyéjeevej a'ɨ́jcɨ ɨ tɨquee xu jéehua tyá'tzaahuatye', caxu tyé'ihuo'raj je'ej tɨ a'ɨ́ɨn tyi'tɨ́j tyojó'itej. 2 A'yájna matɨ'ɨj ɨ séecan tyí'mua'tzej tɨ ɨ Dios tyi'tá'caa maj néijmi'i tyú'cua'nyij, majta séecan ɨ maj quee tyámua' tyá'mua'reej je'ej tɨ tyí'een ɨ Dios jimi, a'ɨ́j mu'uj tyí'cua'caa ɨ tɨ tye'ejnyéj a chóota'. 3 A'yaa pu'ij, a'ɨ́jna ɨ

tɨ néijmi'i tyí'cua'caa, che' quee a'yan tyá'xaahuataj a'ɨ́jcɨ ɨ tɨquee néijmi'i tyí'cua'caa, ajta a'ɨ́jna ɨ tɨquee néijmi'i tyí'cua'caa, che' quee ajta je'ej tyá'xajta a'ɨ́jcɨ ɨ tɨ néijmi'i tyí'cua'caa, ji'nye Dios pu arí jaataxɨé'vej. 4 ¿A'tanyíj muáaj papué'een pej pij je'ej pua'aj tyá'xajta a'ɨ́jcɨ ɨ tɨ séej jimi tyí'huɨɨre'? Tɨpua'aj tyámua' huárɨnyij nusu quee, a'ɨ́ɨ pu'uj jamua'reej ɨ tɨ tyé'ijtye'. Ajta a'ɨ́ɨ pu tyámua' tyu'tyá'ɨtzeere'ej, ji'nye tavástara' pu jaayí'tɨn tɨ'ij tyámua' jáa'uurej.

5 Ajtáhua'aj a'yájna, séecan pu a'yan tyé'miteeraste' tɨ séej xɨcáj tya'tácaj tɨ jéetze' juxɨe've' ɨ Dios jimi, quee máaj séecan xɨcáara' jitze, majta séecan a'yan tyí'mua'tzej tɨ juxa'aj na'aj tyi'tápuaapua'rej néijmi'i ɨ xɨcáj. A'yaa mu mij jujɨ́ɨmua'aj tyámua' naa tyá'mua'reej tyi'tɨ́j maj jitzán tyá'tzaahuatye'. 6 A'ɨ́jna ɨ tɨ a'yan tyé'miteeraste' tɨ séej ɨ xɨcáara' jitze jéetze' juxɨe've', a'yaa pu a'ɨ́jna jɨn tyeetyátzaahuatye'sij ɨ tavástara'. Ajta a'ɨ́jna ɨ tɨ néijmi'i tyí'cua'caa, a'yaa pu ajta rɨcɨj ɨ tavástara' jimi, ajta a'ɨ́jna jɨn tyé'tyojtzi're' ɨ Dios, ajta ɨ tɨquee néijmi'i tyí'cua'caa, a'yaa pu ajta a'ɨ́jna jɨn tyí'cua'caa ɨ tavástara' jimi, ajta pu a'ɨ́jna jɨn tyé'tyojtzi're' ɨ Dios.

7 Néijmi'i tyatɨ'ɨj tyana'aj pua'máj yan séejre' capu a'tɨ́j jusɨ́ɨj júurij, capu ajta a'yan tyí'muɨ'nyij je'ej tɨ jusɨ́ɨj tya'ajxɨé'vi'ra'. 8 Tɨpua'aj tyajúurij, a'yaa tu tyí'tyajuurij tyej tyij tavástara' huatyáhuɨɨre'en, na'ríij táacui'nyij, a'yaa tu tyajta tyí'tyacui'nyij tavástara' jitze ma'can. A'ɨ́j pu jɨn tɨpua'aj tyajúurij nusu táacui'nyij, tavástara' tu jitze ajtyáma'can. 9 A'ɨ́j pu jɨn ɨ Cɨríistu' tajitzé ma'can huamuɨ́', ajta je'en huatájuuriaca' tɨ'ij hua' vástara' pue'éenye'ej tá'ra'nyij a'ɨ́ɨjma ɨ maj meríj huácuij, ajta a'ɨ́ɨjma ɨ maj júurij.

10 ¿Ji'nye pej pij muáaj je'ej pua'aj tyá'xaj a'ihuáara'? ¿Ji'nye pej pij pajta tyá'xaahuaj? Néijmi'i tu huatátasejrataj ɨ Dios jimi, ta'aj ij a'ɨ́ɨn to'xɨ́jtye'en ityájma. 11 Ji'nye a'yaa pu tyá'xaj ɨ yu'xarij jitze tɨjɨn:

A'ɨ́jna jɨme' ɨ nyaj jɨn júurij, a'yaa pu tyí'xaj ɨ tavástara'
néijmi'i mu nye jimi tyítunutaxɨ'ɨj,
majta néijmi'i tyaatatyójtzi're'ej ɨ Dios.

12 A'ɨ́j tu jɨn néijmi'i a'yan tyaataxájta ɨ Dios jimi je'ej tyaj tyi'tɨ́j jɨn huarɨ́j.

13 A'ɨ́j pu jɨn tyiche' quee tajɨ́ɨmua'aj je'ej pua'aj tyí'taxajtaj. Sulu tyiche' tyámua' huáta'uurej tɨ'ij quee sɨ́ɨj ta'ihuáara' tyi'tɨ́j jɨn ootyá'ɨtzeere'en, nusu yó'rɨeenyij ɨ tɨ jɨn tyá'tzaahuatye'. 14 Tyámua' nu nyáaj tyá'mua'reej tɨquee tyi'tɨ́j séejre' tɨ je'ej pua'aj tyú'uurej, nyáaj nu tyá'tzaahuatye' ɨ Jesús jimi tɨ tavástara' pué'een. Ajta tɨpua'aj sɨ́ɨj a'yan tyí'mua'ajcaj tɨ je'ej pua'aj tyú'uurej, a'ɨ́j pu jimi quee tyámua' éenye'ej ja'mej. 15 Ajta tɨpua'aj a'ɨ́jna jɨme' je'ej paj muáaj tyi'tɨ́j tyí'cua'caa je'ej pua'aj tyo'tóomua'tyij a'ihuáara', a'ɨ́j paj jɨn quee che' jaxɨe've' a'ihuáara'. Che' quee a'cueráj jɨn jo'huɨ́'tzɨ'ɨn ja'ihuáara', ji'nye Cɨríistu' pu'ríj jitzán ma'can huamuɨ́'. 16 Caxu sij tyi'tá'care'en tɨ je'ej pua'aj tyú'rɨnyij ɨ tɨ naa tyí'een ja'mua jimi. 17 Ji'nye a'ájna jo'tɨj ɨ Dios tyejé'ijtaj, capu a'ɨ́ɨn juxɨe've' je'ej tyaj tyi'tɨ́j tyí'cua'caa nusu je'ej tyaj tyí'tyeya'caa, sulu tyej tyámua' tyí'tyechajcaj, tatatyámua've'ej a'ɨ́jna jitze ma'can ɨ júuricama'ra' ɨ Dios. 18 A'ɨ́jna ɨ tɨ a'yan tyá'huɨɨre' ɨ Cɨríistu', tyámua' pu tyé'tyojtzi're' ɨ Dios, majta ɨ tyeɨ́tyee a'yaa mu tyá'mua'reeren tɨ a'ɨ́ɨn tyámua' tyí'tyevij.

19 A'ɨ́j pu jɨn tyiche' a'yan tyityeetyátaca'nyej tyej tyij tyámua' tyi'tyítacha'ɨɨj, ajta tyej tyij tajɨ́ɨmua'aj huatyátahuɨɨre'en. 20 Caxu yó'jɨpuan ɨ muárɨe'ria'ra' ɨ Dios a'ɨ́jna jɨme' je'ej siaj tyi'tɨ́j tyí'cua'caa. Ji'nye néijmi'i pu ɨ cue'ráj tyámua' tyí'een, a'ɨ́ɨ pu'uj quee xá'puɨ' tɨpua'aj tyi'tɨ́j puáacua'nyij tɨ séej jimi je'ej pua'aj een, ji'nye a'ɨ́ɨ pu yo'rɨésij ɨ tɨ jɨn tyá'tzaahuatye'. 21 A'ɨ́j pu jɨn jéetze' tyámua' siaj quee hue'ra'aj cua'ajcaj, na'ríij siaj nahuáj ya'caj, siajta quee tyi'tɨ́j je'ej uuriaj tɨ'ij quee sɨ́ɨj já'mua'ihuaara' tyi'tɨ́j jɨn ootyá'ɨtzeere'en. 22 A'ɨ́jna ɨ paj jɨn tyá'tzaahuatye', a'yaa pu tyúuxɨe've' paj a'ɨ́jna jɨn tyámua' eenye' ɨ Dios jimi. Che' huatóotyamua've'en a'ɨ́jna ɨ tɨquee jumua'tzíira'aj jɨn óoxɨjtye' je'ej tɨ tyi'tɨ́j jɨn rɨcɨj. 23 Ajta ɨ tɨquee tyámua' tyá'mua'reej tɨ a'yan tyí'xa'puɨ' tɨ tyi'tɨ́j huácua'nyij, ajta je'en jáacua'nyij a'ɨ́j pu jɨn je'ej pua'aj tyo'tóomua'sij, ji'nye a'ɨ́ɨ

pu quee tyá'tzaahuatye' tyí'cua', ajta tyi'tɨ́j tɨna'aj tɨ jɨn a'tɨ́j a'yan rɨjcaj quee tyámua' tyá'tzaahuatye'ej, a'ɨ́j pu jɨn ootyá'ɨtzeere'ej ɨ Dios jimi.

15

*Tyej tyámua' tyi'tyítacha'*ɨɨj ɨ taxa'aj tyeɨ́tyee jimi

1 Tyajta ɨ tyaj jéetze' tyámua' tyá'tzaahuatye', tyiche' tyámua' tyihuo'tyéjeevej a'ɨ́ɨjma
ɨ maj quee xu a'chu tyá'tzaahuatye', tyajta quee a'ɨ́j tyana'aj huoocaj je'ej tɨ ityájma
tyita'ráanajchij. 2 A'yaa pu tyúuxɨe've' tyaj néijmi'i tyámua' tyihuo'tyáhuɨɨre'en ɨ
taxa'aj tyeɨ́tyee, tyajta tyámua' tyihuo'tyáhuɨɨre'en, tyej tyij néijmi'i tyámua' eenye'.
3 Ji'nye capu ɨ Cɨríistu' a'yan tyá'huooca'aj je'ej tɨ a'ɨ́ɨn tyá'xɨe'va'ca'aj, sulu a'yaa pu
a'ɨ́j jimi tya'róo'astej je'ej tɨ tyé'yu'si'huaca'aj ɨ yu'xarij jitze tɨ a'yan tɨjɨn: "A'ɨ́jna ɨ
maj jɨn je'ej pua'aj tyaja'muaxajtaca'aj nyéetzij pu naacɨ'ɨj." 4 Néijmi'i ɨ tɨ anaquéej
ooyú'si'huaca' ɨ yu'xarij jitze, a'yaa pu tyo'yú'si'huaca' tɨ'ij tyitáamua'tyej, tɨ'ij a'ɨ́ɨn
ca'nyíjra'aj tatá'care'en, tyej tyij tyooj tyi'ijchó've'ej ɨ Dios jimi. 5 Ajta ɨ Dios ɨ tɨ
ca'nyíjra'aj tyu'tá'caa tɨ ajta tyámua' tyitaatyéjeevij, a'ɨ́ɨ pu jamuaatyáhuɨɨre'ej siaj sij
tyámua' ja'huóomua'raj séej jamuán siajta séej, a'yájna siatɨ'ɨj tyaarɨ'rej ɨ Cɨríistu' jimi
tɨ ajta Jesús pué'een, 6 siaj sij néijmi'i tyaatatyójtzi're'en ɨ Dios ɨ tɨ vástaria'ra' pué'een
ɨ tavástara', a'ɨ́jna ɨ Jesús tɨ ajta Cɨríistu' pué'een.

7 Siata'aj a'yan cha'taj siana'aj tyámua' tyityahuóoxɨe've'en séej jamuán siajta séej,
a'yájna tɨ'ɨj ɨ Cɨríistu' mua'ajmaj tyajamuaataxɨé'vej, siata'aj sij tyaatatyójtzi're'en ɨ Dios.
8 A'yaa nu tyajá'mua'ixaatye' tɨ ɨ Cɨríistu' a'ɨ́jna jɨn mujo'vé'mej ta'aj ij huo'tyáhuɨɨre'en
a'ɨ́ɨjma ɨ maj Israel jitze ajtyáma'can ajta je'en a'yan tya'róo'astej je'ej tɨ ɨ Dios
tyihua'táratziiri' a'ɨ́ɨjma ɨ maj anaquéej huaséjre, ta'aj ij a'ɨ́jna jɨn huataséjre'en tɨ Dios
aróo'astee je'ej tɨ tyi'tɨ́j jɨn tya'tóorasij. 9 A'ɨ́j pu ajta jɨn mujo'vé'mej mej mij majta
a'ɨ́ɨmaj ɨ maj séej chuéj japua já'ma'can tyaatatyójtzi're'en ɨ Dios a'ɨ́jcɨ jɨme' tɨ a'ɨ́ɨn
hua'ancu'vajxɨ, a'yaa pu tyé'yu'si' ɨ yu'xarij jitze tɨjɨn:
A'ɨ́j nu jɨn tyimuaatatyójtzi're'ej hua' tzajta' ɨ maj séej chuéj
japua já'ma'can, nyajta a jitze ma'can tyu'táchuiicaj.
10 Ajtáhua'aj pu a'yan tyá'xaj ɨ yu'xarij tɨjɨn:
Siata'aj huatóotyamua've'en hua' jamuán
ɨ maj tyeɨ́tyeristyamua'me'en pué'een ɨ Dios.
11 Ajtáhua'aj pu séej jitze a'yan tyá'xaj tɨjɨn:
Néijmi'i ɨ siaj a'yan huacháatɨmee ɨ cháanacaj japua,
siata'aj tyaatatyójtzi're'en ɨ tavástara'.
12 Ajta ɨ Isaías a'yaa pu tyo'tyéyu'xaca' tɨjɨn:
Sɨ́ɨj pu eerányesij a'ɨ́jcɨ jitze ɨ Jesé,
a'ɨ́ɨ pu'ij tyihuo'ta'íjtye'sij néijmi'caa ɨ maj séej chuéj japua já'ma'can,
majta a'ɨ́ɨmaj, a'yaa mu jitzán tyi'ijchó've'sij tɨ'ij a'ɨ́ɨn hui'rátoonyij.

13 Ajta a'ɨ́jna ɨ Dios ɨ tɨ ca'nyíjra'aj tatá'caa tyej tyij jitzán tyi'ijchó've'ej, che' a'ɨ́ɨn tyá-
mua' tyajamuaatá'an siaj sij huatóotyamua've'en ajta jamuaatyápua'ritye'en mua'ajmaj
mu siaj jitzán tyá'tzaahuatye' ɨ tavástara', che' a'ɨ́ɨn ajta tyámua' jamuáa'uurej siaj sij
jéetze' jitzán tyi'ijchó've'ej a'ɨ́jcɨ jitze xa'rooca'nyéej ɨ júuricama'ra' ɨ Dios.

14 Nye'ihuáamua', a'yaa nu tyámua' naa tyá'mua'reej siaj néijmi'i tyámua' tyi-
tyetyúucha'ɨj séej jamuán siajta séej, siajta jaayí'tɨn siaj tyámua' tyi'huóo'ixaatye'en
séej siajta séej, 15 nyajta a'íjna jitze ɨ yu'xarij a'yaa nu tya'huányaca'an nyaj a'yan
tyajamuaatayú'se'en tyi'tɨ́j jɨme', siaj sij quee yó'hua'nan. A'yaa nu rɨcɨj siaj sij quee
yó'hua'nan tɨ ɨ Dios juxɨé'vi'ra' a'ɨ́jna jɨn tyina'antyáarujtyej, 16 nyej nyij jaatyáhuɨɨre'en
ɨ Cɨríistu' tɨ ajta Jesús pué'een, nyajta je'en nyúucaria'ra' ɨ Dios huo'té'exaatye'en a'ɨ́ɨjma
ɨ maj séej chuéj japua já'ma'can, mej mij majta a'ɨ́ɨmaj a'yan éenye'ej muá'ra'nyij tɨ'ɨj
mu'véjrij tɨ sɨ́ɨj jaatyájtoo ɨ Dios jimi, a'ɨ́jna jitze ma'can ɨ júuricama'ra' ɨ Dios.

17 A'ɨ́j nu jɨn huatányacɨ'puaj nyej nyij huatányetyamua've'en a'ɨ́jcɨ jimi ɨ Cɨríistu' tɨ
ajta Jesús pué'een a'ɨ́jcɨ jɨme' nyaj a'yan tyá'huɨɨre' ɨ Dios, 18 ji'nye canu á'nyaca'nyej
nyej nyajtáhua'aj séecan tyi'tɨ́j jamuáa'ixaatye'en, sulu a'ɨ́j nu'uj je'ej tɨ ɨ Cɨríistu'
arí tyú'ruuj nye jitze ma'can, mej mij a'ɨ́ɨmaj ɨ maj séej chuéj japua já'ma'can majta
ja'antzaahuatye'en ɨ Dios. A'yaa mu a'ɨ́jna jɨn tyá'antzaahuaj je'ej nyaj tyihuó'ixaaj, ajta
je'ej nyaj tyi'tɨ́j jɨn rɨcɨj, 19 a'ɨ́jna jɨme' je'ej nyaj tyí'muarɨe' ɨ maj jɨn je'ej tyo'taséj, ji'nye
a'ɨ́j nu jitze arányaca'nyej ɨ júuricama'ra' ɨ Dios. A'ɨ́j nu jɨn néijmi'que' nyeríj huó'ixaaj
ɨ nyúucaria'ra' ɨ Cɨríistu', tɨ'ɨj na'aj a'áa maj huacháatɨmee a Jerusalén, 'asta nyana'aj
quee a'áa ja'tanyéj a'áa tɨ huataca'aj a Iliriaj. 20 A'yaa nu nyij a'náj tɨna'aj tyí'tyese' nyej
nyij tyihuó'ixaatye'en jo'maj quee xu a'náj yó'namuajri' ɨ nyúucaria'ra' ɨ Cɨríistu', nyej
nyij quee a'ɨ́jcɨ jitze ootyényechenyij jo'tɨj arí sɨ́ɨj tyojo'muárɨej, 21 sulu nyej nyij a'yan
huárɨnyij je'ej tɨ tyé'yu'si' ɨ yu'xarij jitze tɨjɨn:
A'ɨ́ɨ mu jaséjran a'ɨ́jcɨ ɨ tɨquee eexúj a'tɨ́j huo'té'exaa,
majta yo'itéej muá'ju'un a'ɨ́jcɨ ɨ maj quee xu a'náj jáanamuajri'.

*Pablo pu jaaxá'pu*ɨ'ɨntarej tɨ'ij a'áa jo'mej a Roma

22 A'ɨ́j nu jɨn quee pu jáaruuj nyej nyij jamojo'tyéesej, tyij nyajta nyeríj mue'tɨ́j a'yan
tyaaxá'puɨ'ɨntarej nyaj a'áa ja'tanyéj ja'mua jimi. 23 Ajta ijíij nyaj nyeríj antyínyacɨ'ɨj
ɨ nyaj jɨn tyu'muárɨej a'yaa tɨ huataca'aj, nyajta nyeríj a'chu pua'an nyinyi'ra'aj á'tyeej
nyaj a'yan tyá'xɨe've' nyaj jamojo'vá'muaarej, 24 a'yaa nu tyá'xɨe've' nyaj a'yan huárɨnyij
nyatɨ'ɨj a'áa jó'me'en a España. Ajta nyatɨ'ɨj jamuaaséeran, tyij nyajta quee a'chu
á'tyeeren, a'yaa nu tye'ejchó've' siaj mua'aj naatáhuɨɨre' nyej nyij huame'en jó'nyej
nyooj jó'yi'ij. 25 Ajta ijíij a'áa nu jo'ma'aj na'mej a Jerusalén nyej nyij huo'táhuɨɨre'en
a'ɨ́ɨjma ɨ ta'ihuáamua' ɨ maj a'áa ja'chej. 26 Ji'nye ɨ maj Macedonia huacháatɨmee,
majta ɨ maj Acaya ja'chej, a'yaa mu juxɨé'vi'ra' jɨn tyaaxá'puɨ'ɨntarej maj huo'táhuɨɨre'en
a'ɨ́ɨjma ɨ ta'ihuáamua' ɨ maj quee je'ej tyéejviicue' ɨ Jerusalén maj ja'chej. 27 Juxɨé'vi'ra'
mu jɨn a'yan tyaaxá'puɨ'ɨntarej, ajta a'yan hua' jitze tyuuxɨé'va'caj maj a'yan huárɨnyij,
ji'nye a'ɨ́ɨmaj ɨ maj Israel jitze ajtyáma'can a'yaa mu tyihuo'táhuɨɨ a'ɨ́ɨjma ɨ maj séej
chuéj japua já'ma'can, a'ɨ́j mu jɨn majta a'ɨ́ɨmaj ɨ maj séej chuéj japua já'ma'can a'yan
tyityatóocɨ'puaj maj huo'tyáhuɨɨre'en a'ɨ́ɨjma ɨ maj Israel jitze ajtyáma'can. 28 A'yaa
nu nyij nyatɨ'ɨj huo'tatuíire'en ɨ maj tyu'tá' ɨ ta'ihuáamua', aj nu nyij a'áa jo'ma'aj
na'mej ja'mua jimi, nyajta je'en a'áa jo'ma'aj na'mej a España. 29 A'yaa nu tyá'mua'reej
tɨ a'yan tye'mej nyatɨ'ɨj a'áa jó'me'en ja'mua jimi tɨ ɨ tavástara' néijmi'i jɨn tyámua'
tyitaatyátoosij capu ij tyi'tɨ́j ta'ɨtzíitya'aj ta'mej.
30 A'yaa nu jéehua tyaja'muahuaviij nye'ihuáamua' a'ɨ́jna jitze ma'can ɨ tavástara',
a'ɨ́jcɨ ɨ Jesús tɨ ajta Cɨríistu' pué'een, nyajta a'ɨ́jcɨ jitze ma'can ɨ júuricama'ra' ɨ Dios,
siaj jéehua jahuaviiraj ɨ Dios nyéetzij jɨme'. 31 A'yaa xu tyá'huaviiraj ɨ Dios tɨ'ij a'ɨ́ɨn
nyaj japua huatányuunyij a'ɨ́ɨjma jimi ɨ maj quee já'astijre' ɨ tavástara' ɨ maj Judea
huacháatɨmee, siajta a'ɨ́jna jɨn jahuoocaj mej mij tyámua' tya'ancuriáan ɨ maj Jerusalén
já'ma'can ɨ nyaj jɨn huo'táhuɨɨre'ej, 32 a'yaa xu huárɨnyij nyej nyij a'áa jó'me'en ja'mua
jimi tɨpua'aj ɨ Dios a'yan tyi'tá'care'en, tyej tyij huátatyamua've'en, tyajta ca'nyíjra'aj
huatáta'an séej tyajta séej. 33 Che' ɨ Dios tyámua' tyajamuaatyápua'ritye'en mua'ajmaj.
Che' a'yan tyá'ra'nyij.

16

*Pablo pu hua'tyojtye' a'*ɨ́ɨjma ɨ tɨ huá'muajtyej

1 A'yaa nu tyajá'mua'ixaatye' tɨ ɨ ta'ihuáara' tɨ íitɨ' a'ɨ́jna ɨ Febe tyámua' naa
tyihuá'huɨɨre' a'ɨ́ɨjma ɨ maj jusɨ'rii a'ájna a Cencrea. 2 Siata'aj tyámua' tyaataxɨe've'en
tavástara' jitze ma'can, a'yájna tɨ'ɨj tyi'tyéevijtɨj ɨ tajimí ɨ tyaj ɨ Dios jimi tyá'tzaahuatye',
siajta néijmi'i jɨn jaatáhuɨɨre'en ɨ tɨ tyá'ɨtziitye', ji'nye a'ɨ́ɨ pu arí mui'caa huatyáhuɨɨ ɨ
tyeɨ́tyee, ajta pu nyéetzij naatáhuɨɨ.

3 Siataʼaj jaatatyójtyeʼen aʼíjcɨ ɨ Priscila, siajta aʼíjcɨ ɨ Aquila, aʼíɨ mu nyaj jamuán tyíʼmuarɨeʼ tyej tyij néijmiʼi jaatyáhuɨɨreʼen ɨ Cɨríistuʼ tɨ ajta Jesús pueʼeen. 4 Aʼíɨ mu
jéehua huápuɨʼɨj naatáhuɨɨ, majta aʼíj jɨn tɨn huácuij, nyajta quee nyáaj nyanaʼaj huaʼty-
ojtyeʼ, sulu majta mu aʼíɨmaj ɨ maj séej chuéj japua jáʼmaʼcan ɨ maj majta tyáʼtzaahuatyeʼ.
5 Siataʼaj siajta huoʼtatyójtyeʼen aʼíɨjma ɨ maj aʼáa jóosɨʼrii joʼmaj jaʼchej ɨ Priscila, ajta
aʼíjna ɨ Aquila. Siataʼaj siajta jaatatyójtyeʼen aʼíjcɨ ɨ Epéneto, ɨ tɨ aʼáa jaʼchej a Asia ɨ
tɨ anaquéej tyáʼantzaahuaj ɨ Cɨríistuʼ jimi. 6 Siajta aʼíj huatatyójtyeʼen ɨ Maríia, ɨ tɨ arí
jéehua tyuʼmuárɨej jaʼmua jimi. 7 Siataʼaj huoʼtatyójtyeʼen ɨ Andrónico, siajta ɨ Junias,
aʼíɨ mu nyaj jamuán huanámiʼhuacaʼ, majta tyámuaʼ naa tyihuáʼmuajtyej aʼíɨmaj ɨ maj
tamuáamuataʼ japuan huaʼpuaj aráʼasej, jiʼnye aʼíɨ mu anaquéej tyáʼantzaahuaj ɨ Cɨríistuʼ
jimi nyequee nyáaj.
8 Siataʼaj jaatatyójtyeʼen aʼíjcɨ ɨ Ampliato, ɨ nyaj jéehua jaxɨeʼveʼ ɨ tavástaraʼ jimi.
9 Aʼyaa xu siajta tyaatatyójtyeʼen aʼíjcɨ ɨ Urbano ɨ tɨ tajamuán tyíʼmuarɨeʼ ɨ Cɨríistuʼ
jimi, siajta aʼíjcɨ ɨ Estaquis, ɨ nyaj nyajta jéehua jaxɨeʼveʼ. 10 Siataʼaj jaatatyójtyeʼen ɨ
Apeles, aʼíɨ pu jéehua áʼviicueʼreʼ ɨ Cɨríistuʼ jitze maʼcan, siajta aʼíɨjma ɨ maj Aristóbulo
jamuán jaʼchej. 11 Siataʼaj jaatatyójtyeʼen ɨ nyeʼihuáaraʼ Herodión, siajta ɨ maj Narciso
jamuán ajaʼchej ɨ maj tyáʼtzaahuatyeʼ ɨ tavástaraʼ jimi. 12 Siataʼaj jaatatyójtyeʼen aʼíjcɨ
ɨ Trifena, siajta aʼíjcɨ ɨ Trifosa, ɨ maj tavástaraʼ jitze maʼcan tyíʼmuarɨeʼ, siajta aʼíjcɨ ɨ
Pérside, ɨ jéehua huápuɨʼɨj arí tyuʼmuárɨej ɨ tavástaraʼ jimi. 13 Siataʼaj jaatatyójtyeʼen
aʼíjcɨ ɨ Rufo, tavástaraʼ tɨ jaʼantyíhuoj, siajta ɨ náanajraʼ, jiʼnye aʼíɨ pu aʼyan tyináachaʼɨj
tɨʼɨj nyaj yójraʼ pueʼeenyeʼ. 14 Siataʼaj jaatatyójtyeʼen ɨ Asíncrito, siajta ɨ Flegonte, siajta
ɨ Hermas, siajta aʼíjcɨ ɨ Patrobas, siajta ɨ Hermes, siajta aʼíɨjma ɨ taʼihuáamuaʼ ɨ maj
jamuán ajaʼchej. 15 Siataʼaj siajta aʼíj huatatyójtyeʼen ɨ Filólogo, siajta ɨ Julia, siajta ɨ
Nereo, siajta ɨ ihuáariaʼraʼ tɨ íitɨʼ, siajta ɨ Olimpas, siajta néijmiʼcaa aʼíɨjma ɨ maj huaʼ
jamuán aʼáa jaʼchej ɨ maj majta tyáʼtzaahuatyeʼ.
16 Siataʼaj huatóotyojtyeʼen séej jamuán siajta séej jeʼej tɨ tyiʼtyéevijtɨj ɨ Dios jimi.
Néijmiʼi ɨ maj jusɨʼrii ɨ Dios jimi, aʼíɨ mu yajáʼmuatyojtyeʼ.
17 Nyeʼihuáamuaʼ, aʼyaa nu tyajáʼmuaʼixaatyeʼ tzáahuatyiʼraʼaj jɨmeʼ, siaj tyámuaʼ
tyihuoʼséj aʼíɨjma ɨ maj quee xáʼpuɨʼ rɨcɨj ɨ maj majta meríj ajtacíj aʼíjcɨ jitze jeʼej
tyaj tyajamuaamuáʼtyej. Siajta ajtácɨɨnyej aʼíɨjma jimi, 18 jiʼnye camu aʼíɨmaj jahuɨɨreʼ
ɨ tavástaraʼ tɨ ajta Cɨríistuʼ pueʼeen, sulu aʼyaa muʼuj jeʼej maj jujíɨmuaʼaj tyáʼxɨeʼveʼ,
aʼyaa mu mij tyihuáʼcuanamuaj nyúucarij jɨmeʼ tɨ naa namuajreʼ aʼíɨjma ɨ tyeítyee ɨ maj
quee tyiʼtíj jɨn áʼɨtzeereʼ. 19 Néijmiʼi mu aʼyan tyáʼmuaʼreej siaj tyámuaʼ tyáʼtzaahuatyeʼ
ɨ tavástaraʼ jimi. Aʼíj nu jɨn nyetyamuaʼveʼ jaʼmua jɨmeʼ, nyajta aʼyan tyáʼxɨeʼveʼ siaj sij
tyámuaʼ tyityetyúuchaʼɨj jeʼej tɨ tyiʼtyéevijtɨj ɨ Dios jimi, caxu siaj sij jeʼej puaʼaj rɨjcaj,
20 aʼyaa puʼij ɨ Dios ɨ tɨ tyámuaʼ tyitaatyápuaʼrij jiyeʼtzín tyeʼentyipuáʼrityeʼsij aʼíjcɨ ɨ
tyiyáaruʼ tɨʼij jamuaataʼan siaj néijmiʼi jɨn tyuʼtyámueʼtɨn. Cheʼ ɨ tavástaraʼ aʼíjna ɨ Jesús
tyámuaʼ tyajamuaatyátoonyij.
21 Aʼíɨ pu yajáʼmuatyojtyeʼ ɨ Timoteo, ɨ tɨ nyaj jamuán tyíʼmuarɨeʼ, ajta aʼíjna ɨ Lucio,
ajta ɨ Jasón, ajta ɨ Sosípater ɨ maj nyaj jamuán yahuatyíj.
22 Nyajta nyáaj, Tercio nyaj pueʼeen, ɨ nyaj áʼyuʼxaj aʼíjcɨ ɨ yuʼxarij ɨ Pablo jitze maʼcan,
nyáaj nu nyajta jáʼmuatyojtyeʼ ɨ tavástaraʼ jitze maʼcan.
23 Aʼíɨ pu ajta yajáʼmuatyojtyeʼ ɨ Gayo. Ɨ nyaj jimi yahuácaj, aʼíɨ pu tyámuaʼ
tyihuáʼchaʼɨj néijmiʼcaa ɨ maj aʼyaa jusɨʼrii. 24 Yapu ajta jáʼmuatyojtyeʼ aʼíjna ɨ Erasto
ɨ tɨ aʼíjna jɨn tyiʼtyéjvee tɨ túmii sɨɨreʼej, ajta aʼíjna ɨ taʼihuáaraʼ Cuarto.

Ɨ tɨ jɨn jaʼantyipuáʼrij

25 Tyicheʼ tyaatatyójtziʼreʼen ɨ Dios, ɨ tɨ jaayíʼtɨn tɨ caʼnyíjraʼaj jamuaataʼan siaj sij
tyámuaʼ tyityetyúuchaʼɨɨj aʼyájna nyatɨʼɨj nyeríj tyajamuáaʼixaa aʼíjcɨ ɨ nyúucariaʼraʼ
ɨ Jesús tɨ ajta Cɨríistuʼ pueʼeen. Aʼíjna ɨ nyúucarij, aʼíɨ pu aʼíɨn pueʼeen ɨ tɨ Dios jɨn
arí tyitaataséjra ɨ tɨ aviitziʼhuacaʼaj jájcuaj ɨmuáj tɨʼɨj quee xu séeriaʼcaj ɨ cháanacaj,

26 ajta ijíij ɨ Dios arí taataséjratyej a'ɨ́jna jitze je'ej maj tyo'yú'xaca' ɨ maj jitzán
ma'can tyí'xaxa'ta'aj, je'ej tɨ ɨ Dios ɨ tɨ jusén jɨme' séejre' tyu'ta'íjtaca'. A'ɨ́jna
ɨ tɨ aviitzi'huaca'aj, pu'ríj huataséjre néijmi'que' ɨ cháanacaj japua, mej mij jitzán
tyá'antzaahuatye'en majta ja'rá'astijre'en.
27 Tyiche' jusén jɨme' tyé'tyojtzi're'ej ɨ Dios ɨ tɨ néijmi'i jɨn antyúumua'reej, tyiche' ɨ
Jesús tɨ ajta Cɨríistu' pué'een jitze ma'can tyaatatyójtzi're'en. Che' a'yan tyá'ra'nyij.

Ɨ yu'xarij ɨ tɨ anaquéej jaatyátaahuaca' ɨ San Pablo ɨ tɨ huo'ta'ítyi'ri' a'ɨ́ɨjma ɨ maj Corinto jo'cháatɨma'caa

Pablo pu hua'tyojtye'

1 Nyáaj Pablo, ɨ tɨ Dios na'antyíhuoj juxɨé'vi'ra' jɨme' nyej nyij tyu'tyáhuɨɨre'en ɨ
Cɨríistu' jitze ma'can tɨ ajta Jesús pué'een, nyaja'muatyojtye' a'ɨ́jcɨ jamuán ɨ ta'ihuáara'
Sóstenes. 2 Mua'aj mu siaj a'áa jóosɨ'rii ɨ Dios jimi a'ájna a Corinto, ɨ siaj Cɨríistu'
jitze ma'can tyámua' tyí'tyesejre' a'ɨ́jna jɨme' tɨ a'ɨ́ɨn jamuaatajé siaj sij jimí séeria'aj
xá'ra'nyij, majta néijmi'i ɨ maj majta a'yan tyí'xaj tɨ Jesús hua' vástara' pué'een, majta
ɨ maj jitzán ajtyáma'can. 3 Che' ɨ Dios ɨ tɨ tatáataj, ajta ɨ tavástara' a'ɨ́jna ɨ Jesús tɨ ajta
Cɨríistu' pué'een, miche' a'ɨ́ɨn tyámua' tyajamuaatá'an, majta tyámua' jamuáa'uurej.

Ɨ tɨ jɨn ɨ Pablo tyé'tyojtzi're' ɨ Dios

4 A'náj tɨna'aj nu tyé'tyojtzi're' ɨ Dios ja'mua jɨme', a'ɨ́jcɨ jɨme' ɨ tɨ Dios tyámua'
tyajamuaatá' a'ɨ́jcɨ jitze ma'can ɨ Cɨríistu' tɨ ajta Jesús pué'een. 5 Ji'nye a'ɨ́j xu
jitze ma'can ɨ Dios seríj néijmi'i tya'ancuriáa' ɨ tɨ tyajamuatyáhuɨ'rii, ɨ siaj jɨn
tyihuo'té'exaatye'en ɨ tyeɨ́tyee, ajta ɨ siaj jɨn yo'itéej xá'ra'nyij je'ej tɨ tyi'tɨ́j een, 6 ajta
a'ɨ́jna ɨ nyúucaria'ra' ɨ Cɨríistu' tyámua' xu tya'ancuriáa' ja'mua tzajta'. 7 A'ɨ́j pu jɨn quee
tyi'tɨ́j jamo'tyá'ɨtziityej ɨ tɨ jɨn Dios tyámua' tyajamuaatá' meentyij siooj jacho've' a'ájna
xɨcáara' tɨ jitzán huataséjre'ej ɨ tavástara', a'ɨ́jna ɨ Jesús tɨ ajta Cɨríistu' pué'een. 8 Dios pu
ca'nyíjra'aj jamuaatá'sij siaj sij tyo'táviicue' 'asta na'aj quee néijmi'i tye'entyipuá'rej, tɨ'ij
quee a'tɨ́j tyi'tɨ́j jɨn ja'mua jitze tyí'pua'ritye'ej a'ájna xɨcáara' jitze tɨ'ɨj uvé'nyej a'ɨ́jna ɨ
tavástara', ɨ Jesús tɨ ajta Cɨríistu' pué'een. 9 Dios pu a'yan tya'róo'astej je'ej tɨ tyi'tɨ́j jɨn
tya'tóoraj, a'ɨ́ɨ pu jamuaatajé siaj sij júurij jamuán ɨ yójra' a'ɨ́jna ɨ tavástara' ɨ Jesús tɨ
ajta Cɨríistu' pué'een.

*Pablo pu ca'nyíjra'aj huo'ta' mej mij quee ajtac*ɨ́'ca'an

10 Nye'ihuáamua', nyúucaritze' a'ɨ́jcɨ ɨ tavástara' ɨ Jesús tɨ ajta Cɨríistu' pué'een,
a'yaa nu jéehua tyaja'muahuaviij siaj juxa'aj siana'aj tyá'mua'reeriaj, siaj sij quee
ajtacɨ́'ca'an. Tyámua' xu tyí'tyechaj juxa'aj xu'uj tyi'mua'astɨ́j, siajta juxa'aj siana'aj
tyo'xá'puɨ'ɨntare'en. 11 A'yaa nu tyajá'mua'ixaatye' nye'ihuáamua', ji'nye a'yaa nu tyáa-
mua'reeri', a'ɨ́ɨmaj mu a'yan tyinaaté'exaaj ɨ maj Cloé jamuán aja'chej, siaj jujɨ́ɨmua'aj
jujaaxɨejvi'. 12 A'yaa nu tyajá'mua'ixaatye' siaj séecan a'yan tyí'xaj yee: "Nyáaj nu
Pablo jitze ajtyáma'can." Majta séecan a'yan tɨjɨn: "Nyajta nyáaj, Apolo nu jitze
ajtyáma'can." Majta séecan a'yan tɨjɨn: "Nyáaj nu Pedro jitze ajtyáma'can"; majta a'yan
tɨjɨn: "Nyáaj nu Cɨríistu' jitze ajtyáma'can." 13 ¿Nyiquij huatámui'riaca' ɨ Cɨríistu'?
¿Nyiquij Pablo óotateehuaca' ja'mua jɨme'? ¿Nyiquij mua'aj xáaɨ'huaca' nyúucaritze'
ɨ Pablo? 14 Tyámua' nu tya'tá'caa ɨ Dios nyaj quee a'tɨ́j huá'ɨɨri', sulu a'ɨ́ɨjma nu'uj ɨ
Crispo nyajta a'ɨ́jcɨ ɨ Gayo. 15 A'ɨ́j pu jɨn quee a'tɨ́j huatácɨ'pej tɨ a'yan tyúuxajtaj yee
nyenyúucaritze' pu huáɨ'huaca'. 16 A'ɨ́ɨjma nu nyajta huá'ɨɨri' ɨ tyeɨ́tyeristyamua'me'en
a'ɨ́jcɨ ɨ Estéfanas, canu máaj jamua'reej nyaj séecan nyajtáhua'aj huá'ɨɨri', 17 ji'nye capu ɨ
Cɨríistu' nyojo'ta'ítyaca' nyej nyij huó'ɨɨraj, sulu nyej nyij huó'ixaatye'en ɨ nyúucaria'ra'
ɨ Dios, ajta quee a'ɨ́jna jɨn nyojo'ta'ítyaca' nyaj huápuɨ'ɨj tyu'yí'tɨn nyej nyij tyi'tɨ́j naa
huá'uurej, mej mij quee já'xaahuataj ɨ Cɨríistu' tɨ huamuɨ́' ɨ cúruuj jitze.

*C*ɨríistu' pu a'ɨ́ɨn pué'een ɨ tɨ jɨn ɨ Dios néijmi'i tyámua' tyí'uurej

18 Ɨ nyúucarij tyaj huá'ixaatye' tɨ Cɨríistu' huamuɨ́' hua' jitze ma'can ɨ cúruuj jitze,
a'yaa pu hua'namuajraste' cuxáa quee tyi'tɨ́j je'ej tyi'tyáhuɨ'rii a'ɨ́ɨmaj ɨ maj jo'vátzɨj, ma'
ajta a'íi pu a'ɨ́ɨn pué'een ɨ nyúucarij ɨ tɨ jɨn ɨ Dios tɨi'rátoosij. 19 A'yájna tɨ'ɨj tyé'yu'si' ɨ
yu'xarij jitze tɨjɨn:

Nyáaj nu huojo'rɨeeraj ɨ maj jéehua tyo'mua'reej
nyajta ja'pua'ritye'en ɨ maj jɨn jéehua tyu'yí'tɨn.
[20] ¿Jo'nyij je'ej jé'een a'ɨ́jna ɨ tɨ jéehua tyo'mua'reej, ɨ tɨ tyihuá'mua'tyej, na'ríij
ɨ tɨ jaayí'tɨn tɨ tyu'taxáj je'ej tɨ tyi'tɨ́j rɨnyij íiyan ɨ cháanacaj japua? Dios pu arí
jaataséjrataca' tɨquee tyi'tɨ́j huɨɨre' ɨ maj jɨn jéehua tyo'mua'reej a'ɨ́ɨmaj ɨ maj a'yan
huacháatɨmee ɨ cháanacaj japua. [21] A'ɨ́ɨmaj ɨ maj a'yan séejre' ɨ cháanacaj japua camu
a'yan huarɨ́j mej mij jáamua'tyij ɨ Dios, ajta je'ej tɨ a'ɨ́ɨn tyihuo'taséjra, a'yaa pu'ij
ɨ Dios tyaaxá'puɨ'ɨntarej tɨ'ij juxɨé'vi'ra' jɨn hui'rátoonyij ɨ maj ja'antzaahuatye'sij ɨ
nyúucaria'ra', ɨ nyúucarij tɨquee je'ej huatóomua'aj a'ɨ́ɨjma jimi.
[22] Ɨ maj Israel jitze ajtyáma'can, a'yaa mu tyá'xɨe've'ej maj tyi'tɨ́j huaséj ɨ maj jɨn
tyámua' tyo'taséj, majta ɨ grecia maj já'ma'can, a'yaa mu tyá'huoo maj jéehua tyojo'itéej
muá'ra'nyij, [23] tyajta ityáj, a'ɨ́j tu huá'ixaatye' ɨ Cɨríistu' ɨ maj jó'tatee ɨ cúruuj jitze. A'íi
pu'ij je'ej pua'aj hua'namuajraste' a'ɨ́ɨjma ɨ maj Israel jitze ajtyáma'can, ajta a'ɨ́ɨjma jimi
ɨ maj séej chuéj japua já'ma'can, a'yaa pu huá'sejratye' tɨquee tyi'tɨ́j huɨɨre', [24] majta
a'ɨ́ɨmaj ɨ Dios tɨ huo'tajé, tɨpua'aj Israel maj jitze ajtyáma'can, na'ríij séej chuéj japua
maj já'ma'can, a'ɨ́jna ɨ Cɨríistu' a'ɨ́ɨ pu a'ɨ́ɨn pué'een ɨ tɨ jɨn ɨ Dios jéehua tyu'yí'tɨn.
[25] A'ɨ́jna ɨ tɨ a'yan huá'sejratye' tɨquee je'ej huatóomua'aj ɨ Dios jimi, jéetze' pu jaayí'tɨn
quee ɨ hua'mua'tziira'aj ɨ maj jɨn jéehua tyu'yí'tɨn ɨ tyeɨ́tyee, ajta ɨ tɨ a'yan séejre' ɨ Dios
jimi tɨ'ɨj ɨ tɨquee uhuájca'nyej, jéetze' pu uhuájca'nyej quee a'chu maj uhuácaca'nye'
néijmi'i ɨ tyeɨ́tyee.
[26] Nye'ihuáamua', xu'huóomua'tzɨj tɨ ɨ Dios jamuaatajé, tyij siajta quee mui'ij mu
siaj jéehua tyo'mua'reej íiyan tɨ tyí'ma'can ɨ cháanacaj japua, caxu siajta mui'ij mu siaj
tyi'tɨ́j jɨn tyityatatyíj nusu ɨ maj a'ɨ́ɨjma jitze eeráma'can ɨ maj jéehua juxɨe've'. [27] Ajta
a'yájna, Dios pu a'ɨ́ɨjma antyíhuo ɨ maj a'yan tyihuá'xaj yee maj quee tyojó'itej, ta'ij
huo'tatyévi'ra'astaj a'ɨ́ɨjma ɨ maj a'yan tyúusejrataj tɨjɨn jéehua mu tyojó'itej, Dios pu
ajta a'ɨ́ɨjma antyíhuo ɨ maj quee tyi'tɨ́j jɨn antyúumua'reej tɨ'ij ajta huo'tatyévi'ra'astaj
a'ɨ́ɨjma ɨ maj va'cán jɨn tyityatatyíj. [28] Dios pu hua'antyíhuoj a'ɨ́ɨjma ɨ tyeɨ́tyee ɨ maj
quee hua'xɨe've', majta ɨ maj quee jéehua juxɨe've' ɨ cháanacaj japua, a'yájna matɨ'ɨj ɨ
maj quee tyi'tɨ́j je'ej tyí'mua'reej, tɨ'ij hua'antyipuá'ritye'en a'ɨ́ɨjma ɨ maj tyityatatyíj.
[29] A'yaa pu quee a'tɨ́j tyóotzaahuatye' ɨ Dios jimi. [30] Ajta ɨ Dios pu arí mua'ajmaj
jamua'ajtyáhuii ɨ Cɨríistu' jimi, a'yaa pu ajta jáaruuj tɨ'ij ɨ Cɨríistu' a'ɨ́ɨn pué'eenye' ɨ
tyaj jɨn ma'umuámua're', tɨ ajta tajapuá huatányuunyij, ɨ tyaj jɨn huátajajcuare'en, ajta
tyej tyij taxáahuaj mahuatyu'uucaj. [31] A'ɨ́j pu jɨn, a'yájna tɨ'ɨj tyé'yu'si' tɨjɨn: "Tɨpua'aj
a'tɨ́j jaxɨe'va'aj tɨ óotzaahuatye'ej, che' a'yan huárɨnyij a'ɨ́jna jɨme' je'ej tɨ ɨ tavástara'
tyámua' tyaatá'."

2

*Ɨ nyúucarij t*ɨ a'ɨ́jna á'xaj ɨ Cɨríistu' ɨ maj jó'tatee
[1] Nye'ihuáamua', nyatɨ'ɨj ujó'mej nyej nyij jamuaaté'exaatye'en ɨ nyúucaria'ra' ɨ
Dios, canu a'ɨ́jna jɨn tyajamuáa'ixaa ɨ nyúucarij tɨ naa huánamuajrii, nusu yaa tɨ'ɨj
ɨ tɨ jéehua tyu'yí'tɨn. [2] Ajta nyatɨ'ɨj ja'mua jamuán ajo'tyávaaca'aj, canu máaj tyi'tɨ́j
mua'reerimu'ca'aj sulu a'ɨ́j nu'uj ɨ Jesús tɨ ajta Cɨríistu' pué'een, ɨ maj jó'tatee ɨ cúruuj
jitze. [3] A'áa nu jo'tyéechaxɨj ja'mua jimi nyetyenyaxáahuataj nyajta tyenyevivéesime'ej,
ji'nye nyetyi'tzɨɨnya'ca'aj. [4] Ajta nyatɨ'ɨj jamuaatajé nyajta jamuáa'ixaa ɨ nyúucarij, canu
a'ɨ́j jɨn tyajamuáa'ixaa ɨ nyúucarij tɨ naa tyojó'iteeri'ij, nyej nyij jamua'antyimue'tɨn.
Sulu a'yaa nu tyajamua'antyimue'tɨj nyaja'muaséeratya'aj nyaj a'ɨ́jna jitze arányaca'nyej
ɨ júuricama'ra' ɨ Dios nyajta a'ɨ́jcɨ jitze ɨ tɨ jɨn néijmi'i putyí'uurej, [5] ta'aj ij ɨ siaj jɨn
tyá'tzaahuatye' a'ɨ́j jitze aróoca'nyej ɨ tɨ jɨn ɨ Dios néijmi'i putyí'uurej, tɨ'ij quee a'ɨ́jna
jitze aróoca'nyaj ɨ tyétyacaa maj jɨn tyí'mua'reej.

*Dios pu jaataséjrataca' a'*ɨ́jcɨ ɨ tɨ aviitzi'huaca'aj a'ɨ́jcɨ jitze ma'can ɨ ju júuricamej

6 Majta a'ɨɨmaj ɨ maj meríj néijmi'i jó'itej ɨ maj jitzán tyá'tzaahuatye', a'ɨɨ mu xaa a'ɨjna
jɨn tyajamuáa'ixaa ɨ nyúucarij jɨme' tɨ naa tyojó'iteeri'ij. Ajta a'ɨjna ɨ nyúucarij capu
a'yan ma'can ɨ cháanacaj japua, capu ajta hua' jitze ma'can a'ɨɨjma ɨ maj tyí'ijta ɨ maj
majta meríj yo'rɨésij ɨ maj jɨn putyí'uurej. 7 A'ɨɨ pu a'ɨɨn pué'een ɨ tɨ néijmi'i tyí'mua'reej,
tɨ ajta aviitzi'huaca'aj ɨ Dios jimi jájcuaj ɨmuáj tɨ a'yan tyaaxá'puɨ'ɨntarej tɨ'ij táacɨ'tyij
ityájma a'ɨjna ɨ tɨ huápuɨ'ɨj naa huasé'rin. 8 A'íi pu a'ɨɨn pué'een ɨ maj quee yó'itej ɨ
maj tyí'ijta íiyan ɨ cháanacaj japua, ji'nye tɨpua'aj meyo'iteej, camu yo'tatáanyijche' ɨ
tavástara', ɨ tɨ ajta huápuɨ'ɨj naa huasé'rin. 9 Ajta a'yájna tɨ'ɨj tyé'yu'si' tɨjɨn:
Dios pu arí tyámua' tyú'ruuj a'ɨɨjma jimi ɨ maj jaxɨe've',
tyi'tɨj tɨquee xu a'náj a'tɨj me'ye'sej tɨ ajta quee a'tɨj a'náj me'ya'namuaj,
je'ej tɨquee ajta a'tɨj tyé'miteeraste'.
10 A'íi pu a'ɨɨn tyi'pué'een ɨ tɨ Dios tyitaataséjratyej a'ɨjcɨ jitze ma'can ɨ júuricama'ra',
ji'nye ɨ júuricama'ra' ɨ Dios néijmi'i pu tyí'sej, ajta néijmi'i mua'reej ɨ tɨ huápuɨ'ɨj aviitzi'
ɨ Dios jimi.
11 ¿A'tanyíj pújoorej tɨ jamua'reej je'ej tɨ tyí'mua'tzej sɨɨj ɨ ajta sɨɨj ɨ tyáatɨ'? A'ɨɨ
pu'uj jamua'reej ɨ júuricama'ra' ɨ tyáataj. A'yaa pu cha'taj na'aj een ɨ Dios jimi, a'ɨɨ
pu'uj jamua'ree ɨ júuricama'ra' ɨ Dios je'ej tɨ tyi'tɨj jimi tyí'sejre'. 12 Tyajta ityáj catu a'ɨj
ancuriáa' ɨ júuricamej tɨ a'yan séejre' ɨ cháanacaj japua, sulu ɨ a'ɨj tu ɨ júuricama'ra' ɨ
Dios, tyej tyij yo'itéej tá'ra'nyij je'ej tɨ Dios juxɨé'vi'ra' jɨn tyámua' tyitaatá'. 13 A'yaa
tu tyí'xaj a'ɨjcɨ jɨme' ɨ nyúucarij tɨ taamuá'tyej ɨ júuricama'ra' ɨ Dios, catu a'ɨjna
huá'ixaatye' ɨ tyaj tajɨɨmua'aj tyo'mua'reej. A'yaa tu tyihuá'ixaatye' tyi'tɨj tɨ a'ɨj jitze
eeráma'can ɨ júuricama'ra' ɨ Dios a'ɨɨjma ɨ tɨ hua' jitzán séejre' ɨ júuricama'ra' ɨ Dios.
14 Ajta a'ɨjna ɨ tɨquee jitzán séejre' júuricama'ra' ɨ Dios, capu ja'ancuriáa'sij tyi'tɨj tɨ
a'áa já'ma'can ɨ júuricama'ra' jimi ɨ Dios, ji'nye capu tyi'tɨj huɨɨre' a'ɨjna jimi ɨ a'tɨj.
Capu ɨ'ríj tɨ yo'itéej já'ra'nyij, ji'nye a'yaa pu tyúuxɨe've' tɨ ɨ júuricama'ra' ɨ Dios
jitze aróoca'nyej, tɨ'ij jo'támiteeraste' je'ej tɨ huatóomua'aj. 15 Ajta ɨ tɨ jitzán séejre' ɨ
júuricama'ra' ɨ Dios, néijmi'i pu tyí'sej ajta néijmi'i tyojó'itej, ajta quee a'tɨj huatácɨ'pej
tɨ a'ɨj ooxɨjtye'en. 16 Ji'nye a'yaa pu tyé'yu'si' ɨ yu'xarij jitze tɨjɨn: "¿A'tanyíj jú'mua'ree
je'ej tɨ tyí'mua'tzej ɨ tavástara'?" ¿A'tanyíj jaayí'tɨn tɨ tyáamua'tyej? Ajta a'yájna, ityáj
tu jájcha'ɨj ɨ mua'tzíria'ra' ɨ Cɨríistu'.

3

*Tyaj néemi'ij tyí'muar*ɨe' ɨ Dios jimi

1 Nye'ihuáamua', capu huatáɨ'riitariaca' nyaj a'yan tyajamuaaté'exaatye'en tɨ'ɨj
a'ɨɨjma ɨ tɨ arí hua' jitze séejre' ɨ júuricama'ra' ɨ Dios, sulu a'yaa nu'uj tɨ'ɨj a'ɨɨjma ɨ
maj moochán jitzán ajtyáhuiixɨj ɨ Cɨríistu'. 2 Tyi'tɨj nu jamuaamua'tyej tɨquee tyési',
a'yájna matɨ'ɨj ɨ unyáaque'ej léechij mana'aj tyéi'tye', ji'nye capu eexúj yó'japuɨ'ra' ɨ
cue'ráj, caxu siajta seexúj mua'aj yó'japuɨ'ra' ɨ cue'ráj, 3 ji'nye caxu juca'nyej. Ajta tɨ'ɨj
ooj ja'mua tzajta' séjre'ej ɨ siaj óochueere', siajta jujaaxɨejvi'raj, a'yaa pu huatóomua'aj
siaj quee xu juca'nyej, ji'nye a'yaa xu rɨcɨj matɨ'ɨj a'ɨɨmaj ɨ maj a'yan séejre' ɨ cháanacaj
japua. 4 Tɨpua'aj sɨɨj a'yan tyí'xajtaj yee: "Nyáaj nu Pablo jitze ajtyáma'can", ajta ɨ sɨɨj
a'yan tɨjɨn: "Nyajta nyáaj, Apolo nu jitze ajtyáma'can", a'yaa xu rɨcɨj matɨ'ɨj a'ɨɨmaj ɨ
tyétyacaa ɨ maj a'yan séejre' ɨ cháanacaj japua.
5 Che' a'yáana'aj, ¿ji'nye a'tanyíj pué'een a'ɨjna ɨ Apolo? ¿A'tanyíj pué'een ɨ Pablo?
Ityáj tu jahuɨɨre' ɨ tavástara', a'yaa xu een jɨme' tyá'antzaahuaj ɨ tavástara' jimi. A'yaa
tu rɨcɨj je'ej tɨ a'ɨɨn tyitaata'íj séej ajta séej. 6 Nyáaj nu tyu'huástej, ajta ɨ Apolo pu
tyú'ipuaj, ajta ɨ Dios pu jaahuósi'ri' tɨ'ij huácɨɨrej ɨ tɨ huahuásti'huaca'. 7 A'ɨj pu jɨn
a'ɨjna ɨ tɨ tyu'huástej, ajta ɨ tɨ tyú'ipuaj, camu tyi'tɨj jɨn juxɨe've', sulu a'ɨɨ pu ɨ Dios
ɨ tɨ jaahuási'ri' tɨ'ij huácɨɨrej, a'ɨɨ pu a'ɨɨn pué'een ɨ tɨ juxɨe've'. 8 Ɨ maj tyí'huaste'
majta ɨ maj tyí'ipuaj, juxa'aj mu'uj een, ajta ɨ Dios pu a'yan tyihuo'tá'sij je'ej tɨ sɨɨj ajta

sɨ́ɨj tyu'muárɨej. 9 Néijmi'i tu tyí'muarɨe' ɨ Dios jimi, siajta mua'aj a'yaa xu tyí'huɨɨre'
tɨ'ɨj jo'tɨj tyajá'huasti' siajta tɨ'ɨj chi'ij maj ja'ajtaahuaj Dios tɨ ja'a'rij. 10 Nyajta nyáaj,
nyáaj nu a'yan tyí'muarɨe' tɨ'ɨj a'tɨ́j tɨ chi'ij ájtaahuaj, ɨ tɨ Dios a'yan tyinaata'íj nyej nyij
ja'tátaahuaxɨ'ɨn a'ɨ́jna ɨ tɨ japuan ájtaavijhuaj ɨ jáxu'uj, ajta sɨ́ɨj pu japuan tyá'ajtaahuaj.
Ajta a'yan tyúuxɨe've' tɨ sɨ́ɨj ajta sɨ́ɨj tyámua' tyu'muárɨe'en, 11 ji'nye capu a'tɨ́j púj oorej
tɨ ajtáhua'aj séej atátaahuaj tɨ'ɨj ɨ tɨ arí atátaavijhuaj ɨ tɨ a'ɨ́ɨn pué'een ɨ Jesús tɨ ajta
Cɨríistu' pué'een. 12 A'íjna jitze ɨ ta'tátaavijhua pu ɨ'ríj tɨ a'tɨ́j tyi'tɨ́j japuan ájtaahuaj,
tɨpua'aj ooroj jɨme', nusu pláataj jɨme', na'ríij tyetyéj jɨme' tɨ huápuɨ'ɨj tyá'najchij, na'ríij
cɨyéj jɨme', nusu ɨxáj jɨme' ca' huáacɨxa'aj jɨme', 13 a'yaa pu tyi'séere'ej ja'mej je'ej tɨ
sɨ́ɨj ajta sɨ́ɨj tyu'muárɨej a'ájna xɨcáara' jitze, tɨ'ɨj néijmi'i tye'entyipuá'rij, ji'nye a'ájna
xɨcáara' jitze tɨéj pu uvé'nyesij, a'ɨ́ɨ pu jaatyámua'sij tɨpua'aj xá'puɨ' metyu'muárɨej sɨ́ɨj
ajta sɨ́ɨj. 14 Tɨ pua'aj je'ej tɨ sɨ́ɨj tyu'muárɨej tyo'táviicue' ɨ tɨéj tzajta', a'yaa pu tyá'cɨ'tyij
ɨ a'tɨ́j je'ej tɨ tya'ráanajchi. 15 Na'ríij tɨpua'aj huatyátanyij ɨ tɨ ja'ajtaahuaca', yo'rɨésij ɨ
tɨ tyu'muárɨej, ajta ɨ a'tɨ́j a'yaa pu éenye'ej ja'mej tɨ'ɨj ɨ a'tɨ́j tɨ xɨé'chui' jáahuɨɨ ɨ tɨéj
tzajta'.

16 ¿Nyij sequée jamua'reej siaj mua'aj a'ɨ́ɨn pué'een ɨ chi'ra'an ɨ Dios, tɨ ajta ja'mua
tzajta' séejre' ɨ júuricama'ra' ɨ Dios? 17 Tɨpua'aj a'tɨ́j jaatyú'uunaj ɨ chi'ra'an ɨ Dios, Dios
pu ja'antyipuá'ritye'sij a'ɨ́jcɨ ɨ a'tɨ́j, ji'nye ɨ chi'ra'an ɨ Dios naa pu arí een, ajta a'ɨ́jna ɨ
chi'ra'an mua'aj xu a'ɨ́ɨn pué'een.

18 Che' quee a'tɨ́j jucuanamuaj, tɨpua'aj sɨ́ɨj tɨ ja'mua jitze ajtyáma'can a'yan tyóotza-
ahuatye'ej tɨ jéehua tyojó'itej íiyan tɨ tyí'ma'can cháanacaj japua, che' a'yan huárɨnyij
tɨ'ɨj ɨ tɨquee tyi'tɨ́j mua'reej, ta'aj ij jɨ'ré'can jɨme' a'ɨ́ɨn pué'eenye'ej tá'ra'nyij ɨ tɨ jéehua
tyojó'itej. 19 Ji'nye ɨ maj jɨn tyu'yí'tɨn íiyan ɨ cháanacaj japua capu tyi'tɨ́j huɨɨre' ɨ Dios
jimi. A'yaa pu tyé'yu'si' ɨ yu'xarij jitze tɨjɨn: "Dios pu hua'vivi'ran a'ɨ́ɨjma ɨ maj jéehua
tyu'yí'tɨn a'ɨ́jna jɨme' ɨ maj tyí'hue'tacaa." 20 A'yaa pu ajta tyé'yu'si' tɨjɨn: "Tavástara' pu
jamua'reej tɨquee tyi'tɨ́j huɨɨre' je'ej maj tyí'mua'tzej ɨ maj jéehua huápuɨ'ɨj tyojó'itej."
21 A'ɨ́j pu jɨn, che' quee a'tɨ́j óotzaahuatye'ej a'ɨ́jcɨ jɨme' ɨ tɨ séej jimi ɨ tyáataj ajtyáma'can,
ji'nye néijmi'i pu ja'mua jimi tyí'ma'can. 22 Pablo, Apolo, Pedro, ɨ cháanacaj, ɨ júuricamej,
je'ej tɨ tyi'tɨ́j rɨcɨj ijíij, je'ej tɨ ooj atyojo'ré'nyesij, néijmi'i pu ja'mua jimi tyí'ma'can,
23 siajta mua'aj, a'ɨ́j xu jitze ajtyáma'can ɨ Cɨríistu', ajta ɨ Cɨríistu' a'ɨ́j pu jitze ajtyáma'can
ɨ Dios.

4

*Ɨ maj j*ɨn tyí'muarɨe' a'ɨ́ɨmaj ɨ Dios tɨ hua'antyíhuoj

1 A'yaa pu tyúuxɨe've' siaj a'yan tojo'mua'raj ityájma tɨ'ɨj ɨ a'tyán maj jahuɨɨre' ɨ
Cɨríistu', tyaj a'ɨ́j jɨn antyítamua'reej tyej tyij jamuáamua'tyej ɨ tɨ aviitzi' ɨ Dios jimi.
2 Ajta a'yájna, a'ɨ́jna ɨ maj tyi'tɨ́j jaa'íjcaj, a'yaa pu tyúuxɨe've' tɨ tyámua' tyu'tóosejrataj
mej mij jitzán tyí'ca'nyej. 3 Ajta nyéetzij jimi, capu nyejitzé juxɨe've' tɨpua'aj mua'aj
siano'xɨ́jtye'en, na'ríij a'ɨ́ɨmaj mano'xɨ́jtye'en ɨ maj tyityatatyíj. Canu nyajta nyasɨ́ɨj
á'nyaxɨjtye'en. 4 A'yaa pu'uj, tɨpua'aj nyequee je'ej pua'aj tyí'mua'axcaj nyaj jɨme', capu
a'yan huatóomua'aj yee nu'ríj xá'puɨ' een ɨ Dios jimi. Tavástara' pu a'ɨ́ɨn pué'een ɨ
tɨ ná'xɨjtye'en. 5 A'ɨ́j pu jɨn, caxu tyi'tɨ́j á'xɨjtya'aj tɨ'ɨj quee xu atyojo're'nyáava'caj,
setyu'chó've' 'asta na'aj quee uvé'nyej a'ɨ́jna ɨ tavástara', tɨ'ij a'ɨ́ɨn jaataséjrataj ɨ tɨ
ju'avaataca'aj ɨ tɨca'riste', a'ɨ́ɨ pu ajta jaataséjrataj je'ej maj tyí'mua'tzej ɨ tyeɨ́tyee. Aj
pu'ij ɨ Dios tyámua' tyihuo'tá'sij je'ej tɨ tyá'cɨ'puaj séej ajta séej.

6 Nye'ihuáamua', a'yaa nu tyajá'mua'ixaatye' siaj sij tyámua' huárɨnyij, nyajta ja'-
mua'séeratye'ej je'ej tɨ rɨcɨj a'ɨ́jna ɨ Apolo nyajta nyáaj. A'yaa nu tyajá'mua'ixaatye' siaj
sij a'yan huárɨnyij je'ej tyaj ityáj rɨcɨj, siaj sij quee a'yan rɨjcaj je'ej tɨquee tyé'yu'si', ajta
tɨ'ij quee a'tɨ́j óotzaahuatye'ej, nusu siaj séej tyámua' tyí'xajtaj siajta séej á'xaahuataj.
7 ¿A'tanyíj tyámua' tyí'muaxaj ɨ séecan tzajta' ɨ tyeɨ́tyee? ¿Tyi'tanyí péjcha'ɨj tɨquee

ɨ Dios muaatá'? Ajta tɨpua'aj ɨ Dios néijmi'i tyimuaatá', ¿ji'nye een jɨme' a'yan petyá'tzaahuatye' cuxáa asɨ́ɨj pupáa'uureej?

8 Xu'ríj mua'aj huoochíjtyaanyi'taca', siajta seríj néijmi'i tyí'ijcha'ɨj tyi'tɨ́j siaj je'ej tyí'xɨe've', ajta a'yan ja'mua'asej siaj mua'aj seríj tyí'ijta, siajta quee che' ityájma ta'tamuá're'rii. A'tzúj cuj a'yan tyi'ja'yájnatan, tyej tyij ityáj ja'mua jamuán tyu'ta'íjtaj. 9 A'ɨ́j pu jɨn a'yan tyiná'miteeraste', tɨ ityájma ɨ tyaj huata'ítyi'ri'huaca', Dios pu a'áa tojo'tyáhuii jo'tɨj quee jóoxɨe've', cuxáa meríj pu taatamua'aj yee tyiche' huácui'iihuaj. Tu'ríj a'tzísi' huá'sejratye' néijmi'caa ɨ maj tajapuá já'sejre', tyajta hua' jimi ɨ maj a'yan huacháatɨmee ɨ cháanacaj japua. 10 Tyajta ityáj, a'ɨ́jna jɨme' ɨ tyaj a'yan tyá'huɨɨre' ɨ Cɨríistu', a'yaa mu tyí'taxaj tyaj nu'uj tatɨmue', siajta mua'aj, ɨ Cɨríistu' jitze ma'can tyámua' xu metyityoomuámua're'. Capu taca'nyisti' ityájma, siajta mua'aj néijmi'i xu jɨn tyé'viicue'. Majta ityájma matá'xaahuaj, majta mua'ajmaj mu jamuá'tyese'. 11 Tɨ'ɨj na'aj yatɨj je'ré'nyej ajta ijíij, a'yaa tu'uj tyana'aj tya'ajpuéjtzij a'ɨ́jcɨ jɨme' tyaj tajcuj, tyajta i'cuj, ajta cáanarij tyitá'ɨtziitye', je'ej mu pua'aj tá'mua'raj ɨ tyeɨ́tyee, tyajta quee ma'ja'chej, 12 tyajta cua'naj tyatɨ'ɨjtá tyí'muarɨe'ej. Ɨ maj je'ej pua'aj tyí'taxaj tyámua' tu ityáj tyihuo'tájeevij, je'ej mu pua'aj ta'uurej, tyajta ityáj néijmi'i tu tyé'viicue'. 13 Ajta matɨ'ɨjta ɨ tyeɨ́tyee je'ej pua'aj tyí'taxajtaj, tyámua' tu'uj ityáj tyihuo'tájeevij. A'yaa mu tojo'mua'raj tɨ'ɨj tyi'tɨ́j tɨquee che' tyí'huɨɨre' íiyan ɨ cháanacaj japua. A'yaa mu'uj mana'aj mij ijíij tyityaajú'.

14 Canu a'ɨ́j jɨn tyajá'muayu'se' nyej nyij jamuaatatyévi'ra'astaj, sulu nyej nyij tyámua' tyajamuaatá'itɨɨj, a'yájna nyatɨ'ɨj ɨ nyiyóojmua', ji'nye jéehua nu já'muaxɨe've'. 15 Tyij mequee mamue'tɨ́j tyajamuáamua'aj ɨ Cɨríistu' jitze ma'can, maj siajta quee mui'caa tyitáatastyamua'. Nyáaj nu a'ɨ́ɨn pué'een ɨ siaj jajtáataj ɨ Cɨríistu' jitze ma'can, ji'nye nyáaj nu jamuáa'ixaa ɨ nyúucarij tɨ jɨn Dios jamui'rátoonyij, siaj sij jitzán ajtyáhuiixɨj ɨ Cɨríistu'. 16 A'ɨ́j nu jɨn a'yan jéehua tyaja'muahuaviij siaj a'yan tyityaajú'caj nyatɨ'ɨj nyáaj.

17 A'ɨ́j nu jɨn ja'mua jimi jaata'ítyaca' a'ɨ́jcɨ ɨ Timoteo, ɨ nyaj huápuɨ'ɨj jaxɨe've', nyajta yo'puáara'an pué'een ɨ tavástara' jitze ma'can. A'ɨ́ɨ pu jamo'támua'reeritzi'tye'ej je'ej nyaj tyi'tyínyecha'ɨj ɨ Cɨríistu' jimi tɨ ajta Jesús pué'een, ajta je'ej nyaj tyihuá'mua'tyej néijmi'que' jo'maj jóosɨ'rii. 18 Séecan xu mua'aj seríj óotzaahuatye', a'yan setyi'mua'astɨj yee canu che' a'náj amojo'tyésejra, 19 ajta tɨpua'aj ɨ tavástara' a'yan tya'ránajchij, nyáaj nu jiye'tzín a'áa ja'tanyésij ja'mua jimi. Aj nu nyij hua'sejran ɨ maj jéehua óotzaahuatye', majta a'yan tyi'tɨ́j uuriaj mej quee a'ɨ́j mana'aj je'ej maj tyí'xaj. 20 Ji'nye jo'tɨj ɨ Dios tyejé'ijtaj, capu nyúucarij na'aj jɨn tyí'ijta, sulu ɨ tɨ ajta néijmi'i jɨn putyí'uurej. 21 ¿Ji'nye setyá'xɨe've' mua'aj, nyiquij nyaj a'ɨ́jna jɨn ujó'me'en nyej nyij puéjtzij jamuaata'an, na'ríij nyaj a'ɨ́j jɨn jamojo'tyéesej nyaja'muaxɨé've'ej, nyajta jamua'cu'váaj nyetyajamuáa'ixaatye'en?

5

*Siaj jo'x*ɨ́jtye'en ɨ tɨ je'ej pua'aj tyi'tyúucha'ɨj

1 A'yaa pu tyú'mua'reeritzi'huaca' tɨ sɨ́ɨj tɨ ja'mua jimi ajtyáma'can juxana'cɨre' a'ɨ́jcɨ jɨme' tɨ jamuán hui'caa ɨ tɨ jatyévi'tɨn ɨ táatajra'. Huápuɨ'ɨj pu a'ɨ́jna je'ej pua'aj namuajre', majta ɨ maj quee tyá'tzaahuatye' camu a'yan rɨcɨj. 2 Maj siajta mua'aj, a'ɨ́j xu jɨn óotzaahuatye', a'yaa pu tyuuxɨé'va'caj siaj a'ɨ́j jɨn huatóoxaamujritye'en. A'tɨ́j tɨ a'yan tyi'tyúucha'ɨj, siata'aj quee che' jatá'care'en tɨ ja'mua jamuán séjre'ej. 3 Ajta nyéetzij jɨme', tyij nyequee nyajta ja'mua jamuán ajo'tyéjvee, ɨ nyajúuricamej pu ja'mua tzajta' séejre', cuxáa nyaj ja'mua jamuán ajo'tyávaacaj, nu'ríj nyij a'yan tyo'xɨ́jtyej a'ɨ́jcɨ ɨ a'tɨ́j tɨ a'yan rɨcɨj. 4 Siatɨ'ɨjtá mua'aj tyúusɨɨre'en, nyáaj nu jamuán séeria'aj na'mej ɨ nyaj júuricamej jɨme', ajta ɨ tavástara' tɨ jɨn néijmi'i putyí'uurej a'ɨ́ɨ pu ajta ja'mua tzajta' séeria'aj ja'mej. Aj pu'ij a'ɨ́jcɨ jitze ma'can ɨ tavástara' Jesús, 5 che' ɨ

tyáatɨ' huatátuiiri'huaj ɨ tyiyáaru' jimi, ta'aj ij ɨ tyévira' jo'puá'rixɨ'ɨn, ajta júuricama'ra' huatyá'ɨtzeere'en ɨ Dios jimi a'ájna xɨcáara' tɨ jitzán uvé'nyesij ɨ tavástara'.

6 Caxu mua'aj a'ɨ́j jɨn huatóocɨ'puaj siaj sij a'ɨ́jcɨ jɨn óotzaahuatye'ej. Ji'nye xu'ríj a'yan tyá'mua'reej tɨjɨn: "Cɨ́ɨra'tzuj ɨ levaduuraj néijmi'i pu tyináxcaj ɨ cuéjtzij." 7 A'ɨ́j xu jɨn siata'aj majúurɨeenyij a'ɨ́jcɨ ɨ tɨ mí'ma'can ɨ tɨ jamojo'jɨpuaj, siata'aj sij huóojajcuare'en tɨ'ɨj a'ɨ́jna ɨ cuéjtzij tɨquee tyi'tɨ́j á'naxcaj. A'yaa xu mua'aj een tɨ'ɨj ɨ páan tɨquee levaduuraj á'naxcaj ɨ maj jacua'caa a'ájna xɨcáara' jitze ɨ maj jitzán hue'rájtoo ɨ maj Egipto já'ma'cantaca'aj. Ji'nye pu'ríj ɨ Cɨríistu' huatóomu'vejritaca' tajitzé ma'can tɨ'ij quee puéjtzij táacɨ'tyij. 8 A'ɨ́j pu jɨn tyiche' tyu'yé'estej tyaj tyeríj taxáahuaj séejre', a'ɨ́jcɨ jɨme' ɨ páan tɨquee levaduuraj á'naxcaj, ɨ tɨ a'ɨ́ɨn pué'een ɨ tá'tzaahuatyi're' ajta ɨ tɨ jɨ'ré'can jɨme', che' quee che' a'ɨ́jna ɨ levaduuraj tɨ mí'ma'can, ɨ tɨ je'ej pua'aj een ajta ɨ tɨ je'ej pua'aj tyú'uurej.

9 Nu'ríj a'yan tyajamuaaté'exaa séej jitze ɨ yu'xarij ɨ nyaj jamuaata'ítyi'ri' siaj quee hua' jamuán tyí'xajtaj ɨ maj juxana'cɨre'. 10 A'ɨ́jcɨ jɨme' ɨ nyúucarij canu a'yan jaatamua'aj yee siata'aj sij néijmi'caa jimi ajtácɨɨnyej ɨ maj íiyan juxana'cɨre' ɨ cháanacaj japua, nusu ɨ maj huápuɨ'ɨj tyí'nyacua'aj, na'ríij ɨ mej tyí'nahua', ca' ɨ maj sáanturij na'michej, siata'aj sij a'yan huárɨnyiiche', a'yaa pu tyuuxɨé'va'caj siaj iirácɨɨnyej ɨ cháanacaj japua. 11 A'yaa nu jaatamua'aj ɨ nyaj tyajamuaata'ítyi'ri' siaj quee che' jamuán tyi'tɨ́j xajtaj sɨ́ɨj tɨ a'yan tyúuxaj tɨ ta'ihuáara' pué'een, ajta je'en tyí'xana'cɨre'ej, nusu tyí'nyacua'tzaj, na'ríij huá'na'miche'en ɨ sáanturij, na'ríij je'ej pua'aj tyí'jepe', nusu tɨ jutahueeve'ej, na'ríij tɨ tyí'nahua'caa. Capu a'yan tyi'tyéevijtɨj siaj hua' jamuán tyí'cua'ajcaj a'tyán maj a'yan rɨcɨj. 12 Capu nyéetzij nyacɨ'puaj nyej nyij a'ɨ́ɨjma jooxɨ́jtye'en ɨ mej quee ityájma jitze ajtyáma'can, Dios pu a'ɨ́ɨjma huá'xɨjtye'en. 13 Maj siajta mua'aj seríj huá'xɨjtye' a'ɨ́ɨjma ɨ maj ja'mua jitze ajtyáma'can. A'ɨ́j pu jɨn, siata'aj jatyítyej a'ɨ́jcɨ ɨ tɨ je'ej pua'aj tyi'tyúucha'ɨj.

6

*Je'ej maj ye'ej tyá'xa'pu*ɨ'ɨntare'en ɨ maj tyá'tzaahuatye'

1 Tɨpua'aj sɨ́ɨj tɨ ja'mua jitze ajtyáma'can séej jamuán metyúujaaxɨejvi', ¿ji'nye tɨ'ij a'ɨ́ɨjma jimi tyúunyuste' ɨ juéesij ɨ maj quee ityájma jitze ajtyáma'can, quee ɨ'ríj tɨ a'ɨ́ɨjma huaté'exaatye' ɨ maj jimí séejre' ɨ Dios, mej mij a'ɨ́ɨmaj huo'xa'puɨ'ɨntari'tze'en? 2 ¿Nyij sequée jamua'reej maj a'ɨ́ɨmaj ɨ maj tyá'tzaahuatye' huá'xɨjtye'en néijmi'caa ɨ maj a'yan séejre' ɨ cháanacaj japua? Ajta tɨpua'aj mua'aj siahuá'xɨjtye'en, ¿ji'nye siaj sij quee pújoorej siaj jo'xá'puɨ'ɨntare'en a'ɨ́jcɨ ɨ tɨquee tyési'? 3 ¿Nyij sequée siajta jamua'reej tyaj ityáj huá'xɨjtye'en a'ɨ́ɨjma ɨ maj tajapuá tyí'huɨɨre'? A'ɨ́j pu jɨn, capu tyési' tyaj tajɨ́ɨmua'aj tyi'tɨ́j je'ej tyo'xá'puɨ'ɨntarej. 4 A'yaa pu'ij, tɨpua'aj tyi'tɨ́j jɨn xúujaxɨejvi'raj, ¿ji'nye siaj sij a'ɨ́ɨjma mahuatyáhui'tyaa ɨ maj quee tyi'tɨ́j jɨn antyúumua'reej ja'mua jimi? 5 A'yaa nu een jɨme' tyajá'mua'ixaatye' siata'aj sij huatóotyevi'ra'astaj. ¿Nyiquee sɨ́ɨj ja'mua jimi séejre' ɨ tɨ jaria'mua'reej je'ej tɨ tyi'tɨ́j tyo'xá'puɨ'ɨntare'en ɨ maj tyá'tzaahuatye' jimi? 6 Caxu jujɨ́ɨmua'aj siana'aj tyúucha'ɨɨre'ej, sulu siajta xu a'ɨ́ɨjma jimi junyuuste' ɨ maj quee tyá'tzaahuatye'.

7 Xu'ríj a'ɨ́j jɨn huamué'tɨchej a'ɨ́jna jɨme' ɨ siaj jujɨ́ɨmua'aj jujaaxɨejvi'. ¿Ji'nye siaj sij quee siaj jó'viicue' siana'aj ɨ siaj jɨn je'ej pua'aj jóomua'raj? ¿Quee ɨ'ríj siaj huatóoa'an siana'aj maj tyajamuaanáhue'? 8 Siajta mua'aj, jujɨ́ɨmua'aj xu je'ej pua'aj ju'uurej siajta tyihuá'nahue' ɨ ju'ihuáamua'.

9 ¿Nyij sequée jamua'reej maj quee a'áa jo'tyárutyij jo'tɨj Dios tyejé'ijtaj ɨ maj je'ej pua'aj rɨcɨj? Caxu tóoa'care'en tɨ a'tɨ́j já'muacuanamuaj, camu ujo'tyárutyij ɨ maj juxana'cɨre', camu majta ɨ maj hua'na'michej ɨ sáanturij, nusu ɨ maj juxana'cɨre' séecan jamuán ɨ tyeɨtyee, nusu ɨ maj juxa'aj tyétyacaa jamuán juxana'cɨre', 10 camu majta ujo'tyárutyij ɨ maj tyí'nahua'raj, nusu ɨ maj tyí'nyacua'aj, na'ríij ɨ maj jui'ive', nusu ɨ

maj je'ej pua'aj tyí'jepe', nusu ɨ maj avíitzij jɨn tyí'nahua'. [11] Siajta mua'aj je'cáj xu a'ɨ́ɨn pué'eenye'ej, siajta ijíij seríj a'yan tyityahuóojajcuare, siajta seríj tyámua' huarɨ́j a'ɨ́jna jitze ma'can ɨ tavástara' Jesús tɨ ajta Cɨríistu' pué'een, siajta a'ɨ́jna jitze ɨ júuricama'ra' ɨ taj Dios.

*Ɨ tyaj taxáahuaj j*ɨn séejre' capu a'ɨ́j jɨn tyí'huɨɨre' tyej tyij huátaxana'cɨre'en

[12] A'yaa mu tyí'xaj tɨjɨn: "Nyáaj nu'uj jamua'reej je'ej nyaj tyi'tɨ́j uurej." A'yaa pu tyi'ja'yájna, ajta capu néijmi'i tyinyetyáhuɨ'rii. A'yaa pu tyi'jɨ'ré'can jɨme' nyej nyáaj nyana'aj jamua'reej je'ej nyaj tyi'tɨ́j uurej, ajta canu jaatá'sij tɨ a'ɨ́ɨn na'antyimué'tɨn. [13] A'yaa mu majta tyí'xaj tɨjɨn: A'ɨ́jna ɨ cue'ráj, jucáa jitze pu tyí'huɨɨre', ajta a'ɨ́jna ɨ jucáa, a'ɨ́j pu'ijta jɨn tyí'huɨɨre' tɨ'ij ɨ cue'ráj tya'ráyixɨ'ɨn. A'yaa pu tyi'ja'yájna, ajta ɨ Dios pu néijmi'caa antyipuá'ritye'sij ɨ jucáa, ajta ɨ cue'ráj. Ajta ɨ tatyévira', capu a'ɨ́j jɨn tyí'huɨɨre' tyej tyij a'ɨ́jcɨ jɨn tyí'xana'cɨre'ej, sulu tyej tyij a'ɨ́jcɨ jɨn jaatyáhuɨɨre'en ɨ tavástara', ajta ɨ tavástara' pu'ijta jaatyáhuɨɨre'ej a'ɨ́jcɨ ɨ tatyévira'. [14] A'yájna tɨ'ɨj ɨ Dios tyaatájuuritye ɨ tavástara', ajta pu ityájma taatájuuritye'sij a'ɨ́jcɨ jɨme' ɨ tɨ jɨn néijmi'i putyí'uurej.

[15] ¿Nyij sequée jamua'reej tɨ ɨ Cɨríistu' jitze ajtyáma'can a'ɨ́jna ɨ siaj jatyáhue'ra'? ¿Nyiquij nyáaj nye'entyánajchitye'sij ɨ íitaj jamuán tɨ tyí'tyejijve' ɨ jutyévij jɨme', a'ɨ́jcɨ ɨ tɨ Cɨríistu' jitze ajtyáma'can? Canu xaa nyu'uj. [16] ¿Nyij sequée jamua'reej yee tɨpua'aj a'tɨ́j ja'antyáanaxcaj ɨ íitaj tɨ jatoj ɨ jutyévira', a'ɨ́ɨ mu séej tyévij mana'aj mij pue'éenye'ej muá'ju'un? Ji'nye a'yaa pu tyé'yu'si' ɨ yu'xarij jitze tɨjɨn: "A'ɨ́ɨmaj ɨ maj hua'puaj a'yaa mu éenye'ej muá'ju'un tɨ'ɨj tɨ sɨ́ɨj na'aj tyévij pué'eenye'." [17] Ajta tɨpua'aj a'tɨ́j ajtyéchaxɨj ɨ tavástara' jimi, sɨ́ɨj pu'uj ajta pue'éenye'ej ja'mej ɨ júuricama'ra' jitze.

[18] Siata'aj néijmi'i huatapuá'cɨtaj ɨ siaj jɨn tyí'xana'cɨre'. Ajta tɨpua'aj séej tyi'tɨ́j jɨn po'tyá'ɨtzeere'en ɨ Dios jimi, capu je'ej joorej ɨ jutyévira', ajta tɨpua'aj a'tɨ́j a'ɨ́j jɨn tyí'xana'cɨre'ej ɨ tɨ jatoj ɨ jutyévira', a'ɨ́ɨ pu je'ej pua'aj joorej ɨ jutyévij. [19] ¿Nyij sequée jamua'reej tɨ ja'muatyévij a'ɨ́ɨn pué'een ɨ tyeyúuj ɨ tɨ tzajta' ú'sejre' ɨ júuricama'ra' ɨ Dios, a'ɨ́ɨ tɨ ajta jamuaatá'? Ajta ɨ júuricama'ra' ja'mua tzajta' séejre', siajta mua'aj caxu jujɨ́ɨmua'aj jumua'ree, [20] ji'nye Dios pu arí jamuáananɨej. A'ɨ́j pu jɨn a'yan tyúuxɨe've' siaj jaatyátzaahuatye'en ɨ jutyévij jɨme'.

7

*Je'ej t*ɨ tyihuá'cɨ'puaj ɨ maj nyejnyeɨ'chej ajta ɨ maj huɨɨchej

[1] Ijíij nu nyijta jamo'riá'hua'xɨjre'ej ɨ siaj tyinaa'íhuo'ri' ɨ yu'xarij jitze ɨ siaj unyojo'ta'ítyi'ri'. Jéetze' pu naa tɨquee a'tɨ́j nyeɨɨchej, [2] ajta mata'aj mij quee a'yan tyúuxana'cɨre'ej, miche' huanyéjnyeɨ'chej ɨ tyétyacaa, majta ɨ úucaa huáhuɨɨchej. [3] Ajta ɨ tyáatɨ' ajta ɨ íitɨ' miche' a'yan huárɨnyij je'ej tɨ tyihuá'cɨ'puaj. [4] Capu ajta ɨ íitɨ' jusɨ́ɨj antyúumua'reej ɨ jutyévira' jɨme', ji'nye a'ɨ́j pu jitze ajtyáma'can ɨ jucɨ́ɨn, a'yaa pu'uj tána'aj quee ɨ tyáatɨ' jusɨ́ɨj tye'entyúumua'ree ɨ jutyévira' jɨme', ji'nye ju'ɨ́ɨj jitze pu ajtyáma'can. [5] A'ɨ́j pu jɨn, caxu je'ej siana'aj tyúujeevej ɨ siaj néemi'ij aja'chej, na'ríij xaa seríj siajta a'yan tyaaxá'puɨ'ɨntarej siaj a'tzúj a'tyéevi'ij siaj quee jumuarɨe'ej a'chu pua'an xɨcáj, siata'aj sij huatyényuunyij ɨ Dios jimi. Tɨpua'aj seríj a'yan huarɨ́n aj xu sij siajtáhua'aj antyóonaxcaj, tɨ'ij quee ɨ tyiyáaru' ca'nyíjra'aj jamuaata'an siaj sij séej jamuán huóoxana'cɨre'en.

[6] A'yaa nu'uj a'íjcɨ tyajá'mua'ixaatye', canu já'mua'ijtye' siaj sij a'yan huárɨnyij. [7] Ajta nyéetzij, a'yaa pu tyina'ranáachicaj maj néijmi'i a'yan eenye' nyatɨ'ɨj nyáaj, ma' ajta ɨ Dios pu arí a'yan tyihuo'tá' je'ej tɨ tyihuo'xá'puɨ'ɨntari'ri' séej ajta séej.

[8] Ɨ maj quee xu nyejnyeɨ'chej ajta ɨ maj quee xu huɨɨchej, majta ɨ maj antyúujɨɨmua'astariaca', a'yaa pu jéetze' tyí'xa'puɨ' maj a'yan éenye'ej huatyá'ɨtzeere'en nyatɨ'ɨj nyáaj. [9] Ajta tɨpua'aj quee huáɨ'riitya'aj maj huóocha'ɨɨn, miche'

huanyéjnyeɨ'chej, majta huáhuɨɨchej, ji'nye jéetze' pu hua'tyáhuɨ'rii maj a'yan huárɨnyij,
quee maj jajpuéjtzij.
10 Majta ɨ maj meríj nyejnyeɨ'chej ajta ɨ maj huɨɨchej, a'yaa nu tyajá'mua'ixaatye',
a'ɨ́jcɨ ɨ tavástara' tɨ jaata'ɨ́jtaca' a'yan tɨjɨn: Che' quee ajtáyi'can ɨ ɨ́ɨra'ra'an a'ɨ́jna jimi ɨ
jucɨ́ɨn. 11 Ajta tɨpua'aj ɨ ɨ́ɨra'ra'an ajtára'nyij ɨ jucɨ́ɨn jimi, che' jusɨ́ɨj huatyá'ɨtzeere'en,
na'ríij quee che' ajtáhua'aj ja'antyáanaxcaj ɨ jucɨ́ɨn. A'yaa pu'uj tána'aj a'ɨ́jna ɨ
cɨ́na'ra'an, che' quee jatató'ra'an ɨ ju'ɨ́ɨj.
12 Ajta a'ɨ́ɨmaj jimi ɨ séecan, nyáaj nu'uj a'yan tyihuá'ixaatye' capu ɨ tavástara', tɨpua'aj
ɨ ta'ihuáara' ɨ́ɨra'ra'an quee tyá'tzaahuatye'ej, ajta ɨ íitɨ' a'yan tya'ajxɨé'vi'ra'aj tɨ jamuán
huácatyij, che' quee ɨ ta'ihuáara' jatató'ra'an. 13 A'yaa pu cha'taj na'aj tɨpua'aj ɨ íitɨ'
ja'antyánaxcaca' séej ɨ tyáataj tɨquee tyá'tzaahuatye', ajta je'en a'yan tya'ajxɨé'vi'ra'aj tɨ
jamuán huácatyij, a'yaa pu cha'taj na'aj tyúuxɨe've' tɨquee jatató'ra'an ɨ jucɨ́ɨn. 14 Ji'nye
ɨ tyáatɨ' tɨquee tyá'tzaahuatye', tyámua' pu rɨnyij a'ɨ́jcɨ jɨme' tɨ íitaj antyánaxcaca'
tɨ tyá'tzaahuatye', ajta ɨ íitɨ' tɨ quee tyá'tzaahuatye', tyámua' pu ajta rɨnyij a'ɨ́jcɨ
jɨme' tɨ tyáataj antyánaxcaca' tɨ tyá'tzaahuatye'. Na'ríij quee, a'ɨ́ɨ mu quee xá'puɨ'
metyityoomuámua're'ej muá'ju'un ɨ hua'yojmua', majta a'ɨ́j jitze ajtyáma'can ɨ maj
tyá'tzaahuatye'. 15 Ajta tɨpua'aj ɨ tyáatɨ' na'ríij ɨ íitɨ' tɨquee tyá'tzaahuatye', a'yan
metya'xɨe've'ej maj huatóotonyij, miche' a'yan huárɨnyij. Ajta ɨ ta'ihuáara' tɨ tyáatɨ',
nusu ɨ ta'ihuáara' tɨ íitɨ', juxáahuaj mu mahuatyáhuiixɨ'ɨj, ji'nye Dios pu a'yan
tyajamuatajé siaj sij juxáahuaj maj séjria'aj. 16 Ajta, ¿ji'nye pij muáaj íitɨ' tyá'mua'reej
yee japuan paj huatányuusij a'cɨ́ɨn? ajta, ¿ji'nye pij pajta muáaj tyáatɨ' tyá'mua'reej yee
japuan paj huatányuusij a'ɨ́ɨj?
17 A'yaa pu'uj, miche' a'yan mana'aj tyí'tyechajcaj je'ej tɨ ɨ tavástara' tyihuo'tá' séej
ajta séej, ajta je'ej maj éenye'ej tɨ'ɨj ɨ tavástara' huo'tajé. A'yaa nu tyihuá'ijtye' a'ɨ́ɨjma
ɨ maj jusɨ'rii jo'tɨj na'aj ɨ tyeyúuj tzajta'. 18 Tɨpua'aj ɨ Dios séej huatájeevej tɨ arí
ja'antyisíjchaca' ɨ junavíj ta'antyúuvi'raj ɨ tɨ jitzán sa'racaa, che' quee ja'avaataj ɨ tɨ
antyísiichi'huaca', ajta tɨpua'aj a'ɨ́j huatájeevej ɨ tɨquee xu antyísiichi'huaca' ɨ navíira',
che' quee ja'antyisí'che'en ɨ junavíj. 19 Ji'nye capu a'ɨ́ɨn juxɨe've' tɨpua'aj antyísiichi'huaj
na'ríij quee, sulu tɨ a'yan huárɨnyij je'ej tɨ ɨ Dios tyaata'ɨ́jtaca'. 20 A'ɨ́j pu jɨn che' a'yan
na'aj éenye'ej huatyá'ɨtzeere'en sɨ́ɨj ajta sɨ́ɨj tɨ'ɨj éenye'ej tɨ'ɨj ɨ Dios jaatajé. 21 Tɨpua'aj
pooj ca'nyéjrij jɨn tyi'huɨ́ɨria'caj tɨ'ɨj Dios muaatajé, capáj je'ej tyá'mua'ajcaj, ajta tɨpua'aj
je'ej tyíɨ'riitan paj pajtáhua'aj axáahuaj majo'cha'canye'en, pata'aj jitzán tyú'ca'nyej.
22 A'ɨ́jna ɨ tɨ ca'nyéjrij jɨn tyi'huɨ́ɨria'caj tɨ'ɨj tavástara' jaatajé, pu'ríj ijíij juxɨé'vi'ra' jɨn
tyí'huɨɨre' ɨ tavástara' jimi, a'yaa pu'uj tána'aj, a'ɨ́jna ɨ tɨ juxáahuaj majocha'canya'caj
tɨ'ɨj ɨ tavástara' jaatajé, a'ɨ́ɨ pu ari' ta'ij ca'nyéjrij jɨn tyí'huɨɨre' ɨ Cɨríistu' jimi. 23 Dios pu
mua'ajmaj jamuáananɨej, a'ɨ́j pu jɨn caxu che' tóoa'care'en mej mij majtáhua'aj séecan
tyétyacaa ca'nyéjrij jɨn tyajamuaata'ɨ́jtye'en. 24 A'yaa pu'uj nye'ihuáamua', siata'aj a'yan
siana'aj eenye' ɨ Dios jimi sɨ́ɨj ajta sɨ́ɨj, je'ej siaj éenya'caj tɨ'ɨj a'ɨ́ɨn jamuaatajé.
25 Ajta a'ɨ́ɨmaj ɨ úucaa maj quee huɨɨchej, capu tyi'tɨ́j jɨn je'ej tyinaata'ɨ́j ɨ tavástara',
sulu nyáaj nu'uj a'yan tyajá'mua'ixaatye', je'ej nyatɨ'ɨj tyá'mua'reej, ɨ nyaj sɨ́ɨj a'ɨ́ɨn
pué'een tɨ ɨ'ríj siaj jitzán tyú'ca'nyej, a'ɨ́jna tɨ ɨ tavástara' ná'ancu'vaxɨj. 26 Ji'nye a'yaa pu
nyéetzij tyiná'miteeraste' tɨ jéetze' tyi'tyéevijtɨj siaj a'yan eenye' siatɨ'ɨj een ijíij, a'ɨ́jna
jɨme' tɨ jéehua tyési' je'ej siaj juxáahuaj tyí'tyechajcaj. 27 Tɨpua'aj penyeɨɨchej, capáj
jatató'ra'an, na'ríij tɨpua'aj pequee nyeɨɨchej, capáj jahuoocaj pej pij huatyényeɨɨchej.
28 Tɨpua'aj puaatyényeɨɨchej, capáj tyi'tɨ́j jɨn ootyá'ɨtzeere'ej ɨ Dios jimi, ajta tɨpua'aj
íitɨ' huatyéviche'en, capu ajta tyi'tɨ́j jɨn ootyá'ɨtzeere'ej. Ajta ɨ maj antyóonaxcaj jéehua
mu jajpuéetzij muá'ju'un, a'ɨ́j nu nyij quee nyáaj xɨe've' tɨ a'yan tyajá'mua'uuriaj.
29 Nye'ihuáamua', a'yaa pu huatóomua'aj a'ɨ́jna ɨ nyúucarij ɨ nyaj já'mua'ixaatye', cɨ́ɨ
pu'quij tyá'ɨtzeere' tɨ'ɨj néijmi'i tye'entyipuá'rij. A'ɨ́j pu jɨn, a'ɨ́ɨmaj ɨ maj nyejnyeɨ'chej,
miche' a'yan rɨjcaj matɨ'ɨj a'ɨ́ɨmaj ɨ maj quee nyejnyeɨ'chej, 30 majta a'ɨ́ɨmaj ɨ maj

juxaamuɨjritye', miche' a'yan eenye' matɨ'ɨj ɨ maj tyí'ye'estej, majta ɨ maj tyí'ye'estej, miche' a'yan eenye' matɨ'ɨj ɨ maj juxaamuɨjritye', ajta ɨ maj tyí'nanaavej, miche' a'yan tyí'tyechajcaj matɨ'ɨj ɨ maj quee tyi'tɨ́j tyícha'ɨj, 31 majta ɨ maj a'ɨ́jna jɨn juhuɨɨre' iiye'ej tɨ tyí'sejre' cháanacaj japua, miche' a'yan tyí'tyechajcaj matɨ'ɨj ɨ tɨquee tyi'tɨ́j je'ej tyihuá'huɨɨre' ɨ cháanacaj, ji'nye a'íjna ɨ cháanacaj tyaj jaséj pu'ríj tɨn á'pua'ren.

32 Nyáaj nu a'yan tyá'xɨe've' siaj quee tyi'tɨ́j jɨn je'ej tyí'mua'ajcaj. A'ɨ́jna ɨ tɨquee nyeɨɨchej, tavástara' pu jimi tyí'ca'nyej, ajta tɨ'ij tyámua' jimi tyí'sejre'ej. 33 Ajta a'ɨ́jna ɨ tɨ nyeɨɨchej, a'ɨ́j pu jitze tyí'mua'tzej íiyan tɨ tyí'sejre' ɨ cháanacaj japua, ajta je'ej tɨ ye'ej tyámua' jimi tyi'tyúucha'ɨɨj ɨ ju'ɨ́ɨj, a'ɨ́j pu jɨn quee che' ɨ'ríj tɨ néijmi'i jɨn jaatyáhuɨɨre'en ɨ tavástara'. 34 A'yaa pu'uj tána'aj, a'ɨ́jna ɨ íitɨ' tɨ quee che' víche' ajta ɨ tɨ íjmue'estɨ', a'yaa pu a'ɨ́ɨjma jitze tyúuxɨe've' je'ej maj ye'ej tya'rá'astijre'en ɨ tavástara', a'yaa pu ajta hua' jitze tyúuxɨe've' mej mij jɨ'réenya'aj huatyá'ɨtzeere'en ɨ Dios jimi, néijmi'i jɨme' ɨ jutyévij jitze, ajta ɨ ju júuricamej jɨme', ajta ɨ íitɨ' tɨ arí víche', a'ɨ́j pu jitze tyí'mua'tzej íiyan tɨ tyí'ma'can ɨ cháanacaj japua, ajta tɨ'ij tyámua' tyi'tyúucha'ɨɨj ɨ jucɨ́ɨn jimi.

35 A'yaa nu tyajá'mua'ixaatye', canu nyej nyij tyajamuáa'ijmuj, sulu a'ɨ́j nu'uj jɨn tɨ'ij jamuaatyáhuɨɨre'en, ajta siaj sij tyámua' tyí'tyechajcaj, naa tyámua' setya'huɨ́ɨria'aj ɨ tavástara'.

36 Ajta tɨpua'aj séej a'yan tyé'miteeraste'ej tɨ arí xá'puɨ' tɨ huatyényeɨɨchej, ji'nye pu'ríj a'yan tyéejcha'ɨɨj matɨ'ɨj pua'aj nyejnyeɨ'chacaa, ajta a'yan tyí'mua'ajcaj yee naa pu jéetze' tɨ huatyényeɨɨchej, che' a'yan huárɨnyij je'ej tɨ tyé'miteeraste', che' huatyényeɨɨchej, capu tyi'tɨ́j jɨn je'ej tyo'tyá'ɨtzeere'ej ɨ Dios jimi. 37 Ajta tɨpua'aj sɨ́ɨj a'yan tyámua' tyaaxá'puɨ'ɨntare'en ɨ jutzájta' tɨ'ij huóocha'ɨɨn, ajta quee ca'nyéjrij jɨn ja'ijtye' tɨ'ij huatyényeɨɨchej, a'ɨ́jna ɨ a'tɨ́j jéetze' pu tyámua' jimi atyojo'ré'nyesij. 38 A'ɨ́j pu jɨn, tɨpua'aj huatyényeɨɨchej a'ɨ́jcɨ jamuán ɨ maj meríj néemi'ij a'yan tyaaxájtaca', xá'puɨ' pu rɨnyij, ajta tɨpua'aj quee huatyényeɨɨchej, jéetze' pu xá'puɨ' rɨnyij.

39 Ɨ íitɨ' tɨ víche', a'ɨ́j pu jitze ajtyáma'can ɨ jucɨ́ɨn tɨpua'aj ooj júurij ɨ cɨ́na'ra'an, ajta tɨpua'aj huámuɨ'nyij ɨ cɨ́na'ra'an, pu'ríj ɨ'ríj tɨ ajtáhua'aj juxɨé'vi'ra' jɨn huatyéviche'en a'tɨ́j tɨ ja'ráanajchi, a'ɨ́ɨ pu'uj juxɨe've' tɨ ɨ tyáatɨ' tavástara' jimi tyá'tzaahuatye'ej. 40 Ma'ajta tyij quee jéetze' naa tɨpua'aj quee che' vicha'aj. A'yaa pu nyéetzij tyiná'miteeraste', ajta ɨ júuricama'ra' ɨ Dios nye jitze pu ajta séejre'.

8

Ɨ cue'ráj ɨ maj tyu'támu'vejritaca' ɨ sáanturij jimi

1 A'ɨ́j nu nyijta ijíij tyajamuaaté'exaatye'ej ɨ cue'ráj ɨ maj tyí'mu'vejritacaa ɨ sáanturij jimi. A'yaa pu tyi'ja'yájna matɨ'ɨj tyí'xaj a'yan tɨjɨn: Néijmi'i tu jamua'reej ɨ tɨ jɨ'ré'can jɨme', ajta a'yan tyí'rɨnyacaa tɨ a'tɨ́j a'ɨ́jna jɨn ahuóotzaahuatye'en ɨ tɨ jéehua ma'úumua'rej, ajta tɨpua'aj mahuóoxɨe've'en jéetze' pu tyámua' tye'mej hua' jimi. 2 Tɨpua'aj a'tɨ́j a'yan tyóomua'ajcaj tɨ jéehua ma'úumua'rej, capu eexúj a'yan metyóomua'rej je'ej tɨ tyúuxɨe've' ɨ Dios jimi. 3 Na'ríij a'tɨ́j jitzán tyí'ca'nyej ɨ Dios juxɨé'vi'ra' jɨme', Dios pu ajta jitzán séejre' a'ɨ́jcɨ ɨ a'tɨ́j.

4 Ajta tɨpua'aj setyú'cua'nyij ɨ cue'ráj tɨ tyu'támu'vejrityi'huaca' ɨ sáanturij jimi, tyámua' tu tyá'mua'reej maj quee tyi'tɨ́j huɨɨre' ɨ sáanturij íiyan ɨ cháanacaj japua, ajta sɨ́ɨj na'aj ɨ Dios. 5 Tyij majta mue'tɨ́j séejre' ɨ tajapuá majta íiyan ɨ cháanacaj japua ɨ maj a'yan hua'tamuá'muaj yee dioosij, ji'nye a'yaa mu tyí'xaj maj mui'ij ɨ maj dioosij pué'een, majta mui'ij ɨ maj tyi'tɨ́j jɨn tyityatatyíj, 6 ajta tajimí, sɨ́ɨj pu'uj Dios ɨ tyaj jajvástara', ɨ tɨ néijmi'i jimi tyu'taséjre, tyajta ityáj néijmi'i tu a'ɨ́jna jɨn séejre' tyej tyij tyámua' tyeetyátoonyij. Sɨ́ɨj pu'uj ajta ɨ tavástara', a'ɨ́jna ɨ Jesús tɨ ajta Cɨríistu' pué'een, néijmi'i pu a'ɨ́j jimi tyú'taavijhuaca', tyajta ityáj a'ɨ́j tu tyajta jitze eeráma'can.

7 Ajta camu néijmi'i jamua'ree ɨ tɨ jɨ'ré'can jɨme'. Séecan ɨ maj hua'na'miche'ej ɨ sáanturij, móoche' mu tyí'cua'caa ɨ cue'ráj a'yan metyi'mua'astɨj tɨjɨn tyu'támu'vejrityi'huaca' ɨ dioosij jimi, ajta ɨ maj jɨn ma'umuámua're' a'ɨ́j pu jɨn a'yan tyihuá'miteeraste'

maj majta meríj huoˈtyánajchacaˈ ɨ sáanturij. [8] Ajta capu ɨ Dios aˈíjna jɨn taaxɨéˈvej jeˈej
tyaj tyiˈtíj tyíˈcuaˈcaa, jiˈnye catu jéetzeˈ tyámuaˈ rɨnyij tɨpuaˈaj tyetyíˈcuaˈcareˈen, catu
tyajta jeˈej puaˈaj rɨnyij tɨpuaˈaj tyequée tyiˈtíj cuaˈcareˈen. [9] Tyámuaˈ xuˈuj siaj sij quee
jeˈej puaˈaj jáaˈuurej séej ɨ aˈtíj tɨquee jéehua tyáˈtzaahuatyeˈ. [10] Jiˈnye tɨpuaˈaj muáaj,
mu paj tyámuaˈ tyáˈmuaˈreej, aˈáa petyajaˈcuaˈcaj joˈmaj huajaˈnaˈmichej ɨ sáanturij, ajta
jeˈen aˈtíj tɨquee eexúj jéehua tyáˈtzaahuatyeˈ muaaséj, caˈnyíjraˈaj paj jaatáˈsij aˈíjcɨ ɨ
aˈtíj tɨˈij ajta aˈíɨn tyúˈcuaˈnyij ɨ cueˈráj ɨ maj tyuˈtámuˈvejritacaˈ ɨ sáanturij jimi. [11] Aˈyaa
pej pij muáaj, ɨ paj tyámuaˈ tyáˈmuaˈreej jeˈej tɨ tyíˈeen ɨ Dios jimi, aˈyaa paj jaˈuurej
tɨˈij jóˈvetyij aˈíjna aˈihuáaraˈ tɨquee jéehua tyáˈtzaahuatyeˈ, aˈíjcɨ ɨ tɨ ajta jitzán maˈcan
huamuíˈ ɨ Cɨríistuˈ. [12] Tɨpuaˈaj seríj ootyáˈɨtzeereˈen aˈíɨjma jimi ɨ juˈihuáamuaˈ ɨ maj
quee jéehua tyáˈtzaahuatyeˈ, muaˈaj xu siajta aˈíjcɨ jɨn ootyáˈɨtzeereˈej ɨ Cɨríistuˈ jimi.
[13] Aˈíj pu jɨn, tɨpuaˈaj nyeˈihuáaraˈ jóˈvetyij aˈíjna jɨmeˈ jeˈej nyej nyáaj tyíˈcuaˈ, canu aˈnáj
jacuaˈnyij aˈíjcɨ ɨ cueˈráj, nyej nyij quee caˈnyíjraˈaj jaatáˈan tɨ aˈyan huárɨnyij aˈíjcɨ ɨ tɨ
jɨn jóˈvetyij.

9

*Jeˈej t*ɨ tyuˈtóocɨˈpuaj aˈíjna ɨ tɨ huataˈíjtyiˈrej

[1] Caxu muaˈaj aˈyan tyuˈtaxájtaj yee capu aˈyan tyiˈjaˈyájna nyej nyaxáahuaj majoˈchaˈ-
can, nyej nyajta síɨj aˈíɨn puéˈeen ɨ Dios tɨ uyoˈtaˈítyacaˈ nyej nyij jitzán maˈcan tyuˈtaxáj,
jiˈnye nyáaj nu jaaséej aˈíjcɨ ɨ Jesús ɨ tavástaraˈ, siajta muaˈaj xu aˈíɨn puéˈeen ɨ nyaj
jɨmeˈ tyíˈmuarɨeˈ ɨ tavástaraˈ jimi. [2] Tyij nyequee séecan jimi quee aˈíɨn puéˈeen ɨ Dios tɨ
uyoˈtaˈítyacaˈ, jaˈmua jimi nu xaa aˈíɨn puéˈeen, jiˈnye muaˈaj xu aˈíɨn puéˈeen ɨ siaj jimi
séejreˈ ɨ tavástaraˈ, aˈíj pu jɨn ámiteereˈ nyej nyáaj aˈíɨn puéˈeen ɨ Dios tɨ uyoˈtaˈítyacaˈ.

[3] Aˈíi pu aˈíɨn puéˈeen ɨ nyaj huoˈriaˈhuaˈxɨjreˈej aˈíɨjma ɨ maj jeˈej puaˈaj tyíˈnyaxaj.
[4] Néijmiˈi tu jɨn huatátacɨˈpuaj tyej tyij tyúˈcuaˈnyij, tyajta huayeˈen, [5] ajta tyaj séej
tyéviˈtɨnyeˈen tɨ ajta tyáˈtzaahuatyeˈ, matɨˈɨj ɨ séecan ɨ Dios tɨ huoˈtaˈítyacaˈ, majta ɨ
taˈihuáamuaˈ ɨ tavástaraˈ jimi, ajta aˈíjna ɨ Pedro. [6] ¿Nyiquij ɨ Bernabé, nyajta nyáaj
aˈíɨn tyapuéˈeen ɨ tɨquee aˈyan tyúuxɨeˈveˈ tyaj tyuˈmuárɨeˈen? [7] ¿Aˈtanyíj tyíˈhuɨɨreˈ
xantáaruˈ jɨmeˈ ajta jeˈen jusíɨj tyúunajchityeˈ? ¿Aˈtanyíj quee jacuaˈnyij ɨ táqueˈraˈ ɨ
tɨ jáahuii? ¿Aˈtanyíj quee juquéiˈsij ɨ huaˈ léechij ɨ tɨ huáˈsɨɨreˈ ɨ yaˈmuáatyee? [8] Caxu
aˈyan tyityóomuaˈajcaj yee jujíɨmuaˈaj muˈuj ɨ tyétyacaa jeˈej tyéejtyoj, sulu aˈyaa pu
ajta tyoˈyúˈxacaˈ aˈíjna ɨ Moisés. [9] Aˈyaa pu tyéˈyuˈsiˈ ɨ yuˈxarij jitze ɨ maj jɨn tyíˈijta
tɨjɨn: “Capáj jaˈancánaamuan ɨ púuyej tɨ atayiˈcáaj jayuhuaj ɨ tyeríicuj.” Ajta capu
aˈyan huatóomuaˈaj maj jitzán juxɨeˈveˈ ɨ Dios aˈíɨmaj ɨ púuyesij, [10] sulu ityáj tu jitzán
juxɨeˈveˈ. Jiˈnye ityájma pu jitze maˈcan ooyúˈsiˈhuacaˈ ɨ nyúucarij ɨ maj jɨn tyíˈijta, aˈíjna
ɨ tɨ tasaˈhuacaa ajta ɨ tɨ tyíˈtzaˈnacaa aˈyaa mu rɨcɨj mejchóˈvaˈaj tɨ tyiˈtíj huoˈcɨˈtyij
ɨ tɨ huácɨɨriacaˈ. [11] Aˈyaa puˈij, tɨpuaˈaj ityáj tyeríj jaahuástej jaˈmua jimi aˈíjna ɨ tɨ
Dios jimi jáˈmaˈcan, capu jeˈej metyejéˈtyiˈtɨj tyaj jeˈcácaa jamuaatáhuaviij ɨ tyaj jɨn
huatyátahuɨɨreˈen íiyan ɨ cháanacaj japua. [12] Tɨpuaˈaj séecan aˈyan marɨjcaj jaˈmua jimi,
jéetzeˈ tutyij ityáj aˈíjna jɨn huatátacɨˈpuaj.

Tyajta ityáj, catu aˈyan rɨcɨj, sulu néijmiˈi tu jɨn tyéˈviicueˈ tyej tyij quee tyeˈentyiúˈu-
naˈan ɨ nyúucariaˈraˈ jitze ɨ Cɨríistuˈ. [13] Xuˈríj muaˈaj jamuaˈreej jeˈej maj rɨcɨj aˈíɨmaj
ɨ maj tyíˈhuɨɨreˈ ɨ tyeyúuj tzajtaˈ, aˈíɨ mu tyíˈcuaˈcaa aˈíjna ɨ maj séecan tyoˈtyáatoˈraj.
Majta aˈíɨmaj ɨ maj aˈáa tyíˈhuɨɨreˈ joˈmaj tyajáˈmuˈvejritacaa, aˈíɨ mu majta jacuaˈcaa ɨ
maj tyuˈtámuˈvejritacaˈ. [14] Aˈyaa puˈuj tánaˈaj tavástaraˈ pu aˈyan tyuˈtaˈíjtacaˈ tɨ aˈyan
tyeˈtyévijtyeˈ maj aˈíjna jɨn huatyóohuɨɨreˈen ɨ maj huáˈixaatyeˈ ɨ nyúucariaˈraˈ ɨ Dios.
[15] Nyajta nyáaj, canu aˈnáj aˈíj jɨn huatyényahuɨɨrej, canu nyajta aˈíj jɨn tyajáˈmuayuˈseˈej
siaj sij muaˈaj tyiˈtíj naataˈan. Jéetzeˈ pu naˈráanajchij nyaj huámuɨˈnyij quee nyaj aˈyan
huárɨnyij. Capu aˈtíj náaˈariˈraj aˈíjna ɨ nyaj jɨn nyetyamuaˈveˈ.

16 Capu a'yan tyinyatá'caa nyej nyij a'ɨj jɨn á'nyatzaahuatya'aj, ji'nye Dios pu a'ɨjna
jɨn a'yan tyinaatajé tɨ puéjtzij naatá'sij tɨpua'aj nyequee huo'té'exaatye'en. 17 A'ɨj pu
jɨn, tɨpua'aj nyaxɨe'vi'ra' jɨn nyetyihuo'té'exaatye'nyijche', naatanyacɨ'puáacaj nu nyej
nyij tyi'tɨj ancuriáan, ajta tɨ a'yan tyinaacɨ'ɨj, a'ɨj nu jɨn a'yan rɨcɨj, ji'nye Dios pu
a'yan tyinaata'ɨj. 18 Ajta a'yájna, a'ɨjna ɨ tɨ nyéetzij nyacɨ'tyij a'ɨɨ pu a'ɨɨn pué'een
ɨ tɨ naa nya'asej nyaj quee hua'jíive'ej nyetyihuá'ixaatye', ajta nyej quee a'ɨjna jɨn
huatyényahuɨɨre'en ɨ nyaj jɨn antyínyamua'ree.

19 Tyij ajta quee a'tɨj tyí'nye'ijtye', nyáaj nu nyeríj tyámua' huányaruuj mej mij néijmi'i
tyinaata'ɨjtye'en, ajta nyej nyij ɨ Cɨríistu' jitze ma'can jéetze' huo'mué'tɨn ɨ tyeɨtyee.
20 A'ɨɨmaj jimi ɨ maj Israel jitze ajtyáma'can, a'yaa nu huányaruuj matɨ'ɨj ɨ maj Israel jitze
ajtyáma'can, nyej nyij huo'mué'tɨn ɨ maj Israel jitze ajtyáma'can, a'yaa nu huányaruuj
tɨ'ɨj a'tɨj tɨ ja'astej ɨ nyúucarij ɨ maj jɨn tyí'ijta, nyej nyij huo'mué'tɨn a'ɨɨjma ɨ maj
já'astijre' ɨ nyúucarij ɨ maj jɨn tyí'ijta, tyij ajta quee nyéetzij tyí'nye'ijtye' a'ɨjna ɨ
nyúucarij. 21 Ajta a'yájna, nyata'aj huo'mué'tɨn a'ɨɨjma ɨ maj quee já'astijre' ɨ nyúucarij
ɨ maj jɨn tyí'ijta, a'yaa nu nyajta huányaruuj matɨ'ɨj a'ɨɨmaj, nyajta nyáaj, nyáaj nu séej
nyúucarij ará'astej ɨ Dios jimi, ji'nye a'ɨɨ pu tyí'nye'ijtye' ɨ nyúucarij ɨ tɨ jɨn ɨ Cɨríistu'
tyí'ijta. 22 Nyatɨ'ɨjta a'ɨɨjma jamuán ajo'tyávaacaj ɨ maj quee ɨ'ríj tyá'tzaahuatye', a'yaa
nu nyajta huányaruuj matɨ'ɨj a'ɨɨmaj, nyej nyij huo'mué'tɨn a'ɨɨjma. Néijmi'caa jimi nu
a'yan huányaruuj nyej nyij séecan huamué'tɨn. 23 Néijmi'i nu jɨn a'yan rɨcɨj a'ɨjcɨ jɨme'
ɨ nyúucarij ɨ nyaj huá'ixaatye' ɨ tɨ jɨn Dios hui'rátoonyij, ta'aj ij ajta náacɨ'tyij ɨ tɨ jɨn ɨ
Dios tyámua' tyihuo'tá'sij a'ɨɨjma ɨ maj já'astijre' ɨ nyúucarij.

24 Xu'ríj jamua'reej tɨpua'aj jo'maj ja'hua'chacaa, néijmi'i mu huatyáhuaachij, ma' ajta
sɨɨj pu'uj a'ɨɨn pué'een ɨ tɨ tyí'mue'tɨn. Siata'aj a'yan cha'taj siana'aj huárɨnyij siata'aj
sij tyi'tɨj huamué'tɨn ɨ Dios jimi. 25 Ɨ maj tyámua' ju'uurej mej mij huáhuajca, tyámua'
mu tyúucha'ɨj. A'yaa mu rɨcɨj mata'aj mij cúruun ancuraɨ'ɨn tɨquee á'tɨjtɨ', tyajta ityáj,
a'yaa tu rɨcɨj tyej tyij cúruun ancuraɨ'ɨn tɨ naa huasé'rihua'aj ja'mej jusén jɨme'. 26 A'ɨj
nu jɨn nyáaj, canu cha' nyana'aj tɨe'chacaa, canu nyajta cha' nyana'aj tyi'tató'xaj ɨ áacaj
tzajta', 27 sulu a'yaa nu tyí'nye'ijtye', tɨ'ij na'rá'astijre'en ɨ nyaj jatyáhue'ra', ta'aj ij ajta
quee Dios naaré'ityej nyatɨ'ɨj nyeríj huo'ixáatya'aj ɨ séecan.

10

Maj quee jana'miche'en ɨ tɨquee Dios pué'een

1 Nye'ihuáamua', canu a'yan tyá'xɨe've' siaj yó'hua'nan tɨ ɨ jéetɨrij aja'cáava'aj
huo'vi'tɨsime'ej ɨ tahuásimua'cɨ'ɨj, majta je'en néijmi'i jájritze' antacɨ́j. 2 A'yaa mu
a'ɨɨmaj néijmi'i mu huámuɨ'vijhuaca' a'ɨjna jamuán ɨ Moisés tɨ'ɨj ooj aja'cáva'ca'aj ɨ
jéetɨrij, ajta matɨ'ɨj antacɨ́j ɨ jájritze'. 3 A'yaa mu'uj támana'aj néijmi'i tyáacua a'ɨjna
ɨ cue'ráj tɨ ɨ Dios jimi jo'vé'mej, 4 majta néijmi'i a'ɨjcɨ juqué'ij ɨ jájtyij tɨ ajta ɨ Dios
jimi jo'vé'mej. Ji'nye a'ɨj mu jitze hua'íj ɨ tyetyéj tɨ hua' jamuán huama'ca'aj, ajta
a'ɨjna ɨ tyetyéj, a'ɨɨ pu a'ɨɨn pué'eenye'ej ɨ Cɨríistu'. 5 Majta a'ɨɨmaj, mue'tɨj mu quee
tyaatatyójtzi'rej ɨ Dios, a'ɨj pu jɨn Dios hua'antyipua'rij a'ájna jo'tɨj quee já'tyi'tɨj.

6 Néijmi'i pu a'yan tyu'rɨ́j tɨ'ij ityájma tyitáamua'tyej, tyej tyij quee a'yan a'ɨjcɨ jitze
tyityaaju'un ɨ tɨ je'ej pua'aj een, matɨ'ɨj a'ɨɨmaj huarɨ́j. 7 A'ɨj pu jɨn, caxu mua'aj
hua'najchej ɨ sáanturij, matɨ'ɨj séecan a'ɨɨmaj huarɨ́j, ji'nye a'yaa pu tyé'yu'si' tɨjɨn:
"A'ɨɨmaj mu tyeɨtyee oorá'saca' mej mij tyú'cua'nyij, majta huaye'en, matɨ'ɨj támij
ájhuiixɨj mej mij huóotyamua've'en." 8 Tyiche' quee a'yan tyí'xana'cɨre'ej matɨ'ɨj séecan
a'ɨɨmaj huarɨ́j, majta je'en huácuij séej xɨcáj a'chu seityéj japuan huéeicaj ví'ra'aj ɨ
tyeɨtyee. 9 Tyiche' tyajta quee tyi'tɨj ja'ihuo'raj ɨ tavástara' Cɨríistu', matɨ'ɨj séecan
a'ɨɨmaj huarɨ́j, ɨ maj huá'cuii matɨ'ɨj cú'cu'see huo'tyéeche'xɨj. 10 Siajta quee je'ej siana'aj
tyí'tyenyuuca'an ɨ Dios jimi, matɨ'ɨj séecan a'ɨɨmaj huarɨ́j, aj pu'ij a'ɨjna ɨ tɨ tajapuá

tyí'huɨɨre' ɨ Dios jimi ɨ tɨ a'ɨ́jna jɨn antyúumua'reej tɨ hua'antyipuá'ritye'en ɨ tyeɨ́tyee, a'ɨ́ɨ pu'ij hua'antyipua'rij a'ɨ́ɨjma.

11 A'yaa pu tyihuó'ruuj ɨ tahuásimua'cɨ'ɨj tɨ'ij ityájma tyitáamua'tyej, ajta je'en a'ɨ́j jɨn ooyú'si'huaca' tɨ'ij tyámua' táa'uuren, ji'nye pu'ríj atyojo'ré'nyesij tɨ'ɨj jitzán néijmi'i tye'entyipuá'rij. 12 A'ɨ́j pu jɨn, a'ɨ́jna ɨ tɨ a'yan tyóotzaahuatye' tɨquee tyi'tɨ́j jɨn á'ɨtzeere', che' tyámua' tyu'mé'en tɨ'ij quee tyi'tɨ́j jɨn atyá'ɨtze'rihua'an. 13 Caxu seexúj mua'aj tyi'tɨ́j jɨn óoviicue'rej tɨ huápuɨ'ɨj tyési'. Ajta ja'mua jimi ɨ'ríj siaj ɨ Dios jimi tyú'ca'nyej, ji'nye capu tyu'tá'sij tɨ tyi'tɨ́j ca'nyíjra'aj jamuaata'an siaj sij quee che' tyo'táviicue'. Sulu a'yaa pu'uj, tɨ'ɨj tyi'tɨ́j je'ej já'mua'uurej, Dios pu ajta jamuaatá'sij je'ej siaj ye'ej huárɨnyij siaj sij tyo'táviicue'.

14 A'ɨ́j pu jɨn, nye'ihuáamua', mu nyaj já'muaxɨe've', caxu hua'najchej ɨ sáanturij. 15 A'yaa nu tyajá'mua'ixaatye' tɨ'ɨj tyeɨ́tyee maj tyámua' tyojó'itej, siata'aj jujɨ́ɨmua'aj jaaxá'puɨ'ɨntare'en tɨpua'aj xá'puɨ' nyetyi'xajta na'ríij nyequee. 16 Tyatɨ'ɨjtá ja'antyiye'en ɨ váasuj jitze tyej tyij tyaatatyójtzi're'en ɨ Dios, a'yaa pu huatóomua'aj tyaj néijmi'i ajtyú'uuvej ɨ xúuria'ra' jitze ɨ Cɨríistu'. Ajta ɨ páan ɨ tyaj jaatyatáaraxɨ'ɨn tyajta jacua'nyij, a'ɨ́j tu tyajta jɨn ajtyú'uuvej ɨ tyévira' jitze ɨ Cɨríistu'. 17 Tyij tyajta mui'ij, néijmi'i tu séej tyana'aj ɨ páan huariátataare'ej, ji'nye néijmi'i tu séej tyana'aj jitze ajtyáma'can.

18 Cásɨ', siahuo'séj a'ɨ́ɨjma ɨ maj Israel jitze ajtyáma'can, a'ɨ́ɨmaj mu tyí'cua'caa ɨ maj tyu'támu'vejritaca', a'ɨ́ɨ mu majta tyí'huɨɨre' a'ájna jo'maj tyajá'mu'vejritacaa. 19 Canu a'ɨ́j jɨn a'yan tyí'xaj yee tyi'tɨ́j mu jɨn je'ej tyúuxɨe've' ɨ sáanturij, capu ajta jéetze' tyí'huɨɨre' ɨ cue'ráj tɨ tyu'támu'vejrityi'huaca' ɨ sáanturij jimi. 20 A'yaa pu huatóomua'aj ɨ nyaj tyajá'mua'ixaatye' tɨjɨn matɨ'ɨjta a'ɨ́ɨmaj tyu'támu'vejritaj ɨ maj quee tyá'tzaahuatye', a'ɨ́j mu tyí'mu'vejritye' ɨ tyiyáaru', camu ɨ Dios, nyajta nyáaj canu jaxɨe've' siaj tyi'tɨ́j jɨn huá'huɨɨria'aj ɨ tyiyáaru'uj. 21 Capu ɨ'ríj siaj ya'caj ɨ váasuj jitze siatɨ'ɨjtá tyé'tyojtzi're'ej ɨ tavástara', tɨpua'aj siajta siooj a'ɨ́j jitze ya'caa ɨ váasuj ɨ maj jɨn jana'michej ɨ tyiyáaru', capu ajta ɨ'ríj siaj japuan tyí'cua'caj ɨ méesaj ɨ maj japuan jo'támua'reej ɨ tavástara', tɨpua'aj siajta siooj a'ɨ́jna jitze tyí'cua'ajcaj ɨ méesaj ɨ maj japuan huá'na'michej ɨ tyiyáaru'uj.

22 ¿Ca' a'yan tyetyá'xɨe've' tɨ tyinyú'caj ɨ tavástara'? ¿Nyiquij ityáj jéetze' tu'huácaca'nye' quee a'ɨ́jna?

Tyaj tzáahuatyi'ra'aj jimi tyícha'ɨɨj ɨ taxa'aj tyévij

23 A'yaa mu tyí'xaj tɨjɨn: A'tɨ́j tɨna'aj pu ɨ'riitye' tɨ'ij a'yan huárɨnyij je'ej tɨ tyá'xɨe've'. A'yaa pu tyi'ja'yájna, ajta capu néijmi'i tyi'tyáhuɨ'rii. Jee xaa nyu'uj, a'tɨ́j tɨna'aj pu ɨ'riitye' tɨ'ij a'yan huárɨnyij je'ej tɨ tyá'xɨe've', ajta capu néijmi'caa jimi tyámua' tyí'rɨnyacaa. 24 Tyiche' quee jahuoocaj tɨ'ij tyámua' tyí'eenye' tajimí, sulu tyiche' jáahuoonyij tɨ'ij tyámua' tyá'ra'nyij séecan jimi.

25 Siata'aj néijmi'i tyú'cua'nyij ɨ tɨ tyí'xoo jo'maj hue'ra'aj já'toj, caxu tyí'ihuo'oj yee tɨpua'aj je'ej pua'aj táa'uurej tatzájta', 26 ji'nye tavástara' pu ja'a'rij ɨ chuéj ɨ tyaj japuan yan huacháatɨmee, a'ɨ́ɨ pu ajta tyía'rij tɨ'ɨj na'aj iiye'ej tɨ tyí'sejre'.

27 Tɨpua'aj sɨ́ɨj tɨquee tyá'tzaahuatye' jamuaatá'inyen siaj jamuán tyú'cua'nyij, siajta mua'aj jo'cɨɨnyicuj, siata'aj néijmi'i tyú'cua'nyij ɨ tɨ a'áan tyeje'tyá'sij ja'mua jimi, caxu tyí'ihuo'oj siana'aj yee nyiquee tyú'je'hua'aj. 28 Ajta tɨpua'aj a'tɨ́j a'yan tyajamuaté'exaatye' yee a'ɨ́jna ɨ hue'ra'aj huatámu'vejrityi'huaca', caxu sij jacua'caj, a'ɨ́jcɨ jɨme' ɨ a'tɨ́j tɨ a'yan tyaataxájtaca' ajta pej pij quee je'ej tyá'mua'ajcaj. 29 A'ɨ́j nu tyáxajta je'ej tɨ tyí'mua'tzej ɨ sɨ́ɨj, canu je'ej siaj mua'aj tyí'mua'tzej.

Canu nyáaj tyu'tá'sij tɨ a'tɨ́j tyina'antyí'uunyi'raj, a'ɨ́jcɨ jɨme' je'ej tɨ a'ɨ́ɨn tyí'mua'tzej. 30 Tɨpua'aj nyetye'tyójtzi'ria'aj ɨ Dios nyatɨ'ɨjta tyí'cua'caj, canu tyu'tá'sij tɨ a'tɨ́j je'ej pua'aj tyí'nyaxajta a'ɨ́jcɨ jɨme' nyej tyé'tyojtzi're' ɨ Dios. 31 A'yaa pu'uj tána'aj, tɨpua'aj

setyí'cua'ajca na'ríij seya'caj, nusu tyi'tɨ́j siaj je'ej uuriaj, siata'aj néijmi'i jɨn tyé'tyojtz-
i're'ej ɨ Dios. 32 Caxu a'tɨ́j je'ej pua'aj tyí'iteeraj, caxu siajta a'ɨ́ɨjma ɨ maj Israel jitze
ajtyáma'can, nusu ɨ maj séej chuéj japua já'ma'can, na'ríij a'ɨ́ɨjma ɨ maj tyá'tzaahuatye'
ɨ Dios jimi. 33 Ajta nyaj jɨme' nyetyí'tyese' nyaj tyámua' tyihuo'tyáhuɨɨre'en néijmi'caa,
nyej quee jahuoo tɨ'ij nyéetzij náahuɨɨre'en, sulu ta'aj ij séecan huáhuɨɨre'en, mej mij
tyámua' tyityeetyá'ɨtzeere'en ɨ Dios jimi.

11

1 Siata'aj mua'aj a'yan cha'taj siana'aj huárɨnyij nyatɨ'ɨj nyáaj, a'yájna nyatɨ'ɨj nyáaj ɨ
Cɨríistu' jimi tyu'méj.

*Je'ej maj ye'ej huár*ɨnyij ɨ úucaa ɨ tyeyúuj tzajta'

2 Nyetyaja'muatyojtzi're', ji'nye a'náj tɨna'aj xu na'tamuá're'rii, siajta a'yan rɨcɨj je'ej
nyaj tyajamuaamuá'tyej. 3 Nyajta nyáaj, a'yaa nu tyá'xɨe've' siaj yó'itej xá'ra'nyij tɨ ɨ
Cɨríistu' antyúumua'reej a'ɨ́ɨmaj jimi ɨ tyétyacaa, tɨ'ɨj ajta ɨ tyáatɨ' tye'entyúumua'ree
ɨ ju'ɨ́ɨj jimi, yaa tɨ'ɨj ajta ɨ Dios tye'entyúumua'ree ɨ Cɨríistu' jimi. 4 Tɨpua'aj tyáatɨ'
utyamúucu'tzij huatyényuunyij nusu tyihuá'ixaatye'ej, a'ɨ́ɨ pu jaatyáxaahuataj a'ɨ́jcɨ
ɨ tɨ jimi antyúumua'reej. 5 Ajta tɨpua'aj ɨ́itɨ' antyimua'vi'ij huatyényuunyij, nusu
antyimua'vi'ij tyí'xajtaj ɨ Dios jitze ma'can, a'ɨ́ɨ pu ajta jaatyáxaahuataj a'ɨ́jcɨ ɨ tɨ jimi
antyúumua'reej. A'yaa pu cha'tána'aj tyú'tyevi'raste' tɨ ɨ́itɨ' cóoyej. 6 Ji'nye tɨpua'aj
ɨ́itɨ' quee ahuóonaj ɨ jumu'új jitze, jéetze' pu tɨ ahuóosisaaxɨ'ɨn. Na'ríij ɨ ɨ́itɨ' a'yan
tyé'miteeraste'ej tɨ tyú'tyevi'raste' tɨ cóoyej na'ríij tɨ ahuóosisaaxɨ'ɨn, che' ahuóonaj
ɨ jumu'új jitze. 7 Capu xá'puɨ' tɨ tyáatɨ' ahuóonamuan, ji'nye a'ɨ́ɨ pu a'yan een tɨ'ɨj ɨ
Dios, a'ɨ́j pu'ij ajta jitze séejre' je'ej tɨ een ɨ Dios. Ajta ɨ ɨ́itɨ' jimi pu séejre' je'en tɨ een
ɨ tyáatɨ', 8 ji'nye a'ɨ́jna ɨ tyáatɨ', capu a'ɨ́jna jitze huatyátaavijhuaca' ɨ ɨ́itɨ', sulu ɨ ɨ́itɨ'
pu a'ɨ́jna jitze huatyátaavijhuaca' ɨ tyáatɨ'. 9 Capu ɨ tyáatɨ' a'ɨ́j jɨn huatyátaavijhuaca'
tɨ'ij jaatáhuɨɨre'en ɨ ɨ́itaj, sulu ɨ ɨ́itɨ' pu a'ɨ́j jɨn huatyátaavijhuaca' tɨ'ij jaatáhuɨɨre'en ɨ
tyáataj. 10 A'ɨ́j pu jɨn a'yan tyúuxɨe've' tɨ ɨ ɨ́itɨ' ahuóonaj ɨ jumu'új jitze, tɨ'ij ámiteeria'aj
tɨjɨn já'astijre' a'ɨ́jcɨ ɨ tɨ tyé'ijtye', ajta tɨ'ij quee je'ej pua'aj séjre'ej a'ɨ́ɨjma jimi ɨ maj
tajapuá tyí'huɨɨre'. 11 Ajta a'ɨ́ɨjma jimi ɨ maj tyá'tzaahuatye', camu jujɨ́ɨmua'aj séejre' ɨ
úucaa, camu majta jujɨ́ɨmua'aj séejre' ɨ tyétyacaa. 12 A'yaa pu tyi'ja'yájna tɨ ɨ ɨ́itɨ' a'ɨ́j jitze
huatyátaavijhuaca' ɨ tyáataj, a'yaa pu ajta tyi'ja'yájna tɨ ɨ tyáatɨ' a'ɨ́jcɨ jitze eeráanyej ɨ
ɨ́itɨ', majta néijmi'i mu ɨ Dios jimi je'ráma'can.

13 Siata'aj jujɨ́ɨmua'aj jaaxá'puɨ'ɨntare'en tɨpua'aj a'yan tya'ránajchij tɨ ɨ ɨ́itɨ' anty-
imua'vi'ij huatyényuunyij ɨ Dios jimi. 14 A'yaa tu tyá'mua'reej tɨ tyévi'si' huasé'rin
tɨpua'aj ɨ tyáatɨ' cáatɨ'rej, 15 ajta tɨpua'aj ɨ ɨ́itɨ' cáatɨ'rej, a'ɨ́ɨ pu a'ɨ́ɨn pué'een ɨ tɨ jɨn
ámiteere' tɨ já'astijre' ɨ Dios, ji'nye a'yaa pu ɨ cɨpuáj tyu'tyátuiihuaca' ɨ ɨ́itaj jimi tɨ'ij
ja'vá'naj ɨ mu'úura' jitze. 16 Tɨpua'aj a'tɨ́j jaxɨe'va'aj tɨ a'ɨ́j tyámua' tyu'taxáj, a'yaa pu
tyúuxɨe've' tɨ jáamua'reej tyej quee ityáj majta quee a'ɨ́ɨmaj ɨ maj jusɨ'rii ɨ Dios jimi,
seequéj tyityetyúucha'ɨj.

*Je'ej maj r*ɨcɨj ɨ maj jusɨɨre'

17 Ajta ijíij nyej nyijta jamuaaté'exaatye'sij, canu che' tyajamuaatatyójtzi're'ej, ji'nye
a'yaa pu cuxáa je'ej pua'aj já'mua'uurej siatɨ'ɨjtá jusɨɨria'aj quee ɨ'ríj siaj tyámua'
huárɨnyij. 18 Anaquéecan jɨme', a'yaa mu tyináa'ixaaj tɨjɨn siatɨ'ɨjtá jusɨɨria'aj, je'ej
xu pua'aj ja'huoomua'raaj xá'cɨ'ɨj, nyajta a'yan tyí'mua'tzej tɨ je'cáj a'yan tyi'jɨ'ré'can
jɨme'. 19 A'yaa pu tyi'jɨ'ré'can jɨme' tɨ a'yan tyúuxɨe've' tɨ a'yan tyá'ra'nyij, ta'aj ij
ootámiteere'en a'tyán maj jɨ'ré'can jɨme' tyá'tzaahuatye'. 20 Mua'aj xu siajta a'yan rɨcɨj,
siatɨ'ɨjtá aja'tyúusɨɨre'en, caxu a'ɨ́jna jɨn tyí'cua'nyij ɨ siaj jɨn jo'támua'reej tɨ tavástara'
tajapuá huatanyúj. 21 Ji'nye siatɨ'ɨjtá tyí'cua'caj, je'cáj xu anaquéej tyí'ijcue'sij, meentyij
séecan móoj tajcuj, majta séecan huatyáta'ruj. 22 ¿Nyij sequée ma'ja'chej siaj a'áa
tyojó'cua'nyij, siajta huaye'en? ¿Ji'nye siaj sij hua'tyáxa'huataj ɨ maj jusɨ'rii ɨ Dios jimi,

siajta hua'tyevi'ra'astaj ɨ mej quee tyi'tɨj tyícha'ɨj? ¿Ji'nye nyetyajamuaate'xaatye'sij? ¿Nyiquij nyetyajamuaatatyójtzi're'ej? Canu xaa nyu'uj a'ɨ́jcɨ jɨme'.

*Ɨ maj j*ɨn jo'támua'reej ɨ tavástara'
(Mt. 26:26-29; Mr. 14:22-25; Lc. 22:14-20)
23 Ji'nye nyáaj nu a'íjcɨ ancuriáa' ɨ tavástara' tɨ a'yan jaatyájtoo, a'ɨ́j nu nyij nyajta nyáaj ja'mua jimi huatyájto, a'ájna ɨmuáj tɨ́ca'rij tzajta' tɨ'ɨj avíitzij jɨn huatátuiiri'huaca' ɨ tavástara' Jesús, a'ɨ́ɨ pu jatyɨ́'puj ɨ páan, 24 ajta tɨ'ɨj tyaatatyóotzi'ria'aj ɨ Dios, aj pu'ij jaatyátaaraxɨj, ajta a'yan tyihuo'té'exaaj tɨjɨn: "A'íi pu a'ɨ́ɨn pué'een ɨ nyaj jatyáhue'ra' ɨ nyaj jɨn ja'mua japua huatányuusij. A'yaa xu huárɨnyij siaj sij a'íjna jɨn no'támua'reej." 25 Matɨ'ɨj tyu'cuá'aj, aj pu'ij ja'ajriáj ɨ váasuj, ajta a'yan tyihuo'té'exaaj tɨjɨn: "A'íjna ɨ váasuj tzajta' tu'huájmuaa, a'íi pu a'ɨ́ɨn pué'een ɨ nyúucarij tɨ jájcuaj ɨ tɨ jɨn Dios tyajamua'táratziiri' a'ɨ́jcɨ jɨme' ɨ nyaxúure' nyaj je'ráxɨre'sij." Ajta siatɨ'ɨjtá a'yan rɨjcaj a'íj xu jɨn no'támua'reej. 26 A'ɨ́j pu jɨn, 'asta na'aj quee uvé'nyej ɨ tavástara', mua'aj xu a'yan tyihuo'té'exaatye'en je'ej tɨ huatóomua'aj tɨ a'ɨ́ɨn tavástara' huamuɨ́', siatɨ'ɨjtá jáacua'nyij a'íjna ɨ páan, siajta huaye'en a'íjcɨ jitze ɨ váasuj.

Je'ej maj ye'ej tyú'cua'nyij ɨ maj jɨn jo'támua'reej ɨ tavástara'
27 A'yaa pu'ij, a'tɨj tɨna'aj tɨ jáacua'nyij a'ɨ́jcɨ ɨ páan, nusu huaye'en a'ɨ́jcɨ jitze ɨ váasuj je'ej tɨquee tyi'tyéevijtɨj, a'yaa pu jitzán tyo'ojpuá'rij tɨ jaatyáxaahuataca' ɨ tyévira' ajta xúuria'ra' ɨ tavástara'. 28 A'ɨ́j pu jɨn, siatɨ'ɨj quee xu tyí'cua'caj siajta quee xu ya'caj ɨ váasuj jitze, mí'een tyámua' setyityahuoséeraj ɨ jutzájta'. 29 Ji'nye tɨpua'aj setyú'cua'nyij siajta huaye'en sequée jamua'réerej tɨ a'ɨ́ɨn pué'een ɨ tyévira' ɨ tavástara', jujɨ́ɨmua'aj xu puéjtzij huatóoa'sij siatɨ'ɨjtá tyí'cua'caj siajta ya'caj. 30 A'ɨ́j mu jɨn mue'tɨ́j tyí'cucui', ajta quee che' huá'ca'nyisti', majta séecan meríj huácuij. 31 Tɨpua'aj tyámua' tyetyityahuátasejrajnyiiche' tajɨ́ɨmua'aj, capu puéjtzij taatá'nyijche' ɨ tavástara'. 32 Ajta tɨpua'aj ɨ tavástara' puéjtzij taatá'an, a'ɨ́j pu jɨn tyata'aj tyij jáarɨ'rej tyej tyij quee néijmi'i antyipua'rej hua' jamuán ɨ maj a'yan huacháatɨmee ɨ cháanacaj japua.
33 A'ɨ́j xu jɨn nye'ihuáamua', siatɨ'ɨjtá jusɨɨria'aj siaj sij tyú'cua'nyij, siahuóocho've'ej sɨ́ɨj ajta sɨ́ɨj siaj sij néijmi'i tyú'cua'nyij. 34 Ajta tɨpua'aj sɨ́ɨj í'cuataj, che' juchéj tyojó'cua'nyij, ta'aj ij quee Dios puéjtzij jamuaata'an siatɨ'ɨjtá jusɨɨria'aj. Ajta ɨ séecan jɨme' ɨ tɨ tyá'ɨtzeere', nyáaj nu tyámua' tyí'uurej nyatɨ'ɨj a'áa ja'tanyéj ja'mua jimi.

12

*Ɨ t*ɨ jɨn tyihuo'ta'íj ɨ júuricama'ra' ɨ Dios
1 Nye'ihuáamua', nyáaxɨe've' siaj jáamua'reej je'ej tɨ een ɨ tɨ jɨn tyajamuaata'íj ɨ júuricama'ra' ɨ Dios.
2 Mua'aj xu jamua'reej je'ej siaj tyeeyí'tɨhua'aj siatɨ'ɨj quee xu tya'tzáahuatya'caj, a'ɨ́ɨjma xu jimi juca'nyajca'aj ɨ sáanturij ɨ maj quee atanyúuve'ejmee. 3 A'ɨ́j nu jɨn ijíij a'yan tyá'xɨe've' siaj jáamua'reej tɨquee je'ej tyíɨ'rij tɨ a'tɨ́j je'ej pua'aj tyá'xajta ɨ Jesús, tɨpua'aj a'ɨ́j jitze aróoca'nyaj ɨ júuricama'ra' ɨ Dios. Capu ajta ɨ'ríj tɨ a'yan tyu'taxáj yee: "Jesús pu tavástara' pué'een." Tɨpua'aj quee a'ɨ́jcɨ jitze aróoca'nyaj ɨ júuricama'ra' ɨ Dios.
4 Capu sɨ́ɨj na'aj ɨ tɨ jɨn tyajamuaata'íj ɨ júuricama'ra' ɨ Dios, ma' ajta sɨ́ɨj na'aj ɨ júuricamej tɨ tyu'ta'íjtaca'. 5 Mue'tɨ́j pu tyí'sejre' je'ej siaj tyu'tyáhuɨɨre'en ɨ Dios jimi, ajta sɨ́ɨj pu'uj ɨ tavástara' tɨ a'yan tyu'ta'íjtaca'. 6 Mue'tɨ́j pu ajta tyí'sejre' ɨ siaj jɨn tyí'muarɨe', ajta sɨ́ɨj pu'uj ɨ Dios tɨ néijmi'i jɨn putyí'uurej hua' jimi néijmi'caa ɨ tyeɨ́tyee. 7 Dios pu tyihuo'ta'íjtye'sij séej ajta séej je'ej maj tyi'tɨ́j tyu'yí'tɨn, mej mij a'ɨ́jna jɨn néijmi'caa huatyáhuɨɨre'en. 8 A'ɨ́jna jitze pu ma'can ɨ júuricama'ra' ɨ Dios, séecan huatá' mej mij tyámua' tyiyo'itéej metyu'taxáj, ajtáhua'aj séecan, a'ɨ́ɨ pu'uj tána'aj ɨ júuricama'ra' ɨ Dios huo'ta' mej mij jéehua jaria'mua'reeriaj maj tyu'taxáj. 9 Séecan mu a'ɨ́jna ancuriáa'sij mej mij jéehua tyá'antzaahuatye'en, a'ɨ́jcɨ jitze ma'can ɨ júuricama'ra'

ɨ Dios, majta séecan aˈɨ́j ancuriáaˈsij mej mij jaayíˈtɨhuaˈan maj tyihuóˈhuaatyeˈen ɨ maj tyíˈcuciˈ. 10 Séecan mu aˈɨ́jna ancuriáaˈsij maj jaayíˈtɨhuaˈan mej tyiˈtɨ́j jeˈej huáˈuurej mej mij séecan tyámuaˈ tyoˈtaséj, majta séecan mej mij tyihuoˈtéˈexaatyeˈen ɨ Dios tɨ jitze tyejeˈráma ˈcan. Ajta ɨ séecan, Dios pu aˈyan tyihuoˈtáˈ mej mij jaayíˈtɨhuaˈan maj jáamuaˈreej tyiˈtɨ́j tɨ júuricamaˈraˈ pueˈeen, ajta séecan maj tyuˈtaxáj séej ɨ nyúucarij jɨmeˈ ɨ maj quee yóˈitej, ajta séecan maj jaayíˈtɨhuaˈan maj jaataxáj jeˈej tɨ huatóomuaˈaj aˈɨ́jna ɨ sɨ́ɨj tɨ jaataxájtacaˈ. 11 Néijmiˈi ɨ maj aˈyan tyeeyíˈtɨn, aˈɨ́ɨ pu jusɨ́ɨj caˈnyíjraˈaj huaˈtáˈcaa ɨ júuricamaˈraˈ ɨ Dios, aˈɨ́ɨ pu huaˈtáˈcaa séej ajta séej jeˈej tɨ tyaˈránajchacaˈ.

12 Aˈɨ́jna ɨ tyévi raˈ ɨ aˈtɨ́j, tyíˈmuiˈij ɨ tɨ jitzán tyíˈsejreˈ, ajta sɨ́ɨj puˈuj pueˈeen ɨ tyévij. Aˈyaa pu chaˈtaj naˈaj tyíˈeen ɨ Cɨríistuˈ jimi. 13 Aˈyaa puˈuj tánaˈaj, néijmiˈi ɨ tyaj Israel jitze ajtyámaˈcan, majta ɨ maj séej chuéj japua jáˈmaˈcan, nusu ɨ maj caˈnyéjrij jɨn tyíˈmuarɨeˈ naˈríij juxáahuaj maj mahuacɨˈɨj, néijmiˈi tu huáɨˈhuacaˈ tyej tyij séej tyanaˈaj jitze ajtyámaˈcantaj aˈɨ́jna jitze maˈcan ɨ júuricamaˈraˈ ɨ Dios, ajta sɨ́ɨj naˈaj ɨ júuricamej tajimí huatyátuiihuacaˈ.

14 Ajta capu sɨ́ɨj naˈaj ɨ tɨ jitzán tyíˈsejreˈ ɨ tyévij, sulu tyíˈmuiˈij. 15 Tɨpuaˈaj ɨ ɨ́ɨcaj aˈyan tyuˈtaxáj yee: Canu muácaˈaj pueˈeen, canu nyij jitzán ajtyámaˈcan ɨ tyévij, capu aˈɨ́jna jɨn quee cheˈ jitzán ajtyamaˈcáantaj jaˈmej. 16 Ajta tɨpuaˈaj ɨ naxɨéj aˈyan tyuˈtaxáj yee: Jiˈnye canu jɨˈsíj pueˈeen, canu nyij jitzán ajtyámaˈcan ɨ tyévij, capu ajta aˈɨ́jna jɨn quee cheˈ jitzán ajtyámaˈcantaj jaˈmej. 17 Tɨpuaˈaj néijmiˈi ɨ tyévij jɨˈsíj pueˈeenyeˈ, capu jeˈej tyíɨˈrij tɨ iityánamuajra. Ajta tɨpuaˈaj néijmiˈi ɨ tyévij aˈɨ́ɨn pueˈeenyeˈ ɨ tɨ jɨn iityánamuaj, capu ij ajta jeˈej tyíɨˈrij tɨ tyúuɨˈchuej. 18 Ajta ɨ Dios pu aˈyan eenyeˈen tyuˈtyájtoo ɨ tyévij jitze jeˈej tɨ aˈɨ́j tyaˈráˈnajchacaˈ. 19 Tɨpuaˈaj néijmiˈi ɨ tɨ jitzán tyíˈsejreˈ sɨ́ɨj naˈaj pueˈeenyeˈ, capu majaˈhuáˈtacajcheˈ ɨ tyévij. 20 Maˈ ajta aˈyaa pu tyíˈeen, tyij ajta tyíˈmuiˈij ɨ tyévij tɨ jitze tyíˈsejreˈ, sɨ́ɨj puˈuj ɨ tyévij pueˈeen.

21 Capu ɨˈríj tɨ ɨ jɨˈsíj aˈyan tyaatéˈexaatyeˈen ɨ muácaˈaj yee: “Capáj nyej jitze juxɨeˈveˈ”, capu ajta ɨˈrij tɨ ɨ muˈúuraˈ aˈyan tyaatéˈexaatyeˈen ɨ ɨ́ɨcaj yee: “Capáj nyej jitze juxɨeˈveˈ.” 22 Sulu aˈyaa pu tyíˈeen, ɨ tɨ aˈyan huaséˈrin tɨˈɨj ɨ tɨ jéetzeˈ quee jucaˈnyej ɨ tyévij jitze, aˈɨ́ɨ pu aˈɨ́ɨn tyiˈpueˈeen ɨ tɨ jéetzeˈ tyúuxɨeˈveˈ, 23 ajta ɨ tɨ tajitzé tyíˈsejreˈ ɨ tɨquee jéehua tyúuxɨeˈveˈ, aˈɨ́j tu jéetzeˈ tyámuaˈ tyiˈtyécheˈtyaa. Ajta ɨ tɨ tyúˈtyeviˈrasteˈ tɨpuaˈaj séjreˈej jéjreˈcɨtzeˈ, aˈɨ́j tu tyajta jéetzeˈ tyámuaˈ tyiˈtyécheˈtyaa, 24 ajta ɨ séecan tɨ jitzán séejreˈ, catu tyámuaˈ tyeˈtyécheˈtyaa. Dios pu aˈyan eenyeˈ huatyájto ɨ tyévij tɨˈij jéetzeˈ tyámuaˈ tyéechaˈɨɨn aˈɨ́jna ɨ tɨquee jéehua jitzán juxɨeˈveˈ, 25 mej mij quee jeˈej puaˈaj eenyeˈ ɨ maj tyévij jitze ajtyámaˈcan, sulu mej mij tyámuaˈ tyityahuóochaˈɨɨn sɨ́ɨj ajta sɨ́ɨj. 26 Tɨpuaˈaj sɨ́ɨj aˈyan tyaˈajpuéjtzij, néijmiˈi mu aˈyan chaˈtaj manaˈaj tyaˈajpuéetzij muáˈjuˈun, ajta tɨpuaˈaj sɨ́ɨj tyámuaˈ tyuˈtyéchaˈɨɨhuaj, néijmiˈi mu jamuán huatóotyamuaˈveˈsij.

27 Aˈyaa pu xaa nyuˈuj tyíˈeen jaˈmua jimi, muaˈaj xu tyévi raˈ pueˈeen ɨ Cɨríistuˈ, néijmiˈi xu jitzán ajtyámaˈcan sɨ́ɨj ajta sɨ́ɨj. 28 Dios pu aˈyan tyaˈránajchacaˈ maj joˈmaj jóosɨɨreˈ ɨ tyeyúuj tzajtaˈ, aˈyan tyíˈtyesejreˈej anaquéecan jɨmeˈ ɨ maj huoˈtaˈítyej mej mij huóˈixaatyeˈen ɨ nyúucariaˈraˈ ɨ Dios, majta jeˈen aˈɨ́ɨmaj ɨ maj Dios jitze maˈcan tyíˈxaj, majta jeˈen ɨ maj tyihuóˈmuaˈtyej, majta jeˈen ɨ maj jaayíˈtɨn ɨ maj jɨn jeˈej tyoˈtaséj ɨ tyeɨ́tyee, ajta séecan ɨ maj tyihuóˈhuaatyeˈen ɨ maj tyíˈcuciˈ, nusu ɨ maj tyiˈtɨ́j jɨn huoˈtyáhuɨɨreˈen, majta ɨ maj jariaˈmuaˈreej, naˈríij ɨ maj jaayíˈtɨn maj séej nyúucarij jɨn tyuˈtaxáj. 29 Camu néijmiˈi aˈɨ́ɨn pueˈeen ɨ maj mahuacɨˈɨj mahuaˈixáatyeˈej ɨ nyúucariaˈraˈ ɨ Dios, camu majta néijmiˈi ɨ Dios jitze maˈcan tyíˈxaj. Camu néijmiˈi aˈɨ́ɨn pueˈeen ɨ maj tyihuáˈmuaˈtyej, camu majta néijmiˈi jaayíˈtɨn maj tyiˈtɨ́j tyámuaˈ huáˈuurej mej mij séecan tyámuaˈ tyoˈtaséj, 30 camu majta néijmiˈi jaayíˈtɨn mej mij tyihuóˈhuaatyeˈen ɨ maj tyíˈcuciˈ. Camu majta néijmiˈi séej nyúucarij jɨn tyíˈxaj, naˈríij ɨ maj jaayíˈtɨn maj jaataxáj jeˈej tɨ huatóomuaˈaj ɨ sɨ́ɨj tɨ jaataxájtacaˈ. 31 Muaˈaj xu aˈɨ́jna jéetzeˈ huáhuoonyij siaj sij jáatyoonyij ɨ Dios jimi ɨ tɨ jéetzeˈ juxɨeˈveˈ, nyajta nyáaj nu jamuaatáˈitɨɨraj jeˈej siaj jéetzeˈ tyámuaˈ jɨˈréˈnyeˈej tyíˈtyesejreˈej.

13

*Maj néijmi'i huóox*ɨe've'en

1 Tɨpua'aj nyetyi'xajta huá'nyuucaa jɨme' ɨ tyétyacaa nyajta a'ɨ́jna jɨme' ɨ huá'nyuucaa
ɨ maj tyí'huɨɨre' u tajapuá, nyajta quee naa tyihuojó'mua'raj, capu tyi'tɨ́j huɨɨre', a'yaa
nu een tɨ'ɨj ɨ tyapúusti' tɨ cha' na'aj tyi'tɨ́j jɨn táhuan, na'ríij tɨ'ɨj túxa'aj tɨ jujitzé
tyi'rájvitzej. 2 Ajta tɨpua'aj nyeeyí'tɨhua'an nyej tyu'taxáj Dios jitze ma'can, nyajta
néijmi'i tyojó'iteej je'ej tɨ tyí'een ɨ Dios jimi, nyajta néijmi'i tyí'mua'reej, nyajta jéehua
tyá'tzaahuatye' tɨ'ij nyaɨ'ríitye'ej nyaj a'yan tyaata'íjtye'en ɨ jɨríj tɨ tyíchenyij jo'tɨj
jo'tácaj, nyajta quee tyámua' tyihuojó'mua'raj, canu tyi'tɨ́j je'ej tyí'huɨɨre'. 3 Ajta tɨpua'aj
nyetyihuo'ria'an néijmi'i ɨ nyaj tyí'ijcha'ɨj a'ɨ́ɨjma ɨ maj quee je'ej tyéejviicue', na'ríij
nyajta huatánya'an mej mij naatyáteeraj, nyajta quee tyámua' tyihuojó'mua'raj, capu
tyi'tɨ́j je'ej tyinaatyáhuɨɨre'ej.
4 Tɨpua'aj a'tɨ́j jɨríj tyí'tyevistan, a'ɨ́ɨ pu néijmi'i jɨn tyé'viicue', ajta tyihua'cu'vej, capu
chueerij, capu ajta óotzaahuatye', 5 capu ajta axáa tyí'jepe', capu tyi'tɨ́j muajche', capu
tyo'cájaaxɨejve', capu ajta ja'tamuá're'rii a'tɨ́j tɨ je'ej pua'aj jáaruuj, 6 capu jutyamua've'
a'ɨ́jcɨ jɨme' ɨ tɨ je'ej pua'aj een, sulu a'ɨ́j pu jɨn jutyamua've' ɨ tɨ jɨ'ré'can jɨme' a'yan
tyi'ja'yájna. 7 Tɨpua'aj a'tɨ́j ɨ'ríj tyí'tyevistan, néijmi'i pu jɨn japuéjtzitaren, néijmi'i
pu tyá'tzaahuatye' ɨ tɨ Dios tyámua' tyaata'sij, néijmi'i pu ajta tyicho've' ɨ tɨ Dios jɨn
aróo'astej, néijmi'i pu ajta jɨn tyo'táviicue'raj.
8 Capu a'náj huatyápua'rij ɨ tyaj jɨn taxɨe've'. A'náj pu huatyápua'rij ɨ tyaj jɨn
tyí'xaxa'aj ɨ Dios jitze ma'can, camu mij che' séej nyúucarij jɨn tyi'xáataj muá'ju'un,
capu ajta che' tajimí juxɨé'va'aj ja'mej tyej tyij jéehua tyu'yí'tɨhua'an. 9 Ji'nye catu
néijmi'i tyu'yí'tɨn, catu tyajta néijmi'i tyí'mua'reej ɨ Dios tɨ jitze tyí'ma'can, 10 ajta tɨ'ɨj
a'yan huataséjre'en ɨ tɨ néijmi'i jɨn tyámua' een, aj pu'ij a'ɨ́ɨn tyí'neijmi'tare'en ɨ tɨ
tyá'ɨtzeeria'ca'aj.
11 Nyatɨ'ɨj nyáaj pa'rɨ'ɨstaca'aj, a'yaa nu tyu'xáxa'ta'aj tɨ'ɨj ɨ pá'rɨ'ɨj, nyajta a'yan
tyí'mua'ajcaa tɨ'ɨj ɨ pá'rɨ'ɨj, nyajta a'yan metyóomua'riajca'aj tɨ'ɨj ɨ pá'rɨ'ɨj, ajta ijíij nyaj
nyeríj vástɨ', nu'ríj metyaja'ajhua'xɨj ɨ nyaj jɨn a'yan metyóomua'riajca'aj tɨ'ɨj ɨ pá'rɨ'ɨj.
12 Ajta ijíij a'yaa tu tyé'sej ɨ Dios cuxáa tɨ'ɨj jájtya'huaa jitze tɨquee tyámua' tyí'sejre', ajta
a'ájna xɨcáara' jitze tu tyámua' naa tyé'sejran ɨ nyéerima'ra'. Ijíij canu néijmi'i tyu'yí'tɨn,
ajta a'ájna xɨcáara' jitze, aj nu xaa jamua'tyij ɨ Dios tɨ'ɨj a'ɨ́ɨn tyí'nyamua'tyej.
13 A'ɨ́j pu jɨn tyí'hueeicaj ɨ tɨ a'náj tɨna'aj tyi'séere'ej ja'mej: tyej tyá'tzaahuatye', tyaj
jajchó've' ɨ Dios, tyaj huátaxɨe've'en, ajta ɨ tɨ jéetze' juxɨe've', a'ɨ́ɨ pu a'ɨ́ɨn pué'een ɨ tyaj
huátaxɨe've'en séej jamuán tyajta séej.

14

*Ɨ maj séej nyúucarij j*ɨn tyu'taxáj

1 Siata'aj jahuoocaj siaj huóoxɨe've'en séej jamuán siajta séej, siajta a'yan tyá'huoocaj
tɨ Dios jamuaata'an ɨ ju júuricamej, siaj sij tyu'taxáj Dios jitze ma'can. 2 A'ɨ́jna ɨ tɨ
jaayí'tɨn tɨ séej nyúucarij jɨn tyu'taxáj, Dios pu tyí'ixaatye', capu ɨ tyeɨ́tyee tyí'ixaatye',
ji'nye capu a'tɨ́j yó'itej je'ej tɨ tyí'xaj. Ɨ júuricama'ra' pu tyí'xaj tyi'tɨ́j tɨ aviitzi' ɨ Dios
jimi, ajta quee a'tɨ́j yó'itej. 3 Ma' ajta ɨ tɨ Dios jitze ma'can tyí'xaj, a'ɨ́ɨ pu a'yan rɨcɨj
tɨ'ij huo'tyáhuɨɨre'en ɨ maj tyá'tzaahuatye', ajta tɨ'ij ca'nyíjra'aj huo'tá'an, ajta tyámua'
tyihuo'tyéjeevej. 4 A'ɨ́jna ɨ tɨ séej nyúucarij jɨn tyí'xaj, a'ɨ́ɨ pu jusɨ́ɨj tyámua' ju'uurej, ajta
ɨ tɨ Dios jitze ma'can tyí'xaj, a'ɨ́ɨ pu tyámua' huá'uurej néijmi'caa ɨ maj jusɨ'rii ɨ tyeyúuj
tzajta'.
5 A'yaa nu nyáaj tyá'xɨe've' siaj néijmi'i séej nyúucarij jɨn tyu'taxáj, ajta jéetze' pu
a'yan tyina'ráanajchi siaj Dios jitze ma'can tyí'xaxa'ta'an, a'íjna pu jéetze' tyámua' naa
quee siaj séej nyúucarij jɨn tyu'taxáj, na'ríij xaa a'tɨ́j séjre'ej tɨ'ij huó'ixaatye'en ɨ tyeɨ́tyee
je'ej tɨ huatóomua'aj a'ɨ́jna ɨ tɨ jaataxájtaca', tɨ'ij huo'tyáhuɨɨre'en ɨ maj jusɨ'rii u tyeyúuj

tzajta'. [6] Ajta a'yájna nye'ihuáamua', capu tyi'tɨ́j je'ej tyajamuaatyáhuɨɨre'sij tɨpua'aj nyajamojo'vá'muaarej nyajta tyajamuáa'ixaatye'en séej jɨme' ɨ nyúucarij ɨ siaj quee yó'itej, quee tɨpua'aj nyajamuaaté'exaatye'en a'ɨ́jna ɨ Dios tɨ taataséjra, na'ríij ɨ siaj jɨn jáamua'reej ɨ tɨ jɨ'ré'can jɨme', nusu nyaj tyajamuaaté'exaatye'en ɨ Dios jitze ma'can, na'ríij tyi'tɨ́j nyajamuatá'itɨɨ.

[7] Tɨpua'aj ɨ maj jɨn tyí'cui'nacaa yaa tɨ'ɨj ɨ cɨ'sítye'rij, na'ríij ɨ áarpaj, tɨpua'aj sɨ́ɨj quee seequéj huánamuajrihua'an, capu ij je'ej ootámiteere'ej je'ej tɨ huánamuajrii sɨ́ɨj ajta sɨ́ɨj. [8] Ajta tɨpua'aj jo'maj já'nyo'se' quee tyámua' tyu'tánamuajre'en ɨ cɨ'sítye'rij, capu a'tɨ́j tyámua' ju'uurej tɨ'ij ujo'vé'nyo'se'en. [9] A'yaa pu'uj tána'aj tyí'rɨnyacaa ja'mua jimi, tɨpua'aj sequée tyámua' tyu'xáxa'ta'an mej mij ɨ tyeɨ́tyee jamojo'itéej muá'ra'nyij, ¿ji'nye tyíɨ'rij tɨ'ij a'tɨ́j jáamua'reej je'ej siaj tyi'tyáxajta? A'yaa pu'uj tɨ'ɨj áacaj siaj tyí'ixaatye'ej. [10] Tyámua' pu tyí'mui'ij ɨ nyúucarij ɨ maj jɨn tyúu'ixaatye' iiye'ej ɨ cháanacaj japua, ajta néijmi'i mu a'yan tyaja'huo'itéecan jɨn tyí'xaj. [11] Ajta tɨpua'aj nyequee jamua'reeriaj je'ej tɨ huatóomua'aj ɨ nyúucarij, a'yaa nu séeria'aj na'mej jimí ɨ tɨ tyí'nye'ixaatye' tɨ'ɨj a'tɨ́j tɨ séej chuéj japua já'ma'can, ajta ɨ tɨ tyí'nye'ixaatye', a'ɨ́ɨ pu ajta a'yan nye jimi séeria'aj ja'mej tɨ'ɨj a'tɨ́j tɨ séej chuéj japua já'ma'can. [12] A'ɨ́j pu jɨn, mu siaj jéehua jaxɨe've' tɨ ɨ júuricama'ra' ɨ Dios tyi'tɨ́j jamuaata'an, a'yaa pu tyúuxɨe've' siaj a'ɨ́jna jéehua ancuriáan ɨ siaj jɨn tyámua' huó'uurej a'ɨ́ɨjma ɨ maj jusɨ'rii ɨ tyeyúuj tzajta'.

[13] A'yaa pu'ij, a'ɨ́jna ɨ tɨ séej nyúucarij jɨn tyí'xaj, che' jaatáhuaviij ɨ Dios tɨ'ij jaatá'an ta'aj ij yo'itéej já'ra'nyij je'ej tɨ tyí'xaj. [14] Ji'nye tɨpua'aj nyáaj naatyényuunyij séej jɨme' ɨ nyúucarij, a'yaa pu tyi'ja'yájna nyej nyajúuricamej jɨn huatyényuusij, ajta ɨ nyamua'tzíira'aj capu yó'itej je'ej tɨ tyí'xaj ɨ nyaj júuricamej. [15] ¿Ji'nye nyana'aj nyij huárɨnyij? A'yaa pu tyúuxɨe've' nyej nyajúuricamej jɨn huatyényuunyij, nyajta a'yan cha'taj nyana'aj rɨnyij ɨ nyaj jɨn ma'úumua'rej jɨme'. A'yaa pu ajta tyúuxɨe've' nyaj tyu'táchuiicaj ɨ nyajúuricamej jɨme', ajta ɨ nyaj jɨn ma'úumua'rej. [16] Ji'nye tɨpua'aj a'júuricamej jɨn petyé'tyojtzi'ria'aj ɨ Dios, ajta je'en a'tɨ́j tɨquee ja'mua jitze ajtyáma'can muáanamuaj, capu huatáɨ'riitarij tɨ'ij ajta a'ɨ́ɨn tyaatatyójtzi're'en ɨ Dios, ji'nye capu yo'itéej ja'mej je'ej paj tyi'tyáxajta. [17] ɨ'ríitaj pu á'mej paj tyámua' naa tyaatatyójtzi're'en ɨ Dios, ajta capu tyi'tɨ́j je'ej tyeetyáhuɨɨre'ej ɨ axa'aj tyévij. [18] Tyámua' nu tyé'tyojtzi're' ɨ Dios a'ɨ́jna jɨme' nyaj jéetze' tyí'xaj séej jɨme' ɨ nyúucarij sequée néijmi'i mua'aj, [19] ajta a'ájna ɨ tyeyúuj tzajta', jéetze' pu na'ráanajchij nyaj anxɨ́vicaa ɨ nyúucarij huataxáj ɨ tɨ jó'iteeri'ij, quee nyaj tamuáamuata' ví'ra'aj ɨ nyúucarij huataxáj siaj quee yó'itej.

[20] Nye'ihuáamua', caxu a'yan metyityoomuámua're'ej matɨ'ɨj ɨ tɨ'ríij. Sulu siata'aj a'yan eenye' matɨ'ɨj ɨ tɨ'ríij ɨ maj quee tyi'tɨ́j jɨn á'ɨtzeere', siajta a'yan metyity-oomuámua're'ej matɨ'ɨj ɨ maj meríj huáasij. [21] A'yaa pu tyé'yu'si' ɨ yu'xarij jitze tɨjɨn: "Nyetyihuo'té'exaatye'sij a'íijma ɨ tyeɨ́tyee séej nyúucarij jɨme', a'ɨ́ɨmaj mu tyihuo'té'exaatye'sij ɨ maj séej chuéj japua já'ma'can, majta a'ɨ́ɨmaj camu na'rá'astijre'ej, a'yaa pu tyí'xaj ɨ tavástara'." [22] A'ɨ́j pu jɨn tyí'huɨɨre' a'ɨ́jna ɨ nyúucarij ɨ maj quee yó'itej, mej mij a'ɨ́j jɨn jáamua'reej ɨ maj quee tyá'tzaahuatye', camu mej mij a'ɨ́ɨmaj jáamua'reej ɨ maj meríj tyá'tzaahuatye'. Ajta ɨ tɨ Dios jitze ma'can tyí'xaj, a'ɨ́ɨjma pu huatyáhuɨɨre'ej ɨ maj tyá'tzaahuatye', capu a'ɨ́ɨjma ɨ maj quee tyá'tzaahuatye'. [23] Ji'nye tɨpua'aj meri'taj jusɨɨria'aj ɨ tyeyúuj tzajta', majta je'en néijmi'i séej nyúucarij jɨn tyí'xajtaj, tɨpua'aj sɨ́ɨj tɨquee tyá'tzaahuatye', na'ríij séecan ɨ maj quee yó'itej a'úun mo'tyájrutyej jo'siaj jóosɨɨre', a'yaa mu tyí'mua'tyij siaj seríj huóotɨmue'ri'ij. [24] Ajta tɨpua'aj néijmi'i setyi'xáatacaj ɨ Dios jitze ma'can ajta je'en sɨ́ɨj utyájrutyej tɨquee tyá'tzaahuatye', nusu tɨquee yó'itej, a'yaa pu tyo'tóomua'sij siaj néijmi'i ja'xɨjtye' a'ɨ́jna jɨme' tɨ a'ɨ́ɨn ootyá'ɨtzee ɨ Dios jimi. [25] A'yaa pu'ij tyu'taséjre ɨ tɨ ja'avaataca'aj ɨ jutzájta', tɨ'quij tyitunútan a chóota' jaatyánajchij ɨ Dios, ajta je'en a'yan tyu'taxájtaj tɨ ɨ Dios jɨ'ré'can jɨme' ja'mua tzajta' séejre'.

*Maj néijmi'i a'yan huár*ɨnyij je'ej tɨ tyúuxɨe've'

26 Nye'ihuáamua', siatɨ'ɨjtá mua'aj jusɨɨria'aj, séecan mu tyu'táchuiicaj, majta séecan
tyihuá'mua'tyej, na'ríij maj jaataxáj ɨ Dios tɨ hua' jitzán jaatyájtoo, nusu séej nyúucarij
jɨn setyí'xajtamu'uj, na'ríij sɨɨj jaataxáj je'ej tɨ huatóomua'aj ɨ nyúucarij tɨ jaataxájtaca'
ɨ sɨɨj. Siata'aj a'yan huárɨnyij siaj sij néijmi'i huatyóohuɨɨre'en. 27 Ajta siatɨ'ɨjtá séej
nyúucarij jɨn tyí'xajtaj, miche' mahua'puaj, na'ríij maj huéeicaj a'yan muáarɨnyij mue'-
tyoo'astɨma'aj, ajta je'en sɨɨj huo'té'exaatye'en je'ej tɨ huatóomua'aj a'ɨjna ɨ nyúucarij.
28 Ajta tɨpua'aj quee a'tɨj jaayí'tɨhua'an tɨ huo'té'exaatye'en je'ej tɨ huatóomua'aj, miche'
quee séej nyúucarij jɨn tyí'xajtaj hua' jimi ɨ maj jusɨ'rii, che' jusɨɨj tyí'xajtaj ɨ jutzájta' ajta
ɨ Dios jimi. 29 A'yaa pu'uj tána'aj a'ɨɨmaj ɨ maj Dios jitze ma'can tyí'xaxa'aj, miche' a'yan
tyu'taxáj mahua'puaj na'ríij maj huéeicaj, majta ɨ séecan a'yan tyaaxá'puɨ'ɨntare'en je'ej
tɨ ɨ sɨɨj tyí'xaj. 30 Ajta tɨpua'aj ɨ Dios séej jimi ɨ tyévij tyi'tɨj huatyátonyij tɨ ajta ja'mua
jamuán uje'rájcaj, che' huatyáapua'rej ɨ tɨ anaquéej tyi'tyáxajtasime'ej. 31 A'yaa pu
tyíɨ'rij siaj néijmi'i Dios jitze ma'can tyu'taxáj, mata'aj mij néijmi'i jáarɨ'rej majta je'en
ca'nyíjra'aj huatóoa'an. 32 ɨ maj Dios jitze ma'can tyí'xaxa'aj, a'yaa pu tyúuxɨe've' maj
majta jaayí'tɨhua'an maj jamua'réerej a'náj maj tyu'taxáj, nusu a'náj maj quee tyí'xajtaj
hua' jimi ɨ maj jusɨ'rii, 33 ji'nye ɨ Dios a'ɨɨ pu a'ɨɨn pué'een ɨ tɨ huo'tyápua'ritye'sij, capu
ɨ tɨ je'ej pua'aj huá'uurej mej mij quee xá'puɨ' rɨjcaj.

Siata'aj a'yan cha'taj siana'aj huárɨnyij je'ej maj tyeeyí'tɨn néijmi'i ɨ maj tyá'tza-
ahuatye' ɨ Dios jimi, 34 a'yaa pu tyúuxɨe've' maj ɨ úucaa quee je'ej tyáhuaasime'en
jo'maj jóosɨ'rii ɨ tyeyúuj tzajta', ji'nye capu je'ej tyíɨ'rij maj tyi'tyáxajtasime'en, sulu
maj hua'rá'astijre'en ɨ jucɨ́nastyamua', a'yájna tɨ'ɨj tyé'yu'si' ɨ yu'xarij jitze ɨ maj jɨn
tyí'ijta. 35 Tɨpua'aj a'yan metya'xɨe've'ej maj tyi'tɨj huámua'ree, miche' huo'ta'íhuo' ɨ
jucɨ́nastyamua' a juchéj, ji'nye capu a'yan tyí'xa'puɨ' tɨ ɨ íitɨ' tyi'tyáxajtasime'en hua'
tzajta' ɨ maj jusɨ'rii u tyeyúuj tzajta'. 36 Siata'aj a'yan tyá'mua'reeriaj tɨ ɨ nyúucaria'ra'
ɨ Dios quee ja'mua jimi huatyóochej, caxu siajta mua'aj siana'aj a'ɨɨn pué'een ɨ siaj seríj
ja'ancuriáa'.

37 Tɨ pua'aj sɨɨj a'yan tyóomua'ajcaj tɨ a'ɨɨn pué'een sɨɨj tɨ tyí'xaxa'aj ɨ Dios jitze
ma'can, na'ríij tɨ a'ɨj jitze aróoca'nyej ɨ júuricama'ra' ɨ Dios, a'ɨɨ pu jamua'reeren nyaj a'ɨj
jɨn tyajá'muayu'se'ej je'ej tɨ a'ɨɨn tyé'ijta ɨ tavástara'. 38 Ajta tɨpua'aj quee jáamua'tyij,
capu ajta ɨ tavástara' jamua'tyij a'ɨjcɨ ɨ a'tɨj.

39 A'ɨj pu jɨn nye'ihuáamua', siata'aj a'ɨj huáhuoonyij siaj ɨ Dios jitze ma'can tyí'xajtaj,
siajta quee huá'ijmuejra maj séej nyúucarij jɨn tyí'xajtaj, 40 a'yaa xu huárɨnyij tyámua'
naa siajta tzáahuatyi'ra'aj jɨme'.

15

*T*ɨ'ɨj ɨ Cɨríistu' huatájuuriaca'

1 Ajta ijíij, nye'ihuáamua', a'yaa nu tyá'xɨe've' siaj jo'támua'reej ɨ nyúucarij ɨ nyaj
jamuáa'ixaa ɨ tɨ jɨn Dios jamui'rátoosij. A'ɨɨ pu a'ɨɨn pué'een ɨ nyúucarij ɨ siaj
ja'ancuriáa', ɨ siaj siajta jitzán tyámua' tyí'tyesejre'. 2 A'íi pu ajta a'ɨɨn pué'een ɨ
nyúucarij ɨ tɨ jɨn Dios jamui'rátoosij, tɨpua'aj tyámua' jitzán setyí'tyesejria'aj, je'ej
nyaj nyeríj tyajamuáa'ixaa, na'ríij sequée, capu tyi'tɨj je'ej tyajamuaatyáhuɨɨre'ej ɨ siaj
ja'antzaahuaj.

3 Anaquéecan jɨme' a'yaa nu cha'taj tyajaamuamua'tyej je'ej nyej nyajta nyáaj tya'an-
curiáa', tɨ ɨ Cɨríistu' huamuɨ' tajitzé ma'can tɨ'ij tyitaatú'uunyi' ɨ tyaj jɨn ootyá'ɨtzee ɨ
Dios jimi, a'yaa pu tyé'yu'si' ɨ yu'xarij jitze, 4 matɨ'ɨj ja'vá'naj ajta je'en huéeicaj xɨcáj
jitze huatájuuriaca', a'yájna tɨ'ɨj ajta tyé'yu'si' ɨ yu'xarij jitze. 5 Aj pu'ij a'ɨjcɨ jimi
huataséjre ɨ Pedro, ajta je'en hua' jimi ɨ maj tamuáamuata' japuan hua'puaj ará'asej.
6 Ajta je'en a'ɨɨjma jimi huataséjre ɨ maj a'yan ará'asej a'chu anxɨ́vij ɨ anxɨtyej, majta
mue'tɨj móoche' júurij, tyij majta meríj je'cáj huácuij. 7 Tɨ'quij té'ej a'ɨjcɨ jimi huataséjre
ɨ Santiago, ajta je'en néijmi'caa jimi ɨ tɨ hua'antyíhuoj.

8 Uveˈtyáatɨcan jɨmeˈ puˈquij nye jimi huataséjre, nyaj aˈyan een tɨˈɨj ɨ páˈrɨˈɨj tɨ
huanɨeˈhuacaˈ tɨˈɨj quee xu tyaˈráˈaj aˈnáj tɨ nɨeˈhuan. 9 Jiˈnye nyáaj nu aˈíɨn pueˈeen
ɨ tɨ jéetzeˈ cɨléenyeˈ jɨn tyiˈtyéjvee huaˈ jimi ɨ tɨ Dios huaˈantyíhuoj, capu ij aˈyan
tyinyetyévijtyeˈ nyaj aˈyan tyaataxáj yee nyáaj nu huaˈ jitze ajtyámaˈcan aˈíɨjma ɨ Dios tɨ
huaˈantyíhuoj, jiˈnye nyáaj nu jeˈej puaˈaj huóˈruuj aˈíɨjma ɨ maj jusɨˈrihuaˈaj ɨ Dios jimi.
10 Maˈ ajta ɨ Dios pu tyámuaˈ tyinaatáˈ, aˈíj nu jɨn síɨj aˈíɨn pueˈeen ɨ Dios tɨ jaˈantyíhuoj,
ajta ɨ tɨ jɨn tyámuaˈ tyinaatáˈ jéehua pu tyuˈtyáhuɨɨ, jiˈnye jéetzeˈ nu nyeríj tyuˈmuárɨej
mequee aˈíɨmaj, Dios pu aˈíɨn pueˈeen ɨ tɨ caˈnyíjraˈaj naatáˈ ajta jéehua náahuɨɨ nyej
nyij tyuˈmuárɨeˈen. 11 Ajta ɨ tɨ jéetzeˈ juxɨeˈveˈ, tɨpuaˈaj nyáaj naˈríij aˈíɨmaj, aˈíi pu aˈíɨn
pueˈeen ɨ tyaj jáˈmuaˈixaatyeˈ, ajta ɨ siaj muaˈaj seríj jaˈantzaahuaj.

*Mat*ɨˈɨj huatájuurij ɨ muɨˈchítyee

12 Ajta tɨpuaˈaj aˈíj tyajáˈmuaˈixaatyeˈ tɨ ɨ Cɨríistuˈ huatájuuriacaˈ, ¿jiˈnye mej mij
séecan ɨ maj jaˈmua jitze ajtyámaˈcan aˈyan tyíˈxaj yee maj quee cheˈ huatájuurij ɨ
maj meríj huácuij? 13 Jiˈnye tɨpuaˈaj mequee cheˈ huatájuurej ɨ muɨˈchítyee, capu
ij ajta ɨ Cɨríistuˈ huatájuuriacaˈ, 14 ajta tɨpuaˈaj ɨ Cɨríistuˈ quee huatájuuriacaˈ, capu
ij tyiˈtíj huɨɨreˈ ɨ nyúucarij tyaj jáˈmuaˈixaatyeˈ, capu ajta tyiˈtíj huɨɨreˈ ɨ siaj jɨn
tyáˈtzaahuatyeˈ. 15 Tɨpuaˈaj aˈyan tyiˈjaˈyájnatan, ityáj tu aˈyan éenyeˈej táˈjuˈun tɨˈɨj ɨ
maj tyíˈhueˈtacaa aˈíjna jɨmeˈ ɨ tyaj aˈyan tyuˈtaxájtacaˈ tɨ ɨ Dios jaatájuurityej ɨ Cɨríistuˈ,
ajta quee jaatájuurityej, tɨpuaˈaj aˈyan tyiˈjaˈyájnatan matɨˈɨj séecan tyíˈxaj tɨjɨn maj
quee cheˈ huatájuurij ɨ maj meríj huácuij. 16 Jiˈnye tɨpuaˈaj mequee cheˈ huatájuuritaj
ɨ muɨˈchítyee, aˈyaa pu huatóomuaˈaj tɨ ɨ Cɨríistuˈ ajta quee huatájuuriacaˈ. 17 Tɨpuaˈaj ɨ
Cɨríistuˈ quee huatájuuriacaˈ, capu tyiˈtíj huɨɨreˈ ɨ siaj jaˈtzaahuatyeˈ, siajta sióocheˈ jeˈej
puaˈaj tyityetyúuchaˈɨj. 18 Majta aˈíɨmaj ɨ maj tyáˈtzaahuatyeˈej ɨ Cɨríistuˈ jimi muáacuij,
muˈríj mij majta jóˈvej. 19 Tɨpuaˈaj aˈyaa naˈaj tyíˈtahuɨɨreˈ ijíij tyaj tyooj júurij ɨ tyaj
jɨn tyáˈtzaahuatyeˈ ɨ Cɨríistuˈ jimi, jéetzeˈ puˈij jeˈej puaˈaj tyíˈtaˈuurej quee néijmiˈcaa
aˈíɨmaj ɨ maj aˈyan japuan séejreˈ ɨ cháanacaj.

20 Ajta aˈyaa pu tyiˈjaˈyájna tɨ ɨ Cɨríistuˈ huatájuuriacaˈ. Aˈíɨ pu aˈíɨn pueˈeen ɨ
tɨ anaquéej aˈyan huaríj tyej tyij jáamuaˈreej maj majta huatájuuritaj ɨ maj meríj
huácuij. 21 Aˈyaa puˈuj tɨˈɨj ajta tyihuáˈcɨˈtyij ɨ tyeítyee maj huáˈcuiˈnyij aˈíjna jɨmeˈ
tɨ síɨj naˈaj ɨ tyáatɨˈ ootyáˈɨtzee ɨ Dios jimi, aˈyaa pu chaˈtaj naˈaj tyihuáˈcɨˈtyij maj
huatájuurej aˈíjna jɨmeˈ tɨ ajta síɨj ɨ tyáatɨˈ huatájuuriacaˈ. 22 Ajta aˈyájna matɨˈɨj ɨ
Adán jimi néijmiˈi tyityáacuij, aˈyaa mu chaˈtaj manaˈaj néijmiˈi tyiˈtyajúurij muáˈjuˈun
ɨ Cɨríistuˈ jimi. 23 Ajta aˈyaa pu tyihuáˈcɨˈtyij jeˈej tɨ tyihuoˈxáˈpuɨˈɨntariˈriˈ, anaquéej
pu ɨ Cɨríistuˈ huatájuuriacaˈ, majta jeˈen aˈíɨmaj huatájuurij ɨ maj jitzán ajtyámaˈcan.
24 Aj puˈij néijmiˈi tyeˈentyipuáˈrij, tɨˈɨj ɨ Cɨríistuˈ aˈíɨjma antyipuáˈrityeˈen ɨ maj
tyityatatyíj, ajta ɨ maj tyiˈtíj jɨn antyúumuaˈreej, ajta néijmiˈi tyuˈtátuireˈen ɨ Dios
jimi ɨ tɨ jɨn antyúumuaˈreej. 25 Jiˈnye aˈyaa pu tyúuxɨeˈveˈ tɨ ɨ Cɨríistuˈ tyuˈtaˈíjtaj
ˈasta naˈaj quee néijmiˈcaa antyimueˈtɨn ɨ maj jájchaˈɨɨreˈ. 26 Ajta ɨ tɨ uveˈtyáatɨcan
jɨn jaˈantyimuéˈtɨj, aˈíi pu aˈíɨn pueˈeen ɨ tɨ tyeˈentyípuaapuaˈrityee. 27 Jiˈnye Dios
pu néijmiˈi jɨn tyuˈtyáamueˈtɨj ɨ Cɨríistuˈ jimi. Ajta tɨˈɨj aˈyan tyíˈxaj tɨ aˈíɨn néijmiˈi
tyuˈmuéˈtɨj, capu xaa nyuˈuj aˈíj huatyáamueˈtɨj ɨ Dios, jiˈnye Dios pu aˈíɨn pueˈeen ɨ tɨ
jaatáˈ tɨˈij néijmiˈi jɨn antyúumuaˈreeriaj. 28 Ajta tɨˈɨj ɨ Cɨríistuˈ néijmiˈi tyuˈtyáamueˈtɨj,
aj puˈij ɨ Cɨríistuˈ ɨ tɨ yójraˈ pueˈeen ɨ Dios, aˈíi pu jusíɨj huatóotosij ɨ Dios jimi, ɨ tɨ
néijmiˈi tyaatáˈ. Aˈyaa pu ɨ Dios néijmiˈi jɨn tyeˈentyúumuaˈreeriaj jaˈmej.

29 Tɨpuaˈaj seequéj eenyeˈ, ¿jiˈnye marɨnyij ɨ tyeítyee ɨ maj huóomueˈhuacaˈ aˈíɨjma
jitze maˈcan ɨ maj meríj huácuij? Tɨpuaˈaj mequee cheˈ huatájuuritaj ɨ maj meríj
huácuij, ¿jiˈnye een jɨmeˈ huaˈnyúucaritzeˈ mahuóomueˈhuacaˈ? 30 ¿Jiˈnye een jɨmeˈ
ityáj tyetyaˈajpuéjtzij aˈnáj tɨnaˈaj? 31 Jiˈnye een jɨmeˈ nyeˈihuáamuaˈ, aˈnáj tɨnaˈaj
nyetyaˈajpuéjtzij. Aˈyaa nu tyajáˈmuaˈixaatyeˈ tzáahuatyiˈraˈaj jɨmeˈ aˈíjna jɨmeˈ nyaj
jáˈnyatzaahuatyeˈ jaˈmua jɨmeˈ ɨ Cɨríistuˈ jimi, aˈíjna ɨ Jesús tɨ ajta tavástaraˈ pueˈeen.

32 Tɨpuaˈaj mequee huatájuurej ɨ maj meríj huácuij, ¿jiˈnye tyiˈtɨ́j jɨn tyinyetyáhuɨˈrii
nyatɨˈɨj huatyéenyoˈsej aˈɨ́ɨjma jimi ɨ tyiˈtyán aˈájna a Éfeso? Aˈyaa mu séecan tyíˈxaj
tɨjɨn: “Tyicheˈ tyúˈcuaˈnyij, tyajta huayeˈen, jiˈnye ariáˈpuaˈaj tu cuiˈnyij.”
33 Caxu tóoaˈcareˈen maj jáˈmuacuanamuaj tyiˈtɨ́j jɨmeˈ. Tɨˈɨj ɨ aˈtɨ́j tyuˈtaxájtacaˈ:
“Aˈɨ́ɨmaj ɨ maj jeˈej puaˈaj tyityetyúuchaˈɨɨj, aˈɨ́ɨ mu jeˈej puaˈaj tyihuojóˈjɨpuaj ɨ maj
tyámuaˈ tyityetyúuchaˈɨɨj mej mij majta jeˈej puaˈaj huárɨnyij.” 34 Siataˈaj tyámuaˈ
huárɨnyij, caxu cheˈ juxanaˈcɨriaˈaj, jiˈnye jeˈcáj xu muaˈaj quee jamuaˈtyej ɨ Dios. Aˈyaa
nu tyajáˈmuaˈixaatyeˈ siataˈaj sij huatóotyeviˈraˈastaj.

Jiˈnye metyityaatájuurij ɨ muɨˈchítyee

35 Tyij quee sɨ́ɨj aˈyan tyuˈtaˈíhuoˈsij tɨjɨn: “¿Jiˈnye metyityaatájuurij ɨ muɨˈchítyee?
¿Tyiˈtanyí tyévira ɨ jɨn maj séeriaˈaj muáˈjuˈun?” 36 Mu paj quee maˈúumuaˈrej, aˈɨ́jna
ɨ jatzíj ɨ siaj jaahuástej, capu ajnyésij tɨpuaˈaj quee anaquéej acáanyej. 37 Patɨˈɨj
tyíˈhuasteˈej capáj aˈɨ́j atyáhuasteˈej ɨ cɨyéj tɨˈij ajnyéj, sulu aˈɨ́j paj atyáhuasteˈej ɨ jatzíj
tɨpuaˈaj tyeríicuj jatzeˈ nusu tyiˈtɨ́j séecan. 38 Ajta jeˈen ɨ Dios jaatáˈsij ɨ cɨyáaraˈ jeˈej tɨ arí
tyaaxáˈpuɨˈɨntariˈriˈ séej ajta séej ɨ jatzíj. 39 Capu juxaˈaj naˈaj een ɨ huaˈ tyévira, sɨ́ɨj pu
aˈɨ́ɨn pueˈen ɨ tyévij tɨ jatyáhueˈra, ajta seequéj mu eenyeˈ tyáhueˈra ɨ yaˈmuáatyee,
majta seequéj ɨ pínaˈsee, majta seequéj eenyeˈ tyáhueˈra ɨ hueˈtyée. 40 Ajta jútyeˈ tɨ
tyíˈsejreˈ, ajta ɨ tɨ aˈyan tyíˈsejreˈ ɨ cháanacaj japua, capu juxaˈaj naˈaj tyíˈeen, sɨ́ɨj pu
aˈɨ́ɨn pueˈen ɨ tɨ naa tyihuáˈsejratyeˈ ɨ jútyeˈ tɨ tyíˈsejreˈ, ajta sɨ́ɨj pu ajta aˈɨ́ɨn pueˈen
ɨ tɨ naa tyihuáˈsejratyeˈ íiyan tɨ tyíˈsejreˈ ɨ cháanacaj japua. 41 Aˈɨ́jna ɨ xɨcáj, aˈɨ́ɨ pu sɨ́ɨj
aˈɨ́ɨn pueˈen ɨ tɨ naa tyihuáˈsejratyeˈ, ajta ɨ máxcɨrɨeˈ, seequéj pu tyihuáˈsejratyeˈ, majta
ɨ xúˈraˈvetyee, camu majta juxaˈaj manaˈaj een.
42 Aˈyaa pu chaˈtaj naˈaj tyíˈrɨnyacaa aˈɨ́ɨjma jimi ɨ muɨˈchítyee. Aˈɨ́jna ɨ tyévira
tɨ huanɨeˈhuacaˈ, aˈɨ́ɨ pu áˈpuaˈren, ajta ɨ Dios tɨ jaˈajriásij, capu cheˈ aˈnáj áˈpuaˈren.
43 Aˈɨ́jna ɨ tyévira ɨ tɨ avaˈnamiˈhuaj, capu tyiˈtɨ́j huɨɨreˈ, ajta ɨ tɨ huatájuuritaj Dios pu
tyámuaˈ tyaataˈsij. Ɨ tɨ avaˈnamiˈhuaj capu jucaˈnyej, ajta ɨ Dios tɨ jaatájuurityeˈsij, aˈɨ́ɨ
pu uhuájcaˈnyej. 44 Aˈɨ́jna ɨ tɨ avaˈnamiˈhuaj aˈyan pu maˈcan ɨ cháanacaj japua, ajta ɨ tɨ
huatájuuritaj aˈɨ́j pu jitze aróocaˈnyej ɨ júuricamaˈra ɨ Dios. Tɨpuaˈaj séjreˈej ɨ tyévira
íiyan tɨ maˈcan ɨ cháanacaj japua, aˈyaa pu chaˈtaj naˈaj tyíˈsejreˈ ɨ tyévira tɨ jitzán
aróocaˈnyej ɨ júuricamaˈra ɨ Dios.
45 Aˈyaa pu tyéˈyuˈsiˈ tɨjɨn: “Aˈɨ́jna ɨ Adán ɨ tɨ anaquéej huaséjre, aˈɨ́ɨ pu júurij
huatyáˈɨtzee”, ajta aˈɨ́jna ɨ tɨ ajta Adán puɨ́rɨcɨj ɨ tuˈvéˈtyajtɨj, aˈyaa pu júuricamej
tyuˈtyóotaahuacaˈ tɨˈij ajta huoˈtáˈan maj júurij muáˈraˈnyij. 46 Capu anaquéej huataséjre
ɨ júuricamaˈra ɨ Dios, sulu aˈɨ́jna ɨ tɨ íiyan tyíˈmaˈcan ɨ cháanacaj japua, tɨˈɨj ij téˈej ɨ
júuricamaˈra ɨ Dios. 47 Ɨ tyáatɨˈ tɨ anaquéej huaséjre, chuéj pu jɨn huatyátaavijhuacaˈ,
aˈɨ́j pu jɨn íiyan chuéj japua maˈcan, ajta ɨ tyáatɨˈ ɨ tɨ jeˈtyáaˈsej, aˈɨ́ɨ pu jútyeˈ
jáˈmaˈcan. 48 Aˈɨ́ɨmaj ɨ maj aˈyan huacháatɨmee íiyan ɨ cháanacaj japua, aˈyaa mu een
tɨˈɨj ajta een ɨ tyévij tɨ chuéj japua maˈcan, majta aˈɨ́ɨmaj ɨ maj aˈɨ́j jitze ajtyámaˈcan
ɨ tɨ jútyeˈ jáˈmaˈcan, aˈyaa mu majta een tɨˈɨj een aˈɨ́jna ɨ tajapuá tɨ jáˈmaˈcan.
49 Aˈyájna tyatɨˈɨj huaséˈrin tɨˈɨj aˈɨ́jna ɨ tyévij chuéj japua tɨ maˈcan, aˈyaa tu chaˈtaj
tyanaˈaj huaséˈrihuaˈaj táˈjuˈun tɨˈɨj aˈɨ́jna ɨ tyévij jútyeˈ tɨ jáˈmaˈcan. 50 Aˈyaa nu
tyajáˈmuaˈixaatyeˈ nyeˈihuáamuaˈ, capu ɨˈríj tɨ aˈáa joˈtyájrutyej joˈtɨj Dios tyejéˈijtaj aˈtɨ́j
tɨ ooj aˈyan huaséˈrin tɨˈɨj ɨ tyévij chuéj japua tɨ maˈcan, ajta aˈɨ́jna ɨ aˈtɨ́j tɨ áˈpuaˈren,
capu ɨˈríj tɨ aˈyan tyáacɨˈtyij aˈɨ́jna ɨ tɨquee aˈnáj áˈpuaˈren.
51 Aˈyaa nu tyáˈxɨeˈveˈ siaj jáamuaˈtyij aˈɨ́jna ɨ tɨ juˈavaataca aj ɨ Dios jimi. Catu néijmiˈi
cuiˈnyij, sulu Dios pu néijmiˈcaa seequéj taˈuurej, 52 aˈyaa pu tyeˈmej aˈájna xɨcáaraˈ tɨˈɨj
huatánamuajreˈen ɨ cɨˈsítyeˈrij, tɨˈɨj néijmiˈi tyeˈentyipuáˈrij. Tɨˈɨj ɨ tɨ tajapuá tyíˈhuɨɨreˈ
tyuˈtácɨˈsityeˈen, aˈyaa pu huataséjreˈej tɨˈɨj maj huatyóonaˈaxcavaˈxɨˈɨn jiyeˈtzín jɨmeˈ,
aj puˈij ɨ Dios huoˈtájuurityeˈsij aˈɨ́ɨjma ɨ maj meríj huácuij, mej mij quee cheˈ aˈnáj
áˈpuaˈrej. Tyajta ityáj seequéj tu huataséjreˈsij. 53 Jiˈnye aˈyaa pu tyúuxɨeˈveˈ tɨ ɨ tɨ

á'pua'ren seequéj huóo'uurej tɨ'ij quee che' á'pua'rej, ajta a'yan tyúuxɨe've' tɨ ɨ tɨ
muɨ'nyij, ajta seequéj huóo'uurej tɨ'ij quee che' a'náj muɨ'ɨjcaj. 54 Tɨ'ɨj seequéj huóo'uurej
a'ɨ́jna ɨ tɨ á'pua'ren tɨ'ij quee che' á'pua'rej, ajta tɨ'ɨj arí seequéj huóo'uurej a'ɨ́jna ɨ
tɨ muɨ'nyíiche' tɨ'ij quee che' muɨ'ɨjcaj, aj pu xaa ij ajtyojo'ré'nyesij je'ej tɨ anaquéej
tyé'yu'si'huaca'aj, a'ɨ́jna ɨ nyúucarij tɨ a'yan tyá'xaj yee: "Néijmi'i pu jɨn huamué'tɨchej
a'ɨ́jna ɨ tɨ huá'cui'caa. 55 Mu paj huá'cui'caa, ¿jo'nyij je'en ɨ paj jɨn huo'tyáamue'tɨj?
Ajta mu paj jɨn tyihuo'puéj, ¿jo'nyij je'en?" 56 Ajta a'ɨ́jna ɨ tɨ tyihuá'puejtye' ajta ɨ tɨ
huá'cui'caa, a'ɨ́ɨ pu a'ɨ́ɨn pué'een ɨ xána'cɨra'aj, ajta a'ɨ́jna jitze aróoca'nyej ɨ nyúucarij
ɨ maj jɨn tyí'ijta. 57 Ajta tyiche' tyaatatyójtzi're'en ɨ Dios tɨ tatá'caa tyaj tyu'tyámue'tɨj
a'ɨ́jna jitze ma'can ɨ tavástara' Jesús tɨ ajta Cɨríistu' pué'een. 58 A'ɨ́j pu jɨn nye'ihuáamua'
mu nyaj huápuɨ'ɨj já'muaxɨe've', siata'aj tyámua' tyí'tyesejre'ej siajta a'náj tɨna'aj a'yan
rɨjcaj, setyi'muárɨe'ej ɨ tavástara' jimi, ji'nye xu'ríj jamua'reej siaj quee huáapua'aj
tyí'muarɨe' ɨ tavástara' jitze ma'can.

16

Ɨ túmii ɨ maj tyía'caa hua' jɨme' ɨ ju'ihuáamua'

1 Ɨ túmii siaj jasɨ'rii siaj sij jɨn huo'tyáhuɨɨre'en a'ɨ́ɨjma ɨ maj Dios jitze ajtyáma'can,
a'yaa nu cha'taj nyana'aj tyajá'mua'ijtye' je'ej nyaj nyeríj tyihuo'ta'íj a'ɨ́ɨjma ɨ maj jusɨ'rii
néijmi'que' a Galacia. 2 A'ájna xɨcáara' tɨ jitzán tyo'tyé'iteesij ɨ itéerij, che' sɨ́ɨj ajta sɨ́ɨj
ja'ajta'an ɨ juchéj a'chu tɨ caa tya'ajxɨé'vi'ra', ajta je'en ayóomua'reeriaj tɨ'ij quee a'yan
tyuuxɨé've'ej siaj jasɨ'rihua'an nyatɨ'ɨj a'áa ja'tanyéj. 3 Nyatɨ'ɨj a'áa ja'rá'astij, aj nu nyij
huo'ré'pijtye'sij ɨ yu'xarij a'ɨ́ɨjma ɨ siaj hua'antyíhuoj mej mij ja'na'an a'ájna a Jerusalén
ɨ siaj seríj jáasɨɨ siaj sij huo'tapuéjve'en. 4 Tɨpua'aj a'yan tyuuxɨé've'ej nyej nyajta nyáaj
ujó'me'en, néijmi'i tu jó'ju'uj tá'ju'un.

*Je'ej t*ɨ tyá'xa'puɨ'ɨntare' tɨ'ij jó'me'en séej chuéj japua

5 Nyatɨ'ɨj a'áa jó'me'en a'áa nu jo'ré'nyesij a Macedonia, aj nu nyij tányij a'áa ja'rá'astij
a Corinto. 6 Tyij nyequee a'tzúj á'tyeeren ja'mua jamuán, na'ríij ná'tyee tɨ'ɨj na'aj
tyu'séevi'ij ja'mej siata'aj sij naatyáhuɨɨre'en jó'nyaj jo'ma'aj na'mej. 7 Canu a'yan
tyá'xɨe've' nyej nyij a'tzúj nyana'aj jamuáamuarej, sulu a'yaa nu tyá'xɨe've' nyej nyij
a'tzúj á'tyeevi'in nyaj a'áa jó'catyii ja'mua jamuán, tɨpua'aj a'yan tyinyatá'care'en ɨ
tavástara', 8 ajta a'áa nu jo'tyaváaj na'mej a'ájna a Éfeso 'asta na'aj quee tya'rá'astij a'ájna
xɨcáara' maj jitzán tyí'ye'estyaa a'ɨ́jcɨ jɨme' maj tyaatatyójtzi're'ej ɨ Dios, a'ɨ́jcɨ jɨme'
ɨ tɨ anaquéej tyú'cɨɨriaca' ɨ chuéj japua, 9 ji'nye naa pu tyináahuɨɨ a'ɨ́jna jɨme' ɨ nyaj
tyí'muarɨe' nyej nyij jéehua huápuɨ'ɨj jaatyáhuɨɨre'en ɨ tavástara', tyij majta jéehua ɨ
maj nyéjcha'ɨɨre'.

10 Ajta tɨpua'aj a'áa ja'rá'astij a'ɨ́jna ɨ Timoteo, siata'aj tyámua' tyeetyéjeevej, ji'nye
a'ɨ́ɨ pu a'yan cha'taj na'aj tyí'huɨɨre' ɨ tavástara' jimi, nyatɨ'ɨj nyáaj. 11 Che' quee a'tɨ́j
já'xaahuataj, siata'aj jaatáhuɨɨre'en tɨ'ɨj ajtáhua'aj mu ja'rájra'nyij, tɨ'ij yará'astij nye
jimi, ji'nye a'yaa nu jajchó've' séecan jamuán ɨ ta'ihuáamua'.

12 Ajta a'ɨ́jna ɨ ta'ihuáara' ɨ Apolo, jéehua nu ca'nyíjra'aj jaatá' tɨ'ij jamojo'vá'muaarej
hua' jamuán ɨ séecan ɨ ta'ihuáamua', ajta capu jo'yi'muɨ́ɨj ja'raa. Aj pu a'áa ja'tanyésij
ja'mua jimi tɨ'ɨj huata'ícɨ'pa'aj.

Ɨ nyúucarij ɨ tɨ jɨn tye'entyipuá'rij

13 Tyámua' xu'uj mua'aj, siata'aj tyámua' tyí'tyesejre'ej a'ɨ́jna jɨme' siaj ja'rá'astijrej
ɨ tavástara'. Siata'aj huatyóoca'nyej ɨ jutzájta', siajta aróoca'nyej a'ɨ́jna jitze ɨ júurica-
ma'ra' ɨ Dios siaj sij tyo'táviicue'. 14 Ajta je'ej siaj tyi'tɨ́j uuriaj, siaaxɨé've'ej xu a'yan
huárɨnyij.

15 Nye'ihuáamua', xu'ríj jamua'reej maj a'ɨ́ɨn pué'een ɨ maj anaquéej tyá'antzaahuaj ɨ
tavástara' jimi a'ájna a Acaya a'ɨ́ɨmaj ɨ tyeɨtyeristyamua'me'en a'ɨ́jna ɨ Estéfanas, a'ɨ́ɨ
mu majta meríj a'ɨ́jna jɨn huatyóohuij maj huo'tyáhuɨɨre'en a'ɨ́ɨmaj ɨ maj Dios jitze

ajtyáma'can. 16 A'yaa nu tyá'xɨe've' siaj tzáahuatyi'ra'aj hua' jimi tyícha'ɨɨj a'ɨ́ɨjma, siajta
néijmi'caa ɨ tyeɨ́tyee ɨ maj a'yan cha'taj mana'aj tyí'muarɨe' tzáahuatyi'ra'aj jɨme' ɨ
tavástara' jimi.
17 Nyáaj nu nyetyamua've' a'ɨ́jna jɨme' ɨ maj yará'aj, a'ɨ́jna ɨ Estéfanas, ɨ Fortunato ajta
a'ɨ́jna ɨ Acaico, ji'nye siatɨ'ɨj mua'aj quee majá'hua'taca'aj 18 a'ɨ́ɨ mu tyámua' tyinaatyéeje
a'ɨ́jna jɨme' maj yanyarámuaariaca' ja'mua jitze ma'can. A'yaa pu tyúuxɨe've' siaj
tyámua' huojo'mua'raj néijmi'caa ɨ maj a'yan een matɨ'ɨj a'ɨ́ɨmaj.
19 Yamu já'muatyojtye' a'ɨ́ɨmaj ɨ maj jusɨ'rii ɨ tyeyúuj tzajta' tɨ a'yan tyí'sejre' tɨ'ɨj
na'aj a'yaa tɨ huataca'aj iiye'ej Asia. A'ɨ́jna ɨ Aquila ajta ɨ Priscila, majta néijmi'i ɨ maj
jusɨ'rii jo'maj a'ɨ́ɨmaj ja'chej, a'ɨ́ɨ mu majta yajá'muatyojtye' nyúucaritze' ɨ tavástara'.
20 Néijmi'i ɨ ta'ihuáamua' ɨ maj yahuatyíj, a'ɨ́ɨ mu majta yajá'muatyojtye'. Siata'aj
huo'tatyójtye'en tyámua' naa, xui'tyoopuɨ́'tza'xɨ'ɨn nyúucaritze' ɨ tavástara'.
21 Nyáaj ɨ nyaj Pablo pué'een, nyamuáca' nu jɨn tyajá'muayu'se'ej nyej nyij nyajta
jamuaatatyójtye'en.
22 Tɨpua'aj a'tɨ́j quee jaxɨe'va'aj ɨ tavástara', che' puéjtzij jáacɨ'tyij. Nyajta nyáaj a'yaa
nu tyá'huoo tɨ ya'uvé'nyej ɨ tavástara'.
23 Che' ɨ tavástara', a'ɨ́jna ɨ Jesús tyámua' tyajamuatá'care'en. 24 Jéehua nu já'-
muaxɨe've' a'ɨ́jna jɨme' siaj siajta a'ɨ́jna jitze ajtyáma'can ɨ tavástara' Jesús.

Ɨ yuˈxarij tɨ huaˈpuaj ɨ tɨ joˈyúˈxacaˈ aˈíjna ɨ San Pablo aˈíɨjma jimi ɨ maj Corinto jáˈmaˈcan

Pablo pu huaˈtyojtyeˈ

1 Nyáaj ɨ nyaj Pablo pueˈeen, nyáaj nu síɨj aˈíɨn pueˈeen ɨ nyaj jahuɨɨreˈ ɨ Cɨríistuˈ,
aˈíjcɨ jɨmeˈ tɨ ɨ Dios juxɨéˈviˈraˈ jɨmeˈ aˈyan tyinaatáˈ, aˈíjna jamuán ɨ taˈihuáaraˈ ɨ
Timoteo, aˈyaa tu jáˈmuatyojtyeˈ mu siaj jusɨˈrii ɨ Dios jimi, mu siaj Corinto joˈcháatɨmee,
tyajta néijmiˈcaa ɨ maj Acaya joˈcháatɨmee. 2 Cheˈ ɨ Dios ɨ tyaj jajvástaraˈ, ajta aˈíjna
ɨ tavástaraˈ Jesús tɨ ajta Cɨríistuˈ pueˈeen, micheˈ aˈíɨn tyámuaˈ tyajamuaatáˈan, majta
jamuaatyápuaˈrityeˈen.

*Ɨ Pablo t*ɨ jɨn tyéˈtyojtziˈreˈ

3 Tyicheˈ tyámuaˈ tyaˈtáˈcareˈen ɨ Dios tɨ ajta yoˈpuáaraˈan pueˈeen ɨ tavástaraˈ Jesús
tɨ ajta Cɨríistuˈ pueˈeen, aˈíɨ pu aˈíɨn pueˈeen ɨ tyaj jajvástaraˈ ɨ tɨ táˈcuˈvej, ajta aˈíɨn
pueˈeen ɨ Dios ɨ tɨ aˈnáj tɨnaˈaj tyámuaˈ tyitacájee. 4 Aˈíɨ pu tyámuaˈ tyitacájee néijmiˈi
jɨmeˈ jeˈej tyaj tyaˈajpuéjtzij, tyataˈaj tyij tyajta ityáj tyámuaˈ tyihuoˈtyéjeevej aˈíɨjma
ɨ maj jajpuéjtzij, aˈyájna tɨˈɨj aˈíɨn tyámuaˈ tyitaatyéeje ityájma. 5 Jiˈnye aˈyájna tɨˈɨj
ɨ Cɨríistuˈ tyaapuéjtzitariacaˈ tajíɨmeˈ, aˈyaa tuˈuj tátyanaˈaj ityáj tyaˈajpuéjtzij, aˈyaa
pu chaˈtánaˈaj ij Cɨríistuˈ jimi tyajáˈmaˈcan ɨ tyaj jɨn huátatyamuaˈveˈen. 6 Tɨpuaˈaj
ityáj tyajpuéjtzij, aˈyaa pu tyíˈhuɨɨreˈ tɨˈij Dios tyámuaˈ tyajamuaatyéjeevej, ajta jaˈmua
japua huatányuunyij, ajta tɨpuaˈaj Dios tyámuaˈ tyitaatyéjeevej, aˈyaa pu ajta tyíˈhuɨɨreˈ
tɨˈij ajta aˈíɨn tyámuaˈ tyajamuaatyéjeevej, ajta siaj sij tyoˈtáviicueˈ ɨ siaj jɨn jajpuéjtzij
tyatɨˈɨj ityáj tyaˈajpuéjtzij. 7 Aˈyaa tu tyámuaˈ naa tyiˈijchóˈveˈ jaˈmua jimi, jiˈnye aˈyaa
tu tyáˈmuaˈreej tɨjɨn aˈyájna siatɨˈɨj tyaˈajpuéjtzij, aˈyaa pu ajta tyajáˈmuacɨˈtyij siaj sij
huatóotyamuaˈveˈen.

8 Nyeˈihuáamuaˈ, aˈyaa tu tyáˈxɨeˈveˈ siaj jáamuaˈreej jeˈej tyej tyaapuéjtzitariacaˈ
tyatɨˈɨj aˈáa joˈtyáˈcaˈaj aˈájna a Asia. Huápuɨˈɨj tu jajpuéjtzicaˈaj catu cheˈ tyéˈviicueˈra-
caˈaj, aˈyaa pu tyitáˈmiteerastyaˈcaˈaj cuxáa tyej quee cheˈ tyoˈtáviicueˈraj. 9 Aˈyaa pu
taˈaxcaa cuxáa tyacuiˈnyij. Aˈyaa puˈij tyitaatyáhuɨɨ tyej tyij jáarɨˈrej tyaj quee tajitzé
tyíˈcaˈnyej, sulu tyej tyij aˈíjna jitze arátacaˈnyej ɨ Dios tɨ huaˈ juurityeˈ ɨ maj meríj
huácuij. 10 Ajta ɨ Dios pu tɨiˈrájtoo tɨˈij quee aˈyan tyitáacɨˈtyij tyaj aˈíj jɨn huáˈcuiˈnyij
tɨ huápuɨˈɨj jeˈej puaˈaj een. Aˈíj tu jitze tyíˈcaˈnyej tɨ aˈíɨn tɨiˈrátoosij, 11 tɨpuaˈaj muaˈaj
siataatáhuɨɨreˈ aˈyan setyaˈhuooj tajíɨmeˈ. Tɨpuaˈaj mueˈtíj aˈyan metyáˈhuoocaj tajíɨmeˈ,
mueˈtíj mu majta tyaatatyójtziˈreˈej ɨ Dios ɨ tɨ aˈíɨn tyámuaˈ tyitatáˈcaa.

*Jiˈnye een j*ɨmeˈ ɨ Pablo quee ajaˈtanyéj a Corinto

12 Tyiˈtíj tu jɨn áˈtatzaahuatyeˈ, jiˈnye aˈíjna ɨ tyaj jɨn maˈumuámuaˈreˈ aˈyaa pu
tyíˈtaˈixaatyeˈ tɨjɨn tyámuaˈ tu tyiˈtyítachaˈɨj tzáahuatyiˈraˈaj jɨmeˈ íiyan cháanacaj japua,
tyajta jéetzeˈ tyámuaˈ tyiˈtyítachaˈɨj jaˈmua jimi. Catu ityáj aˈíjna jitze tyíˈtaˈitɨɨ jeˈej
maj ɨ tyeɨtyee metyityoomuámuaˈreˈ, sulu aˈíj tu jitze tyíˈcaˈnyej ɨ tɨ jɨn ɨ Dios tyámuaˈ
tyitatáˈcaa. 13 Ajta ɨ tyaj tyajáˈmuayuˈseˈej, aˈíɨ puˈuj pueˈeen ɨ siaj seríj jaayíˈtɨn siaj
joˈjíjveˈen, ajta ɨ siaj yoˈitéej xáˈraˈnyij. Aˈyaa nu tyáˈxɨeˈveˈ siaj néijmiˈi tyámuaˈ naa
tyojoˈitéej xáˈraˈnyij, 14 aˈyájna siatɨˈɨj seríj jeˈcácaa tyíˈmuaˈreej aˈtyán tyaj pueˈeen,
ajta tɨˈɨj uvéˈnyej ɨ tavástaraˈ muaˈaj xu tajíɨmeˈ ootzáahuatyeˈej xáˈjuˈun, aˈyájna tyatɨˈɨj
tyajta ityáj tyaˈtatzáahuatyeˈej táˈjuˈun jaˈmua jɨmeˈ.

15 Aˈíj nu jitze tyiˈcaˈnyáaj, aˈyan nyetyuˈmuaˈaj nyaj anaquéej aˈáa jaˈtanyéj jaˈmua
jimi, nyej nyij huaˈpuaj jamuáamuaarej, 16 aˈyaa nu tyíˈmuaˈajcaa nyaj jamuáamuaarej
nyatɨˈɨj aˈáa jóˈmeˈen a Macedonia, ajta nyatɨˈɨj aˈáa pu jaˈajvetyij nyajtáhuaˈaj nu
jáˈmuamuaaren. Aˈyaa puˈij tyíɨˈrij siaj muaˈaj naatáhuɨɨreˈen nyej nyij nyooj huameˈen
aˈájna a Judea. 17 ¿Nyiquij nyequee tzáahuatyiˈraˈaj jɨn aˈyan tyuˈmuáˈaj? ¿Nyij aˈyan

setyi'mua'tzej nyaj a'yan tya'tányarasij a'yan nyetyi'mua'astɨj nyaj a'yan rɨnyij, nyajta
a'yan nyajta tyi'mua'astɨ́j nyej quee a'yan huárɨnyij? 18 Dios pu a'yan tyá'mua'reej tyaj
quee a'yan tyajá'mua'ixaatye' yee "jee" tyajta je'en a'yan yee "capu" a'aj cha'taj tyana'aj.
19 Ji'nye a'ɨ́jna ɨ Cɨríistu' tɨ yójra' pué'een ɨ Dios, a'ɨ́jna ɨ nyaj jaxaj ja'mua jimi nyaj
jamuán a'ɨ́jna ɨ Silvano, ajta ɨ Timoteo, capu a'yan tyu'taxájtaca' yee "jee" ajta je'en a'yan
yee "capu". Dios pu a'yan tyu'taxájtaca' ɨ Cɨríistu' jimi jusén jɨme' tɨjɨn "jee", 20 ji'nye
a'ɨ́j pu jimi ɨ néijmi'i a'yan atyojo'ré'nyinyii je'ej tɨ ɨ Dios tyi'tɨ́j jɨn tya'tóoratziiri'. A'ɨ́j
tu jɨn tyatɨ'ɨjtá tyé'tyojtzi're'ej ɨ Dios a'yaa tu tyí'xaj tɨjɨn: "Che' a'yan tyá'ra'nyij", a'ɨ́jna
jitze ma'can ɨ Cɨríistu'. 21 Ajta ɨ Dios pu a'ɨ́ɨn pué'een ɨ tɨ tyámua' tyitájcha'ɨj ityájma,
ajta mua'ajmaj ɨ Cɨríistu' jimi. 22 A'ɨ́ɨ pu ityájma huatyóa'rij ajta tajimí jaatyájtoo ɨ ju
júuricamej tyej tyij jáamua'reej tɨ a'ɨ́ɨn tyámua' tyitaatyátoosij.
23 Ajta tyij nyequee xu a'áa ja'tanyéj a Corinto, a'yájna nyatɨ'ɨj tyí'mua'ajcaj, Dios
pu jamua'reej nyej quee tyí'hue'ej, nyajta a'yan tyí'xaj tzáahuatyi'ra'aj jɨme', nyaj
quee a'áa ja'tanyéj ja'mua jimi nyej nyij quee jamuaatamuárɨe'riste'en. 24 Catu ityáj
a'yan tyajá'mua'ijtye' siaj sij ca'nyéjrij jɨn tyá'antzaahuatye'en, sulu ja'mua jamuán tu
tyí'muarɨe' siaj sij a'ɨ́jna jɨn huatóotyamua've'en, ji'nye mua'aj xu tyámua' een ɨ siaj
jitzán tyá'tzaahuatye'.

2

1 A'ɨ́j nu jɨn quee jamuáamuaariaca' nyej nyij nyajtáhua'aj xaamuɨ́jrira'aj ja-
muaata'an. 2 Ji'nye tɨpua'aj nyaja'muaxamuɨjritya'aj, ¿a'tyanquíj mana'aj a'ɨ́ɨn
pue'éenye'ej muá'ju'un ɨ maj naatatyámua'viste'ej? Ji'nye mua'aj xu a'ɨ́ɨn pué'een
ɨ nyaj jamuaatáxaamuɨjrityej. 3 A'yaa nu een jɨme' tyajamuaatayú'sej, ji'nye canu
a'yan tyá'xɨe've' siaj sij naatáxamuɨjritye', sulu siata'aj natatyámua'viste'en. A'yaa nu
tyámua' tyá'tzaahuatya'ca'aj siaj néijmi'i mua'aj siajta a'ɨ́jna jɨn huatóotyamua've'sij
ɨ nyaj jɨn nyetyamua've', 4 ajta nyatɨ'ɨj tyajamuaatayú'sej, jéehua pu je'ej pua'aj
nya'axcaj, nyajta acanyeyi'nya'aj. Nyajta quee a'ɨ́jna jɨn tyajamuaatayú'sej nyej nyij
jamuaatáxaamuɨjritye'en, sulu siaj sij jáamua'reej nyaj jéehua huápuɨ'ɨj já'muaxɨe've'.

*Pablo pu tyaatú'uunyi'ri' a'*ɨ́jcɨ ɨ tɨ jimi ootyá'ɨtzee

5 Tɨpua'aj a'tɨ́j tyi'tɨ́j je'ej huá'uurej tɨ'ij sɨ́ɨj huatóoxaamujritye'en, capu nyéetzij
na'aj naatáxaamuɨjritye'sij, sulu mua'ajmaj pu ajta jamuaatáxaamuɨjritye'sij. A'yaa nu
tyajá'mua'ixaatye' nyej nyij quee jéehua jamuaatamuárɨe'riste'en. 6 A'ɨ́ɨ pu'uj ɨ siaj seríj
mue'tɨ́j puéjtzij jaatá' a'ɨ́jcɨ ɨ a'tɨ́j. 7 Ajta ijíij a'yaa pu tyúuxɨe've' siaj tyaatú'uunyi' siajta
jaatáhuɨɨre'en, na'ríij quee a'ɨ́ɨ pu mue'tɨche'en a'ɨ́jcɨ jɨme' tɨ jéehua juxaamuɨjritye'.
8 A'ɨ́j nu jɨn jéehua já'muahuavii siaj siajtáhua'aj a'yan tyaataséejratye'en siaj siooj
jaxɨe've'. 9 A'yaa nu nyeríj anaquéej tyajamuaatayú'sej, nyej nyij jamuatyéesej nyajta
je'en jáamua'reej tɨpua'aj néijmi'i setyá'astyaj ɨ nyaj tyajá'mua'itɨɨj. 10 A'yaa pu'ij
a'ɨ́jna ɨ siaj mua'aj tyaatú'uunyi'ri', nyáaj nu nyajta tyaatú'uunyi'raj. Tɨpua'aj a'yan
tyi'tɨ́j jɨn nyetyaatú'uunyi', a'yaa nu een jɨme' tyaatú'uunyi'raj nyej nyij ja'mua japua
huatányuunyij ɨ Cɨríistu' jimi. 11 Tɨ'ij quee ɨ tyiyáaru' tyi'tɨ́j jɨn ta'antyimué'tɨn, ji'nye
tyámua' tu naa tyá'mua'reej je'ej tɨ éenye'que' tyí'muarɨe'.

*Ɨ t*ɨ jɨn je'ej pua'aj ja'axcaa a'ɨ́jcɨ ɨ Pablo tɨ'ɨj a'áa jo'tyávaaca'aj a Troas

12 Nyatɨ'ɨj a'áa ja'rá'aj a chájta' tɨ a'yan tyaja'rájtyapuaj tɨjɨn Troas, nyej nyij a'áa
huó'ixaatye'en ɨ nyúucaria'ra' ɨ Cɨríistu', nyavástara' pu a'yan tyinaatá' nyej nyij
nyaxáahuaj tyihuó'ixaatye'en ɨ tyeɨ́tyee. 13 Ajta jéehua nu tyí'mua'ajcaa a'ɨ́jcɨ jɨme' nyej
quee jáatyoj ɨ nye'ihuáara' Tito. A'ɨ́j nu jɨn huo'tatyóotya'aj nyatɨ'ɨj nyij a'áa jo'mej a
Macedonia.

*Ɨ tyaj j*ɨn tyaatatyójtzi're'en ɨ Dios

14 Tyámua' tu tyaatatyójtzi'rej ɨ Dios tɨ a'yan tyitatá'caa tyaj tyu'tyámue'tɨn jamuán ɨ
Cɨríistu', ajta ityájma jɨme' pu jaxajta ɨ junyúucaa, a'ɨ́jna ɨ tɨ néijmi'que' naa curiá'rɨe'.

15 Ji'nye ityáj tu a'yan een tɨ'ɨj ɨ tɨ naa curiá'rɨe' ɨ Cɨríistu' tɨ'ij ɨ Dios jimi tyu'tátuiire'ej,
a'yaa tu cha'taj tyana'aj een hua' jimi ɨ Dios tɨ hui'rátoosij, tyajta hua' jimi ɨ maj jó'vesij.
16 A'ɨ́ɨmaj jimi ɨ maj jó'vesij, a'yaa pu huá'rɨe'catye' tɨ'ɨj tyi'tɨ́j tɨ huamuɨ́', ajta a'ɨ́ɨmaj jimi
ɨ Dios tɨ hui'rátoosij, a'yaa pu huá'rɨe'catye' tɨ'ɨj tyi'tɨ́j tɨ júurij tɨ naa tyaarɨe'ej tɨ ajta
huo'tá'sij mej mij júurij muá'ra'nyij. ¿A'tanyíj jaayí'tɨn tɨ'ij a'íjna jɨn tyu'tyáhuɨire'en?
17 Catu ityáj jatyátoonyij ɨ nyúucaria'ra' ɨ Dios, matɨ'ɨj ɨ séecan rɨcɨj, sulu tzáahuatyi'ra'aj
tu jɨn tyí'xaj ɨ Dios jimi, a'yaa tu ɨ Dios jimi tyí'xaj tɨ'ɨj sɨ́ɨj tɨ Cɨríistu' jitze ma'can
tyí'huɨire'.

3

*A'*ɨ́jna ɨ nyúucarij tɨ jájcuaj ɨ tɨ jɨn ɨ Dios tya'tóoratziiri'

1 Tyatɨ'ɨjtá a'yan tyí'xajtaj, ¿nyiquij a'yan jamua'séjratye' tyej tyajtáhua'aj huatyá-
tahuij tyej tyij tajɨ́ɨmua'aj tyámua' tyi'huátaxaj? Na'ríij, ¿nyiquij a'yan tyúuxɨe've'
tyaj jo'tyeyú'xan tyej tyij jamuaataséjratye'en, nusu tyaj jamuaatáhuaviij siaj mua'aj
jo'tyéeyu'xaj ɨ siaj jitzán tyámua' tyí'taxaj ityájma, matɨ'ɨj ɨ séecan rɨcɨj? 2 Mua'aj xu
a'ɨ́ɨn pué'een ɨ siaj a'yan tyí'huɨire' tɨ'ɨj yu'xarij ɨ tyaj jɨn huatátasejrataj, yu'xarij xu
pué'een siaj á'yu'si'ij ɨ taxɨéjnyu'caa jitze ɨ maj néijmi'i jamua'tyej majta jaayí'tɨn maj
jo'jíjve'en. 3 Tyámua' pu naa tyí'sejre' siaj mua'aj a'ɨ́ɨn pué'een ɨ yu'xarij tɨ Cɨríistu'
jimi jo'vé'mej ityáj tyej tyij yajavá'toj, ajta capu a'tɨ́j na'aj jo'yú'xaca', sulu a'ɨ́j pu jɨn
ooyú'si'huaca' ɨ júuricama'ra' ɨ Dios, ajta ɨ yu'xarij capu tyetyéj jitze ooyú'si'huaca',
sulu a'ɨ́ɨ pu jaatyájtoo ja'mua xɨéjnyu'caa tzajta'.

4 Ɨ Cɨríistu' jitze ma'can tu Dios jitze tyí'ca'nyej, a'yaa tutyij tyámua' tyá'tzaahuatye'.
5 Capu a'yan tye'tyévijtye' tyaj tajɨ́ɨmua'aj tyu'taxáj yee tajimí pu ma'can, sulu a'ɨ́jna ɨ
tyaj jitzán arátaca'nyej, Dios pu jimi jo'vé'mej, 6 ji'nye a'ɨ́ɨ pu ta'antyíhuo tyej tyij a'ɨ́jna
jimi tyu'tyáhuɨire'en ɨ nyúucarij tɨ jájcuaj tɨ Dios ajta jɨn tya'tóoratziiri', ɨ tɨquee a'ɨ́jna
jitze aróoca'nyej ɨ yu'xarij ɨ maj jɨn tyí'ijta, sulu a'ɨ́jna jitze ɨ júuricama'ra' ɨ Dios. A'ɨ́jna
ɨ nyúucarij ɨ maj jɨn tyí'ijta tyi'tá'caa maj a'tɨ́j ooxɨ́jtye'en majta je'en jaajé'caj, ajta ɨ
júuricama'ra' ɨ Dios júuricamej pu tyu'tá'caa.

7 Ajta ɨ nyúucarij ɨ maj jɨn a'tɨ́j ooxɨ́jtye'en tɨ'ij a'ɨ́ɨn huámuɨ'nyij, a'yaa pu
tyé'yu'si'huaca'aj ɨ tyetyéj jitze, huápuɨ'ɨj pu naa huasé'rihua'aj tɨ'ɨj ɨ Dios jaatyájtoo
a'ɨ́jcɨ jimi ɨ Moisés, majta a'ɨ́ɨmaj ɨ maj Israel jitze ajtyáma'can, capu huáɨ'riitya'ca'aj
maj ja'ráasej ɨ Moisés, ji'nye huápuɨ'ɨj pu tyátatzarisima'aj ɨ nyéerima'ra', ajta a'yan
tyu'tyátuiihuaca' tɨ'ij oopua'rej, 8 ajta ɨ tɨ jɨn tyí'huɨire' ɨ júuricama'ra' ɨ Dios, jéetze'
pu huápuɨ'ɨj naa huasé'rihua'aj ja'mej. 9 A'yaa pu'ij, tɨpua'aj jéehua huápuɨ'ɨj naa
huataséjre tɨ'ɨj ɨ Dios jaatyájtoo ɨ nyúucarij ɨ maj jɨn a'tɨ́j ooxɨ́jtye'en, jéetze' pu
huápuɨ'ɨj naa huasé'rihua'aj ja'mej a'ɨ́jna ɨ nyúucarij tɨ tyi'tá'caa tɨ a'tɨ́j jɨ'réenya'aj
huatyá'ɨtzeere'en ɨ Dios jimi. 10 Ji'nye a'ɨ́jna ɨ tɨ anaquéej huápuɨ'ɨj naa huasé'rihua'aj,
capu che' naa huasé'rin a'ɨ́jna jɨme' tɨ arí sɨ́ɨj huataséjre tɨ jéetze' huápuɨ'ɨj naa huasé'rin.
11 Ajta tɨpua'aj naa éenye'ej huataséjre a'ɨ́jna ɨ tɨ á'pua'ren, jéetze' pu huápuɨ'ɨj naa
huasé'rihua'aj ja'mej a'ɨ́jna ɨ tɨ jusén jɨme' séeria'aj ja'mej.

12 Ji'nye tu'ríj jacho've' ɨ Dios jimi tɨ a'yan atyojo'ré'nyej, a'ɨ́j tu jɨn quee tyí'tzɨinye'ej
tyetyihuá'ixaatye'. 13 Catu a'yan rɨcɨj tɨ'ɨj ɨ Moisés tɨ ɨ cɨ́ɨxurij jɨn aróonaj ɨ jun-
yéerimij jitze mej mij quee ja'ráasej a'ɨ́ɨmaj ɨ maj Israel jitze ajtyáma'can a'ɨ́jna ɨ tɨ
tyápua'risime'ej. 14 Majta a'ɨ́ɨmaj camu jaataxɨé'vej maj yo'itéej muá'ra'nyij, majta
móoche' a'yan rɨcɨj, matɨ'ɨj jo'jíjvej a'ɨ́jna ɨ nyúucarij tɨ mí'ma'can, óoche' pu a'yan
huasé'rin cuxáa mua'ranámi'huajmee, ajta tɨquee eexúj a'tɨ́j huo'táxɨixɨ, ji'nye a'ɨ́j pu
jitze ma'can ɨ Cɨríistu' je'ej tyíɨ'rij. 15 A'yaa pu'uj na'aj tyí'een ijíij, matɨ'ɨjta jo'jíjve'en
a'ɨ́jcɨ ɨ Moisés tɨ jo'yú'xaca', móoche' mu aranámi'huajmee mej mij quee yo'itéej
muá'ra'nyij. 16 Ajta tɨpua'aj a'tɨ́j tyá'antzaahuatye'en ɨ tavástara' jimi, Dios pu jo'táxɨstaj
ɨ tɨ jɨn aránami'. 17 Ji'nye ɨ tavástara' pu a'ɨ́ɨn pué'een ɨ júuricama'ra' ɨ Dios, ajta jo'tɨj

já'sejre' ɨ júuricama'ra' ɨ tavástara', a'áa pu jáaɨ'rij tɨ a'tɨ́j juxáahuaj jo'cha'canye'en.
18 A'ɨ́j pu jɨn, néijmi'i ityáj catu che' aranámi'huajmee, a'yaa tutyij tyí'tasejrataj tɨ'ɨj
ɨ tavástara' tyámua' naa tyúusejrataj, ityáj tu seequéj huatyáta'uuresij tyej tyij a'yan
huasé'rihua'aj tá'ra'nyij tɨ'ɨj tyévira' ɨ tavástara', ji'nye jéetze' tu naa huasé'rihua'aj
tá'ju'un tɨ'ɨj na'aj yutɨj jo'que'tɨj ja'mej, a'yaa pu tyí'muarɨe' ɨ tavástara', a'ɨ́jna jɨme'
ɨ ju júuricamej.

4

1 A'ɨ́j tu jɨn quee tyátaxa'huataj, ji'nye ɨ Dios, a'ɨ́jna jɨme' ɨ tɨ jɨn tá'ancu'vaxɨ', a'ɨ́ɨ
pu taa'íjcaj a'íjcɨ ɨ muárɨe'rij. 2 Tu'ríj ityáj jaatáxaahuataca' ɨ tyaj avíitzij jɨn je'ej
pua'aj rɨjcaj, a'ɨ́jna jɨme' ɨ tɨ tyú'tyevi'raste', catu á'taca'nyej tyej tyi'tɨ́j jɨn tyu'hué'taj,
catu tyajta á'taca'nyej tyaj seequéj tyaataxáj a'ɨ́jcɨ ɨ nyúucaria'ra' ɨ Dios. Sulu a'yaa
tu jé'yacan jɨn tyí'xaj tzáahuatyi'ra'aj jɨme', a'yaa tu a'ɨ́jna jɨn tyí'tasejrataj hua' jimi ɨ
tyeɨ́tyee tɨ a'yan tyi'ja'yájna ɨ Dios jimi. 3 Ajta tɨpua'aj ɨ nyúucarij ɨ tyaj huá'ixaatye'
a'yan eenye' tɨ'ɨj ɨ tɨ aránami', a'yaa pu'uj een a'ɨ́ɨjma jimi ɨ maj á'pua'ren. 4 Majta
a'ɨ́ɨmaj camu tyá'tzaahuatye', ji'nye a'ɨ́jna ɨ dios tɨ a'yan séejre' ɨ cháanacaj japua,
a'ɨ́ɨ pu huo'tánamuaj mej mij quee tyojó'iteej, ajta mej mij quee jaaséj ɨ tatzárij tɨ
huá'tatzavi'tye' tɨ a'ɨ́ɨn pué'een ɨ nyúucaria'ra' ɨ Cɨríistu', a'ɨ́ɨ pu ajta a'ɨ́ɨn pué'een ɨ
tɨ a'yan een tɨ'ɨj ɨ Dios. 5 Catu tajitzé ma'can tyihuá'ixaatye', sulu a'ɨ́j tu jitze ma'can
tyihuá'ixaatye' ɨ Jesús tɨ ajta Cɨríistu' pué'een, tyajta ityáj a'yaa tu tyí'taxaj tyaj a'ɨ́ɨn
pué'een ɨ tyaj jahuɨɨre' ɨ Jesús a'ɨ́jna jɨme' ɨ tyaj ja'mua xɨe've'. 6 Ji'nye a'ɨ́jna ɨ Dios ɨ tɨ
a'yan tyu'ta'íjtaca' tɨ huányeeri'cɨj jo'tɨj jo'tɨ́ca'ca'aj, a'ɨ́ɨ pu a'ɨ́ɨn pué'een ɨ tɨ huataséjre
yutatzájta', tyej tyij séecan huatyátatzavi'tye'en, tyajta huo'tá'an maj jáamua'tyij a'ɨ́jna
ɨ tɨ jɨn ɨ Dios huápuɨ'ɨj naa huasé'rin a'ɨ́jna jimi ɨ Cɨríistu'.

*A'*ɨ́j tu jitze tyí'ca'nyej ɨ tyaj jɨn tyá'tzaahuatye'

7 Ajta a'ɨ́jna ɨ tɨ jɨn ɨ Dios tyámua' tyitaatá' ɨ tɨ ajta huápuɨ'ɨj tyá'najchij, tatzájta'
pu séejre' ɨ tatyévij jitze tɨ a'yan huasé'rin tɨ'ɨj xá'rij xaríj tɨ jɨn taavijhua, ta'aj ij
huataséjre'en tɨquee ityájma jimi séejre' a'ɨ́jna ɨ tɨ néijmi'i putyí'uurej, sulu tɨ ɨ Dios
jimi já'ma'can. 8 A'yaa pu'ij, tyij tyajta jéehua á'viicue're', catu mue'tɨche'en, je'ej
tu tyá'tamuajtyej a'ɨ́jcɨ jɨme' je'ej tɨ tye'mej, ajta catu a'ɨ́j jɨn tátacua'nyii. 9 Je'ej
mu pua'aj ta'uurej, ajta ɨ Dios capu matúuhua'naj, metyita'antyiú'nyi'raj, ajta camu
ta'antyipuá'ritye'sij. 10 Jo'tɨj na'aj tyaj já'cɨɨnyej, a'yaa tu cha'taj tyana'aj tyaa'á'sij je'ej
tɨ éenye'que' huamuɨ' ɨ Jesús, tɨ'ij ajta tajimí huataséjre'en je'ej tɨ a'ɨ́ɨn tyi'tyúucha'ɨj.
11 Ji'nye ityáj, tyatɨ'ɨj tyooj júurij, a'náj tɨna'aj tu a'yan tya'ajxɨé'vi'ra' tyaj huá'cui'nyij
a'ɨ́jcɨ jitze ma'can ɨ Jesús, tɨ'ij ajta tajimí huataséjre'en ɨ júuricama'ra', a'íjna jitze ɨ
tyaj jatyáhue'ra' tɨ ajta á'puaapua'rej. 12 A'ɨ́j pu jɨn, ityáj tu a'yan tya'ajxɨé'vi'ra' tyaj
huá'cui'nyij, siajta mua'aj juxáahuaj xu huacháatɨmee.
13 A'yaa pu tyé'yu'si' ɨ yu'xarij jitze tɨjɨn: "Nyáaj nu tyá'antzaahuaj, a'ɨ́j nu nyij jɨn
tyu'taxájtaca'." A'yaa pu cha'taj na'aj een ityájma jimi, ityáj tu tyajta tyá'tzaahuatye',
tyajta a'ɨ́jna jɨn tyí'xaj. 14 Ji'nye a'yaa tu tyá'mua'reej tɨ a'ɨ́jna ɨ Dios, ɨ tɨ jaatájuurityej
a'ɨ́jcɨ ɨ tavástara' Jesús, a'ɨ́ɨ pu ajta taatájuurityе'sij ityájma a'ɨ́jcɨ jamuán ɨ Jesús,
ajta taataséjrataj ja'mua jamuán tyej tyij néijmi'i jimi huatyá'ɨtzeere'en. 15 Néijmi'i pu
a'yan tyu'rɨ́j tɨ'ij mua'ajmaj jamuaatyáhuɨɨre'en, mej mij mue'tɨ́j ja'ancuriá'an a'ɨ́jna ɨ tɨ
jɨn Dios tyámua' tyajamuatá'caa, majta je'en mue'tɨ́j tyaatatyójtzi're'en, a'ɨ́jna jɨme' tɨ
huápuɨ'ɨj naa huasé'rin ɨ Dios.
16 A'ɨ́j tu jɨn quee tyátaxa'huataj. Tyij ajta ɨ tyaj jatyáhue'ra' tɨ jéjre'cɨtze' séejre'
á'puaapua'rej, ɨ tɨ yutatzájta' séejre' pu jujajcuare' a'náj tɨna'aj. 17 A'ɨ́jna ɨ tyaj jɨn
jajpuéjtzij capu tyi'tɨ́j je'ej, jiye'tzín pu mu jó'yi'ij, ajta a'yaa pu tyámua' ta'uurej tyej
tyij ja'ancuriá'an a'ɨ́jcɨ ɨ tɨ huápuɨ'ɨj naa huasé'rihua'aj ja'mej jusén jɨme'. 18 Ji'nye catu
a'ɨ́j tyí'sej ɨ tɨ tyí'taavijhua, sulu a'ɨ́j tu tyí'sej ɨ tɨquee tyí'taavijhua, ji'nye a'ɨ́jna ɨ tɨ

taavijhua, capu á'tyeeren, ajta a'ɨjna ɨ tɨ quee taavijhua, a'ɨɨ pu jusén jɨme' séeria'aj ja'mej.

5

1 A'yaa tu ityáj een tɨ'ɨj ɨ chi'ij cháanacaj japua tɨ tyu'uj, tɨ'ɨj ɨ ɨnáamuaj tɨquee jusén jɨme' séejre', tyajta a'yan tyá'mua'reej tɨpua'aj huatyá'uunyej a'ɨjna ɨ ɨnáamuaj, Dios pu arí taatyéechi'tyej u tajapuá tɨ jusén jɨn séejre', tɨ ajta quee muáca'aj jɨn taavijhua.
2 A'ɨj tu jɨn jéehua tyí'mua'tzej a'ɨjna jɨme' tyaj tyooj íiyan séejre' ɨ cháanacaj japua, ji'nye a'yaa tu tyá'xɨe've' tyaj ujo'tyájrutyej u chi'táj tɨ jútye' já'sejre' ɨ tɨ ajta Dios jɨn tɨe'cánasij, 3 a'yaa pu'ij, tyij tyajta quee tyí'ijcaana, catu muámua'vi'ij tá'ju'un. 4 Meentyij tyooj jityán huacháatɨmee ɨ ɨnáamuaj, tyátayiin yutatzájta', ji'nye catu jaxɨe've' tɨ ɨ Dios tu'huáa'ri' a'ɨjna ɨ tɨ jɨn tɨe'cánasij, sulu tɨ a'ɨɨn jéetze' tɨe'cáanaj ɨ júuricamej jɨme' tɨ jájcuaj tɨquee a'náj á'pua'ren. 5 Ajta ɨ Dios pu a'ɨɨn pué'een ɨ tɨ tyámua' ta'uurej tyej tyij a'ɨjna ancuriáan ɨ júuricamej, ji'nye a'ɨɨ pu tajimí jaatyájtoo ɨ ju júuricamej, tyej tyij a'ɨj jɨn jáamua'reej je'ej tyaj tyi'tɨj tya'ancuriáa'sij ɨ Dios jimi.
6 A'ɨj tu jɨn a'náj tɨna'aj jitzán tyí'ca'nyej. A'yaa tu tyá'mua'reej tɨjɨn tyatɨ'ɨj tyooj júurij séjre'ej a'íjcɨ jitze ɨ tyaj jatyáhue'ra', a'yaa tu a' ɨmuáj tyityejé'sejre' ɨ tavástara' jimi. 7 Catu púj oorej tyaj jaaséj, sulu a'ɨj tu jitze tyí'ca'nyej ɨ tyaj ja'tzaahuatye', 8 jitzán tu jéehua tyí'ca'nyej, ajta ta'ráanajchi tyaj iitácɨɨnyej a'íjcɨ jitze ɨ tyaj jatyáhue'ra' tyej tyij tavástara' jimi ja'séeria'aj tá'ra'nyij. 9 A'ɨj tu jɨn a'náj tɨna'aj a'yan tyá'huoo tyej tyij tyaatatyójtzi're'en ɨ tavástara', tɨpua'aj tyooj a'yan séjre'ej nusu tyequée. 10 Ji'nye a'yaa pu tyúuxɨe've' tyaj néijmi'i huatátasejrataj jo'tɨj já'sejre' ɨ Cɨríistu' tɨ'ij a'ɨɨn néijmi'caa to'xɨjtye'en, aj pu'ij sɨɨj ajta sɨɨj ja'ancuriáa'sij je'ej tɨ tyá'cɨ'puaj, je'ej tɨ tyi'tɨj tyu'muárɨej tɨ'ɨj ooj júuricaj, tɨpua'aj xá'puɨ' huarɨj nusu je'ej pua'aj huarɨj.

*Ɨ nyúucarij t*ɨ tyámua' ta'uurej ɨ Dios jimi

11 A'ɨj tu jɨn, a'yaa tu tyá'mua'reej tɨ a'yan tyúuxɨe've' tyaj jéehua já'tyasa'aj ɨ tavástara', a'yaa tutyij tyí'tyese' tyaj hua'antyimue'tɨn ɨ tyétyacaa. Dios pu tyámua' naa tyí'tamuajtyej, a'yaa nu nyij nyajta tyá'xɨe've' siaj a'yan cha'taj siana'aj mua'aj tyí'tamuajtyej. 12 Catu tyajta tajɨɨmua'aj tyámua' tyí'taxaj, sulu ityáj tu jamuatá'caa siaj sij tajɨme' ahuóotzaahuatye'en, siata'aj sij jaayí'tɨhua'an siaj huatányuunyij a'ɨɨjma jimi ɨ maj óotzaahuatye' a'ɨjcɨ jɨme' je'ej maj tyúusejrataj majta quee a'ɨjcɨ jɨme' je'ej maj tyí'mua'tzej ɨ juxɨéjnyu'caa tzajta'. 13 Tɨpua'aj tyátatɨmue'raj, a'ɨj pu jɨme' tyaj jahuɨɨre' ɨ Dios, na'ríij quee a'yan tyi'ja'yájna, a'yaa tu rɨcɨj tyej tyij mua'ajmaj jamuaatyáhuɨɨre'en.
14 A'ɨjna ɨ tɨ Cɨríistu' jɨn taaxɨé'vej a'ɨɨ pu tajitzé rá'aj, a'ɨj tu tyij jɨn a'yan tyá'mua'reej tɨ sɨɨj huamuɨ' hua' jitze ma'can néijmi'caa ɨ tyeɨtyee, majta je'en néijmi'i jamuán huácuij.
15 Ajta ɨ Cɨríistu' pu huamuɨ' néijmi'caa jitze ma'can, mej mij a'ɨɨmaj ɨ maj móoj júurij quee che' jujɨɨmua'aj mana'aj je'ej tyé'ejtyoovej je'ej maj ye'ej tyityetyúucha'ɨɨj, sulu mej mij tyámua' tyityetyúucha'ɨj a'ɨjcɨ jimi ɨ tɨ hua' jitze ma'can huamuɨ', ajta je'en hua' jitze ma'can huatájuuriaca'.
16 A'ɨj pu jɨn, catu che' a'tɨj je'ej pua'aj tyí'mua'tziire', tyij tyajta tyooj jájcuaj a'yan tyí'mua'ajcaa ɨ Cɨríistu' jimi tɨ tyévij na'aj pué'eenye'ej, ajta ijíij catu che' a'yan tyí'mua'tzej. 17 A'yaa pu'ij, a'ɨjna ɨ a'tɨj tɨ Cɨríistu' jitze ajtyáma'can a'ɨɨ pu sɨɨj pué'een ɨ tyévij tɨ Dios arí jaajájcuarej. Pu'ríj metyaja'ajhua'xɨj je'ej tɨ tyi'tyúucha'ɨɨca'aj tɨ mí'ma'can jɨme', ji'nye pu'ríj néijmi'i jɨn huóojajcuarej. 18 Néijmi'i pu a'íjna a'ɨɨn pué'een ɨ tɨ Dios jɨn tyí'muarɨe', a'ɨjna tɨ jitze ma'can ɨ Cɨríistu' tajapuá huatanyúj, ajta je'en taata'íj tyej tyij huo'ré'ixaatye'en ɨ nyúucaria'ra' tɨ'ij huó'huɨɨre'en. 19 A'yaa pu'ij huatóomua'aj tɨ ɨ Dios tyámua' huó'ruuj a'ɨɨmaj ɨ maj a'yan huacháatɨmee ɨ cháanacaj japua, ajta quee huo'xɨjtyej a'ɨjna jɨme' ɨ maj jimi ootyá'ɨtzee, sulu a'ɨɨ pu taata'íj tyej tyij huo'ré'ixaatye'en ɨ nyúucaria'ra'. 20 A'ɨj tu jɨn ityáj a'ɨɨn pué'een ɨ Dios tɨ huo'ta'ítyaca' tyej tyij tyihuó'ixaatye'en ɨ Cɨríistu' jitze ma'can, ɨ tɨ a'yan séejre' tɨ'ɨj ɨ

Dios tɨ já'muajee a'ɨ́jcɨ jɨme' ɨ nyúucarij ɨ tyaj huá'ixaatye'. A'ɨ́j tu jɨn a'yan tyaja'muajee
jitzán ma'can ɨ Cɨríistu' siaj tyá'antzaahuatye'en ɨ Dios jimi. 21 Ajta ɨ Cɨríistu' capu
tyi'tɨ́j jɨn ootyá'ɨtzee, tajitzé ma'can pu ɨ Dios a'yan jáaruuj tyej tyij jamuán ɨ Cɨríistu'
jɨ'réenye'que' huatyá'ɨtzeere'en.

6

1 Ajta ijíij, ityáj tu jamuán tyí'muarɨe' ɨ Dios, a'yaa tutyij tyajta jéehua tyaja'muahuaviij
siaj ja'ancuriá'an ɨ tɨ jɨn Dios tyámua' tyajamuaatá'sij. 2 Ji'nye a'yaa pu a'ɨ́ɨn tyí'xaj ɨ
yu'xarij jitze tɨjɨn:
A'áa nu muáanamuajri' tɨ'ɨj ajitze juxɨé'va'ca'aj,
nyajta a'ájna xɨcáara' jitze muaatáhuɨɨ nyajta mui'rájtoo.
Ajta ijíij pu a'áan putyajá'rɨcɨj siaj ja'ancuriá'an. Ijíij pu a'ájna putyí'rɨcɨj ɨ xɨcáara' tɨ
jitzán Dios jamui'rátoonyij.
3 Tyajta ityáj catu a'tɨ́j je'ej pua'aj tyí'itɨɨj, na'ríij quee capu tyi'tɨ́j je'ej tyu'tyáhuɨɨre'sij
ɨ tyaj jɨn tyí'muarɨe'. 4 Tyajta ityáj, a'yaa tu ja'mua jimi tasejrataj matɨ'ɨj a'ɨ́ɨmaj ɨ maj
tyí'huɨɨre' ɨ Dios jimi, a'yaa tu jéehua tyé'viicue're' a'ɨ́jna jɨme' ɨ tyaj jajpuéjtzij, tyajta
quee tyi'tɨ́j tyí'cha'ɨj, ajta tyí'tamuarɨe'riste', 5 majta taatyáavaxɨj, tyajta huanámi'hua-
ca', mátanyo'si'tye'ej, tyajta tyési'huacan jɨn tyí'muarɨe', tyatáxa'i'rii tyaj atanyéjnye',
na'ríij tyaj huatatájcun. 6 Tyajta a'yan tyí'tyesejre' tyej tyámua' naa tyi'tyítacha'ɨj, a'ɨ́jcɨ
jɨme' tyaj jamua'tyej ɨ tɨ jɨ'ré'can jɨme', tyajta tyé'viicue' hua' jimi ɨ séecan, tyajta
tyámua' huojo'mua'raj ɨ taxa'aj tyeɨ́tyee, ji'nye a'ɨ́ɨ pu tatzájta' séejre' ɨ júuricama'ra'
ɨ Dios, tyajta tzáahuatyi'ra'aj jɨn hua'xɨe've'. 7 A'yaa tu tyajta tyihuá'ixaatye' ɨ nyúucarij
tɨ jɨ'ré'can jɨme', tajitzé pu séejre' a'ɨ́jna ɨ tɨ jɨn ɨ Dios néijmi'i putyí'uurej. Tyámua'
tu naa tyí'muarɨe', tyej tyij huatyényo'se'en ajta tyej tyij huatyátanaj. 8 A'náj taca'aj
mu taatyátzaahuatye'sij, majta a'náj taca'aj je'ej pua'aj tyitaatájeevij, a'náj taca'aj mu
tyámua' tyitaataxájta, majta a'náj taca'aj je'ej pua'aj tyi'taxáataj muá'ju'un. A'yaa mu
tojo'mua'raj tɨ'ɨj ɨ mej tyí'hue'tacaa, tyajta ityáj tzáahuatyi'ra'aj tu jɨn tyí'xaj. 9 A'yaa
mu tojo'mua'raj cuxáa mequee tamuajtyej, majta tyámua' naa tyí'tamuajtyej. A'yaa
tu huasé'rin cuxáa tyaj já'cui'iihuaj, tyajta tyóoche' tu júurij, puéjtzij mu tatá'caa,
majta quee a'ɨ́j jɨn tacui'nyij. 10 A'yaa tu huasé'rin cuxáa tyátaxaamuɨjritye', matyajta
a'náj tɨna'aj tatyamua've', a'yaa tu huasé'rin cuxáa tyequée je'ej tyéejviicue', matyajta
mui'caa chíjtyaanyi'taj, tyajta a'yan cuxáa tyequée tyi'tɨ́j tyícha'ɨɨj, metyajta néijmi'i
tyí'ijcha'ɨj.
11 Ta'ihuáamua' Corinto siaj jo'cháatɨmee, tu'ríj tyajamuáa'ixaa ja'huoo'itéerican
jɨme', tyámua' tu tyeríj tyajamuaataséjra a'tyán tyaj pué'een. 12 Catu ityáj tyi'tɨ́j
ja'mua'aviitze', mua'aj xu a'ɨ́ɨn pué'een ɨ siaj tyi'tɨ́j avaaj ɨ jutzájta'. 13 A'ɨ́j nu jɨn
a'yan tyaja'muahuaviij, a'yájna tɨ'ɨj a'tɨ́j tɨ jéehua hua'xɨe've' ɨ juyójmua', siaj nyejitzé
tyú'ca'nyej, a'yájna nyatɨ'ɨj nyáaj ja'mua jitze tyí'ca'nyej.

Ityáj tu a'ɨ́ɨn pué'een ɨ tyeyúuj Dios tɨ tzajta' iirájcaj

14 Caxu a'yan rɨjcaj matɨ'ɨj a'ɨ́ɨjma ɨ maj quee tyá'tzaahuatye'. Xu'huóomua'tzɨj a'ɨ́jna
jɨme', ¿ji'nye tyíɨ'rij tɨ sɨ́ɨj na'aj pué'eenye' a'ɨ́jna ɨ tɨ naa een ajta a'ɨ́jna tɨ je'ej pua'aj
een? ¿Ca' ji'nye tyíɨ'rij maj antyóonaxcaj ɨ tatzárij ajta ɨ tɨ́ca'rij? 15 Capu je'ej tyíɨ'rij maj
huóojaahuatye'en ɨ Cɨríistu' ajta ɨ tyiyáaru', capu ajta je'ej tyíɨ'rij maj huóojaahuatye'en
a'ɨ́jna ɨ tɨ tyá'tzaahuatye' a'ɨ́jna jamuán ɨ tɨquee tyá'tzaahuatye'. 16 ¿Tyi'tanyí je'ej
metyí'xa'puɨ'ɨntare' a'ɨ́ɨmaj ɨ maj jusɨ'rii ɨ tyeyúuj tzajta' Dios tɨ ja'a'rij a'ɨ́ɨjma jamuán
ɨ sáanturij? Ji'nye ityáj tu a'ɨ́ɨn pué'een ɨ tyeyúujra' ɨ Dios tɨ júurij, a'yájna tɨ'ɨj a'ɨ́ɨn
tyu'taxájtaca' tɨjɨn:
Nyáaj nu hua' tzajta' u'séeria'aj na'mej,
nyáaj nu hua' Dios pue'éenye'ej na'mej,
majta a'ɨ́ɨmaj nyetyeɨ́ɨtyeristyamua' mu pue'éenye'ej muá'ju'un.
17 A'ɨ́j pu jɨn ajta a'yan tyí'xaj ɨ tavástara' tɨjɨn:

Xa'vá'cɨɨnyij hua' tzajta',
caxu che' a'yan rɨjcaj matɨ'ɨj a'íɨmaj.
Aj nu nyij nyáaj jamuaataxɨé've'ej,
18 nyáaj nu ja'muavástara' pue'éenye'ej na'mej,
siajta mua'aj nyiyóojmua' xu pue'éenye'ej xá'ju'un,
a'yaa pu tyí'xaj ɨ tavástara' ɨ tɨ néijmi'i jɨn tye'entyúumua'ree.

7

1 A'yaa pu'ij, ta'ihuáamua' mu tyaj já'muaxɨe've', a'íi pu a'íɨn pué'een ɨ Dios tɨ jɨn tya'tóoratziiri'. A'ɨ́j pu jɨn tyiche' tyámua' eenye' ɨ tatyévij jitze tyajta ɨ tajúuricamej jitze, a'yaa tu tzáahuatyi'ra'aj tyi'ijcha'ɨɨj ɨ Dios jimi tyetyí'tyese' tyej tyij jɨ'ré'nye'ej huatyá'ɨtzeere'en.

*Pablo pu huatóotyamua'vej a'*ɨ́jcɨ jɨme' maj tyá'antzaahuaj ɨ Corinto maj ja'chej

2 Siataataxɨé've' mu juxɨéjnyu'caa tzajta'. Catu a'tɨ́j je'ej pua'aj jó'mua'rajca'aj, catu tyajta a'tɨ́j je'ej pua'aj huáruuj, catu a'náj a'tɨ́j tyu'xɨ́vi'ri'. 3 Canu a'yan tyajá'mua'ixaatye' nyej nyij je'ej pua'aj tyajamuaaxáj, ji'nye nu'ríj a'yan tyajamuáa'ixaa, mua'aj xu ú'sejre' yunyatzájta', tyata'aj tyij néijmi'i júurij huatyá'ɨtzeere'en nusu tyaj néijmi'i huácui'nyij. 4 Canu tyi'tɨ́j aváataj nyetyajá'mua'ixaatye', jéehua nu nyij á'nyatzaahuatye' ja'mua jɨme'. Tyij nyajta jajpuéjtzij, jéehua pu nú'ca'nyisti' nyajta nu nyetyamua've'.

5 Tyatɨ'ɨj a'áa ja'rá'aj a Macedonia, catu ma' já'taso'pe', sulu jo'tɨj na'aj tu jajpuéjtzica'aj, jéehua tu á'viicue'ria'ca'aj hua' jimi ɨ tyeɨ́tyee, tyajta tyí'tzɨɨnya'ca'aj. 6 Ajta ɨ Dios, ɨ tɨ ca'nyíjra'aj hua'tá'caa ɨ maj je'ej tyityóomuajtyej, tyámua' pu táaruuj tɨ'ɨj a'íɨn uvé'nyej ɨ Tito, 7 ajta capu a'íɨ na'aj ɨ tɨ a'íɨn yará'aj, sulu tɨ a'íɨn ajta jutyamua'va'ca'aj ja'mua jɨme'. A'íɨ pu taaté'exaa siaj mua'aj jéehua huápuɨ'ɨj tasejracuj, ajta ɨ siaj juxaamuɨjritye' a'ɨ́jna jɨme' siaj jamua'reericuj je'ej tɨ tyí'nyahuɨɨre', a'ɨ́j nu jɨn jéetze' huatányetyamua'vej.

8 Tyij ajta jamuaatáxaamuɨjrityej ɨ yu'xarij nyaj jamuaata'ítyi'ri', capu ijíij je'ej pua'aj nya'asej. Ajta anaquéej pu je'ej pua'aj nya'axcaj, nyatɨ'ɨj jaaséj ɨ tɨ cɨ́ɨ tyajamuaatáxaamuɨjrityej, 9 ijíij nu nyetyamua've', canu a'ɨ́jna jɨme' ɨ siaj huatóoxaamujri, sulu a'ɨ́j nu jɨn ɨ siaj huatóoxaamujri siaj sij siajtáhua'aj ja'antzaahuatye'en ɨ Dios. A'yaa xu tyityaatóoxaamuɨjrityej je'ej tɨ ɨ Dios tya'ajxɨé'vi'raca'aj, a'ɨ́j tu jɨn quee ityáj je'ej pua'aj jamuáaruuj, 10 ji'nye a'ɨ́jna ɨ siaj jɨn huatóoxaamujrityej Dios pu jimi jo'vé'mej siaj sij tyu'túu'uunyi' ajta tɨ'ij jamuáahuɨɨre'en, a'ɨ́j pu jɨn quee je'ej metyejé'tyi'tɨj siaj sij juxaamuɨjritya'aj. Ajta a'íɨ pu tyu'jé'caj ɨ xaamuɨ́jrira'aj íiyan tɨ ma'can ɨ cháanacaj japua. 11 ɨ siaj jɨn huatóoxaamujritye'en, Dios jimi pu jo'vé'mej, xaaséj je'ej tɨ atyojo'ré'nyej. Jéehua xu jaatyátzaahuatyej siajta nyaj japua huatanyúj, siajta huatanyínyu'cacuca', siajta tyu'tátzɨɨn. Siajta je'en jéehua jaataxɨé'vej siaj naaséj, a'ɨ́j xu jɨn puéjtzij jaatá' a'ɨ́jcɨ ɨ tɨ je'ej pua'aj rɨjcaa. A'ɨ́j pu'ij jɨn néijmi'i a'yan tyu'taséjre siaj mua'aj quee tyi'tɨ́j jɨn ootyá'ɨtzee. 12 A'yaa pu'ij, nyatɨ'ɨj tyajamuaata'ítyi'ri', canu a'yan huarɨ́j a'ɨ́jna nyamua'tzaj ɨ a'tɨ́j tɨ ootyá'ɨtzee, nusu ɨ tɨ séej jimi ootyá'ɨtzee, sulu ta'aj ij huataséjre'en ɨ Dios jimi a'chu siaj tajimí tyí'ca'nyej. 13 A'íi pu a'íɨn pué'een ɨ tɨ jéehua naa taatá'aj.

Ajta capu a'íɨ na'aj ɨ tɨ naa taatá'aj, sulu tyajta tu huátatyamua'vej a'ɨ́jna jɨme' tɨ ɨ Tito yará'aj jutyamua've'ej, ji'nye néijmi'i xu mua'aj ca'nyíjra'aj jaatá'. 14 Nu'ríj nyáaj a'yan tyaaté'xaatya'ca'aj ɨ Tito nyaj jéehua á'nyatzaahuatye' ja'mua jɨme', siajta mua'aj caxu naatatyévi'rastej. Ji'nye néijmi'i ɨ tyaj tyeríj jamuáa'ixaa, a'yaa pu tyi'ja'yájna, a'yaa pu cha'taj na'aj tyi'jɨ'ré'can jɨme' je'ej tyaj tyaaté'exaa ɨ Tito, tyaj jéehua á'tatzaahuatye' ja'mua jɨme'. 15 A'ɨ́jna ɨ Tito jéetze' pu já'muaxɨe've' tɨ'ɨjta jo'támua'reej je'ej siaj néijmi'i jéehua huápuɨ'ɨj tyeetyátzaahuatyej. 16 Jéehua nu nyetyamua've', a'ɨ́jna jɨme' ɨ tɨ ɨ'ríj nyej nyaxáahuaj ja'mua jitze tyú'ca'nyej.

8

Ɨ maj juxɨé'vi'ra' jɨn tyi'tá'caa ɨ maj jusɨ'rii ɨ tyeyúuj tzajta'

1 Ajta ijíij ta'ihuáamua', a'yaa tu tyá'xɨe've' tyaj jamuaaté'exaatye'en je'ej tɨ Dios tyá-
mua' tyihuo'tá' a'ɨ́ɨjma ɨ maj jusɨ'rii ɨ tyeyúuj tzajta' a'áa tɨ huataca'aj a Macedonia. 2 Tyij
majta jéehua jajpuéjtzij mu'ríj néijmi'i jɨn tyo'táviicue'ri', jéehua mu mij jutyamua've',
capu je'ej tyij majta quee je'ej tyéejviicue', ɨ maj tyu'tá' juxɨé'vi'ra' jɨme' jéehua pu
tyu'tyáhuɨɨ cuxáa chíjtyaanyi'ij maj pué'eenye'. 3 Nyáaj nu jamua'reej maj tyu'tapuéjve
a'chu maj caa putya'uurejve'ej, majta juxɨé'vi'ra' jɨn jéetze' a'yan huarɨ́j. A'ɨ́ɨmaj mu
jujɨ́ɨmua'aj huatyóohuij 4 maj taatáhuaviiri' tyaj huo'tá'an maj huo'tyáhuɨɨre'en a'ɨ́ɨjma
ɨ maj ɨ Dios jitze ajtyáma'can. 5 Majta a'ɨ́ɨmaj camu a'yan mana'aj tyu'tapuéjve je'ej tyaj
tye'ejchó'va'ca'aj, ji'nye anaquéej mu ɨ tavástara' jimi huatóotoj, majta je'en ityájma
jimi, a'yájna tɨ'ɨj ɨ Dios tya'ajxɨé'vi'ra'. 6 A'ɨ́j tu jɨn jéehua jahuaviij a'ɨ́jcɨ ɨ Tito tɨ
a'ɨ́ɨn jaariá'sɨɨre'en ja'mua jimi ɨ siaj juxɨé'vi'ra' jɨn tyu'tá', a'ɨ́jna ɨ tɨ arí anaquéej
huatyóochej ja'mua tzajta'. 7 Ji'nye mua'aj jéetze' xu tyí'mue'tɨj, a'ɨ́jna jɨme' ɨ siaj
tyá'tzaahuatye' ɨ tavástara' jimi, ajta ja'mua'ɨ'riitye' siaj huo'té'exaatye'en ɨ nyúucarij,
siajta tyámua' tyá'mua'reej je'ej tɨ ajóo'en ɨ Dios jimi, siajta juxɨé'vi'ra' jɨn taataxɨé'vej
ɨ siaj ityájma jimi jaarɨ́'rej, a'yaa pu cha'tána'aj siaj sij tyu'tyámue'tɨn a'ɨ́jna jɨme' ɨ siaj
séecan huatyáhuɨɨre'en.

8 Canu nyej nyij a'yan tyaja'mua'íitya'aj nyaja'mua'ixaatye', sulu a'ɨ́j nu siaj sij jáa-
mua'reej je'ej maj majta séecan tya'ajxɨé'vi'ra', mej mij mua'ajmaj jamuaataséjratye'en
maj jɨ'ré'can jɨme' já'muaxɨe've'. 9 Ji'nye xu'ríj mua'aj jamua'reej tɨ ɨ tavástara' Jesús,
ɨ tɨ ajta Cɨríistu' pué'een, a'ɨ́ɨ pu néijmi'i tyí'ijcha'ɨj a'yan tyu'tóosejrataca' tɨ'ɨj sɨ́ɨj
tɨquee je'ej tyéejviicue', tɨ'ij ja'mua japua huatányuunyij, siaj sij mua'aj a'ɨ́jna jɨn a'ɨ́ɨn
pue'éenye'ej xá'ra'nyij ɨ maj tya'ancuriáa'sij ɨ Cɨríistu' jimi.

10 A'yaa nu nyáaj tyajá'mua'ixaatye' je'ej nyej nyáaj tyí'mua'tzej a'ɨ́jna jɨme' ɨ siaj
huo'tyáhuɨɨre'en. Tɨ'ɨj na'aj ju'síj, caxu a'ɨ́j siana'aj jɨn huatyóohuij siaj huo'tyáhuɨɨre'en
ɨ séecan, sulu a'yaa xu siajta huarɨ́j xuutyámua've'ej. 11 Ajta ijíij, je'ej siaj caa
putya'uurejve, siata'aj ja'antyícɨ'tyij ɨ siaj ju'huatyáhuiij, a'yan naa setyuutyámua've'ej
siatɨ'ɨj jájcuaj ɨmuáj tyu'huatyáhuiij siaj a'yan huárɨnyij. 12 Ji'nye tɨpua'aj a'tɨ́j jɨ'ré'can
jɨme' a'yan tyá'xɨe've'ej tɨ tyi'tɨ́j tyu'tá'an, Dios pu ja'ancuriáa'sij a'chu tɨ caa tyi'tɨ́j
tyu'tá'sij. Capu ɨ Dios tyu'huaviij tyi'tɨ́j tɨquee sɨ́ɨj tyícha'ɨj.

13 Capu ajta a'yan tyi'tyéevijtɨj tɨ a'ɨ́jna jɨme' siaj séecan huatyáhuɨɨ mua'ajmaj tyi'tɨ́j
jamuá'ɨtziitye'ej, sulu siaj sij juxa'aj siana'aj eenye'. 14 Ajta ijíij mua'aj xu tyí'ijcha'ɨj ɨ
séecan tɨ tyá'ɨtziitye', ajta majca'huáyee, a'ɨ́ɨ mu mijta jamuaatáhuɨɨre'sij a'ɨ́jna jɨme'
ɨ tɨ mua'ajmaj tyajamua'ɨtzíitya'aj ja'mej. 15 A'yájna tɨ'ɨj tyé'yu'si' ɨ yu'xarij jitze a'yan
tɨjɨn: "Capu tyi'tɨ́j avá'ɨtzeerej a'ɨ́jcɨ jimi ɨ tɨ jéehua jáasɨɨ, capu ajta tyi'tɨ́j jo'tyá'ɨtziityej
a'ɨ́jcɨ ɨ tɨ cɨ́ɨ na'aj tyáasɨɨ."

Pablo pu ɨ Tito huata'ítyaca' a Corinto

16 Tyámua' nu tyé'tyojtzi're' ɨ Dios tɨ ca'nyíjra'aj jaatá' a'ɨ́jcɨ ɨ Tito siaj sij a'yan cha'taj
siana'aj jitzán tyuuxɨé've'ej siatɨ'ɨj nyej jimi. 17 A'ɨ́ɨ pu ja'ancuriáa' ɨ nyaj tyee'íjcaj, siajta
mua'aj xu jéehua jitzán juxɨe've', a'yaa pu'ij ijíij tya'ajxɨé'vi'ra' tɨ a'áa jó'me'en ja'mua
jimi.

18 Jamuán ɨ Tito, séej nu huata'ítyaca' ɨ ta'ihuáara' tɨ'ij ajta jamuán ujó'me'en.
A'ɨ́jna ɨ ta'ihuáara', néijmi'que' mu tyámua' naa yó'sej a'ɨ́jcɨ jɨme' tɨ a'ɨ́ɨn tyámua'
naa tyí'muarɨe' ɨ nyúucaria'ra' jɨme' ɨ Dios. 19 Ajta, a'ɨ́ɨmaj ɨ maj jusɨ'rii ɨ Dios
jimi, a'ɨ́ɨ mu ja'antyíhuoj tɨ'ij tajamuán jo'cha'canye'en ajta tyu'tyáhuɨɨre'en a'ɨ́jna
jɨme' ɨ tyaj tyí'muarɨe', ɨ tyaj jɨn tyámua' tyeetyátoonyij ɨ tavástara', ajta tyej tyij
jamuaataséjratye'en ɨ tyaj jéehua já'muahuɨɨria'cuj. 20 A'yaa tu tyá'huoo tɨ'ij quee a'tɨ́j
je'ej pua'aj tyí'taxajtaj a'ɨ́jna jɨme' tyaj jéehua jáasɨɨre'en ɨ siaj mua'aj tyi'tá'caa. 21 Tyajta

tu jahuoo tyej tyij a'náj tɨna'aj xá'puɨ' rɨjcaj je'ej tɨ tyi'tyéevijtɨj, catu a'ɨ́j tyana'aj jimi ɨ tavástara', sulu tyajta tu a'yan rɨcɨj hua' jimi ɨ tyeɨ́tyee.

22 Hua' jamuán a'ɨ́ɨjma ɨ tyaj huo'ta'ítyaca', séej nu nyajta huata'ítyaca' ɨ ta'ihuáara', ɨ tɨ arí mue'tɨ́j taataséjra tɨ a'ɨ́ɨn a'yan tya'ajxɨé'vi'ra' tɨ taatáhuɨɨre', ajta ijíij jéetze' pu óoca'nyej a'ɨ́jna jɨme' tɨ huápuɨ'ɨj jéehua ja'mua jitze tyí'ca'nyej. 23 Ajta a'ɨ́jna ɨ Tito a'ɨ́ɨ pu a'ɨ́ɨn pué'een ɨ tɨ nyajamuan tyí'muarɨe' tyej tyij mua'ajmaj jamuaatyáhuɨɨre'en. Majta a'ɨ́ɨmaj ɨ maj hua'puaj ɨ ta'ihuáamua', a'ɨ́ɨ mu a'ɨ́ɨn pué'een ɨ maj huo'ta'ítyaca' a'ɨ́ɨmaj ɨ maj jóosɨ'rii mej mij ɨ Cɨríistu' tyu'tatyójtzi're'en. 24 Ajta mata'aj mij jáamua'reej ɨ maj jusɨ'rii, siata'aj huo'taséjratye'en a'ɨ́ɨjma ɨ tyétyacaa siaj tzáahuatyi'ra'aj jɨn hua'xɨe've', mej mij majta jáamua'reej tɨ a'yan tye'tyévijtye' ɨ tyaj á'tatzaahuatye' ja'mua jɨme'.

9

1 Ajta a'ɨ́jna jɨme' ɨ tyaj jɨn huá'huɨɨre' a'ɨ́ɨjma ɨ ta'ihuáamua' ɨ maj a'yan cha'taj mana'aj tyá'tzaahuatye', capu juxɨe've' nyej tyajtáhua'aj a'ɨ́jcɨ jɨn tyajamuaatayú'se'en siaj sij a'yan huárɨnyij, 2 ji'nye nu'ríj jamua'reej siaj jéehua mua'aj a'yan tya'ajxɨé'vi'ra'. A'ɨ́j nu jɨn á'nyatzaahuatya'aj a'yan nyetyihuá'ixaatye' a'ɨ́ɨjma ɨ maj Macedonia jo'cháatɨmee, a'yaa nu tyihuá'ixaatye' tɨ arí séej nyinyi'ra'aj tyooméj siaj tyámua' huóoruuj mua'aj Acaya siaj jo'cháatɨmee, a'ɨ́j mu mij jɨn majta mue'tɨ́j a'yan tyitya'huóoca'an mej mij majta tyu'tyáhuɨɨre'en ɨ Macedonia maj jo'cháatɨmee. 3 Nyajta nyáaj, a'yaa nu een jɨme' ta'ihuáamua' tyu'ta'ítyaca' ja'mua jimi, tɨ'ij quee a'yan tyá'ra'nyij nyaj huáapua'aj nyana'aj á'nyatzaahuatya'aj nyatɨ'ɨjta mua'ajmaj jamuatyáxajtasime'en. Sulu siata'aj sij tyámua' eenye' je'ej nyaj nyeríj tyihuo'té'exaaj mua'ajmaj jɨme', 4 ji'nye tɨpua'aj séecan ɨ maj Macedonia já'ma'can nyajamuan mó'ju'un, majta je'en jamuáatyoonyij sequée tyámua' éenya'caj. Aj pu'ij taatatyévi'raste'sij ityájma, capu mua'ajmaj sulu ityájma pu a'ɨ́jna jɨme' tyaj mua'ajmaj jɨn á'tatzaahuatye'. 5 A'ɨ́j pu jɨn a'yan tyina'ránajchaca' nyaj huo'táhuaviij ɨ nye'ihuáamua' mej mij jó'ju' ja'mua jimi mej mij anaquéej jamuáamuaarej, ajta siaj sij huo'tá'an ɨ siaj jɨn tya'tóoratziiri' siaj tyu'tapuéjve'en. A'yaa xu sij juxɨé'vi'ra' jɨn tyu'tá'sij, capu a'yan éenye'ej ta'mej tɨ'ɨj nyaj ca'nyéjrij jɨn jamuaata'íj siaj sij tyu'tapuéjve'en.

6 A'íj xu ootámua'reej: A'ɨ́jna ɨ tɨ cɨ́ɨ na'aj tyu'tá', cɨ́ɨ pu'uj ajta tya'ancuriáa'sij, ajta ɨ tɨ jéehua tyu'tá', jéehua pu ajta tya'ancuriáa'sij. 7 A'yaa pu tyúuxɨe've' tɨ sɨ́ɨj ajta sɨ́ɨj tyu'tá'an a'chu tɨ a'yan tya'ajxɨé'vi'ra' ɨ jutzájta', che' quee jamuáacha'aj nusu ca'nyéjrij jɨme', ji'nye Dios pu jaxɨe've' ɨ a'tɨ́j tɨ jutyamua've'ej tyu'tá'. 8 Dios pu jaayí'tɨn tɨ jaatámui'ren ɨ tɨ jɨn tyámua' tyajamuaatá'an, siaj sij a'náj tɨna'aj néijmi'i tyí'ijcha'ɨj, ajta tɨ'ij tyí'cɨ'paa siaj séecan huatáhuɨɨre'en. 9 A'yaa pu tyá'xaj ɨ yu'xarij jitze tɨjɨn:

Jéehua pu tyihuo'tá' a'ɨ́ɨjma ɨ maj quee je'ej tyéejviicue',
ajta ɨ tɨ jɨn xá'puɨ' rɨcɨj, a'ɨ́ɨ pu jusén jɨme' séejre'.

10 Dios pu a'ɨ́ɨn pué'een ɨ tɨ tyu'tá'caa ɨ ímue'rij tɨ huahuásti'huaca', ajta ɨ cue'ráj tɨ tyí'cue'ri', a'ɨ́ɨ pu'ij ajta néijmi'i tyajamuaatá'sij, ajta já'muahuosi'ran, siaj sij jéetze' tyu'muárɨe'en a'ɨ́jna jɨme' ɨ tɨ xá'puɨ' een. 11 A'yaa xu néijmi'i tyi'ijcha'ɨ́ɨj xá'ju'un siaj sij juxɨé'vi'ra' jɨn tyihuo'tapuéjve'en. Ajta ɨ siaj mua'aj mutyojo'ta'ítyaca', a'yaa pu tyu'tyáhuɨɨre'sij mej mij ɨ ta'ihuáamua' tyaatatyójtzi're'en ɨ Dios. 12 Ji'nye tyatɨ'ɨj huo'táhuɨɨ ɨ ta'ihuáamua', catu a'ɨ́j tyana'aj tyihuo'tá' ɨ tɨ tyihuá'ɨtziitya'ca'aj, sulu tyajta tu ca'nyíjra'aj huo'ta' mej mij tyaatatyójtzi're'en ɨ Dios a'ɨ́jna jɨme' je'ej siaj huarɨ́j. 13 A'ɨ́ɨ mu majta tyaatatyójtzi're'ej ɨ Dios, ji'nye a'ɨ́ɨ mu a'ɨ́jna jɨn jamua'reeren ɨ siaj jɨn huo'tyáhuɨɨ siaj ja'astej ɨ Cɨríistu'. Majta mu jaatyátzaahuatye'sij ɨ Dios, a'ɨ́jna jɨme' je'ej siaj mua'aj tyihuá'huɨɨre' a'ɨ́ɨjma, siajta néijmi'caa ɨ séecan. 14 Majta je'en jaatáhuoosij ɨ Dios jimi ja'mua jɨme' jéehua maja'muaxɨé've'ej, a'ɨ́jna jɨme' tɨ ɨ Dios jéehua huápuɨ'ɨj tyámua' tyihuo'tá' je'ej siaj tyi'tɨ́j jɨn huarɨ́j. 15 Tyiche' tyaatatyójtzi're'en ɨ Dios, ji'nye a'ɨ́ɨ pu taatapuéjve ɨ tɨ huápuɨ'ɨj juxɨe've' ɨ tɨquee maja' nyúucarij tyaj jɨn jaataxáj.

10

Pablo pu japuan huatanyúj ɨ tɨ jɨn tyiˈtyéjvee

1 Nyáaj, ɨ nyaj Pablo puéˈeen, aˈyaa nu tyajaˈmuahuaviij, aˈɨ́jna jɨmeˈ tɨ ɨ Cɨríistuˈ
náˈancuˈvaxɨj, tyij majta aˈyan tyíˈnyaxaj yee nyaj jee tyíˈtzɨɨnyeˈ tɨpuaˈaj jaˈmua jamuán
anyoˈtyávaacaj, nyajta jeˈej huányaxaxaˈaj tɨpuaˈaj yaˈ ɨmuáj naatyávaacaj. 2 Aˈyaa
nu nyij tyajaˈmuahuaviij, nyatɨˈɨj aˈáa jóˈmeˈen jaˈmua jimi, siaj quee caˈnyíjraˈaj
nyatáˈcareˈen nyej nyij aˈyan huatányesejrataj nyaj áˈnyacaˈnyej yunyatzájtaˈ aˈɨ́ɨjma
jimi ɨ maj aˈyan tyíˈtaxaj tyaj aˈyan chaˈtaj tyanaˈaj rɨcɨj matɨˈɨj aˈɨ́ɨmaj ɨ maj íiyan
huacháatɨmee ɨ cháanacaj japua, jiˈnye náˈnyacaˈnyej nyaj aˈyan tyihuaˈrájeevej. 3 Aˈyaa
pu ajta tyiˈjaˈyájna tyaj tyeɨ́tyee puéˈeen, tyajta catu aˈyan tyíˈtyenyoˈseˈ matɨˈɨj ɨ tyeɨ́tyee
ɨ maj aˈyan séejreˈ ɨ cháanacaj japua. 4 Ɨ tyaj jɨn nyoˈseˈ, capu íiyan tyíˈmaˈcan ɨ
cháanacaj japua, sulu aˈɨ́ɨ pu aˈɨ́ɨn puéˈeen ɨ Dios tɨ néijmiˈi jɨn putyíˈuurej. Aˈyaa tutyij
néijmiˈi tyeˈentyíˈuunaj ɨ maj jɨn tajitzé tyíˈpuaˈritye' 5 tyajta ɨ maj jɨn óotzaahuatyeˈ
mej mij tyiˈtyánaamuaj maj jáamuaˈtyij ɨ Dios. Néijmiˈi ɨ huaˈmuaˈtziiraˈaj aˈɨ́j tu jimi
tyuˈtátuireˈen ɨ Cɨríistuˈ, taˈaj ij aˈɨ́j aráˈastej, 6 tyajta tyámuaˈ een tyej tyij puéjtzij
jaatáˈan aˈɨ́jcɨ ɨ tɨquee tyihuojóˈitej, tɨpuaˈaj seríj muaˈaj néijmiˈi jɨn jaˈráˈastej ɨ Dios.
7 Xaaséj aˈɨ́jcɨ ɨ tɨ séejreˈ. Tɨpuaˈaj aˈtɨ́j aˈyan tyámuaˈ naa tyáˈmuaˈreeriaj tɨ ɨ
Cɨríistuˈ jitze ajtyámaˈcan, cheˈ ajta aˈyan tyáˈmuaˈreeriaj tyej tyajta ityáj ɨ Cɨríistuˈ jitze
ajtyámaˈcan. 8 Tɨpuaˈaj nyáaj jéetzeˈ náˈnyatzaahuatyeˈej aˈɨ́jna jɨmeˈ ɨ tɨ jɨn nyavástaraˈ
tyinaataˈíj, capu nyetyeviˈrasteˈ, jiˈnye ɨ tavástaraˈ pu aˈyan tyitaataˈíj tyej tyij tyámuaˈ
jamuáaˈuurej capu tyej tyij jamuaˈantyipuáˈrityeˈen. 9 Canu aˈyan tyáˈxɨeˈveˈ tɨˈij aˈyan
séjreˈej yee nyaj jáˈmuamuaritye' aˈɨ́jna jɨmeˈ jeˈej nyaj tyajáˈmuayuˈseˈej. 10 Séecan mu
aˈyan tyíˈxaj tɨjɨn nyej jee caˈnyéjrij jɨn tyajáˈmuaˈijtyeˈ aˈɨ́jna ɨ yuˈxarij jitze, ajta tɨpuaˈaj
jaˈmua jamuán anyoˈtyávaacaj canu jee áˈnyacaˈnyej nyaj aˈyan tyajamuatéˈexaatyeˈ,
nyajta jee quee tzáahuatyiˈraˈaj jɨn tyíˈxaj. 11 Ajta aˈɨ́jna ɨ tɨ aˈyan tyíˈxaj, cheˈ jáamuaˈreej
tɨjɨn aˈyaa tu tyíˈxaj tɨpuaˈaj yaˈ ɨmuáj taatyúˈuucaj, tyajta aˈyan rɨnyij tyatɨˈɨj jaˈmua jimi
joˈtyúˈuucaj.
12 Aˈyaa pu tyiˈjɨˈréˈcan jɨmeˈ, tyaj quee áˈtacaˈnyej tyej tyij tajɨ́ɨmuaˈaj áˈtatzaahu-
atyeˈej, matɨˈɨj ɨ séecan jusejrataj jaˈmua jimi. Majta aˈɨ́ɨmaj camu xáˈpuɨˈ metyity-
oomuámuaˈreˈ mej mij jujɨ́ɨmuaˈaj óotzaahuatyeˈ séecan jamuán. 13 Catu ityáj aˈyan
tyáˈtatzaahuatyeˈ jeˈej tɨquee tyitatyévijtyeˈ. Aˈyaa tuˈuj rɨcɨj aˈchu tɨ ɨ Dios tatáˈcaa
tyej tyij ahuátatzaahuatyeˈen aˈɨ́jna jɨmeˈ ɨ tyaj jɨn tyíˈmuarɨeˈ, aˈɨ́ɨ puˈij taatáˈ tyej tyij
muaˈajmaj jimi jaˈráˈastij mu siaj Corinto jaˈchej. 14 Aˈɨ́j tu jɨn quee aˈyan rɨcɨj jeˈej tɨquee
tyitatáˈcaa, aˈyaa pu tyaˈraˈnyíicheˈ tɨpuaˈaj tyequée jájcuaj ɨmuáj aˈáa jaˈtanyéjnyiicheˈ
jaˈmua jimi. Ityáj tu aˈɨ́ɨn puéˈeen ɨ tyaj anaquéej jamuaatéˈexaa ɨ nyúucariaˈraˈ ɨ
Cɨríistuˈ. 15 Catu tyajta aˈɨ́jna jɨn áˈtatzaahuatyeˈ jeˈej maj ɨ séecan tyuˈmuárɨej, aˈyaa
tyiˈtɨ́j tyaˈuuriáaj tɨquee xáˈpuɨˈ. Sulu aˈyaa tu tyáˈxɨeˈveˈ tyaj jéetzeˈ tyuˈtyáhuɨɨreˈen
jaˈmua jimi, aˈyájna siatɨˈɨj muaˈaj seríj tyáˈtzaahuatyeˈ. 16 Aˈyaa tu tyajta tyáˈxɨeˈveˈ tyaj
huóˈixaatyeˈen ɨ nyúucariaˈraˈ ɨ Cɨríistuˈ ɨ maj aˈ ɨmuáj joˈcháatɨmee séej chuéj japua,
joˈmaj quee xu séecan tyojoˈmuárɨej, tyej tyij quee ahuátatzaahuatyeˈen aˈɨ́jna jɨmeˈ jeˈej
maj séecan tyuˈmuárɨej.
17 Tɨpuaˈaj aˈtɨ́j tyiˈtɨ́j jɨn óotzaahuatyaˈmuɨˈɨj, cheˈ ɨ tavástaraˈ jimi ahuóotzaahu-
atyeˈen. 18 Jiˈnye aˈɨ́jna ɨ tɨ jusɨ́ɨj tyámuaˈ tyúusejrataj, capu aˈɨ́ɨn puéˈeen ɨ tɨ Dios
jaataxɨéˈvej, sulu aˈɨ́jna ɨ aˈtɨ́j tavástaraˈ tɨ tyámuaˈ tyaˈtáˈcaa.

11

*Pablo pu tzáahuatyiˈraˈaj j*ɨn tyiˈtyéjvee ɨ tavástaraˈ jimi

1 Aˈtzúj cuj cɨ́ɨ setyinoˈviicueˈ, tyij nyajta aˈyan huaséˈrihuaˈaj cuxáa nyenyatɨ́mueˈraj
nyetyajaˈmuaˈixatyeˈ. Cheˈ jeˈej tɨnaˈaj, sianoˈtáviicueˈ. 2 Jiˈnye aˈɨ́jna ɨ nyaj jɨn chueerij
jaˈmua jɨmeˈ Dios jimi pu joˈvéˈmej. Aˈyaa nu tyaaxáˈpuɨˈɨntarej siaj sij aˈɨ́j sianaˈaj jimí

huatyá'ɨtzeere'en ɨ Cɨríistu' sequée tyi'tɨ́j jɨn a'ɨtzéeria'aj, yaa tɨ'ɨj íitɨ' tɨquee xu tyáataj
jamuán hui'caa. 3 Ajta a'yaa nu tyí'tzɨɨnye' tɨpua'aj a'tɨ́j jamuáacuanamuaj tɨ'ɨj ɨ cú'cu'uj
tyáacuanamuaj a'ɨ́jcɨ ɨ Eva, siaj sij quee che' tzáahuatyi'ra'aj jɨn já'astijria'aj ɨ Cɨríistu'.
4 Tyámua' xu mua'aj tyihuá'jepe' tɨpua'aj sɨ́ɨj mu jo'vé'mej tɨ séecan ɨ nyúucarij jɨme'
jaxaj a'ɨ́jcɨ ɨ Jesús, tɨquee a'yan huánamuajrii je'ej tyaj tyeríj tyajamuáa'ixaa, siajta
xu ja'ancuriáa'vej séej ɨ júuricamej tɨquee a'ɨ́ɨn pué'een ɨ Dios tɨ anaquéej jaatyájtoo
ja'mua jimi, ajta sɨ́ɨj ɨ nyúucarij tɨquee a'yan huánamuajrii tɨ'ɨj ɨ siaj seríj ja'antzaahuaj.
5 A'yaa pu'ij, capu a'yan nya'asej nyaj jéetze' cɨléenye' jɨn tyí'huɨɨre' mequee a'ɨ́ɨmaj ɨ
maj nu'uj huápuɨ'ɨj va'cán jɨn tyityetyu'uj. 6 Tyij ajta quee nyaɨ'riitye' nyej nyij tyámua'
naa tyu'taxáj hua' jimi ɨ tyeɨ́tyee, capu a'yan een ɨ nyaj jɨn ucájmua'rej, a'íj tu tyij a'náj
tɨna'aj já'muasejratye', tyajta néijmi'i jɨn a'yan rɨcɨj.
7 ¿Nyiquij je'ej pua'aj naarɨ́j nyatɨ'ɨj huáapua'aj nyana'aj jamuaaté'exaa ɨ nyúucaria'ra'
ɨ Dios, nyajta huatyenyaxáahuataca' siaj sij mua'aj ahuóotzaahuatye'en? 8 Nyáaj
nu huáari'ri' ɨ hua' túmii a'ɨ́ɨmaj ɨ maj a'yee jusɨ'rii ɨ Dios jimi, nyej nyij a'ɨ́jna
jɨn huatyényahuɨɨre'en nyajta mua'ajmaj jamuaatyáhuɨɨre'en. 9 Ajta nyatɨ'ɨj a'áa
jo'tyaváacaj ja'mua jimi capu tyi'tɨ́j no'tyá'ɨtziij, canu tyi'tɨ́j jɨn jamuaatamuárɨe'ristej,
ji'nye a'ɨ́ɨmaj ɨ nye'ihuáamua' ɨ maj a'áa ja'ráacɨj a Macedonia, a'ɨ́ɨ mu tyinaatá' ɨ tɨ
tyiná'ɨtziitya'ca'aj. A'yaa nu tyá'xɨe've' nyaj quee jamuaatamuárɨe'riste'en, nyajta nyooj
a'yan tyu'ma'aj na'mej. 10 Tyámua' nu naa tyá'mua'reej ɨ tɨ a'yan tyi'ja'yájna ɨ Cɨríistu'
jimi, a'yájna tɨ'ɨj ajta quee a'tɨ́j tyináa'ri'raj ɨ nyaj jɨn á'nyatzaahuatye' néijmi'que' a'áa tɨ
huataca'aj a Acaya. 11 ¿Ji'nye een jɨme' a'yan nyetyi'xaj? ¿Nyiquij a'ɨ́jna jɨme' nyaj quee
já'muaxɨe've'? Dios pu jamua'reej tɨjɨn nyajá'muaxɨe've'.
12 Nyajta nyóoche' nu a'yan tyu'ma'aj na'mej, nyej nyij quee huo'tá'an a'ɨ́ɨjma ɨ
maj jahuoo mej mij cha'mana'aj tyi'tɨ́j jɨn óotzaahuatye', maj quee a'yan tyí'muarɨe'
tyatɨ'ɨj ityáj, 13 ji'nye a'ɨ́ɨ mu'uj pué'een ɨ maj quee tzáahuatyi'ra'aj jɨn huata'ítyi'huaca',
majta tyú'cuanamuaj a'yan metyuuséerataj tɨ nu'uj ɨ Cɨríistu' huojo'ta'ítyaca'. 14 Ajta
a'ɨ́jna capu je'ej ta'sejratye', ji'nye ɨ tyiyáaru' pu ajta a'yan jusejrataj tɨ'ɨj sɨ́ɨj tɨ
tyí'huɨɨre' u tajapuá, 15 a'ɨ́j pu jɨn quee je'ej ámiteere' tɨpua'aj a'ɨ́ɨmaj ɨ maj jahuɨɨre'
ɨ tyiyáaru' a'yan metyúusejrata maj a'ɨ́jna jɨn tyí'huɨɨre' ɨ tɨ xá'puɨ' een. Majta a'yaa mu
tyitye'entyipuá'rij je'ej maj tyaamue'tɨj a'ɨ́jna jɨme' je'ej maj tyi'tɨ́j huáruuj.

I tɨ jɨn jajpuéetzij a'ɨ́jna ɨ Pablo

16 Nyajtáhua'aj nu a'yan tyajamuaaté'exaatye'ej tɨquee a'tɨ́j a'yan tyí'mua'ajcaj yee
nyej nyatɨmue', ajta tɨpua'aj a'yan metyí'mua'ajcaj, siata'aj naata'an nyaj a'yan tyu'taxáj
tɨ'ɨj túutɨmue', nyej nyij nyajta nyáaj ahuá'nyatzaahuatye'en, 17 ajta a'yájna nyatɨ'ɨj
tyé'nyatzaahuatye' nyenyatɨ́mue'raj, capu a'yan tyí'xa'puɨ' ɨ tavástara' jimi. 18 Ji'nye
mue'tɨ́j mu óotzaahuatye' a'ɨ́jna jɨme' je'ej maj tyu'muárɨej, a'yaa nu nyij nyajta nyáaj
tyé'nyatzaahuatye'en. 19 Tyámua' xu mua'aj metyityoomuámua're', a'ɨ́j xu jɨn tyámua'
naa tyé'viicue' a'ɨ́ɨmaj jimi ɨ maj jutɨ́mue', 20 siajta xu tyé'viicue' a'ɨ́ɨjma jimi ɨ maj
ca'nyéjrij jɨn tyajá'mua'ijtye', na'ríij ɨ maj tyajamuáa'ri'raj, nusu ɨ maj já'muacuanamuaj,
ɨ maj já'muaxana've', ajta ɨ maj jamua'ráava'raj ɨ ja'mua jɨɨse'. 21 Tyij ajta nyetyevi'raste'
nyaj jaataxáj, catu ityáj ahuátaca'an tyej tyij a'yan huárɨnyij matɨ'ɨj a'ɨ́ɨmaj.
Ajta tɨpua'aj séecan a'yan metyóotzaahuatya'aj, a'yaa nu nyajta nyáaj tyé'nyatza-
ahuatye'en, tyij ajta quee xá'puɨ'. 22 ¿Nyiquij Hebreos maj pué'een a'ɨ́ɨmaj? Nyáaj nu
nyajta a'ɨ́ɨn pué'een. ¿Nyiquij a'ɨ́jna jitze mua'ajtyáma'can ɨ Israel? Nyáaj nu nyajta
a'ɨ́jna jitze ajtyáma'can. ¿Nyiquij ɨ Abraham jitze mue'rá'ma'can? Nyajta nu nyáaj
a'ɨ́jna jitze eeráma'can. 23 ¿Nyiquij metyí'huɨɨre' ɨ Cɨríistu' jitze ma'can? Jéetze' nu
nyáaj a'ɨ́jna jɨme' tyí'huɨɨre', tyij nyajta ijíij nyatɨ́mue'raj nyetyajá'mua'ixaatye'. Nyáaj
nu jéetze' tyu'muárɨej mequee a'ɨ́ɨmaj, nu'ríj jéetze' mue'tɨ́j huanámi'huaca' mequee
a'ɨ́ɨmaj, majta mue'tɨ́j meríj naatyáavaxɨj, nyajta nu mue'tɨ́j tɨn huamuɨ́'. 24 Anxɨ́vij
mu pua'máj puéjtzij naatá' a'ɨ́ɨmaj ɨ maj Israel jitze ajtyáma'can, a'ɨ́jcɨ jɨme' ɨ maj

seityéj japuan tamuáamuata' japuan arámuaacuaj pua'máj nɨe'riá'vaxɨj. 25 Huéeicaj mu
natyáavaxɨj cɨyéj jɨme', majta séej naatyáto'sixɨj tyetyéj jɨme'. Huéeicaj pu ajo'cájrupij
ɨ báarcuj ɨ nyaj tzajta' yi'cacaria'aj, séej tɨ́ca' nyajta séej xɨcáj nu á'tyeej nyaj jájtyij
japua huajósij. 26 Jéehua nu nyeríj huáraa ɨ juyéj jitze, nyajta tyu'tátzɨɨn a'ɨ́jna jɨme'
nyaj antáyi'caa ɨ játya'naj jitze, nyajta a'ɨ́ɨjma jɨme' ɨ náhua'rij, nyajta a'ɨ́ɨjma jimi ɨ
nyetyeɨ́ɨtyeristyamua', na'ríij a'ɨ́ɨjma jimi ɨ maj séej chuéj japua já'ma'can. Nyajta nu
a'yan cha'taj nyana'aj tyu'tátzɨɨn ɨ chájta'naj jitze, ajta jo'tɨj quee ja' a'tɨ́j, nusu ɨ jájritze',
nyajta a'ɨ́ɨjma jimi ɨ maj a'yan tyúusejrataj maj nu'uj ta'ihuáamua' pué'een. 27 Jéehua
nu á'viicue're', nyajta jéehua jajpuéjtzij, mue'tɨ́j nu huatáxa'ii nyaj quee che' cutzuj,
nyaapuéjtzitariaca' a'ɨ́jna jɨme' nyaj huataí'cuataca' nyajta huataí'imuj, mue'tɨ́j nu quee
tyú'cuaa, nyajta huatyáxaamuɨj, nyajta quee tyí'chajca'aj.

28 Ajta a'náj tɨna'aj nu je'ej tyé'nyamua'ajcaa a'ɨ́ɨjma jɨme' ɨ maj jusɨ'rii ɨ Dios jimi.
29 Tɨpua'aj sɨ́ɨj tyí'cui'caj, nyáaj nu nyajta tyi'ijcuí'nyij, ajta tɨpua'aj séej je'ej pua'aj ma'u-
uriaj tɨ'ij a'ɨ́ɨn ootyá'ɨtzeere'en ɨ Dios jimi, nyéetzij pu je'ej pua'aj naatá'iixaj. 30 Tɨpua'aj
a'yan tyuuxɨé've'ej nyej tyi'tɨ́j jɨn ahuányatzahuatye'en, a'ɨ́j nu jɨn á'nyatzaahuatye'en ɨ
tɨquee nú'ca'nyisti'. 31 A'ɨ́jna ɨ Dios tɨ ajta vástaria'ra' pué'een ɨ tavástara' Jesús, a'ɨ́ɨ pu
jamua'reej nyaj quee tyi'tyáhue'taj, tyiche' tyé'tyojtzi're'ej ɨ Dios jusén jɨme'. 32 Nyatɨ'ɨj
a'áa jo'tyávaaca'aj a Damasco, a'ɨ́jna ɨ tajtúhuan ɨ tɨ jahuɨɨria'ca'aj ɨ rey Aretas, a'ɨ́ɨ
pu tyí'cha'ɨɨca'aj jo'tɨj jo'tyényinyi'ij ɨ chájta'naj jitze tɨ'ij naatyéevi', 33 ajta séecan mu
na'cájtoo ɨ sicɨ́rij jitze a'ájna jo'tɨj ja'nácun ɨ tyetyéj jitze, ɨ tɨ jɨn curiá'nami' ɨ chájta'naj.

12

Je'ej tɨ tyi'tɨ́j tyu'taséjre ɨ Pablo jimi

1 Capu tyi'tɨ́j je'ej tyí'huɨɨre' tɨ a'tɨ́j jusɨ́ɨj óotzaahuatye'ej. Nyajta nyáaj a'ɨ́j nu
jɨn tyajamuaaté'exaatye'sij je'ej tɨ tyi'tɨ́j tyu'taséjre nye jimi, ajta je'ej tɨ tavástara'
tyinaataséjra. 2 A'tɨ́j nu mua'tyej tɨ Cɨríistu' jitze ajtyáma'can tɨ a'náj a'yan tyáaruj,
pu'ríj tamuáamuata' japuan muáacuaj nyinyi'ra'aj á'tyeej tɨ Dios jútye' yo'ví'tɨj. Canu
jamua'reej je'ej tɨ tyojo'vi'tɨchiihuaca' tyij jutyévij jɨme' nusu quee, Dios pu xaa
jamua'reej. 3 A'ɨ́j nu xaa mua'reej tɨ a'ɨ́jna ɨ tyáatɨ', (tɨpua'aj jutyévij jɨme' nusu ɨ
júuricama'ra' na'aj, Dios pu'uj jamua'reej) 4 a'áa pu jó'vi'tɨchiihuaca' jo'tɨj naa jo'éen,
jo'tɨj ajta yó'namuajri' a'ɨ́jcɨ ɨ nyúucarij tɨquee je'ej tyíɨ'rij tɨ a'tɨ́j jaataxáj íiyan ɨ
cháanacaj japua. 5 Ɨ'ríitacaj pu nyaj ahuáanyatzaahuatye'en a'ɨ́jna jɨme' ɨ a'tɨ́j, ajta canu
nyajɨ́me', a'ɨ́j nu jɨn ootányatzaahuatye'sij ɨ tɨquee nú'ca'nyisti'. 6 Ajta tɨpua'aj a'yan
nyetyá'xɨe'va'aj nyej nyij ahuányatzahuatye'en, canu a'ɨ́ɨn pue'éenye'ej na'mej sɨ́ɨj tɨ
cha'na'aj tyí'xaj, ji'nye nyáaj nu tzáahuatyi'ra'aj jɨn tyu'taxájtaj, ajta canu a'yan rɨnyij,
tɨ'ij quee a'tɨ́j a'yan tyí'nyesejra je'ej tɨquee tya'ráanajchi, sulu che' a'ɨ́ɨn séjre'ej je'ej
nyaj rɨcɨj, nusu je'ej nyaj tyí'xaj,

7 a'ɨ́j nu jɨn á'nyaxɨjtye' je'ej tɨ tyi'tɨ́j tyu'taséjre nye jimi. A'ɨ́j pu jɨn nyata'aj nyij quee
á'nyatzaahuatya'aj, Dios pu nye jimi a'yan tyeetyájtoo tyi'tɨ́j tɨ a'yan een tɨ'ɨj tzícare'ej
tɨ na'ajtyéjtzetyij, ma'ajta a'ɨ́ɨn pué'een ɨ tyiyáaru' tɨ yo'ta'ítyaca' tɨ'ij je'ej pua'aj
náa'uurej. 8 Huéeicaj nu nyeríj a'yan tyaatáhuaviiri' ɨ tavástara' tɨ náa'ri' a'ɨ́jna ɨ nyaj jɨn
japuéjtzitarej, 9 ajta ɨ tavástara' a'yaa pu tyinaaté'exaaj tɨjɨn: "A'ɨ́jna ɨ nyaj jɨn muaxɨe've'
a'ɨ́ɨ pu a'ɨ́ɨn pué'een ɨ tɨ a jitze juxɨe've', ji'nye a'ɨ́jna ɨ nyaj néijmi'i jɨn putyí'uurej a'ɨ́ɨ
pu huataséjre'sij a'ɨ́jna jɨme' ɨ tɨquee mú'ca'nyisti'." A'ɨ́j nu nyij jɨn á'nyatzaahuatye'
ɨ tɨquee nú'ca'nyisti', ta'aj ij ɨ Cɨríistu' tɨ jɨn putyí'uurej nye jimi huatyá'ɨtzeere'en.
10 A'ɨ́j nu nyij jɨn nyetyamua've' ɨ tɨquee nú'ca'nyisti', maj je'ej pua'aj tyí'nyejee, maj
na'náva'vaj, ɨ tɨ nyamuarɨe'riste' ajta je'ej nyaj tya'ajpuéjtzij a'ɨ́jna jɨme' nyaj Cɨríistu'
á'tzaahuatye', ji'nye tɨ'ɨjta quee nú'ca'nyisti'raj aj nu nyijta jéetze' huatyényaca'nyej ɨ
tavástara' jimi.

11 A'yaa nu tyi'tyínyecha'ɨj tɨ'ɨj túutɨmue', mua'aj xu ca'nyíjra'aj naatá' nyej nyij a'yan
huárɨnyij. Ji'nye mua'aj xu a'ɨ́ɨn pué'een ɨ siaj huatóocɨ'puaj siaj tyámua' tyinaataxáj,
nyej nyajta quee jéetze' cɨléenye' jɨn tyí'huɨɨre' a'ɨ́ɨjma jimi ɨ maj va'cán jɨn tyí'huɨɨre'.
Tyij nyajta quee tyi'tɨ́j jɨn antyínyamua'ree. 12 ɨ nyaj jɨn jaapuéjtzitariaca', ɨ siaj
jɨn je'ej tyo'taséj, ajta ɨ tɨ huápuɨ'ɨj naa huasé'rin, a'ɨ́j xu mua'aj tyu'séj, a'ɨ́j xu
sij jɨn jamua'reej nyej nyáaj jɨ'ré'can jɨme' a'ɨ́ɨn pué'een ɨ tavástara' tɨ nyojo'ta'ity-
aca'. 13 Setyinaatú'uunyi' tɨpua'aj nyequee xá'puɨ' tyajamuaatajé, tyi'tɨ́j pu'uj quee
jamuaacɨ'ɨj tɨ'ɨj tyihuo'cɨ'ɨj a'ɨ́ɨmaj ɨ maj pua'maquéj jusɨ'rii, a'ɨ́ɨ pu a'ɨ́ɨn pué'een ɨ nyaj
quee a'náj tyi'tɨ́j jɨn muárɨe'rij jamuaatá'.

Pablo pu jaxaj tɨ ajtáhua'aj huóomuaarij

14 Nu'ríj tyámua' huányaruuj nyej nyij nyajtáhua'aj jamojo'vá'muaarej, canu nyajta
ijíij tyi'tɨ́j jɨn jamuaatamuárɨe'riste'ej. Canu a'ɨ́j huoo ɨ tɨ mua'ajmaj ja'mua'a'rij,
sulu mua'ajmaj, ji'nye mua'aj xu a'ɨ́ɨn pué'een ɨ tɨ a'yan tyaja'muacɨ'puaj siaj tyi'tɨ́j
huo'tá'an ɨ juyójmua', capu maj hua'yojmua' tyi'tɨ́j hua'tá'care'en ɨ juhuásimua'.
15 Nyáaj nu nyaxɨe'vi'ra' jɨn néijmi'i xɨjtye'en a'chu nyej tyi'tɨ́j tyícha'ɨj, na'ríij nyasɨ́ɨj
néijmi'i nya'huányarɨej nyej nyij mua'ajmaj jamuaatyáhuɨɨre'en. Ajta tɨpua'aj jéetze'
nyajá'muaxɨe've'ej, ¿nyiquij jéetze' sequée che' nyaxɨe've' xá'ju'un?

16 A'yaa xu tyámua' naa tyá'mua'reej nyej quee tyi'tɨ́j jɨn muárɨe'rij jamuaatá'. Ajta
séecan a'yaa mu tyí'xaj nyaj nu'uj huápuɨ'ɨj jú'mua'ree je'ej nyaj tyajamuáacuanamuaj.
17 ¿Nyij tyi'tɨ́j jɨn nyajamojó'rɨe a'ɨ́jna jɨme' nyaj séecan huata'ítyaca' ja'mua jimi?
18 Nyáaj nu ɨ Tito huatáhuaviiri' tɨ'ij jamojo'vá'muaarej, nyajta séej ta'ihuáara' jamuán
huata'ítyaca'. ¿Nyiquij tyi'tɨ́j jɨn jamojo'rɨej a'ɨ́jna ɨ Tito? ¿Nyiquee a'yan tyi'jɨ'ré'can
jɨme' tyaj taxa'aj tyana'aj tyi'tyítacha'ɨj tyajta a'ɨ́j tyana'aj tyajta jitze arátaca'nyej ɨ
júuricama'ra' ɨ Dios?

19 Tyij sequée a'yan tyí'mua'tzej tyaj a'ɨ́jna jɨn a'yan tyajá'mua'ixaatye' tyej tyij
tyu'táta'uunyi' ja'mua jimi, ma' ajta capu a'yan tyi'ja'yájna. Sulu a'yaa tu tyí'xaj
ɨ Dios jimi a'ɨ́jna jɨme' tyaj Cɨríistu' jitze ajtyáma'can. Ajta a'íjna nye'ihuáamua',
a'íi pu tyámua' já'mua'uurej. 20 Ji'nye a'yaa nu tyí'tzɨɨnye' tɨpua'aj nyeríj a'áa
ja'rá'astij, nyajta a'yan tyajamuáatyonyij je'ej nyaj quee tyá'xɨe've', siajta mua'aj a'yan
éenye'que' náatyoonyij je'ej siaj siajta quee tyá'xɨe've'. Je'ej pu pua'aj nya'asej tɨpua'aj
xúutya'xɨ'ɨj, nusu xóochueeria'aj, na'ríij senyínyu'cacuj, nusu setyúumueeria'aj, na'ríij
je'ej pua'aj setyúuxajta, nusu xootzáahuatye'ej, siajta je'ej pua'aj rɨjcaj. 21 A'yaa nu
nyajta tyí'tzɨɨnye' tɨ Dios naatatyévi'raste'en mua'ajmaj jɨme' nyatɨ'ɨj nyajtáhua'aj a'áa
ja'rá'astij, nyajta je'en a'ɨ́jna jɨn huatányaxamuɨjrityе'en siaj mue'tɨ́j seríj á'tyeej siaj je'ej
pua'aj tyityetyúucha'ɨj siajta quee jaatapuá'cɨtaca' siaj juxana'cɨre', majta ɨ maj jutyévij
jɨn jaamué'tɨj ɨ túmii, ajta néijmi'i ɨ siaj jɨn je'ej pua'aj tyityo'cájrupij.

13

*Pablo pu tyihuá'ijmuej ajta hua'tyojtye' antyityáat*ɨcan jɨme'

1 A'íi pu a'ɨ́ɨn pué'een ɨ nyaj nyeríj huéeicaj jamúumuarin. Néijmi'i pu a'yan
tyá'xa'puɨ'ɨntari'huan mahua'puaj nusu mahueeícaj metyi'séeracaj ɨ tyeɨ́tyee. 2 A'ɨ́ɨmaj
ɨ maj aamí' huóoxana'cɨrej, majta néijmi'i ɨ séecan, ijíij nyaj ya' ɨmuáj huatyéjve, a'yaa nu
nyajtáhua'aj tyihuá'ixaatye' nyatɨ'ɨj tyihuó'ixaaj nyatɨ'ɨj hua'puaj jamojo'vá'muaariaca'.
Tɨpua'aj nyajtáhua'aj jamojo'vá'muaarej, canu che' tyihuo'tú'uunyi'raj, 3 ji'nye a'yaa xu
mua'aj tyá'xɨe've' nyaj tyi'tɨ́j jamuaataséjratye'en ɨ siaj jɨn jáamua'reej tɨ ɨ Cɨríistu'
ca'nyíjra'aj nyatá'caa nyej nyij a'yan tyu'taxáj a'ɨ́jna jitze ma'can. Ajta ɨ Cɨríistu' capu
a'yan een ja'mua jimi tɨ'ɨj sɨ́ɨj tɨquee jú'ca'nyisti', sulu a'ɨ́ɨ pu jaataséjrataj ja'mua jimi ɨ tɨ
jɨn uhuájca'nyej. 4 A'yaa pu tyi'ja'yájna tɨ a'ɨ́ɨn óotateehuaca' ɨ cúruuj jitze tɨ'ɨj ɨ tɨquee
uhuájca'nyej, ajta a'ɨ́ɨ pu júurij séejre' a'ɨ́jna jɨme' ɨ Dios tɨ néijmi'i jɨn putyí'uurej. A'yaa
pu cha'taj na'aj quee ityájma tyitú'ca'nyisti' a'ɨ́jna jɨme' tyaj Cɨríistu' jitze ajtyáma'can,

ajta ityáj tu júurij tá'ju'un jimí, a'ɨ́jna jɨme' tyaj jitzán arátaca'nyej ɨ Dios tyej tyij mua'ajmaj jamuaatyáhuɨɨre'en.

5 Siata'aj jujɨ́ɨmua'aj huóosej, siaj sij jáamua'reej tɨpua'aj tyámua' naa setyá'tzaahuatye'ej, tyámua' naa setyityahuósej. ¿Nyij sequée jamua'reej tɨ a'ɨ́ɨn Jesús tɨ ajta Cɨríistu' pué'een ja'mua tzajta' séejre'? Nusu seríj a'ɨ́j jɨn huamué'tɨchej ɨ siaj japuéjtzitarej. 6 A'yaa nu tyá'xɨe've' siaj jáamua'reej tyaj quee ityáj huamué'tɨchej. 7 A'yaa tu tyá'huoo ɨ Dios jimi siaj sij quee tyi'tɨ́j je'ej pua'aj uuriaj, catu tyej tyij jaataséjrataj tyaj quee huamué'tɨchej, sulu siata'aj sij mua'aj tyámua' siana'aj tyí'tyesejre'ej, tyij tyajta a'yan huasé'rin matɨ'ɨj ɨ maj meríj huamué'tɨchej. 8 Ji'nye catu púj oorej tyaj seequéj tyaataxáj a'ɨ́jcɨ ɨ tɨ jɨ'ré'can jɨme', sulu tyaj tyu'tyáhuɨɨre'en a'ɨ́jna jimi ɨ tɨ jɨ'ré'can jɨme'. 9 A'ɨ́j tu jɨn tatyamua've' ɨ tɨquee tú'ca'nyisti', siaj sij mua'aj huatyóoca'nyej ɨ tavástara' jimi, a'yaa tu tyajta tyóoche' tya'huavíiraj tá'ju'un ɨ Dios ja'mua jɨme' siata'aj sij tyámua' huárɨnyij. 10 A'yaa nu anaquéej tyajá'muayu'se'ej meentyij nyequee xu já'muasej, ta'aj ij quee a'yan tyuuxɨé've'ej nyej nyij jamuaatamuárɨe'riste'en a'ɨ́jcɨ jɨme' ɨ nyavástara' tɨ jɨn tyinaata'íj nyej nyij tyámua' jamuáa'uurej, capu nyej nyij jamua'antyipuá'ritye'en.

Hua'tyojtye' ajta aantyipuá'rij

11 Nyata'aj ja'antyipuá'ritye'en, nye'ihuáamua', a'yaa nu tyá'xɨe've' siaj jutyamua've'ej, siajta jahuoocaj siaj sij tyámua' tyí'tyechajcaj. Siata'aj ca'nyíjra'aj huatóoa'an, siaj sij juxáahuaj naa tyityeecháatɨme'nyij, ajta ɨ Dios tɨ já'muaxɨe've' a'ɨ́ɨ pu ja'mua tzajta' huatyá'ɨtzeere'ej. 12 Siata'aj huóotyojtye'en sɨ́ɨj ajta sɨ́ɨj, xui'tyoopuɨ́'tza'xɨ'ɨn a'ɨ́jna jɨme' siaj néijmi'i ɨ Cɨríistu' jitze ajtyáma'can. 13 Néijmi'i ɨ maj tyá'tzaahuatye', ɨ maj iiye'ej jusɨ'rii, a'ɨ́ɨ mu yajá'muatyojtye'.

14 Che' ja'mua jimi huatyá'ɨtzeere'en a'ɨ́jna ɨ tɨ jɨn tyámua' tyajamuatá'caa ɨ tavástara' a'ɨ́jna ɨ Cɨríistu', ajta ɨ Dios tɨ jɨn já'muaxɨe've', ajta ɨ júuricama'ra' ɨ Dios, miche' a'ɨ́ɨn huatyá'ɨtzeere'en néijmi'caa mua'ajmaj jimi. Che' a'yan tyá'ra'nyij.

Je'ej tɨ ye'ej tyihuo'tayú'sej a'ɨ́jna ɨ San Pablo a'ɨ́ɨjma ɨ maj Galacia jo'cháatɨma'caa

Pablo pu hua'tyojtye'

1 Nyáaj ɨ nyaj Pablo pué'een, camu ɨ tyeɨ́tyee nyojo'ta'ítyaca' camu majta a'ɨ́ɨmaj
na'antyíhuoj, sulu a'ɨ́ɨ pu ɨ Jesús tɨ ajta Cɨríistu' pué'een, ajta ɨ Dios ɨ tɨ tavástara'
pué'een, ɨ tɨ jaatájuurityej a'ɨ́jcɨ ɨ Jesús, 2 néijmi'caa jamuán ɨ nye'ihuáamua', yatuj
já'muatyojtye' mua'ajmaj mu siaj jusɨ'rii a Galacia. 3 Che' ɨ Dios ajta ɨ tavástara'
a'ɨ́jna ɨ Jesús tɨ ajta Cɨríistu' pué'een, miche' a'ɨ́ɨn tyámua' tyajamuaatá'an, majta
jamuaatyápua'ritye'en ɨ já'muatzajta'. 4 ɨ Cɨríistu' pu huatóoa' tɨ huámuɨ'nyij tajitzé
ma'can, tɨ'ij tajapuá huatányuunyij a'ɨ́ɨjma jimi ɨ maj je'ej pua'aj tyityetyúucha'ɨj ɨ maj
a'yan huacháatɨmee ɨ cháanacaj japua, a'yaa pu tya'ajxɨé'vi'ra' ɨ Dios ɨ tɨ tavástara'
pué'een. 5 Tyiche' tyé'tyojtzi're'ej ɨ Dios jusén jɨme'. Che' a'yan tyá'ra'nyij.

*Capu s*ɨ́ɨj ajtáhua'aj majá'hua' ɨ nyúucarij ɨ tɨ jɨn ɨ Dios tɨi'rátoonyij

6 Je'ej nu pua'aj tyo'tányamua'aj a'ɨ́jcɨ jɨme' siaj jiye'tzín ajtacɨ́j ɨ Dios jimi, ɨ tɨ
jamuaatajé ja'muaséeratya'aj ɨ Cɨríistu' jimi a'chu tɨ já'muaxɨe've', mua'aj xu sij seríj
séej ántzaahuaj ɨ nyúucarij. 7 Majta quee capu sɨ́ɨj ajtáhua'aj ɨ nyúucarij séejre'. Sulu
séecan mu séejre' ɨ maj já'mua'ɨtziitye', majta tyí'tyese' mej mij seequéj jáa'uurej ɨ
nyúucarij ɨ Cɨríistu' tɨ jaxaj. 8 Ajta tɨpua'aj a'tɨ́j seequéj tyajá'mua'ixaatye'ej ɨ nyúucarij
tɨquee a'yan namuajre' je'ej tyaj tyeríj tyajamuáa'ixaa, che' ɨ Dios puéjtzij jaatá'an,
capu je'ej a'tɨ́j tɨ pué'een tɨpua'aj nyáaj, na'ríij sɨ́ɨj ɨ tɨ tyí'huɨɨre' u tajapuá. 9 Nu'ríj
anaquéej a'yan tyaataxájtaca' ajta ijíij nu nyajtáhua'aj jaataxájtaj. Tɨpua'aj a'tɨ́j seequéj
tyajá'mua'ixaatye'ej ɨ nyúucarij tɨquee a'yan namuajre' tɨ'ɨj ɨ siaj seríj ja'antzaahuaj,
che' ɨ Dios puéjtzij jaatá'an.

10 Canu nyáaj a'yan tyá'huoo nyej nyij tyámua' tyu'tyá'ɨtzeere'en ɨ tyétyacaa jimi, sulu
nyej nyij tyámua' tyu'tyá'ɨtzeere'en ɨ Dios jimi. Canu a'yan tyá'huoo mej mij ɨ tyétyacaa
tyámua' nyojo'seejra. Tɨpua'aj a'yan nyetyá'xɨe'va'aj maj a'ɨ́ɨmaj tyámua' nyojo'seejra,
canu che' a'ɨ́ɨn pué'een ɨ tɨ jahuɨɨre' ɨ Cɨríistu'.

*C*ɨríistu' pu ɨ Pablo antyíhuo

11 Siata'aj a'yan tyáamua'reej nye'ihuáamua', ɨ nyúucarij ɨ nyaj já'mua'ixaatye' capu
ɨ tyeɨ́tyee jimi já'ma'can. 12 Canu ja'ancuriáa' ɨ tyeɨ́tyee jimi, capu ajta a'tɨ́j naamuá'tyej,
sulu a'ɨ́j nu jimi ɨ Cɨríistu' ja'ancuriáa', a'ɨ́ɨ pu ajta naatá' nyej nyij jáamua'tyij.

13 Siajta mua'aj xu'ríj tyí'namuajraca'aj je'ej nyaj tyi'tyínyecha'ɨɨca'aj jájcuaj ɨmuáj
nyatɨ'ɨj nyooj já'astyajca'aj ɨ huá'yi'raj ɨ maj Israel jitze ajtyáma'can, nyajta je'ej
pua'aj huá'uuriajca'aj a'ɨ́ɨjma ɨ maj jusɨ'rii ɨ Dios jimi, nyetyí'tyasa'ca'aj nyaj néijmi'caa
antyipuá'ritye'en. 14 Jéetze' nu janamuajraca'aj ɨ nyahuásimua'cɨ'ɨj yi'ráj, nyajta nu
néijmi'caa mue'tɨjca'aj ɨ nyaxa'aj tyeɨ́tyee ɨ maj Israel jitze ajtyáma'can, a'ɨ́jcɨ jɨme'
ɨ nyaj já'astyajca'aj ɨ tayi'ráj. 15 Ajta tɨ'ɨj ja'ránajchaca' ɨ Dios tɨ'ij na'antyíhuoonyij
nyatɨ'ɨj quee xu nɨé'huacaj, a'ɨ́ɨ pu naatajé juxɨé'vi'ra' jɨme', 16 nyej nyij jáamua'tyij
ɨ yójra', nyajta je'en huo'té'exaatye'en ɨ nyúucaria'ra' a'ɨ́ɨjma ɨ maj quee Israel jitze
ajtyáma'can. Canu a'tɨ́j jimi ja'tanyéj tɨ'ij a'ɨ́ɨn tyináamua'tyej je'ej nyaj tyi'tɨ́j jɨn
huárɨnyij, 17 canu nyajta a'áa jo'mej a Jerusalén nyej nyij huó'muaarej a'ɨ́ɨjma ɨ maj
anaquéej antyíhuaviihuaca' nyatɨ'ɨj quee xu nyáaj, sulu je'en nu a'áa ja'tanyéj a Arabia,
nyatɨ'ɨj tányij huariá'raa a Damasco.

18 Tɨ'ɨj huéeicaj nyinyi'ra'aj mu tyojo'ma'aj, aj nu nyij a'áa jo'mej a Jerusalén nyej nyij
jáamua'tyij a'ɨ́jcɨ ɨ Pedro, hua'puaj iteerij nu nyij á'tyeej nyaj jamuán ajo'caj. 19 Canu a'tɨ́j
a' jo'séj tɨ hua' jitze ajtyáma'can a'ɨ́ɨjma ɨ maj antyíhuaviihuaca', a'ɨ́j nu'uj ɨ Santiago ɨ
tɨ ihuáaria'ra' pué'een ɨ tavástara'. 20 A'yaa nu tyajá'mua'ixaatye' tzáahuatyi'ra'aj jɨme'
tɨ ɨ Dios ajta jamua'reej nyej quee hue'tzij jɨn tyajá'muayu'se'ej.

21 Aj nu nyij tányij a'áa jo'mej ɨ séej chuéj japua a'ájna a Siria, nyajta a Cilicia. 22 Majta
a'ɨ́ɨjma ɨ maj Judea jo'cháatɨmee ɨ maj majta Cɨríistu' jimi séejre', camu nyamua'tyajca'aj.
23 A'ɨ́j mu'uj nyúucarij namuajraca'aj tɨjɨn: "Ɨ tɨ ará'tyeej je'ej pua'aj ta'uuriajca'aj,
ijíij pu huá'ixaatye' ɨ tyeɨ́tyee mej mij ja'antzaahuatye'en ɨ nyúucarij tɨ ará'tyeej
ja'antyipuá'rityamu'ca'aj." 24 Majta a'ɨ́ɨmaj, tyámua' mu tya'tá'caria'aj ɨ Dios nyéetzij
jɨme'.

2

A'ɨ́ɨ mu ɨ maj tamuáamuata' japuan hua'puaj ará'asej jaataxɨé'vej a'ɨ́jcɨ ɨ Pablo

1 Tɨ'ɨj arí a'yan tyoomá'caj tamuáamuata' japuan muáacuaj nyinyi'ra'aj, nyajtáhua'aj
nu a'áa jo'mej a Jerusalén a'ɨ́jcɨ jamuán ɨ Bernabé, nyajta nu a'ɨ́j jo'ví'tɨj ɨ Tito. 2 A'áa nu
jo'mej, ji'nye ɨ Dios pu a'yan tyinaataséjra tɨ a'yan tyúuxɨe'va'ca'aj nyaj a'áa jó'me'en.
A'áa nu nyij huó'ixaaj ɨ nyúucarij ɨ nyaj huó'ixaatye'sij a'ɨ́ɨjma ɨ maj quee Israel jitze
ajtyáma'can. Avíitzij nu jɨn a'yan huarɨ́j hua' jimi ɨ maj tyihuá'ijtye', ta'aj ij huataséjre'en
nyaj quee huáapua'aj nyana'aj tyí'muarɨe'ca'aj. 3 Ajta quee capu a'yan tyu'rɨ́j je'ej
maj ɨ séecan tyá'xɨe'va'ca'aj, ji'nye a'ɨ́jna ɨ Tito ɨ tɨ nyajamuáantaca'aj ajta hua' jitze
ajtyáma'cantaca'aj ɨ griego, camu a'yan tyaata'íj tɨ'ij ja'antyisíjchej ɨ junavíj. 4 Séecan
ɨ maj a'yan tyúusejrataj maj tajitzé ajtyáma'can, a'ɨ́ɨ mu avíitzij jɨn utyájrupij ityájma
tzajta', mej mij táa'eeve'en je'ej tyaj ye'ej tyityetyítacha'ɨɨj ɨ Cɨríistu' jimi, mej mij
majtáhua'aj ca'nyéjrij jɨn tyitaata'íjtye'en ɨ nyúucarij jɨme' ɨ maj jɨn tyí'ijta. 5 Catu
huo'ta' mej mij taamué'tɨn, ji'nye a'yaa tu tyá'xɨe'va'ca'aj tɨ ja'mua tzajta' séjre'ej ɨ
nyúucarij tɨ jɨ'ré'can jɨme' ɨ tɨ jɨn Dios jamui'rátoosij.

6 Majta a'ɨ́ɨmaj ɨ maj huápuɨ'ɨj juxɨe've', camu je'ej tyéejtyoj mej mij tyi'tɨ́j jájcuan
naaté'exaatye', ajta capu nyejitzé juxɨe've' a'tyán maj pué'een a'ɨ́ɨmaj, ji'nye capu ɨ Dios
a'ɨ́j jɨn tyihuá'xɨjtye' je'ej tɨ sɨ́ɨj huasé'rin. 7 Majta a'ɨ́ɨmaj, a'yaa mu tyáamua'reeri'
tɨ ɨ Dios a'yan tyinaata'ítyaca' nyej nyij huo'té'exaatye'en ɨ nyúucaria'ra' a'ɨ́ɨjma
ɨ maj quee Israel jitze ajtyáma'can, a'yájna tɨ'ɨj ajta a'ɨ́j tyu'ta'ítyaca' ɨ Pedro, tɨ'ɨj
huo'té'exaatye'en ɨ nyúucarij a'ɨ́ɨjma ɨ maj Israel jitze ajtyáma'can. 8 Ji'nye a'ɨ́jna ɨ
Dios a'ɨ́j tɨ huata'ítyaca' ɨ Pedro a'ɨ́ɨjma jimi ɨ maj Israel jitze ajtyáma'can, a'ɨ́ɨ pu
cha'taj na'aj nyéetzij naata'ítyaca' nyej nyij a'ɨ́ɨjma jimi ujó'me'en ɨ maj quee Israel
jitze ajtyáma'can. 9 Ajta a'ɨ́jna ɨ Santiago, ajta ɨ Pedro, ajta ɨ Juan, a'ɨ́ɨ mu a'ɨ́jna
jɨn antyúumua'reeriaca'aj mej mij huó'cha'ɨɨn ɨ maj ɨ Dios jimi séejre', a'yaa mu
tyáamua'reeri' tɨ ɨ Dios a'ɨ́jna jɨn na'antyíhuoj, ajta ta'aj ij ootámiteere'en maj merɨ́j
taataxɨé'vej, a'ɨ́ɨ mu tyámua' tyitajcha'ɨ́ɨj muá'raa nyéetzij majta a'ɨ́jcɨ ɨ Bernabé, a'ɨ́ɨ
mu mij a'yan tyaaxá'puɨ'ɨntarej tyej tyij ityáj ujó'ju'un a'ɨ́ɨjma jimi ɨ maj quee Israel
jitze ajtyáma'can, majta a'ɨ́ɨmaj a'ɨ́ɨjma jimi ɨ maj Israel jitze ajtyáma'can. 10 A'ɨ́ɨ mu
taatáhuaviiri' tyaj a'ɨ́ɨjma ootámua'reej ɨ maj quee je'ej tyéejviicue', a'ɨ́j nu nyij jɨn
ootyényaca'an nyej nyij nyaxɨe'vi'ra' jɨn a'yan huárɨnyij.

*Pablo pu jajtyá'x*ɨj a'ɨ́jcɨ ɨ Pedro a'ájna a Antoquíia

11 Ajta a'ɨ́jna ɨ Pedro, tɨ'ɨj a'áa ja'tanyéj a Antoquíia, nyáaj nu jajtyá'xɨj, ji'nye a'ɨ́ɨ pu
tyi'tɨ́j jɨn quee xá'puɨ' rɨjcaj. 12 Ji'nye hua' jamuán pu tyí'cua'caria'aj a'ɨ́ɨjma ɨ maj quee
Israel jitze ajtyáma'can, 'asta mana'aj quee séecan ará'aj ɨ Santiago tɨ uhuojo'ta'ítyaca',
aj pu'ij ajtáraa hua' jimi, ajta jaatapuá'cɨtaca' ɨ tɨ hua' jamuán tyí'cua'caria'aj, ji'nye
huá'tzɨɨnya'ca'aj a'ɨ́ɨjma ɨ maj ja'antyisí'chej ɨ junavíj. 13 Majta ɨ séecan ɨ maj
Israel jitze ajtyáma'can, camu majta a'yan huarɨ́j huatoojé'yacan jɨme', sulu a'yaa mu
hue'tzij jɨn tyúusejrataca'aj a'yájna tɨ'ɨj ajta huarɨ́j ɨ Pedro, a'ɨ́j pu jɨn ajta ɨ Bernabé
tyo'tyóohue'tzej tɨ'ɨj ij ajta a'yan huarɨ́j matɨ'ɨj a'ɨ́ɨmaj. 14 A'ɨ́j nu jɨn, nyatɨ'ɨj huo'séj maj
quee tzáahuatyi'ra'aj jɨn a'yan tyityetyúucha'ɨɨca'aj tɨ'ɨj tyé'ijta ɨ nyúucaria'ra' ɨ Dios,
a'yaa nu nyij tyaaté'exaa a'ɨ́jcɨ ɨ Pedro metyi'séeracaj néijmi'i ɨ tyeɨ́tyee tɨjɨn: "Muáaj paj
hua' jitze ajtyáma'can ɨ maj Israel jitze eeráanyej, a'yaa paj tyi'tyía'cha'ɨj matɨ'ɨj ɨ maj

quee Israel jitze ajtyáma'can, ¿ji'nye een jɨme' ca'nyéjrij jɨn a'yan pahuá'uurej a'ɨ́ɨjma ɨ maj quee Israel jitze ajtyáma'can, mej mij a'rá'astej ɨ huá'yi'raj a'ɨ́ɨjma ɨ maj Israel jitze ajtyáma'can?"

Dios pu néijmi'caa tyu'túu'uunyi'raj ɨ maj tyá'tzaahuatye'

15 Ityáj tu a'ɨ́ɨjma jitze eeráma'can ɨ maj Israel jitze ajtyáma'can, catu a'ɨ́ɨjma jitze ɨ maj ootyá'ɨtzeerej ɨ Dios jimi. 16 Tyajta ityáj, a'yaa tu tyá'mua'reej tɨquee a'tɨ́j jɨ'réenya'aj huatyá'ɨtzeere'ej ɨ Dios jimi, tyij ajta néijmi'i ará'astej a'ɨ́jcɨ ɨ nyúucarij ɨ maj jɨn tyí'ijta, sulu a'ɨ́ɨ pu jɨ'réenya'aj huatyá'ɨtzeere'ej ɨ tɨ tyá'tzaahuatye' ɨ Cɨríistu' jimi. A'ɨ́j tu jɨn tyajta ityáj tyá'tzaahuatye' ɨ Cɨríistu' jimi, ta'aj ij ɨ Dios a'yan taatámua'tyij tyaj jɨ'ré'nye'ej séejre', a'ɨ́jcɨ jɨme' tyej tyá'tzaahuatye' ɨ Cɨríistu' jimi, catu ɨ tyaj ja'rá'astej a'ɨ́jcɨ ɨ nyúucarij ɨ maj jɨn tyí'ijta. Ji'nye capu a'tɨ́j jɨ'réenya'aj huatyá'ɨtzeere'ej ɨ Dios jimi tɨpua'aj a'rá'astej a'ɨ́jcɨ ɨ nyúucarij ɨ maj jɨn tyí'ijta.

17 Ajta ijíij, tɨpua'aj a'yan tyetyá'huoocaj tyaj jɨ'ré'nye'ej huatyá'ɨtzeere'en, a'yaa pu tyé'miteere' tyej tyajta ityáj á'ɨtzeere', ¿nyiquij a'yan huatóomua'aj tɨ ɨ Cɨríistu' ca'nyíjra'aj taatá' tyej tyij je'ej pua'aj tyi'tyítacha'ɨɨj? Capu xaa nyu'uj. 18 Tɨpua'aj nyáaj tyi'tɨ́j naatyú'uunaj, nyajtáhua'aj nyij jaatyátaahuaj, nyáaj nu nyasɨ́ɨj pué'eenye'. 19 Ji'nye nyáaj nu huamuɨ́' a'ɨ́jcɨ jimi ɨ nyúucarij ɨ maj jɨn tyí'ijta, nyej nyij júurij huatyá'ɨtzeere'en ɨ Dios jimi. Nyáaj nu nyajta jamuán óotateehuaca' ɨ Cɨríistu', 20 a'ɨ́j nu jɨn quee che' nyáaj júurij, sulu a'ɨ́ɨ pu ɨ Cɨríistu' nye jimi júurij. Ajta ɨ júuricamej ɨ nyaj jɨn ijíij júurij, a'ɨ́j pu jɨn júurij ɨ nyaj tyá'tzaahuatye' a'ɨ́jna jitze ma'can ɨ yójra' ɨ Dios, ɨ tɨ naataxɨé'vej, ajta huatóotoj tɨ nyejitzé ma'can huámuɨ'nyij. 21 A'ɨ́j nu jɨn quee majuurɨésij a'ɨ́jcɨ ɨ tɨ Dios jɨn juxɨé'vi'ra' naatá', ji'nye tɨpua'aj a'ɨ́jna ɨ nyúucarij ɨ maj jɨn tyí'ijta tyu'tá'care'en nyej nyij jɨ'réenya'aj huatyá'ɨtzeere'en, capu che' tyi'tɨ́j huatyahuɨ́ɨre'nyijche' tɨ ɨ Cɨríistu' huamuɨ́'.

3

Ɨ nyúucarij ɨ maj jɨn tyí'ijta ajta ɨ maj tyá'tzaahuatye'

1 Mua'aj mu siaj Galacia jo'cháatɨmee, capu já'muaɨ'riitye' siaj tyi'tɨ́j jo'itéej xá'ra'nyij. ¿A'tanyíj je'ej pua'aj jamuáaruuj? A'ɨ́jcɨ ɨ tyaj já'mua'ixaatye' a'ɨ́j tu já'muasejratye' ɨ maj jó'tatee a'ɨ́jcɨ ɨ Jesús tɨ ajta Cɨríistu' pué'een. 2 A'ɨ́j nu'uj mua'reerimu' ja'mua jimi: ¿Nyi a'yan setya'ancuriáa' ɨ júuricama'ra' ɨ Dios a'ɨ́jcɨ jɨme' siaj ja'rá'astej ɨ nyúucarij ɨ maj jɨn tyí'ijta, ca' a'ɨ́jcɨ jɨme' siaj ja'antzaahuaj ɨ nyúucaria'ra' ɨ Dios? 3 ¿Nyiquij huápuɨ'ɨj quee já'muaɨ'riitye' siaj yo'itéej xá'ra'nyij, ji'nye mua'aj xu seríj a'ɨ́jcɨ jitze aróoca'nyajca'aj ɨ júuricama'ra' ɨ Dios, siajta ijíij a'yan tyá'xɨe've' siaj a'ɨ́j ará'astej ɨ siaj jujɨ́ɨmua'aj siana'aj jájtyo? 4 ¿Nyiquee tyi'tɨ́j je'ej tyajamuaatyáhuɨɨ ɨ nyaj jéehua tyámua' naa tyajamuáa'ixaa? Capu je'ej tyíɨ'rij tɨquee tyi'tɨ́j jɨn je'ej tyajamuatyáhuɨɨre'en. 5 Tɨ'ɨj ɨ Dios jamuaatá' ɨ ju júuricamej, ajta je'en tyi'tɨ́j huataséjrataca' ɨ ja'mua tzajta', ¿ji'nye een jɨme' a'yan huarɨ́j? Capu a'ɨ́jna jɨme' siaj ja'rá'astijrej a'ɨ́jcɨ ɨ nyúucarij ɨ maj jɨn tyí'ijta, sulu a'ɨ́j pu jɨn ɨ siaj ja'antzaahuaj ɨ nyúucaria'ra'.

6 A'yaa pu cha'tána'aj ɨ Abraham tyá'tzaahuatya'ca'aj ɨ Dios jimi, a'ɨ́j pu jɨn ɨ Dios tyámua' tyeetyájtoo, ajta jɨ'réenye'ej jimi huatyá'ɨtzee. 7 A'yaa pu'ij tyúuxɨe've' siaj jáamua'reej tɨjɨn ɨ maj jɨ'ré'can jɨme' ɨ Abraham jitze eeráma'can, a'ɨ́ɨ mu a'ɨ́ɨn pué'een ɨ maj tyá'tzaahuatye'. 8 Jájcuaj ɨmuáj pu a'yan tyé'yu'si'huaca'aj ɨ yu'xarij jitze tɨ ɨ Dios a'yan ajta huo'támua'sij maj tyámua' een a'ɨ́ɨmaj ɨ maj quee Israel jitze ajtyáma'can ɨ maj majta tyá'tzaahuatye', a'yaa pu tyaaté'exaatya'ca'aj a'ɨ́jcɨ ɨ Abraham tɨjɨn: "Néijmi'caa nu ɨ tyeɨ́tyee tyámua' tyu'tyátoosij a jitze ma'can." 9 A'ɨ́j pu jɨn, néijmi'i ɨ maj tyá'tzaahuatye', Dios pu tyámua' tyihuo'tá'sij jamuán a'ɨ́jcɨ ɨ Abraham ɨ tɨ ajta tyá'antzaahuaj.

10 A'tyán maj a'ɨ́j jitze tyí'ca'nyej ɨ nyúucarij ɨ maj jɨn tyí'ijta, a'ɨ́ɨjma pu puéjtzij
huo'ta'sij ɨ Dios, ji'nye a'yaa pu tyé'yu'si' ɨ yu'xarij jitze tɨjɨn: "Puéjtzij pu jacɨ'tyij a'tɨ́j
tɨquee néijmi'i já'astijre' je'ej tɨ ye'ej tyé'yu'si' ɨ yu'xarij jitze ɨ maj jɨn tyí'ijta." 11 A'ɨ́j
tu jɨn a'yan tyá'mua'reej tɨquee a'tɨ́j jɨ'réenya'aj séejre' tɨ néijmi'i ará'astej ɨ nyúucarij ɨ
maj jɨn tyí'ijta, ji'nye a'yaa pu ajta tyé'yu'si' ɨ yu'xarij jitze tɨjɨn: "A'ɨ́jna ɨ tɨ naa tyí'tyevij,
a'ɨ́ɨ pu júurij huatyá'ɨtzeere'ej a'ɨ́jcɨ jɨme' ɨ tɨ tyá'tzaahuatye'." 12 Ajta a'ɨ́jna ɨ nyúucarij
ɨ maj jɨn tyí'ijta capu a'ɨ́j jitze ma'can ɨ maj jɨn tyá'tzaahuatye', sulu a'yaa pu tyá'xaj
tɨjɨn: "A'ɨ́jna ɨ tɨ ja'astej ɨ nyúucarij ɨ maj jɨn tyí'ijta, a'ɨ́j pu jɨn a'yan tyi'cháaj ja'mej."
13 Cɨríistu' pu tajapuá huatanyúj, tɨ'ij quee puéjtzij táacɨ'tyij a'ɨ́jcɨ jɨme' tyaj quee
ja'astej ɨ nyúucarij ɨ maj jɨn tyí'ijta, a'ɨ́ɨ pu tajitzé ma'can jaapuéjtzitariaca', ji'nye a'yaa
pu tyé'yu'si' ɨ yu'xarij jitze tɨjɨn: "Puéjtzij pu jacɨ'tyij a'tɨ́j tɨ muɨ'nyij jo'tatéehuaj ɨ cɨyéj
jitze." 14 A'yaa pu a'íjcɨ jɨn tyu'rɨ́j ta'aj ij huo'cɨ'tyij ɨ Dios tɨ jɨn tyámua' tyihuo'tyátoosij,
a'ɨ́ɨjma ɨ maj quee Israel jitze ajtyáma'can, tyata'aj tyij tyajta néijmi'i a'ɨ́jna jitze ma'can
ɨ tyaj jɨn tyá'tzaahuatye' ja'ancuriá'an ɨ júuricama'ra' ɨ Dios ɨ tɨ jɨn tya'tóoratziiri'.

Ɨ nyúucarij ɨ maj jɨn tyí'ijta capu jo'rio'uunaj ɨ Dios tɨ jɨn tya'tóoratziiri'

15 Nye'ihuáamua', a'ɨ́j nu jamuaté'eexaatye'ej je'ej tɨ tyí'rɨnyacaa ɨ tyeɨ́tyee jimi,
tɨpua'aj a'tɨ́j tyi'tɨ́j jɨn atóoratyij ajta jo'yú'xaj je'ej tɨ rɨnyij, capu ɨ'ríj tɨ a'tɨ́j jo'rio'uunaj
nusu tɨ jéetze' jitzán tyo'yú'xaj. 16 Ajta ijíij, Dios pu a'yan tya'táratziiri' a'ɨ́jcɨ ɨ Abraham
ajta ɨ tɨ jitzán eeráma'can. Capu ɨ yu'xarij a'yan mui'caa tyi'tyáxajta, sulu sɨ́ɨj pu'uj
ɨ tɨ jitzán eeráma'can, a'ɨ́ɨ pu'ij a'ɨ́ɨn pué'een ɨ Cɨríistu'. 17 A'yaa pu huatóomua'aj ɨ
nyaj já'mua'ixaatye' tɨjɨn: Dios pu tyi'tɨ́j jɨn tya'tóoraj ɨ Abraham jimi, a'yaa pu'ij ajta
tya'róo'astej. A'ɨ́j pu jɨn ɨ nyúucaria'ra' ɨ Moisés tɨ'ɨj yan huataséjre a'yan tyoomá'caj
muáacuaj anxɨtyej nyinyi'ra'aj japuan seityéj japuan tamuáamuata', capu ɨ'ríj tɨ ɨ
nyúucarij jo'rio'uunaj tɨ'ij quee che' tyi'tɨ́j huɨɨria'aj ɨ Dios tɨ jɨn tya'tóoraj. 18 Ji'nye
tɨpua'aj ɨ Dios tɨ jɨn tya'tóoratziiri', a'ɨ́j jitze aróoca'nyaj ɨ nyúucaria'ra' ɨ Moisés,
capu che' a'ɨ́ɨn pue'éenye'ej ja'mej ɨ Dios tɨ jɨn tya'tóoratziiri', ajta ɨ Dios pu a'yan
tya'tóoratziiri' tɨ juxɨé'vi'ra' jɨn tyámua' tyeetyátoonyij a'ɨ́jcɨ ɨ Abraham.
19 ¿Tyi'tanyí na'aj ij je'ej tyí'huɨɨre' ɨ nyúucarij ɨ maj jɨn tyí'ijta? A'yaa pu hua' jimi
tyu'tyátuiihuaca', mej mij jáamua'reej ɨ maj jɨn ootyá'ɨtzee ɨ Dios jimi, 'asta na'aj quee
huataséjre a'ɨ́jna ɨ tɨ jitzán eeráma'can ɨ Abraham, ɨ tɨ jitzán ɨ Dios tya'tóoratziiri'. Ajta ɨ
nyúucarij ɨ maj jɨn tyí'ijta, a'ɨ́ɨ mu ɨ maj tajapuá tyí'huɨɨre' hua' jimi jaatyájtoo ɨ tyeɨ́tyee,
a'ɨ́jna jitze ma'can ɨ Moisés. 20 Ajta tɨ'ɨj ɨ Dios a'yan tya'táratziiri' a'ɨ́jcɨ ɨ Abraham, capu
a'tɨ́j huata'ítyaca', sulu jusɨ́ɨj pu a'yan huarɨ́j, ajta sɨ́ɨj na'aj a'ɨ́ɨn pué'een ɨ Dios.

Ɨ tɨ jɨn tyí'huɨɨre' a'ɨ́jna ɨ nyúucarij ɨ maj jɨn tyí'ijta

21 ¿Nyiquij a'yan huatóomua'aj tɨ seequéj tyá'xaj ɨ nyúucarij ɨ maj jɨn tyí'ijta a'ɨ́jcɨ
ɨ Dios tɨ jɨn tya'tóoratziiri'? Capu xaa nyu'uj, ji'nye tɨpua'aj ɨ nyúucarij ɨ maj tyí'ijta
júuricamej tatá'care'en, a'yaa pu'ij tyiɨ'ríitacaj tyaj jɨ'ré'nye'ej huatyá'ɨtzeere'en ɨ Dios
jimi a'ɨ́jcɨ jɨme' tyaj ja'astej ɨ nyúucarij ɨ maj jɨn tyí'ijta. 22 Ajta a'ɨ́jcɨ ɨ yu'xarij jitze a'yaa
pu tyá'xaj tyaj néijmi'i ootyá'ɨtzee ɨ Dios jimi, mata'aj mij a'tyán maj tyá'tzaahuatye' ɨ
Cɨríistu' jimi huatáɨ'riitarij maj ja'ancuriá'an a'ɨ́jcɨ ɨ tɨ jɨn Dios tya'tóoratziiri'.
23 Tɨ'ɨj quee xu huataséeria'caj ɨ tyaj jitzán tyá'tzaahuatye', a'ɨ́j tu jɨn eetyánami'hua-
ca'aj ɨ nyúucarij ɨ maj jɨn tyí'ijta, a'yan tyetye'ejcho've'ej tɨ huataséjre'en a'ɨ́jna ɨ tyaj
jitzán tyá'antzaahuatye'en. 24 A'ɨ́jna ɨ nyúucarij ɨ maj jɨn tyí'ijta a'yaa pu tyí'tacha'ɨɨca'aj
tɨ'ɨj ɨ tɨ ca'nyéjrij jɨn tyí'muarɨe' tɨ'ríij tɨ tyiséjra, 'asta na'aj quee uvé'nyej ɨ Cɨríistu',
ta'aj ij ɨ tyaj jɨn tyá'antzaahuatye'sij taatá'an tyaj jɨ'ré'nye'ej huatyá'ɨtzeere'en. 25 Ajta
ijíij tɨ arí huataséjre ɨ tyaj jitzán tyá'tzaahuatye', capu che' a'ɨ́ɨn tacha'ɨj ɨ nyúucarij
ɨ maj jɨn tyí'ijta, 26 ji'nye a'ɨ́jna jɨme' ɨ siaj jɨn tyá'tzaahuatye' ɨ Cɨríistu' jimi, néijmi'i
xu mua'aj yójmua'mua' pué'een ɨ Dios, 27 ajta siatɨ'ɨj jimi huatyá'ɨtzee ɨ Cɨríistu' a'ájna
siatɨ'ɨj huáɨ'huaca', aj pu ajta jamue'ré'chejtya'xɨj. 28 Capu che' a'ɨ́ɨn juxɨe've' tɨpua'aj

Israel jitze pua'ajtyáma'cantaj, na'ríij a'íijma jimi i Griego, tipua'aj i ti juxáahuaj majo'cha'can, na'ríij i ti ca'nyéjrij jin tyí'huiire', tipua'aj tyáati' nusu íiti', ji'nye néijmi'i xu mua'aj i Ciríistu' jitze ajtyáma'can, a'íj xu jin síij siana'aj pué'een jimi. 29 Ajta tipua'aj Ciríistu' jitze xa'ajtyáma'can, a'íj xu jin siajta a'íj jitze eeráma'can i Abraham, ajta a'íin tyajá'muaci'tyij i ti jin Dios tya'tóoratziiri'.

4

1 A'yaa pu huatóomua'aj i nyaj já'mua'ixaatye' tijin: Ti'ij ooj pa'ri'istan a'íjna i ti néijmi'i tyá'ci'tyij, a'yaa pu cha'tána'aj een ti'ij síij ti ca'nyéjrij jin tyí'muarie', tyij ajta arí néijmi'i tyía'ra'an tyi'pué'een 2 Séecan mu jacha'ij, majta a'íjna jin antyúumua'reej maj tyú'cha'iin néijmi'i i ti tyía'ra'an, 'asta na'aj quee tya'rá'astij a'náj ti i táatajra' a'yan tyaaxá'pui'intari'ri'. 3 A'yaa pu cha'taj ityájma jimi tyé'yi'ij, tyati'ij quee xu tyi'tíj mua'réeriacaj, a'íi pu tyí'ta'ijtya'ca'aj íiyan ti tyí'sejre' i cháanacaj japua. 4 Ajta ti'ij atyojo'ré'nyej a'náj ti a'yan tyu'xá'pui'intari'huaca', Dios pu juyój ujo'ta'ítyaca', i ti huanie'huaca' i íitaj jitze, ajta a'yan tya'rá'astej i nyúucarij Moisés ti jo'yú'xaca', 5 ta'aj ij a'íin tajapuá huatányuunyij, ji'nye a'íi pu tyí'ta'ijtya'ca'aj i nyúucarij i maj jin tyí'ijta, ajta je'en taatá'an tyej tyij huátatyamua've'en a'íjna jime' tyaj tyeríj yójmua'mua' pué'een i Dios. 6 Ajta tyaj tyeríj yójmua'mua' pué'een, Dios pu yo'ta'ítyaca' i júuricama'ra' i juyój i taxiéjnyu'caa tzajta', ajta i júuricama'ra' a'yaa pu tyá'huoo tijin: "Muáaj paj nyatáataj pué'een, i nyaj jéehua jaxie've'." 7 A'yaa pu'ij, capáj che' ca'nyéjrij jin tyí'muarie', sulu yójra' paj pué'een i Dios, ajta ijíij paj períj yójra' pué'een, Dios pu a'yan tya'ajxié'vi'ra' pej pij néijmi'i jimi tya'ancuriáan.

Pablo pu je'ej tyóomua'ajcaa a'íijma jimi i maj tyá'tzaahuatye'

8 Jájcuaj imuáj, siati'ij quee xu jamua'tyáacaj i Dios, mua'aj xu ca'nyéjrij jin huá'huiiria'ca'aj a'íijma i maj a'yan hua'tamuá'muaj tijin dioosij. 9 Ajta ijíij siaj seríj jamua'tyej i Dios, nusu ijíij ti arí i Dios já'muamuajtye, ¿ji'nye tyíi'rij siaj sij siajtáhua'aj ca'nyéjrij jin tyu'tyáhuiire'en a'íjci jimi i tiquee tyi'tíj huiire', ajta ti'ij ajtáhua'aj ca'nyéjrij jin tyajamuaata'íjtye'en? 10 Mua'aj xu tyí'ye'estyaa, ti'ijta a'ájna atyojo'ré'nyej a'náj ti tyi'tíj je'ej huaríj, na'ríij i máxcirie' ti jitzán tyi'tíj atyojo'ré'nyesij, nusu i nyinyi'ra'aj i maj jitzán a'yan tyá'mua'reej tyi'tíj jime'. 11 A'íj nu jin jéehua tyí'tziinye' tipua'aj quee tyi'tíj huatyáhuiire'en i nyaj jin tyu'muáriej ja'mua tzajta'.

12 Nye'ihuáamua', a'yaa nu tyaja'muahuaviij siaj a'yan rijcaj nyati'ij nyáaj, ji'nye nyáaj nu nyajta a'yan tyi'tyínyecha'ij siati'ij mua'aj. Caxu siaj mua'aj tyi'tíj jin ootyá'itzeerej nye jimi. 13 A'yájna siati'ij seríj tyá'mua'reej, nyati'ij anaquéej jamuaaté'exaa i nyúucaria'ra' i Dios, a'yaa nu tyi'cuí'ij nyati'ij a'yan huaríj. 14 A'íjna i nyaj jin tyí'cui'ca'aj, jéehua pu jamuaatamuárie'ristej, siajta mua'aj caxu naataxána'vej, caxu siajta naatyáxaahuataca', sulu tyámua' xu tyinaatyéeje ti'ij nyaj a'íin pué'eenye' síij ti tajapuá tyí'huiire', na'ríij yaa ti'ij nyaj a'íin pué'eenye' i Ciríistu' ti ajta Jesús pué'een. 15 ¿Ji'nye huaríj a'íjna i siaj jin jutyamua'va'ca'aj? A'yaa pu tyíi'rij nyaj a'yan tyaataxáj ja'mua jime' yee tipua'aj a'yan tyíi'riitacajche', mua'aj xu je'tatú'tu'nyijche' i jují'sij siaj sij nyéetzij naatatú'tu'tye'en. 16 Arí ijíij, ¿nyij seríj nyéjcha'iire' a'íjci jime' nyaj tzáahuatyi'ra'aj jin tyajá'mua'ixaatye'?

17 A'íijma jimi i tyeítyee jéehua xu hua' jitze juxie've', majta quee a'íjna jime' mej mij tyámua' jamuáa'uurej. A'yaa mu tyá'xie've' siaj sij tajimí ajtáciinyej, siaj sij siajta mua'aj hua' jitze tyú'ca'nyej. 18 A'yaa pu tyí'xa'pui' maj ja'mua jitze juxié'va'aj i séecan, siaj sij tyámua' huó'uurej, ajta a'náj tina'aj a'yan tyúuxie've', capu a'áa na'aj tipua'aj nyijta ja'mua jamuán a'áa jó'catyij. 19 Nyiyóojmua', jéehua nu jajpuéjtzij ja'mua jime', a'yájna ti'ij i íiti' ti jo'tacuí'nyaca' pá'ri'ij jime', 'asta na'aj quee i Ciríistu' ja'mua jimi tyámua' tyu'tyá'itzeere'en. 20 Canu a'tzúj jamua'reej je'ej nyaj ye'ej huárinyij mua'ajmaj jime'. Nyóoche' a'áa jó'catyiiche' ja'mua jimi nyej nyij quee che' tyajá'muayu'se'ej nyana'aj, sulu nyej nyij tyajamuáa'ixaatye'en senyeséeracaj.

*Je'ej maj huar*ɨj a'ɨ́jna ɨ Agar, ajta ɨ Sara, ɨ tyaj jɨn yo'itéej tá'ra'nyij
21 Siata'aj naaté'exaatye' mua'aj mu siaj jaxɨe've' siaj sij ja'rá'astyaj a'ɨ́jcɨ ɨ nyúucarij ɨ
maj jɨn tyí'ijta, ¿nyitzaa sequée a'yan tyáanamuajri' je'ej tɨ tyá'xaj a'ɨ́jcɨ jitze ɨ nyúucarij?
22 A'yaa pu tyé'yu'si' tɨ ɨ Abraham hua'puácaa tyiyójmua'ca'aj ɨ maj tyétyacaa. Sɨ́ɨj pu
jitzán huanɨe'huaca' a'ɨ́jcɨ ɨ íitaj tɨ ca'nyéjrij jɨn tyí'muarɨe'ca'aj, ajta ɨ sɨ́ɨj, a'ɨ́ɨ pu jitzán
huanɨe'huaca' a'ɨ́jcɨ ɨ íitaj tɨ juxáahuaj jo'chá'canya'aj. 23 A'ɨ́jna ɨ tɨ huanɨe'huaca' a'ɨ́jcɨ
jitze ɨ íitaj tɨ ca'nyéjrij jɨn tyí'muarɨe'ca'aj, a'ɨ́ɨ pu a'yan éenye'ej huanɨe'huaca' matɨ'ɨj
ɨ tɨ'ríij. Ajta ɨ sɨ́ɨj, a'ɨ́jna ɨ tɨ huanɨe'huaca' jitzán ɨ íitaj tɨ juxáahuaj jo'chá'canya'aj,
a'ɨ́ɨ pu a'ɨ́jcɨ jɨn huanɨe'huaca' tɨ Dios a'yan tya'tóoratziiri'. 24 Ɨ'ríj tyaj a'yan tyaataxáj tɨ
a'yan huatóomua'aj a'ɨ́jna ɨ nyúucarij tɨ a'yan tyé'yu'si'. A'ɨ́ɨmaj ɨ úucaa ɨ maj hua'puaj,
a'yaa pu huatóomua'aj ɨ nyúucarij tɨ hua'puaj tɨ jɨn Dios tyihuo'ta'íj ɨ tyétyacaa. Sɨ́ɨj
ɨ nyúucarij pu a'áa já'ma'can ɨ jɨríj japua tɨ a'yan tyaja'rájtyapuaj tɨjɨn Sinaí. A'ɨ́j mu
jitzán eerányesij a'ɨ́ɨmaj ɨ tɨ'ríij ɨ maj tyu'tyáhuɨɨre'sij ca'nyéjrij jɨme'. Ajta a'ɨ́jna ɨ
nyúucarij, a'ɨ́j puɨ́rɨcɨj a'ɨ́jna ɨ íitɨ' tɨ a'yan ántyapuaj tɨjɨn Hagar. 25 A'ɨ́jna ɨ Hagar,
a'yaa pu huatóomua'aj a'ɨ́jna ɨ jɨríj ɨ Sinaí, a'áa tɨ jo'tácaj a Arabia. A'yaa pu ajta
huatóomua'aj chájta' tɨ já'sejre' a Jerusalén, ji'nye óoche' pu ca'nyéjrij jɨn tyí'muarɨe'
jamuán ɨ yójmua'mua'. 26 Ajta a'ɨ́jna ɨ Jerusalén tajapuá tɨ já'ma'can, a'ɨ́ɨ pu juxáahuaj
jo'cha'can. Ajta a'ɨ́ɨ pu pué'een ɨ taj náanaj. 27 A'yaa pu'uj na'aj ji'nye a'yaa pu tyé'yu'si'
tɨjɨn:
Pajta muáaj, tɨquee che' muo'tacuí'nyij, pata'aj huatá'tyamua've'en.
A'yaa paj huárɨnyij, ji'nye jéehua paj tyiyóomua'aj puá'mej
mu paj quee a'náj ootájucataca'
quee a'ɨ́jna ɨ íitɨ' tɨ víche'.
28 Siajta mua'aj, nye'ihuáamua', a'yaa xu cha'taj siana'aj séejre' tɨ'ɨj a'ɨ́jna ɨ Isaac tɨ
a'ɨ́jcɨ jɨn eeráanyej ɨ tɨ jɨn Dios a'yan tya'tóoratziiri'. 29 A'ájna ɨmuáj a'ɨ́jna ɨ yójra' tɨ
a'yan cha'tána'aj éenye'ej huanɨe'huaca' matɨ'ɨj ɨ tɨ'ríij, a'ɨ́ɨ pu je'ej pua'aj jáaruuj a'ɨ́jcɨ
ɨ yójra' tɨ huanɨe'huaca' a'ɨ́jcɨ jɨme' ɨ muárɨe'ria'ra' ɨ júuricama'ra' ɨ Dios. Ajta ijíij, a'yaa
pu cha'taj tyí'rɨnyacaa. 30 Ajta, ¿ji'nye tyá'xaj ɨ yu'xarij jitze? Nyiquij a'yan yee: "Pata'aj
jaatamuáritye'en a'ɨ́jcɨ ɨ íitaj tɨ ca'nyéjrij jɨn tyí'muarɨe', pajta ɨ yójra', ji'nye capu a'náj
tyi'tɨ́j jacɨ'tyij a'ɨ́jcɨ ɨ yójra' ɨ íitaj tɨ ca'nyéjrij jɨn tyí'muarɨe', sulu néijmi'i pu tyá'cɨ'tyij
a'ɨ́jcɨ ɨ yójra' ɨ íitaj tɨ juxáahuaj jo'cha'can." 31 A'ɨ́j pu jɨn, nye'ihuáamua', catu a'ɨ́jcɨ jitze
eeráanyej a'ɨ́jcɨ ɨ íitaj tɨ ca'nyéjrij jɨn tyí'muarɨe'ca'aj. Catu xaa nyu'uj, sulu a'ɨ́j tu jitzán
eeráanyej a'ɨ́jcɨ ɨ íitaj tɨ juxáahuaj jo'chá'canya'aj.

5

*Maj quee tóoa'care'en maj ca'nyéjrij j*ɨn tyí'huɨɨre'ej
1 Cɨríistu' pu tɨi'rájtoo tyej tyij taxáahuaj mahuacɨ́'ca'an. A'ɨ́j xu jɨn caxu che'
tóoa'care'en siaj sij ca'nyéjrij jɨn tyí'muarɨe'ej, caxu che' huariá'cɨ'ca'an a'yájna siatɨ'ɨj
tyityaajú'ca'aj.
2 Sianáanamuajri'. Nyáaj ɨ nyaj Pablo pué'een, a'yaa nu tyajá'mua'ixaatye'. Tɨpua'aj
a'yan setyityaatóa'an maj ja'antyísiichixɨ'ɨn ɨ ta'antyuuví'rajmee ɨ siaj jitzán sa'racaa,
tɨ'ɨj tyá'xaj ɨ nyúucarij maj jɨn tyí'ijta capu tyi'tɨ́j jɨn jamuaatyáhuɨɨre'ej ɨ Cɨríistu'.
3 A'yaa nu tyaaté'exaatye'sij tzáahuatyi'ra'aj jɨme' a'tɨ́j tɨna'aj tɨ ja'antyisíjchej ɨ junavíj,
a'yaa pu jimi tyuuxɨé've'ej ja'mej tɨ'ij néijmi'i ará'astej ɨ nyúucarij ɨ maj jɨn tyí'ijta.
4 Mua'aj mu siaj a'yan tyá'huoo siaj jɨ'ré'nye'ej huatyá'ɨtzeere'en ɨ Dios jimi, mua'aj xu
seríj ajtacɨ́j a'ɨ́jcɨ jimi ɨ Cɨríistu', siajta ajtacɨ́j a'ɨ́jcɨ jimi ɨ Dios tɨ tyámua' tyajamuaatá'.
5 Tyajta ityáj, a'ɨ́j tu jitze arataca'nyáaj ɨ júuricama'ra' ɨ Dios a'yan tyetyi'ijcho've'ej
tyej tyij jɨ'ré'nye'ej huatyá'ɨtzeere'en ɨ Dios jimi a'ɨ́jcɨ jɨme' ɨ tyaj jɨn tyá'tzaahuatye'.
6 A'yaa pu tyí'een, ji'nye ɨ Cɨríistu' jimi, capu a'tzúj jitzán juxɨe've' tɨpua'aj a'tɨ́j

arí ja'antyisíjchaca' ɨ junavíj nusu quee. A'ɨ́ɨ pu xaa jitzán juxɨe've' tɨ a'tɨ́j a'yan tyihuo'taxɨé've'en ɨ tyeɨ́tyee tzáahuatyi'ra'aj jɨme'.
7 Tyámua' xu seríj mua'aj tyityaajú'ca'aj ɨ juyéj jitze. ¿A'tanyíj tyajamuantyí'uunyi'ri' siaj sij quee che' já'astyaj a'ɨ́jcɨ ɨ nyúucarij tɨ jɨ'ré'can jɨme'? 8 Capu a'ɨ́ɨn ca'nyíjra'aj jamuaatá' ɨ Dios ɨ tɨ jamuaatajé. 9 A'yaa mu tyí'xaj tɨ cɨ́ɨra'tzuj ɨ levaduuraj néijmi'i tyináxcaj ɨ cuéjtzij, 10 a'ɨ́j nu jɨn nyáaj ɨ tavástara' jitze tyí'ca'nyej siaj mua'aj quee seequéj tyí'mua'tyij, ajta ɨ Dios pu puéjtzij jaatá'sij a'ɨ́jcɨ ɨ tɨ tyajamua'antyí'uunyi', ajta quee je'ej rɨnyij a'tɨ́j tɨ pué'een.
11 Ajta nyéetzij jɨme', nye'ihuáamua', tɨpua'aj nyooj a'yan tyajá'mua'ixaatye'ej siaj ja'antyísiichixɨ'ɨn ɨ junavíj, camu che' je'ej pua'aj nya'uuréenyijche' a'ɨ́ɨmaj ɨ maj Israel jitze ajtyáma'can, ji'nye capu je'ej pua'aj hua'namuaaraste'ej ja'mej ɨ nyúucarij nyaj já'mua'ixaatye' tɨ ɨ Cɨríistu' óotateehuaca' ɨ cúruuj jitze. 12 Ajta a'ɨ́ɨjma jɨme' ɨ maj a'ɨ́jcɨ jɨn tyajamua'antyiú'nyi', a'yaa pu tyina'ráanajchi nyéetzij maj anaquéej a'ɨ́ɨmaj jujɨ́ɨmua'aj huatyóosiichixɨ'ɨn.
13 Siajta mua'aj nye'ihuáamua', Dios pu jamuaatajé siaj sij juxáahuaj mahuacɨ́'ca'an. Ajta caxu a'ɨ́jcɨ jɨn a'yan rɨjcaj siaj sij a'yan cha' siana'aj je'ej pua'aj rɨjcaj je'ej tɨ tyajamuá'miteeraste'. Sulu siata'aj juxɨe've' huatóohuɨɨre'en séej jamuán siajta séej. 14 Ji'nye néijmi'i pu ɨ nyúucarij ɨ maj jɨn tyí'ijta séej na'aj jitze tya'róo'astee ɨ tɨ a'yan tyá'xaj tɨjɨn: "Pata'aj jaxɨe've' ɨ axa'aj tyévij a'yájna patɨ'ɨj asɨ́ɨj tyí'axɨe've'." 15 Tyámua' xu'uj mua'aj, ji'nye tɨpua'aj mua'aj je'ej pua'aj setyúuxajta na'ríij siooj jujɨ́ɨmua'aj tyúucha'ɨɨre'ej, mua'aj xu sij jujɨ́ɨmua'aj antyúupua'ritye'sij.

*I t*ɨ tatzájta' eerányinyii, ajta ɨ tɨ jitzán eerányinyii ɨ júuricama'ra' ɨ Dios

16 A'ɨ́j nu jɨn a'yan tyí'xaj tɨjɨn: Siata'aj a'yan tyí'tyechajcaj a'ɨ́jcɨ jitze xa'rooca'nyéej ɨ júuricama'ra' ɨ Dios, siaj sij quee tyi'tɨ́j jɨn je'ej pua'aj rɨjcaj ɨ tɨ ja'mua tzajta' tye'rányinyii. 17 Ji'nye je'ej tɨ tyá'xɨe've' ɨ tɨ je'ej pua'aj een, a'ɨ́ɨ pu jájcha'ɨɨre' ɨ júuricama'ra' ɨ Dios, ajta a'ɨ́jna ɨ júuricama'ra' ɨ Dios a'ɨ́ɨ pu ajta jájcha'ɨɨre' ɨ tɨ je'ej pua'aj een. A'ɨ́ɨ mu a'yan tyityetyúucha'ɨɨre', a'ɨ́j xu jɨn mua'aj quee a'náj a'yan rɨnyij je'ej siaj tyá'xɨe've'. 18 Ajta tɨpua'aj ɨ júuricama'ra' ɨ Dios tyaja'muamua'tyej, capu ij che' mua'ajmaj tyaja'mua'íitya'aj ja'mej ɨ nyúucarij ɨ maj jɨn tyí'ijta.
19 Tyámua' pu tyé'miteere' je'ej maj rɨcɨj a'ɨ́ɨmaj ɨ maj ja'astej ɨ tɨ je'ej pua'aj een, a'ɨ́ɨ mu juxana'cɨre' séecan jamuán ɨ maj quee jatyévi'tɨn, huápuɨ'ɨj mu xána'visi' rɨcɨj a'ɨ́j mu mij jɨn meríj jó'vej, 20 a'ɨ́ɨ mu hua'najchej ɨ sáanturij, majta tyí'chahuaa. Jéehua mu juxana've', majta quee tyámua' ja'huóomua'raj, majta óochueere'. Jéehua mu tyo'cájaaxɨejve', majta séecan jaaxɨejtye', majta jé'ta' huacɨ'ɨj, majta séecan jimi ajtyú'uuvej. 21 Jéehua mu tyihuá'chueere', majta juta'rujve', majta tyí'nyacua'aj, majta néijmi'i jɨn a'yan rɨcɨj ɨ tɨ je'ej pua'aj tyí'een. A'yaa nu nyij mua'ajmaj tyajá'mua'ixaatye', a'yájna nyatɨ'ɨj nyáaj nyeríj jájcuaj ɨmuáj huarɨ́j, tɨjɨn ɨ maj a'yan tyityetyúucha'ɨj camu ujo'tyárutyij jo'tɨj ɨ Dios tyejé'ijtaj.
22 Ajta a'ɨ́jna ɨ júuricama'ra' ɨ Dios tɨ tyihuatá'caa, a'ɨ́ɨ pu a'ɨ́ɨn pué'een tyej tyámua' tyihuojó'mua'raj, ajta tyámua'vi'ra'aj, ajta tyaj taxáahuaj séjre'ej, tyaj néijmi'i jɨn tyo'táviicue', tyajta huo'xɨé've'en séecan ɨ tyeɨ́tyee, tyajta tyihuo'tapuéjve'en, tyajta quee tyi'tɨ́j jɨn á'ɨtzeeria'aj, 23 tyaj quee á'tatzaahuatye'ej, ajta hua' jitze séejre' ɨ tɨ xá'puɨ'. Capu ij ajtáhua'aj sɨ́ɨj séejre' ɨ nyúucarij tɨ tyi'tɨ́j jɨn hua' jitze pua'ritye'ej. 24 Majta ɨ maj jitzán ajtyáma'can ɨ Cɨríistu' tɨ ajta Jesús pué'een, mu'ríj néijmi'i tyu'táxaahuataca' ɨ tɨ je'ej pua'aj tyí'een tɨ eerányinyiica'aj ɨ hua' tzajta' mej mij quee che' je'ej pua'aj tyityetyúucha'ɨɨj. 25 Tɨpua'aj a'ɨ́j jɨn tyajúurij ɨ júuricama'ra' ɨ Dios, tyiche' tyajta tyu'tá'an tɨ'ij ɨ júuricama'ra' ɨ Dios tu'cájuyetyej.
26 Tyiche' quee á'tatzaahuatye'ej, tyajta quee ca'nyíjra'aj tatá'care'en tyej tyij je'ej pua'aj á'tamua'raj nusu tyej tyij tajɨ́ɨmua'aj tyítajaaxɨejvi'.

6

*Miche' huatóohu*ɨɨre'en sɨɨj ajta sɨɨj

1 Nye'ihuáamua', tɨpua'aj séej a'tɨj xaaséj tɨ ootyá'ɨtzeere'en tyi'tɨj jɨme', siata'aj
mua'aj mu siaj ɨ júuricama'ra' ɨ Dios jitze aróoca'nyej jaatáhuɨɨre'en. Ajta siatɨ'ɨj a'yan
huárɨnyij tyámua' xu'uj siaj sij quee a'yan cha'taj siana'aj tyityo'tyá'ɨtzeere'en tɨ'ɨj a'ɨɨn
tyo'tyá'ɨtzee. 2 Siata'aj huatóohuɨɨre'en séej jamuán siajta séej, a'yaa xu sij a'ɨjcɨ jɨn
tya'rá'astej ɨ nyúucaria'ra' ɨ Cɨríistu'.
3 Tɨpua'aj a'tɨj a'yan tyé'miteeraste'ej tɨ tyi'tɨj jɨn antyúumua'reej, ajta quee tyi'tɨj
jɨn antyúumua'reej, a'ɨɨ pu jusɨɨj jucuanamuaj. 4 Che' sɨɨj ajta sɨɨj jusɨɨj huóosej je'ej tɨ
tyi'tyúucha'ɨj, ajta tɨpua'aj tyi'tɨj jɨn óotzaahuatya'muɨ'ɨj, che' a'ɨjna jɨme' je'ej tɨ jusɨɨj
tyi'tyúucha'ɨj, che' quee ɨ séecan jɨme'. 5 Ji'nye a'yaa pu tyúuxɨe've' tɨ sɨɨj ajta sɨɨj a'yan
tyó'viicue' je'ej tɨ tyi'tɨj tyá'muarɨe'riste'.
6 A'ɨjna ɨ tɨ jumua'tyej ɨ nyúucaria'ra' ɨ tavástara', a'yaa pu tyúuxɨe've' tɨ
jaatyáhuɨɨre'en a'ɨjcɨ ɨ tɨ tyá'mua'tyej.
7 Caxu mua'aj jucuanamuaj, capu ɨ'ríj siaj jáacuanamuaj ɨ Dios. Tyi'tɨj siaj mua'aj
tyu'tá', a'yaa xu cha'taj siana'aj tya'ancuriáa'sij. 8 A'ɨjna ɨ a'tɨj tɨ a'ɨj jimi tyí'muarɨe'
ɨ tɨ je'ej pua'aj een, a'yaa pu tyá'cɨ'tyij tɨ huámuɨ'nyij. Ajta a'tɨj tɨ a'ɨj jimi tyí'muarɨe'
ɨ júuricama'ra' ɨ Dios, a'ɨɨ pu ɨ júuricama'ra' ɨ Dios jaatá'sij tɨ júurij já'ra'nyij jusén
jɨme'. 9 A'ɨj tu jɨn tyiche' quee jaxaahuataj ɨ tyaj jɨn xá'puɨ' rɨcɨj, ji'nye tɨpua'aj tyequée
jaxaahuataj tyi'tɨj tu ancuriáa'sij a'ájna xɨcáara' jitze je'ej tɨ tye'tyévijtye'. 10 A'ɨj pu
jɨn, a'náj tyaj a'yan tya'ajxɨé'vi'ra'aj, tyiche' tyámua' huó'uurej ɨ taxa'aj tyeɨtyee, tyajta
jéetze' tyámua' tyihuó'cha'ɨɨn a'ɨɨjma ɨ maj majta tyá'tzaahuatye'.

*Maj tyámua' tyeeséj t*ɨ'ij quee a'tɨj huo'cuanamuan

11 Tyámua' xu mua'aj tyeeséj je'ej nyaj va'cán jɨn tyé'yu'xaj ɨ nyamuáca' jɨme'.
12 A'ɨɨmaj ɨ maj já'mua'ɨtziitye', majta a'yan tyí'tyese' siaj sij ca'nyéjrij jɨn ja'antyisíjchej
ɨ junavíj, a'yaa mu rɨcɨj mej mij ɨ tyeɨtyee tyámua' huojo'sejra camu jaxɨe've' tɨ puéjtzij
huo'cɨ'tyij a'ɨjcɨ jɨme' maj ja'rá'astee a'ɨjcɨ ɨ Cɨríistu' ɨ tɨ óotateehuaca' ɨ cúruuj
jitze. 13 Ajta a'ɨɨmaj ɨ maj ja'antyisíjchej ɨ junavíj, camu ja'rá'astyaa ɨ nyúucarij
ɨ maj jɨn tyí'ijta. A'yaa mu tyá'xɨe've' siaj mua'aj ja'antyisíjchej ɨ junavíj, mej mij
a'ɨjcɨ jɨn ahuóotzaahuatye'en siaj a'ɨjcɨ jɨn a'yan huarɨj. 14 Nyajta nyáaj canu tyi'tɨj
jɨn á'nyatzaahuatye', sulu a'ɨj nu jɨn á'nyatzaahuatye' tɨ Cɨríistu' nyej jitze ma'can
jaapuéjtzitariaca' ɨ cúruuj jitze. Ji'nye a'ɨjna jitze ma'can ɨ cúruujra' ɨ Cɨríistu', capu
che' ɨ cháanacaj nye jimi séejre', nyajta nyáaj canu nyajta che' ɨ cháanacaj japua
séejre'. 15 Capu tyi'tɨj huɨɨre' tɨpua'aj a'tɨj ja'antyisíjchaca' ɨ junavíj nusu quee, a'ɨɨ pu
juxɨe've' tɨ a'tɨj jájcuan jɨn huanɨe'huaj ɨ Dios jimi. 16 Che' Dios huo'tyápua'ritye'en, ajta
hua'ancu'vajxɨ'ɨn a'chu maj pua'máj ja'rá'astee a'ɨjcɨ ɨ nyúucarij, majta néijmi'i ɨ maj
Israel jitze ajtyáma'can ɨ tyeɨtyeristyamua'me'en ɨ Dios.
17 Ijíij tɨ yujo'que'tɨj ja'mej canu che' jaxɨe've' tɨ a'tɨj nya'ɨtziitya'aj, ji'nye pu'ríj nye
jitze séejre' a'ɨjcɨ jɨme' ɨ nyaj jajpuéetzij ɨ Jesús jitze ma'can.
18 Nye'ihuáamua', che' ɨ tavástara' ɨ Jesús tɨ ajta Cɨríistu' pué'een, che' a'ɨɨn tyámua'
tyajamuaatá'an ɨ ja'mua tzajta'. Che' a'yan tyá'ra'nyij.

Ɨ yu'xarij Pablo tɨ huo'ta'ítyi'ri' ɨ Éfeso maj jo'cháatɨmee

Pablo pu hua'tyojtye'

1 Nyáaj Pablo, a'ɨ́ɨ nu pué'een ɨ Dios tɨ na'antyíhuoj juxɨé'vi'ra' jɨme' nyej nyij
jaatyáhuɨɨre'en ɨ Cɨríistu' tɨ ajta Jesús pué'een, nyaja'muatyojtye' mua'ajmaj mu siaj
Éfeso ja'chej ɨ siaj tyeɨ́tyeristyamua' pué'een ɨ Dios, siajta tyá'tzaahuatye' a'ɨ́j xu jɨn jimi
séejre' ɨ Cɨríistu' tɨ ajta Jesús pué'een. 2 Che' ɨ Dios ɨ tavástara' ajta ɨ Jesús tɨ ajta Cɨríistu'
pué'een, miche' a'ɨ́ɨn jamuaatyáhuɨɨre'en majta tyámua' jamuáa'uurej ja'mua tzajta'.

*Ɨ tyaj j*ɨn tyé'tyojtzi're' ɨ Dios a'ɨ́jna jɨme' ɨ tɨ taatyáhuɨɨ

3 Tyiche' tyaatatyójtzi're'en ɨ Dios ɨ tɨ yo'puáara'an pué'een ɨ tavástara' ɨ Jesús tɨ
ajta Cɨríistu' pué'een, ji'nye a'ɨ́j pu jitze ɨ Cɨríistu' tyitaatapuéjvej néijmi'i ɨ tajapuá
tɨ tyejé'sejre'. 4 Dios pu ta'antyíhuo ɨ Cɨríistu' jitze jájcuaj ɨmuáj tɨ'ɨj quee xu
jaatyatáahuava'caj ɨ cháanacaj, tyej tyij néijmi'i jɨn tyámua' éenye'ej tá'ra'nyij ɨ tatzájta',
tyajta quee tyi'tɨ́j jɨn á'ɨtzeeria'aj jimi ɨ Dios. 5 Ji'nye a'yaa pu tyitaaxɨé'vej tyej tyij
yójmua'mua' pue'éenye'ej tá'ra'nyij a'ɨ́jna jitze ma'can ɨ Cɨríistu', je'ej tɨ a'ɨ́ɨn jájcuaj
ɨmuáj tyitaaxɨé'vej. 6 A'ɨ́j pu jɨn a'yan jaatamua'aj tyej tyij a'náj tɨna'aj tyé'tyojtzi're'ej
a'ɨ́jcɨ jɨme' ɨ tɨ jɨn naa huasé'rin ɨ Dios, ɨ tɨ juxɨé'vi'ra' jɨn taatá' ɨ juyój jitze ma'can
ɨ tɨ huápuɨ'ɨj jaxɨe've'. 7 A'ɨ́ɨ pu ɨ Cɨríistu' tajɨ́me' tyu'nájchitaca' ɨ Dios jimi tɨ'ɨj
juxúure' eeráaxɨrej tajitzé ma'can tɨ'ij ɨ Dios tyitaatú'uunyi' ɨ tyaj jɨn ootyá'ɨtzee. 8 Ji'nye
a'yaa pu ɨ Dios tyá'xɨe've' tɨ tyámua' tyitaatyátoonyij, ajta tajimí jaatyájtoo a'ɨ́jna ɨ
tyaj jɨn tyu'yí'tɨhua'an ajta tyej tyij néijmi'i tyojo'itéej tá'ra'nyij, 9 a'yaa pu tyitaatá'
tyej tyij jáamua'tyij tyi'tɨ́j tɨ puɨ́rɨcɨj ɨ tɨ ju'avaataca'aj ɨ Dios jimi. A'ɨ́ɨ pu arí a'yan
tyaaxá'puɨ'ɨntaria'ca'aj tɨ'ij ɨ Cɨríistu' jimi taataséjratye'en ɨ tɨ ju'avaataca'aj, 10 a'yaa
pu'ij tya'róo'astej je'ej tɨ tyaaxájtaca'. Ajta a'ɨ́jna ɨ tɨ ju'avaataca'aj ɨ Dios jimi a'ɨ́ɨ pu
a'ɨ́ɨn pué'een tɨ'ij ɨ Cɨríistu' tyihuo'ta'íjtye'en néijmi'caa ɨ maj tajapuá já'sejre', majta ɨ
maj a'yan séejre' ɨ cháanacaj japua.

11 Cɨríistu' jimi pu ɨ Dios anaquéej ta'antyíhuo ta'aj ij jamuán tyitáacɨ'tyij, a'yájna
tɨ'ɨj ɨ Dios tya'táraj, a'ɨ́ɨ pu a'yan rɨcɨj je'ej tɨ tyá'xɨe've'. 12 A'yaa pu tyá'xɨe've' tyej
ityáj anaquéej jajchó've'ej ɨ Cɨríistu', tyej tyij néijmi'i tyaatatyójtzi're'en ɨ tɨ jɨn néijmi'i
putyí'uurej. 13 Tyetyé'tyojtzi're' ɨ Cɨríistu', siajta mua'aj mu siaj jáanamuajri' ɨ nyúucarij
tɨ a'yan tyi'ja'yájna, ɨ tɨ jɨn jamui'rátoosij, siajta tyá'antzaahuaj, mua'aj xu sij jitzán
ajtyáma'cantaj xá'raa ɨ Dios tɨ'ɨj a'ɨ́ɨn ju júuricamej ja'mua jimi huatyájto ɨ tɨ a'yan
tya'tárajcaa. 14 A'ɨ́jna ɨ júuricama'ra' ɨ Dios a'ɨ́ɨ pu a'ɨ́ɨn pué'een ɨ tyaj jɨn jamua'reej
tɨ a'yan tyi'ja'yájna tɨ tyí'tacɨ'tyij ɨ Dios tɨ tyitaatá'sij, tɨpua'aj arí ja'antyícɨ'tyij ɨ tɨ jɨn
tɨi'rátoosij tyej tyij jimi ajtyáma'can tá'ra'nyij, tyej tyij tyaatatyójtzi're'en ɨ tɨ jɨn néijmi'i
putyí'uurej.

Pablo pu huá'huaviitze' ɨ maj tyá'tzaahuatye'

15 A'ɨ́j nu jɨme' nyáaj jamua'ree siaj tyá'tzaahuatye' ɨ tavástara' jimi ɨ Jesús, siajta
hua'xɨe've' néijmi'caa ɨ maj tyeɨ́tyeristyamua' pué'een ɨ Dios, 16 canu nyij ja'an-
tyápua'cɨtacaa nyaj tyé'tyojtzi're'ej ɨ Dios ja'mua jɨme', nyajamua'tamua're'rihua'aj nu
nyij huatyényuusij ɨ Dios jimi. 17 A'yaa nu tyá'huaviij ɨ Dios ɨ tɨ vástaria'ra' pué'een ɨ
tavástara' Jesús tɨ ajta Cɨríistu' pué'een, ɨ tɨ naa huasé'rin, tɨ'ij jamuaata'an ɨ júuricamej
ɨ siaj jɨn tyámua' metyityoomuámua're'ej ajta ja'mua jimi huataséjre'en, ajta siaj sij
jɨ'ré'can jɨme' jáamua'tyij. 18 A'yaa nu tyá'huaviij ɨ Dios tɨ'ij jamo'támiteeraste'en, siaj sij
jáamua'reej tyi'tɨ́j tɨ puɨ́rɨcɨj ɨ siaj jajchó've', ɨ tɨ jɨn ɨ Dios jamuaatajé, ajta naa éenye'ej
tyihuá'cɨ'tyij ɨ tyeɨ́tyeristyamua'me'en ɨ Dios, 19 ajta quee iteere' ɨ tɨ jɨn huápuɨ'ɨj
tyu'yí'tɨn ɨ Dios, ɨ tɨ jɨn tye'entyimuárɨej tatzájta' ɨ tyej tyá'tzaahuatye'. A'íi pu a'ɨ́ɨn

pué'een ɨ tɨ Dios jaataséjrataca' ɨ tɨ jɨn néijmi'i putyí'uurej tɨ ajta jɨn uhuájca'nyej 20 tɨ'ɨj
jaatájuurityej ɨ Cɨríistu' ajta yo'ví'tɨj u tajapuá tɨ'ɨj a'áa ya'ajcájra ɨ jumuáca'ta' pujmua',
21 ajta jaatá' tɨ'ij néijmi'i putyí'uuriaj, tɨ tyu'ta'íjtaj, tɨ néijmi'i jɨn antyúumua'reeriaj
a'ɨ́jna jɨme' ɨ tɨ jɨn ántyapuaj, tɨ'ɨj na'aj ijíij tɨ tyí'sejre' ajta je'ej tɨ ooj yatyojooméj.
22 Néijmi'i pu jɨn ɨ Cɨríistu' antyúumua'reej, a'ɨ́ɨ pu ajta ɨ Cɨríistu' antyíhuaviihuaca' tɨ'ij
a'ɨ́ɨn pue'éenye'ej já'ra'nyij ɨ hua' mu'uj néijmi'caa ɨ maj jusɨ'rii ɨ Dios jimi. 23 Ji'nye
a'ɨ́ɨmaj ɨ maj jusɨ'rii ɨ tyeyúuj tzajta' a'ɨ́ɨ mu a'ɨ́ɨn pué'een ɨ tyévira' ɨ Cɨríistu', a'ɨ́ɨ pu
hua' mu'uj pué'een, ji'nye a'ɨ́ɨ pu a'ɨ́ɨn pué'een ɨ Cɨríistu' ɨ tɨ néijmi'i tyámua' tyí'uurej.

2

Dios pu tajapuá huatanyúj ɨ Cɨríistu' jitze ma'can

1 Jájcuaj ɨmuáj xu mua'aj muɨ'chica'aj a'ɨ́jcɨ jɨme' ɨ siaj je'ej pua'aj rɨjcaa siajta jéehua
á'ɨtzeeria'ca'aj, 2 a'yaa xu sij tyí'tyesejria'ca'aj, ji'nye a'yaa xu tyityetyúucha'ɨica'aj
matɨ'ɨj rɨcɨj a'ɨ́ɨmaj ɨ maj a'yan séejre' ɨ cháanacaj japua, siajta a'yan rɨjcaa je'ej tɨ
tya'ráanajchi a'ɨ́jna ɨ tɨ íiyan tyí'ijta ajta a'ɨ́ɨjma jimi ɨ xɨéjnyu'carij ɨ maj séejre'
áacaj tzajta' ɨ tɨ'ij ajta ca'nyíjra'aj hua'tá'caa mej mij quee ja'astej ɨ Dios. 3 A'yaa
tu tyajta néijmi'i ityáj jájcuaj ɨmuáj tyí'tyesejria'ca'aj, a'yan tyetyityaaju'uj je'ej tyaj
tyaaxɨé'va'ca'aj tajɨ́ɨmua'aj, ajta je'ej tɨ tyitá'miteerastya'ca'aj. A'ɨ́j pu jɨme' a'yan
tyi'tacɨ'puáatacaj tɨ ɨ Dios jéehua puéjtzij taatá'an, a'yájna tɨ'ɨj puéjtzij tyihuo'tá'sij ɨ
séecan. 4 Ajta ɨ Dios jéehua pu tá'cu'vej ajta va'cán jɨn taxɨe've', 5 a'ɨ́j pu jɨn taatá'
tyaj júurij tá'ra'nyij jamuán ɨ Cɨríistu', tyatɨ'ɨj tyooj muɨ'chica'aj a'ɨ́jcɨ jɨme' ɨ tyaj
á'ɨtzeeria'ca'aj. A'ɨ́jna ɨ tɨ jɨn jéehua já'muaxɨe've' ɨ Dios a'ɨ́j xu jɨn seríj ja'ancuriáa'
tɨ'ij jamuáahuɨire'en. 6 Ajta jamuán ɨ Cɨríistu' taatájuurityej, tyej tyij jamuán oorá'sej u
tajapuá. 7 A'yaa pu a'íjna jɨn huarɨ́j tɨ'ij jaataséjrataj ɨ tɨ jɨn tá'ancu'vaxɨj ajta taaxɨé'vej
a'ɨ́jcɨ jitze ma'can ɨ Cɨríistu' tɨ ajta Jesús pué'een. 8 A'ɨ́j xu jitze ma'can ɨ Dios tɨ jɨn
já'muaxɨe've' mua'aj ja'ancuriáa' tɨ'ij jamuáahuɨire'en ɨ siaj jɨn tyá'tzaahuatye'. Caxu
jujɨ́ɨmua'aj siana'aj jájtyo, sulu a'ɨ́ɨ pu ɨ Dios juxɨé'vi'ra' jɨn jamua'ancu'vaxɨj. 9 Caxu
mua'aj jujɨ́ɨmua'aj a'yan tyéejtyoj, ta'aj ij quee a'tɨ́j óotzaahuatye'ej, 10 ji'nye ɨ Dios pu
a'ɨ́ɨn pué'een ɨ tɨ táataahuaca', a'ɨ́ɨ pu táataahuaca' jimi ɨ Cɨríistu' tɨ ajta Jesús pué'een,
tyej tyij tyámua' tyu'muárɨe'en, a'yan tyetyityaaju'uj je'ej tɨ a'ɨ́ɨn jájcuaj tyitu'cájuyetyej.

Néijmi'i tu séej chájta'naj tyana'aj pué'een

11 A'yaa pu'ij, mua'aj mu siaj quee Israel jitze ajtyáma'can, majta a'yan hua'tamuá'-
muaj tɨjɨn: "ɨ maj quee ja'antyisí'chej ɨ junavíj", majta ɨ maj ja'antyisí'chej ɨ junavíj, ma-
jta jujɨ́ɨmua'aj a'yan huatóomua'aj tɨjɨn: "ɨ maj ja'antyisí'chej ɨ junavíj", 12 xo'támua'reej
siaj jájcuaj ɨmuáj quee jimi ajtyáma'cantaca'aj ɨ Cɨríistu', siajta quee a'ɨ́ɨjma jimi
ajtyáma'cantaca'aj ɨ maj Israel jitze ajtyáma'can, capu ij tyi'tɨ́j ja'muacɨ'tyíiche' ɨ Dios
jimi nusu ɨ tɨ jɨn tya'tóoratziiri'. A'yaa xu éenye'que' séjria'ca'aj ɨ cháanacaj japua, caxu
jamua'ajcaa ɨ Dios ajta quee má'hua'taca'aj ɨ siaj jɨn jacho've'. 13 Ajta ijíij, mua'aj xu
seríj jimi séejre' ɨ Cɨríistu' tɨ ajta Jesús pué'een a'ɨ́jcɨ jɨme' tɨ a'ɨ́ɨn juxúure' eeráaxɨrej,
mua'aj mu siaj jájcuaj ɨmuáj a' ɨmuáj já'sejria'ca'aj xu'ríj jimi séejre'. 14 Cɨríistu' pu
pué'een ɨ tɨ taatyápua'rij ɨ tatzájta'. A'ɨ́ɨ pu a'yan táaruuj tyej tyij séej tyana'aj
tyeɨ́tyeera' pue'éenye'ej tá'ra'nyij, a'ɨ́ɨ pu jaatyú'uj ɨ tɨ tyi'tyánaamuaaj ajta ɨ tyaj
jɨn tanyo'si'tya'ca'aj. 15 A'ɨ́ɨ pu ja'antyipuá'rij ɨ nyúucarij ɨ maj jɨn tyí'ijtaca'aj majta
jɨn tyúu'ijtya'ca'aj, ajta ɨ maj huá'puaca'aj pu séej na'aj huatyátaahuaca', mej mij séej
mana'aj tyeɨ́tyeera' pué'eenye'ej muá'ra'nyij. A'yaa pu éenye'que' huo'tyápua'rij. 16 A'ɨ́ɨ
pu ja'antyipuá'rij ɨ maj quee naa ja'huóomua'rajca'aj ɨ séecan jamuán, ajta ɨ maj jó'tatee ɨ
cúruuj jitze a'ɨ́j pu jɨn jitzán ta'ajtyáhuii ɨ Dios, tyej tyij séej tyana'aj tyévira' pue'éenye'ej
tá'ra'nyij.

17 Cɨríistu' pu mujo'vé'mej tɨ'ij jamuaaté'exaatye'en ɨ nyúucarij ɨ tɨ jɨn ja-
muaatyápua'ritye'en mu siaj a' ɨmuáj jo'tyú'uuca'aj, siajta mu siaj yevéjri' séjria'ca'aj.

18 Ji'nye ɨ Cɨríistu' jimi tu púj̨oorej tyej tyij séej tyana'aj jɨn ɨ júuricamej ajtyáxɨɨrej ɨ
tavástara' jimi. 19 A'ɨ́j xu jɨn mua'aj quee che' a'ɨ́ɨn pué'een ɨ maj séej ɨ chuéj japua
já'ma'can, caxu che' ajéjre' já'sejre', sulu xu'ríj hua' jitze ajtyáma'can a'ɨ́ɨjma jimi ɨ maj
jitzán séejre' ɨ Dios, siajta tyeɨ́tyeristyamua'me'en pué'een. 20 A'yaa xu mua'aj een tɨ'ɨj
ɨ chi'ij, majta a'ɨ́ɨmaj ɨ tɨ huo'tajé ɨ Jesús, majta ɨ maj ará'tyeej tyí'xajtaca'aj ɨ Dios
jitze ma'can, a'yaa mu tyí'huɨɨre' tɨ'ɨj tyetyéj tɨ japuan ájtaavijhuaj ɨ jáxu'uj, ajta ɨ
Cɨríistu' tɨ ajta Jesús pué'een, a'ɨ́ɨ pu a'ɨ́ɨn pué'een ɨ tyetyéj tɨ jéetze' juxɨe've'. 21 Ɨ
Cɨríistu' jimi, néijmi'i pu ɨ chi'ij huatyáama'aj ja'mej 'asta na'aj quee a'yan huárɨnyij
tɨ'ɨj tyeyúuj tɨ jitzán ɨ Dios iirájcaj. 22 Siajta mua'aj jitzán xu siajta tyúuvi'raxɨ'sij siaj sij
a'yan tyi'huɨɨre'ej xá'ra'nyij tɨ'ɨj tyeyúuj tɨ jitzán iirájcaj ɨ júuricama'ra' ɨ Dios.

3

Pablo pu a'ɨ́jna jɨn antyúumua'reej tɨ tyihuó'ixaatye'en ɨ maj séej chuéj japua ja'chej

1 A'ɨ́j nu jɨn nyáaj Pablo eetyánami' a'ɨ́jcɨ jɨme' nyaj jahuɨɨre' ɨ Cɨríistu' ɨ tɨ ajta
Jesús pué'een tɨ'ij mua'ajmaj jamuáahuɨɨre'en, mu siaj quee Israel jitze ajtyáma'can.
2 Xu'ríj sij jamua'reej tɨ Dios naata'íj nyej nyij jamuaaté'exaatye'en ɨ nyúucaria'ra' ajta
je'ej tɨ tya'tóoraj mua'ajmaj jimi. 3 Dios pu arí naataséjraj ɨ tɨ jimi ju'avaataca'aj,
a'yájna nyatɨ'ɨj nyeríj cɨ́ɨ tyajamuaatayú'sej. 4 Tɨpua'aj seríj jo'jíjve'en, aj xu sij yo'itéej
xá'ju'un je'ej nyaj tyiyó'itej tyámua' naa a'ɨ́jcɨ jɨme' ɨ tɨ ju'avaataca'aj ɨ tɨ jɨn ɨ Cɨríistu'
a'yan huarɨ́j, 5 ɨ tɨquee eexúj huo'taséjratya'ca'aj a'ɨ́ɨjma ɨ tyeɨ́tyee ɨ maj jájcuaj ɨmuáj
séjria'ca'aj, ajta ijíij ɨ júuricama'ra' ɨ Dios pu arí huo'taséjra a'ɨ́ɨjma ɨ maj jimi séejre'
mej mij jaatyáhuɨɨre'en, ajta a'ɨ́ɨmaj ɨ maj tyí'xajtaca'aj ɨ Dios jitze ma'can. 6 A'ɨ́i pu a'ɨ́ɨn
pué'een ɨ tɨ ju'avaataca'aj ɨ nyúucaria'ra' ɨ Dios ɨ tɨ néijmi'que' a'yan tyihuá'jee maj
antyóosɨɨre'en ɨ Cɨríistu' jimi, mej mij sɨ́ɨj mana'aj tyeɨ́tyeera' pue'éenye'ej muá'ra'nyij,
majta néijmi'i ja'ancuriá'an a'ɨ́jna ɨ tɨ jɨn tya'tóoratziiri' ɨ Dios a'ɨ́ɨjma jimi ɨ maj
Israel jitze ajtyáma'can. 7 A'ɨ́j nu jɨn nyáaj tye'entyájrupij nyej nyij huo'té'exaatye'en
ɨ nyúucaria'ra' ɨ Dios, a'ɨ́ɨ pu a'yan tyinaatapuéjvej juxɨé'vi'ra' jɨme' ajta ná'ancu'vaxɨj,
a'ɨ́j pu jɨn jaataséjrataca' ɨ tɨ néijmi'i jɨn putyí'uurej.
8 Nyáaj nu a'ɨ́ɨn pué'een ɨ tɨ jéetze' cɨléenye' jɨn tyi'tyéjvee a'ɨ́ɨjma jimi maj cɨléenye'
jɨn tyityetyu'uj ɨ Dios jimi, ajta a'ɨ́ɨ pu tyámua' tyinaatyájtoo nyej nyij huo'té'exaatye'en
ɨ nyúucaria'ra' a'ɨ́ɨjma ɨ maj quee Israel jitze ajtyáma'can, mej mij jáamua'reej je'ej tɨ
tyí'een ɨ Cɨríistu' jimi. 9 A'yaa pu tyinaa'íjcaj nyej nyij huo'té'exaatye'en néijmi'caa je'ej
tɨ ɨ Dios tyaaxá'puɨ'ɨntarej, ɨ tɨ néijmi'i tyú'taahuaca', a'ɨ́ɨ pu a'yan tyá'avaataca'aj tɨ'ɨj
na'aj jájcuaj ɨmuáj tɨ yaje'ré'nyej. 10 A'yaa tutyij ijíij a'ɨ́ɨmaj jimi tyá'mua'reej ɨ maj jusɨ'rii
u tyeyúuj tzajta', néijmi'i ɨ maj jɨn tyí'ijta u tajapuá, majta mu tyi'tɨ́j jɨn antyúumua'reej
jo'tɨj ɨ Dios já'sejre', mej mij jáamua'reej tɨquee sɨ́ɨj na'aj ɨ Dios tɨ jɨn a'yan huarɨ́j ɨ
jumua'tzíira'aj jɨme'. 11 Dios pu a'yan huarɨ́j je'ej tɨ a'ɨ́ɨn jájcuaj ɨmuáj tyaaxá'puɨ'ɨntarej,
tɨ'ij ɨ tavástara' Cɨríistu' tɨ ajta Jesús pué'een, a'ɨ́jna jɨn a'yan huárɨnyij. 12 A'ɨ́j tutyij jimi
ɨ Cɨríistu' taxáahuaj séejre' tyej tyij ajtyáxɨɨrej ɨ Dios jimi, a'ɨ́j jitze tyetyi'ca'nyáaj ɨ tyaj
jitzán tyá'tzaahuatye'. 13 A'ɨ́j nu jɨn a'yan tyaja'muahuaviij siaj quee juxaahuataj a'ɨ́jcɨ
jɨme' ɨ nyaj ja'mua jɨme' jajpuéetzij, ji'nye jéehua pu naa tye'mej ja'mua jimi.

Ɨ tyaj jahuoo ajta ɨ tyaj jɨn tyé'tyojtzi're' ɨ Dios

14 A'ɨ́j nu jɨn tyítunutaj jimi ɨ vástaria'ra' ɨ Cɨríistu', 15 ɨ tyaj jitzán ja'ancuriáa' je'ej tɨ
huatóomua'aj sɨ́ɨj ajta sɨ́ɨj ɨ tyeɨ́tyeristyamua'me'en, tɨ'ɨj ɨ jútye' ajta íiyan ɨ cháanacaj
japua. 16 A'yaa nu tyá'huoo tɨ ɨ Dios ca'nyíjra'aj jamuaata'an ɨ ja'mua tzajta', siaj sij a'ɨ́jcɨ
jitze aróoca'nyej ɨ júuricama'ra' ɨ Dios, 17 che' ɨ Cɨríistu' ja'mua tzajta' séjre'ej a'ɨ́jna jɨme'
siaj tyá'tzaahuatye', ajta ɨ siaj jɨn juxɨe've' a'ɨ́ɨ pu pué'een ɨ tɨ jéetze' juxɨe've' ja'mua
jimi. 18 Siaj sij néijmi'i tyámua' ja'huóomua'raj siajta jáamua'reej tɨ jéehua já'muaxɨe've'
ɨ Cɨríistu', tɨ'ɨj na'aj tyí'sejre' áatyej ɨmuáj, ajtyapuáj ɨmuáj, aacɨj ɨmuáj, a'ɨ́ɨ pu a'ɨ́ɨn
pué'een ɨ tɨ jɨn já'muaxɨe've'. 19 A'yaa nu tyá'huoo ja'mua jɨme' siaj sij jáamua'tyij ɨ tɨ

jɨn ɨ Cɨríistu' já'muaxɨe've', ɨ tɨquee je'ej ámiteere' tyej tyij yo'itéej tá'ra'nyij, tɨ'ij ajta
néijmi'i jɨme' ɨ Dios tyámua' tyajamuaatyátoonyij.
20 Ajta ijíij, tyetyé'tyojtzi're' ɨ Dios, tɨ jéehua huápuɨ'ɨj jaayí'tɨn tɨ a'yan huárɨnyij
je'ej tyaj tyaatáhuaviiraj, nusu je'ej tyaj tyí'mua'tzej, tyetyé'tyojtzi're' ɨ tɨ jɨn néijmi'i
putyí'uurej tɨ tatzájta' séejre'. 21 Tyiche' tyaatatyójtzi're'en ɨ Dios jo'tyaj já'tasɨ'rii, tyajta
a'ɨ́jcɨ ɨ Cɨríistu' tɨ ajta Jesús pué'een, tyiche' tyé'tyojtzi're'ej tɨ'ɨj na'aj yutɨj jo'que'tɨj
ja'mej jusén jɨme'. Che' a'yan tyá'ra'nyij.

4

*Néijmi'i tu séej tyeɨ́*tyeera' tyana'aj pué'een ɨ júuricama'ra' jimi ɨ Dios
1 A'ɨ́j nu jɨn nyáaj, ɨ nyaj eetyánami' a'ɨ́jna jɨme' nyaj jahuɨɨre' ɨ tavástara', a'yaa
nu tyaja'muahuaviij siaj tyámua' tyityetyúucha'ɨɨj, ji'nye a'ɨ́ɨ pu ɨ Dios jamuaatajé.
2 Caxu óotzaahuatye'ej sulu naa xu tyihuojó'mua'raj, siajta quee jiye'tzín nyinyu'caj sulu
setyo'táviicue' siahuá'xɨe've'ej séej siajta séej, 3 siajta huatyóoca'nyej siaj sij séej siana'aj
tyeɨ́tyeera' pué'eenye', ji'nye a'ɨ́ɨ pu a'áa já'ma'can ɨ júuricama'ra' jimi ɨ Dios, a'ɨ́jna
jɨme' siaj sij juxáahuaj séjre'ej. 4 Sɨ́ɨj pu'uj ɨ tyévira' ajta sɨ́ɨj na'aj ɨ júuricama'ra' ɨ Dios,
a'yájna tɨ'ɨj ajta ɨ Dios tɨ jamuaatajé siaj séej siana'aj tyicho've'ej. 5 Sɨ́ɨj pu'uj ɨ tavástara',
ajta sɨ́ɨj na'aj ɨ tyaj jitzán tyá'tzaahuatye', sɨ́ɨj pu'uj ajta ɨ tyaj nyúucaritze' huáɨ'huaca'.
6 Sɨ́ɨj pu'uj ɨ Dios ɨ tyaj néijmi'i jajvástara', ɨ tɨ néijmi'caa jɨn antyúumua'reej, a'ɨ́ɨ pu
ajta néijmi'i jɨn tyí'muarɨe' ajta néijmi'caa jimi séejre'.
7 Ajta ityájma pu ɨ Cɨríistu' tyitaatapuéjvej séej ajta séej je'ej tɨ a'ɨ́j tya'ránajchaca'.
8 A'ɨ́j pu jɨn a'yan tyé'yu'si' ɨ yu'xarij jitze tɨjɨn:
Tajapuá pu jo'ojnyéj ajta huojo'ví'tɨj a'ɨ́ɨjma ɨ tɨ huo'mué'tɨj tɨ'ij néijmi'caa eetyáanaj,
ajta huo'ta' a'ɨ́ɨjma ɨ jutyéɨtyeristyamua' mej mij tyámua' tyityahuóocha'ɨɨn.
9 ¿Tyi'tanyí pu tyí'xaj ɨ nyúucarij tɨ a'yan tyá'xaj yee "a'ɨ́ɨ pu tajapuá jo'ojnyéj"? A'yaa
pu huatóomua'aj tɨjɨn a'ɨ́ɨ pu ajta anaquéej yava'cáanyej íiyan ɨ cháanacaj japua. 10 Ajta ɨ
tɨ yava'cáanyej, a'ɨ́ɨ pu ajta a'ɨ́ɨn pué'een ɨ tɨ tajapuá jo'ojnyéj tɨ'ij tyu'néijmi'tare'en tɨ'ɨj
na'aj pua'máj tyí'sejre'. 11 A'ɨ́ɨ pu hua'antyíhuoj ɨ maj tamuáamuata' japuan hua'puaj
ará'asej, ajta séecan mej mij Dios jitze ma'can tyu'taxáj, ajta séecan antyíhuo mej mij
huo'ré'ixaatye'en ɨ tyeɨ́tyee ɨ nyúucaria'ra' ɨ Dios, ajta séecan mej mij huó'cha'ɨɨn
ɨ maj jusɨ'rii, ajta séecan maj tyihuó'mua'tyej. 12 A'yaa pu'ij tyámua' huó'ruuj ɨ
tyeɨ́tyeristyamua'me'en ɨ Dios, mej mij a'ɨ́ɨmaj tyu'tyáhuɨɨre'en, majta tyíve'sej jamuán
ɨ Cɨríistu', 13 'asta tyana'aj quee séej tyévira' pue'éenye'ej tá'ra'nyij a'ɨ́jna ɨ tyaj jɨn
tyá'tzaahuatye', ajta tyej tyij jáamua'tyij ɨ yójra' ɨ Dios, aj tutyij néijmi'i huose'en ɨ
Cɨríistu' jimi. 14 Catu che' a'yan éenye'ej tá'ju'un matɨ'ɨj ɨ tɨ'ríij, ɨ maj cha'mana'aj
tyojó'namuajran majta quee xu jamua'reej je'ej tɨquee tyí'xa'puɨ'ɨn, majta a'yan een
tɨ'ɨj ɨ jéetɨrij ɨ tɨ áacaj jáatɨsij jo'tɨj na'aj pujmua', majta je'en séecan huá'cuanamuaj
je'ej tɨ tyihua'ráanajchi maj tyihuó'ixaatye'en a'ɨ́jcɨ jɨme' ɨ tɨ hue'tzij pué'een. 15 Tyajta
ityáj a'yaa tu tyi'xáataj tá'ju'un je'ej tɨ tyi'jɨ'ré'can jɨme', ji'nye tyátaxɨe've', a'yaa pu'ij
tyúuxɨe've' tyaj huahuóse'en ɨ Cɨríistu' jamuán, ji'nye a'ɨ́ɨ pu a'ɨ́ɨn pué'een ɨ taj mu'uj
néijmi'caa ityájma. 16 Ajta ɨ Cɨríistu' jitze ma'can, néijmi'i tu ɨ tyaj tasɨ'rii ɨ tyeyúuj tzajta'
tyihuóse'sij, a'ɨ́jna jɨme' tyaj taxɨe've' séej tyajta séej, a'yaa pu tye'mej tɨpua'aj néijmi'i
metyí'muarɨe'ej je'ej tɨ tyihuo'cɨ'ɨj séej ajta séej.

*Je'ej maj jájcuan j*ɨn tyí'tyechej ɨ maj Cɨríistu' jimi séejre'
17 A'yaa nu nyij tyajá'mua'ixaatye', nyajta a'yan tyajá'mua'ijcatye' ɨ tavástara' jitze
ma'can siaj quee che' a'yan tyityetyúucha'ɨɨj matɨ'ɨj ɨ maj quee tyá'tzaahuatye', ɨ maj
a'yan tyí'tyechej je'ej tɨ ɨ hua'mua'tziira'aj jitze tye'rányinyii tɨquee tyi'tɨ́j huɨɨre'
18 majta quee tyi'tɨ́j jó'itej. Camu a'ɨ́ɨmaj jamua'reej je'ej tɨ tyí'een ɨ Dios jimi, ji'nye
camu tyihuojó'itej a'ɨ́jna jɨme' maj quee tóocua'nyii ɨ juxɨéjnyu'caa tzajta'. 19 Muríj
huatyétze'riaca', majta a'ɨ́jna jimi huatóotoj je'ej tɨ tyi'tɨ́j tyihua'ráanajchi ɨ hua'tzajta'

mej mij néijmi'i jɨn tyu'xána'cɨre'en. 20 Siajta mua'aj, caxu a'ɨ́j jɨn jaamua'aj ɨ Cɨríistu' siaj
sij a'yan cha'taj siana'aj je'ej pua'aj tyityetyúucha'ɨɨj, 21 ji'nye tyámua' xu tyáanamuajri'
ɨ nyúucaria'ra' siajta a'ɨ́j jitze tyi'huóo'itɨɨri' siaj sij a'yan tyi'tyeséere'ej xá'ra'nyij je'ej tɨ
a'ɨ́ɨn tyá'xɨe've', ajta a'yan tyi'jɨ'ré'can jɨme' jimi ɨ Jesús. 22 A'ɨ́j pu jɨn a'yan tyúuxɨe've'
siaj metyaja'ajhua'xɨj je'ej siaj jájcuaj ɨmuáj tyí'tyesejria'ca'aj, siajta yó'hua'xɨn je'ej siaj
tyityetyúucha'ɨɨca'aj, ji'nye je'ej pu pua'aj já'mua'uuriajca'aj ɨ tɨ já'muacuanamuajca'aj.
23 A'yaa pu tyúuxɨe've' siaj huóojajcuare'en a'ɨ́jcɨ jitze ɨ siaj jɨn ma'umuámua're', 24 siaj sij
tyámua' naa tyityetyúucha'ɨɨj ɨ tɨ tyi' jájcuaj jɨme', siaj sij a'yan éenye'ej xá'ra'nyij je'ej
tɨ ɨ Dios yan tyajamuaatyájtoo, ɨ tɨ ajta ámiteeria'aj siaj tyámua' tyí'tyesejre' jɨ'ré'can
jɨme'.

*Tyiche' jusén j*ɨme' tyámua' huárɨnyij

25 A'ɨ́j pu jɨn, caxu che' jucuanamuaj, sulu siata'aj huatoojé'yacan jɨn tyaaté'exaatye'en
ɨ juxa'aj tyévij, ji'nye néijmi'i tu séej tyana'aj tyévira' jitze ajtyáma'can.
26 Tɨpua'aj xaatanyínyu'cacuj, caxu a'ɨ́jcɨ jɨn ootyá'ɨtze'rihua'an ɨ Dios jimi, caxu siajta
á'tyeevi' siaj nyinyu'cacuj tyi'tɨ́j jɨme'. 27 Caxu jatá'care'en tɨ ɨ tyiyáaru' avíitzij jɨn
huataséjre'en ja'mua tzajta'.
28 Ɨ tɨ tyí'nahua'ra'aj, che' quee che' tyí'nahua'aj, sulu che' tyu'muárɨe'en tɨ'ij tyi'tɨ́j
huamué'tɨn ɨ tɨ jɨn huo'tyáhuɨɨre'en a'ɨ́ɨjma ɨ maj quee je'ej tyéejviicue'.
29 Caxu tyi'tɨ́j xajtaj tɨ je'ej pua'aj namuajre', sulu a'ɨ́j xu'uj huataxáj ɨ nyúucarij
tɨ xá'puɨ' ɨ tɨ hua'tyáhuɨ'rii mej mij jéetze' yo'itéej muá'ra'nyij ajta tɨ'ij tyámua'
tyihuo'tá'an a'ɨ́ɨjma ɨ maj janamuaj. 30 Caxu xaamújrira'aj jatá'care'en ɨ júuricama'ra' ɨ
Dios, ɨ tɨ jɨn ɨ Dios já'muamajtyen tɨjɨn jitzán xu ajtyáma'can tɨ'ɨj atyojo'ré'nyej a'náj tɨ
ja'mua japua huatányuusij.
31 Siata'aj néijmi'i tyu'tapuá'cɨtaj ɨ siaj jɨn je'ej pua'aj metyityoomuámua're', ɨ siaj jɨn
jujaaxɨejtye', nusu ɨ siaj jɨn nyinyu'cacuj, na'ríij ɨ siaj jɨn hua'tají'vii ɨ tyeɨ́tyee, nusu ɨ siaj
jɨn je'ej pua'aj tyihuá'xaj. 32 Siata'aj tyámua' tyityetyúucha'ɨɨj, siajta óocuu'vej séej siajta
séej, setyu'túu'uunyi' séej siajta séej, a'yájna tɨ'ɨj ɨ Dios mua'ajmaj tyajamuaatú'uunyi'ri'
ɨ Cɨríistu' jimi.

5

*Je'ej maj ye'ej tyityeecháat*ɨme'nyij ɨ yójmua'mua' ɨ Dios

1 Siajta mua'aj, mu siaj yójmua'mua' pué'een ɨ Dios, a'yaa xu cha'taj siana'aj huárɨnyij
tɨ'ɨj ɨ Dios rɨcɨj. 2 Néijmi'caa xu naa jó'mua'raj siajta hua'xɨe've'ej, a'yájna tɨ'ɨj ɨ Cɨríistu'
tyí'taxɨe've', ajta huatóotoj tajɨ́me' tɨ'ɨj huatóomu'vejritaca' tajitzé ma'can ɨ Dios jimi,
a'yaa pu'ij éenye'ej séejre' tɨ'ɨj mu'véjrij tɨ naa tyaarɨe'ej u tajapuá.
3 A'yaa pu ja'mua jimi tyúuxɨe've' siaj tyámua' tyityetyúucha'ɨɨj, ji'nye
tyeɨ́tyeristyamua'me'en xu pué'een ɨ Dios, caxu a'ɨ́j xajtaj ɨ siaj jɨn huóoxana'cɨre'en,
na'ríij tyi'tɨ́j siaj jɨn je'ej pua'aj rɨcɨj, nusu siaj tyí'nyacua'tzaj. 4 Caxu tyí'xajtaj nyúucarij
jɨme' tɨ je'ej pua'aj huánamuajrii, na'ríij ɨ tɨquee tyi'tɨ́j huɨɨre', ji'nye capu xá'puɨ',
jéetze' pu naa siaj tyaatatyójtzi're'en ɨ Dios. 5 A'yaa xu tyá'mua'reeriaj tɨjɨn tɨpua'aj a'tɨ́j
juxana'cɨria'aj, nusu je'ej pua'aj metyóomua'riaj, na'ríij jéehua tyí'nyacua'tzaj, a'yaa pu
huasé'rin ɨ Dios jimi tɨ'ɨj sɨ́ɨj tɨ hua'na'michej ɨ sáanturij, a'ɨ́ɨjma capu huá'cɨ'tyij maj
utyájrutyej jo'tɨj ɨ Dios tyejé'ijtaj ajta ɨ Cɨríistu'.

*Tyiche' tyámua' tyí'tyechajcaj je'ej t*ɨ ɨ Cɨríistu' tyita'tanyéjnye'rityee

6 Che' quee a'tɨ́j já'muacuanamuaj a'ɨ́jna jɨme' ɨ nyúucarij tɨquee tyi'tɨ́j huɨɨre',
ji'nye Dios pu jéehua puéjtzij huo'tá'sij a'ɨ́ɨjma ɨ maj quee já'tyese'. 7 A'ɨ́j xu jɨn caxu
mua'aj hua'ajtyánaxcan a'ɨ́ɨjma. 8 A'náj ɨmuáj xu mua'aj tɨ́ca'riste' séjria'ca'aj, siajta
ijíij xu'ríj nyéeri'iste' séejre', a'ɨ́jna jɨme' siaj tavástara' jimi séejre'. A'ɨ́j xu jɨn tyámua'
tyityetyúucha'ɨj matɨ'ɨj ɨ maj nyéeri'iste' séejre', 9 ji'nye a'ɨ́jna ɨ tatzárij néijmi'i pu
tyámua' tyí'uurej, ajta a'yan rɨcɨj je'ej tɨ tye'tyévijtye', ajta tzáahuatyi'ra'aj jɨn séejre'.

10 A'náj tɨna'aj xu jahuoocaj je'ej tɨ tya'ráanajchi ɨ tavástara'. 11 Caxu hua'ajtyánaxcan
a'ɨ́ɨmaj ɨ maj je'ej pua'aj tyityetyúucha'ɨj ɨ maj tɨ́ca'riste' séejre', sulu siata'aj nyéeri'iste'
jaataséjrataj je'ej maj rɨcɨj. 12 Ji'nye tyú'tyevi'raste' tɨ a'tɨ́j jaataxáj je'ej maj a'ɨ́ɨmaj
avíitzij jɨn rɨcɨj, 13 ajta néijmi'i pu tyámua' naa tyu'taséjre'sij ɨ tatzárij jɨme', 14 ji'nye
a'ɨ́jna ɨ tatzárij néijmi'i pu tyí'sejrata je'ej tɨ een. A'ɨ́j pu jɨn a'yan tyé'yu'si' tɨjɨn:
Huatájɨsij, muáaj mu paj tyácusij,
ájchesij hua' tzajta' ɨ muɨ'chítyee,
ajta ɨ Cɨríistu' pu muatyátatzavi'tye'ej.
15 A'ɨ́j xu jɨn tyámua' tyityetyúucha'ɨɨj. Caxu a'yan tyityetyúucha'ɨɨj matɨ'ɨj ɨ maj quee
ma'umuámua're', sulu tyámua' xu metyityoomuámua're'ej. 16 Tyámua' xu eenye' siajta
a'yan rɨjcaj je'ej tɨ tyí'xa'puɨ' ijíij tɨ ooj je'ej tyíɨ'rij, ji'nye je'ej pu pua'aj tyí'rɨcɨj yatɨj
jooméj. 17 Caxu je'ej pua'aj metyityoomuámua're'ej, sulu a'yaa xu tyá'huoocaj siaj sij
yo'itéej xá'ra'nyij je'ej tɨ tyá'xɨe've' ɨ tavástara'. 18 Caxu ta'ruj, ji'nye je'ej pu pua'aj
já'mua'uurej, jéetze' pu naa siaj néijmi'i a'ɨ́j jitze aróoca'nyej ɨ júuricama'ra' ɨ Dios.
19 Setyi'huóo'ixaatye' tyámua' naa a'ɨ́jcɨ jɨme' ɨ chuíicarij, siajta ɨ siaj jɨn tyé'tyojtzi're' ɨ
Dios, siata'aj tyu'táchuiicaj, siaj sij tyámua' tyaatá'an néijmi'i jɨme' ɨ ja'muaxɨéjnyu'caa
ɨ tavástara'. 20 A'náj tɨna'aj xu tyé'tyojtzi're'ej ɨ Dios ɨ tɨ néijmi'i tyú'taahuaca' tɨ'ɨj na'aj
íiyan tɨ tyí'sejre', nyúucaritze' ɨ tavástara' Jesús tɨ ajta Cɨríistu' pué'een.

*Je'ej maj ye'ej tyityetyúucha'*ɨɨcaj ɨ maj tyá'tzaahuatye'

21 Siata'aj huóohuɨɨre'en séej siajta séej, a'ɨ́jcɨ jɨme' ɨ siaj tzáahuatyi'ra'aj jimi tyícha'ɨj
ɨ Cɨríistu'.
22 Siajta mua'aj mu siaj huɨɨchej, siata'aj huá'astyaj ɨ jucɨ́nastyamua' a'yájna siatɨ'ɨj
tyá'astej ɨ tavástara'. 23 Ji'nye ɨ cɨ́na'ra'an pu mu'úura' pué'een ɨ ju'ɨ́ɨj, tɨ'ɨj ajta ɨ Cɨríistu'
hua' mu'uj tyi'pué'een néijmi'caa ɨ maj jimi jusɨ'rii, a'ɨ́ɨ pu'ij hua' japua huatányuusij.
24 Ajta a'yájna matɨ'ɨj ɨ maj jusɨ'rii tyá'astej ɨ Cɨríistu', a'yaa pu cha'tána'aj tyúuxɨe've'
mej mij a'ɨ́ɨmaj ɨ maj huɨɨchej huá'astyaj néijmi'i jɨme' ɨ jucɨ́nastyamua'.
25 Siajta mua'aj mu siaj hua'cɨ́nastyamua' pué'een, siata'aj huo'xɨé've'en ɨ
ju'ɨrástyamua' a'yájna tɨ'ɨj ɨ Cɨríistu' tyihuá'xɨe've' a'ɨ́ɨjma ɨ maj jimi jusɨ'rii, a'ɨ́ɨ
pu ajta hua' jitze ma'can huamuɨ́'. 26 A'yaa pu huarɨ́j tɨ'ij huo'jájcuare'en, ajta tyámua'
huó'ruuj ɨ hua' tzajta', a'ɨ́jna jɨme' maj ja'antzaahuaj a'ɨ́jcɨ ɨ nyúucarij tɨ jaatyájtoo hua'
jimi, 27 tɨ'ij a'yan tyaataséjrataj tɨ'ɨj ɨ tyeyúuj tɨ naa een, tɨquee tyi'tɨ́j a'me'ej, ajta quee
huatyátzu'taca', sulu tɨ tyámua' naa huasé'rin ajta quee tyi'tɨ́j jɨn á'ɨtzeere'. 28 A'yaa
pu cha'tána'aj tyúuxɨe've' mej mij ɨ maj nyejnyeɨ'chej huo'xɨé've'en ɨ ju'ɨrástyamua',
a'yájna matɨ'ɨj jujɨ́ɨmua'aj tyúuxɨe've'. A'ɨ́jna ɨ tɨ jaxɨe've' ɨ ju'ɨ́ɨj, a'ɨ́ɨ pu ajta jusɨ́ɨj
juxɨe've'. 29 Ji'nye capu a'tɨ́j jaxana've' ɨ jutyévij, sulu a'ɨ́ɨ pu tyá'cue'tyej ajta tyámua'
tya'xá'puee, tɨ'ɨj ajta ɨ Cɨríistu' tyámua' tyihuá'cha'ɨj ɨ maj jimi jusɨ'rii, 30 ji'nye a'ɨ́ɨ
pu tyévira' pué'een. Tyajta ityáj tu ɨ Cɨríistu' jitze ajtyáma'can. 31 A'ɨ́j pu jɨn ɨ tyáatɨ'
majuurɨésij ɨ jutáataj ajta ɨ junáanaj tɨ'ij ja'antyáanaxcaj ɨ ju'ɨ́ɨj, majta a'ɨ́ɨmaj ɨ maj
hua'puaj, sɨ́ɨj mu'uj mij tyévira' pué'eenye'ej muá'ju'un. 32 A'yaa pu'ij tyí'sejre' ɨ tɨ
ju'avaataca'aj ɨ Dios jimi. Nyajta nyáaj a'ɨ́j nu jɨme' tyí'xaj a'ɨ́jcɨ ɨ Cɨríistu', nyajta
néijmi'i jɨme' ɨ maj jimi jusɨ'rii. 33 A'yaa pu'ij tyúuxɨe've', mua'aj mu siaj nyejnyeɨ'chej,
siata'aj huo'xɨé've'en ɨ ju'ɨrástyamua' a'yájna siatɨ'ɨj jujɨ́ɨmua'aj tyúuxɨe've', majta ɨ
hua'ɨrastyamua' miche' huo'tyátzaahuatye'en ɨ jucɨ́nastyamua'.

6

1 Siajta mua'aj mu siaj hua'yojmua', siahuá'astyaj ɨ juhuásimua' a'yájna tɨ'ɨj tya'ráana-
jchi ɨ tavástara', ji'nye a'yaa pu tyí'xa'puɨ'ɨn. 2 A'ɨ́jna ɨ nyúucarij ta'nájcaj ɨ Dios tɨ jɨn
tyita'táratziiri' a'yaa pu tyá'xaj tɨjɨn: "Pata'aj tzáahuatyi'ra'aj jimi tyícha'ɨɨj a táataj pajta
a' náanaj, 3 ta'aj muáahuɨɨre'en pata'aj á'tyeevi'in paj júurij puá'ra'nyij íiyan ɨ cháanacaj
japua."

4 Siajta mua'aj mu siaj hua' huásimua' pué'een, caxu hua'jaaxɨejtye'ej mu juyójmua',
sulu tyámua' xu tyi'huóocha'ɨɨn, siaj sij huo'mua'tyej, siajta huo'té'exaatye'en tyámua'
je'ej tɨ tyá'xɨe've' ɨ tavástara'.
5 Siajta mu siaj ca'nyéjrij jɨn tyí'huɨɨre', siata'aj huá'astyaj ɨ maj íiyan cháanacaj japua
tyajá'mua'ijtye'. Siahuá'astyaj tzáahuatyi'ra'aj jɨme', a'yájna siatɨ'ɨj tzáahuatyi'ra'aj jɨn
tyá'huɨɨre' ɨ Cɨríistu'. 6 Siahuo'tyáhuɨɨre', caxu a'áa siana'aj matɨ'ɨjta a'ɨ́ɨmaj já'muasejra,
siaj sij hua' jimi tyámua' tyu'tyá'ɨtzeere'en, sulu siata'aj a'yan tyihuo'tyáhuɨɨre'en siatɨ'ɨj
tyá'huɨɨre' ɨ Cɨríistu', ajta je'ej tɨ tyá'xɨe've' ɨ Dios. 7 Siata'aj tyámua' naa tyu'muárɨe'en,
a'yájna siatɨ'ɨj ɨ tavástara' siaj jimi tyí'huɨɨre' caxu ɨ tyétyacaa jimi. 8 A'yaa pu tyúuxɨe've'
siaj jáamua'reej sɨ́ɨj ajta sɨ́ɨj, tɨpua'aj ɨ tɨ tyí'ijtyi're' nusu ɨ tɨ juxáahuaj tyí'muarɨe', a'yaa
tu ɨ tavástara' jimi tya'ancuriáa'sij je'ej tɨ sɨ́ɨj tyi'tɨ́j jɨn xá'puɨ' huarɨ́j.
9 Siajta mua'aj, mu siaj tyihuá'ijtye', a'yaa xu cha'taj siana'aj tyámua' tyihuó'cha'ɨɨn ɨ
maj ja'mua jimi tyí'muarɨe', caxu hua'nyeechej. Xo'támua'reej tɨjɨn mua'aj majta a'ɨ́ɨmaj
ɨ maj ja'mua jimi tyí'muarɨe' néijmi'i xu a'ɨ́j jitze ajtyáma'can ɨ tavástara' tajapuá tɨ
já'sejre', siajta a'ɨ́jcɨ jimi juxa'aj xu'uj een.

*Ɨ maj j*ɨn nyo'se' ɨ maj tyá'tzaahuatye'

10 Ajta ijíij nye'ihuáamua', xáahuo siaj sij huatyóoca'nyej ɨ tavástara' jimi, siaj sij
tyu'tyámue'tɨn ɨ muárɨe'ria'ra' jɨme'. 11 Siata'aj tyámua' tyitya'cóonaj néijmi'i jɨme' ɨ
tɨ Dios jaatyájtoo ja'mua jimi ɨ siaj jɨn huatyényo'se'en, siata'aj sij tyo'táviicue' néijmi'i
jɨme' ɨ tɨ jɨn já'muacuanamuaj ɨ tyiyáaru'. 12 Ji'nye catu a'ɨ́ɨjma nyo'si'tye' ɨ tyeɨ́tyee,
sulu a'ɨ́ɨjma ɨ maj tyi'tɨ́j jɨn antyúumua'reej, majta a'ɨ́ɨmaj ɨ maj tyí'ijtaca'aj, a'ɨ́ɨjma ɨ
xɨéjnyu'carij maj je'ej pua'aj een, ɨ maj majta tyityatatyíj tyi'tɨ́j jɨme' tɨ́ca'riste' íiyan
ɨ cháanacaj japua, ajta u tajapuá. 13 A'ɨ́j xu jɨn néijmi'que' cóonaj ɨ Dios tɨ jaatyájtoo
ja'mua jimi, siata'aj sij tyo'táviicue'en a'ájna xɨcáara' jitze ɨ tɨ je'ej pua'aj tyí'rɨcɨj, ajta
siatɨ'ɨj tyámua' huóo'uuren a'yaa xu sij tyityaaju'un.
14 A'ɨ́j xu jɨn tyámua' eenye', caxu ajtacɨ́'ca'an, ajta je'ej siaj rɨcɨj, a'yaa xu jáa'uuren
je'ej tɨ tyi'jɨ'ré'can jɨme'. 15 Siajta a'náj tɨ na'aj tyámua' eenye', siaj sij jaariá'xaj ɨ
nyúucaria'ra' ɨ Dios. 16 Ajta a'ɨ́jna ɨ siaj jitzán tyá'tzaahuatye' a'ɨ́ɨ pu jamuaatyáhuɨɨre'ej
tɨ'ij quee jamua'antyipuá'ritye'en ɨ tyiyáaru'. 17 Ajta ɨ tɨ ja'mua japua huatányuusij a'yaa
pu tyajamuaatyáhuɨɨre'ej tɨ'ɨj ɨ xantáaru' tɨ ju'tyámuucu'uj, ajta ɨ nyúucaria'ra' ɨ Dios
a'ɨ́ɨ pu pué'een ɨ chúun tɨ juxa'aj tya'antámuamuaa tɨ jamui'tyéchuiitye'sij ɨ júurica-
ma'ra' ɨ Dios. 18 Caxu jatapuá'cɨtacare'en siaj jahuoocaj ɨ Dios jimi, sulu a'yaa xu jéehua
tyá'huoocaj, xa'rooca'nyéej ɨ júuricama'ra' jitze ɨ Dios. Xa'tanyéjnye'rij, caxu tyá'x-
aahuataj siaj hua' jɨme' jahuoocaj ɨ Dios jimi ɨ maj tyá'tzaahuatye'. 19 Siata'aj nyajɨ́me'
jahuoocaj ɨ Dios jimi, ta'aj ij naata'an je'ej nyaj tyu'xáj, nyej nyij tyihuó'ixaatye'en ɨ
tyeɨ́tyee, nyajta quee tyí'tzɨɨnye'ej tyi'tɨ́j jɨme', a'yaa nu nyij tyihuo'té'exaatye'sij a'ɨ́jcɨ
ɨ tɨ aviitzi' ɨ Dios jimi, a'ɨ́jna jɨme' ɨ nyúucaria'ra'. 20 Dios pu a'ɨ́jna jɨn nyojo'ta'ítyaca'
nyej nyij huo'té'exaatye'en ɨ nyúucaria'ra', a'ɨ́j nu jɨn eetyánami' ijíij. Siáahuoocaj ɨ Dios
jimi nyej nyij quee tyí'tzɨɨnye'ej nyetyihuo'te'exaatye'en a'ɨ́jna jitze ma'can.

Pablo pu hua'tyojtye' ɨ tɨ jɨn ja'antyipuá'ritye'ej

21 A'ɨ́jna ɨ Tíquico, ɨ ta'ihuáara' ɨ tyaj jaxɨe've' tɨ a'yan cha'tána'aj tyá'tzaahuatye' ɨ
tavástara' jimi nyatɨ'ɨj nyáaj ajta quee tyi'tɨ́j jɨn á'ɨtzeere' ɨ Dios jimi, a'ɨ́ɨ pu néijmi'i
tyajamuaaté'exaatye'sij siaj sij jáamua'reej je'ej tɨ tyí'nyahuɨɨre' ajta je'ej nyaj rɨcɨj.
22 A'ɨ́j nu jɨn jaata'ítyij ja'mua jimi, siaj sij jáamua'reej je'ej tɨ tyí'nyahuɨɨre' ajta
ca'nyíjra'aj jamuaata'an.
23 Che' ɨ Dios jamuaatyápua'ritye'en néijmi'caa ɨ já'muatzajta', ajta néijmi'caa
ɨ ja'mua' ihuáamua', ajta ɨ tavástara' Jesús tɨ ajta Cɨríistu' pué'een, che' a'ɨ́ɨn ja-
muaataxɨé've'en, ji'nye mua'aj xu tyá'tzaahuatye', 24 Che' tyámua' tyí'eenye' néijmi'caa
jimi ɨ maj jusén jɨn jaxɨe've' ɨ tavástara' Jesús tɨ ajta Cɨríistu' pué'een.

Je'ej tɨ tyo'yú'xaca' a'ɨ́jna ɨ San Pablo a'ɨ́ɨmaj jimi ɨ maj Filipos jo'cháatɨma'caa

Pablo pu hua'tyojtye'

1 Nyáaj Pablo ajta a'ɨ́jna ɨ Timoteo, ityáj tu jahuɨ́ɨre' a'ɨ́jna ɨ Jesús ɨ Cɨríistu',
a'yaa tu já'muatyojtye' néijmi'caa mua'ajmaj mu siaj Filipos jo'cháatɨmee, siajta a'ɨ́ɨjma
jitze ajtyáma'can ɨ maj ja'tzaahuatye' a'ɨ́jcɨ ɨ Jesús ɨ Cɨríistu', ɨ maj tyajá'mua'ijtye',
majta ɨ maj já'muahuɨ́ɨre' tyi'tɨ́j jɨme', néijmi'caa tu yajá'muatyojtye'. 2 Che' ɨ Dios ɨ
tyaj jajvástara' ajta ɨ tavástara' Jesús ɨ tɨ ajta Cɨríistu' pué'een, miche' a'ɨ́ɨn tyámua'
tyajamuáacha'ɨ́ɨn majta jamuaatyápua'ritye'en ɨ ja'muaxɨéjnyu'caa tzajta'.

Pablo pu tyé'tyojtzi're' ɨ Dios

3 Nyatɨ'ɨjta mua'ajmaj jamo'támua'reej jéehua nu tyé'tyojtzi're' ɨ nyaj Dios, 4 ajta
nyatɨ'ɨjta jahuoocaj ɨ Dios jimi, nyenyetyámua'va'aj nu ja'mua jimi nyajta jahuoo néijmi'-
caa mua'ajmaj jɨme', 5 ji'nye mua'aj xu a'náj tɨna'aj naatáhuɨ́ɨ nyej nyij huó'ixaatye'en
ɨ tyeɨ́tyee a'ɨ́jna ɨ nyúucaria'ra' ɨ Dios, sianaatáhuɨ́ɨ ɨ jájcuaj ɨmuáj siajta ijíij sióoche'
xu a'yan rɨcɨj. 6 Tyámua' nu naa tyá'mua'reej tɨ ɨ Dios a'ɨ́jcɨ ɨ tɨ ju'huatyáhuiij tɨ
tyámua' jamuáa'uurej ɨ ja'mua tzajta', a'ɨ́ɨ pu ajta ja'antyícɨ'sij a'ájna xɨcáara' jitze tɨ'ɨj
uvé'nyej ɨ Jesús tɨ ajta Cɨríistu' pué'een. 7 A'yaa pu tyí'xa'puɨ' nyaj a'yan tyí'mua'ajcaa
ja'mua jɨme', ji'nye mua'aj xu nyatzájta' séejre' siajta a'yan tyinaataséjra siaj a'náj tɨna'aj
nyahuɨ́ɨre', tɨpua'aj nyanámi'huaj, na'ríij a'ɨ́ɨjma jimi anyo'tyávaacaj ɨ maj tyityatatyíj
nyej nyij a'yan tyaataxáj yee xá'puɨ' ɨ nyúucarij nyaj huá'ixaatye'. 8 Dios pu jamua'reej
nyaj jéehua huápuɨ'ɨj já'muasejramu', a'ɨ́j nu jɨn já'muaxɨe've' ɨ tɨ ajta nyéetzij jɨn
naaxɨe'vej a'ɨ́jna ɨ Jesús tɨ ajta Cɨríistu' pué'een. 9 A'yaa nu tyá'huoo ɨ Dios jimi siaj jéetze'
huóoxɨe've'en jujɨ́ɨmua'aj, tɨ'ij ajta ɨ Dios jamuaata'an siaj sij jéetze' tyámua' naa néijmi'i
tyojo'itéej xá'ra'nyij siajta tyámua' metyityoomuámua're'ej, 10 ajta siaj sij jáamua'reej
tyi'tɨ́j tɨ jéetze' xá'puɨ'. A'yaa xu tyámua' tyi'tyecháaj xá'ju'un, siajta huaju'uj xá'ju'un
juxáahuaj, 'asta na'aj quee uvé'nyej a'ɨ́jna ɨ Cɨríistu', 11 ji'nye mua'aj xu tyu'taséjrataj ɨ
siaj jɨn jéehua tyámua' naa tyú'ruuj, a'ɨ́jna jitze ma'can ɨ Jesús tɨ ajta Cɨríistu' pué'een,
ajta jéehua tyaatatyójtzi're'ej ɨ Dios.

Cɨríistu' pu a'ɨ́ɨn pué'een ɨ tyaj jɨn júurij

12 Nye'ihuáamua', a'yaa nu tyá'xɨe've' siaj jáamua'reej, je'ej tɨ tyi'tɨ́j náaruj, a'yaa pu'ij
tyí'nyahuɨ́ɨre' mej mij jéetze' mue'tɨ́j jáanamuaj ɨ nyúucaria'ra' ɨ Dios. 13 Ji'nye ɨ nyaj
námi' a'ɨ́j pu jɨn séejre' nyaj jahuɨ́ɨre' ɨ Cɨríistu', mej mij jáamua'reej a'ɨ́ɨmaj ɨ xantáaru'uj
ɨ maj jacha'ɨj a'ɨ́jna ɨ tɨ va'cán jɨn tyi'tyéjvee majta néijmi'i ɨ séecan. 14 Ajta matɨ'ɨj
naaséj nyaj nami'huaca'aj, mue'tɨ́j mu ɨ nye'ihuáamua' ahuóoca'an mej mij jaariá'xaj ɨ
nyúucaria'ra' ɨ Cɨríistu', camu tyí'tzɨ́ɨnye' sulu a'ɨ́j mu jitze tyí'ca'nyej ɨ tavástara'.
15 A'yaa pu tyi'ja'yájna maj séecan a'yan tyí'xaj ɨ Cɨríistu' jitze ma'can, ji'nye
jéehua mu chueerij nyéetzij jɨme', majta nyéjcha'ɨ́ɨre', majta séecan a'yan tyí'xaj
tzáahuatyi'ra'aj jɨme' majta jutyamua've'ej. 16 Séecan mu ɨ Cɨríistu' jitze ma'can
tyí'xaj tzáahuatyi'ra'aj jɨme', máamua'reeriaj tɨ Dios a'íjna jɨn nyojo'ta'ítyaca', nyej nyij
huo'té'exaatye'en ɨ nyúucaria'ra', 17 majta ɨ séecan a'yaa mu rɨcɨj mej mij jujɨ́ɨmua'aj
huatyóohuɨ́ɨre'en, camu tzáahuatyi'ra'aj jɨn tyí'xaj, sulu a'yaa mu tyá'xɨe've' mej mij
naatamuárɨe'riste'en ijíij nyaj eetyánami'. 18 Ajta ¿ji'nye rɨnyij? A'ɨ́ɨ pu jéetze' juxɨe've'
ɨ maj tyí'xaj ɨ Cɨríistu' jitze ma'can, a'ɨ́j nu jɨn nyetyamua've', capu nye jitze juxɨe've'
tɨpua'aj tzáahuatyi'ra'aj jɨn metyí'xajta nusu mequee.

Nyajta nyóoche' jéetze' huatányetyamua've'sij, 19 ji'nye a'yaa nu tyá'mua'reej tɨ a'íjna
naatyáhuɨ́ɨre'ej, siajta mua'aj xu naatáhuɨ́ɨ a'ɨ́jna jɨme' siaj jahuoo ɨ Dios jimi, ajta a'ɨ́jna ɨ
júuricama'ra' ɨ Cɨríistu' a'ɨ́ɨ pu ajta naatáhuɨ́ɨ. 20 Ji'nye jéehua nu jacho've' tɨ ɨ Dios quee

a'náj naatatyévi'ra'astaj, sulu a'náj tɨna'aj pu jaataséjrataj mej mij jáamua'reej nyej ɨ
Cɨríistu' jitze arányaca'nyej tɨpua'aj nyaj júurij na'ríij nyaj huámuɨ'nyij. 21 Ji'nye nyéetzij
jɨme', nyej nyooj júurij a'ɨ́ɨ pu a'ɨ́ɨn pué'een nyaj jɨn jaatyáhuɨɨre'ej a'ɨ́jcɨ ɨ Cɨríistu',
ajta tɨpua'aj náamuɨ'nyij, nu'ríj tyu'tyámue'tɨj u tajapuá. 22 Ajta tɨpua'aj ná'tyeevi'in
nyaj júurij ná'ra'nyij, aj nu néijmi'i séjran je'ej nyaj tyí'muarɨe', canu che' jamua'reeren
tyi'tɨ́j tɨ jéetze' xá'puɨ', tyij nyaj á'tyeevi' nyaj júurij, nusu nyaj jiye'tzín huámuɨ'nyij.
23 Jéehua pu nyamuarɨe'riste' nyej nyij jamua'reej tyi'tɨ́j tɨ jéetze' na'ráanajchij, a'yaa
nu tyá'xɨe've' nyaj huámuɨ'nyij nyej nyij jamuán jó'ra'nyij ɨ Cɨríistu', ji'nye a'yaa pu
jéetze' tyámua' naa tye'mej nyej jimi, 24 ajta ja'mua jɨme' a'yaa pu tyúuxɨe've' nyej nyooj
júurij. 25 Nyajta a'yan tyámua' naa tyá'mua'reej a'ɨ́jcɨ jɨme', a'yaa nu huaquéej na'mej
siaj sij jéetze' tyá'antzaahuatye'en, siajta huóotyamua've'en. 26 A'yaa nu ja'mua jamuán
yetyu'tyaváaj na'mej, siaj sij tyaatatyójtzi're'en ɨ Cɨríistu' tɨ Jesús pué'een.

Tyaj a'yan tyí'tyechej je'ej tɨ tyé'ijta ɨ nyúucaria'ra' ɨ Cɨríistu'

27 A'yaa pu tyúuxɨe've' siaj a'yan tyí'tyese'ej siaj a'yan tyí'tyechajcaj je'ej tɨ tyé'ijta
ɨ nyúucaria'ra' ɨ Cɨríistu'. A'yaa xu eenye', tɨpua'aj a'áa nya'tanyéj nyej nyij jamuáa-
muaarej na'ríij nyequee, a'yaa nu tyá'xɨe've' nyaj jáamua'reej siaj néijmi'i tyá'tzaahu-
atye', siajta néijmi'i nyo'se' a'ɨ́jna jɨme' siaj ja'tzaahuatye' ɨ nyúucaria'ra' ɨ Dios, 28 caxu
huá'tzɨɨnye'ej a'ɨ́ɨjma ɨ maj jamuájcha'ɨɨre'. A'yaa pu tyámua' naa tyé'miteere' maj
a'ɨ́ɨmaj á'pua'ren, siajta mua'aj a'yaa xu tyá'mua'reeren tɨ já'muahuɨɨre'en. A'íi pu ɨ
Dios jimi já'ma'can. 29 A'ɨ́j xu jitze ma'can ɨ Cɨríistu', capu a'ɨ́ɨ na'aj já'muacɨ'tyij siaj
ja'tzaahuatye', sulu siaj sij siajta jajpuéetzij xá'ra'nyij jitzán ma'can. 30 Mua'aj nyajta
nyáaj taxa'aj tu tyí'tyenyo'se'. Xu'ríj jaaséj je'ej nyaj jájcuaj tyu'tyéenyo'sej, ajta ijíij
a'yaa xu siooj tyí'namuaj nyej nyóoche' a'yan tyí'nyo'se'.

2

*Maj huóox*ɨe've'en majta quee ootzáahuatye'ej

1 A'yaa pu'uj, tɨpua'aj ɨ Cɨríistu' jamuaata'an siaj séecan ca'nyíjra'aj huatá'an,
tɨpua'aj a'yan setyá'xɨe've'ej siaj séecan tyámua' tyu'tyéjeevej, tɨpua'aj néijmi'i a'ɨ́jna
jitze xa'rooca'nyéej ɨ júuricama'ra' ɨ Dios, tɨpua'aj siahuá'cu'vaj ɨ juxa'aj tyeɨ́tyee,
2 sianaatatyámua'viste' a'ɨ́jna jɨme' siaj tyámua' naa tyí'tyechajcaj, siaj sij néijmi'i
juxa'aj tyityahuóoxɨe've'en, siaj juxa'aj siana'aj tyéejtyoove'en siajta juxa'aj siana'aj
tyí'mua'ajcaa. 3 Caxu tyi'tɨ́j je'ej uuriaj siaj sij a'ɨ́jna jɨn ahuóotzaahuatye'en, sulu caa
xu'uj tyityetyóoxaahuataj, siajta a'yan tyaataxáj maj ɨ séecan jéetze' tyámua' een siata'aj
sij quee jujɨ́ɨmua'aj óotzaahuatye'ej. 4 Che' quee a'tɨ́j jahuoocaj ɨ tɨ jitzán juxɨe've', sulu
che' ajta jaatáhuɨɨre'en ɨ séej tyi'tɨ́j tɨ a'yan tyá'ɨtziitye'.

Je'ej maj tyeetyáxaahuataca' ɨ Cɨríistu', ajta ɨ tɨ jɨn tyi'tyaváaj ja'raa

5 Siata'aj juxa'aj siana'aj tyí'mua'ajcaj sɨ́ɨj ajta sɨ́ɨj tɨ'ɨj ajta tyí'mua'tzej ɨ Cɨríistu'
tɨ ajta Jesús pué'een, 6 ajta ɨ Cɨríistu', a'yaa pu cha'tána'aj tyí'sejria'ca'aj tɨ'ɨj ɨ Dios,
ajta capu a'ɨ́jna jitze tyu'tyáaca'an tɨ a'yan cha'tána'aj eenye' tɨ'ɨj ɨ Dios, 7 Sulu aa pu
tyoohuá'xɨj juxɨé'vi'ra' jɨme' ɨ tɨ jɨn tyi'tyávaaca'aj u tajapuá, aj pu'ij a'yan huataséjre
tɨ'ɨj ɨ a'tɨ́j maj tyé'ijtye'. A'yaa pu huóoruuj matɨ'ɨj séecan ɨ tyeɨ́tyee, ajta a'yan
tyu'tóosejrataca' tɨ'ɨj a'tɨ́j tɨquee tyi'tɨ́j jɨn tyi'tyéjvee, 8 a'yaa pu tyu'tyóoxaahuataca'
tɨ'ɨj ɨ tɨquee va'cán jɨn tyi'tyéjvee, ajta huatóoa' tɨ huámuɨ'nyij ɨ cúruuj jitze. 9 A'ɨ́j
pu jɨn ɨ Dios tye'entyáarujtyej tyi'tɨ́j jɨme' tɨ jéetze' ve'éj ajta tɨ jéetze' naa huasé'rin
ɨ tyétyacaa jimi, 10 mata'aj mij néijmi'i a'ájna xɨcáara' jitze tyítunutaxɨ'ɨn jimi ɨ Jesús,
ɨ maj tajapuá já'sejre', majta ɨ maj a'yan séejre' ɨ cháanacaj japua, majta ɨ maj tajityé
já'sejre', 11 mata'aj mij néijmi'i jáamua'tyij tɨ ɨ tavástara' a'ɨ́ɨn pué'een ɨ Jesús tɨ ajta
Cɨríistu' pué'een, tyej tyij a'ɨ́jna jɨn tyaatatyójtzi're'en ɨ Dios ɨ tyaj jajvástara'.

*Ɨ maj tyá'tzaahuatye' a'yaa mu een t*ɨ'ɨj ɨ tatzárij íiyan ɨ cháanacaj japua

12 A'yaa pu'ij, nye'ihuáamua' mu nyaj já'muaxɨe've', a'yájna siatɨ'ɨj mua'aj a'náj tɨna'aj
tyiná'astijre', caxu a'áa siana'aj nyatɨ'ɨjta a'áa jó'catyii ja'mua jamuán, jéetze' xu ijíij nyaj
ya' ɨmuáj huatyéjve. A'ɨ́j xu jitze tyú'ca'nyej ɨ tɨ já'muahuɨɨre'en jéehua tzáahuatyi'ra'aj
jimi sejcha'ɨ́ɨj, 13 ji'nye ɨ Dios, a'ɨ́ɨ pu ca'nyíjra'aj jamuaatá'sij, siaj sij xá'puɨ' huárɨnyij,
ajta jamuaatáhuɨɨre'sij siaj sij ja'antyícɨ'tyij.
14 A'yaa xu néijmi'i jɨn huárɨnyij caxu je'ej pua'aj tyúuxajtaj, siata'aj quee jun-
yo'sitye'ej, 15 ta'aj ij quee a'tɨ́j tyi'tɨ́j ja'mua jitze pua'ritye'ej nusu siaj tyi'tɨ́j jɨn
ootyá'ɨtzeere'en, siaj sij yójmua'mua' pue'éenye'ej xá'ra'nyij ɨ Dios, tyámua' sia'éenya'aj
hua' tzajta' ɨ maj je'ej pua'aj tyí'tyetyeɨtyee majta quee xá'puɨ' metyityoomuámua're'.
Hua' tzajta' a'yaa xu tyí'tyatatzarej matɨ'ɨj ɨ xú'ra'vetyee íiyan cháanacaj japua, 16 siajta
tyámua' eenye' a'ɨ́jcɨ jitze ɨ nyúucarij tɨ júuricamej tyu'tá'caa, a'yaa pu'ij tɨ'ɨj uvé'nyej
ɨ Cɨríistu', aj nu nyij ootányatzaahuatye'sij ja'mua jɨme', a'yan nyetya'mua'réeriaj
nyej quee huáapua'aj tyu'muárɨej. 17 Tyij nyajta nyáaj huámuɨ'nyij siaj sij mua'aj
ja'antyícɨ'tyij ɨ siaj tyu'támu'vejritaj ɨ Dios jimi a'ɨ́jna jɨme' ɨ siaj tyá'tzaahuatye',
nyáaj nu nyetyamua've' nyajta jamuaatá'sij siaj sij a'yan cha'taj siana'aj tyityaatóotya-
mua've'en. 18 Siata'aj huatóotyamua've'en siajta mua'aj, siajta nyéetzij naata'an ɨ nyaj
jɨn huatányetyamua've'en.

I Timoteo ajta ɨ Epafrodito

19 A'ɨ́j nu jitze tyí'ca'nyej ɨ tavástara' Jesús, a'yaa nu tyá'xɨe've' nyaj jiye'tzín ɨ Timoteo
huata'ítyej ja'mua jimi, nyej nyij huatányetyamua've'en nyatɨ'ɨj jáamua'reej je'ej tɨ
tyaja'muahuɨɨre'. 20 Ji'nye capu ma' a'tɨ́j tɨ a'yan cha'tána'aj tyí'mua'tzej nyatɨ'ɨj nyáaj,
siajta jéehua jitzán juxɨe've', 21 néijmi'i mu a'yan tyá'huoo je'ej tɨ hua' jitze tyúuxɨe've',
camu a'ɨ́jna huoo je'ej tɨ jitzán tyúuxɨe've' ɨ Cɨríistu' tɨ Jesús pué'een. 22 Siajta mua'aj
xu'ríj jamua'reej tɨ tyámua' tyi'tyúucha'ɨj a'ɨ́jna ɨ Timoteo, ajta jéehua arí tyu'tyáhuɨɨ
a'ɨ́jna jɨme' tɨ jaaxájtaca' ɨ nyúucaria'ra' ɨ Dios, a'yaa pu tyináahuɨɨ tɨ'ɨj nyiyóoj tɨ
pué'eenye'. 23 A'yaa nu nyij tyá'xɨe've' nyaj jaata'ítyej ja'mua jimi, nyatɨ'ɨj jáamua'reej
je'ej tɨ ye'ej tye'mej nyej jimi, 24 nyajta nu nyavástara' jimi tyí'ca'nyej nyej nyij nyasɨ́ɨj
ca'nácan a'áa ja'tanyéj ja'mua jimi.
25 A'yaa pu ajta nya'asej tɨ xá'puɨ' nyej nyajta ja'mua jimi jaata'ítyej ɨ nye'ihuáara'
Epafrodito, ɨ tɨ nyajamuan tyí'muarɨe', ɨ siaj mua'aj yo'ta'ítyaca' nye jimi tɨ'ij tyinaatá'an
tyi'tɨ́j tɨ tyiná'ɨtziitya'ca'aj.
26 Jéehua pu a'ɨ́ɨn já'muasejramu', ajta je'ej pua'aj jaata'aj a'ɨ́jna jɨme' ɨ siaj jáa-
mua'reeri' tɨ a'ɨ́ɨn tyi'ijcuí'nyaca'. 27 A'yaa pu tyi'ja'yájna tɨ tyí'cui'ca'aj, tɨ́mua' pu
huamuɨ́', ajta ɨ Dios pu ja'ancu'vaxɨj a'ɨ́jcɨ, ajta capu a'ɨ́j na'aj sulu a'yaa pu cha'tána'aj
tyiná'ancu'vaxɨj nyéetzij, nyej nyij quee nyaxaamuɨjritya'aj ɨ nyaj jɨn jajpuéjtzij. 28 A'ɨ́j
nu jɨn a'yan tyá'xɨe've' nyaj jiye'tzín jaata'ítyej ja'mua jimi, siata'aj sij quee che'
juxaamuɨjritya'aj. 29 Siata'aj jataxɨé've'en xuutyámua've'ej ɨ tavástara' jitze ma'can,
siajta jéehua huo'xɨé've'en ɨ tyétyacaa tɨ'ɨj a'ɨ́jna, 30 ji'nye tɨ́mua' pu huamuɨ́' a'yan
tyi'muárɨe'caj ɨ Cɨríistu' jitze ma'can. A'yaa pu tyí'xɨe'viria'ra'ca'aj tɨ huámuɨ'nyij, a'ɨ́j
pu jɨn tɨn huamuɨ́' a'ɨ́jna jɨme' tɨ naatyáhuɨɨre'en ɨ siaj jɨn quee mua'aj pu jáaruuj.

3

A'ɨ́jna ɨ tɨ jɨ'ré'can jɨme' tyí'huɨɨre' ɨ Dios jimi

1 A'yaa pu'ij nye'ihuáamua', siata'aj huóotyamua've'en ɨ tavástara' jimi. Capu nya'u-
na'aviste' nyej nyajtáhua'aj tyajaamuata'ítyi' je'ej nyaj nyeríj tyajamuaata'ítyi'ri', a'ɨ́ɨ
pu jamuaatyáhuɨɨre'ej. 2 Tyámua' xu'uj a'ɨ́ɨjma jimi ɨ tyétyacaa ɨ maj a'yan een matɨ'ɨj
ɨ tzɨ'cɨ́ɨj ɨ tɨquee a'tɨ́j huá'ya'muaj, ɨ maj quee tyámua' tyí'muarɨe', majta juhué'ra'
ajtasi'chej, 3 ji'nye ɨ maj jɨ'ré'can jɨme' ja'antyisí'chej ɨ junavíj, ityáj tu a'ɨ́ɨn pué'een,
ajta ɨ júuricama'ra' ɨ Dios, a'ɨ́ɨ pu ca'nyíjra'aj tatá'caa tyej tyij tyaatatyójtzi're'en, a'ɨ́j
tu jɨn tatyamua've' tyaj jitzán ajtyáma'can ɨ Cɨríistu' tɨ ajta Jesús pué'een, tyajta quee

tyi'tɨ́j jitze tyí'ca'nyej tɨ séejre'. 4 Nyáaj nu nyajta a'yan tyu'tányacɨ'puaj nyaj a'ɨ́jna
jitze tyú'ca'nyej. Capu máaj a'tɨ́j a'ɨ́jna jɨn a'yan tyu'tóocɨ'puaj nyatɨ'ɨj nyáaj, 5 tɨ'ɨj
tyoomá'caj arahuéeicaj xɨcáj nyaj huanɨe'huaca', aj mu mij ja'antyisíjchaca' ɨ nyanavíj,
hua' jitze nu ajtyáma'can ɨ maj yójmua'mua' pué'een a'ɨ́jna ɨ Israel, nyajta a'ɨ́j jitze
eeráma'can ɨ Benjamín, hebreo nu pué'een nyajta a'ɨ́ɨjma jitze huanɨe'huaca'. Nyajta
a'ɨ́jna jɨme' ɨ nyúucarij ɨ maj jɨn tyí'ijta, a'ɨ́ɨjma nu jitze ajtyáma'cantaca'aj fariseos,
6 jéehua nu huápuɨ'ɨj já'astyajca'aj a'ɨ́jna ɨ nye yi'ráj, a'ɨ́j nu jɨn je'ej pua'aj huá'uuriajca'aj
ɨ maj tyá'tzaahuatye' ɨ Jesús jimi, nyajta quee a'náj tyi'tɨ́j jɨn ootyá'ɨtzee a'ɨ́jna jitze
ɨ nyúucarij ɨ maj jɨn tyí'ijta. 7 Ajta néijmi'i a'íjna, ɨ tɨ jéehua nyejitzé juxɨé'va'ca'aj,
ijíij nyaj jahuɨɨre' ɨ Cɨríistu', a'yaa nu tyá'mua'reej tɨquee tyi'tɨ́j huɨɨre'. 8 Ajta a'yaa pu
jéetze', capu maja'tyi'tɨ́j tɨ jéetze' nyetyáhuɨ'rii tɨ'ɨj nyaj jáamua'tyij a'ɨ́jna ɨ nyavástara',
a'ɨ́jna ɨ Cɨríistu' tɨ ajta Jesús pué'een. A'ɨ́j nu jitze ma'can ɨ Cɨríistu' nyeríj néijmi'i
tyojo'rɨej, nyáaj nu metyóoraxɨj yaa tɨ'ɨj xɨéerij nyej nyij tyu'tyámue'tɨn ɨ Cɨríistu' jimi,
9 ajta nyej nyij jitzán ajtyáma'cantaj ná'ra'nyij, canu nyej nyáaj tyámua' tyí'tyevij, a'ɨ́jna
jɨme' ɨ nyaj néijmi'i ará'astej je'ej tɨ tyá'xaj ɨ yu'xarij jitze, sulu a'yaa nu tyámua'
tyí'tyevij a'ɨ́jna jɨme' nyaj ja'tzaahuatye' ɨ Cɨríistu', ɨ tɨ Dios a'yan tyinaatá' ɨ nyaj
jɨn tyá'tzaahuatye'. 10 A'yaa nu tyá'xɨe've' nyaj jáamua'tyij a'ɨ́jna ɨ Cɨríistu', nyajta
jáamua'tyij ɨ muárɨe'ria'ra' ɨ tɨ jɨn huatájuuriaca', ajta ɨ tɨ jɨn jaapuéjtzitariaca', nyej
nyij a'yan séeria'aj ná'ra'nyij tɨ'ɨj a'ɨ́jna ɨ Cɨríistu' tɨ'ɨj huamuɨ́', 11 a'yaa nu tye'ejchó've'
nyaj jaatáa'sej a'ájna xɨcáara' jitze matɨ'ɨj huatájuuritaj ɨ muɨ'chítyee.

*Catu tyeexúj néijmi'i j*ɨn antyítacɨ'ɨj

12 Canu a'yan tyí'xaj nyej nyáaj nyeríj néijmi'i tyu'táa'saca', canu nyajta a'ɨ́ɨn pué'een
ɨ tɨquee tyi'tɨ́j jɨn á'ɨtzeere', a'yaa nu nyóoche' tyu'méj nyej nyij jaatáa'sej, ji'nye a'ɨ́ɨ
pu ɨ Cɨríistu' tɨ ajta Jesús pué'een anaquéej nyéetzij naatáa'saca'. 13 Nye'ihuáamua',
canu a'yan tyajá'mua'ixaatye' yee nu'ríj néijmi'i jɨn tyámua' huarɨ́j, sulu a'yaa nu rɨcɨj
nyej nyij quee che' a'ɨ́jna jitze tyí'mua'ajcaj ɨ nyaj nyeríj metyaja'ajhua'xɨj, nyajta je'en
huatányaca'nyej nyej nyij jaatáa'sej ɨ ta'nájcaj, 14 nyata'aj nyij a'áa ja'rá'astij jo'tyaj
yá'mue'tɨn ɨ tɨ naa een ɨ Dios tɨ jɨn taatajé a'ɨ́jna jitze ma'can ɨ Cɨríistu' tɨ ajta Jesús
pué'een.

15 Néijmi'i ɨ tyaj tyeríj huáasij a'ɨ́jna jitze ɨ tyaj jitzán tyá'tzaahuatye', a'yaa pu
tyúuxɨe've' tyaj seequéj tyú'mua'tyij. Tɨpua'aj mua'aj tyi'tɨ́j jitze seequéj setyi'mua'tzej,
Dios pu ajta a'yan tyajamuataséjratye'sij. 16 Ajta a'yájna, a'yaa pu tyúuxɨe've' tyaj a'yan
tyí'tyechajcaj je'ej tyaj tyeríj tyi'tɨ́j tyu'táa'saca'.

Ɨ tyej tyá'tzaahuatye' tajapuá tu já'ma'can

17 Nye'ihuáamua', siata'aj a'yan huárɨnyij je'ej nyej nyáaj rɨcɨj siajta a'ɨ́ɨjma jitze
tyi'huóo'itɨɨ ɨ maj a'yan tyí'tyechej je'ej tyaj tyeríj mua'ajmaj tyajamuáa'ixaa. 18 Nu'ríj
mue'tɨ́j a'yan tyajamuáa'ixaa, ijíij nu nyajtáhua'aj a'yan tyajamuaaté'exaatye'sij na'-
canyeyí'nya'aj, a'ɨ́jna jɨme' maj mue'tɨ́j a'yan tyityetyúucha'ɨj matɨ'ɨj ɨ maj jájcha'ɨɨre'
ɨ Cɨríistu' ɨ tɨ huamuɨ́' ɨ cúruuj jitze, 19 a'yaa pu tyihuá'cɨ'tyij maj jó'vetyij. Jéetze'
pu hua' jitze juxɨe've' maj jéehua tyú'cua'nyij, a'ɨ́ɨ pu'ij hua' dios pué'een, majta a'ɨ́jna
jɨn óotzaahuatye' ɨ tɨ tyú'tyevi'raste'. A'ɨ́j mu'uj jitze tyí'mua'tzej íiyan tɨ tyí'sejre'
ɨ cháanacaj japua. 20 Tyajta ityáj, tajapuá tu já'ma'can, tyajta a'yan tye'ejchó've' tɨ ɨ
tavástara' a'ɨ́jna ɨ Jesús tɨ ajta Cɨríistu' pué'een yava'cáanyej tɨ'ij tɨi'rátoonyij, 21 a'ɨ́ɨ
pu seequéj ja'uuren ɨ tyaj jatyáhue'ra' tɨquee tyi'tɨ́j huɨɨre' tɨ'ij a'yan jáa'uurej tɨ'ɨj ɨ
tyévira' tɨ naa huasé'rin. Ajta a'ɨ́jna jɨn a'yan joorej ɨ tɨ néijmi'i jɨn putyí'uurej ɨ tɨ
jitzán eeráma'can tɨ'ɨj tyámua' tyú'uurej ɨ tɨ tyí'sejre'.

4

*Tyiche' a'náj t*ɨna'aj tatyamua've'ej ɨ tavástara' jimi

1 A'yaa pu'ij, nye'ihuáamua' ɨ nyaj já'muaxɨe've', ɨ nyaj jéehua já'muasejramu', mua'aj
xu a'íɨn pué'een ɨ nyaj jɨn huatányetyamua've'en, ɨ nyaj jamuaamue'tɨj, a'yaa xu tyámua'
tyityaaju'un ɨ tavástara' jimi.
2 Jéehua nu huá'huavii a'íɨjma ɨ Evodia nyajta a'íjcɨ ɨ Síntique, mej mij an-
tyúucɨ'piire'en maj tyámua' tyuu'ihuáamua'aj muá'ra'nyij ɨ tavástara' jimi. 3 Pajta
muáaj, mu paj nyéetzij jamuán tyí'muarɨe', a'yaa nu tyí'muahuaviij paj huo'táhuɨɨre'en
a'újma mu úucaa, ji'nye a'íɨ mu jéehua huatyéenyo'sej mej mij naatáhuɨɨre' tyaj
huó'ixaatye'en ɨ nyúucaria'ra' ɨ Dios a'íjna jamuán ɨ Clemente, majtáhua'aj ɨ séecan
ɨ maj nyajamuan tyu'muárɨej. A'íɨmaj mu meríj á'yu'si'ij je'ej maj ántya'ruj ɨ yu'xarij
jitze júuricamej tɨ tyu'tá'caa.

Je'ej nyaj néijmi'caa tyí'ijtye'

4 A'náj tɨna'aj xu jutyamua've'ej ɨ tavástara' jimi. Nyajtáhua'aj nu jamuaaté'ex-
aatye'sij: Siahuóotyamua've'. 5 Miche' néijmi'i a'yan tyaja'muamuajtyaj siaj tyámua' naa
tyí'tyetyeɨtyee. Pu'ríj yevéjri' tɨ'ɨj ɨ tavástara' uvé'nyesij.
6 Caxu tyi'tíj jɨn je'ej tyityóomua'ajcaj, sulu néijmi'i xu jɨn huatyényuunyij ɨ Dios
jimi, xaatáhuaviiri', siajta tyaatatyójtzi're'en. 7 A'yaa pu ɨ Dios tyajamuaatá'sij ɨ siaj jɨn
tyámua' huárɨnyij ɨ jutzájta', ajta a'íjna jéetze' pu tyámua' een je'ej maj quee tyiyó'itej ɨ
tyétyacaa, ajta ɨ tɨ jɨn tyámua' já'mua'uuren a'íɨ pu jacha'ɨɨj ja'mej ɨ ja'muaxɨéjnyu'caa,
ajta je'ej siaj tyí'mua'tzej a'íjna jitze ma'can ɨ Cɨríistu' tɨ Jesús pué'een.

A'íj xu jitze a'náj tɨna'aj tyí'mua'ajcaj je'ej tɨ tyí'xa'puɨ'
8 Uve'tyáatɨcan jɨme', nye'ihuáamua', siata'aj a'íjna jitze tyú'mua'tyij ɨ tɨ jɨ'ré'can
jɨme', siajta ɨ tɨ a'yan tye'tyévijtye' siaj sij tzáahuatyi'ra'aj jimi tyícha'ɨɨj, siajta a'íjna
jitze ɨ tɨ huatóoje'yej, siajta ɨ tɨ jumua'tɨj, ɨ tɨ naa huasé'rin, ɨ tɨ naa namuajre'. Siata'aj
néijmi'i a'íjna jitze tyú'mua'tyij je'ej siaj tyi'tíj tyámua' tyu'yí'tɨn, mej mij a'íjna jɨn
tyámua' jamojo'sejraj.
9 Siata'aj a'yan huárɨnyij je'ej nyaj tyajamuaamuá'tyej, siajta je'ej nyaj tyajamuáa'ixaa,
je'ej siaj tyináanamuajri' ajta je'ej siaj tyinaaséj, a'yaa xu huárɨnyij ajta ɨ Dios tɨ tyámua'
já'mua'uurej a'íɨ pu ja'mua jamuán séeria'aj ja'mej.

Tyi'tíj maj tyaatapuéjve ɨ Filipos maj já'ma'can
10 Jéehua nu nyetyamua've' ɨ tavástara' jimi a'íjna jɨme' ɨ siaj mua'aj no'támua'reeri'.
Canu a'yan tyí'xaj yee mua'aj xu nyojo'hua'xɨj, sulu caxu újooriajva'aj je'ej siaj
ye'ej tyinaatáhuɨɨre'en. 11 Canu nyajta a'yan tyí'xaj yee canu je'ej tyéejviicue', ji'nye
nu'ríj jaarí'rej nyaj huatányetyamua've'en a'íjna jɨme' a'chu nyej tyi'tíj tyí'cha'ɨj.
12 Nyáamua'ree je'ej tɨ tyú'asej tɨpua'aj nyequee je'ej tyéejviicue'raj, nyajta jamua'reej
tɨpua'aj jéehua nyetyi'ijcha'ɨɨj. Nu'ríj jaarí'rej je'ej nyaj huárɨnyij néijmi'i jɨme', a'yaa
nu'uj tányana'aj tɨpua'aj tyámua' nya'axcaj nusu tɨpua'aj nye í'cuataj, ajta tɨpua'aj
jéehua nyetyi'ijcha'ɨɨj nusu nyequee tyi'tíj tyícha'ɨj. 13 Néijmi'i nu putyí'uurej nyej nyij
tyu'tyámue'tɨj, a'íjna jɨme' nyaj ɨ Cɨríistu' jitze arányaca'nyej. 14 Siajta mua'aj xá'puɨ' xu
huarí̈j, a'íjna jɨme' siaj naatáhuɨɨ ɨ nyaj jɨn óoviicue'rej.
15 Nyatɨ'ɨj a'áa ja'rájraa a Macedonia, nyej nyij huatyényechenyij nyaj huó'ixaatye'en ɨ
nyúucaria'ra' ɨ Dios, mua'aj xu naatáhuɨɨ mu siaj Filipos jóosɨ'rii, mua'aj xu a'íɨn pué'een
ɨ siaj tyinaatapuéjvej, siajta mua'aj tya'ancuriáa' nyéetzij jimi. 16 Ajta nyatɨ'ɨj a'áa jo'tyá-
vaaca'aj a Tesalónica, caxu séej siana'aj tyinaata'ítyi'ri' ɨ tɨ tyiná'ɨtziitya'ca'aj nyej nyij
a'íjna jɨn huatyényahuɨɨre'en. 17 Canu nyajta a'yan tyá'huoo siaj sij tyinaanájchitye'en,
sulu a'yaa nu tyá'xɨe've' siaj mua'aj jéetze' tya'ancuriáan ɨ Dios jimi. 18 Néijmi'i nu
tya'ancuriáa', ajta arí tyina'vá'ɨtzi'tyee. Ɨ Epafrodito siaj jimi tyinyojo'ta'ítyi'ri', jéehua
nu tyí'ijcha'ɨj. Ɨ siaj mutyinyojo'ta'ítyi'ri' a'yaa pu een tɨ'ɨj mu'véjrij tɨ naa tyaarɨe'ej, tɨ
ajta ja'ráanajchi ɨ Dios. 19 A'íj pu jɨn ɨ Dios ɨ nyaj jahuɨɨre', a'íɨ pu néijmi'i tyajamuaatá'sij
ɨ tɨ tyajamuá'ɨtziitye', a'yájna tɨ'ɨj a'íj tya'ráanajchi, ji'nye a'íɨ pu néijmi'i tyí'ijcha'ɨj

ɨ Cɨríistu' jimi ɨ tɨ Jesús pué'een. 20 Tyiche' jusén jɨn tyé'tyojtzi're'ej ɨ Dios, a'ɨ́jna ɨ tavástara'. Che' a'yan tyá'ra'nyij.

*I t*ɨ jɨn antyipua'rij

21 Siata'aj huo'tatyójtye'en nyejitzé ma'can néijmi'caa ɨ maj jusɨ'rii ɨ Dios jimi, a'ɨ́jna jɨme' tɨ ɨ Cɨríistu' hua' japua huatanyúj. Majta ɨ nye'ihuáamua' ɨ maj nyajamuan yahuatyíj, a'ɨ́ɨ mu majta yajá'muatyojtye'. 22 Néijmi'i ɨ maj yahuatyíj ɨ maj jimi séejre' ɨ Dios, a'ɨ́ɨ mu yajá'muatyojtye', majta a'ɨ́ɨjma ɨ maj jitzán ajtyáma'can ɨ tyeɨ́tyeristyamua'me'en ɨ tɨ tyihuá'ijtye' ɨ Roma maj ja'ajtyáma'can.

23 Che' ɨ tavástara', a'ɨ́jna ɨ Cɨríistu' tɨ Jesús pué'een, che' a'ɨ́ɨn tyámua' tyajamuáacha'ɨɨn.

Je'ej tɨ tyo'yú'xaca' a'ɨ́jna ɨ San Pablo a'ɨ́ɨjma jimi ɨ maj Colosas jo'cháatɨma'caa

Pablo pu hua'tyojtye'

1 Nyáaj Pablo, nyáaj nu tyí'huɨɨre' ɨ Cɨríistu' jimi, ji'nye a'yaa pu tya'ránajchaca' ɨ Dios,
nyajamuan a'ɨ́jna ɨ nye'ihuáara' Timoteo, 2 a'yaa tu já'muatyojtye' mua'ajmaj mu siaj
Colosas ja'chej, siajta tyámua' tyúu'ihuaamua' ɨ Cɨríistu' jimi. Che' ɨ Dios ɨ tyaj jajvástara'
tyámua' tyajamuáacha'ɨɨn, ajta tyámua' jamuáa'uurej mu ja'muaxɨéjnyu'caa tzajta'.

Pablo pu tyé'tyojtzi're' ɨ Dios ajta huá'huaviitze' ɨ maj tyá'tzaahuatye'

3 Tyatɨ'ɨjtá huatyényuunyij tyajta tu tyé'tyojtzi're' ɨ Dios ja'mua jɨme', ɨ vástaria'ra'
a'ɨ́jcɨ ɨ tavástara' ɨ Jesús tɨ ajta Cɨríistu' pué'een. 4 Ji'nye a'yaa tu tyáamua'reeri' siaj
tyá'tzaahuatye' ɨ Cɨríistu' jimi, siajta jéehua hua'xɨe've' ɨ maj majta tyá'tzaahuatye' ɨ
Dios jimi, 5 a'yaa xu rɨcɨj seejcho'va'aj je'ej tɨ arí mua'ajmaj tyajamuaacɨ'ɨj u tajapuá. A'íj
xu mua'aj seríj huánamuajri' ɨ nyúucarij tɨ jɨ'ré'can jɨme' tzáahuatyi'ra'aj jɨn jaxaj ɨ Dios
6 ɨ tɨ'ij ajta ja'mua jimi huataséjre. A'íjna ɨ nyúucarij a'yaa pu tɨ'ɨj ɨ cɨyéj ta'ajhuóse'sij,
ajta je'en huatatáque'sij néijmi'que' íiyan ɨ cháanacaj japua, a'yájna tɨ'ɨj huarɨ́j ja'mua
jimi siatɨ'ɨj jáanamuajri' ɨ tɨ jɨn jéehua já'muaxɨe've' ɨ Dios siajta jaamua'aj ɨ tɨ jɨ'ré'can
jɨme' a'ɨ́jna jimi. 7 A'yaa pu tyajamuaamuá'tyej a'ɨ́jna ɨ Epafras, ɨ tɨ tajamuán tyí'muarɨe'
siajta a'yan tyá'mua'reej tɨ tyámua' naa tyí'huɨɨre' ɨ Cɨríistu' jimi. 8 A'ɨ́ɨ pu arí taaté'exaa
je'ej tɨ tyaja'muahuɨɨre' ajta siaj jéehua juxɨe've' a'ɨ́jna jɨme' tɨ ɨ júuricama'ra' ɨ Dios
já'muahuɨɨre'.

9 A'ɨ́j tu jɨn ityáj, tyatɨ'ɨj jáamua'reeri', catu a'náj jaatapuá'cɨtaca' tyaj jahuoocaj ɨ
Dios jimi tyajta a'yan tyá'huaviij tɨ a'ɨ́ɨn jamuáamua'tyej je'ej tɨ tya'ajxɨé'vi'ra' siaj sij
néijmi'i jo'itéej xá'ra'nyij ajta siaj sij jáamua'reej je'ej tɨ tyí'een ɨ júuricama'ra' jimi ɨ
Dios. 10 A'yaa xu tyámua' tyityetyúucha'ɨj xá'ju'un matɨ'ɨj ɨ maj tyeɨ́tyeristyamua'me'en
pué'een ɨ tavástara', siaj sij a'náj tɨna'aj tyámua' eenye' siajta a'yan huárɨnyij je'ej tɨ
tya'ráanajchi ɨ tavástara', siajta a'yan eenye' tɨ'ɨj cɨyéj tɨ ajhuóose'sij ajta je'en an-
tatáque'esij, a'ɨ́jna jɨme' siaj jamua'tyej ɨ Dios. 11 A'yaa tu tyá'huaviij tɨ a'ɨ́ɨn jamuaata'an
néijmi'i ɨ ca'nyíjra'aj ɨ já'muatzajta', siaj sij a'ɨ́j jitze arooca'nyáaj setyo'táviicue',
siajta jacho'va'aj je'ej tɨ tyi'tɨ́j já'mua'uurej, siajta je'en a'ɨ́jna jɨn huatóotyamua've'en,
12 aj xu sij tyaatatyójtzi're'ej ɨ tyaj jajvástara', ɨ tɨ jamuaatá' siaj sij ja'ancuriá'an
a'ɨ́jcɨ ɨ tɨ já'muacɨ'tyij a'ájna jo'tɨj a'náj tɨna'aj jó'nyeeri'ij je'ej tɨ a'ɨ́ɨn tyihuo'tá'sij ɨ
jutyéɨtyeristyamua'. 13 Dios pu tajapuá huatanyúj a'ájna jo'tɨj jo'tɨ́ca', ajta je'en tojo'ví'tɨj
jo'tɨj tyejé'ijtaj a'ɨ́jna ɨ yójra' ɨ tɨ huápuɨ'ɨj jaxɨe've', 14 a'ɨ́ɨ pu tyu'nájchitaca' ɨ tyaj jɨn
tyé'cha'ɨɨca'aj ɨ Dios jimi, a'ɨ́jcɨ jɨme' ɨ tɨ yójra' tajɨ́me' huamuɨ́', tɨ'ij tyitaatú'uunyi' ɨ
tyaj jɨn á'ɨtzeeria'ca'aj.

Dios pu taataxɨé'vej a'ɨ́jcɨ jɨme' tɨ ɨ Cɨríistu' tajitzé ma'can huamuɨ́'

15 Cɨríistu' pu a'ɨ́ɨn pué'een ɨ tyaj jɨn jáamua'reej je'ej tɨ een ɨ Dios ɨ tyaj quee jaséj,
a'ɨ́ɨ pu ajta a'ɨ́ɨn pué'een ɨ tɨ anaquéej séjria'ca'aj tɨ'ɨj quee xu maja'tyi'tɨ́ɨtacaj. 16 Dios
pu ɨ Cɨríistu' jimi néijmi'i tyú'taahuaca' tɨ'ɨj na'aj pua'máj tyí'sejre' u tajapuá ajta íiyan
ɨ cháanacaj japua, néijmi'i ɨ tɨ tyí'sejre' ajta ɨ tɨquee tyí'sejre', ajta ɨ júuricamej ɨ maj
néijmi'que' tyí'ijta. Dios pu néijmi'caa huátaahuaca' mej mij a'ɨ́j jitze ajtyáma'cantaj.
17 Cɨríistu' pu'ríj séjria'ca'aj tɨ'ɨj quee xu majá'tyi'tɨɨtaca'aj, ajta ɨ tɨ tyí'sejre' a'ɨ́j pu jitze
néijmi'i tya'róoca'nyej. 18 Ajta ɨ Cɨríistu' pu a'ɨ́ɨn pué'een ɨ hua' mu'uj ɨ maj jusɨ'rii
ɨ tyeyúuj tzajta' ɨ tɨ ajta tyévira' pué'een. A'ɨ́ɨ pu a'ɨ́ɨn pué'een ɨ tɨ jájcuaj ɨmuáj
séjria'ca'aj, ɨ tɨ anaquéej huatájuuriaca', tɨ'ij a'ɨ́ɨn pue'éenye'ej tá'ra'nyij ɨ tɨ néijmi'i
jɨn antyúumua'reej. 19 Ji'nye a'yaa pu tya'ránajchaca' ɨ Dios tɨ ɨ Cɨríistu' jimi séeria'aj
tá'ra'nyij ɨ tɨ jɨn néijmi'i putyí'uurej, 20 ajta ɨ Cɨríistu' jitze ma'can Dios pu néijmi'caa

tyámua' tyu'tyéeje mej mij jitzán huatyá'ɨtzeere'en, matɨ'ɨj mana'aj a'ɨ́ɨjma ɨ maj tajapuá já'sejre', majta ɨ maj a'yan séejre' ɨ cháanacaj japua, a'ɨ́ɨ pu tyámua' huó'ruuj a'ɨ́jna jɨme' tɨ ɨ Cɨríistu' ɨ juxúure' eeráaxɨrej ɨ cúruuj jitze.
21 Anaquéej xu mua'aj a' ɨmuáj já'ma'cantaca'aj ɨ Dios jimi, siajta jájcha'ɨɨria'ca'aj ɨ jutzájta', a'ɨ́jna jɨme' siaj je'ej tyityetyúucha'ɨɨca'aj, 22 ajta ijíij ɨ Cɨríistu' pu tyámua' jamuáaruuj tɨ'ɨj huamuɨ́' ɨ cúruuj jitze, ajta jaapuéjtzitariaca'. A'yaa pu'ij huarɨ́j tɨ'ij jamuá'anvi'tɨn ɨ Dios jimi, siajta je'en jimi huatyá'ɨtzeere'en, tyámua' sia'éenya'aj, siajta quee che' tyi'tɨ́j jɨn á'ɨtzeeria'aj, capu ajta a'tɨ́j ja'mua jitze tyi'tɨ́j jɨn tyi'puá'ritye'ej ta'mej. 23 A'yaa pu tyúuxɨe've' siaj tyámua' naa tyá'tzaahuatye'ej, siajta quee yó'hua'nan ɨ siaj jajchó've' a'yájna tɨ'ɨj tyá'xaj ɨ nyúucaria'ra' ɨ Dios ɨ siaj jáanamuajri'. A'ɨ́ɨ pu a'ɨ́ɨn pué'een ɨ nyúucarij ɨ maj meríj huó'ixaaj néijmi'que' ɨ cháanacaj, ɨ nyaj nyáaj Pablo a'ɨ́jna jɨn tyí'huɨɨre' nyej nyij huo'ré'ixaatye'en.

Pablo pu huá'ixaatye' ɨ nyúucaria'ra' ɨ Dios a'ɨ́ɨjma ɨ maj séej chuéj japua já'ma'can
24 Ijíij nu nyetyamua've' a'ɨ́jna jɨme' ɨ nyaj jɨn japuéjtzitarej ja'mua jɨme', ji'nye a'yaa nu tyá'neijmi'tare' a'íjcɨ ɨ nyahue'ra' jitze ɨ tɨ á'ɨtzeere' ɨ Cɨríistu' tɨ jɨn jaapuéjtzitariaca', nyáaj nu a'yan rɨnyij a'ɨ́jna jitze ɨ tyeɨ́tyeristyamua'me'en jimi ɨ maj tyévira' pué'een. 25 Dios pu a'ɨ́jna naata'íj nyej nyij huo'tyáhuɨɨre'en ɨ maj jusɨ'rii ɨ tyeyúuj tzajta', a'yaa pu tyinaa'íjcaj nyej nyij tyámua' jamuáa'uurej, nyajta huo'ré'ixaatye'en néijmi'que' ɨ nyúucaria'ra', 26 a'ɨ́jna ɨ nyúucarij, ɨ tɨ ju'avaataca'aj ɨ Dios jimi tɨ'ɨj na'aj ajca'huá' ɨmuáj ajta yatɨj je'ré'nyej, ɨ tɨ ijíij arí huó'ixaaj jéjre'cɨtze' a'ɨ́ɨjma ɨ maj tyá'tzaahuatye'. 27 A'ɨ́ɨmaj pu ɨ Dios huataséjratyej ɨ tɨ naa huasé'rin jimi, ɨ maj majta jɨn huatóotyamua've'sij, ajta a'ɨ́jna jɨn jamuaatyécha'ɨɨsij néijmi'caa jimi ɨ maj quee Israel jitze ajtyáma'can. A'ɨ́jna ɨ tɨ ju'avaataca'aj a'ɨ́ɨ pu a'ɨ́ɨn pué'een ɨ Cɨríistu', ɨ tɨ ja'mua jimi séejre', ɨ siaj siajta jajchó've' ɨ tɨ naa huasé'rin tɨ'ij ja'mua jimi séeria'aj tá'ra'nyij.
28 Ityáj tu tyihuá'ixaatye' ɨ Cɨríistu' jitze ma'can, tyámua' tyetyihuá'ixaatye'ej tyajta tyihua'mua'tyée mej mij jáamua'reej tzáahuatyi'ra'aj jɨme' ɨ tɨ a'yan tyi'ja'yájna, mej mij tyámua' éenye'ej huatóosejrata ɨ Cɨríistu' jimi. 29 A'ɨ́j nu jɨn ca'nyíin tyí'muarɨe', nyajta a'yan tyí'nyo'se' néijmi'i jɨme' nyajta a'ɨ́jna jɨme' ɨ Cɨríistu' tɨ jɨn néijmi'i putyí'uurej.

2

1 A'yaa nu tyá'xɨe've' siaj jáamua'reej nyaj jéehua ja'mua jɨme' nyo'se', nyajta hua' jɨme' ɨ maj Laodicea ja'chej, nyajta hua' jɨme' ɨ maj quee a'náj naaséj nye tyévira' jitze. 2 A'yaa nu rɨcɨj mej mij a'ɨ́ɨmaj huatyóoca'nyej ɨ jutzájta', mej mij majta tyámua' tyuu'ihuáamua'aj muá'ra'nyij, majta huóoxɨe've'en, tɨ'ij huo'cɨ'tyij ɨ maj jɨn yo'itéej muá'ra'nyij néijmi'i ɨ tɨ ju'avaataca'aj ɨ Dios jimi, ɨ tɨ a'ɨ́ɨn pué'een ɨ Cɨríistu', 3 ji'nye a'ɨ́j pu jimi néijmi'i tyí'sejre' ɨ tɨ tyúuxɨe've' tyej tyij tyámua' metyityoomuámua're'ej tyajta néijmi'i tyojo'itéej tá'ra'nyij. 4 A'yaa nu mua'ajmaj tyajá'mua'ixaatye', ta'aj ij quee a'tɨ́j já'muacuanamuaj a'ɨ́jna jɨme' ɨ nyúucarij tɨ naa namuajre'. 5 Tyij nyequee nyajta ja'mua jamuán ajo'tyéjvee, nyaj júuricamej pu ja'mua jimi séejre', a'ɨ́j nu jɨn nyetyamua've' nyaj jáamua'reej siaj tyámua' tyityaajú' a'ɨ́jna jɨme' siaj tyá'tzaahuatye' ɨ Cɨríistu' jimi.

Ɨ júuricamej tɨ jájcuaj ɨ Cɨríistu' jimi
6 A'ɨ́j pu jɨn, mua'aj mu siaj seríj ja'antzaahuaj ɨ Cɨríistu' tɨ'ɨj juvástara', a'yaa pu tyúuxɨe've' siaj sij a'yan tyityetyúucha'ɨj matɨ'ɨj ɨ maj Cɨríistu' jimi séejre', 7 siaj sij a'yan eenye' tɨ'ɨj ɨ cɨyéj tɨ tyétye' ɨmuáj jo'canáana'ajmee, a'ɨ́jna jitze xuuca'nyéej ɨ siaj jitzán tyá'tzaahuatye', a'yájna matɨ'ɨj tyajamuaamuá'tyej, siajta a'náj tɨna'aj tyé'tyojtzi're'ej ɨ Dios.
8 Tyámua' xu'uj mua'aj, caxu tóoa'care'en maj já'muacuanamuaj ɨ nyúucarij jɨme' tɨ hue'tzij pué'een, ji'nye camu a'ɨ́ɨmaj Cɨríistu' jimi jo'vá'ju', sulu a'ɨ́j mu huá'ixaatye' je'ej maj jujɨ́ɨmua'aj tyéejtyoj, majta a'ɨ́jna jɨn tyí'mua'taj íiyan tɨ tyí'ma'can cháanacaj japua.

9 Ji'nye néijmi'i ɨ Dios tɨ jimi tyajá'ma'can, a'ɨ́j pu jimi tyí'sejre' ɨ Cɨríistu', 10 ajta ɨ Dios
a'ɨ́j pu jitze néijmi'caa tyámua' já'mua'uurej, ji'nye ɨ Cɨríistu' pu antyúumua'reej a'ɨ́ɨjma
jimi ɨ júuricamej ɨ maj tyí'ijta, majta tyi'tɨ́j jɨn tyityetyu'uj. 11 A'ɨ́j xu siajta mua'aj jimi
seríj ja'rá'astee a'ɨ́jcɨ jɨme' ɨ maj ja'antyisí'chej ɨ junavíj, ɨ Dios tɨ jɨn a'yan jamuáaruuj
siatɨ'ɨj jimi ajtyáhuiixɨj ɨ Cɨríistu', ajta tyajamuacáa'ri'ri' ɨ siaj jɨn je'ej pua'aj rɨjcaa.
12 Siatɨ'ɨj huáɨ'huaca', aj xu siajta jamuán avá'nami'huaca' ɨ Cɨríistu', siajta je'en jamuán
huatájuuriaca', ji'nye mua'aj xu ja'antzaahuaj a'ɨ́jna ɨ Dios tɨ néijmi'i jɨn putyí'uurej
tɨ'ij jaatájuurityej. 13 Jájcuaj ɨmuáj pu muɨ'chica'aj ɨ ja'mua júuricamej a'ɨ́jna jɨme' ɨ
siaj jéehua je'ej pua'aj rɨjcaa, ajta ijíij ɨ Dios pu'ríj ɨ júuricamej jamuaatá' jamuán ɨ
Cɨríistu', ɨ tɨ ajta néijmi'i tyitaatú'uunyi'ri' ɨ tyaj jɨn ootyá'ɨtzee. 14 Dios pu jo'úuj ɨ tɨ
á'yu'si'huaca'aj ɨ tyaj jɨme' tyé'cha'ɨɨca'aj ɨ tɨ ajta ca'nyéjrij jɨn tyí'ta'ijtya'ca'aj, a'yaa
pu tye'entyipuá'riaca' tɨ'ɨj óotateehuaca' ɨ cúruuj jitze, a'ɨ́jna jamuán ɨ Cɨríistu'. 15 Dios
pu tyihuáa'ri'ri' ɨ maj tyityatatyá'ca'aj ɨ júuricamej maj je'ej pua'aj een, ajta ɨ Cɨríistu'
jimi huo'tatyévi'raste jéjre'cɨtze' tɨ'ɨj eetyájra hua'najáapuaj ɨ tɨ huo'mué'tɨj.

Maj tyú'huoonyij a'ɨ́jcɨ ɨ jútye' tɨ tyajá'ma'can

16 A'ɨ́j pu jɨn, che' quee a'tɨ́j je'ej tyaja'muaxajtaj je'ej siaj tyi'tɨ́j tyí'cua', na'ríij je'ej
siaj tyí'tyeye', nusu a'ɨ́jna xɨcáara' tɨ jitzán a'yaa tyúuxɨe've' siaj tyú'ye'estej tɨ'ɨjta
tyo'tyé'iten ɨ máxcɨrɨe', na'ríij tɨ'ɨjta tya'rá'astij a'náj maj juso'pii. 17 Néijmi'i a'ɨ́jna
a'yaa pu mua'ajmaj tyaja'mua'uurej, ajta a'yan tyí'huɨɨre' tyej tyij jáamua'reej je'ej tɨ
yatyojooméj, ajta ɨ tɨ jɨ'ré'can jɨme' a'ɨ́ɨ pu a'ɨ́ɨn pué'een ɨ Cɨríistu'. 18 Caxu tóoa'care'en
mej mij je'ej pua'aj já'mua'uurej a'ɨ́ɨmaj ɨ maj a'yan tyúusejrataj matɨ'ɨj ɨ maj quee tyi'tɨ́j
jɨn tyityetyu'uj, majta a'ɨ́ɨmaj najchej ɨ maj tyí'huɨɨre' u tajapuá, a'yaa mu majta tyí'xaj
maj nu'uj tyi'tɨ́j tyí'sej, a'ɨ́ɨ mu mij jéehua jɨn óotzaahuatye' ɨ tɨquee tyi'tɨ́j huɨɨre'.
19 Camu a'ɨ́ɨmaj a'ɨ́j jitze ajtyáma'can ɨ Cɨríistu', ɨ tɨ néijmi'i ve'sij ɨ tyaj jatyáhue'ra'
ajta tyá'cue'tyej, tyej tyij néijmi'i jitzán séjre'ej tɨ'ɨj ɨ Dios tyá'xɨe've'. 20 Xu'ríj mua'aj
huácuij ɨ Cɨríistu' jamuán a'ɨ́j mu jɨn quee che' tyajá'mua'ijtye' ɨ maj tyí'ijta íiyan ɨ
cháanacaj japua. ¿Ji'nye een jɨme' siaj sij a'yan cha'taj siana'aj rɨcɨj matɨ'ɨj a'ɨ́ɨmaj ɨ maj
a'yan ma'can ɨ cháanacaj japua? A'yaa mu tyajá'mua'ijtye' 21 tyi'tɨ́j jɨme' tɨ'ɨj: "Capáj
jamuarɨe'ej, capáj jacua'caj, capáj ji'tyáa'aj mua' muáca' jitze". 22 Néijmi'i ɨ nyúucarij
tɨ a'yan tyí'ijta a'yaa pu ajta tye'entyipuá'rij, ji'nye tyeɨ́tyee mu' a'yan tyí'ijta majta
a'yan tyihuá'mua'tyej. 23 A'yaa pu tyi'ja'yájna tɨ a'yan huasé'rin tɨ'ɨj ɨ tɨ xá'puɨ', ji'nye
tzáahuatyi'ra'aj mu jɨn a'yan rɨcɨj majta quee óotzaahuatye', a'yaa mu majta ca'nyíin jɨn
rɨcɨj, ma' ajta quee capu tyi'tɨ́j huɨɨre', sulu a'yaa pu'uj tyí'huɨɨre' mej mij jujɨ́ɨmua'aj
a'ɨ́jna jɨn ahuóotzaahuatye'en.

3

1 A'yaa pu'ij, mua'aj mu siaj seríj huatájuuriaca' jamuán ɨ Cɨríistu', siata'aj a'ɨ́j
tyú'huoonyij ɨ tajapuá tɨ tyejé'sejre', jo'tɨj ɨ Cɨríistu' muáca'ta' ja'ajcájcaj ɨ Dios.
2 Siata'aj a'ɨ́j jitze tyú'mua'tyij tajapuá tɨ tyejé'sejre', caxu a'ɨ́j jitze tyí'mua'ajcaj íiyan tɨ
tyí'ma'can ɨ cháanacaj japua. 3 Ji'nye mua'aj xu'ríj huácuij ɨ Cɨríistu' jamuán, ajta ɨ Dios
pu jamuaatá'sij siaj sij ɨ Cɨríistu' jamuán ja'séeria'aj xá'ra'nyij. 4 Cɨríistu' pu a'ɨ́ɨn pué'een
ɨ já'muajuuricamej. Tɨ'ɨj a'ɨ́ɨn yan huataséjre'en, mua'aj xu siajta jamuán huataséjre'ej
tyámua' sia'éenya'aj.

Ɨ júuricamej ɨ tɨ arí mí'ma'can ajta ɨ tɨ jájcuaj ɨ Cɨríistu' jimi

5 Siata'aj jaatapuá'cɨtaj néijmi'i ɨ tɨ je'ej pua'aj een ɨ tɨ ja'mua jitze séejre', che'
quee a'tɨ́j juxana'cɨria'aj, caxu tóoa'care'en tɨ tyajamuaata'ijtye'ej ɨ tɨ ja'mua tzajta'
eerányinyii, caxu che' jahuoocaj ɨ tɨ ja'mua jitze juxɨe've' tɨ ajta je'ej pua'aj een, siajta
quee tyí'nyacua'tzaj, ji'nye ɨ Dios jimi a'yaa pu een tɨ'ɨj ɨ a'tɨ́j tɨ jana'michej ɨ tɨquee
Dios pué'een. 6 A'ij mu jɨme' néijmi'i jɨn jajpuéetzij muá'ju'un ɨ maj quee já'astijre' ɨ
Dios, 7 siajta mua'aj a'yaa xu anaquéej éenye'ej tyá'astyajca'aj siajta néijmi'i jɨn a'yan

rɨjcaa. 8 Ajta ijíij, aˈyaa pu tyúuxɨeˈveˈ siaj néijmiˈi tyuˈtapuáˈcɨtaj, caxu nyinyuˈcacuj, caxu aˈyan rɨjcaj jeˈej tɨ jaˈmua jitze tyúuxɨeˈveˈ, caxu tyiˈtɨ́j jeˈej puaˈaj uuriaj, caxu jeˈej puaˈaj tyihuáˈxajtaj ɨ tyeɨ́tyee nusu siaj muaˈaj jeˈej puaˈaj tyíˈxajtaj. 9 Caxu jucuanamuaj séej jamuán siajta séej, jiˈnye xuˈríj tyuˈtapuáˈcɨtacaˈ ɨ siaj jɨn jeˈej puaˈaj aamíˈ tyityetyúuchaˈɨɨcaˈaj, siajta ɨ siaj jɨn jeˈej puaˈaj rɨjcaa, 10 siajta seríj jájcuan jɨn tyuˈtyóochejtyej, Dios pu jamuaajájcuarej ɨ jaˈmua tzajtaˈ, siaj sij aˈyan éenyeˈej xáˈraˈnyij tɨˈɨj aˈɨ́jna ɨ tɨ jamuáataahuacaˈ, siaj sij tyámuaˈ naa tyáamuaˈtyij. 11 Capu cheˈ juxɨeˈveˈ tɨpuaˈaj sɨ́ɨj Griego pué'eenyeˈ nusu Israel jitze ajtyámaˈcantaj, tɨpuaˈaj aróoˈastej aˈɨ́jna jɨmeˈ tɨ jaˈantyisíjchacaˈ ɨ junavíj nusu quee, tɨpuaˈaj séej ɨ chuéj japua jaˈchajca, nusu séej jimi tyíˈmuarɨeˈej, naˈríij juxáahuaj joˈchaˈcan, sulu aˈɨ́ɨ pu ɨ Cɨríistuˈ aˈɨ́ɨn pué'eenˈ ɨ tɨ juxɨeˈveˈ tɨ ajta néijmiˈcaa jimi huatyáˈɨtzeereˈen ɨ jutyéɨtyeristyamuaˈ.

12 Dios pu muaˈajmaj jáˈmuaxɨeˈveˈ ajta aˈɨ́ɨn jamuaˈantyíhuoo siaj sij jitzán ajtyámaˈ-cantaj xáˈraˈnyij. Siataˈaj huaˈcuˈvej ɨ juxaˈaj tyeɨ́tyee, siataˈaj tyámuaˈ tyihuóˈchaˈɨɨn, caxu óotzaahuatyeˈej, sulu siataˈaj tyámuaˈ eenyeˈ siajta tyoˈtáviicueˈ tɨpuaˈaj tyiˈtɨ́j jeˈej jáˈmuaˈuurej. 13 Siataˈaj tyoˈtáviicueˈ séej jamuán siajta séej, siajta tyuˈtúuˈuunyiˈ tɨpuaˈaj sɨ́ɨj jájriaaxɨejtyeˈen ɨ juxaˈaj tyévij. Aˈyájna tɨˈɨj ɨ tavástaraˈ tyajamuaatúˈuunyiˈriˈ, aˈyaa xu sij siajta muaˈaj tyuˈtúuˈuunyiˈ séej siajta séej. 14 Ajta aˈyájna siataˈaj aˈɨ́jna ucóochejtyeˈen ɨ siaj jɨn huóoxɨeˈveˈen, jiˈnye aˈɨ́ɨ pu aˈɨ́ɨn pué'eenˈ ɨ tɨ naa een. 15 Ajta ɨ Cɨríistuˈ tɨ jɨn tyámuaˈ jamuáaruuj cheˈ aˈɨ́ɨn úˈsejriaˈaj ɨ jaˈmua tzajtaˈ, jiˈnye aˈɨ́j pu jɨn jamuaatajé ɨ Dios siaj sij séej tyévira siana'aj pué'eenyeˈ. Siajta tyaatatyójtziˈreˈen ɨ Dios.

16 Cheˈ ɨ nyúucariaˈraˈ ɨ Cɨríistuˈ aˈnáj tɨnaˈaj jaˈmua tzajtaˈ séjreˈej néijmiˈi jɨmeˈ ɨ tɨ jéehua tyíˈhuɨɨreˈ. Siataˈaj huatóohuɨɨreˈen séej jamuán siajta séej, siaj sij jáamuaˈreej jeˈej siaj tyihuóˈixaatyeˈen néijmiˈcaa amitéeriaˈcan jɨmeˈ. Siataˈaj chuíicarij jɨmeˈ tyaatatyójtziˈreˈen ɨ Dios, néijmiˈi xu ɨ ju júuricamej jɨn tyuˈtáchuiicaj. 17 Ajta néijmiˈi jeˈej siaj tyiˈtɨ́j uurej nusu jeˈej siaj tyíˈxaj, aˈyaa xu huárɨnyij néijmiˈi jɨmeˈ ɨ nyúucaritzeˈ ɨ tavástaraˈ aˈɨ́jna ɨ Jesús, siajta tyaatatyójtziˈreˈen ɨ Dios ɨ tyaj jajvástaraˈ aˈɨ́jna jitze maˈcan ɨ Cɨríistuˈ.

*Jeˈej maj tyityetyúuchaˈ*ɨɨj ɨ maj tyáˈtzaahuatyeˈ aˈɨ́ɨjma jimi ɨ tyeɨ́tyee

18 Muaˈaj mu siaj huɨɨchej, siahuaˈráˈastijreˈ ɨ juˈcɨ́nastyamuaˈ, jiˈnye aˈyaa pu tyúuxɨeˈveˈ maj aˈyan huárɨnyij ɨ maj tyáˈtzaahuatyeˈ ɨ tavástaraˈ jimi. 19 Siajta muaˈaj mu siaj nyejnyeɨˈchej, siataˈaj huoˈxɨéˈveˈen ɨ juˈɨrástyamuaˈ, caxu jeˈej puaˈaj tyihuáˈjeevej.

20 Siajta mu siaj huaˈyojmuaˈ pué'een, siahuáˈastyaj ɨ jáˈmuahuasimuaˈ, jiˈnye aˈyaa pu tyaˈráanajchi ɨ tavástaraˈ. 21 Siajta muaˈaj, mu siaj huaˈ huásimuaˈ pué'een, caxu huaˈjaaxɨejtyeˈej ɨ juyójmuaˈ, mej mij quee jeˈej tyóomuajtyej.

22 Siajta muaˈaj mu siaj tyíˈijtyiˈreˈ, siataˈaj néijmiˈi jɨn huaˈráˈastijreˈen aˈɨ́ɨjma ɨ maj tyajáˈmuaˈijtyeˈ íiyan ɨ cháanacaj japua, caxu aˈáa sianaˈaj matɨˈɨjta aˈɨ́ɨmaj jáˈmuasejra, siaj sij tyámuaˈ huaˈ jimi eenyeˈ, sulu aˈyaa xu tzáahuatyiˈraˈaj jɨn huárɨnyij, aˈɨ́jna jɨmeˈ siaj tzáahuatyiˈraˈaj jimi tyíchaˈɨj ɨ tavástaraˈ. 23 Néijmiˈi jeˈej siaj tyiˈtɨ́j jɨn rɨcɨj, aˈyaa xu huárɨnyij tzáahuatyiˈraˈaj jɨmeˈ, aˈyájna siatɨˈɨj tyáˈhuɨɨreˈ aˈɨ́jcɨ ɨ tavástaraˈ, jiˈnye caxu aˈɨ́ɨjma huɨɨreˈ ɨ tyétyacaa. 24 Siajta aˈyan tyáˈmuaˈreej tɨ ɨ tavástaraˈ jamuaatáˈsij jeˈej tɨ tyiˈtɨ́j tyajáˈmuacɨˈtyij aˈɨ́jcɨ siaj jaamuéˈtɨj. Jiˈnye muaˈaj xu jahuɨɨreˈ ɨ Cɨríistuˈ ɨ tɨ jaˈmuavástaraˈ pué'een. 25 Ajta aˈɨ́jna ɨ tɨ jeˈej puaˈaj rɨcɨj, aˈyaa pu chaˈtaj jeˈej puaˈaj tyáˈcɨˈtyij, jiˈnye juxaˈaj xuˈuj een ɨ Dios jimi.

4

1 Siajta muaˈaj mu siaj tyihuáˈijtyeˈ, siataˈaj tyámuaˈ tyihuóˈchaˈɨɨn ɨ maj jaˈmua jimi tyíˈhuɨɨreˈ siajta aˈyan tyihuoˈtáˈan jeˈej tɨ tyiˈtyéevijtɨj. Xoˈtámuaˈreej tɨ ɨ tavástaraˈ tajapuá tɨ jáˈsejreˈ ajta muaˈajmaj tyajáˈmuaˈijtyeˈ.

2 Siata'aj a'náj tɨna'aj jahuoocaj ɨ Dios jimi, tyámua' xu'uj tyitya'tanyéjnye'rij siajta
tyé'tyojtzi're'ej ɨ Dios. 3 Siajta a'yan tyá'huoocaj ɨ Dios jimi ityájma jɨme', ta'aj ij ɨ
tavástara' taatáhuɨɨre'en tyej tyij huó'ixaatye'en ɨ nyúucaria'ra' tyajta a'ɨ́jna ɨ tɨ ju' avaaj
ɨ Dios jimi, ji'nye a'ɨ́j nu jɨn eetyánami'. 4 Siáahuoocaj ɨ Dios jimi nyéetzij jɨme' nyej nyij
amitéeria'can jɨn tyihuó'ixaatye'en, je'ej tɨ nyéetzij tyinaacɨ́'ɨj.
5 Tyámua' xu tyityetyúucha'ɨɨj a'ɨ́ɨjma jimi ɨ maj quee tyá'tzaahuatye', a'náj tɨna'aj xu
xá'puɨ' rɨjcaj. 6 Siajta a'náj tɨna'aj tyámua' tyí'xajtaj siajta naa huojo'mua'raj, a'yaa pu
ajta tyúuxɨe've' siaj tyámua' tyihuá'ixaatye'ej séej siajta séej.

Hua'tyojtye' ɨ tɨ jɨn ja'antyipuá'ritye'ej
7 Ajta a'ɨ́jna ɨ ta'ihuáara' Tíquico ɨ tyaj jéehua jaxɨe've', a'ɨ́ɨ pu nyaj jamuán tyámua'
naa tyí'huɨɨre' ɨ tavástara' jimi, a'ɨ́ɨ pu'ij ajta néijmi'i jamuaaté'eexaatye'sij je'ej tɨ
tyí'nyahuɨɨre'. 8 A'ɨ́j nu jɨn ja'mua jimi jaata'ítyij, ta'aj ij jamuaaté'exaatye'en je'ej tɨ
tyí'tahuɨɨre' ajta je'en ca'nyíjra'aj jamuaata'an. 9 Onésimo pu ajta jamuán jo'mej, ɨ tyaj
jéehua jaxɨe've' a'ɨ́jna jɨme' tɨ tyámua' naa tyí'muarɨe', tɨ ajta ja'mua jitze ajtyáma'can,
a'ɨ́ɨ mu néijmi'i jamuaaté'eexaatye'sij je'ej tɨ tyi'tɨ́j tyí'tahuɨɨre' iiye'ej.
10 Ajta a'ɨ́jna ɨ Aristarco tɨ ajta nyaj jamuán eetyánami', a'ɨ́ɨ pu ajta já'muatyojtye',
jamuán a'ɨ́jna ɨ Marcos, ɨ tɨ nyoosájra' pué'een a'ɨ́jcɨ ɨ Bernabé. Xu'ríj mua'aj
jamua'reej je'ej siaj huárɨnyij a'ɨ́jcɨ jimi ɨ Marcos, tɨpua'aj jamojo'vá'muaarej tyámua'
xu tyeetyéjeevej. 11 A'ɨ́ɨ pu ajta yajá'muatyojtye' ɨ Jesús, ɨ maj a'yan jatamuá'muaj tɨjɨn
Justo. A'ɨ́ɨmaj mu a'ɨ́ɨn pué'een ɨ maj Israel jitze maj ajtyáma'can, ɨ maj nyaj jamuán
tyí'muarɨe', tyej tyij huo'té'exaatye'en ɨ tyeɨ́tyee je'ej tɨ tyí'een jo'tɨj ɨ Dios tyejé'ijtaj,
a'ɨ́ɨ mu jéehua tyámua' tyinaatyáhuɨɨ. 12 Ajta pu ɨ Epafras yajá'muatyojtye', a'ɨ́jna ɨ tɨ
tyí'huɨɨre' ɨ Cɨríistu' jimi, tɨ ajta ja'mua jitze ajtyáma'can, a'náj tɨna'aj pu jahuoo ɨ Dios
jimi ja'mua jɨme', siaj sij mua'aj tyámua' eenye', siajta a'yan huárɨnyij je'ej tɨ tyá'xɨe've'
ɨ Dios. 13 Nyáaj nu tyámua' tyá'mua'reej siaj jéehua jitzán juxɨe've' a'ɨ́jcɨ ɨ Epafras, ajta
a'ɨ́ɨjma jimi ɨ maj Laodicea já'ma'can, ajta a'ɨ́ɨjma jɨme' ɨ maj Hierápolis ja'chej. 14 A'ɨ́jna
Lucas ɨ tɨ tyí'hua'tacaa a'ɨ́ɨ pu ajta yajá'muatyojtye', ajta a'ɨ́jna ɨ Demas.
15 Siahuo'tatyójtye' a'ɨ́ɨmaj ɨ ta'ihuáamua' ɨ maj Laodicea jo'cháatɨmee. Siajta
jaatatyójtye'en a'ɨ́jcɨ ɨ Ninfa siajta néijmi'caa ɨ maj jusɨ'rii jo'tɨj ja'chej a'ɨ́jna ɨ Ninfa.
16 Siatɨ'ɨj mua'aj jo'jíive'en a'íjcɨ ɨ yu'xarij, siata'aj jaata'ítyej a'ájna a Laodicea, mata'aj
a'ɨ́ɨmaj majta jo'jíjve'en, a'yaa xu siajta mua'aj tyo'jíjve'en a'ɨ́jcɨ ɨ yu'xarij Laodicea tɨ
já'ma'can. 17 Siajta a'yan tyaaté'exaatye'en a'ɨ́jcɨ ɨ Arquipo tɨjɨn: “Tyámua' paj huárɨnyij
a'ɨ́jcɨ jɨme' je'ej maj tyimuaata'íj a'ɨ́jna jitze ma'can ɨ tavástara'.”
18 Nyáaj Pablo, nyáaj nu tyajamuaata'ítyi'ri' a'íjna ɨ nyaj jo'yú'xaca' nyamuáca' jɨme'.
Xo'támua'reej nyaj eetyánami'. Che' ɨ Dios jéehua jamuaatyáhuɨɨre'en.

Ł yu'xarij tɨ anaquéej jo'yú'xaca' a'ɨ́jna ɨ San Pablo a'ɨ́ɨmaj jimi ɨ maj Tesalónica jo'cháatɨma'caa

Pablo pu hua'tyojtye'

1 Nyáaj ɨ nyáaj Pablo pué'een, a'ɨ́jna ɨ Silvano ajta a'ɨ́jna ɨ Timoteo, a'yaa tu
já'muatyojtye' mua'ajmaj mu siaj Tesalónica ja'chej, ɨ siaj siajta tyá'tzaahuatye' ɨ Dios
jimi, siajta jimí tyámua' tyí'tyesejre' ɨ tavástara' a'ɨ́jna ɨ Jesús tɨ ajta Cɨríistu' pué'een.
Che' ɨ Dios tyámua' tyajamuáacha'ɨɨn ajta jamuaatyápua'ritye'en ja'mua tzajta'.

Pablo pu jéehua tyé'tyojtzi're' ɨ Dios

2 A'náj tɨna'aj tu tyé'tyojtzi're' ɨ Dios ja'mua jɨme', tyajta jamua'tamuá're'rii tyatɨ'ɨjtá
jahuoocaj ɨ Dios jimi. 3 A'náj tɨna'aj tu ja'tamuá're'rii je'ej tɨ jéehua ɨ Dios tyámua'
jamuáaruuj a'ɨ́jna jɨme' ɨ siaj jitzán tyá'tzaahuatye', siajta jéehua tyí'muarɨe' a'ɨ́jna jɨme'
siaj jaxɨe've' siaj séecan huatyáhuɨɨre'en ɨ Dios jimi, jéehua xu tyé'viicue' a'ɨ́jna jɨme'
siaj jacho've' ɨ tavástara' a'ɨ́jna ɨ Jesús tɨ ajta Cɨríistu' pué'een, a'ɨ́jna jitze ma'can ɨ Dios.
4 Nye'ihuáamua' ɨ nyaj jéehua já'muaxɨe've' ɨ Dios jitze ma'can, tyáamua'reej tɨ ɨ Dios
jamua'antyíhuoo. 5 Ji'nye tyatɨ'ɨj jamuáa'ixaa ɨ nyúucaria'ra' ɨ Dios, catu a'yaa tyana'aj
tyajamuáa'ixaa, sulu a'yaa tu tyajta huarɨ́j je'ej tɨ tyé'ijta ɨ júuricama'ra' ɨ Dios tyajta
a'ɨ́jna jɨme' ɨ tɨ jɨn néijmi'i putyí'uurej, jéehua tu a'ɨ́jna jɨn tyé'tyojtzi're'. Tyámua' xu
mua'aj tyá'mua'reej je'ej tyaj huarɨ́j tyej tyij mua'ajmaj tyámua' jamuáa'uurej.
6 Siajta mua'aj, a'yaa xu huarɨ́j je'ej tyaj tyajamuáa'ixaa, siajta a'yájna je'ej tɨ tyé'ijta ɨ
tavástara', siajta jáanamuajri' ɨ nyúucarij xuutyámua've'ej a'yájna je'ej tɨ tyajamuaatá' ɨ
júuricama'ra' ɨ Dios a'ɨ́jna jɨme' ɨ nyaj jɨn jajpuéjtzij. 7 A'ɨ́j xu tyámua' tyihuo'tá' a'ɨ́ɨjma ɨ
maj tyá'tzaahuatye' ɨ Macedonia maj já'ma'can, siajta ɨ Acaya maj já'ma'can. 8 Capu a'áa
na'aj já'namuajre' je'ej siaj mua'aj rɨcɨj, sulu néijmi'que' pu namuajre' je'ej siaj mua'aj
rɨcɨj a'ɨ́jna jɨme' ɨ nyúucaria'ra' ɨ tavástara', a'yaa mu tyá'mua'reej siaj mua'aj ja'astej
ɨ nyúucaria'ra' ɨ Dios, a'ɨ́j pu jɨn quee che' juxɨe've' tyaj ityáj tyihuá'ixaatye'ej ja'mua
jɨme'. 9 A'ɨ́ɨ mu jujɨ́ɨmua'aj jaataxájtaca' je'ej tyaj huarɨ́j tyatɨ'ɨj a'áa ja'rá'aj, ajta je'ej
siaj mua'aj metyihuoohuá'xɨj ɨ sáanturij siaj sij a'ɨ́j huatyáhuɨɨre'en ɨ tɨ jɨ'ré'can jɨme'
Dios pué'een 10 siajta a'yan tye'ejchó've'ej tɨ ajtáhua'aj ya'uvé'nyej ɨ tavástara' ɨ tɨ yójra'
pué'een ɨ Dios, ɨ tɨ ajta jaatájuurityej. A'ɨ́jna ɨ Jesús a'ɨ́ɨ pu a'ɨ́ɨn pué'een ɨ tɨ tɨi'rátoosij
tɨ'ij quee puéjtzij táacɨ'tyij.

2

Pablo pu jaxaj je'ej tɨ tyí'muarɨe' a'ájna a Tesalónica

1 Siajta mua'aj nye'ihuáamua', tyámua' xu tyá'mua'reej tyaj quee huáapua'aj tyana'aj
jamojo'vá'muaariaca'. 2 Ajta a'yájna siatɨ'ɨj seríj siajta tyá'mua'reej, anaquéej mu je'ej
pua'aj táaruuj a'ɨ́ɨmaj ɨ Filipos maj ja'chej, Dios pu taatáhuɨɨ tyej tyij mua'ajmaj
jamuaaté'exaatye'en ɨ nyúucaria'ra', ajta ca'nyíjra'aj taatá' tyej tyij ca'nyíin jɨn hu-
atyényo'se'en. 3 Ji'nye catu hue'tzij jɨn tyajamuáa'ixaa, catu tyajta a'ɨ́jna jɨme' tyej tyij
je'ej pua'aj jamuáa'uurej, nusu tyej tyij tyi'tɨ́j jɨn jamuáacuanamuaj. 4 Ajta ityájma,
Dios pu ta'antyíhuo ajta taata'íj tyej tyij huó'ixaatye'en ɨ nyúucaria'ra', a'ɨ́j tutyij jɨn
tyajá'mua'ixaatye'. Catu a'yan tyá'huoo tyej tyij tyámua' tyihuo'tá'an ɨ tyeɨ́tyee, sulu
tyej tyij tyámua' tyaatá'an ɨ Dios, ɨ tɨ jamua'reej je'ej tyaj tyí'mua'tzej ɨ tatzájta'.
5 A'yájna siatɨ'ɨj mua'aj seríj tyá'mua'reej tyej quee a'náj nyúucarij jɨn tyajamuáa'ixaa
tɨ naa huánamuajrii, catu tyajta a'yan tyá'huoo tyej tyij a'ɨ́jna jɨn tyi'tɨ́j ancuriáan. Dios
pu jamua'reej tyaj tzáahuatyi'ra'aj jɨn a'yan rɨcɨj. 6 Catu tyajta jahuoo mej mij séecan
naa tojo'sejra, tɨpua'aj mua'ajmaj jimi nusu séecan jimi. 7 Tyij quee ɨ'ríitacaj tyaj a'yan
huárɨnyiiche' a'ɨ́jna jɨme' tɨ ɨ Cɨríistu' ta'antyíhuo, ajta ityáj catu a'yan huarɨ́j, sulu

tyámua' tu tyajamuáacha'ɨj. A'yájna tɨ'ɨj ɨ hua' náanaj ɨ tɨ'ríij tyámua' tyihuá'cha'ɨj
ɨ juyójmua', 8 a'yaa tu jéehua tyaja'muaxɨe've' mua'ajmaj, capu a'yaa na'aj tyita'rána-
jchaca' tyaj a'ɨ́j jamuaaté'exaatye'en ɨ nyúucaria'ra' ɨ Dios, sulu tyej tyajta huá'cui'nyij
ja'mua jitze ma'can. A'yaa tu jéehua tyaja'muaxɨe've'. 9 Ta'ihuáamua', mua'aj xu
jamua'reej tyaj jéehua tyu'muárɨej, tyajta jaapuéjtzitariaca'. Jéehua tu tyu'muárɨej
tújca tyajta tɨ́ca', tyej tyij quee a'tɨ́j huatamuárɨe'riste'en tyatɨ'ɨj já'mua'ixaatya'ca'aj ɨ
nyúucaria'ra' ɨ Dios.
10 Mua'aj xu tyámua' naa tyá'mua'reej, a'yájna tɨ'ɨj ajta ɨ Dios tyá'mua'reej, tyej
tyámua' naa tyi'tyítacha'ɨɨj ja'mua jimi mu siaj tyá'tzaahuatye', catu a'tɨ́j je'ej pua'aj
huáruuj, catu tyajta tyi'tɨ́j jɨn ootyá'ɨtzee. 11 A'yaa xu siajta tyá'mua'reej tyaj jéehua
ca'nyíjra'aj jamuaatá' tyajta tyámua' tyajamuaetyéeje séej tyajta séej, a'yájna tɨ'ɨj
tyihuá'itɨɨj ɨ hua' táataj ɨ juyójmua'. 12 A'yaa tu tyajta tyajamuaa'íjca siaj sij tyámua'
tyityetyúucha'ɨɨj a'yájna matɨ'ɨj ɨ maj ɨ Dios jimi séejre', ji'nye a'ɨ́ɨ pu a'ɨ́ɨn pué'een ɨ tɨ
jamuaatajé, siaj sij a'áa ja'rá'astij jo'tɨj a'ɨ́ɨn tyejé'ijtaj.
13 A'ɨ́j tu jɨn ityáj a'náj tɨna'aj tyé'tyojtzi're' ɨ Dios, ji'nye siatɨ'ɨj mua'aj jáanamuajri'
ɨ nyúucaria'ra' ɨ Dios, ɨ tyaj jamuáa'ixaa, a'yaa xu tya'ancuriáa' tɨ'ɨj Dios nyuucaaj,
caxu a'yan tya'ancuriáa' tɨ'ɨj ɨ tyétyacaa nyuucaaj. A'yaa pu tyi'ja'yájna tɨ nyúucaria'ra'
pué'een ɨ Dios, a'ɨ́ɨ pu tyámua' jamuáaruuj ɨ ja'mua tzajta' mu siaj tyá'tzaahuatye'.
14 Siatɨ'ɨj mua'aj ta'ihuáamua' jaapuéjtzitariaca' ɨ ja'muatyeɨ́tyeristyamua' jimi, a'yaa pu
cha'tána'aj tyihuó'ruuj a'ɨ́ɨjma ɨ maj Judea jo'cháatɨmee, ɨ maj majta jusɨ'rii u tyeyúuj
tzajta' mej mij jaatyáanajche ɨ Dios, ɨ maj majta ɨ Cɨríistu' jitze ajtyáma'can, ji'nye a'ɨ́ɨ mu
majta jajpuéjtzica'aj a'ɨ́ɨjma jimi ɨ juxa'aj tyeɨ́tyee ɨ maj Judea já'ma'can. 15 A'ɨ́ɨ mu a'ɨ́ɨn
pué'een ɨ maj jaajé'caj ɨ tavástara' tɨ ajta Jesús pué'een, a'yájna matɨ'ɨj majta tyihuo'cuii
a'ɨ́ɨjma ɨ maj Dios jitze ma'can tyí'xajtaca'aj, a'ɨ́ɨ mu majta taatamuárij ityájma. Camu
tyé'tyojtzi're' ɨ Dios, majta mu hua'ajcha'ɨɨre' néijmi'caa ɨ tyeɨ́tyee, 16 ji'nye tyatɨ'ɨjtá
tyihuá'ixaatya'muɨ'ɨj a'ɨ́ɨmaj ɨ maj quee Israel jitze ajtyáma'can, tɨ'ij ajta huó'huɨɨre'en,
camu a'ɨ́ɨmaj tatá'caa tyaj a'yan huárɨnyij. A'yaa mu mij tyá'mue'tɨj tɨ ɨ Dios jéehua
puéjtzij huo'tá'an. Ajta ta'aj ij huatyáapua'rej a'íjna, Dios pu arí jéehua puéjtzij huo'ta'.

Pablo pu jaxɨe've' tɨ ajtáhua'aj huojo'vá'muaarej ɨ Tesalónica maj ja'chej

17 Ta'ihuáamua', tyatɨ'ɨj ajtacɨ́j ja'mua jimi, catu majamuuhuá'xɨj, tyij tyajta quee
já'muasejraca'aj, a'náj tɨna'aj tu mua'ajmaj jitze tyí'mua'ajcaa, tyajta a'yan jéehua
tyá'xɨe'va'ca'aj tyaj jamojo'tyéesej. 18 A'yaa tu tyu'tatyésej tyaj a'áa ja'tanyéj, nyajta
nyáaj Pablo mue'tɨ́j nu a'yan tyá'xɨe'va'ca'aj nyaj a'áa ja'tanyéj, ajta ɨ tyiyáaru' pu
tyi'tyánaamuaaj. 19 Ji'nye, ¿a'tanyíj a'ɨ́ɨn pué'een ɨ tyaj jɨn tyi'ijchó've', ɨ tyaj jɨn
tatyamua've', ajta ɨ tyaj jɨn á'tatzaahuatye'en a'ájna xɨcáara' jitze tɨ'ɨj uvé'nyej ɨ
tavástara' tɨ ajta Jesús pué'een? Tɨpua'aj sequée mua'aj a'ɨ́ɨn pué'eenye', capu máaj
a'tɨ́j a'ɨ́ɨn pue'éenye'ej ta'mej. 20 A'yaa pu tyi'ja'yájna, mua'aj xu a'ɨ́ɨn pué'een ɨ tyaj
jɨn á'tatzaahuatye' siajta ɨ tyaj jɨn tatyamua've'.

3

1 Aj tutyij tyatɨ'ɨj quee che' je'ej huarɨ́j, a'yaa tu tyaaxá'puɨ'ɨntarej tyaj tajɨ́ɨmua'aj a'áa
jo'tyá'ɨtzeere'en a'ájna a Atenas 2 tyajta je'en a'ɨ́j huata'ítyaca' ɨ ta'ihuáara' Timoteo ɨ tɨ
tajamuán tyí'muarɨe' ɨ Dios jimi, tyej tyij huo'té'exaatye'en ɨ nyúucaria'ra' ɨ Cɨríistu',
a'yaa tu een jɨme' jaata'ítyaca' ja'mua jimi tɨ'ij ca'nyíjra'aj jamuaata'an a'ɨ́jna jitze ɨ siaj
jitzán tyá'tzaahuatye', 3 ajta tɨ'ij quee huatóoxaahuataj a'ɨ́jna jɨme' ɨ sij jɨn jajpuéetzij.
Ji'nye mua'aj xu a'yan tyá'mua'reej tɨ a'yan tyúuxɨe've' siaj a'yan tyaapuéjtzitarej.
4 Ajta, tyatɨ'ɨj tyooj a'áa jo'tyá'caj ja'mua jamuán, a'yaa tu tyajamuáa'ixaa tyaj a'yan
tya'ajpuéetzij ta'me'nyíiche', a'yaa pu'ij tyu'rɨ́j, siatɨ'ɨj seríj tyá'mua'reej. 5 A'ɨ́j nu
jɨn, nyatɨ'ɨj quee che' pu jáaruuj nyaj a'áa ja'tanyéj, a'yaa nu tyu'ta'íjtaca' mej mij
tyajamuaata'íhuo' nyej nyij jáamua'reej je'ej tɨ tyajá'muahuɨɨria'ca'aj a'ɨ́jna jɨme' ɨ
siaj jitzán tyá'tzaahuatye', ji'nye a'yaa nu tyí'tzɨɨnya'ca'aj tɨ ɨ tyiyáaru' tyi'tɨ́j jɨn

jamuaatamuáriie'riste'en siaj sij quee che' tyá'tzaahuatye'ej ajta tii'ij quee che' tyi'tíj huiiria'aj já'ra'nyij i tyaj jin tyu'muáriej ja'mua jimi.

6 Ajta i Timoteo pu'ríj yará'aj a'áa ti ja'rájraa ja'mua jimi, a'yaa pu tyitaaté'exaaj siaj tyámua' een a'íjna i siaj jitzán tyá'tzaahuatye' ajta je'ej siaj tyihuá'xie've' i séecan. A'yaa pu tyitaaté'exaaj siaj jéehua ta'tamuá're'rii, siajta jéehua jaxie've' siaj taaséj, a'yájna tyatii'ij tyajta ityáj tyá'xie've' tyaj jamuaaséj. 7 A'íj tu jin, ta'ihuáamua', tyij ajta jéehua tyí'tatyesi'huaritye' tyajta taxaamuijritye', jéehua tu huátatyamua'vej tyatii'ij jáamua'reeri' siaj siooj tyámua' naa tyá'tzaahuatye'. 8 Tyatii'ij a'yan tyáamua'reeri' siaj siooj tyá'tzaahuatye' i tavástara' jimi, jéehua pu ca'nyíjra'aj taatá' i tatzájta'. 9 ¿Ji'nye tyíi'rij tyej tyij jéehua tyaatatyójtzi're'en i Dios a'íjna jime' i tyaj jin tatyamua've' jimi, mua'ajmaj jime'? 10 Tújca tyajta tíca' a'yaa tu tyá'huaviij i Dios ti taatá'an tyej tyij tyajtáhua'aj jamuaaséj, tyajta jamuaatáhuiire'en tyaj janéijmi're'en i ti jamuá'itziitye' i siaj jin tyá'tzaahuatye'.

11 A'yaa tu jéehua tyá'xie've' ti i Dios i tyaj jajvástara', ajta a'íjna i tavástara' i Jesús, maj a'íin taatáhuiire're'en tyej tyij a'áa ja'tanyéj ja'mua jimi. 12 Che' ajta i tavástara' jamuáave'sij siaj sij jéehua huóoxie've'en séej siajta séej, siajta huo'xié've'en néijmi'caa i tyeítyee, a'yájna tyatii'ij ityáj tyaja'muaxie've'. 13 Ti ajta tyámua' jamuáa'uurej i já'muatzajta', siaj sij quee tyi'tíj jin á'itzeeria'aj i Dios jimi i tyaj jajvástara' a'ájna tii'ij uvé'nyej i tavástara' i Jesús, jamuán i maj tyí'huiire' u tajapuá. Che' a'yan tyá'ra'nyij.

4

I júuricamej ti ja'ráanajchi i Dios

1 Ajta ijíij ta'ihuáamua', a'yaa tu tyaja'muahuaviij tyajta a'yan tyajá'mua'ijcatye' a'íjna jitze ma'can i tavástara' Jesús, siaj a'náj tina'aj tyámua' eenye' siajta tyámua' tyityetyúucha'iij a'yájna siatii'ij tyaarii'rej ityájma jimi, siaj sij tyaatatyójtzi're'en i Dios, a'yájna siatii'ij seríj riciij.

2 Mua'aj xu'ríj jamua'reej je'ej tyaj tyajamuáa'ixaa jitzán ma'can i ti jin tyi'tyéjvee i tavástara' Jesús. 3 A'yaa pu i Dios tyá'xie've' siaj tyámua' eenye', tiquee a'tíj juxana'ciria'aj 4 a'yaa pu tyúuxie've' ti síij ajta síij tyámua' tyéecha'iin i jutyévij, tii'ij tzáahuatyi'ra'aj jin séjre'ej, 5 tiquee a'yan rijcaj je'ej ti jusíij tyá'xie've' tyi'tíj jime' ti quee xá'pui', a'yájna matii'ij riciij i tyeítyee i maj quee jamua'tyej i Dios. 6 Che' quee a'tíj tyi'tíj jin a'yan rijcaj, ajta quee juxana'ciria'aj jamuán íira'ra'an i juxa'aj tyévij, ji'nye tavástara' pu jéehua puéjtzij jaatá'sij a'tíj ti a'yan riciij, a'yaa tu tyeríj tyeemí' tyajamuáa'ixaa. 7 Ji'nye capu i Dios a'íjna taatajé tyej tyij je'ej pua'aj éenye'que' séjre'ej, sulu tyej tyij jii'ré'nye'ej séjre'ej i tatzájta'. 8 A'yaa pu'ij, a'íjna i tiquee tyá'tzaahuatye' je'ej tyaj tyajá'mua'ixaatye', capu a'íj ma'úuhua'xij i huá'nyuucaa i tyétyacaa, sulu a'íj pu quee á'tzaahuatye' i Dios i ti ju júuricamej jamuaatá' tii'ij ja'mua tzajta' séjre'ej.

9 Ajta a'íjna jime' i siaj jin huóoxie've'en i siaj ju'ihuáamua', capu juxie've' tyaj a'íjna jin tyajá'muayu'se'ej, ji'nye Dios pu arí jamuaamua'tyej je'ej siaj tyityahuóoxie've'en séej jamuán siajta séej. 10 A'yaa xu mua'aj riciij a'íjna jime' siaj hua'xie've' i ju'ihuáamua' i maj a'áa jo'cháatimee néijmi'que' a'áa ti huaca'aj a Macedonia. Tyajta ityáj, a'yaa tu tyaja'muahuaviij ta'ihuáamua' siaj jéetze' huóoxie've'en. 11 Siata'aj juxáahuaj naa tyí'tyechajcaj setyi'muáriie'ej i jumuáca' jime' je'ej ti tyi'tíj tyaací'ij séej ajta séej, a'yájna tyatii'ij tyeríj tyajamuaa'íjca, 12 mej mij i maj quee tyá'tzaahuatye' jamuaatyátzaahuatye'en, ajta tii'ij quee tyi'tíj jamuá'itziitye'ej.

*T*ii'ij uvé'nyej i tavástara'

13 Ta'ihuáamua', catu jaxie've' siaj quee jamua'réerej je'ej ti tye'mej a'íimaj jimi i maj meríj huácuij, siata'aj quee juxaamuijritya'aj matii'ij i séecan, i maj quee jacho've' i tavástara'. 14 A'yájna tyatii'ij tyá'tzaahuatye' ti i Jesús huamuí' ajta je'en huatájuuriaca',

a'yaa tutyij tyajta tyá'tzaahuatye', tɨ ɨ Dios huo'tájuuritye'ej ɨ Jesús jamuán a'ɨ́ɨjma ɨ maj huácuij jimi metya'tzáahuatye'ej.
15 A'ɨ́j tu jɨn a'yan tyajá'mua'ixaatye' ɨ tavástara' jitze ma'can tɨjɨn, ityáj ɨ tyaj júurij
a'yan huatyá'ɨtzeere'ej íiyan ɨ cháanacaj japua, catu anáatya'aj tá'ju'un a'ɨ́ɨjma jimi ɨ
maj meríj huácuij. 16 Ji'nye nyúucarij pu huatánamuajre tɨ'ij tyu'ta'íjtaj, a'yaa pu ajta
tyu'tánamuajrej tɨ'ɨj a'tɨ́j tɨ ca'nyíin tyu'tácɨ'sitye'en a'ájna jo'tɨj ɨ Dios já'sejre', aj pu'ij ɨ
tavástara' aje'cányesij a jútye'. Majta ɨ maj huácuij metya'tzáahuatye'ej ɨ Cɨríistu' jimi,
a'ɨ́ɨ mu anaquéej huatájuuritaj, 17 tyajta je'en ityáj, ɨ tyaj júurij a'yan séejre' ɨ cháanacaj
japua, a'ɨ́ɨ pu ajta tá'vi'tɨn ɨ jéetɨrij tzajta' hua' jamuán ɨ maj moochán huatájuuriaca',
tyej tyij ja'antyinájchej ɨ tavástara' ɨ jéetɨrij tzajta', a'yaa tutyij jusén jɨn tyeje'séeria'aj
tá'ju'un ɨ tavástara' jamuán. 18 A'ɨ́j xu jɨn, siata'aj ca'nyíjra'aj huatóoa'an a'ɨ́jna jɨme' ɨ
nyúucarij ɨ nyaj jamuáa'ixaa.

5

1 Ajta a'ɨ́jna jɨme' a'tzáaj tɨ uvé'nyesij ɨ tavástara' nusu a'náj tɨ huataséjre'sij,
ta'ihuáamua', capu juxɨe've' tyaj a'ɨ́jna jɨn tyajá'muayu'se'ej. 2 Tyámua' xu mua'aj naa
tyá'mua'reej tɨ a'ájna xɨcáara' tɨ jitzán uvé'nyesij ɨ tavástara', a'áa pu a'yan tye'mej
siatɨ'ɨj pua'aj quee jacho've', a'yaa pu tyu'taséjre'sij tɨ'ɨj náhua'rij tɨ utyárutyij tɨ́ca'
jo'siaj ja'chej. 3 Matɨ'ɨj ɨ tyeɨ́tyee a'yan tyí'xajtaj tɨjɨn: "Capu che' tyi'tɨ́j je'ej rɨcɨj,
pu'ríj tyu'puá'riajraa", aj pu'ij a'ájna atyojo'ré'nyesij ɨ xɨcáara' maj jitzán antyipua'rij,
a'yájna tɨ'ɨj íitaj tɨ ootacuí'nyej, capu huatáɨ'riitarij maj huatóo'uunaj. 4 Siajta mua'aj,
ta'ihuáamua', caxu tɨ́ca'riste' séejre', a'ɨ́j pu jɨn quee a'yan tye'mej ja'mua jimi tɨ'ɨj
náhua'rij tɨ utyájrutyej jo'siaj ja'chej, a'ájna xɨcáara' jitze tɨ'ɨj tavástara' uvé'nyej.
5 Néijmi'i xu mua'aj a'ɨ́ɨjma jimi ajtyáma'can ɨ maj a'áa já'sejre' jo'tɨj jó'nyeeri'ij ɨ
Dios jimi. Catu hua' jitze ajtyáma'can ɨ maj tɨ́ca'riste' jó'jujhua'an, nusu jo'tɨj quee
jó'nyeeri'ij, 6 a'ɨ́j tu jɨn quee a'yan rɨnyij matɨ'ɨj ɨ séecan ɨ maj a'yan séejre' matɨ'ɨj ɨ
maj cu'tzuj, sulu tyiche' atanyéjnye'rij tyajta tyámua' metyityoomuámua're'ej. 7 A'ɨ́ɨmaj
ɨ maj cu'tzuj, a'yaa mu tɨ́ca' tyí'tyacu'cuj, majta ɨ maj juta'rujve', a'ɨ́ɨ mu majta tɨ́ca'
juta'rujve', 8 tyajta ityáj, nyéeri'iste' tyaj cɨɨnyej, a'yaa pu tyúuxɨe've' tyaj a'náj tɨna'aj
tyámua' eenye'. Tyiche' huátacha'ɨɨn, a'ɨ́jna jɨme' ɨ tyaj jɨn tyá'tzaahuatye' ɨ tavástara'
jimi tyajta huátaxɨe've'en, tyiche' tyajta a'ɨ́jna jɨn avátanaj ɨ tyaj jɨn jacho've' tɨ ɨ Dios
tɨi'rátoonyij. 9 Ji'nye capu ɨ Dios a'ɨ́jna jɨn ta'antyíhuo tyej tyij jajpuéetzij tá'ra'nyij, sulu
tɨ'ij táahuɨɨre'en a'ɨ́jna jitze ma'can ɨ tavástara' Jesús tɨ ajta Cɨríistu' pué'een. 10 A'ɨ́ɨ
pu tajitzé ma'can huamuɨ́', tyej tyij júurij tá'ra'nyij jamuán ɨ tavástara', tɨpua'aj ɨ tyaj
júurij, na'ríij ɨ maj meríj huácuij, néijmi'i tu jimí huatyá'ɨtzeere'ej jusén jɨme'. 11 A'ɨ́j xu
jɨn ca'nyíjra'aj huatóoa'an séej siajta séej, a'yájna siatɨ'ɨj seríj rɨcɨj.

*Je'ej maj tyityetyúucha'*ɨj ɨ maj tyá'tzaahuatye'

12 Ta'ihuáamua', a'yaa tu tyaja'muahuaviij siaj tyámua' tyihuá'ajcha'ɨj a'ɨ́ɨjma ɨ maj
ja'mua jimi tyí'muarɨe', ɨ maj majta a'ɨ́jna jɨn antyúumua'reej maj tyajamuaamuá'tyej
je'ej tɨ tyá'xɨe've' ɨ tavástara'. 13 A'yaa pu tyúuxɨe've' siaj jéehua huo'xɨé've'en, a'ɨ́jna
jɨme' ɨ maj tyí'muarɨe' ja'mua jimi. Tyámua' xu huojo'mua'raj séej siajta séej.
14 A'yaa tu tyajta tyajá'mua'ijcatye', ta'ihuáamua', siaj tyámua' huó'uurej a'ɨ́ɨjma ɨ maj
quee xá'puɨ' rɨcɨj, siajta ca'nyíjra'aj huo'tá'an a'ɨ́ɨjma ɨ maj quee juca'nyej ɨ juxɨéjnyu'caa
tzajta', siajta huo'táhuɨɨre'en a'ɨ́ɨjma ɨ maj quee tyámua' rɨcɨj, siajta néijmi'caa á'cu'vaj.
15 Tyámua' xu'uj mua'aj tɨ'ij quee a'tɨ́j je'ej pua'aj ja'uurej ɨ juxa'aj tyévij. Sulu
siata'aj a'náj tɨna'aj tyámua' eenye', a'yájna siatɨ'ɨj jujɨ́ɨmua'aj tyityetyúucha'ɨj siajta
a'yan cha'taj siana'aj tyityetyúucha'ɨɨj néijmi'caa jimi ɨ maj a'yan séejre' ɨ cháanacaj
japua.
16 A'náj tɨna'aj xu jutyamua've'ej. 17 Siajta a'náj tɨna'aj jahuoocaj ɨ Dios jimi. 18 Néijmi'i
xu jɨn tyé'tyojtzi're'ej ɨ Dios, ji'nye a'yaa pu tyá'xɨe've' ja'mua jɨme' ɨ siaj tyá'tzaahuatye'
ɨ Cɨríistu' jimi ɨ tɨ ajta Jesús pué'een.

19 Caxu já'je'cataj ɨ júuricama'ra' ɨ Dios. 20 Caxu jaxaahuataj a'ɨ́jna ɨ siaj Dios jitze
ma'can tyihuo'té'exaatye'en. 21 Siata'aj anaquéej tyámua' tyáamua'reej tyi'tɨ́j tɨ xá'puɨ'
nusu ɨ tɨquee siajta je'en a'ɨ́j huatyátzaahuatye'en ɨ tɨ xá'puɨ'. 22 Xa'ajtácɨɨnyij a'ɨ́jna
jitze ɨ tɨ je'ej pua'aj een.
23 Che' a'ɨ́ɨ cha'tána'aj ɨ Dios, a'ɨ́jna ɨ tɨ jamuaatyápua'rityej, che' a'ɨ́ɨn tyámua'
jamuáa'uurej, siaj sij quee tyi'tɨ́j jɨn á'ɨtzeeria'aj ɨ ja'muaxɨéjnyu'caa tzajta', nusu
ja'muamua'tziira'aj jitze, na'ríij ɨ ja'muatyévij jitze, a'ájna xɨcáara' jitze tɨ'ɨj uvé'nyesij ɨ
tavástara', a'ɨ́jna ɨ Jesús tɨ ajta Cɨríistu' pué'een. 24 A'ɨ́jna ɨ tɨ a'íjna jɨn jamuaatajé, capu
tyi'tɨ́j jɨn á'ɨtzeere', a'ɨ́ɨ pu ajta néijmi'i jɨn aróo'astej.

Hua'tyojtye' ɨ tɨ jɨn ja'antyipuá'ritye'ej
25 Ta'ihuáamua', siata'aj siajta ityájma jɨme' jahuoocaj ɨ Dios jimi.
26 Siahuo'tatyójtye' néijmi'caa ɨ ta'ihuáamua'.
27 A'yaa nu tyajá'mua'ijcatye' ɨ tavástara' jitze ma'can, siaj jo'jíjve'en a'íjna ɨ yu'xarij
néijmi'caa jimi ɨ ta'ihuáamua'.
28 Che' ɨ tavástara' Jesús ɨ tɨ ajta Cɨríistu' pué'een, che' a'ɨ́ɨn tyámua' tyaja-
muáacha'ɨɨn.

Ɨ yu'xarij tɨ hua'puaj a'ɨ́ɨn tɨ jo'yú'xaca' ɨ San Pablo a'ɨ́ɨjma jimi ɨ maj Tesalónica já'chajca'aj

Pablo pu hua'tyojtye'

1 Nyáaj Pablo, jamuán ɨ Silvano, ajta a'ɨ́jna ɨ Timoteo a'yaa tu já'muatyojtye' mua'ajmaj
mu siaj tyá'tzaahuatye' Tesalónica siaj ja'chej, siajta jusɨ'rii ɨ Dios jimi, siajta jimí ɨ
tavástara' Jesús tɨ ajta Cɨríistu' pué'een. 2 Che' ɨ Dios ɨ tyaj jajvástara', ajta ɨ tavástara'
Jesús tɨ ajta Cɨríistu' pué'een, miche' jamuáacha'ɨɨn, majta jamuaatyápua'ritye'en
tyámua' naa ja'mua tzajta'.

Pablo pu tyé'tyojtzi're' ɨ Dios ajta jimi jahuoo

3 Nye'ihuáamua', a'náj tɨna'aj tu tyé'tyojtzi're' ɨ Dios ja'mua jɨme', a'yájna tɨ'ɨj
tye'tyévijtye' tyaj a'yan huárɨnyij, ji'nye mua'aj xu'ríj jéetze' tyá'tzaahuatye' siajta seríj
jéetze' juxɨe've' séej jamuán siajta séej. 4 A'ɨ́j tu jɨn ityáj tyámua' tyaja'muaxaj ɨ séecan
jimi ɨ maj jusɨ'rii ɨ Dios jimi, a'ɨ́jna jɨme' ɨ siaj jéehua tyé'viicue' siajta tyá'tzaahuatye',
tyij majta je'ej pua'aj já'mua'uurej nusu siajta jajpuéjtzij. 5 A'yaa pu'ij tyé'miteere' tɨ ɨ
Dios a'yan tyaaxá'puɨ'ɨntarej siaj sij a'áa jo'tyájrutyej jo'tɨj a'ɨ́ɨn tyejé'ijtaj, a'ɨ́jna jɨme' ɨ
siaj jɨn jajpuéjtzij.

6 A'yaa pu tyí'xa'puɨ' tɨ ɨ Dios puéjtzij huo'tá'an a'ɨ́ɨjma ɨ maj je'ej pua'aj já'mua'uurej ɨ
siaj jɨn jajpuéjtzij, 7 ajta mua'aj mu siaj jajpuéjtzij, Dios pu jamuaatá'sij siaj huóoso'pe'en
a'yájna tɨ'ɨj ajta ityájma. A'yaa pu tye'mej a'ájna xɨcáara' jitze tɨ'ɨj huataséjre'en
u jútye' ɨ tavástara' Jesús, a'ɨ́ɨjma jamuán ɨ maj tajapuá tyí'huɨɨre' ɨ maj va'cán
jɨn tyityatatyíj, a'yaa pu atyeje'caama'aj ta'mej a jútye' ɨ tɨéj tzajta'. 8 A'ɨ́j pu jɨn
yava'cányesij ta'aj ij puéjtzij huo'tá'an a'ɨ́ɨmaj ɨ maj quee jamua'tyej ɨ Dios, majta quee
já'astijre' ɨ nyúucaria'ra' ɨ tavástara' Jesús. 9 A'ɨ́ɨ mu mij jusén jɨn jajpuéetzij muá'ju'un,
majta a' ɨmuáj huojóohua'xɨj jo'tɨj quee já'sejre' ɨ tavástara' tɨ jɨn naa een ajta ɨ tɨ
néijmi'i jɨn putyí'uurej, 10 A'ájna xɨcáara' jitze tɨ'ɨj uvé'nyej ɨ tavástara' mej mij a'ɨ́ɨmaj
jaatyátzaahuatye'en ɨ tyeɨ́tyeristyamua'me'en, majta néijmi'i ɨ maj jimi tyá'tzaahuatye',
a'yaa pu ajta mua'ajmaj tyajá'muacɨ'tyij siaj jaaséej ji'nye setya'antzaahuaj je'ej tyaj
tyajamuáa'ixaa.

11 A'ɨ́j tu jɨn a'náj tɨna'aj jahuaviij ɨ Dios ja'mua jɨme', a'yaa tu tyá'huaviij tɨ
jamuaata'an ɨ tɨ jɨn jamua'antyíhuoo, ajta a'yan huárɨnyij je'ej siaj mua'aj tyá'xɨe've'
a'ɨ́jna jɨme' ɨ tɨ jɨn néijmi'i putyí'uurej, ajta néijmi'i jɨme' ɨ siaj jɨn tyámua' tyu'muárɨej
a'ɨ́jna jɨme' ɨ siaj tyá'tzaahuatye'. 12 A'yaa pu'ij, a'ɨ́jna ɨ tɨ jɨn ántyapuaj a'ɨ́jna ɨ tavástara'
Jesús mua'aj xu jaatyátzaahuatye'sij, ajta a'ɨ́ɨn tyámua' já'mua'uuren jitzán ma'can ɨ Dios
ajta a'ɨ́jna jitze ma'can ɨ tavástara' Jesús tɨ ajta Cɨríistu' pué'een.

2

Ɨ tyaj jɨn jamua'reeren tɨ'ɨj uvé'nyesij ɨ tavástara'

1 Ajta ijíij, ta'ihuáamua', a'náj tɨ uvé'nyesij ɨ tavástara' Jesús tɨ ajta Cɨríistu' pué'een
ajta tɨ'ɨj a'ɨ́ɨn tájsɨɨre'sij jujimí, a'yaa tu jéehua tyaja'muahuaviij 2 siaj quee seequéj
tyí'mua'ajcaj, caxu siajta tyi'tá'care'en tɨ a'tɨ́j já'muamuaritye'ej a'yan tyi'xáataj yee
a'yaa pu tyinaaté'exaaj ɨ júuricama'ra' ɨ Dios, tɨ arí atyojo'ré'nyesij a'ájna ɨ xɨcáara' tɨ
jitzán uvé'nyesij ɨ tavástara', nusu a'yan tyajá'mua'ixaatye'ej yee a'yaa mu tyináa'ixaaj,
na'ríij yee yu'xarij nu ja'ráapij ɨ Pablo tɨ jo'yú'xaca' tɨ jitzán á'yu'si'ij tɨ arí atyojo'ré'nyej
a'ájna xɨcáara' tɨ jitzán uvé'nyesij ɨ tavástara'. 3 Caxu tyi'tɨ́j jɨn tyi'tá'care'en mej
mij jamuáacuanamuaj. Ji'nye tɨ'ɨj quee xu a'ájna atyojo'ré'nyej, a'yaa pu tyúuxɨe've'
tɨ anaquéej huataséjre'en ɨ tɨ jájcha'ɨɨre' ɨ Dios, ajta a'ájna tɨ'ɨj ajta huataséjre'sij
a'ɨ́jna ɨ tɨquee tyi'tɨ́j já'astijre', a'ɨ́jna ɨ tɨ hua' jitze ajtyáma'can a'ɨ́ɨmaj ɨ Dios tɨ

hua'antyipua'ritye'sij. 4 A'íi pu a'íɨn pué'een ɨ tɨ hua'ajcha'ɨɨre' a'íɨjma ɨ maj ɨ Dios jimi
séejre', a'íɨ pu ajta a'yan tyúuxaj tɨ jéetze' juxɨe've', ajta ujo'tyárutyij u tyeyúuj tzajta'
jo'maj yá'na'michej ɨ Dios, aj pu'ij a'yan tyu'tóosejrataj tɨ a'íɨ a'íɨn pué'een ɨ Dios.
5 ¿Nyi sequée che' jamua'reej nyaj a'yan tyajamuáa'ixaa nyatɨ'ɨj a'áa jo'tyávaaca'aj
ja'mua jamuán? 6 Siajta ijíij jamua'reej tyi'tíj tɨ puírɨcɨj ɨ tɨquee tyi'tá'caa, ta'aj
ij quee huataséjre'en a'íjna ɨ a'tíj, 'asta na'aj quee atyojo'ré'nyej a'náj tɨ a'yan
tyaaxá'puɨ'ɨntarej. 7 Ji'nye a'íjna ɨ tɨ avíitzij jɨn je'ej pua'aj rɨcɨj pu'ríj huatyóochej,
a'íɨ pu'quij á'ɨtzeere' maj jatyítyej a'íjna ɨ tɨ ijíij quee tyi'tá'caa. 8 Aj pu'ij huataséjre'sij
a'íjna ɨ tɨquee tyi'tíj já'astijre', ajta ɨ tavástara' Jesús pu ja'pua'ritye'en ɨ junyúucaa jɨme'
a'ájna tɨ'ɨj uvé'nyej. 9 Ajta a'íjna ɨ tɨquee tyi'tíj já'astijre', a'íɨ pu jahuɨɨria'aj ta'mej ɨ
tyiyáaru', jéehua pu tyi'tíj jɨn a'yan rɨnyij mej mij tyámua' tyo'taséj ɨ tyeítyee, a'íj pu
jɨn jéehua huá'cuanamuan. 10 A'yaa pu néijmi'i jɨn tyihuá'cuanamuan a'íɨjma ɨ tyeítyee,
ji'nye camu jaataxɨé'vej maj tyá'antzaahuatye'en majta jaaxɨé've'en ɨ tɨ jɨ'ré'can jɨme'
mej mij a'íjna jɨn jaatáa'sej ɨ tɨ huó'huɨɨre'en. 11 A'íj pu jɨn Dios tyi'tá'caa tɨ ɨ tɨ je'ej
pua'aj een huo'cuanamuaj, majta a'íj ántzaahuatye'en ɨ tɨ hue'tzij pué'een, 12 tɨ'ij ɨ Dios
puéjtzij huo'tá'an a'íɨjma ɨ maj quee ja'antzaahuaj ɨ tɨ a'yan tyi'ja'yájna, sulu maj a'íjna
jɨn jutyamua've'ej ɨ tɨ je'ej pua'aj een.

*Dios pu hua'antyíhuoj a'*íɨjma ɨ maj tyá'tzaahuatye' tɨ'ij hui'rátoonyij

13 Tyajta ityáj a'yaa tu a'náj tɨna'aj tyé'tyojtzi're' ɨ Dios ja'mua jɨme', ta'ihuáamua'
jéehua tu já'muaxɨe've' ɨ tavástara' jimi, ji'nye Dios pu jamua'antyíhuoo siaj sij mua'aj
a'íɨn pué'eenye' ɨ tɨ anaquéej huó'huɨɨre'en, a'íjna jɨme' tɨ a'íɨn tyámua' jamuáaruuj
ɨ ju júuricamej jɨme' siatɨ'ɨj ja'antzaahuaj ɨ tɨ a'yan tyi'ja'yájna ɨ Dios jimi. 14 A'yaa
pu een jɨme' ɨ Dios jamuaatajé a'íjna jitze ma'can ɨ nyúucarij tyaj jamuáa'ixaa ɨ Cɨríistu'
jitze ma'can, tɨ'ij a'yan tyajamuáacɨ'tyij siaj a'áa ja'séeria'aj xá'ra'nyij jamuán ɨ tavástara'
Jesús ɨ tɨ ajta Cɨríistu' pué'een.
15 A'íj xu jɨn ta'ihuáamua' tyámua' eenye' ɨ jutzájta', siajta quee yó'hua'nan je'ej tyaj
tyajamuaamuá'tyej nusu ɨ tyaj jamuáa'ixaa ɨ yu'xarij jitze. 16 Che' a'íɨn cha'tána'aj
ɨ Cɨríistu' ajta ɨ Dios ɨ maj taaxɨé'vej majta tyámua' tyitaatyéeje, tyej tyij jimi
tyi'ijchó've'ej, 17 miche' a'íɨn jamuaatá'ca'nyisti' ɨ ja'muaxɨéjnyu'caa tzajta', majta
tyámua' jamuáa'uurej siaj sij a'náj tɨna'aj tyámua' rɨjcaj siajta a'íj xajtaj ɨ tɨ xá'puɨ'.

3

Che' ɨ nyúucaria'ra' ɨ Dios tyámua' éenye'que' séjre'ej

1 Uve'tyáatɨcan jɨme', ta'ihuáamua', siata'aj tajíme' jahuoocaj, tyata'aj tyij ɨ nyúu-
caria'ra' ɨ tavástara' jiye'tzín huo'té'exaatye'en néijmi'caa ɨ maj a'yan huacháatɨmee,
a'yájna tɨ'ɨj tyú'namuajrej ja'mua jimi. 2 Siata'aj siajta jahuoocaj ta'aj ɨ tavástara'
taatyáhuɨɨre'en a'íɨjma jimi ɨ tyétyacaa ɨ maj je'ej pua'aj tyityetyúucha'ɨj ɨ maj majta
je'ej pua'aj tyí'tyetyeɨtyee, ji'nye camu néijmi'i tyá'tzaahuatye'. 3 Ajta ɨ tavástara' ɨ
tɨquee tyi'tíj jɨn á'ɨtzeere', a'íɨ pu'ij tyámua' já'mua'uuren ajta ja'muacha'íɨj ja'mej,
tɨ'ij quee tyi'tíj je'ej já'mua'uurej. 4 Tyajta ityáj a'íj tu jitze tyí'ca'nyej ɨ tavástara'
siaj mua'aj tyámua' rɨcɨj, siajta a'yan siooj éenye'ej xá'ju'un tya'tɨ'ɨj tyajamuaata'íj.
5 Che' ɨ tavástara' jamuaatáhuɨɨre'en siaj sij huóoxɨe've'en séej siajta séej, a'yájna tɨ'ɨj
ɨ Dios tyaja'muaxɨe've', siata'aj siajta tyo'táviicue' tɨpua'aj siaj puéjtzij a'yájna tɨ'ɨj ajta
ɨ Cɨríistu' tyo'táviicue'ri'.

*Je'ej t*ɨ tyúuxɨe've' siaj sij tyu'muárɨe'en

6 Ta'ihuáamua', a'yaa tu tyajá'mua'ijtye' nyúucaritze' ɨ tavástara' Jesús tɨ ajta Cɨríistu'
pué'een, siaj ajtácɨɨnyej a'íjna jimi ɨ ta'ihuáara' tɨ je'ej pua'aj tyi'tyúucha'ɨj, ajta quee
a'yan rɨcɨj je'ej tyaj mua'ajmaj tyajamuáa'ixaa. 7 Ji'nye mua'aj xu seríj jamua'reej je'ej
siaj ye'ej huárɨnyij, siaj sij a'yan huárɨnyij tyatɨ'ɨj ityáj, catu ityáj tyi'tíj jɨn je'ej pua'aj
huarɨj ja'mua jimi, 8 catu tyajta huáapua'aj tyú'cuaa séej jimi. Sulu a'yaa tu a'náj tɨna'aj

tyu'muárɨej tújca tyajta tɨ́ca', tyej tyij quee tyi'tɨ́j jɨn jamuaatamuárɨe'riste'en. [9] Ma'
ajta a'yaa pu tye'tyevíitya'caj tyaj mua'ajmaj jamuaatáhuaviij siaj sij taatáhuɨɨre'en, catu
a'yan huarɨ́j sulu a'yaa tu tyu'muárɨej tyej tyij jamuáamua'tyej je'ej siaj ye'ej huárɨnyij.
[10] Tyatɨ'ɨj ja'mua jamuán ajo'tya'ca'aj, a'yaa tu tyajamuaata'íj tɨjɨn: A'ɨ́jna ɨ tɨquee
tyí'muarɨe'muɨ', che' quee ajta tyú'cua'nyij. [11] Ajta ijíij a'yaa tu tyáamua'reeri' maj
séecan je'ej pua'aj tyityetyúucha'ɨj, majta quee tyi'tɨ́j jɨn tyí'muarɨe' sulu múucɨɨnyive'
mej mij tyú'ɨtziitaj. [12] A'ɨ́ɨjma jɨme' a'yaa tu tyajá'mua'ijcatye' a'ɨ́jna jitze ma'can ɨ
tavástara' Jesús tɨ ajta Cɨríistu' pué'een, maj tyu'muárɨe'en mej mij a'ɨ́jna jɨn jaamué'tɨn
ɨ maj jɨn huatyóohuɨɨre'en.
[13] Siajta mua'aj ta'ihuáamua', caxu jacua'nyijra'aj ɨ siaj jɨn xá'puɨ' rɨcɨj. [14] Tɨpua'aj a'tɨ́j
quee já'astyaj je'ej tyaj tyajá'mua'ixaatye' a'íjna jitze ɨ yu'xarij, siata'aj jáamua'tyij a'tɨ́j
tɨ pué'een, siajta je'en ajtácɨɨnyej a'ɨ́jcɨ jimi ta'aj ij huatóotyevi'ra'astaj. [15] Caxu siajta
jájcha'ɨɨria'aj, sulu tyámua' xu tyeetyéjeevej, ji'nye já'mua'ihuaara' pu pué'een.

Hua'tyojtye' ɨ tɨ jɨn ja'antyipuá'ritye'sij

[16] Ajta ɨ tavástara' tɨ tyámua' já'mua'uurej, a'ɨ́ɨ pu a'náj tɨna'aj ja'mua tzajta' séeria'aj
ta'mej néijmi'i jɨme'. Che' ɨ tavástara' ja'mua jimi séjre'ej.
[17] Nyáaj Pablo, nyamuáca' nu jɨn tyajá'muayu'se'ej a'íjna jitze ɨ yu'xarij. A'yaa nu
tyé'yu'xaj néijmi'i ɨ nyaj tyajá'mua'ityi'. [18] Che' ɨ tavástara' Jesús tɨ ajta Cɨríistu' pué'een,
che' a'ɨ́ɨn tyámua' tyajamuáacha'ɨɨn mua'ajmaj.

Ɨ yu'xarij tɨ anaquéej jo'yú'xaca' ɨ San Pablo a'ɨ́j tɨ huata'ítyi'ri' ɨ Timoteo

Pablo pu jatyojtye'

1 Nyáaj Pablo, ɨ nyaj jahuɨɨre' ɨ Cɨríistu' tɨ Jesús pué'een, a'yaa pu ɨ Dios tyina'an-
tyíhuoo ajta ɨ Cɨríistu' tɨ ajta Jesús pué'een ɨ tyaj jajchó've', 2 a'yaa nu tyí'muatyojtye'
Timoteo, mu paj nyiyóoj pué'een a'ɨ́jna ɨ tyaj jitzán tyá'tzaahuatye'. Che' ɨ Dios
ajta ɨ Cɨríistu' tɨ Jesús pué'een ɨ tavástara', che' a'ɨ́ɨn tyámua' tyimuáacha'ɨɨn, ajta
muá'ancu'vaxɨ'ɨn ajta ajimi séjre'ej ɨ tɨ jɨn tyámua' muáaruuj.

Ɨ maj hue'tzij jɨn tyihuá'mua'tyej

3 A'yájna nyatɨ'ɨj nyeríj tyimuaatáhuaviiri' nyatɨ'ɨj a'áa joomá'caj a Macedonia,
a'áa paj jo'tyá'ɨtzeerej a Éfeso, pej pij séecan huata'íjtye'en mej mij quee hue'tzij jɨn
tyihuá'mua'tyej, 4 majta quee a'ɨ́j jitze tyúu'iteeritye'ej je'ej maj tyityetyúucha'ɨɨca'aj
ɨ tahuásimua'cɨ'ɨj. A'yaa pu'uj tyí'huɨɨre' mej mij a'ɨ́jna jɨn huatóonyo'si'tye'en, capu
tyí'huɨɨre' mej mij a'ɨ́jna jɨn a'yan huárɨnyij je'ej tɨ ɨ Dios tyá'xɨe've'.
5 A'ɨ́jna ɨ paj jɨn tyihuo'ta'íjtye'sij a'ɨ́ɨ pu a'ɨ́ɨn pué'een ɨ maj jɨn huóoxɨe've'en séej
majta séej, a'ɨ́jna jɨme' ɨ xɨéjnyu'carij tɨ jɨ́'ren, majta ɨ maj jɨn tyámua' metyityoomuá-
mua're'ej, majta jɨ'ré'can jɨme' ja'tzaahuatye' ɨ tavástara'. 6 Séecan mu meríj a'íjna jɨn
je'ej pua'aj huarɨ́j majta jó'vej a'ɨ́jna jɨme' ɨ nyúucarij tɨquee tyi'tɨ́j huɨɨre'. 7 A'yaa mu
tyá'xɨe've' maj huo'mua'tyej ɨ nyúucaria'ra' ɨ Dios, majta a'ɨ́ɨmaj quee yo'itéej je'ej maj
tyí'xaj, nusu je'ej maj tyi'tɨ́j tyihuá'mua'tyej a'yan metyuuséerataj tɨjɨn tyámua' mu naa
tyá'mua'reej.
8 A'yaa tu tyá'mua'reej tɨ tyí'huɨɨre' ɨ nyúucarij ɨ maj jɨn tyí'ijta, tɨpua'aj a'yan
muáarɨnyij je'ej tɨ tyúuxɨe've' a'ɨ́jna jitze. 9 Tyiche' jo'támua'reej tɨ ɨ nyúucarij ɨ maj
jɨn tyí'ijta quee a'ɨ́ɨjma jimi huatyátuiihuaca' ɨ maj tyámua' tyityetyúucha'ɨj. A'ɨ́jna
ɨ nyúucarij a'ɨ́ɨjma pu jimi huatyátuiihuaca' ɨ maj quee tyihuojó'itej, ɨ maj quee
tyu'namuaj, ɨ maj je'ej pua'aj rɨcɨj, ɨ maj tyi'ijxána'cɨra', ɨ maj quee tzáahuatyi'ra'aj
jimi tyícha'ɨj ɨ Dios, ɨ maj já'xaahuataj ɨ huá'yi'raj, ɨ maj huá'cui'caa ɨ juhuásimua', ajta
néijmi'caa jimi ɨ maj tyí'tyacui'caa, 10 ajta a'ɨ́ɨmaj jimi ɨ maj juxana'cɨre' úucaa jamuán,
nusu séecan jamuán ɨ tyétyacaa, ɨ maj tyi'tɨ́j jɨn je'ej pua'aj rɨcɨj, ɨ maj tyí'hue'tacaa,
a'yaa tɨ'ij huatóomua'aj tɨjɨn néijmi'i ɨ maj je'ej pua'aj tyihuá'mua'tyej tyi'tɨ́j tɨquee
xá'puɨ'. 11 A'yaa pu tyí'mua'taj a'ɨ́jna ɨ nyúucaria'ra' ɨ Dios ɨ tɨ nyéetzij a'yan tyinaata'íj
nyej nyij huó'ixaatye'en.

Ɨ Dios tɨ jɨn ja'ancu'vaxɨj a'ɨ́jcɨ ɨ Pablo

12 Nyetye'tyojtzi're' a'ɨ́jcɨ ɨ tɨ ca'nyíjra'aj nyatá'caa, nyajta ɨ Cɨríistu' tɨ Jesús
pué'een ɨ tavástara', ji'nye a'yaa pu naatamua'aj tɨjɨn nyaj quee tyi'tɨ́j jɨn ootyá'ɨtzee,
ajta na'antyíhuoj nyej nyij jaatyáhuɨɨre'en, 13 tyij nyajta jájcuaj ɨmuáj je'ej pua'aj
tyi'tyínyecha'ɨɨca'aj, je'ej nu pua'aj ja'uuriajca'aj nyajta je'ej pua'aj tyé'jeevaca'aj. Ajta
ɨ Dios pu ná'ancu'vaxɨ' nyéetzij, ji'nye canu nyeexúj tyá'tzaahuatya'ca'aj nyajta quee
jamua'reeriaca'aj je'ej nyaj rɨjcaj. 14 Ajta ɨ tavástara' jéehua pu huápuɨ'ɨj tyámua'
tyinyejcha'ɨ́ɨj ta'raj, a'ɨ́ɨ pu naatá' ɨ nyaj jɨn tyá'tzaahuatye' ajta nyej nyij huo'xɨé've'en
a'ɨ́jna jitze ma'can ɨ Cɨríistu' tɨ ajta Jesús pué'een.
15 A'yaa pu tyi'ja'yájna, a'yaa pu'ij tyúuxɨe've' maj néijmi'i tyá'antzaahuatye'en
tɨ ɨ Cɨríistu' a'ɨ́jna jɨn yatanyéj íiyan ɨ cháanacaj japua tɨ'ij hui'rátoonyij a'ɨ́ɨjma
ɨ maj je'ej pua'aj tyityetyúucha'ɨɨj, nyáaj nu sɨ́ɨj a'ɨ́ɨn pué'een ɨ nyaj je'ej pua'aj
tyi'tyínyecha'ɨɨca'aj. 16 Ajta ɨ Dios pu ná'ancu'vaxɨj, a'ɨ́j pu jimi ɨ Cɨríistu' naataséjraj
tɨ jéehua nyaxɨe've'. A'yaa nu nyij nyáaj tyí'huɨɨre' tɨ'ɨj ɨ maj jitzán jaaséej a'ɨ́ɨmaj ɨ maj
tyá'tzaahuatye' ɨ maj jusén jɨn júurij muá'ju'un. 17 Tyiche' jaatyátzaahuatye'en tyajta

tyaatatyójtzi're'en a'ɨ́jcɨ ɨ tajtúhuan tɨ jusén jɨn tyi'tyéjvee, capu a'náj muɨ'nyij, ajta sɨ́ɨj
na'aj a'ɨ́ɨn pué'een ɨ Dios. Che' a'yan tyá'ra'nyij.
18 Nyiyóoj Timoteo, a'yaa nu tyí'mua'ijcatye' paj a'ɨ́jna jɨn huatyényo'se'en ɨ paj jɨn
tyámua' naa tyí'huɨɨre' ɨ tavástara' jimi, a'yájna matɨ'ɨj anaquéej a jimi tyu'taxájtaca'
a'ɨ́ɨmaj ɨ maj tyí'xaj ɨ Dios jitze ma'can. 19 Séecan ɨ maj quee a'yan huarɨ́j je'ej maj hua'
jimi tyu'taxájtaca', a'ɨ́ɨ mu huamué'tɨchej ɨ maj jitzán tyá'tzaahuatya'ca'aj. 20 A'yaa pu
tyihuó'ruuj a'ɨ́ɨjma ɨ Himeneo ajta ɨ Alejandro, ɨ nyaj nyeríj tyu'tátuii ɨ tyiyáaru' jimi,
mej mij jáarɨ'rej maj quee je'ej pua'aj tyá'xajta ɨ Dios.

2

Je'ej maj ye'ej tyityeetyényuunyij

1 A'yaa nu tyaja'muahuaviij siaj jéehua jahuoocaj ɨ Dios jimi siajta tyé'tyojtzi're'ej
néijmi'caa jɨme' ɨ tyeɨ́tyee. 2 A'yaa pu tyúuxɨe've' siaj hua' jɨme' jahuoocaj ɨ maj
tyityatatyíj siajta néijmi'caa jɨme' ɨ maj tajtúhuan jɨn tyityetyu'uj, tyata'aj tyij taxáahuaj
mahuacháatɨme'nyij, tyajta tyámua' tyi'tyitacha'ɨ́ɨj néijmi'caa jimi. 3 A'yaa pu tyí'xa'puɨ'
ajta a'yan tya'ráanajchi ɨ Dios tɨ tajapuá huatanyúj, 4 ji'nye a'yaa pu ɨ Dios tyá'xɨe've'
tɨ néijmi'caa táahuɨɨre'en ajta maj néijmi'i jáamua'reej ɨ tɨ jɨ'ré'can jɨme' a'ɨ́jna jimi.
5 Ji'nye sɨ́ɨj pu'uj ɨ Dios, ajta sɨ́ɨj na'aj a'ɨ́ɨn pué'een ɨ tɨ hua' japua huatanyúj ɨ
tyeɨ́tyee ɨ maj jɨn ootyá'ɨtzee ɨ Dios jimi. A'ɨ́ɨ pu a'ɨ́ɨn pué'een ɨ Cɨríistu' tɨ Jesús
pué'een. 6 A'ɨ́ɨ pu tajitzé ma'can huamuɨ́' tɨ'ij néijmi'caa táahuɨɨre'en ajta tyej tyij
a'yan tyihuo'té'exaatye'en ɨ tyeɨ́tyee je'ej tɨ ɨ Dios tyaaxá'puɨ'ɨntarej. 7 Ajta tyej
tyij a'yan tyihuo'ré'ixaatye'en ɨ tyeɨ́tyee, a'ɨ́j pu jɨn nyéetzij na'antyíhuoj nyej nyij
tyu'tyáhuɨɨre'en ɨ Dios jimi, ajta nyej nyij huo'mua'tyej ɨ maj jitzán tyá'antzaahuatye'en,
ɨ tɨ a'yan tyi'ja'yájna, a'ɨ́ɨjma ɨ maj quee Israel jitze ajtyáma'can. Nyajta tzáahuatyi'ra'aj
jɨn tyí'xaj, canu tyí'hue'ej.
8 A'yaa nu nyij tyá'xɨe've' maj ɨ tyétyacaa néijmi'que' jahuoocaj, majta ajméjca'taxɨ'ɨn
ɨ Dios jimi tyámua' ma' éenye'ej ɨ jutzájta' majta quee nyinyu'cacuj, nusu múu-
jaaxɨejvi'raj. 9 A'yaa nu nyajta tyá'xɨe've' maj ɨ úucaa tyámua' mana'aj tyu'tyóochejtyej
je'ej tɨ tye'tyévijtye', miche' quee huápuɨ'ɨj tyámua' ju'uurej ɨ jucɨpuáj jitze, miche'
majta quee tyo'carújtya'ajma'aj tyi'tɨ́j tɨ ooroj tyi'pue'éenye'ejmee, nusu tyi'tɨ́j peerla,
nusu maj a'ɨ́jna tyi'tyóoche'tyahua'an ɨ cáanarij tɨ tyá'najchij. 10 Miche' a'ɨ́jna jɨn
tyámua' huóo'uurej ɨ maj jɨn ɨ séecan jamua'reej maj tyámua' tyí'tyetyeɨtyee, a'yájna
tɨ'ɨj tye'tyévijtye' a'ɨ́ɨmaj jimi ɨ úucaa ɨ maj tyá'tzaahuatye' ɨ Dios jimi. 11 A'yaa pu
tyúuxɨe've' maj ɨ úucaa tyámua' naa néijmi'i tyu'namuaj je'ej maj tyihuá'ixaatye', majta
néijmi'i jɨn tyu'tyátzaahuatye'en, 12 nyajta quee tyi'tá'caa maj ɨ úucaa tyihuá'mua'tyej
u tyeyúuj tzajta', miche' majta quee tyihuá'ijtye'ej ɨ tyétyacaa. A'yaa nu tyá'xɨe've' maj
quee ave'nyuuca'an, 13 ji'nye Dios pu anaquéej a'ɨ́j huatyátaahuaca' ɨ Adán, ajta je'en ɨ
Eva, 14 ajta ɨ Adán capu a'tɨ́j jáacuanamuaj, sulu Eva pu ɨ tyiyáaru' jáacuanamuaj, a'ɨ́j
pu jɨn ootyá'ɨtzeerej ɨ Dios jimi. 15 Ajta a'yaa pu tyá'huɨɨre'en ɨ íitaj tɨpua'aj tyámua'
tyihuó'cha'ɨɨn ɨ juyójmua', ajta tyámua' tyá'tzaahuatye'ej, hua'xɨe've'ej ɨ séecan ajta
jɨ'réenya'aj ɨ jutzájta'.

3

*Je'ej maj huár*ɨnyij ɨ maj tyihuá'ixaatye' u tyeyúuj tzajta'

1 A'yaa pu tyi'ja'yájna. Tɨpua'aj a'tɨ́j a'yan tya'xɨé've'ej tɨ a'ɨ́jna jɨn antyúumua'reeriaj
tɨ tyihuó'ixaatye'en ɨ tyeyúuj tzajta', a'yaa pu tyá'xɨe've' tɨ tyi'tɨ́j jɨn tyámua' huárɨnyij.
2 A'ɨ́j pu jɨn, a'ɨ́jna ɨ tɨ a'yan tyi'tɨ́j jɨn tye'entyúumua'reeriaj, a'yaa pu tyúuxɨe've' tɨquee
tyi'tɨ́j jɨn á'ɨtzeeria'aj. Ajta tɨ séej na'aj tyévi'tɨnye'en ɨ íitaj, tɨ'ij tyámua' éenye'que'
séjre'ej mata'aj tzáahuatyi'ra'aj jimi tyícha'ɨɨj. Ajta a'náj tɨna'aj a'yan tya'ajxɨé'vi'ra'aj
tɨ tyámua' tyihuo'tyéjeevej ɨ maj jamua'reej jo'tɨj ja'chej, tɨ ajta jaayí'tɨhua'an tɨ
tyámua' tyihuó'mua'tyej, 3 ajta quee jutahueeve'ej, ajta quee junyo'se've'ej, che' tyámua'

tyí'tyevistan a'ɨ́ɨjma jimi ɨ tyeɨ́tyee, ajta quee janyacua'tzaj ɨ túmii. 4 A'yaa pu
tyúuxɨe've' tɨ tyámua' naa atyeje'chej, majta ɨ yójmua'mua' janamuajraj, majta néijmi'i
ɨ maj jamuán aja'chej tyámua' tyityetyúucha'ɨ́ɨj, 5 ji'nye tɨpua'aj quee jaayí'tɨhua'an
tɨ tyámua' tyihuo'ta'íjtye'en a'ɨ́ɨmaj ɨ maj jamuán aja'chej, ¿ji'nye tyíɨ'rij tɨ tyámua'
tyihuó'cha'ɨ́ɨn a'ɨ́ɨmaj ɨ maj jusɨ'rii ɨ Dios jimi? 6 A'ɨ́j pu jɨn a'yan tyúuxɨe've', tɨ
a'ɨ́jna ɨ tɨ tyihuá'mua'tyej quee oochán na'aj tyá'antzaahuatye'en, na'ríij quee a'ɨ́ɨ
pu óotzaahuatye'en a'ɨ́jna jɨme' tɨ tyi'tɨ́j jɨn tyi'tyéjvee, tɨ'ɨj ij a'yan tyí'mue'tɨche'en
tɨ'ɨj ɨ tyiyáaru'. 7 A'yaa pu ajta tyúuxɨe've' maj tzáahuatyi'ra'aj jimi tyícha'ɨ́ɨj ɨ maj
quee tyá'tzaahuatye', mej mij quee séecan jaatyáxaahuataj nusu ɨ tyiyáaru' tyi'tɨ́j jɨn
ja'antyimué'tɨn.

*Je'ej maj tyityetyúucha'*ɨ́ɨj ɨ maj tyi'tɨ́j jɨn antyúumua'reej u tyeyúuj tzajta'

8 A'ɨ́ɨmaj ɨ maj tyi'tɨ́j jɨn antyúumua'reej u tyeyúuj tzajta', a'yaa pu tyúuxɨe've' maj
tyétyacaa pué'eenye' maj tzáahuatyi'ra'aj hua' jimi tyícha'ɨj, maj quee a'náj tyí'hue'taj,
majta quee juta'rujve'ej, majta quee janyacua'tzaj ɨ túmii ɨ maj jaamué'tɨj hue'tzij jɨme'.
9 A'yaa pu tyúuxɨe've' maj néijmi'i ántzaahuatye'en a'ɨ́jna ɨ tɨ ju'avaataca'aj ɨ Dios jimi,
majta tyámua' naa metyityoomuámua're'ej. 10 A'yaa pu ajta tyúuxɨe've' maj ɨ tyeɨ́tyee
huo'séj maj jaataséjrataj ɨ maj jaaxá'puɨ'ɨntarej, tɨpua'aj mequee tyi'tɨ́j jɨn je'ej pua'aj
tyí'tyesejre'ej, aj mu mij tyi'tɨ́j jɨn antyúumua'reeriaj muá'ju'un u tyeyúuj tzajta'. 11 A'yaa
pu'uj tána'aj tyí'een ɨ úucaa jimi, maj tzáahuatyi'ra'aj jɨn séjre'ej, majta quee je'ej pua'aj
tyí'xaxa'ta'an, maj quee tyi'tɨ́j jɨn á'ɨtzeeria'aj. 12 Sɨ́ɨj tɨ tyí'huɨ́ɨre' u tyeyúuj tzajta', a'yaa
pu tyúuxɨe've' tɨ séej na'aj ɨ íitaj tyévi'tɨnye'en, ajta jaayí'tɨhua'an tɨ tyihuo'ta'íjtye'en
ɨ juyójmua', ajta néijmi'caa ɨ maj jamuán aja'chej. 13 Ji'nye a'ɨ́ɨmaj ɨ maj tyámua'
tyí'huɨ́ɨre' u tyeyúuj tzajta', a'ɨ́ɨ mu jamue'tɨn mej mij tyámua' huojo'sejra ɨ tyeɨ́tyee,
majta juxáahuaj séeria'aj muá'ju'un a'ɨ́jna jɨme' maj tyá'tzaahuatye' ɨ Cɨríistu' jimi tɨ
Jesús pué'een.

*Ɨ nyúucarij t*ɨ jɨ'ré'can jɨme' ɨ Dios taataséjratyej

14 A'yaa nu tyi'ijchó've'ej nyaj jiye'tzín muojo'tyéesej, a'ɨ́j nu jɨn a'yan tyí'muayu'se',
15 tɨpua'aj nyequee jiye'tzín a'áa ja'tanyéj, a'yaa nu tyá'xɨe've' paj jáamua'reej je'ej maj
huárɨnyij a'ɨ́ɨmaj ɨ tyeɨ́tyeristyamua'me'en ɨ Dios, maj a'ɨ́ɨn pué'een ɨ maj jusɨ'rii u
tyeyúuj tzajta', mej mij tyaatatyójtzi're'en ɨ Dios tɨ júurij, ɨ tɨ huá'huɨ́ɨre' ajta a'ɨ́j
huá'ixaatye' ɨ tɨ a'yan tyi'ja'yájna. 16 A'yaa tu tyá'mua'reej tɨ ɨ nyúucarij ɨ tyaj jitzán
tyá'tzaahuatye' jo'tɨj na'aj séejre', ji'nye a'yaa pu tyá'xaj ɨ yu'xarij jitze tɨjɨn:
Cɨríistu' pu a'yan tyu'tóosejrataca' tɨ'ɨj tyáatɨ',
tyu'tyáamue'tɨj a'ɨ́jna jɨme' ɨ júuricama'ra' ɨ Dios,
majta jaaséj ɨ maj tajapuá tyí'huɨ́ɨre'.
Néijmi'que' mu ɨ cháanacaj japua tyihuo'té'exaaj a'ɨ́jna jitze ma'can,
majta tyá'antzaahuaj a'ɨ́jna jimi,
ajta ɨ Dios yo'ví'tɨj u tajapuá.

4

*Ɨ maj hue'tzij j*ɨme' tyihuá'mua'tyej

1 Ajta ɨ júuricama'ra' ɨ Dios, a'yaa pu tyí'xaj ja'huoo'itéerican jɨme' maj séecan
jaatyáhue'taj ɨ maj jitzán tyá'tzaahuatye', mej mij a'ɨ́ɨjma ántzaahuatye'en ɨ maj hue'tzij
jɨn tyihuá'mua'tyej a'ɨ́jna jitze ma'can ɨ tyiyáaru'. 2 A'ɨ́ɨjma mu ántzaahuatye'sij ɨ maj
je'ej pua'aj tyí'jepe' majta tyí'hue'tacaa, je'ej mu pua'aj tyityetyúucha'ɨj, majta je'ej
pua'aj metyityoomuámua're'. 3 A'ɨ́ɨmaj tyeɨ́tyeera' metyu'ijmuej maj quee nyejnyeɨ'chaj,
ajta maj je'cácaa mana'aj tyí'cua'ajcaj ɨ tɨ tyí'cue'ri' ɨ Dios tɨ a'yan tyu'tyájtoo, mej
mij tyú'cua'nyij ɨ maj tyá'tzaahuatye', majta ɨ maj jamua'reej ɨ tɨ a'yan tyi'ja'yájna
metye'tyóotzi'ria'aj. 4 Ji'nye néijmi'i ɨ Dios tɨ tyú'taahuaca' tyámua' pu tyí'een, a'ɨ́j tu

jɨn néijmi'i tya'ancuriáa'sij tyetye'tyóotzi're'ej ɨ Dios, [5] ji'nye ɨ nyúucaria'ra' ɨ Dios ajta
ɨ tyaj jɨn jahuoo jimí, a'ɨ́ɨ pu tyámua' néijmi'i tyí'uurej.

*S*ɨ́ɨj tɨ tyámua' naa tyí'huɨɨre' ɨ Cɨríistu' jimi

[6] A'ɨ́j paj huo'mua'tyej a'ɨ́ɨjma ɨ maj tyá'tzaahuatye', aj pej pij tyámua' tyu'tyáhuɨɨre'sij
ɨ Cɨríistu' jimi tɨ ajta Jesús pué'een, petyu'tyáhuɨɨre'sij a'ɨ́jna jitze ɨ nyúucarij ɨ paj jitzán
tyá'antzaahuaj matɨ'ɨj muaamuá'tyej.

[7] Capáj já'tzaahuatya'aj a'ɨ́jcɨ ɨ nyúucarij íiyan tɨ ma'can ɨ cháanacaj japua. Pata'aj
jáarɨ'rej paj a'yan huárɨnyij je'ej tɨ ɨ Dios tyá'xɨe've', [8] tyij ajta cɨ́ɨ tyí'huɨɨre' tɨpua'aj
pahuá'cua'ajtye'en pej pij huatyá'ca'nyej ɨ mua' tyévij jitze, ajta paj a'yan huárɨnyij je'ej
tɨ tyá'xɨe've' ɨ Dios jéehua pu tyí'huɨɨre', ijíij paj pooj a'yan séejre' ɨ cháanacaj japua, ajta
muaatyáhuɨɨre'ej pej pij júurij puá'ra'nyij jusén jɨme'. [9] A'yaa pu tyi'ja'yájna, ajta a'yan
tyúuxɨe've' mej mij néijmi'i ja'antzaahuatye'en. [10] A'ɨ́j tu jɨn tyí'muarɨe' tyajta a'ɨ́jna jɨn
nyo'se', ji'nye a'ɨ́j tu jitze tyi'ijchó've' ɨ Dios tɨ júurij, ɨ tɨ néijmi'caa huɨɨre' ɨ tyeɨ́tyee,
ajta jéetze' a'ɨ́ɨjma ɨ maj tyá'tzaahuatye'.

[11] A'yaa paj tyihuo'ta'ɨ́jtye'en pajta a'yan tyihuó'mua'tyej. [12] Capáj tyi'tá'care'en maj
muá'xaahuataj a'ɨ́jna jɨme' paj quee a'chu vástɨ', sulu a'yaa paj tyihuo'tyáhuɨɨre'en ɨ
maj tyá'tzaahuatye' mej mij muéetzij jitze tyi'huóo'iteeritye'en je'ej paj tyí'xaj, je'ej paj
tyi'tyía'cha'ɨj, ajta je'ej paj tyihuá'xɨe've', pajta tyámua' huárɨnyij a'ɨ́jna jitze ɨ tyaj jitzán
tyá'tzaahuatye', pej pij tyámua' eenye'en a tzajta'. [13] A'yaa paj pooj rɨjcaj, 'asta nyequee
a'áa ja'rá'astij, pata'aj huo'tánamuajraste'en ɨ yu'xarij pajta tyihuó'mua'tyej pata'aj pij
a'ɨ́jna jɨn ca'nyíjra'aj huo'tá'an. [14] Capáj jaxaahuataj tyi'tɨ́j tɨ je'ej ɨ Dios tyimuaatapuéjve
matɨ'ɨj huáasij mua'vá'muarɨej, majta tyu'taxájtaca' ajɨme' ɨ Dios jitze ma'can.

[15] Pata'aj tyámua' huárɨnyij a'íjna jitze, pajta a'ɨ́j jitze tyihuá'mua'tyej, mata'aj mij
néijmi'i muaaséj paj néijmi'i jɨn tyámua' rɨcɨj. [16] Tyámua' paj tyi'huá'cha'ɨɨn, pajta
je'ej paj tyi'tɨ́j tyihuá'mua'tyej ɨ séecan, pajta pooj tyámua' tyu'mé'en. Tɨpua'aj
a'yan puáarɨnyij, muáaj paj asɨ́ɨj a japua huatányuusij, pajta a'ɨ́ɨmaj japua ɨ maj
muanamuajran.

5

*Je'ej maj tyityetyúucha'*ɨɨj a'ɨ́ɨjma jimi ɨ maj tyá'tzaahuatye'

[1] Capáj je'ej pua'aj tyé'tya'xɨ'ɨj ɨ tɨ arí vastacɨrɨe', sulu tyámua' paj tyeetyéjeevej
patɨ'ɨj a' táataj, pajta a'ɨ́ɨjma ɨ maj tyáamua, pata'aj tyámua' tyihuo'tyéjeevej patɨ'ɨj
a'ihuáamua'. [2] Pajta ɨ ucaríjsee tyámua' paj tyihuo'tyéjeevej a'yájna patɨ'ɨj a' náanaj,
pajta ɨ maj íimuaa a'yájna patɨ'ɨj á'cu'tzimuaj, tyámua' paj néijmi'caa tyu'tyéjeevej.

[3] Pata'aj huo'táhuɨɨre'en ɨ úucaa ɨ maj huóojɨɨmua'astariaca', tɨpua'aj mequee je'ej
tyéejviicue'raj tyi'tɨ́j jɨme'. [4] Ajta tɨpua'aj sɨ́ɨj ɨ íitɨ' tɨ antyúusɨɨjtariaca' tyiyójmua'
na'ríij tyiyá'cuarimua'aj, miche' a'ɨ́ɨmaj anaquéej jaatyáhuɨɨre'en mej mij a'ɨ́jna jɨn
ja'rá'astej maj huo'tyáhuɨɨre'en ɨ jutyéɨtyeristyamua', ji'nye a'yaa pu tya'ráanajchi ɨ
Dios. [5] A'ɨ́jna ɨ íitɨ' tɨ jɨ'ré'can jɨme' antyúusɨɨjtariaca', ajta quee je'ej tyéejviicue',
a'ɨ́j pu jitze tyi'ijchó've' ɨ Dios, ajta quee a'náj jaatapuá'cɨtaj tɨ jahuoo, a'yaa pu a'náj
tɨna'aj rɨnyij tújca ajta tɨ́ca'. [6] Ajta ɨ íitɨ' tɨ antyúusɨɨjtariaca', ajta je'en a'yan rɨjcaj
je'ej tɨ jimi tyúuxɨe've', a'yaa pu een ɨ Dios jimi tɨ'ɨj ɨ tɨ huamuɨ́'. [7] A'yaa paj pajta
tyihuo'ta'ɨ́jtye'en ɨ tyeɨ́tyee ɨ nyúucarij jɨme' mej mij quee tyi'tɨ́j jɨn á'ɨtzeeria'aj. [8] Ji'nye
a'tɨ́j maj quee jitzán juxɨe've' ɨ tyeɨ́tyeristyamua'me'en, majta ɨ maj jamuán aja'chej, a'ɨ́ɨ
pu jaatyáxaahuataca' ɨ tɨ jitzán tyá'tzaahuatye', ajta jéetze' je'ej pua'aj rɨcɨj quee ɨ sɨ́ɨj
tɨquee a'náj tyá'antzaahuaj.

[9] A'ɨ́ɨmaj ɨ maj huóojɨɨmua'astariaca', a'ɨ́ɨjma papu'uj ooyú'xaj ɨ maj huéeicatyej
nyinyi'ra'aj jájcha'ɨj nusu jéetze', ajta maj séej mana'aj huávichej. [10] Ajta a'yan
tyúuxɨe've' maj néijmi'i jamua'reeriaj maj xá'puɨ' rɨcɨj, majta tyámua' tyihuo'xá'pueeri'
ɨ juyójmua', ajta huo'taxɨé've'en a'ɨ́ɨjma ɨ maj jamuariacaa, nusu tɨ hua'nájo'sixɨj ɨ

huá'ɨɨcaj jitze a'ɨ́ɨmaj ɨ maj ajtyu'uj ɨ Dios jimi, ajta huo'táhuɨɨ a'ɨ́ɨjma ɨ maj jajpuéjtzij.
Ajta a'ɨ́jna jɨme' ɨ tɨ a'náj tɨna'aj tyámua' néijmi'i jɨn huarɨ́j.
11 Capáj a'ɨ́ɨjma á'yu'xaj ɨ maj huóojɨɨmua'astariaca' majta móoj íimuaa, ji'nye tɨpua'aj
majtáhua'aj a'yan tyaataxɨe've'en maj huáhuɨɨchej, aj mu mij ajtácɨɨnyij ɨ Cɨríistu' jimi,
12 aj mu mij jéetze' ootyá'ɨtzeere'sij ɨ Dios jimi, a'ɨ́jna jɨme' maj jaatyáxaahuataca' je'ej
maj anaquéej tyi'tɨ́j jɨn tyitya'tóoraj. 13 Majta a'yan tyeeyí'tɨn maj mahuojo'muaarin
ɨ hua'chej méyee majta méyee, a'ɨ́j mumij jɨn jéehua huɨ'na'se', majta quee a'yaa
mana'aj rɨcɨj sulu majta mu tyúuxajtave' je'ej tɨquee tyi'tyéevijtɨj. 14 A'ɨ́j nu jɨn a'yan
tyá'xɨe've' maj huáhuɨɨchej ɨ maj móoj íimuari'taj matɨ'ɨj huóojɨɨmua'astariaca', miche'
tyiyóomua'aj muá'ra'nyij, majta tyámua' tyu'muárɨe'en jo'maj ja'chej, mej mij quee
tyi'tá'care'en tɨ ɨ tɨ tájcha'ɨɨre' tyi'tɨ́j jɨn hua' jitze tyo'ojpuá'ritye'en. 15 Ji'nye séecan
ɨ maj antyúujɨɨmua'astariaca' mu meríj ajtacɨ́j ɨ Dios jimi, mej mij a'ɨ́j ántzaahuatye' ɨ
tyiyáaru'.
16 Tɨpua'aj sɨ́ɨj ɨ íitɨ' tɨ tyá'tzaahuatye', séecan jamuán ajá'chajcaj ɨ maj
huóojɨɨmua'astariaca', che' huo'táhuɨɨre'en, tɨ'ij quee huá'muarɨe'ristya'aj a'ɨ́ɨjma ɨ
maj tyí'huɨɨre' u tyeyúuj tzajta', a'yaa pu tyu'táɨ'riitarij mej mij huo'táhuɨɨre'en ɨ maj
huóojɨɨmua'astariaca' majta quee je'ej tyéejviicue'.
17 Majta ɨ huáasij ɨ maj tyámua' tyí'muarɨe' u tyeyúuj tzajta', a'yaa pu tyúuxɨe've'
maj tyámua' tyihuó'cha'ɨɨn, siajta jéetze' a'ɨ́ɨmaj ɨ maj tyihuá'ixa'tyee majta ɨ maj
tyihuá'mua'tyej. 18 Ji'nye a'yaa pu tyé'yu'si' ɨ yu'xarij jitze tɨjɨn: "Capáj ja'anjɨ́'quihua'an
ɨ púuyej tɨ jayuu ɨ tyeríicuj." A'yaa pu ajta tyé'yu'si' tɨjɨn: "A'yaa pu tyí'xa'puɨ' maj
tyaanájchitye'en a'tɨ́j tɨ tyí'muɨjhuacaa."
19 Capáj tyi'tɨ́j jitzán pua'ritye'ej ɨ vástɨ', tɨpua'aj sɨ́ɨj na'aj tyi'tɨ́j jitzán pua'ritye'ej,
sulu miche' mahua'puaj, na'ríij mahueeícaj ɨ maj jitzán tyí'pua'ritye'.
20 Ajta ɨ maj móoj tyi'tɨ́j jɨn je'ej pua'aj rɨcɨj, pata'aj hua'ajtyá'xɨ'ɨn néijmi'i metyi'na-
muáaracaj ɨ tyeɨ́tyee mej mij majta a'ɨ́ɨmaj tyu'tyátzaahuatye'en.
21 A'yaa nu tyí'mua'ijcatye' ɨ Dios jimi nyajta ɨ Cɨríistu' jimi tɨ ajta Jesús pué'een,
nyajta a'ɨ́ɨjma jimi ɨ maj tyí'huɨɨre' ɨ tajapuá Dios tɨ hua'antyíhuoj, paj néijmi'i jɨn a'yan
huárɨnyij je'ej nyaj tyimuáa'ixaaj, capáj séej je'ej jo'séjraj pajta séej xɨe've'ej, sulu juxa'aj
paj néijmi'caa jó'mua'raj. 22 Capáj a'tɨ́j avá'muɨjhua'an pequee xu jamua'réerej je'ej tɨ
een ɨ jutzájta', na'ríij quee jamuán paj ootyá'ɨtzeere'ej ɨ Dios jimi. Pata'aj asɨ́ɨj tyámua'
tyi'huá'cha'ɨɨn pej pij quee tyi'tɨ́j jɨn ootyá'ɨtzeere'en ɨ Dios jimi.
23 Pajta quee a'ɨ́j pana'aj ya'caj ɨ jájtyij, sulu pata'aj cɨ́ɨ ɨ nahuáj tyu'yé'en, pej pij quee
tyí'cui' mua' tzajta'.
24 Je'ej maj séecan tyi'tɨ́j jɨn tyityá'ɨtzeere', a'ɨ́ɨ pu séejre' matɨ'ɨj quee xu huá'xɨjtye'ej,
ajta séecan jɨme', capu je'ej ámiteere' ɨ maj jɨn ootyá'ɨtzee, sulu majca'huáyee pu
huataséjre'sij. 25 A'yaa pu ajta tyí'sejre' je'ej maj tyi'tɨ́j jɨn tyámua' rɨcɨj, ajta ɨ tɨquee
tyámua' een capu ɨ'ríj tɨ huatyóo'avaaj jusén jɨme'.

6

1 A'ɨ́ɨmaj ɨ maj ca'nyéjrij jɨn tyí'muarɨe', a'yaa pu tyúuxɨe've' maj tzáahuatyi'ra'aj
tyícha'ɨɨj hua' jimi ɨ maj tyihuá'ijtye', mej mij quee je'ej pua'aj tyá'xajta je'ej tyaj
jatamuá'muaj ɨ Dios tɨ tavástara', ajta je'ej tyaj tyihuá'mua'tyej. 2 Ajta tɨpua'aj séecan
ɨ maj tyajá'mua'ijtye' majta tyá'tzaahuatye'ej, caxu hua'xahuari'raj a'ɨ́jcɨ jɨme' siaj
ju'ihuáamua' ɨ tavástara' jimi. A'yaa xu jéetze' tyámua' tyihuo'táhuɨɨre'en, ji'nye
a'ɨ́ɨmaj ɨ siaj hua' jimi tyámua' tyí'huɨɨre' a'ɨ́ɨ mu majta tyá'tzaahuatye' ɨ Dios majta
ta'ihuáamua' pué'een ɨ jéehua hua'xɨe've'.

I tɨ jɨ'ré'can jɨme' jéehua tyí'huɨɨre'

3 Tɨpua'aj sɨ́ɨj a'yan seequéj tyí'mua'taj ajta quee a'yan tyu'mé'en je'ej tyaj ityáj
tyaja'muamua'tyej ɨ tavástara' Jesús tɨ ajta Cɨríistu' pué'een jitze ma'can, ajta quee
a'yájna je'ej tyaj tyi'tyítacha'ɨj, 4 a'ɨ́ɨ pu a'ɨ́ɨn pué'een ɨ tɨ óotzaahuatye' ajta quee tyi'tɨ́j

huayí'tɨn. Capu ɨ'ríj tyej tyámua' jamuán tyu'taxáj, a'ɨ́j pu jɨn tyihuá'chueere', ajta je'ej
pua'aj tyí'jepe', capu ɨ'ríj tɨ a'tɨ́j jitzán tyú'ca'nyej, 5 ajta jéehua nyo'se' a'ɨ́ɨjma jamuán
ɨ maj quee tyámua' metyityoomuámua're', ajta quee jamua'tyej ɨ tɨ a'yan tyi'ja'yájna,
a'yaa pu tyé'miteeraste' maj séecan a'ɨ́jna jɨn tyí'mue'tɨn ɨ maj a'yan tyúusejrataj tɨjɨn
Cɨríistu' mu jimi tyí'huɨɨre'. 6 Ajta a'yan tyi'ja'yájna tɨpua'aj a'tɨ́j tyámua' huóo'uurej
tɨ'ij ja'antzaahuatye'en ɨ Dios, a'yaa pu jéehua tya'ancuriáa'sij tɨpua'aj jutyamua've'ej
je'ej tɨ tyi'tɨ́j tyí'ijcha'ɨj. 7 Ji'nye catu tyi'tɨ́j hua'á'sima'aj tyatɨ'ɨj a'yan huaséjre ɨ
cháanacaj japua, a'ɨ́j tu jɨn tyequée tyajta tyi'tɨ́j á'tɨnyij íiyan tɨ ma'can ɨ cháanacaj japua,
8 tɨpua'aj tyi'tɨ́j tyéjcha'ɨɨj tyaj jáacua'nyij tyajta ɨ tyaj tyu'tyátachejtye'en, tyiche' a'ɨ́jna
jɨn huátatyamua've'en. 9 Majta a'ɨ́ɨmaj, ɨ maj a'yan tyá'xɨe've' maj huoochíjtyaanyi'taj,
a'yaa mu een matɨ'ɨj ɨ maj cójnari jɨn huo'tyáajɨ'quej, a'ɨ́ɨ pu'ij hua'tyánaamuaj ɨ hua'
tzajta' mej mij a'yan huárɨnyij je'ej tɨ hua' jitze tyúuxɨe've', a'ɨ́ɨ pu néijmi'i tyihuáa'ri'raj
ajta hua'antyipua'ritye'sij jusén jɨme'. 10 Ji'nye a'ɨ́j pu jitze ɨ túmii tye'rányinyii néijmi'i
ɨ tɨ je'ej pua'aj tyí'een, séecan mu meríj jaatyáxaahuataca' ɨ maj jitzán tyá'tzaahuatye'
a'ɨ́jna jɨme' maj jéehua huápuɨ'ɨj janyacua'aj ɨ túmii, a'ɨ́j mu jɨn jéehua jajpuéjtzij.

I tɨ huanyo'se'en a'ɨ́jna jɨme' ɨ tɨ jitzán tyá'tzaahuatye'

11 Pajta muáaj, mu paj Dios jimi séejre', capáj tyi'tɨ́j a'yan uuriaj. Pata'aj tyámua' ty-
i'tyía'cha'ɨɨj, pajta hua'cu'vej, pata'aj tyámua' tyá'tzaahuatye'ej, pajta hua'xɨe've'ej néi-
jmi'caa, pajta huatyá'ca'nyej ɨ paj jɨn jaxaamuɨjritye', capáj á'atzaahuatya'aj. 12 Pata'aj
a'ɨ́jna jɨn huatyényo'se'en ɨ paj jɨn tyá'tzaahuatye', capáj yó'jɨpuan ɨ paj jusén jɨme'
júurij puá'mej, ji'nye a'ɨ́j pu jɨn ɨ Dios muaatajé, a'ɨ́j paj jɨn tyámua' tyu'taxájtaca' jéehua
metyi'séeracaj. 13 Ajta ijíij, ɨ Dios jimi ɨ tɨ néijmi'caa tá'caa mej mij júurij, ajta jimí ɨ
Cɨríistu', ɨ tɨ ajta xá'puɨ' tyu'taxájtaca' a'ɨ́jna jimi ɨ tajtúhuan tɨ a'yan ántyapuaaca'aj
tɨjɨn Poncio Piláato, a'yaa nu tyí'mua'ijtye' 14 paj a'yan huárɨnyij je'ej nyaj tyí'mua'ijtye',
pajta tyámua' eenye' pej pij quee tyi'tɨ́j jɨn á'ɨtzeeria'aj, 'asta na'aj quee uvé'nyej ɨ
tavástara' Jesús tɨ ajta Cɨríistu' pué'een. 15 Ajta a'yan tye'mej a'náj tɨ ɨ Dios a'yan
tyaaxá'puɨ'ɨntarej, ji'nye a'ɨ́ɨ pu a'ɨ́ɨn pué'een ɨ tɨ tyihuá'ijtye' a'ɨ́ɨjma ɨ maj tajtúhuan
jɨn tyityetyúu'pu', ajta hua' vástara' a'ɨ́ɨmaj ɨ tyaj a'yan hua'tamuá'muaj tɨjɨn tavástara'
ɨ maj a'yan mana'aj séejre' ɨ cháanacaj japua. 16 A'ɨ́ɨ pu'uj a'ɨ́ɨn pué'een ɨ tɨquee a'náj
muɨ'nyij, ajta a'áa já'sejre' jo'tɨj jéehua já'taa, jo'tɨj quee já'ɨ'rij tɨ a'tɨ́j ajtyáxɨɨrej. Capu
a'tɨ́j a'náj jaaséj, capu ajta ɨ'ríj tɨ a'tɨ́j jaaséej. Tyiche' tyaatatyójtzi're'en a'ɨ́jna ɨ tɨ
néijmi'i jɨn antyúumua'reej jusén jɨme'.

17 A'ɨ́ɨmaj ɨ maj chíjtyaanyi'ij pué'een, a'yaa paj tyihuo'ta'íjtye'en maj quee óotzaahu-
atye'ej, majta quee a'ɨ́j jitze tyí'ca'nyej ɨ maj jéehua tyí'ijcha'ɨj, ji'nye capu tyé'tyeeren
ɨ maj jéehua tyí'ijcha'ɨj. A'yaa pu tyí'xa'puɨ' maj a'ɨ́jna jitze tyi'ijchó've'ej ɨ Dios,
a'ɨ́jna ɨ tɨ juxɨé'vi'ra' jɨn jéehua tyitaatapuéjve'sij tyej tyij a'ɨ́jna jɨn huátatyamua've'en.
18 Pahuo'ta'íjtye'en maj tyámua' huárɨnyij, miche' a'ɨ́jna jɨn huoochíjtyaanyi'taj ɨ maj
jéehua tyámua' tyu'muárɨe'en a'ɨ́jna jɨme' ɨ tɨ xá'puɨ' een, majta a'yan tya'ajxɨé'vi'ra'
maj tyihuo'tá'an a'ɨ́ɨmaj ɨ maj quee je'ej tyéejviicue', mej mij tyihuo'riáan ɨ maj
tyí'ijcha'ɨj. 19 A'yaa mu jéehua tya'ancuriáa'sij ɨ maj jɨn huatyóohuɨɨre'en majca'huáyee,
ajta a'yan tyihuá'cɨ'tyij maj jusén jɨme' júurij muá'ra'nyij.

Je'ej tɨ ɨ Pablo tyaata'íj uve'tyáatɨcan jɨme' ɨ Timoteo

20 Muáaj Timoteo, pata'aj tyámua' tyéecha'ɨɨn je'ej tɨ tyi'tɨ́j jɨn ɨ Dios tyimuaata'íj.
Capáj huá'astyaj ɨ maj cha'mana'aj tyí'xaj a'ɨ́jna jɨme' ɨ nyúucarij tɨquee tyi'tɨ́j huɨɨre',
nusu a'ɨ́ɨjma ɨ maj a'yan tyóotzaahuatye' maj jéehua tyo'mua'reej, ajta quee a'yan
tyi'ja'yájna, 21 ji'nye séecan mu meríj huó'namuajri', a'ɨ́j mu jɨn ajtacɨ́j ɨ maj jitzán
tyá'tzaahuatye'.

Che' ɨ tavástara' tyámua' tyajamuáahuɨɨre'en ajta tyámua' jamuáa'uurej.

Ɨ yu'xarij tɨ hua'puaj a'ɨ́ɨn tɨ jo'yú'xaca' ɨ San Pablo tɨ'ij ɨ Timoteo huata'ítyi'

Pablo pu jatyojtye'

1 Nyáaj Pablo, ɨ nyaj jahuɨɨre' ɨ Cɨríistu', Dios pu juxɨé'vi'ra' jɨn na'antyíhuoj, a'ɨ́jna
jɨme' ɨ tɨ a'yan tya'tóoratziiri' tɨ taatá'an tyaj júurij tá'ra'nyij jusén jɨme' jamuán
ɨ Cɨríistu' tɨ Jesús pué'een, 2 a'yaa nu ya tyí'muatyojtye' muéetzij Timoteo mu paj
nyiyóoj pué'een. Che' ɨ Dios ajta ɨ Cɨríistu' tɨ tavástara' pué'een, miche' a'ɨ́ɨn tyámua'
tyimuáacha'ɨɨn, majta muá'ancu'vaxɨ'ɨn mej mij tyámua' tyimuaatyápua'ritye'en mua'
tzajta'.

Tyu'taxájtaj a'ɨ́jcɨ jitze ma'can ɨ Cɨríistu'

3 A'náj tɨna'aj nu mua'tamuá're'rii nyatɨ'ɨjta jahuoocaj, tújca na'ríij tɨ́ca', a'yaa nu
tyé'tyojtzi're' ɨ Dios, ɨ nyaj jimí tyámua' éenye'ej tyí'huɨɨre', a'yájna matɨ'ɨj majta
tyí'huɨɨria'ca'aj ɨ nyahuásimua'cɨ'ɨj. 4 A'náj tɨna'aj nu mua'tamuá're'rii ɨ paj acá'y-
i'nya'aj, a'ɨ́j nu jɨn a'yan tyá'xɨe've' nyaj muaaséj, nyej nyij huatányetyamua've'en.
5 Ji'nye a'yaa nu tyá'mua'reej paj tzáahuatyi'ra'aj jɨn tyá'tzaahuatye'. Anaquéej pu
a'yáacuari' Loida tyá'antzaahuaj ajta a' náanaj Eunice, a'yaa nu nyij nyajta tyámua' naa
tyá'mua'reej paj a'yan cha'taj pana'aj muáaj tyá'tzaahuatye'.
6 A'ɨ́j nu jɨn a'yan tyí'mua'ixaatye' paj quee jatyáxa'huata'an je'ej tɨ ɨ Dios tyimuaatá'
nyatɨ'ɨj mua'vá'muarɨej ɨ nyamuáca' jɨme'. 7 Ji'nye capu ɨ Dios a'ɨ́jna jɨn ju júuricamej
taatá' tyej tyij tyí'tzɨɨnye'ej, sulu tyej tyij a'ɨ́jcɨ jitze arátaca'nyej, tyej tyij tyajta
huo'xɨé've'en, tyajta tyámua' metyityoomuámua're'ej. 8 Capáj atyevi'ra'aj paj tyámua'
tyihuó'ixaatye'en ɨ tyeɨ́tyee jitzán ma'can ɨ tavástara', capáj pajta atyevi'ra'aj nyajɨ́me'
a'ɨ́jna jɨme' nyaj námi'. Sulu a'ɨ́j paj jitze je'ej tɨ ɨ Dios tyimuaatá' pajta a'ɨ́jna jɨme' ɨ
paj jaxaamuɨjritye' pej mij jéetze' jáanamuaj ɨ nyúucaria'ra' ɨ Dios. 9 Dios pu tajapuá
huatanyúj ajta taatajé tyej tyij jitzán ajtyama'cáantaj tá'ra'nyij, capu a'ɨ́jna jɨme' tajapuá
huatanyúj je'ej tyaj tyi'tɨ́j huáruuj, sulu a'yaa pu arí anaquéej tyaaxá'puɨ'ɨntaria'ca'aj,
ajta a'yan tyí'taxɨe'va'ca'aj jájcuaj ɨmuáj, a'ɨ́jna jitze ma'can ɨ Cɨríistu' tɨ ajta Jesús
pué'een. 10 A'ɨ́jna ɨ tɨ jɨn taaxɨé'vej ijíij pu arí huataséjre a'ɨ́jna jitze ma'can ɨ Cɨríistu' tɨ
ajta Jesús pué'een, a'ɨ́ɨ pu ja'antyipuá'rij ɨ maj jɨn cui'caa, ajta ɨ junyúucaa jɨn taataséjra
ɨ tyaj jɨn júurij tá'ju'un jusén jɨme'.
11 Dios pu na'antyíhuoj nyej nyij huo'té'exaatye'en ɨ tyeɨ́tyee ɨ nyúucaria'ra', ajta nyej
nyij jimi tyu'tyáhuɨɨre'en, nyajta tyihuó'mua'tyej. 12 A'ɨ́j nu jɨn nyáaj a'yan tya'ajpuéjtzij.
Ajta canu nyetyevi'ra' a'ɨ́jna jɨme', ji'nye nyáaj nu jamua'reej a'tɨ́j nyaj jitzán tyí'ca'nyej,
nyajta a'yan tyá'mua'reej tɨ a'yan tyinaatá'sij a'ájna xɨcáara' jitze je'ej tɨ tyi'tɨ́j nye jimi
tya'táraj.
13 A'yaa paj huárɨnyij pajta a'yan tyihuó'mua'tyej je'ej paj tyi'tɨ́j tya'ancuriáa' nyéetzij
jimi, pajta a'yan tyu'mé'en je'ej tyej tyá'tzaahuatye', pahua'xɨé've'ej a'yájna tɨ'ɨj ɨ
Cɨríistu' tyitaaxɨé'vej ityájma. 14 A'ɨ́ɨ pu muaatáhuɨɨre'ej ɨ júuricama'ra' ɨ Dios ɨ tɨ
tatzájta' séejre', tyámua' paj tyéecha'ɨɨn je'ej tɨ tyi'tɨ́j jɨn tyimua'antyíhuoo.
15 A'yájna patɨ'ɨj perij tyá'mua'reej, néijmi'i ɨ maj Asia ja'chej a'ɨ́ɨ mu manúurɨej, a'ɨ́ɨ
mu hua' jitze ajtyáma'can ɨ Figelo, ajta ɨ Hermógenes. 16 Che' ɨ tavástara' hua'ancu'-
vajxɨ'ɨn ɨ tyeɨ́tyeristyamua'me'en a'ɨ́jcɨ ɨ Onesíforo, ji'nye jéehua pu yetyinyavá'tuiiri' ɨ
nyaj jɨn huarúj, ajta quee jaatatyévi'rastej nyaj eetyánami'huaj. 17 Ajta tɨ'ɨj ɨ Onesíforo
a'áa ja'rá'aj a Roma, a'ɨ́ɨ pu huatyóochej tɨ náahuoonyij 'asta na'aj quee náatyoj. 18 Che'
ɨ tavástara' jéehua ja'ancu'vaxɨ'ɨn a'ájna xɨcáara' tɨ jitzán uvé'nyesij. Muáaj paj tyámua'
tyá'mua'reej tɨ taatáhuɨɨ a'ájna a Éfeso.

2

Síɨj tɨ a'yan tyá'huɨɨre' tɨ'ɨj xantáaru' a'ɨ́jcɨ ɨ Cɨríistu'

1 Pajta muáaj nyiyóoj, pata'aj huatyá'ca'nyej a'tzájta' a'ɨ́jna jɨme' je'ej tɨ ɨ Dios
tyimuaataséjra a'ɨ́jcɨ jitze ma'can ɨ Cɨríistu' tɨ ajta Jesús pué'een. 2 Je'ej paj períj nyéetzij
tyináanamuajri' nyaj a'yan tyihuó'ixaaj ɨ tyeɨ́tyee, a'yaa paj tyihuo'íjcatye'en a'ɨ́ɨjma ɨ
tyétyacaa ɨ paj hua' jitze tyí'ca'nyej mej mij majta a'yan tyihuó'mua'tyej ɨ séecan.

3 Pata'aj tajamuán tyo'táviicue' a'ɨ́jcɨ jɨme' ɨ paj jajpuéetzij tɨ'ɨj ɨ xantáaru' tɨ
tyí'huɨɨre' jimi ɨ Cɨríistu' tɨ ajta Jesús pué'een. 4 Capu sɨ́ɨj xantáaru' a'yan rɨcɨj
je'ej tɨ jusɨ́ɨj tyá'xɨe've' tyi'tɨ́j jɨme', ji'nye a'yaa pu jitzán tyúuxɨe've' tɨ tyámua'
tyu'tyá'ɨtzeere'en a'ɨ́jcɨ jimi ɨ tɨ tyé'ijtye'. 5 A'yaa pu ajta tyí'een a'ɨ́ɨmaj jimi ɨ maj
hua'ajcacaa, a'ɨ́jna ɨ tɨ huajcaj capu tyi'tɨ́j mue'tɨn, tɨpua'aj quee a'yan tyu'tatyése'en
je'ej tɨ tyi'huóoxɨe've'. 6 A'ɨ́jna ɨ tyí'muɨjhuacaa ɨ juchuéj japua, a'yaa pu tyu'tácɨ'pej
tɨ a'ɨ́ɨn anaquéej tya'ancuriáan ɨ tɨ tyú'cɨɨtyej. 7 A'íj paj jitze tyú'mua'tyij je'ej nyaj
tyí'mua'ixaatye', ji'nye ɨ tavástara' pu muaatá'sij pej pij tyámua' tyiyo'itéej puá'ra'nyij.

8 Ootámua'reej a'ɨ́jcɨ ɨ Cɨríistu', ɨ tɨ huatájuuriaca' a'ɨ́j tɨ jitze eeráma'can ɨ David,
a'ɨ́ɨ pu a'ɨ́ɨn pué'een ɨ nyúucarij ɨ nyaj huá'ixaatye'. 9 A'ɨ́j nu jɨn néijmi'i tyé'viicue' ɨ
nyaj jajpuéjtzij, nyajta eetyánami' tɨ'ɨj sɨ́ɨj tɨ tyí'tyacui'caa, ajta ɨ nyúucaria'ra' ɨ Dios
ɨ nyaj jaxaj capu eetyánami'. 10 A'ɨ́j nu jɨn néijmi'i tyo'táviicue'ri' néijmi'caa jimi ɨ
Dios tɨ hua'antyíhuoj, tɨ'ij ajta a'ɨ́ɨjma huáhuɨɨre'en ajta ɨ Cɨríistu' tɨ ajta Jesús pué'een
hui'rátoonyij, mej mij jusén jɨn jimi séjria'aj.

11 A'íjna pu a'yan tyi'jɨ'ré'can jɨme' tɨ a'yan tɨjɨn:
Tɨpua'aj jamuán táacui'nyij, jamuán tu tyajta júurij ta'mej,
12 tɨpua'aj tyetyo'táviicue' ɨ tyaj jajpuéjtzij, jamuán tu tyajta tyu'ta'íjtaj,
tɨpua'aj tyeetyáahue'taj, a'ɨ́ɨ pu ajta ityájma taatyáhue'taj,
13 tɨpua'aj tyequée tyámua' tyi'tyítacha'ɨɨj, a'ɨ́ɨ pu a'náj tɨna'aj tyámua' éenye'ej ta'mej,
ji'nye capu ɨ'ríj tɨ jusɨ́ɨj huatyóohue'taj.

*Je'ej t*ɨ ye'ej tyi'tyúucha'ɨɨj a'ɨ́jna ɨ Timoteo

14 Huo'támua'ree ɨ séecan pajta ɨ Dios jimi huo'tyátoonyij, mej mij quee jujɨ́ɨmua'aj
je'ej pua'aj tyúujeevej. Capu tyi'tɨ́j huɨɨre', a'yaa pu'uj je'ej pua'aj huá'uurej a'ɨ́ɨjma ɨ maj
janamuaj. 15 A'yaa paj jéehua tyí'tyese'ej paj a'yan tyu'tá'sejrataj ɨ Dios jimi, tɨ'ɨj sɨ́ɨj ɨ
maj a'yan tyaataxájtaca' tɨjɨn xá'puɨ' pu huarɨ́j, tɨ'ɨj sɨ́ɨj tɨ tyí'muɨjhuacaa tɨquee tyi'tɨ́j
jɨn jutyevi'ra', ajta a'yan tyámua' tyihuá'mua'tyej a'ɨ́jcɨ ɨ nyúucarij tɨ a'yan tyi'ja'yájna.
16 Capáj janamuajra a'ɨ́jcɨ ɨ nyúucarij tɨquee je'ej huatóomua'aj, ajta quee tyi'tɨ́j xaj,
ji'nye a'ɨ́ɨmaj ɨ maj a'yan tyí'xaj, jéetze' mu je'ej pua'aj tyityetyúucha'ɨj, 17 ajta je'ej maj
tyihuá'mua'tyej jéehua pu je'ej pua'aj tyú'uurej. A'yaa pu tyí'rɨcɨj a'ɨ́ɨjma jimi ɨ Himeneo
ajta ɨ Fileto, 18 ɨ maj meríj a'yan tyitya'ajtacɨ́j ɨ nyúucarij jitze tɨ a'yan tyi'ja'yájna,
a'yan metyi'xáataj tɨjɨn muríj huatájuuriaca' ɨ muɨ'chítyee, a'yaa mu mij meríj séecan
tye'entyí'uunyi'ri' je'ej maj tyá'tzaahuatye'. 19 Ajta ɨ Dios a'yan tyi'tɨ́j huáruuj, tyej
tyij jitzán arátaca'nyej, ajta jitzán a'yan tyé'yu'si' tɨjɨn: Tavástara' pu huá'muajtyej ɨ
maj jitzán ajtyáma'can"; ajta a'yan tɨjɨn: "Néijmi'i ɨ maj já'astijre' ɨ tavástara', miche'
ajtácɨɨnyej a'ɨ́jcɨ jitze ɨ tɨ je'ej pua'aj een."

20 Ɨ chi'ij tzajta' tɨ ve'éj, capu a'ɨ́ɨ na'aj tyó'sejre' ɨ ooroj tɨ jɨn tyí'taavijhua nusu ɨ
pláataj jɨme', sulu ajta pu tyó'sejre' ɨ cɨyéj tɨ jɨn tyí'taavijhua, ajta xaríj jɨme', séecan
pu a'yan tyí'huɨɨre' matɨ'ɨj tyí'ye'estyaj, ajta séecan cha'na'aj pu'uj tyi'tɨ́j jɨn tyí'huɨɨre'.
21 Tɨpua'aj a'tɨ́j a'yan eenye' tɨquee tyi'tɨ́j jɨn á'ɨtzeeria'aj, tyámua' pu séeria'aj ta'mej,
ajta jéehua tyu'tyáhuɨɨre'sij ɨ tavástara' jimi, néijmi'i jɨme' ɨ tɨ xá'puɨ' een.

22 Pata'aj quee a'yan rɨjcaj je'ej maj tyityetyúucha'ɨj ɨ maj tyáamua, pata'aj jáahuoonyij
ɨ tɨ naa een, ɨ paj jitzán tyá'tzaahuatye', pajta tyámua' eenye' a'tzájta' a'ɨ́ɨjma jamuán
ɨ maj tyámua' tyá'tzaahuatye' ɨ tavástara' jimi. 23 Capáj huá'astyaj ɨ maj cha'mana'aj
tyí'xaj, papu'ríj jamua'reej tɨ a'yan na'aj tyí'huɨɨre' maj a'ɨ́j jɨn tyúunyo'si'tye'en ɨ

tyeɨtyee. [24] Ajta sɨɨj tɨ tavástara' jimi tyí'huɨɨre' capu a'yan tye'tyévijtye' tɨ a'yan éenye'que' jo'cha'canye'en, sulu che' tyámua' tyi'tyúucha'ɨj néijmi'caa jimi. Ajta jaayí'tɨhua'an tɨ tyihuó'mua'tyej, ajta quee nyu'camuɨ'ɨj tyo'táviicue' [25] ajta quee ootzáahuatye'ej tyámua' huó'uurej a'ɨɨjma ɨ maj quee tyihuojó'itej, ajta tyi'ijchó've'ej tɨ ɨ Dios huo'tá'an mej mij seequéj tyú'mua'tyij, majta jáamua'reej ɨ nyúucarij tɨ a'yan tyi'ja'yájna, [26] tɨ'ɨj huatáɨ'riitarej maj iirácɨɨnyej jo'tɨj tyiyáaru' hueje'tyáanaj, jo'tɨj a'ɨɨn a'yan tyiyá'xɨe'va'ca'aj maj ja'rá'astijre'en.

3

*Je'ej maj tyityetyuucha'*ɨɨj muá'ju'un ɨ tyeɨtyee tɨ'ɨj néijmi'i tye'entyipuá'rij

[1] A'yaa pu ajta tyúuxɨe've' paj jamua'reeriaj tɨ a'yan tye'mej tɨ'ɨj néijmi'i tye'entyipuá'risime'en tɨ jéehua je'ej pua'aj tyi'éenye'ej ta'mej. [2] Capu hua' jitze juxɨé'va'aj ta'mej je'ej tɨ tyihuá'uurej ɨ séecan, majta jéehua jaxɨe'va'aj muá'ju'un ɨ túmii, majta jéehua óotzaahuatye'en, majta huo'tyáxaahuataj ɨ juxa'aj tyeɨtyee. Je'ej mu pua'aj tya'xáataj muá'ju'un ɨ Dios, majta quee huá'tzaahuatya'aj muá'ju'un ɨ juhuásimua', camu tyámua' tyihuo'tá'sij a'ɨɨmaj ɨ maj tyi'tɨj jɨn huo'tyáhuɨɨ, majta quee tzáahuatyi'ra'aj tyicha'ɨɨj muá'ju'un ɨ maj jitzán tyá'tzaahuatye'. [3] Camu hua'xɨe've'ej muá'ju'un ɨ tyeɨtyee, camu majta hua'cu'váaj muá'ju'un, sulu jéehua mu je'ej pua'aj tyuuxáataj muá'ju'un, majta a'yan rɨnyij je'ej tɨ tyihua'ráanajchi, mejcha'ɨɨria'aj mu muá'ju'un néijmi'i ɨ tɨ xá'puɨ' een. [4] Avíitzij mu jɨn tyu'tátuiire'sij ɨ juxa'aj tyévij majta quee oocu'váaj muá'ju'un, jéehua mu ootzáahuatye'ej muá'ju'un, a'ɨjna jɨme' tɨ a'yan tyihuá'miteeraste' maj jéehua juxɨe've', majta a'ɨj huoonyij maj a'yan huárɨnyij je'ej tɨ tyihua'ráanajchi, camu jaxɨe'va'aj muá'ju'un maj jáahuoonyij ɨ Dios. [5] A'yaa mu tyuuséerataj muá'ju'un ɨ tyeɨtyee jimi, tɨ'ɨj ɨ maj já'astijre' ɨ Dios, ajta camu a'yan rɨcɨj je'ej maj tyí'xaj.

Capáj huá'jaahuatye'ej a'ɨɨjma ɨ tyeɨtyee maj a'yan rɨcɨj. [6] Ji'nye a'ɨɨjma mu jitze ajtyáma'can ɨ maj hue'tzij jɨn utyáru'pij u hua' chi'táj ɨ tyeɨtyee, majta huá'cuanamuaj a'ɨɨjma ɨ úucaa ɨ maj quee tyé'viicue' ɨ jutzájta', ɨ maj juxaamuɨjritye' a'ɨjna jɨme' ɨ maj ootyá'ɨtzee ɨ Dios jimi, majta jéehua tyi'ijxána'cɨra' a'ɨjna jɨme' maj a'yan rɨcɨj je'ej tɨ tyi'tɨj tyihua'ráanajchi, [7] a'náj tɨna'aj mu huá'namuaj ɨ maj tyihuá'mua'tyej, ajta camu a'náj yo'itéej muá'ju'un ɨ nyúucarij tɨ a'yan tyi'ja'yájna. [8] Ajta a'ɨɨmaj ɨ tyétyacaa Janes ajta ɨ Jambrés a'ɨɨ mu a'yan cha'taj mana'aj tyé'ejcha'ɨɨria'ca'aj ɨ Moisés, a'yaa mu majta tyéjcha'ɨɨre' ɨ nyúucarij tɨ a'yan tyi'ja'yájna. A'ɨɨ mu pué'een ɨ maj je'ej pua'aj metyityoomuámua're', majta quee tzáahuatyi'ra'aj jɨn tyá'tzaahuatye'. [9] Camu che' á'tyeeren ɨ maj a'yan rɨcɨj, ji'nye néijmi'i mu jamua'reeren tɨquee tyi'tɨj huɨɨre' je'ej maj tyí'xaj, a'yájna tɨ'ɨj tyihuó'ruuj a'ɨɨmaj ɨ maj hua'puaj ɨ maj jájcha'ɨɨria'ca'aj ɨ Moisés.

Pablo pu tyé'ixaatye' ɨ Timoteo

[10] Pajta muáaj a'yaa paj tyámua' naa tyu'mé'en je'ej nyaj tyimuaamuá'tyej, je'ej nyaj éenye'que' jo'cha'can, je'ej nyaj tyí'muɨjhuacaa, je'ej nyaj tyá'tzaahuatye', nyajta tyé'viicue' tyámua' naa ɨ nyaj jɨn jajpuéjtzij, [11] muáaj paj jamua'reej maj je'ej pua'aj náaruj, nyajta jéehua jajpuéetzij, a'yájna matɨ'ɨj náaruj a'ájna a Antoquía, majta a'ájna a Iconio, majta a'ájna a Listra. Jéehua nu jaapuéjtzitariaca'. Ajta nyavástara' pu néijmi'i jɨn naatáhuɨɨ. [12] A'yaa pu tyi'ja'yájna tɨjɨn a'tɨj tɨ na'aj tɨ tyí'tyese' tɨ ja'rá'astijre'en ɨ Cɨríistu' tɨ ajta Jesús pué'een, jéehua pu jajpuéetzij ja'mej, [13] ajta a'ɨɨmaj ɨ maj je'ej pua'aj tyityetyúucha'ɨj majta ɨ maj huá'cuanamuaj ɨ tyeɨtyee, móoche' mu jéetze' je'ej pua'aj rɨnyij ɨ jutzájta', séecan mu ɨ tyeɨtyee huá'cuanamuan, majta jujɨɨmua'aj tyo'tyóohue'tze'sij.

[14] Pajta muáaj, a'yaa paj pooj tyá'tzaahuatye'ej je'ej paj tyaarɨ'rej, pajta a'yan tyá'mua'reerej tɨ a'yan tyi'ja'yájna. Pajta jamua'reej a'tyán maj a'yan tyimuamuá'tyej. [15] Ootámua'reej patɨ'ɨj pa'rɨ'ɨstaca'aj, tyámua' paj tyá'mua'reej je'ej tɨ tyé'yu'si' ɨ yu'xarij

jitze Dios tɨ janyuucaa, a'ɨ́ɨ pu a'ɨ́ɨn pué'een ɨ nyúucarij tɨ muaatá'sij paj tyámua' metyóomua'riaj, ajta tɨ'ij muáahuɨɨre'en a'ɨ́jna jɨme' paj tyá'tzaahuatye' ɨ Cɨríistu' jimi tɨ ajta Jesús pué'een. 16 Néijmi'i ɨ tɨ tyé'yu'si' ɨ yu'xarij jitze, Dios jimi pu já'ma'can, ajta a'yan tyí'huɨɨre' mej mij a'ɨ́j huo'mua'tyej majta a'ɨ́jna jɨn tyámua' huó'uurej ɨ tyeɨ́tyee, mej mij a'ɨ́jna jitze huo'té'exaatye'en ɨ maj jɨn ootyá'ɨtzee ɨ Dios jimi, ajta mej mij jɨ'réenya'aj muá'ra'nyij ɨ jutzájta', 17 ta'aj ij a'ɨ́jna ɨ tyáatɨ' ɨ tɨ Dios jitze ajtyáma'can tyámua' eenye'en tɨ'ij a'yan huárɨnyij néijmi'i jɨme' je'ej tɨ tyí'xa'puɨ'.

4

1 ɨ Dios jitze ma'can, ajta ɨ Cɨríistu' tɨ Jesús pué'een, tɨ a'yan uvé'nyesij tɨ'ij tyu'ta'íjtaj a'ɨ́ɨjma jimi ɨ maj a'yan huacháatɨmee ɨ cháanacaj japua, ajta a'ɨ́ɨjma jimi ɨ maj meríj huácuij, a'yaa nu jéehua tyí'mua'ijcatye' 2 paj huó'ixaatye'en ɨ nyúucarij, pajta huo'táhuaviij mej mij tyámua' tyáanamuaj, tɨpua'aj a'yan metya'xɨe've'ej, na'ríij mequee. Pata'aj huo'tyámue'tɨj, pajta huo'tá'ijmuj mej mij quee je'ej pua'aj rɨjcaj, ca'nyíjra'aj paj huo'tá'an, pajta xájtari' naa tyihuó'mua'tyej. 3 Ji'nye a'náj pu atyojo'ré'nyesij matɨ'ɨj ɨ tyeɨ́tyee quee che' janamuáaracuj muá'ju'un ɨ maj xá'puɨ' tyihuá'mua'tyej, sulu a'yaa mu mui'caa tyu'tájeevij ɨ maj tyihuá'mua'tyej, mej mij a'ɨ́jna huó'ixaatye'en je'ej maj tyi'tɨ́j tyí'namuajracuj. 4 A'ɨ́ɨ mu jaatyáxaahuataj ɨ tɨ a'yan tyi'ja'yájna, majta a'ɨ́jna ántzaahuatye'sij ɨ nyúucarij tɨquee tyi'tɨ́j je'ej tyí'xaj. 5 Pajta muáaj tyámua' paj eenye', pata'aj tyo'táviicue' ɨ paj jɨn jajpuéjtzij, pajta pooj huá'ixaatya'aj ɨ nyúucaria'ra' ɨ Dios, tyámua' paj naa tyu'muárɨe'en a'ɨ́jcɨ jɨme' ɨ paj jɨn tyí'huɨɨre' ɨ Dios jimi.

6 Pu'ríj nye jimi a'yan tye'mej nyej nyij a'yan tyu'tyáhuɨɨre'en tɨ'ɨj mu'véjrij, ajta arí atyojo'ré'nyesij a'náj nyaj muɨ'nyij. 7 Jéehua nu nyeríj tyámua' tyu'tyéenyo'sej nyej nyij a'yan huárɨnyij je'ej tɨ tyí'xa'puɨ' ɨ Dios jimi, a'ɨ́j nu jɨn nyeríj ja'antyicɨ'ɨj ɨ nyaj jɨn antyínyamua'ree, nyajta néijmi'i jɨn ja'rá'astijrej ɨ nyavástara'. 8 A'ɨ́j nu'uj nyij tyicho've' ɨ cúruun ɨ nyaj jaamué'tɨj a'ɨ́ɨn tɨ naatɨ́'tye'sij ɨ nyavástara', tɨ tajtúhuan jɨn tyi'tyéjvee, a'ájna xɨcáara' tɨ jitzán a'yan tyaaxá'puɨ'ɨntarej nye jimi. Ajta capu nyéetzij na'aj naatɨ́'tye'sij ɨ cúruun, sulu néijmi'caa ɨ maj a'yan tye'ejchó've' tɨ a'ɨ́ɨn uvé'nyej huápuɨ'ɨj naa huasé'rihua'aj.

*Pablo pu tyámua' naa tyé'ixaatye' je'ej t*ɨ ye'ej huárɨnyij ɨ Timoteo

9 Pata'aj huatá'ca'nyej paj ca'nácan yanatyéesej, 10 ji'nye ɨ Demas, a'ɨ́j pu jéetze' tya'ránajchaca' íiyan tɨ tyí'sejre' ɨ cháanacaj japua, a'ɨ́j pu jɨn manúurɨej tɨ'ɨj ij a'áa jo'mej a Tesalónica. Ajta ɨ Crescente a'áa pu jó'raa a Galacia, ajta ɨ Tito a'ájna a Dalmacia. 11 A'ɨ́ɨ pu'quij ɨ Lucas nyaj jamuán yahuatyá'ɨtzee. Pata'aj jáahuoonyij ɨ Marcos pajta muya'rávi'tɨj ajamuán, ji'nye a'ɨ́ɨ pu jéehua naatáhuɨɨ ɨ nyaj jɨn tyí'muarɨe'. 12 Nyajta a'ɨ́jcɨ ɨ Tíquico nyaata'ítyaca' a'ájna a Éfeso. 13 Patɨ'ɨj mu ja'rájra'nyij mu paj nyaja'rachuíitye'en ɨ nyamáancaj ɨ nyaj a'áa yoohuá'xɨj a Troas, a'ájna a Carpo tɨ ja'chej, pajta mu tyinyaja'rápijtye'en ɨ yu'xarij, pajtáhua'aj ɨ séecan ɨ yu'xarij tɨ tyí'jiri' nyéetzij tɨ tyí'nya'a'rij.

14 Ajta a'ɨ́jna ɨ Alejandro tyapúusti'ij tɨ tyí'ta'huacaa, jéehua pu je'ej pua'aj náaruj, ɨ tavástara' pu a'yan tyá'najchitye'en je'ej tɨ tyi'tɨ́j huáruuj. 15 Tyámua' paj tyi'huá'cha'ɨɨn a'ɨ́jcɨ jimi, ji'nye jéehua pu jájcha'ɨɨre' ɨ nyúucarij ɨ tyaj huá'ixaatye' ɨ tyeɨ́tyee.

16 Nyatɨ'ɨj anaquéej nyaj japua huatanyúj a'ɨ́ɨjma jimi ɨ maj tyityatatyíj, capu a'tɨ́j naatáhuɨɨ, néijmi'i mu manúurɨej. A'yaa nu tye'ejchó've' tɨ ɨ Dios quee puéjtzij hua'tá'care'en a'ɨ́jcɨ jɨme' je'ej maj huarɨ́j. 17 Ajta ɨ nyavástara' pu naatáhuɨɨ ajta ca'nyíjra'aj naatá', a'ɨ́j nu jɨn huo'té'exaatye'ej ɨ tyeɨ́tyee ɨ nyúucaria'ra' ɨ tavástara', mej mij néijmi'i jáanamuaj a'ɨ́ɨmaj ɨ maj quee Israel jitze ajtyáma'can. A'yaa pu a'ɨ́jna jɨn ɨ nyavástara' tyinɨi'rájtoo tɨ'ij quee tyi'tɨ́j je'ej nyoorej, 18 ajta ooj a'yan tyi'nyahuɨ́ɨre'ej ta'mej néijmi'i jɨme', ajta ná'vi'tɨn u jútye' jo'tɨj a'ɨ́ɨn tyejé'ijtaj. Tyiche' a'náj tɨna'aj tyé'tyojtzi're'ej. Che' a'yan tyá'ra'nyij.

*I t*ɨ jɨn ja'antyipuá'rij
19 Pata'aj nyaj jɨme' huo'tatyójtyej a'ɨ́jcɨ ɨ Prisca, pajta ɨ Aquila, pajta néijmi'caa ɨ
Onesíforo maj jamuán aja'chej. 20 Ajta ɨ Erasto a'áa pu jo'tyá'ɨtzee a Corinto, nyajta ɨ
Trófimo a'áa nu yo'tyájtoo tyi'cuí'can a'ájna chájta' Mileto. 21 Pata'aj huatá'ca'nyej paj
yatanyéj tɨ'ɨj quee eexúj huáseevi'ij. A'ɨ́ɨ mu yámuatyojtye' ɨ Eubulo, ajta ɨ Pudente, ajta
a'ɨ́jna ɨ Lino, ajta ɨ Claudia, majta néijmi'i ɨ ta'ihuáamua' maj tyá'tzaahuatye'.
22 Che' ɨ tavástara' muéetzij jimi huatyá'ɨtzeere'en, ajta ɨ Dios jéehua tyámua'
tyajamuaatá'an néijmi'caa mua'ajmaj.

Je'ej tɨ tyaatayu'sej a'ɨ́jna ɨ San Pablo a'ɨ́jcɨ ɨ Tito

*Pablo pu jatyojtye' a'*ɨ́jcɨ ɨ Tito

1 Ɨ yu'xarij a'ɨ́ɨn tɨ jo'yú'xaca' ɨ Pablo, Dios tɨ jimi tyí'huɨɨre', ajta a'ɨ́ɨn yo'ta'ítyaca'
ɨ Jesús ɨ tɨ Cɨríistu' pué'een, a'ɨ́ɨ pu na'antyíhuoj nyej nyij a'ɨ́j jimi tyu'tyáhuɨɨre'en
mej mij tyá'antzaahuatye'en a'ɨ́ɨmaj ɨ Dios tɨ hua'antyíhuoj, majta je'en jéetze' yo'itéej
muá'ra'nyij tzáahuatyi'ra'aj jɨme' je'ej tɨ een ɨ tayi'ráj, 2 a'ɨ́j tu tyicho've'ej tyej tyij júurij
tá'ra'nyij jusén jɨme'. Ɨ Dios tɨquee tyí'hue'tacaa pu a'yan tya'tóoraj jájcuaj ɨmuáj, 3 ajta
ijíij, tɨ'ɨj atyojo'ré'nyej a'náj tɨ jaaxá'puɨ'ɨntarej, a'ɨ́ɨ pu taatá' tyej tyij jáamua'reej ɨ
nyúucaria'ra', a'ɨ́j pu jɨn a'yan tyinaata'íj nyej nyij huo'té'exaatye'en a'ɨ́jcɨ ɨ tɨ jɨn Dios
tya'tóoraj. 4 A'ɨ́jcɨ ɨ Tito, ɨ paj nyiyóoj pué'een a'ɨ́jcɨ jitze ɨ tyaj jitzán tyá'tzaahuatye'
tyahua'puaj. Che' ɨ Dios ɨ tyaj jajvástara', ajta a'ɨ́jna ɨ Cɨríistu' tɨ Jesús pué'een ɨ
tɨ tajapuá huatanyúj, miche' a'ɨ́ɨn tyámua' tyimuáacha'ɨɨn, majta muaatyápua'ritye'en
mua' tzajta'.

*Je'ej t*ɨ tyi'tɨ́j jɨn tye'entyúumua'ree a'ɨ́jna ɨ Tito a'ájna a Creta

5 Nyatɨ'ɨj a'áa mojóorɨej a'ájna a Creta, a'yaa nu huarɨ́j pej pij ja'antyícɨ'tyij ɨ tɨ
á'ɨtzeeria'ca'aj, ajta pej pij séej chájta'naj pajta séej hua'antyíhuoonyij a'ɨ́ɨjma ɨ huáasij
ɨ maj tyu'tyáhuɨɨre'sij u tyeyúuj tzajta', a'yájna nyatɨ'ɨj tyimuaa'íjca. 6 A'yaa pu
tyúuxɨe've' a'ɨ́jna jimi ɨ a'tɨ́j tɨ tye'entyárutyij vástaj jɨme', tɨquee tyi'tɨ́j jɨn á'ɨtzeeria'aj.
Ajta séej na'aj tyévi'tɨnye'en ɨ íitaj, majta ɨ yójmua'mua' néijmi'i tyá'tzaahuatye'ej,
majta quee tyi'tɨ́j hua' jitze pua'ritye'ej nusu maj quee tyihuojó'iteej. 7 Ji'nye a'ɨ́jna ɨ
tɨ tyi'tɨ́j jɨn antyúumua'reej a'ɨ́ɨjma jimi ɨ maj tyá'tzaahuatye' ɨ Dios jimi, a'ɨ́j pu jɨn
a'yan tyúuxɨe've' tɨ tyámua' tyi'tyúucha'ɨɨj. Juxɨe've' tɨ tyámua' tyihuojó'iteej, tɨquee
je'ej pua'aj tyihuojó'mua'raj, ajta quee jutahueeve'ej, nusu tɨ a'ɨ́ɨjma já'jaahuatya'aj ɨ
maj junyo'se've', ajta quee janyacua'tzaj ɨ túmii ɨ maj je'ej pua'aj éenye'que' jaamué'tɨj.
8 A'yaa pu tyúuxɨe've' tɨ a'náj tɨna'aj jajxɨé'vi'ra'aj tɨ'ij huo'taxɨé've'en a'chu maj
pua'máj jamuaaren, ajta tyámua' eenye'en, tɨquee tyi'tɨ́j jɨn á'ɨtzeeria'aj, tɨ tyámua'
metyóomua'riaj, ajta tyámua' tyi'tyúucha'ɨɨj néijmi'caa jimi. 9 Juxɨe've' ajta tɨ tyámua'
tyá'tzaahuatye'ej ɨ nyúucarij tɨ a'yan tyi'ja'yájna, je'ej tyaj tyeríj tyaamuá'tyej, tɨ'ij
ajta a'yan ca'nyíjra'aj tyihuo'tá'an a'ɨ́jna jɨme' je'ej tɨ tyihuá'mua'tyen, tɨ'ij a'ɨ́jna jɨn
hua'antyimue'tɨn a'ɨ́ɨjma ɨ maj seequéj tyá'xaj ɨ nyúucarij.
10 Ji'nye jéehua mu séejre' ɨ maj quee tyi'tɨ́j ja'astej, a'ɨ́ɨ mu a'ɨ́ɨn pué'een ɨ maj
ja'antyisí'chej ɨ junavíj, ɨ maj a'yan tyihuá'mua'tyej a'ɨ́jcɨ jɨme' ɨ nyúucarij tɨquee
tyi'tɨ́j je'ej tyihua'tyáhuɨ'rii, tɨ ajta huá'cuanamuaj. 11 A'ɨ́ɨjma ɨ maj a'yan tyí'xaj tyiche'
huo'tá'ijmuj mej mij quee che' a'yan tyí'xajtaj, ji'nye jéehua mu tyihua'antyiú'nyi'raj
matɨ'ɨj mana'aj ɨ maj seequéj aja'chej, a'ɨ́j mu huá'mua'tyej ɨ tɨquee a'yan tyi'ja'yájna
mej mij a'ɨ́jna jɨn huatyóohuɨɨre'en.
12 Sɨ́ɨj tɨ Dios jitze ma'can tyí'xaj tɨ a'áa cha'tána'aj ja'chej a Creta, a'yaa pu tyu'-
taxájtaca' a'ɨ́ɨjma jimi ɨ jutyéɨtyeristyamua' tɨjɨn: "Néijmi'i mu tyí'hue'tacaa ɨ Creta maj
huacháatɨmee, majta simuáruunyij, majta cuéerɨ'ɨj, majta tyámua' tyí'tyahuɨ'na'se'."
13 A'yaa pu tyi'jɨ'ré'can jɨme' je'ej tɨ tyu'taxájtaca', a'ɨ́j pu jɨn juxɨe've' paj ca'nyíin
jɨn hua'ajtyá'xɨ'ɨn, mata'aj mij tyámua' tyá'antzaahuatye'en, 14 ajta mej mij quee
janamuajra a'ɨ́jcɨ ɨ nyúucarij tɨquee tyi'tɨ́j je'ej tyi'tyáhuɨ'rii, tɨ a'ɨ́ɨjma jitze eeráanyej ɨ
maj Israel jitze ajtyáma'can, nusu je'ej maj tyí'ijta a'ɨ́jna jɨme' ɨ tɨquee a'yan tyi'ja'yájna.
15 A'ɨ́ɨjma jimi ɨ maj tyámua' een ɨ jutzájta', néijmi'i pu tyámua' tyí'een ɨ Dios tɨ
tyú'taahuaca', majta a'ɨ́ɨmaj ɨ maj quee tyá'tzaahuatye', majta quee tyámua' een ɨ
jutzájta', capu tyi'tɨ́j séejre' tɨ naa een, ji'nye camu tyámua' metyityoomuámua're'.
16 A'yaa mu tyityóomuajtyej maj jamua'tyej ɨ Dios, maj majta quee jamua'tyej, ji'nye

camu a'yan rɨcɨj je'ej tɨ ɨ Dios tyá'xɨe've', je'ej mu pua'aj tyihuojó'sej, majta quee tyi'tɨ́j ja'astej, camu tyi'tɨ́j huayí'tɨn tɨ tyámua' een.

2

*Ɨ nyúucarij t*ɨ tyámua' een mej mij a'ɨ́jna huo'mua'tyej

1 Ajta je'ej paj tyi'tɨ́j tyihuá'ixaatye', a'yaa pu tyúuxɨe've' paj a'náj tɨna'aj tzáahuatyi'ra'aj jɨn tyámua' tyihuá'ixaatye'. 2 Ajta ɨ huáasij jimi a'yaa pu tyúuxɨe've' maj tzáahuatyi'ra'aj hua' jimi tyícha'ɨɨj, majta quee tyi'tɨ́j jɨn á'ɨtzeeria'aj, majta tyámua' tyá'tzaahuatye'ej, ajta maj huo'xɨé've'en ɨ juxa'aj tyeɨ́tyee, mata'aj mij néijmi'i jɨn tyámua' tyo'táviicue'. 3 A'yaa pu cha'tána'aj tyi'huóoxɨe've' a'ɨ́ɨjma jimi ɨ ucaríijsee, mej mij majta tyámua' tyityetyúucha'ɨɨj, capáj tyi'tá'care'en maj je'ej pua'aj tyúuxajtaj séej jamuán majta séej, nusu maj jaya'care'en ɨ nahuáj, sulu miche' tyámua' tyityetyúucha'ɨɨj, 4 majta huo'mua'tyej ɨ maj úucaa maj huo'xɨé've'en ɨ jucɨ́nastyamua', majta ɨ juyójmua', 5 maj tyámua' metyityoomuámua're'ej majta quee juxana'cɨria'aj, maj tyámua' tyí'tyechej, mej mij huá'astyaj ɨ jucɨ́nastyamua', ta'aj ij quee a'tɨ́j je'ej pua'aj tyihuá'xajtaj ɨ nyúucaria'ra' jimi ɨ Dios.

6 A'yaa paj pajta tyihuó'mua'tyej mej mij tyámua' tyityetyúucha'ɨɨj 7 néijmi'i jɨme', pajta muáaj a'yan tyihuó'mua'tyej je'ej maj tyámua' huárɨnyij. Pajta a'yan tyihuó'mua'tyej tzáahuatyi'ra'aj jɨme', je'ej maj tyi'tɨ́j uurej, 8 a'yan petyihua'ixáatye'ej amitéeria'can jɨme', ta'aj ij quee a'tɨ́j je'ej pua'aj tyihuá'xajtaj. A'yaa pu tyu'tóotyevi'ra'astaj a'ɨ́jna ɨ tɨ je'ej pua'aj tyihuá'xaj, ji'nye capu je'ej tyu'táɨ'riitarij tɨ je'ej pua'aj tyitaaxáj ityájma.

9 Pata'aj a'yan tyihuo'té'exaatye'en a'ɨ́ɨmaj ɨ maj ca'nyéjrij jɨn tyí'huɨɨre', mej mij huá'astyaj a'ɨ́ɨjma ɨ maj tyihuá'ijtye', mej quee je'ej mana'aj tyihuá'jeevej. 10 Miche' quee tyihuá'nahue'raj, sulu mej mij tyámua' eenye', mej mij a'ɨ́jna jɨn a'yan tyu'tóosejrataj maj tyámua' tyihuá'mua'tyej je'ej tɨ tyé'ijta ɨ Dios.

11 Ji'nye a'yaa pu ɨ Dios tyaatasérajtaca' ɨ tɨ jɨn tá'cu'vej néijmi'caa ɨ tyeɨ́tyee. 12 A'ɨ́jna ɨ tɨ jɨn Dios taxɨe've', a'ɨ́ɨ pu tamua'tyej tyej tyij meyóohuaxɨj néijmi'i ɨ tɨ je'ej pua'aj tyí'een, ɨ tyaj jaxɨe've' ɨ cháanacaj japua, tyata'aj tyij tyámua' tyi'tyítacha'ɨɨj tyahua'xɨé've'ej ɨ Dios jimi, 13 'asta na'aj quee a'ájna atyojo'ré'nyej ɨ tyaj jɨn huátatyamua've'en je'ej tyaj tyi'tɨ́j tyi'ijchó've', a'ájna tɨ'ɨj yan huataséjre'en a'ɨ́jna ɨ Dios ɨ tɨ néijmi'i jɨn antyúumua'reej, ajta a'ɨ́jna ɨ Jesús tɨ ajta Cɨríistu' pué'een. 14 A'ɨ́ɨ pu huamuɨ́' tajitzé ma'can, tɨ'ij néijmi'caa táahuɨɨre'en, ajta néijmi'i tyitacáa'ri'ri' ɨ tyaj jɨn á'ɨtzeere', tyej tyij a'ɨ́jna jitze ajtyáma'cantaj tá'ra'nyij, a'ɨ́jna jɨme' tyej tyámua' huárɨnyij.

15 A'ɨ́ɨ pu a'ɨ́ɨn pué'een ɨ tɨ juxɨe've' paj huo'mua'tyej, pajta ca'nyíjra'aj huo'tá'an néijmi'i jɨme' ɨ paj jɨn antyía'mua'reej. Capáj tyi'tá'care'en tɨ a'tɨ́j muá'xaahuataj.

3

*Je'ej maj huár*ɨnyij ɨ maj tyá'tzaahuatye'

1 Pata'aj huo'té'exaatye'en ɨ tyeɨ́tyee mej mij hua'rá'astijre'en a'ɨ́ɨjma ɨ maj tyí'ijta, miche' a'yan huárɨnyij je'ej maj tyihuá'ijtye', majta a'náj tɨna'aj tyámua' eenye' mej mij xá'puɨ' huárɨnyij. 2 Miche' quee je'ej pua'aj tyihuá'xajtaj ɨ juxa'aj tyeɨ́tyee, miche' tyámua' eenye' ɨ jutzájta' majta hua'cu'vej, mej mij majta quee óotzaahuatye'ej a'ɨ́ɨjma jimi ɨ séecan.

3 Ji'nye jájcuaj ɨmuáj tu tyajta ityáj a'yan éenye'ej, catu tyi'tɨ́j mua'reeriaca'aj catu tyajta tyi'tɨ́j já'astyajca'aj. A'yaa tu éenye'que' je'ej pua'aj tyí'tyechajca'aj tyahua'ajcha'ɨ́ɨria'aj ɨ taxa'aj tyeɨ́tyee, majta a'ɨ́ɨn tájcha'ɨɨria'ca'aj ityájma, tyajta tajɨ́ɨmua'aj tájaaxɨejvi'raca'aj séej jamuán tyajta séej. 4 Ajta a'ɨ́jna ɨ Dios ɨ tɨ tajapuá huatanyúj, a'ɨ́ɨ pu jaataséjrataca' ɨ tɨ jɨn naa tojo'mua'raj, ajta ɨ tɨ jɨn taxɨe've' néijmi'caa ɨ tyaj a'yan séejre' ɨ cháanacaj japua, 5 tyij tyajta quee tyi'tɨ́j jɨn xá'puɨ' tyámua' huarɨ́j, sulu

a'ɨ́j pu jɨme' ɨ tɨ a'ɨ́ɨn tá'ancu'vaxɨj, ajta tyitacáa'ri'ri' ɨ tyaj jɨn ootyá'ɨtzee, a'ɨ́j pu jɨn
jájcuacan ɨ júuricamej taatá' a'ɨ́jna jitze ma'can ɨ júuricama'ra' ɨ Dios. 6 Ji'nye a'ɨ́j pu
jitze ma'can ɨ Jesús tɨ ajta Cɨríistu' pué'een, jéehua taatá' a'ɨ́jna ɨ júuricama'ra' ɨ Dios,
7 ajta tyatɨ'ɨj quee che' tyi'tɨ́j jɨn á'ɨtzeere' a'ɨ́jcɨ jimi a'ɨ́jna jɨme' tɨ a'ɨ́ɨn tá'ancu'vaxɨj,
a'yaa tutyij tyi'ijchó've' tɨ táacɨ'tyij tyaj jimi júurij tá'ra'nyij jusén jɨme'.
8 A'yaa pu tyi'jɨ'ré'can jɨme', a'ɨ́j nu jɨn a'yan tyá'xɨe've' paj jéehua huó'ixaatye'en,
mata'aj mij a'ɨ́ɨmaj ɨ maj tyá'tzaahuatye' ɨ Dios jimi tyámua' huárɨnyij. A'íi pu néijmi'i
naa tyí'een ajta néijmi'caa jimi tyi'tyáhuɨ'rii. 9 Capáj huá'namuajraj a'ɨ́ɨjma ɨ maj
cha'mana'aj tyí'xaj, ajta je'ej maj tyi'tɨ́j tyí'xaj a'ɨ́ɨjma jimi ɨ tahuásij ɨ maj anaquéej
a'yan huacháatɨma'caa, majta ɨ maj tyúu'ihuo' a'ɨ́jcɨ jɨme' je'ej tɨ huatóomua'aj ɨ yu'xarij
ɨ Moisés tɨ jo'yú'xaca'. Néijmi'i ɨ tɨ a'yan tyí'een capu tyi'tɨ́j huɨɨre' ajta quee je'ej
huatóomua'aj.
10 Tɨpua'aj a'tɨ́j tyi'tɨ́j je'ej pua'aj uuriaj ɨ tyeyúuj tzajta', pata'aj jaatá'ijmuej séej
na'ríij hua'puaj pua'máj, ajta tɨpua'aj quee muáanamuaj, a'yaa paj tyaaté'exaatye'en
tɨquee che' ajo'ré'nyinyiica'an, 11 a'yaa paj tyáamua'reej tɨ a'ɨ́jna ɨ a'tɨ́j arí je'ej pua'aj
tyo'cájrupij, tɨ'ij ajta ɨ xána'cɨria'ra' je'ej pua'aj joorej.

Pablo pu ja'ixaatye' a'ɨ́jcɨ ɨ Timoteo je'ej tɨ huárɨnyij

12 Nyatɨ'ɨj muéetzij jimi jaata'ítyej a'ɨ́jcɨ ɨ Artemas, nyajta a'ɨ́jcɨ ɨ Tíquico, pata'aj
jiye'tzín a'áa nyojo'tyéesej a Nicópolis, ji'nye a'yaa nu tyaaxá'puɨ'ɨntarej nyaj a'yan
huácatyij tɨ'ɨj na'aj tyu'séevi'ij ta'mej. 13 Pata'aj néijmi'i jɨme' huo'táhuɨɨre'en a'ɨ́jcɨ ɨ
Zenas, pajta a'ɨ́jcɨ ɨ Apolo, pajta tyihuo'tá'an tyi'tɨ́j tɨ huá'ɨtziitye' mej mij huaju'un ta'aj
ij quee tyi'tɨ́j á'ɨtzeeria'aj hua' jimi. 14 Majta a'ɨ́ɨmaj ɨ tatyeɨ́tyeristyamua' a'yan tyaarɨ'rej
maj tyámua' tyu'muárɨe'en tyi'tɨ́j jɨme', majta tyu'tyáhuɨɨre'en jo'tɨj tyi'tɨ́j já'ɨtzeere'.
15 Néijmi'i ɨ maj nyajamuan yahuatyú'uj, a'ɨ́ɨ mu yámuatyojtye'. Pata'aj huo'tatyój-
tye'en tajɨ́me' a'ɨ́ɨjma ɨ tyaj hua'xɨe've' ɨ maj a'yan cha'taj mana'aj tyá'tzaahuatye'. Che'
Dios tyámua' tyaja'muahuɨɨria'aj néijmi'caa mua'ajmaj.

Je'ej tɨ tyaatayu'sej a'ɨ́jna ɨ San Pablo a'ɨ́jcɨ ɨ Filemón

*Pablo pu jatyojtye' a'*ɨ́jcɨ ɨ Filemón

1 Nyáaj Pablo, ɨ nyaj eetyánami' a'ɨ́jna jɨme' nyaj já'astijre' ɨ Cɨríistu' ɨ tɨ ajta Jesús
pué'een, ajta ɨ nye'ihuáara' Timoteo, a'yaa tu muatyojtye' muéetzij Filemón, ɨ paj
tajamuán tyí'muarɨe' tyajta jéehua muaxɨe've', 2 tyajta a'ɨ́ɨjma ɨ maj a'áa jóosɨ'rii jo'paj
ja'chej, tyajta a'ɨ́jna tyojtye' ɨ ta'ihuáara' Apia tyajta ɨ Arquipo, ɨ tɨ ajta a'yan cha'tána'aj
éenye'que' á'viicue're' tyatɨ'ɨj ityáj. 3 Che' a'ɨ́jna ɨ Dios ɨ tyaj jajvástara', ajta a'ɨ́jna
ɨ tavástara' Jesús tɨ ajta Cɨríistu' pué'een, miche' a'ɨ́ɨn tyámua' naa tyajamuáacha'ɨɨn,
majta tyámua' jamuáa'uurej ɨ ja'muaxɨéjnyu'caa tzajta'.

Filemón pu tyé'tyojtzi're' ɨ Dios ajta jéehua jahuoo jimí

4 A'náj tɨna'aj nu tyé'tyojtzi're' ɨ Dios nyajta jahuoo muéetzij jɨme' nyatɨ'ɨjta mo'tá-
mua'ree, 5 ji'nye a'yaa nu tyí'namuaj je'ej paj tyihuá'xɨe've' pajta jéehua tyá'tzaahuatye'
ɨ tavástara' jimi, pajta néijmi'caa xɨe've' ɨ tyeɨ́tyeristyamua'me'en ɨ Dios. 6 A'yaa nu
tyá'huoo ɨ Dios jimi tɨ'ij a'ɨ́jna ɨ paj jɨn tyá'tzaahuatye' muaatáhuɨɨre'en pej pij huame'en
ɨ tavástara' jimi, pajta néijmi'i jɨn a'yan huárɨnyij a'ɨ́jna jitze ma'can ɨ Cɨríistu'. 7 Jéehua
nu nyetyamua've' muéetzij jimi, ji'nye muáaj paj ca'nyíjra'aj huo'ta', pajta tyámua'
tyihuo'tyéeje a'ɨ́ɨjma ɨ tyeɨ́tyeristyamua'me'en ɨ Dios.

*Pablo pu jahuoo t*ɨ'ij jáahuɨɨre'en a'ɨ́jcɨ ɨ Onésimo

8 A'yaa pu'ij tyij nyajta a'ɨ́jna jɨn antyínyamua'ree nyej nyij tyimuaata'ɨ́jtye'en je'ej paj
huárɨnyij a'ɨ́jna jitze ma'can ɨ Cɨríistu', 9 a'yaa nu tyá'xɨe've' nyaj a'yan tyimuaatáhuaviij,
a'ɨ́jna jɨme' ɨ nyaj jéehua muaxɨe've'. Nyáaj Pablo, ɨ nyaj nyeríj vástɨ', nyajta eetyánami'
a'ɨ́jcɨ jɨme' nyaj ja'tzaahuatye' ɨ Cɨríistu' ɨ tɨ Jesús pué'een, 10 a'yaa nu tyí'muahuaviij
a'ɨ́jcɨ jɨme' ɨ nyiyóoj Onésimo, ɨ ajta tyá'tzaahuatye', ji'nye nyáaj nu ca'nyíjra'aj
jaatá' a'yújna jó'nyaj je'tyánami'. 11 Jájcuaj ɨmuáj, capu tyi'tɨ́j je'ej tyimuaatyáhuɨɨ
a'ɨ́jna ɨ Onésimo, ajta ijíij jéehua pu nyahuɨɨ're' nyéetzij, ajta muéetzij. 12 Nu'ríj nyij
nyajtáhua'aj jájcuaj jɨn jaata'ítyij muéetzij jimi, a'ɨ́ɨ pu a'ɨ́ɨn pué'een ɨ nyiyóoj ɨ nyaj
jéehua jaxɨe've'. 13 A'yaa nu nyáaj tyá'xɨe'va'ca'aj tɨ yahuatyá'ɨtzeere'en nyajamuan,
tɨ'ij a' jɨ́me' naatáhuɨɨre'en, ji'nye nyáaj nu eetyánami' a'ɨ́jna jɨme' ɨ nyaj tyihuá'ixaatye'
ɨ tyeɨ́tyee ɨ Cɨríistu' jitze ma'can. 14 Ajta canu a'yan tyá'xɨe've' nyaj a'yan huárɨnyij
nyequee xu muéetzij muaata'ixáatye'en, tɨ'ij a'yan huárɨnyij ca'nyéjrij jɨme' je'ej tɨquee
muéetzij tyimua'ráanajchi. 15 Tyij quee a'ɨ́jna jɨn a'tzúj á'tyeej tɨ ɨmuáj je'ej huárupij,
tɨ'ij ajimi huatyá'ɨtzeere'en jusén jɨme', 16 capu che' a'yájna tɨ'ɨj sɨ́ɨj tɨ ca'nyéjrij jɨn
tyí'huɨɨre', sulu tɨ'ɨj a'ihuáara' ɨ paj jéehua jaxɨe've', jéehua nu nyáaj jaxɨe've', ajta jéetze'
pu muéetzij jimí juxɨe've', ji'nye tyévij pu pué'een, ajta a'ihuáara' pué'een ɨ tavástara'
jimi.

17 A'yaa pu'ij, tɨpua'aj a'yan petyinaaséjri' nyaj a'ihuáara' pué'een a'ɨ́jna jitze ɨ tyaj
jitzán tyá'tzaahuatye', a'yaa paj tyaataxɨe've'en a'ɨ́jcɨ ɨ Onésimo patɨ'ɨj tyinaataxɨé'vej
nyéetzij. 18 Tɨpua'aj tyi'tɨ́j jɨn je'ej pua'aj muáaruuj, na'ríij tyi'tɨ́j muá'cha'ɨɨre', nyéetzij
paj naajíjve'en. 19 Nyáaj Pablo, nyáaj nu nyamuáca' jɨn tyí'muayu'se'. Nyáaj nu
tyí'muanajchitye'en. Nyajta nyáaj canu a'yan tyí'mua'ixaatye' paj muáaj jo'tyéeyu'xaj,
ji'nye muáaj paj tyiná'cha'ɨɨre' a'ɨ́jcɨ jɨme' tɨ muáahuɨɨrej pej pij júurij puá'ra'nyij jusén
jɨme'. 20 A'yaa nu nyij nye'ihuáara' tyí'muahuaviij, pej pij a'ɨ́jna jɨn naatáhuɨɨre'en
ɨ tavástara' jitze ma'can, pata'aj ca'nyíjra'aj naata'an ɨ nyaxɨéjnyu'caa tzajta' a'yájna
patɨ'ɨj nye'ihuáara' tyi'pué'een ɨ Cɨríistu' jimi.

21 A'yaa nu tyí'muayu'se', ji'nye tyámua' nu tyá'mua'reej paj a'yan rɨnyij, pajta jéetze'
a'yan rɨnyij je'ej nyaj tyí'muahuaviij. 22 Ajtáhua'aj a'yájna, pata'aj séej ɨ chi'ij tyámua'

huá'uurej nyej nyij a'áa ja'rá'astij, ji'nye a'yaa nu tye'ejchó've' tɨ ɨ Dios naata'an, nyej nyij a'áa ja'tanyéj ajimi, ji'nye a'yaa xu mua'aj tyá'huoo ɨ Dios jimi.

*Ɨ nyúucarij t*ɨ jɨn ja'antyipuá'ritye'sij

23 A'ɨ́ɨ pu ajta yámuatyojtye' ɨ Epafras, ɨ tɨ nyajamuan ya' eetyánami' a'ɨ́jcɨ jɨme' tɨ ajta a'yan tyu'méj ɨ Cɨríistu' jimi tɨ ajta Jesús pué'een, 24 a'ɨ́ɨ mu majta yajá'muatyojtye' a'ɨ́jna ɨ Marcos, ajta ɨ Aristarco, ajta ɨ Demas, ajta ɨ Lucas, ɨ maj nyahuɨɨre' ɨ tyaj jɨn tyí'muarɨe'.

25 Che' a'ɨ́jna ɨ tavástara' Jesús tɨ ajta Cɨríistu' pué'een, che' a'ɨ́ɨn tyámua' tyajamuáacha'ɨɨn.

Je'ej tɨ tyo'tyéyu'si'huaca' a'ɨ́ɨjma jimi ɨ maj Israel jitze ajtyáma'can

A'ɨ́ɨ pu Cɨríistu' tyitáa'ixaaj ɨ Dios jitze ma'can

1 A'yaa pu jájcuaj ɨmuáj ɨ Dios mue'tɨ́j tyihuó'ixaaj ɨ tahuásimua'cɨ'ɨj, ajta quee séej
na'aj jɨme' ɨ nyúucarij, a'yaa pu séecan tyu'ta'ítyaca' mej mij jitzán ma'can tyu'taxáj.
2 Ajta ijíij, tɨ'ɨj arí néijmi'i tye'entyipuá'rij, Dios pu ɨ juyój ujo'ta'ítyaca' tɨ'ij a'ɨ́ɨn
tyitaaté'exaatye'en jitzán ma'can, a'ɨ́j pu jitzán ma'can jaatyátaahuaca' ɨ cháanacaj, ajta
je'en a'yan tye'entyíhuo tɨ'ij néijmi'i tyá'cɨ'tyij a'ɨ́jcɨ ɨ yójra'. 3 A'ɨ́ɨ pu a'ɨ́ɨn pué'een ɨ
tɨ jɨn huápuɨ'ɨj tyámua' naa huasé'rin ɨ Dios, ajta ɨ tyévira' a'yan cha'tána'aj huasé'rin
tɨ'ɨj ajta ɨ Dios, a'ɨ́ɨ pu néijmi'i tyí'vi' tɨ'ɨj na'aj ɨ tɨ tyí'sejre' a'ɨ́jna jɨme' ɨ junyúucaa.
Tɨ'ɨj tyitacá'ri'raj ɨ tyaj jɨn ootyá'ɨtzee ɨ Dios jimi, aj pu'ij huatyéeyixɨj ɨ ɨpuárij japua
muáca'ta' ɨ Dios, 4 ajta a'yan tye'rájraa tɨ a'ɨ́ɨn jéetze' va'cán jɨn tyi'tyaváaj ta'raa, mequee
a'ɨ́ɨmaj ɨ maj tajapuá tyí'huɨɨre', ji'nye a'ɨ́j pu jɨn tye'entyájrupij ɨ tɨ jéetze' juxɨe've' jɨme'
mequee a'ɨ́ɨmaj ɨ maj tajapuá tyí'huɨɨre'.

A'ɨ́jna ɨ yójra' ɨ Dios jéetze' pu va'cán jɨn tyi'tyéjvee mequee a'ɨ́ɨmaj ɨ maj tajapuá
tyí'huɨɨre'
5 Ji'nye ɨ Dios capu a'náj a'yan séej tyu'té'exaaj a'ɨ́ɨjma ɨ maj tajapuá tyí'huɨɨre' yee:
Muáaj paj nyiyóoj pué'een,
nyáaj nu ijíij mua'antyíhuoo.
Capu ajta a'yan séej tyu'té'exaaj a'ɨ́ɨjma ɨ maj tajapuá tyí'huɨɨre' yee:
Nyáaj nu táatajra' pue'éenye'ej na'mej,
ajta a'ɨ́ɨn nyiyóoj pu pue'éenye'ej ta'mej.
6 Ajta a'ɨ́jna jitze ma'can ɨ juyój, a'yaa pu tyihuo'té'exaaj a'ɨ́ɨjma ɨ maj a'yan cháanacaj
japua huacháatɨmee tɨjɨn:
Miche' néijmi'i ɨ maj tyí'huɨɨre' ɨ Dios jimi jaatyáanajche.
7 Ajta a'ɨ́ɨjma jimi ɨ maj tajapuá tyí'huɨɨre', a'yaa ɨ Dios tyí'xaj tɨjɨn:
A'yaa pu huá'uurej a'ɨ́ɨjma ɨ maj tajapuá tyí'huɨɨre' tɨ'ɨj áacaj,
ajta a'yan huá'uurej tɨ'ɨj tɨéj a'ɨ́ɨjma ɨ tɨ tyihuá'ijtye'.
8 Ajta a'ɨ́jna jitze ma'can ɨ juyój, a'yaa pu tyí'xaj tɨjɨn:
Muáaj mu paj Dios pué'een, capu a'náj antyipua'rij ɨ paj jɨn antyía'mua'reej,
ajta ɨ paj jɨn tyi'tyéjvee jɨ'réenya'aj pu séejre', pajta a'yan tyí'ijta je'ej tɨ tye'tyévijtye'.
9 Muáaj paj jaxɨe've' ɨ tɨ tyámua' een pajta quee jaxɨe've' ɨ tɨ je'ej pua'aj een,
a'ɨ́j pu jɨn ɨ Dios mua'antyíhuoo, a Dios,
ajta muaatá' ɨ paj jɨn jéetze' huatá'tyamua've'en
mequee a'ɨ́ɨmaj ɨ a'tyéɨtyeristyamua'.
10 A'yaa pu ajta tyí'xaj tɨjɨn:
Muáaj nyavástara', jájcuaj ɨmuáj paj jaatyátaahuaca' ɨ cháanacaj,
pajta a'ɨ́jna huatyátaahuaca' ɨ tajapuá tɨ séejre'.
11 Ajta néijmi'i pu tye'entyipuá'rij tɨ'ɨj na'aj pua'máj tyí'sejre',
pajta muáaj, jusén paj jɨn séeria'aj puá'mej.
Néijmi'i pu a'yan tyu'tyemí'ma'cantarij tɨ'ɨj ɨ cáanarij,
12 a'yaa paj tyeetyátutaj tɨ'ɨj ɨ cáanarij tyí'tutzijhuacaa,
a'yaa paj néijmi'i seequéj tyí'uurej, tɨ'ɨj a'tɨ́j tɨ seequéj eenye' tyu'tyóochejtye'en.
Pajta muáaj paj póoche' a'ɨ́ɨn pana'aj pué'een,
capáj a'náj á'pua'ren.
13 Capu ɨ Dios a'náj séej a'yan tyu'té'exaaj a'ɨ́ɨjma ɨ maj tajapuá tyí'huɨɨre' yee:
Huatyéyixɨ' ɨ nyamuáca'ta',

'asta nyana'aj quee huo'mué'tɨn a'ɨ́ɨjma ɨ maj muájcha'ɨɨre' mej mij muéetzij mua'rá'astijre'en.
14 Ji'nye néijmi'i ɨ maj tajapuá tyí'huɨɨre', a'ɨ́ɨ mu a'ɨ́ɨn pué'een ɨ júuricamej Dios tɨ tyihuá'ijtye', mej mij huo'tyáhuɨɨre'en a'ɨ́ɨjma ɨ tɨ huá'cɨ'tyij tɨ Dios hua' japua huatányuunyij.

2

*Tyiche' ja'rá'astijre'en a'*ɨ́jna ɨ tyaj jáanamuajri'

1 A'ɨ́j pu jɨn a'yan tyúuxɨe've' tyaj jéehua tyámua' naa tyáanamuaj a'ɨ́jna ɨ nyúucarij, tyej tyij quee ajtácɨɨnyej a'ɨ́jna jitze ɨ juyéj. 2 A'ɨ́jna ɨ nyúucarij ɨ tɨ Dios ará'tyeej jaataxájtaca' a'ɨ́ɨjma jimi ɨ maj tajapuá tyí'huɨɨre', a'ɨ́ɨ pu ajta tyí'huɨɨria'ca'aj, majta a'ɨ́ɨmaj ɨ maj quee ja'rá'astijrej, a'yaa pu puéjtzij tyihuo'cɨ'ɨj je'ej tɨ tye'tyévijtya'ca'aj. 3 ¿Ji'nye ij tyíɨ'rij tɨquee puéjtzij táacɨ'tyij tɨpua'aj a'yan tyetyá'xaahuataj a'ɨ́jcɨ ɨ nyúucaria'ra' ɨ Dios, tɨ ajta jéehua huápuɨ'ɨj juxɨe've'? Ji'nye a'ɨ́ɨ pu ɨ tavástara' anaquéej a'yan tyaataxájtaca', majta je'en séecan a'yan tyaataxájtaca' je'ej maj tyáanamuajri' a'ɨ́jcɨ ɨ nyúucarij. 4 Dios pu ajta jaataséjrataca' a'ɨ́jcɨ jɨme' tɨ a'yan huarɨ́j tyi'tɨ́j jɨme' tɨ huápuɨ'ɨj naa huasé'rin, ajta jaatyájtoo ɨ ju júuricamej hua'tzajta' je'ej tɨ tya'ránajchaca'.

*C*ɨríistu' pu a'yan ajta tyu'nɨé'huaca' matɨ'ɨj ɨ ihuáamua'mua'

5 Capu ɨ Dios jaatyájtoo a'ɨ́ɨmaj jimi ɨ maj tajapuá tyí'huɨɨre', mej mij a'ɨ́jcɨ jɨn antyúumua'reeriaj muá'ra'nyij ɨ cháanacaj tyaj japuan huacháatɨma'aj tá'ju'un, a'ɨ́jna ɨ tyaj a'yan jɨme' tyí'xaj. 6 A'yaa pu'uj a'tɨ́j a'náj tyí'xajtaca'aj tɨjɨn:
¿Tyi'tanyí je'ej tyi'pué'een ɨ tyévij?
¿Tyi'tanyí jɨn mua'antyúumua'ree ɨ tyétyacaa?
¿Ji'nye pej pij hua'tamuá're'rii majta a' jitze juxɨe've'?
7 A'yaa paj jáaruuj tɨ'ij jéetze' cɨléenye' jɨn tyi'tyaváaj tá'ra'nyij, mequee a'ɨ́ɨmaj ɨ maj tajapuá tyí'huɨɨre',
pajta tyámua' tyaatá', a'ɨ́jcɨ jɨme' paj ja'antyíhuoj tɨ'ij jéehua huápuɨ'ɨj tyáacɨ'tyij, majta néijmi'i tyámua' jo'taséj,
8 pajta néijmi'i tyaatá' tɨ'ij tyi'tɨ́j jɨn antyúumua'reeriaj, mej mij a'ɨ́jna jɨn ja'rá'astijre'en. A'yaa pu'ij, tɨ'ɨj néijmi'i jimi tyu'tyátuiihuaca', Dios pu ajta néijmi'i tyaatá'. Ajta ijíij capu eexúj séejre' maj néijmi'i já'astijria'aj. 9 Tyajta a'yan tyé'sej a'ɨ́jcɨ ɨ Jesús, tɨ ɨ Dios a'yan jáaruuj tɨ'ij cɨ́ɨ na'aj á'tyeevi' tɨ jéetze' cɨléenye' jɨn tyi'tyaváaj tá'ra'nyij mequee a'ɨ́ɨmaj ɨ maj tajapuá tyí'huɨɨre', a'ɨ́ɨ pu ijíij va'cán jɨn tyi'tyéjvee, a'ɨ́jna jɨme' tɨ a'ɨ́ɨn jaapuéjtzitariaca' tɨ'ɨj huamuɨ́'. Dios, ɨ tɨ jéehua taxɨe've', a'yaa pu tyu'tá' tɨ'ɨj ɨ Jesús néijmi'caa jitze ma'can huámuɨ'nyij, ajta je'en néijmi'caa táahuɨɨre'en.
10 Néijmi'i ɨ tɨ tyí'sejre' Dios pu tyía'rij ajta néijmi'i jimí tyí'sejre' a'ɨ́jna jɨme' tɨ a'ɨ́ɨn néijmi'i tyú'taahuaca', a'yaa pu'ij tyá'xɨe've' mej mij néijmi'i ɨ yójmua'mua' jimí huatyá'ɨtzeere'en jusén jɨme'. A'ɨ́j pu jɨn ɨ Dios, a'yan tyaanéijmi'tarej a'ɨ́jna jɨme' tɨ jaapuéjtzitariaca' ɨ Cɨríistu' ta'aj ij tyámua' tyú'uurej, ajta néijmi'caa táahuɨɨre'en. 11 Ji'nye néijmi'i mu séej mana'aj jitze ajtyáma'can, a'ɨ́ɨjma ɨ tɨ huatyóa'rij, ajta a'ɨ́ɨjma a'ɨ́ɨn tɨ arí hua'antyívi'tɨca'aj. A'ɨ́j pu jɨn, capu jatyevi'raste' a'ɨ́jcɨ yójra' tɨ a'yan hua'tamuá'muatya'an yee: "Nye'ihuáamua' mu pué'een", 12 ajta a'yan tyu'taxájtaca' ɨ yu'xarij jitze tɨjɨn:
Nyetyihuo'té'exaatye'sij muéetzij jitze ma'can ɨ nye'ihuáamua',
nyajta tyu'táchuiicaj hua' tzajta' a'ɨ́ɨjma ɨ maj jusɨ'rii.
13 A'yaa pu ajta tyí'xaj tɨjɨn:
A'ɨ́j nu jitze tyi'ijchó've'ej na'mej.
Ajtáhua'aj a'yan tɨjɨn:
Yá'nyaj huatyéjve, hua' jamuán ɨ yójmua'tyee ɨ Dios tɨ naatávi'tɨstej.

14 A'yájna matɨ'ɨj a'ɨ́ɨmaj ɨ yójmua'mua' ɨ maj seequéj aja'chej, juxa'aj mana'aj eenye'
tyáhue'ra', majta juxa'aj eenye' tyáaxure', a'yaa pu ajta ɨ Jesús huóoruuj tɨ'ij a'yan
cha'tána'aj eenye' tyáhue'ra', ajta a'yan eenye' tyáxuure'ej, ta'aj ij ja'antyipuá'ritye'en
a'ɨ́jcɨ ɨ tɨ a'ɨ́jna jɨn antyúumua'reeriaca'aj tɨ huó'cui'nyij tɨ tyeɨ́tyee, a'ɨ́ɨ pu a'ɨ́ɨn pué'een
ɨ tyiyáaru'. 15 A'yaa pu'ij tyihui'rájtoo a'ɨ́ɨjma ɨ maj a'yan séjria'ca'aj matɨ'ɨj ɨ maj
ca'nyéjrij jɨn tyí'muarɨe' a'ɨ́jna jɨme' maj tyí'tzɨɨnya'ca'aj maj huácui'nyij. 16 A'yaa pu
tyi'ja'yájna, tɨquee a'ɨ́jna jɨn mujo'vé'mej tɨ'ij a'ɨ́ɨmaj huatyáhuɨɨre'en ɨ maj tajapuá
tyí'huɨɨre', sulu ta'aj ij a'ɨ́ɨjma huatyáhuɨɨre'en ɨ maj Abraham jitze eeráma'can. 17 A'ɨ́j
pu jɨn a'yan huó'ruuj matɨ'ɨj ɨ ihuáamua'mua', ta'ij ij a'ɨ́jna jɨn tye'entyájrutyej ɨ tɨ
néijmi'i jɨn tyu'tyáhuɨɨre'en ɨ Dios jimi, ajta a'yan tyihuá'ancu'vaxɨj ɨ tyeɨ́tyee, ajta
tyihuacáari'ri' ɨ maj jɨn ootyá'ɨtzee ɨ Dios jimi. 18 Ajta je'en a'ɨ́ɨn jaapuéjtzitariaca', ajta
tyo'táviicue'ri', ijíij pu arí ɨ'ríj tɨ a'ɨ́ɨn huo'táhuɨɨre'en a'ɨ́ɨjma ɨ maj á'viicue're' tyi'tɨ́j
jɨme'.

3

*Jesús pu jéetze' va'cán j*ɨn tyi'tyéjvee quee a'ɨ́jna ɨ Moisés

1 A'yaa pu'ij, nye'ihuáamua', mua'aj xu ɨ Dios jitze ajtyáma'can, ajta a'ɨ́ɨn jamuaatajé
siaj sij néijmi'i jimi huatyá'ɨtzeere'en, siata'aj tyámua' a'ɨ́j jitze tyú'mua'tyij ɨ Jesús, ɨ
Dios tɨ uyo'ta'ítyaca' ajta a'ɨ́ɨn néijmi'i jɨn tyí'huɨɨre' ɨ Dios jimi, a'ɨ́ɨ pu ajta taaté'exaa
a'ɨ́jna ɨ nyúucarij ɨ tyaj jitzán tyá'tzaahuatye'. 2 Ji'nye a'ɨ́ɨ pu ɨ Jesús néijmi'i jɨn tyámua'
tyí'sejre' ɨ Dios jimi, ɨ tɨ ja'antyíhuoj tɨ'ij a'ɨ́jna jɨn tyu'tyáhuɨɨre'en, a'yájna tɨ'ɨj ajta
ɨ Moisés néijmi'i jɨn tya'rá'astej tɨ'ɨj tyí'huɨɨria'ca'aj ɨ chi'ra'an tzajta' ɨ Dios. 3 Ajta ɨ
Jesús Dios pu jéetze' pu va'cán tye'entyáarujtyej, quee a'ɨ́jcɨ ɨ Moisés, a'yájna tyatɨ'ɨj
tyajta jéetze' tyámua' tya'tá'caa a'ɨ́jcɨ ɨ tɨ chi'ij tyí'ta'huacaa tyequée a'ɨ́jcɨ ɨ chi'ij.
4 Néijmi'i ɨ chi'ij tɨ tyí'sejre' a'tɨ́j pu ja'ajtaahuaca', ajta ɨ Dios pu a'ɨ́ɨn pué'een ɨ tɨ
néijmi'i tyú'taahuaca' tɨ'ɨj na'aj ɨ tɨ a'yan tyí'sejre'. 5 A'yaa pu'ij, a'ɨ́jna ɨ Moisés, ɨ tɨ
tyi'tɨ́j jɨn tyí'huɨɨria'ca'aj, néijmi'i pu jɨn tyámua' huarɨ́j ɨ chi'ra'an tzajta' ɨ Dios, a'yaa
pu tyí'huɨɨria'ca'aj tɨ'ij jaataxáj je'ej tɨ tyi'tɨ́j ɨ Dios tyu'taxájtaj. 6 Ajta ɨ Cɨríistu', ɨ tɨ
yójra' pué'een, a'ɨ́ɨ pu néijmi'i jɨn tyámua' tyí'huɨɨre' ɨ chi'ra'an tzajta' ɨ Dios, ajta a'ɨ́jna
ɨ chi'ra'an ityáj tu a'ɨ́ɨn pué'een ɨ tyeɨ́tyeristyamua'me'en, tɨpua'aj tyetyo'táviicue' tyej
tyámua' eenye' tyajta tatyamua've'ej a'ɨ́jcɨ jɨme' ɨ tyaj jitzán tyi'ijchó've'.

*Ɨ Dios jimi mu juso'pe' a'*ɨ́ɨmaj ɨ maj tyeɨ́tyeristyamua'me'en pué'een

7 A'ɨ́j pu jɨn, a'yájna tɨ'ɨj tyí'xaj ɨ júuricama'ra' ɨ Dios ɨ yu'xarij jitze a'yan tɨjɨn:
Tɨpua'aj mua'aj ijíij siáanamuaj je'ej tɨ ɨ Dios tyí'xaj,
8 caxu tyi'tyánaamuan ɨ juxɨéjnyu'caa tzajta', matɨ'ɨj a'ɨ́ɨjma ɨ maj quee jáanamuajri',
majta je'en tyi'tɨ́j jɨn jaatatyésej ɨ Dios a'ájna jo'tɨj quee já'tyi'tɨj.
9 A'áa mu tyi'tɨ́j jɨn natatyésej a'ɨ́ɨmaj ɨ já'muahuasimua'cɨ'ɨj,
majta a'áa já'tyeej huá'puatyej nyinyi'ra'aj metyi'séeraj je'ej nyaj tyi'tɨ́j jɨn rɨjcaj.
10 A'ɨ́j nu jɨn huo'tájaaxɨejvi'ri' néijmi'caa a'ɨ́ɨmaj ɨ tyeɨ́tyee,
nyajta a'yan tyu'taxájtaca' tɨjɨn: "A'náj tɨna'aj mu je'ej pua'aj tyí'mua'tzej ɨ jutzájta',
majta quee a'náj jaxɨe've' maj jáamua'tyij je'ej nyej nyáaj tyí'ijta."
11 A'ɨ́j nu nyij jɨn nyú'camuɨ'ɨj a'yan nyetya'tányaratziiri'
maj quee a'náj ujo'tyárutyij jo'maj ja'huóoso'pe'en nyajamuan.

12 Nye'ihuáamua', tyámua' xu'uj mua'aj tɨ'ij quee sɨ́ɨj tɨ ja'mua jitze ajtyáma'can
je'ej pua'aj tyi'tyúucha'ɨɨj ɨ jutzájta', nusu tɨquee ajta che' tyá'tzaahuatye'ej, tɨ'ij a'ɨ́jna
jɨn ajtára'nyij ɨ Dios jimi tɨ júurij. 13 Sulu siata'aj ca'nyíjra'aj huatóoa'an séej siajta
séej jamuán a'náj tɨna'aj, ijíij siaj siooj júurij, tɨ'ij quee sɨ́ɨj tye'tyánaamuan ɨ jutzájta'
tyi'tɨ́j jɨme' tɨ hue'tzij pué'een ajta je'en a'ɨ́jna jɨn je'ej pua'aj huárɨnyij. 14 Ji'nye
a'yaa pu ityájma tyi'tɨ́j tyí'tacɨ'tyij jamuán ɨ Cɨríistu', tɨpua'aj tyetyo'táviicue' tyaj

a'náj tɨna'aj tyámua' eenye' 'asta na'aj quee néijmi'i tye'entyipuá'rej, a'yájna tyatɨ'ɨj
tye'ejchó'va'ca'aj tya'tɨ'ɨj huatyátahuij.
15 A'ɨ́j pu jɨn a'yan tyá'xaj ɨ yu'xarij jitze tɨjɨn:
Tɨpua'aj mua'aj ijíij siáanamuaj je'ej tɨ ɨ Dios tyí'xaj,
caxu tyi'tyánaamuan ɨ jutzájta', matɨ'ɨj a'ɨ́ɨmaj ɨ maj quee jáanamuajri'.
16 ¿A'tyaanyíj maj a'ɨ́ɨn pué'een ɨ maj quee ja'rá'astej matɨ'ɨj jáanamuajri' ɨ nyúucaria'ra'
ɨ Dios? A'ɨ́ɨmaj mu a'ɨ́ɨn pué'een ɨ Moisés tɨ hui'rájtoj a'ájna a Egipto. 17 Ajta
a'ɨ́ɨjma ɨ Dios tɨ huá'puatyej nyinyi'ra'aj huá'jaaxɨejvi' a'ɨ́ɨmaj mu a'ɨ́ɨn pué'een ɨ maj
ootyá'ɨtzee ɨ jimí, majta je'en huá'cuii a'ájna jo'tɨj quee já'tyi'tɨj. 18 A'ɨ́ɨ mu majta a'ɨ́ɨn
pué'een ɨ tɨ Dios hua' jɨme' a'yan tya'tóoratziiri' mej mij quee a'náj ujo'tyájrutyej jo'maj
ja'huóoso'pe'en, a'ɨ́jna jɨme' maj quee ja'antzaahuaj. 19 A'yaa pu tyi'ja'yájna, a'yaa tu
tyá'mua'reej tɨquee a'yan tyihuo'cɨ'ɨj maj ujo'tyájrutyej, ji'nye camu tyá'antzaahuaj.

4

1 A'ɨ́j pu jɨn, ijíij tu ooj je'ej tyíɨ'rij tɨ'ij táahuɨɨre'en a'ɨ́jna ɨ Dios tɨ jɨn tya'tóoratziiri'
tyej tyij ujo'tyájrutyej jo'tyaj ja'huátaso'pe'en, tyiche' tyámua' tyi'huátacha'ɨɨn, tɨ'ij
quee sɨɨj tyi'tɨj jɨn ootyá'ɨtzeere'en ajta je'en quee jáacɨ'tyij tɨ a'áa jo'tyájrutyej. 2 Ji'nye
ityáj tu ja'ancuriáa' a'ɨ́jna ɨ nyúucarij ɨ Dios tɨ jɨn tɨi'rátoosij, ajta a'ɨ́ɨjma capu
huo'tyáhuɨɨ matɨ'ɨj jáanamuajri', ji'nye camu a'yan huarɨ́j tɨ'ɨj tyé'ijtaca'aj ɨ nyúucarij
maj jáanamuajri'. 3 Tyajta ityáj, ɨ tyej tyá'antzaahuaj, ityáj tu a'áa jo'tyárutyij jo'tyaj
ja'huátaso'pe'en, a'ɨ́jna ɨ tɨ Dios jɨn a'yan tyu'taxájtaca' hua' jɨme' tɨjɨn:
A'ɨ́j nu jɨn nyú'camuɨ'ɨj nyetya'tányaratziiri',
mej mij quee a'áa jo'tyájrutyej jo'maj nyajamuan ja'huóoso'pe'en.
Ajta ɨ Dios jimi pu'ríj néijmi'i tyí'cɨ'piihuaca'aj tɨ'ɨj na'aj tyeetyátaahuaca' ɨ cháanacaj,
4 ji'nye a'yaa pu tyá'xaj ɨ yu'xarij jitze a'ɨ́jna jɨme' ɨ xɨcáara' ta'ráahua'puaj tɨjɨn:
Dios pu huóoso'pej tɨ'ɨj ja'antyicɨ'ɨj ɨ tɨ jɨn tyu'muárɨej a'ájna xɨcáara' jitze ɨ
ta'ráahua'puaj.
5 Ajtáhua'aj pu a'yan tyá'xaj yu'xarij jitze tɨjɨn:
Camu a'áa jo'tyárutyij jó'nyaj huaja'tá'caa mej mij huóoso'pe'en.
6 Ajta móoche' mu séecan á'ɨtzeere' maj a'áa jo'tyájrutyej jo'maj jamuán ja'huóoso'pe'en
ɨ Dios, a'ɨ́ɨmaj ɨ maj quee a'áa jo'tyájrupij, a'ɨ́jna jɨme' maj quee ja'rá'astijrej a'ɨ́jcɨ ɨ
nyúucarij ɨ Dios tɨ jɨn hui'ratonyíiche'. 7 A'ɨ́j pu jɨn ɨ Dios arí ajtáhua'aj séej xɨcáara' jitze
tya'táraj ajta a'yan jaatamua'aj tɨjɨn: "ijíij", a'ɨ́jna pu jimi a'yan ará'tyeej tyaataxájtaca'
ɨ David a'náj tɨ a'yan atyojo'ré'nyesij, a'yaa pu tyu'taxájtaca' tɨjɨn:
Tɨpua'aj ijíij mua'aj siáanamuaj je'ej tɨ tyí'xaj ɨ Dios,
caxu tyi'tyánaamuan ɨ jutzájta'.
8 Ji'nye tɨpua'aj a'ɨ́jna ɨ Josué huo'tá'nyijche' maj huóoso'pe'en a'ɨ́ɨjma ɨ maj Israel jitze
ajtyáma'can, capu ɨ Dios a'yan tyataxáatajche' ajtáhua'aj séej xɨcáara' jitze. 9 A'ɨ́j pu jɨn
óoche' á'ɨtzeere' hua' jimi ɨ tyeɨ́tyeristyamua'me'en ɨ Dios mej mij jamuán huóoso'pe'en,
10 ji'nye a'ɨ́jna ɨ a'tɨ́j tɨ a'áa jo'tyárutyij jo'tɨj ɨ Dios tyihuaja'tá'caa tɨ'ij a'tɨ́j huóoso'pe'en,
a'yaa pu tyá'cɨ'tyij tɨ huóoso'pe'en ɨ tɨ jɨn tyí'muarɨe' tɨ'ɨj ajta Dios tyi'huóoso'pej. 11 A'ɨ́j
pu jɨn, tyiche' ca'nyíjra'aj huatáta'an tyej tyij tyámua' eenye' ajta ij táacɨ'tyij tyaj a'áa
jo'tyájrutyej jo'tyaj ja'huátaso'pe'en, ta'aj ij quee a'tɨ́j a'yan rɨjcaj matɨ'ɨj jájcuaj ɨmuáj
huarɨ́j ɨ maj quee tyá'antzaahuaj.
12 Ji'nye a'ɨ́jna ɨ nyúucaria'ra' ɨ Dios, a'ɨ́ɨ pu júurij ajta néijmi'i putyí'uurej. Ajta jéetze'
tyí'huɨɨre' quee ɨ chúun tɨ juxa'aj tya'antámuamuaa, a'ɨ́ɨ pu tyáru'pij ɨ xɨéjnyu'caria'ra'
jitze ɨ tyévij, ajta ɨ mua'tzíiria'ra' tzajta', ajta jaayí'tɨn tɨ jáamua'reej je'ej tɨ sɨɨj
tyí'mua'tzej, ajta je'ej tɨ sɨɨj tyá'xɨe've' ɨ juxɨéjnyu'caa tzajta' tɨ'ij tyi'tɨ́j jɨn je'ej huárɨnyij.
13 Ajta néijmi'i ɨ Dios tɨ tyú'taahuaca' capu tyi'tɨ́j ɨ'ríj tɨ'ij jimi huatyóo'avaaj, néijmi'i pu
jimi tyí'sejre', ajta a'yan tyúuxɨe've' tyaj néijmi'i jimi huatátasejrataj.

Jesús pu a'ɨɨn pué'een ɨ tɨ jéetze' va'cán jɨn tyi'tyéjvee

14 A'ɨ́jna ɨ Jesús, ɨ tɨ yójra' pué'een ɨ Dios, a'ɨɨ pu a'ɨɨn pué'een ɨ tɨ tajimí va'cán jɨn
tyi'tyéjvee ɨ Dios jimi, ajta arí tajapuá jo'ojnyéj. A'ɨ́j pu jɨn tyiche' tyámua' eenye' ɨ tyaj
jitzán tyá'tzaahuatye'. 15 Ji'nye a'ɨ́jna ɨ tɨ tajɨ́me' va'cán jɨn tyi'tyéjvee ɨ Dios jimi, a'ɨɨ
pu jaayí'tɨn tɨ'ij tá'ancu'vaxɨ'ɨn a'ɨ́jna jɨme' tyaj quee taca'nyej ɨ tatzájta', ji'nye a'ɨɨ pu
ajta a'yan tyaapuéjtzitariaca' tyatɨ'ɨj ityáj, ajta a'ɨ́jna capu a'náj tyi'tɨ́j jɨn ootyá'ɨtzee.
16 Tyiche' taxáahuaj ajtyáxɨɨrej jo'tɨj jo'tyéjvee ɨ ɨpuárij ɨ tɨ jitzán acájca ɨ Dios tɨ jéehua
taxɨe've', tɨ'ij a'ɨɨn tá'ancu'vaxɨ'ɨn ajta je'en táahuɨɨre'en tyatɨ'ɨj á'viicue'ria'aj.

5

1 Néijmi'i ɨ maj va'cán jɨn tyí'huɨɨre' ɨ Dios jimi, a'ɨɨ mu a'yan tyihua'vá'huoosij ɨ
tyeɨtyee, mej mij a'ɨ́jna jɨn antyúumua'reeriaj mej mij hua' japua huatányuunyij ɨ Dios
jimi, ajta mej mij tyu'támu'vejritaj ɨ Dios jimi, majta ya'muáatyee huatámu'vejritaj a'ɨ́jcɨ
jɨme' ɨ maj jɨn ootyá'ɨtzee. 2 Ajta a'ɨ́jna ɨ tɨ tyi'tɨ́j jɨn tyi'tyéjvee a'ɨɨmaj mu tyé'ijtye' ɨ
tyeɨtyee, a'ɨ́j pu jɨn ɨ'ríj tɨ'ij hua'ancu'vajxɨ'ɨn a'ɨɨmaj ɨ maj quee tyi'tɨ́j mua'reej, majta ɨ
maj tyi'tɨ́j jɨn á'ɨtzeere' ɨ Dios jimi, 3 ajta a'ɨ́jna jɨme' tɨquee juca'nyej a'ɨ́j pu jɨn juxɨe've'
tɨ anaquéej tyu'támu'vejritaj a'ɨ́jna jɨme' tɨ a'ɨɨn ootyá'ɨtzee ɨ Dios jimi, ajta je'en a'ɨɨjma
jɨme' ɨ tyeɨtyee ɨ maj a'yan cha'taj mana'aj tyi'tɨ́j jɨn tyityo'tyá'ɨtzeerej ɨ Dios jimi. 4 Capu
ɨ'ríj tɨ a'tɨ́j jusɨɨj a'íjna jɨn tye'entyájrutyej, sulu Dios pu a'yan tyaata'íjtye'sij, a'yájna tɨ'ɨj
tyaata'íj a'ɨ́jcɨ ɨ Aarón. 5 A'yaa pu cha'tána'aj, a'ɨ́jna ɨ Cɨríistu' capu jusɨɨj antyúuhuoj tɨ'ij
va'cán jɨn tye'entyájrutyej, sulu Dios pu a'ɨ́jna jɨn tye'entyáarujtyej, ji'nye a'ɨɨ pu a'yan
tyaaté'exaa tɨjɨn:
Muáaj paj nyiyóoj pué'een,
ijíij nu a' táataj pue'éenye'ej na'mej.
6 A'yaa pu ajtáhua'aj tyaaté'exaa ɨ yu'xarij jitze tɨjɨn:
Muáaj paj jusén jɨme' va'cán jɨn tyi'tyaváaj puá'mej ɨ Dios jimi
a'yájna tɨ'ɨj ajta a'ɨ́jna ɨ Melquisedec.
7 Tɨ'ɨj ooj ɨ Cɨríistu' a'yan séjria'ca'aj ɨ cháanacaj japua, a'yaa pu jéehua tyu'tyéenyuj
ajta huóoyiinyaca' a'ɨ́jna jimi ɨ Dios, ɨ tɨ a'yan tyeeyí'tɨn tɨ japuan huatányuunyij tɨ'ij
quee huámuɨ'nyij, ajta néijmi'i tya'rá'astej, a'ɨ́j pu jɨn ɨ Dios jáanamuajri'. 8 A'yaa pu'ij
a'ɨ́jna ɨ Cɨríistu', ɨ tɨ yójra' pué'een ɨ Dios, a'yaa pu tyapuéetzitarej tɨ'ɨj ij jáamua'reeri'
ɨ tɨ néijmi'i tya'rá'astijre, 9 ajta tɨ'ɨj néijmi'i jɨn tyámua' huarɨ́j, aj pu'ij a'ɨ́jna jɨn
tye'entyájrupij tɨ'ij a'ɨɨn hui'rátoonyij jusén jɨme' néijmi'caa ɨ maj jimi tyá'tzaahuatye',
10 ajta ɨ Dios a'ɨ́jna jɨn tye'entyáarujtyej tɨ'ij va'cán jɨn tyu'tyáhuɨɨre'en ɨ Dios jimi,
a'yájna tɨ'ɨj ajta tyu'tyáhuɨɨ a'ɨ́jna ɨ Melquisedec.

Maj jéetze' tyámua' tyá'antzaahuatye'en ɨ Dios jimi

11 Jéehua tu tyajá'mua'ixaatye' a'ɨ́jcɨ jɨme', ajta tyési' tyej tyij tyámua' naa tyaja-
muaaté'exaatye'en, ji'nye caxu mua'aj jiye'tzín yo'itéej xá'ju'un. 12 Maj siajta seríj
á'tyeej, pu'ríj a'yan tyi'xá'puɨ'ɨntacaj siaj sij mua'aj tyihuó'mua'tyej, maj siajta quee
caxu, sulu a'yaa pu tyúuxɨe've' tɨ a'tɨ́j ajtáhua'aj tyajamuáamua'tyej a'ɨ́jna jɨme' ɨ
nyúucarij ɨ maj jɨn huatyóohuij. A'yaa xu een matɨ'ɨj a'ɨɨmaj ɨ tɨ'ríij maj jumua'tɨj
léechij ya'caa, maj quee xu yó'japuɨ'ra' ɨ cue'ráj. 13 A'ɨɨmaj ɨ maj ɨ léechij jɨn júurij
a'yaa mu een matɨ'ɨj ɨ tɨ'ríij ɨ maj móoj huá'tzi'tyej, a'ɨ́j mu jɨn quee xu yó'itej a'ɨ́jcɨ
ɨ nyúucarij ɨ maj jɨn tyihuo'muá'tyej je'ej tɨ sɨɨj tyi'tyúucha'ɨj ɨ Dios jimi. 14 A'ɨ́jna ɨ
nyúucarij a'yaa pu tyí'huɨɨre' tɨ'ɨj ɨ cue'ráj ɨ maj jacua'caa ɨ maj huáasij, ɨ maj meríj
jamua'reej tyi'tɨ́j tɨ xá'puɨ' ajta ɨ tɨquee xá'puɨ', ji'nye mu'ríj jaayí'tɨn a'ɨ́jcɨ jɨme' maj
tyámua' tyityetyúucha'ɨj ɨ Dios jimi.

6

1 A'ɨ́j pu jɨn tyiche' huaju'un tyej tyij jéetze' huahuóse'en ɨ Dios jimi, tyata'aj tyij
jéetze' jáarɨ'rej ɨ nyúucaria'ra' ɨ Cɨríistu'. Tyiche' quee a'ɨ́j tyana'aj namuajraj ɨ

nyúucarij tɨ jɨme' jaxaj tyej tyij seequéj tyú'mua'tyij, a'ɨ́jcɨ jɨme' ɨ yi'ráj tɨquee tyi'tɨ́j huɨɨre' ɨ Dios jimi, nusu ɨ nyúucarij tɨ jaxaj tyej tyij tyá'antzaahuatye'en ɨ Dios jimi,
2 je'ej maj tyitaamuá'tyej tyej tyij huáɨ'huaca' ɨ Cɨríistu' jitzán ma'can, nusu ɨ tyaj
hua'vá'muarɨe'xɨ'ɨn a'ɨ́ɨjma ɨ maj tyá'tzaahuatye', ajta a'ɨ́jna jɨme' ɨ nyúucarij tɨ jaxaj
a'náj maj huatájuuritaj a'ɨ́ɨmaj ɨ maj meríj huácuij, ajta tɨ ɨ Dios huá'xɨjtye'en séej ajta
séej je'ej tɨ tyá'cɨ'tyij jusén jɨme'. 3 A'yaa tu néijmi'i jɨn rɨnyij tɨpua'aj ɨ Dios a'yan
tyitatá'care'en.

4 Ji'nye a'ɨ́ɨmaj ɨ ja'antzaahuaj ɨ nyúucarij tɨ a'yan tyi'ja'yájna, mu'ríj jaamua'aj a'ɨ́jna ɨ
Dios tɨ huo'tapuejve, majta ja'ancuriáa' ɨ júuricama'ra' ɨ Dios, 5 a'ɨ́ɨ mu majta jaataxɨé'vej
a'ɨ́jcɨ ɨ nyúucarij tɨ jéehua tyí'huɨɨre' ɨ Dios tɨ jimi jo'vé'mej, majta ja'ancuriáa' a'ɨ́jna ɨ
tɨ jɨn ɨ Dios tyu'ta'íjtaj jusén jɨme', 6 tɨpua'aj a'ɨ́ɨmaj majtáhua'aj je'ej pua'aj huárɨnyij,
capu che' je'ej tyíɨ'rij mej mij majtáhua'aj jitzán ajtyáhuiixɨ'ɨn ɨ Dios, ji'nye a'ɨ́ɨ mu
majtáhua'aj jó'tateesij ɨ cúruuj jitze a'ɨ́jcɨ ɨ tɨ yójra' pué'een ɨ Dios, majta hua' tzajta'
ɨ tyeɨ́tyee jaatyáxaahuataca'. 7 A'yaa mu een tɨ'ɨj ɨ chuéj ɨ maj japuan huáviiyaca'
ajta je'en néijmi'i ɨ chuéj tzajta' ajo'cárutyij ɨ jájtyij, aj pu'ij japuan tye'ejnyésij ɨ tɨ
tyu'tyáhuɨɨre'sij a'ɨ́ɨjma jimi ɨ maj japuan tyu'huástej, 8 ajta tɨpua'aj japuan ajnyéj a'ɨ́jna
ɨ tzícare'ej, ajta a'ɨ́jna ɨ tɨ jéehua tyi'tyáxamue', capu tyi'tɨ́j huɨɨre' a'ɨ́jna ɨ chuéj, aj pu'ij
a'yan tye'mej tɨ ɨ Dios je'ej pua'aj ja'uurej, ajta je'en jaatyáteeraj.

9 Tyij tyajta a'yan tyajá'mua'ixaatye', mua'ajmaj nye'ihuáamua' mu tyaj jéehua
já'muaxɨe've', a'yaa tu tyámua' tyá'mua'reej siaj mua'aj a'ɨ́ɨn pué'een ɨ siaj tyámua'
tyityaajú' tɨ'ij jamuáahuɨɨre'en. 10 Ji'nye Dios pu tyámua' rɨnyij ja'mua jimi, ajta quee
yo'huá'xɨj je'ej siaj tyu'muárɨej, ajta a'ɨ́jna jɨme' siaj huo'taxɨé'vej ɨ Dios jitze maj
ajtyáma'can, a'yájna siatɨ'ɨj siooj rɨcɨj. 11 A'yaa tu tyá'xɨe've' siaj mua'aj a'yan sɨ́ɨj ajta
sɨ́ɨj tyúusejrataj siaj jutyamua've' a'ɨ́jna jɨme' je'ej siaj tyí'muarɨe', ta'aj ij néijmi'i a'yan
atyojo'ré'nyej je'ej siaj tyi'ijchó've'. 12 Catu jaxɨe've' siaj huɨ'na'sa'aj, sulu siata'aj a'yan
huárɨnyij matɨ'ɨj a'ɨ́ɨmaj ɨ maj tya'ancuriáa'sij ɨ tɨ jɨn Dios tyihua'táratziiri' a'ɨ́jna jɨme'
maj tyá'tzaahuatye' majta néijmi'i jɨn tyo'táviicue'ri'.

13 Tɨ'ɨj ɨ Dios a'yan tya'táratziiri' a'ɨ́jcɨ ɨ Abraham, a'ɨ́ɨ pu a'yan tyaaté'exaa ɨ junyúu-
caa jɨme', ji'nye capu aja'ja'tɨɨtaca'aj tɨ jéetze' va'cán jɨn tyi'tyávaaca'aj tɨ'ij nyúucarij
jɨn tya'táratziij, 14 a'yaa pu tyaaté'exaa tɨjɨn: "Nyáaj nu jéehua muaatyáhuɨɨre'ej, nyajta
huo'támui'rej a'ɨ́ɨjma ɨ maj muéetzij jitze eerama'cáantaj muá'ju'un." 15 Ajta a'ɨ́jna
ɨ Abraham a'tyéevi'ij pu tyu'chó'vej juxɨé'vi'ra' jɨme', aj pu'ij ja'ancuriáa' a'ɨ́jna ɨ tɨ
jɨn Dios tya'táratziiri'. 16 Tɨpua'aj ɨ tyeɨ́tyee tyi'tɨ́j jɨn metya'tóoratzii, a'ɨ́j mu jimi
tya'tóoratziiraj ɨ tɨ jéetze' va'cán jɨn tyi'tyéjvee mequee a'ɨ́ɨmaj, ajta matɨ'ɨj tyi'tɨ́j a'yan
tyu'taxáj, a'yaa mu tyá'mua'reej tɨ a'yan tye'mej je'ej maj meríj tyaaxá'puɨ'ɨntarej,
a'ɨ́j pu jɨn quee che' je'ej tyíɨ'rij maj seequéj tyaataxáj. 17 A'yaa pu'ij, Dios pu a'yan
tyaaxá'puɨ'ɨntarej tɨ'ij huo'taséjratye'en tyámua' naa a'ɨ́ɨmaj ɨ tɨ huá'cɨ'tyij je'ej tɨ a'ɨ́ɨn
tyihua'táratziiri', mej mij jáamua'reej tɨquee seequéj ja'uurej a'ɨ́jcɨ ɨ tɨ jɨn arí a'yan
tyaaxá'puɨ'ɨntarej. A'ɨ́j pu jɨn a'yan tya'tóoraj tɨ néijmi'i jɨn a'yan huárɨnyij je'ej tɨ
tyu'taxájtaca'. 18 A'ɨ́jna ɨ tɨ tyí'hua'puaj tɨquee ɨ'ríj tɨ seequéj jáa'uurej, tɨ ajta quee
ɨ'ríj tɨ Dios jaatyáahue'taj, a'ɨ́j tu jitze huatyátaca'nyej tɨ'ij Dios táahuɨɨre'en tyajta a'ɨ́jna
jitze tyí'ca'nyej je'ej tɨ a'ɨ́ɨn tyitaatá' ityájma. 19 A'ɨ́jna ɨ tyaj jɨn jajchó've', ca'nyíjra'aj
pu tatá'caa tɨ'ij quee tyi'tɨ́j ta'ɨtziitya'aj ɨ tatzájta', a'yájna tɨ'ɨj ɨ báarcuj a'ɨ́jna jitze
tyúuca'nyej ɨ tyapúusti' ta'cáatojvi. A'ɨ́jna ɨ tyaj jɨn tyi'ijchó've' tajapuá pu je'ráma'can,
huárita' a'ɨ́jna ɨ cɨ́ɨxurij tɨ jé'ta' ja'cáavii, 20 jo'tɨj ɨ Jesús anaquéej jo'tyájrupij tɨ'ij tajapuá
huatányuunyij, ajta a'ɨ́jna jɨn tye'entyájrupij tɨ'ij va'cán jɨn tyu'tyáhuɨɨre'en ɨ Dios jimi
jusén jɨme', a'yájna tɨ'ɨj ajta a'ɨ́jna ɨ Melquisedec.

7

*Jesús pu jéetze' va'cán j*ɨn tyi'tyéjvee quee a'ɨ́jna ɨ Melquisedec

1 A'ɨ́jna ɨ Melquisedec a'ɨ́ɨ pu rey jɨn tyi'tyávaaca'aj a'ɨ́ɨjma jimi ɨ maj Salem
já'chajca'aj, ajta va'cán jɨn tyi'tyávaaca'aj ɨ Dios jimi. Tɨ'ɨj Abraham mupu já'ajvej tɨ'ɨj
néijmi'caa antyimue'tɨj a'ɨ́ɨjma ɨ maj rey jɨn tyityatatyá'ca'aj, a'ɨ́ɨ pu ɨ Melquisedec
ujó'mej tɨ'ɨj ij ja'antyinájchaca' a'ɨ́jcɨ ɨ Abraham, aj pu'ij tyámua' tyeetyájtoo, 2 aj pu'ij
ɨ Abraham tyaatá' tamuáamuata' pua'mácan tɨ a'ɨ́jna jitze ajtyáma'can ɨ tɨ tyu'mué'tɨj
jo'maj jo'nyó'sej. Ajta a'ɨ́jna ɨ maj jɨn a'yan jatamuá'muaj tɨjɨn Melquisedec, a'yaa pu
huatóomua'aj tɨjɨn, ɪ rey tɨ tyámua' naa tyí'ijta, ajta a'ɨ́jna ɨ tɨ rey jɨn tyi'tyéjvee a'ájna
a Salem, a'yaa pu huatóomua'aj tɨjɨn, Rey tɨ tyámua' tyihuá'cha'ɨj mej mij juxáahuaj
ajo'cháatɨme'nyij. 3 Capu je'ej ámiteere' a'tɨ́j tɨ táatajra', nusu a'tɨ́j tɨ náanajra' pué'een,
capu ajta je'ej ámiteere' a'tɨ́j tɨ jitze eeráma'can, nusu a'náj tɨ huanɨe'huaca', na'ríij a'náj
tɨ huamuɨ́', a'ɨ́j pu jɨn, a'yaa cha'tána'aj tɨn huasé'rin tɨ'ɨj ajta ɨ yójra' ɨ Dios, ɨ tɨ va'cán
jɨn tyi'tyéjvee jusén jɨme'.

4 Ajta a'yájna, siata'aj tyámua' tyeeséj tɨ jéehua juxɨé'va'ca'aj a'ɨ́jna ɨ Melquisedec,
a'ɨ́j pu jɨn ɨ Abraham tyaatá' a'chu tamuáamuata' pua'mácan, tɨ a'ɨ́ɨjma jitze tye'ej-
tyáma'cantaca'aj ɨ maj rey jɨn tyityatatyá'ca'aj ɨ tɨ hua'antyimue'tɨj. 5 A'yájna tɨ'ɨj
tyá'xaj ɨ nyúucarij Moisés tɨ jo'yú'xaca', a'ɨ́ɨmaj ɨ maj Leví jitze eeráma'can ɨ maj majta
tyi'tɨ́j jɨn tyityatatyíj ɨ Dios jimi, a'yaa mu tyityaatóocɨ'puaj maj huo'táhuaviij ɨ tyeɨ́tyee
tamuáamuata' pua'mácan ɨ maj tyí'ijcha'ɨj, tyij majta hua' ihuáamua' pué'een nusu
majta ɨ Abraham jitze eeráma'can matɨ'ɨj a'ɨ́ɨmaj. 6 Ajta a'ɨ́jna ɨ Melquisedec, capu a'ɨ́jna
jitze eeráma'cantaca'aj ɨ Leví, a'ɨ́ɨ pu ajta ja'ancuriáa' tamuáamuata' pua'mácan a'ɨ́jna
jimi Abraham, je'ej tɨ ɨ Dios tyi'tɨ́j jɨn tya'tóoraj a'ɨ́jna jimi ɨ Abraham. A'yaa pu a'ɨ́jna jɨn ɨ
Melquisedec tyámua' tyeetyájtoo a'ɨ́jcɨ ɨ Abraham, 7 ajta quee ɨ'ríj tɨ a'tɨ́j a'yan tyaataxáj
yee capu a'yan tyi'ja'yájna tɨ a'ɨ́ɨn jéetze' va'cán jɨn tyi'tyéjvee ɨ tɨ tyámua' tyihua'tá'caa.
8 Ajta íiyan ɨ cháanacaj japua, a'ɨ́ɨmaj ɨ maj tya'ancuriáa'vej ɨ tɨ tamuáamuata' tya'rá'asej
a'ɨ́ɨ mu pué'een ɨ tyeɨ́tyee ɨ maj cui'caa, ajta ɨ yu'xarij jitze a'yaa pu tyá'xaj a'ɨ́jcɨ ɨ
Melquisedec tɨ'ɨj ɨ tɨ ooj júurij. 9 A'yaa pu tyíɨ'rij tyaj a'yan tyaataxáj tɨjɨn a'ɨ́ɨmaj ɨ maj
Leví jitze eeráma'can, ɨ maj majta tya'ancuriáa'vej ɨ tɨ tamuáamuata' tya'rá'asej, a'ɨ́ɨ
mu tyu'nájchitaca' a'ɨ́jna jimi ɨ Melquisedec tɨ'ɨj a'ɨ́ɨn tyaanájchi ɨ Abraham, 10 ji'nye
tɨ'ɨj a'ɨ́jna ɨ Melquisedec eerájraa tɨ'ɨj ja'antyinájchej a'ɨ́jcɨ ɨ Abraham, a'ɨ́ɨ mu meríj
jitzán séjria'ca'aj ɨ maj jitzán eerama'cáantaj muá'ju'un.

11 A'ɨ́ɨmaj ɨ maj Israel jitze ajtyáma'can a'ɨ́j mu ancuriáa' ɨ nyúucarij a'ɨ́j tɨ jitze
eeráma'can ɨ Leví. Ajta ijíij, a'ɨ́ɨmaj ɨ maj va'cán jɨn tyityatatyá'ca'aj majta tyámua'
eenye', capu juxɨé'va'caj tɨ sɨ́ɨj huataséjre'en tɨ ajta va'cán jɨn tyi'tyéjvee, capu che' a'ɨ́j
tɨ jitze eeráma'can ɨ Aarón sulu a'ɨ́j tɨ jitze ajtyáma'can ɨ Melquisedec. 12 Ji'nye matɨ'ɨj
seequéj jáaruuj ɨ maj jɨn tyityatatyíj, a'yaa pu ajta tyúuxɨe've' maj seequéj jáa'uurej
ɨ nyúucarij ɨ maj jɨn tyu'ta'íjtaj, 13 ajta a'ɨ́jna ɨ tavástara', ɨ tɨ ja'xaj ɨ yu'xarij jitze,
séej pu tyeɨ́tyeera' jitze ajtyáma'can, ɨ tɨquee eexúj a'náj a'tɨ́j tyi'tɨ́j jɨn eerájraa tɨ'ij
tyu'tyáhuɨɨre'en ɨ Dios jimi. 14 Ji'nye tyámua' tu tyá'mua'reej tɨ ɨ tavástara' Judá jitze
eeráma'can, ajta ɨ Moisés capu a'náj tyi'tɨ́j huataxájtaca' a'ɨ́ɨjma tyeɨ́tyeera' jitze ma'can,
tɨ'ɨj huo'taxájtaca' ɨ maj va'cán jɨn tyityetya'úuj muá'ju'un ɨ Dios jimi.

15 Ajta a'yan tyámua' naa tyé'miteere', tɨpua'aj a'ɨ́jna ɨ tɨ huataséjre a'yan cha'tána'aj
va'cán jɨn tyi'tyávaacaj tɨ'ɨj a'ɨ́jna ɨ Melquisedec, 16 ajta quee a'ɨ́jna jɨn tyi'tyávaaca'aj
je'ej maj tyo'yú'xaca' a'ɨ́ɨmaj ɨ tyétyacaa ɨ maj cui'caa, sulu a'ɨ́j pu jɨn tye'entyájrupij
a'ɨ́jna jɨme' tɨ júurij ta'mej jusén jɨme'. 17 Ji'nye a'yaa pu ɨ Dios tyaataxájtaca' tɨjɨn:
Muáaj paj jusén jɨn va'cán tyi'tyaváaj puá'mej,
a'yájna tɨ'ɨj ɨ Melquisedec.

18 A'yaa pu'ij a'ɨ́jna ɨ nyúucarij tɨ ɨ Dios anaquéej jaatyájtoo a'ɨ́ɨjma jimi ɨ maj Israel
jitze ajtyáma'can, capu juca'nyajca'aj a'ɨ́j pu jɨn quee tyi'tɨ́j je'ej tyu'tyáhuɨɨ, 19 ji'nye
a'ɨ́jna ɨ nyúucarij Moisés tɨ jaatyájtoo capu tyi'tɨ́j tyámua' huáruuj, a'ɨ́j tu jɨn séej jimi
tyi'ijchó've' ɨ nyúucarij tɨ jéetze' tyámua' een, tyej tyij a'ɨ́jna jɨn ajtyáxɨɨrej ɨ Dios jimi.

20 Ajta ɨ Dios aˈíjna jɨn tyaˈtóoraj ɨ junyúucaa jɨmeˈ. Majta aˈíɨmaj ɨ maj vaˈcán jɨn
tyityeˈentyájrupij capu ɨ Dios junyúucaa tyuˈtáˈ aˈíɨjma jimi, 21 ajta ɨ tavástaraˈ, aˈyaa pu
aˈíjna jɨn tyeˈentyájrupij ɨ nyúucarij jɨmeˈ, jiˈnye aˈyaa pu tyáˈxaj ɨ yuˈxarij jitze tɨjɨn:
Tavástaraˈ pu arí aˈyan tyaˈtóoratziiriˈ,
aˈíj pu jɨn quee juhuáritaˈ huaréˈmej.
Tavástaraˈ pu vaˈcán jɨn tyiˈtyaváaj taˈmej jusén jɨmeˈ.
22 Aˈyaa puˈij, Jesús pu aˈíɨn puéˈeen ɨ tyaj jɨn jamuaˈreej tɨ jéetzeˈ tyámuaˈ een aˈíjna
ɨ nyúucarij tɨ jájcuaj ɨ Dios tɨ jɨn tyaˈtóoraj ityájma jimi. 23 Aˈíɨmaj ɨ maj aráˈtyeej
vaˈcán jɨn tyíˈhuɨɨriaˈcaˈaj ɨ Dios jimi, mamuíˈcaaj, jiˈnye aˈíɨ mu cuiˈcariaˈaj, aˈíj pu jɨn
quee ɨˈriitacaˈaj maj jusén jɨn júurij, 24 ajta ɨ Jesús aˈíɨ pu jusén jɨn séejreˈ, ajta ɨ tɨ jɨn
vaˈcán tyiˈtyéjvee ɨ Dios jimi capu aˈnáj antyipuaˈrij. 25 Aˈíj pu jɨn pújoorej tɨ huaˈ japua
huatányuunyij aˈíɨjma ɨ maj ajtyáhuiixɨj ɨ Dios jimi aˈíjna jitze maˈcan ɨ Jesús, jiˈnye aˈíɨ
pu jusén jɨn júurij, taˈaj ij huaˈ japua huatányuunyij.
26 Aˈíj pu jɨn ɨ Jesús aˈíɨn puéˈeen ɨ tɨ vaˈcán jɨn tyiˈtyéjvee ɨ tajitzé juxɨeˈveˈ.
Aˈíɨ pu jɨˈréenyaˈaj séejreˈ ɨ Dios jimi, ajta quee tyiˈtíj áˈɨtzeereˈ, capu jeˈej puaˈaj
tyiˈtyúuchaˈɨɨj matɨˈɨj ɨ séecan ɨ maj jeˈej puaˈaj tyíˈtyesejreˈ ɨ Dios jimi, ajta tajapuá
jáˈsejreˈ. 27 Capu aˈyan tyíˈsejreˈ matɨˈɨj ɨ séecan ɨ maj majta tyityetyuˈuj ɨ Dios jimi,
ɨ maj yaˈmuáatyee cuiˈcaa mej mij huoˈtámuˈvejritaj jujíme majta jeˈej aˈíɨjma jɨmeˈ ɨ
jutyéɨtyeristyamuaˈ. Ajta ɨ Jesús, aˈyaa pu séej naˈaj tyuˈtóomuˈvejritacaˈ taˈaj ij jusén
jɨn néijmiˈcaa huatyáhuɨɨreˈen. 28 Ajta aˈíjna ɨ nyúucarij Moisés tɨ jaatyájtoo, aˈíɨjma pu
antyíhuoocaˈaj ɨ tyeítyee mej mij vaˈcán jɨn tyuˈtyáhuɨɨreˈen ɨ maj majta quee tyámuaˈ
éenyeˈej ɨ jutzájtaˈ, ajta aˈíjna ɨ nyúucarij ɨ Dios tɨ jɨn tyaˈtóoraj, aˈíj pu antyíhuo ɨ juyój,
tɨ tyámuaˈ een jusén jɨmeˈ.

8

Jesús pu aˈíɨn puéˈeen ɨ tɨ vaˈcán jɨn tyiˈtyéjvee u tajapuá

1 Ajta ɨ tɨ jéetzeˈ juxɨeˈveˈ ɨ tyaj jatyáxajta aˈíɨ pu aˈíɨn puéˈeen tɨ síɨj vaˈcán jɨn
tyiˈtyéjvee ɨ Dios jimi tɨˈij tajapuá nyuucaaj, ajta ujaˈajcáayixɨj muácaˈtaˈ ɨ Dios, 2 ajta
vaˈcán jɨn tyiˈtyéjvee u tyeyúuj tzajtaˈ, aˈíjna ɨ ɨnáamuaj tɨ tzáahuatyiˈraˈaj jɨn jáˈsejreˈ ɨ
Dios jimi, tavástaraˈ tɨ jaˈajtaahuacaˈ camu aˈíɨmaj ɨ tyeítyee.
3 Néijmiˈi ɨ maj vaˈcán jɨn tyityetyuˈuj, aˈíj mu jɨn antyíhuaviihuacaˈ mej mij tyiˈtíj
tyuˈtapuéjveˈen majta tyuˈtámuˈvejritaj, aˈíj pu jɨn aˈyan tyúuxɨeˈveˈ tɨ ɨ Cɨríistuˈ ajta
tyiˈtíj huatámuˈvejritaj. 4 Tɨpuaˈaj aˈíɨn aˈyan huatyávaacaj ɨ cháanacaj japua, capu
ɨˈríitacajcheˈ tɨ vaˈcán jɨn tyuˈtyáhuɨɨreˈen ɨ Dios jimi, jiˈnye muˈríj aˈyan séejreˈ ɨ
maj aˈíjcɨ jɨn antyúumuaˈreej mej mij tyuˈtámuˈvejritacaˈ majta tyuˈtapuéjveˈen ɨ Dios
jimi, aˈyájna tɨˈɨj tyéˈyuˈsiˈ aˈíjna jitze ɨ yuˈxarij Moisés tɨ yan jaatyájtoo. 5 Majta
aˈíɨmaj ɨ maj vaˈcán jɨn tyíˈhuɨɨreˈ, aˈyaa mu aˈíjna jɨn tyityetyuˈuj tɨ aˈyan séejreˈ tɨˈɨj
quéenyiˈistariaˈraˈ ɨ jútyeˈ tɨ jáˈsejreˈ. Tyajta aˈyan tyáˈmuaˈreej maj quéenyiˈistarij
puéˈeen ɨ jútyeˈ tɨ jáˈmaˈcan, jiˈnye tɨˈɨj ɨ Moisés uhuatyóochej tɨ jaatyátaahuaj aˈíjcɨ
ɨ ɨnáamuaj Dios pu aˈyan tyaatéˈexaa tɨjɨn: “Pataˈaj néijmiˈi jɨn aˈyan huárɨnyij, jeˈej
nyaj tyimuaataséjra aˈájna ɨ jɨríj japua.” 6 Ajta ɨ tɨ tajimí vaˈcán jɨn tyiˈtyéjvee, aˈíɨ pu
jaˈancuriáaˈ tɨ aˈíjna jɨn tyuˈtyáhuɨɨreˈen ɨ tɨ jéetzeˈ jíˈren ɨ Dios jimi, aˈíɨ pu aˈíɨn puéˈeen
ɨ tɨ tajapuá huatányuusij, ajta aˈíjna jitze aróocaˈnyej ɨ tɨ jéetzeˈ tyámuaˈ een ɨ Dios tɨ
jɨn tyaˈtóoraj.
7 Tɨpuaˈaj aˈíjna nyúucarij ɨ tɨ jɨn anaquéej ɨ Dios aˈyan huarɨj tyámuaˈ éenyaˈcajcheˈ,
capu aˈyan tyuuxɨéˈvaˈcaj tɨˈij ajtáhuaˈaj séej ɨ nyúucarij huátyoonyij ɨ tɨ jɨn tyaˈtóo-
ratziij. 8 Ajta ɨ Dios aˈyaa pu tyihuoˈséj maj aˈíɨmaj ɨ tyeítyee quee tyámuaˈ éenyeˈej, aˈíj
pu jɨn aˈyan tyuˈtaxájtacaˈ tɨjɨn,
Aˈyaa pu tyíˈxaj ɨ tavástaraˈ tɨjɨn: Aˈyaa pu atyojoomaˈaj taˈmej,
nyej nyij jájcuan ɨ nyúucarij huoˈtáˈsij aˈíɨjma ɨ maj Israel jitze ajtyámaˈcan,
nyajta aˈíɨjma ɨ tyeítyeristyamuaˈmeˈen ɨ Judá.

9 A'ɨ́jna ɨ nyúucarij, capu a'yan éenye'ej ta'mej tɨ'ɨj ɨ nyaj huo'ta' ɨ já'muahuasimua'cɨ'ɨj,
nyatɨ'ɨj hua'naví'raj hua' muáca' jitze
nyahui'ráavi'tɨj a'ájna a Egipto,
majta a'ɨ́ɨmaj camu a'yan huarɨ́j je'ej nyaj tyihuo'ta'íj ɨ nyúucarij jitze,
a'ɨ́j nu jɨn ahuojoohuá'xɨj, a'yaa pu tyí'xaj ɨ tavástara'.
10 A'ɨ́jna ɨ nyúucarij ɨ nyaj jɨn tya'tányarasij a'ɨ́ɨjma jimi ɨ maj Israel jitze ajtyáma'can,
tɨ'ɨj tye'entyipuá'ren a'ájna xɨcáara' jitze,
a'ɨ́ɨ pu a'ɨ́ɨn pue'éenye'ej ta'mej, ɨ tɨ jɨme' tavástara' a'yan tyí'xaj tɨjɨn,
A'yaa nu tyeetyátoosij ɨ nyenyúucaa hua'mua'tziira'aj jitze,
nyajta ɨ hua'xɨéjnyu'caa tzajta'.
Nyáaj nu hua' Dios pue'éenye'ej na'mej,
majta a'ɨ́ɨmaj nyetyeɨ́ɨtyeristyamua' mu pue'éenye'ej muá'ju'un.
11 Capu che' a'yan tyuuxɨé've'ej ta'mej maj séej jamuán majta séej,
tyi'huóomua'tyej mej mij jáamua'tyij ɨ tavástara',
ji'nye néijmi'i mu nyamua'tyáaj muá'ju'un,
tɨ'ɨj na'aj ɨ tɨ jéetze' cɨ́leen ajta ɨ tɨ jéetze' vástɨ'.
12 Nyáaj nu tyihuo'tú'uunyi'raj ɨ maj jɨn je'ej pua'aj huarɨ́j,
nyajta quee che' a'náj jo'támua'reerij ɨ maj jɨn ootyá'ɨtzee.
13 Tɨ'ɨj ɨ Dios a'yan tyá'xajta tɨ jájcuacan huatyátoosij ɨ nyúucarij, a'yaa pu huatóomua'aj tɨ ɨ nyúucarij arí mí'ma'can ɨ tɨ anaquéej hua' jimi jaatyájtoo, ajta ɨ tɨ arí mí'ma'can tɨ ajta quee che' tyi'tɨ́j huɨɨre', a'ɨ́ɨ pu'ríj antyipua'rij.

9

*A'*ɨ́jna ɨ ɨnáamuaj tɨ a'yan séjria'ca'aj ɨ cháanacaj japua

1 Ajta a'ɨ́jna ɨ nyúucarij tɨ anaquéej jaatyájtoo, a'yaa pu tyé'yu'si'huaca'aj je'ej maj
huárɨnyij mej mij jaatyáanajche ɨ Dios, a'ɨ́jna tzajta' ɨ ɨnáamuaj tɨ a'yan séjria'ca'aj ɨ
cháanacaj japua. 2 Ajta ɨ ɨnáamuaj a'yaa pu éenye'ej ájtaavijhuaca' jé'ta' ootanámi'huaj,
ajta ɨ ta'nájcaj jitze a'yaa pu tya'rátyapuaaca'aj tɨjɨn jo'tɨj naa tyejé'een, jo'tɨj jo'tyávaa-
ca'aj a'ɨ́jna ɨ tɨ antyitáatɨme, ajta a'ɨ́jna ɨ méesaj tɨ japuan anja'ajmuaanyica'aj ɨ páan ɨ
Dios tɨ jimi huatyátuiihuaca'. 3 Ajta huárita' a'ɨ́jna jitze ɨ cɨ́ɨxurij tɨ je'tyáa'sej, a'yaa pu
tya'rátyapuaaca'aj tɨjɨn "Jo'tɨj ɨ Dios huápuɨ'ɨj tyámua' naa tyojo'ruuj", 4 a'áa pu ooroj jɨn
ja'ajtaavijhuaca'aj ɨ maj japuan tyu'támu'vejritaj cɨ́tzive'rij jɨme', ajta a'ɨ́jna ɨ chi'ra'an
tɨ ooroj néijmi'que' cámejri'huaca'aj. Ajta a'ɨ́jna tzajta' ɨ chi'ra'an xá'rij pu iirácatyiij tɨ
ooroj jɨn taavijhuaca'aj ɨ tɨ tzajta' uhuáaca'aj ɨ cue'ráj ɨ maj a'yan jatamuá'muatya'aj
tɨjɨn maná, a'úu pu ajta je'ráca'tyii a'ɨ́jna ɨ Aarón tyaxu' tɨ arí ajtanyáxɨ'ca'aj, ajta a'úun
je'rámuaanyica'aj ɨ tyetyéj tɨ jitzán á'yu'si'huaca'aj ɨ nyúucarij Dios tɨ jɨn anaquéej
tya'tóoraj. 5 Ajta japuan a'ɨ́jcɨ chi'ra'an a'áan mu hua'puaj já'sejria'ca'aj ɨ maj tajapuá
tyí'huɨɨre' ɨ Dios jimi, a'ɨ́ɨ mu ju' anáj jɨn ja'vá'najca'aj a'ɨ́jcɨ ɨ chi'ra'an ɨ Dios. Ajta ijíij
capu a'yan tyúuxɨe've' tyaj néijmi'i tyu'taxáj tyi'tɨ́j tɨ tzajta' séejre'.
6 Matɨ'ɨj tyámua' tyu'uurén, a'úu mu jo'tyáru'picha'aj muá'ju'un a'ɨ́jna tzajta' ɨ tɨ
a'nájca ɨ ɨnáamuaj, a'ɨ́ɨmaj ɨ maj va'cán jɨn tyí'huɨɨria'ca'aj ɨ Dios jimi, mej mij a'yan
huárɨnyij je'ej maj tyi'tɨ́j jɨn tyitye'entyúumua'reeriaca'aj. 7 Ajta a'ɨ́jna jitze ɨ ɨnáamuaj
tɨ je'tyáa'sej, sɨ́ɨj pu'uj a'úun jo'tyáru'pij ɨ tɨ va'cán jɨn tyi'tyéjvee, ajta séej na'aj
a'úun jo'tyáru'pij séej nyinyi'ra'aj jitze, ajta tɨ'ɨj utyájrutyej, a'yaa pu tyúuxɨe've' tɨ
a'ɨ́j hua'ásime'en ɨ ya'muáatyee xuure', tɨ'ij jaatámu'vejritaj jujɨ́me', ajta hua' jɨme'
ɨ tyeɨ́tyee, ɨ maj quee jamua'reeriaj mo'tyá'ɨtzee ɨ Dios jimi. 8 A'yaa pu a'ɨ́jna jɨn ɨ
júuricama'ra' ɨ Dios tyí'tamua'tyej tɨ a'yan huatóomua'aj tɨquee xu tya'antácuun, tyej
tyij utyájrutyej jo'tɨj ɨ Dios já'sejre', ji'nye óoche' pu séejre' ɨ sɨ́ɨj ɨ ɨnáamuaj. 9 Néijmi'i
a'ɨ́jna a'ɨ́ɨ pu a'ɨ́ɨn pué'een ɨ huá'yi'raj ijíij maj huátyeɨtyee, ji'nye ɨ maj a'yan tyá'astej
a'ɨ́jcɨ ɨ yi'ráj, a'yaa mu tyí'puejve' majta tyí'mu'vejritaj ɨ Dios jimi, ajta a'ɨ́jna capu
tyámua' huá'uurej ɨ hua'mua'tziira'aj jitze. 10 Ji'nye a'ɨ́ɨ pu tyi'pué'een ɨ maj jacua'caa

majta ɨ maj jaya'caa, na'ríij ɨ maj jɨn huatyáɨ'ɨhuaxɨ'ɨn, néijmi'i pu a'yan tyí'een je'ej maj jujɨ́ɨmua'aj tyéejtyoj, ajta quee tyi'tɨ́j huɨɨre' 'asta na'aj quee ɨ Dios seequéj jáa'uurej.
11 Ajta ijíij ɨ Cɨríistu' pu arí yatanyéj, ajta a'ɨ́ɨn pué'een ɨ tɨ va'cán jɨn tyi'tyéjvee ɨ Dios
jimi, tɨ'ij tyámua' tyitaatyátoonyij. Ajta jo'tɨj a'ɨ́ɨn tyejé'ijtaj jéetze' pu tyámua' tyí'een,
ji'nye camu ɨ tyeɨ́tyee ja'ajtaahuaca'. 12 Cɨríistu' pu a'úun jo'tyájrupij, capu tɨ'ij a'ɨ́jna ɨ
chíiutyee xuure' huatámu'vejritaj, nusu ɨ visáaru'uj, sulu juxúure' pu jɨn tyu'nájchitaca',
hua' jitze ma'can ɨ tyeɨ́tyee jusén jɨme', a'ɨ́jna jɨme' ɨ maj jɨn ootyá'ɨtzee ɨ Dios jimi.
13 A'yaa pu tyi'ja'yájna tɨ tyí'huɨɨria'ca'aj a'ɨ́ɨjma jimi ɨ maj quee tyámua' een, maj a'yan
jáa'uurej ɨ Dios jimi, mej mij huo'tyá'ɨɨraxɨ'ɨn a'ɨ́jna jɨme' ɨ hua' xuure' ɨ chíiutyee, majta
ɨ túuru'uj xuure', ajta ɨ maj jacáraaxɨj ɨ nasíira' ɨ visáaru' ɨ maj jaatyáatɨej. 14 Ajta tɨpua'aj
a'yan tyi'ja'yájnatan, jéetze' pu'ij tyí'huɨɨre' ɨ xúuria'ra' ɨ Cɨríistu'. Ji'nye a'ɨ́j pu jitze
ma'can ɨ júuricama'ra' ɨ Dios ɨ Cɨríistu' a'yan tyu'tóomu'vejritaca', ajta quee tyi'tɨ́j jɨn
a'ɨtzéeria'aj jaatyáhuɨɨrej, a'yaa pu een jɨn huarɨ́j, tyej tyij jaatapuá'cɨtaj siaj já'astijre'
a'ɨ́jcɨ ɨ yi'ráj tɨquee tyi'tɨ́j huɨɨre', tyej tyij jaatyáhuɨɨre'en a'ɨ́jcɨ ɨ Dios tɨ júurij.

*Ɨ nyúucarij t*ɨ jájcuan jɨn ɨ Dios tya'tóoratziiri'

15 A'ɨ́j pu jɨn ɨ Cɨríistu' a'ɨ́ɨn pué'een ɨ tɨ tyá'xa'puɨ'ɨntare' a'ɨ́jna jitze ɨ nyúucarij
tɨ jájcuaj, ajta a'ɨ́jna jɨme' mej mij tya'ancuriáan ɨ tɨ tyihuá'cɨ'tyij jájcuan jɨme',
ji'nye Cɨríistu' pu huamuɨ́', a'ɨ́j pu jɨn tyihuo'tú'uunyi'ri' ɨ maj jɨn ootyá'ɨtzee ɨ Dios
jimi, a'yaa pu'ij tyíɨ'rij mej mij a'ɨ́ɨmaj ɨ Dios tɨ huo'tajé tya'ancuriáan je'ej tɨ tyi'tɨ́j
tyihua'táratziiri'. 16 Ajta ta'aj ij ɨ yu'xarij tyu'ta'íjtaj, ɨ tɨ jɨn a'tɨ́j tya'tóoraj, a'yaa pu
tyúuxɨe've' tɨ a'ɨ́jna ɨ a'tɨ́j anaquéej huámuɨ'nyij tɨ'ij séej tyú'cɨ'tyij je'ej tɨ tyé'yu'si'
ɨ yu'xarij jitze. 17 Ji'nye a'ɨ́jna ɨ yu'xarij capu tyi'tɨ́j huɨɨre' tɨpua'aj ooj júurij a'ɨ́jna
ɨ a'tɨ́j tɨ a'ɨ́jcɨ jɨn tya'tóoraj, sulu tɨpua'aj arí huámuɨ'nyij aj pu'ij séej a'tɨ́j tyí'cɨ'tyij
je'ej tɨ tyé'yu'si' ɨ yu'xarij jitze. 18 A'ɨ́j pu jɨn, a'ɨ́jna ɨ nyúucarij tɨ Dios anaquéej
jɨn tya'tóoratziiri', a'yaa pu ajta tyu'tóoxɨe'vej maj je'ráxɨre'en ɨ ya'muáatyee xuure'.
19 Moisés pu a'yan tyihuo'tánamuajrastej néijmi'caa ɨ tyeɨ́tyee, je'ej tɨ tyé'yu'si'huaca'aj
a'ɨ́jna jitze ɨ yu'xarij ɨ maj jɨn tyí'ijtaca'aj, aj pu'ij té'ej a'ɨ́j tyi'á'aj ɨ muxáj tɨ po'vij
ajta ɨ hisoopoj pi'istáa, tɨ'quij jaatyáaru'nyej ɨ visáaru' xuure' jɨme' ajta ɨ chíiutyee
xuure' jamuán ɨ jájtyij, aj pu'ij a'ɨ́jna jaatyá'ɨɨraxɨj ɨ yu'xarij tɨ jíri', ajta huo'tyá'ɨɨraxɨj
néijmi'caa ɨ tyeɨ́tyee. 20 Aj pu'ij a'yan tyihuo'té'exaaj tɨjɨn: "A'íi pu a'ɨ́ɨn pué'een ɨ
xúure'ej tɨ jɨn Dios a'yan tyaaxá'puɨ'ɨntarej mua'ajmaj jimi." 21 Moisés pu ajta a'yan
tyeetyá'ɨɨraxɨj ɨ xúure'ej jɨme' a'ɨ́jcɨ ɨ ɨnáamuaj, ajta néijmi'i ɨ tɨ a'úun tyi'ráa'ca'aj u
ɨnáamuaj tzajta'. 22 Ajta a'ɨ́jna jitze ɨ yu'xarij ɨ maj jɨn tyí'ijta, a'yaa pu tyá'xaj tɨquee
je'ej tyíɨ'rij tɨ tyihuo'tú'uunyi' ɨ tyeɨ́tyee ɨ maj jɨn ootyá'ɨtzee ɨ Dios jimi, tɨpua'aj mequee
huo'tyá'ɨɨraxɨ'ɨn ɨ xúure'ej jɨme', nusu mequee je'ráxɨre'en ya'muáatyee xuure'.

*Ɨ mu'véjrij t*ɨ jéetze' tyámua' een ɨ Dios jimi

23 A'ɨ́j pu jɨn a'yan tyi'huóoxɨe'va'ca'aj maj a'yan tyityeetyá'ɨ'huaxɨ'ɨn mej mij
tyu'jájcuare'en a'ɨ́jcɨ ɨ tɨ a'yan tyí'sejria'ca'aj tɨ'ɨj quéenyi'istaria'ra' a'ɨ́jcɨ ɨ tɨ jútye'
tyejé'sejre', ajta a'ɨ́jna ɨ tɨ jútye' tyejé'sejre' jéetze' pu tyámua' tyí'een, quee ɨ maj a'yan
tyí'mu'vejritacaa ɨ cháanacaj japua. 24 Ji'nye ɨ Cɨríistu' capu a'úun jo'tyájrupij ɨ ɨnáamuaj
tzajta' ɨ tyeɨ́tyee maj ja'ajtaahuaca', tɨ ajta a'yan een tɨ'ɨj quéenyi'istaria'ra' a'ɨ́jcɨ ɨ tɨ
jútye' já'sejre', sulu tajapuá pu jo'tyájrupij ɨ Dios jimi ta'aj ij tajapuá huatányuunyij.
25 Capu ajta a'ɨ́jna jɨn utyájrupij tɨ'ij mue'tɨ́j huatóomu'vejritaj, a'yájna tɨ'ɨj ɨ tɨ va'cán
jɨn tyí'huɨɨre' íiyan ɨ cháanacaj japua, ɨ tɨ séej na'aj utyáru'pij séej nyinyi'ra'aj jitze,
jo'tɨj tyámua' tyejé'een ta'aj ij huatyáɨ'ɨhuaxɨ'ɨn ɨ xúure'ej jɨme' tɨquee jusɨ́ɨj je'ráaxɨrej.
26 Tɨpua'aj a'yan tyi'ja'yájnatan, a'yaa pu tyuuxɨé'va'caj tɨ ɨ Cɨríistu' mue'tɨ́j huámuɨ'nyij
tɨ'ɨj na'aj tyu'séjrej ɨ cháanacaj. Ajta ijíij tɨ'ɨj arí néijmi'i tye'entyipuá'rij, Cɨríistu' pu
séej na'aj a'yan tyu'taséjre ajta jusén jɨn séejre', a'yaa pu jusɨ́ɨj tyu'tóomu'vejritaca' ta'aj
ij tyihuo'tú'uunyi' ɨ maj jɨn ootyá'ɨtzeerej ɨ Dios jimi. 27 A'yájna tɨ'ɨj ajta néijmi'caa

ɨ tyeɨ́tyee tyihuá'cɨ'tyij maj séej huácui'nyij ajta je'en a'yan tyihuá'cɨ'tyij tɨ ɨ Dios
huo'xɨ́jtye'en, 28 a'yaa pu ajta ɨ Cɨríistu' séej na'aj tyu'tóomu'vejritaca' hua' jitze ma'can
ɨ tyeɨ́tyee, tɨ'ij tyihuo'tú'uunyi' ɨ maj jɨn ootyá'ɨtzee ɨ Dios jimi. Tɨ'quij ajtáhua'aj
huataséjre'sij, capu che' puéjtzij huo'tá'sij a'ɨ́jcɨ jɨme' ɨ maj ootyá'ɨtzee, sulu a'ɨ́ɨ pu
hui'rátoosij ɨ maj jajchó've'.

10

1 Ji'nye a'ɨ́jna ɨ nyúucarij ɨ maj jɨn tyí'ijta Moisés tɨ yan jaatyájtoo, a'yaa pu éenye'ej
tɨ'ɨj quéenyi'istaria'ra' ɨ tɨ xá'puɨ' tɨ yaja'vé'mej, capu a'ɨ́ɨn pué'een ɨ tɨ jɨ'ré'can
jɨme'. A'ɨ́j pu jɨn quee je'ej tyíɨ'rij tɨ ɨ nyúucarij tyámua' huó'uurej a'ɨ́ɨjma ɨ maj
ajtyáxɨɨrij ɨ Dios jimi mej mij séej tyu'támu'vejritaj séej nyinyi'ra'aj jitze. 2 Ji'nye
tɨpua'aj a'ɨ́jna ɨ nyúucarij tyihuo'tú'uunyi'rajche' ɨ maj jɨn ootyá'ɨtzee ɨ Dios jimi, camu
che' a'yan tyo'tamua'réerejche' tyi'tɨ́j maj jɨn ootyá'ɨtzee, majta jaatapuá'cɨtajche' maj
tyí'mu'vejritaj. 3 Ajta a'ɨ́jna ɨ maj tyí'mu'vejritaj a'yaa pu'uj tyí'huɨɨre' mej mij a'ɨ́jcɨ jɨn
jo'támua'reej tɨ'ɨj na'aj séej nyinyi'ra'aj jitze ɨ maj jɨn ootyá'ɨtzee ɨ Dios jimi. 4 Ji'nye ɨ
hua' xuure' ɨ túuru'uj ajta ɨ chíiutyee capu ɨ'ríj tɨ'ij a'ɨ́jna jɨn ɨ Dios tyihuo'tú'uunyi' ɨ
maj jimi ootyá'ɨtzee. 5 A'ɨ́j pu jɨn ɨ Cɨríistu' tɨ'ɨj a'yan huataséjre ɨ cháanacaj japua, a'yaa
pu tyaaté'exaa ɨ Dios tɨjɨn:

Capáj jaxɨe've' maj tyu'támu'vejritaj, nusu maj tyi'tɨ́j tyu'tátuire'en muéetzij jimi,
sulu a'yaa paj muáaj tyinaatá' ɨ nyaj jatyáhue'ra'.
6 Capu mua'ráanajchij maj ya'muáatyee mu'vejritaj muéetzij jimi ɨ maj huá'teeraj,
nusu maj tyu'tátuire'en muéetzij jimi a'ɨ́jna jɨme' ɨ maj jɨn ootyá'ɨtzee.
7 Aj nu nyij a'yan tyu'taxájtaca' tɨjɨn:
"Yá'nyaj huatyéjve, a'yájna tɨ'ɨj nye jimi tyé'yu'si' ɨ yu'xarij jitze,
a'ɨ́j nu jɨn mujo'vé'mej nyej nyij
a'yan huárɨnyij je'ej paj muáaj tyá'xɨe've', Dios paj pué'een."

8 A'yaa pu anaquéej tyu'taxájtaca', tɨ ɨ Dios quee jaxɨe've' ajta quee ja'ráanajchi
maj jimi tyí'mu'vejritaj, na'ríij maj jimi tyí'tuiiria'aj ɨ ya'muáatyee ɨ maj huo'tyáatɨej,
tɨ'ij a'ɨ́jna jɨn tyihuo'tú'uunyi' ɨ maj jɨn ootyá'ɨtzee, tyij ajta a'yan tyihuo'ta'íj a'ɨ́jna ɨ
nyúucarij ɨ maj jɨn tyí'ijta. 9 Ajta je'en a'yan tyu'taxájtaca' tɨjɨn: "A'ɨ́j nu jɨn mujo'vé'mej
nyej nyij a'yan huárɨnyij je'ej paj muáaj tyá'xɨe've'." A'yaa pu'ij huatóomua'aj tɨ a'ɨ́ɨn arí
jo'rio'uj ɨ nyúucarij tɨ anaquéej huatyátuiihuaca', ajta je'en séej huatyájto ɨ nyúucarij
tɨ jájcuaj. 10 Dios pu tyámua' táaruuj, ji'nye Cɨríistu' pu a'yan huarɨ́j je'ej tɨ ɨ Dios
tyá'xɨe'va'ca'aj, a'ɨ́jna jɨme' tɨ séej na'aj huatóomu'vejritaca' ajta jusén jɨn a'yan éenye'ej
ja'mej.

11 Néijmi'i ɨ maj va'cán jɨn tyityatatyíj ɨ Dios jimi, a'yaa mu a'náj tɨna'aj tyí'huɨɨre',
majta a'náj tɨna'aj tyí'mu'vejritaj, ajta a'ɨ́jna capu a'náj tyihuo'tú'uunyi'raj ɨ maj jɨn
ootyá'ɨtzee ɨ Dios jimi. 12 Ajta ɨ Cɨríistu', a'yaa pu séej na'aj tyu'támu'vejritaca' tɨ'ij
tyihuo'tú'uunyi' jusén jɨme' ɨ maj jɨn ootyá'ɨtzee ɨ Dios jimi, ajta je'en uja'ajcáayixɨj
muáca'ta' ɨ Dios. 13 A'áa pu'ij tyí'cho've' 'asta na'aj quee Dios hua'antyimue'tɨn
néijmi'caa ɨ maj jájcha'ɨɨre', 14 ji'nye séej pu jɨn ɨ mu'véjrij tyámua' huó'ruuj jusén
jɨme' a'ɨ́ɨjma ɨ Dios maj jimi ajtyu'uj. 15 Ajta ɨ júuricama'ra' ɨ Dios, a'yaa pu cha'tána'aj
tyí'ta'ixaatye' tɨjɨn:

16 A'ɨ́jna ɨ nyúucarij ɨ nyaj jɨn tya'tányaratziiri' hua' jimi
tɨ'ɨj tya'náara'an a'ájna xɨcáara' jitze.
A'íi pu a'ɨ́ɨn pue'éenye'ej ta'mej ɨ tɨ tavástara' a'yan tyá'xaj tɨjɨn:
"Nyahuo'tá'sij ɨ nyenyúucaa hua'xɨéjnyu'caa tzajta'",
nyajta jaatyátoosij ɨ hua'mua'tziira'aj jitze.
17 Nyajta quee che' jo'támua'reerij ɨ maj jɨn ootyá'ɨtzee,
nusu ɨ maj jɨn je'ej pua'aj huarɨ́j.

18 A'yaa pu'ij, capu juxɨe've' maj tyí'mu'vejritaj, ji'nye Dios pu arí tyihuo'tú'uunyi'ri'
ɨ maj jɨn ootyá'ɨtzee.

Tyiche' tyámua' tyí'tyesejre'ej ɨ Dios jimi

19 Nye'ihuáamua', a'yaa pu ijíij tyitatá'caa tyej tyij taxáahuaj utyájrutyej u tyeyúuj
tzajta', a'ɨ́jna jɨme' tɨ ɨ Jesús je'ráaxɨrej ɨ juxúure' tajitzé ma'can, 20 a'yaa tu a'ɨ́jna jitze
tyityaajú' ɨ juyéj tɨ jájcuaj, tyej tyij a'úun jo'tyájrutyej jo'tɨj je'cáahuɨɨ a'ɨ́jna ɨ cáanarij
tɨ nyéeri'ij, a'ɨ́jna ɨ cáanarij tɨ nyéeri'ij, a'ɨ́ɨ pu a'ɨ́ɨn pué'een ɨ tyévira' ɨ Jesús. 21 A'yaa
tu tyá'mua'reej tɨ a'ɨ́ɨn va'cán jɨn tyí'huɨɨre' tajitzé ma'can a'ájna jo'tɨj ɨ Dios tyejé'ijtaj.
22 A'ɨ́j pu jɨn, tyiche' ajtyáxɨɨrej ɨ Dios jimi, tzáahuatyi'ra'aj jɨme' tyajta tyámua' éenye'ej
ɨ tatzájta', tyajta jɨ'ré'can jɨme' tyá'tzaahuatye'ej tɨ a'yan tyi'ja'yájna tɨ ɨ Dios tyámua'
tyitaatá'sij a'ɨ́jna jɨme' tɨ ɨ Cɨríistu' arí tyámua' táaruuj ɨ taxɨéjnyu'caa tzajta', a'ɨ́jna jɨme'
tyaj huáɨ'huaca' ɨ jájtyij jɨme' tɨ jɨ́'re'en. 23 Tyiche' tyámua' eenye', tyajta quee tyi'tɨ́j jɨn
á'ɨtzeeria'aj, a'ɨ́jna jitze ɨ tyaj jitzán tyá'tzaahuatye' tyajta jitzán tyi'ijchó've'ej a'ɨ́jna ɨ
tyaj huá'ixaatye' ɨ tyeɨ́tyee, ji'nye Dios pu a'yan rɨnyij je'ej tɨ arí tya'tóoraj ityájma jimi.
24 Tyiche' jáahuoonyij tyej tyij ca'nyíjra'aj huatáta'an séej jamuán tyajta séej, tyej tyij
jéetze' huátaxɨe've'en, tyajta xá'puɨ' huárɨnyij. 25 Tyiche' quee atyá'ɨtze'rihua'an jo'tyaj
já'tasɨ'rii, matɨ'ɨj séecan rɨcɨj, sulu tyiche' jéetze' ca'nyíjra'aj huatáta'an séej jamuán
tyajta séej, tyej tyij tyámua' eenye', ji'nye pu'ríj a'ájna atyojo'ré'nyesij a'ájna xɨcáara'
jitze tɨ tavástara' yan huataséjre'sij.

26 Ji'nye tɨpua'aj taxɨé'vi'ra' jɨn tyooj je'ej pua'aj tyi'tyítacha'ɨɨj a'yan tyetya'mua'rée-
riaj tɨquee xá'puɨ', capu che' mu'véjrij séejre' ɨ tɨ jɨn ɨ Dios tyitaatú'uunyi', 27 a'ɨ́ɨ pu'quij
tacɨ'tyij ɨ tɨ tzɨ́ɨnyi're', ajta puéjtzij tɨ a'yan séejre' tɨ'ɨj tɨéj ɨ tɨ Dios huo'tá'sij néijmi'caa
a'ɨ́ɨjma ɨ maj jájcha'ɨɨre'. 28 Tɨpua'aj a'tɨ́j quee jaatyáxaahuataj a'ɨ́jcɨ ɨ nyúucarij
Moisés tɨ jo'yú'xaca', majta hua'puaj, na'ríij maj huéeicaj a'yan metyi'sej tɨ ɨ a'tɨ́j
tyi'tɨ́j jɨn ootyá'ɨtzee a'ɨ́jcɨ jitze ɨ nyúucarij ɨ maj jɨn tyí'ijta, a'yaa mu quee tya'cu'váaj
méeje'catan. 29 Ajta jéetze' pu puéjtzij huá'cɨ'tyij a'ɨ́ɨjma ɨ maj jaatyáxaahuataj a'ɨ́jcɨ
ɨ yójra' ɨ Dios, majta ɨ xúure'ej tɨ jɨn tyu'xá'puɨ'ɨntarej a'ɨ́jna ɨ nyúucarij Dios
tɨ jɨn tya'tóoratziiri', majta je'ej pua'aj tyá'xaj ɨ júuricama'ra' ɨ Dios. 30 A'yaa tu
tyá'mua'reej, tɨ ɨ tavástara' a'yan tyu'taxájtaca' tɨjɨn: "A'yaa pu nyéetzij tyí'nyacɨ'puaj
nyej nyij tyo'xá'puɨ'ɨntare'en, nyáaj nu tyí'najchitan." A'yaa pu ajta tyu'taxájtaca' tɨjɨn:
"Tavástara' pu huá'xɨjtye'en ɨ jutyéɨtyeristyamua'." 31 Jéehua pu huápuɨ'ɨj tzɨ́ɨnyi're' tɨ
ɨ Dios tɨ júurij jo'xɨ́jtye'en ɨ a'tɨ́j tɨ je'ej pua'aj tyi'tyúucha'ɨɨj jimí.

32 Siata'aj jo'támua'reej je'ej tɨ tyí'eenye'ej a'ájna ɨmuáj, siatɨ'ɨj anaquéej ja'ancuriáa'
ɨ nyúucaria'ra' ɨ tavástara', a'yaa xu néijmi'i tyityo'viicue'rej ɨ siaj jɨn jajpuéjtzica'aj.
33 Je'cáj mu je'ej pua'aj tyajamuaatajé, majta séecan ca'nyíjra'aj huo'ta' a'ɨ́ɨmaj ɨ maj
a'yan cha'taj mana'aj tya'ajpuéjtzica'aj, ji'nye néijmi'i xu ju'ihuáamua'. 34 Mua'aj xu
hua'ancu'vajxɨ a'ɨ́ɨmaj ɨ maj eetyánami'huaca'aj, siajta jutyamua've'ej setyu'tátoj ɨ siaj
tyí'ijcha'ɨɨca'aj, ji'nye a'yaa xu tyá'mua'reeriaca'aj siaj jéehua tya'ancuriáa'sij ɨ Dios jimi,
a'ɨ́jna tɨ tyajá'mua'a'rij tɨ jéetze' tyámua' tyí'een ajta jusén jɨn tyí'sejre'. 35 A'ɨ́j xu jɨn
quee yó'hua'nan ɨ siaj jitzán tyí'ca'nyej, ji'nye jéehua xu tya'ancuriáa'sij. 36 A'yaa pu
ja'mua jitze tyúuxɨe've' siaj tyo'táviicue' ɨ siaj jɨn jajpuéjtzij, siaj sij a'yan huárɨnyij je'ej
tɨ ɨ Dios tyá'xɨe've' ajta je'en tyajamuáacɨ'tyij ɨ tɨ ja'mua jimi tya'tóoraj. 37 Ji'nye a'yaa
pu tyá'xaj ɨ yu'xarij jitze tɨjɨn:

Jiye'tzín jɨme', ca'nácan,
pu a'yan huataséjre'sij, a'ɨ́jna tɨ yaja'vé'mej.
Capu che' á'tyeeren.

38 A'ɨ́jna ɨ tɨ tyámua' tyi'tyúucha'ɨj
a'ɨ́ɨ pu jahuɨɨre'en ɨ tɨ jitzán tyá'tzaahuatye',
ajta tɨpua'aj jaatyáxaahuataj ɨ tɨ jitzán tyá'tzaahuatye',
canu che' nyetyámua've'ej na'mej a'ɨ́jcɨ jimi.

39 Tyajta ityáj catu hua' jitze ajtyáma'can ɨ maj jaatyáxaahuataca' ɨ nyúucaria'ra' ɨ Dios, majta je'en a'ɨ́jna jɨn antyipua'rij, sulu ityáj tu hua' jitze ajtyáma'can ɨ maj tyá'tzaahuatye', ji'nye a'ɨ́ɨjma pu huɨɨre'en.

11

*Ɨ maj j*ɨn tyá'tzaahuatye'

1 A'ɨ́jna ɨ tyaj jɨn tyá'tzaahuatye' a'yaa pu huatóomua'aj tyej tyámua' naa tyá'-mua'reerej ɨ tyaj jajchó've'ej, tyajta a'yan tyá'mua'reerej tɨ a'yan tyi'ja'yájna ɨ tyaj quee jaaséj. 2 A'ɨ́ɨmaj ɨ tahuásimua'cɨ'ɨj, a'yaa mu néijmi'i jɨn tyu'tyáamue'tɨj, ji'nye a'ɨ́ɨ mu tyá'tzaahuatya'ca'aj.

3 A'ɨ́jna ɨ tyaj jɨn tyá'tzaahuatye', a'ɨ́j tu jɨn jamua'reej tɨ Dios néijmi'i tyú'taahuaca' ijíij tɨ tyí'sejre', a'ɨ́jna jɨme' tɨ a'yan tyu'taxájtaca', a'yaa pu'ij ijíij tyaj tyí'sej, a'yaa pu tyu'séjrej je'ej tɨquee tyí'sejria'ca'aj.

4 A'ɨ́jna ɨ tɨ jɨn tyá'antzaahuaj ɨ Abel, a'ɨ́j pu jɨn tyámua' eenye' jéetze' tyu'támu'vejritaca' ɨ Dios jimi quee a'ɨ́jna ɨ Caín, a'ɨ́j pu jɨn Dios a'yan tyaataxájtaca' tɨ ɨ Abel tyámua' éenye'ej ajta je'en ja'ancuriáa' ɨ tɨ jɨn tyu'támu'vejritaca'. A'yaa pu'ij, tyij ajta ɨ Abel arí huamuɨ́', óoche' pu tyí'ta'ixaatye' a'ɨ́jna jɨme' ɨ tɨ jɨn tyá'antzaahuaj.

5 A'ɨ́jna ɨ tɨ jɨn tyá'antzaahuaj ɨ Enoc, Dios pu a'ɨ́jna jɨn yo'ví'tɨj júurican tɨ'ij quee huámuɨ'nyij, a'ɨ́j mu jɨn quee che' jáatyoj, ji'nye Dios pu yo'ví'tɨj. Ajta a'yan tyá'xaj ɨ yu'xarij jitze tɨjɨn tɨ'ɨj quee xu yo'vi'tɨ́ɨcaria'caj, Enoc pu tyámua' tyi'tyúucha'ɨɨca'aj ɨ Dios jimi. 6 Ajta capu je'ej tyíɨ'rij tɨ a'tɨ́j tyámua' tyí'sejria'aj ɨ Dios jimi, tɨpua'aj quee tyá'tzaahuatye'ej, ji'nye tɨpua'aj jaxɨe'va'aj tɨ ajtyáxɨɨrej ɨ Dios jimi, a'yaa pu tyúuxɨe've' tɨ a'ɨ́ɨn tyá'antzaahuatye'en tɨ ɨ Dios séejre', tɨ ajta a'ɨ́ɨn tyámua' tyihua'tá'caa a'ɨ́ɨjma ɨ maj jahuoo.

7 A'ɨ́ɨ pu ajta tyá'antzaahuaj a'ɨ́jna ɨ Noé, tɨ'ɨj ɨ Dios a'yan tyaaté'exaa tɨ a'yan tye'mej je'ej tɨquee xu tyi'tɨ́j tyí'sejraca'aj, a'ɨ́j pu jɨn ja'rá'astej tɨ'ɨj ij jaatyátaahuaca' ɨ canúuhuaj tɨ ve'éj, ta'aj ij huo'tyáhuɨɨre'en ɨ jutyéɨtyeristyamua'. A'ɨ́jcɨ jɨme' ɨ tɨ jɨn tyá'antzaahuaj, Noé pu huo'té'exaa néijmi'caa ɨ tyeɨ́tyee ɨ maj a'yan séejre' ɨ cháanacaj japua maj quee xá'puɨ' rɨcɨj ɨ Dios jimi, ajta a'yan tyaacɨ́'ɨj tɨ'ij jɨ'réenya'aj huatyá'ɨtzeere'en ɨ Dios jimi, a'ɨ́jna jɨme' ɨ tɨ tyá'antzaahuaj.

8 A'yaa pu cha'taj tyá'antzaahuaj a'ɨ́jna ɨ Abraham, tɨ'ɨj ɨ Dios jaatajé, a'yaa pu tya'rá'astijre tɨ'ɨj ij jó'raa a'ájna ɨ chuéj japua jo'tɨj yá'cɨ'puaj. A'ɨ́ɨ pu quee jamua'reeriaca'aj jo'tɨj jó'yi'caaj tɨ'ɨj iirájraa jo'tɨj já'chajca'aj, 9 a'ɨ́jna jɨme' ɨ tɨ tyá'tzaahuatya'ca'aj a'áa pu jó'catyii jo'tɨj quee já'ma'can, a'ɨ́jna séej chuéj japua jo'tɨj ɨ Dios a'yan tyaja'tóoraj tɨ jacɨ'tyij. A'áa pu jó'catyii navíj chi'ra'an tzajta', a'yájna tɨ'ɨj ajta ɨ Isaac, ajta a'ɨ́jna ɨ Jacob, ɨ maj majta a'yan tya'ancuriáa' je'ej tɨ ɨ Dios tya'tóoraj hua' jɨme'. 10 Ji'nye Abraham pu a'yan tye'ejchó'va'ca'aj tɨ a'áa jo'tyájrutyej ɨ chájta'naj jitze tɨquee a'tɨ́j a'náj jaatyú'uunaj a'ɨ́jna jɨme' tɨ ɨ Dios jáasɨɨmuaj tɨ'ɨj ij ja'ajtaahuaca'.

11 A'yaa pu ajta tyá'antzaahuaj a'ɨ́jna ɨ Sara, a'ɨ́j pu jɨn ɨ Dios a'yan tyaatá' tɨ pá'rɨ'ɨj jitzán huataséjre'en, ajta arí huápuɨ'ɨj ucarístaca'aj, ajta ɨ Abraham pu'ríj ajta vastacɨrɨe'ca'aj, a'yaa pu tyaacɨ́'ɨj tɨ tyiyóoj já'ra'nyij, ji'nye a'ɨ́ɨ pu tyá'antzaahuaj tɨ ɨ Dios a'yan tya'róo'astej je'ej tɨ hua' jimi tya'tóoraj. 12 A'ɨ́j pu jɨn ɨ Abraham, tyij ajta arí tɨn muɨ'nyíiche', a'yaa mu mue'tɨ́j jitzán tyitye'rama'cáantaj muá'raa ɨ yójmua'mua' matɨ'ɨj ɨ xú'ra'vetyee, nusu tɨ'ɨj ɨ séj tɨ a'áa ja'ajtyájcaj jo'tɨj ɨ jájtyij ja'va'ástɨmee ɨ tɨquee ɨ'ríj tɨ a'tɨ́j jaatyé'iten.

13 Néijmi'i mu ɨ tyeɨ́tyee huácuij mequee xu tya'ancuria'aj je'ej tɨ ɨ Dios tyihua'táratziiri', ajta a'ɨ́ɨmaj mu tyá'antzaahuaj, a'ɨ́j mu jɨn tyu'séj a' ɨmuáj mo'tyu'úuj majta huatatyójtaca' a'yan metya'mua'réeriaj maj quee hua' jitze ajtyáma'cantaca'aj a'ɨ́ɨmaj ɨ maj íiyan huacháatɨmee ɨ cháanacaj japua. 14 Majta a'ɨ́ɨmaj ɨ maj a'yan tyí'xaj, a'yaa mu huatóomua'aj tɨjɨn móoche' mu jáahuosij ɨ chuéj jo'maj jo'rá'sej. 15 Tɨpua'aj a'ɨ́ɨmaj a'yan

metyá'mua'ajcaj ɨ chuéj jo'maj ja'ráacɨj, a'yaa pu tyiɨ'ríitacaj maj huariá'cɨɨnyejche'en
jo'maj ja'ráacɨj, 16 majta a'ɨ́ɨmaj a'yaa mu tyá'xɨe'va'ca'aj maj a'áa jo'rá'sej jo'tɨj jéetze'
tyámua' tyejé'een, a'yaa tɨ'ij huatóomua'aj, a'ɨ́jna ɨ tajapuá tɨ já'sejre'. A'ɨ́j pu jɨn quee
ɨ Dios jatyevi'raste' maj a'yan jaatámua'tyij tɨjɨn hua' Dios, ji'nye a'ɨ́ɨ pu arí tyámua'
jáaruuj séej ɨ chájta'naj jo'maj jo'tya'aj muá'ju'un jusén jɨme'.
17 A'yaa pu ɨ Abraham tyá'antzaahuaj, tɨ'ɨj ɨ Dios a'yan tyaatatyésej, a'ɨ́ɨ pu yo'ví'tɨj
a'ɨ́jcɨ ɨ juyój Isaac tɨ'ij jaatámu'vejritaj. A'yaa pu tyóoca'nyajca'aj tɨ ɨ juyój huatá-
mu'vejritaj, tyij ajta a'ɨ́j na'aj caa tyi'ijyójca'aj, ɨ tɨ jitzán ɨ Dios a'yan tya'tóoraj tɨjɨn:
18 "A'ɨ́jna jitze ma'can mu ɨ Isaac néijmi'i eerányesij ɨ maj muéetzij jitze eerama'cáantaj
muá'ju'un." 19 A'yaa pu a'ɨ́jna ɨ Abraham tyámua' tyá'mua'reeriaca'aj tɨ ɨ Dios néijmi'i
putyí'uurej, tɨ ajta huo'tájuuritye'en a'ɨ́ɨmaj ɨ maj meríj huácuij, a'ɨ́j pu jɨn ɨ Abraham
júurican jo'ví'tɨj ɨ juyój, a'yaa pu'ij a'ɨ́ɨn sɨ́ɨj tyi'pué'een ɨ tyaj jitzán tzáahuatyi'ra'aj
tyícha'ɨɨj.
20 A'yaa pu ajta tyá'antzaahuaj a'ɨ́jna ɨ Isaac, tɨ'ɨj jaatáhuaviiri' ɨ Dios tɨ'ij a'ɨ́ɨn tyámua'
tyihuo'tyátoonyij a'ɨ́jcɨ ɨ Jacob, ajta a'ɨ́jcɨ ɨ Esaú. 21 A'yaa pu tyá'antzaahuaj a'ɨ́jna ɨ Jacob,
a'ɨ́j pu jɨn tɨ'ɨj arí á'me'riajca'aj, a'ɨ́ɨ pu ecóotutaca' ɨ jutyáxu' japua tɨ'ij jaatyáanajche
ɨ Dios, ajta je'en a'ɨ́jna jɨn tyámua' tyihuo'tyájtoo séej ajta séej ɨ yójmua'mua' a'ɨ́jcɨ ɨ
José. 22 A'yaa pu tyá'antzaahuaj a'ɨ́jna ɨ José, a'ɨ́j pu jɨn tɨ'ɨj arí á'me'riajca'aj a'yaa pu
tyu'taxájtaca' maj eeráaju'un a'ɨ́ɨmaj ɨ maj Israel jitze ajtyáma'can a'ájna a Egipto, ajta
pu huo'ta'íj jo'maj ya'vá'naj ɨ tyévira'.
23 A'ɨ́jna ɨ maj jɨn tyá'antzaahuaj ɨ huásimua'mua' ɨ Moisés, a'ɨ́j mu jɨn huéeicaj
máxcɨrɨe' jaatyá'avaataca' tɨ'ɨj huanɨe'huaca', ji'nye a'yaa mu tyé'sejraca'aj tɨ naa
huasé'rihua'aj a'ɨ́jna ɨ pá'rɨ'ɨj, majta quee tyí'tzɨɨnya'ca'aj a'ɨ́jna jɨme' je'ej tɨ tyu'ta'íjta-
ca' a'ɨ́jna ɨ rey, mej mij huó'cui'nyij ɨ tɨ'ríij maj tyétyacaa.
24 A'yaa pu ajta tyá'antzaahuaj a'ɨ́jna ɨ Moisés, a'ɨ́j pu jɨn tɨ'ɨj arí vastaca'aj, capu
a'yan tyá'xɨe'va'ca'aj maj a'yan jaatámua'tyij yee yójra' pu pué'een a'ɨ́jcɨ ɨ íitaj ɨ rey tɨ
jajyóoj, 25 a'yaa pu tya'ránajchaca' tɨ jaapuéjtzitarej hua' jamuán ɨ maj tyeɨ́tyeristyamua'
pué'een ɨ Dios, capu a'yan tya'ránajchaca' tɨ a'ɨ́jna jɨn huóotyamua've'en ɨ tɨ je'ej pua'aj
een ɨ Dios jimi. 26 A'yaa pu tyámua' tyá'mua'reeriaca'aj tɨ jéetze' jatyáhuɨ'rihua'aj maj
jaatyáxaahuataj ɨ Cɨríistu' jitze ma'can, quee tɨ a'ɨ́jna jɨn huóotyamua've'en ɨ tɨ huápuɨ'ɨj
tyá'najchij a'áa tɨ tyajá'ma'can a Egipto, ji'nye a'ɨ́j pu tyicho'va'ca'aj ɨ tɨ tyá'cɨ'tyij ɨ
Dios tɨ tyaata'sij. 27 Moisés pu tyá'antzaahuaj, a'ɨ́j pu jɨn eerájraa a Egipto, ajta quee
jatzɨɨnya'ca'aj tɨpua'aj tyinyú'caj a'ɨ́jna ɨ rey, a'yaa pu tyámua' eenye' je'ej tɨ tyi'tɨ́j jɨn
tya'tóoraj, cuxáa ja'séjraca'aj a'ɨ́jna ɨ Dios tɨquee séejre'.
28 A'ɨ́jna jɨme' tɨ tyá'antzaahuaj a'ɨ́jna ɨ Moisés, a'ɨ́j pu jɨn a'yan tyeeye'estej a'ɨ́jna
xɨcáara' tɨ jitzán Dios tyihuo'tú'uunyi'ri', ajta a'yan tyu'ta'íjtaca' maj ja'ajtyáputyi-
jraxɨ'ɨn ɨ xúure'ej ɨ puéertaj jitze, ta'aj ij quee a'yan tyihuó'cɨ'tyij maj huá'cui'nyij
ɨ hua'yojmua' ɨ maj anáatya'aj muaanánɨe'huaca' a'ɨ́ɨjma ɨ Israel jitze ajtyáma'can.
29 A'ɨ́jna jɨme' ɨ maj tyá'antzaahuaj ɨ maj Israel jitze ajtyáma'can, a'ɨ́j mu jɨn antacɨ́j
ɨ jájtyij japua tɨ ve'éj tɨ a'yan tyaja'rájtyapuaj tɨjɨn jájtyij tɨ po'vij, a'yaa mu japuan
tyitya'antacɨ́j tɨ'ɨj jo'tɨj jo'huáchij, majta a'ɨ́ɨmaj ɨ maj Egipto já'ma'cantaca'aj, matɨ'ɨj
jaataxɨé'vej maj a'yan cha'taj mana'aj huárɨnyij, a'ɨ́ɨ mu atyájcuii.
30 A'yaa mu majta tyá'antzaahuaj ɨ maj Israel jitze ajtyáma'can, a'ɨ́j pu jɨn matɨ'ɨj
aráahua'puaj xɨcáj eetyáacɨj ɨ chájta'naj jitze, aj pu'ij eetávej ɨ tyetyéj tɨ jɨn ájtaavijhua-
ca', ɨ tɨ jɨn curiá'nami'huaca'aj a'ɨ́jna ɨ chájta'naj Jericó. 31 A'yaa pu ajta tyá'antzaahuaj
a'ɨ́jna ɨ Rahab, a'ɨ́jna ɨ íitɨ' tɨ huá'jijva'ca'aj ɨ maj jamuán ji'pitya'aj, a'ɨ́ɨ pu quee huamuɨ́'
hua' jamuán ɨ maj quee ja'rá'astijrej ɨ Dios, ji'nye a'ɨ́ɨ pu tyámua' tyihuo'tyéeje a'ɨ́ɨmaj ɨ
maj ixɨe'ria'ca'aj.
32 ¿Tyi'tanyí nyajtáhua'aj huata'xájtaj? Móoche' mu á'ɨtzeere' ɨ nyaj huo'taxáj je'ej
tɨ huarɨ́j a'ɨ́jna ɨ Gedeón, ajta ɨ Barac, ajta a'ɨ́jna ɨ Sansón, ajta ɨ Jefté, ajta a'ɨ́jna ɨ

David, ajta aˈɨ́jna ɨ Samuel, majta aˈɨ́ɨmaj ɨ maj Dios jitze maˈcan tyíˈxajtacaˈaj. 33 Aˈɨ́j mu jɨn ɨ maj tyáˈantzaahuaj huoˈmuéˈtɨj aˈɨ́ɨjma ɨ maj tyityatatyáˈcaˈaj ɨ séej chuéj japua, tyámuaˈ mu tyuˈtaˈíjtacaˈ, majta tyaˈancuriáaˈ ɨ Dios tɨ jɨn huaˈ jimi tyaˈtóoratziiriˈ, majta huaˈancáanaxɨj huaˈ tyenyij jitze ɨ muajyéj, 34 majta joˈjéˈcaj ɨ tɨéj tɨˈij quee huoˈtyátɨeeraj, séecan mu huatóoˈuj mej mij quee huóˈcuiˈnyij ɨ náhuaaj jɨmeˈ, aˈɨ́ɨ mu huatyóocaˈan ɨ maj quee uhuácacaˈnyeˈej, matɨˈɨj mij tyuˈmuéˈtɨj ɨ maj huanyoˈsej, aˈɨ́ɨjma jimi ɨ maj séej chuéj japua jáˈmaˈcantacaˈaj. 35 Séecan mu majta ɨ úucaa júurican huaséj ɨ jutyéɨtyeristyamuaˈ ɨ maj meríj huácuiˈijcaa.

Majta séecan huápuɨˈɨj jaapuéjtzitariacaˈ, majta quee jaataxɨéˈvej maj huiˈrátoonyij, jiˈnye aˈyaa mu tyeˈejchóˈvaˈcaˈaj maj aˈɨ́jna jɨn huatájuurej ɨ maj ɨ jusén jɨn júurij muáˈraˈnyij. 36 Majta séecan aˈɨ́jna jɨn jaapuéjtzitariacaˈ ɨ maj jeˈej puaˈaj tyihuáˈ-jeevacaˈaj, nusu ɨ maj huoˈtyáavaxɨj, majta huaˈnájɨˈcaˈxɨj cadéenaj jɨmeˈ, naˈríij maj hueˈtyáanaj. 37 Séecan mu huácuij ɨ maj huoˈtyátoˈsixɨj tyetyéj jɨmeˈ, majta jeˈcácaa huatyéveechixɨj, majta huoˈcuij chúun jɨmeˈ tɨ juxaˈaj tyaˈantámuamuaa, aˈyaa mu metyityojoˈjujhuaˈnyaˈaj méyee majta méyee, aˈɨ́jna metyiˈcháaj ɨ huáˈnavij ɨ cányaˈxɨɨ nusu ɨ chíiutyee, camu jeˈej tyéejviicueˈracaˈaj, jéehua mu jajpuéjtzicaˈaj, majta jeˈej puaˈaj huáˈuuriajcaˈaj. 38 Aˈɨ́ɨmaj ɨ tyétyacaa, tɨquee aˈyan tyihuaˈtyévijtyaˈcaˈaj maj aˈyan huacháatɨmeˈnyij ɨ cháanacaj japua, aˈyaa mu metyityojoˈjujhuaˈnyaˈaj, joˈtɨj quee jáˈtyiˈtɨj, majta joˈtɨj jɨríj joˈquéetɨmee, nusu joˈtɨj jáˈtyastaˈcaˈaj, majta joˈtɨj joˈojcúunyijmee íiyan ɨ cháanacaj japua. 39 Majta aˈɨ́ɨmaj, camu meexu tyaˈancuriáaˈ ɨ Dios tɨ jɨn huaˈ jimi tyaˈtóoraj, majta tyámuaˈ tyiˈtyeséereˈej muáˈraa aˈɨ́jna jɨmeˈ ɨ maj tyáˈantzaahuaj, 40 aˈɨ́j pu jɨn ɨ Dios aˈyan tyitaaxáˈpuɨˈɨntariˈriˈ ityájma aˈɨ́jna ɨ tɨ jéetzeˈ tyámuaˈ tyíˈeen mej mij aˈɨ́ɨmaj tajamuán tyámuaˈ éenyeˈej muáˈraˈnyij.

12

Tyicheˈ aˈɨ́jna jitze rányejnyeˈrej ɨ Jesús

1 Aˈyaa puˈij, ityáj tu jéehua huaˈsej ɨ tyeɨ́tyee ɨ maj majta aˈyan tyáˈtzaahuatyeˈ, tyicheˈ tyuˈtáxaahuataj aˈɨ́jna ɨ tɨ tyíˈtaˈɨtziityeˈ, tyajta jaatapuáˈcɨtaj aˈɨ́jna ɨ tyaj jɨn jeˈej puaˈaj rɨcɨj ɨ Dios jimi, aˈɨ́jna ɨ tɨ tatyájɨˈquii, tyajta huatyátacaˈnyej tyej tyij néijmiˈi jɨn tyuˈtyámueˈtɨn. 2 Tyicheˈ aˈɨ́jcɨ jitze rányejnyeˈrej ɨ Jesús, aˈɨ́j pu jitze jáˈmaˈcan ɨ tyaj jɨn tyáˈtzaahuatyeˈ, aˈɨ́ɨ pu ajta aˈɨ́ɨn puéˈeen ɨ tɨ néijmiˈi tyámuaˈ tyíˈuurej. Jesús pu jóˈviicueˈriˈ matɨˈɨj yóˈtatej ɨ cúruuj jitze, capu jitzán juxɨéˈvaˈcaˈaj maj aˈɨ́jna jɨn jaatatyéviˈraˈastaj, jiˈnye aˈɨ́ɨ pu jamuaˈreeriacaˈaj tɨjɨn tɨˈɨj japuéjtzitaren aj puˈij téˈej huatóotyamuaˈveˈsij, ajta ujaˈajcáayixɨj muácaˈtaˈ ɨ Dios.

3 Aˈɨ́j pu jɨn, siataˈaj aˈɨ́jna jitze tyúˈmuaˈtyij jeˈej tɨ huaríj ɨ Jesús, tɨˈɨj aˈɨ́ɨjma jitze maˈcan jaapuéjtzitariacaˈ ɨ maj jeˈej puaˈaj tyityetyúuchaˈɨɨcaˈaj, aˈɨ́j xu jɨn quee cuaˈnaj siajta quee tyóoxaˈhuataˈan. 4 Jiˈnye caxu muaˈaj seexúj aˈɨ́jna jɨn huácuij ɨ siaj nyoˈseˈ siaj sij jaatyámueˈtɨn ɨ tɨ jeˈej puaˈaj een ɨ Dios jimi. 5 Siajta muaˈaj seríj yoˈhuáˈxɨj aˈɨ́jcɨ ɨ nyúucarij ɨ Dios tɨ jamuatáˈcaa, aˈyájna tɨˈɨj huaˈ táataj tyihuáˈixaatyeˈ ɨ juyójmuaˈ. Aˈyaa pu tyéˈyuˈsiˈ ɨ yuˈxarij jitze tɨjɨn:

Capáj nyiyóoj tyáˈxaahuataj,
ɨ tavástaraˈ tɨ tyíˈmuaˈitɨɨ,
capáj pajta ahuáritaˈ huaréˈyiˈcan
tɨpuaˈaj aˈɨ́ɨn puéjtzij muaatáˈan.
6 Jiˈnye ɨ tavástaraˈ pu aˈyan tyéˈitɨɨ aˈtɨ́j tɨ xɨeˈveˈ,
ajta puéjtzij jaatáˈsij aˈtɨ́j tɨ aˈyan huatamuaˈaj tɨjɨn nyiyóoj.
7 Aˈɨ́j xu jɨn muaˈaj jajpuéjtzij siaj sij tyámuaˈ huárɨnyij. Dios pu aˈyan jáˈmuaˈuurej tɨˈɨj ajta aˈtɨ́j huáˈuurej ɨ juyójmuaˈ. Aˈtɨ́j tɨnaˈaj tɨ tyiyójmuaˈ aˈyaa pu tyámuaˈ tyihuáˈmuaˈtyej ɨ juyójmuaˈ. 8 Ajta tɨpuaˈaj Dios quee tyámuaˈ jáˈmuaˈuurej tɨˈɨj juyój-muaˈ, caxu sij muaˈaj jɨˈréˈcan jɨmeˈ yójmuaˈmuaˈ pueˈeen. 9 Ajta aˈyájna, tyatɨˈɨj tyooj tɨˈriistacaˈaj, aˈɨ́ɨmaj ɨ tahuásimuaˈcɨˈɨj aˈɨ́ɨ mu tyitaamuáˈtyej íiyan cháanacaj japua,

tyajta a'yan tyihuá'astijria'ca'aj. A'ɨ́j pu jɨn, tyiche' jéetze' tyámua' tya'rá'astijre'en a'ɨ́jcɨ ɨ tavástara' ɨ tɨ jusén jɨn séejre', ajta a'yan tyitaatá'sij tyej tyij jimí júurij tá'ra'nyij.
10 Tahuásimua'cɨ'ɨj mu tyámua' tyitaamuá'tyej íiyan cháanacaj japua, majta quee á'tyeej maj a'yan tyí'ta'itɨɨ je'ej tɨ tyihua'ránajchica'aj, ajta ɨ Dios, a'yaa pu een jɨn tyí'ta'itɨɨ tɨ'ij tyámua' táa'uuren, tyej tyij a'yan éenye'ej tá'ra'nyij tɨ'ɨj a'ɨ́jna. 11 Ajta a'yan tyi'ja'yájna tɨquee naa tyú'asej tɨpua'aj tyi'tɨ́j jɨn tyajpuéjtzij, sulu a'yaa pu tyú'cui', ma' ajta a'yan tyitatyáhuɨ'rii tyej tyij taxáahuaj séjre'ej, tyajta tyámua' éenye'ej.

*Je'ej t*ɨ tyihuá'uurej a'ɨ́ɨjma ɨ maj quee janamuajracuj ɨ Dios nyuucaaj
12 A'ɨ́j pu jɨn, siata'aj jaajájcuare'en ɨ siaj jɨn uhuácaca'nye'ej ɨ jumuáca' jitze siajta jutunúj jitze, 13 siajta jáahuoonyij a'ɨ́jna ɨ juyéj tɨ huatóoje'yej, siaj sij tyámua' huárɨnyij ɨ ju'ɨ́ɨcaj jitze, siata'aj sij tyámua' tyityaaju'un ɨ Dios jimi.
14 Siata'aj tyámua' eenye' néijmi'caa jamuán, siajta tyámua' tyityetyúucha'ɨɨj, ji'nye tɨpua'aj a'tɨ́j quee tyámua' tyi'tyúucha'ɨɨj, capu a'náj jaséjran ɨ tavástara'. 15 Caxu tyi'tá'care'en tɨ sɨ́ɨj tyi'tɨ́j jɨn ootyá'ɨtzeere'en, tɨ'ij a'ɨ́jna jɨn quee che' ɨ Dios tyámua' tyaatá'an, nusu tɨ sɨ́ɨj huataséjre'en ja'mua jimi tɨ seequéj tyo'cájmua'rej tɨ'ij a'ɨ́ɨn je'ej pua'aj jamuáa'uurej siaj sij tyi'tɨ́j jɨn ootyá'ɨtzeere'en ɨ Dios jimi. 16 Che' quee a'tɨ́j juxana'cɨria'aj, nusu já'xaahuataj a'ɨ́jna ɨ tɨ Dios jaatyájtoo ityájma jimi, ji'nye a'yaa pu huarɨ́j a'ɨ́jna ɨ Esaú, a'ɨ́j pu jɨn quee ja'ancuriáa' ɨ tɨ jacɨ'tyíiche'en, tɨ ajta á'ria'ra' pué'eenye'ej, a'ɨ́jna jɨme' tɨ huataí'cuataca'. 17 Siajta a'yan tyá'mua'reej tɨjɨn tɨ'ɨj jaataxɨé'vej tɨ jáacɨ'tyij a'ɨ́jna ɨ tɨ jɨn Dios tyámua' tyeetyátoonyij, a'ɨ́ɨ pu ɨ táatajra' jaaré'ityaca', tyij ajta jéehua huóoyiinyaca', capu che' huatáɨ'riitariaca' tɨ jáahuɨɨre'en.
18 Siajta mua'aj caxu ajtyáxɨɨriaca' ɨ Dios jimi, matɨ'ɨj a'ɨ́ɨmaj ɨ maj Israel jitze ajtyáma'can, ɨ maj a'áa ja'tanyéj ɨ jɨríj jitze jo'tɨj já'taaca'aj, ajta ootɨ́ca'ca'aj, majta jéehua viiyaca'aj japúutzarij jɨme', 19 caxu siajta jáanamuajri' tɨ'ɨj a'tɨ́j ucájijhuaca' ɨ a'huáj tzajta', nusu tɨ'ɨj ɨ Dios tyu'taxájtaca'. A'ɨ́ɨmaj ɨ maj jáanamuajri' a'yaa mu jéehua tyaatáhuaviiri' tɨquee che' tyihuá'ixaatye'ej, 20 ji'nye camu pújooriajva'aj maj a'yan huárɨnyij je'ej tɨ tyihuo'ta'íj a'yan tɨjɨn: "A'ɨ́jna ɨ tɨ japuan rá'ɨɨcataj ɨ jɨríj, siata'aj tyetyéj jɨn jaatyáto'sixɨ'ɨn, capu je'ej tyij ajta cɨ́ɨtzij pué'een, che' huámuɨ'nyij." 21 Huápuɨ'ɨj pu tzɨ́ɨnyi'si' huasé'rihua'aj ɨ maj jaaséej, ajta a'ɨ́jna ɨ Moisés a'yaa pu tyu'taxájtaca' tɨjɨn: "Nyényevivej a'ɨ́jna jɨme' nyaj tyí'tzɨɨnye'."
22 Siajta mua'aj, séej jitze xu ɨ jɨríj a'yan tyitye'ejtyáxɨɨriaca' tɨ a'yan tyaja'rájtyapuaj tɨjɨn Sión, siajta chájta'naj jitze jo'tɨj ɨ Dios tɨ júurij já'sejre', a'ɨ́jna ɨ Jerusalén jútye' tɨ já'sejre', jo'maj majta mue'tɨ́j ja'tyúusɨɨre' ɨ maj tajapuá tyí'huɨɨre' mej mij tyaatatyójtzi're'en ɨ Dios, 23 jo'maj majta ja'tyúusɨɨre' ɨ maj anáatya'aj yójmua'mua' pue'éenye'ej muá'raa ɨ Dios, ɨ maj majta meríj á'yu'si'ij u tajapuá. A'ɨ́j xu jimi ajtyáxɨɨriaca' ɨ Dios, ɨ tɨ néijmi'caa tyí'ijtye', siajta a'ɨ́ɨjma jimi ɨ huá'juuricamej ɨ tyétyacaa ɨ Dios tɨ tyámua' huó'ruuj, 24 a'ɨ́j xu jimi ajtyáxɨɨriaca' ɨ Jesús, ɨ tɨ a'yan tyu'xá'puɨ'ɨntarej a'ɨ́jna jɨme' ɨ nyúucarij tɨ jájcuaj, ajta ɨ juxúure' jɨn tyámua' táaruuj, ɨ tɨ jéetze' tyámua' eenye' séejre' ɨ Dios jimi, quee ɨ Abel xuure'.
25 A'ɨ́j xu jɨn tyámua' siana'aj siaj sij quee já'xaahuataj a'ɨ́jna ɨ tɨ tyajá'mua'ixaatye'. Ji'nye a'ɨ́ɨmaj ɨ maj quee jáanamuajri' tɨ'ɨj ɨ Dios huo'tajé, capu huó'huɨɨ. A'ɨ́j pu jɨn quee ɨ'ríj tɨ'ij táahuɨɨre'en tɨpua'aj tyeetyáxaahuaj a'ɨ́jcɨ tɨ a'yan tyí'tajee ɨ jútye' tɨ já'sejre'. 26 A'ájna ɨmuáj, a'ɨ́jna ɨ nyúucaria'ra' ɨ Dios pu jaatóoriaxɨj ɨ cháanacaj tɨ'ɨj tyu'taxájtaca', ajta ijíij a'yaa pu tyí'xaj tɨjɨn: "Nyajtáhua'aj nu jaatóoriaxɨ'ɨj ɨ cháanacaj, nyajta néijmi'i ɨ tajapuá tɨ tyejé'sejre'." 27 A'ɨ́jna ɨ nyúucarij tɨ jɨme' yee "nyajtáhua'aj nu jaatóoriaxɨ'ɨj", a'yaa pu huatóomua'aj tɨ tyu'tóoraxɨ'sij ɨ tɨ tyú'taavijhuaca', a'yaa pu'ij tyi'tyiá'sij a'ɨ́ɨ pu'quij tyu'tyá'tzeere'ej ɨ tɨquee tyíɨ'rij tɨ tyu'tóoraxɨ'ɨn. 28 A'ɨ́jna ɨ Dios tɨ jɨn tyámua' tyitatá'caa, capu ɨ'ríj tɨ jaatóoriaxɨ'ɨn, a'ɨ́j pu jɨn jusén jɨme' séeria'aj ja'mej. 29 Ji'nye a'ɨ́jna ɨ Dios ɨ tyaj jitzán ajtyáma'can a'yaa pu een tɨ'ɨj ɨ tɨéj tɨ néijmi'i tyí'tɨe'racaa.

13

*Je'ej maj tyityetyúucha'*ɨɨj muá'ra'nyij ɨ maj tyá'tzaahuatye'

1 Caxu jatapuá'cɨtacare'en ɨ siaj juxɨe've' tɨ'ɨj ju'ihuáamua'. 2 Caxu yó'hua'nan siaj
tyámua' tyihuo'tyéjeevej ɨ maj já'muamuaarej, ji'nye a'yaa mu majta séecan huarɨ́j,
majta quee jamua'reeriaca'aj maj a'ɨ́ɨmaj pué'eenye'ej ɨ maj tajapuá tyí'huɨɨre'.
3 Siata'aj huo'támua'ree a'ɨ́ɨmaj ɨ maj eetyánami', a'yan cuxáa mua'aj siajta hua'
jamuán eetyánami'huaj. Siajta a'ɨ́ɨjma jitze tyú'mua'tyij ɨ maj je'ej pua'aj huá'uurej,
ji'nye a'yaa pu tyíɨ'rij tɨ a'yan cha'tána'aj mua'ajmaj tyajamuáa'uurej.
4 Miche' néijmi'i huo'tyátzaahuatye'en ɨ ju'ɨrástyamua', majta a'ɨ́ɨmaj ɨ
jucɨ́nastyamua', majta tyámua' tyityahuóocha'ɨɨn ɨ maj nyejnyeɨ'chej, ji'nye Dios pu
huá'xɨjtye'en a'ɨ́ɨmaj ɨ maj je'ej pua'aj tyityetyúucha'ɨɨj, ajta a'ɨ́ɨjma ɨ maj juxana'cɨre'.
5 Caxu huápuɨ'ɨj jaxɨe'va'aj ɨ túmii, siata'aj a'ɨ́jna jɨn huatóotyamua've'en ɨ siaj caa
tyí'ijcha'ɨj, ji'nye Dios pu a'yan tyu'taxájtaca' tɨjɨn: "Canu a'náj muaatátoosij, canu nyajta
a'náj mamuurɨésij." 6 A'ɨ́j pu jɨn ɨ'ríj tyaj taxáahuaj a'yan tyu'taxáj yee:
Tavástara' pu nyahuɨɨre', a'ɨ́j nu jɨn quee tyí'tzɨɨnye'.
¿Ji'nye nya'uuren ɨ tyévij?
7 Siahuo'támua'ree a'ɨ́ɨmaj ɨ maj jamuáavi'tɨj, majta jamuáa'ixaa ɨ nyúucaria'ra' ɨ
Dios, siata'aj a'ɨ́jna jitze tyú'mua'tyij je'ej tɨ tya'raj ja'mua jimi, siajta je'en a'yan cha'taj
siana'aj tyá'antzaahuatye'en matɨ'ɨj a'ɨ́ɨmaj.
8 Cɨríistu' pu a'yan tyí'sejre' ijíij, tɨ'ɨj ajta tyí'sejria'ca'aj jájcuaj ɨmuáj, ajta a'yan
tyi'séere'ej ta'mej jusén jɨme'. 9 Caxu tóoa'care'en tɨ a'tɨ́j jamuáacuanamuaj a'ɨ́jna jɨme'
ɨ nyúucarij tɨ seequéj namuajre'. Jéetze' pu tyámua' tye'mej siaj huatyóoca'nyej ɨ Dios
jimi a'ɨ́jna jɨme' siaj huóoxɨe've'en, quee siaj a'ɨ́jna jitze tyí'mua'ajcaj ɨ yi'ráj tɨ a'yan
tyihuá'ijtye' tyi'tɨ́j jɨme' tɨ'ɨj cue'ráj, capu tyi'tɨ́j je'ej tyihuá'huɨɨre' maj a'ɨ́j arár'astijre'en.
10 Dios pu a'yan tyeetyájtoo ityájma jimi ɨ tyaj japuan tyu'támu'vejritaj tɨquee hua'tá'-
caa maj japuan tyú'cua'nyij a'ɨ́ɨmaj ɨ maj arár'tyeej a'úun tyí'huɨɨre' ɨ ɨnáamuaj tzajta'.
11 Ji'nye a'ɨ́jna ɨ tɨ va'cán jɨn tyi'tyéjvee ɨ Dios jimi, a'yaa pu tyu'tyáto'ra'aj ɨ ya'muáatyee
xuure', ajta je'en jaatámu'vejritaj a'ɨ́ɨjma jitze huatama'can ɨ maj ootyá'ɨtzee ɨ Dios jimi,
ajta ɨ hua' hue'ra' ɨ ya'muáatyee a'áa pu yo'tyáteeraj apua'quéj jo'maj jo'cháatɨma'caa
ɨ tyeɨ́tyee. 12 A'yaa pu ajta ɨ Jesús tyaapuéjtzitariaca' apua'quéj ɨ chájta'naj jitze,
ta'aj ij a'ɨ́jna jɨn ɨ juxúure' jɨn tyámua' huó'uurej ɨ jutyéɨtyeristyamua'. 13 A'ɨ́j pu jɨn,
tyiche' jimí ajtyáxɨɨrej ɨ Jesús, apua'quéj jo'tyaj tyeemí' jo'cháatɨma'caa tyej tyij a'yan
cha'taj tyana'aj tya'ajpuéetzij tá'ra'nyij tɨ'ɨj a'ɨ́jna. 14 Ji'nye íiyan ɨ cháanacaj japua
capu chájta'naj ye'jé'sejre' tɨ jusén jɨn séejre', a'ɨ́j pu jɨn tyiche' jáahuosime'en a'ɨ́jna
ɨ chájta'naj tɨ jusén jɨn séejre'. 15 Tyiche' nyúucaritze' ɨ Jesús tyaatatyójtzi're'en ɨ Dios.
A'íi pu a'ɨ́ɨn pué'een ɨ tyaj jɨn tyu'támu'vejritaj. Tyiche' jitzán huátatyamua've'en tyajta
tatyényij jɨn tyaatatyójtzi're'en. 16 Caxu yó'hua'nan siaj tyámua' tyityetyúucha'ɨɨj, siajta
huo'tyáhuɨɨre'en ɨ séecan a'ɨ́jna jɨme' ɨ siaj tyi'ijcha'ɨ́ɨj, ji'nye a'yaa pu tya'ráanajchi ɨ
Dios.
17 Siahua'rá'astijre' a'ɨ́ɨmaj ɨ maj tyaja'muamua'tyej ɨ tyeyúuj tzajta', ji'nye a'ɨ́ɨ mu
a'náj tɨna'aj ja'muacha'ɨj, a'yaa mu tyá'mua'reej tɨ a'yan tyúuxɨe've' siaj jaatánamuaj ɨ
Dios je'ej siaj tyi'tɨ́j jɨn huarɨ́j. Siata'aj tyámua' tyu'muárɨe'en caxu tyévi'si' rɨjcaj, ji'nye
capu tyi'tɨ́j jɨn je'ej tyajamuatyáhuɨ'rii.
18 Siata'aj tajɨ́me' jahuoocaj, tyej tyij tyámua' eenye' ɨ tyaj jɨn ma'umuámua're', ji'nye
a'yaa tu tyá'xɨe've' tyaj a'yan huárɨnyij je'ej tɨ tyí'xa'puɨ'. 19 A'yaa nu nyajta huápuɨ'ɨj
tyaja'muahuaviij siaj sij jéehua jahuaviiraj ɨ Dios tɨ'ij ajtáhua'aj naata'an nyej jiye'tzín
mua'ajmaj jimi jo'tyávaacaj.

Tyámua' pu tyihuo'tyájtoo ajta huo'tatyójtyej ɨ tɨ jɨn ja'antyipuá'rij

20 Che' ɨ Dios ɨ tɨ tyámua' tyitaatyéeje, tɨ ajta jaatájuurityej a'ɨ́jcɨ ɨ tavástara' Jesús,
ɨ tɨ va'cán jɨn antyúumua'reej, a'ɨ́jna jɨme' tɨ huá'cha'ɨj ɨ jutyéɨtyeristyamua' tɨ'ɨj sɨ́ɨj tɨ

hua' cújta' huaméj ɨ cánya'xɨɨ, ajta je'ráaxɨrej ɨ juxúure' tɨ'ij jaaxá'puɨ'ɨntare'en a'ɨ́jna
ɨ nyúucarij tɨ jájcuaj tɨ ajta jusén jɨn séejre', [21] che' a'ɨ́ɨn tyámua' jamuáa'uurej siaj sij
néijmi'i jɨn tyámua' eenye', siajta je'en a'yan huárɨnyij je'ej tɨ a'ɨ́ɨn tyá'xɨe've', ta'aj ij
a'yan táa'uurej je'ej tɨ a'ɨ́j tya'ráanajchi a'ɨ́jna jitze ma'can ɨ Jesús tɨ ajta Cɨríistu' pué'een.
A'ɨ́j pu jɨn, tyiche' jusén jɨn tyámua' tyé'tyojtzi're'ej.
[22] Nye'ihuáamua', a'yaa nu tyaja'muahuaviij siaj tyámua' tya'ancuriáan a'íjcɨ ɨ
nyúucarij ɨ nyaj jɨn tyajá'muayu'se'ej nyajta a'íjna jɨn ca'nyíjra'aj jamuatá'caa. [23] Siata'aj
jáamua'reej maj meríj jaatátoj a'ɨ́jcɨ ɨ ta'ihuáara' Timoteo, tɨpua'aj jiye'tzín yará'astij,
nyáaj nu já'vi'tɨn nyatɨ'ɨj mua'ajmaj jimi jó'me'en.
[24] Siata'aj huo'tatyójtye'en tajitzé ma'can a'ɨ́ɨmaj ɨ maj ja'mua jimi antyúumua'reej,
siajta néijmi'caa ɨ tyeɨ́tyeristyamua'me'en ɨ Dios. Majta ɨ Italia maj já'ma'can, a'ɨ́ɨ mu
majta yajá'muatyojtye'.
[25] Che' ɨ Dios tyámua' tyajamuaatyátoonyij néijmi'caa mua'ajmaj. Che' a'yan
tyá'ra'nyij.

Je'ej tɨ tyo'yú'xaca' a'ɨ́jna ɨ Santiago

Santiago pu hua'tyojtye'

1 Nyáaj Santiago, ɨ nyaj tyí'huɨ́re' ɨ Dios jimi, nyajta a'ɨ́jcɨ jimi ɨ tavástara' Jesús tɨ ajta
Cɨríistu' pué'een, yanuj já'muatyojtye' mu siaj a'ɨ́ɨjma jitze eeráma'can ɨ tahuásimua'cɨ'ɨj
ɨ maj tamuáamuata' japuan hua'puaj ará'asej, siajta néijmi'que' a'yan huacháatɨmee ɨ
cháanacaj japua.

A'ɨ́jna ɨ tɨ néijmi'i tyojó'itej ɨ Dios jimi tɨ tyajá'ma'can

2 Nye'ihuáamua', a'yaa pu tyúuxɨe've' ja'mua jimi, siaj néijmi'i jɨn huatóotya-
mua've'en a'ɨ́jna jɨme' ɨ siaj jɨn á'viicue're'. 3 Ji'nye a'yaa xu tyá'mua'reej tɨjɨn tɨpua'aj
a'ɨ́jna ɨ siaj jɨn tyá'tzaahuatye' a'yan setya'ajpuéjtzij, a'yaa xu a'ɨ́jna jɨn tyá'rɨ'ren siaj
sij néijmi'i tyo'táviicue'. 4 Siajta a'yan tyu'tá'an tɨ'ij a'ɨ́jna tyámua' jamuáa'uurej, siajta
a'ɨ́jna jɨn huahuóse'en, quee tyi'tɨ́j jamua'ɨtzíitye'ej.
5 Tɨpua'aj séej ja'ɨtziitya'aj ɨ tɨ jɨn jaria'mua'reeriaj je'ej tɨ ye'ej huárɨnyij, che'
jaatáhuaviij ɨ Dios, a'ɨ́ɨ pu a'yan tyaatá'sij, ji'nye ɨ Dios pu juxɨé'vi'ra' jɨn hua'tá'caa
ɨ jutyéɨtyeristyamua', ajta quee séej huatyáxaahuataj. 6 Ajta a'yan tyúuxɨe've' tɨ
jaatáhuaviij tyá'tzaahuatye'ej tɨ a'yan tye'mej, ajta quee je'ej tyi'ria'mua'síme'ej, ji'nye
a'ɨ́jna ɨ tɨ je'ej na'aj tyi'riámua'sij a'yaa pu een tɨ'ɨj ɨ jájtyij tɨ atyúuta'hua'aj ɨ áacaj jɨme'.
7 A'ɨ́jna ɨ tɨ a'yan een, che' quee a'yan tyí'mua'ajcaj tɨ tyi'tɨ́j ancuriáa'sij ɨ tavástara' jimi,
8 ji'nye ijíij pu seequéj tyí'mua'tzej ajta ariá'pua'aj seequéj pu ijta tyi'mua'astɨ́j ja'mej, a'ɨ́j
pu jɨn quee je'ej já'miteeraste' je'ej tɨ tyi'tɨ́j jɨn huárɨnyij.
9 A'ɨ́jna ɨ ta'ihuáara' tɨquee je'ej tyéejviicue', che' huatóotyamua've'en a'ɨ́jna jɨme'
tɨ ɨ Dios jéehua huápuɨ'ɨj tyámua' tyeetyátoosij, 10 ajta a'ɨ́jna ɨ tɨ chíjtyaanyi', Dios pu
jaatyáxaahuataj. Ji'nye a'ɨ́jna ɨ chíjtyaanyi' a'yaa pu een tɨ'ɨj ɨ xúuxu'uj tu'píj jitze tɨ
xuta', tɨquee jusén jɨn séejre'. 11 Tɨ'ɨjta ɨ xɨcáj eeré'nyej, ajta ca'nyíin jɨn eerájxɨrej, a'ɨ́ɨ
pu ɨ tu'píj huatyáhuasij ɨ xɨcáj jɨme', ajta ɨ xúuxu'ra'an cáavatzɨj, aj pu'ij jó'vesij ɨ tɨ
naa huasé'rihua'aj. A'yaa pu cha'tána'aj tyá'uurej a'ɨ́jcɨ ɨ chíjtyaanyi', a'ɨ́ɨ pu á'pua'ren
néijmi'i jɨme' ɨ tɨ jéehua tyí'ijcha'ɨj.

Tyaj néijmi'i tyu'tyámue'tɨn ɨ tyaj jɨn á'viicue're'

12 Che' huatóotyamua've'en a'ɨ́jna ɨ a'tɨ́j tɨ néijmi'i tyé'viicue' ɨ tɨ je'ej pua'aj
tyí'een, ji'nye tɨ'ɨj néijmi'i tyu'tyámue'tɨn, Dios pu jaatá'sij ɨ tɨ jaamué'tɨj, tɨ'ij júurij
huatyá'ɨtzeere'en jo'tɨj ɨ Dios já'sejre', a'yájna tɨ'ɨj ɨ Dios tɨ tyihuo'tá'sij néijmi'caa ɨ
maj jaxɨe've'. 13 Tɨpua'aj séej jimi tyi'tɨ́j huataséjre'en tɨ ca'nyíjra'aj jatá'care'en tɨ'ij
je'ej pua'aj huárɨnyij, che' quee a'yan tyí'mua'ajcaj yee Dios pu ca'nyíjra'aj jaatá' tɨ'ij
a'yan huárɨnyij, ji'nye capu ɨ'ríj tɨ Dios tyi'tɨ́j jɨn je'ej pua'aj huárɨnyij, capu ajta a'tɨ́j
ca'nyíjra'aj tá'caa tɨ'ij tyi'tɨ́j jɨn je'ej pua'aj huárɨnyij. 14 Sulu a'ɨ́jna ɨ tɨ je'ej pua'aj een
a'ɨ́j pu jitze eerányinyii je'ej tɨ ɨ a'tɨ́j tyá'xɨe've', tɨ'ij a'yan tyi'tɨ́j jɨn je'ej pua'aj tyú'rɨnyij.
15 A'ɨ́jna jitze ɨ tɨ je'ej pua'aj een, a'ɨ́j pu jitze eerányinyii ɨ ca'nyíjra'aj tɨ'ij a'tɨ́j tyi'tɨ́j jɨn
je'ej pua'aj huárɨnyij, ajta tɨ'ɨj a'tɨ́j néijmi'i jɨn je'ej pua'aj huarɨ́n, aj pu'ij muɨ'nyij.
16 Nye'ihuáamua' mu nyaj jéehua já'muaxɨe've', caxu tyi'tɨ́j jɨn jucuanamuaj,
17 néijmi'i ɨ tɨ tyámua' tyí'een tɨ ajta quee tyi'tɨ́j jɨn tyá'ɨtzeere' ɨ tɨ tyajamuaacɨ'ɨj,
tajapuá pu tyajá'ma'can, a'ɨ́jna jimi ɨ Dios ɨ tɨ néijmi'i tyú'taahuaca'. Ajta a'ɨ́jna ɨ Dios
capu a'náj seequéj ju'uurej, capu ajta a'náj huariá'tɨca'rij a'ɨ́jna jimi. 18 Ji'nye a'yaa pu
juxɨé'vi'ra' jɨn tyitaatá' ɨ junyúucaa tɨ tzáahuatyi'ra'aj jɨn séejre', tyej tyij anáatya'aj
a'yan huataséjre'en ɨ cháanacaj japua, ji'nye a'ɨ́ɨ pu néijmi'i tyú'taahuaca'.

A'ɨ́ɨmaj ɨ maj a'yan rɨcɨj je'ej tɨ tyúuxɨe've' ɨ nyúucarij jimi

19 Siataˈaj aˈíjna muaˈreeriaj nyeˈihuáamuaˈ mu nyaj jáˈmuaxɨeˈveˈ, néijmiˈi xu tyámuaˈ
eenyeˈ siaj sij néijmiˈi naa tyuˈnamuaj, siajta quee jiyeˈtzín huoˈriáˈhuaˈnyijracareˈen ɨ
tyeɨ́tyee, caxu siajta jiyeˈtzín nyinyuˈcacuj. 20 Jiˈnye aˈɨ́jna ɨ aˈtɨ́j tɨ nyúˈcamuɨˈ, capu ɨˈríj
tɨ tyiˈtɨ́j jɨn xáˈpuɨˈ huárɨnyij ɨ Dios jimi. 21 Aˈɨ́j pu jɨn, siataˈaj jaatapuáˈcɨtaj néijmiˈi ɨ tɨ
jeˈej puaˈaj een siajta aˈɨ́jna ɨ tɨ jeˈej puaˈaj tyíˈrɨcɨj, siajta jaˈráˈastijreˈen aˈɨ́jcɨ ɨ nyúucarij
tɨ jaˈmua jimi huatyátuiihuacaˈ, jiˈnye aˈɨ́ɨ́ púj oorej tɨ jamuiˈrátoonyij.
22 Ajta quee aˈyaa naˈaj tyúuxɨeˈveˈ siaj janamuajra ɨ nyúucarij, sulu siaj aˈyan
huárɨnyij jeˈej tɨ tyajáˈmuaˈitɨɨj, naˈríij quee aˈyaa xu jujɨ́ɨmuaˈaj tyúucuanamuaj
xáˈjuˈun. 23 Aˈɨ́jna ɨ aˈtɨ́j tɨ janamuaj naˈaj ɨ nyúucarij, ajta quee aˈyan rɨcɨj jeˈej tɨ
tyíˈijta, aˈyaa pu een tɨˈɨj aˈɨ́jna ɨ aˈtɨ́j tɨ junyéerimij aráasej ɨ jájtyaˈhuaa jitze, 24 aˈyaa
pu jusɨ́ɨj tyúusej, ajta tɨˈɨjta tyíchenyij aj puˈij jiyeˈtzín yoˈhuáˈxɨj jeˈej tɨ huaséˈrihuaˈaj
ɨ nyéerimaˈraˈ. 25 Ajta ɨ tɨquee yóˈhuaˈnaj ɨ tɨ janamuaj, sulu tɨ aˈyan tyámuaˈ naa
tyúunamuajrasteˈ ɨ nyúucarij tɨ tyámuaˈ een, tɨ ajta ɨ Dios jɨn huiˈrátoosij, ajta aˈyan
rɨcɨj jeˈej tɨ aˈɨ́jna tyíˈijta ɨ nyúucarij, aˈɨ́ɨ pu jutyamuaˈveˈej taˈmej jeˈej tɨ tyiˈtɨ́j jɨn rɨcɨj.
26 Tɨpuaˈaj sɨ́ɨj aˈyan tyúuxajtaj tɨ tyámuaˈ naa tyáˈastej ɨ juyiˈráj, ajta quee jaayíˈtɨn
tɨ jaatapuáˈcɨtaj ɨ tɨ jeˈej puaˈaj tyíˈxaxaˈtaˈan, aˈɨ́ɨ pu jusɨ́ɨj jucuanamuaj, ajta ɨ yiˈráaraˈ
capu tyiˈtɨ́j huɨɨreˈ. 27 Aˈɨ́jna ɨ yiˈráj tɨ tyámuaˈ een tɨ ajta quee tyiˈtɨ́j jɨn áˈɨtzeereˈ ɨ
Dios jimi, aˈɨ́ɨ pu aˈɨ́ɨn puéˈeen ɨ tɨ aˈyan tyíˈxaj tɨjɨn: Micheˈ huoˈtáhuɨɨreˈen aˈɨ́ɨjma ɨ
maj xáˈrɨcan, majta tyámuaˈ tyihuoˈtyéjeevej ɨ maj huóojɨɨmuaˈastariacaˈ, mej mij quee
juxanaˈcɨriaˈaj aˈɨ́ɨjma jamuán ɨ maj aˈyan cháanacaj japua huacháatɨmee.

2

Maj quee jeˈej puaˈaj huojoˈsejra ɨ juxaˈaj tyeɨ́tyee

1 Nyeˈihuáamuaˈ, mu siaj jáˈastijreˈ ɨ tavástaraˈ Jesús tɨ ajta Cɨríistuˈ puéˈeen, tɨ ajta
huápuɨˈɨj naa huaséˈrin, aˈyaa pu tyúuxɨeˈveˈ jaˈmua jimi siaj juxaˈaj sianaˈaj huojoˈsejra
néijmiˈcaa ɨ tyeɨ́tyee. 2 Tyicheˈ aˈyan tyaataxáj yee huaˈpuaj mu ujoˈtyájrupij joˈsiaj
jóosɨˈrii, sɨ́ɨj tɨ anyíiraj ucárujtyeˈ tɨ ooroj jɨn taavijhua ajta naa eenyeˈ tyiˈtyéechan,
ajta sɨ́ɨj tɨquee jeˈej tyéejviicueˈ tɨ ajta míˈmaˈcan ucáachan. 3 Siajta muaˈaj aˈyaa xu
tyámuaˈ tyeetyéjeevij aˈɨ́jcɨ ɨ tɨ naa eenyeˈ tyiˈtyéechan, siajta aˈyan tyaatéˈexaatyeˈsij
tɨjɨn: “Pataˈaj iiyeˈej huayíixɨˈɨn yatɨj jéetzeˈ jóoxɨeˈveˈ.” Siajta aˈɨ́jcɨ ɨ tɨ míˈmaˈcan
tyiˈtyéechan, aˈyan xu tyaatéˈexaatyeˈsij tɨjɨn: “Pataˈaj mahuatyávaacaj, nusu pataˈaj
ooyíxɨˈɨn aˈmájna chóotaˈ”. 4 Tɨpuaˈaj aˈyan siarɨjca, aˈɨ́j xu jɨn quee juxaˈaj sianaˈaj
tyihuáˈsej ɨ juxaˈaj tyeɨ́tyee, sulu aˈyaa xu tyihuáˈxɨjtyeˈ ɨ juxaˈaj tyeɨ́tyee, aˈɨ́jna jɨmeˈ
tɨquee xáˈpuɨˈ een.
5 Nyeˈihuáamuaˈ mu nyaj jáˈmuaxɨeˈveˈ, xáanamuajriˈ aˈíjcɨ, Dios pu huaˈváˈja-
jpuaxɨj aˈɨ́ɨmaj ɨ maj quee jeˈej tyéejviicueˈ íiyan cháanacaj japua, mej mij aˈɨ́jna jɨn
huoochíjtyaanyiˈtaj ɨ maj Dios jimi tyáˈtzaahuatyeˈ, tɨˈij ajta aˈyan tyihuóˈcɨˈtyij maj
jamuán tyuˈtaˈíjtaj, aˈyájna tɨˈɨj ɨ Dios arí tyaˈtóoratziiriˈ aˈɨ́ɨjma jimi ɨ maj jaxɨeˈveˈ,
6 siajta muaˈaj xuˈríj jaatyáxaahuatacaˈ aˈɨ́jcɨ ɨ tɨquee jeˈej tyéejviicueˈ. ¿Nyij mequee
aˈɨ́ɨmaj ɨ maj chíjtyaanyiˈ puéˈeen puéjtzij jamuaatáˈ, majta jamuáˈanviˈtɨj aˈɨ́ɨjma jimi ɨ
maj tyityatatyíj? 7 ¿Nyij mequee aˈɨ́ɨn puéˈeen ɨ maj jeˈej puaˈaj tyáˈxaj aˈɨ́jna ɨ nyúucarij
ɨ siaj muaˈaj tyámuaˈ tyaˈtáˈcaa?
8 Tyámuaˈ xu muaˈaj rɨnyij tɨpuaˈaj tzáahuatyiˈraˈaj jɨn siaˈráˈastijreˈen aˈɨ́jcɨ ɨ
nyúucarij, aˈyájna tɨˈɨj tyáˈxaj ɨ yuˈxarij jitze tɨjɨn: “Huaxɨeˈveˈ ɨ axaˈaj tyévij patɨˈɨj asɨ́ɨj
tyíaxɨeˈveˈ.” 9 Ajta tɨpuaˈaj sequée juxaˈaj sianaˈaj huojoˈsejra ɨ tyeɨ́tyee, aˈɨ́j xu jɨn seríj
jeˈej puaˈaj rɨcɨj, siajta aˈɨ́jna jɨn ootyáˈɨtzee ɨ Dios jimi. 10 Jiˈnye tɨpuaˈaj aˈtɨ́j néijmiˈi
jáˈastyaj aˈɨ́jcɨ ɨ nyúucarij ɨ maj jɨn tyíˈijta, ajta jeˈen séej jitze tyiˈtɨ́j jɨn ootyáˈɨtzeereˈen,
aˈyaa pu aˈɨ́jna jɨn néijmiˈi tyoˈtyáˈɨtzeesij ɨ nyúucarij jitze. 11 Aˈɨ́ɨ pu ɨ Dios aˈyan
tyuˈtaxájtacaˈ tɨjɨn: “Capáj tyíˈxanaˈcɨreˈej”, ajta aˈyan tɨjɨn: “Capáj tyíˈtyacuiˈcareˈen.”
Aˈɨ́j pu jɨn, tɨpuaˈaj aˈtɨ́j quee tyuˈxánaˈcɨreˈen, ajta tyuˈjéˈcaj, aˈɨ́j pu jɨn arí ootyáˈɨtzee

a'ɨ́jna jitze ɨ nyúucarij ɨ maj jɨn tyí'ijta. 12 A'yaa pu tyúuxɨe've' ja'mua jimi siaj tyámua' tyúu'ixaatye'ej siajta tyámua' tyityetyúucha'ɨ́ij, a'ɨ́jna jɨme' tɨ ɨ Dios jamua'xɨjtye'en ɨ nyúucarij jɨme' tɨ jɨn jamui'rátoosij. 13 Ji'nye a'ɨ́ɨmaj ɨ maj quee hua'cu'vej ɨ juxa'aj tyeɨ́tyee, capu ajta ɨ Dios hua'cu'váaj huá'xɨjtye'en, majta a'ɨ́ɨmaj ɨ maj hua'cu'vej ɨ juxa'aj tyeɨ́tyee, a'ɨ́ɨ mu néijmi'i jɨn tyu'tyámue'tɨj a'ájna xɨcáara' jitze.

*A'*ɨ́jna ɨ tyaj jɨn tyá'tzaahuatye' a'ɨ́j pu jitze séejre' je'ej tyaj rɨcɨj

14 Nye'ihuáamua', ¿ji'nye tyi'tɨ́j jɨn tye'tyáhuɨ'rii tɨpua'aj sɨ́ɨj a'yan tyúuxajtaj yee tyá'tzaahuatye', ajta quee a'yan tyi'tɨ́j jɨn rɨjcaj je'ej tɨ tyí'xaj? ¿Nyij ɨ'ríj tɨ a'ɨ́ɨn jáahuɨɨre'en ɨ tɨ jɨn tyá'tzaahuatye'? 15 Tyiche' a'yan tyaataxáj tɨ sɨ́ɨj ɨ ta'ihuáara' tɨ tyáatɨ' nusu tɨ íitɨ', quee tyi'tyéechan nusu quee tyi'tɨ́j tyícha'ɨj tɨ jáacua'nyij séej xɨcáj jitze, 16 ajta sɨ́ɨj tɨ ja'mua jitze ajtyáma'can a'yan tyaaté'exaatye'en yee: "Áricuj, che' tyámua' tyaja'muahuɨɨria'aj", siajta néijmi'i tyú'cua'nyij tyi'tɨ́j tɨ je'ej tyajamua'ráanajchij, ajta quee tyi'tɨ́j huo'tá'an ɨ maj jɨn huatyóohuɨɨre'en, ¿capu tyi'tɨ́j je'ej tyeetyáhuɨɨre'ej a'ɨ́jna jɨme'? 17 A'yaa pu cha'tána'aj tye'mej a'ɨ́jna jɨme' ɨ siaj jɨn tyá'tzaahuatye', tɨpua'aj quee séjre'ej siaj a'yan rɨcɨj je'ej siaj tyí'xaj, a'yaa pu een tɨ'ɨj tyi'tɨ́j tɨ arí huamuɨ́'.

18 A'yaa pu tyíɨ'rij tɨ sɨ́ɨj a'yan tyu'taxáj yee: "Muáaj paj tyá'tzaahuatye', nyajta nyáaj a'yaa nu rɨcɨj je'ej nyaj tyí'xaj." Naataséjratye' ɨ paj jɨn tyá'tzaahuatye' ɨ paj jɨn quee a'yan rɨcɨj, nyáaj nu nyajta muaataséjratye'sij ɨ nyaj jɨn tyá'tzaahuatye', nyajta a'ɨ́j jɨn a'yan rɨcɨj je'ej nyaj tyí'xaj. 19 A'yaa paj muáaj tyá'tzaahuatye' tɨ sɨ́ɨj na'aj ɨ Dios séejre', a'ɨ́j paj jɨn xá'puɨ' rɨcɨj, ajta a'yaa mu cha'taj mana'aj tyá'tzaahuatye' a'ɨ́ɨmaj ɨ tyiyáaru'uj, majta juvivej ɨ maj jɨn tyí'tzɨɨnye'. 20 Capáj a'ɨ́ɨn pué'eenye' ɨ tɨquee tyámua' metyóomua'rej, pajta a'yan tyáamua'tyij tɨjɨn tɨpua'aj a'yaa pana'aj tyá'tzaahuatye'ej pajta quee a'yan rɨjcaj je'ej paj tyí'xaj, capu tyi'tɨ́j huɨɨre' ɨ paj jɨn tyá'tzaahuatye'. 21 Dios pu tyámua' tyeetyájtoo a'ɨ́jcɨ ɨ Abraham, ɨ tɨ tayo'puacɨ'ɨj pué'eenye'ej, a'ɨ́jna jɨme' tɨ jaatámu'vejritaca' ɨ juyój Isaac. 22 A'yaa pu tyíɨ'rij tyaj jáamua'reej je'ej tɨ huarɨ́j a'ɨ́jna ɨ Abraham, a'ɨ́jna ɨ tɨ jɨn tyá'antzaahuaj a'ɨ́j pu jɨn ajta a'yan huarɨ́j, a'yaa pu'ij tyámua' tyi'éenye'ej ta'raj ɨ tɨ jɨn tyá'antzaahuaj. 23 A'yaa pu a'ɨ́jna jɨn tya'róo'astej je'ej tɨ tyé'yu'si' ɨ yu'xarij jitze tɨjɨn: "Abraham pu ja'antzaahuaj ɨ Dios, a'ɨ́j pu jɨn ɨ Dios tyámua' tyeetyájtoo." A'ɨ́j mu jɨn a'yan jaatamua'aj ɨ Abraham tɨjɨn: "Maj jumuajtyej ɨ Dios jamuán."

24 Xu'ríj mua'aj a'yan tyí'sej, tɨ ɨ Dios tyámua' tyeetyátoosij a'ɨ́jcɨ ɨ a'tɨ́j a'ɨ́jna jɨme' je'ej tɨ tyi'tyúucha'ɨj, capu a'ɨ́ɨ na'aj ɨ tɨ jɨn tyá'tzaahuatye'. 25 A'yaa pu cha'tána'aj tyáaruj a'ɨ́jcɨ ɨ Rahab, ɨ íitɨ' tɨ jamue'tɨca'aj ɨ túmii ɨ jutyévij jɨme', Dios pu tyámua' tyeetyájtoo a'ɨ́jna jɨme' je'ej tɨ a'ɨ́ɨn huarɨ́j, tɨ'ɨj tyámua' tyihuo'taxɨé'vej a'ɨ́ɨmaj ɨ maj ixɨe'ria'ca'aj, ajta huo'táhuɨɨ maj séej jitze ɨ juyéj jó'cɨɨnyej. 26 A'yaa pu'ij tye'mej, tɨpua'aj ɨ tyévira' jitze ɨ a'tɨ́j quee júuricamej séjre'ej, a'ɨ́ɨ pu muɨ'chij, a'yaa pu cha'tána'aj a'ɨ́jna tyí'muɨ'chij ɨ siaj jɨn tyá'tzaahuatye', tɨpua'aj sequée a'yan rɨjcaj je'ej siaj tyá'tzaahuatye'.

3

*Je'ej t*ɨ tyí'huɨɨre' ɨ nyanúrij

1 Nye'ihuáamua', miche' quee jéehua séjre'ej ja'mua jimi ɨ maj tyihuá'mua'tyej ɨ séecan, ji'nye xu'ríj jamua'reej tɨ ɨ Dios jéetze' ca'nyíin jɨn huá'xɨjtye'en a'ɨ́ɨjma ɨ maj tyí'mua'taj. 2 Néijmi'i tu je'ej pua'aj rɨcɨj, tyajta néijmi'i tyi'tɨ́j jɨn á'ɨtzeere', tɨpua'aj a'tɨ́j quee tyi'tɨ́j jɨn á'ɨtzeeria'aj a'ɨ́jna jɨme' je'ej tɨ tyí'xaj, a'ɨ́ɨ pu tyámua' een, ajta jaayí'tɨn tɨ huóocha'ɨɨn, tɨ'ij quee tyi'tɨ́j jɨn ootyá'ɨtzeere'en. 3 Tyatɨ'ɨj hua'ancárujtyi' ɨ hua' tyényi'tze' ɨ cahuáayu'uj a'ɨ́jna ɨ píriin, mej mij tá'astyaj, a'ɨ́j tutyij jɨn hua'ria'ca'nyii. 4 Siajta a'ɨ́jna huaséj ɨ báarcuj, tyij ajta tyámua' tyí've'ej, a'ɨ́ɨ pu áacaj jáatajchi ca'nyíin

jɨme', ajta a'ɨ́jna ɨ cɨyéj tɨ jáata' atyéjvee, a'yaa pu tyí'huɨɨre' tɨ'ɨj a'ɨ́jna ɨ tɨ jajmuáríe' jaajásime'en ɨ báarcuj jo'tɨj a'ɨ́ɨn a'yan tyiyá'xɨe've'. 5 A'yaa pu cha'tána'aj tyí'een ɨ tanyanúu jitze, tyij ajta cɨléenye' na'aj séejre' ɨ tatyévij jitze, a'yaa pu putyá'uurej tɨ va'cán jɨn ahuótzaahuatye'en. Tyajta a'yan tyá'mua'reej tɨ ɨ'ríj tɨ tɨéj tɨ cɨ́ɨ na'aj tyá'ajtaanyij, a'yaa pu va'cán jɨn tyu'riá'taasij. 6 Ajta ɨ tanyanúu a'yaa pu cha'tána'aj tyí'sejre' tɨ'ɨj ɨ tɨéj. A'yaa pu ajta séejre' tɨ'ɨj ɨ maj jɨn je'ej pua'aj tyityetyúucha'ɨɨj, a'ɨ́ɨ pu'ij yó'jɨpuaj ɨ tatyévij. A'ɨ́jna ɨ tɨ je'ej pua'aj een tɨ jitzán éejnyinyii ɨ tanyanúu, a'ɨ́ɨ pu ca'nyíjra'aj jatá'caa ɨ tyiyáaru', a'ɨ́ɨ pu'ij néijmi'que' tyí'ijta a'ɨ́jna jitze ɨ tɨ je'ej pua'aj een. 7 A'ɨ́jna ɨ tyévij néijmi'i pu putyí'uurej tɨ'ɨj huo'muá'ajcaanyitye'en ɨ maj a'yan tyityaacɨ́'ɨj majta ɨ maj rá'rɨee, majta ɨ maj siru'pii ɨ chóota', ajta ɨ maj jáata' já'xoo, mu'ríj néijmi'caa huamuá'ajcaanyityej, 8 ajta capu a'tɨ́j jaayí'tɨn tɨ jaamuá'ajcanyitye'en ɨ junyanúu. A'yaa pu een a'ɨ́jna ɨ nyanúrij tɨ'ɨj ɨ tɨ je'ej pua'aj een, ajta jitzán éejnyinyii ɨ tɨ a'yan een tɨ'ɨj huá've'rij tɨ tyu'jé'caj. 9 A'ɨ́j tu jɨn ɨ tanyanúu tyé'tyojtzi're' ɨ tavástara' ɨ tyaj jajtáataj, tyajta a'ɨ́jna jɨn je'ej pua'aj tyihuá'xaj ɨ tyeɨ́tyee ɨ Dios tɨ huó'taahuaca' ɨ maj a'yan huasé'rin tɨ'ɨj ɨ tyévira'. 10 A'ɨ́jcɨ ɨ tatyényij jitze pu éejnyinyii ɨ tyaj jɨn tyámua' tyihua'tá'caa, ajta a'ɨ́jna ɨ tyaj jɨn je'ej pua'aj tyihuá'xaj. Nye'ihuáamua' capu a'yan tyí'xa'puɨ' tɨ a'yan tyí'eenye'. 11 Jo'tɨj ja'ajréxaj, capu ɨ'ríj tɨ a'áa na'aj tána'aj ajnyéj a'ɨ́jna ɨ jájtyij tɨ jumua'tɨj jamuán ɨ jájtyij tɨ antzíjvi. 12 A'yájna tɨ'ɨj ajta quee tyíɨ'rij tɨ ɨ xápua' jitze huatácan a'ɨ́jna ɨ aseitúunaj, nusu tɨ ɨ úuvaj cɨyéj jitze huatácan a'ɨ́jna ɨ xápua', nye'ihuáamua', nyij ɨ'ríj tɨ jájtyij tɨ jumua'tɨj a'áa ja'ajnyéj jo'tɨj jájtyij ta'antzíjvi jɨn ja'ajréxaj.

*A'*ɨ́jna ɨ mua'tzíira'aj tɨ néijmi'i tyí'mua'reej

13 Tɨpua'aj sɨ́ɨj ja'mua jimi séjre'ej tɨ tyámua' metyóomua'rej, ajta tyámua' tyojó'iteej, che' a'ɨ́jna jɨn jaataséjrataj ɨ tɨ tyámua' tyi'tyúucha'ɨj, ajta quee óotzaahuatye'ej a'ɨ́jna jɨme' ɨ tɨ jéehua tyojó'itej. 14 Ajta tɨpua'aj mua'aj setyu'tá'an tɨ a'ɨ́jna ɨ siaj jɨn chueerij je'ej pua'aj jamuáa'uurej ɨ ja'muaxɨéjnyu'caa tzajta', siajta je'en a'ɨ́jna jɨn je'ej pua'aj tyityetyúucha'ɨɨj, capu ij ɨ'ríj siaj tyi'tɨ́j jɨn ahuótzaahuatye'en, a'ɨ́jna jɨme' siaj á'ɨtzeere' ɨ tɨ jɨ'ré'can jɨme' jitze. 15 Ji'nye néijmi'i ɨ tɨ a'yan tyí'een capu ɨ Dios jimi tyojo'vé'mej, sulu a'yan pu cháanacaj japua ma'can, jo'tɨj je'rányinyiij hua'mua'tziira'aj jitze ɨ tyeɨ́tyee ajta a'ɨ́jna jitze ɨ tyiyáaru'. 16 Jo'maj jóochueere', ajta jo'maj jóo'ɨtziitye', a'áa mu je'ej pua'aj tyityeje'tyúucha'ɨj majta néijmi'i je'ej pua'aj ju'uurej, 17 majta a'ɨ́ɨmaj ɨ tɨ hua' jitze séejre' ɨ mua'tzíira'aj tɨ ɨ Dios jimi jo'vé'mej, a'ɨ́ɨ mu tyámua' tyityetyúucha'ɨj, majta naa tyihujo'mua'raj, majta tyámua' tyúu'ihuaamua', a'ɨ́j mu jɨn naa tyámua' tyí'tyesejre'. A'ɨ́ɨ mu majta tyihua'cu'vej, majta juxa'aj mana'aj tyihuá'xɨe've', camu majta tyí'hue'tacaa, sulu néijmi'i mu jɨn tyámua' rɨcɨj. 18 Majta a'ɨ́ɨmaj ɨ maj jahuoo mej mij tyámua' tyihuo'tyéjeevej ɨ juxa'aj tyeɨ́tyee, a'ɨ́ɨ mu juxáahuaj séejre', majta a'ɨ́jna ancuriáa'sij ɨ tɨ tyámua' een.

4

*Ɨ maj a'*ɨ́jna jamuán óojaahuatye' ɨ maj a'yan cháanacaj japua séejre'

1 ¿Jo'nyij je'rányinyiij a'ɨ́jna ɨ tɨ ca'nyíjra'aj jamuatá'caa siaj sij jujɨ́ɨmua'aj junyo'si'tye'ej? A'yaa pu tyi'ja'yájna tɨ ja'mua mua'tzíira'aj tzajta' je'rányinyiij. 2 A'yaa xu mua'aj tyi'tɨ́j tyí'xɨe've', siajta quee a'yan tya'ancuriáa'vej, a'ɨ́j xu jɨn tyí'tyacui'caa, siajta jéehua tyí'nyacua'aj, siajta quee óocu'vej, a'ɨ́j xu jɨn junyo'sitye'ej, siajta jujaaxɨejvi'. Caxu jatyoovej ɨ siaj jaxɨe've', ji'nye caxu jahuaviij ɨ Dios. 3 Ajta tɨpua'aj siaatáhuavii, capu jamuaatá'sij, ji'nye caxu tyámua' tyá'huaviij, siajta a'ɨ́jna jɨn jahuaviij siaj sij cha' siana'aj jaaxɨ́jtye'en je'ej tɨ tyajamua'ráanajchij; siaj sij a'ɨ́jna jɨn huatóotyamua've'en. 4 Mua'aj siaj juxana'cɨre', ¿nyij sequée jamua'reej tɨjɨn a'ɨ́ɨmaj ɨ maj jamuán ajtyu'uj ɨ cháanacaj, a'ɨ́ɨ mu jájcha'ɨɨre' ɨ Dios? A'tɨ́j tɨna'aj tɨ jaxɨe've' tɨ hua'ajtyájahuatye'en a'ɨ́ɨmaj ɨ maj íiyan séejre' ɨ cháanacaj japua, a'ɨ́ɨ pu ajta jájcha'ɨɨre' ɨ Dios. 5 A'ɨ́j

pu jɨn a'yan tyá'xaj ɨ yu'xarij jitze tɨjɨn: “Dios pu chueerij a'ɨ́jna jimi ɨ júuricamej tɨ
a'yan jaatyájtoo ityájma tzajta'.” 6 Ajta ɨ Dios a'yaa pu jéetze' tyámua' tyitojo'mua'raj,
ji'nye a'yaa pu tyé'yu'si' ɨ yu'xarij jitze tɨjɨn: “Dios pu hua'ajcha'ɨɨre' a'ɨ́ɨjma ɨ maj
óotzaahuatye', ajta tyámua' naa huojo'mua'raj a'ɨ́ɨmaj ɨ maj quee óotzaahuatye'.”
7 A'yaa pu'ij, siata'aj ja'rá'astijre'en ɨ Dios. Siajta ajtácɨɨnyej ɨ tyiyáaru' jimi, aj pu'ij
ajta ɨ tyiyáaru' tyíchesij ja'mua jimi. 8 Siata'aj ajtyáxɨɨrej ɨ Dios jimi, aj pu'ij ajta
ɨ Dios ajtyáxɨɨrij mua'ajmaj jimi. Siata'aj tyámua' huóo'uurej mu siaj jéehua je'ej
pua'aj rɨcɨj. Siajta huóojajcuare'en mu juxɨéjnyu'caa tzajta', mua'aj mu siaj jaxɨe've'
ɨ Dios siajta íiyan tɨ tyí'ma'can cháanacaj japua. 9 Siata'aj uhuóomua'tzɨj ɨ siaj je'ej
pua'aj rɨcɨj ɨ Dios jimi, siajta huatóoxaamujritye'en, siajta huóoyiinyixɨ'ɨn. Siata'aj
huatóoxaamujritye'en a'ɨ́jna jɨme' je'ej siaj ará'tyeej rɨjcaa, siajta huatóoxaamujritye'en
ɨ siaj jɨn jutyamua'va'ca'aj. 10 Siata'aj quee óotzaahuatye'ej ɨ tavástara' jimi, tɨpua'aj
a'yan xáarɨnyij a'ɨ́ɨ pu tyámua' tyajamuaatyátoosij.
11 Nye'ihuáamua', caxu je'ej pua'aj tyihuá'xajtaj ɨ séecan. A'ɨ́jna ɨ tɨ je'ej pua'aj tyá'xaj
ɨ ju'ihuáara', na'ríij já'xɨjtya'aj, je'ej pu pua'aj ajta tyá'xaj a'ɨ́jcɨ ɨ yu'xarij ɨ maj jɨn tyí'ijta,
ajta ja'xɨjtye'. Ajta tɨpua'aj a'yan setyá'xɨjtye'ej ɨ yu'xarij, muáaj paj a'ɨ́ɨn pué'eenye'ej
puá'mej ɨ paj tyá'xa'puɨ'ɨntare', ji'nye capáj che' já'astijre' a'ɨ́jcɨ ɨ yu'xarij. 12 Sɨ́ɨj pu'uj
a'ɨ́ɨn pué'een ɨ tɨ a'yan jaatyájtoo ɨ nyúucarij ɨ maj jɨn tyí'ijta, a'ɨ́ɨ pu ajta a'ɨ́ɨn pué'een
ɨ tɨ tyá'xa'puɨ'ɨntare', ajta jaayí'tɨn tɨ jamui'rátoonyij, nusu tɨ jamua'antyipuá'ritye'en,
arí muáaj, ¿ji'nye een jɨme' a'yan petyí'mua'tzej paj a'ɨ́jna jɨn antyía'mua'reej pej pij
jo'xɨ́jtye'en a'ihuáara'?

*Catu jamua'reej je'ej t*ɨ tye'mej ariá'pua'aj

13 Xáanamuajri' mua'aj a'íjcɨ, mu siaj a'yan tyí'xaj tɨjɨn: “Ijíij nusu ariá'pua'aj chájta'
tu jo'cɨ́j, a'áa tu séej nyinyi'ra'aj á'tyeeren tyetyi'muárɨe'ej tyej tyij túmii huamué'tɨn”,
14 maj siajta quee jamua'reej je'ej tɨ ariá'pua'aj tye'mej mua'ajmaj jimi, tɨpua'aj siooj
júurij nusu sequée. A'yaa xu mua'aj een tɨ'ɨj ɨ jéetɨrij tɨ huarɨéenajyi'ij, tɨ a'tzúj
huataséjre'sij ajta je'en ja'huóopua'rixɨ'ɨj. 15 Sulu a'yaa pu tye'tyévijtye' siaj a'yan
tyu'taxáj yee: “Tɨpua'aj ɨ tavástara' a'yan tyá'xɨe've'ej, tyóoche' tu júurij tá'ju'un, tyej
tyij a'ɨ́jna jɨn tyu'muárɨe'en, nusu séej jɨme' tyi'tɨ́j.” 16 Siajta mua'aj, a'yaa xu tyí'xaj
xootzáahuatye'ej, ajta a'ɨ́jna ɨ siaj jɨn óotzaahuatye', capu xá'puɨ' een ɨ Dios jimi.
17 A'ɨ́jna ɨ tɨ jaayí'tɨn tɨ tyámua' huárɨnyij tyi'tɨ́j jɨme', ajta quee a'yan rɨjcaj, a'ɨ́ɨ pu
ootyá'ɨtzeere'ej ɨ Dios jimi.

5

*Miche' tyámua' tyityetyúucha'*ɨɨj ɨ maj chíjtyaanyi'ij pué'een

1 ¡Xáanamuajri' mua'aj a'íjcɨ mu siaj chíjtyaanyi'ij pué'een! Siata'aj huóoyiinyej, siajta
huatóoxaamujritye'en, a'ɨ́jna jɨme' siaj jéehua jajpuéetzij xá'ju'un. 2 Pu'ríj tyí'pe'nyij
ɨ siaj tyí'ijcha'ɨj, ajta ɨ tyajá'muacaana mu'ríj ɨ tyajpuásij tyi'ráacɨ'xɨj. 3 Pu'ríj ajta
huatyámucuarej ɨ ooroj ajta ɨ pláataj ɨ siaj jájcha'ɨɨj, ajta a'ɨ́jna ɨ tɨ jɨn huatyámucuarej,
a'ɨ́ɨ pu jamuaataxájta, ajta a'yan tyajamua'antyipuá'ritye'sij tɨ'ɨj ɨ tɨéj. Mua'aj xu seríj
jéehua tyí'ijsɨɨ ɨ tɨ tyá'najchij, ijíij tɨ arí néijmi'i tye'entyipuá'rij. 4 Ajta a'ɨ́jna ɨ siaj
quee tyihuo'nájchij a'ɨ́ɨjma ɨ tyétyacaa ɨ maj tyu'ré'vejchaca' ɨ já'muavi'ra'taj, a'ɨ́ɨ
pu mua'ajmaj ja'mua jijve'en, ajta ɨ tavástara' ɨ tɨ néijmi'i jɨn antyúumua'reej, pu'ríj
jamua'reej je'ej siaj huarɨ́j, ji'nye pu'ríj huó'namuajri' ɨ maj a'ɨ́jna jɨn junyo'si'tye' a'ɨ́ɨmaj
ɨ maj tyí'muarɨe'ca'aj mua'ajmaj jimi. 5 Íiyan cháanacaj japua xu mua'aj juxáahuaj
tyí'tyechej, siajta juxáahuaj tyí'cua', cuxáa siaj tyúucɨ'mitye' siaj sij huápu'taj, ajta arí
atyojo'ré'nyesij a'náj maj já'muacui'nyij. 6 Mua'aj xu siajta seríj huo'cuij a'ɨ́ɨjma ɨ maj
quee tyi'tɨ́j jɨn á'ɨtzeeria'ca'aj, majta a'ɨ́ɨmaj camu jamuaatá'ijmuejri'.

*Tyiche' quee je'ej tyá'tamuajtyej a'*ɨ́jna jɨme' ɨ tyaj jajpuéjtzij

7 Siajta mua'aj nye'ihuáamua', siata'aj tyo'táviicue' 'asta na'aj quee uvé'nyej ɨ tavástara'. A'ɨ́jna ɨ tɨ chuéj japua tyí'muɨjhuacaa, a'yaa pu tye'chó'va'aj ta'mej 'asta na'aj
quee tyú'cɨɨrej, ta'aj ij ja'ancuriá'an ɨ táque'ra' ɨ tɨ jéehua huápuɨ'ɨj juxɨe've', a'yaa pu
tyi'chó've'ej ja'mej, 'asta mana'aj quee huatyéviiyej ɨ víita'rij jitze majta je'en atáchenyij.
8 A'yaa xu siajta mua'aj tyi'ijchó've'ej, siata'aj huatyóoca'nyej ɨ jutzájta' siaj sij tyámua'
eenye', ji'nye capu á'tyeeren tɨ'ɨj uvé'nyesij a'ɨ́jna ɨ tavástara'.
9 Nye'ihuáamua', caxu óoxɨjtye'ej séej jamuán siajta séej, tɨ'ij quee Dios a'yan
cha'tána'aj tyajamo'xɨ́jtye'en, ji'nye pu'ríj tɨn uvé'nyesij a'ɨ́jna ɨ tɨ tyá'xa'puɨ'ɨntare'.
10 Nye'ihuáamua', siata'aj a'ɨ́ɨjma jitze tyi'huóomua'tyej ɨ maj tyí'xajtaca'aj ɨ tavástara'
jitze ma'can, ɨ maj jéehua jaapuéjtzitariaca', majta néijmi'i jɨn tyo'táviicue'ri'. 11 A'yaa
tu tyá'mua'reej tɨ Dios tyámua' tyihuo'tá' a'ɨ́ɨmaj ɨ maj néijmi'i jɨn tyo'táviicue'ri' ɨ
maj jɨn jaapuéjtzitariaca'. Xu'ríj jamua'reej je'ej tɨ tyaapuéjtzitariaca' a'ɨ́jna ɨ Job, siajta
a'yan tyá'mua'reej je'ej tɨ ɨ tavástara' tyaaxá'puɨ'ɨntari'ri', ji'nye jéehua pu ɨ tavástara'
tyámua' tyitájcha'ɨj ajta jéehua tyihua'cu'vej.
12 Ajta a'yájna, nye'ihuáamua', caxu tyi'tɨ́j jɨn tya'tóoratzi'ra'an, a'ɨ́jna jitze huata-
ma'can ɨ tajapuá, nusu ɨ cháanacaj, nusu séej tyi'tɨ́j jɨme'. Tɨpua'aj a'yan setyu'taxáj
yee "Jee", che' a'yan atyojo'ré'nyej; na'ríij a'yan setyu'taxáj yee "Capu", che' ajta a'yan
atyojo'ré'nyej, ta'aj ij quee Dios jamo'xɨ́jtye'en.
13 Tɨpua'aj sɨ́ɨj tɨ ja'mua jitze ajtyáma'can jajpuéjtzij, che' huatyényuunyij ɨ Dios
jimi. Na'ríij sɨ́ɨj jutyamua've'ej che' chuíicarij jɨn tyaatatyójtzi're'en ɨ Dios. 14 Tɨpua'aj
sɨ́ɨj tyí'cui'ij, che' huo'tájeevej a'ɨ́ɨjma ɨ huáasij ɨ maj tyeyúuj tzajta' tyí'huɨɨre',
mej mij a'ɨ́ɨmaj huatyényuunyij, majta jitzán ma'can ɨ tavástara' ja'vá'huaatye'en ɨ
já'ria'ra' ɨ aseitúunaj. 15 Ajta matɨ'ɨj tyá'tzaahuatye'ej huatyényuunyij, aj pu'ij a'ɨ́jna
ɨ tɨ tyí'cui'ij rujnyi, ajta ɨ tavástara' pu japuan huatányuusij, ajta tyaatú'uunyi'raj ɨ
tɨ jɨn ootyá'ɨtzee. 16 A'ɨ́j pu jɨn, siata'aj tyi'huóo'ixaatye'en séej jamuán siajta séej
ɨ siaj jɨn ootyá'ɨtzee ɨ Dios jimi, siajta huatyényuunyij séej jɨme' siajta séej tɨ'ij ɨ
Dios tyajamuáahuatye'en. A'ɨ́jna ɨ siaj huatyényuunyij jéehua pu tyí'huɨɨre' tɨpua'aj
tyámua' sia'éenya'aj xaatyényuunyij ɨ Dios jimi. 17 A'ɨ́jna ɨ Elías, a'yaa pu cha'tána'aj
tyí'tyaataca'aj tyatɨ'ɨj ityáj, ajta tɨ'ɨj tyá'tzaahuatye'ej huatyéenyuj mej mij quee che'
huatyéviiyej, a'yaa pu huéeicaj nyinyi'ra'aj japuan jé'ta' á'tyeej mej quee che' viiyaca'aj.
18 Tɨ'quij ajtáhua'aj huatyéenyuj, matɨ'ɨj támij huatyéviiyaca', ajta je'en tyú'cɨɨriaca' ɨ tɨ
tyu'huásti'huaca'.
19 Nye'ihuáamua', tɨpua'aj sɨ́ɨj ajtára'nyij a'ɨ́jna jitze ɨ tɨ jɨ'ré'can jɨme' ajta je'en sɨ́ɨj
tyámua' tyeetyéjeevej tɨ'ij ajtáhua'aj tyá'antzaahuatye'en, 20 a'yaa xu tyá'mua'reeriaj
tɨjɨn a'tɨ́j tɨ séej tyámua' tyu'tyéjeevej tɨ'ij ajtáhua'aj tyá'antzaahuatye'en ɨ Dios jimi,
a'ɨ́ɨ pu jaatyáhuɨɨre'ej tɨ'ij quee jó'vetyij, ajta tɨ'ij Dios néijmi'i jɨn tyaatú'uunyi'.

Ɨ yu'xarij tɨ anaquéej jo'yú'xaca' a'ɨ́jna ɨ San Pedro

Pedro pu hua'tyojtye' a'ɨ́ɨjma ɨ maj tyá'tzaahuatye'

1 Nyáaj Pedro, ɨ nyaj jahuɨɨre' ɨ Cɨríistu', yaa nu já'muatyojtye' mua'ajmaj mu siaj
Ponto ja'chej, nyajta mua'ajmaj Galacia siaj ja'chej, siajta séecan a'ájna a Capadocia, ajta
a'ájna a Asia, ajta a'ájna a Bitinia, 2 a'ɨ́ɨjma ɨ Dios tɨ anaquéej hua'antyíhuoj a'yájna
tɨ'ɨj a'ɨ́ɨn tya'tóoratziiri'. A'ɨ́j pu jitze ma'can ɨ ju júuricamej jamuaajájcuarej siaj sij
ja'rá'astijre'en siajta tyámua' huárɨnyij a'ɨ́jna jɨme' ɨ xúuria'ra' ɨ Cɨríistu'. Che' ɨ Dios
tyámua' tyajamuáacha'ɨɨn ajta jamuaatyápua'ritye'en ja'mua tzajta'.

A'ɨ́jna ɨ tɨ jɨn tyi'ijchó've' a'ɨ́jna ɨ tɨ tyá'tzaahuatye'

3 Tyiche' tyaatatyójtzi're'en ɨ Dios tɨ ajta vástaria'ra' pué'een ɨ tavástara' Jesús
tɨ Cɨríistu' pué'een, a'ɨ́ɨ pu jéehua tá'ancu'vaxɨj ajta taatá' tyej tyij jájcuan jɨn
huanánɨe'huaj, a'yájna tɨ'ɨj ajta ɨ Cɨríistu' tyu'tájuuriaca'. A'ɨ́ɨ pu'ij tatá'caa tyej tyij
jajchó've'ej a'ɨ́jna ɨ tyaj jɨn júurij tá'ju'un, 4 ajta taatá'sij tɨ táacɨ'tyij ɨ Dios tɨ arí
tyámua' tyú'ruuj, a'ɨ́jna ɨ tɨquee a'náj je'ej rɨnyij, capu ajta a'náj huatyéchoomuarij,
ajta quee a'náj ja'huóopua'rixɨ'ɨj. 5 A'ɨ́jna jɨme' ɨ siaj jɨn mua'aj tyá'tzaahuatye', a'ɨ́ɨ pu
ja'muacha'ɨj a'ɨ́jna jɨme' ɨ tɨ néijmi'i jɨn putyí'uurej tɨ'ij jamuáahuɨɨre'en, a'ɨ́jna jɨme' ɨ
tɨ tyámua' een, a'ɨ́ɨ pu huataséjre'ej a'ájna xɨcáara' jitze tɨ'ɨj néijmi'i tye'entyipuá'rij.
6 A'ɨ́j xu jɨn mua'aj jéehua jutyamua've'ej a'ɨ́jcɨ jɨme' tɨ Dios tyámua' tyajamuaatá'sij,
tyij ajta a'yan tyúuxɨe've' siaj a'ɨ́jna jɨn mue'tɨ́j ijíij jaapuéjtzitarej. 7 Ji'nye a'ɨ́jna ɨ
siaj jɨn tyá'tzaahuatye', a'yaa pu een tɨ'ɨj ooroj, a'ɨ́jna ɨ ooroj a'yaa pu tyúuxɨe've'
maj jaatyáteeraj ta'aj ij jumua'tɨj tá'ra'nyij. A'ɨ́jna ɨ siaj jɨn tyá'tzaahuatye' siajta jɨn
jajpuéjtzij, jéetze' pu tyí'huɨɨre' quee a'ɨ́jna ɨ ooroj ɨ tɨ ɨ'ríj maj jaatyú'uunaj. A'ɨ́j pu
jɨn ɨ siaj jɨn tyá'tzaahuatye' a'yan tyúuxɨe've' siaj néijmi'i tyo'táviicue', siaj sij néijmi'i
tya'ancuriáan ɨ Cɨríistu' jimi.
8 Mua'aj xu jaxɨe've' ɨ Cɨríistu', maj siajta quee xu a'náj jaaséj, siajta jitzán tyá'tza-
ahuatye', ajta a'ɨ́jna ɨ siaj jɨn jéehua jutyamua've' capu ɨ'ríj tyaj jaataxáj nyúucarij jɨme',
9 ji'nye mua'aj xu seríj tɨn néijmi'i tyu'táa'sij a'ɨ́jna jɨme' ɨ siaj tyá'tzaahuatye', ajta a'ɨ́jna
jɨn já'muahuɨɨre'en.
10 A'ɨ́ɨmaj ɨ maj tyí'xajtaca'aj ɨ Dios jitze ma'can, a'ɨ́ɨ mu jájcuaj ɨmuáj jaataxájtaca'
a'ɨ́jna ɨ tɨ jɨn ɨ Dios tyámua' tyajamuaatyátoosij, a'ɨ́ɨ mu majta a'yan tyá'huooca'aj, majta
a'ɨ́jna jɨn tyí'mua'ajcaa mej mij yo'itéej muá'ra'nyij. 11 A'ɨ́jna ɨ júuricama'ra' ɨ Cɨríistu'
a'yaa pu tyihuo'té'exaaj a'ɨ́ɨjma ɨ maj Dios jitze ma'can tyí'xajtaca'aj, mej mij jáamua'reej
je'ej tɨ tya'ajpuéetzij ta'me'nyíiche' ɨ Cɨríistu', ajta je'en je'ej tɨ tye'mej majca'huáyee,
a'yaa mu mij a'ɨ́ɨmaj tyá'huooca'aj mej mij jáamua'reej a'náj tɨ a'yan tye'mej. 12 A'yaa
pu Dios tyihuo'tá' mej mij jáamua'reej tɨquee hua' jɨme' tyí'xajtaca'aj, sulu mua'ajmaj pu
tyajá'mua'ixaatya'ca'aj. A'íi pu'ij a'ɨ́ɨn pué'een ɨ maj jamuáa'ixaj ɨ nyúucaria'ra' ɨ Dios,
a'ɨ́jna jitze ma'can ɨ júuricama'ra' ɨ Dios tajapuá tɨ já'ma'can. Majta a'ɨ́ɨmaj ɨ maj tajapuá
tyí'huɨɨre', a'yaa mu tyá'xɨe've' mej mij néijmi'i a'ɨ́jna tyu'séj.

Dios pu ta'ixaatye' tyej tyij tyámua' tyi'tyítacha'ɨɨj

13 A'ɨ́j xu jɨn, siata'aj tyámua' eenye' siajta tyámua' metyityoomuámua're'ej. Néijmi'i
xu jɨn ɨ Dios jimi tyi'ijchó've'ej a'ɨ́jna ɨ tɨ tyajá'muacɨ'tyij ɨ tɨ jɨn ɨ Dios tyámua'
tyajamuaatá'sij a'ájna xɨcáara' jitze tɨ huataséjre'en a'ɨ́jna ɨ Jesús tɨ ajta Cɨríistu' pué'een.
14 Siata'aj a'yan cha'taj siana'aj eenye' matɨ'ɨj ɨ tɨ'ríij ɨ maj huá'astijre' ɨ juhuásimua',
caxu che' je'ej pua'aj tyityetyúucha'ɨɨj tɨ'ɨj ará'tyeej tyajamua'ránajchica'aj, siatɨ'ɨj quee
xu jamua'tyáacaj ɨ Dios. 15 Sulu siata'aj néijmi'i jɨ'ré'nye'ej séjre'ej, ji'nye a'ɨ́jna ɨ Dios tɨ

jamuaatajé, a'íi pu jɨ'réenya'aj séejre', 16 ajta a'yan tyé'yu'si' ɨ yu'xarij jitze tɨjɨn: "Siata'aj
jɨ'ré'nye'ej séjre'ej, ji'nye nyáaj nu jɨ'réenya'aj séejre'."
17 Tɨpua'aj a'yan siaatamuá'muatye'en yee jutáataj, a'ɨ́jna ɨ Dios tɨ juxa'aj na'aj
tyihuá'xɨjtye'en ɨ tyeɨ́tyee je'ej tɨ sɨ́ij tyi'tɨ́j jɨn huarɨ́j, a'yaa pu tyúuxɨe've' siaj jéehua
tzáahuatyi'ra'aj jimi tyícha'ɨɨj siatɨ'ɨj siooj a'yan séjre'ej ɨ cháanacaj japua. 18 Dios pu
mua'ajmaj ja'mua japua huatanyúj, siatɨ'ɨj je'ej pua'aj tyityetyúucha'ɨɨca'aj, a'ɨ́ɨjma siaj
jitze jaarɨ́'rej ɨ já'muahuasimua'cɨ'ɨj, siajta mua'aj a'yan tyá'mua'reej tɨ ɨ Cɨríistu' quee
a'ɨ́jna jɨn tyu'nájchitaca' ɨ ooroj nusu ɨ pláataj tɨ á'pua'ren, 19 sulu a'ɨ́ɨ pu ɨ Cɨríistu'
a'ɨ́jna jɨn tyu'nájchitaca' ɨ juxúure', tɨ'ɨj a'yan tyu'tóomu'vejritaca' tɨ'ɨj cánya'aj tɨquee
cápitɨe'nyi' ajta quee tyi'tɨ́j jɨn á'ɨtzeere'. 20 Cɨríistu' pu a'yan tye'entyihuaviihuaca' tɨ'ɨj
quee eexúj séeria'caj ɨ cháanacaj, tɨ'ij a'íjna jɨn tyu'tyáhuɨɨre'en, ajta ijíij tɨ'ɨj néijmi'i
tye'entyipuá'rij, Cɨríistu' pu yan huataséjre tɨ'ij mua'ajmaj jamuáahuɨɨre'en. 21 Cɨríistu'
xu mua'aj jitze ma'can tyá'tzaahuatye' ɨ Dios jimi, a'ɨ́jna ɨ tɨ jaatájuurityej ajta tyámua'
tyeetyájtoo, a'ɨ́j xu jɨn mua'aj tyá'tzaahuatye' siajta ɨ Dios jimi tyi'ijchó've'.
22 Siajta mua'aj, a'ɨ́j xu jitze tyá'antzaahuaj ɨ nyúucarij tɨ a'yan tyi'ja'yájna, siaj
sij tzáahuatyi'ra'aj jɨn huo'xɨé've'en ɨ ju'ihuáamua'. A'ɨ́j pu jɨn siata'aj néijmi'i jɨn ɨ
juxɨéjnyu'caa huóoxɨe've'en, siajta néijmi'i jɨme' ɨ siaj jɨn juca'nyej séej jamuán siajta
séej. 23 Ji'nye mua'aj xu siajtáhua'aj jájcuan jɨn huanánɨe'huaca' caxu che' a'ɨ́jna jɨme' ɨ
tɨ já'puaapua'rej, sulu a'ɨ́jna jɨme' ɨ nyúucaria'ra' ɨ Dios tɨ jusén jɨn júurij. 24 Ji'nye a'yaa
pu tyé'yu'si' ɨ yu'xarij jitze tɨjɨn:
Néijmi'i mu ɨ tyeɨ́tyee a'yan een tɨ'ɨj a'ɨ́jna ɨ tu'píj,
ajta ɨ maj jɨn óotzaahuatye' a'yaa pu een tɨ'ɨj ɨ xúuxu'ra'an ɨ tu'píj.
A'ɨ́ɨ pu ɨ tu'píj huatyáhuasij ajta je'en ɨ xúuxu'ra'an cáavatzɨj,
25 ajta ɨ nyúucaria'ra' ɨ Dios, a'ɨ́ɨ pu jusén jɨn séeria'aj ta'mej.
Ajta a'ɨ́jna ɨ nyúucarij, a'íi pu a'ɨ́ɨn pué'een ɨ maj mua'ajmaj jamuáa'ixaa.

2

1 A'ɨ́j pu jɨn a'yan tyúuxɨe've' siaj néijmi'i tyu'tátoonyij ɨ siaj jɨn je'ej pua'aj rɨcɨj, siajta
je'ej pua'aj tyihuá'xaj tyeɨ́tyee, nusu siaj huá'cuanamuaj, na'ríij ɨ siaj jɨn óochueere' séej
jamuán siajta séej, siajta ɨ siaj jɨn hue'tzij jɨn séecan tyí'xajtzi'. 2 Siata'aj a'yan huárɨnyij
matɨ'ɨj ɨ tɨ'ríij, ɨ maj jahuoo mej mij huátze'nyij ɨ junáanaj jitze, mej mij a'ɨ́jna jɨn
huahuóse'en, ajta je'en huó'huɨɨre'en, 3 ji'nye mua'aj xu seríj jáamua'reeri' tɨ ɨ tavástara'
tyámua' tyaja'muacha'ɨj.

Cɨríistu' pu a'ɨ́ɨn pué'een ɨ tyetyéj tɨ júurij

4 Siata'aj ajtyáxɨɨrej ɨ tavástara' jimi, ɨ tɨ a'ɨ́ɨn pué'een ɨ tyetyéj tɨ júurij ɨ maj ɨ
tyétyacaa majuuhuá'xɨj, ajta ɨ Dios pu a'yan tye'entyíhuo tɨ'ij jéehua huápuɨ'ɨj tyu'-
tyáhuɨɨre'en. 5 A'yaa pu'ij ɨ Dios tyámua' já'mua'uuren siaj sij a'yan tyu'tyáhuɨɨre'en tɨ'ɨj
ɨ tyetyéj tɨ júurij, ɨ tɨ jɨn chi'ij ájtaavijhua, siaj sij tyi'tɨ́j jɨn va'cán jɨn tyitye'entyájrutyej,
siata'aj tyámua' tyityaaju'un siaj sij a'ɨ́jna jɨn tyu'támu'vejritaj ɨ Cɨríistu' jitze ma'can,
ta'aj ij ɨ Dios ja'ancuriá'an a'ɨ́jna ɨ mu'véjrij tɨ naa een. 6 A'ɨ́j pu jɨn ajta a'yan tyá'xaj ɨ
yu'xarij jitze tɨjɨn:
Nyáaj nu je'tyájraj a'ájna a Sión séej ɨ tyetyéj,
a'ɨ́ɨ pu pué'een ɨ tyetyéj tɨ anájcaj,
ɨ nyaj ja'antyíhuoj tɨ ajta jéehua tyá'najchij,
ajta a'ɨ́jna ɨ tɨ jitzán tyú'ca'nyej capu huatóotyevi'ra'astaj.
7 Ajta ja'mua jimi mu siaj tyá'tzaahuatye', a'ɨ́jna ɨ tyetyéj jéehua pu tyá'najchij, ajta
a'ɨ́ɨmaj jimi ɨ maj quee tyá'tzaahuatye', a'yaa pu tye'mej je'ej tɨ tyé'yu'si' ɨ yu'xarij jitze
a'yan tɨjɨn:
A'ɨ́jna ɨ tyetyéj ɨ maj majuuhuá'xɨj ɨ maj chi'ij ta'huacaa,
a'yaa pu tye'rájraa tɨ a'ɨ́ɨn pue'éenye'ej ta'raj ɨ tɨ jéetze' juxɨe've'.
8 Ajta ɨ tɨ a'yan tyá'xaj tɨjɨn:

A'ɨ́j puɨ́rɨcɨj ɨ tyetyéj ɨ maj jitzán eejcá'cataj majta jitzán eetávitzej.
A'yaa mu jitzán tyitye'ejcá'cataj, a'ɨ́jna jɨme' maj quee ja'tzaahuatye' ɨ nyúucarij, a'yaa pu'ij tyí'xa'puɨ' hua' jimi.
9 Siajta mua'aj xu tyeɨ́tyeera' pué'een ɨ Dios tɨ hua'antyíhuoj, siaj sij jamuán tyu'ta'íjtaj, siajta séej chuéj japua já'ma'can tɨ naa een, séej xu chájta'naj pué'een Dios tɨ jitze ajtyáma'can. A'yaa pu'ij tyí'een siaj sij mua'aj tyihuo'té'exaatye'en a'ɨ́jna jitze ma'can ɨ Dios, ɨ tɨ jamuaatajé siaj sij quee che' tɨ́ca'riste' séjre'ej, sulu siaj sij a'áa jo'tyá'ɨtzeere'en jo'tɨj tyámua' naa tyojó'nyeeri'ij. 10 Jájcuaj ɨmuáj caxu tyeɨ́tyeristyamua'me'en pué'eenye'ej ɨ Dios, siajta ijíij xu seríj tyeɨ́tyeristyamua'me'en pué'een ɨ Dios, ajta a'ájna ɨmuáj capu jamuá'cu'vajca'aj ɨ Dios, ajta ijíij pu arí jamuá'cu'vej.

*A'yaa xu tyí'tyechajcaj mat*ɨ'ɨj ɨ maj jahuɨɨre' ɨ Dios

11 Nye'ihuáamua' mu nyaj já'muaxɨe've', a'yaa nu tyaja'muahuaviij siaj a'yan séjre'ej matɨ'ɨj a'ɨ́ɨmaj ɨ maj séej chuéj japua já'ma'can, caxu tyi'tá'care'en siaj sij ja'rá'astijre'en a'ɨ́jcɨ ɨ tɨ je'ej pua'aj een, ɨ tɨ ajta jɨn nyo'se' ɨ já'muajuuricamej. 12 Tyámua' xu'uj a'ɨ́ɨjma jimi ɨ maj quee tyá'tzaahuatye'. A'yaa mu mij a'ɨ́ɨmaj tyaja'muaséejran siaj tyámua' rɨcɨj, tyij majta ijíij je'ej pua'aj tyaja'muaxaj, a'ɨ́ɨ mu tyaatatyójtzi're'ej ɨ Dios a'ájna xɨcáara' tɨ jitzán néijmi'caa tá'xɨjtye'en.
13 A'ɨ́jna jitze ma'can ɨ tavástara' xu hua'rá'astijre'en ɨ maj tyi'tɨ́j jɨn antyúumua'reej, a'ɨ́jcɨ ɨ tɨ a'ɨ́jna jɨn tyi'tyéjvee tɨ'ij néijmi'i jɨn tyu'ta'íjtaj, ji'nye a'ɨ́ɨ pu a'ɨ́ɨn pué'een ɨ tɨ jéetze' va'cán jɨn tyí'huɨɨre', 14 tyajta a'ɨ́ɨjma ɨ tajtúhuaanyij, ɨ maj tyí'ijta mej mij puéjtzij huo'tá'an a'ɨ́ɨjma ɨ maj je'ej pua'aj tyityetyúucha'ɨj, tɨ ajta tzáahuatyi'ra'aj hua' jimi tyícha'ɨj ɨ maj tyámua' rɨcɨj. 15 Ji'nye a'yaa pu ɨ Dios tyá'xɨe've' siaj tyámua' tyityetyúucha'ɨɨj, mata'aj mij quee je'ej tyaja'muaxajtaj a'ɨ́ɨmaj ɨ maj quee ma'umuámua're', majta ɨ maj quee tyi'tɨ́j mua'reej.
16 Siata'aj a'yan tyityetyúucha'ɨɨj matɨ'ɨj ɨ tyeɨ́tyee ɨ maj juxáahuaj mahuacɨ'ɨj, caxu a'ɨ́jna jɨn juxáahuaj mahuacɨ'ɨj siaj sij tyi'tɨ́j jɨn je'ej pua'aj huárɨnyij. Tyámua' xu tyityahuóocha'ɨɨn, matɨ'ɨj a'ɨ́ɨmaj ɨ maj jahuɨɨre' ɨ Dios. 17 Siata'aj néijmi'caa jimi tzáahuatyi'ra'aj tyícha'ɨɨj. Siajta huo'xɨé've'en ɨ ta'ihuáamua' ɨ maj majta tyá'tzaahuatye', siajta jéehua tzáahuatyi'ra'aj jimi tyícha'ɨɨj ɨ Dios, siajta a'ɨ́jcɨ ɨ tajtúhuan ɨ tɨ néijmi'i jɨn tyí'ijta.

*Je'ej maj tyityetyúucha'*ɨj ɨ maj tyi'tɨ́j jɨn tyí'huɨɨre'

18 Siajta mua'aj mu siaj tyí'ijtyi're', siahua'rá'astijre' a'ɨ́ɨmaj ɨ maj tyajá'mua'ijtye', caxu a'ɨ́ɨjma siana'aj ɨ maj tyámua' tyajamuájcha'ɨj, nusu ɨ maj tyámua' tyí'tyetyeɨtyee, sulu siajta xu a'ɨ́ɨjma ɨ maj je'ej pua'aj tyí'tyetyeɨtyee. 19 Ji'nye a'yaa pu tya'ráanajchi ɨ Dios siaj a'ɨ́jna jɨn tyo'táviicue' ɨ maj puéjtzij jamuatá'caa, a'ɨ́j xu jɨn néijmi'i a'yan rɨcɨj je'ej tɨ tyí'xa'puɨ' ɨ Dios jimi. 20 Ji'nye tɨpua'aj mua'ajmaj puéjtzij majamuaata'an a'ɨ́jna jɨme' siaj tyi'tɨ́j je'ej pua'aj huarɨ́j, siajta je'en a'ɨ́jna jɨn tyo'táviicue', capu je'ej tyajamuaatyáhuɨɨre'ej, ajta tɨpua'aj a'ɨ́jna jɨn puéjtzij majamuaata'an siaj xá'puɨ' rɨcɨj, siajta je'en a'ɨ́jna jɨn tyo'táviicue', a'ɨ́ɨ pu ja'ráanajchi ɨ Dios. 21 A'yaa pu a'ɨ́jna jɨn tyajamuaatajé ɨ Dios, ji'nye ɨ Cɨríistu' pu ja'mua jitze ma'can jaapuéjtzitariaca', ajta a'ɨ́jna a'yan tyajá'mua'itɨɨj siaj sij a'yan cha'taj siana'aj huárɨnyij. 22 Capu ɨ Cɨríistu' tyi'tɨ́j jɨn ootyá'ɨtzee, capu ajta a'náj a'tɨ́j huácuanamuaj. 23 Matɨ'ɨj je'ej pua'aj tyaatajé, capu je'ej pua'aj tyihuo'riá'hua'nyijraj, ajta matɨ'ɨj puéjtzij jaatá', capu huo'tányeechej, sulu Dios jimi pu huatóocu'vej ɨ tɨ tzáahuatyi'ra'aj jɨn huá'xɨjtye'en. 24 A'ɨ́ɨ pu tajitzé ma'can jaapuéjtzitariaca' ɨ cúruuj jitze, ajta néijmi'i tyitacáa'ri'ri' ɨ tyaj jɨn á'ɨtzeeria'ca'aj, tyej tyij tyámua' éenye'ej tá'ra'nyij. Cɨríistu' pu tyu'puéjtyi'huaca' tyej tyij ityáj néijmi'i jɨn tyú'huaatyi'huaj. 25 Ji'nye a'yaa xu mua'aj a'ájna ɨmuáj huasé'rihua'aj matɨ'ɨj ɨ cánya'xɨɨ maj jo'vátzɨj, ajta ijíij xu'ríj ɨ Cɨríistu' jitze ajtyáma'can, a'ɨ́jna ɨ tɨ a'yan

tyaja'muacha'ɨj tɨ'ɨj hua' cújta' tɨ huaméj, tɨ ajta a'ɨ́jna jɨn antyúumua'reej tɨ'ij ja'mua japua huatányuunyij.

3

*Je'ej maj tyityetyúucha'*ɨ́ɨj ɨ maj nyejnyeɨ'chej

1 Siajta mua'aj mu siaj hua' ɨ́rastyamua' pué'een, siahua'rá'astijre' ɨ jucɨ́nastyamua', ta'aj ij tɨpua'aj sɨ́ɨj quee já'tzaahuatya'aj ɨ nyúucarij, a'yan éenye'que' siahua'antyimué'tɨn, ajta quee a'yan tyuuxɨé've'ej ta'mej siaj huo'té'exaatye'en, sulu a'ɨ́j xu jɨn huá'mue'tɨn a'ɨ́jna jɨme' je'ej siaj tyityetyúucha'ɨj, 2 ajta matɨ'ɨj jaaséej siaj tyámua' néijmi'i jɨn rɨcɨj, siajta tzáahuatyi'ra'aj jimi tyícha'ɨj ɨ Dios. 3 Majta a'ɨ́ɨmaj ɨ já'mua'ɨrastyamua', miche' quee huápuɨ'ɨj tyámua' ju'uuriaj a'ɨ́jna jɨme' ɨ tɨ jéjre' séejre', ɨ jucɨpuáj jitze, nusu maj tyi'tɨ́j tyo'cóorujtyi'raxɨ'ɨn tɨ ooroj jɨn tyí'taavijhua, na'ríij maj jɨ'ré'nye' tyu'tyóochejtye'en, 4 sulu miche' tyámua' huárɨnyij ɨ juxɨéjnyu'caa tzajta', a'ɨ́jna jɨme' maj tyámua' naa metyityoomuámua're'ej, ji'nye a'ɨ́ɨ pu quee a'náj já'pua'ren, majta quee tyi'tɨ́j jɨn huá'muarɨe'ristya'aj ɨ jucɨ́nastyamua'. A'íi pu a'ɨ́ɨn pué'een ɨ tɨ jéehua naa huasé'rin ɨ Dios jimi. 5 A'yaa mu majta éenye'ej a'náj ɨmuáj a'ɨ́ɨmaj ɨ úucaa ɨ maj jɨ'ré'nye'ej huatyá'ɨtzee ɨ Dios jimi, a'ɨ́ɨ mu ɨ Dios jitze tyu'cá'an majta hua'astyajca'aj ɨ jucɨ́nastyamua'. 6 A'yaa pu ajta huarɨ́j a'ɨ́jna ɨ Sara, a'yaa tya'rá'astijre a'ɨ́jcɨ ɨ Abraham ajta a'yan jaatamua'aj tɨjɨn "Nyavástara'." Siajta mua'aj xu yójmua'mua' pue'éenye'ej xá'ju'un a'ɨ́jcɨ ɨ Sara, tɨpua'aj néijmi'i jɨn tyámua' xáarɨnyij siajta quee tyí'tzɨɨnye'ej.

7 Siajta mua'aj mu siaj hua'cɨ́nastyamua', siata'aj tyámua' huojo'mua'raj ɨ ju'ɨrástyamua'. Siata'aj tyámua' tyihuo'tyátoonyij, a'yan setya'mua'réeriaj maj quee juca'nyej, majta a'ɨ́jna jɨn antyíhuaviihuaca' mej mij ja'mua jamuán tya'ancuriáan ɨ Dios tɨ tyajamuaatá'sij. A'yaa xu huárɨnyij, tɨ'ij quee tyi'tɨ́j tyajamua'antyiú'nyi'ra'an a'ɨ́jna jɨme' ɨ siaj jahuoo ɨ Dios jimi.

*Je'ej maj tyityetyúucha'*ɨ́ɨj ɨ maj tyá'tzaahuatye'

8 A'yaa xu néijmi'i mua'aj tyámua' tyí'tyechajcaj, siajta huóoxɨe've'en siaj sij tyámua' tyuu'ihuáamua'aj tá'ra'nyij. Siata'aj tyámua' tyihuojó'mua'raj siajta quee tyi'tɨ́j jɨn óotzaahuatye'ej. 9 Caxu je'ej pua'aj ja'uurej tɨpua'aj a'tɨ́j je'ej pua'aj já'mua'uurej, caxu siajta a'tɨ́j je'ej pua'aj tyí'xajtaj tɨpua'aj a'ɨ́ɨn je'ej pua'aj tyaja'muaxajtaj. Sulu siata'aj tyámua' tyihuo'tyéjeevej, ji'nye a'ɨ́j pu jɨn ɨ Dios jamuaatajé siaj sij jéehua jimi tya'ancuriáan. 10 A'yaa pu a'ɨ́jna jɨn tyé'yu'si' ɨ yu'xarij jitze tɨjɨn:

A'ɨ́jna ɨ tɨ jaxɨe've' tɨ á'tyeevi'in júurij, ajta juxáahuaj chajca,
che' quee je'ej pua'aj tyúuxajtave'en,
ajta a'yan tyúuxɨe've' tɨquee tyí'hue'tacare'en,
11 che' ajtára'nyij a'ɨ́jcɨ jitze ɨ tɨ je'ej pua'aj een,
ajta tyámua' tyi'tyúucha'ɨj tá'ra'nyij,
che' jáahuoonyij ajta a'ɨ́jcɨ jitze ucájrutyej ɨ tɨ juxáahuaj chajca.
12 Ji'nye tavástara' pu hua'cha'ɨ́ɨj a'ɨ́ɨmaj ɨ maj tyámua' tyityetyúucha'ɨj,
ajta huá'namuaj je'ej maj jimi tyá'huoo,
ajta a'ɨ́ɨmaj tyícha'ɨɨre' ɨ maj je'ej pua'aj tyityetyúucha'ɨj.

13 ¿A'tanyíj je'ej pua'aj já'mua'uuren, tɨpua'aj mua'aj a'ɨ́jna jɨn setyí'tyese'ej siaj a'náj tɨna'aj tyámua' rɨjcaj? 14 Ajta a'ɨ́jna jɨme' siaj tyámua' rɨcɨj a'ɨ́j xu jɨn jajpuéjtzij, a'ɨ́j xu jɨn huatóotyamua've'en ji'nye Dios pu tyámua' tyajamuaatá'sij. Caxu sij a'tɨ́j tzɨɨnye'ej, caxu siajta je'ej tyityóomuajtyaj, 15 sulu siata'aj jaatyátzaahuatye'en ɨ jutzájta' a'ɨ́jcɨ ɨ Cɨríistu' ɨ tɨ ja'muavástara' pué'een. A'náj tɨna'aj xu tyámua' eenye', siaj sij tyámua' tyihuo'riá'hua'nyijraj a'ɨ́ɨjma ɨ maj tyajá'mua'ihuo' a'ɨ́jna jɨme' je'ej siaj tyi'tɨ́j tyi'ijchó've'ej, 16 siajta quee ootzáahuatye'ej a'yan huárɨnyij, sulu tzáahuatyi'ra'aj xu jɨn a'yan huárɨnyij. Tyámua' xu tyityetyúucha'ɨɨj siaj sij quee je'ej pua'aj tyityóomuajtyej,

ajta mej mij huatóotyevi'ra'astaj a'íɨmaj ɨ maj je'ej pua'aj tyaja'muaxaj, a'íjna jɨme' siaj tyámua' rɨcɨj matɨ'ɨj ɨ maj tyá'tzaahuatye' ɨ Cɨríistu' jimi.
17 Jéetze' pu xá'puɨ' siaj a'íjna jɨn jaapuéjtzitarej ɨ siaj xá'puɨ' rɨcɨj, tɨpua'aj ɨ Dios
a'yan tya'xɨé've'ej, quee tɨpua'aj a'íjna jɨn siaj puéjtzij ɨ siaj je'ej pua'aj rɨcɨj. 18 Ji'nye
ɨ Cɨríistu' pu séej na'aj tajitzé ma'can huamuí', ta'aj ij jusén jɨn tyitaatú'uunyi' ɨ tyaj
jɨn ootyá'ɨtzee. A'íɨ pu quee tyi'tíj jɨn ootyá'ɨtzeerej, ajta a'yan tyaapuéjtzitariaca'
a'íɨjma jitze ma'can ɨ maj je'ej pua'aj tyityetyúucha'ɨj, ta'aj ij mua'ajmaj jamuá'anvi'tɨj
ɨ Dios jimi. A'íj pu jitze ɨ jutyévij huamuí', ajta ɨ Dios pu jaatájuurityej ɨ ju júuricamej
jɨme', 19 a'yaa pu'ij néijmi'i jɨn tyu'tyáamue'tɨj ajta je'en huo'té'exaa a'íɨmaj ɨ júuricamej
ɨ maj nami'huaca'aj. 20 A'íɨmaj ɨ maj ará'tyeej maj quee tyi'tíj á'astijria'ca'aj, a'ájna
xɨcáara' jitze tɨ'ɨj ɨ Noé séjria'ca'aj, tɨ'ɨj ɨ Dios jacho'va'ca'aj tɨ ɨ Noé jaatyátaahuaj ɨ
báarcuj tɨ ve'éj, ajta je'en séecan huatyáhuɨɨ mej mij utyájrutyej ɨ báarcuj tzajta' ɨ maj
aráhueeicaj ará'axcaa. 21 Ajta ɨ a'íjna ɨ jájtyij a'íɨ pu a'íɨn pué'eenye'ej ɨ siaj jɨn mua'aj
ijíij huáɨ'huaca', tɨ'ij jamuáahuɨɨre'en. Ajta a'íjna jɨme' ɨ siaj huáɨ'huaca' capu a'yan
huatóomua'aj yee siaj sij a'íjna jɨn cóojo'sin ɨ siaj choomua, sulu siaj sij jaatáhuaviij
ɨ Dios, tɨ'ij jamuaata'an siaj tyámua' metyityoomuámua're'ej, ajta je'en táahuɨɨre'en
a'íjna tɨ ɨ Cɨríistu' huatájuuriaca', 22 ajta tajapuá jó'raa tɨ'ɨj muáca'ta' pujmua' ɨ Dios
ja'ajcáyixɨ'ɨn, majta a'íjna jitze ajtyáma'cantaj muá'raa ɨ maj tajapuá tyí'huɨɨre', majta
néijmi'i ɨ maj tyi'tíj jɨn antyúumua'reej, mej mij néijmi'i tyámua' tyú'uurej.

4

*Tyaj a'yan tyí'tyechajcaj je'ej t*ɨ ɨ Dios tyá'xɨe've'

1 A'íj pu jɨn, a'yájna tɨ'ɨj ɨ Cɨríistu' tyaapuéjtzitariaca' ɨ jutyévij jitze, a'yaa xu cha'taj
siana'aj sij mua'aj huárɨnyij. Ji'nye a'íjna ɨ tɨ arí jaapuéjtzitariaca', pu'ríj jaatapuá'cɨtaca'
ɨ tɨ jɨn je'ej pua'aj rɨcɨj, 2 ajta je'en néijmi'i jɨn a'yan huárɨnyij je'ej tɨ ɨ Dios tyá'xɨe've'
tɨ'ɨj na'aj á'tyeeren júurij, capu a'yáana'aj je'ej tɨ jusíɨj tyá'xɨe've' tyi'tíj jɨme' íiyan tɨ
ma'can cháanacaj japua. 3 Xu'ríj á'tyeej siaj mua'aj a'yan cha'taj siana'aj rɨjcaj matɨ'ɨj
a'íɨmaj ɨ maj quee tyá'tzaahuatye', ji'nye a'yaa xu rɨjcaa je'ej tɨ tyajamua'ránajchica'aj
a'íjna ɨ tɨ je'ej pua'aj een, majta cha'mana'aj tyí'ye'estyaa, majta jéehua juta'rujve', majta
hua'najchej ɨ sáanturij ɨ maj je'ej pua'aj huasé'rin. 4 Ajta ijíij, caxu che' mua'aj hua'
jamuán a'yan rɨcɨj a'íjna jɨme' ɨ tɨ je'ej pua'aj een, a'íj mu jɨn je'ej pua'aj tyityóomuajtyej
majta je'ej pua'aj tyaja'muaxaj. 5 Ajta a'yaa pu tyihuá'cɨ'tyij maj tyu'taxáj je'ej maj tyi'tíj
huáruuj a'íjna jimi ɨ tɨ arí tyámua' huó'ruuj, tɨ'ij huo'xíjtye'en a'íɨjma ɨ maj júurij, ajta ɨ
maj meríj huácuij. 6 Ji'nye a'íɨjma ɨ maj meríj huácuij majta mu huó'ixaaj ɨ nyúucaria'ra' ɨ
Dios, tɨ'ɨj ɨ júuricama'ra' ɨ Dios hua' jimi huatyá'ɨtzeerej, tyij majta íiyan cháanacaj japua
huo'xíjtyej a'yájna matɨ'ɨj ɨ tyeítyee tyeeyí'tɨn.

Je'ej tyaj ɨ séecan tyu'tyáhuɨɨre'en

7 Pu'ríj tɨn a'ájna atyojo'ré'nyesij tɨ'ɨj néijmi'i tye'entyipuá'rij. A'íj xu jɨn mua'aj
tyámua' metyityoomuámua're'ej, siajta tzáahuatyi'ra'aj jɨn jahuoocaj ɨ Dios jimi. 8 Siajta
jéehua huóoxɨe've'en, ji'nye a'yaa xu siajta a'íjna jɨn tyu'túu'uunyi'raj. 9 Siata'aj tyámua'
tyihuo'taxɨé've'en séej siajta séej ɨ juchéj, caxu je'ej siana'aj tyí'tyenyuuca'an. 10 Siata'aj
tyámua' tyú'cha'ɨɨn je'ej tɨ tyi'tíj ɨ Dios tyajamuaatapuéjve, siajta a'íjna jɨn a'yan
huárɨnyij siaj sij huo'tyáhuɨɨre'en séej siajta séej. 11 Tɨpua'aj a'tíj tyí'xajtaj, che' a'íjna
jɨn tyu'taxáj ɨ nyúucaria'ra' ɨ Dios. Ajta tɨpua'aj a'tíj tyi'tíj jɨn tyí'huɨɨre'ej, che' a'yan
huárɨnyij a'íjna jitze arooca'nyáaj ɨ ca'nyíjra'aj Dios tɨ jaatá'. Je'ej siaj néijmi'i tyi'tíj jɨn
rɨcɨj, a'yaa xu huárɨnyij siaj sij néijmi'i tyaatatyójtzi're'en ɨ Dios, a'íjna jitze ma'can ɨ
Jesús tɨ ajta Cɨríistu' pué'een, a'íjna ɨ tɨ jitzán eeráma'can ɨ tɨ naa huasé'rin, a'íɨ pu ajta
néijmi'i putyí'uurej. Che' a'yan tyá'ra'nyij.

*Maj a'yan tyaapuéjtzitarej mat*ɨ'ɨj ɨ maj tyá'tzaahuatye' ɨ Cɨríistu' jimi

12 Nyeʼihuáamuaʼ mu nyaj jáʼmuaxɨeʼveʼ, caxu jeʼej tyityóomuajtyaj tɨpuaʼaj tyiʼtɨ́j
jɨn xáʼviicueʼriaʼaj, nusu tyiʼtɨ́j jeʼej jáʼmuaʼuurej ɨ siaj quee jamuaʼtyej. 13 Sulu
siataʼaj huatóotyamuaʼveʼen, aʼɨ́jna jɨmeʼ siaj jamuán jajpuéjtzij ɨ Cɨríistuʼ, siaj sij
siajta huatóotyamuaʼveʼen aʼájna xɨcáaraʼ tyaj jitzán jaséjran ɨ tavástaraʼ. 14 Siataʼaj
huatóotyamuaʼveʼen, tɨpuaʼaj aʼtɨ́j jeʼej puaʼaj tyajaʼmuaxajtaj aʼɨ́jna jɨmeʼ siaj Cɨríistuʼ
jitze ajtyámaʼcan, jiʼnye aʼɨ́ɨ pu ɨ júuricamaʼraʼ ɨ Dios aʼnáj tɨnaʼaj jaʼmua jimi séejreʼ.
15 Tɨpuaʼaj sɨ́ɨj tɨ jaʼmua jitze ajtyámaʼcan tyiʼtɨ́j jɨn jajpuéjtzij, cheʼ quee aʼɨ́jna jɨmeʼ
tɨ séej huajéʼcaj, nusu tɨ tyiʼtɨ́j huanáhuaʼan, naʼríij tyiʼtɨ́j jeʼej uuriajcaʼaj tɨ quee
jitzán juxɨeʼveʼ. 16 Ajta tɨpuaʼaj aʼɨ́jna jɨn jajpuéjtzij tɨ ɨ Cɨríistuʼ jimi ajtyámaʼcan, cheʼ
quee jutyeviʼraʼaj, sulu cheʼ tyaatatyójtziʼreʼen ɨ Dios, aʼɨ́jna jɨmeʼ tɨ ɨ Cɨríistuʼ jitze
ajtyámaʼcan.
17 Puʼríj aʼájna atyojoʼréʼnyej tɨʼij Dios huoʼxɨ́jtyeʼen ɨ jutyéɨtyeristyamuaʼ. Ajta
tɨpuaʼaj arí aʼyan tyuʼtyóochej ityájma jimi, ¿jeʼquij tyeʼmej aʼɨ́ɨmaj jimi ɨ maj quee
jaʼtzaahuatyeʼ ɨ nyúucariaʼraʼ ɨ Dios? 18 Ajta tɨpuaʼaj aʼɨ́jna ɨ tɨ tyámuaʼ tyiʼtyúuchaʼɨj
muárɨeʼrij jɨn jáahuɨɨ, ¿jeʼquij tyeʼmej aʼɨ́ɨjma jimi ɨ maj jeʼej puaʼaj tyityetyúuchaʼɨj ajta
aʼɨ́ɨmaj jimi ɨ maj jeʼej puaʼaj rɨcɨj? 19 Aʼɨ́j pu jɨn ɨ maj jajpuéjtzij ɨ Dios jitze maʼcan,
micheʼ móoj xáʼpuɨʼ rɨjcaj, majta ɨ Dios jimi huatóocuʼven ɨ tɨ yan huoʼtyájto, jiʼnye aʼɨ́ɨ
pu quee aʼnáj tyiʼtɨ́j jɨn ootyáʼɨtzeerej.

5

Pedro pu caʼnyíjraʼaj huaʼtáʼcaa ɨ huáasij ɨ maj tyeyúuj tzajtaʼ tyíʼijta

1 Aʼyaa nu nyijta ijíij tyáʼxɨeʼveʼ nyaj caʼnyíjraʼaj huoʼtáʼan néijmiʼcaa ɨ huáasij ɨ maj
tyíʼhuɨɨreʼ joʼsiaj jóosɨʼrii, nyáaj nu nyajta vástɨʼ pueʼeen, matɨʼɨj aʼɨ́ɨmaj, nyajta tyuʼséj
jeʼej tɨ tyaapuéjtzitariacaʼ ɨ Cɨríistuʼ, aʼyaa puʼij ajta nyéetzij tyíʼnyacɨʼtyij aʼɨ́jna ɨ tɨ
huápuɨʼɨj naa huaséʼrihuaʼaj jaʼmej ɨ Dios jimi. 2 Tyámuaʼ xu tyihuóʼchaʼɨɨn aʼɨ́ɨmaj ɨ maj
tyeɨ́tyeristyamuaʼmeʼen pueʼeen ɨ Dios, jeʼej tɨ ajta arí aʼɨ́ɨn tyajamuaataʼíj, juxɨéʼviʼraʼ
xu jɨn aʼyan huárɨnyij, jeʼej tɨ ɨ Dios tyáʼxɨeʼveʼ, caxu caʼnyéjrij jɨn aʼyan rɨjcaj nusu siaj
sij aʼɨ́jna jɨn túmii huamueʼtɨn, sulu aʼyaa xu huárɨnyij xuutyámuaʼveʼej. 3 Siataʼaj quee
óotzaahuatyeʼej matɨʼɨj ɨ maj vaʼcán jɨn antyúumuaʼreej, mej mij caʼnyéjrij jɨn aʼyan
huárɨnyij aʼɨ́ɨmaj ɨ siaj huáʼchaʼɨj, sulu siataʼaj tyámuaʼ tyihuóʼmuaʼtyen. 4 Aʼyaa puʼij
tɨʼɨj huataséjreʼen aʼɨ́jna ɨ tɨ néijmiʼi jɨn antyúumuaʼreej, muaʼaj xu jaʼancuriáɨʼsij aʼɨ́jcɨ
ɨ cúruun tɨ quee aʼnáj jeʼej rɨnyij sulu tɨ jusén jɨn séeriaʼaj jaʼmej.
5 Aʼyaa xu chaʼtaj sianaʼaj muaʼaj mu siaj tyáamua, siataʼaj huaʼráʼastijreʼen ɨ huáasij.
Siataʼaj néijmiʼi jɨn aʼyan huárɨnyij, siaj sij quee ootzáahuatyeʼej siahuaʼráʼastijreʼ, jiʼnye
aʼyaa pu tyéʼyuʼsiʼ tɨjɨn:
Dios pu quee huaʼxɨeʼveʼ aʼɨ́ɨjma ɨ maj óotzaahuatyeʼ,
ajta aʼɨ́ɨ pu tyámuaʼ tyihuáʼhuɨɨreʼ aʼɨ́ɨmaj ɨ maj quee óotzaahuatyeʼ.
6 Siataʼaj quee óotzaahuatyeʼej aʼɨ́jna jimi ɨ Dios, ɨ tɨ néijmiʼi jɨn antyúumuaʼreej, taʼaj
ij aʼɨ́ɨn vaʼcán jɨn tyajamuaataʼíjtyeʼen, aʼnáj tɨ aʼyan tyajamuaaxáʼpuɨʼɨntariʼriʼ. 7 Siataʼaj
ɨ Dios jimi néijmiʼi tyuʼtyátoonyij aʼɨ́jna ɨ siaj jɨn jeʼej tyityóomuajtyej, jiʼnye jéehua xu
jitzán juxɨeʼveʼ.
8 Tyámuaʼ xu metyityoomuámuaʼreʼej, siajta tyámuaʼ tyíʼtyeʼixɨeʼriaʼaj, jiʼnye aʼɨ́jna
ɨ tyiyáaruʼ ɨ tɨ jamuájchaʼɨɨreʼ, aʼyaa pu metyojoʼjijhuan tɨʼɨj muájyej aʼɨ́jna jɨmeʼ tɨ
jahuoo ɨ tɨ jaatyájcɨʼmej. 9 Siataʼaj huatyóocaʼnyej, siajta tyámuaʼ eenyeʼ aʼɨ́jcɨ jitze ɨ siaj
jitzán tyáʼtzaahuatyeʼ, aʼyan setyaʼmuaʼréeriaj tɨ aʼyan chaʼtánaʼaj tyihuáʼuurej ɨ jaʼmua
ihuáamuaʼ ɨ maj aʼyan huacháatɨmee néijmiʼque' ɨ cháanacaj japua. 10 Ajta siatɨʼɨj aʼyan
tyaapuéetzitaren, Dios pu tyámuaʼ jáʼmuaʼuuren, siaj sij quee tyiʼtɨ́j jɨn áʼɨtzeeriaʼaj, siaj
sij aʼɨ́jna jitze tyúʼcaʼnyej. Aʼɨ́ɨ pu aʼɨ́ɨn pueʼeen ɨ Dios ɨ tɨ taatajé tyej tyij jamuán séeriaʼaj
táʼraʼnyij ɨ Cɨríistuʼ tɨ ajta Jesús pueʼeen. 11 Cheʼ aʼɨ́ɨn aʼɨ́jna jɨn tyiʼtyávaacaj ɨ tɨ néijmiʼi
jɨn antyúumuaʼreeriaj jusén jɨmeʼ.

Hua'tyojtye' ajta je'en ja'antyipuá'rij

12 A'yaa nu cɨ́ɨ tyajá'muayu'se'ej a'ɨ́jna jamuán ɨ Silvano, ɨ tɨ a'ɨ́ɨn pué'een sɨ́ɨj ɨ
nye'ihuáara', tɨquee tyi'tɨ́j jɨn á'ɨtzeere', nyej nyij ca'nyíjra'aj jamuaata'an, ajta siaj sij
jáamua'reej tɨ ɨ Dios tzáahuatyi'ra'aj jɨn tyámua' tyitatá'caa. A'náj tɨna'aj xu tyámua'
eenye' a'ɨ́jna jɨme' ɨ siaj juxɨe've'.
13 A'ɨ́ɨmaj ɨ maj a'áa jóosɨ'rii a Babilonia, ɨ tɨ Dios ajta hua'antyíhuoj tɨ'ɨj mua'ajmaj,
a'ɨ́ɨmaj mu yajá'muatyojtye', a'ɨ́ɨ pu ajta yajá'muatyojtye' ɨ nyiyóoj ɨ Marcos. 14 Siata'aj
huatóotyojtye'en xui'tyoopuɨ́'tza'xɨ'ɨn a'ɨ́jcɨ jɨme' siaj juxɨe've' sɨ́ɨj ajta sɨ́ɨj. Tyámua' xu
tyí'tyesejre'ej, mua'aj mu siaj Cɨríistu' jitze ajtyáma'can.

Ł yu'xarij tɨ hua'puaj a'ɨ́ɨn tɨ jo'yú'xaca' ɨ San Pedro

Pedro pu hua'tyojtye'

1 Nyáaj Simón ɨ nyaj Pedro pué'een, ɨ nyaj jahuɨɨre' ɨ Cɨríistu' tɨ ajta Jesús pué'een,
a'yaa nu já'muatyojtye' mu siaj a'yan cha'taj siana'aj tyá'tzaahuatye' tyatɨ'ɨj ityáj, ji'nye
ɨ Dios ajta a'ɨ́jna Jesús tɨ ajta Cɨríistu' pué'een, a'ɨ́ɨ mu jɨ'réenya'aj séejre'. 2 Che' jéehua
tyajamuáacɨ'tyij ɨ tɨ jɨn tyámua' tyajamuatá'caa, ajta tɨ'ij jamuaatyápua'ritye'en a'ɨ́jna
jɨme' siaj jamua'tyej ɨ Dios siajta a'ɨ́jcɨ ɨ Jesús ɨ tɨ ajta tavástara' pué'een.

Je'ej tɨ tyi'huóoxɨe've' a'ɨ́ɨjma jimi ɨ Dios tɨ huo'tajé

3 A'ɨ́jna ɨ tɨ jɨn néijmi'i putyí'uurej ɨ Dios, a'ɨ́j pu jɨn tyitaatá' néijmi'i ɨ tɨ tyúuxɨe've'
tyej tyij júurij huatyá'ɨtzeere'en a'ɨ́jna jimi ɨ tɨ taatajé, a'ɨ́jna ɨ tɨ jusén jɨn naa huasé'rin,
ajta a'ɨ́ɨn néijmi'i jɨn antyúumua'reej. 4 A'ɨ́j pu jitze ma'can ɨ tɨ jɨn va'cán tya'tóoraj
taatajé, tɨ ajta jéehua tajitzé juxɨe've', tyej tyij a'ɨ́jna jɨn a'yan séeria'aj tá'ra'nyij tɨ'ɨj
ɨ Dios, tyata'aj tyij huatáta'uunaj a'ɨ́jcɨ jimi ɨ tɨ je'ej pua'aj huasé'rin ɨ maj jɨn a'yan
tyá'xɨe've' íiyan cháanacaj japua. 5 A'ɨ́j xu jɨn jéetze' huatyóoca'nyej a'ɨ́jna jɨme' ɨ siaj
jɨn tyá'tzaahuatye' siajta tyámua' tyityetyúucha'ɨɨj, siajta tyámua' tyiyo'itéej xá'ra'nyij
ɨ siaj jɨn tyámua' tyityetyúucha'ɨɨj. 6 Siajta ɨ siaj jɨn tyámua' tyá'mua'reej, a'ɨ́j xu jɨn
huóocu'vej, ajta ɨ siaj jɨn óocu'vej a'ɨ́j xu jɨn néijmi'i tyo'táviicue', ajta ɨ siaj jɨn néijmi'i
tyo'táviicue', a'ɨ́j xu jɨn tyaatatyójtzi're'en ɨ Dios, 7 ajta ɨ siaj jɨn tyé'tyojtzi're' ɨ Dios, a'ɨ́j
xu jɨn tyámua' tyityetyóojeevej, ajta siatɨ'ɨj tyámua' tyityetyojéeven aj xu sij tyámua'
naa tyityahuóoxɨe've'en.

8 Tɨpua'aj mua'aj néijmi'i jɨn a'yan xáarɨnyij je'ej siaj tyi'ɨ́j tyu'yí'tɨn, a'ɨ́jna ɨ ja'mua
júuricamej jéehua pu tyu'tyáhuɨɨre'ej a'ɨ́jna jɨme' siaj jaamua'aj tzáahuatyi'ra'aj jɨme' ɨ
tavástara' Jesús tɨ ajta Cɨríistu' pué'een. 9 Ajta a'ɨ́jna ɨ tɨquee a'yan rɨcɨj a'yaa pu een
tɨ'ɨj ɨ a'tɨ́j tɨ arácun tɨquee ɨmuáj tyí'sej, a'ɨ́ɨ pu arí yo'huá'xɨj tɨ ɨ Dios tyaatú'uunyi'ri'
je'ej tɨ tyi'tɨ́j jɨn quee xá'puɨ' huarɨ́j. 10 A'ɨ́j xu jɨn nye'ihuáamua', siata'aj huatyóoca'nyej
siaj sij a'yan huárɨnyij je'ej tɨ tyi'tɨ́j jɨn ɨ Dios tyajamuaatajé ajta jamua'antyíhuoo, ji'nye
tɨpua'aj a'yan xáarɨnyij caxu a'náj tyi'tɨ́j jɨn ootyá'ɨtzeere'ej. 11 A'yaa pu tyajá'muacɨ'tyij,
siaj a'áa jo'tyájrutyej jo'tɨj jusén jɨme' tyejé'ijtaj ɨ tavástara' ɨ tɨ tajapuá huatanyúj, a'ɨ́jna
ɨ Jesús tɨ ajta Cɨríistu' pué'een.

12 A'ɨ́j nu jɨn a'yan tyajá'mua'ixaatye'ej na'mej, siaj sij a'yan tyá'mua'reeriaj, tyij siajta
seríj tyámua' een a'yájna nyatɨ'ɨj tyajamuaamuá'tyej. 13 A'yaa pu tyí'nyacɨ'puaj nyej
nyij tyámua' tyajamuáa'ixaatye' nyajta ca'nyíjra'aj jamuaata'an ijíij nyej nyooj júurij.
14 A'ɨ́jna ɨ tavástara' Jesús tɨ ajta Cɨríistu' pué'een, a'yaa pu tyinaaté'exaaj tɨ arí véjri'
a'náj nyaj jitzán muɨ'nyij, 15 A'yaa nu nyij tyu'tyényaca'nyesij, nyej nyij tyajamuáa'itɨɨj
tɨ'ij huatáɨ'riitarej siaj jo'támua'reej je'ej nyaj tyajamuáa'ixaa.

16 A'ɨ́jna ɨ tyaj jamuaamua'tyej je'ej tɨ éenye'que' huataséjre'sij a'ɨ́jna ɨ tavástara' Jesús
tɨ ajta Cɨríistu' pué'een, a'ájna xɨcáara' jitze tɨ'ɨj ajtáhua'aj yava'cányesij, catu a'ɨ́jna
jɨn jaataxájtaca' ɨ nyúucarij ɨ maj jujɨ́ɨmua'aj mana'aj jájtyo ɨ tyétyacaa, catu tyajta
tajɨ́ɨmua'aj tyana'aj jájtyo, sulu tajɨ'ɨj tu jɨn jaaséj tɨ a'ɨ́ɨn néijmi'i jɨn antyúumua'reej.
17 A'yaa tu tyeeséj tɨ'ɨj ɨ Dios tyámua' tyeetyájtoo, ajta tyámua' tyaatá', ajta ɨ Dios a'yan
tyu'taxájtaca' tɨjɨn: "A'íi pu a'ɨ́ɨn pué'een ɨ nyiyóoj ɨ nyaj jéehua huápuɨ'ɨj jaxɨe've', a'íi
pu a'ɨ́ɨn pué'een ɨ nyaj ja'antyíhuoj." 18 Ityáj tu jáanamuajri' a'ɨ́jcɨ ɨ nyúucarij tɨ jútye'
je'cánamuajre, ji'nye jamuán tu ajo'tyú'uuca'aj ɨ tavástara' a'ájna ɨ jɨríj jitze tɨ tyámua'
tyejé'een.

19 A'ɨ́j pu jɨn jéetze' ámiteere' quee a'ɨ́jna ɨ nyúucarij ɨ maj jaataxájtaca' a'ɨ́ɨmaj ɨ
maj Dios jitze tyí'xajtaca'aj, a'ɨ́j xu jɨn mua'aj tyámua' tyá'tzaahuatye'. Ji'nye a'ɨ́jna ɨ
nyúucarij a'yaa pu een tɨ'ɨj a'ɨ́jna ɨ tatzárij jo'tɨj jo'tɨ́ca' 'asta na'aj quee huataséjre'en

a'ɨjna ɨ xú'ra'vej tɨ'ɨj tapuá'risima'caj ujé'ejnyinyiij, tɨ'ij jamuaatyátatzavi'tye'en. [20] Ajta anaquéej a'yan tyúuxɨe've' siaj jáamua'reej tɨquee a'tɨj a'náj jusɨɨj je'ej tyéejtyoj je'ej tɨ huatóomua'aj a'ɨjna ɨ nyúucarij tɨ jitzán á'yu'si'ij ɨ yu'xarij je'ej maj tyu'taxájtaca' a'ɨɨmaj ɨ maj Dios jitze ma'can tyí'xajtaca'aj, [21] ji'nye a'ɨɨmaj ɨ maj Dios jitze ma'can tyí'xajtaca'aj, camu a'náj a'yan tyu'taxájtaca' je'ej maj tyi'tɨj jujɨɨmua'aj mana'aj tyí'ij-tyoj, sulu Dios jitze ma'can mu a'yan tyu'taxájtaca', majta a'ɨjna jɨme' ɨ júuricama'ra' ɨ Dios.

2

*A'*ɨɨmaj ɨ maj hue'tzij jɨn tyihuá'mua'tyej

[1] Jéehua mu majta ɨ tyeɨtyee huataséjre'ej a'ɨɨjma jimi ɨ maj Israel jitze ajtyáma'can, ɨ maj hue'tzij jɨn tyihuá'mua'tyej, a'ɨj mu jɨn jéehua ja'mua jimi séejre' a'ɨɨmaj ɨ maj hue'tzij jɨn tyaja'muamua'tyej. Avíitzij mu jɨn a'yan rɨcɨj mua'ajmaj jimi, a'yaa mu mij a'ɨjna jamuojo'rɨésij, majta jatyáhue'tacaa ɨ tavástara' a'ɨjna ɨ tɨ ajta hua' jɨme' tyu'nájchitaca', a'ɨj pu jɨn a'yan tyihuá'cɨ'tyij tɨ ɨ Dios jiye'tzín hua'antyipuá'ritye'en. [2] Mue'tɨj mu hua'rá'astijre'ej mej mij a'yan cha'taj mana'aj tyityahuóoxana'cɨre'en matɨ'ɨj a'ɨɨmaj, a'yaa mu mij a'ɨjna jɨn je'ej pua'aj tya'xáataj muá'ju'un a'ɨjcɨ ɨ nyúucarij tɨ xá'puɨ'. [3] A'yaa mu a'ɨjna jɨn hue'tzij tyihua'mua'tyáaj muá'ju'un a'ɨjna jɨme' maj huápuɨ'ɨj jaxɨe've' ɨ túmii, a'yaa mu mij a'ɨjna jɨn tyitye'entyipuá'rij tɨ'ɨj Dios huo'xɨjtye'en, ji'nye pu'ríj á'tyeej tɨ a'yan a'ɨɨmaj jimi tya'tácatyiij.

[4] Capu ɨ Dios tyihuo'tú'uunyi'ri' a'ɨɨmaj ɨ maj tajapuá tyí'huɨɨria'ca'aj, ɨ maj tyi'tɨj jɨn ootyá'ɨtzee, sulu a'áa pu huaja'tyáahua'xɨj jo'maj yá'puejtzitaren, ajta ja'tyácun mej mij a'áa já'nami'huaj jo'tɨj jo'tɨca', a'áa mu ja'avíitzi'huaj muá'ju'un, 'asta na'aj quee Dios huo'xɨjtye'en a'ájna xɨcáara' jitze tɨ'ɨj jitzán néijmi'i tye'entyipuá'rij. [5] Capu ajta tyihuo'tú'uunyi'ri' a'ɨɨmaj ɨ maj ará'tyeej séjria'ca'aj, sulu a'yaa pu tyu'tá' tɨ ɨ jájtyij tyí'jɨstej néijmi'que' ɨ cháanacaj japua, tɨ'ij puéjtzij huo'tá'an a'ɨɨjma ɨ maj quee já'astijria'ca'aj ɨ Dios, ajta a'ɨɨ pu xaa huáhuɨɨ ɨ Noé, ɨ tɨ a'yan tyihuo'té'exaaj je'ej maj huárɨnyij mej mij xá'puɨ' huárɨnyij ɨ Dios jimi, ajtáhua'aj a'ɨɨmaj ɨ séecan ɨ maj aráahua'puaj ará'axcaa. [6] Dios pu ajta huo'xɨjtyej a'ɨɨjma ɨ maj a'áa jo'cháatɨma'caa ɨ chájta'naj jitze tɨ a'yan tyaja'rájtyapuaj tɨjɨn Sodoma ajta a Gomorra, néijmi'caa pu huatyáatɨej, mej mij a'ɨjna jɨn jáamua'reej je'ej tɨ tyihuá'uuren a'ɨɨjma ɨ maj quee já'astijre' ɨ Dios. [7] Ajta a'ɨj pu japua huatanyúj a'ɨjcɨ ɨ Lot, ɨ tɨ tyámua' tyi'tyúucha'ɨɨca'aj, ajta je'ej pua'aj ja'axcaa je'ej maj rɨjcaj ɨ maj juxana'caria'ca'aj a'ɨɨmaj ɨ maj quee tyi'tɨj já'astyajca'aj. [8] A'ɨjna ɨ tyévij tɨ tyámua' tyi'tyúucha'ɨɨca'aj ɨ Dios jimi, jéehua pu jajpuéjtzica'aj ɨ jutzájta' a'ɨjna jɨme' maj quee xá'puɨ' rɨjcaa ji'nye a'yaa pu tyí'sejraca'aj, ajta tyi'namuajraca'aj ɨ maj je'ej pua'aj rɨjcaa a'ɨɨmaj ɨ maj quee tyi'tɨj já'astyajca'aj.

[9] Tavástara' pu jaayí'tɨn tɨ hua' japua huatányuunyij tyi'tɨj maj jɨn jajpuéjtzij a'ɨɨmaj ɨ maj jimi séejre', ajta jaayí'tɨn tɨ hue'tyáanaj a'ɨɨjma ɨ maj je'ej pua'aj tyityetyúucha'ɨj, tɨ'ij puéjtzij huo'tá'an a'ájna xɨcáara' jitze tɨ jitzán néijmi'caa á'xɨjtye'en. [10] Tavástara' pu ajta puéjtzij huo'tá'sij a'ɨɨjma ɨ maj huápuɨ'ɨj je'ej pua'aj rɨcɨj, majta quee tyi'tɨj já'astijre'. Camu tyi'tɨj ja'astej majta óoca'nyej maj cha'mana'aj tyi'tɨj jɨn je'ej pua'aj huárɨnyij, camu majta tyí'tzɨɨnye' mej mij je'ej pua'aj tyihuá'xajtaj a'ɨɨjma ɨ maj tajapuá já'sejre', [11] majta a'ɨɨmaj ɨ maj tajapuá tyí'huɨɨre', tyij majta jéetze' juca'nyej majta jéetze' va'cán jɨn antyúumua'reej, camu a'yan tyityóoca'nyej mej mij je'ej pua'aj tyihuá'xajtaj a'ɨɨjma ɨ tyétyacaa a'ɨjna jimi ɨ tavástara'.

[12] A'ɨɨmaj ɨ tyétyacaa a'yaa mu een matɨ'ɨj ɨ ya'muáatyee: camu tyihuojó'itej, majta cha'mana'aj jo'ojujhua'an, a'yaa mu een jɨn huanánɨe'huaca' mej mij huo'vívi', majta je'en huó'cui'nyij. Je'ej mu pua'aj tyá'xaj ɨ tyi'tɨj maj quee yó'itej, ajta a'yaa mu cha'taj mana'aj tyí'tyacui'nyij matɨ'ɨj a'ɨɨmaj ɨ ya'muáatyee, [13] a'yaa mu mij majta tya'ajpuéetzij muá'ju'un matɨ'ɨj a'ɨɨmaj séecan puéjtzij tyu'tá'. A'yaa mu tyityóomuajtyej maj tyi'tɨj jɨn

jutyamua've', a'yaa mu mij rɨcɨj tújca'rij tzajta'. Jéehua xu tyévi'si' séejre' a'ɨ́jna jɨme' je'ej siaj tyi'tɨ́j jɨn rɨcɨj hua' jamuán, matɨ'ɨjta tyí'ye'estyaj, ji'nye a'ɨ́j mu jɨn jutyamua've' ɨ maj jɨme' jujɨ́ɨmua'aj jucuanamuaj.

14 Camu púj oorej maj íitaj huaséj majta je'en quee jaatanyácua'aj, camu a'náj ja'antyápua'cɨtacaa maj á'ɨtzeeria'aj ɨ Dios jimi. Ca'nyíjra'aj mu hua'tá'caa a'ɨ́ɨjma ɨ maj quee jéehua juca'nyej mej mij majta tyi'tɨ́j jɨn je'ej pua'aj huárɨnyij, jéehua mu jaayí'tɨn je'ej maj tyi'tɨ́j jɨn huárɨnyij, a'ɨ́ɨ mu a'ɨ́ɨn pué'een ɨ tyeɨ́tyee ɨ Dios tɨ puéjtzij huo'tá'sij. 15 Mu'ríj jo'vátzɨj, ji'nye mu'ríj ajtacɨ́j ɨ juyéj jitze tɨ tyámua' een. A'yaa mu mij rɨcɨj tɨ'ɨj a'ɨ́jna ɨ Balaam, yójra' a'ɨ́jcɨ ɨ Bosor, ɨ tɨ a'yan tyá'xɨe'va'ca'aj tɨ túmii huamué'tɨn a'ɨ́jna jɨme' tɨ je'ej pua'aj rɨcɨj, 16 ajta a'yaa pu je'ej tyo'tóomua'aj a'ɨ́jna jɨme' tɨ je'ej pua'aj rɨjcaa, tɨ'ɨj ɨ púuru' tɨquee tyo'rɨ́ɨ'rej a'yan tyaaté'exaa tɨ'ɨj tyévij, ajta je'en jaatá'ijmuejri' tɨ'ij quee tyi'tɨ́j jɨn je'ej pua'aj rɨjcaj a'ɨ́jna jɨme' ɨ tɨ jutɨ́mue'.

17 A'ɨ́ɨmaj ɨ maj a'yan rɨcɨj a'yaa mu een tɨ'ɨj jo'tɨj ja'tyácun ajta je'en quee arájmuaa, nusu tɨ'ɨj ɨ jéetɨrij tɨ áacaj jáatajchi, a'yaa pu tyihuá'cɨ'tyij maj a'áa jo'tyá'ɨtzeere'en jusén jɨme' jo'tɨj huápuɨ'ɨj jo'tɨ́ca'. 18 A'yaa mu a'ɨ́jna jɨn tyí'xaj ɨ nyúucarij tɨquee tyi'tɨ́j je'ej tyí'xaj, majta ca'nyíjra'aj hua'tá'caa ɨ séecan mej mij tyi'tɨ́j jɨn je'ej pua'aj huárɨnyij a'ɨ́ɨmaj ɨ maj moochán jaatapuá'cɨtaca', ɨ maj je'ej pua'aj tyityetyúucha'ɨɨca'aj. 19 A'yaa mu tyihuá'ixaatye' maj juxáahuaj séeria'aj muá'ju'un, majta jujɨ́ɨmua'aj ca'nyéjrij jɨn tyí'huɨɨre' a'ɨ́jna jɨme' maj je'ej pua'aj tyityetyúucha'ɨj, ji'nye a'tɨ́j tɨna'aj tɨ ca'nyéjrij jɨn tyí'huɨɨre', a'ɨ́ɨ pu a'yan tyá'huɨɨre' je'ej tɨ tyi'tɨ́j arí tyeetyáamue'tɨj. 20 Ji'nye a'ɨ́ɨmaj ɨ maj meríj jaamua'aj a'ɨ́jcɨ ɨ tavástara' Jesús ɨ tɨ ajta Cɨríistu' pué'een, a'ɨ́ɨmaj mu meríj ajtacɨ́j a'ɨ́jcɨ jitze ɨ tɨ je'ej pua'aj tyí'een íiyan cháanacaj japua, tɨpua'aj ajtáhua'aj huo'tyámue'tɨn a'ɨ́jna ɨ tɨ je'ej pua'aj een, jéetze' mu je'ej pua'aj rɨnyij mequee jájcuaj. 21 Jéetze' pu tyámua' tacaj maj quee a'náj jáamua'tyijche' a'ɨ́jcɨ ɨ juyéj tɨ tyámua' een, mej mij quee a'yan tyá'mua'reeriaj majta je'en yo'huá'xɨj a'ɨ́jcɨ ɨ nyúucarij tɨ tyámua' een tɨ ajta hua' jimi huatyátuiihuaca'. 22 A'yaa pu'ij a'ɨ́ɨjma jimi tya'raj je'ej tɨ tyé'yu'si' ɨ yu'xarij jitze tɨ a'yan tɨjɨn: "A'ɨ́jna ɨ tzɨ'ɨj, ajtáhua'aj pu pu'ájvej tɨ'ij jáacua'nyij ɨ jujárɨe'rij", ajta ɨ tɨ a'yan tɨjɨn: "A'ɨ́jna ɨ tuíixuj ɨ maj tyámua' tya'cáajo'sij, ajtáhua'aj pu ɨ jáxu'uj jitze átyɨ'huaxɨ'ɨj."

3

*A'náj t*ɨ ajtáhua'aj yatanyésij ɨ tavástara'

1 Nye'ihuáamua' mu nyaj já'muaxɨe've', a'íi pu a'ɨ́ɨn pué'een ɨ yu'xarij tɨ hua'puaj ɨ nyaj jitzán tyajá'muayu'se'ej. A'yaa nu a'íjcɨ jɨme' ɨ tɨ hua'puaj tyá'xɨe've' nyej nyij ca'nyíjra'aj jamuaata'an siaj sij tyámua' tyú'mua'tyij. 2 Xo'támua'reej je'ej maj ará'tyeej tyu'taxájtaca' a'ɨ́ɨmaj ɨ maj Dios jitze ma'can tyí'xajtaca'aj, siajta a'ɨ́jcɨ ɨ nyúucarij ɨ tɨ jamuaatá' a'ɨ́jna ɨ tavástara', tɨ ajta a'ɨ́ɨn pué'een ɨ tɨ ja'mua japua huatányuusij, a'ɨ́ɨ pu a'ɨ́ɨn pué'een ɨ nyúucarij tɨ ityájma jimi jaatyájtoo, tyej tyij jamuaaté'exaatye'en.

3 Siata'aj tyámua' tyá'mua'reeriaj tɨ a'yan tye'mej, a'ájna xɨcáara' jitze tɨ jitzán néijmi'i tye'entyipuá'rij, a'ɨ́ɨ mu huataséjre'ej ɨ tyeɨ́tyee ɨ maj jamuá'xaahuari', je'ej tɨ a'ɨ́ɨmaj tyihua'ráanajchi ɨ tɨ je'ej pua'aj een, 4 a'yaa mu tyu'ta'íhuo'sij tɨjɨn: "¿Ji'nye tyi'tɨ́j huarɨ́j a'ɨ́jna jɨme' tɨ ɨ Cɨríistu' ajtáhua'aj ya'uvé'nyesij? Mu'ríj huácuij ɨ tahuásimua'cɨ'ɨj, ajta a'yáana'aj óoche' tyí'sejre' ɨ cháanacaj tɨ'ɨj jájcuaj ɨmuáj tyu'tyátaavijhuaca'." 5 A'ɨ́ɨmaj ɨ tyeɨ́tyee camu jaxɨe've' maj jo'támua'reej tɨ ɨ tajapuá arí jájcuaj ɨmuáj séjria'ca'aj, ajta ɨ cháanacaj a'yan tyu'séjrej tɨ'ɨj ɨ Dios junyúucaa jɨn tyu'ta'íjtaca', tɨ'ij ajnyéj a jáata', ajta ijíij a'yan tyí'sejre' ɨ jájtyij japua. 6 A'yaa pu ajta jájtyij jɨn tyu'tyá'uunyi'huaca' ɨ cháanacaj a'ájna ɨmuáj. 7 Ajta ɨ tajapuá ijíij tɨ séejre' ajta a'ɨ́jna ɨ cháanacaj ɨ tyaj a'yan japuan ijíij a'yan séejre', Dios pu jacha'ɨj tɨ'ij jaatyáteeraj. A'ɨ́ɨ pu ɨ tɨéj hua'antyipua'ritye'sij a'ájna xɨcáara' jitze tɨ jitzán huá'xɨjtye'en ɨ junyúucaa jɨme', ajta néijmi'caa jo'rɨésij a'ɨ́ɨmaj ɨ tyeɨ́tyee ɨ maj je'ej pua'aj tyityetyúucha'ɨj.

8 Siataʼaj quee yóʼhuaʼnan, nyeʼihuáamuaʼ tɨ ɨ tavástaraʼ jimi séej xɨcáj aʼyan een tɨʼɨj
séej víʼraʼaj nyinyiʼraʼaj, ajta séej víʼraʼaj nyinyiʼraʼaj aʼyan een tɨʼɨj séej xɨcáj. 9 Capu
aʼyan huatóomuaʼaj tɨ ɨ tavástaraʼ áʼtyeeren tɨʼij aʼyan huárɨnyij jeʼej tɨ tyaʼtóoraj, matɨʼɨj
séecan tyíʼmuaʼtzej, sulu tyámuaʼ pu tyéʼviicueʼ jaʼmua jimi, jiʼnye capu jaxɨeʼveʼ tɨ aʼtɨ́j
jóʼvetyij, sulu mej mij néijmiʼi tyáʼantzaahuatyeʼen ɨ Dios jimi.
10 Ajta ɨ tavástaraʼ aʼyaa pu tyoʼvéʼnyesij tɨʼɨj ɨ náhuaʼrij tɨ avíitzij jɨn huataséjreʼej ɨ
tɨ́caʼrij tzajtaʼ. Aj puʼij ɨ tajapuá tɨ séejreʼ huatyúʼuunyiʼhuaj, caʼnyíin pu jɨn jeʼej puaʼaj
huápuɨʼɨj huatánamuajreʼej, ajta néijmiʼi ɨ tɨ tyúʼtaavijhuacaʼ ajta pu tyeʼentyipuáʼrij
aʼɨ́jna jɨmeʼ ɨ tɨéj, ajta ɨ cháanacaj, jamuán ɨ tɨ japuan tyíʼsejreʼ aʼɨ́ɨ pu tyuʼtyátaasij.
11 Jiʼnye néijmiʼi pu aʼyan tyuʼtyúʼuunyiʼhuaj, aʼyaa puʼij tyúuxɨeʼveʼ siaj tyámuaʼ
tyityetyúuchaʼɨɨj, siajta néijmiʼi jɨn jaʼráʼastijreʼen ɨ Dios. 12 Siataʼaj jajchóʼveʼej aʼnáj
tɨ xɨcáaraʼ jitze uvéʼnyesij ɨ Dios, siajta néijmiʼi jɨn tyámuaʼ eenyeʼ. Jiʼnye aʼájna
xɨcáaraʼ jitze, aʼɨ́jna ɨ tajapuá néijmiʼi pu huatyúʼuunyiʼhuaj ɨ tɨéj jɨmeʼ, ajta ɨ tɨ
tyúʼtaavijhuacaʼ tɨʼɨj ajta jamuán tyíʼsejreʼ, aʼɨ́ɨ pu ajta néijmiʼi tyuʼtyátaasij, 13 tyajta
ityáj aʼɨ́j tu tyichoʼveʼ, ɨ tajapuá tɨ jájcuaj tyajta ɨ cháanacaj tɨ ajta jájcuaj, aʼyájna tɨʼɨj ɨ
Dios tyaʼtáraj, ajta néijmiʼi tyámuaʼ tyiʼéenyeʼej taʼmej.
14 Aʼɨ́j xu jɨn nyeʼihuáamuaʼ mu nyaj jáʼmuaxɨeʼveʼ, ijíij siaj siooj aʼyan tyeʼejchóʼveʼ,
siataʼaj tyámuaʼ eenyeʼ ɨ Dios jimi, siaj sij quee tyiʼtɨ́j jɨn áʼɨtzeeriaʼaj. 15 Siataʼaj aʼyan
tyáʼmuaʼreeriaj tɨ aʼɨ́jna jɨn jáʼmuachoʼveʼ ɨ Dios tɨʼij néijmiʼcaa táahuɨɨreʼen. Aʼíj
pu ajta jɨn tyajamuaatayúʼsej aʼɨ́jna ɨ taʼihuáaraʼ Pablo ɨ tyaj jaxɨeʼveʼ, Dios pu aʼyan
tyaatáʼ tɨʼij yoʼitéej jáʼraʼnyij tyámuaʼ naa. 16 Néijmiʼi ɨ tɨ jitzán tyajamuaatayúʼsej aʼyaa
pu chaʼtánaʼaj tyajamuáaʼixaa, tyij ajta jeʼcaquéj muárɨeʼrij tɨ aʼtɨ́j yoʼitéej jáʼraʼnyij ɨ
nyúucarij, aʼɨ́j mu jɨn séecan ɨ tyeɨ́tyee ɨ maj quee tyiʼtɨ́j muaʼreej ɨ maj majta quee
xu jéehua tyéʼviicueʼ ɨ maj jɨn tyáʼtzaahuatyeʼ aʼyaa mu mij aʼɨ́jna jɨn tyíʼtyeseʼ mej mij
seequéj tyiyoʼitéej muáʼraʼnyij, aʼɨ́ɨ mu mij seequéj jaʼuurej ɨ nyúucarij, aʼɨ́j mu mij jɨn
jujɨ́ɨmuaʼaj antyúupuaʼrityeʼsij.
17 Aʼyaa puʼij nyeʼihuáamuaʼ mu nyaj jáʼmuaxɨeʼveʼ, muaʼaj xu seríj jamuaʼreej,
siataʼaj sij tyámuaʼ tyityahuóochaʼɨɨn, mej mij quee tyiʼtɨ́j jɨn jamuáacuanamuaj aʼɨ́ɨmaj
ɨ maj jeʼej puaʼaj tyíʼtyetyeɨtyee, nusu siaj sij aʼyan huárɨnyij jeʼej maj aʼɨ́ɨmaj tyíʼijta.
18 Siajta muaʼaj siataʼaj jéetzeʼ tyámuaʼ tyáamuaʼtyij aʼɨ́jcɨ ɨ tavástaraʼ tɨ ajta Cɨríistuʼ
puéʼeen, siataʼaj aʼɨ́jna jɨn huahuóseʼen ɨ siaj jɨn huóoxɨeʼveʼen. Tyicheʼ aʼnáj tɨnaʼaj
tyéʼtyojtziʼreʼej. Cheʼ aʼyan tyáʼraʼnyij.

Ł yuˈxarij tɨ anaquéecan joˈyúˈxacaˈ aˈɨ́jna ɨ San Juan

*Aˈɨ́*jna ɨ nyúucarij tɨ júurij

1 Aˈíj tu jɨn muaˈajmaj tyajáˈmuayuˈseˈej aˈɨ́jna jitze maˈcan ɨ Cɨríistuˈ tɨ arí jájcuaj
ɨmuáj séjriaˈcaˈaj ajta tɨˈɨj naˈaj yatɨj jeˈréˈnyej, aˈɨ́ɨ pu aˈɨ́ɨn pueˈeen ɨ tyaj jáanamuajriˈ
tyajta ɨ tyaj tajɨˈɨj jɨn jaaséj. Jiˈnye tuˈríj jaaséj tyajta tamuácaˈ jɨn jaˈajtamuárɨej. Aˈɨ́ɨ pu
aˈɨ́ɨn pueˈeen ɨ nyúucarij tɨ júurij. 2 Aˈíi pu ɨ júuricamej huataséjre, ityáj tu jaaséj, tyajta
aˈɨ́jna jitze maˈcan tyíˈxaj, tyajta aˈyan chaˈtaj tyanaˈaj muaˈajmaj tyajáˈmuaˈixaatyeˈ,
aˈɨ́jna ɨ tɨ ajta tavástaraˈ jimi séejreˈ, ɨ tɨ ityájma jimi huataséjre. 3 Aˈɨ́j tu tyij
jáˈmuaˈixaatyeˈ ɨ tyaj jaaséj, tyajta ɨ tyaj jáanamuajriˈ, siaj sij siajta muaˈaj tajamuán
séjreˈej, aˈyájna tyatɨˈɨj ityáj jimi tyíˈsejreˈ ɨ Dios ɨ tyaj jáj táataj, tyajta jimí aˈɨ́jna ɨ
Jesús ɨ tɨ ajta Cɨríistuˈ pueˈeen. 4 Aˈyaa tu een jɨmeˈ tyajáˈmuayuˈseˈej tyej tyij néijmiˈi
huátatyamuaˈveˈen.

*Dios pu aˈɨ́ɨ*n pueˈeen ɨ tatzárij

5 Aˈíi pu aˈɨ́ɨn pueˈeen ɨ nyúucarij ɨ Cɨríistuˈ tɨ taamuáˈtyej ɨ tyej tyij ityáj jáˈmuaˈix-
aatyeˈ, tɨ ɨ Dios tatzárij pueˈeen, ajta quee jimí séejreˈ aˈɨ́jna ɨ tɨ́caˈrij. 6 Tɨpuaˈaj aˈyan
tyetyíˈxajta yee jimi tu séejreˈ, tyajta jeˈen tɨ́caˈristeˈ cɨɨnyej, aˈɨ́j tutyij jɨn tyíˈhueˈtaj,
jiˈnye catu huatoojéˈyacan jɨn tyíˈxaj. 7 Ajta tɨpuaˈaj aˈyan aˈɨ́jna jitze tyetyiˈtyesejriaˈaj ɨ
tatzárij, aˈyájna tɨˈɨj ajta ɨ Dios tatzárij tyiˈpueˈeen, aˈɨ́j tu jɨn jimi séejreˈ, ajta ɨ xúuriaˈraˈ
ɨ Jesús tɨ yójraˈ pueˈeen ɨ Dios, aˈɨ́ɨ pu néijmiˈi tyitacáaˈriˈraj ɨ tyaj jɨn ootyáˈɨtzee ɨ Dios
jimi.

8 Tɨpuaˈaj aˈyan tyetyíˈxajta yee catu tyiˈtɨ́j jɨn áˈɨtzeereˈ ɨ Dios jimi, aˈyaa tu tyij
tajɨ́ɨmuaˈaj tyíˈtacuanamuaj, capu ij ityájma jimi séejreˈ aˈɨ́jna ɨ nyúucarij tɨ jɨˈréˈcan
jɨmeˈ, 9 ajta tɨpuaˈaj tyaataxáj ɨ tyaj jɨn ootyáˈɨtzee ɨ Dios jimi, aˈyaa pu tyíɨˈrij tyaj
jitzán tyúˈcaˈnyej ɨ Dios, tɨ tyámuaˈ eenyeˈ séejreˈ, ajta aˈɨ́ɨn tyitaatúˈuunyiˈraj ɨ tyaj
jɨn ootyáˈɨtzee ajta néijmiˈi ɨ tyaj jɨn jeˈej puaˈaj huarɨ́j. 10 Tɨpuaˈaj aˈyan tyetyíˈxajta yee
catu aˈnáj tyiˈtɨ́j jɨn ootyáˈɨtzee ɨ Dios jimi, aˈyaa tu tyéˈsejrata tɨ ɨ Dios tyíˈhueˈtacaa,
catu tyij tyeexúj tyámuaˈ tyáˈantzaahuaj ɨ nyúucariaˈraˈ.

2

*Cɨ*ríistuˈ pu aˈɨ́ɨn pueˈeen ɨ tɨ tajapuá huatányuusij

1 Muaˈaj mu siaj nyiyóojmuaˈ pueˈeen mu nyaj huápuɨˈɨj jáˈmuaxɨeˈveˈ, aˈyaa nu
tyajáˈmuayuˈseˈej siaj sij quee tyiˈtɨ́j jɨn áˈɨtzeeriaˈaj ɨ Dios jimi. Ajta tɨpuaˈaj aˈtɨ́j tyiˈtɨ́j
jɨn ootyáˈɨtzereˈen ɨ Dios jimi, sɨ́ɨj pu tajapuá huatányuusij, aˈɨ́ɨ pu aˈɨ́ɨn pueˈeen ɨ Jesús
tɨ ajta Cɨríistuˈ pueˈeen, aˈɨ́ɨ puˈij jɨˈréenyaˈaj séejreˈ ɨ Dios jimi. 2 Cɨríistuˈ pu tajitzé
maˈcan huatóomuˈvejritacaˈ taˈaj ij ɨ Dios tyitaatúˈuunyiˈ ɨ tyaj jɨn ootyáˈɨtzee, ajta quee
ityájma naˈaj, sulu néijmiˈcaa jɨmeˈ ɨ maj aˈyan huacháatɨmee ɨ cháanacaj japua.

3 Tɨpuaˈaj néijmiˈi jɨn aˈyan táarɨnyij jeˈej tɨ ɨ Dios tyíˈijta, aˈyaa tu aˈɨ́jna jɨn tyámuaˈ
tyáˈmuaˈreej tyaj jɨˈréˈcan jɨmeˈ jamuaˈtyej. 4 Ajta tɨpuaˈaj sɨ́ɨj aˈyan tyíˈxajtaj yee: “Nyáaj
nu jamuaˈtyej aˈɨ́jcɨ ɨ Jesús”, ajta quee aˈyan rɨcɨj jeˈej tɨ tyíˈijta ɨ nyúucariaˈraˈ, aˈɨ́ɨ pu
tyíˈhueˈtacaa, ajta quee jimi séejreˈ ɨ tɨ jɨˈréˈcan jɨmeˈ. 5 Ajta aˈɨ́jna ɨ tɨ aˈyan rɨcɨj jeˈej
tɨ ɨ nyúucariaˈraˈ tyíˈijta, aˈɨ́ɨ pu arí jɨˈréˈcan jɨmeˈ tyámuaˈ een aˈɨ́jna jitze ɨ Dios tɨ jɨn
taxɨeˈveˈ, aˈɨ́j tutyij jɨn jamuaˈreeren tɨ aˈɨ́ɨn jimi séejreˈ ɨ Dios. 6 Aˈɨ́jna ɨ tɨ aˈyan tyíˈxaj
tɨ ɨ Dios jitze ajtyámaˈcan, aˈyaa pu tyúuxɨeˈveˈ tɨ aˈyan chaˈtánaˈaj tyiˈtyúuchaˈɨj tɨˈɨj ɨ
Cɨríistuˈ.

*Aˈɨ́*jna ɨ nyúucarij tɨ jájcuan jɨn tyíˈtaˈijtyeˈ

7 Nyeˈihuáamuaˈ mu nyaj jáˈmuaxɨeˈveˈ, aˈíjna ɨ nyúucarij ɨ nyaj jáˈmuayuˈseˈ capu
jájcuaj, sulu aˈíɨ pu aˈíɨn pueˈeen ɨ nyúucarij tɨ jájcuaj ɨmuáj ɨ Dios jɨn tyitaataˈíj. Aˈɨjnaɨnyúucarij tɨ jájcuaj ɨmuáj jɨn tyitaataˈíj ɨ Dios, aˈíɨ pu aˈíɨn pueˈeen ɨ nyúucarij ɨ siaj
jáanamuajriˈ. 8 Ajta aˈyájna, aˈíjna ɨ nyaj jáˈmuayuˈseˈ nyúucarij pu pueˈeen tɨ jájcuaj, tɨ
ajta jɨˈréˈcan jɨmeˈ ɨ Cɨríistuˈ jimi ajta jaˈmua jimi, jiˈnye puˈríj antyipuaˈrij aˈɨjna ɨ tɨ́caˈrij,
aj puˈij huatyóochesij ɨ tɨ jɨˈréˈcan jɨmeˈ tatzárij pueˈeen.
9 Tɨpuaˈaj sɨ́ɨj aˈyan tyíˈxajtaj tɨ aˈáa jáˈmaˈcan joˈtɨj jóˈnyeeriˈij, ajta jeˈen ɨ juˈihuáaraˈ
tyichaˈɨ́ɨriaˈaj, aˈíɨ pu óocheˈ aˈáa jáˈsejreˈ joˈtɨj joˈtɨ́caˈ. 10 Aˈɨjnaɨtɨjaxɨeˈveˈ ɨ juˈihuáaraˈ
aˈíɨ pu aˈáa jáˈmaˈcan joˈtɨj jóˈnyeeriˈij, ajta quee tyiˈtɨ́j séejreˈ tɨ jɨn ootyáˈɨtzeereˈen ɨ
Dios jimi. 11 Ajta aˈɨjna ɨ tɨ jájchaˈɨ́ɨreˈ ɨ juˈihuáaraˈ, aˈíɨ pu aˈáa jáˈmaˈcan joˈtɨj joˈtɨ́caˈ
ajta aˈyan tɨ́caˈristeˈ metyojoˈchaˈcan, aˈɨ́j pu jɨn quee jamuaˈreej joˈtɨj jooméj, jiˈnye ɨ
tɨ́caˈrij pu aˈyan jáaruuj tɨˈij aráacunyij.
12 Nyiyóojmuaˈ, aˈyaa nu tyajáˈmuayuˈseˈej muaˈajmaj, jiˈnye Dios pu tyajamuaatúˈu-
unyiˈriˈ ɨ siaj jɨn ootyáˈɨtzee, aˈɨ́jna jitze maˈcan ɨ Jesús tɨ ajta Cɨríistuˈ pueˈeen. 13 Siajta
muaˈaj mu siaj huaˈ huásimuaˈ pueˈeen, aˈyaa nu tyajáˈmuayuˈseˈej, jiˈnye muaˈaj xu
seríj jamuaˈtyej aˈɨ́jna ɨ tɨ jájcuaj ɨmuáj séjriaˈcaˈaj. Ajta mu siaj tyáamua, aˈyaa nu
tyajáˈmuayuˈseˈej, jiˈnye muaˈaj xu seríj tyuˈtyáamueˈtɨj aˈɨ́jcɨ jitze ɨ tɨ jeˈej puaˈaj een.
14 Aˈyaanunyeríjtyajamuaatayúˈsejmusiajhuaˈyojmuaˈ pueˈeen, jiˈnyemuaˈajxu
jamuaˈtyej aˈɨ́jcɨ ɨ tyaj jajvástaraˈ. Aˈyaanunyajtanyeríjtyajamuatayúˈsejmusiajhuaˈ
huásimuaˈ pueˈeen, jiˈnyemuaˈajxu seríj jamuaˈtyej aˈɨ́jna ɨ tɨ jájcuaj ɨmuáj séjriaˈcaˈaj.
Aˈyaanunyajtatyajamuatayúˈsejmusiajtyáamua, jiˈnyemuaˈajxu uhuácacaˈnyeˈ siajta
jaˈantzaahuaj ɨ nyúucariaˈraˈ ɨ Dios jaˈmuaxɨéjnyuˈcaa tzajtaˈ, siajta seríj néijmiˈi jɨn
tyuˈtyáamueˈtɨj aˈɨ́jcɨ jitze ɨ tɨ jeˈej puaˈaj een.
15 Caxu jaxɨeˈvaˈaj ɨ cháanacaj, nusu ɨ tɨ íiyan tyíˈmaˈcan cháanacaj japua. Tɨpuaˈaj sɨ́ɨj
aˈyan tyaˈxɨéˈveˈej ɨ cháanacaj, capu jaxɨeˈveˈ ɨ Dios, 16 jiˈnye néijmiˈi íiyan tɨ tyíˈsejreˈ ɨ
cháanacaj japua capu tavástaraˈ jimi tyajáˈmaˈcan, sulu íiyan puˈuj tyíˈmaˈcan. Aˈíiˈpuˈijaˈíɨnˈtyiˈpueˈeen ɨ cháanacaj japua tɨ aˈyan tyíˈmaˈcan: aˈɨ́jna ɨ tɨ jeˈej puaˈaj een ɨ tɨ hua
tzajtaˈ eerányinyii, ajta aˈɨ́jna ɨ tɨ séejreˈ mej mij aˈɨ́jna jɨn ahuóotzaahuatyeˈen. 17 Ajta
aˈɨ́jna ɨ cháanacaj puˈríj antyipuaˈrij, jamuán ɨ tɨ jeˈej puaˈaj tyíˈeen, ajta aˈɨ́jna ɨ tɨ aˈyan
rɨcɨj jeˈej tɨ ɨ Dios tyáˈxɨeˈveˈ, aˈíɨ pu júurij taˈmej jusén jɨmeˈ.

*A*ˈɨ́jna ɨ tɨ jɨˈréˈcan jɨmeˈ ajta ɨ tɨ hueˈtzij pueˈeen
18 Mu siaj yójmuaˈmuaˈ pueˈeen, puˈríj aˈájna ajtyojoˈréˈnyesij ɨ xɨcáaraˈ tɨ jitzán
néijmiˈi tyeˈentyipuáˈrij. Muaˈajxuseríjaˈyantyúˈnamuajriˈ tɨ aˈyanhuataséjreˈsij aˈɨ́jna
ɨ tɨ jájchaˈɨ́ɨreˈ ɨ Cɨríistuˈ, ajta ijíij muˈríj mueˈtɨ́j huataséjre ɨ maj jájchaˈɨ́ɨreˈ ɨ Cɨríistuˈ.
Aˈɨ́j tu jɨn jamuaˈreej tɨ arí néijmiˈi tyeˈentyipuáˈrij. 19 Aˈíɨmuityájmajimieeráanyej,
ajta camu tajitzé ajtyámaˈcantacaˈaj, jiˈnye tɨpuaˈaj tajitzé muaˈajtyámaˈcantajcheˈ, aˈíɨ
mu tajamuán huatyaˈɨtzéereˈnyijcheˈ. Ajta aˈyaa pu tyuˈrɨ́j tɨˈij tyámuaˈ tyuˈtaséjreˈen
maj quee néijmiˈi tajitzé ajtyámaˈcan.
20 Ajta aˈɨ́jna ɨ Cɨríistuˈ tɨ tyámuaˈ een, aˈíɨ pu tyámuaˈ táaruuj aˈɨ́jna jɨmeˈ ɨ
júuricamaˈraˈ ɨ Dios, aˈɨ́j xu jɨn muaˈaj tyámuaˈ metyityoomuámuaˈreˈ. 21 Canu aˈɨ́jna
jɨn tyajáˈmuayuˈseˈej siaj quee jamuaˈtyej ɨ tɨ jɨˈréˈcan jɨmeˈ, sulu aˈɨ́jna jɨmeˈ siaj seríj
jamuaˈtyej, siajta aˈyan tyáˈmuaˈreej tɨquee ɨˈríj tɨ hueˈtzij huataséjreˈen aˈɨ́jna jitze ɨ tɨ
jɨˈréˈcan jɨmeˈ. 22 ¿Aˈtanyíjaˈɨɨnpueˈeenɨtɨtyíˈhueˈtacaa? Aˈíɨpuaˈɨɨnpueˈeenɨtɨaˈyan
tyíˈxaj yee capu ɨ Jesús aˈɨɨn pueˈeen ɨ Cɨríistuˈ. Aˈíɨpuaˈɨɨnpueˈeenɨtɨjájchaˈɨɨreˈaˈɨ́jcɨ
ɨ Cɨríistuˈ, jiˈnye aˈyaa pu tyáˈhueˈtaj aˈɨ́jna ɨ tyaj jajvástaraˈ ajta aˈɨ́jcɨ ɨ yójraˈ. 23 Aˈtɨ́j
tɨnaˈaj tɨ aˈyan tyáˈhueˈtaj aˈɨ́jcɨ ɨ yójraˈ, capu tyámuaˈ jimi tyíˈsejreˈ ɨ tyaj jajvástaraˈ,
ajta aˈɨ́jna ɨ tɨ aˈyan tyíˈxaj yee Jesús pu aˈɨɨn pueˈeen ɨ yójraˈ ɨ Dios, aˈíɨ pu tyámuaˈ
tyíˈsejreˈ ɨ Dios jimi.
24 Aˈɨ́j xu jɨn muaˈaj tyámuaˈ tyeetyéchaˈɨɨn aˈɨ́jcɨ ɨ nyúucarij ɨ siaj jájcuaj jáana-
muajriˈ, ajta tɨpuaˈaj aˈɨ́jna ɨ nyúucarij ɨ siaj jájcuaj jáanamuajriˈ tyámuaˈ jaˈmua jimi

tyu'tyá'ɨtzeere'en, mua'aj xu siajta tyámua' tyi'tyeséere'ej xá'ju'un a'ɨ́jna jimi ɨ tɨ yójra' pué'een ɨ Dios, siajta jimi ɨ tyaj jajvástara'. 25 A'íi pu a'ɨ́ɨn pué'een ɨ tɨ jɨn tya'tóoratziiri' ityájma jimi a'ɨ́jna ɨ Cɨríistu', tyej tyij jusén jɨn júurij tá'ra'nyij.

26 A'yaa nu een jɨme' tyajá'muayu'se'ej siaj sij jáamua'reej je'ej maj séecan tyá'xɨe've' mej mij jamuáacuanamuan. 27 Ajta ja'mua jimi pu arí séejre' a'ɨ́jna ɨ júuricama'ra' ɨ Dios, a'ɨ́jna ɨ tɨ jɨn ɨ Cɨríistu' tyámua' jamuáaruuj, a'ɨ́j pu jɨn quee juxɨe've' tɨ a'tɨ́j tyajamuáamua'tyej, ji'nye a'ɨ́jna ɨ júuricamej tɨ ja'mua jimi jaatyájtoo, a'ɨ́ɨ pu néijmi'i tyaja'muamua'tyej, ajta quee hue'tzij jɨn tyaja'muamua'tyej. Siata'aj tyámua' jimi tyí'tyesejre'ej ɨ Cɨríistu', a'yájna tɨ'ɨj ɨ júuricama'ra' ɨ Dios tyajamuaamuá'tyej.

28 Ajta ijíij, mu siaj yójmua'mua' pué'een, siata'aj tyámua' eenye' ɨ Cɨríistu' jimi, tyej tyij jitzán tyú'ca'nyej tɨ'ɨj a'yan huataséjre'en, tyajta je'en quee huatátatyevi'ra'astaj tɨ'ɨj a'ɨ́ɨn uvé'nyej. 29 Ji'nye mua'aj xu a'yan tyá'mua'reej tɨ ɨ Cɨríistu' jɨ'réenye'ej séejre', ajta a'yan tyúuxɨe've' siaj jamua'reej tɨjɨn a'ɨ́ɨmaj ɨ maj xá'puɨ' rɨcɨj, a'ɨ́ɨ mu yójmua'mua' pué'een ɨ Dios.

3

Ɨ maj yójmua'mua' pué'een ɨ Dios

1 Cásɨ' siata'aj a'ɨ́jna jitze tyú'mua'tyij tɨ ɨ Dios jéehua taxɨe've', a'ɨ́j pu jɨn a'yan taatamua'aj tyej tyij yójmua'mua' pué'eenye'. A'ɨ́j mu jɨn quee tamuajtyej a'ɨ́ɨmaj ɨ maj a'yan huacháatɨmee ɨ cháanacaj japua, ji'nye camu majta jamua'tyej ɨ Dios. 2 Nye'ihuáamua' mu nyaj já'muaxɨe've', tu'rɨ́j yójmua'mua' pué'een ɨ Dios. Tyij ajta quee eexúj je'ej ámiteere' je'ej tyaj éenye'ej tá'ju'un, a'yaa tu tyá'mua'reej tyaj a'yan cha'taj tyana'aj éenye'ej tá'ju'un tɨ'ɨj ɨ Cɨríistu' tɨ'ɨj a'ɨ́ɨn huataséjre'en, ji'nye a'áa tu jaséjran je'ej tɨ a'ɨ́ɨn een. 3 Ajta a'tɨ́j tɨna'aj tɨ a'yan a'ɨ́j jitze tyi'ijchó've', a'ɨ́j pu jɨn tyámua' ju'uurej tɨ'ij jɨ'réenya'aj séeria'aj tá'ra'nyij, a'yájna tɨ'ɨj ajta ɨ Jesús ɨ tɨ Cɨríistu' pué'een.

4 Ajta a'ɨ́jna ɨ tɨ tyi'tɨ́j jɨn á'ɨtzeere' ɨ Dios jimi, a'ɨ́ɨ pu je'ej pua'aj rɨcɨj, ji'nye a'ɨ́jna ɨ tɨ jɨn juxana'cɨre', a'ɨ́j pu jɨn je'ej pua'aj rɨcɨj. 5 A'yaa xu'rɨ́j mua'aj tyá'mua'reej tɨ ɨ Cɨríistu' a'ɨ́jna jɨn mujo'vé'mej tɨ'ij jó'uunaj ɨ tyaj jɨn quee xá'puɨ' huarɨ́j ɨ Dios jimi, a'ɨ́jna jɨme' tɨ a'ɨ́j jimi quee tyi'tɨ́j séejre' tɨ je'ej pua'aj een. 6 A'yaa pu'ij, a'tɨ́j tɨna'aj tɨ ɨ Dios jimi séejre', capu che' tyi'tɨ́j jɨn je'ej pua'aj rɨcɨj, ajta a'ɨ́jna ɨ tɨ ooj juxana'cɨre', a'ɨ́ɨ pu quee eexúj yó'itej je'ej tɨ een a'ɨ́jna, capu ajta jamua'tyej. 7 Mu siaj yójmua'mua' pué'een, che' quee a'tɨ́j já'muacuanamuaj, a'ɨ́jna ɨ tɨ xá'puɨ' tyi'tyúucha'ɨj, a'ɨ́ɨ pu jɨ'réenya'aj séejre' ɨ Dios jimi, a'yájna tɨ'ɨj ajta ɨ Cɨríistu' ji'réenye'ej tyí'sejre', 8 ajta a'ɨ́jna ɨ tɨ je'ej pua'aj tyi'tyúucha'ɨj, a'ɨ́j pu jitze ajtyáma'can ɨ tyiyáaru', ji'nye a'yaa pu ɨ tyiyáaru' jájcuaj ɨmuáj je'ej pua'aj tyo'huatyóochej. A'ɨ́j pu'ij jɨn mujo'vé'mej a'ɨ́jna ɨ yójra' ɨ Dios, ta'aj ij ja'antyipuá'ritye'en ɨ muárɨe'ria'ra' ɨ tyiyáaru'.

9 Capu sɨ́ɨj tɨ yójra' pué'een ɨ Dios je'ej pua'aj rɨcɨj, ji'nye a'ɨ́j pu jitze eeráma'can ɨ Dios, a'ɨ́j pu jɨn quee ɨ'rɨ́j tɨ ooj je'ej pua'aj tyi'tyúucha'ɨj, ji'nye a'ɨ́ɨ pu sɨ́ɨj a'ɨ́ɨn pué'een ɨ tɨ yójra' pué'een ɨ Dios. 10 A'yaa pu a'ɨ́jna jɨn tyé'miteere' a'tyán maj yójmua'mua' pué'een ɨ Dios, ajta a'tyán maj yójmua'mua' pué'een ɨ tyiyáaru', ji'nye a'tɨ́j tɨna'aj tɨ je'ej pua'aj tyi'tyúucha'ɨɨj, nusu quee jaxɨe've' ɨ ju'ihuáara', capu ɨ Dios jitze ajtyáma'can.

*Ɨ nyúucarij t*ɨ ta'ijtye' tyej tyij huátaxɨe've'en

11 A'íi pu a'ɨ́ɨn pué'een ɨ nyúucarij ɨ siaj jájcuaj ɨmuáj jáanamuajri' tɨ a'yan tyúuxɨe've' tyaj huátaxɨe've'en séej tyajta séej. 12 Tyiche' quee a'yan eenye' tɨ'ɨj a'ɨ́jna ɨ Caín, tɨ a'ɨ́jna jitze eeráanyej ɨ tɨ je'ej pua'aj een, ajta je'en ɨ ju'ihuáara' huajé'caj. ¿Ji'nye een jɨn tyeejé'caj? A'ɨ́jna jɨme' ɨ tɨ je'ej pua'aj tyi'tyúucha'ɨɨca'aj, ajta a'ɨ́jna ɨ ihuáaria'ra' tyámua' pu tyi'tyúucha'ɨɨca'aj.

13 Nye'ihuáamua', caxu je'ej tyityóomuajtyaj tɨpua'aj majamuájcha'ɨɨria'aj a'ɨ́ɨmaj ɨ maj a'yan huacháatɨmee ɨ cháanacaj japua. 14 Ityáj tu tyerɨ́j júurij séejre' ɨ Dios jimi catu che' muɨ'chij, a'yaa tu tyá'mua'reej a'ɨ́jna jɨme' tyaj hua'xɨe've' ɨ ta'ihuáamua'.

Ajta a'tɨ́j tɨquee jaxɨe've' ɨ ju'ihuáara', a'ɨ́ɨ pu óoche' muɨ'chíj. 15 A'ɨ́jna ɨ tɨ jájcha'ɨɨre'
ɨ ju'ihuáara', a'ɨ́ɨ pu a'ɨ́ɨn pué'een ɨ tɨ tyí'tyacui'caa, siajta mua'aj a'yan tyá'mua'reej
tɨquee jusén jɨn júurij huatyá'ɨtzeere'ej a'ɨ́jna ɨ tɨ tyí'tyacui'caa. 16 A'yaa tu tyá'mua'reej
je'ej tɨ een ɨ tyaj jɨn huátaxɨe've'en, ji'nye a'ɨ́ɨ pu ɨ Cɨríistu' tajitzé ma'can huamuɨ́',
a'yaa pu'ij ajta tyúuxɨe've' tyej tyij a'yan cha'taj tyana'aj ityáj tyityáacui'nyij hua' jitze
ma'can ɨ ta'ihuáamua'. 17 Ji'nye tɨpua'aj sɨ́ɨj chíjtyaanyi' pué'eenye', ajta a'yan tyé'sejra
tɨ ɨ ihuáaria'ra' quee je'ej tyéejviicue'raj, ajta je'en quee jaatáhuɨɨre'en, ¿ji'nye tyíɨ'rij tɨ
jimi séjre'ej a'ɨ́jna ɨ tɨ jɨn ɨ Dios taxɨe've'? 18 Mu siaj yójmua'mua' pué'een, tyiche' quee
a'yan tyana'aj tyí'xajtaj yee tyátaxɨe've', sulu tyiche' a'yan huárɨnyij je'ej tyaj tyí'xaj.
19 A'yaa tutyij tyá'mua'reeren tyaj jɨ'ré'can jɨme' tyámua' tyi'tyítacha'ɨɨj, tyajta
tyámua' éenye'ej tá'ju'un ɨ Dios jimi, 20 ajta tɨpua'aj ɨ taxɨéjnyu'caa tyi'tɨ́j jɨn tá'xɨjtye'ej,
a'ɨ́jna ɨ Dios pu jéetze' va'cán jɨn antyúumua'reej quee ɨ taxɨéjnyu'caa, a'ɨ́ɨ pu néijmi'i
tyí'mua'reej. 21 Nye'ihuáamua' mu nyaj já'muaxɨe've', tɨpua'aj ɨ taxɨéjnyu'caa quee ty-
i'tɨ́j jɨn tá'xɨjtye'ej, a'yaa pu tyíɨ'rij tyaj jitzán tyú'ca'nyej ɨ Dios, 22 ajta je'en a'ɨ́ɨn néijmi'i
tyitaatá'sij tyi'tɨ́j tyaj jaatáhuaviiraj, ji'nye a'yaa tu rɨcɨj je'ej tɨ tyí'ijta ɨ nyúucaria'ra'
tyajta tyámua' tyi'tyítacha'ɨɨj je'ej tɨ a'ɨ́j tya'ráanajchi. 23 Ajta ɨ nyúucaria'ra' a'yaa
pu tyí'ta'ijtye' tyej tyij jitzán tyá'antzaahuatye'en ɨ Cɨríistu' tɨ ajta Jesús pué'een ɨ tɨ
yójra' pué'een ɨ Dios, tyajta je'en huátaxɨe've'en séej tyajta séej je'ej tɨ a'ɨ́ɨn tyitaata'íj.
24 A'ɨ́ɨmaj ɨ maj ja'tzaahuatye' ɨ nyúucaria'ra' majta jitzán séejre', a'ɨ́ɨ pu ajta ɨ nyúucarij
hua' jitze séejre'. A'yaa tu a'ɨ́jna jɨn tyá'mua'reej tɨ a'ɨ́ɨn tatzájta' séejre', a'ɨ́jna jɨme' tɨ ɨ
júuricama'ra' tajimí huatyá'ɨtzeerej.

4

A'ɨ́jna ɨ júuricama'ra' ɨ Dios ajta ɨ xɨéjnyu'carij tɨ jájcha'ɨɨre' ɨ Cɨríistu'

1 Nye'ihuáamua' mu nyaj já'muaxɨe've', caxu néijmi'caa já'tzaahuatya'aj ɨ maj a'yan
tyúusejrataj maj ɨ Dios jitze ma'can tyí'xaj, sulu siata'aj anaquéej tyámua' tyihuo'séj siaj
sij jáamua'reej tɨpua'aj ɨ júuricamej ɨ tɨ hua' jitze séejre' ɨ Dios jimi já'ma'cantaj nusu
quee. Ji'nye jéehua mu a'yan séejre' ɨ cháanacaj japua ɨ maj quee huatoojé'yacan jɨn
tyí'xaj ɨ Dios jimi. 2 A'yaa pu'ij tyíɨ'rij siaj sij jáamua'reej a'tɨ́j tɨ jimi séejre' ɨ júuricama'ra'
ɨ Dios, a'ɨ́jna ɨ tɨ a'yan tyaataxáj yee Jesús pu Cɨríistu' pué'een, ajta a'yan yee a'yaa pu
eenye' yatanyéj tɨ'ɨj tyévij, a'ɨ́ɨ pu ɨ júuricama'ra' ɨ Dios jitzán séejre'. 3 Ajta a'ɨ́jna ɨ
tɨquee a'yan tyá'mua'tyej a'ɨ́jcɨ ɨ Jesús, capu jimi séejre' ɨ júuricama'ra' ɨ Dios, sulu
a'ɨ́ɨ pu jitzán séejre' ɨ júuricama'ra' a'ɨ́jna ɨ tɨ jájcha'ɨɨre' ɨ Cɨríistu'. A'yaa xu mua'aj
tyú'namuajri' tɨ a'ɨ́ɨn a'yan huataséjre'sij ɨ cháanacaj japua a'ɨ́jna ɨ tɨ jájcha'ɨɨre' ɨ
Cɨríistu', a'yaa pu'ij tyi'ja'yájna tɨ a'ɨ́ɨn arí a'yan séejre' ɨ cháanacaj japua.
4 Nyiyóojmua', mua'aj xu ɨ Dios jitze ajtyáma'can, siajta seríj huo'tyáamue'tɨj
a'ɨ́ɨjma ɨ maj tyí'hue'tacaa, ji'nye a'ɨ́jna ɨ tɨ ja'mua jimi séejre', jéetze' pu va'cán jɨn
antyúumua'reej quee a'ɨ́jna ɨ tɨ íiyan séejre' ɨ cháanacaj japua. 5 A'ɨ́ɨmaj ɨ maj íiyan
ma'can ɨ cháanacaj japua, a'ɨ́j mu jɨn a'yan tyí'xaj a'ɨ́jna jɨme' íiyan tɨ tyí'ma'can
cháanacaj japua, majta a'ɨ́ɨmaj ɨ maj a'yan ma'can a'ɨ́ɨ mu huá'namuaj. 6 Tyajta ityáj,
a'ɨ́j tu jitze ajtyáma'can ɨ Dios. A'ɨ́jna ɨ tɨ jamua'tyej ɨ Dios, a'ɨ́ɨ pu tanamuaj, ajta ɨ
tɨquee jamua'tyej ɨ Dios, capu tanamuaj. A'yaa pu'ij tyíɨ'rij tyej tyij jáamua'reej a'tɨ́j tɨ
jɨ'ré'can jɨme' ɨ Dios jitze ma'can tyí'xaj, ajta a'tɨ́j tɨ hue'tzij jɨn tyí'xaj.

Dios pu jéehua taxɨe've'

7 Nye'ihuáamua' mu nyaj já'muaxɨe've', tyiche' huátaxɨe've'en séej tyajta séej, ji'nye
Dios pu ajta a'yan tyí'taxɨe've' ityájma. A'ɨ́jna ɨ tɨ hua'xɨe've' ɨ juxa'aj tyeɨ́tyee, a'ɨ́ɨ
pu ɨ Dios jitze ajtyáma'can ajta jamua'tyej ɨ Dios. 8 A'ɨ́jna ɨ tɨquee hua'xɨe've' ɨ juxa'aj
tyeɨ́tyee, capu jamua'tyej ɨ Dios, ji'nye Dios pu a'ɨ́ɨn pué'een ɨ tɨ taxɨe've'. 9 Dios pu
taataséjra a'chu tɨ taxɨe've', a'ɨ́jna jɨme' tɨ uyo'ta'ítyaca' ɨ tɨ a'ɨ́jna caa tyi'ijyój, íiyan
cháanacaj japua, tyej tyij a'ɨ́jna jitze ma'can júurij huatyá'ɨtzeere'en ɨ Dios jimi. 10 A'yaa

pu'ij een a'ɨjna ɨ tɨ jɨn ɨ Dios taxɨe've', capu a'yan huatóomua'aj yee ityáj tu anaquéej jaaxɨe've' ɨ Dios, sulu a'ɨ́ɨ pu anaquéej taataxɨé'vej ityájma, ajta uyo'ta'ítyaca' ɨ juyój, tɨ'ij a'ɨ́ɨn huatóomu'vejritaj, ajta je'en jó'uunaj ɨ tyaj jɨn ootyá'ɨtzee ɨ Dios jimi.

11 Nye'ihuáamua' mu nyaj já'muaxɨe've', tɨpua'aj ɨ Dios a'yan arí tyitaaxɨé'vej, a'yaa pu'ij tyúuxɨe've' tyej tyij a'yan cha'taj tyana'aj ityáj tyityahuátaxɨe've'en séej tyajta séej. 12 Capu a'tɨ́j a'náj jaaséej ɨ Dios, ajta tɨpua'aj tyahuátaxɨe've'en séej tyajta séej, Dios pu ityájma jimi séejre', ajta ɨ tɨ jɨn taxɨe've' pu ajta ityájma jimi néijmi'i séeria'aj ta'mej. 13 A'ɨ́jna ɨ tɨ jɨn ámiteere' tyaj ɨ Dios jimi séejre', tɨ ajta a'ɨ́ɨn tajimí séejre', a'ɨ́ɨ pu a'ɨ́ɨn pué'een ɨ júuricama'ra' tɨ tatzájta' séejre'. 14 Ityáj tu tyeríj jaaséj, a'ɨ́j tu jɨn a'yan tyí'xaj tɨ ɨ Dios uyo'ta'ítyaca' ɨ juyój tɨ'ij hua' japua huatányuunyij a'ɨ́ɨmaj ɨ maj a'yan huacháatɨmee ɨ cháanacaj japua. 15 A'tɨ́j tɨna'aj tɨ a'yan tyu'taxáj yee Jesús pu yójra' pué'een a'ɨ́jcɨ ɨ Dios, a'ɨ́ɨ pu ɨ Dios jimí séejre' ajta ɨ Dios pu ajta a'ɨ́j jimi séejre' ɨ tyévij.

16 A'yaa tutyij a'ɨ́jna jɨn tyá'mua'reej, tyajta tyá'tzaahuatye' tɨ ɨ Dios taxɨe've', ajta a'ɨ́jna ɨ tɨ a'yan tyihuá'xɨe've' ɨ juxa'aj tyeɨ́tyee, a'ɨ́ɨ pu ɨ Dios jimi séejre', ajta Dios pu ajta a'ɨ́j jimí séejre' ɨ tyévij. 17 A'yaa pu'ij tajimí tyí'sejre' ɨ tyaj jɨn taxɨe've', tyej tyij jitzán tyú'ca'nyej a'ájna xɨcáara' maj jitzán tá'xɨjtye'en, ji'nye ityáj tu tyámua' a'yan tyí'tyesejre' ɨ cháanacaj japua a'yájna tɨ'ɨj ajta ɨ Cɨríistu' jɨ'réenya'aj tyí'sejre'. 18 Jo'maj jóoxɨe've', capu a'tɨ́j tyi'tɨ́j jɨn tyí'tzɨɨnye'. Ji'nye ɨ maj jɨn juxɨe've' pu néijmi'i putyí'uurej, ajta tɨpua'aj a'tɨ́j tyí'tzɨɨnye'ej, a'ɨ́ɨ pu ajta tyi'tɨ́j jɨn jajpuéetzij ja'mej. A'ɨ́j pu jɨn a'ɨ́jna ɨ tɨ tyí'tzɨɨnye', a'ɨ́ɨ pu quee eexúj tyámua' tyihuá'xɨe've' ɨ juxa'aj tyeɨ́tyee.

19 Ityáj tu hua'xɨe've', ji'nye ɨ Dios pu anaquéej ityájma taaxɨé'vej. 20 Tɨpua'aj sɨ́ɨj a'yan tyí'xajtaj yee: “Nyáaj nu jaxɨe've' ɨ Dios”, ajta je'en jájcha'ɨɨria'aj ɨ ju'ihuáara', a'ɨ́ɨ pu tyí'hue'tacaa. Ji'nye tɨpua'aj a'tɨ́j quee jaxɨe'va'aj ɨ ju'ihuáara' tɨ jaaséj, capu je'ej tyíɨ'rij tɨ jaaxɨé've'en ɨ Dios tɨquee a'náj jaaséj. 21 ɨ Cɨríistu' pu a'íjna ɨ nyúucarij jɨn tyitaata'íj, tɨ'ij a'ɨ́jna ɨ tɨ jaxɨe've' ɨ Dios, che' ajta jaaxɨe've' ɨ ju'ihuáara'.

5

*A'*ɨ́jna ɨ tyaj jɨn tyá'tzaahuatye' a'ɨ́ɨ pu a'ɨ́ɨn pué'een ɨ tyaj jɨn taxɨe've'

1 A'tɨ́j tɨna'aj tɨ tyá'tzaahuatye' tɨ Jesús a'ɨ́ɨn pué'een ɨ Cɨríistu', a'ɨ́ɨ pu yójra' pué'een ɨ Dios, ajta a'ɨ́jna ɨ tɨ jaxɨe've' a'ɨ́jcɨ ɨ tɨ yo'puáara'an pué'een, a'ɨ́ɨ pu ajta hua'xɨe've' ɨ yójmua'mua'. 2 Tɨpua'aj tyáaxɨe've'ej ɨ Dios tyajta a'yan rɨjcaj je'ej tɨ tyí'ijta, a'yaa tu tyá'mua'reej tyej tyajta hua'xɨe've' a'ɨ́ɨmaj ɨ maj yójmua'mua' pué'een ɨ Dios. 3 Tɨpua'aj tyáaxɨe've'ej ɨ Dios a'yaa pu ajta tyúuxɨe've' tyej tyij ja'rá'astijre'en je'ej tɨ a'ɨ́ɨn tyí'ta'ijtye', ajta capu muárɨe'rij tyaj ja'rá'astijre'en je'ej tɨ a'ɨ́ɨn tyí'ta'ijtye', 4 ji'nye a'ɨ́jna ɨ tɨ yójra' pué'een ɨ Dios, a'ɨ́ɨ pu hua'antyimue'tɨj a'ɨ́ɨmaj ɨ maj a'yan séejre' ɨ cháanacaj japua. Ajta ɨ tyaj jɨn tyá'tzaahuatye' a'ɨ́ɨ pu taatá' tyej tyij néijmi'i jɨn tyu'tyámue'tɨn. 5 A'ɨ́jna ɨ tɨ tyá'tzaahuatye' tɨ ɨ Jesús a'ɨ́ɨn pué'een ɨ yójra' ɨ Dios, a'ɨ́ɨ pu néijmi'i jɨn tyu'tyámue'tɨj íiyan cháanacaj japua.

6 Ajta a'náj tɨ ɨ Jesús tɨ ajta Cɨríistu' pué'een ajtáhua'aj a'yan huataséjre ityájma jimi, A'yaa tu a'ɨ́jna jɨn tyá'mua'reej tɨ'ɨj a'ɨ́ɨn huáɨ'huaca' ajta je'ráaxɨrej ɨ juxúure' tɨ'ɨj huamuɨ́', tyajta quee jájtyij tyana'aj jɨn a'yan tyá'mua'reej, sulu jájtyij jamuán ajta xúure'ej. Ajta ɨ júuricama'ra' ɨ Dios a'ɨ́ɨ pu a'yan tyámua' tyá'mua'reej, ajta a'ɨ́ɨn pué'een ɨ júuricamej tɨ jɨ'ré'can jɨme' tyí'xaj. 7 Majta huéeicaj ɨ maj a'yan tyámua' tyá'mua'reej: 8 a'ɨ́jna ɨ júuricama'ra' ɨ Dios, ɨ jájtyij ɨ tɨ jɨn huáɨ'huaca' ɨ Jesús, ajta ɨ xúure'ej ɨ tɨ je'ráaxɨrej ɨ Cɨríistu' tɨ'ɨj huamuɨ́' ɨ cúruuj jitze, majta a'ɨ́ɨmaj ɨ maj huéeicaj, néijmi'i mu juxa'aj mana'aj tyí'xaj. 9 A'yaa tu tyá'antzaahuaj je'ej maj tyu'taxájtaca' ɨ tyeɨ́tyee, ajta jéetze' tyí'huɨɨre' tyaj ja'antzaahuatye'en je'ej tɨ ɨ Dios tyí'xaj, ji'nye a'ɨ́ɨ pu a'ɨ́jna jitze ma'can tyu'taxájtaca' ɨ juyój. 10 A'ɨ́jna ɨ tɨ tyá'tzaahuatye' ɨ yójra' jimi ɨ Dios, a'ɨ́ɨ pu nyúucarij jitzán tyí'sejre', ajta ɨ tɨquee tyá'tzaahuatye' ɨ Dios jimi, a'yaa pu tyé'sejrata ɨ Dios tɨ'ɨj ɨ tɨ tyí'hue'tacaa, a'ɨ́jna jɨme' tɨquee ja'tzaahuatye' je'ej tɨ ɨ Dios tyu'taxájtaca'

ɨ juyój jitze ma'can. [11] A'ɨ́jna ɨ nyúucarij ɨ Dios tɨ jaataxájtaca' a'ɨ́ɨ pu a'ɨ́ɨn pué'een ɨ tɨ
taatá'sij tyej tyij júurij huatyá'ɨtzeere'en, ajta a'ɨ́jna ɨ júuricamej a'ɨ́j pu jitze eerányinyii
ɨ yójra' ɨ Dios. [12] A'tɨ́j tɨ jimi séejre' a'ɨ́jna ɨ tɨ yójra' pué'een ɨ Dios, a'ɨ́ɨ pu júurij
huatyá'ɨtzeere'ej jusén jɨme', ajta ɨ tɨquee jimi séejre' capu júurij ta'mej.
[13] A'yaa nu mua'ajmaj tyajá'muayu'se'ej mu siaj tyá'tzaahuatye' a'ɨ́jcɨ jimi ɨ yójra' ɨ
Dios, siaj sij jáamua'reej siaj júurij huatyá'ɨtzeere'en jusén jɨme'.
[14] Jitzán tu tyí'ca'nyej ɨ Dios, ji'nye a'yaa tu tyá'mua'reej tɨjɨn tɨpua'aj tyi'tɨ́j
tyaatáhuavii je'ej tɨ a'ɨ́ɨn tya'ajxɨé'vi'ra', a'ɨ́ɨ pu tanamuajran. [15] Ajta a'yájna tyatɨ'ɨj tyá'-
mua'reej tɨ ɨ Dios tanamuaj je'ej tyaj tyi'tɨ́j tyaatáhuaviiraj, a'yaa tu tyajta tyáamua'reej
tyaj a'yan tyé'ejcha'ɨj je'ej tyaj tyi'tɨ́j tyaatáhuaviiraj.
[16] Tɨpua'aj sɨ́ɨj a'yan tyé'sejra tɨ ɨ ihuáaria'ra' tyi'tɨ́j jɨn je'ej pua'aj rɨcɨj, tɨquee
a'yan tyá'cɨ'puaj tɨ'ij a'ɨ́jna jɨn huámuɨ'nyij, che' jɨme' jaatáhuaviij ɨ Dios, ta'aj ij ɨ
Dios jaatá'an tɨ júurij tá'ra'nyij, tɨpua'aj tyi'tɨ́j jɨn a'yan rɨjcaj tɨquee jacɨ'puaj tɨ'ij
a'ɨ́jna jɨn huámuɨ'nyij. A'yaa pu ajta tyí'sejre' ɨ tɨ jɨn a'tɨ́j ootyá'ɨtzeerej tɨ'ij ajta
a'ɨ́jna jɨn huámuɨ'nyij, a'ɨ́jna jɨme' canu a'yan tyajá'mua'ijtye' siaj a'ɨ́jna jɨn jaatáhuaviij.
[17] Néijmi'i ɨ maj jɨn je'ej pua'aj rɨcɨj, a'ɨ́j mu jɨn juxana'cɨre', ajta pu ityájma jimi séejre'
ɨ maj jɨn á'ɨtzeere', ɨ tɨquee a'yan tyihuá'cɨ'tyij mej mij a'ɨ́jna jɨn huácui'nyij.
[18] A'yaa tu tyá'mua'reej tɨquee tyi'tɨ́j jɨn á'ɨtzeere' a'ɨ́jna ɨ Dios tɨ jimi séejre', ji'nye
a'ɨ́ɨ pu ɨ yójra' ɨ Dios jacha'ɨj, ajta a'ɨ́jna ɨ tɨ je'ej pua'aj een capu je'ej joorej a'ɨ́jcɨ ɨ
a'tɨ́j. [19] A'yaa tu tyá'mua'reej tyaj ɨ Dios jitze ajtyáma'can, majta néijmi'i ɨ maj a'yan
huacháatɨmee ɨ cháanacaj japua, a'ɨ́ɨ pu tyihuá'ijtye' ɨ xɨéjnyu'carij tɨ je'ej pua'aj
een. [20] A'yaa tu tyajta tyá'mua'reej tɨ ɨ yójra' ɨ Dios yatanyéj, ajta taatá' tyej tyij
yó'itej tá'ra'nyij, tyajta jáamua'tyij a'ɨ́jna ɨ tɨ jɨ'ré'can jɨme' Dios pué'een. A'ɨ́j tu jitze
ajtyáma'can ɨ yójra' ɨ Dios, a'ɨ́ɨ pu'ij a'ɨ́ɨn pué'een ɨ Jesús tɨ ajta Cɨríistu' pué'een. A'ɨ́ɨ
pu a'ɨ́ɨn pué'een ɨ Dios tɨ jɨ'ré'can jɨme' séejre', tɨ ajta taatá'sij tyej tyij júurij tá'ra'nyij
jusén jɨme'. [21] Mu siaj yójmua'mua' pué'een, siata'aj tyámua' tyityahuóocha'ɨɨn a'ɨ́ɨjma
jimi ɨ maj hue'tzij jɨn jusejrataj.

Ɨ yu'xarij tɨ hua'puaj a'ɨ́ɨn tɨ jo'yú'xaca' ɨ San Juan

Juan pu hua'tyojtye'

1 Nyáaj ɨ nyaj vástɨ' pué'een, yaa nu já'muatyojtye' mua'ajmaj ɨ Dios tɨ jamua'antyíhuoo siajta mu siaj hua' jitze ajtyáma'can. A'yaa nu jɨ'ré'can jɨme' tyaja'muaxɨe've', nyajta quee nyáaj nyana'aj, sulu majta mu néijmi'i ɨ maj jamua'tyej ɨ nyúucarij tɨ a'yan tyi'ja'yájna. 2 A'yaa nu a'ɨ́jna jɨn tyaja'muaxɨe've' a'ɨ́jna jɨme' ɨ nyúucarij tɨ a'yan tyi'ja'yájna, ityájma tɨ jimi séejre', ajta tajimí séeria'aj ja'mej jusén jɨme'. 3 Che' a'ɨ́jna ɨ Dios ɨ tyaj jajvástara', ajta ɨ Jesús tɨ Cɨríistu' pué'een, ɨ tɨ ajta yójra' pué'een ɨ Dios, miche' a'ɨ́ɨn tyámua' tyajamuaatyátoonyij, majta jamua'ancu'vaxɨ'ɨn, majta jamuaatyápua'ritye'en ja'mua tzajta', siaj sij jɨ'ré'can jɨme' tyámua' tyityetyúucha'ɨj, siajta huóoxɨe've'en séej siajta séej.

A'ɨ́jna ɨ nyúucarij tɨ ta'ijtye' tyej tyij huátaxɨe've'en séej tyajta séej

4 Jéehua nu huatányetyamua'vej nyatɨ'ɨj jáamua'reeri', maj séecan ɨ maj ja'mua jitze ajtyáma'can tyámua' tyityetyúucha'ɨɨj, a'yájna tɨ'ɨj tyitaata'íj a'ɨ́jna ɨ Dios ɨ tyaj jajvástara'. 5 Ajta ijíij, nye'ihuáamua' mu nyaj já'muaxɨe've', a'yaa nu tyaja'muahuaviij siaj huóoxɨe've'en séej siajta séej. Canu tyi'tɨ́j jɨn jájcuan jɨme' tyajá'muayu'se'ej, sulu a'ɨ́j nu'uj ɨ nyúucarij ɨ tɨ jájcuaj ɨmuáj ityájma jimi huatyátuiihuaca'. 6 A'ɨ́jna ɨ tyaj jɨn taxɨe've', a'yaa pu tyé'miteere' tyaj a'yan huárɨnyij je'ej tɨ ɨ Dios tyí'ta'ijtye', ajta ɨ nyúucarij ɨ tɨ jɨn tyí'ijta, mua'aj xu seríj jájcuaj ɨmuáj jáanamuajri' tɨ a'yan tyúuxɨe've' siaj tyámua' tyityahuóoxɨe've'en.

7 Ji'nye mua'aj xu a'yan cɨɨnyej ɨ cháanacaj japua hua' tzajta' a'ɨ́ɨmaj ɨ maj já'muacuanamuaj, ɨ maj majta quee a'yan tyá'mua'tyej ɨ Jesús tɨ a'ɨ́ɨn Cɨríistu' pué'een tɨ ajta huatyóotyevistaca'. A'ɨ́ɨmaj ɨ maj a'yan een, a'ɨ́ɨ mu a'ɨ́ɨn pué'een ɨ maj tyú'cuanamuaj, majta jájcha'ɨɨre' ɨ Cɨríistu'. 8 Tyámua' xu'uj mua'aj, tyej tyij quee yó'rɨeenyij ɨ tyaj jɨn tyu'muárɨej ja'mua jimi, sulu tyej tyij néijmi'i ancuriáan ɨ tyaj jaamué'tɨj ɨ Dios jimi.

9 A'tɨ́j tɨna'aj tɨ a'yan rɨjcaj tyi'tɨ́j jɨme' je'ej tɨ jusɨ́ɨj tyéejtyoj, ajta quee já'astyaj je'ej tɨ ɨ Cɨríistu' tyitaamuá'tyej, capu ɨ Dios séejre' a'ɨ́jna jimi ɨ a'tɨ́j, ajta a'ɨ́jna ɨ tɨ a'yan rɨcɨj je'ej tɨ a'ɨ́ɨn tyitaamuá'tyej a'ɨ́ɨ pu jimi séejre' ɨ Dios ajta a'ɨ́jcɨ jimi ɨ yójra'. 10 Tɨpua'aj sɨ́ɨj a'tɨ́j já'muamuaariaj ajta quee já'astyaj a'íjcɨ ɨ nyúucarij, caxu jatyojtya'aj, caxu siajta jaataxɨé've'en ɨ juchéj, 11 ji'nye a'tɨ́j tɨ jaatatyójtye'en, a'ɨ́ɨ pu jamuán ajta je'ej pua'aj rɨnyij.

Ɨ nyúucarij tɨ jɨn hua'tyojtye' tɨ ajta jɨn ja'antyipuá'rij

12 Jéehua pu óoche' ɨ nyaj tyajá'mua'ixaatya'muɨ', nyajta quee a'yan tyá'xɨe've' nyaj jamuaaté'exaatye'en a'íjcɨ jitze ɨ yu'xarij. A'yaa nu tyi'ijchó've' nyaj a'áa jó'me'en ja'mua jimi, nyej nyij jamuaaséeran a'yan nyetyajamuaaté'exaatye'en, tyej tyij néijmi'i huátatyamua've'en.

13 A'ɨ́ɨmaj ɨ yójmua'mua' a'ihuáara' tɨ íitɨ' ɨ tɨ ajta ɨ Dios hua'antyíhuoj, a'ɨ́ɨ mu majta yajá'muatyojtye'.

Ɨ yu'xarij tɨ huéeicaj a'ɨ́ɨn tɨ jo'yú'xaca' ɨ San Juan

Juan pu hua'tyojtye'

1 Nyáaj ɨ nyaj vástɨ' pué'een, yanuj muatyojtye' muéetzij Gayo mu nyaj muaxɨe've',
a'ɨ́jna ɨ tɨ ajta tzáahuatyi'ra'aj jɨn hua'xɨe've'.
2 Nye'ihuáara' mu nyaj muaxɨe've', a'yaa nu tyá'huoo ɨ Dios jimi, tɨ'ij a'yájna tɨ'ɨj
tyámua' tyí'muahuɨɨre', pajta néijmi'i jɨn tyámua' een, a'yaa nu tyá'huoo pej pij quee
tyi'ijcuí'nyej. 3 Jéehua nu huatányetyamua'vej matɨ'ɨj séecan yará'aj ɨ ta'ihuáamua',
majta naaté'exaa paj tzáahuatyi'ra'aj jɨn tyámua' tyi'tyía'cha'ɨj a'ɨ́jna jitze ɨ nyúucarij tɨ
a'yan tyi'ja'yájna. 4 A'ɨ́ɨ pu a'ɨ́ɨn pué'een ɨ nyaj jɨn huápuɨ'ɨj huatányetyamua'vej a'ɨ́jna
ɨ nyaj jáanamuaj maj tzáahuatyi'ra'aj jɨn tyámua' tyityetyúucha'ɨɨj ɨ nyiyóojmua'.
5 Nye'ihuáara' mu nyaj muaxɨe've', xá'puɨ' paj rɨcɨj a'ɨ́jna jɨme' je'ej paj tyi'tɨ́j jɨn
tyihuá'huɨɨre' ɨ ta'ihuáamua', ajta jéetze' a'ɨ́ɨjma jimi ɨ maj séej chuéj japua ja'ráacɨj.
6 A'ɨ́ɨ mu jaataxájtaca' hua' jimi ɨ maj jusɨ'rii ɨ paj jéehua hua'xɨe've' ɨ axa'aj tyeɨ́tyee.
A'yaa nu tyí'muahuaviij paj huo'táhuɨɨre'en tɨ'ij quee tyi'tɨ́j huá'ɨtziitya'aj matɨ'ɨj
jó'cɨɨnyej, a'yájna tɨ'ɨj tya'ráanajchi ɨ Dios. 7 Ji'nye a'ɨ́ɨ mu a'ɨ́jna jɨn muja'ráacɨj mej
mij ɨ Cɨríistu' jitze ma'can tyihuo'té'exaatye'en, majta quee tyi'tɨ́j ancuriáa' a'ɨ́ɨjma
jimi ɨ maj quee tyá'tzaahuatye'. 8 A'ɨ́j pu jɨn a'yan tyúuxɨe've' tyej tyij ityáj tyámua'
tyihuo'tyéjeevej, tyajta huo'táhuɨɨre'en a'ɨ́jna jɨme' tyaj huó'ixaatye'en nyúucarij tɨ ɨ
Dios jimi já'ma'can.

*Diótrefes pu je'ej pua'aj tyi'tyúucha'*ɨ́j

9 Nyáaj nu nyeríj tyihuo'ta'ítyi'ri' a'ɨ́ɨjma ɨ maj a'áa jóosɨ'rii, ajta ɨ Diótrefes capu
ja'rá'astej ɨ tyaj jɨn antyítamua'reej, ji'nye ja'ráanajchi tɨ néijmi'i jɨn antyúumua'reeriaj.
10 A'ɨ́j nu jɨn nyatɨ'ɨj a'áa ja'tanyéj ja'mua jimi, nyáaj nu jajtyá'xɨ'sij, ji'nye a'ɨ́ɨ pu
je'ej pua'aj tyí'taxaj hue'tzij jɨme'. Ajta capu a'ɨ́j na'aj jɨn jutyamua've'ej, sulu capu
ajta hua'xɨe've' ɨ ta'ihuáamua', ajta je'en huá'ijmuej a'ɨ́ɨmaj ɨ maj jaxɨe've' maj
huo'taxɨé've'en, a'ɨ́ɨ pu'ij huá'muaritye' ɨ maj jusɨ'rii.
11 Nye'ihuáara' mu nyaj muaxɨe've', capáj tyi'tɨ́j jɨn je'ej pua'aj rɨjcaj, sulu pata'aj
tyámua' tyi'tyía'cha'ɨj. A'ɨ́jna ɨ tɨ tyámua' tyi'tyúucha'ɨj Dios pu jitze ajtyáma'can, ajta ɨ
tɨ je'ej pua'aj rɨcɨj, capu jamua'tyej ɨ Dios.
12 Majta néijmi'i mu tyámua' tyá'xaj a'ɨ́jcɨ ɨ Demetrio, ajta a'yan tyi'ja'yájna tɨ a'ɨ́ɨn
tzáahuatyi'ra'aj jɨn tyámua' tyi'tyúucha'ɨj. Ityáj tu tyajta a'yan tyá'xaj a'ɨ́jcɨ ɨ Demetrio,
pajta muáaj a'yan tyá'mua'reej tyaj jɨ'ré'can jɨme' a'yan tyaataxájtaca'.

*Ɨ t*ɨ jɨn ja'antyipuá'rij

13 Jéehua nu tyí'mua'ixaatya'muɨ', nyajta quee a'yan tyá'xɨe've' nyaj
tyimuaatayú'se'en ɨ yu'xarij jitze, 14 ji'nye a'yaa nu tyá'xɨe've' nyaj jiye'tzín muéetzij
jimi ja'tanyéj nyej nyij muaséeraj nyetyimuáa'ixaatye'en.
15 Che' ɨ Dios tyámua' tyimuaatá'an a'tzájta'. A'ɨ́ɨ mu yámuatyojtye' ɨ maj mua-
muajtye. Pata'aj néijmi'caa ɨ nyaj tyámua' naa tyihuá'muajtyej huatatyójtye'en nyejitzé
ma'can.

Je'ej tɨ tyo'yú'xaca' a'ɨ́jna ɨ San Judas

Judas pu hua'tyojtye'

1 Nyáaj ɨ Judas, ɨ nyaj tyí'huɨ́re' a'ɨ́jna jimi ɨ Jesús tɨ ajta Cɨríistu' pué'een, nyáaj nu
juutzájra' pué'een a'ɨ́jcɨ ɨ Santiago, yanuj já'muatyojtye' mua'ajmaj ɨ Dios tɨ jamuaatajé
a'ɨ́jna ɨ tyaj jajvástara', a'ɨ́ɨ pu ja'muacha'ɨj a'ɨ́jna jimi ɨ Cɨríistu'. 2 Siata'aj ja'ancuriá'an
ɨ Dios tɨ jɨn jamua'ancu'vaxɨj, siata'aj tyámua' eenye'en ɨ jutzájta', siaj sij huóoxɨe've'en
séej siajta séej.

A'ɨ́ɨmaj ɨ maj hue'tzij jɨn tyihuá'mua'tyej
(2 P. 2:1-17)

3 Nye'ihuáamua' mu nyaj já'muaxɨe've', a'yaa nu jéehua tyá'xɨe've' nyaj tyaja-
muaatayú'se'en a'ɨ́jna jitze ma'can ɨ Dios tɨ jɨn tajapuá huatányuusij, ajta ijíij ca'nyíjra'aj
pu nyatá'caa nyej nyij tyajamuatayú'se'en, nyajta jamuaatáhuaviij siaj sij a'ɨ́jna jɨn
huatyényo'se'en ɨ nyúucarij ɨ siaj jitzán tyá'tzaahuatye' ɨ Dios tɨ mua'ajmaj jimi
jaatyájtoo mu siaj tyámua' een. 4 Ji'nye séecan mu avíitzij jɨn antyóonaxcaca' ja'mua
jamuán, a'ɨ́ɨ mu a'ɨ́ɨn pué'een ɨ maj quee tyámua' tyá'tzaahuatye'. A'ɨ́ɨ mu je'ej
pua'aj tyityetyúucha'ɨj, majta hue'tzij jɨn je'ej pua'aj tyá'xaj ɨ Dios, a'yaa mu mij a'ɨ́jna
jɨn tyá'hue'taj ɨ tavástara', a'ɨ́ɨjma pu'ij a'yan tyí'cɨ'tyij mej mij a'yan tya'ajpuéetzij
muá'ra'nyij je'ej tɨ ará'tyeej tyé'yu'si'huaca'aj ɨ yu'xarij jitze.

5 Tyij siajta seríj mua'aj jamua'reej, a'yaa nu tyá'xɨe've' siaj jo'támua'reej tɨ'ɨj ɨ
tavástara' hui'rájtoj a'ájna a Egipto a'ɨ́ɨjma ɨ jutyéɨtyeristyamua', aj pu'ij hua'antyipua'rij
a'ɨ́ɨmaj ɨ maj quee ja'antzaahuaj. 6 Majta a'ɨ́ɨmaj ɨ maj tajapuá tyí'huɨ́re' ɨ maj quee
ja'rá'astej je'ej maj tyi'tɨ́j jɨn tyitye'entyúumua'reeriaca'aj, sulu a'yaa mu tyaatáxaahu-
ataca' ɨ maj jɨn tyityetyú'uuca'aj, Dios pu hue'tyáanaj jo'tɨj jo'tɨ́ca', ta'aj ij puéjtzij
huo'tá'an a'ájna xɨcáara' jitze tɨ'ɨj néijmi'caa á'xɨjtye'en. 7 A'yájna tɨ'ɨj tye'mej a'ɨ́ɨjma
jimi ɨ maj tajapuá tyí'huɨ́re', a'yaa pu ajta tyihuó'ruuj a'ɨ́ɨmaj ɨ maj Sodoma já'chajca'aj,
majta a Gomorra, majta séecan ɨ maj avéjri' huacháatɨma'caa, ɨ maj majta huóoxana'cɨrej
tyi'tɨ́j jɨme' tɨ quee xá'puɨ'. A'ɨ́j mu jɨn jaapuéjtzitariaca' a'ɨ́jna jɨme' ɨ tɨéj jɨme' tɨquee
a'náj já'muɨ'nyij, a'ɨ́j pu'ij jitze ámiteere' tyej tyij jáamua'reej.

8 Majta a'ɨ́ɨmaj ɨ maj avíitzij jɨn je'ej pua'aj rɨcɨj je'ej tɨ tyihua'ráanajchi, a'ɨ́ɨ mu majta
je'ej pua'aj jáaruuj ɨ jutyévij, majta jaatyáxaahuataca' ɨ tavástara' tɨ jɨn antyúumua'reej,
majta je'ej pua'aj tyihuá'xaj a'ɨ́ɨmaj ɨ maj tajapuá já'sejre', ɨ maj va'cán jɨn tyityetyu'uj.
9 Ajta a'ɨ́jna ɨ Miguel ɨ tɨ va'cán jɨn tyi'tyéjvee u tajapuá, tɨ'ɨj huatyéenyo'sej ɨ tyiyáaru'
jimi, a'ɨ́jna jɨme' ɨ tyévira' ɨ Moisés, capu ahuóoca'an tɨ je'ej pua'aj tyaatájeevej a'ɨ́jcɨ
ɨ tyiyáaru', sulu a'yaa pu tyaaté'exaa tɨjɨn: "Che' ɨ tavástara' muajtyá'xɨ'ɨn." 10 Majta
a'ɨ́ɨmaj ɨ tyétyacaa a'yaa mu je'ej pua'aj tyá'xaj ɨ maj quee jamua'tyej, ajta je'ej tɨ tyi'tɨ́j
tyihuá'miteeraste', a'yaa mu tyéejtyoovej matɨ'ɨj ɨ ya'muáatyee ɨ maj quee tyojó'itej, a'ɨ́j
mu mij jɨn jujɨ́ɨmua'aj óopua'ritye'en.

11 Dios pu puéjtzij huo'tá'sij a'ɨ́ɨmaj. Ji'nye a'yaa mu cha'taj mana'aj rɨcɨj tɨ'ɨj a'ɨ́jna ɨ
Caín. Majta a'ɨ́jna jɨn ajtacɨ́j mej túmii huamué'tɨn, a'yájna tɨ'ɨj huarɨ́j a'ɨ́jna ɨ Balaam,
ajta a'ɨ́jna ɨ Coré, a'ɨ́j mu mij jɨn cui'nyij. 12 A'ɨ́ɨ mu mij tyévi'si' séejre' jo'siaj jóosɨ'rii
siaj sij néijmi'i tyú'cua'nyij a'ɨ́jcɨ jɨme' siaj juxɨe've', a'ɨ́ɨ mu mij majta tyí'cua'caj ja'mua
jamuán, majta jutyamua've'ej ya'caa, majta quee tyi'tɨ́j ja'astej. A'ɨ́ɨ mu jujɨ́ɨmua'aj
mana'aj jucha'ɨj. A'yaa mu een tɨ'ɨj jéetɨrij maj quee jitzán vijvi'yej, sulu áacaj pu'uj
jáatɨsij. A'yaa mu majta een tɨ'ɨj cɨyéj tɨquee taca', tɨ'ɨjta xɨ́jcata' putyí'rɨjcaj, mu'ríj
hua'puaj huácuij majta éejcutyijhuaca' jo'maj ja'riá'vaaca'aj. 13 A'yaa mu een tɨ'ɨj ɨ jájtyij
tɨ atyúuta'huaj ca'nyíin jɨme', ajta jitzán cuéemuxa'aj ájnyinyiij tɨ a'ɨ́ɨn pué'een je'ej

maj tyi'tɨ́j jɨn tyévi'si' huarɨ́j. A'yaa mu majta een tɨ'ɨj xú'ra'vej ɨ maj jó'jujhua'an jo'tɨj jo'tɨ́ca', a'yaa pu'ij tyihuá'cɨ'tyij maj a'áa jo'tyá'ɨtzeere'en jo'tɨj jéehua huápuɨ'ɨj jo'tɨ́ca'.
14 Ajta ɨ Enoc, a'ɨ́jna ɨ tɨ aráahua'puaj pué'een ɨ maj Adán jitze eeráma'can,
a'ɨ́ɨ pu a'yan tyihuo'té'exaaj ɨ tyeɨ́tyee ɨ Dios jitze ma'can tɨjɨn: "Nyáaj nu jaaséj ɨ
tavástara' tɨ aje'cáma'ca'aj hua' jamuán ɨ maj mui'ij ɨ maj tajapuá tyí'huɨɨre', 15 a'ɨ́j
pu jɨn yava'cányesij tɨ'ij huo'xɨ́jtye'en néijmi'caa ɨ maj je'ej pua'aj huarɨ́j, ajta a'ɨ́jna jɨn
huá'xɨjtye'en ɨ maj jéehua huápuɨ'ɨj je'ej pua'aj tyí'xajtaca'aj ɨ Dios jimi." 16 A'ɨ́ɨ mu
néijmi'i jɨn junyuuste' ɨ maj nyinyu'cacuj, majta a'yan tyá'huoo je'ej tɨ tyi'tɨ́j a'ɨ́ɨjma jimi
tyúuxɨe've'. Jéehua mu óotzaahuatye' a'ɨ́jna jɨme' je'ej maj jujɨ́ɨmua'aj tyúuxaj, majta
hua'xaahuaj ɨ tyeɨ́tyee, mej mij tyi'tɨ́j jɨn huo'tyámue'tɨn.

*Ca'nyíjra'aj pu hua'tá'caa a'*ɨ́ɨjma ɨ maj tyá'tzaahuatye' mej mij huatóotyamua've'en
17 Siajta mua'aj, nye'ihuáamua' mu nyaj já'muaxɨe've', siata'aj jo'támua'reej je'ej maj
tyu'taxájtaca' a'ɨ́ɨmaj ɨ tavástara' tɨ ajta Cɨríistu' pué'een tɨ hua'antyíhuoj, 18 a'yaa mu
tyu'taxájtaca' tɨjɨn: "A'ájna tɨ'ɨj arí néijmi'i tye'entyipuá'risime'en, a'ɨ́ɨ mu huataséjre'sij
ɨ maj tyihuá'xaahuaj, ɨ maj a'yan tyi'tyucha'ɨ́ɨj muá'ju'un je'ej tɨ a'ɨ́ɨjma tya'ráanajchi,
a'ɨ́jna jɨme' ɨ tɨ je'ej pua'aj een." 19 A'ɨ́ɨ mu a'ɨ́ɨn pué'een ɨ maj ca'nyíjra'aj hua'tá'caa ɨ
tyeɨ́tyee mej mij jé'ta' huácɨɨnyej, a'ɨ́ɨ mu jujɨ́ɨmua'aj jájtyo je'ej maj tyi'tɨ́j jɨn rɨcɨj, majta
quee jitzán aróoca'nyej ɨ júuricama'ra' ɨ Dios.
20 Siajta mua'aj, nye'ihuáamua' mu nyaj já'muaxɨe've', siata'aj tyámua' eenye' ɨ siaj
jitzán tyá'tzaahuatye'. Siata'aj jitzán arooca'nyáaj ɨ júuricama'ra' ɨ Dios huatyényuunyij.
21 Siajta tyámua' tyityahuóocha'ɨɨn a'ɨ́jna jɨme' ɨ Dios tɨ jɨn já'muaxɨe've', siaj sij
jajchó've'ej a'náj tɨ xɨcáara' jitze uvé'nyesij ɨ tavástara' Jesús tɨ ajta Cɨríistu' pué'een,
a'ɨ́jna ɨ tɨ jɨn tá'cu'vej a'ɨ́j pu jɨn taatá'sij tyej tyij júurij huatyá'ɨtzeere'en jusén jɨme'.
22 Siata'aj hua'ancu'vajxɨ'ɨn ɨ maj quee tyámua' tyá'tzaahuatye'. 23 Siata'aj séecan
japua huatányuunyij mej mij quee huatyátaanyij, siajta séecan áancu'vaxɨ'ɨn, siajta
tyámua' tyityahuóocha'ɨɨn a'ɨ́ɨjma jimi, ji'nye jéehua mu huápuɨ'ɨj xána'visi' huasé'rin
a'ɨ́jna jɨme' ɨ maj ootyá'ɨtzee ɨ Dios jimi.

*Ɨ nyúucarij t*ɨ uve'tyáatɨcan jɨn tyé'tyojtzi're' ɨ Dios
24 Ajta a'ɨ́jna ɨ tɨ néijmi'i putyí'uurej tɨ tyámua' tyajamuáacha'ɨɨn siaj sij quee
tyi'tɨ́j jɨn ootyá'ɨtzeere'en, a'ɨ́ɨ pu jamuaataséjrataj jujimí jo'tɨj naa jo'éen, siata'aj sij
huatóotyamua've'en, 25 ajta ɨ Dios tɨ sɨ́ɨj na'aj pué'een, ɨ tɨ tajapuá huatanyúj, tyiche'
a'ɨ́j tyu'tatyójtzi're'en, ji'nye a'ɨ́ɨ pu va'cán jɨn tyi'tyéjvee, ajta néijmi'i jɨn tyí'ijta, a'ɨ́jna
jitze ma'can je'ej tɨ huarɨ́j ɨ tavástara' Jesús tɨ ajta Cɨríistu' pué'een, tɨ'ɨj na'aj jájcuaj
ɨmuáj, ajta ijíij, ajta jusén jɨme'. Che' a'yan tyá'ra'nyij.

Ɨ nyúucarij tɨ jaxaj je'ej tɨ ɨ Jesús tyi'tɨ́j tyaataséjratyej a'ɨ́jcɨ ɨ Juan

*Ɨ nyúucarij t*ɨ jɨn uhuatyóochej

1 A'íi pu a'ɨ́ɨn pué'een ɨ nyúucarij ɨ Dios tɨ jaaté'exaa a'ɨ́jcɨ ɨ Jesús tɨ ajta
Cɨríistu' pué'een, ta'aj ij ɨ Cɨríistu' huo'taséjratye'en a'ɨ́ɨmaj ɨ maj jahuɨ́ɨre', je'ej tɨ
jiye'tzín atyojo'ré'nyesij. Cɨríistu' pu'ij séej jo'ta'ítyaca' ɨ tɨ tajapuá tyí'huɨ́ɨre', tɨ'ij
jaataséjratye'en a'ɨ́jcɨ ɨ Juan, 2 a'ɨ́ɨ pu'ij já'mua'ixaatye' ɨ nyúucarij tɨ a'yan tyi'ja'yájna,
ajta tyámua' tyá'mua'reej a'ɨ́jcɨ ɨ nyúucarij tɨ Dios jimi já'ma'can, a'ɨ́jna jɨme' je'ej tɨ
huarɨ́j ɨ Jesús tɨ ajta Cɨríistu' pué'een.
3 Che' huatóotyamua've'en a'ɨ́jna ɨ tɨ huá'ixaatye' ɨ nyúucaria'ra' ɨ Dios, miche' majta
huatóotyamua've'en ɨ maj janamuaj, majta ja'tzaahuatye' a'ɨ́jcɨ ɨ nyúucarij, ji'nye pu'ríj
tɨn a'ájna atyojo'ré'nyesij tɨ'ɨj a'yan tye'mej je'ej tɨ tyé'yu'si' a'íjcɨ jitze ɨ yu'xarij.

*Juan pu hua'tyojtye' a'*ɨ́ɨjma ɨ maj jusɨ'rii ɨ tyeyúuj tzajta' tɨ aráahua'puaj tya'rá'asej

4 Nyáaj ɨ nyaj Juan pué'een, nyáaj nu já'muatyojtye' mu siaj arahua'puaquej jusɨ'rii
a'áa tɨ huataca'aj a Asia. Siata'aj ja'ancuriá'an ɨ tɨ jɨn tyámua' tyajamuaatá', ajta
jamuaatyápua'ritye'en ɨ ja'mua tzajta', a'ɨ́jna tɨ jájcuaj ɨmuáj séjria'ca'aj, tɨ ajta ijíij
séejre', ajta jusén jɨn séeria'aj ta'mej, miche' majta tyámua' jamuáa'uurej ɨ júuricamej
ɨ maj aráahua'puaj ará'asej ɨ maj a'áa já'sejre' jo'tɨj ɨ Dios jo'tyájcaj ɨ ɨpuárij japua,
5 che' ajta a'ɨ́ɨn tyámua' tyajamuáacha'ɨ́ɨn a'ɨ́jna ɨ Jesús tɨ ajta Cɨríistu' pué'een, ɨ tɨ
néijmi'i jɨn tyámua' een, ajta a'ɨ́ɨn pué'een ɨ tɨ anaquéej huatájuuriaca', ajta a'ɨ́jna jɨn
antyúumua'reej tɨ tyihuo'ta'íjtye'en néijmi'caa ɨ maj tyityatatyíj íiyan ɨ cháanacaj japua.
Cɨríistu' pu taxɨe've', ajta juxúure' jɨn tyu'nájchitaca' tɨ'ij tajapuá huatányuunyij ɨ tyaj
jɨn ootyá'ɨtzee ɨ Dios jimi, 6 a'ɨ́ɨ pu taatá' tyej tyij jamuán tyu'ta'íjtaj, ajta ta'antyíhuo
tyej tyij tyu'tyáhuɨ́ɨre'en a'ɨ́jcɨ jimi ɨ Dios ra', ɨ tɨ ajta jajvástara'. Che' a'ɨ́ɨn huápuɨ'ɨj
naa huasé'rihua'an, ajta néijmi'i jɨn tyu'ta'íjtaj jusén jɨme'. Che' a'yan tyá'ra'nyij.
7 Cɨríistu' pu jéetɨrij jitze aje'cáamej. Néijmi'i mu jaséjran, a'ɨ́ɨ mu majta jaséjran ɨ
maj jaajé'caj, majta néijmi'i ɨ tyeɨ́tyee matɨ'ɨj mana'aj pua'máj a'yan séejre' ɨ cháanacaj
japua, a'ɨ́ɨ mu juyiinyen matɨ'ɨj jaaséej. Che' a'yan tyá'ra'nyij.
8 "Nyáaj nu a'ɨ́ɨn pué'een ɨ ta'nájcaj, nyajta ɨ tu'vé'tyajtɨj", a'yaa pu tyí'xaj a'ɨ́jna ɨ
tavástara', tɨ ajta Dios pué'een ɨ tɨ néijmi'i putyí'uurej, ɨ tɨ ajta jájcuaj ɨmuáj séjria'ca'aj,
ajta ɨ tɨ jusén jɨn séeria'aj ja'mej.

*Juan pu jaaséej a'*ɨ́jcɨ ɨ Cɨríistu'

9 Nyajta nyáaj Juan, ɨ nyaj já'mua'ihuaara' pué'een, nyajta nu jimi séejre' ɨ Jesús a'ɨ́j nu
jɨn nyajta ja'mua jamuán tyu'ta'íjtaj ɨ Dios jimi, nyajta ja'mua jamuán jajpuéetzij na'mej
tyej tyij néijmi'i jɨn tyo'táviicue'. A'yaa nu tyihuó'ixaaj ɨ nyúucaria'ra' ɨ Dios, nyajta
jaaxájtaca' je'ej tɨ huarɨ́j ɨ Jesús, a'ɨ́j nu nyij jɨn a'áa já'nami'huaca'aj jo'tɨj ja'ráahuachij
a jáata' tɨ a'yan tyaja'rájtyapuaj tɨjɨn Patmos. 10 Tɨ'ɨj a'ájna putyí'rɨjcaa matɨ'ɨj pua'aj
jana'michej ɨ tavástara', a'ɨ́ɨ pu ɨ júuricama'ra' ɨ Dios a'yan rájve nyéetzij jimi, nyatɨ'ɨj
nyij jáanamuajri' tɨ nyahuárita' a'tɨ́j ca'nyíin jɨn naatajé, a'yaa pu namuajria'ca'aj tɨ'ɨj
tɨpua'aj a'tɨ́j ucáajijhua ɨ a'huáj jitze, 11 a'yaa pu tyí'nye'ixaatya'ca'aj tɨjɨn:
—Ootyéeyu'xaj ɨ yu'xarij jitze je'ej paj tyi'tɨ́j tyí'sej, pajta je'en huo'ta'ítyi' ɨ maj
arahua'puaquej jusɨ'rii ɨ Dios jimi, a'áa tɨ huataca'aj a Asia, a'ájna a Éfeso, Esmirna,
Pérgamo, Tiatira, Sardis, Filadelfia, ajta a'ájna a Laodicea.
12 Nyatɨ'ɨj nyij ooré'nyeeriaca' nyej nyij jaaséej a'tɨ́j tɨ tyí'nye'ixaatya'ca'aj, nyatɨ'ɨj
a'yan huarɨ́j aj nu nyij arahua'puácaa huaséj ɨ cantyíij tɨ japuan antyítaa á'yi'ij, ajta ooroj
jɨn taavijhuaca'aj, 13 ajta a'ájna jé'ta' jo'tɨj ja'antyitátzajmee, sɨ́ɨj pu a'áa huatyávaaca'aj
tɨ a'yan huasé'rihua'aj tɨ'ɨj tyévij, a'yaa pu eenye' tyi'tyéchajca'aj cáanarij jɨme' tɨ

tɨtɨ'ɨj, ajta puáasij jɨn ahuójɨ'ca'ca'aj tɨ ooroj jɨn taavijhua. 14 Cuéeinavi'can pu
cácɨpuaca'aj, tɨ'ɨj muxáj a'yájna tɨ'ɨj ajta huasé'rin ɨ séerij, ajta ɨ jɨ'sáara' a'yaa pu
huasé'rihua'aj tɨ'ɨj tɨéj. 15 Ajta ɨ ɨcájra'an a'yaa pu huasé'rihua'aj tɨ'ɨj tyi'tɨ́j tɨ me'estíj,
huápuɨ'ɨj pu naa tyi'tyama'astájyi'caa, ajta tɨ'ɨj tyí'xajtaca'aj, a'yaa pu namuajria'ca'aj
tɨ'ɨj jo'tɨj ja'ancáamuɨ'yej tɨ tyájujhua'naj ca'nyíin jɨme'. 16 Ajta ɨ jumuáca'ta' pujmua'
pu arahua'puácaa ɨ xú'ra'vej iityáaca'aj, ajta ɨ tyényi'tze' pu éejnyinyiica'aj ɨ chúun tɨ
huápuɨ'ɨj tyí'ɨtzɨj ajta juxa'aj tya'antámuamuaa. Ajta ɨ nyéerima'ra' a'yaa pu tyá'taaca'aj
tɨ'ɨj ɨ xɨcáj tɨ néijmi'i jɨn eerájxɨrej.
17 Nyatɨ'ɨj jaaséej, aj nu nyij arájvej jo'tɨj ja'ra'ɨ́ɨcajmee, ya cuxáa naamuɨ́'. Aj pu'ij a'ɨ́ɨn
na'ajtamuárɨej ɨ jumuáca'ta' tɨ pujmua' jɨme' ɨ jumuáca', ajta a'yan tyinaaté'exaaj tɨjɨn:
—Capáj tyí'tzɨɨnye'ej, nyáaj nu a'ɨ́ɨn pué'een ɨ nyaj anájcaj, ajta ɨ nyaj uvé'tyajtɨj,
18 nyajta a'ɨ́ɨn pué'een ɨ nyaj júurij. Nyáaj nu huámuɨ'ɨjcaa, nyajta ijíij nu jusén jɨme'
júurij. Nyáaj nu a'ɨ́jna jɨn antyínyamua'ree nyaj hue'tyáanaj jo'maj já'cui'nyij, na'ríij
nyaj hui'rátoonyij. 19 Ootyéeyu'xaj ɨ paj períj jaaséej, je'ej tɨ ijíij tyi'tɨ́j tyí'sejre' ajta je'ej
tɨ tye'mej majca'huáyee. 20 A'yaa pu huatóomua'aj je'ej paj tyi'tɨ́j tyu'séj, ɨ xú'ra'vetyee
ɨ maj aráahua'puaj ará'asej ɨ paj huo'séj ɨ nyaj hui'tyáaca'aj nyamuáca'ta' pujmua',
ajta a'ɨ́jna ɨ tɨ aráahua'puaj ará'asej ɨ tɨ cantyíij jitzán antyítaa á'yi'ij tɨ ajta ooroj jɨn
taavijhua: Ɨ xú'ra'vetyee ɨ maj aráahua'puaj ará'asej, a'ɨ́ɨ mu a'ɨ́ɨn pué'een ɨ maj tajapuá
tyí'huɨɨre' majta a'ɨ́jna jɨn antyúumua'reej mej mij huó'cha'ɨɨn ɨ maj jusɨ'rii ɨ tyeyúuj
tzajta', ajta ɨ tɨ aráahua'puaj ará'asej ɨ tɨ jitzán ɨ cantyíij antyítaa á'yi'ij, a'ɨ́ɨ pu a'ɨ́ɨn
tyi'pué'een ɨ tyeyúuj aráahua'puaj tɨ tya'rá'asej.

2

*Ɨ nyúucarij t*ɨ huata'ítyi'huaca' a'ɨ́ɨjma jimi ɨ maj Éfeso jóosɨ'rii
1 'Pata'aj a'yan tyaata'ítyi' a'ɨ́jcɨ ɨ tɨ a'ɨ́jna jɨn antyúumua'reej tɨ huó'cha'ɨɨn
a'ɨ́ɨmaj ɨ maj a'áa jóosɨ'rii a Éfeso tɨ jɨme' yee: "A'yaa pu tyí'xaj a'ɨ́jna ɨ tɨ hui'tyáa'
ɨ jumuáca'ta' pujmua' ɨ xú'ra'vetyee ɨ maj aráahua'puaj ará'asej, ajta a'áa ja'yi'vej
jo'tɨj ja'antyitáatɨmee ɨ tɨ ooroj jɨn taavijhua. 2 Nyáaj nu néijmi'i mua'reej je'ej siaj
tyityetyúucha'ɨj, nyáamua'ree siaj jéehua tyí'muarɨe' siajta jéehua á'viicue're', siajta
quee hua'xɨe've' ɨ maj je'ej pua'aj tyityetyúucha'ɨj. Siajta seríj huo'mua'aj ɨ maj a'yan
tyúusejrataca'aj maj a'ɨ́ɨn pué'een ɨ Dios tɨ hua'antyíhuoj, ma' ajta quee camu a'ɨ́ɨn
pué'een, a'yaa xu sij tyihuo'taséjrataca' maj a'ɨ́ɨn pué'een ɨ maj tyí'hue'tacaa. 3 Jéehua
xu jajxɨé'vi'ra'aj siaj sij néijmi'i jɨn tyo'táviicue', siajta a'ɨ́jna jɨn jajpuéetzij, nyejitzé
ma'can. 4 Nyajta nyáaj nu jamuaeté'exaatye'ej ɨ siaj jɨn ootyá'ɨtzeerej nyéetzij jimi,
a'ɨ́jna jɨme' siaj quee che' a'yan tyí'nyaxɨe've' siatɨ'ɨj anaquéej tyí'nyaxɨe'va'ca'aj. 5 A'ɨ́j
xu jɨn jo'támua'reej jo'siaj tyi'tɨ́j jɨn jo'tyá'ɨtzee nye jimi, siajta seequéj tyú'mua'tyij,
a'yájna siatɨ'ɨj anaquéej tyityetyúucha'ɨɨca'aj. Ajta tɨpua'aj sequée a'yan huárɨnyij, nyáaj
nu ja'mua jimi jo'ma'aj na'mej, nyej nyij jamuá'ari' a'ɨ́jna ɨ tɨ antyitátzaj ɨ tɨ ja'mua
jimi séejre', a'yaa nu rɨnyij tɨpua'aj sequée seequéj tyú'mua'tyij ɨ Dios jimi. 6 Maj
siajta mua'aj, xá'puɨ' xu rɨcɨj a'ɨ́jna jɨme' siaj quee jaxɨe've' je'ej maj rɨcɨj a'ɨ́ɨmaj ɨ maj
a'yan hua'tamuá'muaj tɨjɨn nicolaítas, ɨ nyaj nyajta quee nyáaj hua'xɨe've'. 7 A'ɨ́jna ɨ tɨ
iityánamuaj, che' jáanamuaj je'ej tɨ ɨ júuricama'ra' ɨ Dios tyihuá'ixaatye' a'ɨ́ɨmaj ɨ maj
jusɨ'rii ɨ Dios jimi. A'ɨ́ɨmaj ɨ maj néijmi'i jɨn tyu'tyámue'tɨn, a'yaa nu tyihuo'tá'sij maj
jáacua'nyij a'ɨ́jna jitze tɨ séejre' ɨ cɨyéj tɨ jɨn júurij tá'ra'nyij, a'áa tɨ ja'távej jo'tɨj huápuɨ'ɨj
naa jo'éen ɨ Dios jimi."

*Ɨ nyúucarij t*ɨ huata'ítyi'huaca' a'ɨ́ɨmaj jimi ɨ maj Esmirna jóosɨ'rii
8 'Pata'aj a'yan tyaata'ítyi' a'ɨ́jcɨ ɨ tɨ a'ɨ́jna jɨn antyúumua'reej tɨ huó'cha'ɨɨn a'ɨ́ɨmaj
ɨ maj a'áa jóosɨ'rii a Esmirna tɨ jɨme' yee: "A'yaa pu tyí'xaj a'ɨ́jna ɨ tɨ a'nájca, tɨ
ajta a'ɨ́ɨ pué'een ɨ tu'vé'tyajtɨj, a'ɨ́jna ɨ tɨ huamuɨ́' ajta je'en huatájuuriaca'. 9 Nyáaj
nu jamua'reej siaj jajpuéjtzij, siajta quee je'ej tyéejviicue', maj siajta mua'aj nyéetzij

jimi xu chíjtyaanyi'ij pué'een. Nyáaj nu jamua'reej maj je'ej pua'aj tyaja'muaxaj, a'íɨmaj ɨ maj a'yan tyúusejrataj maj a'íjcɨ jitze ajtyáma'can ɨ Israel, ajta capu a'yan tyi'ja'yájna, sulu a'íɨ mu a'íɨn pué'een ɨ tyiyáaru' maj jimi jusɨ'rii. [10] Caxu tyí'tzɨɨnye'ej je'ej siaj tya'ajpuéetzij xá'ju'un, ji'nye a'íjna ɨ tyiyáaru', a'íɨ pu séecan mua'ajmaj jamue'tyánasij, a'yaa pu'ij néijmi'caa tyajamuaatyésejra tɨpua'aj sianá'astijre'ej nusu sequée, siajta tamuáamuata' xɨcáj jajpuéetzij xá'ju'un. Tyámua' xu néijmi'i jɨn eenye' siajta tyo'táviicue' nyéetzij jimi, tɨpua'aj majamuáacui'nyij, nyáaj nu jamuaatí'tye'sij ɨ cúruun ɨ siaj jɨn júurij xá'ju'un jusén jɨme'. [11] A'íjna ɨ tɨ iityánamuaj, che' tyámua' tyáanamuaj je'ej tɨ ɨ júuricama'ra' ɨ Dios tyihuá'ixaatye' a'íɨmaj ɨ maj jusɨ'rii ɨ tyeyúuj tzajta': Majta a'íɨmaj ɨ maj néijmi'i jɨn tyu'tyámue'tɨn, capu huá'cɨ'tyij maj jajpuéetzij muá'ra'nyij matɨ'ɨj a'íɨmaj ɨ maj majtáhua'aj cui'nyij."

*Ɨ nyúucarij t*ɨ huata'ítyi'huaca' a'íɨmaj jimi ɨ maj Pérgamo jóosɨ'rii

[12] 'Pata'aj pajta tyaata'ítyi' a'íjcɨ ɨ tɨ a'íjna jɨn antyúumua'reej tɨ'ij huó'cha'ɨɨn a'íɨjma ɨ maj a'áa jóosɨ'rii a Pérgamo tɨ jɨme' yee: "A'yaa pu tyí'xaj a'íjna ɨ tɨ ji'tyéechuij ɨ chúun tɨ juxa'aj tya'antámuamuaa. [13] Nyáaj nu jamua'reej siaj a'áa jo'cháatɨmee jo'tɨj tyejé'ijtaj a'íjna ɨ tyiyáaru', siajta mua'aj sióoche' xu ná'astijre' nyéetzij. Caxu jaatáxaahuataca' siaj nyéetzij ná'tzaahuatye', caxu siajta a'ájna xɨcáara' jitze tɨ'ɨj a'íɨn séjria'ca'aj ɨ Antipas, tɨ tyámua' éenye'ej nyéetzij jimi, a'íɨ mu jaajé'caj a'ájna jo'tɨj tyejé'ijtaj ɨ tyiyáaru'. [14] Maj siajta mua'aj, tyi'tíj xu jɨn ootyá'ɨtzeerej nye jimi, a'íɨ mu ja'mua jimi séejre' ɨ maj ja'astej a'íjcɨ ɨ nyúucarij ɨ tɨ jɨn tyihuá'mua'tyej a'íjna ɨ Balaam, ɨ tɨ ajta a'yan tyaamuá'tyej a'íjcɨ ɨ Balac tɨ'ij hue'tzij jɨn huo'mué'tɨj a'íɨmaj ɨ maj Israel jitze ajtyáma'can, mej mij tyú'cua'nyij ɨ cue'ráj ɨ maj tyu'támu'vejritaca' a'íɨjma jimi ɨ sáanturij, ajta mej mij huóoxana'cɨre'en. [15] A'íɨ mu majta ja'mua jimi séejre' ɨ maj quee jaxɨe've' maj ajtácɨɨnyej a'íjna jitze ɨ huá'yi'raj ɨ maj a'yan hua'tamuá'muaj tɨjɨn nicolaítas. [16] A'íj xu jɨn siata'aj siajtáhua'aj ja'antzaahuatye'en ɨ Dios, na'ríij sequée a'yan huárɨnyij, nyáaj nu ja'mua jimi ja'tanyésij, nyej nyij huo'tanyó'si'tye'en a'íɨmaj a'íjna jɨme' ɨ chúun tɨ nye tyenyij jitze éejnyinyii. [17] Ajta a'íjna ɨ tɨ iityánamuaj, che' tyámua' tyáanamuaj je'ej tɨ ɨ júuricama'ra' ɨ Dios tyihuá'ixaatye' a'íɨmaj ɨ maj jusɨ'rii ɨ tyeyúuj tzajta'. Majta ɨ maj tyu'mué'tɨn, a'yaa nu tyihuo'tá'sij mej mij jáacua'nyij ɨ cue'ráj tɨ jútye' já'ma'can, nyajta nu tyetyéj jaatátɨstej tɨ cuéeinara', ɨ tɨ jitzán á'yu'si'ij je'ej tɨ a'íɨn jájcuan arí ántyapuaj, ajta quee a'tíj jamua'ree je'ej tɨ tyé'yu'si', sulu a'íɨ pu'uj ɨ a'tíj jamua'reej ɨ nyaj jaatátɨstej a'íjcɨ ɨ tyetyéj."

*Ɨ nyúucarij t*ɨ huata'ítyi'huaca' a'íɨmaj jimi ɨ maj Tiatira jóosɨ'rii

[18] 'Pata'aj pajta a'yan tyaata'ítyi' a'íjcɨ ɨ tɨ a'íjna jɨn antyúumua'reej tɨ huó'cha'ɨɨn a'íɨmaj ɨ maj a'áa jóosɨ'rii a Tiatira tɨ jɨme' yee: "A'yaa pu tyí'xaj ɨ yójra' ɨ Dios, ɨ tɨ ajta a'yan eenye' ava'jɨ'síjmee tɨ'ɨj tɨéj tɨ atyúumemej, ajta me'estíican iira'íɨcajmee tɨ'ɨj coobre maj jacámejri': [19] Nyáaj nu néijmi'i mua'reej je'ej siaj tyi'tíj jɨn rɨcɨj; nyáamua'ree siaj tyámua' tyúuxɨe've' síɨj ajta síɨj, ɨ siaj jitzán tyá'tzaahuatye', siajta huá'huɨɨre' ɨ séecan néijmi'i jɨn setye'víicue'raj, siajta ijíij, jéetze' xu seríj tyámua' rɨcɨj sequée anaquéej. [20] Ajta a'íɨ pu quee na'ráanajchij siaj tzáahuatyi'ra'aj jimi: tyícha'ɨɨj a'íjcɨ ɨ íitaj tɨ a'yan ántyapuaj tɨjɨn Jezabel, ɨ tɨ a'yan tyúuxaj tɨ ɨ Dios jitze ma'can tyí'xaj, a'íɨ pu'ij hue'tzij jɨn tyihuá'mua'tyej ɨ maj nye jimi séejre', mej mij huóoxana'cɨre'en, majta tyú'cua'nyij ɨ cue'ráj ɨ maj tyu'támu'vejritaca' a'íɨmaj jimi ɨ sáanturij. [21] Nu'ríj jaatá' tɨ'ij tyá'antzaahuatye'en ɨ Dios jimi, ajta a'íɨn capu jaxɨe've' tɨ a'yan huárɨnyij: capu ajta jaxɨe've' tɨ jaatapuá'cɨtaj ɨ tɨ jɨme' juxana'cɨre'. [22] A'íj nu jɨn a'áan yó'ojrasij utáatzij japua, nyajta a'íɨmaj ɨ maj jamuán tyu'xána'cɨrej, aj nu nyij jéehua huápuɨ'ɨj puéjtzij huo'tá'sij tɨpua'aj mequee jaatapuá'cɨtaj ɨ maj je'ej jɨn pua'aj rɨcɨj. [23] Nyajta huá'cui'nyij ɨ yójmua'mua' ɨ íitɨ', a'yaa mu mij néijmi'i ɨ maj jusɨ'rii ɨ Dios jimi tyá'mua'reeren nyaj a'íɨn pué'een ɨ tɨ jú'mua'ree je'ej tɨ a'tíj tyí'mua'tzej ɨ jutzájta', nyajta a'yan

tyihuo'tá'sij séej nyajta séej je'ej tɨ tyi'tɨ́j jɨn huarɨ́j. [24] Siajta mua'aj mu séecan, mu siaj
Tiatira ja'chej, ɨ siaj quee já'astijre' a'ɨ́jcɨ ɨ nyúucarij tɨ hue'tzij pué'een, siajta quee
jamua'reej ɨ tɨ jéehua huápuɨ'ɨj juxɨe've' ɨ tyiyáaru' jimi, a'yaa nu tyajá'mua'ixaatye'
nyej quee che' tyi'tɨ́j jɨn tyajá'mua'ijcatye'en. [25] Siata'aj tyámua' eenye' je'ej siaj tyi'tɨ́j
jɨn rɨcɨj, 'asta nyana'aj quee nyajtáhua'aj ya'uvé'nyej. [26] A'ɨ́ɨmaj ɨ maj tyu'tyámue'tɨn,
majta móoj a'yan tyámua' tyityetyúucha'ɨɨj je'ej nyej nyáaj tyá'xɨe've', 'asta na'aj quee
néijmi'i tye'entyipuá'rej, nyáaj nu huo'ta'sij mej mij tyihuo'ta'ɨ́jtye'en a'ɨ́ɨjma ɨ maj séej
chuéj japua jo'cháatɨmee, [27] ca'nyéjrij pu jɨn tyihuo'ta'ɨ́jtye'sij, a'yaa pu cha'taj na'aj
tyihua'antyipuá'ritye'sij a'ɨ́ɨjma ɨ maj jájcha'ɨɨre' tɨ'ɨj a'tɨ́j tɨ jaatyátaaraxɨ'ɨn ɨ xá'rij tɨ
xaríj jɨn taavijhua, a'yájna tɨ'ɨj ajta ɨ nyavástara' nyéetzij tyinaa'ɨ́jcaj. [28] Nyajta huo'ta'sij
mej mij a'ɨ́ɨmaj tátzave'ej muá'ra'nyij tɨ'ɨj ɨ xú'ra'vej tɨ eeré'nyinyii tapuá'risima'caj.
[29] A'ɨ́jna ɨ tɨ iityánamuaj, che' tyámua' tyáanamuaj je'ej tɨ ɨ júuricama'ra' ɨ Dios
tyihuá'ixaatye' a'ɨ́ɨmaj ɨ maj jusɨ'rii ɨ tyeyúuj tzajta'."

3

*Ɨ nyúucarij t*ɨ huata'ítyi'huaca' a'ɨ́ɨmaj jimi ɨ maj Sardis jóosɨ'rii

[1] 'Pata'aj a'yan tyaata'ítyi' a'ɨ́jcɨ tɨ a'ɨ́jna jɨn antyúumua'reej tɨ huó'cha'ɨɨn a'ɨ́ɨjma
ɨ maj a'áa jóosɨ'rii a Sardis tɨ jɨme' yee: "A'yaa pu tyí'xaj a'ɨ́jna ɨ maj jitzán séejre' ɨ
júuricama'ra' ɨ Dios ɨ maj aráahua'puaj ará'asej, tɨ ajta hui'tyáa' ɨ xú'ra'vetyee ɨ maj
aráahua'puaj ará'asej. Nyáaj nu jamua'reej je'ej siaj tyí'muarɨe', nyajta nu jamua'reej
siaj seríj nye jimi muɨ'chij, tyij majta a'yan tyí'muaxaj yee sióoche' xu júurij. [2] Siata'aj
atanyéjnye'rej, siajta tyámua' tyú'uurej a'ɨ́jcɨ tɨ óoj ja'mua jimi tyí'sejre', ajta arí tɨ́mua'
tye'entyipuá'rij, ji'nye a'yaa pu tyí'muasej a'ɨ́jna je'ej siaj rɨcɨj capu xá'puɨ' een ɨ Dios
jimi. [3] Siata'aj jo'támua'reej je'ej maj tyajamuaamuá'tyej ɨ siaj ja'ancuriáa', siata'aj a'yan
huárɨnyij siajta je'en ɨ Dios jimi ajtyáhuiixɨ'ɨn. Tɨpua'aj sequée atanyéjnye'rej, nyáaj
nu jo'ma'aj na'mej ja'mua jimi tɨ'ɨj náhua'rij, siajta mua'aj caxu jamua'reej a'tzáaj nyaj
ja'mua jimi ja'tanyésij. [4] Séecan mu ja'mua jimi séejre' ɨ maj quee tyi'tɨ́j jɨn á'ɨtzeere'
ɨ jutzájta', a'ɨ́ɨ mu mij nyaj jamuán huacɨ́'ca'aj muá'ju'un cuéeinavi' metyu'cháaj, ji'nye
a'yaa pu tyihua'tyévijtye' a'ɨ́ɨjma. [5] A'ɨ́ɨmaj ɨ maj tyu'tyámue'tɨn, a'yaa mu cuéeinavi'can
tyi'cháaj muá'ju'un, nyajta quee jo'rio'uunaj je'ej tɨ ántyapuaj ɨ yu'xarij jitze ɨ maj jitzán
á'yu'si'ij a'ɨ́ɨmaj ɨ maj jusén jɨn huatyá'ɨtzeere'ej ɨ Dios jimi, sulu nyáaj nu huo'taxájta ɨ
nyavástara' jimi, nyajta a'ɨ́ɨjma jimi ɨ maj jimi tyí'huɨɨre' ɨ nyavástara'. [6] Ajta a'ɨ́jna ɨ tɨ
iityánamuaj, che' a'ɨ́ɨn tyámua' tyáanamuaj je'ej tɨ tyihuá'ixaatye' ɨ júuricama'ra' ɨ Dios
a'ɨ́ɨjma ɨ maj jusɨ'rii ɨ tyeyúuj tzajta'."

*Ɨ nyúucarij t*ɨ huata'ítyi'huaca' a'ɨ́ɨjma jimi ɨ maj Filadelfia jóosɨ'rii

[7] 'Pata'aj a'yan tyaata'ítyi' a'ɨ́jcɨ ɨ tɨ a'ɨ́jna jɨn antyúumua'reej tɨ'ɨj huó'cha'ɨɨn a'ɨ́ɨjma
ɨ maj a'áa jóosɨ'rii a Filadelfia tɨ jɨme' yee: "A'yaa pu tyí'xaj a'ɨ́jna ɨ tyámua' een
tɨ ajta tzáahuatyi'ra'aj jɨn tyí'xaj, a'ɨ́ɨ pu a'ɨ́jna jɨn antyúumua'reej tɨ huo'tá'an mej
mij a'áa jo'tyájrutyej jo'tɨj já'sejre' a'ɨ́jna ɨ tɨ jitzán eeráma'can ɨ David, tɨpua'aj a'ɨ́ɨn
tya'antácuunaj, capu ɨ'ríj tɨ a'tɨ́j tye'tyáanaj, na'ríij a'ɨ́ɨn tye'tyáanaj, capu ajta ɨ'ríj
tɨ'ɨj a'tɨ́j tya'antácuunaj: [8] Nyáaj nu néijmi'i mua'reej je'ej siaj rɨcɨj, cásɨ' xaaséj, nu'ríj
tyajamua'antácuunyej siaj sij juxáahuaj utyájrutyej, ajta quee ɨ'ríj tɨ a'tɨ́j tye'tyáanaj,
nyáaj nu jamua'reej tɨquee jamú'ca'nyisti', siajta sióoche' xu tyá'astijre' je'ej nyaj
tyajamuáa'ixaa, caxu ná'xaahuaj. [9] A'yaa nu huá'uurej a'ɨ́ɨjma ɨ maj tyiyáaru' jimi jusɨ'rii,
ɨ maj tyí'hue'tacaa a'ɨ́jna jɨme' maj a'yan tyúusejrataj maj Israel jitze ajtyáma'can, a'yaa
nu ca'nyéjrij jɨn huá'uurej mej mij mujo'vá'ju'un majta je'en tyítunutaxɨ'ɨn ja'mua jimi,
mej mij a'ɨ́jna jɨn jáamua'reej nyej nyáaj já'muaxɨe've'. [10] Xu'ríj ja'rá'astee je'ej nyaj
tyajamuaata'ɨ́j a'ɨ́jna jɨme' siaj néijmi'i jɨn tyo'táviicue'ri', a'ɨ́j nu jɨn nyáaj ja'muacha'ɨ́ɨj
na'mej a'ájna xɨcáara' matɨ'ɨj néijmi'i jajpuéetzij muá'ju'un íiyan cháanacaj japua, mej
mij jáamua'reej ɨ maj a'yan huacháatɨmee. [11] Jiye'tzín nu yava'cányesij. Tyámua' xu

néijmi'i jɨn eenye' je'ej siaj seríj tyu'muárɨej, caxu tyi'tá'care'en tɨ'ij a'tɨ́j jamuaanáhue' ɨ siaj seríj jaamué'tɨj. 12 A'ɨ́ɨmaj ɨ maj tyu'tyáamue'tɨj, a'yaa nu tyihuo'tá'sij mej mij tyityetya'úuj muá'ra'nyij u tyeyúuj tzajta' ɨ nyaj Dios tɨ ja'a'rij, ajta quee che' a'náj iiráamej, a'ɨ́ɨjma nu jitze jo'tyéyu'xaj je'ej tɨ ántyapuaj ɨ nyaj Dios, nyajta je'ej tɨ tyaja'rájtyapuaj chájta'najra' ɨ nyaj Dios, a'ɨ́jna ɨ Jerusalén tɨ jájcuaj, tɨ ajta tajapuá je'cáanyej jo'tɨj ɨ nyaj Dios já'sejre', a'ɨ́ɨjma nu nyajta jitze jo'tyéyu'xaj je'ej nyaj jájcuan jɨn ántyapuaj. 13 A'ɨ́jna ɨ tɨ iityánamuaj, che' tyámua' tyáanamuaj je'ej tɨ ɨ júuricama'ra' ɨ Dios tyihuá'ixaatye' a'ɨ́ɨjma ɨ maj jusɨ'rii ɨ tyeyúuj tzajta'."

*Ɨ nyúucarij t*ɨ huata'ítyi'huaca' a'ɨ́ɨjma jimi ɨ maj Laodicea jóosɨ'rii

14 'Pata'aj a'yan tyaata'ítyi' a'ɨ́jcɨ ɨ tɨ a'ɨ́jna jɨn antyúumua'reej tɨ huó'cha'ɨɨn a'ɨ́ɨmaj ɨ maj a'áa jóosɨ'rii a Laodicea tɨ jɨme' yee: "A'yaa pu tyí'xaj a'ɨ́jna ɨ tɨ tzáahuatyi'ra'aj jɨn tyí'xaj ajta néijmi'i tyámua' jɨn een, ajta a'ɨ́ɨn pué'een ɨ tɨ Dios jamuán néijmi'i tyú'taahuaca' tɨ'ɨj na'aj ijíij tɨ tyí'sejre': 15 Nyáaj nu néijmi'i mua'reej je'ej siaj tyi'tɨ́j jɨn rɨcɨj. Nyáamua'ree siaj quee ooca'nyáaj sianaataxɨe'vej nyéetzij, caxu siajta ca'nyéjrij jɨn ná'antzaahuaj. A'yaa pu tyina'ráanajchi siaj ooca'nyáacan jɨn naa nyojo'mua'raj, na'ríij sequée ca'nyéjrij jɨn ná'tzaahuatye'ej. 16 Siajta cɨ́ɨ siana'aj tyiná'tzaahuatye', caxu a'yan tyí'huɨɨre' tɨ'ɨj jájtyij tɨ jéehua pɨstij nusu tɨ jéehua cɨmuájraa, a'ɨ́j nu jɨn a'yan já'mua'uurej nyej nyij ca'nyéjrij jɨn majamúuhua'xɨj. 17 A'yaa xu tyí'xaj siaj mua'aj chíjtyaanyi'ij pué'een, tɨ jee jéehua jamuáahuɨɨ, tɨ jee ajta quee tyi'tɨ́j jamuá'ɨtziitye', siajta mua'aj caxu jamua'reej siaj xána'visi', siajta je'ej pua'aj huá'sejratye' ɨ tyeɨ́tyee, mua'aj xu quee je'ej tyéejviicue', xa'racúcu'nyijmee siajta muámua'vi'ijmee. 18 A'ɨ́j nu jɨn a'yan tyaja'muahuaviij siaj nyéetzij jimi jáananan ɨ ooroj tɨ tɨéj jitze juta'huacaa, siata'aj sij jɨ'ré'can jɨme' huatyoochíjtyaanyi'taj, siajta nyéetzij jimi jáananan ɨ cáanarij tɨ naa tyí'cueenaa siaj sij a'ɨ́jcɨ ucóochejtya'xɨ'ɨn tɨ'ij quee séejre' ɨ ja'muatyévij ɨ siaj jatyevi'ra' a'ɨ́jcɨ jɨme' siaj muámua'vi'ij, siajta nyéetzij jimi jáananan a'ɨ́jcɨ ɨ siaj aróohuatye'en ɨ jujɨ'ɨj jitze siata'aj sij atanyéjnye'rej. 19 A'yaa nu tyámua' tyihuá'ixaatye', nyajta puéjtzij hua'tá'caa a'ɨ́ɨjma ɨ nyaj hua'xɨe've'. A'ɨ́j pu jɨn siata'aj seequéj tyú'mua'tyij, siajta ja'antzaahuatye'en ɨ Dios. 20 Cásɨ', nyáaj nu eetyéjvee a tɨ ja'pueertaj nyetye'ejtyato'xa'aj, tɨpua'aj a'tɨ́j náanamuaj ajta je'en tyina'antácuunye'en, aj nu nyij utyárutyij chi'ra'an tzajta' tyej tyij néemi'ij tyú'cua'nyij. 21 A'ɨ́ɨmaj ɨ maj tyu'tyámue'tɨj, a'yaa nu tyihuo'tá'sij maj nyajamuan oorá'sej jó'nyaj tyejé'ijtaj, a'yájna nyatɨ'ɨj nyáaj tyu'tyáamue'tɨj, aj nu nyij nyavástara' jamuán huatyéeyixɨj jo'tɨj a'ɨ́ɨn tyejé'ijtaj. 22 Ajta a'ɨ́jna ɨ tɨ iityánamuaj, che' tyámua' tyáanamuaj je'ej tɨ ɨ júuricama'ra' ɨ Dios tyihuá'ixaatye' a'ɨ́ɨjma ɨ maj jusɨ'rii ɨ tyeyúuj tzajta'."

4

Juan pu huo'séj ɨ maj janajchej ɨ Dios u tajapuá

1 Tɨ'ɨj a'yan tye'entyipuá'rej, aj nu nyij ájnyeeriaca', nyatɨ'ɨj nyij jaaséj ɨ puéertaj tɨ antácuunyica'aj u tajapuá, ajta ɨ nyaj anaquéej jáanamuajri' ɨ tɨ naatajé tɨ ajta a'yan namuajria'ca'aj tɨ'ɨj a'tɨ́j tɨ ucáajijhua ɨ trompéetaj jitze, a'yaa pu tyinaaté'exaaj tɨjɨn:

—Mujo'té'yi'ij nyata'aj muaataséjratye'en je'ej tɨ tyi'tɨ́j tyúuxɨe've' tɨ a'yan huárɨnyij majca'huáyee.

2 Aj pu'ij ɨ júuricama'ra' ɨ Dios nye jimi huatyá'ɨtzee, nyajta je'en ɨpuárij huaséj tɨ ujo'tyávaaca'aj u tajapuá, ajta a'tɨ́j jitzán huatyácatyii. 3 Ajta a'ɨ́jna ɨ tɨ acájca, a'yaa pu huasé'rihua'aj tɨ'ɨj tyetyéj tɨ huápuɨ'ɨj tyá'najchij tɨ po'vij ajta tɨ tyóomuaa á'naxcaj, ajta a'yan huasé'rihua'aj tɨ'ɨj sɨ́ɨj ɨ tyetyéj tɨ po'vi'ij jɨn naa tyí'me'estij, ajta cu'xa'aj atahuɨ́jca'aj jo'tɨj jo'tyávaaca'aj ɨ ɨpuárij, tɨ tyama'astájyi'caa huá'ravi'can jɨme' a'yájna tɨ'ɨj ɨ tyetyéj ɨ maj a'yan jatamuá'muaj tɨjɨn esmeralda, 4 ajtáhua'aj pu séecan ɨ ɨpuárij tya'taváatɨma'caa jo'tɨj jo'tyéjvee a'ɨ́jna ɨ ɨpuárij seityéj japuan muáacuaj pu tya'rá'axcaa, majta ɨ huáasij acatyé'tya'ajma'caa ɨ ɨpuárij jitze, cuéeinavi' mu

tyí'chajcaa, majta cúruun tyo'carújtya'ajma'caa ɨ jumu'új jitze ooroj tɨ jɨn tyí'taavijhua.
5 Ajta a'ɨ́jna jitze ɨ ɨpuárij a'yaa mu tyityetyána'axcava'ra'aj majta tyényuuca'aj, ajta
a'ájna ɨ ɨpuárij tɨ jo'tyéjvee, tatzárij pu aráahua'puaj ataváatɨma'caa, ajta a'ɨ́jna ɨ tatzárij
a'ɨ́ɨ pu a'ɨ́ɨn pué'een ɨ júuricama'ra' ɨ Dios tɨ aráahua'puaj ará'asej. 6 A'ájna jo'tɨj
jo'tyéjvee a'ɨ́jna ɨ ɨpuárij, a'yaa pu éenye'ej huariá'muanyica'aj a chóota' tɨ'ɨj tyi'tɨ́j tɨ
naa tyí'me'estij tɨ ajta tátzaj.

Ajta a'ájna jé'ta', jo'tɨj jo'tyéjvee a'ɨ́jna ɨ ɨpuárij, muáacuaj mu ɨ maj júurij
ataváatɨma'caa, majta jéehua jɨ'síj hua' jitze séjria'ca'aj, ɨ hua' nyéerimij jitze ajta
hua'huarita'. 7 Ajta ɨ tɨ anájcaj a'yaa pu huasé'rihua'aj tɨ'ɨj muájyej, ajta ɨ tɨ
je'tyáa'sej, a'yaa pu huasé'rihua'aj tɨ'ɨj túuru', ajtáhua'aj ɨ sɨ́ɨj tɨ je'tyáa'sej, a'yaa pu
tya'cányeerica'aj tɨ'ɨj tyévij, ajta ɨ tu'vé'tyajtɨj, a'yaa pu huasé'rihua'aj tɨ'ɨj cué'ra'vej
tɨ huatará'raj. 8 Majta a'ɨ́ɨmaj ɨ maj muáacuaj ɨ maj júurij, a'ɨ́ɨ mu aráseej pua'mácan
ajta anájma'caaj sɨ́ɨj ajta sɨ́ɨj, ajta jéehua jɨ'síj jitzán séjria'ca'aj, jéjre' ajta tyétye'. A'náj
tɨna'aj mu a'yan tyí'xajtaca'aj majta a'yan tyí'chuiicaca'aj tɨjɨn:
Tyámua' pu een, tyámua' pu een, tyámua' pu een ɨ tavástara',
Dios pu a'ɨ́ɨn pué'een ɨ tɨ néijmi'i jɨn antyúumua'reej,
a'ɨ́ɨ pu anaquéej séjria'ca'aj, ajta ijíij séejre', ajta jusén jɨn séeria'aj ta'mej.
9 Ajta matɨ'ɨjta a'ɨ́ɨmaj janajchej ɨ maj muáacuaj, majta tyé'tyojtzi're'ej a'ɨ́jcɨ ɨ tɨ
ɨpuárij jitze acájca, ɨ tɨ jusén jɨme' júurij, 10 a'ɨ́ɨmaj ɨ huásij ɨ maj seityéj japuan muáacuaj
ará'asej, a'ɨ́ɨ mu tyítunutaxɨj a'ɨ́jcɨ jimi ɨ tɨ ɨpuárij jitze acájca, majta jaatyánajchij, majta
tyu'tátuiire'sij a'ɨ́jcɨ jimi ɨ tyuucúrun, majta a'yan tyí'xajtaca'aj tɨjɨn:
11 A'yaa pu tyimuaavíjtye' muéetzij, mu paj tavástara' pué'een, pajta taj Dios pué'een,
tyej tyij tyimuaatatyójtzi're'en, tyajta muatyáanajchej ɨ paj jɨn néijmi'i putyí'uurej,
ji'nye muáaj paj néijmi'i tyú'taahuaca', ɨ tɨ a'yan tyí'sejre',
muáaj paj a'yan tya'ajxɨé'vi'raca'aj a'ɨ́j pu jɨn néijmi'i tyú'taavijhuaca'.

5

*Ɨ yu'xarij t*ɨ jíri' tɨ jitzán tyé'yu'si' ajta ɨ cánya'aj

1 Ajta a'ɨ́jna ɨ tɨ acájca ɨ ɨpuárij jitze, jumuáca'ta' pujmua' pu ji'tyépijca'aj ɨ yu'xarij tɨ
juxa'aj tyé'yu'si'huaca'aj, ajta arahua'puaquej pu ájvi'tyijhuaca'aj ɨ xɨ́ɨjca jɨme'. 2 Nyajta
séej huaséj ɨ tajapuá tɨ tyí'huɨɨre', a'yaa pu'ij ca'nyíin jɨn tyu'ta'íhuoj tɨjɨn:

—¿A'tanyíj quee tyi'tɨ́j jɨn á'ɨtzeere' tɨ'ij ja'ajsújtza'naxɨ'ɨn ɨ tɨ ajvi'tyíihuajmee,
ajta je'en jaatáxɨjta ɨ yu'xarij? 3 Ajta u jútye', ajta íiyan ɨ cháanacaj japua, ajta
jityán ɨ cháanacaj, capu a'tɨ́j a'yan tyu'tóocɨ'puaj tɨ'ij jaatáxɨjta, ajta jaaséj je'ej tɨ
tyé'yu'si'huaca'aj. 4 Nyajta nyáaj jéehua nu huápuɨ'ɨj nyeyiinyaca'aj a'ɨ́jna jɨme' maj
quee jáatyoj sɨ́ɨj tɨ a'yan tyu'tóocɨ'puaj tɨ'ij jaatáxɨjta ɨ yu'xarij nusu tɨ jaaséj je'ej tɨ
tyé'yu'si'. 5 Tɨ'quij sɨ́ɨj tɨ hua' jitze ajtyáma'can a'ɨ́ɨmaj ɨ huáasij, a'yaa pu tyinaaté'exaaj
tɨjɨn:

—Capáj ayiinyaj, ji'nye a'ɨ́jna ɨ maj a'yan jatamuá'muaj tɨjɨn ɨ Muájyej ɨ tɨ hua' jitze
ajtyáma'can a'ɨ́ɨmaj ɨ maj Israel jitze eeráanyej, a'ɨ́jna ɨ tɨ David jitze eeráma'can, a'ɨ́ɨ
pu arí tyu'tyáamue'tɨj a'ɨ́ɨ pu pújoorej tɨ'ij ja'ajsújtza'naxɨ'ɨn ɨ ta'raahua'puácaa tɨ jɨn
ajvi'tyíihuajmee ajta je'en jaatáxɨjta ɨ yu'xarij.

6 Aj nu nyij cánya'aj huaséj a'ájna jé'ta' jo'tɨj jo'tyéjvee a'ɨ́jna ɨ ɨpuárij, ajta jé'ta' a'ɨ́ɨjma
jimi ɨ maj muáacuaj ɨ maj júurij, ajta jé'ta' a'ɨ́ɨjma jimi ɨ huáasij, a'yaa pu huasé'rihua'aj
cuxáa meríj jaajé'cataca'aj. Ajta arahua'puácaa ava'ahuájma'caa, ajta arahua'puácaa
ava'jɨ'síjma'caa, ajta ɨ jɨ'sáara' ɨ ta'ráahua'puaj, a'ɨ́ɨ pu a'ɨ́ɨn pué'een ɨ júuricama'ra' ɨ
Dios ɨ tɨ a'yan yo'ta'ítyaca' íiyan cháanacaj japua. 7 A'ɨ́jna ɨ cánya'aj, a'ɨ́ɨ pu ja'ancuré'pij
a'ɨ́jcɨ ɨ yu'xarij ɨ tɨ muáca'ta' pujmua' séjria'ca'aj a'ɨ́jna ɨ tɨ ɨpuárij jitze acájca, 8 tɨ'ɨj
ja'ancuré'pij a'ɨ́jcɨ ɨ yu'xarij, a'ɨ́ɨmaj ɨ maj muáacuaj ɨ maj júurij, majta ɨ huáasij ɨ
maj seityéj japuan muáacuaj ará'asej, a'ɨ́ɨ mu néijmi'i ecóotutaxɨj a'ɨ́jcɨ jimi ɨ cánya'aj.

Néijmi'i mu a'ɨ́ɨmaj ɨ áarpaj tyi'tyéɨ'ca'aj, majta túxa'aj ooroj tɨ jɨn tyí'taavijhuaca'aj,
ajta cuáanye'ej ava'jɨstíjma'caa a'ɨ́jcɨ jitze ɨ túxa'aj, a'ɨ́ɨ pu'ij a'ɨ́ɨn pué'een ɨ maj jɨn
jahuooca'aj a'ɨ́ɨmaj ɨ maj tyeɨ́tyeristyamua'mua' pué'een ɨ Dios. 9 Majta jájcuan jɨn a'yan
tyí'chuiicaca'aj tɨjɨn:
Muáaj paj jɨ'réenye'ej séejre' pej pij ja'ancuré'pij ɨ yu'xarij pajta ja'ajsújtza'naxɨ'ɨn ɨ tɨ
ajvi'tyíihuajmee,
ji'nye muáaj paj huatámu'vejrityi'huaca',
pajta a'ɨ́jcɨ jɨme' a' xuure' tyu'nájchitaca' ɨ Dios jimi,
néijmi'caa jitze ma'can ɨ tyeɨ́tyee, ɨ maj séej jitze maj eeráma'can,
ɨ maj séej nyúucarij jɨn tyí'xaj, nusu ɨ maj séej chuéj japua já'ma'can.
10 Pajta tyámua' huó'ruuj mej mij sɨ́ɨj mana'aj tyeɨ́tyeera' pué'eenye'ej muá'ra'nyij,
mej mij majta tyu'tyáhuɨɨre'en a'ɨ́jna jimi ɨ Dios,
majta a'ɨ́ɨmaj mu tyu'ta'ɨ́jtaj ɨ́iyan ɨ cháanacaj japua.
11 Aj nu nyij atányeeriaca', nyajta je'en mui'caa huánamuajri' ɨ maj tajapuá tyí'huɨɨre'
ɨ maj a'áa ja'taváatɨma'caa jo'tɨj jo'tyéjvee ɨ ɨpuárij, jo'maj majta já'sejria'ca'aj ɨ maj
muáacuaj ɨ maj júurij, majta a'ɨ́ɨjma jimi ɨ huáasij. A'ɨ́ɨ mu huápuɨ'ɨj mui'caa, capu
ámiteeria'ca'aj a'chu maj pua'maca'aj, 12 a'yaa mu mij ca'nyíin jɨn tyí'xajtaca'aj tɨjɨn:
A'ɨ́jna ɨ cánya'aj ɨ tɨ huatámu'vejrityi'huaca', a'yaa pu tye'tyévijtye'
tɨ a'ɨ́ɨn ja'ancuriá'an ɨ tɨ néijmi'i jɨn putyí'uurej, ajta tɨ'ij néijmi'i jimi tyí'sejria'aj,
ajta a'ɨ́ɨn néijmi'i tyi'mua'réeriaj ajta je'en néijmi'i jɨn tyu'tyámue'tɨn,
tyiche' tyaatatyójtzi're'en a'ɨ́jna ɨ tɨ naa een, tyajta jimi tyu'táchuiicaj.
13 A'yaa nu nyajta tyáanamuajri' tɨ a'ɨ́jna ɨ Dios tɨ tyú'taahuaca' tajapuá tɨ tyejé'sejre',
ajta ɨ́iyan cháanacaj japua tɨ tyí'sejre', ajta jityán tɨ tyejé'sejre' ɨ chuéj, ajta a'áa maj
tyityejé'sejre' ɨ jájtyij jitze tɨ ve'éj, a'yaa mu tyí'xajtaca'aj tɨjɨn:
Tyiche' tyaatatyójtzi're'en a'ɨ́jcɨ ɨ tɨ acájca ɨ ɨpuárij jitze, tyajta a'ɨ́jcɨ ɨ cánya'aj,
tyiche' jaatyátzaahuatye'en, tyajta tyámua' tyeetyátoonyij,
che' a'ɨ́ɨn néijmi'i jɨn antyúumua'reeriaj jusén jɨme'.
14 Majta a'ɨ́ɨmaj ɨ maj muáacuaj ɨ maj júurij, a'yaa mu tyu'taxájtaca' tɨjɨn:
—Che' a'yan tyá'ra'nyij. Majta a'ɨ́ɨmaj ɨ huáasij, a'ɨ́ɨ mu tyítunutaxɨj majta jaatyána-
jchaca' ɨ Dios.

6

A'ɨ́jna ɨ tɨ arahua'puaquej ajvi'tyíihuajmee
1 Aj nu nyij jaaséej tɨ'ɨj ɨ cánya'aj séej jajsújtza'an ɨ tɨ ájvi'tyijhuaca'aj ɨ yu'xarij jitze,
aj nu nyij séej huánamuajri' ɨ tɨ hua' jitze ajtyáma'can ɨ maj júurij ɨ maj muáacuaj, a'yaa
pu'ij tyu'taxájtaca' a'yan namuáaria'can tɨ'ɨj maj huatyényuunyij tɨjɨn:
—Mujo'té'yi'ij.
2 Nyatɨ'ɨj nyij atányeeriaca' aj nu nyij cahuáayu' tɨ cuéeinara' huaséj, ajta ɨ tɨ avá'catyii
a'ɨ́ɨ pu tú'namua'aj iityéchooca'aj ɨ jumuáca' jitze. Majta je'en cúruun jaatɨ'ɨj, aj pu'ij
iirájraa tɨ'ij hua'antyimue'tɨn a'yaa pu'ij néijmi'i jɨn tyu'tyáamue'tɨj.
3 Tɨ'ɨj a'ɨ́jna ɨ cánya'aj ajtáhua'aj séej ajsújtza'an, a'yaa nu tyáanamuajri' tɨ ajtáhua'aj
sɨ́ɨj ɨ tɨ ajta hua' jitze ajtyáma'can ɨ maj júurij ɨ maj muáacuaj, a'yan tyu'taxájtaca' tɨjɨn:
—Mujo'té'yi'ij.
4 Aj pu'ij ajtáhua'aj sɨ́ɨj ɨ cahuáayu' iirájraa tɨ po'xara'. Ajta ɨ tɨ avá'catyii a'ɨ́ɨ pu a'ɨ́jna
jɨn antyúumua'reeriaca'aj tɨ'ij huo'ɨtziitye'en ɨ tyeɨ́tyee ɨ maj a'yan séejre' ɨ cháanacaj
japua, mej mij huóocui'nyij sɨ́ɨj ajta sɨ́ɨj, a'ɨ́ɨ pu ajta ja'ancuré'chuij ɨ chúun tɨ ve'éj.
5 Tɨ'ɨj a'ɨ́jna ɨ cánya'aj ajtáhua'aj séej ajsújtza'an, a'ɨ́j nu séej huánamuajri' ɨ tɨ hua'
jitze ajtyáma'can ɨ maj júurij ɨ maj muáacuaj, tɨ a'yan tyu'taxájtaca' tɨjɨn:
—Mujo'té'yi'ij.
Nyatɨ'ɨj nyij nyajtáhua'aj atányeeriaca', aj nu nyij cahuáayu' huaséj tɨ xú'muara',
ajta ɨ tɨ avá'catyii, a'ɨ́ɨ pu ji'tyéchooca'aj ɨ maj jɨn tya'cá'itɨe'raj. 6 Nyatɨ'ɨj nyij a'tɨ́j

huánamuajri' tɨ hua' tzajta' a tyojo'taxájtaca' a'ɨ́ɨmaj jimi maj muáacuaj ɨ maj júurij, a'yan tɨjɨn:

—Séej mediidaj ɨ tyeríicuj, a'yaa pu tyá'najchij tɨ'ɨj a'tɨ́j tyá'mue'tɨj séej xɨcáj, ajta huéeicaj mediidaj ɨ tyeríicuj tɨ tɨtɨ'ɨjme' ijmuéeya'ajmee, a'yaa pu cha'tána'aj tyá'najchij tɨ'ɨj a'tɨ́j tyá'mue'tɨj séej xɨcáj, ajta capáj yó'jɨpuan ɨ aséityij, nusu ɨ nahuáj.

7 Tɨ'quij ɨ cánya'aj ajtáhua'aj séej ajsújtza'an, aj nu nyij jáanamuajri' tɨ ajtáhua'aj ɨ sɨ́ɨj ɨ tɨ ajta hua' jitze ajtyáma'can ɨ maj júurij ɨ maj muáacuaj, a'yan tyu'taxájtaca' tɨjɨn:

—Mujo'té'yi'ij.

8 Nyatɨ'ɨj atányeeriaca', cahuáayu' nu huaséj tɨ cɨ́ɨ tyí'tyoomuara', ajta ɨ tɨ avá'caj, a'yaa pu ántyapuaj tɨjɨn: ɨ tɨ huá'cui'caa. Ajta sɨ́ɨj cújta' huama'ca'aj ɨ tɨ a'áa tyejé'ijtaj ɨ hua' tzajta' ɨ muɨ'chítyee, ajta je'cácaa jimi ɨ tyeɨ́tyee antyúumua'reej ɨ maj a'yan huacháatɨmee ɨ cháanacaj japua, mej mij huó'cui'nyij ɨ tyeɨ́tyee a'ɨ́jna jɨme' maj tyúunyo'si'tye'en, nusu tújrij jɨme', na'ríij cui'nyi'ra'aj jɨme', nusu a'ɨ́ɨjma jɨme' ɨ tyi'tyán ɨ maj tyí'tyacɨ'macaa.

9 Tɨ'ɨj ɨ cánya'aj ajtáhua'aj séej ajsújtza'an, aj nu nyij huo'séj jityán ɨ ɨpuárij a'ɨ́ɨjma ɨ maj a'ɨ́jna jɨn huácui'iihuaca' maj jaaxájtaca' ɨ nyúucaria'ra' ɨ Dios, majta a'ɨ́jna jitze tyámua' tyityahuóocha'ɨj. 10 A'yaa mu ca'nyíin jɨn tyí'xajtaca'aj tɨjɨn:

—Tavástara', mu paj jɨ'réenya'aj séejre', pajta quee tyi'tɨ́j jɨn á'ɨtzeere', ¿a'náj nyij pahuá'xɨjtye'en a'ɨ́ɨjma ɨ maj cháanacaj japua jo'cháatɨmee, a'ɨ́jna jɨme' ɨ maj táacuij?

11 Aj mu mij cáanarij tyihuo'ré'pij tɨ tyi'tɨ́tɨ'ɨjmee tɨ tyí'cueenaa, majta a'yan tyihuo'té'exaaj maj cɨ́ɨ tyityahuóoso'pe'en, 'asta mana'aj quee huo'néijmi're'en ɨ hua' ihuáamua', ɨ maj majta tyí'huɨɨre' ɨ Dios jimi, mej mij a'yan cha'taj mana'aj éenye'que' huácui'nyij matɨ'ɨj a'ɨ́ɨmaj.

12 Tɨ'ɨj a'ɨ́jna ɨ cánya'aj ɨ ta'ráseevij ajsújtza'an, aj nu nyij jaaséj tɨ cháanacaj ca'nyíin jɨn huatóoca'tzɨj. Ajta ɨ xɨcáj huatyáxu'muariaca', a'yaa pu huasé'rihua'aj tɨ'ɨj ɨ cɨ́ɨxurij tɨ xú'muaa, ajta a'ɨ́jna ɨ máxcɨrɨe' huatyápo'xariaca', a'yaa pu huasé'rihua'aj tɨ'ɨj xúure'ej, 13 majta ɨ xú'ra'vetyee a'ɨ́ɨ mu uje'cáavatzɨj ɨ chuéj japua, a'yájna tɨ'ɨj ɨ táque'ra' ɨ xápua' tɨpua'aj ɨ cɨyáara' ca'nyíin jɨn huatáhuaaxɨ'ɨn ɨ áacaj jɨme'. 14 Ajta ɨ tajapuá a'yaa pu huataséjre tɨ'ɨj tɨpua'aj a'tɨ́j yu'xarij huatyéjire'en, ajta néijmi'i ɨ jɨríj tɨ huaquéetɨmee, ajta jo'tɨj ja'rahuáchijmee ɨ jájtyij japua, néijmi'i pu aja'yee jo'quéetɨma'aj ta'raa. 15 Majta néijmi'i ɨ maj tyi'tɨ́j jɨn tyityatatyíj, a'ɨ́ɨ mu huatyóo'avaataca' tyásta'naj tzajta', majta tyetyéj tzajta' nusu ɨ jɨríj jitze, hua' jamuán ɨ tajtúhuaanyij, ɨ maj tyihuá'ijtye' ɨ xantáaru'uj, ɨ maj chíjtyaanyi'ij pué'een, majta ɨ maj va'cán jɨn tyityatatyíj, néijmi'i ɨ maj ca'nyéjrij jɨn tyí'huɨɨria'ca'aj majta ɨ juxáahuaj séjria'ca'aj, 16 a'yaa mu tyihuá'jeevaca'aj ɨ jɨríj majta ɨ tyetyéj tɨjɨn:

—Siata'aj tajapuá rájvetyij siaj sij ta'vá'naj tɨ'ij quee taaséj a'ɨ́jna ɨ tɨ acájca ɨ ɨpuárij jitze, ajta tɨ'ij quee puéjtzij táacɨ'tyij a'ɨ́jna jɨme' ɨ cánya'aj tɨ jɨn nyú'camuɨ'. 17 Ji'nye pu'ríj tya'rá'aj a'ájna xɨcáara' maj jitzán puéjtzij taatá'sij, ¿a'tanyíj púJoorej tɨ'ij tyo'táviicue'en a'íjna jɨme'?

7

A'ɨ́ɨmaj ɨ maj Israel jitze ajtyáma'can ɨ Dios tɨ hua'vá'jajpuaxɨj

1 Nyajta je'en muáacuacaa huaséj ɨ maj tajapuá tyí'huɨɨre', maj a'áa jo'tyú'uuca'aj, sɨ́ɨj pu a'áa jo'tyávaaca'aj jo'tɨj ɨ xɨcáj jé'ejnyinyiij, ajta sɨ́ɨj jo'tɨj ɨ xɨcáj ja'ancáru'pij, ajta sɨ́ɨj ajtyapuáj pujmua', ajta ɨ sɨ́ɨj áatyej pujmua' pu jo'tyávaaca'aj, a'ɨ́ɨ mu mij quee tyi'tá'care'ej tɨ huatá'aacarej ɨ chuéj japua, na'ríij ɨ jájtyij japua nusu ɨ cɨyéj tzajta'. 2 Nyajta nu séej huaséj ɨ tɨ tajapuá tyí'huɨɨre' tɨ a'áa pujmua' ja'vá'ma'ca'aj jo'tɨj jé'ejnyinyiij ɨ xɨcáj, a'ɨ́ɨ pu ji'tyátɨjcaa a'ɨ́jna ɨ tɨ jɨn hua'ajtyiyú'xaxɨ'ɨn ɨ huá'cuaatze' ɨ tyeɨ́tyeristyamua'me'en ɨ Dios tɨ júurij. A'ɨ́ɨ pu'ij ca'nyíin jɨn huo'tajé a'ɨ́ɨmaj ɨ maj a'ɨ́jna jɨn antyúumua'reeriaca'aj maj je'ej pua'aj jáa'uurej ɨ cháanacaj, majta ɨ jájtyij tɨ ve'éj. 3 A'yaa pu tyihuo'té'exaaj tɨjɨn:

—Caxu je'ej pua'aj ja'uurej ɨ cháanacaj, ɨ jájtyij tɨ ve'éj, nusu ɨ cɨyéj, 'asta tyana'aj
quee hua'ajtyiyú'xaxɨ'ɨn huá'cuaatze' a'ɨ́ɨmaj ɨ maj jahuɨɨre' ɨ taj Dios.
4 Nyatɨ'ɨj nyij jáanamuajri' a'chu maj ará'axcaa ɨ maj hua'ajtyiyú'xaxɨj, a'yaa mu
pua'maca'aj anxɨtyej japuan huá'puatyej japuan muáacuaj ví'ra'aj, a'ɨ́ɨ mu a'ɨ́ɨn pué'een
ɨ maj Israel jitze eeráma'can. 5 Tamuáamuata' japuan hua'puaj ví'ra'aj mu pua'mácan
ajtyiyu'xaxɨj ɨ maj Judá jitze eeráma'can, majta tamuáamuata' japuan hua'puaj ví'ra'aj
ɨ maj a'ɨ́jna jitze eeráma'can ɨ Rubén, majta tamuáamuata' japuan hua'puaj ví'ra'aj
ɨ maj a'ɨ́jna jitze eeráma'can ɨ Gad, 6 majta tamuáamuata' japuan hua'puaj ví'ra'aj ɨ
maj Aser jitze eeráma'can, majta tamuáamuata' japuan hua'puaj ví'ra'aj ɨ maj a'ɨ́jna
jitze eeráma'can ɨ Neftalí, majta tamuáamuata' japuan hua'puaj ví'ra'aj ɨ maj Manasés
jitze eeráma'can, 7 majta tamuáamuata' japuan hua'puaj ví'ra'aj ɨ maj Simeón jitze
eeráma'can, majta tamuáamuata' japuan hua'puaj ví'ra'aj a'ɨ́ɨmaj ɨ maj Leví jitze
eeráma'can, majta tamuáamuata' japuan hua'puaj ví'ra'aj ɨ maj Isacar jitze eeráma'can,
8 majta tamuáamuata' japuan hua'puaj ví'ra'aj ɨ maj Zabulón jitze eeráma'can, majta
tamuáamuata' japuan hua'puaj ví'ra'aj ɨ maj José jitze eeráma'can, a'yaa mu cha'taj
mana'aj tamuáamuata' japuan hua'puaj ví'ra'aj tyitya'rá'axcaa ɨ maj Benjamín jitze
eeráma'can.

*A'*ɨ́ɨmaj ɨ maj jéehua ará'asej majta cuéeinavi' tyi'tyéechan

9 Nyatɨ'ɨj nyij nyajtáhua'aj atányeeriaca', aj nu nyij mui'caa huápuɨ'ɨj hua'sej ɨ tyeɨ́tyee
ɨ maj a'áa ja'tyúusɨɨria'ca'aj néijmi'i ɨ maj séej chuéj japua já'ma'can, majta séej
chájta'naj jitze já'ma'can, majta ɨ maj seequéj tyu'xáxa'aj, jéehua mu huápuɨ'ɨj ará'axcaa
a'ɨ́j pu jɨn quee ɨ'riitaca'aj tɨ a'tɨ́j huo'tyé'iten. A'áa mu jo'tyú'uuca'aj ɨ cánya'aj jimi.
A'ɨ́ɨ mu cuéeinavi' tyi'tyáchajcaa, majta tacɨ́j iityepíitɨma'caa. 10 Néijmi'i mu ca'nyíin jɨn
a'yan tyí'tyejijhuaca'aj tɨjɨn:
A'ɨ́jna ɨ tɨ jɨn tajapuá huanyú, a'ɨ́j pu jimi já'ma'can ɨ taj Dios
ɨ tɨ acájca ɨ ɨpuárij jitze,
ajta a'ɨ́jna jimi ɨ cánya'aj.
11 Majta néijmi'i ɨ maj tajapuá tyí'huɨɨre', a'ɨ́ɨ mu ataváatɨma'caa jo'tɨj jo'tyéjvee ɨ
ɨpuárij, majta ɨ huáasij, majta a'ɨ́ɨmaj ɨ maj muáacuaj ɨ maj júurij, a'ɨ́ɨ mu mij ecóotutaxɨj
jimi ɨ tɨ acájca ɨ ɨpuárij jitze, matɨ'ɨj mij jaatyánajchaca' ɨ Dios, 12 a'yaa mu tyu'taxájtaca'
tɨjɨn:
Che' a'yan tyá'ra'nyij.
Ɨ tyaj jimi tyu'táchuiicaj, ajta ɨ tɨ naa een,
ɨ tɨ néijmi'i tyí'mua'reej, ɨ tyaj jɨn tyé'tyojtzi're',
a'ɨ́j pu jimi já'ma'can ɨ Dios ɨ jusén jɨme' séejre'.
Che' a'yan tyá'ra'nyij.
13 Aj pu'ij sɨ́ɨj ɨ vástɨ' a'yan tyinaata'íhuo'ri' tɨjɨn:
—¿A'tyaanyíj maj pué'een a'múumaj mu maj cuéeinavi' tyu'cháatɨmee, ajta jo'nyij
ma'ráacɨj? 14 Nyatɨ'ɨj nyij a'yan tyaaté'exaa tɨjɨn:
—Muáaj paj vástɨ' jamua'reej. Aj pu'ij a'yan tyinaaté'exaaj tɨjɨn:
—A'ɨ́ɨ mu a'ɨ́ɨn pué'een ɨ maj tyo'táviicue'ri' ɨ maj jéehua jaapuéjtzitariaca', a'múu
mu meríj tyu'jó'sij ɨ tyúucaanaa, majta tyu'cueenarej ɨ tyúucaanaa a'ɨ́jna jɨme' maj
ja'antzaahuaj ɨ Cɨríistu' tɨ hua' jitze ma'can huamuɨ́'. 15 A'ɨ́j mu jɨn a'áa já'sejre' jo'tɨj
jóonyee ɨ ɨpuárij tɨ jitzán acájca ɨ Dios, majta a'náj tɨna'aj jahuɨɨre' ɨ tyeyúuj tzajta',
tújca majta tɨ́ca'. Ajta ɨ tɨ acájca ɨ ɨpuárij jitze, a'ɨ́ɨ pu hua'cha'ɨ́ɨj a'ɨ́jna jɨme' tɨ hua'
jimi huatyá'ɨtzeerej. 16 Camu che' huatatújritze'ej, camu majta che' huataí'icuj, capu
che' ɨ xɨcáj hua'tátzavi'tye'ej ja'mej, capu ajta hua'téexɨ'raj ja'mej ɨ xɨcáj, 17 ji'nye a'ɨ́ɨ
pu ɨ cánya'aj ɨ tɨ a'áa jé'ta' já'sejre' a'ɨ́ɨ pu hua'cha'ɨ́ɨj ja'mej, a'ɨ́ɨ pu'ij huá'vi'tɨn jo'tɨj
ja'rájmuaa ɨ maj jɨn júurij muá'ra'nyij, ajta ɨ Dios pu tyámua' tyihuo'tyéjeevij, mej mij
quee che' tyi'tɨ́j jɨn juxaamuɨjritya'aj.

8

*Ɨ t*ɨ aráahua'puaj ɨ tɨ ájvi'tyijhuaca'aj ajta ɨ cɨ́tzive'rij

1 Tɨ'ɨj ɨ cánya'aj ja'ajsújtza'an ɨ tɨ ajvi'tyíihuajma'caa, a'ɨ́jna ɨ ta'ráahua'puaj, aj pu'ij tyu'puá'riajraa u tajapuá, jé'ta' ooraj pu á'tyeej tɨquee tyi'tɨ́j namuajria'ca'aj.

2 Aj nu nyij tányij arahua'puácaa huaséj ɨ maj tajapuá tyí'huɨɨre' maj jimi ɨ Dios ajo'tyú'uuca'aj, a'ɨ́ɨ mu mij tya'ancurá'ɨj ɨ trompéetaj aráahua'puaj tɨ tya'rá'asej. 3 Aj pu'ij ajtáhua'aj sɨ́ɨj mujo'vé'mej tɨ ajta tajapuá tyí'huɨɨre', a'ɨ́ɨ pu cɨ́tzive'rij iityájajnaca'aj, aj pu'ij jitzán ajtyéechaxɨj ɨ maj japuan tyí'mu'vejritacaa, majta je'en ɨ́ɨjcua jéehua jaatá' tɨ'ij ja'antyítɨeeraj a'ɨ́jna ɨ maj japua ɨ maj japuan tyí'mu'vejritacaa ooroj tɨ jɨn taavijhua, tɨ a'áa já'sejria'ca'aj jo'tɨj jo'tyéjvee ɨ ɨpuárij, jamuán ɨ maj jɨn jahuooca'aj ɨ Dios jimi. 4 Aj pu'ij ájcɨtzujtariaca' a'ɨ́jna ɨ ɨ́ɨjcua ɨ muáca'ra'an jitze ɨ tɨ tyí'huɨɨre' u tajapuá, 'asta na'aj quee a'áa ja'rá'aj jo'tɨj já'sejre' ɨ Dios, ajta pu ará'aj a'ɨ́jna ɨ nyúucarij ɨ maj jɨn jahuooca'aj ɨ tyeɨ́tyeristyamua'me'en ɨ Dios. 5 Aj pu'ij a'ɨ́jna ɨ tɨ tajapuá tyí'huɨɨre' jájtɨɨ ɨ cɨ́tzive'rij, ajta ja'vá'jɨstej ɨ tɨ'ɨxcuáa a'áa tɨ já'ma'can a'ɨ́jna japua ɨ maj japuan tyí'mu'vejritacaa, aj pu'ij a'áa yo'cáaxɨrej ɨ cháanacaj japua, aj nu nyij a'yan tyáanamuajri' tɨ'ɨj maj huatyényuunyij, ajta jéehua tyi'tyáhuaasime'ej, majta tyána'axcava'ra'aj, ajta je'en huatóoca'tzɨj ɨ cháanacaj.

*A'*ɨ́jna jɨme' ɨ trompéetaj maj tyi'tyáɨ'ca'aj

6 Majta a'ɨ́ɨmaj ɨ maj aráahua'puaj ará'asej ɨ maj tajapuá tyí'huɨɨre' ɨ maj trompéetaj tyi'tyáɨ'ca'aj, a'ɨ́ɨ mu tyámua' huóoruuj mej mij a'ɨ́jna tzajta' ucáajijhua.

7 Ajta a'ɨ́jna ɨ ta'nájcaj, a'ɨ́ɨ pu ucájijhuaca' a'ɨ́jna jitze ɨ trompéetaj, matɨ'ɨj mij tyéetyee cáavatzɨj jamuán ɨ tɨéj xúure'ej tɨ á'naxcaj. Aj pu'ij japuan ráavatzɨj ɨ cháanacaj, ajta je'en je'cáj tyu'rá'taa ɨ cɨyéj, ajta ɨ tu'píj tɨ huá'raa néijmi'i pu huariá'taj.

8 Ajtáhua'aj sɨ́ɨj ɨ tɨ tajapuá tyí'huɨɨre', a'ɨ́ɨ pu ajta ucájijhuaca' a'ɨ́jna tzajta' ɨ trompéetaj, aj pu'ij tyi'tɨ́j atyájrɨe ɨ jájtyij jitze tɨ ve'éj, a'yaa pu huasé'rihua'aj tɨ'ɨj jɨríj tɨ tyátaasima'aj, aj pu'ij je'cáj ɨ jájtyij a'yan huarɨ́j tɨ'ɨj ɨ xúure'ej. 9 Majta je'cáj huácuij ɨ jáata' maj tyityá'xoo, majta ɨ báarcuj ɨ maj japuan á'cɨɨnyaca'aj ɨ jájtyij, a'ɨ́ɨ mu huatyáana'xɨj.

10 Ajtáhua'aj ɨ tɨ je'tyáa'sej ɨ tɨ ajta tajapuá tyí'huɨɨre', a'ɨ́ɨ pu ajta ucájijhuaca' a'ɨ́jna jitze ɨ trompéetaj, aj pu'ij xú'ra'vej tɨ ve'éj uje'cájvej, a'yaa pu tyá'taaca'aj tɨ'ɨj tatzárij, aj pu'ij aja'rájve je'cácaa japua ɨ játya'naj, ajta je'cácaa japua jo'tɨj ja'ajéexavi'ijmee. 11 Ajta ɨ xú'ra'vej a'yaa pu ántyapuaaca'aj tɨjɨn Ta'antzíjvi, aj pu'ij je'caj ɨ jájtyij antzíivi'ij ta'raa, a'ɨ́j mu mij jɨn mue'tɨ́j huácuij ɨ tyeɨ́tyee, a'ɨ́jna jɨme' ɨ jájtyij tɨ antzíjvi.

12 Ajta je'en ɨ tɨ muáacuaj jitze je'tyáa'sej ɨ tɨ ajta tajapuá tyí'huɨɨre', a'ɨ́ɨ pu ajta ucájijhuaca' ɨ trompéetaj jitze, aj pu'ij je'ej pua'aj huarɨ́j ɨ xɨcáj, ajta ɨ máxcɨrɨe', majta je'cáj ɨ xú'ra'vetyee. A'ɨ́j pu'ij jɨn huatyátɨca'riaca', ji'nye camu che' á'taaca'aj ɨ tújca nusu tɨ́ca'.

13 Nyatɨ'ɨj nyij ajóonyeeriaca'aj, nyatɨ'ɨj cué'ra'vej huánamuajri' tɨ jútye' ɨmuáj já'ra'ra'ca'aj, ajta ca'nyíin jɨn a'yan tyí'xajtaca'aj tɨjɨn:

—¡Cuíi' xaa, cuíi' xaa, cuíi' xaa, a'ɨ́ɨmaj ɨ maj japuan huacháatɨmee ɨ cháanacaj, ji'nye jéehua mu jajpuéetzij muá'ju'un matɨ'ɨj ucáajijhua ɨ trompéetaj jitze a'ɨ́ɨmaj ɨ maj huéeicaj ɨ maj tajapuá tyí'huɨɨre'!

9

1 Aj pu'ij ɨ ta'anxɨ́vij ucájijhuaca' ɨ trompéetaj jitze, aj nu nyij xú'ra'vej huaséj tɨ uje'cájvej u jútye', tɨ'quij cháanacaj japua ja'rájvej, aj pu'ij ja'ancuré'chuij ɨ tɨ jɨn tya'antácuunaj jo'tɨj ja'tyácun tɨquee ámiteere' a'chu tɨ jo'cátyeej. 2 Aj pu'ij ja'antyicúj jo'tɨj ja'tyácun tɨquee ámiteere' a'chu tɨ jo'cátyeej, aj pu'ij ájcɨtzujtariaca' tɨ'ɨj ɨ oornaj tɨ ve'éj, ajta ɨ xɨcáj, ajta ɨ máxcɨrɨe', a'ɨ́ɨ mu ootanámi'huaj muá'raa a'ɨ́jna jɨme' ɨ cɨtzíj. 3 Aj mu mij vítzi'see huataséjre ɨ cɨtzíj tzajta', majta je'en néijmi'que' ɨ cháanacaj

japua huataséjre, a'yaa mu tyihuo'tá' mej mij tyú'che've'en matɨ'ɨj ɨ tyaxcáj. 4 A'yaa
mu tyihuo'ta'íj maj quee je'ej pua'aj ja'uurej ɨ tu'píj tɨ ajnyéj ɨ chuéj japua, na'ríij
ɨxáj tyi'tɨ́j nusu cɨyéj, sulu mej mij a'ɨ́ɨjma mana'aj je'ej pua'aj huá'uurej ɨ tyeɨ́tyee ɨ
maj quee ajtyiyu'si'huajmee ɨ jucuáatze' maj tyeɨ́tyeristyamua'me'en pué'een ɨ Dios.
5 Majta quee a'yan tyihuo'tá' maj huó'cui'nyij ɨ tyeɨ́tyee, sulu mej mij puéjtzij mana'aj
huo'tá'an a'chu anxɨ́ máxcɨrɨe', ajta ɨ maj jɨn puéjtzij huo'ta', a'yaa pu tyihuá'cui'ca'aj
tɨ'ɨj tɨpua'aj tyáxcaj jaache'en. 6 A'ájna xɨcáara' jitze a'ɨ́ɨ mu ɨ tyeɨ́tyee jahuoonyij mej
mij huá'cui'nyij, ajta capu je'ej tyu'táɨ'riitarij, jéehua mu huápuɨ'ɨj jaxɨe'va'aj muá'ju'un
maj huá'cui'nyij, ajta quee je'ej tyu'táɨ'riitarij sulu a'yaa tya'ajpuéetzij muá'ju'un.

7 Majta ɨ vítzi'see, a'yaa mu huasé'rihua'aj matɨ'ɨj ɨ cahuáayu'uj ɨ maj meríj
hua'cáanaxɨj mej mij huanyo'se'en, tyi'tɨ́j mu ucarújtya'ajma'caa ɨ jumu'új jitze, a'yaa pu
huasé'rihua'aj tɨ'ɨj cúruun ooroj tɨ jɨn taavijhua, ajta ɨ hua' nyéerimij a'yaa pu huasé'ri-
hua'aj tɨ'ɨj tyévij. 8 A'yaa mu majta tyityacácɨpuaca'aj matɨ'ɨj úucaa, ajta ɨ hua' tamej
a'yaa pu huasé'rihua'aj tɨ'ɨj ɨ muájyej tamej. 9 Majta néijmi'que' canami'huajma'caa
tyi'tɨ́j jɨme' tɨ tyapúusti' pue'éenye'ej, ajta matɨ'ɨj ra'ra'ca'aj a'yaa pu namuajria'ca'aj
ɨ hua'anaj tɨ'ɨj ɨ cariáata' cahuáayu'uj maj ju'va'jáapuajmee ɨ maj jitzán aru'uj ɨ
maj nyo'se'. 10 Ajta ɨ hua'cuasij a'yaa pu éenye'ej tɨ'ɨj tyáxcaj cuasij, a'ɨ́j pu'ij jitze
séjria'ca'aj ɨ maj jɨn a'yan á'tyeeren anxɨ́ máxcɨrɨe' mej mij puéjtzij huo'tá'an ɨ tyeɨ́tyee.
11 Ajta ɨ tɨ tyihuá'ijtye' ɨ vítzi'see, a'ɨ́ɨ pu a'ɨ́ɨn pué'een ɨ júuricamej tɨ néijmi'i jɨn
antyúumua'reej a'ájna jo'tɨj ja'tyácun tɨquee ámiteere' a'chu tɨ ajo'cátyee, a'yaa pu
ántyapuaj huá'nyuucaa jɨme' ɨ Hebreos tɨjɨn Abadón ajta huá'nyuucaa jɨme' ɨ Griego
a'yaa pu ántyapuaj tɨjɨn Apolión.

12 Pu'ríj sɨ́ɨj mu jo'mej ɨ maj jɨn jajpuéetzij muá'ju'un, ajta óoche' hua'puaj tyá'ɨtzeere'
ɨ tɨ a'yan tye'mej.

13 Aj pu'ij ɨ tɨ tajapuá tyí'huɨɨre' ɨ tɨ arájseej, a'ɨ́ɨ pu ajta ucájijhuaca' ɨ trompéetaj jitze,
aj nu nyij a'tɨ́j huánamuajri' tɨ a'áa tyajá'xajtaca'aj jo'tɨj jo'tyéjvee a'ɨ́jna ɨ maj japuan
tyí'mu'vejritacaa tɨ a'áa já'sejria'ca'aj ɨ Dios jimi. 14 A'yaa pu'ij tyaaté'exaa a'ɨ́jcɨ ɨ tɨ
tajapuá tyí'huɨɨre' tɨjɨn:

—Pata'aj hue'ejxɨɨxɨj a'ɨ́ɨmaj ɨ maj muáacuaj ɨ maj eetyánami' a'ájna véjri' játya'naj
jitze tɨ ve'éj tɨ a'yan ántyapuaj tɨjɨn Éufrates.

15 Aj pu'ij hue'ejxɨɨxɨj a'ɨ́ɨjma ɨ maj muáacuaj, mej mij ɨ huó'cui'nyij je'cáaa ɨ tyeɨ́tyee
ɨ maj a'yan huacháatɨmee ɨ cháanacaj japua, ji'nye a'ɨ́ɨ mu tyámua' éenye'ej mej mij
a'yan huárɨnyij a'ájna xɨcáara' jitze, a'ɨ́jna máxcɨrɨe' jitze, ajta a'ɨ́jcɨ jitze ɨ nyinyi'ra'aj.
16 Majta ɨ xantáaru' ɨ maj avé'tye'tye'ej, a'yaa nu tyáanamuajri' maj hua'puaj anxɨtyej tɨ
séej ví'ra'aj tɨ ara'ástɨmee ará'axcaa.

17 A'yaa nu nyij tyihuo'séj ɨ cahuáayu'uj, majta ɨ maj avé'tye'tye'ej, a'ɨ́ɨ mu
antyóonajca'aj ɨ jutavíj jitze tyi'tɨ́j jɨme' tɨ a'yan huasé'rin tɨ'ɨj tɨéj, ajta cuatúmua ajta
tyóomuaa jamuán. Majta ɨ cahuáayu'uj, a'yaa mu eenye' ijmu'ujma'caa matɨ'ɨj muajyéj,
ajta ɨ hua' tyenyij jitze pu éejnyinyiica'aj ɨ tɨéj jamuán ɨ cɨtzíj, ajta tyi'tɨ́j tɨ tyóomuaa tɨ
a'yan tyáarɨe' tɨ'ɨj tyapúusti'. 18 A'ɨ́j mu jɨn je'cáj huácuij ɨ tyeɨ́tyee a'ɨ́jna jɨme' ɨ tɨéj, ajta
ɨ cɨtzíj, ajta a'ɨ́jna ɨ tɨ a'yan tyaarɨe'ej tɨ'ɨj tyapúusti' ɨ tɨ éejnyinyiica'aj ɨ hua' tyenyij
jitze ɨ cahuáayu'uj. 19 Ji'nye a'ɨ́jna ɨ maj jɨn jaayí'tɨn mej mij tyityáacui'nyij a'ɨ́ɨ pu hua'
tyenyij jitze séjria'ca'aj, ajta ɨ hua'cuasij jitze, ajta ɨ hua'cuasij a'yaa pu huasé'rihua'aj
matɨ'ɨj cú'cu'see, majta jumu'új jɨn je'ej pua'aj huá'uuriajca'aj ɨ tyeɨ́tyee.

20 Majta ɨ séecan ɨ tyeɨ́tyee ɨ maj quee huácuij a'ɨ́jna jɨme' ɨ cui'nyi'ra'aj, camu
jaatapuá'cɨtaca' maj je'ej pua'aj rɨjcaa, nusu maj janajchej ɨ tyiyáaru', majta ɨ sáanturij
ooroj maj jɨn taavijhua, nusu pláataj jɨme', nusu coobre jɨme', ca' tyetyéj jɨme', nusu
cɨyéj jɨme', ɨ maj quee iityanamuáarajmee majta quee rácɨjcɨ'nyive'. 21 Camu majta
jaatapuá'cɨtaca' ɨ maj quee che' tyí'tyacui'caj, nusu maj quee che' tyi'chahueeraj, camu
majta jaatapuá'cɨtaca' maj tyí'xana'cɨre'ej, nusu maj tyí'nahua'aj.

10

A'ɨ́jna ɨ tɨ tajapuá tyí'huɨɨre' ajta ɨ yu'xarij tɨ jíri'

1 Nyatɨ'ɨj nyij nyajtáhua'aj séej huaséj ɨ tajapuá tɨ tyí'huɨɨre', tɨ va'cán jɨn antyúumua'reej, a'ɨ́ɨ pu jútye' aje'cáma'ca'aj ajta jéetɨrij je'cánajca'aj, cu'xa'aj pu ajta atahuɨ́jca'aj ɨ mu'úura' jitze, a'yaa pu ɨ nyéerima'ra' tya'tátaave'ej tɨ'ɨj ɨ xɨcáj, ajta ɨ ɨcájra'an a'yaa pu huasé'rihua'aj tɨ'ɨj tyi'tɨ́j tɨ tyátaasij. 2 A'ɨ́ɨ pu yu'xarij iityépijca'aj ɨ jumuáca' jitze tɨ cɨ́le'en, aj pu'ij ɨ ju'ɨ́ɨcaj jumuáca'ta' tɨ pujmua' jɨn ará'ɨɨcataca' ɨ jájtyij japua tɨ ve'éj, ajta ɨ chuéj japua ará'ɨɨcataca' ɨ séej jɨme' ɨ ju'ɨ́ɨcaj útata' tɨ pujmua'. 3 Aj pu'ij ca'nyíin jɨn huajíjhuaca', a'yaa pu namuajria'ca'aj tɨ'ɨj muájyej tɨ jijhuaca'aj, tɨ'ɨj huajíjhuaca', aj mu mij víityee huatanyúj aráahua'puaj pua'máj. 4 Matɨ'ɨj a'yan tyityaatanyúj ɨ víityee aráahua'puaj pua'máj, nyáaj nu jo'tyeyu'xajche', nyatɨ'ɨj nyúucarij huánamuajri' tɨ jútye' nyojo'tajé a'yan tɨjɨn:

—Pata'aj jú'mua'reeriaj je'ej maj tyu'taxájtaca' ɨ víityee maj huatyéenyuj aráahua'puaj pua'máj, capáj ja'yu'xaj.

5 Ajta ɨ tajapuá tɨ tyí'huɨɨre' ɨ nyaj jaaséej tɨ jájtyij japua ja'rá'ɨɨcataca', ajta chuéj japua ajta ja'rá'ɨɨcataca', a'ɨ́ɨ pu ajméjca'taca', 6 ajta a'yan tya'tóoratziiri' nyúucaritze' a'ɨ́jna ɨ tɨ jusén jɨn júurij, ɨ tɨ jaatyátaahuaca' ɨ tajapuá ajta ɨ cháanacaj, ajta a'ɨ́jcɨ ɨ jájtyij tɨ ve'éj, ajta ɨ maj jitzán tyityá'xoo. A'yaa pu tyu'taxájtaca' tɨjɨn:

—Pu'ríj ajtyojo'ré'nyesij a'ájna xɨcáara' tɨ jitzán néijmi'i tye'entyipuá'rij, 7 a'ájna pu atyojo'ré'nyesij tɨ'ɨj ucáajijhua ɨ tɨ tajapuá tyí'huɨɨre' ɨ tɨ aráahua'puaj pué'een, aj pu'ij néijmi'i tya'róo'astesij a'ɨ́jna ɨ tɨ ju'avaaj ɨ Dios jimi, ajta je'ej tɨ a'ɨ́ɨn tya'tóoratziiri' a'ɨ́ɨjma jimi ɨ maj jahuɨɨria'ca'aj.

8 A'ɨ́jna ɨ nyúucarij ɨ nyaj jáanamuajri' tɨ jútye' tyajá'xajtaca'aj, a'yaa pu ajtáhua'aj tyinaaté'exaaj tɨjɨn:

—Áricuj a'ɨ́jcɨ jimi ɨ tajapuá tɨ tyí'huɨɨre' pata'aj ja'ancuráaɨn ɨ yu'xarij tɨ ji'tyɨ́ɨ' ɨ jumuáca'ta' pujmua' ɨ tɨ jájtyij japua rá'ɨɨcaj ajta ɨ chuéj japua.

9 Aj nu nyij ujó'mej a'ɨ́jcɨ jimi ɨ tajapuá tɨ tyí'huɨɨre', nyatɨ'ɨj nyij jaatáhuaviiri' tɨ naatɨ́'tye'en ɨ yu'xarij tɨ cɨ́leen, a'yaa pu'ij tyinaaté'exaaj tɨjɨn:

—Yana'cuíj pata'aj jaatyájcɨ'mej. A'yaa pu mua'mé'ra'catye'ej ta'mej mua' tyényi'tze' matɨ'ɨj sarátyee, ajta mua'tzíivi'tye'ej ta'mej mua' jucáatze'.

10 Nyatɨ'ɨj nyij ja'ancurá'ɨj a'ɨ́jcɨ ɨ yu'xarij tɨ cɨ́leen ɨ muáca'ra'an jitze a'ɨ́jna ɨ tɨ tajapuá tyí'huɨɨre', nyatɨ'ɨj nyij jaatyájcɨ'cɨj, naa pu tyinu'cacarejca'aj ɨ nyetyényij jitze tɨ'ɨj sarátyee, ajta nyatɨ'ɨj yo'xɨj, a'ɨ́ɨ pu na'ra'tziivi'riajraa ɨ nyajucáa jitze. 11 Aj mu mij a'yan tyinaaté'exaaj tɨjɨn:

—A'yaa pu tyúuxɨe've' paj tyihuo'té'exaatye'en a'ɨ́ɨmaj ɨ tyeɨ́tyee ɨ maj séej chuéj japua já'ma'can, ajta ɨ maj séej nyúucarij jɨn tyí'xaj, pajta a'ɨ́ɨjma ɨ maj tyihuá'ijtye'.

11

A'ɨ́ɨmaj ɨ maj hua'puaj ɨ maj tyámua' tyi'tɨ́j tyí'mua'reej

1 Aj mu mij tyi'tɨ́j cɨyéj naatáchuij ɨ maj jɨn tyí'ite'racaa a'chu tɨ huatátyeej, majta a'yan tyinaaté'exaaj tɨjɨn:

—Ájchesij pajta jaatyé'iten a'chu tɨ ve'éj ɨ tyeyúuj ɨ Dios tɨ ja'a'rij, pajta a'ɨ́jcɨ a'chu tɨ ooyóhuaj ɨ maj japuan tyí'mu'vejritacaa, pajta je'en huo'tyé'iten a'chu maj ará'asej ɨ maj janajchej. 2 Ajta capáj ja'iteej a'chu tɨ antayóhuaj a'ájna a pua'quéj a tɨ ja'rájta'cuaj, ji'nye a'ɨ́ɨjma mu huatátuii ɨ maj quee tyá'tzaahuatye', mej mij a'ɨ́ɨmaj huá'puatyej japuan hua'puaj máxcɨrɨe' je'ej pua'aj jáa'uurej ɨ chájta'naj tɨ naa een. 3 Nyáaj nu hua'puácaa huata'ítyij, ɨ maj quee naa eenye' tyi'tyéechan, mej mij a'ɨ́ɨmaj tyihuo'té'exaatye'en ɨ Dios jitze ma'can, a'yan mua'tyéevi'ij a'chu séej ví'ra'aj japuan hua'puaj anxɨtyej japuan huéeicatyej xɨcáj.

4 A'íimaj ɨ maj hua'puaj a'ɨ́ɨ mu a'ɨ́ɨn pué'een ɨ maj hua'puaj ɨ maj antyitátzajmee
majta ɨ aseitúunaj tɨ hua'puaj tɨ jimí aja'ré'vej ɨ tavástara' jimi tɨ íiyan tyí'ijta ɨ cháanacaj
japua. 5 Tɨpua'aj a'tɨ́j je'ej pua'aj huá'uuriajmuɨ'ɨj, hua' tyenyij jitze pu ɨ tɨéj éejnyinyii,
a'ɨ́j mu mij jɨn huo'tyátɨeeraj ɨ maj hua'ajcha'ɨɨre', a'yaa mu mij tyí'tyacui'nyij a'ɨ́ɨmaj ɨ
maj a'yan tyá'xɨe've' maj je'ej pua'aj huó'uurej. 6 A'ɨ́ɨmaj ɨ maj hua'puaj, a'ɨ́ɨ mu jaayí'tɨn
mej mij huo'tá'ijmuj ɨ víityee mej mij quee che' viiyej meentyij móoj tyihuá'ixaatye' ɨ
tyeɨ́tyee ɨ Dios jitze ma'can, majta mu jaayí'tɨn mej mij seequéj jáa'uurej ɨ jájtyij tɨ'ij
a'yan huárɨnyij tɨ'ɨj xúure'ej, ajta maj puéjtzij huo'tá'an a'ɨ́ɨmaj ɨ tyeɨ́tyee ɨ maj a'yan
séejre' ɨ cháanacaj japua, néijmi'i jɨme' ɨ cui'nyi'ra'aj, a'chu maj a'ɨ́ɨmaj a'yan tyá'xɨe've'.
7 Ajta matɨ'ɨj ja'antyipuá'ritye'en ɨ maj nye jitze ma'can tyu'taxájtaj, aj pu'ij tyi'tɨ́j
a'áa je'taméj jo'tɨj ja'tyácun ɨ tɨquee ámiteere' a'chu tɨ jo'cátyeej, aj pu'ij huo'tanyó'si'-
tye'sij, ajta je'en huo'tyámue'tɨj tɨ'quij huá'cui'nyij. 8 A'áa mu ja'séeria'aj muá'ju'un ɨ
muɨ'chítyee a cáayej jitze a'ájna ɨ chájta'naj jitze tɨ ve'éj tɨ a'yan tyaja'rájtyapuaj tɨjɨn
Sodoma ajta Egipto, jo'tɨj ajta ɨ hua' vástara' jó'tateehuaca' ɨ cúruuj jitze. 9 Majta huée-
icaj xɨcáj japuan jé'ta' á'tyeeren maj hua'séeraj muá'ju'un ɨ muɨ'chítyee a'ɨ́ɨmaj ɨ tyeɨ́tyee
ɨ maj a'yan huacháatɨmee néijmi'que' ɨ cháanacaj japua, ɨ maj séej nyúucarij jɨn tyí'xaj,
majta ɨ maj séej chuéj japua jo'cháatɨmee, ji'nye camu huo'ta'sij maj tyityáa'avaataj.
10 Majta a'ɨ́ɨmaj ɨ maj íiyan huacháatɨmee ɨ cháanacaj japua, a'ɨ́ɨ mu huatóotyamua'vej
a'ɨ́jna jɨme' ɨ maj meríj huá'cuii. A'ɨ́ɨ mu huápuɨ'ɨj huatóotyamua've'sij metyí'ye'estyaj,
majta tyu'tóopuejve'sij séej jamuán majta séej, ji'nye a'ɨ́ɨmaj ɨ maj hua'puaj ɨ maj Dios
jitze tyí'xaj jéehua mu huápuɨ'ɨj huá'ɨtziitya'ca'aj. 11 Ajta tɨ'ɨj huéeicaj xɨcáj japuan jé'ta'
tyoomá'caj, Dios pu huo'tájuurityej aj mu mij ájhuiixɨj ɨ maj meríj huácui'ijcaa, majta
a'ɨ́ɨmaj ɨ maj huo'séj jéehua mu tyu'tátzɨɨn. 12 Matɨ'ɨj mij a'ɨ́ɨmaj ɨ maj hua'puaj nyúucarij
huánamuajri' tɨ ca'nyíin jɨn uje'cánamuajrej u jútye' a'yan tɨjɨn:
—Xɨé'ejcɨɨnyij a'yájna.
Aj mu mij jéetɨrij jitze tyicɨ́j, mahua'raséeracaj ɨ maj hua'ajcha'ɨɨre'. 13 Aj pu'ij ca'nyíin
jɨn huatóoca'tzɨj ɨ cháanacaj, a'ɨ́j pu jɨn á'vatzɨj ɨ tyihuá'chi'ij ɨ chájta'naj jitze majta
aráahua'puaj ví'ra'aj ɨ tyeɨ́tyee huácuij. Majta a'ɨ́ɨmaj ɨ tyeɨ́tyee ɨ maj quee huácuij,
jéehua mu tyi'tzɨ́ɨnye'ej metyaatatyójtzi'rej ɨ Dios tajapuá tɨ já'sejre'.
14 Pu'ríj mu jo'mej ɨ tɨ hua'puaj ɨ maj jɨn jaapuéjtzitariaca', ajta pu'ríj ajtyojo'ré'nyesij
ɨ tɨ huéeicaj ɨ maj jɨn majta jajpuéetzij muá'ju'un.

*Ɨ trompéetaj t*ɨ aráahua'puaj

15 Aj pu'ij ɨ tɨ tajapuá tyí'huɨɨre' ɨ ta'ráahua'puaj, a'ɨ́ɨ pu ucájijhuaca' ɨ trompéetaj
jitze, aj nu nyij nyúucarij huánamuajri' tɨ ca'nyíin jɨn atyojo'taxájtaca' u jútye' a'yan
tɨjɨn:
A'ɨ́jna ɨ tɨ tyí'ijta íiyan cháanacaj japua
a'ɨ́ɨ pu arí a'ɨ́ɨn pué'een ɨ Dios ajta ɨ tavástara',
a'ɨ́ɨ mu tyi'íitaj muá'ju'un jusén jɨme'.
16 Majta a'ɨ́ɨmaj ɨ huáasij ɨ maj seityéj japuan muáacuaj ará'asej ɨ maj majta ju'ɨpuáa
japua acáatyij ɨ Dios jimi, a'ɨ́ɨ mu ecóotutaxɨj majta je'en jaatyánajchaca' ɨ Dios, 17 a'yaa
mu tyu'taxájtaca' tɨjɨn:
Tyetyi'muatyojtzi're', tavástara', Dios mu paj néijmi'i jɨn antyía'mua'reej,
mu paj jájcuaj ɨmuáj séjria'ca'aj pajta ijíij séejre',
ji'nye muáaj paj períj va'cán jɨn tye'entyájrupij,
pajta períj huatye'chej pej pij tyu'ta'íjtaj.
18 Majta a'ɨ́ɨmaj ɨ maj séej chuéj japua já'ma'can jéehua mu huatanyínyu'cacuca',
ajta arí tya'rá'aj a'náj paj pajta muáaj huatanyú'caj,
pu'ríj atyojo'ré'nyej a'ájna xɨcáara' paj jitzán huá'xɨjtye'en a'ɨ́ɨmaj ɨ maj meríj huácuij,
pajta tyámua' tyihuo'tá'sij a'ɨ́ɨjma ɨ maj a jitze ma'can tyí'xaj,
majta ɨ maj muéetzij jimi tyámua' tyí'tyesejre',

majta a'ɨ́ɨmaj ɨ maj a'jimi tyá'tzaahuatye',
tɨpua'aj ɨ maj va'cán jɨn tyityatatyíj, na'ríij cɨléenye' jɨn metyityatatyíj,
pajta hua'antyipua'ritye'sij a'ɨ́ɨjma ɨ maj je'ej pua'aj ja'uurej ɨ cháanacaj.
19 Aj pu'ij ɨ tyeyúujra' ɨ Dios ɨ tajapuá tɨ já'sejre' antacúj, ajta ɨ tyeyúuj tzajta' pu
séjria'ca'aj a'ɨ́jna ɨ chi'ij tɨ cɨ́leen tɨ ajta tzajta' séejre' ɨ nyúucarij tɨ jɨn ɨ Dios tya'tóoraj.
Majta huatyána'axcava'xɨj majta tyényuuca'aj, ajta huatóoca'tzɨj ɨ chuéj, majta jéehua
tyéetyee cáavatzɨj.

12

*Ɨ ɨ́ɨt*ɨ' ajta ɨ cú'cu'uj
1 Aj pu'ij tyi'tɨ́j huataséjre u jútye', ɨ́ɨtɨ' pu huataséjre tɨ cáanarij tyí'chajca tɨ naa
tyi'tyatáatɨyi'ij tɨ'ɨj xɨcáj, ajta máxcɨrɨe' japua újvaaca'aj a'ɨ́jna ɨ ɨ́ɨtɨ', ajta cúruun
ucárujtya'ca'aj maj jitzán tamuáamuata' japuan hua'puaj ɨ xú'ra'vej séjria'ca'aj. 2 Ajta
jútza'ca'aj a'ɨ́jna ɨ ɨ́ɨtɨ', a'ɨ́j pu jɨn juyiinyaca'aj a'ɨ́jna jɨme' tɨ já'cui'ca'aj, ji'nye pu'ríj tɨn
tyiyóoj ta'mej. 3 Ajtáhua'aj sɨ́ɨj tyi'tɨ́j huataséjre u jútye', cúcu'uj pu huataséjre tɨ po'vij tɨ
vivéj, ajta arahua'puácaa ɨ́jmu'uj, ajta tamuáamuata' pua'mácan ava'ahuájmee, ajta je'en
cúruun ucarújtya'ajma'caa ɨ ju'a'huáj jitze ɨ tɨ aráahua'puaj ará'asej. 4 Ajta ɨ jucuasíj
pu jɨn hua'curia'naj je'cácaa ɨ xú'ra'vej ɨ maj jútye' já'sejre', tɨ'quij huaje'cáahua'xɨj
ɨ cháanacaj japua. Ajta je'en ɨ cú'cu'uj, a'áa pu jo'tyéechaxɨj a'ɨ́jcɨ jimi ɨ ɨ́ɨtɨ' tɨ arí
tɨn tyiyóoj ja'mej ta'aj ij jaatyájcɨ'mej tɨ'ɨj huanɨe'huaj ɨ yójra'. 5 Aj pu'ij tyiyóoj ta'raa
tyáatacan a'ɨ́jna ɨ ɨ́ɨtɨ', a'ɨ́ɨ pu a'ɨ́ɨn pué'een ɨ tɨ ca'nyéjrij jɨn tyihuo'ta'ɨ́jtye'sij matɨ'ɨj
mana'aj pua'máj a'yan séejre' ɨ cháanacaj japua. Ajta a'ɨ́jcɨ ɨ yójra' ɨ ɨ́ɨtɨ' Dios pu
yo'ví'tɨj u tajapuá jo'tɨj a'ɨ́ɨn já'sejre' ajta jo'tɨj a'ɨ́ɨn jo'tyájcaj ɨ ɨpuárij jitze, 6 aj pu'ij ɨ
ɨ́ɨtɨ' huatóo'uj a'ájna jo'tɨj quee já'tyi'tɨj, jo'tɨj ajta Dios tyámua' yo'uurijtze mej mij a'áa
tyiyo'cue'tyej séej ví'ra'aj japuan hua'puaj anxɨtyej japuan huéeicatyej xɨcáj jitze.
7 Matɨ'ɨj támij huatyóohuij maj huatyényo'se'en u tajapuá, a'ɨ́jna ɨ Miguel majta ɨ maj
jamuán tyí'huɨɨre', a'ɨ́j mu jimi nyo'sa'ca'aj ɨ cú'cu'uj, majta jamuán ɨ maj jahuɨɨre' ɨ
cú'cu'uj, 8 majta quee capu tyu'mué'tɨj ɨ cú'cu'uj, camu majta ɨ maj jahuɨɨria'ca'aj, a'ɨ́j
mu jɨn quee che' huo'ta' maj tajapuá jo'tyú'uucaj. 9 Matɨ'ɨj mij uye'cájrɨee a'ɨ́jcɨ ɨ cú'cu'uj
tɨ vivéj, a'ɨ́jna ɨ cú'cu'uj tɨ jájcuaj ɨmuáj séjria'ca'aj, a'ɨ́jna ɨ tyaj a'yan jatamuá'muaj tɨjɨn
tyiyáaru', ɨ tɨ huá'cuanamuaj néijmi'caa ɨ maj a'yan séejre' ɨ cháanacaj japua. Aj mu mij
uye'cájrɨee ɨ́iyan ɨ cháanacaj japua, jamuán ɨ maj jahuɨɨria'ca'aj.
10 Aj nu nyij nyúucarij huánamuajri' tɨ ca'nyíin jɨn utyojo'taxájtaca' u tajapuá a'yan
tɨjɨn:
—Pu'ríj tya'rá'aj a'náj maj tajapuá huatányuusij, a'ɨ́jna ɨ tɨ néijmi'i jɨn putyí'uurej,
ajta ɨ tɨ jɨn tyu'ta'ɨ́jtaj ɨ Dios, pu'ríj néijmi'i jɨn tyu'ta'ɨ́jtaj a'ɨ́jna ɨ Cɨríistu', ji'nye pu'ríj
ayo'cájrɨee a'ɨ́jna ɨ tɨ je'ej pua'aj huá'uuriajca'aj ɨ ta'ihuáamua', ɨ tɨ ajta a'náj tɨna'aj
tyihuá'xajtzi'raca'aj ɨ Dios jimi. 11 A'ɨ́ɨmaj ɨ ta'ihuáamua' mu jaatyáamue'tɨj, a'ɨ́jna jɨme'
tɨ ɨ cánya'aj je'ráaxɨrej ɨ juxúure', majta a'ɨ́jna jɨme' ɨ nyúucarij ɨ maj huó'ixaaj, camu
majta tyí'tzɨɨnya'ca'aj tɨpua'aj muáacui'nyijche', sulu a'yaa mu tyitya'huóoca'an maj
huácui'nyij. 12 Siata'aj huatóotyamua've'en mu siaj tajapuá já'sejre', siajta mua'aj mu siaj
cháanacaj japua huacháatɨmee, siajta mu siaj a'áa ja'chej ɨ jájtyij japua, cuíi' xaa ja'mua
jɨme', ji'nye mua'ajmaj jimi pu arí huataséjre a'ɨ́jna ɨ tyiyáaru', ajta huápuɨ'ɨj nyú'camuɨ',
ji'nye pu'ríj jamua'reej tɨquee che' á'tyeeren.
13 Ajta ɨ cú'cu'uj tɨ'ɨj jáamua'reeri' tɨ cháanacaj japua já'ajvej, aj pu'ij jaatavén a'ɨ́jcɨ ɨ
ɨ́ɨtɨ' tɨ tyiyóoj ta'raa. 14 Majta hua'puácaa mu jaatá' a'ɨ́jna ɨ ɨ́ɨtɨ' ɨ anáara'an ɨ cué'ra'vej
tɨ ve'éj tɨ'ɨj huatará'ra'an a'ájna jo'tɨj quee já'tyi'tɨj, a'áa mu mij tyiyá'cue'tyajca'aj a'chu
huéeicaj nyinyi'ra'aj japuan jé'ta' jitze. 15 Aj pu'ij ɨ cú'cu'uj jéehua ɨ jájtyij ejxɨrej ɨ
jutyényij jitze tɨ'ij yo'jójtye'en a'ɨ́jcɨ ɨ ɨ́itaj, 16 ajta ɨ chuéj pu jaatyáhuɨɨ, ji'nye a'ɨ́ɨ pu
ootátzi'tyaca' tɨ'ij atyájrutyej ɨ jájtyij ɨ tɨ je'ejxɨ́rej ɨ cú'cu'uj jutyényij jitze. 17 Aj pu jɨn
ɨ cú'cu'uj jaatájaaxɨejvi'ri' a'ɨ́jcɨ ɨ ɨ́itaj, ajta je'en jó'raa tɨ'ij huo'tanyó'si'tye'en a'ɨ́ɨjma ɨ

séecan ɨ maj yójmuaˈmuaˈ pueˈeen ɨ íitaj, ajta aˈíɨmaj jimi ɨ maj jaˈastej ɨ nyúucariaˈraˈ ɨ Dios, majta Jesús jitzán maˈcan tyíˈxaj. 18 Ajta aˈíjna ɨ cúˈcuˈuj aˈáa pu jaˈséeriaˈaj taˈraa a sáataˈ jájtyij tɨ veˈéj tɨ jaˈvaˈástɨmee.

13

*A*ˈíɨmaj ɨ maj huaˈpuaj ɨ maj huápuɨˈɨj jeˈej puaˈaj huaséˈrin

1 Aj nu nyij tyiˈtíj huaséj tɨ huápuɨˈɨj jeˈej puaˈaj huaséˈrin, aˈíj pu jitze ɨ jájtyij tɨ veˈéj eetamáˈcaˈaj, arahuaˈpuácaa pu íjmuˈujcaaj ajta arahuaˈpuácaa avaˈahuájmaˈcaa. Ajta ɨ aˈhuáaraˈ jitze pu cúruun tyoˈcarújtyiˈhuajmaˈcaa síɨj ajta síɨj, ajta ɨ muˈúuraˈ jitze tyéˈyuˈsiˈhuacaˈaj ɨ tɨ jeˈej puaˈaj namuajreˈ ɨ Dios jimi. 2 Aˈíjna ɨ tyiˈtíj tɨ jeˈej puaˈaj huaséˈrin ɨ nyaj jaaséej, aˈyaa pu huaséˈrihuaˈaj tɨˈɨj jíripuˈuj, ajta aˈyaa eenyeˈ iiraˈíɨcajmaˈcaa tɨˈɨj júutzeˈej, ajta ɨ tyényaˈraˈ tɨˈɨj muájyej. Ajta aˈíjna ɨ cúˈcuˈuj, aˈíɨ pu néijmiˈi jaatátuii ɨ tɨ jɨn jaayíˈtɨn tɨ tyiˈtíj jeˈej huáˈuurej, ajta néijmiˈi ɨ tɨ jɨn tyíˈijta tɨˈij aˈíjna jɨn antyúumuaˈreeriaj. 3 Ajta síɨj ɨ muˈúuraˈ aˈyaa pu huaséˈrihuaˈaj cuxáa tyíˈpuejtyiˈhuacaˈaj ɨ tɨ jɨn tɨn huamuíˈ, ajta arí huarújcaˈaj aˈíjna ɨ tɨ tyíˈpuejtyiˈhuacaˈaj, aˈíj mu jɨn néijmiˈi ɨ maj aˈyan huacháatɨmee ɨ cháanacaj japua, jeˈej mu tyoˈtaséj, majta jeˈen jaˈráˈastijrej aˈíjna ɨ tyiˈtíj. 4 Majta jaatyánajchacaˈ aˈíjna ɨ cúˈcuˈuj, jiˈnye aˈíɨ pu néijmiˈi tyaatátui aˈíjcɨ ɨ tyiˈtíj tɨ jeˈej puaˈaj huaséˈrin tɨˈij aˈíɨn néijmiˈi jɨn antyúumuaˈreeriaj, majta mu jaatyánajchacaˈ aˈíjcɨ ɨ tyiˈtíj, aˈyan metyiˈxáataj tɨjɨn:

—¿Aˈtanyíj aˈyan een tɨˈɨj aˈmújma mu tyiˈtíj, aˈtanyíj óocaˈnyej tɨˈij jimi huatyény-oˈseˈen?

5 Majta mu jaatáˈ aˈíjcɨ ɨ tɨ jeˈej puaˈaj huaséˈrin tɨˈij jeˈej puaˈaj tyaataxáj ɨ Dios, aˈyaa mu tyaatáˈ tɨ huáˈpuatyej máxcɨrɨeˈ japuan huaˈpuaj áˈtyeeviˈ tɨˈij aˈíjna jɨn antyúumuaˈreeriaj. 6 Aˈyaa puˈij huaríj, jeˈej pu puaˈaj tyíˈxajtacaˈaj ɨ Dios jimi, ajta jeˈej puaˈaj tyihuáˈxajtacaˈaj aˈíɨjma ɨ maj aˈáa jáˈsejreˈ ɨ Dios jimi, ajta néijmiˈcaa ɨ tajapuá maj jáˈsejreˈ. 7 Majta mu jaatáˈ tɨˈij huoˈtanyóˈsiˈtyeˈen aˈíɨjma ɨ maj tyámuaˈ tyíˈtyesejreˈ ɨ Dios jimi ˈasta naˈaj quee huoˈtyáamueˈtɨj, aˈyaa mu majta tyaatáˈ tɨˈij néijmiˈcaa jimi antyúumuaˈreeriaj ɨ tyeítyee ɨ maj aˈyan séejreˈ ɨ cháanacaj japua, majta ɨ maj séej chuéj japua jáˈmaˈcan, majta ɨ maj séej nyúucarij jɨn tyíˈxaj. 8 Majta aˈíjcɨ ɨ tyiˈtíj tɨ jeˈej puaˈaj huaséˈrin néijmiˈi mu jaatyánajchacaˈ ɨ maj aˈyan huacháatɨmee ɨ cháanacaj japua, aˈíɨmaj ɨ maj quee ooyúˈsiˈhuacaˈ jájcuaj ɨmuáj tɨˈɨj naˈaj tyuˈtyátaavijhuacaˈ ɨ cháanacaj ɨ yúˈxariaˈraˈ jitze aˈíjna ɨ cányaˈaj tɨ huatámuˈvejrityiˈhuacaˈ.

9 Tɨpuaˈaj aˈtíj iityánamuajra, cheˈ tyámuaˈ naa tyáanamuaj. 10 Aˈíɨjma ɨ maj hueˈtyánasij, micheˈ hueˈtyáanaj, majta ɨ maj chúun jɨmeˈ huáˈcuiˈnyij, micheˈ majta aˈyan tyityáacuiˈnyij. Aˈyaa mu mij tyityaataséjreˈej aˈíɨmaj ɨ maj tyoˈtáviicueˈ ajta ɨ maj jɨn tyáˈtzaahuatyeˈ ɨ Dios jimi.

11 Nyatɨˈɨj nyij nyajtáhuaˈaj séej huaséj ɨ tyiˈtíj tɨ jeˈej puaˈaj huaséˈrin, tɨ a chóotaˈ jeˈtanyéj. Huaˈpuácaa pu avaˈahuájmaˈcaa tɨˈɨj cányaˈaj, ajta aˈyan tyíˈxajtacaˈaj tɨˈɨj ɨ cúˈcuˈuj. 12 Aˈíɨ pu ajta néijmiˈi jɨn antyúumuaˈreeriacaˈaj tɨˈɨj aˈíjna ɨ tɨ anaquéej huataséjre ɨ tɨ ajta jeˈej puaˈaj huaséˈrin, aˈyaa puˈij tyihuáˈijtyaˈcaˈaj maj néijmiˈi ɨ maj aˈyan séejreˈ ɨ cháanacaj japua jaatyáanajche aˈíjcɨ ɨ taˈnájcaj ɨ tɨ huarúj ɨ tɨ tyíˈpuejtyiˈhuacaˈaj ɨ tɨ jɨn tɨn huamuíˈ. 13 Aˈyaa pu jéehua tyiˈtíj tyíˈuuriajcaˈaj ɨ maj tyámuaˈ tyoˈtaséj. Ajta pu jaayíˈtɨhuaˈaj tɨ tɨéj ujeˈcárɨeenyij u jútyeˈ meeséeracaj ɨ tyeítyee. 14 Aˈíj puˈij jɨn huoˈcuanamuaj ɨ tyeítyee ɨ maj aˈyan séejreˈ ɨ cháanacaj japua, ajta aˈyan rɨjcaa aˈíjcɨ jimi ɨ tɨ anaquéej huataséjre ɨ tɨ jeˈej puaˈaj huaséˈrin, ajta jeˈen huoˈtaˈíj mej mij jaatyátaahuaj tyiˈtíj tyévíraˈ tɨ aˈyan huaséˈrin tɨˈɨj aˈíjna ɨ tɨ anaquéej huataséjre ɨ tɨ tyíˈpuejtyiˈhuacaˈaj aˈíjna jɨmeˈ ɨ chúun ajta jeˈen óocheˈ júuricaˈaj. 15 Majta aˈíjcɨ ɨ tɨ jeˈtyáaˈsej ɨ tɨ jeˈej puaˈaj huaséˈrin aˈyaa mu tyaatáˈ tɨˈij jaatáˈan tɨ tyuˈtaxáj aˈíjna ɨ maj jaatyátaahuacaˈ ajta jeˈen huóˈcuiˈnyij aˈíɨjma ɨ maj quee jaatyáanajche. 16 Ajta néijmiˈcaa ɨ maj cɨléenyeˈ, majta ɨ maj viváajmaˈaj jɨn

tyityatatyíj, ɨ chíjtyaanyi'ij, ɨ maj quee je'ej tyéejviicue', ɨ maj juxáahuaj jó'jujhua'an majta ɨ maj ca'nyéjrij jɨn tyí'muarɨe', a'yaa pu tyu'ta'íjtaca' mej mij hua'náyu'xaxɨ'ɨn ɨ hua' muáca' jitze, nusu maj hua'ajtyiyú'xaxɨ'ɨn ɨ huá'cuaatze'. 17 Ajta quee ɨ'riitaca'aj tɨ tyi'tɨ́j huánanan nusu tɨ a'tɨ́j tyi'tɨ́j huátoonyij, tɨpua'aj quee anáyu'si'huaj ɨ jumuáca' jitze, nusu quee ajtyiyú'si'huaj ɨ jucuáatze' je'ej tɨ ántyapuaj a'ɨ́jna ɨ tyi'tɨ́j. 18 A'ɨ́j pu jɨn a'yan tyúuxɨe've' maj jéehua tyu'yí'tɨhua'an, a'ɨ́jna ɨ tɨ tyojó'itej, che' yo'itéej já'ra'nyij je'ej tɨ huatóomua'aj a'ɨ́jna ɨ tɨ jɨn tyí'itej ajta je'ej tɨ ántyapuaj a'ɨ́jna ɨ tyi'tɨ́j, ajta ɨ tɨ jɨn tyí'itej, a'áa pu jo'vé'mej a'ɨ́ɨmaj tzajta' ɨ tyétyacaa, a'yaa pu'ij aráasej anxɨtyej japuan huéeicatyej japuan aráasej tɨ tyí'itej.

14

A'ɨ́jna ɨ cánya'aj majta a'ɨ́ɨmaj ɨ tɨ hua'antyíhuoj

1 Nyatɨ'ɨj nyij jaaséj a'ɨ́jcɨ ɨ cánya'aj, tɨ a'áa jo'tyávaaca'aj ɨ jɨríj japua tɨ a'yan tyaja'rájtyapuaj tɨjɨn Sión. Majta jamuán a'áan jo'tyú'uuca'aj ɨ maj anxɨtyej japuan huá'puatyej japuan muáacuaj ví'ra'aj ará'asej ɨ tyeɨ́tyee, a'yaa pu tyé'yu'si'huaca'aj ɨ huá'cuaatze' jitze je'ej tɨ ántyapuaj a'ɨ́jna ɨ cánya'aj, ajta je'ej tɨ ántyapuaj a'ɨ́jna ɨ vástaria'ra'. 2 Nyajta je'en tyi'tɨ́j huánamuajri' tɨ u tajapuá je'cánamuajria'ca'aj, a'yaa pu namuajria'ca'aj tɨ'ɨj jájtyij tɨ ca'nyíin tyájujhua'naj, ajta a'yájna matɨ'ɨj ɨ víityee maj tyényuuca'an, ajta ɨ nyúucarij ɨ tɨ jɨn tyu'taxájtaca', a'yaa pu namuajria'ca'aj matɨ'ɨj ɨ maj tyí'cuiinaj a'ɨ́jna jitze ɨ áarpaj. 3 Majta a'ɨ́jna chuiicaca'aj ɨ chuíicarij tɨ jájcuaj a'ɨ́jna jimi ɨ Dios, majta a'ɨ́ɨmaj jimi ɨ maj muáacuaj ɨ maj júurij, majta hua' jimi ɨ huáasij. Capu a'tɨ́j jaayí'tɨhua'aj tɨ jáarɨ'rej a'ɨ́jna ɨ chuíicarij, sulu a'ɨ́ɨ mu'uj ɨ maj anxɨtyej japuan huá'puatyej japuan muáacuaj ví'ra'aj ará'asej, ɨ tɨ ajta huó'huɨɨ íiyan cháanacaj japua. 4 A'ɨ́ɨ mu a'ɨ́ɨn pué'een ɨ maj tyámua' een, ɨ maj quee huóoxana'cɨrej úucaa jamuán, ɨ maj majta jamuán jó'jujhua'an ɨ cánya'aj jo'tɨj na'aj tɨ jooméj. A'ɨ́ɨjma pu huáhuɨɨ hua' tzajta' ɨ maj a'yan séejre' ɨ cháanacaj japua mej mij huatátuiiri'huaj ɨ Dios jimi majta ɨ cánya'aj jimi. 5 Camu a'náj tyi'tɨ́j jɨn tyu'hué'taca', ji'nye jɨ'ré'nye'ej mu séejre' ɨ Dios jimi.

Je'ej maj tyu'taxájtaca' ɨ maj huéeicaj ɨ maj tajapuá tyí'huɨɨre'

6 Nyajtáhua'aj nu séej huaséj ɨ tɨ tajapuá tyí'huɨɨre', jútye' pu já'ra'ra'ca'aj tɨ'ij nyúucarij huo'té'exaatye'en néijmi'caa ɨ maj a'yan huacháatɨmee ɨ cháanacaj japua, ɨ maj séej chuéj japua já'ma'can, ɨ maj seequéj tyu'xáxa'aj, majta ɨ maj séej chájta'naj jitze ja'chej. 7 A'yaa pu ca'nyíin jɨn tyí'xajtaca'aj tɨjɨn:

—Siata'aj já'tyese' ɨ Dios, siajta tyaatatyójtzi're'en, ji'nye pu'ríj tya'rá'aj a'náj tɨ huá'xɨjtye'en ɨ tyeɨ́tyee. Siata'aj jaatyáanajche a'ɨ́jna ɨ tɨ jaatyátaahuaca' ɨ tajapuá, ajta ɨ cháanacaj, ajta ɨ jájtyij tɨ ve'éj, ajta ɨ tɨ huajéexavi'ijmee.

8 Ajtáhua'aj pu sɨ́ɨj ɨ tɨ tajapuá tyí'huɨɨre' cújta' tyu'xájtasime'ej, a'yan tɨjɨn:

—Pu'ríj á'vej, pu'ríj á'vej a'ɨ́jna ɨ Babilonia, a'ɨ́jna ɨ tɨ huo'tyátɨmue'raj a'ɨ́jna jɨme' ɨ tɨ hua' jamuán huóoxana'cɨrej ɨ maj a'yan séejre' ɨ cháanacaj japua.

9 Aj pu'ij ajtáhua'aj sɨ́ɨj tɨ tajapuá tyí'huɨɨre' cújta' tyu'xájtasime'ej ca'nyíin jɨme' a'yan tɨjɨn:

—Tɨpua'aj a'tɨ́j janajchej a'ɨ́jcɨ ɨ tyi'tɨ́j tɨ je'ej pua'aj huasé'rin, nusu huatóoa'an maj jo'sɨɨmua' ɨ cuáatza'ra'an jitze nusu muáca'ra'an jitze je'ej tɨ ántyapuaj a'ɨ́jna ɨ tyi'tɨ́j tɨ je'ej pua'aj huasé'rin, 10 Dios pu jaatyátɨmue'raste'sij a'ɨ́jna jɨme' ɨ tɨ huápuɨ'ɨj nyú'camuɨ', a'ɨ́jna ɨ tɨ arí tyámua' jáaruuj tɨ a'yan een tɨ'ɨj huá've'rij tɨ tyu'jé'caj, a'ɨ́ɨ pu'ij jajpuéetzij ta'mej ɨ tɨéj jɨme', ajta a'ɨ́jna jɨme' ɨ tɨ a'yan curiá'rɨe' tɨ'ɨj tyapúusti', a'yaa pu'ij tya'ajpuéetzij ta'mej hua' jimi ɨ maj tajapuá tyí'huɨɨre', ajta a'ɨ́jna jimi ɨ cánya'aj. 11 Ajta ájcɨtzuj a'ɨ́jna jɨme' ɨ maj jɨn jajpuéjtzij jusén jɨme', ajta quee hua'tá'caa maj huóoso'pe'en tújca nusu tɨ́ca', sulu a'yaa mu tya'ajpuéetzij muá'ju'un a'ɨ́ɨmaj ɨ maj jana'michej ɨ tyi'tɨ́j ajta ɨ tyévira' majta ɨ maj hua'ajtyiyú'xaxɨj je'ej tɨ ántyapuaj a'ɨ́jna

ɨ tyi'tɨ́j. 12 A'yaa pu'ij huataséjre'ej ɨ maj jɨn tyé'viicue' a'ɨ́ɨmaj ɨ maj tyámua' een, ɨ maj
a'yan rɨcɨj je'ej tɨ tyí'ijta ɨ nyúucarij, majta ja'tzaahuatye' a'ɨ́jcɨ ɨ Jesús.
13 Aj nu nyij a'tɨ́j huánamuajri' tɨ jútye' a'tyajá'xajtaca', a'yaa pu tyinaaté'exaaj tɨjɨn:
—Miche' huatóotyamua've'en a'ɨ́ɨmaj ɨ maj ja'tzaahuatye' ɨ tavástara'. Ajta ɨ
júuricama'ra' ɨ Dios a'yaa pu tyí'xaj tɨjɨn: "A'yaa pu tyi'ja'yájna, a'ɨ́ɨ mu juso'pe'en, mej
mij quee che' tyi'tɨ́j jɨn á'viicue'ria'aj, ji'nye a'ɨ́ɨmaj mu tyámua' tyu'muárɨej."

*Ɨ chuéj japua t*ɨ tyú'cɨɨriaca'

14 Nyatɨ'ɨj nyij a' únyeeriaca', aj nu nyij jéetɨrij huaséj tɨ cuéeinara', ajta a'tɨ́j japuan
újcatyii tɨ a'yan huasé'rihua'aj tɨ'ɨj tyáatɨ'. A'ɨ́ɨ pu cúruun ucárujtya'ca'aj tɨ ooroj jɨn
taavijhua, ajta júxuj iityéchooca'aj. 15 Aj pu'ij sɨ́ɨj tɨ tajapuá tyí'huɨɨre' a'úun je'rájraa u
tyeyúuj tzajta', a'yaa pu'ij ca'nyíin jɨn tyaatajé a'ɨ́jcɨ ɨ tɨ jéetɨrij japua anjo'ojca'tyii tɨjɨn:
—Pata'aj mu júxuj jɨn jaaré'vejche ɨ tɨ arí tyí'cɨɨrij, pajta tyu'riá'tzaanaj, ji'nye pu'ríj
tya'rá'aj a'náj paj jitzán tyu'riá'tzaanye'ej pu'ríj huariá'ca'naca' ɨ cháanacaj japua.
16 Ajta a'ɨ́jna ɨ tɨ jéetɨrij japua áan jo'ojcatyiij, a'ɨ́ɨ pu'ij tyu'riá'tzaj ɨ tɨ tyú'cɨɨriaca' ɨ
cháanacaj japua.
17 Aj pu'ij ajtáhua'aj sɨ́ɨj tɨ tajapuá tyí'huɨɨre' iirájraa u tyeyúuj tzajta', a'ɨ́ɨ pu ajta júxuj
iityéchooca'aj. 18 Ajta jo'tɨj jo'tyéjvee a'ɨ́jna ɨ maj japuan tyí'mu'vejritacaa, a'áa pu sɨ́ɨj tɨ
tajapuá tyí'huɨɨre' je'rájraa, a'ɨ́ɨ pu a'ɨ́jna jɨn antyúumua'reej ɨ tɨéj, aj pu'ij a'yan tyaatajé
a'ɨ́jcɨ ɨ tɨ júxuj iityéchooca'aj tɨjɨn:
—Pata'aj jaaré'vejche, pajta jájsɨɨre'en ɨ táque'ra' ɨ cɨyéj tɨ a'áa jo'váatɨmee ɨ
cháanacaj japua, ji'nye pu'ríj cuasij a'ɨ́jna ɨ táque'ra'.
19 Aj pu'ij ɨ tɨ tajapuá tyí'huɨɨre' jaaré'vejchaca', tɨ'quij jájsɨɨ ɨ tɨ tyú'cɨɨriaca' ɨ
cháanacaj japua, aj pu'ij ju'cáahua'xɨj a'ɨ́jna tzajta' ɨ maj jɨn jajache' ɨ úuvaj, ɨ tɨ
a'ɨ́ɨn pué'een ɨ tɨ jɨn Dios huápuɨ'ɨj nyú'camuɨ'. 20 A'áa mu mij yo'jáchej apua'quéj ɨ
chájta'naj jitze, aj pu'ij xúure'ej eerámuɨ'yaca', a'yaa pu'ij ootɨ́'ɨj ja'raa tɨ'ɨj jo'tɨj ja'tá'asej
ɨ xáachime'ra'an ɨ cahuáayu', ajta a'yan japua huatámuɨ'yaca' a'chu huéeicaj anxɨtyej
quiloometroj.

15

*A'*ɨ́ɨmaj ɨ maj tajapuá tyí'huɨɨre' ajta ɨ puéjtzij tɨ aráahua'puaj ará'asej

1 Nyajtáhua'aj nu tyi'tɨ́j va'cán huaséj u tajapuá, arahua'puácaa nu huaséj ɨ maj tajapuá
tyí'huɨɨre', a'ɨ́j mu jɨn antyúumua'reej maj arahua'puácaa jɨn puéjtzij huo'tá'an ɨ tɨ jɨn
néijmi'i tye'entyipuá'rij ɨ Dios tɨ jɨme' nyú'camuɨ'.
2 A'yaa nu nyajta tyi'tɨ́j tyu'séj tɨ naa tyí'me'estij, a'áa pu jo'muáanyijmee tɨ'ɨj
jájtya'huaa ɨ tɨéj tzajta', a'áa mu jo'tyú'uuca'aj áarpaj metyi'tyaɨ'ɨj a'ɨ́ɨmaj ɨ maj
jaatyáamue'tɨj a'ɨ́jcɨ ɨ tɨ je'ej pua'aj huasé'rin, majta ɨ tyévij tɨ jahuɨɨre', majta ɨ tɨ
jɨn tyí'itej ɨ tɨ jɨn ántyapuaj. 3 Majta a'ɨ́jna chuiicaca'aj je'ej tɨ huarɨ́j ɨ Moisés ɨ tɨ
tyí'huɨɨria'ca'aj ɨ Dios jimi, majta a'ɨ́jna jɨme' je'ej tɨ huarɨ́j ɨ cánya'aj. A'yaa mu tɨjɨn:
Huápuɨ'ɨj pu tyámua' naa huasé'rin je'ej paj tyi'tɨ́j jɨn huarɨ́j,
tavástara', Dios mu paj néijmi'i jɨn antyía'mua'reej,
tyámua' pu een ajta tzáahuatyi'ra'aj séejre' je'ej paj tyí'ijta,
muáaj paj jusén jɨme' tyí'ijta.
4 ¿A'tanyíj quee muatzɨɨnye' muéetzij tavástara' paj pué'een?
¿A'tanyíj quee tyimuaatatyójtzi're'ej?
Ji'nye muáaj paj jɨ'réenya'aj séejre',
néijmi'i mu ɨ tyeɨ́tyee mujo'vá'ju'uj muá'ju'un mej mij muatyáanajche,
ji'nye pu'ríj huataséjre ɨ paj jɨn tyí'ijta.
5 Nyatɨ'ɨj nyij atányeeriaca', aj nu nyij jaaséj tɨ antácuunyica'aj ɨ tyeyúuj tajapuá
tɨ já'sejre'. 6 A'úu mu mij tyeyúuj tzajta' je'ráacɨj ɨ maj tajapuá tyí'huɨɨre' ɨ maj
aráahua'puaj ará'asej, majta jaa'á'sima'aj ɨ puéjtzij ɨ tɨ aráahua'puaj ará'asej. Cáanarij

mu tyí'cheen tɨ naa tyi'tyatáatɨyi'ij, majta ahuojɨ'que'ejma'caa jutavíj jitze puáasij jɨme' ooroj tɨ jɨn taavijhua. [7] Ajta sɨ́ɨj ɨ maj muáacuaj ɨ maj júurij, a'ɨ́ɨ pu'ij túxa'aj tyihuo'ráɨ'pu'tyej a'ɨ́ɨjma ɨ maj aráahua'puaj ará'asej ɨ tɨ jitzán ava'ajɨstíjmee ɨ tɨ jɨn huápuɨ'ɨj nyú'camuɨ' ɨ Dios ɨ tɨ jusén jɨme' júurij. [8] Aj pu'ij tyámua' tyá'ajcɨtzujtariaca' u tyeyúuj tzajta' a'ɨ́jna jɨme' ɨ muárɨe'ria'ra' ɨ Dios, tɨ'quij tyámua' tyo'huájɨstyaca' u tyeyúuj tzajta' a'ɨ́jna ɨ cɨtzíj, capu che' huatáɨ'riitariaca' tɨ a'tɨ́j utyájrutyej 'asta na'aj quee antyipua'rej je'ej maj tyi'tɨ́j jɨn puéjtzij tyihuo'tá'sij a'ɨ́ɨmaj ɨ maj aráahua'puaj ará'asej.

16

*Ɨ túxa'aj t*ɨ a'ɨ́jna jɨn avá'jɨstij ɨ tɨ jɨn Dios nyú'camuɨ'

[1] Nyatɨ'ɨj nyij nyúucarij huánamuajri' tɨ u tyeyúuj tzajta' ca'nyíin jɨn a'yan tyi-huo'té'exaaj a'ɨ́ɨjma ɨ maj tajapuá tyí'huɨɨre' ɨ maj aráahua'puaj ará'asej a'yan tɨjɨn:

—Séricuj, siata'aj ayo'cáxɨre'en ɨ cháanacaj japua ɨ tɨ avá'jɨstij ɨ túxa'aj jitze ɨ tɨ aráahua'puaj tya'rá'asej, ɨ tɨ jɨn ɨ Dios huápuɨ'ɨj nyú'camuɨ'.

[2] Aj pu'ij sɨ́ɨj ujo'vé'mej, tɨ'quij uye'cáaxɨrej ɨ cháanacaj japua ɨ túxa'aj jitze tɨ arámuaaca'aj, aj pu'ij a'ɨ́ɨjma jimi ɨ tyeɨ́tyee ɨ tɨ hua' jitze á'yu'si'huaca'aj je'ej tɨ ántyapuaj a'ɨ́jna ɨ tyi'tɨ́j tɨ je'ej pua'aj huasé'rin, a'ɨ́ɨjma jimi pu atzáj huataséjre ɨ tɨ je'ej pua'aj curiá'rɨe', ajta je'ej pua'aj huasé'rin.

[3] Ajtáhua'aj ɨ sɨ́ɨj ɨ tajapuá tɨ tyí'huɨɨre', a'ɨ́ɨ pu ajta uye'cáaxɨrej ɨ túxa'aj tɨ jitze arámuaaca'aj, a'áa pu ya'ráaxɨrej ɨ jájtyij japua tɨ ve'éj, aj pu'ij ɨ jájtyij a'yan huataséjre tɨ'ɨj xúure'ej tɨ eerámuɨ'yaca' ɨ tyévij jitze tɨ huame'rej, aj mu mij néijmi'i huácuij ɨ maj jájtyij jitze já'chajca'aj.

[4] Ajtáhua'aj ɨ sɨ́ɨj tɨ tajapuá tyí'huɨɨre', a'ɨ́ɨ pu ajta uye'cáaxɨrej a'ɨ́jna ɨ tɨ túxa'aj jitze arámuaaca'aj ɨ játya'naj japua, ajta jo'tɨj ja'ajéexavi'ijmee, aj pu'ij a'yan huarɨ́j tɨ'ɨj ɨ xúure'ej. [5] Nyajta a'yan tyáanamuajri' a'ɨ́jcɨ ɨ tajapuá tɨ tyí'huɨɨre' ɨ tɨ a'ɨ́jna jɨn antyúumua'reej ɨ jájtyij, tɨ a'yan tyu'taxájtaca' tɨjɨn:

—Muáaj paj tyámua' een, a'ɨ́j paj jɨn antyía'mua'reej pej pij huo'xɨ́jtye'en, muáaj paj jájcuaj ɨmuáj séjria'ca'aj, pajta ijíij pooj séejre', [6] ji'nye a'ɨ́ɨmaj mu ɨ tyétyacaa huo'cuij ɨ maj muéetzij jimi tyámua' tyí'tyesejre', majta ɨ maj muéetzij jitze ma'can tyí'xajtaca'aj, ajta ijíij paj muáaj huo'ta' mej mij xúure'ej huaye'en. Jujɨ́ɨmua'aj mu a'yan tye'entyimué'tɨj.

[7] A'yaa nu nyajta tyáanamuajri' tɨ a'tɨ́j utyojo'taxájtaca' jo'tɨj jo'tyéjvee ɨ maj japuan tyí'mu'vejritacaa, a'yan tɨjɨn:

—A'yaa pu tyi'ja'yájna tavástara' mu paj Dios pué'een, mu paj néijmi'i jɨn antyía'-mua'reej, tzáahuatyi'ra'aj paj jɨn huo'xɨ́jtyej, pajta quee tyi'tɨ́j jɨn ootyá'ɨtzee.

[8] Ajtáhua'aj sɨ́ɨj ɨ tɨ tajapuá tyí'huɨɨre', a'ɨ́ɨ pu ajta uye'cáaxɨrej ɨ tɨ arámuaaca'aj ɨ túxa'aj jitze, a'ɨ́j pu japua jaráaxɨrej ɨ xɨcáj, ajta a'yan tyaatá' tɨ'ij ɨ xɨcáj huo'tyátɨeeraj ɨ tyeɨ́tyee. [9] Aj mu mij huápuɨ'ɨj huatyájtaa ɨ tyeɨ́tyee, majta camu jaatáxaahuataca' ɨ maj jɨn je'ej pua'aj rɨcɨj, camu majta tyaatatyójtzi'rej ɨ Dios, sulu je'ej mu pua'aj tyaatajé ɨ Dios, ɨ tɨ a'ɨ́jna jɨn antyúumua'reej tɨ puéjtzij huo'tá'an.

[10] Ajtáhua'aj ɨ sɨ́ɨj ɨ tɨ tajapuá tyí'huɨɨre', a'ɨ́ɨ pu ajta uye'cáaxɨrej a'ɨ́jna tɨ jitze aráamuaca'aj ɨ túxa'aj, a'ɨ́j pu japua jaráaxɨrej jo'tɨj ja'cájca a'ɨ́jna ɨ tyi'tɨ́j tɨ je'ej pua'aj een, aj pu'ij huápuɨ'ɨj huatyátɨca'riaca' jo'tɨj tyejé'ijtaj. Majta ɨ tyeɨ́tyee, a'ɨ́ɨ mu uhuóoche've'ej ɨ junyanúu jitze a'ɨ́jna jɨme' maj jéehua huápuɨ'ɨj jajpuéjtzica'aj, [11] Camu majta jaatáxaahuataca' ɨ maj je'ej pua'aj rɨcɨj, sulu je'ej mu pua'aj tyaatajé ɨ Dios ɨ tɨ tajapuá já'sejre', a'ɨ́jna jɨme' ɨ maj jéehua jajpuéjtzica'aj.

[12] Ajtáhua'aj sɨ́ɨj ɨ tɨ tajapuá tyí'huɨɨre', a'ɨ́ɨ pu ajta uye'cáaxɨrej ɨ túxa'aj tɨ jitze arámuaaca'aj, a'áa pu ya'ráaxɨrej ɨ játya'naj jitze tɨ ve'éj tɨ a'yan ántyapuaj tɨjɨn Éufrates,

aj pu'ij atyáaxɨ' ɨ játya'naj, mej mij antácɨɨnyej a'ɨ́ɨmaj ɨ maj tyí'ijta ɨ maj a'áa pujmua' jo'vá'ju' jo'tɨj jé'ejnyinyiij ɨ xɨcáj.

13 Nyatɨ'ɨj nyij huo'séj maj huéeicaj ejnyéxɨj hua' tyenyij jitze a'ɨ́jna ɨ cú'cu'uj, ajta a'ɨ́jna ɨ tyi'tɨ́j tɨ je'ej pua'aj huasé'rin, ajta a'ɨ́jna ɨ tɨ hue'tzij jɨn tyí'xaj, a'yaa mu huasé'rihua'aj matɨ'ɨj taachuísee. 14 A'ɨ́ɨ pu júuricamej pué'eenye'ej ɨ maj tyiyáaru' jitze ajtyáma'can, a'ɨ́ɨ mu cɨɨnyaca'aj néijmi'que' ɨ cháanacaj japua, mej mij huá'ajsɨɨre'en a'ɨ́ɨmaj ɨ maj tyí'ijta, mej mij huatyényo'se'en a'ájna xɨcáara' tɨ'ɨj jitzán huataséjre'ej ɨ Dios tɨ néijmi'i jɨn antyúumua'reej.

15 A'yaa pu tɨjɨn: "Cásɨ', nyáaj nu uvé'nyesij tɨ'ɨj náhua'rij. Che' huatóotyamua've'en a'ɨ́jna ɨ tɨ atányeej, ajta tyí'chajca tɨ'ij quee muá'vi'ij jo'cha'canye'en, mej mij quee ɨ tyeɨ́tyee jaaséj ɨ tɨ jutyevi'ra'." 16 Majta je'en hua'ajsɨɨ néijmi'caa ɨ maj tyí'ijta a'ájna a tɨ a'yan tyaja'rájtyapuaj huá'nyuucaa jɨme' ɨ hebreos tɨjɨn Armagedón.

17 Ajtáhua'aj sɨ́ɨj tɨ tajapuá tyí'huɨɨre', a'ɨ́ɨ pu ajta uye'cáaxɨrej ɨ tɨ arámuaaca'aj ɨ túxa'aj jitze, aj pu'ij sɨ́ɨj ca'nyíin jɨn tyu'taxájtaca' tɨ uje'rávaaca'aj u tyeyúuj tzajta' a'ájna jo'tɨj jo'tyéjvee ɨ maj japuan tyí'mu'vejritacaa, a'yaa pu tyu'taxájtaca' tɨjɨn:

—Pu'ríj néijmi'i tye'entyipuá'riaca'.

18 Aj mu mij huatyána'axcava'xɨj majta tyényuuca'aj, ajta jéehua tyi'tyáhuaasime'ej, ɨ cháanacaj pu ajta ca'nyíin jɨn huatóoca'tzɨj, a'yájna tɨ'ɨj quee a'náj tyu'tóoca'tzɨj matɨ'ɨj mana'aj a'yan tyí'tyesejre' ɨ tyeɨ́tyee. 19 Ajta a'ɨ́jna ɨ chájta'naj tɨ ve'éj, huéeicaque' pu ootátzi'tyaca', ajta á'vatzɨjxɨ ɨ chájta'naj ɨ séej chuéj japua tɨ já'ma'can, ajta ɨ Dios pu jo'támua'reeri' a'ɨ́jna ɨ chájta'naj tɨ ve'éj tɨ a'yan tyaja'rájtyapuaj tɨjɨn Babilonia, tɨ'ij puéjtzij jaatá'an ajta je'en jáacɨ'tyij ɨ tɨ jɨn huápuɨ'ɨj nyú'camuɨ' ɨ Dios. 20 Ajta néijmi'i jo'tɨj ja'ráahuachij ɨ jájtyij jitze, ajta jɨríj tɨ huaquéetɨmee a'ɨ́ɨ pu néijmi'i tyaja'huóopua'rixɨj, 21 majta tyéetyee tajapuá je'cáavatzɨj maj tyatɨ́tɨ'ɨjmee a'ɨ́ɨjma japua ɨ tyeɨ́tyee, huá'puatyej quiiluj mu tyijetyéjma'caa ɨ tyéetyee, majta a'ɨ́ɨmaj ɨ tyétyacaa, je'ej mu pua'aj tyaatajé ɨ Dios a'ɨ́jna jɨme' ɨ tyéetyee maj cáavatzɨj, ji'nye jéehua mu jajpuéjtzica'aj.

17

*Dios pu jo'x*ɨ́jtyej a'ɨ́jcɨ ɨ íitaj tɨ huóotoj

1 Aj pu'ij sɨ́ɨj tɨ tajapuá tyí'huɨɨre', tɨ ajta séej iityeɨ'ca'aj ɨ túxa'aj tɨ aráahua'puaj tya'rá'asej, a'ɨ́ɨ pu mu jo'vé'mej, tɨ'quij a'yan tyinaaté'exaaj tɨjɨn:

—Mupo'vé'me', nyamuaataséejratye'sij je'ej tɨ tya'ajpuéetzij ta'mej a'ɨ́jna ɨ íitɨ' tɨ jamue'tɨca'aj ɨ túmii ɨ jutyévij jɨme', a'ɨ́ɨ pu a'ɨ́ɨn pué'een ɨ tɨ a'áan jo'ojcaj ɨ jájtyij japua tɨ ve'éj. 2 Majta a'ɨ́ɨmaj ɨ maj tyí'ijta ɨ cháanacaj japua, a'ɨ́ɨ mu huóoxana'cɨrej a'ɨ́jna jamuán ɨ íitaj, majta a'ɨ́ɨmaj ɨ maj a'yan huacháatɨmee ɨ cháanacaj japua, a'ɨ́ɨmaj mu huatyáata'ruj a'ɨ́jna jɨme' tɨ ɨ íitɨ' huo'ta' mej mij jamuán huóoxana'cɨre'en.

3 Ajta je'en ɨ júuricama'ra' ɨ Dios tɨ naataséjraj, a'ɨ́ɨ pu ɨ tɨ tajapuá tyí'huɨɨre' nyojo'vi'tɨj a'ájna jo'tɨj quee já'tyi'tɨj. A'áa nu nyij íitaj huaséj tɨ ɨ cú'cu'uj tɨ po'vij japua avá'catyii, ajta jéehua jitzán á'yu'si'huaca'aj ɨ tɨ jɨn je'ej pua'aj tyá'xaj ɨ Dios, arahua'puácaa pu íjmu'uj a'ɨ́jna ɨ cú'cu'uj ajta tamuáamuata' pua'mácan ava'ahuáj-ma'caa. 4 Ajta a'ɨ́jna ɨ íitɨ' nacámuaa pu tyi'tyéchajcaa, ajta cɨ́ɨ tyí'po'vij, jéehua pu tyo'carújtya'ajma'caa a'ɨ́jna ɨ tɨ ooroj jɨn tyí'taavijhua, ajta tyetyéj tɨ huápuɨ'ɨj tyá'najchij, ajta peerla tyi'tɨ́j. A'ɨ́ɨ pu ajta túxa'aj iityeɨ'ca'aj tɨ ooroj jɨn taavijhua, a'ɨ́j pu jitze avá'ajɨstica'aj ɨ tɨ xána'visi' huasé'rin, ajta ɨ tɨ jɨn huóoxana'cɨrej a'ɨ́jna ɨ íitɨ', 5 ajta cuáatze' a'yan tyé'yu'si'huaca'aj ɨ nyúucarij nyaj quee yo'itéej na'raa, a'yaa tyé'yu'si'huaca'aj tɨjɨn: "Babilonia, ɨ tɨ va'cán jɨn tyi'tyéjvee, ajta hua' náanaj a'ɨ́ɨmaj ɨ úucaa ɨ maj jamue'tɨj ɨ túmii ɨ jutyévij jɨme', ajta néijmi'i ɨ tɨ je'ej pua'aj tyí'een íiyan cháanacaj japua." 6 Aj nu nyij jaaséej tɨ ɨ íitɨ' tahuáaca'aj a'ɨ́jna jɨme' ɨ hua' xuure' ɨ maj tyámua' tyí'tyesejre' ɨ Dios jimi, majta a'ɨ́ɨmaj ɨ maj huácuij a'ɨ́jna jɨme' maj Jesús

jitze ma'can tyí'xajtaca'aj. Aj nu nyij je'ej tyo'taséj nyatɨ'ɨj jaaséej. 7 Ajta ɨ tajapuá tɨ
tyí'huɨɨre', a'yaa pu tyinaaté'exaaj tɨjɨn:
—¿Ji'nye een jɨme' je'ej petyo'taséj? Nyáaj nu muaaté'exaatye'sij je'ej tɨ huatóomua'aj
a'ɨ́jna ɨ nyúucarij tɨ á'yu'si'ij ɨ íitɨ' jitze, nyajta je'ej tɨ huatóomua'aj ɨ tɨ japuan avá'caj,
a'ɨ́jna ɨ tɨ arahua'puácaa íjmu'uj, ajta tamuáamuata' pua'mácan tɨ ava'ahuájmee. 8 A'ɨ́jna
ɨ tyi'tɨ́j ɨ paj jaaséej, a'ɨ́ɨ pu anaquéej séjria'ca'aj, ajta ijíij capu che' séejre', ajta óoche'
pu eetaméj a'ájna jo'tɨj ja'tyácun tɨ'ɨj quee eexúj á'pua'rej. Majta a'ɨ́ɨmaj ɨ maj a'yan
huacháatɨmee ɨ cháanacaj japua, ɨ maj quee á'yu'si'ij je'ej maj ántya'ruj a'ɨ́jna jitze ɨ
yu'xarij ɨ maj jɨn júurij muá'ju'un, tɨ'ɨj na'aj tyu'tyátaavijhuaca' ɨ cháanacaj, a'ɨ́ɨmaj
mu je'ej tyo'taséjraj matɨ'ɨj jaaséej a'ɨ́jna ɨ tyi'tɨ́j tɨ je'ej pua'aj huasé'rin, ɨ tɨ aamí'
séjria'ca'aj, ajta je'en quee che' aja'hua'taca'aj, ajta óoche' pu huataséjre'sij.
9 'A'yaa pu amitéeria'aj ja'mej a'tɨ́j tɨ tyojó'itej tɨ ajta tyámua' metyóomua'rej. A'ɨ́jna
ɨ tɨ arahua'puácaa íjmu'uj, a'yaa pu huatóomua'aj a'ɨ́jna ɨ jɨríj tɨ aráahua'puaj ará'asej
tɨ japuan áan jo'ojcaj ɨ íitɨ', a'yaa pu ajta huatóomua'aj maj aráahua'puaj ará'asej ɨ maj
tyí'ijta. 10 Mua'anxɨ́vij ɨ maj meríj huáacuii, sɨ́ɨj pu ooj tyi'tɨ́j jɨn tyi'tyéjvee, ajta ɨ sɨ́ɨj
capu eexúj séejre'. Ajta tɨ'ɨj huataséjre'en capu jéehua á'tyeeren. 11 Ajta ɨ tyi'tɨ́j tɨ je'ej
pua'aj huasé'rin tɨ jájcuaj ɨmuáj séjria'ca'aj, ajta quee che' séejre', a'íi pu a'ɨ́ɨn pué'een ɨ
tɨ aráhueeicaj, a'ɨ́ɨ pu ajta hua' jitze ajtyáma'can ɨ maj aráahua'puaj ará'asej, a'ɨ́ɨ pu ajta
néijmi'i á'pua'ren.
12 'Ajta a'ɨ́jna ɨ tɨ tamuáamuata' pua'mácan ava'ahuájmee, a'ɨ́ɨ mu a'ɨ́ɨn pué'een
ɨ maj tamuáamuata' ará'asej ɨ maj tyí'ijta, ɨ maj quee xu tye'entyájrupij mej mij
tyu'ta'íjtaj, majta móoche' mu ja'ancuriáa'sij mej mij séej ooraj á'tyeevi'in maj tyu'ta'íjtaj
a'ɨ́jna jamuán ɨ tyi'tɨ́j tɨ je'ej pua'aj huasé'rin. 13 A'ɨ́ɨmaj ɨ maj tamuáamuata' ará'asej
ɨ maj tyí'ijta, néijmi'i mu juxa'aj mana'aj tyí'xaj, a'ɨ́j mu jɨn jaatátuiire'sij ɨ maj jɨn
antyúumua'reej a'ɨ́jcɨ ɨ tyi'tɨ́j tɨ je'ej pua'aj huasé'rin. 14 A'ɨ́ɨ mu mij jaatanyo'si'tye'ej
a'ɨ́jcɨ ɨ cánya'aj, ajta a'ɨ́ɨ pu ɨ cánya'aj huo'tyámue'tɨj, majta a'ɨ́ɨmaj jamuán séejre' ɨ
Dios tɨ huo'tajé ajta je'en hua'antyíhuoj mej mij tyámua' eenye', ji'nye ɨ tavástara' pu
tyihuá'ijtye' a'ɨ́ɨmaj ɨ maj hua' vástara' pué'een ɨ tyeɨ́tyee, ajta a'ɨ́ɨn pué'een ɨ tajtúhuan
tɨ néijmi'caa tyí'ijtye' ɨ séecan ɨ tajtúhuaanyij.
15 A'yaa pu ajta tyinaaté'exaaj ɨ tajapuá tɨ tyí'huɨɨre' tɨjɨn:
—A'ɨ́jna ɨ jájtyij tɨ ve'éj ɨ paj jaaséej, ɨ tɨ japuan anjo'ojca'tyii ɨ íitɨ' tɨ jaamué'tɨj ɨ
túmii ɨ jutyévira' jɨme', a'ɨ́ɨ mu a'ɨ́ɨn pué'een ɨ tyeɨ́tyee ɨ maj séej chuéj japua já'ma'can,
ɨ maj séej nyúucarij jɨn tyí'xaj, majta séej chájta'naj jitze ja'chej. 16 Ajta a'ɨ́jna ɨ a'huáara'
tamuáamuata' tɨ ará'asej ɨ paj jaaséj, ajta a'ɨ́jna ɨ tɨ je'ej pua'aj huasé'rin, a'ɨ́ɨ mu
jájcha'ɨɨria'aj muá'ju'un a'ɨ́jcɨ ɨ íitaj tɨ jaamué'tɨj ɨ túmii ɨ jutyévira' jɨme', a'ɨ́ɨ mu
ayoorɨésij metya'cá'ri'ran ɨ tɨ tyi'tyéechan, majta je'en jaatyácɨ'mij ɨ tyévira' matɨ'ɨj
mij jaatyáteeraj. 17 Dios pu arí a'yan tyihuo'cámua'riityej hua' xɨéjnyu'caa tzajta' mej
mij a'yan huárɨnyij je'ej tɨ a'ɨ́ɨn tyá'xɨe've', a'ɨ́j mu jɨme' juxa'aj mana'aj rɨnyij mej mij
jaatátuiire'en a'ɨ́jcɨ ɨ tyi'tɨ́j tɨ je'ej pua'aj huasé'rin ɨ maj jɨn antyúumua'reej, 'asta na'aj
quee a'yan atyojo'ré'nyej je'ej tɨ ɨ Dios arí tyu'taxájtaca'. 18 Ajta a'ɨ́jna ɨ íitaj ɨ paj jaaséej,
a'ɨ́ɨ pu a'ɨ́ɨn pué'een ɨ chájta'naj tɨ ve'éj ɨ tɨ tyihuá'ijtye' néijmi'que' ɨ cháanacaj japua.

18

A'ɨ́jna ɨ Babilonia tɨ jó'vej

1 Nyatɨ'ɨj nyij nyajtáhua'aj séej huaséj ɨ tɨ tajapuá tyí'huɨɨre' tɨ jútye' aje'cáma'ca'aj,
va'cán pu jɨn antyúumua'reej, néijmi'que' pu ɨ cháanacaj japua huanyéeri'cɨj ja'raa a'ɨ́jcɨ
jɨme' ɨ tɨ á'taaca'aj ɨ jujitzé. 2 A'yaa pu ca'nyíin jɨn tyí'jijhuaca'aj tɨjɨn:
—Pu'ríj á'avej, pu'ríj á'avej a'ɨ́jna ɨ Babilonia ɨ chájta'naj tɨ ve'éj. Pu'ríj hua' chi'ij
pué'een a'ɨ́ɨmaj ɨ tyiyáaru', jo'maj ja'chej ɨ júuricamej ɨ maj xána'visi' huasé'rin,
ajta jo'maj já'asacaa ɨ pína'see ɨ maj xána'visi' huasé'rin, majta tyi'tyán ɨ tyaj quee

hua'xɨe've'. 3 Ji'nye néijmi'i mu ɨ maj séej chuéj japua já'ma'can huatyáata'ruj mej
mij je'ej pua'aj huárɨnyij tɨ'ɨj a'ɨ́jna ɨ Babilonia, a'ɨ́ɨmaj ɨ maj íiyan tyí'ijta ɨ cháanacaj
japua, néijmi'i mu jamuán huóoxana'cɨrej, majta ɨ maj tyí'to'racaa íiyan cháanacaj
japua, a'ɨ́ɨ mu huoochíjtyaanyi'taca' a'ɨ́jna jɨme' tɨ a'ɨ́ɨn a'yan tyihuo'tá' je'ej maj tyi'tɨ́j
tyí'xɨe'va'ca'aj.

4 Nyatɨ'ɨj nyij nyajtáhua'aj séej nyúucarij huánamuajri' tɨ jútye' tyajá'xajtaca'aj a'yan
tɨjɨn:

—Siata'aj eerácɨɨnyej ɨ chájta'naj jitze, mua'aj mu siaj nyetyeɨ́ɨtyeristyamua' pué'een,
siaj sij quee hua' jamuán huóoxana'cɨre'en, tɨ'ij quee ajta jamuáacɨ'tyij ɨ puéjtzij, 5 ji'nye
a'ɨ́ɨ pu arí huápuɨ'ɨj ootyá'ɨtzee ɨ Dios jimi, a'ɨ́ɨ pu ɨ Dios jamua'reej ɨ tɨ jɨn je'ej
pua'aj tyi'tyúucha'ɨj a'ɨ́jna ɨ íitɨ'. 6 Che' a'yan ajta tyáacɨ'tyij tɨ'ɨj ajta a'ɨ́ɨn puéjtzij
tyihuo'tá' ɨ tɨ huo'mué'tɨj, che' hua'puaj tyu'nájchitaj ɨ tɨ jɨn je'ej pua'aj huarɨ́j,
siajta ɨ váasuj tɨ jitzán jaya'caa siata'aj ja'vá'jɨsten a'ɨ́jna jɨme' ɨ tɨ hua'puaj ará'asej
ɨ tɨ jɨn huatyátahuan, a'yájna tɨ'ɨj a'ɨ́ɨn séecan tyu'tá', 7 siata'aj puéjtzij jaatá'an tɨ'ij
huatóoxaamujritye'en, a'yájna tɨ'ɨj jusɨ́ɨj tya'huótzaahuaj, ajta je'ej tɨ tyu'tóosejrataca'.
Ji'nye a'yaa pu tyí'xaj ɨ jutzájta' tɨjɨn: "A'yaa nu tyi'tyéjvee tɨ'ɨj íitɨ' tɨ tyí'ijta. Canu
antyínyasɨɨjtariaca', canu nyajta jajpuéetzij na'mej." 8 A'ɨ́j pu jɨn séej xɨcáj japuan
rávesij ɨ tɨ jɨn jajpuéetzij ja'mej, aj pu'ij tyi'ijcuí'nyij, ajta huatóoxaamujritye'ej, ajta
huataí'cuataj, aj pu'ij huatyáteeri'huaj, ji'nye ɨ Dios néijmi'i pu putyí'uurej, a'ɨ́ɨ pu ɨ
tavástara' a'yan puéjtzij tyaata'sij.

9 A'ɨ́ɨmaj ɨ maj tyí'ijta ɨ cháanacaj japua, ɨ maj jamuán huóoxana'cɨrej, majta jamuán
huochíjtyanyi'taca', a'ɨ́ɨ mu juyiinyen majta huatóoxaamujritye'sij matɨ'ɨj jaaséej tɨ
ájcɨtzuj a'ɨ́jna jɨme' tɨ tyátaasij. 10 Majta a'ɨmuáj jo'tya'úuj muá'ju'un a'ɨ́jna jɨme' maj
jatzɨɨnye' ɨ tɨ jɨn jajpuéjtzij, a'yaa mu tyu'taxájtaj tɨjɨn:

—¡Cuíi' xaa! ¡Cuíi' xaa muáaj mu paj chájta'naj pué'een tɨ ve'éj, Babilonia mu paj
va'cán jɨn antyía'mua'reej! Ji'nye jiye'tzín tya'rá'aj ɨ paj jɨn períj jajpuéjtzij.

11 Majta ɨ maj tyí'to'racaa íiyan cháanacaj japua, a'ɨ́ɨ mu majta juyiinyen majta
huatóoxaamujritye'ej a'ɨ́jna jɨme' ɨ chájta'naj, ji'nye capu che' ma' a'tɨ́j ta'mej tɨ
tyihuó'nanɨeej ɨ maj tyú'tɨsij, 12 tɨpua'aj ooroj, pláataj, ɨ tyetyéj tɨ tyámua' tyá'najchij,
tyi'tɨ́j peerla, cáanarij tɨ tyi'jɨ́'re'en ɨ tɨ tyí'me'estij, na'ríij tɨ táxɨe'muaa, nusu ɨ tɨ po'vij,
ajta néijmi'i ɨ cɨyéj tɨ jéehua tyá'najchij, na'ríij tyi'tɨ́j coobre, nusu tyapúusti', nusu ɨ
tyetyéj ɨ maj tyi'cámejtyee, 13 nusu ɨ cue'ráj maj tyí'na'chityaa ɨ tɨ naa tyaarɨe'ej, nusu ɨ
ɨɨjcua na'ríij tyi'tɨ́j miirra, nahuáj, aséityij, aríinaj tɨ jɨ́'re'en, tyeríicuj, ajta ya'muáatyee ɨ
maj hua' japuan tyí'tɨ'ɨjcɨcaa, nusu cánya'xɨɨ, cahuáayu'uj, ɨ cariáata', majta a'ɨɨmaj ɨ maj
ca'nyéjrij jɨn tyí'muarɨe' juxa'aj tyeɨ́tyee jimi. 14 A'yaa mu tyaatájeevij a'ɨ́jcɨ ɨ chájta'naj
tɨjɨn:

—¡Capu che' séeria'aj ta'mej muéetzij jimi a'ɨ́jna ɨ táque'ej tɨ jéehua mua'ránajchica'aj,
papu'ríj jusén jɨn tyojo'rɨej ɨ tɨ huápuɨ'ɨj tyá'najchij ɨ paj jɨn chíjtyaanyi'taca'aj!

15 Majta a'ɨɨmaj ɨ maj a'yan éenye'ej tyí'tooca'aj majta a'ɨ́jna jɨn huoochíjtyaanyi'taca',
a'ɨ́ɨ mu a'ɨmuáj jo'tya'úuj muá'ju'un, a'ɨ́jna jɨme' maj jatzɨɨnye' ɨ tɨ jɨn jajpuéjtzij,
muyíinyaj majta juxaamúuɨritya'aj, 16 a'yaa mu tyi'xáataj muá'ju'un tɨjɨn:

—¡Cuíi' xaa! ¡Cuíi' xaa ɨ chájta'naj tɨ ve'éj! ɨ tɨ a'ɨ́jna tyi'tyéechan ɨ tɨ me'estíj tɨ naa
een, ajta a'ɨ́jna jɨme' ɨ tɨ táxɨe'muaa, ajta ɨ tɨ po'vij jɨme', ajta a'ɨ́jna tyo'carújtye'ejmee ɨ
tɨ ooroj jɨn tyí'taavijhua, ajta ɨ tyetyéj tɨ huápuɨ'ɨj tyá'najchij, ajta a'ɨ́jna ɨ peerla tyi'tɨ́j;
17 ¡ajta jiye'tzín néijmi'i tyu'riá'xɨj ɨ tɨ huápuɨ'ɨj tyá'najchica'aj!

Majta néijmi'i a'ɨɨmaj ɨ maj báarcuj tyimuárɨe'rij, majta ɨ maj tyí'muɨjhuacaa ɨ báarcuj
jitze ɨ maj á'cɨɨnyej ɨ jájtyij japua, majta néijmi'i ɨ maj hue'tyée vivi', a'ɨ́ɨ mu a' ɨmuáj
jo'huíistɨraa, 18 ajta matɨ'ɨj jaaséej a'ɨ́jcɨ ɨ cɨtzíj tɨ ájcɨtzujtariaca' tɨ'ɨj tyátaasima'aj ɨ
chájta'naj, aj mu mij a'yan tyityeetyejíihuajraa tɨjɨn:

—¿Jo'nyij ajtáhua'aj sɨɨj chájta'naj já'sejre' tɨ'ɨj a'mújna?

19 Aj mu mij chuéj tɨ muɨɨnyíj ahuóoratziraxɨj ɨ jumu'új jitze, muuyíinyaj majta
juxaamúuɨritya'aj, a'yaa mu tyí'tyejijhuaca'aj tɨjɨn:
—¡Cuíi' xaa! ¡Cuíi' xaa a'ɨ́jna ɨ chájta'naj tɨ ve'éj! A'ɨ́j mu jɨn huoochíjtyaanyi'taca'
muéetzij tɨ jimi tyí'sejre', néijmi'i ɨ maj báarcuj tyíya'muaaca'aj ɨ maj jɨn antacɨ́'ca'aj ɨ
jájtyij japua. A'ɨ́ɨ mu mij jiye'tzín jó'vej.
20 Ajta ɨ tajapuá siaj já'sejre', siata'aj huatóotyamua've'en, a'ɨ́jna jɨme' ɨ chájta'naj,
siata'aj huatóotyamua've'en mua'aj mu siaj jɨ'ré'nye'ej séejre' ɨ Dios jimi, siajta mua'aj
mu siaj antyíhuaviihuaca', siajta mua'aj mu siaj Dios jitze ma'can tyí'xaxa'aj, néijmi'i xu
huatóotyamua've'en, ji'nye tɨ'ɨj ɨ Dios jo'xɨ́jtyej a'ɨ́jcɨ ɨ íitaj, aj pu mua'ajmaj tyámua'
tyajamo'xá'puɨ'ɨntari'ri'.
21 Aj pu'ij sɨ́ɨj tɨ tajapuá tyí'huɨɨre' tyetyéj pu tyítɨɨ ɨ maj jɨn tyá'tɨ'xɨcaa, aj pu'ij
ja'tyájrɨee ɨ jájtyij jitze tɨ ve'éj, a'yan tyi'xáataj tɨjɨn:
—A'yaa paj cha'taj atyojo'cárutyij muáaj chájta'naj paj ve'éj Babilonia paj ántyapuaj,
camu mij che' a'náj muasejran. 22 Camu che' namuáaria'aj muá'ju'un ɨ maj tyí'cui'nacaa
ɨ áarpaj jitze, nusu ɨ maj tyí'cɨ'sityee túuturu'uj jitze, na'ríij ɨ trompéetaj jitze, camu
majta che' tyi'muárɨe'ej muá'ju'un je'ej maj tyi'tɨ́j tyu'yí'tɨn, capu ajta che' namuáaria'aj
ta'mej ɨ maj tyí'tɨxɨcaa. 23 Capu che' a'táaj ja'mej muéetzij jimi ɨ tɨéj tɨ ú'taa ɨ hua' chi'ij
tzajta', capu ajta che' namuáaria'aj ja'mej ɨ maj tyí'ye'estyaa a'ɨ́ɨmaj ɨ maj moochán
huanyéjnyeɨ'chaca'. Ji'nye a'ɨ́ɨmaj ɨ maj tyí'to'racaria'aj mu a'ɨ́ɨn pué'eenye'ej ɨ maj
a'yan japuan séjria'ca'aj ɨ cháanacaj, ɨ maj majta viváajma'aj jɨn tyityatatyá'ca'aj, ɨ paj
muáaj huo'cuanamuaj matɨ'ɨj mana'aj pua'máj a'yan séejre' ɨ cháanacaj japua. 24 Ji'nye
a'ɨ́jna jitze ɨ chájta'naj a'ɨ́j mu jitze jáatyoj ɨ hua' xuure' ɨ maj Dios jitze ma'can
tyí'xaxa'ta'aj, majta ɨ maj jɨ'ré'nye'ej séjria'ca'aj ɨ Dios jimi, majta néijmi'i matɨ'ɨj
mana'aj pua'máj huácuij ɨ cháanacaj japua.

19

Ɨ maj tyí'chuiicaj u tajapuá

1 Aj nu nyij tányij huó'namuajri' ɨ maj tajapuá ca'nyíin jɨn mui'tɨ́j tyajá'xajtaca'aj,
a'yaa mu tɨjɨn:
¡Alelúuyaj! Tyiche' tyaatatyójtzi're'en ɨ Dios,
ji'nye a'ɨ́ɨ pu tajapuá huatanyúj,
a'ɨ́j pu ajta jimi já'ma'can ɨ tɨ naa huasé'rin,
ajta ɨ tɨ jɨn néijmi'i putyí'uurej,
2 a'ɨ́ɨ pu tzáahuatyi'ra'aj jɨn huá'xɨjtye'en,
ajta je'ej tɨ tye'tyévijtye';
a'ɨ́ɨ pu arí jo'xɨ́jtyej a'ɨ́jcɨ ɨ íitaj tɨ jutyévira' jɨn jamue'tɨca'aj ɨ túmii,
ajta ca'nyíjra'aj huo'ta' néijmi'que' ɨ cháanacaj japua,
mej mij jamuán huóoxana'cɨre'en.
Dios pu'ij a'ɨ́jna puéjtzij jaatá' a'ɨ́jna jɨme' tɨ ɨ íitɨ' huo'cuij a'ɨ́ɨmaj ɨ maj jahuɨɨre' ɨ Dios.
3 Majtáhua'aj mu a'yan tyu'taxájtaca' tɨjɨn:
—¡Alelúuyaj! A'ɨ́jna ɨ tɨ jitzán ájcɨtzuj ɨ íitaj capu a'náj huatyápua'rij.
4 Majta a'ɨ́ɨmaj ɨ huáasij ɨ maj seityéj japuan muáacuaj ará'asej, majta ɨ maj muáacuaj ɨ
maj júurij, néijmi'i mu ecóotutaxɨj, mej mij jaatyáanajche ɨ Dios, ɨ tɨ acájca ɨpuárij jitze.
A'yaa mu tyí'xajtaca'aj tɨjɨn:
—¡Che' a'yan tyá'ra'nyij! ¡Alelúuyaj!
5 Aj pu'ij sɨ́ɨj huajíjhuaca' tɨ a'áa véjri' jo'tyávaaca'aj jo'tɨj jo'tyéjvee ɨ maj japuan
tyí'mu'vejritacaa, a'yaa pu tyí'xajtaca'aj tɨjɨn:
Siata'aj tyaatatyójtzi're'en ɨ Dios, néijmi'i mua'aj,
mu siaj viváajma'aj jɨn tyityatatyíj,
siajta mu siaj cɨléenye' jɨn tyityatatyíj,
néijmi'i mua'aj mu siaj jahuɨɨre' siajta tzáahuatyi'ra'aj jimi tyícha'ɨj.

*T*ɨ'ɨj huatyényeɨɨchij ɨ Cánya'aj

6 A'yaa nu nyajta tyihuó'namuajri' maj jéehua ɨ tyeɨ́tyee tyí'xajtaca'aj, a'yaa pu
namuajria'ca'aj tɨ'ɨj jo'tɨj jájtyij ja'ancáamuɨ'yej, ajta a'yan namuajria'ca'aj tɨ'ɨj ɨ víityee
maj tyényuuca'an. A'yaa mu tyí'xajtaca'aj tɨjɨn:
¡Alelúuyaj! Tyiche' tyaatatyójtzi're'en ɨ Dios,
ji'nye pu'ríj huatyóochej tɨ tyu'ta'íjtaj ɨ tavástara',
ajta ɨ Dios ɨ tɨ néijmi'i jɨn antyúumua'reej.
7 Tyiche' huátatyamua've'en, tyajta tyaatatyójtzi're'en,
ji'nye pu'ríj a'ájna atyojo'ré'nyej tɨ'ɨj ɨ cánya'aj huatyényeɨɨchij.
Ajta ɨ tɨ íɨra'ra'an pué'eenye'ej ta'mej pu'ríj ajta tyámua' huóoruuj.
8 A'yaa mu tyaatá' tɨ a'ɨ́jna tyu'tyóochejtyej ɨ cáanarij tɨ me'estíj tɨ ajta naa een, tɨ
tyama'astájyi'ij tɨ quee choomua.
Ji'nye a'ɨ́jna ɨ cáanarij tɨ naa een, a'ɨ́ɨ pu pué'een ɨ maj jɨn tyámua' tyityetyúucha'ɨɨca'aj
a'ɨ́ɨmaj ɨ tyeɨ́tyeristyamua'me'en ɨ Dios.
9 Ajta ɨ tɨ tajapuá tyí'huɨɨre' a'yaa pu tyinaaté'exaaj tɨjɨn:
—Ootyéeyu'xaj a'yan tɨjɨn: "Miche' huatóotyamua've'en a'ɨ́ɨmaj ɨ maj huo'tá'inyej mej
mij jamuán tyú'cua'nyij ɨ cánya'aj a'ájna xɨcáara' tɨ jitzán huatyényeɨɨchij."
A'yaa pu ajta tyinaaté'exaaj tɨjɨn:
—A'ɨ́jna ɨ nyúucarij nyaj mua'ixaatye' Dios pu jɨ'ré'can jɨme' janyuucaa.
10 Aj nu nyij tyítunutaca' jo'tɨj ja'ra'ɨ́ɨcajmee nyej nyij jaatyáanajche, aj pu'ij a'yan
tyinaaté'exaaj tɨjɨn:
—Capáj a'yan rɨjcaj, ji'nye nyáaj nu jahuɨɨre' ɨ Dios, a'yájna patɨ'ɨj muáaj majta a'ɨ́ɨmaj
ɨ a'ihuáamua' ɨ maj a'yan rɨcɨj je'ej tɨ ɨ Jesús tyihuó'ixaaj. Pata'aj ɨ Dios huatyáanajchej.
Ji'nye a'yájna tɨ'ɨj tyu'xájtaca' ɨ Jesús, a'ɨ́ɨ pu a'ɨ́ɨn pué'een ɨ tɨ huo'cámua'riityej
a'ɨ́ɨmaj ɨ maj Dios jitze tyí'xajtaca'aj.

A'ɨ́jna ɨ tɨ avá'caj ɨ cahuáayu' japua tɨ cuéeinara'

11 Aj nu nyij jaaséej tɨ antácuunyica'aj u tajapuá, aj pu'ij cahuáayu' huataséjre tɨ
cuéeinara', ajta ɨ tɨ avá'caj a'yaa pu ántyapuaj tɨjɨn ꞉ tɨ tyámua' een tɨ ajta tzáahu-
atyi'ra'aj jɨn tyí'xaj, ji'nye tyámua' pu tyí'ijtaca'aj, ajta a'yan cha'taj tyí'nyo'sa'ca'aj.
12 A'yaa pu huasé'rihua'aj ɨ jɨ'sáara' tɨ'ɨj tɨéj tɨ á'taa, ajta mui'caa tyo'carújtya'ajma'caa
ɨ cúruun ɨ jumu'új jitze, ajta jitzán á'yu'si'ij je'ej tɨ a'ɨ́ɨn ántyapuaj, ajta a'ɨ́ɨ na'aj
jusɨ́ɨj yó'itej. 13 Ajta ɨ cáanarij tɨ tyí'chajca'aj xúure'ej pu jéehua a'ma'ca'aj, ajta a'yan
ántyapuaj tɨjɨn ꞉ Nyúucaria'ra' ɨ Dios. 14 Majta cújta' huajú'ca'aj ɨ xantáaru' maj tajapuá
já'ma'can, cuéeinavi' metyi'cháaj tɨ tyi'tyama'astájyi'caa tɨ ajta huápuɨ'ɨj tyi'jɨ́'re'en
ajta quee tyí'choomuavi'ca'aj, majta je'en cahuáayu'uj japua ave'tye'tya'ajma'caa maj
cueinaa. 15 Ajta ɨ tyényi'tze' náhuaaj pu éejnyinyiica'aj tɨ huápuɨ'ɨj tyí'ɨtzɨj, tɨ'ij jɨn
tyihuo'puéjtye'en ɨ néijmi'caa ɨ tyeɨ́tyee ɨ maj a'yan séejre' ɨ cháanacaj japua. Ca'nyéjrij
pu jɨn tyihuo'ta'íjtye'sij. Ajta a'ɨ́ɨn hua' japua jarárɨesij ɨ tɨ jɨn huápuɨ'ɨj nyú'camuɨ' ɨ
Dios tɨ néijmi'i jɨn antyúumua'reej. 16 Ajta ɨ máancajra'an jitze, huárita' pujmua' a'yaa
pu tyé'yu'si' tɨjɨn: "Hua' tajtúhuan ɨ tajtúhuaanyij, ajta ɨ tɨ tyihuá'ijtye' ɨ maj tyí'ijta."
17 Nyajta je'en séej huaséj ɨ tɨ tajapuá tyí'huɨɨre', a'áa pu jo'tyávaaca'aj ɨ xɨcáj jitze,
a'yaa pu ca'nyíin jɨn tyihuo'tajé néijmi'caa ɨ pína'see ɨ maj jútye' ra'ra' tɨjɨn:
—Siata'aj mujo'vá'ju'un siaj sij tyú'cua'nyij ɨ Dios tɨ tyaja'muacue'tyen, 18 siaj sij
jáacua'nyij ɨ huá'hue'ra' a'ɨ́ɨmaj ɨ maj tyí'ijta, ɨ maj tyihuá'ijtye' ɨ xantáaru', siajta ɨ
huá'hue'ra' ɨ tyétyacaa ɨ maj jéehua uhuácaca'nye', siajta huá'hue'ra' ɨ cahuáayu'uj,
majta ɨ maj ave'tye'tya'ajma'caa, néijmi'i ɨ huá'hue'ra' ɨ tyétyacaa, ɨ maj juxáahuaj
cɨɨnyej, nusu ɨ maj ca'nyéjrij jɨn tyí'muarɨe', ɨ maj cɨléenye' jɨn tyityatatyíj, nusu ɨ maj
va'cán jɨn tyí'huɨɨre'.
19 Nyatɨ'ɨj nyij jaaséej a'ɨ́jcɨ ɨ tɨ je'ej pua'aj huasé'rin nyajta ɨ maj tyí'ijta ɨ
cháanacaj japua hua' jamuán ɨ juxantáaru'ustyamua', maj aja'tyúusɨɨria'ca'aj mej mij
jaatanyo'si'tye'en a'ɨ́jcɨ ɨ tɨ avá'caj ɨ cahuáayu' japua, majta ɨ xantáaru'ustyamua'mua'.

20 Ajta a'ɨjna ɨ tyi'tɨj tɨ je'ej pua'aj huasé'rin, a'ɨj mu huatyéevi', majta jamuán a'ɨjna ɨ tɨ
hue'tzij jɨn tyí'xajtaca'aj a'ɨjna jitze ma'can, ɨ tɨ ajta jitzán ma'can jéehua tyu'muárɨej.
A'ɨj pu jɨn huo'cuanamuaj a'ɨjna ɨ tɨ jitzán ma'can hue'tzij jɨn tyí'xajtaca'aj, a'ɨɨjma ɨ maj
huatóoa' maj hua' jitze jo'yú'xaj je'ej tɨ ántyapuaj a'ɨjna ɨ tyi'tɨj majta jaatyánajchaca'.
Aj pu'ij a'ɨjna ɨ tyi'tɨj tɨ je'ej pua'aj huasé'rin, ajta ɨ tɨ hue'tzij jɨn tyí'xajtaca'aj a'ɨɨ mu
huavívi'ri'huaca', matɨ'ɨj mij a'áa huaja'tyáahua'xɨj júurican jo'tɨj ja'alaguun tɨ asúufrej
jɨn á'taa. 21 Majta ɨ séecan a'ɨɨ mu huácui'iihuaca' a'ɨjna jɨme' ɨ chúun tɨ éejnyinyiica'aj
ɨ tyényi'tze' a'ɨjna ɨ tɨ cahuáayu' japua avá'caj, majta néijmi'i ɨ pína'see tyámua' mu
tyityaatajú'xaj a'ɨjna jɨme' ɨ huá'hue'ra' ɨ maj huácuij.

20

Cɨríistu' pu tyu'ta'íjtaj séej ví'ra'aj nyinyi'ra'aj

1 Séej nu huaséj ɨ tɨ tajapuá tyí'huɨɨre' tɨ jútye' aje'cáma'ca'aj, ajta yáavij huáchuisi-
ma'aj ɨ tɨ jɨn ja'tyáanaj jo'tɨj ja'tyácun ajta cadéenaj huapísime'ej tɨ vivéj. 2 Aj pu'ij
jaatyéevi' a'ɨjcɨ ɨ cú'cu'uj, a'ɨjna ɨ tɨ jájcuaj ɨmuáj huataséjre, ɨ tɨ a'ɨɨn pué'een ɨ
tyiyáaru', aj pu'ij jaatyáajɨ'quej tɨ'ij séej ví'ra'aj nyinyi'ra'aj jɨ'qui'huaj. 3 Aj pu'ij a'áa
ye'tyájrɨee jo'tɨj ja'tyácun, ajta je'en ja'tyáanaj ta'aj ij quee che' huá'cuanamuaj ɨ maj
séej chuéj japua já'ma'can 'asta na'aj quee mutyojo'me'en séej ví'ra'aj nyinyi'ra'aj, aj
pu'ij té'ej cɨɨra'tzuj tyu'tátuiihuaj.

4 Nyatɨ'ɨj nyij ɨpuárij tyu'séj, a'ɨɨjma mu jitzán acátye'tya'aj ɨ maj ja'ancuriáa'
mej mij huo'xɨjtye'en ɨ tyeɨtyee. Nyajta je'en hua' júuricamej huaséj a'ɨɨjma ɨ maj
hui'ijveechixɨj ɨ hua' mu'uj a'ɨjna jɨme' maj tyámua' éenye'ej ɨ Jesús jimi, majta a'ɨjna
jitze ɨ nyúucaria'ra' ɨ Dios. A'ɨɨmaj ɨ maj quee jaatyánajchaca' a'ɨjcɨ ɨ tɨ je'ej pua'aj
huasé'rin camu majta ɨ tɨ jahuɨɨre', majta quee huatóoa' maj hua'ajtyiyú'xaxɨ'ɨn ɨ
huá'cuaatze' nusu ɨ jumuáca' jitze. Aj nu nyij huo'séj maj huatájuuriaca' majta je'en
jamuán tyu'ta'íjtaca' ɨ Cɨríistu' séej ví'ra'aj nyinyi'ra'aj jitze. 5 Majta ɨ séecan ɨ maj
huácuij, camu huatájuuriaca' 'asta na'aj quee mutyojo'mej séej ví'ra'aj nyinyi'ra'aj.
A'íi mu a'ɨɨn pué'een ɨ maj anaquéej huatájuuriaca'. 6 Miche' huatóotyamua've'en
a'ɨɨmaj ɨ maj hua' jamuán anáatya'aj huatájuurij, ji'nye a'ɨɨjma mu jitze ajtyáma'can ɨ
tyeɨtyeristyamua'me'en ɨ Dios. Majta quee che' cui'nyij, sulu a'ɨɨ mu tyitye'entyárutyij
ɨ Dios jimi, majta ɨ Cɨríistu' jimi, mej mij séej ví'ra'aj nyinyi'ra'aj jamuán tyu'ta'íjtaj.

*Dios pu ja'antyimué't*ɨj ɨ tyiyáaru'

7 Tɨ'ɨj mutyojo'me'en ɨ séej ví'ra'aj nyinyi'ra'aj, a'ɨɨ pu ɨ tyiyáaru' huatátuiihuaj jo'tɨj
je'tyánami'huaca'aj, 8 aj pu'ij eetaméj tɨ'ij huo'cuanamuan a'ɨɨjma ɨ maj séej chuéj japua
já'ma'can, ɨ maj a'áa jo'cháatɨmee jo'tɨj ɨ xɨcáj jé'ejnyinyiij, majta ɨ maj a'áa pujmua'
jo'cháatɨmee jo'tɨj ɨ xɨcáj ja'ancáru'pij, majta ɨ maj ajtyapuáj pujmua' jo'cháatɨmee,
majta ɨ maj áatyej pujmua' huacháatɨmee, ajta a'ɨjcɨ ɨ tɨ a'yan ántyapuaj tɨjɨn Gog, ajta
a'ɨjcɨ ɨ Magog, majta néijmi'caa ɨ maj hua' jitze ajtyáma'can ɨ maj a'yan ará'asej tɨ'ɨj
ɨ séj tɨ a'áa ja'ajtyájcaj jo'tɨj ja'va'ástɨmee ɨ jájtyij tɨ ve'éj, a'ɨɨjma mu mij tyísɨɨre'ej
mej mij huatyényo'se'en. 9 Matɨ'ɨj mij néijmi'que' oorióonajchaca' tɨ'ɨj na'aj ooyóhuaj
ɨ chuéj, matɨ'ɨj mij hua'ajnáj jo'maj tyojo'tyá'ɨnaamuarica'aj ɨ maj tyámua' een ɨ Dios
jimi, a'ɨɨjma ɨ Dios tɨ hua'xɨe've'. Ajta tɨéj pu uje'cájvej u tajapuá, tɨ'quij huo'tyáatɨej
a'ɨɨjma ɨ maj jamuán huajú'ca'aj ɨ tyiyáaru'. 10 Ajta ɨ tyiyáaru', ɨ tɨ huo'cuanamuaj, a'áa
pu ja'tyárɨeehuaca' jo'tɨj ja'alaguun ajta já'taa ɨ asúufrej jɨme', jo'maj majta ja'tyáavatzɨj
a'ɨjna ɨ tɨ je'ej pua'aj huasé'rin ajta a'ɨjna ɨ tɨ jahuɨɨria'ca'aj, ajta a'ɨjna ɨ tɨ hue'tzij jɨn
tyí'xajtaca'aj. A'áa mu mij jajpuéetzij muá'ju'un tújca majta tɨca' majta jusén jɨme'.

*Dios pu huá'x*ɨjtye'en a'ájna jo'tɨj já'sejre' ɨ ɨpuárij tɨ ve'éj

11 Nyatɨ'ɨj nyij ɨpuárij huaséj tɨ ve'éj tɨ naa tyí'cueenara', nyajta a'ɨj huaséj ɨ tɨ
acájca. Ajta ɨ cháanacaj, ajta ɨ tajapuá, a'áa pu ja'huóopua'rixɨj a'ɨjna jimi, camu che'
ma' já'sejria'ca'aj. 12 Nyajta je'en a'ɨɨjma huaséj ɨ maj huácuij, ɨ maj huáasij majta ɨ

maj cɨleen, aˈáa mu jaˈriáˈvaacaˈaj aˈɨjna jimi ɨ ɨpuárij, aj mu mij séej ootácuuracaˈ ɨ yuˈxarij, majtáhuaˈaj séej ootácuuracaˈ ɨ yuˈxarij ɨ maj jitzán áˈyuˈsiˈij jeˈej maj ántyaˈruj ɨ maj júurij huatyáˈɨtzeereˈej ɨ Dios jimi. Majta aˈɨɨmaj ɨ maj meríj huácuiˈijcaa aˈyaa mu tyityoˈxɨjtyiˈhuacaˈ jeˈej maj tyiˈtɨj huáruuj matɨˈɨj móoj júuricaˈaj, majta jeˈej tɨ tyéˈyuˈsiˈhuacaˈaj ɨ yuˈxarij jitze. 13 Aj mu mij huataséjre ɨ maj atyájcuii ɨ jájtyij jitze, majta néijmiˈi ɨ séecan ɨ maj huácuiˈijcaa, néijmiˈi mu majtáhuaˈaj huatájuuriacaˈ, aj puˈij Dios huoˈxɨjtyej aˈɨjna jɨmeˈ jeˈej maj tyiˈtɨj jɨn huarɨj matɨˈɨj móoj júuricaˈaj. 14 Ajta jeˈen aˈɨjna ɨ tɨ tyíˈtyacuiˈcaa aˈáa pu jaˈtyárɨeehuacaˈ joˈtɨj jaˈalaguun ajta áˈtaa asúufrej jɨmeˈ. Aˈíi pu aˈɨɨn pueˈeen ɨ maj majtáhuaˈaj jɨn cuiˈnyij, 15 aˈáa mu majta huajaˈtyáahuaˈxɨj ɨ maj quee áyuˈsiˈhuacaˈaj jeˈej maj ántyaˈruj ɨ yuˈxarij jitze tɨ huaˈtáˈcaa maj jusén jɨn júurij huatyáˈɨtzeereˈen ɨ Dios jimi.

21

*Aˈɨ*jna ɨ tajapuá tɨ jáˈsejreˈ tɨ jájcuaj ajta ɨ cháanacaj tɨ ajta jájcuaj

1 Aj nu nyij tányij ɨ tajapuá huaséj tɨ jájcuaj, nyajta ɨ cháanacaj tɨ ajta jájcuaj, jiˈnye aˈɨjna ɨ tajapuá tɨ anaquéej séjriaˈcaˈaj, ajta aˈɨjna ɨ cháanacaj tɨ míˈmaˈcan, capu cheˈ séjriaˈcaˈaj, ajta ɨ jájtyij tɨ veˈéj, capu ajta cheˈ séjriaˈcaˈaj.

2 Nyajta jeˈen jaaséej ɨ chájtaˈnaj tɨ jájcuaj tɨ ajta naa een ɨ tɨ aˈyan ántyapuaj tɨjɨn Jerusalén, tɨ jútyeˈ ajeˈcámaˈcaˈaj joˈtɨj ɨ Dios jáˈsejreˈ. Tyámuaˈ pu huóoruuj aˈɨjna ɨ chájtaˈnaj tɨˈɨj ɨ íitɨˈ tɨ huatyéricheˈsij. 3 Nyajta jeˈen nyúucarij huánamuajriˈ tɨ caˈnyíin jɨn aˈáa tyojoˈtaxájtacaˈ joˈtɨj ɨ ɨpuárij joˈtyávaacaˈaj, aˈyaa pu tyíˈxajtacaˈaj tɨjɨn:

—Iiyeˈej pu putyíˈrɨcɨj joˈtɨj jáˈsejreˈ ɨ Dios huaˈ jamuán ɨ tyétyacaa. Huaˈ jamuán pu huatyáˈɨtzeereˈej, majta aˈɨɨmaj mu tyeɨtyeristyamuaˈmeˈen pueˈéenyeˈej muáˈjuˈun. Ajta ɨ Dios aˈɨɨ pu huaˈ Dios pueˈeenyeˈej taˈmej. 4 Tyámuaˈ pu tyihuoˈtyéjeevij mej mij quee cheˈ juxaamuɨjrityaˈaj, camu cheˈ cuiˈnyij, camu cheˈ juxaamúuɨrityaˈaj muáˈjuˈun aˈɨjna jɨmeˈ tɨ sɨɨj huamuɨˈ, camu majta cheˈ juyiinyaj muáˈjuˈun, camu cheˈ tyiˈtɨj jɨn jajpuéetzij muáˈjuˈun, jiˈnye aˈɨjna ɨ tɨ aamíˈ tyíˈsejriaˈcaˈaj capu cheˈ tyiˈséereˈej taˈmej.

5 Ajta aˈɨjna ɨ tɨ ɨpuárij jitze acájca aˈyaa pu tyuˈtaxájtacaˈ tɨjɨn:

—Nyáaj nu néijmiˈi tyiˈjajcuareˈen ɨ tɨ tyíˈsejreˈ.

Ajta aˈyan tɨjɨn:

—Ootyéeyuˈxaj aˈɨjcɨ, jiˈnye aˈíi pu nyúucarij tzáahuatyiˈraˈaj jɨn tyíˈxaj, ajta ɨˈríj siaj jitzán tyúˈcaˈnyej.

6 Aj puˈij aˈyan tyinaatéˈexaaj tɨjɨn:

—Puˈríj tyeˈentyícɨˈpiihuacaˈ. Nyáaj nu aˈɨɨn pueˈeen ɨ nyaj anájcaj, nyajta ɨ nyaj uvéˈtyajtɨj, nyáaj nu jájcuaj ɨmuáj huataséjre, nyajta jusén jɨmeˈ séeriaˈaj naˈmej. Aˈtɨj tɨnaˈaj tɨ huataíˈimuˈun nyáaj nu huáapuaˈaj jaatáˈsij aˈɨjcɨ ɨ jájtyij tɨ aˈáa jáˈajnyinyii joˈtɨj jaˈajréxaj, aˈɨjna ɨ jájtyij ɨ tɨ jɨn júurij jaˈmej jusén jɨmeˈ. 7 Ajta aˈɨjna ɨ tɨ tyuˈtyámueˈtɨn, néijmiˈi pu aˈɨjna tyáˈcɨˈtyij, nyáaj nu Dios raˈ pueˈéenyeˈej naˈmej, ajta aˈɨɨ pu nyiyóoj pueˈéenyeˈej taˈmej. 8 Majta aˈɨɨmaj ɨ maj jeˈej puaˈaj tyityetyúuchaˈɨj, ɨ maj quee tyáˈtzaahuatyeˈ, ɨ maj tyúˈxanaˈveˈ, ɨ maj tyíˈtyacuiˈcaa, ɨ maj úucaa jamuán juxanaˈcɨreˈ, ɨ maj tyíˈchahuaa, ɨ maj sáanturij najchej majta ɨ maj tyíˈhueˈtacaa, aˈyaa pu tyihuáˈcɨˈtyij maj aˈáa joˈtyáˈɨtzeereˈen joˈtɨj jaˈalaguun tɨ asúufrej jɨn áˈtaa, aˈɨɨ pu aˈɨɨn pueˈeen ɨ maj jɨn majtáhuaˈaj cuiˈnyij.

*Ɨ Jerusalén t*ɨ jájcuaj

9 Aj puˈij sɨɨj nye jimi aje'réˈnyej ɨ tɨ tajapuá tyíˈhuɨɨreˈ tɨ huaˈ jitze ajtyámaˈcan ɨ maj aráahuaˈpuaj aráˈasej, ɨ maj túxaˈaj tyiˈtyáɨˈpuˈcaˈaj ɨ tɨ ajta aráahuaˈpuaj tyaˈráˈasej, ɨ tɨ jitzán arámuaacaˈaj ɨ cuiˈnyiˈraˈaj ɨ maj jɨn jajpuéjtzicaˈaj ɨ tyeɨtyee, aˈyaa pu tyinaatéˈexaaj tɨjɨn:

—Mujoˈtéˈyiˈij, nyáaj nu muaataséjratyeˈsij aˈɨjna ɨ tɨ jimí tyaˈtóoraj ɨ cányaˈaj tɨ ajta ɨɨraˈraˈan pueˈéenyeˈej taˈmej.

10 Ajta je'ej tɨ tyinaataséjra ɨ júuricama'ra' ɨ Dios, a'ɨ́ɨ pu ɨ tɨ tajapuá tyí'huɨɨre'
nyojoovi'tɨj jo'tɨj jɨríj jo'tácaj tɨ huápuɨ'ɨj ájtyeej, aj pu'ij naataséjraj ɨ chájta'naj tɨ
naa een ɨ tɨ a'yan ántyapuaj tɨjɨn Jerusalén, a'áa pu jútye' je'cáma'ca'aj jo'tɨj ɨ Dios
já'sejre'. 11 Naa pu tyi'tyama'astájyi'caa a'ɨ́jna ɨ chájta'naj tɨ'ɨj ajta ɨ Dios tɨ huápuɨ'ɨj
naa huasé'rin, a'yaa pu tyi'tyatáatɨyi'caa tɨ'ɨj ɨ tyetyéj tɨ huápuɨ'ɨj tyá'najchij, tɨ'ɨj
ajta tyí'tatzaj a'ɨ́jna ɨ cristal. 12 Va'tɨ́j pu jɨn curiá'nami' ajta tyámua' tyé'ejtyee,
tamuáamuata' japuan hua'puaj pu ará'axcaa jo'tɨj ja'pueertaj, ajta jo'tɨj ja'pueertaj
tajmee a'ɨ́ɨ mu eetyú'uuca'aj ɨ maj tajapuá tyí'huɨɨre', ajta néijmi'que' puéertaj jitze sɨ́ɨj
ajta sɨ́ɨj a'yaa pu tyé'yu'si'huaca'aj je'ej maj ántya'ruj a'ɨ́ɨmaj ɨ tyeɨ́tyeristyamua'me'en ɨ
maj hua' jitze eeráma'can a'ɨ́ɨmaj ɨ yójmua'mua' maj Israel jitze ajtyáma'can. 13 Huéeicaj
pu pua'maquéj a' puéertaca'aj a'ájna pujmua', jo'tɨj ɨ xɨcáj jé'ejnyinyiij, ajta huéeicaj
pua'maquéj ajtyapuáj pujmua', a'yaa pu ajta huéeicaque' tyá'pueertaca'aj áatyej puj-
mua', ajta huéeicaque' a'ájna pujmua' jo'tɨj ɨ xɨcáj ja'ancáru'pij. 14 Ajta tamuáamuata'
japuan hua'puaj ɨ tyetyéj ataquéetɨme ɨ tɨ japuan ájtaavijhuaca' ɨ tɨ jɨn curiá'nami' ɨ
chájta'naj, a'ɨ́j pu'ij jitze á'yu'si'ij je'ej maj ántya'ruj ɨ maj tamuáamuata' japuan hua'puaj
ará'asej, ɨ cánya'aj tɨ hua'antyíhuoj.

15 Ajta a'ɨ́jna ɨ tɨ tajapuá tyí'huɨɨre' tɨ nyajamuan tyí'xajtaca'aj, a'ɨ́ɨ pu tyi'tɨ́j
iityéchooca'aj tɨ'ɨj cɨyéj tɨ ooroj jɨn taavijhuaca'aj, a'íi pu a'ɨ́ɨn pué'een ɨ tɨ jɨn jaatyé'iten
a'chu tɨj ve'éj ɨ chájta'naj, ajta a'chu tɨ antayóhuaj ɨ puéertaj, ajta a'chu tɨ ájtyeej ɨ
tɨ ájtaavijhuaca'. 16 Ajta ɨ chájta'naj juxa'aj pu huatátyeevi'ca'aj, a'chu tɨ huatátyeej
a'yaa pu cha'tána'aj ooyóhuaj. Ajta ɨ tɨ tajapuá tyí'huɨɨre' a'ɨ́ɨ pu jaatyé'itej ɨ chájta'naj
a'ɨ́jna jɨme' ɨ cɨyéj, hua'puaj ví'ra'aj quiloometroj pu huatátyeej ɨ chájta'naj, a'yaa pu
cha'tána'aj aantayóoj, ajta a'yan cha'tána'aj ájtyeevi'ij. 17 Aj pu'ij té'ej jaatyé'itej a'ɨ́jcɨ
ɨ tɨ ájtaavijhuaca', a'yaa pu'ij ájtyeej huéeicatyej japuan anxɨ́vij meetroj pu ájtyeej, ajta
a'ɨ́jna ɨ tɨ tajapuá tyí'huɨɨre' a'yaa pu tyeetyé'itej matɨ'ɨj tyá'mua'reej ɨ tyétyacaa.

18 Ajta ɨ jáxu'uj tyetyéj pu jɨn ájtaavijhuaca' maj a'yan jatamuá'muaj tɨjɨn diamante,
ajta néijmi'i ɨ chájta'naj, ooroj pu jɨn taavijhuaca'aj, ajta a'yan tya'tátaave'ej tɨ'ɨj ɨ
jájtya'huaa. 19 Ajta ɨ tɨ atátaavijhuaj ɨ tɨ japuan ájtaavijhuaj ɨ tɨ jɨn curiá'nami'
ɨ chájta'naj, naa pu tyámua' tyí'taavijhuaca'aj a'ɨ́jna jɨme' ɨ tyetyéj tɨ huápuɨ'ɨj naa
huasé'rin, anaquéej pu a'ɨ́jna ɨ tyetyéj tɨ a'yan ántyapuaj tɨjɨn diamante, ajtáhua'aj sɨ́ɨj ɨ
zafiro tɨ puɨ́rɨcɨj, ajta a'ɨ́jna ɨ ágata tɨ tyetyéj pué'een tɨ sɨ́ɨchira', ajta a'ɨ́jna ɨ tyetyéj tɨ
huá'raa esmeralda tɨ ántyapuaj, 20 ajta a'ɨ́jna ɨ ónice tɨ yú'xare', ajta a'ɨ́jna ɨ cornalina tɨ
po'vij, ajta ɨ crisólito tɨ tyóomuara', ajta a'ɨ́jna ɨ berilo tɨ cɨ́ɨ tyí'tyoomuara', ajta a'ɨ́jna ɨ
topacio tɨ naa tyí'tyoomuara', a'ɨ́jna crisoprasa tɨ naa tyí'tyoomuara' ajta cɨ́ɨ tyi'hua'raa,
ajta a'ɨ́jna jacinto tɨ nacámuaa, ajta a'ɨ́jna ɨ amatíista tɨ naa tyí'nyeeri'ij. 21 A'ɨ́jna ɨ
puéertaj tɨ tamuáamuata' japuan hua'puaj ará'asej, a'ɨ́j pu jɨn taavijhuaca'aj ɨ peerla.
Ajta néijmi'i ɨ cáayej ooroj pu jɨn taavijhuaca'aj tɨ a'yan tyí'tatzaj tɨ'ɨj ɨ jájtya'huaa.

22 Nyajta quee tyeyúuj a jo'séj, ɨ chájta'naj jitze, ji'nye a'ɨ́jna ɨ tavástara', ɨ Dios tɨ
néijmi'i jɨn antyúumua'ree, a'ɨ́ɨ mu a'ɨ́ɨn pué'een ɨ tyeyúuj, ajta a'ɨ́jna ɨ cánya'aj. 23 Ajta
a'ɨ́jna jitze ɨ chájta'naj, capu juxɨe've' tɨ ɨ xɨcáj huá'tatzavi'tya'aj nusu ɨ máxcɨrɨe', ji'nye
a'ɨ́ɨ pu jɨn ɨ Dios huányeeri'ij, ajta a'ɨ́jna ɨ cánya'aj, a'ɨ́ɨ pu a'ɨ́ɨn pué'een ɨ tatzárij. 24 Majta
a'ɨ́ɨmaj ɨ tyeɨ́tyee a'ɨ́ɨ mu nyéeri'iste' cɨɨnyej muá'ju'un ɨ chájta'naj jitze, majta a'ɨ́ɨmaj
ɨ maj tyihuá'ijtye' ɨ maj a'yan huacháatɨmee ɨ cháanacaj japua, a'ɨ́ɨ mu tyu'tátuiire'sij ɨ
maj jɨn chíjtyaanyi'taca'aj. 25 Camu a'náj tye'tyánasij jo'tɨj ja'pueertaj ɨ chájta'naj jitze,
ajta quee a'náj huatɨ́ca'aj ta'mej, 26 a'ɨ́j mu jimi tyu'tátuiire'ej néijmi'i ɨ maj tyí'ijcha'ɨj ɨ
maj va'cán jɨn tyityatatyíj, majta ɨ maj jɨn huápuɨ'ɨj naa huasé'rihua'aj, 27 ajta quee a'náj
tyi'tɨ́j tɨ xána'vi're' utyárutyij u chájta'naj jitze, nusu a'tɨ́j tɨ je'ej pua'aj tyi'tyúucha'ɨj,
nusu ɨ tɨ tyú'cuanamuaj. Sulu a'ɨ́ɨ mu'uj ɨ maj á'yu'si'ij ɨ yú'xaria'ra' jitze ɨ cánya'aj ɨ tɨ
hua'tá'caa mej mij jusén jɨn júurij.

22

*A'*ɨ́jna ɨ játya'naj ajta ɨ cɨyéj tɨ a'áa já'sejre'

1 A'ɨ́jna ɨ tɨ tajapuá tyí'huɨɨre' pu játya'naj naataséjraj tɨ naa éenye'ej muɨ'yej, ajta
a'ɨ́jna ɨ jájtyij júuricamej pu tyu'tá'caa. Naa pu tyí'me'estij ɨ jájtyij tɨ'ɨj ɨ cristal, ajta
a'áa je'rányajcaa jo'tɨj jo'tyéjvee ɨ ɨpuárij tɨ jitzán acájca ɨ Dios, ajta a'ɨ́jna ɨ cánya'aj.
2 Ajta a'áa jé'ta' je'cámuɨ'yaca'aj ɨ cáayej jitze, ajta juxa'aj ɨ cɨyéj tye'ejtyaváatɨma'caa
jo'tɨj joo'ástɨmee ɨ jájtyij, a'ɨ́ɨ pu a'ɨ́ɨn pué'een ɨ cɨyéj ɨ maj jɨn júurij muá'ra'nyij,
tamuáamuata' japuan hua'puaj pu pua'máj tajcaria'aj séej nyinyi'ra'aj jitze, ajta ɨ
xámue'ra', a'yaa pu tyí'huɨɨre' mej mij a'ɨ́jna jɨn tyihuó'huaatye'en a'ɨ́ɨmaj ɨ maj séej
chuéj japua jo'cháatɨmee. 3 Capu che' tyi'tɨ́j séeria'aj ta'mej tɨ je'ej pua'aj huó'uurej.
A'ɨ́jna ɨ ɨpuariáara'an ɨ Dios ajta ɨ cánya'aj, a'ɨ́ɨ pu séeria'aj ta'mej ɨ chájta'naj jitze,
mej mij ɨ tyeɨ́tyeristyamua'me'en jaatyáanajche. 4 A'ɨ́ɨ mu jaséeraj muá'ju'un, ajta
huá'cuaatze' séeria'aj ta'mej je'ej tɨ a'ɨ́ɨn ántyapuaj. 5 Capu a'náj huatyátɨca'rij a'ájna,
majta a'ɨ́ɨmaj ɨ maj a'áa ja'chej, capu che' hua' jitze juxɨé'va'aj ta'mej ɨ tatzárij, nusu
ɨ xɨcáj, ji'nye a'ɨ́ɨ pu tavástara' ɨ Dios hua'tátzavi'raj ja'mej, majta a'ɨ́ɨmaj mu tyi'íitaj
muá'ju'un jusén jɨme'.
6 Aj pu'ij a'yan tyinaaté'exaaj a'ɨ́jna ɨ tɨ tajapuá tyí'huɨɨre' tɨjɨn:
—A'íi pu ɨ nyúucarij tzáahuatyi'ra'aj jɨn séejre' ajta jɨ'ré'can jɨme'. A'ɨ́jna ɨ tavástara' ɨ
Dios, a'ɨ́ɨ pu a'yan tyihuo'tá' ɨ ju júuricamej a'ɨ́ɨjma ɨ maj jitzán ma'can tyí'xajtaca'aj, a'ɨ́ɨ
pu'ij ajta nyéetzij nyojo'ta'ítyaca' nyej nyij tyihuo'taséjratye'en a'ɨ́ɨjma ɨ maj jahuɨɨre' ɨ
Dios je'ej tɨ jiye'tzín atyojo'ré'nyesij.
7 —¡Jiye'tzín nu uvé'nyesij!
¡Che' huatóotyamua've'en a'ɨ́jna ɨ tɨ ja'astej je'ej tɨ tyé'yu'si' a'íjcɨ ɨ yu'xarij jitze!
8 Nyáaj, Juan, nyáaj nu jáanamuajri' nyajta jaaséej je'ej tɨ tyé'yu'si' a'íjna jitze
ɨ yu'xarij. Ajta nyatɨ'ɨj a'yan tyáanamuajri', nyajta a'yan tyu'séj, aj nu nyij jimi
tyítunutaca' a'ɨ́jcɨ ɨ tɨ tajapuá tyí'huɨɨre', nyej nyij jaatyáanajche. 9 Ajta a'ɨ́jna a'yaa
pu tyinaaté'exaaj tɨjɨn:
—Capáj a'yan rɨjcaj, ji'nye nyáaj nu nyajta jahuɨɨre' ɨ Dios, a'yájna patɨ'ɨj muáaj, ajta
matɨ'ɨj majta a'ihuáamua' ɨ maj Dios jitze ma'can tyí'xajtaca'aj majta néijmi'i a'ɨ́ɨmaj ɨ
maj a'yan rɨcɨj je'ej tɨ tyé'yu'si' a'íjcɨ jitze ɨ yu'xarij. Pata'aj a'ɨ́j huatyáanajchej ɨ Dios.
10 A'yaa pu ajta tyinaaté'exaaj tɨjɨn:
—Capáj ja'avaataj ɨ nyúucarij tɨ á'yu'si'ij a'íjna jitze ɨ yu'xarij, ji'nye pu'ríj atyo-
jo'ré'nyesij a'ájna xɨcáara' tɨ jitzán néijmi'i tye'entyipuá'rij. 11 Ajta a'ɨ́jna ɨ tɨ je'ej pua'aj
tyi'tyúucha'ɨj, che' ooj je'ej pua'aj tyi'tyúucha'ɨɨj, ajta ɨ tɨ xána'vi're', che' ooj xána'visi'
séjre'ej, ajta ɨ tɨ jɨ'réenye'ej séejre' ɨ Dios jimi, che' ooj tyámua' tyí'sejria'aj.
12 —A'yaa pu tyi'ja'yájna, nyáaj nu jiye'tzín uvé'nyesij, nyajta jaa'á'sima'aj na'mej je'ej
tɨ sɨ́ɨj tyi'tɨ́j jɨn huarɨ́j. 13 Nyáaj nu a'ɨ́ɨn pué'een ɨ ta'nájcaj, nyajta ɨ nyaj uvé'tyajtɨj,
nyajta a'ɨ́ɨn pué'een ɨ nyaj jájcuaj ɨmuáj huaséjre, nyajta jusén jɨme' séeria'aj na'mej,
nyáaj nu anaquéej huataséjre tɨ'ɨj quee xu tyi'tɨ́j séjria'ca'aj, nyajta nu a'ɨ́ɨn pué'een ɨ
nyaj néijmi'i tya'ancuriáa'sij tɨ'ɨj tye'entyipuá'rej ijíij tɨ tyí'sejre'.
14 Miche' huatóotyamua've'en a'ɨ́ɨmaj ɨ maj tyí'jo'sicaa ɨ tyúucaanaa tɨ'ij a'yan
tyihuó'cɨ'tyij maj jáacua'nyij ɨ táque'ra' ɨ cɨyéj ɨ maj jɨn júurij huatyá'ɨtzeere'en,
mej mij majta a'áa jo'tyájrutyej jo'tɨj ja'pueertaj ɨ chájta'naj. 15 Majta apua'quéj mu
jo'tyá'ɨtzeere'ej ɨ maj je'ej pua'aj tyityetyúucha'ɨɨj, majta ɨ maj tyí'chahuaaraj, majta
ɨ maj juxana'cɨre', majta ɨ maj tyí'tyacui'caa, majta ɨ maj sáanturij na'michej majta
néijmi'i ɨ tɨ a'yan tyihua'ráanajchi ɨ tɨ hue'tzij pué'een, mej mij a'náj tɨna'aj tyí'hue'taj.
16 —Nyáaj, Jesús, nyáaj nu jaata'ítyaca' ja'mua jimi a'ɨ́jcɨ ɨ tɨ nyahuɨɨre' tɨ'ij
tyajamuaté'exaatye' mua'ajmaj mu siaj jusɨ'rii ɨ tyeyúuj tzajta'. Nyáaj nu a'ɨ́ɨn pué'een
ɨ nyaj David jitze eeráma'can. Nyáaj nu a'ɨ́ɨn pué'een ɨ xú'ra'vej tɨ eeré'nyinyii
tapuá'risima'caj.

17 Ajta ɨ júuricama'ra' ɨ Dios, ajta ɨ tɨ oochán huatyéevichej ɨ cánya'aj, a'yaa mu tyí'xaj tɨjɨn:
—Mupo'vé'me'.
Ajta ɨ tɨ iityánamuaj, che' ajta a'yan tyu'taxáj tɨjɨn:
—Mupo'vé'me'.
Ajta ɨ tɨ í'mu'uj, ajta jaxɨe'va'aj tɨ huaye'en, che' mujo'vé'me'en ajta je'en huáapua'aj jaayé'en ɨ jájtyij ɨ tɨ jɨn júurij huatyá'ɨtzeere'ej.
18 Ajta néijmi'i ɨ maj janamuaj je'ej tɨ tyé'yu'si' a'íjcɨ jitze ɨ yu'xarij Dios jimi tɨ já'ma'can, tɨpua'aj seequéj tyaataxáj, Dios pu puéjtzij jaatá'sij a'yájna tɨ'ɨj tyé'yu'si' a'íjcɨ jitze ɨ yu'xarij. 19 Ajta tɨpua'aj a'tɨ́j je'cácaa jóo'uunaj ɨ tɨ tyé'yu'si' ɨ yu'xarij jitze, Dios pu jáa'ri'raj ɨ tɨ jacɨ'tyij tɨ jáacua'nyij ɨ táque'ra' ɨ cɨyéj tɨ jɨn júurij já'ra'nyij, ajta quee che' jacɨ'tyij tɨ a'áa jo'tyájrutyej ɨ chájta'naj jitze tɨ naa een, a'yájna tɨ'ɨj tyé'yu'si' ɨ yu'xarij jitze.
20 Ajta ɨ tɨ a'íjna jɨn a'yan tyí'xaj, a'yaa pu tyí'xaj tɨjɨn:
—A'yaa pu tyi'ja'yájna, nyáaj nu jiye'tzín uvé'nyesij.
Che' a'yan tyá'ra'nyij. ¡Mupo'vé'me' tavástara' Jesús!
21 Che' a'ɨ́jna ɨ tavástara' ɨ Jesús, che' a'ɨ́ɨn tyámua' néijmi'caa mua'ajmaj tyajamuáacha'ɨɨn.